MARTINI AZPILCUETAE DOCTORIS NAUARRI ... OPERA, IN...

Martin : de Azpilcueta, Simon Magnus Ramlotaeus

Collegii

D. MARTINI
NAVARRI
OPERA.


MARTINVS
Azpilcueta Doct. Nauarrus
Corporis effigies hæc est venerandi Nauarri.
Mentis at ipsius dant monumenta fidem.
Mentem non valuit pingere docta manus.
AETATIS XCIV
obijt
MARTINI
AZPILCVETAE
DOCTORIS NAVARRI
IVRISCONSVLTORVM
NOSTRÆ ÆTATIS CLARISSIMI ET PERSPICACISSIMI,
SACRORVM CANONVM ET VTRIVSQVE
iuris et facti quæstionum interpretis
Solertissimi
OPERA.
In tres, et eiusdem Consilia in duos Tomos
distincta, vt et separatim haberi possint, digesta.
Nunc primùm in Germania auctius et
emendatius edita.
DISCITE IVSTITIAM MONITI.
COLONIÆ AGRIPPINÆ.
APVD IOANNEM GYMNICVM
SVB MONOCEROTE. M.DC.XVI.

MARTINI

Ab

AZPILCVETA DOCTORIS NAVARRI,

IVRISCONSVLTORVM NOSTRÆ ÆTATIS CLARISSIMI, AC PERSPICACISSIMI, SOLERTISSIMIQVE sacrorum Canonum, & Vtriusque Iuris & facti Quæstionum interpretis

OPERVM

TOMVS PRIMVS.

QVI PLVRIMA COMMENTARIA IN CERTA QVÆDAM DECRETI capita, & integras septem de Pœnitentia distinctiones continet, quorum Catalogum post vitam Auctoris à Simone Magno Ramlotæo scriptam, & auctam videre poteris.

PRAETEREA SVNT QVINQVE INDICES, QVORVM PRIMVS QVAESTIOnum, vel Theologicarum, vel Iuris seu facti, qui initio cuiusque Tomi habetur: Secundus locorum S. Scripturæ, qui vt plurimum interpretationem suam fert adiunctam: Tertius Iuris Canonici capitum, quæ nunc strictim, nunc fuse declarantur. Quartus est Iuris ciuilis, qui leges ex eo explicatas refert. Quintus est Verborum & Rerum omnium copiosissimus, qui D. NAVARRI *opes literarias ob oculos ponit.*



COLONIÆ AGRIPPINÆ,

Sumptibus Ioannis Gymnici, sub Monocerote.

Anno M. DC. XVI.

REVERENDO ET MAGNIFICO VIRO D. SEVERINO BINIO, SS. THEOLOGIÆ DOCT. METROP. COLONIENSIS ECCLESIÆ CANONICO.

DOMINO ET PATRONO COLENDISSIMO.

IOANNES GYMNICVS BIBLIOPOLA S.

TANTAM in Numa Pompilio prudentiam, iustitiam, doctrinam, cæterasque virtutes æuo isto celeberrimas eluxisse refert antiquitas, vt licet Curibus Sabinis ortus, solitudinem amaret, priuatam sibi viuendi normam selegisset, nihilominus à pop. Romano Comitijs curiatis, comprobante idipsum authoritate Patrũ secundus post Romulũ Romani regni Monarchiam, regiosque fasces fœlici sydere consequi mereretur, quo quidem conscenso apice, non fero Martis opere superbus, sed omnis diuini humaniq; Iuris consultissimus, veterumque Sabinorum disciplina instructus, quid vnicuique suæ gentis Ordini necessarium foret, summa semper diligentia sategit, propter quod & Romani moris, & vetustatis instaurator appellatus, & post mortem diuino conatus stemmate perhibetur. Alterum Numam superiori sæculo floruisse dixerim, dum in locuples vtriusque Iuris scrinium, Martinum illum Azpilcuetã Doctorem Nauarrum oculos conijcio, quem angustis Lusitaniæ finibus natum, per varia, tergiuersantem esto, florentissimarum Academiarum gubernacula, infracta virtus, quin concludier nescia ad summum sacerrimumve Pœnitentiæ prętorium, in ipsa septimontia orbis Domina euocauit, quo tanquàm lucerna ardens super candelabrũ posita luceret omnibus qui in domo Dei, id est, Ecclesia Christi sunt, luceret vere, errorum dubietatumq; in his quæ iusto an consona essent fugando tenebras, & solidæ scientiæ lucem diffundendo, quod equidem tam fœlici ab ipso dexteritate peractum accepimus, vt amplissimus iste selectissimorum virorum consessus absente Nauarro mancum se mutilumve agnoscere non erubuerit.

Idem agnoscere hactenus visa fuit mihi Germania, quãdo aliquoties allatis aliunde tanti viri monumentis quasi recreata, satura tamen eorundem copia perfrui non licuit, quod attendens ego & Germaniam continuò recreare, & satietatem explere proposui: Verùm propnente me, sic (neq; enim dubito) aut disposuere fata, quibus iam semel immutabile manet neutiquã reliquias bonorũ virorum tempus vt auferat, quin virtus peremptis morte luceat, nã non argẽtum solum aurumve vel numisma splendẽs moneta recõdita est hominibus, sed & illà qua vti conuenit virtus, aut ipsa hæc vrsit, quæ, quippe bona, sui diffusiua, vel Italiæ, vel Iberiæ, vel Galliæ terminis vlteriùs contineri impatiens, Germanis quoque lucis suæ fulgore irradiare voluit.

Absolutum itaque præparatumve opus dum Germanorum hiãtibus labijs ingerere paro, primus tu mihi occurris admodũ Reuerende & Eximie D. SS. Theologiæ Doctor profundissime, cui virtus confinis ad eos quibus fulges honores viam strauit, quem confines labores notum iam fecère orbi, ex quo enim fonte tanta scaturigo responsorum Iuris, quam ipsa à Spiritu sancto congregata Concilia, quibus ad Ordinem redigendis tu quantum insudaueris, ne obiuium repetam, sileo, & ijdem labores magis elaborati notiorem reddent: Tua inquam Reuerenda admodum & Eximia occurrit Dominatio, hoc addens solaminis, vt licet de grata Germanis imò expectata editione horum monumentorum, nullus mihi restet scrupulus, gratior tamen & expectatior, quin vlterius, eadẽ futura sit, tuæ Eximiæ Dominationis approbata, si fuerit calculo.

Accepta igitur hoc qualecunq; beneuoli affectus indicium, & ex vnguibus cognosce leonem, ex scriptis Nauarrum; Hic autem tua dum voluitur manu, animetur mens ad perficiendum illud, quod breuibus dico, vniuersa Ecclesia Catholica magnum religionis suæ fulcrum, Conciliorum tomos reuisos, recognitos, auidè præstolatur. Vale. Coloniæ, Anno Redemptoris nostri Iesu Christi M. D. C. X V I. ipso die Decollationis Ioannis Baptistæ.

BENEVOLO LECTORI D. NAVARRI STVDIOSO, S.

EN tibi Beneuole lector, tuum, quem tantoperè desideras, MARTINVM AZPILCVETAM DOCTOREM NAVARRVM nostra opera de nouo sub incudem missum, & si aliquid ex fabulis depromere licet, tamquàm Æsonem alterum, non veneficis quidem incantationibus, sed multorum laborum, & vigiliarum succo iuuenescentem, & non, & non solùm characterum venustate, & elegantia perpolitum, sed multis alijs tamquàm emblematis exornatum, atque decoratum. Vix profectò dici potest, quot mihi sumptus faciendi, quotque labores exanthlandi fuerint, vt in tanta temporum iactatione, tantisq; fortunarum mearum procellis, hæc nostra nauis cursum suum teneret, & ad optatum portum deueniret. Sed nil desperandum, non, vt ille ait, *Teucro*, sed potiùs *Christo duce & auspice Christo*, nihilque reperitur adeò laboriosum & difficile quod *virtute duce, fortunaq; comite*, vt habet M. T. non adipiscamur, adeò verum est, quod animo ait Horatius, *Nil mortalibus arduum*. In quibus autem Religiosi cuiusdam viri, cuius in hoc opere laboribus sumus vsi, enituit industria, hæc ferè sunt omnia. Dedit ille in primis operam, vt integer D. NAVARRVS citationibus ad marginem reductis prodiret in publicum, qui in altera editione hac commoditate in primo & secũdo tomo caruerat. Quamuis autem D. NAVARRVS cupiens fortè, ab eo labore non exiguo typographos liberare, Manuale Latinum, & alia quamplurima sua scripta ita ediderit, vt loca, quæ citantur, in textum includeret, tamen Hispanum Manuale, quod si non prototypum illud Auctoris fuit, ad illius tamen exemplar Antuerpiæ excusum habemus, citata loca ad marginem habuit, & quæ Romæ ab ipso Auctore edita fuerunt, Enchiridion de oratione, & Miscellanea, eadem etiam loca ad marginem prænotata habuerunt. Ex quo factum est, vt ipsum etiam nos Manuale confessariorum, non vt anteà, cum citationibus textui inclusis, sed separatis ediderimus: quod non parùm probatum fuisse, accepimus, & proinde quod in tomo solùm tertio in priore editione fuerat factitatum, id iam in hac tribus alijs tomis communicauimus. Qua in opere non solùm te eo labore & tædio leuauimus, quod tibi legenti tam crebra afferre solebat locorum enumeratio, sed sumptui etiam pepercimus, cùm non pauca folia ex singulis tomis detracta sint, quæ si citationes, sicuti anteà erant, textui insertæ remãsissent, insumenda in eorum impressione à nobis fuissent. Vnde euenit, vt cùm minus chartæ priore editione hæc habeat, non tanti iam hæc tibi stet, quanti alioqui stetisset, si plus in ea chartæ fuisset insumptum. Sed hoc fortè nihili, vel parui admodum facies. At quod pluris faciendum tibi indicamus, est tot errorum, quot subrepserant, emendatio, qui sanè multiplices extiterunt. Quantùm enim assequi coniectura possum, errores quidam fuerunt, in quos Auctor spontè incurrit, alij quos alios errantes ipse secutus, non rarò commisit: alij denique typographi incuria euenerunt. Fuit sanè D. NAVARRVS memoriæ felicissimæ: nullus est tamen, quem ea aliquando non fallat, cùm præsertim aliquid scribit, quod perspectum sibi satis esse putans, sit necne sit ita, parùm laborandum sibi existimat. Vnde semper grauissimis etiam Scriptoribus nonnumquàm quædam μνημονικὰ ἁμαρτήματα obrepunt, quæ ab æquis lectoribus facilè condonantur. Hinc est illud Horatianum, *Sæpè opere in longo fas est obrepere somnum*: & illud *quandoque bonus dormitat Homerus*. Huiusmodi ergo errores sicubi sunt animaduersi, vbi præsertim Scripturæ aliquid citatur, sublati, & de ijs lector fuit in scholijs admonitus. Plures autem & frequentiores illi fuerunt, quos ab alijs imbutus ipse commisit. Nam D. NAVARRVS tot annos intra professus M Gratianum tamquam viæ suæ ducem & moderatorem sequutus; non mirum est, si eius inhærens vestigijs, à veritatis aliquando tramite abscesserit, cum ipse M. Gratianus à vero sæpè scopo aberrarit. Fuerunt sanè nonnulli, qui hos Gratiani errores indicarunt, inter quos maximè D. Antonius Demochares enituit, qui opus sanè valde laboriosum, & difficile suscepit, dum Decreti margini loca Doctorum apposuit, per quæ est sæpè M Gratianus de errore conuictus. Sed ille cœpit quidem, minimè tamen id perfecit in omnibus. Seruabatur videlicet huius correctionis laus Gregorio XIII. Pontifici maximo, qui cùm multis nominibus Ecclesiam sibi vniuersam deuinxerit, summa tamen eius gloria est, quod Kalendarium correxerit, & Decretum sicut corpus vniuersum canonicũ emendauerit. Et sanè magna habenda est gratia M Gratiano, aurei voluminis, quod Decretum dicitur consarcinatori, multa etiam laus Gregorio IX. debetur, quòd Decretales Pontificum Max. epistolas sic aptè in ordinem & iuris titulos redegerit: magnam gloriam sibi comparauit Bonifacius VIII. qui sextum Decretalium quinque libris Gregorij IX. adiecit: sed si quid possum hac in re verè sentire non minore dignus est gloria Gregorius XIII. cuius beneficio vniuersum ius canonicum & maximè Gratianum habemus emendatum. Huius ergo emendationem cùm cuncti tanti faciant, visum etiam est ex ea quotiescumque cùm M. Gratiano D. NAVARRVS errare visus est, ipsum corrigere, & eius errorem, vel ad marginem, si capax correctionis esse poterat, reponere: vel certè illum inter scholia recensere. Cùm verò in Patre aliqua citando, nec M. Gratianus falsus est, nec D. NAVARRVS, non tamen locum vbi hoc habetur apud eum Patrem retulerunt, sed Iurisconsultorum more Decreti locum Auctor apposuit, data opera est, vt liber, in quo hæc Patris sententia habetur, siue in margine, siue in scholio adijceretur, & caput etiam libri annotaretur: imò etiam si quando diuersa aliqua verba apud Patrem essent, ab his quæ vel Gratianus, vel Auctor retulerat, Patris verba ipsa integra adducta sunt, vt sententiam ipsam ex fonte petitam tibi liceret cernere. Si quando autem D. NAVARRVS ex Patribus etiam laudat aliquem, præter eos, qui in Decreto Gratiani producuntur, quod tamen satis apud eum rarum est, conquisitus etiam locus est sæpenumerò, in quo Pater ille hoc dixerat. & vbi inueniri potuit annotatus. Similis etiam labor susceptus est, cùm Pontificum Maximorum extrauagantes corpori iuris non

inclu-

incluſæ in hoc opere ſunt relatæ: Quis enim Bullarium babuit ex his, quæ ab Auctore in hoc opere memorantur: indicatum eſt, & quota quæque eſſet hæc conſtitutio, inter Pontificias Bullarij conſtitutiones eſt annotatum. Et quoniam Bulla cœnæ magno Confeſſarijs eſt vſui, & valdè ſcire eſt operæpretium de Simonia Confidentiali, quid in Gallia Fœl. Rec. Sixtus V. ſeruari præceperit, Gregorij XIII. Bullæ cœnæ adiectum id eſt, quod eidem Bullæ ipſe Sixtus vel adiecerat vel in ea mutauerat & quomodo idem Bullam Pij V. de Confidentiali pro Gallia temperauerat. Rurſus quoniam, ea fuit eruditione D. NAVARRVS, vt quaſi ſibi cum ſuis auditoribus iuris formulas & vocabula planè intelligentibus ei res ſemper eſſet, tam multa Iuriſconſultorum verba vſurpauit, quæ moleſtiam & difficultatem lectoribus legum nouitijs faceſſere aliquando poſſent, non alienum ab officio & ratione eſt viſum, ea, quæ huiuſmodi occurrerunt, vocabula, vel obſcura aliqua dicta eorum ſententia & ſcriptis, qui de his commentati ſunt explanare, & ſic ignorantiæ, vel labori indoctiorum conſulere, vt non ſolùm peritis in iure, ſed etiam iuris ignaris hæc D. NAVARRI doctrina vſui eſſe poſſet. Potuiſſet aliquis in eo genere magis exercitatus, & pluribus libris Iuris abundans, quàm qui eas adiecit notas, plura huiuſmodi explicare vocabula, pluribusque ea verbis illuſtrare: ſed tempori, cuius magnam penuriam ob alias occupationes patitur, danda eſt venia: & ſimul excuſandum, quod cum plurimarum aliarum facultatum librorum non deſit ei copia, immenſorum tamen Scriptorum, qui in vtrumque ius ſcripſerunt, laborat inopia. Meminerunt autem lectores docti, qui in eas inciderint, Annotationes non fuiſſe in eorum gratiam ſcriptas, vnde cum bona venia ipſius facilè poterunt eas prætermittere, & vni Auctoris lectioni inhærere. Tarentinis enim & Conſentinis, & Siculis, vt dicebat Lucilius apud M. Tullium, non Perſio voluit eas ſcribere: multò minus Scipioni atque Rutilio, ijs videlicet, qui aliquantulum iuris formularum rudes D. NAVARRVM ob difficultatem legere aliquando retractant, vel non aſſequuntur, quibus ille eum planum facere, quantum potuit deſiderauit. Vt autem typographici errores, qui poſtremum locum tenent, tollerentur, diuerſa quæ nanciſci potuit exemplaria, & auctores etiam citatos interdum conſuluit, cùm vel iudicio ſuo diffidit, vel difficultate loci fuit coactus. Hæc porrò ſunt ferè omnia, quæ antiquæ editioni adiuncta ſunt. Sed quod pluris omnibus his facimus ſunt octo aut nouem commentarij, qui partim Auctoris opera antequàm è viuis excederet Latinè conſcripti, nuſquàm fuerant editi, qualis eſt tractatus de eleemoſyna in cap. quieſcamus XLII. diſt. & alij nonnulli: partim iam olim quidem Hiſpano ſermone editi ipſius Auctoris manum expectabant, quæ eos Latinos faceret, vt commentarij de Cambijs, & de Simonia mentali & alij, quos hic habemus cum Hiſpano manuali editos quos poſt auctoris mortem viri ſanè docti & probi Latinitate donatos, ad nos ex Vrbe miſerunt, quos omnes in ſecundum tomum reiecimus, vt ibi ſignificauimus. Præter quos tamen primo tomo adiecta eſt ſubtiliſſima & omni eruditione referta. Sexta Concluſio cap. inter verba XI. quæſt. III. ad quam toties tam in Manuali, quàm in alijs ſuis ſcriptis auctor ſe remittit: Ediderat quidem ipſe vnà cum alijs quinque, hanc concluſionem, ſed vt ipſe loquitur admodum cōtractam, quippe cui ob alias occupationes fortè non licebat eam Latinam reddere; ſed quidam vir pereruditus, noluit eam in Hiſpana tantùm lingua extare: dolendum tamen eſt eum plus æquo fidi interpretis partes ſumpſiſſe, nimirum cùm curæ ei eſſet planè Auctoris librum, interpretati verbum è verbo penè reddidit, quo quidem modo perfecit, vt minus quàm aliis in operibus D. NAVARRI fluat oratio. Vt vt ſit tamen magna eſt ei, ſicut & aliis, qui alios commentarios Hiſpanicè ſcriptos Latinos fecerunt, vel ab ipſo Auctore ſcriptos, ſed non impreſſos ad nos miſerunt, à me, & ab omnibus NAVARRI nominis ſtudioſis habenda eſt gratia: quorum opera & ſtudio ſic noſtrum NAVARRVM auximus: Monendus tamen es, lector, in hac ſexta Concluſione mutatos fuiſſe numeros, quibus ſolet auctor quaſi ſectionibus quibuſdam ſuorum operum partes diſtinguere: Cùm enim in Hiſpana huius commentarij editione numeros à prima concluſione ita appoſuiſſet, vt in ſecunda, & reliquis numeros continuatè produceret: in Latina editione hoc non fecit, ſed initio ſingulas concluſiones in ſuos numeros diuiſit. Viſum itaque fuit etiam ſextam hanc Concluſionem non à numero, quem præferebat, ſed à primo ſimiliter, ac alias inchoare. Vnde ſæpè eueniet, vt ſi tibi occurrat in Manuali, vel alibi ex his concluſionibus citatum aliquid, quòd his numeris non reſpondeat, ſubducenda tibi ſit ſingulorum Numerorum ratio, & de his qui ſextæ Concluſioni aſſignabuntur centum & octo ſubtrahendi, à quo numero Sexta Concluſio in Hiſpanica editione inchoabatur, & deducto eo numero, qui reliquus erit noſtræ editioni, vt equidem puto, verè quadrabit. Hæc ferè ſunt omnia, de quibus te, Beneuole lector monendum duximus; ſed hoc etiam non prætermittemus, nos Auctoris vitam à Simone Magno Ramlotæo ſcriptam fuiſſe nactos, quam in priori editione deſiderauimus: quæ ſanè, vt tibi verum fateor, non prorſus ei, qui operi præfuit; ſatisfecit. Tota enim eſt in Auctoris laudatione; & encomiaſten is agens, ſe non meminit eſſe rerum à D. NAVARRO geſtarum, vitæque ipſius enarratorem: & cùm in Moralibus generalia minus præcepta proſint: ſed ſit ad particularia deſcendendum: ille generatim geſta D. NAVARRI exponens, in ſingulis vitæ annis, quæ memorabilia geſſerit, vel quæ aduerſa pertulerit non recenſuit. Nam & multa aduerſa pertuliſſe, & infamia aliqua laboraſſe, certè ſi nihil aliud teſtaretur, commentarius in cap. inter verba Hiſpanicè primùm editus, abundè demonſtrat, qui ea maximè occaſione fuit compoſitus, quòd aliqui in Luſitania, eius famam & exiſtimationem lædere tentarint. Qualis tamen cumque ſit, eam nos edimus, quæ vt eſſet plenior, ea etiam adiuncta, quæ à Iulio Roſcio Hortino paululùm diuerſa referebantur. Habes iam omnia, Beneuole lector, quæ de hac noſtra editione præfari apud te voluimus, tuum eſt noſtris fauere laboribus, & in tanta temporum iniquitate nos & noſtra, ſi gratia aliqua poteris, tueri: ſin minus nobis ſaltem ex animo benè precari. Vale.

VITA

EXCELLENTISSIMI IVRIS MONARCHÆ MARTINI AB AZPILCVETA DOCTORIS NAVARRI.

SIMONE MAGNO RAMLOTAEO BELGA I. V. DOCTORE Auctore, aucta ijs quæ Iulius Roscius Hortinus in alia eiusdem D. NAVARRI *vita habuit, quæ fuerant à Simone Magno prætermissa.*

AD LECTOREM.

SIMON Magnus Ramlotæus Auctoris familiaris fuit, de quo ipse in prima editione Latina sui Manualis ca. 25. nu. 85. ita scripsit. Quod ipsum in Gallia Belgica etiã nunc fieri audio, & meus frater in Christo Simon Magnus Ramlotæus I. V. D. nõ solum humaniores literas, sed etiam iura diuina & humana egregie callens, qui mihi hoc Manuale recognoscenti & prælo mandanti, in scribendo, corrigendo, & alijs multis egregiam nauat operam, vnà cum Francisco Ranurio, &c. Hic ergo viuo Auctore vitam eius conscripsit, & typis etiam Romæ mandauit: quod tamen Auctor adeo indigne tulit, vt eum propterea à sua familiaritate excluserit: quemadmodum ipse in quadam Epistola, quę habetur in fine libri, De paupertate Regularium, in hac vrbe iam pridem editi, testatus est. De qua auctoris vita, ipse etiam Simon Magnus hoc endecasyllabum scripsit, quod fini Manualis illius primi Latinitate donati insertum, hic in proprio loco apponere visum est. Sic ergo habet.

AVctoris tibi, (Christiane Lector)
Doctrina, & pietas stupenda nota est,
Toto notus in orbe nam NAVARRVS.
DOCTOR *gloria magna Christianæ*
Gentis, quin etiam monarcha iuris
Qualem sæcula prisca non tulère,
Nec præsentia, nec ferent futura
Sed ne singula persequi laborem,
Scripto quæ memoro politiore,
Olim quod dabo voce sed soluta.
Librum perlege, ponderaq; quo nil
Est exactius, eruditiusq;
Deprendes (siquidem nequit supremum
Matth. 7. *Numen falli) arborem probatam*
Suauem non nisi posse ferre fructum.

AD ILLVSTRISSIMVM, OMNIque virtutum heroicarum genere Clarissimum Cardinalem, FRANCISCVM ALCIATVM.

SIMONIS MAGNI RAMLOTAEI Belgæ I. V. Doctoris.

HENDECASYLLABON.

ILlustrissime Præsul Alciate,
Clarum Purpurei iubar senatus,
Vita quam meminit referre voce
Iampridem tibi, non graue audienti,
En vitam damus illius NAVARRI
A Gange occiduas ad vsque Gades.
Cuius fama vtrùm per ora currit
Doctoris, similem cui Monarcham
Iuris, sæcula prisca non tulère,
Non præsentia, non ferent futura.
Isthæc, nominibus tibi quòd essem
Deuinctus varijs, sed & NAVARRVS
Quo non Stemmatis alter Alciati
Mirator magis, æquiorve cultor,
Certum grati animi futura pignus,
Sacrati intrepide tui sub vmbra
Prodit nominis: ipsa te patrono
In lucem caput exeret, petulcæ
Spernens verbera virulenta linguæ:
Nec ronchos metuet seueriorum,
Qui gannitibus improbis lacessunt,
Pellemq; rodere nec sinunt caninam.
Hoc abs te peto, flagitoq; supplex
Tanto vt prosequier velis fauore,
Hunc semper tibi deditum clientem:
Vultu suscipias vti sereno
Qualem huncunq; tibi librum dicatum,
(Rubro & si petaso, infulisq; clarum
Maiora addeceant) ferasq; culpam,
A damno omnia sarta tecta præstans,
Et morsus clypeo tuo retundens
Nil non, vel temere calumniantum.
Huic (si contigerit) tuo fauori
Cræsi diuitias nec anteponam,
Nec gemmas mage fecero, nec aurum,
Non emblemata, sericasq; vestes,
Non rubri nitidos maris lapillos.
Non quæcumque etiam obstupescit orbis.
Dicat qui volet, esse nos ineptos,
Auræ vel popularis appetentes:
Scripta hæc iudicio modo approbari
Tanti cernere Præsulis licebit,
Tu nostri memor interim benigne
Antistes, columis, diuq; viuas:
Te in terris Superi beare tandem
Aeternumq; velint, vti mereris.

VITA AVCTORIS.

SI OLIM pictores, & statuarij præcellentes, qui statuas & imagines, non animorum, sed corporum simulacra, qui numismata, qui trophæa docta manu fabrefacta, priscorum memoriæ dicabant, eorumque præclarè gesta ab obliuione vindicare pro sua virili satagebant, perennem nominis sui memoriam ad posteros, & nepotes suos transmittere se existimabant: si scriptores cùm Græci, tum Latini, ingenio & eloquentia præstantes, qui vitas Imperatorum, virorumque bellicæ laudis, aliave haud absimili gloria clarorum, vel omnino a religione nostra abhorrentium, & nonnunquam condigno vitæ detestabilis exitu damnatorum (ne idem tumulus, qui corpus eorum contegeret, nomen etiam obrueret) literarum monumẽtis mandabant, & stylo, seu oratione (quæ pictura ad id, quod vult, exprimendum, & veritatem oculis subijciendam longè est efficacior) illustrabant, atque perpetuabant, summo semper in honore habiti sunt: potiore quidem iure suspiciendos, maioreque honore cohonestandos semper censui eos, qui id officij viris sanctitatis, & eruditionis nomine claris præstandum sibi putarunt, ac veræ virtutis in eis relucentis memoriam, eorumque velut excellens quoddam archetypon, ad quod nostras omnes actiones referamus, moresque & vitam componamus, Christiano homine digna oratione, mortalium medullis infigunt, velutique insculpunt. Quid enim Ethnicis illis occasura cum sæculo scriptorum gloria profuit? aut quid posteritas emolumenti tulit, legendo Hectorem, Scipionem, Marcellum, Fabium, Cæsarem, Alexandrum, Hannibalem, & id genus alios fortiter pugnantes? Aut Prometheum, Pythagoram, Xenophanem, Heraclitum, Empedoclem, Gorgiam, Epimarchum, Parmenidem, Architam, Zenonem, Democritum, Protagoram, Platonem, Aristotelem, Socratem, Diogenem, & alios eius furfuris Ethnicos philosophantes? Quandoquidem eos non modò imitari, stultitia maxima, at non acerrimè impugnare etiam væsania sit. Quippè qui hanc vitam præsentibus duntaxat actibus æstimantes spes suas fabulis, animas inferis dedère, & dum perennem hominum memoriam sectati sunt, æternam vitam (quam non pugnando, aut Philosophando, sed sobriè, castè, ac piè viuendo quærere decebat) neglexère. Certè, vt qui assiduè aliquid atrociter fieri legunt, vident, vel audiunt, etiam si natura mitissimi sunt, assiduitate molestiarum, sensum omnem humanitatis exuunt: ita, qui virorum sanctorum res gestas assiduè voluunt, meditantur, ruminant, barbara & efferani feritate deposita, humanitatem induunt: adeoque nil rerum omnium, quibus ad virtutem, pietatem, Dei cultum, & studia incitamur, est, quod nos perinde excitet, ac si imitandi ij nobis proponantur, quibus ob singularem sanctimoniæ, eruditionisque opinionem ab omnibus plurimùm tribuitur: qui nimirùm vana illa Ethnicorum posthabita militia, & Philosophia (quæ ni perpetuo erga summum Deum amore, studioque fulciatur, insipientia potius dicenda est) ad veram legis diuinæ sapientiam (cui cæteræ disciplinæ suos fasces submittere debent) & cœlestis Imperatoris militiam sese contulerunt. Cuius rei nequaquam inscij Clemens D. Petri Apostolorum Principis discipulus, & Fabianus, ambo Pontifices Maximi in numero Sanctorum relati, indubitatæ fidei in diuersas orbis plagas misère Notarios, qui Martyrum ac virorum sanctitatis nota insignium eximia facta ad cæterorum, qui Christi fidem profitebantur, exemplum, fideliter describerent. Nimirùm Sanctorum virorum, qui se totos diuino ministerio dedicarunt: exemplis velut stimulis quibusdam, ad eorum virtutes imitandas incitamur, & (si magno Basilio credimus) qui Sanctorum res gestas sedulò perlustrat, optimè suæ vitæ prouidet. Nam vt in arguendis malis, correptio cæterorum est, ita conferunt, non parum præclaris ingenij gesta Sanctorum ob oculos posita, quæ nobis subdunt tamquam calcar, & incitamenta quædam ad eorum, quos laudari conspicimus æmulationem. Et quidem existimo Maiores nostros, & luculentas orationes, quæ in virorum Illustrium funeribus, aut publicis triumphis habebantur: & Imagines, ac trophæa, quæ eorum consecrantur memoriæ, non tam ad ipsorum laudes & gloriam retulisse, quàm posteris consequendæ virtutis eorum exempla præbere voluisse. *Sæpè audiui* (inquit Sallustius) *Q. Maximum, Pub. Scipionem, præterea ciuitatis nostræ præclaros viros solitos ita dicere, Cùm Maiorum imagines intuerentur, vehementissime animum sibi ad virtutem accendi: scilicet non ceram ipsam, neque figuram, tantam vim in sese habere, sed memoria rerum gestarum eam flammam egregijs viris crescere, neque prius sedari, quàm virtus eorum famam, atque gloriam adæquauerit.* (Sallustius in princ. belli Iugurth.) Cum itaque vitæ sanctimonia venerandi senis MARTINI AB AZPILCVETA DOCTORIS NAVARRI virtutes, quasi mercedem rerum præclarè gestarum ab eruditis iure quodam reposcerent, vt in memoria hominum, tanquam in luce ponerentur, inque orbis totius, imò sæculorum omnium theatrum producerentur; eique obstrictus essem memoria beneficij sempiterna; adeoque ex eius vita summa omnium mortalium admiratione digna, singularem vtilitatem ad omnes vitæ nostræ partes, functionesque permanere posse haud obscurè animaduerterem; operæ sanè quidem pretium putaui, si eam, quam mihi & fratri meo Ludouico Magno Rupefortensi Decano, necnon clarissimis ac nominis mei studiosissimis viris Antonio Ghenart Leodiensi Canonico, summo Theologo, & hæreticæ prauitatis apud Eburones Inquisitori: Ioanni Brictio Diui Dionysij ibidem Decano, Francisco Frapertio Leodio Iurisconsulto celeberrimo, Illustrissimique Principis Leodini Consiliario: & D. Ioanni Ballano Aredaginensis seu Diui Huberti in Arduenna Priori, cognato meo, priuatim descripseram: publico mortalium vsui cognoscendam, imitandamque proponerem. Qua in re ita nostri quoque rationem compendij duximus, vt non inanem ab hominibus memoriam, sed æternum a Deo Optimo Maximo præmium expectemus. Etsi namque ipsi non ita viximus, vt exemplo alijs esse possimus, dedimus tamen operam, ne is lateret qui esset imitandus, & quale quale talentum, quod Dominus nobis credidit, in communem conferimus vtilitatem: quo nimirum vsuram exigenti, qui sortem commisit, si nihil aliud certè conatum sedulitatem, & promptam animi voluntatem vice fœnoris exhibere valeamus. Cæterum, cum totius vitæ ipsius curriculum adeò illustre sit, vt ne si ipse quidem Tullius ab inferis resurgeret, virtutes eius pro meritis & dignitate posset explicare, neque sim inscius, me præcone balbutiente non egêre, aut à tam insulso pingi mereri artifice, mediocritatis meæ nequaquam ignarus: vereor equidem, ne sicut omnis materia, quantumuis excellens, & pretiosa, si ab imperito artifice composita fuerit, non solùm deformitatis, verùm etiam ruinæ damna patitur, ita dum omnium mortalium voce, ac prædicatione comprobata, omnium populorum vno ore testata, mea oratione illustrare contendo, rebus clarissimis caliginem effundere videar. Et quidem cùm tanti, & humanam gloriam supergressi viri laudes oratione adæquare foret difficillimum, imitabor hac in parte Timanthem pictorem præcellentem, qui in depingenda Iphigeniæ immolatione cùm paterni amoris acerbitatem condignis nequiret exprimere affectibus, obuelauit eius caput, & suo cuique animo reliquit æstimandum. Atqui vt gemmæ nitorem, ac splendorem effingit quidem, seu veriùs, adumbrat Artifex, at natiuam illius vim numquam imitatione assequitur: sic etiam habet suam ἐνάργειαν virtus, ac veritas, quam nullum æquare potest artificium. Nihilominus tamen si quantum splendor & dignitas postulant eius virtutes oratione complexus, aut dicendo assequutus nequaquam fuero.

Vt desint vires, tamen est laudanda voluntas,
Hac ego contentos arbitror esse Deos.

At in-

At inquies, vtilius longè eſſe, hominum memoriæ, poſtquam eius vita naturæ ceſſerit, laudem dare, quàm nunc, dum viuit, vt illo nimirum potiſſimùm tempore virtutum merita extollantur, quando nec laudanti, adulatio nocet, nec laudatum tentat elatio. Laudandam quippè nauigantis fœlicitatem; at cùm portum nauis attigerit: Laudandam Ducis inclyti, ac ſtrenui militis virtutem, ac vbi perductus fuerit ad triumphum: Viuos vero interdum fortunam, ſæpe inuidiam fatigare: Viuos omnes liuoris ventos circumſtare: Quin etiam ita comparatum eſt apud mortales pleroſque, vt quemadmodum nil mali beneuolentia in amico, ita nil boni in aduerſario videat inuidia: Vtriuſque nimirùm affectum hyperbolen in vitijs, virtutibusq; alienis facere. Et vt quædam ocularia ſpecilla grandiora omnia, quam re vera ſint, oculis noſtris exhibent; ita liuor, benignitaſque, vbi ſemel animum occuparint. *Nec laudaueris* (inquit Scriptura) *hominem in vita ſua*, quaſi dicat, lauda poſt mortẽ, magnifica poſt curſus conſummationem. Equidem, verè fœlicem, qui temporum mutationi, & humanæ vitę Euripis, adeoque ſalutis ſuæ diſcrimini ſubiacet, dici poſſe neminem, non ignoro; ſed viri eruditionis, & ſanctimoniæ nomine percelebris, vereque mundo mortui, & licet adhuc ſuperſtitis, in cœlis tamen cum Deo ipſo, Angelisque ac Sanctis numquam non verſantis, ſanctiſſimam vitam, ceu virtutum omnium certiſſimam normam, ſi publicæ vtilitati velut leui penicillo exprimo, dicam, an verius, adumbro? quis æquus rerum æſtimator factum non probauerit? præſertim cùm liberum ſit alterum ſit alterum laudare, de quo quicquid detrahas, neceſſe eſt, aut infirmitati, aut inuidiæ aſſignetur. Quid? quod ſcriptores præſtantiſſimi virorum bellica virtute, vel literarum ſplendore illuſtrium, non modò fato functorum, ſed & ſuperſtitum præclara, & literarum memoria digna corporis vel animi facinora, atque elogia ſtudioſè deſcripſerunt. Et quidem magnus ille Iouius in huiuſmodi virorũ elogijs perſcribendis, & imaginum ſupellectile comparanda per triginta ampliùs annos perpetua curioſitate incenſus, neque diligentiæ, neque ſumptui pepercit vlli: vt vel hoc ſolo tanti viri exemplo, mihi liceat iure optimo inſtituti mei veniam deprecari. Teſtor vero Deum Opt. Max. & Sanctos eius me nihil in gratiam, nil more blandientium dicturum, neq; velut quamdam Æſopicam cornicem alienis plumis fictisve coloribus, aut aſcititijs Rhetorum fucis eum adornaturum: ſed candido animo omnia pro veritatis teſtimonio dicere, minoraque, eſſe meritis eius quem velut Chriſtianæ pietatis noſtri ſæculi lumen tota Vrbs, imò verò Orbis vniuerſus Chriſtianus pleno ore canit. Porrò vt vnde conuenientiſſimum eſt, ſuum oratio noſtra ducat exordium. Natus eſt anno à partu Virgineo M. CD. XCIII. die D. Luciæ ſacro. Parente vtroque Nauarro, ex illuſtri proſapia duorum Palatiorum Celtiberiæ ſiue Nauarræ, quam Solariegam [illegible] loci incola turba vocat; Azpilcueta videlicet & Laureguizar ſiue Bazan: vnde Bazanes Caſtellani Magnates originem traxere. Ea duo Palatia longè ante Carolum Magnum Nauarræo Regno naſcente in ſaltu Pyrenęi montis, qui [illegible] Vaſcones Celtas diuidit a Celtiberis erectæ in hunc diem, nulla vllius damnatæ ſectæ labe contaminatæ, [illegible] D. Saturninum B. Petri diſcipulum fide Catholica perſeuerant. Regio porrò ipſa Solariega eam fidem [illegible] buta fuit ita tenuit hactenus, vt nec hæreticorum vicinia infecta ſit vnquam & contra [illegible] opiniones, quibus illis in locis Eccleſia Chriſtiana, tamquam tempeſtatibus agitatur, vindicem ſe & hoſtem [illegible] Quamquam neque de patriæ dignitate, neque de fumoſis maiorum imaginibus ſcribere inſtitui: [illegible] ita ſuperauit, vt eorum commendationem minimè requirat. Prodijt ergo in lucem die feſto D. Luciæ, vel lucem maximam afferret, non modo patriæ, ac ſuis, ſed vniuerſo orbi terrarum. Quo eodem tempore pene, & in eadem Hiſpaniæ parte, quæ ad Pyrenæum pertinet alterum gentium lumen exortum eſt, Ignatius is, quem Societas Ieſu parentem agnoſcit, cuius fructus tantus extitit in religionem Chriſtianam, vt pene nulla ſit orbis terrarum pars, ad quam non Ignatij nomen, vel alumnorum eius vox viua peruaſerit. Sed Palatiorum illorum de quibus dictum eſt D. Nauarrum genus duxiſſe, alterum alteri hoc ſolo nomine præſtat, quod eſt vnum e duodecim, quæ memorato Regno ſurgenti regendo fuere deſtinata. Eorum domini a Catholica Maieſtate ante quinquennium perpetuis ſtipendijs, ac alijs donatis aucti in Pyrenæi montis anguſtijs aduerſus hæreticos vicinos ſtare cœperunt. Alter, nimirùm Azpilcuetus Vicecomes Solinæ præfectus Roncalibus genti omnium Celtiberorum ſuapte natura fortiſſimæ ea in parte, qua Nauarrum a Bearnio diuidit. Alter vero, puta Laureguizanis, ſiue Bazanus, ea in parte, Pyrenæi montis in præſidio ſtare iuſſus eſt, quas Vaſcones Celtas a Celtiberis ſeiungunt, in quamcumque occaſionem cum ſuæ domui confœderatis ad arma paratus. Poſſem hic in ſcenam proferre innumera, in quibus exaggerandis, & amplificandis veteres Ethnici plurimi erant, & a quibus ferè huius generis orationum exordia ducebant, patriæ claritatem, quam etiam quidam ex illis primam partem fœlicitatis eſſe dixerunt, nobilitatem generis, opes copias, bonaque externa: ſed quum ex philoſophia etiã Ethnica didicerimus ea vix eſſe noſtra, canente Poeta:

Et genus, & proauos, & quæ non fecimus ipſi
Vix ea noſtra voco. &c.

Eaque demum ſit Chriſtiano digna nominis gloria, non quæ ex ſtemmatis, aut fumoſis, ſuperbiſque Maiorum imaginibus, ſed ex vita piè, ſancteque acta naſcitur: neque tam pulchrum ſit bene naſci, quam præclarum bene inſtitui: prudens omnia prætereo.

Inter ipſos verò Parentum Chriſtianiſſimorum amplexus, & nutricum blanditias; purum religioni Chriſtianæ ſuccum (qui qualis initio, veluti [illegible] puero fuerit, pertinaci [illegible]. Vt enim in ſemente ſpes meſſis poſita eſt, ita totius reliquæ vitæ expectatio ab educatione pueritiæ pendet, imbibit. Puerum autem ex his quæ conſequuta ſunt, licet conijcere in ſeueriſſima diſciplina educatum fuiſſe, atque ex nobili domo non profanos hauſiſſe ſpiritus: mox autẽ Chriſtianæ religionis rudimentis & literis, quarum ea tum ætas capax eſſe poterat, imbutus, poſtquam ingenium adoleuit, & ineuntis ætatulæ teneritatem robur adoleſcentiæ excepit, ijs quæ ſibi nomen ab humanitate aſciuerunt literis ſolidius erudiendus Complutum (quæ Caſtellæ nouæ Academia eſt) tamquam ad mercatum omnium diſciplinarum ſeſe contulit, vbi ætatis ſuæ florem philoſophiæ dedicauit. Quo toto tempore, neque fabulis Poetarum, neque oratorum pigmentis delibutus, neque Sophiſtarum tendiculis irretitus, quod in ſingulis purum erat ac ſolidum quaſi apis delibauit. Nam ex Rhetorum ſcholis tantum arripuit, quantum ſibi ad ſcribendum ſatis eſſe videretur: atque ex ſubſellijs Philoſophorum quicquid acceperat, ad animi curationem longè ſapientiùs Platone induxit. Tantùm abeſt, vt eum abſtulerit noſtrorum ſæculorum deprauata opinio, quibus nobilitas literarum ſplendore obſcuriorem ſeſe fieri exiſtimat. Non enim vnquam aut rationis inimica voluptas, quæ adoleſcentibus maximè ſuis illecebris & ficta recti [illegible] perniciosas inſidias tendere, præcipuamq; æui partem ſibi vendicare ſolet, aut fucatus humanarum rerum ſplendor, a ſtudio virtutis deduxit: adeoq; ipſi cum [illegible] homine docto voluptatibus bellum irrecõciliabile [illegible] fuit: Cuncta namq; voluptatum genera ita ſummus ardor in ſtudia literarum reſtinxerat, vt ab omni earum rerum quas aut natura tribuit, aut largitur fortuna, quaſque vulgo homines ac ſtudioſè appetunt, cupiditate remotus, in Dei vnius amore atque ſtudijs conquieſceret. Itaque factum eſt, vt ipſe qui viuido ac perſpicaci pollebat ingenio, multis paraſangis æqualium ſtudiorum commilitones antecelleret, nullam q; liberalium artium [illegible] tractam; adeoq; Philoſophiam Peripateticam probe edidicerit. In hac tamen velut ad ſcopulos Sirenios (vt quidam [illegible]) ingenium ſuum ſenſim ad grauiora, & ſublimiora attollens, conſeneſcere noluit, ſed [illegible] rum ſtudium in eadem Complutenſi Academia & præſertim ad Scholaſticam Theologiam [illegible]. Qui quidem non extremis modò (quod aiunt) labijs, ſed pleno ore toto quadriennio [illegible], qua [illegible]

[illegible] litterarum [illegible] praeter [illegible] Iurisprudentiae gloria floruit profectus, ad Iurisprudentiae sinum sese recepit, totumq; abdidit. Ita verò lectione assidua, meditatione diuturna, & indefesso studio omnes totius Prudentiae Canonicae ac legalis partes absoluit, vt nullum sacrorum Canonum, legumque angulum non perlustrarit, nihil tam abditum, tam varium, tam latens, aut retrusum, quod ille non in numerato habuerit. In summa, sic vniuersam Iurisprudentiam edidicit, imbibit, concoxit, versauit, meditatus est, vt illustribus superiorum saeculorum iuris Antistitibus [illegible] par redderetur. Itaque Doctoris laurea in celeberrima Tolosana Academia donatus, & ex discipulo Magister effectus Caturci primùm (quae est [illegible] Galliae ciuitas, in qua Academia a Ioanne XXII. instituta eo tempore satis florebat) deinde in ipsa etiam Academia Tolosana ius vtrumque magna cum sui nominis gloria est interpretatus. Ex quo sperabant omnes, vt breui magnas opes & dignitates in Gallia amplissimas consequeretur, quas ille minimè omnium expetebat. Tandem verò suasu Illustrissimi ac Reuerendissimi D. Francisci à NAVARRA Regio sanguine orti, Roncaeuallis Prioris, Episcopi Ciuitatensis tunc electi, ac postmodum ad Archiepiscopatum Valentinum euecti, cognati sui, Gallias non parum opum & gloriae sibi promittentes reliquit; inque sacri ordinis Roncaeuallis militiam (quae nulli vmquàm de sanguine infecto prognato patuit) cooptatus est. Sunt autem hi ordinis S. Augustini Canonici regulares, cuius ipse ordinis insigne perpetuò praetulit, & habitum. Nec multò post Salmanticam veteris Castellae ciuitatem florentissimo, litterarum emporio perecelebrem D. Franciscum NAVARRVM comitatus proficiscitur. Vbi decretorum & primae tandem functionis cathedras, summo omnium applausu (ceu quoddam praecellentis suae eruditionis & laborum in Palaestra litteraria olim exanthlatorum trophaeum) caeteris candidatis competitoribus nequicquam concurrentibus, ac competentibus obtinuit. Vbi maximo cum omnium plausu, eam partem iuris Canonici, quae Decretum dicitur explicauit. Cumque ibi annos circiter 14. Gymnastae munus masculo pectore obijsset à Serenissimo Lusitanorum Rege Ioanne eius nominis III. vso in id D. Caroli V. & Augustae Regiae Sororis, quin & D. Francisci à NAVARRA opera, in Conimbricam Lusitaniae, confirmandae Academiae recens ibi id temporis [illegible] causa excitus fuit, mille aureorum annuorum Mineruali constituto: quod postquam bissenos aut circiter annos primariae functionis in iure pontificio cathedram rexisset, etiam rude donatus (iubilatum vulgus dicit) dum maneret in vita, mereret. Itaque, licet aegrè iucundam, perpetuamque sui nominis memoriam Salmanticensibus relinquens, Conimbricam emigrauit. Tandem verò vbi totos 16. annos magna omnium admiratione, Iuris oracula interpretatus fuisset, inque Lusitaniam, vti anteà in Salmanticam, solidam ac perutilem Iuris sapientiam inuexisset, comitatus dignitate ac rude donatum, Conimbrica excedentem, vtraque Castella & NAVARRA gratulabundae benignissimè exceperunt. Non exiguum autem diligentiae suae fructum retulit, quod postquàm diu perfunctus legēdi munere rude donatus est: duplex ei reseruatum est honorarium. Post id tempus se ad iuris responsa reddenda conuertit, quae in illa ipsa studiorum [illegible] intentione nemini non patebant. Itaque eius opera & consiliis gratuitis duodecim circiter annis Castella & NAVARRA vsae sunt. Vbi sorori germanae Regis, incomparabili Principi Lusitaniae Ioannae Austriacae, eiusque ex sorore Nepotibus Bohemiae Principibus, nō solùm titulis auitis, ac patrijs, sed etiam propria indole virtutum, ac morum corporumque gloriosissimis à sacra delictorum expiatione fuit. Post id tempus cum [illegible] in Lusitaniā procul ab ambitione & curis humanis recepisset Regis Catholici Philippi huius nominis II. iussu geminò, Illustrissimi Archipraesulis Toletani Bartholomaei Carranzae Hispaniarum Primatis, causam defendendam suscepit, & tandem ex vltimis earum dē finibus, nempè Vlyssipone, eius rei ergo, penè tunc octogenarius in Vrbem venit: vbi, vt & antea Pinciae in Hispanijs, quanta fide, cura, studio, iuuenili labore, & Reipub. Christianae zelo, solam D. [illegible] omnium iudicum Iudicis gloriam spectans, eum hactenus propugnarit, nouit is cui animorum nostrorum sensus & intima consilia patent. Nec mora, Vrbem ingressus ad radices collis Hortulorum constitit, vbi mira comitate, nullo que pretio responsa daret qua parte & coelum clementissimum, & solitudo vt vacaret litteris commodior. Statim verò in sacrum summae Poenitentiariae Praetorium ab Illustrissimo & Reuerendissimo Cardinali Borromaeo summo [illegible] poris Poenitentiario cooptatus est. Vbi quantum doctrina & auctoritate valeat, argumento esse potest, quod pridem Illustrissimus Cardinalis Franciscus Alciatus, Magno illi Andreae Alciato vt natura, ita virtutibus ac ingenij dotibus quàm simillimus, summus tunc Propoenitentiarius, cùm sanctum virum aduersa valetudine conflictatum, quo est humanitate & beneuolentia inuisisset, ingenuè me audiente dixerit, absente NAVARRO, sacrum Poenitentiariae Praetoriū viris sanè [illegible] omni disciplinarum genere clarissimis ornatum, ἀκέφαλον esse, adeoque Illustrissimum illud praetorium ab eo [illegible] scientiam, fere pendere vniuersum. Caeterùm vitae ipsius scenam, qua etiam nunc octogenarius, & aetatis exactae, capularisq; senex, dum priscam illam Patrum vetustorum simplicitatem, ac sanctimoniam nobis repraesentat, totam vrbem, imò verò orbem in sui admirationem rapit, velut in quadam breui tabella depingamus. Magnus ille Aurelius Augustinus, vt interim Ethnicorum studia indefessa ac perpetuā in litteris venationem praeteream, cum iam septuagenarius esset, non minus operosè exercuisse dicitur diuinarum litterarum studia, quam iuuenis media aetate [illegible]: Scripsit itaque plura quàm quisquam legerit, si verus est eius discipulus Possidonius. Hinc decipi eum opinione credunt, qui omnia quae ipse scripsit, arbitretur sese legisse. Origenis sena millia librorum legisse se D. Hieronymus scribit, nec tamen tam longaeuus ab opere & studio cessauit vmquàm; tantique ingenij fuit & doctrinae, vt septem amanuenses, seu notarij sibi inuicem succedentes, vix ei sufficerent. Librarios habuit totidem, & puellas apprimè eruditas: quos omnes ingenij copia, & vbertate effusa defatigabat. Fuit prętereà omnis[illegible] illius D. Thomę Aquinatis lectio adeò diligens & [illegible], vt nec in proximo stantes, viderent oculi, neque interpellantium vocem audirent aures. Enimuero corporei sensus, vt animo adessent, suum quisq; officium relinquere, aut certè relicti praestare nō potuerunt. Eximia quidem haec, & omni aeuo memoranda, sed quae sanctissimi senis si non superare, certè adaequare studia posse planè crediderim. Is adhuc aetate iuuenis sed mente canus, ne quid obstreperent affectus, coelestem molienti vitam, voluptatibus cunctis bellum indixit, inedia, vigilijs, & incredibili vitae austeritate rebellantem carnem spiritui seruire sollicitè docebat: tempus omne studijs & orationibus partiebatur, bonam etiam noctium partem his operis addens. Minima portio dabatur somno, minor cibo, nulla otio. Cùm verò etiam totos sexaginta & ampliùs annos in Iurisprudentiae meditatione sudasset, tantùm abest, vt extremo senio iam confectus, de studio quicquam remiserit, vt etiam indies augeat: nimirum assiduis, magnisque laboribus ad omnem patientiam ab ineunte aetate corpus ita firmauit, & ad omnes labores callum abduxerit vt nullum non laborem iuuenili robore sustineat, nullamque horam, quid dico horam? mò ne momentum quidem à spirituali profectu vacuum abire sinat. Fortis quidem, & inuictus miles postquam luculenta sui animi, suaeq; virtutis signa dedit, multis praeliorum laboribus ac periculis perfunctus, multisque victorijs potitus, si non vacationem militiae & excusationem aetatis, at certè laborum remissionem ab Imperatore impetrat: beatus verò hic senex tantùm abest, vt extremo senio confectus, & rude donatus studium imminuat, vt etiam illud adaugeat. Memini, dum in acerbam febrim iam pridem incidisset, cumque medicus & nominis ipsius studiosi viri grauiter deprecarentur, vt iam in tam longaeua aetate cōstitutus, velut receptui canens à diuturna illa austerae vitae ratione, vix homini iuueni, atbletico & benè firmo perferenda abstineret, rationem valetudinis haberet; maiorique in otio, quòd super esset vitae exigeret. Memini inquam, audire eius responsum, haud absimile cuidam non ethnico philosopho, quàm Christiano Theologo dignissimo Diogenis responso. Is admonenti, vt iam senex quiesceret à laboribus. *Quid*, inquit

si in

si in stadio currerem, an oporteret, tam meta vicinum cursum remittere, an magis intendere? Rectè, nimirum sentiens virtutis studium hoc magis intendendum, quo minus superest vitæ: quòd turpe sit ab honesto instituto refrigescere. Temporis verò (cuius vnius honesta auaritia est, cuiusque iactura nullam maioris esse solitus erat dicere Zeno stoicus) obseruantiorem vidi neminem: Habet nimirum pectori insculptum illud Theophrasticum πολυτελὲς ἀνάλωμα εἶναι τὸν χρόνον, sive pretiosa impensa tempus. Porrò somno tantum indulget, quantum ad perferendos diei labores sat putat. Neque verò in plumis, & molli Sardanapali strato, requiescit, sed in duro lectulo, quem luctum verius dicere possis, vbi nimirum suspiria & gemitus, non ronchi exaudiuntur. Horas non ampliùs quinque dat somno. Tum nos (nam toto iam quadriennio quæ diuina & eius benignitas est, studiorum ipsius & conuictus particeps sum) experrecti antelucana oratione, & studijs auroram expectamus: quibus 4. aut 5. horis insistimus. Tandem in ædem sacram aut sacellum, quod sanctissimi D. N. Papæ permissu domi suæ habet, prodiens, Deo Opt. Max. immolat, diurnaque exoluit officia. Quibus peractis ad intermissa studia in prandium vsq; sese componit. At qui, cùm in summis delitijs, & maxima rerum affluentia viuere, escæ lautioris illecebras, & gulæ irritamenta sectari possit, mensa tamen illi simplex & frugi est, vt qui frugalitatem, Temperantiam, ac sobrietatem, virtutum omnium matrem dicere sit solitus. Semper autem lectione aliqua sacra cibum suum condit. Post epulas grauis aliquis sermo, aut de studijs, aut de officijs vitæ, statuq; Religionis, ac Reipub. Christianæ doctissimè simul ac prudentissimè inducitur. Quo finito, pensum precum (quas ob nullas vnquam occupationes aut morbos nisi semel ac iterum, à medicis compulsus ac conclamatus totis 70. annis & eo ampliùs, videlicet à nouo anno suæ ætatis, quo beneficiolum quoddam, vt alicubi dicit adeptus, eas cœpit persoluere, vsque ad nonagesimùm & ampliùs annum, quibus eas recitat, prætermisit) persoluere, ac paulisper quiescere solet, non tàm dormiat, quàm vt sese colligat, & vegetior ad studia protinus redeat. Nec mora (nisi ad negotia seria euocetur, aut ab aduentantibus & eum consulentibus interpelletur, interpellatur autē sæpissimè) ad intermissa studia in cœnā vsque, quæ prādio similis est: sese rōparat. Porrò salutatores, & salutationibus officij causa indulgentes amicos χρονοφθόρους vocare solitus est quasi fures & raptores temporis. Sub cœnam orationi cum suis domesticis sese dat. A cœna, honesto aliquo colloquio spiritu prius recreato, itidem facit. Tum demùm in cubile se recipit. Nunquàm tamen somnū init, nisi lectione aliqua sacra fatigato somnus tādem obrepat. Hæc illa est studiorū sancti viri dispēsatio. A qua quàm simus penitùs omnis alieni, argumento est, quòd si vel secunda hora nos legentes repererit, oscitamus, manu faciē defricantes, continuamus stomachum, capitis vertigo nos infestat, & quasi post multū laborem, rebus ludicris & profanis animum laxamus. Ipse verò lectione assidua & meditatione diuturna, pectus suum fecit bibliothecam Iuris, tantaq; fœlicitate omnes totius eruditionis & Encyclopædiæ partes coniunxit, vt quæ vix singula reperias in alijs, in eo mireris vniuersa. Testantur id præter cætera preclara ingenij ipsius monumenta, eruditorum ac piorum omniū iudicio Reipublicę Christianæ vtilissima: ea in ijs quidem Enchiridion seu Manuale cōfessariorum, & pœnitentium, quod lingua Lusitana primùm cōpositum, ac iampridem Castellano sermone donatum, postremò auctum, locupletatum, & recognitum quam plurimis vtriusq; Hesperiæ magni nominis viris erudita pietate claris, auctoritate Pontificia, Illustribus quinetiam prima ac suprema dignitate Illustrissimis efflagitantibus, in Latio Latinitate donauit. Eluxit hic NAVARRI industria. Erat hoc doctrinæ genus, quo ad humanam institutionem pertinet, à pluribus descriptum, sed ita, vt ex multitudine immensa, necessario illud accideret, vt cùm permulti essent, ex ijs pauci aut noti aut vtiles essent. Artis sanè huius, vt iurisprudentiæ, ea videtur esse natura, vt casuum infinita perpetuaq; varietate, scribendi materiam suppeditante, neque modum neque finem habere videatur. Itaque cum tanta commentariorum quasi eluuies plurimorum ingenia occuparet, statuit ad conscientiarum tranquillitatem complecti pauca, & illustrare ea, quæ perturbatè ab alijs, & interdum non tutò iactabantur. Qui ex re cùm multiplicem fructū sui temporis homines sunt consecuti, tū verò vel maximè posteri percipient, qui nec virtutē præsentem ossi possunt, & in monumentis consignatam adamare coguntur. Neq; mirū est, si passim querimoniæ audiebantur expostulantium, in tanto numero scriptorū, aliquid vtile Confessarijs, & omnibus qui peccatorum suorū culpas delere exoptant. Quibus prouidit eo libro, de quo loquimur, quod manibus omniū teri debet, in quod, vt mihi sæpiùs retulit, quicquid sciuit, aut alibi scripsit, coniecit: Ac quod optandū erat, artem etiam addidit ac methodū, quę legentibus quasi gubernaculi viam præberet. Neq; est, cur aliqui stylum superiorē abijciant. Nam si singula ab vnoquoque, prout instituti ratio postulat, exigantur, quàm multi, qui in luce hominū sunt, tenebras quærerent. Licet autem rei dignitatem, non parum verborum copia & elegantia augeat, auresq; simul & mentes, nescio qua suauitate perfundat eloquentia: ipse tamen etsi politioris litteraturæ callentissimus, propter simpliciores quosque multum in deijciendo sermone, & Laconica breuitate laborans, non elaboratæ (tersa tamen) verborum oratione, plausuque populari, qui solet imperitorū aures demulcere, panibus vitam non siliquis sustentā iam ratus, sua opera, & (mea quidem sententia) prudenter descripsit: neq; enim de numero eorum est, qui se operæ pretium fecisse putant, si inuolucra quædam compegerint, quæ Oedipo coniectore, & natatore Delio (vt de scriptis Heracliti dixit Socrates) indigeāt, quibusq; Gordij nodus, labyrinthus Dædali, Sphyngis ænigmata, numeri Platonici, Lycophronis tenebræ, & Saliorum versus, suis Sacerdotibus vix benè intellecti cōparari nequeant. Et certè, si alterutrum deferendum sit, multò malim, sine orationis nitore, cognitionē rerum, quam intelligentia inanem volubilitatem linguæ. Quis verò æquus rerum æstimator diuini illius hominis dicam an beatissimi, cœlorum indigetis, Thomæ Aquinatis indisertam sapientiā, ineruditæ multorum loquacitati, infinitis partibus non anteponat? quamuis si quis hæc vtraq; coniungere conetur, quis vsq; eò iniquus futurus est, vt eius industriam contemnendam potiùs, quam commendandam existimet? Cæterùm locupletissimam bibliothecam, & thesaurum pretiosissimum rerum omnium ad functiones quotidianas, & animorum nostrorum salutem necessariarum habere se nouerit, quisque hoc vnum NAVARRI Enchiridion habebit. Ipse namq; velut sedula apicula, per amœnissimos disciplinarum omnium hortos circumuolitans, ex vnoquoque, quod est eximium araneæ suæ venena relinquens ad suos mellificium iam totos 60. annos congessit. Neque verò silentio prætermittendum, commentarium, seu, vt aiunt, lecturam ipsam ordinariam, omninò ga, eaque recondita eruditione refertam super vnoque so iure Pontificio multis vigilijs & lucubrationibus composuisse, quam vt orbi Christiano vtilissimam fore non dubito, ita per sacra canonum placita, enim rogo, ne illam cum inuidiosis blattis, & inertibus tineis diutiùs pugnare sinat, tantumve bonum Reipub. Christianæ inuideat. Quin potiùs prima quaque opportunitate oblata, eam faucibus ereptam, fidei typorum memoriæ committat, & publicet. Illud verò eximium, atque omni æuo memorabile, quod tantus ipsi annorum numerus nil de iudicio, nil de memoria (qua secundùm rationem nihil dedit Deus homini ad eruditionem præstantius, nil vtilius, nil aptius, vt quæ est thesaurus disciplinarum omnium, artiumque studio & labore quæsitarum custos fidelissima, & Iurisconsulto apprimè necessaria) nil etiam de cæteris animis potentijs abstulerit. Mithridates Rex Ponti fertur duabus & viginti diuersis nationibus, quibus imperabat: sua cuique lingua ius dicere solitus est, & pro concione singulas sine interprete affari. Cyrus etiam Persarum Medorumque Rex, qui immensos duxit exercitus, omnibus militibus nomen reddidit. Quin & L. Scipio, quod æquè mirum videri possit, populo Romano. Superfuit & Cæsari Dictatori id doni, qui scribere, & legere vno tempore, dictare que & audire sit solitus. Epistolas magni ponderis quaternas pariter dictabat, aut si non aliud egisset septenas. Præclara hæc equidem, & omni ætate memorabilia, sed quæ sanctissimi viri memoriæ ac polytropiæ conferre nil aliud sit, quàm scarabæum in

talpam aquilæ, vel culicem elephanti exæquare. Quis enim auctor, quem ille non in promptu habeat? Quis angulus facrorum canonum ac legum, (vt interim facræ Theologiæ, historiæ, antiquitatis, adeoque artium omnium, quæ vel humano ingenio repertæ, vel diuino beneficio nobis concessæ funt, exactam cognitionem prætercam) quem non accuratè perluftrarit. Quid tam abditum, quid tam varium, quod ille non in numerato habeat? Quis fic vniuerfam Iurifprudentiam edidicit, imbibit, concoxit, verfauit, meditatus eft? An verò non præclarius non modò myriadibus Canonum, & legum, fed & §§. verficulorum & gloffarum tam digefta & tam præfente memoria fua nomina reddere, Doctorumque abditiffima quæque dogmata ad amuffim callere, vt fi quadam in tabella, aut prænitenti fpeculo intentis oculis ea omnia contemplaretur? Et quidem, quàm omnes penè virtutes corporis mutentur in fenibus, & exundante in eis humore frigido, feu pigra quadam effœti corporis hebetudine, vigor quoque hebetetur animorum, rarofque eius ætatis videre liceat non χερολήρους, ætate que defipientes, feu delyros, ac corpore malè affectos (quæ res contrito vetuftate prouerbio locum fecit, *Bis pueri fenes*,) dum hic podagra, ille chiragra, ifte lippitudine, alius fpafmo, fiftula, hernia, phtifi, polypo, paralyfi, tuffi, alius delyrio, mentifq; alienatione, & id genus alijs fexcentis animi, corporifve morbis infeftatur, profperrima tamen ipfe fruitur valetudine. Non capitis, non ftomachi infeftatur doloribus, pedes imprimunt ftabilia, certaq; veftigia: Auditus ei penetrabilis: oculi & fi diuturnis laboribus ac vigilijs caligantes, fuo etiam nunc funguntur officio: vox feuera, corpus folidum, vires cum ætate ita diffentientes, vt fenis virtus in ipfa fenectute fenefcere nequaquàm videatur. Non memoriæ tenacitatem, vt in plerifque cernimus exacta fenecta diffoluit, non validi acumen ingenij frigidus fanguis obtundit; non denique tremula manus per curuos chartæ tramites errantem ftylum ducit. In fumma adolefcentiam in extrema ætate octogenario fupra primum iam ætatis circulo reuoluto, verè beatus fenex mentitur: Nimirùm ipfe cibi ac potus parciffimus, omnefque voluptatis illecebras, certiffima vitæ humanæ venena afpernatus per continentiam, & laborem vitam tranfigens ieiunio (quod pro ludo femper habuit) ceu muro quodam aheneo corpus, animumque fuum aduerfus eiufmodi monftra acerrimè tutatus eft. De tanto viro plurima narrare alij poterunt, nobis omnia perfequi neceffe non fuit. Dicent, quod eft planè fingulare in hac noftra mortalitate, virginitatis florem perpetuò obferuaffe, ac ætate deuexa iamque octogenarium vel nonagenarium potius non modò de ftudijs numquàm remififfe; fed quod non multi imitantur, quodque in iuuenibus admiramur, fenem fcimus non perhorruiffe inter ieiunia, Quadragefimæ perfeueranter, vfque ad folis occafum cibo potuque folitum abftinere. Nunc verò de abftinentiæ & continentiæ, adeoque totius vitæ fuæ integerrimæ amaro femine fructus dulciffimos metit craffa & obefa corpora, quæ crefcendi menfuram impleuerunt; nifi protinùs ablatione fanguinis minuantur, in paralyfin & peffima morborum genera erumpere, ac degenerare tradit in Aphorifmis, Hippocrates. Ideoque neceffariam eis demptionem effe, vt rurfum habeant, in quo poffint crefcere. Non enim in vno ftatu manere naturam corporum poffe; fed aut crefcere femper aut decrefcere, nec viuere animam, nifi crefcendi capax fit. Et certe quotus quifque quæfo mortalium eft, qui vel trigefimo ætatis circulo euoluto, vi morborum preffus, fefe fanguine non minuerit?

Rara auis in terris, nigroq; fimillima cygno.

Hic verò fenex, ita prudenter, ita grauiter, ita fobriè omnem vitæ fuæ curfum inftituit, vt neque in extrema fenectute nimia repletione obrutus purgationem fufcipere vllam fuerit coactus. Verùm enimuerò, cum omnium rerum pietas in Deum, fit fundamẽtum, cunctarumq; fcientiarum infirma fit gloria, ni perpetuò erga fummum Deum amore, ftudioq; fulciatur: adeò; ipfa Iurifprudentia noftra, fi tota profana fit, vix fuum tueri nomen fatis poffit: operæ pretium fuerit, eius fanctimoniam eruditioni coniunctam obiter defcribere. Multos fanè quidem videre eft ętatis noftrę excellentes viros, vna quapiam virtute excellenti & eximia infignes: In quibus verò omnes omninò virtutes, omnem vim fuam expresferint, præter hunc cognoui perpaucos. Et quidem animus eius ab omni humanarum rerum cura folutus in vnius Dei amore conquiefcit: Quæcumque gerit, ea velut in illius oculis fefe gerere arbitratur (vfurpata perfæpè hac fententia vulgari Hifpana. *Aqui efta Dios del ante que nos oye y nos vee*, id eft, Deus hic aftat ante nos, qui nos audit, videtque. Itaque viuit vt femper extremum diem & nouiffima fua cogitet. Numquàm in illius ore nifi Chriftus, numquam in illius corde nifi pietas, nifi pax, nifi mifericordia ineft, nihil vmquàm in eo fenfi, quòd fanctum virum nõ deceret, vt non hominem fed Angelum quemdam humana inter mortales verfantem fpecie putes. Ecquem verò non moueant, vehementerque afficiant quotidianæ illæ exhortationes, quibus nullam officij partem prætermittens ad Regnum Dei appetendum, & quærendum, verborum quafi facibus admotus vnumquemque accendit? At verò fi victus continentiam infpiciamus, cibi & potus parciffimus eft, mero nonnumquàm dilutiffimo, eoque permodico femper vtitur: Illud etiam cùm primis memoratu dignum, quod Quadragefima fuperiore dies totos ieiunijs ducens, ftudijfque ac orationibus tranfigens, ipfe octogenarius ante Solis occafum cibo aut potu corpus fuum non reficiebat: nimirum faturatus Chrifto & ftudiorum oblectatione non fentiebat efuriem: deliciafque fæculi afpernans, delicijs fpiritus perfruebatur: Quid verò humilitatem verè columbinam, & cultum eius fine cultu deprędicem? Equidem ipfe omnem fęculi pompam pro purgamento habens, vanaq; ducens vniuerfa, vt Chriftum lucrifaciat, ornatum quem plerique; gerant in corpore, ipfe in mente geftat. Veftes fumptuofas, nitentes gemmas, latas porticus, aurata laquearia, poftes auro, argentove radiantes, parietes immundis fimijs, frendentibus leonibus, biformibus centauris, fatyris capripedibus, corniigeris faunis; maculofis tygridibus, fphyngibus tricorporibus, chimeris flammiuonis, innumeris deniq; diuerfiffimarum formarũ monftris ac fpectaculis, mirificè quidem diuitum oculos pafcentibus, fed pauperum aluum famelicam defraudantibus, miferorumq; pœnis & damnatorum labore luxuriantes, varietatem fupellectilis, opulentiam, dignitates, honores, aliaq; id genus vanitatis atque elationis feminaria, ac malorum irritamenta quæ fufpiciunt mortales tamquam lethifera vitæ venena in primis fugienda ducit. Idem femper ei habitus, neglecta mundities, inculta veftis, in qua nullus omninò nitor, aut faftus, fed caftigatę potiùs humilitatis, modeftię & Chriftianæ fimplicitatis (quæ crefcentibus opibus Ecclefiæ magnoperè decreuit:) fignificatio mentifq; candidæ indicium, ac fæculi contemptus reluceant. Arbitratur nimirùm beatus fenex indumentorum fplendorem hunc, cultumque corporis nimis accuratum, & plufquàm Regium luxum, viris præfertim facratis nequaquàm conuenire, nifi fortè ijs quibus nulla excellens virtus auctoritatem vendicet, vt quod propria luce non poffunt, externo fulgore oculos vulgi perftringant. At in quo vniuerfæ honeftatis, & modeftiæ, veræq; ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος eluceat fpecies, maior q; certè gloria eft, & hominum admiratio ex vefte vulgari. Nimirùm vt pulchritudo corporis apta compofitione membrorum, mouet oculos & delectat hoc ipfo, quod inter fe omnes partes cum quadam lepore confentiunt, fic hoc decorum quod elucet in vita, mouet & ceu magnes quidam allicit approbationem eorum, quibufcum viuitur, ordine & conftantia, moderationeque omnium dictorum atq; factorum.

Licet autem feuerã & caftam domi difciplinam feruet, non eam tamen tetricam, fed cõditam liberali quadam comitate, vrbanitate, & gratiffima morũ feftiuitate. Dubium vt mihi fit, an admirabilis in eo doctrina humanitati, an humanitatis eximiæ doctrinæ, an vtraque fanctitati concedat. Pauperibus (quibus fe magis inuidere, quàm purpuratis Regibus dicere folitus eft) eleemofynã manu propria diftribuere gaudet. Quod olim (ne reprehendendũ putes) diuus Hieronymus Paulino præcepit. Pauperibus (inquiẽs) & fratribus refrigeria fumptuum manu propria diftribuere; [illegible]

est in hominibus fides, non credis verum esse quod dico? cogita Iudæ loculos. Nulli autem (diui Iobi instar) vnquam petentium stipem, & caritatis officia, denegare solitus est, vixq; vmquàm buccellam vnam edit quin partem suæ cœnæ pauperi reseruet, & quos aduersa valetudine, vel egestate premi intelligit, indies cibo nummisve subleuet: Vt quod olim Cicero Cæsari adscripsit, id nō abs re ipsi à nobis tribui possit. *Cicero pro Marcello.* Nullam de virtutibus eius, nec admirabiliorem, nec gratiorem misericordia esse. Et certè quàm in egenos quoslibet beneuolo sit animo, vel hoc vnum argumento esse potest, quod ipse pridem insigni pietatis Christianæ exemplo, ijs suscipiendis in solo suo natali Xenodochium Diuæ suæ tutelari Luciæ Syracusæ (cuius dies festus nascenti ipsi primus illuxit) sacrum restaurauit. Venio nunc ad animi ipsius libertatē, & constantiam, qua tanta est, vt nihil vmquàm in dicenda sententia, aut metui, aut gratiæ det, numquā ad cuiusquam nutū aut voluntatem, orationem suā aut scripta accommodet, nihilq; prius, aut antiquius veritate habeat: nō inflecti gratia, non perfringi potentia, non adulterari pecunia potest. Tanta verò est ei prudentia ætatis diuturnitate collecta, tanta rebus in prosperis moderatio, inq; aduersis, animi magnitudo, vt secūdis numquàm efferatur rebus, aduersis semper ædificetur, tantùm abest vt deprimatur. Idem ei vultus in omni re, eadem in omni casu mens est: omnibus fortunæ telis spretis præter vnam culpam & peccatum, nihil pertimescens. Quam verò ἀφιλόδοξος, ac non ambitiosus sit, vel illud vnū abundè magno potest esse argumento, quod non semel in Hispanijs, alijsq; Regnis, ampissimas dignitates & officia sibi vltrò oblata caducis mundi huius immundi honoribus, otium litterarium, & pacatam animi quietem præferens, constantissimè renuerit. Sed quid opus tantis? Equidem vt satietatem longæ orationis effugiam (nam si omnes eius virtutes narrare velim, modum excedam voluminis) id vnum dicam, eum tam sanctè viuere, tamq; grauiter disponere vitam suam, vt non modò criminis expers, sed ab omni etiam illius suspicione sit alienus, adeoq; de eo si[illegible] quicquam ne fingi quidem possit: dum nimirum fingere quisquam veretur, quod a nullo putat esse credendum. Nihilominùs tamen, cùm Pius V. (qui Reip. Christianæ commoda, ac Religionis negotia, si quis vmquàm Pontifex Max. primatis semper habuit antiquiora & potiora, cuiusq; viuit expers sepulcri gloria immortalisq; memoria) meritis [illegible], & fama excitus, honore pilei coccinei ipsum exornare decreuisset: insurrexere homines maleuoli, & alienæ felicitatis impatientes, qui, vt olim θεῖαν ἀρετὴν illius IESV CHRISTI acta & vitam innocentissimam Hebræi Pontifices infirmare veriti non fuerunt, licet veritate non potuerint, virum tamen sanctum, calumnijs & vanis cōfictis rumoribus [illegible], tantum abest, vt cano capiti assurrexerint, & venerandi senis personam (vt certè multis nominibus debuerant) honorarint. Eo nimirum ingenio pleriq; omnes mortales sunt, vt magis eos celebritas famæ ad maleuolentiam, quàm virtus ad amorem inducat.

Vsque adeò pensi ac sancti nihil impia ducit,
inuidia, & cæco mens praua agitata furore.

Atqui horum ille rabiem (crudelem cum esse æstimans, qui famam suā negligit) & si aduersus obtrectatorum libidinē pugnaret, ...animi magnitudo & per omnes vitæ partes sanctissimè actæ vitæ (quæ hactenus nil aliud fuit quàm diuturnum perpetuumq; martyrium) epistola apologetica, commentario quem de finibus humanorum actuum scripsit, [illegible] frænauit. Indè verò huiusce virtutibus & incredibilis eruditionis fulgore sic inclaruit apud vniuersos NAVARRI nominis celebritas, vt viuens ea prius fruatur gloria, quā post fata & cineres, mortalium paucissimi assequuntur, ac nō modò ametur, sed colatur, sed spectetur, sed plausum ferat ab omnibus. Nimirum habet hoc illustris & excellens virtus; vt species eius & pulchritudo, etiā in hoste posita, amoris nescio quos igniculos accendens, & quosdam honeste cupiditatis aculeos iniciens, delectet, inq; suum possessorē certatim omnium studia, & ora cōuertat. Tantum, inquam, illi famæ & auctoritatis peperit vitæ integritas, & eruditionis splendor, vt nominis ipsius celebritate & fama adducti viri Principes pleriq;, ac in ijs Illustrissimi Cardinales Ioānes Riccius Politianus, & Iulius Antonius Sanctorius Sanseuerinus importunè adeò contenderint, vt se manu excellentis alicuius artificis ad viuū effingi permitteret in numerum virorū illustrium (quorum ipsi simulacra studiosè conquirunt suaq; illis musæa adornantes) refer[illegible]. Verùm cum nero [illegible] vel superbiæ, vel gentilitatis notam præ se ferre contendens, longève satius ad posteros præclara animi quàm corporis simulacra transmittere ducens (sunt enim animi lineamenta pulchriora quàm corporis) vt suo adaccedente calculo fieret, numquam adduci potuit. Cuius rei haud ignarus Antonius Lamfrenius Burgundio excellentem quemdam artificem Philippum Soyum Eburonem induxit, qui corporis ipsius effigiem clanculum, dum Deo Opt. Max. immolaret, docta sua manu exprimeret, quæ passim prostat, & circumfertur hoc addito distiche:

Insignis forma, doctrina insignior vna:
At superat summi cultus vtrumq; Dei.

Nimirùm fugientem laus & gloria vel inuitum sequitur. Tantus verò Vrbi & orbi nominis ipsius splendor illuxit, vt ad eum ex omnibus penè totius orbis regionibus ceu ad quoddam Apollinis Pythij templum, certissimumq; Iuris oraculum, illudq; vnicum huius sæculi decus & ornamentum certatim concurratur, si quid vel obscurum vel dubium, vel controuersum emergat, tamq; parata est eruditionis vis & potestas, vt & vnus & senex tot argumentis sufficiat. Licet autem animis hominum innata quædam opinio sit, vt duntaxat operam suam in eis ponant, quæ commodum & fructum sint allatura, frigidæq; tepescere soleant nostræ actiones, cùm nullo accendimur præmio: ipse tamen B. Iuonis & Anargyrorum Cosmæ & Damiani instar, omnibus prodesse cupiens, omnibus nationibus, omni sexui, omni ætati operas suas gratuitas accommodat, & vitæ huius commodis perpetuam summam Dei gloriam anteponendam ratus, nil habet antiquius quàm talentum sibi a Deo creditum in communem conferre vtilitatem; nō ignarus fructum ingenij & virtutis, omnisq; præstantiæ, tum maximum capi, cum in proximum quemque confertur, omneque bonum tanto diuinius esse, quanto fuerit communius. Cumque totum penè illud genus hominum, qui ex alienis litibus victitāt, quæstusq; ex aliena stultitia colligunt, rationum suarum proram & puppim in pecunia constituere soleat, eiusque oculos auri, argentique splendor ita perstringat, vt pulchritudinem virtutis, veritatemque ipsam intueri nullo pacto possit: aureo hamo anguillas putres crumenimulgum illud hominum genus piscari: NAVARRO præcipua cura est, vt falsa atque inani bonorum specie reiecta, ad veram, solidamq; fœlicitatem, quæ in ipso Deo posita est, expedito cursu contendat. Non ipsius mens oppressa præmio, non lingua adstricta mercede: sola ei caritas pro præmio est, sola ei veritas ob oculos versatur. Conueniebam ego hominem sæpiùs (vt ait Hortensius) quo tempore mihi adolescenti animorum cura & carcerum in primis Romanæ vrbis credita erat: in quibus plurima incidere solent, & sanè lubrica. Admirabar senis prudentiam & consilia, quæ non nisi in scriptis & proprio symbolo signata dabat. Cumque iure optimo studiorum ac responsorum suorum mercedem à se consulentibus (vt cæteri assolent) exigere posset, ipse tamen præter oracula & responsa doctissima, operasque suas gratuitas (quas nulli non promiscuè impendit) quàm plurimas etiam nummos largitur, nonnumquam subridendo a me perquirens, an ea mihi æqua laborum suorum merces videretur. *Cui ego, mercedem se laborum suorum, ac eleemosynarum, si non in hoc, certè in futuro sæculo & in æternitate, ad quod toto sensibus anhelabat, ab omnium bonorum assertore, malorumq; æquissimo vindice Deo, cumulatissimam accepturum.* Porrò de tangentibus animarum salutem, & si versatissimus in omnibus etiam verbo cunctanter respondere solitus est. Manu verò propria responsum vllum refragante conscientia, non firmaret, etiam si vniuersum orbem sese lucrifactu[illegible] duceret. Hic deplorare lubet execrandam, fœdamque nostræ tempestatis Iurisconsultorum, & Aduocatorum, ab

huius

huius Anagyri vitæ instituto plane alienam auri tamen, qui si dolosi spes retulerit nummi (vt dixit satyrographus) per fas & nefas, iure ne an iniuria viderit Aristarchus quispiam, lactantes vana spe clientes, & calumnias innocentiæ ac iustitiæ struentes, causas quaslibet defendendas suscipiunt. Quibus vtinam ἐπιτιμησις illa Christi Domini nostri in mentem veniat. *Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?*

Multis hic illustribus testimonijs NAVARRI nominis gloriam confirmare possem. Et quidem eius testes sunt præcipui Hispaniæ & Lusitaniæ Doctores, ac Præsules, & in his eius discipulus Didacus à Leyua seu Couarruuias Episcopus Segobiensis, alterum Hispaniarum decus, earumq; Illustrissimus Præses, seu Iurispræfectus, vt Cæsarei & Pontificij Iuris callentissimus, ita populo acceptissimus, qui præter cæteros, NAVARRO eruditionem suam omnem, quin & eam ad quam euectus est, dignitatem, literis nuper ad eum datis, quas legere memini, ingenuè acceptam refert. Testis locupletissima est Hispania, testis Gallia, testis Lusitania, ac nunc demùm Italia ipsa, adeoq; orbis totius caput, cœliq; vicaria Roma. Quid dico, Roma? Imò verò summus Christi D.N. Vicarius, vrbisq; & orbis Episcopus Gregorius XIII. cuius de NAVARRO præclarum isthic referre non alienum duxi elogium. Is paulò antequam ad celsissimum dignitatis inter mortales solium maxima Principum & Patrum consensione eueheretur, cùm ego ipsi eius Apologiam illius de Reditibus Ecclesiasticis obtulissem. *Lubens*, inquit, *munus hoc litterarium suscipio si quidem D. Doctoris* NAVARRI *inconcussam, sanctamq; & e iuris penetralibus depromptam esse doctrinam non addubito, eoq; nomine eam veneror & amplector; præsertim cùm ea eruditione, sanctitate, vitaq; integritate sit* D. NAVARRVS, *vt non nisi sancta & pia eum scribere certo in animum inducam, ac non modò scribere, verum etiam quæ scribit, vita ac moribus exprimere, æqualem verbis vitam agere, optareq; vt cæteri in sortem Domini vocati se imitentur.* O singulare sanctissimi D.N. de diuino homine iudicium! Quis verò dubitet, quin quantum ingenio, eruditione, consilio, pietateq; valet, tantùdem nunc apud eumdem in Nauis Petri specula locatum, auctoritate valeat & gratia? Neq; enim ipse in amplissimo dignitatis culmine diuinitus constitutus, cuiates sint homines, quibusve terris, aut regionibus oriundi, at quibus moribus, quo ingenio, qua virtute præditi sint, sciscitari, totumque in vna virtute constituere solet. Purpurati prætereà ordinis Patres omnes. Episcopi, cæterique Primates Senatus etiam P.Q.R. eruditionis ipsius ac virtutum admiratione succensi, eius amore & studio incredibili flagrant, eumq; consulunt, atq; suspiciunt. In summa fatentur omnes, se qui sanctitatis, fidei, doctrinæ, religionis, caritatisque ac [illegible] præ se ferret exemplum, vidisse neminem. Et certè cum totus sit probitas, totus candor, totus humanitas, nihilque præter Christum, ædificationem proximi, & litteras cogitet, ferreus plane sit & omnis humanitatis expers, qui nō illum amore complectatur, colat, veneretur. Quid autem de ea quæ supremæ proxima est, dignitate, velut iure ei debita sperent, augurentur, & compitatim prædicent homines, nihil opus est commemorare. Ipse verò ab auiditate gloriæ, & omni ostentatione planè alienus, tantæ ætati caducis honoribus onerari indecens ratus, solam præ oculis gloriam æternam, & omni ætate circumfluentem habet beatitudinem. Qua nos summus Ille Imperator cum velut milites suos ex hac statione, & rerum humanarum teterrima caligine euocarit, donare dignetur, Amen.

Reliquit doctrinæ suæ innumera monumenta, quorum argumenta, & quasi consignationem hoc loco nō aperiam; sunt enim in luce hominum, nec operam nostram desiderant, vt nec vita, quam [illegible] tenuit, oratione nostra potest vllo modo illustrari. Nec dubito tantum esse omnium gentium de Azpilcuetæ doctrina, prudentia, continentia, pietate, cæterisque virtutibus consensum, tantamque admirationem, vt non desint, qui vt viuum, sic & mortuum venerentur & colant. Reliquit etiam, quòd suam duos celeberrimos in vtraque Hesperia discipulos, in altera Couarruuiam Episcopum Segobiensem, in altera Romani Gymnasij Iuris Pontificij professorem Georgium Calandram. His gradibus sibi non ad humanas dignitates, quibus sæpè priuatum pacatumque statum prætulit, sed ad æternam, ac bonis omnibus affluentem gloriam, ac fœlicitatem aditum facit. Itaque iam nonagenarius quasi somnum suauissimum capiens in cœlum euolauit. Eius corpus delatum est humeris virorum religiosorum, ac sepultum in Æde D. Antonij de Padua nuncupati, in Campo Martio, nationis Lusitanæ, cuius se ciuem etiam moriens professus est. In choro effigies eius extat, quæ & colli proceritatem, & totius oris gracilitatem ostendit, ac monumentum, quod subscribam insculptum legitur sub effigie; quod paucis quidem, sed luculenter posteris insignem huius viri vitam actam exponit, est autem tale.

D. O. M.

MARTINVS. AB. AZPILCVETA. NAVARRVS. H. S. E. DIVINI. HVMANIQVE. IVRIS. CONSVLTISS. * QVI. SALMANTICÆ. PRIMVM. DEINDE. CONIMBRICÆ. FAVENTIB. PORTVGALLIÆ. REGIBVS. IVS. PONT. DOCVIT. ROMAM. PROFECTVS. PIO. V. GREG. XIII. SIXTO. V. PP. MM. CARVS. OMNIB. NATIONIB. GRATVS. HVIC. XENODOCHIO. BENEFICVS. OBIIT. XI. KAL. IVL. CIↃ. IↃ. XXCVI. ÆTATIS. ANNO. XCIV. M. VI. D. VIII. MVLTIS. DOCTRINÆ. SVÆ. PERVVLGATIS. MONVMENTIS. MARTINVS. ZVRIA. AVVNCVLO. B. M. POS. *DICENDVM ERAT. QVI. CATHVRCI. PRIMVM. DEINDE. TOLOSÆ. IVS. VTRVMQVE. ET POSTEA. SALMANTICÆ. *ET CAETERA. GALLIA. ENIM EST. QVAE. NAVARVM.* *VIRVM. FECIT. VT. IPSE. AIT. ET. EX. QVA. IPSE. VERAM. IVRISPRVDENTIAM. IN. HISPANIAM. ET POSTEA IN. LVSITANIAM. INVEXIT.*

IVLII ROSCII HORTINI.

In Martini Nauarri Viri doctiss. Tumulum.

Marmore sub gelido NAVARRI *arentia membra*
Stant clausa in cineres non abitura leues:
At animus puris purus sese intulit astris,
Claraq; perpetuo fama superstes erit.
Ille quidem dignus non cuius stamina Clotho
Solueret, cui vitæ quo duce aperta via.
Vt tamen in terris æquauit Nestoris annos,
Sic cælo indigeti stat sine fine quies.

IDEM DE D. NAVARRI OPERIBVS.

Complerunt monumenta orbem tua, Nulla sub astris
Quæ non NAVARRVM *nouerit, ora fuit.*
Cur[illegible]tur qua lege doces fera vulnera mortis
Quave animis ope sit restituenda salus.
Hinc [illegible]næritur per te præda spoliatus opima
Tartarus, & versas in sua damna vices:
Lætetur tibi iure orbis, tibi plaudat Olympus,
Te merito ciuem iactet vterque suum.

CATALOGVS

COMMENTARIORVM D. NAVARRI, QVOS HIC PRIMVS OPERVM IPSIVS TOMVS CONTINET.

COMMENTARIVS in cap. *Inter verba*. xi. quæst. iii. in quo de gloria, honore, & laude, ac bona fama, & ijs contrarijs dedecore, vituperio, infamia, & detractione, post aliqua de sermone & silentio tractata subtiliter, & erudite disputatur, & quando horum quicquam appetere, vel audire, vel dicere virtutis & vitij actus sit, & quando hæc bona, vel mala sint quæq, inter ea sint peccata mortalia, vel venialia. Compositus primum sermone Hispano & Catherinæ I. Lusitaniæ Reginæ dedicatus, deinde vero ab eodem Latinitate donatus, & auctus, & Gregorio XIII. Pont. Max. oblatus, habetur. pag. 1. & seq.

Eiusdem Commentarij Conclusio sexta, quæ ab eo, dum hunc Commentarium Latinitate donaret, 1584 fuerat fere integra omissa, nunc autem 1593. ab eiusdem exemplari Hispano Conimbricæ impresso de verbo ad verbum translata. In qua de detractionis malo abunde agitur, de fama eiusq, restitutione, deq, infamia, de denunciatione, inquisitione, accusatione, de reo, & testibus; de tegendi secreti, vel detegendi necessitate; de correctione fraterna; de confessionibus, & confessis; de complicibus reuelandis, vel non; de blasphemia, de iuramento, de tormentis; de excommunicationibus, & monitorijs, alijsque id genus ad iudicia pertinentibus, quæ confessarijs, præsertim cum detentis in carceribus versantibus, scitu digna, atque adeo necessaria sunt habetur. pag. 34. & seq.

Commentarij de regularibus quatuor, quorum primus in cap. *Cui portio*. XII. quæst. 1. de fine principali, & paupertate ipsorum disputat pag. 94.

Secundus in cap. *Non dicatis*. ead. caus. & quæst. de dominio bonorum eorundẽ differit. p. 105.

Tertius in cap. *Nullam*. XVIII. quæst. II. de quibusdam institutionibus & potestatibus prælatorum eorundem agit, habetur pag. 131.

Quartus in cap. *Statuimus*. XIX. quæst. III. de stabilitate & mutabilitate eorundem tractat, habetur pag. 156. Gloriosissimæ cælorum Reginæ Virgini Matri Mariæ Roncæuallis patronæ dicati, & Gregorio XIII. Pont. Max. commendati

Commentarius in principium & glossam summæ caus. XII. quæst. II. de alienatione rerum Ecclesiarum, & sup. cap. *Non liceat*. ead. caus. & quæst. de spolijs clericorum: Gregorio XIII Pontif. Max. dedicatur, habetur pag. 186. & 191.

Commentarius in cap. *Si fœneraueris*. XIIII. quæst. III in quo de vsuris & censibus acutè subtiliterque disputatur, & multa dubia ex Manuali confessariorum orta dissoluuntur, ad illustrissimum Dominum, D. Carolum Borromæum Cardinalem, & Archiepiscopum Mediolanensem scriptus, habetur pag. 227.

Commentarius in cap. *Quoniam quicquid*. XVI. quæst. 1. de reditibus beneficiorum Ecclesiasticorum, quo docetur, quibus vsibus sint impendendi, aut quibus personis dandi, aut relinquendi, in quo insertum est ad verbum propugnaculum Apologiæ eius libri, & ideo prætermissum in hac editione fuit: ad Gregorium XIII. Pont. Max. habetur pag. 256.

Francisci Turriani e Societate IESV ad Gonzalum Herberam Episcopum Laodicensem de ijsdem reditibus Ecclesiasticis doctissima epistola & elegantissima, habetur pag. 338.

Commentarius in cap. *Humanæ aures*. XII. quæst. v. de veritate responsi partim verbo expresso, partim mente concepto redditi, ad Gregorium XIII. Pont. Max. habetur pag. 345.

Commentarius in cap. *cum minister*. XXIII. quæst. v. qui est de finibus humanorum actuum ad D. Gabrielem a Cuua ducem Alberquerquensem, habetur pag. 354.

Epistola Apologetica ad eundem, qua se contra aliquos eius famam in Curia Romana proscindentes defendit, habetur pag. 368.

Commentarij in septem distinctiones de Pœnitentia ad Illustrissimum Dominum D. Philippum Boncompagnium S. R. E. Cardinalem, habentur pag. 374. Cæterum quid in his commentarijs doctissimis, & omni eruditione Theologica, & Canonica refertissimis contineatur, longũ esset dicere, quæstiones autem quæ postea recensentur, hoc ex parte explicabunt.

INDEX
QVAESTIONVM TAM THEOLOGICARVM, QVAM CANONICARVM, QVÆ IN HOC PRIMO TOMO IN VTRAMQVE partem diſputantur.

IN COMMENTARIO CAP. INTER VERBA.

QVÆSTIO I.

AN iniuria verborum læſus, potiùs debeat omninò ſilere, quàm pro ſua innocentia quicquam reſpondere, pag 2.col.1.lit.a.b.& ſeq.
2 An quis laude ſua falſa triſtari debeat. 5.1.a.b
3 An vituperio ſuo quis gaudere, vel triſtari debeat. 12.1.c.d.& ſeq.
4 An teſtimonium noſtræ conſcientiæ nobis ſufficiat. 14.1.d.e
5 An vnius bonum teſtimonium gloria vocari poſſit. 15.1.b.c
6 An bona honoraria, gloria, fama, honor, reuerentia bonis corporis præſtent, vt vita & ſimilibus. 18.1.a
7 An appetitus bonorum honorariorum ſit vitioſus, vel indifferens. 20.1.a.b
8 An minus bonum magis boni finis principalis eſſe poſſit. 21.2.c.d
9 An facere ea quæ ad diuinum cultum pertinent principaliter ob bonum temporale, ſit peccatum mortale. 30.1.b.c
10 An honor rei alteri quàm virtuti debeatur. 31.2.c.d
11 An per actus malos ſaltem venialiter præceptum impleri poſſit. 33.2.b.c
12 An detractor cenſendus ſit, qui defectus naturales & accidentales alterius reuelauit. 41.1.d.e
13 An detractor ſit, qui coram vno ſolo de alio obloquitur. 46.2.b.c
14 An ſit peccatum detractionis aſſerere de bonis operibus proximi ea fuiſſe mala intentione facta. 49.1.e.f
15 An infamare ſe ipſum ſit maius peccatum, quàm alterum. 52.2.e.f
16 An inquiri poſſit contra delinquentem occultè, cùm crimen aliquod notorium eſt. 54.2.f
17 An reus antequam iudici reſpondere teneatur, ſcire debeat ſi iuridice interrogari. 57.1.b.c
18 An per generalem inquiſitionem perueniri poſſit ad inquiſitionem alicuius proprij delicti, & delinquentis. 64.1.d. & rurſus 67.2.f
19 An ad teſtificandum quilibet teneatur. 71.1.a
20 An reo in initio litis de tota lite iuramentum deferendum ſit. 75.2.e.f
21 An tormenta ei inferre debeat, cuius delictum eſt plenè probatum, vt illud fateatur. 77.2.c.d
22 An procuratores, aduocati, & medici, ſecreta litium, & infirmitatum per monitoria reuelare teneantur. 83.1.b.c
23 An priuilegiati teſtes teneantur denunciare, vel teſtare per monitoria ſub pœna excõmunicationis. 85.2.c.d
24 An filij teneantur reuelare parentes in crimine hæreſis. 86.2.c.d
25 An ei qui eſt infamatus in aliquo loco notoriè, liceat in alio crimen imponere, de quo eſt infamatus. 88

IN COMMENTARIO PRIMO DE REGVLARIBVS.

QVÆSTIO I.

AN clerici omnes proprium habere poſſint. 92.2.e
2 An obligatus ære alieno poſſit debitis ſui non perſolutis religionem ingredi. 96.1.a
3 An vouens paupertatem ſimpliciter voueat paupertatem primi vel tertij generis. 101.2.
4 An paupertas ſeu expropriatio bonorum omnium ſit ad perfectionem Chriſtianam neceſſaria. 104.1.c.d

IN COMMENTARIO SECVNDO DE REGVLARIBVS.

QVÆSTIO I.

AN religioſus etiam canonicus regularis poſſit dicere aliquid eſſe ſuum. 105.2.a.b
2 An regularis aliquid proprium habere poſſit. 106.1.b.c
3 An regularis acquirens aliquid, illud quærat ſuo monaſterio vel ordini. ibid.2.b.c
4 An regularis accipiens literas ab alio ſine conſenſu ſuperioris, peccet contra votum paupertatis. 110.2.b.c
5 An regularis poſſit habere aliquid proprium de licentia ſui ſuperioris. 111.2.c.d
6 An Papa diſpenſare poſſit iuſta de cauſa ſuper voto ſolenni paupertatis, ſicut diſpenſare poteſt ſuper voto caſtitatis, reſpondetur negatiuè. 113.2.
7 An regularis habens aliquid proprium de licentia non iuſta ſui prælati, peccet peccatum proprietatis. 114.1.f
8 An regularis extremè egenti eleemoſynam dare poſſit. 115.2.e.f
9 An iuſtè monaſterio eiectus quærat illi, quæ per ſuam induſtriam acquirit. 117.1.c
10 An eiectus ſemel iuſtè & definitiuè ab aliquo ordine & monaſterio, compelli poſſit redire ad illud per ſuperiores illius ordinis. 118.1.c.d
11 An liceat regulari eiecto, vel ei qui vouit ſimplex paupertatis votum, & dedit omnia ſua pauperibus à labore ceſſare, & mendicare. ibid.2.a.b
12 An regularis foris quæſita, quæ cum iuſta licentia poteſt in ſuos vſus conuertere, poſſit ea in opera pia erogare & impendere. 120.1.c
13 An regularis poſſit obligari naturaliter abſq; ſuperioris conſenſu. 121.1.a
14 Regularis an teſtari poſſit, de alijs bonis quàm pertinentibus ad monaſterium, de conſenſu eorum ad quos pertinet cum licentia Superioris. 125.1.a

IN COMMENTARIO TERTIO DE REGVLARIBVS.

QVÆSTIO I.

AN Abbates & alij prælati religionum debeant eſſe perpetui, vel triennales. 132.2.b.c
2 An diuiſio bonorum conuentus Roncęuallis iuſta ſit, vel irritanda. 135.a
3 An ſtante diuiſione Roncæuallica Prior ſiue Supprior à Priore ſolo, vel ab ipſo, & conuentu eligi debeat. 142.2.d
4 An bonorum diuiſio inter Prælatos & ſubditos poſt Concilium Trid. valere poſſit, vel ſit per illud Concilium reuocata. 144.2.a
5 An tolerabilis ſit ſtatus Canonicorum regularium, & quorundam monachorum, quo illis certa quantitas panis & vini, & reliquorum pro victu & pecuniæ pro veſtitu quotannis tribuitur. 145.1.f
6 An poſt Concilium Tridentinum liceat regularibus vel monachis ex portionibus priuilegiatis viuere. 149.1.a.b
7 An liceat conuentui regularis Eccleſiæ habere clerico. ſæ-

cos sæculares ad inseruiendum eis, & qui eos in diuinis officijs adiuuent. 150.2.c.d
8 An ad Priorem seu Præfectum Canonicorum regularium pertineat tota administratio rerū spiritualium, & temporalium eorundem. 151.2.c
9 An possit dari regularis, qui non subsit alicuius monasterij Præfecto. 153.1.b
10 An regularis possit appellare à suo prælato ad superiorem illius, & ad eum per viam querelæ recurrere. 155.1.c.d
11 An liceat prælato suos regulares ad triremes damnare. ibid.2.c.f

IN COMMENTARIO QVARTO DE REGVLARIBVS.

QVÆSTIO I.

AN regularis per simoniam ingressus monasterium, possit & debeat manere in eo, & habere victum vt alij professi. 165.1 b,c
2 An iure humano vel diuino regulares obligentur ad seruandam clausuram. 167.1.b.c
3 An monialium clausura diuino, vel humano iure constituta sit. 172.1.b.c
4 An regularis à superiore ad carcerem perpetuum legitimè damnatus fugere possit. 179.2.a

IN COMMENTARIO DE ALIENATIONE RERVM Ecclesiasticarum.

QVÆSTIO I.

AN alienatio rerum Ecclesiæ facta sine causa iusta cum debita tamen solennitate valeat. 187.2.a.b
2 An prælatus, qui iurauit non alienare bona Ecclesiæ, possit alienare illa iusta causa occurrente, & seruata forma. ibid.e
3 An beneficiarius locans ad vitam, vel ad aliquas generationes bona sui beneficij pro vtilitate Ecclesiæ sine iuris solennitate bona fide peccet, & pœnas incurrat. 188.1.c
4 An qui alienat malè rem Ecclesię etiam sine iusta causa, nec seruata forma iuris, peccet & incidat in pœnas. 189.1.f
5 An Papa possit alienare res vnius Ecclesiæ in alias, vel alios Ecclesiasticos vsus. 196.1.a.f
6 An bona inconsumpta, quæ Prælati & alij regulares beneficiarij relinquunt, sint spolijs annumeranda. 200.1.a
7 An iure antiquo aliqua spolia pertineant ad Papam. 208.2.c.d
8 An beneficiarij successor teneatur soluere debita sui prædecessoris ratione suæ personæ contracta. 211.1.c.f
9 An Papa spolia iure reseruare sibi potuerit. ibid.2.b.c
10 An consuetudo non soluendi spolia Papæ excuset. 214.2.c.d
11 An consuetudo aliqua possit esse rationabilis, etiamsi sit contraria legi etiam rationabili. 215.1.b.c
12 An beneficiarius possit legare rem mobilem, vel se mouentem, quam episcopus in diœcesi Conimbricensi solet optare. 217.1.a
13 An episcopus in Lusitania, vbi est cōsuetudo vt beneficiarij demortui rem quā voluerit optet, possit pecuniam in monte sitam optare. ibid.
14 An bulla Pij V. super affrancatione bonorum Ecclesiasticorum iusta sit. 220.1.c.f
15 An partes rei sacratæ per benedictionem constituti à sacri, in vsus profanos vendi possint. 222.1.f

IN COMMENTARIO DE VSVRIS.

QVÆSTIO I.

AN cōtractus societatis, quo pecuniæ salua forte mercatoribus dantur, sit licitus. 232.2 e.f
2 An contractus iste ita iniri possit, vt tertius contractus, qui est securitatis principalis non nisi cum tertio iniri possit. 234.2.a
3 An capi possit interesse lucri cessantis cōtingentis ante moram & culpam, in casu quo quis sponte pecunias negotiationi expositas mutuat. 235.2.c.f
4 An montes pietatis, in quibus aliquid vltra sortem à mutuatario soluitur, sint liciti. 239.1.e.f
5 An census annuus constitui ita possit per sententiam iudicis, vt reus condemnetur ad soluendum mille, vel censum quousq; illa mille soluerit. 247.2.f
6 An condemnatus soluere mille vel censum, possit soluere particulatim, & cogere creditorem ad recipiēdam solutionem. 249.1.b.c
7 An bulla Pij V. de cēsibus sit diuini iuris declaratoria, vel humani tantum inductoria. ibid.2.f
8 An hæc bulla seruanda sit in regnis quo ad temporalia dominio Ecclesiæ non subiectis. 250.1.e.f
9 An census cōstitutus in alia re, quam in numerata pecunia, debeat reduci ad pecuniam numeratam, quæ iustè ei respondeat. 254.1.e.f

IN LIBRO DE REDITIBVS ECCLESIASTICIS.

QVÆSTIO I.

PRincipalis quęstio illius libri prima hęc est: An mortaliter peccent beneficiarij superfluè & profanè fructus suorum beneficiorum impendētes, quæ tractatur à pag. 265.1.a
2 An beneficiarij ægrotātes possint superflua redituum suorum beneficiorum donare pauperibus & pijs operibus. 275.1.c.d
3 An regulares ægrotantes possint dare superflua suorum beneficiorum pauperibus æquè ac sæculares. 275.2.f
4 An quæ dantur à Sede Apostolica aliquot Cardinalibus in subsidium expensarum, quo se decenti' sustentent, sint bona Ecclesiastica, vel patrimonialia. 279.2.c.d
5 An dominium bonorum Ecclesiasticorum sit penes beneficiarios, vel solùm Dominum nostrum Iesum Christum. 280.1.e.f
6 An beneficiarius id quod reliquat de suis reditibus parcius viuendo quam teneretur, possit dispēndere pro suo libito. 283.1.e.d
7 An beneficiarius sit adeo dominus redituum sui beneficij ac aliorum sui patrimonij, & an plus peccet illos profanè impendendo, quàm si ita impendat suos profanos reditus. 287 1.d.e
8 An diuisio bonorum Ecclesiasticorum inter Episcopum & Capitulum primariam eorum naturam quo ad hoc mutauerit. 290.2.a
9 An milites ordinum militarium, quibus licet vxores ducere, sint verè religiosi. 295 2.f
10 An præfatæ monialium quæ tot susceperūt, quot monasterij reditibus sustentare possunt, possint alias sufficienter dotatas accipere. 303.1.e
11 Secunda quæstio principalis hæc est: An beneficiarij impendentes superfluè vel prophanè reditus suorū beneficiorum a restitutionem teneātur, quæ tractatur à pag. 304.2.a.b. & postea 306
12 An demortuis beneficiarijs debeantur tantùm fructus à solo separati, & nondum in horrea reconditi. 310.2.a.b
13 An accipiens aliquid à beneficiario iniustè ex rebus Ecclesiasticis teneatur ad eius restitutionem. 313 1.b.c
14 Tertia quæstio principalis est: An possint beneficiarij de reditibus beneficiorum testari, quæ tractatur à pag. 315 1.c.d
15 An licentia testandi morte concedentis moriatur, & qua pœna hæc generalior: An gratia facta morte cōcedentis illam expiret. 320.1.e
16 An testandi facultas per primum testandi actum expiret. ibid.

IN COMMENTARIVM CAP. HVMANÆ AVRES.

QVÆSTIO I.

IN hoc commentario tres quæstiones principales tractantur. 1. An N. interrogatus à iudice, an dixerit fœminæ se eam ducturam, cui dixit, sed sine animo ducendi eam, & negat iudici se dixisse, coram Deo mentitus sit. 346.1.a
2 An confessarius possit dicere, hunc vel illum sibi tale peccatum non esse confessum, intelligendo, quod quæ in confessione audiuit, sciat vt Deus, non vt homo. 346.2.e.f
3 An vxor adultera, cui stricto gladio maritus mortem intentat teneatur illud confiteri, & amphibologia vti non possit. 347.1.f
4 Secunda quæstio principalis, an ille qui negat se dixisse, quod fictè dixit, coram Deo peierauerit. 348.1.c.d
5 Tertia quæstio: An ille saltem alia ratione peccauerit, & si non peierauerit. 350.2.e.f

IN COMMENTARIO CAP. CVM MINISTER.

QVÆSTIO I.

AN iuris Ciuilis & Canonici idem finis & scopus sit. 359 2.f
2 An bona honoraria alicuius virtutis finis esse possint. 363 2.d.e
3 An omnis appetitus laudis, honoris & gloriæ humanæ de re falsa, puta de excellentia, quæ non est vera, sit peccatum mortale. 366.2.a
4 An Missas & alia diuina officia peragere ob vanã gloriam, sit mortale peccatum. 367.1.a.b

IN COMMENTARIIS PRIMÆ DISTINCTIONIS DE POENITENTIA.

QVÆSTIO I.

AN sola contritione peccata remittantur. 374.1.d
2 An voluntas pro facto reputetur tam in bonis, quàm in malis. 381.1.e.f
3 An conatus ad delinquendum debeat puniri lege humana. 382.2.e.f
4 An bonorum publicatio ob crimẽ læsæ maiestatis fiat fiat ipso iure, vel per sententiam iudicis. 387.1 c.d
5 An necare infantem grauius scelus sit, quàm necare adultum. 388.1.a.b
6 An infans nondum natus sit homo. ibid.d.e
7 An qui conatur percutere clericum, nec percutit sit excommunicatus. 390.1.e.f
8 An actus omninò interior legibus puniri possit, vel an cogitatio nullo conatu prodita sita in appetitu possit puniri. 390 1.f
9 An hæreticus purè mentalis excommunicari possit. ibid.2.d.e
10 An lex pœnalis & odiosa de vno casu ad alium extendi possit. 397.1.d.e
11 An diuisio criminis in facta, dicta, scripta, & consilia bona sit. 398.2.d.e
12 An furiosus & demens propter aliquem euentum atrocem puniri debeat. 400 1 c.d
13 An calore iracundiæ facta valida sint. 402.2.c.d
14 An is facere videatur, qui facere non perseuerat. 403 1.e.f
15 An qui crimen alteri per iracundiam obiecit, excusari debeat, si in eo non perseuerauerit. ibid.2.d.e
16 An canon vel lex imponens pœnam excommunicationis, vel aliam facienti homicidium, vel aliud delictum includat consulentem, vel consentientem. 404.2.e.f
17 An Iudæis tempore passionis Christi liceret iudicium sanguinis ferre. 405.1.c
18 An peccata omnia æqualem pœnam in inferno merceantur, seu an tria homicidiorum genera pari pœna punienda sint. 406.1.a.b
19 An qui nocuit proximo in bonis animæ ad restitutionem teneatur. 409.2.a
20 An peccet mortaliter, qui vellet se delectare cum aliqua, si sua esset vxor. 412.1.a
21 An vidua, quæ se delectat de copula cogitando habita cum marito dum viueret, peccet mortaliter. ibid.c
22 An delectatio de pulchra muliere visa sit mortale peccatum. 413.1.a.b
23 An delectatio, insurgens ex tactu fœminæ vel masculi sit peccatum mortale. 414.1.a.b
24 An delectatio venerea quæ sine periculo consentiendi in actum carnalem insurgeret alicui ex tactu fœminæ illicito sit peccatum mortale. 414.2.a
25 An voluntas efficax tantum præmij vel pœnæ mereatur opere non sequuto, quantum cum illo. ibid.2.e.f
26 An confessio minuat pœnam, vel tollat. 415.2.e.f
27 An pœna interior minor sit exteriori. 423.2.f
28 An parricidij crimen omnem cędem cuiuscumq; hominis comprehendat. 425.1.c.d
29 An Cain mẽtiendo Deo plus peccauerit, quàm occidendo fratrem. ibid.2.d.
30 An misericordia sit omnium virtutum maxima. ibid.2.d
31 An iustificatio peccatoris magis opus sit misericordiæ Dei, quàm potentiæ vel iustitiæ. 427.2.d.e
32 An absolutio à peccatis per verbum indicatiuum fieri debeat. 429.2.e.f
33 An vera sit illa conclusio, *Qui potest absoluere, potest & condemnare, vel contra.* 429.2.e
34 An martyr aliquis esse possit citra sanguinis effusionẽ. 432.2.e
35 An peccata aliqua sint per pœnitentiam irremissibilia. 433.2.a.b
36 An claues sint Ecclesiæ. 434.2.d.e
37 An sacerdos virtute clauium remittat culpam & pœnam æternam, an solum pœnam in purgatorio luendam. 435.2.b.c
38 An Deus sit aliqua ex parte mutabilis. 436.1.b.c
39 An castitas absque alijs virtutibus saluare nos possit. 437.1.d.e
40 An tanto tempore pœnitere quis debeat, quãto peccauit. 439.2.d
41 An peccator sit in Ecclesia. 440 1.a
42 An omnis motus sensualitatis in peccatum, sit peccatum saltem veniale. 441.1.e.f
43 An pœnitentia secunda post naufragium tabula iure dici queat. 442.2.c.d
44 An pietas Deo conueniat. 443.2.e.f
45 An Deus pronior sit ad clementiam quàm ad vindictam. ibid.2.d.e
46 An securitas, & curæ vacuitas sit laudabilis. 445.1.a.b
47 An eleemosyna res corporalis effectum spiritalẽ habeat. ibid.2.b.c
48 An eleemosyna sit præcipua partium satisfactionis. 446.2.b.c
49 An pœnitentiæ diuisio, qua in eam quę ante baptismum, & post baptismum venialium, & mortalium diuiditur, bona sit. 448.2.d.e
50 An qui peccat venialiter ex contemptu peccet mortaliter. 449.2.c.d
51 An pœnitentiæ sacerdotis arbitrio imponendæ sint. 451 1.c.d
52 An plus dolendum sit de peccato, eò quod sit offensa Dei, quàm aliam ob causam. 452.1.e.f
53 An peccata sua secreta publicè quis confiteri teneatur, & an male faciat, qui sua peccata publicat. ibid.2.f
54 An peccati memoria continuò habenda sit. 456.1.f

IN

IN COMMENT. IN SECVNDAM DISTINCTIONEM, De Pœnitentiâ.

QVÆSTIO I.

AN caritas virtus sit diuinitùs infusa, vel acquisita. 462.1.f
2 An caritas sit amicitia inter Deum & creaturam rationalem. 464.1.a
3 An cum caritate facilè quis peccatis possit resistere. 464.1.c.d
4 An diligere Deum sit illi copulari animo & concipere fruendi eius visionis affectum. 465.1.f
5 An Deus in cœlesti beatitudine omnia in omnibus sit futurus. 466.2.c
6 An cupiditas radix omnium malorum censenda sit. 467.1.c.d
7 An caritas radix omnium bonorum cēsenda sit. 467.2.a.b
8 An caritas patriæ rectè dicatur Seraphica. 468.2.e.f
9 An Deus timeri possit. 470.2.a.b
10 An caritas in hac vita perfecta esse possit. 470.2.e.f
11 An in caritate existentibus omnia cooperentur in bonum. 473.1.c.d
12 An omnis homo sit gratus Deo, aut exosus. 473.2.e.f
13 An omnia peccata hominum sint ex suggestione diaboli. 475.2.e.f
14 An dæmones habeant fidem. 476.2.c.d

IN COMMENTARIO IN TERTIAM DISTINCTIONEM, De Pœnitentia.

QVÆSTIO I.

AN pœnitentia sit iterabilis, id est, an qui verè pœnituit, possit iterum peccare, & iterum verè pœnitere. 479.1.e f
2 An pœnitentiæ definitio, qua dicitur, *Pœnitentia, est præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere, bona sit.* 481.1.c.d
3 An satisfactionis definitio bona sit. *Satisfactio est peccatorum causas excidere, & illorum suggestionibus aditum nō indulgere.* 481.1.e.f
4 An venialia peccata sine pœnitentia tolli possint. 485.1.b

IN QVARTAM DISTINCTIONEM, De Pœnitentia.

QVÆSTIO I.

AN peccata per pœnitentiam ritè dimissa, iterum per nouam culpam redeant. 488.1.c.d
2 An peccator resurgens à peccato per pœnitentiam, semper resurgat ad maiorē gratiam, vel maiora merita. 490.2.d.e
3 An bona mortua in statu mortalis peccati facta restituantur per pœnitentiam sequentem, ad satisfaciendum pro pœna temporali debita peccatis antea remissis. 490.1.a

IN QVINTAM DISTINCTIONEM, De Pœnitentia.

QVÆSTIO I.

AN peccatorum confessio instituta sit in paradiso terrestri. 491.2.f
2 An confessio peccatorum sit de iure naturæ. 492.1.c.d
3 An fuerit instituta tēpore Iosue cùm præcepit Achor da gloriam Deo. &c. 492.1.c
4 An fuerit instituta a D. Iacobo. ibid.e
5 An generali Ecclesiæ constitutione vel consuetudine inducta sit. 493.1.a
6 An quis post peccatum commissum conteri statim teneatur. 495.1.e.f
7 An ad omnia sacramenta suscipienda necessaria sit cōfessio. 499.1.c.d
8 An circumstantia peccati rectè definiatur, *accidens quoddam ipsius peccati.* 501.2.a.b
9 An circumstantiæ, quæ augent culpam, licèt non mutent speciem, necessariò confitendæ sint. ibid.2.d
10 An omnes species peccatorum sint necessariò confitendæ. 504.1.e.f
11 An circumstantia loci sacri sit semper necessariò confitenda. ibid.2.f
12 An circumstantia temporis sacri sit confitenda necessariò. 505.2 e
13 An peccatorum numerus toties augeatur, quoties voluntas peccandi interrupta iteratur. 507.2.c
14 An circumstantiæ scientiæ & dubietatis confitendæ sint necessariò. 508.2.c.d
15 An circumstantia quæ cum alieni peccati manifestatione detegēda est, sit necessariò confitenda. 510.1.e.f
16 An qui oblitus est confiteri circumstantiam necessariò confitendam, teneatur iterum peccatum confiteri cum illa circumstantia. ibid.2.e.f
17 An pœnitens non ideo solùm dolere debeat, quod peccauerit, sed quod etiam virtute priuauerit. 515.2.d.e
18 An huius vitæ tempus longum vel breue censendum sit. 515.1.e.f
19 An peccatum melioris cæteris paribus sit grauius. 516.1.b
20 An circumstantia peccati publicè facti seu scandali necessariò confitenda sit. ibid.2.e.f
21 An peccati circumstantia qua quis publicè peccauit sine animo alios ad peccandum inducendi sit confitenda. 517.1.c
22 An pœnitentia necessaria à pœnitente subeunda sit. 518.1.e.f
23 An pœnitentia totius vitæ spatio definienda sit. 520.1.c.d
24 An Deus nouerit omnia, ibid.f. sed fusiùs tractatur in cap. *nouit.* de iudicijs. tom.2.
25 An sit necessarium, vt cōfessio peccatorum eidem sacerdoti integra fiat. 521.1.b
26 An absolutio ab excommunicato lata teneat ipso iure, 521.1.a
27 An in die sumptionis Eucharistiæ ludere conueniat. 523.1.d.e
28 An grauius peccet, qui peccatum condonatum iterat. ibid.2.b.c
29 An negotiatio sit licita Christianis. 524.2.e.f
30 An mercatores & contrahentes se inuicem decipere possint. 526.2.e.f
31 An militare Christiano post conuersionem liceat. 528.1.c.d
32 An omninò Christiano militare liceat. ibid.2.c.d
33 An propter pœnitentiam non adimpletam necesse sit confessionem reiterare. 529 1.c.d
34 An pœnitentia falsa rectè definiatur, *qua non secundùm auctoritatem patrum pro qualitate criminum imponitur.* 531.1.b.c
35 An ille textus agat de pœnitētia vt à sacerdote imponitur, an verò de virtute pœnitentiæ, 532.1.b.c
36 An ars seu officium quod vix aut nullatenus exerceri sine peccato potest, sit licitum, & ad illud pœnitens pœnitens redire possit, 532.2.f
37 An omne mendacium in confessione dictum peccatum sit. 536.2.e.f
38 An absolutio peccatorum excommunicato scienter collata valeat, & an sacerdos eum absoluens sacrilegium committat. 540.1.a.b
39 An peccata omnia, etiam mentalia tantùm in sacramentali confessione pandenda sint, & an ad id obligare Ecclesia possit. 541.1.a.b
40 An pœnitens quam maximam potest teneatur adhibere ad confessionem diligentiam. ibid.2.b.c
41 An omnium peccatorum reus est qui in vnum offenderit, quod fusè declaratur. 544 2.b.c

IN SE-

IN SEXTAM DISTINCTIONEM, De Pœnitentia.

QVÆSTIO I.

AN confiteri meliori ſacerdoti ſit neceſſarium. 546. 1.a
2 An ſacerdoti confeſſiones audituro ſufficiat ſcire ligare, & ſoluere. 547.2.a.b
3 An abſolutionis forma ſit optatiua, vel indicatiua. 548.2.c.d
4 An confitendum ſit laico in abſentia ſacerdotis. 554. 1.b
5 An laicus in mortis articulo ab excommunicatione poſſit abſoluere. 554.2.e
6 An publica peccata publica ſint confeſſione purganda. 552.2.f
7 An quilibet Chriſtianus optimum confeſſarium eligere poſſit, aut debeat. ibid.e.f
8 An Confeſſarius petendus is non ſit qui ab Eccleſia diuiſus ſit. 556.2.d.e
9 An per extrauag. Martini V. de excommunicatis non vitandis minimè notorijs, etiam ſuſpecti notoriè vitari in diuinis prohibeantur. 557.2.a
10 An excommunicatus ſpeciatim ante denũciationem, ab eo qui ſcit eum eſſe excommunicatum, vitandus ſit. 558.2.a
11 An ſacerdos cui confeſſio facienda eſt, omni crimine carere debeat. 559.2.c.d
12 An Sacerdos in mortali peccato ſacramento miniſtrãs peccet mortaliter. 560.1.e.f
13 An vtens ſpiritualibus in peccato mortali, mortaliter peccet. 560.2.d.e
14 An peccatum veniale ſine mortali dimitti poſſit. 561. 2.c.d
15 An confeſſarius pœnitentem interrogare teneatur. 565.1.c.d
16 An Confeſſarius præmittere debeat interrogationes quaſdam antequam ad confeſſionem accedat. 565.2. c.f
17 An confeſſarius cùm audire debeat, quem ſcit in ſtatu mortali eſſe, & nolle eum deſerere. 566.1.a
18 An pœnitens ad priſtinam dignitatem poſt pœnitentiam redire poſſit. 567.2.e.f
19 An reuelare ſecretum contra ius naturæ ſit. 568.1.d.e
20 An præter confeſſarium vllus alius ſigillo confeſſionis teneatur. 571.1.e.f
21 An liceat non expreſſa pœnitentis perſona peccatum quod in confeſſione auditum eſt, alteri narrare. 574. 1.a
22 An peccata publica, publica etiam pœnitentia puniẽda ſint. 575.1.a
23 An pœnitentiam in publico fieri conueniat. 576.1.b
24 An ſint aliqui caſus, in quibus confeſſio aperiẽda ſit. 577.1.b.c
25 An ſacerdos in itinere conſtitutus, cui ſocius confeſſus eſt ſe cum ſocijs eum interficere in ſylua decreuiſſe, eam ſyluam ingredi debeat. 579.1.a
26 An confeſſarius productus in teſtem dicere poſſit, ſe nihil audiſſe, vel ſcire eorum quæ audiuit in confeſſione. 579.2.d.e
27 An Confeſſarius, qui per Confeſſionem nouit aliquem indignum eſſe prælatura, eligens illum ſit ſuſpenſus. 580.2.d.e
28 An ſaltem liceat de licẽtia pœnitentis cum iuſta cauſa reuelare confeſſionem. 580.2.c.d
29 An licuerit ante Vrbanum cuilibet ſacerdoti confiteri. 585.1.a
30 An ad audiendas confeſſiones iuriſdictio neceſſaria ſit, ſeu an liceat alteri quàm proprio ſacerdoti confiteri. 585.2.a.b
31 An confeſſarius Papæ ſuper eum iuriſdictionem habeat, & quam. 586.1.a
32 An ſacerdotes omnes Confeſſarij deligendi facultatem habeant, & quis ad hoc facultatẽ eis potuit concedere. 587.2.a.b
33 An à ſacerdotibus tolli non poſſit iuriſdictionis poteſtas, ſicut nec conſecrandi. 588.2.b.c
34 An quibus Parochus deligendi confeſſarij poteſtatẽ facit, poſſint eos deligere qui nullam habeant iuriſdictionem. 589.1.e.f
35 An quibus à Papa vel Epiſcopo deligẽdi confeſſarium poteſtas eſt data, debeant etiam a Parocho licentiam petere. 590.1.a
36 An in præiudicium parochorum cedat, quod alijs audiendi confeſſiones facultas concedatur. 590.1.e.f
37 An vicarius parochi ad tempus conſtitutus audiendi confeſſiones facultatem alteri poſſit concedere. 590. 2.a
38 An Scholaſtici mercenarij, negotiatores & alij viatores poſſint liberè cui voluerint confiteri. 593.2.c
39 An ratione ſtudij Scholaſtici vbi ſtudent, domicilium habere dicantur. ibid.e.f
40 An confeſſio per ſpem ratihabitionis à vicino parocho audita, valida ſit. 593.2.f
41 An humana lege quis obſtringi poſſit ad bis confitendum peccata ſua. 594.2.a
42 An vnus, pluresve vnicuique Chriſtiana ſint proprij ſacerdotes. 597.1.e.f
43 An ſi proprius ſacerdos ignarus ſit, poſſit ſubditus ſine eius licentia alteri confiteri. ibid.
44 An proprius parochus parochianum audire teneatur quoties confiteri voluerit. 598.1.e.f
45 An licentia confitendi morte concedentis moriatur. 599.1.e.f
46 An licentia eligendi confeſſarium primo actu finiatur. ibid.

AD DISTINCTIONEM SEPTIMAM, De Pœnitentia.

QVÆSTIO I.

AN pœnitentia ad finem vitæ dilata ſit ad ſalutem ſufficiens, vt per eam ſaluari quis poſſit. 601.1.a
2 An præſumendum ſit aliquem in fine pœnitentem, damnandum eſſe. 603.2.e.f
3 An aliquis ſecurus ſuæ ſalutis ex hac vita exire poſſit, maximè ſi ſanus pœnitet. 604.1.c.d
4 An nullum ſit tempus huius vitæ in quo homo peccare poſſit. 604.2.d.e
5 An pœnitentia in articulo mortis imponi poſſit non ſolùm notificari. 605.2.c.d
6 An verum ſit quod dicitur: *Tene certum, & dimitte incertum.* 607.2.e.f
7 An vera ſit Panormitani differentia in foro exteriori partem mitiorem eligendam eſſe, in interiori verò tutiorem. 610.2.e.f
8 An confeſſarius poſſit abſoluere pœnitentem qui nõ vult ei parere, eò quod ipſe pœnitens ſequatur alios doctores, contrarium eius, quod confeſſarius tenet, credentes & opinantes. 613.1.b
9 An quis teneatur obedire ſuperiori cum dubitatione peccati mortalis. 616.2.e.f
10 An quis teneatur obedire ſuperiori in eo quod credit eſſe malum. 619.2.d
11 An iudex in cauſa dubia poſſit amiciore pronunciare, vel pro altera parte. 619.1.e.f
12 An liberum arbitrium in mortis articulo quis habeat. 623.2.f
13 An peccata hominem relinquant ante veram pœnitentiam. ibid.
14 An Chriſti dolores purgatorij dolores ſuperauerint. 626.2.c.d

QVAESTIONVM PRIMI TOMI Finis.

COM

COMMENTARIVS IN CAP. INTER VERBA, XI. Q. III.

IN QVO DE GLORIA, HONORE, LAVDE, AC bona fama, deque inglo[r]ia, vituperio, infamia & detractione, praemisso nonnihil de silentio, & loquutione profunde, & resolute traditur, quandoque cuiusque bonum appetitio, auditio aut dictio sit virtutis, aut vitij actus, & quae bona, quaeque mala, mortifera, vel venalis.

PROOEMIVM.

DOnaturus latinitate illum commentarium in quoddam celeberrimum celeberrimi Gregorij elogium, iam pridem quibusdam de causis sermone Hispano compositum, in quo tractaueramus de laude, & vituperio, deque gloria, & ingloria, fama & infamia, deque bene, maleque verborum meritis: imprimis quam humillime inuoco Verbum illum superbum a Patre coaeterno ante saecula genitum, & vna cum eodem Patre ante eadem saecula producens spiritum sanctum vtrique coaeuum, qui linguas etiam [illegible], cuiusque virtute Verbum caro factum est, ex gloriosissima Virgine matre Maria, quae [illegible] ta fauorem donat, & ad miseros maternas explicat vlnas, totam eorum sanctissimam Trinitatem, eandemque indiuiduam vnitatem exorante, ita explicemus verbis aptis, eidemque sanctae Romanae Ecclesiae, [illegible] omnia submittimus, probatis verborum fructum, eorundemque damnum, quo semper defaecata, fructuosa, atque placida loquamur, & [illegible] Amen.

ARGVMENTVM.

PRaemoneo te imprimis Christiane Lector, quod regenti mihi primae functionis cathedram in sacra Canonum facultate in Academia inclyta Conimbricensi maximo cum fauore Christianissimi Regis [illegible] Lusitaniae huius nominis III. & totius regni Florentissimi, quorum [illegible] Caesar [illegible] simus, & Isabella eius vxor incomparabilis Augusta, quae praefati Regis erat soror, [illegible] eiusdem functionis cathedra misso, cum viderer verbis iniuriis cuiusdam [illegible] laesus, venit in mentem dubitatio, an deberem respondere aduersario plene retaliando, quantum charitas Christiana permittit, an omnino silere, quantum vera religio suadet, an medium inter vtrumque tenere; cuius rei causa nouem praeludia praefato commentario Hispano praemisi, quorum omnium medullam gratia breuitatis in summam in tria infra scripta redigo.

PRIMVM PRAELVDIVM.

SVMMARIVM.

1 *[illegible]*
2 *[illegible]*

QVi [illegible] praeludia [illegible] excusationem, & [illegible], cur [illegible] commentario potius sermone Hispano quam Latino loquutus fuerim, cum [illegible], debeat vti sermone illo, [illegible] Ciceronem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

A a & b Cardinalem S. Sixti. & S. Thomam, [illegible] quae possunt honeste quid [illegible] ratio excusand[i] [illegible] ra & [illegible], [illegible] temporum, locorum, [illegible] postponi debet, & [illegible] & S. Thomam & multae [illegible] Hispana verba [illegible] Latina praeferre, & [illegible] debitam [illegible] nesse.

B

SECVNDVM PRAELVDIVM.

SVMMARIVM.

1 *[illegible]*
2 *[illegible]*
3 *[illegible]*
4 *[illegible]*
5 *[illegible]*
6 *[illegible]*
7 *[illegible]*
8 *[illegible]*

a [illegible] b [illegible] qui [illegible]

6 *Tacere vel loqui quod bonum vel malum*
7 *Actus omnis respectu circumstantiæ fit malus.*
8 *Alphonsus Castren. laudatus*
8 *Concordia multorum pro, & contra silentium.*

1 QVod continet [illegible] quinq; [illegible] quæstionem: An [illegible] debeat omnino [illegible] re, [illegible] respondere. Et [illegible] propter [illegible] Nam- [illegible] lut. b [illegible] quidam sanctorum [illegible] loqui [illegible] velox ad [illegible] tardus ad loquendum [illegible] claus[illegible] [illegible] Me[illegible] [illegible] sæpe lo[illegible] [illegible] quod sunt qui [illegible] quando [illegible] vt [illegible] ad [illegible] e. Cillis monon [illegible] Taurio [illegible] singulos lapides [illegible]

2 Et quod Zeno [illegible] philosophus [illegible] Athe- [illegible] ut [illegible] & Albert [illegible] Et quod Py- [illegible] recte loqui. Et [illegible] volat irreuocabile verbum. & illud. [illegible] nemo deuitare potest,

3 Pro posteriori autem parte, scilicet quod non debeat silere omnino, [illegible] respondere facit illud. i *Responde [illegible]* [illegible] Dominum in omni tempore, semper [illegible] meo & Apostolus docet [illegible] sermo sapientiæ, & sermo [illegible] Apostolus [illegible] & alij & S. Tho- [illegible] quæ sunt duo dona [illegible] docendo, monendo, & [illegible] quæ ad [illegible] dona [illegible] vterque Thomas post & ante a- [illegible] per eundem A- [illegible] *alij interpretatio ser-* [illegible] gratis datæ [illegible] [illegible] qua quibusdam da- [illegible] lingua, quam non intelli- [illegible] S. Augustinum apud S. [illegible] Apostolis data fuerunt dona lo- [illegible] Dei. Et [illegible] Innocentio III. [illegible] [illegible] verba [illegible] Et quod [illegible]

vt [illegible] habeatur, & qui tacet audire [illegible] trahi pro- [illegible] teste S. Thoma, [illegible] repetetur b

Pro concordia præ[illegible] [illegible] Tum [illegible] & [illegible] habitum, vel [illegible] esse suo [illegible] priua- [illegible] cere. c Tum [illegible] minus [illegible] nem [illegible] S. Thomas. e Tum quia pecca- [illegible] m, ac [illegible] quod con- [illegible] f Tum quod [illegible] præstare [illegible] facultate tacendi, [illegible] illud dictum in L[illegible] um sermo- nem [illegible].

O[illegible] hominum lingua thesaurus, & ingens
Gratia [illegible] singul. [illegible]

5 Secundo dicendum [illegible] quod licet loqui suo genere [illegible] neutrum tamen [illegible] natura [illegible] vel bonum, tum per [illegible]. Tum quia licet [illegible] suo genere bonum, cuius obiectum [illegible] simpliciter consideratum conuenit re- ctæ rationi. Et [illegible] suo genere malum, cuius ob- iectum simpliciter consideratum rectæ rationi repu- gnat, vt [illegible] Sanctus Thomas, k post & ante alios re- ceptus, & sensit Bonifacius VIII. l exemplum primi ge- [illegible] largitio [illegible] quæ simpliciter considera- [illegible] dictanti, vt proximo egeno subueniatur: exemplum secundi est [illegible] quæ simpliciter considerata repugnat rectæ rationi di- [illegible] ne male fiat proximo [illegible] vt largitio [illegible] syna ex circumstantiis [illegible] bona, vt Sanctus Tho- mas probat m

Tertio dicendum, quod [illegible] proximo dicto per locum a [illegible] loqui neque tacere esse de genere [illegible] circumstantiis possint [illegible] qualia [illegible] & fornicatio, n vt tra- dit S. Thomas ab aliis [illegible] o neque de genere illorum bonorum quæ nulla [illegible] possunt fieri mala, cu- ius generis [illegible] aliquid magna quæstionis est [illegible] Ioannes Maior [illegible] p & Almainus [illegible] quorum autem præ- sentia magis placet sententia Maioris. r

6 Quarto dicendum [illegible] malum, cum ta- cendum est, & tunc [illegible] malum, cum loquendum est, quod [illegible] Sancti Gregorij. s *Sit re- ctor discretus, in silentio vtilis, & cautus in verbo, ne aut tacen- da proferat, aut [illegible]*. Quod ipsum sensit Sa- nctus Bernardus, t & Sanctus Thomas, v & S. An[illegible], x & S. Augustinus, y *Vterque [illegible] qui mendacium loquitur, & qui veritatem [illegible]*. Nemo ta- men credat sufficere ad bonitatem [illegible] quod taceat id quod tacendum est, [illegible] loquutio- nis, quod loquatur, [illegible] loquendum est. oportet e- [illegible] circumstantiæ, [illegible] fiant, & alio loci, & [illegible] modus, [illegible] & cum [illegible] loqui [illegible] mala [illegible] & loquamur [illegible] da, vt [illegible] S. A[illegible] docet, [illegible] Gregorius [illegible] [illegible]

Prouer. 26
[illegible] 38.
c Iacob 1. c.
[illegible] lib. [illegible] c. 23.
i [illegible] 3.
l Psalm. 33.
1 ad Cor. 12.
1 ad Cor. 2.

a 2 2 q. 73. art 3
b in o. concl num. 6.
c l. [illegible]
d Psal 33.
e [illegible] eodem psalmo, & in 2 2 q. [illegible] art. [illegible]
g [illegible] 147 dist in principio.
k 1 2 q. 18. art. 8.
l cap. [illegible] de sent excom. lib. 6.
m 1 2. q 18 ar 8. & 9.
n cap. primu. 2 2 q 2. cap. cum infirmi tas. de pœn. & remiss
o [illegible] art. 8. & quolib 9. art 15.
p [illegible] dist 17 q. 8.
q [illegible] q. 8
s Greg in 2. parte sui pa. [illegible]
t in sermone [illegible]
v 2 2 q. 73. art. 1. ad 3. &
x Psal 31
z Est Isidor. in lib. 3 de [illegible]

[illegible]

TERTIVM PRÆLVDIVM.

SVMMARIVM

1 *Consi[illegible] an [illegible], an loquendum.*

[illegible]

[illegible]

[illegible] Pam. [illegible] ad [illegible] *Gratem.* [illegible] & [illegible] de Clericorum & Cum [illegible] proba. S. Tho. [illegible] verba [illegible] parte [illegible] Cathol. [illegible] C. [illegible] q. [illegible] peccare.

[illegible] Catholico [illegible] Tum quod ait Innocentius [illegible] pertinere [illegible] petere. Tum quia licet [illegible] excommunicatione diuinorum [illegible] & licet [illegible] eorum qui dicuntur haereticos [illegible] communicatum, formata men, & [illegible] sancta [illegible] sunt indicta, vt a [illegible] Martino V. [illegible] aliquid [illegible] perinde [illegible] sine Manu [illegible] de [illegible] continuetur.

Infertur & tertio licere, [illegible] vel [illegible] ab [illegible] vi[illegible] Quid [illegible] intelli[illegible] C [illegible] per hoc [illegible] aut [illegible] dice[illegible] sacramentum [illegible] tamen [illegible] non lice[illegible] Sacramentum cor[illegible] obseruan[illegible] est.

[illegible] cuiusdam re[illegible] gnificat com[illegible] de corporum [illegible] vel negat [illegible] vel in[illegible] communicari, vel potestas Ecclesiasticae. Quod enim cum [illegible] omnium [illegible] auctorum docet Gregorius [illegible] Magnus [illegible] verbis [illegible] [illegible] explicare illud, & [illegible] & [illegible] quam [illegible] vna cum [illegible] Maria [illegible] D. N. [illegible] ab Orbe. [illegible]

CAP. INTER VERBA. 11 q. 3. DESVMptum ex S. Gregorio Papa lib. 8. Epistolarum, cap. 4[illegible].

I*N*[illegible] *antium ad mentem sem*[illegible] *bonum, quod* [illegible] *& rursus* [illegible] *homine loquuntur* [illegible] *m.* [illegible]

[illegible] ducescaecorum. *Paulus quoque Apostolus admonet* [illegible] *potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Dubium quippe* [illegible] *omnibus pacem habere* [illegible] *potest. Sed* [illegible] *dixit* [illegible] *nobis* [illegible] *nobiscum pacem* [illegible] *habemus.* [illegible]

[illegible] non debere [illegible] de laude falsa gaudere, sed contristari.

Secundo [illegible] falsa gaudere.

Tertio [illegible] conscientiae nostrae.

Quarto [illegible] gloriam.

Quinto [illegible] gloriam [illegible]

Sexto [illegible] esse peccatum.

PRIMA CONCLVSIO.

SVMMARIVM.

1 *Laude de falsa non gaudendum, sed tristandum.*
1 *Laus Dei, & laus Iouis contraria.*
1 *Mendacij pater Diabolus.*
2 *Simulare se bonum cum sit malus, peius quàm esse malum.*
2 *Peccati proximi plangendum, & eius miserendum.*
3 *Laus, panegyrica, & encomium quae videri mala.*
3 *Gloria res est propria Dei.*
4 *Laude falsa quatenus est talis, non gaudendum.*
4 *Peccator vt est aliquid, [illegible]*
5 *Con[illegible] sunt, sed non eodem.*
5 *Gaudium & tristitia sunt contraria, & vt ij sunt eidem.*
5 *A[illegible] atasunt.*
5 *Laude falsa non gaudendum [illegible] praecedentis, & sequentis eã.*
6 *Libros fabulosos [illegible] cauendum.*
6 *Laudatus falso princeps quare [illegible] potest*
6 *P[illegible] m[illegible] sipatiat.*
7 *Credere de se alius magis quam [illegible]*
7 *Laureando, & laureati vt peccant la[illegible]do.*
7 *Papa, Rex, & Episcopus vt non peccant titulis laudati.*
8 *Laudans medicus & laudatus aegrotus vt peccant.*
8 *Medicus [illegible] qui peccato laudet aegrotum.*
9 *Debet verbũ [illegible] sed nõ semper, [illegible] obligationẽ.*
10 *Laudatus [illegible] veinaliter peccat.*
10 *Laud[illegible] fal[illegible] simi[illegible]*
10 *Iano excepto [illegible] liber.*
11 *Ga[illegible] dicere non licet.*
11 *Lau[illegible] fal[illegible] male procuratur, [illegible] vt quaerenda.*
11 *Lauream literariam [illegible] licite qui petit, sed non immeritam.*
11 *Gradus literarius, & potiora loca, vt [illegible]*
12 *[illegible] graduandi [illegible]*
13 *Be[illegible] in concursu, & fauentes illis, qui peccant.*
13 *Officia etiam [illegible] procurant alius.*
13 *Competens beneficia, vel alia munera vt varie peccat.*
13 *Concurrentes [illegible] vt peccant.*
14 *Scien[illegible] sine conscientia [illegible] diabolica.*
14 *[illegible] scholis [illegible]*
14 *La[illegible] cur plurimum, qui compete[illegible] conueniunt, &c.*

PRIMA [illegible] conclusio, scilicet non debere [illegible] de laude falsa gaudere, [illegible] ex [illegible] capitis initio colligitur, quatenus habet contristari nos debere, cum [illegible] nobis [illegible] bonum, quo caremus: sicut [illegible] contristari de laude falsa, non debemus gaudere de eadem. [illegible] contrarium [illegible] Aristotelem receptum. a Conon [illegible] con[illegible] S. Gregorio [illegible] b *In vno ore, [illegible] Iouis laudes Christi non capiunt.* laus enim falsa [illegible] potest: quia est laus [illegible] est D[illegible] & [illegible] *Non [illegible]*

prædicatur elegans & hilaris. Confirmatur & illo Ioannis A Gersonis. a *Peccat qui sua vitia celat, vt falsò [illegible], quique erat aut gesta vitium, quod amat execratur, quo illud odio habere videatur.* Confirmatur etiam multiplici ratione, [illegible] quod pigere [illegible] debet non [illegible] adeo bonos, ac [illegible] putant, [illegible] in hoc [illegible] b sensit S. Gregorius, & quod petui [illegible], [illegible] iuxta illud B. Augustini. *Malum est [illegible] sed peius est [illegible] lare prop[illegible], si non [illegible] sanctitatem [illegible] si [illegible] habuerit simulatio [illegible] totus.* Et [illegible] quod debet nos [illegible] vanitatis p[illegible], iuxta illud. d *Et quid diligitis vanitatem* [illegible] illud, e *Auerte oculos meos ne videant vanitatem.* Et quòd secundum S. Augustinum, & Bernardum, pigere B [illegible] debet peccati [illegible], & [illegible] o [illegible] æternè [illegible] qui [illegible] laudat [illegible] quod [illegible] gaudet de re del [illegible] ta [illegible] : & gaudere de laude falsa est saltem [illegible] peccatum veniale.

Sex opposita huic conclusioni.

Primum, quod multa etiam [illegible] a viris præ[illegible] bus [illegible] Callisthenes, Lysias, [illegible] Socrates, P[illegible], & multi alij [illegible] & Reges laudarunt, tribuentes eis omnes virtutes, quas [illegible] que laudatis multum [illegible] & constat eos [illegible] C quibus ornati erant non [illegible] ipsa pa[illegible]. At [illegible] & [illegible] Auditores [illegible] donant.

Secundum, quod videmus quotidie [illegible], qui ad superiores literarum gradus [illegible] Mineruialibus donantur [illegible] cancellarios & laurea[illegible] tum collatores, magistrosque [illegible] & Doctores [illegible] illis multa, quibus penitus carent, aut certe [illegible] quæ habent. & contra Cancellarij, Magistri, & Docto[illegible] magnifice laudant ob multa, quibus omnino carent, aut certe maiora his, quæ habent. attamen [illegible] laudibus sibi tributis gaudere, & [illegible] poenitere peccati [illegible] huiusmodi gaudijs contractorum, & [illegible] confiteri.

Tertium, quod videmus Pontifices Max. pati [illegible] Beatissimos & Sanctissimos, etiam si forte [illegible] Videmus [illegible] Christianissimos, k [illegible] Catholicos, [illegible] Se[illegible] [illegible] temperanter [illegible] E [illegible] quod appellatur [illegible] Reuerendi [illegible] & [illegible] laudes, quorum tamen nulli videntur sibi peccato [illegible] appellari, nec [illegible] appellant.

Quartum, quod medici [illegible] laudant ægrotos, quo curam [illegible] & colorem eius [illegible] dum [illegible] medici, & pædag[illegible], [illegible] peccato [illegible] accusant. Et [illegible] apud S. Augustinum, q docet alendum esse principi [illegible] gloria, nihil distinguens inter veram, & falsam laudem.

Quintum, quod nullo [illegible] huma- F no [illegible] obligari pigere laudis sibi [illegible] quam [illegible] aliqua ex qui[illegible] qui[illegible] [illegible] nostram supra confirmatum [illegible] [illegible] concludit [illegible] id quod [illegible] hæc [illegible] pro[illegible].

Sextum, [illegible] videtur [illegible] [illegible] vera nobis [illegible] quod [illegible] Tum [illegible] S. Augustinum [illegible] videt qui [illegible] apud Paulum. s *Quæ [illegible] in Domino [illegible]* [illegible] sic ait B. Bernard. *Numerat Apostolus [illegible]*

propter [illegible] secundum [illegible] meam [illegible] *sed [illegible] adeo affectare gloriam vt vix aut nunquam a [illegible] desiderio possit, quippe quæ ad imaginem facta est creatoris, propterea secundum datam sibi a Deo, apientiam [illegible] consilium, dicens, quantum [illegible] non potest non gloriari, talitèr qui gloriatur in Domino glorietur.* B[illegible] id.

Responsio ad præfata sex opposita.

AD [illegible] primum [illegible] respondetur, quod præfata conclusio intelligitur [illegible], qui gaudet laude falsa, quatenus est inordinata, [illegible] & talis falsa venia[illegible] illa, quæ est meo[illegible] aut assentatio [illegible] vel captator [illegible] munus, aut [illegible] pro [illegible] vel est culpam [illegible] non au[illegible] quatenus est quædam res, [illegible] quoddam [illegible]: quoniam, vt latius diximus in Manual. C[illegible] b peccatum constat ex duobus, videlicet ex ipso actu, qui est quædam res naturalis, [illegible] defectu [illegible] quod [illegible], & est [illegible] legem, quæ [illegible] appellatur [illegible], inordinatio, tortuositas & deformitas: & quod quatenus est actus, & [illegible] ipsa in bonum naturale, iuxta illud. c *[illegible] Deus omnia quæ fecerat & erant valde bona,* sed quatenus est defectus, & priuatio boni, dicitur malum, & nihil, vt S. Augustinus [illegible] per illud [illegible] potius [illegible] celeb[illegible] *[illegible] ipso factum est nihil* [illegible] de peccato, quod non est [illegible] de peccato, quo ad [illegible] actum, quatenus [illegible] quædam res: sed de peccato quatenus est inordinatio, & defectus [illegible], vt post & ante [illegible] Sanctus Thomas [illegible] ligitur [illegible] bonos [illegible] præ[illegible] laudes [illegible] eam, quod est [illegible] laudari [illegible] necessaria [illegible] & alia bona, quæ [illegible] de [illegible] de falsa, [illegible], & mala, qu[illegible] de peccato, quod laudat [illegible], vel encomium [illegible] componendo [illegible] vel pronunciando pan[illegible].

Neque [illegible] præsupponit posse quem de [illegible] gaudere, & tristari [illegible] videtur [illegible] *Duo contraria non possunt esse eodem subiecto.* non [illegible] albus, & niger, nec bonus, & malus, vt Aristoteles, [illegible] canones, & etiam leges, b sacræ docent: & gaudium & tristitia [illegible] Aristotelem [illegible], nunquam hoc [illegible]. Tum quia [illegible] sophos, [illegible] compa[illegible] tamen quia non sequitur [illegible] hoc, quod gaudium, & tristitia de [illegible] & [illegible] uerso [illegible] non sunt contraria, vt S. Thomas rece[illegible] docet verbi gratia, tristamur de [illegible] D.N. Redemptoris, [illegible] gaudemus [illegible] & [illegible] celeb[illegible] & S. Thomas in *Abbo [illegible]*. [illegible] responsio nostra non habet, [illegible] gaudere posse simul & tristari de eadem re [illegible] habet contrarium, scilicet, quod potest [illegible] quatenus est mala, & [illegible] quædam præcedens, [illegible] Ob [illegible] monuero [illegible] Amadis de Gaula, [illegible] & [illegible] vetetes mon[illegible] [illegible] bellum [illegible] [illegible] peccatum [illegible] Paulus [illegible] *non [illegible]* [illegible] autem [illegible] ele[illegible]

a li. de [illegible] art. [illegible] 6. b [illegible] verb [illegible] d Ps. 4. e Psal. [illegible] h Matth. 18 [illegible] q. 1.

[illegible] 40 [illegible] k Ioan. [illegible] Carol. [illegible] m 4. [illegible] n 1 fin. 2 q. [illegible] o d cap. fin. q. [illegible] q. 1.

p [illegible] de Rep. q lib. 5. de ciuitate, ca. 13.

r lib. 1. de Ciu. Dei, c. 13 [illegible] Cor. 10.

k [illegible] 42. b prol. 7. num. 15. c Genes. 1 d Ioan. 1. In [illegible] q. 1. art. 2. [illegible] Ethic. [illegible] art. 4. [illegible] q. 40 [illegible] n ad Rom. 7 [illegible] q. 1

[illegible] aut vitiorum & [illegible] te pro [illegible], & [illegible] de peccatis & de donis Dei, quibus illi abutuntur, [illegible] stant, [illegible] peccant, qui peccata illa [illegible] nt, vel [illegible] rant. Quod fere ipsum repetitur infra, a vbi [illegible] de [illegible] habendo de vituperio, & in corollario [illegible] num. 12.

[illegible] ad oppositum [illegible], quod P[illegible] laudatus, [illegible] pulchra laude [illegible] elegantia [illegible] & quod [illegible] Principe viro [illegible], [illegible] & eo quod ille [illegible], [illegible] ipso, [illegible] non tantum quantum ipsi [illegible] vero, [illegible] que probabitur [illegible] quo [illegible]. [illegible] b [illegible] mala nostra abs [illegible] mendacio, quam [illegible] illa, [illegible] c *Præcipuum quasi* [illegible] *naufragium est* [illegible] *credere* [illegible] est intelligendum esse [illegible] ab [illegible] mendacio, nec verbo, nec facto [illegible].

Praeterea [illegible] Principe, [illegible] panegyrico seu encomio [illegible] verbo, aut facto illa esse [illegible] quatenus esse [illegible] quam [illegible] fit, quam [illegible] & infra [illegible] sibi credens, [illegible] in corrigenda vita mala, [illegible] dandum est de panegyrico, seu encomio, [illegible] & alio quouis laudatore.

Ad [illegible] oppositum principale respondemus, concedendo peccare illum, qui cum confert, aut capit [illegible] eam muneris [illegible] gratia non literarum, laudat mille, aut non [illegible] fingendo scienter falsa, vel mala, vel bona in malum finem, vel Deo aut proximo iniuriosa, & eum laudantis qui scienter gaudet huiusmodi laude, praesertim [illegible] imitatus [illegible] imitari illius, qui est contentus solo praeconia tinnitu pro pecunia [illegible] tradenda, vel solo ciborum odore pro cibo ei proponendo. At si gaudet de bono [illegible] sequuto, vel [illegible] praecedenti non peccat, [illegible] ad primum est dictum, & dicetur [illegible] num. [illegible].

Ad [illegible] respondemus, concedendo non peccare illos, qui tribuunt titulos [illegible] cunctis eis, qui non merentur [illegible] vel sua [illegible] ratione [illegible] non enim peccat Papa [illegible] nec Rex volendo se vocari [illegible] vel Catholicum, neque Episcopum [illegible] qui eos sic vocant [illegible], quarum possessores [illegible] esse tales, peccarent autem [illegible] appellare seu appellari [illegible] tales, [illegible] eas non esse tales quae vocantur, & vocati gauderent mendacio, quam [illegible] peccatum, d per quae concordiam [illegible] oppositum.

[illegible] quod [illegible] dicat quidam [illegible] ad Philippum, [illegible] peccare [illegible] & [illegible] sed [illegible] peccatum [illegible] S. Augustino dicatur [illegible] peccat, si placeat laude [illegible] & eosdem extra [illegible] laudare, videndo vel [illegible] generalibus, vel ambiguis in vtramque partem flexibilibus, vt aegrotus credat id quod et conuenit, tota quandoque gloss[illegible] non solum [illegible] canonistis sed etiam a S. Thoma [illegible] Theologis. Quae dicta sunt possent tacere [illegible] & illud Tullij dictum relatum [illegible] B. Augustino, e damnatur ab eodem, vt [illegible].

Ad [illegible] respondemus, concedendo, [illegible] Christo [illegible] sub poena peccati [illegible] probant in eo c [illegible] S. C[illegible] d [illegible] quam [illegible] & [illegible] vel [illegible] illud [illegible] habet f pro qua [illegible] g *Non* [illegible] *at*. [illegible] capitur, [illegible] quandam, & [illegible] honestatem [illegible] ad [illegible] & [illegible] non [illegible], h verbi gratia, [illegible] ad iustam [illegible] ducere eum, quem vel pater, vel Honorius III. in i F[illegible] communionis item [illegible] ad iudicium ob sua debita debet per [illegible], vt docet Alexander III. [illegible] tamen [illegible] peccat [illegible] ducendo eam, quam pater vult, nec [illegible] per se respondendo [illegible] glossam [illegible] l & [illegible] posteriori modo capitur S. [illegible] hoc verbum, dicit, dum [illegible] debere [illegible] laude falsae honestatis [illegible] sed non [illegible] quoad peccatum [illegible] & ita quoad [illegible] peccatum [illegible] non gaudere de illa, licet non [illegible] falsa in verbo, nec signo [illegible] quibus [illegible].

Ad [illegible] & alia duo, aut [illegible] opposita respondebimus infra, m dicemus aut [illegible] conclusione [illegible] quotidiano confessarius poenitentibus [illegible].

Corollaria quae ex praefatis inferuntur.

PRimum, ferè semper nos peccare [illegible] venialiter, cum falsè laudamur. Tum quod ferè semper subito, vel deliberate gaudemus laude falsa, quatenus est falsa, si nobis alias non est prima facie nocua: cum tamen id nunquam liceat, per supradictam conclusionem, & responsionem ad primum oppositum, & determinationem S. Thomae, n Antonini, o Abulensis, p & aliorum communiter doctorum, Caietani, q Maioris, r Angeli & Siluestri. s Imo verum est Abulensis regulariter esse mortale, ob rationes [illegible] relatas, vbi tamen eius dictum molliri [illegible] potest. Tum quod appetentia, & complacentia cunctis laudis humanae, raro etiam vel [illegible] peccato, [illegible] illud S. Augustini & Bernardi citatum supra, v & infra, x vbi [illegible] resoluitur. Tum quod gaudet [illegible] rei, qua caret, [illegible] extra [illegible] e: quod [illegible] iam Persius paganus damnat, y ibi. *Ne te quaesiueris extra*. & [illegible] *Tecum habita, vt noris quam sit tibi curta supellex. Tollat sua munera Cerdo.*

Secundum, quod non abs re iudicantur stulti, [illegible] dibus [illegible] gaudent, vt Thraso ille T[illegible], & vt [illegible] ille Aesopicus, cui per laudem falsam canendi, ibi [illegible] datam, inflato & volente [illegible] excedit è rostro caseus.

Tertium, quod non [illegible] dicit Persius. a

O Iane a tergo, quem nulla ciconia pinxit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis albas.

Significans paucos esse praeter Ianum, qui fingitur habere oculos in occipite, quos non irrideant, & non subsannent [illegible] a tergo mouentes in eos capita, labia, nares, vel alias corporis partes. Quod enim, & quoties praesentibus laudant praelectiones, repetitiones, conciones, & orationes, [illegible] dicta, & facta, & eosdem laudatos absentes [illegible] irrident, subsannant, in fabulam [illegible] & [illegible] eos habentes, maxime vbi haec olim [illegible].

Quintum, quod nemo in hac materia [illegible] adagio

a 2. corr. n. 2. [illegible] & [illegible] dum opposi- tum.
b cap nemo 22 q. 4.
c Cap. 3.
d Per hoc c. [illegible] 22. q. 2.
[illegible] de me [illegible]

a 2. ae. quaest. 22 q. 2.
b 2. 2 q 110. art. 3 & qu. 111 art. 1.
c Lib. 3 de ci uit. Dei [illegible]
d In hoc in ter verba. et q.
[illegible] Panor. & Card. ibi et [illegible] in principio verbo debet, [illegible]
[illegible] appellat & cap. [illegible] de [illegible] Caesarem ff de offic. prae sidis
g In c. vt fa ma. de senten tia excom
h c. 3 de senten tia excom & ca. 21. q. 1.
i cap. 1. de de [illegible] at. im [illegible] uberum.
k c. intellexi mus. de iudi ciis
l In d. c. t. de [illegible] pub & in d. c. intellexi mus de iudi ciis.
m 5. conclus. nu. 1. & 40. ibid.

n 2 2. q. 132. art. 1.
o 2. part. tit 3.
p Matth 6 qu 5.
q in d. q. 132 art. 1.
r in 2 lib sen tent. dist 42. q 10.
s in summa. dicta q 3.
t Num. 3.
x in quinta conclus n. 17
y in Satyr. 1
z in Satyr. 2

a Satyr. 1.

[illegible] vulgo recepto. *Gaude tuo dicto, licet meu satis* [illegible] dendo de falsa laude.

Quintum [illegible] Persij. a

Vos o patritius [illegible]

Occipite [illegible]

Sextum peccant illum, vel illam, qui vel quæ [illegible] cupit de [illegible] conditionis, aut paupertatis [illegible] uanitia [illegible] non [illegible] vigeo, [illegible] pro [illegible] peccant Doctores [illegible] qui laud [illegible] apud [illegible] Magnates [illegible] quod sunt [illegible] & doctiores [illegible] ac lauda-ri volunt maxime [illegible] procurant quibus [illegible] & mihi [illegible] possim [illegible] omnibus maximè [illegible], vt [illegible] id Socrates apud Valerium Maximum, qui [illegible] respondit, *Talis esse de quali* [illegible] *haberi velis*.

Septimum verò [illegible] quamdam glossam singularem [illegible] per omnes & per [illegible] & Decretum, cui concordant Archidiaconus & Alexander [illegible] licet laurea Mineralium, [illegible], quem Magisterium, Doctoratum, Licentiaturam, vel [illegible] vocant, appetere, & petere [illegible], vt [illegible] S. Thomas [illegible] quam Communem [illegible] fundatur, peccant tamen, qui eam [illegible] cupit, & vt ait [illegible] & laudari cupit, [illegible] pro [illegible] esse mortale [illegible] S. Antoninus, [illegible] & [illegible] principa [illegible] Deum, [illegible] quoddam [illegible] fra, [illegible].

Octauum corollarium, [illegible] illos, qui cum aliquam lauream [illegible] ad querere, & vident eam [illegible] aliquo magis illudendi onere, [illegible] Tum qui [illegible] dem [illegible] Tum qui [illegible] bene, [illegible] & [illegible] examinatoribus, [illegible] mentum, & contra bonum publicum [illegible]. n

Nonum [illegible] eos, qui in hac splendidissima Academia [illegible], qui [illegible] vidi literatum [illegible] Conimbrica [illegible] Baccalaureatus [illegible] aut [illegible] facultatum [illegible] gradum, quem desiderant, & petunt [illegible] tamen, [illegible] loca, quam merentur appetunt, [illegible] præiudicium [illegible] cupiunt & laudari & approbari quod dicemus de ijs, qui [illegible] que ijs, qui [illegible] quo [illegible] velit, sed à litera [illegible] à Cathedraticis compositum, [illegible] memoriæ mandatas pronunciant, instar cæcorum [illegible] memoriter proferentium.

12 Decimum corollarium, quod non solum peccant mortaliter, qui [illegible] procurando [illegible] lauream Mineralem, siue literam [illegible] mereantur aut præcedentiam locorum [illegible] etiam omnes [illegible] ad hoc fauet verbo, [illegible] libro in ea parte [illegible] Tum quia [illegible] Tum [illegible] contrahunt. Tum [illegible]

[illegible], & [illegible] Salmanticensium peritioribus concursum [illegible] cum sint indigni, vel [illegible] fisten [illegible] cõpetitore. Quod ipsum [illegible] potest de ijs, qui falsis laudibus, & approbationibus apud Regem D.N. scripto aut verbo vtuntur super Academiæ cathedrarum collationes indignis, vel [illegible] mereantur.

Diximus [illegible] ad hoc, id est vt per fas, vel nefas, iuste vel iniuste [illegible], quæ petunt nam qui solum [illegible] ad hoc, vt [illegible] id, quo sunt digni absque præiudicio manifeste [illegible], non videntur peccare etiam si forte præterea [illegible] suam præferantur dignioribus: qui [illegible] cessant rationes prædictæ.

13 Quod ipsum etiam eadem ratione dicendum est de ijs, qui [illegible] competentibus Ecclesias parochiales, [illegible] Tridentina, ita fauendo & laudando plusquam par est indignos, aut minus dignos, vt præferantur [illegible] aut dignioribus. Idem & de fauentibus ijs, qui competunt per concursum beneficia in Episc. Pallent. Calagurr. & alijs, vbi beneficia per concursum conferuntur, vt & [illegible] paucis annis Romæ con[illegible] idem [illegible] ratione [illegible] nuper in Encou[illegible] dicendum de fauentibus [illegible] competunt beneficia in vrbe, vbi [illegible] ad fauendo competentibus non solum in concursu [illegible] virtualiter [illegible] vacant beneficia, quæ multi sperant, & [illegible] expresse competunt ea, & collationes eorum [illegible] debent petere illa expresse [illegible] quæ omnia videntur [illegible] applauda ad fauentes, [illegible] & approbationes competentibus quæcunque beneficia & officia [illegible] Ecclesiastica, quæ tam Reges & alij Domini seculares, quam prælati, & alij Prælati seculares tenentur lege naturali, [illegible] dignioribus ad vtilitatem Reipub. [illegible].

[illegible] corollarium, simili modo eos peccare, qui post [illegible], cathedras, beneficia, vel [illegible] & interdum etiam de Regibus [illegible], dicentes [illegible], qui [illegible] alijs [illegible] vocando [illegible] probrosos, alijs [illegible] colloquium [illegible] vultum, alij [illegible] mutando [illegible] terroribus [illegible] Peccant [illegible] religiosi, vel literarum [illegible], eo quòd [illegible] illorum sine [illegible] futuri competentes [illegible] locorum, vel munerum præcedentia. Ideoque alij [illegible] tam naturæ, quàm morum publicant [illegible] interdum [illegible] & contra [illegible] turalia, [illegible] quibus illos præcellunt [illegible] tur. eodem fere modo peccant [illegible] ra præleg[illegible], dum per se, per que suos amicos plusquam par est, laudant, rogantque auditores, vt se audiant [illegible] competitoribus sibi vtilioribus, nolentes [illegible] qui se non audiunt [illegible] iratum vultum [illegible] etiam insinuantes [illegible] se futuros aduersarios cum [illegible], siue gradus, vel præcedentias competierint, facientes encomia, vt [illegible] quàm mereantur auditorium habeant, & pluris quam par est habeantur, & laudentur. Quæ omnia cum mecum dolenter repeto, cogor ignoscere quod [illegible] entia [illegible] conscientia [illegible] Apostolum, b & secundum Baldum, [illegible] & secundum eundem [illegible] cum facit superbu. Cogor [illegible] dolere, quod [illegible] pueris incipiunt [illegible] quũ [illegible] laudes, honores [illegible] alijs debita. Doleo [illegible] Christianis [illegible] buidam [illegible] & [illegible] vt [illegible] tere [illegible] absque [illegible] [illegible] vt [illegible] D. Antoninus, & alij multi, qui [illegible] & [illegible] laudari & approbari, quam [illegible]

a Satyra 1.

b c. deuotis. 20 q. 1.

c lib 7 tit. sapienter dicta

d in Cle. 2. de magist. in verbo [illegible] cume [illegible] lect.

e c. 1. 48 dist.

g quolib 3. art. 3

h Esaia 6.

i c. in scriptura 8 q 1 c. quanto de magist.

k 2 part. tit. 3. c. 3. §. 6.

l in c. non solum 1 q 3.

m in 3. concl.

n Arg. c. fin. & similium de tutor. præter prædicta.

a C. 22 miss. [illegible]

b 1. ad Cor. [illegible] & c. nis. col. [illegible] de renunc. [illegible] dist. [illegible] de condit. [illegible] turpem caus.

[illegible]

audiam etiam in eis spiritum ambitionis, & præsumptionis ita interdum grassari, vt sint qui laudes, honores, & munera magis alijs, quam sibi debita varijs technis, & artibus obtinere nitantur.

Adigor item, & meritò, magnificare suscipereque illos, qui magno animo huiusmodi [illegible] contemnentes tam sereno, tamq; alacri animo incumbunt religioni, & literis, vt commilitones, siue condiscipulos æque ament, æqueq; iucunde eis conuiuant, ac si nunquam essent quidquam cum ipsis competituri, parati ad suscipiendũ æquo animo quæcunq; loca, gradus, & munera fortunæ, quæ prouidentia diuina est, eis dederit, persuadendo sibi, quod præsides, iudices, & electores rectè designarunt loca, gradus, & munera, agnoscentes se coram Deo nõ mereri altiora, aut id placuisse Deo, vt submissiori animo [illegible] Maiestati seruirent, aut quod nõ licuit eis sua [illegible] satis patefacere: vel quia sorte de more iacta, vel interrogationibus de more factis obuenit eis materia ad dicendũ, sterilior, aut ignotiores fuerũt alijs aut quod in componenda prælectione, vel præuenienda responsione noluerũt aliena ope, vel illicitis technis iuuari, sed tantum diuina ope suoq; marte [illegible], alto animo vt veri Christiani versantes illud Regij Psaltis. *Paratum cor meum Deus, paratum cor meũ.* paratum ad prospera modestè suscipienda, paratumq; ad aduersa patienter ferenda.

C

SVMMARIVM.

15 *Cathedras conferendi modus Salmanticensis cur mutandus & num. 1[illegible].*

16 *Cathedrarum prouisio per suffragia scholasticorum cur periculosa.*

17 *Laudans aliũ falsè apud Principes, Magnates & prouisores.*

17 *Peccatum mortiferum est, quod notabiliter separat a caritate Dei, vel proximi.*

17 *Lex naturæ vetat, vt quis quæ ignorat exerceat.*

18 *Peccatũ vt est mortiferũ vti munere in damnum proximi.*

18 *Ignorans necessaria officio suo, dimittat illud, aut discat.*

19 *Periculum qui amat peribit in illo.* D

19 *Iudex non sit, qui caret animo resistendi Magnatibus.*

20 *Laudatus falsè vt perplexus, & quomodo se soluet.*

20 *Laudanti falsè scribendo vt respondendum.*

21 *Virgo putatus aut putata an iuste celet corruptionẽ secretã.*

22 *Bigamia ex corrupta nascens ignoranti an noceat nuptæ.*

23 *Laudi falsæ alteri damnosæ vt contradicendum.*

23 *Stultitiæ species, credere de se plus alijs, quam sibi.*

23 *Nobiles & diuites cur nihil bene discunt nisi [illegible] iustare.*

24 *Laus falsa quæ non probanda, nec refellenda exterius.*

24 *Laudans falsè, confessurus quid debebat facere.*

24 *Laudem falsam procurans, vt male carpit summates nolentes id facere.* E

15 DVodecimum Corollarium, quòd de illo, quem modo in fine proximè præcedentis corollarij descripsimus, dici potest illud Sapientis, a *Quis est hic, & laudabimus eum*. Et illud Persij, b *Rara auis in terris, nigroq; simillima cygno.* [illegible] quæ arbitror ista loca, & præcedentiam huius Academiæ [illegible] esse occasionem multorũ [illegible], & multi temporis ad studendum impedimentum [illegible] tenenda aut bona [illegible]. Tum [illegible] proximè [illegible] sunt. Tum quod non [illegible], qui scit [illegible] melius prælegit, & [illegible] quod ille doctior, aut [illegible], [illegible] locum honestiorem. Tum quia [illegible] S. Bernardus. d Et quod [illegible] cunctis locus [illegible] potius occasio elationis & [illegible], quàm [illegible] gratiarũ Deo habendarum, & [illegible] facit id in, alios minus faciendo, & [illegible] conueniũt, & ad credendum [illegible], & ad [illegible] eius [illegible] progredi [illegible], iuxta illud [illegible] Senecæ dictũ c *Multi ad culmen [illegible] peruenirent* [illegible]. Quæ [illegible] præstantiora [illegible] fuerint, tum quod loca [illegible] quàm operi [illegible] sunt [illegible] humilitatis, & patientiæ, vt esse debent sed potius

a Ecclesi. 31.
[illegible] verbo cõ[illegible] & veneret sanctis.
b Saty. 1.
c 1 ad Cor. 13. charitas [illegible]
[illegible] de domo interiori.
e de trãquillitate animi.
f contra [illegible] de pœn. dist. 2.

A iræ odij, detractionum, minarum, & inimicitiarũ: & quòd maxime quærenda sit occasio caritatis, & amoris, teste D. Bernardo. a ijs præsertim, qui suopte ingenio parum sunt in amorem propensi. Tum quòd amori siue appetitui gloriæ, & honoris humani resistere potius iuxta B. Augustin. b quàm cedere debeamus. Tum quod fere nimium principaliter ad honorem quæritur, quem S. Bernardus, c vanitatem appellat. Tum quòd amor, & appetitus altioris loci multos multum fatigat, & facit vt multi audiant aliquos prælegentes quàm minus quàm alij sibi viles sunt: & quod multi multum temporis in ea re terentes frequenter visitant, & consectantur quosdam, quibus etiam adulantur, mentiuntur, & seruiunt. quæ non facerent, nisi timerent, eos aliquo fore sibi contrarios in designandis præfatis locis, & alijs muneribus. Quo fit, vt frequenter magis honorent minores scientia, & virtute præditos, minusque in ea constantes, eo quod magis timeant eos, quàm alios iustiores. Tum quòd audire, studere, prælegere, & similia facere principaliter ob laudem, & gloriam humanam est saltem veniale peccatum, vt infra latius dicetur. d Tum quia mediocris scientia virtuosè ad seruiendum Deo principaliter quæsita pluris valet, quàm maior vitiosè ad gloriam, & vanitatem acquisita. & quod multi diligenter studentes in academijs, in quibus huiusmodi loca non designantur, & non pauci negligentur, vbi hæc loca proponuntur. Tum quod huiusmodi loca & præcedentia reddant hanc nostram Academiam exosam multis, qui parentum imperio fere inuiti retinentur in ea. Tum denique quod multum temporis hinc teritur impendatur, cogitando, & loquendo, & inueniendo vias rectas aut prauas assequendi loca desiderata: quodq; nonnulli honoratiores, & literatiores aliquam circa hoc ignominiam timentes, ad alias Academias transeunt, quamuis nouerint, ob mirabilem huius regionis temperiem, posse quem 12. mensibus Conimbricæ plus proficere, quã in alia, vbi frigus & calor intensa multis modis impediunt, quatuordecim.

a super illis verbis, Porrò vnum est necessarium serm. 1 de Assump. D. E. F.
b c. 13. lib. 5. de ciuitate Dei.
c serm. 36 super Cantic. litt. P.
d In sexta conclus. principali.

D 17 Decimumtertium corollarium, quod per proximè dicta & alia meritò visum fuit mihi olim cathedram Canonum primæ functionis Salmanticæ regenti, & postea alteram similem eisdem priuilegijs ornatam Conimbricæ habenti, mutari debere modum conferendi cathedras suffragijs scholasticorum, iam inde ab Academiarum institutione obseruatum, in alium quendam Deo gratiorem, & Reipublicæ vtiliorem. Tum vt dixi per proximè dicta. Tum quia vt paulò superius dictum est, laus, honor, & gloria non sunt quærenda de rebus, quæ non sunt, neque de falsis, neque per vias vanas & malas: & præfatus modus prouidendi est in causa, quod quàm sæpissimè multi competentes cathedras

E quærunt, vno quodammodo coguntur quærere illa de doctrina & moribus qui non sunt vel non tot, & tanta, quot & quanta asseruntur, vel per vanas & malas vias. Tum quod per illum modum vix nullus exterus, vel in extera educatus Academia quamlibet eruditus, vllam cathedram primæ functionis, saltem proprietatis, in primo concursu obtinere potest. Tum quod secũdùm eum, bona pars victoriæ consistit in subornanda iuuentute puerorum, & adolescentum & pauperum; qui facile corrumpi possunt, non solum pretio, sed etiam prece nobilium, pædagogorum, & creditorum, sed & blandimentis mulierum, tum pudicarum, tum impudicarum, & prædictarum etiam opera in hoc multi abutuntur. Quo fit,

F vt eruditiores, & scholis vtiliores, qui ne Deum offendant a male subornando abstinent, frequentissimè ignaris postponantur. Tum quod est magna occasio, vt Gymnasiæ in [illegible] occurrentibus dent responsa præcocia, [illegible] affectu, potius quàm iustitia nitẽtia; rogatu scholasticorum; vt placeant eis, de quorum suffragijs pendet [illegible] victoria. tum quòd etiam est in causa, vt iuuentus [illegible] iuuentute sua incipiat corrumpi, & magis affectu [illegible] voluptate, muneribus, & [illegible] plus [illegible] duci. Quæ ex re magna [illegible] nascuntur. tum quod multi scholastici multum temporis perdunt, dum vacantibus cathedris,

[illegible]

Plus a lyrebnulla in terris, quam bella [illegible]

[illegible]

a [illegible] autem de [illegible] 7. & seq. b Eccles. 7. c Greg. lib. 7 [illegible] non est 1. q. 1.

bus se peccatum [illegible] probab[illegible] credit, vel [illegible] declarauimus alio [illegible] lo, b *Noli quærere esse iudex, nisi virtute potens sis irrumpere iniquitatem, ne forte extimescas faciem potentis* [illegible] dixit, ne velis [illegible] quæ ad hoc spectat [illegible], hoc te ipso [illegible], & [illegible] te non habitarum animum [illegible], quæ hominis & potentibus placent. Tum [illegible] singulare S. Gregorij, c *Qui [illegible] adulationis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]* autem, & [illegible] accipiendi [illegible], quibus quis est indignus & assumptionem illorum [illegible] parte nō [illegible], & [illegible] differentia, quòd [illegible] nulla imminet [illegible] necessitas, [illegible] insipientem, quam ipsi insipienti & scienti se falsè laudatum, & [illegible] ibi [illegible] munus. e

d e. fin. de iniur. & l. qui [illegible] ff. ad leg. Aquil. arg. peccatū de reg. iur. lib. 6 & l. ab [illegible] ff. de pactis.

20 D[illegible] corollarium, non abs re videri [illegible] eloquentissime [illegible] plexum & quod ad genus perplexum [illegible] tenere illum, qui verbo vel epistola falsè laudatur: [illegible] laudari, velle [illegible] incidit in [illegible]. *Mutuo [illegible]* [illegible] se reuelat, offendit proximum [illegible] dantem impudenter [illegible], offendit Deum: nec tamen satis docet [illegible] vir, quo se modo, absque peccato [illegible] queat. [illegible] quod huiusmodi falsè laudatus obligetur [illegible], ne sibi placeat laus talis quatenus est [illegible] vel mendacium, vel dolus laudantis [illegible] cauda, vel occasio [illegible] peccandi, vel recipi non potest [illegible] e

Secundo quòd [illegible] ne verbo vel alio signo [illegible] habere, aut [illegible] nam id esset mentiri, & consequenter peccatum, f vt supra dictum est. g

e Num. 4. f c. primum. 22. q. 2. g Num. 7. h Num. 7.

Tertiò, quod non tenetur falsæ laudi contradicere, si probabiliter credit per [illegible] damnum iniustum illaturum, iuxta id quod supra, h de Principe per panegyrim [illegible] laudato [illegible].

Quarto quod [illegible] respondere potest non refellendo [illegible] approbando, [illegible] laudantis, ob charitatem, & [illegible] ad credendum tanta [illegible] pro modo [illegible] debet accipere nequit.

D[illegible] non [illegible] nos respondisse [illegible] non [illegible] [illegible] lapsus [illegible] famam tamen virginitatis [illegible] carebat, non contradicere [illegible] bonæ opinioni [illegible] quem [illegible] illustrissima virgo [illegible] [illegible] damnum saltem notabile [illegible] eo quod [illegible] non [illegible] cto [illegible] d[illegible].

[illegible] tamen quæ non est [illegible] fœmina [illegible] virgo [illegible] [illegible] [illegible] Ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Secundo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] accepturus.

2 Pariter [illegible] en [illegible] in [illegible] constitutus, [illegible] [illegible] solenni, propter damnum bigamiæ [illegible] consummatione matrimonij ex [illegible] cum [illegible] contemplamus, quod damnum bigamiæ & amissionis priuilegij clericalis, quod [illegible] videtur esse [illegible] extraneus, & [illegible] tali fœminæ corru[illegible] contrahenti, arg. gloss. [illegible], d quæ [illegible] remotis honoribus, non esse irregularem, sed solum qui dat propinquam.

Tertiò dicendum, quod si aliqua necessitate huiusmodi [illegible] talis [illegible] tacenti, deberet [illegible] prius per confessarium secretissimè monere suā corruptionem, quanta honestate posset [illegible] excusando: quāuis hæc conclusio dura videtur; contrarium tamen ipse non auderem consulere, ob supra dicta. e

Decimum septimum corollarium, quòd si falsè quis laudatus aduertit laudem illam credi ab aliis, & quod credere [illegible] multum damnum vergat, debet ei tātum contraire debita cum prudentia, humanitate, & cautela, quantum ne tale damnum consequatur conuenit, vt supra dictum est. f

Ob quod respōdimus, quòd monacha laudata de quadam [illegible] bonæ [illegible] conuenientibus & necessarijs quæ [illegible] non esse sufficienti animo ad contradicendum, & negandum id, quod vellet aliquæ genere, aut arte [illegible], debebat tantum de hac reuelare, quantum ne [illegible] officium [illegible] tacheret. quod [illegible] facere debet quis cum [illegible] laudatus, pro bono confessario, experto [illegible], denuo duce, aut egregio aduocato, iuxta ea quæ supra diximus. g

Decimum octauum corollarium, quod huiusmodi falsè laudatus obligatur ad non credendum id, quod de se dicitur, cum sciat esse falsum. Tum quia [illegible] tacere species stultitiæ est, licet, proh dolor, [illegible], maiorem adhibere fidem de se alijs, quam sibi ipsi, & suæ conscientiæ, contra huius capituli tenorem, & aliorum multorum, h & contra sententiam Persij satyrici supra citatā, i Tum quia [illegible] mala, in quibus sunt assentatio & adulatio, [illegible] Plutarcho, k qui citat [illegible] Charm[illegible] nobilioribus studiosis, & parentibus eorum notatu dignissimum, nempe diuitum & regum filios nihil rectè, neque bene discere, præterquam equitare, propterea quod his fidem præceptores se scire, quod nesciunt, laudando quidquid dixerint vel fecerint: equus autem non intelligens an sellor sit princeps, an magistratus, diues, aut pauper, præcipitat eum quisquis [illegible] est ignarus equitandi.

24 Decimum nonum, quod falsè laudatus de aliqua virtute [illegible] suo necessaria, cuius defectus est occultus, tenetur ad non approbandam, neq; reprobandam laude, quæ ob [illegible] virtutem ei tribuitur. Exemplum de Christiano de [illegible] semper seruata, & de monacha [illegible] virginitate seruata, & de nupta de fide [illegible] custodita, laudatis tamen occulte lapsi [illegible], quo laudes illas nec approbare nec reprobare debent exterius, sed tacere; quamuis dolendo [illegible] falsitate possint tamen gaudere, quod credentur habere virtutem statui suo necessariam, quo [illegible] per supradicta, l [illegible] de bono, quod illam [illegible] posse supradictum est ad [illegible]. m

V[illegible] quod confessarius rectè sua [illegible] alia recogit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ab-

e [illegible] cap. si curtius 34 dist. 34. dist. c c. 1 de bigamis & c. 1 de cler. coniug. lib. 6. d de arcen. de homi. iddo. e corollario. 14. f in corollario 14. g in corolla rio 14. h si licet [illegible] & c. [illegible] i [illegible] k [illegible] lib. quo pacto possit [illegible] ab amico [illegible] pag. 8. & seq. l Num. 3. m Num. 9. Matth. c. [illegible]

[illegible]

SECVNDA CONCLVSIO.

SVMMARIVM.

1 [illegible] nobis illato, intelligendo co[illegible]
1 [illegible]
1 [illegible]
1 [illegible] optat [illegible]
2 [illegible] cata pro[illegible] unt.
2 [illegible]
3 [illegible]
3 Superbia del[illegible] & ultimum.
4 Detra[illegible] permitt[illegible]
4 Gaudium [illegible]
5 Fama & la[illegible]
5 O[illegible] compendium.
6 [illegible] excommunicatus qui gau[illegible] [illegible] mandans [illegible]
6 [illegible] de [illegible] de bono [illegible] & [illegible]
6 [illegible] veniant [illegible] mala & [illegible] 9.
7 [illegible]
7 [illegible] proximi dolendum, & compatiendum
7 [illegible] num. 1[illegible]
7 [illegible] nocere. & n. 1[illegible]
8 Famam neg[illegible]
8 [illegible] bona & bono nomine [illegible] & num. 1[illegible]
8 Famam [illegible] defendarunt [illegible]
1[illegible] F[illegible]
11 Re[illegible] & non respondendo [illegible]
12 Gauden[illegible]
13 Gaudere pote[illegible] de vna & eadem re diuerso respectu.
14 Mulierem suspectam retinen[illegible] peccando.
14 Concubina qualis excusatio fal[illegible]
14 Solus ad [illegible] accessus, v peccatum.
14 Mona[illegible] conuersat malas solus.
1[illegible] M[illegible] famam tueri debent.
15 Predica[illegible] qui aliam famam defendent.
16 Infaman[illegible] excommunicati.
16 Infamant[illegible] ordinum non excommunicati.
16 In[illegible]
1[illegible] C[illegible]
18 In[illegible]
18 Iniuriam ferre, [illegible] malum.

1 S[illegible] quam e[illegible] hoc [illegible] nobis [illegible] Quæ confirmatur [illegible] D. [illegible]

[illegible]
2 Eiusdem [illegible] Rex, qui [illegible]
[illegible]
3 Pr[illegible]
[illegible]
4 Sunt, inquit, plurimi qui vitam [illegible] quam de[illegible] laudant [illegible]
[illegible]
Secunda ra[illegible] gaudere debet [illegible] apud V[illegible] H[illegible] memoria [illegible] & D. [illegible]

[illegible]

excitatus [illegible] &c. [illegible] qui [illegible] a deo proximus fuit, etiam si esset [illegible] mebo [illegible] uatus lætari, & immortales gratias Deo agit eo quod [illegible] à tanto periculo [illegible].

5 Tertia ratio qua præfata cõclusio fundatur, est quod plerique, ob [illegible] & [illegible], & [illegible] ta quoddam elogium Christianum [illegible] Galeni, *a* quod, [illegible] [illegible] locutum, [illegible] ortodo[illegible] [illegible] verba, vt [illegible] Græco [illegible] doctissimus [illegible] *M[illegible] com mo[illegible]m ad [illegible] [illegible] certe [illegible] sicut [illegible] [illegible] [illegible] qui corpori [illegible] [illegible] non paruo est apud [illegible] [illegible] plus [illegible] [illegible] ferat & [illegible] quâ ratione [illegible] [illegible] [illegible] siue quodcunq; [illegible] contem[illegible] & veritatis [illegible] [illegible] nec diuitiorem [illegible]* [illegible] illud S. Augustini b [illegible] *veritatis: negotium* [illegible] & [illegible] Euangelicum, c *Beati* [illegible] & [illegible] *Beatus vir qui in lege domini* [illegible].

Octo opposita conclusioni.

6 Contra [illegible] conclusionem opponũtur [illegible], quod consensus in peccatum, est peccatum, & [illegible] est peccatum in quod consentitur, [illegible] *d* & Laodicense, *e* & illud [illegible] antea tenuit S. Thomas, *g* [illegible] spectacula [illegible] & crudelibus, & [illegible] peccare mortifere. Per quæ nos [illegible] Decretum prælegeremus, *h* tenuimus [illegible] opinionem Ioannis Andreæ, Dominici, & Franci, [illegible] gaudet de iniusta percussione, vel occisione alicuius [illegible] ab alio facta sine mãdato eius, & alio nomine [illegible], licet non incurrat excommunicationem, [illegible] tamen venialiter quidem [illegible] percussio fuit venialis, & mortifere si percussio fuit mortifera: quamuis [illegible] utroq; casu sentiant eum peccare tantum venialiter. At iniuriam peccat. Ergò non debet quis consentire in iniuriam: & qui gaudet de malo, consentit in eam: ergo non debet, nec iustè potest de illa gaudere.

Secundũ, quod non licet facere mala, vt inde eueniant bona, [illegible] ait non enim licet [illegible], vt [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] consentiendum in peccatum, & minus gaudendum de illo, quod est malum, propter bona, quæ ex eo sequuntur.

Tertium, quod duo cõtraria non dicuntur de eodem, [illegible] Philosophos. At dolor, & gaudium sunt co[illegible] non possunt haberi de eodem. at dolendum est de peccato [illegible] secundum S. Augustinum, *n* & Leonem, *o* & secundum illud dulcis Bernardi dulce dictum, *[illegible] homo peccator quasi quendam suauem odorem [illegible] exhibeat compassionis affectum*, & [illegible] Gratianum, *q Descensio Redemptoris D. N. Iesu Christi de monte ad planum & ex alto ad ima [illegible] iustis d[illegible] [illegible] compassionis affectum iuxta Apostolum dicentem. Quis infirmatur, & ego non infirmor?* Ergo non potest quis gaudere de iniuria sibi facta, cùm sit peccatum proximi, de quo dolere debet.

Quartum, quod nulli debemus dare occasionem [illegible] peccandi [illegible] Po[illegible] [illegible] dum [illegible] de [illegible] in per de[illegible] [illegible] lædi, [illegible] peccandi detractori dare [illegible].

Quintum, [illegible] magis diligere [illegible] [illegible] vsurbuiare [illegible].

tionem [illegible] laudat, *a* quod secundum [illegible] voluit Salomon *b* [illegible] *imponit* [illegible] *ira* [illegible] *ge*. & [illegible] *stulti* [illegible] *stulti* [illegible] *sapiens videatur.*

Sextum, quod Salomon ait *c* vnicuiq; mandauit Deus de proximo suo, [illegible] verbo & exemplo, quod non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Dne* [illegible] [illegible] *proximo* [illegible] [illegible] *crudelis* [illegible]. At [illegible] peccat, [illegible] probat S. Thomas, [illegible] peccat [illegible].

Septimum, quod Salomon [illegible] præcipit. *Curam habe d. bono nomine.*

Octauum, quod Dominus ac redemptor noster non fuit gauisus, [illegible] appellaretur [illegible] neque quod in Beelzebub [illegible] dæmonia *e* quod D. Paulus *h* defendit [illegible]: & [illegible] *Si enim [illegible] aliquid gloriatus fuero de potestate nostra quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & nõ in destructionem vestram, non erubescam.* Et alio loco, *k* reuelat magna quædam arcana, vt eum habeant pro [illegible] Dei nuncio, qualis erat: & quod B. [illegible] & alij plerique sancti, & illustres viri [illegible] apologias & defensiones conscripserunt, quæ dixerunt, & fecerunt, ob quas tamen non reprehenduntur, immò laudantur. ergò non debemus gaudere de vituperio & infamia.

Confutatio oppositorum.

9 AD primum horum oppositorum respondetur, quòd nobis dicere beatum Gregorium vt gauderemus de iniuria ipsa, quatenus peccatum est: sed de bono, quod ex ea nascitur ob rationes, quibus ipsa conclusio fundata fuit.

Ad secundum, quòd non dicimus licere gaudere de peccato propter bonum, quod ex eo sequitur. sed licere gaudere de bono, quod [illegible] sequitur, dolendo vel certè non gaudendo de peccato, quatenus [illegible] peccatum, vt gaudere iustè poterat Bersabee, quod haberet filium Salomonem, dolendo, vel certè non gaudendo de adulterio, ex quo fuit ille natus, *l* similiter nos gaudemus de contritione, quæ nascitur nobis de peccati memoria, non gaudendo, immò dolendo de peccato, *m* vt supra in fine *n* diximus etiam in respondendo ad primum oppositum, non licere gaudere de talia laude, neq; de iniusto duello spectato, audito, aut lecto quæ omnia sunt peccata ob bonum, quod inde nascitur, sed quod dolentes vel certè nõ gaudentes de illis, possumus gaudere de bonis inde secutis, puta de cognitione historiæ, & artis dicendi, vel scribendi, vel de honoribus, & muneribus, quę ob ea nobis vel alijs obuenerunt, & de ostentione industriæ, dexteritatis, & roboris, quę ad multa est vtilis.

* Ex quo fuit ille natus. *Fallitur D. Nauarrus, Salomonem ex adulterio Beth abee natum hoc loco sic [illegible]. Nam filius eius ex adulterio [illegible] & Dauidis natus percussus a Domino mortuus est, vt habetur 2 Reg 12. vers. 15. 16. & 18. Salomon autem natus est Beth abee iam vxore vltima existente, vnde Scriptura ibidem ait,* & consolatus est Dauid Bethsabee vxorem suam, ingressusq; ad eam dormiuit cum ea, quæ genuit filium, & vocauit eum Salomon.

Ad tertium concedimus, quòd duo, quæ sunt verè cõtraria non possunt verè vno & eodem respectu, & vno & eodem tempore, de vno dici; sed negamus, quod dolere de peccato, eo quod est malum, & gaudere de bono, quod ex peccato sequitur, sint cõtraria de eadem re: aliud enim fit peccatum, & aliud quod ex eo sequitur: aliud enim est fornicatio, & aliud filius ex ea natus, vt palam est.

Ad quartum respondetur negando, quod [illegible] patitur famam suam per detractionem lædi, præbeat occasionem, saltem proximam peccandi. [illegible] non maiorem præbet occasionem, quàm qui [illegible] re rem suam [illegible] sublatam: quem palam est [illegible] facere.

Ad quintum respondetur, vnumquemque [illegible] obli-

gatum

a 7 de Methodo curandi in princ.
* Aug lib. 10 de ciu. Dei c 19 & qui ep[illegible] ad Rom 8. quæst 1.
b Matt 5.
* Psal. 1.
d Conc. Aca[illegible] c. 99 & [illegible] *e* Conc. Laodicen c. 54. [illegible] 2 de consecrat dist. 5
f [illegible] summa.
g 2 2 q. 167 art 2 ad 2
h [illegible] cum eo de sent. exc. com lib. 6.
k ad Rom 3. *l* [illegible] forte 14 quæst. 1
m [illegible] vbi repugnantia [illegible] reg iur in Aug. in ser[illegible] 109. de temp
o [illegible] 25 q. 4. Leo. [illegible] 88
p Serm. 44 super cant. qui incipit Ecce tu es [illegible]
q [illegible] perte de [illegible]
a c. non solum sup eod.
b c. 20 Prou.
c Eccles 17.
d c. nolo 12 q 1. & [illegible] audiendi. in [illegible]
e [illegible] cad q.
Eccl. c. 41
f Ioan. 8.
g Matth. 12.
h 1 ad Cor 9.
i 2. ad Cor 10.
k [illegible] 2 ad Cor. 12.
l 2. Reg. cap. 12.
m cap. 1 §. de [illegible] de pœnit.
n [illegible] 2. [illegible] conclus. 1.

gatum est sibi, quàm alteri: negando tamen, quod ex hoc sequatur, non posse quem plus prædicare sibi, quàm alij: etenim potest quis iuste consentire, vt alius capiat aut retineat decem aureos suos, *a* non tamen potest iuste consentire, vt alius retineat totidem inuito alio eorum domino: sic etiam potest quis regulariter consentire, ne sibi famæ restituatur, non tamen quod proximo id iuste petenti non restituatur. A

a l inter omnes § recte ff. de furtis.

10 Ad sextum respondetur, illa duo dicta Salomonis & D. Augustini, *Crudelis est qui negligit famam.* posse intelligi de illo, qui negligit eam aliquo de quinq; casibus. Primo faciendo opera in se bona speciem mali habentia, proximosq; scandalizantia, quod est peccatum, & quædam erga proximi animam crudelitas, iuxta illud S. Gregorij, *b Coram cæco offendiculum ponere est, discretam quidem rem agere; qua tamen ei, qui lumen discretionis non habet, scandali occasionem præbet.* cui satis conuenit contextus. *c* nostri *d* Secundò, cum gerendo personam publicam ita negligit famam, vt adimat sibi auctoritatem proficiendi alijs, & impediat fructum bonorum operum, quem cum illa facere poterat: enim etiam peccat iuxta eundem S. Gregorium in eadem epistola, ex qua hoc caput depromptũ est. *Hi quorum,* inquit, *vita in exemplo imitationis est posita, debent si possunt, detrahentium sibi verba compescere.* & paulò post: *Linguas detrahentium oportet aliquando compescere, ne dum de nobis mala dissiminant, eorum, qui nos audire ad bona poterant, cordis innocentia corrumpatur.* hæc ille. B C

b Greg. in pastor. 3. par. c. 1. admon. 36.
c in vers. Vocandi.
d lib. 8. ep. 45.

11 Tertio modo, videns se infamari intelligensq; probabiliter infamantem emendatum iri, si ei responderet priuatim, vel publicè eo tempore, quo eum infamat, vel postea tempore opportuno negligit respondere: nam is peccat, eo quod non adimplet præceptũ illud Sapientis. *Responde stulto iuxta stultitiã suam, ne sibi sapiens videatur* in quo præcepto verba illa, *iuxta stultitiam suam,* significant similitudinem malitiæ, & non medicinæ, id est respondeas, vt oportet ad sanandum eius peccatum; & vt intelligat esse stultitiam id, quod sibi videtur sapientia: neq; aduersatur huic responsioni illud eiusdem. *Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne ei similis efficiaris.* quia verba illa, iuxta stultitiam suam, in hoc præcepto significant similitudinem, non in medicina, sed in malitia, id est non respondeas stultè vel immodestè, vt fuit alter locutus respondẽdo illi malo modo; sicuti etiam ille malo modo locutus est. Quarto modo, famam negligendo causa vlciscendi se, vt conuiciator videns eum nihil de infamia curare, magis irascatur & fremat: quoniam is etiam, vt sentit S. Thomas *e* peccat, contra illud Pauli *f Non vos vlciscentes.* vel vt alia translatio habet. *Non vos defendentes.* & contra illud *g Mihi vindictam.* Quæ quidem duo dicta Gratianus noster ad pulchrum propositum in hunc librum transtulit. *h* Quinto, negligendo vbi, & inter eos qui eum imitarentur, si crederent illum esse virum bonum. in quo modo præfatam auctoritatem intelligunt Gratianus, & glossæ *i* huius libri: qui quidem intelligendi modus, si rectè expendatur, partim reducitur ad primum, partim ad secundum, partim ad tertium. Quapropter ad argumentum in forma concedimus, quod præfata duo dicta Salomonis & S. Augustini habeant locum in eo, qui negligit famam aliquo modo de prædictis quinque modis, non autem in alijs qui bono modo, & fine, opportunoq; loco, & tempore, absque aliorum scandalo negligit respondere, vel tueri suam famam. D E

Prouerb 26.
Ibidem.
e 2. 2. q. 72. art. 3. ad 3
f ad Rom 12.
g Deut. c. 32.
h 23. q. 1 § 1.
i in cap. sunt sup. ead. q.

Ad septimum respondetur eodem ferè modo, quo ad sextum; scilicet, quod per illud præceptũ Salomonis. *Curam habe de bono nomine.* præcipitur nobis habere hanc curam, ne vllo modo de quinq; proximè dictis nomen nostrum, vel famam negligamus, & quod seruemus atq; augeamus illam alijs modis in bonos & aptos fines directis, quorum vnus est quotidianus, nempe, vt per eam tutam & auctam eueniant nobis, vel nostris aliqua bona temporaria, de quibus honestè viuamus: & alius vtilissimus, quo sæpe vsi fuimus, vt eo constantius quis in bonis operibus perseueret, quo magis eum quàm alios ad id bona fama obligat, quodq; magis quàm alij peccaret si ei contrauenire. F

Ad octauũ respondetur, concedendo quod Christus, Paulus, Hieronym⁹, & alij qui honestas apologias scripserunt non fuerunt gauisi de infamia, sine de actu infamandi, quatenus erat malus, neq; de malo, quod inde sequebatur, quod non est contra conclusionem nostram modo supra dicto declaratam: negando tamen, quod eorum exempla probent, quod ipsi non fuerint gauisi de aliquo bono, si quod ex illa infamia fuisset consequutum, de quo posse infamatum gaudere nostra conclusio habet.

Corollaria huius conclusionis.

12 PRimum corollariũ, ex supradictis omnibus sit illa conclusio vitę Christianæ agendę perutilis: scilicet quòd non solum peccat, qui de peccato gaudet quatenus est tale, aut quia fuit inde secutum aliquod malum peccatori, & proximo, qui sunt diabolici respectus, sed etiam qui gaudet de peccato ob aliquod bonum, vel honorem etiam iustum inde sibi, proximo, imo & Deo secutum: & consequenter peccare illum, qui cogitando, audiendo, & legendo se, aut alium in duello, vel aliquo alio certamine iniusto aliquem superasse gaudet: & quod inde laude vel aliqua munera, vel honores quæsiuit. Item qui gaudet aliquem iniustè fuisse occisum, eo quod illius beneficium sibi collatum fuit. Et quæ gaudet fuisse concubinam, alicuius Principis, eo quod est mater filiorũ eius. Et qui gaudet se fuisse mediatorem adulterij, vel stupri, vel occidisse aliquem propter bona inde quæsita, & id genus alios. Veruntamen nõ peccare illum, qui detestando, aut certè non consentiendo præfatis modis malis acquirendi, gaudet de acquisitis.

13 Secundum corollarium, quod licet de vna & eadem re, quæ non est peccatum, possit quis iustè gaudere & dolere diuerso respectu: piè namque discipuli B. Martini flebant, quòd relinqueret eos sua præsentia priuatos: & piè gaudebant, eo quod ad gloriam sempiternam transiisset. Et quotidie dolemus de passionibus Martyrum, eo quod fuerunt iniustè illatæ, & gaudemus de eisdem, eo quod per eas coronas martyrij fuerunt adepti. Et iustè gaudemus de cognatis & amicis ad honorifica munera cunctis, propter honorem & commoda, quæ assequuntur, & dolemus, propter maximos labores, quos in fungendo eis oportebit illos pati.

14 Tertium, quod licet quis gaudere possit de filio habito per fornicationem, non tamen de fornicatione, neque de conuictu etiam casto cum muliere illa, qua notoriè & malè suam negligit famam, per responsionem ad textũ oppositum, & propter scandalum populi, *a* & eadem ratione licet possit quis gaudere de bonis colloquijs, & consilijs fœminæ, non tamen de consuetudine habendi ea secreta in loco suspecto solitariè, *b* nec eadem ratione debet quis adire solus fornicarias prætextu conuertendi eas, ob periculum suæ peruersionis, iuxta illud. *c Qui amat periculum peribit in illo.* & ob periculum suæ infamiæ *d*

a arg. c. nubi de præscript.
b arg. c. lepi cur quoniam. ... d. ff.
c E cles. 3.
... c. 2. ... ti dist.

15 Quartum, quod peccant Concionatores, Doctores, & Prælati, imò & quiuis alij, qui modestè non respondent iniurijs, & detractionibus quæ probabiliter videntur muctum suarum concionum, prælectionumque ... eiturax: quamuis illatas ob regiminum, & quarumuis aliarũ virtutum actiones, sicut & quævis aliæ personæ priuatæ, quarũ infamia nõ nocet alijs, nec sibi quo ad animæ, cum possitue salutem, sancte possint eas dissimulare, per dicta in eppo sito sexto, & ex responso ad illud. Dixi *non nocent alijs*, quia si redundaret in detrimentum, & infamiam aliorum, ut puta sui ordinis status, vel famę aliecuius alius personæ publicę, aut priuatæ, deberent pro sua innocétia respõdere veluti si eos, vel eas vocarent fornicarias, aut personas mali status, aut Religionis improbatæ, aut nationis, vel generis crudelitate, vel alia infamia notatæ.

16 Quinimo est sanctum, quod non illi parum errant vt qui scripserint famosum carme, vel libellum cõtra ordinem illorum præcipuum Patriarcharum S. Dominici, & Francisci ipso facto sint excommunicati *e* quod ipsos dicendum est de quibus affirmant illorum ipsum non esse statum perfectum, aut non licere ipsis de eleemosynis victum sustentare, declarãe id B. Antonino, *f* aduertendum tamen

*e Caiet in summ. ... *
f part. 3. ... 2467.

[illegible] compre-hendi [illegible] tantum infamiam [illegible] vel [illegible], & [illegible] quod [illegible]. Cæterum tamen addendum est, quod [illegible] infamia [illegible] & non [illegible].b

17 Q[illegible] quam [illegible] Deus [illegible] nostri [illegible] Pharisæis [illegible] Matth. [illegible] Diabolum [illegible] dæmones [illegible] Christi [illegible] ad Deum [illegible].

18 S[illegible], sicut [illegible] & [illegible] abunde [illegible].g

S[illegible] peccatum, vt [illegible] & [illegible] bant, [illegible] abat, & [illegible] ra [illegible] sciens [illegible] q[illegible]latus.

a in sum. verb. excom. ca 61. sub fin.
b l. siquis nec caus ff. de re. credit. cum [illegible] l. cū [illegible] ff. de au ro & argento l g e.cū vo luntate. de sēt excom c in qu 1. art. 16.
d Matth 11
e Matth 4.
f Matth. 12 Ioan 8.
Matth. 4.
Prouerb 26
g e quam [illegible] de elect. lib. 6

TERTIA CONCLVSIO.

SVMMARIVM.

1 *L[illegible] nostra [illegible] sic intelligitur. & nu. 3.*
2 *G[illegible] non [illegible] latione.*
3 *I[illegible] quod [illegible] vniuersali.*
4 *P[illegible] dolenda*
4 *Socrates [illegible] dolenti quod sine culpa damnabatur quid [illegible].*

TErtia Conclusio, quam ex hoc capite de[illegible], est [illegible] laudem co[illegible] colligitur ex illis ver[illegible] conscientia nos [illegible], si omnes accu[illegible] Pau[illegible] testimonium conscientia no-stra. Cuc[illegible] illud Iobi, h Non [illegible] illud Ioan. i Si cor nostrum [illegible] ad Deum. & illud Pauli, k [illegible] spiritui nostro, quod [illegible] Dei, & [illegible] quidquid [illegible] non accu[illegible]. & illud Me[illegible] Deus.

2.Cor.1.
h Iob c 27.
i Ioan 3.
k ad Rom. 8.
l Lib 2. contra Secundin. c [illegible] q.
m Malach

Opposita conclusioni.

2 COntra [illegible] B Pau[illegible] illeprob[illegible], sed

cap 1.
n 2 ad Cor. 10.

quem Deus commendat per [illegible] l.S. Bernard. supra rela-tus, [illegible] Nobis non [illegible] testimoniū con[illegible] nostra. V[illegible] & illud Apost. [illegible] conscius [illegible] sed non in hoc [illegible] & illud [illegible] Et si simplex fuero, hoc nesciet a-[illegible] illud [illegible] an odio vel amore dig-[illegible] S. Thomæ & S. Antonini [illegible] alii [illegible] comu-[illegible] , [illegible] quod esse de [illegible] S. [illegible] potest. H[illegible] contin[illegible] Eccle[illegible] nouit [illegible] Daniele [illegible].

a Bern. in ser. de hoc verb Apost. & conclu. 1. num. 3.
b 1. ad Cor 4.
c [illegible] de purg. [illegible]
Eccles. 9.
1. 2 q. 112. art 1. & lib. 1. [illegible] dist 10. [illegible] art. 2 ad [illegible] & in 4. dist. 21 q 2. art 2 ad 4
14 part tit 9 c 4 § 4
[illegible] can 16 [illegible]
i Daniel. 13.

Confutatio oppositorum.

3 SEd non obstantibus his, [illegible] conclusio, & ad ea [illegible] conce-dendo quidē no[illegible] quoad [illegible] tamen hoc esse contra [illegible] peccato [illegible] Magistratus [illegible] Ecclesia [illegible] & plus [illegible] admitisse vel non admisisse [illegible] peccata [illegible] verbo, vel opera, & ad credendū probabiliter [illegible] nostra esse Deo grata, & nos esse a mor-[illegible] peccato liberos, iuxta [illegible] Thom. & Anton. m addentes [illegible] & argumenta ad id coniiciendum. [illegible] ad consolandum nos in tribulationibus no-[illegible] Paulus in hoc [illegible] agit, dum testimonio conscientiæ suæ se consolatur, [illegible] ob [illegible] culpam non pati q[illegible] patiebatur.

4 Neque obstat illud. *Quæ venit indigne pœna dolenda venit,* quoniam licet id verum [illegible] non tamen a-[illegible] Socrates, apud Vale-rium Max.n qui [illegible] indolenti, & querenti, quod sine [illegible] respondit, *Ma[illegible] igitur, vt [illegible] culpam vse necarer?* quo [illegible], consolari te debes quod conscientia apud [illegible] tuum testatur, me non ob vi-tia, sed ob virtutes necari.

k c. vi circa. de elect. Lib. 6.
l c. 1. de sen ab [illegible] ex par. 10. dist.
m vbi supra.
n lib. 7. c. 2. ex sapienter dicta, aut fa-cta.

QVARTA CONCLVSIO.

SVMMARIVM.

1 *Gloria etiam vnius testimonio constat, declaratur. num. 8.*
1 *S. Nicolaus tres virgines clam dotauit.*
1 *Laus paucorum laudatorum maior quam multorū vulgi.*
2 *Platonem solum pluris fecit Socrates, quam reliquos.*
3 *Gloria varia definitio & eius declaratio. & nu. 7.*
4 *Bona honoraria quin [illegible] et laus, honor, & [illegible] sic differūt, & seq. & sic conueniunt. num. 17.*
4 *Laudis definitio & auctarium eius.*
5 *Honoris definitio etiam aucta.*
6 *Famæ definitio iuris consultis explicata.*
[illegible] *Fama in proposito quid.*
[illegible] *Iulius Cæsar, licet malus, fuit gloriosus.*
7 *Mardochæus quomodo gloriosus.*
8 *Reuerentiæ definitio perpensa.*
8 *E[illegible] quo modo [illegible] potest.*
8 *Bonum naturale, supernaturali minus: [illegible] ciendum.*

8 Bona

8 *Bona nostra, vt nostra minora nostris, [illegible]*
9 *Christus vt homo veneretur seipsum vt Deum.*
9 *Episcopus, vel alius est se ipso maior.*
10 *Definitio [illegible] tantum.*
11 *Honor, & laus vt differunt.*
12 *Honorati, quo respectu debetur honor, & quo laus.*
13 *Laus quo respectu Deo conueniat.*
13 *Gloria quadam filia laudis, & honoris.*
13 *Reuerentia non est honor, & vt [illegible].*
14 *Reuereri honorare, laudare, & glorificare sic se habent, vt posterius priori aliquid adijciat. & seq.*
15 *Honor [illegible] significat*

QVarta Conclusio est, bonum testimonium [illegible] gloriam [illegible], desumptum ex [illegible] Apostoli [illegible]. *[illegible] bonum testimonium conscientiæ nostræ.* [illegible] aliud eiusdem, b *qui gloriatur in Domino glorietur* quod, iuxta [illegible] significat, vt qui quærit gloriam, quærat eam in Domino, cognoscendo eum [illegible] & diligendo, iuxta illud Hieremiæ c. *In hoc glorietur qui gloriatur scire & nosse me*, [illegible] cognitio & dilectio Dei, qui verus est gloriæ [illegible]. Et ad hæc illud S. Hieron. d *Gloria Episcopi est pauperum inopiæ prouidere.* [illegible] & quæ vtrumq; Thomas post B. Paulum ponit, f quod perspicuum est, cum [illegible] ignorantibus [illegible] posse, vt B. Nicolaus relatus à S. [illegible] virgines, nemine sciente dotauit: & vulgatum [illegible] laudem paucorum laudatorum, quam multorum illaudatorum, quod plane significat Persius Satyr. 1.

Non si quid turbida Roma eleuet, accedas.

2 Cui [illegible] illud Socratis, dum pluris fecit Platonem solum in [illegible] suo exteris abeuntibus remansisse, vt eum audiret, quàm si [illegible] abeunte cæteri remansissent. Cuius rei rationem [illegible] S. Thomas, g [illegible] præstantiam [illegible], quo sapientes vulgo præstant.

Opposita conclusioni

3 COnclusionem hanc [illegible] primo, quòd gloria, quá Græci δόξαν appellant, definitur a [illegible] Ambrosio, quem S. Thom. sequitur, *h clara cum laude notitia*, & a Marco Tullio quem etiam idem S. Thom. probat, *frequens de aliquo cum laude fama* & a S. August. [illegible], *iudicium hominum [illegible] de hominibus opinantium.* At vnius testimonium non est clara cum laude notitia, neq; iudicium hominum, ergo nec potest esse gloria. Secundo, quod si bonum testimonium posset appellari gloria, [illegible] laudem & honorem vnam & eandem [illegible] gloria & fama, quod aperte [illegible] ostendemus. Tertiò facit [illegible], k *neq; tempus glorianti mihi apud vnum est.* Et communis omnium [illegible] S. Thomæ conclusio est, Gloriam appellari [illegible] claritatem & manifestationem bonorum, & [illegible] vnius apud plurimos. ergo ad hoc vt [illegible] dicatur non sufficit, vt fiat ab vno. Quæ [illegible] iuxta omnium sententiam, [illegible], quia [illegible] dicitur habere [illegible] eo quod vnius [illegible] sed requiritur vt maior cuiuspiam vniuersitatis [illegible], iuxta Bartol. m Abbatem, n & communem sententiam multis [illegible] suffultam, quorum optimus est [illegible], o vbi Panorm. Fel. & alij, p & relati à Felino. q

Confutatio oppositorum.

4 AD horum contrariorum [illegible] dissolutionem & totius materiæ pleniorem declarationem, [illegible] præsupponimus. primum est, hæc quinque bona honoraria, Laudem, Honorem, Famam, Gloriam & [illegible] inter sese differre. quod [illegible] firma ratione, quód ea [illegible] sint diuersa. Laus enim latine, Græcè verò [illegible] S. August. & S. Thom. r *sermo laudans magnitudinem virtutis.* Cui quidem definitioni [illegible] ab omnibus recepta [illegible] particula, *quatenus in aliquem finem ordinatur*, [illegible] idem S. Thom.

& Antoninus infra relati, ab alio [illegible] tiam intelligere quód verbo, *virtutis*, in definitione [illegible] comprehendatur quodcumq; bonum siue [illegible], siue fortunarum: etenim quodlibet [illegible] omnes est laudis capax. [illegible] esset definitio, [illegible] verbo *virtutis* [illegible] verbum, *boni*, & [illegible] *[illegible] magnitudinem alicuius boni [illegible] aliud ordinatum.* Honor verò [illegible] quem Græci [illegible] appellant, est iuxta Aristot. & S. Thomam [illegible] S. Antoninus, *[illegible] excellentiæ* quæ definitio [illegible], [illegible] certe [illegible], [illegible] *approbatus* [illegible]. quæ [illegible] verba Antoninus [illegible] apposuit [illegible] verbis non [illegible] verba [illegible], *[illegible]* famam [illegible] statum, [illegible] approbatū [illegible]. Quæ definitio [illegible] & [illegible] nostro tamen [illegible] fama [illegible], quam [illegible], de qua [illegible] etiam de [illegible] bonis, tum animi, [illegible] morum & studiorum [illegible] S [illegible] audita fama sapientiæ [illegible] venit R[illegible] Saba, & cum co[illegible] velocitatem virium, pulchritudinem, [illegible], & habitudinis, iuxta [illegible] *[illegible] viros potentes & famosos*, tum fortunarum, [illegible], & dignitatis, *[illegible] Mardochæi [illegible]*. Denique [illegible] secundum [illegible] peccati, neq; de [illegible], de quibus tamen [illegible], immo & [illegible] fama [illegible] Henricus [illegible] VIII. Angliæ Rex [illegible] sua clementia Spiritus sanctus Deus Opt. Max. [illegible], hæreticus, & [illegible], h [illegible] famam [illegible] habet tamen, [illegible] omnes alios Reges doctrina, eruditione, neq; superet, & quod in Martinum Lutherum adeo [illegible] plerisque, vt ob [illegible] Ecclesiæ [illegible] meruerit teste Ioa. Roffensi, licet postea [illegible] magis [illegible] labatur [illegible] infamia [illegible] R[illegible] minus tamen ob [illegible] animi sui dotes [illegible] Itaq; fama, vt in proposito sumitur, *est multorum de aliqua re conceptio, & opinio* qua [illegible] significatione [illegible] in [illegible]

7 Gloria Græcis δόξα *[illegible] clara cum laude notitia*, vt paulò supra secuti B. Ambrosium & S. Thomam [illegible] in qua [illegible] communiter [illegible], aperte [illegible] est [illegible] *laude* non capi [illegible], sed largè, ita quód etiam honore includat, quo modo [illegible] locis dicemus. nam laus vt supra definiuimus, verbis tantum constat, at fieri potest, vt aliquis consequatur gloriam sine verbo [illegible] laude, solum ob honorem, vt Mardochæus ille clarissimæ Reginæ Hester a[illegible] clarior [illegible]. k

8 [illegible] quinta denique quæ quinta est, à Thoma Val[illegible] *[illegible] reputatio, qua quis bonitatem alicuius [illegible] cum [illegible] comparat.* Contra quam definitionem, [illegible] animaduertat, facit efficaciter quod non solum possumus venerari alios, sed etiam nosmetipsos. Tum quia [illegible], quæ [illegible] sumus nudi diuinis donis gratuitis, nobis [illegible] qua parte sumus [illegible] vestiti. Tum quia etiam possumus [illegible] nos [illegible] naturalibus [illegible] nobis [illegible] vel [illegible] honora[illegible] Tum quia [illegible] alios ob sua bona [illegible], vel gratuita iustè laudare, & honorare possumus, [illegible] nosmetipsos propter eadem [illegible] laudare, & honorare possumus, [illegible] laude, & [illegible] & honor [illegible] possint exteriores notæ interioris reuerentiæ

uerentiæ. Deniq; quia omnia quę sunt à nobis, tanquam à nobis, quę sunt parua, & imperfecta, debemus subijcere omnibus bonis à Deo nobis datis, iuxta illud Apostoli, a *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra à Deo est.* Cùm igitur reuereri aliquē sit eum aliquo respectu superiorem putare, & qui subijcit se virtutem naturale, & sua vti naturalia ipsi sibi vti Christiano, & rei quadamtenus supernaturali, & donis à Deo gratuito datis, reputet se ipsum, hoc vno respectu consideratum maiorem se ipso alio respectu considerato, efficitur, posse quem se vno respectu considerātem se ipsum alio respectu consideratum colere, & reuereri. Quapropter videtur mutandum in prædicta definitione ly *aut alterius*, in ly *alicuius*: ita quòd definiatur esse *reputatio animi, qua quis bonitatem alicuius magnifacit, & suam illius collatione paruifacit*, neq; refert an illa bonitas sit in ipsomet reuerente, an in alio.

a 2. Cor. 3.

9 Cui quidem definitioni sic innouatæ præclarè excellenterque concinnunt hoc caput, & Apostolus in eo relatus, quatenus habent, *conscientiam nostram nobis esse testē, testimoniumq; suum nobis veriorem gloriam parere*, quam alienum. In quo probant & alia multa huius libri capitula, & facit illud S. Thomæ, b quod humilitatis virtus non inclinat nos ad subijciendum bona à Deo nobis data illis, quę alteri dedit, si iuste putamus illa esse minora. neq; ad subijciendum nos, quatenus habemus maiora, illis quatenus habent minora, tametsi quæcunq; sunt in nobis tāquam à nobis, & nosmetipsos quatenus sumus res naturales eis illis, subijcere debeamus bonis supernaturaliter à Deo nobis, & proximis, datis, ac ipsi proximo tāquam illis aucto & ornato, quod vtinam ob mentis nostræ oculos iugiter versaretur. Facit rursus quod Dominus, & redemptor noster quatenus homo, reueretur se ipsum quatenus est Deus c & S. Thom. d & quod Episcopus quatenus canonicus (quando etiam canonicus est) honorat, & reueretur se ipsum Episcopum. e

b 2. 2. q. 161. art. 3.
c Luc. 6.
d 3. part. q. 21. art. 1.
e c. à collatione de appellat. lib. 6.

10 Cum igitur per omnia prædicta constet definitiones horum quinque laudis scilicet, honoris, famæ, gloriæ, & reuerentiæ esse diuersas, cumque recte Aristoteles, f vnius rei vnica sit definitio, consequitur hęc quinque esse inter se diuersa, ratione firma supra proposita. Secunda ratio, qua prædicta quinque diuersa esse probantur, est, quod ea quæ differunt nomine sunt diuersa. g Tertia, quòd tota Ecclesia Christiana laudando Deum illis verbis *laus, honor, virtus, gloria Deo patri & filio*, & alijs similibus præsupponit ea esse diuersa.

f lib. 6. Topic.
g l. si idem. C. de codicil. § & alind vsq; de donat.

11 Quarta, quod duas differentias Diuus Thomas, h & Antoninus, i sub fin. constituunt inter laudem & honorem. altera quòd laus solis verbis constat, honor verò nō solùm verbis, sed etiam alijs signis exterioribus. altera, quòd laus est testimonium boni alicuius rei, referendo eā in alium finem, honor vero est testimonium absolutum boni absque vlla relatione in alium finem, qui bonum illud consequatur. Quarum quidem differentiarum prior per prædictas definitiones probatur, dictum quippe fuit laudem esse sermonem dilucidantem magnitudinē virtutis. Secunda vero illo dicto Aristotelis, k innititur. *Optimorum non est laus, sed aliquid maius laude.* & in eo Psalm. 64. in quo nostra translatio habet: *Te decet hymnus in Syon.* habet Hieronymus aliud, vt testatur S. Thom. *Tibi silet laus in Syon.* Accedit ijs, quod sacræ & diuinæ literę habent, Deū maiorem esse omni laude. quam quidem differentiam breuiter, ac graphicè describit Bapt. Mantuanus illo distichon.

h 2. 2. q. 103. art. 1 ad 3.
i 4 part. tit. 5. c. 10 § 1.
k Ethicor. 1.

Et honor in portu, cum puppis ab æquore venit,
Laudibus inceptum continuatur opus.

12 Et licet communis opinio has differentias sine vlla alia dolabra amplectatur, tamen prima videtur aliquantulum dolanda, limandaq; vt scilicet intelligatur de laude strictè sumpta, vt ibi ab Arist. capitur, & non de laude largè, vt vulgo accipitur: siquidem Angeli laudant, & benedicūt Deum sine exteriori sermone, *Laudate dominum*, inquit, Regius propheta, *omnes angeli eius.* Neque planè credendum est, non laudasse Deum Zachariam nouem illis mensibus quibus loquela caruit. Sol item, & Luna, & omnes stellæ dicuntur suo modo laudare Deum: & Regius psaltes illos ad id inuitat. a *Laudate*, inquit, *eum Sol & Luna, laudate eum omnes stellæ & lumen.* & maior est laus animæ interior sine vllo sermone, quàm laus exterioris sermonis sine interiori anima, iuxta illud Apost. b *Laudantes & psallentes in cordibus vestris.* id sic exponente Sancto Hieronymo à nostro Gratiano relato. c Secunda verò differentia, quatenus scilicet ex ea colligitur, laudem non cadere in Deum, cùm sit maior omni laude, dolanda, limandaque videtur, vt procedat tantum quo ad ineffabilem eius essentiam, quæ non potest, neq; debet in alium finem referri, cum illa sit omnium finium extremus & vltimus: ratione namque eius operum & effectuum, qui in alium finem referuntur apposite dignèque potest maiestas sua laudari, iuxta illud. d *Laudem Domini annunciabo super omnibus, quæ reddidit nobis Dominus.* vt declarat S. Thomas, e & Antoninus, f & corroboratur illo psalmistæ, g *Laudate dominum quoniam bonus.* &, h *Laudate dominum omnes gentes.* &, i *Laudate pueri dominum.* In quibus omnibus nos Regius psaltes & Ecclesia crebrò inuitant ad laudandum Deum.

Psal. 148.
a d. psal. 148.
b Ephes. 5.
c Hier. lib. 3. comment. in c. 5. ep. ad Ephes. c. 2. 92. dist.
d Isa. c. 63.
e 2. 2. q. 91. art. 1. ad 2.
f 4 part. 4 tit. 5 § 1.
g Psal. 146
h Psalm. 116
i Psalm. 112.

Quinta ratio, quod inquit S. Thom. k gloriā esse quasi filium laudis & honoris: quippe ex laude aliorum exeunte venitur in illius bonitatis cognitionē. Sexta, quod idem S. Thom. ait, l reuerentiam non esse idē quod honorem: sed aliquando finem, aliquando causam eius: sæpe enim aliquem honoramus, vt ab alijs magnifiat, aliquādo, quia eum magnifacimus, honoramus: & reuerentia est, qua bonum alicuius magnifacimus.

k 2. 2. q. 103. art. 1 ad 2.
l eadem q. 103. art. 1. ad 1.

14 Septima, quod Thom. Waldensis doctissimus vir, & de Christiana religione benemeritus, m notat reuereri, honorare, laudare, & glorificare, ita ordinari, vt posterius aliquid priori adijciat. Reuereri etenim est secum reputare, & in honore habere bonum alicuius. Honorare est aliquo exteriori signo illam reuerentiam exprimere nunc quidem verbis, nunc gestu, nunc capitis apertione, nunc statua, nunc sedili, aut aliquo munere. Laudare autem est coram alijs probare bonum, quod in aliquo est. Glorificare verò eiusdem laudes prædicare, & quasi præconem publicare.

m de sacramentis tit. 14. c. 118. cols.

15 Ex quibus quidem omnibus infertur primò, inueniri posse reuerentiam sine alijs: potest enim inuenire in aliquo reuerentia interior erga alium, quem tamen nō laudet, honoret, prædicet neque glorificet, vt palam est. Secundò, quod inueniantur reuerentia, & laus sine reliquis: potest enim quis aliquem reuereri, simul & verbis laudare referendo id in alium finem. Tertio, quod possunt inueniri reuerētia, & honor sine alijs, potest quippe quis reuereri aliquem animo, & alio signo exteriori, sine verbis, non referendo id in alium finem, quod totum proprium est reuereri, & honorare. Quartò, quod potest haberi fama sine gloria, honore, & laude: etenim potest haberi de aliquo bona opinio sine illius tanta diuulgatione, quæ non sufficiat ad efficiendam gloriam, ad producendam autem famam sic, & absque signo exteriori laudis, vel honoris, sine quo non erit laus, nec honor: attamen erit fama.

16 Quinto, quòd non possunt haberi laus, & gloria sine reuerentia, laude, & honore, vt cuique id altius speculanti patebit. Sexto, quod verbum gloria, quod ponitur in illo Apostoli à B. Gregorio hic citato, non capitur propriè, & strictè, vt supra definitur: sed ita largè, vt includat omnem approbationem etiam vnius, & solius conscientiæ propriæ, vt testatur S. Thom. n qua in significatione capitur in illo Hieremię, o quod paulo supra recitauimus. & in alijs multis locis, p faciunt quę vterq; Thom. post B. Paulū, q scribit. Septimò, quod etiam verbum, *honor*, vt supra definitur, capitur propriè & strictè pro solo signo reuerētiæ alio, quàm verbali exteriori in testimonium alicuius excellentiæ exhibitæ in alium fine non relatę, & non ita largè, vt complectatur quodcunque signum externum, siue verbis siue alio modo exhibitum in testimoniū alicuius excellentiæ relatæ, siue non relatę in alium finem: quo in significatu sæpè accipi testatur S. Thom. r dicens, quòd tunc honor sub se cōtinet laudem tanquam genus suam

n 2. 2. q. 132. art. 1.
o Cap. 9.
p vt in c. gloria episc. 12. q. 2. c. sacerdos. sub fin. 1 q. 1.
q 1 ad Cor. cap. 9.
r 2. 2. q. 103. art. 1. ad 3.

speciem

pec em,& tāqu[illegible] quod [illegible] A [illegible] Romanis [illegible] [illegible] præ[illegible] dun [illegible] Virgiliaṅ.

[illegible] ad [illegible] honor
N[illegible] [illegible]
Et [illegible]
N[illegible]
Et [illegible] honori [illegible]
N[illegible]
Si [illegible]

N[illegible] qui[illegible] interiorem re[illegible] [illegible] quam [illegible] sola hæc exteriori [illegible] Deo, [illegible] exhibemus. qu[illegible] quando [illegible] parit [illegible] tur sanctus Tho[illegible] quod [illegible] verum [illegible] vt [illegible] proprie & strictè pro solo exte[illegible] sermone, quo approbamus bonum alicuius ad alium finem relatum: ita vt non contineat honorem proprie sumptum, vt supra dictum, qu[illegible] frequenter ita large acceptatur, vt includat illū, & probatur per quoddam dictum sancti Ambrosij, in quo certam partem orationis vocat laudem: at [illegible] potius est honor, quam laus: quia est actus [illegible] virtutis, quam Latini religionem, Græci ve[illegible] appellant: [illegible] quia in Deum non cadit laus [illegible] propriè & strictè sumpta, nisi eo modo, quo paulo superius expositum fuit: neq; quidem adeo large capitur, vt includat virtutem, vt in illo Virgilij.*

Primam [illegible] qui laude coronam.

Bona præfata quinque honoraria in quibus conueniant.

SVMMARIVM.

17 *Bona honoraria non sunt virtutes, neq; per se amanda.*
17 *Virtus est bona qualitas mentis, &c.*
17 *Virtute nemo male vtitur. alij sic.*
18 *Bona honoraria ob [illegible] tantum amanda.*
18 *Bona, quæ ob [illegible] tantum, quæ ob aliud, quæ ob se, & aliud amanda.*
19 *Bona honoraria pretiosiora pecuniarijs.*
19 *Bonorum exteriorum maximus honor.*
[illegible] *[illegible] cum honoris damno.*
19 *[illegible]*
[illegible] *Bona honoraria in [illegible] bonis vitæ, & salutis.*
[illegible] *Deus [illegible] vitæ.*
[illegible] *[illegible] etiam priuatum bonis.*
[illegible] *[illegible] quorum.*
21 *[illegible] adulterium. n. 22.*
21 *[illegible] pro honore [illegible] num. 25.*
21 *[illegible] mori pro gloria & num. 25.*
21 *[illegible] vt pecunia restitu[illegible] & num. 26.*
22 *In [illegible] & l. in codicillis §.*
[illegible] num. 24.
22 *Morte [illegible] mortiferum.*
23 *Patrem [illegible] plurim.*
24 *[illegible] mortuum.*
2[illegible] *Gloria Romana [illegible]*
2[illegible] *[illegible] bono [illegible] digna.*
2[illegible] *[illegible]*
2[illegible] *[illegible]*
26 *Bonorum honorariorum restitutio quomodo fiat.*
27 *Bona hon[illegible] exteriora.*
28 *G[illegible]*
28 *De[illegible]*
28 *A[illegible]*

17 Secundum [illegible] oppositorum so[illegible] [illegible] fama, gloria, [illegible] in[illegible]

te[illegible] in [illegible] Tr[illegible] nes [illegible] quæ [illegible] ornant, an [illegible] vt [illegible] magis A[illegible] Thomæ [illegible] 9. [illegible] quæ [illegible] *bona, [illegible]* quæ *[illegible] quæ nullum male [illegible]*. Et confirm[illegible], quod [illegible] hæc [illegible] aut [illegible] tur [illegible] sunt virtutes. Dici a[illegible] *quatenus illi [illegible]* quod [illegible] B superaddit in [illegible] potest quæ [illegible] & [illegible] honore, & [illegible] tempo[illegible] eade[illegible] dat, & recipit diuer[illegible] laudem, & [illegible] T[illegible] media e[illegible] bene [illegible] con[illegible] tentu[illegible] populari, & [illegible] pro nobis hab[illegible] re de vano populari [illegible] testimonij [illegible] [illegible] & vitiosi, quæ [illegible] abilis secundum Bo[illegible]

18 Secundum, in quo prædicta quinque conueniunt, est, qui[illegible] bona [illegible] per se [illegible] propter aliud & non propter [illegible] C tenet [illegible] nec bona [illegible], quæ propter se & propter aliud simul amari possint, vt te[illegible] * Diuus Ambrosius & S. Thomas, ne[illegible] Deus, qui propter se [illegible] & [illegible] propter aliud amari potest, vt [illegible] post hæc scripta [illegible] comment. cap. cum minister.

Tertium, quod [illegible] hæc quinque quamuis non [illegible] pretiosa, & inæstimabilia, & quæ [illegible] superant, omnia alia bona vt[illegible] iuxta illud Salomonis, [illegible] &c. [illegible] [illegible] *[illegible]* & gloss[illegible] D dixit honor[illegible] Si [illegible] Thoma[illegible] Thomas videndus est * [illegible] de eadem [illegible] Thom[illegible] decere [illegible] honor[illegible] mum esse, adeo quod ip[illegible] cellentes doctores [illegible] ne [illegible] sentent[illegible] illi ad rel[illegible] nia [illegible] eam non po[illegible] horis [illegible] bona [illegible] famæ [illegible] E pecuniæ.

19 Ex quo [illegible] præfatus Thomas de Vio [illegible] alibi [illegible] quæ [illegible] conscientiæ [illegible] ad [illegible] per illum [illegible] dum [illegible] gitimo [illegible] patere [illegible] vendicare [illegible] gant Decre[illegible] Innocen[illegible] aliquando [illegible] iactura famæ [illegible] Marc[illegible] confitetur [illegible] quum, [illegible] F mæ, vt longè post hæc scripta [illegible] in Man. Conf.

2[illegible] Quartum, in quo [illegible] omnia [illegible] moda [illegible] [illegible] Deum [illegible] vitæ & mortis [illegible] dem [illegible] mortis [illegible]

a Aug. l. 2. de [illegible]
*Aeneid. 5.
c l. 2. de [illegible]
* Amb. [illegible]
g Prouer. 22.

& fundamentum reliquorum bonorum, ad quam tuendam & conseruandam maior est insita nobis a Deo cura, quam ad tuenda & conseruanda illa. *a* Postremo, quia nō est nobis data facultas commeandi ex hac vita ad aliam, iuxta Diuum Thomam, *b* cum [illegible] interdum concedatur commeandi de statu decoris & famæ, ad statum dedecoris & infamiæ. *c*

21 Cæterum contra hanc conclusionem facit primo, quod Iurisconsultus Paulus, *d* videtur definire infamiam morte peiorem esse. Secundo, quod Scæuola, *e* videtur respondere adulterium vxoris marito peius esse morte. Tertio, quod Ludouicus grossus Franciæ apud Gaguinum, *f* Salustius, *g* Valerius Maximus, *h* de Fabio Maximo, & plerique omnes scriptores, & probi omnes aiunt, moriendum esse honorato pro honore. Et de Eleazaro memorat Machabæorū historia, *i* quod gloriosam mortem magis, quàm odibilem vitam complectens gaudenter præibat ad supplicium. Quarto, quod damnum per mortem, vel membri mutilationem, aut vulneris illationem datum potest iure naturali, diuino, & humano pecunia [illegible], secundum leges diuinas, *k* Pontificias, *l* & Rom. *m* S. Thom. *n* communis, *o* & planè non alia ratione quàm quod valori vitæ & sanitatis potest æquari valor pecuniæ. ergo bona corporis non sunt maiora pecuniarijs.

22 Ad hæc tamen opposita responderi potest, ad primū quidem, quod iurisconsultus Paulus, *p* non dixit infamiā peiorem esse morte, licet multi eum ad id allegent: sed dicit quod vir & fœmina pudica & honesta potius debent ferre mortē, quàm consentire stupro, vel adulterio, quod est verum. etenim hoc est peccare mortaliter, & optare, atq; eligere mortem animæ ad curandam mortem corporis, vt diximus in Man. Confess. *q* Vnde Godofredus per illum textum notat probari animam præponendam esse corpori. & Albericus addit eodem textu comprobari hominem potius debere mortem sufferre, quàm mortifere peccare quod licet contextus in specie, & à parte non dicat, satis tamen illud colligeret, qui expenderet, peccare mortaliter eam quæ metu etiam mortis stupro, vel adulterio consentit.

23 Ad secundum respondetur primo, quod Scæuola, *r* non æquat adulterium morti, neque cum ea illud comparat, nam vt ibi dicit Iacobus de Arenis, verbis illis *filium nostrum occidit, & alia deteriora fecit*, recte intelligi potest eum suum patrem illi occidisse. quod est peius quam occidere filium. Licet enim multa sint, ob quæ inclinatur pater ad amandum plus filium suum, quàm patrem, nihilominus tamen magis obligatur ad diligendum patrem tanquam principium, causam, & fontem, à quo emanauit, quam filium, vt optime exponit Diuus Thomas. *s* Quamobrem peius esset occidere illi patrem, quam filiū. Secundo respondetur, quod Scæuola non cōparat adulteriū cum propria morte sed cum morte filij. Et ita tamen probaret, peius esse marito adulterium, quàm mortē filij, sed non peius esse, quàm mortem propriam. qua de re licet fusius, non tamen adeo resolutè loquūtur Ioan. Lupus, *t* Andr. Sicul. & Decius. *v* Neque arbitretur quis nos dicere velle, non esse peius, ac grauius ex se peccatum mortis filij, quàm adulterium: hoc enim planè falsum est, nam homicidium est contra secundum mandatum secūdæ tabulæ: adulterium vero contra tertium, iuxta glossam, *x* ab omnibus receptam, *y* & per homicidium aufertur vita data, per adulterium autem impeditur danda, vt inquit S. Thomas, *z* quem maximè in hoc Caietanus prędicat.

24 Posset etiam responderi præfatis duabus legibus nō minùs verè, quam noue quod eorum auctores fuerunt ethnici Romani, qui gloriam pro fine vltimo, ac summa sua beatitudine habebant, vt testatur Diuus Augustinus, *a* in hęc verba. *Romani pecuniæ liberaliter, & laudis auidi erant, gloriam ingentem diuitias honestas volebant, hanc ardentissime dilexerunt, propter hanc viuere voluerunt, pro hac mori non dubitarunt.* hæc ille. [illegible] Marcum Tullium post ea vehemēter reprehendit. etsi non desint etiam hodierno die Christiani aliquot, qui licet non verbis, factis tamen eos sequantur gloriam, & honorem tanquam idolum quadantenus colentes. Quapropter merito dici posset Paulū & Scęuolam putasse illud idem, quod illa Lucretia, Cato Vticensis, & alij ethnici Romani: qui videntur gloriam & famam pro suo vltimo fine habuisse, cum ob eā mortem sibi consciuerint: quos etiam idem Augustinus vbi supra *a* reprehendit, & ita putasse illos peius esse perdere famam & gloriam, quam vitam.

25 Ad tertium respondetur, illud commune dictum, moriendum esse pro honore, communem errorem esse: etenim pro honore mortem oppetere non est fortitudo vera, sed falsa, secundum Aristotelem, *b* ab omnibus receptum, in quibus D. Gregor. *c* sanctus Thomas. *d* Et ad hoc, vt præfatum commune dictum non sit communis error, sed verum, debet capi in eo sensu, vt significet, moriendum esse pro eo, cui honos debetur, id est pro virtute, & non pro honore, qui virtuti debetur, quique longè minor est illa. Quocirca omnia dicta tam Catholicorum, quam Ethnicorum, quibus docent eligendam esse potius mortem, quàm turpem, & ignominiosam vitam, interpretanda sunt, vt significent potius vitandum vitium, & peccatum, a quo oritur infamia & turpitudo, quam mors honesta quæ iustè ac gloriosè subitur, ac toleratur. Qua planè in re, tum intelligenda, cum exercenda bene videtur bona pars militum & nobilium errare, dum potius labores intolerabiles, & mortem ipsam pro diuitijs & honoribus tolerant, quam pro virtute, quæ in defendenda rep. & in obseruando iuramento suo Imperatori & Regi præstito consistit, displicentes in eo Deo grauiter, cū pari labore possent eos tolerare principaliter pro virtute, & minus principaliter pro diuitijs, & honoribus Deo in eo multum placentes: neque nos qui in scholis publice interpretamur, & acta publica minus ab hoc vitio longè abhorremus. Eleazarus aūt nolebat mortem ob gloriam & honorem oppetere, sed ob legum diuinarum obseruantiam, atque custodiam, quæ gloria & honore maximo digna est, ob quam & martyres dicuntur ab Ecclesia *victorum genus optimum*. Neque contextus historiæ habet, quod anteposuerit honorem vitæ, sed quod *postposuerit odibilem vitam morti gloriosæ, & digna laude, & honore.* quod est præponere virtutem vitio, & eligere potius mortem, quàm peccatum.

Ad quartum respondetur concedendo, quod aliquando tam iure naturali & diuino, quàm humano fit aliqua restitutio damni illati per mortem, mutilationem, vel vulnera, negando tamen quod id fiat in pretium vitæ, membri, vel vulneris, quæ æstimari non possunt: sed in pretium damni ex eis emergentis, vel lucri ob ea cessantis.

26 Quintum in quo præfata quinque reuerentia scilicet, laus, honor, fama, & gloria conueniūt est, quod licet nullum eorum sit verè æstimabile: tamen damnum, quod ex eo prouenire potest quadantenus æstimatur, dum arbitrio boni viri pecunia reficitur læsio in aliquo eorum accepta, non quidem omnino debita quantitate, & qualitate eorum: sed arbitraria secundùm communem sententiam, quæ in multis locis concludit, quod non potest læsa fama restitui, debet pecunia refici damnum ob eam læsionem susceptum, sicut in fine conuenientiæ præcedentis de bonis corporis & salutis dictum est.

27 Sextum in quo prædicta quinque conueniunt, est quòd omnia fere hæc bona, vt Boëtius inquit, *e* sunt exteriora, & in potestate aliorum sita, extant enim teste sancto Thoma. *f* in voluntate & opinione aliorum volentium illa dare, vel tollere, quod etiam ex suis definitionibus constat. Dicitur autem, *fere*, propter limitationem, quæ potest colligi ex definitione reuerentiæ ex ijs, quæ in ea diximus, & postea iterum tetigimus in prima conuenientia.

Responsio oppositorum Conclusioni.

28 His igitur breuiter præsuppositis de quidditate, differentia, & conuenientia præfatorum quinq; bonorum honorabilium, respodetur ad omnia simul opposita

a l. vt vim ff. de iust. & iur. c. vtilitatis? de sentent. excō. lib. 6
b 2.2. q. 64. art. 5 ad 3
c c. 1. de pœn. dist. 4
d in l. isti quidem ff. quod met. caus.
e in l. codicil. lib. 9 mater. ff. de leg. 2
f lib. 6.
g in Catil. & Iugur.
h lib. 5. c. 6. de grat.
i lib. 2. c. 6.
k Exod. 21.
l c. de iniur. [illegible]
m l. ex hac ff. si quadrupes pauper. fecis. [illegible]
n 2.2. q. 62. art. 2 ad 1
o in 4. d. sent. dist. 15.
p in d. l. isti quidem ff. quod metus causa.
q c. 10. n. 44. & in comment. c. humanæ aures. 22 q. 1. num. 9.
r In d. l. codicillis.
s 2.2. q. 26. art. 9.
t de donat. inter virum & uxor. fol. 16. col. 4.
v in c. a. fi. de adulterijs de iudic.
x c. quid omnibus 32 q. 7
y In 4. de adult. [illegible]
z 2.2. q. 122. art. 5.
a lib. 1 de ci. Dei. c. 12
a lib. 1 de ciu. c. 19. & seq.
b 3. Ethic. c. 8.
c Greg. lib. 19 c. 27 vel 29. in c. omnes. 47. dist.
d 2.2. q. 128. art. 1. ad 7.
e lib. 2. de consolat.
f 1. 2. q. 2. art. 2.

sita conclusionem. Primo quod hoc [illegible] no-stro textu, & conclusione positum non [illegible] strictè, vt supra definitum est, [illegible] Sancti Ambrosij, & S. Thomę [illegible] etiam notitiam approbatiuam paucorum [illegible] tantùm, & solius conscientiæ propriæ. Secundo quod laus, honor, & gloria res diuersæ [illegible] acceptæ, vt accipiuntur supra in traditis definitionibus. sed largè ea accipiendo omnis honor potest dici laus, & contra omnis laus honor. Tertio quod licet, vt supra dictum est, gloria propriè sit effectus laudis, & honoris, tamen potest accipi pro sua causa, vt sæpe causa sumitur pro effectu, vt D. Augustinus *a* definiendo fidem dixit: *Fides est credere quod non vides*: cum tamen fides sit habitus, & causa ad credendum mouens, & non idem actus credendi: & Azo, *b* relatus à Barth[olo], & defensus à Decio, & à nobis in rub[rica] de probationib. dixit appellationem esse sententiæ [illegible] cum tamen appellatio sit caussa rescissionis sententiæ, & non idem actus rescissionis iuxta omnium receptam opinionem.

a Aug. tract. 40 in Ioan [illegible] appell.
c In l. r. ff. eo.

QVINTA CONCLVSIO.

SVMMARIVM.

1 *Bona quinque honoraria licet appetere, & amare.*
1 *Laude gloriaq. humana licet gaudere.*
2 *Bona honoraria contemni & appeti possunt.*
3 *Gloriam bonus & ignauus diuersa tamen via quærunt.*
3 *Gloriam ab humili quæri, vt intelligendum.*
3 *Humilitas Latinis Ethnicis non est virtus.*
4 *Periclis caput olea ornatum.*
4 *Corona varia pro varijs gestis.*
4 *Fœminæ vno viro contentæ que laurea.*
4 *Laurea Mineruales cur scholasticis præstituta.*
4 *Brauia certantibus cur præstituta.*

QVINTA conclusio supra deprompta; nempe licere gloriam & laudem appetere, & eadem gaudere, depromitur ex illis verbis Apostoli a S. Gregorio hic relatis, *Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ*: quæ verba aperte probant Apostolum gauisum fuisse testimonio conscientiæ suæ, appellando illud gloriam suam. Et per eadem ampliatur conclusio, vt non solum procedat in appetitu, & gaudio gloriæ, & laudis humanæ, qua homines nos laudant: gloria enim conscientiæ, de qua in præsentia Apost. & Gregor. verba faciunt, humana & non diuina est.

a Cor. 1.

1 Ampliatur etiam, vt procedat in appetitu & gaudio gloriæ & laudis diuinæ, qua quem Deus probat: sed etiam in appetitu, & gaudio gloriæ, & laudis humanæ exteriorisaliorum hominum: ac etiam in appetitu honoris, famæ, & reuerentiæ. Primo quia omnia ista sunt bona magna, & pretiosa, & maiora, quam pecuniaria, vt supra *d* probatum fuit. Secundo facit, quod licet [illegible] appetere, & [illegible] gaudere, vt gauisus fuit Paulus quādo quidam præfectus custodiæ eum de manibus Iudæorum insidiantium eliberauit, e quando item se ab insidiantium sibi eripuit. Et quod licet bona valetudine gaudere, vt aptis [illegible] verbis D. Hier. *f* & Chrysost. *g* significant. Et eadem fere ratione ampliatur ad alia bona honoraria famæ, reuerentiæ, & laudis, & honoris, de quibus supra, *h* dictum est: etenim licet hæc non sint adeo magna ac bona vitæ valetudini, in multis tamen eis assimilantur. Facit etiam, quia sicut appetitus, & gaudium laudis, honoris gloriæ & reuerentiæ ex se non sunt bona, ita non sunt de se mala, sed sunt indifferentia, vt S. Thomas notat *i* in hæc verba: *Vtrumque, scilicet & contemptus famæ, & appetitus potest esse laudabilis, & vitiosus.* Et probatur ea ratione, quod [illegible] habet, quod cum recta ratione pugnet. Quare [illegible] nos quoque supra, *k* diximus, [illegible] locutionem sicut non sunt de se bona, ita nec [illegible] de se mala [illegible].

d In concl. 4 num. 19.
e Actor. 21 & [illegible]
f Hier lib. 2. aduersus Iouinianum, & non mediocriter. 1. [illegible] de con secr. dist. 5.
g Chrys. hom. [illegible] ad Hebr. cap. [illegible] de con secr. dist. 5.
h In concl. 4 num. 20.
i 2. 2. q. 130 art. 1 & q. 120 art. 1 ad [illegible]
k [illegible]
l apud Matthæum 5. cap.

3 Facit etiam quod D. N. IESVS CHRISTVS, *l* inquit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.* & Salustius quem refert S. Thom. *b* [illegible], *gloriam & honorem bonus & ignauus æque exoptat; sed ille vera via nititur, hic, quia bonæ artes desunt, dolis, atque fallacijs contendit.* Vt Valer. M[aximus], postquam prosecutus est res a quodam nobili Romano gestas, in verbis [illegible], *Nulla est ergo tanta humilitas quæ dulcedine gloriæ non tangatur.* Quod [illegible] tam videtur referre D. Antoninus, *d* dum inquit, *ethnicum quendam dixisse nullam esse tam absolutam virtutem, quam dulcedo gloriæ non attingat.* quod [illegible] Valerius non videtur voluisse dicere, sed aliud, nempe nullum esse adeo vilem & abiectum, qui gloriæ cupiditate interdum nō tangatur. Tum quia Latinis ethnicis, de quibus erat Valerius, verbū humilitas non signat virtutem humilitatis, quæ etiam Aristoteli [illegible], sed abiectionem, &, vt ita dicam, vilitatem. Tum quod [illegible] de qua loquitur Valerius, significat hanc [illegible].

b In [illegible]
c lib. 8. c. [illegible]
d 2. part. tit. 4 c. 1. in prin.

4 Facit etiam, quod Athenienses clarum Periclis caput vt bonum ciuem olea coronarunt: decreuerunt q[ue], vt idem de cætero alijs fieret, qui Pericli similes existerent. Itidem Valer. *e* narrat Rom. constituisse, vt fœminæ, quæ solo vno marito contenta esset, corona pudicitiæ donaretur. Et Plinius *f* post & ante alios attestatur [illegible] diuersorum generum coronas a Populo Romano inuentas fuisse, quibus bonos ciues honorarent, alias quidem pro illis, qui ciues suos in prælio seruarent, alias pro illis, qui primum murum subirent, inque oppidum hostium per vim ascenderent, alias tandem pro illis, qui præclarum aliquod facinus gererent: vnde alias appellarunt ciuicas: alias murales; alias vallares, seu castrenses; alias tandem rostrales. Ex quibus omnibus planè percipitur honestum & laudabile duxisse summam illam Romanorum prudentiam, vt sui ciues honorem, famam, laudem, & gloriam expeterent, eamque ardenter quærerent: idque indicat D. Augustinus, *g* illis verbis: *Romani gloriam ardentissimè dilexerunt, propter hanc viuere voluerunt, pro hac mori non dubitarunt.* Idque etiam satis hoc exemplum [illegible] probat Virgilio depromptis carminibus, cui addi potest & illud. *h*

e lib. 2. c. 1. de Areopag.
f lib. 5. c. 4.
g l. 5 de ciuit. Dei, cap. 12.
h 5 Æneid.

Vitamq; volunt pro laude pacisci.

& ætate nostra vin Christiani, qui torneamenta, siue iustas [illegible] maiora brauia, siue præmia proponunt illis, qui dexterius certauerint, & exercituum imperatores atque præfecti præclara brauia [illegible] qui vel in prælijs insultibus, & incursionibus [illegible] se insignes fecerunt. Ad quorum similitudinem toto Christiano orbe sunt multæ institutæ præclaræ Academiæ, dotibusque magnis dotatæ, in quibus scholastici diligentem literis operam nauantes variis laureis minerualibus sine gradibus, immunitatibus [illegible], & præeminentijs donantur, vt laudis & gloriæ cupiditate, & infamiæ, & ignominiæ metu plus discant, vehementiusque laborent. quas planè omnes Academias Sancta sedes Apostolica suis diplomatibus & bullis laudat, atque approbat: quod tamen non faceret, si desiderium, & appetitus gloriæ humanæ peccatum esset.

Octo contra conclusionem opposita.

SVMMARIVM.

5 *Amor laudis qui bonus, & qui malus, &c.*
5 *Gloriari in Domino, vt intelligendum.*
6 *Opprobrium vitam amputat, vt intelligendum. & 9.*
6 *Amor gloriæ parit timorem infamiæ.*
7 *Prædicans ob laudem non meretur laureolam.*
7 *Magnanimo quærere parua honor, [illegible] munera. & 11.*
7 *Catonem gloriam fugientem ea sequebatur.*
7 *[illegible] multum [illegible].*

CONTRA vero conclusionem videtur opponi: Primo, *l* D. Augustinus, *m* ibi: *prius te allegantes, [illegible] qui laudis amorem vitium esse cognouit.* [illegible] in loco

l 5. cap. 3 de ciuit. Dei.
k In oppositione 8. prima conclus.

in loco carpit Ciceronem ait [illegible] reipub. expedire, vt [illegible] ciues sui excitentur, & accendantur ad studium laudis, & gloriæ.

a 2. ad Cor. 10.

Secundo, dictum illud Pauli. a *Qui gloriatur in Domino glorietur.* scilicet eo quod habeat eam cognoscendo & diligendo, iuxta vnam expositionem ex tribus, quas ibi tradit S. Thomas, vel gaudendo rebus eius, quatenus [illegible] sunt secundum aliam expositionem, vel referedo omnia ad eius gloriam, secundum tertiam. Igitur, qui gaudet honore, & laude non referendo ad Deum illa, vel [illegible] bus quatenus [illegible] non sunt, peccat.

b Num. 01. super prædictu Apostoli verbu.
c Ieremia ca 19.
d 1 ad Cor 4
e ad Thessal 2
f Cap 31
g Psal. 118.

Tertio commentarius ille D. Bernardi b scriptus, in quo post multa concludit, nos debere laudem appetere, [illegible] solùm laudem [illegible] Deo, & non ab hominibus, iuxta illud c *In hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me.*

Quarto quod Apostolus d dicebat. *Mihi autem pro minimo est, vt a vobis iudicer, aut ab humano die, sed neque me ipsum iudico.* hoc est, vestrum de me iudicium parui æstimo, quinimmo neque iudicium meum mihi satisfacit, vt ibi vterque Thomas exponit. Et alibi. e *Neque gloriam ab hominibus quærentes.*

6 Quinto illud Ieremiæ. f *Nolite timere opprobrium hominum.* Et illud Regij psaltis. g *Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum.* quod secundum recentiorum expositionem significat, Aufer à me opprobrium infamiæ & ignominiæ, & consequenter amorem honoris, & gloriæ, timor enim infamiæ de amore honoris, & gloriæ nascitur: & difficilius est resistere infamiæ metui, quàm appetitui honoris & famæ.

h Matthæi c. 6.
i Ioan. cap 5.
k lib 5. de ciu Dei cap 14

Sexto, illud eiusdem veritatis. h *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est.* Et paulo post obiurgat hypocritas, qui publice orabant, vt laudarentur ab hominibus: & rursus ait. i *Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab inuicem accipitis.* Per quæ verba notauit Sanctus Augustinus, k hoc vitium appetitus gloriæ humanæ vehementer repugnare fidei Christianæ. Cui addunt doctissimi recentiores, perimenda esse vires appetitus gloriæ humanæ, qui non solum charitatem tollit, sed etiam fidem periclitari facit, & illas esse causam præcipuam, quæ magnates, qui contemnantur, ducit ad infernum.

l Psal. 4.
m Psal 118
n serm 30. super cãt col 5.
o quodlib 13 art. 24.
p quodlib 5 art 12.
q 19 de ciu Dei. vide in [illegible] qui epistolam [illegible] q.
r 4 E thicor. a l 5. de ciuit. c 12
* Salust. in Catil.

7 Septimo, quod vanitatem appetere est peccatum, iuxta illud. l *Vt quid diligitis vanitatem?* Et illud, m *Auerte oculos meos ne videant vanitatem.* Et fama, honor, laus, & gloria videntur esse quædam vanitates, adeo quod etiam [illegible] te ob laudem sit vanitas, iuxta illud Bernardi. n *Sunt [illegible] re volunt, vt sciant, & turpis vanitas est.* Et S. Thomas [illegible] nit eos qui laudis gratia recte concionantur laureolam non [illegible] ri. Et alibi p dixit, *eos qui appetunt* aliquod munus, [illegible] peccare, aut peccatũ superbiæ [illegible] inuitiæ quod & tenet S. Augustinus, q quem S. Thomas secutus est.

Octauo, quod Aristoteles r aiebat id quod aliqui nobile parum perpedunt non esse magnanimo curæ, vt laudetur. Et cuidam philodoxo responsum fuit summam esse laudem non ambire laudem, quibus quidem omnibus tacite consensit S. Augustinus, s dum refert illud Salustij * de Marco Catone, *quo minus appetebat gloriam, illum ea magis sequebatur.* Confirmantur etiam hæc omnia, quod gloria non paucis nocuit, Photionem etiam, & Socratem duro veneno necauit, Epaminundam & Scipionem capitaliter accusatum in exilium abire compulit, & M. Catonem quadragies in iudicium vocatum in necessitatem depellendi opposita sibi crimina, quod multi narrant.

Confutatio oppositorum.

S V M M A R I V M.

8 *Appetitus laudis [illegible] bonus, & qui malus.*
8 *Augustinus cur carpat ad gloriam incitantem.*
9 *Paulus num illud, mihi pro minimo, &c. vt intelligendum.*
10 *Fan [illegible] timus vel principalis [illegible] esse vllum bonum honrarium.*
11 *Laudem summam non esse nullam ambire laudem.*

8 AD primum oppositum respondetur, quod Diuus Paulus, Augustinus, & Bernardus [illegible] citati non damnant omne desiderium, & appetitum horum quinque, nempe reuerentiæ, famæ, gloriæ, laudis & honoris, sed tantum immoderatum, vanum & malum, cuiusmodi erat Romanorum, vt infra dicetur: declarando quæ honor, & quæ fama dicentur vana, & quæ mala. Augustinus autem non carpit Tullium, eo quod scripserit reip. interesse ciues suos incitari, inflammarique ad famæ atque gloriæ cupiditatem ordinatam, solidam, & bonam, cuiusmodi erat cœlestis, & etiam terrena, concurrentibus circumstantiis de quibus infra dicetur: sed quia ei visum fuit præcipuum [illegible] gerendorum finem esse gloriam, & famam, hoc etiam non solum est vanum: sed etiam falsum, & præposterum, cum sit ordinare maiora, nempe virtutes, ad minora, scilicet ad prædicta quinque, quæ supra a diximus, longè minora virtutibus, & facere finem de iis, quæ sunt media ad finem, quod omnino est contrarium, iure enim naturali, & diuino inferiora debent seruire superioribus, & non contra superiora inferioribus, quod * Persius tametsi Ethnicus pulchre notat illis senarijs. a conclusione 4 num 19 * Pers. saty 1.

Non ego cum scribo, si forte quid aptius exit,
Laudari metuam, neque enim mihi cornea fibra est:
Sed recti finem, extremumque esse recuso.
Euge tuum, & belle.

9 Ad quartum respondetur, Diuum Paulum in eo citatum non dicere, quod [illegible] vt ab omnibus laudaretur, neque quòd eius [illegible] bat: sed tantum dicere, quod laudem humanam pro re minima, & incerto testimonio habebat, docendo nos, quo quamuis liceat hominũ laudem & gloriam appetere tanquam testimonium humanum & incertum, ac tanquam bonum quoddam temporaneum paruum, qualia sunt etiam cætera temporaria: non tamen licet eam appetere tanquam bonum magnũ & perpetuum, & tanquam testimonium certum, quod non impugnat, sed declarat nostram conclusionem.

Ad quintum respondetur, quod Dauid & Ieremias nõ præcipiunt ne infamiam, & ignominiam timeas, sed ne timeamus illa, plusquam ratio dictat, id est, ne metu infamiæ & ignominiæ quidquam vetitum admittamus, neve quidquam præceptum omittamus, neve transgrediamur legem diuinam aut humanam, à cuius obseruantia nullus metus infamiæ excusat, vt supra præluserimus. b b præludio vlt num. 2.

Ad sextũ respondetur, quod Dominus & Redemptor noster, a quo tanquam ab vberrimo perenniique fonte, Dauid, Ieremias, Paulus, Augustinus & Bernardus suam sententiam hauserunt, illud ipsum, quod ipsi, dicere voluit, nempe, vt nihil agamus præstituendo nobis in finem vltimum, & principalem scopum humanam gloriam, quod infrà magis aperietur. Neque Caietanus in eiusdem argumenti calce citatus aliud voluit dicere.

Ad septimum fatemur esse peccatum saltem veniale expetere vanitates, & consequenter esse peccatum expetere aliquod horum quinque reuerentiæ, laudis, honoris, famæ, & gloriæ quando sunt vana: veruntamen negamus quod semper sint vana, vt infra explicabitur.

Ad octauum respondetur, elogia in illo citata aptè concludere, hæc quinque non esse admodum magna bona, quoniam non sunt bona animæ, vt explicatum fuit c & quòd ideo magnanimus parui faciat illa, quia de paruis non multum curat. Fatemur etiam virtuosum esse contemnere illa, quando, & quomodo ratio dictat: negamus tamen, quod ea præfatam conclusionem expugnent, cum potius declarent. c In 4. conclus. num. 15

11 Illud vero elogium. *Summa laus est, non ambire laudem.* magis pulchrum est, quàm verum. Tum quia persæpe decet non appetere laudem. d Tum quia laudabilius [illegible] Deum, quàm contemnere laudem: nam amare [illegible] virtutis caritas virtutum omnium [illegible] iuxta Apostolum e & S. Thomam f & reuereri Deum [illegible] religionis moralium [illegible] contemnere vero [illegible] est actus humilitatis & [illegible] [illegible] duobus [illegible]. Neque [illegible] S. Augustinus [illegible] illud elogium [illegible] licet d ca. non satis videri 11 q. 3 e 1 ad Cor 13. f 2. 2 q 81. art 6 & 2 2 q 23 ar. 6.

probet dignum esse laude contemptorem gloriæ: non tamen probat dignum esse magna laude.

Corollaria & elogia quintæ conclusionis declaratoria.

SVMMARIVM.

11 *Bonum nullum pecuniæ, vel honoris est finis principalis boni actus. & num. 31.*

13 *Iustus non est qui facit iustitiam, nisi id faciat, quia iustum est.*

14 *Bonum non est dare, facere, bene viuere ob vitium, vel pudorem principaliter, vel minus principaliter. & 35*

14 *Baptizatur qui ob vitandam pœnam principaliter peccat. & 20.*

15 *Actus omnis inordinatus malus.*

16 *Metu agere, vel pati re vt bonum, vel malum: & num. 19.*

17 *Bona in opera inuitare breuius, vt bonum.*

17 *Bona honoraria, vel temporaria promittere sacra suscipienti, vel discenti literas discenti, & docenti, concionanti, & psallenti, an bonum. & num. 20.*

18 *Bona corporalia, pecuniaria, & honoraria precari, petere, ac quærere, an bonum. & num. 19.*

21 *Timore seruire Deo an bonum. & num. 22.*

22 *Finis duplex operationis, & operantis, ille potest esse lucrum temporarium. hic vero non principalis.*

11 HAnc quintam conclusionem, & supra dicta consequuntur multa corollaria. Primum, quòd neq; laus, neque honor, nec aliud horum quæq; potest esse finis principalis, adeo quod omnia opera etiam ex se bona, & optima facta principaliter ob laudem, honorem, famam, gloriam, & reuerentiam sunt peccata saltem venialia. Quod probatur primo per illud Euangelij a & declaratum, supra citatum. b *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus.* Et per illud eiusdem, *Te autem faciente eleemosynam nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.* B. Augustinus nomine sinistræ intelligit appetitum gloriæ, & nomine dexteræ appetitum adimplendi præceptum, vel consilium. Et ita vetat facere bona opera, & adimplere præcepta principaliter propter laudem, id est, præstituendo eam in finem principalem eorum.

13 Secundo probatur per illud Persij c

Sed recti finem q; extremumq; esse recuso.

Euge tuum & belle. licet, vt idem paulo inferius subdit, virtutis studiosus, siue virtuosus possit recte vera laude virtutis sibi debita gaudere, non tamen potest studiose, siue virtuose aliquid facere principaliter ob eam quærendam.

Tertio probatur, & maxime declaratur per illud Adriani d eruditissime dictum, quod in præsenti ad verbum ob duas causas refero. Alterum est quod addit, hoc corollarium procedere, non solum quando honor præstituitur tanquam finis principalis totus, siue totalis & integer boni operis: verum etiam quando præstituitur tanquam partialis, siue pars principalis totius finis. Altera, quod exemplo hoc procedere etiam si præstituantur bona temporalia, ac salutis pro fine principali, totali, vel partiali. eius enim verba sunt hæc: *Qui vult bene agere, Deo placere, iustitiam dare, liberalem, fortem, magnanimum, temperatum se exhibere propter honorem, corporis salutem, hominum gratiam, vel pecuniam, aut aliam quamlibet temporalem mercedem, siue intendat, vt finem totalem, siue vt finem partialem actus, nec iustus, nec liberalis, aut magnanimus est: sed agit male, & peccat.*

13 Quarto probatur, quod Aristoteles in Ethicis e & Diuus Thomas, * & cæteri, qui ea de re scripserunt, definiunt, eum qui pugnat in bello, & animose occidit, aut occiditur, non esse censendum fortem, neq; virtuosum, si fecit id principaliter honoris humani, vel gloriæ causa, aut metu infamiæ, vel ignominiæ. Qui etiam f concludit, solum illum iustum iustitia speciali esse, qui facit aliquid, eo quòd est iustum, & non qui facit illud ob ignominiam, ambitionem, timorem, vel alium respectum licet bonũ, non tamen quia id est iustum.

14 Quinto, quod Durandus g inquit, *concionantem vt victum paret, non mereri*, immo peccare, quantò minus mereri, qui vt paret gloriam côcionatur? & Adrianus h censet peccatum esse dare eleemosynam, nam ob Dei amorem, & humanam gloriam: & Caietanus a eum, qui largitur, vt laudetur, venialiter saltem peccare: & Adrianus b ait peccare & sanctè viuere, ob diuitias, non esse pium, & sanctè viuere, neque velle placere Deo propter temporalia bona esse Deo placere: & Gratianus noster, c eum qui dat ob pudorem, & rem, & merita perdere: & paulo post addit bonum fieri non timore sed amore iustitiæ. Quod planè ipsum sentit, D. Augustinus. d Immo Iudæus, Turca, vel Hungarius ad mortem damnatus, qui principaliter baptizatur vt ei pœna remittatur peccat, sed non tantum, quantum si prorsus baptismum renueret. Quapropter licet eum ad id inuitare, iuxta eiusdem Gratiani sententiam. quoniam quamuis non liceat inuitare aliquem ad peccandum, saltem si ad id non est paratus: licet tamen inuitare ad minus peccandum, vt singulariter sentit D. Augustinus e quem secutus præfatus Adrianus f vehementer carpit eos, qui contra dicunt, probatque. Et in meritis cæteris contrahendis omnes resoluit Caietanus, g & diximus nos post S. Thomam h in Manua. Confess. i & illeangelicus Thomas diffinit, concionantem ob aliquod præmium temporale peccare.

15 Per quæ quidem omnia sanè, super q; apparet nullam actionem bonam esse, cuius finis principalis est amor honoris, gloriæ, pecuniæ, redituum, seu prouentus, inuentionis, vel aliorum quorumcunque bonorum temporalium.

Sexto denique principaliter probatur id ipsum ea potissimum ratione, quod nullus actus potest esse bonus, nisi rectæ rationi consonet, iuxta Aristotelem, k S. Thomam, l sed non consonat rectæ rationi, vt supra etiam traditum est, vt maius, & melius bonum inseruiat minori, & minus bono m idem S. Thomas n nec consequenter quod maius, & melius est inseruiat tanquam medium ad consequendum id, quod minus, & minus bonum est, cum finis debeat esse medio longe præstantior, vt late nuper o tradidimus. Cum igitur virtutes, & omnia honesta sint maiora, meliora, ac præstantiora, quam hæc quinque, vt ex supradictis constat, adeo quòd hæc non sint appetibilia, nec amabilia propter se, vt illa notat S. Thomam, p sed tantum propter illud, plane consequitur facere bona opera, actus q; virtutum propter hæc quinque nunime consonum esse rectæ rationi, cum sit accipere id quod maius, & melius est pro medio assequendi id, quod minus, & minus bonum est, & consequenter peccatum, quia est actus inordinatus, q qui secundum Apostolum q declaratum a Bonifacio. r *Quæ a Deo sunt inordinata* ... secûdum Iustinianum Imperatorem semper Augustum *nihil debet esse inordinatum.*

Opposita contra primum Corollarium.

16 CÆterum contra præfatum primum corollarium facit primo, quod licet pœnis cogere homines ad bene faciendum, beneq; operandum, vt late probat Gratianus s per totam tum multis Augustini auctoritatibus, cum rationibus. Et Innocêtius huius nominis III. t ea ratione constituit certas pœnas contra clericos fornicarios, *vt quos diuinus timor a malo nõ reuocat temporalis saltem pœna cohibeat a peccato.* Quibus verbis præsupponit non peccare illum, qui omittit malè agere ob metum pœnæ temporalis. Et vniuersalis Catholica Ecclesia suis sacratissimis constitutionibus: & Imperatores, ac Reges suis sacris legibus pœnarum timore compellunt, alios quidem ad implêda promissa, alios ad reddenda iuramenta, alios ad restituenda, & reficienda damna proximo data. x At si metu, vel vi aliquid facere esset peccatum, sequeretur Ecclesiam, & Imperatores inuitare subditos ad peccandũ pœnis a se constitutis, quod absurdum esse nemo non videt.

17 Secundo, quòd licet fideli offerre infideli munera, & dona, vt fidem Catholicam recipiat, immo vt id fiat aliquorum regnorum legibus cauetur. Probe item faciunt, qui famulos suos, & famulas promissis aliquot munusculis inducunt ad faciam confessionem, vel communionem faciendam, vel recipiendam. Item qui constituunt quotidianas distributiones canonicis, vel clericis horis

a Matth. 6.
b In 6. arg. contra conclusionem sa...
c Satyr. 1.
d quodlib. 10. art 10.
e Lib. 3.
* In 2. 2. q. 123. art. 1.
f lib 5. c. 19.
g 1 sententi. d 13 q 2 ... a 2 mo ... col. 3.

a in summa ... pag. 2
b quodlib 10. q 1. ...
c cap. si ... 23. q 4
d Aug in ep. ad Vinc. ... contra lit. Petil ...
e ...
f quodlib. 9. ...
g 2. 2. q 70. art 4. & ... epist. tract. ...
h quodlib. 2. art 12 ...
k a Ethic. & ... ratio nulla.
l ... probem.
1. 2 q 100.
m Aug ...
n 2 ...
o ...
p ...
q ...
r ... in extrauagantem ... de maior. & obed.
... nihil ... de bo ... & fals.
s 23 q 4
t in Concilio generali ...
x ...
...

horis canonicis interessentibus, & scholasticis, qui tanto, vel tanto tempore studuerint: & Doctoribus qui illud vel illud munus, illam vel illam cathedram, illud vel illud suggestum vel pulpitum subierint, vel rexerint, & alia huiusmodi plura.

a Matth. 10.

Tertio, quòd Redemptor noster *a* iubet nobis, eum timere qui potest animam, & corpus perdere in gehenam quo planè in loco, verbum illud timere secundum Gratianum *b* & potuit colligi ex illo Dauidis. *c Seruite Domino in timore.* significat cum timore seruire. Eidem Apostolum Paulum quasi inuitum, coactumque conuertit. *d* Nabuchodonosorem flagellis saluum fecit & Patriarchas, vt eos meliores efficeret, modo beneficiis animabat, modo fame duri exercebat. *f* Et populum Israëliticum, vti & hodie Christianum nunc malis curabat, nunc donis recreabat. Ex quibus quidē omnibus colligi videtur, iustè posse quem animæ salutem, virtutesq; alias quærere operibus, præmij amore, vel formidine pœnæ factis: & consequenter illis, quæ facit appetitu quærendi, vel metu amittendi prætata quinque vel illorum aliquod.

b 23. q. 4. in summa. c Psal. 12. d Actor. 9. & 22. & 25. q. 6. in summa. e cap. Nabuchodonosor. 24. q. 4. f ca. non omnis 5. q. 5.

18 Quinto, quòd licet a Deo precari salutem, & alia bona vitæ humanæ, vt fuit precatus Salomon *g* in hæc verba, *Tribue victui meo necessaria.* & auctore S. August. *h* id licet orare quod licet desiderare: immo & Redemptor noster *i* nos docuit petere temporalia per illa verba, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* & sancta est (secundum Satyricum * receptum a Christianissimo) oratio, quæ petit mentem sanam in corpore sano. At oratio est actus virtutis, & non qualis qualis, sed omnium moralium supremæ: est enim actus, teste S. Thoma *k* illius virtutis quam Græci, λατρείαν, Latini vero religionem appellant, quæ est iuxta eundem *l* moralium omnium princeps. Præterea licet pauperi, & inopi eleēmosynam petere, atque magnatibus a Regibus munera postulare, cum debitis saltem circumstantiis: laureæ item Minerualem, siue doctoratus, ac magisteria ab scholasticis eruditis sanctè petuntur *m* vt S. Thomas disputando concludit. *n* Romani insuper Imperatores coronas ubi debitas iustè petunt *o* & Summi Pontifices summis infulis se ornari iure optimo procurant, *p* a quibus quidem omnibus directe honor petitur: quinimo frequenter etiam in iudicio honor debitus postulatur, & vt quis in eius possessione defendatur, petitur. *q* Licet item mercari ad quærendum lucrū, quo quis se honestè sustentet vt S. Augustinus *r* ait, & disputando S. Thomas concludit. *s* Denique quod licet iuste delatam hæreditatem adire *t* & fide commissa capere, *v* quorum planè omnium finis est lucrum.

*g Prouer. 30. h l. de orando Deu ad Probam. i Matth. 6. Luc. 11. * num. 50. k 2. 2. q. 83. art. 3. l 2. 2. q. 81. art. 6. m c. quanto. de magist. & clem. 1. eod. n quodlib. 3. art. 9. o clem. 1. de iureiur. l. fin. C. de quadrien. præscr. p proœm. reg. Cancel. gl. ss. in data Sexti. q August. in Psalm. 70. & habetur in c. ... et causam ... probat. ... sonantam ... dist. s 2. 2. q. 77. art. 1. t ff. de adquir. hær. lega. v ff. de lega. 1 x 6. Ethic.*

Confutatio oppositorum.

19 AD primum horum oppositorum respōdetur. fatēdo quidem licere compellere homines ad faciendum opera de se bona: negando tamen, quod qui ea faciunt principaliter ob metum, & compulsionem probe faciant, & non peccēt. Nec ista quidem ubi mutuo repugnant. Etenim, vt ait Aristoteles, *x* aliud est opus de se bonum esse, aliud vero bene illud facere: nam qui ob metum vel verecundiam audit missam, vel sua peccata confitetur opus virtutis, & de se bonum facit: sed non illud bene facit, immo peccat. Præterea qui abstinet ab exteriori peccato principaliter ob metum, verecundiam, vel pudorem non abstinendo ab interiori, male facit, & peccat licet minus vt plurimum, quam si ab exteriori nō abstineret, S. Thomas *y* quia vt plurimum pauciores circūstantiæ augentes peccatum inueniuntur in peccante mente sola, quàm in peccante mente, & opere sine actu exteriori. Neque abs re tamen nos arcet Ecclesia metu pœnarum à peccatis exterioribus, quia saltem operatur, vt ab eis metu pœnæ coërciti, postea paulatim ac sensim incipiamus sponte ab eis etiam interioribus abstinere, quod plane multis declarauit S. Augustinus *z* & post eum Gratianus. *a* Illud autem Innocentij III. in argumēto citatum intelligendum est, quod licet abstinere à peccato principaliter metu pœnæ non sit actus omnino bonus, dirigit tamen, & ducit ad actum bonum, vt quis assuescēdo metu pœnæ abstinere ab actu exteriori, incipiat etiam simul abstinere ab interiori virtutis amore. Quo ipsomet modo intelligenda sunt tam canonum, quam legum statuta impellentia metu pœnæ ad implendum honesta, & fugiendum contraria, iuxta illud Horatij in epist.

y 1. 2. q. 20. art. 4. z Aug. lib. 2. contra litt. Petili. c. 84. cap. ad fidem. 23. q. 5. & ca. videt. ead. causa q. 6. a sub cap. fin. ead. q. 6. Horat. lib. 1. epist. 15. ad Quintium.

Oderunt peccare boni virtutis amore.
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Ad secundum respondetur, negando quòd ex prædicta conclusione sequatur, peccatum esse offerre aliquod munus: vel donum infideli, vt conuertatur. Tum quia non offertur illi, vt principaliter ob illud conuertatur, quia hoc esset peccatum: sed vt conuertatur. Sed ille sanctè potest conuertere se principaliter quidem propter Deum, & minus principaliter propter munus, quod non est peccatum. Tum quia licèt offeretur ei, vt se conuerteret saltem principaliter propter munus, quod esset illi peccatum: non tamen offerens peccaret, cum non inuitet ad peccandum. sed ad minus peccādum, magis enim ille peccaret permanendo perseuerandoque in infidelitate: quàm conuertendo se etiam principaliter propter munus: quoniam inuitare ad minus peccandum non est peccatum, vt prædictum est.

21 Ad tertium respondetur dupliciter, primo quòd Redemptor noster docens timere illum, qui potest corpus, & animam perdere in gehénam, noluit significare quòd seruire Deo principaliter propter timorem sit bonum: sed quòd est bonum impelli quem timore pœnarum ad seruiendum ei principaliter, eo quod sit dignissimus qui colatur, honoretur, & ametur, ita quòd timor pœnæ sit causa impulsiua seruitij, & causa principalis maiestas, & bonitas eius. Secundo quòd seruire ei etiam principaliter timore pœnæ est minus malum, quàm seruire malle alijs principibus, aut nullo modo ei seruire: sicut acus, & seta quæ seorsum non possunt bene consuere, neq; conseruare consutam vestem coniunctim introducunt filum, quod id efficit. *a* Primo quidem quod aliud est Deum diligere, ac illi seruire principaliter propter ipsum, & quia ei omne obsequium debetur, & minus principaliter propter metum pœnæ, quo ad id impellimur, quod planè est bonum, & honestum, de quo modo timendi potest intelligi illud Iesu Christi Domini nostri in oppositum citatum. Et aliud est ei seruire primò, & principaliter, ne nos puniat, neve condemnet, ita quòd aliàs ei non seruiremus, quod est malum, & de hoc intelligendum est nostrum corollarium.

a c. sicut sex 14. & ca. qui vult de pœn. dist. 2.

22 Ad quartum respondetur præsupponendo duo, alterum est, quod duplex est finis, vnus intrinsecus ipsius operis, siue operationis, qui est obiectum eius: & alter intrinsecus ipsius operarij, siue operantis, vt nuper longè post hæc scripta clarius *b* tradidimus, & infrà latius explicabimus. Alterum, quòd etiam duplex est finis, principalis, & minus principalis, vt etiam ibidem *c* tradimus, & corollario seq. apertius explicabitur. His ita præsuppositis respondeo hoc corollarium intelligi de fine operantis, seu operarij extrinseco, & principali, & non de fine operationis, & minus principali operantis. Qua propter licet nullum horum quinque, neque aliquid temporale possit esse finis iustus extrinsecus operarij, seu operantis, potest tamen esse finis, siue obiectum operationis, & etiam finis minus principalis operantis, vt vbi supra *d* diximus. Vnde consequenter concedimus, quòd licèt præfata quinque non possint esse finis iustus operantis principalis iustæ orationis: possunt tamen esse finis operis, siue obiectum iustæ orationis, & petitionis, qua petimus à Deo temporalia: sicut etiam eleēmosyna, mineruales laureæ, infulæ Pontificales, & Imperiales possunt esse finis operationis, siue obiectum iustæ appetitionis, & petitionis, quamuis non possint esse iustus finis extrinsecus operarij, siue operantis illius iustæ appetitionis, & petitionis. Quamobrem esset peccatum, appetere, & petere à Deo temporalia in finem assequendi laudem, vel honorem, non ordinando illa in aliquem vlteriorem, & aptum finem, ac etiam appetere, petereque eleēmosynam, mineruales laureas, infulas Pontificales, & Imperiales ad eundem finem. Quare vt prædictæ appetitiones,

b In comment. de finib. humanorum actuum super c. cum minister num. 7. c Num. 9. d Num. 43.

[illegible]

SVMMARIVM.

21 [illegible]

23 [illegible]

24 [illegible]

25 [illegible]

25 [illegible]

[illegible]

... quod vidit refert apud Adrianum ... Maiorem, ... Ionem, ... Helinium, ...

[illegible] opera nostra caeteris [illegible]

[illegible] ut paulo post ... probabitur.

SVMMARIVM.

26 [illegible]

26 [illegible]

27 [illegible]

28 [illegible]

29 [illegible]

30 [illegible]

31 [illegible]

32 [illegible]

33 [illegible]

34 [illegible]

34 [illegible]

35 [illegible]

36 [illegible]

36 [illegible]

38 [illegible]

39 [illegible]

37 [illegible]

37 [illegible]

37 [illegible] & 41.

38 [illegible]

39 [illegible]

40 [illegible]

40 [illegible]

42 [illegible] & 41.

42 [illegible]

43 [illegible]

44 [illegible]

44 [illegible]

44 [illegible]

[illegible] bonae & quae ma- [illegible]

[illegible]

A nosse, quis dicatur finis principalis, & quis minus principalis actuum humanorum. Quandoquidem omnis actus, cuius finis principalis est laus, honor, vel aliud bonum temporale, siue honorarium, siue pecuniarium, est malus propter circumstantiam finis inepti, quamuis ex se, suoque obiecto sit bonus, & optimus, vt supra in primo corollario explicatum est.a

Quintum corollarium præsupponendum esse pro huius rei cognitione, primum quid sit finis, vt in præsenti hac materia sumitur, & deinde quot modis diuidatur. Finis itaque secundum S. Thomam, b vbi hoc Caietanus laudat, *est bonum, quod propter se desideratur.* siue alia deinde desiderentur propter seipsum, siue non, & siue ipsum desideretur ob aliud, siue non, iuxta mentem Greg. Ariminen. & Gabr.c

B Sextū corollarium, quòd finis diuiditur primo in vltimum, & medium. Vltimus est, qui propter se tantū amatur. Et hic est duplex, alter verè vltimus, & omniū supremus, & vnus omnium creaturarum scopus, qui propter se tantum, & non propter aliud est amabilis, qualis est solus Deus, vt docet S. Thomas receptus, d quippe qui super omnia est diligendus. Alter est falsus, quem falsi homines pro sua falsi imaginatione impudentissime, stolidissimeque, tacite, vel expresse fingunt, & adorant, iuxta illud Apostoli. e *Quorum Deus venter est.* Qualis etiam voluptas Epicureorum, in quos Cicero duos libros de finibus fere prodegit. Finis medius est, qui propter se, & propter aliud amatur, qui est duplex, alter verè medius, ille scilicet qui vere est propter se, & propter aliud amabilis, C quales sunt virtutes, & omnia honesta, secundum S. Ambrosium. f Alter falso medius, ille scilicet qui non potest esse amabilis propter se, qualis est pecunia: vel non est amabilis propter aliud, qualis est Deus. Quæ autem propter se, & aliud amari queunt sunt omnes scientiæ speculatiuæ secundum Aristotelem, g & virtutes morales, aliaque honesta iuxta Ambrosium. h hæc enim recte possunt amari propter se tātum, & melius propter Deum, vel alios fines eis superiores. An autem delectabilia sint talia, D quæstionis est. Etenim Diuus Thomas ait, *delectationes esse propter operationes.* Et ibidem inquit, *delectatione propter se appeti, & non propter aliud,* si illud *propter* causam finalem sonet: immo in eodem loco allegat Aristotelem k aientem, ridiculum esse ab aliquo quærere propter quod vult delectari, cum palam sit, quod propter ipsam delectationem. Et hoc videtur verius per late tradita à Caietano in præcitato loco, vbi dicta Diui Thomæ conciliat, dicens *bonum diuidi in bonum propter se, & propter aliud. Bonum propter se, in bonum honestū, & delectabile.* Quapropter ea, quæ ad delectabilia reducuntur à Boethio, sunt etiam genere bona, quæ propter se solum iuste appeti possunt, id quod ad nostra moluum perpendere oportet. Cætera verò bona, E quæ vocantur vtilia non sunt amabilia propter se, sed solum ob aliud: qualia sunt bona pecuniaria secundum eundem S. Thomam, l qualia etiam honoraria, nempe honor, fama, & gloria, iuxta eundem.m

28 Septimum corollarium, quod secundo diuiditur finis in finem cuius, & in finem quo, quorum plane membrorum nomina quamuis Ciceronianis parum probentur: vsitatioribus tamen perfectam veramq; finium cognitionem clare recteq; fine fuco, & ambagibus cognoscere valde commoda sunt. Finis itaque cuius est, in quo est ratio boni, finis autem quo acquisitio, & possessio, & vsus eius: vt auari finis cuius est pecunia, in qua est ratio boni, F & finis quo est acquisitio, possessio, & vsus eius, vt declarat S. Thomas. n Quamobrem finis cuius totius humanæ vitæ ipse Deus est, in quo summa, & infinita ratio boni est. Beatitudo autem, qua beati videntes eum eo ipso fruuntur est finis quo.

29 Octauum corollarium est, quòd tertio diuiditur finis in finem operis, siue operationis, & in finem operantis, siue operarij, finis operationis est obiectum, in quod suapte natura ipsa dirigitur, finis operantis est in quem operator ipse operationem dirigit, vt cum quis ædificat domum, quam locando eam lucretur, ipsa domus est finis operationis: finis autem operātis est lucrum, quod per eam

a Num. 12.
b 1. 2. q. 8. art. 2.
c in 2. sent. dist. 38.
d 1. 2. q. 1. art. 7.
e ad Philip. 3
f lib. 1. offic.
g 1. Ethic. c. 7.
h Vbi supra
i 1. 2. q. 2. art. 6.
k 10. Ethic. c. 2.
l Vbi supra art. 1.
m art. 2 & 3.
n 1. 2. q. 1. art. 8. & q. 3. art. 7.

A intenditur. Qua quidem diuisione ad graues difficultates diluendas D. Thom. vtitur. a Quibus planè omnibus addo, quod quamuis finis operationis sit tantum vnus, finis tamen operarij, siue operatis potest esse multiplex, nempe ille ipse, qui est operationis, & alij multi: vt ieiunij, quod est operatio, finis est corporis afflictio, finis vero operantis, & ieiunantis potest esse illa, & alia multa, puta vitia compescere, mentem eleuare, virtutesque augere, vt nostra præfatio habet, & Diuus Thomas declarat. Quamuis item finis operationis, quando est alius a fine operantis, sit prior illo secundum ordinem executionis, vt idem Thomas probat. non tamen secundum ordinem B intentionis, iuxta illud Aristotelis. b *Qui furatur vt adulteretur, magis est adulter, quam fur.* & ædificantis domum ob lucrum per locationem eius quærendum, prior & principalior finis est lucrū, iuxta ordinem intentionis, quia ille mouet primum ad ædificandum, licet sit postremus in executione, quia post ædificationem domus quæritur.

30 Nonum corollarium, quod finis quarto diuiditur in bonum, & malum. Bonus finis est bonum verum, aptum medio, quo quæritur. non enim potest esse bonus finis, nisi vere bonum: nec sufficit, quod sit vere bonum, nisi medium quo quæritur sit aptum, siquidem non est bonū diligere Deum propter pecunias, vt supra dicitur. Illud C autem est bonum aptum, quod est obiectum actus, in quod ille suapte natura dirigitur, aut aliquid aliud illo melius. Finis autem malus est malum culpæ, vel bonum medio, quo quæritur ineptum. Finis enim in quantum huiusmodi superior est medio secundum D. Thomam. c At malum est superiora inferioribus postponere, immo & æquare, d quippe omnia inordinata mala sunt, cum nihil debeat esse inordinatum e & quia ea quę à Deo sunt ordinata sunt f & quia prædia inferiora non debent dominari superioribus, sed eis subseruire.g

31 Decimum corollarium est, quod ex prædictis colligitur primo id quod supra late probatum est, nempe quod quicunque aliquem virtutis actum agit principaliter ob D bonum aliquod temporale pecuniarium, immo & honorarium, quod pecuniario minus est, peccat, si actualiter vel virtualiter non referat illud in Deum, aut beatitudinem, vel in aliquam virtutem ei conuenientem generalem, vel specialem. Tum quia vera est illa regula topica à nobis, h vnde hæc desumpsimus citata. *Cuius finis malus est, ipsum quoque malum est.* Tum per alia multa supra adducta. Quod quidem corollarium ampliandum esse ad eum, qui agit aliquem virtutis actum ob corporis salutē, expressit Adrianus i sed nos contra putamus. Tum quia paulo superius ostensum est vitam, & bona delectabilia iuste posse amari, & appeti propter se tantum: cui consequens est iuste fieri posse finem aliquarum bonarum oE perationum. Tum quia alioqui consequeretur, quod actus abstinendi a nimio cibo, & potu, qui sunt actus virtutis abstinentiæ, & sobrietatis ad conseruandam salutem, & vitam, vti etiam pharmacis, & alijs medicamentis ad recuperādam salutem amissam esset peccatum, quod est contra omnium doctorum mentem. Quare præfatum Adriani dictum arbitramur limitādum, vt solum habeat locum in actibus virtutum maiorū virtutibus alijs, quarum actus iustè ordinari non possunt ad salutem, & vitā, quales sunt amor Dei, & actus spei, & religionis, quarum finis aptus, & proportionatus, nequit esse salus, & vita hominis. Vnde qui amaret Deum, vel crederet in eum, F vel speraret in eo, vel veneraretur eum principaliter propter salutem, vel vitam suam conseruandam, peccaret: quia de eo, quod est minus bonum faceret finem maioris boni. Ille verò, qui actum abstinētiæ, sobrietatis, temperantiæ, continentiæ, & aliarum similium virtutum finem faceret vitam suam, vel salutem, non peccaret, immò si alia ad id necessaria concurrerent, mereretur.

32 Vndecimum corollarium est, quòd omnium actuum quarumcunque virtutum finis principalis aptissimus est Deus ipse, qui est vltimus finis eius omniū rerum. Beatitudo item, quia est vltimus finis eius potest esse finis, & principium omnium actuum intellectus, & rationis, quamuis nequeat esse finis principalis caritatis, & amoris

a præsertim in 2 lib. di. 1 q. 1. art. 1 & 3 & dist. 36 q. 1 art. 5. ad 5 & d. 38. ar. 5 & in 4 di. 19 q. 3 art. 2. qu. 2. ad 3 & 2. 2 q. 141 ar. 6 ad 1.
b Arist. lib. 5. Ethic. c. 2.
c 1. 2 q. 1. art. 1. ad 1.
d cap. statuimus. & c. sol. de maio. & obed.
e §. si vero. versi inordinatum autē nihil. de har. & fals. ca. ad hoc. 89 dist.
f ad Rom. 13 extrau. vnā sanctā de maior. & obed.
g l. 1 § si nec. & leg. 2 in princ. ff. de aqua pluuia. arcen.
h in commēt. de finib.
i in quodl. q. 2.

a 2 2 q. 27. art. 3.

Dei, qui propter seipsum solum principaliter est diligendus, vt D. Thomas *a* declarat. Virtus item in genere, & recta ratio sunt fines boni, & apti omnium virtutum, & actuum illatum: quisquis enim agit iuste, fortia, & temperata: quisquis amat Deum, vel credit in eum, vel sperat in eo, quia id facere est virtus Theologica, vel moralis, vel quia ratio naturalis vel supernaturalis id dictat bene facit. Quælibet etiam virtus est finis aptus ad eam pertinentium: quippe qui iusta facit, quia iusta sunt, qui fortia, quia fortia, quique temperata, quia temperata sunt, bene facit. Finis item aptus est quælibet virtus altior & maior respectu cuiuslibet actus inferioris virtutis: nã qui iusta, fortia, vel temperata facit, vt placeat Deo, vel vt caritas, fides, & spes magis in eo augeatur, rectissimè agit.

Duodecimum corollarium, quòd obligationi quàm omnes habemus præstituendi fines bonos, & aptos omnibus nostris actionibus deliberatis, vt longè post hæc scripta *b* diximus, satisfacimus optimè quide, si eos agimus, vt Deo placeamus, & egregie, vt fiamus beati, & sufficienter, si eo quòd sunt recta, vel honesta vel virtuosa, seu quia recta ratio diuina, vel humana dictat: nam quodlibet horum, quæ in effectu idem sunt, licet verbis differát, est finis generalis omnium actuum quarumlibet virtutum. Sufficienter item satisfacit præfatæ obligationi, qui aliquod iustũ facit, quia iustum est, vel forte, quia forte, est, & modestum, quia modestum est, quia quælibet virtus specialis est iustus finis actuum ad eam pertinentium. Satisfacit etiam qui ieiunat, aut refrenat iram, vt animam & corpus quadamtenus Deo sacrificet: quoniam virtutem altiorem, atque superiorem religionis scilicet facit finem actuum virtutum inferiorum, videlicet abstinentiæ & mansuetudinis. Non tamen contra satisfaceret, qui oraret, vel sacrificaret principaliter, vt abstinens fieret: quia virtutem inferiorem faceret finem principalem actus virtutis superioris, quod non licet per prædicta.

b in præl. s. Manualis Confess.

33 Decimumtertium, quòd [illegible] malus, eo quòd est malum culpæ, & malus, non eo quòd est malum culpæ, sed quia ineptus est, eo quòd sit medio minor, plurimum differunt. Primò quidem, quia ille non potest esse finis principalis, neque minus principalis actus boni, etiam si tantum veniale malum sit. hic autem licet non possit esse finis principalis: potest tamen esse minus principalis: ieiunando siquidem, & orando, imò & diligẽdo Deum, si ea etiam minus principaliter ob furtum paruum veniale tantum, vel ob inanem gloriam quæ venialis tantum sit [illegible], peccas, etiam si principaliter ob Deum ipsum ea feceris. Qui autem illa principaliter facit ob Deum, beatitudinem, vel virtutem, siue quia recta sunt non peccat, etiãsi minus principaliter ob ea speret assequi aliquod bonum temporale pecuniarium, vel honorarium, vt supra probatum est. Secundo differunt, quòd ille nulla relatione ad superiorem finem potest fieri aptus, hic autem sic: qui enim ieiunat vt furetur ad dandũ pauperibus peccat, quia nullum peccatum rectificatur per eius in finem bonum relationem. Qui verò ieiunat ob pecuniam, quam ob id [illegible], ad hoc vt eam pauperibus eroget, non peccat, immo benefacit: quoniam illa pecuniæ acquisitio in erogationem pauperibus amore Dei faciendam relata, transformatur in finem caritatis, quæ finis omnium operum sanctissimus esse potest.

c leg. 1. ff. de neg. gest. d l. 5 § ff. de postul. e In cap. post translationem. de renunc. f c. cupientes de elect. lib. 6. g in cap. cum cessante. de appellat. h in cap. quoniam de imm. eccl. li. 6. i in l. 2. § fin. de don. k lune satyr. 10.

34 Decimumquartũ corollarium est, quòd quinto diuiditur finis in principalem, & minus principalem. Principalis, vt gloss. 1. *c* & gloss. *d* & gloss. Hostien. Ioan. Andreæ & communis *e* glossa verb. periculosis. *f* cum alijs, quæ recentiores citant *g* Dominicus post Ioannem Andream *h*, & Bartholus *i* dixerunt, est quod cessante cessat actus: sed incautè dixerunt. Tum quia si bona esset hæc definitio, cõsequeretur fere omnia nostra opera esse mala, cum fere omnes, & fere semper ita operemur, etiam cũ operamur propter Deum & rationem, quòd si omnes causę temporales omnino cessarunt, etiam nostra opera cessarent, iuxta illud Iuuenalis *k* paulo superius allegatum:

Quis enim virtutem amplectitur ipsam Præmia si tollas?

Tum quia datur finis principalis, quo cessante non cessat dispositio, quando scilicet duæ vel plures sunt causę finales [illegible] dispositionis, tunc licet vna cesset, dispositio tamen nõ cessat, iuxta omnium sententiam. Tũ quia hoc loco nõ disputamus de notis & signis, per quę in foro exteriori illud aut illud præsumitur esse causa finalis, de quibus multi & signanter Ioannes Andreas, Bartholus & alij, vbi supra, sed quę re vera, & ante Deum sit causa finalis: & licet quidem cessatio vel sublatio operis sit argumentum non paruum ad præsumendum, aut causa sit finalis vel impulsiua, tamen hoc iudicium quo ad forum exterius nihil agit. Tum quia hoc reprobat S. Thomas *a* in hoc eodẽ proposito per illud Pauli. *b* *Debet in spe qui arat arare.* annotans illud intelligendum esse de illo, qui spiritualiter operatur, cum spe recipiendi aliquod temporale, siue quo non operatur. Bartholus verò & alij dixerunt, quòd finis principalis est in quẽ intellectus finaliter tendit, sed etiam incautè: quia finis & media ad consequendum [illegible] ad voluntatem, & non ad intellectum pertinent iuxta S. Thom. *d* & intentio non est actus intellectus, iuxta eundem S. Thomam *e* sed voluntatis: hæc enim tria velle intendere, & frui, sunt actus potentiæ appetitiuæ, siue voluntatis, & respiciunt finem, licet diuerso respectu: nam velle rei, vel illum quatenus est quoddam bonum, intétio quatenus est medio [illegible] terminus, frui autem quatenus est vltimum, in quo quiescitur, vt dilucide tradit S. Thomas & commendat Caietanus. *f*

a in 4. lib. sen. tent. dist. 38. q. 1. art. 1. ad 3. b 1. Cor. 9. c In l. ambitiosum 19. ff. de decret. ab ord. fac. d in 1. 2. quæst. 8. art. 2. e vbi sup. q. 12. art. 1. & q. 11. art. 1. f 1. 2. q. 12. ar. 1. ad 4.

Tertia igitur, eademq; tutius cauta finis principalis definitio est, hæc finis principalis est *finis, gratia cuius, solum fit, vel fieret opus, etiam si alius non concurreret actu, neq; virtute, vel saltem tantum, vel aque gratia eius, propter quem solum, vel tantum propter illum, ac propter alium, fit opus, saltem quo ad actionem operis.* Dixi, *finis*, ne definitio careat genere. Dixi *propter que solum*, ad significandũ esse aliquos fines principales totales: qualis est virtus respectu operis, quod quis facit eo solo quòd est honestũ, vel quod recta ratio dictat. Dixi, *vel tantum propter illum ac propter alium*, ad significandum esse aliquos fines principales partiales, & non totales: quales sunt illi duo fines ieiunij ieiunantis aliquo die quatuor temporum, & quadragesimæ, iuxta [illegible] duplici præcepto, quo illud præcipitur, videlicet præcepto de ieiunando dies quatuor temporum, de quo *g* & præcepto de ieiunando quadragesimam, de quo *h*. Dixi *saltem quoad actionem illius operis*, ad comprehendũ finem principalem concurrentem cum alio maiore & principaliori, vt cum quis ieiunat die ad id indicto, vt obediat præcepto Ecclesiæ, & placeat Deo, nam hic finis Deo placendi quoddam maius & principalius est, quam obedire, quippe quod est actus caritatis, quæ, vt supra quoque traditum est, excellit omnes virtutes: tamen quo ad hoc est quadamtenus par obediẽtiæ: quia propter eam solam fieret opus. Finis minus principalis, *est incitatio siue impulsio ad faciendum aliquid, propter aliud, siue fine illa id fieret, siue non*: quales sunt timor inferni, & spes paradisi, quibus ad amãdum Deum principaliter propter seipsum quis mouetur, iuxta mentem S. Thomæ *k* qui ait eas reduci ad causam materialem: & quòd non est simpliciter causa, sed secundum quid: Dixi, *siue fine illa*, ob multos fines minus principales operum, sine quibus ea non fieret, non tamen fiunt æquè ob illos, ac fiunt ob alium. exemplum de illo, qui venit Romam ob grande aliquod negotium proprium, & nõ venisset nisi aliquis aliud minus cum aliquo salario ei commisisset, huiusmodi enim aduentus finis minus principalis est negotium alienum, licet sit causa sine qua non venisset.

g in c. 1. & 2. 76. dist. h in ca. quadragesimam, de consec. dist. 5. i caritas. 2. de pœnit. dist. 2. k 2. 2. q. 27. art. 3.

35 Decimumquintum corollariũ est, quòd licet nullus actus virtutis finis principalis possit esse bonum temporale, imo quilibet actus virtutis quamlibet in se bonus, efficiatur malus, si fiat principaliter ob aliquod bonũ temporale: non tamen si fiat minus principaliter ob illud. Primo quidem per illud. *l* *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.* Tum propter alia multa quæ supra ad hoc induximus.

l Psal. 118.

36 Decimumsextum corollarium, hoc refert quasdam quæstiones decisiones [illegible], super quibus olim interrogati fuimus, quas postea [illegible] in commento [illegible] *m* [illegible] non

m 23. q. 1. num. 2.

nõ dicit, qui largitur maiorem eleemosynam publicam, quàm fuisset largiturus secretam, modo minus principaliter illam maiorem laudem de maiore eleemosyna requirat, eamque actu vel virtute in alium finem debitum referat.

Secunda nõ esse peccatum, imò meritum, si adsint cætera, largiri maiorem eleemosynam pauperi, absenti, pro quo petit aliquis amicus, vel vir egregius, quàm dedisset si pauper ipse, vel alius homo gregarius eã petijsset, modo principaliter non respiciatur persona.

Tertia, nõ peccare illos, qui aliqua de magna causa procurant, aut consulunt, vt petatur, ad aliquod opus pium publice per egregiam quampiam personam Dei amore, vt maior eleemosyna fiat, quã si secreto, vel per alias personas gregarias fieret, seruatis tamen modis prędictis. Dixi, *aliqua magna de causa*: quia sine tali, vt id fieret, non consuleremus, quoniam cum bona pars hominũ sit vel pauper, vel insueta humilitatis actibus, vel plus satis gloriæ humanæ auida, facile credi potest bonam partem eorũ, a quibus petitur tantum, aut magis, largituram illud plus, quod largitura est publice, quàm secrete ob gloriam humanam, vel pudorem, & ignominię timorem, ex necessitate quadam, & tristitia, quàm hilari mente in hoc ab Apostolo* requisita. Propter quod & alia quędam olim, cũ primam missam cantaui non permisi, vt vllus ad eam inuitaretur, nec vt mihi quidquam offerretur contra morem gentis, & contra expectationem cognatorum, & amicorum parentum, quod ipsum aliqui postea meo exemplo, & hortatu fecerunt.

* 2 Cor. 9.

Quarta, iuste peti aut dari posse plus eleemosynę cum in aliquod pium opus publicè petitur exaltari, vel suggestu publicante parocho, vel alio quis & quantum largiatur, aut promittat, vt pro eo circumsedentes Deum orent, quam decisionem limitandam arbitror, vt præcedentem.

Quinta, posse quẽ absque peccato plus offerre missam primam dicenti, vel nuptias, aut baptismum celebranti eo quod ad id inuitatus fuerit, vel populo spectante offerat, quam offerret, si nemine vidente aut non inuitatus id faceret, eadem ratione seruatis prædictis modis.

Decimumseptimum corollarium est, quod licet interdum principalis finis boni operis sit vltimus omnium bonorum operum: non tamen omnis finis principalis boni operis, vt supra satis abũde explicauimus, est vltimus omnium bonorum operum. Tum quia vnus solus scilicet, æternus Deus est finis omnium bonorum operum, vt ait S. Thom. *a* sicut, & principiũ, ob quod appellatur à D. Ioan. A & Ω *b* id est principium & finis omnium, nam licèt dicatur beatitudo sancta, & summum gaudium, omnium namque bonorum operum quidam vltimus finis, iuxta Magist. sent. *c* non dicitur tamẽ talis, eo quod absolute sit vltimus finis, sed quia est vltimus actus, & proximum glutinum, quo bonum opus & eius auctor vltimo fini omnium, qui est Deus conglutinantur, iuxta S. Tho. *d* Tum quia multorum bonorum operum finis principalis est aliud a Deo, beatitudine, & sancta voluptate, quæ sub ea, vt modo diximus, continetur. Tum quia vt aliquis act⁹ sit ex circumstantia finis bonus, sufficit vt eius finis principalis, actualis, vel virtualis sit virtus aliqua particularis, vel finis proximus eius, iuxta S. Tho. *e* nempe, vt fiat propter iustitiam, vel temperantiam, &c. vel quia est iustum, aut temperatum, &c. quæ sunt singulares virtutes, aut fines proximi singularem virtutum. sufficit etiam, quòd finis eius sit virtus generalis, vel proximus finis eius, quippe sufficit quod fiat, quia est recte viuendum, quod est generalis finis omnium virtutum moralium.

a 1.2 quæst. 3 art. 8.
b Apoc. ca 1
c 2. 2. dist. 38
d in d dist. 38 art 1. & in 4 … 4 d. 49 q 1 art 2 q. 8.
e in 2 dist. 38. art. 1.

Decimumoctauum corollarium est, nullũ opus quod non refertur actu siue actualiter, aut virtute siue virtualiter in vltimum finem, vel in aliquam virtutem, aut eius finem esse meritorium, neq; bonum: imò peccatum, si fiat deliberate cum iudicio sufficienti ad peccandũ, tum per supradicta. Tum quia est sententia B. August.* quam magister sententiarum, *f* & eius commentatores præsertim recentiores amplexi sunt. Tum quia nihil temporale, vt supradictum est, potest esse finis principalis etiam partialis boni actus. Tum quia facere contrarium est obiicere maius, & melius minori, & minus bono, & facere illud, quod est maius & melius medium est consequendum id, quod est minus & minus bonum, quod est præposterum inordinatum, & peccatum, vt supra, *a* probatur. Tum propter illud S. August. à Magistro relatum. *b* *Non est euangelizandum, vt manducemus.*

* Aug Enchi. c 121.
f in 2. dist. 38
a Num. 15.
b Aug li. 2. de sermone Domini in monte c. … lib. 2. dist …

39 Decimumnonum corollarium est, quòd proximè dictum limitãdum est procedere in fine operantis, quia nõ est necesse, vt talis finis sit proximus, & primus secũdum ordinem executionis, sed sufficit, vt sit talis secundum ordinem intentionis, exemplum, si ut facit quis, mercatur, militat, iudicat, litteras discit, &c. in finem, vt honestè, iusteque viuat, & sic probe facit, tametsi proximus finis secundum ordinem executionis, qui est lucrum, non sit finis vltimus: neque alius alicuius virtutis: quoniam licet sit proximus secũdum ordinem executionis, non tamen est principalis secundũ ordinem intentionis. Tum quia non facit hæc tam vt lucretur, quàm vt recte, & honeste viuat. Tum quia finis qui est prior secundũ ordinẽ intentionis, est principalior eo, qui est prior secudum ordinem executionis, vt supra ostensum fuit, attamẽ si quis prædicta faceret principaliter propter lucrum, non referendo illud actu, vel virtute in finem bene recteque viuendi, vel Deo seruiẽdi, peccaret. Dixi autem, *virtute siue virtualiter*: quia nõ est necesse quando lucrari intendit, vt referat lucrũ in hos fines. Videbitur aũt satis id facere, si roganti eã causam quare vult illud, posset verè respondere, se illud velle, ad bene, beateque viuendum, siue ad recte iusteq; viuendum, vel ad Deo seruiendum, vt supra probatum fuit. Et facit illud Magistri *c* paulo supra relatum, quod quamuis sit peccatum prędicare ob lucrum, prędicare tamen vt eo sustentatus plus prædicet, iustiusque, ac honestius viuat, non est peccatum, imo meritum.

c in d dist. 38

40 Vigesimum corollarium, operę pretium esse nosse, quæ intentio, vel relatio actuum nostrorum in aliquem finem dicatur virtualis, quandoquidem per prædicta, illa sufficit ad constituendam bonitatem, vel malitiam actus relati. Et prætermissa operosa doctorum disputatione super hęc habita *d* & attentis *e* magnis argumẽtis. Ioan. Maior contra communem, in quam etiam inclinat S. Thom. *f* & Caiet. *g* definiri potest, relationem virtualẽ illam esse, quæ tacite resultat, eo quod includitur in alia generali actuali antea facta, vel eo quod aliam actualem specialem consequitur, vel eo quod inest actui aptitudo ad relationem talem, concurrente gratia habituali, quæ ad eam inclinat. Exemplum primæ partis est relatio illa tacita, quæ resultat ex eo solo, quod quis facit bona opera postquàm generaliter aliquando dicauit, & retulit omnia bona suæ vitæ opera amori, vel obsequio Dei: aut cũ professus fuit Christianismum, monachismum, vel alium viuendi statũ accepit, aut alias quandocunque, & postea mentem contrariam non habuit. Exemplum secundę partis est relatio milliarium siue leucarum, & passuum itineris quod sine vlla Dei actuali memoria facit is, qui visit S. Iacobum in Compostella, quæ resultat ex eo, quod ipse illam visitationem vouit. Exemplum tertiæ partis est relatio bonorũ operum eius, qui sine vlla Dei actuali memoria facit in statu gratiæ gratũ facientis, & caritatis resultans ex eo, quod sint apta, vt in vltimum finẽ referantur, & fiunt ab eo, qui habet illum præcellentem habitum caritatis & gratiam, quæ ad huiusmodi relationem inclinat, vt S. Thom. Maior, & Caieta. vbi supra probãt. Breuius etiam definiri potest secundum S. Bonauenturam, quem sequitur Gabriel, *h* quod virtualis relatio vnius in aliud est illa, de qua interrogatus operãs, an tacite illam sentiat, verè ac affirmatiue respondere potest ita sentire.

d in 2 lib. sententiarum dist 40.
e ibi col 9.
f ibid art. 3
g 2. 2 q. 21. art 1 & q. 100. art. 10 & apertius ad propositum q. 8 ar. 3. & q. 18 ar. 8 & 9 in additio. magna.
h in 2. lib. senten. dist. 41. colum. 8.

41 Vigesimum primum corollarium est, quod licèt sit peccatũ ieiunare, corpus affligere, missare, & alia huiusmodi sancta opera facere, eo fine principaliter, vt Deus nobis concedat longam vitam, salutem vires honores, & alia temporalia, non referẽdo illa neque actu, neque virtute in alium altiorem finem, sed sistendo gradum in eis tanquam in termino, & fine principali non est tamẽ peccatum, si ea bona temporalia actualiter & virtualiter referantur

cipaliter, talem existimetus, quem [illegible] quod peccatum est, [illegible] S. Thomas a [illegible] id quod [illegible] & [illegible] id consequendum id quod est [illegible] & [illegible] non inquam hic obstat, quoniam hic quatuor modus recte appetendi intelligendus est de appetitu [illegible] ordinando ea & referendo [illegible] vel virtute in Deum vel ad vitam [illegible] gerendam, per quam [illegible] & [illegible] esse principalem [illegible] & Deum vel in bona [illegible] quod [illegible] peterent laudem [illegible] vel in [illegible] temporalia propter se vel [illegible] do [illegible] eo est peccatum, & referendo illa [illegible] Deo vel ad vitam [illegible] quae agendā, aut alium bonum & aptum virtuosum [illegible] est bonum.

46 Quartum [illegible] recte expetendi & recipiendi [illegible] aliquod illorum est, quod [illegible] dubium, & [illegible] & recipiatur [illegible] ad [illegible], vt fuse probat Caietan. c pro quo faciunt primo omnia illa argumenta supra pro conclusione principali adducta. Secundo, quia [illegible] pecunia, [illegible] honor debetur, iuxta illud Apostoli. d *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui honorem, honorem.* [illegible] expetere & recipere debitā pecuniam [illegible] quilibet est absq; relatione in [illegible] fine, [illegible] nec peccatum. Ergo neq; expetere & recipere debitum honorem [illegible] sine relatione in [illegible] finem est peccatum, cum eadem ratio in vtroq; casu militet. e Tertio, quod ad hoc, vt vsus [illegible] rei sit bonus & rectus, non est opus vt dirigatur in omnes fines bonos, in quos [illegible] honeste potest, sufficit enim quod dirigatur in vnu illorum. verbi gratia, pecunia possumus vti ad [illegible] fines [illegible] debita, ad [illegible] ad deponendū eam & ad ostentandum diuitias: f [illegible], vt vsus pecuniæ sit honestus, non est necesse in omnes hos fines referri, sed satis est, vt in vnum eorū referatur: ergo, cum vnumquodq; horum quinq; bonorum sit vtile, vt ante Caiet. S. Thom. g & S. Antoninus h tradiderunt: & vt valeat referri in multos bonos & aptos fines sufficiet, vt ad vnum eorum referatur, & consequenter, vt [illegible] quam debitum expectatur & recipiatur. Quarto, quod qui appetit, vt aliquid sibi debitum soluatur, appetit illud [illegible], quæ est virtus, & ita finis est aptus, in quem [illegible] receptio debiti: virtus [illegible] est [illegible] & nō [illegible], sed vt S. Thom. i & Aristoteles k inquiunt omnium morum aliqua ratione princeps.

[illegible] est, cum aliquid horum quinque expetitur [illegible] recipitur non tanquam debitū, sed tanquam donum [illegible], & causa humilitatis, caritatis, & gratitudinis [illegible], alius me præstantior mihi se humiliat, vel [illegible], aut præsidere facit, vel dicit aut scribit ad me [illegible], quæ [illegible] me minor non teneretur facere, [illegible] enim [illegible] mihi honorē nō tanquam debitū, neq; ob aliquem prædictorum finem, sed tanquam beneficium [illegible], & signum beneuolentiæ, & humanitatis absq; alterius præiudicio mihi delatum, non pecco: quinimmo mereor, sicut non peccarem, sed mererer accipiendo amicabiliter aliquod beneficium, vel donum, quod sine alterius præiudicio mihi donaretur, vel deferretur vt ait S. Thomas post Senecam. l

47 Vigesimumseptimum corollariū est, errare illos qui putant peccare Summos Pontifices gaudendo osculo pedū & Reges osculo manuum, & alios earum petitione ad eas osculandum, aut genu flexione, vel capitis apertione, nō referentes ei neq; actu, neq; virtute in aliū finem bonū, vel malum, sed tanquam debita eis lege, vel more aut [illegible], in signum honoris & reuerentiæ, non enim solum [illegible], immò rectè faciunt, & si sunt in statu gratiæ merentur [illegible] augmentum: quia suscipiunt præfatos honores & reuerentiam eo fine, quod sunt sibi debita de iustitia, pietate, beneuolentia, vel benignitate. [illegible] qui arbitrantur peccare [illegible] cancellarios, doctores, [illegible], & scholasticos [illegible], vt [illegible] præsidere, præloqui, lauream dare, vel vt illo [illegible] loco, aut gradu [illegible], & alia quæ honoris [illegible] vel facere [illegible] quod sint eis debita lege, [illegible], vel consuetudine. [illegible] ipsi

[illegible] Dominus nos [illegible] illa sola de causa, quòd [illegible] dicere, quod [illegible] bonis, & [illegible] honoribus & præeminentiæ [illegible], vt [illegible] bona [illegible], [illegible] S. Thom. [illegible], qui [illegible] ob [illegible], sed tantum [illegible] & appetitum [illegible], vt post [illegible] aperuit Caiet. & [illegible].

48 Vigesimumoctauum [illegible], [illegible] esse illud Cand. [illegible] expetere ac quærere humanam gloriam, & [illegible] honorem [illegible] expetere & quærere alia bona pecuniaria. Tum quia etiam [illegible] quinque sunt bona vtilia, & non parua. Tum quia neque alia bona pecuniaria debent, neq; possunt [illegible] propter se [illegible] principaliter expeti, aut acquiri, [illegible] propter alia tanquam vtilia, & quæ possunt esse media [illegible] bonum & aptum finem, cuiusmodi sunt etiā [illegible], vt inquiunt S. Tho. d & S. Anton. e ab omnibus recepti, possunt enim prodesse ad illos sex fines supra [illegible], ob quos debent & possunt recte expeti. Tum quia, sicut non expetere alia temporalia bona, quando, quomodo, & quare ratio dictat, testantibus eiusdem S. Tho. f & Antonino, g est peccatum, ita non expetere hæc [illegible] quando, quomodo, & quare ratio dictat est peccatum vt [illegible] S. Thom. h & S. Anton. i [illegible]. Tum quia sicut nullum opus factum principaliter ob gloriam temporalem potest vocari bonum, ita nec factū ob alia bona temporalia, vt supra ostensum fuit. k

49 Vigesimumnonum, nō esse peccatum velle quem agnoscere sua bona, quatenus, & eo modo, quo possunt agnosci, neque, vt ait S. Thom. l iam agnita approbare, iuxta illud B. Pauli. m *Vt sciamus quæ a Deo donata sunt nobis.* & illud omnium gloriosissimę ac humillimę virginis matris. n *Fecit mihi magna qui potens est.* Dixi, *quatenus, & eo modo quo agnosci possunt* quia multa sunt quæ certo sciri nequeunt naturaliter, & ideo non licet illa velle naturali via scire. quale est donum gratiæ gratum facientis: nam illud non [illegible] certo sciri, nisi per diuinam reuelationem, vt supra dictum fuit, o & longè post hæc scripta per S. Conc. Trid. p in fidei catholicę articulum redactum est: quamuis liceat, per coniecturas probabiles conijcere illud haberi, & consequenter qui expetunt via naturali hoc certo scire peccant [illegible] modo curiositatis, quem de illa loquens [illegible] S. Tho. q nempe velle scire naturaliter id quod intellectus naturaliter non potest assequi, contra illud Sapientis. r *Altiora te ne quæsieris.* id est, quæ intellectus tuus naturaliter non valet attingere, ne velis via naturali ea quærere, quamuis liceat per coniecturas probabiles conijcere illud habere.

50 Vigesimumnonum, non esse de se malum, neque peccatum appetere & gaudere, vt nostra bona opera ab hominibus laudentur, vt asserit præcitatus S. Thomas, s cui consonat illud Persij. t

Non ego tum scribo, si fortè quid aptius exit,
Laudari metuam: neque enim mihi cornea fibra est.

Dixi *de se malum*: quia talis appetitus est bonus, si actu vel virtute laus illa expetita vel grata referatur in aliquē bonum, & aptum finem, licet esset inordinatus, & malus si principaliter propter se appeteretur.

51 Trigesimum, appetitum horum quinque, scilicet reuerentiæ, laudis, honoris, famæ, & gloriæ, nisi aliud addas, imo etiam si addas humana, non esse de se bonum neque malum, vt supra v ostensum fuit, & est propositio S. Thomæ, x & si addas diuina est bonus, sanctum enim & bonū de se est expetere laudari, honorari, & glorificari a Deo & ab eius aulicis, iuxta illud Apostoli, y *Qui gloriatur in Domino glorietur.* & glossam S. Bernardi supra z relatam. & illud aa *In Domino laudabitur anima mea.* quod [illegible] quidam recentiorum ibi dilatat. Similiter bonum [illegible] & honestum appetitum laudis, & aliorum præfatorum quatuor concurrentibus tribus. Primum, vt non appetantur maiora, quam bona opera merentur. Secundum, vt appetantur tanquam testimonium humanum [illegible] infirmum [illegible] quæ res vti sint paruæ, & caducæ, [illegible] tanquam testi-

a in 2. b sent. d 38. q. 1. art. 2 [illegible] & ar 2 in 3. arg.
b in 14. corol
c 2 2 q. 131. art 1.
d ad Rom. 13
e c 1 de tra[illegible] & [illegible] ad [illegible]
f l 3. § fin & l 4. ff commoda.
g 2 2 q 132. art 1 ad 3
h 2. p tit. 4. c [illegible] § 4 col. 6.
i 2 2 quæst [illegible] 12.
k [illegible] Ethic.
l 2. 2 q. 106. art. 2.
a c quorum [illegible] de elect l b. 6
b 2 2 q [illegible] art [illegible] ad 4 & in [illegible]
[illegible] l g c 2.
c in summa verb. gloria
d 2 2. q 108. art 1.
e 2 par. tit. [illegible] cap 1.
f 2. 2. q. 132. art 1
g 2. par tit. 4. c. 1. § 3 col 6
h 2 2 q. 117. art 1. ad 1
i 4 par tit 5. c 17. in princ.
k coroll 4.
l 2 2. q. 132. art 1.
m 1. ad Cor. 2
n Luc 1. cap.
o coroll. 9. n. 2
p ses. 6. can. 6
q 2. 2 q. 167 art. 1.
r Eccles. 3.
s 2 2 q. 132. art. 1.
t Satyra 1.
v in hac ipsa [illegible] circa [illegible]
x [illegible] in [illegible] art [illegible] ad 3.
y 2. ad Cor. 10
z coroll 1 n. 3.
aa Psal. 33

[illegible] quod [illegible] & [illegible] tem,ut exprimatur [illegible] em.

52 Tertium [illegible] appetitu honoris [illegible]

[illegible]

(a) [illegible]

(b) [illegible] supra.

[illegible] hominum [illegible] dicta [illegible]

[illegible] S. Thomas [illegible] Caiet. [illegible] & parte [illegible] que [illegible] rum lau [illegible] Secundo, ex parte appetentis, qui [illegible] testimonium quam [illegible] appetitur [illegible]: quia non refertur [illegible] bonum & [illegible].

(c) 2. 2. q. 131. art. 1. & q. 132. art. 1. & de malo q. 9. (d) super Matt. cap. 6. (e) 2. 2. tit. 8. § 1. (f) ind. doubus art. 2. 2.

53 [illegible] horum quinq; [illegible] laudis, honoris, famæ, & gloriæ [illegible] esse peccatum veniale, & [illegible] non esse mortale, præter quam in quinq; casibus. Primus, [illegible] mortifera, ut decidit Caiet. g & ante eum paulo latius S. Antoninus, h & post eum breuius Angelus & Syluester, licet id S. Thomas, non plane expresserit, quo [illegible] omnes nituntur illo, i *Quid gloriaris in malitia*. Neq; [illegible], quod [illegible] tantum videatur probare, quod gloriari in malitia sit [illegible], sed non mortiferum: quia satis probat, quod qualis est malitia, talis est gloriæ appetitus, quæ appetitur de illa, venialis nempe si illa est venialis, & mortifera si illa est mortifera: apertius tamen probatur illo singulari Innoc. III. elogio, cap. *quam sit graue crimen in clericum ... mal... fecerint gloriari, nullus sane mentis ignorat*. k Secundus casus, in quo illorum appetitus & complacentia sunt capitale peccatum, est cum appetuntur cum diuina irreuerentia notabili, ut Cyrus Tyri princeps appetiuit taliter venerari & haberi pro Deo iuxta illud. l *Eleuatum est cor eius & dixit, Deus ego sum*. Tertius, cum pluris fit illud de quo petitur aliquid horum quinque, quam ipsemet Deus. Quartus, cum aliquod horum præponitur Deo, secundum illud. m *Dilexerunt magis gloriam hominum, quam gloriam Dei*. Quintus, quando in vltimum finem proponitur gloria, quibus omnibus addo perpaucos orthodoxos esse tam stultos & corruptos, qui expresse in iis tribus posterioribus casibus offendat: nam quis ipsorum est qui dicat se pluris facere honorem suum, quam Deum, & testimonium humanum quam diuinum: quis honorem suum ita in vltimum finem suorum operum constituit, vt præter eum aliam beatitudinem nô speret: Veruntamen multi prob dolor interpretatiue, & tacite videntur in hoc peccare, nam illi videntur interpretatiue, & tacite laudem & gloriam Deo, & testimonium humanum diuino præponere, qui ad eam acquirendam vel conseruandam non verentur admittere aliquid, quod sit mortiferum peccatum vt ait S. Thomas n quod pulchrius omnibus expressit Ioan. Tabien. & S. Anton. o exempli gratia, proposui potius falso iurare, adulterium committere, ad vsuram dare, iniustam sententiam definitiuam vel interlocutoriam pronunciare, iniustam appellationem côcedere, iustam denegare, quam officium meum vel dignitatem ecclesiasticam, aut profanam perdere, quam honorem meum in aliquo diminui videri, videri inquam possum potius honorem meum, quam Deum diligere, & meo vltimum finem ponere. Omitto item in consilio sententiam, quę mihi videtur iustior, dicere, ne alij male de me dicât, neve mihi infamiam inurant: videri etiam possum pluris facere testimonium humanum, quam diuinum. quod exemplum posuit S. Anton. p

(g) 2. 2. q. 132 art. 2. add. (h) 2 par. tit. 4 c. 1 § 3 (i) Psalm. 51. (k) c. quam sit graue de excess. prælator. (l) Ezech. 28. (m) Ioan. 12. (n) de malo q. 9 art. 2 & q. 12 art. 2. & 2. 2. q. 132. art. 3. (o) 2 par. tit. 4. cap. 1 § 3. (p) Vbi supra.

*Vt Cyrus Tyri princeps. *Ezechiel neq; in eo capite, neq; suo tota in opere [illegible] Cyrum nominat: sed solum principem Tyri. Sunt enim verba [illegible] cap. 28. vers. 2.* hi: hominis dic principi Tyri. Hæc dicit Dominus Deus. Eo quod eleuatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum. *Infra tui autem rex [illegible] eundem regem Tyri nominat. Cæterum hunc Tyri regem Cyrum nô fuisse manifestum, cum Cyrus ab hac insania adeo alienus [illegible] videatur, vt Deum cæli & terræ, idest, verum Deum* [illegible] *Porro* [illegible] *Euang. ald.* [illegible] *terr.* [illegible]

54 Aduertendum [illegible] appetitio [illegible] & [illegible] [illegible] peccatum [illegible] [illegible] illud Apostoli a *Deo* [illegible] *venturi* [illegible] vere [illegible] re, aliquo [illegible] peccatum [illegible] circumstantia [illegible] tem: [illegible] diui [illegible] peccata m[illegible] circumstantia [illegible], [illegible] scripta expressius ad[illegible] b

(a) ad Philip. 3.

Animaduertendum secundo [illegible] bus appetitus honorum [illegible] ad [illegible] cato mortifero. Secundo, cum appetitur [illegible] ad mortiferum [illegible]. Tertio, [illegible] nitur vltimus finis, qui etiam præter [illegible] expenderit, competeret eos omnes [illegible] quod [illegible] sentit [illegible] Caiet. & Tabien. c

(b) in commen. cap. [illegible] q. 1. num. 21. (c) in suis summ. ver. gloria.

55 Tertio [illegible] corollarium, quod non videtur vera [illegible] magni Abulensis conclusio, appetitum gloriæ humanæ semper esse peccatum mortale, [illegible] de re falsa, & excellentia, quæ non est. D. namq; Thomas supra relatus, cuius auctoritate [illegible] nititur, non [illegible] appetitum gloriæ [illegible] peccatum mortiferum cum appetitur de re falsa [illegible] ostensum fuit. Quamobrem, [illegible], debet limitari eius dictum, vt procedat in appetitu [illegible] falsis, vel appetitis cû notabili diuini cultus, vel proximi præiudicio. Neque obstat illius argumentû scilicet quod sic appetens videtur esse non solum vanus, cum appetat fructum [illegible], quæ non est, verum etiam iniustus, cum appetat, quod non est [illegible] est auidus est, vel plus sibi sumit, quam [illegible] regulariter omnis actus iniustus sit mortifer, vt ait S. Thomas d tamé definit esse talis propter rei paruitatem, vt [illegible] pomi, astrigmenti, acus, & similium, aut ob insufficientes deliberationes, qualis [illegible] appetitus alienæ rei notabilis, quam matura deliberatio [illegible] cundum vtrumque Thomam, e & S. Thomam [illegible] omnis appetitus gloriæ rei quæ non [illegible] iniustus, tamé non hinc sequitur omnem [illegible] esse mortiferum. Tum quia appetere recipereque pecunias, quę nobis non debentur, sine alterius præiudicio nô est peccatum mortale [illegible] omnes, neque appetere, recipere que aliqua bona ob falsam aliquam causam sine alieno præiudicio. Exempli causa, Pater tuus [illegible] debebat centum aureos, eo quod emit equum a me, & centum quos mihi in donationem propter nuptias promisit, hos soluit, & non illos, amisique ego chirographum, in quo promisi [illegible] solutos, possum absque mortifero peccato recipere a te illos centum, quos debes vt patris tui heres pro equo empto, eo quod in hoc [illegible] præiudicium iniustum tibi neque [illegible] quod [illegible] celebre Innocentij III. h & co[illegible], quæ pulchre [illegible] argumento confirmantur, & consequenter [illegible] honoris & gloriæ ob [illegible], sine [illegible] dicto ipsi [illegible] vel temporali [illegible] non est [illegible].

(d) 2. 2. q. 59. art. 4. (e) in d. art. 4 & 2. 2. q. 72. art. 1 & q. 4 art. 2. (f) in 4. sent. dist. 41. q. 1. art. 4. (g) arg. gl. sing. in l. sue gentil. & d. & l. nullus C. de vsu. (h) in cap. dum de voti. [illegible] (i) 2. 2 quæst. 59. art. 4.

56 Tertio [illegible] corollarium, quod [illegible] [illegible] [illegible] tem,

tem [illegible] Angeli [illegible] magnam [illegible] Dominæ Angelum [illegible] Tum [illegible] vnum militare distinctum P. [illegible] contrarium decidebat. *a* Tum [illegible] tunc decisum est [illegible] appetitus ratione o[illegible] moriferi, [illegible] est mortiter, vel pro vltimo fine acciperit, [illegible] communem S. Thomæ, & aliorum supra [illegible] & frequenter contingit, [illegible] prædicet [illegible] alia similia faciat principaliter, ob aliquod horum quinque, non ponendo in eo vltimum finem. Tum quia [illegible] contrarium, quod Angelus [illegible], est [illegible] fere omnibus, qui sunt status clericalis, [illegible] doctoris sententiam eruditioni [illegible], quam refert Siluester. *b*

a 10 [illegible] super vana gloria. § 1.

b verb. vana gloria.

Verum [illegible] ione Angeli facit primo illud dictum S. Augustini *c* ab eo citatum, *Diuina Scriptura principaliter ordinatur ad honorem Dei, in quo Deus contemnitur, si principaliter ad alterius honorem ordinatur.* Secundo facit illud D. Antonini paulo superius adductum, *Appetere, vel recipere lauream doctoratus in sacra Theologia principaliter propter lucrum, & illius prærogatiuas, atque immunitates est peccatum mortale, licet illum appetens, vel recipiens habeat scientiam ad id sufficientem.* Tertio facit, quod videtur admittere simoniam qui principaliter huiusmodi spiritualia operatur ob gloriam, laudem, aut aliud prædictorum quinque, iuxtà ea quæ dicit Greg. *d* post alia, quæ post eum late satis scribit Adrian. *e*

c lib. 1. de do. Christi. Hic locus a pud D. Augustinum toto lib. 1. de doctr. reperiri non potuit.

d Greg. hom. 4. in Euang. & hab. tur. [illegible] sunt nõ nulla, 1 q. 1. quod. 9. ab H. ad O.

Ad primum tamen horum potest responderi id quod aliqui [illegible], scilicet verbum principaliter præfato dicto in [illegible] soluere argumentum, intelligendo D. Augustinum sensisse, peccatum esse prædicta facere ponendo in [illegible] vltimum finem, quo verbo cum vtatur Angelus ait illius scholiastes siue postillator noluisse eum dicere, quod ei Siluester imponit.

Contra quam tamen solutionem facit primò, quòd aliud est facere aliquid principaliter in aliquem finem, & aliud in eo vltimum finem ponere, vt supra dictum fuit. Secundò quod Angelus aperte sentit differre in hoc opera principaliter diuino cultui dedicata, & alia quæ principaliter illi non dedicantur, & capiendo verbum illud *principaliter*, in præfato significatu nulla inter hæc inuenietur differentia: cum omne opus factum ob gloriam, ponendo in ea vltimum finem, sit mortiferum peccatum, iuxta S. Thomam & alios sup. relatos. Aliud tamen aliter responderet forte dicto S. Augustini nempe illum de sacra Scriptura verba facere, & non de alijs: quod tamen non videtur satisfacere. Tum quia fere omnia, quæ ad diuinum cultum pertinent, aut à sacra Scriptura sumuntur, vel per ipsam fiunt, & consequenter Angeli conclusio semper esset vera, si hoc esset verum. Tum quia eadem ratio, qua hoc esset de sacra Scriptura dicendum, scilicet quod principaliter est ad Dei cultum destinata, concluderet esse dicendum de alijs omnibus, quæ principaliter ei sunt dicata & consequenter in omnibus idem esset dicendum. *f* Quare [illegible] nobis videtur respondendum posse, S. Augustinum verbo illo, *contemnitur*, non [illegible] gere formalem contemptum, & expressum, neque etiam tacitum tam grandem [illegible] culpam mortalem constituat, sed tantum intelligere contemptum, qui tacitum veniale graue constituat [illegible] differentia, qua præfatus D. Augustinus inter principaliter ad cultum diuinum dedicatum, & non dedicatum [illegible] sentit, sit, quod licet vtrumque sit peccatum, maius tamen est quando id quod ad honorem Dei principaliter [illegible] tur, principaliter ad honorem hominis vsurpetur. Ad illud vero D. Antonini respondetur negando, quod negat Siluester. *g* Ad tertium autem respondetur primo, hic tantum disputari, an hoc sit peccatum vanæ gloriæ mortiferum necne, & an sit peccatum alterius speciei. Secundo nos in præsentia veriorem putare Caietani resolutionem, *h* [illegible] dare aut facere aliquid spirituale ob laudem, vel gloriam non vt pretium, sed vt gloriam non esse peccatum simoniæ, quidquid dicant A[illegible] & ab illis [illegible] vt longe post hæc scripta tetigimus in Manual. confess. *k* Et gaudeo quòd nobis consentit [illegible] postillator eiusdem Angeli, licet [illegible] neget quod Siluester Angelo tribuit: nam certè

f L. illud. ff. ad l. Aquil.

g in summa verb. dos.

h in summa ver. simonia

i quodlib. 9. [illegible] M

k [illegible] 29. n. 102

[illegible] ab [illegible] nobis [illegible] est ista Angeli decisio [illegible] consilium [illegible] non parum iuuerit ad arcendum [illegible], & gloriæ appetitum.

57 Trigesimum [illegible] corollarium, quod in illo Redemptoris. *a* *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis:* dictio illa, *vt*, denotat finem præcipuum, [illegible] neque [illegible] finem [illegible] & quod eadem dictio denotat [illegible] ordinatum [illegible] debi[illegible], [illegible] illo [illegible] Redemptoris. *b* *Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.* quæ quidem concordia clarior est illa, quam tradit Ioannes Gerson. *c* Quod sit primo nõ licere opera bona facere, vt videamur, siue laudemur ab hominib^9, sistẽdo in eo tãquam in [illegible] gradũ, sed licet ea facere, vt laudemur quo De^9 glorificetur, id est, vt velimus laudẽ, & gloriã nostrã, referẽdo eam in laudem & gloriam Dei. Fitque secundo, verum esse illud, quod specialius quam alij asserit Maior *d* nempè *gloriam propriam, quam quis sibi quærit propter laudem & gloriam Dei, non esse inanem.* Fitque tertio, quod illud Abulensis, *e* *gloriam bonorum operum quærendam esse ad laudem Dei*, & illud Caietani, *f* *ob bonum opus debere quem laudem velle non sibi sed Deo*, intelligenda esse de laude principali hominis, & non de minus principali, vel virtualiter relata in Deum vel alium finem bonum & aptum.

a Matt. ca 6.

b Matt 5 cap.

c 2 par. alph. 19 in tracta. de temp col 3

d super Matt. cap. 6. col 2

e Matt cap. 2.

f Ibidem.

58 Trigesimum sextum, dictum illud Arist. *g* à S. Tho. *h* S. Anton. *i* & alijs receptum, & à nobis suprà *k* laudatum, magnanimi nempe esse contemnere laudem, & alia præfata quinque intelligendum esse, cùm illa sunt vana, aut non sunt vana, verùm humana, ac præsertim profana, & non diriguntur in alium finem preterquam ad ornamentum suę personę, & ad bonum particulare temporalium: nam sic, & in hunc finem considerata, parua sunt, cùm non sint nisi bona externa & temporaria, vt colligitur ex septem articulis, *l* in quibus diligenter inquirit S. Thom. de bonis supernaturalibus & diuinis, in quibus vera beatitudo consistit. Non esse autem intelligendum, cùm illa non sunt vana, sed diriguntur in laudem Dei, & salutem animæ propriæ, vel proximi.

g Ethic. 4

h 2 2 q. 131. art. 1.

i 2 par tit. 4. c 1 § 1

k Num 7.

l 1 2 q 2.

59 Trigesimum septimum, quod multi animo suaptè natura excelsiore, nobilioréque præsertim eorum qui suo genere sunt tales, decipiuntur & errant credendo præfata quinque bona honorabilia tanti magis æstimanda esse, quàm vita & salus: & ideo deliberãt ea potius quã gloriã & famam perdere, licet id non exigat præceptum diuinum, nec humanum iustum, nec publica salus, nec priuata suæ vel proximi animæ, neque rerum defensio ad id necessaria, sed solum vt laudem, & honorem assequantur quod esse manifestum errorem constat ex prædictis, quibus probauimus quinque bona honoraria minora esse, quam corporalia vitæ & salutis. Quod autem prædicti nobiliores magis in hoc, quàm cæteri errent, constat ex eo, quod vt plurimum cæteri gratia Deo pluris faciunt vitam, & salutem quam quinque præfata; vt experientia, quæ rerum omnium magistra est, *m* docet: & quod illis inde ab incunabilis secuti Tullium & Gentilium Romanorum consilium à S. Aug. *n* damnatum, incitant ad laudis & gloriæ [illegible], atque cupiditatem, oblitis illud euangelicum, *o* *Discite a me: quia mitis sum, & humilis corde:* & illud, *p* *Beati pauperes spiritu:* Immo & illud Ethnici Persij, *q* irridentis matres quæ precantur à Diuis honores, & diuitias suis filijs, per illa verba: *Ecce auia aut metuens Diuum matertera cunis. Eximit puerum, &c. Nunc Licini, &c.* Quæ in re iudicio meo minus, vt plurimùm, peccatur in Gallijs, quàm in Hispanijs, in illis enim plurimi filios suos tradũt alijs genere & opibus inferioribus, virtute tamen, prudentia, & scientia egregia præditis, vt eis inseruiant, & discant, & doceantur ab eis prędicta, tradentes eis frequenter victum & munera, quo eos humilitatem, pietatem, & in Deum, & eius Sanctos reuerentiam præ omnibus alijs artibus verbo & exemplo doceant.

m 1. quam sit de [illegible]

n l. 5. de ciuit Dei, cap. 13

o Matth 11.

p [illegible] c 5.

q Satyra 2

SVMMARIVM

60 *Parens doceat filios, vt non ament [illegible] bona honoraria, sed virtutem, cui debentur illa, [illegible] ea in Deum vel alium finem aptum.*
6[illegible] *Regina Gallorum [illegible] genere Hispano progenita exēplar [illegible] ad [illegible] nendos.*
61 *[illegible] intellectus.*
62 *Peccare volentes [illegible] dinem, & alia bona corporalia vel pecuniaria vel ornamenta eorum, sine aliquo [illegible] virtutis respectu.*
63 *Virtuti soli per [illegible] debetur honor, alijs autem per respectum ad ipsum.*
63 *Honor deberi potest vitiosis ob multos ad virtutem respectus.*
64 *Honoris appetitus de re inepta sic nobiles, & monachi reformentur.*
64 *Voto solenni paupertatis cui honori renunciatur.*
65 *Honor non est quærendus a clero ob staturam bonam, &c.*
6[illegible] *S. Martinus male despectus ob despicabilem vultum.*
66 *Honorem appetentes moniales de varijs rebus vt variè peccant.*
67 *Honorem de sordibus quærentes an peccent.*
68 *Honor non potest iuste quæri, nec appeti de nimio rerum sordidarum, vel splendidarum vsu.*
69 *Vestium sumptus clericorum, & monachorum nimius multu damnatus.*
69 *Vestes caudata vt sunt damnata.*
69 *Gloriæ vanæ suspicionem fugere nequeunt prælati nimium insumentes.*

60 TRigesimumoctauum corollarium, quòd parentes deberēt pueros suos ita instituere, vt nimoris habeant hæc quinque bona honorabilia, quàm bonum virtutis cui debentur, admonendo eosdem, se consecuturos ea, si virtutem amplexi fuerint, & vitia cum peccatis fugerint: exemplo illius gloriosæ Galliarum Reginæ Blancæ Hispano de genere prognatæ, quæ filium suum Regem Francorum S. Ludouicum, cum adhuc puer esset, ad virtutem amplectendam & peccata fugienda adhortans sæpè inculcabat dicens: *Mallem te videre vita corpora disiungentem, quam mortifere peccantem.* nouerat enim prudentissima mater illud * *Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu.* Et illud Aristotelicum. a *Non parum, quin potiùs refert totum, an sic, vel hominis ab adolescentia [illegible].* cui consonat illud Ambrosij clarissimi. b *Fa[illegible] iuuenis qui seruaret innocentiam, quam qui sero [illegible] pœnitentiam.* Per quæ constat Ioannem Maiorem [illegible] asse, impium esse illud senarium *Angelicus iuuenis [illegible] sathanizat in annis.* quod sibi alius eloquentissimus [illegible] auctore sathana prodijsse, non tamen nobis est animus dicere nullatenus esse pueros incitandos ad laudis, & gloriæ amorem, sed non esse incitandos, vt illa principaliter & propter se appetant, sed referendo ea in Deum, vel alium finem bonum & aptum.

61 Trigesimumnonum, ex supradictis colligi verum & germanum intellectum illius Pauli. d *Siue manducatis siue bibatis omnia in gloriam Dei facite.* Et illius eiusdem. e *Omnia quæcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in verbo D. N. Iesu Christi facite.* Vel secundum aliam versionem. *Quidquid egeritis sermone aut facto in nomine [illegible] facite.* Nam iuxta vtrūque Thomā f & Aquinatem, g possunt duo illa loca multis modis intelligi. Primo negatiuè, id est, ne quicquam cōtra Dei gloriam & honorem faciamus, iuxta quem intellectum continent præceptū, & omnino sunt obseruāda: & quotiescunque mortaliter aut venialiter peccamus, illa illis transgredimur. Secundò affirmatiuè, scilicet vt quidquid dicimus aut facimus sit aptum ad laudem & gloriam Dei, iuxta quem intellectum etiam continet præceptum: significant enim cuncta, quæ facimus siue comedendo, siue bibendo debere fieri ea bene saltē moraliter. Tertiò, vt singula verba, & opera nostra, quæ fecerimus vel dixerimus fiant & dicantur propter Deum, referendo illa actu, vel virtute in Deum, [illegible] obsequium eius, iuxta quem intellectum continent consilium & non præceptū [illegible] do in Deum [illegible] aptos, qui [illegible] dicta & facta [illegible] verbo [illegible] & hunc v[illegible] rum sit, q[illegible] Deum & eius obsequium, quod quia [illegible] lumine [illegible] sit alterius [illegible] præceptum neque consilium continet. [illegible] Tho. intelligi potest, vt significet, ne quicquam [illegible] principaliter ob humanam gloriam, vel [illegible] iuxta quem [illegible] supra diximus. Sexto [illegible] Thomam [illegible] sunt intelligi, vt significent ne quicquam dicamus vel faciamus principaliter, vel secundario ob laudem vel [illegible] nam nostram; iuxta quem intellectum continent consilium, quandoquidem possunt esse bona & sancta opera facta minus principaliter ob laudem & gloriam propriam, dummodo tamen non sint vana, vt [illegible] ostentationis, [illegible] essent meliora & sanctiora, si absque [illegible] appetitus gloriæ vel laudis nostræ fierent, quàm cum illa, vt supra satis superque diximus. a

62 Quadragesimum corollarium, peccare appetentes magnum honorem, & reuerentiam ob [illegible] vires, salutem, & bonam corporis habitudinem [illegible] respectu; & grauius appetentes ea, ob [illegible] & pretiosas mollesque vestes, quæ satis perpensæ non sunt [illegible] quàm linum, lana, pelles, & vermium stercus: & magis qui appetunt ea ob pingues mulas, & spumantes equos, quibus insidendo incedunt. Tum quia iuxta S. Thomam ab omnibus, vt supra diximus, in eo reprehenditur [illegible] est appetitus honoris ob rem, quæ non [illegible] aut non tantum quantum appetitur. Et quia [illegible] na humana sola in virtute in per se honorandum [illegible] ipse post Aristotelem [illegible]. At exploratum [illegible] est præfata non esse talia, vt supra monstrauimus. [illegible] qui honorem ob ea solum appetit peccat. id quod continet nostrum corollarium. Tum quia [illegible] illa solum tantum sine alio respectu honorare [illegible] tur D. Iacobo damnāte, d alios qui alte [illegible] tāt alterum, eo quod annulum aureum [illegible] dida indutus. Tum quia teste S. Thoma, exaltantur [illegible] bi persuadent, se magnos esse, aut magna mereri [illegible] tias, & cætera bona pecuniaria, quibus abundant. [illegible] quia idem, f ait stultorum esse opinionem [illegible] dicat maiorem ac præstantiorem eum, qui [illegible] vestibus ornatur, aut alios superat, vel [illegible] dicebat insipientium & non sapientium esse sententiam [illegible] iudicantium eū, qui alios diuitijs superat maiori honore & reuerentia dignum esse.

63 Cæterum contra hæc aliquis opponet illud Aristotelis, *Horum qui honorantur aliquis virtute excellentior est, nempe Deum & beatitudinem & alia infra virtutem vt nobilitatem, potentiam & diuitias.* Secundo quod [illegible] potentes, & diuites etiam si vitiosi sint honorantur [illegible] tetur. Ad quæ primum ex mente S. Thomæ, h respondetur concedendo quidem, quod multi iustè honorantur, licet non sint virtuosi siue studiosi: & multi etiam vitiosi propter alia, quæ non sunt virtutes, negando tamē quod honorentur propter se sine virtutis respectu: quoniā quidam honorantur propter Deum, quem repræsentant, vt prælati Ecclesiastici, Reges, & alij per eos etiam [illegible] res, imo, parentes & domini, qui [illegible] dem quatenus est [illegible] pater & dominus: & alij qui repræsentant Ecclesiam, cui non potest deesse virtus, vel repræsentant Rempublicam, cui semper inest, vel præsumitur inesse virtus, atque senes, quatenus per se ferunt indicia virtutis, iuxta illud, i *Gloria senum [illegible].* Alij vero honorantur, quia habent aptitudinem & [illegible] exercendæ virtutis, puta nobilitatem, potentiam, & [illegible]. Itaque honor, vt iuste alicui conferatur, debet [illegible] ob virtutem eius propriam, aut ob illius, quem repræsentat, aut ob virtutem ad quam exercēdam habet maiorem aptitudinem, vel apparatum ad illam.

64 Quadragesimum [illegible], quod ex [illegible] nobiles, potentes, diuites, & alios [illegible]

 [illegible] bo-

* Hor. li. epi. 2.
a 2. Ethic. c. 1.
b Amb. in lib. 2. de vocat. gen. c. [illegible]
c In 4. d. 22. q. 2. colq.
d 1. ad Cor. 10.
e ad Coloss. 3.
f In d. c. 10. ad Cor. & cap. 3. ad Coloss.
g In 2. li. sent. dist. 40. art. 3.
a corol. 5.
b 2. 2. q. 63. ar. 1. & q. 140 art. 2 & 3 [illegible]
c 4. Ethic.
d Epist. ca. 4
e 2. 2. [illegible] 30. ar. 3
f In eod. ar. 2
g 2. 2. q. 145 art. 6.
h 2. 2. q. 63 art. 3.
i Sap. 4. & c. Prou. 16. dist. [illegible]

ctis bonis exornatos nō debe[illegible] admittere honorem, neque alio[illegible] illis deferre, eo quòd rectè & directè mereantur illum, si non sunt vere studiosi siue virtuosi, sed eo quòd maiorem habilitatem & apparatum, quàm alij habeant bene merendi illum per aliqua virtutum opera, aut quia referunt maiores aliquos suos, qui virtutibus clarruerunt, vt S. Thomas receptus *a* & Caietanus *b* docet: quòd deberent etiam [illegible] etiam secum reputare ad fugandam pestem superbiæ [illegible] ambitionis tumultum, quæ sæpius superillos, quàm alios triumphant, & ad assequendam & conseruandam animi tranquillitatem, mentisque compositionem [illegible] humilitate, & cæteris virtutibus [illegible].

a 2 2 q 63. a. 3 & quod lib 10 art. 12. b ibid. & super cap 3. Iacobi.

Colligitur etiam ex eodem corollario monachos & [illegible], qui se magnificant, eo quòd ex illo vel illo genere descendant, contemnuntq; alios genere inferiores [illegible] interdum [illegible] et eos, quòd foris sentiur intus alios, vel [illegible] filios [illegible] magnatum in suis monasterijs sibi [illegible], debere reformare suos cogitatus: quoniam [illegible] paupertati, non renuncient honoribus, & præeminentijs veri probitatiq; debitis, renunciarunt [illegible] honoribus ex ostentatione & exteriori apparatu prouenientibus, vt pulchrè ac dilucidè vterque Thomas declarauit. *c*

c 2 2. q 186. art. 7. ad 4.

65 Quadragesimum secundum, errare clericos & monachos, qui tantum honorem sibi volunt deferri, quantum aliqui deferendum putāt ob magnam corporis staturam, pulchram habitudinem, vultum honorabilem, & id genus alia. Tum quia nō sunt virtutes, neque illarum actus sed quædam instrumenta ad eas exercendas idonea & apta: ob quæ, vt in proximo superiori corollario dictū est, non [illegible] id debetur recte & directè honor, vti ob virtutes & earum actus. Tum quia merito disertissimus Sulpitius damnat quosdam episcopos, qui gloriosissimo illi B. Martino detrahebant honorē, eo quòd esset vultu despicabili: quoniam forma vel deformitas per se non est honore, vel vituperio digna, cum non sit virtus, neque virtutis actus, vt supra monstratum fuit: Magis tamen errare illos, qui volunt & quærunt sibi honorem ob vestes pretiosas, & politas, vel adeo demissas, vt verrant terram, eleuent puluerem, lutum cogant, vel ob vsum barbæ nimis compositæ & vnctæ, aut vsum comæ pulchrè pectæ, & crispatæ & id genus alia: quia hæc frequenter sunt mala culpæ, saltē venialia, & ideo vituperio potius quam honore digna, excepta delatione demissarum vestium, quibusdam ob magnam personæ dignitatem permittitur, saltem consuetudine rationabiliter recepta.

66 Quadragesimumtertium, quòd ex duobus proximis corollarijs deducitur, quid respondendum sit confessarijs interrogantibus de monialibus, quæ pro varietate regionum varijs de rebus appetunt & quærūt sibi honorem & laudem, aliæ quidem de proceritate, forma speciosa, & habitudine pulchra, propter quòd nonnullæ ferunt sandalia ad palmum eleuata, de quo tamen alicubi fuit dubitatum an etiam laicis fœminis esset peccatum mortiferum, aliæ de caudatis vestibus, quibus verrunt terram, & puluerem excitant, aliæ de vittis sericis, elaboratis, crispatis, velis, ac varijs modis consutis, aliæ de electis manibus pulchris & longis digitis, atq; interdum annulis fulgentibus, aliæ de musco, alijsq; suauibus odoribus, quibus se ungunt, aliæ de peritia exquisitè parandi saporandique varias epulas, aliæ ob animum tam elatum, quod despiciunt subsannantque sodales parum cultas & compositas, & præsertim eas, quæ contemnunt huiusmodi.

67 Quadragesimum quartum, è contrario debere suos appetitus laudis, & honoris reformare illos, qui appetūt laudem, vel honore ob solam gestationem vestis, vel habitus vilis, sordidi, vel pannosi varijs variorum colorum frustis veteribus [illegible], ob facies, & manus macie extenuatas, ob barbas, & capillitia incomposita, vel alio modo sordidata, ob vestes, & vittas [illegible], vel alio liquore maculatas, & id genus alia. Tum quia omnia prætata sunt peccata [illegible], aut venialia, aut certè acta, vel [illegible] tam parui generis virtutū, vt nulla sint laude, vel honore digna: aut certe non tanta, quanta facientes ea desiderant: & consequenter mala, vel vana, per rationem corollario insertam. Tum per illud S. Augustini, *a Interiores animi sordes contrahit munda vestis nimium appetitus.* & per illud eiusdem. *b Non sit notabilis habitus vester.* id est, non possit damnari neque nimiæ curæ, neq; nimiæ incuriæ, in fingendo adhibitæ. Tum quia magnum alio concilio, *c* Innocentius huius nominis III. constituit, ne vestes clericorum nimia longitudine, vel breuitate essent notandæ: sed vt ibi ait glossa ad talos pertingerent, & eos non excederent. Quod & multo ante in alio cōcilio Martinus Papa præcepit secundum Aaron talarem vestem clericos debere induere, & post vtrumque in Concilio Clemens V. *d* definiuit, ne monachorum vestes nimia breuitate, vel longitudine notarentur.

a in reg. cleric. cap. 4.
b ibidem c. 5.
c C. clerici de vita & hon. cleric.
d c. non liceat 23. dist.

* Multo ante in alio Concilio. *Legebatur antea Multo ante in alio Concilio non literis 23. distinct. Clemens V. manifesto errore librarij vel impressoris. Nam quis nescit Clementem V. longe post Innocentium III. Ecclesiæ præfuisse. Itaque sicut impressum est, Martinus Papa I. præcepit secundum Aaron talarem vestem clericos debere induere, hoc enim in capite non liceat 23. dist. sub nomine Martini Papæ habetur decretum & post vtrumque in alio Concilio Viennensi scilicet Clemens V. &c. quod est sumptum ex Clement. ne in agro de statu monachorum. Caeterum [illegible] est Gratianum nomine Martini Papæ solere citare ea quæ Martinus Bracharensis in Collectione Græcorum Synodorum habet. Nauarrus qui Gratianum tota vita legit, vt erat ante Gregorium XIII. editus eidem etiam Martino Papæ solet tribuere, quæ ex Græcis synodis ab eo Martino Bracharensi collecta sunt. Paulo post quod citatur ex D. Basilio est apud illum in regulis breuiori capit. 4. Quod vero ex D. Hieronymo priori loco adducitur est in epistola 22. ad Eustochium, & in posteriori illi in 2. capit. commentar. in Michæam.*

69 Quadragesimumquintum, quòd arbitror non habere quid satis rectè respondeant aliquæ monachæ, quæ scite volentes plusquàm vniuersalia Concilia, & vniuersa mater Ecclesia, arbitrantur tantò maiorem esse suam honestatem & grauitatem, quātò maiorem caudam suarum vestium deferunt. Cum id neque D. N. IESVS CHRISTVS plenissimus totius vitæ Christianæ archetypus, & dux, neque gloriosissima Virgo mater eius tale quidquam fecerint, vel docuerint, neque Ecclesia constituerit: immo sæpe vanitatem huiusmodi iuri naturali cōtrariam prohibuerit, tum ob illud eiusdem magni Augustini *e Non affectetis placere vestibus, sed moribus.* & illud septimæ synodi, allegantis magnum Basilium, *g Omne quod non propter necessitatem, sed propter venustatem accipitur, elationis habet calumniam.* & illud S. Hieronymi. *h Neque affectatæ sordes, neque exquisitæ delitiæ laudes pariunt.* & aliud eiusdem. *Gloriam fugiendo non quæras, & an non confusio & ignominia est Iesum crucifixum, pauperem, & esurientem fartis prædicare corporibus, & ieiuniorum doctrinam rubentes buccas, tumentiaque ora proferre? si in Apostolorum loco sumus non solum sermonem illorum imitemur, sed etiam conuersationem, & abstinentiam.* Tum quia Gersonus ille maximo in pretio à Collegio Sorbonico habitus, *k* aiebat, nullatenus posse vanæ gloriæ, aut superbiæ suspicionem effugere prælatos Ecclesiasticos, qui faciunt immoderatos sumptus in cibo, potu, vestitu, & familia, licèt dicant se id facere in honorem suarum dignitatum, & ecclesiastici status: neque dicendo se id facere, vt tempori cedant, & ne habeantur tristes hypocritæ, aut auari, quod multis, eisdemque sufficientibus rationibus comprobat, dignos quidem illis, quas prælati & cæteri Ecclesiastici die noctuque ob oculos versent.

e cap. 3. reg. cleric.
f Cap. 1. 21. q. 4.
g Basil in reg. breu. cap 48
h In princip. 41. dist.
i c. Ecclef 41. dist.
Hier. ep. 22. ad Custod.
Hier. in 2 ca. Michea.
k In tract. de temperant in cibo, potu, & vestibus pralato 2. part. alphab. 39.

SVMMARIVM.

70 *Appetitum honorum quinque honorariorum esse nobis continuum hostem.*
70 *Gloria inanis amor hostis maximus, insidiosus, secretus. &c.*
70 *Ambitio torquens omnes, omnibus placet.*
70 *Gloria vana dux maxima, gignit septem producens iactantiam. &c.*
71 *Bona suo genere per amorem laudis quo ad gratiam perdi.*
72 *Præceptum & finis præcepti non sunt communiter idem.*

72 Præ-

72 *Præceptum per peccatum [illegible] mortale impleri [illegible] ad hunc effectum.*

73 *Missam audiens [illegible] [illegible].*

73 *Peccato non [illegible] [illegible] ad [illegible].*

74 *Contraria [illegible] [illegible].*

74 *Contraria [illegible] [illegible] gratiam [illegible].*

76 *[illegible] veniali [illegible] actu, vt [illegible] veniali-ter actu.*

77 *[illegible] [illegible] [illegible] qua ardi-te [illegible].*

77 *[illegible] honorari [illegible] [illegible] inju-ste posse.*

QVadragesimum [illegible] corollarium est, appetitum bonum [illegible] laudis, honoris, famæ, glo-riæ, & [illegible] in [illegible] [illegible] quæ [illegible] citat [illegible], quæ dam S. Augusti-ni [illegible], per S. Thomam [illegible], a [illegible] *Quas vires ha-beat [illegible] humanæ gloriæ amor non sentit, nisi qui ei bellum in-dixit [illegible] [illegible] laudem non cupere dum negatur. [illegible] [illegible] offertur* [illegible] hic amor [illegible] [illegible] illud Chrysostomi. *b Inanis gloria [illegible] ingreditur, & omnia quæ intus sunt [illegible] aufert.* [illegible] audit, ingreditur enim eo quod alia vitia non possunt ingredi, eodem [illegible] testante, *Cum vitia cætera locum habeant in [illegible] diaboli, inanis gloria etiam locum habet in seruis Christi.*

Aduertendum tamen est, quòd hæc S. Chrysostomi elogia videntur sibi contraria, licet de contrarietate non [illegible] doctissimus ille Aquinas, qui ea ambo citauit, *c* nam si gloria inanis aufert quæcunque intus in anima inuenit, vt prius elogium habet, auferret etiam caritatem & gratiam, quibus qui fuerit orbatus non erit seruus Dei, imo capitalis eius inimicus, & consequenter nõ inuenietur in iis, qui [illegible] serui Dei, vt posterius elogium habet, sed in iis qui fuerunt aut erunt serui eius, in quibus etiam alia vitia inueniuntur. sed conciliari possunt, intelligendo prius elogium de inani gloria mortifera, posterius verò de inani gloria veniali. Est item hic appetitus siue amor gloriæ dux primarius superbiæ, secundum S. Gregorium, *d* sub quo multi alij militant, ex quo multę aliç [illegible] duces oriuntur, nam ex appetitu laudis, honoris, & [illegible] nascitur ambitio, quæ est secundum S. Thomam, *e* inordinatus appetitus honoris, de qua ait S. Bernardus, *f O ambitio ambientium crux, quomodo omnes torquens, omnibus places?* & alio loco, *Ambitio [illegible] malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, vitiorum origo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remedijs morbos creans, & ex medicina langorem generans.* de qua eadem gloria inani ait S. Thomas, *g* eam gignere septem filias, quas vti totidem Amazones souet & nutrit. prima est iactantia, *qua quis verbis excellentiam suam veram vel falsam inordinate iactat.* Secunda est [illegible], *qua quis factis [illegible] inordinate magnum exhibet.* Tertia hypocrisis, *qua [illegible] [illegible] altum quam sit facit.* Quarta est pertinacia, *qua quis [illegible] sententia [illegible].* Quinta discordia, *qua [illegible] [illegible] non vult [illegible] aliorum, nã [illegible].* Sexta contentio, *qua quis inordinate clamore in colloquiis & disputationibus [illegible]* Septima inobedientia, *qua quis omittit inordinate facere, [illegible] præceptum, aut non facere eo quod sibi præcipitur,* sed quod ei placet, aut alio iniusto respectu.

75 Quadragesimum septimum corollarium, quòd suo genere bona per appetitum prælatorum quinque percũt saltem quoad gratiam & gloriam; nam licet prælatus appetitus non sit mortifer, nisi quando habetur de peccato mortifero, vel [illegible] ponitur vltimus finis in eo, vel cum aliquod præceptum ad mortale obligans frangitur, est tamen venialis [illegible] de aliquo eorum propter se tantum [illegible], vel propter aliud, quod [illegible] [illegible], vt bona opera [illegible] actu perdantur quo ad gratiam [illegible] habet quod sit veniale, vt S. Tho. tradit *h* & M[illegible] *i* & Caiet. *k* & probatur per illud S. Aug. *l* ad seruos Dei. *[illegible] in malis operibus [illegible] vt fiat, [illegible] vero [illegible] bonis operibus in-*

[illegible] [illegible] [illegible] per hoc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible].

72 Quod [illegible], [illegible] culpa [illegible], quod nullum [illegible] ter audiendo [illegible] præcepta, [illegible] quibus præcepta [illegible] & [illegible] a præcepto [illegible] [illegible] quæ [illegible] vel cum [illegible] in præcepto [illegible] implendo, [illegible] nullum [illegible] [illegible], [illegible] præceptum [illegible] completu. Primo quia S. [illegible] & [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible]. Secundò quod [illegible] peccando [illegible] meretur, imo [illegible]. Tertio quod [illegible] vera, neq de vno & eodem [illegible], & [illegible] bene fieret & male [illegible] non possunt [illegible] de eodem [illegible] [illegible] impletio præcepto [illegible] peccando [illegible] pœnam, ergo nõ potest bene [illegible] quod est completio pręcepti & absolutio ab obligatione [illegible]. Quarto quod qui obligatur [illegible] vt debet, non videtur satisfacere. *d*

Sed contra tenendum est. Tum quia adimpletio præcepti non [illegible] communiter, vt [illegible] in quo [illegible] quoniam communiter [illegible] est quod [illegible], & finis, [illegible] præcipitur, vt [illegible] S. Thomas a Paludano, Caietano, & [illegible]. *e*

73 Ob quæ Maior, [illegible] vanam gloriam baptizatur, adimplere præceptu[illegible] baptismo, & [illegible] præceptis, & [illegible] diebus præceptis ob vanam gloriam [illegible] [illegible] firmat Iacobus Almaynus, *g* qui [illegible] per opus quod est tamen peccatum [illegible] præceptum ad effectum, vt non teneatur [illegible] plere, sed [illegible]. [illegible] exemplum [illegible] Maior, [illegible] qui obligatus [illegible] tero missam [illegible], & [illegible] ter valde mortifere peccando, vt [illegible] nocentius [illegible]

Non obstat in oppositum adducta: ad primum [illegible] eorum respondetur, quod A[illegible] & Gregorius loquuntur de merito [illegible] & [illegible] quod [illegible] peccando saltem venialiter [illegible], [illegible] etiam non concedimus [illegible] solo merito liberandi & [illegible] implendi pręceptum, & excusandi [illegible] incurreret, [illegible] bene, nec male [illegible], [illegible] uesta, & aduersis non [illegible] *k*

Ad secundum respondetur concedendo [illegible] quod adimpletio præcepti peccando nihil gratiæ [illegible], nec regulariter [illegible] pœnæ [illegible] quod non meretur liberationem ab [illegible] iterum implẽdi præceptum, & à nouo peccato, quod incurreret, [illegible]

74 Ad tertium respondetur [illegible], quod duo contraria non possunt [illegible], [illegible] nec se compatiuntur [illegible], quod [illegible] vere contraria [illegible] præceptum [illegible] effectum, & [illegible] [illegible] contraria oportet, quod [illegible] de eodẽ affirmetur & negetur [illegible], *hoc idem non meretur gratiam* in [illegible] piè affirmatur & negatur. [illegible], *hoc [illegible] mortale hoc [illegible] meretur gratiam* [illegible] de eodem [illegible] & [illegible] quod est peccatum mortale [illegible] gratiam. Negando [illegible] [illegible] meretur [illegible] [illegible]

[illegible]

a 2. 2. q. 132. art. 4.

b Chrysost. in opere imperf. hoc habet hom. 13 super Matth. ca. 6. Ibidem.

c 2. 2. q. 132. art. 3.

d Cap. 31 lib. Moral. ca. 31

e 2. 2. q. 131 art. 1.

f Lib. 3. de consid. ad Eugeniũ. Bern. ser. 6 in psal. Qui habitat

g 2. 2. q. 132. art. 5.

h In 2. sent. d. 40. q. 1. art. 4

i dist. 17. q. 11

k super Matt. cap. 6

l Ser. 1 regul. ad seruos Dei.

[illegible]

C 1. de poss. [illegible]

2. q. 100 art. 10 [illegible] 90 art. 3 ad 2. [illegible]

[illegible] In [illegible] q. 4. col. 42.

1 ad C[illegible] de missar.

l [illegible] ad audien[illegible] de decima.

[illegible]

Ad [illegible] quod non sufficit praecepto [illegible] de modo ad quem [illegible] ad effectum [illegible] non adimpleat non [illegible] modo [illegible] ad effectum bene [illegible] consilium [illegible] praecepta [illegible] & [illegible] obligat [illegible] modo, quem requirit [illegible] C [illegible] loco, & tempore [illegible] & aliarum virtutum [illegible] Deo obligatur solum [illegible] actione, & propter Deum [illegible] & praeceptum [illegible] Deo, & alter [illegible]

[illegible]

[illegible] A quae tradit S. Basilius, quoties [illegible] sepulcra tua non [illegible] per- [illegible] eam. Et [illegible] appetitui [illegible] Redemptor [illegible] per [illegible] b Omnes [illegible] & per [illegible] Angel[illegible] & hominibus [illegible] D. N. [illegible] Non [illegible], vt aliqui [illegible] putant, [illegible] laudem, [illegible] & [illegible] tenus [illegible] bo- [illegible] illorum [illegible] & [illegible], quam bona [illegible] & quod [illegible] possint appeti [illegible] & quod [illegible] possunt iuste appeti principaliter propter [illegible], ita vtraque possint iuste appeti propter Deum & alios fines bonos & aptos. Quo fit, vt appetitus ordinatus vtrorumque sit bonus, & appetitus inordinatus vtrorumque sit malus. Ratio autem quare sacra Scriptura magis videtur nobis dissuadere appetitum bonorum [illegible] bonorum honorariorum, quam appetitum bo- C norum pecuniariorum est, quod natura humana propensior sit ad appetenda illa, eo quod [illegible] suo genere meliora, quam [illegible]: & ita in [illegible] illorum appetitus maiori fræno, ne inordinate appetendo præcipitetur in ea. Quæ plane [illegible] firmiter credentes omnes cuiuscunque ordinis simus, siue summates, siue infimates, siue mediocres, frequentissime [illegible] & [illegible] omnia [illegible] bona [illegible] honoraria, siue pecuniaria [illegible], [illegible], & [illegible], & appetendo & contemnendo ea, vt recta ratio dictauerit, sic transeamus per illa, vt non amittamus æterna. Amen.

a Ioan. 6. [illegible] Ecclesiam me[illegible] non quaero
b Cap. 40.
c Luc cap. 1
1 ad Cor. 1.
& Galat. 6

D D. MARTINI NAVAR. SVPER CAP. inter verba Commentarium. Sexta Conclusio Principalis.

SVMMARIVM.

Detrahere, murmurare, maledicere, quomodo conueniant. num. 1. & quomodo [illegible] ibid.
Murmuratio est peccatum mortale & magnum. num. 2.
Murmurator [illegible] serpenti qui ex insidijs mordet. num. 3.
Murmuratio condemnat alia opera bona. num. 4.
Mal[illegible] num. 5.
Murmuratio aufert [illegible] & conuersationem bonorum. num. 6.
E Murmuratio excæcat, vt [illegible] num. 7.
Causa [illegible] animæ oritur [illegible] murmuratione. num. 8.
Murmuratores homicidæ videntur & Crucifixores Christi. numero 9.
Murmurationis damnum non potest per partem læsam remitti sine restitutione. num. 10.
Silentium magni fit in Religionibus. num. 11.
Religio est totus populus Christianus, & cur. num. 12.
Canonici regulares S. Crucis magnum exemplum [illegible] rum [illegible] rerum. num. 13.
Moniales in silentio imitentur S. Ioan. Baptistam. num. 14.
Conuersationes malæ ac vanæ [illegible] S. Ioan. Baptistæ. num. 15.
F Constantinus celator culparum [illegible] num. 16.

1 SEXTA conclusio principalis, quam ex [illegible] supra collegimus. numer. 67. [illegible], quod detrahere, ac murmurare, quæ pro vna eademque re accipio, [illegible] maledicere, sequendo communem loquendi [illegible] quam infra differentiam, quæ inter ipsa est explicabo, est peccatum mortale, & non paruum.

2 [illegible] ex illis verbis. Quid aliud detrahentes faciunt, [illegible] probatur per alia multa fundamenta. Primum,

c In cap. 1. [illegible] num. 40 [illegible]

... quod detrahere, & murmurare, est iniustè auferre, A & damnificare famam proximi, secundùm D. Thomam, a & communem, ut infra latius dicetur. Bona autem fama pluris valet quàm pecunia, & alia bona fortunæ, vt probatum est supra. b Et nemo dubitat mortiferè peccare eũ, qui furatur pecunias, vel alias facultates notabiles quantitatis proximo suo, non existens in extrema necessitate, vel valde magna. c Ergo à fortiori peccabit qui furatur alienam famam. Secundum, quod S. Paulus dicit. d *Detractores Deo odibiles*, & ante eum Dauid. e *Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar*, & post eum eius Salomon. f *Abominatio est hominum detractor*, & g *Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit.*

3 Tertium, quod pius Papa dixit. h *Nihil enim prodest homini ieiunare, & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur.*

4 Quòd si murmuratio non esset peccatum mortale, non esset verum, quòd per eam alia bona opera inutilia remanerent, quia solum peccatum mortale ea talia reddit, i Dico *inutilia*, ad consequendum gratiam in hac vita & gloriam in futura. Alioqui pro alijs multis effectibus vtilia sunt, & fructuosæ iuxta cap. *quærat.* k & alios quos bis ibi citaui: & gloss. in, cap. *quod quidam*, l cum his, quos etiam ibi citabam.

Quartum, quòd Alexander Papa dicit, m Summa iniquitas est detrahere, id intelligendo, vt inferius dicetur n C & S. Anacletus, o sentit *pastores esse eos, qui nobis surripiunt famam, quàm qui surripiunt facultates.*

5 Quintum, quòd murmuratio causa est multorum tam murmuratori quam alijs: vt enim Hes. dicit: Vbi male dixeris, peius audies. Ac pro prouerbio, atq; adagio vulgo dicitur, Vbi dixeris quæ velis, cogeris audire quæ nolis.

6 Aufert fidem, quoniam vt sapiens quidam dixit (Obtrectator, quoniam odio duci videtur fide caret.) Tollit conuersationem bonorum iuxta versus, quos S. Augustinus adscripserat suæ mensæ, vt refert Possidonius in vita Aug. (Quisquis amat dictis absentum lædere vitam: Hanc mensam vetitam nouerit esse sibi) & referuntur à gloss. p Olim etiam incipienti murmurare in mensa Principum architriclinus panem vertebat, & ante eum inuersum ponebat.

7 Sextum, quod murmuratio excæcat murmurantem, vt ait S. Gregorius, q vbi eum comparat sufflanti puluerẽ, qui quanto magis id facit, eo minus videt, nec immeritò, quia vt declarat S. Thom. r oblectatur homo suo sermone, ac sententijs, iuxta illud Salomonis s (lætatur homo in sententia oris sui.

8 Ac propterea quo magis amat, ac credit quod dicit, eo magis elongatur à cognitione veritatis, quod est magis excæcari. Non tamen negatur animæ cæcitatem ex alijs peccatis oriri, præsertim ex ijs, quę continent odiũ proximi, secundum eundem S. Thomam, t cum quo cōcordat eius commentator, & ex peccato luxuriæ secundũ S. Gregorium, u & S. Thomam. x

9 Septimum, quod detractores, & murmuratores aliqui assimilant crucifixoribus nostri Redemptoris, quia gloss. super illis verbis. y Pro eo, vt me diligerent, detrahebãt mihi. *Plus nocent*, inquit in membris detrahentes Christo, qui animas credituorum occidunt, quàm qui eius carnẽ mox resurrecturam peremerunt, licet illa glossa non loquatur de simplici detractione, sed de ea, quæ transit in blasphemiam, vt in fin. z

Octauum, quod S. Ioannes per Alexãdrum Papam citatus, aa ait *omnis qui detrahit fratri suo, homicida est.* bb & S. Clemẽs refert S. Petrum docuisse species interfectionis, & homicidiorum esse tres, occidere infamare, & odio habere, cc quãuis nec istæ auctoritates intelligendæ sint sine glossa, vt inferius dicetur. dd

10 Nonum, quod multi doctores, vt maior, ee non sine fundamentis valde apparentibus tenuerũt, damnum detractionis esse irremissibile, nec posse remitti per partem læsam, nisi restituatur damnũ, & fama sublata, seu diminuta, & si aliquid cōtrarium statuerint, quos omnes noua concordia aliquanto inferius concordabimus.

11 Decimum, quod malitia, ac frequentia huius vitij fuit potissima causa, cur tanti æstimentur, ac præcipiantur in Religionibus bona silẽtia, a vt testatur magnus ille Christi cultor Ioannes Gerson b addẽdo id, quod omnes. Religiones, præsertim monialium (quæ cũ sint fœminæ, communiter magis propensæ sunt ad loquacitatem, multum notare debent, nimirum in illis solis Religionibus regulam bene seruari in quibus super silẽtio est maxima vigilantia. Et licet Gerson loquatur tamen de modis viuendi quos ius, & vulgus cōmuniter vocat Religiones, in quibus ad melius honorandum & amandũ Deum, ac fruendum ipso, renunciatur propriæ volũtati, cum delectationibus carnis, & mundi diuitijs.

12 Id ipsũ enim multò ante ipsum dixit Iacobus Apostolus de tota Religione Christiana, & religiosis eius, quale sumus omnes Christiani, qui expresse in baptismo abrenunciamus Sathanæ, & omnibus pompis eius. Quod, in quã dixit per illa verba Iacobi, (Si quis putat se religiosũ esse, nō refrænans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est Religio.) S. autem Iacobus cuius tempore non erat nisi vna Religio, in qua omnes Christiani profitebãtur, loquebatur de omnibus religiosis eius. Non dixi autem otiose Silentia bona: quia existunt etiam mala intus, & extra claustra, vt supra c resolutum fuit.

13 Hoc fuit meo iudicio valida causa, vt in admodum insigni monasterio S. Crucis huius ciuitatis Conymbricensis Canonici regulares eius silentijs Carthusianis se subiecerint, non sine magno, & heroico exemplo pro omnibus quo ad hoc, vt sunt etiam in alijs multis. C

14 In hoc fundatur, quòd aliàs à me dictum est, quod velut mihi videbatur res valde sancta, ac debita, vt moniales laudarent S. Ioan. Baptistam, ita etiam videtur, quod nos omnes Christiani, singuli in suo gradu, & ipse in supremo, illum imitari deberemus in eo, in quo ab Ecclesia laudatur, dicente.

Antra deserti teneris sub annis,
Ciuium turmas fugiens petijsti,
Ne leui saltem maculare vitam,
Famine posses.

D 15 Cur tantùm laudamus omnes mirabilem istum vitũ, & eum tam parũ imitamur, cur tantopere affectãtur colloquia, in quibus nō agitur de virtutibus, nec de scientia, nec de negotijs aliquibus, vbi de vita rãtum aliena disputatur, hanc taxant, & abominantur, ac propriam canonizant. Vbi tantum temporis aptiad orandum, studendum, aliaque bona opera agendum cōteritur sine fructu, quin cum multo detrimento proprio, & alieno. Cur omnes monachi, & moniales non curant tanquam vitam ipsam, facere quod aliqui faciunt. videlicet esse quod vocantur, Monachi inquam, hoc est solitarij, ac mœsti, mœsti in deplorandis suis peccatis, ac alienis, solitarij in fruẽdo seorsum conuersatione illius solius, pro cuius amore dilfo... E ciati morantur, ac etiam segregati ab alijs Christianis: Vt etiam declarat ac sentit Ecclesia cum suis doctoribus. d Cur me non delectabit morari in meo musæo, & conuersari cum omnium huius mundi illustrissimis, ac probatissimis viris, præteritis & præsentibus? Cui non me magis delectabit audire, & deprecari meum Deum per sacram scripturam, ac suos vicarios, conciliaque vniuersalia, & prouincialia, per sacros eorum canones, atque iuris consultos, qui me erudiunt? Cum hoc sit planum & solidum, illud verò malum, monstruosum, ac vacuum potiusque manere cum alijs leuibus mei similibus metiendo, ac iudicando omnia ex mea sententia tam certa iudicio meo cæco, quam est fallax lucido supradictorum, commendando vt virum præclarum illum solum, quem euangelium condemnat, atque sacri canones, cum bene ponderatus legibus reprobant, magnificando quod illa paruifaciunt, & paruifaciendo quod illa magnificant, inquirendo alienam vitam coram meo proximo, & meam coram Deo meo. F

16 Cur non imitabor magnum illum Imperatorem Cōstantinum, qui dicebat. (Si proprijs oculis viderem sacerdotem aut Monachum peccantem chlamyde me spoliarem, & cooperirem eum.) e Verum quod peius est, cur de his, ac alijs similibus dictis, & factis ridemus? Cur interdũ

perimus

a 2.2. q. 73. ar. 2. & 4. — b In 1. Cor. ... — c ... — d Rom. 1. — e Psal. 100. — f Prouer. 24. — g Eccl. 10. — h c. nihil. 1. de consecr. dist. 5. — i 1. Cor. 13. — k c. fin. de pœn. dist. 3. — l c. quod quidam de pœn. dist. 2. — m ... de pœn. & remiss. — n c. summ. 6. q. 1. — o c. Euell. 33 ... c. nad. caus. 5. q. 1. c. detractores. — p c. conuiuia. ... 4. dist. — q In nostro ... — r 2. 2. q. 73. ar. 3. ad 4. — s Prouer. 15. — t 2. 2. q. 73. ar. 3. ad 4 & q. ... art. 4. — u 31. moral. — x 2. 2. q. 153. art. 5. — y Psal. 108. — z In 26. corol. — aa c. summa. 6. q. 1. — bb 1. Ioan. 3. — cc ca. homicidiorum de pœn. d. 1. — dd in corollario 2. — ee in 4. dist. 15. q. 16.

a cap. cum ad monasterium de stat. monach. — b 1. part. al. ... 33 ... sub cap. ... — Iacob. 1. — c In 7. prælud. — d c. c. 4. & 5 & aptius in cap. placuit 2. 16 q. 1. — e c. in scriptura 96 dist.

perimus nos monachi, & moniales, cùm scimus aliquam culpam, vel defectum alienum, nisi illud propalemus, dicamus, vel per literas significamus nostris amicis: Cur vel modo, vel paulo post quod vnus secreto scit, statim notum est toti Monasterio, & statim toti ciuitati? Bonus est amor, & bona amicitia, quæ sunt causa cõmunicationis: attamen debent esse (vsque ad aras) vt est in prouerbio. Hæc debent esse insetta caritate, quæ nemini cõmunicat, quod Deus, honor, ac fama proximi requirũt esse intrinsecum, atque secretum. (Non quęrit quę sua sunt, sed quę Iesu Christi. Non id quærit ad quod suæ propensiones, & appetitus vani, aut mali impellunt. Deperit tamen vt impleat solidos, ac Sanctos Christi Iesu impulsus. Fateor me sępiùs in hoc deliquisse, sępius de eo pęnituisse, ac cõfessum esse, nũquam tamen adeo cognouisse subtilitatẽ, turpitudinem ac frequẽtiam huius tam communis vitij ac posteaquam vbi ego prælego, docendo modicum id boni, quod sciebam, auxi multum id mali, quod callebã non quia vbique non sit eius magna superabũdantia, sed quia alicubi de hoc non curabam, alibi non credebam, & alibi ad hæc mihi tempus non supererat. Et licet in nullo mihi multum superfuerit, tamen ex nunc mihi, & iis qui credere mihi voluerint ad hoc poti⁹ nobis deerit. Adiuua nos potentissime Deus, ad imitandum S. Ioannem Baptistam in tacendo, & Ioannem Euangelistam in operando, quasi Apostolam Magdalenam (in cuius festo hæc emendatur ad imprimendam) vt velimus moriendo viuere, & viuendo mori, vt te fruamur, & vtrumq; simul vt te semper amemus, tibiq; seruiamus, vt multos video, licet paucos, omnino in hoc bene obfirmatos, etiam pro maiori mea confusione ex tibi deuoto fœminneo sexu. Quibus omnibus, vt genti, meo iudicio, generosissimæ, & altiora meditanti, non immerito inuidere possumus, non quia nos præcedant, sed quoniam vt pigri, pusillanimes & negotijs onerati longe post eos remansimus. Sed quo me solitudinis, silentij, otij, literarij, & deuotionis Christiano dignæ quæ heu nimium tarde, ac segnius meditor, rapit amor? Vt igitur radicitus vitiũ illud cognoscamus, & ipsum eradicemus, videamus quid sit detractio, & murmuratio, ac ex earum definitione, & descriptione educamus per corollaria decisionem multarum particularium dubitationum magis profunde, quam aliquis hucusque id fecerit, vt sciamus quando detrahere sit peccatum: & quando meritum, quando peccatum mortale, & quando veniale, & quis bene de hoc, & quis male confiteatur.

DIFFERENTIA, ET CONVENIENtia inter Murmurationem, ac Detractionem.

SVMMARIVM.

Detractio, & murmuratio non sunt idem. num.17.
Murmur latinè quid. ibid.
Murmuratio non est vitium per se separatum, secundum Caieta. approbatum. num.18.
Murmuratio est magis generalis quam detractio, comprehenditq; magna peccata, num.19.
Maledicere, murmurare, & detrahere pro eodem hic accipiuntur. num.20
Murmuratio, & detractio accurate definita, num.21.
Peccata cordis, oris, & operis omnia sunt eiusdem generis & aqualia cæteris paribus. num.22.
Peccato malitiam non addit, nec minuit opus exterius cæteris paribus. num.23.
Infamant aliqui per ironiam, licet verba sonent laudem. num.24.
Contumelia, & detractio quomodo differant. num.25.
Blasphemia, & non detractio est inhonorare Deum verbis infamatorijs. num.26.
Murmurare de carentibus ratione ex sua natura est blasphemia num.27.
Blasphemia est murmurare de sanctis. num.28.
Infamare alios secundum ius commune non est peccatum, sed. ritum. num 29.
Infamans se ipsum detractor est. & peccat mortaliter. num.30.32.
Murmuratio, & detractio inuenitur etiam contra præsentes. num.31.
Peccatorum species diuersificant diuersi fines, ac rationes. num.32.

17 PRimò; pro supradictorum intelligentia, dico quod detractio, de qua loquitur hoc cap. ac murmuratio non sunt idem; imo murmuratio est quid magis generale quàm detractio. Detractio enim comprehẽdit colloquia secreta & non omnia, de malis alienis, secũdum communem doctrinam, quamuis nos cum ratione eam extẽdimus ad colloquia publica, & de malis proprijs, quibus damnificatur propria fama, vel aliena: murmuratio autẽ multa alia comprehendit.

Primo, quia *murmur* latinè propriè significat strepitum aquę lenem, ac mitem, iuxta illud Virgilij in Georgicis relatum per D. Hieronymum.a

Vndam
Elicit illa cadens raucum per læuia murmur,
Sextaiet. Scatebrisq; arentia temperat arma.

Quamuis ad instar huius formatur etiam pro alijs strepitibus, vt idem Virg. vsurpauit Æneid. 4.

Interea magno misceri murmure cœlum, Incipit.

Et ab hac voce *murmur*, descendit *murmuro, murmuras*, quod significat facere mistum strepitum, & consequenter b *murmurationes* dicuntur omnes actus, quibus fit strepitus, præsertim obscurus & obuolutus, vt nubis oneratæ grandine, & velut verborum inter dentes, atque secreto prolatorum.

18 Probatur idem secundò per responsum illud prima facie perpulchrum, quod dedit Cardinalis Caietanus,* cur de vitio murmurationis nec ipse, nec S. Thom. in tota secunda secundę, vbi agitur de omnibus virtutibus, ac vitijs, vllam specialẽ mentionem fecerũt, cum sit adeo frequens? Respondet autem vitium murmurationis nõ esse genus, neque speciem peccati per se destinatam ab alijs, quia reperitur in omnibus generibus, & speciebus peccatorum linguæ, tum etiam aliorum.

19 Tertiò probatur ista conclusio, quia licet omnis murmuratio non sit detractio, omnis tamen detractio (sumẽdo eam, vt sumitur in hac materia) potest meo iudicio appellari vera murmuratio. Quoniam licet Reuerendissimus, in eo responso superius dicto, affirmet murmurationem solum significare peccata parua, & imperfecta, quæ committuntur verbis, inobedientia, impatientia, ac præsumptione & consequenter no comprehendere detractiones, quæ sunt peccata mortifera, ac grauia iuxta illud Apostoli, d relatum in vno cap. huius libri, scilicet (Ne murmurauerritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt) & cap. illud præcipit reijci orationem, e atque bonum opus eius, qui murmurat, & sequens cap. *si quis monachus*, comparat contentiosum, ac murmuratorem, & vtrumque iubet facere pęnitentiam. Maria quoque soror Aaron quæ meruit esse dux choreæ, & componere canticum quod cecinẽre post transitum maris rubri mirabiliter desiccati propter murmurationem lepra fuit punita. f

20 Ex quibus omnibus consequitur detractionem, ac murmurationem differre, vt speciem, seu quid speciale, & genus, seu quid generale. Species est detractio, genus murmuratio. Quia tamen cõmunis loquutio in hac præsertim materia sumit istud vocabulum murmuratio) stricte adeo vt non comprehendat plusquam detractio, & Aristoteles* dicit loquendum esse vt plures, sentiendum vt pauci) pro eodem infra accipiam vt supra accepi ista duo vocabula, ac etiam maledicere.)

21 Secundum, quod principaliter dico prò declaratione huius materiæ, est quod (Detractio, siue murmuratio est voluntas denigrandi, vel denigratio directa, vel indirecta famæ, aut gloriæ hominis nondum catalogo Diuorum adscripti, contra ius.

22 Dixi (denigrare, vel velle denigrare) duabus rationibus. Prima, quia eiusdem generis, ac speciei sunt peccatum malæ voluntatis, & malæ loquutionis, seu operis ei respondentis vt ante, & post alios determinat S. Thomas duo-

a c. nunquam de consec. d. 5.

b Murmurationes.

* 2. tom. lib. 7 respon. 13 in par. opusc. nidam percontanti.

d 1. ad Cor. 10.

e Ca. alienum 90. dist.

f Num 12. & c. plerumq; item obijcitur 2 q 7.

* 1. Topicor.

... duobus locis. a In quorum vtroque Reuerendissi mus, hoc declarādo prædictis, magis ... pro ... secunda, vt admoneret quod cæteris paribus non mi nus malum est habere propositum, & voluntatem famam ... murmurandi, vel malum aliud ... quam ... cap. ... quatuor ... colligitur ex locis ... citatis. c

22 ... paribus, non addit, ... vt alibi id latius probo, d post S. Thomam, e & alios in hoc communiter receptos. ... quædam Domina ... valde honesta ... ab hoc loco mihi dixit, ... peccata ... nos ... quæ ... egredi ... Quia non est opus egredi ... cella, ... quis ... peccet quantum quiuis a ... extra ...

24 Dixi, ... vel ... quia multi prosunt fa ... de quo loquuntur, iuxta id, quod eorum verba ... tamen ... iuxta id, quod per ... Exemplum sit eius, qui coram me de ... monacho dicebat. O quam bene constitutus est, quam nobilis vir, quam rubicundus & pinguis exi ... & quam bene vibret gladium versatilem? vt ego in telligerem eum magis occupari in perficiendis desideriis carnis quam spiritus.

25 Dixi, famæ, aut gloriæ, quia infamare, vel velle infa mare alium in honore, ipsumque inhonorare, appellatur contumelia, aut iniuria, & non detractio, ac est pecca tum alterius speciei & generis, vt post & ante alios decla rat S. Thomas.

26 Addidi, hominis. Quoniam lędere vel lædere velle famam, & gloriam Dei, non est detractio, sed potius bla sphemia, ... quis obloquatur de eo, vt eum inhonoret, siue vt infamet, siue vt derideat & subsannet, vt sentit S. Thomas, f & magis exprimit Reuerendissimus. g

27 Dixi etiam, hominis, quia infamare carentia ratio nis vsu quoad suam naturam, & inquantum sunt creaturæ Dei, non autem vt id redundet in infamiam proximi, nō est peccatum infamiæ, & detractionis, immo est blasphe mia secundum eundem S. Thomam. h

28 Dixi etiam, hominis, & addidi (nō canonistati) quia etiam si Angeli, & sancti canonistati sint nostri proximi, vt ait S. August. i & S. Thomas. k De ipsis tamen maledi cere, ipsosque infamare, blasphemia est: non autem pec catum detractionis, & murmurationis, licet dicatur ad eos infamandos, nec contumelia, licet dicatur ad eos in honorandos, seu ab alios huiusmodi fines, vt declarat Cardinalis Caietanus, l & magis declaratur infra m

29 Dixi, contra ius, quia non est peccatum, sed meri tum alium infamare iuxta ius diuinum, ac humanum, vt ait S. Antoninus, n & interius melius explicabitur.

30 Non tamen addidi, vt S. Thomas, S. Antoninus, & ... vocem illam, alienæ, quia non tantum detra hunt, & murmurant qui alios, sed etiam qui se ipsos infa mant, vt ... idem S. Antoninus, o & sentit Caieta nus, p qui ambo dixerunt peccare mortaliter eos, qui se ipsos infamant, etiam si id faciant timore tormentorum, quod tamen paulo inferius declarabitur. q

31 Nec etiam addidi, secreto, vt etiam addunt supradi cti, quia licet communiter detractiones, ac murmuratio nes fiāt in absentia, possunt tamen fieri, & sæpius maiori cum peccato fiunt in pręsentia: si enim vt te infamem, in iustam famam corā te dicam, & si, vt ait communis, pec catum ... sit contumelia, & nō detractio, vel mur muratio, quatenus te inhonoro, quatenus tamen per ... volui denigrare tuam famam, ac te infamaui, peccatum est detractionis, vt idem S. Antoninus r decreuit, & facile probari potest per dictum illud Aristotelis. s Qui furatur vt adulteretur, per se loquendo, magis adulter est: quam fur, propter quam auctoritatem aliasq; rationes S. Tho. t receptas ab omnibus dicit, fines, ac rationes diuersas, pro pter quas peccatur, ... specificare species peccatorū. Præ terea qui alium ... appellat Concubinum tali ... vt ad stante, id credant, & remaneat infamatus, non tantum peccat peccatum contumeliæ & iniuriæ, cum

vituperando, sed etiam detractionis ... Omnes item ... peccare peccatum ... eum, qui se ipsum infamat, vt superius dico, ... nemine de se ipso loqui in sua absentia.

COROLLARIA, ET CONCLVSIONES, *quæ ex dicta definitione & descriptione inferuntur.*

SVMMARIVM.

33 *Murmuratio est cum intentione infamandi, ... illa.*
34 *Murmuratio esse potest sine infamatione ... infamandi, non tantum venialis sed etiam mortalis.*
35 *Peccat qui se ... periculo peccandi se exponit.*
36 *Peccant qui vident, vel videre cupiunt mulieres nudas, & quæ vident, vel videre cupiunt viros nudos, ... mortaliter, dato quod id facerent ex curiositate.*
37 *Mulieres ... ad videndum, quomodo homines natent, turpe est, & periculosa animi recreatio.*
38 *Opus non dicitur bonum, aut malum quia bonum aut malum ex eo sequitur, nisi id præuisum fuerit vel præuideri debuerit.*
39 *Occasiones peccandi tollendæ, quantum fieri potest.*
39 *Periculum si non sit in particulari, sed in genere, non obligat ad mortale ei se exponentem.*
40 *Confessores multi peccant in hoc audiendo peccata detractionis.*
41 *Murmurationum alia formalis, alia materialis.*
42 *Murmuratio formalis à paucis bene expensa, & à paucioribus bene in confessione explicata.*
43 *Murmuratio committitur non tantum loquendo, sed etiam audiendo, tacendo, & per gestus, aliaque signa.*
44 *Murmuratur septem modis, qui reducuntur ad tres.*
45 *Intellectus, & declaratio cuiusdam dicti S. Thomæ.*
46 *Murmuratur laudando, & interdum plus quam vituperando cum exemplis.*
47 *Laus sæpe est vituperatio, cum exemplis quotidianis.*
48 *Franciscus de Mendauia magnus concionator Nauarrus laudibus infamatur.*
48 *Author laudibus infamatus.*
49 *Murmurare laudando inuentio est curialium.*
50 *Murmurat aliquando qui murmuratori contradicit.*
51 *Murmurat qui refert mala ea non affirmando in tribus casibus.*
52 *Murmurat aliquando qui refert mala, dicens se ea non credere.*
53 *Murmurat qui amplificat malum tam pœna, quàm culpæ quod inter aulicos & academicos est frequens.*
53 *Murmurat qui dicit opera per se bona fieri mala intētione.*

33 PRimum Corollarium, quod inuenitur peccatum detractionis ac murmurationis cum intentione, & proposito infamandi, atque sine illo. Primo, quia ex dicta definitione colligitur: quòd ad committendam de tractionem, non est opus vt concurrat voluntas infama di cum damno, sed satis est vnum sine altero. Secundo, quia sæpius etiam nos ipsos infamamus, vel alios, absque proposito nos infamandi in alijs bonis fortunę, vt qui re linquit puteum, vel cisternam apertam ex inconsidera tione, in quam postea aliquid cadendo moritur, aut pe rit, a & qui non custodit suum bouē cornupetam, vt non feriat. Tertio, quia multoties quis vt delectetur loquen do, vel ex leuitate, vel quia tædio affectus est, sine inten tione infamandi aliquid dicit, quod famæ proximi offi ciat, & peccat peccatum mortiferum detractionis, si dā num famę est notabilis qualitatis, vt expresse determinat idem S. Thomas, b & etiam addit teneri ad satisfactio nem damni, quod idem dicit Caietanus. c

Secundum Corollarium.

34 SEcundum Corollarium ... detractionem nō solum venialem, sed etiam mortalem sine infamandi ... voluntate infamandi, ... cum sine proposito in famandi dicitur tali loco, ... talibus, talis persona

a ... b ... c ... d 1. 2. q. 20. ... 2. 2. q. 73. art. 1.

f 2. 2. q. 73. art. 1. g 2. 2. q. 73. ar. 2. & q. 12. art. 8. h 2. 2. q. 70. art. 2. i li. 1. de doct. Christ. k 2. 2. q. 25. art. 10. l d. q. 73. ar. 2. in 1o corol lar. 19. m ... n 2. p. tit. 8. c. 4. in princ. o 2. par. tit. 8. c. 4. §. 1. vers. primo modo. p 2. 2. q. 73. art. 1. q In corollar. 44. r In princ. ... c. 4. s ... c. 5. t ... q. 18. art. ...

a c. si quis ca. si bos ac in ... b 2. 2. q. 73. art. 2. c Ibidem.

[illegible] tibi quod contra te, quòd quilibet [illegible] datus potest cogitare ex eo infamiam tibi consequuturam, non tamé [illegible] est, vel quia casu superuenit alius maioris aucto- ritatis, qui statim ei contradixit, vel aliis de causis. Quæ conclusio etsi dura videatur, tamen probatur.

35 Primo, quoniam qui se probabili periculo exponit peccandi mortaliter peccat, si [illegible] peccati mor- talis, vel venialiter [illegible] venialis. Regula est Ioannis Gerson. *a* quam potuit [illegible] ex S. Thoma, *b* & probatur per illud Eccles. *c* Qui amat periculũ peribit in illo [illegible] videlicet, de [illegible]

36 Ad hæc [illegible] S. Antoninus *f* reprehendit aliquos homines [illegible] qui sub specie [illegible] habeant [illegible] feminas [illegible] hiles, [illegible] turpiter spectabant, & [illegible] non peccent. [illegible] tamen eas, vel deliberare [illegible] necessitate, vel [illegible] Idem [illegible] mulieribus, quæ cum alias essent admodum spirituales [illegible] Tentatio [illegible] & [illegible] est [illegible] iuxta Sanctum Au- gustinum [illegible] puniri oportet viros, *g* qui [illegible] vincere, & exemplo re- gere feminas. Propterea [illegible] quãdo respondi, valde peri- culosam, ac turpem [illegible] esse feminas [illegible] valde [illegible] sexus existen- tes [illegible] alterius sexus cum [illegible] de quo [illegible] cum tamen per Castellanum [illegible] mulieres fint ordinariæ & paces, *h* & [illegible] respondi, vt me- [illegible] & conscientiæ prædictæ [illegible] inspicerent, & si [illegible] decerneret magis fœminam esse quam virum, nunquam Missa celebraret, iuxta legem Romanam, *i* [illegible] si eam [illegible] puto quòd [illegible] peccassem [illegible] quosdam valde [illegible] sacerdotes, qui antequam me consulerent, [illegible] Nec etiam mortaliter peccat [illegible] mulieris nudæ [illegible] eam [illegible] spectaret. Hic enim non se exponit pe- riculo [illegible] S. Antoni- [illegible] Contra verò peccat mortaliter [illegible] mulierem, qui se exponit ad [illegible] & [illegible] faciem vnius videndum, pro certo habendo quod id faciens; conceptur us est aliquod malum propositum cum deliberatione, et- iam [illegible]

37 Tertio, quo dicta conclusio, & omne supra dictum est probatur, quod nostra opera non denominantur bo- na, vel mala, ex eo quod contingit ex illis sequi, nisi fue- rit [illegible] vel præuideri debitum, vt determinat San- ctus Thomas. *k* Non est mala mea eleẽmosyna, quia pau- per ea abutitur, nec desinit esse mala mea [illegible] quia [illegible] vt ait S. Thomas. *l* Nec ve- rum [illegible] illud Ouidij, *m* a vulgo receptum [illegible] Quin verum est quod idem Poëta mox subiungit.

Careat successibus opto,
Quisquis ab euentu facta notanda putat.

Bonum [illegible] est venditio Ioseph, *n* sed non propterea [illegible] peccarunt fratres, qui ipsum vẽ- diderunt. Bonum [illegible] habuerunt tres viri fortes, qui contra voluntatem inimicorum hauserant aquam Da- uid de cisterna [illegible] *o* [illegible] quoniam sine vrgenti causa exposuerant suam vitam periculo, renuit Dauid ex illa bibere. [illegible] omnes nos Christiani memoria re- neremus Corollarium [illegible] rationibus.

38 Vtinam ex [illegible] quotidie [illegible] ueremur non tamen ab operibus mortiferis [illegible] voluntate perpetrandi, verum etiam ab omnibus [illegible] tam propinquis, quæ [illegible] magnum periculum [illegible] pro certo [illegible] peccatum mortale. O [illegible] qui [illegible] in vno vel altero [illegible] velle. Quot [illegible] personarum cum quibus suam carnem [illegible] Quot [illegible] ex Deo dicatis [illegible] Quod [illegible] dictum est de pe- riculo, intelligi debet quando [illegible] certum & [illegible] non autem [illegible] in genere, vt declarat [illegible] quæ [illegible] *a* detestando, quod [illegible] nec inde peccat [illegible] mortem [illegible] quam [illegible] exponit magno [illegible] periculo, quoniam periculum est in genere. Ad [illegible] huius Corollarij [illegible] contentum in [illegible] & in ca. 28. quod addidi Manuali confessariorum complete declaro.

Tertium Corollarium.

40 TErtium corollarium est, quod multi confessarij grauiter errant, cum pœnitentibus, qui confiten- tur se murmurasse & cum interrogantur si hoc egerint cum intentione infamandi, respondendo quod non, dicunt: Progredere ergo, quia hoc ad summum est veniale [illegible] qui murmurauit, [illegible] peccauit mortaliter, etiam si non habuisset animum [illegible] iuxta primum Corollarium: & [illegible] infamauit, [illegible] & præcogitare debebat, quod [illegible] postquam definitio detractionis non requirit vo- luntatem auferendi famam, sed est contenta cum [illegible] & sufficit quoad peccatum [illegible] quod [illegible] licet, non quoad restitutionem, iuxta illud Corollarium. *b*

b 2 huius [illegible]

Quartum Corollarium.

41 QVartum Corollarium est quod duo genera de- tractionis, seu murmurationis sunt, vnum quod recentiores Doctores Theologi vocant formale & S. Tho- mas cum Iurisperitis [illegible] ex proposito, & intentio- ne. Detractio formalis, seu ex proposito, est detractio, quæ cum proposito, & intentione damnificat famam, vel gloriam. Detractio materialis est quæ sine proposito & intentione infamandi infamat. Inter has est magna differentia: quoniam omnes nos, qui loquimur, tace- mus, vel audimus, cum proposito, & intentione, vt inde remaneat aliquis infamatus, peccamus, siue id creda- tur, & alter remaneat infamatus, siue non, siue bonum sit, siue malum quod loquimur, tacemus vel audimus, si- ue indifferens idque multi parum expendunt, minus ac- cusant, multoque minus confitentur.

42 Remitte Deus misericordissimé nostras ignoran- tias, & absterge nostras maculas. Contra verò licet sit malum, & valdè malum quod loquimur, si tamen id non diximus cum proposito infamandi, nec sequutum est [illegible] nec fuit periculum vt sequeretur, attentis locis & personis, & coram quibus dictum est, non peccamus pec- catum detractionis, vt clarè probat eius definitio supra scripta.

Quintum Corollarium.

43 QVintum est, quod peccatum detractionis non solum committitur loquendo, sed audiendo, & etiam tacendo, ac præterea faciendo alia opera, atque si- gna. Hoc peccatum committitur [illegible] vel vol- endo damnificare propriam, seu alienam famam, vt constat ex definitione 1. & interdum infamamus, vel volumus infamare loquendo, aliquando audiendo, aliquando ta- cendo, scribendo, gestibus, & aliis actibus, & signis, vt experientia demonstrat.

Sextum Corollarium.

44 SExtum est, verum esse, quod magnus ille Alexan- der de Ales dixit, *c* sex modos detractionis reperiri, & quod.

c 2. par. quæ 140. memb. 2 sub [illegible]

Left margin notes: *a 2 par. tit. 1. [illegible] est de re- gul. moral. b quodlib. 8. art. 13. c Cap. 8. f In cap. [illegible] quis autem de pœn. d. 6. [illegible] nu. 3. nu. 86. & 81. 2 par. tit. 1 c. 2 § 7. g c. indignã- tur 32. q. 6. h ca. nona. de pœ. & remiss. i l. quæritur ff. de stat. ho- min. k 1. 2. q. 20. art. 2. l ibidem. m Epist. 2. n Gen. 37. o 2 Reg. 23.*

& quod puteus ille bonæ sapientiæ S. Thomas, a recte A posuit quatuor directos, & tres obliquos, ac indirectos. Quatuor directi sunt imponere falsum alteri, augere peccatum, reuelare secretum, quod bonum est, dicere factum esse mala intentione. Tres indirecti sunt, negare, reticere, aut minuere bonum alterum. Hoc Corollarium clare sequitur ex dicta definitione, quoniam illa committet detractionem committi voluntate damnificandi, vel damnificando famam, aut directe, vel indirecte, & per quemlibet horum septem modorum illud agitur. Verum est quod meo iudicio hi septem possunt reduci ad duos de tribus, quos Scotus ponit, *b* videlicet imponere falsum, & reuelare occultum, ac negare verum crimen sibi ipsi impositum. Quoniam vt istud tertium membrum sit detractio indirecta, nec comprehenditur in aliquo illorum septem modorum: ita sex illorum videntur comprehendi B sub primo vt verum, & tertius sub secundo. Præterea posset etiam dici omnes illos septem S. Thom. & adhuc tertiu Scoti, includi in primo, & in tertio S. Thomæ. Quod si attente inspicis, inuenies per omnes illos directe, vel indirecte imponi falsum, vel reuelari secretum. Qui a tamen parum hoc refert, non immoror in illo. Hoc tantum dicam Scoti doctrinam magis resolutam videri.

b In 4. d. 15. q. 4. in princ.

Septimum Corollarium.

45 SEptimum, quod dictum à S. Thoma de istis septem C modis imponendi alijs falsum, negandi, tacendi, aut diminuendi bona aliorum, extendendum est ad imponentem falsum sibi ipsi, & ad negantem, tacentem, vel diminuentem bona propria contra ius, quia nostra definitio detractionis non minus comprehendit damnificantem suam famam, quam alienam. Nõ obstat opinionem S. Thomæ & communem loqui tantum de damnificante alienã, quia id ipse propterea fecit, quod pauci sunt, qui id agant, nõ autem quia tales non peccent peccatum detractionis, vt superius dictum est, & infra etiam dicetur, & qui loquitur de re aliqua, quæ frequentius contingit quam altera, non propterea videtur alteram tacere, secundum glossam receptam & valde memorabilem, *c* & ita vt dixi intellexit hunc locum S. Thomas, Adrianus, *d* & hic potest appellari octauus modus detractionis.

c Clem. 1. de rescript. ver. præsidentes
d In 4. de restit. q. 32.

Octauum Corollarium.

46 OCtauum, quod omnes isti Patres obliti sunt alium modum detrahendi, qui fit laudando. Multi enim laudando famam damnificant, vel damnificare volunt laudare directe, & damnificare indirecte, & consequenter detrahunt iuxta definitionem. laudat te vnus tam modice, & tam remisse, vt qui audiunt cogitent, nihil aliud esse in te laudandum, postquam credunt eum esse tuum amicum, quandoquidem te laudat, cui si plura de te bona sciret, non taciturum. Propterea dicebat Philosophus Phauorinus, citatus per Aulum Gellium, *e*

e Lib. 19. noct. Attic. c. 3.

47 Turpius esse exigue, ac frigide laudare quam insectanter, & grauiter vituperare. Hoc enim creditur, vt ab inimico dictum, illud verò fit vt ... amici. Alij procurant te laudare ab vno, qui ... creditur nũquam veraciter laudare, & ita per ... quod in te laudant, esse mendacium. Alij laudant, vt ... rant notã valde odiosam, cum qua te perdas, ac tuam famam. Alij te laudant vt magnum medicum, cum sis Iurisperitus. Alij vt nobilissimum equestrem, agilem in hastiludiis, & valde robustum, cum sis episcopus, presbyter, F vel Monachus, vel vt perpulchram mulierem, bene compositam, ac ornatam, quæ est monialis. Alij satagunt, vt te laudet coram Rege, aliquis ei suspectus, vt cogitans te eius esse amicum, ei te similem reputet. Quidam cum sciret se priuandum suo officio, ipsumque petiit pro illo, qui instabat vt eo priuaretur, multum eum laudando, & sic fuit caussa, vt non obtineret laudandoque impediuit (ac scilicet daretur similis, vel amico eius) quod non potuisset vituperando.

48 Audiui retere in Castella magnum illum concionatorem fratrem Franciscum de Mendanio Nauarrum mihi obseruandissimum patrem, ac dominum, tempore, quo fuit Prior ... S. ... Salmanticæ, ... valde familiarem ac condiscipulum in artibus ... bus, fuisse laudatum coram Imperatore, qui eius concionibus vehementer oblectabatur, tanquam virum futurum fructuosissimum inter gentes, & sic alteri ... sunt, vt ... fama in Hispania non cresceret. & vt loco episcopatus Castellæ illum Nicaraquæ ei contulerit, quæ est in noua Hispania, seu vt post collarum istum, cum eum alio non permutarit, ac sic per mare nauigans, cum nondum ... illum peruenisset, neque ad portum, peruenerit ad id, quod omnes speramus, & procuramus. Ne quoque, ... opponeret primæ cathedræ Salmanticæ commendabant competitores, eorumque agentes pro appositissimo omnium ad cathedram Decretorum, vt illam e non remouerent, quibus artibus mihi multum obstare, sic non adeo, vt mihi impedimento fuerit quin ... totum suffragiorum mihi afferret, idque Dei gratia ac dominorum scholarium, qui semper & vbique de me bene meretur, & meriti sunt.

Addo, quod adhuc laudare te, vt magnum Christianum, interdum est detractio, vt si de hoc te laudet ... pro tuo malo ante Turcas. Secundum Adrianum, *a* & ea tentatione fiante Regem, vel Dominum te laudare ne ... bonis daret valde honorificum, & non iudicis, ob timorem, quod eis non complaceres contra ius, quod alicubi factum est.

a quodlib. 11. litera E.

49 Modum hunc diabolicum maledicendi benedicendo, & vituperandi laudando dicit Polybius ortum fuisse in aulis Principum, & ibi alitur, & requiescit ad libitum.

50 Vidi quoque, ac legi alium modum, scilicet contradicere obloquenti, & absentem defendere arte tam callida, vt alter indignatus clarius obloquatur, & multo plura, quàm sine ea contradictione dixisset.

Nonum Corollarium.

51 NOnum est, quod quanquam commemorare referre mala aliena, non tamen affirmando, vt dicendo, (Hoc mihi dixerunt, hoc audiui) non sit detractio, saltem mortalis, vt inferius dicetur, est tamen tribus in casibus. Primus, si aliquid addit, vt credatur. Secundus, si id diceretur mala intentione, & Tertius si suspicaretur, vel meritò suspicari deberet attenta persona relatoris & eius audientium credendum fore relatum, fere ac si ... affirmatum per ea, quæ dicta sunt in corollario 2. & ... quod sentit Scotus, *b* & clarius Adrianus. *c*

b In 4. d. 16. q. 4. art. 1
c quodlib. 11. sub litera G.

Ratio autem est in promptu, quoniam in his tribus casibus, vel habet propositum infamandi, vel ... vel exponit se magno periculo, vt sequatur infamia, nec iam est nuda relatio, imo vestita mala intentione vel au- E thoritate tacita, seu expressa, vt perspicuum est.

Decimum Corollarium.

52 DEcimum Corollarium est, vere detractores eos, qui referunt, non affirmãdo, mala aliena, quamuis dicant ea se nescire, neque posse credere, si suæ relationi addant esse verum, non prodire fumum, vbi non adsit ignis, vel Aristotelem dicere, vt *d*: Quam populi celebrant, omnino fama perire.

d Ethic. 7. c. 13.

Nulla potest, vel alia huiusmodi quæ sunt argumenta persuasiua simplicium audientium, ac etiam interdum sapientium, & consequenter magis roborant quod dicunt, quàm extenuent.

Quid vero dicemus de iis, qui in suo cubiculo, seu cella dicunt, aut scribunt, Tali fecit tale, vel tale malum, ac postea referunt, & ... alij, quod id audierunt, vel scripta viderunt? nisi quod ... Psalmista. *e* Qui plantauit autem non audiet, aut qui finxit oculum non considerat? Cur fallimini existimãtes vos proximo fallere Deum.

e Psalm. 93.

Vndecimum Corollarium.

53 VNdecimum est, detractorem esse qui affirmat me furatum viginti aut triginta ducatos, si non furatus sum nisi quinque, vel me dedisse mulieris ictus, si vnum tantum dedi, quoniam amplificat verum ...

qui est secundus modus detrahendi, vt dictum est in sexto Corollario.

Est autem aduertendum, quod licet S. Thomas & alij Doctores loquantur de solo augmento peccati, non propterea sentiunt non [illegible] idem dicendum de illo, qui auget aliud malum, [illegible] defectum, seu accidentalem, nempe si de vno, qui parum videt, aut audit, [illegible] eum esse cæcum, vel surdum, [illegible] claudo, qui [illegible] se mouet [illegible] aulicos, & alios, qui [illegible] disputando, & ignorantes [illegible] Christianos, abutuntur am plificationibus & hyperbolis [illegible] Cicero [illegible] Tum de homine, qui cum eis non [illegible] est hu[illegible] quæ ipsis debita videntur dicunt.

Est alter lucifer in superbia, de alio, qui aliquid contra eos malitiose agit, inquiunt, est venenosus anguis [illegible] diabolus.

Tum de eo, qui non largitur, vel non expendit quantum ipsis [illegible] oportere, aiunt.

Est sordidus, vir [illegible] & magnus auarus. De eo vero, quem viderunt alloquentem, [illegible] medice aliquam mulierem, statim dicunt esse suum amicum, vel suam amicam.

Tum de eo, quem conspexerunt ludere, confabulari cum alijs, recreare se vel in aliquo suspecto loco consistere dicunt.

Est continuus lusor, nunquam studet, nunquam à ludo di[illegible]. Ac eum, qui aliquid dicit, quod in vno sensu satis apto [illegible] Catholicum, [illegible] vel non, appellant hæreticum, atque Lutheranum etiam si de [illegible] Catholico. Tum vt [illegible] Ecclesiasticum [illegible] Monachum, vel Monachum aliquid [illegible] dicunt.

[illegible] ecclesiastici [illegible] taxando centum, [illegible] propter vitium [illegible] taxando ordinem, [illegible] absque periculo excommunicationis sup[illegible] relatæ.

Duodecimum Corollarium.

54 DVodecimum, quod [illegible] putantes se non peccare, si tibi pandant delictum, quod secreto fieri viderunt ab homine bonæ existimationis, & [illegible].

Ne putes me id imponere, sed [illegible] per hoc, & illud, quod [illegible] vidi dum fieret, vel audiui dicentem. Talis secreto [illegible] se vidisse. Vt enim sit detractio, non est necesse [illegible] ferre testimonium, sed [illegible] [illegible] tenuare, seu actu auferre famam alicuius contra ius, [illegible] est per [illegible]. Omnes quoque Doctores [illegible] propalare malum secretum, [illegible] esse detractionem, vt supra dictum extat Corollario 6. nu. 44. & in hac eadem conclusione.

Decimumtertium Corollarium.

SVMMARIVM.

55 *Murmuratio [illegible] dicere opera per se bona fieri mala intentione.*

55 *[illegible] detractio [illegible] damnationem æternam.* [illegible]

56 *Murmurat qui tacet virtutes alienas, quas scit, si propter bonum illius interrogetur.*

57 *Murmuratores sunt componentes fabulas, & pasquillos, vel libellos infamatorios, atque qui hos scribunt schedulas, vel publicant.*

58 *Murmuratio [illegible] detractio est aliquando iniuria.*

58 *Peccatum [illegible] materia aliorum ad quæ ordinatur, & vna virtus materia aliarum.*

58 *Circumstantia omnis [illegible] peccatum vnius speciei in aliam est [illegible] confitenda.*

59 *Murmurare, susurrare, maledicere, & irridere diuersa aliquando [illegible] vntur.*

60 *Murmurat [illegible] quæ non sunt peccata & quandoque reuelat [illegible] virtutes.*

61 *Murmurare est interdum de Christiano dicere, quod est Christianus.*

62 *Fama quid secundum Bernardum, & quid secundum Callistratum.*

63 *Fama quid secundum Doctores recentiores.*

64 *Fama multis modis sumitur in iure.*

65 *Fama quid secundum Bartholum.*

65 *Fama quid secundum Aut[illegible]*

66 *Murmuratio aliquando est dicere de corrupta, quod est virgo, & de Christiano quod non est Maurus, & de nobili, quod non est rusticus.*

67 *Murmuratio est aliquando reuelare virtutes, & amplificare paruum, & diminuere magnum in bruto, & insensibili[illegible].*

55 DEcimumtertium, esse detractores, qui de vno [illegible] eleemosynas, & eunte ad stationes quando [illegible] indulgentias, frequentare ecclesias, audit [illegible] vesperas [illegible] Missam etiam festis [illegible] ieiunat, [illegible] officium, & se flagellat magis quam cæteri, dicunt [illegible] ob vanam gloriam, & hypocrisim, ac [illegible] hominibus.

Quoniam esto quod [illegible] aliquando peccent peccatum iudicij temerarij, [illegible] iudicis indicant, vt [illegible] S. Sixti, a non tamen propterea desinunt peccare peccatum detractionis, & etiam mortiferum, [illegible] cum proposito infamandi notabiliter [illegible] proximum, vt [illegible] S. Antoninus, b & ante ipsum S. Hieronymus c cum glossa & cap. sequenti, & ante vtrosque [illegible] Isaias. d Væ qui dicitis bonum, malum, & malum bonum, ponentes [illegible], & lucem tenebras, &c. In [illegible] quibus verbis Huguttius receptus per alios, dicit, e quod [illegible] Væ significat æternam damnationem, & consequenter peccatum mortale contra eum, de quo dicitur.

Similiter esse detractorem illum, qui audiens narrari Talis bene iudicat, bene gubernat communitatem sibi commissam, eleemosynarius est, & bonarum qualitatum, respondet.

Non cum bene cognoscis, parum intelligis de eius sententijs, ac processibus: Non es allocutus Monachos, Monachos, ciues, & studentes, quibus præest: quoniam hoc est velle damnificare, seu [illegible] damnificare famam alienam directe, vel indirecte, [illegible] enim erat quod narrabatur, vel saltem [illegible] esse falsum.

Decimumquartum Corollarium.

56 DEcimumquartum esse detractorem illum, qui [illegible] aliqui [illegible] de aliquo, si est eruditus, si est virtute pollens, si est bonarum qualitatum, vt ei conferant bonum officium, vel bonum beneficium, seu officiant [illegible], cum bene cognouerint suas literas, & virtutes, ac bonas qualitates, tacet: Quoniam vt ait S. Augustinus, f vterque reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit, quia & ille prodesse non vult, & ille nocere desiderat.

Decimumquintum Corollarium.

57 DEcimumquintum esse detractorem illum, qui componit fabulas, pasquillos, libellos, vel cantiones de delictis, & defectibus [illegible], & pariter, qui scribit schedulas, in quibus illa continentur, easque proijciunt in loca publica, vel [illegible], quæ legantur, & diuulgentur.

Similiter & [illegible] tales schedulas, & eas non lacerant, [illegible] reuelant, contra ea, quæ Pontifices Adrianus, & Gregorius præcipiunt, g & Imperatores statuerunt, h videlicet non solum peccare, & flagellandos esse de iure canonico, eos, qui talia agunt, verum etiam de iure ciuili qui tales schedulas scribunt, vel repertas publicant incurrere pœnam capitalem. Huius Corollarij ratio concludens est, quod qui in eo contenta agunt, damnare intendunt, vel damnant, seu occasionem valde probabilem præbent damnificandi famam hominis non [illegible] contra ius, quod sufficit, vt quis sit detractor, vt constat ex definitione, & ex primo, ac secundo Corollario.

a In c. si quis dixerit 11. q. 3.

b 2. par. tit. 8. cap. 4

c d ca. si quis dixerit.

d e 5 & cap. va q 11 q 3.

e In d. c. va qui.

f Ca. 1. de cri fals. & cap. quisquis 11. q. 3.

g Cap. 1. 2. & 3. 5. q. 1.

h l. 1. C. de fam. libell.

Detra-

Decimum sextum Corollarium.

58 Decimum sextum est, quod licet [illegible] face-re, & inhonorem [illegible] detrahere, secundum S. Thomam, a & omnes [illegible] & vt conuincitur definitione superius declarata, si tamen [illegible] inhonorarent, aut infamarent [illegible] voce [illegible] concubinarium, [illegible] ptimonibus etiam, non solum vt te inuitatam [illegible] rent, sed etiam vt audientes crederent [illegible] esse, detractio vera, ac formalis esset, ac [illegible] peccati diuersarum specierum, & generum in [illegible] contumeliæ, velinimicitiæ, detractionis, seu murmurationis, vt enim vnius vnius potest esse materia operandi aliam, id est, quia potest [illegible] abstinentiæ, hoc est [illegible] virtutis, quæ dicitur religio, conferendo ad sacrificium [illegible] Christo Iesu [illegible] sacrificium, secundum S. Thomam, b & quid eleemosyna, opus, [illegible] ad [illegible] peccatorum, quod est [illegible], sic etiam [illegible] vitium sæpe [illegible] & peccatum est materia [illegible] vt [illegible], & frangere te [illegible] ad peccandum [illegible] tribus, non sunt tantum [illegible] & gulæ, sed etiam luxuriæ, secundum S. Thomam per omnes receptum. c Pariter etiam locutio [illegible] ordinata ad te infamandum, præterquam quod [illegible] detractio.

Vnde sequitur, quod qui aliquid tale dixit, non satisfacit confitendo se dixisse talem [illegible] dixisse, nec satis est confitendo [illegible], vt [illegible] vel quod infamauit, sed confitendum est vtrumque voluisse agere, aut [illegible], per illam regulam in confessionibus tam necessariam, quàm vulgarem, quam alibus declaro alibi, d nempe quod omnis circumstantia, quæ mutat peccatum vnius speciei vel generis [illegible] vel addit [illegible] ad genus, necessariò est confitenda. Quod oblitione traditum sit, est reiterandum, vt ibi declaro.

Decimum septimum Corollarium.

59 Decimum septimum, quod licet alterius generis sint peccata irridendi, susurrandi & maledicendi quam detractio, vt declarat S. Thomas, e quia finis irrisoris est, vt confundatur irrisus, & finis maledicentis, vt malum illud ei eueniat, finis susurratoris dissordiam terere inter proximos: & detractoris infamandi, si tamen irrides, maledicis, vel susurras etiam ad infamandum, vltra quod incurris vitium, etiam nullud incidis, & præter id, quod tenearis confiteri, quod peccasti irridendo, susurrando vel maledicendo, opus est manifestare illam circumstantiam, & dicere, quod etiam vt infamares, illud fecisti, propter easdem rationes, propter quas proximo Corollario conclusimus, quod etiam si inhonorares, & quoniam inferre sit aliud peccatum, quam detractio: aliquando tamen diabolico modo in vnum coniungantur, quod prius solum valet.

Decimum octauum Corollarium.

60 Decimum octauum est, quod non solùm dicitur detractor, & murmurator qui reuelat peccata, sed adhuc qui [illegible] alios defectus naturales, vel accidentales, & præterea aliquando qui propalat virtutes. Definitio enim non continet quòd velit detractio, necesse est vt dicant de aliquo esse peccatorem, vel male viuere, sed satis est quod velint ei auferre, vel auferant famam, quæ ipsi iuxta suum statum in aliquo prodest. Dicit de Diuinis, [illegible], Aduocato, Medico, Chirurgo quod nihil [illegible] in sua facultate, de equite quod non [illegible] militarem, de mercatore, aromatario, sartore, fabro lignario, & aliis artificibus mechanicis, quod nihil sciunt, vel non quantum ipsi sciunt, detractor es malusque murmurator.

61 Dicit de Christiano, qui non cognoscitur pro tali, propterea cum non occidunt Mauri quod sit Christianus detractor est.

Tum si aliquando de vno aliquid affirmes, & de altero contrarium, contra [illegible] es murmurator. De paupere qui mendicat dicas, quod sit diues, cum non sit, de mercatore verò, qui viuit credita pecunia, dicas quod sit pauper, cum sit diues, contra vtrumque es detractor.

62 Contra istud tamen Corollarium facit, quod [illegible] istillæ dignitatum status, vita, & modus compositus, & in nullo diminuuntur, secundum glossam, [illegible] nardum. a

Et licet Iurisconsultus Callistratus per eum citatus, in aliquo [illegible] differat, quo loco, vita, dicit [illegible] & loco, in nullo diminutum sit, [illegible] autem [illegible] legum, aut minuitur, aut consumitur, vtrumque tamen sentit famam esse statum de [illegible] non [illegible]. Detractio ergo, & murmuratio [illegible] in [illegible] de alicuius vita. Confirmatur hoc, quod omnes septem modi infamandi, quos S. Thomas posuit, & etiam octauus, quem ego ex Scoto addidi, sunt de infamia causata ex peccato, omnesque Theologi antiqui & recentes communiter eidem sententiunt.

63 Sed & Gabriel etiam dicit. d Fama est bona opinio de bonitate vitæ, ac morum, atque idem sentit Maior, ac Almaynus. Confirmatur hæc, quia illud Ecclesiastici e (Melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ, & curam habe de bono nomine, quia plus permanebit tibi, quam mille thesauri, &c.) intelligitur de [illegible], Doctoresque in hac materia communiter loquuntur de fama, eam ita sumendo.

His tamen argumentis non obstantibus, nostrum Corollarium est verum, quod fundatur in definitione tam communi quam [illegible], ac in exemplis Corollarii præpositis, & magis in verbis S. Thomæ, f sibi per illa verba (præceptis suis, qui e proximo adhibentur in vita) præsupponit ibi latius Cardinalis Caietanus, & etiam Adrianus. g

64 Ad primum argumentum respondeo, quod hæc vox (Fama) in [illegible] multis significationibus. In [illegible] qui tractant de infamia, vt in eo modo, quo Bernardus & Callistratus eam definiunt, bene [illegible] nostra materia, quia ad committendam detractionem & murmurationem etiam mortalem sufficit [illegible] notare aliquem de peccato mortali, quod tamen non facit, vt quis perdat statum, eam dicto modo accipiendo, & velut infamis de iure vel de facto, vt singulariter annotarunt Adrianus, i & Iacobus tractatu, k vbi magis radicitus quam illus ante nos demonstraui, hanc statum morum necessariam esse ei, qui de beneficio prouideri debet.

65 Alio modo sumitur fama, vt definit Bartholus, l Fama, inquit, est communis opinio, vocis manifestatio, ex suspicione proueniens. Quemadmodum nec contemnere [illegible] vt [illegible], qui consideratione [illegible] quam [illegible], quem bene viuere [illegible] quam eum de quo [illegible] suspicio: & quando ad mortendum [illegible] peccatum, [illegible] aliquem coram toto populo vel maiori parte.

Tertio modo sumitur fama in hac materia secundum Adrianum in loco præcitato (pro existimatione habita, quam homo habet penes alium de præclaris virtutibus, vel doctrina & contra quam descriptionem facit, quod idem Adrianus, m fatetur esse detractorem illum, qui ante Imperatorem Turcarum commendaret aliquem, vt magnum Christianum, dans malum.

Tertium tamen [illegible] non auferre ei opinionem, quam Turca habebat de aliqua sua excellentia, facit etiam quod vt supra dixi, qui mendacio attribuit quod est diues, & ea ratione facit eum amittere suas eleemosynas, detractor est, non tamen aufert opinionem alicuius excellentiæ. Et quamuis isti argumento poterat aliquo modo responderi, ac etiam teneri posset non esse detractionem, nisi quando intuitu nota peccati, tum quod in his exemplis saltem indirectè imponitur macula veri peccati, seu quod pro tali eum habere [illegible], tum quod cum in aliis materiis auferatur fama, potest aduocari peccatum mendacii vel loquutionis perniciosæ, non autem detractionis, possent enim afferri etiam replicationes valde velut [illegible], quas breuitatis causa [illegible]. Quapropter plenior, solidiorque doctrina mihi videtur dicere,

a 2.2 q. 73. art. 1.
b 2.2 q. 85. art. 3.
c 1.2 q. 16. art. 6.
d In c. Consideret de pœnit. d. 5. & in Manual. c. 6.
e 2.2 q. 74. & 76.

a Cap. vestra [illegible] de [illegible] & [illegible]
c In 4. d. 15.
d In ead. d. 15 q. 18
e Eccles. 41.
f 2.2 q. 73. art. 2.
g In 4. de restitu. q. 2. & [illegible]
h Cap. de his [illegible]
i In illo quod [illegible]
k In c. si [illegible]
l [illegible]
m Eod. quod lib. 11.

dicere, quod fama in hac materia describi potest vt sit opinio habita de aliquo, vtilis ei ad aliquid, cui communis contraria non reclamat. Dixi (opinio) & non subiunxi vt Bartholus manifestata per vocem, quia non est necessarium. Sufficit enim vt me habeant pro sapiente, vel bono, vel diuite, vel paupere, ad hoc, vt qui de me contrarium dixerit causa infamandi, reputetur pro detractore, etiamsi de hoc [illegible] [illegible] non fuerint.

Non addidi (communis) quoniam sufficit hoc, vel ille, qui nihil vtilis futurum erat, nisi tu murmurasses, non conceperit de me talem opinionem, dummodo communiter non credatur contrarium, quam ob rem addidi in fine (cui contraria communis non repugnet) quod [illegible] existeret opinio, vel fama communis, non esset infamia; quae cum dicere conforme dicetur, vt postea disputabitur. [illegible] dixi vtilis ei, & non dixi proficua, quia [illegible] est vt si [illegible], honorifica, vel proficua, nam [illegible] vt si talem [illegible] tum me infamasti.

66 Turpe est [illegible] mulierem lapsam esse, & extrasse in publico concubinam. Si [illegible], & propterea volunt eam amici collocare in Monasterio Conuersarum, & tu vt impedias [illegible] illam [illegible], [illegible] possum [illegible], quae nunquam lapsa est, & hoc de causa non potest [illegible] ingredi, detractor es, quoniam aufers ei opinionem, quam de ea habebant, & ei vtilis erat ad aliquid. Infamia est Christiano esse Maurum, [illegible] me a Mauros sine aliqua mea culpa, habeor pro vno ipsorum, & propterea [illegible] me [illegible], neque [illegible], quia [illegible] re potero, & qui [illegible] me [illegible], me capiunt, vel carcerant detractor, & murmurator es.

Honorabile est esse nobili genere, filium Regis, vel magni Principis, & captiuus, & [illegible] pro plebeio, adeo vt pro decem ducatis redemptionem tibi offerant, si quis vt tibi officiat dixerit te esse Principem, vel dominum, detractor appellari potest.

67 Ex quo clare constat verum esse nostrum Corollarium. Hinc sequitur primo, aliquem detrahere reuelando peccata, alios reuelando virtutes, alios reuelando alia bona vel mala.

Secundo infertur esse aliquando detractionem extenuare, vel amplificare etiam ea quae sunt brutis vel aliis, quae sunt inanimata.

Extenuo falso pretium tui equi, [illegible] equarum, vaccarum, ouium, [illegible] possessionum, & redituum, ne te habeant pro tam diuite, neque tibi tantam fidem praebeant, tantum honorem, vel recreationem. Amplifico e contrario omnia supradicta, vt magis tibi inuideant, sum vere detractor.

Decimum nonum Corollarium.

S V M M A R I V M.

68 *Murmuratur contra eos, qui nequeunt murmurare, nec peccare.*

69 *Murmurare contra mortuos, & luctari cum laruis.*

70 *Argumentum a sufficienti partium enumeratione, non est, valet [illegible] enumeratio.*

71 *Murmurare de aliquo [illegible], quae fecit, ante quam sanctus esset, non videtur blasphemia, nisi peruenit ad extenuandam sanctitatem, quam nunc habet.*

72 *Non blasphemant dicentes [illegible] esse in peccatu certum vt Hieronymum & Magdalenam, etiam si sit [illegible].*

73 *S. Ioannes Baptista, vel Euangelista, vter eorum sit maior cum periculo iudicatur.*

74 *S. Ioannes Euangelista, & S. Petrus vter eorum sit Maior, magisue dilectus iudicare praesumptuosum est.*

75 *Infamare cum [illegible] [illegible] detrahere.*

76 *Murmuratio & detractio, communiter est peccatum mortale.*

77 *Peccatum mortiferum est communiter omne id quod contra ius agens etiam si sit humanum.*

78 *Murmuratio est contra septimum vel octauum praeceptum Decalogi.*

79 *Murmuratio in multis casibus est peccatum veniale, vt cum laeditur [illegible] intenditur, nisi parum.*

8[illegible] *Peccatum mortale [illegible] opus de suo genere non est plus quam veniale, si sit paruum.*

80 *Peccatum veniale est parua iniustitia, parua vindicta.*

81 *Excommunicatus non est qui leuiter vulnerat clericum etiam ad se [illegible] sine intentione cum plus vulnerandi.*

82 *Excommunicatio maior lata à iure non incurritur sine peccato mortali.*

83 *Parua furta, & de re parua non transgrediuntur peccatum veniale.*

84 *Excommunicatio per generalem monitionem in scriptis lata non ligat nisi per mortale.*

85 *Differentiae multae sunt inter excommunicationes latas à iure, & latas ab homine.*

86 *Absoluere qui potest ab excommunicatione lata à iure potest, & a lata ab homine generaliter.*

87 *Murmuratio subreptitia [illegible] deliberatione non est plus quam venialis.*

88 *Peccatum cum est mortale ex suo genere aliquod opus, fit veniale tantum ex [illegible] sufficientis [illegible].*

89 *[illegible] tristitia [illegible] spiritualem, & si ex suo genere sit mortalis, cum ex [illegible] deliberatione oritur, est tamen venialis cum sine deliberatione in nobis oritur.*

90 *[illegible] appetitus [illegible] conceptus ratione non aduertente nec deliberante est tantum venialis.*

91 *Maledictio subreptitia, & sine deliberatione rationis non est plusquam venialis.*

92 *Haeresis subreptitia, quae sine sufficienti deliberatione oritur, non est mortalis.*

93 *Scrupulus circa fidem contra voluntatem habentis est venialis.*

94 *Mortale peccatum non est vlla voluntas surreptitia, & sine deliberatione etiam in [illegible] fidei.*

95 *Damnum famae [illegible] quod fit.*

96 *Excommunicatio pro peccato tantum mentali, etiam si sit mortale non incurritur.*

68 DEcimum nostrum, est posse detractionem, & murmurationem committi contra eos, qui nequeuntes peccare, [illegible] contra [illegible] [illegible], contra mente captos, stultos, vel furiosos, vel contra defunctos.

Primo quoniam [illegible] & si nequeant inferre iniuriam, eam tamen pati possunt. a Tum quia detrahi potest contra aliquem non notando eum de peccato, per id quod in primo nostro Corollario diximus. Dicis de infante, vel stulto. Non est filius eius, de quo dicitur, est ex mala stirpe, vt cum vituperes in illo, in quo contraria opinio poterat ei vtilis esse, detractor es.

Tum quia licet mortui peccare nequeant, potuere tamen peccasse, ac propterea in illis omnino detractio locum habet, eoque abominabilior est, quo ipsi tanto se defendere nequeunt.

69 Hanc appellant aliqui detractionem laruatem, ac dicunt [illegible] dici adagium (luctantur cum laruis) & Aristoteles in sua Rhetorica refert Platonem aequasse illos canibus, qui mordent petras in ipsos iactas, & non accedunt ad eas iacientes. Contra [illegible] potest obiici haec difficultas, nam aut mortuus est saluus, aut damnatus, si saluus, eius detractio videtur blasphemia, de quo diximus in definitione [illegible] decimo octauo, si est damnatus, [illegible] in ipsum cadere posse videtur, quia [illegible] eius est, plusquam daemon, secundum S. Thomam b.

Ad hoc respondeo potest primo posse fieri, vt defunctus neque sit saluus, neque damnatus, & quod adhuc maneat in purgatorio c & proinde in argumento non enumerantur omnes partes necessariae ad concludendum, cuius consequens est non bene fuisse formatum.

70 Argumentum enim quod fundatur in partium enumeratione, non valet, si earum enumeratio minus est sufficiens d.

Secundo, quod non sufficit aliquem existere in paradiso, vt detractio eius dicatur blasphemia, si adhuc non est canonisatus, vel pro tali receptus.

a l. illud. ff. de minor. infortia. & q. 1. illud

b 2. 2. q. 23. art. 2.

c Ca. tempus. 13. q. 2

d Tex. cum glos. in princ. de obligat. quae ex quasi contra nascit.

71 Tertio, quod detrahere contra Sanctū de rebus, quas [illegible] fecit antequam talis esset, non videtur blasphemia. Ratio enim quia detractio Sancti transit in blasphemiam [illegible] est, omnia quæ pertinent ad Sanctos quatenus tales, referri ad Deum, & quicunq; illis iniuriam facit, Deo ipsi eam [illegible], iuxta Cardinalem Caietanum. *a*

72 Quod [illegible] fecit Sanctus [illegible] Sanctus esset, non [illegible] in Deum.

Vnde [illegible] eos, qui asserunt S.Hieronymū lapsum in peccatum carnis, non esse blasphemos, licet [illegible] [illegible] enim [illegible] ratione, [illegible] detractio [illegible] quod quoad me solhe [illegible] habeam ad eos [illegible].

Sequitur [illegible] posito verum esse opinionem S.[illegible] aliquos recentiores [illegible] Magdalenam [illegible] Lazari & Marthæ, [illegible] in finibus [illegible] Mariæ Magdalenæ [illegible] commorans [illegible] opinio, [illegible] nempe fuisse vnam [illegible] non diceret [illegible], licet [illegible] habere [illegible] excusare [illegible] peccato detractionis, [illegible] mea sententia validam [illegible].

Sequitur tertio, eum qui [illegible] aliquo Sancto antequam talis esset, perpetrata, [illegible] ad diminutionem [illegible] habet peccare [illegible] peccatum blasphemiæ. [illegible] non [illegible], [illegible] habet sed [illegible] Dei [illegible] sit [illegible].

73 Sequitur quarto, [illegible] colloquia Monachorum, & Monialium, in quibus [illegible] Ioannem Baptistam [illegible] Euangelistam [illegible] [illegible] [illegible] Præterea [illegible] cum Apostolos [illegible] dosq; [illegible] humanis [illegible] pelagis [illegible] sapientiæ [illegible]. *b*

74 [illegible] dijudicare, vter eorum [illegible] gloriosior [illegible] Apostolorum S.Petrus, vel S.Ioannes fuerit [illegible], ac magis dilectus.

Vigesimum Corollarium.

75 Vigesimum est, quod [illegible] infamare dicitur [illegible] detractor [illegible] detractor, Detrahere enim [illegible], & [illegible] auferre, & [illegible] auferre [illegible] auferat.

[illegible] autem, [illegible] non semper [illegible] quo [illegible] rerum augeat, vt dictum est, semper tamen aufert, vel [illegible] fama, [illegible] opinione, quæ ad aliquid [illegible] est ei, [illegible] iuxta id quod habetur supra. *d*

Vigesimum primum Corollarium.

76 Vigesimum primum est, quod omnis detractio communiter, & regulariter est peccatum mortiferum.

Primo propter decem fundamenta, super quibus fundatur [illegible] hanc sextam conclusionem.

[illegible] quia omnis detractio est contra [illegible], & [illegible] capite de [illegible] supradicto, & [illegible] omne [illegible] est peccatum mortiferum, vt definit S.Thomas. *a e*

77 Secundo [illegible] quod contra ius sit, pro peccato mortali habet ius humanū, modo sit præceptiuum [illegible] & Thomam, *g* & ibi Cardinalem, [illegible] Gabrielem, [illegible] & [illegible] Antoninū, [illegible] quicquid [illegible] Gerson, [illegible] quos [illegible] multi Catholici, præsertim Iodocus Clichtoueus. *m*

Dixi (regulariter, & communiter, quia multoties non est plusquam peccatum veniale, vt [illegible] declarabitur, [illegible] glossam 1. & singularem, eius, quæ hanc conclusionem maxime ampliat, & vt admodum subtiliter id tangit Cardinalis Caietanus. *b*

78 Tertium quod probat istud corollarium est, quod detrahere non tantum est contra legem [illegible], sed etiā contra diuinam, contra scilicet [illegible] præceptum, quod prohibet furtum, [illegible] aliquos [illegible] octauum quod prohibet falsum testimoniū, [illegible] alios, e quibus est S.Thomas. *a* [illegible] Corollarium maxime procedit in detractione formali, quæ [illegible] cum proposito, & intentione infamandi, de qua loquitur [illegible] in Corollario quarto, in [illegible] tamen [illegible] locum non habet.

79 Primus [illegible] intentio fuit parum lædendi famam, & non se [illegible] parum, vel satis paruum, nec data est sufficiens causa ad magnum.

80 Probatur hoc per illum particularem, & singularem regulam conscientiæ, quæ habet [illegible] quod de [illegible] est peccatum mortale, non [illegible] veniale, quando est paruum, & [illegible] ad [illegible] quantitatem, quam ponit S.Thomas ab [illegible] *d* & [illegible] loquens de ira, [illegible] hoc ponderare verba illa S.Augustini, *f* quæ [illegible] id probant. Quoties pauperem [illegible] petentem exasperat, & [illegible] plus [illegible] proximum, aut vxorem, aut filium, aut seruum exasperauit, quam oportet, in [illegible] enim doctissimus vir dicit esse peccatum veniale asperè [illegible] re [illegible] importune, aut [illegible] filium, aut famulū, [illegible]. Nam male [illegible] mortale est, [illegible] præceptum. Ex his sequitur primo, bene [illegible] S. Thomam [illegible] dicendo, quod si ob [illegible] debet [illegible] paruam iniuriam, si [illegible] diceret non peccare [illegible] taliter, & *h* dicit paruam iniuriam [illegible].

81 Secundo [illegible] quod si [illegible] respondi, [illegible] quod [illegible] vel [illegible] aliquis [illegible] vel [illegible] quo ordine [illegible] aliquem [illegible] percuteret, vel [illegible] clericum, quod sæpe accidit [illegible] ad [illegible] vindicaret, non habens intentionem [illegible] damnum, neq; [illegible] non [illegible] esset [illegible] quia non peccaret [illegible] per [illegible] excommunicationem.

82 Nullam [illegible] excommunicationem [illegible] singulare conclusione [illegible] resoluit Paludanus, [illegible] hoc [illegible] generaliter [illegible] & sequutus est Adrianus, *l* & [illegible] probatur in Concilio Meldensi, *l* [illegible] ex prenditur.

83 Tertio [illegible] paruis furtis, & de [illegible] transgredi [illegible] veniale, [illegible] S.Thomam, *m* quem omnes sequuntur, in quibus est Adrianus. *n*

84 Quarto sequitur verum esse quod [illegible] dicere, [illegible] incurrere excommunicationem per generales [illegible] editas [illegible] furati [illegible] furtum non fuit [illegible] vt [illegible] perfecit [illegible], & modo eam quo factum fuit, pertingeret ad mortale, quamuis [illegible] ad quantitatem in [illegible] expressam.

Idem [illegible] quod superius dictum est de excommunicatione lata à iure, dicendum est de generali excommunicatione lata ab homine quod ad hoc propositum, quia eadem [illegible] in vtroque militat.

85 Licet [illegible] multæ [illegible] ponantur [illegible] excommunicationes latas à iure, & latas ab homine. *o*

86 Facit ad hoc determinatio [illegible] Ioannes d. l. nolo, videlicet quod [illegible] excommunicatione lata à iure, [illegible] per hominem generaliter.

87 Secundus casus, in quo detractio [illegible] ratio nō est peccatum mortale, est, quando [illegible], vel infamare, vel sufficientem [illegible] præbere est subreptionem, & sine sufficienti [illegible] ratione.

Marginal notes (left): a 2.2.q.13. art. sub fin. — 1.part.q.20 art.4. ad 3. — In 18. coroll. & 19 huius coroll. 18. — 2.2.q.60. art.4. — c. 2. ibi An [illegible] vlt. not [illegible] minor [illegible] obed. c. [illegible] constit. vbi [illegible] Felin & Dec. — 1.2.q.96. art.4. — In 4. d. 15. q. [illegible] & in [illegible] q. 16. [illegible] col. 10 [illegible] 4. d. 16. q. [illegible] — [illegible] part. tit. [illegible] c. 1. §.1 lib. de reg. [illegible] — [illegible] 13. circa [illegible] [illegible]

Marginal notes (right): a loc. qua in [illegible] de [illegible] 2. tomo tit. de [illegible] præcepto. — c 2.2.q.122. art.6. ad 2 — d 1.2.q.88. art.2. — e Matth. [illegible] — f Ca. [illegible] col. fin. 21. d. — g In d. q. 88. art.1. — h 2.2.q.60. art.4. — i In 4. d. 18. q. 1. art. 2. & 2. concl. — l In 4. de clauibus col. 8. — Nemo. 2. 11. q. 3 — m 2.2.q.30. art.4 — n q.66. art.6. — [illegible] quodlib. 6 — o c. à nobis 2. de sent. excō. 2. de consti. lib. 6. & c. Roman. de sent. excom. lib. 6. — p Cap. grauem 4. vers. Aduerte de præben.

88 Hæc est [illegible] altera causa, ob quam opus, quod de suo genere est peccatum mortale, remanet solum veniale, secundum communem opinionem, quam declarat S. Thomas. a

89 Dicere [illegible] de rebus [illegible] licet de sua natura, quia oritur ex de[illegible] [illegible] sit [illegible] quando tamen [illegible] in nobis producitur, [illegible] b

90 [illegible] non [illegible] neque [illegible] nec deliberante [illegible] circa eum.

91 Pro hac [illegible] ponderanda [illegible] verba S. Aug[illegible] [illegible] nos non [illegible] peccare [illegible] venialiter, [illegible] committere [illegible] [illegible] [illegible] genere sit mortale, [illegible] Apost[illegible] d [illegible] regnum Dei non possidebunt.

92 Ob hanc [illegible] transcendunt peccata venialia [illegible] quæ [illegible] fidē Catholicam, & [illegible] Scripturam interdum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] inhonestates subreptitias, quæ [illegible] deliberatione oriuntur non pertingere ad mortale.

93 [illegible] veruūt contra [illegible], quod est singulare re[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & consequenter in [illegible] bulla [illegible] excommunicationem Papalem, [illegible], & [illegible] die [illegible] D[illegible] Papæ [illegible].

94 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Catholicę. [illegible] generaliter, vt [illegible] est in [illegible].

95 [illegible] pro peccato [illegible] quod dicat quædam [illegible] [illegible] [illegible] Clementina [illegible] [illegible] 1. Co[illegible] [illegible] Corol[illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] causam, [illegible] non peccat mortaliter.

96 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ad [illegible] aut infa[illegible] [illegible] bonum [illegible] vel pecunia [illegible] [illegible] Card[illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] quid [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Petrus R[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esse multum parti.

a 1 2 q. 88 art 6 & 2 2. q. 35 art 3

b In 2. 2. q. 38 art 4.

c [illegible] num 2. d. col fin.

d Ad Galat 5 relatum in [illegible] d. c. [illegible]

e c. 1 de haret. [illegible] In 3 d [illegible] q. 4 col 3.

[illegible] Verb [illegible] [illegible] de haret. h De pœnit. d. 1

[illegible] 2. 2 q [illegible] art 2

[illegible] 14 q 6.

Vigesimum secundum Corollarium.

SVMMARIVM.

97 *Murmuratio ex sua natura non est [illegible] peccatorum etiam eorum, quæ contra proximum committuntur.*

97 *Peccata, quæ directe, & immediate contra Deum graviora, maiorum, [illegible], quam quæ contra proximum.*

98 *Peccatum [illegible] damno, [illegible] [illegible] ex maiori deor[illegible] [illegible] proximi, [illegible] fertum.*

99 *Damnum dicitur maius, vel minus, quo maius, aut minus bonum aufertur.*

[illegible] *A[illegible]rium & alia luxuriæ peccata [illegible] gravia, quia per se [illegible] contra gen[illegible] rationem humanam, per quam recipi[illegible] [illegible].*

[illegible] *Peccatum ex sua natura minus ob circumstantias sæpe fit maius.*

[illegible] *[illegible]um Dei ex sua natura [illegible] peccatis, est tamen aliquando minus propter circumstantias, & aliquando est [illegible].*

[illegible] *Murmuratio non est maximum peccatorum contra proximum, [illegible] [illegible] [illegible] etiam minus quam iniuria [illegible] contumelia, & quam [illegible]ratio.*

104 *Damnum in bono [illegible], & amicitia maius est, quam damnum famæ.*

[illegible] *Alexander Papa quomodo intellexit c. [illegible] 6. q. 1. summam iniquitatem esse detrahere.*

106 *Murmurator cur dicatur homicida.*

[illegible] *Murmurator, id est, blasphemus merito dicitur crucifixor Christi.*

108 *Murmuratio [illegible] susurratio [illegible] & [illegible] contra proximum sunt [illegible], commissa contra Deum, [illegible] blasphemia.*

109 *Detractio, [illegible] fit etiam in præsentia [illegible] [illegible].*

97 V[illegible] [illegible] est quod detractio, vel murmuratio, sua natura, & [illegible] licet sit magnum non tamen maius [illegible] peccatum. [illegible] & [illegible] directe sit contra [illegible] [illegible] contra Deum, vt non [illegible] a Peccata autem, [illegible] directe & immediate sunt contra Deum [illegible] [illegible] [illegible] quæ sunt immediate contra proximum, vt probat S. Thom. b [illegible] [illegible] & [illegible] S. Thomas [illegible] Peccatum [illegible], quod contra proximum committitur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] gendo de magnitudine, quæ ex eo quod est perniciosum [illegible] peccato de quo hic loquimur. f

98 Peccatum [illegible] permanet perniciosum bene potest esse [illegible] ipsius [illegible] quam aliud, quod est perniciosum, vt odium [illegible] [illegible] licet [illegible] vt probat S. Thom. & [illegible] est per alia multa [illegible] damnum in [illegible] proximo, [illegible] c.

99 Damnum [illegible] maius est quanto [illegible] bonum aufert, [illegible] h & tradit S. Thom[illegible] [illegible] speciebus bonorum, quæ habemus [illegible] animæ, corporis & externorum, vt bona [illegible] maiora [illegible] nec possunt vt [illegible] bona corporis, in quibus est vita, & [illegible] alia exteriora in quibus est fama cum diuitijs k [illegible] probat S. Thomas de [illegible] 4. conclusione principali, m [illegible] quando [illegible] per homicidium tol[illegible] iam acquisitam, & per adulterium impedire eius acquisitionem, ac [illegible] ad eam vt singulariter docet idem S. Thomas, n [illegible] doctissimo commentatore, & per detractionem [illegible] famam lædi, vt constat ex definitione de[illegible] non est maius omnibus peccatis, nec etiam illis, quæ [illegible] committuntur contra proximum, quod est contentum in nostro corollario.

a In coroll 8.

b 1. 2 q 72. art 4

c 1. 2 q. 73. art 3

[illegible] 2. 2 q. 73. art 3.

e [illegible] quantitat. de homic

f quantitat. de pœn d 1. &

[illegible] Aut facta. ff de pœn.

[illegible] 2. 2. q. 34 art 4.

h § [illegible] ff de pœn.

i 1 2 q. 73. art 3.

k L. in [illegible]

l [illegible] ff de pœn

m 1. 2. q 2. art 3.

m Num 16. & seq.

n 2. 2. q. 73. art 3.

100 Obiter

100 Obitet autem colligere debemus [illegible] latentem, propter quam adulterium, & peccata [illegible] sunt grauia quia scilicet perficiunt contra generationem [illegible] humanam, per quam recipimus vitam. Quam rationem multum commendauit Cardinalis Caietanus, *a* [illegible] multum dilatauit peccata, quæ ipse ac S. Thomas docuerunt, *b* licet aliquid [illegible] contra illas sine peccato possit.

101 Nunc addidi [illegible] ne causa totius huic corollario, verba [illegible] natura & genere quoniam alia est [illegible] peccati, quam [illegible] natura, & genere secum trahit, & alia quæ accidentaliter illi adiecit ob circumstantias personæ, loci, temporis, & [illegible], vt docet S. Thomas. *c* Vnde [illegible], quod [illegible] peccatum, quod est [illegible] alio sua natura, & genere, est [illegible] accidentaliter. Odium Dei maximum peccatorum est suo genere, vt probat S. Thomas, [illegible] circumstantias [illegible] sæpius definit in peccatum veniale [illegible] subreptitium, vt dictum est [illegible]. Ita [illegible] ornare [illegible] mundi in pretio, & valore, quem habet suo genere & natura. [illegible] circumstantia quantitatis, [illegible] possit [illegible] pluribus quod aurum ab eo [illegible], vt videmus [illegible] non vendi [illegible] tali persone, tali loco, tali tempore imposita possit excedere vnum, ac centum homicidia.

Vigesimum tertium Corollarium.

102 Vigesimum tertium est, quod detractio ex suo genere [illegible] omnibus peccatis, quæ committuntur [illegible] contra proximum. Contumelia enim seu iniuria, qua [illegible] coram inhonoratur, quod est [illegible] alterius [illegible], vt dictum est in definitione, & consistit in verbis, [illegible] per quam diminuitur familiaritas, quam [illegible] cum alio habet, & est [illegible] alterius [illegible] in verbis, sunt maiora quam detractio, vt docet S. Thomas. *d*

103 Eadem ergo ratione, [illegible] corollario præcedente concluditur detractionem esse [illegible] peccatum quam homicidium, & adulterium, quoniam [illegible] damnum est ex suo genere contumelia, quæ te [illegible] præsentia afficio, & maius damnum amicitiæ, quæ [illegible] susurratione, quam damnum famæ quamuis ob circumstantias interdum damnum famæ sit maius, quam contumeliæ, & inimicitiæ. Quapropter multæ [illegible] actiones, ac detractiones maiores sunt quam contumelia, & susurratio, non tamen ex suo genere & origine, sed ob circumstantias.

Vigesimum quartum Corollarium.

104 Vigesimum quartum est, quod id, quod Alexander Papa dicit, Summa iniquitas est detrahere, est intelligendum [illegible] iniquitatibus, quæ contra Deum immediate perpetrantur, vt probatur supra. *h* Postpositis [illegible] iniquitatibus, quæ perdunt animam, & corpus hominis, vel amicitiam proximi, vt probatur in corollario præcedente, adeo quod Alexander intendit dicere [illegible] esse supremam iniquitatem inter iniquitates, quibus damnificatur proximus in bonis Fortunæ exterioribus, excepto bono honoris ac amicitiæ, quæ sunt alia bona ab his distincta, differentia bona, & præstantiora quam bona famæ, vt probat S. Thom. *i* & Cardinalis S. Sixti, *k* Ex quibus ego latius, quam vterque Salmanticæ id declamabam.

Vigesimum quintum Corollarium.

105 Vigesimum quintum est, quod illud Ioannis, *l* citatum per Alexan. Papam videlicet omnis, qui detrahit fratri, homicida est, quod etiam dixit S. Clemens, *m* intelligendum est cum glossa, nempe quod murmurans est homicida, & murmuratio homicidium occasionaliter, quia præbet occasionem ad illud, vt declarat S. Thomas. *n* vel quia perimit hominem fama, qua viuit in alienis animis, secundum Alexandrum de Hales. *o* Non tantum intelligendum de homicida, vel homicidio vero, quia murmuratio non [illegible] vitam, vt *p* probatum est, velut [illegible] Cardinalem declaraui super illo dicto S. Clementis, cum Salmanticæ in lectione ordinaria Decreti, quam hic in extraordinaria eiusdem in primo anno.

Vigesimum sextum Corollarium.

106 Vigesimum sextum est, quod illa glossa, *a* quam allegauimus in 7. fundamento huius 6. conclusionis num. 9. quæ videbatur æquare detractores crucifixoribus Redemptoris, non est intelligenda, vt ibi notaui, de simplicibus detractoribus & murmuratoribus, sed detrahentibus, & murmurantibus de Christo & qui consequenter sunt blasphemi. Omnis enim murmuratio & detractio, quæ fit contra Deum, siue que Sanctos est blasphemia, non autem simplex detractio, vt notauimus in definitione, & magis explicauimus in corol. 9.

107 Et licet diximus [illegible] origine, & genere ipsa quinque vitia iniustitiæ verbalis, quando admittuntur cōtra proximos (vnius enim [illegible] est contumelia, vel iniuria, & alterius detractio seu murmuratio, ac alterius, susurratio, seu dissidij inductio, tum alterius derisio, & illusio, atque alterius maledictio, seu imprecatio maledictionis, quando tamē committuntur contra Deum supremum, vel eius Sanctos, omnia sunt vnius generis, [illegible] blasphemiæ, vt subtiliter adnotauit Caietanus. *b* Verum ea [illegible] illos, *c* iuxta translationem qua [illegible], non habet: Pro eo vt me diligerent, detrahebant [illegible] pro amore meo impedi[illegible], vt non [illegible], & [illegible] officio meo [illegible] quilibet videre potest in expositione mirabili, quam super psalterium composuit.

Vigesimum septimum Corollarium.

108 Vigesimum septimum est, non esse omnino veras [illegible] differentias, quas inter detractionem vel murmurationem, & contumeliam seu iniuriam ponit S. Thom. *d* videlicet quod contumelia fit in præsentia, & personam aufert honorem, [illegible] murmuratio fit in absentia, & [illegible] famam [illegible], non honorem, sed famam. Quoniam [illegible] Caietanus, & S. Antoninus, *e* & [illegible] multi, [illegible] procul dubio sit valde [illegible] falsa. Vt enim in detractione [illegible], detractor est qui [illegible] ad faciem inhonorat aliquem, vel [illegible] omnes. Detractor etiam est qui se ipsum [illegible], secundum omnes, & nemo est, qui hoc non dicat coram fieri. Quapropter [illegible] dicendum S. Thom. posuisse illas differentias, intelligendo quod secundum semper & primum vt plurimum, ac communiter inter illa duo vitia inuenitur.

Vigesimum octauum Corollarium.

SVMMARIVM.

109 *Murmurat qui [illegible] malum [illegible] & aliquando [illegible].*
110 *Murmuratio est quæ diminuit famam, etiam, si non murmurat [illegible].*
111 *Peccatum est semper dicere mala aliena vel propria contra [illegible], & si non semper sit murmuratio, nec semper quæ est [illegible] mortalis.*
112 *Peccatum veniale est communiter reuelare in confessione personam cum qua [illegible] peccauit sine mala intentione.*
112 *[illegible] est [illegible] peritos reuelare personam quæ relinquit [illegible] [illegible] incapaci, [illegible] fiat.*
113 *[illegible] coram vno erit mortale, & coram [illegible] veniale.*
114 *Murmuratio de malo paruo, venialis est.*
115 *[illegible] S. Augustini.*
117 *Murmurationem de peccatis venialibus [illegible] venialem [illegible].*
117 *Murmuratio quod quis sit superbus, [illegible], venialis est secundum [illegible] quod [illegible].*
118 *Murmuratio verborum generalium quæ comprehendunt tam venialia, quam mortalia, venialis est [illegible] aliquos [illegible].*
119 *[illegible] proprie, comprehendit omnes suas species, quamuis vna sit maior altera.*
120 *Murmuratio mortalis, & venialis in quo sunt æquales, & in quo differunt.*

109 Vigesi-

a 2.2 q. 73. art. 3. q. 73. art. 3.
b [illegible]
c 2.2 q. 73. art. 3 & 2. & 2.2. q. 73 præcipue art. 7
d 2.2 q. 34. art. 2.
In corollario præcedenti.
d 2.2 q. 73. art. 3.
g Cap. sum. 24. q. 1.
h In corol. 22
i 2.2 q. 73. art 3.
k In illo cap. summa.
l Ioan. 6. 3.
m In c. homicidiorum. de [illegible] d. 1.
n 2.2 q. 73. [illegible]
o 2 part. q. [illegible]
a Psal. 108.
b 2.2 q. 13. art. 1 sub fin.
c Psal. 108.
d 2.2. q. 73. art. 1.
e 2. part. tit. 9. c. 4. [illegible]

109 Vigesimum octauum, quod sufficit, vt maledicere, & murmurare sit detractio, detegere malum vni soli. Hæc est determinatio singularis S. Thomæ, *a* in illis verbis. Qui enim vni soli aliquid malum de absente dicat, corrumpit famam eius, non in toto, sed in parte. Et quanquam S. Thomas id non ita sic probari poterat. Primo, quia quicquid illegitime dicatur vno vice cadit damnum famæ alicuius, detractor est, sed non solum, & verissimum, etiam si non fiat, vt constat ex definitione, & primo corollario. Potest autem aliquis coram aliis solis dicere aliquid de vno tertio, cum intentione eum infamandi, vt quotidie cernimus. Secundo quia potest fieri vt detrahens obloquatur sine intentione infamandi coram vno tantum, & quod magis infamiam reddat, quam si idem dixisset coram aliis centum, vel si de Petro dicat, vel de Episcopis de me coram D.N. Rege solo, vel coram eius filio Principe, seu alio, siue Prælato, vel Domino, a quo solo ego spectabam mihi succursum, *b* quam si id dixisses coram aliis multis, & tum detractor ergo etiam eris cum dixeris coram vno.

a 2. 2. q. 73. art 1. ad 2.

b Arg. l. illud. ad leg. Aquil. & c. 2 de transact. pra lat vel. erit argu. A. b. mult. in g. C de sacr. sanct. eccles. & cle. Dominum de rel. g. & venerat. sanct. c. In l. de minore § plurimum ff. de q. *d* In illo vers. ad 2.

110 Contra istud corollarium tamen sunt nonnullæ difficultates. Prima, quod qui coram vno tantum detegit mea mala cum debita cautione, vt non detegantur aliis, non corrumpit communem opinionem, quæ de me habetur, nec consequenter meam famam, fama enim est opinio ab omnibus, vel maiori parte concepta, secundum Bartholum communiter receptum. *c* Secundo, quod Cardinalis Caietanus, sic ponderatione verborum S. Thomæ, *d* dicit non esse, quæ detur vni cum debita cautione, vt non detur alteri non produceret infamiam, modo id vere non quod necessarium est. Tertio, quod parum aut nihil minuatur mea fama, etiam si vnus quispiam de me malam habeat opinionem, si bonam communiter omnes habeant. ergo vel non sit peccatum, vel tantum veniale, si de me malum dicatur vni, per ea, quæ latius determinata sunt supra. *e*

e In coroll. 21.

Ad primam respondeo, cum qui mea mala vni tantum detegit cum debita cautione, vt non detegantur aliis, non corrumpere bonam opinionem communem, quæ de me habetur, ita vt faciat producere malam opinionem communem in contrariam, nec ita vt desinat esse communis opinio illa, quam de me alii habebant. Sed neque hoc opus esse, vt quis sit detractor, quoniam id sufficit bonam opinionem de me conceptam corrumpi, vel quod inde ducitur corrumpi etiam aliquo. Et maxime ea meo iudicio saltem est bonam opinionem, quam vnus solus de me habet, corrumpi coram ipso tantum eo tantum, ius, per ea, quæ dicta sunt supra *f* declarando, quid significet istud nomen fama positum in nostra definitione. Ad secundam nego Caietanum dicere non esse detractionem reuelationem vni secretorum vni tantum, vni soli commissam, & si fateatur eum dicere, producit non indui infamiam. Ad inducendam enim infamiam non sufficit vnum aut duos, nec etiam plures id scire, licet de vno dicatur, id nesciunt, iuxta Bartholum *g* communiter receptum quod vt fiat detractio, necesse est, vt ego infamiam, quia talis meam famam lædi. Quod in detractione non est positum, detrahere est famam auferre, sed velle eam lædere, vel lædere ipsa.

f In coroll. 12.

g c. inquisitionis § quæ sufficiat ad cens.

Ad tertiam, confiteor multoties parum, aut nihil lædi meam famam eo quod tu detegas aliquod meum malum coram vno tantum, & consequenter fateor, quod tunc non erit peccatum detractionis, saltem non mortale, sed illud non est contra hoc corollarium quod continet sufficere, vt sit detractio maledicere vt detegatur malum coram vno solo, modo alia necessaria concurrant, sicut etiam nec sufficere illud propalare coram multis, si cætera, quæ ad detractionem sufficientiam non concurrerent, vt notabitur in sequenti corollario.

Vigesimum nonum Corollarium.

110 Vigesimum nonum, quod dicere mala propria, vel aliena contraria, etiam si non dicantur nisi vni soli, semper est peccatum, licet non semper sit detractio, neque semper cum est detractio, sit mortale. Primò, quia etiam quælibet oblocutio coram multis de malis propriis, vel alicuius contrariis, semper est peccatum. Si enim non talis esset, non foret contra ius, *a* licet nõ sit semper detractio, quia non semper qui obloquitur, vult lædere, vel lædit, aut exponit se periculo probabili lædendi famam alterius. Exemplum sit in eo qui otiose, vel leuiter dicit mala in conuiuio proprio, vel alienis illi, qui ea retinere tenet sine aliqua maligna intentione. Secundo, quia sæpissime contingit detegi mala vera secreto, vni vel alteri contra ordinem correctionis, cum intentione lædendi sed parum, ac sine magno damno seu sine intentione lædendi, & cum paruo damno famæ. In hoc casu illa oblocutio erit detractio, non tamen mortalis, per allegata supra. *b*

a C. qui peccat. 23. q. 4

b In coroll. 21.

112 Tertio, quia solum veniale peccatum peccat, qui confitens sua grauia peccata manifestat personam cum qua peccauit suo confessario inconsiderate, vel saltem sine intentione lædendi, quando confessor est talis, vt eius prudentia non sit læsura, vel valde modicum, tertium, vt determinauit vbi et Reuerendissimus, *c* idem determinando de iis, qui super fidei commissis tacitis, vel commissionibus, quæ tacite fiunt in capacibus per testatores, petunt consilium ab eruditis scientia, & conscientia, manifestando personam, quæ ea legauit, & legando peccauit, iuxta leges et opinas. *d* Quarto, quia tunc dicitur fama alicuius notabiliter læsa a detractione, quando illa est causa, vt desinat eam, vel auferatur ab eo aliquod notabile et bonum, tempro anima, seu corpore, seu pro honore, aut pro pecunia, et ipsa detracta est, & nulla contingit esse tam bonũ, vel tam magnum, vel tam oblonge bonum seu tam paruæ virtutis aliud vnum, cum mensura illum manifestatũ est, vt propter illum non minus auferatur, neque desinat dari aliquid tale, pro eo tam detractio erit tamen peccatum veniale, & consequenter totum corollarium remanet verificatum in omnibus partibus suis.

c 2. 2. q. 73. art. 2.

d l. non intelligitur & l. ita fides ff de iur. fisci cum eis similibus. *e* In coroll. 21.

Trigesimum Corollarium.

113 Trigesimum est posse contingere, vt dicere huiusmodi malum alicui tali soli sit peccatum mortale, & dicere id in multis aliis non. Dicis tu contra ius aliquos defectus naturales, vel venales meos, vel mortales absque mala intentione Regi, filio ipsius Episcopo, quos ipsi multum abhorrent, & in causa sunt, vt auferrent mihi, vel dare desinerent beneficium aliquod seu officiũ notabilis emolumenti, mortaliter peccasti. Quod si illos eosdem aliis decem, vel centum, qui illos nihili faciunt, dixisses, peccatum tantum veniale commisisses, quia nec habebas intentionem me lædendi, nec me læsisti notabiliter.

Trigesimum primum Corollarium.

114 Trigesimum primum, detractionẽ, seu murmurationem mali paruuli esse tantum peccatum veniale. Primò, quia ita determinat S. Thomas. *f* Secundo, quia iuxta illum sic intelligitur illud dictũ S. Augustini. qui ait, esse peccatum veniale, cum omni temeritate, vel facilitate maledicere, quod dictum, licet non dicat S. Thomas, est in hoc libro. *g*

f 2. 2. q. 73. art. 2. ad 3.

g c. vnum sub fin. 25 d.

115 Ac potest etiam intelligi de subreptitia, ac in deliberata detractione, vel melius de subreptitia maledictione, vt supra *h* intelleximus, atque in proprio loco intellexit Huguttius illis verbis.

h In coroll. 21.

Temeritas enim & facilitas excusat à mortali: quibus clare significat causam cur id sit peccatũ veniale, non esse exiguitatem mali quod dicitur, vt exponit S. Thomas, sed temeritatem, & primos motus, considerationem cum qua dicitur. Tertio, quia supra conclusum est, *i* omnem detractionem, quæ sine intentione multum lædendi, & sine multo damno, ac sine magno periculo multum lædendi fit, esse peccatum veniale, & hanc de qua loquimur constat esse talem. Quarto, per dicenda in corollario sequenti, vbi hoc etiam declaratur & limitatur.

i In coroll. 21.

Trigesimum secundum corollarium.

116 TRigesimum [illegible] quod detractio de solis peccatis [illegible], communiter est peccatum veniale. Probatur [illegible] quem tu ac praeterea [illegible] S. Antoninus, *a* [illegible] detractionis, quem [illegible] sequitur Syluester [illegible] valde [illegible] acced. [illegible] *b*

117 Tamen etiam [illegible] dictum [illegible], non [illegible] superbum, iracundum, & contentiosum [illegible]. Ratio est [illegible] Syluestrum, quoniam [illegible] peccatis venialibus [illegible] quae [illegible] laedunt, iuxta [illegible]

118 [illegible] magna cō [illegible] verbi [illegible] comprehendunt pec [illegible] non est communiter mortale [illegible].

Contra [illegible] multa [illegible] peccatum [illegible] mortale esse [illegible] quia [illegible] peccatum [illegible] habere, vt [illegible] S. [illegible] quam [illegible] mortale [illegible] id quod [illegible] [S]ecundum [illegible] bonum [illegible] ecclesiasticum [illegible] fuerit, quod esset [illegible] praesumptuosus, & superbus quam [illegible] sit peccatum [illegible] opera superbiae mortalis, [illegible] quod [illegible] praesumptuosus & superbus. Quia [illegible] deberet [illegible] non [illegible] quandoque [illegible] nullum [illegible] fama [illegible] praestitura magni honoris, ac prudentiae.

119 [illegible] vellem conclusionem praedictā particularem S. Antonini & generalem Syluestri, quod [illegible] Porro, quia verba [illegible] vnam [illegible] intentionem [illegible] Decius, secundo quia [illegible] S. Antoninus ac etiam Syluester [illegible] detractionem [illegible] significare detractionem magnam ac mortalem, quam venialem. Cui valde consequens est [illegible] superbus [illegible] proprie [illegible] dicere superbum mortalem [illegible] venialem. Tertio, quia nihil video, quod [illegible] communiter [illegible] audientes credunt mala [illegible] audita non solū, sed tam [illegible] magna, vt verba ea narrantia proprie significant, [illegible] notam, cui consequens est [illegible] licet nolit laedere vel laedat famā, qui per talia verba [illegible] detrahit, in magno tamen periculo se ponit eam laedendi, & hoc sufficit, vt sit mortale, per id quod dictum est supra. *k*

120 Quia [illegible] detractio, siue sit de [illegible] siue de mortalibus semper est mortalis, si fiat cum intētione laedendi notabiliter eum cui detrahitur, vel si notabile damnum [illegible] vel eius periculum [illegible] vt supra dictum est. Contra [illegible] detractio, [illegible] de mortalibus [illegible] ue de venialibus [illegible] intentione laedendi notabiliter, & sine notabili damno ac sine periculo [illegible] bilis non est plus [illegible] venialis, vt [illegible] Quare non est alia differentia inter detractionem peccatorum mortalium ac venialium, quam hoc, nisi quod per se, & communiter illa mortalium est notabilis damni, & non illa venialium.

[illegible] [illegible] quando [illegible] vel in breui [illegible] tamē eorum dicta, & de [illegible] nem, ac murmurationes facta per verba [illegible] possunt [illegible] de mortalibus, [illegible] mortalis quando fit cum damno notabili, vel eius magno periculo [illegible] etiam [illegible] coram [illegible] quod [illegible] conceptura [illegible] mortales vel veniales, sic expressè, vel tacitè in [illegible] monitae, quod [illegible] de venialibus.

Trigesimum tertium Corollarium.

S V M M A R I V M.

121 *Murmuratio materialis, & [illegible] communiter [illegible].*

122 *Concordia [illegible] corollarii [illegible] materiali, qua tunc est mortalis, si [illegible] vel probabili periculo [illegible] se exponat.*

123 *Murmuratio materialis, quae est de malis [illegible] cata & [illegible] quae sunt in quo [illegible].*

124 *Murmuratio materialis de peccatis [illegible] quando est venialis.*

125 *Murmuratio materialis de vno peccato [illegible] est mortalis, [illegible] venialis.*

126 *Asper [illegible] non est bona, nisi quando est necessaria.*

127 *[illegible] & non [illegible].*

128 *[illegible] sine iniuria.*

129 *Cor [illegible] scandalizantur, putantes ex odio id [illegible].*

130 *[illegible] corripit, quamuis ad petendam [illegible].*

131 *Asperam [illegible] Praelatus, communiter [illegible] in Lusitania.*

132 *Rex D. Ioannes tertius, & [illegible] Carolus V. & Rex Philippus [illegible] reprehension [illegible].*

133 *Aspere [illegible] aliquando, [illegible] Christus, ac [illegible] Paulus.*

134 *Aspera verba bona sunt, cum sunt necessaria, vt etiā aspera facta.*

135 *Christiana a Domino vocari cane [illegible] Christianos [illegible] pecit.*

136 *Nobilitatem non tantum [illegible] nihil a lautum, vel rusticum, etiam si communiter id non sit mortale peccatum.*

137 *Don Petrus de Nauarra [illegible] vir insignis.*

138 *Don Franciscus de Nauarra [illegible] vir praeclarus.*

139 *[illegible] & concordia [illegible].*

140 *Peccatum murmurationis, ac iudicij temerarij quomodo conueniant, & differant.*

141 *Murmurator cur merito appellatur, qui iudicat intentione[s].*

142 *Restituere famam quando non [illegible] qui male iudicat de intentionibus.*

121 TRigesimum tertiū, quod detractio, seu murmuratio materialis, & qualis cum sumus supra, *a* nec per illa, quam [illegible] intentione [illegible] laedendi, communiter est peccatum veniale, iuxta [illegible] *b* Nec tamen [illegible] vt sit [illegible] apta est ad laedendum [illegible] iuxta [illegible] Haec conclusio [illegible] ex S. Thoma, *c* [illegible] ex eodem [illegible] cum Rex [illegible] contumeliam [illegible] sine [illegible] intentione [illegible] peccatum mortale, [illegible] veniale, [illegible] quatur vituperium, [illegible] Praelatus [illegible] conclusio est valde notabilis ad [illegible] qui [illegible] ob secretionem, vel [illegible] loquendi, [illegible].

a In coroll. 1.

b 2. 2. q. 73. art. 2.

c In eod art. [illegible] fin. & ad [illegible]

2. 2 q. [illegible] art. 2.

In coroll. 21

In coroll. 21. In coroll. 30

In coroll. 2

In coroll. 21

In coroll. 33.

Hæc tamen conclusio videtur mihi limitanda, vt tunc solum procedat, quoniam qui murmurat, loquitur tali modo, tali loco, tali tempore, & coram talibus personis, vt non sit credendum, quod ob eius dictum lædatur notabiliter fama eius, de quo detrahitur, in casu enim dubio [illegible] peccaret mortaliter, licet de facto [illegible] possibiliter fama, quæ consistit [illegible] propter [illegible] periculo læderetur, quod [illegible] sufficit ad peccatum mortale, ac si actualiter læderetur, licet non quoad [illegible] in restituendi, per id quod [illegible] & allegatum est supra. *a*

Posset aliquis [illegible] obijcere, quod istud corollarium videtur minime consistere cum tertio in quo diximus [illegible] corollario, qui [illegible] confitentes se murmurasse, si id egerint sine proposito lædendi famam, & [illegible] dentibus eis quod non dicunt per [illegible], quoniam hoc ad summum est veniale, quia postquam detractio materialis, facta sine proposito lædendi, communiter est veniale, videtur [illegible] scopum attingere [illegible] pradicta.

122 Ad hæc respondeo Corollarium hoc non contradicere tertio neque tertium huic, quia & si communiter regulariter detractio materialis sit peccatum veniale, sæpius tamen est mortale, vt ibi dictum est, & colligi lanus potest ex supra dictis. *b* [illegible] bonus confessarius confitens se murmurasse in genere non solum debet [illegible] cum intentione lædendi notabiliter, sed etiam si fecerit, seu [illegible] se in periculo probabili lædendi [illegible] Deus & aliqua bona [illegible] non [illegible], quæ infra [illegible] de modo, [illegible] necessarius, ad bene confitendum de detractionem.

Trigesimum quartum Corollarium.

123 Trigesimum quartum, quod [illegible] differt [illegible] communicationem materialem [illegible] malorum, quæ non sunt peccata, & eam quæ fit de peccatis, quoniam illa raro admodum est peccatum mortale, quando verum est malum quod dicitur, [illegible] licet quod est claudus, lusus, incurnus, gibbosus, qualis [illegible] vel [illegible] defectu habet [illegible] quæ fit de [illegible] quæ sunt peccata, est sæpius mortale, vt dictum est [illegible] Corollario præcedenti. Determinatio est [illegible] Thomæ. *d*

Trigesimum quintum Corollarium.

124 Trigesimum quintum, quod [illegible] de peccato mortali [illegible] lepra [illegible] de fornicatione, [illegible] quod fornicatus [illegible] ex [illegible] sine intentione lædendi, non [illegible] mortaliter, [illegible] Caietanus, *e* & [illegible] probatur per dicta supra, ex qua determinatione colligitur quod [illegible] videlicet non esse peccatum mortale [illegible] tamen [illegible] sit de morte [illegible] obloquendo [illegible] Colligitur [illegible] quod [illegible] quod dicere non [illegible] peccare [illegible] mortale.

Trigesimum sextum Corollarium.

125 Trigesimum sextum, quod [illegible] peccatum, [illegible] & [illegible] est mortale, quoniam [illegible] famam notabiliter; & [illegible] personæ quæ [illegible] sunt Moniales, virgines, nuptæ, [illegible] religiosi [illegible] personæ [illegible] quod [illegible] quam dicere [illegible] veniale, vt dixit R[illegible].

Trigesimum septimum Corollarium.

126 Trigesimum septimum, [illegible] Patres [illegible] vel seniores, [illegible] corripit subditum filium, vxorem, famulum, seu [illegible], vel adolescentem, verbis [illegible], & quæ per se [illegible] sunt iniuriosa, vel [illegible], quam ipsi [illegible].

127 Primo, quia licet [illegible] tot non proferat illud [illegible], vel [illegible] di potest tamen ex [illegible] qui [illegible]. Audiui [illegible] quadam [illegible] compellat, eius partem cum [illegible] appellasse [illegible] ebriam. Audiui [illegible] a quodam Domino, [illegible] patrem appellasse [illegible] o[illegible].

128 Secundo, [illegible] Tullius, *a* [illegible] diecit[illegible] [illegible] concepit verbis [illegible] [illegible], ut singulariter dicit Cardinalis [illegible]. *c*

129 Quarto, [illegible] magnus ille Augustinus [illegible] Platonis [illegible] non [illegible] quod in eo corripiendi [illegible] verba [illegible] cepta, [illegible] Vrbanus. *g*

130 Vnde infero [illegible] & [illegible] quod [illegible] licet [illegible] Abbatissas & Priorissas, præsertim [illegible] Papa dicens *h* [illegible] plus charitas, quam potestas, idem sentit S. Gregorius. *i*

Magnum huius rei præbet exemplum Rex don Ioannes tertius huius nominis, Rex Portugalliæ, ac Imperator don Carolus V. Rex Castellæ eique annexorum, qui meo iudicio magis [illegible] & magis [illegible] correctionibus, & [illegible] suo imperio subiectas, quam multi [illegible], Abbates ac Abbatissæ [illegible]. Præ omnibus tamen [illegible] in hoc genere [illegible] Monarchæ, & quasi [illegible] hoc, atque quoad compositionem, ac serenitatem [illegible] Philippus secundus huius nominis noster Rex, ac Dominus, [illegible] appellat [illegible] suo nomine, licet [illegible] famulatu [illegible] vt propterea [illegible] quam [illegible] iubebat. Hoc addo [illegible] ditione anni 1566. quoniam cum nunquam [illegible] ante annum 1563. non videtur [illegible] hanc heroicam, peculiaremque S. M. vt testimonium reddere de illa, vt eius exemplo dimittamus nostras asperitates [illegible], qui eo fortiori ratione ipsis carere debere mus, iuxta illud Claudiani.

[illegible] ad exemplum totus componitur orbis, quod citatur glossa. *k*

133 Non obstat huic Corollario quod Apostolus scripsit ad Galat. *l* O insensati Galathæ: & quod Redemptor dixit discipulis. O stulti, & tardi corde ad credendum. *m*

134 Quia vt dicit S. Thomas, *n* noster Redemptor, & S. Paulus [illegible] eo animo vt prodessent, velut cum est necesse possunt superiores *o* [illegible] & verbis [illegible] inferiores, iuxta illud Sapientis *p* [illegible] animam eius [illegible] ad [illegible] quæ dicta [illegible] larium quin ipsum [illegible] sunt [illegible] licere [illegible].

a In corell. 21
b Corell. 20.
c In corell. [illegible]
d 2. 2. q. 73 art. 2.
e 2. 2. q. [illegible] art. [illegible] Corell. 21. [illegible]
a Lib. 1. de offi. Cap. nihil de praecept.
c 2. 2. q. 72. art. 2
d Cap. quando. 86 d.
f In c. sua nobis regula [illegible] d. c. quando.
g In expositione dicta regula c. 131.
h Cap. licet. 45. dist.
i Cap. disciplina. 45. d.
k Cap. Magnæ de voto. Cap. 3.
l Galat. 3.
m Luc. vlt.
n 2. 2. q. 72. art. 2. ad 2.
o Per c. cum [illegible] 45 d.
p Prouer. 23.

Trigesimum octauum Corollarium.

135 TRigesimum octauum, quòd turpe est Christianos appellare, ad singula verba suos seruos, & famulos tam in præsentia, quam in absentia canes, aut catulos, cùm sint Christiani, & fratres sui in Christo Iesu. Primò. quoniam & si essent adhuc Mauri, tamen esset illos vocare alijs nominibus, quibus eos ad amorem prouocarent benignitatis Christianæ, ac euangelicæ, vt ad eam conuerterentur, & integro pectore eam complecterentur, qui consilium vtrumque latè colligitur ex epistola B.Pauli ad Philemonem.

136 Inferitur etiam quàm alienum sit à nobilitate, & generositate equestri, non tantu Christiana, sed etiam gentilica vocare plebeios passim, & in absentia, & in præsentia, sine aliqua necessitate, rusticos cum scandalo eius, qui sic vocatur, iuxta illud Petri Aretini primia, qui, licet gentilis, reprehendit eum qui lusco posset dicere luſce, & consequenter seni senex nihili, & cæco cæce, & claudo claude, rustico rustice, Christianum nouum, vel conuersum vocare conuersum, vel nouum Christianum. B

137 Valde laudatus semper fuit præclarus ille vir Don Petrus de Nauarra Marescalus & regia prosapia ortus, & pater eius, qui nunc est, qui nunquam neque in Nauarra, neq; in Castella, neq; in Francia auditus est dicere rustice ei qui talis erat, licet in omnibus illis terris se viderent diu exaltatum, & humiliatum. C

138 Hunc bene imitatur eius filius Don Franciscus de Nauarra, Prior olim nostri ordinis de Roncaualle mirû in modum cunctis acceptus, & postea Episcopus ciuitatis Roderici, meus perantiquus dominus, ac pater ob eius sanguinis nobilitatem, vitam, & dignitatem. Qui ante editionẽ hanc obijt sanctissime Archiepisc. valde præclaras Valẽtiæ qui in multis annis quibus me licet indigno) Magistro vsus est, sine vlla vnquam diuisione habitationis, nec mentę, quem semper obsecutum cauere ab hoc vitio, & alios hortari, vt id cauerẽt. Modus tamen hic murmurandi huius corollarij in absentia non mihi videtur peccatum mortale, nisi cùm fit cum intentione lædendi D notabiliter, vel cũ tali damno, per supradicta, *a* licet modus sit inhonorandi in pręsentia, vt plurimum sit mortale propter scandalum, quod præbet vituperatio, & occasionem nascendi, ac mortaliter peccandi.

a In 33. coroll.

Trigesimum nonum Corollarium.

139 TRigesimum nonũ, quòd non sine causa dubitari potest de veritate eius, quod diximus supra, *b* esse peccatũ murmurationis asserere de bonis operibus proximi fuisse mala intẽtione factas. Primò, quia alterius generis, ac speciei, est peccatum iudicij temerarij, & alterius detractio, vt colligitur ex D.Thoma: *c* at videtur iudiciũ temerarium dicere de bono opere, quod factũ sit, vel fiat E mala intentione, cum de cogitationibus nequeat homines iudicare. *d* Secundo, quia qui hoc dicit non videtur afferre causam sufficientem audientibus id credendi, quia bene scitur, vel scire debet solum Deum cognoscere cogitationes hominum, *e* iuxta illud. *f* scrutans corda, & renes Deus. Quæ tamen rationes dubitandi non obstant veritati illius dicti, & ad primum omissa responsione Caietani, *g* quæ non est mala: dico aliud esse iudicare suum bonum opus fuisse gestum mala intentione, & aliud affirmare id ita esse, ac aliud iudicare, & affirmare simul.

b In coroll. 21.

c 2.2.q.73. adiunctis quæ ponit in q.60. art 3
d c. cogitatio, & c. erubescant 32.d.
e c. crubescant.
f Psal.7.
g 2.2.q.73. art.1.

140 Iudicare tantum sine indicijs sufficientibus, est iudicium temerarium. Affirmare tantum est detractio. Iudicare verò, & simul affirmare, duo sunt peccata diuersarũ specierum, & ita argumentum dubitationis non concludit, quoniam infert vnum ex altero diuerso, sine sufficienti medio, contra bonum modum argumentandi. *h* F

h Papinian. exul ff. de verbor. & rerum sig. ... transf. ... aut.

141 Ad secundam rationem dicitur non id eo posse bene scire illum, quid dicat, magis scire, quam audientes de intentione, de qua loquitur, quia forte eam sibi communicauerit is qui bonum opus fecit, vel ob aliam rationem. Tũ est possibile, quòd licet nemo possit discere tamen se scire, & esse id clare non dicat, satis tamen præ se fert se id scire qui dicit, etiam esse, dato etiam quòd non fuerit ausus id dicere neque re, quam audientes, ac propterea non concludit secunda ratio non esse id detractionem.

142 Verum est tamen quod quoniam audientes præsumunt id dicentem, nescire magis de intentione, de qua loquuntur, quam ipsos, posito casu, quòd ipse peccet etiam mortaliter, volendo lædere, seu præbendo suo iudicio causam sufficientem ad id occasionem non teneretur restituere damnum, quia vere non dedit sufficientem occasionem, cum audientes scirent, vel præsumerent eum non posse scire, quod se scire dicebat, seu præseferebat scire vt concludit Reuerendissimus. *a*

a 2.2.q.73. art.1.

Quadragesimum corollarium.

SVMMARIVM.

143 *Murmurator quando dicatur audiens detractionem & quando non.*

144 *Murmurare & audire murmurãtes est communis, sed diabolica relaxatio.*

145 *Audiũtur quatuor modis murmurationes, & in primo quis plus peccat quam murmurans, & tenetur ad restitutionẽ.*

146 *Peccat magis qui facit iurare falsum, quam qui iurat & qui facit murmurare, quam qui murmurat cæteris parib.*

147 *Restituat famam qui audiuit murmurationem, cuius fuit causa.*

147 *Restituat damnum qui causam illius dedit.*

148 *Murmurare secundo modo audiens, æque peccat ac murmurans, non tamen tenetur restituere.*

149 *Restituere non tenetur is cui placet peccatum, si nõ fuit causa, nec iuuit ad illud.*

150 *Audire tertio modo murmurantem communiter est peccatum veniale nisi in tribus casibus.*

151 *Peccat qui potest, & non impedit mala, quæ præparantur suo proximo.*

152 *Murmurationem audire quarto modo est meritum.*

153 *Murmurationem audire superioribus est periculosum.*

154 *Consuetudo periculosa si petas, aut procures scire mala aliena.*

155 *Intellectus dicti illius S.Bernardi. (Detrahere, vel detractionem audire.*

143 QVadragesimum, quod audiens murmurationes multoties est detractor, & multoties nõ: & sæpe peccat, magis quã detractor, & aliquando non, & quandoq; nihil, imò meretur. Quæ omnia probantur per definitionem, quia multi audiunt murmurationes, quæ fit animo lædendi famam eius, cui detrahitur, eadem mala intentione: quibus tota definitio conuenit, vt palam est. Alij audiunt detractionem eius qui sine malo animo detrahit, mala intentione, vt fama eius cui detrahitur, lædatur. Hi, quoniam peccãt detractione formali, & qui dicunt, solum materiali, grauius peccant audiendo quàm alij detrahendo. Alij audiunt sine animo lædendi famam, & cu eos tędeat illa eulgari, resistendo quantu debent, & tenentur: hos constat non esse detractores, quia eis nõ conuenit definitio, neq; peccant, immo merentur.

144 Pro clariori tamen resolutione dicendorum; de audientibus murmurationes, & relationes malorum alienorum, quę est communis & diabolica relaxatio maioris partis mundi, dico primo, quatuor modis posse audiri detractionem.

145 Primo causando illam, vtpote interrogando, Quid scis de tali incitando.

Dicas nunc nobis, quid de hoc circumfertur, præseferendo id sibi gratum futurum, si ei exposuerit: uel aliquando contradicendo, quo scit, quo magis illi fuerit contradictum, eo maiora mala te prolaturum. Secundus modus audiendi murmurationes est non prębendo causam, nec resistendo, gaudendo tamen de illis. Tertius non causando, nec gaudendo, nec resistendo, sed ob solam verecundiam, aut timorem seu negligentiam. Quartus non causando, nec gaudẽdo de ea, quin apertè resistendo verbis, vel tacitè, nutibus, gestu, vel alijs signis. Primi plus peccant quam ipsi detrahentes iuxta doctissimum Adrianum, *b* pro quo allegat Decretum Vrbani Papę, *c* qui tamen non loquitur

b quolib 11. q.2
c c. qui alterii 24.q.1

loquitur de eo, qui est simpliciter causa delicti, sed de eo, qui consentit, non esse delictum, quæ valde differunt, secundum [illegible]

145 [illegible] probat duo decreta S. Augustini, b quæ [illegible] concludunt magis peccare eum, qui irritat [illegible] fallitur, quam [illegible] quoniam causa est, vt sua anima, & illa alterius [illegible]

Pari modo, [illegible] peccat, & te [illegible] maiorem delictum [illegible]

H [illegible] intentione [illegible] ad [illegible] magis peccare [illegible] peccatum eius esset veniale, & tuum mortale.

147 Valde est notandum istos audientes vel tractatores [illegible] peccare, sed etiam teneri ad [illegible] quamuis [illegible] ut inquit Adrianus. c

[illegible] Doctorum [illegible] teneri ad eius restitutionem [illegible] textus [illegible] est expressus Gregorii IX. [illegible] datur, [illegible] Cajetanus. Contra [illegible] cum [illegible] periculo [illegible] Paludanus. f

148 Qui autem secundo modo audiunt detractionem [illegible] & [illegible] determinant S. Thomas, & Adrianus. [illegible] ad Apostolum [illegible]

149 [illegible] primo, vt determinat Adrianus. l Quoniam [illegible] ergo peccet [illegible] quod tu [illegible] non tenentur ad restitutionem [illegible] ut sentit S. Thomas cum suo [illegible] commentatore [illegible] non citat. Accurtum non [illegible] tantes Syluester. n Pro quibus [illegible] quod Imperator [illegible] secundum ius [illegible] & conscientiam, [illegible] Patres [illegible] ac Deus [illegible] Attamen [illegible] bic Adrianus, [illegible] Matthæum.

150 Quarto modo audiunt detractionem, non præbendo [illegible] S. Thomas [illegible] qui est [illegible] Primus, quando [illegible] peccat [illegible] mortale [illegible] correctionem [illegible] Rex [illegible] Abulensem & S. Thomam [illegible] Matthæi [illegible] correctionem [illegible] quadragesimum [illegible]

151 Quintus [illegible] consentiendo [illegible]

quæ præparari contra proximum videt, [illegible] cautè potest, vt latere [illegible] ostendat [illegible] est excusatio. Tertius casus in quo vt sentit S. Thom. b peccant mortaliter audientes detractionem [illegible] famam [illegible] damnum [illegible] mortaliter [illegible] quod [illegible] alterius proximi [illegible] detractionem, non tamen excusat [illegible]

152 Quinto [illegible] modo verbis [illegible] Rex Propheta [illegible] obiurgat [illegible] Hieronymi [illegible] proximum [illegible] Concilium [illegible] non [illegible] super [illegible] Quod [illegible] ob [illegible] Caietanus. De [illegible] Sapientia g [illegible] detrahentes de istis etiam intelligitur [illegible] ne audiat sanguinem, h [illegible] excusatio [illegible]

Quadragesimum primum Corollarium.

153 QVadragesimum [illegible] sequitur ex dictis [illegible] præcedenti corollario [illegible] Primum, quod [illegible] detractiones & [illegible] Prælati, [illegible] ecclesiastici [illegible] alijs, [illegible] quam alij, per ea, quæ dicta sunt in corollario præcedenti.

154 Secundum, quod mala consuetudo est rogare aliquem, vt propalet, [illegible] N [illegible] male cum [illegible] id [illegible] est vitium [illegible] locum vt videat [illegible] & postea ea illa referat. Tertium, quod ad [illegible] quando sit peccatum mortale, vel veniale, audire detractiones, oportet vti ijsdem regulis, quæ superius tradita [illegible] ad discernendum quando detractio sit mortalis vel venialis. Quartum esse summam [illegible] quod [illegible] Synodus, i Non solum ille reus est, qui [illegible] de alio profert, sed etiam qui [illegible] accipit.

155 Quintum, quod [illegible] dicit S. Bernardus, k [illegible] an detrahentem audire, vtrum eorum damnabilius [illegible] Quoniam non est facilè [illegible] quando audias detractionem, [illegible] primo, secundo, tertio, vel quarto modo supradictis in præcedenti corollario. Sextum esse bonum consilium, quod [illegible] S. Hieronymus Nepotiano, l caue ne aut linguam habeas, aut aures prurientes, [illegible] aut ipse alijs detrahas, aut alios detrahentes audias. Septimum quod [illegible] dicit: m Non contradicas verbo veritatis [illegible] licet veritatem dicat contradici debet, non dicendo nequaquam esse verum quod [illegible] seu [illegible] vt declarat S. Thomas. n

Quadragesimum secundum Corollarium.

SVMMARIVM.

156 *Consentire possumus in [illegible] nostræ famæ, non sic famæ [illegible]*

157 *[illegible] quod potius prodest quam [illegible]*

158 *[illegible] cruciatus reuelantes mala propria [illegible]*

159 *[illegible] membrorum nemo est, [illegible] etiam ab ea, [illegible] & quando [illegible]*

160 Con-

a In c. 1. de offi. del. g.
b Cap. ille. & c. qui exigit. 23. q. 4.
c In dicto quolib. q. 11.
d [illegible]
e 2. 2. q. 62. art. 7.
f In 4. d. 15. q. [illegible] col. 4.
g 2. 2. q. 73. art. 4.
h Vbi supra. ad [illegible] 2.
k C. [illegible] 2. q. 1. c. 1. de [illegible]
l Vbi supra.
m 2. 2. q. 62. art. 7.
n Verb. restit. [illegible] q. 7.
o [illegible]
p [illegible]
q [illegible]
r In 4. de [illegible]
s 2. 3. q. [illegible]
t 2. 2. q. 33. art. 4.
v In c. 18. Matthæi.
x Cap. nouit de iud. c. si peccauerit. 2. q. [illegible] & in c. 18. Matth.
y 2. 2. q. 33. art. 2. [illegible] in 4. d. 9.
z Cap. 24. nu. [illegible] & seq.

a Cap. quanta de sent. excom.
b 3. in princip. & c. error. & c. non infert.
da 23. q. 3. 2. 2. q. 73. art. 4. ad 1.
c Exod. 23. Deut. 22.
e Arg. Audi multi [illegible]
f Initio Psal. 14.
g Prou. c. 21.
h Esa. c. 33.
i In c. non solum 11. q. 3.
k Lib. 2. de consider. ad Eugenium sub fin.
l Cap. in epistola [illegible] in Eccles. 4.
n 2. 2. q. 73. art. 4. ad 2.

160 *Confiteri delictum suum summo occultum, quia aliter amittitur vita, vel membrum, licet.*
161 *Dominicus Soto Magister, & cathedraticus Salmanticensis vir pius & eruditus.*
162 *Murmurator est reuelans peccata confessionis sacramentalis, licet non sit presbyter.*
163 *Tormenta non excusant a peccato eum, qui reuelat secreta Reipublicae.*
164 *Murmurator est reuelans delictum timore tormentorum quod inimicus fecerat.*

156 Quadragesimum secundum Corollarium principale est, quod nobis licet communiter tolerare detractiones aliorum, vt docet S. Thomas communiter receptus, a & meritum quod ab eo praeceptum, & in aliis textibus canonicis, & ab Augustino facti declaratum, nō licere nobis fructu priuare eos, cum possumus eas eiusmodi seruare. Contra hoc tamen facit, quod licet nobis deserere, renunciare, reijcere, & vt significantius exprimunt Lusitani, remittere, largiri aut donare nostra bona, & per consequens ea nobis ablata non repetere, f & praeterea possumus pati amissionem nostrae famae, iuxta illud S. Gregor. g linguas detrahentium sicut nostro studio excitare non debemus, ne ipsi pereant, ita per suam malitiam excitatas, aequanimiter tolerare, vt meritū nobis accrescat. Ad hoc argumentum respondet S. Thomas in summa, & in aliis rebus alterius non inuenit eandem rationem, quae est in nostris, super nostra enim fama, & bonis habemus potestatem disponendi de illis, sine praeiudicio aliorum iuxta nostram voluntatem, quam potestatem non habemus super fama aliisque rebus alienis, h verum est tamen, quod sufferre detrahentem, necesse est, ne dicat plura aut peiora, bonum & sanctum opus esse, secundum Adrianum, i & etiam debemus fraterne corrigere peccantem, quia credit ex ea correctione deterior euaserit, licitum est secundum S. Thom. k & Archidiaconum, l & communem opinionem.

Quadragesimum tertium Corollarium.

157 Quadragesimum tertium est, quod aliquando Christianus tenetur euitare, quod magis detractio proximo prodest, quàm obest. Quoniam licet ea quae tibi proditur, vel laeditur fama, esto quod tibi id custodiendo cū bona patientia magis prosit, quàm obsit, ego tamen teneor repellere, quoniam directè tibi, obest, etsi indirectè tibi maiorem prosit: velut si videam quoque illū te velle vulnerare, vel occidere, teneor, si possum, te defendere, m posito casu quod ego sciam te tolerantem illud vulnus, vel mortem cum multa patientia secundum S. Thom. o

158 Adhuc quod tormenta non excusant a peccato detractionis, & murmurationis quo suis reuelantes culpas proprias, vel alienas. Primo, quia non excusant eos, qui prae timore illorum falsum testimonium sibi ipsis, vel suis proximis impingunt, vt sentit Vlpianus p in his verbis. Alij tanta sunt impatientia, vt malint in quouis mentiri, quam tormenta pati, ita vt non tantum se, verum etiam alios comprehendant. In his verbis Vlpianus clare sentit male agere illos, qui timore tormentorum se ipsos, vel alios falsè infamant, nec immerito, quia eiusmodi murmuratoribus conuenit tota definitio detractionis superius allata. Intendunt enim laedere, vel laedunt famam, seu gloriam suam, siue alienam contra ius, nec excusantur ob tormenta. Mendacium siquidem, vt etiam fornicatio, & adulterium est vnum ex his, quae nullo modo possunt bene fieri, & per se sunt mala, iuxta Aristotelem, q & S. Thomā, r ac probat per ius canonicum, s & consequenter est ex illo genere malorum, quod potius oportet omnia mala pati, quàm ei consentire.

159 Secundum, per quod probatur illud corollarium, est quod etiam qui prae timore tormentorū delicta vera, quae non debent, contra se ipsos, vel contra alios, propter quibus reuelationem potest mādari eos occidi, vel mutilari, peccant. Quin immo videmus sicut nemo est dominus suae vitae, nec membrorum suorum ad effectum ea sic defendi seu truncandi, quando quis contra ius aliquid confiteatur sine peccato, ob quod illi vita sit tollenda: Quod enim vna via, illa regula ...

160 Excipitur tamen ab illa conclusione eum, qui retinere licet aliquod malum secretum suum, idque quia pro comperto habet se tormentis tentandum quousque taliter ... vel confiteatur quod interim ... nusquam quam non ... Doctor, ... Magister Salmanticensis Frater Dominicus de Soto, b & ... nam in tali casu non tam ... ob quod ... dunt, quantum curat multa ... toties pro vita ... toties contingit, quando ... sunt ... vt ... tiam honorem ... in ... delictibus factis, contra doctrinam Marcelli. c

161 ... probatur istud corollarium, est quod reuelantes timore tormentorum delictis proximis delicta cognita medio confessionis sacramentalis, peccant, etiam si sint talia, vt ... pertinent ad ... vitae, neque membrorum, & etiam si sint peccata venialia, vt valde efficaciter probat praefatus Doctor. d Quod procedit non tantum in sacerdote, ac legitimo confessario, verum etiam in quolibet alio, qui quod iuste, vel iniuste sit via sacramentalis confessionis, reuelaret, qualis est interpres, per quem aliquis ... idiomatis, confitetur, & qualis ... cum in extrema necessitate aliquis confitetur, & qualis doctor, quem consulunt super confessis, ac qualis ille, qui se confessarium simulauit, vt sciret peccata aliquorū. Omnes isti potius decies mortem quotidie pati debent, ne dum tormenta, quàm reuelare quod via hac didicerunt, vt dictus Doctor dicit, e & nos antea etiam alibi late scripsimus, f vbi late conclusimus nullo casu istud licere ex quacunque causa, nisi quando iusta de causa paenitens ad id potestatem facit.

163 Verificatur quartò illud corollarium in illis, qui timore tormentorum, vel non perdendi vitam reuelat secreta Reipublicae, vel ... causa sibi commissa, vt sunt dicta secreta ... prasertim cum reuelatio eius ... praeiudicium reipublicae, vel partium, vt probat dictus doctor Dominic. a Soto, g ex quo infertur Hispanum captum per Gallos in bello, quantacunque tormenta sustineat, non posse salua conscientia, reuelare secreta exercitus Hispanici, spectantia ad eius conseruationem. Quod benè denotant leges Rom. h in quarum vna videlicet ... dicitur consilia ... nostrorum renunciatores, aut vini exurantur, aut furca suspendantur, & ne quis dicat illam reuelationem etiam si sit peccatum, non esse tamen murmurationem, consideret inter ista secreta ... esse multa mala, quae tacita nemini officiunt, & prolata multos infamant, in quibus verificari potest hoc corollarium.

164 Verificatur quintò in eo, qui cognouit delictum secretum alienum vi, vel iniuste, quoniam ... ob nullum tormentum debet ipsum reuelare, quae est conclusio singularis dicti Doctoris, k ex quo ego infero eos, qui nouerint aliquod delictum alienum, quia eorum literas iniuste aperuerunt, quodius tormentum potius pati debere quam id patefacere. Quae conclusio valde secura mihi videtur, cum reuelando illud delictum, alteri esset auferenda vita, vel membrum, quamuis si non amitteretur nisi fama, vel poena leuis pecuniaria, aut ... cuius compensatio facilè posset ... pro diffamante in pecuniis, posset de ea dubitari, per ea quae inferius dicentur.

Quadragesimum quartum corollarium.

SVMMARIVM.

165 *Murmuratio est, nō tamē ōmuniter mortalis detegere propria peccata cum opinione contraria, & ...*
166 *Iniustitia, ... iniustitia proprie non ...*
167 *Peccata ... non est ... suo genere peccatum mortale, etiam si sit ...*
168 *Homo ... mundana contemnere ...*
169 *Murmurare ... vitia ... malam ... propria ...*

a 2.2. q.73. art.4 ad 1.
b F ... 35 & ...
c ... de sent ex ...
d ... 2.2. q.4.
e ... Quodlib. ...
f ... pro dere ...
g ... Hom. l 9. super Ezech.
h l fed ... confulit ... pet. haere ... mandata ... mand.
i quolib. 11 q.2
k 2.2 q.33. art.6
l c si peccauerit ... Cap. nouit de iudic. & 4.d.19.
n Cap. quanta ... cont ... lib. 6.
o 2.2 q.73. art.1 ad 3.
p L. 5. quaestionis ff. de q.
q 4 Ethic.
r 2.2 q.100. art.3.
s Cap. super ... de vsur. & primum ... homo ... aquit ... gat de ...
a Cap. ... ad praeuaricat.
b Lib. de Rat ... concl. 10.
c In ... de ... poen.
d In d. lib. & memor. & q. eccl. l. 2 & 3.
e Vbi supra conclus. 4.
f Ca. Sacerdos ... de paen. ... 163.
g In d. q. concl. 6.
h L. ... 113. l. si quis aliquid §. ... de poenis.
k In ead. q. concl. ...

[illegible] sine dãno Reipublicæ, non est mortale.

170 *Murmurare de seipso est mortale, cum inde sequitur damnum animæ, vel vitæ propriæ, vel alienæ, seu honoris & substantiæ alienæ, & non aliter.*

171 *Murmurare de [illegible] testimonium [illegible], quando sit mortale, & quando non, cum concordia contrariæ opinionum.*

172 *[illegible] sub pœna peccati mortalis [illegible].*

173 *[illegible] quotidian[illegible].*

174 *[illegible] bono [illegible].*

174 *[illegible].*

174 *[illegible] de [illegible].*

175 *[illegible] commendando [illegible] veniale.*

176 *[illegible] non sunt, peccant tamen [illegible] licet omnes [illegible].*

177 *[illegible] adhibeantur [illegible].*

178 *Ioseph non peccauit denunciando suo patri peccata suorum fratrum.*

169 QVadragesimum [illegible], quod licet reuel[illegible] [illegible] vel [illegible] & [illegible] est, [illegible] non est [illegible] & [illegible] quod [illegible] Adam [illegible] peccatum [illegible] S. [illegible] non potest [illegible].

[illegible] Tum, quia [illegible] S. Thomas [illegible] bonum est [illegible].

[illegible] Tum [illegible] prodigalitas non est de sui natura [illegible] venere [illegible] S. Thom. b & [illegible] Caiet. [illegible] publicat, & [illegible]. Non [illegible] tantam. [illegible] Atta [illegible] tamen [illegible] prodiga [illegible].

[illegible] Tum [illegible] Matth. [illegible] Tum quia [illegible] S. [illegible] S. A [illegible].

169 Cum hoc et [illegible] in exploratum [illegible] quod [illegible] So[illegible], nemo iudicabit mortaliter [illegible] quicum [illegible] aut [illegible] cum [illegible] quibus [illegible] ho[illegible] [illegible] Republicæ, [illegible].

[illegible] Sotus [illegible] videtur tenere [illegible] & Cardinalis Caietanus [illegible] mortale [illegible] & quod [illegible] excellant. Hoc e[illegible] Ecclesiæ, ac Re[illegible] Nam [illegible]. Neque [illegible] est. Neque [illegible] lædi [illegible] lædit enim [illegible] proximi, vt patet [illegible] de[illegible].

170 Hæc [illegible] possunt [illegible] frequens [illegible] Dixi [illegible] Monachus [illegible] Monialis [illegible] ob [illegible] ca[illegible] nemo negabit [illegible] peccatū mortale, [illegible] ex mea sententia [illegible] tam propter infamationem [illegible], quod con[illegible] non [illegible] habet potestatem [illegible], vt Do[illegible] vita, & [illegible] Anrea [illegible] quando [illegible] notabile d[illegible] nec ho[illegible] [illegible] Quæ [illegible] valde videtur, quamquam [illegible] qui eam tenderit ipsam non esse omnino [illegible] rationibus que vtrorumque [illegible] ego non contendam, nec altercabor.

Quadragesimum quintum Corollarium.

171 QVadragesimum quintum, quod [illegible] præcedē[illegible] corollarium [illegible] concordia inter doctores [illegible] dicit, non esse ex suo genere [illegible] testimoniū quod [illegible] non interueniat iura[illegible] mortalem [illegible] oppositum. e Po[illegible] Caiet. [illegible] quando [illegible] ipsi, sequitur [illegible], ad [illegible] Soti, quando tale [illegible].

[illegible] Sapientis, f [illegible] habe de bo-

a In coroll. 21.
b Durat. [illegible]
c In 4. [illegible] quod [illegible]
c 2. 2. q. 37 ar. 4. & q. 8 ar. 2. & art. 8. & q. 19 art. 5.
1. 2. q. 20 ar. 4. & [illegible] 20 art. 3. & [illegible] 8 ar. 2.
g In 4. [illegible]
h 2. 2. q. 140 art. 2. & 1. ad 1.
[illegible] Matth. 5.
[illegible] In 4. concl. [illegible] 2. 2. q. [illegible] art. 4. ad 1.
22. 2. q. 73. ar. 3. & in summ. verb. detract.
b In 4. concl.
c In c. [illegible]
e 2. 2. q. 73. art. 2.
f Eccles. 41.

Quadragesimum sextum Corollarium.

Quadragesimum septimum Corollarium.

Quadragesimum octauum Corollarium.

[illegible] quod [illegible] esse [illegible], [illegible] testes, per quos probari valeat de[illegible] non tamen procedi potest ex officio ad [illegible] puniendum via inquisitionis, antequam [illegible].

[illegible] clariùs Innocentius Papa III. [illegible] [illegible] declarat, [illegible] Concilio [illegible].

Secundo. [illegible] lex [illegible] accusatore [illegible] Redemptor [illegible] mulier, qui te accu[illegible] N[illegible] condemnabo. Neque etiam [illegible] accusatore, nisi sit bene [illegible] in [illegible] textu. *f*

[illegible] doctum, nec minus [illegible] Magistro Soto, *g* [illegible] Caietano, *h* [illegible] sufficere indicia [illegible] delinquentem via inquisitionis [illegible] S. Thomas, *i* dicit vnum ex tribus [illegible], [illegible] & [illegible], scilicet [illegible].

Contra [illegible]. Primo [illegible] Innocentij Papæ III. [illegible] posse [illegible] sequentem [illegible] aliquod [illegible] credere [illegible]. Quod [illegible] Innocentij III. [illegible] quando [illegible] verum [illegible] de [illegible] infamia [illegible].

Secundo [illegible] duo te[illegible] [illegible], vel plurium testium [illegible] ad inquirendum [illegible], quo[illegible] sufficient [illegible] multo minus sunt.

184 Nec obstat dictum S. Thomæ. [illegible] nullum allegat [illegible] neque rationem [illegible] necessariam, [illegible] Doctori necessario credere tenemur [illegible] dictum S. Augustini. *m*

Tum [illegible] vnum ex tribus ad in[illegible] procedendum via inquisitionis, sed quod [illegible] iudice interrogare testem, vel [illegible] quæ sunt [illegible] differentes, cum [illegible] via accusationis, & denunciationis, et tamen [illegible] non sit via inquisitionis, vt ijdem eruditissimi Doc[illegible] declarant. *n*

[illegible] hæc secunda [illegible] quæ est [illegible] Sotum, *o* [illegible] modo intelligen[illegible] dictum Sancti Thomæ, dicendo [illegible] medietatem probationis delicti, [illegible] vt [illegible] respondere ad interro[illegible], [illegible] via inquisitionis [illegible] dat. Videatur tamen quod infra *p* omnibus [illegible].

184 Ne [illegible] corollario [illegible] delictum est [illegible] iudex procedat sine vllo [illegible] [illegible] *q* & [illegible] Magistrum [illegible] quod in [illegible] procedat via inquisitionis, & [illegible] procedendi [illegible] delinquentem notorium [illegible] debet, quando [illegible] procedi [illegible] Innocentius [illegible] Panormitanus [illegible] via inquisitionis [illegible] Bartholi.

185 Similiter declarandum est, quod dicit [illegible] [illegible] ipse [illegible] inquisitionis. [illegible] & [illegible] Quandoque [illegible] nec potest [illegible] via accusationis, nec [illegible] [illegible] Euangel[illegible] [illegible] mali [illegible] [illegible] Doctores. *a* C[illegible] non [illegible] sibi, *b* [illegible] Quod [illegible] aliquis esse [illegible] doctissimi Doct[illegible] est [illegible]. Non [illegible] Bartholus, *c* [illegible] Bartholus [illegible] ad quos spectat illa dicere, vt pro[illegible] bant leges, quas ipse citat. *f*

Quadragesimum nonum corollarium.

SVMMARIVM.

186 *Murmurator, & iudex qui interrogat [illegible] occultis, & etiam [illegible].*

187 *[illegible] super delicto notorio con[illegible] delinquentem [illegible], contra quos [illegible].*

188 *[illegible] ad eruendam veritatem iudi[illegible].*

189 *[illegible] humana, etiam ad [illegible] naturalis, & ad introducendum cuiusm inquisitionis.*

189 *Lex vt iudex non procedat sine accusatore, humana est & [illegible] superstatur [illegible].*

189 *Inquisitionis via [illegible] potest per statuta [illegible].*

186 QVadragesimum nonum, quod [illegible] est [illegible] iudex, qui [illegible] confessum, [illegible] occulta. [illegible] Tum quia [illegible] contra iura, *g* quæ [illegible] de [illegible]. Tum quia [illegible] non [illegible] de delicto, vt dictum est in corollario præcedenti. Murmurator quoque dicitur reus, confessus [illegible] delictum, [illegible] suos complices oc[illegible] per [illegible]. Quoniam lædit, vel [illegible] contra iura statuentia confessis [illegible] ipsis non esse credendum contra alios [illegible], & consequen[illegible] occultos illorum. Multi tamen casus sunt, in quibus confessi [illegible] possunt interrogari, de [illegible] auxiliati fuerunt ad delinquendum, in quibus [illegible] de quo [illegible] infra, *h* & [illegible] dicemus, si hoc sit limitandum, & quomodo.

Quinquagesimum Corollarium.

187 QVinquagesimum, quod ob eandem rationem [illegible] appellari murmurator, inquirens super delinquente occulto, [illegible] quod [illegible] notorium & [illegible] testis, qui [illegible] delinquentem, [illegible] Cardinalis Caietanus, *i* & post eum Magister S[illegible] tus, *k* & quamquam ipse non [illegible] contra se [illegible] Sanct. Thomas, [illegible] dum esset iunior, [illegible] Caietanum [illegible] ante ipsum allegat [illegible] III. [illegible] *l* qui in Panormitanus [illegible] *m* & [illegible] glossa [illegible] Alexandrum, *o* & [illegible] approbatus. [illegible] Caietanus *q* [illegible] posse,

posse ac debere procedere super delictis notoriis non seruato ordine iuris, & etiam in particulari, quod Gregorius Papa, a processit contra quendam, qui publicauerat libellum famosum, [illegible] non ob aliam rationem, nisi quia licet delinquens [illegible] occultus [illegible] notorium. Pro opinione tamen Caietani, b facit quod Sanctus Thomas [illegible] teneri [illegible] respondere veritatem super suo proprio delicto [illegible] [illegible]

188 Quarto fundatur Sotus, in eo, quod ex contraria opinione sequeretur, quod delinquens de illo delicto [illegible] [illegible] per eum [illegible] iudex [illegible] dicere veritatem [illegible] [illegible] Magistrum [illegible] ad hoc [illegible] Innocentius IV.

(8) Et [illegible] [illegible] iudex non procedat super delicto [illegible] [illegible] [illegible] consuetudo [illegible] [illegible] Cardinalis [illegible] facit ad hoc, quod [illegible] iuxta Bartholum communiter receptum [illegible] Angelus [illegible] [illegible] duas opiniones, communem videlicet [illegible] & illam Caietani [illegible] fundamenta Caietani & Soti [illegible] [illegible] Caietanus & Sotus, [illegible] Innocentius [illegible] Caietanus & Sotus, f [illegible] posse [illegible]

Quinquagesimum primum Corollarium.

SVMMARIVM.

190 *Infamatus de vno delicto, non potest propterea interrogari de alio occulto, in quo Prælati Religiosorum peccant.*

191 *Consuetudo potest introducere [illegible] interroga[illegible] confessi in de [illegible] similibus.*

191 *Consuetudo non probatur per dictum Doctoris, etiam si sit illustris.*

191 *Confessor iudicum, & carceratorum pro delictis sit [illegible]*

192 *Murmuratores quando sint Prælati præcipientes reuelare delinquentes occultos.*

192 *Murmurat qui reuelat per generalem monitionem [illegible]*

193 *Præceptum reuelandi delinquentem intelligitur salua correctione fraterna.*

194 *Præceptum reuelandi delicta & capiendi iuramentum ea reuelandi differunt.*

195 *Murmurator est omnis, qui, quando, vel quomodo debet cõ[illegible] vult scire delinquentem, vel delicta occulta.*

196 *Murmuratio [illegible] mentalis [illegible] & [illegible]*

197 *Murmuratores sunt qui [illegible] dum eum capiunt, interrogant cum iuramento.*

198 *Murmurat [illegible] maiorem, qui [illegible] reuelare peccatum occultum, quam qui reuelat, & maior si ad id compellit, & maior adhuc si sit superior.*

198 *Iudex non [illegible] punire delicta, quæ iniuste detegit, [illegible] ob grauem timorem.*

199 *[illegible] neque testis non tenetur respondere super crimine præiudiciali, [illegible] quo videtur [illegible] interrogari.*

200 *Mandatum superioris in [illegible] tenendum, nisi quando graue [illegible]*

201 *Obedire non debet superiori cum [illegible] si bene præcipiat [illegible]*

202 *D[illegible]*

203 *Intellectus cap. Qui culpatur. 23 q. 3.*

190 QVinquagesimum primum corollarium, quod [illegible] Primo [illegible] iudicem, vel Prælatum [illegible] [illegible] Thomas [illegible] Caietanum [illegible] Adrianum [illegible] Caietanum [illegible] Caietanum [illegible] redundaret [illegible] ipsum, secundum Sotum. f

Infertur secundo, quod in casibus, in quibus [illegible] vel consuetudo [illegible] interrogemus de [illegible] valde [illegible] corollar. 47 quam [illegible] Infertur tertio, quod qui contendit super delicto notorio posse procedi [illegible] & super delicto confesso posse interrogari de complicibus, [illegible] non est id iure expressum, tenetur probare [illegible] vel consuetudinem specialem, vel generalem, [illegible] Quoniam, licet primum [illegible] Innocentius IIII. [illegible] Doctor, non tamen de illo fidem [illegible] communiter [illegible] Bartholomeus [illegible] [illegible] carceratorum

[illegible]

Quinquagesimum secundum Corollarium.

[illegible]

Quinquagesimum tertium Corollarium.

[illegible]

[illegible] aliter [illegible], vt ita glossa *a* & rubrica [illegible], *b* vt de[illegible]. *c* Sed [illegible] cum multo magis putat quod fit, [illegible] quod non, si tamen non credit [illegible].

202 Ad [illegible] multa argumenta valde fortia, [illegible] ut procedat, quando interrogatur intra se [illegible] dubitatio [illegible] quod dicit. [illegible] Adam, *d* videntur eos, qui aliquod [illegible], peccant mortaliter, [illegible] quod illum [illegible] peccet, [illegible] eos quem alium [illegible] ab Adamo [illegible] Sores, vt non procedat [illegible] Reipublica, [illegible] lex [illegible], vel [illegible]. [illegible] Quia [illegible] ad sufficientem [illegible] dicetur.

[illegible] hac conclusione [illegible] peccatum [illegible] [illegible] appellatione [illegible].

203 [illegible] non [illegible] procedat, [illegible] Reipublicae [illegible]. [illegible] S. Augustini [illegible] Regi [illegible]. Certum [illegible] Reipublicae [illegible]. Addo [illegible] conclusio Adriani & Soti, [illegible] huius Consilij, [illegible] nostrum Consilium. [illegible] quod [illegible] semper tenetur [illegible] quando de eius iustitia est dubium, & [illegible] in casu huius illationis [illegible] tenetur [illegible] ad interrogatum [illegible] eodem casu [illegible] S. Augustini [illegible] bellandi [illegible] per Regem suo subdito potest quidem esse ministrum, quamuis illud [illegible].

Quinquagesimum quartum Corollarium.

S V M M A R I V M.

204 *Murmurator non est reuelans iusta de causa, secundum [illegible] sua peccata, vel aliena [illegible] Sanctorum, ac Doctorum.*

205 *Murmurator non est, qui fatetur [illegible] delictum [illegible] compunctus [illegible] ad id tenetur.*

206 *Debere verbum [illegible] importat necessitatem, & obligationem.*

207 *Peccatum non [illegible] quod sola vera poenitudine non dimittatur [illegible] quem Deus ob eius culpam ad hoc efficaciter non [illegible].*

208 *[illegible] peccatum mortale [illegible] ob id murmurator periculum [illegible] vitam, vel [illegible] brum.*

209 *Amor caritatis non inuitat ad optandam vitam, & salutem corporis, cum [illegible] salutem impediunt.*

210 *[illegible] delinquens fugiat, [illegible] non est peccatum [illegible] eius officium neque vox Regis, neque mandatum [illegible] nec natura delicti obligat, & existimat eum emendandum.*

211 *Murmurator non est reuelans peccata ad [illegible] bonae famae amplitudinem, cum ob spiritualem vitam [illegible].*

211 *Famam propriam perdat qui [illegible] alienam.*

211 *[illegible] multum [illegible] ad comparandas [illegible].*

212 *Murmurator non est qui reuelat sua peccata ob suam consolationem, [illegible] falsa [illegible] ac etiam vera [illegible].*

204 QVinquagesimum quartum [illegible] hic [illegible] mortalis [illegible], secundum [illegible] peccata propria, vel aliena, [illegible] bona sit. Primo, quia non [illegible] murmuratio nec detractio, [illegible] famam aut gloriam [illegible] ex [illegible] ipse posita [illegible] Quia autem [illegible] publicat, non [illegible] murmurator. Secundo quia multi [illegible] S. [illegible] S. Gregorium, & S. Thomam [illegible]. [illegible] S. Augustinus, & S. Hieronymus [illegible] in Epistolis. [illegible] Antonio [illegible] Episcopo, [illegible] defunctus est.

205 Tertio, [illegible] [illegible], vt [illegible] S. [illegible].

206 [illegible] S. [illegible] pro [illegible] Clement. [illegible] quotusque [illegible] gaudio de [illegible] hac vita discederet, vel de [illegible] in quo [illegible] fuerit.

207 [illegible] peccata non [illegible] nec [illegible] Deus in [illegible]

[illegible] gol- [illegible] locum [illegible] curreret, absque aliis sententiis [illegible], iuxta declarationem Caietani *a* hoc tamen cupio ab omnibus [illegible] possibile esse, vt Deus ob sua occulta iudicia, & ob ingratitudinem, qua quis eius [illegible] non acceptauit, desistat illi dare sufficien[illegible] [illegible] motiuo mortis [illegible] cor[illegible] ex, per id, quod superius *b* ad aliud propositum [illegible]. Timeo hoc, nec sine causa de quodam homine, cui procul hinc occ[illegible], & inde commun[illegible] quoddam peccatum, in quo ita erat [illegible], & [illegible] animus ad [illegible] vt existimem eum nunquam ab illo recessurum, [illegible] vsque per [illegible] iniquitatem [illegible]. Timeo, [illegible] iam ad lucem [illegible] aliquos hæreticos huius [illegible] [illegible] aliqua ex parte resipiscere [illegible], [illegible] tamen [illegible] volent[illegible] erroribus recedere, nisi pœna, & infamia [illegible] impulerit.

a 2. 2. q. 62. art. 3.

b In coroll. 2. num. 79.

208 Ex hac [illegible] opinionum, quod est superius [illegible] [illegible], licet ei ipsum infamare non sit [illegible] culpa [illegible], [illegible] vitam [illegible] aliquod, [illegible] debet, quando [illegible] iusta causa, & ratione [illegible]. [illegible] de eo, qui [illegible] cum causa [illegible] vituperat.

c In 44. coroll.

d In illo corol.

209 [illegible], & ex [illegible] quod sanctus [illegible] non [illegible] vitam, & [illegible] [illegible], vt Gregorius, *e* & S. Thomas [illegible] [illegible] S. Thom. [illegible] [illegible], eum non ausus [illegible] [illegible] equos, & [illegible] [illegible] quæ [illegible] [illegible] pœnitentiam, [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible].

e 2. 2. [illegible] 2. 2. q. 69. art. [illegible]

210 [illegible] non latere [illegible] posse quem [illegible] malefactorem, vt fugat, & [illegible] S. Thom. *h* & amplius declarat Caietan. [illegible] non prohi[illegible], [illegible], seu [illegible] [illegible], nec [illegible], neq; [illegible], & reus [illegible] pœna [illegible] [illegible], & pœna [illegible].

Quinquagesimum quintum Corollarium.

211 QVinquagesimum quintum. [illegible] culpabile, [illegible] opus virtutis, si quis quem [illegible] aliquod [illegible] peccatum, vt [illegible] [illegible], cum videt eius magnitudinem [illegible] [illegible], quandoquidem iusta de [illegible] culpam secundum Magistrum Soto [illegible] [illegible] nihil tacet, potest induci illud E[illegible]: Si [illegible] scandalizat te, erue eum &c. [illegible], & quod S. Hieronymus [illegible] illud de [illegible] Thebano doctissimo Philosopho. *m* Qui [illegible] Athenas [illegible] [illegible] putauit se posse, & [illegible], & [illegible]. [illegible], quod non tantum [illegible] etiam debet quis seipsum [illegible] vt [illegible] [illegible], quam [illegible] abstulit, [illegible] S. Grego[illegible] *n* [illegible] S. Thomas *o* [illegible].

k Decret. [illegible] [illegible] q. [illegible] 18

m Cap. gloria [illegible] 12 q. 2.

n Cap. qui[illegible] q. 1 [illegible] 2. 2. q. 62. art. 8 [illegible]

212 [illegible] quod iuste [illegible] potest quis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

tenetur [illegible], [illegible], vt [illegible] [illegible] Magistri [illegible] apud [illegible] addit [illegible] [illegible] cra, [illegible] pro [illegible] quod [illegible] [illegible] accolunt, [illegible] ego [illegible] ostendere, vt tu [illegible] [illegible], iuxta illam doctrinam Euangelicam. *b* Maiorem caritatem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quoniam [illegible] [illegible] licet [illegible] Magistro non [illegible], [illegible] tamen [illegible], quando infamia [illegible] peccati [illegible] non nocet amplius [illegible]. Sic enim publicatio illa [illegible] [illegible] lædere Rempublicam vel alium [illegible], adeo vt [illegible] [illegible] seipsum infamare esset peccatum [illegible], iuxta id, quod supra scriptum est *c* peccatur. Quoniam licet possit quis lædere seipsum [illegible] bonis temporalibus, nō tamen [illegible] Rempublicam, neque [illegible] animam, neque aliud tertium. *d*

a Vbi supra memb. 1 q. 3 pag. 9.

b Ioan. 15.

c In 44. coroll.

d Cap. si dili[illegible] gente de for. compet. [illegible] c. de pactis c. iuramt. cum [illegible] annot. de probat.

Quinquagesimum sextum Corollarium.

SVMMARIVM.

212 *Murmurator non est qui publicum peccatorem publice reprehendit. Quod paulo inferius extenditur, & restringitur.*

213 *Intellectus illius dicti S. Pauli peccantem coram omnibus argue, quod ibid. [illegible] dupliciter exponitur.*

214 *Peccata publica sunt publice corrigenda.*

215 *[illegible] cap. Tam sacerdotes. 24. q. 3.*

213 QVinquagesimum sextum Corollarium est, non [illegible] murmuratorem eum, qui publice coram omnibus [illegible] bona intentione reprehendit eum, qui publice [illegible] peccat. Primo quia non lædit, neque [illegible] lædere, neque [illegible] in periculo famam alienam, vt lædat. Secundo, quia [illegible] reprehensio con[illegible] [illegible], & [illegible]. D[illegible] Paulus dixit, *e* [illegible] coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Tertio, quia [illegible] verbis exponit per D[illegible] Hieronymum & per Gratianum in Decretum [illegible], [illegible] Huguccio, [illegible] [illegible] [illegible], dico particulariter illam coram [illegible] [illegible] verbum [illegible] quam ad verbum [illegible]. Ita [illegible] est [illegible] [illegible]. Quarto, [illegible] tex[illegible], Archidiaconus & Dominicus [illegible] Reipublicæ Episcopum, vel [illegible], qui [illegible] monet publicum peccatorem, [illegible] emendario, *h* Maximum [illegible] peccatum blasphemiæ, vt dicimus. Quinto, quia S. Augustinus & Alexander Papa dicunt peccata manifesta manifeste esse purganda. Sexto, quia correctio publici peccati non fit ob solam emendationem peccatoris, sed etiam ob exemplum, & ad remouendum scandalum, quod proximo ob illud præbetur, vt ait S. Thomas *m* & colligitur ex verbis supradictæ sententiæ Apostoli, *n* quæ habent vt & cæteri timorem habeant; ex quibus omnibus sequitur, primum, quod corollarium hoc non habet locum [illegible] in peccatis, quæ [illegible] Reipublicæ vel [illegible] [illegible], verum etiam in omnibus [illegible], quæ [illegible] [illegible] aliis [illegible]. Si enim D. Paulus, S. Augustinus, S. Hieronymus & Alexander Papa de omnibus generaliter loquuntur, neque [illegible] ratio neque textus qui supradictis [illegible]. Et propterea nec nos eos limitare debemus. *o* Sed [illegible], non solum Corollarium illud locum habet in Prælatis, [illegible] superioribus, verum etiam [illegible] particularem, vt de [illegible] Magister Sotus [illegible]. *p* Pro [illegible] dicto, licet [illegible] [illegible] Anacletus [illegible] [illegible] quam reliqui fideles omnes [illegible] [illegible] habere [illegible] [illegible], [illegible] corrigant [illegible], [illegible] [illegible] ab Ecclesia [illegible]. Hæc tamen

e 1. Timoth. 5.

f Cap. sed il[illegible] lud. 45. d.

g In d. c. sed illud.

h In c. si sacerdos n. 36 cum seq. de pœn. d. 6.

i In seq. coroll.

k Ca. si peccauerit. 2. q. 1.

l Cap. 1. de pœ. & rem[illegible]

m 2. 2. q. 33 [illegible] 7. & in[illegible] [illegible] cap. 5. ad [illegible]

n 1. Timot. 5

o Cap. [illegible] de maior. & [illegible] Romanos [illegible] [illegible]

p [illegible] [illegible]

q Cap. [illegible] [illegible] [illegible] 4. q. 2.

[illegible] conclusionem [illegible] habeo ego pro [illegible] certa. Tum quia S. Paulus & [illegible] supra [illegible] loquuntur de Episcopis, & aliis habentibus iurisdictionem. Tum quia correctio, quæ ordinatur ad bonum publicum, pertinet ad Prælatos, & Indices, vt determinat S. Thomas, a dicēs de [illegible] loqui D. Paulum in dicta auctoritate. Tum quia idem Magister Soto [illegible] alibi, vt superius in hac eadem conclusione dictum, peccare illos, qui [illegible] reprehendo, etiam si [illegible] Quod [illegible] quod fama non læ[illegible] contumelia [illegible] non est [illegible] Charitate. Tum quia [illegible] specia[illegible], quod [illegible] publice [illegible] blasphe[illegible], [illegible] sequenti corollario dicetur. Tum quia idem Soto [illegible] non habet locum in [illegible] tam notoria, vt nullo pacto [illegible], licet possit probari. [illegible] Ob quæstiones mihi [illegible] cum, [illegible] nec emanda[illegible] non tamen communiter tene[illegible] publice peccatum, [illegible] qui [illegible] & [illegible]. Non [illegible] Anacletus [illegible] Quoniam potest [illegible] de [illegible] certa, [illegible] qui non tenetur ad publi[illegible] de [illegible]. Nec obstat [illegible] qui [illegible] Tum quia idem [illegible] non [illegible] publice [illegible] qui peccantes alios viderunt.

Quinquagesimum septimum Corollarium.

SVMMARIVM.

214 *Murmurator non [illegible] publice reprehendere.*
215 *[illegible] contra Deum [illegible] incurrat pro prima, secunda, & tertia vice.*
216 *Blasphemo clerico quam pœnam incurrat pro prima, secunda [illegible] vice.*
217 *Blasphemo laico, [illegible] nobilis quam pœnam incurrat pro prima, secunda, & [illegible].*
218 *Blasphemo [illegible] in foro [illegible].*
219 *Blasphemo [illegible] pœna [illegible].*
220 *Blasphemo [illegible] pœna [illegible] & [illegible] iudices [illegible].*
221 *[illegible] contra omnes, qui non respondent blasphemo [illegible].*

214 QVinquagesimum septimum, [illegible] laudabiliter [illegible] blasphemos reprehendat. [illegible] Concilio Lateran[illegible] sub Leone X. [illegible] ad hunc articulum dignissima [illegible] necessaria [illegible] ab omnibus [illegible] hic [illegible] pœna ad Dei gloriam, eiusque matris honorem, [illegible] omniumque Sanctorum [illegible] per quam cognoscimus nostras negligentias in re digna tanta cura, & de ea non pœniteat.

215 Catholica [illegible] Ecclesia mater nostra in illo vni[illegible] Concilio [illegible] vt quicumque Deo pa[illegible] seu publice [illegible], contumeliisq., & obscœnis verbis D.N. Iesum Christum vel Gloriosam Virginem Ma[illegible] blasphemauerit, [illegible] cum [illegible], & [illegible] aliquam habuerit, perdat [illegible] mentium pro prima, & secunda vice [illegible]. Si tertio deliquerit, illo eo ipso [illegible] standum est, [illegible] quod [illegible] committunt blasphemo [illegible] non [illegible] neque [illegible] nec etiam [illegible] ante [illegible]. Tum quia [illegible] Tum quia [illegible] bit Bartholomæus Capella super pœna [illegible] ma furta.

216 Secundo, quod Si clericus vel sacerdos fuerit, eo ipso, quod de delicto huiusmodi fuerit conui[illegible] beneficiorum, quæcunque habuerit, fructibus vnius anni ap[illegible]plicandi, vt infra ulterius. Et hoc pro prima vice, qua blasphemus ita deliquerit. Pro secunda vero, si ita [illegible] quærit, & conuictus, vt præfertur, fuerit, si vnicum habue[illegible] beneficium, eo priuetur. Si autem plura quod [illegible] malueri[illegible], [illegible] amittere cogatur. Quod si tertio e[illegible] [illegible] arguatur, & conuincatur, dignitatibus, & benefi[illegible] omnibus quæcunque habuerit eo ipso priuatus ex[illegible]stat, ad eaque [illegible] inhabilis reddatur, ea[illegible]que libere ab alio impetrari, & conferri possint.

217 Tertio, quod laicus blasphemans, si nobilis fuerit, pœna [illegible] mulctetur, & pro secunda vice [illegible] Principis Apostolorum de vrbe [illegible], & alias vt infra dicetur. Potest vero [illegible] si non fuerit nobilis, in carcerem [illegible]. Quod si vltra duas vices publice blasphe[illegible] fuerit, velut infamis per [illegible] Ecclesiæ principalis, mitram [illegible]. Si [illegible] in hoc ipsum peccatum lapsus fuerit, [illegible] perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad [illegible] arbitrium.

218 Quarto quod in foro conscientiæ nemo blasphe[illegible] absolui [illegible] pœnitentia seu [illegible] sub [illegible] possit absolui.

219 Quinto Qui in Sanctos aliquo, blasphemauerit, [illegible] personarum habita, [illegible] volumus.

220 Sexto, quod [illegible] iudices, qui contra tales de blasphemia [illegible] non [illegible] duxerint, eosq; nulli pœnæ [illegible], quæ [illegible] in eos [illegible], eisdem quoque [illegible] ibi[illegible] Qui [illegible] pro qualibet [illegible] Quicunque bla[illegible] audient, [illegible] viua voce [illegible] Quod [illegible] blasphemantem [illegible], [illegible] Octauo, quod [illegible] partem pecuniariæ pœnæ [illegible], qui eidem blasphemum accusauerit. Has [illegible] pœnas non tollant [illegible], quæ per sacros cano[illegible] vt [illegible] in vltimo §. huius ar[illegible]ticuli.

O Duces, Marchiones, Comites, Barones, aliiq; nobi[illegible] & equites: O Proreges, Archiduces [illegible], Duces, Centuriones aliique, gerentes munera publica, qui quasi hoc lepidum & [illegible] & non esset & ad nobilitatem perti[illegible]neret, soletis Deum abnegare, eumque [illegible] & dete[illegible]stari coram aliis, vestrasq, linguas audacter [illegible] caussa recreationis horrendæ, vel [illegible] impa[illegible]tientiæ, nominando membra pudenda pudentissimi Il[illegible] Christi Iesu, Domini nostri qui nostra scelera pu[illegible]da [illegible] honestissimæ [illegible], vel [illegible], & [illegible] aliorum [illegible]orum. O Archiepiscopi, Episcopi, Vicarii, aliique Prælati, [illegible] beneficiarii ecclesia[illegible]stici, aliique iudices supremi, [illegible]oresque qui hæc taci[illegible]tis, vel [illegible] non [illegible] hæc crimina per[illegible]petrantes. O Religiosi, [illegible] pro [illegible] perditis, [illegible] O [illegible] Christi [illegible] qui [illegible] honoris Christi [illegible] & qui [illegible], & condi[illegible], audite [illegible] vel [illegible] eius [illegible] verba tam [illegible] stando [illegible] tolerare [illegible] aliqui [illegible] in [illegible] vitupe[illegible]randos, qui Deum [illegible]. [illegible] diligentia, qua vsi [illegible]mus

mus non accusando, ac denunciando eum qui Deum A suosque sanctos incusat, & iniuria afficit, ac subducamus rationes, quoties paulo plus vel minus singuli in eo, quod ad nos spectat, errauerimus eaque omnia confitea-mur, ac si beneficia, seu officia propterea amiserimus, faciamus de illis eorumque fructibus male perceptis restitutionem, renunciationemque debitam, cum bimo proposito [illegible] amplius, cum Dei auxilio blasphemandi, nec tolerandi vt alius blasphemet, quin a nobis non puniatur, vel arguatur & accusetur, seu saltem denuncietur [illegible] iustitiæ, ad honorem, & gloriam Dei, qui in suo sancto [illegible], atque timore perseuerantiam nobis largiatur. Amen.

Quinquagesimum octauum Corollarium.

SVMMARIVM.

221 *Murmurator non est detegens delicta, quæ parantur damnosa, ei ad quem pertinent, etiam ante correctionem secretam, quod inferius limitatur.*

222 *Clericus sacerdotalis ordinis possunt denunciare præparatas insidias, aliaque similia delicta, sine timore irregularitatis.*

223 *Confessio non obligat ad secretum, si non est vera, etiam si cum [illegible] fiat, & confessioni generali fiat.*

224 *Denunciari non debet delictum præparatum, etiam futurũ, cum pro certo habetur emendatio, quod raro contingit in proditione, & prædicatione hæretica [illegible] ordinatio.*

225 *Denuncianda sunt delicta cum minori damno possibili famæ delinquentium.*

221 QVinquagesimum octauum, non esse murmuratorem, qui facere quod tenetur eum, qui illi ad quem pertinet, denunciat peccatores, ac peccata, quæ [illegible], pernicies reipublicæ vel proximo. Hoc enim [illegible] fieri potest, ac debet, vt [illegible] pro-bo. Primo quoniam tenemur impedire mortem, atque damna nostrorum proximorum, *b* multoq; magis damna reipub. atq; animarum, *d* declarando illud [illegible] pro-ximo Corollario dicetur. Atqui hoc aliquando fieri non potest sine propalatione coniurationum, proditionum, hæresum, monopoliorum, aliorumque similium delictorum. Tum quia quicunque nouit aliquem rem habuisse cum consanguinea eius, quam nunc in vxorem vult habere, tenetur id propalare, ad impediendum in-iustum matrimonium, & peccata ex eo [illegible] futura. Tum quia magnus ille Propheta Daniel *e* reuelauit iniquitatem [illegible] iniquorum senum, qui contra castissimam Susannam falso testificati sunt. Tum, quia hoc [illegible] potest etiam antequam secreto [illegible], quando talibus peccatis se inuoluunt, vt alibi [illegible], definit S. Thomas *f* receptus ab omnibus *g* & ab Adriano *h* a Soto [illegible].

222 Tum quia hoc potest facere clericus sacerdos [illegible] [illegible]

223 Non [illegible] confessionem [illegible]

B signo [illegible] propositum confitendi sua peccata, [illegible] neq; sacramentum pœnitentiæ. Talis [illegible] non [illegible] est, neq; [illegible] aliud extra confessionem [illegible] vt bene determinauit Sotus, vbi supra, *a* & ante ipsum [illegible] Caietanus *b* quem ipse [illegible] Hoc autem [illegible], & [illegible] circa illud [illegible] nt, & eos quibus [illegible], constituunt in necessitate [illegible] aliquando ob litteras excommunicationis, aliquando vt testes præsentantes [illegible] iudicibus, & aliquando quod sit tam malum propalatum pernicio[illegible] reipublicæ vel proximo. Dixi, clarius dixisse istud Caietanum quam Sotũ, [illegible] declarat hoc verum esse, etiam si reuelans inciperet a confessione generali. Dixi eum [illegible] potuisse, quoniam ex verbis Soti posset aliquis colligere etiam [illegible] iudicio contra eius intentionem, legem secreti confessionis non ligare, cum quis omnia peccata non confitetur quamuis non confiteatur cum intentione se de illis accusandi, vel quando non interuenit absolutio. Quoniam hæc eius sunt verba. Vbi quis non confitetur omnia sua peccata, cum intentione accusandi se, nullum est sacramentum, atque ideo non interuenit sigillum confessionis: verum autem est, vt supra dixi, & late probat [illegible] licet non detur absolutio, & consequenter C non interuenit Sacramentum Pœnitentiæ, modo quis confiteatur de omnibus peccatis, & licet dimidia eorum fiat [illegible] ob aliquam causam ex innumeris, quæ circa id contingere possunt, & confessionem non perficiat pœnitens, sed [illegible] sacramento, & absolutione, confessor [illegible] obligatus ad seruandum secretum, non [illegible] de omnibus confessus fuisset, & absolutionem recepisset.

224 Corollarium tamen hoc est limitandum, vt non procedat, quando quis de tali delicto notitiam habet, pro comperto habet quod ad suas preces, & secretam monitionem impedietur peccatum vt determinat S. Thomas *d* receptus in hoc ab his omnibus, de quibus supra. Dixi D quando pro comperto habet, quia si dubitaret, posset, & debet illam denunciare iudici. Ex quo sequitur, raro in proditionibus præparatis contra Rempublicam, & in hæresibus præordinatis ad alios de eis instruendos, esse necessariam monitionem fraternam secretam, quandoquidem [illegible] potest quis pro certo habere proditionem [illegible], aut hæresim nullo modo [illegible] futuras, tanti [illegible] delicta, quæ [illegible] ratio ista potest con-[illegible].

225 Corollarium hoc est etiam limitandum, vt procedat [illegible] malis præparatis necesse est detegere [illegible], & delicta perpetrata. Si verò sufficeret [illegible] dicere delicta perniciosa præparari, non oportet [illegible] aliquid amplius exprimere. Quod si expediret [illegible], & [illegible] porteret exprimere delinquentes, [illegible] vt bene determinat S. Thomas *e* [illegible] scribo *f* probando multis argumentis [illegible] cum animo proximi curari potest [illegible] eiusdem, non est illa lædenda via de-[illegible]. Item quando periculum, & damnum proximi [illegible] potest tolli non damnificata [illegible] delinquentis est [illegible] faciendum via hac denunciationis. Limitandum est etiam hoc Corollarium, vt non procedat in delictis, quæ media confessione sacramentali sciuntur, vt nuper dictum est.

Quinquagesimum nonum Corollarium.

SVMMARIVM.

226 *Murmurator non est qui denunciat peccata, occulta, seruata [illegible], etiam si nemini sint perniciosa.*

227 *Correctio fraterna ad vnum ex tribus essentialibus requirit [illegible].*

228 *Corrigere debemus fideles, & infideles subditos & prælatos, [illegible] peccatores concurrentibus tribus circumstantiis.*

229 Cor-

a In c. Sacerdos, n. 14. & seq. de pœnit. d. 6.
b Cap. non in [illegible] 2. 3. q. 5.
c [illegible]
d Cap. præterea 2. de sponsal.
e Cap. 13.
f 2. 2. q. 33. art. 7.
g In commit. [illegible]
h In 4. de cor. [illegible]
i Memb. 3. q. 4. de ratio. [illegible]

a Memb. 2. q. 7. pag. pen.
b 2. 2. q. 70. art. 1.
c In c. sacerdos de pœnit. d. 6.
d Vbi supra.
e Quodlib. 11. q. 12.
f In d. cap. Sacerdos n. 14. & seq. de pœnit. d. 6.

229 *Corripere non debent confessarij suos pœnitentes extra confessionem sine illorum consensu.*
230 *Denunciatus quando puniendus, & quando non.*
231 *Peccatum non est permittere, vt quis incidat in maius vitiũ, vt simul tum de illo corrigat, & de alio minori.*
232 *Malum non debet fieri vt inde eueniat bonum, sed bene permitti.*
233 *Correctio fraterna sine peccato omittitur timore mortis, infamiæ vel damni temporalis notabilis.*
234 *Caritas quomodo, & quãdo necessario ad sua opera obliget.*
235 *Denunciãs mala intentione peccat.*
236 *Denunciantes in quo grauiter peccent, & non aduertunt.*

226 QVinquagesimum nonum, minus esse mirum [illegible] neque [illegible], quum potius cum verbis [illegible] eum, qui publicat alienum peccatum secretum, licet sit perniciosum [illegible] perpetranti, [illegible] formam denunciationis [illegible], nimirum, vt prius corripiat [illegible] peccantem [illegible], & adhibendo ad id testes, si non emendauerit, aut si hæc non sufficerit, eum denunciando Ecclesiæ. Tum quia hoc non est [illegible] [illegible], atque humanæ. Licet autem sint, qui [illegible] non est [illegible] [illegible], nemo tamen [illegible] [illegible] per legem gentium [illegible] [illegible] [illegible]. Tum quia [illegible] & [illegible] publicat [illegible] peccatum [illegible] [illegible] S. Thomas [illegible] Caietanus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] publice, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

227 [illegible] S. Thomas communiter [illegible] Sotus, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] S. Augustinus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] potest ad emendationem delinquentis.

228 Tum quia omnes tenemur inuicẽ nos fraterne corripere, fideles, & infideles, [illegible] peccatores, quamuis plus alij particulariter Prælati & [illegible] authoritatis quàm alij teneantur, modo [illegible] ad id concurrant. Prima, vt peccatum [illegible] mortale, vel veniale periculosum. Secunda, vt [illegible] emendationis [illegible] credatur [illegible] quid detestetur. Tertio opportunitas non tantum [illegible] quæ sit [illegible] ad id magis obligat, saltem attenta negligentia [illegible] magis tenetur, [illegible] etiam temporis, quod totum colligitur ex S. Thoma a & ex Caietano, ac Adriano b & Soto c Innocentio, Abbate, aliisq; Decretalium [illegible], Archidiacono, Dominico & aliis, Doctorum [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible], [illegible] modo non domino, sed [illegible].

229 Caueant tamen confessarij ne extra confessionem [illegible] [illegible], nec secretè, nec publice suos pœnitentes, ob ea, quæ ipsis confessi sunt, vt bene monet Sotus [illegible] & hæc probatur [illegible] in c. [illegible] Quod tamen [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] confessionis [illegible], vel alio modo. In [illegible] enim casu sententia bene possent fieri et id facere, velut plures ego feci cum consolatione et profectu pœnitentis ad eius petitionem [illegible], vel expressam. Alibi [illegible] detur [illegible] cum licentia pœnitentis [illegible] [illegible], reuelari etiam aliis confessionem.

230 Caueant etiam Prælati, ac Prælatæ punire iudicialiter denunciatum, vel denunciatum antequam delictum probetur, [illegible] etiam postea, si promittit emendationem, quamquam probato delicto [illegible], seu fraterne potest quid [illegible] vel [illegible] pœnitentia ad [illegible], & pudorem, quæ sicut magis cautelam futurorum quam punitio præteriti, secundum communem sententiam Doctorum. Præterea ait Caiet. b si probato delicto [illegible], qui denunciat potest esse vnus testis c non [illegible] in delinquente emendatio, quam [illegible] ditur detentor [illegible] pertinax, [illegible], esse punitione [illegible]. Si tamen emendatio speratur, [illegible] obedire Ecclesiæ, nec suo Prælato, potest puniri, procedendo iudicialiter contra eum propter [illegible], quæ est [illegible], [illegible] propositum [illegible] Sotus. d [illegible] & [illegible], [illegible] multis [illegible].

231 Ex omnibus [illegible] primo [illegible] esse quod Magister Sotus [illegible] [illegible] [illegible] peccatum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] corrigat, & [illegible].

232 Malum est enim facere [illegible] non adeo [illegible] [illegible] [illegible] prendam.

233 Tum quia [illegible] Sotus nulla persona [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] S. Augustinus [illegible] [illegible] [illegible].

234 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] S. Thomas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Thomas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Caietanus [illegible] Adrianus [illegible] [illegible] Magister Sotus [illegible] [illegible] S. Augustinus & S. Thomas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Magister [illegible]

a In d. c. a. Sacerd. de pœn d. 6. num. 11
b 2. 2. q. 33. art. 8.
c Ca. in omni neg. de testib.
d Vbi supra memb. 2. q. 6. pag. 3.
e Vbi supra memb. 2. q. 2. pag. 10.
f Ad Rom. 3. & c. super eo [illegible] ar. 6 for [illegible] 14 q. 5.
g Cap. [illegible] ma[illegible] 22 q. 5.
Cap. Ista [illegible] 2. 2 q. 32 art. 2.
[illegible] 2. 2. q. 32 ar. 6 [illegible] 2. q. 40 ar. 4 q. 5.
Vbi supra [illegible] [illegible]
Cap. 2 de [illegible]
In 4 de [illegible] cap. M [illegible]
De rat. teg. memb. 2 q. 2.
[illegible] 12 de [illegible] qua de [illegible] 2. 2. q. 33. art. [illegible] 2 q. [illegible] 23. quæst. 3.

Matth. 18. cap. Si [illegible] d. c. cum [illegible] de [illegible]
De rat. teg. memb. 2. q. 6. [illegible]
Cap. duo [illegible] 2. q. 3 [illegible] 4. [illegible] 19 2 art. [illegible] De correct [illegible]
In art 8. Vbi supra memb. 1. q. [illegible] pag. 11.
In 2. 2. q. 33. [illegible] in 4 prad. In 4 de corr. [illegible] Vbi supra. memb. 2 q. 2. Cap. nouit de iud. Cap. signific [illegible] 2 q. 1. Vbi supra memb. 2 q. 1. In c. Sacerd. de pœn. dist. 6.

circumfertur, vbi declaro, ac limito dictum prædictum præfati Felini.

235 Infero tertio hoc corollarium intelligi de eo, qui cum bona intentione, ac caritate denunciat: si enim hac via vellet quem opprimere, & suum proximum infamare, apertus murmurator esset, vt rectè dixit sanctus Thomas. *a* Infero quarto, illi etiam, qui est valde familiaris, ac consanguineus peccatoris, & potest multum illi prodesse, non esse detegendum peccatum alienum, etiam vt illi prosit, si per secretam correctionem & monitionem speratur eius emendatio, vt suprà dictum est, & rectè decidit S. Thomas *b* ac Adrianus *c* atque melius Sotus. *d* Infero quinto, quod si peccator secretè correptus, certè creditur, non est denunciandus superiori, ad effectum, vt adhibeat ne recidat, vt Sotus bene affirmat, & ante ipsum determinauit Adrianus *e* quem ipse non citat, contra Richardum. *f*

a quodlib. 11. art. 13.
b d. quodlib.
c in 4. de cor. r. si frater col. 7.
d Vbi supra memb. 2. q. 2.
e In 4. de corr. fr. col. 11.
f In 4. dist. 19. art. 3. q. 1.

236 O q[illegible] multi, & multæ grauiter peccant, & infamant alios sub nomine virtutis, & illi [illegible]ciendi? Quot [illegible] sunt, qui Regibus, Episcopis, & alijs Dominis, patribus, heris, ac amicis denunciant peccata [illegible]orum [illegible] [illegible], & [illegible], dicentes se id agere, vt eos in[illegible] literis vel verbis, vt recedant ab illis, nunquam ipsos antea monendo, cum esset spes quod [illegible] emendarentur? O quot sunt qui cupiant videre [illegible] delicta, vt ea dicant, vel scribant regi, Prælato, [illegible] Dominis, amicis, & parentibus, vt se gratos illis reddant, atque dissensionem inter illos ponant. Et quod peius quoque est, quot desiderant eu[illegible] errata, peccata, defectus [illegible] emendationis, vt habeant quæ denuncient & scribant: quòd cum faciunt, protestantur dicendo. Si vobis placet, Non dico, nec scribo hoc vt detraham, sed quia eum amo, atque postquam noster Rex, noster Prælatus [illegible] sanguineus, vel amicus [illegible] monere, vt emendetur. Deus autem videt, quam id dicat, & desiderium, quod de ipsius emendatione habet, ac salutationes Angelicas, quas in eius gratiam recitat. O Christiani nomine & non re, Christique nihil penitus habentes, quam simus hypocrisi pleni, cum nobis placeat, vt peccent alij, & pigeat vt se emendent, cum nos delectet inuenire cui detrahamus, & de eo mala scribamus, tamen simulando nos dolere intimè de illius perditione, eius proditionis corâ suo Rege, suo Episcopo, suo Domino, suo Prælato, patri vel amico, ac vnico protectore, qui forte ob id solũ eum derelinquet, tametsi postea obliuiscamur pœnitere horum peccatorum detestabilium, ac restituere damnum, quod [illegible] intulimus, quantam curam, ac diligentiam, ac industriam maligna[illegible] adhibuimus in noscẽdis malis atq; denunciandis. Aperi nobis misericors Deus oculos, vt deprehendamus nostros errores, proximi misereamur, & eo nequaquam detrahamus. Suggere quæso perspicacissime Domine Regibus, Prælatis, Dominis, patribus, atque amicis, & reuoca eis ob tuam summam pietatem in memoriam id, quod ex sancto Euangelio, tuis sacrisque canonibus colligitur, videlicet non debere eos gaudere de denunciationibus, quæ non præcedente necessaria monitione [illegible] fiunt, multoque minus eis præcipiendum, obtemperandũ, vel rogandum, vt sibi id denuncietur, quod regula euangelica, & canonica, & omnimodo prohibet, vt nos cohibendo, [illegible] mouendo obtrectationes, ipsique male illas audire cessando, omnes bene loquamur, beneque audiamus, atque melius operemur. Amen.

Sexagesimum Corollarium.

SVMMARIVM.

- 237 *Murmuratores non sunt Religiosi, qui reuelant in capitulo culpas leues suorum fratrum. non præcedente monitione.*
- 238 *Murmurator non est qui accusat de peccato occulto.*
- 239 *Peccatum est desiderare malum alicui principaliter ob suum malum.*
- 240 *Accusare non tenemur communiter.*
- 241 *Accusare aliquando est res sancta. & debita etiam in conscientia*
- 242 *Intellectus verborum Dimitte nobis, &c.*
- 243 *Clericus non accusat propter pœnam sanguinis.*
- 244 *Accusatio non exigit præcedentem monitionem, vt denunciatio.*
- 244 *Accusatio, & denunciatio prætendunt diuersos fines.*
- 245 *Accusando. & accusare desistendo quando murmuretur. & peccetur.*
- 246 *Accusatores, qui christianè accusent, vel ab eo desistant, sunt pauci.*

SExagesimum corollarium, nequaquam murmuratorem fuisse S. Petrum, dum propalauit peccatum Ananiæ, & Saphiræ, quinimo ita publicauit vt vnus post alterum mortuus fuerit. *a* Ista enim de causa, videlicet interiori inspiratione Dei, quod ei reuelauit, hoc fecit, vt ait S. Thom. *b* communiter receptus.

a Act. cap. 5.
b 2. 2. q. 33. art. 7. ad 2.

237 Minus esse murmuratores Religiosos, qui in suis capitulis defectus paruos suorum fratrum aperiunt qui vel non sunt peccata, vel non transgrediuntur venialia, nec infamantia. Iusta enim ratione id agunt: Talis namque reuelatio non est tam accusatio, quam reminiscentia pro[illegible], qui ea obliuiscuntur, vt de illis se accusent, vt dixit S. Thomas receptus. *c*

c Vbi supra ad 4.

Hinc sequitur Religiosum, vel Religiosam non debere reuelare de alio quod ingressus suum domum suspectã, vel respexit, loquitur [illegible], seu fecit aliquid [illegible], [illegible] quam eum fraternè corripiat, vt declarat in sua regula nostri ille magnus pater Augustinus loquendo de [illegible]orum petulantia, quorum etsi hoc non sit plusquam veniale, [illegible] alio[illegible] [illegible], ob quam [illegible] graue, & dignum, vt si possibile sit prius emendetur, quam [illegible]. Quod melius omnibus declarat Vmbertus in dicta Regula. *d*

d Cap. 19.

Sexagesimumprimum Corollarium.

238 SExagesimumprimum [illegible] non esse murmuratorem qui accusat suum proximum de peccato, etiam si sit secretum quomodo, quando, & quare, ac ante quem potest, & debet. Tum quia accusare ad [illegible]dam iniuriam [illegible] auctoritate publica opus est præclar[illegible] illius virtutis Iustitiæ, vel potius illius, quam vocamus, vindicatiuæ iustam, quæ est de illi annexis, vt post, & ante alios bene declarat S. Thomas. *e*

e 2. 2. q. 108. art. 2.

239 Tum quia licet desiderare pœnam, ac malum alicui siue [illegible] male, siue bene fecerit, siue sit amicus, siue inimicus principaliter ob eius malum & damnum, sit semper peccatum, cupere tamen malum, vel pœnam iustam ei, qui meritus est, vt emendetur, vel iustitia, vt alij suo malo exemplo talia committere nõ audeant, vt Respub. sit quieta, non est peccatum, quin potius & meritum, vt declarat S. Thom. *f* & bene probatur in illa interrogatione Euangelica Luc. 18. Deus non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die, ac nocte: atq; in multis Decretis, *g* probatur.

240 Tum quia quamuis nemo teneatur alium accusare, *h* imo est perfectio Euangelica non accusare, & parcere, *i* in multis tamen casibus tenetur, vt quando quis est hæres occisi, qui si non vltus fuerit mortem per iustitiam, perdit hæreditatem. *k* In casu quoque homicidij potest iudex compellere partem, vt accuset, secundum Bartol. *l* cuius tamen opinio communiter reprobatur per Doctores, Angelum, Raphaëlem & Alexandrum ibi, & in alijs locis. Saluari tamen potest, quando homicida esset Reipublic. admodum perniciosus, delictumque per testes probari posset. Tunc enim etiam in conscientia debetur accusatio, iuxta Sanct. Thomam, *m* Alexandrum de Hales, *n* aliosque multos. *o* Nec obstat, vel non habet locum via denunciationis, vel inquisitionis ad impediendum illud malum, secundum Caietanum. *p* Tum quia turpis ignorantia, est secundũ eundem ibidem existimare quod accusare sit contra id, quod in oratione Dominica dicimus, *q* Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si enim qui hoc existimant, considerarent iustius esse prouidere damno, ac periculo communi Republic. quam particulari proximi, & quod

f 2. 2. q. 68. art. 1. & q. 108. art. 1.
g Lib. 23. q. 4. c. si ecclesia c. ca vindict. c. [illegible] fin.
h [illegible] Leg. 1. c. vt nemo inuit. age[illegible] c. acc[illegible] [illegible] licet [illegible]
i [illegible] 6. [illegible]
k L. [illegible] c. de his quib. vt [illegible] [illegible] gl. ff. illa memorab.
l In l. cũ ff. de accus.
m In 2. 2. q. 63. art. 1.
n 3. par. q. 42. memb. 1.
o In 4. d. 19. & in c. 4. quæ propter 2. q. 7. ca. si quis per capill. 23. q. 1.
p in d. q. 68. art. 1.
q Matth. 6.

Sanctum,

[illegible] debitū est custodire proximum a corruptio[illegible] vel co[illegible] per[illegible] habent eis [illegible] propter [illegible] damnum [illegible] populi, cum non [illegible] aliud [illegible]um.

241 [illegible] cogitare eum, qui petit rem suam ac [illegible] obtentum [illegible] publico & [illegible] sua [illegible] indebitam, vel in[illegible] vlcisce[illegible]. Aliud autem est [illegible] principaliter ob malum [illegible] quod nunquam licet, & est contra [illegible] particulam [illegible] Dominicae, & aliud velle vt [illegible], & vtrumque detur quod per legem iu[illegible] quod est [illegible], vt bene declarauit Cai[illegible]

242 Verum [illegible] condonare particulare [illegible] secundum [illegible]. Nemo enim tenetur aliud [illegible] pro bono [illegible] priuato, nisi [illegible] bona [illegible] filios familias [illegible] quae [illegible] sustineant, vt singulariter decidit Archidiaconus, [illegible] omnes receperunt.

243 Limitatur tamen hoc corollarium in clericis, qui ne[illegible] accusare possunt, quando de poena sanguinis agi[illegible] carcere [illegible] humanae [illegible] S. Thomas re[illegible] dixit [illegible] canonico [illegible] poenitentia bene pot[illegible] in Aethiopia, iuxta [illegible] quod testatur in suo [illegible] de elephanti [illegible] Lusitano [illegible] Presbyteri [illegible] ad magnam [illegible] gloriam, & bene probatus, atque in praece[illegible] Corollario dicta ad [illegible] damnū publicum, nunc [illegible] possunt denunciare de [illegible] Republicae, pern[illegible] etiam petere sibi [illegible] iniurias, ac damna [illegible] expressis. Limitatur [illegible] non accusant clericis, [illegible] subdit [illegible] in infamibus, & criminosis [illegible] prohibentur [illegible] canonico accusare. Etiam [illegible] vt [illegible] accusationem [illegible] vt dixit S. Thomas, [illegible] dubium est seruandum [illegible] secundum [illegible] potest, ac [illegible] melius mihi videtur, quod dicit [illegible] Adrianum [illegible] S. Thomas, [illegible] Syluester [illegible] dicere, non mirum quod [illegible] praecedente [illegible].

244 Accusatio enim fit communiter ob punitioné de[illegible] commissi, monitio vero nō operatur nisi ad im[illegible] vt denuo non committatur, vel [illegible] quod non sufficit, vt [illegible] com[illegible] perfecta poenitentia, & [illegible] absolutione in foro [illegible] secundum commu[illegible] opinionem, glossam & [illegible]. Non obstat dicere, quod via denunciationis [illegible] via ac[illegible] cusationis, quodque illam [illegible] & hanc, quia non [illegible] ratio. [illegible] denunciationem [illegible] peccatorem [illegible] & con[illegible] bonum [illegible] denunciari, quod [illegible] nec est [illegible] amplius [illegible]. Finis vero accusationis est, vt plectatur iusta poena [illegible] Reipublicae & [illegible] aliorum, & consequenter bonum publicum, vt S. Thomas [illegible] & [illegible] non obstat ex [illegible] differentia, [illegible] quoad maximum [illegible].

245 Ex [illegible] colligi posset, quando mur[illegible] vel peccet [illegible] seu ab eo [illegible] de, & [illegible]. [illegible] genera accusatorum [illegible] eum qui de falso crimine accusat, ac tergiuersatorem, qui à proposita accusatione omnino se [illegible] trahit, & praeuaricatorem, qui [illegible] accusatum, publice illum [illegible] puniendum. Verum coram Deo, & in conscientia non peccat, qui [illegible] falsum crimen innocenti, bona fide credendo, [illegible] dolo [illegible] cum iusta ratione, cum deliquisse. Contra vero peccat [illegible] delinquentem [illegible] non habens aliud [illegible] probationem, ac [illegible] habens, si id facit principaliter ob nocumentum accusati, & [illegible] prauo desiderio vlciscendi, & explendi [illegible] cupiditate. Tergiuersator, qui omnino ab accusatione discedit ne[illegible] peccat, si id faciat [illegible] scandalo, & damno Reipub. Si [illegible] pro illius [illegible] peccat [illegible] desistendo ab illa sine iusta causa. Idemque fere respondendum & de praeuaricatore, vt colligitur ex [illegible] praedictis, & ex his quae vterque Thomas, iuxta alios Doctores dicit.[a]

246 O quam pauci sunt, meo iudicio, qui bene, & vt debent accusant. & quam pauci qui bene defendunt a bona accusatione, ò quam mores Christianorum corrupti sunt. Quis est hodie, qui accuset sine odio, ira, & malevolentia, cum etiam fere nullus sit, qui litigeret [illegible] quae [illegible] ob tres obolos cum suo proximo. Quis non cupit potius ob suum priuatū commodum, cum suo intento, & honorem, quam ob quodlibet bonum publicum inde resultans [illegible] Quis ex [illegible] [illegible] fortunarum suarum [illegible] ex tota [illegible], & [illegible] quod nō inferatur damnum alicui [illegible] sibi. Aperiamus pectora [illegible] & christianè [illegible], quando & quomodo [illegible] bonum publicum nos obligat, hoc est, quod sint [illegible] iuxta rectam rationem, ac [illegible] alieni, nec eius principali [illegible] omnino iniurias [illegible] aliquando etiam [illegible] semper est secutus, vt Deus nobis [illegible] iniurias, Amen.

Sexagesimumsecundum Corollarium.

S V M M A R I V M.

247 *Murmurator nō est Iudex vel Praelatus, [illegible] visitat & inquirit.*

248 *Inquisitio specialis quae, & quando fit, & quod est [illegible] modus.*

249 *Inquisitio specialis qualis sit, iudex decernit.*

250 *Inquisitio [illegible] tamen reperitur generalis [illegible].*

251 *Inquisitio generalis non permittitur in [illegible] Monarchia Lusitaniae nisi in certis casibus.*

247 SExagesimumsecundum corollariū [illegible] murmuratorem, nec ad id [illegible] praebere [illegible] vel iudicem, qui non praecedente accusatione, denunciatione, vel infamia, inuestigat, inquirit, ac visitat generaliter suum territorium, vt sciat delinquentes [illegible] testibus. Leges enim multae, b & canones, c hoc permittunt, & probent [illegible] agant [illegible] debeto, quicquid Albertus [illegible] dicat, d [illegible] bant textus [illegible] Dixit [illegible] quia in particulari communiter non possent, vt [illegible] ctum est.

248 Et quamquam ex scriptis [illegible] aliquo [illegible] quis concipere [illegible] inuestigationem [illegible] particularem, de qua [illegible] quando [illegible] bet delictum, seu [illegible] ter quando [illegible] vel [illegible] sed [illegible] se habet, quae ipsi [illegible] inquisitionem [illegible] contra [illegible] aperte [illegible] inquisitionem specialem [illegible]

a 2.2. q. 68. art. 1.
b In l. [illegible] fuera memb. 2. q. [illegible]
c Cap. 1. 2. 2. q. 2.
d Cap. [illegible]
e 2.2. q. 64. art. 4.
f [illegible] 3. q. 5. § 6.
g [illegible] ub. 6.
h [illegible] memb. 2. q. 1.
i In 2.2. q. 69. art. 1.
n [illegible] memb. 2. q. 1.
o In c. 4. de corr. fr. [illegible] col. 17. vers. ad 2.
p In c. 34. de accus.
q [illegible] q. 68. [illegible]
a 2.2. q. 68. art. 4.
b Tex. [illegible]
c Cap. [illegible]
d [illegible]
f In Corol. 48.

illa [illegible], quæ [illegible] per nomina specialia appellatina & communia personas, seu ipsa delicta. Vt cum inquisitio eorum qui prævaricantur in hoc loco leges, vel bonos mores, est generalis. a Sic est etiam inquisitio de eo, quod clerici, vel coniugati [illegible] leges vel [illegible]res, peccant occidendo, [illegible]ando, vel concubinarij existendo. Specialis tamen est quando nomine proprio, [illegible] [illegible] per circumstantias quod idem valet nominare persona, vel delictum. Specialis verbi gratia [illegible] est illa, per quam inquiritur si Petrus, vel [illegible] occidit aliquem, vel si aliquis occidit Petrum, [illegible] hoc, vel illud homicidium, sicut illa per quam inquiritur, si Petrus occidit [illegible], licet, [illegible] [illegible] ex doctrina Bartholi b [illegible] specialis quoad personas & delictum, ac vna ex aliis est specialis quo ad solas personas, & [illegible] quoad sola delicta. Addo tamen id [illegible] omnes [illegible] doctores, quod vt sit inquisitio generalis, [illegible] [illegible] nomina ne propriis nominibus, neq; communibus, [illegible] appellationes tam coniunctis, [illegible] valeant. Ex hoc quippe sequeretur, quod inquisitio, & visitatio generalis [illegible] illa, per quam inquireretur [illegible] [illegible] [illegible] N. quot [illegible] [illegible] habet fecit aliquod delictum, quod nemo fateretur.

249 Quod [illegible] non posse de hoc certam regulam [illegible], sed debet de [illegible] arbitrio [illegible] [illegible] nu[illegible] d adeo quod [illegible] Ant. e quod [illegible] [illegible] [illegible] inquisitione, [illegible] [illegible] particulari [illegible] particularis, [illegible] valet quod dictum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] glossæ. g

Contra hoc [illegible] primo, quod [illegible] generalis inquisitio [illegible]. Tum quia responsio debet conuenire cum interrogatione h & incertæ interrogationi non debet responsio certa. i Atque ad nihilum proficit [illegible] [illegible] aliquem peccasse in suo territorio non nominando nomine proprio, vel æquipollenti quis, aut quid peccauerit. Tum quia Sotus & ante ipsum Angelus, quem ipse non citat, cum aliis, tenent virtute eius, quod [illegible] per generalem inquisitionem, non posse transire ad specialem, nisi præcedat infamia, qua præcedente non opus est generali inquisitione.

Ad primum horum duorum argumentorum dico quod [illegible] inquisitor, vel visitator nequeat interrogare de nominibus propriis, vel aliis, qui æquipolleant, [illegible] tamen, vel [illegible] nominare delinquentem, atque delictum nominibus propriis, vel æquipollentibus cum discretione tamen quæ in hoc magna habenda est, [illegible] delicta [illegible] infamant [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], debita poena [illegible], existimantes se illa soluere, vt infra k di[illegible]tur.

[illegible] Ad [illegible]ndum, concedo Angelum de Perusio, l & [illegible], quod super casibus repertis in generali inquisitione non poterit iudex particulariter procedere, si [illegible] non essent casus inquisitionis, contrariæ tamen sententiæ [illegible] est Bartholus m communiter receptus per canonistas & legistas, ac S. Antoninum. o Quod defendit etiam [illegible] [illegible], quia aliter sequeretur, quod generalis inquisitio remaneret inutilis, quoad casus inuentos per [illegible], qui non essent [illegible]. Verum est [illegible] pro Angelo primo quod non est textus vllus, qui contrarium [illegible] probat. Tum quoniam inquisitiones illæ generales [illegible] ob quietem Reipublicæ quæ per crimina de quibus non est fama, [illegible] [illegible]. Tum, [illegible] [illegible] [illegible], aut [illegible] generalibus, non debent [illegible] occulta [illegible] per quibus non est fama, q cum [illegible] nequit particu[illegible] [illegible], vt infra r dicetur: si autem [illegible] [illegible]. Quæ [illegible] videmus vti [illegible] debere [illegible], [illegible] [illegible]. s Hanc [illegible] dum visitaret [illegible] Mo[illegible], [illegible] pro peccatis occultis, quæ nihil [illegible], sed de [illegible] [illegible] [illegible] respondit ad [illegible]

absurdum, quod poterat [illegible] contra [illegible] inquisitione generali [illegible], nimirum quod iudex qui [illegible] inquirere particulariter, facile id posset facere [illegible] ab inquisitione generali. Postquam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible], vt patet. Neque [illegible] quod pro absurdo habet Arcto[illegible], a [illegible] inquisitionem generalem remanere sine effectu, [illegible] aliquis culpa pe[illegible] [illegible].

His tamen omnibus non obstantibus [illegible] me [illegible] communis. Primo [illegible] quod [illegible] co[illegible] dicemus.

Tum quia [illegible] [illegible] consuetudine, quæ sufficit etiam [illegible] [illegible] statuere eius, quod statuit per aliam [illegible]. b Responsum meo [illegible] fundamento, totum non [illegible] quo in [illegible].

251 In [illegible] tamen [illegible] Monarchia Portugalliæ, & suis [illegible] [illegible] sententia, quæ ex hoc sequebantur [illegible], decretum est non posse generaliter [illegible] c Hinc consequens [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], vt super omnium [illegible] [illegible] Angelus, d & S. Antoninus, e de qua in corollario sequenti aliquid dicemus.

Sexagesimumtertium Corollarium.

S V M M A R I V M.

252 *Inquisitio quando permittatur, & quando non, [illegible] quatuor.*
253 *Inquisitio ad puniendum regulariter non permittitur iure ciuili, neque canonico.*
254 *Inquisitio permissa per statutum ad quid extendatur.*
255 *Casus excepti a regula non inquirendi non sunt multi de illis quo multi [illegible].*
256 *Inquisitio generalis est iudicium præparatorium, & non decisorium, & testes in illa accepti ratificandi sunt in speciali.*
257 *Iudices possunt, ac debent procedere ad vtilitatem publicam ex officio.*
258 *Iudices procedunt ex officio ad vtilitatem particularem, sine petitione partis, nisi in certis casibus.*
259 *Lex vt nemo sine accusatore puniatur, videtur casus exceptus a regula.*
260 *Casus exceptus a regula rationem particularem habere debet.*
261 *Iudex ob quam rationem debet esse distinctus a partibus.*
262 *Lex vt nemo sine accusatore puniatur, in qua ratione fundetur.*
263 *Castigare delicta interdum non vtile.*
264 *Inquisitionem ad puniendum quasi in vno solo casu esse permissam.*
265 *Inquiritur semper ad impedienda mala ventura, & quare.*
266 *Casus inquisitionis omnes fere reducuntur ad vnum.*
267 *Inquiri in publicis.*
267 *Peccata publica ex notorietate, vel fama, nisi puniantur pariunt murmurationem, & reprehensionem iudicum.*
268 *Inquiritur quando officialis publicus denunciat, & cur.*
269 *Inquiritur contra captiuos de eo, qui inuenitur mortuus in domo, & cur.*
270 *Nauta & captiui per eandem legem habentur suspecti.*
271 *Inquiritur aliquando ob solam suspicionem populi sine fama, non autem ob illam iudicis solam.*
272 *Fama ad inquirendum aliquando opus est maiore, aliquando sufficit minor.*
273 *Confessio iudicialis sufficit ad inquirendum.*
274 *Confessio criminis extraiudicialis ad inquirendum non sufficiat, si [illegible] infamia ex ea orta.*
275 *Confessio iudicialis ob timorem tormentorum facta reuocata [illegible] sufficit ad inquirendum.*
276 *Inquirere [illegible] iudex ex mero officio suo, sine fama vel [illegible] occurrat aliud, quod ad hoc sufficiat.*

277 In-

277 *Inquiritur super crimine incidenter in iudicio reperto [illegible] cui.*

278 *Inquiritur super crimine incidenter in iudicio reperto, licet non connexum.*

279 *Crimen annexum incidenter probatum, in quo differat a separato.*

280 *Inquiritur super crimine per generalem inquisitionem reperto.*

281 *Inquiritur ex dicto testium, quae dicere non debuerunt, & re[illegible] detectis veritates.*

282 *Inquiritur de criminibus in iudicio ante iudicem commissis, & quare.*

283 *Intellectus verbi cuiusdam Bartholi per aliquos male intellecti.*

284 *Intellectus legis Si quis in hoc genus, cap. de epis. & cler.*

285 *Inquiritur super haeresi, & apostasia sine fama.*

286 *Inquiritur contra complures per reum detectos.*

287 *Inquiritur contra iniuriosos studentes absque personas miserabiles.*

288 *Inquiritur super crimine laesae maiestatis, & excommunicatione principis.*

289 *Inquiri non debet propter famam, nisi an [illegible] formatio capiatur.*

290 *Inquisitio male facta interdum est valida.*

291 *Inquiri nequit contra Religiosos plusquam contra alios sine infamia.*

292 *Inquiri nequit ob solam atrocitatem criminis, nec quia non praesumitur calumnia.*

293 *Inquisitio exigit infamiam ortam ante suum exordium, & carcerem.*

294 *Fama cum teneat locum accusatoris, non perdit locum testis.*

295 *Inquisitio ex mero officio non differt ab illa, quae fit ad instantiam, quantum multi putant.*

296 *Inquiritur super haeresi, etiam specialiter sine infamia, non tamen sine aliqua suspitione.*

297 *Haeresis si est crimen, super quo etiam specialiter sine infamia inquiritur, ut num. 285. cur non poterit, ut super alia inquiri generaliter.*

298 *Admonitio lectoris, ut in materia inquisitionis non confidat suis iuris, quia in [illegible] summa [illegible] decent.*

299 *Fama & clamoro, & insinuatio differunt, & in quo.*

SExagesimumtertium corollarium non esse murmuratorem, nec eius causam Praelatum, vel iudicem, qui in casibus particularibus, in quibus particulariter permittitur inquisitio, inquirit de peccatis. Siquidem iuxta istam [illegible] entiae, quam canonicum potest hoc in multis casibus fieri, quos Accursius, glossa & Bartholdus & alij a Bartholo rursus, *b* Angelus de Perusio, *c* S. Antoninus, *d* Aretinus, *e* Speculator, *f* Salicetus, *g* Alciatus, *h* Angelus & Augustinus, *i* Sotus *k* & alij in diuersis partibus colligunt. In quorum casuum verificatione non solum styli illorum sunt varij, verum etiam sententiae contrariae, & indeterminatae ut per S. Antoninum & Aretinum, & magis Salicetum, Angelum, Aretinum suumque commentatorem Augustinum demonstratur.

252 Pro cuius declaratione (quae est necessaria tam pro foro conscientiae praesertim Praelatorum, ac iudicum quam pro exteriori.) Dico primo, in hoc esse quatuor opiniones. Prima est glossarum, *l* quae communiter sentiunt viam inquisitionis, & inuestigationis non esse permissam nisi in quibusdam casibus. Secunda est Bartholi qui licet *m* in fine rit huius sententiae, in alijs tamen sentit eam regulariter esse permissam, & ita mihi videatur parum referre in quam duarum opinionum incliner: Bartholus enim *n* non dicit, quod poterit procedi secundum istam opinionem in pluribus casibus, quam secundum primam, sed quod casus, in quibus procedi potest, sunt plures quam illi in quibus non potest. Ac propterea potius est facienda de illis regula, quam alijs. Tertia opinio est, viam inquisitionis non esse communiter permissam, secundum ius ciuile, sed secundum ius canonicum, & haec est magis communis, quae colligitur ex citatis per Decium, *o* & Aretin. *p* & Alciatum. *q* Quarta opinio est in hoc non existere differentiam [illegible] vtroque iure, quae est Saliceto, *a* quem Franciscus Aretinus sequitur. *b*

253 Dico secundo, quartam istam opinionem [illegible] magis veram proximam, debetque cum prima coniungi, quam glossatores tenuerunt, videlicet neque secundum ius canonicum, neque ciuile esse regulariter permissam inquisitionem ad puniendum, etsi in [illegible] casibus, quibus permittitur de iure canonico permittitur et ciuili, & contra. Tum quia glossa, *c* cum [illegible] glossis supra citatis ponunt pro regula: Nemo sine accusatore damnetur, *d* & statim exponunt casus, in quibus illa regula fallit, nulla facta differentia inter vnum, alterumque ius. Tum quia qui [illegible] viam inquisitionis esse permissam iure canonico, sumunt [illegible] generaliter [illegible] probari [illegible] esse, quam [illegible] & sic non [illegible] inquisitionem regulariter esse permissam sed etiam [illegible] esse permissam in delictis, quae [illegible]. Hoc autem non esse regulare [illegible] ponitur a glossa. *e* Tum, quia etiam [illegible] negare auctoritatem Doctorum, & [illegible] non tamen poterit negare quod [illegible] ius ita & alterum disponit [illegible] sine accusatore damnetur. Tum quia illa lex, de qua loquuti sumus supra, *g* sub me retuli ad istud, & probatur per multos textus, *h* per locum ab speciali, est quasi naturalis, ac valde proxima sui principijs.

254 Proinde non sine magna ratione, ac causa debemus recedere ab illa, adeo ut dixerit Salicetus, *i* & Baldus quem ipse non citat, & quem ibi Alciatus, sequitur quod quamuis existeret ordinatio, ut super omni crimine posset procedi via inquisitionis, non propterea posset specialiter inquiri fama de eo non procedente. Tum quoniam haec opinio obseruat consuetudinem, ut testatus est [illegible] allegatus, & approbatus per Baldum. *l* Tum quia ad particularem profectum particularium non debet procedere iudex nisi ad requisitione partis. *m* Tum quia doctissimus ille Ioannes Faber, *n* dixit [illegible], ita [illegible] posse inquiri de delicto [illegible], & testatur istud [illegible] consuetudine. Tum [illegible] tatio, quae extat permittendi, vel prohibendi [illegible] ad puniendo delicta iure canonico [illegible] quoque iure ciuili, ut clare colligi potest ex eo, quod in [illegible] principali dicto interius asseretur.

255 Tertio dico multos casus, qui narrantur, [illegible] exceptos ab ista regula, legeque supradicta, non esse [illegible]. Tum quia asserunt pro casu excepto Panormitanus, *o* S. Antoninus, Sotus, *p* & communiter alij, illum in quo [illegible] inquiritur de vita bona vel mala electi ad confirmandam, vel expugnandam eius electionem. Hic autem [illegible] dicitur exceptus ab illa regula, [illegible] comprehenditur sub illa. Regula enim [illegible] nemo sine accusatore damnetur [illegible] inquisitio ad puniendum, neque puniatur [illegible] ut non detur ei, quod non meretur, neque auferatur quod non debet.

Tum quia in casibus exceptis ab ista regula videtur etiam ponere speculator, *q* illos, in quibus inquiritur de postulato ad admittendam, vel reijciendam postulationem vel de Episcopo, *r* an sit conseruandus, vel de clerico an sit ordinandus ob eandem quoque rationem debebat excipere quando inquiritur de praesentato an sit instituendus, ut [illegible] gloss. singularis, *s* ac de expectatione Apostolico. [illegible] Papa mandat conferri beneficium si idoneus, an sit ei conferendum. *t* Nullus tamen horum est casus exceptus ab illa regula, quoniam non continetur sub illa magis quam primus. *v*

256 Tum quia etiam [illegible] omnes supradictos casus ponunt pro casu excepto illum, in quo inquiritur generaliter ad purgandum delictis, & delinquentibus territorium, de quo loquuti sumus, *x* ac praecedenti, & tamen non est. Generalis enim inquisitio non est ad puniendum delicta sed ad inuenienda, non est iudicium decisorium, sed praeparatorium, neque per dictum testium in ipsa receptorum potest aliquis condemnari, si post in speciali non ratificabuntur in eodem, ut omnes sentiunt, & colligitur ex Baldo *y* & ex Aretino. *z*

a In l. 2. § si [illegible] ff. ad l. Iul. de adul. *b* In extrauag. ad reprimendam. *c* In reper. l. [illegible] vacante C. de bon. vacan. lib. 10. *d* 3. par. tit. 9. c. 7. § 2. & c. 8. *e* c. d. c. qualit. *f* De inquisit. § quoniam. *g* In l. ea. C. de accus. *h* Cap. 1 de offic. ord. *i* Post prin. b. de malefic. *k* Memb. 2 q. 6 pag. 3. *l* In c. de manif. 2. q. 1. & c. 1. de eccl. benef. inst. de pu[illegible] & in l. [illegible] § praeter. ff. de susp. tut. & in l. resc. § si quis ff. de muner. & honor. *m* In l. fin. [illegible] § si ante extran. ff. ad l. Iul. de adul. *n* In d. l. 2. § si publ. & extrau. ad reprimendam. *o* In rub. de iud. nu. 7. *p* In cap. cum oport. & mul. [illegible] q. 2. n. 32. & f. q. de ac. cus. *q* In d. c. 1.

a In l. ea. n. [illegible] *b* d. § qualis. num. 67. *c* c. 2. c. 1. vt ec. clef. benef. *d* De accus. *e* In d. c. 1. vt eccl. benef. & c. 1. de man. f. a. 31. *f* d. c. 1. vt eccl. benef. d. c. de manif. l. ea. [illegible] sup. § si quis accusat. ff. de mun. & hon. *g* In corol. 43. nu. 283. *h* Ioan. 8. Act. 2. c. de manif. [illegible] vt ecc. benef. [illegible] *i* [illegible] *k* [illegible] *l* In [illegible] *m* [illegible] *n* [illegible] nu. 44. *o* C. d. accus. [illegible] *p* [illegible] *q* De inquisit. § quando ver. nu. [illegible] *r* C. 1. Epist. [illegible] *s* [illegible] *t* Cap. fin. de rescr. *v* Cap. 1. de conc. praeb. *x* Clem. 1. de [illegible] deleg. *y* In corol. 48. *z* In l. ea. nu. 32. de accus. Cap. qualit. 2. nu. 31. de accus.

257 Pro quo facit cap. veniens *a* & quod Bartholus annotat *b* quin casus iste cum omnibus supradictis continetur sub illa regula posita a Bartholo *c* per §. 1. & §. quoniam Auth. *d* & l. congruit, *e* quæ asserit posse iudicem procedere sine petitione partis ob emolumentum publicū, ob quod in omnibus supradictis casibus inquiritur. Tum, quia Angelus Aretinus dixit *f* esse casus exceptos illos in quibus inquiritur ob vtilitatem particularem, scilicet si tutor sit suspectus *g* an hic vel ille sit talis, vt possit esse tutor idoneus *h* si executores publici vexent populum pro tributis excessiuis *i* si sint statutæ vsuræ. *k* Et Augustinus de Ancona *l* addit adhuc alios, in quibus iudex inquirit pro commodo particulari.

258 Non tamen illi, neque dicti sunt casus excepti ab ista regula, quæ ait vt nemo pro crimine sine accusatore damnetur. In illis etiam nemo condemnatur de crimine saltem inquantum proceditur ad particularem vtilitatem. Verumtamē et istos cum alijs esse casus exceptos ab alia regula, quæ continet. Non debere iudicem ex suo officio ad vtilitatem particularem, sine petitione partis. Ob eādem etiam rationem inquirere in fauorem miserabilium personarum, & in fauorem rerum piarum quod potest, & etiam debet fieri, secundum Bartholum, *m* Innocentiū & omnes *n* & Alexandrum, quicquid dicat Ioannes de Imola, *o* non sunt casus excepti a regula, & lege, quam in hoc Corollario tractamus, sed ab illa quam modo tangebamus nisi quando super suis iniurijs inquiritur, vt inferius dicetur.

259 Quintum principale, quod dico, est regula, & lex, quam tractamus, nempe vt nemo sine accusatore damnetur esse menti sententiæ casum exceptum a regula, quam modo in tertio dicto tangebam, videlicet iudicem ex suo officio posse procedere, sine requisitione partis ob vtilitatem publicam. Quamuis enim sit publicum commodum castigare delicta *p* nequit tamē iudex ex suo officio, sine petitione partis communiter illa castigare.

260 At postquam lex ista est casus exceptus à regula aliqua particularis ratio inueniri debet, quare excipiatur ab illa, iuxta id quod sentiunt glossæ receptæ, & pro singularibus commendatæ. *q* Hanc dixit Magister Sotus *r* esse illam pulchram Sanct. Thomæ, *s* scilicet quod Iudex, secum Aristotelem *t* est interpres, & custos iustitiæ, ad quem confugiunt qui iniuriam patiuntur, tanquam ad iustitiam quandam animatam. Iustitia verò, quia est æqualitas non est nisi inter duos, quorum alter sit actor, alter verò reus, & ideo oportet, quod iudex inter aliquos duos dijudicet. Ratio tamen ista, licet eam legendo multum mihi arriserit, postea tamen non visa est mihi conueniens.

261 Tum quia illa pulchra ratio Sanct. Thomæ, dignaque scitu ab omnibus iudicibus, non est peculiaris huius Conclusionis sed illa, quoniam iudex debet esse tertius distinctus à partibus. Tum quia regulariter possunt iudices procedere ex officio sine parte, ob vtilitatem Reipublicæ, vt dictum est, nec propterea operatur contra rationem Sanct. Thomæ: sufficit enim quod Respublica cuius est Iudex, est vna pars, & alter alius, contra quem proceditur.

262 Itaque poterit dici, quod in puniendis delictis, principaliter ob vtilitatem Reipublicæ ipsa tenet locum vnius partis, & delinquens alterius. Conueniens igitur ratio meo iudicio est, quod licet ex se communiter sit emolumentum Reipublicæ punire delicta, tamen non est, quando sunt occulta, nec adest pars accusans, nec querelam porrigens.

263 Non enim est tantùm commodum Reipublic. delictorum punitio, quantum est damnum publicatio delictorum, & delinquentium occultorum ob amissionem famæ, & honoris subditorum, qui sunt ex maioribus bonis exterioribus, vt superius *v* probatum fuit. Tum propter incommodum, quod Reipub. datur, in propalandis malis exēplis, quæ imitetur, & præbenda occasione male suspicandi, pessimque murmurandi, ac temere de his, & de illis iudicandi.

264 Quintum principale, quod resoluendo hanc materiam dico, & quod omnes casus excepti ab ista regula (vt nemo sine accusatore damnetur) rediguntur ferè ad vnū, videlicet quando punitio ordinatur principaliter ad impedienda mala futura, & auferendam materiam, & occasionem illorum.

265 Ad quem finem potest semper, & in omni casu inquiri, iuxta illud dictum singulare Innocen. IV. *a* per omnes receptum, sic & etiam ad hunc eundem finem clericus potest à laico capi, secundum Abbatem per alios approbatum. *b* Correctio autem fraterna est de præcepto, secundum S. Thomam, *c* & Archid. *d* concurrentibus alijs conditionibus superius tactis, tam pro minoribus, quam pro maioribus, secundum glossam receptam. *e* Quod locum habet tam in delictis priuatis, quæ bonum particulare, quam in publicis, quæ publicum lædunt, tam in secretis, quam in famosis, vt bene demonstrat in specie Sotus. *f* Ratio propria huius est, quia vt in dicto præcedenti dicebam, vna ex principalibus causis, cur nō permittitur punire per inquisitionem, est vt bona fama hominum nō amittatur. Ista verò ratio cessat quando eius amissio est necessaria ad impediendam iacturam animæ, vt superius dictum est. *g*

266 Quod autem omnes ferè casus inquisitionis reducantur ad hunc directe vel indirecte suo, vt dicunt, pondere probo per sequentia fundamenta, quibus tota hæc materia inuoluta magis declaratur, quam hucusque per quemlibet alium.

267 Primum fundamentum, est, quod ex præcipuis casibus, in quibus inquiri potest sunt illi, quando est fama, vel magnus rumor de crimine, *h* & à fortiori, quādo ipsū est notorium. *i* Qui tamen comprehenduntur sub dicto casu. Si enim te interrogaret, cur cum est fama, rumor seu notorietas, potest magis inquiri, quàm quando hæc non adsunt: Respondere debes cum Concilio Hilerdensi. *k* Ne populus scandalum patiatur: & cum Innocentio *l* Ne infirmorum corda de mala fama pereant. Quæ duę auctoritates licet loquantur de solis clericis, earum tamen ratio in omnibus Christianis locū habet, esto quod magis in clericis, qui secundum nostram professionem mūdiores à peccatis incedere debemus, *m* Apostolus quoque super cuius dicto fundatur Innocentius, loquitur de omnibus Christianis. *n* Quando super huiusmodi delictis notorijs, vel famosis iudices non vtuntur diligentia in puniendis delinquentibus, de illis populus murmurat, concionatores ex suggestis eos reprehendunt, præbetur occasio nouis malis, ac peccatis, cum viderint de illis, quæ sunt per notorietatem, vel famam publicam, non haberi curam vt vltio sumatur. Ad hoc facit, quod iure canonico cōmuniter potest semper inquiri super crimine notorio, & famoso, sic etiam potest de iure ciuili, vt superius conclusum & in 3. dicto, pro cuius ratione facit hæc singularis consideratio, vt ibi dicebam.

268 Secundum fundamentum est, quod pro alio casu principali omnes ponunt illum, in quo per publicum officialem denunciatur crimen. *o* Iste etiam casus reducitur ad supra dictum de crimine notorio, vel famoso, qui resoluitur in dictum quasi vnicum. Talis enim officialis nō debet denunciare nisi crimen notorium, vel saltem famosum, iuxta communem, *p* nec quousque de hoc fidem faciat denunciator, debet iudex inquirere, vt benè annotauit Sotus. *q*

269 Tertium fundamentum est, quod ob hoc de crimine famoso est inquisitio, quæ fit contra seruos, de eo qui domi inuenitur occisus, *r* & contra nautas nauigij, quod submersum est. *s* Quandoquidem licet contra huiusmodi seruos, & nautas non extet particularis infamia hominis, eadem tamen lex suspectos habet nautas etiam si sint liberi, & à fortiori seruos, vt pulchre declarat Salicetus. *t*

270 Quartum fundamentum, quoniam ad hunc eundem casum criminis famosi, & consequenter ad dictum vnicum euitandi mala, ac materiam, occasionemque illorū reducitur inquisitio particularis, quæ interdum sine probatione infamiæ integra fit.

271 Quam posse aliquando fieri ob solam suspicionem

populi

a 2. de testib. *b* in l. prætor. nu. ... C. si contra ius vel vtil. publ. *c* In l. 4. § hoc autem opp. ... ff. de damn. inf. *d* Vt nulli iudic. coll. 9. *e* ff. de offic. præsid. *f* In lib. de malef. in princ. col. 3. *g* Leg. 3 § præterea de suspectis tutor. *h* Leg. credendum § fin. ff. de pet. hæred. *i* § cogi in auth. de mandat princ. *k* Cap. ad nostram de iureiuran. *l* In eo lib. de malef. in prin. col. 9. *m* L. 4 § hoc autem ff. de damn. infect. *n* In d. cap. ad nostram 3. *o* d. l. 4 § hoc autem.

p Leg. si ita vulneratus ff. ad l. Aquil. *q* c. vt fama d. sent. excom. *r* In cap. sicut vrgeret 1. q. 1. & l. filium e. famil. ercisc. *s* Memb. 2. q. 6 pag. 4. *t* 2. 2. q. 58. art. 9. *t* 5. Ethic. *v* In conclus.

a In cap. 1 de post prælat. col. 2. *b* In c. 3 & c. vt fama de sent. excom. & c. cum non ab homine de iud. *c* 2. 2 q. 33. art. 2. *d* Cap. si peccauerit 2 q. 1. col. 3. *e* In cap. 2. de accus. *f* Memb. 2. q. 6 pag. 15. *g* In coroll. 15.

h d. c. qualiter & c. inquisitionis de accus. & c. cum deaccu. de mag. *i* 2. q. 1. *k* Cap. presb. 2 q. 5. *l* Cap. si fama 2. q. 5. *m* Cap. si sacerd. de pœn. d. 1. & c. Reg. 2. cap. *n* 1. ad Co. 6.

o d. l. ea quidem. *p* In d. l. ea quidem. *q* De rat. tegi memb. 2. q. 6. pag. 1. *r* Leg. 1. in prin. & § occis. ff. ad Sillan. *s* Leg. quoties C. de nauf. lib. 11. *t* In d. l. ea quidem col. 8.

populi vel illorum, ad quos eius sapientia pertinet, determinat Innocen. IV. *a* dilatatus ibi per Antoninum Abbatem & super omnes Aretinum, secundum quos iudex arbitrari debet qualis, vel quanta sufficiet, iuxta quos dixit Salicetus ista verba *b* (Quod diffamatio non debet esse vniformis, quia quandoque maior, quandoque minor, pro vt periculum magis vel minus instat.)

272 Nolo tamen dicere suspitioné soli iudicis, & indicia sola quæ habet, sufficere ad inquirendum. Hoc enim ita se habet, vt probaui supra *c* quamuis moderni contrarium teneant vt Sotus *d* & Alciatus: *e* & vt ibi respondeo eidé dicto S. Thomæ illud declarando, valde accommodate: & ita hic dico, quód nec Antonius *f* neque Aretinus *g* qui pro suo dicto allegat Alciatum id dicunt, quamuis affirment quod sensit Innocentius & quod modo tangebamus, nimirum aliquádo suspicionem, & indicia, quæ populus habet, quod tale delictum fuerit perpetratum, vel talis deliquerit, sufficiat ad inquirendum, licet non probaretur integra fama de ipso.

Senténtia ergo mea est quod licet nó probetur existere integram famam in populo, si tamen probetur populum id suspicari, vel habere indicia, poterit aliquando procedi, ad inquisitionem licet non semper. Quin nec adhuc sola fama integre probata ad hoc interdum sufficit. Per illam enim solam non inquiritur contra Prælatos, si vna cum fama non concurrit etiam scandalum.

Per quæ omnia satis bene verum probatur suprascriptum Saliceti dictum. Bartholus autem *h* quem August. allegat pro Angelo *i* non asserit, nisi quod indicia sufficiunt pro tormentis. Vnde male infert sufficere ad inquirendum de supra dicto.

273 Quintum fundamentum est, quod pro alio casu principali excepto ponit opinio communis illum, quando is contra quem inquiritur, confessus est crimen, vt determinauit Bonifacius VIII. *k*

Hic autem reducitur ad illum de crimine notorio, ac famoso, qui resoluitur in illud dictú quasi vnicum. Confessio enim propria facta ante Iudicem competentem facit rem notoriam de iure, vt affirmant multi Pontifices. *l* Non omittam tamen hic lectori tradere tria monita. Primum est, quód Magister Sotus *m* nuper absque vlla in id citatione, limitauit istú casum tantum procedere, quando ante multos illud confessus est, non autem quando ante duos, vel tres, nec etiam quando ante Prælatum ob incuriam, & inaduertentiam, vel literis quæ et apertæ fuerunt.

Quæ limitatio vera est, intelligendo de confessione extraiudiciali, quoniam illa non sufficit ad Inquirendum.

274 Alterum monitum est, istam doctrinam dicti Magistri Soti præsupponere, quod sufficit confessio extraiudicialis ante multos facta ad inquirendum contra confessum, quod non potest de iure teneri, nisi quando ex ea confessione sparsa orta fuisset infamia. Verum tum non tam inquireretur virtute confessionis, quam virtute infamiæ, vt patet. Supponit etiam confessionem iudicialem factam ante duos, vel tres non sufficere, quod est contra id quod Bonifacius VIII. *n* glossa & omnes Doctores definiunt, ac sentiunt. Sufficit enim vt sit iudicialis, licet aliqua forma accidentalis ei desit, modo nihil essentiale omittatur, vt pulchré probat decretum dicti Bonifacij eiusque glossæ cum annotatis super ea per omnes Doctores.

275 Tertium monitum sit quod multo singularius limitatur iste casus vt non procedat in eo, qui iudicialiter timore tormentorum confessus est, vt colligitur ex Bartholo *o* & clarius ex Alexandro, Imolensi *p* dummodo confessus reuocet suam confessionem, eo quod eam fecerit pre metu vt declarat Petrus de Ancharano, *q* ex quo colligitur idem esse dicendum quando, confessio facta fuit sine tormentis, non tamen sine iniusto carcere. Sextum fundamentum, quod ad veritatem ostendendam istius quinti dicti, facit, est, quod vt alium casum præcipuum inquisitionis ponit Bartholus, *r* & communis, quando iudex ex mero suo officio procedit, & si verum est quod dicit Sotus, *a* istud non habere locum nisi præcedente fama, vel notorietate, constat reduci ad casum, qui in illum vnicum resoluitur, per iam dictum. *b*

276 Verum est iudicem sæpissimè procedere solere ex mero suo officio, nó præcedente fama vt apparet per ante dicta, & quæ infra dicentur.

Non tamen sufficit vt valeat castigare inquirendo, iudicem procedere ex suo mero officio, si alia causa non interuenerit, quod nescio quomodo nec Bartholus, *c* neque alij considerauerint, & illum ponant pro casu distincto, qui tamen per se non est sufficiens.

Si enim esset, sequeretur, quod regulariter omnia delicta tam secreta, quàm publica possent puniri via inquisitionis facta ex mero officio, quod est contra ius canonicum, & ciuile. *d*

277 Septimum fundamentum, quod istud nostrum quintum dictum confirmat, est quod pro alio casu principali inquisitionis ponitur, quando iudex inuestigando principaliter aliquid, inuenit incidenter aliquod crimen. Potest enim secundum communem illud castigare in eodem iudicio, vel saltem formando aliud nouum processum via inquisitionis, per multos canones, & leges, qui sunt de eo. *e*

Hic autem casus reducitur ad illum infamiæ & notorietatis. Vt enim quod principaliter probatur in iudicio, habetur pro notorio, ita quod incidenter probatur, producit infamiam, & esto quod eam non produceret completam, habet tamen eam ius pro sufficienti. Occasioné enim præbet obloquendi de iudice, qui omittit punire delictum, de quo sine vlla eius inuestigatione, dat sibi ipsi iudicialiter notitia vt patui fecerant delicta, nec timeant punitionem, neque iudices, cui cóséquens est promissionem inquisitionis in hoc casu reduci ad quasi vnicú iam dictum.

278 Verum est quòd ad hunc iterum limitat hunc casum dictus Magister Sotus, nihil pro eo allegando, vt solum locum habeat, quando crimen incidenter repertum, est circumstantia aggrauans delictum, de quo principaliter tractatur, & non aliter.

Ponit pro exemplo quando iudex procedit contra aliquem vt concubinarium, & detegitur concubinam esse Monialem, ex quo delictum aggrauatur. Hæc tamé limitatio nó mihi videtur digna, quæ merito sequenda videatur. Tum quia est contra omnes canonistas, & Iurisperitos. Tum quia extant expressæ leges probantes, quod etiam crimen detectum incidenter in lite, & causa ciuili, vbi agitur de delicto pecuniario potest castigari, per viam inquisitionis. *f* Tum quoniam differentia, quam communis opinio ponit inter punitionem criminis incidenter reperti, quod est annexum, & accusationé criminalem, ac principalem, multum differt ab ista Soti.

279 Quandoquidem secúdum communem delictum, annexum incidenter receptum, siue sit circumstantia aggrauans, siue alleuans, siue nec vnum, nec alterum præstet, potest puniri in eodem iudicio, non ordiendo, & texendo nouam telam iudicij, non autem si sit crimé separatum à principali.

Tunc enim opus esse nouam telam ordiri, & illam ordiendo secundum omnes, potest puniri, vt moderni, & antiqui docent in multis locis. *g*

In quibus prius per breues ampliationes & deinde per prolixiora scripta id declaramus. *h*

280 Octauum fundamentum sit, quod pro alio casu principali ponitur crimen, quod per generalem, inquisitionem reperitur. *i* Hic autem ob eandem rationem, qua casus præcedens reducitur ad quasi vnicum casum vitandi mala, ac peccata futura verum est etiam Magistrum Sotum *k* nihil pro hac sua sententia allegando, tenuisse etiam in hoc contra communem, vt dixi in præcedenti corollario & allegaui idem tenuisse Angelum de Perusio. Non debemus tamen recedere a communi per ibi citata, ac quoniam in toto orbe est vsitata cómunis, quod solum sufficiebat ad eam tenendam, & quoniam si probatio incidéter facta sufficit ad inquirendú, vt in septimo

Marginal notes (left): a In c. comm. per c. de accu. — b In d. l. ea quidé col. 8. — c In corol. 48. n. 182. & seq. & in eo cons. 6 — d Memb. 2. q. 6 pag. 2 vers. Hoc & sequ. — f In d. c. cum oper. de accu. — g Ibidem — h Leg. fin. ff. de quæst. — i De malef. verb. fama col. 2. — k Cap. de ac cus. lib. 6 — l Ca. fi. de test. ord. c. vest. & fin. de cohab. cler. — m De rat. teg. memb. 2. q. 6. pag. 15. — n d. c. 1. de accus. lib. 6. — o In l. pen. ff. de quæst. — p In addit. ad Bart. in l. qui in alien. §. Celsus ff. de acqu. hæred. — q Cons. 24 vi sa inquisit. — r In l. 2 §. si publ. ff. de adul. & in extrava. ad reprimendam.

Marginal notes (right): a Vbi supra C. 1 vt eo... — b ...d. C. ...nalis. & c. inquisit. ... H. de simon. — c Leg. resc. si quis ac. ff. de mun. et simil. — d Cap. 2. ... confess. c. a. ... except. — e d. §. si pr... & leg. qu... eum and C... cond. ob te... caus. l. pe... si aduer... — f d. l. quod... tan. ff. de... ob turp. c... & l. pen... aduer. lib... — g Ca. 2. de ... & c. a. de reg. & c. ... except. ... inquisit. ... — h In... Trad... in l. 2 §. fi ... ff. de a... — i In repe... de confess... — k Leg. 4. ff... l. In l. potes... de offic. pr... fratorum... prou. in c. ... confit. lib... Vbi supra memb. 2. pag. 1.

fundaméto dictum est debet magis sustineri quæ ex proposito facta est. *a* Neque obstant tria argumenta, quæ ibi denuo formaui contra communem best illa quæ non solum, cum ad id mihi impressio typographi præfestina locũ non daret.

Ad primum argumentorũ igitur nunc respõdeo, quòd velut nõ est pro communi textus expressus, ita etiam nec pro contraria, pro qua non existunt tot, tamque bonæ rationes, vt pro communi. Ad secundum fateor inquisitiones generales fieri ob tranquillitatem Reipublicæ, delictaque occulta illam minime perturbare, nihilo tamen illa, quæ iam iudicialiter sunt reperta, esse occulta, quoniam esto quod non extet fama neque etiam notorieta, participant tamen iam publicam conditionem iudiciorum. Iam enim id sciũt Iudex, & notarius, vt publicæ personæ, quod legislatores habuerunt pro sufficienti ratione ad inquirendum, vt etiam pro tali tenuerunt probationem in Iudicio meideter factam per citatam in septimo fundamento.

281 Ad tertium, quod est validius, concedo testes generalis inquisitionis non debere reuelare peccata occulta eam patrata, nisi item [illegible] non esse reiteráda, vt exponam in sequenti Corollario. Si tamen etiam si male egerunt, ea reuelauerunt, iudex qui ea scit, tenetur super illis specialiter inquirere. Pro qua responsione facit quæ dicta decisio eiusdem Magistri Soti, *c* videlicet, posse iudicem in virtute testium, quos alias detegit per iniusta tormenta, vel alio modo iniusto, illis bene vti, modo ipse non sit comprehensus in illa iniustitia. Facit etiam *d* id decisio Bonifacij VIII. *d* quæ probat esse inquirendum contra eum qui non debens, & forte quoque in eo peccans confessus est delictum secretum. Ad quartum, quod ibi assero me teruasse in duabus visitationibus, dico id me egisse, quoniam in genere interrogabam, & iuramentum exigebam super publicis tantum, & est per famam, vel notorie, [illegible] dicto reputant id, quod super alia re mihi secretum. Qui in casu mihi bonum videtur [illegible] parte, & teruare opinionem Angeli & Soti.

282 Nonum fundamentum istius quinti dicti est quod pro casu principali ponunt Speculator, *e* Bartholus, *f* S. Antoninus *g* & alij, peccatum factum in iudicio ante iudicem, vel per testes [illegible] falsa dispo nendo, *h* vel per partem vaso lo licitis, vel instrumento falso, *i* vel teruens falsis *k* vel [illegible] acclesando, *l* vel se remouendo pro pecuniis a bona accusatione, vel alio modo, pro [illegible] iudic. Hic autem [illegible] eadem ratione, qua dicto [illegible] reducitur ad dictum vnicum vitandi mala. Propono tamen hoc contra monita. Primo, quod dictus Magister Sotus, *m* nihil pro eo allegando, dixit, rationem cur in casibus in hoc argumento [illegible] possit inquiri non esse atrocitatem criminis, vt [illegible] asserunt, sed quoniam omnia ista peccata sunt perniciosa, & damnum afferunt partibus. Secundo [illegible], quod Bartholus, Speculator aliique [illegible] communiter non reddunt illam rationem, sed [illegible] tacent, vt Speculator vel dicunt vt Bartholus *n* quod colligitur ex his verbis propter magnam offensionem quam faciunt subtus lege Iudici, dum peccant coram eo, non autem quod offensio in se sit atrox.

283 Quod ita intelligendum esse aperte colligitur ex eodem Bartholo. Post hunc enim casum ponit pro alio illam extrauagantem *ad reprimendam* quod loquitur de crimine læsæ maiestatis, & dixit in principio, introduci per illam, casum nouum inquisitionis, etiam quo ad ius canonicum.

Quippe qui affirmat quod etiam secundum canones non potest inquiri in illo casu, non præcedente infamia, quousque extrauagans illa facta fuit. Vnde clarè colligitur non esse intentionem Bartholi dicere ratione minoris in casibus enumeratis in isto argumento, valet inquiri esse atrocitatem criminis, postquam dixit quod etiam illud læsæ maiestatis non includebatur sub [illegible] ratione. Nec obstat dicere, quod ante illam extrauagantem poterat inquiri super crimine læsæ maiestatis per leges antiquas, *o* & super crimine atroci, vna si quidem illarum no loquitur de inquisitione, quæ fit sine parte, *p* sed de inquisitio-

ne quæ capitur coram accusatione, & accusatore, per tormenta, quando est semiplena, & non integra probatio facta contra reum.

248 Altera autem, *q* quæ dicit posse inquiri contra iniuriam inferentes ecclesiasticis, dum celebrant diuinum officium, debet intelligi, cum est inuriato notoria, seu famosa, vt eam intelligit Angelus de Perusio, *b* approbatus per Angelum Aretinum, *c* & etiam concurrente scandalo, vt dixit Salicetus, & *d* adhuc aliud, quod in vndecimo fundamento in [illegible].

Tertium monitum, quod in aliquibus casibus in hoc argumento [illegible], post tertium delicta, quæ nullum parti nocumentum afferant, vt si testis in iret falsum ad saluandum eum, contra quem via inquisitionis proceditur, vt potentiis propterea posset contra eum inquiri, cum in [illegible] crimen coram eo perpetratũ. Qui ratione [illegible] pro ipsis ratio circumspecti Soti.

285 Decimum fundamentum huius quinti dicti, est quod in crimine hæresis, & Apostasiæ fine infamia inquiritur, *e* & ratio est secundum *f* Salicetum, quia sunt delicta, quæ lædunt, & inficiunt. Ex qua ratione perspicuè colligitur, & quod adhuc casus inquisitionis de hæresi & apostasia reducitur ad dictum quasi vnicum casum inquirendi, qui est vitare mala, ac peccata, ne fiant, neque frequententur, quod inferius in sexto dicto tangam.

286 Vndecimum, quod adhuc est alius casus in quo inquiritur contra complices delictos per reum maleficiorem, *g* & ille, in quo de notorio crimine, existente etiam notorio, vt supra Corollario dictum est, & quando [illegible] de delicto, & non de dubio [illegible] id in consuetudinem, inquiritur [illegible] de [illegible] communi per eam iam rationem reducuntur ad supradictum fere vnicum.

287 In præditio quoque, quæ est licita, & etiã debita, contra iniuriam inferentes selectus, secundum Baldum, *h* per illum textũ, & personis miserabilibus, vt sunt viduæ, orphani, & peregrini, secundum Angelum de Perusio, *i* ad supradictum quasi vnicum casum redigitur Ratio autem eius est, quoniam si Iudex ex suo officio no procederet contra iniuriã afficientes eas personas quia nequeunt, vel nesciunt petere ius suum, magna occasio præberetur peccatis, & malis futuris.

Eadem ratio meo quidem iudicio est magis consona quam supratacta in fundamento nono, quoniam contra iniuriam ecclesiasticis illatas, inquit *k* Postquam enim eorum gloria, & honor, est parcere, & non querelas proponere, vt eadem lex inquit, si iudex ex suo officio eorum iniurias non puniret, nouis iniuriis occasio præberetur.

288 Duodecimum fundamentum est. Ratio cur vocem quasi vnicum casum supradictum, in quem tot resoluuntur, nec absolute vnicum est, quia de crimine læsæ maiestatis humanæ non habita ratione ad impediendum futurum, potest inquiri ob vindictam preteriti per nouam extrauagantem, *Ad reprimendam*. Dixi humanæ, quia etiam de diuina potest inquiri. Vt tamen dictum fuit in fundaméto decimo ille casus ad dictum quasi vnicũ reducitur. Tum etiam, quia bene possunt Pontifices & Reges non recognoscentes superiorem præcipere, vt in aliquo casu nouo inquiratur ad puniẽdum delictũ, vt dixit Innocentius per omnes receptus, *l* ac Baldus, *m* Angelus Aretinus, *n* & alij recentiores, in alijs locis Alciatus, *o* Hippolytus, *p* & ex communi opinione etiam potest inquiri, licèt nõ præcedat fama, & dummodo, vt dicebat glo. quæ multis pro singulari commendata, motu proprio, & non ad instantiã partis id fieri mandet.

Sextum dictum principale huius Corollarij habebit multas decisiones plane relatas. *r* Palma non videri verũ Episcopos, & Archiepiscopos posse inquirere non præcedente infamia [illegible] que alio supradictorum, quod æquè possunt [illegible] sed contra per vtrumque Angelum, *s* & quidam [illegible] teneatur contra ea per allegata superius in nando [illegible].

289 Septimum, quod qui vtitur famæ, vult inquirere,

a Arg. c. 2. de ord. cogn. sub fin. cum his, quæ ibi scripsi latius.
b Num. 48. versi. verum etiam.
c Vbi supra memb. 3. q. 1. pag. 8.
d Cap. 1. de accus. lib. 6.
e De inquisit. § quando.
f In d. Extra uag. ad repr.
g 3. par. tit. 9. cap. 7.
h Leg. nullum. C. de testib.
i L. [illegible] cap. de prob.
k d. L. nullum. de testib.
l C. [illegible] de col. [illegible] ad Tur [illegible] fin. c. de abolit.
m Vbi supra.
n In d. extrauag. ad repr. mendam.
o Leg. 7. C. ad legẽ Iul. maiest. l. si quis in hoc genus C. de sacrosanc. eccl.
p d. l. 3.

a d. l. si quis.
b In l. si vacantia lib. 10.
c In lib. de maleficis. col. 4.
d In d. l. ea. col. 9. C. de accus.
e Leg. nullus. ad legem Iul. Maiest. c. ex comm. § ad. [illegible] de hæret. l. Apost. C. de Apost.
f d. l. ea. ca. de accus. col. 9.
g Leg. 1. §. si quis vlt. ff. de quæst.
h In auth. ha. [illegible] patre nu. 25.
i In l. mulierẽ C. si mancip. ita ne prost.
k L. si quis in hoc genus. C. de epis. & cle.
l In c. cũ oport. de accus.
m In l. nullus. C. ad l. Iul. maiest.
n L. de malefic. ver. fama publ. col. 2.
o In ca. de offic. ord.
p Sing. 14.
q 2. cap. 2 de accus. lib. 6.
r In d. ca. 2. de accus. lib. 6.
s In l. si vacãt. C. de bon. vacant. lib. 10. & in maiestic. col. 10.

[illegible] debet super illa capere probationes, secundum Au[illegible] contra Ang[illegible] approbatum per Alciatum. Maiori tamen ratione [illegible] probatum per Aug[illegible] & Decium, c & prius per Ioannem de Anania, d ac Fulgo[illegible], atque Felinum, f cum cæteris quos allegat.

2[illegible] Tertia, quod ratio propter quam hodie non annullantur multæ inuestigationes, & inquisitiones, quæ fiunt in foro Ecclesiastico, est quia illi contra quos proceditur, [illegible] citati, vel incarcerati, non opponunt, quod contra ipsos non est fama, vel confitentur culpam: siquidem posito, quod iudex peccet in inquirendo contra aliquem sine fama, vel sine probatione eius; si tamen reus hoc non opponit, vel fatetur culpam, recte potest ipsum [illegible] c. [illegible] meretur, vt declaratum est per Bonifacium VIII. g

Quarta, quod ad tollendum periculum animarum potest inquiri sine fama. Hoc enim satis comprehenditur in illo [illegible] vnico cap. *[illegible] nostram*. h

2[illegible]1 Quinta, non est tenendum, quod Alciatus dixit, i nempe posse inquiri contra Religiosos non præcedente infamia. Quamuis enim id Ioannes Andreas dixerit, k non tamen id probarunt, quippe qui cap. *In fi[illegible]* l quod ipse citat, loquitur de inquisitione generali, de qua non dubitat communiter posse fieri non præcedente infamia, m Alciatus vero de speciali. Non autem ex textu neque ratio, [illegible] religiosis locum non habeant textus expresse cauentes, vt inquisitioni speciali præcedat infamia. n Quod a circa religiosos non seruetur, tamen exacte ordo præcedenti, vt quod alios, omnibus rebus, in isto tamen seruatur, vt sentit apertè S. Tho. p Caietanus, q Sotus, r Vmbertus, s & Communis.

2[illegible]2 Sexta, quod nec teneri debet id quod idem Alciatus, paulo inferius tenuit, videlicet in omnibus criminibus atrocioribus posse inquiri sine fama, quod ante ipsum id dixerat Angelus, t quem ipse non citat, confutatus est [illegible] per Franciscum Aretinum. v

Septima, quod non est tenendum est quod idem Alciatus tenuit [illegible], [illegible] alia informatione, scilicet posse sine infamia inquiri, et radicem quoties non [illegible] agere [illegible]. Tum quia [illegible] Salicetus, y & Aretinus, [illegible] quia [illegible] nec inquirere [illegible] communiter inquirere [illegible] non est, quia, in eo præsumatur [illegible], sed alia, quæ reddita est in quarto dicto [illegible] Corollarij.

2[illegible]3 Octaua, quod fama orta post incarcerationem rei, non sufficit ad inquirendum, nec etiam quæ ante, si non sit orta a personis honestis, neque adhuc tunc sufficiet, ad tormentis exquirendum, si sola sit, vt aperte probat Petrus de Ancharano. z

294 Nona, famam non amittere suam virtutem probandi, quia fuerit causa inquirendi & teneat aliquo modo locum accusatoris, vt recte notauit Aretinus, a contra Panormitanum post quam denunciator nimis perdit potestatem reddendi testimonium, quemuis teneat vices accusatoris, vt asserunt Bartholus, b quando alterum non prosequitur causam, vt dicebat Salic. c verum est quod testes adducti super fama, antequam initium sumat inquisitio & non citata parte, post illam citatam sunt iterum examinandi & probandi, vt idem Aretinus dixit.

295 Decima, non esse certas omnes differentias, quas Panormitanus scripsit, inter inquisitionem, quæ fit ad petitionem per instantiam alterius, vt illam, quæ fit ex mero officio Iudicis.

Tum quia tamen in vna quam in altera reus iurat de calumnia, & post Ioannem de Imola præceptorem suum, probat Anania, d vel nec in vna, nec in altera, & sequenti Corollario tangitur.

Tum quia in vtraque iudex antequam procedat, debet sumere testes super fama, vt Conradus Horetius bene determinat ibid. e & Anan. approbat, & superius tangitur. Tum quia in vtraque potest reus probare bonam famam, ad impediendam inquisitionem, vt dixit, Cardinalis. f

Tum quoniam in vtraque potest Iudex sumere testes post litem conclusam, vt colligitur ex Barth[illegible], g quoniam iudex in omnibus causis criminalibus potest sumere alios testes, tam pro [illegible] [illegible]ione, quam pro defensione rei, postquam publicata [illegible] dicta aliorum.

296 Vndecima quod licet super crimine hæresis possit inquiri etiam specialiter, non præcedente infamia, vt superius dictum est, a non tamen nulla existente suspicione, vt ex quod in dicto Bonifacij VIII. b colligitur [illegible] Ioan. Andr. Dominicus & Philippus & [illegible] Aretinus Con[illegible] item, quod non possit [illegible] sine re suspectionem in hoc casu, vt probatur, [illegible] decretum Concilij generalis, d quod ad hoc Cardinalis, e & Ioannes de Anania rep[illegible] singulare, meo tamen iudicio, cum alterum nō [illegible] vt reus fugiat, nemo capitur vinctus pro hæresi, [illegible] plusquam suspicio, ob vituperium, quod [illegible] magni momenti [illegible] quod [illegible].

297 Non omnino tamen [illegible], cum quodam in loco non multis ab hinc annis [illegible] Concilium [illegible] pro valde singulari, [illegible] probādum Episcopum posse in suo episcopatu generaliter inquirere super crimine hæresis.

Tum quoniam si nemo dubitauit Episcopos posse inquirere generaliter super omnibus aliis criminibus sui episcopatus, f eadem ratione est dubitandum si poterat super crimine hæresis, quod in hoc est magis priuilegiatum. g

Tum quia Concilium allegatum non tantum decernit id posse ab eis fieri, quin præcipit vt id agat. Tum quoniam si alij textus magis vulgares pro hoc [illegible], [illegible] [illegible] ad probationem dictæ conclusionis, loquitur enim [illegible] de inquisitione quæ debet fieri in loco vbi viget publica fama hæresis [illegible].

298 Duodecima est, [illegible] valde sum[illegible] [illegible], atque in [illegible] dubijs [illegible] Doctorum [illegible] tentos. Cuius [illegible] quam æquum sit.

299 Et vltimus addo, quod [illegible] Magister Sotus [illegible] quens Innocentium [illegible] clarissimam [illegible] loquutur, k idemque tenent Panormitanus, & l Ioan. de Anania, m quem ipse nō citat, vereor tamen [illegible] contraria videtur.

Quandoquidem textus dicto ca. *Inquisitionis* [illegible] pro [illegible] verbis. Nullus de [illegible] crimine inquirendum, super quo aliqua non [illegible] fama, [illegible] [illegible] dicto cap. *qualiter*, [illegible] publicam famam, aut insinuationem [illegible] frequentem. Dicemus [illegible] ad esse famam ad inquirendum cum testes ad id necessarij asserant, coram iudice iudicialiter deponentes, vt conueniant super illa.

Dicemus vero esse infamiam [illegible] multis extra iudicialiter dicunt super [illegible], hunc, vel illum fecisse tale, vel tale delictum, vt melius omnibus sentit Franciscus de Aretio duobus in locis. p

Quod facit pro eo, quod concludit, q nempe sufficere ad inquirendum vt tamen probetur [illegible] tantum coram iudice, saltem quando citata parte probata fuit.

Sexagesimumquartum Corollarium.

S V M M A R I V M.

300 *Murmurator non [illegible] qui reuelat mala aliena iniustè.*
301 *Testis falsus Deum iudicem [illegible].*
302 *Testis tacens veritatem paulominus peccat, nam fal[illegible], licet non omnino tantum.*
303 *Peccati mortalis pondus, & onus intolerabile per aliquos testes [illegible] penitus.*
304 *Testimonium non debemus ferre, nisi re [illegible] ad impediendum mala.*
305 *Testis dicat quod scit, non obstante quod promiserit, aut iurauerit non dicere.*
306 *Testis vt ipsius non fit in causa [illegible] si se abscondat, peccat, & præsumitur corruptus.*

confessus fuit, siue quia confessarius id ei aperuit, seu ipse audiuit, aut sciuit licite, vel illicitè quocunque casu, sine facultate pœnitentis iusta de causa concessa, vt superius dixi, *a* & latius in cap. *sacerdos*. *b*

a In coroll. 44 num. 262. *b De pœnit. dist. 6. n. 126.*

310 Secunda, quod nec etiam testis tenetur nec debet reuelare delicta, quæ nouit alia via quam confessionis sacramentalis si sunt secreta, & iudex eum interrogat, generaliter super illis inquirendo, *c* vt ait Innocentius. *d*

c Cap. qualiter 1. de accus. *d In cap. 1. de testib.*

Tertia, quòd nec etiam tenetur nec debet reuelare delictum secretum iudici, licet specialiter eum interroget, si notitia eius non esset necessaria ad impedienda mala, vel non sit iam semiplene probatum per testes, vel indicia, [illegible] semiplene declaratum per sufficientem [illegible], vt [illegible] Thomas, *e* & Caietanus, communiter [illegible] Theolog[illegible], etiam si accusator possit [illegible] in [illegible], & pœnam [illegible]: propterea quòd ne[illegible] probare suam accusationem, postquam sua sponte [illegible] in [illegible] periculum, vt expressè dicti duo Tho[illegible] *f*

e 2. 2. q. 70. art. 1. *f d. quæst. 70. art. 1.*

311 Quarta [illegible], neque potest testis [illegible] delictum secretum, licet de eo extet infamia, vel indicia, [illegible] non [illegible] coram iudice probata nec etiam [illegible] esse probata, vt sentit S. Thom. *g* & determinat [illegible] Caietanus, *h* quoad ipsum [illegible] & Sotus, *i* quoad testem dicere vtroque, quod licet [illegible] non [illegible] periculum grauis damni alicui [illegible] ad [illegible] interrogate non [illegible] ad id tenetur: [illegible] graui damno te[illegible] vt in nostro casu, qui [illegible] multis canonibus, *k* & super [illegible] legibus fundari potest. *l*

g 2. 2. qu. 70 art. 1. *h 2. 2. qu. 69. art. 1.* *i Vbi suprà memb. 2. q. 7. pag. 6* *k Cap. si quis eum gl. ff. 80 distin. cum cap. ex memoriter 22 q. 4. cap. si per eo de off. dele gat. c. quam nus lo. rescrip. l b 6.* *l Leg. diuus. 2. ff. de ciuil. ex. [illegible] ff. ne quis in loco.*

312 Quinta, quod testis magis potest, & ad minus est obligatus contra accusatorem, quam contra inquisitum. Testis enim cum procedatur via accusationis, potest testis deponere contra accusatum de crimine occulto, non tamen ad id est obligatus, quoniam [illegible] esse iam semiplene probatum, vel per indicia, vel [illegible] semiplene declaratum per famam, nec [illegible] tunc, [illegible] dictum superius est in argumento penultimo pro Corollario formato, & statim [illegible] decisionem [illegible] pœnam.

Cum enim via inquisitionis proceditur, non potest [illegible] occultum [illegible] semiplene probatum, si [illegible] inquirendum non præcessit infamia [illegible] præcedens [illegible], vt colligitur ex S. Thoma, *m* & clarius ex [illegible] quod dictus Sotus *n* exponit, quod mea sententia est [illegible], vt [illegible] procedat, quando est casus in quo non præcedente infamia, minimè inquiritur.

m 2. 2. q. 70 art. 1. *n Vbi suprà memb. 2 q. 6 pag. 8 vers. quod si quis.*

Sexta testis potest, si vult, non tamen tenetur deponere etiam super crimine semiplene probato, vel diffamato, quamuis via accusationis procedatur, quando probabiliter [illegible] occidendum fore ab amicis accusati, si is ob suum testimonium interierit.

Quinimmo huiusmodi testi salua conscientia posset se occultare, vt non citaretur, & citatus fugere, vt non interrogaretur, & etiam interrogatus tacere veritatem, in nullo tamen mentiendo, vt bene determinat Sotus, *o* idem dicendum de teste, qui timet sibi opponi aliquam exceptionem grauis infamiæ.

o Vbi suprà memb. 2. q. 7 pag. 11.

313 Septima, neminem posse cogi, vt sit testis in causis criminalibus, quacunque via in ipsis procedatur, secundum praxim Romanam, cuius supra facta est mentio in argumento postremo pro Corollario facto, neque secundum resolutionem Bal[illegible] *p* quem probat ibi Felinus, *q* quæ videtur verior, quando secundum arbitrium prudentis iudicis graue damnum ex hoc ei proueniret, nisi promitteretur saltem, quod eius nomen nó publicaretur parti, veluti cum adest iustus timor, prouidetur in crimine hæresis, iuxta decretum Bonifacij VIII. *r* Quam prouisionem licet Dominicus magnæ grauis auctoritatis vir, *s* dicat extendi ad alios casus, vbi est periculum, securius tamen videtur eam non extendere, cum non tractabitur de periculo animæ, vel Reipub. vt definit Franciscus de Aretio, *t* quem ibi sequitur eius discipulus Felinus, etiam si taceat periculum illud Reipub.

p Cap. delictorum de te stib. cogen. *q Col. 2.* *r Cap. fin. §. inhibemus de hæret. lib. 6.* *s Cap. 1. de hæret. lib. 6.* *t Cap. 2. de testib.* *[illegible] Col. 4. & circa delicto tum vel 2. de testib. cogend.*

Ad has septem decisiones respondeo Corollarium [illegible] cum omnibus per ipsum allegatis, esse limitandum, ac declarandum iuxta illas. Quare in illis casibus testis al[illegible] quorum malorum dicetur murmurator, in quibus contra [illegible] ea reuelauerit, nó tamé in quibus [illegible] id ei permittitur, multoq; minus in quibus id ei mandat. Quorum supra dictorum vtrumq; potest colligi addendo maximè [illegible] alias.

314 Octaua, neminem teneri ad se offerendum pro teste delicti, super quo tantum ob punitionem delinquentis litigatur, secundum S. Thom. *a* Quod tamen limit[illegible] locum non habere in delicto ac delinquente, in quo [illegible] accusatio rei, vel eius denunciatio [illegible] necessaria, & obligatoria in conscientia propter bonum publicum, quod [illegible] plus quam semel continget [illegible] quod traditum est supra. *b* Tunc enim [illegible] tenebitur testis, [illegible] determinationem Caietani, *c* supra [illegible] argumento postremo pro Corollario facta, *d* scilicet, quod cum aliquis ex con[illegible] accusare, alter qui id nouit tenebitur quo [illegible] testificari.

a 2. 2. qu. 70. art. 1. *b In coroll. 6 num. 3* *c 2. 2. qu. 70. art. 1* *d Num. 308.*

315 Nona est, magnam esse differentiam, vt quis teneatur deponere ex [illegible] & ad [illegible] dam[illegible]num, etiam si non citetur, [illegible] vt quis ob [illegible] inbeatur, obl[illegible], vel non [illegible] ad ipsum ex sola charitate [illegible] ob defectum [illegible], vel alter qui eam [illegible] animam, [illegible] ipsum offe[illegible] dominum, & alter [illegible] iudice, compulsus [illegible] tunc, & necessitate [illegible] ad [illegible] quaquã [illegible] æqualis. In prima etiam [illegible] deponam non [illegible] conscientia [illegible]. Item in prima [illegible] quod inde [illegible] prouenire [illegible].

316 Charitas [illegible] obligat necessario sub pœna peccati [illegible] proximo [illegible] tempore necessitatis [illegible] valens [illegible] probatum, superius. *e* [illegible] obligat ad [illegible], quod licet non subueniendo peccetur, non tamen non cogit restituere damnum, quod non subueniendo proximo successit, vt declarauit Alexander de [illegible] *f* & est communis opinio, quam pulchrè defendit Adrianus, *g* & nos probauimus in M[illegible] *h* [illegible] non tenetur [illegible], verbo vel [illegible] furtum, [illegible] damnum pro[illegible] publicis officio [illegible] ad [illegible] obliget.

e In coroll. 59 num. 234 *f 1. p. art. q. 87* *g In 4. sent. [illegible] quæst. 1.* *h Cap. 24. num. 1.*

317 Decima, quæ ex nona oritur, est, quòd aliquando non potest, [illegible] debet quis compelli per iudicem, & instantiam, ad deponendum vt testis, & tamen [illegible] conscientiæ obligatus. Tum quia euenit [illegible], vel quia sint cognati vel affines, seu ob alia priuilegia non posse nec debere compelli aliquando iudicis sententia per iustitiam ad testificandum, cum tamen sint ex charitate, atque in conscientia ad id obligati, animaduertentes defectu sui dicti suum ius partem amittere.

318 Tum quia coactio iustitiæ, & obligatio conscientiæ sunt res diuersæ, etiam quando lex humana non fundatur in falsa præsumptione. Meretrices enim non possunt neq; debent compelli ad deferendum suam turpitudinem & in tamen vitã secundum communem opinionem ipse tamen in cõscientia ab ea recedere tenetur, quemadmodum vtrumq; definitur in quodam decreto S. August. *i* cuiusque glossa fundata in quodam textu Deut. *k* Nemoque potest compelli vt non commedat in carnisprivio aliquid amplius quàm par est: tenetur tamen ad illud iuxta id quod in altero decreto S. Gregorij, *l* cuiusque glossa probatur. Non addidi otiosè etiam quando lex humana non fundatur in falsa præsumptione, quoniam tunc nullum est dubium, vt probatur per multos textus vulgares. *m* Vndecima, quæ ipsa oritur ex nona, est, neminem teneri ad restituendum damnum quod non se obtulerit in testem iudicialem, & raro quem teneri sub pœna peccati in litibus

i Cap. meretrices 32 q. 4. *k Cap. 23.* *l Cap. denique 4 dist.* *m Cap. 15 omnia. ima de pœn. sal. c. sequenti [illegible] excom.*

vel con-

vel controuersiis ciuilibus, ac pecuniariis. Quandoquidē etiam si sæpius contingat non posse probari accusationē, vel petitionem vnius partis nisi ex tuo dicto, raro tamen est ipsa in extrema necessitate obtinendi victoriam illius. Quod si aliquoties sit in magna necessitate, raro tamen ipsi potest suffragari sine tuo damno notabili, vel fortunarum, vel honoris, vel pacis, quietis, amicitiæ, seu alio simili modo. Quare credo paucos esse, qui conscientia huius peccati [illegible], licet iustum sit stimulari, quando [illegible]. Videtur ad hoc propositum, quod posset [illegible] Non in inferendum. *a* quod est in Ma[illegible] Daodecima, quod [illegible] Soto [illegible] loco, *b* tenetur [illegible] deponere de crimine contra [illegible] trem, quando [illegible] [illegible].

320 Item omnes [illegible], in quibus supra [illegible] dixi posse, [illegible] [illegible] [illegible] Rep[illegible] [illegible] honore [illegible] Christianus bonus [illegible] quoque [illegible] vt S. Thomas [illegible] [illegible] *f* [illegible].

321 Ad [illegible] [illegible] Domini [illegible] [illegible] [illegible] de illo non testificentur, [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] tenentur.

321 Respondetur [illegible] Magister Sotus [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] quod [illegible] tenerentur [illegible]. Super quod dico [illegible].

322 De [illegible] [illegible] denunciare [illegible] [illegible] possent per ali[illegible] opportuni[illegible], vt Sanctus Thomas [illegible] omnibus deter[illegible] correctione fraterna. *h* Quod si Visitator, In[illegible] [illegible] illud sine [illegible] [illegible] *Romana*. *i* & certum, quod post Baronium omnes tradunt, *k* & post Di[illegible] [illegible] videntur dura. Quamuis [illegible] & perniciosis Reipubl. [illegible] denunciationem prior [illegible] neq; enim [illegible], neque [illegible], *m* & ad illam posteriorem tenemur [illegible] S. Thomam per omnes approbatum, *n* non est nobis [illegible] in delictis [illegible] emendatis, ad denunciationem quorum non tenemur, nisi nobis præcipiatur, vt idem dicit, licet bene teneamur cum sumus [illegible], [illegible] testibus, & non vt denunciatoribus, per ea, quæ Abbas affirmat, *o* Felinus, *p* & alij, quos ego citaui in glossa *q*.

Tum, quia videtur posse [illegible] peccata ma[illegible] [illegible], ad quorum denun-

ciationem quis non teneatur, nisi quando ei generaliter, vel specialiter præcipiatur, postea autem sic. Multi enim sunt qui, vel quia alij melius id agere possunt, & debent, vt ait Maior, *a* seu quia iudices non solent punire talia, vel talia delicta, etiam si ipsis denuncientur, eaque sciant, nō tenentur ea denunciare, antequam præcipiatur, per ea quæ S. Antoninus, *b* & Angelus, *c* & ante illos S. Hieronymus, *d* dixerunt, teneri [illegible] postquam fuerit iussi. Tum quia Paludanus, *e* expresse dicit [illegible] corripienté peccatorem publicum, si non emendetur, non teneri ad eum denunciandum. Potest enim Iudex per famam inquirere, nullo eum denunciante.

323 Quamquam [illegible] per A[illegible] [illegible] De [illegible] [illegible], quod Paludanus dixit. Denunciare [illegible] [illegible] Paludani [illegible] colligi[illegible] [illegible] quæ sequuntur, videlicet quia [illegible] apol [illegible] iudex [illegible]. Quæ [illegible] per vtrumque [illegible] Paludani & non A[illegible], vt [illegible].

Tum quia [illegible] Paludani non sic in[illegible] [illegible] cum [illegible] tur, aut [illegible] [illegible], [illegible] denun[illegible] [illegible] ad [illegible] vt [illegible] S. Hieronymo *g* & S. Antonino, *h* atque Angelo Clauasio *i*.

[illegible] [illegible] denunciando [illegible] [illegible] vt testes, [illegible] [illegible] obliga[illegible] ad denunciandum, sine quo [illegible] tis, quod aut Iudices ea non [illegible] etiam si fuissent denunciata, siue quia ob alios respectus non tenebantur denunciare, antequam præcipiatur quis [illegible] ne[illegible] [illegible], si postea dicta publica, non deposuissent [illegible] in illis contentu, quod noverint. *k* Tum quando Sotus dicit, *l* quod licet quis teneatur statim, [illegible] qui publice peccat, non tenetur tamen ad eum statim denunciandum iudici, quando [illegible] publicum [illegible] non se [illegible], in quibus [illegible] videtur [illegible] Paludani. Tum, quia ex hac [illegible] Adrian[illegible] [illegible], nunquam [illegible] ad denunciandum [illegible] sub pœna peccati mortalis omnia delicta, quæ scimus [illegible], vel [illegible], postquam certum est quod omnes teneremur [illegible] super illis, si moueremur, per ea, quæ Sanctus Thomas, *m* cum omnibus alijs affirmat.

Quod tamen videtur falsum, & contra decisionem Paludani & eiusdem Soti superius relatas: quæ [illegible] supradicto modo, sunt veræ, & ab omnibus vitatæ & seruatæ.

Sexagesimumquintum Corollarium.

S V M M A R I V M.

324 *Murmurator non est confitens sua peccata, quando, quomodo, & cur debet.*

325 *Forum pœnitentiale, quasi pœnitentiale, & contentiosum, diuersa.*

326 *Peccat, & quare qui non confitetur suum peccatum iudici, qui iuste interrogat.*

327 *Confitendaq; [illegible] delicta notoria, famosa, & [illegible] plene probata.*

328 *Appellatio pauci oribus conceditur damnatis ad mortem in Castella ac Gallia, & quare.*

329 *Appellatur magna cum humanitate in Lusitania.*

330 *Confessarius [illegible] qui non confitetur suum delictum quando ad id tenetur, & ideo supra hoc [illegible] animaduertat.*

331 Con-

a 22. quæst. [illegible] Vbi supra memb. 2 q. [illegible] pag. 12. 13 & 4.

Cap. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in 20. d. 40 [illegible] [illegible] [illegible] Vbi supra citatis.

g Vbi supra memb. 2 q. 6. pag. 12.

h 2. 2. q. 33. art. 2.

i De [illegible]

k In l. 2. de re iud.

l In ca. indul tum. de reg. iur. lib. 6.

m Ca. qualiter [illegible] de accu.

n 2. 2. q. 70. art. 1.

o In ca. dilecti. de excep. prael. [illegible] ult. de testib. [illegible] n. 160 & paulo ante n. 90 & seq. & in coroll. [illegible]

a In 4. d. 19. q. 2. col. 2.

b 2. par. tit. 9. c. 6. § 4. in fin.

c Verb. denunciatio § 1.

d In c. quando 11. q. 1.

e In 4. d. 19. q. 4. col.

f In 4. de corr. fratern. col. 13.

g Ind. c. quoniam 11. q. 3.

h 2. p. tit. 9. c. 6. § 4. in fin.

i In verb. de nunc. § 1.

k Arg. c. 2. de maiorit. & obedi. [illegible] 11. q. 3.

l Vbi supra memb. 2. q. 4. [illegible] 4.

m 2. 2. q. 70. art. 1.

331 *Confitetur [illegible] in [illegible] alij [illegible] tum, & etiam con[illegible] [illegible] conf[illegible]*

332 *Confiteri [illegible] debeat [illegible] [illegible] Nat esse [illegible] probat[illegible]*

333 *Reus non tenetur [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] generali, seu [illegible]*

334 *Dominicus Sotus [illegible]*

335 *Confiteri [illegible] delictum quando debeat reus & quando ei confessarius [illegible] praecipere debeat*

336 *Peccatum mortale est ex sui natura negare, vel tacere veritatem [illegible] [illegible]tam.*

337 *Mendacium iuratum mortale est quamuis de se sit leue.*

338 *Mendacium omne in iudicio, ac confessione non est mortale [illegible] de re ad iudicium atq; ad confessionem pertinente.*

339 *Mancinus [illegible] Doctor Dominicanus magnus theologus.*

340 *Franciscus a Victoria Doctor Dominicanus valde eruditus.*

341 *Iudex non debet statim praestare reo vinctum iuramentum fatendi veritatem super [illegible] crimine.*

342 *Iuratur de calumnia in litibus criminalibus.*

343 *Iurat saepe reus super suo delicto.*

344 *Damnum dat, qui causam damni dat.*

345 *Obligare non debemus eum, quem nulla lex obligat.*

346 *Confiteri suum delictum quando debeat reus.*

347 *Probatio generalis inquisitionis non sufficit in speciali.*

348 *Iuramentum, & tortura conueniunt, & differunt, & in quo.*

349 *Iuramentum non est dandum ei, qui non tenetur reuelare veritatem nec minus iuramentum.*

350 *Iuramentum calumniae quando [illegible] obitur, quomodo intelligatur quoad vnum suorum quatuor Capitum.*

351 *Iuratur de dicenda veritate in criminalibus, & respondendum est, ita est, vel non est: non autem per credo, & non credo communiter.*

352 *Intellectus cuiusdam determinationis Bartholi.*

353 *Leges Lusitanae in multis excedunt alias Hispanicas, & Gallicas.*

354 *Confiteri non debet, nec potest iuste reus suum delictum, quando [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] causa.*

355 *Interrogare reum in iusto de suo delicto ut non sit vanum [illegible] malum.*

356 *Dementia est frustra laborare non comparando sibi [illegible] [illegible].*

357 *Iudices interrogando reum de suo delicto multoties peccant.*

358 *Iudex non oportet haberi [illegible] [illegible].*

359 *Iudices Praelati, ac Domini reprehenduntur de nimio desiderio [illegible] delicta secreta.*

360 *Mensura deficit [illegible] [illegible].*

361 *Vitia [illegible] fingunt se esse virtutes.*

362 *Iniustum non est nisi iuste fiat.*

363 *Ti [illegible] ad bonum, per bonum medium est perueniendum.*

364 *Iudex potest interrogare reum, quod non potest iubere vt confiteatur, ipse q; illud confiteri potest.*

365 *Hippolitus fugiendo malum, in ipsum incidit.*

366 *Positio criminalis quando poni possit reo, & quando non.*

367 *Restituere debet reus, etiam si confiteri id non teneatur.*

368 *Latere quomodo reus possit veritatem, respondendo veritatem eius, quod contra ius interrogatur.*

369 *S. Franciscus patriarcha quomodo tacuerit veritatem, & [illegible] interrogantem.*

370 *Intellectus triplex [illegible] dicti Redemptoris.*

371 *Respondere potest simpliciter se nescire intelligendo vt possit dicere, id quod contra ius interrogatur.*

372 *Genesius a Sepulueda multis nominibus in literis egregius.*

373 *Tormenta an, & quando possint dari reo, postquam plene probatum est eius delictum.*

374 *Tormenta non dantur de nouo sine nouis inditiis.*

375 *Intellectus l. 2. C. quorum appellat. non recipit.*

376 *Resolutio [illegible] atoria, & noua Corollariorum.*

324 SExagesimum quintum est non esse [illegible] torem [illegible] [illegible] crimina [illegible] peccata, etiam [illegible] quae latent, [illegible] [illegible] quando [illegible] & [illegible] diuino & humano potest, vel debet. Tum quia [illegible] est laedere, vel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] famam alicuius contra [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tumu-

tuo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

325 Tum quia quilibet Christianus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sua peccata mortalia semel [illegible] vita lege diuina, b & singulis annis lege humana ex [illegible] proprio [illegible] glossa summae. c Post multos quos ibi adduco. Tum, quia [illegible] dicit, quod [illegible] ut quis poenitentiali, quam [illegible] [illegible] rogatur [illegible] [illegible] mortali [illegible] crimen, tenetur [illegible] illud, quod impedit [illegible] ordinis [illegible] poenitentia, illud committere, vel ordinationem abstinere, vt colligitur ex gestis Valani Papae f, paenitentque promouendus ad beneficium debet fateri interrogatus, si commisit crimen, quod impediat etiam peracta poenitentia, receptionem beneficij, et [illegible] Innocentius III. g Idemque dicendum de ordinando, seu promouendo ad beneficium, si commisit aliquod [illegible] delictum [illegible], vel [illegible] vt colligitur ex Concilio Carthaginensi, [illegible] atque decretis, i & e [illegible] propter ipsi [illegible] Doctores in variis locis, vt Archidiaconus, Dominicus, & Alexander, k Panormitanus, Innocentius & alij. m Tum quia etiam in toto & iudicio, omnino exteriori, ac [illegible] [illegible] subditus, in omnibus, quae suus iudex iuridice [illegible] [illegible] interrogat super proprio delicto, vel alieno, sub poena peccati mortalis, tenetur respondere [illegible] de eo, quod [illegible], quatenus alter coram Deo [illegible] interrogare, & interrogat. Contrarium enim [illegible], vt ait S. Thomas, n & latius ibi declarat Caietanus, ac breuius Paludanus, o esset operari contra charitatem Dei, cuius [illegible] contra caritatem proximi, negando iudicio debitam, quae [illegible] debentur.

326 Ille qui [illegible] contrauenire ei, quod Dauid, p orabat dicens [illegible] [illegible] in verba malitiae, ad excusandas excusationes in peccatis, [illegible] Adam, q qui [illegible] [illegible] [illegible] ad diuidam glossam Dei [illegible].

327 Tum, quia [illegible] potest, & debet [illegible] delictis, ipseque tenetur [illegible] [illegible] [illegible] probata, seu [illegible] sufficientia [illegible], vt decernit S. Thomas [illegible] recepta a Theologis, vbi supra, r & Innocentius IIII. [illegible] reprehensus. [illegible] [illegible] dicitur, quando exhibitum [illegible] testis, [illegible] nota, & integer, vt ait glossa, v Bartholus, x [illegible] glossa, y & alia § item verbo [illegible] z quam [illegible] [illegible] singulares. Indicia dicuntur [illegible] [illegible], quando factum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & non [illegible] [illegible] [illegible] Bartholus. a Tum, quia [illegible] [illegible] magnam [illegible] reum [illegible] de suo [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lum. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] leges, b & alias, [illegible] Romanae.

328 Atque [illegible] conuic[illegible], [illegible] [illegible] veritate delicti [illegible] [illegible] in partibus [illegible] [illegible] & Gallia [illegible] mortem in fine confessionem, & poenitentiam [illegible] damnatis ad mortem concedantur [illegible]. Probatio [illegible] quae [illegible] ad [illegible] eum, [illegible] est ad infligendam [illegible]. Quapropter antequam [illegible] condemnent, si nolit confiteri, [illegible] probationes contra eum factas [illegible], & [illegible] alli [illegible], quibus vt plurimum latent [illegible] veritatem. Quae leges non [illegible] [illegible] [illegible].

329 Longe diuersae sunt leges Lusitanae, d cum [illegible] [illegible], quae mandant iudicibus [illegible] [illegible] appellare pro ambabus partibus [illegible] vt hae leges [illegible] rem magnae humanitatis consequantur quo aliqui [illegible] [illegible].

330 Tum quia confessarius [illegible] debet absoluere [illegible] qui [illegible] confitetur suum delictum [illegible] esse [illegible] probatum, vel [illegible] quod [illegible] illud [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] demonstratum [illegible]. Vt enim [illegible] recte ait Sotus, e [illegible] reus peccat [illegible] [illegible], & [illegible] peccato, nec de illo poeni tet, & consequenter [illegible] [illegible] veniam, [illegible] absolutionem.

a [illegible] 20.
b [illegible] [illegible] de poen. & re.
c [illegible]
d De poen. dist. 5.
e Cap. [illegible] & c. quando 24. d. [illegible] cap ex poenitentibus. 50. d.
f Cap. Ac. ad [illegible] 8 q. 1
g Cap. [illegible] de [illegible]
h Cap. ex poenitentibus. 50. d.
i Cap. Tan [illegible] Daniel [illegible] de fin. de tempor. ord
k [illegible] cap. accedens de ac [illegible]
l [illegible] cap. ex parte.
m In d. c. inno [illegible] & in c. 2 de confess [illegible]
n [illegible] [illegible] & in [illegible] inquisitio [illegible]
o [illegible] 2. 2. q. 69. art. 1.
p [illegible] 4 d. 19. q. 4. col. 5.
q In Psal. 140.
r [illegible]
s [illegible]
t Cap. [illegible] de [illegible]
u Cap. ex in [illegible] de [illegible]
x [illegible] etiam [illegible]
y [illegible]
z [illegible] de iur.
a Cap. 1. ver [illegible] de [illegible]
b Verba ido. [illegible] de [illegible]
c Leg. fin. n. 7 [illegible] quaest.
[illegible] quo [illegible] appell [illegible] recip. §. [illegible] quorum 2. q. 6
[illegible] 619.
d Lib. [illegible] tit. 42 §. [illegible] & tit. 1. §. Pero.
e Vbi supra [illegible] 2. q. 7 [illegible]

[illegible], & quotidiana Concessio. [illegible]

C[illegible] vice versa constat, [illegible] non [illegible] egent, nec sine causa [illegible], fateatur [illegible] quod [illegible] membrum, vel [illegible] etiam [illegible] paulo inferius dicetur, [illegible] hanc confessionem. Propterea [illegible] esse, quod [illegible] qui in [illegible] tenetur [illegible] terre [illegible].

331 Ad d[illegible] tamen [illegible] quod [illegible] Doctorem Scotum [illegible] [illegible] Et [illegible] ad ipsum [illegible] mortale, etiam in tempore [illegible] & [illegible] & simpliciter, sed [illegible] tanquam [illegible] Concilium [illegible] [illegible] quod [illegible] temere [illegible] vt post Concilium [illegible] [illegible] peccata [illegible] [illegible]

332 [illegible] confessionem [illegible] nisi [illegible] S. Thomas [illegible] [illegible]

333 [illegible] de delicto, & [illegible] [illegible] Matth. [illegible] [illegible] vera [illegible] Magistrum [illegible]

334 [illegible] hoc mundo Deus [illegible] [illegible] quotidiana [illegible]

335 Dico quarto [illegible] interrogatio iudicis [illegible] [illegible] In[illegible] [illegible] appellationem [illegible] confiteri [illegible] debet, quod [illegible] Patres [illegible] confiteri [illegible]

[illegible] non [illegible] bet.

336 Dico quinto, quod [illegible] peccatum [illegible] S. Thomas [illegible] Cardinalis [illegible] modo sit [illegible]

337 [illegible] peccatum mortale, vt [illegible] S. Thomas, [illegible] confessionem [illegible] [illegible] faciet.

338 [illegible] [illegible]

339 [illegible] Doctoris fratris Martini de Le[illegible] [illegible] theolo[illegible] [illegible]

340 [illegible] in theologia, præterea in scholastica, [illegible] non [illegible] Francisci de Victoria Cathedratici primæ Salmanticæ [illegible] [illegible] Dominicum de Soto, [illegible] [illegible] confessionem [illegible] ad confessionem [illegible].

341 Dico sexto [illegible] Hippolitum [illegible] iudices [illegible] antequam respondeat [illegible] veritatem. Tum quia [illegible] Decretali Alexandri III. [illegible] Augustinus.

342 [illegible] concludunt. Tum quia [illegible] Hippolitum [illegible] tamen [illegible].

343 Tum quia etiam concluderent nunquam posse, neque debere dari iuramentū reo in custodia dato, se dicturū veritatem super suo delicto, quod est quoque falsum per multos textus qui pro eo apud sunt. *a* Tum quoniam, vt ait Innocentius IIII. Si reus potest compelli aliquando se purgare, & consequenter iurare pro se, ac pro aliis, maiori ratione potest compelli veritatem tantū manifestare.

Conclusio tamen Hippolyti vera mihi videtur, & valde lętatus sum, cum eam vidi, quoniam ea diu Salmanticę visa fuit, etiam si eam (testis mihi sit Deus) in Hippolyto non vidissem, ipsamque desideraui persuadere vicariis generalibus. Nec minimam mihi consolationem attulit videre, etiam Magistrum Sotum esse eiusdem sententię. *b*

344 Primum, quod ad id me mouet est, quod Iudices, qui contrarium faciunt, prębent occasionem, vt multi simplices, & ignorantes se infament, & incurrant damna, pęnasque corporis, honoris, vel facultatum. Ad quarum pœnarum tolerantiam nec lex diuina, nec humana eos obligabat, si eorum confessio cum sententia subsequuta eos non condemnaret. At qui causam damni dat, damnum dedisse dicitur. *c*

345 Tum, quia non est vlla lex diuina, nec humana, quę ad tale iuramentum reum obliget. Cum autem quem nulla lex obligat, non debeamus iudicare esse obligatum. *d*

346 Tum, quia opinio communis tam theologorum, *e* communiter recepta quam canonistarum Innocentij & Panormitani communiter receptorum, *f* est, vt paulo superius dicebamus, reum non posse compelli ad confitendum suum delictum, quousque ei ostendatur ipsum esse diffamatum, de eo quod est semiplene probatum, nec tunc etiam si Iudex procedit ad instantiam, & accusationem alterius vt inferat pœnam temporalem secundum Panormitanum supra relatum. *g*

347 Adeo quòd probata in generali inquisitione facta, & a fortiore informatio extra iudicialis sumpta ad capiendum reum, non sufficiunt ad eum ad id obligandum in speciali inquisitione, antequam testes ratificent sua dicta, audita, vel citata parte, per ea, quę Bartholus aliique dicunt, *b* & Franciscus Aretinus. *i* Reus vero statim atque est captus nescit infamiam esse iam cōtra eum probatam, vel delictum semiplenè probatum. Quid autem dico nescit, quandoquidem neque scire potest, neq; possibile est probatum esse, cum nequeat habere probationem, quę sine alia ratificatione condemnet, antequam sit audita, vel citata pars vt dicunt glossę per omnes approbatę, *k* & singulares secundum Cardinalem, *l* cui similis est in clementina. *m*

348 Tum, quia iuramentum est velut quędam tortura, imo etiam longe grauior opinione multorum, qui per illud detexerunt ob reuerentiam iuramenti, Deique sibi dilecti, quem in eo pro teste adducebant quę per tormenta non detexerant, *n* eligentes potius amittere vitam, quam ad colorandum suum mendacium adducere diuinam veritatem, ac volentes imitari Redemptorem, *o* qui cum tacuisset respondere Pilato ob minas, adiuratus per Deum viuum, ei copiosè respondit. Constat autem non infligi tormentū nisi quando est semiplena probatio iuxta glossam & Bartholum, *p* vel indicia, quę tantum valeant, secundum arbitrium iudicis vt ait Bartolus. *q* Quapropter vt non inferuntur tormenta corpori, quousque teneatur confiteri, ita non debent inferri animę cum iuramento. Non tollitur autē ius huius argumenti dicendo multum differre in hoc iuramentum, & tormentum, quia sępe sępius offertur iuramentū ei, cui non inferuntur tormenta. Prębetur enim iuramentum quasi in omnibus causis ciuilibus, *r* in quibus tamen non datur communiter tormentum. Quoniā replicari potest, quod licet qualiter nō adęquentur in omnibus, sic tamen in hoc de quo loquimur.

349 Vt enim nunquam infligitur alicui tormentum ad detegendam veritatem, si quis ad id non est obligatus, ita nec ei, qui ad id non tenetur, conceditur iuramentum. Vnde sequitur nunquam debere pręstari iuramentum ad reuelandam veritatem ei, cui tortura non debeat infligi ob rationem, quod non sit ad id obligatus. Quę est singularis ratio, qua aliqui moderni sentiunt, cur non sit communiter inferenda tortura non pręcedentibus indicijs, postea autem sic vt sunt iura, *a* & tradit Hippolytus, *b* quanquam rationem hanc neque subodoratus est vnquam. Tum, quia communis opinio habet, non teneri reum ad respondendum positionibus in criminali cum glossa singulari communiter recepta ac vera, *c* saltem quando nihil est probatum. At respondere accusationi, aut inquisitioni criminali cum iuramento plus est quam respondere vni soli positioni, vt per se patet.

Quatuor difficultates notabiles.

Contra istud tamen dictum quatuor difficultates se offerūt. Prima quod in litibus ciuilibus iuratur de calumnia, *d* vt paulo superius dictum est. De quibus quatuor capitulis iuramenti calumnię vnum est, quod non negāda est veritas ad interrogata. *e* Secunda, quod communis opinio est cōtra istud dictum, quemadmodum dicit Hippolytus *f* & Marsilius Doctor in criminali valde eximius, duobus in locis. *f* Tertia quod Bartolus, *g* quem tamen non allegasse Hippolytum dicit. Secundum vsum, & praxim Italię reum non iurare de calumnia, sed se dicturu veritatem. Quarta quod ex hoc videtur sequi esse vanam, & ad huc malam, vt Iudex exquirat a reo suum dictum, cum captus est, super delicto, ac suis circumstantijs. Vana est, quoniam cum reus non tenetur ad illud legem, & secundum illud non debet iurare, nō confitebitur aliquid, quod sibi prępudicet. Mala, quoniā iubet reo illi dicere veritatem, cum non possit id iubere, ac etiam pręberet illi occasionem se infamandi sine iusta caussa, quod est peccatum aliquando mortale, aliquando veniale supererus est conclusum, atque resolutum. *h*

350 Ad primam harum difficultatum respōdeo primo, quod iuramentum calumnię saltem pro tota caussa, de qua argumentum loquitur, non datur vsque quo lis sit contestata per responsionem, neq; potest cogi reus ad illud ante vt determinat Cynus. *i* Panormitanus, *k* ac communis per bonos textus, *l* qui faciunt pro eo. At Hippolytus loquitur de iudicibus qui excipiunt à reo suum dictum statim ac captus est, cum prius iurare faciendo, quę est quędam crudelitas meo iudicio aliena à Christiana caritate. Respondeo secundo capitulum illud iuramento calumnię inclusum, quod non negauit veritatem, si fuerit interrogatus, intelligi cum iuridice interrogabitur, & cōsequenter cum ad id fuerit obligatus. Quantum autem ad nostrum propositum ait, quando sciuerit delictum iam esse in processu saltem semiplene probatū, vel infamiam contra ipsum plenè verificatam, vt particulariter determinauit Sotus, *m* vt etiam alterum capitulum, quod non dabit pecunias iudici non intelligitur de iis, quę iure dare potest, vel debet, iuxta Bartholum, *n* cui consequens est, quod iudex prębendo tunc ei iuramentum, non obligat reum per ipsum ad rem, ad quam sine ipso non est obligatus, ac propterea iudex prębendo tunc ei iuramētum non male agit nec peccat.

Ad secūdam difficultatem respondeo quod licet Hippolytus, *o* visum sit communem esse contra hoc dictum, qui tamen pensiculate expenderet quid Doctores per ipsum citati dicant, inueniet contrarium. Bartholus enim qui est pręcipuus inter illos, in nullo triū locorum, quos ipse citat, dicit aliquid contrarium opinioni Hippolyti.

351 Solum namque affirmat reum non debere communiter respondere in criminalibus per verbum (credo) sed per (ita est, vel non est) & quod non debet iurare de credulitate, sed de certitudine, quod non est cōtrarium opinioni Hippolyti ac nostrę, qui dicimus non debere reum respondere accusatori, aut inquisitioni cum iuramento ante facto dicendi veritatem. Atque confitemur, saltem Sotus, & ego, quod quando tenebitur reuelare potest & debet compelli respondere cum iuramento per verba (ita est, vel non est) & ius, quę scit, non recipientibus eis responsum per verbum (credo, vel non credo). Neque Baldus, *p* quem allegat Hippolytus licet corruptè, sentit contrarium, dicens, quod ad respondendum positionibus criminalibus, teneatur dicere veritatem, & ad respon-

a Cap. qualiter & quando el 2 de accus. & c. ex. tenore f. ut. de purg. can.
b Memb. 2. q. 7 pag. 8.
c Cap. fin de iniur. l. qui occidit. ff. ad l. aquil.
d Cap. legatur 24. q. 2. l. illam C. de collat.
e 2. 2. q. 69.
f In d. c. 2 de conf. ff.
g In 4. dist. 19. & 20
h In l. fi. ff. de quaest.
i In c. qualiter 2. de accus.
k In cle. pręsenti de cons. sit. verb. consisterit.
l Ibid q. 9.
m De verb. commod. & clem. 2. verb. consistit. de pœn.
n Cap. si peccatum 22. q. 1. & gloss. ib. & tit. & fi Christus de iur. iuran. conf. tant.
o Matth. 26
p In l. mariti. ff. de quaest.
q In l. fi. ff. de quaest.
r Cap. 1. de iuram. cal. l. 1. tit. 1. fin. de iur. iuran. manif. ibi not.

a Leg. 1. in princ. ff. de quaest. & quaestion. cū gloss. per locū a spe cialis 12. q. 2.
b In d. l. 1.
c In c. 2 de conf. ff. lib. 6. verb. absque rationabili causa.
d Leg. 1. cum gl. ff & Sa lic. C. de iur. iuran. prop. cal. dan. & c. 1. cum gloss. Inno. Panor. & communis eod. tit.
e Leg. 2. & Auth. princ. ales C. de iur. iurā pro cal. dan. & Auth. vt li tigan. iurā in princ. Illat & gloss. recepta in ca 1. de iura. cal. quę explicat illa.
f In l. pen. col. pen. ff. de quaest. & in Practi ca § postquā col. 2.
g In l. 1. c. de iure iuran. prop. calum. dan.
i In cerell. 24. nu 270
k Lig. 2. C. de iur. iuran. prop. calum.
l In c. 1. col. 2. de iuram. calum.
l Dist. l. 2. & c. 1. & c. 1. § 1. 20 tit. Lo
m Memb. 2. q. 7 pag. 7.
n In l. 1. ff. de bon. eor. qui mor. sibi consc.
o In l. pen. col. pen. ff. de quaest. & in Practic § post quam col. 1 & 2.
p In l. 1. C. de confess. n. 33.

respondendum cuilibet iurat se responsurum secundum suam conscientiam. Nec etiam contradicit illud Augustini qui in postillis Angeli de Perusio per eum citati, *a* in primis verbis, dixit scilicet in causis criminalibus esse iurandum de dicenda veritate, & non id quod reus credit. Magis obstant verba illa, quæ idem Angelus dixit. *b* Tu iudex ne recipias aliquod responsum reum in criminalibus nisi antea iuret dicere veritatem. si tamen eius verba bene ponderentur, non tam dicere vult, vt reus antequam respondeat inquisitioni iuret quam vt quando fuerit responsurus cum iuramento, illud fiat de dicenda veritate, & non de credulitate.

352 Ad tertiam difficultatem respondeo primo, quod cum iurat de confitenda veritate interrogata, hi verò ex quatuor capitulis iuramenti de calumnia, tandem sentit Bartolus in criminali minus iurare de calumnia cum quam ciuili. In ciuili enim iurat illa quatuor capitula, & in criminali vnum tantum illorum, & consequenter non sentit quod accusationi seu inquisitioni debeat respondere postquam iurauerit. Hoc enim iam esset magis iurare in criminali, quam in ciuili. Secundum quod respondeo est, non declarare Bartolum an secundum illam consuetudinem Italiæ reus debeat iurare antequam respondeat accusationi, vel postea, ac in dubio intelligendum est iuxta ius argum. l. *si quando*, *c* & eius quod ait Bartholus. *d* Baldus, *e* videlicet quod potest statim, eodem tempore, in quo debet iurari de calumnia. Quod valde rationabile est, cum eius loco surrogetur, iam multos testes ad id aptos. *f* Tertium, quod respondeo, est, quod Salicetus contradicit Bartholo ibi, tam quo ad illud de consuetudine, quam quo ad illud iuris. Quartum, quod Bartholus non probat vsum illorum esse iuridicum, immo significat contrarium, nempe quod in criminali debet iurare Calumnia.

353 Quintum, quod praxis istorum melsiorum Regnorum, quorum leges excedunt omnes aliorum Regnorum Hispaniæ ac Galliæ, in connexione, substantia, ac breuitate, & in colligendo sensu germano legum Romanorum, in his, in quibus noluerunt aduersari illis, seruat nostram opinionem, quæ verè est de iure comuni, ac æquissima, vt apparet ex eius decretis. *g* Ad quartam difficultatem respondeo primo, me negare esse vanam, ac malam praxim & consuetudinem bonorum & æquorum iudicum, qui excipiunt a reo suum dictum, eo modo, & ordine, quo ius ponit, nimirum iubendo ei humana grauitate, vt ad accusationem, seu inquisitionem respondeat, vt bonus Christianus potest ac debet.

354 Dico non esse vanam, quoniam licet reus non teneatur confiteri suum delictum, vsquequo iudex id ei præcipiat, obseruando formam iuris, hoc est, quando est semiplenè probatum, vel fama plenè verificata, iuxta illud dictum Sancti Ambrosij. *h* Non dico tibi vt te prodas, vt supra post S. Thomam dictum est, quamuis nequeat iustè ipsum confiteri, quando est occultum, nisi ad id adsit alia iusta causa, quoniam esset se ipsum diffamare sine causa iusta: quod esse peccatum aliquando mortale, aliquando veniale, supra *k* relolutum est.

355 Videtur tamen iusta causa id confitendi & se infamandi, cum videt quod ei probabitur, & ipsum non confiteri, ad nihil aliud ei proderit, quam ad plus insumendum æris, & plus patiendum in carcere, & vt aliquando plectatur maiori pœna non reminiscendo illius sententiæ Salustij, quæ est conformis iuri. *l* Frustra niti, & nil nisi odium quærere, extremæ dementiæ est.

356 Propterea que potest, vt confiteatur quod iustè potest, & tunc non tenetur, vnde interrogare nō est vanum. Nec est etiam malum, quoniam iudex, qui non obliato ei iuramento, nec tormento, nec in aliis erroribus eum agitando, humaniter, & suauiter excipit eius dictum non præcipit quod non potest, neque facit quod non debet.

357 Secundum, quod ad hanc quartam difficultatem Respondeo, est confiteri multos iudices, quosdam bonæ intentionis, & quosdam malæ, qui quacunque via licita, vel illicita cupiunt detegere delicta, tali quadam inordinata ea puniendi, grauiter peccare, maxime interrogando ab initio reos modis valde exquisitis, aliquando minas tormentorum intentando, aliisque terroribus ipsos terrefaciendo, & sæpius adigunt ipsos ad confitendum delictum, quod bona conscientia fateri minime possent, etiam si ipsum perpetrassent. Aliquando verò ipsos peccatores ita perturbant, vt sibi contradicant, vel confiteantur aliquas circumstantias, ob quas eos tormentis teneant, adeo vt fateantur quæ nunquam fecerunt.

358 Quos quidem iudices, & si plebs imperitarum laudet, vt homines iustitiæ zelo ardentes, ijque hac gratia vulgo lotiaque valde laxentur, verum tamen ne coram sapientia, atque animam ibi illa denuò sint vituperati, & infamati, vt hominem, qui non cuius illa ... Marcellus, digna verba omnibus iudicibus ... Recipiendum est indicantine quid durius, aut tetrius confitentur, quam causa deposcit.

Neque enim seueritas, aut clementiæ gloria affectanda est, sed perpenso iudicio, prout quæque res expostulat, statuendum est. Neque etiam expendunt illud Anastasij Papæ, *b* si omnia in hoc seculo vel dicatur ... diuinum iudicium non haberent ... post intomnia castigari in hoc mundo, occulta ... relinquenda diuino iudicio, quæ sibi reseruauit, pro sua sapientia. *c*

359 Verum ex horum numero non sint multi Prælati, ac Prælatæ, Domini, ac Dominæ, qui prauia caritate, sed multa seueritate, vt Inquisitores Castellæ, ac Præpositi Maxillæ Franciæ, ... delicta ... horum Religiosorum, ac subditorum, in curando de mensura, legitimo ... diuina & humana in hoc sequenda, dicendo, ... faciendo ... fingendo, ... & fingere, ac ... procedendo ... puniendi, comparandi ... vel ... candidum bene velle ... bene parari, & vt habeant ansam expilandi ... vel non bene ... tendi, recuperandi ... impensis, eorum Rex illi valde auctum pendi ...

360 Cæci qui non vident quod

(Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra, citraq; nequit consistere rectum.)

361 Obliuiosi, qui non ... illius singularis Decreti S. Gregorij. *d* Sæpe se vitia ingerunt, & se esse virtutes mentiuntur, vt tenacitas, parsimonia, effusio, largitas, crudelitas, zelus iustitiæ, remissio, pietas velit videri.

362 Inconsiderati, qui non curant illud, *e* dignum vt in omnibus operibus memoria eius habeatur, Quod iustum est iuste exequere. *f*

363 Propter quod declarando quendam textum in sua glossa dixit quidam doctissimus Cardinalis Ioannes Monachus, *g* quod ad bonum finem per bonum medium est perueniendum, Mediator ille, *h* qui rebus mediis, beneque mensuratis oblectari præ se fert, in medio duorum latronum passus est, *k* & in medio discipulorum apparuit, *l* & promisit quod inuenietur in medio eorum, qui ipsum quærerent, *m* concedat nobis omnibus medium attingere, quod erit caput istius dicti, Amen.

364 Dico septimum, quòd ex hoc sexto dicto concequitur, Primo quod iudex potest interrogare reum res, quas non potest ei præcipere vt dicat, neque ipse ad id tenetur, potest tamen eas iustè si vult confiteri.

365 Secundo, praxim, qua dicit Hippolytus, *n* se millies vsum fuisse, recedendo a communi ob conscientiam, non esse bonam, nec iustam videlicet, quod iubebat reum semel respondere, excipiebatq; eius dictum antequam iuraret, ac postea præcipiebat eum iurare per Sancta Euangelia verum esse quod dixerat, seque esse innocentem quoad illud delictum, sed quando reus manum extendebat ad iurandum, non ei id permittebat. Dico ergo non esse bonam hanc praxim.

Quandoquidem si enim peccatum, vt ipse dicit, exigere ab eo tale iuramentum, quoniam præberet causam vt sit periurus realis, adhuc erit præbendo ei caussam vt velit

a In lib. de ... vers. ... *b* ... vers. *c* C. de in ... testa. ... *g* tit. s. lib. 3. ... *h* Cap. quis aliquando § non tibi de pœnit. d. 1. 2. 2. q. 69 art. 1. ... n. 570. *l* C. ... cum ... contingat de offic. del. & l. ad probationem. C de probat.

a Infestim ... *b* Cap. fiunt ... 6. q. 1. *c* Ca. etrale ... caus. 12 d. *d* ... sæpe d 14 *e* Deut 16. *f* Cap. sicut ... de simo ... cap. non sane 14 q. 5. c. non est putanda 1 q. 1. l. extat ff quod met. caus. *g* In extrauag. 1. de sent. excom. *h* 1. Tim. 2. *i* Luc. 2. *k* Ioan. 19. *l* Luc 24. & Ioan. 20 *m* Matth. 18 *n* In Pract. crim. § post quam cel.

[illegible], sit que [illegible] mentalis, [illegible] non sit [illegible] non grandi. [illegible] illud quod [illegible] propter [illegible] Decretum S. Augustini, *a* [illegible] & id quod super eo scripsi post S. Thomam. *b* Tertio [illegible], rescriptis, & sub [illegible] intendunt [illegible] inquisitionis, vel [illegible] delictum, quod [illegible] confirmatur [illegible] postremo.

36[illegible] Quarto, quod [illegible] proponendi [illegible] nonne [illegible] publicam, [illegible] veritatem, vel [illegible] probatum, postea tamen [illegible] bene sensit Sotus. *c*

Quinto, quod [illegible] quædam concor[illegible] et illam [illegible] singularem, *d* quæ habet non te[illegible] respondere [illegible] criminali, & [illegible] contrarium [illegible] procedit ante quam probetur publicum, [illegible] vero opinio post [illegible], & [illegible] probatum [illegible] quanquam [illegible], videlicet quod glossa [illegible] quando iudex procedit ad instantiam [illegible], & [illegible] quando ex officio [illegible], atque iam probatum est supradictum, per id, quod Archiepiscopus Panormitanus [illegible] *e* Sexto, quod ratio, ob quam Hippolytus dixit, non esse [illegible] iuramento reo antequam respondeat, non [illegible].

Tum propter fundamenta, quibus supra ostendimus non probari per eam suam conclusionem. Tum, quia [illegible], de quo credit, quod per tale [illegible] peccatum, is qui ei id præbet [illegible] publi[illegible], & ei præbet iuxta ordinem iuris, vt determinat Cardinalis S. Sixti, *f* [illegible] Decretum, quod Hippolytus ipso non [illegible] ad suum propositum allegauit, *g* ac ante Cardinalem ibi [illegible] Archidiaconus & ante vtrumque dixit S. Thomas. *h* Siquidem secundum illos præfatum illud Decretum S. Augustini [illegible] peccare eum qui iurare facit eum, quem credit peieraturum, intelligitur de personis priuatis, & non publicis, quas neque lex, neque [illegible] ad præbendum illud iuramentum. Hippolytus vero loquitur de iudice, qui præbet iuramentum ei, quem credit peieraturum.

367 Dico octauo, quod quanquam reus, cum respondeat accusationi, seu inquisitioni criminali delicti ab eo commissi, quod suo iudicio ei non probabitur, nequaquam [illegible], nec iuste potest illud confiteri: debet tamen [illegible] habere suum propositum [illegible], & [illegible] in [illegible] parti, vt præcipit lex naturalis, diuina, & humana.

Dico præterea eum non debere mentiri, etiam si ob illud solum esset vita facienda. *i*

Quoniam [illegible], quod id sine iuramento non sit [illegible] quam peccatum veniale, iuxta id quod [illegible] allatum est, non debet tamen [illegible] peccare, etiam si vniuersi orbis salutatio ex eo penderet, vt [illegible] est, atque probatur ex Decretis S. Augustini, *k* & S. Thomæ. *l*

Dico adhuc existere modos respondendi, quibus sine mendacio vitetur confessio delicti.

368 Primus, qui negat contentum in accusatione, seu inquisitione, [illegible] in ea contineri, intelligendo quod in ea continetur vt quid publicum, & probabile [illegible] sit certum, vt docet Scotus. *m*

Secundus, qui negat accusationem, seu inquisitionem, eo modo quo proponitur, intelligendo quod proponitur [illegible], & non est ita. [illegible] negat simpliciter, non addendo aliquid more, vel verbis [illegible] tamen [illegible], se non facile vid[illegible] possit [illegible] teneatur.

Quartus [illegible], quem [illegible] coram Rege Achis [illegible] Propheta, *n* Rex Dauid, [illegible] Abiathar, [illegible] quod [illegible] vbi glossa, *p* quæ [illegible] posse [illegible] Non [illegible]

proe[illegible] non manet, seu existit, vt [illegible] intelligitur.

369 Fundatur [illegible] facto magnifici [illegible] Patriarcha Francisco, qui [illegible] ab iis, qui persequebantur homicidam quendam, qui transierat prope illum, qua ibi, positis manibus [illegible] manicas, respondit: Non transiit hac, intelligendo non transisse per illas manicas, vt refert Angelus de Perusio, *a* & Ioannes de Anania, *b* quamuis idem Angelus, *c* dicat quod posuit manus in [illegible], in quo quantum ad propositum nostrum nulla [illegible].

370 Fundatur præterea in illa sententia Redemptoris nostri Marci 13. De die vero illa, & hora nemo scit, neque Angeli in cœlo, neque filius, nisi pater.

Quod verum est intelligendo id vt intelligebat is, qui dixit, videlicet quod nesciebat filius [illegible] homo per [illegible], vt super illo dicto exponit Caietanus, *d* & ad reuelandum aliis, vt dixit Archidiaconus, *e* velut faceret nos illud scire, vt interpretatur S. Thomas. *f*

371 Fundatur adhuc in illa conclusione recepta per præclaros scriptores recentes, & per nullum antiquorum in particulari reprobata, ac [illegible] sententia veriori quam contrariam, vt dixi, *g* scilicet interrogatum [illegible] de aliquo, quod nouit, & non debet dicere, posse respondere [illegible] plicite se nescire, intelligendo [illegible] ipsum, ac coram Deo, [illegible] tali modo sciendi, vt liceat id possit dicere, vel tali vt teneatur id dicere ipsum interroganti, [illegible] nobis in locis [illegible] Adrianus. *h* extendendo conclusionem in ambobus etiam ad respondendum cum iuramento.

Et in vno addidit, omnes Doctores esse huius sententiæ, etiam si ei contradicat Doctor Sotus, *i* & ante ipsum Genesius de Sepulueda *k* vir valde eloquens nec minus doctus in sacris literis, quam illustris in humanioribus tam Græcis, quam Latinis noster condiscipulus aliquo tempore in artibus liberalibus, & in præsenti Magister magni nominis.

Dico igitur, quod licet ipsi dicant, non esse hanc communem opinionem, mea sententia est, vt ostendendo [illegible] lor *l* etiam idem Sotus *m* fuit huius sententiæ, loquendo de teste. Fundatur etiam in illa communi conclusione omnium theologorum, *n* & canonistarum, *o* qui dicunt confessarium interrogatum de peccatis sibi confessis, posse respondere, se nihil scire de illis, [illegible] quam confessionis ea non nouit.

373 Residuum huius Corollarii est declarare, quod ab initio eius obiter ipsum fundando dixi, quod in Castella & magis in Italia, vt plurimum [illegible] post probatum delictum, vt [illegible] & appellare nequeat, quodque [illegible] videlicet crudelitas, sed [illegible] quotidiana, & [illegible] non declaratum [illegible] damus. Declarando id igitur in præsenti [illegible] secundum Hippolytum, *p* communi [illegible] debere [illegible] tormenta illi, cuius delictum est [illegible] probatum.

Tum quia Paulus & Marcellus in duobus suis dictis, *q* videtur hoc dicere.

Tum, quia Ioannes Andreas, *r* in [illegible] de [illegible] tormenta [illegible], [illegible] probationes, [illegible] ipsi non [illegible] quod in Decretis Papæ [illegible] Hippolytum nec alii [illegible] veritatem [illegible] ad [illegible], & [illegible] veritatem [illegible], & non ad [illegible] inuentam. [illegible] Proximi [illegible] facere iudices, [illegible] post probatum delictum [illegible], vt [illegible] & quando fecerint residentiam, posse de hoc [illegible], & puniri.

Cum [illegible] multis [illegible] collegit [illegible] *x* [illegible] in Augustino de Ancona [illegible]

Cap. [illegible] — *[illegible] sup. [illegible] memb. 2. q. 7.* — *[illegible] c. 2. de [illegible] lib. 6.* — *e In c. 2. de confess. col. 8.* — *f In c. ille 22 q. 5.* — *g In pen. ff. de q. col. pen. & in practi. ca § postquam col. 1.* — *h 2. 2. q. 98. art. 4.* — *i Exod. 23. cap. pœnale. 14 q. 5. l. 1. ff. de furt. ca. [illegible] de testib. [illegible]* — *k Cap. primum 22 q. 2. ac super eod. de [illegible]* — *l 2. 2. q. 110.* — *m [illegible] 4 d. 15. q. 4. sub fin.*

a In l. idem. § [illegible] — *b [illegible]* — *c In c. cum [illegible]* — *[illegible] In leg. qui [illegible] voluntate ff de furt.* — *d In d. c. 13.* — *e In § [illegible]* — *f In 4. d. 47. 1. art. 1. q. 3.* — *[illegible] Sacer. [illegible] de pœnit. dist. 6 nu. 26. & prob. in c. 2. de confess.* — *h In 4. de confess. 10. [illegible] coll. 3. & quodli. 11. [illegible]* — *[illegible] supra [illegible] 2. q. 13. pag. 11.* — *k Lib. de rat. [illegible] testium.* — *[illegible] In d. c. 2. de [illegible]* — *m. Memb. 2. q. [illegible] pag. 8* — *n In 4 d. 21* — *o [illegible]* — *[illegible] In Summa [illegible] q. 6* — *x [illegible]* — *[illegible] In add. [illegible]*

Quarto & [illegible] omnes, vt ferunt Cynus non tamen in meo libro nec vt Hippolytus cum citat, *a* nec vbi Ioannes Igneus, *b* vbi solum dixit, neque Deum [illegible] leges ante suos oculos habere iudices, qui iterum tormentis vexant illum, qui semel tortus est, non superuenientibus [illegible] id sufficientibus conie[illegible], vt ostendant se bonos iudices. Contrarium [illegible] nullo allegato pro, [illegible] tra, sentit Doctor Sanctus, *c* dicendo legem Romanam [illegible] valde perniciosam, *d* sed reus, contra quem delictum est probatum, [illegible] conuincitur.

A

a In l. 2. C. quor. appell. non recip.
b In l. fin. C. de quaest.
c Memb. 2. q. 7. pag. 4.
d Leg. 2 in-quam Co. quor appell non recipi.

371 Illud tamen fundamentum est valde debile, quoniam lex illa Romana non [illegible] quod ipse supponit, [illegible] pe [illegible] criminaliter damnato [illegible] esse appellationem, & non infligendam poenam quousque confirmatur delictum.

B

Secundum namque omnes qui eam commentantur, tantum statuit, vt in quinque [illegible] nati secundum aliquos, ac secundum communem [illegible] bus, in quibus reus fuerit conuictus, atque confessus, denegatur appellatio, ac in aliis conceditur. Contra communem quoq; tenuit Baldus, *e* [illegible] bene [illegible] tollendo hoc modo occasionem appellandi, [illegible] delicta [illegible] puniantur.

e In d. l. ob seruare, cap. quor appell non recip. n. 9

Pro [illegible] parte [illegible] aliqui facere quoddam dictum Pauli Iur. consulti, *f* [illegible] applicatur. Non enim dicitur in [illegible], aut [illegible] ad contendum delictum [illegible] probatum, sed ad detegendum [illegible]. Mens [illegible] pro [illegible] conclusio principalis huius Corollarij in [illegible] probata, ac [illegible] declarata, nimirum quod reus [illegible] delictum notorium, famosum, [illegible] probatum [illegible] in conscientia [illegible] iudici confiteri si de eo ipse [illegible] interrogatur, vt post Innocentium IIII. *g* ac S. Thomam, *h* tenet Communis.

C

f In l. & si certum ff ad Sillan.
g In c 2 de coniug.
h In 4 q 69 art 1.

372 Pro [illegible] conclusione, interimq; [illegible] dicemus, dicetur. Primo, quod reus in conscientia tenetur confiteri delictum ipsi iam bene probatum, si fuerit de eo interrogatus iuxta Thomam & Innocentium proxime citatos.

Secundo ipsum male facere in appellando, si sententia non est iniusta ob aliquam aliam rationem, licet non confiteretur, [illegible] interrogatus, [illegible] mentitur dicendo sententiam esse iniustam, & iniuriam facit iudici.

D

i Cap. xv de delictis de appellat.

Tertio quod si iudex viderit prodesse ad bonum publicum, [illegible] cito puniatur, & quia est notorium, vel valde famosum, seu ob alias coniecturas deprehendit, quod malitiose reus definit [illegible] differendam postea suam poenam per appellationem, posse [illegible] atque [illegible] quae [illegible] eum torquere [illegible], ac postea ei denegare appellationem, arg. illius [illegible] celebris Innocentij, *k* quod communiter post illum [illegible]. Quarto, quod etiam potest [illegible] prius [illegible] ad detegendos [illegible], non tamen absolute [illegible] reo gratiam appellationis, quam ipsi lex [illegible] [illegible], & ei [illegible] esset namque magnum peccatum, cum ipse sit heri, vt illa appellatio sit iniusta, ac in secunda instantia ei superueniant probationes ad [illegible] sententiae, seu restitutionem [illegible] [illegible], *per haec, in tempore* ratam per Clem. *m* omnia superius [illegible], & contra allegata possunt concordari cum his quatuor conclusionibus [illegible] breuiter [illegible] facit, quo [illegible] hoc Corollarium [illegible]. Redeamus [illegible] pro sequenti [illegible] dicere de his, [illegible] ad [illegible] contra suos [illegible] superiores.

E

k Cap. post elect. ant de concess. praeb.
l In c. licet de probat.
m [illegible] reg iur. lib. 6.
n De appell.
o De restit.

Sexagesimum sextum Corollarium.

SVMMARIVM.

377 *Denunciationum mandantur [illegible] magna diligentia [illegible] [illegible].*

378 *Denunciari mandatur multis modis, [illegible] extendantur [illegible] limitantur.*

379 *Mandatum de denunciando, ac de [illegible] sunt*

380 *Denunciare [illegible] quod ne [illegible] teneatur [illegible] denunciare [illegible] quod ne [illegible] probare.*

381 *Denunciare [illegible] probare ita vt [illegible] debeat [illegible].*

382 *Testificari possumus, [illegible] quod nequimus probare etiam [illegible] tantum [illegible].*

383 *Denunciare quando [illegible] iudex, & quando testificari.*

384 *Denunciare quando [illegible] superiores quomodo, & cui potest sine damno [illegible].*

385 *Falso iuramento iurans dicens quod [illegible] suo [illegible] fuisse male acceptum, quid facere.*

386 *Iudicare [illegible] quantum iudex, non datur persona, qua possit pro[illegible], & non [illegible] arbitrari [illegible].*

387 *Denunciare quando [illegible] quid dicatur [illegible].*

388 *Si [illegible] tantum [illegible] probare non, [illegible] ad [illegible] poenam non denunciandi.*

389 *[illegible] ali[illegible].*

390 *Audire & nescire [illegible] non audire, ad effectum testificandi.*

391 *Testes, qui [illegible] in quo errent.*

392 *A[illegible] quo. & quomodo [illegible] mouere, [illegible]*

393 *Audiens qui aliquid ad [illegible] inquisitionem pertinens iuret illum [illegible] deducere.*

394 *Mon[illegible] generale [illegible] reuelandi quem comprehendat.*

395 *Reptitutere qui non tenetur per literas generales alienam pro solutione [illegible] tum.*

[illegible] *Mandata [illegible] alia dispositiones intelligenda, si fieri [illegible].*

396 *Denunciari non debet [illegible], sed tantum pars [illegible], vel [illegible].*

397 *Denunciari non debet ex debito, quod ante Deum debitum non est.*

398 *[illegible] non debet qui non [illegible] reuelare [illegible] tamen hoc facere debet [illegible] impedimento [illegible] interim, prouidendo satisfacere.*

399 *Excommunicatio, cum [illegible] super eo, quod restitu[illegible] quis [illegible].*

400 *Re[illegible] quandoque differtur, non tamen sine causatione.*

401 *Testificari non [illegible] neque [illegible] Aduocati Procuratores, Confessarij, Solicitatores & Medici de eo quod ob necessitatem confessi & auxilij [illegible] commissum fuit.*

402 *Testificari nemo potest, nec debet, de secreto sibi commisso, si non est praeiudicialis [illegible].*

403 *Secreta propalare contra legem diuinam, & humanam est, etiam si [illegible] mandato Iudicis, aut Praelati.*

404 *Aduocatus testificari potest contra [illegible] & in quo.*

405 *Testificandum est [illegible] commissum secreto, atq; illicito.*

406 *Secretum perniciosum conceptum [illegible] consilium, vel Dominum publicari potest etiam per vasallum fundatarium, ad quem pertinet.*

407 *Secretum non perniciosum non reuelandum, nec perniciosum, si damnum reparatur magis quam conuenit, vel etiam tantum si magis laeditur fama propalati, quam [illegible] alterius.*

408 *Confessarius testificari potest de [illegible] confessus si alia via ea sciuit.*

409 *Intellectus verus [illegible] dicti [illegible].*

409 *Secretum commissum magis seruandum quam visum.*

409 *Secretum commendatum rei magni momenti.*

409 *Exhortatio ad [illegible] secretum.*

410 *Litera monitorialis reuelandi aliquid non comprehendunt illos, qui in eo casu non tenentur [illegible].*

411 *Testificari nequeunt, etiam si velint, patres contra filios, neque filij contra patres.*

412 *Testificari [illegible] vxor contra maritum, etiam si maritus [illegible] contra vxorem, si velit.*

413 *[illegible] monitoriale non comprehendunt communiter [illegible] intra [illegible] secundum communem [illegible].*

414 *Testes [illegible] possunt priuilegia non [illegible] dicatur [illegible] testium.*

- 415 T[illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] aly.
- 416 [illegible] [illegible] tempore [illegible].
- 417 Teste quando [illegible] possint cor[illegible] [illegible], & admitti [illegible].
- 418 Deest [illegible] ad [illegible] non dicantur d[illegible] altum.
- 419 D[illegible] quomodo prob[illegible].
- 420 T[illegible] prudent[illegible] super [illegible] ad id non te[illegible].
- 421 [illegible] cum [illegible] damno.
- 421 [illegible] in [illegible] monitorialibus & [illegible].
- 421 O[illegible] non [illegible].
- 422 Teste prud[illegible], ne [illegible] etiam si volint, testi[illegible] in alis [illegible].
- 423 Teste [illegible] ad [illegible] vt possint [illegible].
- 424 T[illegible], vt [illegible] raro [illegible] in iudicio [illegible].
- 425 C[illegible] potest [illegible] debet quis [illegible] delictum aliquando, cum non po[illegible] de[illegible] cognati delictum.
- 426 [illegible] non [illegible] damno [illegible].
- 427 Pater & mater pro [illegible] sunt [illegible].
- 428 Testificatur contra [illegible] super crimine læsæ maiestatis diuinæ & humanæ.
- 429 Te[illegible] contra patrem in casu hæresis cum [illegible].
- 429 Da[illegible] & bonorum quando concurrunt, quid faciat qui [illegible].

377 SExagesimum sextum, quod ad fugiendum vitium [illegible], ac detractionis, magna discretione [illegible] tendum est ei, qui vult [illegible], ac sancte respodere monitorijs, & [illegible] quibus sub pœna excommunicationis iubent Prælati, [illegible] reuelare furta, latrocinia, da[illegible] vel [illegible] tempus, vt [illegible] fit, & [illegible] potest secundum Accursij glossam, a quam ibi Bartholus, & alij sequuntur, ac textus [illegible] cap. *qui cum fure*, [illegible] & communis, b cap. [illegible] Panormitanus [illegible] etiam. c

378 Tum quia aliqu[illegible] prælati [illegible] quod scitur de [illegible], aliquando [illegible] quod scitur de fama, vel notorie [illegible], aliquando quod [illegible] dici vel loqui de delicto, [illegible], aliquando omnia supradicta.

Ao[illegible] obl[illegible] ad [illegible], aliquando ad [illegible], aliquando [illegible], postquam aliud est delictum, aliud est eius fama, & aliud [illegible] de ea. Atque aliqui sciunt de delicto, & non de eius fama, & alij contra sciunt existere famam, & nesciunt si est delictum, alij sciunt [illegible] rem esse de illo, ac [illegible] existere famam, vel delictum, omniaque ista colligi possunt ex multis capitibus, d multisque glossis, ac Doctoribus [illegible].

Secundo, quia [illegible] ex huiusmodi præceptis extenduntur ad peccata secreta, nisi salua correctione fraterna, hoc est, quando [illegible] peccauit, [illegible] caritate vt restituant furtum, latrocinium, vel damnum, restituerint tantum quantum possunt, ac debent, non debent ipsos reuelare iuxta euangelium, e ac sacros canones, f adeo vt non sit obediendum prælato, qui præcipit sibi denunciari [illegible] correctione fraterna, vt dicunt S. Thomas, g ac S. Antoninus, h & alij.

Siquidem obedire oportet Deo magis quam hominibus. Dico inquam non posse bene emendatum denunciari, nec etiam ad effectum cauendi, vt non recidat, neque etiam [illegible] sit valde magnus [illegible], & [illegible] denunciari, vt antea tractatum est. i

Tertio quia [illegible] absque alia monitione denunciandum est in quatuor casibus. Primus, quando delictum commissum est publicum. Secundus, quando commissum est [illegible], vt sunt coniurationes, & [illegible] contra fidem Catholicam, Reges, ciuitates, vel [illegible] priuatos, & non constat monitionem eas interrupturam. Tertius, cum non speratur emendatio. Quartus, cum est veniale, quod non infamat, vt colligitur ex [illegible] cto Thoma, a [illegible] S. Antoninus, [illegible] Syluestro, [illegible] supra. c

379 Quinto [illegible] ad discernendum, [illegible] quod [illegible] quod [illegible]. Quomodo [illegible] nos debemus [illegible] in vno [illegible].

Sicut [illegible] iubemur denunciare, [illegible] quod vt [illegible] reuelemus, non [illegible], [illegible] debemus reuelare nisi quod possumus probare [illegible] dicitur S. Augustinus. Plerumque boni viri propterea [illegible] peccata & [illegible] quia sæpe deferuntur a publicis [illegible], quibus ea quæ ipsi sciunt, [illegible] probare non possunt [illegible] cum ipso Concilio [illegible] quæ [illegible] non potest. [illegible] Concilio [illegible] cap. [illegible] quod [illegible] de [illegible] probare [illegible], denunciatione [illegible] iudicio [illegible].

[illegible] Cardinalem Alexandrinum, [illegible]. Ad [illegible] Augustinus [illegible] præceptum [illegible] quod [illegible], etiam [illegible] non possemus, esse [illegible] neate [illegible], eiusque [illegible] esse nullam [illegible] pro hoc quod in [illegible] dicetur.

381 Addo tamen [illegible] duo [illegible], quod nec adhuc quod probari potest, [illegible] correctio, & monitio fraterna non [illegible] ad [illegible], vt [illegible] dictum est. Alterum, quod [illegible] vt qui [illegible] possit probare quod scit, [illegible] vt habeat duos testes, qui id sciant [illegible], vt habeat [illegible] sufficienter [illegible]. Ad probandum enim delictum [illegible] & ad [illegible] pecc[illegible] denunciare [illegible] & [illegible] hanc est [illegible] probatio [illegible] Decretalis cum sua glossa, ac com [illegible].

382 Si tamen nobis præcipiatur, vt reuelemus tanquam [illegible] deponere, vt tales, quod scimus, etiam si [illegible] probare neque [illegible] quod [illegible], quando & co [illegible] pacto, quo supra m dictum est. n Tum per [illegible]. Tum quia per quandam Decretalem [illegible] Panormitanum, o quod index Ecclesiasticus possit iubere [illegible] pœna excommunicationis, vt [illegible] quæ attinet fore ad terminandam litem [illegible] pendet, accedat ad testimonium de eo ferendum. Atque [illegible] potest, debetque iudex ecclesiasticus præcipere [illegible], qui aliquid sciunt, de ijs quæ faciunt ad [illegible] [illegible], quæ ante iudices seculares pendent, [illegible] quando est penuria testium, [illegible] tantum in causis ciuilibus, verum etiam [illegible] iudicio [illegible] bus, quando concurrunt illa, quæ ad nos obligandum ad id, esse necessaria supra declaratum est, p [illegible] ibi allegata, & per id quod Hostiensis, q melius [illegible] dicit.

383 Quinto, quare necessarium est discretio ad discernendum quando iudex nobis præcipit vt [illegible], & quando vt denunciatoribus, quod nullibi [illegible] declaratum. Potest enim [illegible]. Tum quod [illegible] quando nobis mandat denunciare, [illegible] no [illegible] denunciemus, & quando mandat nobis [illegible], vt testificemur.

Quoniam cum ratione materiæ [illegible], vel ex alijs coniecturis non [illegible] eius qui loquitur, communiter [illegible] verba secundum suam propriam significationem, vt probant multi textus, r & glossæ [illegible] & [illegible]. Tum quodcumque [illegible] præcipitur non [illegible], neque [illegible] sed dicere, vel [illegible] denunciando, & etiam testificando [illegible] est testificandum [illegible] quibus tam [illegible], [illegible]

[illegible] etiam in criminalibus [illegible]. In criminibus enim non agitur communiter, de [illegible] n [illegible]; de pœnitentia peccati, atque in criminibus [illegible] [illegible] sunt necessarij denunciatores, [illegible] vt per se patet. In negotijs [illegible] [illegible] tuntur denunciatores. *a* Tum, quod [illegible] potest [illegible] tertia, in qua mandatur, [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] denunciare. [illegible] tertia, in qua pronunciantur, etiam si ad [illegible] prodesset [illegible] secundum [illegible] [illegible], [illegible] textus qui sunt ad id [illegible], *b* con [illegible], *c* [illegible] Felinus, *d* Decius, *e* [illegible]. *f*

Item, [illegible] vt det [illegible] quod [illegible], [illegible] [illegible] debet iubens, & tunc vtraque via mandatur, [illegible] [illegible] ad faciendum vnam [illegible] [illegible], & [illegible] ad vtramque, iuxta [illegible], quod [illegible] [illegible] de teste lo[illegible], & [illegible], *h* vbi de denunciatione.

384 Sextum, cum necessaria sit [illegible] est, quod [illegible] mandans superior [illegible] denunciari [illegible] [illegible] taliter, vt personæ quæ prodesse valent, & non obesse, iuxta [illegible] Decretum S. Augustini, *i* inter quam [illegible] & alias [illegible] magna [illegible] tia. Mandatum enim faciam secundum hanc formam obligari [illegible] etiam quod est [illegible], cum [illegible] [illegible] ad aliud [illegible] [illegible] [illegible], de qua [illegible], [illegible] ob solam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

385 Vnde sequitur quod si pater, dominus, [illegible], [illegible] sibi [illegible] [illegible] bona, [illegible] non debet id dicere cum interrogatur, [illegible] & [illegible] bona [illegible] [illegible] interrogato, nec potest probare ablationem illorum.

Nam [illegible] dicere, nempe si custodia illorum bonorum [illegible] interrogatio [illegible], vel [illegible] potest, aut [illegible] interrogans est homo [illegible], qui [illegible], & rationabile, vt [illegible] determinat [illegible] citatus per Angelum, *l* & post eum Syluester *m* & Ioannes de Tabienna, *n* licet nullus citet locum. Cum [illegible] determinat [illegible] mihi videtur [illegible] eam [illegible] modo, vt locum non habeat, [illegible] quando monitio [illegible] non satis esset ad debitam emendationem, per ea quæ supra *o* remanent [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] vel [illegible] [illegible] acceptionem nouit, non debet iurare se dicturum quod scit de illo furto, vel debet iurare, intelligendo se dicturum, quod nouerit, ita vt iure posset dicere, & postea respondere, quod id nescit, intelligendo ad id tunc dicendum, iuxta dictum in Corollario præcedenti, vel potere [illegible] id [illegible] dum, & [illegible] monitione facere, [illegible] videtur mihi, quod licet id probare non posset, [illegible] dicere extraiudicialiter ac [illegible] non [illegible] interrogantem si id [illegible], facturum aliquid valde indignum & indecorum.

386 Ad do[illegible] determinationem mihi singularem [illegible] Papæ VI. in epistola illa breui, sed iuris nuclei plena, quæ libello [illegible] apposita inuenitur, per[illegible] quam melius [illegible] [illegible] [illegible] iudicem, in qua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] iudices, vt dixit [illegible] [illegible] Episcopum vel al[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad illud [illegible] [illegible], nec publice [illegible].

387 Septimum, [illegible] opus sit [illegible] discretione in [illegible] quod [illegible] videtur prætermittere, [illegible] ita vt teneantur [illegible]; [illegible] quæ audierint, [illegible] audita, vt teneantur dicere [illegible] audierunt.

388 Quod enim [illegible] non videtur [illegible] ad [illegible] denunciandum quarto fundamento [illegible] [illegible] crimen [illegible] [illegible] Accursius [illegible] [illegible] semper [illegible] pro vero [illegible] [illegible], vt non [illegible] [illegible] sciam, si [illegible] probationem possit [illegible] tenet [illegible] [illegible], [illegible] culpa [illegible] qui [illegible] possit [illegible] [illegible], quos refert [illegible], *g* [illegible]. Quod [illegible] aliqui dicunt obseruari in praxi, vt [illegible] *h* Felinus, *i* [illegible] nunquam sine [illegible] in conscientia teneri aliquem tacere, quod [illegible] potest ad [illegible] damnum, & delictum [illegible], vel [illegible] denunciando iudici, si potest probare, vel et dicendo [illegible] extraiudicialiter, vt ei qui [illegible] prodesse, & non obesse, siue monendo eum [illegible], vt per ea, quæ dicta sunt, *l* & id quod [illegible], *m* docebat, addendo quod etiam si ad [illegible] damnum opus sit nominare personam eius [illegible] propositum habet, idem faciendum [illegible] delictum, quæ solum audiunt dicere [illegible] modo, & à quocunque, quoniam. Quærens [illegible] est cor [illegible], vt dixit Sapiens, *n* & aliqua decreta. *o*

389 Dicitur tamen [illegible], quando videtur, aut cognoscitur [illegible] [illegible] aliquius ex quinque [illegible] [illegible] glossam singularem, per quam [illegible], & declaraui in cap. *Si quis autem*. *q* & quam alibi [illegible] confirmo.

Dicitur quoque [illegible], quoad nostrum propositum, cognoscere per confessionem [illegible], quod contra [illegible], vt S. Augustinus, *r* determinat, vel id tenetur [illegible] dubium [illegible] IV. [illegible] ligo cum [illegible], vel [illegible] [illegible] glossam singularem, *t* [illegible] [illegible], vel aut [illegible] certo [illegible] alium pro [illegible] [illegible].

390 Vnde sequitur excusatos esse à dicendo [illegible] modo [illegible] [illegible] multos, quod audierit, & nesciunt à quo, & dato, quod id dicant, non debet iudex id attendere.

391 Sequitur quoque, [illegible] multos inquisitores, [illegible] errare, esseque causam vt ideo faciant [illegible], cum in articulo rumoris, & famæ publicè legere [illegible] [illegible], quod audiunt dicere, sine amplius [illegible] declaratione id scribunt, quæ dis audiunt dicere, & nesciunt à quo, & quod dicant id, quod iam dixit. Quod [illegible] [illegible] vellent contradicere illis aliquando, dicendo *super* [illegible], quia id audiuit [illegible], [illegible] tali, quamuis non audiuerim [illegible] neque à talibus, quod sciam de eo [illegible] [illegible]. Siquidem licet meum dictum non probaret, cum communiter non valeat dictum de auditu, *x* poterat tamen ex suo officio, vel alio modo iudex interrogare illos, qui forte maiorem lucem afferent negotio, quam ego.

392 Bene tamen mihi videtur, quod quando compertum habeo, quòd ille à quo ego audiui, non nouerat de eo plusquam ego, nec id audiuit ab eo, qui plus sciret, quod vtrumque nostrum, possem quidem [illegible] id [illegible] [illegible], ac etiam dicere me non audisse, intelligendo [illegible] [illegible] vt tenear dicere. Atque hoc maxime, [illegible] [illegible] deponens est [illegible] qualitatis, quod vel [illegible] [illegible], magnifaciendo talem auditum, vel [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] iudicem [illegible] [illegible] debet. *y*

393 Vnde sequitur eos, qui audiunt [illegible] [illegible] Inquisitionis, à [illegible], & [illegible] potuisse

a Super his [illegible] *cum* [illegible] *de* [illegible]
b *Leg.* [illegible] *ff. de* [illegible]
c *In c. quan* [illegible]
d *In d. c.* [illegible]
e *In q.* [illegible] *Abbas de* [illegible] *deleg.*
f *In clem.* [illegible]
g [illegible] *g.* [illegible] *64. n. 400*
h *In coroll. 19 n. 326.*
i *Ca. hoc* [illegible] *detur. 22 q. 5.*
k *In d. coroll. 19. n. 331.*
l *In sum. ver.* [illegible] *§. 2*
m *In eo. verb.* [illegible] *§.*
n *In eo. verb.* [illegible] *§.*
o *In coroll. 19. n. 326.*
p *In l. continuus §. cum* [illegible] *ff. de ver. oblig.*

a *Leg.* [illegible] *verb.* [illegible] *ff. de parrici.*
b *In eam.* [illegible]
c *In c. quanto de sent. excom. col. 2.*
d *In c. 1. col. 9. de offic. deleg.*
e *ff. de reg. iur.*
f *in l. vir* [illegible] *§.* [illegible] *de parric.*
g *§. ad Sillad.*
h *Verb. fiore vers. 15.*
h *Vt supra.*
i *In c. 1. de off. deleg.*
l *Felinus in c. qui* [illegible] *de haret.*
m *In coroll. 18 n. 307*
n *In d. epist.*
n *Eccles.* [illegible]
o *Ca. non* [illegible] *11 q. 1. c. si quid vero.*
p [illegible] *60. d.*
q *In l. 2. §. au* [illegible] *ff. de quæ plura.* [illegible]
r *Notis 6. de* [illegible]
s *Ca. hoc* [illegible] *22 q. 5.*
t *Cap. cum* [illegible] *causa* [illegible] *col. 2*
u *In l. si quis extraneus §.* [illegible] *ff. de acq. hæred.*
x *In l. Testes* [illegible] *cord. & dum*
x *Ca. testis* [illegible] *q. 9.* [illegible] *de te* [illegible] *C.* [illegible]
y *Arg.* [illegible] *ff. de* [illegible] *verb.* [illegible] *gat.* [illegible] *quando* [illegible] *q. 9.*

[illegible] audire, vt non teneantur illud deponere, & etiam si tenerentur, essent liberi, dummodo illi, a quibus audierunt, deposuissent.

Tum quod est melius consilium cum effectu curare vt qui possunt prodesse, deponant, quia sine illos deponere quorum [illegible] aliorum dictis sunt inutilia, & vana. *a*

Octauo, quia ad discernendum quis dicatur tenere indebite, & quis non, opus est discretione, ac etiam sapientia Philosophica, secundum Iuris consultum, *b* & Papam Gregorium IX. *c* Atq; ad respondendum, vt conuenit talibus literis monitorialibus, necessaria est ista discretio, & ista scientia.

Quoniam literæ, & edicta generalia, in quibus mandatur, vt restituant detinentes bona aliena, & vt reuelēt, [illegible] d[illegible] quis ea detineat, intelligenda sunt de ijs, qui indebitè ea tenent, & de ijs, qui sciunt, quis ea [illegible] teneat, non autem de alijs, vt determinauit Franciscus de Ripa vir doctissimus. *d* Pro qua conclusione debiliter per eum probata, facit primo, quod illa edicta conceduntur contra eos qui male faciunt non restituendo, vel non reuelando, vt ex eorum tenore clarè colligitur. At ille, qui debitè retinet alienum non peccat, *e* nec consequenter quid non reuelat.

Secundo facit, quod potestas excommunicandi, quæ datur aduersus contradictores ac molestatores, atque excommunicatio generalis contra illos posita non intelligitur [illegible] de ijs, qui de facto indebitè contradicunt, ac molestant, secundum quandam glossam singularem, *f* quam [illegible] magis ac melius quam quoris alius vsque ad nos [illegible] auimus, *g* bene applicitam ad praxim.

394 Tertio, quod si retines alienu acceptum ad debitam [illegible] quod certo tibi debetur, ego q; id sciam, vel quia tu mihi [illegible] vel alio modo certo, neq; tu eris excommunicatus per illas literas illud non restituendo, neq; ego non te reuelando, secundum Angelum de Clauasio, *h* qui addit id esse [illegible], etiam quod literæ Episcopi, vel [illegible] superioris expressè præcipiant, vt res restituantur, ac reuelentur, etiam si retineantur acceptæ in compensationem debitorum, vel sciant retineri ita acceptas.

Quam extensionem licet reprobet summa Rosella, *i* & Syluester, *k* in illis tamen vera videtur cum Ioanne Tabienti. *l* Quoniam licet illi, qui hoc totum reprobant, dicant stylum Romanum permittere dari tales literas contra crimine [illegible] alienum acceptum in compensationem [illegible] intelligi cum compensatio fuit [illegible] vel accipiedo plus pro minori quantitate, vel certum pro debito incerto. Dispositiones enim, mandata, ac iuramenta generalia, quæ eo modo intelligi possunt, vt sint iusta, & eo vt sint iniusta, sunt intelligenda eo modo vt remaneant iusta. *m*

395 Itaque ista mandata si intelligantur eo modo, vt comprehendant eos, qui retinent acceptum in compensationem iniustam, vel dubiam debiti alieni, iusta sunt; si vero ita, vt etiam comprehendant illos, qui illud retinent acceptum in iustam compensationem debiti certi, sunt iniusta. Tum quia licet homini accipere alienum in compensationem, quæ certo scit iusta, de eo, quod sibi debetur, cum saltem nequiret recuperare suum debitum per iustitiam, vel non sine magno labore, ac damno facultatum, honoris, amicitiæ, vel aliorum bonorum secundum glossam reputatam singularem, *n* addendo illi, vt ibi cum alijs rebus addo aliam similem glossam, *o* quæ alijs est singularis, dummodo capiatur sine scādalo, damno vel periculo alterius, secundum dictum Innocentij per omnes recepti, *p* & dummodo prouideatur, vt creditor definat credere, se teneri restituere, si hoc credat, vt recte annotauit Caietanus. *q* Si ergo iustum est hoc agere, mandatum, quod ad eius contrarium obligaret, esset iniustum. *r* Tum quia licet forte peccasset id capiendo sua auctoritate, cùm facile posset suum debitum per iustitiam recuperare, non tamen peccaret illud non restituendo, postquam coram Deo nihil illi debet, ac necessitas restituendi cessat. *s*

396 Ex hoc sequitur primò, quod si compensatio, vel solutio accepta partim esset certo iusta, & partim dubia, non foret necesse reuelare pluſquam partem dubiam. *a* Quod enim iudicatur de toto est etiam iudicandum de parte, cum eadem ratio inueniatur, vt in isto casu, & qui contrarium faceret murmurator posset appellari. Sequitur secundo, bene consuluisse Franciscum de Ripa, *b* dicendo non teneri restituere centum ducatos illum, in cuius potestate alius eundo ad bellum, vel ad alium locum eos deposuit, relinquendo ei illos vt suos si moreretur, si post eius mortem, conditionemque impletam, defuncti heredes obtinerent literas monitorias generales contra illos, qui retinent bona occulta illius defuncti.

397 Sequitur tertio bene fecisse eundem Ripam, *c* respondendo quod nec etiam amicus, cui hic man[illegible] illud depositum, ipsumq; certum de hoc reddiderit per schedulam eius, qui deposuit, cuius characterem ipse antea bene cognoscebat in qua hunc eos relinquebat, tenebatur post illius mortem id reuelare.

398 Sequitur quarto, bene me respondisse non teneri obedire dictis [illegible], qui retinent alienum male acceptum, si, quia nihil habent in bonis, vel ob aliam rationem, non sint certe obligati ad restitutionem eius, nec etiam eos, qui id sciunt, ea [illegible] manifestandos, dummodo tamen [illegible] medium, quo remaneat bene prouisum [illegible], cuius erat, [illegible] necessitate, vel causa quæ pro tunc excusat a restitutione.

399 Atque cum sit res tam quotidiana, in qua multi dubitant, ac errant ponam vnum, vel alterum exemplum furatus es, vel damnum intulisti proximo in aliquo, & me non latet, vel quia id mihi dixisti, vel [illegible]. Tu porro adeo es pauper, & contra damnificatus adeo locuples, quod iudicio virorum scientia, conscientiaque præditorum tu non teneris modo ad eius restitutionem: publicantur monitoria; ac literæ generales excommunicationis contra eos, qui id [illegible], vt restituant, & contra eos qui sciunt, vt id manifestent: Si tu & ego vt boni Christiani vitare vitium murmurationis velimus, nec esse inobedientes sententiæ ministri Ecclesiæ, quilibet nostrum debet primo considerare, si tu tenearis statim restituere, vel non. Quod si per nos ipsos, vel alios sapientiores reperimus quod teneris, debeo ego te secreto rogare, vt restituas, & tu debes statim restituere optimo modo quo poterit fieri, vt ego de eo certior reddar.

Quod si tu non restitueris, debeo ego te manifestare antequam labatur tempus in literis præfixum, vel vt testis, vel vt denunciator, iuxta id, quod tenor literarum ac circumstantiæ negotij me obligauerint, secundum supradicta.

Quòd si inuenerimus te, vel quia non es soluendo, vel ob aliam iustam causam, non teneri in præsenti ad restitutionem debemus procurare intra terminum per literas præfixum aptius remedium, quod poterit reperiri, ad securum eum reddendum, quòd restituet ei, cui debetur, adueniente tempore, quo id poterit fieri, semper conseruando, quantum fieri poterit, & debuerit honorem, ac famam eius qui furatus est, vel damnum intulit. Quod si de hoc fuerit fama, remedium erit clarum, nempe vt te obliges ad eius restitutionem cum poteris, non declarando causam debiti.

Si autem de eo non fuerit fama, remedium erit confiteri alicui viro fide digno, illumq; rogare, vt ob charitatem agat cum damnificato, vt sit contentus, quod pœnitens [illegible] simul, vel per partes, pro vt melius poterit [illegible] restituat, ac quod ipse [illegible] sarius subibit onus apud ipsum instandi, non manifestata tamen parte. Quòd si non fuerit de hoc contentus, quæras tu cognatum, vel amicum, qui creditori cautionem præstet, quod intra tantum tempus ei soluet, intra quod tu existimas posse soluere, quantum debes, non manifestando cognato, vel amico cur id facias.

Quod si non inuenias virum probum, qui pro te hoc faciat.

a Ar. prœem. C. Gregor. [illegible] & Ide [illegible] & iur. [illegible] præem. [illegible] Greg.

d In lib. de peste fol. 138. l. insuper.

e Leg. iuste. ff. de acq. poss. C. quoniam frequenter § in ijs vt lit. non contest.

f In c. pro illo [illegible] de praeben. verb. contra [illegible] res

g In d. c. pro illorum. & in c. cum contingat in 7. cau. nullit.

h In sum. verb. factum § 4.

i Verb. famil. § 11. in to [illegible].

k Ver. furtū § 15 ex parte.

l Verb. l. q. [illegible] 7.

m Leg. si procurator. ff. de condict. indeb. c. quintaualle. de iur. iur. [illegible] glos. c. di [illegible] de praeben. c. 1. de iur. iuran. lib. 6.

n In c. [illegible] [illegible]

o Leg. nullus C. de iudic.

p In c. olim. 1 de restit. spolia.

q 2. 2. q. 66. art. 1.

r Arg. c. 2. vniuersitatis 32. q. 1. & l. vbi repugnantia ff. de reg. iur.

s Arg. reg. peccatum. in c. [illegible] glo. quæ addit vulnerum [illegible] lib. 6.

1 Leg. quæ de tota ff. rei vend. c. pastoralis § Ita cum totum de offi. deleg.

b In lib. de peste fol. 38. §. insuper.

c Vt supra.

faciat, dicat confessarius creditori, pœnitentem eo quod sit pauper non inuenire, qui pro eo velit ei fideiubere, nisi te, qui es quoque pauper: sed tu te obligabis illi satisfacere intra certum tempus, & si ille non soluerit quantum præsumitur pro eo satisfacturum. Quod si de hoc creditor fuerit contentus, bene quidem res transacta erit. Si autem noluerit creditor illi responsioni acquiescere, tradatur illi dicta cautio per confessarium, ipsique dicat confessarius te eo agere omne illud, ad quod Deus eum obligat, ac tantum, id esse, vt ipse nihil vltra petere debeat. Si tamen hæc obligatio ita facta causa foret, vt perderetur tuus honor, bonaque fama, quam habes, sufficeret vt te obligares confessario, te ipsi soluturum intra illud tempus tantam summam, vt eam assignet ei, cui nouit te esse obligatum in conscientia, iurante illo tibi se totum quod a te recipiet daturum ei, cui debetur. Quandoquidem non videtur mihi iustum, vt ad præstandam istam fideiussionem, opus sit te perdere tuum honorem, ac famam: quandoquidem etiam quis a necessitate restituendi excusatur quando sine amissione famæ restitutio fieri non valet, vt infra a tangetur, cum Angelo, b Scoto, c & Caietano. d

Aliud exemplum. Dedi tibi secreto ad custodiendum ensem, scloppetum, vel aliquam summam pecuniæ. Nunc ea a te repeto, & certo scis me ea velle ad occidendum, vel occidere faciendum aliquem, vel ad perpetrandum aliquod aliud delictum, eaque mihi non restituis, quoniam non teneris, secundum S. Gregorium, e ac sanctum Antoninum. f Si ego possem probare, te ad id compellere, quoniam non possum demonstrare me illa ad malum velle. Impetro igitur literas excommunicationis contra detinentes res meas, & contra scientes ea ab alijs detineri. Neque tu teneris mihi ad ea restituenda, neque scientes ea de causa non restituere, ad denunciandum, vel testificandum contra te, modo intra terminum in excommunicatione præfixum adhibeatur sufficiens remedium, & cautio, quod hoc periculo transacto meum mihi restitueretur sine nota tui honoris participi. . .

Quod si interroges cur dicam in istis duobus exemplis illum qui non tenetur statim restituere debere præstare istam cautionem. Respondeo, quoniam video sanctum Thomam, g dicere, illum qui non potest statim restituere debitum, debere petere dilationem per se, vel per alium. Quod idem sentit Caietanus, h & Sanct. Antoninus. i

40 Respondeo adhuc me id dicere, quoniam video dari casum, in quo possit debitor absolui, etiam si statim non restituat, quod potest modo præstet cautionem sufficientem publicam, vel secretam, & non aliter secundum Sylvestrum. k Tum etiam quoniam rationabile, vt qui non potest facere omne id quod debet, faciat saltem quod potest. l

41 Non inquare in hac materia ad vitandum peccatum mortale in monitionibus, & alia, sit opus multa discretione, est quod Procuratores, Notarij, Aduocati, Consiliarij, & Solicitatores, ac Medici quibus detegunt secreta litium, & infirmitatum, non tenentur respondere, nec reuelare, quod per partes ipsis est reuelatum, vt determinant moderni Iodoc. Hectra, m & Philippus Probus. n Quod licet nullus eorum, quos ipsi citant, dicat, patet tamen esse verum, probaturque, vt sequitur. Tum quod omnes istæ personæ detegendo talia secreta sibi reuelata, incurrunt crimen præuaricationis, falsitatis, vel aliud, vt Bartholus, o Speculator, p Angelus, q & alij, docent. Tum, quia intentio Iudicum, qui talia monitoria publicant, non extenditur ad tales personas, neque ad alias, quæ habent iustam causam non reuelandi, secundum Collectarium, r siquidem non præsumuntur illos præcipere aliquid iniustum, vt superius dictum est in octauo fundamento, nec consequenter eius effectum. s Tum, quia fauor, & auxilium debetur ei, qui cum necessitate aliquid facit. t Necessitas autem nos cogit ad detegenda secreta personis supradictis. Tum, quia nemo tenetur respondere talibus literis generalibus, si eius expensis vadat ad alium locum, vbi testi-

dicet Episcopus, vel eius Vicarius, circa, quæ de expensis testium determinauit Honorius, a nec etiam cum alio damno suo notabili, ut intelligendo mecum præ Iudicem b Personæ autem supradictæ magnum damnum reciperent in suo honore, ac fama, si reuelarent ob necessitatem medicinæ spiritualis, vel corporalis, seu suorum honorum communicata propalarent. Tum, quia si ipsi tenerentur detegere id, quod causa petendi consilij ipsis secreto dictum est, nemo auderet petere consilium ab alio, & sic præberetur occasio errandi, ac peccandi, & addendi plura mala malis, contra id, quod leges diuinæ & humanæ statuunt. c Atque ut docet Sotus, d impediretur influxus qui a superioribus in inferiores manare debet, iuxta doctrinam S. Pauli. e

42 Tum, quia antiquum Adagium Græcorum & Latinorum est. Res sacra consultor. Res sacra cõcilium, Res sacra consultatio, vt recentiores declarant. f Tum, quia quicquid dicitur alicui in secreto, quisquis ille sit, si id tacere non est in præiudicium animæ, corporis, famæ, vel honoris alterius, debet secretum seruare, quamuis iudex contrarium præciperet.

43 Primo quia lex naturæ, diuina, & humana, vt bene probat Doct. Sotus, g nos obligat ad secretum seruandum: quod vt tale nobis expresse committitur, ac etiam quod nobis eo modo dicitur, vt intelligamus nobis dici, vt id secretum retineamus, secundum Scotum per omnes receptum, h multo magis illud pro quo facit cap. cum quid i cum ei annotatis. Qui Scotus quatuor insignibus rationibus, quas breuitatis gratia omitto, hoc probat, k & manifestum est iudicem non posse nobis aliquid præcipere contra legem diuinam. l

Secundo, quoniam Salomon dixit. m Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana. Qui autem fidelis est, celat amici commissum. Propter quod, aliasque rationes concludit Sotus cum communi, n esse peccatum mortale reuelare secretum alienum in damnum salutis, famæ, vel opum alienarum.

Tertio, quoniam S. Thomas, o receptus per S. Antoninum, p omnesq; alios Summistas, dicit, quod nobis commendatum secreto, si non est damnosum bono spirituali vel temporali alieno, non debere nos aperire, etiam si iudex id præcipiat nobis vt testibus ante ipsum præsentatis.

Quarto, quoniam idem Sanct. Thomas, q dixit etiam religiosum non posse reuelare cum bona conscientia, quod vt secretum acceptauit, etiam si eius prælatus id iubeat.

Quinto, quoniam idem S. Thomas, r dicit non debere quemquam facile admittere aliquid secretum, vt rem dictam in confessione, quippe qui ita admittit, ita debet seruare, ac si in confessione sibi dictum fuisset, quamuis sub sigillum secreti confessionis sacramentalis non cadat.

Sexto, quia Paludanus, s licet in hac recognitione non potuerim hunc locum inuenire declarauit, quod si quis detegat suum peccatum alicui amico extra confessionem, vt ab ipso petat consilium, non debet ipsum detegere iudici, etiam si præsentetur pro teste, immo potest respondere se nihil scire, intelligendo tamen apud se, quod non nouit eo modo, vt ei liceat illud dicere. Quod singulariter notandum est pro conclusione, quam superius tenuimus, t super modo, quo sine peccato poterat quis tegere suum delictum vel alienum, quando id non debet, seu non potest dicere, & iudex ei præcipit vt illud dicat.

Septimo, quod Stephanus Brulefer, v dixit, illum, cui in secreto communicatur delictum, quod est paratus quis facere, teneri illud reuelare: non tamen vllo modo illud, quod post ipsum perpetratum ei ita communicatur. Idemq; definiuit Ioannes de Friburgo, x & Henricus de Gandauo definiuit, y quod subditus, cui aliquid dicitur secreto, non debet illud propalare, etiam si id ei iubeat suus prælatus. Et magnus ille distributor Henricus, z idem tenet, quod superius diximus tenere sanctum Thomam.

a In vlt. corol. b In corol. c In 4. d. 15. d 2. 2. q. 62. art. fin. e Cap. ne quis 22. q. 2. f 2. part. tit. 2. c. fin. g 2. 2. q. 62. art. fin. h In eo art. & in sum. verb. Restitutio. § i Vbi supra. k In sum. ver. Restitutio. l Ad Ro. m Num. 37. n In § fin. o In l. si quis ... Aquil. p In c. omnis de pœn. & remis. q Lo. non omnino ... r L. 2. ... de adm. s Leg. c. si quis propter ... furt.

a L. quoniam liberi C. de test. & q. 3. b In corol. 64. n. 313. & seq. c c. duo mala. 13. d. c. ex parte de confess. l. conuenire ff. de pact. dot. d In 4. d. 21. q. 2. lit. E. e Ad Rom. & 12. & 1. ad Cor. 6. f Chiliad 2. Cent. 1. pag. 47. g De rat. teg. memb. 1. q. 2. h In 4. d. 21. q. 2. lit. K. i ff. si cert. pet. k Ibid. lit. D. l c. sunt quidam 25. q. 1. c. si dominus. & c. qui resistit. 11. q. 3. m Prou. 11. & in c. qui ambulat. 2. q. 1. n C. si dominus. c. qui resistit. 11. q. 3. o 2. 2. q. 70. art. 1. ad 2. p 2. part. tit. c. 19. § 7. in fi. q In quodlib. 1. art. 11. r In 4. d. 21. q. 3. art. 1. q. 2. ad 2. s In 4. d. 29. q. 2. col. 13. t Num. 168. huius concl. v In 4. d. 21. q. 10. super S. Bonau. x In sua sum. 2. lib. q. 185. verã ... y Quodlib. 9. in princ. z In c. omnis de pœn. & remiss. sub fin.

[illegible] quod Angelus [illegible] Clauasio, *a* ann [illegible] [illegible] dicit, S. Bonauentura [illegible] quod [illegible] secretum [illegible] Paulito [illegible] præcipiat, esse [illegible] quando [illegible] daret [illegible] [illegible] non reuelaretur, suppono [illegible] id esse verum quod ante dixerat, videlicet, quod [illegible] non tenetur [illegible] prædictum [illegible], non tenetur [illegible] nouum. Eundemque An[illegible] volui [illegible] dictum S. Bonauenturæ [illegible] respondet Syluester, *d* dicendo ob nullam [illegible] neque [illegible], neque malam teneri inferiorem [illegible] parere superiori; postquam superior [illegible] præcipit contrarium; quamuis [illegible] recte [illegible] Angelus non est laxius, quàm quod ante [illegible] ad illud se refert.

404 Contra [illegible] tamen conclusionem facit primo, quod meus Procurator & Aduocatus, ac Sollicitator possunt contra me, [illegible] non pro me [illegible] pro [illegible], vt declarant glossa & commentatores [illegible] Bonifacij VIII. *e* & Panormitanus, *f* [illegible] & Stephanus. *f* Secundo, quod lex naturalis [illegible] nobis præcipit [illegible], vt [illegible] obediamus [illegible] quam principes [illegible] iudices [illegible] repræsentant. Quapropter [illegible] debemus. *k* Contra [illegible] videtur [illegible], qui non reuelat quod [illegible] secretum, cum id præcipit iudex, vel alias [illegible]. Tertio, quod Papa Gregorius, *l* præcepit [illegible] Secretarium per quem [illegible] de certo [illegible], vt se propalaret; quod [illegible] obligatus ei [illegible]. Quarto, quod Innocentius IV. *m* per [illegible] qui communicat [illegible] quod ei illud aperit [illegible] petendo [illegible], vel auxilium [illegible] super [illegible]. [illegible] quod [illegible] Quinto, quod [illegible] aperit [illegible] Antonius, vbi [illegible] Panormitanus [illegible] qui [illegible] illud [illegible] pro [illegible] bus.

Sexto, quod nos ipsi supra, *s* conclusimus teneri [illegible] deponendum quod scit, etiam [illegible] id non [illegible], esto quod ei [illegible] vt in confessione [illegible] & Panormitanum *v* [illegible] verum [illegible] vt in confessione, signando se prius signo crucis, etiam præmisso contrito.

405 Septimo, quod Cardinalis Florentinus consulturæ [illegible] habens [illegible] quibus testator [illegible] & obligauit [illegible] nostris [illegible] testamento ei relinquebat, teneri ad reuelandum illud, [illegible] pro [illegible], vel monerentur per literas monitorias generales [illegible] contra illos, qui [illegible] de tali [illegible] commisso tacito vt illud propalare curarent.

Octauo, quod Adrianus, [illegible] cùm esset inquisitor maior Castellæ, qui [illegible] ob magnitudinem [illegible] virtutum ac [illegible] electus Papa, & Arnaldus Albertinus [illegible] Maioricæ, cuius literæ postea fuerunt illustratæ cum Episcopatu Pacensi, in consilio super hoc reddito decreuerunt, quod sacerdos, cui aliquis secreto reuelauit se tractare de [illegible] promotum [illegible], teneretur reuelare [illegible], quæ id ei secreto dixerat, si In[illegible] quinto id mandaret.

406 Nono, quod Angelus, *z* & [illegible] recepti, dixerunt quod is qui [illegible] secretum quod ei [illegible] fidere non tenetur [illegible] glossa, *b* quem Ludouicus Romanus [illegible] singulariter dixit, quod qui [illegible] secreta alicuius Domini vel alicuius Concilij, [illegible] quidem [illegible] illicita. Atque Andreas de Isernia [illegible], quod [illegible] Domino [illegible] quod [illegible] debere [illegible] quem [illegible] prodesse & non [illegible].

Decimo, quod in lege diuina præceptum est [illegible] Conc[illegible] qui secreto [illegible] C[illegible]lica, ac alibi *b* dictum, quod qui [illegible] aliquid, [illegible] de [illegible] peccat, vt [illegible] Caietanus [illegible] & S. Augustinus [illegible] peccat, qui videt aliquem [illegible], & tacet.

407 His tamen omnibus non [illegible] adhæreo [illegible] [illegible] fundamentum [illegible] conclusionem [illegible] [illegible] posse [illegible] quod [illegible] quod [illegible] prouidere [illegible] [illegible] Nec enim [illegible] quod [illegible] intelligenda qualibet [illegible] [illegible] Nam [illegible] quam alterum bonum [illegible] S. [illegible].

408 Ad primum argumentum respondent Doctores in [illegible] Aduocatum posse [illegible], quod ei vt [illegible] aduocato communicatum, sed decet, quod [illegible] S. Thomas [illegible] potest [illegible] de eo quod ei [illegible] intellexit [illegible].

Ad secundum respondeo [illegible] legē Diuinam [illegible] obedire superioribus. Tum quia [illegible] S. Thomas, receptus per Archidiaconum, *l* & [illegible] Dominum & [illegible] [illegible] Theologos & Iuristas [illegible] [illegible] est [illegible] Ad opus [illegible] secretum, quod [illegible] non [illegible] & bonum [illegible] lex [illegible] naturam, *l* & humanam, *m* quæ [illegible] secretorum. Tum, quia [illegible] [illegible] diuinam [illegible] *n* quæ [illegible] De [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] quæ nobis prohibet [illegible].

409 Ad tertium [illegible] dico cap. [illegible] in ipso [illegible] conclusionem [illegible] [illegible] prolixius hic [illegible] quoniam [illegible] cap. *quid ni*, *t* [illegible] rationes, quas [illegible] reddit [illegible] & quam dat Caietanus, *r* [illegible] [illegible] pro peccato [illegible] Papam [illegible] quod [illegible] [illegible] excommun[illegible] ob [illegible] contumaciam [illegible] glossam [illegible], quapropter nullus [illegible] debet [illegible] [illegible] A. quamuis [illegible] excomunic[illegible] [illegible], quæ [illegible] non [illegible] [illegible] enim [illegible] & [illegible] est inobedientia, ac contumacia, adeo quod [illegible] non excommunicatus [illegible] [illegible] contumacia [illegible] aduertitur. [illegible] aliorum responsionibus, respondeo [illegible] negando S. Gregorium [illegible] absolute [illegible] cap. vt ille qui composuit illum libellum famosum contra [illegible] seculum,

tatum, [illegible] manifestaret. Tantummodo [illegible] mandauit ut [illegible] patefaceret & probaret [illegible] de quo [illegible] vel peteret [illegible] suo errato, & ut [illegible] non communicaret, quod iuste percipere poterat, [illegible] quod [illegible] debet [illegible] communicare in peccato, *a* & [illegible] non dimittitur [illegible] nisi restituatur ablatum, *b* [illegible] quod si communicaret, esset ei communicandum quod [illegible] dauit moriendo eum, non valere restituere famam [illegible], [illegible] nisi se publicè [illegible] tractaret, [illegible] vera [illegible] propter, ut restitueret damnū, quod [illegible] non [illegible], quodque dictam [illegible] fieret. Neq; quid amplius fecit, quàm hodie agunt episcopi, qui præbent literas excommunicationis contra eos, qui aliquid furati [illegible], sed non restituerint, quæ in cap. *Si Sacerdos*, *c* & in prædicto cap. *quidam*, rectè fundantur [illegible] neq; etiam [illegible] fecit, quantum illi faciunt. Illi enim statim excommunicant [illegible] nisi restituerint ipse tantum [illegible] communione Sacramenti, si se non [illegible] quodq; si communicaret, non [illegible] excommunicatus. Quare ut illos, qui [illegible] fuere non obligant Episcopi, ut se detegant [illegible] restituendum damnum, ita S. Gregorius non obligauit illum, ut se patefaceret, sed ut restitueret damnum, ad [illegible] opus erat publice palinodiam cantare & reuelare se iuxta viam ordinariam restituendi famam, de qua supra. *d* Si tamen ille infamator satisfecisset infamato alia via extraordinaria, de qua supra, *e* [illegible] modo [illegible] aut [illegible] ob [illegible] mortis, vel alio modo, [illegible] qui furati [illegible] tacitè [illegible] poterat [illegible] communicare absq; [illegible] & non incurrere excommunicationem. Ex quibus [illegible] probari [illegible] S. Gregorij esse contra nostram conclusionem.

410 Ad quartum dico illud dictum Innocentij communiter male intellectum [illegible] circa hoc errare [illegible] esse, quos pro sua auctoritate [illegible] quod non factum [illegible]. Tum, quia eius dictum generale limitandum est, iuxta doctrinam S. Thomæ & aliorum in postremo argumento huius [illegible] fundamenti adducto [illegible] & rationes, nempe quod ei non sit locus nisi in secreto pernicioso, & in peccato commisso & deliberato [illegible] committeretur. Tum quia etiam si verba Innocentij sint generalia, & apta ad comprehendum quodus secretum [illegible] tamen, & rex [illegible] illorum demonstrant esse [illegible] de damnoso, ipse enim tractat de delicto constituto, ut fieret, & confesso suo confessario sine pœnitudine. Atq; neque vnam differentiam inter confessum in sacramentali confessione, & [illegible] confessione [illegible] con[illegible], videlicet, quod confessus [illegible] taliter non possit, ne [illegible] debeat reuelare aliquo [illegible] vero [illegible], tantum [illegible] aliud plus [illegible] secretum non obstet. Neq; miretur quis male intellectum fuisse Innocentium, in eo quod spectat ad confessionem non sacramentalem, quoniam fuit etiam pessime intellectus in eo, quod spectat ad sacramentalem [illegible] esset magis clarum, ut cum communi opinione Theologorum, contra communem nostrorum alio in loco satis perspicue demonstrauit, & ante me ibidem solus Collectarius affirmauerat.

Ad quintum dico Decisionem [illegible] Tholosanam, & citatam in ea non loqui de secreto commisso, de quo nostra conclusio, sed de eo, quod secreto factum est, & iuratum non reuelare, [illegible] quid diuersum.

Ad sextum dico, quod supra, *h* per nos dictum, intelligitur eo modo, quo declarauimus dictum Innocentij, *i* & dictum aliud alibi, *k* de eo, quod videtur fieri secreto, & nō de eo, quod nobis in secreto commissum est expressè, vel tacitè, de quo hic loquimur.

Ad 7. 8. & 9. dico ea [illegible] secreto, quod reticere esset perniciosum, quandoquidem etiam tacere illud mandatum occultum, & illicitum, de quo loquitur septimū & de quo magis dubitari potest, perniciosum erat alteri, si non reuelaretur.

Ad decimum dico loqui [illegible] statuto fieri, &

a Cap. [illegible] de [illegible] vat. d. 3.
Ca. peccat. de reg. iur. lib. 6.
c De offi. ordi.
d In coroll. [illegible]
e In coroll. 7. 2.
f In c. omnis de pœn. nu. 7.
g In c. Sacerdos n. 117. & seq. de pœn. n. 6.
h In coroll. 38. n. 221.
i In d. c. omnis n. 7.
k In coroll. 64. n. 708 & seq.

[illegible] perpetrato, ad [illegible] quod si ut [illegible] Caietanus, qui secrete [illegible], [illegible] se emendaret non esse propalandum. Quoniam [illegible] aliquam spargi & effluxit, si Euangelica [illegible] monitus se certò emendauerit, non [illegible] denunciari, neque distantia [illegible] S. Thomas, *a* ex [illegible] doctrina, *b* bene colligi possunt [illegible] debeat aliquē se emendasse, vel [illegible] de delicto, & quando non, secundum quæ non facilè debet credi aliquem [illegible] emendatum esse de hæresi, quando iam in ea obstinatus est.

411 Multa corollaria valde quotidiana possunt inferri ab eo ex supradictis qui fuerit in eo versatus, videlicet, quod [illegible] nos [illegible] nos obligatos ad silendum, quod in secreto nobis communicatur, quam id quod vidimus secreto fieri. Item idem, quod de [illegible] de peccato aliquo secrete commisso nobis videntibus esse dicendum de communicatione secreti, quando ipsa communicatio est peccatum, ut si quis ad persuadendum tibi suam hæresim, eam tibi communicaret. Item tantius fore nos obligatos ad patefacienda delicta commissa, nobis secreto communicata, quàm debita contracta nobis declarata; quoniam rarius accidit ut sit damnosum illa tacere quam ista. Item quod nunquam tenebimur [illegible] secretum delicti commissi, si nobis constet de vera pœnitentia, cum nō tractatur nisi de eius punitione, saltem si ipsum non puniendo [illegible] apertū damnum reipublicæ. Item quod [illegible] non debemus patefacere delictum, in quantum est delictum, sed bene in quantum est ex eo natum debitum, & obligatio restituendi damnum, & impensas. Item [illegible] non malè respondisse his diebus duobus, quibus [illegible] communicata [illegible] secreto [illegible] cuiusdam vincti quadam nocte de carcere, a [illegible] ab ipsis ad id auxilium [illegible] quod debebant eum retrahere [illegible] illo proposito, & si omnino ipsum [illegible] ab eo, non debebant aliquid reuelare, si [illegible] ab eo non remouerent tenere [illegible] eum reuelare, quoniam si delictum erat paratum ut committeretur. Non tamen debebant dicere custodi carceris. Talis hoc facere intendit, quoniam non erat omnino necessarium, sed [illegible] onere, ut illa noctē bene custodiret carcerē. Item quod ipsi [illegible] quibus fuga hominis in carcere detēti iam facta postea notificata per eum fuerat quæ ad ipsam iuuerat, debebant ipsum admonere, ut de eo pœniteret, & apud se decerneret satisfacere damnatis, qui custodi carceris [illegible] inde secuturi essent, & illis dare adeiussionem, qua obligaret se ipsum, suaque bona cum iuramento ad hanc restitutionem. Quod si faceret, non deberent se detegere ob literas excommunicationis, quæ publicarentur, & aliter sic, non propter delictum quod iam commissum [illegible], sed propter damnum, quod id tacendo custodi [illegible] carceratorum, vel alijs superueniebat.

412 Sequuntur, & alia sexcenta, ac inter illa valde cordatum fuisse Philippidem qui Lysimacho Regi petēti ab eo quid vellet de suis bonis, respondit, Se velle quòd ipse vellet, dummodo non esset commissio secreti: atq; perquam sapiētem Aristotelem, qui interrogatus, quid esset difficilius in hac vita, respondit, Bene tacere, quod nunquam esset aperiendum, ac satis expertum Socratem, qui dixit, facilius esse stultis, ac malis retinere in ore flammam [illegible] ardentis, quam secretum. Quæ duo dicta quamuis simpliciter accepta non sint omnino vera, sunt tamen aliquo respectu, saltem hyperbolico.

Quare, amore Dei, Christiane lector, extirpem⁹, curiosum desiderū sciendi secreta, & caueamus præbere occasionem ut alij frangant secretū [illegible] aliquid nobis reuelandū: caueamus acceptare custodienda secreta, quę detecta possunt alijs esse perniciosa, præsertim cum iuramento illa nunquam reuelandi, vel promittendo illorum obseruationem, [illegible] narrata in confessione. Illo autem, qui ea nobis reuelare voluerit, cū tali onere agamus gratias pro confidentia, bonaque voluntate, eumq; oremus, ut postquam vult [illegible] seruet, [illegible] nobis [illegible], quod ipse [illegible] sufferre. Quod si [illegible] ministerium, vel alienum seu necessitas

a 2. 2. q. 33. art. 7.
b In 4. d. 19. q. 1.

Consi-

[illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] in ingenio [illegible], [illegible] dandumq; quod [illegible] [illegible] Dei [illegible] bis fuit [illegible]. Ne [illegible] Erat. neq; vt nos [illegible], sed quod est opus [illegible] & [illegible] nobis id præcipit [illegible] Red[illegible] qui per suam sanctissimam [illegible] nobis [illegible] id ita in [illegible] quod hucusq; non [illegible], Amen.

412 Vnde [illegible] cur [illegible] materia [illegible] magna dif[illegible] quod [illegible] fundam [illegible] monito [illegible] pro[illegible] hi de [illegible] cogn[illegible] & affines, qui [illegible] compelli ad testificandum [illegible], vt col[illegible] Angelo de Clauasio, [illegible] modernis supradictis de Nauarra & Philippo probo citatis superius, b de [illegible] in linea [illegible] parentes, [illegible] ascendentes, & [illegible] descendentes ipsos parentu[illegible] aliorum [illegible] est [illegible] non co[illegible] neq; admittantur, vt [illegible] contra illos, c e[illegible] quod [illegible] sint nothi, & [illegible] extra potestatem parentum, vt colligitur ex glossa & commentatoribus illius statuti. d Quod tamen locum non habet iuxta commune in his spiritualibus, vt post illos, quos Felinus citat, e id affirmauit quidam Albericus [illegible] Franciscus Curtius, g cum quibusdam alijs contrarium teneat, id fundando in infirmis, & adhuc talis fundamenti æqualitatis, vel maioritatis cognationis spiritualis, & carnalis male intellectæ, quam h melius declaramus.

413 De eodem quoq; numero est vxor respectu mariti. Neq; enim potest compelli, vt sit testis contra ipsum, vt decretum fuit Tholosæ, i ob [illegible] in Collect. [illegible]. k quod ipsum tenent ibi Panormitanus, & Felinus, atq; Cynus & Ioannes Iabolenus. l Ob eandem etiam rationem maritus erit in eodem numero, tenendo quod [illegible] Panormitanus m maritum, nisi velit, non posse cogi ad testificandum contra suam vxorem quamuis Tholosæ contrarium circa hoc conclusum fuerit. Contineat tamen illarum Decisionum transit cum eo, quod [illegible] Panormitanus, nec sine ratione meo iudicio [illegible] quod sacra scriptura eos reputat pro eade carne, n & ambos quodam modo pro vna [illegible] pro reuerentia, quam vxor debet viro, quam pro subiectione, in qua ei existit, maior ratio sit vt illa [illegible] contra ipsum, quam contrario, [illegible] quas rationes possent Concordari hæ duæ opiniones, videlicet, quod [illegible], potest esse testis contra vxorem, etiam si ipsa nolit, vxor vero nequaquam contra maritum, [illegible].

414 In eodem numero ponitur lex socerum, generum, vitricum, priuignum, fratrem, sororem, consobrinum, & consobrinam, alios que, qui sunt intra quartum gradum, secundum computum iuris ciuilis, vt sunt patruus, & patruus, amita seu matertera, & nepotes ex fratre, vel sorore. o Sp[illegible], p in eodem [illegible] liberti [illegible] testes [illegible], qui eum manumisit, & lex vxoris, suorum parentum, suorumque filiorum. Contra verò Patronum respectu sui liberti, qui manumisit. Nullus enim horum potest compelli ad testificandum vnus contra alterum, secundum illam legem vbi supra, nec in causis criminalibus: neq; in ciuilibus, quicquid Angel. dicat, vt declarat glossa, q quam Bartholus, r probat communiter receptus. Quamuis si velint possunt testificari contra illos, vt significat Iurisconsultus, s dicendo [illegible] cui horum inuito denunciectur, &c. significando, quod possent quidam, [illegible] quod glossa communiter recepta explicauit, [illegible] liberto t qui etiam si velit non debeat audiri contra [illegible] patronum, [illegible] quod idem patronus consentiat, [illegible], & Salicetum, v vt [illegible] dictum est de parentibus, & ascendentibus ac de filijs, & descendentibus, atq; [illegible] de vxore.

415 Ista tamen [illegible] quam ad propositionem nostrã [illegible] supradictorum posse compelli, [illegible] tur nisi [illegible] aliorum [illegible]. Tunc enim etiam vxor contra [illegible], & [illegible]

[illegible] quod [illegible] qui [illegible] quod [illegible] in bonis testibus [illegible] communiter [illegible] Ang[illegible] & Antonius d i [illegible] & Antoninus, e & Alex. & Panormitanus, f & Felinus, g & glossa h in de [illegible].

416 Contra [illegible] Roma [illegible] declaratio [illegible] supradicta [illegible] quicquid [illegible] conti[illegible] Si quidem non ex[illegible] si quando est [illegible] & probationem [illegible] receptum [illegible] de H[illegible] & Philippus [illegible] co, quod [illegible] vel se[illegible] possit [illegible] VIII k [illegible] Anchoranus l [illegible] receptus [illegible] Dominicus & Felinum m Secundo [illegible] non erit [illegible] [illegible] per [illegible] testificari, sed [illegible] possunt si [illegible] si velint non valet, cuiusmodi sunt, [illegible] & de[illegible] respectu [illegible] missus [illegible].

Tertia quod [illegible] R. Magister Sotus, n qua [illegible] parte [illegible], contra filios non solum posse si velint, sed & debere, etiam si [illegible] sint cogi testificari, etiam in causis criminalibus. Quarta, verum esse [illegible] quem [illegible] coram suo iudice, id ipso mandante, & exigente semiplena probatione per [illegible] testem integrum, vel exigente probata fama ipsum id [illegible], vt superius dictum est. o A fortiori ergo tenebitur [illegible] sui patris & [illegible] aliorum suorum cognatorum supradictorum, quando prædicta concurrunt, postq; magis debet se ipsum amare, quam suum patrem, p suo [illegible] cognatos.

417 Ad primam [illegible] videtur posse respondere, quod vt dicatur esse defectus testium in hac materia, non sufficit, [illegible] non sint actuales [illegible] quandoquidem est necesse non existere, nec solere, nec posse communiter haberi in talibus actibus nisi huiusmodi personas priuilegiatas, vel inhabiles, [illegible] quædam glossa, quam secuti sunt, q Antoninus Iasolenus & Decius & idem Antoninus, r Alexãder, s Felinus, s Hippolytus, r Stephanus & alij, quos [illegible] illos, quos ibi cito, profert consilio superius, y qui eum sequuntur. Hæc tamen responsio non videtur apta.

418 Tum, quia licet declaratio mea contenta sit [illegible], & vera ad effectum admittendi in inhabiles, non tamen ad effectum cogendi priuilegiatos.

Illi siquidem poterunt compelli, quoties aderit defectus aliorum vt [illegible] synodus Romana. z Tum, quia licet extet textus vnde colligitur, quod quando [illegible] suapte natura talis, vt non [illegible] præsumitur esse penuria illorum etiam ad effectum [illegible] inhabiles, a non tamen extat textus, qui dicat, quod solo illo modo debet probari, & præsumi defectus aliorum ad effectum compelli priuilegiatos.

419 Tum quia ad hunc effectum sufficeret parti iurare [illegible] alios non habere, [illegible] eos renunciare casu, quo haberet, [illegible] cum nemo in dubio præsumitur malus, b nec [illegible] renunciare suo iuri. Et adhuc sufficeret, meo iudicio, [illegible] partis, si ea sit honesta, nec allegentur [illegible] coniecturæ in contrarium per quoddam decretum Bonifacij VIII. d & quod pro illa facit, & alibi Doctores docent.

Tum, quia non debet affirmari quid absurdũ, [illegible] indignum auditu, & [illegible] quæreretur, quia valde absurdum conscientia, [illegible] quod duo [illegible] non tenerentur ferre testimonium contra tertium, cui [illegible] in eorum præsentia mutuo [illegible] etiam [illegible] tota sua substantia, & ipse haberet vnde soluere, [illegible] eos ubi negaret, vel diceret se non [illegible] & [illegible] vt id ei probet. Quod ex contrario sequi perspicue videbit, qui considerauerit mutuare pecunias esse actum, qui [illegible], & solet probari co[illegible] per [illegible], &

fratre esse ex personis priuilegiatis. *a* Sequeretur quoque quod si aliquis priuilegiatus sit coram Deo non admittere alios testes, nisi priuilegiatos, quibus vellet probari [illegible] [illegible] debitum, vel [illegible], quod de [illegible] quilibet probari potest, non incurreret ipse in [illegible] cationem, si cum præcipitur sub ea pœna ipsum non reuelaret, quod est contra [illegible] diuinum, & humana [illegible] nos iubent [illegible] pro proximo quod [illegible] nobis [illegible]. Quocirca respondeo ad primam difficultatem, negando quod priuilegiati, [illegible] teneantur respondere ad illas literas, si deficient [illegible], teneantur ad illud. Quoniam licet ipse non [illegible], quis habeat, vel [illegible] secretum in [illegible] [illegible] fieri, vt [illegible] de eo, & quod sciat & [illegible] ea [illegible], quia separati sunt & separati [illegible] *c*

420 Quinimmo [illegible], quod si alij non deponerent, priuilegiati teneretur reuelare qui [illegible] esse de eo testis. Quando quidem licet non [illegible] ad probandum principaliter, est tamen [illegible] ad [illegible] esse testes de eo, & quia ad hoc [illegible] priuilegium, ratione pari. *d*

Addo tamen ad hoc responsum duo propugnacula. Primum omnia supradicta intelligi quando priuilegiato non sequitur aliquod grande damnum spirituale, vel temporale ob testimonium [illegible]. Tunc etenim non teneretur ad illud, sicut etiam non tenetur aliquis alius veluti [illegible], & in hoc [illegible] magis tangitur post Baldum, *f* Felinum, Sotum, & alios, *g* vbi etiam Bal[illegible]

421 Secundum inhabiles ad testificandum teneri ad dicendum quod [illegible] de [illegible] literis [illegible] torialibus & communicationis. Tum quia licet [illegible] testimonium [illegible] possit per partem, [illegible] nō [illegible], & probat [illegible] Antonius, *h* & Stephanus Aufrerius. *i* Tum quia licet [illegible] non faciat plenam fidem, potest tamen [illegible], & ad integrandam probationem, iuxta [illegible] de testi[illegible], [illegible] Bartholo determinatum. *k* Tum, quia quod alicui tribuitur ad onus, non debet [illegible] in [illegible], & priuilegium, *l* vt dicitur quod [illegible], qui pro onere non admittitur ad iuramenta honorabilia, admittitur ad onerosa. *m*

422 Ad secundam difficultatē dico quod licet hoc quidem possit [illegible] disputari, magis tamen propendeo ad dicendum, quantum ad propositum nō esse differentiam inter dictas personas, saltem quando vna pars ob defectum testium remaneret cum damno famę vel substantię, & altera contra quam [illegible], cum præiudicio suę animę, & operę [illegible] debitum, vel [illegible], ad quod tenetur iuxta *c. cum in ecclesia*, *n* vbi gl. illa sensit, & Panorm. cum communi expressit. Tū quia quo magis quis est eius coniunctus cognatus, vel amicus eo amplius eum rogare debet, & admonere vt à peccato se liberet, iuxta illud Euangelij, *o* Si peccauerit in te, superius *p* tractatum.

Tum quia si nollet ei [illegible], teneretur ad eum denunciandum, si id probare posset, quantò magis ad [illegible] simplex testimonium per ea quæ [illegible] aliud propositum dixit Caietanus, *q* per nos supra relatus. *r* Tum quia Hostiensis, *s* receptus ibi Archidiac. *t* Antonius, *v* Panorm. *x* & Imol. *y* & [illegible] loci loquendo de omnibus, quos lex [illegible] excipit, *z* & quibus [illegible] etiam patrem, & filij, sine aliqua exceptione dicunt, quod deficientibus alijs, [illegible] possunt compelli ad testificandum, ac [illegible], quod Felinus. *a* magis [illegible] quod [illegible] priuilegiatis & alijs, ad effectum eos compellendi non est differentia, quando est defectus testium.

423 Vnam tamen differentiam [illegible] benè declaratam inuenio inter ipsos [illegible] priuilegiatos. Aliqui enim priuilegium habent ob [illegible], vt Episcopi, *b* & alij [illegible] ex [illegible], vt omnes clerici, *c* alij, ne recipiant [illegible] amore, concordia, & substantia, vt [illegible]. *d*

424 Ac propterea mihi videtur, quod qui [illegible] priuilegiati raro in foro externo poterunt [illegible] tertium respectum, [illegible] quod [illegible] currere [illegible] vt notat [illegible] alij, & quod [illegible] ex eo non sequatur graue damnum spirituale, vel temporale, atque hoc secundum probare est difficile, [illegible] quod eius intentio est [illegible] fundata, in foro tamen [illegible] quoties ipsi videant, se posse testificari sine graui damno, [illegible] ad declarandum [illegible] monitorialibus.

Ad tertiam difficultatē, & decisionem Soti, *a* dico quod locum habet [illegible] concurrentibus, videlicet defectu [illegible], & libertate, vt possint testificari sine graui damno suo. At quoniam [illegible] hæc libertas probanda est [illegible] per dictam [illegible] secundam difficultatem, & in illo [illegible] tur quis testificari super [illegible] ob solam punitionem corporalem, vel temporalem, quod ad con[illegible] non spectet per dicta superius. *b* Adhuc autem & illis [illegible] vicibus, raro continget, vt in illis [illegible] non [illegible] aliquod graue damnum ex dictis, & raro [illegible] terminatio potest ad praxim reduci iuxta eius intentionem, quæ loquitur de [illegible] punitione delictorum, quanquam nullis vicibus erit [illegible], quando litigatur super euitando damno famæ, vel bonorum vnius partis, & damno animæ alterius contra quam est testificandum.

425 Ad quartam difficultatem concedo cum concurrūt circumstantiæ in ipsa [illegible], teneri reum confiteri suū delictum, nego tamen inde sequi quod teneatur testificari de delicto sui cognati. Tū quia licet quilibet magis sit obligatus sibi ipsi quam alij, in multis tamen sibi præiudicare potest, in quibus nō potest alij. Potest enim quis vt posita [illegible], communiter consentire in amissionem [illegible] famæ non tamen in illam proximi. *c* Tum quia ratio, quæ ipsum excusat à testificando contra suum cognatum, vel proximum, scilicet priuilegium, quod ad id à lege habet, cessat in suo delicto, tum etiā ratio priuilegij, quæ est auferre discordias, & scandala inter tam coniunctos. Ita etiam reus nequit communiter cum [illegible] omittere confiteri debitum ciuile, quod [illegible] recordatur. Eius tamen [illegible], & con[illegible] comprehendant pro[illegible], non [illegible] in [illegible] aliorum, etsi [illegible] ex hoc graue damnum non sequatur, vt [illegible] declaratum.

426 Ex his omnibus inferri potest decisio illius quæstionis toties per [illegible], & pœnitentes à me quæsitæ, & superius, *d* ac in fin. corollar. 66. promissæ, videlicet si alij tenentur testificari contra suos parentes super delicto hæresis id mandante iudice competente, ac consequenter [illegible] literis, & mandatis generalibus in quibus inquisitores sancti officij suo pœna excommunicationis nobis præcipiunt reuelare hæreses quas nouimus, & ex vna parte videntur non teneri. Tum, quia filij, etiamsi velint, nequeunt esse testes contra suos parentes, nec in litibus ciuilibus, nec in criminalibus, ob reuerentiam, quam illis debent, vt iam dictum est. Tum, quia, nemo tenetur denunciare, vel testificari, cum ex [illegible] sequeretur magnum damnum spirituale, vel temporale, vt asseruit Bald. recept. *e* & rursus ipse, & Felinus, *f* & nos superius tetigimus, *g* vel si inde scandalum oriatur, vt [illegible] Syluester. *h* At patet, quod filio, maximè [illegible] cum patre degat, graue damnum sequeretur ex illa depositione, & magnum scandalum afferret parentibus, [illegible] bus, & consanguineis, vel ad eum [illegible] dum, vel dehonestandum, cautaq; magnæ discordiæ, vt dixit Syluester. Tum, quia [illegible] lege diuina, *i* licet iubeatur patrem; [illegible], & fratres posse testes esse [illegible], nihil tamen [illegible] di dicit de filio, quem constat magis debere patri, [illegible] suis proprijs filijs, vt significat glossa sing. *k* & ex[illegible] Thom. *l* receptus, [illegible], quod patri non [illegible] nam reuelando seditionem, quam [illegible], vt [illegible] Decius. *m*

427 Pro contraria tamen parte facit primo illud [illegible] um in hunc librum per S. Hieron. *o* Si [illegible] [illegible] aut

a Leg. lege Iul. de test. § item lege Iul. 4 q. 3.
Matt. 7 & 22 post Deut.
c Leg. naturalis tor §. nihil ff de inquir. 50, c. 2. de trāslat. prælat.
d Arg. l. illud ff ad l. Aquil. *e* inter cætera de rescript.
e In corell. 64. n. 312. & 313. *f* In c. cum nun cius de testib. *g* In c. dil. eto ru. de test. cog. *h* In addit. ad Spec. tit. de teste § 1. vers. quid si vidit. *i* In 4. Decis. Cap. [illegible] *k* L. [illegible] princ. ff de excus. tut. *l* Arg. c. ad nostram de appell. & l. legatariis ff de adm. leg. *m* In c. paruus 22. q. 5.
n De maiorit. *o* Matth. 18. & c. si peccauerit 2. q. 1. & c. nouit de iudic. *p* Corell. 59. n. 22. *q* 2. 2. q. 70. *r* In corell. 64 [illegible] *s* In c. [illegible] de testib. cog. *t* In c. statuendum 2. q. 6. *v* In c. cū nun cius & l. fin. de testib. *x* In c. dilectus de testib. cog. *y* In c. 3. de testib. cog. *z* L. lege Iul. ff de testib. *a* In c. [illegible] de testib. cog. col. 2. *b* L. [illegible] C. de epis. & cler. *c* C. quanquam 12. q. 2. *d* d. l. Iulia ff de testib.
a De rat. [illegible] 16.
b Corell. 64 n. 314.
c C. [illegible]
d In Corell. 64 n. 212.
e In c. cū nuncius de testib. [illegible] *f* [illegible] *g* In corell. 64 n. 313 & [illegible] *h* [illegible] *i* [illegible] *k* [illegible] Card. [illegible] 12. q. 4. 6. *l* [illegible] *m* [illegible] Decius [illegible] 98.

[illegible] quod [illegible] tu [illegible] S. Hie[illegible] [illegible] & lo[illegible], non potest [illegible]. [illegible] Deus inquit [illegible] non disponat, [illegible] tamen [illegible] habent [illegible] parentes [illegible] niendo [illegible] [illegible], ad occultandum suū crimen [illegible], [illegible] dimitte nec [illegible] [illegible] esse [illegible] patris erga suum filium, sed firmi[illegible] esse debere illu[illegible] erga patrem, qui magis debitu[illegible] [illegible] glos. [illegible] g. & clarius S. Thom. recept. f Quia tamen [illegible] magis separat ab amore Dei parentes, ac [illegible] quo ipsi [illegible] prosequuntur, quā filios amor, quo suos pa[illegible] [illegible], videtur satis concludere eius inductio. Istud [illegible] infertur a maiori minus, quod est iuridicu. g Tum quia [illegible] est quælibet persona priuilegiata potest compelli ad testificandum [illegible] factis, quæ cōmuni [illegible] per alios nequeunt, [illegible] hæreticos cōmuniter hodie tale est inter Christianos. h

428 Tum, quia licet seruus non compellatur cōmuniter [illegible] ferendum testimonium cōtra suum dominum, [illegible] compellitur tamen in crimine læsæ maiestatis humanæ, & [illegible] diuinæ, cuius læsionē multo grauius peccatum esse, quā [illegible] humanæ dixit magnus [illegible] Innocentius IV. l Tum quia etiam frater habet priuilegium non testificandi cōtra suum fratrem, m [illegible] non prodest, secundū Pan. n Tum, quia [illegible] cum Hostiensi, Areti & Ioan. de Imola [illegible]. Auctor autem libri cui titulus est Malleus maleficarum [illegible], quod admittuntur, licet [illegible] illud [illegible] coactione. At Pan. q pro eo dixit quod antea [illegible] Anton. & postea Syluest. r nēpe [illegible] esse testes idoneos [illegible] filiorum, & contra filios in causa [illegible] procuratur correctio, & impedire [illegible] peccata, & [illegible]. Vltimo quoniam magis debemus Deo, eiusq; honori, quam nostris parentibus, ac nobis ipsis, per allegata superius in 1. & 2. fundamento, & per id quod statuit S. Thom. recept. s At in crimine hæresis non excusat [illegible] testificando graue damnū quod [illegible] nobis sequi potest, postquam remedium habetur pro eo in hoc delicto [illegible] per [illegible], quod an locum habeat nec ne in alijs, supra tactum est, t quanquam [illegible] ab idem dicendum [illegible] crimine læsæ m[illegible].

429 Per [illegible] mihi videtur verior pars ista, ac [illegible] quod pauci [illegible] quod [illegible] definierunt hanc quæstionem non minus quotidianā, quam obscuram, x limito tamen eam, vt procedat, dummodo Inquisitor prouideat vt filius non proueniat damnū [illegible] pro testimonio ferendo contra suum patrem, eius nomen occultum tenendo, iuxta decretum Bonif. y & dummodo non adsint [illegible] sufficiant, & dummodo pater non vere [illegible], ipsum suus filius, vel alius admonuerit. Ex [illegible] atque eis adnotatis in supra [illegible] fundamentis [illegible] colligi respōsum ad allegatam con[illegible], [illegible] prolixitatis causa, ego particula[illegible].

Du[illegible] respondendum [illegible] [illegible] S. T[illegible] [illegible]

[illegible] eius fama [illegible]. Quin debet [illegible] Thomas. Non dee[illegible] loc[illegible] habeat, quando [illegible] [illegible] Tum ob illud dictum Soti, b & [illegible] quod [illegible].

Tum, quia huiusmodi literæ, & mandata intelligenda sunt [illegible], vt superius n. 3. [illegible] est, tum etiā [illegible] compre[illegible] illos, qui nullā causam habent non denunciandi iuxta collectanea superius relatum, c [illegible] in hoc [illegible] tamen, quod [illegible] præcipitur [illegible], iam formata tela [illegible] per infa[illegible] ob punitionē [illegible] per partem propositis ad [illegible] quod [illegible] ad id reuel[illegible], vel soluendum, & [illegible] parti de nostris, vel de suis per superius dict. d

Sexagesimum septimum Corollarium.

SVMMARIVM.

430 Confessus de se cur non debeat interrogari de suis cōplicibus.
431 Casus omnes in quibus sine accusatione proceditur, quasi ad [illegible] reducuntur.
432 Confessus de se quando tenetur reuelare suos complices.
433 Confessarij quando monebunt reos, vt reuelent complices.
434 Iudices quando non peccant interrogando reum de suis complicibus.
435 Iudices peccant aliquando petendo a reo de suis complicibus in casibus permissis.
436 Iudices peccant cum desiderant bene vel male comparare sibi famam [illegible] inscitia.
437 Peccant iudices qui [illegible] vel per tormenta reos de suis complicibus [illegible] imprimunt.
438 Peccant Iudices qui tormentis reos adigunt ad confitendum [illegible] postea negent appellationem.

430 SExagesimum septimum corollarium, quod confessi suum delictum reuelantes [illegible] quantum, & quomodo [illegible], non sunt [illegible], nec iudices, qui eos interrogant [illegible] quid eis consulunt.

Tum, quia hoc non est lædere famam aliorum [illegible], sed iuxta id quod permittit aliquos posse interrogari, videlicet reuelando latrones, f [illegible] monetarios, maleficos, h proditores, i ac hæreticos. k Tum quia [illegible] quod supra dictum est, l quod etiam [illegible] nus, m scilicet peccare huiusmodi [illegible] prodendo suos complices occultos, intelligi [illegible] casus, in quibus ius præcipit contrarium, vel permittit. Tertio, quia ratio vera, cur confessi suum delictū [illegible] interrogari de suis complicibus, ipsiq; [illegible] propalare in casibus à iure permissis, nō est quam Bartolus reddit, o quam p reprehēdit Salicetus & Socinus, q licet eam Hippolytus sequatur, r neq; quam [illegible] Socin. neque Salicetus licet melius, meo iudicio, loquantur quam cæteri, sed ea, quæ componitur ex [illegible] Papæ [illegible], s ac Clem. t quā Alexander profert, v nempe: Quoniam de se [illegible] sunt & omnis rei confessio periculosa est, quod [illegible] magis declarauit Imperator [illegible], & Antoninus, x dicentes, aliquando ad se vsi [illegible] inimicos vt partic[illegible], aliquando [illegible] tur alij valde boni, vel valde fauorabiles: & ex [illegible] [illegible] nem posse [illegible] absque [illegible]. Cum [illegible] quibus [illegible] in quibus [illegible] habet [illegible] [illegible]

[illegible] iudicem interrogare de complicibus, & [illegible] iubet eos reuelare. In omnibus [illegible] de delictis, in quibus participant [illegible] in crimine, ad[illegible] pro testibus, vt colligitur ex Salyceto, [illegible] de delictis, in quibus potest procedi hinc ac [illegible] latore, vt aperte videbit, qui dictos casus benè expenderet, & ad [illegible] dictam conclusionem, cum suis duo [illegible] fundamentis superius scriptis. b

431 Videlicet, quod omnes casus, in quibus proceditur sine accusatore [illegible] ad vnum, [illegible] do [illegible] atur principaliter ad impediendum [illegible] veniam, & [illegible] dam [illegible], & occasionem [illegible] & qui expenderet rationem sibi scriptam, qua [illegible] [illegible] vt [illegible] verum.

432 [illegible] quaerat contra se confessis, etiam non interrogandi [illegible] complices, [illegible] vel alia de causa [illegible] poenitentiale de solis delictis, imo [illegible] [illegible] ad [illegible] que [illegible] illa, vel [illegible] mittendi [illegible] damno publico, vel priuato, & quod ad [illegible] mouendum eos [illegible] [illegible], non sunt [illegible], & eum [illegible] sunt [illegible] latrones, falsarii [illegible], haeretici, proditores, sortilegi, fures, malefici, aliique huiusmodi rei supradicta. c

433 Tum, quia [illegible] confessarius debet tales reos monere, vt reuelent huiusmodi complices, vt in particulari dixit Sotus. d Quod [illegible] C peccata [illegible] non reuelando, & [illegible] non [illegible] se absoluendi absque emendatione [illegible] proposito ipsius contra [illegible], & [illegible] dico quod [illegible] f videlicet confessarios vindicatores in [illegible] debere esse valde cautos.

434 Tum quia iudices interrogantes reos de suis complicibus, [illegible] eos [illegible] reuelare, de illis tantum [illegible] interrogare vel iubere, de quibus secundum [illegible] possunt, & non de aliis, iuxta [illegible] Caietan. g & [illegible] h [illegible] respondendo se [illegible] complices habuisse, intelligendo apud se tales, quod de iure reuelare D debeant, non peccant [illegible] eos pro talibus non habent, secundum [illegible] supra.

Tum quia idem Caieta. vbi supra, sentit iudicem non peccare [illegible] reum de suis complicibus generaliter [illegible] intelligat, vt [illegible] reuelet, [illegible] quos iure tenetur reuelare.

435 [illegible] tamen meo iudicio limitandum est, cum interrogat in casibus, quos [illegible] permittit, & quando interrogantis [illegible] ac prudentiae Christianae, quod licet [illegible] non [illegible] qui sunt quos debet reuelare, & [illegible], quos non debet, non errabit, vel quando ei dat [illegible] confessarios viros scientiae & conscientiae.

436 [illegible] ego [illegible] non auderem excusare a E peccato mortali [illegible] iudices, [illegible] iustitia [illegible] male vel bene [illegible] delicta, & male vel bene comparando [illegible] propugnatorum [illegible], cupiunt, vt male, vel bene reuelet reus [illegible] complices, [illegible] Deo sint correcti, [illegible] iusta ratio credendi eorum emendationem, nec [illegible] fama, neque [illegible] contra illos, nec sit casus, [illegible] de[illegible] communiter omnes. i

437 Tum [illegible] ego non [illegible] iudices, qui interrogant [illegible] sed F [illegible] consortium delicto [illegible] eum qui [illegible]. Primo [illegible] peccatum est, ac [illegible] k & C[illegible] ac Sylvester [illegible] m [illegible] quia minus [illegible] quando [illegible] est [illegible], [illegible] quod habeant complices, vt [illegible] Sylvestrum.

438 Vt superius [illegible] in Castella et Italia [illegible] per testes de [illegible] [illegible] appellationis [illegible] certo [illegible]

Sexagesimum octauum Corollarium.

SVMMARIVM.

439 Murmuratio non [illegible] propalare in vno territorio [illegible] alium quae sunt [illegible] alio.

440 Fama mala, vel [illegible], excommunicatio, & mutilatio brachij [illegible]

441 Scotus Doctor subtilis limitatur [illegible]

442 Fama [illegible] coram alijs [illegible], & ipsi eam non tollunt.

443 Murmurator non est qui publicat [illegible] quod paulo post est [illegible] [illegible]

444 Peccatum quod dicatur publicum, vt qui [illegible] publicet non peccat.

445 Fama huius territorij quando perditur ob infamiam alterius.

446 Fama non est opinio [illegible] communis eiusdem territorij, vel alterius, quae cito [illegible] contraria [illegible]

447 [illegible] qui [illegible], vel cito expectatur, ad aliquos esse [illegible]

448 Excommunicatum publicum vnius territorij, valde iudicat [illegible] vbi illud [illegible], potest tamen, & debet euitari ab eo, qui id scit.

449 Fam[illegible] & notorium potest reuelari ei, qui id nescit.

439 COrollarium sexagesimum octauum, quod non est peccatum murmurationis propalare in vno territorio, vbi [illegible] delicta, & vitia, quae in alio sunt publica, [illegible] notoria [illegible] personae.

440 Tum, quia infamia est nota personalis, & comitatur infamatum quocumque vadat, vt lepra leprosum, & vt excommunicatio excommunicatum, iuxta glossam singularem, a super qua [illegible] comparat infamatum cum illo qui fert brachium mutilatum, qui [illegible] vbicunque fuerit, vadit sine brachio, ita ille sine bona fama. Tum quia Panorm. b annotabat, quod qui est excommunicatus in vno episcopatu, est etiam in toto orbe, quod idem sentiunt multae glossae, & Doctores. c

441 Tum, quia amplius dicit ille percelebris Ioannes Duns ob ingenij acumen Doctor subtilis appellatus, d quod qui coram tribus fornicatur, vel adeo publicè peccat [illegible] probari possit, ipsemet se infamat, & laedit suam existimationem, non autem qui eum postea accusaret.

442 Et quod publicatio postea facta non aufert famam, sed tantum facit, vt quod de sui natura erat publicum, veniat in notitiam aliorum, qui hoc nesciebant, quamuis hoc necesse sit expolire, vt inferius fiet.

443 Tum quia e contra [illegible] sequeretur peccare illos, qui E narrant quaelibet peccata quantumuis manifesta illis, qui ea nesciunt, cum saltem quoad ipsos famam auferant proximis [illegible], quod tamen falsum esse sentit S. Anton. e Non enim notitiam dare malorum etiam occultorum, quae sunt nos[illegible] sunt, est peccatum, si mala intentio, vel alia mala circumstantia non interuenit, vt colligitur ex S. Thoma, f & [illegible] Syluester. g Ego quoque aliquando respondi non esse peccatum patefacere tibi peccatum mortale alienum, quod iusta ratione compertum haberem tibi aliqua ratione notificandum, quod nisi pro compertis haberem, non tibi ipsum patefacerem.

444 Tum, quia cuidam eum [illegible] quae peccata F possint dici publica, vt alijs possint narrari, non ob id propterea peccando peccatum murmurationis, respondit doctissimus ille Cardinalis Caiet. h non omnia, quae probari possunt, sed bene ea quae [illegible] in iudicio, [illegible] quae perpetrantur in [illegible] hominum praesentia [illegible] resolutio, mihi aliquantulum obscura, clara fiet [illegible] de peccatis notorijs de iure, vel de [illegible] & de diffamatis, per [illegible] id [illegible]. i Et [illegible] Ioannes Maior dicebat, k non esse peccatum [illegible] narrare, ac [illegible] alicuius vbi [illegible] in alia regione [illegible] publice caesum esse & [illegible] Circa [illegible] corollarium tamen [illegible] eius fauorem aliquae difficultates [illegible] vt supra

a Leg. quoniam. b. [illegible] C. de [illegible]
b Num. 381
c In corol. n. 412.
d De rat. teg. [illegible] q. 6 pag. 17.
e Ca. [illegible] & 2 de [illegible] veris de reg. iu. [illegible] 24. q. 2. [illegible] 31. n. 368.
g In par. [illegible] lib 17 responsiones 3
h In corol. pra[illegible] & in corol. 61 n. 391.
i Ca. 1 de con[illegible] C. [illegible] accusat.
k In l priuis ff ad [illegible]
a Leg. ex ca. [illegible] de postul. [illegible] de treu. & pac.
c Glos. si quis presbyter 2 q. [illegible] glo c. pastoralis §. verū de appell. & glo. in c. [illegible] de seni. excom. & quae tradit Archid. [illegible]
d In 4. d. 15. q. 4 art. 1.
e 2. part. tit. [illegible] c. 4 in princ.
f In 4 d 19 q. 2. art 3. q. [illegible] ad 2.
g Verb. detractio q. 6.
h In parua summa [illegible] respon. 9.
i Ca. vestrae [illegible] de cohab. [illegible]
k In 4. d. 19 q. [illegible] col. fin.

[illegible] est con[illegible] peccati autem [illegible] facultate. [illegible] tibi, [illegible] fa-mam & facultates Pauli [illegible] aret aliquid de substan-tia, quas hic tempore [illegible] potest peccare, [illegible] ergo [illegible] adhuc [illegible] pecco, auferendo tibi bo-nam famam, quam hic habebas, licet illam quam Parisijs ha-bebas ibi perdidisses. Secunda, quod facta per aliquem iudicem, qui hic nō habet in potestatem [illegible] tribui-[illegible] talis sit, [illegible], valet, vt de hoc Pa-normitanus [illegible] Adrianus dnobus in locis dicit, *d* [illegible] peccatum mortale, quando damnum fa-mæ est grande, dicere aliquid [illegible], peccatum coram alijs cōmissum. Et in alio loco, *e* [illegible] quod superius scripsimus videlicet [illegible] eum, qui co-ram Turca diceret de aliquo Christiano eius captiuo, quod esset valde pius Christianus, licet in eius territorio Tur-cæ erat occultum. Ac Syluester dixit, esse murmurato-rem illum, qui narrat peccata occulta ei, qui ipsa non nouerat.

446 Ad primam difficultatem ego alias respondebam, quod publicans in illo territorio meam [illegible] notoriam, vel diffamatam in alio, non aufert mihi famam, quam hic mihi comparaui. Solū cum publicet me perdidisse illā, quam ibi habebam, ac propterea non est dicendum de hoc idē, quod de illo, qui mihi furatur substantiam hic acquisitā, postquam ea adiudicata fisco est, quam Parisijs possidebam. Hæc responsio tamen postea mihi debilis visa est. Tū quia fama, vt in hac materia sumitur, est opinio, quæ de aliquo habetur ipsi in aliquo proficua, vt superius [illegible]tum & probatum est. *b* At postquam ipse qui condena-tus famam amisit Parisijs, neq; acquisiuit nouam existi-mationem sibi, illi in aliquo proficuam cum hominibus huius territorij, videtur is, qui hanc illi aufert, ipsum pri-uare fama recenter acquisita. Tum per illud tertiæ diffi-cultatis. Nunc tamen mihi videtur posse defendi, dicendo ad primum huiusmodi hominem non comparasse sibi hic bonam famam, quoniam licet de eo habeatur hic bo-na opinio ab omnibus vel maiori parte eorum qui hic sunt, ipsa tamen non est talis cui cōtraria communis non repugnet, postquam contraria ipsius, vel alterius territo-rij eraduerbatur.

448 Atque superius *i* dictum est, quod vt vna opinio sit fama, opus erat vt alteri [illegible] ei non aduersantur. Ad secundum tertiæ difficultatis concedo murmuratorē esse illum, qui coram Turca laudat eius captiuum quod sit ma-gnus Christianus. Hoc tamen non obstat huic responsioni. Tum, quia hic non dicitur tam murmurator, quia infamat, quam ob malam intentionem, quam de hoc ha-bet. Tum quia illud augmentum opinionis, quod ille ipsi dat vt eū Turcæ magis odiosum reddat, quamuis in eius territorio esset publicum, difficile tamen, & nunquā vel tardè ad Turcæ notitiam peruenisset. Atque ad respon-dendum vt vna opinio non sit fama, non sufficit contrariam esse in alterius territorij ei aduersari, nisi quando speratur quod cito sciretur, quoniam multi vadunt & ve-niunt ab vno territorio ad aliud. [illegible] ille, de quo opinio ha-betur, est [illegible] à multis cognitus. Ad quod facit quod S. Thomas [illegible] supra relati, *k* docuit, quod [illegible] tacere ma-la secreta ei, ad cuius notitiam cito sunt peruentura non pertinet ad murmuratorem.

447 Facit etiam, quod multa [illegible] quæ cito expectantur, vel prope sunt, habentur pro præsentibus, *l* ad multos ef-fectus quos congessit Felinus. *m*

448 Ad secundam difficultatem concedo excommu-nicatum notorium alterius territorij, & in hoc occultum, valide [illegible] ipsa, quousque id sciatur. Communis [illegible] & vtilitas publica [illegible], vt [illegible] pe-[illegible] Non tamen inde sequitur, quod qui [illegible] excommunicatum, nequeat dicere [illegible] eundem Panormit. post [illegible] com-[illegible], tenetur enim [illegible] etiam publice, & etiā probare posse, vt [illegible] Syluester [illegible]

A [illegible] quod illud dictum primum Ad[illegible] [illegible] quod [illegible] sed de eo quod [illegible] Quod [illegible] intelligendum [illegible] dictum Syluestri [illegible] inconueniens [illegible]

448 Ex [illegible] primum [illegible] nem contra Syluestrum, quod id quod notorium est, vel famosum in vna ciuitate, licet non sit notorium de facto, sed de iure, videlicet confessione in iudicio, vel iudicium potest dici notorium omnibus illius ciuitatis, & etiā Re-gni, licet id non [illegible] nisi solus iudex, & sine notario cum ijs, qui ad iudicandum erant necessarij. modo mala intentio, vel alia mala circumstantia non concurrat, quo-niam adest licentia ad id diuulgandum, & merito potest cito expectari eius diuulgatio. Secundo non pec-cat is illum, qui in vno regno propalat illum, cuius sta-tua in alio, vt hæreticus, combusta fuerat, nec qui dixit de duobus alienigenis, quos in quodam territorio se vendita-bant pro coniugibus, esse hunc patrem, & illam nepotem eius, licet notorium in alio. Tertio limitandum esse hoc corollarium cum omnibus in eius fauorem allegatis, vt non procedat quando territorium, vbi detegitur delictū, tam procul distat ab illo, in quo ipsum est notorium, vel famosum, vel tam exiguum commercium inter illa inter-cedit, vt minime possit credi, quod nunquam, vel valde sero ibi detegeretur, dummodo alia causa illud detegendi non concurrat, secundum illud corollarij sequentis, iux-ta quod est intelligendum illud dictum Scoti in huius fa-uorem allegatum.

Sexagesimum nonum Corollarium.

SVMMARIVM.

450 *Intellectus legum qui [illegible].*
451 *Murmurator quando non fit is qui vere infamat.*
452 *Peccatum est malum dicere, & etiam bonum malo animo.*
453 *Murmuratio non est detegere mala iusta de causa.*
454 *Causæ ob quas licet loqui de peccatis alicuius in absentia qua-tuor sunt secundum Gerson ad quas limitandas adduntur aliqua paulo inferius.*
455 *Causa, quæ sufficit ad detegendum delictum occultum, quod probari potest, an sufficiat ad illud, quod non est pro-babile.*
456 *Reuelare mala in iudicio, & reuelare extra illud, multum differunt, quoad forum exterius.*
457 *Reuelare mala cum causa, non tamen ob illam, malum est aliquando in conscientia, & non extra eam.*

450 COrollarium sexagesimum nonum per obscu-ram videri legem illam Iurisconsulti Pauli, *a* quæ est, eum qui nocentem infamat, non esse bonum & æ-quum ob eam rem condemnari, & illud dictum Barth. *b* non teneri de iniuria illum, qui aliquem appellat periu-rum, vel mitratum pro falsario, si id scit verum: & illud Cyni, *c* non dici esse iniuriam, qui alium cum veritate vocat homicidam.

451 Et commune praxim, quæ commendat eos, qui [illegible] monent, dicendo. Ne accipias talem in tuū vicinum, vel famulum, quia est latro. Caue tibi à tali, quia hoc, vel illud vitium habet. Ne marites tuam filiam cum tali, quo-niam est lusor, deuorator, & potator, vel deditus inhone-stis fœminis, vel talem notam habet.)

452 Ad cuius [illegible] dico, Primo, quod secūdum cō-munem doctrinam [illegible] subtiliter, & copiose tracta-uit Oldradus *d* quem cum nomine citando, maiori ex parte accepit Ioannes Andreæ *e* cuius verba, nulla de eo facta mentione, sibi [illegible] Ludouicus Romanus, *f* ac Pa-normitanus cum citandi ea transtulit, *g* nō sine molestia Felini, dicta lex & alia dicta, non sunt intelligenda de il-lis, qui reuelant delicta, & defectus aliorum veros, ani-mo infamandi, iniuriandi, vel vituperandi quempiam. Hoc enim secundum commune est peccatum, aliquando mur-murationis, aliquando [illegible] & vituperij aliquan-do, [illegible] in iudicio, [illegible] & exceptioni, siue [illegible] accusationis [illegible], vt docet Oldradus *h* & [illegible] *k* Quo [illegible] etiam dicere

Margin notes (left):
d In c. ad no-stra 3. ac im-[illegible] col. 5. [illegible] q. 3. 2. [illegible] vol. 4. & [illegible] lib. 11. [illegible] DD [illegible] Quod [illegible] t. littera E [illegible] Corell. 15 n. 403.
g In verb. De-tractor. q. 6.
b In coroll. 38. n. 401.
i Red. n. 164.
k In hoc corol. n. 445.
l [illegible] præsens. [illegible] de procura. [illegible] seq.
m [illegible]

Margin notes (right):
a Leg. eū qui ff. de iniur. l. [illegible] ff. de [illegible] ita vulnera [illegible] ff. ad leg. Aquil. l. si qui[illegible] [illegible] C. de iniur.
b In d. l. eum qui.
c In l. si non [illegible] C. de iniur. q. 8.
d In cons. 53 [illegible]
e In addit. ad Spec. in rub. de iniur.
f In cons. 95. [illegible] cum te. [illegible] vlt. de re iud.
g In coroll. 16. n. 18.
h In d. cons. 53 col. 2.
k Ca. super his de accu. c. t. de elect. lib. 6. l. quisquis 3. de postuland. l. si vera. §. 1. ff. qui satisd. cog. l. si quidem C. de iniur.

dicere

dicere bonum de alijs animo illos iniuria afficiendi, est peccatum, & tenetur de iniuria, secundum Oldradum. *a* Non enim sufficit bona facere, nisi bene fiant. *b* & Deus non remunerat verba, sed aduerbia, vt dicebat glossa singularis. *c* Secundo, quod non sunt intelligenda [illegible] de ijs, qui in iudicio detegunt mala aliena, vt sensit glos. *d* Sed generaliter loquuntur de omnibus, vt dixit [illegible] la [illegible] cepta. *e* Neq; [illegible] de eo, qui sine libello verbis reuelat, vt [illegible] intellexit. Siquidem [illegible], *f* quam sequuntur Oldradus, Ioannes Andreas ac Panormitanus eam intelligit in omnibus, & non temere, cum illa sit lex generalis.

454 Tertio, quod intelliguntur de eo, qui in iudicio, seu extra ipsum, cum causa, ac modo iusto reuelat delictum alienum per ea quæ superius [illegible] sunt, vel [illegible] admodum Christianus Doctor Ioannes Gerson *h* [illegible] tus per Adrianum, *i* ac alios, non citato loco vbi [illegible] dicit, nempe, quod quatuor de causis licet loqui de peccatis alienis in absentia, scilicet ad instructionem audientium, qui ex exemplis notorum magis mouentur, & ob necessariam monitionem, ne eos corrumpat mala societas, & ad reuocandum peccatorem a suis peccatis, id dicendo ei qui prosit, & [illegible] getur pro peccatore. Quæ doctrina licet per nonnullos reprobetur, sitq; valde vera, illam intelligendo de peccatis notorijs, & famosis, non est tamen talis, ipsam intelligendo de occultis quoad primam, & quartam, nec etiam quoad tertiam, nisi quando, & quomodo supradictum est, *k* licet sit vera quoad secundam, ipsam intelligendo iuxta supradicta. *l*

455 Quarto, quod non omnis causa, quæ sufficit ad reuelandum delictum occultum, quod probari potest, sufficit ad reuelandum illud, quod probari nequit, secundum Adrianum, *m* quia secundum ipsum nullum delictū omnino occultum, quod probari non potest, debet reuelari ob solam vtilitatem, si non adsit necessitas spiritualis, vel temporalis propria deliquentis, vel aliena, publica, vel priuata, sed bene quod potest probari. Veluti ob solam vtilitatem tuam, vel alienam, vel meam non possum tibi furari aliquid de tuis bonis, iuxta sanct. Augustinum, *n* ac Sanct. Ambrosium, *o* sed possum quidem ob iustam necessitatem, *p* quæ ratio per eūdem Adrianum reddita videtur destruere eius doctrinam, attento quod qui reuelat peccata aliena, licet possint probari, si tamen non sunt alias notoria, vel famosa paulo minus lædit famam proximi, ac qui reuelat ea, quæ nequeunt probari. Propterea mihi videtur canon esse vsquequaque firma, nisi quoad forum externum. Quippe magnam differentiam esse quo ad hoc inter iudicium conscientiæ, & externum per nuper dictum, & quia quoad externum, si in iudicio, vel extra illud, [illegible] sacerdote ad id reuelantur mala, & probantur, [illegible] dicta bono zelo, ac aliter non, per leges in [illegible] bonas, *q* & per dictum Cyni, Bartholi ac communem proximi allegatas in principio corollarij: in iudicio vero conscientiæ non, nisi prout dicuntur. *r* Sexto, quod secūdum Oldradum *s* & communem Ioannis Andreę, & Ludouici Romani & Panormitani in locis prædictis iuste possunt intelligi de eo, qui propalat delicta, vt puniantur, & ad custodiendum proximum a damno spirituali, vel temporali: Exemplum de eo, qui reuelat hæreticum, vt neminem inficiat, proditorem vt nō compleat proditionem præparatam, leprosum, & peste percussum, vel alio morbo contagioso, vt secum morbum nō transfundat in alios, *t* excommunicatum, vt pudore affectus emendetur, *v* inhabilem vt eum non ordinent, eo de beneficijs ei non prouident, vel ad indebitam hæreditatem eum non admittant [illegible], vt non fures [illegible] periurum vt suo testimonio non noceat, adulterum [illegible], vt ab illis alij caueant, aliosque [illegible] lædere, qui vel ad id sunt [illegible], vel esse [illegible] tur.

457 Septimo, posse intelligi quoad iudicium externum, quamuis non [illegible] de eo, qui reuelat mala, ha[illegible] [illegible] alijs [illegible] contentos in præcedenti fundamento, [illegible] vel [illegible] noceat, vel vt [illegible], seu [illegible] ex mala [illegible]

a d. cons. 13. col. 2.
b [illegible] ministr. & c. relatum 11. q. 3.
c In [illegible] de [illegible] deleg.
d In [illegible] si peccauerit, in ver. proditor. 2 q. 1.
e In d. Leū quæ
f In summa. 3 q. 4.
g Coroll. 14 n. 204.
h 2 part. al. [illegible] 13. c. quaritur.
i In 4 de c. [illegible] q. 12 & in d. quodlib. 11.
k Coroll. 46 n. 175.
l Coroll. 18 n. 218.
m Quodli. 11. [illegible] & T & E. E.
n Cap. forte. 14 q. 5.
o Cap. denique. 14 q. 5.
p Cap. si quis propter necessitate de furt. c. [illegible] de conjectur. d. [illegible]
q Leg. si quidē. C. de iniur. L. si quis de liberali. ff. eo. L. si [illegible] C. de lib. [illegible] caus.
r Cap. tua de sponsal. c. humanæ 22 q. 5.
s In d. cons. 13. col. 1
t Leg. 1. & 2. [illegible] proend. [illegible] ita vul[illegible] ff. ad leg. Aquil. & [illegible] quapropter. 2. q. 7.
v [illegible] cap. [illegible] Ca. accedens de purg. cano. & c. latar. quo [illegible] legis.

de malis, quam ob publicam, seu priuatam monitionem. Hic enim licet in iudicio, vel exterioti peccet, per citata in primo fundamento & supra, *a* in exteriori tamen non debet puniri, secūdum communem Oldradi, Ioan. Andreę, Ludouici Roman. & Panormitani, *b* nec semper in interiori tenebitur restituere famam, iuxta illud quod supra dictum est. *c*

a In coroll. 61
b Vbi supra.
c Coroll. 71.

Septuagesimum Corollarium.

S V M M A R I V M.

458 Murmuratorum quidam sunt obnoxij famæ restituendæ, notati opinio super modo.

459 Restitutionem [illegible] famæ aliquando procurare debet aliquis.

460 Restitutio bonorum [illegible] negatur datis, quam restitutio famæ.

461 Fama quando restitui nequit etiam per hæredem compensari debet.

462 Peccat hæres non dando compensationem famæ ablatæ per defunctum.

463 Solutio debitorum defuncti magis prodest hæredi quā ipsi.

464 Beneficium qui dat vel procurat de [illegible] non soluit.

465 Fama restituenda etiam [illegible] infamia.

466 Restituendum est interesse damni emergentis & lucri.

467 Famam restituere non debet qui leuiter lædit.

467 Famā non restituet, qui nequit sine periculo vitæ, aut salutis.

468 Bona sunt quatuor ordinum, & quæ sunt superioris ordinis non perdenda ob restitutionem eorum, quæ sunt inferioris ordinis.

469 Famam debet restituere, qui ob excessiuas laudes vnius, diminuit famam alterius.

470 Fama non debet restitui quando infamia est obliuioni tradita.

471 Fama quando ac quomodo restituenda post obliuionem infamiæ.

472 Accusatus negans verum delictum, quando teneatur restituere famam accusatori qui habetur pro calumniatore.

473 Fama non debetur ab eo, qui iusta de causa, quamquam cum mala intentione infamat.

474 Restitutio opus est iustitiæ commutatiuæ.

475 Peccant qui mala intentione iusto in bello furantur inimicis, non tamen tenentur ad restitutionem.

476 Peccat iudex, qui mala intentione fert iustā sententiam, & carnifex qui eā exequitur ob malū finem, atq; pars quæ vi suum capit, non enim tenentur ad restitutionem.

477 Fama non debetur ei, qui alia via est infamatus, sed bene compensatio interesse intermedij temporis.

478 Famā quando debet restituere qui retulit mala quæ audiuit.

479 Restituendum omne damnum cum culpa qualibet leue datum in foro exteriori, non tamen in conscientia, contra Adrianum cum communi.

480 Fama non restituenda, remittenti eius obligationem.

481 Peccat qui temere se infamat, & etiam aliquando qui condonat infamiam eiusdem tamen condonatio valet.

482 Remissio infamiæ valet, etiam cum eius restitutio peti debet.

483 Abbatia S. Isidori canonicorum regularium Legionis propter obseruantiam percelebris.

484 Dominus Bartholomeus de Cueua ex primarijs nobilium Castellæ multis nominibus.

485 Pallium, & remissionem ei tantum qui facit præiudicare, nō autem reipublicæ, quomodo intelligat [illegible].

486 Iniuria illata clero, filio vel Monacho, adeo principalis est pro alijs, vt pro eis.

458 COrollarium septuagesimum est existere quosdam murmuratores obligatos ad restitutionem famæ. Primo, quia sunt murmuratores qui lædunt famam, vt probatur ex definitione murmurationis superius allata, ac declarata. *d*

Secundo, quia bona famæ, & honoris sunt [illegible] quam bona fortunæ, vt late supra probauimus. *e* & [illegible] qui proximum læsit in facultatibus, tenetur ad [illegible] restitutionem, *f* fortiori tenebitur ille, qui læsit in fama. Tenetur [illegible] S. Thomas, *g* S. Antoninus [illegible]

d In hac [illegible] in 4. concl. [illegible]
f Ca. peccatum de [illegible] Aquil. & [illegible] 14 q. [illegible]
g 2. 2. q. [illegible] art. 2.
[illegible] 2 part. tit. [illegible] c. 2. § 4.

Theologorum

Theologorum, & canonistarum Thomæ, Richardi & aliorum *a* & Hostiensis, *b* tenent restitutionem famæ læsæ necessariam, nec ad hoc deficiunt textus. *c* Quarto, quoniam secundum omnes qui læsit famam edens falsum testimonium, debet illam restituere, dicendo se mentitum fuisse, & qui læsit reuelādo malum verum occultum, debet restituere secundum S. Thomam, *d* & communem, *e* nō dicendo se in illo mentitū fuisse, sed male loquutum, licet Hostiensis, *f* tenuerit, sine ratione tamen, quod debet dicere se mentitum fuisse. Ioannes autem Maior, *g* dicebat, melius esse, vt dicat. cum tale malum de N. dixi, putabam illud esse verum, sed postea casu melius considerato, & diligentia in eo adhibita reperi me leuiter ac male loquutū fuisse, & quāquam iste modus videtur melior, quia nullum mendacium continet, nec potest ex eo tam facile colligi, vt ex comuni, quod erat verum illud, quod dictum fuerat, & si dici non debebat. Attamen no esset securus id dicere coram hominibus ingeniosis, & eruditis, coram quibus satius esset restituere eum sæpius commendando de virtutibus, quę in ipso deprehenduntur & procurando apud illos, vt pro tali ipsum habeant, nihil loquēdo de eo, in quo ipsum male infamauit, cum veritate tamen secundum Caietanum. *h*

459 Quinto, quoniam etiam infamatus, quādo ex eius infamia sequitur damnum rei publicæ, tenetur procurare restitutionem suæ famæ, videlicet, quando est persona publica, secūdum S. Gregorium, *i* & S. Thomam, *k* & declarationem cuiusdam dicti S. Augustini, *l* superius positam, *m* debet tamen id petere animo firmo sufferendi cum patientia, si ea obligati non restituant, & dicent cum ob vanam gloriam ipsam petere.

460 Sexto, quia diuitiæ illius cui restituenda est fama, magis nos cogunt ad restituendum eam diuiti, quam bona externa, si eidem diuiti ablata sint vt bene probat Maior. *n* Septimo, quia etiam infamate de aliquo peccato illum, qui ob alia notoria infamatus est, peccatum est huiusmodi, quod communiter obligat ad restitutionem famæ, vt recte probat Adrianus, *o* & sentit S. Thom. *p* ponderatus ibi à Caiet. quicquid circa hoc tenuerit Paludan. *q* & Syluestro vt superius, *r* ad aliud propositum tactum est. Octauo, quia etiam infamans, qui non potest restituere famam ob periculum amittendi vitam, vel ob alias rationes tenetur ad compensationem, vt ille, qui vulnerat, alium, vel amputat manum, quam ei non potest restituere, secundum legem diuinam, *s* & humanam, *t* per Pontifices renouatam, & per Doctores declaratam, *v* vt ait Thom. receptus ab aliis. *x*

461 Ad quam compensationem famæ, etiam hæres infamantis remanet obligatus non tantum in iudicio exteriori, sed etiam in foro conscientiæ, vt efficaciter probauit Adrianus. *y*

462 Dicens eum mortaliter peccare si non faciat dictā compensationem pro defuncto, vt peccaret non soluendo alia eius debita per quandam decretalem Alex. III. *z* cuius litera in aliquibus codicibus dicit, valet, melius quam in aliis valeant, vt pulchre ipse probat, & nos eam Salmanticæ prælegendo latius affirmauimus contra Panormitan. *a* & alios per eum non relatos.

463 Fallacia liberantes multos hæredes, executores, eorumque confessarios, qui existimant soluere, vel non soluere, accelerare, vel differre solutionem debitorum hæreditariorum esse onus, vel exonerationem defuncti, & non eorum proprium, cum certum sit hoc per se damnare, vel iuuare hæredes, & accidentaliter tantum animas defunctorum, vt ostendit Adrianus, & ante eum S. Anton. *b* & eius contemporaneus Siluester *c* & ante ipsos omnes S. Thomas *d* quamuis Angelus de Clauasio, aliud concludat, quod bene intellectum est idem. Nono, quia ad restitutionem famæ obligatus manet etiam ille, qui alteri cum vituperio in aliquo eam minuit, esto, quod laudibus in aliis eam illam augeat, dupliciter, & triplicet iuxta Adrianum. *e* Tum, quia secundum Aristotelem, *f* artificiosior, deteriorque modus infamandi est laudando in aliquibus, vituperare in aliis. Tum, quia magis nobis proficit haberi omnino inculpatos, quam vt excutendo in aliquibus laudatos, in aliis esse culpatos. *a*

464 Tum quia furans tibi, vel debens aliquid, non desinit esse obligatus id tibi soluere, ac restituere, quia tibi procuret tantundem, vel maius bonum ac illud, vt si tibi procuraret, ac etiam daret vnum beneficium ecclesiasticum, secundum id quod scribo alibi. *b*

465 Decimo, quoniam etiam ad illud tenetur infamās, etiam si ipse liberetur ab infamia, suis bonis operibus ostēdendo falsum esse id quod ei imponebatur, vel si perdāt illi, coram quibus infamatus fuit, malam opinionem animaduertendo postea quam mendax, & detractor esset, is, qui eum infamauerat.

466 Quandoquidem, vt dicit Adrianus, *c* & si iam fama fuerit restituta, damnum tamen acceptum infamiæ tempore illo remedio ei debetur, velut interesse quod rei dominus perdit ob furtum & creditor, quia ei non soluitur debitum termino præfixo, secundum leges Romanas. *d* Siquidem etiam quod omittitur lucrari ob illud, ei debetur vt singulariter determinat Scæuola, *e* cum glossæ singulari in iure Pontificio, *f* cui similis est iure Cęsareo, *g* & communis Doctorum doctrina super prædictis glossis, & Thomas *h* & Antoninus, *i* Maior post alios, *k* Ioannes Lupus. *l*

Septuagesimum primum Corollarium.

Septuagesimum primum est existere murmuratorem, qui non tenetur ad restitutionem famæ. Primo, quia existit aliquis intendens lędere famam, & non lædit, interdum, quia non potest, interdum quoniam pœnitentia ducitur: qui licet sit murmurator, per definitionem superius in hac, *m* declaratam, non tamen tenetur ad restitutionem, vt ille qui vult furari, licet non furetur, peccat, secundum S. Augustinum, *n* ac S. Hieronymum, *o* id que bene declarat Ioannes Maior. *p* Ad nullam tamen restitutionem tenetur, sicut nec homicida mentalis est irregularis neque simoniacus mentalis excommunicatus, *q* neq, conuentionalis, secundum Cassiodor. *r* ac Gomez. *s* quem plurimum commendo alibi. *t*

467 Secundo, quia existit murmurator, qui lædit non tamen notabiliter, qui non tenetur restituere, nec etiam peccat mortaliter. Paruitas enim damni in omni materia excusat à peccato mortifero, & à restitutiōe, per id, quod post S. Thomam, *v* superius *x* dictum est, & subtiliter differit Maior ad aliud propositum, & ad nostrum Adrian. *y* dicens, quod qui infamatum de certum homicidio, infamat de alio, vel infamatum de adulterio, infamat de fornicatione, & de eo, qui habetur pro fure, dicit quod sit latrius, parum lædit, & nō tenetur ad restitutionem famæ. Tertio, quia existit infamator qui non potest restituere famam sine periculo vitæ, aut salutis, quia si infamatus id referret ipsum iuberet interfici, vulnerari, vel fustibus cædi. Qui licet teneatur ad compensationem alia ratione honestæ huius damni vt superius in corollario præcedenti tactum est, & ab Adriano, *z* non tamen debet se retractare, eo saltem modo, quod id ad notitiam infamati verisimiliter veniat.

468 Cum enim sint quatuor ordines bonorum, scilicet animæ, corporis, famæ seu honoris, & fortunæ, & hæc quarti ordinis sint minora cunctis aliis, ac illa tertij minora quam illa secundi, & illa secundi quam illa primi, vt superius *a* tactum est, nemo tenetur restituere bona ordinis inferioris cum damno suorum bonorum ordinis altioris, sed sic cum damno illorum eiusdem ordinis, vel illorum ordinis inferioris, vt singulariter definiuit Caietanus. *b* Vnde sequitur neminem teneri ad seruandam vitam, vel salutem corporalem proximo cum damno animæ suæ, nec ad restituendam ei famam cum damno suæ sanitatis, neque pecuniaria bona cum damno suæ famæ, aut venditione suæ libertatis, sed famam quidem ei cum damno suæ, vt Scotus *c* receptus ab omnibus, & opes eius cum damno facultatis. *d*

Quarto, quod aliqui laudando quędam mediocriter, ac iuste, diminuunt ei famam scientiæ, vel virtutis, quam alij pluquam par est ei attribuunt, qui tamen non tenentur ad

tur ad restitutionem [illegible] diminutionem, vt sentit Adrianus, *a* ac probatur [illegible], quod ipse [illegible] tat, *b* [illegible] respondere valeat eiusmodi homines non esse murmuratores, quoniam non lædunt famam contra ius.

a In 4. de restitut. q. 32. col. pen. *b In quodlib. 11 pag. 7. ante A.* *c In d. col. pen.*

469 Vt e diuerso sunt etiam ad restitutionem obligati, qui [illegible] nimium laudent alios, diminuunt famam aliorum mediocrem, secundum eundem *c* de quibus multi sunt in palatijs & in gymnasijs, & adhuc in religionibus.

470 Quarto infamatorem [illegible] dictum [illegible] est obliuioni traditum, vt si nunquam dictum fuisset non teneri ad restitutionem, nec in actu restituendi famam, teneri [illegible] [illegible], [illegible] S. Augustinum, *d* licet [illegible] iudicio [illegible] facere aliquam compensationem pecuniæ, obsequij, vel laudum, quæ quispiam vir bonus, ac prudens arbitrabitur pro damno accepto [illegible] temporis spatio, quod intercessit [illegible] infamiam & obliuionem, iuxta dicta superius in tertio fundamento huius corollarij, & octauo præcedenti.

d 2. par. tit. 2. c. 2. §. 3.

471 Non [illegible] e addidi vt si nunquam dictum fuisset, quoniam [illegible] memoriam superesse, vel dubitatur, est restituendum. Tum, quia singulariter [illegible] Caietanus, *e* eum qui cum esset adolescens de falso [illegible] [illegible] coram alijs [illegible] habuisse cum tali virgine, & [illegible] factus senex recordatur illius peccati, ac dicit, quod [illegible] proximæ attulit, esse obligatum ad declarandum coram illis, se mentitum [illegible]. Tum, quia difficile est certo scire, quod obliuioni traditum [illegible] de eo, de quo non [illegible] non extat [illegible] tia, [illegible] recordetur, & [illegible] [illegible] ad aliquando credimus [illegible] retractetur [illegible] qui nobis dixerunt aliqua mala crimen confitendo, & communicando [illegible], totque vicibus. [illegible] amplius Caietanus [illegible] id huius [illegible] fundamenti non [illegible] cum nisi in infamatoribus, qui [illegible] occultum, & quod alij, qui falsum testimonium prætulerunt [illegible] restituere non obstante obliuione. Quod tamen [illegible] videtur [illegible], & quod saltem sufficeret vt diffamator [illegible] illos, quibus id dixit, [illegible] [illegible] quod [illegible] dixerit de tali; & [illegible] quod [illegible] garet, vt [illegible] dicendo se eis mentitum fuisse, non [illegible] in specie in quare.

e 22 q 62. art 2. ad 2.

472 Sexto, quia [illegible] de crimine vero, non tenetur [illegible] famam [illegible] quia id [illegible] non tenebatur illud [illegible], licet [illegible] etiam [illegible] tenebatur confiteri [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] calumniam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] contra [illegible] Caietanus, *f* [illegible] Richardus cum Scoto, *g* [illegible] Sotus *h* [illegible] alijs quæstionibus [illegible], & Adrianus & Antoninus, *i* quamquam [illegible] [illegible] [illegible] ad restitutionem [illegible] [illegible] [illegible] Caietanus, *l* [illegible] [illegible].

f 22 q 62. a 2. ad 2 *g In 4 d. 15. [illegible]* *[illegible]* *k 2 par. tit. 2 c. 2 § 3.* *l In d. art. 2.*

473 Septimo, [illegible] causa infamant, non [illegible] ob [illegible], ac ob [illegible], odium, vindictam, [illegible], [illegible] respectum [illegible] & si peccent [illegible], vt superius in fundamento primo *m* dictum est, non [illegible] ad restitutionem, vt [illegible] Adrianus. *n*

m Coroll 69 *n Quodlib. 3 K.*

474 Tamen [illegible] est [illegible], & opus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] S. Thomas *o* [illegible] [illegible] [illegible] mala intentione [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

o 2. 2 q. 62. art. 1.

475 [illegible] mala intentione [illegible] [illegible] [illegible] ob aliud [illegible] [illegible], peccant quidem, [illegible] [illegible] non [illegible], quia [illegible] Caietanus *b* [illegible] omnes [illegible] & Adrianus. *d*

476 Atque [illegible] condemnatur, [illegible] [illegible] Caietanus. *f* [illegible] [illegible] peccat, & [illegible] debet, [illegible] non tenetur id sibi restituere [illegible] Adrianus *h* pro [illegible] [illegible] [illegible] mala [illegible] [illegible] partem, [illegible] præceptum, [illegible] quoad [illegible] [illegible] [illegible] iusta, vel esse iniustam, [illegible] odio, & ira secundum Gersonum receptum. *k* At Iudex qui [illegible] condemnat, [illegible] intentione sit bona. *m* Non [illegible] si iusta ratione, etiam si mala intentione, vt [illegible] Adrianus. *n* [illegible] nec tenebitur [illegible] famam restituere [illegible], qui [illegible] ad id iusta causa [illegible] [illegible], etiam [illegible] mala intentione. quæ est [illegible] consolatio pro [illegible] qui [illegible] eiusmodi existunt.

477 Octauo, quia murmurator non tenetur restituere famam [illegible] [illegible] [illegible] vera, postquam [illegible] publicata sunt, sed bene [illegible] remedijs [illegible], quæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] publicata [illegible] vt singulariter sentit Adrianus, *o* & [illegible] *p*

478 Nono, quia non [illegible] ad restitutionem [illegible], qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible], secundum Antoninum *q* [illegible]. Tum, quia Scotus *s* [illegible] non esse murmuratorem, vt [illegible]. Tum quia non tenetur ad restitutionem [illegible] [illegible] culpa, qua non caret qui audit murmurationem, [illegible] oblectando, non resistendo, vel eius causa [illegible], vt dicemus [illegible]. *r* Hoc tamen [illegible] habet, quando [illegible] est peccatum, vel [illegible] [illegible] coram personis, de quibus [illegible] quod id credent vt si [illegible], vel id postea [illegible]. Tum quia S. Antoninus *x* tenet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Adrianus. *y* Tum quia tenemur restituere omne damnum, cuius opus nostrum est [illegible] [illegible] [illegible] peccat ipsum operando, [illegible], [illegible] vt significant, & [illegible] Paulus *a* & Vlpianus & [illegible] probat late Antoninus [illegible], *b* [illegible] mando contra Innocentium [illegible] *c* communiter receptum a Ludouico Romano, *d* Panormitano, *e* Felino *f* & Siluestro: *g* quod etiam conscientia nos obligat ad restituendum damnum datum nostra culpa quantumuis leui. Quod tamen non credo [illegible] ob id, quod in [illegible] dicit Panormitanus *h* quam Felinus. *i* Nec tamen ob id, quod [illegible] Felinus [illegible] quod ait Decius, *k* & quod nos ibi [illegible] adiunximus. Denique quia nō tenetur ad restitutionem qui dicit malum illis quod sciunt, quamuis tunc [illegible] non recogitent. Nec quando quod dicit est tam [illegible], [illegible] tam [illegible], vt [illegible] dictum [illegible] commoueat. Nec quando is, de quo dicitur, tam [illegible] est, ac [illegible] in illa materia, vt [illegible] perdat quid notabile, secundum Adrianum. *l* Nec qui [illegible] alienum tali pœnitudine [illegible] vt [illegible], [illegible] abest vt [illegible] [illegible] afficiat. Nec qui [illegible] occasionem & causam remotam, [illegible] ad infamiam, sic [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] 2.2 q. 4[illegible] art 1 [illegible] *c In 4. d [illegible]* *In 4. de restitut. q. [illegible]* *[illegible] Cap. [illegible] 23 [illegible]* *i In 2.2 q. [illegible] art. 1* *n In 4. de restitut. q. 2* *k In 4. de restitut. q. [illegible]* *q In 4. de restitut. q. 32. sub fin.* *In ver. Detractio. q. 4.* *s In 4. d. 15. q 4. art 1* *t In Coroll. 9* *x In Coro 40* *2 par. tit. 2* *Quodlib. 11 art 1 G.* *z Cap. fin. de iniur.* *In 4. de restit. q. 18.*

l In c. 1. col. [illegible] & in [illegible] sicut [illegible] col. fin. [illegible] 23 & 5. [illegible] k Cap. quoniam contra [illegible] de probat. [illegible] Quodlib. [illegible] art. 1 [illegible].

[illegible] Ecclesiæ, ab illis de hoc [illegible] Deo & [illegible] de hoc certum [illegible], [illegible] in opinione aliquorum [illegible].

480 S[illegible] honum [illegible] [illegible] [illegible], quod [illegible] S. An[illegible] [illegible] & post [illegible] [illegible]. Tum quia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vt habet glossa [illegible] ad effectum, vt dispositio valeat, quantum [illegible] ad [illegible] peccatum, f vt ait Archidiaconus g [illegible] [illegible] habetur. Fama autem [illegible], [illegible] partes felicitatis humanæ, secundum Aristotelem h & fœlici[illegible] bonum est eius, cuius est [illegible] S. Thomas, [illegible] dominum potest remittere [illegible]. Tum quia [illegible] potest soluere quod ei [illegible] casibus in quibus [illegible] non prohibetur iuxta cap. [illegible] k & [illegible] l, et [illegible] cum [illegible] speciali [illegible], [illegible] qui debitum decem nullium ducatorum potest [illegible], melius poterit illud modicæ famæ. m

481 Contrariam tamen conclusionem tenet Caietanus n & Ioannes Maior, o cuius fundamentum potest esse, [illegible] aliqua concedendo, & aliqua negando. Concedendo peccatum esse, hominem se ipsum infamare sine causa, & aliquando condonare infamiam, negando tamen ex hoc sequi no valere eius condonationem, cum etiam peccet qui perdit sua bona, vel remittit debitum sine [illegible] p vt scribit Archidiaconus, q eius tamen remissio est valida, si aliud eam non impediat.

482 Concedendo adhuc, aliquando teneri quem petere restitutionem suæ famæ, vt superius r dictum est, negando tamen ex hoc sequi non valere remissionem restitutionis illius, etiam si [illegible] quis teneatur petere delictum necessarium, ad [illegible] [illegible], [illegible] familiæ, s vt Archidiaconus notauit t non tamen id tollit valere illius remissio. Concedendo item infamatorem non excusari à peccato ob consensum infamati, quando eum infamat de [illegible] crimine, cum [illegible] mendicatur, quod nunquam licet [illegible] [illegible] quando de vero crimine, aliquando & quo[illegible] [illegible] licet [illegible] infamare, vt recte probat Adrianus: negando tamen eius consensum non auferre obligationem restituendi. Quemadmodum enim peccat qui consentit vt ei vnum vulnus infligatur, x ille tamen qui eum vulnerauit, non tenetur eum compensare de damno, vt aliter deberet. y

483 Quo tempore visitabam, multis iam abhinc annis Abbatiam S. Isidori Leonis, maxima obseruantia dignissimam multis nominibus, præsertim propter S. Isidori Doctoris sanctissimi corporis præsentiam & vigintiser Regum, & Principum sepulturam tonq; Hispaniæ celeberrimam & notissimam, maximè iis qui sunt in Castella, canonicis regularibus refertissimam.

484 Per Illustrem D. Dominum Bartholomæum de Cueua eius Abbatem bene moderatum virum, qui vrexcelsa prosapia, amore, obseruantia ac deuoto obsequio [illegible] Regis, ita magnanimitate, prompta ingenij viuacitate, dexteritate scribendi, atque prudentia ad gubernandum valde aptus est, & vnus ex primariis totius nobilitatis Castellæ, putabam, quod ex superius z concordaui opinionem, quæ dicebat, non esse per se peccatum mortale hominem se ipsum infamare, cum altera huic opposita, asserendo illam esse veram, cum quis non lædit amplius quam se ipsum notabiliter, istam autem sic, quando [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

485 Dicendo quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cat amplius quam [illegible] posse [illegible] condonari [illegible] [illegible] præiudicat [illegible]. Quemadmodum [illegible] pa[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] quantum [illegible] præiudicio, [illegible] [illegible] [illegible] præiudicat, & condonatio [illegible] perderet [illegible] [illegible] sibi præiudicat: [illegible] [illegible] Ecclesia & [illegible] [illegible] [illegible] præiudicium [illegible], [illegible] clerico, [illegible] glossam. a vbi Panormitanus [illegible] pro quo etiam glossa. b Omne pactum, quod continet [illegible] publicum, ac priuatum quoad priuatum valet, & non quoad publicum, vt habet glossa [illegible] [illegible] pro quo etiam facit cap. cum tempore [illegible] cap. [illegible]. c Nunc tamen [illegible] mihi videtur, quod condonatio [illegible] [illegible] sufficiat [illegible]. Dominum [illegible] principaliter [illegible] [illegible], licet minus principaliter, & tanquam ex repercussione [illegible] [illegible] bonum [illegible], sed [illegible] condonatio [illegible], ad quem principaliter spectat dominium. Quippe si quis tibi comburerat [illegible], [illegible] tu [illegible], quod [illegible] ad prouidend[illegible] [illegible], & eleemosynas erogandas noceret pauperibus, & [illegible], quæ tamen damnum principaliter prouenit tibi, pauperibus vero, & Reipublicæ per consequentiam, [illegible] remissio sufficeret. Velut etiam donatio, alienatio, & [illegible] facta per vxorem, & [illegible] præiudicat vero etiam [illegible], & [illegible] ad quos consequenter pertingunt, f vt habet glossa singularis & [illegible], g vbi post alios Georgius hoc notat. h

486 Fundamenta autem, quæ [illegible] debant dictam concordiam, loquuntur de pacto, quod quæ principaliter spectant ad rem publicam, vel alium, ac ad illum, qui ea fecit, condonare, [illegible] quod [illegible], quæ æque principaliter pertinet ad alium, [illegible] ad infamatum, qualis est iniuria, quæ in Monacho, clericos & alios, quæ non minus principaliter pertinet ad Monasterium, Ecclesiam, [illegible] patrem, quam ad ipsos iuxta cap. parochianos i per glossam, Panormitanum, [illegible] & alios, k & per glossam alia. l Non tamen aliquid concludunt quoad infamiam, quæ ad solum infamatum principaliter spectat, cum modi sunt communiter omnes. Caietanus tamen cum Adriano, m quod qui quempiam [illegible], prius [illegible] exemplo, vel doctrina necessaria ad [illegible] vitam, debet damnum illud reparare, [illegible], vt ipse dicit. Addoque damnum spirituale quod obligat ad restitutionem, secundum omnes, nō posse condonari per partem læsam, vt damnum famæ, secundum eundem.

n Supremus iste Deus, & homo IESVS CHRISTVS D. N. qui pro summa sua bonitate extremam pœnam pertulit pro nobis in huiusmodi tempore, quo [illegible] hoc sacræ Passionis, in quo supremam [illegible] [illegible] Commentario iam à viginti annis, & quo nunc ipsum recognitum edo, tribuat nobis mediocrem memoriam turpitudinis huius vitij, ac mediocriter coerceat nostras linguas, & aures suo sancto amore, ac timore, vt discernendo nostros defectus taceamus alienos, præter quam, quando, quomodo, & ob quam causam tenemur. Amen.

GLORIA DEO, NOBISQVE EIVS gratia, & indulgentia.

a La. cum gen- tium §. si a- [illegible] ff de pact. e [illegible] qui, cum gl. 23 q. 4. c. Sa- lonitana 63 dist

b [illegible] cap. paro- chianos de sent. excom. c In d. c. Sa- lonitana. d In l. iuris gentium. § si paciscar ff de pact. e De arbitr. f De for. com- pet. Cap. cū con- tingat de iur. iuran. & licet eod. tit. l. 6 g Ca. quanis de pact. li. 6 h Col. 22. i Cum anno- tatis. k De sent. ex- com. l c. si qui. 23 q. 4 & l. [illegible] & si v[illegible] [illegible] familias ff. de iniur. m Quodlib. [illegible] H & in 4 de restit. q. 33 [illegible] 4 de re- stit. q. 31.

COM-

COMMENTARIVS PRIMVS DE REGVLARIBVS.

DE FINE PRINCIPALI, ET PAVPERTATE IPSORVM, in capit. Cui portio. 12 quæst. 1.

AVTHORE MARTINO AB AZPILCVETA DOCTORE NAVARRO

REcognituro mihi anno meæ ætatis nonagesimo, tres Commentarios, quos de paupertate Regularium in tria celebria cap. * quos anno ætatis meæ octuagesimo primo edideram, occurrerunt quædam tollenda, aliqua verò addenda, & nonnulla reformanda, & in ordinem aptiorem redigenda. Quod, vt aptius agerem, decreui titulum de paupertate, quem eis præmiseram, in titulum de Regularibus mutare, & præmittere alium commentarium in cap. Cui portio, * desumptum ex Beato Ambrosio * cuius hæc sunt verba.

* Scilicet non dicatis 12. q. 1. & nullam 12. q. 1. & c. statuimus 10. q. 3.
* 12. quæst. 1.
* Amb. lib. de fuga sæcul. cap. 2.

*CVI portio Deus est, nihil habet curare, nisi Deum: ne alterius impediatur necessitatis munere. Quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atque huic nostro officio decerpitur. Hæc enim [illegible] era est sacerdotis fuga abdicatio domesticorum, & quædam alienatio carissimorum: vt suis se abneget, qui seruire Deo * elegerit.*

* G. sit. habetur in orig.

SVMMARIVM.

1 *Ioanne [illegible] Christiana laudatus.*
1 *A[illegible] D. [illegible] ssarius, & Sacrista laudatus.*
1 *S[illegible] moralium [illegible] quo [illegible] saluiores.*
2 *[illegible] lares, [illegible] vitio [illegible] vocantur.*
2 *[illegible] non omnis [illegible] facit.*
3 *G[illegible] minatio eiusdem [illegible]*
4 *Canonici cur [illegible] seculares.*
5 *Au[illegible] non a proprio [illegible] redit.*
5 *Ro[illegible] hospital [illegible] præter Compostellanum [illegible].*
5 *Mariæ [illegible] matri R[illegible] patrona cur hæc dicatur.*
5 *Ma[illegible] sinceriq; cordis quantula [illegible]*
6 *C[illegible] portio Dei, vel cui portio Deus.*
6 *C[illegible] temporalium.*
7 *[illegible] aliquid bea[illegible] fitio.*
7 *Rel[illegible] lum.*
7 *[illegible] ingrediatur.*
8 *R[illegible] ingre[illegible] familias & an seruus [illegible]*
8 *H[illegible] Mundus, Caro, Dæmon.*
8 *R[illegible] trium hostium.*
8 *R[illegible] scientia.*
9 *[illegible] Chr[illegible] & quotu[illegible] lex.*
9 *C[illegible]*
10 *[illegible] quid [illegible] & quid imperfecta, & [illegible] ad quam tenetur conari religiosus.*
10 *R[illegible] ad perfectionem [illegible] unde [illegible] suam, est in statu peccati mortalis.*
11 *R[illegible] conari [illegible] beatitudinem patriæ, [illegible]*
11 *[illegible] multis.*
11 *[illegible] matri [illegible]*
12 *[illegible] paupertate dicitur minus quam castitatis & obedientia vo[illegible] status.*

V[illegible] cap. luci[illegible] quenti[illegible] ad [illegible] san[illegible] Con[illegible]

A diuidi[illegible] Gallis, idemq; eruditissimus nuper edidit egregium opus, q[illegible] in quo Canonicorum regularium [illegible] antiquitatem, sanctitatem, & totum orbem Christianum olim amplexam amplitudinem, omniaque ad illam pertinentia elegantius, & vberius, quam hactenus alius, quem viderim, tradidit; quorum quatuor regularum [illegible] exponent hoc fragmentum [illegible] ctat, alte quidem & late, conatus [illegible] regul[illegible] paupertatis voluntariæ amore, & odio proprietatis affi[illegible] cere. Sed [illegible] ea tradit more Theologorum [illegible] nam po[illegible] genere, quam in specie, quod [illegible] fecerant [illegible] Sancto Victore, & [illegible] B b[illegible] Ger[illegible], & aliquot alij, & [illegible] etiam Iordanus a Saxonia, que[illegible] tradidit nobis Reuerendissimus in Christo pater Augustinus Romanus, tunc pr[illegible] Ordinis Eremitarum Sancti Augustini, id[illegible] ac [illegible] meritò ad [illegible] eius confessionem a Sanct[illegible] Domino nostro Gregorio XIII. all[illegible], nunc autem etiam Ecclesiæ Sanctæ Romanæ Sacristæ officio ab eodem meritissimè [illegible]. Sed qu[illegible] omnes [illegible] tradiderunt [illegible] more C[illegible] rum contalentium conamur sic generatim affectus speciatim admonere, quas [illegible] amplecti, quasque vitare oporteat, [illegible] per[illegible] C [illegible] fuerit, quo [illegible] prologo [illegible] secundæ post [illegible] tradit, [illegible] morales vniuersales minus vtiles esse: eo quod [illegible] in particularibus [illegible] ne[illegible] generalia, & ea speci[illegible] quam tantum ea [illegible]

2 Secundum, quod [illegible] mentarius de omn[illegible] R[illegible] rur, [illegible] R[illegible] Vir[illegible] D [illegible] solus, & [illegible] ditio [illegible] Commentarius [illegible] fuit [illegible] tasctitur [illegible] quod[illegible] nicus & Augusti[illegible] non[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible], quod [illegible] sibi [illegible] A [illegible] lan[illegible] [illegible] grauiter mon[illegible] [illegible] Episcopus S[illegible] Don D[illegible] Le[illegible] siue Coustitutias P[illegible] Consil[illegible], Re[illegible], [illegible], nunc [illegible] lector [illegible] cendus, & [illegible] ob[illegible] & p[illegible], & [illegible] [illegible], & Apollinem Don[illegible], [illegible] Tral[illegible] [illegible] paucis monstramus.

[illegible] quidem, quod [illegible] cerneret tot, [illegible] antiquissimi vi[illegible] ac [illegible] Græc[illegible] quod B [illegible], quod quisque vel anniculus, ca[illegible].

Denique quod non [illegible] in ea eiusdem verbi congeminatio, [illegible] licet de [illegible] significan[illegible], quæ frequenter [illegible] [illegible] superuacaneè, sed priore dictione lingua ignotæ [illegible] opera [illegible] vt in illo Christi. d *Abba pater omnia [illegible] sunt tibi.* & in illo Apostoli. e *Clamamus Abba pater.* & in illo eiusdem. f *Clamantem abba pater.* In quibus [illegible], abba, quæ idem, quod pater sonat, adiungitur [illegible] dictio latina pater.

3 Tertio, quod non omnis eiusdem verbi geminatio, si[illegible], est battologia, sed [illegible] superflua, quæ ni- C hil operatur, non enim battologus, sed grauissimus affe[illegible] putatur Dauid in illo. g *Deus Deus meus respice in me.* & illo. h *Deus Deus meus ad te de luce vigilo.* nec Christus in cruce [illegible] *Eli lamma sabachthani.* nec Poëta. k *Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit.* Et in proposito nomenclatura [illegible] geminata mouere potest nominatum [illegible] expendendum suam regulæ suæ seruandæ obligationem, dum audit se bis appellari regularem: nam & apud [illegible] eiusdem clausulæ, vel dictionis geminatio plurimum operatur [illegible] nim fidei commissum. l Addit [illegible], *certa scientia, [illegible]*, & alia, quæ [illegible] latius [illegible] ab eo.

Quarto, quòd non sumpserunt sibi, vt ille innuit, Canonici Regulares illud nomen, sed Concilia œcumenica, & Pontifices Maximi [illegible] appellarunt. n Nec [illegible] quod [illegible] verbum, *Canonicus* genus est continens duas [illegible] clericorum. Alterum eorum, qui non solùm [illegible] ex communi Ecclesiæ patrimonio, sed etiam habent, vel possunt habere patrimonia [illegible] separata: de qui- D bus agit ca. quoniam. o Alterum eorum qui viuunt simul ex communi Ecclesiæ patrimonio, sed non habent, nec habere possunt patrimonia separata. Et ideo [illegible] appellantur simplici nomine *Canonici*, qui si [illegible] Regulares, & [illegible] *Canonici Regulares* [illegible] tione vitæ canonicali adstricti. Ex quo infertur, quod *Canonicus Regularis* propriè appellatur [illegible], vt homo, [illegible] quia [illegible] propriè continetur [illegible] [illegible], vt eleganter dicit Baldus [illegible] re[illegible] defendens [illegible], putata ibi [illegible] Cardinalis & à Lanfranco & Felino, quatenus habet, Canonicum Regularem [illegible] propriè canonicum, cui est alia similis & prorsus [illegible] expressus. r

Tertium, quod causa, cur prætermissis [illegible] illis, quos in Opusculis meis promitto Commentariis hos, quos nunquam ante conceperam, concinnauerim, * [illegible] demque currente tota pro vrceolis exierint, vt ille ait, cantaui [illegible] quòd à quamplurimis religiosis, præsertim Canonicis nostri ordinis Regularibus iam dudum, & nuper [illegible], & [illegible] cogebar scripto facere interpreta[illegible] nem ampla[illegible] celebris, cap. non dicatis quod ab hinc [illegible] quinque [illegible] annos interpretatus fueram ver[illegible], sed [illegible] celeberrimo Roncesualli monasterio, & hospitali [illegible], quæ sunt in Hispaniis [illegible] Compostellanum [illegible] antiquissimo, sito in eiusdem ver[illegible] Pyrenæi, qua Celtas ab Iberis [illegible], Celtiberiam [illegible] Quod etiam [illegible] causa, cur ego cum [illegible] vix fuerim ausus [illegible] mortalibus nuncu[illegible], hos tamen Commentarios [illegible] fuerim dedicare

A [illegible] & non qu[illegible] [illegible] regina, virgo [illegible] Maria.

Totus cui [illegible]
Quam trepidans [illegible]
[illegible] prece [illegible] unt.

quæ vera es [illegible], quęque [illegible] tuam Ro[illegible], licet inter iuga desertaque montium, rupes quę [illegible] [illegible], & niue canas, frigoreq; rigentes, nunquam non dignaris c[illegible], [illegible] non [illegible] [illegible].

Quæque etsi a nostro [illegible] orbe
D[illegible] quantum [illegible],
Non tamen humanos [illegible]
Nil [illegible]
Suscipis, ac [illegible] ora nostra,
Summo & [illegible] sincere [illegible]

Hanc igitur [illegible] oblationem intercessione tua tuo F[illegible] Deo Opt. Max. [illegible] [illegible] accipias supplicissimo, & [illegible] ea [illegible] & [illegible], quæ nostra summa beatitudo [illegible] Patris æterni, & Spiritus [illegible] ma indiuiduæq; Trinitati. Amen. Quibus præmonitis

6 Nota [illegible] principio [illegible] de capitibus huius quæstionis, allegatis a Magistro nostro Gratiano, quæ [illegible] proposito [illegible] suam, quam [illegible] po- C nit in principio suæ quæstionis [illegible] clericos, *non proprium [illegible] debere*, probat enim neminem, cuius est portio Deus, nihil aliud quam Deum curare debere. At omnis clericus est persona, cuius portio est Deus, vt probat cap. clero [illegible] Ergo nullus clericus potest possidere aliquid aliud à Deo.

Nec obstat, quòd etiam dicitur clericus, qui habet pro [illegible] Deum, vt in capite sequenti, quia tam is qui [illegible] [illegible] Dei, quam [illegible] Deus videtur debere esse contentus cum Deus sit omnipotens, & infinitus, [illegible] probat hoc caput paulo in- D ferius [illegible]. *Hoc est vera sacerdotum [illegible] & quædam alia [illegible] timorem.* Et ibi. *[illegible] seruire Deo electi erunt* [illegible] S. Hieronymi [illegible] scilicet, *duo esse genera Christianorum. Alterum [illegible] Deo deuotum, cui nulla debet esse cura temporalium, quos [illegible] rasio capitum eorum [illegible]. Alterum laicorum, [illegible] temporalium.* Et hanc sententiam tenuit Magister Gratianus. d Sed contrarium [illegible] in [illegible] e Pro quo [illegible] in cap. [illegible] Concilij Agathensis * & in [illegible] Papæ, * & in ca. [illegible] quod est canon Apo- E stolorum * quæ omnia [illegible] clericos, etiam [illegible] ordinibus [illegible], etiam presbyteros [illegible] & Episcopos posse habere propria, & possidere bona proprio [illegible], sicut possunt laici.

Nec obstat hoc caput & alia pro nobili nostro citata [illegible] multis aliis, quæ in hac quæstione Gratianus congerit, quoniam intelligenda sunt de clericis regularibus, [illegible] religiosis, qui expressè, vel tacitè renunciauerunt omnibus bonis temporalibus, vel de clericis sæcularibus voto paupertatis simplici adstrictis, vt dicetur infra. f Per solum enim clericatum, nec ordinem sacrum, nec episcopatum, nec Papatum perditur capacitas quærendi, & retinendi dominium, & possessionem bonorum temporalium, neque [illegible] disponendi de illis per contractus, cum [illegible], neque per vltimas voluntates cum [illegible] F vel moriuntur, vt quidam [illegible] timentes, vbi non est timor audiui [illegible] & ideo cognatos, & legitimos hæredes, [illegible] pauperes à bonis [illegible], quod caput hoc male intellectum significat faciendum. Quin & aliquot religiosi, [illegible] & clericos [illegible] se, vt [illegible] faciendas [illegible], & alia officia diuina quod iuste quidem potuerunt [illegible] rationes ad [illegible], quia [illegible] melius [illegible] Deo placidius quam [illegible] cognatis, etiam egenis: non autem [illegible] [illegible] fugis, quam caritatem [illegible] putantes non licere ipsis [illegible] vel donare illa, quibus vellent contra ca. episcopo [illegible] & [illegible] supe[illegible] citata.

7 Secun-

a [illegible] *Marc. 14.* *Rom. 8.* *Galat. 4.* g *Psalm. 21.* h *Psalm. 62.* *Matth. 27.* k *Eglog. 2.* l *Leg. [illegible]* [illegible]

B[illegible] Mantua 1. Partheo. a *21. distinct.* b *Cap. 1 de [illegible]* c *Hieron. ad [illegible]* d *In c. præc[illegible]* e *Supra. ad. [illegible]* * *Concil. A[illegible] c. 48* * *Mart. Bra[illegible] cap. 15* * *Can. Apost. c. 40* f *Num. 19.* g *Arg. c. fin. [illegible]* h *Huius cau[illegible] & quæst.*

7 Secund[illegible] notaex eodem capite [illegible] gulares, & religiosi expresse, vel tacite [illegible] Deum, & quæ Dei sunt curare debent [illegible] phon declaration[illegible] sequuntur.

Primum, quod [illegible] religiosi [illegible] nes, & ideo [illegible] multi enim [illegible] quidã. [illegible] debet [illegible] citatis, [illegible] per [illegible] Aristoteles [illegible] Deo [illegible] hæc admonitio [illegible] alia [illegible] impedimenta [illegible] in quibus pare[illegible] dolores [illegible] vite [illegible] libertatem, oppidum, vel [illegible] vt fiat abbas, [illegible] tate, [illegible] S. enim Thomas [illegible] Caietanus in [illegible] datæ [illegible] Gentilis [illegible] Ordinis Prædicatorum [illegible] b [illegible] potius in Deo & inte[illegible] vt non rema[illegible] non ad gloriam, nō ad carcere, & [illegible] quia in hac renun[illegible] de qua Christus lo[illegible] renunciatione, hinc [illegible] Sicut [illegible] quoniam aufert perturbationes & molestiam [illegible] vt D. Gregorius * [illegible] S. Thom. [illegible] & molestum, & est palato nō sano [illegible] est lucrus.

Secundum, quod [illegible] quod [illegible] qui [illegible] & nihil non [illegible] vt [illegible] à regibus, & principibus [illegible] est à [illegible] Apost[illegible] [illegible] vel ipse con[illegible] volu[illegible] nul[illegible] la renunciatio [illegible]

Tertium [illegible] hanc [illegible] Quia [illegible] quia [illegible] tacite, vel expresse [illegible] S. Thom. [illegible] Cajetanus [illegible] Domi[illegible] nus [illegible] Antonius [illegible] vota, vel professionem [illegible]

Quartum [illegible]

non, [illegible] tans, [illegible] a [illegible] filius familias [illegible] quatenus [illegible] habens [illegible] necessaria [illegible] S. Thom. quæ [illegible] Antoninus & Conradus [illegible] S. Thom. [illegible] quatenus habet [illegible] Dei [illegible] publicæ, & de Rectore Ecclesiæ [illegible] sententia episcopali [illegible] religionem transire, [illegible]

Tertio facit cap. licet, quod [illegible] professionem [illegible] post [illegible] etiam non obtenta licentia [illegible]

Quarto, quod vtroque iure cedens bonis [illegible] Contrarium [illegible] Maior [illegible] commissum [illegible] parte habes, cum qui [illegible] duceret aliquam in vxorem, prius debere eam ducere, quam [illegible] religioni, etiam si ad id lege priuata duce[illegible] & postea [illegible] dimittere [illegible] debere. Ergo & c.

Secundo, quod S. Thom. [illegible] ibi commendat, in hoc Caietanus determinat [illegible] certa soluenda esse [illegible]

Tertio facit, quod secundum eundem S. Thom. obligatus ad [illegible] prius debet illa reddere, quam intrare, quod probat c. 1. m & tam [illegible] quàm Antoninus & [illegible] pro certo habent in obligatis ad [illegible] imo & est casus expressus in l. [illegible] p & glossa [illegible] q

Quarto, quod debitor lege naturali, & [illegible] soluere debitum iuxta primum præceptum Decalogi [illegible] omnibus, si quæ nō solum [illegible] ceptio [illegible] retentio, à qua obligatio[illegible] soluere ingressus religionis [illegible] à quo nō ab[illegible] probat prædictum cap. commissum.

Quinto facit, quod absurdum videtur, vt qui doctor, mercator, [illegible] vel alia arte, industria, vel mu[illegible] vno vel altero anno potest lucrifacere [illegible] tum, vel decem, quæ mutuo accepit, ingrediatur religionem, & [illegible] creditorem valde fortassis egentem.

Sexto, quod non omnis cessio bonorū excusat ce[illegible] tem à soluendo, non enim excusat illa, quæ [illegible] probat lex [illegible] secundum primum iure [illegible] sæ, & [illegible] post alios à se citatos tradit [illegible] Imo sola illa cessio, quam quis facit, ob inopiam [illegible] & ob veram impotentiam non [illegible] Dominicus Sotus [illegible] qui possit arte, [illegible] industria, vel alijs [illegible] honeste [illegible] debere, & ne [illegible] alius laboret, & ferat molestias, cedit bonis, nec [illegible] propter veram inopiam, & impotentiam soluen[illegible] creditores [illegible] cum ad statim soluendum per [illegible] in carcerem, ergo cessio [illegible] creditoribus [illegible]

Septimo facit, quod non obstante in contra[illegible] S. [illegible] non [illegible] ad [illegible] & [illegible] potest [illegible] sed [illegible] ne bonorum [illegible]

ind

[illegible] inquietus [illegible].

Ad secundum concedo legem Dei [illegible] publicæ humanæ, modo [illegible] necesse lex Dei, vel inspiratio [illegible] non est [illegible] inspiratio ad intrandum religionem, vel [illegible] ad [illegible], vt probat [illegible] quod in [illegible] [illegible] iustus est credendus illi, quod [illegible] [illegible] aliquando tempore [illegible] fraud. [illegible] probatum est [illegible] angelum [illegible] transfigurantibus, quod [illegible] non [illegible] Paulus.c

Ad [illegible] respondetur idem quod ad secundum.

Ad quartum respondetur [illegible]. [illegible] quod [illegible] possit [illegible] ingressum [illegible] in ingrediendo religionem [illegible] monasterium [illegible] pro [illegible] salute, & [illegible] consuluit. Quod videtur procedere etiam in eo, qui vovit [illegible] votum [illegible] nec potest esse [illegible] Anaute [illegible], & professionem [illegible] religionis [illegible].g

Quintum principale sit, quod [illegible] Thomas ex [illegible] bona pars prædictæ [illegible] bona ad intrandum [illegible] in [illegible] eligendo [illegible], & [illegible] tribus hostem [illegible] Dæmone, [illegible], de quibus est illud[h] *Omne quod est in mundo, est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Et illud [illegible] Mantuani.

Ambitio [illegible] honos, & opes, & fœda voluptas,

Hæc tria pro trino numine mundus habet.

Emittendo votum castitatis, contra primum: votum paupertatis, contra secundum: & votum obedientiæ, contra tertium.

Sextum, quod hæc sunt tria vota essentialia, sine substantialia religionis [illegible] accepta, eo quod sine illis [illegible] & illa legitime facta sufficiunt iuxta S. Thomam[i] [illegible], Panormitanum, & Cordubam, [illegible] De quorum voto [illegible] paupertatis & obedientiæ habetur in cap. non dicatis[m] & de voti paupertatis, & castitatis[n] & de obedientia in dicto cap. non dicatis[o] qua parte habent [illegible] nolle, neque velle, eo quod voluntas eius a superiore pendeat arbitrio, quod [illegible] ex hoc probatur cap. non dicatis, habente eam non solum facultatibus, sed etiam voluntati renunciasse.

Septimum ex his sequi, quod quisquis vouit tria substantialia vota religionis legitimæ, est vere, & dicitur proprie religiosus, vel religiosa sine regularis, quod idem sonat, per notata[p] ob id cum frequentius [illegible] verbo religiosus [illegible] breuius, & vtrumque [illegible] comprehenditur [illegible] regularis [illegible] proprie [illegible] regularis [illegible], per definitionem regularis, & religiosi [illegible] per Panormitanum & alios:[q] non tamen propria [illegible] monachi, non [illegible] canonici, regula [illegible] comment. cap. nullam, [illegible] item cum [illegible].

9 O[illegible] quod [illegible] etiam noster Thomas [illegible] [illegible] religiosus [illegible] Episcopo [illegible].

[illegible] Christianæ consistit essentialiter [illegible] in caritate, [illegible] vt docet Thomas

[illegible] Apostolus [illegible] Paulus. *Super omnia caritatem habete quæ est vinculum perfectionis*, quia [illegible] omnes [illegible] quodammodo ligat in vnitatem perfectam. Tum quia vnumquodque dicitur perfectum in quantum attingit proprium finem, qui est vltima rei perfectio. Caritas autem est quæ vnit nos Deo, qui est vltimus finis [illegible]. *Nam qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.*d

Non [illegible], quod perfectio hæc, & vitæ simpliciter & essentialis Christianæ caritatis est triplex. Prima, qua totum cor hominis actualiter semper fertur in Deum, & hæc perfectio est [illegible] patriæ, quæ non est possibilis in hac vita, imo impossibile est propter humanæ vitæ [illegible] semper actu cogitare de Deo, [illegible] que [illegible] alijs. Secunda, qua quis [illegible] in Deum [illegible] necessitas [illegible] vitæ [illegible] possibilis in via [illegible] Caritatem. Tertia, qua quis habitualiter totum cor suum ponit in Deum, [illegible], quod [illegible] & velit, quod diuinæ dilectioni sit contrarium [illegible] perfectio est communis omnibus [illegible] nemo [illegible] esse [illegible] & [illegible] quibus est, [illegible] S. Thomas.e

10 Declaratur quod etiam bona pars [illegible] in [illegible] Episcopo, & [illegible] non solum perfectionem [illegible] & [illegible] vitæ, & huius [illegible] Platonem [illegible] Max. [illegible] perfecta [illegible] *[illegible] in caritate [illegible]* quæ in hac vita mortali non [illegible] in ea nulla cognitio eius est [illegible]. *Nam [illegible] Deum [illegible] corpore [illegible]* vel [illegible] per raptum, vt [illegible] Thomas ibi declarat. & quia [illegible] non, & [illegible] vita: quia [illegible] *Dei intellectiua non intuitiua* [illegible] partes etiam ibi declarata. Hæc [illegible] vitæ, & huius vitæ triplex, vt [illegible] Prima, infima, qua sola [illegible] naturali Deo [illegible] Secunda [illegible] qua [illegible] Tertia maxima, qua [illegible] fide, & [illegible] gratia gratum faciente [illegible]. Hæc tertia non [illegible] peccatum mortale, [illegible] cap. & n S. Thom. [illegible] Apostolus & S. Thomas [illegible] Vt ergo intrans religionem [illegible] sponsus, debet habere desiderium non solum beatitudinis perfectæ in alia vita, quæ est secundum [illegible] perfectam primo modo supra dicto, ad quam omnes [illegible] anhelare debemus, sed [illegible] perfectæ huius vitæ, non tantum secundum [illegible] perfectam secundo modo perfectionis supra [illegible] communis est omnibus [illegible] habitualiter [illegible] in Deum, vt nil velit, quod sit contra [illegible] secundum [illegible] perfectam [illegible] modo, quo [illegible] semper nisi quando [illegible] vitæ [illegible] eius enim semper [illegible] de Deo [illegible], adeo [illegible] quod S. Thomas [illegible] dicta [illegible] quod religiosus [illegible] perfectionem [illegible] est in [illegible] illo, quod [illegible] non [illegible] caritatis perfectæ [illegible] & octauo

A tamen [illegible] manifestaret. Tantummodo cum [illegible] probaret crimen, de quo [illegible] taceat vel peteret [illegible] de suo errato, & [illegible] non communicaret quod ille præcipere potuit, eo quod non debet quis communicare in peccato, *a* & Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum, *b* [illegible] quod si communicaret, esset excommunicatus quod mandat [illegible] eum, non valere restituere famam illius, quem [illegible] publice [illegible] præcipere, vt restitueret damnum, quod fecit, alias non communicaret, quousque dictam restitutionem fecerit. Neq; quid [illegible] fecit, quam hodie agunt episcopi, qui præbent literas excommunicationis contra eos, qui [illegible] furati sunt, si id non restituerint, quæ in cap. *Si sacerdos* & in prædicto cap. *quidam*, recte fundantur [illegible] etiam [illegible] fecit, quantum illi faciunt. Illi enim [illegible] excommunicant eos [illegible] furantur, nisi restituerint ipse tantum [illegible] communione Sacramenti; si se non retractaret [illegible] si communicaret, non tacta dicta [illegible] esset excommunicatus. Quare vt illos, qui [illegible] furati fuere non obligant Episcopi, vt se detegant [illegible] restituendum damnum, [illegible] S. Gregorius non obligauit illum vt se patefaceret, sed vt restitueret damnum, ad cuius [illegible] non opus erat publicè palinodiã recantare, & [illegible] ordinariam restituere famam, de qua supra *d* Si tamen ille infamato [illegible] esset infamato [illegible] de qua supra, *e* nempe per modum [illegible] ob [illegible] vel alio modo, vt [illegible] furatus [illegible] prout solent [illegible] communicare abs [illegible] non incurrere excommunicationem. Et consequenter nemo probabit [illegible] S. Gregorij esse contra nostram conclusionem.

410 Ad quartum dico illud dictum Innocentij communiter male intellectum [illegible] ex hoc errare [illegible] quos pro sua auctoritate hucusque secutus sum, quod non [illegible]. Tum, quia eius dictum generale limitandum est, iuxta doctrinam S. Thomæ & aliorum [illegible] argumento huius nostri fundamenti adducto, ob eorum auctoritatem, & rationes, nempe quod ei non sit locus nisi in secreto pernicioso, & in peccato commisso & deliberato vt committeretur. Tum quia etiam si verba Innocentij sint generalia, & apta ad comprehendendum quoduis secretum: [illegible] tamen, & textura illorum demonstrant [illegible] intelligenda de damnoso, [illegible] tractat de delicto consummato, vt [illegible] & contestato suo confessario sine pœnitudine. [illegible] vnam differentiam inter confessum in sacramentali confessione, & eum [illegible] confessione quæ non [illegible] confessum, videlicet, quod confessum sacramentaliter non possit, neque debeat reuelare aliqui [illegible] aliter vero sic, tantum quantum sufficit ad id [illegible] quam [illegible] non obstet. Neq; [illegible] qui male intellectum fuisse Innocentium, in eo quod spectat ad confessionem non sacramentalem, quoniam fuit etiam pessime intellectum in eo, quod spectat ad sacramentalem confessionem, licet esset magis clarum, vt cum communi opinione Theologorum, contra communem nostrorum aliorum loco [illegible] perspicuè demonstraui, & ante me ibidem [illegible] Collectarius affirmauerat.

Ad quintum dico Decisionem illam Tholosanam, & citatam in ea non loqui de secreto commisso, de quo nostra conclusio, sed de eo, quod secreto factum est, & iuratum non reuelare, quod est quid diuersum.

Ad sextum dico, quod [illegible] *h* per nos dictum, intelligitur eo modo, quo declarauimus dictum Innocentij, *i* & dictum aliud alibi, *k* de eo, quod videtur fieri secreto, & nõ de eo, quod nobis in secreto commissum est expressè, vel tacite, de quo hic loquimur.

Ad 7. 8. & 9. dico ea loqui de secreto, quod reticere esset perniciosum, quandoquidem etiam tacere illud [illegible] occultum, & [illegible] de quo loquitur [illegible] & de quo magis dubitari poterit, [illegible] erat alteri, si non reuelaretur.

Ad decimum dico loqui etiam de [illegible] statuto fieri, [illegible]

A non [illegible] perpetuo, adeo quod [illegible] Caietanus, qui [illegible] hæreticum, [illegible] secreto emendaret non [illegible]. Qui [illegible] aliquam spargit & [illegible] se certo emendare, non debet denunciari, neque diffamari iuxta S. Thomam, *a* [illegible] doctrina *b* bene colligi possunt signa indicantia quando [illegible] debeat aliquem [illegible] vel se emendasse [illegible] esse de delicto, & quando non, secundum quæ non facile debet credi aliquem iam emendatum esse de hæresi, quando iam in ea obfirmatus est.

411 Multa corollaria valde [illegible] possunt inferri ab eo ex supradictis qui fuerit in eo versatus, videlicet,

B quod [illegible] nos inuenimus, nos obligatos ad [illegible] lendum, quod in secreto nobis communicatur, quam id quod vidimus secreto fieri. Item [illegible], quod [illegible] de peccato aliquo secrete commisso nobis videntibus esse dicendum de communicatione secreti, quando ipsa communicatio est peccatum, vt si quis ad persuadendum tibi [illegible] hæresim, eam tibi communicaret. Item [illegible] fore nos obligatos ad patefacienda delicta commissa, nobis secreto cõmunicata, quam debita contracta nobis declarata, quoniam rarius accidit vt sit damnosum illa tacere quam ista. Item quod [illegible] reuelare secretum delicti commissi, si nobis constet de vera pœnitentia, cum nõ

C tractatur nisi de eius punitione, saltem si ipsum non puniendo non [illegible] apertũ damnum reipublicæ. Item quod aliquando non debemus patefacere delictum, in quantum est delictum, sed benè in quantum est ex eo natum debitum, & obligatio restituendi damnum, & impensas. Item me non malè respondisse his diebus duobus, quibus [illegible] fuerat secreto extractio cuiusdam [illegible] noctis de carcere, a petere ab ipsis ad id auxilium, quod debebant [illegible] retraherent a malo illo proposito, & si omnino ipsum [illegible] ab eo, non debebant aliquid reuelare, si enim ab eo non [illegible]

D tenerentur eum reuelare, quoniam si delictum erat paratum vt committeretur. Non tamen debebant dicere custodi carceris. Talis hoc facere intendit, quoniam non erat omnino necessarium, sed [illegible] monere, vt illa nocte bene custodiret carcerem. Item quod ipsimet qui [illegible] fuga hominum in carcere detẽtiam facta postea notifica per eum fuerat qui ad ipsum iuerat debebat ipsum admonere, vt de eo pœniteret, & apud [illegible] satisfacere damna [illegible] custodi carceris, alijs [illegible] inde secuturi essent, & illis daret [illegible] obligaret se ipsum, suaque bona cum iuramento ad hanc restitutionem. Quod si faceret, non deberent se detegere ob literas excommunicationis, quæ publicarentur, & aliter sic, non propter

E delictum quod iam commissum fuerat, sed propter damnum, quod did tacendo custodi [illegible] vel alijs superueniebat.

412 Sequuntur, & alia sexcenta, ac inter illa valde cordatum fuisse Philippidem qui Lysimacho Regi petẽti ab eo quid vellet de suis bonis, respondit, Se velle quod ipse vellet, dummodo non esset commissio secreti, atq; perquam sapientem Aristotelem, qui interrogatus, quid esset difficilius in hac vita, respondit: Bene tacere, quod nunquam esset aperiendum ac satis expertum Socratem, qui dixit facilius esse stultis, ac malis retinere in ore flammã ignis ardentis, quàm secretum. Quæ duo dicta quamuis simpliciter accepta non sint omnino vera, sunt tamen aliquo respectu, saltem hyperbolico.

F Quare, amore Dei, Christiane lector, extirpem°, curiosum desiderium sciendi secreta, & caueamus præbere occasionem vt alij frangant secretũ ad aliquid nobis reuelandũ: caueamus acceptare custodienda secreta, quę detecta possunt alijs esse perniciosa, præsertim cum iuramento illa nunquam reuelandi, vel promittendo illorum obseruationem, vt [illegible] in confessione. Illi autem, qui ea nobis reuelare voluerit, cũ tali onere agamus gratias pro confidentia, bonaque voluntate, eumq; oremus, vt postquam vult [illegible] ei secretum seruate, ipse prius id seruet, [illegible] nobis onus, quod ipse [illegible] sufferre. Quod si nostrum ministerium, vel alienum seu necessitas

Consi-

a Cap. quotiens de [illegible] *d. 2*
b Ca. pecca. de reg. iur. lib. 6
c De offi. ordi.
d In coroll. 70
e In coroll. 7 a
f In c. omnis de pœn. nu. 7.
g In c. Sacerdos n. 117. & seq. de pœn. n. 6.
h In coroll. 38. n. 223.
i In d. c. omnis n. 7.
k In coroll. 64. n. 700. & seq.
a 2. 2. q. 33. art. 7.
b In 4. d. 19. & q. 3.

[illegible] hoc [illegible] nomi vel [illegible] [illegible] [illegible] Dicere no bis fur dicere perse. Nec [illegible] ei [illegible] faciat, neq; vt nos lædat, [illegible] & [illegible] nobis [illegible] R [illegible] suam [illegible] passionem nobis [illegible] id itam [illegible] faciendi & [illegible] quod [illegible] nunc [illegible] Amen.

412 Vnde [illegible] materia [illegible] quod [illegible] fundata [illegible] pre [illegible] pellid [illegible] A [illegible] & ex duobus [illegible] supra [illegible] Philippo probo [illegible] tius, [illegible] ne possint [illegible] res, & [illegible] alij, [illegible] patrui alioruumq; ascendentium. Statutum [illegible] est vt non cogantur neq; ad [illegible] vt [illegible] testes [illegible] contra illos, c eo [illegible] sint nothi, & existant extra potestatem patrum, vt colligitur ex glossa & commentatoribus illius [illegible] d Quod tamen [illegible] non habet [illegible] commune [illegible] spiritualibus, vt [illegible] quos Felinus citat, e id affirmat quidam Albericus f quamuis Franciscus Curtius g cum quibusdam alijs contrarium teneat, id fundando in iniustitia, & adhuc [illegible] fundamentis æqualitatis, vel maioritatis cognationis spiritualis, & carnalis male intellectæ, quam h melius declarauimus.

413 De eodem quoq; numero est vxor respectu mariti. Neq; enim potest compelli, vt sit testis contra ipsum, vt decretum fuit Tholosæ, i [illegible] Collectarij, k quod ipsum tenent ibi Panormitanus, & Felinus, atq; Cynus & Ioannes Iabolenus. l Ob eandem etiam rationem maritus erit in eodem numero, tenendo quod [illegible] Panormitanus, m maritum, nisi velit, non posse cogi ad testificandum contra suam vxorem, quamuis Tholosæ contrarium circa hoc conclusum fuerit. Commentator tamen illarum Decisionum [illegible] cum eo, quod [illegible] Panormitanus [illegible] ratione meo iudicio attento quod sacra scriptura eos reputat pro eadem carne, n & ambos quodam modo pro vna persona [illegible] pro reuerentia, quam vxor debet [illegible] quam pro subiectione, in qua ei existit, maior ratio [illegible] non [illegible] contrario [illegible] quas rationes [illegible] Concordari hæ duæ opiniones, videlicet, quod [illegible] potest esse testis contra vxorem, etiam si ipsa nolit, vxor verò nequaquam contra maritum, nisi [illegible].

414 In eodem numero [illegible] socerum, [illegible] vitricum, [illegible] fratres, sororem, [illegible] & E cæteros [illegible] alios, qui sunt intra quartum gradum, [illegible] computum [illegible] vt sunt patruus, & patruus [illegible] ex fratre, vel sorore. o [illegible] p in eode [illegible] libertum manumissum [illegible] qui eum [illegible] ex vxore [illegible] Contra verò Patronum respectu sui liberti [illegible] manumisit. Nullus enim [illegible] potest [illegible] ad [illegible] contra alterum, secundum [illegible] legem vbi supra, nec in causis criminalibus: neq; in ciuilibus, quicquid Angel. dicat, vt declarat glossa, q quam [illegible] probat communiter receptu. Quamuis si velint possunt [illegible] contra F illos, vt significat Iurisconsultus, dicendo, Ne cui horum inuito denuncietur, &c. significando, quod possint quidem, [illegible] quod glossa communiter recepta explicauit [illegible] pro liberto, r qui etiam si velit non debet audiri [illegible] patronum [illegible] quod id [illegible] sentiat [illegible] & Salicetum, [illegible] etiam supra dictum [illegible] ascendentibus ac [illegible] filijs, & descendentibus, [illegible] de vxore.

415 Ista tamen [illegible] ad probationem nostram sumimus, [illegible] supradictorum posse cogi [illegible] intelligitur [illegible] Tunc [illegible] etiam vxor [illegible] contra [illegible]

[illegible] Tholosæ [illegible] in [illegible] cogantur [illegible] quia [illegible] defectu [illegible] in bonis [illegible] communiter recepta ab [illegible] Alexandro, [illegible] & [illegible] no, [illegible] & Panormitano, [illegible] glossa, b [illegible] nouissime [illegible].

416 Contra [illegible] tamen [illegible] sunt aliquæ difficultates. Prima, [illegible] ratio est vera, scilicet [illegible] supra [illegible] quicquid [illegible] contenti in [illegible] Sequitur non excipiantur [illegible] quando est penuria testium, & probationis, [illegible] recentior [illegible] de [illegible] Philippus Probus [illegible] quo [illegible] non valet [illegible] fenut, vel [illegible] VIII [illegible] Au- [illegible] per [illegible] differentia [illegible] illos, [illegible] si velint [illegible] descendentes [illegible] respectu [illegible] qui [illegible].

Tertia quod pro [illegible] R. Magister Sotus, n [illegible] in loco [illegible] contra C illos non solum [illegible] velint, sed [illegible] debere, etiam si non [illegible] testes [illegible] etiam in causis criminalibus. Quarta, [illegible] esse [illegible] ipso mandante, & [illegible] probatione [illegible] exigente probatam [illegible] ipsum id [illegible] vt superius dictum est. o A [illegible] ergo teneb[illegible] reuelare [illegible] sui patris [illegible] aliorum suorum cognatorum supradictorum, [illegible] concurrunt, [illegible] debere ipsum [illegible] suum patrem [illegible].

417 Ad primam [illegible] videtur posse responderi, quod vt dicatur esse defectus [illegible] ita non sufficit [illegible] non sint actuales, [illegible] D est necesse non existere, nec solere [illegible] ter haberi in talibus actibus nisi huiusmodi personas priuilegiatas, vel inhabiles, et tenet quædam glossa, quæ secunda est, q Antonius [illegible] & Decius & idem Antonius, r Alexander, s Felinus, t Hippolytus, v [illegible] & alij, quos [illegible] ibi [illegible] profert [illegible] superius, x qui eum [illegible] Hæc [illegible] videtur apta.

418 Tum, quia licet declaratio [illegible] vera ad effectum admittendi inhabiles, non tamen ad effectum cogendi priuilegiatos.

Illi siquidem potuerunt compelli, quoties aderit defectus aliorum [illegible] synod [illegible] E [illegible] existet textus vnde colligitur, quod quando [illegible] ex [illegible] natura [illegible] vt non soleant [illegible] præsumitur esse penuria illorum etiam ad effectum [illegible] inhabiles, a non tamen extat textus, qui dicat, quod solo isto modo debet probari, & præsumi defectus aliorum ad effectum compelli priuilegiatos.

419 Tum quia ad hunc effectum sufficeret patri iurare [illegible] alios non habere [illegible] renunciare [illegible] quo haberet, [illegible] cum nemo in dubio præsumitur malus, b nec [illegible] renunciare [illegible] Et adhuc [illegible] sufficeret, meo iudicio, [illegible] si causa honesta, nec alleguntur aliæ coniecturæ in contrarium per quoddam decretum Bonifacij VIII. d & quod pro illa facit, & alij Doctores docent.

Tum, quia non debet affirmari quid absurdum, nec in [illegible] & de huius [illegible] sequeretur, quod [illegible] de absurdum [illegible] videlicet quod [illegible] non [illegible] ferre [illegible] contra testamentum, [illegible] in eorum præsentia mutua [illegible] ducatos, [illegible] esset tota sua substantia, & ipse haberet vnde [illegible] si eos tibi negaret, vel diceret se non mutuasse, & vellet id deprobe[illegible]. Quod ex contrario [illegible] perspicuè videtur qui considerauerit mutuari pecunias ille [illegible] qui [illegible] solet probari communiter per quosum alios, & [illegible]

a Verb. denunciatio. §. 63. [illegible] 393.
c In l. parentes. C. de testib. 3. [illegible] parentes. 4. q. 3.
d [illegible] l. parentes.
e In c. cum [illegible] 2. de testib.
f In lib. de testib. col. 2. quæ habetur in 1 vol. Tract. [illegible] est [illegible] de Rosate in suo tract. de testib.
g In lib. de testib. comil. 30.
h In c. [illegible] M [illegible] consilit.
i In Decis. 3 [illegible] Tholo.
k In c. in [illegible].
l In l. 2. C. de testib.
m In c. Si quis [illegible] de testib. [illegible] de [illegible]
o Leg. lege Iulia ff. de testib. 4. q. 3. lege Iulia. § at l. leg. Cornel. ff. [illegible]
p [illegible] de testib. [illegible] compulsione [illegible]
q [illegible] leg. Iul. [illegible] q. [illegible]
r [illegible] liberto [illegible] de lib. [illegible]

a Decis. 4 [illegible] Thol.
b Cap. quam [illegible] 14. q. 2. cand. c. quæquam. &c. in nec[illegible] de compe[illegible] 4. l. [illegible] C [illegible] & l. [illegible] 3 [illegible] super plagis. [illegible] de repud.
d In c. [illegible] num a q. 8.
e In c. cum [illegible] de testib. [illegible]
g Inter [illegible] 111. & c. [illegible] n. a. q. 6.
i Vos supra [illegible] de [illegible] lib. 6.
l Inde [illegible]
n In c. 2 col. [illegible] circa [illegible] de consi[illegible]
n De rat. [illegible] memb. 2. q. 1.
o In coroll. 6. n. 329.
p Leg. præses C. de [illegible] & si non [illegible] 23. 7. 1.
q Ca. tertio loco de proba.
r Cons. 24.
s Cons. 83. [illegible]
t In c. a [illegible] de testib. cog.
v In [illegible]
x In 4. Decis. [illegible] Cap. [illegible]
a In coroll. 6. n. 217.
b [illegible] quam 14. q. 2.
c [illegible] d. l. [illegible] de iurem. [illegible] super plagis. C. de repud.
b Ca. [illegible] de [illegible] prosec. [illegible] de [illegible] ff. de proba. super [illegible] de renunc.
d Ca. 2. § fi. de [illegible]
e [illegible] ca. dudum [illegible] de [illegible] quod [illegible] ff. de oper. liber.

frat [illegible] esse [illegible] priuilegium. a Sequeretur quoque, quod si [illegible] coram Deo non admitterentur alios testes, nisi [illegible], quibus [illegible] probari [illegible] commodum [illegible], vel damnum, quod de sua natura quilibet probari potest, non incurreret ipse in excommunicationem, si cum præcipitur sub ea pœna [illegible] uelaret, quod est [illegible] de iure diuino, & humano, b [illegible] nos iubent [illegible] quod [illegible] bilem [illegible] inus [illegible] nobis [illegible]. Quocirca respondeo ad primam difficultatem, [illegible] priuilegiati [illegible] respondere ad [illegible] deficientibus alijs, [illegible] ad [illegible] Quia [illegible] non cogerentur [illegible], dic [illegible], quis [illegible], vel [illegible] tum [illegible] [illegible] de eo, & quod [illegible], quia [illegible] sunt & separat [illegible] c

420 Quinquam [illegible] deponerent priuilegiati [illegible] qui [illegible] de eo testis. Quia [illegible] non [illegible] testem ad probandum principale [illegible] ad [illegible] esse testes de eo, & quod ad hoc [illegible] ratione paria. d

Addo tamen ad hoc responsionem duo propugnacula. Primum omnia supra dicta intelligi quando priuilegiato non [illegible] de damnum spirituale, vel temporale ob testimonium [illegible]. Tum [illegible] non teneretur ad illud, vt etiam non [illegible] alius ve [illegible] superius [illegible] e & [illegible] Corollarij [illegible] tangetur post Bald. [illegible] f Felin [illegible] Socium, & alios g vbi etiam Bald.

421 Secundum [illegible] ad [illegible] ad dicendum quod [illegible] priuilegiatis [illegible] & [illegible] canonum. Tum [illegible] testimonium non [illegible] patrem, [illegible] no [illegible] probat [illegible] A [illegible], h Stephanus Aufrerius. i Tum [illegible] non [illegible] plenam fidem, potest [illegible], & ad [illegible] probationem [illegible], quod de [illegible] milia [illegible] Bartholus [illegible]. k Tum, quia quod [illegible] ad [illegible] in leu [illegible], & priuilegium, l [illegible] quod [illegible], qui pro [illegible] non admittitur ad iuramenta honorabilia, admittitur ad onerosa. m

422 Ad secundam difficultatem dico, quod licet hoc quidem [illegible], magis tamen propendeo ad dicendum quantum ad propositum, non esse differentiam inter dictas personas, saltem quando vna pars ob defectum testium [illegible] cum damno famæ vel substantiæ & altera contra quam deficit, cum præiudicio suæ animæ, & [illegible] emendi [illegible] vel damnum ad quod tenetur. iuxta c. [illegible] vbi gl. [illegible] sentit, & Panorm. cum communiter [illegible]. Tum quia [illegible] magis quis est eius coniunctus, cognatus, vel amicus eo [illegible] eum rogare debet, & admonere vt a peccato se liberet, iuxta illud Euangelij o Si peccauerit [illegible], [illegible].

Tum quia si nollet [illegible], [illegible] ad eum denunciandum, si [illegible] probare posset, quanto magis ad [illegible] simplex testimonium [illegible] quæ [illegible] aliud propositum [illegible] C [illegible], q [illegible] supra relatio r Tum quia Host. [illegible] Archid. [illegible] t Antoninus, r Panorm. x & Imol. y & in [illegible] locis loquendo de [illegible], quos [illegible] excipit, z e quibus [illegible] etiam patres [illegible], [illegible] exceptione dicunt, quod deficientibus alijs, priuilegiati possunt compelli ad testificandum, ac [illegible] magis [illegible] quod inter [illegible] ad effectum [illegible] compellendi non est differentia, quando est defectus testium.

423 Vnam tamen differentiam [illegible] bene declaratam [illegible] inter [illegible] priuilegiato. Aliqui enim priuilegium habent [illegible] hominem, et Episcopi, b & alij [illegible] patiantur [illegible] exercitio spiritualium, vt omnes [illegible], c alij, ne recipiant [illegible], concordia, & substantia, et sunt [illegible] supradicti. d

424 Ac propterea [illegible] videatur quod qui sunt priui- legiati raro in foro exteriori pote [illegible] in pectore [illegible] quod [illegible] concurrere [illegible] vt non [illegible] & [illegible] eo non sequatur graue damnum spirituale, vel temporale, atque [illegible] secundum probare est difficile, [illegible] quod eius intentio est [illegible] fundata, in foro [illegible] quot [illegible] ipsi viderint, se posse [illegible] damno, ad [illegible] ac [illegible] dum quod [illegible] de [illegible] in [illegible] memorialibus. Ad [illegible] & [illegible] in S. [illegible], a dico quod locum habebit [illegible] bus concurrentibus, videlicet [illegible] ctu [illegible] & libertate, vt possint testificari sine graui damno suo. At [illegible] in foro [illegible] liberè probari [illegible] per dicta in c. [illegible] [illegible], [illegible] tur quis testificari super crimine ob solam [illegible] nem [illegible] vel temporalem, quod ad [illegible] tamen [illegible] spectet, per dicta superius. b Adhuc autem & [illegible] raro contingeret, vt [illegible] incurrat aliquod graue damnum ex dicto, & raro eundem terminari potuit ad praxim reduci iuxta eius intentionem, quia [illegible] punitio [illegible], quanquam [illegible] quando litigatur super [illegible] famæ, vel bon [illegible] vnius partis, & damno animæ alterius contra quam est testificandum.

425 Ad quartam difficultatem concedo cum concurrunt circumstantiæ in ipsa allatæ, teneri reum confiteri suum delictum, nego tamen inde sequi quod teneatur testificari de delicto [illegible]. Tum quia licet quilibet magis sit obligatus sibi ipsi quam alij, in multis tamen sibi præiudicare potest, in quibus non potest alij. Potest enim quis vt postea dicetur, communiter consentire in amissionem [illegible] famæ, non tamen in [illegible] proximi. c Tum quia ratio, quæ ipsum excusat a testificando contra suum cognatum, vel proximum, scilicet priuilegium quod ad id a lege habet, cessat in suo delicto, tum etiam ratio priuilegij quæ est auferre discordias, & scandala inter tam coniunctos. [illegible] etiam reus nequit communiter cum [illegible] conscientia [illegible] conflictet debitum ciuile, quod [illegible] cordatum [illegible], & consanguinei [illegible] etiam [illegible] [illegible] præcedentibus, non tenentur [illegible] in defectu aliorum, etiam ex hoc graue damnum non sequatur vt iam declaraui.

426 Ex his omnibus inferri potest decisio illius quæstionis toties per confessarios, & pœnitentes [illegible] superius, d ac in fin. corollar. 66. promissæ, videlicet si [illegible] testificari contra suos parentes super delicto hæresis id mandante iudice competente, ac consequenter si includuntur in literis, & mandatis generalibus in quibus inquisitores sancti officij sub pœna excommunicationis [illegible] præcipiunt reuelari hæreses quas nouimus, & ex vna parte videntur non teneri. Tum, quia filij, etiam si velint, nequeunt esse testes contra suos parentes, nec in litibus ciuilibus, nec in criminalibus, ob reuerentiam, quam illis debent, vt iam dictum est. Tum, quia, nemo tenetur denunciare, vel testificari, cum ex eo sequeretur magnum damnum spirituale, vel temporale, vt asseruit Bald. recept. e & [illegible] ipse, & Felin. f [illegible] superius retigimus, g vel si inde scandalum oritur, vt dixit Syluester. h At patet, quod filio, maximè si vna cum patre degat, graue damnum sequeretur ex illa depositione, & magnum scandalum affectis parentibus, [illegible] bus, & consanguineis, vel [illegible] cum occidendum, vel dehonestandum [illegible] magnæ discordiæ, vt dixit Syluester. Tum, quia in lege diuina, i licet iubeatur patrem, matrem, & [illegible] [illegible] nihil tamen eiusmodi dicitur de filio, quem [illegible] debere pati, [illegible] [illegible] alijs, vt significat gloss. sing. k & explicat [illegible] Th. [illegible] receptus [illegible], quod patri non [illegible] pœnam reuelando seditionem, quam fecit [illegible] Dec. m

427 Pro contraria tamen parte facit primo illud [illegible] librum per S. Hieron. o Si tibi vo[illegible] frater tuus & filius matris tuæ, aut filius tuus, [illegible]

filia

Legible marginal notes (left): a Leg. lege iul. de test. § item ege Iul. 4. q. 3. — Matt. 7. & [illegible] Deut. — c Leg. naturaliter § nihil ff. de usucap. — d Arg. l. illud ff. ad l. Aquil. — c In coroll. 64. n. 212. & 213. — n De maioritate. — o Matth. 18. — p Coroll. 59. — x In c. statuendum 2. q. 6. — Leg. lege Iul. ff. de testib. (right): a Decret. [illegible] — b Coroll. 64. n. 214. — d In Coroll. 64. n. 212. — Deuter. c. 13.

[illegible] quod [illegible] Moses [illegible] in cultu diuino [illegible] S. Hiero [illegible] dixit ipsi [illegible] [illegible] non poterit [illegible] Tum [illegible] Deut. [illegible] non deponat, id tamen [illegible] communi rei [illegible] quod [illegible] habent [illegible] parentes. [illegible] ad occultandum suu crimen [illegible] nec subiectum [illegible] habetur. Quamuis [illegible] communiter esse intentionem [illegible] patris erga filium, sed [illegible] erga patrem, qui magis debit [illegible] S. Thom. recept. *f* Quia tamen communis magis separat ab amore Dei patre, amor quo ipsi filios prosequuntur, quam filios amor, quo suos parentes diligunt, videtur satis concludere eius inductio. Illud [illegible] quod est tundicu. *g* Tum [illegible] vt supertius dictum est, quælibet persona priuilegiata potest compelli ad testificandum in actis, quæ communiter probari per alios nequeunt, vt crimen hæreticos communiter hodie tale est inter Christianos. *h*

428 Tum, quia licet seruus non compellatur communiter [illegible] ad ferendum testimonium contra suum dominum, *i* compellitur tamen in crimine læsæ maiestatis humanæ *k* & a fortiori in crimine diuinæ, cuius læsione multo [illegible] peccatum est, quam [illegible] humanæ dixit magnus [illegible] Innocentius IV. *l* Tum quia etiam frater habet priuilegium non testificandi contra suum fratrem, *m* super hæresi, tamen illi non prodest, secundum l. an. *n* Tum, quia quædam [illegible] Hostiens. Areti. & Iom. de Imola aperte hoc [illegible] Autor autem libri cui titulus est, Malleus [illegible] dicit, *p* quod admittuntur, licet silentio inuoluat illud de coactione. At Pan. *q* pro eo dixit quod antea senat Anton. & postea Syluest. *r* nempe patres esse [illegible] filiorum, & contra filios in causis [illegible] concesso, & in pedimentum [illegible] & illustratio fidei. Vltimo quoniam magis debemus Deo, eiusq; honori, quam nostris parentibus, ac nobis ipsis per allegata superius [illegible] & a fundamento, & per id quod statuit S. Thom. recept. *s* At in crimine hæreseos non excusat [illegible] testificando graue damnum, quod ex eo nobis sequi potest, postquam rem [illegible] pro eo in hoc de acto inuentum per Bonifa. *t* quod an locum habeat nec ne in alijs, supra tractum est, *v* quandoquam modo [illegible] tractabo an idem dicendum sit in crimine læsæ m[illegible] [illegible] non.

429 Per [illegible] sententia mihi videtur verior pars ista, ac tutior quod [illegible] quod legi definierit hanc quæstionem non minus [illegible] quam obscuram, *x* hinc tamen eam, vt procedat, dummodo Inquisitor prouideat [illegible] non proueniat damnum [illegible] pro testimonio ferendo contra suum patrem, eius nomen occultum tenendo, iuxta decretum Bonif. *y* & dummodo non [illegible] qui [illegible], & dummodo pater non [illegible] ipsum suus filius, vel alius admonuerit. Ex quibus [illegible] atque eis adnotatis in supradictis [illegible] responsum ad allegatam contra [illegible] prolixitatis causa, ego particulariter non explico.

Dicendum [illegible] quod respondendum istis literis [illegible] discretio, est [illegible] Reuerend [illegible] quod [illegible] decisio S. Thomæ [illegible] ad [illegible] multum [illegible]

turas [illegible] & honore [illegible] debet [illegible] Quia debet [illegible] famæ [illegible] Quæ dicitur [illegible] S. Thomæ. Non declarant tamen doc[illegible] locum habeat [illegible] sub pœna excommunicationis [illegible] quando præcipit reuelare [illegible] Ita probabilius dictum Soti, *b* & totum id [illegible]

Tum, quia huiusmodi literæ, & mandata intelligenda sunt secundum ea, vt superius n. 3 [illegible] dictum est, tum etiam [illegible] qui iusta causam habent non denunciandi, iuxta collectarum superius relatum, *c* qui videtur in hoc casu tenendus, [illegible] tamen, quod [illegible] præcipit [illegible] testes [illegible] ob punitionem [illegible] vel super interrogatorio [illegible] per partem [illegible] ad recuperanda sua, quod tenemur ad id reuelandum, vel soluendum, & satisfaciendum parti de nostris, vel de suis per superius dicta. *d*

Sexagesimum septimum Corollarium.

S V M M A R I V M.

430 *Confessus de se cur non debeat interrogari de suis complicibus.*
431 *Casus omnes in quibus sine accusatione proceditur, quasi ad vnum reducuntur.*
432 *Confessus de se quando tenetur reuelare suos complices.*
433 *Confessarij qua [illegible] mouebunt reos, vt reuelent complices.*
434 *Iudices quando non peccant interrogando reum de suis complicibus.*
435 *Iudices peccant aliquando petendo a reo de suis complicibus in casu non permisso.*
436 *Iudices peccant cum desiderant bene vel male comparare sibi famam relatorum iustitia.*
437 *Peccant iudices qui interrogant [illegible] vel per tormenta reos de suis complicibus sine legitima [illegible]*
438 *Peccant iudices qui tormentis reos adigunt ad confitendum [illegible] vel si postea negent appellationem.*

430 SExagesimum septimum corollarium, quod confessi suum delictum reuelantes suos complices [illegible] & quomodo iure ipsis permittitur [illegible] nec iudices, qui eos interrogant, [illegible] quid eis consulunt.

Tum, quia hoc non est lædere famam alienam contra [illegible] sed iuxta id quod permittit aliquos possit [illegible] videlicet reuelando latrones *f* [illegible] malæficos, *h* proditores, *i* ac hæreticos. *k* Tum quia [illegible] quod supra dictum est, *l* quod [illegible] nus, *m* scilicet peccare huiusmodi [illegible] prodendo suos complices occultos, [illegible] casus, in quibus ius præcipit contrarium, vel [illegible]

Tertio, quia ratio vera, cur confessus suum delictum [illegible] interrogari de suis complicibus, [illegible] principaliter in casibus a iure permissis, non [illegible] reddit, *o* quam *p* reprehendit Salicetus & [illegible] Hippolytus sequatur, *r* neq; quam affert Sotus neque Salicetus licet melius, meo iudicio, loquatur [illegible] sed ea quæ componuntur ex illa Papæ [illegible] quam Alexander profert *t* nempe Quoniam de [illegible] sunt & [illegible] periculosa est, quod [illegible] magnificæ [illegible] Imperatores Seuerus, & Antoninus, *x* dicentes, aliquando ad se [illegible] inimicos vt participes, aliquando [illegible] tur aliquid de bono, vel [illegible] & [illegible] pulchra conclusione, videlicet, [illegible] nem [illegible] Corrector [illegible] quod [illegible] in quibus ius pro periculo non iubet [illegible] complices [illegible] omnes casus, in quibus

a In 4. d. 19. q. 1. col. 2.
b In d. n. 300.
c In c. omnis de pœnit. [illegible]
d Num. 399.
e In c. 1. 30. [illegible]
f 2. 2. q. 20. art. 9.
g Angelo [illegible] C. [illegible]
h Cap. [illegible] de hæret.
i Leg. 1. §. [illegible]
k Leg. pen. C. ad l. Iul. maiest.
l Ca. vergentis de hæret.
m d. l. Iulia.
n In c. I. [illegible] de præsumpt. col. pen.
o In d. c. lite.
p In 3. par. [illegible] quæst. 4.
q [illegible] negotio de testib.
r Verb. Testis. q. 8.
s 2. 2. q. 26. art. 2. & 3.
t Cap. fin. de hæret. lib. 6.
v Coroll. 64. n. 315.
x [illegible] Ioan. [illegible]
y [illegible] de hæret.
e Leg. 1. c. de [illegible]
f Leg. diuus [illegible]
g Leg. fin. C. de [illegible]
h Leg. [illegible]
i Cap. in [illegible]
k Coroll. 49. n. 67.
l [illegible]
m [illegible]
o [illegible]
p Leg. fin. C. de accus.
q D. rat. [illegible]
r Leg. [illegible]
s Cap. nemini 19. q. 3.
t Cap. [illegible]
v Cap. veniens [illegible]
x Leg. fin. C. de [illegible]

us permittit iudices interrogare de [illegible] bus, & [illegible] iubet eos reuelare. In omnibus [illegible] agitur de delictis, in quibus participantes in crimine, admittuntur pro testibus, vt colligitur ex Sabcero, a [illegible] de delictis, in quibus potest procedi sine accusatore, vt aperte videbit, qui dictos casus bene expenderet, & ad suam memoriam reduceret dictam conclusionem, cum [illegible] fundamento superius [illegible] b

[margin: a Leg. quoniam [illegible] de [illegible] o.]
[margin: b Num. 381]

431 Videlicet, quod omnes casus, in quibus proceditur sine accusatore [illegible] quod ad vnum [illegible] de [illegible] partem [illegible] principaliter ad impediendum mala ventura, & [illegible] materiam, ac occasionem ipsorum & [illegible] ponderi [illegible] tempore, quae appellantur [illegible].

432 Tum quia rei contra se confessi [illegible] non interrogati [illegible] suos complices, [illegible] sunt, vel vltra de casibus [illegible] poenituisse de suis delictis, imo paratos esse ad [illegible] vel committendum [illegible] publice, vel priuato, & quidam [illegible] nouendum eos [illegible] proposito, non sit licet [illegible], & [illegible] conuenire latrones, [illegible] tum [illegible] fortilegi, striges, malefici, aliiq; huiusmodi per supra dicta. c

[margin: c in corol. n. 218.]

433 Tum quia [illegible] confessarij debet tales reos monere, vt reuelent hunc [illegible] complices, vt in particulari [illegible] xit Sotus. d Quod [illegible] peccant [illegible] non reuelando, & [illegible] eos non admonendo, sed absoluendo [illegible] q; emendationem, [illegible] proposito ipsius contra [illegible], & [illegible] propter [illegible] diximus ante dixi, f videlicet confessarios vinculo tum [illegible] debere esse valde eruditos.

[margin: d De rat. teg. mem. b. 3. q. 6. pag. 17.]
[margin: e Ca. poenitu. tia 1. & 2. de poe. d. 3. e. vo mia de reg. iur. vn. lib. 6. e. legatur 24. q. 1. s In cor. d. 31. n. 388.]

434 Tum quia iudices interrogantes eos de suis complicibus [illegible] benites eos [illegible] re [illegible] de [illegible] tantum [illegible] interrogare vel iubere, de quibus secundum [illegible] de [illegible], iuxta [illegible] Caieta. g [illegible] supra. h Nec [illegible] respondendo [illegible] complices habuisse, intelligendo, apud se tales, quod de iure reuelare debeant, non peccant, [illegible] pro talibus non habent, secundum [illegible] supra.

[margin: g In parua summ. lib. 17. responsi 3. [illegible] in corol. & in co. r. 1. 83. n. 391.]

Tum quia idem Caieta. [illegible] supra, sentit iudicem non peccare [illegible] reum de suis complicibus [illegible] non intelligat, vt ei reuelet, [illegible] quos iure tenetur [illegible] are.

435 Quod tamen meo iudicio [illegible] dum est, cum interrogatur [illegible] casibus, quos sui permittit, & quando interrogatus est [illegible] discretionis, ac prudentiae Christianae quod [illegible] non [illegible] quos debet reuelare, & [illegible] non debet, non [illegible], vel quando ei dat [illegible] consulendi super eo confessarios viros scientiae & conscientia.

436 Sed [illegible] profecto non auderem excusare a peccato mortali [illegible] iudices, [illegible] eis videatur iustitiam contineri [illegible] male vel bene [illegible] delicta, & male vel bene [illegible] propugnatorum & [illegible], cupiunt, vt male, vel bene reuelet [illegible] suos complices [illegible] coram Deo sint correcti, & [illegible] emendationem, [illegible], neq; iudicium contra illos, nec sit casus, [illegible] debeat communiter mouere iudices [illegible] omnes. i

[margin: i Ca. i. de con [illegible] C. de accusat.]

437 Tum [illegible] iudices, qui interrogant [illegible] sine [illegible] fuerunt sui complices, sed [illegible] in delicto socij [illegible]. Primo, quia peccatum est, ac contra [illegible] quaedam glossa recepta, k & Cynus ac [illegible] in hoc [illegible]. m Tum [illegible] quando [illegible] est fama, nec [illegible] quod habeant complices, vt [illegible] Silues [illegible]

[margin: k In l. prius ff. ad S. [illegible] Leg. [illegible] C. de [illegible] in coroll. 83. n. 398.]

438 Vt [illegible] in Castella & Italia [illegible] per testes de suis delictis [illegible] appellationem [illegible].

Sexagesimum octauum Corollarium.

SVMMARIVM.

439 Murmuratio non est propalare in vno territorio vitia alicuius [illegible] in alio.
440 Fama mala, vt lepra excommunicatio, & mutilatio brachij [illegible] sequitur [illegible].
441 Scotus Doctor [illegible] titulum [illegible] de [illegible].
442 Fama amittitur coram aliis peccando, [illegible] eam non tollunt.
443 Murmurator non est [illegible] quod [illegible] post est [illegible] quam [illegible].
444 Peccatum quod dicatur publicum, [illegible] publicet non peccat.
445 Fama huius territorij quando perditur ob infamiam alterius.
446 Fama non est opinio, cuius communis eiusdem territorij, vel alterius, qua cito [illegible] contraria est.
447 Praesens reputatur qui prope est, vel cito expectatur, ad aliquos effectus.
448 Excommunicatum publice vnius territorij, valde iudicat vbi illud nescitur, potest tamen, & debet euitare ab eo, qui id scit.
449 Famosum & notorium potest reuelari eis, qui id nesciunt.

439 Corollarium sexagesimum octauum, quod non est peccatum murmurationis propalare in vno territorio, vbi nesciuntur, delicta, & vitia, quae in alios [illegible] notoria alicuius personae.

440 Tum, quia infamia est nota personalis, & comitatur [illegible] quocunque vadat, vt leprosum, & vt excommunicatum excommunicatio, iuxta glossam singularem, a super qua Bart. comparat famam cum illo qui fert brachium mutilatum, quia vbicunque fuerit, vadit cum brachio, ita ille sine bona fama. Tum quia Panormita b annotabat, quod qui est excommunicatus in vno episcopatu, est etiam in toto orbe, quod idem sentiunt multae glossae, & Doctor. c

[margin: a Leg. ex ca. ff. de postul.]
[margin: b In c. e. de treu. & pac.]

441 Tum, quia amplius dixit ille percelebris Ioannes Duns ob ingenij acumen Doctor subtilis appellatus, d quod qui coram tribus fornicatur, vel adeo publice peccat vt ei probari possit ipsi [illegible], infamat, ac laedit suam existimationem, non autem qui eum postea accusant.

[margin: c Glos. c. si quis [illegible] 7 q. 1. glos. c. quis [illegible] 4. q. 1. glos. c. pastoralis §. verum de appell. & glos. in c. si quis de sent. excom. & quae tradit Archi. ini. [illegible] 23. q. 5. Felin. in c. [illegible] postulasti. col. 2. de foro comp.]

442 Et quod publicatio postea facta non aufert famam, sed tantum facit, vt quod de sui natura erat publicum, veniat in notitiam aliorum, qui hoc nesciebant, quamuis hoc necesse sit exposuisse, vt [illegible] fiet.

[margin: d In 4. d. 15. q. 4. art. 1.]

443 Tum quia ex contrario sequeretur peccare illos, qui narrant quaelibet peccata quantumuis manifesta illis, qui ea nesciunt, cum saltem quoad ipsos famam auferant proximis suis, quod tamen falsum esse sentit S. Anton. e Non enim notitiam dare malorum etiam occultorum, quae statim noscenda sunt, est peccatum, si mala intentio, vel alia mala circumstantia non interuenit, vt colligitur ex S. Thoma, f & sensit Syluester. g Ego quoq; aliquando respondi non esse peccatum patefacere tibi peccatum [illegible] alienum, quod iusta ratione compertum habebam [illegible] alia ratione non [illegible], quod nisi pro [illegible] haberem non tibi ipsum patefacerem.

[margin: e 2. part. tit. 8. c. 4. in princ.]
[margin: f In 4. d. 19. q. 2. art. 3. q. 1 ad 2.]
[margin: g Verb. detractio q. 2.]

444 Tum, quia cuipiam cum interroganti [illegible] peccata possint dici publica, vt aliquis possit narrari, non ob id propterea peccat [illegible] peccatum murmurationis, respondit doctissimus ille Cardinalis Caiet. h non omnia, quae probari possunt, sed bene ea quae [illegible] fatetur in iudicio, & ea quae perpetrata [illegible] communiter [illegible] sententia. Quae [illegible] solutio, mihi aliquantulum obscura, clara fiet [illegible] intelligendo de peccatis notorijs de iure, vel de facto, & de diffamatis, per testes ad id idoneos. i Et propter [illegible] Ioannes Maior dicebat, k non esse peccatum [illegible] patria [illegible] ac [illegible] alicuius vbi nesciebatur [illegible] in alio [illegible] publica [illegible] esse & [illegible] de [illegible]. Caeterum [illegible] corollarium tanquam [illegible] rationem [illegible] quae difficultates se offerunt [illegible]

vt supra

[margin: h In parua summ. lib. 17. respon. 9.]
[margin: i Ca. vestra de cohab. cleric. c. sin. [illegible] tempore ordi. [illegible] fama e prae. [illegible] 2 q. 5.]
[margin: k In 4. d. 19. q. 2. col. fin.]

[illegible] cli con[illegible] 13. per[illegible] tibi auferre famam[illegible] facultates[illegible] tibi, [illegible] fa[illegible] & facultates Parisijs [illegible] aliquid de substan[illegible], quia licet [illegible] potest [illegible] perdere, a quo ergo mal[illegible] ad[illegible] pecco, auferendo tibi bonam famam, quam hic habes, licet illam quã Parisijs habebas ibi perdideris. Secunda, quod facta per aliquem iudicem, qui hic nõ habetur pro excommunicato, etiam si talis sit [illegible], valet, [illegible] Panormitanus. *c* Tertia, quod [illegible] Adrianus [illegible] in locis dixit, *d* esse peccatum mortale quando damnum famæ est graue, dicere alijs, qui [illegible], peccatum coram alijs comissum. Et in alio loco, *e* definiuit quod superius fieri[illegible] videlicet murmuratorem [illegible] eum, qui coram Turca dicere[illegible] Christiano eius captiuo, quod [illegible] Christianorum [illegible] in eius territorio Turcæ erat occultum. At Syluester dixit, esse murmuratorem illum, qui narrat peccata occulta ei, qui ipsa non nouerat.

445 Ad primam difficultatem ego aliàs respondebam, quod publicans in isto territorio mea mala notoria, vel diffamata in alio, non aufert mihi famam [illegible] mihi comparatur. Solũ enim publicat me perdidisse illa, quam ibi habebam, ac propterea non est dicendum de hoc, de, quod de illo, qui mihi furatur substantiam hic acquisitã, postquam ea adiudicata fuerit, quam Parisijs possidebam. Hæc responsio tamen postea nobis debilis visa est. Tũ quia fama, vt in hac materia sumitur, est opinio, quæ de aliquo habetur ipsi in aliquo proficua, vt superius [illegible] ctum & probatum est. *b* At postquam ipse qui condenatus famam amisit Parisijs, hic [illegible] aliunt nouam existimationem sibi, ubi in aliquo proficuam cum hominibus huius territorij, videtur is, qui hic [illegible] aufert, ipsum priuare fama recenter acquisita. Tum per illud tertiæ difficultatis. Nunc tamen mihi videtur posse defendi, dicendum primum huiusmodi [illegible] non comparalle [illegible] hic bonam famam, quoniam licet de eo habeatur hic bona opinio ab omnibus vel maiori parte eorum qui hic sunt, ipsi tamen non est talis cui contraria communis non repugnet, postquam contraria ipsius, vel alterius territorij ei aduersatur.

448 Atque superius *i* dictum est, quòd vt vna opinio sit fama, opus erat vt altera [illegible] ei non aduersaretur. Ad secundum tertiæ [illegible] conce[illegible] murmuratorem esse illum, qui coram Turca laudat eius captiuũ [illegible] magnus Christianus. Hoc tamen non obstat nobis [illegible] ponimus. Tum, quia hic non dicitur murmurator, quia infamat, quam ob malam intentionem, quam de hoc habet. Tum quia illud augmentum opinionis quod ille ipsi [illegible] vt eũ Turcæ magis odiosum reddat, quamuis in eius territorio esset publicum, difficile tamen, & nunquã vel tarde ad Turcæ notitiam peruenisset. Atq; [illegible] dicendum vt vna opinio non sit fama, non sufficit contrariam communem alterius territorij ei aduersari, nisi quando speratur quod cito sciretur, quoniam multi [illegible] & venirent ab vno territorio ad aliud, & ille, de quo opinio habetur, est in [illegible] à multis cognitus. Ad quod facit quod S. Thom. [illegible] supra relati, *k* [illegible], quod parum facere mala secreta ei, ad cuius notitiam cito sunt peruentura non pertinet ad murmuratorem.

447 Facit etiam, quod [illegible] cito expectantur, vel prope sunt, habentur pro præsentibus, *l* ad multos effectus, quos congessit Felinus. *m*

448 Ad secundam difficultatem concedo excommunicatum notorium alterius territorij, & in hoc occultum, valide [illegible] ipso, quousque id sciatur. Communi[illegible] nam [illegible] & vtilitas publica facit, vt valeat per eum [illegible] *n* Non tamen inde sequitur quod qui sciret [illegible] excommunicatum, nequeat dicere quod [illegible] Panorm. *o* post Innoc. communi[illegible] tenetur [illegible] in [illegible], ac etiam publicè, si eum probare possit, vt in Sylue[illegible] *q*

Ad [illegible] primam Adriani [illegible] quod alij sciunt, sed de eo quod [illegible] intelligendum [illegible] dictum [illegible] delinquentis [illegible] inconsideratum.

448 Ex quibus [illegible] sequuntur [illegible] contra Syluestrum, quod id quod notorium est, vel famosum in vna ciuitate, licet non sit notorium de facto, sed de iure, videlicet confessum in iudicio, vel iudicatum potest dici notorium omnibus illius ciuitatis, & etiã Regni, licet ea non audissent nisi solus iudex, & sine notarijs, qui ad iudicandum erant necessarij, modo mala intentio, vel alia mala circumstantia non concurrat, quoniam est licentia inde ad id diuulgandum, & merito potest cito expectari eius diuulgatio. Secundo non peccare illum, qui in vno regno propalat illum, cuius statua in alio, vt hæretici, combusta fuerit, nec qui dixit de duobus [illegible] in quodam territorio se vendidit [illegible] pro coniugibus esse hunc patruum, & illam neptem cum esset notorium in alio. Tertio limitandum esse hoc corollarium [illegible] in eius fauorem allegatis, vt non procedat quando territorium, vbi nescitur delictũ, tam procul distat ab illo, in quo ipsum est notorium, vel famosum, vel [illegible] exiguum commercium inter illa intercedat, vt merito possit credi, quod nunquam, vel valde sero ibi detegetur, dummodo alia causa illud detegendi non concurrat, secundum illud corollarij sequentis, iuxta quod est intelligendum illud dictum Scoti in huius fauorem allegatum.

Sexagesimum nonum Corollarium.

SVMMARIVM.

450 *Intellectus l. eum qui ff. de iniur.*

451 *Murmurator quando non sit is, qui vere infamat.*

452 *Peccatum est malum dicere, & etiam bonum malo animo.*

453 *Murmuratio non est detegere mala iusta de causa.*

454 *Causæ ob quas licet loqui de peccatis alienis in absentia quatuor sunt secundum Gerson. ad quas limitandas adduntur aliqua paulo inferius.*

455 *Causa, quæ sufficit ad detegendum delictum occultum, quod probari potest, an sufficiat ad illud, quod non est probabile.*

456 *Reuelare mala in iudicio, & reuelare extra illud, multum differunt, quoad forum externum.*

457 *Reuelare mala cum causa, non tamen ob illam, malum est aliquando in conscientia, & non extra eam.*

450 Corollarium sexagesimum nonum per obscuram videri legem illam Iurisconsulti Pauli, *a* hæc est, eum qui nocentem infamat, non esse bonum & æquum ob eam rem condemnari, & illud dictum Barthol. *b* non teneri de iniuria illum, qui aliquem appellat periurum, vel iniratum pro falsario, si id scit verum: & illud Cyni, *c* eum non afficere iniuria, qui alium cum veritate vocat homicidam.

451 Et communem praxim, quæ commendat eos, qui nos monent dicendo. Ne accipias talem in tuũ vicinum, vel famulum, quia est latro. Caue tibi à tali, quia hoc, vel illud vitium habet. Ne marites tuam filiam cum tali, quoniam est lusor, deuorator, & potator, vel deditus inhonestis fœminis, vel talem notam habet.)

452 Ad cuius claritatem dico, Primo, quod secũdum communem doctrinam, quam subtiliter, & copiose tractat, O[illegible] ad is *d* [illegible] minimè [illegible] do, maiori ex parte accepit Ioannes Andreas, *e* cuius verba, nulla de eo facta mentione, sibi perperam tribuit Ludouicus Romanus, *f* ac Panormitanus eum citando ea transtulit, *g* quod sine molestia [illegible] lex & alia dicta, non sunt intelligenda de illis, qui reuelant delicta, & defectus alienos vitios, animo infamandi, nuncupandi, vel vituperandi quempiam. Hoc enim secundum omnes est peccatum, quando murmurationis, al[illegible] vituperij, aliquando [illegible] *h* [illegible] in iudicio, [illegible] exceptionis [illegible] vt docet Old[illegible] & [illegible] dicere

Marginalia: *a* C. cum [illegible] — *c* In c. ad nostram 3. de iur. [illegible] col. 5. [illegible] 2. de [illegible] 4. & [illegible] DD in Quæst. [illegible] art. 6. litera E. — I Coroll. 16. n. 203. — *g* In verb. De tractat. q. 1 — *h* In coroll. 18. n. 405. — *i* Red. n. 164. — *k* In hoc corol. n. 445. — *l* [illegible] præsens. — *m* de procura. tum[illegible] seq. — *a* Leg. eũ qui ff. de iniur. [illegible] — *b* Aquil. l. si quis [illegible] — *c* In d. l. eum qui. — *d* In l. si non conuicij. C. de iniur. q. 8 — *e* In d. conf. 33. — *f* [illegible] — *g* Inc. cum te. [illegible] — *h* In coroll. 16. n. 8 — *i* In d. conf. 33. col. — *k* Ca. super his de accu. c. t. de elect. lib. 6. l. quisquis C. de postuland. l. si vera. §. 1. ff. qui satisd. cog. l. si quidem C. de iniur.

dicere bonum de alijs animo illos iniuria afficiendi, est peccatum, & tenetur de iniuria, secundum Oldradum. a Non enim sufficit bona facere, nisi bene fiant, b & Deus non remunerat verba, sed aduerbia, vt dicebat glossa singularis. c Secundo, quod non sunt intelligenda tantum de ijs, qui in iudicio detegunt mala aliena, vt tenet glo. d Sed generaliter loquuntur de omnibus, vt dicunt alij glo. sa in cc. pea. e Neque sunt intelligenda de eo, qui sine libellis verbis reuelat, vt eadem intellexit. Sed quia inter alia, f sequuntur Oldradus, Ioannes Andreas, ac Panormitanus eam intelligit in omnibus, & non temere, cum illa sit lex generalis.

454 Tertio, quod intelligantur de eo, qui in iudicio, seu extra ipsum, cum causa, ac modo iusto reuelat delictum alienum per ea quæ supe ius allegata sunt, vt enim ille admodum Christianus Doctor Ioannes Gerson b receptus per Adrianum, i ac alios, non certo loco vbi ille dicit nempe, quod quatuor de causis licet loqui de peccatis alienis in absentia, scilicet ad instructionem audientium qui ex exemplis notorum magis mouentur, & ob necessariam monitionem, ne eos corrumpat mala societas, & ad reuocandum peccatorem à suis peccatis, id dicendo ei qui prodest, & vt rogetur pro peccatore. Quæ doctrina licet per neminem reprobetur, sitq; valde vera, illam intelligendo de peccatis notorijs, & famosis, non est tamē talis, ipsam intelligēdo de occultis quoad primam, & quartam, nec etiam quoad tertiam, nisi quando, & quomodo supra dictum est, k licet sit vera quoad secundam, ipsam intelligendo iuxta supradicta. l

455 Quarto, quod non omnis causa, quæ sufficit ad reuelandum delictum occultum, quod probari potest, sufficit ad reuelandum illud, quod probari nequit, secūdum Adrianum, m quia secundum ipsum nullum delictū omnino occultum, quod probari non potest, debet reuelari ob solam vtilitatem, si non adsit necessitas spiritualis, vel temporalis propria delinquentis, vel aliena, publica, vel priuata, sed bene quod potest probari. Veluti ob solam vtilitatem tuam, vel alienam, vel meam non possum tibi furari aliquid de tuis bonis, iuxta Sanct. Augustinum, n ac Sanct. Ambrosium, o sed possum quidem ob iustam necessitatem, p quæ ratio per eundem Adrianum reddita videtur destruere eius doctrinam, attento quod qui reuelat peccata aliena, licet possint probari, si tamen non sunt alias notoria, vel famosa paulominus lædit famam proximi, ac qui reuelat ea, quæ nequeunt probari. Propterea mihi videtur ea non esse vsquequaque firma, nisi quoad forum exterius. Quinto magnam differentiam esse quo ad hoc inter iudicium conscientiæ, & exterius per nuper dictum, & quia quoad exterius, si in iudicio, vel extra illud, causa existente ad id reuelantur mala, & probantur, præsumuntur dicta bono zelo, ac aliter non, per leges in id bonas, q & per dictum Cyni, Bartholi ac communem praxim allegatas in principio corollarij: in iudicio vero conscientiæ non, nisi prout dicuntur. r Sextò, quod secūdum Oldradum, & communem Ioannis Andreę, & Ludouici Romani & Panormitani in locis prædictis iuste possunt intelligi de eo, qui propalat delicta, vt puniātur, & ad custodiendum proximum à damno spirituali, vel temporali. Exemplum de eo, qui reuelat hæreticum, vt non inficiat, proditorem vt nō compleat proditionem præparatam, leprosum, & peste percussum, vel alio morbo contagioso, vt si cum morbum nō transfundat in alios, s excōmunicatum, vt pudore affectus emendetur, t inhabilem vt eum non ordinent, eo de beneficijs ei non prouident, vel ad indebitam hæreditatem cum non admittant, latronem, vt non furetur, periurum vt suo testimonio non noceat, adulterum, ac homicidam, vt ab illis alij caueant, aliosque huiusmodi susfectos lædere, qui vel ad id sunt parati, vel esse præsumuntur.

457 Septimo posse intelligi quoad iudicium exterius, quamuis non quoad interius de eo, qui reuelat mala, habens ad id iustam causam, id tamen ob illam principaliter non faciendo, quia ... quia ... nostros in pęccatis ... potius ... vindicet, vel vicis noceat, vel vt ... blaceret, seu aliunt ex mala intentione de malo, quam ob publicam, seu priuatam monitionem. Hic enim licet in iudicio interiori peccet, per citata in primo fundamento & supra, a in exteriori tamen non debet puniri, secūdum communem Oldradi, Ioan. Andreę, Ludouici Roman. & Panormitani, b nec semper in interiori tenebitur restituere famam, iuxta illud quod supra dictum est. c

Septuagesimum Corollarium.

S V M M A R I V M.

458 *Murmuratorum quidam sunt ob noxy famæ restituendæ, nona opinio super modo.*
459 *Restitutionem suæ famæ aliquando procurare debet aliquis.*
460 *Restitutio bonorum famæ magis ... quam restitutio famæ.*
461 *Fama quando restitui nequit, etiam per hæredem compensari debet*
462 *Peccat hæres non dando compensationem famæ ablatæ per defunctum.*
463 *Solutio debitorum defuncti magis prodest hæredi quā ipsi.*
464 *Beneficium qui dat, vel procurat debitori ... non soluit.*
465 *Fama restituenda etiam sublata infamia.*
466 *Restituendum est interesse detrimenti & lucri.*
467 *Famam restituere non debet, qui leuiter læsit.*
467 *Famā non restituet, qui nequit sine periculo vitæ, aut salutis.*
468 *Bona sunt quatuor ordinum, & quæ sunt superioris ordinis non perdenda ob restitutionem eorum, quæ sunt inferioris ordinis.*
469 *Famam debet restituere, qui ob excessiuas laudes vnius, diminuit famam alterius.*
470 *Fama non debet restitui quando infamia est obliuioni tradita.*
471 *Fama quando ac quomodo restituenda post obliuionem infamiæ.*
472 *Accusatus negans verum delictum, quando teneatur restituere famam accusatori qui habetur pro calumniatore.*
473 *Fama non debetur ab eo, qui iusta de causa quamuis cum mala intentione infamat.*
474 *Restitutio opus est iustitiæ commutatiuæ.*
475 *Peccant qui mala intentione iusto in bello furantur inimicis, non tamen tenentur ad restitutionem.*
476 *Peccat iudex, qui mala intention. fert iustā sententiam & carnifex qui eā exequitur ob malum finem, atq; pari qua vi suum capit, non enim tenentur ad restitutionem.*
477 *Fama non debetur ei, qui alia via est infamatus, sed bene compensatio interesse intermedij temporis.*
478 *Famā quando debet restituere qui retulit mala quæ audiuit.*
479 *Restituendum omne damnum cum culpa qualibet leue datum in foro exteriori, non tamen in conscientia, contra Adrianum cum communi.*
480 *Fama non restituenda remittentis ius obligationem.*
481 *Peccat qui temere se infamat, & etiam aliquando qui condonat infamiam eiusdem tamen condonatio valet.*
482 *Remissio infamiæ valet etiam cum eius restitutio peti debet.*
483 *Abbatia S. Isidori canonicorum regularium Legionis propter obseruantiam percelebris.*
484 *Dominus Bartholomeus de Curna ex primarijs nobilium Castellæ multis nominibus.*
485 *Pactum, & remissionem ei tantum qui ... præiudicare nō autem rei publicæ, quomodo intelligatur ... scribus.*
486 *Iniuria illata clero, filio, vel Monacho, adeo principalis est pro alijs, vt pro eis.*

458 COrollarium septuagesimum est existere quosdam murmuratores obligatos ad restitutionem famę. Primo, quia sunt murmuratores qui lædunt famam, vt probatur ex definitione murmurationis superius allata, ac declarata. d

Secundo, quia bona famæ, & honoris sunt maiora quā bona fortunæ, vt latè supra probauimus, e & qui proximum lædit in facultatibus tenetur ad illarum restitutionem, f a fortiori tenebitur ille, qui lædit in fama. Tertio, quia S. Thomas, g S. Antoninus, h & communis

Theologorum

a d. cons. 13. col. 2.
b C. a cū mem. ster. & c. volegentes 23. q. 1
c in cap. 1. de ... vnus alteg ... speciales, in vie prodito. 2. q. 1
e In d. Leō qui d in summa. 3 q. 6.
g Coroll. 14. n. 204.
h 2. part. ad prim. 15. c. quaritur.
i In 4. de restit. q. 12. Quod. quodlib. 11.
k Coroll. 46. n. 175.
l Coroll. 58. n. 218.
m Quodli. 11. litt. O & T & L E.
n Cap. forte. 14. q. 1.
o Cap. denique 14. q. 1.
p Cap. si quis propter necessitate desuri. c. dis. epistis de consecra. d. 3.
q Leg. siquidē. C. de iniur. l. si quis de liber tate ff. eo. l. si tibi C. de lib. causa
r Cap. Ima de sponsal. c. humana 22. q. 1
s In d. cons. 13. col. 1
t Leg. 1. & 2. C. ... insul. ... Ita l. ita vul neratus ff. ad leg. Aquil. & c. quapropter. 2. q. 7.
... c. a. q. 1. cap. 1 ... Ca. accedens de purg. cano. & c. da ter. quo ... iam ...
a In coroll. 6.
b Vbi supra.
c Coroll. 71.
d In hoc 6 ... in 4. ... 6
e ... peccat de re. ... 6.
f ... alieno 14. q. 6. ... ad Aqui. & ...
g ... 2. 2. q. 82. art. 2.
h 2. part. tit. ... c. 2. § 4.

Theologorum, & canonistarum Thomæ, Richardi & aliorum *a* & Hostiensis, *b* tenent restitutionem famæ læsæ necessariam, nec ad hoc deficiunt textus. *c* Quarto, quoniam secundum omnes qui læsit famam edens falsum testimonium, debet illam restituere, dicendo se mentitum fuisse, & qui læsit reuelãdo malum verum occultum, debet restituere secundum S. Thomam, *d* & communem, *e* nõ dicendo se in illo mentitũ fuisse, sed male loquutum, licet Hostiensis, *f* tenuerit (sine ratione tamen) quod debet dicere se mentitum fuisse. Ioannes autem Maior, *g* dicebat, melius esse, vt dicat. (cum tale malum de N. dixi, putabam illud esse verum, sed postea casu melius considerato, & diligentia in eo adhibita reperi me leuiter ac male loquutum fuisse, & quãquam iste modus videtur melior, quia nullum mendacium continet, nec potest ex eo tam facile colligi, vt ex comuni, quod erat verum illud, quod dictum fuerat, & si dici non debebat. Attamen non esset securus id dicere coram hominibus ingeniosis, & eruditis, coram quibus satius esset restituere eum sæpius commendando de virtutibus, quę in ipso deprehenduntur & procurando apud illos, vt pro tali ipsum habeant, nihil loquẽdo de eo, in quo ipsum male infamauit, cum veritate tamen secundum Caietanum. *h*

459 Quinto, quoniam etiam infamatus, quãdo ex eius infamia sequitur damnum reipublicæ, tenetur procurare restitutionem suæ famæ, videlicet, quando est persona publica, secũdum S. Gregorium, *i* & S. Thomam, *k* & declarationem cuiusdam dicti S. Augustini, *l* superius positam, *m* debet tamen id petere animo summo sufferẽdi cum patientia, si ea obligati non restituant, & dicant eum ob vanam gloriam ipsam petere.

460 Sexto, quia diuitiæ illius cui restituenda est fama, magis nos cogunt ad restituendum eam diuiti, quam bona externa, si eidem diuiti ablata sint vt bene probat Maior. *n* Septimo, quia etiam infamare de aliquo peccato illum, qui ob alia notoria infamatus est, peccatum est huiusmodi, quod communiter obligat ad restitutionem famæ, vt recte probat Adrianus, *o* & sentit S. Thom. *p* ponderatus ibi a Caiet. quicquid circa hoc tenuerit Paludan. *q* & Syluestro vt superius, *r* ad aliud propositum tactum est. Octauo, quia etiam infamans, qui nõ potest restituere famam ob periculum amittendi vitam, vel ob alias rationes tenetur ad compensationem, vt ille, qui vulnerat, alium vel amputat manum, quam ei non potest restituere, secundum legem diuinam, *s* & humanam, *t* per Pontifices renouatam, & per Doctores declaratam, *v* vt ait Thom. receptus ab aliis. *x*

461 Ad quam compensationem famæ, etiam hæres infamantis remanet obligatus non tantum in iudicio exteriori, sed etiam in foro conscientiæ, vt efficaciter probauit Adrianus. *y*

462 Dicens eum mortaliter peccare si non faciat dictã compensationem pro defuncto, vt peccaret non soluendo alia eius debita per quandam decretalem Alex. III. *z* cuius litera in aliquibus codicibus dicit (valet) melius quam in aliis (valeant) vt pulchre ipse probat, & nos eam Salmanticæ prælegendo latius affirmauimus contra Panormitan. *a* & alios per eum non relatos.

463 Fallacia liberantes multos hæredes, exequutores, eorumque confessarios, qui existimant soluere, vel non soluere, accelerare, vel differre solutionem debitorum hæreditariorum esse onus, vel exonerationem defuncti, & non eorum proprium, cum certum sit hoc per se damnare, vel iuuare hæredes, & accidentaliter tantum animas defunctorum, vt ostendit Adrianus, & ante eum S. Anton. *b* & eius contemporaneus Siluester *c* & ante ipsos omnes S. Thomas *d* quamuis Angelus de Clauasio, aliud concludat, quod bene intellectum est idem. Nono, quia ad restitutionem famæ obligatus manet etiam ille, qui alteri cum vituperio in aliquo eam minuit, esto, quòd laudibus in aliis eam illam augeat, dupliciter, & triplicet iuxta Adrianum. *e* Tum, quia secundum Aristotelem, *f* artificiosior, deteriorque modus infamandi est laudando in aliquibus, vituperare in aliis. Tum, quia magis nobis proficit haberi omnino inculpatos, quam vt existendo in aliquibus laudatos, in aliis esse culpatos. *a*

464 Tum quia furans tibi, vel debens aliquid, non desinit esse obligatus id tibi soluere, ac restituere, quia tibi procuret tantundem, vel maius bonum ac illud, vt si tibi procuraret, ac etiam daret vnum beneficium ecclesiasticum, secundum id quod scribo alibi. *b*

465 Decimo, quoniam etiam ad illud tenetur infamãs, etiam si ipse liberetur ab infamia, suis bonis operibus ostẽdendo falsum esse id quod ei imponebatur, vel si perdãt illi, coram quibus infamatus fuit, malam opinionem animaduertendo postea quam mendax, & detractor esset, is, qui eum infamauerat.

466 Quandoquidem, vt dicit Adrianus, *c* & si iam fama fuerit restituta, damnum tamen acceptum infamiæ tempore illo remedio ei debetur, velut interesse quod rei dominus perdit ob furtum & creditor, quia ei non soluitur debitum termino præfixo, secundum leges Romanas. *d* Siquidem etiam quod omittitur lucrari ob illud, ei debetur vt singulariter determinat Scæuola *e* cum glossa singulari in iure Pontificio. *f* cui similis est iure Cęsareo, *g* & communis Doctorum doctrina super prædictis glossis, & Thomas *h* & Antoninus. *i* Maior post alios, *k* Ioannes Lupus. *l*

Septuagesimum primum Corollarium.

SEptuagesimum primum est existere murmuratorem qui non tenetur ad restitutionem famæ. Primo, quia existit aliquis intendens lædere famam, & non lædit, interdum, quia non potest, interdum quoniam pœnitentia ducitur: qui licet sit murmurator, per definitionem superius in hac, *m* declaratam, non tamen tenetur ad restitutionem, vt ille qui vult furari, licet non furetur, peccat, secundum S. Augustinum, *n* ac S. Hieronymum, *o* idque bene declarat Ioannes Maior. *p* Ad nullam tamen restitutionem tenetur, sicut nec homicida mentalis est irregularis neque simoniacus mentalis excommunicatus, *q* neq; conuentionalis, secundum Cassiodor. *r* ac Gomez. *s* quem plurimum commendo alibi. *t*

467 Secundo, quia existit murmurator, qui lædit non tamen notabiliter, qui non tenetur restituere, nec etiam peccat mortaliter. Paruitas enim damni in omni materia excusat à peccato mortali, & à restitutiõe, per id, quod post S. Thomam, *v* superius *x* dictum est, & subtiliter disserit Maior ad aliud propositum, & ad nostrum Adrianus. *y* dicens, quod qui infamatum de centum homicidiis, infamat de alio, vel infamatum de adulterio, infamat de fornicatione, & de eo, qui habetur pro fure, dicit quod sit auarus, parum lædit, & nõ tenetur ad restitutionem famæ. Tertio, quia existit infamator qui non potest restituere famam sine periculo vitæ, aut salutis, quia si infamatus id resciret ipsum iuberet interfici, vulnerari, vel fustibus cædi. Qui licet teneatur ad compensationem alia ratione honestahuius damni vt superius in corollario præcedenti tactum est, & ab Adriano, *z* non tamen debet se retractare, eo saltem modo, quod id ad notitiam infamati verisimiliter veniat.

468 Cum enim sint quatuor ordines bonorum, scilicet animæ, corporis, famæ seu honoris, & fortunæ, & hæc quarti ordinis sint minora cunctis aliis, ac illa tertij minora quam illa secundi, & illa secundi quam illa primi, vt superius *a* tactum est, nemo tenetur restituere bona ordinis inferioris cum damno suorum bonorum ordinis altioris, sed sic cum damno illorum eiusdem ordinis, vel illorum ordinis inferioris, vt singulariter definiuit Caietanus. *b* Vnde sequitur neminem teneri ad seruandam vitam, vel salutem corporalem proximo cum damno animæ suæ, nec ad restituendam ei famam cum damno suæ sanitatis, neque pecuniaria bona cum damno suæ famæ, aut venditione suæ libertatis, sed famam quidem eius cum damno suæ, vt Scotus *c* receptus ab omnibus, & opes eius cum damno facultatis. *d*

Quarto, quod aliqui laudando quẽdam mediocriter, ac muite, diminuunt ei famam scientiæ, vel virtutis, quam alij plusquam par est ei attribuunt, qui tamen non tenentur ad

tur ad restitu[illegible] diminuunt, vt sentit Adrianus, *a* ac probatur per id, quod ipse [illegible] *b* & [illegible] respondere valet eiusmodi homines non esse murmuratores, quoniam non lædunt famam [illegible].

469 Vt e diuerso sunt etiam ad restitutionem obligati qui vt nimium laudent alios, diminuunt famam aliorum mediocrem, secundum eundem *c* de quibus [illegible] sunt palatijs & in gymnasijs, & adhuc in religionibus.

470 Quinto infamatorem eius dictum est oblitum [illegible] tiad eum, vt si nunquam dictum fuisset non teneri ad restitutionem, nec in actu restituendi famam, tenetur [illegible] famam, iuxta S. Antoninum, *d* licet meo iudicio [illegible] famæ aliquam compensationem præstare, obsequij, vel laudum, quæ quispiam vir bonus, ac prudens arbitrabitur pro damno accepto illo temporis spatio, quod intercessit [illegible] & obliuionem, iuxta [illegible] superius in tertio fundamento huius corollar. & octauo præcedenti.

471 Non otiose addidi vt si nunquam dictum fuisset [illegible] memoriam superesse, vel dubitari, est restituendum. Tum, quia singulariter determinat Caietanus, *e* eum qui cum esset adolescens [illegible] certam alijs coram [illegible] cum tali virgine, & postea [illegible] recordatus est illius peccati, ac damni, quod [illegible] proximæ attulit, esse obligatum ad declarandum coram illis, se mentitum fuisse. Tum, quia difficile est [illegible], quod oblitum [illegible] sit, cum de eo, de quo vno die non [illegible], alio recordatur, & [illegible] magis id aliquando credimus quam [illegible] se retractare, quæ nobis dixerint [illegible] confitendo, & communicando tot annis, totque vicibus. Et ad [illegible] Caietanus illud huius quinti fundamenti non habere locum [illegible], qui reuelant crimen occultum, & quod alij, qui falsum testimonium [illegible] non obstante oblitione. Quod tamen mihi videtur durum, & quod saltem sufficere, vt [illegible] interrogaret illos, quibus id dixit, si meminerint alicuius mali, quod ipse eis dixerit de tali, & si responderent quod non, eos rogaret vt obliuioni dictum [illegible] excusaretur, dicendo se eis mentitum fuisse, [illegible] in [illegible] parte.

472 Sexto, quia accusatus de crimine vero non tenetur [illegible] famam [illegible] quid [illegible], si non tenetur illud confiteri, licet [illegible] peccaret, nec etiam [illegible] tenebitur confiteri, [illegible] cum calumniatur, sed quod [illegible], nec [illegible] dicat [illegible] non [illegible], [illegible] etiam si [illegible] intentione [illegible] non [illegible] tamen [illegible] conscientiam [illegible] Caietanus, [illegible] quod Richardus [illegible] Scotus [illegible] & in alijs quæstionibus ibidem, & Adrianus *i* & Antoninus, *k* quamquam [illegible] accusatum non esse calumniosam, [illegible] tenetur ad restitutionem, [illegible] Caietanus, *l* ait, videtur magis acuta quam [illegible].

473 Septimo, qui ex iusta de causa infamant, non tam ob [illegible] vt [illegible] ob [illegible] odium, vindictam, [illegible], vel [illegible] respectum [illegible], & peccent [illegible] vt [illegible] in fundamento primo, *m* dictum est, non tenentur [illegible] ad restitutionem, vt determinat Adrianus. *n*

474 Tum quia restitutio est [illegible] & opus [illegible] commutatiuæ, [illegible] iniustitia sola commutatiua, quæ [illegible] inæqualitatem inter partes, [illegible] non [illegible] secundum S. Thomam [illegible] *o* vnde [illegible] publicandum peccata cum mala intentione [illegible], [illegible] publica, hæc tamen est peccatum [illegible].

475 Tum quia [illegible], ac mores, qui mala intentione [illegible]

ob animi [illegible] gerit, peccant quidem [illegible] rationem [illegible], quod [illegible] Caietanus [illegible] & Adrianus.

476 Atque [illegible] condemnatum, etiam [illegible] fuisse [illegible] quæ in eo [illegible] Caietanus *f* Ac [illegible] quod debet [illegible] illud [illegible], & [illegible] debet, [illegible] non tenetur [illegible] quod [illegible], videtur [illegible] Adrianus pro [illegible] glossa singularis: [illegible] enim [illegible] malitia non [illegible] partes, [illegible] etiam si [illegible] quod [illegible] Tum quod [illegible] infamiam [illegible] absolutione [illegible] sine causa iusta, vel esse iniustam, quæ sit lata cum odio, & ira, secundum Gratianum [illegible] *k* At [illegible] qui sine ratione te condemnat [illegible] restituere damnum *l* licet intentio sit bona. *m* Non autem si nulla ratione, etiam si mala intentione, vt determinat Adrianus. *n* Ergo nec te [illegible] tibi [illegible] fama [illegible], qui [illegible] ad iusta causa illam tibi abstulit, etiam si mala intentione, quæ est magna consolatio pro [illegible] meritis qui [illegible] huiusmodi [illegible].

477 Octauo, quia murmurator non tenetur restituere famam [illegible] tibi abstulit reuelando tua delicta vera, postquam [illegible] publicata sunt, sed bene [illegible] intermedij temporis, quod intercessit, abinde quo [illegible] publicata fuere vt [illegible] sentit Adrianus. *o* & fundatur in superius dictis. *p*

478 Nono, qui [illegible] ad restitutionem famæ, qui [illegible] aliena, [illegible] firmando, etiam si audientes [illegible] credidissent, secundum Adrianum *q* [illegible] communiter [illegible] tenet hunc non esse murmuratorem, vt superius dictum est. Tum quia non tenemur ad restitutionem damni quod accidentaliter sequitur ex nostro opere sine nostra culpa, qua non caret qui audit murmurationem [illegible] oblectando, non resistendo, vel eius causam [illegible], vt dictum est ibidem. *v* Hoc tamen locum non habet, quando [illegible] relatio est peccatum, [illegible] animo [illegible], vel coram personis, de quibus putandum est, quod id credent vt si affirmarent, vel id postea referrent [illegible]. Tum quia S. Antoninus *x* tenet con[illegible], [illegible] potest saluari in illis casibus, in quo id tenere videtur Adrianus. *y* Tum quia tenemur restituere omne damnum, cuius opus nostrum est causa, iuxta [illegible] quamuis sine peccato ipsum operemur, [illegible] culpa, [illegible], vt significant, & [illegible] Paulus *a* ac Vlpianus & id probat late Adrianus ad aliud propositum, *b* asserendo contra [illegible] communiter receptum a Ludouico Romano *d* Panormitano, *e* Felino *f* & Siluestro: *g* quod etiam consiliarius [illegible] obligat ad restituendum damnum datum nostra culpa quantumuis leui. Quod tamen non credo non [illegible] ob id, quod in sui defensionem dicit Panormitanus [illegible] Felinus. *i* Nec tamen ob id, quod dicit Felinus quamobrem quod ait Decius, *k* & quod nos ibi [illegible] adiunximus. Decimo quia non tenetur ad restitutionem qui dicit malum illis qui id sciunt, quamuis tunc [illegible] cogitent. Nec quando quid dicit est tam leuis, audientesque tam graues, vt suum dictum nihil eos moueat. Nec quando is, de quo dicitur, tam vilis est, ac sine fama in illa materia, vt non perdat quid notabile, secundum Adrianum. *l* Nec qui narrat peccatum alienum tali pœnitudine [illegible] piatum vt eius auctorem [illegible], tantum abest vt eum [illegible] afficiat. Nec qui dedit occasionem & causam remotam, [illegible] sufficientem ad infamiam, hic enim [illegible], & occasio differunt, [illegible] cap. *Solita.* *m* vbi hoc annotat Panormitanus & [illegible] Felinus, vt illa mulier, [illegible] alienas literas a [illegible] ipsum pr[illegible] candidum, quæ sint [illegible] producere suum [illegible] d[illegible]

f In c. 1 col. 37 de consti. & in d. [illegible] sicut dignum col. fin. [illegible] Restitutio § 13 [illegible] *k* Cap. quoniam contra n. 31 de probat. *l* Quodlib. [illegible] art. [illegible] Dominator.

a In 4. de restitut. q. 32. col. pen.
b In quodlib. 11 pag. 7. ante A.
c In d. col. pen.
d 2. par. tit. 2. c. 2. § 3.
e 22 q. 62. art. 2. ad 2.
i 22 q. 62 a. 1. 2 ad 2
g In 4 d. 15. [illegible] q. 1.
h [illegible] art. [illegible]
i In 4 de restitut. q. 32
k [illegible] par. tit. [illegible] c. 2 § 3
l In d. art. 2.
m Coroll. 69.
n Quodlib. 13. K.
o 2. 2. q. 62. art. 2.

[illegible] q. [illegible], art. [illegible] q. [illegible]
b 2. 2. q. 40. art. 1. vers. in eod.
c In 4. d. [illegible]
In 4 [illegible] restitut. q. 2 & [illegible] 2. re[illegible] Ant. & [illegible] lib. 11 R.
e Cap. cum minister 23 q. [illegible]
f In 2. 2 q. 40 art. 1. [illegible]
g l. ext[illegible] quod met. caus. l. [illegible] qui in alt[illegible] C vnde vi &
i placuit. 10 q. 6
h In 4. de restit. q. 2. [illegible]
i Cap. fraternitas 2 q. [illegible] & c. [illegible] § [illegible] & [illegible] § [illegible] ergo. 11 q. [illegible]
k 1 [illegible] d. [illegible]
l In C. de [illegible] & [illegible] de oblig. [illegible] quæ [illegible]
m Arg. c. [illegible] 10. 14. q. 1. &
c [illegible] de reg. l. 6
n In 4. de restitut. q. [illegible] & quod [illegible] R.
o In 4. de restitut. q. 32. [illegible] pen.
p In 3. & 5 fundamento huius & 8. [illegible]
x In 4. de restitut. q. 32. sub fin.
In ver. De tractio q. 4.
In 4. d. 15. q. 4 art. [illegible]
t In Coroll. 9
v In Coro. 40
x 2 par. tit. 2 § 1.
y Quodlib. 11 art. 1 G.
z Cap. fin. de iniur. l. qui occidit § in hac ff. ad leg. Aquil.
a l. si puta[illegible] ff. ad l. Aquil. & l. [illegible] Aquil. a eod.
b In 4. de restit. q. 18.
c In c. sicut dignum de homicid. col. 2. [illegible] 103.
[illegible] col.
e In c. 1 col. [illegible] de constit. & in c. a pen. de ord. [illegible] & c. molestie [illegible] de cust. monachor. & c. presbyterum de homicid.

[illegible] ab [illegible] quantam [illegible] [illegible] hoc capitulo [illegible], [illegible] pe [illegible] opinione aliquorum [illegible]

480 Septimo, [illegible] concludere [illegible] b [illegible] rei [illegible] famam [illegible] ad, quod [illegible] S. Antoninus a [illegible] [illegible] b Adrianus & post ipsum [illegible] Tum quia [illegible] quis potest condonare damnum [illegible] bonis [illegible] , [illegible] vt habet [illegible] [illegible] dispositio valeat [illegible] peccatum, vt ait Archidiaconus g & [illegible] cam habeant. Fama autem [illegible] [illegible] felicitatis humanæ, secundum Aristotelem h & [illegible] bonum est eius, cuius [illegible] S. Thomam, [illegible] damnum potest remittere [illegible]. Tum quia [illegible] potest soluere quod [illegible] non prohibetur [illegible] g & [illegible] l per locum ab speciali. Tum, [illegible] debeant [illegible] ducatorum potest [illegible] , melius poterit illud modicæ famæ. m

481 Contrariam tamen conclusionem tenet Caietanus, [illegible] Ioannes Maior, o cuius fundamentis potest respondere, aliqua concedendo, & aliqua negando. Concedendo peccatum esse, hominem se ipsum infamare sine causa, & aliquando condonare infamiam, negando tamen ex hoc sequi non valere eius condonationem, cum [illegible] qui [illegible] sua bona vel remittit debitum sine [illegible] p vt scribit Archidiaconus, q cuius tamen remissio est valida, si aliud [illegible] non impediat.

482 Concedendo adhuc, aliquando teneri quem petere restitutionem suæ famæ, vt superius r dictum est, negando tamen ex hoc sequi non valere remissionem restitutionis illius, cum etiam quis teneatur petere delictum [illegible] ad sui sustentationem, [illegible] , s vt Archidiaconus notauit t non tamen definit valere illius remissio. Concedendo item infamatorem non excusari a peccato ob consensum infamati, quando eum infamat de [illegible] cum [illegible] quod nunquam licet v [illegible] quando [illegible] crimine, nisi quando & quo [illegible] sibi licet [illegible] infamaro: vt [illegible] probat Adrianus: negando tamen eius consensum non auferre obligationem restituendi. Quemadmodum enim peccat qui consentit vt ei vnum vulnus infligatur, x ille tamen qui [illegible] vulnerauit, non tenetur eum compensare de damno, vt aliter deberet. y

483 Quo tempore [illegible] multis iam abhinc annis Abbatiam S. Isidori Leonis, maxima obseruantia dignitatem multis nominibus, præsertim propter S. Isidori Doctoris sanctissimi corporis præsentiam & viginti fere Regum, & Principum sepulturam totius Hispaniæ celeberrimam & notissimam, maximè iis qui sunt in Castella, canonicis regularibus retentissimam.

484 Per Illustrem D. Dominum Bartholomæum de Cueua eius Abbatem bene moderatum virum, qui vt ex [illegible] prosapia, amore, obseruantia ac deuoto obsequio sui Regis, ita magnanimitate, prompta ingenij viuacitate, dexteritate scribendi, atque prudentia ad gubernandum valde aptus est, & vnus ex [illegible] totius nobilitatis Castellæ, putabam, quod vt [illegible] concordaui opinionem, quæ dicebat, non esse per se peccatum mortale hominem se ipsum infamare, cum altera huic opposita, asserendo illam esse veram, cum quis non lædit amplius quam se ipsum notabiliter, istam autem sic, quando

[illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] scripta.

485 Dicendo quod [illegible] [illegible] [illegible] cat amplius quam [illegible] posse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Quemadmodum [illegible] in [illegible] nostris [illegible] le [illegible] in his [illegible] procedendo, [illegible] tuo [illegible] & condonatio [illegible] pendere [illegible] [illegible] ter [illegible] Ecclesiæ, & [illegible] condonatio [illegible] præiudicat [illegible], etiam clerico, iuxta glossam [illegible] a vbi Panormitanum & Felinum pro quo facit glossa b Omne [illegible] Pictum, quod committit [illegible] publicum, ac priuatum quoad [illegible] , & non quoad publicum, vt habet [illegible] pro quo etiam facit cap. cum tempore & [illegible] in cap. [illegible] c Nunc tamen [illegible] , [illegible] videtur, quod condonatio [illegible] sufficiat ad omnia. Damnum enim [illegible] est [illegible] principaliter, & tanquam ex repercussione [illegible] ne [illegible] tangat [illegible] publicum, [illegible] sufficit condonatio [illegible] ad quem principaliter spectat damnum. Quippe si quis tibi [illegible] [illegible] quod [illegible] ad prouidendum [illegible] clementias erogandas noceret pauperibus, & [illegible] quo [illegible] damnum principaliter [illegible] pauperibus vero, & Reipublicæ per consequentiam, [illegible] remissio sufficeret. Valet etiam doni alienatio & legitimæ [illegible] iuratæ per vxorem, & [illegible] in [illegible] [illegible] verum etiam earum [illegible] & reipublicæ ad quas consequenter pertingunt, f vt habet glossa singularis & finalis, g vbi post alios Georgius hoc annotauit. h

486 Fundamenta autem, quæ in [illegible] debant dictam concedentia, loquuntur de pacto, quæ quæ principaliter spectant ad [illegible] publicum, vel alium, [illegible] qui ea facit, concludunt [illegible] quoad [illegible] quæ æquè principaliter pertinet ad alium, [illegible] ad [illegible] , qualis est iniuria, quæ [illegible] Monacho, clerico, & [illegible] quæ non minus principaliter pertinet ad Monasterium, Ecclesiam, ac patrem, quam ad ipsos, iuxta c. parochianos [illegible] per glossam, Panormitanum, Felinum & alios, k & per glossam alium. l Non tamen aliquid concludunt quoad infamiam quæ ad solum infamatum principaliter spectat, cuius modi sunt communiter omnes. Colligitur tamen cum Adriano, m quod qui quempiam [illegible] [illegible] exemplo, vel doctrina [illegible] ad [illegible] vitam, debet damnum illud reparare, [illegible] veritate, vt ipse dicit. Addoque damnum spirituale quod obligat ad restitutionem, secundum omnes, non posse condonari per partem læsam, vt damnum famæ, secundum eundem. n Supremus iste Deus, & homo IESVS CHRISTVS D. N. qui pro summa sua bonitate extremam pœnam pertulit pro nobis in huiusmodi tempore, quo [illegible] hoc [illegible] sacræ Passionis, in quo supremam manum [illegible] huic Commentario iam à viginti annis, & quo nunc ipsum recognitum edo, tribuat nobis mediocrem memoriam turpitudinis huius vitij, ac mediocriter coerceat nostras linguas, & aures suo sancto amore, ac timore, vt discernendo nostros defectus taceamus alienos, præter quam, quando, quomodo, & ob quam causam tenemur. Amen.

GLORIA DEO, NOBISQVE EIVS gratia, & indulgentia.

a L. [illegible] ff. de pact. e [illegible] quæ [illegible] 22 q. 4. c. Sa lonitana 03 dist.
c cap. parochianos de sent. excom.
c In de Salonitana.
l Ind. [illegible] ff. de pact.
e De arbitr.
f De sent. com pet.
Cap. cum [illegible] de iur. [illegible] cod tit. l. 6
g Ca. [illegible] de pact. li. 6
h Col. 23.
Cum annotatis.
k De sent. ex com.
l [illegible] 33 q. 4. & L. [illegible] & si v [illegible] ff. de [illegible]
m Quodlib. [illegible] & in 4 de restit. q. 33
n In 4 de restit. q. 31.

COMMENTARIVS PRIMVS DE REGVLARIBVS.

DE FINE PRINCIPALI, ET PAVPERTATE IPSORVM, in capit. Cui portio. 12 quæst. 1.

AVTHORE MARTINO AB AZPILCVETA DOCTORE NAVARRO.

* Iudicet c non [illegible] 12. q. 1. c. nul lam 15. q. 1. & c. statui mus 19. q. 3 * 12. quæst. 1 * Amb. lib. de fuga sæculi. cap. 2.

RECognituro mihi anno meæ ætatis nonagesimo, tres Commentarios, quos de paupertate Regularium in tria celebria cap. * quos anno ætatis meæ octuagesimo primo edideram, occurrerunt quædam tollenda, aliqua verò addenda, & nonnulla reformanda, & in ordinem aptiorem redigenda. Quod, vt aptius ageretur, decreui titulum de paupertate, quem eis præmiseram, in titulum de Regularibus mutare, & præmittere alium commentarium in cap. Cui portio, * desumptum ex Beato Ambrosio * cuius hæc sunt verba.

* Gestit, habetur in orig.

*CVI portio Deus est, nihil habet curare, nisi Deum: ne alterius impediatur necessitatis munere. Quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atque huic nostro officio decerpitur. Hæc enim vera est sacerdotis fuga, abdicatio domesticorum, & quædam alienatio carissimorum: vt suis se abneget, qui seruire Deo * elegerit.*

SVMMARIVM.

1 *Ioannes Trullus Abbas S. Christiana laudatus.*
1 *[illegible] Roman. [illegible] D. N. [illegible] sarius, & Sacrista laudatus.*
1 *[illegible] vtiliores quò specialiores.*
2 *C[illegible] regulare [illegible] vitio ita vocantur.*
2 *[illegible] non omnium re[illegible] in ve[illegible] ifacit.*
3 *Geminatio eiusdem ve[illegible] fit [illegible].*
4 *Canonici cur [illegible] seculares.*
5 *Au[illegible] cur [illegible].*
5 *Ro[illegible] hospitale omnium in Hispania præter Compostellanum [illegible].*
5 *Ma[illegible] matri [illegible] patrone cur hac dicatur.*
5 *Ma[illegible] quantula [illegible].*
6 *Cl[illegible] portio D[illegible], rel[illegible] Deus.*
6 *C[illegible] temporalium.*
7 *[illegible] beat esse [illegible] positio.*
7 *[illegible] consulendum.*
7 *R[illegible] ingreditur.*
8 *R[illegible] ingre[illegible] familias & an seruus [illegible].*
8 *H[illegible] Mundus, Caro, Dæmon.*
8 *R[illegible] victoria trium hostium.*
8 *R[illegible].*
9 *V[illegible] & quotuplex.*
9 *C[illegible].*
10 *[illegible] & quid perfecta, & quæ imperfecta, & [illegible] imperfecta, & ad quam tenetur conari re[illegible].*
10 *[illegible] animo tendendi ad perfectionem [illegible] secundum regulam suam, est in statu peccati mortalis.*
10 *R[illegible] beatitudinem patriæ, [illegible] beatitudinem viæ.*
11 *[illegible] multis.*
11 *Maria Virgo mater cur [illegible] negauit.*
11 *[illegible] paupertatis [illegible] castitatis & obedientia [illegible].*

QVOD [illegible] hunc cap. luci[illegible] Ioannes Trul[illegible] Regularium [illegible] C[illegible]

A diuidit à Gallis, idemque eruditissimus nuper edidit [illegible] opus, quatuor libris digestum, in quo Canonicorum regularium ordinis antiquitatem, sanctitatem, & totam [illegible] Christianam [illegible] amplitudinem, omniaque ad illum pertinentia elegantius, & vberius, quàm hactenus alius, quem viderim, [illegible] quorum quarto regulam totam exponens hoc fragmentum tractat, alte quidem & latè, [illegible] regularem paupertatis [illegible], & [illegible] proprietati [illegible]. Sed [illegible] ea tradit more Theologorum [illegible] potius in genere, quam in specie, quod [illegible] ante fecerunt plenissimus Hugo à Sancto Victore, & celeberrimus Ger[illegible]nus, & aliquot alij, & in iis etiam Iordanus à Saxonia, [illegible] B nobis [illegible] in Christo pater Augustinus Roman[illegible] nunc prouincialis Ordinis Eremitarum Sancti Augustini, [illegible] meritò ad [illegible] a Sanctissimo Domino nostro Gregorio XIII. assumptus, nunc autem etiam Ecclesiæ Sanctæ Romanæ Sacri [illegible] auctus. Sed quia [illegible] tradiderunt ea in genere, [illegible] Commentarium consulentium [illegible] speciatim ad [illegible] nes, quas [illegible] amplecti, [illegible] vitare oporteat, [illegible] semper & vbique per C [illegible], qui [illegible] Aquinas in prologo [illegible] Philosophum tradit [illegible] moralis vniuersalis minus [illegible] quæ in particularibus sunt, [illegible] negotij est nosse generalia, & ea specialibus [illegible] aptare quam [illegible] ea nosse.

2 Secundum, quod licet in [illegible] commentarius de omnium Regularium ordinibus [illegible] tur, præcipuè tamen de Canonicis Regularibus [illegible] tur, & [illegible] Ludouicus Vi[illegible] ob [illegible] natale [illegible] D dationem [illegible] functum [illegible] Canonicorum [illegible] ac [illegible] n [illegible] & Regularium [illegible] quid [illegible]

[illegible] quod geminata dictione [illegible] sibi A
[illegible] in regula sanctissimi Augustini [illegible]
[illegible] monstrari [illegible] re-
[illegible] Episcopus Segobiensis, Don D[illegible] Le-
[illegible] tunc Canonicus Prælati Communis Regularium,
olim au[illegible] annis [illegible],
nunc [illegible] suspicienda, & [illegible] ob-
[illegible] & post eum, & Ioannem de [illegible]
[illegible], & Augustinum Tiononensem, prælatus Ioannes Trul-
[illegible] modo [illegible].

[illegible] quod [illegible] modo [illegible] contineretur,
[illegible] quod [illegible] vitio [illegible] ac
L[illegible] ignorasse, [illegible] Græce [illegible] quod
[illegible] regulam sonare, quod quisque vel anniculus ca-
[illegible]. B

Deinde quod non sit in ea eiusdem verbi congeminatio, sed [illegible] significan-
[illegible], quæ frequenter in Scriptura
[illegible], sed prioris dictionis [illegible] ignotæ
[illegible] operatur, vt in illo Christi. d *Abba pater omnia possibilia sunt tibi.* & in illo Apostoli. e *Clamantes Abba pater.* & in illo eiusdem. f *Clamantem abba pater.* In quibus
[illegible], abba, quod [illegible], quod pater sonat, adiungitur
[illegible] expositiue dictio latina pater.

Tertio, quod non omnis eiusdem verbi geminatio, siue repetitio, est battologia, sed tantum superflua, quæ ni- C
hil [illegible], non enim battologus, sed grauissimus affe-
ctuum excitator putatur Dauid in illo. g *Deus Deus meus respice in me.* & illo. h *Deus Deus meus ad te de luce vigilo.* nec
Christus in cruce clamans. i *Eli Eli lamma sabacthani.* nec
Poëta. k *Ab Corydon Corydon, quæ te dementia cepit.* Et in
proposito nomenclatura prælata geminata mouere po-
test nominatum ad attentius expendendum suam regulæ
iure seruandæ obligationem, dum audit se bis appellari
regularem: nam & apud [illegible] consultos [illegible]
[illegible] dictionis geminatio [illegible] operatur, augme-
ntum [illegible] commissum. l [illegible]
[illegible], & clausulæ, [illegible], & alia, quæ tradunt latius
[illegible] & citat ab eo m

Quarto, quod non [illegible] sibi, vt ille innuit, Ca-
nonici Regulares illud nomen, sed Concilia [illegible]
ca, & Pontifices Maximi hoc eos appellarunt. n Nec abs
re, quoniam verbum, Canonicus, geminum est, continens duas
species clericorum. Alterum eorum, qui non solum viuunt
[illegible] ex communi Ecclesiæ patrimonio, sed etiam habent,
vel possunt habere patrimonia sæcularia separata, de qui-
bus agit ca. [illegible]. o Alterum eorum qui viuunt simul
ex communi Ecclesiæ patrimonio, sed non habent, nec
habere possunt patrimonia separata. Et ideo merito [illegible]
appellantur simpliciter [illegible] *Canonici*, qui [illegible]
Regulares, & alij *Canonici Regulares*: quos dupliciter obliga- E
tione vitæ canonicali adstricti. Ex quo infertur, quod *Ca-
nonicum Regularem* proprie appellauit *Canonicus*, vel [illegible],
animal [illegible] contineat [illegible]
[illegible], vt eleganter dicit Baldus receptus, p quæ ratio [illegible]
[illegible] defendi [illegible] parata ibi [illegible] Cardinalis
& a [illegible] quatenus habet, Canonicum
Regularem [illegible] proprie canonicum, cui [illegible]
& pro illis est textus expressus. q

Tertium, quod causa, cur prætermissis quibusdam a-
lijs, quos in Opusculis meis promitto Commentarijs hos,
quos nunquam antea conceperam, concinnauerim, * ti-
demq; currente tota pro viribus exierint, vt ille ait, can-
[illegible] quod [illegible] quamplurimis religiosis, præsertim Ca- F
nonicis nostri ordinis Regularibus iam dudum, & nuper
[illegible] cogebat scripto facere interpreta-
[illegible] nem amplam celebris, cap. non dicatis: r quod ab hinc
[illegible] ter [illegible] annos interpretatus fueram ver-
[illegible], sed [illegible] celeberrimo Ronceuallis monasterio,
& hospitali [illegible], quæ [illegible] Hispaniæ præ-
[illegible] Compostellanam [illegible], sito in eisdem ver-
tice Pyrenæi, qua [illegible] ab Iberia diuidens, Celtiberiam
[illegible] cingit. Quod [illegible] fuit in causa, cur ego cum
[illegible] vix fuerim au[illegible] mortalibus nunc [illegible]
[illegible], hos tamen Commentarios ausus fuerim dedicare

[illegible] & non [illegible] potentissima A
[illegible] regina, ergo in ter M[illegible].

Totus cum [illegible].
Quam trepidæ [illegible] cupiebant, [illegible],
vota, precesq. ferunt.

quæ veras [illegible], quæque [illegible] tuam Ronceuall[illegible]
[illegible] desertaque montium, niuesque [illegible]
[illegible], & niue canas, frigoreque rigentes, nunquam [illegible]
dignaris coeli, nunquam non mederi opitularis.

Quæque etsi a nostro [illegible] orbe
Distinctum [illegible] quantum polus [illegible] igne,
Non tamen humano [illegible] vtique
Nil [illegible] mortalia [illegible]
Suscipis [illegible] tu pectora nostra,
Sumis & [illegible] corda [illegible].

Hanc igitur [illegible] oblationem intercessio-
ne tua tuo Filio Deo Opt. Max. [illegible], [illegible] gra-
tum [illegible] accepta supplex [illegible], & [illegible] sperans forte,
[illegible] in arra tuæ olim [illegible], & illius, quæ no-
stra summa beatitudo [illegible] filij tui sum-
mi [illegible] Patri æterni, & Spiritus sancti [illegible] sum-
mæ indiuiduæq; Trinitatis. Amen. Quibus [illegible]
6 Nota ex principio, hoc [illegible] vnum de capitibus
huius quæstionis, allegatum a Magistro nostro Gratiano,
quæ melius probant propositionem suam, quam ponit in principio huius quæstionis [illegible] clericus [illegible] pro- C
prium possidere debere, probat enim [illegible]
[illegible] Deus, nihil aliud quam Deum curare debere. At [illegible]
[illegible] clericus est persona, cuius portio est Deus, vt probat
cap. clericus. a Ergo nullus clericus potest possidere aliquid a 12. distinct.
aliud a Deo.

Nec obstat, quod etiam dicitur clericus, qui habet pro
sua sorte Deum, et in capite sequenti, quia [illegible]
sors, & pars Dei, quatenus cuius pars est Deus videtur de-
bere esse [illegible] cum Deus sit omnipotens, & infini-
tus, omnia [illegible] plenus b & [illegible] probatur hoc caput [illegible]
ferunt ibi. *Hæc est vera [illegible] & quadam [illegible].* Et [illegible]
seruire Deo elegerit. Ad idem facit quod ait S. Hieronymus, c
scilicet, *duo esse genera Christianorum. Alterum Christo [illegible] & Deo deuotorum, cui nulla debet esse cura temporalium, qui [illegible] corona, seu rasio capitum eorum significat. Alterum laicorum, [illegible] cura temporalium.* Et hanc sententiam tenuit Magister Gra-
tianus. d Sed contrarium tenet glossa communiter [illegible]
[illegible] in summa, e Pro qua facit [illegible] in cap. [illegible]
ex Concilio Agathensi * & [illegible] quod est [illegible]
tini Papæ, * & alia ca. sunt manifesta. quod est canon Apo-
stolorum, * quæ omnia efficaciter probant, clericos, etiam
sacris ordinibus initiatos, etiam presbyteros [illegible] & E-
piscopos posse habere proprium, & possidere bona pro- E
pria, profana, sicut possunt laici.

Nec obstat hoc caput & alia pro notabili nostro [illegible]
[illegible] multa alia, quæ in hac quæstione Gratianus con-
gerit, quoniam intelligenda sunt de clericis regularibus,
siue religiosis, qui expresse, vel tacite renunciarunt om-
nibus bonis temporalibus, vel de clericis sæcularibus vo-
to paupertatis simpliciter adstrictis, vt dicemus infra. f Per so- f Num. 19.
lum enim clericatum, nec ordinem sacrum, nec episco-
patum, nec Papatum perditur capacitas quærendi, & re-
tinendi dominium & possessionem bonorum tempora-
lium, neque facultas disponendi de eis per contractus, F
cum viuunt, neque per vltimas voluntates cum viuunt,
vel moriuntur, vt quidam timentes, vbi non est timor
audiui innuere: & ideo cognatos, & legitimos hæredes, et
iam pauperes a bonis suis alienare, quod id caput hoc in-
telligendum significat faciendum. Quin & aliquot reli-
giosos, imo & clericos sæculares inscienter consuluis-
se, [illegible] & [illegible] conscien-
tia diuina: quod iuste quidem potuerunt [illegible]
ratione id fecerunt, quia erant [illegible], & Deo placidius
[illegible] relinquere cognatis, etiam egenis: non autem si
cupiditatis magis, quam caritatis id fecerunt, g atque [illegible] g Arg. c. fin. 17. q. 4.
[illegible] male consuluerunt, putantes non licere ipsis
[illegible], vel [illegible] illa, quibus vellent contra ca. epi-
scopi, h & alia superius citata. h Hinc cau. & quæst.

7 Secun-

Marginal notes, left column: c Ca. sanon 3. dist. — d Marc. 14. — e Rom. 8. — f Galat. 4. — g Psalm. 21. — h Psalm. 62 — i Matth. 27 — k Eglog. 2. — l Leg. bellis ff. ad senatusc. Trebell. [illegible] — n In c. nunc [illegible] & in c. manuducamus 19. q. 3 & in rub. de statu monachorum, & canonicorum regularium, & in cap. quod Deo timentes & in c. singula [illegible] — o De vit. & honest. cler. [illegible] — [illegible]. Right column: B ipse Mantua [illegible] — b Cap. 1. de [illegible] — c Hieronymus ad [illegible] in cap. seq. — d In c. præcipimus [illegible] — e Supra ead. [illegible] — * Concil. Agath. c. 48. — * Mart. [illegible] — * Can. Apost. c. 40.

[illegible] relinquere [illegible] quod licet [illegible].

Ad secundum concedo legem Dei [illegible] publicæ [illegible] lex Dei, vel inspiratio [illegible] ad intrandum religionem, vel [illegible] ad [illegible], vt probat [illegible] [illegible] credendum illa [illegible] quanto tempore [illegible] dendum [illegible] credimus, cum sit contra [illegible] Dei, [illegible] probatum [illegible] etiam [illegible] in [illegible] Angelum [illegible], quod [illegible] Dæmon [illegible] Paulus. c

Ad tertium respondetur [illegible].

Ad [illegible] respondet [illegible] parte [illegible]. Concedendum itaque est, quod [illegible] qui potest [illegible] & [illegible] pro [illegible], & proba [illegible] intra illud [illegible] intra certum tempus [illegible] votum [illegible] obligationem ante [illegible], d nec [illegible] vt [illegible] An autem [illegible] tenea- [illegible]. g

Quartum [illegible], quod [illegible] neuter Thomas ex [illegible] monasterium [illegible] & [illegible] ingressus [illegible] tribus [illegible] Dæmone, & mundo, de quibus est illud: *Omne quod est in mundo, est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ*. Et [illegible] distichon Mantuani.

Ambitio [illegible] opes, & [illegible] voluptas,

H[illegible] pro [illegible] numine [illegible] habet.

Emittendo votum castitatis, contra primum: votum paupertatis, contra secundum: votum obedientiæ, contra tertium.

Sextum, quod hæc sunt tria vota essentialia, siue substantialia religionis [illegible] accepta, eo quod [illegible] & [illegible] facta [illegible] iuxta S. Thomam [illegible] Panormitanum, & Communem [illegible]. De quorum votorum duobus scilicet paupertate & obedientia habetur in cap. [illegible] & de voto paupertatis, & castitatis n & de obedientia in dicto cap. non dicatis o qua parte habent regulare non habere [illegible] neque velle, eo quod voluntas [illegible] superioris pendeat arbitrio, quod deduci potuit ex one [illegible] cap. non dicatis, habente [illegible] non solum facultatibus, sed etiam voluntati [illegible].

Septimum ex his sequi, quod quisquis vouit tria substantialia vota religionis [illegible], est vere, & [illegible] pro [illegible] siue regularis, quod idem [illegible] per [illegible] & ob id [illegible] verba [illegible] breuius, & vtrumque [illegible] comprehendit [illegible] regularis siue religiosus [illegible] proprie monachus [illegible] canonicus regularis [illegible] religiosus, & regularis [illegible] Panormitanum & alios q non tamen proprie [illegible] in pœnalibus, & [illegible] monachi, non vere canonicus regula [illegible] commentum cap. nullam, s [illegible].

[illegible] Thomas [illegible]

[illegible] Nullum [illegible] [illegible] Paulus. c *Super omnia [illegible] charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis* [illegible] quodammodo ligat in vnitatem perfectam. Tum quia [illegible] dicitur perfectum in quantum attingit proprium finem, qui est vltimate perfectio. Caritas autem est quæ vnit nos Deo, qui est vltimus finis humanæ mentis. *Nam qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*. d

Nota [illegible], quod perfectio hæc & vita simpliciter & essentialiter Christiana [illegible]. Prima, qua totum cor hominis [illegible] semper [illegible] in Deum, & hæc perfectio est caritatis patriæ, quæ non est possibilis in hac vita [illegible] est propter humanæ vitæ [illegible] Deo, rebusque diuinis [illegible]. Secunda, qua quis [illegible] in Deum [illegible] vitæ [illegible] via, non tamen est communis omnibus habentibus caritatem. Tertia, qua quis [illegible] cor [illegible] in Deo [illegible] quod [illegible] perfectio [illegible] bonis [illegible], & [illegible] S. Thomas. f

[illegible] quod etiam bonum [illegible] in [illegible] pro [illegible], & [illegible] non solum perfectionem [illegible] vitæ [illegible] perfectam vitam [illegible]

[illegible], est [illegible] Deo. *Mar* [illegible] quæ est [illegible] Perfecta [illegible] h

[illegible] non potest habere [illegible] Deum [illegible] Thomas [illegible] vitam necessariam. [illegible] vita [illegible] *Dei intellectiua non* [illegible] ibi declarauimus. Hæc autem [illegible] sed imperfecta [illegible] & [illegible] vita est triplex, [illegible] Prima, infima, qua sola [illegible] Deus [illegible] Secunda [illegible] tamen gratia, & caritate [illegible]. Tertia maxima, quæ [illegible] & [illegible] gratia [illegible]. Hæc tertia non competit [illegible] & n S. Thomas [illegible] Apostolo p & S. Thomas [illegible] tenuit. r Vt [illegible] dispositus debet habere desiderium non solum beatitudinis perfectæ in alia vita, quæ est secundum caritatem perfectam primo modo supra dicto, sed [illegible] perfectæ huius vitæ, non tantum secundum caritatem perfectam tertio modo perfectionis supra [illegible] communis est omnibus habentibus caritatem, qua [illegible] habitualiter ita [illegible] in Deum, vt nihil [illegible], sed etiam secundum caritatem perfectam secundo modo, quo quis [illegible] Deum [illegible] semper [illegible] quandoque [illegible] vitæ [illegible] de Deo in dies [illegible], quod S. Thomas [illegible] s dicit [illegible] religiosus [illegible] perfectionem [illegible] lo, quia [illegible] non [illegible] bilis [illegible] vel [illegible] [illegible] nobis.

[illegible] Paulus. c Ad Coloss. 3
d 1. Ioan. 4.
e Cap. cum rei [illegible] Num. 8.
[illegible] Num. 10.
[illegible] Num. 12
[illegible] 2. Cor. 11.
d Per d. c. [illegible]
[illegible] In commen. [illegible]
[illegible] 1. Ioan. 2.
s 2. 2. q. 184. art. 5. Ad 2.

num præsuppositum [illegible] continere, eo quòd perfectio vitæ, & beatitudo vitæ idem esse videtur, considerata quod perfectio, & beatitudo differũt, eo quòd perfectio respicit habitum charitatis etiam sine actu, qualẽ habet, qui est ornatus gratia gratum faciente, & charitate habituali, licet nil de Deo cogitet, & dormiat. Beatitudo autem, quia est actus & operatio, vt S. Tho. recep. docet. a requirit actualem cognitionem & fruitionem, quæ non sunt habitus, sed actus, quibus anima dilecta cognoscit, & amat singulariter dilectum suum, & Dominũ Deum, vt b diximus. & ideo non charitas perfecta primo modo non potest esse in hac vita, nec beatitudo imperfecta cõtinua: quia interdum oportet, ut somno, & alijs naturæ conseruandæ necessarijs, quemadmodum contra est beatitudo patriæ non potest non esse continua & perpetua, sed charitas est enim [illegible] primo modo, licet alibi sup. c probatur. Quinimo vt perfecta charitas secundo vel tertio modo accepta, tanto magis est perfecta, quanto magis continuè per eam diligitur Deus, ita beatitudo vitæ est tanto magis perfecta, quanto est similior beatitudini patriæ, quæ nunquam interrumpitur. Quibus est consequens, quod licet celibatus sit necessarius charitatem secundo modo perfectam, ita est etiam [illegible], vt cognitione & fruitione Dei, quæ est beatitudo vitæ, mediante magis continuè [illegible].

11 Vndecimum, quòd propter [illegible] dispositiones, & desideria vincendi carnem, mundum, & diabolum, & acquirendi perfectionem charitatis secundæ speciei huius vitæ, & beatitudine imperfecta omni tempore, quo vitæ necessitas non abducit ab ea, tuetur eam quæ plurimos viros, & feminas a nuptijs, negotiatione, agricultura, & alijs artibus etiam sedentarijs, & ad se euocauit in eremũ, solitudinẽ, claustrum, & monachatum, anachoretatum, & equobinatum. Hæc eadem causa mouit virginem matrem adhuc puellam, assuetam Dei diuinumque colloquijs ad negandum matri roganti, vt more communi vellet filio dare nepotem. Parthenice in hæc verba.

Non poterit mea lux meum [illegible] vlla cubile
Virgineum, [illegible] dicens.

Duodecimum principale, quod quamuis votum paupertatis sua apte natura videatur facilius seruatu, quia facilius est, vt ait S. Greg. *relinquere nostra*, quæ votum paupertatis respicit, *quam nos ipsos*, quod in voto castitatis, & obedientiæ, & licet sit minus alijs duobus, vt sentit S. Thom. d violatio tamen eius videtur fuisse frequentior caussa lapsus religionum, & earum obseruantiæ, quam violatio aliorum, & quæ difficilius corrigitur: quia eius culpa magis latet, & rarius agnoscitur, quàm violationis castitatis, & obedientiæ, cuius proditoria induxerunt Ananias, & Saphira, e de quibus baptista Mant.

Hic [illegible] miseros Saphiram cum coniuge vortex,
Terraq; [illegible] condidit vna duos.

Quare huius voti obligationis penetralia altius rimari conabimur.

a 1.2 quæst 3. art. 2.
b In d prælu 4 nu. 12.
c In d prælu num. 8.
Bapt Mant. in Parthen Mar.
Greg. hom. 3. in euang
d Vbi supra art. 8.
e Actor. 5.

SVMMARIVM.

12 Dominium & proprietas idem & quid, & quotuplex possessio.
12 Dominium, & quasi dominium quid.
13 Vsusfructus & vsus simplex.
14 Administrandi non est dominium. &c.
14 Peculium vnde dictum, & est duplex, maxime autem quadruplex & aliter nouum.
15 Peculium duplex alterum iustum, alterum iniustum.
15 Proprium duplex quoad ius, & vsum simplicem facti, & melius in c. non dicatis. num 15.
16 Paupertas quid & vnde dicta. & an differat ab inopia.
16 Pecuniæ nomine quid contineatur.
17 Paupertas duplex, interior, quæ triplex, & exterior.
17 Paupertas exterior duplex, voluntaria quæ rursus triplex, & coacta, illa vt plurimum [illegible].
18 Paupertatem etiam simpliciter vouens ad quid obligatur.
18 Paupertas quæ ad consuetudinem [illegible] religionem [illegible].
18 Vota tria substantialia religionis non faciunt illam, nisi pariter in religione approbata, etiam ratione modo viuendi approbato fiant.

19 *Paupertatis votum solemne sufficienter explicatur tacite.*
19 *Votum obedientiæ secundum regulam approbatam, includit vota castitatis, & paupertatis sufficienter, sine aliæ expressione, quæ tamen etiam expressè aliter facta non sufficiunt.*
19 *Turris nouæ speculorum nobiles Romanas non esse vere religiosas.*
19 *Votum simplex paupertatis licet nõ impediat acquisitionem, impedit tamen ne [illegible].*
19 *Acquiri alteri non solùm [illegible], &c.*

12 Decimumtertium principale sit, quòd dominiũ, & proprietas eiusdem sunt idem iurisperitis a & differt a possessione, *quæ [illegible] prohibitæ possideri*, vt ait Bartolum. b Possessio autem ita definita differt a sententia, & detentione facti, quæ est non ius, sed solum factum, qualem habet commodatarius, depositarius, colonus, & qui etiam detinet de facto rem. Per possessionem autem intelligo etiam quasi possessionem, quæ est iuris quasi in [illegible] corporalibus. d

Decimumquartum, quod dominium hic proprietas est *ius [illegible] re [illegible] prohibeatur, si ius [illegible]*, vt colligitur ex Bartolo & Aretino. e Dixi in primis, omne quippe dominium hic proprietas est ius, nõ contra: nam seruitus obligatio est ius, f omnis item actio g & omnis seruitus h non tamen dominium neque proprietas. Dixi perfectè disponendi differentiã vsusfructus, quem qui habet, non potest disponere de re perfecte: quia est ius vtendi, & fruendi alienis rebus salua substantia, i & ad differentiam vsus, quod est ius vtendi rebus alienis. k Dixi re non adeo corporali vt addit Bartolus qui solùm rei corporalis dominium definire voluit l quia nos definimus dominium prout extenditur etiam ad quasi dominium, quod etiam est iurium incorporalium, cuiusmodi est beneficium Ecclesiasticum, iurisdictio, & ius præsentandi, eligendi, conferendi, visitandi & id genus alia, in quibus etiam datur proprietas & possessio mixta, vt de iurisdictione in cap. licet causam l de iure eligendi, cap. cum ecclesia Sutrina m de iure conferendi, cap. cum super, n de iure visitandi cap. cum ex officij, o & de iure præsentandi cap. consultationibus, p & de beneficio clem. 1. q Dixi nisi lege prohibeatur ad includendum dominium pupillorũ, qui licet sint veri domini, non possunt disponere perfectè de rebus suis donando, alienando &c. r & eorum qui habent bona prohibita alienari, s & quorundam vsum transeuntis ad secundam, vt s. t Dixi *alterius* [illegible], quod Aretinus vbi supra addidit Bartolo, ad includendum dominium directum separatũ ab vtili & vtile separatum a directo, quę qui habent, possunt quidem disponere perfecte, sed saluo iure alterius. v

13 Decimumquintum, quod hic est consequens differẽtiam esse inter dominium, vsumfructum, vsum, qui est ius, & vsum facti. Dominus enim de re ipsa disponit, vsufructuarius autem de solis fructibus rei, vsuarius verò de solis fructibus ad suum tantum vsum, ita quod nec donare, nec locare potest quidquam ex eis, x vsus verò simplex facti qui nõ est ius, qualem habet seruus in eo quod vestit, y quale conuiua in edulijs ab inuitante sibi appositis, qualem etiam frater Minor in his quæ comedit, & vestit. cap. exijt communi in hoc aptissimo, cui consonat clem. exiui. a quãuis dissonare videantur extrauagantes, cum inter nonnullos, & quia quorundam Ioannis xxij. b ad quæ respondimus in commẽtario de reditibus c postea quam prædicta d probauimus post Sotum e & post Aluarum Pelagium, f quem ille non citat, testatem intẽtionis prædicti Ioannis xxij. cum [illegible] tam [illegible], fuisse id quod prædiximus. Quin & talem tantum habet omnis regularis non solum ordinum mendicantium, sed etiam aliorum habentium bona in communi, quorũ de numero sint hodie omnes præter illos Franciscanos, quos vulgus vocat obseruãtes, & Capucinos post Concil. Trident. g nullus enim eorum habet vllum dominium in particulari h talem habet etiã constitutus in extrema necessitate in rebus alienis, quod etiam Soto vbi supra placuit.

14 Decimumsextum, quod ius solum administrandi nõ est Dominium, nec vsufructus, nec vsus, est enim *ius disponendi*

a Leg. naturaliter. § nihil commune adeo. l si quis vi differentia ff. de acq. poss. & rub ff de acq. rer. dom. ad iuncta rubr. caus. poss. & prop.
b In d. § differentia.
Iuxta l ff. 14. §. hac quoque ff. de verb. oblig. Gl. in l. 3 ff. de acq. vel amit. poss. cum ibi ab ea.
e In d § differentia.
f Inst. de oblig. in princ.
g Insti de act. in princ.
h ff de reb corp. & incor. in princ.
i Inst. de vsufru. in princ.
k Inst. de vsu & habit. § 1.
l De prob in De caus. poss.
m Eod titul.
o De præscr.
p De iure pat.
De seq. poss. adiunct. rub. & clem. 1. de caus. poss. & prop & c. ac cepta de restit. spol.
r Leg. magis puto & toto titu. ff de reb. eorum qui &c.
s Leg. filiusfa. §. diui ff. de leg. 1.
t Leg. fœm. C. de secun. nup
v Leg 2 ff de iure emphyt. c. potuit. de loc
x Inst. de vsu. & hab § 1.
y Leg. id vest ff de pecul
z § porro & § ad hæc de verb. sig. lib. 6
a § Cum tenter eod. tit.
b Eod. titul.
c Quæst. 1. monit 19.
d In monit 12
e Lib. 4. q. 1. art 1. de iust. & iur.
f Lib. 2. de planct Eccle cap. 58.
g Ca 3. sess 25. de reg.
h Cap. cum ad monast. § fin de stat. monach.

nendi ... nomine ... gratis, vel cum ... suo ... operari, a neque peculiũ ... vel administratio peculij, ... dominium, vel quasi dominium. Peculium ... quasi pars pecuniæ ... quod a pecore ... peculio deductum, significat quidquid in homini ... patrimonium: b ... autem captum significat octo genera bonorum, vt probat glossa rubricę, c & principaliter quatuor ... castrense, quasi castrense, & aduentitium, de quibus ... d & profectitium, de quo in l. cum non solum, e de quibus quatuor tractamus in Manuali confessariorum. f quibus octo peculiorum generibus addo nonum, scilicet eorum, quæ regularis habet, illa enim etiam vocantur peculium. g Et quamuis habere peculium castrense, vel quasi castrense sit habere bonorum proprietatem cum vsufructu, & habere aduentitium, sit habere proprietatem communiter sine vsufructu, habere tamen profectitium, non est habere dominium, nec ius aliquod ciuile, sed administrationem bonorum patris, cui subest, h sicut nec habere peculium serui, i nec similiter habere peculium monasticum, k sed tantum habere iustam vel iniustam administrationem alienorum bonorum, iuxta ca. cum olim 2. l & late tradit ... ab Innoc. recepto ab alijs.

15 Decimumseptimum principale sit, quod hæc consequitur duplex esse peculium, cuius non est dominus habens illud. Alterum iustum, quod cum iusta licentia patris, domini, vel prælati habetur. Alterum iniustum, quod absque licentia tali habetur, per prædicta iura. m

Decimumoctauum, quod etiam consequitur, quòd proprium est duplicis generis, seu dupliciter dicitur in hac materia. Primò quidem quo ad dominiũ, & proprietatem, vel quasi, vel quoad veram possessionem, aut quasi iuris rei pecuniariæ, vel quoad vsumfructum, vel vsum præsertim quatenus sũt iura: qualis generis proprij Deus, & soli homines liberi, sunt capaces suo nomine, secundò quoad detentionem, & vsum, administrationem, & possessionem facti tantum, cuius sunt capaces etiam serui, monachi, & quicunque alij homines etiam nomine suo. n Et primi quidem generis proprij rei pecuniariæ regulares sunt incapaces: quia per votum solenne paupertatis omnibus eis iam quæsitis, & quærendis, imo & capacitati quærendi renunciauerunt iuxta d. cap. non dicatis, o & tradit S. Thom. p Dixi rei pecuniariæ, quia rei spiritualis internæ & externæ Ecclesiæ pecuniæ inæstimabilis capaces sunt, vt infra dicam.

16 Decimumnonum, quod paupertas verbum deductũ secundum Varronem, q a parua pecunia, significat carentiam magnæ pecuniæ, & non caritatem: quæ est exuberans pretium rerum, quæ habentur: & differt ab inopia secundum Archidiaconum, r eo quod pauper dicatur, qui parum habet, inops qui nihil, quæ non est vsquequaque vera. Tum quia B. Franciscus & Franciscani nihil habentes, dicuntur pauperes. s Tum quod pro eodem ponuntur in Psal. s ibi. *Quoniam inops & pauper sum ego.* & t ibidem. *Propter miseriam inopum. & gemitum pauperum, &c.* Tum quia est contra legem, si creditores, x & alia, quæ citat Alexander. y Pecuniæ autem appellatione, non solum venit pecunia numerata, sed etiam quidquid ea est æstimabile, iuxta d. cap. z & le. pecuniæ, quæ habet hæc verba, *Pecuniæ nomine nõ solum pecunia numerata sed etiam omnes res tam soli, quam mobiles, & tam corpora, quam iura continentur.* a quę probat etiam iura, puta obligationes, & actiones pecuniam dici, vt ponderauit gloss. b & pro tali pecunia carente accipitur in illo Christi. c *Beati pauperes spiritu.* secũdum enim Hieronymum, quem ibi sequitur omnino Aquinas, non intelligitur de carentia spiritus superbiæ, sed de carentia pecuniæ voluntariæ instinctu Spiritus sancti, licet vtramque expositionem sequatur idem S. Thomas in 2.2. q. ... art. 12.

17 Vigesimum principale, quod paupertas est duplex. Altera interior, altera exterior. Interior est *carentia voluntatis habendi pecuniam*, de qua intelligitur prædictum illud Domini ... *Beati pauperes spiritu*, & est triplex. Prima est voluntatis quærendi, vel retinendi iniuste aliquod ius pecuniarium: & hęc est de pręcepto, quippe quæ præcipitur implicitè septimo præcepto, & explicitè decimo Decal. d Secunda est carentia voluntatis habendi ... vel retinendi aliquid etiam iuste, nisi quatenus est instrumentum virtutis: & hæc est de consilio, iuxta illud Pauli: b *Qui habent tanquam non habentes. & qui emunt tanquam non possidentes, &c.* Tertia carentia voluntatis habendi illam vllo modo pro suo etiam iuste, etiam quatenus est instrumentum virtutis; & hæc etiam est de consilio, & magis quam secunda, iuxta illud Christi. c *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes & da pauperibus.* Paupertas autem exterior est *ipsa realis carentia pecuniæ, siue sit voluntaria, siue inuoluntaria*. quæ de suo genere neque est bona, neque mala, sed indifferens. Tum quia & bene & male, amari, desiderari, haberi, & contemni potest pecunia. Tum quia licet illa iuuet aliquantum ad quærendam, & consequendam veram animi felicitatem, vt dicitur ... d tantundem tamen, imo magis impedit, & a Christo e consulitur eius contemptus, & siquidem, f docet Dominus difficile diuitem saluari, vt pulchre adnotauit S. Thom. g Tum quia idem summus h concludit paupertatem, & diuitias, de se neque bonas esse, neque malas, quia non sunt virtutes nec vitia, sed instrumenta, quibus ea quæruntur: & diuitiæ quidem cæteris bonæ sunt, quatenus sustentamur, & alijs benefacimus, malæ vero sunt, quatenus ob eas a virtute auertimur, vel nimia sollicitudine, vel nimio affectu, vel elatione, quæ inde insurgit, ... Paupertas item bona, quatenus per eam liberamur a sollicitudine circa temporalia, & ad contemplanda diuina paramur: mala vero, quatenus nobis sustentandi nos, & alijs subueniendi facultatem tollit, vel honestam occupationem per illud S. Gregorij a S. Thoma relatum. *Sæpe qui occupati bene humanis vsibus viuerent, gladio sua quietis extincti sunt.* Quamuis autem hæc ita sese habeant, certum tamen est paupertatem vtiliorem esse ad virtutes comparandas, quam copiam diuitiarum per prædicta, & per illud eiusdem S. Thomæ k super illo verbo *elegi te in camino. Paupertas conferit multa. I. peccatorum recognitionem. II. virtutum cõseruationem, iuxta illud.* l *Pauper gloriatur per disciplinam, & timorem suum. III. cordis quietem iuxta illud.* m *Sufficiebat nobis paupertas nostra, vt diuitias computaremus hoc, quod videbamus filium nostrum. IV. desiderij impletionem iuxta illud.* n *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus. V. diuinæ faciunt dulcedinis participationem. iuxta illud.* o *Parasti in dulcedine tua pauperi Deus. VI. exaltationem iuxta illud.* p *Suscitans de puluere egenum. VII. cælestis hereditatem iuxta illud.* q *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Faciunt & illa multa priuilegia paupertati relata ab Archidiacono & alijs. r Dixi supra *ad virtutes quærendas*, quia ad quærendos fauores, honores, laudẽ, & gloriam lõge plus commodant diuitiæ, quam paupertas, vt palam est.

Vigesimumprimum: quòd duplex est paupertas exterior. Altera voluntaria, quam quis sua sponte consequitur, vel incurrit, qualis fuit Cratis Thebani, de qua S. Hieronymus s & qualis, longe q; melior illa, de qua Petrus est t *Ecce nos reliquimus omnia, &c.* quæ rursus est multiplex, vt in eodem capit. probatur. Alia quidem nil habentis, nec habere potentis, quippe facti ad id incapacis per votum solenne. Alia se contentum victu honesto facientis. Alia nil habentis, sed ad habẽdum capacis, quippe cui non est votum solenne paupertatis, licet omnia sua reliquerit: quarum omnium prędictarum quęlibet inuenitur in alio bona, id est, ob debitum finem debito modo volita, & in alio mala, hoc est, ob indebitum finẽ, vel indebito modo cum aliquo circumstantiæ defectu volita. Alia est paupertas exterior coacta, de qua illud. v *Paupertatem & diuitias ne dederis mihi*, & quamuis voluntaria possit esse, vt prædictum est, mala, qualis est eorum, qui affectant eam, vt otiose vel vitiose viuant, est tamen bona, quoties sine alterius iniuria expetitur ad magis vacandum literis, virtutibus, vel Deo cognoscendo, & fruendo, siue ad liberius sequendum Christum, & eius præcepta seruanda, iuxta consilium Christi. x Coacta vero paupertas est, quam quis contra suam voluntatem patitur, vel incurrit, quæ longe frequentius est mala, quam voluntaria. Effecit vtraq; ad ... tam temporalia quam spiritualia ... occasionem prouet, & nocere, vt ex prædictis ... potest, & affirmat S.Tho-

m Præsertim c. monach.
d Exod. 20.

a Ca. quid in ... q. 7.
b 1 Cor. 7.
c Matth. 19.
d Num. 13.
e Mat. 6. 19.
f Ecc. 13.
h In lib. 3. contra gent. ... c 133 & duo. seq.
i Vbi supra. Greg. lib. 6. Moral. c. 17.
k In Esai. 48 in u. fin.
l Eccles. 10.
m Tob. 5.
n Psalm. 9.
o Psal. 67.
p 1 Reg. 2.
q Math. 5.
r in c. pauper 12. q. 2.
s Hier. epi. 13. ad Paulinum & habetur in cap. gloria ep. si 12. q. 2.
t Apud Matt. cap. 19.
v Prouerb. 30.
x Matth. 19.

a In d. lib. 3. cap. 131.

S. Thomas [illegible] non [illegible] impedire, imo [illegible] promotionem alicuius ad regimen ciuitatis.

Vigesimumsecundum, quòd ex his infertur primo quærenti, ad quid obligatur, qui vouet paupertatem? Respondendum esse, quod vouens [illegible] obligatur ad non volendũ [illegible] [illegible] aliquid proprium: vouens [illegible] ad non volendum illud [illegible] vouens vero tertiam, ad non [illegible] quærere, vel habere [illegible] virtutis. Dixi *ad non volendum*, & non [illegible] paupertatem, ad hoc vt non peccet, [illegible] velle negatiue, licet [illegible] voluntate, [illegible] voluntatem; quum non velle [illegible] & velle, [illegible] non contrariè negatiue, est medium inter contentiue, & [illegible] positiue.

i Cap. u qui [illegible] de reg [illegible] lib. 6.

Vigesimumtertium, quod ad contrahendum [illegible] regulam, non sufficit paupertas [illegible] voto, & obligatione [illegible] Nazareorum, qui per votum sanctificabantur, & [illegible] probat S. Thomas, de [illegible] votum paupertatis [illegible] necessarium [illegible]; quia requiritur votum tertium, [illegible] quod [illegible] per hoc [illegible] & tradidit S. Thomas [illegible] vouere etiam tertiam, [illegible] vouens [illegible] ad nolendum [illegible] habere [illegible] non [illegible] capacitate, & habilitate [illegible] & habendi [illegible] [illegible] casu [illegible] quod [illegible] in religione [illegible] potare [illegible] & illud [illegible] tale, quod [illegible] [illegible] hoc [illegible], quod [illegible] incapacitatem habendi [illegible], & contra [illegible] simplex vero solum [illegible], vt infra probatur. Dixi supra: *in religione approbata*; quia non sufficeret vouere illam in modo viuendi etiam approbato pro bono, etiam per Sedem Apostolicam; nisi approbaretur, etiam pro regula religionis [illegible] inducta, vt colligitur ex gloss. h quæ habet modum viuendi tertiæ regulæ S. Francisci esse approbatum à Nicolao Papa: sed non pro regula, quæ pro fessorem [illegible] religiosum. Regulæ autem iure communi approbatæ quatuor sunt: scilicet SS. Basilij, Augustini, Benedicti, & Francisci, vt post & ante alios tradit S. Antoninus, de quarum [illegible] & Carthusiaca, [illegible] describit [illegible] Carmelita ac Baptista k.

e Num. 6.
d 2. 2. q. 185. art. 6.
e In prin. [illegible] in fin. & [illegible] ad monast. & [illegible] de stat. [illegible] mach.
f 2. 2. q. 186. art. 6.
g Cap. 1. de [illegible] & [illegible] de regul.
h Clem. ex [illegible] de sen. excom.
i 3 part. tit. 6. c. 6. § 3.
k In Parthenicen.

Hinc Carthusiacus æterna [illegible] claustris,
[illegible] Benedictus [illegible] Aristo
[illegible]
[illegible] colebant,
[illegible]
[illegible]
[illegible] dicunt.

quia ideo non videtur [illegible] regulæ S. Augustini, quod [illegible] Carthusiæ, quæ sese [illegible] districtior.

l Cap. quod Dei timorem de stat. mona.

Vigesimumquartum, quod non requiritur ad hoc, vt votum paupertatis [illegible] solenne, & sufficiens ad constituendum [illegible] vouet paupertatem, castitatem, & obedientiam. Primo, quia id non requiritur, [illegible] professio per delationem habitus, m [illegible] potest, [illegible] professum præsumi profitentem [illegible] præsumitur vere religiosum [illegible] coram Deo, & in foro conscientiæ, [illegible] præsumptioni, sed [illegible] frequentius [illegible] [illegible] expresse, [illegible] & virtute huc virtualiter, non intendebat [illegible] profiteri, aliàs [illegible]. Secundo, quia nec in professione expressa [illegible] necessarium, [illegible]

m Iuxta c. 1. & ren. [illegible] de reg. lib. 6. & cle. [illegible]
n Cap. u qui & ca. [illegible] de spons.

A [illegible] vere obedientiam [illegible] regulam à Sede Apostolica pro religiosa approbatam, secundum Innocentium, a vbi [illegible] omne votum [illegible] tamé illud [illegible] secundum regulam monachalem, vel aliâ à Sede Apostolica approbatam. [illegible] non [illegible] quod qui vouet paupertatem & castitatem, sed [illegible] obedientiam [illegible] approbatam [illegible] Ob [illegible] [illegible] in celeberrimo monasterio [illegible] quum illud [illegible] intende- [illegible] B [illegible] non vouent [illegible] castitatem, & paupertatem. Qui [illegible] studiorum [illegible] celeberrima Hispaniæ Metropoli, quàque [illegible] nomen [illegible] [illegible] Calatrauæ, & Alcantaræ in Hispania non sunt religiosi: quia non profitentur expressè castitatem & paupertatem, [illegible] quod [illegible] Benedicti, vel Cistercensis, [illegible] propugnaculo [illegible] quod [illegible]

a In c. cum de regul.

C Vigesimumquintum principale, [illegible] quod hæc consequenter [illegible] respondisse Illustriss. ac Reuerendiss. D. Cardinali [illegible] doctissimo, & S.D.N. Protectorem [illegible] Reuerendum [illegible] religiosum, vt [illegible] S. Mariæ de Monte [illegible] habitu [illegible], tria substantialia vota [illegible] regulam B. [illegible] imbiberat: quia non [illegible] seruare secundum illam regulam, sed extra illam.

b 16 quæst. respons. 27. [illegible] statt. de redi. [illegible] eccl.

19 Vigesimumsextum, hæc eadem consequi rectè per [illegible] adducta respondisse, non esse [illegible] nobilissimas illas Romanas, quæ oblatæ Turris Nouæ [illegible] de Vrbe [illegible], & non mutato habitu [illegible] S. Benedicti in manibus prioris eiusdem, non tam ad viuendum secundum regulam eiusdem ordinis, vt vouent aliæ [illegible] S. Benedicti, sed secundum [illegible] viuendi, qui [illegible] approbatus pro bono ab ipsa Sede Apostolica, non tamen pro regula [illegible] quod [illegible] quod modo [illegible] & paupertatem. Quæ eadem [illegible] respondim esse [illegible] qui [illegible] in quacunque religione, aut etiam intra secundum in Societate Iesv, simpliciter vouent tria substantialia vota ante quam ad solennem professionem admittantur, non esse veros religiosos, neque [illegible] incapaces matrimonij, licet contrahendo peccarent, [illegible] illa vota non sunt solennia, sed tantum simplicia. Dixi autem etiam *intra secundum Societate* Iesv, *&c.* quia, qui in illa Societate post biennium nouitiatus expletum tria vota præfata [illegible] emiserint sunt, & dici debent veri, & propriè religiosi, etiam antequam solenniter profiteantur, ita quòd [illegible] & absque superiorum licentia exeant, debent censeri excommunicati & apostatæ, & ligati omnibus censuris, in quas alij religiosi expressè professi incidunt exeundo foras, absque superiorum iussu, & licentia: adeo, quod ex parte ipsorum nullatenus possunt exire prædictum Societatis ordinem [illegible] quamuis de superiorum iussu, & licentia possint dimitti, & liberari à voto prædictis ex rationabili causa, quod est quiddam nouissimum admirabile concessum præfatæ Societati, & clare declaratum, & confirmatum à S.D.N. in quadam Bulla, quæ incipit. Quanto, data anno 1582. Calendis Febr. Consequitur etiam, rectè nos absoluisse de commissione Apostolica [illegible] Apostatiæ quandã nobilem Romanam, quæ [illegible] intra quandam [illegible] [illegible] annos in ea [illegible] sola obedientia [illegible] secundum modum viuendi, quem in ea longo tempo-

[illegible] Sede [illegible].

[illegible] bulla [illegible] *multa singulari priuilegio [illegible] Sede Apostolica huic religioni concessa fuerunt, quæ quidem Nauarrus videre potuit: ex quibus si voluisset hoc suum dictum plenius illustrare potuisset. Meminit autem huius Bullæ in 3. lib. Consiliorum titulo de regular. cons. 49.*

Vigesimumseptimum, quod peccat mortaliter, qui [illegible] vel habet, vel quærere vel habere vult aliquod bonum pecuniarium post votum tertiæ paupertatis, etiam simplicis [illegible]: quia per prædicta tale votum, licet non faciat incapacem ad quærendum & habendum talia; facit tamen impotentem, ad iuste quærendum, vel habendum illud absque dispensatione iusta de causa obtenta. Quod consequitur eum, qui votum paupertatis simplex [illegible], non posse iuste emptorem, heredem, legatarium, vel donatarium, &c. quia esse talem, vel velle [illegible], est velle habere aliquod ius pecuniarium, quod est contra votum, & consequenter mortale. *a* Consequitur etiam difficile seruatu esse votum paupertatis extra monasterium: quia difficile viuitur inter homines sine commercio. *b* Commercium autem sine voluntate quærendi dominium sibi vel alij [illegible] habetur, & [illegible] non potest sibi quærere iuste per prædicta, nec alij: quia liber persona non potest regulariter quærere alteri, etiam mandato eius, neque cum eo quoad directam actionem neque quoad vtilem, nisi quando est præsens, *d* vbi [illegible] tradit Iason, vel quando stipulatur re vel ex re domini, gloss. *e* & Bartolus communiter recepti [illegible] & in locis sibi allegatis à se, & ab additione. Potest tamen aliquis [illegible] commercium habere quærendo alteri tanquam institor, *g* vel procurator ex re domini, vt dictum est: vel Syndicus, aut actor vniuersitatis, *h* vel tutor, vel curator furiosi, *i* sine tamen animo quærendi sibi aliquod ius pecuniarium, instar monachi habentis peculium, de licentia superioris: vt supra dictum est.

a Ca. [illegible] 17. q. 1. [illegible] dist. 1. *b* Leg. [illegible] C. de apost. *c* Leg. stipul. [illegible] §. alteri. ff. de verb. obl. & §. si quis [illegible] de [illegible] stipul. [illegible] procurat [illegible] de ver. obl. [illegible] ex. [illegible] quod [illegible] de [illegible]

SVMMARIVM.

26 *Paupertatem simpliciter vouens videtur vouere tertiam.*

[illegible] *Verba in [illegible] vt communiter, quam pro minimo accipi.*

21 *Vouens simpliciter paupertatem, quomodo iuste vouet.*

[illegible] *Regularis [illegible]*

24 *Paupertas iusta ad religionem [illegible]*

omnium [illegible] paupertatem [illegible]

24 *Religionis status est exercitium ad perfectionem [illegible]*

24 *[illegible]*

24 *[illegible] dimunitio conditionis [illegible]*

25 *[illegible] 25 [illegible] r. 9*

26 Vigesimumoctauum principale sit, quod dubitari posset, quam paupertatem prædictarum trium videatur vouere, qui vouit simpliciter paupertatem. Et respondere posset quod, [illegible] dubio tertiam [illegible] in actu professionis [illegible] cum sola [illegible] regulariter [illegible] *a* Si [illegible] extra professionem regularem [illegible] potest. [illegible] quod videatur vouere primam, vel secundam, facit L. nummis, *b* & cap. an oblicum, *c* cum concordantijs ibi per glossam citatis, quibus probatur in dubio [illegible] de legatum, vel promissum. & in ipso de voto est casus legatum, vel promissum. & in hoc casu voto est [illegible] ex parte [illegible] quod videtur [illegible] Tum quod in dubio [illegible] nullatenus, quia [illegible] glossam receptam, *e* & [illegible] in [illegible] *f* & quia [illegible] ad [illegible], vt dicitur, [illegible] quod [illegible] vouit paupertatem, vouit [illegible] aliquid addere. Tum quod in dubio videtur quis agere velle, quod [illegible] agere, *g* & [illegible] vouerit. Tum quia pauci considerant secundum, & ita non videtur [illegible] vouere, *h* quæ probant actum non extendi ad incogitata. Tum quia qui vouet simpliciter castitatem, [illegible] contrahere [illegible] castitatem, & manere cælibem.

L 21 Vigesimumnonum, quod [illegible] paupertatem, [illegible] se fieri religiosum ordinis cuiusdam, qui [illegible] perpetuum, vt ingrederetur [illegible], vel heres [illegible] curator, tutor, vel actor vniuersitatis, vel procurator, vel administrator alicuius, quo de sui commissione de bonis eius quæreret ei secundum prædicta, [illegible] heret, vel mendicando viueret, vel pro solo victu laboraret: quia validis non licet mendicare [illegible] quæ omnia sua dedit pauperibus, [illegible] certum, aut certe petere commutationem voti, vel dispensationem ex iusta causa, *l* super quo arbitror posse [illegible] Episcopum, cum [illegible] dispensare iusta de causa [illegible] omnibus votis, exceptis quinque contentis [illegible] in quibus hodie [illegible] votum ad domum gloriosam gloriosissimæ Virginis Mariæ Lauretanam, quorum de numero non est hoc, quum palam sit per prædicta non esse votum religionis.

22 Trigesimum principale, quod licet vouens simpliciter paupertatem, peccet mortaliter contrahendo, quasi contrahendo, adeundo hereditatem, acceptando donationem vel legatum &c. contractus tamen, vel quasi contractus, aditio hereditatis, acceptio legati, vel donati valet, & per eam quæritur ius in re empta, donata, legata, &c. Tum quia, vt supra [illegible] est, non est factus incapax pecuniarum per illud votum simplex, sicut fit per votum solenne: quia id nullo iure cautum, & ita non dicendum. *n* Tum quia licet [illegible] peccet contrahendo, contractus tamen [illegible] valet iuxta glossam singularem. *o* Tum quia licet qui emisit votum simplex castitatis, peccet mortaliter contrahendo matrimonium, contractus tamen valet: [illegible] per illud votum non efficitur incapax eius, sicut per solenne. *p* Tum [illegible] non [illegible], [illegible] matrimonium, peccat quod contra [illegible] argumentum glossæ singularis, *q* [illegible] Mercuriali, *r* & [illegible] & [illegible] per [illegible]

23 Trigesimumprimum quod [illegible] etiam canonici

a Ca. insuper de verb. signif. l. si vno. §. i. ff. locat. *b* ff. de leg. 3 *c* De reg. iur. lib. 6.

d De censi.

e In d. c. an ob [illegible] *f* ff. [illegible] cod. [illegible] *g* ff. [illegible]

g d reg. vsuf. cumus.

i Arg. l. cum Aquil. [illegible] transact. & [illegible] conuentio de [illegible] *k* Ca. Nicena. [illegible] dist.

l Cap. 1. C. de [illegible] vot. [illegible] q. 1 [illegible] de [illegible] de voto.

m Et si dominus [illegible] & remiss.

Cap. consu[illegible] 1. q. [illegible] ver. pro [illegible] lib. 6. *p* Cap. [illegible] de vot. lib. 6. *q* Cap. fin. de procur. lib. 6 [illegible] *r* Ca. quod semel de reg. iur. lib. 6. *s* In cap. cum acce[illegible] de consti.

regulares tā habentes, quam non habentes beneficia, aut officia, ratione quorum habeant facultatem emendi boues, vaccas, vitulos, porcos, & alia mobilia, seu se mouentia, siue immobilia, magnopere cauere debent, ne comparent illa animo nec sibi, aut vestes, aut quicquam aliud intendere actu, seu actualiter, virtute seu virtualiter quærere illa sibi, quia hoc est peccatum mortale per prædicta: nam si voto simplici paupertatis alligato id est mortale, vt proxime dictum est, quanto magis erit alligato solenni? si enim id fit in vindi, quomodo non fiet in emendo? a Debet ergo eiusmodi regularis cū emit illa, non sibi, sed actualiter, vel virtualiter ordini & monasterio suo ad vsum emere, vel suum de facultate superioris sibi licitum emere. Di. *virtualiter*, quia virtualis intentio videtur id id sufficere, per ea quæ diximus alibi, b vbi quæ sit illa breuius, & resolutius traditur quam alibi, & communiter tam habet, qui interrogatus, vere respondere posset, emere se ea quoad dominium quidem Deo ipsi, & quoad eius administrandi generale Papę, quoad particulare suo monasterio, vel ordini, si sunt capacia talis iuris, & particularem administrationem facti sibi, quatenus ei per superiorē permittitur per resolutionem positam in quodam nostro commentario, c latius probatam in eodem libro: d quamuis etiam sufficere videatur intentio quærendi monasterio suo, aut ordini, eo legitimo modo, quo iure diuino & humano licet: quia volens hoc, vult consequenter & illud. e Beneficiarijs autem quid in hac re, & quantum plus liceat infra dicemus, simul & de his qui beneficijs quidem carent, sed assignantur eis portiones prius gratæ, vel à Papa, vel superioribus suis conceditur facultas conuertēdi in suos vsus ea, quæ licite acquisierint.

24 Trigesimum secundum principale sit, quod paupertas siue expropriatio, de qua hoc ca. agit, quæque est omnino necessaria quoad religionis status substātiam, & essentiam, debet esse primo interior siue intrinseca tertiæ speciei, qua quis sponte vult omnino carere omni re, peccuniario suo, etiam quatenus est solum instrumentum exercendæ virtutis, de qua supra. f Secundo, quod debet esse coniuncta paupertate exteriori de qua ibidem. Tertio, quod non solum sit voluntaria omnium, vel aliquorū iurium pecuniariorum præsentiū vel futurorum, sed absoluta omnium. Quarto, vt non solùm sit volita, sed etiam voto solenni firmata, quo vouens fit omnino incapax quærendi ea sibi. Quæ omnia probantur in princ. & fin. c. non dicatis, g & corroborantur a S. Thoma recep. ab alijs. h Tum per illud Gregorij,* *Sunt nonnulli iustorum, qui ad comprehendendum culmen perfectionis accincti, dum altiora interius appetunt, exteriora cuncta derelinquunt.* Tum quia status religionis est quoddam exercitium, & disciplina, per quā peruenitur ad perfectionem charitatis, ad quod quidē necessarium est, quòd aliquis affectū suum totaliter abstrahat a rebus mundanis: dicit enim B. Augustin.* ad Deum loquens, *Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat.* Et alibi dicit. *Quod nutrimentum caritatis, est diminutio cupiditatis perfectio nulla cupiditas.* Tum quia ad perfectionem caritatis acquirendam primum fundamētum est voluntaria paupertas, vt aliquis absque proprio viuat, dicente Domino. i *Si vis perfectus esse, vade & vēde omnia quæ habes & da pauperibus & veni & sequere me.* Tum quia quum quis habet posset vti re sua vt libet, sine legis vel alterius iniuria, k nec peccat sic vtendo pro dignitate, sed meretur quotiens id recta ratione ductus facit. Ad secundum rectam rationem est, quòd aliquis diuitias abijciat, vt contemplationi sapientiæ vacet, quod etiam Philosophi quidam leguntur fecisse, dicente D. Hieron.* in epist. ad Nepotianu, relato a Gratiano l *Crates ille Thebanus homo quondam ditissimus cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit, nec putauit se posse simul diuitias, & virtutes possidere.*

25 Vnde multo magis secundum rationem rectam est, vt homo omnia sua relinquat ad hoc, quòd Christum perfecte sequatur, iuxta illud D. Hieron. m *Christum nudum, nudus sequere.* Dixit etiam, quod licet cuique cedere iuri suo priuato, n & quod Elias laudatur à Scriptura o & a S. Ambr. p eo, quod omnia reliquit, & quod licet se & sua donare Ecclesiæ vel monasterio intrando in Ordinem secularem, vel regularem, a licet & fas est ... non dando se, nec mutando statum ... l. b & Panormitanus quæ ... opinione, ... D. d Ex lectoque quod omnis ... donationes, & renunciationes ... vel ... alia necessario, quòd ... dicemus. e

* In epistola ad Nepotianum. *Est in Epistola ad Paulinum quæ est epistol. 1. inter D. Hieronymi epistolas, sed quoniam primum illius cap. ... a Gratiano ... ex epistola ad Nepotianum sumptum est putauit Nauarrus hanc ... partem ad eam epistolam pertinere, sed ea est epistola ad Paulinum vt dixi, sumpta & ita notatur in decreto Gregoriano ... edito.*

S V M M A R I V M.

26 *Perfectio Christiana, & status perfectionis diuersa.*
26 *Perfectus non omnis in statu perfectionis, nec contra.*
26* *Prodigalitas omnis mala, sed non omnis largitio prodigalitas & num. 32.*
26 *Prodigus, & auarus vitiosi contrarij liberali.*
26 *Donatio omnium bonorum, qua licita, & quæ non. nu. 33.*
27 *Bonorum omnium etiam futurorum promissio, qua non reproba. & num. 32.*
27 *Mendicare cui licet decisiue, & remissiue.*
28 *Bonorum omnium renunciatio propter Deum nullum salutis spiritualis, vel corporalis periculum minatur.*
29 *Bona temporalia qua parte prosunt beatæ vitæ, & qua non.*
30 *Eleemosyna maior omnia simul dare, quam minutatim.*
30 *Status necessarium sine illius mutatione donare malum. & num. 33.*
31 *Dominium, & ius administrandi bona regularia penes quos.*
33 *Caritatis, & iustitia leges in hoc maxime differunt, quod facta contra istas rescinduntur, & non facta contra illas.*
33 *Craton philosophus a B. Ioanne Apostolo prodigalitatis notatus.*
33 *Donationes multa vitiosæ: sed validæ.*
34 *Bonorum, & negotiorum Dei tractatio, cur non ita turbat animi tranquillitatem sicut propriorum.*

26 Trigesimumtertium principale sit, quòd contra proximè dicta facit primo, quod Christiana perfectio potest haberi absque paupertate. quia Abraham, Isaac, & Iacob, & multi alij veteris testamenti fuerunt perfecti sine hac paupertate. Paulus item primus Eremita qui testamentum fecit, f Ambrosius, Nicolaus, item, & quamplurimi alij sancti, qui ante Episcopatum consequutionem non fuerunt religiosi, fuerunt perfecti, g nulla tali paupertate professa, ergo prædicta non videntur vera.

Secundo, quod omnis prodigalitas est peccatum saltem veniale: quia est actus inordinatus vitij contrarij liberalitatis, vt probat S. Thomas, g post Aristotelem, h Tullium, & D. Ambrosium. i

Tertio, quod nemini licet donare omnia sua bona præsentia, & futura: quia fieret id se priuaret facultate testandi contra l. stipulatio hoc modo concepta, k & tradit plures alios Decius. l

Quarto, quòd non licet mendicare homini corpore valido m præsertim sacris initiato, n adde quod Caldernus o determinat ... mendicantem esse puniendum, & passim videntur ... prudentes duce reprehendere eos, qui corpore valido mendicando viuunt.

Quinto, quod Apostolus p docet ... quem debere facere eleemosinam, vt sibi non eueniat tribulatio, id est paupertas, secundum glossam super illud. q *Habentes alimenta & quibus tegamur* dicit glossa. *Et si nihil intulerimus vel allaturi sumus, non tamen omnino abijcienda sunt hæc temporalia.*

Sexto, quod vitandum est periculum, & occasio perdendi vitam spiritualem, vel temporalem. Atqui qui omnia renunciat omnia sua bona, periculo animæ se exponere videtur.

a Luc. 23.
b In cap. cum monijs 23. q. 5. num. 18.
c In mon. 33. q. 3. tract. de redit. eccl.
d In q. 1. mon. 40. eiusdem tract.
e Arg. l. illud ff. de acq. her. & c. præterea de offic. deleg.
f Num. 12.
g Infr. ead. & in prin. & fin. c. cum ad monast. de stat. monach.
h In 2. 2. qu. 186. ar. 3. & 6.
* Greg. lib. 2. moral. c. 27.
* Aug. lib. 10. Conf. cap. 29. In lib. 83. qu. q. 36.
i Matth. 19.
k l. iure mād. C. de mand. & l. sed etsi. § consul. ff. de pet. hæred.
l In c. gloria Epis. infr. q. 2.
m In epist. 4. ad Rusticum monach.
n Ca. ad Apostol. de reg. & l. si quis in cō. C. de pact.
o 3. Reg. c. 19.
p Ambr. lib. offi. cap. 30. & habetur in c. Dem. 86. dist.

a Aut ... si C. ... sanct. & cap. ... mulier ...
b In l. ... C. de pa...
c Cap. ... abs... & in com...
f Infra ...
e ... in prima & ... de stat. mon...
Fro q. 3. c. per lat. § à contra
g 2. 2. q. 117. art. 1.
h Arist. lib. 4. Ethic. c. ...
i D. Amb. lib. ... offic. c. 30.
k ... C. de verb. ... sign. ... et anno. C. de post...
l In c. impress... v. de pre... bat. & in c. ... 488.
m l 1. C. de mendicant. valid. l. b. ...
n Ca. diacon. 93. dist.
o In consil. de vit. & ho... nest. cleric.
p 2. ad Cor. 8.
q 1. ad Tim. 6. ... gla. ... in ... ipsa ... 4. ca. ... de pœn. d. ... & c. ... de confess.

videtur.

[illegible] iuxta illud. a Ne forte [illegible] sit [illegible] fuero, [illegible] *[illegible]* & illud b *Propter inopiam [illegible]* [illegible] corporis, [illegible] enim. c *[illegible] & pecunia.* & Philosophus [illegible] *[illegible] perditio hominis esse corruptio diuitiarum, [illegible] per has [illegible].*

Septimo, quod diuitiæ prosunt ad beatitudinem, iuxta illud, e *Beatus diues qui inuentus est sine macula.* & Philosoph. [illegible] f quod organicè diuitiæ deseruiunt ad felicitatem.

Octauo, quod dare eleemosynam est opus maxime Deo acceptum, & sicut B. Chrysostomus dicit, *medicamentum, quod maxime in pœnitentia operatur.* Ac [illegible] bonorum [illegible] aufert opportunitatem largiendi eleemosynam. Ergo &c.

Nono, quod non licet per eleemosynas priuare suos filios bonis suis, secundum S. Augustinum,* qui ait. *Quicumque vult [illegible] filio, hæredem facere Ecclesiam, quærat alterum, qui suscipiat, non Augustinum. imo Deo propitio, neminem [illegible].*

Decimo, quod quilibet tenetur viuere, si potest decenter secundum statum suum, adeo quod non solum non teneatur facere eleemosynam de eo, quod est sibi ad id necessarium, sed etiam peccaret eam faciendo, nisi faciliter aliunde resarcire posset, vt grauiter determinat S. Thom. h & patet ad sensum, quia nemo non reprobaret Ducem, Comitem, vel alium nobilem, qui ita daret sua alij non egenti extremè, etiam in eleemosynam, vt eum oporteret incedere peditem, & vestitum, & comitatum, tanquam plebeium, ergo non solum omnia licet dare etiam pauperibus, sed neque illa, sine quibus non possumus decenter sustentari.

Vndecimo facit, quod S. Ambrosius, sic ait expresse. *Dominus non vult effundi opes, sed dispensari.*

Duodecimo facit, quod vbique gentium Christianarum passim videas cœnobia ditissima, in quibus sunt aliquot reditus viginti millium scutorum, & amplius annuorum, imo & magisteria ordinum cruce signatorum S. Ioannis, S. Iacobi, Christi, & aliorum, quorum aliquot reddunt plusquam ducenta millia annua. Neque vero tollit vim argumenti dicere, quod illa sunt vnita coronis Regijs, Castellæ, & Lusitaniæ. Tum quia magisterium, & prioratus S. Ioannis non sunt illis vnita. Tum quia alia non sunt ita vnita, vt sint facta sæcularia; imo manent regularia, & subiecta Papæ perinde ac antea. Tum quia æque fundatur argumentum in prioratibus, commendis, & præceptorijs variorum ordinum varijs, magnorum reddituum, quos capiunt singulares personæ priores commendatores, præceptores, & alij aliter nominati, qui eorum reditus iure suo, & nomine proprio percipiunt, seruant, impendunt, & distribuunt, perinde ac suos. Quin & passim videas plurimos religiosos assumptos ad Episcopatus, & ad alia munera Ecclesiastica sæcularia, vel regularia, quæ dantur eis in commendam, vel titulum, habere magnos reditus, eosque dispendere, perinde ac alios clericos sæculares suos: nec propter hoc dici esse extra statum perfectionis & religionis, ergo non videtur necessaria tanta paupertas ad statum perfectæ religionis, quantam S. Thomas receptus requirit.

Trigesimumquartum principale, quod ad omnia hæc responderi potest: ad primum quidem concedendo, quod multi sunt, & fuerunt vere perfecti fideles perfectione caritatis, qui non sunt, nec fuerunt in statu perfectionis religiosorum, seu religionis, vt pulchre idem S. Tho. concludit k ibi, *Aliqui sunt in statu perfectionis, qui omnino caritate, & gratia carent, sicut mali Episcopi, aut mali religiosi*, ergo videtur, quod e contrario aliqui habent perfectionem vitæ, qui tamen nō habent perfectionis statum. Perfectio enim caritatis interior quoad Deum potest incipere, crescere, & perfici nulla obligatione super addita ad illam, quam religio Christiana vniuersis imponit. Status autem religiosus vltra illā requirit duo, vt ex ipso [illegible] colligitur, primum, obligationem ad exteriorem perfectionem caritatis. Alterum, vt illa fiat solenniter forma [illegible] ab Ecclesia instituta, in quibus satis continetur [illegible] ad [illegible] ibi à Caietan. *quam obligationem tali sole-*

[illegible] primatam, [illegible] caritate [illegible] esse [illegible] esse [illegible] vnde [illegible] paupertatis, [illegible] & obedientiæ emissa aliter, [illegible] perfectionis religionis, licet ad [illegible] sua [illegible] hæc ille. Et ita argumentum nil concludit, cum [illegible] à perfectione caritatis, ad perfectionem status religionis, quæ sunt diuersa. a

Ad secundum concedo, quod omnis prodigalitas est peccatum [illegible], nego autem quod renunciatio, vel donatio omnium bonorum pecuniariorum facta propter debitum finem debito modo sit prodigalitas: imo est summa liberalitas, & eleemosyna, secundum D. Hieronymum mox in responso ad octauum citandum.

27 Ad tertium concedo, quod non valet promissio hæreditatis, vel omnium bonorum præsentium, & futurorum [illegible] causa, quam priuatis, & animæ salutis, de qua loquitur d. l. stipul. quatenus sit ob debitum finem, nego autem, quod nostra conclusio loquatur de tali, sed de facta causa religionis, & animæ salutis.

Ad quartum negamus [illegible] corpore valido licere mendicare, vt infra latius dicetur: * & quod S. August. in argumento relatum, non loquitur de omni mendicante, sed tantum de eo qui [illegible], vt otiosè viuat, nō autem de renunciante, qui ob id est mendicaturus, vel iustā [illegible] causam [illegible].

* Et quod S. Augustinus in argumento. *S. Augustinum in eo quarto argumento auctor sed [illegible] vt nos emendauimus. Hoc autem cap. [illegible] non ex Augustino sed ex lib. de septem ordinibus Ecclesiæ qui inter opera D. Hieronymi habetur [illegible] cap. de [illegible] Ecclesiæ.*

28 Ad quintum, quod non est Apostoli mens vetare cuiquam dare eleemosynam, ita vt deficiat sibi sine legis, vel hominis iniuria, sed quod non teneatur ad illud.

Ad textum negamus, quod per dationem legitime factam omnium bonorum, incurrat quis periculum probabile perdendæ vitæ spiritualis, vel temporalis, vt habet aptissimus in hoc textus, b agens de iactura illa Franciscanorum expropriatione. Quoniam nulla quæ fit legitime, fiat voluntariè propter Deum & Christum, non exponit se periculo perdendæ vitæ [illegible], neque corporalem, non quidem spiritualem, quia illud non prouenit ex paupertate voluntaria, sed coacta, qua qui laborat ex affectu aggregandi pecuniam, incidit in multa peccata, secundum illud. c *Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli.* Qui affectu carent pauperes voluntarij, & abundant diuitijs, [illegible] [illegible]. Non item corporalem: quia vt S. Augustinus dicit.* *Quærentibus regnum Dei, & iustitiam eius non deest sufficit, vel [illegible], ne necessaria desint, quia iuste fidere possunt illi omnipotenti, quod promisit, consilium eius bonis fide exequenti.*

29 Ad septimum concedimus, quòd bona temporalia qua parte sustentant, & per ea fit bene proximo tanquam instrumenta virtutis, prosunt ad felicitatem, sed qua parte occupant mentem in sui cogitatione, & amore, nocent, quum impediant contemplationem, & [illegible] de Deo, in qua illa consistit, vt dictum est supra, iuxta doctrinam Domini, d adeo quod S. Chrysostomus e dicat quod diuitiæ actu habitæ faciunt difficilem aditum in regnum Dei, & eum sequitur S. Thomas, f quorum tamen vterque intelligendus est, de affectu inordinato notabiliter, ne contradicant cap. peti. g probanti diuites saluos fieri posse.

30 Ad octauum dicimus, quod maiorem eleemosynam facit, qui omnia simul dat propter Deum, quam qui minutatim, hic enim offert sacrificium, hoc est partem eius, quod habet, ille vero holocaustum, hoc est totum, quod habet secundum * B. Gregorium, & contrarium est error Iouiniani, quem damnat S. Hieron. h & S. August. in [illegible]. *Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare, melius est pro intentione sequendi Dominum, in simul donare, & absolutum in solutione egere cum* CHRISTO.

Ad nonum, quod loquitur de donatione, & renunciatione iniuriosa alijs, nos autem de alia.

Ad decimum, quod loquitur de donatione indebito

a Arg. cap. ad audien. de decim. & l. Papinian. ff. de minorib.

b Ca. exyi de verb. sign. lib. 6. [illegible]

c 1 ad Tim. vlt.

* Aug. lib. 2. de ser. Dom. in mon. c. 23

d Matth. 19. & 19.

e Hom. 64 in Matth.

f 2a 2. q. 186 art. [illegible]

g 30. dist.

* Greg. hom 20. in Eze.

h In li. contra [illegible]

i De dogma. Eccles. c. [illegible]

[illegible] dererunt [illegible] condemnanda.

[illegible], quod S. Ambrosius [illegible] in ecclesia, & [illegible] dare.

[illegible] plurima esse cœnobia [illegible] quæ habent [illegible] Lib. , & D. [illegible] Christi [illegible] Vicario [illegible] a nobis [illegible] hoc in [illegible] placet [illegible] & aliqua ad victum necessarij [illegible] Abbates, et superiores [illegible] tantum [illegible] secundum regulas, quas profitentur. & huic [illegible] verbis [illegible] quod [illegible] in communi, [illegible] in particulari. Nam [illegible] propria [illegible], & ad [illegible] ad quæ [illegible] quid [illegible] etiam si maximos [illegible] ditus habeant, quia [illegible] donorum [illegible] quærit Christo, ius autem ad- [illegible] ecclesijs, [illegible] sibi earum nomine, modo [illegible] supra declarato.

12 Tertium [illegible] principaliter, quod ex prædictis omnibus [illegible] primo, peccare contra legem [illegible] speciali, [illegible] vel alios [illegible] bona sua, vel [illegible] prodige, hoc [illegible], cui, [illegible], quomodo, & propter quod [illegible] prodige dare [illegible] possum, *b* quæ [illegible] liberalis, qui est virtuosus: & [illegible] contrarij, de quibus S. Thomas [illegible] est peccatum saltem veniale, vt [illegible] donatio vel [illegible] legem [illegible], & [illegible] per Doctores [illegible] modo [illegible] iustitiæ specialis non excedat.

Secundo infertur, peccare illum, qui alia de causa quam religionis, [illegible] donat omnia præsentia, & futura [illegible] vsusfructus, vel alicuius partis eorũ, [illegible] non posse, quia facit contra [illegible] Paulo [illegible] sic et absque peccato omnia bona [illegible] donare posset.

Tertio infertur, quod absque peccato potest quis dare [illegible] bona sua præsentia, & futura, causa religionis, cum donatione [illegible], vel sine [illegible] mutato statu, vel nõ mutato, modo id fiat sine alterius iuris præiudicio.

13 Quarto, quod licet peccet contra legem charitatis, qui [illegible] Deo, Ecclesiæ, vel operi pio, [illegible] aut cognatis, [illegible] legatio [illegible], quatenus non excedit limites [illegible] modo non lædat [illegible] alterius [illegible] legem caritatis, pru- [illegible], vel temporaniæ, non annihilant cõ- [illegible], nec iubent [illegible], nec ob eam, quem ad [illegible] gunt, per ea quæ dixi [illegible] dicto tra- [illegible].

[illegible], peccare non quidem contra legem [illegible], sed prudentiæ, vel modestiæ, qui non [illegible] eleemosynam erogaret, vt non [illegible] indecentia notabili viuere, secundum suum [illegible].

Sexto, quod Crates ille Thebanus à multis laudatus, *b* [illegible], vituperari meretur, quia prodigaliter [illegible] pondus [illegible] quidam [illegible] quia non dedit illud, cui debuit, [illegible] aut amicis [illegible] est, nam in [illegible] Philosophus [illegible] fuit reprehensus a Beato Ioanne Apostolo, eo [illegible] ad [illegible] quod [illegible] in [illegible] & [illegible] religiosus [illegible] pau- pertate, [illegible] per [illegible] Ambrosius. *a*

Septimo infertur, [illegible] quod [illegible] omnem [illegible] nec [illegible] Paulus. *b Qui enim non [illegible]* Itaque qui [illegible] alij [illegible], vel [illegible] bona [illegible] & priuatio & aliorum [illegible] sententiæ, [illegible] permittit [illegible].

14 Octauo, [illegible] aliud esse, quod [illegible] bona [illegible], & administrare aliqua [illegible] tanquam [illegible], & tanquam dominum eorum, & aliud [illegible], & administrare eadem, tanquam bona Dei, & tanquam procuratorem, vel vicarium [illegible] immediatum, vel immediatum [illegible] quibuslibet perfectis, [illegible] vt pulchre [illegible] Gratianus, dibz *d* *Aliud est sua possidere, aliud est communium procuratorem esse: [illegible] res Deo [illegible] non sunt alicuius, [illegible] non vt sua, sed tanquam ad dispensandum [illegible]* [illegible] qui citat in hoc Prosperum, *e* [illegible] ab eodem in cap. Sacerdos, et sic ait: *Sacerdoti [illegible] cura commissa est non [illegible] sed [illegible] dispensanda. [illegible] dispensat accepta, quia omnia sua, aut parentibus [illegible] pauperibus tribuit aut [illegible] adiunxit: [illegible] pauperum paupertatis amore constituit, ita vt [illegible] pauperibus [illegible] tanquam pauper voluntarius [illegible]* Per quod inter imponitur silentium dicentibus nil referre quoad animi tranquillitatem, an quis se immisceat negotijs suis tractandis, vel alienis etiam pauperum, vel aliarũ personarum miserabilium; vel Ecclesiasticis dominium [illegible] angentibus: simul docemur debere nos Ecclesiastica bona tractare tanquam bona Dei, & tanquam pauperes, qui ex eis sustentamur. Per quam considerationem remittitur valde nimius ea tractandi ardor: & confirmatur voluntas ea serene, ac fideliter tractandi, dum ob oculos mentis nostræ ponimus CHRISTVM præsentem, & ita volentem sua sibi à nobis fideliter seruari, & impendi, vt nulla tamen alij, vel minus [illegible]. Quapropter licet pauperior, & optabilior appareat vita illa, tanquam simplicior regularis nullã de rebus pecuniarijs, nec de victu, aut vestitu curam habentis, sed [illegible] chorum, & altare, refectorium commune, & cellam ad contemplandum continuantis, vere tamen nõ est pauperior, nec tanti meriti, licet sit in se optabilior, quam vita minus tranquilla cellarij, œconomi, & prælati fideliter ea tractantis, etiam in [illegible] Cœnobijs graues & densas curas perpessi, & lites ea tangentes non sine animi distractione molestias deuorantis. Considerans enim se id facere, nõ vt sua bona [illegible], sed vt Dei Domini sui præsentis, quo [illegible] suis victus ministretur, vt tranquille illi seruiant, [illegible] expropriat; multumque meretur, & [illegible] amore Dei, & proximi inde nascente, & [illegible] turbines, quibus negotiatores, & alij [illegible] ob [illegible] amorẽ tractantes coturbantur. Alia [illegible] unũ solenne paupertatis pertinentia trad[illegible] commentario capit. non dicatis. *f*

FINIS COMMENTARII PRIMI.

a In tract. a- [illegible] 40. & [illegible]
b Ca. ex parte de [illegible] verb. prodigalitatis [illegible]
c 2. 2. q. [illegible] art. 1. d. [illegible]
d Cap. 2. de [illegible]
e De [illegible] 4.
[illegible] quo in [illegible] q. 4.
a [illegible]
b 1. ad [illegible]
c Et e [illegible]
d 14. q. 1. [illegible]
e Prosper. [illegible] 2. de vita [illegible] q. [illegible]
f Infra eadem num. 30.

COMMENTARIVS SECVNDVS DE REGVLARIBVS.

DE DOMINIO BONORVM IPSORVM IN CAPIT. NON DICATIS. 12. quæst. 1. desumptum ex cap. 2. regulæ Patris nostri Augustini, cuius hæc sunt verba.

NON dicatis aliquid proprium: sed sint vobis omnia communia. & infra. *Quicunque autem in tantum progressus fuerit malũ, vt occulte litteras ab aliquo, vel quodlibet munus accipiat, si hoc vltro confitetur, parcatur illi, & oretur pro illo. Si autem deprehenditur, atq. conuincitur, secundum arbitrium presbyteri, vel propositi grauius emendetur.* & infra.* *Cum huius nostræ congregationis fratres non solum facultatibus, sed voluntatibus proprijs in ipsa ordinationis susceptione renunciauerint, & se per promissam obedientiam penitus aliorum potestati, & imperijs in Christo, & pro Christo subdiderint, certum est eos nihil habere, possidere, dare, vel accipere sine superiorum licentia debere. Quod si propinquus, vel amicus, vel quilibet fratrum cuiquam aliquid offerre voluerit, primo quidem Priori insinuetur: & sic suscipiatur, si ipse mandauerit. De quo tamen nihil fiat aliud, nisi quod Priori placuerit.*

* *Non dicatis aliquid proprium.* Huius cap. 5. initium vsque ad illa verba, Cùm huius nostræ est apud D. Augustinum in sermon. 3 de communi vita cleric. & in epist. [illegible] ad Monachas. Deinde ab his verbis, Cum huius nostræ congregationis, vsque ad illa, certum est eos, non est inuentum alicubi apud Augustinum, sed quod est ab his verbis, certum est eos vsque ad finem, est in prima regula D. Augustini cap. 4.

SVMMARIVM.

1 *Regularis dicens aliquid [illegible] in vno [illegible] peccat mortaliter, [illegible] alio venialiter, [illegible].*
2 *R[illegible] peccat [illegible] dominium cuiuspiam [illegible] dominium [illegible] rerum [illegible], vel honori [illegible].*
2 *Canonicus regularis [illegible] regula [illegible] quã monachus.*
2 *R[illegible].*
3 *R[illegible] quæ[illegible] Deo [illegible] Papa, [illegible] monasterio & [illegible].*
3 *Monasterio quærere [illegible] sibi.*
3 *Intell[illegible] S. porro [illegible].*
3 *Dom[illegible] bonorum [illegible] Dei [illegible] & vniuersal[illegible] Papa [illegible] & speciale aliquo[illegible] alios. & [illegible].*
4 *Regularis, & [illegible] quomodo [illegible].*
5 *Regularis cui [illegible] monast[illegible] prouis[illegible].*
5 *Regular[illegible] proprie [illegible] generaliter [illegible] professus.*
5 *Regularis etiam [illegible] ante professionem quæsita quærit per eum monasterio, ni[illegible] & c.*
6 *Regular[illegible] quærit Ecclesiæ [illegible] non sine [illegible] etiam [illegible] ex fructib[illegible] vel ex opera [illegible] etiam ea, quæ [illegible] vel [illegible] voluntate [illegible].*
7 *B[illegible] manualia [illegible] non manual[illegible] nisi in hoc.*
7 *B[illegible] dependet quæritur pœna [illegible].*
7 *A[illegible] quam [illegible].*
7 *Beneficiatus [illegible] disponit de [illegible] aliunde, ac de fructibus, & operibus.*
7 *Beneficiarius regularis [illegible] beneficiorũ, omnibus eu quærit pro rata [illegible] ex eu perce[illegible].*

PRÆSVPPONAMVS dicendis in hoc cap. ea, quæ diximus in cap. cũ portio, *a* de dominio & proprietate, de possessione, vsufructu, & vsu, & de iure administrandi, & de proprio & de periculo iusto, & iniusto.

a supra sub num. 7. & [illegible]

1 Quibus præsuppositis nota primo peccare Canonicum regularem, qui dicit sibi esse aliquid proprium [illegible] uel [illegible] quia mentitur, qui [illegible] tali [illegible], [illegible] peccatum [illegible] etiam bonam [illegible] & [illegible] S. Thomas. *a* Tum [illegible] pro facto hic illo verbo, Non [illegible] quibus [illegible] Sancti Augustini [illegible] proprio, [illegible] qui dicit hæc [illegible] mea, [illegible] quem Archidi. conu[illegible], Cardinalis, Turrecremata, & Alexandrinus sequuntur hic, & Iordanus, Vmbertus, Con[illegible], & T[illegible] in dicta regula.

a Cap. primũ. 12 q. 1 [illegible] de 2 [illegible] Ca [illegible] multitudin. ca [illegible] & q. 2.2 q 110. art 3.

Contra tamen hoc notabile [illegible], quod [illegible] *m* num & tuum [illegible] dominium [illegible] glossam [illegible] bilem, *d* & probatur per l. [illegible] & per d. cap. quo iure, adeo quod [illegible] possessorum non dicatur meum, [illegible] etiam detentorem [illegible] glossam [illegible] colonia [illegible] alienos, qui colunt [illegible] Cardinalis Alexandrinus. *h* sicut & [illegible], licet denot[illegible] ad l. 2. tam [illegible] subiectam nunc denot[illegible], nunc possessorem, & detentorem, nunc ali[illegible] secundum Bartolum, *k* per glossam. *l*

[illegible] 8 d. 1. [illegible] ff de aur. & arg. leg. [illegible] ff de relig. & sumpt. fun. [illegible] 2. ff de orig. iur. [illegible] in d. c. quo iure. [illegible] non [illegible] l. quotiens in [illegible] ff. de verb. obl. & l. quoties idem de reg. iur.

Pro responsione considerandum est. Primo, cum dicit se esse suum, intendit dicere se esse dominum, vel possessorem nomine proprio, & hoc [illegible] peccat quia mentitur, vt dictum est, [illegible] volendo illud esse suum [illegible] eo quod [illegible] simoni, [illegible] vera proprietatis substantia [illegible] regularis [illegible], *m* [illegible] non [illegible] mortale, sed bene veniale iuxta [illegible] Thomæ [illegible] à nobis in [illegible]. *o* Secundus casus est, quum dicit illud inadue[illegible] proprietatis, vel poss[illegible] & hoc [illegible] veniale, quia est mẽdacium [illegible] per doctrinam S. Thom. *p* Tertius, cum dicit [illegible] vel [illegible] intendens dicere per illud verbum, *meũ*, [illegible] administrationem, vel detentionem [illegible], & non quoad dominium [illegible] nec quoad ve-

m In cap. cum portio num 23 & c. cum ad monast. de stat. reg. n In d. art. 3 o Ca. [illegible] p Vbi supra.

tam possessionem, quo casu nullum arbitror esse peccatum, per adducta in contrarium [illegible] iudico meritum, modò aliæ circumstantiæ necessariæ eum circumstent, quia est actus virtutis veritatis, quamuis melius diceretur, *nostra*, [illegible] aliquid esse melius altero, nō arguit illud esse malum, quia bono melius datur, *a* imo arguit esse bonū per expositionem dialecticam: nec aliud puto Hugonem, & qui sequuntur eum dictu[illegible] fuisse, si hoc speciatim considerassent, multos enim egregia eruditione, ac pietate viros regulares præsertim Episcopos, Archiepiscopos, & alios beneficiarios regulares audi[illegible] dicentes, *meus liber, mea vestis mea mula, &c.* Quin & quandoque datur aliquod scandalum [illegible] hypocrisi eos secularibus audientibus, *noster pannus, nostra vestis*, & ob id [illegible] dentibus, cur etiam non dicit, *noster caput, nostra manus, nostra febris*: quamuis tale scandalum acceptum, seu passiuum, sit potius quam datum & [illegible], & ita dicenti nullum est peccatum iuxta doctrinam S. Thomæ receptam *b* quamuis forte aliter loquenti maius meritum esset apud Deum, qui cor magis quam manus respicit. *c*

2 Secundo nota, quòd regularis peccat habens vel volens habere proprium, & quidem mortaliter. Tum quia frangit votum paupertatis solemne, quod est mortale, *d* vt dictum est. *e* Tum quia nisi renunciet illud ante mortem, non debet in sacro loco sepeliri, *f* sed in sterquilinio: imo & si sepultus fuerit in sacro, extrahendus est, si absque magno scandalo id fieri potest, [illegible] rei exemplum narrat D. Gregorius, *h* ab Innocentio III. citatus. Tum per illa verba Concilij Tridentini. *i* *Si quis aliquid propri[illegible] tenere deprehensus, aut conuictus fuerit, is biennio actiua [illegible] voce priuatus sit, atque etiam iuxta regulæ suæ, & ordinis constitutiones puniatur.* Quorum ratio tangitur ab Hugone [illegible] verbis *Qui autē aliquid habebant, &c.* in hæc verba. *Duo sunt, quæ relinquere oportet propter Deum facultatem scilicet possidendi, & voluntatem habendi. hinc [illegible] quod Dominus ait in Euangelio, Qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*, & iterum. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, illud pertinet ad substantiam, hoc ad voluntatem: nō enim [illegible] exteriorem relinquere substantiam, nisi interiorem [illegible] concupiscentiam.*

Contra hoc notabile facit primo, quòd præsupponit posse regularem proprium primi generis iustè, vel iniustè habere: quod tamen est falsum, quia est incapax eius, vt dictum est. *k*

Secundo, quòd regularis habere potest iustè tam quoad dominium, quàm quoad possessionem, saltem corporis & alias dotes eius, salutem item animæ [illegible] gratiam gratum facientem, & virtutes tam intellectuales, quam morales, & alias gratias, & dotes animæ tamquam proprias.

Tertio facit, quod potest habere iustè honorem presbyteralem, doctoralem, abbatialem, episcopalem, & id genus alios, tamquam proprios. *l*

Quarto, quòd potest habere [illegible] eligendi, præsentandi, confirmandi, instruendi, conferendi, excommunicandi, absoluendi, & beneficia regularia in titulum, & [illegible] in commendam, & ius [illegible] alimenta ex illo, vel illo monasterio, cathedram in Academijs regendi, & omnem iurisdictionem Ecclesiasticam, imo & sæcularem [illegible], tam quoad proprietatem, quam quoad possessionem, nō solum facti, sed etiam iuris, vt demonstrat tota Ecclesiæ consuetudo, quæ [illegible] est, *m* ergo potest habere aliquid proprium contra d. notabile.

Quinto facit, quòd potest habere proprium voluntatem nulli homini subiectam, qualem habuerunt omnes regulares ad maximum pontificatum euecti. potest habere etiam propriam vxorem, saltem per dispensationē, secundum Innocentium communiter receptum, *n* ergo potest etiam habere aliqua bona temporalia, & mundana propria, tam quoad dominium, quàm quoad possessionem etiam iuris, etiam suo nomine.

Pro resolutione horum dico primo, textum intelligendum esse de proprio rei pecuniariæ, hoc est pecuniæ numeratæ, vel [illegible] æstimabilis, adeo quod omnino vere regularis per votum paupertatis solenne sit incapax dominij &

iuris cuius[illegible] [illegible] pecuniariæ [illegible] [illegible] & [illegible], & ita non potest habere [illegible] etiam [illegible] etiam breuiarij, vt Glossa [illegible], & ibique recepta dixit. Et consequenter nec [illegible] vsum prout est [illegible] quod [illegible] lege [illegible] inductum, *a* quia sunt res pecunia æstimabiles, & pecuniariæ. imo neque possessionem eius propriam [illegible] ius [illegible] iuxta Bartolum receptum, *b* vt latius probauimus [illegible]. *c* P[illegible] quod responderetur ad primum, negando quod hoc capitulum præsupponat [illegible] in eo.

Secundo dico, quod hoc cap. non loquitur de proprio bonorum [illegible], quia non sunt pecunia, nec ea æstimabilia per supra dicta, licet Corolanus [illegible] Trullo, *d* [illegible] hoc notabile, [illegible], & quodcumque aliud donum à Deo datum, dicens etiam id non debere esse proprium regularis, sed commune per hoc [illegible]. *e* [illegible] hoc cap. quam prædicta duo Actor. vnde hoc sumptum est, de proprio [illegible] rei pecuniariæ [illegible], & nō alius, per quod solutum secundum argumentum, concedendo regularem posse quidem cupere & habere contenta in argumento, scilicet virtutes, & dotes animi, & corporis [illegible], inditas, & quæsitas, perinde ac alium clericum sæcularem, & negando id per hunc textum prohiberi per proximè dicta.

Tertio dico, quòd regularis non est etiam incapax, nec prohibetur cupere, & habere honores sanctos Ecclesiasticos contentos in tertio argumento: quia dantur pro [illegible] merita, quibus non renunciauit, vt docet San. Thomas, *f* vnde colligit alter Thomas posse regularem cupere & habere honorem doctoralem, & alios, qui dantur in testimonium virtutis, & eruditionis, sicut & presbyteralem, & sacerdotalem, & de doctoratu etiam expressit S. Thomas. *g* Quin & Ioannes Andreas, *h* quem probat Felynus, probat religiosum qui de iusta licentia studet in aliquo studio posse obligare monasterium ad impensam doctorandi & in regula cum quid [illegible] licētiam datam ad studendum, extendi ad assumendum doctoratum. Quin & Calderinus, *l* dixit eum, qui ante monachatum studuit sufficiēter in iure ciuili, posse post monachatum assumere doctoratum in illo, licet [illegible] studere non possit. Nec est audiendus Rebuffus qui *m* dicit titulum doctoratus non deberi, nec tribui de stylo Curiæ religioso. Tum quia magister sacri Palatij, qui solet semper esse & est Dominicanus, doctoratu & magisterio insignitus, à tota Curia appellatur Magister. Tum quod falsum est, quod præsupponit, nempe idem intelligi in stylo Curiæ per professorem Theologiæ, [illegible] quo titulo dicit eam vti ergo religiosos, & per doctorem, siue magistrum Theologiæ, quum stylus Pœnitentiariæ habeat, per commissionem factam magistro, vel doctori sacræ paginæ in confessarium [illegible], non posse eligi Theologum etiam religiosum & doctum nisi sit doctoratu, vel magisterio auctus. Per commissionem autem factam sacræ paginę professori [illegible]. Latius enim patet professor, quam doctor vel magister secundum prædictum stylum. Tum quod iure verius est contrarium eius, quod ipse ait, nempe auditionem publicam, & studium audientium publicè vetari monachis, & non auditionem priuatam, nec prælectionem, [illegible] vt ita dixerim doctionem publicam, vt esti [illegible] probat Panormitanus, *n* per contextum illius adiuncto contextu capitulo magnopere, *o* quod solidè confirmatur per prædictam determinationem Calderini. *p*

Quarto dico, quòd etiam potest cupere, & habere iura Ecclesiastica in quarto argumento contenta: quia non sunt pecuniaria, neque ad statum regularem, cui religiosi renunciant, pertinentia.

Ex his infertur primò, quod nullus regularis etiam canonicus potest habere vllum dominium, vel aliud ius in pecunia, vel re æstimabili [illegible], nec possessionem eius sibi. Dixi, *etiam canonicus*, quia licet canonici regulares laxiori regulæ, quam monachi [illegible] quoad aliqua, *q* non quoad hoc [illegible]. *r* Dixi *dominium*, quia bene potest habere administrationem, qualem habent Abbates

professi,

a l. vbi autē non apparet ff. de verbor. oblig.
b In 2. 2. quæ. 43. art. 1. & 2.
c Cap. si quid inuenisti. 17. quæst. 4.
d Ca. vouentibus 17. q. 1.
e In 1. cui per. tit. n. 20.
f Cap. monachi de statu monach.
g Cap. super quodam de stat. monach. & cum ad monasterium. eod. tit.
h Greg. lib. 4. dial. g. ca. 55.
i Sess. 21. c. 3. de regular.
k In cap. cui porrio nu. 12. & sequen.
l Cap. statutum [illegible] & Clem. 1. de [illegible] & Cle. 1. de suppl. negl. prælat.
m Ca. Ecclesiasticarum [illegible] de constit.
n In d. c. cum ad monasterium. 3. fin.

a De [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] pro [illegible] ff. de [illegible]
d In tract. de [illegible]. Eccl. q. 1. [illegible] & alios [illegible].
e In 3. cap. 4. part. [illegible]
f Et ca. 2. & 4. Actor.
f 2. 2. q. 186. art. 7. ad 4.
g In tract. 19. contrà impugnatores religionem. ca. 2. & 3.
h In cap. quia nonnulli. de magist.
l In c. cum de facto. nu. 19. de rescrip.
k Libro 6. Consil. 2. de magist.
m In prax. benef. tit. de dispens. cum regul. nu. 27.
n In ca. super specula ne cler. vel mon.
o Eod. tit.
p Consil. 2. de magist.
q Cap. quod Dei timorem de stat. mon.
r Cap. monachi & ca. super hoc. de statu monach.

[illegible], & alij beneficiarij. *a* Dixi, *vel aliud ius* ad [illegible] [illegible] vsumfructum, vsum, seruitutem, [illegible]. [illegible] tale regularis habere potest per dicta. *b* Dixi, *nec possessionem*, quia etiam illa [illegible], vt patet ex definitione ipsius posita supra, *c* licet possit habere detentionem [illegible] naturalem, vt de facto quisque palam habet, velut seruus habet in vestibus, & alijs quæ tenet. *d* Dixi, *si ipse nomine suo*, quia bene potest alij acquirere, vt mox dicam. Dixi, *in bonis [illegible]*, [illegible] internis [illegible] externis potest habere, vt omnes [illegible] habent fidem, spem, caritatem, & dona Spiritus sancti, & etiam mali fidem, [illegible] characterem baptismi, vel ordinis. In externis item habere potest, [illegible] beneficio regulari, vel sæculari episcopatus, abbatiæ, prioratus, vel [illegible] quorum dominium, & proprietas perinde pertinet ad [illegible] [illegible]. Vnde [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible], vel possessionem [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dum Caietanum, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ab [illegible] [illegible] bus per professionem paupertatis [illegible] [illegible] exire.

5 Secundo [illegible], quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] & quidem [illegible] [illegible] ord [illegible] vel [illegible] [illegible], [illegible] nam, *h* & Commentum.

Contra [illegible] [illegible]. Alterum est, quod regulares [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pecuniam [illegible] & totus [illegible] ordo [illegible] [illegible] Concil. [illegible] [illegible] cundum [illegible] [illegible] norum pecuniam [illegible] nostri IESV CHRISTI, [illegible] [illegible] per [illegible] Deo, *m* [illegible] *n* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lum regularis, sed & sæcularis clericis [illegible] quærit ibi, & quærit alteri, [illegible] Ecclesiæ [illegible] vel monasterio, sed Deo, & Domino nostro IESV CHRISTO.

Ad horum prius respondeo, concedendo [illegible] cludere, quod [illegible] regulares [illegible] quæ, acquirere quo ad Dominium soli Deo, & [illegible] nostro IESV CHRISTO, & ius [illegible] [illegible] Papæ, & Ecclesiæ vniuersæ [illegible] vero [illegible] ordine, vel monasterio, cuius est [illegible] capacia [illegible] [illegible] [illegible] manet apud Papam, & sola detentio, & vsus, [illegible] [illegible] personis ordines, & monasteria, quibus [illegible] tereret ius [illegible] ad [illegible], [illegible] [illegible] pacia. Per quod [illegible], & [illegible] [illegible] dictum cap. [illegible] *r* & ita declarari, vt non inducatur ibi ius nouum: sed antiquum exponatur, quatenus [illegible] habet dominium rerum donatarum, & [illegible] Minoribus [illegible] dominij in speciali, & communi non quærit, sed manere penes donantem, aut in [illegible] Sedem Apostolicam, & Romanum Pontificem, & solum [illegible], & administrationem facti cum moderatione ibi posita eis permitti. [illegible] tamen id, quod ibi ait [illegible] Nicolaus III. de dominio rerum donatarum, & [illegible] pertinere ad Papam, intelligendum esse [illegible] ius ad [illegible]: quia verum dominium [illegible] Deo quæritur, sicut & dominium aliorum bonorum omnium dominorum, & [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] & monasteriis [illegible] dominium, [illegible] [illegible] dicta quærunt soli Deo D. N. IESV CHRISTO, [illegible] lum ius administrandi supremum Papæ [illegible] vero Ecclesiis particularibus ad vsum [illegible], [illegible] [illegible] secundum canones exercendum, [illegible] quod [illegible] *dominium* vel *proprietas* positum in [illegible], vel dispositione, per quam [illegible] Ecclesiæ, vel prælati, [illegible] dicuntur bonorum [illegible] [illegible], vel [illegible] [illegible] [illegible], debet intelligi proprie ad [illegible] per canones concessum; & ita prædicta [illegible] Innocentij probata per Nicolaum III *a* quod quicquid religiosus acquirit, ordini [illegible], vel [illegible] [illegible], debet [illegible] monasterio, & [illegible] [illegible], [illegible] administrandi capaci, & non [illegible] [illegible], quod in omnibus [illegible] [illegible] Deo cum hic [illegible], quorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] canones exercendum, in [illegible] Papæ, [illegible] vsus & administratio [illegible] [illegible] [illegible] modificatione [illegible] §. porro. *b* quod [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] intelligenda. Licet autem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *monasterio*, [illegible] requirit verum dominium Deo, & [illegible] [illegible] Papæ, & [illegible] ordini, vel monasterio, [illegible] [illegible] Papæ, [illegible] [illegible] [illegible] ordini [illegible], & [illegible].

4 Tertio [illegible], quod [illegible] regularis [illegible] canonicus, [illegible], *d* [illegible] [illegible] in habendo, & acquirendo bona [illegible], [illegible] habere [illegible] [illegible], vel possessionem eorum; & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], vnusquidem domino [illegible], regularis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] per dict. cap. Abbate, *f* [illegible] quod quicquid [illegible] [illegible] [illegible] monasterio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], nec [illegible], sicut [illegible] [illegible], nec [illegible]. *g* [illegible] [illegible] [illegible] monasterio, vel ordini, [illegible] Innocentius [illegible], *h* approbatus communiter, præsertim per Panormitanum. *i*

5 [illegible] infertur, quod monachus qui [illegible] monasterio particulari, vbi profitetur [illegible] [illegible] secundum prædictum [illegible] *k* vel [illegible] generaliter ordinem ipsum [illegible] vel particularem [illegible] prouinciæ, [illegible] [illegible] secundum Panormitanum communiter receptum, *l* & Caldercinum, *m* [illegible] [illegible] religionem generaliter in genere generali [illegible], [illegible] quod obligetur religioni in genere, sed nulli ordini, vel monasterio in specie, [illegible] [illegible] [illegible], qui facit professionem ante annum probationis completum in ordine mendicantium, [illegible] habuit animum profitendi religionem in genere [illegible] nam si solum habuit animum profitendi illum ordinem, quem profitebatur non esset obligatus religioni etiam in genere secundum Dominicum & communem, *o* & Angelum, *p* & Syluestrum, *q* & qui profitetur religionem generaliter, [illegible] tria vota substantialia, *r* acquirit religioni in genere, secundum eundem Panormitanum, *s* quod tamen [illegible] non [illegible], [illegible] est verum, tenendo opinionem Archidiaconi & Ioannis Andreæ, *t* communiter receptam, *u* & a Caldercino, *x* scilicet, quod [illegible] [illegible] [illegible] ad religionem [illegible] [illegible] [illegible] vel [illegible], [illegible] [illegible] contractum tamen valet: secundum [illegible] [illegible] [illegible] dicendum est, cum non esse vere religiosum, & [illegible] acquirere, quod acquirit, cum [illegible] plus voto [illegible] paupertatis, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cendo per supradicta. Dixi [illegible] *communiter* [illegible] [illegible]

stituta

[illegible]

Quinto infertur, [illegible]

[illegible]

Octauo infertur, [illegible]

[illegible]

Nono infertur [illegible]

[illegible]

[illegible], vnde procedit, vt [illegible] videtur de- [illegible] Bartholus, [illegible] [illegible] subent [illegible] communem plurium dominorum ac- [illegible] domini pro [illegible] partibus, pro quibus [illegible] dominium, & l. si [illegible], quatenus probat seruum [illegible], quod [illegible] ex [illegible] domini, [illegible] [illegible] dominus, sed iudicio [illegible] [illegible] [illegible]. Idem videtur dicendum de [illegible] quae [illegible] opera & industria, quia quo[illegible] [illegible] videtur [illegible], vel operarius, & ad [illegible] beneficij, [illegible] [illegible], quo maiora [illegible] percipit [illegible], argumento praedictarum legum. Idem videtur dicendum de quaesitis aliis [illegible] [illegible] beneficiorum, & opera & industria [illegible] conclusum fuit [illegible] cum illa quaerere beneficio vel [illegible] [illegible], ac alia supradicta [illegible] &c. Quae [illegible] de [illegible] monachorum [illegible] [illegible].

Vnde [illegible], quod supradicta intelligenda sunt de [illegible] aliarum rerum quam titulorum beneficiorum [illegible], [illegible] non [illegible], sed sibi quaerunt. [illegible] [illegible] quaerere [illegible] possint, & quis non, [illegible] mendicantes [illegible] ad non mendicantes, tradetur sub finem tertij commentarij, quem cum hoc edimus.

S V M M A R I V M.

8 *Bona regularium omnia sunt communia eis, non vt singulis [illegible].*

8 *Regularis simplex non potest largiri sine sui praefecti licentia, etiam in eleemosynam, [illegible] casibus.*

9 *Regularis habens peculium, solum potest dispendere, quae administratio illius requirit.*

9 *Peculij concedendi Regulari duplex modus, & an vterque hodie liceat.*

10 *Regularis beneficiatus [illegible] potest dispendere de fructibus [illegible], [illegible] clericus saecularis de suis, etiamsi beneficium [illegible] manuale.*

11 *Beneficiarius regularis, vt potest disponere de fructibus beneficij, ita potest de quaesitum per [illegible] sua opera, vel alio modo [illegible] alterius licentia, vel [illegible] [illegible] aliud [illegible].*

12 *Regularis habens [illegible], in quo differt ab habente [illegible] quasi locatum.*

13 *Literas dare, vel recipere, sine superioris licentia, non licet Monacho.*

13 *[illegible] dat, vel capit [illegible] regularis absque licentia.*

14 *Regulari licet habere aliquid proprie de licentia superiorum, non quidem quoad proprietatem, vel dominium, vel ius aliquod verum, sed quoad vsum simplicem facti tantum, & non de qualibet licentia, sed de data iusta de causa. num. 15.*

15 *[illegible] contra [illegible] sequentium ponit.*

15 *Correctio iurium vitanda.*

Tertio principaliter nota, quod omnia bona pecuniaria [illegible] sunt communia, non quidem vt singulis: ita quod singuli conuentuales sint domini aliquotarum partium eorum, qualiter est fundus communis pluribus haeredibus aequaliter institutis, vel emptoribus ex aequo pretium conferentibus, de quali communi agit l. per fundum f & gloss. g sed communia vt vniuersis, de quali communi agit §. qui manumittitur, h & praedicta gloss. i & ita singuli regularium non habent dominium [illegible] cuiu[illegible], etiam tale, quale potest conuenire homini in bonis [illegible]. De quo aliud singulis, aliud Capitulum siue Collegium, & vniuersitas k vbi [illegible] id post alios tract[illegible] & vt habet textus, omnia monasterij bona sunt [illegible].

Ad [illegible] amplioremque declarationem infero ex eo primo, [illegible] regularis [illegible] [illegible] impendendi, & [illegible] [illegible], potest quicquam dispendere, [illegible] [illegible] [illegible] superioris assensu, secundum gloss. [illegible] [illegible] [illegible] quidem, quod [illegible] quam [illegible] [illegible]

[illegible], non potest [illegible] superioris [illegible], [illegible] praedicto §. sed & tales, quae [illegible], quod simplex regularis non potest [illegible] [illegible] [illegible] breue, quod [illegible] [illegible] [illegible]. quod confirmat S. Thomas a in haec [illegible] b *[illegible] si habet dispensationem a praelato commissam, potest eleemosynam facere de rebus monasterij, prout sibi [illegible]. [illegible] non habet dispensationem [illegible], tunc non potest facere eleemosynam sine licentia [illegible], vel expresse habita, vel probabiliter praesumpta.* haec ille, quod tamen [illegible] cum pauper [illegible] gloss. [illegible]. c Secundo quod [illegible] cum licentia longe a monasterio [illegible] studiorum, vel alia honesta, quia tunc posset [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] quae [illegible] solent. Tum quia licentia ita se absentandi videtur [illegible] ad id extendi, d [illegible] & videtur habere [illegible], & [illegible] [illegible] gloss. in hic, & textu. e Tertio, [illegible] f dixi potest largiri [illegible] de eo, quod [illegible] [illegible] [illegible], quae [illegible] dantur [illegible] pensas quotidianas, menstruas, vel annuas pro itinere faciendo, vel [illegible], vt nil amplius teneatur monasterio [illegible], nec [illegible] rationem reddere, [illegible] quod suo commodo vel damno [illegible] pendat.

* [illegible] *[illegible] superiorum [illegible] [illegible], vt [illegible] gloss. [illegible]* [illegible]

Secundo infero, quod etiam [illegible] officium Sacristae, & [illegible], [illegible], [illegible], vel aliud simile, cui [illegible] [illegible] [illegible], non potest quidquam de bonis [illegible] [illegible]: quia tale officium non importat necessitatem impendendi per praedicta, quod videtur fallere, quum ei [illegible] salarium, quo rem [illegible] [illegible], quia tunc [illegible] videtur ei dari licentia in [illegible], vel [illegible] dispendendi, quum alioqui frustra ei daretur, quod in dubio non est praesumendum. g Si autem non daretur [illegible], nihil vt dixi posset accipere de communi: quia omnis opera regularis est debita monasterio, cui se cum omnibus suis per professionem dedit. h

Tertio infero, quod etiam regularis habens peculium etiam iuste sibi commissum, non potest impendere de illo, & circa illud, nisi ea, quae ratio recta admonet ad peculij [illegible] requirit, [illegible] vero [illegible]. Tum quia concesso aliquo, conceduntur ea, sine quib. id nequit expediri, i & quod hic [illegible] in terminis [illegible] c. c. vlt. k Tum quia [illegible] qui a qua [illegible] hoc [illegible], id facere potest [illegible] [illegible] [illegible] l & [illegible] [illegible], praepositum [illegible] m vel [illegible] [illegible] taberna, vel negotio n quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] illud quasi locatum, vt cum alicui regulari [illegible] aliqua villa, vel domus cum suis bonis [illegible] [illegible] [illegible], vt etiam pensionem [illegible] monasterio, vel illam pretiosiorem reddat, tunc aliquod [illegible] facit, & reliqua [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] pensione, & expleto onere meliorandi, vel [illegible] disponere de reliquo modo, quo posset [illegible] praelatus eam concedens, sine vllo proprietatis vitio: [illegible] id expresse, vel tacite continetur in tali concessione. An autem hic posterior modus concedendi peculium [illegible] post Concil. Trident. dicetur infra, o [illegible] videtur clare licere. Tum quia ille nil aliud est quam [illegible] quaedam procuratoris ad administrandum [illegible] cum obligatione reddendi iustam rationem de [illegible], & [illegible], quod non intendit prohibere Concilium. Tum quia Capitula, & Conuentus, qui suis impensis colunt vineas, [illegible], seminandi in illis, non possent [illegible], & [illegible] id facere, si non haberent laicos [illegible] id sufficientes, nisi [illegible] ad [illegible] fratres aliquos [illegible], qui [illegible] regerent [illegible], recipiendo necessaria, & [illegible] quae [illegible] [illegible], [illegible] vel quasi [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible].

16 Quarto infero, quod haec non procedunt in regulari [illegible], qui [illegible] beneficiato [illegible] de fructibus sui beneficij, ac saecularis [illegible] [illegible] Cardinalem, p quod est firme tenen-

[illegible]

Ad secundum, quod [illegible] bonorum, non [illegible] bona vel mala [illegible] occulte, vel manifeste [illegible]

[illegible]

Ad tertium respondeo primo, quod [illegible] in omnibus [illegible] eadem ratio, non tamen [illegible] res pecuniaria [illegible] licet parua.

Secundo, quod si literarum datio, vel acceptio prohibetur etiam alia [illegible] votū paupertatis, puta [illegible]

[illegible] prohibe [illegible]

Ad quartum, concedimus omnes [illegible] palam, & occulte, [illegible] quod est licitum [illegible] & dicenda [illegible] S. Thom[illegible] vterunque Cardin[illegible]

A [illegible] tamen, quod Cardinalis Alexandri [illegible] pro cap. [illegible] [illegible] huius [illegible] 4. [illegible] tamen [illegible] contra ea, sed contra [illegible] Archidiacon. notat, scilicet, [illegible] peccare qui [illegible] quam qui palam [illegible] cap. [illegible] habet [illegible] verum in [illegible] quoad Deum, [illegible] quoad homines apud [illegible] in manifesto [illegible] præsumeretur. d

Ad [illegible] hoc notabile procedit in [illegible] [illegible], vel [illegible] vel [illegible] non [illegible] vtribus, [illegible] possunt ipsi sine superioris voluntate [illegible], vel [illegible] quibus regularis [illegible] præla [illegible], vel denunciat [illegible] id licet facere, vel accepit literas impetratas a Papa, vel alio superiore super huiusmodi licentia, e vbi hoc notat Innocentius [illegible] ab omnibus [illegible] & hoc est quod obscurius significat Archidiaconus & Alexandrinus hic. Per quæ nuper respondimus huic Capitulo [illegible] sine licentia Prioris dare, & accipere literas publicas, quibus procuratores in Curia, & alibi constituebat, & priuatas, quibus [illegible] & informabatur, & accipere Apostolicas, & alias ad suas respondentes super [illegible] reditus monasterij sibi, hospitali, & [illegible] a Sede Apostolica, cum facultate [illegible] eas, nec potuisse illum Priorem id prohibere.

14 Quinto nota, quod licet regulari habere aliquid proprium de licentia superioris, quod colligitur ex illis verbis *[illegible] literas ab aliquo, vel quodlibet munus accipiat* & ex illis *nihil habere, possidere, dare, vel accipere [illegible] superioris licentia debere*, quibus significatur palam, & cum licentia facere posse. [illegible] probatur [illegible] 9. cap prædictæ regulæ, & Concilium Lateranen. relatum in cap. monachi, g permittit habere peculium de Abbatis licentia, pro [illegible] administratione facit cap. de viduis, h quod habet, & viduas, & virgines posse licite regulares, & manere in domibus suis [illegible] intellectum glossæ, & certum est [illegible] posse absque proprio peculio viuere. Et [illegible] [illegible] tanquam [illegible] textum, est tamen textus [illegible], & [illegible] in cap. [illegible] quidem, quatenus habet, feminam fieri posse vere religiosam [illegible] in monasterio virorum, non [illegible] illud, [illegible] domo, quæ sua erat ante professionem, quo casu necessarium est, eam habere aliquod peculium proprium, quo se sustentet.

Secundo [illegible] quatenus probat valere professionem factam, cum pacto, vt viuat extra monasterium [illegible], quæ ante professionem erant sua, sustentandæ [illegible] Panormitanus [illegible] receptus sequitur Bartholum etiam communiter receptum, l dicentem valere possessionem, quia [illegible] [illegible] saltem per viam modi, & non per viam conditionis [illegible] dentis, et relinquatur ei [illegible] bonorum [illegible] ad se sustentandum, cui pactioni licet successori [illegible] recipientis, vel mandantis recipere, posse licite contraire, & etiam de iure stricto [illegible] prælatos, [illegible] vt colligitur ex his quæ notata sunt, m per Panormitanum [illegible] receptum communiter ibi præ [illegible] per Decium, n [illegible] [illegible] potest eam seruare: quod est huius notabilis inuentum.

Facit item [illegible] Ioannis Andreæ, o quod valet [illegible] & [illegible] monasterium [illegible] & pro [illegible] habeat [illegible] [illegible], quod [illegible] monasterijs [illegible]. Per quod Panormitanus, p [illegible] [illegible] quæ dicitur [illegible] per Decium, q retetenturA aliud idem tenentes. Facit [illegible] [illegible] respondet, [illegible] [illegible] non [illegible] aliquid [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] biennarum, [illegible] [illegible] strangulacim & aliquot [illegible] quas [illegible] quæ omnes fere habent, nam cellulas priuatas, & claues earum.

15 Contra tamen hoc notabile facit in primis principium huius cap. quatenus vniuersaliter habet. *Ne [illegible] aliquid proprium habere*, ne [illegible] illa, *non*. præposita illi [illegible] *aliquid* [illegible] quod nihil, vt [illegible] ex [illegible] habet ne [illegible] omnia quæ sequuntur destruere [illegible] ponere: quod sentit [illegible] Concilium, [illegible], *ne quis permittatur habere peculium* [illegible] proprium, vt declarat Ioannes [illegible] in prædicto cap. monachi, sicut illud [illegible]. At nos [illegible] prædictam com[illegible] [illegible] posse habere aliquid proprium. [illegible], &c.

Secundo, quod Concilium Lateranen. relatum in d. cap. monachi, d habet hæc verba. *Monachi peculium non permittatur habere*. quod repetitur in [illegible] cap. cum ad monasterium [illegible] in principio.

Tertio [illegible], quod d. ca. cum ad expresse habet prælatum non posse [illegible] licentiam habendi aliquid proprium, [illegible] hæc verba. *[illegible] quod super [illegible] da proprietatis [illegible] aliquo monacho [illegible], quia abdicatio proprietatis sicut & custodia castitatis adeo est annexa regulæ monachali, vt contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere*.

Quarto facit, quod Concilium Tridentinum nuper [illegible] [illegible] *[illegible] virorum, quam mulierum, [illegible] qualitatis [illegible] tam [illegible] tan[illegible] proprio aut etiam nomine Conuentus [illegible] superioribus tradatur Conuentui [illegible]*.

Quinto, quod idem Concilium Tridentinum ibid. statuit [illegible] hæc. *[illegible] aut immobilia, vel [illegible] Per quæ [illegible] videtur statuere [illegible] notabilis, quoad bona immobilia.

Sexto facit [illegible] Concil. statim subiecit hæc. *Administratio autem bonorum monasteriorum siue Conuentuum [illegible] ad nutum superiorum amoueri [illegible]*. [illegible] ponderata verba, [illegible] per quæ disponitur non posse [illegible] communitatis, [illegible] ad [illegible].

Septimo facit, quod [illegible] cap. 2. [illegible] habet. *Monialibus [illegible] superiores [illegible] mittant, vt eorum super [illegible] paupertatis [illegible] nihil [illegible]*. Per quæ videtur dari peculium, etiam nihil dubium [illegible].

Octauo, [illegible] opponi [illegible] prædictorum [illegible] Concilium, [illegible] omnes [illegible] votum paupertatis solemne expresse, vel [illegible] domino [illegible], non [illegible] habere, [illegible] esse habere aliqua bona, vt [illegible] dictum est, f & non videtur illud [illegible], [illegible] quod [illegible] [illegible] paupertatem [illegible], sed [illegible] vt ibi [illegible] est. At habere [illegible] bona in peculium, est habere illa quoad [illegible] vel [illegible] ergo est contra ius diuinum, quod [illegible] prælatos inferiores, sed etiam Papa restare [illegible].

Pro clara [illegible] præmitto primo, quod [illegible], [illegible] quod propositum in hac materia est [illegible]. Alterum quod est proprium [illegible] propria, quæ habent [illegible] & [illegible] Alterum, quod [illegible] Eccle[illegible] & [illegible] administratio [illegible] quale in habent beneficiarij Ecclesiastici, & [illegible]

Secundo, quod [illegible] secundi generis siue [illegible] Pura

Marginal notes (left): [illegible] | [illegible] d. ca. [illegible] | [illegible] & [illegible] ad [illegible] | e Iuxta ea. cũ [illegible] & And. [illegible] | f Et e ex par te & ca. pen de aetat. | g De stat mo nach. in fin. [illegible] 27. q. 1. | h [illegible] | i Et in d. ca monach. & cum ad monasterium. de stat. monach. | [illegible] | l [illegible] | [illegible]

Marginal notes (right): a Cap. cum ad [illegible] de stat. monach. | b In [illegible] d. ca. monachi | c In prin. d. cap. cum ad monasterium. | d De stat monach. | e In prin. c. 2. de regula sess. 25. | f Num. 2. | g Cap. sunt quidã 21. q. 1. | h In c. cum ad monasterio. | Num. 11. | k Ca. quoniam [illegible] & [illegible] de ad [illegible] | l In rubr. de peculio cler.

[illegible] Praeterea, [illegible] & damnum [illegible] qui bus committ[illegible] monasterio [illegible] Secundo [illegible] editur [illegible] [illegible]

Tertio [illegible] quae est [illegible]

Ad primum [illegible]

Ad [illegible] Concilium Tridentinum [illegible]

Ad [illegible] Concilij Tridentini [illegible]

Ad [illegible] Concilij Tridentini [illegible] Concilio Lateranensi [illegible]

Ad [illegible] Concilij Tridentini [illegible]

Ad sextum, quod [illegible] declarat [illegible]

Ad [illegible] Concilij Tridentini [illegible]

[illegible]

Et quia [illegible] Saxoniae [illegible] lectorê quendam [illegible] quendam prouincialem [illegible] S. Augustini [illegible] ordinis [illegible] eorum [illegible] de licentia [illegible] Prouincialem [illegible] & Conuentus [illegible] Conuentu [illegible] expendendas, [illegible] eundem [illegible] bibliothecae [illegible] Conuentus.

Et [illegible] Monasterij, & [illegible] pecuniam [illegible] Monasterio [illegible] Prouincialis cum suo conuentu [illegible] Superior [illegible] Papa confirmata fuisset [illegible] S. Augustini [illegible]

SVMMARIVM.

[illegible] Regularis etiam hodie [illegible]

[illegible]

25 Regulae [illegible] de po- [illegible]

26 [illegible] non [illegible]

16 EX his [illegible] quaestionem quotidianam, quae [illegible] ... de nobilissima quadam [illegible] ... [illegible] ... habet autem illum [illegible] ... quo periculum [illegible] ... [illegible] ... Concilio [illegible] ... per dict. c. vid. a & clarius per dictum cap. [illegible] ante, b [illegible] dicto modo inductum. Certum est [illegible] licere, si praedictorum cap. de vid. [illegible] ... non est sublata per praedictum Concilium Tridentinum. Quod vero non sit sub- [illegible] ... proxime dictum est, cont. [illegible] ... Et quod [illegible] iure antiqu- [illegible] ... quod in hoc casu non [illegible] ... [illegible]

[illegible]

17 [illegible] Concilium Tridentinum [illegible] ... [illegible]

Quid si [illegible] Concilium Tridentinum [illegible]

[illegible]

19 Quinto, quod [illegible]

[illegible]

20 Sexto inferes, quod ubi [illegible]

[illegible]

21 Septimo inferes, quod [illegible]

[illegible]

Octauo [illegible] quod regularis habens aliquod proprium [illegible] licentia [illegible] prælati, licet peccet, non tamen [illegible]

Contra quod [illegible] primo, quod [illegible]

Secundo, quod [illegible]

Tertio, quod [illegible]

[illegible]

Octauo [illegible] quod [illegible] Alexandrinus [illegible] votum paupertatis facit [illegible] prælato.

[illegible] quod [illegible] Alexandrinus ait, non tantum [illegible] proprium, peccet [illegible] etiam concedentem eam per abusum [illegible] quam [illegible] docendum, vel [illegible] bona monasterij [illegible] appropriata.

[illegible] primo quod huiusmodi regularis [illegible] peccatum proprietatis [illegible] paratus ad [illegible] fuerit requisitus, vt etiam [illegible] contento [illegible] quin [illegible] d

Secundo, quod si [illegible] peccat quidem peccatum [illegible] sed non [illegible] propter tatem, & peccat [illegible] peccatum proprietatis, sed contra illum solum, qui [illegible] & licentia saltem inuita [illegible] omnibus, vel retinet ea sibi appropriata etiam quoad vsum [illegible] quia multo plus peccat hic quam ille, & [illegible] pœna [illegible] hunc [illegible] e An autem [illegible] excusare, tangimus in commentario cap. [illegible] f

22 Nono infertur id quod prædicti Cardinales tenent [illegible] taciturnitatem prælati [illegible] tenet aliquid [illegible] suo artificio non excusare illum a peccato [illegible] de taciturnitate permissiua [illegible] approbatiua: hoc autem de permissione approbatiua iuxta distinctionem glossæ, g vel de taciturnitate [illegible] non fuit honesta causa [illegible]

Decimo, quod prælatus inferior Papa non [illegible] religioso facere facultatem testandi ad [illegible] prohibitum religioso & prælato [illegible] videtur esse licentia, quam [illegible] regulares, vel Capitula regularia [illegible] prælato concedere canonicis, vel [illegible] bus ægrotis relinquendi pecunias [illegible] vel aliquam partem illorum [illegible] prædictus Ioannes [illegible] voluntatis suæ [illegible] post mortem [illegible] quod videtur [illegible]

[illegible]

[illegible]

Deinde [illegible] non possint Prælatus, & [illegible] lo facultatem, vt de tal- [illegible] non [illegible] vel remuneratio- [illegible] possint: quia non possunt da- [illegible]

24 [illegible] concedendi licen- [illegible] necessitas & vtilitas & cuius [illegible] qualis est victus, & [illegible] cum ei commu- [illegible] necessitas est necessitas [illegible] ad victum, & vestitum [illegible] monasterij [illegible] privata est, quā [illegible] tio & recreatio animi [illegible] librorum, quos te- [illegible] Publica [illegible] Reipub. do- [illegible] quos retinet, ex me- [illegible] probabitur per d. [illegible] habet

25 [illegible]

26 [illegible] Abbas [illegible]

[illegible]

In glossam primam.

SVMMARIVM.

27 Regularis [illegible] monasterio [illegible]

28 Regularis [illegible] non peccat [illegible] gens.

29 Necessitas non facit [illegible] necessariorum extreme egen- tem [illegible] & al [illegible] illa ca[illegible]

30 Regularis non [illegible] iniuriarum.

Glossa prima [illegible] quidem per e- xpertis, quia [illegible] nil proprium ha- bere [illegible] videtur [illegible] quatenus habet [illegible] quod contra [illegible] renunciare [illegible] non habet [illegible] Prælati, b [illegible]

Secundo [illegible] quatenus habet, regu- laris [illegible] quod respondo- tur [illegible]

[illegible]

In glossam secundam.

28 EX [illegible] posse fa- [illegible] prælati [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Monasterio.

[illegible] nisi de quo dicemus, vt [illegible]

[illegible]

[illegible] et dictum est supra.

[illegible], quod religiosus [illegible] possidere. [illegible] non potest [illegible] possidere, vt [illegible] textus [illegible] in capa [illegible] ius [illegible] possidere [illegible], vt dictum est supra.

Sexto [illegible] quod regularis non potest regulariter [illegible] ratione [illegible] cum eo [illegible] comparatur seruo, [illegible] voluntate [illegible] potest [illegible] ratione [illegible] An autem magis comparetur filio quam seruo, dicemus infra.

Septimo colligitur, quod regularis non potest [illegible] et [illegible] supra, in [illegible] habet [illegible] non potest agere [illegible] praesens [illegible] vel procuratorem [illegible] & [illegible] ab [illegible] monasterio potest [illegible] natum agere.

Extra textum & glossam.

S V M M A R I V M

30 *Regularis [illegible] seruo, & filiofamilias quoad [illegible] & in [illegible] ratio; & ita [illegible] & omnia [illegible] quarit.*

31 *Regularis Abbatis dolo facta professio valet, sed bona eius [illegible] queruntur monasterio.*

31 *Professio [illegible] facta non valet; sed dolo [illegible] tamen, &c.*

32 *Regularis potest ob [illegible] monasterio [illegible] quarendo, & non in [illegible]*

33 *Regularis etiam [illegible] quarit monasterio [illegible] & non [illegible] ad aliud Episcopo [illegible]*

33 *Regularis [illegible] priuatur prabenda [illegible] vocem in capitulo, [illegible]*

34 *[illegible] ordinario [illegible]*

34 *[illegible] an origini Episcopi [illegible]*

35 *[illegible] damnatus [illegible] Episcopo [illegible]*

35 *[illegible] Episcopum [illegible]*

36 *[illegible] clericali; & an [illegible]*

37 *[illegible] saculari.*

37 *[illegible] otium, & se [illegible]*

38 *[illegible]*

39 *[illegible] Capitulum, etiam regulare [illegible]*

40 *[illegible]*

41 *[illegible]*

42 *[illegible]*

42 *[illegible]*

42 *[illegible]*

42 *[illegible]*

42 *[illegible]*

42 *[illegible]*

42 *[illegible]*

30 ADdam [illegible]

[illegible]

31 Secundo [illegible] dolo [illegible]

[illegible]

32 [illegible]

[illegible] in quarendo [illegible] potest facere [illegible] eodem [illegible] Panor. [illegible] quod *regula* [illegible] *debet accipi* [illegible] *gratia* [illegible] quod [illegible] videtur [illegible] quod [illegible] erit valida [illegible] non contrahere [illegible] sequitur [illegible] monasterio, & [illegible] communis [illegible]. *f* & [illegible] B [illegible] Vnde Card. [illegible] dicit, quod *monachus* [illegible] *monachi* [illegible] non videatur [illegible] infra.

[illegible] regula [illegible] monasterio [illegible] Panor. [illegible] ab eo eum omnibus quæ [illegible] causa [illegible] iuxta glossam [illegible] sicut [illegible] sed domino suo, per [illegible], dicto [illegible]. *m* Et quod dubitari potest. An idem dicendum [illegible] monasterio [illegible] C [illegible] Panorm. [illegible] *Prælati potuit illi nocere.* *o* Vnde & monasterium [illegible] potest id [illegible] Episcopus, vel superior [illegible] ad [illegible] bona, quæ dedit [illegible] cum quibus in alio monasterio reponatur [illegible].

Secundo, quod [illegible] non videtur quærere [illegible] monasterio. Tum [illegible] regularis, & membrum [illegible] quærere [illegible] D [illegible] id est contra [illegible] regula S. Aug. [illegible] regula B. Benedicti [illegible] Panormitanus [illegible] id tenent, & praxis monachorum [illegible].

[illegible] quæratur si iuste electus, [illegible] Tum quia [illegible] incapax [illegible] vt prædictum est, ratione voti solennis [illegible] per [illegible] culpam, & [illegible] Cardinalis [illegible] post [illegible] Innocentium. *x* dicentem, quod etiam deponi [illegible] monachi [illegible] E [illegible] in Capitulo, sed non desinit esse monachus, vt etiam colligitur infra. *y* Tum, ne de sua iniquitate commodum reportet. *z* Tum [illegible] non [illegible] indelebilis est, secundum Cardin. *a* quamuis absolutum a superioritate illius.

Sed respondere potest ad primum, quod [illegible] verum dominium Deo, & ius administrandi summo eius Vicario Papæ, & etiam speciali Ecclesiæ seculari, [illegible] ad eam [illegible] legitime translatus fuerit, *b* alioquin Episcopo, vt ait Panorm. Tum quia sub eius obedientia viuendum est illo, quia per electionem iustam, recidit in eam, a qua liberatus fuerat per professionem iustam, cum nemo possit [illegible] F [illegible] Episcopo [illegible] Tum quia [illegible] quærat Deo [illegible] & [illegible] administrationi superiori [illegible] Episcopo, vt dicit Syluester [illegible] immediate post Papam [illegible] est causa, cur regularis [illegible] iuxta [illegible] per Innocentium.

3. Ad id [illegible] quod si quæ religio delere [illegible] Gregor. X. in Concilio [illegible] de religios. dom. *b* & non permittentur [illegible] secundum suam regulam [illegible] & ita [illegible] recideret in obedientiam Episcopi [illegible], quod [illegible] Deo [illegible] verum [illegible] cum [illegible] paupertatis solennis [illegible] rum vix delebilis [illegible] per P[illegible] [illegible] *a*

Quæstio [illegible] cui Episcopo debeat esse [illegible] an [illegible] an Episcopo [illegible] Episcopo [illegible] immutabile [illegible] B [illegible] Deo [illegible] Tum quia [illegible] regulare [illegible] Quoniam [illegible] Episcopo [illegible] C [illegible] & [illegible] respondere [illegible] D [illegible] Episcopo [illegible] &
[illegible] S. Thomas [illegible] E [illegible] Papæ [illegible] Episcopi vel Archiepiscopi [illegible] An [illegible] Prælatis [illegible] regulares ad [illegible] damnare [illegible]

15. Ad id [illegible], quod his succedit [illegible] & [illegible] An huiusmodi [illegible] & [illegible] superioribus [illegible] Episcopi [illegible] eundem Reuerendam in CHRISTO [illegible] regulares, & electos, & tene[illegible] simul rogare, vt iubeant [illegible] in ordine clericali, & [illegible] quam [illegible] impleuerint, quibus non potuerunt [illegible] locis monasteriorum [illegible] Eosdem [illegible] eos ad hoc teneri, quia [illegible] ea, quæ [illegible] necessario [illegible] *n* At [illegible] tenentur [illegible] vota, a quibus non potuerunt, nec debuerunt absolui, & ad [illegible] debent [illegible] Episcoporum obedientiæ [illegible], qui [illegible] fuerint, nec moniti fuerint eos [illegible] rum obedientiæ sub-

cede

[margin notes:] *a c. fi de reg.* *De regula* *a c. cum 1.* *Per c. cum [illegible] de [illegible] monacho.* *Duo [illegible] Camerna chi. 2.16 q. 1.* *Per c. quo [illegible]* *Iuxta illud [illegible] ad [illegible] de transf. præb.* *2 2 q. 62 art. 5* *Arg. c. nihil de elect.* *In c. clement [illegible]* *l 2 ff de [illegible] delag.*

esse, non possunt quæ conuenit iubere [illegible] habere curam debitam de salute animarum [illegible] non debuit tristari quidam eiectus, eo quod nuper sibi fuerit responsum, non satisfacere se suo statui viuendo aloqui bene in Episcopatu, cuius Episcopo debebat obedientiam. Tum quia non seruabat votum [illegible] obediendo, plusquam si esset secularis [illegible]. Tum quia non poterat [illegible] votum paupertatis [illegible] sine licentia [illegible] propria [illegible] [illegible] & artem [illegible]. [illegible] vitæ [illegible] Episcopi, & petere [illegible] secundum regulam [illegible] quam [illegible] obedire obedientiæ voto solenni, & dignaretur promittere de victu, vel saltem facultatem concedi in suos honestos vsus, ea quæ lucri faceret. *a* Tum quia non poterat [illegible] sine [illegible] propria, nisi licentia Episcopo bona, quibus vtebatur, pertinere ad suam dispositionem Episcopalem [illegible], ea non nec ex testamento, nec ab intestato posset [illegible] habere, nec legare. *b*

36 Addo septimo, hæc consequi regularem eiectum, & [illegible] per sententiam, posse debereq; vti habitu clericali ordini suo conuenienti sine vlla dispensatione Papæ: quia religionis habitu contra sententiam vti nequit, & non potest vti habitu alterius, nisi ad eam transferret, & nullus [illegible] cogitur transire. *c*

[illegible] tamen quæstio, an eiectus semel iuste, ac de [illegible] ab aliquo ordine, vel monasterio, compelli possit [illegible] ad illud per superiores illius ordinis? Nam pro parte [illegible] vrget [illegible] in cap. vlt. *d* qui tenus [illegible] bet, vt Visitatores, [illegible] Abbates maiores, vel Priores quotannis [illegible] fugitiuos & eiectos, & cogant monasteria recipere [illegible] habet sub [illegible] illa verba. *Si [illegible] eiectos [illegible] inueniantur, eos [illegible] nec ad mandatum [illegible]*, & hoc tenet, licet perfunctorie Sylvester. *e* Vrget [illegible] ratio quod alioquin multi [illegible] suam eiectionem, quo ex [illegible] possent degere, volentes [illegible] suis Prælatis.

Pro parte vero negante facit, quod res iudicata seruanda est, *f* adeo quod exceptio rei iudicatæ impedit litis ingressum *g* & quod iniustum videtur, vt eiectus definitiue [illegible] suam voluntatem reducatur ad monasterium, vbi [illegible] animo se [illegible] propria, qua [illegible] obijcient. Facit item, quod Bernardus in casus [illegible] dicti cap. vlt. [illegible] videtur contrarium, dum de fugitiuis, & eiectis loquitur, [illegible] ad requirendum [illegible] & compellendum monasteria ad recipiendum [illegible] & tantum de fugitiuis quo id compelli [illegible] eos redire. Idem eodem modo tenet Panormitanus [illegible], Abbatem posse excommunicare monachum, [illegible] nec posse [illegible] & Cardinalis [illegible] expulsum [illegible]. *h* [illegible] S. Antoninus, *i* [illegible] de fugitiuis & [illegible] quoad eiectum compelli [illegible] eiectis [illegible] in hæc [illegible] *Antoninus [illegible] ad religionem. [illegible] post [illegible] monasteria, etiam [illegible] eiectus [illegible].* Facit item quod licet [illegible] depositus, [illegible] degradatus realiter à suis ordinibus, possit cogi ad precem [illegible] characterem, & potestatis conferendi [illegible] sacramentum, quæ [illegible] per degradationem iuxta [illegible] citatam à glossa [illegible] & S. Thoma, *m* non tamen potest cogi ad dignitatem, & locum quem [illegible] habebat, antequam degradaretur: [illegible] quod licet monachus depositus definitiue monachatum retineat [illegible] sub [illegible] vitæ, & possit cogi ad [illegible] [illegible] ad precem [illegible] non tamen [illegible] posse [illegible] ad redeundum ad [illegible] est, grauem [illegible] [illegible].

Ad [illegible] autem cap. vlt. de regularibus & [illegible] nem pro eo adducta in, respondent [illegible] de eiectis [illegible], vel [illegible] definitiue [illegible] tamen non definitiue per [illegible] collusione lata. Nec obstat, quod culpa [illegible] quia [illegible] punitur, & non debet [illegible] pœna pro eadem culpa puniri, *a* & consensit [illegible] debet sentire commodum [illegible]. *b*

37 Addo octauo, quod [illegible] esse, an liceat regulari eiecto [illegible] qui [illegible] votum paupertatis solenne, & [illegible] votum paupertatis, & [illegible] bona [illegible] pauperibus vel operibus pijs, mendicare, & [illegible] Ad quod dico primo, quod S. Thomas [illegible] disputando, *c* concludit, [illegible] manibus vltra statuta regulæ. Tum quia [illegible] præcepto naturali, neq; diuino præcipitur ei, laborare manibus, qui [illegible] honeste sine alterius [illegible] præcepto artis [illegible]. Tum quia illa [illegible] dicta Pauli scilicet, *d* quæ [illegible] habeat, *ne manducet, qui non [illegible] orat*, non [illegible] quem absolute teneri laborare [illegible], sed [illegible] victum, & sustentet se, & [illegible] deuenit [illegible] eundem statum suum [illegible] alterius [illegible] cessante illa, cessant illius dicta. Tum quia [illegible] S. Augustinum, * qui etiam contra hæc [illegible] dicentium, non licere monachis [illegible] laborare; non autem eos obligare ad sic laborandum, [illegible] vano, & alterius [illegible] viuere possint.

Secundo dico, quod eadem ratione idem dicendum est de homine seculari, qui relinquit omnia quæ habet propter Deum, [illegible] non [illegible] regularis, exemplo Heliæ [illegible].* Tertio, quod S. Thomas *f* laudat paupertatem assumentes [illegible] humilitatis mendicare volentes; licet manibus non laborent, [illegible] quod probatur [illegible] proxime fundantur. [illegible] qui [illegible] ad se in humilitate [illegible] habitum pauperis [illegible] mendicando [illegible] locum longinquum [illegible] nullum paupertatis votum emittat, nec sua bona pauperibus dispertiat, quod [illegible] diem [illegible] peregrinos alienis impensis, id est, [illegible] mendicando peregrinantes per [illegible] peregrinos [illegible] per Caldenium, [illegible] definit, *g* [illegible] quod tamen non procedit in his, qui ob prædictam [illegible] mendicant, quia per talem mendicitatem eorum [illegible] Caldenum [illegible] humilitate, & à [illegible] *k* [illegible] naturus tantidem, [illegible] pauperibus, obuertibus [illegible] *l* quod his [illegible] Tholosæ [illegible]. Quia [illegible] per nostra Ron[illegible] Compostellam, & ex Hispanijs in vrbem [illegible] & [illegible] tribus diebus [illegible] dato suscipientes, etiam si habeant [illegible] & nil de illo [illegible] pauperibus [illegible] etiam non semel audeo reprehendi.

38 Addo nono, quod vsusfructus, quem habet ingrediens [illegible] quoad vitam naturalem ingredientis [illegible] Bartholum, & Commu[illegible] *m* ingrediens [illegible], & vsusfructus pertineat [illegible] ratione patriæ potestatis [illegible] & Baldum, & Pau[illegible] *n* [illegible] est secundum Decium, *o* [illegible] referentem, licet Panormitanus, *p* teneat quod tantum [illegible] & Salicetus quod [illegible] Mathæus [illegible] alimenta [illegible] & vera familia, debent [illegible] vita ipsius quoad partem [illegible] licet [illegible] quia per religionem [illegible] [illegible].

Ad [illegible], verum esse *q* quod Matthæus [illegible] à Caldenio [illegible] quod si monachus vadeat ad

aPer hoc c. & notab. 2.
b C. de testa. [illegible] super eo [illegible] monasterio
c Arg. c. [illegible] 74. d
d De regul.
e [illegible] apostasia q. 6.
f l. res iudicata [illegible]
g C. tam 1. de except.
h Ibi notab. 3. & [illegible]
i [illegible]
l Cap. [illegible] 10. d [illegible] 1. [illegible] 3 part. q. [illegible] art. 8.
a Ca. [illegible]
b Ca. [illegible]
c In Quodl. [illegible] 2. 2. q. 187. art. [illegible]
d 1 ad Cor. & ad Ephes. & 1 ad Thess. 4 & 2 ad Thess. 3.
* Aug. de oper. mon.
e 3 Reg. 19.
* Amor [illegible] c. 10. [illegible]
f Vbi supra
g Ca. de men. [illegible] 93 dist.
i Consil. de [illegible]
k Ibidem.
l Arg. [illegible]
m In auth. [illegible] C. de bon. qual.
n Ibidem.
o [illegible]
p [illegible]
q [illegible]

ad

[illegible] in ea [illegible], & [illegible] mel [illegible] in monasterio [illegible].

10. Addo vndecimo, quod inter Prælatum regularem & [illegible] potest fieri [illegible] bonorum, per quam [illegible] admittatur aliquis pro parte [illegible] Prælatum [illegible] cap. nullus, [illegible] hoc [illegible] bonorum [illegible] partes, quas [illegible] Capitulo, & [illegible] pro [illegible] damnata.

11. Addo duodecimo, quod [illegible] quæstioni [illegible] est, [illegible] etiam Papam posse a [illegible].

Secundo, quod [illegible] Papa [illegible] facultatem [illegible] monasterij [illegible] Ecclesiæ, vel [illegible] receptum [illegible] facultates regulares [illegible] quia iure non [illegible] examinandum, an [illegible].

Tertiò pondero, quod [illegible] faciendo [illegible] manendum [illegible] vt omnia quæsita fore [illegible] non enim quælibet [illegible] sufficit, vt possit ei concedi facultas [illegible] tempore [illegible] vel [illegible] est consequens [illegible] iam excusandi [illegible] concedendi facultatem [illegible].

Quarto, quod [illegible] concedendi [illegible] in suos vsus quæcumque per [illegible] donationem, operam [illegible] & industriam suam [illegible] quæsierit, quàm [illegible] dendi facultatem [illegible] omnia [illegible] industriam, & operam quæsierit: quia [illegible] requirit, & in [illegible] necessaria, [illegible] contracta [illegible] omnium bonorum, quæ [illegible] negotiationis, vel [illegible] vel etiam totius quæstus, [illegible] lucri.

Quintò, quòd facultas conuertendi in suos vsus quæsita per industriam, artem, & operam non videtur [illegible] quæsita per successionem [illegible] legitimam, id est lege obuenientem, vt colligitur ex d. l. [illegible] cum quatuor sequentibus, in quibus probatur societatem simpliciter contractam, videri esse contractam quoad ea, quæ obueniunt ita sunt ex quæstu: per quæstum autem non intelligi quæ obueniunt ex hæreditate, legato, vel donatione, sed solum ea, quæ ex opera, [illegible], vel industria [illegible]: & ita facultas siue priuilegium conuertendi quæsita in suos vsus, quod strictius videtur interpretandum, quàm societas, videtur restringendum ad bona quæsita ex [illegible], opera, & industria, & non ad acquisita per successionem, & donationem, saltem illam, quæ ob [illegible] nationem vel aliam [illegible]. Dixi supra [illegible] *regulari viro* [illegible] quia sanctimonialis nemo potest facere facultatem excudendi [illegible] nisi secundum extrauagantem Pij V. cuius tenor est hic.

PIVS EPISCOPVS SER-
VVS SERVORVM DEI, AD
perpetuam rei memoriam.

D[illegible] *quarum* [illegible] *ampliat* [illegible] *con-* [illegible] *non* [illegible] *periculo* [illegible] *necnon* [illegible] *presertim monasteria* [illegible] *Regularium domus* [illegible] *colore* [illegible] *bone* [illegible] *Vnde nos* [illegible] *pro nostro* [illegible] *decreto* [illegible] *Concilij Tridentini* [illegible] *ordinamus* [illegible] *Prin-* [illegible] *eorum, tradunt, con-* [illegible] *infirmitatis* [illegible] *præter alios* [illegible] *Episc-* [illegible] *monasterio* [illegible] *Episcopo* [illegible] *Romano* [illegible] *Poenitentiarius* [illegible] *etiam* [illegible] *efficaciores* [illegible] *& aliis decretis* [illegible] *vel in specie etiam motu proprio, & ex certa scientia,* [illegible] *Apostolicæ potestatis plenitudine, etiam Imperatoris, Regum,* [illegible] *& aliorum Principum, necnon S. R. E. Cardinalium* [illegible] *contemplatione ac instantia, vel alias quomodolibet concessa quæ prorsus abolemus ac literas desuper confectas, & in posterum concedendas & conficiendas nullas, & inualidas,* [illegible] *roboris ac momenti fore, nec illas habere* [illegible] *& habituras,* [illegible] *per quoscumque iudices, & commissarios* [illegible] *auctoritate fungentes, sublata eis, & eorum cuilibet aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate iudicari, & diffiniri debere; irritum quoque & inane, quidquid secus super his a quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari decernimus. Mandantes vniuersis, & singulis venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & aliis locorum ordinariis in virtute sanctæ obedientiæ, & sub obtestatione diuini iudicij, & interminatione maledictionis æternæ, quatenus per se, vel alium seu alios, præsentes literas in ciuitatibus & diœcesibus propriis solemniter publicent, omniaque in illis contenta, necnon præfatum decretum ipsius Concilij,* [illegible] *Bonifacij VIII. diligenter, & inuiolabiliter sub censuris Ecclesiasticis,* [illegible] *in eodem decreto contentis, obseruent & obseruari*

Constitutio hæc est, 100 inter Pij V. constitutiones.

Concilij Trid. decretum istud habet sess. 25. c. 5. de regula.

[illegible] [illegible] Commendatione [illegible], & rebus [illegible] etiam [illegible] nostra, appellatione [illegible] compescendo. Nec non [illegible] per hoc [illegible] etiam [illegible] aggrauando, [illegible] apponendo, inuocato etiam ad hoc si opus fuerit auxilio brachij saecularis. Non obstantibus [illegible] Datum Romae [illegible] Anno incarnationis Dominicae Millesimo [illegible] Kal. [illegible] Pontificatus nostri [illegible].

Dixi etiam *extra monasterium* [illegible] posse concedere praelato [illegible] facultatem [illegible] aliqua tamen requiruntur: quia licet Regularis possit etiam sine alia licentia [illegible] horas quibus in [illegible] occupantur, quaerere [illegible] illud [illegible], pingendo, [illegible] contexendo, texendo, scribendo, vel alia opera [illegible] non tamen potest ita quaesita conuertere in vsus proprios & peculiares, nisi de licentia Superioris iusta de causa sibi concessa [illegible] supra. b

[illegible] Pius V. edidit etiam alia ex [illegible] praedictarum monialium [illegible] & interdicentium [illegible] ad eas, quae [illegible] hunc Commentarium [illegible] ad comment. c. [illegible] nus, [illegible] plurimis locis, [illegible].

Addo decimotertio, quod quaestionis est quotidianae, an Regularis siue vir, siue foeminae degentes extra monasterium [illegible] licentia, & facultate conuertendi in suos honestos vsus ea, quae [illegible] aliunde, quam ex bonis monasterij [illegible] iuste possint ea conuertere in eleemosynas, capellanias, vel alia opera pia, absque alia ampliori licentia?

41 Pro parte namque negante facit, primò quidem, quod Regulari non licet largiri eleemosynam sine licentia, vt dictum est supra. Secundo, quod praedicta [illegible] monasterij, & nemini de re aliena licet eleemosynam [illegible] d Tertio, quod priuilegia [illegible] & non [illegible] ad [illegible] ad alium [illegible] videtur [illegible] conuertere [illegible] in suos vsus, aliud conuertere [illegible]. Ergo facultas [illegible] priuilegium faciendi illud, non extenditur ad hoc. Quarto, quod [illegible] separatus [illegible] etiam in non [illegible]. f

[illegible] tamen non obstantibus tenenda videtur pars affirmatiua. Primò, quod Regularis potest eleemosynam [illegible] praelati etiam tacita, vt dictum est supra, & eam [illegible] habere, cum facta est praedicta facultas. Secundo, quod [illegible] est pretiosior corpore. g Ergo [illegible] in vsus corporis, est conuertere [illegible] in vsus animae. At largiri pecuniam in eleemosynam, & alia pia, est eam [illegible], & [illegible] in vsus animae conuertere, h ergo quando [illegible] vsum suum conuertit, quam sim vsus [illegible] corporis conuerteret. Tertio, quod [illegible] Manu. [illegible] potest [illegible] viuit, potest donare in eleemosynas, & opera pia [illegible] liberorum legitimam, & non [illegible] quam [illegible] quia id non est donare, sed in suos vsus [illegible]. Quarto, quod non [illegible] quod haec sunt [illegible] eleemosynis & operibus [illegible] [illegible] [illegible] vel [illegible] & alii [illegible] primam [illegible] sunt, coeteris [illegible] piis, ex [illegible] D [illegible] quidem vt teste B. Hieronymo ad [illegible] monachum, gratius sit Deo simul, quam [illegible] omnia bona pauperibus elargiri, vt diximus supra. l Quinto, quod primum argumentum [illegible] partis tollitur per [illegible] huius, & secundum; & reliqua alterius partis, per secundum & reliqua huius. Quibus consequens videtur [illegible] posse Papam [illegible] regulari [illegible] praedictam facultatem, superaddere aliam, testandi, & disponendi in mortis [illegible] nos disponere. Tum [illegible] aliud est, quam extendere facultatem dispensandi inter viuos ad facultatem disponendi per vltimam voluntatem, vt infra repetetur. Tum quia [illegible] potest dum viuit impendere illa in ea pia, in quae per vltimam voluntatem impendere intendit, & [illegible] praeiudicat monasterio haec via, quam illa, [illegible] qua parte certius tollitur monasterio ipsa habere donata, quam [illegible] per testamentum [illegible] quod

A [illegible] nunquam fiet, [illegible] frequenter [illegible] ea [illegible] facultatem.

42 Addo decimoquarto, quod quotidianae quaestionis est. An debitor bene vel male ingressus monasterium post ingressum teneatur ad soluendum debita prius contracta. Ad quam praesupposito [illegible] supra, a dicimus a [illegible] potest [illegible] monasterium, & [illegible] vel [illegible] tenetur ad [illegible] ad [illegible] bona, quae intulit [illegible] monasterium, vel reliquit in saeculo [illegible] debita [illegible] ex [illegible] vel [illegible]

B [illegible] Secundo, quod [illegible] praedicta bona non [illegible] debitis soluendis nec [illegible] monasterium illa velit soluere, tenetur ipse in [illegible] bonis [illegible] quo casu [illegible] & arbitror eum teneri ad laborandum pingendo, scribendo, vel aliqua alia arte, quam nouit, quasi [illegible] modis quibus potest, salua regulari [illegible] vt [illegible] Innocentius, & Panormitanus vbi supra [illegible] recepti imo & [illegible] superiorem debere sibi facere facultatem [illegible] laborandi etiam multis horis [illegible] deputatis ad [illegible] vel alia officia monasterij, quae non posset honeste [illegible] excusare per praedicta, [illegible] quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. b Addimusque non esse damnandam [illegible] ex illo loco, [illegible] quam [illegible] regula [illegible]

C [illegible] praecipui nam [illegible] debita. Nec obstat quod Syluester, d sequutus Paludanum, [illegible] non obligetur cum ad opera [illegible] monasterio [illegible] quod profitendo cedit bonis, & non habet velle vel nolle. Tum quia non [illegible] volunt [illegible] tenent monachi, vt adnotauit Dominicus. e Tum quia non [illegible] bonorum [illegible] vt praedictum est. f Tum [illegible] Innocentium [illegible] communiter receptus per Antoninum, [illegible] per Panormitanum, & citatos per Felinum, k affirmat quod debitum contractum in saeculo tenetur religiosus vel soluere, vel alias pro eo satisfacere argumento glossae l quae dicit, quod notarius [illegible] actus monachus complet in monasterio *rogationes suas inchoatas in saeculo,

D quam [illegible] sequitur Ananias, m & glossa, n quod qui [illegible] mihi scribere librum, vel aliud honestum [illegible] facere, tenetur post ingressum monasterij illud perficere, dum tamen a diuinis non retrahatur, & sequitur Archidiaconus, [illegible] Dominicus, quod [illegible] aliquid facere ante ingressum, si non fuerit [illegible] causa [illegible] tenetur explere in religione, [illegible] actus incompatibilis est, vt exercere [illegible] quia tunc licet sit consilium, vt [illegible] adimpleat, [illegible] monasterium, liberatur; quamuis [illegible] tradendum, & addit per illa glossam monasterium [illegible] ad debita per nouitium

E contracta, [illegible] tantundem, vel plus tempore ingressus, vel postea peruenerit ad illud [illegible] eius ex [illegible] collegitur, [illegible] cap. 1. cum [illegible] quatenus habet: quod quidquid acquirit monachus, acquirit monasterio, non enim procedit quando tenetur ad aliqua debita ante ingressum contracta.

* Rogationes suas inchoatas. *Rogatio est lex, sic appellata quod ante quam promulgetur populus rogetur, velitne & iubeat [illegible] sed in hoc loco non ita sumitur, sed pro tabulis & instrumentis notarij manu confici & signari consuetis, eo quod in [illegible] notarius, an ita velint inter se transigere, vnde & Rogatarius tabellio dictus, quia rogat quod quisque stipulatur hoc est promittit. Vide Sipontinum.*

F Decimoquinto addo, id quod dictum est supra, p regularem & seruum [illegible] quoad acquisitionem actiuam & passiuam, debere intelligi de acquisitione ciuili & efficaci, & etiam naturali actiua inefficaci, non tamen de naturali passiua efficaci, [illegible] sine vllo domini consensu obligatur naturaliter. q Regularis autem [illegible] minime sine praelati consensu, vt [illegible] Hostiensis, r quem sequuntur Panormitanus & [illegible], s & Felinum, t & alibi idem, v [illegible] Panormitanus [illegible] tenuisset. x Ra[illegible] regularis [illegible] voluntati [illegible], y [illegible] Et quod [illegible] resistit obligationi [illegible], obligationi [illegible]

a Cap. nun. [illegible] de con [illegible] notab.

c 19. quaest. 3.

d Ca. non est putandum 1. q. [illegible]

e Ca. pe. [illegible] regular. [illegible] de regular. [illegible] ad audientiam de decim.

g [illegible] 13. q. 1. [illegible]

h Ca. medicamentum de [illegible]

i Ca. 20. n. 39.

k Ca. non moderatur de [illegible] per. [illegible] n. 90.

a In d. [illegible] portio. n. [illegible]

b Ca. si res aliena 14. q. [illegible] c peccatum reg. iur. lib. 6.

c Ca. [illegible] de pac. [illegible] Verbo religio 1. q. 4.

e In c. [illegible] de elec. [illegible] 6.

f In d. c. cui portio. n. 8.

g In rub. de oblig. ad ratioc.

h In c. [illegible]

i In c. [illegible] & And. de [illegible]

k Ibi n. 10.

l In verb. ad [illegible] promissa [illegible] vt officium [illegible] ad conf. [illegible] haeret. lib. 6.

m In c. frater [illegible] n. 17.

n In c. praeterea [illegible] d.

o 18. q. [illegible]

p Num. 9 & 33.

q l. naturaliter. & l. [illegible] quia [illegible] indeb. In Summa de fideiussor. § pro quo [illegible] vers. & [illegible] ex [illegible] de [illegible] n. 1.

r In d. c. [illegible]

s In d. [illegible]

t In [illegible]

v In [illegible]

x [illegible] c. 2. de [illegible] religiosus [illegible] elect. lib. 6.

[illegible]

[illegible] ex quibus [illegible] regularium dictum [illegible] contradicat, vt [illegible] Caietanum [illegible] in Man. Confessi. [illegible] pari [illegible] & quæ libet alia [illegible], vel verbo [illegible], quæ suo genere fuerit bona, & nec in genere, nec in specie per regulam, vel prælatum prohibita.

Quintò, confirmantur hæc, quod vix reperias vllum regularem in quo [illegible] aliquod honestum, non censeat se obligatum ad præstandum illud, si quomodo præstare possit, naturali quadam lege id sibi dictante. *h*

Sexto, quod vix reperies in [illegible] iudicem qui fideiussorem regularis [illegible]: quamuis ad hoc vltimu possit respondere, quod huius modi fideiussores se obligant, vt plurimum in [illegible] Cameræ, secundum quam obligantur, no solum accessoriè, sed etiam tanquam principales. Licet [illegible] fundamenta, pie lector, [illegible] aptissime potui pro communi respondissem, & licet [illegible] ita roborassem, [illegible] disputando defendi possent: quia tamen quoad consulendum non mihi satisfecerunt, præ[illegible] quę dicta fuit ad quartum, cui arbitror non posse sufficienter respondere: & quia materia est quotidiana pręsertim in foro conscientiæ, concepi tertiam opinionem, quæ duas prędictas conciliet, videlicet, quod sicut vota [illegible] facta Deo sine consensu prælati, quæ non sunt contra regulam in genere, nec in specie, valent & obligant donec ea prælatus irritet, aut eis contradicat, & non postea, ita promissa quoque facta homini, valent & obligant donec ea prælatus irritet, vel eis contradicat, & non postea: & sic opinio Panormitani prior, procedat in conuentione [illegible] irritationem & contradictionem; posterior vero [illegible] ante irritationem & contradictionem. Ex [illegible] quod [illegible] demissor, pignorator, aut hypothecator [illegible] de [illegible] huiusmodi conuentioni regularis ante irritationem & contradictionem prælati, obligetur efficaciter, accedens autem post irritationem & contradictionem minime: quia priore casu accedit pro obligato saltem naturaliter, posteriore verò pro nullatenus obligato, per quam nouam considerationem omnia quæ pro vtraque parte adduci possunt rectè conciliantur, quod gratia breuitatis facere omitto, sicut & eadem causa responsiones pręd[illegible] suis roborationibus taceo. Hactenus de [illegible] regularium per viam contractus; post hæc de acquisitione per viam vltimæ voluntatis.

SVMMARIVM.

43 Regularis [illegible] & seruo actiuè & passiuè quoad vltimas voluntates.

44 [illegible] primus [illegible]

45 [illegible] vel prælatus [illegible]

45 [illegible]

46 [illegible]

47 [illegible]

48 [illegible]

49 [illegible]

50 [illegible]

51 [illegible]

52 [illegible]

53 [illegible] condere.

54 Regularis [illegible] honorum [illegible] viuente.

55 [illegible]

56 [illegible]

57 Regularis [illegible] ordinis [illegible]

57 [illegible]

58 Regulare [illegible]

58 Testandi [illegible] concedenda est regulari [illegible] in proprio [illegible].

QVoad vltimam [illegible] primo [illegible] & consequenter sicut [illegible] possunt [illegible] & per quamcunque [illegible] voluntatem [illegible] & patri, *b* & [illegible] non possunt [illegible] regulares [illegible] voluntatis, [illegible] quidem, [illegible] omnes tres habent testamenti factionem passiuam [illegible]. Ne[illegible] testamento [illegible] vxori [illegible] recepta [illegible] & etiam filius [illegible] ligiosis, quia non subest eadem ratio, [illegible] filius non ita [illegible] tis & [illegible] potest [illegible] tum [illegible] dibus, *k* sicut [illegible]. *l* Religiosum autem no[illegible] eligere sepulturam [illegible] nasterio moritur, [illegible] test, vt idem cap. fin. [illegible] dum cum Panormitano, *m* licet D[illegible] tur Franciscus nimia [illegible] pridem ante 40 annos Salm[illegible] c. tenuerunt, & consuluimus anno 1572 [illegible] Martinum à Nauarra nostræ Roncæuallis [illegible] tem in [illegible] obijcit, elegitq; [illegible] in monasterio [illegible] Trinitatis ordinis Minimorum [illegible] & [illegible] & populo [illegible]. Q[illegible] tem regularis [illegible] potestatem [illegible] tionem * [illegible], quæ [illegible] est [illegible] tractatur infra.

* R[illegible] tamen [illegible] statem. *Sui hæredes [illegible] hæredes, [illegible] autem [illegible] de hæred. qualitate [illegible] de suitas vox est a iuris consultis [illegible] vsitata [illegible] suitas est quoddam [illegible] patriam potestatem & [illegible] continuatur [illegible] ad [illegible] sore [illegible] tem immediatè [illegible] cum [illegible] moriatur ante [illegible] cedant.*

44 [illegible] quod [illegible] in possessione [illegible] hereditas [illegible] quod habet [illegible] dictus [illegible] Abbatem & Abbates [illegible] Papa [illegible] secundum [illegible] potest [illegible] Papæ [illegible] quod potest [illegible] [illegible] Papa [illegible] quod [illegible] secundum Inno- centium [illegible] professio [illegible] si qua mulier [illegible] profeſſo.

45 Tertio addo, quod [illegible] regularis, qui [illegible] secundum [illegible] si qua mulier, & [illegible] aut [illegible] si qua mulier aut vir monaſterium [illegible] liberum non extā- [illegible] competere iubemus. Sed [illegible] Nunc autem [illegible] lege diſponitur, [illegible] legitima portio- [illegible] quod [illegible] professionis [illegible] Eccleſiæ [illegible] regulam monachalem, et [illegible] cap.

[illegible] quod [illegible] parte [illegible] ſuprà [illegible] fieri [illegible] eſt [illegible] num [illegible] accipiendum est.

Quinto addo [illegible] in capite [illegible] ipso [illegible] dum [illegible] post glossam [illegible] non de habere [illegible] cap. ſi qua mulier [illegible] bere [illegible] ſui post [illegible] quod [illegible] hæres [illegible] etc. & paulo [illegible]

47 Quinto addo ponderandum [illegible] quod licet [illegible] verbo plurali [illegible] etiam [illegible] vnum tantum habet. [illegible] tens verbo numeri pluralis habentes [illegible] in vno, [illegible] eidem [illegible] quod [illegible] producentem, quod & [illegible] ſuprà.

Ponderandum item, quod [illegible] beris: & receptum est non intelligi [illegible] & controuerſum, an intelligatur de legitimis [illegible] ueniorq; videtur pars affirmans, vt [illegible] & arbitror, licet nemo id aduertat, [illegible] rantum, quum deficiunt legitimi in eius [illegible] ſuccedunt deficientibus [illegible] to perinde ac legitimi, vt in Regno Nauarræ [illegible] ratio idem in eis ſuadere videtur.

48 Sexto addo, ponderan [illegible] verbum moriatur, per quod & ſequentia significatur non poſſe [illegible] legitimam ſibi debitam in bonis parentis [illegible] poſt profeſſionem, donec [illegible] conclusio [illegible] Cæſareo conformior [illegible] men quia æquior eſt, & [illegible] probatur [illegible] tum [illegible] & verſatur circa eccleſiaſtica [illegible] gie de more docet Don Didacus Leuarius [illegible] Couarrui. [illegible] quicquid maxima turba Doctorum [illegible] multæ paginæ impleri poſſe, controuerſum, [illegible] nimus facile ſolubilibus, vt videre eſt apud [illegible] nem [illegible] & citatos ab eis.

49 Septimo addo, quod [illegible] verbum intrauerit de ingreſſu [illegible] xerunt, quod etiam [illegible] tu monaſterio, [illegible] quod Cyrus & [illegible] ſi qua mulier, tenuerunt, & eos [illegible] cius, [illegible] non facta mentione contra [illegible] ſtantiam [illegible] ante vel poſt ingreſſum [illegible] monaſterio [illegible] profeſſionem [illegible] ſi bene [illegible] profeſſionem

[illegible] In 2 notab [illegible] Et nota 2 [illegible] Ca. multos [illegible] Ca. 2 de te- ſtam. [illegible] Ca. fin. de ſi- monia [illegible] Ca. Abbate [illegible] Ca. perlatū [illegible] In c. 2 de te- ſtam. [illegible] Ca. religioſo [illegible] Ca. in ſacro [illegible] C. de Epiſc. & Cler. [illegible] Aut ingreſſi de ſacroſ.

[illegible] Num. [illegible] Num. 32 [illegible] In c. in pre- ſentia de [illegible] ſi qua mulier [illegible] Colum. 9. [illegible] In c. cum [illegible] In 2. de te- ſtam. [illegible] col. 9.

[illegible]

[illegible] secundum Ludouicum [illegible] Consilio, neq; Pontificio [illegible] ita non [illegible]

50 Octauo addo, ponderanda esse [illegible] verba [illegible] & [illegible] quod monaste-rium [illegible] in bonis professi mortui sine testamento, et [illegible] liberos [illegible] eorum [illegible] quod est verum, si [illegible] non Mendicantium [illegible] Mendicantium [illegible] nihil capiet, si autem aliorū, [illegible] quidam [illegible] immobilia vendent secundum glossam [illegible] receptam & singularem secundum [illegible] & Deca qui alios citat vbi Dec. [illegible] defendit eam, non solū consuetudine, sed etiam [illegible] attento procedere, eo q dominium momentaneum [illegible] intrin [illegible] regulam secundū Baldum, l & quod in eorum alienatione non requiritur solennitas, m quia necessario iubete lege fit. Quæ licet vera essent ante nuperrimum Concilium Tridentinum, non tamen videntur esse talia post illud: quia illud, n fecit capaces bonorum in communi omnes regulares exceptis Minoribus, qui vocantur de obseruātia vel Capuccini, & consequenter monasteria eorū possunt succedere ingressis ea, perinde ac non mendicantiū. Exceptis item clericis Societatis Iesu, qui sua statuta seruare debent, vt ibidem cauetur: & ita non coguntur vendere statim immobilia eis relicta, vt dixit præfata glossa, nec illa iam acceptata vendere possunt sine causa & solennitate in id iure requisitis.

Nono addo, ponderanda etiam esse illa verba *si prius testatus non sit* per quę clarè probatur testamētum antea factum non rumpi per professionem consequutam, siue factum fuerit post ingressum intra annum probationis, siue longe antea, etiam non cogitando de ingressu. Tum quia contextus, hic, o generaliter & simpliciter habet, tū demum monasterium succedere monacho, si ante professionem testatus non fuit. Tum quia eadem ratio in omnibus illis casibus subesset: quia in omnib⁹ eis esset dominus bonorum suorum, & haberet liberam facultatem testandi, & in nullo eorum esset vere religiosus, nec careret voluntate propria, nec sua voluntas ab alterius voluntate penderet; & ita omnes rationes quibus testari prohibetur regularis, cessarent. Quare non videtur curandum de distinctionibus Bartholi & aliorum, p nec de cogitatu, ad quem se remittit Franc. q vt alias tenuimus cum Decio, r sicut nec curat prædictus Præses illustrissimus, vbi supra, s quod confirmatur theoria illa notabili, quam etiā sequitur Decius, t scilicet quod lex generalis habet locū in omni specie contenta propriè sub verbis illius, licet aliquando maior ratio militet in vna, quam in alia. v Nuper quæsitum fuit, an per x Concilium Tridentinum annihilentur testamenta nouitiorum & aliorum ingressorum religionem facta non seruata illius cap. solennitate. Ad quod respondemus negando, quia præfatum cap. non tollit eis facultatem vllam testandi, sed solum facultatem omnino disponendi inter viuos.

52 Decimo addo, ponderanda esse eadē verba *si testatus non fuit* adiectis illis *quocunq; modo voluerit* post. *in* [illegible] *autem.* y per quę videtur significari, quod ingressus monasterium potest [illegible] sine solennitate [illegible] [illegible], quod tenet Bart. z Et quia regularis [illegible] [illegible] succedunt videtur [illegible] Panormitanus, b & [illegible] Decius, c [illegible] Socino d [illegible] Decius [illegible] quidem [illegible]

[illegible] habere [illegible] potest [illegible] habet [illegible] Tum [illegible] [illegible] cum [illegible] est [illegible] b [illegible] professionem [illegible] beretur pro monacho, non posset testari [illegible] rium [illegible] ille valeat.

53 Vndecimo addo, ponderanda quoque esse verba illa *persona liberos non habens* & consequenter etiam hanc dispositionem vltimā non posse fieri, si non habet liberos, neq; alteri [illegible] licet illos habeat. Cui consequens est, firmum esse id, quod [illegible] Panormitanus, e contra Bartholum, f & alios citatos a Decio [illegible] tibi [illegible] ibi sub fine, vt alias [illegible] scilicet, quod monachus non potest post professionem [illegible] reuocare, nec alterare [illegible] testamentum ante [illegible] Tum per prædicta verba inducta modo [illegible] Tum quia [illegible] speciale, sed etiam mirabile esse [illegible] etiam liberos habentem etiam hanc [illegible] dispositionem [illegible] quum nullam penitus dominium, neq; possessionem, quatenus est ius, nec aliquid [illegible] habeat in prædictis bonis, imò [illegible] nihil, neq; in alijs habere possit, nec [illegible] habendi [illegible] hoc ca. *non dicatis*, & alia multa addita supra. f Tum quia [illegible] facile teneri posset, licet nemo alius [illegible] quod [illegible] [illegible] Pontifico, non potest etiam in [illegible] de qua loquitur hæc auth. [illegible] quoniam, ea est facta potestate seculari, & nulla Ecclesiastica approbatur: imo reperitur canonibus per eam condita, & supra, g [illegible] Nec obstat, quòd reperitur in Decreto Gratiani, vbi supra quia [illegible] fertur alicui canoni authentico, & Gratiano nulla erat potestas faciendi canones, nec authoritas vim canonis [illegible] tendi, vt latè traditur post alios per Felinū, h & [illegible] cum obuiare voluit Imperator, i statis excluditur per [illegible] rationem legum, e liberis in bonis, quę patet per professionem in monasterium intulit, quę etiam canonibus [illegible] conformis iuxta prædicta. k Tum quia aliquam [illegible] mus prædictam authent. saltem tacitè à Romano Pontifice [illegible] probatam, tenendum tamen est etiam illud Angeli, l videlicet, *non potest reuocare testamentum, qui non potest facere illud*, m & per prædictum § *illud*, prohibetur monachus testari. Tum quia vt ait Imola, n sequutus Angelum testamentum sola voluntate reuocari non potest, sed deberaliud fieri, o & vt dictum est, monachus [illegible] facere nequit. Itaq; absolutè tenendum est monachum [illegible] posse [illegible] post professionem testamentum, nec condi tum reuocare, neque alio modo de bonis, quæ [illegible] monasterium [illegible] authoritate Papæ testari, nisi ad summum facere contenta in prædicta authen. quod etiā prędictus Præses, vbi supra, p multorum recentiorum [illegible] ritate confirmat: quamuis ipso longè magis [illegible] prædictas, per quas id tenendum esset, [illegible] pugnent quia fundantur in voto paupertatis solemni iure diuino [illegible].

54 Duodecimo addo, ponderanda etiam esse illa verba *si post ingressum moriatur, &c.* per quæ significatur quod bona ingressi etiam si habeat hæredes necessarios, qualessunt liberi, & à fortiori, si habeat volentarios [illegible] vel [illegible] venientes, debent manere vsque ad mortem eius naturalem penes monasterium, & ipsum percipere fructus eorum, quod [illegible] verum [illegible] quam vt dicitur [illegible] post professionem [illegible] possunt [illegible] bona [illegible] Contra [illegible] Bartholi & aliorum, r quos [illegible] & sequitur [illegible] Panormitanus, s & Decius, t & prædictus Præses [illegible] monasterium [illegible] capax [illegible] bonorum, secus si esset [illegible] Minorum, qui vocantur de obseruantia, & Capuccinorum & Societatis, y dicit substitutam [illegible] liberum accedi [illegible] post professionem [illegible] Mendicantium [illegible]

Margin notes (left): [illegible] Ca. hoc [illegible] § ... Ca. c. de re [illegible] 3 1. ... In c. in pra ... Num. 69. ... Ca. sine ... In d. auth. si ... In d. c. in prasentia n. 08. ... quod autem ... ponderatur de melori ... C. de S. ... In [illegible]

Margin notes (right): h d. C. de V ... l post [illegible] ff. de [illegible] ... In d. c. in prasentia ... In d. c. in prasentia. n. 08. ... In 2. nota. ... In d. 2. nota ... In c. 2. de re script. In d. auth. ... Et c. fin. ... In l. 1. ff. de ... Arg. l. si pro ... p Nu. 9. ... Num. 48. ... ibid. col. 9. In d. c. in prasentia. n. 8. ... Num. 6 ... In d. c. 2. n. 6 ... y Cōs. 92 vol. ... z In d. rub. n. 2.

a Num. [illegible] b In d. [illegible] de rebus dom. 10. c In d. num. d De regu. [illegible].21.

quæ vt [illegible] per [illegible] [illegible] capiat posse etiam immobilia [illegible], non quidem ad [illegible] neq; illum, sed ad vendendum illa, & eorum pretio [illegible] dum. At hodie, vt dixi post Concilium Tridentinum [illegible] hæc disputatio: quia per cap. 2. [illegible] natura præter præ[illegible] ctorum Minorum, fuit capax bonorum etiam immobilium.

15 Decimooctauo addo, ponderandum esse illa verba. *reliqua, &c.* quæ significantur omnia quæ regulares habebant ante professionem, tamen per eam monasterium, licet [illegible] non fuerit: & consequenter et bona [illegible] quibus poterit haberi [illegible], [illegible] tamen eo sibi secundum plerosq; omnes, quos sequuntur Panormitanus & Decius, *e* qui tamen recedit a Panormitano dicente hoc esse limitandum, ne procedat quando [illegible] expresse aliud disponit de talibus bonis, et quoad clericis & Ecclesiasticis personis quæruntur [illegible] cum plena eorum administratione, et iam quoad fructus, *f* ita quod fiunt eis quasi Castrensia. Quæ [illegible] ratio non est vera quoad [illegible] fructum bonorum quæsitorum [illegible] familias ante clericatū & in monasterium. [illegible] quæsitum [illegible] patri sine cōsensu eius ab eo [illegible] nequit. *g* Tum quia ingressus monasterium, nō potest testari propter regulas [illegible], vt supra dictum est. Tum quia etiam clericus non potest testari de bonis ante clericatum quæsitis in præiudicium patris, cui ratione patriæ potestatis [illegible] quæsitus: [illegible] quia prædicta authent. [illegible] Panormitanus [illegible], loquuntur de bonis post [illegible] quæsitis, [illegible] probat Decius ibi, quem [illegible] sequuntur [illegible] ibidem, nam neque [illegible] qui [illegible] patris ratione patriæ potestatis perditur eo solo, quod illa perdatur, iuxta glossam communiter receptam. *h* Porro conclusioni huius additionis [illegible] quod ingressus habebat, si erat [illegible] liberum à fidelitate, [illegible] semi[illegible] vel communem [illegible] seruitij, quod non [illegible] præstare poterit, vel [illegible] facultate præstandi per alium, alias secus, vt resoluit Decius.

e In c. in præsentia n. 62. de prob.

f Auth. presbyteros C. de ep. & cler.

g Ad quod [illegible] reg. iur.

h In l. 2 C. de bon. mater.

i Vbi supra n. 74.

k De alien. emph.

l In d. c. in præsentia.

m Num. 77.

Idem de emphyteusi quæ poterat fieri, dum ingressus viueret, nisi esset concessa ab Ecclesia: quoniam illa non transit [illegible], qualis non est monasterium, de qua loquitur [illegible] & ad illam restringendus est Panormitanus, qui contrarium tenet, *l* vt recte Decius ibi, *m* addit.

16 Decimoquarto addo, videri posse facilè alicui, quod milites [illegible] militarium siue Commendatores ad bella professi, & per dispensationem Apostolicam coniugati, & habentes [illegible] legitimos ex talibus coniugijs, possent disponere de suis bonis iuxta formam huius authen. sine vlla dispensatione Papæ, & rectè quidem quoad bona, quæ habuerunt ante professionem, quæque in religionem intulerunt; non autem quoad ea, quæ post eam professam quæsierunt. Dum quia authent. loquitur de rebus ante professionem quæsitis, vt colligitur ex illis verbis *veteres* & illis *rebus suis* & constant quæsita post professionem, non [illegible] prædicta. *n* Tum quia longe [illegible] ratio [illegible] quæsitis ante illam, quàm in quæsitis post eam, cùm in his non habeat, nec vnquam habuit dominium, in illis verò habuit ante professionem, licet per eam perdiderit per dicta. *o* & ad pristina tacitè [illegible] ingressus, *p* quod vt maximè quotidianum memoriæ mandandum est. Et id consequitur non posse illos testari, nec disponere per vltimas voluntates etiam inter liberos legitimos & naturales, vltra id quod concessit [illegible] Papa per priuilegia legitima, hoc est iusta de causa concessa, & non reuocata; quæ tamen fel. record. Pium V. reuocasse in Comment. capit. final. *q* diximus in hæc verba, quæ quia eorum locus proprior est hic quàm ille, non grauabimur hic inserere. *Quarto admoneo id, quo nonnullum hoc plurimum confirmatur, [illegible] D.N. Pium V. Anno Domini M. D. LXVIII. [illegible] Septembris * in bulla reuocationis quorundam priuilegiorum militibus religionum militarium testandi facultatem [illegible]. Præterea omnes & & quascunque licentias & facultates testandi, & alias quomo-*

n Innoc. a. 2.

o In not. 2.

p C. ab exordio 93. d. & in l. si vnus § pactum ne peteret ff. de pact.

q 16 q. 1. monachis [illegible]

[illegible] ondis [illegible] eam, & [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] & [illegible] Mer[illegible] [illegible] [illegible] præ[illegible] rum ratione [illegible] nec [illegible] [illegible] & [illegible] regularium, ac [illegible] & [illegible] [illegible], nemine [illegible] nent [illegible] [illegible] rerum & facultatum prædictarum [illegible] & alia [illegible] tam [illegible] per eas [illegible] & facultate [illegible] natur, quod [illegible] partem [illegible] bonorū prædictorum [illegible] hospitalibus domibus & locis [illegible] præ[illegible] alijs pijs locis relinquantur. Decernentes [illegible] nationes assignationes translationes, vniones, annexiones, incorporationes, suppressiones, applicationes, appropriationes, [illegible] donationes, & alias dispositiones quascunq; quas prætextu priuilegiorum, facultatum, dispensationum & indultorum [illegible] rum sic reuocatorum, ac contra præsentium tenorem per quoscunque etiam dicta Apostolica auctoritate [illegible] vel facta per [illegible] contigerit, tanquam surreptas, & extortas, nullius prorsus roboris, vel momenti esse, nec per [illegible], aut titulum etiam coloratum cuiquam acquiri, nec quem [illegible] quocunq; tempore quauis causa restitutionem in integrum, redditionem ad terminum [illegible], aut quoduis aliud gratia, vel iustitiæ remedium impetrare, aut etiam ab alio vel ab alijs impetratis, aut motu simili, excessu, vel, nec præsentes litteras de subreptionis, vel obreptionis, eu nullitatis vitio aut intentionis nostræ, vel alio quocunque defectu notari, vel impugnari, nec sub vllis reuocationibus, suspensionibus limitationibus, aut alijs contrarijs dispositionibus similium vel dissimilium reuocationum, & ordinationum ab ipsa sede, quandocunque, & quomodocunq; emanandis, comprehendi; sed semper ab illis exceptas, & quoties illa emanabunt, toties in pristinum & validum statum restitutas: & plenarie reintegratas esse, & censeri, sicq; in his & omnibus & singulis alijs supradictis per quoscunq; iudices ordinarios, & delegatos, etiam causarū Palatij Apostolici auditores, & S. R. E. Cardinales in quauis causa & instantia sublata eis & eorum cuilibet quauis aliter interpretandi, & iudicandi facultate, & auctoritate, vbiq; interpretari, iudicari, & definiri debere, necnon irritum & inane quidquid secus per quoscunq; quauis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Volumus autem similium priuilegiorum, dispensationum, facultatum, & indultorum concessione nostris explodi temporibus & quod nobis [illegible] non patimur, nostris successoribus indicamus. Non obstantibus, &c. Per quæ tolluntur latissime omnia contraria, & minuuntur prædicta contra qualecunque derogatorias litteras.

* In bulla reuocationis. *Hæc bulla incipit sacrosanctum, estq; 71 inter Pij V. constitutiones.*

57 Decimoquinto addo, tanquam huc maximè pertinens, id quod in a tract. de redit. eccl. addidi, primo quod est adeo magna difficultas, an religiosus possit cum priuilegio Papæ testari, vt nonnulli hoc summo Pontifici remittant decidendum, vt Francus. *b* Alij vero affirmant non posse: quoniam videtur eis, quod Papa non potest eum absoluere à voto substantiali paupertatis per finem *c* cap. cum ad monasterium. *d* Alij vero generaliter posse propter aliquam magnam causam, ij enim videntur assentire communi opinioni Innocentij, Ioannis Andreæ & aliorum, *d* quæ habet, posse Papam absoluere monachum monachatu ex magna causa. in qua eadem opinione perstat Francus. *e*

a Mon. 11 q. 1.

b In rubr. de test. col. penul.

c De stat. monach.

d In d. c. cum ad monasterium.

e In d. rub. col. penult.

Secundo addidi vtrosq; plurimum errare existimantes esse necessarium euellere à monacho monachatū, & reddere eum sæcularem, vt ei priuilegium testandi præstari possit: quia satis est efficere, vt sicut potest monachatum non relinquendo, aliquorum bonorum & eorum reditum liberam habere administrationem, vt de illis per contractus inter viuos in pia possit disponere; ita etiam habeat liberam facultatem, vt in vltima voluntate de eisdem bonis in pia disponat.

Quam quidem facultatem tametsi religioso concedere non potest Abbas, neq; alius præter Papam: Papa [illegible] potest ei facilè eam concedere, licet eum à voto paupertatis non absoluat.

Hoc enim non est monachum alicuius rei dominum facere, sed solum efficere eum executorem atque dispensatorem

[illegible] ordinis Minorum [illegible] Dominici [illegible] ob [illegible] voto paupertatis [illegible]. Porrò facultas hæc & licentia [illegible] valida, si superueniat post [illegible] modo [illegible] secundum Baldum, [illegible] Quibus [illegible] quod [illegible] quod possit [illegible] de aliquibus [illegible] monasterium [illegible] quos [illegible] nunc [illegible] de licentia [illegible].

Tum [illegible] religiosus, d cum hoc nil aliud [illegible] esse in effectu, quam [illegible] procuratorem, vel executorem alterius voluntatis, quod licere [illegible] de licentia superioris [illegible] prædicta. Tum quia videntur [illegible] omnes, quibus diximus [illegible] esse testari prohibitum. Tum argumento l. *non putauit*, e per quam communis habet, posse patrem de legitima filij cum ipsius consensu testari, [illegible] & eum [illegible] exhæredare, argumento l. *cum alienam*. f & cap. *filius*. g per quæ receptum est posse quem, rem alienam de consensu domini sui legare, & de illa testari quoad se consensus extendat.

Sed contrarium videtur verius: quia regularis nullius huiusmodi iuris est capax per prædicta.

Et quia longè alia ratio suadet, vt possit esse executor testamenti, quam testator, eo quod executio & procuratio nituntur persona alterius, & fiunt nomine alterius: testamentum autem nititur persona propria, & fit nomine proprio, quo regularis nullius habet. & quia licet cessent aliæ rationes, quibus regularis prohibetur testari, non tamen cessat illa radicalis omnium, nimirum incapacitas iuris temporalis, quale est ius testandi.

Et quia alioqui posset testari etiam de rebus monasterij consentiente prælato quoad ea pia, in quæ prælatus posset illa impendere, quod nullatenus concedi debet, quia id consequeretur via concedendi passim religiosis ægrotis ius testandi de suppellectili vsui suo deputata, & aliquot alijs; & importunè rogandi prælatos & conuentus passim, vt eam facultatem illis facerent, ac proinde inferiores Papa ius testandi concedere possent regulari, quod est absurdum, ideoq; non dicendum, h quibus consequens est non esse dicendum, quod aliquando visum est verum nempe quod regularis potest testari ad pia de illis pertinentibus ad monasterium, de quibus potuisset suus prælatus inferior facere facultatem disponendi in vita: quoniam licet nulli personæ volenti vel nescienti id præiudicetur, & ita fieri posse defendi possit argumento regulæ *scienti & consentienti, non fit iniuria nec dolus*. i præiudicatur tamen iuri publico & voto paupertatis solenni, super quo alius à Papa dispensare nequit, k consequenter est non esse dicendum, quod aliis visum est posse concedi; vel licet, quod regularis potest testari cum prælati consensu de ijs, quæ inter viuos poterat dispendere in suos honestos vsus, qualia sunt quæ regularis beneficiarius habet ex fructibus sui beneficij, vel alia de causa tempore, quo beneficium habuit: quæ per supradicta potest inter viuos impendere.

Arbitramur autem satis æquè posse compelli eum, qui facit facultatem relinquendi aliquot bona peculiaria aliquot pijs operibus, ad dandum vel soluendum ea illis, non tam de vltima voluntate eius, quam ex quadam executione mandati illius, qui faciens facultatem eam relinquendi ei, qui non erat capax iuris testandi, videtur potestatem effectu id mandando obligare se ad faciendum ea, quæ ille velut sui mandati executor fecit. l

Et quod id videtur præsumendum, eo quod præsumptio pro valore actus præualet alijs, *l. in contrahenda*, m post alios citatos ab eo. n

58 Quarto addo, ea quæ resolutius quàm alius, vbi supra, scribimus, nimirum, quod quantum ad hanc rem attinet quadruplices sunt religiosi. quidam enim sunt beneficiarij. Alij sunt simplices religiosi, qui in conuentibus perfectæ communitatis resident, & nullam rem sæcularem habent peculiarem separatam.

Alij [illegible] perfecta communitate [illegible] quæ [illegible] victum [illegible] quæ [illegible] si quid vero [illegible] necessitatibus obseruent. Alij denique [illegible] Pontifice [illegible] monasterio degunt & aluntur bonis quæ [illegible] quæritant, [illegible] de ijs, neq; ab eis quidquam recipiunt. & quod [illegible] ex privilegio [illegible], hoc est [illegible] religiosis concedere quotidie est solitus: quoniam nihil vel parum incommodi monasterio, aut beneficio infertur, quod ipsi ea quæ in vita donare possunt pijs operibus, in morte relinquant eisdem. [illegible] ex hoc sæpe monasterio commodum euenit: quoniam aliquot non donant [illegible] & [illegible] quæ iuxta suum priuilegium in morte relinquant: quæ [illegible] si tali priuilegio à Papa non [illegible]. Postea vero decedunt intestati & succedit eis monasterium vel beneficium. Quin [illegible] ordinibus iam, [illegible] facultatem generalem eorum professores [illegible] Ecclesiæ [illegible] Commendatarum, & aliorum beneficiorum [illegible] testari possint, dummodo [illegible] suo [illegible] Magistro, vel Commendatario [illegible] quam tamen à Pio V. reuocatam fuisse supra diximus: & quod secundis, hoc est simplicibus religiosis qui in perfecta communitate degunt, facultatem hanc [illegible] Papa minime dare consueuit. non quia concedendo hanc facultatem, videatur eos bonorum proprietarios facere, sed quia non habent, neq; habuerunt vnquam in vita rem aliquam quoad proprietatem, vel administrationem: & non decet, vt quis disponat in morte de his bonis, in quibus in vita, neq; proprietatem, neq; possessionem, neque administrationem vllam habuit. Quamuis si aliquis religiosus, quum ingressus est monasterium, vel post ingressum, aliquam hæreditatem, vel donationes magnas bonorū monasterio quæreret, aut si magna industria sua & labore multa bona lucrifaceret, honestum videtur, vt Superior eius facultatem ei faceret donandi in vita, vel Papa etiam relinquendi in morte aliqua nonnullis cognatis, amicis, aut alijs, non quidem diuitibus, sed pauperib⁹, vel aliqua missarum sacrificia, aut alia pia opera in eius memoriam instituendi. Quod frequenter vidimus fieri in eorum remunerationem, & in exhortationem aliorum vt similia quærant, inspicientes ita eorum qui acquirunt bonas intentiones iuuari.

Tertiæ speciei religiosus consueuit Papa huiusmodi facultatem cōcedere: quia hoc nil aliud est, quàm administrationem bonorum prorogare, vt quemadmodum habent eam in vita de superiorum licentia expressa vel tacita, ita quoq; habeant tempore mortis.

Quartis eadem quoque ratione qua tertijs, & maiore testandi facultatem concedere solet: quia licet bona quæ vtriq; habēt, monasterij sint quoad proprietatem & possessionem, a tamen ea quæ tertij habent, quęrunt è bonis eiusdem monasterij, cum sublum, parcius viuendo, quarti ex alijs bonis atq; alijs modis.

Decimo sexto addo, ex prædictis inferri posse facilè Papam facere facultatem testandi eidem Moniali, quæ post contractum matrimonium per verba de præsenti, sciens, suum virum fornicatum fuisse, ingressa fuit monasterium, & professa eo animo, vt soluto per professionem matrimonio, habita licentia Apostolica viuendi foris, cum cognatis suis honestis, conuertendo ea quæ suis manibus & operibus quæreret in suos vsus, quæ post habitam licentiam se honestè sustentauit per multos annos [illegible] quęsitum, & petijt facultatem testandi de illis in opera pia: licet enim [illegible] operis & manibus, & non de rebus monasterij, a quo nihil accepit, quod extra illud impenderet, & ita [illegible] de quarto genere prædictorum religiosorum. Atque hæc sunt addita quoad vltimas voluntates regularium.

Margin notes (left): [illegible] — Vel procuratorem a dele [illegible] tam. lib. 6. — e § nil quaum. [illegible] § si quis sua manu ff de bon poss ff [illegible] tab. f C. de legat. g De testam. — h l. nam quod absurdum ff. de bon. l. c. dudum de prab. lib 6. — i Lib. 6. k Ca. cum ad § fin. de stat. monach. — l Arg. l. qui patitur ff mand. & l. si [illegible] m l. in contrahenda ff. de verb. oblig. n Vbi hoc notat Decius ff. de reg. iur.

Margin note (right): a Aut. in [illegible] C. de sa. [illegible] de testam.

SVMMARIVM.

59 Regularis [illegible] etiam [illegible] fuit [illegible].
59 Obedire in quibus non [illegible] Regularis Prelato.
60 Regularem non [illegible] omnis [illegible] [illegible] prelatione.
60 [illegible] regularis [illegible] plenarie.
60 Presumptio [illegible] regula, [illegible] ret [illegible] nio.
61 Regularis ad [illegible] superiorem ob grauamen, [illegible] appellare.
61 Regularis [illegible] quod [illegible] n [illegible].
62 Regularis delict. in ad [illegible] monasterium [illegible].
62 Regularis [illegible] non [illegible] ob [illegible].

59 QVod ad [illegible] vero addo [illegible] quod [illegible], quę [illegible], [illegible] non sint peccata. [illegible] homoures [illegible]. Tum quia aliter [illegible] nolit, [illegible] posse esse peccatum [illegible] quod [illegible] ac nolle [illegible] quia no debet, nec [illegible] potest velle, vel nolle qui contra [illegible] C cundum [illegible] vitam, [illegible] quod [illegible] potest [illegible] vel [illegible] Superiorem, [illegible] contra illam, [illegible] regula, secundum S. Thomam [illegible]. Tum [illegible] regulae [illegible] possunt [illegible] ad [illegible] quod [illegible] praecepta [illegible] Const. [illegible] contra [illegible], & [illegible] Conciliorum, & [illegible]. S. Thomas & [illegible] D [illegible] peccata, [illegible] Anton. [illegible] quod [illegible] Dei [illegible] monasterio [illegible] incurrerent

60 Secundo, quod dicitur [illegible] glossa, l quod [illegible] regulares emendat [illegible] contra [illegible] quod [illegible] non est verum, nam speciale est, vt absterget [illegible] E [illegible] absterget quia licet absterget [illegible] ad effectum [illegible] ad effectum [illegible] quod [illegible] Antoninus [illegible] & [illegible] vbique in [illegible] Apostolica [illegible] possit Praelatus, vel Praelata. [illegible] contractus ex [illegible] vel aliqua [illegible] glossa [illegible] [illegible] vel [illegible] praesumptio [illegible] F [illegible] ad [illegible] praesumptio [illegible] mundus [illegible] quia [illegible] semel [illegible] &c. [illegible] per [illegible] tollitur, vt adnotauit Felinus. r Et quum praesumptio cesset in foro Dei & conscientiae, [illegible] contra [illegible] per notam [illegible] s qui regularis [illegible] irregularitatem [illegible] posse [illegible] [illegible] vel specialem illa

[illegible] Post [illegible] profitentur [illegible] peccatum [illegible] vt [illegible] Sancto Thomas, [illegible] [illegible] non obstante monasterio ab [illegible] quod licet [illegible] vt [illegible] post [illegible] & quando [illegible] superiorem [illegible] [illegible] quod [illegible] post [illegible] admittere.

61 Tertio addo, quod regularis ob aliquod [illegible] vel aliud [illegible] peccatum, nimium grauatus [illegible] Superiore [illegible] non est [illegible] secundum Bal. [illegible] vt adire Superiorem quo [illegible] l contra [illegible] l [illegible] & cap. [illegible] notatis. g Tum quia [illegible] cap. [illegible] Deum. Non obstat [illegible] Concilium Tridentinum, quod [illegible] Conuentum [illegible] ad [illegible] Superiorem [illegible] ad [illegible] Superiorem ex grauiori [illegible] Concil. [illegible] voluisse [illegible] non [illegible] contentio [illegible] vel delictum [illegible] secundum glossam, [illegible] argumento [illegible] l [illegible] aliud est [illegible] petenda secundum Azo. [illegible] n Sed aliud est verum [illegible] a Iudice petere & aliud petere a parte vt [illegible] o & Azo, p & quod ad [illegible] Superiorem ob iustum [illegible] men [illegible] appellationem [illegible] Superiorem posse appellari [illegible] cap. ad [illegible] cap. de [illegible] q in quibus notant [illegible] posse appellari, etiam a religiosis, & [illegible] regularis quando [illegible] Concilium Tridentinum, [illegible] vetat, ne [illegible] a monasterio sine licentia Superioris, [illegible] Superiorem [illegible] grauaminis, & appellationem [illegible] Superiorem [illegible] de illo, vt dicit Baldus [illegible] obtinendum est. r Angelus, & quod [illegible] cap. nullam [illegible] cum [illegible] dendo. Tum quia nemo [illegible] incurrit [illegible] peccato mortali. t Tum quia per [illegible] excommunicationem [illegible] modo non relinquatur habitus: nullo enim iure id cautum, imo per locum ab [illegible] contrarium probatur, quatenus excommunicat exeuntem a monasterio causa studendi, si intra duos menses non reuertatur ad illud, licet sine textu & efficaci ratione contrarium affirmet Rebuffus, x quum & videtur expresse probari per [illegible] vt qui [illegible] requirit monitionem praeuiam, vt eiusmodi exiens sine licentia excommunicetur.

62 Quarto, quod regularis furans vel inuadens aliquid, vel laedens [illegible] non obligat suum monasterium ad [illegible] subtractae, vel inuasae, vel laesionis restitutionem, nisi [illegible] ad illud ob id perueniret iuxta glossam [illegible] & [illegible] communiter cum Praelato & Capitulo [illegible] id fecerit. Nec obstat, quod [illegible] dictum est iura loquentia de seruis [illegible] & quod dominus [illegible] de seruo [illegible] nihil ad eum pertineat, & si ignorante [illegible] etiam praeter de-

[illegible]

a In hoc [illegible] & [illegible] sine religio. [illegible] de elect. lib. 6. [illegible] q. 1 [illegible] c Extrauag. quorundam. [illegible] verb. volue [illegible] de verb. sign. d In praedicto c. querelam c 2. 2. q. 104. art 5.

f 2 q 17 art 1

g De poen d 5 [illegible]. h Cap. 6 n 11 i 2. 2. q 188 art 9. k In c quam [illegible] 47 d [illegible] Aug. [illegible] 197. ad clerū & populum Hipponensem [illegible] C. cū deuotam. de iud.

m Per [illegible] de Mo[illegible] n Cap. 2. de fil. [illegible].

o Praedict. [illegible] de Monach.

p Eiusdē aut

q Lib. 6. [illegible] in princ. de [illegible] [illegible] de iud. s Et c. tua. de [illegible].

a 2. 2. q. [illegible] art 3. ad [illegible]

b Arg. cap. [illegible] non dubium & c de [illegible] excomm. [illegible] ff. de [illegible] comm. iud. c. [illegible] de foro comp. [illegible] quod [illegible] g [illegible] ff. de [illegible] [illegible] l in [illegible] C. de [illegible] ad [illegible] a de appell. [illegible] De appell. [illegible] de appell. [illegible] C. de [illegible] Ca. cum parte [illegible] m De a. [illegible] C. de inoff. [illegible] n De a. [illegible] l In summa. q De appell.

r In fundo ff de rei vendic. [illegible] Ca nemo [illegible] nullam. [illegible] t In cap. 2. ne [illegible] vel [illegible] u [illegible] lib 6 x In Prax. [illegible] tit. [illegible] y De regul.

z [illegible] C. vel [illegible] a Num. 90.

[illegible] A [illegible] Non [illegible] [illegible] ecclesiis, [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] habitant, [illegible] quo ad [illegible].

SVMMARIVM.

63 Regulari prælati quale [illegible] communi [illegible] [illegible] priuilegio, vel consuetudine.
63 [illegible] consuetudo.
63 Abbas & monachi [illegible] [illegible].
63 Exemptio [illegible] ordinarius.
64 Regularis qui exemptus, & super quo conueniatur coram ordinario.
64 Regularis in [illegible] [illegible] iudice conueniatur.
65 Regularis simplex [illegible] [illegible] proprio [illegible] [illegible].
65 Regularis prælatus, [illegible] esse in [illegible] Reus & Actor nomine [illegible].
[illegible]
66 Regularis [illegible] [illegible] [illegible].
66 Regularis [illegible] interdum [illegible].
67 Regularis [illegible] prælati [illegible] dispendio [illegible].
67 [illegible] regulare potest etiam [illegible].
68 Regularis [illegible] in personam eius [illegible].
68 [illegible] constituit [illegible] sine licentia Superioris, [illegible].
68 Regularis [illegible] monachatu non [illegible] ad ordinē, & quid operatur.
68 Monachatus & Canonicatus regularis qua ratione [illegible] tur [illegible].
68 Regularis Canonicus & Monachus potest [illegible] vicarius Episcopi de licentia tamen prælati.

63 NVnc quoad iudicia addo primo, quod iure cōmuni iudex immediatus regularium est Abbas, vel alius prælatus eorum in pertinentibus ad [illegible], & regularia statuta, quod efficaciter [illegible] in [illegible] cap. *cum ab [illegible] prælati*, *d* quod illius [illegible] ne [illegible] quoad [illegible] cui præest, non tamen quo ad plebem, quoad quam extendit illud glossa, *e* sed non recte, nec est verum, [illegible] communi, vt ibi aliàs dixi, prælatus inferior habet iurisdictionem in eos, qui sunt collegij, quoad extraria, quæ nō tangunt regulam, nec regularia statuta, [illegible] ciuilia siue criminalia: sed nullum Monasterium vidi, in quo priuilegio vel consuetudine non sit obtentum, vt prælatus cognoscat etiam de illis, saltem quum criminalia non requirunt depositionem: in dubio tamen videtur præsumi ille qui [illegible] extraria cumulatiue, & non priuatiue, quoad ordinarium per glossam singularem. *f* An autem prælatus regularis vel secularis damnare possit clericos aut conuersos ad

[illegible] A [illegible] [illegible] [illegible] Abbas [illegible] quod [illegible].

Ad [illegible] secundo, quod [illegible] [illegible] regulares [illegible] Episcopo [illegible] [illegible].

[illegible] Quod [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] Toleti [illegible] [illegible] Concilio [illegible].

Ad [illegible] tertio, quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] E [illegible] superiore [illegible] Episcopo [illegible]. Per quod [illegible] non [illegible] Vicarium [illegible] Episcopi Regni Neapolitani [illegible] cognoscere de quadam [illegible] ordinis Minimorum Sancti Francisci de Paula habentium exemptionem cum derogatione d. ca. [illegible], & [illegible] quod, tum quia non [illegible] commentum [illegible] de [illegible] [illegible] causa, neq; de delicto extra [illegible] [illegible].

Ad [illegible] quod de [illegible] regularium [illegible] [illegible] potest cognoscere, nec ante [illegible]. Tum per authen. *ad [illegible]* [illegible]. *causa* [illegible]. Tum [illegible] [illegible] non [illegible], *si quis* [illegible] cap. *non dubium* [illegible] iuxta cap. 2. *l* cum [illegible] in [illegible] post [illegible] [illegible] antea: quia mutat totum seculare, & fit subiectus ecclesiastico. *m*

64 Ad [illegible] quinto, quod regularis simplex nō est persona legitima, contra quam, vel pro qua [illegible] iudicium [illegible] per [illegible] quorum ipse non est capax, secundum Specul. *n* & omnes. *o* Tum quia, vt dictum est supra, *p* æquiparatur in hoc seruis, & filiofamilias.

[Margin notes, left:] [illegible] *d* C. de iurisd. [illegible] De offic. [illegible] *e* In verb. [illegible] *f* In d. c. cum [illegible] verb. [illegible]

[Margin notes, right:] [illegible] In [illegible] C. de Episc. & cler. [illegible] *h* Clement. 1. verb. [illegible] de reb. [illegible] *i* De priuil. [illegible] *k* Sess. 7 ca. de refor. *l* Sess. 25 c. 14. de reg. *h* C. de Episc. & cler. [illegible] 17 q. 4. [illegible] De sent. excom. [illegible] De for. compet. *m* Arg. d. c. si quis suaden- te 17 q. 4 & [illegible] d. c. non dubium. *n* De actor. [illegible] Reo. n. 29. *o* In cap. cum dilecta. de re- script. *p* Num. 30.

tam [illegible], [illegible], vel pro quibus con[illegible] studium [illegible] bere expressit. *a* Tum quia nullam talia iura habet, nec habere potest, *b* [illegible] per professionem omnia talia iura antea illam ad ipsum pertinentia transeunt in monasterium, *c* & post [illegible] acquirit illi, & non sibi, vt supra dictum est, *d* & itaque exercitium eorum non pertinet ad eum, sed ad monasterium, cuius [illegible] non potest agere sine mandato eius, secundum Panormitanum, Imolam & Felinum & omnes, *e* etiam post [illegible] facta, [illegible] potest [illegible], etiam eo [illegible] dum [illegible] exceptionem. *f* Nec etiam [illegible] vel [illegible] sponte [illegible] glossam & [illegible] prædicta, l. superiori [illegible], alias sic: quod [illegible] pro [illegible] Rotæ, *h* nec potest acceptare procurationem, neque constituere, vel substituere procuratorem *i* sine licentia superioris, *k* neque acceptare executionem testamenti, *l* licet consilium possit, & deputari executor [illegible] licentiam, vt in eisdem finibus notatum. Dixi *simplex* quia Abbas, vel alius Prælatus non solum potest agere sine licentia Superioris, sed etiam esse procurator alterius iuxta glossam receptam. *l* cum adnotatis ibi per Panormitanum, & idem si habet aliquem prioratum, vel aliam administrationem, [illegible] beneficium [illegible] saltem manualem iuxta caput. *cum deputati.* *m* & tradit Speculator *n* post Innocentium *o* & idem Rota 8. *p* [illegible], inquam, [illegible] quia non sufficit habere in simplicem [illegible] Innocentium *q* & Panormitanum & Felinum, *r* [illegible] habet [illegible], vel [illegible] [illegible] monasterij. [illegible] nam potest super [illegible] monasterio & [illegible] ad illud, & [illegible] per professionem [illegible] ectionem, [illegible], & [illegible] titulo, [illegible] cap. *cum dilecta.* [illegible] habet [illegible] a [illegible] [illegible] inquam, ad [illegible] eli[illegible], & [illegible] secundum [illegible] Felinum, vbi ex Imola [illegible] non posse agere super iure el[illegible] monasterium sine licentia Superioris [illegible] verum ad [illegible] non possit [illegible] nem, vel [illegible] Superioris, [illegible] tia, potest agere sine aliqua [illegible], qui est verus intellectus cap. [illegible]. & cap. *si religiosus.* *x*

C

65 Addo sexto, quod hæc in multis [illegible] fallunt: nam regularis sine licentia [illegible] potest eum accusare, *y* & eadem ratione agere in illis quæ Superior negat licentiam, vel [illegible] ditur negantibus, argumento eiusdem cap. *ex parte.* & eorum quæ colligit Felinus. Potest [illegible] agere, [illegible] defendere, quando est absens de licentia Superioris in studio, vel alibi, *a* non quidem [illegible] nomine proprio, sed nomine monasterij de mandato eius tacito, quo vt potest contrahere, ita & agere ex contractu [illegible] & [illegible] pro iniuria sibi facta, quia [illegible] habet licentiam standi in studio, per consequens saltem [illegible] habet [illegible] mandatum faciendi ea, sine quibus ibi commode nequit esse, argumento l. 2. *b* & tradit Speculator *b* [illegible] eadem ratione, si ob aliquam [illegible] de [illegible] eiusmodi esset absens a monasterio, & non esset ibi Abbas, nec Syndicus. *d* Dixi *de licentia Superioris* [illegible].*e*

E

Addo septimo, quod potest etiam si [illegible] a monasterio, petere [illegible] futura, et de [illegible] monasterio, secundum Innocentium & omnes. *f* Dixi [illegible] quia [illegible] non potest, nisi mutuo acceptis [illegible] quibus [illegible], secundum Antonium [illegible] lum in summa de [illegible] *de [illegible]* [illegible] quia debet [illegible] monasterium [illegible] non [illegible] Bar[illegible], [illegible] vt [illegible] possent [illegible] cum [illegible] & post [illegible]

[illegible] reddit, ad [illegible] barr [illegible] *ne.* cap. [illegible] & [illegible] Collectarium.

Addo octauo, quod regulari non [illegible] bo contra [illegible] superiorem [illegible] in [illegible] & [illegible] Rota *d* [illegible] *contra suum* [illegible] [illegible] spoliatur [illegible] [illegible]. Dixi [illegible], [illegible] spoliatus [illegible], [illegible] [illegible] ab eo, vel in [illegible] Archidiaconum [illegible] Rotam [illegible] [illegible] valde [illegible], vel alias male, & consequenter [illegible] nec potest agere [illegible] Innocentium *h* [illegible] Collectarium. *i* [illegible] Innocentium [illegible] Vnde feré semper Gallica Parlamenta restituunt regulares spoliatos: quod raro vel nunquam id faciunt Superiores [illegible] ob [illegible] quæ quotidie [illegible]. Dixi *regulari manenti* quia secus, si spoliaretur saculari, vel regulari perpetuo, vel ad vitam dato a Papa cum derogatione, cap. *porrecta.* iuxta Innocentium receptum, *m* & prædictam Rotam *n* & aliam Rotam. *o* Porro quilibet prælatus regularis potest petere relicta suæ dignitati, vel prioratui, antequam ipse ius in eo consequeretur, vt probat Ludouicus Romanus. *p*

Addo nono, quod etiam potest agere, quando Abbas est absens, ita quod commode eius licentia haberi non potest, & periculum est in mora iuxta Speculatorem, *q* Butrionem & Abbatem, *r* & idem [illegible] Cardinalis & Imola ibi, si monasterium vacat, facit pro istis cap. vnicum. *s* Et [illegible] Archidiaconus *t* dicat non posse illum obligare [illegible], vel alias res monasterij pro mutuo contracto [illegible] autem tamen est verius, si mutuum pro necessitate illud [illegible], cum enim tunc obliget monasterium, a fortiori poterit obligare libros, vestes & alia monasterij quæ habet. *v* Quare dictum Archidiaconi limitandum [illegible] procedere in obligatione pro nimia impensa, pro qua [illegible] potest monasterium obligare, vt etiam Panormitanus, *x* nec alia fideiubere secundum Archidiaconum, *y* nisi [illegible] consistente in maxima necessitate: quia tali etiam eleemosynam largiri potest, vt dictum est supra. Si tamen habet rem, super qua contraxit, vel factus est ditior, potest conueniri coram ordinario loci, secundum Panormitanum. *z* Et quamuis contractus vtilis monasterio factus ab eo sine illius licentia prosit ratificanti, vt ait Panormitanus, aditio tamen hereditatis nō valet, secundū Collectarium, *a* licet legati acceptatio valere videatur, vt dictū est supra.

66 Addo decimo non licere regulari etiam canonico postulare pro stipendio etiam cum Abbatis licentia, secundum Ioannem Andream *b* determinantem nō posse iusti postulare monachum etiam doctum, & qui ante ingressum fuit aduocatus egregius, etiam de licentia Abbatis, etiam ad soluendum debita monasterij grandi ære alieno grauati. Nec obstat cap. *monachi.* *c* & cap. 2. *de postul.* quæ habet monachum pro vtilitate monasterij posse postulare de Abbatis licentia: quia secundum eum illud est verum de vtilitate immediata ipsius, vt si postularet pro monasterio in litibus, quas haberet aduersus alios, non autem de vtilitate, quæ mediate prouenit ei, quale est stipendium seu honorarium aduocati, sed hæc solutio videtur refelli. Tum ex eo quod d. ca. *monachi.* & ca. *qui verò.* *d* generaliter videntur concedere facultatem postulandi & procurandi interuenientibus vtilitate monasterij & licentia eius prælecti. Tum quod Innocentius e communiter receptus, ait, quòd monachus de licentia Abbatis potest esse procurator patroni, vel amici monasterij: Quo casu vtilitas inde prouenient, non tangit immediate monasterium. Tum quod ratio quare licet monacho postulare, vel procurare in causa monasterij sui, est vtilitas vel necessitas eius. At frequenter maior vtilitas [illegible] potest ei ex postulatione in causa alicuius magnatis, aut ditissimi [illegible], quam ex postulatione in causa parua monasterij [illegible] teorum. Tum deinde quod [illegible] pus Abbas relatus a Cardinali & Panormitano [illegible] suæ

F

a l. si nulla & l. vir ff. de iud. l. sernus. C. eod.
b c. Monach. & cap. fin. de stat. monach. auth. ingressi. C. de sacros. eccl.
c Ca. in præsentia de pro. & auth. ingressi C. de sacros. eccles.
e In d. c. cum dilecta de rescript.
f In l. præses. q. vlt. C. de transact.
g 2. [illegible] De rest.
h l. in antiq. Clem. [illegible] de pro cur.
k Cap. 2. de testam. lib. 6.
l d. c. l. in. vels [illegible] de procur. & d. c. 2. de testa. & c. [illegible] de [illegible]
m De indic.
n D. actor. num 48.
o Inc. olim 2. de rest. spol.
p De iudic. in nou.
q In c. edoceri
r In d. c. cum dilecta de rescript.
s De ref. sept. [illegible]
t [illegible] sup. d. num. 15
x De tract. lib. 6.
y Ca. ex parte. [illegible] In c. accedens. [illegible] de [illegible] cuitutur.
a [illegible] l. si longius [illegible] commune ff. [illegible] iudic.
b [illegible] iud. c. [illegible]
c Num 50 [illegible]
d [illegible] & arg. l. illud ff. ad l. Aquil.
e Arg. l. libe[illegible] cum dilecta.
f Rota 10. de [illegible] in nou.
g In d. c. ex parte
h In l. libertis quis [illegible] ff. de [illegible]
i In l. seruus ff. [illegible] lib. leg.

d Di. ca. q[illegible]
e In singu[illegible] de reg.
f In c. cum [illegible] ter R. [illegible] elect.
g De restit. spol. 6. [illegible] c. l. & habetur cum [illegible] de precar.
i In c. cuipa[illegible] 2. q. 7. [illegible] ge. de restit. spol. in antiq.
k In cap. [illegible] nuante. [illegible] clor. [illegible]
l In pragm. [illegible] de colla. [illegible]
m [illegible] ad parochial.
n [illegible] verb. perpetuum.
k C. de proc. impe. offer.
l Et e admo[illegible] stram de eo firmat vtil.
m In d. c. cum inter R. de elect.
o 6 eod. [illegible] in antiq.
p Consil. 419.
q De Actor.
r In d. c. cum dilecta.
s Ne sede vacante. in 6.
t In d. c. cum pastoris.
v Arg. auth. multo magis. C. de sacros. eccles.
x In d. c. quæ 10. de eff. ord.
y Vbi supra. per cap. quod quibusdam. de fideiuss.
z In d. c. qui [illegible] num. [illegible]
a In c. in præsentia. de probat. & decis. [illegible] Tholosana. [illegible]
b In c. in [illegible] de reg. iur. lib. 6.
c 2. 16. q. 1.
d 16. q. 1.
e In c. cum l. & A. de re iud.
f In d. c. 2.

[illegible] Quæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Quæ q [illegible] Et qu [illegible] videmus [illegible] d [illegible] Priorem [illegible] [illegible] in celeb [illegible] [illegible] [illegible] monasterio S. Isidori ipsius sanctissimi corporis [illegible] & [illegible] Regum Legionensium sepulchro ad [illegible] nobis. Dixi [illegible] *Regulari*, quia [illegible] clerico, [illegible] [illegible] [illegible] nec ordo [illegible], licet in ciuilibus [illegible] de [illegible] laico, iuxta [illegible] n, *[illegible]* & ca. 1. d vbi glossa [illegible], & trado in Manuali Confessariorum, e vbi [illegible] additum, & [illegible], [illegible] dicendum [illegible] [illegible]. Tum quia eadem [illegible] perpenditur, idem [illegible]. Tum quia non obstat periculum incurrendæ irregularitatis, quia licet non tenetur ad ordinem [illegible], vel beneficium suscipiendum, ita videtur non teneri ad abstinendum se ab illo periculo. Tum quia alioqui oporteret dicere nullos iudices, nullos aduocatos, procuratores, vel notarios, prima tonsura insignitos causas criminales tractantes, posse absolui a confessario, nisi [illegible] officiis, vel [illegible] propositis firm[illegible] quam eas amplius tractandi, quod durum est dictu, cum pene [illegible] sint tales, quamuis [illegible] eos peccare, si id fecerint [illegible] tendo [illegible] tonsuram clericalem, saltem talem in [illegible] 2. f quatenus suspendit clericum [illegible] tonsuram clericali publice deferentem.

Addo vndecimo, quod si agitur contra regularem ex obligatione orta ante monachatum, [illegible] concepta est in personam monachi [illegible] negotium, & etiam quando obligatio inhæret personæ ipsius, quæ non potuit per monachatum [illegible], g sed conclusio, & sententia condemnatoria [illegible] in monasterium, vt tenet Ioannes Andreas. h & alii [illegible] possit in personas vtriusque concipi & referri, vt ait Panormitanus i secutus Baldum l & quidem si est exequenda in personam monachi, in eam est concipienda, si vero in bona, in monasterium, secundum mentem eiusdem, & Ioannis Andreæ. m

Addo duodecimo, quod regularis potest constituere procuratorem in quocunq; casu potest per se suo nomine agere secundum Innocentium [illegible] n quem Rota o commendat, sicut & filius familias potest idem facere, p nam & id ipsum potest facere seruus & frater Minor secundum Bartolum. q Idem etiam e[illegible] communicatus secundum Imolam, r idem & prælatus & capitulum, quibus enim casibus alter sine altero [illegible] agere, potest sine altero procuratorem constituere, vt [illegible] Innocentius. s Quibus est cōsequens, id quod ait Panormitanus, t quod in quocunq; habet regularis [illegible] personam standi nomine suo in iudicio, * potest [illegible] nomine suo libellum concipere, siue agat siue conueniatur, pro quo est textus in ca. *dudum*. v in quo [illegible] absolutoria fuit concepta in personam monialis, in quam etiam condemnatoria concipi potuisset, vt ibi Ioannes Andreas [illegible] in eam debuisset concipi, si executio in personam eius fuisset facienda. x

* Potest etiam nomine suo libellum concipere. *Libellus est quædam scriptura, in qua continetur nomen actoris & rei, res quæ petitur, & causa petendi. vnde Hostiensis.*

Quis, quid, coram quo, quo iure petatur & a quo
Recte [illegible] quilibet libellus habet.

De quo est titulus in [illegible]. Concipere autem est [illegible] comprehendere, vnde regularis nomine suo con[illegible] posse [illegible] hic dicitur, quando potest proprio nomine & in propria [illegible] postulata aliqua offerre scripto comprehensa, quibus [illegible] petat.

[illegible] non [illegible] & professionem [illegible] nec [illegible] circumstantiæ defectum [illegible] aliquæ [illegible] non valent, nec obligant, [illegible] sit votum [illegible] [illegible] tiam [illegible] quam [illegible] non [illegible] Toleti [illegible] nos, & postea Salmanticæ, & Conimbricæ, quæ ecum nunc [illegible] Pœnitentiariæ prætorio, ad [illegible] multorum Doctorum [illegible] & professionem facta per iracundiam [illegible] nec [illegible] valent, & obligant [illegible] sub pœna peccati mortalis, vt [illegible] Man. Confess. f & probatur per cap. *sunt qui* [illegible] perpendit, vt ibi Ioannes Andreas [illegible] no & communi, [illegible] & [illegible] quod omne [illegible], quod sufficit ad obligandum quem diabolo, debet sufficere ad obligandum Deo, iuxta glossam singularem. i Votum item per [illegible] ed passionem timoris factum, non valet, nec obligat, quod declarandum est, vt diximus, k cuius verba quia vidimus in prædicto Prætorio [illegible] multos circa hoc errare, operæpretium visum fuit [illegible]. *Peccat qui vouet præ timore mortis animæ, vel corporis naturalis, vel casualis concepto in periculo infirmitatis, maris, partus, naufragii, belli, hostium, aliisue similibus, & nō [illegible] conditione, sub qua forte voui completa. Quoniam timor, quo mors animæ timetur, qui a Deo [illegible] [illegible] timetur mors corporis naturalis, casualis, vel [illegible] timor mortis violentæ, qui non infertur ad [illegible] rationis [illegible] mortis violentæ, vel alterius [illegible] sufficientis ordinati [illegible] votum, iuxta c. 1. n per quod ita tradunt Panormitanus & alii, o adiuncta quæ aiūt glo. idem Panormitanus & communis p & Fortunius. q & nos etiam in c. verum. de iureiurand. diximus, quidquid dixerit Siluester, r post Cardinalem [illegible] Panormitanum allegat* hæc ibi. Quibus addo quod non [illegible] metus [illegible] professionem, vt ait glossa, t quam [illegible] quam nos quoque [illegible] in prædicto Manuali [illegible] timoris [illegible] resoluimus [illegible] hac [illegible] videtur. Ex his dictis [illegible] duo. Alterum, quod tunc demum [illegible] operatur hoc, quando est causa principalis, vel sine qua non fuisset [illegible] professio facta. Alterum, quod in foro conscientiæ omnis metus, qui [illegible] is, vel sine qua non fieret actus, excusat [illegible] timor iustus in foro exteriori, quod expressius post Hostiensem, Ioannem Andream, Adrianum & Sotum ibi citatos diximus in d. Manual. y ratione apta & noua [illegible] veritatis vtriusque fori subiecta, quamuis autem hoc operatur passio timoris, non tamen idem operatur passio spei, vel amoris, nisi mentem a iudicio alienarent: nam votum vel professio facta ob spei, vel amoris passionis vehementiam non desinunt valere, imo corroborantur ea ratione, quod hæ augeant voluntarium, timor vero vel tollit, vel minuit, iuxta doctrinam S. Thomæ, z vt clarius diximus in prædicto Manual. a Quanquam item peruersitas aliarum circumstantiarum non efficit regulariter votum vel professionem inualidam, peruersitas tamen circumstantiæ huius principalis id efficit: illa enim facta ob malum [illegible] non solum implicant peccatum, sed etiam [illegible] nulla, & non obligant, vt dixi in dicto Manuali [illegible] ea de re verba, quia prædictum sacrum Pœnitentiariæ Prætorium aduertit multos errare, non [illegible] re. *Votum maioris boni ob malum finem [illegible] non obligat siue [illegible] finis illius boni quod vouetur, qualis est votum fa-*

[illegible] fe quatur [illegible] tione, [illegible] [illegible] vel [illegible] Queri [illegible] fine b [illegible] non [illegible] votum de [illegible] Dei [illegible] tionis [illegible] quodam Dei dono vt mox dicetur. At vero, si neque [illegible] boni quod vouet neque [illegible] in voto esset malus, [illegible] quæ impellit ad vouendum mala esset, nō ideo votum desinit esse bonum, exemplum de eo qui aliquam religionem profitetur, non collimando [illegible] dirigendo suam professionem, & sua vota in finem luxuriandi, [illegible] ad id impellatur spe [illegible] reperiendi [illegible] luxuriandi. [illegible] omnino dicendum de eo, qui aliquid vouet antequam [illegible] singulare certamen descendat hac intentione vt a morte vel vulnere liber a certamine egrediatur. Idem quoque de eo, qui vouet aliquid si Deus illi concedat filium generare [illegible] non est. Etenim quamuis velle [illegible] vulnerare [illegible] in bello iniusto malum sit, velle tamē sine vulnere [illegible] & incolumem euadere non est tale. Et quamuis ha[illegible] propria vxor [illegible] scelus sit, [illegible] tamen filium ex illa dono Dei, non est tale. Idem dicendum de illo, qui ha[illegible] fuerit, si a Deo illa, aut illa temporalia bona, per[illegible] aut [illegible] illud aut illud bonum opus faciam: quoniam [illegible] votum non adhibetur tanquam medium ad peccatum [illegible] gratiarum actio pro peccato. sed vt gratiarum actio pro re [illegible] bona. & dono Dei data & a fortiori validum erit votum, quod fit in vltionem proprij peccati verbi gratia quando [illegible] vouet istam aut illam pœnitentiam, vel pœnam subire, vel petere Hierosolymam, vel summam aliquam pecuniæ erogare piis operibus [illegible] vel tale scelus admiserit, vt subtiliter & late post alios Cardinalis Caietanus c confirmat, hæc ibi. Ratio autem cur id sola finis circumstantia operetur, & non alia, illa videtur, quòd hæc habet vicem obiecti, & dat speciem [illegible] ibi.

Addidi [illegible] [illegible] *[illegible] non [illegible] extra conuentum, [illegible]* [illegible] hæc ibi. In [illegible] ne, [illegible] quo ad monasteria, in quibus [illegible] habet portiones [illegible], quantitas illa panis, vini, salis & aliarum rerum, quæ pro victu & pecuniarum pro vestitu distribuitur, quod [illegible], in quibus omnia omnibus de communi [illegible] prout cuique opus est, intelligendum est totum illud quod verisimiliter vnicuique illorum consumere potest in victu & vestitu: ita quòd tribuatur ei solum id, quo sustentari potest, & reliquum relinquatur monasterio, vel creditoribus. Qua ratione pridem confirmabamus glossam memorabilem clem. *dispendiosam.* g quatenus habet, monachatum perinde posse appellari beneficium ac regularē canonicatum. quæ propter hoc significat singulariter se [illegible] Cardinalem [illegible] h canonicum regularem verè dici Canonicum.

Addo decimoquinto, quòd regularis non solum canonicus, [illegible] monachus potest esse Vicarius, & locum tenens Episcopi, vt ait Rota i quod intelligendum est de consensu prælati sui, si est exemptus a iurisdictione ordinaria per cap. *monachi.* k non autem potest esse delegatus Papæ, nisi ex certa eius scientia detur post cap. *statutum* l [illegible] annotauit.

Decimosexto tandem addebam hic aliqua quotidiana, quæ regulares possunt, vel non possunt facere absq; voluntate Superiorum: quæ ne nimis cresceret hic commentarius, & quia aptius tradi possunt sub finem prædicti commentarij, cap. *nullam* n & cap. *statuimus.* o quos vna cum hoc edimus, illuc tractanda remittimus.

24 q. 1 [illegible] non est [illegible] manda. q 1.

[illegible] q. 88 [illegible] 4.

[illegible]

De [illegible] in anno.

De sim[illegible] [illegible] De fide[illegible]

g De iudic. in verb. beneficium.

h Ibidem.

i 3. de offic. vic. in an[illegible]

k 2 16 q. 1.

l De rescript. lib 6.

m Verb. canonicus.

n 18 q. 2.

o 19. q. 3.

FINIS COMMENTARII SECVNDI.

COMMENTARIVS TERTIVS DE REGVLARIBVS.

DE QVIBVSDAM INSTITVTIONIBVS, ET POTESTATIBVS Prælatorum eorum in cap nullam 18. quæst. 2.

Pelagius Papa Op[illegible]

AVTHORE MARTINO AB AZPILCVETA DOCTORE NAVARRO

NVllam potestatem de cætero, nullam licentiam monachis relinquimus pro arbitrio suo, aut Abbates expellere, aut sibimet alios ordinare: quia nulla auctoritas [illegible] Abbati si monachorum potestati cœperit subiacere, vt de cætero fideliter & studiose vniuersa, quæ vel ad diuini cultus reuerentiam, vel ad vtilitatem eiusdem monasterij pertinent, Abbatis sollicitudo, ad quem potestas tota pertinere conuenit, debeat adimplere.

S V M M A R I V M.

1 *Abbas non potest a mo[illegible]elli.*
1 *Appellari potest ab eodem [illegible] quia potest quis esse ma[illegible] & [illegible] ratio[illegible].*
2 *Abbas non potest a mon[illegible] vt plurimum eligit ob r[illegible] vel [illegible].*
2 *Beneficio regulari v[illegible] dignior.*
3 *Abbatis auctoritas vt [illegible] monachorum.*
4 *Abbates perpetuos no[illegible] triennales.*
4 *Abbas solus iure communi [illegible] omnia monasterij.*
5 *Regularium creatio, an ad Abbatem sine conuentu perti[illegible].*
5 *Abbas qui solus omnia monasterij gubernat in [illegible] [illegible] pendit.*
6 *Abbati necessariam & [illegible] nimiam familiam [illegible] modestiam [illegible].*
7 *A[illegible] le[illegible], & eam prius quam conuentum, & eam prius quam pauperes alat, [illegible].*
7 *Pauperes [illegible] hospitalis conuentui [illegible] præferendi.*
7 *Pauperes [illegible] & peregrin[illegible] libi [illegible] tam religiose [illegible] quam ap[illegible] Roncesualles.*
7 *Ca[illegible] Cardinalis Bo[illegible] magnum pietatis exemplum [illegible] pauperi[illegible] apud Rom[illegible] exhibuit.*
7 *Abbatum & Conuentuum superflua, in quæ maxime impendenda.*
8 *Roncesuallis monasterij bonorum diuiso defensa.*
8 *Don Franciscus a Nauarra Prior [illegible] Ron[illegible] Author di[illegible] [illegible]norum eius, postea Archiepiscopus Va[illegible].*
8 *Diuisio Ronceuallis 18 argumentis impugnatur [illegible] munitur.*
8 *Confirmatio subsequens Papæ facit actum valere, ac si a principio fuisset ab eo factus.*
9 *Bonorum omnium monasterij administratio solius prælati quæ mala parit.*
9 *Necessitas felix quæ nos ad meliora compellit.*

NOTA primò, quòd non licèt monachis Abbates pro suo arbitrio expellere, quæ est altera pars summæ Gratiani, & verissima: nullam enim potestatem habet inferior, quatenus est inferior, in superiorem, quatenus est superior. a At monachus [illegible] [illegible] sunt inferiores [illegible], quatenus tales, ergo [illegible]. Dixi [illegible] *talis &c.* [illegible] quia licet vnus, vno & eodem respectu [illegible] [illegible] alter, potest [illegible] [illegible] iuxta glossam [illegible] brem, b qua parte habet [illegible] [illegible] maiorem Archi[illegible], minorem verò illo dignitate, * & D. Au-

A gustinus minor [illegible] [illegible] rem verò al[illegible], a & [illegible] est dux, tanquam [illegible] nus est Rex [illegible] quatenus [illegible] Rex [illegible] Bartholus [illegible]. b

* Et D Augus[illegible] hoc habet in ep[illegible] *secundum honorem* [illegible] *Augustinus in multis* [illegible].

B N[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] VIII [illegible] su[illegible] 15. D. [illegible] [illegible] [illegible] Apostolicis [illegible] Carolo V. [illegible] [illegible] Ecclesiarum collegiatarum [illegible]

C [illegible] videre, cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tum [illegible] Catholici [illegible] Concilium Tridentinum [illegible] bitu, ad [illegible] ordines [illegible] sit, quod est [illegible] expressè [illegible] [illegible]

D [illegible] Concilij [illegible] [illegible] [illegible] X. in Concilio Lateranensi [illegible].

3 Nota tertio, [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] A[illegible]

Marginal notes (right margin): a Com[illegible] quam [illegible] — b [illegible] — Sup. eod. [illegible] — Cap. mona[illegible] de offic[illegible] — Cap. [illegible] in [illegible] — b Cap. [illegible] 18. q. 2.

secundum ius com[illegible] [illegible]tur, h[illegible] [illegible] qu[illegible] [illegible]ne exp[illegible] [illegible]

a Cap. quam fit. de elect. lib. 6.

b de elect. l. 6.

c q. 2. & c [illegible] de pae.

Sec[illegible] [illegible] decente [illegible]

[illegible]

[illegible] Subt[illegible] [illegible] deinde [illegible]

[illegible] S. Thom[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] est [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] *Monasteria omnia* [illegible]

[illegible] *hoc sacro Concilio sunt decreta. Quod si etiam Metropolitano instant* [illegible] *Episcopum in* [illegible] *sibus loca prædicta sita sunt, tanquam* [illegible] *Apostolica delegatus,* *subdantur* [illegible]. Quæ si mediocriter [illegible] & consequenter Prælati prodigi & auari tem[illegible] detentur, aut alias sufficienter puniren[illegible], [illegible] profecto temporariis bonis seruan[illegible], & re[illegible], & Ecclesiarum fabricæ, & ornatui [illegible] perpetuis præfectis virtutis amore, [illegible] pœnæ prouiderent. d Nec obstat, quo[illegible] [illegible] p[illegible] dicto cap. 8. non [illegible] [illegible] obser[illegible] [illegible] in congregationes [illegible] ales. [illegible] Pon[illegible] Maximus id rogatus [illegible] debebit. [illegible] [illegible] rum negligentia, [illegible] [illegible], vt in eo exp[illegible] ordinarij, qui delegata pot[illegible] [illegible] re possunt, vtentes eodem munere [illegible] & continuentur.

Secundo [illegible] potest [illegible] efficac[illegible] [illegible] bonorum [illegible] Pr[illegible] C[illegible] & paupere, de [illegible]

Tertio per [illegible] habi[illegible] [illegible] Canon[illegible] vel Conue[illegible] [illegible] [illegible]

Se[illegible] [illegible] Ecclesi[illegible]

[illegible] ita vt bonæ memoriæ Leo X. Franciscolor [illegible] primo Regi G[illegible] concesserit [illegible] præ[illegible] vt patet ex concordatis, [illegible] necesse esse triennales [illegible] perpetuos. Episcopis ergo bene; quanto magis deberet [illegible] regularibus præfecta, quæ in electionibus triennalibus [illegible] non solum non perpetui [illegible] triennales, sed etiam, vt triennales [illegible] et perpetui? Confirmatur item ex eo, quod Dominicanorum & aliquorum aliorum ordinum mendicantium Generales sunt perpetui, & Priores, Guardiani, & alij monasteriorum præfecti [illegible] deligantur in Capitulis prouincialibus, vel generalibus, & [illegible] in monasterijs particularibus: & quod in comitijs Franciscanorum Romæ nupertime habitis, tempus officij Generalis, quod antea sex annis tantum durabat, prolatum fuit octo, quorum omnium causa videtur esse, quod nimium prædictorum malorum nimia electionum frequentia parit. Quare, vtcunque res tolerentur in aliquot ordinibus Mendicantium, quorum præfecturæ non sunt adeo concupiscibiles, certe in ordinibus non Mendicantium expediret esse Prælatos perpetuos, aut quod triennales deligerentur non illis Conuentibus, sed a Congregationibus prouincialibus, vel generalibus, vel a Generali, & [illegible] assistentibus a Capitulo generali deputatis, habita prius secreto iusta informatione personarum ad id aptarum, vt ordo Societatis Iesu prouide seruare videtur: quamuis satis nouerim hæc parum placitura ijs, qui per frequentem Præfectorum mutationem, & [illegible] suffragiorum subornationem, & non alias, se erant se frequenter præfecturas consecuturos.

4 Nota quarto id, ad quod semper hoc capit. citatur, nempe totam potestatem gubernandi monasterium monachorum, tam quoad temporalia, quam spiritualia pertinere ad solum Abbatem eius, quod efficaciter probat contextus in illis verbis. *Vniuersa, quæ ad diuini cultus reuerentiam, vel ad vtilitatem eiusdem monasterij pertinent.* Iunctis illis verbis. *Tota potestas.* An autem idem ita efficaciter probet, quoad monasteria Canonicorum regularium dicetur infra. Idipsum autem dicendum esse de illis probatur primo per cap. 1. regulæ B. Augustini ibi. *Et distribuatur vnicuique vestrum a Præposito vestro victus & tegument. m, non æqualiter omnibus, quia non æqualiter valetis omnes, sed potius vnicuique, sicut cuique opus fuerit.* Hæc ibi. Per quæ potestas tribuendi victum & vestitum soli Præposito attribuitur. Nec obstat quod alius est presbyter, & alius Præpositus in regula Beati Augustini, vt colligitur ex capit. 5. regulæ ibi. *Præposito tanquam patri obediatur, multo magis Presbytero, qui omnium vestrum curam gerit.* Non, inquam, hoc obstat: quoniam Præpositus, qui est Prior, hic Subprior conuentualis est quasi Vicarius presbyteri, qui est Prior conuentualis, & ambo quasi vnam personam gerunt. Et super præfata verba probatur quod etiam arbitrium iudicandi, quid & quantum cuique opus sit, pertinet ad Prælatum. Quod parum aduertentes peccant, qui in perfecta communitate viuentes detrahunt Prælatis, eo quod alijs aliud, vel plusquam sibi tribuant, contra illud eiusdem regulæ Sancti Augustini. *b Qui infirmi sunt ex pristina consuetudine, si aliter tractantur in victu, non debet alijs molestum esse, nec iniustum videri eis, quos fecit aliqua consuetudo fortiores. Nec illos feliciores putent, quia sumunt quod non sumunt ipsi, sed ipsi potius gratulentur, quia valent, quod non valent illi.* & contra illud paulo inferius additum. *Nec debent velle omnes, quod paucos vident amplius: non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere.* & contra illud inferius adiectum. *Illos sane existiment ditiores, qui in sustinenda parcitate fuerint fortiores. Melius est enim minus egere, quam plus habere.* & contra illud eiusdem cap. 9. *Si super indumento inter vos contentiones, & murmura oriantur, & conqueritur aliquis se deterius accepisse, quam prius habuerat, & indignum se esse, quod non ita vestiatur, vt alius frater vestitur, hinc vos probate, quantum vobis desit in illo interiori sancto habitu cordis, qui pro habitu corporis litigatis.*

Secundo, probatur prædictum notabile per illud eiusdem regulæ ca. [illegible] *Ille qui habet aliquo eundi necessitatem, cum quibus Præpositus iusserit, ire debebit.*

Idem [illegible] ad [illegible] quando [illegible] eius [illegible] per [illegible] vt [illegible] dit [illegible] frangitur autoritas.

Quinto, per illud eiusdem regulæ cap. 13. [illegible] *presbytero, qui omnium vestrum curam gerit.*

Amplius [illegible] Abbatissas, Priorissas, Præpositas, & alias quocunque nomine appellatas, quæ monialium conuentibus præficiuntur, [illegible] Cardinalem, [illegible] in capit. *dudum* [illegible] glossa [illegible] ad [illegible] omnia [illegible] temporalia monasterij [illegible] pertinere [illegible] Prælatas eorum, [illegible] ad ea, quorum est [illegible] pax vel vtilitas [illegible] dinis. c E contrario autem [illegible] in quibus Abbas vel alius Prælatus requirere consensum vel consilium Capituli, vel Conuentus, vt tangitur [illegible].

Circa hunc textum & hoc notabile quartum quæritur primo. An sit verum id quod ex [illegible] Panormitanus d scilicet quod de iure communi solus Abbas sine consensu Conuentus potest creare monachos, quod ipse [illegible] tenet etiam in cap. *ad Apostolicam.* e probatus à Seluagio prius à [illegible], g & postremus à Siluestro, h eiusque tamen contrarium tenuit glossa, cum qua [illegible] pro Panormitano [illegible] vltra hunc textum, ea [illegible] & dictum cap. *ad Apostolicam* [illegible] qui tamen refert [illegible] ibi Ioannem Andream [illegible] Abbas potest creare monachos sine consensu Capitulo, sed non sine consilio eius [illegible] illud [illegible] ratione quod Abbas debet expedire præcipua de consilio sui Conuentus, iuxta regulam S. Benedicti, l & quod creatio monachorum videtur esse de præcipuis. Ex quo infertur, Conuentum [illegible] non posse creare monachos, m quod videtur vbique etiam de consuetudine seruari, quamuis [illegible] videantur monasteria in quibus soli Prælati sine Capitulo creant monachos, vel Canonicos regulares. Quare consuetudo, vel priuilegium [illegible] attendenda, & illis non extantibus, prædicta resolutio Panormitani tenenda.

Secundo quæritur, an sit verum id, quod ex hoc textu & notabili infert Panormitanus communiter receptum, n quod Prælatus solus potest agere & conueniri ac conueniri super bonis monasterij. & respondetur, [illegible] ibidem, o dixit, scilicet, quod licet [illegible] bona [illegible] administrationis eorum fieri possit inter Prælatum & Capitulum, tamen ea non consonat iuri communi, in quo quid omnia debent esse inter eos communia per ca. *non dicatis.* p & iuxta [illegible] ex cap. 2. regulæ B. Augustini.

Tertio quæritur in quæ huiusmodi Abbas, Prior vel alius Præfectus, vel Præfecta Ecclesiæ, vel monasterij regularis [illegible] totam monasterij administrationem [illegible] debeat [illegible] communem attento impendere fructus eius. Respondeo, quod in primis in necessarios, & honestos vsus suæ personæ. Secundo in similes vsus fabricæ, ornamentorum, & ornatus Ecclesiæ vel monasterij. Tertio in similes vsus Conuentus, vel Capituli. Quarto in sustentationem hospitum & pauperum in illud confluentium, iuxta ordinem [illegible] iustam antiquam, vel nouam. Quinto in vsus aliorum pauperum, & alios pios, vel in emptionem [illegible] ad augendum numerum Canonicorum, vel monachorum in eo alendorum.

Dixi autem *primo in necessarios, & honestos vsus suæ personæ,* quia prius est sustentatio eius persona, quam reliquæ, q quod [illegible] in hoc secundum Panormitanum quod tamen [illegible] de redit. eccles. r [illegible] fundamentum [illegible] procedere solum quoad necessitatem personæ, quatenus est beneficiarius [illegible] habet ratione [illegible], scilicet, quod nihilo Regis, vel [illegible] Domini, &c. in quo tamen [illegible] peccant, [illegible] sibi [illegible], & non [illegible] necessariam assumendo [illegible] secundum obseruantiam regulæ [illegible] primæuæ [illegible] plus quam [illegible] impede-

Marginal notes (left): a Do [illegible] — b Capit. 6.

Marginal notes (right): a In consil. 17. vol. 4. — b De maiorit. & obed. — c C. nona de pæn. & remiss. — d In c. cũ Ecclesia Vulterrana col. 4. de elect. — e De regul. & in c. eo nasc. int. de hu q. — f In 4. præl. — g De benefic. par. 2. q. 22. pag. 6. — g C. a quemad. de iureiur. — h Verb. relig. 3. q. 13. — i Cap. fin de reg. lib. 6. — k De regul. Cap. 1. — m Per c. fi. ne sed vac. lib. 6. — n In c. edoce de rescr. — o Notab. vlt. — p 12. quæst. 1. — q Cap. de his de ecclesiis ædific. — r Quæst. 2 mon. 30. & q. 3. mon. 30.

[illegible] tamen [illegible] non [illegible] non [illegible], sed quæ [illegible] modo [illegible] deberet, vt de [illegible] [illegible] d. [illegible] *a* | A

a Quæst. 1 mon. 42.

Dixi secundo, *in [illegible] in [illegible] ornamentorum Ecclesiæ* [illegible] enim videtur [illegible] Ecclesiæ [illegible] [illegible] in [illegible]. [illegible] præcedit [illegible], [illegible] natura [illegible] non sunt qualitates, *b* quod [illegible] H[illegible] conuentum [illegible] [illegible] elemat, [illegible] deputando Conuentum monasterio [illegible], [illegible], claustrum, dormitorium [illegible] [illegible] & [illegible] conuentui sustentando perfecta [illegible]. Quo facto [illegible] arbitror, vt in regno Castellæ o- | B

b l. [illegible] ff. de act. empt.

[illegible] regno [illegible] Hispaniæ maximo, multæ ecclesiæ Ca[illegible] regularium inueniantur hodie destitutæ conuentu, quem olim solebant habere, eo quod calamitate [illegible] fructus eorum decreuisse tantum, vt vix sufficerent ad alendos Prælatos, & conseruandas Ecclesias, [illegible] præfectos arbitror teneri ad reponendum conuentum, si fructus rediissent, vel reducti ad statum antiquum, vel ad aliud, qui sufficeret ad alendum aliquem Conuentum [illegible] non æqualem antiquo, *c* quo fit, vt merito laudetur quidam nobilis Prior, qui nuper tertium vel quatuor Canonicorum conuentum reposuit in sua Ecclesia, [illegible] annos [illegible] ille conuentus, [illegible] alendos, & non plures sufficiebant fructus [illegible] contra, vt videatur [illegible] esse periculo [illegible] Ecclesiæ possident iure [illegible] [illegible], [illegible] non [illegible] etiam [illegible] [illegible], [illegible] in eorum parochijs [illegible] [illegible] quorum super [illegible] [illegible] Ecclesia [illegible] parochialis actu, quæ sine il[illegible] [illegible], iuxta glossam receptam, *d* & [illegible] ad continuam residentiam; nec ex[illegible] de quibus capit. *de multa*, *e* [illegible] communem Panor[illegible] [illegible] & [illegible] sæpè.

c Arg. l. quo-ties medio [illegible] & c. [illegible] eoss. modo appell.

d Ius licet canon. de elect. lib. 6.

e De præb. n.

7 Dixi tertio *in simile vsus Capituli, vel Conuentus*, quia [illegible] personæ Capituli, vel Conuentus, quam pauperes hospitalis. Tum quia sunt propriores ipsi Ecclesiæ [illegible]. Tum quia ipsis incumbit administratio [illegible], & [illegible] superfluorum pauperibus [illegible] non procedere, vbi hospitali prius [illegible], & prius [illegible] Pauperibus frequentato propter [illegible] facultates suas [illegible] monasterium & conuentus, vt contigit in nostra Roncaualle, vbi iam inde à Carolo Magno [illegible] hospitale generale peregrinantibus ex Italia, Germania, & Gallia, in Compostellam, & [illegible] Apostolorum Petri & Pauli, in terram sanctam, [illegible] sepulchrum, & longe [illegible] institutum monasterium | C, D, E

[illegible] Canonicorum regularium quidam [illegible] pauperibus exercentium [illegible] coloris viridis. Quo factum est, vt solenius, quàm alibi [illegible] gentium cœnaturis peregrinis, & [illegible]. Primò enim quotidie sub crepusculum noctis, quando peregrini & pauperes sunt [illegible] campanæ ad Completorium [illegible], conueniunt omnes canonici superpellicijs induti [illegible] pauperum, & iubent eos accumbere ad mensas [illegible] longo [illegible]. Deinde ascendunt omnes in [illegible] ibi positam orchestram per gradus eius cum suo Priore, & [illegible] alijs prioribus [illegible] adiunt. Tertio circumstante populo, & aliquot clericis, orant vna cum peregrinis & pauperibus [illegible] generaliter pro tota Ecclesia Christiana, & pro omnibus benefactoribus, [illegible] pro multis Pontificibus, Regibus, Ducibus, & alijs principibus viris tam Galliarum, quàm Hispaniarum, [illegible] & Italiæ & A[illegible] quibus [illegible] bona [illegible] [illegible] debat, qui aliqua [illegible] quodam clerico [illegible] nomina [illegible] ad [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible]. *Pater noster, & Aue Maria* [illegible] [illegible], quæ omnia [illegible] [illegible] notè & summisse pro- | F

nunciant. Quartò, [illegible] primoribus, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quæ [illegible] colendi Deum in suis peregrinis, & pauperibus [illegible] illud suscipit, quamuis [illegible] etiam [illegible] Rex, vel Cardinalis, descendit, incipitque a paupere postremo loco accumbente singulis peregrinis, & pauperibus [illegible] panem [illegible] appositos [illegible], & [illegible] ad orchestram [illegible] illustris potum & ablone [illegible] [illegible] iam canonici solenni [illegible] agunt, qua peracta peregrini, & pauperes [illegible] incipiunt cœnare. Quinto, canonici ad eum [illegible] brandum completorium. Quod ministerium nuper [illegible] illa gloriosæ memoriæ Isabella nupta Regi nostro Philippo II. à patre suo Henrico Gallorum rege II. tradita rediret in Hispaniam, illustrauit illustrissimus, [illegible] Reuerendissimus [illegible] Galliarumque Regum sanguine splendidissimus Cardinalis Borbonius, qui cum [illegible] suo Rege [illegible] comitabatur, media enim hyeme, niue, gelu, & glacie rigente Pyrenæo monte, in cuius [illegible] vertice situm est prædictum hospitale, trecentis, qui ea vespera conueniebant peregrinis & pauperibus inseruiunt, [illegible] regalia Hispana vltra cœnam consuetam benigne largitus fuit. Ob prædictam limitationem, qua hospitalia quædam præferuntur Conuentibus, meminit dixisse aliquando cum audissem ob sumptus nimios Prioris, & decrementum redituum clausas [illegible] hospitalis portas [illegible], forte potuisse claudi, vel minui portiones eius, & Conuentus, quam peregrinos, & pauperes in tam [illegible] & deserto [illegible] suis fraudare [illegible], quas aliqua [illegible] parte suppletas fuisse à Canonicis ob pietatem se suo victu fraudantibus, intellexi.

Dixi quarto *in sustentationem hospitalis, & pauperum in [illegible] [illegible], iuxta instam ordinationem antiquam vel nouam* prius enim est prouidendum illis, quàm alijs pauperibus [illegible] hoc lex [illegible] & illud specialis iubet, & generi per speciem derogatur: *a* quod tamen limitandum est, vt supra dixi, ne procedat vbi hospitale est antiquius monasterio, & conuentu, quæ auctis facultatibus illi accesserunt, [illegible] enim hospitale arbitror præferendum Conuentui, vt prædixi.

a Leg. in toto. ff. de reg. iur. & ea generi. eod. tit. lib. 6.

Dixi quinto, (*in vsus aliorum pauperum, & alios pios, &c.*) Tum quia omnes reditus Ecclesiastici etiam secularium beneficiariorum superflui naturæ & decentiæ, sunt eis impendendi, vt late probauimus in tract. de redit. ecclesiast. *b* Tum quia superflua monasteriorum & hospitalium diuitum iustius videntur impendi in opus pium augendi numerum canonicorum, vel monachorum, vel alimentorum, hospitaliumque, quàm in alia extranea etiam pia, eo quod in Ecclesijs & monasterijs tot sunt instituendi, quot possunt de reditibus eorum sustentari, iuxta glo. recept. *c* eo quod auctis facultatibus, augendus sit numerus canonicorum & monachorum, *d* vt ibi per omnes annotatur. *e* Quo fit primo vt magnopere desiderem nosse, qua ratione iuste defendi possunt à peccato præfecti Ecclesiarum & monasteriorum, quibus honeste sustentatis, multa supersunt, & non curant augere numerum canonicorum, vel monachorum, nec alimentorum hospitalium, quod ipsum videtur de Capitulis, & eorum Archidiaconis plurima superflua suæ sustentationi habentibus. Itaque secundò, iuste me respondisse cuidam Reuerendo admodum Archidiacono Cameræ Ecclesiæ Pampilonensis, interroganti me rationem, qua defendi posset à petitione augmenti vestiarij annui canonicorum eius. Respondi enim difficilius defendi posse a petitione augmenti canonicorum, quibus auctis, vestiariorum numerus augeretur, eo quod multa sustentationi suæ honesta superfluerent. Fit tertio, vt Abbates, & alij præfecti, quibus dimidium, vel alia pars aliquota per diuisionem canonicorum debetur, cauere debeant, ne putent superflua suæ decentiæ posse nimis iuste largiri in vsus etiam pios alios ab vsibus respicientibus ipsum monasterium [illegible] vix vnquam deest caussa augendi suorum regularium numerum.

b Quæst. 1. mon. 42.

c Cap. 1. de inst.

d Cap. cum ut de const.

e Et ea auctoritate à contrario sensu. de const.

Diuisioni

Diuisionis Roncæuallis Clypeus.

Quòd quæritur, an [illegible] Priorum [illegible] Roncæuallis [illegible] omnium [illegible] bonorum [illegible] Salmanticæ [illegible] Nauarri, Regni [illegible] Archiep. Valent. [illegible] maxi- [illegible] 1552. [illegible] disputationem illa, quã Clypeũ diui- [illegible] administrationis bonorum Roncæuallis appella- [illegible] formam [illegible] demptis, & aliquod ex hoc [illegible] & ex alio quod [illegible] eo compendiosius, *a* ad- [illegible] hanc quæ sequitur formam subijcimus.

a In c. non di- citis 12. q. 1

ARGVMENTVM.

Anno 1531. mense Maio, cum Salmanticæ iurisprudẽ- [illegible] edicendæ incumberet præfatus Domin. Fran. Na- uarra tũc præfectus & Prior monasterij & hospitalis Ro- cæuallis, nunc autem Archiepiscop. Valentinus complu- rium virorum, cum doctorũ, tum priorũ suasu omniũ bo- norũ eiusdem monasterij, & hospitalis fructus cum Con- uentus sui consensu in tres diuisit partes: quarum prima cederet hospitali & fabricæ, altera Priori, & eius mensæ, tertia Conuentui & eius mensę, subiectis multis declara- tionibus. Quarum prima erat, ne bona vllatenus eas cen- serentur diuisa, sed sola illorum fructuum administratio cuius diuisionis confirmatio postea petita fuit à Clemen- te VII. anno Domini 1532. & quia eo viuo non fuerunt expe- ditæ literæ, postea Paulus III. eas in forma rationi con- grua, expediuit anno 1534. mense Nouembri, cum prius eodem anno 34. mense Maio Cæsarea & Regia Maiestas Caroli V. suas ad id porrexisset preces, suumque tãquam patronus præstitisset consensum. Quibus literis albatis Rom. an. 1541. præsentatisq; D. Remigio a Gogni Archid. Pampilonensi, ille, vt erat doctissimus, pijssimusque, ser- uatis omnibus ad vnguem, quę seruari debebant, eas con- firmauit. Quæ confirmatio notificata procuratori præ- dicti Francisci Prioris & prædicto conuentui, planè fuit ab eisdem approbata: quin & ab eo tempore in hunc Septe- brem anni 1557. ea diuisio in dicto monasterio fuit, estq; visitata & visitatur. Et quidem pro præfatis quatuor Prio- ribus facit primo, quòd regula grauissimi sanctissimique patris nostri Augustini tota est in nutrienda, conseruan- daque Canonicorum monasterij concordia, vt eius prin- cipium demonstrat, quam tamen per hanc diuisionem [illegible] grauiter labefactari.

Secundo, quod eadem regula eiusdem Patris *b* præci- pit, vt omnia sint in monasterio communia, nihilque cui- quam sit proprium, cuius cõtrarium inducit hæc diuisio, quę alia Priori, alia hospitali, alia appropriat Conuentui.

b In cap. 2.

Tertio facit, quòd regula ipsa & multa, quæ postea e- manarunt Concilia, Pontificumq; decreta iubent, vt so- lus prælatus [illegible] monasterij bona gubernet, vt patet in hoc ca. & notabili quarto ex eo decerpto. At stante ea, de qua loquimur, diuisione, non potest solus Prior omnia bona monasterij Roncæuallis gubernare. ergo, &c.

Quarto facit, quod Sedes Apostolica nemini intendit præiudicare nisi consentienti. *a* At hæc diuisio plurimum præiudicat præfatis Prioribus, qui ei non consenserunt, vt palam est. ergo, &c.

a [illegible] si quis [illegible]

Quinto facit, quod absurdũ videtur, vt canonici sub- diti [illegible] Priori præstantes, tantam habeant in [illegible] monasterio potestatem, quantam ipse Prior [illegible] præfectus. At per hanc diuisionem ca- nonici Roncæuallis [illegible] videntur Priori in admini- strandaea. ergo, &c.

Sexto, quod [illegible] prædicta Patris nostri Augustini [illegible] & per omnia suo Prælato [illegible] quod [illegible] & sua tẽ [illegible] [illegible] existiment, nullũ religiosum habere vel- [illegible] voluntate pen-

[illegible] Septimo facit, quod [illegible] Dominus [illegible] non potest [illegible] quam [illegible] habebant [illegible], *b* [illegible] quod [illegible] Prioris potestatem [illegible]

b Cap. innot. de [illegible] et & l. [illegible] de re- cept. arb. Cap. postul. & c. super li- teris de rescr.

Octauò facit, quod [illegible] non va- leret, *c* & subreptitia [illegible] impetratio, per quam conce- ditur [illegible] quod [illegible] concessisset Pa- pa, si tota veritas [illegible] fuisset. *d* At non videtur ve- [illegible] Papam, qui summus est re[illegible] custos, & tan- tam prædictam diuisionem confirmaturum [illegible], si præsci- uisset per eam [illegible] religiosam obseruantiam in prædicta Ronc[illegible]. [illegible] autem videtur per eam nulla diuisionem [illegible] quæ [illegible], est ne in multis rebus [illegible] occupẽt- que se multis negotijs, a quibus [illegible] Prælatus abstu- ne[illegible].

d c. p. [illegible]

Nonò, quòd qui facilitate Romanus Pontifex prædi- ctam diuisionem ad petitionem D. Francisci [illegible], eadem ad petitionem successorum [illegible] potest, *c* ac consequenter patet via, quo ea [illegible], & reuocetur.

c Arg. c. 1. de reg. iur.

Decimò facit, quod hæc diuisio magnam præstat ma- teriam litibus [illegible] Conuentum ha- bendis. At quæ dispositio materiam delinquendi præstat, non est valida. *f*

f Ca. ex parte de consu. & c. [illegible] de pact. [illegible]

Vndecimò, quod D. Franciscus huiusce diuisionis pri- mus auctor [illegible] eam seruasse dicitur, nec debuit il- le alijs legem, quam [illegible] nolebat, imponere. *g*

g Cap. cũ om- nes de consti. & in rubr. ff quod quisque iur.

Duodecimò, quod nullus adhuc, vt aiunt, Prior, qui in prædicto monasterio [illegible], eam [illegible] & ideo [illegible] la de illa [illegible] possessio allegari posse videtur.

Decimotertiò, quod aliquot Priores [illegible] contra eam protest[illegible] fuisse, & [illegible] ac re[illegible] [illegible] prodesse reclamanti, ac pro- testanti. *h*

h Ca. [illegible] quæ vi. & c. [illegible], de appell. Cap. [illegible] de reg. [illegible] 6.

Decimoquartò, quod licèt intentio animi [illegible] re- quiratur [illegible] sit bonum, non tamen suffi- cit, [illegible] Iudæorum nulli bona intentio- ne [illegible] opus [illegible] CHRISTVM operati, vel cooperati [illegible] prædicti D. Francisci, ac [illegible], bona [illegible] in [illegible] diui- sione facienda, non tamen [illegible] [illegible] bona [illegible] quoniam [illegible], vt aiunt, [illegible] fuerunt.

Decimoquintò, quod o[illegible] optima [illegible] spe- cies est monarchia, in qua vnus [illegible] [illegible] præcipit, & vetat, ideo [illegible] ponitur [illegible] Aristocratia, & Democratia, [illegible] populus, aut soli eius optimates gubernant. Constat autem doctissimum illum Augustinum voluisse, [illegible] prima regendi species, quæ est [illegible] [illegible], & non Aristocratia, vel Democratia. At per hanc diuisionem tollitur illa, & inducuntur hæ, quę, quia con- tra regulam sunt, non erunt seruandæ.

Decimosexto facit, quòd hæc diuisio videtur esse in causa, quòd [illegible] Prior reddere possit Deo, nec homi- nibus [illegible], quam debet, *k* [illegible] cap. [illegible] generalem & [illegible] totius Roncæuallis; de qua tamen non potest [illegible] reddere, quia [illegible] non pa- titur, vt [illegible] omnia gubernet.

k De offi. or[illegible]

Decimoseptimò, quod [illegible] bonorum Roncæuallis [illegible], illa non debere [illegible] neque [illegible] sed quod [illegible] Prior [illegible] administra- [illegible] parte [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] sub [illegible] quoniam per [illegible] [illegible] omnibus [illegible], & per eam, quę [illegible]

Dec[illegible] quod nimium magnanimiter liber[illegible] videtur [illegible] Priori sui tertia [illegible] nimium qu[illegible] [illegible], quia [illegible] nulli [illegible] po[illegible] pati videtur, vt tantum sibi inuit at solus Prælatus, quantum toto conuentui, cum tot presbyteris, pueris, & alijs ad eum attinentibus & quantum hospitali ad onera [illegible], & [illegible] ta fabrica ædificiorum monasterij, & aliorum piorum ei annexorum.

Videtur item relinqui ei nimium liberè; quippe [illegible] relinquuntur ad suum libitum[illegible] [illegible].

9 His tamen omnibus non obstantibus, [illegible]nimus [illegible]sionem p[illegible]latam, validam, vtilem, & vt nunc res humanę [illegible] habent, necessariam esse Ronceualli conseruandæ, augendæque.

[illegible] quidem, quod determinatio expressa Romani Pontif. in corpore iuris clausa, nempe in cap. *edocet.* *a* habet diuisionem bonorum inter Abbatem & conuentum per eundem etiam sine auctoritate Papæ factam esse validam, vbi omnes Doctores id affirmát: addentes eam tripliciter fieri posse, scilicet, quoad bona tantum, quoad administrationem tantum, & quoad bona & administrationem simul.

Secundò quod licèt diuisio facta per solum prelatum, & suum Conuentum sine auctoritate Papæ valida reuocari [illegible] per eosdem, iuxta communem Panormitani, Decij [illegible] aliorum sententiam, quá ibi sequimur: facta tamen [illegible] ratione eius, præsertim cú clausula irreuocabili [illegible] non potest per eos, nec per alios infringi *b* At hæc diuisio non solum est Prælati, & Conuentus auctoritate facta, sed etiam auctoritate Papæ & non qu[illegible], sed ex certa scientia cum causæ cognitione, & clausula irreuocabili: obseruantiæ cõfirmata [illegible] tam firma, ac si à principio fuisset ab eodem [illegible], per ea quæ [illegible] Decius. Igitur non solum valet: sed etiam [illegible] obseruari debet.

Tertiò, quod omnis dispositio, in quam facienda concurrunt potestas, & voluntas ad id sufficientes, valida est, & firma. *d* At hæc diuisio est huiusmodi, quoniam in eam faciendam concurrunt potestas, & voluntas Prioris, & Conuentus, & confirmatio Papæ ex certa sciétia, & cum cognitione causæ. Concurrit etiam assensus Regius patroni & nihil necessarium deficit. Ergo valida est.

Quartò, quod innumeræ diuisiones multo maiores [illegible], de [illegible] loquimur, reperiuntur factæ seruatæ ac [illegible] in orbe Christiano, tam in Ecclesijs Cathedralibus, quàm in alijs conuentualibus, presertim ordinis canonicorum regularium, cuius est prædictum Ronceuallis monasterium: At nemo audebit dicere illas non valere, infringique posse à Prælatis, sine Capitulorum, Conuentuúque [illegible]. Ergo nemo audeat dicere hanc, de qua loquimur, inualidam, infringive posse à Prælato suo sine sui conuentus assensu, quia de similibus idem debet esse iudicium. *e*

Quinto probatur, quòd prędicta diuisio sit vtilis & necessaria ex eo, quòd experientia, [illegible] rerum magistra est, *f* [illegible] nullam ferè esse in Hispania prædicti ordinis canonicorum regularium Ecclesiá, in qua bona inter Prelatum & Conuentum non sint diuisa, quę non sit penè destructa, & à Prælatis eorum omnia fere suis, suorumque vsibus applicantibus in tantam paupertatem redacta, vt aut [illegible] omnino careãt, aut non habeát nisi vnius, duorum, aut trium, tantum, id quod plus satis testãtur multa, quę Castella, Lusitania & Galecia continent monasteria. Diuisio enim hæc est in causa, quare illa duo illustrissima monasteria S. Isidori Legionense, & S. Mariæ Parracense permaneant in castella. Quare item monasterium S. Crucis Conimbricensis [illegible] in Lusitania. Quare etiá hoc Ronceuallis crescere incipiat in Nauarra, cum compertum sit reditus eius duplo [illegible] diuisioné, quam nunc & pro comperto [illegible] apud nos, qui hanc rem [illegible] quadraginta annis proximè præcedentibus [illegible] Priorem, qui nunc [illegible] fuisse, & longè [illegible] nisi diuisionis beneficio [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. *[illegible] in quibus monasteria [illegible] bona & [illegible] & pauperes [illegible] qua partem [illegible] nouarum [illegible] terram [illegible] pro sanctitate & paupere Christi non excipi qua [illegible] præter in quibus omnes religiosi non mendicantes [illegible] ac mercenarij, tonderéque magis quàm pascere [illegible] gregem, quæ maximè [illegible] in nostra Romanæ ecclesiæ [illegible] conformia.*

Septimo [illegible] diuisionis vtilitas & necessitas efficacissimè ex eo colligitur, quòd omnium, qui Ronceualli post D. Franciscum à Nauarra præfuerunt, omniumque, qui posthac ei fortè præfuturi sunt iustissimus, qui suum ius cuique seruaturus sit, videtur esse admodum Illustris D. Don Antonius Manricus à Valentia, qui nũc ei præest, quique sæpe dixit tertiam partem sibi adiudicatá maiorem iusta videri, ideoque nil de duabus alijs tertijs suis vsibus velle applicare: attamen ipsius ministri non pauca eis applicassent, nisi Conuentus illis restitisset. Quoniam procurarunt aliqua ædificia ex sola parte hospitali deputata fieri, quibus faciendis Prioris quoque pars cõtribuere debebat, ægreque tulerunt cõtradictionem Capituli, quam nostrum responsum sequutum fecit, nõnullis etiam plaustris bobus, & equis, partibus hospitali, & conuentui contributis in Prioris vsus dicuntur vsi. Qui etiá dicuntur capere tertiam partem tritici, vini, auenæ, & aliorum fructuum, & pecuniarum ex his, quæ iam parata, & bene collecta sunt à claniculatijs, relinquẽdo pro alijs duabus tertijs, ea quę nec collecta, nec parata sunt, & quorum aliqua pars numquam, vel tarde parabitur ob grandem debentium paupertatem, fraudem, potentiam, violentiam, vel aliam similem causam, quare quotidie vidimus multos creditores suis fraudari debitis in tempus, aut in perpetuum. At certum est, multo plùs valere tertiam partem ex melius paratis delumendam, quàm aliam tertiam ex alijs malè, ac bene paratis accipiendam. Si igitur tam felecti Pręfecti tempore, scientis per diuisionem cautum esse primam tertiam hospitali esse soluendam, & affirmantis se sua tertia parte contentum, vix se continent eius ministri ab alijs duabus tertijs per solennissimam diuisionem à tertia Prioris sui hen separatis, quid speres aliorum vulgaris ingenij & famæ Prælatorum tempore, si diuisionis vallo ea quæ ad hospitale & canonicos pertinent, nó defenderentur ab eorum incursione?

Octauo, vtilitas diuisionis Ronceuallis eo amplior ostenditur, quòd eo gratior esse deberet Priori, quàm vlla cuiuslibet alius Hispanię monasterij, quòd per hanc nihil vltra suas portiones canonicas sibi applicare possint canonici, claniculatij, vel alij: imo quicquid illis his solutis residuum sit totum seruatur vel ad augendum numerum canonicorũ, vel ad alia opera pia, quæ magna est occasio concordiæ inter Prelatum, & suum Conuentum seruandæ, magnaque occasio Prælati liberalitatis, & pietatis exercendæ: quoniam id erit magnus impulsus ad plus fauẽdum partibus hospitalis, & canonicorum quàm suę: cum circa rationes reddendas, vel alias aliquid dubij ei esset, an Prioris parti, an alijs sit aliquid applicandum. Gaudebit enim pius Prælatus nonnumquam aliquam particulam suæ partis sibi petere, præuidens eam pauperibus, & operibus pijs, ac consequenter IESV CHRISTO accrescere.

Nono, huius diuisionis commoditas, & vtilitas ex eo colligitur, quod nullum aliud preiudiciũ per eam fit Prelato, si res satis perpẽdatur, quàm quòd imponitur ei necessitas vt velit, faciatq; id, quod velle facereque tenetur. *Fœlix autem*, * vt ait Gregorius *est necessitas quæ [illegible] ad meliora compellit.* An non tenetur Prior Ronceuallis, [illegible] communitas durat, velle, vt suis canonicis [illegible] & cultus diuini, imo & communis [illegible] monasterij postant, victus honestus ministretur? An non tenetur administrare? An non tenetur velle [illegible] [illegible] fabricæ, & ornamentis [illegible]

Marginal notes:

a De rescript.

b Arg. c. [illegible] [illegible] ne Romani [illegible] elect.

c In rubr. de [illegible] vtil. à num. 7.

d Cap. cum super eum gl [illegible] & ei cauo at de offic. de leg.

e Cap. dudum [illegible] vel et. & [illegible] ad [illegible] Cap. quam sit de elect. lib. 6.

c[ontempsit]. Quid autē aliud per Deum immortalem sit per hanc diuisionem nostram, quam quod volente nolente Priore mediocri modo prouideatur prædictis, quibus Priorem oportebat sub pœna damnationis æternæ prouidere? Qui tamen ob varias causas forte no prouideret: audiuimus enim, imo & vidimus frequenter canonicis Roncæuallis suum stipendium non solum vestiarij, sed etiam victus in plures menses, & annos dilatum, & forsan illis nunquam omnino solutum, ea quandoque ratione, vt Prior prius sibi luxuq; et commoditati consuleret; nonnunquam autem vt vindictam sumeret de canonico, qui ei noluisset male placere, quo Deo beneplaceret, dum aliena omnibus, & sumptibus, in cognatos, aut amicos, male, aut vane faciendis insisteret.

* Vt ait Gregorius. Augustinum dicere debuit, hoc enim ille habet in epist. 45. ad Armentarium, ex qua non grauabor, vt hoc votum tuum soluere fat[igat] animum. Iam inquit voutsti, iā te obstrinxisti aliud tibi facere non licet. priusquam esses voti reus, liberū fuit quo esses inferior quamuis non sit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur, quod cum lucro redditur, & paulo post modo inquit, tanto quod absit miserior, si fidem Deo fregeris, quanto beatior, si persolueris. Nec ideo te vouisse pœniteat, imo gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaq; intrepidus, & facta dictis imple, ipse adiuuabit qui vota tua expetit, fœlix necessitas, quæ ad meliora compellit.

Decimo, id ipsum comprobatur, quòd ipsemet Roncæuallis Priores aiunt, satis, superq; per hanc diuisionem Prioris mensæ relictum, rationemq; tam diuinam, quam humanam dictare, vt tantum, aut plus tribuatur pauperū in hoc generale hospitale confluentiū visui, ob cuius contemplationem omnia bona Roncæuallis sunt data, vel relicta, quantum soli Priori, qui primus in colligendis pauperibus esse deberet. Conuenio vos igitur domini Priores, vultis ne, vt fiant prædicta, quæ iusta esse decernitis, an non? Si non vultis, iniusti estis, & nullatenus audiendi, si verò vultis, quid conquerimini de diuisione hac, qua sunt ea, quæ vultis, velleque debetis vt fiant? certe, mea sententia, gratias habere deberetis Deo, & eis, qui eam primum fecerunt, eiq; que suaserunt, eo quod paternitatibus vestris materiam delinquendi abstulerunt, occasionemque facile bene merendi præbuerunt.

SVMMARIVM.

10 Concordiam & discordiam eadem rei diuerso respectu parit.
10 Augustino si essent similes Prælati, & Possidonio Canonici, diuisione bonorum nil opus esset.
10 Abbates gloriam prodigalitate quærentes, vt eam consequantur.
11 Diuisio bonorum Roncæuallis defensa nil proprietatis inducit, nec obligationi antiquæ detrahit.
11 Regula de substantia non est, vt solus Prælatus omnia gubernet, imo etiam iure communi multa de consensu, vel consilio Capituli expedire tenetur.
12 Principem nulli velle præiudicare, intelligendum est de alio præiudicio quàm expresso.
12 Ius præsentandi ad Ecclesias conuentuales concessit Adrianus VI. Carolo V.
12 Vniuersis concessum, non videtur singulis competere.
12 Obedire in quibus tenetur regularis suo Prælato, & quod duobus contraria iubentibus, maiori est parendum.
13 Par in parem non habet imperium.
13 Expressio qualitatis iure inhærentis non est necessaria.
13 Legem quam non seruat alij non ponat, nec vllam sibi.
14 Possessio absque præsentia domini quæri potest.
14 Protestatio contraria facto tollitur, & non præiudicat nescienti, nec non consentienti, nec in dubio videtur quis ei, si est damnosa, consentire.
14 Finis bonus non sufficit si alia circumstantia desint.
15 Regiminum triplex species: Monarchia, Aristocratia, Democratia, quibus additur quarta
15 Prælatus non dicat non posse bene regere nisi totum regat.
16 Peccatum mortale de se peius excommunicatione.
16 Leges & statuta sine euidenti vtilitate non esse mutanda.
17 Bonorum diuisio inter Prælatum & Conuentum, neutrum [p]erum, aut [separat] dominium.
17 Bona Ecclesiæ profanans, & altare res [sua] qui peccant.

10 AD primum igitur pro dominis Prioribus propositum argumentum, fatemur in primis sanctissimum illum Patriarcham nostrum Augustinum omnino voluisse, sua vt monasteria caritate, ac concordia redundarent, id quod primum eius capitulum palam continet. Fatemur item aliquo respectu concordiæ seruandæ multum conuenire, vt vnus solus in vna domo gubernet, dūmodo nobis etiam concedatur ei concordiæ alijs respectibus conuenire, ne solus id faciat, sed consilio, & cōsensu alicuius, vel aliquorum in gubernando ducatur, vel adiuuetur. Et quidem si ætatis nostræ prælati tam parci, tam abstinentes, tam studiosi pietatis, & literarum essent, ac Augustinus erat, si canonici huius sęculi tam obedientes, tam seniorum, & parsimoniæ amantes, tam pietatis literarumque studiosi, tam parum temporalium cupidi essemus, ac erant Possidonius, & alij Augustini canonici, nulla certe diuisione opus esset: omnes enim quæreremus magis ea quæ Christi sunt, quàm quæ nostra: omnes eò magis gauderemus, quo minus negotiorum, & munerum nobis committeretur, quoque frugalius, & parcius tractaremur. At quia multi ætatis nostræ prælati suum auctoritatem, suumque decus in magna, & lauta familia, in opipara mensa, in veste multa, & fulgida, in conuiuijs sybariticis, & opiparis, in equis, mulis, & mulabus præpinguibus, ac fulgide vestitis, ponere cœperunt, simul etiam egere cœperunt ad se, suosq; alendum omnibus fere suarum Ecclesiarum reditibus, quos vbi ipsi soli impendere possunt, in suos primum vsus impendunt: eoque fit, vt necesse sit, ibi canonicos & monachos esurire, nudos aut pannosos incedere: necesse, vt ædificia collabantur antiqua, noua raro surgant, ornamenta & alia in cultum diuinum necessaria pauca, eademque rupta, tracta, sordida & inepta inueniantur, cui abusui, ne dicam grassationi, nullo alio præsentiore potest occurri remedio, quàm diuisionis bonorum, quæ in plerisque facta est Ecclesijs, aut saltem fructuum, quæ in nostra Roncæualle. Ne quis autem miretur, rem quæ vno nomine parit concordiam, alio parere discordiam: consideret ad concordiam inter prælatum, & canonicos nutriendam plurimum pertinere, vt prælaturam Prælatus, quem totus conuētus, aut maior pars elegerit, ab idque id statutum fuit in cap. Adrianus, cap. Valentinianus, a & alibi sæpe, multoque tempore obseruatum. At quia id quodam respectu discordiam inter canonicos & monachos nutrire cœpit, cœperunt Romani Pontifices electionibus derogare, imò & quod multo durius est, ius præsentandi Abbates, & Priores Regibus & alijs dominis sęcularibus concedere contra plurimos canones b & alios, licet illi frequentissime ad ea præsentent viros totius religionis ignaros & ineptos, qui dū reditibus Abbatiarum, perinde ac suorum patrimoniorum vtuntur, maximam monasterijs discordiam, imo & odium concitant, submurmurantibus, subclamantibusq; monachis, aut canonicis vel eos religionem promouere, multum eam suo sæculari exemplo impedire, omnia eos deuorare, dissipareque, &c. quam, quæ grauissima est, discordiam diu, noctuque in choro, dormitorio, refectorio, locutorio, ac vbique locorum in monasterijs continuatam, sola diuisionis virtus sedare potest. In summa igitur concedimus conuenire vno respectu concordiæ, vt vnus solus in vno monasterio gubernet, alijs tamē respectibus eidem concordiæ necessarium esse, ne vnus solus gubernet, qui res, cæterus in hac nostra ætate ferrea, vel potius fictili, maximè exigent, per quę abunde responsum est primo argumento.

a 63. dist. & cum dilect. de consuet. & ea ne pro defectu. & c. ad nostram. & c. propter de elect.
b ea. distinct.

Ad secundum fatemur regulam Patris nostri Augustini iubere, vt omnia in eius monasterijs sint communia, negamus autem, quod per hanc diuisionem quidquam alicui fiat proprium. Nulla enim proprietas rei alicuius per eam conceditur, sed solum administratio fructuum permittitur, quæ non solum Priori, & Conuentui, sed etiam singularibus canonicis, non solum a supremo Prælato, qui Papa est, sed etiam ab infimo Abbate iusta de causa

causa concedi potest. a Neque putet Prior posse plus post hanc diuisionem de suæ partis fructibus donare, disponere, quàm ante illa poterat: non enim diuisio hæc facta fuit, quo Prioris potestas cresceret, sed potius, vt decresceret, quod latius in tractatu de redit. eccles. nuper longe post hanc disputationem composito efficaciter probamus. b Ne quis putet Conuentus aliquid aliud ei per hanc diuisionem in parte sibi deputata concessum, quàm quod ita ipse Canonicis prouideat, ac Prior, dum omnes fructus ministrabat prouidere tenebatur: nihil enim aliud factum est, quàm translatio potestatis administrandi partem illam fructuum de Priore in Conuentum.

a Cap. Monachi & c. cum ad monast. de stat. monach.

b In quæst. 1. mon. 10.

B Ad tertiũ respõdemus primò, quod licet regula Patris nostri Augustini innuat solùm Prælatũ omnia monasterij bona gubernare debere, non tamen id iubet tanquam quod de regulæ sit substantia; qualia sunt castitas, paupertas, & obedientia: ideoque fieri potest, vt absque læsione regulæ, alia pars gubernationis alij monasterij officiario committatur, quod palam permittunt prælata duo cap. *Monachi & cum ad monasterium*, c cum alijs ibi citatis. Secundo negamus iure constitutum esse, vt omnia solus Prælatus, sine consilio ac consensu Conuentus expediat, imo eo cautum est, vt ardua & aliqua alia, qualis est alienatio bonorum cum consensu, & aliqua cum consilio expedire teneatur, d id quod omnes Doctores passim docent. Etiam negamus Concilia, Pontificumque decreta, quæ post regulam emanarunt, iubere, vt solus Prælatus omnia negotia monasterij expediat. Quinimo multa sunt, quę iubent expediri, cũ conuentus consensu, multaq; cum eius consilio: quin & Benedictus in sua Regula ita faciendum constituit.

c De stat. monach.

d Ca. fine ecc. sion 12. q. 2. c. nulli de reb. eccl. non alien. & c. quant. & c. a nobis sæpe de his quæ fiunt a prælat. cum alijs ibi adno.

Ad quartum concedimus non esse præsumendum in dubio Romanum Pontificem, vllumve alium Principem velle iuri alterius præiudicare: negamus autem non posse ad facere, imo velimus nolimus fateri cogimur eum id facere posse, frequentissimeque facere, idque seruari oportere, cum constat eam ei mentem esse. An non est præiudicium Conuentuum, quibus ius eligendi suum prælatum, tam multo canone competit, vt Rex Catholicus præsentet Prælatos in omnibus Hispaniæ Ecclesijs conuentualibus, quæ consistoriales sunt, cum vacauerint? Attamen id Adrianus VI. gloriosæ memoriæ Carolo V. concessit, eiusque modestia ea concessione visa est, & recte, omnium Doctorum consensu, etiam in hoc ipso, de quo loquimur, Roncæuallis monasterio: quia licet princeps in dubio nullius ius lædere videatur, lædit tamen cum est tale ius, in quo lædere potest, & constat eum habere animum in eo lædendi. Quare rectè post alios resoluit Philippus Decius, e illud vulgatum desumptum ex l. a. scilicet, Principis de potestio sine alterius præiudicio accipi debet: intelligendum esse de alio præiudicio, quam expresso. Itaque, cum constet Clementi VII. ac Paulo III. fuisse potestatẽ, & mentem derogandi Priorum Roncæuallis iuri quoad ea, quæ in præfata diuisione reperiuntur expressa, procul dubio ipdem voluerunt in illis præiudicare Prioribus, ac præiudicarunt.

e In c. super eo de offic. deleg. & l. si quis a prin. ff. ne quis in loc. pub. fiat.

Ad quintum, negamus primum per hãc, de qua loquimur, diuisionem tantam in administranda Roncaualle præberi potestatem Canonicis eiusdem, quantam Prior habet. Tum quia nulli canonico vlla in id potestas per eam conceditur, licèt aliqua Conuentui eorum cõcedatur, non enim quod vniuersitati conceditur, singulis eius tribuitur. g Tum quia per eam Prior solus suam partem administrat, & solus potest exigere rationem à conuentu canonicorum de administratione partis eorum, & an rectè, an secus gesserit cognoscere, & ad soluendum reliqua cogere. Tum quia Prior exigere potest rationem à canonicis de administratione sibi commissa: cum tamen nullus canonicorum, neque Conuentus eorum de partis Prioris deputatæ administratione vllam vllatenus rationem exigere aut petere possit. Secundo negamus etiam absurdum visum iri, vt Romani Pontificis auctoritate, & priuilegio de consensu Prælati, & Conuentus æqua potestas Prælato, & Conuentui in re monasterij administrandæ præberetur. Quandoque idem de iure haberi poset, quamuis sit auctor absurdum esse, vt ecclesiæ priuilegio summi Prælati, qui Papa est, tanta sit potestas Conuentui, quanta prælato in re monasterij administranda. At nos nõ agimus de potestate Prælati, & Capituli, attento solo iure communi, sed attento illo, & diuisione prædicta Papæ auctoritate, priuilegio de consensu Prioris, & Conuentus, imo & Regis communiata: quo plane quintum soluitur argumentum.

f Ca. qui manumit. 12. q. 2. & l. in tan. tum § vni uersit. ff. de rer. diuis.

Ad sextum negamus primum vllo iure caueri, vt religiosus in omnibus suo Prælato pareat, imo neque in omnibus licitis & honestis, sed solum in honestis, in quibus sua regula expresse, aut tacite, directè, aut indirectè suo eum prælato subijcit, vt S. Thomas in eo ab omnibus receptus declarat. a Quare multa etiam licita velle potest religiosus sine vllo Prælati consensu: quale est edere, bibere, vestiri, ac aliud genus multa facere, id quod etiam Dominicus receptus b testatur. Deinde respondemus argumento, quod maiore, ac minore simul iubentibus, maiori parere debet, & non minori. c At summus omnium Prælatorum Romanus Pontifex est. d Cum ergo ipse per huius diuisionis confirmationem Conuentui canonicorum Roncæuallis faciat facultatem administrandi suam partem, contradicente aliquo in eo suo Priori, iuste ac sanctè in administranda ea illi contradicere poterit: quia licet in eo voluntati Prælati particularis non pareat, paret tamen voluntati Prælati vniuersalis, qui est Papa.

a 2. 2. q. 104. art. 5.

b In eo. c. vol. gio in e gumentato.

c l. cont. pupil. § 1 ff. de re iud. & c. si de mon. c. Inlicam 11. q. 3.

d Cap. cum ter mundum 9 q. 3.

Ad septimum concedimus D. Franciscum antiquum Priorem non potuisse sua diuisione præiudicare successoribus: quia par in parem non habet imperium, iuxta ca. *innotuit*. e Negamus tamen id non posse facere Romanũ Pontificem cuius auctoritate præfata diuisio confirmata est, confirmata, inquam, nõ in forma communi tantum, sed ex certa scientia, & causæ cognitione præcedente, vt supra dictum est.

e de el. & l. ven. ff. de re. cep. arb.

D Ad octauum concedimus, quæ subreptitia est, gratiæ impetrationem nil omnino valere: negamus autem confirmationem præfatæ diuisionis subreptitie impetratam fuisse. Nil enim celatum fuit Romano Pontifici eorum quę illi manifestanda erant. Nil item ei dictum, quod verum non esset, nam licet non fuisset ei formaliter & expresse dictum, canonicos pluribus inuolutum iri negotijs, post præfatam diuisionem, quàm antea, dictum tamẽ fuit æquiualenter & tacitè, dicens enim expresse aliquid, satis dicit illud, quod ei necessario inest, argumento regulæ, *cum quid prohibetur*. f & decisionis *Rotæ*, g quæ habet Vrbanum Papam declarasse non esse faciendum in impetratione expressionem qualitatum communi iure inhærentium, tradit Felinus. h Et ideo licèt non fuisset Papæ dictum expresse, quòd per prædictam diuisionem dabatur canonicis libertas non obediendi Priori quoad aliqua, quoad quæ ante illam tenebantur, neque quod imponebantur eis necessitas intendendi animos ad plura negotia, quam antea, tacitè tamen & æquipollenter hæc fuerunt illi dicta, quum potestas, & necessitas administrandi duas tertias partes fructuum sine Prioris consensu, illa necessario contineat.

f De reg. iur. lib. 6.

g 71. de rescr. in antiq.

h In ca. super literis nu. 8. vers. Secũda reg. ro tit. & Rot. 13. tit. de prob. in antiquior.

Ad nonum concedimus Romanum Pontificem posse quidem reuocare hanc suam confirmationem petente id aliquo Priore, imo & motu proprio; sed negando quòd non debeat seruari donec eam reuocant.

F Ad decimum negamus, vllam per hanc diuisionis præberi causam illicitè litigandi, quamuis ambitio, & cupiditas, aut Prioris, aut canonicorum occasionem arripere valeat, ex ea indebitè contendendi, quemadmodum & pertinacia, & temeritas multorum ex Ecclesiæ sacrosanctæ sacramentorum institutione caussam arripiunt in ea debacchãdi. Si enim D. Prior summo omnium Priori Papæ obediens, intra limites sibi ab eo præfixos se voluerit continere, & canonicorum Conuẽtus noluerit fines suos transilire, & vtrique sibi concessis contenti falces in alienas messes non miserint, nullæ tumultuosæ lites, omnia pax erunt tranquilla.

Ad vndecimum concedimus Don Franciscum à Nauarra, qui huius diuisionis fuit primus auctor, non potuisse

tuisse successori ponere legem, quam ipse seruare noluit, a immo neque legem, quam seruare voluisset, aptitisse tamen supplicare Papæ, vt ibi, & successoribus poneret legem, & modum, quem ipse, & illi seruare tenerentur, b ideoque fatemur hanc diuisionem, quatenus à prædicto D. Francisco tantùm emanauit, nil suos successores ligare, neque ipsummet D. Franciscum ligasse per supra allegata, c quatenus autem confirmata fuit à Papa ex certa scientia, & ab illo omnium religiosorum summo Prælato processit, cum irreuocabilis obseruantiæ clausula, ligasse tunc illum, eiusque successores hodie ligare, iuxta Innocentium receptum. d Id autem quod argumentum tangit, nempe D. Franciscum suo tempore eam non seruasse, nobis non constat: quamuis pro satis comperto habeamus per citata, e eum non fuisse ad eius obseruantiam obligatum, donec eius confirmatio Papæ auctoritate illi addita fuisset, quoniam non potuit seipsum ligare: quippe qui super iurisdictionem nullam habere potuit. f Sumus item pauco tempore illam, postquam confirmatio facta fuit, Rôceuallis præfuisse: quoniam paulo post eam factam in Episcopum Ciuitatensem assumptus, eam reliquit. Nec ignoramus parum, imo nil addi, aut tolli, diuisionis prædictæ robori, eo quod obseruata, vel violata fuisset illa à prædicto D. Francisco; quandoquidem firmum eius robur, non erat hauriendum ab eius obseruantia, sed à potestate, & voluntate Papæ. Credimus autem nec abs re, prædictum D. Franciscum seruasse quidem prædictam diuisionem aliqua ex parte à tempore diuisionis in tempus confirmationis, non tamē omnino: quoniam sciebat se ad id de iuris rigore non teneri, à tempore verò confirmationis seruasse illam omnino: quippe qui optime nouerat parendum esse supremo Prælato, summoque CHRISTI Vicario præscriptum post assensum ei præstitum.

14 Ad duodecimum negamus primum nullum Priorem, qui in hac Rôcaualle residerit, eam diuisionem seruasse; seruauit enim eam, quamuis prædictum est, prædictus D. Franciscus, que constat multo tempore in hoc monasterio resedisse. Negamus item id, quod hoc duodecimum argumentum præsupponit, scilicet, non potuisse acquiri possessionem vsus prædictæ diuisionis, nisi aliquis Prior, qui in monasterio resedisset, eam seruasset.

Quandoquidem ad acquirendam eiusmodi rerum possessionem, non requiritur aduersarij præsentia, sed sufficit scientia, & patientia, iuxta iura, g vbi Bartholus & alij citati per Ripam, h quæ in hoc casu affatim concurrerunt.

Ad decimumtertium respondemus, negando primò, quòd vllam talem protestationem, reclamationemve vllus Prior aduersus præfatam diuisionem, fecerit. Secûdò, quòd esto facta fuisset, sublata esset per contrarium factum, quum protestatio cōtrario facto tollatur, i vt glossa, k cum Panormitano & omnibus scribentibus ibidem tradit. At manifestum est omnes post Præfatum D. Franciscum Priores, eam seruasse, licet aduersus eam extraiudicialiter submurmurauerint, quod nil nocet, quominus possessio quæsita fuerit canonicis, siue eorum conuentui super eius vsu, vt palam est, nam protestatio alterius partis in alterius absentia, & ea inscia facta non prodest: imo neque facta ea sciente, si ei non consentiat. Nec in dubio præsumitur consentire, si sit ei damnosa, quæ communis resolutio est, relata & probata post alios à Felino & Decio. l

15 Ad decimumquartum concedimus non sufficere quo bonum sit opus, vt recta intentione animi fiat, si aliæ illi circumstantiæ desint. Negamus tamen huic de qua loquimur diuisioni, defuisse aliquam, quæ illam efficeret iniustam, quod per dicta & dicenda constat.

Ad decimumquintum cōcedimus absolutè quidem, ac simpliciter optimam regendi speciem esse monarchiā, qua Reges vtuntur, in qua solus vnus gubernat, solus omnia præcipit, & vetat, secundum Aristotelem receptum m & S. Thomam n licèt soleat in Tyrânidem degenerare, quæ est pessima species mali regiminis secundum eosdem, præterim in principibus populorum. Cōcedimus etiam Patrem illum nostrum Augustinum per suam regulam significasse, vt in suis monasterijs potius Monarchia, quam Aristocratia, vel Democratia, quibus aliquot vtūtur populi, seruaretur, verumque esse id, quod antea diximus, nempe sanctius, commodiusq; monasteria gubernatum iri per vnum, quàm per multos, si prælati essent Augustini, & subditi Possidonij. At quia prælati longè ab Augustini, & subditi à Possidonij moribus degenerauerūt, & monarchiæ absolutæ omnium ferè non mendicantium in tyrannidem degenerauerunt: ideo in quamplurimis, loco monarchiæ instituta est aristocratia, aut certè monarchia restricta, qua vnus de consensu multorum ad id deputatorum gubernat, quæ videtur quarta regēdi species, cui accedit illa Regum ætatis nostræ qua de consilio multorum id faciunt. Quod ipsum faceret Pater ille noster, si viueret, suorumque suæ ætatis monasteriorū statum cerneret, animaduerteretque Prælatorum ac subditorum, tantopere quæ sua sunt quærentium ambitionem, & cupiditatem: per hanc autem diuisionem non est sublatum omnino monarchiæ regimen à Roncaualle: sed solum quoad administrationem duarum tertiarum fructuum Conuētui canonicorum, & hospitali deputatarum, quāquam longe sanctius erat, vt de eius qui nunc præest Prioris, & Regis consensu Romani Pontificis mutaret eam, etiam quoad tertiam Priori deputatā. ita quòd nec Prior sine Conuentu, vel deputatis ab eo, neque Conuentus sine Priore impenderent, neque etiam Prior & Conuentus simul nisi eis vsibus, in quas CHRISTI fideles huic monasterio sua bona donarunt, aut aliena legitimis modis ei procurarunt. Respondemus igitur in summa Monarchiæ quidem regimen absolute, ac simpliciter omniū esse optimum regiminum, sed Aristocratiam, & Democratiam regimina secundum quid, & attentis certis temporibus, personis, & causis, eo esse meliora, quod in nostro proposito contingit quo ad duas tertias fructuum hospitalis & Capituli.

Ad decimumsextum negamus hanc diuisionem vlla tenus esse cautam, quare prior Ronceuallis non possit, si velit, optimam suæ villicationis reddere rationem Deo, & hominibus: quoniam non habet vllam villicationem, saltem immediatam, quoad tertiam Conuentui deputatam, neque quoad tertiam hospitali deputatam in solidum. Non tenetur igitur ipse reddere rationem de administratione immediata tertiæ Conuentui deputatæ, neque de tertiæ hospitali deputatæ solus, sed cum conuentu. Quare optimam Deo & hominibus suæ villicationis rationem reddet, si fructus tertiæ sibi deputatæ solus optime in eos vsus, in quos debet, impenderit, & si vna cum Conuentu impenderit optimè, hoc est in solos eos vsus, in quos dantur fructus tertiæ hospitalis deputatæ, & si de administratione tertiæ canonicis deputatæ ab eisdem facta exegerit rationem optime, hoc est nullas alias impensas, quam factas in eos vsus, in quos deputantur admittendo, reliquaque inbendo soluti, & includi in trium clauium arcam, vt diuisionis habet tenor. Si item in reliquis, quæ per diuisionem nullatenus sunt mutata, ea quæ ipsius prædecessores tenebantur facere, optimè fecerit. Et quidem vix sine aliquo stomacho audire possumus, id quod aliqui Prælati aiunt: non possumus reddere rationem villicationis nostræ, si nos omnia soli & immediate non tractemus. Tum quia id est contra expressam sententiam B. Benedicti in sua Regula. Tum quia facilius est reddere rationem de parte, quàm de toto. Tum quia non est possibile, vt omnia ipsi per se cognoscant, & non egeant œconomis, promis, thesaurarijs, & alijs officiarijs, & securius potest prælatus toti vni canonicorum conuentui, aliquotæ partis fructuum administrationem credere, quam cuidam œconomo nescio cui. Tum quia, a ausus est letro dicere genero suo Moysi omnia per se tractanti, *stulto labore torqueris*, simul ei persuadendo, vt deligeret septuaginta viros, quibus cum sua onera partiretur. Tum denique quod relinquitur ei facultas exigendi rationem ab ipso Conuentu de sua administratione, vtinam tam exactam, tamque sanctam rationem

a Cap. nam de elect.
b Arg. e pro pr. me de con-suetud. præben.
c Num. 9.
d In cap. 1. de const.
e In d. nu. 9.
f l. p. ff. de re-cep. arb. & l. illa à quo §. tem pestiuū ff. ad Trebell.
g l. quoties ff. de seru. adu-illa. l. 2. C eo.
h In rubr. de caus. poss. & in c. cum eccl. eod. tit.
i Cap. sollicit. de appell. c. e-lum. caus. de conf. c. cum M. de const.
k In ver. præ-iudicio.
l In d. c. cum M. de const.
m 1 Politic. lect. 6 & in 4 Polit. lect. 1 & lib. 1 de re-gim. princ. c. 9. 4. & 5. cap.
a Exod. c. 18

tionem de sua parte fructuum impensa reddere possint nostri temporis Prælati inferiores summo omnium prælato Papę, quam exactam, sanctamque video reddi à quibusdam suis Conuentibus, de fructibus suæ partis impensis.

16 Ad decimumseptimum, concedimus minus quidem discedi à communitate antiqua per diuisionem in argumento descriptam, nempe, vt omnium bonorum administratio penes solum Priorem esset, ipse autē non posset suis, suorumq; vsibus plusquam tertiam partem omnium fructuum impendere, teneretur que aliam hospitali, & tertiam Conuentui suo tradere, idque sub excommunicationis latæ sententiæ pœna. Concedimus, inquam, minus discedi à communitate antiqua per illam, quam per nostram. At negamus ex eo continuo inferri non esse bonam, & vtilem diuisionem nostram, & minus eam esse inualidam: imo neque esse minus bonam, neque illam hac nostra meliorem: licet enim respectu, quo per illam minus à regula & communitate disceditur, melior appareat illa, attamen hæc longe conuenientior apparet multis alijs respectibus. Primo quidem quod licet fere in tota Europa innumeratæ diuisiones bonorum inueniantur inter Episcopos, & alios Prælatos ex vna parte, & sua Capitula, & Conuentus ex altera, nulla tamen, quod sciamus inuenitur ad eum modum facta, & insolita eiusmodi, suspecta esse solent, iuxta glossam singularem adiuncto dicto Baldi.[a] Deinde, quod eadem fere incomoda consequuntur eiusmodi diuisionem, quæ consequuntur antiquam communitatem quoniam à Prælato, penes quem est tota omnium bonorū administratio, & a quo sunt distribuendæ partes Conuentui, & hospitali, non audebunt plus petere canonici, vel Conuentus eorum, quam si omnia omnino essent communia. Eadem enim fere pericula metus, corporis, honoris, famis, & sitis timeri possunt in petendis necessarijs à Prælato potenti, nolentiq; dare, cui tota bonorum administratio hoc modo commissa est, ac in petēdis ab eo, cui iuxta antiquam communitatem committitur. Tertiò, quod timor excommunicationis paulo plus retrahet et Prælatum ab illicita detentione, vel vsurpatione, quam timor peccādi mortaliter: quoniam peccatum mortale, ob quod solum quis excommunicatur,[b] peius est excommunicatione, quæ in medicinam eius infertur.[c] Et ita Prælatus, qui peccatum mortale non timet, aut non putat se illud admittere, facile detorquebit excommunicationem, vel non putabit illam incurrere. Quartò, quod iure ipso satis statutum est teneri Prælatos opulentorum monasteriorum ad nō impendendum plusquam tertiam partem fructuum suis vsibus, immo & ad non impendendum tertiam solis suis vsibus, & ad distribuēdum plusquam duas de tribus suis Capitulis, siue Conuentibus, & hospitalitati, ac fabricæ,[d] attamen paucos quibus tota bonorum administratio est in solidum concessa, vidimus id facere. Quinto, quod ea quæ recte sunt statuta, nō debent sine vtilitate grandi, & euidenti mutari.[e] At nostra diuisio bene statuta est: quia non potest dici male statuta ex eo, quòd plus disceditur à communitate antiqua, quàm per eam, quæ supra in argumento describitur: quoniam iure & consuetudine totius Europæ constat alias innumeras diuisiones factas in ea laudari, per quas longe plus disceditur ab antiqua communitate, quam per nostram: quoniam per hanc non diuidūtur bona, nec administratio commu: sed sola administratio fructuum eorum, per alias autem etiam bona ipsa penitus separantur. Quod in omnibus fere Ecclesijs Cathedralibus, & collegiatis sæcularibus videas: immo & in regularibus etiam Canonicorum regularium S. Isidori Legionensis in S. Mariæ Parraces Segobiensis & in S. Crucis Conimbricensis imo & in Ecclesia Cathedrali Pampilonensi Cæsaraugustana, & alijs.

Cum igitur hæc nostra diuisio bona sit: iamque inuenitur facta, non potest iudicari frangenda, eo quòd bene possit alia, per quam minus à communitate antiqua discederetur. Imo neque consentiendum esset, vt frangeretur hæc, & alia loco eius sereretur, nisi euidens vtilitas id suaderet, quod tamen in hoc casu adeo non suadet, vt potius

A citati animum persuadeat: quo talonge vtiliorem haec, quam illa. Tum ob ea, quæ dicta sunt. Tum quia ex ea Canonici Canonici, & eorum Conuentui: sed etiam ipsi Prælato ait hæc commodior quandoquidem totius priori importunorum multas petitiones repellere potest, respondendo illis solam suæ tertiæ partis quasi amentia aget, commissam administrationem. Tum quia per ipsam tollitur prælato magna delinquendi occasio, quæ per aliam supradictam præbetur. Non enim parua occasio est, alienis rebus vtendi, habere illas in sua potestate eum qui earum vsu eget. Et quis est qui abstineat ab alienæ pecuniæ, quam penes se habet, vsu, si eum edendi, aut vestiendi necessitas premat? Si eum æs alienum vrgeat? Imo & si amicus precibus obnixis magnum ab eo extorquere conetur. Tum quia per hanc Prior absoluitur à sollicitudine B colligendi, impendendique duas tertias, rationesque super eis conficiendi reddendique: quod certe Priorem rerū diuinarum contemplationis, & literarum studiosus, maxime facere deberet. Stet igitur hæc nostra diuisio, mittatque in altum radices, nec contra vulgatum prouerbium, *quod bene stat immutetur.*

Ad decimumoctauum, negamus eam portionem tertiam, quæ Prioris mensæ relinquitur dici posse nimis magnam, nimiumque relinqui liberam, quo hæc diuisio impugnetur. Non enim eam impugnant Canonici, neque C hospitalarij, vel eleemosynarij, sed soli Priores, in quorum manu situm est, quam maxime velint eam minuere, & id quod ex ea detraxerint magna cum laude, ac egregio exemplo parti eis, quæ hospitali, cultuique diuino erunt necessaria, vel opportuna, vel ab alijs pijs indigentibus petita, vel pie desiderata. Itaque si eis apparet nimis magna, ipsimet poterunt eam minuere, ac circumcidere. Eadem consideratione non potest dici nimium libera relinqui, quo diuisio hæc impugnetur, non enim eam, vt diximus impugnant Canonici eleemosynarij: sed ipsi Priores, in quorum manu est eam, quam maxime velint ligare, & ab vsibus profanis liberatam pijs deputare. Id D autem eos submisso animo admonuerim, quòd longe latius alibi tradidimus, nempe per hāc diuisionem nil amplius libertatis dari eis ad impendendam suam tertiam, quam antea habebant: non enim fuit mentis diuidentium, neque sedis Apostolicæ confirmantis laxare Prioribus habenas: sed potius astringere. At ea, quæ ad aliquē effectum inducuntur, non debent operari contrarium vt habent iura,[a] & latius deduximus in prædicto tractatu.[b] Quare non facit eis diuisio facultatem, vt pro libito suæ tertiæ partis fructus impendant, vel retineant; sed ne pro libito, neque pro ratione vltra illam ipsi soli impendere possint. Itaque secuti ante hanc diuisionem Prior Ronceuallis omnes totius Prioratus fructus debebat impen- E dere oneribus hospitalis, & monasterij sustentandis, suisque honestis, modestis, pijsque vsibus, & non alijs superfluis, profanisve, nec auare retinere, & in thesauros, quos nescit quibus congregat congerere, vel sub terrā abscondere, memor illius gloriosissimi Doctoris Ioā. Chrysost.[c] *Neq; enim minus est criminis habenti tollere, quàm cum possis, & abundans sis, indigentibus denegare: esurientium panis est, quē tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis: & miserorū redemptio est, & absolutio pecunia, quam tu in terra defodis, tantorum te ergo scias inuadere sua bona, quantis posses præstare quod velis.* Cuius tamen oris aurei aureum dictum temperandum est procedere, cum iustitiæ, vel caritatis legibus, ad F id quis obligatur. Ita nunc quoque tertiæ partis, quam diuisio ei deputat, fructus eisdem solis vsibus debet impendere, & non alijs sæcularibus ac profanis, nec auare retinere, & abscondere pro illis quibus thesaurizat, & congregat ea certo certius sciens se non esse vel vnius oboli eorum, quę thesaurizat dominū liberum voto paupertatis solenni eum ad id omnino incapacem reddente. Ecce igitur totam aduersæ partis aciem, quam contra nostram diuisionem in campū produximus fusam penitus, & dissipatam. Ecce ipsam diuisionem defensam, quæ veluti quædam Marpesia cautes medijs in fluctibus immota manet in suum gloriosissima Virgo mater, cui tota Ronceuallis militat cultum, & ad peregrinorum filijs tui

a In l si quis sub cond ff. de condit. inst.

b Ca. nemo. c. nullus 11 q. 3.

c Cap. cum medicinalis de sent. excom. lib 6.

d Arg c. quatuor & c. de redit. 12. q. 1.

e l in reb. de const. Princ.

a l legata inutiliter ff. de adim. leg ca. fin. de verb. sign.

b De red. eccl q. 1. mon. 30.

c In capsicut b: st. 47. dist.

Domini nostri Iesu Christi [illegible] vndique [illegible] [illegible] agendum, Amen.

* G[illegible] Doctoris Ioannis Chr[illegible] Decretorum [illegible] in [illegible] Evangel[illegible] [illegible] Evangel[illegible] cap[illegible] bona quot [illegible] quod [illegible] hac Navar[illegible] margine [illegible]atur.

S V M M A R I V M

18 Aedificia quae dicantur pia in [illegible] Roncaualle.
18 Qui ex de vno, de altero [illegible].
18 O[illegible] maiori [illegible] quod minor iubet.
19 Locare fruc[illegible] ad [illegible] alienare.
19 [illegible] vt [illegible] frumento, quam in pecunia.
19 [illegible] motu est [illegible].
20 R[illegible] qui [illegible] prelato potenti rari.
20 [illegible] potest esse la[illegible], sed non in lex.
21 [illegible] non probat [illegible] in relato.
21 Administrat nemo bona alterius, eo quod teneatur alere interdum eum.
21 Roncauallis Prior petit rationem distributionum.
22 Roncauallis Subprior a Priore & capitulo eligendus.
22 Vicarius prelatis quis proprie, & quis improprie.
22 Prioratus, vel subprioratus monasterij non vacat vacante illo.
23 Roncauallis [illegible] non [illegible] regularem.
23 Roncauallis Canonico mortuo [illegible] cedat eius peculium.
24 Bonorum monasterij diuisio non [illegible] Concilio Tridentino.
24 Pr[illegible] ad statum [illegible].
24 Reformatio intenta a Concilio Tridentino qualis.
25 Vitam monachorum per portiones priuilegiatas [illegible] bona.
25 Contrarietas vitanda, quae tamen non est in [illegible] num. 28.
25 Consuetudo contra legem naturae vel diuinam non excusat. [illegible] vero ob eam praesumpta sic. & num. 26.
26 Au[illegible] cur noluit vti hac vita Canonicali.
26 Canonici regulares hac vita viuentes qui habitu pro [illegible].
26 Regularis non peccat [illegible] licentia.
27 Regularis [illegible] singulis portione [illegible] potest.
28 Furtum [illegible].
28 Ioannis Gerson liber contra Canonicos [illegible], non [illegible] vrget.

QVINTO principaliter ex praedictis in proxima quaestione infertur 14. corollarium. Primu non esse mutandum in principio diuisionis quod praedicti Domini Patres cupiebant, nempe quod soli Priori detur potestas administrandi, & imponatur necessitas distribuendi omnes fructus in tres partes per responsio ad 17. argumentum. a

a Num. 16.

18 Secundum corollarium, nil esse item mutandum in secunda declaratione praedictae diuisionis, de illis verbis. *E[illegible] autem comprehendit [illegible] Ecclesia, monasterij & hospitalis [illegible] & locorum piorum, annexorum [illegible] Nauarram [illegible] ad quae struenda siue [illegible] Prior, [illegible] successores mei [illegible] si nulla huiusmodi diuisio facta esset.* non inquam, aliquid est mutandum eo praetextu, quod per nimium grauetur hospitale: quoniam & si multarum [illegible], & rerum ac fabricae sustentatio eius parti imponatur, non tamen tantum, quantum aliqui putant oneratur. Putant enim aliqui ad eius solius partem spectare omnia aedificia monasterij & membrorum eius, & omnes refectiones eorum, quod tamen secus est. Nam si satis ponderauerim verba illa, *Ecclesia, monasterij & aliorum locorum piorum,* facile [illegible] non omnia aedificia, sed tantum aedificia vnius Ecclesiae, [illegible] monasterij, & aedificia [illegible] Ecclesiarum hospitalium, & basilicarum, & aliorum similium locorum piorum [illegible] ad hoc monasterium pertinentium spectant ad onus partis hospitalis, non autem aliarum domorum, [illegible], vallorum, cellarum vinariarum, hortorum [illegible], quae hic vel alibi habet [illegible], Tum quia qui de vno dicit de alio negat [illegible]. b Tum quia nulla de Ecclesia, & monasterio, m[illegible] expressimus, & omnium aliorum aedificiorum compensatio [illegible] voluisset. [illegible] omnia [illegible] quae vellet Prior [illegible] onus solius partis hospitalis pertinere [illegible] faciendi teneretur ipse Prior, si diuisio [illegible] non fuisset facta. Ex quo subinferas, quod aedificia, quae Pampilonae, Atri [illegible], vel alibi vellent Prior, & Conuentus ad hospitandum, vel alios huiusmodi fines, quibus liber honestos facere, non pertinerent ad onus solius partis hospitalis, quia illa non sunt pia, & religiosa. Non item constructio palatij, aut alicuius domus, quam vel Prior, vel aliqui Canonici vellent sibi in hoc monasterio construere, quamuis aedificatio dormitorij, & refectorij intra hoc monasterium faciendorum, quae iuxta Canones & regulam videntur necessaria ad ea spectare crediderim: quia illa satis dici possunt pia loca, quae Prior olim tenebatur facere, si nulla diuisio huiusmodi facta esset. Non igitur alia indiget additione, aut mutatione diuisio [illegible] in praedicto versiculo, sed solum praedicta, quae modica est, intelligentia.

1[illegible] b [illegible]

Tertium corollarium, non esse tollenda, ut praefati Domini cupiunt, illa verba posita in tertia declaratione, *per quae solum fit Priori potestas suam tantum partem administrandi:* quoniam etsi attenta sola regula & iure communi solus Prior omnes monasterij fructus administrare debeat, attento tamen priuilegio Sedis Apostolicae, quod per hanc diuisionem de consensu Prioris & Conuentus collatum est hospitali, & Conuentui, non potest nisi ad ministrare nisi in [illegible] tertiam partem, etiamsi adeo bonus, ac ipse pater noster Augustinus esset: quoniam qui aliena vsurpat, manifeste peccat. a At constat stante praedicto priuilegio, administrationem Conuentui, & hospitali deputatam, esse quid alienum ab eo, quod D. Prior subijcitur. Nec est, vt quidam murmurant, contra obedientiam Praelati inferioris facere id, quod maior Praelatus praeceptum supremus, qui Papa est, praecipit, immo Praelatus ipse inferior, qui suo religioso, etiam in suo monasterio [illegible] aliquid contrarium, [illegible] Papa [illegible] inobedientiae peccatum admitteret [illegible] b & [illegible] *contra [illegible]*, d & notat [illegible] *Episcopus* e

a Cap. poena le. 14 q. 1.

b Cap. qui re[illegible] & c. si d[illegible] mitem. 11. q. 3. c 2. 2. q. 104. art. 5. d S[illegible] qui ad maiu[illegible] ff. de re iud. e 18 dist & c. cum parato. de appell.

1[illegible] Quartum, non esse addendum in quinta declaratione id, quod nonnulli procurant, videlicet, quod nullius partis fructus possint vendi, antequam colligantur sine solemnitate iuris in alienatione rei Ecclesiae [illegible]: quoniam nulla [illegible] posset alligari [illegible] contra [illegible] qua Prior, hospitale, & Conuentus non possint simul, vel separatim [illegible] tertias partes fructuum locare [illegible] aut tres annos sine solemnitate [illegible] bonorum Ecclesiae vel minorum seruanda. Tum quia [illegible] fructus bonorum ad modicum tempus non est alienare bona. f Tum quia totus orbis Christianus seruat id, quod dicimus. Tum quia varij de causis contingere potest, vt necesse sit aut vtile vni praedictorum trium, vel omnibus simul locare, siue arrendare, siue in [illegible] fructus antequam colligantur. Et quidem non [illegible] dicere otium, quod inde Canonicis ad [illegible] eueniet. Tum quia Episcopi omnes suas fructuum decimarum quartas passim alienant sine vllo Rectorum, & aliorum beneficiatorum consensu, & e contrario Rectores, & alij beneficiarij [illegible] medietates, tertias, quartas, nonas, decimas, vel decimas sextas: quanquam tanto sanctius facturos omnes praedictos, si antequam fructus colligantur, non venderent, & [illegible] post collectionem, donec tempus opportunum occurreret praetertim si id illo fine [illegible], vt egentium necessitatibus prouideant, habeantque triticum, hordeum, [illegible], & vinum, quibus pauperes, & [illegible] opportuno tempore, & e quibus donent aliqua [illegible], quod pecunia honeste dari non potest. Tum quia cum bonum [illegible], & minus bonum detur, g non [illegible] quod, si hoc posterius est melius, illud prius esse malum, vel e contrario.

f Cap. vestra [illegible] locat. & l[illegible] 1. de rec[illegible] eccles.

g l vbi autem non apparet. ff de ver. oblig.

Quintum corollarium, nullatenus conuenire, vt contra [illegible] Clauigeri, Commendatarij domuum

1 Eo [illegible]

domuum

domnium, [illegible] ligantur. Tum quia id quod [illegible] approbari debet. *a* At horum officia [illegible] Conuentus, ac Priorem [illegible]. Tum quia [illegible] rientia [illegible] Canonicos & hospitales [illegible] imo contemptui habito, [illegible] quia solo Priore [illegible] quam ipso [illegible] habet cap. [illegible] *rorum [illegible] tur. nunc [illegible]*. Tum quia [illegible] solo Priore [illegible] eligendi [illegible] contra eorum voluntatem, [illegible] illa parum [illegible] tum [illegible] quod [illegible] tionis [illegible].

10 Sextum [illegible] quod in [illegible] de electione dictum de suffragio Prioris, vt solum in duplo maius [illegible] singulorum suffragium, non tantum est intelligendum in [illegible] negotijs, sed etiam [illegible] illa solus Prior, vel eius vicarius de solo [illegible] vel aliquorum seniorum potius expedit. Tum quia id [illegible] nam, [illegible] iuxta vulgare adagium, [illegible]. *c* Tum quia, quod [illegible] leue, potest ille aliorum iudicio graue. Tum quia raro [illegible] ad [illegible] rebus [illegible]. Tum quia Prior, qui [illegible] [illegible] suo Capitulo [illegible], facile in suam [illegible] sententiam [illegible] in [illegible] Prælati voluntati humani [illegible]. At [illegible] omnis [illegible] esse solet. [illegible] Prælatus [illegible] *aiunt, negat, negat* [illegible]. Tum quia [illegible] prælatus ded[illegible] facere [illegible] tum [illegible] etiam in [illegible], quum debeat [illegible] exemplar, & patientia, prudentia, & [illegible] suos subditos longe [illegible] *iuxta D. Hieronymum d & [illegible] illud S[illegible] com[illegible] præstantior.*

Septimum [illegible] corollarium, non esse tollendam Priori facultatem præstandi suum suffragium, ad negotia [illegible] per procuratorem in [illegible]. Tum quia [illegible] hæc cum causæ cognitione à P[illegible] id habet: & constat Papam [illegible] id [illegible] [illegible] contra iura humana esset. *f* Tum quia [illegible] [illegible] fieri procuratorem ad causas [illegible] explicandas, *g* licet nequeat [illegible] Vicarius, aut [illegible] definiendas. *h* Tum quia [illegible] tenor [illegible] facultatem Pro[illegible] suffragium per procuratorem [illegible] Priores, si per subpri[illegible] id [illegible] quam plurimas gratias [illegible] & hominibus bene [illegible].

* Iuxta D. Hieronymum. *Caput licet non est D. Hieronymi [illegible] Origenis [illegible] cap. [illegible]. Leuit. habet autem hæc verba [illegible] eligitur ad [illegible]. Quod autem ex Symmacho citatur, est in Epistola [illegible] Episcopum, post sextam Synodum [illegible].*

Octauum corollarium, non esse addendu septimum de[illegible] partiu Conuentus [illegible] contrario [illegible] Canonicis [illegible] [illegible].

quia [illegible] Papa [illegible] sibi addi[illegible] Canonici [illegible] suæque [illegible].

11 Nonum, [illegible] Canonicis, & [illegible] [illegible] Canonici [illegible] [illegible] parte [illegible] Conuentus [illegible] [illegible] & extra [illegible] possit [illegible] Conuentu.

Decimum corollarium, non [illegible] quod quidam [illegible] videlicet Priorem solum debere [illegible] ex eo quod [illegible] hospitali Conuentui [illegible] [illegible]. Tum quia Romani Pontifices [illegible] de contractu Prioris & Conuentus [illegible]. [illegible] Prior [illegible] hospitalis & Capituli, [illegible] per potestatem, quam [illegible] Conuentus [illegible] hospitali præfecto. Tum [illegible] necesse est [illegible] bonorum administrationem tollere: [illegible] tenetur, *i* non tamen ob[illegible] eorum administrationem [illegible], vt palam est.

Vndecimum, quod non solum debet D. Prior [illegible] partis [illegible] an [illegible] etiam de omnibus [illegible] Conuentus [illegible] quotidianis distributionibus & anniuersarijs [illegible] & de omnibus alijs, quæ post [illegible] hæc pars peculiaris. Tum quia per [illegible] partem tollitur Priori hæc potestas, [illegible] ipsum per [illegible] commune & [illegible] hoc cap. *nullus* pertinere. Tum quia [illegible] Priori, nemo [illegible] Papam [illegible] posset, quod valde durum esset. Tum [illegible] Prælati, & animarum donationum, [illegible] bona, quæ Canonici in distributionibus, & [illegible] relinquuntur, debito modo distribuantur.

12 Duodecimum, quod [illegible] esse magnæ. An stante præfata diuisione [illegible], siue Subprior, [illegible] Prior [illegible] a solo Priore [illegible] & Conuentu simul. [illegible] Priore fieri debeat, [illegible] quod Cardinalis Zabarella [illegible], quod Prior in [illegible], vbi prælatus est Abbas, [illegible] Subprior, in monasterio per Priorem [illegible] Abbatis [illegible] Prælatus solus [illegible] *[illegible] Ecclesiæ [illegible]*. At [illegible] Prior [illegible]. Quod [illegible] Prior, & Conuentus [illegible] debeat [illegible] quod [illegible] *k* At ante diuisionem [illegible] & post [illegible] [illegible] Deinde [illegible] Priorem [illegible] Papam [illegible] Prior [illegible] Conuentus [illegible].

Cap quod [illegible] nes de reg. [illegible] lib. 6.

6 quæst. 2.

l. in rebus [illegible] de constit. [illegible] & l. [illegible] ff. de [illegible].

Cap. licet [illegible] cap. vlt. [illegible].

Cap. cum [illegible] & c. [illegible] Cap. 1. de [illegible] lib. 6 [illegible] cap. 2. de [illegible].

a Auth. [illegible] admot.

b l. continuus [illegible] de verb. [illegible].

c l. si quis à [illegible] de [illegible].

d [illegible] de offi. [illegible] lib. 6.

e l. præcipimus [illegible].

Conuentui, à quo illum eligi conuenit cum Conuentu ... temporaria, & definita ... & ante diuisionem pau... ... erant Contitu... quæ à Priore solo nunc Priore ... debebant, post diuisionem ... quia omnia quæ ad administrationem suppetit pecuniariter pertinent. Et ita oportet Propriorem minus pendere à Priore post diuisionem, quàm ante illam, eo quod longè plures oportet Conuentum obuiam ire suis Prioribus, & procuratoribus eorum, quam ante illum. Tum quod verisimile est, quod Prior, si ei hæc facultas competeret, potius ... Propriorem eum, quem sciret sibi morem gesturum, ... mitti pariturum, etiam si vir exemplar ... & ... ius ... esset, quod continuam dissensionem produceret, ... esset quædã Ecclesiæ destructio: quod autem verisimile sit Priorem id facturum, si hæc sibi facultas ... constat ex his, quæ nuper inuenimus & ... in celeberrimis S. Isidori Legionensi & S. Mariæ de Parraces, monasterijs: qua ratione certe plurimum conuenit ... quem nunc Ecclesia hęc post diuisionem habet, vt Proprior nullatenus eligatur à Priore, aut certe nõ ab eo solo, sed ab eo, & Conuentu. Et ita in omnibus Castellæ ac Lusitaniæ illustribus monasterijs Proprior à solo Conuentu eligitur, & à solo Priore confirmatur, quod videre est Legione in S. Isidori, & Conimbricæ, in S. Crucis, & videre erat olim in S. Mariæ à Parraces ante illum statum reprobum, quem nuper ... duce Abbas & Conuentus assumpserunt, quem tamen propediem expulsum iri credimus: sed iam nunc longè post hæc scripta illius monasterij, quæ grandis erat maiestas, reditus magni alienis traditi sunt, ... vt opinor canonicorum ... amore, quod vtinam Deus bene vertat. Arbitror autem non esse iustum lege iustitiæ debitum, vt solus Conuentus Propriorem eligat. Tum quia nullo iure id probatur.

Tum quia id ante diuisionem ei non competebat: at per diuisionem nullatenus est ei data: credo tamẽ iustum esse, & iustitia debitum, vt à Priore & Conuentu simul eligatur Proprior.

b Lib 6. Tum per regulam, *quod omnes tangit*. b Tum quòd ante præfatam diuisionem ... fiebat. At per eam nil videmus circa hoc mutatum: si enim per eam esset aliquid in hoc mutatum, maximè esset per illa verba supra pro contraria parte relata. *Officia, quæ sunt intra corpus Ecclesiæ consueta dari canonicis ... à solo Priore conferantur.* At per illa verba nil est mutatum: quia ea non comprehendunt Proprioratum. Primo quidem quod non dicit vniuersaliter omnia officia: sed indefinite officia, & indefinita non æquipollet vniuersali, vbi ratio est diuersa, per glossam celebrem & c annotatam, vt hoc casu est: quoniã alia officia à solo Priore dabantur ante diuisionem, proprioratus autem non sed ab eo & Conuentu simul per electionem. Deinde, quod a lege antiqua non videtur recessum, nisi quatenus inuenitur expressum. d

c Ca. nt circa de elect lib. 6.

d l. præcipimus C. de ap...

At in illis verbis nil de proprioratu inuenitur expressum. Tertiò, quod per intellectus subauditos, non corriguntur leges anteriores, nec receditur ab eis, iuxta glossam celebrem. e

e ... cupientes § quod si ... de ... lib. 6.

At si per præfata verba ab antiqua consuetudine recessimus per intellectum subauditum, profectò recederemus ... antiqua, quoniam, vt diximus, nulla est in eis verbis de proprioratu mentio.

Quartò, quòd clausula illa solum agit de officijs, quæ sunt intra corpus Ecclesiæ solita conferri canonicis, non autem de officijs, ad quæ per electionem quis assumebatur: cuiusmodi est proprioratus: nam iurisperitis, *dare beneficium* significat cõferre, nõ aũt assumere per electionẽ, & constat in materia odiosa, qualis maximè est correctiua, ac per consequens ... hac appellatione beneficij pertinere ... ad collationem, vel ... collationem, non contineri id, quod spectat ad electionem. f

f Ca. ... de ... & clem. 1. ... ad ...

Quintò, quod ... ipsa illius clausulæ, dum ponit exempla, clare indicat eam nullatenus agere de proprioratu: nam post verba præfata sic subdit exempla, *vt Præceptoria, Camerariã*, &c. At si autem eius proprioratum voluisset includere ab ipso tanquam digniori incepisset exempla, & non à Præceptoria, ... proprioratus ... cura erat ... Præceptoria, quæ post prioratum prima esse ... ab ... diuisionem quam Salmanticæ ... in hac Ecclesia, sicut & in Ecclesijs Cathedralibus Legionensi & C... ... prima post Decanatum.

Sextò, quod facile conijcitur, quòd nec præ... diuisionis auctor, nec canonici ei consentientes, ... circa hoc voluerunt mutare: nam ... illa continuè ... cum primo post eum vacauit proprioratus, ita omnino ... electus proprior, ac ante diuisionem eligi solebat.

B Septimò, quòd per omnia fere iurate paratus ... me, qui literam ipsam contexui, ... bona pars ad persuadendam diuisionem fui, nil de proprioratus prouidendi modo nos mutare voluisse.

Octauo, quod ... nostro ... qui diuisione persuasimus, non fuit addere priori ... quid potestatis, quod ante illam non habebat, sed tollere illa, quę conueniendo monasterio videbantur tollenda: & ita non potuit esse nobis ... addendi Priori hanc potestatem, per cuius additionem ... ... eligendi ... ea, quam nos concipiebamus, diuisio.

Nono, quod ratio quare Commendatum, & aliorum officiorum canonicis conferri solitorum collationem soli C Priori adiudicauimus, ea fuit, quod etiam ante diuisionem ... verbatim, & satis ... poterat, nec vllatenus diuisioni repugnabat. Poterat autem conferendi alia officia, quæ non erant communis conferri solita, quam etiam constabat ad Priorem solum pertinere, restringere ... eam communem ei & Capitulo: quoniam alioqui ... dare poterat. qua eadem ratione ... collationem ... communem ... quoniam alioqui presbyteri, diaconi, & alij officiarij, & ... clerici parum Conuentui ... qui ergo fieri potest, ... propositi ... proposito primi Auctoris diuisionis erant ... & non laxare Prioris potestatem quoad ... maximum, quod ... & ... maxime ... conseruandę maxime foret incommodum. Non obstant illa duo, quę pro parte contraria supra attulimus: nam secundum quod in litera diuisionis fundabatur, late iam solutum est per prædicta.

a Arg. l. legatarum. ff. de adim. leg. & c. fin. de verb. signif.

D Ad prius autem respondemus, duo genera esse vicariorum, vnum eorum, qui ... vicarij, de quibus titulus de officio vicarij tractat, & qui ... priuatis prælatis principalibus definitur esse vicarij ipso iure, iuxta glossam singularem & ... b vbi ... id adnotat Francus ... eorum ... Vicarij, eo quod aliorum vices supplent. Quomodo Archidiaconus ... appellatur nonnunquam vicarius E Episcopi, c & Archipresbyter, d quorum officium non expirat, nec suspenditur ipso iure, propterea quod officium eorum, quorum sunt vicarij, suspendatur, vel vacet: & de huius generis Vicarijs est propriorum monasterijs, vbi est Abbas, & Prior, siue Subprior, in eis quæ per Priorem solent gubernari: quin & notorium est in hoc eodem monasterio alterum esse Propriorem, siue Subpriorem, vel Priorem claustralem, de quo multa glossa Guilhelmi de monte Lauduno e & ... vicarium Priori seu locum tenentem eius, ex quo alibi multa quotidiana inferabamus: quorum vnum est proprioratum nõ expirare mortuo Priore, quod vbique receptũ est, & seruatur, satisq; probatur in clem. *ne in agro f* Alterum eum non ita poni & deponi, vt vicarij alterius generis, qui proprie vicarij sunt, & ponuntur, & deponuntur à principali ... que nõ sequitur. Proprior est vicarius ... Abbatis. Ergo ab eo deberet constitui. Sequitur ... conclusio, quod vtile ... est ... præfatæ seruandæ ... conseruatio ... videtur, vt Proprior à solo Priore non ponatur, & deponatur, vtilissimum ... à solo Conuentu eligitur & à solo Priore confirmatur, iustum autem vt à Priore, & Conuentu simul ... , vt ante diuisionem eligebatur.

b Clem. fin. de procur. & c. 1. de offi. vic. lib. 6.

c Ca. 1 de off. Arch.

d Ca. 1 & to to tit. de offic. Archipresb.

e In prin. extra. extrauag. c. 11 quam habet inter comm. in tit. de præb. verb. prioratus.

f § si quis vero Abb. de stat. monach.

Deo-

Decimumtertium corollarium est, [illegible] & [illegible] est, [illegible] quod noster Dominus Prior [illegible] per hanc diuisionem non tolli necessitatem [illegible] obseruantiam regularem in prædicto monasterio: quia per eam nihil tollitur de essentialibus illius, neque de accidentarijs. neque de iure communi, non pauca, quæ ex ipsa diuisione [illegible] intelliguntur: nil etiam tollitur D. Priori de iurisdictione sua contentiosa, quia per eam neque minuitur, neque augetur illa, imo tanta ei omnino competit, quanta [illegible] nulla facta diuisione. Dixi *de iurisdictione*, quia de bonorum administratione multum detrahitur: quia [illegible] ante diuisionem omnia bona solus administrabat, & [illegible] bonorum fructus solus impendebat mixta [illegible] capituli. Post diuisionem autem prædicta [illegible] restricta est hæc potestas ad tertiam partem fructuum [illegible] deputatam, ita quod nullatenus immediate administrare potest de fructibus Conuentui & hospitali deputatis: quamquam rationem exigere potest [illegible] administratione, & compellere ad deponendum [illegible], quæ per diuisionem ad id parata esse debent. Dixi etiam *de iurisdictione contentiosa*, nam de voluntaria [illegible] est aliquid: quoniam beneficiorum collatio [illegible] ad voluntariam pertinet [illegible] dum glossam communiter receptam, *a* & de beneficio [illegible] per decretum [illegible] tam diuisionis declarationem a Sede Apostolica approbatam.

Decimumquartum corollarium, quæstionem esse, an D. [illegible] Canonicis [illegible], quæ debet cedere Conuentui, vt ita duodecimam diuisionem, declarationem, [illegible] inter ipsos canonicos, vt singuli, suis [illegible] peculiaribus vsibus applicare valeant, [illegible] parti Canonicorum, vt debeat [illegible] ad idipsum ad quod [illegible]. Et quidem arbitror ita cedere Conuentui, vt [illegible] inter canonicos, quo singuli [illegible] partibus, saltem dum vtuntur eo modo viuendi, quo hactenus a tempore immemoriali vixerunt, & nunc viuunt, videlicet accipiendo certam quantitatem tritici, vini, & exterarum rerum necessariarum pro victu, & certam pecuniæ numeratæ pro vestitu. Tum quia prædicta [illegible] declaratio non habet, vt [illegible] pars [illegible] Capituli, vel parti Capituli. Tum quia etiam [illegible], quæ cedere debet Priori, ita quæritur [illegible] non teneatur ex eo augere prioratum quo plus reddit [illegible] ita vt ipse possit eam suis vsibus impendere, [illegible] eadem determinatio [illegible] applicata eodem [illegible] determinat, *b* & eodē modo loquitur [illegible] Priore ac de Conuentu, per hæc verba, *Quæ de* [illegible] *dividantur* [illegible] *hospitale & Conuentum*. [illegible] debet. At per diuisionem nil aliud in hoc [illegible] quod [illegible] pars quæ [illegible] Priori, & [illegible] duo tertiæ [illegible]. [illegible] videtur, quod quemadmodum [illegible] solus Prior totum suis vsib. impendere [illegible] eam de sua tertia [illegible] facere possit [illegible] canonici de sua tertia [illegible] valeant [illegible] naturam eius, in cuius locum [illegible] [illegible] diuidentes, [illegible] intendentes. Equidem ipse, qui literam [illegible] contextum, ita intellexi, & ante omnia mens, & [illegible] est attendenda. *d* Postremo, quod [illegible] S. Isidori monasterio, cum diuisionem bonorum [illegible] parte [illegible] a hoc [illegible] est vt *quis fuerunt* [illegible] *ditionis* [illegible] Apostolum, [illegible] *f* vtque qui [illegible] mortui [illegible] habeant quæ [illegible] merito [illegible]. Quoniam [illegible], quoties [illegible] canonicus moritur, [illegible] consanguineo, [illegible] derelinquuntur [illegible] quod [illegible] nil potuit [illegible] distribuenti, [illegible] partis, & Con[illegible] Monasterio hoc, quod ante hanc

[illegible] [illegible] Priore, [illegible] eadem [illegible] canonicis [illegible] Metropolitana [illegible] habuere.

Sexto [illegible], An [illegible] diuisio & aliæ similes ante Concilium Tridentinum [illegible] facte, sint [illegible].

24 Et pro parte quidem [illegible] facit primò, quod præcipit Concilium, [illegible] *regulares tam viri quam mulieres, ad regulæ quam professi sunt præscriptum vitam instituant, & componant, [illegible] ad communem vitam, victum & vestitum conseruanda pertinentia fideliter [illegible]* hæc Synodus. At in contrario [illegible] ordinatum [illegible] regularium præceptum originarium, [illegible] bonorum vel fructuum diuisionem esse debere inter Abbatem, & Conuentum, [illegible] omnia debere esse [illegible] communia, vt [illegible] probauimus in dict. commentario cap. *non dicatis. b*

Secundò facit, quod huius capituli contextus, [illegible] tum [illegible] suprà collectum probat totam administrationem tam temporalem, quam spiritualem pertinere ad solum Abbatem, Priorem, vel alium Præfectum qui pro Abbate habetur, secundum primum prædictarum [illegible] statum, ad quem iubet reduci omnes regulares prædictum Concilium.

Tertiò facit, quod nil videtur prodesse diuisionibus [illegible] quæ [illegible] sunt facta auctoritate Papæ & priuilegio [illegible], quoniam prædictum Concilium tollit omnia priuilegia [illegible] regularibus circa illa capitula, quæ statuit [illegible] potest vt videre est in illius vlt. cap. & diximus in Manua. Con. [illegible] *c*

Quartò, quod amplianda sunt ea, quæ rem faciunt in [illegible] directe, *e* vbi Iason congerit in hoc [illegible] prius [illegible]. *f*

Pro parte verò negatiue facit primò, quod partem [illegible] firmantem consequeretur maxima confusio, discordia, & scandalum plurimarum Ecclesiarum etiam Cathedralium, & Metropolitanarum, in quibus ab antiquissimo tempore, cuius initij non est memoria, alia bona spectant ad Archiepiscopos, Episcopos, Abbates & Priores: & alia ad eorum Capitula, & Conuentus. Consequeretur etiam [illegible] omnium Dignitatum, & Personatuum, puta Præpositurarum, Archidiaconatuum, Præcentoriarum, Thesaurariarum, & similium, imo & omnium beneficiorum regularium [illegible] manualium, quum certum sit, nulla [illegible] singularibus competijsse, in primordio regulæ; [illegible] ex parte tolleretur etiam. 1. *g* & cap. *ad nostram. cap. ad audientiam, h* quæ videntur absurda, & ideo non [illegible].

Secundò, quod lex, cuius finis est bonum commune, [illegible] cap. *erit autem*, & cum adnotatis ibi, & à S. Thom. *i* non tendit inducere malum commune, qualis esset prælatorum confusio & dedecus, ac scandalum inde secutura.

Tertiò facit, quod etiam cōsequeretur destructio omnium reformationum elaboratarum ordinis S. Benedicti, S. Bernardi, & Hieronymi, in quibus magno conatu inductum est, ne Præfecti sint perpetui, sed tantum triennales, & [illegible] soli pro solo suo arbitratu, iuxta huius capit. tenorem gubernent monasteria & prioratus, nec fructus eorum impendant, sed cum consilio & consensu aliquorum, quos [illegible] consiliarios, alibi discretos, alibi definitores appellant, constat enim secundum originarium statum regularium, Præfectos esse debere perpetuos, & totam [illegible] administrationem debere ad eos solos pertinere: consequeretur [illegible] destructio bonæ partis reformationum [illegible] ordinum [illegible], secundum quas alia pertinent ad Magistros, ad [illegible] Capitula [illegible], alia ad Commendatores maiores [illegible] minores, alia ad Priores & Conuentus eorum, quæ [illegible] regularum S. Augustini, & S. Benedicti, vel Bernardi, quas ipsi professi [illegible], nullatenus [illegible] debent.

Quinto facit, quod [illegible] Papa, vel Concilium [illegible] caput [illegible]

a In c. nonnulli de offic. legat

b L. cum hoc ture. ff de vulg.

c [illegible]

a In c. [illegible] de reg. [illegible]

b Notab. [illegible] 12. q. 1.

c De regul. d Cap. 27. nu. 190

e Cap. ab ex ord. 51. d l. si vnus. §. pacti ne peteret. ff de pact.

f In cap. cum omnes nu. 8. de const.

g De supplen. neg. præl.

h De confirm. vtil.

i L. nam quod absurd. ff de bon. l. c. [illegible] de prob. lib. [illegible] §. 4. distinct. 1. 2. q. 90. art. 2.

[illegible], vulpes [illegible], [illegible] [illegible] Praelati [illegible].

Ad primum igitur [illegible] ... [illegible] Concilij [illegible] ... [illegible] Papae [illegible] ... [illegible] Patres [illegible] ... [illegible].

Sec[illegible] plex [illegible] regul[illegible] ... [illegible] neq; quoad [illegible] comedant, vel [illegible] singula[illegible] Praefecti [illegible] administrationis, & [illegible] alia Capitulis & Conuentibus, quae non sunt in-[illegible] personae, sed vniuersitates, quarum bona vel ad-[illegible]tio non pertinet ad aliquot [illegible], sed ad totas [illegible] non sunt [illegible] praefatis capitulis Concilij [illegible] prouidit, vt [illegible] monachi habeant a-[illegible] peculiaria, nec viuant singulariter, & separatum aliter quam regula permittit.

Ad secundum, colligitur responsio ex primi solutione, videlicet, quod Concilium solum intendit reducere regulas ad obseruantiam trium votorum substātialium, & modum viuendi communiter, & non tenenda peculiaria aliter, quam regula permittit, & nō ad modum administrandi solis Praelatis concessum.

Ad tertium concedo, quod praedictum Concilium derogat priuilegiis Papae, quoad ea quae ibi constituit, & intendit constituere: sed negando quòd diuisiones praedictae sint contra ea, quae Concilium voluit decernere, vt per solutionem primi constat.

Ad quartum concedo, fauorabilem quidem esse reditum ad pristinam naturam: sed negando quòd sit ampliandus [illegible] intentionem eius, qui reditum praecipit, [illegible] voluntas, & mens disponentis omnia gubernet.a Quare non est, cur trepidet quoddam Capitulum, ne [illegible] Praelatus hac via vellet sibi duarum ternarum partium suae [illegible]licet, & hospitalis ac fabricae administrationem, offerendo se suam tertiam partem velle in commune conferre, quo solus omnium administrationem haberet, vt quod vna via sibi prohibetur, alia consequatur, contra regulam, *cum quid.e*

De statu vulgari Canonicorum Regularium Hispaniae, an & quomodo sit tolerabilis.

25 SEptima principalis quaestio sit illa quotidiana, & a [illegible]mine, quod sciam, satis aeque tractata, an debeat censeri damnatus & infernalis, vt quidam aiunt, an probatus & tolerabilis status ille Ecclesiarum & monasteriorum siue canonicorum regularium, siue monachorū, in quibus certa portio panis, vini, & reliquorum necessariorum [illegible] victu, & certa quantitas pecuniae pro vestitu distribuitur alibi per portiunculas quotidianas, alibi per portiones [illegible], vel annuas: ita quod nil vltra tenentur [illegible] Ecclesiae & monasterij ob vllam necessitatem [illegible] ipsi teneantur residua reddere, sed [illegible] commodo, vel damno ea reseruent vel insumant, modo nil profane impendant, & residua in vsus pios conuertant.

Nam pro parte [illegible] quod sit damnatus, & infernalis, faciunt illa 18. [illegible] ... [illegible]

[illegible] ... [illegible].

Tertio facit [illegible] ... [illegible] & qui sunt [illegible] ... [illegible].

Q[illegible], quod [illegible] modo excusari possunt [illegible] ... [illegible] vel [illegible] ... [illegible] *Iouete Domino & reddite, [illegible] p.* [illegible]

Quintò facit, quod in[illegible] de quibus est Illustris Ioannes G[illegible] Cancellarius olim Parisiensis qui in prima parte [illegible] posuit 29 [illegible]ta [illegible] ex regula B. Augustini, & [illegible] 2. circiter 15. decerpta ex sacris [illegible] Pontificij [illegible]. Sed & ipse, quum [illegible] habitum regularem supra praefata Ronc[illegible], quod recessurus facere ob id, quòd in ea status in quaestione propositus seruabatur, protestatus fui, me nunquam accepturum portiones illas peculiares, & priuilegiatas in victum & vestitum, quod [illegible] seruaui, eo quòd mihi non erat gratus huiusmodi [illegible].

Pro parte verò negante faciunt primo illa, decem fundamenta, quibus [illegible] fuit praefata diuisio R[illegible].g

Secundo facit, quòd plurimae fuerunt Ecclesiae amplissimae, & etiam hodie sunt in Hispania, in quibus est modi status seruatur, quarum de numero est Metropolis Caesaraugustana. & Cathedralis Pampelonensis, in quibus à tempore immemoriali sic viguit, & in quibus vixerunt nostra aetate, & ante illam viri tam [illegible] Pontificij callentissimi, & vita [illegible]. E quibus fuit ille B. Martinus, qui Legione in valde [illegible] monasterio Sancti Isidori pro sancto colitur, & ostenditur, & celebris ille magister Epila in [illegible] clarus in monasterio S. Mariae del Pilar praefatae Caesaraugustanae, & durum videtur concedere, quod tot viri adeo [illegible], & moribus probatissimi, tanto tempore, & tot consiliarij [illegible]orum omnium aliorum ordinum, & tot Episcopi & Archiepiscopi, quin & tot Papae scientes illud fuerint damnati, & quotidie damnentur, alij quidem tanquam facientes, alij verò tanquam consentientes, tot, tantis, & tam manifestis peccatis mortalibus, tot Regna, Ciuitates, & Oppida maculantibus.

Tertio facit, quòd Ioannes Maior opinionum praefati Cancellarij alioqui defensor acerrimus, hanc non defendit, dicens, h nolle illā affirmare, quia probare non posset.

Quarto facit, & fortius, quòd nullus religiosus dicitur habere proprium, & peccare contra votum paupertatis solemne, eo quod de licentia iusta de causa data habeat aliquid ad vsus communitatis, vel suos peculiares honestos necessarios, vel conuenientes, vt probamus late in comment. c. *non dicatis.* i At in proposito statu, & viuendi modo nemo habet quicquā nisi licentia supremi Praelati qui est Papa, vel aliorum ius sui parti[illegible], neq; cum eorum licentia, nisi quoad vsus communitatis, vel suos peculiares, honestos, necessarium, vel conueniens. Ergo nemo illorum contrauenit votō, & legi, de non habendo proprio.

Quintò, quod nemo non [illegible] habere de licentia expressa, vel tacita Praelati aliquid [illegible] vsibus peculiaribus deputatum, & adeo quidem, vt nulli sint hodie in vlla religione, etiam Franciscanorum, qui appellantur de Obseruantia vel Capuccini, qui non habeant aliquid [illegible] peculiaribus vsibus deputatum, puta, breuiarium, diurnale, vestes, cingulum, calceos [illegible], lineos, vel canabinos [illegible] ... & hoc nomine [illegible] quā [illegible] habet, & tenet de licentia [illegible] expressa, vel tacita.

a ff. de reg. iur. b De appel. c Ca. 1. de pa[illegible] 9. 1. d Ca. magna. de vot. e Cap. mala e frustra 8. d. e fin. de cons[illegible] f Psal. 75. g Supra eod. num. 9. h In 4. d. 38. q. 2. col. 6. i 12. q. 1. non d.

Ca. quam [illegible] 12. q. 2. & l. [illegible] de ver. [illegible] — [illegible] de reg. iur.

secundum [illegible] omnium [illegible]

[illegible]

... subdantur [illegible] Quæ si mediocriter seruarentur, & consequenter Prælati prodigi & auari remouerentur, suspenderentur, aut alias sufficienter punirentur, satis profectò temporalibus bonis seruandis, & regularium victui, & Ecclesiarum fabricæ, & ornatui simul & pauperibus à perpetuis præfectis virtutis amore, vel [illegible] prouideretur. d Nec obstat, quod [illegible] præducta cap. 8. non sint hactenus obseruata [illegible] in congregationes prouinciales. Tum quia Pontifex Maximus id rogatus fieri iubebit. Tum quia [illegible] negligentia, succedunt, vt in eo exprimitur, ordinarij, qui delegata potestate visitationem [illegible] supplere possunt, vtentes eodem munere quo [illegible], saltem donec congregationes [illegible] & continuentur.

Secundo [illegible] potest [illegible] per diuisionem bonorum inter Prælatum Conuentum, fabricam, & pauperes, [illegible]

Tertio per [illegible]

[illegible]

[illegible] vt bonæ memoriæ Leo X. Francisco huius nominis primo Regi Gallorum concedit [illegible] præ[illegible]os, vt patet ex concordatis inter eos, [illegible] tunc [illegible] esse rata: [illegible] perpe[illegible] Episcopis [illegible] bant: quanto magis deberet [illegible] ea [illegible] prænecta, quæ in electionibus [illegible] solum ne perpetui [illegible] triennales, sed [illegible], vt triennales fieret perpetui. Confirmatur id ex eo, quod Dominicanorum & aliquorum aliorum ordinum [illegible] Generales sunt perpetui, & Priores, [illegible] & alij monasteriorum [illegible] particulares [illegible] Capitulis prouincialibus, vel generalibus, & non [illegible] monasterij particularibus: & quod in [illegible] Franciscanorum Romæ nuper [illegible] habitis, tempus officij Generalis, quod antea sex annis tantum durabat, [illegible] quorum omnium causa videtur esse, quod nimium [illegible] prædictorum [illegible] electionum frequentia pa[illegible]. Quare, [illegible] tolleretur in aliquibus ordinibus Mendicantium, quorum prælaturæ non sunt adeo concupiscibiles, certe in ordinibus non Mendicantium expedire esse Prælatos perpetuos, aut quod triennales deligerentur non a suis Conuentibus, sed a Congregationibus prouincialibus, vel generalibus, vel a Generali, & suis assistentibus a Capitulo generali deputatis, habita prius secreto iusta informatione personarum ad id aptarum, vt ordo Societatis Iesu prouide seruare videtur: quamuis satis nouerim hæc parum placitura ijs, qui per frequentem Præfectorum mutationem, & diligentem sodalium subornationem, & non alias, sperant se frequenter prælaturas consecuturos.

4 Nota quarto id, ad quod semper hoc capit. citatur, nempe totam potestatem gubernandi monasterium monachorum, tam quoad temporalia, quam spiritualia pertinere ad solum Abbatem eius, quod efficaciter probat contextus in illis verbis. *Vniuersa, quæ ad diuinum cultum reuerentiam, vel ad vtilitatem eiusdem monasterij pertinent.* iunctis illis verbis. *Tota potestas.* An autem idem ita efficaciter probet, quoad monasteria Canonicorum regularium dicetur infra. Idipsum autem dicendum esse de illis probatur primo per cap. 2. regulæ B. Augustini ibi. *Et distribuatur vnicuique vestrum a Præposito vestro victus & tegumentum, non æqualiter omnibus, quia non æqualiter valetis omnes, sed potius vnicuique, sicut cuique opus fuerit.* Hæc ibi. Per quæ potestas tribuendi victum & vestitum soli Præposito attribuitur. Nec obstat quod alius est presbyter, & alius Præpositus in regula Beati Augustini, vt colligitur ex capit. 5. regulæ ibi. *Præposito tanquam patri obediatur, multo magis Presbytero, qui omnium vestrum curam gerit.* Non, inquam, hoc obstat: quoniam Præpositus, qui est Prior, siue Subprior claustralis est quasi Vicarius presbyteri, qui est Prior conuentualis, & ambo quasi vnam personam gerunt. Etiam per præfata verba probatur quod etiam arbitrium iudicandi, quid & quantum cuique opus sit, pertinet ad Prælatum. Quod parum aduertentes peccant, qui in perfecta communitate viuentes detrahunt Prælatis, eo quod alijs aliud, vel plusquam sibi tribuant, contra illud eiusdem regulæ Sancti Augustini. *b Qui infirmi sunt ex pristina consuetudine, si aliter tractantur in victu, non debet alijs molestum esse, nec iniustum videri eis, quos fecit alia consuetudo fortiores. Nec illos feliciores putent, quia sumunt quod non sumunt ipsi, sed ipsi potius gratulentur, quia valent, quod non valent illi* & contra illud paulo inferius additum. *Nec debent velle omnes, quod paucos vident amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere.* & contra illud inferius adiectum. *Illos sane existiment ditiores, qui in sustinenda parcitate fuerunt fortiores. Melius est enim minus egere, quam plus habere.* & contra illud eiusdem cap. 9. *Si super indumento inter vos contentiones & murmura oriuntur, & conqueritur aliquis se deterius accepisse, quam prius habuerat & indignum se esse, quod non ita vestiatur, vt alius frater vestitur, hinc vos probate, quantum vobis desit in illo interiori sancto habitu cordis, qui pro habitu corporis [illegible].*

Secundo probatur prædictum notabile per illud eiusdem regulæ [illegible] *Ille qui habet aliquo eundi necessitatem, cum [illegible] Præposito sufferri [illegible] debebit.*

Tertio, per [illegible] quæ [illegible] regula [illegible] [illegible] tenere [illegible] [illegible] frangere auctoritatem.

Quarto per illud eiusdem regulæ cap. 23. [illegible] *presbytero qui omnium vestrum curam gerit.*

Amplatur hoc notabile ad Abbatissas, Priorissas, Præpositos, & alios, quocunque nomine appellatos, qui ecclesias conuentuales [illegible] Cathedrales, per cap. *dilecta.* iuncta glossa, b quæ probat administrationem [illegible] temporalium monasteriorum [illegible] ad Prælatos competere, nisi quoad ea, quæ [illegible] vel ex [illegible] ordinis. c E contrario autem [illegible] quoad ea, in quibus tenetur Abbas, vel alius Prælatus requirere consensum, vel consilium Capituli, vel Conuentus, vt tangitur [illegible] num. 11.

Circa hunc textum & hoc notabile quartum quæritur primo. An sit verum id quod ex eo infert Panormit. d scilicet quod, sine consensu solus Abbas sine consensu Conuentus potest creare monachos, quod idem tenet etiam in cap. *ad Apostolicam.* e probatus a Selua, f & prius a Fel[illegible]o, g & post eos a Siluestro, h consistatne contrarium tenuit [illegible] [illegible] pro Panormitano [illegible] cap. *perlectis,* & dictum cap. *ad Apostolicam* [illegible] in [illegible] qui tamen [illegible] sequitur ibi Ioannem Andream, quod Abbas potest creare monachos sine consensu Capituli, sed non sine consilio [illegible], licet non teneatur illud [illegible] ratione quod Abbas debet expedire præcipua de consilio sui Conuentus, iuxta regulam S. Benedicti, i & quod creatio monachorum videtur esse de præcipuis. Ex quo infertur, Conuentum sede vacante non posse creare monachos, m quod videtur vbique etiam de consuetudine seruari, quamuis rato videantur monasteria, in quibus soli Prælati sine Capitulo creant monachos, vel Canonicos regulares. Quæ consuetudo [illegible] fuit [illegible] attendenda, & illa non extantibus, prædicta resolutio Panormitani tenenda.

Secundo quæritur, an sit verum id, quod ex hoc textu & notab. infert Panormitanus communiter receptus, n quod Prælatus solus potest agere & [illegible] communi super bonis monasterij: & respondetur solo [illegible] communi [illegible] esse verum, pro quo [illegible] ibidem, o dixit, scilicet, quod [illegible] bonum vel [illegible] [illegible] cum [illegible] Prælatorum & Capitulum, tamen ea nō consonat [illegible] communi, ibi, quod omnia debent esse [illegible] per ea, *non dicatis,* p desumptum ex cap. 2. regulæ B. Augustini.

Tertio quæritur, in quæ huiusmodi Abbas, Prior vel alius Præfectus, vel Præfecta Ecclesiæ, vel monasterij regularis [illegible] totam monasterij administrationem debeat solum [illegible] impendere fructus eius: Respondeo, quod in primis in necessarios, & honestos vsus suæ personæ. Secundo in similes vsus fabricæ, ornamentorum, & ornatus Ecclesiæ vel monasterij. Tertio in similes vsus Conuentus, vel Capituli. Quarto in sustentationem hospitum & pauperum in illud confluentium, iuxta ordinationem iustam, antiquam, vel nouam. Quinto in vsus alios [illegible] pios, vel in emptionem [illegible] [illegible] ad augendum numerum Canonicorum [illegible] alendorum.

Dixi, *in primis in necessarios, & honestos vsus suæ personæ,* quia prius est sustentanda eius persona, quam reliqua, q quod [illegible] in hoc [illegible] Panormitanum quod tamen [illegible] tractat. de redit. eccles. r nouel [illegible] per [illegible] fundamenta ibi [illegible], procedit [illegible] quod necessariæ personæ, quatenus est beneficiarius, [illegible] non habita ratione [illegible], scilicet, quod [illegible] Doctor, &c. in quo tamen multi Abbates [illegible] peccant, tamen sibi famulum [illegible] & non [illegible] necessariam [illegible] secundum obseruantiam [illegible] [illegible] plus quam [illegible] debeant impende-re, nisi

a In conf. 17. vol. 4.
b De maiorit. & obed.
c Ca. noua de pæn. & remiss.
d In c. cū Ecclesia Vulterana vel 4. de elect.
e De regul. & tran. ad relig. & [illegible] pra. de hu q. hu. & pral.
f De benefic. par. 2. q. 22.
g Pag. 6.
g Ca. quoniam. de simon.
h Verb. relig. 4. q. 15.
i Cap. fin. de reg. lib. 6.
k De regul.
l Cap. 3.
m Per c. fi. ne sed vac. lib. 6.
n In c. edoceri de rescr.
o Notab. vlt.
p 12. quæst. 1.
q Cap. de his. de ecclesiis ædific.
r Quæst. 2. monit. 38 & q. 3. mon. 30.
b Capit. 6.

A [illegible] quibus [illegible] fyi [illegible] in [illegible] vt de [illegible] a

Dixi secundo, (*in sim [illegible] o. nam [illegible] orum Ecclesia.*) primum [illegible] Ecclesia [illegible] a. Tum quia loca proprie [illegible] quia non [illegible] non sunt qu [illegible] b [illegible] Hispanorum [illegible] non deputando [illegible] monasterio [illegible] lo, [illegible] Ecclesia, claustro, domo [illegible] & [illegible] conuentui [illegible] perfecta [illegible]. Quod factum esse arbitror, vt in regno Castellæ o [illegible] Hispaniæ [illegible] multæ ecclesiæ Ca- B [illegible] regularium inueniantur hodie destitutæ cõ[illegible], quem olim solebant habere, eo quod calamitate [illegible] fructus earum decreuissent tantum, vt vix sufficerent ad alendos Prælatos, & conseruandas Ecclesias, [illegible] arbitror teneri ad reponendum con[illegible], si fructus rediissent, vel reduci [illegible] ad statum antiquum, vel ad [illegible], qui sufficeret ad alendum aliquem [illegible] non æqualem antiquo, c quo fit, vt meritò laudetur [illegible] Prior, qui nuper trium vel quatuor [illegible] conuentum reposuit in sua Ecclesia, in qua [illegible] deficiat esse conuentus, [illegible] alendo, & non plures sufficien[illegible] C fructus [illegible] vt videatur mihi esse periculum [illegible] Ecclesias possident iure simplici [illegible] dere [illegible] ne in eorum parochijs [illegible] dominis [illegible] qui eorum, quorum superatur [illegible] parochiales actu, quæ sine [illegible] iuxta gloss. receptam, d & [illegible] ad continuam residentiam; nec ex [illegible] de numero [illegible] de quibus capit. *de* [illegible] *lta.* e secundum [illegible] communem Panormitani & aliorum ibidem, [illegible]

7 Dixi tertio, (*in sumptus Capituli, vel Conuentus.*) quia [illegible] Capituli, vel Conuentus, [illegible] hospitalis. Tum quia sunt propriores ipsi Ecclesiæ conseruandæ. Tum quia ipsi incumbit administratio fructuum, [illegible] superfluorum pauperibus quod tamen limito [illegible] procedere, vbi hospitali prius constructo, & prius a Pauperibus frequentato propter auctas facultates fuit additum monasterium & conuentus, [illegible] contigit in nostra Roncauall[illegible], vbi iam inde a Carolo Magno [illegible] hospitale generale peregrinantibus [illegible] Galli, in Compostellam, & [illegible] Apostolorum Petri & Pauli, in terram [illegible] sepulchrum, & longe [illegible] institutum monasterium [illegible] Canonicorum regularium quâ[illegible] seruiendi pauperibus exercentium [illegible] Ecclesia viridis. Quo factum [illegible] gentium cœnaturis [illegible] ministrant. Primo enim quo[illegible] quando peregrini & pauperes [illegible] signo campanæ ad Completorium [illegible] omnes canonici superpelliceis induti [illegible] & iubent eos accumbere ad mensas [illegible] latas. Deinde ascendunt omnes in [illegible] orchestram per gradus eius cum suo Priore, & aliquibus alijs primoribus ei adsunt. Tertio, circumstantibus [illegible] clericis, orant vna cum peregrinis & pauperibus [illegible] generatim pro [illegible] Ecclesia Christi [illegible] benefactoribus, & speciatim [illegible] Pontificibus, Regibus, Ducibus, & alijs [illegible] Gallorum, qua [illegible] Hispaniarum [illegible] & Italiæ & Angliæ in quibus [illegible] debet, qui [illegible] quodam clerico [illegible] Pater noster & Aue Maria, [illegible] lumine & sum[illegible] mille pro-

nunciant. Quarto, [illegible] prim[illegible] con[illegible] denorum cu[illegible] colendi Deum in suis peregrinis, & pauperibus [illegible] suscipit, quamuis [illegible] si sit Rex, vel Cardinalis, de[illegible] in ipsisque a pauperi[illegible] po[illegible] accumbente singulis peregrinis, & pauperibus [illegible] panem primum [illegible] apponit, [illegible] orchestram [illegible] potum & ab[illegible] quadam canonici solenniter [illegible] agunt, qua peracta peregrini, & pauperes [illegible] Quinto, canonici ad [illegible] Ecclesiam [illegible] Completorium. Quod [illegible] illa gloriosæ memoriæ Isabella nupta R[illegible] ilippo II. à patre suo B Henrico Galliarum rege II. traduceretur in Hispaniam, illustrauit illustrissimus, idemque Reuerendissimus, Galliarumque Regum sanguine splendidissimus Cardinalis Borbonius, qui cum fratre suo Rege eam comitabatur media enim hyeme niue, gelu, & glacie rigente Pyrenæo monte, in cuius fere vertice situm est prædictum hospitale, trecentis, qui ea vespere conuenerant peregrinis & pauperibus inseruiuit, tum atque regalia Hispana vltra cœnam consuetam [illegible] Ob prædictam limitationem, qua hospitalia quædam præferuntur Conuentibus, memini [illegible] aliquando cum audissem ob sumptus nimios Prioris, & decrementum redituum C [illegible] hospitalis portas [illegible] forte potuisse claudi, vel numeri portionem [illegible], & Conuentus, quam peregrinos, & pauperes [illegible] & deserto monte [illegible] fraudare pot[illegible] quas aliqua [illegible] parte suppletas fuisse Canonicis ob pietatem se suo victu fraudantibus, intellexi.

Dixi quarto (*in sustentationem hospitalis, & pauperum in vtilitatem [illegible] iuxta istam vel limitationem antiquam vel nouam,*) præsenti est prouidendum illis, quam alijs pauperibus: quia hoc lex generalis, & illud specialis iubet, & generi per speciem derogatur: a quod tamen limitandum est, vt supra dixi, ne procedat vbi hospitale est antiquius D monasterio, & conuentu, quæ auctis facultatibus illi accesserunt: illic enim hospitale arbitror præferendum Conuentui, vt prædixi.

Dixi quinto, (*in vsus aliorum pauperum, & alios pios, &c.*) Tum quia omnes reditus Ecclesiastici etiam secularium beneficiatorum superflui naturæ & decentiæ, sunt eis impendendi, vt late probaui num. in tract. de redit. ecclesiast. b Tum quia superflua monasteriorum & hospitaliũ diuitum iussus videntur impendi in opus pium augendi numerum canonicorum, vel monachorum, vel alimentorum, hospitaliumque, quam in alia extranea etiam pia, eo quod in Ecclesijs & monasterijs tot sunt instituendi, quot possunt de reditibus eorum sustentari, iuxta glo. recept. c eo quod auctis facultatibus, augendus sit numerus E canonicorum & monachorum, d vt ibi per omnes annotatur. e Quo fit primo vt magnopere desiderem nosse, qua ratione iuste defendi possunt à peccato præfecti Ecclesiarum & monasteriorum, quibus honeste sustentatis, multa supersunt, & non curant augere numerum canonicorum, vel monachorum, nec alimentorum hospitalium, quod ipsum videtur de Capitulis, & eorum Archidiaconis plurima superflua suæ sustentationi habentibus. Fitque secundò, iuste me respondisse cuidam Reuerendo admodum Archidiacono Cameræ Ecclesiæ Pampilonensis, interroganti me rationem, qua defendi posset à petitione augmenti vestiarij annui canonicorum eius. Re- F spondi enim difficilius defendi posse à petitione augmenti canonicorum, quibus auctis, vestiariorũ numerus augeretur, eo quod multa sustentationi suæ honesta superfluerent. Fit tertiò, vt Abbates, & alij præfecti, quibus dimidium, vel alia pars aliquota per diuisionem canonicorum debetur, cauere debeant, ne putent superflua suæ decentiæ posse nimis iuste largiri in vsus etiam pios alios ab vsibus respicientibus ipsum monasterium quum vix vnquam desit caussa augendi suorum regularium numerum.

a Quæst. 1. num. 48.

b [illegible] de act. [illegible]

c Arg. c [illegible] & c. cu [illegible] de appell.

d Iux. Host. ca non de elect lib. 6.

e De præben.

a Leg. in toto. ff de reg. iur. & [illegible] gener. eod. tit. lib. 6.

b Quæst. 2. num. 42.

c Cap. 1. de inst.

d Cap. cum M. de const.

e Et ea auctoritate à contrario sensu. de const.

Diuisionis Roncæuallis Cippeus [illegible]

Quarum [illegible] Potest [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Archiep. Valent. [illegible] [illegible] [illegible] quæ Cl. [illegible] [illegible] Roncæuallis appel- [illegible] demptis, & aliquot [illegible] hoc [illegible] quod [illegible] [illegible] compo[illegible], ad- [illegible] hanc [illegible] formam subijcimus.

a In c. non dicatis 12. q. 1

ARGVMENTVM.

Anno 1[illegible]. mense Maio cum Salmanticæ iurisp. [illegible] [illegible] incumberet præfatus Domin. Fran. [illegible] Nauarrus, tunc præfectus & Prior monasterij & hospitalis Roncæuallis, nunc autem Archiepiscop. Valentinus complurium virorum [illegible] cuindo [illegible] tum [illegible] priorum suasu omnium bonorum eiusdem monasterij, & hospitalis fructus cum Conuentus sui consensu in tres diuisit partes: quarum prima [illegible] hospitali & fabricæ, altera Priori, & eius mensæ, tertia Conuentui & eius mensæ, subiectis multis declarationibus. Quarum prima erat, ne bona vlla inter eas censerentur diuisa, sed [illegible] illorum fructuum administratio cuius diuisionis confirmatio postea petita fuit à Clemen. VII. anno Domini 1532. & quia eo viuo non fuerunt expeditæ literæ, postea Paulus III. eas in forma rationi congrua, expediuit anno 1534. mense Nouembri, cum prius eodem anno 34. mense Maio Cæsarea & Regia Maiestas Caroli V. suas ad id porrexisset preces, suumque [illegible] patronus præstitisset consensum. Quibus literis allatis Rom. an. 1541. præsentatisq; D. Remigio a [illegible] Archid. Pampilonensi, ille, vt erat doctissimus, prolimut [illegible] seruatis omnibus ad vnguem, quæ seruari debebant, eas confirmauit. Quæ confirmatio notificata procurat [illegible] [illegible] D. Francisci Prioris & prædicto conuentui, plene fuit ab eisdem approbata: quin & ab eo tempore in hunc Septembrem anni 1557. ea diuisio in dicto monasterio fuit, estq; visitata & vsitatur. Et quidem pro præfatis quatuor Prioribus facit primo, quod regula grauissimi sanctissimique patris nostri Augustini tota est in nutrienda, confirmandaque Canonicorum monasterij concordia, vt eius principium demonstrat, quæ tamen per hanc diuisionem admodum grauiter labefactari.

b In cap. 2. Secundo, quod eadem regula eiusdem Patris *b* præcipit, vt omnia sint in monasterio communia, nihilque cuiquam sit proprium, cuius contrarium inducit hæc diuisio, quæ alia Priori [illegible] hospitali, alia appropriat Conuentui.

Tertio facit, quod [illegible] ipsa & multa, quæ postea emanarunt Concil. & Pontificumq; decreta iubent, vt solus prælatus [illegible] monasterij bona gubernet, vt patet in [illegible] c. ea. notabili quarto ex eo decerpto. At stante ea, de qua loquimur, diuisione, non potest solus Prior omnia bona monasterij Roncæuallis gubernare, ergo, &c.

c [illegible] Quartò facit, quod Sedes Apostolica nemini intendit præiudicare nisi consentienti. *c* At hæc diuisio, plurimum præiudicat præfatis Prioribus, qui ei non consenserunt, vt patet [illegible] ergo, &c.

Quinto facit, quod absurdú videtur, vt canonici subditi [illegible] Prior præstantes, tantam habeant [illegible] monasterio potestatem, quantam [illegible] [illegible] [illegible]. At per hanc [illegible] [illegible] Roncæuallis æquari videntur Priori in administrandae [illegible] &c.

Sexto, quod [illegible] Patris nostri Augustini [illegible] [illegible] & per omnes suo Prælato [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] testantur [illegible] [illegible] haberet [illegible] [illegible] voluntate pen-

d Cap. [illegible] dent [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible]

Septimo facit [illegible] [illegible] Prior [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Prior potest [illegible] [illegible]

a Cap. omnes de [illegible] & l. [illegible] ff. de re iud. [illegible] Cap. postul. & c. super literis de rescr. & d c postulasti.

Octauo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Papa, [illegible] veritatem [illegible] [illegible] Papam, qui [illegible] [illegible] custos, & autor, prædictam diuisionem confirmaret, si præscisset per eam [illegible] [illegible] [illegible] in præfata Roncæuallis. [illegible] autem videtur per eam nulla detrimenta [illegible], quippe [illegible] [illegible] in multis [illegible] [illegible] præl[illegible] [illegible] occupétque se multis [illegible], a quibus [illegible] Prælatum abstinere.

Nonò, quod qua facultate Romanus Pontifex prædictam diuisionem ad petitionem D. Francisci [illegible], eadem [illegible] [illegible] successorum [illegible] [illegible] [illegible] potest, ac [illegible] patent [illegible], quæ ea [illegible] [illegible] reuocetur.

c Arg. c 1. de reg. iur.

Decimo facit, quod hæc diuisio [illegible] [illegible] materiam [illegible] [illegible] [illegible] Prælatorum [illegible] habendis. At [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], non [illegible] valida. *f*

f Ca. ex parte de conju. & l. [illegible] ff. de pact. dot. & l. cap. cū omnes de const. & nemo ff. quod quisque iur.

Vndecimo, quod D. Franciscus huius diuisioni [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nec debuit [illegible] aliquam legem, quam [illegible] volebat, imponere.

Duodecimo, quod ne [illegible] adhuc [illegible] Prior, qui in prædicto [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] bona [illegible] [illegible] videtur.

Decimotertio, quod [illegible] Prior [illegible] [illegible] contra [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ac [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prodesse [illegible] [illegible] [illegible] *h*

h Cap. debitum vi. & c. fin. de appell. Cap. nos [illegible] de reg. iur. 6.

Decimoquarto, quod licet interno animi [illegible] requiratur [illegible] bonum [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] bona inter [illegible] pessimo [illegible] [illegible] Christi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] D. Francisco, ac [illegible] [illegible], bona [illegible] in [illegible] facienda, non tamen [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fuerunt.

Decimoquinto, quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est monarchia, in qua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] præcipit, & vera [illegible] [illegible] [illegible] ponitur illi Aristocratia, & Democratia, [illegible] populus, aut soli eius optimates gubernant. [illegible] [illegible] [illegible] illum Augustinum [illegible], [illegible] [illegible] optimam regendi speciem, quæ est [illegible] [illegible], & non Aristocratia, vel Democratia. [illegible] diuisionem tollit [illegible] & [illegible] [illegible], quæ, quia contra regulam sint, non erant seruandæ.

Decimosexto facit, quod hæc diuisio [illegible] esse [illegible] causa, [illegible] [illegible] Prior [illegible] [illegible] possit Deo, nec hominibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] debet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] Roncæuallis, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] reddere [illegible] [illegible] [illegible] omnia [illegible].

k De off. ord.

Decimoseptimo, quod [illegible] [illegible] bonorum Roncæuallis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] partem [illegible].

De[illegible], quod [illegible] [illegible] qualibet [illegible] nullam [illegible] pars videtur, vt [illegible] Prælatus, quantum [illegible] conuentus [illegible] partem, & [illegible] attestamus, & quam [illegible] generale [illegible] ædificiorum [illegible] & [illegible] [illegible]orum.

Videtur [illegible] quippe [illegible] ad [illegible] & [illegible].

Hæc [illegible] ob[illegible] [illegible], & vt nunc res humanæ [illegible] habent, necessarium esse Roncæuallis conseruandæ, [illegible].

B

[illegible] eidem, quod determinatio expressa Romani Pontificis [illegible] clausa, nempe in cap. *edoceri.* a [illegible] bonorum inter Abbatem & conuentum [illegible] sine auctoritate Papæ factam esse [illegible], vbi omnes Doctores id affirmant, addentes eam [illegible] fieri posse, scilicet, quoad bona tantum, quoad administrationem tantum, & quoad bona & administrationem [illegible].

De rescript.

Secundo, quod [illegible] diuisio facta per solum prælatum, & [illegible] Conuentum sine auctoritate Papæ valida [illegible] per eosdem, iuxta communem Panormitani. Denique [illegible] tertiam, quam ibi [illegible] facta [illegible], præsertim cum [illegible] immutabili [illegible] non potest per [illegible], nec per alium [illegible]. At hæc [illegible] non solum [illegible] Prælati, & Conuentus auctoritate facta, sed etiam auctoritate Papæ [illegible], sed ex certa scientia cum causæ cognitione [illegible], [illegible] à principio fuisset ab eodem [illegible]. Igitur non solum valet sed [illegible] debet.

C

a Arg. c. [illegible] 21. [illegible] Romana [illegible] de elect.

c In rubr. de [illegible] vel à [illegible] 7.

Tertio, quod omnis dispositio, in qua facienda con[illegible] ad id [illegible], valida est, [illegible] At hæc [illegible], quoniam in eam [illegible] concurrunt potestas, & voluntas Prioris, & Conuentus, & confirmatio Papæ ex certa scientia, & cum [illegible] causæ. Concurrit etiam assensus Regius [illegible] nihil necessarium deficit. Ergo valida est.

D

d Cap. cum [illegible] de offic. de leg.

Quarto, quod innumeræ diuisiones multo maiores [illegible], de qua [illegible], reperiuntur factæ [illegible] Christiano, tam in Ecclesiis Cathedralibus, quam [illegible] conuentualibus, præsertim ordinis canonicorum regularium, cuius est prædictum Roncæuallis monasterium. At nemo [illegible] dicere illas non valere, in[illegible] à Prælatis sine Capitulorum, Conuentuum [illegible]. Ergo nec [illegible] dicere hanc, de qua loquimur, [illegible], infringi ve posse à Prælato suo sine sui [illegible] consensu, quia de similibus idem debet esse iudicium.

E

e Cap. dudum [illegible] el. & [illegible] ad [illegible] Cap. quam [illegible] de elect. lib. 6.

Quinto probatur, quod prædicta diuisio sit vtilis & necessaria ex eo, quod [illegible] magistra est, [illegible] Hispaniæ prædicti ordinis canonicorum regularium Ecclesiam, in qua bona inter Prælatum & Conuentum non sint diuisa, quæ non sit pene de[illegible], & [illegible] eorum omnia fere [illegible], suorumque [illegible] in tantam paupertatem redacta, vt aut [illegible], aut non habeant nisi vnius, duo[illegible] aut [illegible], id quod [illegible] testantur multa, quæ Castella, Lusitania & Galecia continent monasteria. [illegible] enim hæc est in causa, quare illa duo [illegible] S. Isidori Legionensis, & S. Mariæ [illegible] in castella. Quare [illegible] S. Cru[illegible] hoc [illegible] in Nauarra, [illegible] eius [illegible] quam nunc [illegible] qui hanc [illegible] proximo [illegible] penderetur [illegible] esse, & [illegible] diuisionis be[illegible].

F

[illegible] in [illegible] ex [illegible] *non excipi, qua [illegible] commercii [illegible] si non [illegible] ac mercenarij, con[illegible] quæ maxime ac[illegible] in [illegible] Ronc[illegible] [illegible] contaminat.*

Septimo, [illegible] diuisionis vtilitas, & necessitas efficacissime ex eo colligitur, quod omnium, qui Roncæualli post D. Franciscum à [illegible] omniumque, qui postha[illegible] præfuturi [illegible] illustrissimus, qui suum [illegible] futurus sit, videtur esse admodum Illustris D. Don Antonius Manricus à Valencia, qui nunc ei præest, quique sæpe dixit, tertiam partem sibi adiudicatam maiorem iusta videri, ideoque nil de duabus aliis tertiis suis vsibus velle applicare; attamen ipsius ministri non pauca ei applicassent, nisi Conuentus his restitisset. Quoniam procurarunt aliqua ædificia ex sola parte hospitali deputata fieri, quibus tamen [illegible] Prioris quoque pars contribuere debebat, ægreque tulit, vnt contradictionem Capituli, [illegible] sumptum fecit, nonnullis etiam [illegible], & equis, partibus hospitali, & conuentui [illegible] in Prioris [illegible] dicuntur vsi. Quin etiam dicuntur capere tertiam partem tritici, vini, auenæ, & aliorum fructuum, & pecuniarum ex his, quæ iam parata, & bene collecta sunt à clauiculariis, relinquendo pro aliis duabus tertiis, ea quæ nec collecta, nec parata sunt, & quorum aliqua pars numquam, vel tarde paribitur ob grandem debentium paupertatem, fraudem, potentiam, violentiam, vel aliam similem causam, quare quotidie vidimus multos creditores suis fraudari debitis in tempus, aut in perpetuum. At certum est, multo plus valere tertiam partem ex [illegible] paratis desumendam, quam aliam tertiam ex aliis male ac bene paratis accipiendam. Si igitur tam selecti Præfecti tempore, dicentis per diuisionem cautum esse primam tertiam hospitali esse soluendam, & affirmantis se sua tertia parte contentum, vix se continent eius ministri ab aliis duabus tertiis per solemnissimam diuisionem à tertia Prioris sui heri separatis, quid speres aliorum vulgaris ingenij & famæ Præfectorum tempore, si diuisionis vallo ea quæ ad hospitale & canonicos pertinent, nó defenderentur ab eorum incursione?

Octauo, vtilitas diuisionis Roncæuallis eo amplior ostenditur, quòd eo grauior esse debebit Priori, quám vili cuiuislibet alius Hispaniæ monasterij, quod per hanc nihil vltra suas portiones canonicas sibi applicare possint canonici, clauicularij, vel alij, imo quicquid illis his solutis residuum sit totum seruatur vel ad augendum numerum canonicorum, vel ad alia opera pia, quæ magna est occasio concordiæ inter Prælatum, & suum Conuentum seruandæ, magnaque occasio Prælati liberalitatis, & pietatis exercendæ: quoniam id erit magnus impulsus ad plus [illegible] dum partibus hospitalis, & canonicorum quam suæ [illegible] circa rationes reddendas, vel alias aliquid dubij [illegible] sit, an Prioris parti, an aliis sit aliquid applicandum. [illegible] debit enim pius Prælatus nonnumquam aliquam particulam suæ partis sibi petere, præuidens eam pauperibus, & operibus piis, ac consequenter IESV CHRISTO accrescere.

Nono, huius diuisionis commoditas & vtilitas ex eo colligitur, quòd [illegible] aliud præiudicium [illegible] fit Prælato, si res satis perpendatur, [illegible] necessitas vt velit, faciatque id, quod [illegible] *Fœlix autem* "vt ait [illegible] *est necessitas, quæ [illegible] compellit.* An non tenetur Prior Ron[illegible] communitatis [illegible] velle, vt suis canonicis [illegible] & [illegible] monasterij [illegible] hæc est [illegible] teneatur [illegible] An non [illegible] [illegible] tabulæ, & ornamen[illegible].

cessarium: Quid autē aliud per Deum immortalem fit per hanc diuisionem nostram, quam quod volente nolente Priore mediocri modo prouideatur prædictis, quibus Priorem oportebat sub pœna damnationis æternæ prouidere. Qui tamen ob varias causas forte nō prouideret: audiuimus enim omnino & vidimus frequenter canonicis Roncæuallis suum stipendium non solum vestiarij sed etiam victus in plures menses, & annos dilatum, & sæpius nunquam omnino solutum, ea quandoque ratione, vt Prior prius sibi suæq; commoditati consuleret; nonnunquam autem vt vindictam sumeret de canonico, qui ei, noluisset male placere, quo Deo beneplaceret, dum aliis donationibus, & sumptibus, in cognatos, aut amicos, malè, aut vanè faciendis insisteret.

* Vt ait Gregorius. *Augustinus dicere debuit, hoc enim ille habet in epist. 45. ad Armentarium, ex qua non grauabor, vt nos vota reddere & soluere fatagamus. Iam inquit vouisti, iā te obstrinxisti, aliud tibi facere non licet. priusquam esses voti reus, liberū fuit quo esses inferior quamuis non sit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur, quod cum lucro redditur. & paulo post modo inquit tanto quod absit miserior, si fidem Deo fregeris, quanto beatior, si persolueris. Nec ideo te vouisse pœniteat, imo gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere ita intrepidus, & facta dictis imple, ipse adiuuabit qui vota tua expetit. fœlix necessitas, qua ad meliora compellit.*

Decimo, id ipsum comprobatur, quòd ipsemet Roncæuallis Priores aiunt, satis, superq; per hanc diuisionem Prioris mensæ relictum, rationemq; tam diuinam, quam humanam dictare, vt tantum, aut plus tribuatur pauperū in hoc generale hospitale confluentiū sūt, ob cuius contemplationem omnia bona Roncæualli sunt data, vel relicta, quantum soli Priori, qui primus in colligendis pauperibus esse deberet. Conuenio vos igitur domini Priores, vultis ne, vt fiant prædicta, quæ iusta esse decernitis, an non: Si non vultis, iniusti estis, & nullatenus audiendi, si verò vultis, quid conquerimini de diuisione hac, qua fiunt ea, quæ vultis, velleque debetis vt fiant: certe, mea sententia, gratias habere deberetis Deo, & eis, qui eam primum fecerunt, fierique suaserunt, eo quod paternitatibus vestris materiam delinquendi abstulerunt, occasionemque facile bene merendi præbuerunt.

SVMMARIVM.

10 *Concordiam & discordiam eadem res diuerso respectu parit.*
10 *Augustino si essent similes Prælati, & Possidonio Canonici, diuisione bonorum nil opus esset.*
10 *Abbates gloriam prodigalitate quærentes, vt eam consumunt.*
11 *Diuisio bonorum Roncæuallis defensa nil proprietatis inducit, nec obligationi antiquæ detrahit.*
11 *Regula de substantia non est, vt solus Prælatus omnia gubernet, imo etiam iure communi multa de consensu, vel consilio Capituli expedire tenetur.*
12 *Principem nulli velle præiudicare, intelligendum est de alio præiudicio quam expresso.*
12 *Ius præsentandi ad Ecclesias conuentuales concessit Adrianus VI. Carolo V.*
12 *Vniuersis concessum, non videtur singulis competere.*
12 *Obedire in quibus tenetur regularis suo Prælato, & quod duobus contraria iubentibus, maiori est parendum.*
12 *Par in parem non habet imperium.*
13 *Expressio qualitatis iure inhærentis non est necessaria.*
13 *Legem quam non seruat alijs non ponat, nec vllam sibi.*
14 *Possessio absque præsentia domini quæri potest.*
14 *Protestatio contraria facto tollitur, & non præiudicat nescienti, nec non consentienti, nec in dubio videtur quis ei, si est damnosa, consentire.*
14 *Finis bonus non sufficit si aliæ circumstantiæ desint.*
15 *Regiminum triplex species: Monarchia, Aristocratia, Democratia, quibus additur quarta.*
15 *Prælatus non ducat non posse bene regere nisi totum regat.*
16 *Peccatum mortale de sæpius excommunicatione.*
16 *Leges & statuta sine euidenti vtilitate non esse mutanda.*
17 *Bonorum diuisio inter Prælatum & Conuentum, neutrum tantum partis dominum.*
17 *Bona Ecclesiæ sæpe dissipanti, & auare retinenti, neque peccant.*

10 AD primum igitur pro dominis Prioribus propositum argumentum, fatemur in primis sanctissimum illum Patriarcham nostrum Augustinum summè voluisse, sua vt monasteria caritate, ac concordia redundarent, id quod primum eius capitulum palam continet. Fatemur item aliquo respectu concordiæ seruandæ multum conuenire, vt vnus solus in vna domo gubernet, dūmodo nobis etiam concedatur ei concordiæ alijs respectibus conuenire, ne solus id faciat, sed consilio, & consensu aliquorum, vel aliquorum in gubernādo ducatur, vel adiuuetur. Et quidem si ætatis nostræ prælati tam parci, tam abstinentes, tam studiosi pietatis, & literarum essent, ac Augustinus erat, si canonici huius sęculi tam obedientes, tam ieiuniorum, & parsimoniæ amantes, tam pietatis literarumque studiosi, tam parum temporalium cupidi essemus, ac erant Possidonius, & alij Augustini canonici, nulla certe diuisione opus esset: omnes enim quæreremus magis ea quæ Christi sunt, quam quæ nostra: omnes eò magis gauderemus, quo minus negotiorum, & munerum nobis committeretur, quoque frugalius, & parcius tractaremur. At quia multi ætatis nostræ prælati suam auctoritatem, suumque decus in magna, & lauta familia, in opipara mensa, in veste multa, & fulgida, in conuiuijs sybariticis, & opiparis, in equis, mulis, & mulabus præpinguibus, ac fulgidè vestitis, ponere cœperunt, simul etiam egere cœperunt ad se, suosq; alendum omnibus ferè suarum Ecclesiarum reditibus, quos vbi ipsi soli impendere possunt, in suos primum vsus expendunt: eoque fit, vt necesse sit, ibi canonicos & monachos esurire, nudos aut pannosos incedere: necesse, vt ædificia collabantur antiqua, noua raro surgant, ornamenta & alia in cultum diuinum necessaria pauca, eademque rupta, fracta, sordida & inepta inueniantur, cui abusui, ne dicam grassationi, nullo alio præsentiore potest occurri remedio, quàm diuisionis bonorum, quæ in plerisque facta est Ecclesijs, aut saltem fructuum, quæ in nostra Roncaualle. Ne quis autem miretur, rem quæ vno nomine parit concordiam, alio parere discordiam: consideret ad concordiam inter prælatum, & canonicos nutriendam plurimum pertinere, vt prælatus Prælatus, quem totus conuentus, aut maior pars elegerit, ob idque id statutum fuisse in cap. *Adrianus*, cap. *Valentinianus*, a & alibi sæpe, multoque tempore obseruatum. At quia id quodam respectu discordiam inter canonicos & monachos nutrire cœpit, cœperunt Romani Pontifices electionibus derogare, imò & quod multo durius est, ius præsentandi Abbates, & Priores Regibus & alijs dominis sæcularibus concedere contra plurimos canones b & alios, licet illi frequentissime ad ea præsentent viros totius religionis ignaros & ineptos, qui dū reditibus Abbatiarum, perinde ac suorum patrimoniorum vtuntur, maximam monasterijs discordiam, imo & ordini concitant, submurmurantibus, subclamantibusq; monachis, aut canonicis vel eos religionem promouere, multum eam suo sæculari exemplo impedire, omnia eos demoliri, &, dēuastareque, &c. quam, quæ grauissima est, discordiam diu, noctuque in choro, dormitorio, refectorio, locutorio, ac vbique locorum in monasterijs continuatam, sola diuisionis virtus sedare potest. In summa igitur concedimus conuenire vno respectu concordiæ, vt vnus solus in vno monasterio gubernet, alijs tamē respectibus eidem concordiæ necessarium esse, ne vnus solus gubernet, qui respectus in hac nostra ætate ferè ca, vel potius facilit, maximè vigent, per quæ abunde responsum est primo argumento.

Ad secundum fatemur regulam Patris nostri Augustini iubere, vt omnia in eius monasterijs sint communia, negamus autem, quod per hanc diuisionem quicquam alicui fiat proprium. Nulla enim proprietas rei alicuius per eam conceditur, sed solum administratio fructuum permittitur, quæ non solum Priori, & Conuentui sed etiam singularibus canonicis, non solùm à supremo Prælato, qui Papa est, sed etiam ab infimo Abbate iusta de causa

a Cap Monachi & c. cum ad monast. de stat. monach.

b In quast. 1. mon. 10.

c De stat. mon. c. cit.

d Ca. fine consensu 10. q. 2. c. nulli de reb. eccl. non alien. c. nouit. & c. quanto & c. ta. & ea, vt. titur de his quæ fiunt à prælat. cum alijs ibi adno.

e In c. super eo de offic. deleg. l. 1. § si quis à princ. ff. ne quid in loc. pub. fiat.

g Ca. qui manumisit 12. q. 2. & l. in tantum §. vniuersit. ff. de rer. diuis.

[illegible] concedi potestas. Neque potest Prior posse [illegible] post hanc diuisionem de suæ partis fructibus donare, disponereve, quam ante illa poterat: non enim diuisio hæc facta fuit, quo Prioris potestas cresceret, sed potius, vt decresceret, quod latius in tractatu de redit. eccles. nuper longè post hanc disputationem composito efficaciter probamus. *b* Ne quis putet Conuentus aliquid aliud ei per hanc diuisionem in parte sibi deputata concessum, quàm quòd ita ipse Canonicis prouideat, ac Prior, dum omnes fructus ministrabat prouidere tenebatur: nihil enim aliud factum est, quàm translatio potestatis administrandi partem illam fructuum de Priore in Conuentum.

Ad tertiũ respõdemus primò, quòd licet regula Patris nostri Augustini innuat solum Prælatũ omnia monasterij bona gubernare debere, non tamen id iubet tanquam quod de regulæ sit substantia; qualia sunt castitas, paupertas, & obedientia: ideoque fieri potest, vt absque læsione regulæ, alia pars gubernationis alij monasterij officiario committatur, quod palam permittunt præfata duo cap. *Monachi & cum ad monasterium,* c cum alijs ibi citatis. Secundo negamus iure constitutum esse, vt omnia solus Prælatus, sine consilio ac consensu Conuentus expediat, imo eo cautum est, vt ardua & aliqua alia, qualis est alienatio bonorum cum consensu, & aliqua cum consilio expedire teneatur, *d* id quod omnes Doctores passim docent. Et ita negamus Concilia, Pontificumque decreta, quæ post regulam emanarunt, iubere, vt solus Prælatus omnia negotia monasterij expediat. Quinimo multa sunt, quę iubent expediri, cũ conuentus consensu, multaq; cum eius consilio: quin & Benedictus in sua Regula ita faciendum constituit.

Ad quartum concedimus non esse præsumendum in dubio Romanum Pontificem, vllumve alium Principem, velle iuri alterius præiudicare: negamus autem non posse id facere, imo velimus nolimus fateri cogimur eum id facere posse, frequentissimeque facere, idque seruari oportere, cum constat eam eius mentem esse. An non est præiudicium Conuentuum, quibus ius eligendi suum prælatum, tam multo canone competit, vt Rex Catholicus præsentet Prælatos in omnibus Hispaniæ Ecclesijs conuentualibus, quæ consistoriales sunt, cum vacauerint? Attamen id Adrianus VI. gloriosæ memoriæ Carolo V. concessit, eiusque maiestas ea concessione vsa est, & rectè, omnium Doctorum consensu, etiam in hoc ipso, de quo loquimur Roncæuallis monasterio: quia licet princeps in dubio nullius ius lædere videatur, lædit tamen cum est tale ius, in quo lædere potest, & constat eum habere animum in eo lædendi. Quare rectè post alios resoluit Philippus Decius, e illud vulgatum desumptum ex l. 2. *f* scilicet, Principis dispositio sine alterius præiudicio accipi debet: intelligendum esse de alio præiudicio, quam expresso. Itaque, cum constet Clementi VII. ac Paulo III. fuisse potestatẽ, & mentem derogandi Priorum Roncæuallis iuri quoad ea, quæ in præfata diuisione reperiuntur expressa, procul dubio ijdem voluerunt in illis præiudicare Prioribus, ac præiudicarunt.

Ad quintum, negamus primum per hãc, de qua loquimur, diuisionem tantam in administranda Roncaualle præberi potestatem Canonicis eiusdem, quantam Prior habet. Tum quia nulli canonico vllam id potestas per eam conceditur, licet aliqua Conuentui eorum concedatur, non enim quod vniuersitati conceditur, singulis eius tribuitur. *g* Tum quia per eam Prior solus suam partem administrat, & solus potest exigere rationem à conuentu canonicorum de administratione partis eorum, & an rectè, an secus gesserint cognoscere, & ad soluendum reliqua cogere. Tum quia Prior exigere potest rationem à canonicis de administratione sibi commissa: cum tamen nullus canonicorum, neque Conuentus eorum de partis Priori deputatæ administratione vllam vllatenus rationem exigere aut petere possit. Secundo negamus etiam absurdum visum iri, vt Romani Pontificis auctoritate, & priuilegio de consensu Prælati, & Conuentus æqua potestas Prælato, & Conuentui in re monasterij administranda præbeatur. Quandoquidem id iure fieri posset, quamuis fateamur absurdum esse, nisi cessante priuilegio summi Prælati, qui Papa est, tanta et potestas Conuentui, quanta prælato in re monasterij administranda. At nos nõ agimus de potestate Prælati, & Capituli, attento solo iure communi, sed attento illo, & diuisione præfata Papæ auctoritate, & priuilegio de consensu Prioris, & Conuentus, imo & Regis confirmata: quo planè quintum solutum argumentum.

Ad sextum negamus primum vllo iure caueri, vt religiosus in omnibus suo Prælato pareat, imo neque in omnibus licitis & honestis, sed solum in honestis, in quibus sua regula expresse, aut tacitè, directè, aut indirectè suo eum prælato subijcit, vt S. Thomas in eo ab omnibus receptus declarat. *a* Quare multa etiam licita velle potest religiosus sine vllo Prælati consensu: quale est edere, bibere, vestiri, ac alia id genus multa facere, id quod etiam Dominicus receptius *b* testatur. Deinde respondemus argumento, quòd maiore, ac minore simul iubẽtibus, maiori parere debet, & non minori. *c* Atsummus omnium Prælatorum Romanus Pontifex est. *d* Cum ergo ipse per huius diuisionis confirmationem Conuentui canonicorum Roncæuallis faciat facultatem administrandi suam partem, contradicente lique in eo suo Priori, iuste ac sanctè in administranda ea illi contradicere poterit: quia licet in eo voluntati Prælati particularis non pareat, paret tamen voluntati Prælati vniuersalis, qui est Papa.

Ad septimum concedimus D. Francis. cum antiquum Priorem non potuisse sua diuisione præiudicare successoribus: quia par in parem non habet imperium, iuxta ca. *innotuit.* e Negamus tamen id non posse facere Romanũ Pontificem cuius auctoritate præfata diuisio confirmata est, confirmata, inquam, non in forma communi tantùm, sed ex certa scientia, & causæ cognitione præcedente, vt supra dictum est.

Ad octauum concedimus, quæ subreptitia est, gratiæ impetrationem nil omnino valere: negamus autem confirmationem præfatæ diuisionis subreptitiè impetratam fuisse. Nihil enim celatum fuit Romano Pontifici eorum quę illi manifestanda erant. Nil item ei dictum, quod verum non esset, nam licet non fuisset ei formaliter & expresse dictum, canonicos pluribus inuolutum iri negotijs, post præfatam diuisionem, quàm antea, dictum tamẽ fuit æquiualente. & tacitè, dicens enim expresse aliquid, satis dicit illud, quod ei necessario inest, argumento regulæ, *cum quid prohibetur. f* & decisionis *Rota.* *g* quæ habet Vrbanum Papam declarasse non esse faciendum in impetratione expressionem qualitatum communi iure inhærentium, tradit Felinus. *h* Et ideo licèt non fuisset Papæ dictum expresse, quòd per prædictam diuisionem dabatur canonicis libertas non obediendi Priori quoad aliqua, quoad quæ ante illam tenebantur, neque quod imponebantur eis necessitas intendẽdi animos ad plura negotia, quàm antea, tacitè tamen & æquipollenter hæc fuerunt illi dicta, quum potestas, & necessitas administrandi duas tertias partes fructuum sine Prioris consensu, illa necessario contineat.

Ad nonum concedimus Romanum Pontificem posse quidem reuocare hanc suam confirmationem petente id aliquo Priore, imo & motu proprio; sed negando quòd non debeat seruari donec eam reuocarit.

Ad decimum negamus, vllam per hanc diuisionis præberi causam illicitè litigandi, quamuis ambitio, & cupiditas, aut Prioris, aut canonicorum occasionem arripere valeat, ex ea indebitè contendendi, quemadmodum & pertinacia, & temeritas multorum ex Ecclesiæ sacrosanctæ sacramentorum institutione caussam arripiunt in ea debacchãdi. Si enim D. Prior summo omnium Priori Papæ obediens, intra limites sibi ab eo præfixos se voluerit continere, & canonicorum Conuẽtus noluerit fines suos transilire, & vterque sibi concessis contenti falces in alienas messes non miserint, nullæ tumultuosæ lites, omnia pax erunt tranquilla.

Ad vndecimum concedimus Don Franciscum à Nauarra, qui huius diuisionis fuit primus auctor, non potuisse

a 2. 2. q. 104. art. 5.

b In eo. c. vol. [illegible] citato.

c l. cont. pupil. § 1 ff. de re iud. & c. si dominus c. Iulian. 11. q. 3.

d Cap. cuncta per mundum 9. q. 3.

e de elect. & l. pen. ff. de recep. arb.

f De reg. iur. lib. 6.

g 71 de rescr. in antiq.

h In c. a. super literis nu. 8. vers. Secũdo reg. eo tit. & Rot. 19. tit. de preb. in antiquior.

a Cab. nam. de elect.

b Arg. c. pro potum dicam, & prebent

c Num. 9.

d In cap. 1. de const.

e In d. nu. 9

f l. p. ff. de oee. arb. & l. ille à quo §. item post. ff. ad Trebell.

g l. quoties ff. de seru. adim. leg. l. 2. C. eo. & in rubr. de caus. poss. & in c. cum eccl. eod. tit.

i Cap. sollicit. de appell. c. o. dim. caus. de consc. c. cum M. de const.

k In ver. pra iudicio.

l In d. c. cum M. de const.

m 3. Politic. lect. 6. & in 4. Polit. lect. 1. & lib. 1. de reg. princ. 4. & 1. cap.

rum'e successori ponere legem, quam ipse seruare noluit, *a* nemo neque legem, quam seruare voluisset, potuisse tamen supplicare Papæ, vt sibi, & successoribus poneret legem, & modum, quem ipse, & illi seruare tenerentur, *b* ideoque fatemur hanc diuisionem, quæ enim a prædicto D. Francisco tantùm emanauit, nil suos successores ligate, neque ipsummet D. Franciscum ligasse per supra allegata, *c* quatenus autem confirmata fuit a Papa ex certa scientia, & ab illo omnium religiosorum summo Prælato processit, cum irreuocabilis obseruantiæ clausula, ligasse tunc illum, eiusque successores hodie ligare, iuxta Innocentium receptum. *d* Id autem quod argumentum innuit, nempe D. Franciscum suo tempore eam non seruasse, nobis non constat: quamuis pro satis comperto habeamus per certa, *e* ex ratione fuisse ad eius obseruantiam obligatum, donec eius confirmatio Papæ auctoritate illi accessisset, quoniam non potuit seipsum ligare: quippe qui super iurisdictionem nullam habere potuit. *f* Si non tamen pauco tempore illum, postquam confirmatio facta fuit, Rocæualli præfuisse, quoniam paulo post eam factam in Episcopum Calatenensem assumptus, eam reliquit. Nec ignoramus parum, imo nil addi, aut tolli, diuisionis prædictæ robori, eo quod obseruata, vel violata fuisset illa à prædicto D. Francisco; quandoquidem firmum eius robur, non erat hauriendum ab eius obseruantia, sed à potestate, & voluntate Papæ. Credimus autem nec abs re, prædictum D. Franciscum seruasse quidem prędictam diuisionem aliqua ex parte à tempore diuisionis in tempus confirmationis, non tamen omnino: quoniam sciebat se ad id de iuris rigore non teneri, a tempore vero confirmationis seruasse illam omnino: quippe qui optime nouerat parendum esse supremo Prælato, summoque CHRISTI Vicario præsertim post assensum ei præstitum.

14 Ad duodecimum negamus primùm nullum Priorem, qui in hac Rócæualle resederit, eam diuisionem seruasse; seruauit enim eam, quantum prædictum est, prędictus D. Franciscus, quem constat multo tempore in hoc monasterio resedisse. Negamus item id, quod hoc duodecimum argumentum præsupponit, scilicet, non potuisse acquiri possessionem vsus prædictæ diuisionis, nisi aliquis Prior, qui in monasterio resedisset, eam seruasset.

Quandoquidem ad acquirendam eiusmodi rerum possessionem, non requiritur aduersarij præsentia, sed sufficit scientia, & patientia, iuxta iura, *g* vbi Bartholus & alij citati per Ripam, *h* quæ in hoc casu affatim concurrerunt.

Ad decimumtertium respondemus, negando primò, quòd vllam talem protestationem, reclamationemve vllus Prior aduersus præfatam diuisionem, fecerit. Secùdò, quòd esto facta fuisset, sublata esset per contrarium factum, quum protestatio cotrario facto tollatur, *i* vt glossa, *k* cum Panormitano & omnibus scribentibus ibidem tradit. At manifestum est omnes post Præfatum D. Franciscum Priores, eam seruasse, licet aduersus eam extraiudicialiter submurmurauerint, quod nil nocet, quominus possessio quæsita fuerit canonicis, siue eorum conuentui super eius vsu, vt palam est, tiam protestatio alterius partis in alterius absentia, & ea inscia facta non prodest: imo neque facta ea sciente, si ei non consentiat. Nec in dubio præsumitur consentire, si sit ei damnosa, quæ communis resolutio est, relata & probata post alios à Felino & Decio. *l*

15 Ad decimumquartum concedimus non sufficere quo bonum sit opus, vt recta intentione animi fiat, si aliæ illi circumstantiæ desint. Negamus tamen huic de qua loquimur diuisioni, defuisse aliquam, quæ illam efficeret iniustam, quod per dicta & dicenda constat.

Ad decimumquintum cocedimus absolutè quidem, ac simpliciter optimam regendi speciem esse monarchiā, qua Reges vtuntur, in qua solus vnus gubernat, solus omnia præcipit, & vetat, secundum Aristotelem receptum à S. Thoma *m* licèt soleat in Tyrannidem degenerare quæ est pessima species mali regiminis secundum eos..., prę-

tertim in principio ... Politicorum. Cóceditur ... Patrem illum nostrum Augustinum per suam regulam insignificasse, vt in suis monasterijs potius Monarchia, quam Aristocratia, vel Democratia, quibus aliquot vtuntur populi, seruaretur, verumque esse id, quod antea diximus, nempe sanctius, commodiusq. monasteria gubernatum iri per vnum, quam per multos, si prælati essent Augustini, & subditi Possidonij. At quia prælati longe ab Augustini, & subditi à Possidonij moribus degenerarerūt, & monarchiæ absolutæ omnium fere non mendicantium in tyrannidem degenerauerant: ideo in quam plurimis, loco monarchiæ instituta est aristocratia, aut certe monarchia restricta, qua vnus de consensu multorum ad id deputatorum gubernat, quæ videtur quarta regendi species, cui accedit illa Regum ętatis nostræ qua de consilio multorum id faciunt. Quod ipsum faceret Pater ille noster, si viueret, suorum que suæ ætatis monasteriorū statum cerneret, animaduerteretque Prælatorum ac subditorum, tantopere quæ sua sunt quærentium ambitionem, & cupiditatem: per hanc autem diuisionem non est sublatum omnino monarchiæ regimen à Roncaualle: sed solum quoad administrationem duarum tertiarum fructuum Conuētui canonicorum, & hospitali deputatarum, quāquam longe sanctius erat, vt de eius qui nunc præest Prioris, & Regis consensu Romani Pontificis mutaret eam, etiam quoad tertiam priori deputatā. ita quòd nec Prior sine Conuentu, vel deputatis ab eo, neque Conuentus sine Priore impenderent, neque etiam Prior & Conuentus simul nisi eis vsibus, in quas CHRISTI fideles huic monasterio sua bona donarunt, aut aliena legitimis modis ei procurarunt. Respondemus igitur in summa Monarchiæ quidem regimen absolute, ac simpliciter omniū esse optimum regiminum, sed Aristocratiam, & Democratiam regimina secundum quid, & attentis certis temporibus, personis, & causis, eo esse meliora, quod in nostro proposito contingit quo ad duas tertias fructuum hospitalis & Capituli.

Ad decimumsextum negamus hanc diuisionem vllatenus esse causam, quare prior Roncæuallis non possit, si velit, optimam suæ villicationis reddere rationem Deo, & hominibus: quoniam non habet vllam villicationem, saltem immediatam, quoad tertiam Conuentui deputatam, neque quoad tertiam hospitali deputatam in solidum. Non tenetur igitur ipse reddere rationem de administratione immediata tertiæ Conuentui deputatæ, neque de tertiæ hospitali deputatæ solus, sed cum conuentu. Quare optimam Deo & hominibus suæ villicationis rationem reddet, si fructus tertiæ sibi deputatę solus optime in eos vsus, in quos debet, impenderit, & si vna cum Conuentu impenderit optimé, hoc est in solos eos vsus, in quos dantur fructus tertiæ hospitalis deputatæ, & si de administratione tertiæ canonicis deputatæ ab eisdem facta exegerit rationem optime, hoc est nullas alias impensas, quam factas in eos vsus, in quos deputantur admittendo, reliquaque iubendo solui, & includi in trium clauium arcam, vt diuisionis habet tenor. Si item in reliquis, quæ per diuisionem nullatenus sunt mutata, ea quæ ipsius prædecessores tenebantur facere, optimè fecerit. Et quidem vix sine aliquo stomacho audire possumus, id quod aliqui Prælati aiunt: non possumus reddere rationem villicationis nostræ, si nos omnia soli & immediatè non tractemus. Tum quia id est contra expressam sententiam B. Benedicti in sua Regula. Tum quia facilius est reddere rationem de parte, quàm de toto. Tum quia non est possibile, vt omnia ipsi per se cognoscant, & non egeant œconomis, promis, thesaurarijs, & alijs officiarijs, & securius potest prælatus toti vni canonicorum conuentui, aliquotæ partis fructuum administrationem credere, quam cuidam œconomo nescio cui. Tum quia, *a* aususest Ietro dicere genero suo Moysi omnia per se tractanti, *stulto labore torqueris*, simul ei persuadendo, vt deligeret septuaginta viros, quibus cum sua onera partiretur. Tum denique quòd relinquitur eis facultas exigendi rationem ab ipso Conuentu de sua administratione, vtinam tam exactam, tamque sanctam rationem

a Exod. c. 18

 tionem

tionem de sua parte [illegible] posset nostri tempore Prælati inferiores sunt [illegible] Papæ, quam exactè, sanctéque videri reddi à quibusdam suis Conuentibus, de fructibus suæ partis impensis.

16 Ad decimumseptimum, concedimus minus [illegible] diti à communitate antiqua per diuisionem in argumento [illegible], vt omnium bonorum [illegible] penes [illegible] Priorem [illegible] ipse non possessis, honoribusque [illegible] tertiam partem [illegible] fructuum [illegible] hospitale, & tertiam Conuentui [illegible] idque sub excommunicationis [illegible] sententiæ pœna. Concedimus [illegible] nus discedi à communitate antiqua per illam, quam per nostram. At negamus ex eo continuo inferri non esse bonam, & vtilem diuisionem nostram, & minus eam esse [illegible] neque esse minus bonam, neque illam hac nostra meliorem: licet enim respectu quo per illam [illegible] à communitate disceditur, melior appareat [illegible] tamen hæc longè conuenientior apparet multis alijs respectibus. Primò quidem quòd licet ferè in tota Europa innumeræ diuisiones bonorum inueniantur inter Episcopos, & alios Prælatos ex vna parte, & sua Capitula, & Conuentus [illegible], nulla tamen, quod sciamus inuentum ad eum modum facta, & [illegible] eiusmodi, suspecta esse solent, [illegible] adi[illegible] dicto Baldus. Deinde [illegible] eadem ferè incomoda consequuntur [illegible] quæ consequuntur antiquam [illegible] quoniam à Prælato, penes quem est tota [illegible] bonorum administratio, & à quo sunt distribuendæ [illegible] Conuentui, & hospitali, non à [illegible] debitè [illegible] vel Conuentus eorum, quam si omnia [illegible] essent communia. Eadem enim ferè pericula [illegible], honoris [illegible], & litis [illegible] petere [illegible] à Prælato potentia nolentiq; dare, cui tota bonorum administratio hoc modo [illegible] est, ac [illegible] ab eo, [illegible] communitatem [illegible]. Tertio, quod timor excommunicationis paulo plùs retraheret Prælatum ab illicita detentione, vel vsurpatione, quàm timor peccati mortaliter quoniam peccatum mortale, ob quod solum quis excommunicatur, *b* [illegible] communicatione, quæ in medicinam eius infertur, *c* [illegible] Prælatus, qui peccatum mortale non [illegible] non potest illud admittere, [illegible] excommunicationem, vel non [illegible]. Quartò, quia [illegible] ipso [illegible] statutum est [illegible] Prælatos [illegible] torum monasteriorum ad non [illegible] tertiam partem fructuum [illegible] suis vsibus, & ad distribuendum [illegible] Capitulis, siue Conuentibus, [illegible] hospitalitati ac fabricæ, *d* [illegible] quibus [illegible] administratio est in [illegible] concessa, vidimus [illegible]. Quinto, quod ea quæ [illegible] statuta, non debent [illegible] vtilitate grandi, & euidenti mutari. *e* At nostra diuisio benè stat [illegible] quia non potest dici male stare [illegible] eo, quod plus [illegible] à communitate antiqua, quam [illegible], quæ supra [illegible] argumento describitur. quoniam [illegible] & consuetudine totius Europæ constat alias innumeras [illegible] laudari, per quas longè plus [illegible] ab antiqua communitate, quam per nostram: [illegible] per hanc [illegible] diuiduntur bona, nec administratio [illegible] eorum, sed sola administratio fructuum eorum, per [illegible] etiam bona ipsa penitus separantur. Quod in omnibus ferè Ecclesijs Cathedralibus, & collegiatis sæcularibus [illegible] & in [illegible] etiam Canonicorum regularium [illegible] S. [illegible] Legionensi [illegible] S. Mariæ Par[illegible] Segobiensi, & [illegible] Crucis Conimbricensis [illegible] & in Ecclesia Cathedrali Pampilonensi Cæsaraugustana, & alijs.

Cum [illegible] hæc nostra diuisio bona sit: iamque inueterata facta, non potest iudicari [illegible], eo quod fieri [illegible] alia, per quam minus à communitate antiqua disceditur [illegible] consentiendum esset, vt frangeretur [illegible] nisi [illegible] id suaderet, quod tamen in [illegible] non suadet, vt potius

[illegible] ideat [illegible] Tumer [illegible], quæ [illegible]. T[illegible] & [illegible] Conuentui: sed [illegible] Prælato est [illegible] quando [illegible] portionem [illegible] petitioni [illegible] non [illegible] in [illegible]. T[illegible] per [illegible] tu[illegible] magna [illegible] occasio, quæ [illegible] [illegible] præbeatur. Non [illegible] parui [illegible] est, alienis [illegible], habere [illegible] potestate cum qui ca[illegible] vti [illegible]. Et [illegible] est qui abstinet [illegible] alienæ pecuniæ, [illegible] potestatem habet, vel [illegible] necessitate [illegible]. Si [illegible] & [illegible] cus precibus [illegible] ab eo [illegible] ne tur. Tum quia per hanc [illegible] absolutus à [illegible] colligendi, impendendique [illegible] per eis conficiendi reddendique. quod [illegible] Prior rerum diuinarum contemplationis, & literarum studiosus, maximi facere debet. Stet igitur hæc nostra diuisio, mittatque in altum radices, nec contra vulgatum prouerbium, *quod bene stat immutetur.*

Ad decimumoctauum, negamus eam portionem tertiam, quæ Prioris mensæ relinquitur dici posse [illegible] magnam, nimium [illegible] liberam, quo hæc diuisio impugnetur. Non enim eam impugnant Canonici neque hospitalarij, vel eleemosynarij, sed soli Priores, in quorum manu situm est, quam maxime velint eam minuere, & id quod ex ea detraxerint magna cum laude, ac egregio exemplo partiri eis, quæ hospitali, cultuique diuino erunt necessaria, vel opportuna, vel ab alijs pijs [illegible] entibus petita, vel pie desiderata. Itaque [illegible] parei nimis magna, ipsimet poterunt eam minuere, ac circumcidere. Eadem consideratione non potest dici nimium liberam relinqui, quo diuisio hæc impugnetur, non enim eam, vt diximus impugnant Canonici eleemosynarij [illegible] sed ipsi Priores, in quorum manu est eam, quam maximè velint [illegible], & ab vsibus profanis liberatam pijs deputare. Id autem [illegible] submisso animo admonuerim, quod longè latius alibi tradidimus, nempe per hanc diuisionem non amplius libertatis dari eis ad impendendam suam tertiam, quam antea habebant: non enim fuit mentis diuidentium, neque sedis Apostolicæ confirmantis laxare Prioribus habenas: sed potius astringere. At ea, quæ ad aliquem effectum inducuntur, non debent operari contrarium vt habent iura, *a* & latius dedu[illegible] in prædicto tractatu. Quare non facit eis diuisio facultatem, vt pro libito suæ tertiæ partis fructus impendant, vel retineant; sed neque pro libito, neque pro ratione vltra illam ipsi soli impendere possint. Itaque secuti ante hanc diuisionem Prior Roncæuallis omnes totius Prioratus fructus debebat impendere oneribus hospitalis, & monasterij sustentandis, suisque honestis, modestis, pijsque vsibus, & non alijs superfluis, profanisve, nec auare retinere, & in thesauros, quos nescit quibus congregat congerere, vel sub terrá abscondere, memor illius gloriosissimi Doctoris Ioã. Chrysost. *c* *Neque enim minus est criminis habenti tollere, quam cum possis, & abundans sis, indigentibus denegare: esurientium panis est, quem tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis: & miserorum redemptio est, & absolutio pecunia, quam tu in terra defodis. tantorum te ergo scias inuadere sua bona, quantis possis præstare quod velis.* Cuius tamen oris aurei aureum dictum temperandum est procedere, cum iustitiæ, vel caritatis legibus, ad id quis obligatur. Ita nunc quoque tertiæ partis, quam diuisio ei deputat, fructus eisdem solis vsibus debet impendere, & non alijs sæcularibus ac profanis, nec auare retinere, & abscondere pro illis quibus thesaurizat, & congregat ea certo certius sciens se non esse vel vnius oboli eorum, quæ thesaurizat dominum liberum voto paupertatis solenni eum ad id omnino incapacem reddente. Ecce igitur totam aduersæ partis aciem quam contra nostram diuisionem in campum produximus fusam penitus, & dissipatam. Ecce ipsam diuisionem defensam, quæ veluti quædam Marpesia cautes medijs in fluctibus immota manet in [illegible] notissima Virgo [illegible] tota Roncæu[illegible], & [illegible]

Dubia

a In l. si quis sub cond. ff. de condit. inst.

b Ca. nemo. & c. nullus 11. q. 3.

c Cap. cum medicinalis de sent. excom. lib. 6.

d Arg. c. quoniam & c. de rebus 12. q. 1.

e l. in reb. de const. Princ.

a l. legata inutiliter ff. de adim. leg. ca. fin. de verb. sign.

b De red. eccl. q. 1. mon. 30.

c In cap. sicut 47. dist.

[illegible] nostri Iesu Christi [illegible] vndique [illegible] [illegible] agendum, Amen.

*[illegible] Doctoris Ioannis Ch[illegible] *[illegible] Decretorum [illegible] in Evangelio [illegible] etiam habetur. [illegible] Evangelio [illegible] cap. [illegible] prastare quod [illegible] Natali [illegible] dicitur.*

S V M M A R I V M.

18 *Aedificia [illegible] in [illegible] Roncævallis.*
18 *Diu[illegible] de vno, de altero [illegible].*
18 *O[illegible] quod minor iubet.*
19 *Locare [illegible] alienare.*
19 *H[illegible] numero, quam in pecunia.*
19 *H[illegible] est enim [illegible] quieri [illegible] deprim[illegible].*
20 *Regulares qui libere contrad[illegible] aut prælato potenti, rari*
20 *P[illegible] rei spiritualis potest esse laicus, sed non iudex.*
21 *Refri[illegible], non probat [illegible] in relato.*
21 *Administrat nemo bona aliorum, eo quod teneatur alere interdum eum.*
22 *Roncævallis Prior petit rationem distributionum.*
22 *Roncævallis Subprior a Priore & capitulo eligendus.*
22 *Vicarius prælati quis proprie, & quis improprie.*
22 *Prioratus, vel subprioratus monasterij non vacat vacante illo.*
23 *Roncævallis diuisio non tollit obseruantiam regularem.*
23 *Roncævallis Canonico mortuo, cui cedat eius peculium.*
24 *Bonorum monasterij diuisio non tollitur Concilio Tridentino.*
24 *Pristinum ad statum [illegible] ab [illegible].*
24 *Reformatio intenta a Concilio Tridentino qualis.*
25 *Vita monachorum per portiones priuilegiatas an bona.*
25 *Consuetudo [illegible] vitanda, quæ tamen non est in [illegible] num. 28.*
25 *Consuetudo contra legem naturæ vel diuinam non excusat: licentia verò ob eam præsumpta sic, & num. 28.*
25 *Author cur noluit vti hac vita Canonicali.*
26 *Canonici regulares hac vita viuentes qui habiti pro sanctis.*
26 *Regularis non peccat habendo [illegible] lucentia.*
27 *Regularibus [illegible] portionem [illegible] potest.*
28 *Furtum non [illegible] vel [illegible].*
28 *Ioannis Gerson lib. contra Canonicos proprietarios, non est eius, nec vrget.*

QVINTO principaliter ex prædictis in proxima quæstione infertur 14. corollarium. Primum non esse mutandum, in principio diuisionis quod prædicti Domini Priores capiebant, nempe quod soli Priori detur potestas administrandi, & imponatur necessitas distribuendi omnes fructus in tres partes per te[illegible] ad 17. argumentum. a

a Num. 16.

18 Secundum corollarium, nil esse item mutandum in secunda declaratione prædictę diuisionis, de illis verbis: *Fabrica autem comprehendit constructionem & refectionem Ecclesiæ monasterij & hospitalis Roncæuallis, & [illegible] [illegible] annexorum, [illegible] Nauarra [illegible] sita, ad quæ [illegible] fuerit [illegible] Prior, & [illegible] tenerentur si nulla huiusmodi diuisio facta esset.* nonnunquam aliquid est mutandum eo prætextu, quod per nimium grauetur hospitale: quoniam & si multa [illegible] & rerum ac fabricę sustentatio [illegible] imponatur, non tamen tantum, quantum aliqui putant oneratum. Putant enim aliqui ad eius solius partem spectare omnia ędificia monasterij & membrorum eius, & omnes refectiones eorum, quod tamen secus est. Nam si satis ponderatur [illegible] verba illa: *Ecclesiæ monasterij & aliorum locorum piorum*, facile [illegible] debis, non omnia ædificia, sed tantum ædificia [illegible] Ecclesiæ monasterij, & ædificia aliarum Ecclesiarum hospitalium, & basilicarum, & aliorum similium locorum piorum, & [illegible] ad hoc monasterium pertinentium spectare ad onus partis hospitalis, non autem ædificia domuum, prædiorum, villorum, cellarum vinariarum, hortorum & similium, quæ hic vel alibi habet [illegible]. Tum quia qui de vno dicit de alio negare [illegible]. b Tum quia frustra esset Ecclesia, & monaste-

b Cap. [illegible]

rio, [illegible] omnia [illegible] num ad hoc comp[illegible] omnia ædificia [illegible] facere, [illegible] ad onus solius partis hospitalis [illegible] faciendi, teneretur ipse Prior, si diuisio hæc non fuisset facta. Ex quo sibi inferas quod ædificia, quæ [illegible] Atrio[illegible], vel alia vellent Prior, & Conuentus ad hospitalium, vel [illegible] huiusmodi fines quam [illegible] facere, non pertinerent ad onus solius partis hospitalis quia illa non sunt pia, & religiosa. Non item constructio palatij [illegible] alicuius domus, quæ vel Prior, vel aliqui Canonici vellent sibi in hoc monasterio construere, quamuis ædificatio dormitorij, & refectorij intra hoc monasterium faciendorum, quæ iuxta Canones & regulam videntur necessaria ad ea spectare crediderim: quia illa fatis dici possunt pia loca, quæ Prior olim tenebatur facere, si nulla diuisio [illegible] facta esset. Non igitur alia indiget additione, aut [illegible] in prædicto articulo, [illegible] quæ iuridica est, intelligentia.

Tertium corollarium, non esse tollenda, vt perfacti Domini cupiunt, illa verba posita in tertia declaratione, *per quæ saluus sit Priori potestas suam tantum partem administrandi*: quoniam cum attenta [illegible] regula & iure communi solus Prior omnes monasterij fructus administrare debeat, attento tamen priuilegio Sedis Apostolicæ, quod per hanc diuisionem de consensu Prioris & Conuentus collatum est hospitali, & Conuentui, non potest iuste administrare nisi suam tertiam partem, [illegible] bonus, & ipse pater noster Augustinus esset: quoniam qui aliena vsurpat, manifeste peccat. a At constat stante prædicto priuilegio, administrationem Conuentus, & hospitalis deputatam, esse quid alienum ab eo, quod D. Priori subijcitur. Nec [illegible] quidam murmurant, contra obedientiam Prælati inferioris facere id, quod maior Prælatus præceptum superioris, qui Papa est, præcipit, immo Prælatus ipse inferior, qui [illegible] in suo monasterio iuberet aliquid contrarium, quod Papa iuberet, grandæ inobedientiæ peccatum admitteret, [illegible] S. [illegible] & tacite l. *contra proprium, d[illegible] capit. si p[illegible]*

a Cap. pœnale. 14 q. 5.

b Cap. qui resistit & [illegible] minus. 11. q. 3. c. 2. 2. q. 104. art. 5. [illegible] de [illegible] c. 18 dest. & c. [illegible] de appell.

19 Quartum, non esse addendum in quinta declaratione id quod nonnulli procurant, videlicet, quod nullius partis fructus possint vendi, antequam colligantur sine solemnitate iuris in alienatione rei Ecclesiæ seruanda: quoniam nulla ratio posset assignari cur contra ipsa Prior, hospitale, & Conuentus non possint [illegible] suas tertias partes fructuum locare, arrendare vel vendere duos aut tres annos sine solemnitate in [illegible] bonorum Ecclesiæ vel minorum seruanda. Tum quia alienare fructus bonorum ad modicum tempus non est alienare bona. f Tum quia totus orbis Christianus seruat id, quod dicimus. Tum quia varijs de causis contingere potest, vt necesse sit aut vtile vni prædictorum trium, vel omnibus simul locare, siue arrendare, siue in partem dare fructus antequam colligantur. Et quidem non paruam causam dicere otium, quod inde Canonicis ad cultum diuinum ene[illegible]. Tum quia Episcopi omnes suas fructuum decimarum quartas passim alienant sine vllo Rectorum, & aliorum beneficiatorum consensu, & è contrario Rectores, & alij beneficiarij suas fructuum medietates, tertias, quartas, nonas, decimas, vel decimas tertias: quanquam fateor sanctius facturos omnes prælatos, si antequam fructus colligantur non vendant [illegible], & [illegible] post collectionem, donec tempus opportunum occurrat præterquam si id illo fine differant, vt [illegible] necessitatibus prouideant, habeantque triticum [illegible] auenam, & vinum, quibus pauperes, & [illegible] opportuno tempore, & è quibus donent aliqua [illegible], quibus pecunia [illegible] non potest. Tum quia cum bonum [illegible] & minus [illegible] detur, g [illegible] quoque, [illegible] posterius est [illegible] illud [illegible] velle contrario.

f Cap. vestra. de locat. & [illegible] item 1. de reb. eccles.

g l. vbi autem non apparet. ff de ver. oblig.

Quintum corrolarium, nullatenus consentire [illegible] tra quintam declarationem Clauigeri, Contrescribani, domorum,

... & illius est proponere negotia Conuentui, ... proposita, & debitum sequi: & ante diuisionem pa... erant Conuentuales, qua ab ipso solo tunc Priore ... debebant, ... autem plurima, quia omnia, quæ ad administrationem suæ ... peculiariter pertinent. Erit ita oportet Propriorem minus pendere à Priore post diuisionem, quàm ante illam, eo quòd longè plurium oportet Conuentum obuiam ire suis Prioribus, & ... Prioribus eorum, quam ante illam. Tum quod verisimile est, quòd Prior, si ei hæc facultas competeret, potius ... Propriorem eum, quem sciret sibi morem gesturum, ... nutui pariturum, etiam si vii exempla... , & ... illi ... esset, quod continuam ... produceret, ... quædã Ecclesiæ destructio: quod ... verisimile est Priorem id facturum, si hæc illi facultas ... , constat ex his, quæ nuper inuenimus & ... in celeberrimis S. Isidori Legionensi & S. Mariæ de Parraces, monasterijs: qua ratione certe plurimum cõ... , quem nunc Ecclesia hęc post diuisionem habet, vt Proprior nullatenus eligatur à Priore, aut certe nõ ab eo solo, sed ab eo, & Conuentu. Et ita in omnibus Castellæ ac Lusitaniæ illustribus monasterijs Proprior à solo Conuentu eligitur, & à solo Priore confirmatur, quod videre est Legione in S. Isidori, & Conimbricæ, in S. Crucis, & videre erat olim in S. Mariæ à Parraces ante illum statum reprobum, quem nuper ... duce Abbas & Conuentus assumpserunt, quem tamen propediem expulsum iri credimus: sed iam nunc longè post hæc scripta illius monasterij, quæ grandis erat maiestas, reditus magni alienis traditi sunt, exigente, vt opinor, canonicorum ... nimio ... amore, quod vtinam Deus bene vertat. Arbitror autem non esse iustum lege iustitiæ debitum, vt ... Conuentus Propriorem eligat. Tum quia nullo iure id probatur.

Tum quia id ante diuisionem ei non competebat: at per diuisionem nullatenus est ei data: credo tamen iustum esse, & iustitia debitum, vt à Priore & Conuentu simul eligatur Proprior.

Item per regulam, *quod omnes tangit.* b Tum quòd ante præfatam diuisionem ita fiebat. At per eam nil videtur circa hoc mutatum: si enim per eam esset aliquid in hoc mutatum, maximè esset per illa verba supra pro contraria parte relata. *Officia, quæ sunt intra corpus Ecclesiæ consueta dari canonicis, à solo Priore conferantur.* At per illa verba nil est mutatum: quia ea non comprehendunt Propriotatum. Primo quidem quod non dicit vniuersaliter omnia officia: sed indefinite officia, & indefinita non æquipollet vniuersali, vbi ratio est diuersa, per glossam ... & ei annotata, c vt hoc casu est: quoniã alia officia à solo Priore dabantur ante diuisionem, propriotatus autem non, sed ab eo & Conuentu simul per electionem. Deinde, quod à lege antiqua non videtur recessum, nisi quatenus inuenitur expressum. d

At in illis verbis nil de propriotatu inuenitur expressum. Tertiò, quod per intellectus subauditos, non corrigũtur leges anteriores, nec receditur ab eis, iuxta glossam celebrem. e

At si per præfata verba ab antiqua consuetudine recessissemus per intellectum subauditum, profectò recederemus à lege antiqua, quoniam, vt diximus, nulla est in eis verbis de propriotatu mentio.

Quartò, quod clausula illa solùm agit de officijs, quæ sunt intra corpus Ecclesiæ solita conferri canonicis, non autem de officijs, ad quæ per electionem quis assumebatur: eiusmodi est propriotatus: nam iurisperitis *dare beneficium* significat cõferre, non aũt assumere per electionẽ, & constat in materia odiosa, qualis maximè est correctio, ac per consequutionem hac appellatione beneficij pertinentis ad electionem, vel collationem, non contineri id, quod spectat ad electionem. f

Quintò, quod plura ipsa illius clausulæ, dum ponit exempla, clarè indicat eam nullatenus agere de propriotatu: nam post verba præfata subdit exempla, *vt Præceptoria, Camerariæ, &c.* At si auctor eius propriotatum voluisset includere ab ipso tamquam digniori incepisset exempla ... cum nullum propriotatus ... cura ... in illo proposito ... Præceptoria, quæ post priotatum prima esse credebatur ... quare Salmanticæ ... in hac Ecclesia, sicut & in Ecclesijs Cathedralibus Legionensi & C... prima post Decanatum.

Sextò, quod facilè coniectatur, quòd nec prior ... diuisionis auctor, nec canonici ei consentientes aliquid circa hoc voluerunt mutare: nam ... la controuersia cum primo post eam vacauit propriotatus, ... omnino fuit electus proprior, ac ante diuisionem eligi solebat.

Septimò, quòd per omnia ... paratus fuit me, qui literam ipsam contexui, ... bona pars ad ... dem ... , nil de propriotatus prouidendi modo nos mutare voluisse.

Octauò, quod ... eorum, qui diuisioné persuasimus, non fuit ... priori ... aliquid potestatis, quod ante illam non haberet, sed tollere illa, quę ... conseruando monasterio videbantur tollenda: & ita non potuit esse nobis animus addendi Priori hanc potestatem, per cuius additionem multum ... cedenda foret ea, quam nos concipiebamus, diuisio. a

Nono, quod ratio quare Commendatarium, & aliorum officiorum canonicis conferri ... aliorum collationem soli Priori adiudicauimus, ea fuit, quod etiam ... ante diuisionem eo iure vtebatur, & satis tolerari poterat, nec ... diuisioni repugnabat. Potestate autem conferendi alia officia, quæ non erant canonicis conferri solita, quam etiam ... ad Priorem solum pertinere, restituere ... faciendo eam communem ei & Capitulo: quoniam alioqui ... poterat: qui ... tatione etiam beneficiorum collationem ... communem alternatim ... quoniam alioqui presbyteri ... & alij officiarij, & ... clerici parum Conuentui fauissent, ... æqui ... quis ergo ... potest ... vel ... proposito primi Auctoris diuisionis ... non laxare Priori potestatem quoad ... laxauimus in eo potissimum, quod ... conseruandæ maximè foret commodum. Non obstant illa duo, quę pro parte contraria supra attulimus: nam secundum quod in litera diuisionis fundabatur, late sub ... est per prædicta.

Ad prius autem respondemus, duo genera esse vicariorum, vnum eorum, qui ... de quibus titulus de officio vicarij tractat, & ... priuatis prælatis principalibus ... esse vicarij ipso iure, iuxta glossam singularem ... , vbi ... adnotat ... Aliorum ... dicuntur in ... nec Vicarij, ... qui aliorum vices supplent. Quomodo Archidiaconus appellatur non numquam vicarius Episcopi, c & Archipresbyter, d quorum officium non expirat, nec suspenditur ipso iure, propterea quòd officium eorum, quorum sunt vicarij suspenditur, vel vacet: & de hunis generis Vicarijs est proprior in monasterijs, vbi est Abbas, & Prior, siue Subprior, in ... quæ per Priorem solent gubernari: quin & ... in hoc eodem monasterio alterum est Propriorem, ... Subpriorem, vel Priorem claustralem, de quo multa glossa Guillielmi de monte Laudunio, e & ... vicarium Prioris seu locum tenentem eius, ex quo alibi ... quotidiana ... : quorum vnum est propriotatum nõ expirare mortuo Priore, quod vbique receptũ est, & seruatur, satisq; probatur in clem. *ne in agro*. f Alterum enim non ita ... & de ... , vt vicarij alterius generis, qui ... vicarij sunt, & ponuntur, & deponuntur ... que nõ sequitur. Proprior est vicarius ... Abbatis. Ergo ab eo debet ... Si igitur ... articuli conclusio, quod vtile, imò ... fatæ seruandæ, ... conseruatio ... videtur, vt Proprior ... Priore non ponatur, & deponatur, vt ... à solo Conuentu ... & à solo Priore con... , ... in vtra Priore, & Conuentu simul eligatur ... ante diuisionem eligebatur.

Dec-

a Cap. ...
b l. ...
c Ca. vt circa de elect. lib. 6.
d l. l. præcipi ... C. de ap...
e Ca. cupientes § quod si per viginti de ... lib. 6.
f Ca. ... lib. 6. ...
a Arg. l. lega ... ff de adim. leg. & c. fin. de verb. sign.
b Clem. fin. de procur. & c. 2. de offi. vic. lib. 6.
c Ca. 1. de off. Arch.
d Ca. 1. & 10 tot. tit. de offic. Archipresb.
e In prin. extra ... quam habet inter comm. in tit. de prab. verb. priorat.
f ... de stat. monach.

[illegible] Imperator ad Pontificem [illegible].

[illegible] Papa [illegible] Secundum [illegible] regulis [illegible] intendit [illegible] ad communem [illegible] vt [illegible] quoad [illegible] regula [illegible] comedant, vel vestiantur singulariter & separatim, & soluti Prælatis [illegible] aliqua pars administrationis, & [illegible] Capitulis & Conuentibus, qui non sunt singulares personæ, sed vniuersitates, quia bona vel administratio non pertinet ad aliquos earum, sed ad totas eas, quæ tamen non sunt contrariæ præfatis capitulis Concilij intendentis prouidere, ne singuli monachi habeant aliqua peculiaria, nec viuant singulariter, & separatim aliter, quam regula permittit.

Ad secundum, colligitur responsio ex primi solutione, videlicet, quòd Concilium solum intendit reducere regulas ad obseruantiam trium votorum substantialium, & modum viuendi communiter, & non tenenda peculiaria aliter, quam regula permittit, & nõ ad modum administrandi solis Prælatis concessum.

Ad tertium concedo, quòd prædictum Concilium derogat priuilegiis Papæ, quoad ea quæ ibi constituit, & intendit constituere: sed negando quòd diuisiones prædictæ sunt contra ea, quæ Concilium voluit decernere, vt per solutionem primi constat.

Ad quartum concedo, fauorabilem quidem esse reditum ad pristinam naturam: sed negando quod sit ampliandus vltra intentionem eius, qui reditum præcipit, quum voluntas, & mens disponentis omnia gubernet.[d] Quare non est, cur recipiat quoddam Capitulum, ne suus Prælatus hac via tollat sibi duarum tertiarum partium suæ scilicet, & hospitalis ac fabricæ administrationem, afferendo se suam tertiam partem velle in commune conferre, quo solus omnium administrationem haberet, vt quod vna via sibi prohibetur, alia consequatur, contra regulam, *cum quid.e*

De statu vulgari Canonicorum Regularium Hispaniæ, an & quomodo sit tolerabilis.

25 Septima principalis quæstio sit illa quotidiana, & à nemine, quod sciam, satis æque tractata, an debeat censeri damnatus & infernalis, vt quidam aiunt, an probatus & tolerabilis status ille Ecclesiarum & monasteriorum sine canonicorum regularium, siue monachorũ, in quibus certa portio panis, vini, & reliquorum necessariorum pro victu, & certa quantitas pecuniæ pro vestitu distribuitur alibi per portiunculas quotidianas, alibi per [illegible] menstruas, vel annuas: ita quod nil vltra tenentur [illegible] Ecclesiæ & monasteria ob vllam necessitatem [illegible] contra ipsi teneantur ei residua reddere, [illegible] vel damno ea resti[illegible] vel insumant [illegible] nil prosane impendant, & residua in viu[illegible] conseruent.

[illegible] affirmatiue quòd sit damnatus, & infer[illegible] illa 18. [illegible] fructuum [illegible]

Secundo, [illegible] regulis [illegible] propositum [illegible]

[illegible] Naturam [illegible] Diuinæ vero, quæ præcipit [illegible] & [illegible] bere ille [illegible].

Quarto facit, quod nullo alio modo excusari possunt a peccato mortali [illegible], vel [illegible], vel [illegible] consuetudine, [illegible] confiteri. At non possunt [illegible] consuetudine excusari: quia nulla consuetudo potest excusare a peccato mortali [illegible] legem diuinam, vel naturalem, [illegible] & [illegible] prædicta est [illegible] *& rebus in [illegible]*.

Quinto facit, quod [illegible] asseruerunt, de quibus est [illegible] Cancellarius [illegible] Parisiensis qui in prima parte [illegible] protestatur 29 argumenta desumpta ex regula B. Augustini [illegible] circiter 15. decerpta ex [illegible] Sed & ipse, quum [illegible] rogatus fuisset [illegible] habitum regularem in præfata Roncevalle, quod recusabam facere ob id, quod in ea status in quæstione proposita seruabatur, protestatus fui, me nunquam accepturum portiones illas peculiares, & priuilegiatas in victum & vestitum, quod ad vnguem seruaui, eo quod mihi non erat gratus huiusmodi status.

Pro parte verò negante faciunt primò illa decem fundamenta, quibus fulta fuit præfata diuisio Roncevallis.[g]

Secundo facit, quòd plures [illegible] fuerunt Ecclesiæ amplissimæ, & etiam hodie sunt in Hispania, in quibus est modi status seruatur, quarum de numero est Metropolis Cæsaraugustana, & Cathedralis Pampilonensis, in quibus à tempore immemorabili [illegible], & in quibus etiam erant nostra ætate, & ante illam viri [illegible] Pontificij callentissimi, & vita [illegible]. [illegible] ille B. Martinus, qui Legione in valde illustri monasterio Sancti Isidori pro sancto colitur, & ostenditur, & celebris ille magister Epiphanius [illegible] S. Mariæ del Pilar præfatæ Cæsaraugustæ, & durum videtur concedere, quod tot viri adeo eruditi, & moribus probatissimi, tanto tempore, & tot [illegible] omnium aliorum ordinum, & tot Episcopi & Archiepiscopi, quin & tot Papæ scientes illud [illegible], & quotidie damnentur, alij quidem tanquam facientes, alij verò tanquam consentientes, tot [illegible], & tam [illegible] stis peccatis mortalibus, tot Regna, Ciuitates, & Oppida maculantibus.

Tertiò facit, quòd Ioannes Maior opinionum præfati Cancellarij alioqui defensor acerrimus, hanc non defendit, dicens,[h] nolle illã affirmare, quia probare non posset.

Quartò facit, & fortius, quòd nullus religiosus dicitur habere proprium, & peccare contra votum paupertatis solemne, eo quod de licentia sui Prælati data habeat aliquid ad vsus communitatis, vel suos peculiares honestos necessarios, vel conuenientes, vt probamus late in comment. *c. non dicatis.* At in proposito statu, & viuendi modo nemo habet quicquã nisi licentia supremi Prælati qui est Papa, vel [illegible] sui particularis, atq; cum eorum licentia, nisi quoad vsus communitatis, vel suos peculiares, honestos, necessarium, vel conueniens. Ergo nemo illorum contrauenit votõ, & legi, de non habendo proprio.

Quintò, quòd nemo non concedit [illegible] regularem habere de licentia expressa, vel tacita Prælati aliquid [illegible] vsibus peculiaribus deputatum, & adeo quidem, [illegible] nulli sunt hodie in vlla regione, etiam Franciscanorum, qui appellantur de Obseruantia, vel Capuccini, qui non habeant aliquid sibi specialiter [illegible] deputatum, puta, breuiarium, diurnale, vestes, [illegible], calculum, [illegible], vno etiam calceo [illegible], lineos, vel cana[illegible], exceptis paucis, & hoc non alia ratione quàm quia [illegible] habet, [illegible] de licentia præfati expressa, vel tacita

[a] *F. de reg. iur.*
[b] *De appell.*
[c] *Ca. 1. de pa. & cap. iuramenti. 22. q. 1.*
[d] *Ca. magna. de vot.*
[e] *Cap. mala & frustra 8. d. & fin. de consuetud. cum eis adnot.*
[f] *Psal. 73.*
[g] *Supra eod. num. 9.*
[h] *In 4. d. 18. q. 2. col. 6.*
12. q. 1. not. 8.
Ca. quum in a[illegible] 12. q. 1. & l. [illegible] de ver. dign.
In d. parte [illegible] & [illegible] reg. [illegible]
[illegible] reg. iur. [illegible]

Ergo [illegible] debet [illegible] quid amplius tenere [illegible] munere [illegible] de [illegible] videatur [illegible] conse[illegible] tur eis pro victu vnius [illegible] ni, quæ vel quibus [illegible] [illegible] [illegible] vel [illegible] bi [illegible] cellariæ ad [illegible] [illegible] eam [illegible].

Sexto, [illegible] posse Prælatum conce[illegible] [illegible] regularibus [illegible] [illegible] eamdem [illegible], potest dare duobus, tribus, & pluribus, & sic singulis eorum [illegible] in [illegible] eorum quotannis in [illegible] & vsus pios, in quos [illegible] Prælatus posset [illegible] [illegible] & consequenter eadem ratione [illegible] [illegible] adhuc vt Prælatus posset [illegible] in [illegible] posset [illegible] suis tra[illegible] dere illis, vt [illegible] eisdem vsus impen[illegible] derent: & [illegible] posset [illegible], vt [illegible] calceos, [illegible], camisias, & alias vestes [illegible], & quidquid [illegible] est de his, quæ [illegible] in vestes, calceos, & [illegible] vsum honestum, dispendant [illegible]. At status in quæstione positus est [illegible] habet, quia quòd regulares de licentia [illegible] specialis habeat administratio[illegible] fructuum bonorum mo[illegible] honestos, & pios vsus, ergo ille non [illegible] sed [illegible] onus.

Septimo [illegible] est, quòd palam est, quòd Abbates, & Prio[illegible] [illegible] regulares, qui & [illegible] regulares, & mo[illegible] nachi sunt, habere [illegible] vsibus peculiaribus de[illegible] putata, b non peccant contra votum paupertatis, iuxta ea quæ latè tradidimus in d. comment. cap. non dicatis, c quia [illegible] non habent, vt [illegible] quoad dominium, sed tãtum quoad administrationem: & idem est dicendum de Prio[illegible] [illegible] beneficiatis regularibus etiam manualibus, & ad nutum amouibilibus, iuxta clementina. d ergo eadem ratione [illegible] possunt habere propositi status canonici vel, monachi regulares, qui licet non sint capaces dominij, sunt tamen ad [illegible] stationis, vt diximus in dicto com[illegible] cap. cui portio. e

27 Octauo fecit, quòd Ioannes Andreas efficaciter cõ[illegible] cludit [illegible] [illegible] monachis detur [illegible] [illegible] vt [illegible] eadem ratione posse [illegible] stare, vt certa quantitas daretur vnicuiq; eorum quota[illegible] nis pro victu: & quod haberent portiones priuilegiatas, & Calderinus g respondit, in hæc verba. *Professi possunt de licentia prælati habere libros, vestes, & pecuniam, ad vsum suum, non per modum vsus fructus, sed in quantum sua exposcit necessi[illegible] tas, [illegible], etiam tempore vitæ suæ: & de [illegible] non tamen suo nomine [illegible] pro suis veris necessitatibus, non [illegible]. Et ratio, quia cessante re dominio, [illegible] proprietate, & vsufructu, cessat dicta prohibitio: quia per hoc cessat materia, super quæ edita erat.* h *Item per hoc quod non suo nomine, cessat id quod posset opponi, quod videtur frui: quia nulla constitutio vetat, quin res, quæ vsu consumitur vt re[illegible] libri, & pecunia pro eius necessitate possint de licentia prælati haberi: imo promittitur* i & paulo post. *Et nedum potest prælatus in hoc licentiam dare, [illegible] debet prouidere, vt in necessitatibus eis succurratur* k *quæ necessitates etiam comprehendunt libros quoad doctiles, vt possint instrui, & alios docere.* l *Item suadet ratio naturalis, vt per [illegible], & [illegible] Ioannis xxij. in vl[illegible] tra necessitatem autem essent in [illegible], ratio quia [illegible] propter [illegible] cessante, vel vltra [illegible].* n *Item in [illegible] præsumeretur fraus. Ad hoc [illegible].* paulo post. *Propter [illegible] fraus de licentia superioris [illegible] potest professus ordine [illegible] accipere aliquam*

[illegible] vel [illegible] [illegible] in [illegible] & non [illegible] ab [illegible] in [illegible] manifestè [illegible]. Et Panormitanus [illegible] defend[illegible] pro Ecclesia [illegible] parte [illegible] ab Episcopo, qui [illegible] per Abbates [illegible], & [illegible] [illegible] C Cal[illegible] [illegible] ha[illegible] [illegible] d & [illegible] vt no[illegible] [illegible], cuius autem [illegible] causam, & [illegible] & prolatur, [illegible], [illegible] notabilis [illegible] advertè, [illegible] glossa [illegible] & communiter DD. [illegible] nam & [illegible] habere, si dominus patitur, nec per hoc [illegible] habere proprium [illegible] administrationem, vt in l. quamuis Tuberonis, [illegible] cap. [illegible] vbi notatur: vnde dum Episcopus patitur [illegible] ordinationem, vt nihilibet pro necessariis dentur [illegible] & sine peccato quilibet bene administrando illam prouisionem capit, & causa petere potest, ex quo Episcopus non [illegible] monachorum necessaria, vt de iure debet, cum [illegible], vt prædixi. hæc ille quibus concordans sic [illegible] Panormitanus, i *In quibusdam locis secundum Ioannem Andream sciente & patiente curia Romana certum quid taxatur pro indumento monachorum, & singulis [illegible] conuertendum in præfatam causam. Sic etiam in quibusdam monasteriis monialium obseruatur, vt moniales habeant solum victum de monasterio & vestimenta sibi faciunt ex lucro manuum suarum. Vnde religiosi capellas habentes, habent certam prouisionem pro eorum necessariis.* hæc ibi: quæ etiam satis habet [illegible] ex his, quæ idem ipse dixit in ca. *Dem qui.* k Cuius [illegible] communiter recipiũtur à Canonistis, in quibus sunt Felinus, l & Decius, m quin & decisio 1. Rotæ, n pro concluso præsupponit posse monachos habere præbendas seu portione, determinatas, ex quibus possunt aliqua saltem parcius viuendo relinquere: ita quod licet per depositionem non perderent vitæ necessaria, perderent tamen illa: & ita in effectu Rota ibi approbat opinionem illorũ, quos refert Innocentius. o

* Saltem officio iudicis. *Iurisconsulti per officium iudicis absolute, vel per officium iudicis nobile intelligunt, extraordinariam quandam iurisdictionem, secundum quam iudices extra iudiciorum formulas & actiones, seu fine actione à iure proposita, quod æquum videtur propter potestatem maiorem concessam extra ordinem statuunt cui officium iudicis mercenarium est oppositum vide Petrum Gregor. lib. 47. syntag. cap. 21 num. 10.*

Concludo igitur pro hac parte negãte prædictum statum non esse de se damnationis, & infernalem, modò concurrant sex. Primum quod ea quæ sibi dantur, nullatenus sibi dentur, nec accipiantur ab eis pro suis quoad dominium: quia non sunt illius capaces, sed quoad solum vsum suum factu decentem, vel alium pium, vt tradimus latè in comm. cap. cui portio. p

Secundum, quod non vtantur eis dispendendo illa in vsus malos, vanos, vel profanos: quia per talem vsum essent Abbates peccarẽt peccatum proprietarij, vt diximus ibi.

Tertium, quòd si per leges diuinas, vel [illegible] quas vocant rationis, vel constitutiones, & distinctiones portionum, quas vocant priuilegiatas, vel alias iustas ordinationes, vel statuta Ecclesiæ fuerit cautum, ne quis [illegible] faciat eleẽmosynam, vel aliud pium opus, vel non nisi vsque ad certam quantitatem de superfluo sine licentia particulari Prælati ad vnguem seruent illas.

Quartum, quod Prælati saltem tacitè [illegible] di contentiant, vel consentire debeant, quod [illegible] pro[illegible] pter dicenda [illegible].

Quintum, quod iusta de causa fiat [illegible] ex [illegible] per dicta [illegible] q Num. 41

Abbates,

[illegible], quod non [illegible] cum [illegible] legem [illegible]. D[illegible] [illegible] cendo [illegible].

Non obstant [illegible] contra [illegible], [illegible] primo contra [illegible], [illegible] [illegible] fuere adducta [illegible] possent, [illegible] [illegible].

Ad [illegible] non [illegible], [illegible] negando, quod [illegible] [illegible] [illegible] proprium [illegible] [illegible] fuppo[illegible] [illegible] [illegible] proprio [illegible], [illegible] proprium, [illegible] dominium, [illegible] professores, & [illegible] [illegible] Superiorum: habēt autem proprium, [illegible] seu [illegible] [illegible] licentia [illegible] alienatio. [illegible] [illegible] quam vniuoca, iuxta Augus. *b* [illegible] *[illegible] latrat*, [illegible] [illegible] *[illegible]*, [illegible] [illegible] quod [illegible] vel [illegible] appellant.

Ad [illegible], quod prædicti status professores non [illegible] proprium [illegible] quod vo[illegible] quod de licentia [illegible] Prælatorum habeant ad [illegible] [illegible] fructuum [illegible] mona[illegible] quia votum [illegible] extenditur ad illud, sed [illegible] quoad hoc, vt nihil habeant quoad dominium etiam de licentia Prælatorum, neque quoad administrationem [illegible] [illegible] vel [illegible] [illegible] probatum est in d. com. cap. *cui portio.* *c* & prædicti status professores, quidquid habent, habent, de licentia prælatorum suorum tacite vel expresse concessa per titulos beneficiarios, vel officiarios, vel alios, consuetudine, vel licentia generali, vel particulari aliqua iusta de causa præstita.

Ad quartum, quod est Achilles aduersæ partis, respondeo cōcedendo quidem nullam consuetudinem legi naturali, vel diuinæ derogare, nec excusare a peccato contra illam agentem, negando tamen prædicto, prædicti status professores se excusare propter consuetudinem: quia non se excusant ex illa, sed ex licentia Prælatorum præsumpta ex ea, quod longe aliud est: sicut amicus Petri colligens aliqua poma quot annis vel quolibet mense, hebdomada, vel die in horto eius sciente, & non prohibente, sine vlla expressa licentia, non excusatur a transgressione septimi præcepti per consuetudinem furandi, sed per licentiam [illegible] ex ea resultantem, qua fit, ne collectio illa sit furtum. *d*

Ad quintum, quod [illegible] auctoritas Gersonis, [illegible] [illegible] libello supra citato, [illegible]. Tum quia, vt præfatio libelli [illegible] stylo & doctrina deprehenditur non est illius. Tum quia totum pondus in hoc fere solo consistit, quod regularis non potest habere proprium, quod nemo negat, intelligendo de proprio quoad verum dominium, vel verum ius vsus, fructus, vel vsus, [illegible] sine [illegible] licentia superioris, & [illegible] non [illegible] intelligendo de proprio quoad ius administrandi de licentia iusta prælatorum quod difficultas solum consistit, an regulares prædicti status possint habere & habeant istam licentiam administrandi illas portiones, de quo infra. Protestationem autem de qua supra tractamus, non feci ego, quod putarem statum canonicorum Roncaualllis esse reprobum, sed quia longe melior erat, quem ipse concepi, quemque seruaui eo melius, quod cathedrarum salarijs in Academiis celebribus viuens illis portionibus non indigui.

SVMMARIVM.

- 1 Regulares [illegible] [illegible] viuentes per portiones priuilegiatas 14. cau[illegible].
- 2 Regulares [illegible] [illegible] [illegible], negli[illegible].
- 3 [illegible] [illegible] quam [illegible] quam [illegible].
- [illegible] [illegible].
- [illegible] [illegible] mutanda

- 30 [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible] ad quod [illegible].
- 31 [illegible] item paru[illegible], [illegible], & [illegible] quando [illegible] [illegible].
- 31 Cor[illegible] [illegible] longe.
- 31 [illegible] virtutis non [illegible].
- 31 [illegible] & [illegible] [illegible].
- 32 Canonicorum regularium status viuend. per portiones priuilegiatas an [illegible] Concilium Tridentinum, quod [illegible].
- 33 [illegible] quo clarior cōpetit.
- 33 Lex humana [illegible], quæ non est mortalis.
- 34 Causa potentior [illegible].
- 34 Reformatio [illegible] [illegible] portionum.
- 35 [illegible] veritate relinquit.
- 35 Regulares [illegible] viuere per portiones priuilegiatas [illegible] [illegible], [illegible] peccet:
- 36 Reformatori [illegible].
- 36 Regulares [illegible] canon [illegible] per portiones priuilegiatas quæ reformatio [illegible].
- 37 Reformatio huius [illegible] ministros peculiares & communes, & [illegible] [illegible].
- 37 Regulari in [illegible] [illegible] assumi [illegible].
- 38 Professione & [illegible] qui [illegible] possunt.
- 38 Regulari [illegible] [illegible].
- 38 Regularibus [illegible] Capellanis, & Choralibus ad[illegible] toribus quam a portio, & [illegible] danda.

19 OCTAVO principaliter succedit quæstio ad præcedentem necessaria, [illegible] prædicti status [illegible] iusta de causa an [illegible], & quæ Occurrere possit.

Respondeo [illegible] aliquas, quæ [illegible] con[illegible] sufficiant. Prima [illegible], quæ nascuntur ex prælatione [illegible], iuxta illud glossæ celebris. *a* [illegible] *licet etiam [illegible], dum per comparem [illegible] [illegible]*. & [illegible] per [illegible] aliquos com[illegible] [illegible] tractari [illegible] communiter [illegible], & inde [illegible] murmura, quæ [illegible] & [illegible], quæ [illegible] P. Augustinus in suis collegiis nasci [illegible], per ea quæ [illegible] [illegible] cibi. *Si super indumento inter vos contentiones & murmura oriuntur, & [illegible] aliquis [illegible] quam prius habuerat, & indignum [illegible] ita vestiatur vt alius frater vestitur, [illegible] vo[illegible] in illo interiori [illegible] habitu [illegible], [illegible] porum litigatis.* Per quæ colligitur, quod [illegible] Augustino viuente & præsidente [illegible] [illegible] bantur, quæ [illegible] quando [illegible] quantitatis, & qualitatis [illegible].

Secunda, sumptus [illegible] [illegible] munitate degentes longe [illegible], [illegible] pro arbitrio suo: sibi vestes, vinum, [illegible] [illegible] modo impensi communi [illegible] nam in communitate perfecta, qualis & [illegible] [illegible], capi, hædinæ, cetinæ, vel [illegible] pro [illegible] vni, tanta est singulis [illegible], & [illegible] placenta, pyrum, pomum, vel [illegible] fructus [illegible] vni, talis [illegible] [illegible] [illegible] alijs, quæ in prima, secunda & [illegible] de calceis, caligis & alijs omnibus [illegible], & memini, quod [illegible] [illegible] [illegible] in eadem [illegible] & [illegible] Pampilonensi, & [illegible] [illegible] [illegible] multo [illegible] non [illegible] [illegible] quia communi [illegible] [illegible] in illa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible], vinum, cibos, & [illegible] [illegible]

politiorum [illegible] & [illegible]arum, mun[illegible] seruandi, & larcientur [illegible] praue dicat S. Augustinum voluisse, vt communia magis curarentur, quam propria. Tum [illegible] est [illegible] ab alijs præstari. nam & [illegible] communi lege omnes [illegible] ponere publica [illegible], a Deus tamen [illegible] quo [illegible] quodamtenus [illegible] quidem & [illegible] id volunt. [illegible], homo, [illegible] peccatum [illegible].

Tertia caussa, quod [illegible] hospitalitatis [illegible] magis & maxime [illegible] murmurare [illegible], magis quidem [illegible] & oppatiuntur [illegible], & tractantur [illegible] more vero murmur[illegible] quod [illegible] alat [illegible] ex [illegible] suos & suorum [illegible] cognatos & amicos, qui [illegible] aliorum, qui ob id murmurant, quæ [illegible] in [illegible] secundum sui [illegible], & alit.

Quarta caussa, quod [illegible] est mutatio vitæ, b vnde lex & consuetudo recepta non est ob quamlibet [illegible] mutanda, [illegible] ob maximam, & euidentem [illegible] rationem tradit de more pulchre S. Thomas & Aphorismis Hippocratis mutationem censuit periculosam, [illegible] Ioannem Andream in c. cum cõsuetudinis de [illegible] 1. [illegible] aptus in hoc textus cum gloss.

Quinta caussa, [illegible] Apostolicum verum, vel [illegible] extra c. super quibusdam [illegible] prædictas [illegible] fuerint reducti, aut approbatus. N[illegible] Papa [illegible] in diuinam, quæ [illegible] votum [illegible] seruari, tollere non [illegible] prædictum [illegible] prædicti canonici, vel mon[illegible] propria [illegible] absolute quidem, [illegible] monasterio [illegible] autem [illegible] nullo deficiente Superiore, & [illegible] prædictum [illegible] verum, vel [illegible] a Papa, habet consequenter prædictam licentiam, [illegible] Prelatus [illegible], [illegible] f [illegible] doctus, vt certum est [illegible] S. Thomam [illegible] habuerit [illegible], vitæ, vt [illegible], ob quod noster [illegible] Lupus [illegible] alibi citatum.

Sexta caussa, [illegible] cuiusdam magnæ indecentiæ, quia [illegible] vidimus quosdam opulentissimos in monasterio [illegible] qui longe lautius comedunt, bibunt & vestiuntur, [illegible] quot sui amici, vel cognati, petere ab eo aliqua [illegible] ad emendum papyrum, & atramentum, libellos, & calculos [illegible], & alia id genus recculas, quibus [illegible] fragrantia [illegible] get.

Septima caussa, facultas iuuandi cognatos pauperes, [illegible] & orphanos: complures enim [illegible] canonici regulares prædicti status iuuant [illegible] cognatos, de his, quæ reliqua faciunt ex portionibus sibi præceptis, leuè pauciora impendendo [illegible] potum, & vestitum, [illegible] sicca ex communi acceperint sine vlla facultate [illegible] faciendi sibi & [illegible] aliqua.

Octaua caussa, [illegible] quæ inde [illegible] ieiunandi, & [illegible] ieiunandi [illegible] udo, qua [illegible] plur[illegible] [illegible] tantum [illegible], est [illegible] præcepti frangit, & consuetudo [illegible] est in alijs, est caussa, [illegible] non præcepta [illegible] quod [illegible] cedere, quæ [illegible] erat, [illegible] ieiunandi, & consequenter non cœnandi, vel non [illegible] tantum, [illegible] Sob[illegible] & [illegible] quod [illegible], bibi[illegible] [illegible] & [illegible] p[illegible] [illegible] nentia, [illegible] Carne [illegible] [illegible]

Ad [illegible] b corio alieno [illegible] longas. [illegible] non propria [illegible] pue[illegible]. Quo [illegible] par[illegible] nos [illegible] que [illegible] qualibet [illegible], & [illegible] & [illegible] & vestes [illegible] quasi [illegible] commendas.

Nona, [illegible] tanta a[illegible] & [illegible], duaddat cura par[illegible] quæ [illegible] potest pau[illegible] [illegible] H[illegible] ad R[illegible] nũquam, a semper [illegible] habeas [illegible] murmur. [illegible] [illegible] propter Deum & [illegible] faciendis, & non propter quæ [illegible] præ[illegible] pauca, temporalia & [illegible] prædicta: quoniam [illegible] temporalia non debeant esse finis principalis alicuius actus [illegible], vt [illegible] tradidimus, b possunt tamen esse finis minus principalis, & caussæ impulsiuæ ad incitandum animum in actus virtutum, quorum finem principalis esse [illegible], quæ Catholica & sancta conclusio est, & [illegible] ibi, & alibi frequenter.

Decima caussa, vtilitas & bonum monasteriorum: nam [illegible] libertas & [illegible] parvula, quæ parum occupat, & multum quietat, est caussa impulsiua, vt multi eruditi, & [illegible] probati ingrediantur monasteria, quæ alioqui [illegible] ingrederentur, quis enim doctus, & probè [illegible] qui [illegible] monasteria multorum [illegible] & amœnis sita parent, ingrediatur, monasterium in [illegible] motium, niue, gelu, & frigore horrentium, perpetuo in eo victurus, nisi aliqua huiusmodi libertas impellat? quidem [illegible] quædã monasteria ornari viris [illegible], probis, & doctis, ad Theologiæ, vel vtriusq; aut alterius iuris gradus euectis ob prædictam, licèt paruam libertatem, in quæ alioqui ob durum & rigidum situ vix ingrederentur agrestes, qui latinè satis callerent.

Vndecima, fauor & vtilitas virtutis, & literarum: multi enim se probitati & literis dedunt, sperantes quod etiamsi alia remedia [illegible] fuerint, ob suam tamen probitatem, & eruditionem eligentur ad Ecclesias regulares, quarum professores huiusmodi libertate vtantur, in quibus honestam & quietam vitam perpetuò degant.

Duodecima, vt etiã hoc nomine resultet pulchritudo Ecclesiæ ex religionum conuenientia, & varietate, & diuersitate, iuxta illud, c Astitit Regina a dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate. [illegible] vt sint nõnulli, qui nihil habeant quoad verum dominium, neq; quoad ius administrãdi, nec in particulari, nec in communi, quales post Concilium Tridentinum soli sunt Franciscani, qui de Obseruantia, & Capuccini dicuntur, & alij, qui habeant ius administrandi in communi, & non in particulari, quales sunt omnes alij iure communi, & alij sint, qui habeant ius administrandi ea, quæ suo victui sunt destinata in vsum honestum & alios pios vsus tantum.

Decima tertia, quod per hanc rationem viuendi, qua inter sodales diuiduntur onera, tollitur aliquibus occasio excusandi se ab officijs diuinis, & contemplatione secreta, causantibus se obrui cura & onere prouidendi sibi, & alijs.

Decima quarta, quòd hoc est in caussa, cur in multis Ecclesijs non deliguntur in Canonicos pueri, rustici, & ignorantes, & ad negotia Ecclesiæ spiritualia, & temporalia [illegible] biles, sed solum nobiles, presbyteri, Doctores, Licentiati, vel Bacalaurei ad concionandum, & regendum habiles, quales videntur in Ecclesia C[illegible], P[illegible] & in Roncesualles, & alijs. Hæc [illegible] omnes [illegible] constituere vnam iustam, quæ [illegible] reprobabiliter [illegible] potest, prædictum [illegible] iustum [illegible] & [illegible] quo nomine [illegible] vt probab[illegible] [illegible] consequenter talis [illegible] per [illegible]

a Cap. licet. [illegible] de regularib.
b § 1 auth. de monach. [illegible] Leg. 2. ff de const. princ. & c videlicet [illegible] 21. dist. [illegible] 1. 2. q. 97. art. 2
c De verb. sig. [illegible] quæ ff de [illegible] & [illegible]
f C. [illegible] q. 1. [illegible] errores Græcorum. [illegible] de consecr. n. 7.
Arg. c fin. [illegible]
a De cons. dist. 2.
b In c. cum monaster. 25 q. 1. nu. 89.
c Psal. 44.

tatem diligunt & colunt vt sine murmure eam obseruent: A quamuis subodoror non esse huiusmodi plures, quam oporteret, ob quod ipse ter vel quater Regio iussu missus ad visitandum tria valde illustria & opulenta canonicorum regularium hoc modo viuendi viuentium monasteria, nó fui ausus illum reprobare, sed solum reformare, quo perfectæ communitati, quam maxime posset sine scandalo appropinquaret, quod plurimis eruditis & piis æquum visum fuit, & in hunc diem videtur.

32 Nona quæstio principalis succedanea est, esto liceat prædictus status ob prædictas caussas omnes coniunctas vel aliquas earum, attento solo iure communi antiquo, an etiam post Concilium Tridentinum liceat: Et facile cuipiam videri potest non licere. Primo quia illud *a* statuit, vt omnes regulares tam viri, quam mulieres, ad regulæ quam professi sunt præscriptum vitam instituant, & componant. At omnes regulæ omnium religionum etiam canonicorum regularium, quæ omnium videtur laxissima, *b* habent præscriptum, vt regulares viuant sine proprio, no solum quoad dominium, sed etiam quoad vsum peculiarem, & quòd omnia habeant communia. *c* Ergo omnes etiam Canonici regulares debēt viuere post illud sine vlla propria & peculiari re, & idem Concilium *d* habet, vt nullus Prælatus vlli regulari concedat bona stabilia etiam nomine monasterij possidenda. & quod mobilia vndecunque quæsita statim tradantur Superiori: ergo C non licet post illud Concilium vti hac libertate. Sed quia sunt alia in contrarium mouentia, arbitror posse teneri sequentia. Primum prædictum statum non esse iudicandum reprobum, donec per Superiores reformetur, & ad originariam obseruātiam reducatur. Tum quia verba illa prædicti capituli. *Omnes regulares vitam suam instituant & componant.* significare videntur prius esse instituendam, & componendam, quàm teneantur seruare, & idem significant verba illa, *Omnis cura, & diligentia a superioribus adhibeatur.* Tum quia non pertinet instituere, & componere ad singulos, sed ad Prælatos, & vniuersos, siue Capitula, iuxta c. *cum omnes.* de constit. cum glossis & ei adnotatis: & ita singulares excusarentur a peccato, donec illa D institutio & compositio fieret, nec per eos impediretur. Non obstat, quòd Cardinalis, *e* super illud verbis. *Si quis habet aliquid proprium, incontinenti resignet.* dicat quòd statim, ac receperunt regulares illum canonem fuisse editum, tenebantur resignare sine aliqua præmonitione: & quod in *f* Cocilio Tridentino eadem fere verba ponuntur ibi. *Et mobilia vndecunque quæsita statim superiori tradantur.* Non, inquam, hoc obstat, tum quia alij, vt ipsemet Cardinalis ait, præmonitionem requirebāt. Tum quia in Concilio Tridentino præmittuntur *g* verba quæ significant debere precedere institutionem, & compositionem vitæ, vt prædictum est. Tum quia par est credere quod no E fuit paritum illi statuto generalis Concilij iuxta expositionem Cardinalis sicut nec Concilio Tridentino hactenus est ita paritum. Tum quia alioqui omnes fere omnium ordinum etiam Capuccinorum peccarent mortaliter & maior pars eorum peccat nunc, quum vix sit vllus, qui post publicatum Concilium statim tradiderit, nec nunc tradat omnes res suas peculiares, vestem, calceos, braccas, cingula, calculos & libellos precatorios, & contemplatorios, atramentarium, pugillares, & alias reculas, superioribus suis.

Secundo, quòd peccant superiores negligentes instituere & componere siue reformare, & magis contraue- F nientes reformare volentibus, & etiam singulares impedientes ea: quia contraueniunt menti & verbis Concilij, quòd est peccatum. *h*

Tertio, quod magis adhuc peccant, qui post reformationem, eam non seruant: quia clarius legem transgrediuntur, & clarior transgressio cæteris paribus maior est, quàm dubia: adeo quòd non est mortale transgredi ius humanum veniale intellectum secundum Innocentium, *k* quando id contingit propter magnam difficultatem & subtilitatem eius, vt tenet Baldus, *l* relatus a Felino. *m*

33 Quarto, quod prædicti Superiores non videntur teneri ad reducendam eandem omnino formam, quæ in

a In c. 1. de regul. sess. 25.
b Iuxta cap. quod Dei timorem de stat. monach. Ca. non dicatis. 12. q. 1. de quo & supra eum ex .2. regula B. Aug. & c. cum ad monasterium de stat. monach.
d In cap. 2.
e In c. cum ad monasterium de stat. monach. edito in Cōc. generali.
f d c. 2.
g In fin. c. 1.
h ca. qui peccat 23. q. 4. Arg. notat c. 1. de constit. & c. cap. a nu. de certam.
k In cap. per tuas 2. num. 4. de simo.
l In l. ab eod. C. quemadmodum manumittantur.
m In [illegible] nu. de constit.

principio regularium obseruabatur: tunc enim nulla vestis, nullus liber, nullus calceus, nulla denique alia res erat peculiaris, vt colligitur ex viginti, & amplius locis regulæ B. Augustini notatis a Ioanne Gersone, seu ab alio quisquis fuerit auctor prædicti libelli contra canonicos proprietarios. *a* At nunc etiam quique reformatissimi monachorum, habent non solum prædicta peculiaria, sed etiam cellas, & sellas, claues, lectos, & id genus alia, & satisfacere videntur, qui suos ordines reformarent ad præscriptum horum qui à sapientibus censentur satis reformati argumento illius. *Qui nimis emungit, elicit sanguinem.* *b* relati, in cap. *denique.*

34 Quinto, quòd cum ex caussis, cunctis religiosis communibus prædicta peculiaria omnibus permittantur, iuste posset alicui ordini, monasterio, vel alicui personæ singulari, aliquid aliud permitti ex particularibus caussis in eis concurrentibus: quia à potentiori causa maior effectus producitur. *d*

Sexto, hoc consequi, quòd si Ecclesiæ cathedralis, vel alterius splendor, & consuetudo antiqua, quæ sine scandalo multorum nō posset vna vice eradicari, requireret, vt aliquod alia peculiaria relinquerētur, possent iuste illa relinqui sine violatione Concilij: in quod facit responsum illud sapientissimi, prudentissimique Cardinalis Caietani ad Prouincialem Lusitaniæ consulentem super reformatione Dominicanorum illius Regni, scilicet. *Cogenti intrare mare per fluuium.* significans paulatim, & suauiter id fieri posse, & non vno impetu, & ex abrupto vltimam reformationem esse inducendam, vt multa, & grandia scandala, quæ hoc solent consequi, excusentur.

Septimo, quòd saltem disputando posset defendi etiam post prædictum Concilium licere prędictum statum limitatum in conclusione 7. quæstionis principalis saltem in aliquot Ecclesiis non obstante illo. Tum quia in dict. comment. cap. *non dicatis.* *e* conclusione posse teneri quod prædictum Concilium non corrigit antiquos canones, sed solum explicat illos, quasi quidam Commentarius eorum: & consequenter quod sicut antiqui canones, vt ibidem monstrauimus, permittunt regularibus ex causa aliquot peculia, sic & prædictum Concilium intelligendum sit vetare illa eis, ne sine iusta causa teneant, vel concedantur: & consequenter quod iste status limitatus, vt ibi limitauimus, posset permitti vbi iusta caussa id posceret.

Octauo, quòd licet disputando hoc septimum dictum defendi possit, consulendo tamen videtur tenendum, quod mens Concilij fuit, quòd licet prædictus status moderatus, vt supra, sit bonus: quia tamen est melius reducere ad antiquum originarium regulæ, restituatur ad illum, quòd proculdubio faciendum est, vbi sine scandalo fieri potest.

35 Nono, quòd dubium est an permitti possit hoc in Ecclesiis, in quibus id sine magno scādalo fieri nequit quales arbitror esse quasdam Metropoles, & Cathedrales Ecclesias, in quibus canonici vltrà refectorium commune, & cellas dormitoriorum, intra Ecclesiarum septa habent singulas domus extra illa ad recipiendum hospites, quod Regno, & vrbibus, in quibus sitæ sunt, est pergratum, putaturque splendori Ecclesiarum, Vrbium, & Regnorum conuenire. Equidem arbitror potius esse sustinendum illum, quàm cum maximo Regni, Vrbis, & Ecclesiæ scandalo etiā passiuo mutandum, modo illę quinque moderationes additæ in 7. quęst. seruentur. Non obstat illud ca. *qui scandalizauerit.* *f* *vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur.* quia vt ait ibi glossa recepta, illud intelligendum est de veritate seu bonitate vitæ, non autem de veritate doctrinæ & iustitiæ, quæ aliquando omittuntur propter scandalum, & ita si prædictus status non posset salua bona vita, *g* iustitia legis naturalis, & diuinæ seruari, indubie tollendus erat nō obstante quocunque scandalo. At quia supra in 7. quęstione principali probatum est illum non esse contra legem naturalem, neque diuinam, imo neque contra ius commune, si seruaretur ex caussa iusta, consequitur potius esse tolerandum, quàm cum grandi scandalo tollendum, iuxta cap.

a In 1. parte rel. 10. supra num. 83.
b Prouer. 30. c. 4. dist.
d Ca. 1. & 2. cū eis adnot. de consuetud.
e Num. 15.
f De reg. iur.
g Ca. vt con stituerentur. 50. dist.

a De præscr. b in & c 2. de non eper. nam.

nisi cum scandalo: a desumptum ex Matthæo.b

36 Decima quæstio principalis, an sit in malo statu Canonicus, vel monachus, qui post publicationem Concilij Tridentini viuit modo viuendi supra dicto per portiones priuilegiatas pro suo victu, & vestitu honesto, & non obedit præcipienti Prælato, vt abstineat à percipiendis illis, & de communi, & communiter sine vllo proprio, etiam quoad vsum viuat, & tradat omnem suam suppellectilem, & omne suum peculium communi cellario. & facile cuipiã videri potest, quod sic: quia dictum est supra c quòd ad hoc, vt status prælatus nõ sit damnatus, requiritur quòd professores eius nõ impediant reformationem: & quod Prælatus consentiat illi modo viuendi: at in casu quæstionis, Prælatus eum reformat, & expresse contradicit illi statui.

c In q. 7.

Contrarium tamen videtur verius, scilicet quod non peccat, donec reformatio legitime fiat. Tum quia d non fuit dictum absolute oportere, vt Prælatus consentiat, sed quòd consentiat, vel consentire debeat: nec fuit dictum quod impediens quamcunque reformationem esset in malo statu, sed impediens reformationem legitimam: at in casu quæstionis propositæ, Prælatus debet consentire canonico, vel monacho, vt capiat prædictas portiones, donec reformatio fiat: nec reformare debet vnum vel alterum, non reformando alios: cum non reformatis alijs, non possit ipse solus de communi, & communiter viuere, & nemo ad impossibile tenetur.e Quid autem si prælatus præcipiat omnibus, & singulis suis canonicis, vel monachis sub censuris, vt prædicta faciant, an peccent mortaliter, & incurrant censuras non obediendo, & videtur dicendum quòd sic, si opportune id præcipiat, & nulla causa particularis eos excusat. quia qui superiori iusta præcipienti non obedit, peccat. f Dixi *si opportune*: quia si præciperet ex abrupto, vt ea facerent, ante quam instituerentur Cellarius, Promus, Coquus, & aliæ personæ, & instrumenta vitæ communi necessaria, iuste possent rogare Prælatum, ne sic ea præciperet, & appellare, si nimis vrgeret, adiecta causa, quod iustum modum reformandi excederet, iuxta notata. g Dixi *& si nulla causa particularis eos excusat*, quia secus si talis caussa adesset, vt quia non est refectorium, vel dormitorium, eo quòd essent vi bellorum, aut incendiorum exusta, & solo æquata, vt fuerunt ante nostram ætatem, in nostra Roncavalle, quin & forte aliquot aliæ caussæ in quæst. 8. tactæ saltem aliæ alijs coniunctæ possent efficere iustam caussam rogandi Prælatum, vt differret eiusmodi præceptum, donec sancta sedes Apostolica consuleretur, vel in congregatione habenda per religiosos eiusdem ordinis iuxta decreta Tridentina tractaretur. Equidem quicquid commentus fuerim, h in ea opinione sum, vt putem gratum fore Deo Opt. Max. in locis, in quibus à tempore immemoriali seruatus est modus viuendi in quæst. 7. defensus, seruaretur in futurum occurrentibus aliquot caussis in his sufficientibus, quæ in 8. quæst. sunt tractatæ.

d In d q 7.

e Lex impossi. si in um. ff. de reg. iur. & c. nemo eod. tit. lib. 6.

f ad Rom 13. c 2. de maior.

g In c. licet ... offic. ord. & in c. Romana 3. si ... de appel. lib. 6.

h In rubr de stat. monach.

De forma, qua forte reformari potest status Canonicorum Regularium Hispaniæ vulgaris.

VNdecima quæstio sit illa, quam pridem, & nuper sum interrogatus, videlicet, in quam formam viuendi optarem reduci Canonicos regulares, qui à tempore immemoriali seruatum statum viuendi de portionibus priuilegiatis siue distinctis, de quo in septima quæstione. Respondeo, quod illos S.D.N. consensu, & auctoritate reducerem ad sequentem. Primùm quod instituerentur tot fere Canonici, quot ex reditibus Capitulo, vel Conuentui assignatis sustentari possint, iuxtà cap. *cum M. ... a. et Firmitate* a contrario sensu, k & glossam notabilem l ibi. vt sit quidem certus numerus, vltra quem non debeat aliquis accipi, non autem infra quem non possit ab acceptione abstinere: & consequenter per mortem, resignationem, vel priuationem vnius ex eis, non vacaret canonicatus, nec posset impetrari, nec sub reseruationibus cadere, m sed quod cum videretur opportunum eligerentur aliquot: videretur autem opportunum, cum deficerent duo, tres, vel quattuor, de numero instituto. a Dixi *fere* licet nec glossa nec alius illud addat: quia ob lites, & alia quæ occurrunt expedit plurimum, vt aliquid sit petiti, & habeatur repositum in arca comuni trium clausum, quãuis & illud fere dici potest pars eorum, quæ sunt necessaria ad talem numerum sustentandum.

De const. k ... l ... c. ... eod. c. 1.

m Iuxta ca ... de prab.

a Arg. prad cap. cum M.

Secundo, quod non assumerentur nisi presbyteri, moribus, & literis insigniti, & non quales quales, sed doctissimi, & probatissimi eorum, qui putantur suæ assumptioni, & electioni assensuri, seu qui candidatos & competentes ad eiusmodi loca se exhiberent, ne oporteat eos mittere ad studium, & sint præsto, qui spiritualia, & temporalia nouerint tractare; ne item iuniorum, & leuiorum quæ frequens est apostasia, dehonestetur Ecclesia vel monasterium: & quod omnes comederent in communi refectorio, nisi aliqua iusta causa infirmitatis, hospitalitatis, vel alia licentia Prælati, vel Præsidentis permitterentur edere in cella, vel hospitio.

Tertiò, quod singulis eorum volentibus eos habere permitterentur pueri in studia pietatis, & litterarum propensi, præsertim cognati, orphani, & pauperes iudicio Præpositi ad id approbati, qui inseruirent peculiariter eisdem in verrendis cellis, & sternendis lectis, & alijs necessarijs, & horis vacuis discerent legere, scribere, cantare, grammaticam, & aliam scientiam quam docerentur ab ijsdem, si vellent se in ea re occupare.

Quartò, quòd accedant eis sex Capellani sæculares cantu & eruditione satis præstantes, qui adiuuent canonicos in psallendis horis, cantandis Missis tam in altari quàm in choro, & aliquot negotijs expediendis, & in his esset aliquis ad docendos prætactos pueros, & aliquos alios, qui discere vellent, qui sint ad nutum amouibiles, & præter hos assumantur quatuor pueri maiores duodecim annis, & minores xx. ad iuuandum missantes, & psallentes, portandum cereos, & alia ministeria inferiora obeunda, quæ parum decent presbyteros, quos vulgare Hispanum vocat *Monazillos*, Italum *Preticioli*, Gallum *enfans de Chœur*, Latine dicuntur *choraulæ*.

Contra hoc tamen facit primò, quòd nullo iure probari posse videtur, quòd liceat prælato, & Conuentui Ecclesiæ regularis alere clericos sæculares ad inseruiendum eis, & ita non videtur dicendum. b

b Arg. c consuluisti. 2 q. 4 & c 2 de translat præ.

Secundo * Concilium Hispalense relatum in capite in noua. 16. q. 7. ibi. *In vno eodemq; officio nõ debet dispar esse professio, quod etiam in lege diuina prohibetur, dicente Moyse*: c *Non arabis in boue simul & asino, id est, homines diuersæ professionis in vno officio simul non sociabis*. hæc ibi.

c Deut. 22.

* Concilium Hispalense *Cap. in nona ex Concilio Hispalensi 2. cui interfuit Isidorus cap. 9. sumptum est, quamuis hæc verba capit. 8. habeantur, quod refertur ex Moyse est 22. Deuteron. vers. 10.*

Tertiò. quòd in nullis monasterijs integræ obseruantiæ regularis inueniuntur huiusmodi clerici & pueri.

Quarto, quod longe satius videtur deligere aliquos adolescentes in canonicos, qui faciant seruitia prædicta inferiora, postea facturi maiora.

Ad quorum primum respondetur, primò quòd sicut non est ius vllum quo speciatim id præcipiatur, ita nullum est, quo id prohibeatur. Et quum agimus de sustentandis ad opera pia clericis, quæ est materia permissa, licitum erit, nisi in casibus prohibitis, quorum de numero hic non est, argumento glossæ solennis. d

d In l. omnis definitio. ff. de reg. iur. & in ... eod tit. lib. 6.

Ad secundum respondetur negando, quod prædicti Capellani, & pueri assumuntur ad idem munus & officium, ad quod assumuntur canonici: non enim assumuntur, vt faciant idem corpus, vel conuentum cum Canonicis, nec vt gubernent cum eis, nec vt habeant communne refectorium, vel dormitorium, sed solùm, vt adiuuent canonicos, & faciant alia, quo canonici expeditius vacent orationi, lectioni, & communium rerum gubernationi, & ideo possunt esse diuersi habitus, & professionis.

38 Ad tertium respondendum negando, quod in nullis monasterijs integræ obseruantiæ inueniuntur, [illegible] alterius habitus & professionis, omnes enim ... [illegible]

Salmanticæ, Conimbricæ, & Pinciæ variorum ordinum, A in quibus canonici, vel monachi eorundem dant operam literis, habent scholasticos sæculares inseruientes eis in refectorio, dormitorio, infirmatorio, in cella penuarijs, in emendis necessarijs, & faciendis alijs honestis seruitijs, quos vocant familiares. Multa item monasteria alunt familiares pueros, & adolescentes inseruientes Abbatibus, Prioribus, & aliquot eruditioribus, etiam cum spe, quod admittentur postea ad eorundem habitum, & ordinem.

Ad quartum concedendo, esse quidem bonum adolescentibus, & parum doctis, qui postea maiores & doctiores effecti prodesse poterunt, vt assumantur in canonicos vel monachos, iuxta illud, a *Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua*. Per quod & alia, id concludit S. Thomas, b sed vtilius est Ecclesiæ, vt assumantur viri moribus probati, & prudentia, literisque ornati. Tum B quia ex illorum frequenti casu solent aliqui scandalizari, & horum bono exemplo ædificari. Tum quia eorum industria, & doctrina statim incipit Ecclesia iuuari, cum tamen illorum imprudentia, & ignorantia sit ab Ecclesia iuuanda.

a Threnor. 3. b 2. 2. q. 189. art. 5.

Quintò, quod singulis canonicis tantum pecuniæ numeratæ, quantum in id sufficiat, præstituatur pro vestiario lucrifaciendum per viam distributionum quotidianarum intercessendo horis canonicis, & missæ, iuxta ordinationem aliquam congruentem: Capellanis autem sin- C gulis præstituantur singulæ tertiæ partes earum, quæ fuerint præstitutæ canonicis: Monacillis autem siue Choraulis singulis dentur singulæ solæ vestes, & quod videretur honestum in educationis eorum subsidium.

Sexto, quod tanta quantitas panis cocti, & vini distribuatur singulis canonicis quotidie, quanta sufficiat sibi, & vni famulari, & hospitibus per totum annum suscipiendis: ita tamen quòd sit in optione canonici quolibet die suscipere totam illam quantitatem, vel aliquid minus, vel plus pro occasione occurrente, sic quòd pars, quæ non suscipitur reseruetur ei soluenda in tritico vel vino, quod suo arbitrio vendere possit, & vti eius pretio in suos vsus, honestos tamen solum, & pios. D

Septimo, quod etiam præstituatur obsonium quotidianum certæ quantitati iustæ singulo cuique canonico: ita tamen quòd sit in optione canonici præmonere an velit sibi præparari totum illud, vel nihil, vel quartam partem eius, vel quod paretur sesquialterum, vel duplum, vel triplum ad suscipiendum aliquem peregrinum, & hospitem, sic vt pretium eius, quod non susceperit, soluatur ei, & quod plus susceperit, soluat ipse, vel declinat accipere tantundem.

Octauo, quod vltra præfata, de communi cella propinentur initio & fine mensæ aliquot fructus, vel bellaria diuersa pro diuersitate temporis, puta vuæ & ficus recen- E tes vel passæ, pruna, mala medica, siue narangia, amygdala, nuces, cerasa, pyra, poma, caseus, caseolus, oliuæ, & id genus alia parui valoris ex æquo singulis. Diebus item festiuioribus addantur de communi cella aliquot antipodia iuxta festi magnitudinẽ plus vel minus lauta: & quod ista quæ de communi cella vltra prædictas portiones priuilegiatas propinantur, solis edentibus in refectorio, & non alijs ministrentur.

39 Nono, quod nulli prædictorum canonicorum habeant domos singulares extra claustra cum focarijs, sub specie recipiendi hospites, vel se medicandi, sed extra, & prope claustrum monasterij sit hospitium, vel diuersorium, seu taberna meritoria aliqua idonea, ad suscipien- F dos cuiusque ordinis hospites, & peregrinos, in possint hospitari venientes ad negotia in monasterio tractanda, & agenda, amici item, & cognati prælati, & canonicorũ, & alij peregrini: hospitari, inquam, possint suis impensis aut Prælati, si causa eius venirent, vel Capituli, siue Conuentus, si causa eius, & vellent eis gratificari soluendo totam impensam, vel mittendo eis aliqua esculenta, vel poculenta: & demque possent, si vellent facere singuli canonici de suis portionibus eis, qui eorum singulari respectu illuc accederent, ne claustrum tumultu hospitum inquieterur, & diuina officia turbentur: quod videtur magis conuenire religioni, quàm hospitium, quod communiter habetur intra monasteria. Tum quia vitatur prædictus tumultus. Tum quia fiunt sumptus nimij suscipiendo hospites prodige de communi cella penuaria. Tum quod amici cellariorum, & eius amicorum lautius exhibentur, & tractantur. Tum quia reprimitur temeritas, & insolentia plurimorum, qui iter facientes, & data opera per monasterium transeuntes rectà intrant illa, & se suosque familiares, & equos alunt impensis eorum, interdum vno, & altero, ac pluribus diebus.

Decimo, quod prædicti canonici nullatenus permitterentur habere aliquas villas commendatas pro certa pensione, neq; vaccas, neq; boues, nec oues, nec societatem cum habentibus ea, imo penitus ab omni se genere mercimonij abstinerent, contenti prædicto vestiario, & victuario, & facultate relinquendi per parsimoniam ex eo, in suos, & alios pios vsus. Possent etiam concedi domunculæ hospitum, quas mundarent, & pararent hospitibus, aliquot mulieres non suspectæ, vt adducitur in commen. c. *statuimus*. a infra cum hoc edito. a 19 q. 3. n. 66

DE POTESTATE PRAEFECTORUM *Canonicorum regularium, & monachorum.*

SUMMARIUM.

40 *Monachi appellatione non venit canonicus regularis.*

40 *Canonici regulares quatenus tales sunt clerici, monachi vero non.*

40 *Regula canonicorum est regula clericorum, & laxior monachali.*

40 *Canonicus regularis non potest transire ad monachos.*

41 *Lex pœnalis, & exorbitans non extenditur ex identitate rationis, nisi ad id, quod exequatur regulariter iure antiquo in illa materia.*

42 *Monacho vetatur esus carnis, & camisia linea, sed non canonico regulari.*

42 *Monachorum præfectus perdit ipso iure præfecturam ob non promotionem: canonicorum autem non item.*

43 *Beneficia regularia omnia requirere residentiam personalem non probat fundamentum Felini.*

43 *Beneficia commendata etiam ad vitam, an requirant tantam residentiam, quantam in titulum data.*

43 *Commendatum beneficium cessatione commendæ sic vacat ac tempore commendationis vacabat.*

44 *Monachus sine monasterio, & ordine certo inueniri potest.*

45 *Professio regularis omnis intra annum probationis facta, nulla.*

45 *Monachus, & monasterium non sunt correlatiua, sicut monachus, & monachalis professio.*

46 *Regularis translatus, vel electus soluitur accidentalibus.*

46 *Monachus monasterij destructi an sit absq; monasterio.*

47 *Patriam potestatem perdit pater per suam professionem quo ad omnia, per professionem verò filij, quo ad multa.*

47 *Filiusfamilias professus non amittit hæreditatem potentia futuram.*

48 *Regularis an & quando debeat exire monasterium, ob necessitatem parentum: & de cuius licentia debeat exire. & num. 40.*

48 *Necessitas superueniens parenti regularis, minus operatur quàm præueniens.*

DVodecimo quæritur, an cap hoc probet efficaciter ad Priorem seu præfectum monasterij Canonicorũ regularium pertinere totam administrationem spiritualium, & temporalium eius: cuius decisio videtur pendere ab intellectu dicti Panormitani, b cuius probatio promissa fuit in comment. cap. *cui portio*, scilicet quod in pœnalibus, & exorbitantibus appellatione monachi non venit Canonicus regularis. Pro quo primo quidem facit, quòd Canonici regulares, quatenus sunt tales, sunt clerici,

b In c. quod Dei timorem de sta. monac. num. 8. c 12 q. 1. in fi. ne.

clerici, vt tradit S. Thomas *a* & probatur eo quod d. regula, quam vouent, appellatur regula clericorum, vt videre est apud S. Augustinum: & ita appellat eam Gratianus *b* & bonæ memoriæ Pius IV. deh[...] in sua sententia definitiua, & eius executoria lata super præcedentia Canonicorum regularium, & monachorum, cuius tenorem transcribimus in comment. cap. *statuimus c* quem cum hoc edimus. At monachi quatenus tales, non sunt clerici, vt ait idem S. Thomas, *d* & approbatur per cap. *alia* *e* & consequenter appellatione monachi non venit canonicus plus quàm alius clericus.

Secundo, quod pro longè diuersis nominantur in rubrica de statu monachorum & canonicorum regulariũ, & in d. ca. *quod Dei timorem.*

Tertio, quòd laxiori regulę canonici, quàm monachi inseruiunt. *f*

Quarto, quod adeo sunt diuersi, quod grauiter vetantur canonici transire ad monachos. *g*

Cum igitur lex pœnalis non debeat excedere propriũ casum, *h* nec exorbitans à iure communi debeat extendi ad alium casum, *i* consequens est, quod non solùm lex pœnalis, vel exorbitans disponens de monacho, nõ comprehendit Canonicum regularem, sed neq; alia non pœnalis, nec exorbitans; plusquam alios clericos: quum nec ex proprietate verbi, nec communi modo loquendi, neque ex lata significatione Canonici comprehendantur appellatione monachi, & ita dictum Panormitani nõ solum est verum, sed etiam ampliandum, ad leges non pœnales, & non exorbitantes, quidquid dixerit Iason tem[...] tangit de tractans. *k*

Contra quæ tamen facit primo cap. 2. de postul. quatenus probat, legem quæ vetat monachis postulare, *l* comprehendere canonicum regularem, & constat illam legem esse pœnalem, vel saltem exorbitantem à iure regulari, quo omnes qui expressè non prohibentur, permittuntur postulare. *m*

41 Secundo, quod ibidem Hostiẽsis approbatus per Panormitanum, monachos & canonicos regulares exæquari ait exceptis casibus expressis in iure. Hæc argumenta tetigit Panormitanus, *n* sed neutrubi ad ea formaliter respondet. At responderi potest, ad primum quod illud ca. 2. loquitur in materia, in qua est eadem ratio de canonico & monacho, & in qua iure antiquo regulariter reperiuntur exæquati, quibus duobus concurrentibus, fit extẽsio etiam exorbitantium & pœnalium, vt resoluit Dominicus, *o* & Franciscus, *p* & ratio qua vetatur monachis postulare, quæ fundatur in abrenunciatione temporalium, æque militat in canonico regulari, eo quod perinde renunciat temporalibus per tria solennia vota ac monachus, & quoad hanc renunciationem iure antiquo reperiuntur exæquati, vt colligitur ex regula B. Augustini & B. Benedicti. Ad secundum autem respondetur negando illud dictum Hostiensis, vt negauit Panormitanus in d. c. quod Dei timorem.

Ex qua resolutione sequitur primo, ratio quare non est verum prædictum dictum Hostiensis reiectum à Panormitano. *q*

Secundò colligitur resolutio huius 12. quæstionis, scilicet quod ad hoc ca. probat Priores monasteriorum canonicorum regularium habere iure communi totam potestatem administrandi spiritualia & temporalia eorũdem, quia hoc c. probat id de Abbatibus & Præfectis monasteriorum monachorum: & constat quod loquitur in materia renunciationis propriæ voluntatis, & propriorũ bonorum, in qua monachi & canonici regulares exæquantur, vt proximè dictum est, & eadem est ratio quoad hoc de præfectis vtrorumque, cum neutri eorum habeant aliquid proprium, & vtriq; pendeant à præfectorum arbitrio, & debeant esse illis omnino subditi, quippe qui omnes sunt religiosi, & regulariter ita subduntur voluntati Præfectorum. *r*

42 Tertio infertur ratio, quare lex quę vetat monachis edere carnem, *s* & quę vetat monachis camisias lineas, *t* non comprehendat canonicos regulares secundum omnes, est enim ratio, quia nõ est omnino eadem ratio. neq; loquuntur in materia, in qua iure antiquo exæquentur.

43 Quæro inde iam ad quæstionem illam [...]. An Clementina *a* quę obligat Priore conuentualem monachorũ ad promouendum se [...] in ordine presbyterij sub pęna amissionis prioratus ipso iure incurrenda intra annum comprehendat Priorem conuentualem canonicorum regularium [...] quidem Federicus tenuit quod no, *b* cui subscripsit Ioannes Andreas, sed contradixit [...] quidã de Tuderto, cuius ibi fit mentio, & Oldradus. *c* Conclusio tamẽ Federici secundum quam aliàs in contingentia facti respõdi, tenenda est, non quidem ob eius, neq; Ioãnis Andreæ rationes, neq; ob prędictum dictum Panormitani quo videtur [...] Fredericus, quia resolutio eius supradicta potius facit contra, quã pro eo: quoniam in vtroq; videtur eadem ratio: cum quę ratio suadet Pręlatum conuentualem monachorum debere promoueri, suadet etiam Pręlatum canonicorũ debere promoueri, & in hac materia iure antiquo erãt æquiparati: quia vterq; habet dignitatem, vtrique poterat committi causa à sede Apostolica, neuter ante illum §. *caterum.* amittebat ipso iure pręfecturam: ob non promotione, *d* vterq; habet incompatibilem dignitatem cadentem sub c. *de multa.* *e* quæ omnia colliguntur ex notatis ibidem & in Clem. 2. *f* & in c. *statutum.* *g* & in d. c. *statutum.* *h* non, inquam, est tenenda ob eius rationes, sed ob illam irrefragabilem, quod prædictus §. *caterum*, & tota illa clem. 1. disponit de monachis nigris tãtum, & nõ est ei locus in alijs, quę noue inducit, nisi quatenus exprimit de illis, secundũ glossam receptam, *k* & latis sentit in §. *sane.* *l* & appellatione monachorum nigrorum, nec canonici, nec alij regulares veniunt, etiã in materia non pœnali, secundũ omnes. Est etiam tenenda conclusio Federici, eo quod rationes aliorum sunt fragiles: nã & illa, quæ videtur neruus Oldradi, quam fundat in c. *nullus.* *m* adiuncta extensione quam facit §. *caterum.* *n* tollitur ex eo, quod illa Clemetina loquitur de solis monachis nigris, & non comprehendit canonicos regulares, nec alios monachos, nisi quatenus exprimit illos: & ideo quoad noua per eam inducta, non obligat canonicos neq; alios religiosos, nisi qua parte exprimit illos.

Ex quo videtur inferri aliud valde notabile, à nemine quod sciam, animaduersum, scilicet, quod §. ille *caterum.* *o* non comprehendit habentes beneficia regularia, aliorũ ordinum, quàm monachorum nigrorum. per quod videri potest tolli fundamentum, quo Felinus, *p* asseruit illam grandem cõclusionem, quod omnia beneficia regularia, etiam non curata sunt incompatibilia, & requirunt residentiam personalem, non obstante quacunq, consuetudine, fundat enim eam in prædicto vers. *sane.* qui cum nil exprimat de canonicis regularibus, neq; alijs aliorum ordinum, ad nihilũ videtur obligare illos quoad noua, quæ inducit per prædictum nostrum fundamentum. & si dicamus esse noue ibi inductum, quoad illud, non obligat alios, quàm monachos nigros.

Quatamen consideratione non obstante, tenenda videtur conclusio illa sancta Felini. Tum quia glossa in cepta, *q* & Cardinalis & Imola, *r* & alij alibi communiter intelligũt illum vers. *sanè*, de omnibus religiosis, adeo quod per illum dicunt reprobari opinionem Egidij, *s* asserentis administrationes regulares posse conferri tacitè professis.

Tum quia capit. *cum singula.* *t* probat incompatibiliora esse inter se, & maiorem residentiam requirere beneficia regularia, quàm sæcularia, quatenus probat priorem cum regularem habitu tantum curatum, vacare ipso iure per assecutionem alterius curati; quod non contingit in sæculari iuxta notata. *v* Tum quia per prædictum cap. *cum singula*, *x* omnia regularia beneficia videntur adæquari quoad hoc, & quoad prohibitionem duorum locorum in diuersis monasterijs.

Tum denique quia eadem ratio militat in omnibus, & versus ille *sane.* non videtur inducere aliquid speciale in monachis nigris.

An autem conclusio illa sancta Felini habeat locum in beneficijs regularibus, quæ [...] perpetuam, id est, ad vitam de more [...]

quæstio-

Marginalia (left): a [...] art. 2. ad [...] — b In inscrip. c quando 20. [...] — 10 q. 3. — d Vbi supra. Et e [...] & e lege 10. q. 1. — f d. c. quod Dei timorem — g Cap. mandamus 20. q. 3 — h c. pœna de pœn. d. 1 & l. interpretatione ff. de pœnis. — i Ca. quæ à iure de reg. iur. lib. 6. — k In Auth. ingressi col. 4 C. de SS. eccl. — l Inc. monachi 2 16 q. 1 — m l. 1 & l. puto ff. de postu. — n In d. c. 2 & d. c. quod Dei timorem. — o In c. 1. de temp. ordina lib. 6 in fin. — p Ibid. sal. 8. — q In d. c. quod Dei timorem — r d. c. nã dicatur sua fin & c. quarũdam de elect. lib. 6. — s Ca. carnem, consec. d. 5 — t Ca. cum ad. de stat. mon.

Marginalia (right): a § caterũ de stat. monach. — b In cons. 2 — c Cons. 222. — d Per c. statutum de elect. lib. 6. — e De preb. — f De rescrip. — g In prin. eod. lib. 6. — h De elect. eod. lib. — i de stat. monach. — k in princip. vers. nigrorum. & in § quia ve[...] — l eod. ele. de elect. li. 6. — n Cum vers. sane ele. de stat. monach. — o Cum vers. sanè. — p In c. ad[...] nus de consti. — q In c. nullus de elect. lib. 6. & in d. vers. sane. — r Ibid — s In c. cum in magistrum de elect. — t de preb. lib. 6 — v in c. de multa de preb. — x in princ. ins. prohibemus & e fin. de religios. domib.

[illegible] mihi grauis est: putaui enim [illegible] semper putaui, donec [illegible] ad [illegible] quod Decius quem [illegible] [illegible] resoluit, *a* quod [illegible] debere [illegible] propter [illegible] habeant locum in [illegible] quibus [illegible] per Papam commendatum [illegible] regulariter verum est, per ea multa quæ adducit Sarnensis. *b* Postea tamen quam in Vrbe n veni, iubitur [illegible] eo quod in [illegible] quoad [illegible] non [illegible] per [illegible] commendationem censentur vacare beneficia commendata aliter quam [illegible] tempore commenda-tionis, quod Sarnensis [illegible]. *c* Quoad [illegible] etiam non video ita [illegible] commendatarios [illegible] [illegible] probe [illegible] Sarnensis, *d* quod tamen [illegible] mihi [illegible].

Quæ omnia sunt [illegible] danda, quia quotidia-na. *e* Aduertant vero, qui [illegible] regularia beneficia ob-tinent, quod licet illa non [illegible] ordini [illegible] omnia mona-chorum, & consequenter non [illegible] ad aliquid, *f* ob-ligentur tamen ad [illegible] per alia iura communia, nisi quatenus consuetudine rationabili excusantur per resolutionem Panormitani. *g*

44 Decimotertio quæritur, an adeo penes præfectum re-gularium sit tota potestas eorum, & dominium eorum regendi, vt nō possit dari regularis qui non subsit alicuius monaste-rij præfecto, & pro parte quidem negatiua facit, quod vnū C correlatiuorum nō potest esse sine altero, iuxta Aristote-lem, *h* & Baldū, *i* vnde non potest quis esse [illegible] sine do-mino, *k* quam & is, in quo [illegible] dominium habet, licet sibi contemplatione [illegible] personæ illum remitte-ret, nō esset sine domino propter [illegible] eius do-minus: quāuis interim viuente [illegible] quamuis ipsi esset dominium, vt pulchre declarat Baldus, *l* sed & dere-lictus, & nondū occupatus ab alio non est seruus, sine do-mino: quia nō est seruus, eo [illegible] monumento, quo do-minus eum dereliquit, sit ipse liber, iuxta §. *multo, ol us m* qui licet loquatur de seruo languente derelicto, idem ta-men eadem ratione dicendum est de sano, quia tam sanus, D quàm languens eo momento, quo habetur pro derelicto caret domino, & consequenter est liber, quāuis glossæ cō-muniter receptę, *n* cōtradicant per illas leges, quæ probāt seruum derelictum [illegible] occupanti, quibus facile respō-deas intelligendo eas de derelicto cōsentiente se occupa-ri ab alio: nā simul ac habetur pro derelicto fit liber, & de-finit habere dominum, donec de suo cōsensu ab alio oc-cupetur, & ita nunquā est seruus sine domino. sed hoc no obstante cōtrarium videtur verius, scilicet inuenire posse monachum sine monasterio: quod affirmat Bartholus, *o* verificans illud in professo in genere, qualis est, vt ipse ait professus ordinem aliquem quatuor [illegible] ante annum probationis finitum, *p* ille enim, vt ipse asserit, est E religiosus, nulli tamen ordini, vel monasterio alligatus.

Quæ verificatio duplici nomine reijcitur. Primo qui-dem, quod vt supra *in commen. cap. non dicatu. q* diximus, ille non est verè regularis, donec aliquam certam regulā specialem fuerit professus: cum secūdum eam, quæ verior est & receptior, sententiam, si contraheret matrimonium, valeret, illud, licet contrahendo peccaret, vt efficaciter probat Calderinus, *r* quia talis professio resoluitur in vo-tum ingrediendi religionem, & ita est simplex, & nō so-lenne impediens, & non dirimens contractum per ca. 1. *s* inductum vt ibi per eum.

45 Secundo, ideo relinquēdus est Bartholus quoad hoc F tempus, in quo post Concilium Tridentinum, *t* omnis professio in quacunque religione etiam non mendicantiū intra annum probationis facta, est ipso iure nulla, nulliū [illegible] effectum: quare aptius verificatur præ-[illegible] Bartholi in regulari eiectos, per senten-tiam iustam, & definitiuam, qui nullius est monasterij [illegible] monachus, vt probamus in commēt. cap. *non di-catis. v*

Ad fundamentum [illegible] partis adductum [illegible] quod [illegible] [illegible] patet, & filiū, iuxta Categorio Aristotelis [illegible] relatiua enim [illegible] vel regularis est monachalis, vel regularis professio, ita quod bene sequitur, est monachus vel regularis, ergo monachalem vel regularem regulam pro-fessus, & contra est regulam monachalem, vel regularem professus, ergo monachus vel regularis est, quia vt diximus in d. comment. c. *non dicatis. a* professio regularem pro-ducit in regulari regularitatem quasi quendam characte-rem indelebilem per vllam potentiam etiam Papalem, e-tiam ex maxima causa, iuxta S. Thom. *b* licet contrarium huius ampliationis teneat, & verius nostra sententia In-nocentius cum [illegible]. *c* Adde quod id ipsum quod dicimus de monasterio est dicendum de ordine certo, & speciali, B potest enim dari aliquis regularis nulli particulari ordini, vel regulæ subiectus, talis enim est quicunque per iustam [illegible] definitiuam sententiam eijcitur à monasterio, & ab ordine toto fit alienus.

46 Is enim verè regularis est, adeo quod tenetur obser-uare tria substantialia vota sub obedientia episcopi, vt di-ctum est in d. comment. c. *non dicatis. d* non tamen subij-citur alicui certo ordini: quia priuatus est, & eiectus ab eo, quem professus fuerat, & non obligatur alteri, cui co-sequens est non teneri eum seruare alias illius ordinis re-gulares obseruantias, non enim tenetur abstinere à carne sicut monachus, non deferre habitum priorem iuste sibi ablatum, neque vt ipse puto ieiunare, nec se disciplinare: C ob quod [illegible] cuidam eiecto per huius-modi sententiam ab ordine Minorum, nō peccare illum tangendo pecuniam [illegible] licet hoc sub peccato mortali eo vetent [illegible] Minorum, non ta-men [illegible] de substantia alicuius trium votorum, quæ om-nia sunt quotidiana ob huiusmodi sententias expultrices, quæ [illegible] charitate, & benignitate, ne dicam regnan-te crudelitate aliquorum præfectorum, & [illegible] inobedientia, & [illegible] contumacia subditorum, plus [illegible] frequenter [illegible] præsertim apud nostrates D [illegible]. Hos [illegible] eiectos etiam atque etiam admo-[illegible], *laqueus contritus est, & nos li-berati sumus.* nam in d. comment. cap. *non dicatis. e* eosdem admoneo teneri ad se [illegible] episcopo, quo [illegible] [illegible], teneri, sub eius obedientia tria substan-tialia vota ad amussim seruare, quæ certe longe difficilius quam [illegible] septa monasterij seruabant: quare omnes hu-[illegible] regularium [illegible] præfectos plurimum oro vt eos diligenter, & benigne [illegible] E rogo, vt [illegible] vitæ laborum, et tedio in pristinum statum redire velint, etsi ad id non teneantur, nisi ex cir-cumstantijs suarum personarum, & prælatorum, & loca-[illegible], quibus cum viuendum est, probabiliter [illegible] [illegible] intra, quā extra Deo inseruituros. quod mihi a [illegible] [illegible] est, quibus replicabant, canerent ne Angeli [illegible] in lucis Angelum translatum illud com-[illegible] aptum exemplum id, quod videri pos-set [illegible] significari à Barthol. vbi supra, de regulari mo-nasterij occupati à Turcis, vel Lutheranis, vel inundati. Turcis quis non est liberatus ab ordine, neque a monaste-rio perpetuo, sed tantum donec à fidelibus illud recipia-tur, vel quoad permitteretur in pace ad illud redire, vel inundatio [illegible], & hoc est, quod sentit Bartholus ibi, dicens eos esse similes seruis hæreditarijs, quorum domi-nus est mortuus, et [illegible] hæres [illegible] assumat: & consequenter quod acquireret, acquireret monasterio F futuro quod succedit in locum prioris, quamuis similitudo hæc non conueniat ex omni parte, quia huiusmodi regu-laris licet careat forte immediato præfecto, habet tamen prouincialem vel generalem quem seruus hæreditarius non habet, potest autem dari aliud exemplum [illegible] nuin in quolibet religioso translato in Episcopum, qui verè quidem est religiosus, & tenetur seruare [illegible] [illegible] vota, nulli tamen monasterio vel ordini subijcitur, *g* [illegible] Quin & [illegible] potest exemplum in quo liber regularis translato ad [illegible] sæcularem, qui non desinit quidem esse regularis, sed eximitur ab omni ordi-ne, & monasterio. *h* Petes quod respondendum sit quoto [illegible] quum dudum interrogabar de religioso professo in e-[illegible] prouinciæ nuper a Turcis occu-

pat

a Num. 68.

b 2. 2. q. 88. art. 11. per c. ad 1. fin. de stat. monach.

c Ind. §. fin.

d Num. 33.

e Vbi supra.

f Iuxta c. fin. de regul.

g Ca. statutū. § q. & c. cū olim 2. de priuileg.

h Cap. si quis tam translatus 21. q. 2. & c. ne pro Deo 16. q. 1. & gl. sing. in cle. 1. § ad hæc de stat. monach.

[illegible]

p Iuxta c. non solum & c. constitutione de regul. lib. 6 Num. 5.

o In d. l. quod seruus.

patræ. An [illegible] corum [illegible]

De patris potestate in Regularem.

47 D[illegible] [illegible] quod hæc [illegible] [illegible] Bartolum & Baldum [illegible] [illegible]

De facultate Regularis ad subueniendum parentibus.

48 De [illegible] quæritur, an [illegible] [illegible]

Ad [illegible] quod non solum potest, [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] vt latius [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] manendi extra [illegible] h.

De potestate Prælati ad capiendum vbicunque regularem.

S V M M A R I V M.

50 Præ[illegible]lens poss[illegible] auctoritate propria capere, & tenere potest.

50 R[illegible]gularem [illegible] Prælatus capere potest.

51 Ap[illegible]atio [illegible] in [illegible] permissa.

51 A[illegible]pellat [illegible] correctionis.

52 Regularis an damnari possit a suo prælato ad triremes.

52 C[illegible] an damnari possit ad triremes, & an [illegible] per Laicum.

52 Consuetudo non solum auget, sed etiam dat iurisdictionem.

50 DE[illegible] quæritur, an potestas Præ[illegible] [illegible] ter, & [illegible] [illegible]

[illegible] prouinciam [illegible] admonere [illegible] Tum quia [illegible] in forte tu [illegible] monachos & [illegible] regulares [illegible] & monasteria [illegible] Baldus [illegible] a quo [illegible] potest [illegible] [illegible]

A Quare [illegible] in iure [illegible] Al- [illegible] e- [illegible] & ne [illegible] sunt, eodem [illegible] et, [illegible] vide Petrum Gregor. [illegible] 40. Syntag. cap. 4. num. [illegible]

De appellatione Regularibus concessa, vel vetita.

Decimoseptimo quaeritur an tanta sit potestas Praelati in regularem subditum suum, & tam huius subiectio ad illum, vt non possit appellare ad superiorem illius, neque recurrere per viam querelae. Et quidem pro parte affirmatiue facit primo, quod vox vulgi [illegible] habet *inter probos regulares nec appellari, nec appellationes admitti debere.*

Secundo facit, quod Concilium Tridentinum, *b* sic habet. *Nec liceat regularibus, a suis conuentibus recedere, et cum praetextu ad superiores suos accedendi, nisi ab eisdem missi, aut vocati fuerint. Qui vero sine praedicto mandato, in scriptis obtento, repertus fuerit, ab ordinarijs locorum tanquam desertor sui instituti puniatur.*

Tertio facit, quod c. *ad nostram*, c sic habet. *Remedium appellationis non ideo est inuentum, vt alicui a religiosa & ordinis obseruantia exorbitandi [illegible] in [illegible] cohibere* haec ibi. & cap. *reprehensibilis*, ita. *Ne, sub licentia contra ecclesiasticam disciplinam in vocem appellationis erumpant.*

Quarto facit, quod vulgus [illegible] statutis religiosorum prohiberi appellationes, & appellantes a superioribus in carceres conijci, grauique poenitentia & poena purgari & puniri.

Sed his non obstantibus contrarium est dicendum, primo quidem, quod edictum de appellando est permissorium, hoc est, quod quilibet a qualibet sententia potest appellare, nisi prohibeatur iuxta [illegible] receptā, *d* & nullo iure prohibetur regularis appellare.

Quod & in dubio appellatio audiri debet admitti secundum Innocentium, *e* quem sequuntur Decius & citati ab eo *f*

Secundo, quod appellatio est defensio; *g* & defensio quae iure naturae debetur, nemini est denegenda. *h*

Tertio, quod praedictum c. *ad nostram*, a contrario sensu probat remedium appellationis religioso ad suam innocentiam tuendam concedendum; quod ipsum satis probat cap. *reprehensibilis*. *i*

Quarto, quod in ca. *de priore*. *k* grauiter iubetur castigari Prior, qui appellationem non admittit, ex cuius glossa. *l* colligit Decius, quod non solum potest appellare religiosus in alia causa ciuili vel criminali, sed etiam in causa correctionis, in qua regulariter etiā saecularis prohibetur appellare, si modus correctionis excedatur, cui glossae est alia [illegible] *m* & notat Panormitanus communiter receptus vbique. [illegible] moderata debere esse correctio, alias ad superiorem recurri potest, vt Baldus dicit per illum text. *n* per [illegible] dicit etiam Baldus, [illegible] Abbate nimis [illegible] licet fugere de monasterio, nec dicuntur apostatare [illegible] & Abbate [illegible] monachū, potest [illegible] defendere [illegible] vt notat [illegible] Cardinalis tra[illegible] potest ab[illegible] mansurus [illegible] tute [illegible] dum Ioannem de Lignano [illegible] probatum a Panormitano.

Postremo quod in cap. *Romanam*, c. [illegible] prohibitum appellare ad Sanctam Sedem Apostolicam, nec ab [illegible] concessi, ne reperitur [illegible] exclusum.

Nec obstant allegata in contrariū, ad primum etenim respondetur, vt [illegible] *non appellari* [illegible] esse de appellatione a correctione, & mandato [illegible] sententia, & [illegible] regulari, & [illegible] ut supra dictum est.

Ad secundum, quod Concilium [illegible] non vetat appellare sed ire ad superiorem sine licentia Praelati, quod longe aliud est.

Ad tertium quod praedictum c. *ad nostram*. solum prohibet appellare ad defendendam [illegible] non oppresso, & appellante [illegible] vero conclusio loquitur de oppresso, & appellante [illegible]

Ad quartum respondetur, idem quod ad primum, & praeterea inique ac irreligiosè valde facere praelatos, qui iustas appellationes a se oppressorū non admittunt, & deberet [illegible] castigari, vt iubetur in d. c. *de priore*. & iniquitatē iniquitati apponere eos, qui non admittunt, nec dant licentiam prosequendi & adeundi Superiores: & pessima mala accumulare, qui non solum [illegible] praedicta, sed etiā coniiciunt in carceres dictos, [illegible] donec appellationi renuncient. Quae addenda sunt illis quae dixerunt in d. cōment. c. *in duatu* d [illegible] dicta ibi [illegible] quae his dicuntur Et ad rationem [illegible] quod ibi diximus, de religioso, qui protestatus se grauatum a Praelato, vadit ad Superiorem, videri appellare, iuxta c. *dilecti*. e Addimus autē eiusmodi regularem grauatum, cuius appellationem nō admittit grauans, nec vult facere ei facultatem adeundi Superiorem, vno coniicit in carcerem, [illegible] fugere, [illegible] oppressus est, & adire superiorem [illegible] censuram vel apostasiā, [illegible] neque [illegible] Concilium praedictum Tridentinum, quod est intelligendum de illo, qui non grauatus sine villa appellatione adit Superiorem, eo solo quod praetendat licere sibi adire [illegible] immediate licentia petita [illegible] de causa, quod tale [illegible] est. & damnatur in praedicto Concilio. *f* Vnde arbitror quod [illegible] posset capere talem regularem per suum [illegible] euntem iuxta tenorem praedicti Concilij, non tamen [illegible] retinere, nec punire, si idem fateretur se grauatum appellasse, vel de grauamine protestatum iter arripuisse ad Superiorem: & ideo licentiam scriptam nō deferre quia noluit eam dare Praelatus, a quo appellauit, vel iuste metuit eam petere, vel quia ob appellationem [illegible] vel licentiae petitionem in carcerem immitte [illegible] fugit.

De regularis ad triremes damnatione.

51 Decimooctauo quaeritur, an liceat praelatis suos regulares ob aliqua delicta ad triremes damnare: Et quidem pro parte negatiua facit primo, quod nullos praelatos saecula [illegible] etiam Archiepiscopos, & Patriarchas audiuimus id facere. Secundo, quod in c. *vniuersitatis*. *g* prohibetur Abbatis castigare clericos vel monachos, aut verberes percutiendo eos per [illegible] causa [illegible] Tertio, quod nemo gaudens priuilegio [illegible] c. potest eo priuari, nisi [illegible] de quibus non est damnatio ad triremes, qui [illegible] depositus verbaliter gaudeat eo, donec degradetur realiter iuxta cōmentū, *h* at damnati ad triremes videntur exui priuilegio quia pariter feriūtur a praefectis et laici. & vt [illegible] quia non censentur excommunicati. [illegible] nemo praeter Papam potest eos ad eas damnare, solus enim Papa potest dispensare, ne [illegible] regulares in poenam d. cap. *si quis suadente* [illegible] secundum omnes.

Pro parte verò affirmatiue, facit primo quod multi, Praelati regulares dicuntur id frequenter facere. Secundo quod iudex Ecclesiasticus potest verberare, & imponere poenas verberum sine sanguinem, *i* & quod damnas ad triremes, ad nul-

b [illegible] 4. de [illegible] 25.
[illegible] appell.
d L. [illegible] ff. de [illegible]
e [illegible]
f [illegible]
g [illegible] de app.
h [illegible] de ap. [illegible]
i [illegible]
k [illegible]
l [illegible]
m [illegible]
n [illegible]

a De [illegible] bello [illegible] de vit. & honest. cler. [illegible]
d Num. 61.
e De appell.
f Cap. 4.
g De sent. ex com.
h Cap. degradatio [illegible] de poen. lib. 6.
i [illegible] 45 d. c. cū B. Paulus & c. in Archiepiscopatus de [illegible] cum aliis ibi citatis.

[illegible] ad verbum [illegible] per qu[illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] Panorm[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] Steph[illegible] [illegible] in dicta [illegible] [illegible]

Quibus omnibus perpensis [illegible]

[illegible]

Propter [illegible] cap. *Statuimus*, [illegible]

FINIS COMMENTARII TERTII.

COMMENTARIVS QVARTVS DE REGVLARIBVS.

DE STABILITATE ET TRANSITV eorum, in cap. Statuimus. 19. quæst. 3.

V[illegible]nus Papa II. Abbati S. Ruffini. Alias S. Ruffi.

*STatuimus ne professionis canonicæ quispiam, postquam Dei vice supra caput sibi hominem imposuerit, alicuius leuitatis instinctu, vel districtioris religionis obtentu ex eodem claustro audeat sine patris * & totius Congregationis permissione recedere. Discedentem verò nullus Abbatum, vel episcoporum, nullus monachorum sine communi literarum cautione suscipiat.*

* *Et totius Congregationis.* In tribus vetustis codicibus legitur sine patris totius congregationis, apud Iuonem autem legitur, sine Abbatis totiusque congregationis.

SVMMARIVM.

1 *Canonicorum regularium ordo multum differt ab ordine monachorum, [illegible]*
2 *Canonicis regularibus per se [illegible], monachis verò per accidens [illegible]*
3 *Canonicus [illegible] monachos non potest transire.*
3 *[illegible]*
4 *[illegible]*
5 *Canonici [illegible] monachos [illegible]*
6 *Canonicorum regularium Prælati [illegible] præcedunt monachorum Prælatos, [illegible]*
7 *Humilitas præclara [illegible] virtus.*
Canonicorum [illegible]
8 *[illegible]*
9 *S. Aug[illegible]*

NOn [illegible] ordinem [illegible] monachorum [illegible] probat [illegible] regulares ad [illegible]

A Secundo idem clarius probat c. *quod Dei timorem*, b quatenus habet canonicos regulares laxiori ordini seruire, quàm monachos.

Tertio, quod vt determinat S. Thomas receptus, c Canonicis regularibus per se inest clericatus, monachis autem solum per accidens. e

Quarto, quod vt idem S. Thomas determinat ibidem, ideo est altior ordo Canonicorum, quàm monachorum, quod licet vtrique sint instituti ad vitam contemplatiuam, Canonici tamen sunt instituti ad contemplatiuam circa ministeria Ecclesiastica publica, Monachi verò ad contemplationem priuatam, & ita quanto bonum publicum differt à priuato & præcedit illud tantum differt [illegible] Canonicorum ab ordine [illegible], & præcedit illum.

B Quinto [illegible] a quibus [illegible] *nullam* d Canonicos regulares non venire [illegible] monachorum.

2 Non [illegible] quod Canonicus regularis non potest transire ad ordinem monachorum [illegible]

[illegible]

[illegible] & [illegible] non [illegible] ad [illegible] [illegible] vel [illegible] [illegible] Canonicorum regularium, [illegible] ad [illegible] [illegible]. * Canonicorum regularium [illegible] regularium [illegible] [illegible].

3 Nota [illegible] quod [illegible] de vna [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] quod prohibetur [illegible] habet [illegible] [illegible] [illegible] Thomas dicit primo quod transi[illegible] propter magnam vtilitatem [illegible] laudabile. Tum quia ex [illegible] scandalizantur [illegible], qui relinquuntur. Tum [illegible] proficit aliquis in religione, quam [illegible] illa, [illegible] non consueuit, [illegible] aribus. [illegible] Abbas Nesterotius hic ait. *[illegible] cum [illegible] propositum quod [illegible], vt summo studio ac di[illegible] ad opere arrepti [illegible] peruenire [illegible], & nequa[illegible]. Et postea sub[illegible]. Impossibile namque est vnum & eundem hominem simul vniuer[illegible] virtutibus, [illegible] ad [illegible] integre [illegible] diuersas enim religiones [illegible] secundum di[illegible] virtutum opera.*

Secundo quod potest quis laudabiliter de vna religione [illegible] ad aliam triplici de causa. Primo quidem zelo per[illegible] religionis, quae quidem excellentia, vt supra di[illegible] est, non attenditur [illegible] arctitudinem, sed [illegible] secundum id, ad quod religio ordinatur, se[illegible] vero secundum [illegible] obseruantiarum, [illegible] fini proportionatarum. Deinde propter declina[illegible] religionis a debita perfectione, puta, si in aliqua religione [illegible] religiosi remissius viuere, lau[illegible] ad religionem etiam minorem, si [illegible] obseruetur. Vnde in collat. [illegible] Abbas Ioannes [illegible] ipso dicit, quod [illegible] vita [illegible], in qua professus fue[illegible], transijt ad [illegible] qui viuunt in so[illegible], propter hoc quod vita eremitica coeperat decli[illegible] & [illegible]. Tertio propter infirmitatem vel debilitatem, ob quam interdum prouenit, quod non po[illegible] religionis statuta [illegible], posset au[illegible] statuta religionis laxioris.

Tertio quod in his [illegible] potest esse differentia: nam in primo casu debet quis [illegible] licen[illegible] petere, quae tamen ei negari non potest, dummodo [illegible], de qua [illegible] si vero [illegible] Superioris iudicium [illegible]. d Similiter requiri[illegible] Superioris iudicium in secundo casu. In tertio vero casu est necessaria dispensatio, quam quis possit facere, dicetur infra. e

4 Nota quarto, quod ordo Canonicorum regularium est [illegible] ordine monachorum, & debet in processionibus, [illegible] praecedere [illegible], & honora[illegible] locum habere. Primo quidem per praedicta, qui[illegible] ratione [illegible] ordinis dignitas est co[illegible] & quod fini, in quem instituti sunt canonici, [illegible] instituti sunt monachi: & quod [illegible] clerici, non [illegible] monachi: & clerici [illegible] quod canonici non possunt trans[illegible] monachi, monachi au[illegible] canonicos.

Secundo [illegible], quae habentur in alleg[illegible] [illegible] Canonicorum [illegible] Car[illegible] partium [illegible]. [illegible] IV [illegible] Car-

A [illegible] & [illegible] [illegible].

* *Christi nomine inuocato. Has [illegible] in Bullario Pon[illegible] sequitur constitutio [illegible]. Sequens pro[illegible] est 95 inter ipsius Pij IV constitutiones.*

Christi nomine inuocato pro tribunali sedentes, & solum Deum prae oculis habentes [illegible] definitiuam sen[illegible] in causis, quae coram [illegible] Ioanni Michaeli Sarraceno tit. Sanctae Anastasiae [illegible] tit. Sancti Clementis, [illegible] Cardinalibus [illegible] Cardinales per [illegible] nostra [illegible], [illegible] inter dilectos filios Abbates, Prala[illegible] Canonicos [illegible] Lateranensis [illegible] & Pra[illegible] Abbates, & Monachos [illegible] S. [illegible] Cassinensis, alias S. [illegible] Paduanae [illegible] congregationem, de & super praecedentia, & [illegible] inter eos [illegible] in generalibus & synodalibus, [illegible] Concilijs, omnibusque actibus publicis, & priua[illegible] causarum huiusmodi [illegible] alia vero [illegible] ex altera, causa huiusmodi [illegible] Cardinalibus ad [illegible], & [illegible] auditis par[illegible] plene discussis [illegible], ac [illegible] & deinum per [illegible] Cardinales [illegible] matura [illegible] facta relatione, pronunciamus, [illegible] decernimus, & declaramus Abbates, Praelatos & Canonicos regulares, congregationis Lateranensis [illegible] superiori veste, pallio, seu cappa in linea veste [illegible] antecedentes quod etiam in alma nostra vrbe Romae consuetum fuit, & nunc obseruatur in processionibus, & omnibus alijs actibus publicis, & priuatis, tam in dicta alma Vrbe nostra, nostroque & [illegible] nostrorum conspectu, quam alias vniuersis, ac quibuscunque alijs ciuitatibus, [illegible], oppidis, & locis, dictis Abbatibus, Pralatis, & Monachis ordinis S. Benedicti Cassinensis, praecedere debuisse, & debere, eisdemque, Abbates, Praelatos, & Canonicos regulares, [illegible] eorum congregationem, vt supra, in[illegible] cedentes dictis Abbatibus, Praelatis, & Monachis S. Benedicti, & eorum congregationi in omnibus, & singulis praemissis praeferendos, anteponendos, & in dignioribus loco collocando fore, & esse, Abbates vero dictarum congregationum Lateranensis & S. Benedicti sin[illegible], & de per se alios eorum [illegible] in Concilijs generalibus prouincialibus & synodalibus & [illegible] & priuatis, in quibus Abbates [illegible] vel [illegible] loco [illegible]. & [illegible] vel pro tempore quomodolibet [illegible] iuxta [illegible] ipsorum Abbatum ibidem interuenientium [illegible] promotionem ad Abbatiam, [illegible] non aut. in congregatione, & ordine [illegible] praecedere, ac praeferri & in [illegible], & debere, prout praeferimus, anteponimus, collocamus, praeferri, anteponi, & collocari [illegible] mandamus. [illegible] quoque, molestationes, oppositiones, perturbationes, vexationes, & impedimenta quaecunque, per praefatos Abbates, Praelatos, & Monachos dicti ordinis S. Benedicti, & [illegible] congregationem [illegible] Abbatibus Praelatis Canonicis regularibus [illegible] & eorum congregationi de [illegible] & illorum occasione quomodolibet [illegible] & iniusta [illegible]. ac [illegible] Abbatibus, Praelatis, & Monachis, [illegible] Et prae[illegible] debuisse [illegible] & singulis praemissis [illegible], & [illegible] ponimus, [illegible] parti [illegible] ab[illegible].

Ita [illegible]

Ita [illegible] Ioannes Michael Cardinalis Sarracenus.

Ita [illegible] est Ioannes Baptista Cardinalis Sancti [illegible].

Ita [illegible] Bernardinus Cardinalis Trani.

BREVE EIVSDEM S. D. N. IN QVO suppl[illegible]ntur omnes, & singuli processus, & sententiæ prædictæ def[illegible]ctus etiam substantiales, si qui forsan interuenerint, ac mandatur ab omnibus inui[illegible]labiliter obseruari debere prædictam sententiam sub pœnis & censuris.

PIVS PAPA IV.

AD [illegible] memoriam. Si [illegible] A[illegible] prouidentia [illegible] ea quæ in contr[illegible] [illegible] Altissimo [illegible] [illegible] ex [illegible] [illegible] [illegible] sit, in [illegible] conuentione anfra[illegible] [illegible] tutur, [illegible] [illegible] dum id re[illegible] adhibere cautel[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] antiquius [illegible] centum annos [illegible] inter dilectos filios [illegible] Canonicos regulares S. Augustini congregationis Lateranensis ex vna, ac Monachos S. Benedicti, ordinis Casinensis [illegible] alias S. Iustinæ de Padua congregationem partibus ex altera, [illegible] præcedentia, seu iure præcedendi suborta, & coram [illegible] etiam in nostro Palatij Apostolici auditorio [illegible] [illegible] Concilio Tridentino [illegible] earundem congregationum Abbates [illegible] fuerat. Nos considerantes lites, & controuersias huiusmodi in Ecclesia præsertim inter religiosas & reformatas personas, quæ relictis mundi vanitatibus, votum suum in humilitate spiritu domino & Deo nostro, qui [illegible] pro nobis [illegible] adeo humil[illegible] formam serui acciperet, persoluere profitentur, non modicum [illegible] præclare, Deoq; præcipue dilectæ virtuti, quæ est [illegible] infundere [illegible] scandalum generare, ac propterea [illegible] publicæq; religionis tranquillitati, ac [illegible] [illegible] & [illegible] suam prin[illegible] Motu proprio dictas causas, & controuersias [illegible] & [illegible] inuidias [illegible] [illegible] audiendas [illegible] Ioanni Michaeli S. Anastasiæ [illegible] S. R. E. Presbyteris Cardinalibus audiendas, cognoscendas, & decidendas per quandam nostri motus proprij schedulam, & deinde illas per alias nostras litteras [illegible] dem Cardinalibus per [illegible] audiendas [illegible] nobis [illegible] commisimus: qui quidem Cardinales dictis partibus, earumque procuratoribus & aduocatis pluries auditis, [illegible] emergentibus ad plenum discussis, & re [illegible] comperto [illegible] per eos ex compluribus literis Apostolicis, [illegible] alijs documentis, rationibus, & probationibus, quod ipsi Canonici [illegible] & sunt de illis clericis a sancto Augustino [illegible] a sanctis Apostolis institutis [illegible] Canonicorum [illegible] antiquas institutionis huiusmodi, quam etiam dignitatis clericalis, qua [illegible] quod professionem regularem [illegible] insignitos esse oportet, aliarumq; qualitatum in eis [illegible] illarum congregationum Lateranensem præfatos Monachos, & eorum congregationem Casinensem præcedere debere censuerunt, & [illegible] [illegible] huiusmodi ad audientiam nostram [illegible] retulerunt. [illegible] per nos diligenter examinata, [illegible] veritati & iuri [illegible] per nostram definitiuam sententiam pronunciauimus, decreuimus, & declarauimus. Abbates, Prælatos & Canonicos regulares congregationis Lateranensis [illegible] clericos [illegible] dimissa [illegible] veste [illegible] seu cappa, in linea veste [illegible] habitum [illegible] alma Vrbe [illegible] [illegible] & [illegible] publicis, & priuatis, tam in dicta Vrbe nostraq; & aliorum Romanorum Pontificum [illegible] quam alijs in vniuersis, & quibuscunque ciuitatibus, terris, oppidis, & locis, Abbates, Prælatos & Monachos ordinis sancti Benedicti congregationis Casinensis [illegible] esse, & debere, ac eosdem Abbates, Prælatos & Canonicos regulares, [illegible] eorum congregationem [illegible] dictis Abbatibus, Prælatis, & Monachis sancti Benedicti & eorum congregationi in omnibus, & singulis [illegible] anteponendos, & in dignioribus locis collocandos [illegible]. Abbates vero dictarum con-

A gregationum singulariter, & de per se [illegible], eorum conuenientibus in Capitulis generalibus prouincialibus & [illegible] [illegible] actibus publicis, & priuatis in quibus Abbates [illegible] vel [illegible] locum, & votum habent, vel pro tempore quomodolibet habebunt, inter se iuxta singulorum ipsorum Abbatum [illegible] [illegible] & antiquiorem promotionem ad [illegible], ac [illegible] promotione dumtaxat, non autem congregatione, [illegible] [illegible] [illegible] attentis, præcedere & præsidere, & in digniori loco [illegible] debuisse, & debere prout ex tunc [illegible], anteposuimus, & collocauimus, [illegible] mandauimus, [illegible] quoque [illegible] [illegible] Abbates, Prælatos, & Monachos prædictos, & eorum congregationem Casinensem eisdem Abbatibus, Prælatis, & Canonicis regularibus congregationis Lateranensis [illegible] omnibus & singulis [illegible] occasione quomodolibet factas [illegible] & [illegible] attentas, & [illegible] temerarias [illegible] iniustas, ac de facto præsumptas, & præsumptas illasq; & illas Abbatibus, Prælatis, & Monachis congregationis Casinensis [illegible] & [illegible] non licuisse neq; licere de iure. Et propterea de & super illis ac dicto iure præcedentiæ, omnibusq; & singulis alijs præmissis perpetuum silentium imponendum [illegible] prout in rescripto, relatione & sententia [illegible] plenius continetur. Ne autem de sententiæ [illegible] validitate vllo vnquam tempore dubitari [illegible], propterea [illegible] alio quouis prætextu rem maturæ discussam [illegible] in controuersiam retrahi, neue de nouo in Ecclesia [illegible] inter [illegible] religiosas contentiones exoriri, [illegible] generari [illegible] prouidere, ac [illegible] apponere cupientes, ac non veriores litterarum [illegible] [illegible] relationis [illegible] præfatorum, & [illegible] tenores præsentibus [illegible] expressis haberi [illegible] similis, non ad ipsorum Abbatum, Prælatorum, & Canonicorum regularium congregationis Lateranensis vel alterius pro [illegible] super hoc [illegible] petitionis instantiam, sed ex mera deliberatione, & certa scientia nostra, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine ad effectum executionis dictæ sententiæ tantum omnes & singulos processus & sententias præfatorum [illegible] etiam substantiales, si quis forsan in eis [illegible] interuenerint [illegible] [illegible] ac tandem sententiam vna cum eius processu validos, & efficaces [illegible] plenarios & integros effectus sortiri, & inuiolabiliter ab omnibus obseruari debere, nec partes ipsas ab eis vllo vnquam tempore quouis prætextu, quæsito colore resilire posse, sed ad illarum obseruationem teneri, censurisq; & pœnis [illegible] quam pecuniarijs ad id cogi, & compelli neque Monachos [illegible] congregationem aduersus sententiam, aliaue [illegible] in pristinum statum quouis quæsito colore, vel ingenio restitui, nec illos oppugnantes audiri, præsentesq; literas de surreptionis vel obreptionis vitio, aut intentionis nostræ, aut alio quouis defectu notari, seu impugnari posse. Sicq; & non aliter per quoscunque Iudices, & Commissarios etiam S. R. E. Cardinales sublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi & interpretandi facultate & authoritate, iudicari, & definiri debere, ac quicquid secus à quoquam quauis authoritate scienter vel ignoranter attentari contigerit, irritum & inane decernimus, præmissaq; omnia perpetuo statuimus: & quod ita fiant, & obseruentur, volumus, atque mandamus, similiter venerabili fratri Episcopo Amerino & dilecto filio, nostro in alma Vrbe, & eius districtu Vicario in spiritualibus, ac Curiæ causarum cameræ Apostolicæ auditori generalibus per præsentes motu pari mandantes, quatenus ipsi, vel duo, aut vnus eorum per se, vel alium, seu alios præsentes litteras, & in eis contenta quæcunque, vbi & quando opus fuerit, ac quoties pro parte [illegible] generalis, & Abbatum, Prælatorum, ac regularium Canonicorum S. Augustini congregationis Lateranensis præfatorum, vel alicuius eorum fuerint requisiti, solemniter publicantes, ac [illegible] præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant auctoritate nostra illos suppletione, decreto statuto voluntate, & [illegible] alijs præmissis pacifice frui, & gaudere. Non permittentes [illegible] vel eorum quempiam desuper per quoscunque quomodolibet [illegible] molestari, perturbari, vel inquietari. Contradictores quoslibet & rebelles per sententias, censuras, & tam Ecclesiasticas [illegible] arbitrio suo moderandas, & applicandas, [illegible] [illegible] eorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] remedia, [illegible] [illegible] [illegible] illos

[illegible] sententias, censuras & pœnas huius[modi in] [illegible] declarandis, etiam [iter]atis vicibus aggrauando, & interdictum ecclesiasticum imponendo, inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis. Non obstantibus præmissis, ac fel. record. Bonifacij Papæ VIII prædecessoris nostri de vna, & Concilij generalis de duabus dictis, [illegible] pr[æ]sentium vigore vltra tres dietas [illegible] non trahatur, ac alijs quibuscunque constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, nec non Monasteriorum, & ordinum, ac [illegible] iuramento confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis vel consuetudinibus, priuilegijs quoque, indultis, & literis Apostolicis, illis eorumque superioribus [illegible] sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac [illegible] derogatoriarum derogatorijs, alijsque efficacioribus & insolitis clausulis, irritantibus [illegible], & alijs decretis in genere vel specie, etiam [illegible] concessis, ac etiam iteratis vicibus approbatis, & innouatis. Quibus omnibus illorum tenores præsentibus pro sufficienter expressis, & insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus contrarijs quibuscunque, aut si aliquibus communiter, vel diuisim ab Apostolica sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per literas Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Volumus autem, quod præsentium transumptis, manu alicuius notarij publici subscriptis, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis in iudicio & extra vbilibet locorum plena, & indubia, eadémque prorsus fides adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die XVIII. Ianuarij. M.D.LXIIII. Pontificatus nostri anno quinto.

Hie. Gadicen.

8 EX qua sententia, & breui executorio colligo primò, plurimum referre, An Prælati in suis capitulis simul incedant, an verò per se à capitulis separati: quia Priore casu Prælati canonicorum præcedũt Prælatos monachorum, etiam si sint promotione nouiores, in posteriore verò minimè, imò præcedunt se inuicem pro suæ promotionis antiquitate, vel nouitate.

Secundo colligo ex breui humilitatem esse præclaram & Deo dilectam virtutem, præsertim in regulari, cui sine illa parum religio proficiat, a *Gloriosa enim res humilitas, qua ipsa quoque superbia palliari se appetit ne vilescat.* vt ait Bernardus [*] relatus à glossa singulari, b quæ definit eam & gradus eius describit.

Tertiò, quod ordo canonicorum regularium iam inde ab Apostolis cœpit.

Quartò, quod clericatus ita per se inest illis, vt dicat S. Thomas, c quod non potest esse canonicus, quin sit clericus.

Quinto, quòd cum ex Possidonio & alijs in confesso sit, patriarcham illum nostrum Augustinum cũ socijs suis Hippone circiter 4[0] annos secundum regulam canonicorum Regularium vixisse, nónullis videtur ipsum nunquam induisse cucullam nigram, nec cinctum fuisse zona pellicea ad differẽtiam monachorum, quin & eam regulam longo tempore præcessisse obseruantia longè strictiorem regulæ, quam cum habitu differente seruant admodum Reuerendi patres illustrissimi ordinis Eremitarum sancti Augustini, qui tamen ipsi magnis viribus repugnant, asserẽtes eum, & induisse cucullam, & se zona pellicea, qua ipsi se cingunt, cinxisse, quam quęstionem, quia meo iudicio ad augendum pietatem parum refert vtra pars eius teneatur, & vt audio super ea sub iudice lis est, in medio relinquo, vt & Antonius Sabellicus part. 2. Ennead. 7. lit. 9. reliquit. Nec minus suam in hac re mentem aperuit D. Antoninus, d dum ait, non sufficienter probare quendam virum, prædictum ordinem eremitarum esse antiquiorem alijs [illegible] mendicantibus in hæc verba, *& [si] ordo eremitarum, & in eremo viuentium cœperit à Paulo eremita: non sequitur quod talis modus viuendi [s]it ordo beati Augustini, vt [illegible] secundum regulam beati Augustini, qui adhuc non erat in mundo, sed post cœpit plusquam per centum annos. Nec [illegible] quod aliquam communem regulam illi eremitæ habuerint, nec enim aliquis ordo vel [illegible] erat ab Ecclesia approbata, vt postea fuit. Quod autem Beatus Benedictus & eius religio secundum regulam suam fuerit post Augustinum certum est: vnde & Canonici regulares, qui profitentur regulam Augustini, vtique fuerunt ante Monachos Benedictinos, & etiam aliqui eremitæ viuentes religiosè in solitarijs, potuerunt esse, qui viuerent secundum regulam Augustini, & forte illi, ad quos sermones editi dicuntur ad eremitas, sed non erant illi propriè loquendo illius ordinis, & modi vitæ, cuius nunc sunt, qui dicuntur eremitani, & habitãt in ciuitatibus, villis & castris. Hæc ille.* Sed & neutri parti præiudicare videntur, qui aiunt cap. 1. a non probare B. Augustinum instituisse regulam eremitarum ante Concilium generale, de quo in cap. vna. b sed quod regula eremitarũ S. Augustini, id est, quæ sic appellatur, præcessit dictum Concilium quod est verissimum, sed longè aliud ab illo. Quicquid tamen hi aut illi sentiãt, illam ego partem mihi persuadeo, quam sacrosancta Sedes Apostolica, vel ab ea in id delegati veriorem iudicauerint, satis certus nonnulla origine nouiora præstare vetustioribus, & contra nonnulla vetustiora præcellere nouioribus, in omnique gente, qui maiorem faciunt iustitiam, magis placere Deo, qui non solùm regulares, sed etiam sæculares omnes Christianos suæ caritatis vinculo, in suam gloriam perpetuo vinciat, Amen.

Secundo, quod adiungere poteram hic multa ex prædictis allegationibus typis excusis, quæ gratia breuitatis omitto.

a Arg. c. 1. de pœnit. d. [*] Bern. in lib. de gradib. humil. b Clem. 1. de relig. domib. c In 4. art. 8. d [illegible] 4. [illegible] 42. [illegible]

a §. penult. de relig. domibus libro 6. b De relig. domibus.

SVMMARIVM.

10 *Regularis de cuius licentia iustè transit ad alium ordinem.*
10 *Vouens vnam religionem ad intrandam aliam, maiori authoritate eget, quàm professus.*
11 *Canonici regulares ad quos monachos transire possint.*
12 *Regulari translato quanta licentia extra monendi dari potest.*
13 *Regularium Conuentualium electorum dubia deciduntur.*
13 *Ordines mendicantium iure communi quatuor, sed particulari plures.*
14 *Verba cum effectu sunt intelligenda.*
14 *Regulares transferendo non recipit, nisi qui potest nouitios.*
14 *Regularem translatum tractet Prælatus, vt vernaculum quoad exitum.*
14 *Intellectus cap. 11. de reformat. sess. 25. Concilij Tridentini.*
15 *Regularis etiam translatus potest esse Vicarius Episcopi.*
15 *Dispensatio odiosa, sed eam faciendi potestas fauorabilis.*
16 *Regularibus Conuentualibus electis quod remedium sufficiens.*
16 *Contemnitur facilè, quod non diligitur.*
17 *Auctor in omnes Regulares venerabundus, & in nullos factiosus.*
18 *Regularibus Conuentualibus electis vberius prouidendum.*
18 *Citatio iure naturæ requisita ex causa omitti potest.*
18 *Iudicium pro sententia in dubio præsumendum.*
19 *Rigor ex causa molliendus.*
20 *Papa in his quæ sunt fidei & morum errare non potest.*
21 *Regularis cogi nequit transire ad strictiorem, nec laxiorem, & num. 22.*
22 [*] *Regularis licet iure antiquo non possit cogi transire ad aliud monasterium, iure tamen speciali sic, ad hunc modum.*
22 *Canonici regulares qui non possint cogi transire.*
22 *Canonici regulares aliqui habent vnum corpus, & Generalem.*
22 *Regularis transfertur, vt habitator, & vt filius.*
23 *Regularis ad quæ beneficia potest cogi à suo Superiore.*
23 *Regularis cui electioni consentire potest, & cui non, & numero 24.*
23 *Regularis mendicans translatus ad non mendicãtes ad hæc est inhabilis, & num. 24.*
25 *Regularis simoniaca professio quoad quid valet.*
25 *Regularis canonia, & monachatus quoad quid beneficia.*
25 *Excommunicati professio & matrimonium valet.*

10 CIrca verò tertium notabile, quod de transitu vnius religionis ad aliam agit, quæritur primò qua de facultate seu licentia sit ille faciendus? Ad quod respon-

spondeo, quod [illegible] etiam inferior [illegible] potest facere facultatem transeundi ad strictiorem, [illegible] to cap. *Licet.* a [illegible] nus [illegible] facultatem etiam [illegible] debitè petitam, & non obtentam sufficere ad id. Et [illegible] potest etiam facere facultatem transeundi ad æqualem, id quod per hoc cap. [illegible] glossa recepta. b [illegible] nimis clare id hic probetur. Ad laxiorem autem [illegible] pa facere potest, [illegible] glossa recepta [illegible] re communi, [illegible] & statutario seruandum est, quod in eo continetur, vt in ordine prædicto [illegible] cautum est [illegible] ille §. *item statuimus, clarum con- stitutionem [illegible] videlicet, [illegible] ordinamus, [illegible] quorum- cunque [illegible] ordinum fratres, non possint, nec debeant re- cipere huiusmodi Prædicatorum ordinis fratres, aut sorores subie- ctas eidem [illegible] orum, aut dictorum aliorum ordinum fratres aut sorores etiam vigore quarumcunque literarum Apostolicarum [illegible] per hoc hactenus forsan concessarum, vel in posterum concedenda- rum, etiam quod ad [illegible] arctiorem transire possint ordinem continentium, nisi in eisdem de ordinibus [illegible] recedunt, & ad quos accedunt, & ad quos se transferendi licentiam obtinue- rint nec non de præsentibus, & earum toto tenore specialis, & ex- pressa mentio habeatur.* H[illegible].

Quibus addo primo, quòd contentis in prædicto §. gaudebunt etiam alij fratres & monachi habentes com- munionem priuilegiorum prædicti ordinis.

Secundo addo omnibus, quod etiam ipse Papa non potest iuste, nisi ex causa iusta transferre ad laxiorem re- gulam, quippe qui neminem potest ab vllo voto, nisi de iusta causa iuste absoluere, d & dare facultatem transeun- di [illegible] est absoluere à voto, vel parte voti seruandi [illegible].

Tertio, quod non [illegible] de eo, qui iam professus est, & [illegible] religione [illegible] qui vouit [illegible] laxiorem [illegible] potest [illegible], nulla ab vllo petita licentia, & non potest [illegible] religio- nis [illegible] Papæ, vel [illegible] vtitur, [illegible] pœniten- tia [illegible] Prælatus religionis, [illegible] non potest eam facere, [illegible] & ita declarandus est sanctus Thomas, e relatus supra in dicto notab. 3.

11 Quarto addo, quod licet canonici regulares non po- tuerint olim, nec possint hodie transire ad monachos, qui non essent plusquam monachi, qui [illegible], non tractarent cho- rum, & ministeria Ecclesiastica, vt canonici, possunt ta- men hodie transire ad eos, qui eadem ministeria tracta- rent, sicut canonici regulares: quales fere sunt omnes ho- die [illegible] ratione maioris arctitudinis: & contra, licet olim mo- nachi, qui non erant plusquam monachi poterant transi- re ad canonicos regulares propter maiorem perfectioné, hodie [illegible] possent [illegible] æquantur eis in perfe- ctione, [illegible] tractatione [illegible] & superant arcti- tudine regularis obseruantiæ, ita quod Canonicus re- gularis potest hodie transire ad ordinem Prædicatorum, & non Prædicatores ad ordinem Canonicorum regu- larium: quæ omnia sentit Thomas, f & Cardinalis à Tur- recremata. g

Quinto, quod Superior etiam inferior Papa potest ex causa iusta dispensare, vt transeat ad religionem laxiorem secundum Panormitanum. h cui satis concordat Sylue- ster, i & ante illos tradiderunt Innocentius, k & Hostien- sis. l Nam quod paulo ante dicitur, quod solus Papa po- test hoc facere, intelligendum est de potentia [illegible] sine causa, quod totum exte[illegible].

Secundo quæritur, vtrum Prælatus religionis laxioris licitè recipere possit regularem translatum ad illã de stri- ctiore auctoritate Papæ, animo non retinendi eum in claustro sui monasterij, sed statim post receßionem, & ha- bitus sui dationem, dandi ei facultatem [illegible] perpetuo, vel ad multos annos viuendi extra claustrum quærendo [illegible] ctum [illegible], vel [illegible] Ad quod respon- deo primo quod hoc [illegible], imò frequen- tissimum ante Concilium Tridentinum, [illegible] ipsummet te- statur. m

12 Secundo quod eiusmodi receptio cum facultate ex- tra [illegible] manendi [illegible] mo [illegible]. Tum quia [illegible] tu [illegible] A [illegible] modo [illegible] libertati [illegible] religiosi [illegible] & [illegible] opportunitatem. Tum quia imprudentia, [illegible] cum pe[illegible] ta [illegible] & contra [illegible] cum non sit prudentia [illegible] personis [illegible] clerici, contra [illegible] lus [illegible] illa [illegible] personis [illegible]. c Dicere [illegible] peteret [illegible] ob aliquod [illegible] particulares [illegible] suum ordinem, propter [illegible], persecutionem & contentione, vel alios si- miles respectus & tantam [illegible] conuenientimo [illegible] tium, quod [illegible] perpetuo [illegible] claustro re- peri, [illegible] ti [illegible] tali recipiat, bene [illegible] ad nos peruene- runt [illegible] Prælatus [illegible] potuisset, recipere talem animo conce[illegible] manendi [illegible], non quidem tam [illegible], quam [illegible] perpetuo, [illegible] ad locum [illegible], vt [illegible] ad consuetus, & [illegible] operis [illegible], corrigere, [illegible] alium locum transire, & [illegible], quæ boni [illegible] suæ [illegible] gerere. qualibus casibus poterat [illegible] conniuentia illa Sedis Apostolicæ, quæ ante prædi- ctum canonem, & Paulum IV, tales translationes per- mittebat.

Secundo, quod prædictum Concilium [illegible] supra con- tra prædictam consuetudinem in hæc verba [illegible]. *Quia vero regulares de vno ad alium ordinem translati [illegible] à suo Su- periori licentiam standi extra monasterium obtinere [illegible], in [illegible] vagandi & apostatandi occasio tribuitur, nemo [illegible] Prælatus, vel Superior [illegible] facultatis [illegible] ad professionem admittere possit, [illegible] ad quem transfertur, sub [illegible] Superioris obseruantia [illegible] perpe- tuo maneat.* hæc ibi. Per quæ reprobatur receptio in quæ- stione proposita, quę quia vt diximus ante prædictum ca- nonem erat proba, non videtur ille ius nouum inducere, sed antiquum declarare: [illegible] consequenter posset limi- tari in casu, in quo ante illum diximus licuisse, [illegible] Illu- strißimorum eorundemque eruditißimorum Cardina- lium [illegible] prædicti Concilij deputatorum gra- uissima censura.

Tum quia prædictus canon latus fuit ad tollendam occasionem vagandi, & apostatandi ex tali facultate præ- sumpti, quæ quoad forum conscientiæ in eo casu cessat. Tum quia alioqui eiusmodi personæ occluderetur omne remedium salutis, eo quod eam verè non sperat in priori ordine, & verè non potest inuenire monasterium, quod recipiat eum cum onere alendi perpetuò in claustro in ordine, ad quem transfertur: & religio, quæ est compen- dium ad vitam æternam, non debet esse dispendium ad illam. f

13 Tertiò quæritur, quid respondendum sit multis fra- tribus ordinis Minorum Conuentualium Hispaniarum, qui nuper fuerunt a fœl. record. Pio V. priuati, & eiecti a suis omnibus domibus in omnibus earum Regnis, qui- busque modo sit facultas transeundi ad aliquem ordiné Mendicantium approbatum, in quo beneuolos inue- nirint receptores, & in euentum, quod non inuenerint ta- les, possint transire ad ordines non Mendicantes, super multis dubijs occurrentibus eis, & nobis propositis? Re- spondeo, respondisse me primo cuidam, qui habitum de- posuerat, roganti, vt committerem, vel quærerem, [illegible] committeret aliquot missas à se dicendas, quo in [illegible] in via redeundo in Hispaniam sustentari posset [illegible] menses præstitutos ad [illegible] ordinem, in [illegible] transferret, nulla tenus posse [illegible] celebrare antequam transferretur: quia cum se reputaret excommunicatum ob habitum derelictum non poterat celebrare ante ab- solutionem à censuris, neque ante dispensationem [illegible] & non poterat talem ab [illegible] & dis- pen[illegible]

Margin notes: a De regul. — b Inn. cũ sim. in lo. § prohi- [illegible] verb. [illegible] de [illegible] lib. 6. — Cap. 17. d. 2. — d Cap. non est [illegible] Ba. § [illegible] de Vot. — e In d. art. 8. — f Vbi supra. — g In c. 1. supra rad. — h In c. non est in 6. & c. signi- ficatum. n. 6. de regular. — i Ver. religio 4 q. 2. — k Ibidem. — l In summa. — m In sess. 14. c. 11. de reform. — [illegible] 17 q. 1. — Cap. si [illegible] — f Arg. l. vlt. [illegible] de adim. leg. fin. de verb. sign.

[illegible]sationem [illegible] [illegible] ad quem transferuntur, quod [illegible] fuit, [illegible] adeo notorie est verum, vt non [illegible] [illegible] *a*

Secundò, quod eos, quibus [illegible] ad non Mendicantes, si non inuenerint [illegible] eos recipiant, vt [illegible] fit, oportebit [illegible] alio ordine Mendicante requirere, [illegible] aliis ordinis Mendicantium approbatos, qui hodie sunt plures [illegible] [illegible] a primo [illegible] antiquo [illegible] contentio in [illegible] enim ord. Minimorum Sancti Francisci [illegible] B. Mariæ, [illegible] Societatis Iesu, & aliorum [illegible] enim illa si non inueniuntur [illegible] non verificatur nisi requisitis omnibus [illegible] eos recipere, argumento gl. [illegible]

14 Tertio, quod [illegible] ad quærendum aliquem ordinem Mendicantium bona fide & iusto desiderio intrandi eum, non [illegible] verbo tenus, falté significando nutu, vel [illegible] bis, aut per alias personas desiderare se non [illegible] quia verba cum effectu sunt intelligenda. *d*

Quarto, quod Prælati ordinum, ad quos transeunt, non possunt eos recipere sine suorum conuentuum consensu, plusquam alios nouitios, quos secundum communem, & consuetudinem receptam de consensu Conuentuum suorum recipiunt, vt dixi in ca. *nullam, e* quia verba illa *beneuolos receptores* referuntur ad potentes recipere, & incorporare ordini. Vnde non sufficit præstare obedientiam soli Prælato, vt ante Concilium prædictum solebat fieri, sed oportet, vt de consensu totius conuentus, vel maioris partis recipiantur, vbi nouitij sic solent recipi, quum ad valorem actus, non sufficiat voluntas sine potestate, sicut nec potestas absq; voluntate *f*

15 Quinto, quod illa verba literarum suarum, scilicet, *vitamq; regularem, ac in claustro perpetuo ducendo statuerit, & promiserit, &c.* intelligenda videntur iuxta prædictum canonem Concilij Tridentini qui tollit potestatem prælato recepturo aliquem huiusmodi transferendum, nisi cum animo & obligatione tenendi eum perpetuo in claustro, perinde ac vernaculo, & ordinario modo susceptos.

Sexto, quod intentio Concilij est per præfata verba significare, vt translatum æquè tractet, ac vernaculum debet tractare quoad concedendam facultatem exeundi, vel manendi foris, & quoad alimenta ordinaria: & consequenter, quod prædictus Prælatus non possit ei concedere facultatem manendi extra monasterium sine iusta causa, sicut nec potest concedere vernaculo non translato, vt diximus in commentario cap. *non dicatis g*

Septimo, ex hoc sequi, quod sicut potest iusta de causa concedere id vernaculo, ita posset & translato. Tum quia non debet esse melioris conditionis hic, quam ille, *h* cuius tamen esset, si contra teneremus: quia consequeretur non posse translatum cogi ad agenda aliqua extra monasterium, ad quæ posset cogi vernaculus. Tum quod mens Concilij videtur fuisse æquare translatū vernaculo, quoad mansionem perpetuam in monasterio, & mens legislatoris sequenda est *i*

Octauò dico, his esse consequens, Prælatum monasterij ad quod transfertur posse mittere huiusmodi translatum ad conuiuendum alicui Priori eiusdem ordinis in vtilitatem & decorem sui ordinis, sicut posset mittere aliquem vernaculum, *k* tum per prædicta. Tum quia regularis manens extra monasterium de iusta licentia prælati, videtur manere in eo, *l* tum quia Concilium non videtur velle honorare magis translatum, quam vernaculum. Tú quia non obligat Concilium plus quam votum solemne obedientiæ, quo nititur illud, & potest Prælatus non obstante ideo, [illegible] regularem vernaculum foras pro vtilitate, honore, & obsequio monasterij: ergo & etiam translatum, non obstante prædicto canone. Tum quia si translatus esset latomus, vel faber lignarius, posset Prælatus emittere illum ad operandum & construendum aliquam capellam, vel aliud ædificium necessarium & vtile monasterio.

Nono dico, quod [illegible] translatum [illegible] Prælati possit esse Vicarium Episcopi, [illegible] c. bilarei Clementina I. a qui [illegible] vernaculus posset [illegible] dum Cardinalem receptum, *b* & Cancellarium [illegible] vt ait Panormitanus, & Procuratorem [illegible] Principis, vt de [illegible] as saltem latens redundat in monasterium secundum [illegible] receptum. *d*

Decimo, quod non solum Prouinciales, & Generales ordinis, ad quem transferuntur, sed etiam prælatus immediatus monasterij, in quo translati sunt, poterit eos absoluere, & cum eis dispensare: quia verba illa, *superiores ordinis*, [illegible] non solum comprehendunt Generalem, sed etiam Prouincialem & particularem Prælatum monasterij, non [illegible] significent eum solum, qui est Superior ordinis [illegible], qui licet Superior eius in illo ordine [illegible] etiam Prælatus particularis monasterij [illegible] dispensatione restringenda, e potestas tamen [illegible] laté debet interpretari, iuxta glossam [illegible]

16 Quarto quæritur, an prædictum remedium prædictis fratribus Minoribus Conuentualibus decretum a S.D.N. & ab illustrissimis ac prudentissimis Cardinalibus [illegible] putatis, tantæ multitudini plene satisfaciat. Ad quod respondeo primum [illegible] ille quidem prouidum, [illegible] bonum, & magnum magnæ religionis decet [illegible] argumentum, non tamen plene videri eis satisfacere [illegible] per proximé dicta. Tum quia nulli, vel certè paucissimi satis æquo animo transeunt ad alios ordines, alios habitus religiosos induturi, partim quod parum vnquam fuerunt eis bene affecti, partim quod credant multa opprobria, & conuitia in illis se passuros. & vt Nicolaus Papa, loquens de Monastica vita, ait *g Quod quis non eligit, nec optat, profecto non diligit, quod autem non diligit, facile contemnit.* Tum quia feruntur plures quam mille, & palam est non posse omnes illos inuenire tot beneuolos receptores ad alendos eos perpetuo in claustro, neq; apud Mendicantes, neq; apud non Mendicantes. adeo quidem, vt acceperim à fide dignis & prudentibus vix inuentum quadraginta eiusmodi beneuolos receptores in Hispania cum onere perpetuo tenendi, & alendi eos in claustro. Tum quia paucissimi, vel nulli eorum quærunt apud omnes Mendicantes, sed solum apud tres ordines iure communi prædicto expressos.

Tum quia etiam apud illos tres, parum exacta diligentia, quæ eis præcipitur, quærunt, nec adeo candido & vero animo, ac opus esse, & requiri supra diximus, & ita accipiunt ansam, vt ante exactam diligentiam quærendi eos apud Mendicantes, quærant apud non Mendicantes, contra verba & mentem S.D.N. & de remedio & medicina faciunt venenum & exitium.

Tum quia vix vlli beneuoli receptores non Mendicantes, retinebunt eos perpetuò in claustro, vt vernaculos, eo quod quærent, & vtinam non fingant, causas, & occasiones emittendi eos extra claustra. Tum quia vix poterunt ipsi æquo ac placido animo in eorum claustris perpetuò manere, priuati contentis in Clementina I. *h* quæ priuat eos voce actiua & passiua, & capacitate beneficij & officij cuiuslibet etiam Vicarij, & Vicegerentis: adeo quod ibi ait glossa, *i* quod non possunt esse Sacristæ, Camerarij, Castaldi, & Oeconomi, & c. nec prædicare. Quis autem eruditus, & bene moratus, quales sunt plurimi eorum, feruntur enim esse circiter [illegible] in sacra Theologia Doctores, & egregij prædicatores, ferre possit perpetuò conuenire multis iuuenibus indoctis, & fortassis parum bene moratis, præeuntibus eum voce, officijs, beneficijs, prædicatione, & alijs præeminentijs, iudicet is qui ex se cognoscit, quæ sunt proximi sui, *k* & illud adagium glossæ. *l Etiam Asinus intumescit, quum per comparem apprehenditur.*

Secundo respondeo, quod ob hoc magnopere cupio, & cupere debeo, vt aliquot Patres purpurati, & aliquot alij gratia, & auctoritate apud S.D.N. valentes, ipsum orarent, & exorarent, vt pro sua misericordia prædictis Conuentualibus vberius succurrere dignaretur, ne perpetuo periclitentur, ac scrupulis discrucientur tot viri, qui

---

a De renun. c. [illegible] q. 16. de renun. c. [illegible] quante. de offi. ord. [illegible] per a. c. compassus 2. q. 7. *d* in c. cum l. & A. de re iu.

e Ca. 2. de fil. presbyt. lib. 6. in clem. c. de offic. vic.

g in c. presens. 20. q. 3.

h De regular.

i In verb. officia.

k Eccl. 31.

l In l. 2. §. veto. ru. ff. de acq. poss.

a [illegible] ad [illegible]

b [illegible] de [illegible] lib. 6.

c Cap. cum [illegible] de consuetudine.

d §. hac autē verb. de poen. d. & c. rela[illegible] tum mod. [illegible] ad eg. in gl. do. clet. nō resi. c. 18. q. 4.

f Ca. cū [illegible] gl. & ca. [illegible] de offic. deleg.

g 18. q. 2.

h Arg. clem. 1. de regul.

i Ca. fi. de reg. iur. lib. 6. & c. fin. de praeben.

k Ca. 2. de sta. monac. in fin. de capell. mon. & clem. 1. § ad hæc. [illegible]

l Ca. monachi. 16. q. 1.

[illegible] regulę pr[illegible] by[illegible], & [illegible] castri [illegible] dis, ne dicam . vanis & [illegible] aliquot ditiorum, [illegible] habitu & omnibus precibus horarijs mentientes se [illegible] qui in sint, inseruiunt.

Tertio, quod mea sententia, qui plurima feci [illegible] & vulgares [illegible] cutiat vberius [illegible] Sanctita-tem [illegible] ne-[illegible] in habitu clericali seruando [illegible] per [illegible] preces horarias si sunt [illegible] regulę [illegible] [illegible] & bonis artibus præstita prius, vt diximus de [illegible] contrarium. cap. nouerit atus. *a* Episcopis suis obedientia sub correctione eorum, [illegible] quibus vtentur, corrigantur , & [illegible]gentur, quatenus opus fuerit.

17 Quarto, quod [illegible] Conuentualibus [illegible] *vt ita dicam* [illegible] eo quod se [illegible] hoc, & præterea displicuit [illegible] Conuentualium [illegible] quatenus perditio ani-[illegible] videtur. Et quod mallem esse Con-[illegible] regulam B. Franc. sci re-[illegible] Apostolica auctoritate, qualem Conuentuales vouent, quam [illegible] de Obseruantia, non seruando illam integram, quam integre vouent Obseruantes , iuxta de-[illegible] Nicolai III. *b* & Concilij Viennensis. *c* Tum [illegible] S. Thomas [illegible] *d* & citandus infra, ait [illegible] ad religionem etiam laxiorem esse de-[illegible] debita obseruantia. Tum quia nil [illegible] prædictam [illegible] & alia [illegible] displicuisse, cum virum & eidem diuerso re-[illegible] placere, & displicere, vt [illegible] sibi placet, vt [illegible] & displicet, vt à [illegible] *Nos qui [illegible]* , & [illegible] quatenus [illegible] mico displicet [illegible] his solitum adiu-[illegible] & veneror regulam illam altis-[illegible] S. Francisci [illegible] obseruantes eam ad vnguem , & [illegible] esse quot [illegible] Chri-[illegible] Tum quia nec ex æquitate dici debeo prædi-[illegible] eo quod dicere soleam, tam in Gallijs, quàm in Hispanijs vidi [illegible] & hunc in Italia videre multos tam Conuentuales quàm Obseruantes [illegible] pietate, [illegible] moribus [illegible] omni obseruantia dignissimos. non [illegible] quod ipsi somniant, sed quod in eos [illegible] & semper beneuolo, candido, venerabundo, & non [illegible] animo, quo gratia Deo, semper fui, & spero [illegible] religiones à sancta Sede Apo-stolica approbatas, dum spiritus hos reget artus : & vt in-dolco, quod [illegible] Obseruantes non seruant, nec [illegible] regulam, ita lugeo quod multi Con-[illegible] laxam [illegible] quam à Sede Apostolica fuerit laxata [illegible] legem suam intelligant [illegible] conentur, & neutri declarat o-[illegible] & relaxationem Apostolicam auctoritate priuata [illegible].

18 Quinto quæritur , sint ne aliqua vltra prædicta quæ S.D.N. possint mouere ad vberius , & modo prædicto [illegible]dendum ? Ad quod respondeo videri esse multa, [illegible] quidem, quod non [illegible] murmurent de il-[illegible] quod facta fuerit in non citatum, con-tra Clementinam I. *f* in non conuictum , nec confessum, contra c. *nos in quenquam*, *g* expellendo possessorem inau-ditum, contra cap. 2. *h* æqualiter inæquales damnando, contra cap. 2. *[illegible]* iniustos pro iniustis puniendo, contra illud. *Anima quæ peccauerit, [illegible] morietur*, *k* trãslatum in cap. [illegible] murmuratio tol-li possit, eo quod monarcham in plerisq; cogitata, & acto rum ipsorum causæ sint plerisq; occulta, & [illegible] potestate absoluta, qua [illegible] possunt vti ex causa, vt qui soluti sunt legibus, *m* possunt [illegible] ex iusta causa omittere cita-tionem, [illegible] inauditum, priuare sine culpa iure suo,

[illegible] notata [illegible] muratio [illegible] possunt [illegible]

19 Secundo [illegible] potest etiam Sanctitatem suam [illegible] *c* & quod [illegible] [illegible] Hispania [illegible] [illegible] deponi. Nec [illegible] [illegible] omittere te [illegible] horarum [illegible] qui sero [illegible] Deo, & sanctæ Sedi Apostolicæ gratiam & eo rum ordinibus, literis, & dotibus decorem [illegible] pastor ille Euange-licus, *e* *nonaginta [illegible] in deserto , quò vnam [illegible] humeris in caulas reduceret*.

20 Tertio, quod sancta Sedes Apostolica, quæ in his quæ sunt fidei, & morum errare non potest, *f* pro longe minore causa per multa sæcula ante prædictum Conci-lium Tridentinum consueuit facere Apostatis quamli-ber pessimis, quo in viam salutis reducant, similem facul tatem.

Postremo, quod Concilium Lugdunense , quum, vt habetur in cap. 1. *g* abstulit aliquas religiones approbatas, [illegible] professoribus eorum facultatem transeundi ad alias, quæ eos [illegible] ad se recipiendum benignas, vel manendi in suis sine potestate recipiendi nouos, vt suauiter finirentur ita quod reliquerit eis modum aliquem ho-nestè viuendi. Cum ergo is nisi eis non fuerit relicta facul-tas manendi in suis, nec vt [illegible] modo aliquo aliàs se ho-nestè, nisi per ascensum ad religionem strictiorem , ad quã cogi nũ possint, honestum profecto, ne dicam debitum legale videri potest, vt sancta sedes Apostolica prouideat eis vberius, quod non videtur fieri posse , nisi per præfa-tam facultatem.

21 Sexto quæritur , An Prælatus possit regularem suum cogere ad transeundum ad aliam religionem , vel aliud monasterium, vel aliam prouinciam ? Ad quod respon-deo sequentia. Primum, quod nullus Prælatus, nec infe-rior, nec supremus potest cogere vllũ religiosum ad tran-seundum ad aliam regulam strictiorem, neque ad laxio-rem: ad strictiorem quidem duplici ratione scilicet, quod non potest cogi ad ascendendum tantum. *h* Et quia non vouit illam, & hæc res est voti non præcepti. *i* Ad aliam autem sine æqualem siue laxiorem , vna tantum scilicet posteriore: quia non vouit illam, & nemo potest cogi vo-uere.

22 Secundo, quod iure communi antiquo Prælatus in-ferior non potest cogere regularem in vno monasterio professum, transire ad aliud, etiam eiusdem ordinis. Tum quia, sicut illud solum monasterium tenetur eum alere, i-ta ipse illi soli tenetur seruire, argumento multorum, quæ adducuntur in cap. 1. *k* Tum quia, vt beneficiarij sęculares non possunt cogi ad relinquenda sua beneficia sine cul-pa, *l* ita videtur , quod regulares non possint cogi ad re-linquenda iura alimentorum quæsita sibi in monasterijs in quibus sunt professi, *m* licet leuiore de causa regulares possint priuari, quàm sęculares. *n* Tum quia iure commu-ni antiquo non faciebant vnam congregationem , & v-num corpus multa monasteria , sed singula singulariter subiacebant episcopis. *o* imo neque attento iure [illegible] Concilij generalis positi in cap. *in singulis*, & [illegible] *p* per quæ licet fuisset constitutum, vt in singulis [illegible], vel prouincijs omnium singulorum ordinum [illegible] Capi-tula singulis quibuscunq; triennijs fierent ad statuendum & reformandum in eis, priuationes tamen [illegible] re-mitti iubebantur episcopis. Tum quia [illegible] contra-

re al-

Num. 14

In c. exijt de verb. sign. *b* in 6. *c* In clem. exi. eod. tit. *d* 2. 2. q. 189. art. 8.

Cap. 1. de cõ cr. eccl. lib. 6.

f § caeterum. de re iud. *g* 2. q. 1. *h* de caus. poss. *i* 24. q. 1. *k* Ezech. 18. 1. q. 4. *l* Princeps. ff. de leg. *c.* pro posuit. de con cess. prabend.

a l. auxit. ff. [illegible] *b* [illegible] *c* cũ [illegible]

Decretal. *c* Ca. [illegible]

e Matth. 18.

f Cap. hæc est fides. 24. q. *g* c. [illegible] de Bapt. [illegible]

g De relig. do mib. l. 6.

h Ca. gesta [illegible] *i* Ca integri tas. 32. q. 1.

k 13. q. 1.

l Ca satis per uersum. 16. d. [illegible] *m* Arg. l. illud. ff. ad l. Aquil. Ca qualiter & quando. [illegible] *o* C. 1. & c. quia Abbas & c. Abbates 18. q. 2. *p* Deflat. re-

[illegible] um alicuius ordinis, [illegible] ordinis, si noluerit [illegible] vouit secundum [illegible] quod [illegible] senrit [illegible] non videtur posse cogi ad [illegible]. Tum quia, vt [illegible] vouit [illegible] obedientiam illo monasterio, ita recipientis ipsum [illegible] debet esse tamen praecepti e [illegible] in [illegible] monasteriis. de correlatiuis enim idem est [illegible] addit Felinus. *d* Tum quod [illegible] in Decreto, Decretalibus, Sexto, & Clementinis [illegible] facultas Praelatus regularium transferendi eos pro sua voluntate [illegible] de monasteriis, [illegible] ad alia. Vnde iuste ante [illegible] ordinem non [illegible] cantium obtinuit a San. D. N. vt ad [illegible] professus fuerat, restituatur.

[illegible] quod [illegible] regulae, vel statutorum a Papa [illegible] regulares cogi adire alia [illegible]. Tum quia specialis derogat generali argumento cap. [illegible] de [illegible] De [illegible]. Tum quia [illegible] secundum regulam ordinis, in qua [illegible] statuta, videntur consequenter vouere, viuere secundum illa, *f* & consequenter poterunt cogi transire secundum dispositionem talium statutorum [illegible]. Quoniam, vt omnibus [illegible] Mendicantibus, [illegible] quia omnia monasteria sunt exempta [illegible] Episcoporum, [illegible] sunt diuisa in Prouincias, & habent suos Prouinciales, & Generalem [illegible] subiectum Papae Prouincialis potest facere facultatem monachis, vel fratribus suae Prouinciae, & etiam cogere eosdem ad transeundum ad ea, cum sibi videbitur opportunum. Generalis [illegible] potest facere facultatem transeundi simul & [illegible] ad transeundum non solum de vno monasterio ad aliud eiusdem Prouinciae, sed [illegible] ad aliud alterius, vt videre est in libro de instructione officialium ordinis fratrum Praedicatorum, *g* cuius [illegible] [illegible] ordinum Mendicantium [illegible] videntur sequi. Cuius ratio videtur esse, quod [illegible] Prouinciae faciunt vnum corpus respectu sui Prouincialis, qui est caput, & omnia totius [illegible] aliud corpus respectu Generalis, qui est eius caput. Quod tamen non debent facere pro [illegible] in haec verba. *Suum [illegible] Generale [illegible] est etiam transferre fratres de prouincia ad prouinciam [illegible] vel fratrum transferendorum vel Prouinciae [illegible] translatio [illegible] fuerit facienda.* Ad quod [illegible] eodem lib. titulo circa potestatem [illegible] *Magister habeat plenam & generalem potestatem in ordine, tamen nunquam est ea vtendum huiusmodi plenitudine potestatis, vbi causa rationabilis non occurrerit. Specialiter vero sit cauendum ei, ne in temporalibus grauet, Prouincias vel Conuentus, vel fratrem aliquem, vtpote libros, vel paramenta vnius alteri concedendo.*

Ex quibus facile inferri posset, quòd sicut iuxta ea quae diximus in comment. cap. *non dicatis*, *h* & in cap. *nullam*, *i* Praelatus potest pro nutu suo auferre suo regulari beneficium manuale, non tamen debet auferre malo animo, & si auferret, posset ille conqueri, ita etiam si Prouincialis, vel Generalis absque rationabili caussa faceret facultatem, vel cogeret ad transeundum, posset conqueri transferendus, vel monasterium, vel Prouincia, quae ob id laeditur. Et consequenter magna deberet esse caussa, ob quam Generalis Hispanum volentem nolentem transferret in Gallias, vel Germaniam, aut contra Gallum, vel Germanum in Hispaniam. Quanquam credo obedire oportere illum, donec Papa satis informatus contrarium decerneret propter praedicta.

Quarto, quod ex praedictis desumitur ratio, quare aliqui Canonici regulares nõ possunt cogi transire ad aliud monasterium eiusdem dioecesis, aliquot autem sic: illi enim qui non faciunt vnum corpus, nec habent Generalem, qui sit caput illius, sed singula eorum monasteria singulariter subiiciunt Episcopis, vel Papae immediatè, non possunt ad id cogi: quia nec regula, nec ius commune, neq; particulare suum [illegible] vnum corpus, & habent Generalem, qui est caput eius, poterunt ad id compelli [illegible] confirmatorum à Papa, per quae suo consensu suae regulae adiecta, faciunt vnum corpus, & habent vnum Generalem, qui est caput eius.

Quo fit primò, vt non sit mirandum, quòd nulli Canonici regulares Regnorum Castellae, Nauarrae, & Aragoniae, nec [illegible] Galliae possint ad [illegible], & omnes Canonici regulares [illegible] S. Ioannis Lateranensis, & [illegible] Canonicorum Lusitaniae [illegible] quia [illegible] faciunt vnum corpus, [illegible] caput est Generalis eorum immediatè subiectus Papae: illi vero nullum faciunt corpus, nec habent [illegible] Generalem, sed singulariter subsunt Episcopis, vel immediatè Papae.

Secundo sit, vt [illegible] & [illegible] possit, An [illegible] a Concilio Tridentino, *b* quo [illegible] bentur omnes regulares [illegible] Canonici [illegible] in suo prouinciis [illegible] Concil. generalis [illegible] in cap. *in singulis*, *c* possint [illegible] praedicta coactione, & facilius ad transeundum de vno monasterio ad aliud eiusdem Prouinciae. Ad quod breuiter respondeo, quod non, quia dispositiones [illegible] capitulorum non [illegible] ad hoc, neque [illegible] vel [illegible] Generales eorum, [illegible] Superiores eorum remanent [illegible] Episcopis, [illegible] supra [illegible] est.

Quinto, quod [illegible] praedictus sit dupliciter, vno modo [illegible] in monasterio ad quod trãsit aliquo tempore [illegible] & incipiat esse [illegible], & [illegible] quae [illegible] quoniam [illegible] omnia quaesita per eum [illegible] & [illegible] cum, quoties [illegible] cum vero sit, [illegible] talis quaesita post [illegible] eius, & [illegible] totum [illegible], [illegible] potest id cogi, argumento cap. *[illegible]* Clementinae & eorum quae [illegible] in dicto cap. *non dicatis*. quamuis [illegible] modo [illegible] debeant quo statuta eorum disponunt. vide enim [illegible] diuersa statuta [illegible] diuerse disponentia.

Sexto, quod licet solus Papa possit dispensare super voto professionis, vel mutandi religionem: quia illud est reseruatum suae Sanctitati per [illegible] Curiae, quem minimat extra [illegible] per [illegible] tamen transeundi [illegible] potest [illegible] Generalis, vel Prouincialis, vt [illegible] Caietanus, *g* [illegible] quia hoc est aliud à voto de profitenda, vel mutanda religione, quod nullibi reseruatur Papae.

23 Septimo quaeritur, an Praelatus possit suum regularem cogere ad [illegible] aliquod beneficium, vel prohibere ab [illegible]?

Ad quod respondeo primò non posse quidem cogere ad accipiendum beneficia saecularia. Tum quia non licet ei accipere illa. *h* Tum quia licet per dispensationem Papae id sibi liceret, tamen id non pertinet ad regulam suam, nec ad suum monasterium, ad quae, & ad illa pertinentia tantum potest cogere ex mente S. Thomae, *i* nec ad regularia aliorum ordinum, imo nec ad beneficium alterius monasterij eiusdem ordinis. Tum quia grauiter id prohibitum est per cap. *cum singula*, adeo quod saepe inhabilem [illegible] textum, [illegible] inhabilis, vt et alias consteratur, vt nerуosè probat Rebuffus. *l* Tum quia, illa sunt extranea & non pertinentia ad suum monasterium, ad quae non potest cogere, vt [illegible].

Secundo, quod potest cogere ad suscipiendum beneficium consuetum regi per regulares sui monasterij: quia regularis obedire debet suo Praelato in omnibus, quae secundum regulam, & ad eam, & monasterium pertinentia praecipit, argumento cap. [illegible], *m* tradit S. Thomas, *n* & gubernatio beneficij [illegible] monasterij pertinet ad ipsam, & Praelatum eorum. Quod procedere videtur etiam in beneficio parui valoris, & non sufficientis victui Canonici ad effectum cogendi eum accipere, nõ tamen ad effectum relinquendi monasterium, & victum in eo sibi debitum,

d [illegible] de [illegible] *e* [illegible] ergo [illegible] nu. 4.
f De reg. iur. [illegible] 6 [illegible] de reg.
Arg. l. illud [illegible] acquir. [illegible] de offic. [illegible]
g [illegible] 1. de offic. mag. ordinum
h 12. q. 1. n. 6
i 19. q. 2.
a Cap. 8. de regul.
b Sess. 25.
c Et cap. ea qua. de stat. monach.
d 21. q. 2. & *e* c. 18. q. 1
f Ne in agro §. ad haec de stat. monach.
g 2 de poen. & remi.
g In 2. 2. q. 189 art. 8.
h Arg. c. 2. de stat. monach. & c. a. cum de benefic. de preb. lib. 6.
i 2. 2. q. 104 art. 1.
k 4 prohibe mus de preb. lib. 6.
l In praxi beneficiali, titulo de dispensatione cũ regularib. n. 3.
m De elect. lib. 6
n In d. art. 5.

nihil cum scandalo: a desumptum ex Matth. *b*

a De præscr. c. in c. 2. d. non oper. nam.

36 Decima quæstio principalis, an sit in malo statu Canonicus, vel monachus, qui post publicationem Concilij Tridentini viuit modo viuendi supra dicto per portiones priuilegiatas pro suo victu, & vestitu honesto, & non obedit præcipienti Prælato, vt abstineat à percipiendis illis, & de communi, & communiter sine vllo proprio, etiam quoad vsum viuat, & tradat omnem suam suppellectilem, & omne suum peculium communi cellario. & facile cuipiam videri potest, quod sic: quia dictum est supra c quòd ad hoc, vt status præfatus nõ sit damnatus, requiritur quòd professores eius nõ impediant reformationem: & quod Prælatus consentiat illi modo viuendi: at in casu quæstionis, Prælatus eum reformat, & expreßè contradicit illi statui.

c In q. 7.

Contrarium tamen videtur verius, scilicet quod non peccat, donec reformatio legitimè fiat. Tum quia *d* non fuit dictum absolute oportere, vt Prælatus consentiat, sed quod consentiat, vel consentire debeat: nec fuit dictum quod impediens quamcunque reformationem esset in malo statu, sed impediens reformationem legitimam: at in casu quæstionis propositæ, Prælatus debet consentire canonico, vel monacho, vt capiat prædictas portiones, donec reformatio fiat: nec reformare debet vnum vel alterum, non reformando alios: cum non reformatis alijs, non possit ipse solus de communi, & communiter viuere & nemo ad impossibile tenetur. *e* Quid autem si prælatus præcipiat omnibus, & singulis suis canonicis, vel monachis sub censuris, vt prædicta faciant, an peccent mortaliter, & incurrant censuras non obediendo, & videtur dicendum quod sic, si opportune id præcipiat, & nulla causa particularis eos excusat: quia qui superiori iusta præcipienti non obedit, peccat. *f* Dixi *si opportune:* quia si præciperet ex abrupto, vt ea facerent, ante quam instituerentur Cellarius, Promus, Coquus, & aliæ personæ, & instrumenta vitæ communi necessaria, iuste possent rogare Prælatum, ne sic ea præciperet, & appellare, si minus, vigeret, adiecta causa, quod iustum modum reformandi excederet, iuxta notata. *g* Dixi *& si nulla causa particularis eos excusat:* quia secus si talis caussa adesset, vt quia non est refectorium, vel dormitorium, eo quòd essent vi bellorum, aut incẽdiorum exusta, & solo æquata, vt fuerunt ante nostram ætatem, in nostra Roncisualle, quin & forte aliquot aliæ caussæ in quæst. 8. iactæ saltem aliæ alijs coniunctæ possent efficere iustam caussam rogandi Prælatum, vt differret eiusmodi præceptum, donec sancta sedes Apostolica consuleretur, vel in congregatione habẽda per religiosos eiusdem ordinis iuxta decreta Tridentina tractaretur. Equidem quicquid commentus fuerim, *h* in ea opinione sum, vt putem gratum fore Deo Opt. Max. in locis, in quibus à tempore immemoriali seruatus est modus viuendi in quæst. 7. defensus, seruaretur in futurum occurrentibus aliquot causis in his sufficientibus, quæ in 8. quæst. sunt tractatæ.

d In d. q. 7.

e Lex impossibilium. ff. de reg. iur. & i. nemo eod. tit. lib. 6.

f ad Rom. 13. c. 2. de maior.

g In c. licet ex offic. ord. & in c. Romana § si vero. de appel. lib. 6.

h In c. ex de stat. monach.

De forma, qua forte reformari potest status Canonicorum Regularium Hispaniæ vulgaris.

VNdecima quæstio sit illa, quam pridem, & nuper sum interrogatus, videlicet, in quam formam viuendi optarem reduci Canonicos regulares, qui à tempore immemoriali seruarunt statum viuendi de portionibus priuilegiatis siue distinctis, de quo in septima quæstione. Respondeo, quod de S.D.N. consensu, & auctoritate reducerem ad sequentem. Primùm quòd instituerentur tot fere Canonici, quot ex reditibus Capitulo, vel Conuentui assignatis sustentari possint, iuxtà cap. *cum M. ex auctoritate* à contrario sensu, *k* & glossam notabilem. *l* Ita vt sit quidem certus numerus, vltra quem non debeat aliquis accipi, non autem infra quem non possit ab acceptione abstineri: & consequenter per mortem, resignationem, vel priuationem vnius ex eis, non vacaret canonicatus nec posset impetrari, nec sub reseruationibus caderet, *m* sed quod cum videretur opportunum eligerentur aliquot: videretur autem opportunum, cum deficerent duo, tres, vel quatuor, de numero instituto. *a* Dixi *fere* licet nec glossa nec alius illud addat: quia ob lites, & alia quæ occurrant expedit plurimum, vt aliquid supersit, & habeatur repositum in arca cõmuni trium clauium, quãuis & illud sæpe dici potest pars eorum, quæ sunt necessaria ad talem numerum sustentandum.

k De const. c. [illegible] c. 1.

m Iuxta ca. [illegible] de prab.

a Arg. præd. cap. cum M.

Secundo, quod non assumerentur nisi presbyteri, moribus, & literis insignes, & non quales quales, sed doctissimi, & probatissimi eorum, qui putantur suæ assumptioni, & electioni assensum, seu qui candidatos & competentes ad eiusmodi loca se exhiberent, ne oporteat eos mittere ad studium, & sint præsto, qui spiritualia, & temporalia nouerint tractare: ne item iuniorum, & leuiorum quæ frequens est apostasia, dehonestetur Ecclesia vel monasterium: & quod omnes comederent in communi refectorio, nisi aliqua iusta causa infirmitatis, hospitalitatis, vel alia licentia Prælati, vel Præsidentis permitterentur edere in cella, vel hospitio.

Tertiò, quod singulis eorum volentibus eos habere permitterentur pueri in studia pietatis, & literarum propensi, præsertim cognati, orphani, & pauperes iudicio Præpositi ad id approbati, qui inseruirent peculiariter eisdem in verrendis cellis, & sternendis lectis, & alijs necessarijs, & horis vacuis discerent legere, scribere, cantare, grammaticam, & aliam scientiam quam docerentur ab iisdem, si vellent se in ea occupare.

Quartò, quod accedant eis sex Capellani sæculares cantu & eruditione satis præstantes, qui adiuuent canonicos in psallendis horis, cantandis Missis tam in altari quàm in choro, & aliquot negotijs expediendis, & in his esser aliquis ad docendos præfatos pueros, & aliquos alios, qui discere vellent, qui sint ad nutum amouibiles, & præter hos assumantur quatuor pueri maiores duodecim annis, & minores xx. ad iuuandum missantes, & psallentes, portandum cereos, & alia ministeria inferiora obeũda, quæ parum decent presbyteros, quos vulgare Hispanum vocat *Monazillos*, Italum *Preticioli*, Gallum *enfans de Chœur*. Latine dicuntur *choraules*.

Contra hoc tamen facit primò, quòd nullo iure probari posse videtur, quòd liceat prælato, & Conuentui Ecclesiæ regularis alere clericos sæculares ad inseruiendum eis, & ita non videtur dicendum. *b*

b Arg. c. consulmisti. 2. q. 4. & c. 2. de translat. præ.

Secundo* Concilium Hispalense relatum in capite in nona. 16. q. 7. ibi. *In vno eodemq. officio nõ debet dispar esse professio, quod etiam in lege diuina prohibetur, dicente Moyse.* c *Non arabis in boue simul & asino. id est, homines diuersæ professionis in vno officio simul non sociabis.* hæc ibi.

c Deut. 22.

* Concilium Hispalense *Cap. in nona ex Concilio Hispalensi 2. cui interfuit Isidorus cap. 9. sumptum est, quamuis hæc verba capit. 8. habeantur, quod refertur ex Moyse est 22. Deuteron. vers. 10.*

Tertiò. quòd in nullis monasterijs integræ obseruantiæ regularis inueniuntur huiusmodi clerici & pueri.

Quartò, quod longe satius videtur deligere aliquos adolescentes in canonicos, qui faciant seruitia prædicta inferiora, postea facturi maiora.

Ad quorum primum respondetur, primò quòd sicut non est ius vllum quo speciatim id præcipiatur, ita nullum est, quo id prohibeatur. Et quum agamus de sustentandis ad opera pia clericis, quæ est materia permissa, licitum erit, nisi in casibus prohibitis, quorum de numero hic non est, argumento glossæ solennis. *d*

d In l. omnis definitio. ff. de reg. iur. & in reg. eod. tit. lib. 6.

Ad secundum respondetur negando, quòd prædicti Capellani, & pueri assumuntur ad idem munus & officium, ad quod assumuntur canonici: non enim assumuntur, vt faciant idem corpus, vel conuentum cum Canonicis, nec vt gubernent cum eis, nec vt habeant commune refectorium, vel dormitorium, sed solùm, vt adiuuent canonicos & faciant alia, quò canonici expeditius vacent orationi, lectioni, & communium rerum gubernationi, & ideo possunt esse diuersi habitus, & professionis.

38 Ad tertium respondendum negando, quòd in nullis monasterijs integræ obseruãtiæ inueniantur homines alterius habitus & professionis, [illegible]

Salmanticæ, Conimbricæ, & Pinciæ variorum ordinum, A in quibus canonici, vel monachi eorundem dant operam literis, habent scholasticos sæculares inseruientes eis in refectorio, dormitorio, infirmatorio, in cellis pecuniarijs, in emendis necessarijs, & faciendis alijs honestis seruitijs, quos vocant familiares. Multa item monasteria alunt familiares pueros, & adolescentes inseruientes Abbatibus, Prioribus, & aliquot eruditioribus, etiam cum spe, quod admittentur postea ad eorundem habitum, & ordinem.

Ad quartum concedendo, esse quidem bonum adolescentibus, & parum doctis, qui postea maiores & doctiores effecti prodesse poterunt, vt assumantur in canonicos vel monachos, iuxta illud, a *Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua*. Per quod & alia, id concludit S. Thomas, b sed vtilius est Ecclesiæ, vt assumantur viri moribus probati, & prudentia, literisque ornati. Tum quia ex illorum frequenti casu solent aliqui scandalizari, & horum bono exemplo ædificari. Tum quia eorum industria, & doctrina statim incipit Ecclesia iuuari, cum tamen illorum imprudentia, & ignorantia sit ab Ecclesia iuuanda. B

a Threnor. 3.

b 2. 2. q. 189. art. 3.

Quintò, quod singulis canonicis tantum pecuniæ numeratæ, quantum in id sufficeat, præstituatur pro vestiario lucrifaciendum per viam distributionum quotidianarum intelligendo horis canonicis, & missæ, iuxta ordinationem aliquam congruentem: Capellanis autem singulis præstituantur singulæ tertiæ partes earum, quæ fuerint præstitutę canonicis. Monazulis autem siue Choraulis singulis dentur singulæ solæ vestes, & quod videretur honestum in educationis eorum subsidium. C

Sextò, quod tanta quantitas panis cocti, & vini distribuatur singulis canonicis quotidie, quanta sufficiat sibi, & vni famulari, & hospitibus per totum annum suscipiendis: ita tamen quòd sit in optione canonici quolibet die suscipere totam illam quantitatem, vel aliquid minus, vel plus pro occasione occurrente, sic quod pars, quæ non susciperetur reseruetur ei soluenda in tritico vel vino, quod suo arbitrio vendere possit, & vti eius pretio in suos vsus, honestos tamen solum, & pios. D

Septimo, quod etiam præstituatur obsonium quotidianum certæ quantitatis mistæ singulo cuique canonico: ita tamen quod sit in optione canonici præmonere an velit sibi præparari totum illud, vel nihil, vel quartam partem eius, vel quod pareatur sesquialterum, vel duplum, vel triplum ad suscipiendum aliquem peregrinum, & hospitem, sic vt pretium eius, quod non susceperit, soluatur ei, & quod plus susceperit, soluat ipse, vel destinat accipere tantundem.

Octauò, quod vltra præfata, de communi cella propinentur initio & fine mensæ aliquot fructus, vel bellaria diuersa pro diuersitate temporis, puta vuæ & ficus recentes vel passæ, pruna, mala medica, siue narangia, amygdala, nuces, cerasa, pyra, poma, caseus, caseolus, oliuæ, & id genus alia parui valoris ex æquo singulis. Diebus item festiuioribus addantur de communi cella aliquot antipodia iuxta festi magnitudinē plus vel minus lauta: & quod ista quæ de communi cella vltra prædictas portiones priuilegiatas propinantur, solis edentibus in refectorio, & non alijs ministrentur. E

59 Nono, quod nulli prædictorum canonicorum habeant domos singulares extra claustra cum focarijs; sub specie recipiendi hospites, vel se medicandi, sed extra, & prope claustrum monasterij sit hospitium, vel diuersorium, seu taberna meritoria aliqua idonea, ad suscipiendos cuiusque ordinis hospites, & peregrinos, in possint hospitari venientes ad negotia in monasterio tractanda, & agenda, amici item, & cognati prælati, & canonicorū, & alij peregrini: hospitari, inquam, possint suis impensis aut Prælati si causa eius venirent, vel Capituli, siue Conuentus, si causa eius, & vellent eis gratificari soluendo totam impensam, vel mittendo eis aliqua esculenta, vel poculenta: eidemque possent, si vellent facere singuli canonici de suis portionibus eis, qui eorum singulari respectu accederent, ne claustrum tumultu hospitum inquietetur, & diuina officia turbentur: quod videtur magis F conuenire religioni, quàm hospitium, quod communiter habetur intra monasteria. Tum quia vitatur prædictus tumultus. Tum quia fiunt sumptus nimij in suscipiendo hospites prodigè de communi cella penu ria. Tum quod amici cellariorum, & eius amicorum lautius exhibentur, siue tractantur. Tum quia reprimitur temeritas, & insolentia plurimorum, qui iter facientes, & data opera per monasterium transeuntes rectà intrant illa, & se suosque familiares, & equos alunt impensis eorum, interdum vno, & altero, ac pluribus diebus.

Decimo, quod prędicti canonici nullatenus permitterentur habere aliquas villas commendatas pro certa pēsione, neq; vaccas, neq; boues, nec oues, nec societatem cum habentibus ea, imo penitus ab omni se genere mercimonij abstinerent, contenti prædicto vestiario, & victuario, & facultate relinquendi per parsimoniam ex eo, in suos, & alios pios vsus. Possent etiam concedi domunculæ hospitum, quas mundarent, & pararent hospitibus, aliquot mulieres non suspectæ, vt adducitur in commen. c. *statuimus*. a infra cum hoc edito. a 19. q. 3. n. 61.

DE POTESTATE PRAEFECTOrum Canonicorum regularium, & monachorum.

SVMMARIVM.

40 *Monachi appellatione non venit canonicus regularis.*

40 *Canonici regulares quatenus tales sunt clerici, monachi verò non.*

40 *Regula canonicorum est regula clericorum, & laxior monachali.*

40 *Canonicus regularis non potest transire ad monachos.*

41 *Lex pœnalis, & exorbitans non extenditur ex identitate rationis, nisi ad id, quod exequatur regulariter iure antiquo in illa materia.*

42 *Monacho vetatur esus carnis, & camisia linea, sed non canonico regulari.*

42 *Monachorum præfectus perdit ipso iure præfecturam, ob non promotionem: canonicorum autem non item.*

43 *Beneficia regularia omnia requirere residentiam personalem non probat fundamentum Felini.*

43 *Beneficia commendata etiam ad vitam an requirant tantam residentiam, quantam in titulum data.*

43 *Commendatum beneficium cessatione commendæ sic vacat ac tempore commendationis vacabat.*

44 *Monachus sine monasterio, & ordine certo inueniri potest.*

45 *Professio regularis omnis intra annum probationis facta, nulla.*

45 *Monachus, & monasterium non sunt correlatiua sicut monachus, & monachalis professio.*

46 *Regularis translatus, vel electus soluitur accidentalibus.*

46 *Monachus monasterij destructi an sit absq; monasterio.*

47 *Patriam potestatem perdit pater per suam professionem quo ad omnia, per professionem verò filij, quo ad multa.*

47 *Filiusfamilias professus tamen mittit hæreditatem potentia futuram.*

48 *Regularis an & quando debeat exire monasterium, ob necessitatem parentum: & de cuius licentia debeat exire. & num. 40.*

48 *Necessitas superueniens parenti regularis, minus operatur quàm præueniens.*

DVodecimo quæritur, an cap. hoc probet efficaciter ad Priorem seu præfectum monasterij Canonicorū regularium pertinere totam administrationem spiritualium, & temporalium eius: cuius decisio videtur pendere ab intellectū dicti Panormitani, b cuius probatio promissa fuit in comment. cap. *cum portio*, c scilicet quod in pœnalibus, & exorbitantibus appellatione monachi non venit Canonicus regularis. Pro quo primo quidem facit, quòd Canonici regulares, quatenus sunt tales, sunt clerici,

b In c. quod Dei timorem de sta. monac. num. 2.

c 18. q. 1. ins. ...

clerici, vt tradit S. Thomas, *a* & probatur eo quod regula quam vouent, appellatur regula clericorum, vt videre est apud S. Augustinum: & ita appellat eam Gratianus, *b* & bonæ memoriæ Pius IV. definit in sua sententia definitiua, & eius executoria lata super præcedentia Canonicorum regularium, & monachorum, cuius tenorem transcribimus in comment. cap. *statuimus.c* quem cum hoc edimus. At monachi quatenus tales, non sunt clerici, vt ait idem S. Thomas, *d* & approbatur per cap. *alia*, *e* & consequenter appellatione monachi non venit canonicus plus quàm alius clericus.

a ... art. 2. ad ...
b In inscript. ... q. ... 10. ... st.
c 10. q. 3.
d Vbi supra
e Et c. si cuim ... & c. ... 16. q. 1.

Secundo, quod pro longè diuersis nominantur in rubrica de statu monachorum & canonicorum regulariũ, & in d. ca. *quod Dei timorem*.

Tertio, quod laxiori regulę canonici, quàm monachi inseruiunt. *f*

Quartò, quod adeo sunt diuersi, quod grauiter vetantur canonici transire ad monachos. *g*

f d. c. quod Dei timorem
g Cap. mãdamus 20. q. 3.
h c. pœna de pœn. d. 1. & l. interpretatione ff. de pœnis.
i Ca. quæ à iure de reg. iur. lib. 6.

Cùm igitur lex pœnalis non debeat excedere propriũ casum, *h* nec exorbitans à iure communi debeat extendi ad alium casum, *i* consequens est, quod non solùm lex pœnalis, vel exorbitans disponens de monacho, nõ comprehendit Canonicum regularem, sed neq; alia non pœnalis, nec exorbitans; plusquam alios clericos: quum nec ex proprietate verbi, nec communi modo loquendi, neque ex lata significatione Canonici comprehendantur appellatione monachi, & ita dictum Panormitani nõ solùm est verum, sed etiam ampliandum, ad leges non pœnales, & non exorbitantes, quidquid dixerit Iason temsingide tractans. *k*

k In Auth. in grossi col. 4. C. de SS. eccl.
l In c. monachi 2. 16. q. 1.
m l. 1. & l. penult. ff. de postu.

Contra quæ tamen facit primo cap. 2. de postul. quatenus probat, legem quæ vetat monachus postulare, *l* comprehendere canonicum regularem, & constat illam legem esse pœnalem, vel saltem exorbitantem à iure regulari, quo omnes qui expresse non prohibentur, permittuntur postulare. *m*

41 Secundo, quod ibidem Hostiẽsis approbatus per Panormitanum, monachos & canonicos regulares exæquari ait exceptis casibus expressis in iure. Hæc argumenta tetigit Panormitanus, *n* sed neutrubi ad ea formaliter respondet. At responderi potest, ad primum quod illud ca. 2. loquitur in materia, in qua est eadem ratio de canonico & monacho, & in qua iure antiquo regulariter reperiuntur exæquati, quibus duobus concurrentibus, fit extẽsio etiam exorbitantium & pœnalium, vt resoluit Dominicus, *o* & Francus, *p* & ratio qua vetatur monachus postulare, quæ fundatur in abrenunciatione temporalium, æque militat in canonico regulari, eo quod perinde renunciat temporalibus per tria solemnia vota ac monachus, & quoad hanc renunciationem iure antiquo reperiuntur exæquati, vt colligitur ex regula B. Augustini & B. Benedicti. Ad secundum autem respondetur negando illud dictum Hostiensis, vt negauit Panormitanus in d. c. quod Dei timorem.

n In d. c. 2. & d. c. quod Dei timorem.
o In c. 1. de temp. ordina. lib. 6. in fin. 6.
p Ibid. sol. 2.

Ex qua resolutione sequitur primo, ratio quare non est verum prædictum dictum Hostiensis reiectum à Panormitano. *q*

q In d. c. quod Dei timorem.

Secundo colligitur resolutio huius 22. quæstionis, scilicet quod ad hoc ca. probat Priores monasteriorum canonicorum regularium habere iure communi totam potestatem administrandi spiritualia & temporalia eorũdem. quia hoc c. probat id de Abbatibus & Præfectis monasteriorum monachorum: & constat quod loquitur in materia renunciationis propriæ voluntatis, & propriorũ bonorum, in qua monachi & canonici regulares exæquantur, vt proximè dictum est, & eadem est ratio quoad hoc de præfectis vtrorumque, cum neutri eorum habeant aliquid proprium, & vtriq; pendeant à præfectorum arbitrio, & debeant esse illis omnino subditi, quippe qui omnes sunt religiosi, & regulariter ita subduntur voluntati Præfectorum. *r*

r d. c. nõ dicatis ... & c. quoddam. de elect. lib. 6.
s Ca. carnem. e. consec. d. 5.
t Ca. cum ad. de stat. mon.

42 Tertio infertur ratio, qua lex quę vetat monachis edere carnem, *s* & quę vetat monachis camisias lineas, *t* non comprehendat canonicos regulares secundum omnes, est enim ratio, quia nõ est omnino eadem ratio. neq; loquuntur in materia, in qua iure antiquo exæquantur.

43 Quarto infertur ... dubium ... An Clementina, *a* quę obligat Priores conuentuales monachorum ad presbyteratum se promouendos ... vterq; sub pœna amissionis prioratus ipso iure incurrenda intra annum comprehendat Priores cõuentuales canonicorum regularium: Et quidem Federicus tenuit quod non, *b* cui subscripsit Ioannes Andreas, sed contradixit quidã de Tuderto, cuius ibi fit mentio, & Oldradus. *c* Conclusio tamen Federici secundum quam alias in contingentia facti respondi, tenenda est, non quidem ob eius, neq; Ioãnis Andreæ rationes, neq; ob prædictum dictum Panormitani quo videtur niti Federicus, quia resolutio eius supradicta potius facit contra, quàm pro eo: quoniam in vtroq; videtur eadem ratio: cum quę ratio suadet Prelatum conuentualem monachorum debere promoueri, suadet etiam Prelatum canonicorũ debere promoueri, & in hac materia iure antiquo erãt æquiparati: quia vterq; habet dignitatem, vtrique poterat committi causa à sede Apostolica, neuter ante illum §. *cæterum*. amittebat ipso iure præfecturam: ob non promotioné, *d* vterq; habet incompatibilem dignitatem cadentem sub c. *de multa*. *e* quæ omnia colliguntur ex notatis ibidem & in Clem. 2. *f* & in c. *statutum*, *g* & in d. ca. *statutum*, *h* non, inquam, est tenenda ob eius rationes, sed ob illam irrefragabilem, quod prædictus §. *cæterum*, & tota illa clem. 1. disponit de monachis nigris tantum, & non est ei locus in alijs, quę noue inducit, nisi quatenus exprimit de illis, secundũ glossam receptam, *k* & latius sensit in §. *sane*. *l* & appellatione monachorum nigrorum, nec canonici, nec alij regulares veniunt, etiã in materia non pęnali, secundũ omnes. Est etiam tenenda conclusio Federici, eo quod rationes aliorum sunt fragiles: nã & illa, quæ videtur neruosior Oldradi, quam fundat in c. *nullus*. *m* adiuncta extensione quam facit §. *cæterum*. *n* tollitur ex eo, quod illa Clementina loquitur de solis monachis nigris, & non comprehendit canonicos regulares, nec alios monachos, nisi quatenus exprimit illos: & ideo quoad noua per eam inducta, non obligat canonicos neq; alios religiosos, nisi qua parte exprimit illos.

a §. cæterũ de stat. monach.
b In cons. 21.
c Cons. 222.
d Per c. statutum de elect. lib. 6.
e De prab.
f De rescrip.
g In prin. eod. ... lib. 6.
h De elect. eo. lib.
i ... de stat. monach.
k In principio illius cle. ver. nigrorum. &
l In § quia vero
m eiusd. cle. de elect. lib. 6.
n Cum vers. sane cle. 1. de stat. monach.

Ex quo videtur inferri aliud valde notabile, à nemine quod sciam, animaduersum, scilicet, quod §. ille *cæterum*, *o* non comprehendit habentes beneficia regularia, aliorũ ordinum, quam monachorum nigrorum. per quod videri potest tolli fundamentum, quo Felinus, *p* asseruit illam grandem coclusionem, quòd omnia beneficia regularia, etiam non curata sunt incompatibilia, & requirunt residentiam personalem, non obstante quacunq; consuetudine, fundat enim eam in prædicto vers. *sane*. qui cum nil exprimat de canonicis regularibus, neq; alijs aliorum ordinum, ad nihilũ videtur obligare illos quoad noua, quæ inducit per prædictum nostrum fundamentum. & si dicamus esse noue ibi inductum, quoad illud, non obligat alios, quàm monachos nigros.

o Cum vers. sane.
p In c. cũ omnes de const.

Qua tamen consideratione non obstante, tenenda videtur conclusio illa sancta Felini. Tum quia glossa recepta, *q* & Cardinalis & Imola, *r* & alij alibi communiter intelligũt illum vers. *sanè*, de omnibus religiosis, adeo quod per illum dicunt reprobari opinionem Egidij, *s* asserentis administrationes regulares posse conferri tacitè professis.

q In c. nullus de elect. lib. 6. & in d. vers. sane.
r Ibid.
s In c. cum in magistrum. de elect.

Tum quia capit. *cum singula*. *t* probat incompatibiliora esse inter se, & maiorem residentiam requirere beneficia regularia, quàm sæcularia, quatenus probat prioratum regularem habitu tantum curatum, vacare ipso iure per assecutionem alterius curati; quod non contingit in sæculari iuxta notata. *v* Tum quia per prædictum cap. *cum singula*, *x* omnia regularia beneficia videntur adæquari quoad hoc, & quoad prohibitionem duorum locorum in diuersis monasterijs.

t de prab. lib. 6.
v in c. de multa de prab.
x In princ. ... prohibem. & c. fin. de religios. domib.

Tum denique quia eadem ratio militat in omnibus, & vers. ille *sanè*. non videtur inducere aliquid speciale in monachis nigris.

An autem conclusio illa sancti Felini habeat locum in beneficijs regularibus, quæ dantur ... perpetuam, id est, ad vitam de more cum sæcularibus,

quæstio-

[illegible] graui, est [illegible] me [illegible] A
[illegible] per putam, donec [illegible] ad [illegible], eo [illegible]
[illegible] quod Decius, quem [illegible] ibi, [illegible]
[illegible], *a* quod in ea statuit [illegible]
[illegible] habeant locum in commendatariis, quibus
[illegible] per Papam commendantur beneficia [illegible] quod re-
[illegible] verum est, per ea multa quæ ad [illegible] Sarnensis *b*
[illegible] tamen [illegible] in Vrbem [illegible], eo quod in
[illegible] non iudi[illegible] idem quod vacatione, non enim per
[illegible] commendarum censentur vacare beneficia
commendata [illegible], quam vacabant tempore [illegible] commenda-
[illegible] Sarnensis [illegible] *c* Quo ad [illegible], etiam
[illegible] compelli commendatarios [illegible] titularios ad-
[illegible] hæc [illegible] p. [illegible] Sarnensis, *d* quod tamen
[illegible] ndum mihi persuadet.

Quæ omnia [illegible] commendanda, quia quotidia-
na. *e* Adiuvant vero [illegible] regularia beneficia ob-
tinent, quod [illegible] diuturnorum mona-
chorum, & consequenter non obligentur ad aliquid, *f* ob-
ligentur tamen ad [illegible] per alia iura communia,
nisi quatenus consuetudine rationabili excusantur per
[illegible] Panormitanum. *g*

44 Decimotertio quæritur an adeo penes præfectum re-
gularium sit tota potestas eos, & bon[illegible] regendi, vt
nō possit dari regularis, qui non subsit alicuius monaste-
rij præfecto, & pro parte quidem negatiua facit, quod vnū C
correlatiuorum nō potest esse sine altero, iuxta Aristote-
lem *h* & Baldū, *i* vnde non potest quis esse seruus sine do-
mino, & nam & is, in quo [illegible] dominio vlatio[illegible] habuit ha-
bet, licet sibi contemplatiue [illegible] dimitte-
ret, nō esset sine domino proprietatis, cum esset eius do-
minus: quāuis interim viueret [illegible] quia iusto
esset dominium, vt pulchre declarat Baldus, *k* sed & dere-
lictus, & nondū occupatus ab alio [illegible] seruus sine do-
mino: quia nō est seruus, eodem enim momento, quo do-
minus eum dereliquit, sit liber, iuxta §. *multo, o: tit. m*
qui licet loquatur de [illegible] languente derelicto, idem ta-
men eadem ratione dicendum est de sano, quia tam sanus, D
quam languens eo momento, quo habetur pro derelicto,
caret domino, & consequenter est liber, [illegible] glossæ cō-
muniter receptę, *n* cōtradicant per illas leges, quæ probāt
seruum derelictum fieri occupantis, nam [illegible] facile respō-
deas intelligendo eas de derelicto colentiente se occupa-
ri ab alio: nā simul ac habetur pro derelicto est liber, & de-
finit habere dominum, donec de suo colentiu ab alio oc-
cupetur, & ita nunquā est seruus sine domino. sed hoc nō
obstante cōtrarium videtur verius, scilicet inuenire posse
monachum sine monasterio: quod affirmat Bartholus, *o*
verificans illud in professo in genere, qualis est, vt ipse ait
professus ordinem aliquem quatuor [illegible] ante
annum probationis finitum, *p* ille enim, vt ipse asserit, est E
religiosus, nulli tamen ordini, vel monasterio a[illegible].

Quæ verificatio duplici nomine rejicitur. Primo qui-
dem quòd vt supra *in commen. cap. non dicatis, q* dictum est,
ille non est verè regularis, donec aliquam certam regulā
specialem fuerit professus: cum secundum eam, quæ verior
est & receptior, sententiam, si contraheret matrimoniū,
valeret, illud, licet contrahendo peccaret, vt efficaciter
probat Calderinus, *r* quia talis professio resoluit se in vo-
tum ingrediendi religionem, & ita est simplex, & nō so-
lemne impediens, & non dirimens contractum per ca. *s*
inductum vt ibi per eum.

45 Secundo, ideo relinquēdus est Bartholus quoad hoc
[illegible] in quo post Concilium Tridentinum, *t* omnis F
professio in quacunq; religione etiam non mendicantium
[illegible] annum probationis facta, est ipso iure nulla, nullu
[illegible] producit effectum: quare aptius verificatur præ-
[illegible] regulari electo, per senten-
[illegible], & [illegible], qui nullius est monasterij, sed
[illegible] monachus, vt probamus in comment. cap. *non di-
catis. v*

Ad fundamentum [illegible] a contraria parte deductum
[illegible] Aristotelem [illegible]
[illegible] dominus,
[illegible] Bartolus [illegible]

[illegible] enim monachus [illegible] A
regularis professionis, ita quod [illegible] est monachus
vel regularis, ergo monachus vel [illegible] ergo [illegible]
fessus, & contra [illegible] regulam [illegible] alem, vel regularem
professus, ergo monachus vel regularis est, quia vt diximus
in d. comment. *c. non dicatis, a* professio regularis pro- *a Num. 68.*
ducit in regularis regularitatem quasi quendam characte-
rem indelebilem per vllam potentiam etiam Papalem, e-
tiam contra maximam [illegible] iuxta S. Thom. *b* licet contrarium *b 2 2 q. 88. art. 11 per c. ad § fin. e stat. monach*
huius ampliationis teneat, & verius nostra sententia In-
nocentius cum communi. *c* Adde quod idipsum quod dixi *c In d. § fin.*
de monasterio est dicendum de ordine certo, & speciali,
potest enim dari [illegible] regularis nulli particulari ordini, B
vel regulæ subiectus, tale enim est quicunque per iustam
[illegible] definitiuam sententiam ejicitur a monasterio,
& ab ordine [illegible] fit alienus.

46 Is enim vere regularis est, adeo quod tenetur obser-
uare essentialia substantialia vota sibi obedientia episcopi, vt di-
ctum est in d. comment. ca. *non dicatis, d* non tamen subij- *d Num. 11.*
citur alicui certo ordini, quia priuatus est & ejectus ab
eo, quem professus fuerat, & non obligatur alteri, cui co-
sequens est non teneri eum seruare alias illius ordinis re-
gulares obseruantias, non enim tenetur abstinere a carne
sicut monachus, nec deferre habitum priorem iuste sibi
ablatum, neque, vt ipse puto, ieiunare, nec se disciplinare
ob quod [illegible] Minorum nō peccare illum
modi sententiam ab ordine Minorum nō peccare illum
tangendo pecuniam [illegible] quoniam licet hoc sub
peccato mortifero vetetur in regula Minorum, non ta-
men est de substantia [illegible] votorum, quæ om-
nia sunt quotidiana ob huiusmodi sententias expultrices,
quæ [illegible] charitate, & benignitate, ne dicam regnan-
te crudelitate aliquorum præfectorum, & crescente ino-
bedientia, & proterua sine contumacia subditorum, plus
satis frequenter proh dolor, præsertim apud nostrates
feruntur. Hos [illegible] monet atque etiam admo-
neo, & rogo, ne dicant illud, *laqueus contritus est, & nos li-
berati sumus.* nam in d. comment. cap. *non dicatis*, eosdem *e Vbi supra.*
admoneo teneri ad continuandum episcopi, quo te[illegible]
[illegible] subesse, tenerique, sub eius obedientia sua substan-
tialia vota ad amussim seruare, quæ certe longe difficil[illegible]
[illegible] arepta monasterio [illegible] quare omnes hu-
iusmodi regularium [illegible] præfectos [illegible]
vt eos diligenter, & benigne [illegible] *f Iuxta c. fin. de regul.*
[illegible] vt facilius [illegible] & [illegible] in [illegible]
statum redire velint, esto ad id non teneantur, nisi ex cir-
cumstantijs suarum personarum, & præsertim & soda-
lium, quibus cum viuendum est probabiliter coniecerit
se peius [illegible] quia extra Deo [illegible] futuros. quod mihi a
nonnullis [illegible] est, quibus [illegible] cabam, caruerint ne
Angel[illegible] lucis Angelum [illegible] illud conu-
[illegible] est item aptum exemplum id, quod videri pos-
set [illegible] à Barthol. vbi supra, de regulari mo-
nasterij occupati a Turcis, vel Lutheranis, vel inundati.
Tum quia non est liberatus ab ordine, neque à monaste-
rio perpetuo, sed tantum donec a fidelibus illud recipia-
tur, vel quousque [illegible] retur in pace, ad illud redire, vel
inundatio cessaret, & hoc est, quod [illegible] Bartholus ibi,
dicens esse [illegible] hæredit[illegible], quorum domi-
nus est mortuus, & [illegible] locum aliorum
& consequenter [illegible] monasterio [illegible]
tuto quod [illegible] locum primi, quamuis similitudo
hæc non con[illegible] ex omni parte, quia huiusmodi [illegible]
lans licet careat [illegible] præfecto, habet tamen
[illegible] generalem qualem seruus hæreditarius *g Ca. statutū 18 q. 1 & c. cū olim 2. de priuileg.*
non habet, potest autem dari aliud exemplum [illegible] dia-
[illegible] in quolibet religioso translato in Episcopatum, qui
vere quidem est religiosus, & tenetur [illegible] substan- *h Cap. si quis iam translatus 21 q. 2. & c. nepre Dei 16. q. 1. & gl. sing. in cle. 1 § ad hæc de stat. monach.*
tialia vota, nulli tamen monasterio vel ordini [illegible] citur,
neque [illegible] Quin & [illegible] potest exemplum in quo-
libet [illegible] translato ad Ecclesiam secularem, qui non
[illegible] quidem [illegible] sed exemptus ab omni ordi-
ne, & [illegible]. *h* Per quod respondet [illegible] quæstio-
[illegible] dudum [illegible] de religioso promoto in e-
piscopum cuiusdam Prouinciæ nuper à Turcis occu-
patæ.

patr An[illegible] num fexte[illegible] [illegible] [illegible]

De patr[illegible] potestate in Regularem.

47 D[illegible] [illegible] Bo[illegible] [illegible] adeo quod [illegible] [illegible] [illegible] Guli[illegible] de Cu[illegible] [illegible] Ba[illegible] [illegible] [illegible] succedat patri suo, [illegible] [illegible] Bartolum, [illegible] [illegible]

De facultate Regularis ad subueniendum parentibus.

48 De[illegible] an potestas [illegible] [illegible] exire [illegible] [illegible]

Ad [illegible] quod non solum potest, [illegible] [illegible] extreme etiam [illegible]

[illegible] sed est adeo [illegible] sæculo de [illegible] [illegible] [illegible] Thom. m & a- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] S. D. N. [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] Papam [illegible] [illegible] potest, quibus ea [illegible] Papam, quod [illegible] confirmatione, & aucto- [illegible] Papa, [illegible] [illegible] post hæc scripta con- [illegible] [illegible] in cu- [illegible] facultatem [illegible] hon[illegible]

De potestate Prælati ad capiendum vbicunque regularem.

S V M M A R I V M.

50 Pos[illegible] propria capere, & tenere potest.
50 R[illegible] Prælatus capere potest.
51 Ap[illegible] permissa.
51 A[illegible] in causa correctionis.
51 R[illegible] à suo prælato ad triremes.
52 C[illegible] ad triremes, & an tor[illegible] per laicum.
52 Consuetudo non solum auget, sed etiam dat iurisdictionem.

50 DEcimosexto quæritur, an [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] facit p[illegible] [illegible] & [illegible] monacho & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Prælatus [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] posse [illegible] & [illegible] [illegible].

[illegible] in iure [illegible] Al- [illegible] [illegible] & qui [illegible] [illegible] prohibita erat [illegible] alienare & [illegible] [illegible] munere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] magistratu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] exequerentur, vide Petrum Grego. lib. 40. Syntag. cap. 4. nu. 13.

De appellatione Regularibus concessa, vel vetita.

Decim[illegible] quæritur, an tanta sit potestas Prælati in regulares subditos [illegible] & tanta huius subiectio ad illum, vt non possit appellare ad superiorem illius, neque re[illegible] per viam querelę: Et quidem pro parte affirmatiue facit primo, quod vox vulgi [illegible] habet, *inter probos regulares nec appellare nec appellationes admitti debere.*

Secundo facit, quod Concilium Tridentinum, *b* sic habet. *Nec liceat regularibus a suis conuentibus recedere, etiam prætextu ad superiores suos accedendi, nisi ab iisdem missi aut vocati fuerint. Qui vero sine prædicto mandato, in scriptis obtento, repertus fuerit, ab ordinarijs locorum tanquam desertor sui instituti puniatur.*

Tertio facit, quod c. *ad nostram, c* sic habet. *Remedium appellationis non ideo est inuentum, vt aliqui a religione & ordinis obseruantia exorbitantes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] habere.* hæc ibi. & cap. *reprehensibilis*. 12. *Ne [illegible] contra ecclesiasticam disciplinam in vocem [illegible] prorumpant.*

Quarto facit, quod vulgus ait, statutis religiosorū prohiberi appellationes, & appellantes à superioribus in carceres conijci, grauique pœnitentia & pœna purgari & puniri.

Sed his non obstantibus contrarium est dicēdum, primo quidem, quod edictum de appellando est permissorium, hoc est, quod qui libet a qualibet sentētia potest appellare, nisi prohibeatur iuxta [illegible] [illegible] [illegible] ceptā, *d* & nullo iure prohibetur [illegible] appellare.

Qui & in dubio appe[illegible] [illegible] [illegible] admitti secundum Innocentium, *e* quem sequuntur Decius & citati ab eo *f*

Secundo, quod appellatio est defensio, *g* & defensio quæ iure naturæ debetur, nemini est deneganda. *h*

Tertio, quod prędictum [illegible] *ad nostram*, à contrario sensu probat remedium appellationis religiosis ad suam innocentiam tuendam concedendum, quod ipsum satis probat cap. *reprehensibilis*. *i*

Quinto, quod in ca. *de priore k* grauiter iubetur castigari P[illegible] qui appellationem non admittit, ex cuius glossa. 1. colligit Decius quod non solum potest appellare religiosus in a[illegible] causa ciuili vel criminali, sed etiam in causa correctionis, in qua regulariter etiā sæculari prohibetur appellatio [illegible] modus correctionis excedatur. cui glossę est alia [illegible] & notat Panormitanus communiter receptus v[illegible] quę [illegible] moderata debet esse correctio, alias ad superiorem recurri potest, vt [illegible] dicit per illum text. *n* per [illegible] etiam Baldus, *o* quod Abbate nimis seuiente in monachis eis licet [illegible] de monasterio, nec dicuntur a[illegible] quin & Abbate [illegible] grauante monachum, post [illegible] [illegible] ne [illegible] notatio Cardinalis [illegible] [illegible] [illegible] ab inimico, iuste potest a[illegible]-

[illegible] quia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] contra [illegible] te, [illegible] [illegible] de L[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Postremo, quod in c. *ad Romanam*. [illegible] [illegible] [illegible] appellare [illegible] [illegible] [illegible] Apostolicam [illegible] ab hac concessione reperitur [illegible] [illegible] exclusos.

Nec obstant allegata in contrarium: ad primum enim respondetur [illegible] [illegible] vulgare, quod dicitur *inter religiosos non appellari* intelligendum esse de appellatione [illegible] [illegible], & mand[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] his [illegible], & [illegible] non [illegible], [illegible] modus regularis, & [illegible] [illegible], vt supra dictum est.

Ad secundum, quod Concilium [illegible] non vetat appellare: sed [illegible] ad superiorem sine licentia Prælati, quod longe aliud est.

Ad tertium quod prędictū c. *ad nostram*. solum prohibet appellare ad defendendam [illegible] [illegible] [illegible] non oppresso, & appellante sine [illegible] [illegible] verò conclusio loquitur de oppresso, & appellante [illegible] de causa.

Ad quartum respondeo idem quod ad primum, & prçterea iniquè acri[illegible] religiose valde facere prçlatos, qui iustas appellationes à se oppressorū non admittunt [illegible] acri et castigari, vt iubetur in d. c. *de priore* & [illegible] [illegible] quitati apponere eos, qui non admittunt, nec [illegible] [illegible] tuam prosequendi & adeundi Superiores: & peius [illegible] accumulare, qui non solum negant prædicta, sed e[illegible] cōijciunt in carceres duros, [illegible] torquendos, donec appellationi renuncient. Quæ addenda sunt illis quę dicuntur in d. comment. c. *mandatum d* [illegible] [illegible] ibi h[illegible] quæ hic dicuntur Et admonendum id quod ibi [illegible], de religioso, qui protestatus se grauatum à Prælato, vadit ad Superiorem videri appellare, iuxta c. *dilecti e* Ad [illegible] autem huiusmodi regularem grauatum, cuius appellationem non admittit grauans, nec vult facere ei facultatem adeundi Superiorem, imo conijcit in carcere, [illegible] posse fugere, si verè oppressus est, & adire superiorem [illegible] ob id incurrere censuram vel apostasiā, vt [illegible] [illegible] [illegible] neq. transgreditur Concilium prædictum Tridentinum, quod est intelligendum de illo, qui non grauatus sine vlla appellatione adit Superiorem, eo solo quod prętendat licere sibi adire illum sine præsidis [illegible] licentia petita saltem [illegible] de causa, quod [illegible] est & [illegible] in prędicto Concilio. *f* Vnde arbitror quod licet ordinarius iuste posset capere talem regularem per [illegible] [illegible] euntem iuxta tenorem prædicti Concilij, non tamen iustè retinere, nec punire, si idem fecerit [illegible] grauatus appellasse, vel de grauamine protestatum iter arripuisse ad Superiorem: & ideo licentiam [illegible] non [illegible] quia noluit eam dare Prælatus, à quo appellauit, vel [illegible] timuit eam petere vel quia ob appellationem, vel licentiæ petitionem in carcerem iniuste conijci [illegible], fugit.

De regularis ad triremes damnatione.

52 Decimooctauò quęritur, an liceat prę[illegible] suos regulares ob aliqua delicta ad triremes damnare. *i* Et quidem pro parte negatiua facit primò, quod nullos prælatos sæculares etiam Archiepiscopos, & Patriarchas audiuimus id facere. Secundo, quod in c. *vniuersitatis*. *g* prohibetur Abbas castigare clericos vel monachos, aut [illegible] percutiendo eos per [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Tertio, quod nemo gaudens priuilegio can. *si quis suadente*. potest eo priuari, nisi modis a iure expressis, de quibus non est damnatio ad triremes, quum etiam depositus verbaliter gaudeat eo, donec degradetur: aliter [illegible] [illegible] [illegible] *h* at damnati ad triremes videntur exui priuilegio, quia grauiter feriuntur a præfectis earū [illegible], & vt videtur [illegible] [illegible] non censentur excomunicati. ergo nemo præter Papam potest eos ad eas damnare, solus enim Papa potest dispēsare, ne feriente regulares, in pœnam d. cap. *si quis suadente*. incidant secundum omnes.

Pro parte vero affirmante, facit primo quod multi, Prælati [illegible] dicunt id frequenter [illegible]. Secundo, quod iudex Ecclesiasticus potest verberare, & imponere pœna verberū citra sanguinem, *i* & quod damnās ad triremes, ad nul-

a De iud. [illegible] bello b [illegible] & de vit. & honest. cler. cl. & 2 & q. 6.

b Sess. 25. de regul. c. 4.

c De appell.

d De [illegible] tempore ff. de rei [illegible]

e In [illegible] de rescrip.

f [illegible] pro [illegible] app.

g [illegible] de ap. [illegible]

h [illegible] [illegible]

[illegible] monach.

d Num. 01.

e De appell.

f Cap. 4.

g De sent. ex com.

h Cap. degradatio [illegible] glos. recepta de pœn. lib. 6.

i 45 d. c. cū B. Paulus & c. in Archiepiscopatu de rapt. cum alijs ibi citatis.

[illegible] ad verberandum [illegible] per quendam [illegible]. Tertio quod licet [illegible] verberare [illegible] glossam [illegible] Panormitanus [illegible] Quibus omnibus perpensis videtur [illegible]

[illegible] praecipue [illegible] Dominici, & Francisci [illegible] in [illegible] Concilio [illegible] cap. *statuimus* [illegible] hoc [illegible].

FINIS COMMENTARII TERTII.

COMMENTARIVS QVARTVS DE REGVLARIBVS.

DE STABILITATE ET TRANSITV eorum, in cap. statuimus. 19. quaest. 3.

Vrbanus Papa II. Abbati S. Rufini. Alias S. Ruffi.

*Statuimus, ne professionis canonicae quispiam, postquam Dei vice supra caput sibi hominem imposuerit, alicuius leuitatis instinctu, vel districtioris religionis obtentu ex eodem claustro audeat sine patris * & totius Congregationis permissione recedere. Discedentem vero nullus Abbatum, vel episcoporum, nullus monachorum sine communi literarum cautione suscipiat.*

* *Et totius Congregationis.* In tribus vetustis codicibus legitur sine patris totius congregationis, apud Iuonem autem legitur, sine Abbatis totiusque congregationis.

S V M M A R I V M.

1 *Canonicorum regularium ordo multum differt ab ordine monachorum, & quia [illegible] celsior, & n. 5.*
2 *Canonicis regularibus per se inest clericatus, monachis vero per accidens [illegible] 4 [illegible].*
3 *Canonicus regularis ad [illegible] monachos non potest transire.*
Regularis una [illegible] ad aliam transeat religionem.
4 *R[illegible] quam in alia.*
Canonici regulares [illegible] dignitates praecedunt monachos [illegible] sententia [illegible] declarauit Pius IV. & num. 5.
6 *Canonicorum regularium Praelati quando praecedent monachorum Praelatos, & quando non.*
7 *Humilitas praeclara [illegible] virtus.*
Canonicorum regularium ordo iam [illegible] ab Apostolis coepit.
8 *[illegible] palliari appetit, [illegible].*
9 *S. Augustinus [illegible], &c. induere [illegible] &c.*

Non [illegible] ordinem [illegible] monachorum [illegible] [illegible]

A Secundo [illegible] idem clarius probat c. *quod Dei timorem*, b quatenus habet canonicos regulares laxiori ordini seruire, quam [illegible] monachos.

Tertio, quod vt determinat S. Thomas receptus, c Canonicis regularibus per se inest clericatus, monachis autem solum per accidens.

Quarto, quod vt idem S. Thomas determinat ibidem, ideo est altior ordo Canonicorum, quàm monachorum, quod licet vterq; sint instituti ad vitam contemplatiuam: Canonici tamen sunt instituti ad contemplatiuam [illegible] ministeria Ecclesiastica publica, Monachi verò ad contemplatiuam priuatam, & ita quanto bonum publicum differt à priuato, & praecedit illud [illegible] differt ordo Canoni-

B corum ab ordine monachorum [illegible]

Quinto [illegible] probamus in d. cap. *nullam* [illegible] Canonicos regulares non venire propriè appellatione monachorum.

2 Non [illegible] Canonicus regularis non potest [illegible] monachorum [illegible] praecipuum [illegible] Canonicorum [illegible] S. Thomas [illegible]

Margin notes (left): a In c. presbytero c alias 93. q. 6. b In d. c. vniuersitatis & c vt fama de sent. excom. c In rep. cler. de off. ord. re gul. 3 fall. n. [illegible] Cap. [illegible] 4. d. & c [illegible] de [illegible] c Cap. [illegible] de [illegible] e Supra eadem [illegible] quaest.

Margin notes (right): [illegible] c. 9. q. 1. a De stat. monach. b 2. 2. q. 188. art. 8. c [illegible] In c. [illegible]

[illegible] Abbas in [illegible] ad [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] quod Canonicos regulares [illegible] [illegible] Canonici regulares, [illegible] quod [illegible] [illegible] Canonici [illegible] [illegible] [illegible] contra [illegible] cap. [illegible]

3 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nisi prelati, potest [illegible] [illegible] Thomas, dicit ponens, q transi[illegible] [illegible] propter magnam vtilitatem [illegible] [illegible] laudabile. Tum quia ex [illegible] [illegible], quam relinquit. Tum [illegible] [illegible] proficit aliquis in religione, quam co[illegible] [illegible] nulla, quam non conuenit, cæteris paribus. Vnde in collat. patrum Abbas Nesterotius sic ait. *[illegible] vt summo studio ac di[illegible] ad opus arrepti [illegible] [illegible], & nequaquam [illegible] semel [illegible].* Et postea subdit. *[illegible] vnum & [illegible] [illegible] in virtutibus [illegible] [illegible] [illegible] nullam integre [illegible] diuersarum [illegible] secundum di[illegible] virtutum opera.*

Secundo, quod potest quis laudabiliter de vna religione [illegible] ad aliam triplici de causa. Primo quidem zelo per[illegible] [illegible], quæ quidem [illegible], vt supra dictum est, [illegible] attendi [illegible] secundum [illegible] arctitudinem, sed [illegible] secundum id, ad quod religio ordinatur, secundario vero secundum [illegible] obseruantiarum, [illegible] proportionatarum. Deinde propter declinationem religionis à [illegible] perfectione, puta, si in aliqua religione arctiori incipiant religiosi remissius viuere, laudabiliter [illegible] aliquis ad religionem etiam minorem, si [illegible] obseruetur. Vnde in collat. patrum Abbas Ioannes de seipso dicit, quod a vita solitaria, in qua professus fuerat, transijt ad minorem, scilicet [illegible] eorum qui viuunt in societate, propter hoc quod vita eremitica cœperat declinare, & laxius obseruari. Tertio propter infirmitatem vel debilitatem, [illegible] prouenit, quod non potest [illegible] arctioris religionis [illegible] obseruare, posset autem [illegible] religionis [illegible].

Tertio, quod in his tribus [illegible] differentia: nam in primo casu debet quidem propter humilitatem licentiam petere, quæ tamen ei negari non potest, dummodo [illegible] religionem, de qua [illegible] laxiorem. Si vero probabiliter dubitatur [illegible] Superioris iudicio inquirendum, vt habetur de regul. [illegible] Similiter requiritur superioris iudicium in secundo casu. In tertio verò casu est necessaria dispensatio, quam quis possit facere, dicetur infra. e

4 Nota quarto, quod ordo Canonicorum regularium est dignior ordine monachorum, [illegible] et in processionibus, [illegible] [illegible] & bonora[illegible] locum habere. [illegible] quod [illegible] prædicta, qui[illegible] [illegible] ordinis dignitas est cô[illegible] & quod [illegible] in quem instituuntur canonici, [illegible] in quem instituuntur monachi: & quod [illegible] monachi & clerici [illegible] quia canonici non possunt transire ad [illegible] monachi, monachi autem [illegible] ad canonicos.

Secundo [illegible], quæ habentur in allegationibus [illegible] Canonicorum coram [illegible] Car[illegible] partium [illegible] VIII. [illegible] [illegible] record. [illegible] V [illegible] Car-

A [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pronunciauit.

[illegible] in hoc casu. Hæc [illegible] Bullam Pon[illegible] post illam quæ sequitur constitutionem [illegible] contro[illegible] consistorio 95. inter ipsius Pij V. constitutiones.

CHristi nomine inuocato pro tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes, per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam [illegible] in his scriptis, in causa & causis, quæ coram [illegible] Ioannis Michaelis [illegible] tit. Sanctæ Anastasiæ, Ioanne Baptista Cicada tit. Sancti Clementis, ac Bernardino Scotto tit. [illegible] S. [illegible] Cardinalibus [illegible] [illegible] & [illegible], [illegible] Cardinales per Apostolicas nostras [illegible] scripta, [illegible] Abbates, Prælatos, & Canonicos regulares [illegible] Lateranensis, & [illegible] ex vna, & Prælatos, Abbates, & Monachos [illegible] S. [illegible] Casinensis, alias S. [illegible] de Padua nuncupatæ, & dictam eorum congregationem, [illegible] super præcedentia, & [illegible] inter eos præ[illegible] tam in processionibus, quam in generalibus & synodalibus, [illegible] Concilijs, omnibusque actibus publicis, & priuatis, [illegible] [illegible] huiusmodi [illegible] [illegible] & illorum occasione [illegible] prima seu alia versa fuerunt, & vertebantur [illegible] partibus ex altera, [illegible] Cardinalibus ad decidendum relata, ac sæpius, & sæpius auditis partibus & [illegible] [illegible] discussis, & re [illegible] ac [illegible] [illegible] videndum, & [illegible] Cardinalibus [illegible] [illegible] factam [illegible] pronunciamus, sententiamus, decernimus, & declaramus Abbates, Prælatos & Canonicos regulares, congregationis Lateranensis, [illegible] superiori veste, pallio, seu cappa in linea [illegible] [illegible] quod etiam in alma nostra vrbe Roma [illegible] & nunc obseruatur, in processionibus, & omnibus aliis actibus publicis, & priuatis, tam in dicta alma Vrbe nostra, [illegible] [illegible] quam aliis vniuersis [illegible] ciuitatibus, terris, oppidis, [illegible] locis, [illegible] Abbatibus, Prælatis, & Monachis ord. [illegible] S. Benedicti Casinensis præcedere debuisse, & debere, eosdemque Abbates, Prælatos, & Canonicos regulares, ac totam eorum congregationem, vt supra incedentes, dictis Abbatibus, Prælatis, & Monachis S. Benedicti, & eorum congregationi in omnibus, & singulis præmissis præferendos, anteponendos, & in digniori loco constituendos fore, & esse. Abbates vero dictarum congregationum Lateranensis, & S. Benedicti singulariter, & de per se absque eorum conuentibus in Conuentibus [illegible] [illegible] prouincialibus, & synodalibus, [illegible] priuatis, in quibus Abbates de iure vel ex consuetudine [illegible], & [illegible] habent, vel pro tempore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Abbatum [illegible] interuenientium, [illegible] [illegible] & antiquiorem promotionem ad Abbatiam, ac illa promotione dumtaxat, non autem congregatione, & ordine [illegible] attenta, præcedere, ac præferri & in digniori loco [illegible] debuisse, & debere, prout præferimus, anteponimus [illegible] [illegible], præferri, anteponi, & collocari [illegible] inhibemus [illegible] [illegible] quoque molestationes, oppositiones, perturbationes, vexationes, & impedimenta quæcumque per præfatos Abbates, Prælatos, & Monachos dicti ordinis S. Benedicti, & [illegible] eorum congregationem [illegible] Abbatibus, Prælatis, Canonicis regularibus [illegible] eorum congregationi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] præfatis [illegible] Abbatibus, Prælatis, & Monachis [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] imponimus, [illegible] in expensis [illegible] [illegible] absolventes.

Ita [illegible]

Ita pronunciaui [illegible] Ioannes Michael Cardinalis [illegible].

Ita [illegible] pronunciaui [illegible] Ioannes Baptista Cardinalis Sancti Clementis.

Ita [illegible] & [illegible] pronunciaui [illegible] Bernardinus Cardinalis Tranen.

BREVE EIVSDEM S. D. N. IN QVO supplentur omnes, & singuli processus, & sententia prædictæ defectus etiam substantiales, si qui forsan interuenerint, ac mandatur ab omnibus inuiolabiliter obseruari debere prædictam sententiam sub pœnis & censuris.

PIVS PAPA IV.

AD [illegible] Sedis Apostolicæ prouidentia [illegible] versetur, [illegible] prouidere [illegible] præcedentia [illegible], maturo [illegible] adhibere cautum [illegible]. Sane nuper [illegible] centum annos [illegible] electo [illegible] Rectorem generalem, & Canonicos regulares S. Augustini congregationis Lateranensis ex vna, ac Monachos S. Benedicti, ordinis Casinensis alias S. Iustinæ de Padua congregationum partibus ex altera, [illegible] præcedentia, seu [illegible] orta, & coram [illegible] etiam in nostro Palatio Apostolici auditorio ventilata, ac demum [illegible] in œcumenico Concilio Tridentino [illegible] earundem congregationum Abbates [illegible]. Nos considerantes lites, & controuersias huiusmodi [illegible] Ecclesiæ, præsertim inter religiosas & reformatas personas, quæ [illegible] mundi vanitatibus, votum [illegible] humilitatis [illegible] domino & Deo nostro, qui [illegible] pro nobis [illegible] per [illegible] profitentur, non [illegible] Deo, præcipue dilecta virtute, quæ est humilitas [illegible], populos [illegible] generare, ac propterea [illegible] religionum tranquillitati, ac [illegible] & [illegible] tua [illegible] Motu proprio dictas causas & controuersias [illegible], & [illegible] mota, & in quo [illegible] pendentes, a [illegible] iudicibus ad [illegible] dilectis filijs nostris [illegible] Michaelis S. [illegible] Cardin. audiendas, cognoscendas, & [illegible] per quandam motus proprij schedulam, & deinde illas per aliud [illegible] rescriptum eisdem Cardinalibus per eos audiendas tantum, nobisque referendas commisimus. qui quidem Cardinales [illegible] procuratoribus, & aduocatis pluries auditis, dubiisque emergentibus [illegible] & [illegible] comperto [illegible] per [illegible] literis Apostolicis, [illegible] alijs documentis, rationibus, & probationibus, quod ipsi Canonici [illegible], & sunt de illis clericis a [illegible] Augustino [illegible] Apostolis institutis, eo [illegible] Canonicorum [illegible] institutionis huiusmodi [illegible] dignitatis clericalis, qua [illegible] professionem regularem emiserunt, in [illegible] esse oportet [illegible] ratione, dictarumque illarum congregationum Lateranensium [illegible] Monachos, & eorum congregationem Casinensem [illegible] debere censuerunt, & [illegible] conclusionem huiusmodi ad [illegible] retulerunt. [illegible] per nos diligenter examinata [illegible] veritati & iuri [illegible] per nostram definitiuam sententiam pronunciauimus, decreuimus & declarauimus Abbates, Prælatos & Canonicos regulares congregationis Lateranensis [illegible] dimissa [illegible] cappa, in linea veste [illegible] habitum [illegible] quod etiam in alma Vrbe [illegible] & omnibus [illegible] publicis, & priuatis, tam in dicta Vrbe nostro [illegible], & aliorum Romanorum Pontificum successorum nostrorum conspectu, quam alias in vniuersis, & quibuscunque alijs ciuitatibus, terris, oppidis & locis, Abbatibus, Prælatis & Monachis ordinis sancti Benedicti congregationis Casinensis [illegible] debere, ac eosdem Abbates, Prælatos & Canonicos regulares, dictamque eorum congregationem, vt præfertur, [illegible] dictis Abbatibus, Prælatis, & Monachis sancti Benedicti, & eorum congregationi in omnibus, & singulis præmissis [illegible] antepon[illegible], & in digniori loco collocandos fore [illegible]. Abbates vero dictarum con[-]gregationum singulariter & de per se [illegible], eorum conuenientibus in Concilijs generalibus, prouincialibus & [illegible], ac alijs actibus publicis, & priuatis in quibus Abbates de iure, vel consuetudine locum & vocem habent, [illegible] pro tempore [illegible] habebunt, [illegible] iuxta singulorum [illegible] Abbatum [illegible] in prioritatem, & antiquiorem promotionem ad Abbatiam, ac illorum promotione duntaxat, non autem congregatione [illegible] & ordinum [illegible], alternatim præcedere & præferri, & in digniori loco collocari debere. [illegible] ex tunc [illegible] antepo[-]suimus, & collocauimus [illegible] Prælatos, & Monachos prædictos [illegible] congregationem Casinensem [illegible] Abbates, Prælatos, & Canonicos regulares congregationis Lateranensis [illegible], & singulis, & illorum [illegible] facta [illegible], & illata fuisse, & esse temeraria [illegible], & iniusta, temeraria [illegible] iniusta, [illegible] de facto præsumpta, & præsumi [illegible] Abbatibus, Prælatis, & Monachis congregationis Casinensis huiusmodi [illegible], & facere minime licuisse, neque licere de iure. Et propterea de & super illis ac dicto iure præcedentiæ omnibusque [illegible] perpetuum silentium imponendum fore, & [illegible] prout in rescripto, relatione & [illegible] contineri. Ne autem de sententia aliorumque [illegible] rum validitate vllo vnquam tempore dubitari, ac propterea vel alio quouis prætextu rem mature discussam [illegible] in controuersiam retrahi, neue de nouo in Ecclesia Dei inter tales [illegible] religiosas, contentiones exoriri, ac populis scandala generari [illegible] prouidere, ac supremæ [illegible] manum apponere cupientes [illegible] literarum [illegible] rum prædecessorum, ac rescripti processus, relationis, sententiæ, præfatorum, & inde secutorum tenores præsentibus pro sufficienter expressis habentes, Motu simili, non ad ipsorum Abbatum, Prælatorum, & Canonicorum regularium congregationis Lateranensis vel alterius pro [illegible] nobis super hoc oblatæ petitionis [illegible] ex mera [illegible] ratione, & certa scientia nostra, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine ad effectum executionis dictæ sententiæ tantum omnes & singulos processus & sententiæ præfatorum [illegible] etiam substantiales, si qui forsan in eis [illegible] interuenerint, harum serie supplemus, ac eandem sententiam vna cum eius processu validam [illegible] plenarios & integros effectus sortiri, & inuiolabiliter ab omnibus obseruari debere, nec partes ipsas ab eis vllo vnquam tempore quouis prætextu, quæsitoue colore resilire posse [illegible] ad illorum obseruationem teneri, censurisque & pœnis tam Ecclesiasticis, quam pecuniarijs ad id cogi, & compelli, neque Monachos [illegible] congregationem aduersus sententiam, aliasue præmissa in pristinum statum quouis quæsito colore, vel ingenio restitui, nec illa oppugnantes audiri, præsentesque literas de surreptionis vel obreptionis vitio, aut intentionis nostræ, aut alio quouis defectu notari, seu impugnari posse. Sicque & non aliter per quoscunque Iudices, & Commissarios etiam S.R.E. Cardinales sublata eis, & eorum [illegible] quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate & auctoritate, iudicari, & definiri debere, ac quicquid secus a quoquam quauis auctoritate scienter vel ignoranter attentari contigerit, irritum & inane decernimus, præmissaque omnia perpetuò statuimus: & quod ita fiant, & obseruentur, volumus, atque mandamus, similiter venerabili fratri Episcopo Amerino & dilectis filijs nostro in alma Vrbe, & eius districtu Vicario in spiritualibus, ac Curiæ causarum cameræ Apostolicæ auditori generalibus per præsentes motu pari mandates, quatenus [illegible] vel duo, aut vnus eorum per se, vel alium, seu alios præsentes literas, & in eis contenta quæcunque, vbi & quando opus fuerit, ac quoties pro parte Rectorum generalis, & Abbatum, Prælatorum, ac regularium Canonicorum S. Augustini congregationis Lateranensis præfatorum, vel alicuius eorum fuerint requisiti, solemniter publicantes, ac [illegible] præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant auctoritate nostra illos suppletione, decreto statuto voluntate, & mandato, alijsque præmissis pacifice frui, & gaudere. Non permittentes eos vel eorum quempiam desuper per quoscunque quomodolibet [illegible] molestari, perturbari, vel inquietari. Contradictores [illegible] & rebelles per sententias, censuras, & tam Ecclesiasticas, [illegible] arbitrio suo moderandas, & a [illegible] rum ecclesiasticorum [illegible] contradictores [illegible] pœnas aliaque iuris remedia, [illegible] ac legitimis super his habendis seruatis processibus

illa[illegible]

[illegible] nientiis, censuras & pœnas huiusmodi in[illegible] declaran[illegible] [illegible] et iam iteratis vicibus aggrauando, & interdictum ecclesiasticum imponendo, inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Non obstantibus præmissis, ac fel. record. Bonifacij Papæ VIII. prædecessoris nostri de vna, & Concilij generalis de duabus dietis, dummodo [illegible] præsentium vigore ultra tres dietas [illegible] non trahatur, ac alijs quibusuis constitutionibus & [illegible] non Monasteriorum, & ordinum [illegible] rum prædictorum etiam iuramento confirmatione [illegible] aut quauis firmitate alia roboratis statutis, vel consuetudinibus [illegible] indultis, & literis Apostolicis [illegible] eorum [illegible] sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac [illegible] derogatoriarum derogatoriis, alijsque efficacioribus [illegible] irritantibus, & alijs decretis in genere vel specie, etiam motu & scientia similibus quomodolibet concessis, ac etiam iteratis vicibus approbatis, & innouatis. Quibus omnibus illorum tenores præsentibus pro sufficienter expressis, & insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus contrarijs quibuscunque, [illegible] si aliquibus communiter, vel diuisim ab Apostolica sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per literas Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Volumus autem, quod præsentium transumptis, manu alicuius notarij publici subscriptis, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis in iudicio & extra vbilibet locorum plena, & indubia, eademque prorsus fides adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die XVIII. Ianuarij. M.D.LXIIII. Pontificatus nostri anno quinto.

Hie. Gadicen.

8 EX qua sententia, & breui executorio colligo primò, plurimum referre, An Prælati in suis capitulis simul incedant, an verò per se à capitulis separati: quia priore casu Prælati canonicorum præcedũt Prælatos monachorum, etiam si sint promotione nouiores, in posteriore verò minime, imò præcedunt se inuicem pro suæ promotionis antiquitate, vel nouitate.

Secundo colligo ex breui humilitatem esse præclaram & Deo dilectam virtutem, præsertim in regulari, cui sine illa parum religio proficiat, a *Gloriosa enim res humilitas, qua ipsa quoque superbia palliari se appetit ne vilescat.* vt ait Bernardus * relatus à glossa singulari, b quæ definit eam & gradus eius describit.

Tertiò, quod ordo canonicorum regularium iam inde ab Apostolis cœpit.

Quartò, quod clericatus ita per se inest illis, vt dicat S. Thomas, c quod non potest esse canonicus, quin sit clericus.

Quinto, quòd cùm ex Possidonio & alijs in confesso sit, patriarcham illum nostrum Augustinum cum socijs suis Hippone circiter 40. annos secundum regulam canonicorum Regularium vixisse, nõnullis videtur ipsum nunquam induisse cucullam nigram, nec cinctum fuisse zona pellicea ad differẽtiam monachorum, quin & eam regulam longo tempore præcessisse obseruantiã longè strictiorem regulæ, quam cum habitu differentie seruant admodum Reuerendi patres illustrissimi ordinis Eremitarum sancti Augustini, qui tamen ijs magnis viribus repugnant, asserẽtes eum, & induisse cucullam, & se zona pellicea, qua ipsi se cingunt, cinxisse, quam quæstionem, quia meo iudicio ad augendum pietatem parum refert vtra pars eius teneatur, & vt audio super ea sub iudice lis est, in medio relinquo, vt & Antonius Sabellicus part. 2. Ennead. 7. lib. 9. reliquit. Nec minus suam in hac re mentem aperuit D. Antoninus, d dum ait, non sufficienter probare quendam virum, prædictum ordinem eremitarum esse antiquiorem alijs ordinibus mendicantibus in hæc verba, *& si ordo eremitarum in eremo viuentium cœperit à Paulo eremita: non sequitur quod talis modus viuendi [illegible] ordo beati Augustini, vel viuerent [illegible] regulam beati Augustini, qui adhuc non erat in mundo, sed post [illegible] per centum annos. Nec [illegible] quod aliquam communem regulam ille eremita [illegible], nec tunc aliquis ordo [illegible] ab Ecclesia approbata, vt postea fuit. Quod autem Beatus Benedictus & eius [illegible] secundum regulam eius fuerit post Augustinum certum est: vnde & Canonici regulares, qui profitentur regulam Augustini, vtique fuerunt ante Monachos Benedictinos, & etiam aliqui eremitæ viuentes religiose in solitarijs, potuerunt esse, qui viuerent secundum regulam Augustini, & forte illi, ad quos sermones editi dicuntur ad eremitas, sed non erant illi proprie loquendo illius ordinis, & modi vitæ, cuius nunc sunt, qui dicuntur eremitani, & habitãt in ciuitatibus, villis & castris. Hæc ille.* Sed & neutri parti præiudicare videntur, qui aiunt cap. 1. a non probare B. Augustinum instituisse regulam eremitarum ante Concilium generale, de quo in cap. fina. b sed quod regula eremitarũ S. Augustini, id est, quæ sic appellatur, præcessit dictum Concilium quod est verissimum, sed longè aliud ab illo. Quicquid tamen hi aut illi sentiãt, illam ego partem mihi persuadeo, quam sacrosancta Sedes Apostolica, vel ab ea in id delegati veriorem iudicauerint, satis certus nonnulla origine nouiora præstare vetustioribus, & contra nonnulla vetustiora præcellere nouioribus, in omnique gente, qui maiorem faciunt iustitiam, magis placere Deo, qui non solum regulares, sed etiam sæculares omnes Christianos suæ caritatis vinculo, in suam gloriam perpetuò vinciat, Amen.

Secundo, quod adiungere poteram hic multa ex prædictis allegationibus typis excusis, quæ gratia breuitatis omitto.

a Arg. c. 1. de pœnit. d. 1. * Bern. in lib. de gradib. humil. b Clem. 1. de relig. domib. c In d. art. 8. d [illegible]

a §. penult. de relig. domibus libr. 6. b De relig. domibus.

SVMMARIVM.

10 *Regularis de cuius licentia iustè transit ad alium ordinem.*
10 *Vouens vnam religionem ad intrandam aliam, maiori authoritate eget, quam professus.*
11 *Canonici regulares ad quos monachos transire possint.*
12 *Regulari translato quanta licentia extra monendi dari potest.*
13 *Regularium Conuentualium electorum dubia deciduntur.*
13 *Ordines mendicantium iure communi quatuor, sed particulari plures.*
14 *Verba cum effectu sunt intelligenda.*
14 *Regulares transferendo non recipit, nisi qui potest nouitios.*
14 *Regularem translatum tractet Prælatus, vt vernaculum quoad exitum.*
14 *Intellectus cap. 11. de reformat. sess. 25 Concilij Tridentini.*
15 *Regularis etiam translatus potest esse Vicarius Episcopi.*
15 *Dispensatio odiosa, sed eam faciendi potestas fauorabilis.*
16 *Regularibus Conuentualibus electis quod remedium sufficiens.*
16 *Contemnitur facilè, quod non diligitur.*
17 *Auctor in omnes Regulares venerabundus, & in nullos factiosus.*
18 *Regularibus Conuentualibus electis vberius prouidendum.*
18 *Citatio iure naturæ requisita ex causa omitti potest.*
18 *Iudicis pro sententia in dubio præsumendum.*
19 *Rigor ex causa molliendus.*
20 *Papa in his quæ sunt fidei & morum errare non potest.*
21 *Regularis cogi nequit transire ad strictiorem, nec laxiorem, & num. 22.*
22 *Regularis licet iure antiquo non posset cogi transire ad aliud monasterium, iure tamen speciali sic, ad hunc modum.*
22 *Canonici regulares qui non possint cogi transire.*
22 *Canonici regulares aliqui habent vnum corpus, & Generalem.*
22 *Regularis transfertur, vt habitator, & vt filius.*
23 *Regularis ad quæ beneficia potest cogi à suo Superiore.*
23 *Regularis cui electioni consentire potest, & cui non, & numero 24.*
23 *Regularis mendicans translatus ad non mendicãtes ad hæc est inhabilis. & num. 24.*
25 *Regularis simoniaca professio quoad quid valet.*
25 *Regularis canonia, & monachatus quoad quid beneficia.*
25 *Excommunicati professio & matrimonium valet.*

10 CIrca verò tertium notabile, quod de transitu vnius religionis ad aliam agit, quæritur primò quis de facultate seu licentia [illegible] sit ille faciendus? Ad quod respon-

...pensationem consequi [illegible] Superiori [illegible] ordinis, ad quem transferuntur, quod [illegible] fuit, [illegible] adeo notorium est verum, vt non indigeat probatione. a

Secundò, quod eos, quibus [illegible] ad non Mendicantes, si non inuenerint Mendicantes, qui eos recipiant, vt conuentualiter [illegible], oportet [illegible] alios [illegible] Mendicantes requirere [illegible] approbatos, qui hodie sunt plures [illegible] approbati iure antiquo [illegible] ordo Minimorum Sancti Francisci [illegible] D. Mariae, [illegible] Societatis Iesu, [illegible] aliorum [illegible] enim illa, si non inuenerint [illegible] non verificantur, [illegible] eos recipere, [illegible]

B

14 Tertio, quod videntur teneri ad quaerendum aliquem ordinem Mendicantium [illegible] & [illegible] desiderio [illegible] quaerendi eum, non enim sufficit petere verbo tantum, [illegible] significando nutu, vel [illegible], aut per alias personas desiderare se non recipi: quia verba cum effectu sunt intelligenda. d

Quarto, quod Praelati ordinum, ad quos transeunt, non possunt eos recipere sine suorum conuentuum consensu, plus quam alios nouitios, quos secundum communem, & consuetudinem receptam de consensu Conuentuum suorum recipiunt, vt dixi in ca. *nullam*, e quia verba illa, *beneuolos receptores* referuntur ad potentes recipere, & incorporare ordini. Vnde non sufficit praestare obedientiam soli Praelato, vt ante Concilium praedictum solebat fieri, sed oportet, vt de consensu totius conuentus, vel maioris partis recipiantur, vbi nouitij sic solent recipi, quia ad valorem actus, non sufficiat voluntas sine potestate, sicut nec potestas absq; voluntate f

C

15 Quinto, quod illa verba literarum suarum, scilicet, *vitam [illegible] regularem, ac in claustro perpetuo ducendo statuerit, & pro[illegible]*, intelligenda videntur iuxta praedictum canonem Concilij Tridentini qui tollit potestatem praelato recepturo aliquem huiusmodi transferendum, nisi cum animo & obligatione tenendi eum perpetuo in claustro, perinde ac vernaculo, & ordinario modo susceptos.

D

Sexto, quod intentio Concilij est per praefata verba significare, vt translatum aequè tractet, ac vernaculum debet tractare quoad concedendam facultatem exeundi, vel manendi foris, & quoad alimenta ordinaria: & consequenter, quod praedictus Praelatus non possit ei concedere facultatem manendi extra monasterium sine iusta causa, sicut nec potest concedere vernaculo non translato, vt diximus in commentario cap. *non dicatis* g

Septimo, ex hoc sequi, quod sicut posset iusta de causa concedere id vernaculo, ita posset & translato. Tum quia non debet esse melioris conditionis hic, quàm ille, h cuius tamen esset, si contra teneremus: quia consequeretur non posse translatum cogi ad agendum aliqua extra monasterium, ad quae posset cogi vernaculus. Tum quod mens Concilij videtur fuisse aequare translatū vernaculo, quoad mansionem perpetuam in monasterio, & mens legislatoris sequenda est. i

E

Octauò dico, his esse consequens, Praelatum monasterij ad quod transfertur posse mittere huiusmodi translatum ad conuiuendum alicui Priori eiusdem ordinis in vtilitatem & decorem sui ordinis, sicut posset mittere aliquem vernaculum, k tum per praedicta. Tum quia regularis manens extra monasterium de iusta licentia praelati, videtur manere in eo, l tum quia Concilium non videtur velle honorare magis translatum, quam vernaculum. Tū quia non obligat Concilium plus quam votum solemne obedientiae, quo nititur illud, & potest Praelatus non obstante illo, mittere regularem vernaculum foras pro vtilitate, honore, & obsequio monasterij: ergo & etiam translatum, non obstante praedicto canone. Tum quia si translatus esset latomus, vel faber lignarius, posset Praelatus eum mittere illum ad operandum & construendum aliquam capellam, vel aliud aedificium necessarium & vtile monasterio.

F

Nono dico, quod [illegible] lati posset ille Vicarius Episcopi, [illegible] quatenus [illegible] et Clementina 1. a quia [illegible] dum Cardinalem receptum, b & Cum [illegible] vt ait Panormitanus Procurator [illegible] Principis, vt de [illegible] saltem latentem redundare [illegible] nasterium, secundum Innocentium receptum. d

Decimo, quod [illegible] Prouinciales, & Generales ordinis, ad quem translati fuerint, sed etiam praelatus immediatus monasterij [illegible], in quo translati fuerint, potest eos absoluere, & cum eis dispensare: quia verba illa, *superior ordinis*, [illegible] non solùm comprehendunt Generalem, sed etiam Prouincialem & particularem Praelatum monasterij, [illegible] debent [illegible] vt [illegible] eum solum, qui est Superior totius ordinis, sed etiam eum, qui fuerit Superior eius [illegible] ordine, [illegible] est etiam Praelatus particularis monasterij: quia licet dispensatio sit restringenda, e potestas tamen dispensandi late debet interpretari, iuxta glossam singularem [illegible] receptam.

16 Quarto quaeritur, an praedictum [illegible] praedictis fratribus Minoribus Conuentualibus [illegible] a S.D.N. & ab illustrissimis ac prudentissimis Cardinalibus in id deputatis tantae multitudini [illegible] Ad quod respondeo primum illud esse quidem prout [illegible] magnae religiosis decernentem argumentum, non tamen plene videri eis satisfacere [illegible] per proxime dicta. Tum quia nulli, vel certe paucissimi satis aequo animo transeunt ad alios ordines, [illegible] alios habitus religiosos induturi, partim quod parum vnquam fuerunt eis bene affecti, partim quod credant multa opprobria, & conuitia in illis se passuros. & vt Nicolaus Papa, loquens de Monastica vita, ait g *Quod quis non eligit, non optat, profectò non diligit, quod autem non diligit, facile contemnit.* Tum quia feruntur plures quàm mille, & palam est non posse omnes illos inuenire tot beneuolos receptores ad alendos eos perpetuò in claustro, neq; apud Mendicantes, neq; apud non Mendicantes: adeo quidem, vt acceperim à fide dignis & prudentibus vix inuentos quadraginta eiusmodi beneuolos receptores in Hispania cum onere perpetuo tenendi, & alendi eos in claustro. Tum quia paucissimi, vel nulli eorum quaerunt apud omnes Mendicantes, sed solùm apud tres ordines iure communi praedicto expressos.

Tum quia etiam apud illos tres, pauci exacta diligentia, quae eis praecipitur, quaerunt, nec adeo candido & vero animo, ac opus esse, & requiri supra dictum, & [illegible] ansam, vt ante exactam diligentiam quaerendi eos apud Mendicantes, quaerant apud non Mendicantes, contra verba & mentem S.D.N. & de remedio & medicina faciunt venenum & exitium.

Tum quia vix vlli beneuoli receptores non Mendicantes, retinebunt eos perpetuò in claustro, vt vernaculos, eo quod quaerent, & vtinam non fingant, causas, & occasiones emittendi eos extra claustra. Tum quia vix poterunt ipsi aequo ac placido animo in eorum claustris perpetuò manere, priuati contentis in Clementina 1. h quae priuat eos voce actiua & passiua, & capacitate beneficij, & officij cuiuslibet etiam Vicarij, & Vicegerentis. adeo quod ibi ait glossa, i quod non possunt esse Sacristae, Camerarij, Castaldi, & Oeconomi &c. nec praedicare. Quis autem eruditus, & bene moratus, quales sunt plurimi eorum, feruntur enim esse circiter [illegible] in sacra Theologia Doctores, & egregij praedicatores, ferre possit perpetuò conuenire multis iuuenibus indoctis, & fortassis parum bene moratis, praecunibus eum voce, officijs, beneficijs, praedicatione, & alijs praeeminentijs, iudicet is qui ex se cognoscet, quae sunt proximi sui, k & illud adagium glossae. l *Etiam Asinus minimè sui, quam per comparem apprehenditur.*

Secundo respondeo, quod ob hoc magnopere cupio, & cupere debeo, vt aliquot Patres purpurati, & aliquot alij grauia, & auctoritate apud S.D.N. valentes, ipsum orarent, & exorarent, vt pro sua misericordia praedictis Conuentualibus vberius succurrere dignaretur, ne perpetuo periclitentur, ac scrupulis discrucientur tot viri, qui

Marginalia (left): c Cap. cum [illegible] de consuetudine. — d §. hac autē verb. de poen. [illegible] — e Ca. rū causa [illegible] — g 12. q. 1. — h Arg. clem. 1. de regul. — i Ca. fi. de reg. [illegible] de praeben. — k Ca. 2. de sta [illegible] de apell. [illegible] & clem. [illegible] — l Ca. monachi 2. 16. q. 1.

Marginalia (right): a De regul. [illegible] — e Ca. 2. de fil. presbyt. lib. 6. [illegible] — g In c. praesens. 20. q. 1. — h De regular. — i In verb. officia. — k Eccl. 31. — l In l. 1. §. vete [illegible]

[illegible] quod [illegible] monasterium alterius ordinis [illegible] te- A [illegible] n ordinis, si [illegible] ueru [illegible] ecci [illegible] vouit, secundum S. Thomam [illegible] tum, a quo [illegible] sententia qu. [illegible] posse [illegible] non videtur posse cogi ad aliud sine culpa manifesta. Tum quia, vt inter [illegible] [illegible] monasterio ita recipientis ipsum [illegible] praecipiendi [illegible] in obseruantia [illegible] de correlatiuis enim idem est [illegible], et illa quae late adducit Felinus. d Tum quod nusquam in Decretis, Decretalibus, Sexto, & Clementinis videtur facultas Praelatis regularium [illegible] corpore [illegible] sine culpa de monasteriis, B in quibus professi sunt ad alia. Vnde [illegible] ante [illegible] des [illegible] non [illegible] Mendicantium obtinuit a San. D. N. vt ad monasterium [illegible] quo professus fuerat, restitueretur.

Tertio, quod [illegible] regulae, vel statutorum a Papa confirmatorum [illegible] regulares cogi adire alia monasteria. Tum quia lex specialis derogat generali argumento cap. [illegible] de more relo. [illegible] De [illegible]. Tum quia vouentes [illegible] secundum regulam ordinis, in quo [illegible] statuta, videntur consequenter vouere [illegible] secundum [illegible] & consequenter potestatem [illegible] secundum dispositionem talium statutorum adiectarum. Quo fit, vt omnibus fere Mendi- C cantibus, in quibus omnia monasteria sunt ex eiusdem [illegible] Episcoporum, quaeque [illegible] in Prouincias, & habent suum Prouincialem, & Generalem immediate subiectum Papae, Prouincialis potest facere facultatem monachis, vel fratribus suae Prouinciae, & etiam cogere eosdem ad transeundum ad ea, cum sibi videbitur opportunum. Generalis autem potest facere facultatem transeundi simul [illegible] ad transeundum non solum de vno monasterio ad [illegible] Prouinciae, sed etiam ad [illegible] vt videre est in libro de instructione officialium ordinis fratrum Praedicatorum, e cuius meminit [illegible] Ponencius siue promt. ordini Mendicantium [illegible]. Cuius ratio videtur esse, quod [illegible] monasteria [illegible] Prouinciae faciunt vnum corpus respectu sui Prouincialis, qui est caput, & omnia totius ordinis [illegible] aliud corpus respectu Generalis, qui est caput illius. Quod tamen non debent facere [illegible] dicitur in d. c. in haec verba. *Suum [illegible] Generalem [illegible] fratres de prouincia ad prouinciam [illegible] ordinis, vel fratrum transferendorum vel Prouincia [illegible] translatio huius [illegible] fuerit facienda.* Ad quod [illegible] eiusdem lib. [illegible] circa potestatem [illegible] *autem [illegible] habeat plenam & generalem potestatem in ordine, tamen [illegible] vtendum huiusmodi plenitudine potestatis, vbi causa rationabilis non occurrerit. Specialiter vero est cauendum, ne in temporalibus [illegible], Prouincias, vel Conuentus, vel fratrem aliquem, vtpote libros, vel paramenta vnius alteri concedendo.*

Ex quibus facile inferri posset, quod sicut iuxta ea quae diximus in comment. cap. *non dicatis*, h & in cap. *nullam*, i Praelatus potest pro nutu suo auferre suo regulari beneficium manuale, non tamen debet auferre malo animo, & si auferret, posset ille conqueri, ita etiam si Prouincialis, vel Generalis absque rationabili caussa faceret facultatem, vel cogeret ad transeundum, posset conqueri transferendus, vel monasterium, vel Prouincia, quae ob id laeditur. Et consequenter magna deberet esse causa, ob quam Generalis Hispanum volentem nolentem transferret in Gallias, vel Germaniam, aut contra Gallum, vel Germanum in Hispaniam. Quanquam credo obedire oportere illum, donec Papa [illegible] informatus contrarium decerneret propter praedicta.

Quarto, quod ex praedictis desumitur ratio, quare aliqui Canonici regulares non possint cogi transire ad aliud monasterium eiusdem dioecesis, aliquot autem sic: illi enim qui non faciunt vnum corpus, nec habent Generalem, qui sit caput eius, sed singula eorum monasteria singulariter subsunt Episcopis, vel Papae immediate, non possunt ad id cogi: quia nec regula, nec ius comune, A nec particularis suum consuetud ad [illegible] vero, quorum monasteria faciunt vnum corpus, & habent Generalem, qui est caput eius, possunt ad id compelli, iuxta particulari suorum statutorum confirmatorum a Papa, per quae suo consensu suae regulae addita, faciunt vnum corpus, & habent vnum Generalem, qui est caput eius.

Quo fit primo, vt non sit mirandum, quod nulli Canonici regulares Regnorum, Castellae, Nauarrae, & Aragoniae, nec [illegible] possint ad hoc cogi, & omnes Canonici regulares Italiae congregationis S. Ioannis Lateranensis, & [illegible] Canonicorum [illegible] quia ij faciunt vnum corpus, cuius caput est Generalis eorum, immediate subiectus Papae: illi vero nullum faciunt corpus, neque habent tales Generales, sed singulariter subsunt Episcopis, vel immediate Papae.

Secundo, [illegible] & valide dubitari possit, An [illegible] a Concilio Tridentino, [illegible] bentur omnes regulares [illegible] congregationibus in suis prouinciis [illegible] Concilij generalis [illegible] cap. *in singulis*, c possint praedictae congregationes, & facultates ad transeundum de [illegible] ad aliud [illegible] Ad quod [illegible] respondeo, quod non: quia dispositio [illegible] non [illegible], neque [illegible] qui aliquis Generalis eorum, [illegible] Superiores eorum [illegible] [illegible] Episcopis, vel per ea patet, quae supra tactum est.

a Cap. 8. de regul. b Sess. 25.

c Et cap. ea qua. de stat. monach.

Quartum, quod [illegible] dupliciter, vno modo ad [illegible] in monasterio, ad quod transit aliquo tempore [illegible] & incipiat esse [illegible] anne vel si [illegible] ad [illegible] omnia quaesita per eum [illegible] & aliud tenetur ad aliud [illegible] cum, quod [illegible] aliud [illegible] vero sit, [illegible] secundo, talia [illegible] post [illegible] transitum fiunt eius, & [illegible] aegrotum, sine [illegible] potest [illegible] argumento cap. [illegible] [illegible] & eorum quae di- D [illegible] in [illegible] cap. *non dicatis*, quamuis nobis [illegible] eo modo dimidi debe[illegible] quo [illegible] eorum dispon[illegible] [illegible] ordinum diuersa statuta super hoc diuerse disponentia.

d 21. q. 2 & 28. q. 1. e Nemo agro. f ad hac de stat. monach.

Sexto, quod licet solus Papa possit dispensare super voto profitendi, vel intrandi religionem, quia illud est reseruatum suae Sanctitati per [illegible] Curiae, quem [illegible] extrauagantes, et idem [illegible] super [illegible] transeundi [illegible], potest dispensare Generalis, vel Prouincialis, vt definit Caietanus, [illegible] quia hoc est aliud a voto de profitenda, vel intranda religione, quod nullibi reseruatur Papae.

g 2 de poe & remi. h 2. 2. q. 189 art. 8.

23 Septimo quaeritur, an Praelatus possit suum regularem cogere ad accipiendum [illegible] beneficium, vel prohibere ab accipiendo? E

Ad quod respondeo primo non posse quidem cogere ad accipienda beneficia saecularia. Tum quia non liceret accipere illa. h Tum quia [illegible] dispensationem Papa id sibi liceret, tamen id non pertinet ad regulam suam, nec ad suum monasterium, ad quae & ad illa pertinentia tantum potest cogere ex mente S. Thomae, i nec ad regularia aliorum ordinum, imo nec ad beneficia alterius monasterij eiusdem ordinis. Tum quia grauiter id prohibitum est per cap. *cum singula*, k adeo quod [illegible] inhabilis [illegible] inhabilis, vt et alias contentatur, vt nemo se probat Rebuffus. l Tum quia, illa sint extranea & non pertinentia ad suum monasterium, ad quae non potest cogere, vt praedictum est. F

h Arg. c. 2. de stat. mon. ech [illegible] ca. cum de [illegible] lib. 6. i 2. 2. q. 104 art. 5.

k § prohibemus de preb. lib. 6. l In praxi beneficiali, titulo de dispensatione cum regularib. n. 3.

Secundo, quod potest cogere ad suscipiendum beneficium consuetum regi per regulares [illegible] quia regularis obedire debet suo Praelato in omnibus, quae secundum regulam, & ad eam, & monasterium pertinet, praecipit, argumento cap. *quorundam*, m & tradit S. Thomas, n & gubernatio beneficiorum monasterij pertinet ad ipsam, & Praelatum eorum. Quod procedere videtur etiam in beneficio parui valoris, & non sufficientis victui Canonici ad effectum cogendi eum accipere, non tamen ad effectum relinquendi monasterium, & victum in eo sibi debitum,

m De elect. lib. 6. n In d. art 5.

debitum, [illegible] d, quod [illegible] Clementinam [illegible] vt [illegible] nestum, & in [illegible] vt ex [illegible] illud, [illegible] citer quadraginta annos respondere [illegible] valde Illustri [illegible] monasterium Sanctissimi [illegible] dato gloriosissimæ Imperatricis Isabellæ ab [illegible] Carolo V. [illegible] enim Conuentui eius cogere [illegible] vnũ Canonicum ad [illegible] beneficium regulare eiusdem monasterij [illegible] ductorum sibi collatum, & acceptum, quod non posset eum cogere ad [illegible] dum ob [illegible] & residendum ibi, non [illegible] saltem [illegible] tum ne [illegible] suo [illegible] posset et tollere [illegible] tibi deritum quod [illegible] endebat ad summam valoris [illegible].

Tertio, quod procedit hoc etiam in beneficio manuali, siue ad [illegible] amouibili, qualia sunt regulariter omnia regularia: quia vt dixi in commentario cap. *non dicatis*, b idem est iudicandum de illo ac alijs, excepta, vt ita dicam, manualitate, per Clementinam 1. c & per glossam, d quæ ponit nouem in quibus conueniunt, nisi iusta de causa se excusare posset, qualis forte erat illa, qua quidam recusabat accipere, eo quod probabiliter credebat velle eum mittere ad illud, quod erat litigiosum, vt sua & suorum industria, labore, & pecunia pacificaret illud, animo statim amouendi eum ab eo, & conferendi alteri: non est enim malitiis hominum indulgendum, iuxta l. *in fundo*, e & ea quæ mox dicam.

Quarto, quod potest cogere suum regularem habentem beneficium manuale ad relinquendum illud sola voluntate, etiam nulla alia causa iusta existente, f modo id non faciat malo animo, vt latius, & vtiliter declaramus in d. comment. cap. *non dicatis* g

Quinto, quod non potest cogere, nec habilem facere ad duo beneficia etiam sui ordinis, & monasterij per d. c. *cum singula*, h quod sic habet. *Cum singula officia singulis sint committenda personis præsenti edicto prohibemus, ne aliqui monachi, vel religiosi pluribus prioratibus, vel Ecclesiis absque Apostolica auctoritate præesse præsumant: nisi vnus ex eis ab alio dependeat, vel adinuicem sint annexi.* Ex quo notandum est dixit Rebuffus, i quod licet monachus & regularis possit vnum habere beneficiũ regulare, tamen duo habere non potest, nec quidem capellam, vel pensionem, aut portionem monachalem cum beneficio: nam quodlibet beneficium est incompatibile monacho cum primo. Et ita dispensatione opus est, etiam si duo tantum simplicia vellet habere, & adeo quidem, quod Regulari non solet concedi dispensatio, vt possit duo beneficia sui ordinis in titulum retinere, secus in sæculari: sed potius solet in dispensatione, vt religiosus vnum habeat in titulum, aliud in commendam: ratio est, quia si religiosus in titulum haberet duo in diuersis monasterijs, esset sub diuersa obedientia, contra cap. fin. k & esset monstrum habens duo capita, contra capitulum, *quoniam in plerisque*, l nisi illa duo beneficia dependerent ab vno & eodem monasterio, tunc enim possent ea simul in titulum haberi: quia non subest in hoc casu diuersitas, sed vni tantum, aut nisi connexa essent vel vnita, quibus casibus non requiritur dispensatio ad ea obtinenda iuxta glossam in dicta cap. cum singula.

24 Sexto, quod translatum ad suum ordinem de ordine Mendicantium non potest cogere, neque habilem facere ad beneficium etiam sui monasterij, per Clementinam 1. m quæ sic habet. *Vt professores eorum sub paupertatis voto iam eo libentius, in qua vocati sunt vocatione persistere, transeuntesq; ad non Mendicantium ordinem in eodem conuersari quietius studeant: quo in ipsis dissidiarum & schismatum productiua ambitio reprimatur, Sacro concilio approbante statuimus, Mendicantes quoslibet, qui ad non Mendicantium ordines etiam auctoritate Apostolica transibunt in posterum.* Et infra. *In illis vocem aut locum in capitulo non habeant: etiam si hoc sibi ab aliis libere concedatur. Ad prioratus, seu [illegible] administrationes, aut quæcunque in antea non assumantur [illegible] etiam tanquam vicarij seu ministres, vel loco alterius teneant quodq; animarum curam & regimen, nec per se possint, nec pro aliis exercere.* hæc ibi. Per quæ licet præmonere Mendicantes nihil non agentes quo ad non Mendicãtes transeãt, ne id [illegible] perpetuo, quod [illegible]

[illegible] dissensionum [illegible] Cassianus [illegible] videntur [illegible] monimenta [illegible] litos, beneficia, vel [illegible] dominantes. Cuius rei [illegible] minimum ed paucorum.* *Quos [illegible] æquus amauit [illegible], Et ardens euexit ad æthera virtus.*

Septimo, quod [illegible] non potest consentire electioni de se factæ extra suum monasterium sine Superioris consensu, a poterit autem consentire eius Superiore sine Capitulo, vel Conuentu. b

Octauo, quod nullus religiosus ordinis potest consentire etiam de sui Superioris licentia electioni, vel alij vocationi de se in discordia factæ ad aliquam prælaturam extra suum ordinem: quia nullum ius acquiritur, per cap. *quia quorundam*, c cuius statuti rationem reddit ibi Auctor eius per illa verba, omni Religioso semper memoranda. *Quia quorundam oculos sic vitiũ ambitionis excæcat, quod quasi suæ professionis immemores, qua contemptu honoribus abiectu diuitiis, spretis, delitiis, arbitrium proprium subiugarunt alterius ditioni, retro respicientes ad aratrum manumissa, dum præcipitanter ruunt in litigiorum naufragium, & causarum strepitibus se inuoluunt, & extra administrationes proprij ordinis solium prælaturæ ascendere moliuntur.* hæc ibi.

Nono, quòd nullus religiosus etiam ordinis nõ Mendicantium, etiam de licentia superiorum, potest consentire vlli electioni de se etiam intra suum ordinem factæ a minore parte electorum, per idem cap. *quia quorundam*. §. fin. quo statuitur esse nulla, eo solo quod sit a minore parte facta.

Decimo, quòd nullus cuiuscunq; ordinis Mendicantium potest transire ad ordinem Canonicorum regularium, nec ad vllum alium monasticum non Mendicantium excepta vna Carthusia, adeo quidem quod ipso iure incurrũt excommunicationem Papæ reseruatam tam transeuntes, quàm recipientes, per textum singularem in Extrauagante *viam*. Martini IV. d

Vndecimo, quòd illa quæstio grandis, An cum monacho translato transeant quoque bona ipsius, vel quæsita per eum? resolui potest quatenus huc pertinet, per vnam conclusionem desumptam ex illa longa distinctione Panormitani & longiore Cardinalis, e in hãc formam. Monacho professo validè in vno monasterio transeunte ad aliud voluntariè, licitè, & validè, omnia bona eius, quæ post professionem primam vsq; ad secundam quæsiuit, & etiam ea, quę habebat tempore illius primæ professionis, remanebũt monasterio priori, siue bona, quæ habuit ante professionem, donasset expressè priori monasterio, siue tacitè in consequentiã donationis suæ personæ. Quæsita verò post secundam professionem, erunt secũdi monasterij secundum Petrum de Perusio relatum per prælatos. Dixi. *professo*, quia de nouitio est dicendum, vt dixi in comment. cap. *non dicatis*. f Dixi. *validè* quia inualidè profitens, pro nouitio habetur: quoniam nihil & inutile exæquantur. g Dixi *voluntariè*, quia si fuit translatus in pœnã ad agendam in eo pœnitentiam, dabuntur ei necessaria de fructibus bonorum, quę attulit ad prius monasteriũ, iuxta textum iuncta glossa. h Dixi *licitè* quia transiens illicitè, tãquam fugitiuus, semper omnia quærit priori monasterio, vt diximus in d. comment. cap. *non dicatis*. Dixi etiam *validè* quia si translatio non valeat, manet semper prioris, & quærit illi regulariter. Dixi, *etiam ea quæ habebat*, sequitus Petrum de Perusio à quo aliquantũm in hoc receduit Cardinalis & Panormitanus, k sine iusta licet colorata ratione. Tum quia opinio Petri est æquior, & fundatur per cap. l & auth. *ingressi*. m Tum quia videntur niti quadam nimia subtilitate contra cap. *antepenultimum*. n Tum quia videtur commune animi cõceptio, quod [illegible] vide [illegible] habuisse [illegible] o Tum quia nihil obstat ratio [illegible] [illegible] secundo monasterio: quia [illegible] & transeunti cum voluntate transeat, & recipiatur, iuxta [illegible]

a §. cæterum vers. sane de stat. mona. b
b Num. 7.
c De supp. neg. præl.
d Clem. 1. §. cæterũ vers. sane de stat monac. verb. residere.
e ff. de rei vend.
f Cap. ad nostram & c. porrecta de confir. vtil.
g Num. 65.
h In princ. de præb. lib. 6.
i Vbi supra num. 6.
k De relig. dom.
l De offic. ord.
m De regul.
* Virg. lib. 6. Æneid.
a Cap. siue ligiosus de elect. lib. 6.
b §. 1. eiusdem cap.
c De elect. Lo.
d De reg. inter communes
e In c. quod ad te. de clericis coniug.
Num. 22.
g Cap. 2 de translat. præl.
h In c. de Lo. pfis. 20. q. 6
i Cap. Abbate 18. q. 2.
k In d. c. quod ad te.
l 18. q. 1.
m C. de sacros. eccles.
n De probat.
r De studiis in d. [illegible]

a De reg. iur. lib. 6

cum scienti, & consentienti non fit iniuria. a Tum quia opinio Cardinalis & Panormitani potest saluari in eo, qui mutacionem ob necessitatem, vel vtilitatem publicam, aut valde magnam priuatam auctoritate legitima transiret, quoad hoc tantum, vt haberet vsumfructum eorum, dum viueret, & illi manceret, dominio priori monasterio reseruato. Quod satis iuste pridem responderim monialem auctoritate Papae translatam voluntarie ad suam instantiam de vno monasterio ad aliud, non deferre secum dotem per eam datam, nec bona per professionem eius illi quaesita. Addo porro, quod si Papa aliud iuberet, & non subesset causa supplicandi, tunc cap. si quando, b parendum esset e contra capitulum in memoriae. c

b De rescrip. cap. si quando, & c. cum dilecta. c ar... non. q. 3.

25 Octauo quaeritur, an regularis per simoniam ingressus monasterium possit, & debeat manere in eo, & habere victum, vel portionem priuilegiatam Canonicalem vel monachalem, vt alij recte professi? Pro parte enim negatiua facit primo cap. quoniam, & cap. de regularibus, d quatenus habent, simoniace professum non debere manere, vbi est male professus, sed in aliud monasterium eiusdem ordinis ad agendam poenitentiam detrudendum.

d De simon.

Deinde quod illi certo loco in monasterio simoniaca nō videtur valere prouisio, nam illa electio loci beneficiaria in choro, vel capitulo alicuius Ecclesiae secularis simoniaca, quam constat non valere per extrauagantem. e Quin & per extrauagantem 1. sancitur, quod receptus in regularem, sue ne virtute huius dignitatis indiget dispensatione, vt possit remanere, vbi est simoniace receptus, vel recepta.

e De simon. eiusdem. tit.

Tertio, & vigesimo, quod Canonia regularis est beneficium, iuxta glossam singularem, g & etiam monachatus, quatenus est ius recipiendi victum aut portionem simplicem tam siue determinatam monachalem secundum Hostiensem, h & Panormitanum, i & latius tradimus in rubrica illius tituli. At acquisitio beneficij simoniaca est nulla per d. Extrauagantem 2. k ergo & acquisitio Canoniae regularis & monachatus est nulla.

g Clem. di... diosam. ... h ... super ... col. i Ibid. col. ... ad. de prab. k De simon.

Ius contrarium tamen facit, quod talis regularis post professionem factam, licet eam simoniace fecerit, non videtur posse contrahere matrimonium, nec redire ad saeculum, vt innuit praedictum cap. quoniam quatenus habet receptum simoniacé debere in aliud monasterium sui ordinis detrudi, ad agendam perpetuam poenitentiam: quatenus item habet, quod si non inuenitur tale monasterium, in quod detrudi possit, maneat dispensatiue in illo, ne damnabiliter euagetur: significans eum esse professione obligatum, quatenus item habet, quòd possit remanere dispensatiuè, nulla de noua professione facta mentione.

Quartò, quod professio ab excommunicato facta tenet, iuxta cap. cum illorum, l quod in hoc commendant ibi plurimum Panormitan. & Felinus etiam matrimonium ab eodem cōtractum iuxta textum singularem, m quem in hoc dixit singularem Felinus, n cum tamen collatio & prouisio excommunicato facta, non valeat, o & hāc partem, licet leuiter, tenet Rebuffus, vbi supra. & ante illum Anannias, p sed nemo, quòd sciā, opponit supra opposita, nec respōdet illis. Pro quorum solutione, notandum est, quod, vt in d. rubrica, q latius dixi, per professionē regularem Canonicalem, vel monachalem, duo quaeruntur: aut sunt. alterum est mutatio status de saeculari in regularem. & hoc nō impeditur per simoniam, nec per excommunicationem. Alterum est ius habendi victum indeterminatum ex communi, aut per portionem priuilegiatā, seu determinatam Canonicale vel monachalem, quod quilibet Canonicus, vel monachus recte receptus habet, & hoc impeditur per simoniam & excommunicationem, donec subsequatur absolutio, & dispensatio. Ratio diuersitatis est, quod acquisitio status, est quasi acquisitio cuiusdam characteris ordinis, qui perpetuo durat, vt diximus in d. comment. cap. non dicatis. r

l De sent. ex communi. m In c. signi... asti de eo qui du. in matr. n In rub. de ... col. o Cap. p ... & cap. ... de ... excom. p ... q ... de praben.

r 12. q. 1. n. 6.

Ius autem percipiendi victum indeterminatum, aut portionem priuilegiatam est quoddam beneficium, cuius acquisitio impeditur per simoniam & excommunicationē, donec absolutio & dispēsatio subsequantur, quemadmodum & vt diximus in d. comment. cap. non dicatis, s

s Vbi supra.

per depositionem regularis, non tollitur status ille, nec mutatur in saecularem, sed solum tollitur vox in capitulo, & victus integer ex communi, vel portio priuilegiata relicto solo victu ad vitam omnino necessario.

SVMMARIVM.

26 Regularibus nuo & Clericis saecularibus omnibus venatus est vetitus.
26 Venatus quatenus Clericis saecularibus & regularibus liceat.
27 Regularibus an vestis pretiosa liceat.
27 Veste de regulari iura cur quadam in. ... clericos.
27 Cleri communis ornatus vltra necessitatem & honestatem vetitus.
27 Clem. 2. de vit. & honest. cler. ... (titus.
27 Episcopus monachus non lucam, sed monachalem vestem deferat.
28 Lex prohibens vel iubens aliqua Clericis, solos beneficiarios, & sacratos continet.
29 Clausura regularium non iure naturali & diuino, sed humano inducta, & tribus seq.
30 Regularis extra monasterium similis pisci extra aquam.
31 Carthusianis laudata clausura, qua ratione facta arctior.
32 Clausura regularis vere magni facienda. (alias.
33 Clausura regularis iure tanta, vt augeatur, & minuatur.
34 Regularis an & quādo, & quomodo exiens a claustro peccet.
35 Regularis frangens clausuram, vt varie peccet.
36 Dispensatio fit ... sine causa contra ius nil valet.
36 Licentia Praelati generalis exeundi qua iusta.
37 Monasterio ianitor necessarius.

26 NOno quaeritur, an Praelatus subdito suo regulari translato vel vernaculo possit cōcedere, vel negare facultatem venandi? Ad quod respondetur primo posse, quatenus Canones, & regula permittunt, nō autem vltra; quia omnes etiam Episcopi tenentur ista custodire. a Secundo, quod debent cogere eos ad seruādum Clementinam 1. b cuius verba sunt. Porro a venationibus & aucupationibus omnes semper abstineant, nec eas interesse, aut canes, vel aues venaticos per se vel alios tenere praesumant, nec a familiaribus secum morantibus teneri permittant, nisi saltus, viuaria, vel garennas proprias, vel ius venandi in alijs haberent, in quibus cuniculi vel ferae aliae sint. quo casu hoc eis permittitur dum tamen infra monasteria sua donos quas inhabitant, aut eorum clausuras, venationes canes non teneant, nec venationi praesentiam exhibeant personalem. Quae verba illo tituli, quod non multos alioqui pios, & satis eruditos, non solum Canonicos, sed etiam monachos, gloria quadam, & laude dignum ducere, accipitres, falcones, & nisos, canes etiam leporarios, cuniculaios & molossos nutrire, & interdum commendare alijs, vt venentur, interdum ipsosmet etiam venari. Nec prodest id, quod dictum est in comment. c. nullam. c Clementinam illam solum ligare monachos nigros, & non alios, & minus Canonicos regulares excepto §. quia vero, vbi eos exprimit secundum glossam, d quam vbiq; Cardinalis & Imola probant: quia licet non obliget illos ad ea, quę noui è inducit, obligat tamen ad ea quę etiam ante illam erant statuta & constat, quòd etiam ante illam, contenta in d. §. etiam clericis saecularibus vetabantur in cap. 2. e in haec verba. Omnibus seruis Dei venationes, & syluaticas vagationes cum canibus, & accipitres aut falcones habere interdicimus. Et in capitulo 1. decernitur poena presbytero & diacono ob id imponenda, ex quo tamen colligit glossa posse clericum saecularem, modo non sit Episcopus, causa necessitatis, vel recreationis aliquando interdum venari, modo non ducat in consuetudinem, praetertim illam reprobādam, qua quidem presbyteri magnae vadunt venatum lepores, vel cuniculos, vel piscatum, intrantes nudi aquam, & magno strepitu capientes pisces in rete, & postea regressi mittunt, inquieto, & tumultuāte spiritu: vel illam, qua generosi nimium putant ducere praedictos canes, vel aues in Ecclesiam, & chorum, cum scandalo pientiorum, & impedimento attentionis debitae psalmodiae, diuinique officij cantui. Quod quum est notabile, mortiferum arbitror, licet venialem tantum videatur, quum est paruum, argumento eorum quae de furto

a Ca. 1. & v... tim de con... b § porro. ... stat mon.

c 18. q. 2. ... d In princ. verbo nigrorum, & in § sane me... filius, & in §. quia vero. ... e De cler. venat.

no-

a Cap. 17 n. 3. notabi[illegible] diximus in Man. Confes. Arbitror [illegible] tem quod regularis non peccat, si eadem caussa necessitatis vel recreationis de licentia Superioris vestietur, modo id sine scandalo faciat.

Decimò quæritur, an Prælatus subdito [illegible] regulari translato vel vernaculo possit concedere, vel negare facultatem se vestiendi pretiosis vestibus.

Ad quod respondeo, eo modo, quo ad præcedentem quæstionem, videlicet, non posse, nisi quatenus Canones & regula permittunt, & consequenter non posse contra d. Clementin. 1. quatenus omnibus regularibus conuenit, conuenit autem, quatenus interdicit notabilem excessum, & inordinatum ornatum, seu exquisitum ornatum, aut cultum in vestibus, necnon in cibis & potibus, equitaturis, & lectisterniis: conueniunt item quatenus in §. 1. statuitur, ne in qualitate panni regularis excedatur modestia, nec quæratur quod pretiosius, & subtilius, sed quod vilius valeat inueniri: quodque vestis ipsa sit rotunda per circuitum, & non scissa, nec longitudine nimia, aut breuitate notanda: quodque in vestibus sendatum, hoc est sericum, secundum glossam pro foderaturis non portent: quodq; nullus zonam, cultellum, calcaria, cum ornatu deferre, aut cum sella clauorum ornatu decorata superfluo, vel [illegible] aliàs sumptuoso: siue cum fræno fercaturam ad ornatum habente equitare præsumat. Ratio verò, quare ista custodiri debeant ab omnibus regularibus, & non alia, quæ ibi ponuntur, nisi à solis monachis nigris, est, quia quoad hæc non inducit aliquid noui pertinentis plus ad eos, quàm ad alios: quoad alia verò sic, hæc enim non solum vetantur regularibus, sed etiam clericis sæcularibus, iuxta illud Gratiani. b *Præterea oportet, scilicet clericum esse ornatum in exterioribus, habitu videlicet, & incessu. Habitu vt nec fulgidis nec sordidis se vestibus ornet,* * *vt enim ait Hieronymus. Nec affectatæ sordes, nec exquisitæ deliciæ laudem pariunt.* Quod tam de vestibus quàm de cibis intelligendum esse subdit ibi Gratian. & iuxta illud septimæ synodi relatum in Capitulo c *Omnis iactantia & ornatura corporalis a sacrato ordine aliena est, eos ergo Episcopos & Clericos qui se fulgidis & claris vestibus ornant, emendare oportet.* Et paulo inferius. *Priscis enim temporibus omnis sacratus vir cum mediocri aut vili veste conuersabatur, omne quippe quod non propter necessitatem, sed propter venustatem accipitur, elationis habet calumniam, quemadmodum magnus ait Basilius, sed neque ex sericis textam [illegible] vestem quis variatam induebat, neque apponebat variorum colorum ordinamenta in summitate vestimentorum: audierant enim quia qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.* Hæc ibi. Quibus adde illud regulæ S. Augustini. *Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis vestibus placere sed moribus.*

b In prin. 41 dist.

c 21 q. 4.

* Vt enim ait Hieronymus. *D. Hieronymus non hæc quidem [illegible], sed horum verborum sententiam tum in Epist. 22. ad Eustochium habet hoc modo, nec affectata vestes, nec exquisita munditia conueniunt Christiano, tum in Epist. 2. ad Nepotianum, hoc modo. Vestes pullas æque deuita vt candidas, ornatus vt sordes pari modo fugiendi sunt, quia alterum delicias alterum gloriam redolet. Hæc ibi. Quod deinde ex 7. synodo adducitur est in Can. 16. Concilij Niceni 2. his verbis. Omnis iactantia, Græce est* βλακεία, *quod non tam iactantiam, quam delicias affectatas significat, & ornatus corporeus, est a sacerdotali ordine & statu alienus. Episcopos ergo vel clericos, qui se splendidis & insignibus vestibus exornant, se corrigere oportet. si autem permaneant supplicio tradi, similiter & eos qui sunt vnguentis delibuti, & paulò post. Si inuenti ita que fuerint nonnulli eos irridentes, qui vilem & modestum amictum induti sunt pœna corrigantur. A superioribus enim temporibus omnis vir sacerdotalis cum modesto & honesto indumento versabatur. Quicquid enim non propter vsum sed ostentationem ornatum assumitur, in nequitiæ reprehensionem incurrit vt ait Magnus Basilius, in regulis breuioribus cap. 49. Sed nec ex sericis texturis vestimentum [illegible] at neque in vestimentorum fimbriis (Græcè* κρασπέδοις, *id est extremitatibus) adiecta erant aliorum colorum additamenta. Ex diuina enim lingua audierunt, quod qui mollia ferunt, sunt in domibus regum. Hactenus. Augustinus autem habet in Regula. Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis vestibus placere sed moribus.*

Ex quibus facile colligas, quàm [illegible] aliquot clerici, & ineptius Canonici [illegible], & [illegible] moniales, quærunt sibi gloriam & honorem [illegible], vel earum sodalitium [illegible], vel [illegible] ornamentis [illegible] larum, & frænorum. [illegible] Salmanticæ quidam Canonicus [illegible] interrogabat, an liceret [illegible] se vestire panno laneo pretioso, qui appellatur ibi *contray* & in Italia *monachino*, & in Gallia *scoulre fin*. qualis [illegible] & nouos, qui vocantur *rasos*. Cui respondi [illegible], licere quidem se vestire *contray* mediocris ordinis, non tamen [illegible], vel [illegible], quamuis modestius faceret, si [illegible].

Dicat hic [illegible], prædicto, cum humana statuta videntur [illegible] per contrariam consuetudinem sublata cum [illegible] potest [illegible] non esse peccatis [illegible], ad bonum [illegible] naturali, & diuino in eis [illegible] inuitentia, dum [illegible] non est consuetudo omnium, nec [illegible] partis clericorum, vel monachorum, vt palam est.

Tertio, quod Concilium Tridentinum nuperrimum, a statuit in hæc verba [illegible] memoriæ intigendum. *Nihil est, quod alios magis ad pietatem, & Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita, & exemplum qui se diuino ministerio dedicarunt. Cum enim a rebus sæculi in altiorem sublati locum conspiciantur, in eos tanquam in speculum reliqui oculos coniiciunt, ex eisq; sumunt, quod imitentur. Quapropter sic decet omnino clericos in sortem Domini vocatos, vitam moresq; suos omnes componere, vt habitu, gestu, incessu, sermone, aliisq; omnibus rebus nihil nisi graue, moderatum, ac religione plenum præ se ferant, leuia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent, effugiant, vt eorum actiones cunctis afferant venerationem,* & infra. *Statuit sancta synodus, vt quæ alias à summis Pontificibus, & a sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscunque criminibus, nec non sæcularibus negotiis fugiendis copiose, ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem pœnis vel maioribus arbitrio ordinarij imponendis obseruentur, nec appellatio executionem hanc, quæ ad morum correctionem pertinet suspendat. Si qua verò ex his in desuetudinem abiisse compererint, ea quamprimum in vsum reuocari, & ab omnibus accurate custodiri studeant; non obstantibus consuetudinibus quibuscunque, ne subditorum neglectæ emendationis, si condignas Deo vindice pœnas persoluant.*

a Sess. 22 c. 1 de reform.

Ex quibus colligo primò, Episcopos obligari ad cogendos clericos, vt seruent Canones antiquos de vestitu, victu, incessu, gestu, & aliis eorum moribus disponentes, siue sint in viridi obseruantia, siue non; cùm hac tamen differentia, quòd existentes in viridi obseruantia, sine alia renouatione exequantur, alios verò prius renouent, & postea exequantur: ex quo subinfertur, clericos non teneri ad obseruandum Canones insuetos obseruari, donec Episcopus eos renouet, quæ conclusio multorum piorum scrupulos euertit, & content.

Secundo colligo, seruandum esse capit. clerici, b cuius verba sunt. *Clerici officia vel commercia sæcularia non exerceant maximè inhonesta. Mimis, ioculatoribus, & histrionibus nõ intendant, & tabernas prorsus euitent, nisi forte causa necessitatis in itinere cõstituti. Ad aleas, & taxillos non ludant: nec huiusmodi ludis intersint. Coronam & tonsuram habeant congruentem, & se in officiis Ecclesiasticis, & aliis bonis studiis exerceant diligenter: clausa deferant desuper indumenta nimia breuitate vel longitate non notanda. Pannis rubeis, aut viridibus, necnon manicis, aut sotularibus consutitiis, frenis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus non vtantur. Cappas manicatas ad diuinum officium intra Ecclesiam non gerant, sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio & personatibus constituti, nisi iusta causa timoris exegerit habitum transformari: fibulas omnino non ferant, neque corrigias auri vel argenti ornatum habentes, sed nec annulos, nisi quibus competat ex officio dignitatis. Pontifices autem in publico & in Ecclesia superindumentis lineis omnino vtantur, nisi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum monachalem, palliis diffibulatis non vtantur in publico, sed post [illegible] vel ante pectus hinc inde connexis.*

b 2. de vit. & honestat. cler.

Quarto quod idem Cõcilium Tridentinum, c [illegible] ait. *[illegible] verò & si habitus non facit monachum, oportet tamen clericos vestes proprio congruentes ordini [illegible] deferre, vt per decentiam habitus exteriorum morum honestatem [illegible] ac [illegible] autem hodie [illegible]*

c In sess. [illegible] de reform.

ligionisq;

[illegible] contemnentes, [illegible] dignitatem, & honorem clericalem parvipendentes, [illegible] etiam deferant [illegible] spectacula dediti [illegible] ponentes, [illegible] diuinis [illegible] carnalibus, propterea omnes [illegible] exemptae: quae aut in [illegible] fuerint, aut dignitate personatus [illegible], aut beneficia qualiacunque Ecclesiastica obtinuerint, [illegible] ab Episcopo [illegible] per eum publicum [illegible], honestu[illegible] clericalem [illegible] ordinem & dignitatis congruentem & [illegible] mandatum nō [illegible] tulerint, per [illegible] ab ordinibus, ac officio, & beneficio, ac fructibus, redditibus, & prouentibus [illegible] beneficiorum, nec non semel correpti, [illegible] in hoc [illegible] quærint etiam per priuationem [illegible] rum [illegible] & [illegible] Constitutionem Clementis [illegible] in Concilio Viennensi editam, quæ incipit, Quoniam, innouando [illegible] ampliando. [illegible]. Ex quibus colligo primo [illegible] aliquo alio [illegible] [illegible] contra Hostiensis, *a* in quem sequitur Panormitanus communiter receptus. *b* [illegible], quod [illegible] aliqua [illegible], [illegible] habitibus beneficiis quod [illegible] Manuel. Contra *c Dixi [illegible] prohibent* quia secundum de his, quæ indulget *d*

28 Secundo colligo quod Clementina 2. est innouata, & consequenter, quod [illegible] sint à beneficiis suspensi, & [illegible] ea, eo quod [illegible], virgatas, vel [illegible] vel [illegible] scaccarias, rubeas aut virides gestarunt, vel [illegible], quæ contra Turcas geruntur; [illegible] beneficiarij, vel in [illegible] constituti, vel id fecerunt [illegible].

29 Vndecimo quæritur, an iure diuino, vel naturali, an humano tantum obligentur regulares, ad seruandā clausuram. [illegible] quod solum iure humano obligentur, facit primò, quod nullo præcepto per se noto, nec ex per se notis [illegible] ad id obligantur, & omne ius naturale est huiusmodi, *f* ergo nullo iure naturali prohibentur.

Deinde quòd in toto Canone Bibliorum non reperitur huiusmodi clausura, & omne ius diuinum continetur in illo, *g* ergo non tenentur etiam iure diuino.

Tertio facit, quod passim sit facultas exeundi viris religiosis, etiam [illegible] sine vlla caussa [illegible] Superioribus, quæ fieri non posset etiam à Papa, [illegible] vel diuino seruanda esset, cap. sunt quidam, *h* & [illegible] *[illegible] Ecclesiarum.*

Quarto facit, quod regularis ad sola tria substantialia vota seruanda tenetur iure diuino secundum S. Thom. *k* communiter receptum. At clausura in nullo illorum includitur, nam sine illa possunt seruari castitas, paupertas, & obedientia, vt etiam Apostoli, & multi etiam alij Sancti seruarunt. ergo, &c.

Pro contraria tamen parte facit, primo quòd constat vota obligare iure diuino iuxta illud. *l Vouete & reddite Domino [illegible] vestra,* & omnis regularis expresse vel tacite, explicite vel implicite, videtur vouere clausuram in monasterio in quo profitetur. Omnis enim regularis facit professionem [illegible] explicite, vel implicite, expresse, vel tacite vouet stabilitatem, & permansionem in monasterio, in quo vouet, explicite [illegible] & expresse quando vouet secundum formam traditam à Speculatore, *n* quæ est hæc relata etiam à prædicto Trullo. *o Ego N. promitto Deo, & sanctis eius, & vobis Domino Abbati, vel Priori coram vobis & conuentu vestro, me perpetuam continentiam seruaturum [illegible] hac domo, vel monasterio, quamdiu Deus fragilitati meæ permiserit, & renuncio proprijs, & vobis debitam secundum regulam talis ordinis obedientiam, & reuerentiam, ac stabilitatem, & conuersionem morum promitto.* Implicite verò, & tacite [illegible] vouet obedientiam Canonicalem vel monachalem in [illegible] potentis eum incorporare ordini & religioni, [illegible] Innocentius, quem [illegible] tenemus in comment. cap. [illegible] *[illegible]* [illegible] implicite videtur vouere omnia [illegible] longa [illegible] vouendi Speculatoris, [illegible] prædictus Trullus, & antea [illegible], qd [illegible] solenniter profiteri [illegible] recipere, ait, *trado me tibi in monachum, & [illegible]*, & [illegible] Innocentius [illegible], dicens, [illegible] facere [illegible] vouet obedientiam regularem.

Secundo facit [illegible] *[illegible] sicut piscis [illegible] sine aqua caret vita, ita sine monasterio monachus.* At iure naturæ piscis extra aquam viuere nequit, ergo eodem iure nec monachus extra monasterium exire debet. Tertio facit canon monachi 2. *b* quatenus significat, monachos à monasterio [illegible] egredi non posse, etiam pro vtilitate illius sine Superioris licentia, & quoad hoc [illegible] Canonici monachis, vt colligitur ex ipsa regula S. Augustini, cuius Canonis ratio & fundamentum videtur esse votum, quo se astringit regularis monasterio, ergo iure [illegible], & consequenter diuino, tenetur ad clausuram. Et quidem miror, prætermissam esse ab omnibus, qui [illegible] huius quæstionis decisionem, ex qua [illegible] expedent: quare dico primum, aliqua [illegible] omnibus regularibus, & prohibitum [illegible] terminis illi designatis. Tum quia [illegible] religionum consuetudo generalis. Tum quia id aperte significat regula Augustini, licet omnium laxissima sit, etiam in principio, dum præsupponit suos Canonicos debere constitui in monasterio, congregatos in vnum, & esse in vna domo, quam appellando [illegible] eorum habitatione monasterium, quam etiam præcipiendo in hæc verba. *d Nec eant ad balnea siue [illegible] necesse fuerit, minus quam duo vel tres, & ille qui habet [illegible] eundi necessitatem, cum quibus Præpositus iusserit, ire debebit.* tum per illud eiusdem. *e Quando proceditis, simul ambulate, cum veneritis quo itis, simul state.* tum per illud Hugonis. *f Bene ait, cum quibus Præpositus ire iusserit, ire debebit, [illegible], vt à prælato prouideatur [illegible] personæ, & [illegible] virtus [illegible].* tum per prædicta cap. *[illegible], & monachi.*

Secundo principaliter dico durum videri, quòd lex indicens regularibus clausuram, & exitum prohibens, sit naturalis vel diuina. Tum per argumenta pro priore parte facta. Tum quod Apostoli, qui videntur fuisse propriè religiosi, & vouisse tria substantialia vota secundum aliquos, in quibus [illegible] videtur esse S. Thomas, *g* [illegible] à [illegible] *h* non leguntur seruasse prædictam clausuram, nec petisse aut [illegible] licentias nunc [illegible] cum Christo, nec postea co[illegible] in cælum [illegible], [illegible] dignum imitatu apparebat aliquo [illegible] exordio [illegible] valde illustris religionis, huic [illegible] contrarium [illegible] videbatur, & receptum fuit: quia licet [illegible] sit seruare quem [illegible] immaculatum [illegible], securius tamen est absque illa, vt experientia, quæ rerum magistra est, i docet. Tum quod si prædicta clausura lege naturæ, vel diuina præciperetur, omnes regulares excellentes patres Carthusianos in ea seruanda, quod videtur absurdum, & ideo non dicendum. *k*

* Quod dignum imitatu apparebat. *Hi de quibus hic agit Nauarrus, videntur fuisse decem [illegible] se primum [illegible], quos Lutetiæ Ignatius de Loiola sibi asciuerat. Hi enim cum Romæ de instituenda Societate anno 15[illegible]8. primum deliberarent, diu multumque laborarunt, num paupertatis & castitatis votis, tertium obedientiæ votum addere expediret: sicque clausuram quodammodo sibi initio parum conuenientem videntur existimasse. Tandem tamen vno omnes ore consenserunt, hoc eximium & præcipuum Religionis votum suscipere, & proinde eligere vnum in caput, & totius Societatis Præpositum, cui omnes voluntates suas & [illegible] subiicerent. sicque factum est & seruatum est, & seruabitur Christo duce in æternum: quæ, vide Petrum Ribadeneiram lib. 2. vitæ Ignatii cap 23.*

Non obstant citata in contrarium, non primum: quia concesso, quod vota diuino iure obligēt, negamus regulares vouere clausuram, eo quod voueant stabilitatem: quia stabilitas illa vota significat permansionem in proposito, voto, & professione, & in obedientia debita Superiori secundum regulam, & non clausuram, neque promissionem de non exeundo monasterij septa.

Ad secundum respondeo, quod vt [illegible] sint similia, nō oportet quòd per omnia sint talia, & ita vt pisci extra aquam assimiletur regularis existens extra monasterium sine ista licentia, sufficit, quòd peccet aliquo modo, licèt non peccet contra ius naturale.

Ad

Margin notes: *a* 16 q. 1. — *b* ead. cau. & qu. — *c* Cap quod Dei timorem de stat. monach. — *d* Cap. 10. — *e* Cap. 8. — *f* In prædict. ca 10. — *g* 2. 2. q. 88. art. 4. — *h* q. 1. monit 7. — Cap quam sit, de elect. lib. 6. — *k* l. nā quod absurdum ff. de bonis lib.

Left margin notes (fragmentary): [illegible] cap. ne [illegible] vel [illegible] 1. de [illegible] n. 4. [illegible] cap. 21. [illegible] cap. si quis [illegible] 17. [illegible] & [illegible] elect. [illegible] ius na[illegible] dist. [illegible] [illegible] 12. q. 1 [illegible]

pro supra dicta. Cum tamen, vt supra conclusimus, l. ... [illegible] ... illis, possit consuetudine ... abili ... & talem. a

Decimoquarto quæritur: An, quando, & quomodo ... regularis ... clausuro, & vt peccat exeundo? Ad quod dico primò, quod iure communi omnis regularis ... ex potest iuste exire de licentia Superiorum ... Generalis & Prouincialis, sed etiam ... non tantum expressa, sed etiam tacita, & non tantum specialiter, & ... sed etiam ... data, modo ea detur iusta de causa necessitatis, vel ... Dixi, *iure communi*, quia iure speciali quorundam, vt Carthusianorum, & monasterij sanctæ Crucis Conimbricensis, plus requiritur, vt iure speciali ... sufficere posse dictum est. Dixi, *simplex*, ob id quod supra de Prælatis superioribus est dictum. Dixi *non solum Generalis & Prouincialis*, ad significandum quod etiam illi possunt eam ... & efficacius, quàm inferior immediatus, argumento à fortiori, quod valet. b Dixi *non tantum expressa*, Tum quia regulariter parem vim habent tacita m & expressam. c Tum per ea quæ latiùs diximus in d. comment. cap. *non dicatis*, d de licentia tacita tenendi peculium, & largiendi eleemosynam. Dixi *non tantum specialiter*, propter eam, quam habent procuratores, & Cellarij, & aliquot alij officiarij, & alicubi Doctores, & aliquot seniores exeundi, cum sibi conuenire videbitur: quia regulariter tantum valet generalis quoad contenta in genere, quantum specialis quoad contenta in specie. e Dixi *modo ea detur iusta de causa*, quia necessaria est illa, qua ea iustificetur, maior quidem cum maior est licentia, minor, cum minor: quia cum exitus sit vetitus iure communi Conciliari & Papali, inferior cui sit facultas in eo dispensandi, non potest id facere nisi iusta de causa: quia est quædam dispensatio circa legem superioris, quæ sine causa non est facienda, iuxta definitionem eius positam à glossa solenni, & recepta, f & facta non renet, iuxta dictum singulare Innocentij, g commendatum inter alios à Felino. h Per quæ videntur excusari posse à peccato, qui destructis ædificijs & septis monasterij, non viuunt intra eamdem domum, & ex domibus, quas inhabitant, exeunt absque licentia speciali, partim ob consuetudinem antiquam, partim ob licentiam expressam vel tacitam, modo non excedant limites in id à Superiore designatos.

35 Secundo, quòd licet à nemine videam tactum, an violatio clausuræ sit peccatum, & an mortiferum, an veniale tantum, dici tamen posset nullum esse peccatum, si clausula violata non esset contra ius commune, sed contra statutum speciale ordinis, cuius statuta ad nullum etiam peccatum veniale obligant, qualia sunt Prædicatorum auctore S. Thoma, i esse autem veniale tantum, quando sine contemptu regulæ, & perfectionis, & transgressione præcepti specialis Superioris violatur, mortale verò quando fit cum prædicto contemptu, vel contra præceptum superioris: quia sententia recepta S. Thomæ vbi supra est, contenta in regula non obligare ad mortale, nisi quoad tria substantialia vota, & præcepta ipsius, & superioris. Regularis enim non vouet regulam, nec omnia contenta in ea, sed obedientiam secundum illam in continentia & paupertate, vt dictum est: & ita obseruantiæ aliæ extra continentiam & paupertatem non ligant ex voto, nisi præcipiantur ab ipsa regula, vel à Superiore secundum regulam, vt ibidem vterque Thomas recepti, & de his est obseruatio clausuræ, vt palam est, quam licèt ius commune confirmet, non tamen id facit addendo vim præcepti, sed vim generalis statuti; ita quòd non fiat de obseruatia præceptum, sed de obseruatia regulæ particularis, obseruantia legis generalis. Quibus, & alijs omnibus addo, esse quoque ... eiusmodi violationem, quoties est cum notabili scandalo, vel damno monasterij, non quidem quatenus est violatio regulæ, sed quatenus est violatio ... diuini, & ... de non scandalizando, k & de nemine lædendo, l cum septimo Decalogi præcepto ...

36 Tertio verum esse id quod diximus in commentario cap. *non dicatis*. a ... iam esse aliquam iustam caussam, qui ... exeundi iustificetur, maiorem quidem quàm maior est licentia, & minorem quàm minor est, ... detur à Papa. quia licet ... solutus legibus humanis quoad vim coactiuam, b non tamen quoad vim directiuam, c & ita peccat non seruando illas, vel dispensando in ea sine causa iusta, vt tradit vterque Thomas recepti vbique ab omnibus, d quamuis autem qui dat licentiam sine iusta causa peccet, & etiam qui vtitur illa sciens non esse iustam: non tamen arbitror incidere ipsum in pœnas exeuntis absque licentia, argumento eorum quæ diximus in dict. comment. cap. *non dicatis*. e de habente peculiu de licentia Prælati absque iusta causa facta. Quæ vero cuiusque exitus iusta causa fuerit, arbitrio ... erioris, boni viri, ac prudentis pro varietate circumstantiarum personę, loci, &c. definiri debet, argumento, leg. 1. f

Quarto dico, quod est consequens, non videri satis iustas facultates illas generales, quæ alicubi dantur omnibus canonicis singulatim exeundi, quoties voluerint causa recreationis, vel deuotionis, etiã extra horas, quibus diuina officia non celebrantur vsque ad mille passus, intra quos occurrunt variæ conditionis viri & fœminæ: quamuis ea, quę alicubi fit Doctoribus, senioribus, & probatissimis quibusque etiam ad longiora spatia pro causa, quæ sibi bona fide videbitur iusta, vt supra dictum est, sit tolerabilis, longe tamẽ laudabilius, & melioris exempli, obedientiæ, submissionisque animi esset, vt specialis licentia ad exitum quemque specialem peteretur, & fieret, quo memoria statuti intra claustra permanendi in dies & horas renouaretur, & frequentia exeundi onere facultatis petendæ minueretur.

Quinto hinc quoq; infero, verum esse, quod frequenter in nostra Roncaualle dixi, non posse iustam reformationem illius monasterij, nec cuiusquã alius ab obseruantia lapsi fieri, nisi prius constructa domo vel claustro intra quod omnes canonici, vel monachi possent simul habitare, simul refici & dormire, cui esset porta & ianitor cõtinuus, qui aperiret illam, & clauderet opportunè: quoniam alioqui non posset seruari pars illa regulæ de seruãda clausura, confirmata per Concilia & summos Pontifices vt prædictum est.

Sexto dico hæc etiam consequi, intolerabilẽ esse morem, quo canonici vel monachi quorundam monasteriorum vi bellorum, vel incendio destructorum, viuunt more quorumdam clericorum sæcularium, sine claustro prope Ecclesiam, singulatim in singulis domibus habentes coquas iuuenes, & extraneas, vel etiam senes, vel cognatas, sed habentes famulas, vel comites extraneas iuniores, nullamq; licentiam exeundi vltra septa monasterij petentes, & resistentes, vel nolentes, vt reficiantur ędificia, intra quorum portam quam cito commode fieri poterit includantur. Tum quod videtur contemnere regulam, qua parte continet clausuram seruandam, & licentiã exeundi petẽdam, & binos exire debere, quem contemptum esse mortiferum ait S. Thomas. g Tum quia non fugiunt propinquam occasionem labendi mente, vel opere in venereain voluptatem, contra illud Apostoli, h *fugite fornicationem*, & quod contraueniunt cap. *volumus*. cum glossa, i & cap. à *nobis*. k Tum quia videntur remittere propositum ad perfectionem Christianam tendendi, quod est mortiferum, vt in d. comment. cap. *cum partio*. l dictum est, post S. Thom. m Tum quia se exponunt magno periculo habendi proprium contra votum paupertatis, quod etiam esse mortiferum traditum est in d. commentario cap. *non dicatis*. n Equidem ipse non auderem eiusmodi regulares absoluere, nisi firmum animum in contraria conciperent: an autem hoc casu liceret habere donum omnino non suspectas dicetur infra. o

37 Septimo, quòd ex prædictis colligitur ratio statutorum Concilij Aquisgrani sub Ludouico primo Imperatore relati à Trullo, p quorum aliquot partes huc pertinentes sunt hæ. *Necesse est, vt claustra, in quibus clero sibi commisso canonice viuendum est, firmis vndique circumdent munitionibus, vt nulli omnino intrandi, aut exeundi, nisi per portam pateat aditus. Sint etiam interius dormitoria, refectoria, cellaria, &*

b Cap. cum in ... de ... c ... quid. de rebus eccl. ... de rescrip.
d Numer. 21.
e l. 1 § quod autem ff de ... & c.
f ... de ma...
g In § nisi ... sub cap. ... quæst. 7.
h Cap. dudũ de elect. sub ...
... cap. cum ... de except.
i 2. 2. quæst. 186 art. 9.
k Matth. ...
l ... quæst. ...

a 12 quæst. 1. num. 40.
b l Princeps. ff. de legibus & cap. proposuit de cõ. eff. præbend.
c l digna vox C. de legibus & cap. iustũ. 9. d. ...
d 1. 2. quæst. 96 art. 5. ad 3.
e Num. 22.
f ff. de iur. deleb & cap. de causis de offic. deleg.
g vbi supra
h 1 ad Corin 6
i 81. d. si inst.
k De cohab cler.
l Num. 10.
m in d. art. 9.
n Num. 21.
o Quæst 17.
p Lib. 2. ca. 1. Cõcil. Aquisgran. cap. 117.

[illegible] habitationes [illegible] fratrum in vna [illegible] necessaria. Et infra. [illegible] a prælato eorum congregatione [illegible] commissa frater probabilis [illegible] portam communicorum cum [illegible] obedientia, & humilitate competenti tempore claudere, & reserare, vt nullis per eam nisi per licentiam alicuius pateat intrandi [illegible] exeundi. Cui etiam observandum est [illegible] cordis plus [illegible] vacare quam domum vbique incubare, sorasque vagandi locum præbeat, & eorum [illegible], quæ [illegible] pars [illegible] fiat. Debet præterea aduenientes [illegible] recipere, & Priori aduentum eorum, causamque nunciare. Hæc ibi.

Ibid. cap. 141

SVMMARIVM.

38 *Regulari translato quanta possit dari licentia manendi foris.*
38 *Priuatio præsupponit habitum.*
39 *Clausuram regularum fœminarum eodem iure, quo virorum induci [illegible] auxit Bonifacius.*
40 *Vita austerior cur potuit monialibus indici, & non Minoribus Conuentualibus observantia.*
40 *Clausura regularium Tridentina cur mitior, quam Pontificia.*
41 *Clausura regularium monialium quæ non recepta in Gallia.*
42 *Clausuram monialium iure naturæ inductam suadentia soluuntur.*
42 *Consuetudine præsertim immemoriali lex humana tolli potest.*
43 *Constitutio declaratoria extenditur ad præterita.*
44 *Seu & siue, coniunctiuum propria significatio.*
44 *Monasterium, & domus, interdum pro eodem sumuntur.*
44 *Monialibus & conuersis omnibus clausura indicta.*
44 *Fundationum statuta contra clausuram tolluntur.*
45 *Legis mens plus attendenda quam verba.*
45 *Monialis quæ professa extra monasterium eximitur a clausura.*
45 *Monialium non professarum conuentus quomodo finiantur.*
40 *Abbatissarum ratio quæ excedunt numerum improbatur.*
46 *Præceptum non importat exhortatio.*
46 *Clausuram monialium non [illegible] qui peccant.*
46 *Pyus zelus ardens in Deum & [illegible] monialium sanctimoniam.*

38 DECIMOTERTIO quæritur, An defendi possint licentiæ illæ datæ ante Concilium Tridentinum nuperrime, quæ [illegible] quam plurimæ, a prælatis, qui [illegible] obedientiam eis dederunt [illegible] habentibus Apostolicas [illegible] transferendi [illegible] ad ordines laxiores, vt viuerent etiam honeste extra monasteria vbicunque vellent? Ad quod respondeo primo, non posse defendi si prædicti Prælati [illegible] Capitulis [illegible], & sine illis non poterant [illegible], iuxta dicta supra, a & [illegible] tibat [illegible] ad beneuolos receptores: quia cum non possent soli recipere eos, non poterant soli [illegible] receptores eorum, a remotione generis ad remotionem speciei, quod valere dictum est supra per glossam [illegible] textu, b vt si non est homo, non est homo albus. & [illegible] receptio non valebat, non fiebant recepti ob[illegible] ad [illegible] claustra eorum, & consequenter non poterant Prælati liberare eos [illegible] claustrali. quia priuatio præsupponit habitum c

a Eod. nu. 14

b Leg. si eam [illegible] transact. facti cap. plerique 14. q. 6

c Leg. decem ff. de verbor. [illegible] solvendum d. desponsat. impub.

Secundo, quòd defendi possunt, si per prædicta breuia, quæ [illegible] aliqua vidisse, fieba[nt] eis facultas viuendi honeste in locis, quæ designarent Prælati aliqui perpetuo post præstitam eis obedientiam: quia non requirebatur alia receptio, & opponenti dicenti nos supra [illegible] Papam non posse facere hanc [illegible] causa, respondere potest, [illegible] reduci [illegible] per [illegible] in aliquibus [illegible] causas, fuisse reputatas ab eis [illegible].

Tertio, quòd [illegible] defendi possent, si supponatur, quod [illegible] præ[latorum] [illegible] & [illegible] probabant eas. [illegible] eos [illegible], quod Prælati [illegible] non tuisse tamen [illegible] quod [illegible] eas, aut eq[uidem] eos legitime recipere. Tunc quod [illegible] Concilium Trident.

[illegible] quod aliquando concedebant [illegible] facultatem viuendi honeste [illegible] Prælati [illegible] perpetuis post præstitam [illegible] obe[dientiam] [illegible], nulla facta mentione de receptione [illegible] recolo receptore.

a Cap. [illegible] refer [illegible]

Quinto, quòd nō possunt defendi, si per breuia [illegible] facultas [illegible] viuendi ad alias religiones siue strictiores, siue laxiores, cum [illegible], vt in [illegible] perpetuo manerent: quia per dicta in d. cap. [illegible] non potest [illegible] maior, & laxior facultas [illegible] extra [illegible] suis.

39 Decimoquarto quæritur, An eadem, quæ dicta sunt de clausura & [illegible] virorum [illegible], quoque sint, de [illegible] monialium. Ad quod respondeo primo [illegible], quoad hoc, vt [illegible] clausura [illegible] iure communi humano dicatur inducta [illegible] ingenia [illegible], quam Matthæus respondit [illegible] effecerat, [illegible] habetur in [illegible] historia, & apud Caietanum, b & aliquot aliæ sanctimoniales tempore Apostolorum [illegible] seruabant huiusmodi clausuram, seruaturæ profecto lege naturali, vel diuina esset indicta.

b 2. 2 qu. art. 11

Secundo, quòd etiam idem est dicendum secundum iura communia ante Bonifacium VIII. constituta. quoad [illegible] enim vsque nullæ religiosæ, neque Canonicæ regulares, neque aliæ monachæ tenebantur ad arctiorem clausuram quam contentam [illegible] regulis. Ad eadem regula erat canonicorum, & canonicarum regularium, & Benedictinorum, & Benedictinarum, & Minorum, & S. Claræ, nisi qua parte harum laxior est quam illorum.

Tertio, quod prædictus Bonifacius plurimum illam auxit, & [illegible] fecit, per cap. 1. c [illegible] hæc verba. *Periculoso, & detestabili quarundam monialium statui, quæ honestatis laxatis habenis, & monachali modestia, sexusque verecundia impudenter abiectis, extra sua monasteria nonnunquam per habitacula sæcularium personarum discurrunt, & frequenter intra eadem monasteria personas suspectas admittunt, in illius, cui suam integritatem voluntate spontanea deuouerunt, graui offensam, in religionis opprobrium, & scandalum plurimorum; prouidere salubriter cupientes, præsenti constitutione perpetuo irrefragabiliter valitura sancimus, vniuersas, & singulas moniales præsentes atque futuras cuiuscunque religionis sint, vel ordinis, in quibuslibet mundi partibus existentes, sub perpetua in suis monasteriis debere de cætero permanere clausura: ita quod nulli earum religionem tacite vel expresse professæ, sit, vel esse valeat quacumque ratione vel causa, nisi forte tanto, & tali morbo euidenter earum aliquam laborare constaret, quod non posset cum aliis absque graui periculo, seu scandalo commorari, monasteria sua deinceps egrediendi facultas, nullique aliquatenus inhonestæ personæ, nec etiam honestæ, nisi rationabilis & manifesta causa existat, ac de illius, ad quem pertinuerit speciali licentia, ingressus, vel accessus pateat ad easdem, vt sic a publicis, & mundanis conspectibus separatæ, omnino seruire Deo valeant liberius, & lasciuiendi opportunitate sublata, eidem corda sua, & corpora in omni sanctimonia diligentius custodire.*

c De stat. reg. lib. 6.

Quarto, quòd prædictam constitutionē Bonifacii nuper innouauit Concil. Triden. d in hæc verba. *Bonifacii VIII. constitutionem quæ incipit Periculoso, renouans, sancta Synodus, vniuersis Episcopis sub obtestatione diuini iudicii, & interminatione maledictionis æternæ, præcipit, vt in omnibus monasteriis sibi subiectis ordinaria, in aliis vero Sedis Apostolicæ auctoritate, clausuram sanctimonialium, vbi violata fuerit restitui, & vbi inuiolata est, conseruari maxime procurent, inobedientes atque contradictores per censuras Ecclesiasticas, aliasque pœnas quacunque appellatione postposita, compescentes, inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis: quod auxilium vt præbeatur, omnes Christianos Principes hortatur sancta Synodus, & sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda omnibus magistratibus sæcularibus iniungit. Nemini autem sanctimonialium liceat post professionem exire a monasterio etiam ad breue tempus, quocunque prætextu, nisi ex aliqua legitima causa, ab Episcopo approbanda, indultis quibuscunque, & priuilegiis non obstantibus.* De [illegible], canon includat Episcopos ingredi [illegible] sibi non subdita sine licentia in eo contenta [illegible] nisi [illegible] per [illegible] verba. *Ingredi autem intra septa monasterii nemini liceat, cuiuscunque generis, aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerit, sine Episcopi vel*

d Sess. 25. c. 5 de reg.

[illegible]

Quinto, quod fel. rec. Pius V. [illegible] in extrauagantem [illegible] kal. Iun. [illegible] renouauit [illegible] Concilij Tridentini [illegible] verba. *Circa Pastoralis, & [illegible] statuimus at[illegible], & singulis [illegible] cuiuscunque religionis, ordinis vel militiarum [illegible] sint, quae [illegible] iam receptae [illegible] domibus recipiuntur, & tacite [illegible] professae, etiam si conuersae, aut quocunque alio nomine [illegible], etiam si ex institutis vel fundationibus earum regulae clausuram non tenebantur, nec [illegible] quam in earum monasterijs [illegible] domibus etiam ab immemorabili tempore ea seruata fuerit, [illegible] perpetua in suis monasterijs, seu domibus, de caetero debere permanere clausura, iuxta formam dictae constitutionis fel. rec. Bonifacij Papae VIII. Praedecessoris nostri, quae incipit periculoso, in sacro Concilio Tridentino approbata, & innouata, quam [illegible] auctoritate praedicta etiam approbamus, & innouamus in omnibus, & per omnia, ac illam districte obseruari mandamus. Quod si aliqua moniales forsan reperiantur, quae consuetudine etiam immemorabili, aut instituto, vel fundatione regula sua freta, animo obstinato huic clausurae resistant, aut quomodo reluctentur [illegible] ordinarij vna cum superioribus earum omnimodis iuris, & facti remedijs compellant easdem tamquam rebelles, & incorrigibiles, ad praecise subeundum dictam clausuram, & perpetuo obseruandam.* Haec in hac extrauagantis parte.

* Per suam extrauagantem. *Haec extrauagans est in bullario octaua inter Pij V. constitutiones.* Ex quibus nota primo, quod praedictum cap. 1. *a* innouatum per *b* Conciliũ Tridentinum innouatur hic denuo per Pium V.

a De regular. lib. 6
b Cap. 5. de regul. sess. 25.

40. Circa quae, & partes sequentes huius extrauagantis, & extrauagantem *decori.* eiusdem Pij V. & extrauagantem *regularium personarum.* & extrauagantem Gregorij XIII. *Deo sacris.* infra referendas, occurrunt multa, quae pro dignitate tractata iustum librum complerent; quorum aliqua breuiter insinuabimus. Primùm, quod ratio, qua clausura durior & strictior antiqua potuit indici monialibus antea professis contra earum voluntatem, redditur a Ioanne Monacho, & glossa Dominici & Perusini, *c* & prae alijs defenditur à Decio, *d* quae ratio & praedictum c. 1. allegata fuerunt nuper contra fratres Minores Conuentuales Hispaniae, quod poterant cogi ad strictiorem vitam Minorum de Obseruantia: quibus tamen respondeti potuit, quod aliud est augere arctitudinem vitae regulae accedentem non mutata regula, quod fit augendo clausuram monialium: aliud augere arctitudinem cum mutatione regulae, quod fieret cogendo Conuentuales ad seruandam regulam Obseruantium: quoniam eorum regulae sunt diuersae, vt probamus supra. *e*

c In dict. cap. periculoso.
d In dict. cap ad nostram. de appellatio.
e Eod. num. 21.

Secundo, quod dubitari potest, cur clausura indicta per Concilium Tridentinum sit laxior, & benignior quàm indicta per Bonifacium, & Pium V. quod enim sit benignior, & laxior patet: quia permittit eis exitum ex quacumque causa, quae ab Episcopo approbabitur esse legitima: praedictus autem Bonifacius solam causam infirmitatis contagiosae, seu scandalosae excepit. Pius autem V. excepit causam incendij, leprae & epidemiae. Ratio autem forte potest esse, quod patres Concilij perpenderunt illud Sapientis, *f* si emulseris nimis, elicis sanguinem. & quod fragilitas humana foemineae praesertim sexus indiget aliqua consolatione. & quod [illegible] dura clausura efficit, vt monasteria videantur tam [illegible] fis, quam [illegible] odiosa, & quidam carceres perpetui: ita quod [illegible] quae omnino libere, & [illegible] ingredian[illegible] ingressarum vt per ea [illegible] confessiones [illegible] dicitur [illegible] desperatae [illegible] & [illegible] clausurae auctoribus, [illegible] perpetuo [illegible] poenitentia non tam [illegible] consolatione [illegible]. [illegible] quod Ioannes Andreas [illegible] non recepisse [illegible]

f Prouer. 30. [illegible]

Bonifacij & [illegible] Veruntamen [illegible] [illegible] fuisse a perpetua clausura [illegible] conuentibus [illegible] cogere. Et [illegible] quibus prouidere volebant, [illegible] clausuram: nam ipse quoque testor, [illegible] Hispania aduersus me querelas promptissime quasdam [illegible] eo quod respondissem in [illegible] clausuram Concilij potuisse iure statui, iusteque statutam esse, seruandamque, etiam ab ijs, quae nunquam eam seruauerunt. Pontifices vero Maximi praedicti perpenderunt argumentum decoris religionum, sponsarumque Christi, [illegible] & [illegible] ipsam se dignam: quorum [illegible] pro sanctissima eorum intentione vbique recipiuntur, & seruetur, etiam ab ijs, quae, ne ita includerentur, [illegible] sunt. *a*

a Lib. 6.

42 Tertio, quod [illegible] praedictis constitutionibus videtur [illegible] posse multa [illegible] pro [illegible], quid significat praedictam clausuram iure naturali, vel diuino esse inductam. Primo quidem, quod [illegible] dicere statum [illegible] contrarium esse periculosum & detestabilem Deo [illegible], scandalosum, & religioni opprobriosum: quod non est verum, nisi lege naturali vel [illegible] cum contrarium legi humanae induci possit consuetudine, & [illegible] aliqua de rationabili [illegible]. *b* Secundo quod Concil. Trident. [illegible] priuilegia contraria praedictae [illegible] contra quam si tantum esset iuris humani, potuerant [illegible]. *c* Tertio quod Pius V. in prooemio extrauagantis *circa*, idem sequi quod Bonifacius VIII. qui per eandem extrauagantem iubet eam seruari, non obstante consuetudine, cuius initij non sit memoria; cum tamen iura humana tali consuetudine perinde ac [illegible] leg[illegible] tollantur. *e* Quarto quod idem Pius in praedicta extrauagante *decori* [illegible] contrarium statuto de seruanda clausura, esse rem periculo, & scandalo plenam, quod non esset tale, nisi lege naturali, vel diuina illud damnaretur, & clausura praedicta induceretur; quia quae contra mores & leges hominum sunt pro diuersitate morum, & legum vitanda sunt, & eadem ratione amplectenda. *f*

b Cap. in his [illegible] fin. de consuet.
c In dict. c. 5.
d Cap. per [illegible] concess. praebend.
& § quod principi placuit instit. de iure nat. gent. & ciui. [illegible] ff. de constit. princip.
e Cap. super quibusdam de verb. sig. leg. hoc iure §. ductus aquae. ff. de aqua [illegible]
f Capit. quae contra mores. [illegible] dist.

Quibus tamen non obstantibus tenẽda est supradicta conclusio. Tum quod praedicta Iphigenia, & aliae sanctimoniales eam non seruarunt. Tum quod nec tempore B. Augustini ea seruabatur, vt colligitur ex eius epistola 109. in qua praescribens regulam viuendi monachis, quae sub sororis suae regimine viuebant, tantam facit facultatem exeundi ad balnea, & ad alia opportuna, quantam [illegible] canonicis facit in regula eorum, & per eadem verba, mutatis verbis conuenientibus viris in conuentia foeminis. Tum quod non probatur vllo iure per se noto, nec ex [illegible], nec ex vllo iure canonis biblici, nec ex [illegible] quale est omne ius naturale, & diuinũ, vt supra, *g* tactum est. Tum quod nemo diceret omnes sanctimoniales, quae fuerunt ante praedictum cap. *periculoso*, perpetuo peccasse, non seruando clausuram per illud inductam, quod tamen oporteret confiteri, si illa iure naturali vel diuino esset eis indicta: quia oporteret fateri, quod illud c. [illegible] ius nouum, sed antiquum declarat, & talis constitutio declaratoria extenditur ad praeterita vt iura habent, *h* & tradit late Felinus post alios a se citatos. *i* Tum quod, alioqui oporteret fateri [illegible] omnino [illegible] obseruantes praedictum cap. *periculoso*, semper fuisse, & esse in statu damnationis, quod videtur absurdum, & ideo non dicendum. *k* Tum quod [illegible] pondero potest, ad primum quod [illegible] Bonifacius, quòd status monialium viuendi absque sua clausura, vel alia minori, sit periculosus, detestabilis &c. sed quod status aliquarum, quae laxatis honestis habent [illegible] tant &c. est talis, quam concedimus esse contra ius naturale, & diuinum: negamus tamen esse contrarium, quod status earum viuendi honeste sine tali clausura, vt viuebant tempore S. Augustini, sit contrarius naturali, vel diuinum. Et eodem modo respondere potest ad tertium & quartum argumenta videlicet, quod idem sensit Pius V. in suis extrauagantibus [illegible]. Ad secundum autem respondemus, quod non habet Concilium non posse per Papam concedi priuilegia contra praedictam Bonifacij

g Quaest. 11.
h Cap. ex animo quaest. 4 dist. & § 1. auth. [illegible] fil. ante [illegible]
i In cap. fin. de const. à n. 4.
k Leg. nam quod absurdum ff. de bon. lib.

nisi accipiatur ut in vel ipsius non obstantibus praemissis [illegible] consuetudinis seruetur, quod est longe aliud. Aliquando non recipiendum, quod non aut praeditum Papa, quod non potest induci consuetudo tempore immemoriali aliqua de rationabili causa contra suam exhortationem, sed quod illa seruetur, non obstante quacunque consuetudine, etiam immemoriali huius modi, quod est longe aliud, vt palam est per notata ubi supra. a

44 Quintò nota, potest quod illud *seu* capitur hic expositiue secundum propriam significationem, quam sicut ex dicto *siue* verba, & non solum disiungit, secundum Panormitanum receptum, b quamuis aliquando secundum subiectam materiam, vtraque earum alternet, vel copulet, per latius allegata ibi per Felinum, c verbū enim *domibus* inter quod, & verbum *monasterijs* hic ponitur, idem significant, scilicet ędificium monachis dicatum, & septum, aut necessario septiendum, intra quod sit aliqua Ecclesia, vel capella, cùm nulla domo possit esse pia clausura, intra quam non sit Ecclesia vel saltem capella ad faciendam seu suscipienda sacra inclusis necessaria: & ita non [illegible] hunc capitulum in domo, in qua vna, vel altera monacha legitima de licentia ad aliquod tempus manceret, imo neque in ea in qua sine tali licentia maneret, licet enim ipsa esset excommunicata, quia extra monasterio sine causa, vel sola licentia, non tamen noue excommunicaretur ob exitum a tali domo, neque qui, vel quae ingrederetur in illam incurreret excommunicationem. Extrauagantes enim haec intelligenda est secundum praedictum cap. 1. ad quod interpretatur. e

Quartò nota declarationem: quia declarat praedictum ca. 1. habere locum in omnibus monialibus tacitè vel expressè professis, receptis, & recipiendis, quorumcumque ordinum, etiam militarium, etiam Hierosolymitani, significando a fortiori comprehendi eas, quae sunt aliarum militiarum, puta sancti Iacobi Calatrauae, & Alcantarae, de quibus vidi pridem dubitari, an comprehenderentur.

Sextò nota, quod etiam conuersae modo sint professae, teneantur ad tantam clausuram, ad quantam moniales, excepto eo quod eis permittitur in extrauagante *decori.* infra referenda.

Septimo nota, quod statuta in fundatione posita eneruantia clausuram monialium, tolluntur, quod est valde memorabile: cum talia statuta, etiam contraria iuri communi censeantur firmissima, iuxta notata in cap. *cum dilectus* f

Octauo nota, quod etiam comprehenduntur illae, in quarum monasterio numquam fuit seruata clausura, nec violata: quia numquam fuit cœpta seruari, contra quosdam, qui olim ne in Hispania contendebant eas ad illam non teneri, eo quod verba Concilij solum iubēt eam seruari vbi semper seruata est, & vbi est violata, restitui, & apud praedictas numquam fuit seruata, nec violata, quia quod non est, violari nequit. g Quibus ergo respondebam mentem legis plusquam verba esse attendenda, h & palam esse recto animo rem perpendenti eam fuisse mentem Concilij, quam hic Pius V. opportunè declarat, & addit sequentia. *Mulieres quoque, quae Tertiariae seu de poenitentia dicuntur cuiuscunque ordinis fuerint in congregatione viuentes, & ipsae professae fuerint ita vt solenne votū emiserint, ad clausuram arctari & vt praemittitur & ipsae teneantur. Quod si votum solenne nō emiserint, ordinarij vna cum superioribus earum hortentur, & persuadere studeant, vt illud emittant, & profiteantur, ac post professionem & professionem eidem clausurae subijciãt, quod si recusauerint, & aliqua ex eis inuentae fuerint scandalose viuere, seuerissime puniantur. Caeteris autem omnibus, absque emissione professionis, & clausura viuere omnino volentibus, interdicimus & perpetuo prohibemus, ne in futurum vllam aliam prorsus in suum ordinem religionem, congregationemve recipiant. Quod si contra huiusmodi hanc nostram prohibitionem, & decretum aliquas receperint, eas ad id viuendi omnino inhabiles reddimus, ac illarum quaslibet professiones, & receptiones irritas decernimus & nullas, prout etiam praesenti decreto irritas facimus & annullamus.* Haec ibi.

Ex quibus nota teneri ad praedictam clausuram etiam

A Tertiarias, quae quamuis in congregatione viuant, & tamen professae sint.

Secundo, nota illud verbum *in congregatione viuentes* videri probare contrario sensu illud, quod notauit in cap. *nonnulla* a domino, scilicet eam, quae cum suis in domo sua ... professionem in manibus ... ad clausuram ... quod quaedam nobiles ... non tenerentur ad clausuram ... tenenti ibi ...

Tertiò nota, quòd mulieres viuentes in congregatione, & profitentes aliquem modum viuendi religiosum, sed non secundum regulam per sedem Apostolicam approbatam, quae non sint verè religiosae, non possunt aliquas alias in congregationem suam posthac recipere. quod effectu est earum congregationes finire illo suo modo, quo Concilium Lugdunense alias religiones approbatas. c Sequitur in litera §. porro qui accuratè statuit nodum quemdam, quo necessitatibus monialium omnium earumdem, quàm Tertiariarum, sine exitu earum, vel Conuersarum, quae ad quaerendas eleemosynas arctarentur prouideretur, sed eum, & adnotationes in illum factas omitto, eo quod S.D.N. Gregorius XIII. eius tenore relato, praetulit ei aliam per sua extrauagantem *Deo sacris*, quam post adnotationes huius referam, nunc vero refero consequentem illum. *Et propter monialium numerum excessiuum clausura obseruatio violatur, inhaerentes etiam similiter dispositioni dictae cōstitutionis Bonifacij & Concilij Tridentini decreto, monialibus praedictis, & illarum Superioribus, & ordinarijs districte inhibendo praecipimus & mãdamus, ne plures in earum monasterijs recipiant, & admittant, siue recipi, & admitti permittant, quam ex proprijs reditibus ipsorum monasteriorum, vel consuetis eleemosynis commode sustentari possint.* Haec ibi. cui remedio adijcitur quiddam in d. extrauagante *De sacris*, vt ibi adnotabitur.

Ex praefato tamen §. nota remedium sanctum, prouidum, & necessarium ad obseruantiam regularem monialium, sine quo numquam illa integrè seruabitur, quod licèt plurimum desiderauerim, & contenderim, vt seruaretur in aliquot monasterijs, nunquam tamen satis potui persuadere Abbatissis, respondentibus non posse se satisfacere creditoribus, qui omnino necessaria victu crediderant, nisi accipiendo aliquas satis bene dotatas: & replicãti mihi necessitatem monasterij tantò magis crescere, quantò plures ita dotatae ingrederentur dotibus earum traditis creditoribus, & personis earum multiplicatis, triplicabant, necessitatem praesertim ventris vel victus lege carere, d quod intelligendum est, cum vitatur illa faciendo id, ad quod vrget, non quum id faciēdo augetur, vt in hoc casu. Vtinam omnes Praelati, & Praelatae imitarentur in hoc constātiam Carthusiensium, hoc statutum inuiolabiliter obseruantium, iam inde a suo initio iuxta Concilium Arelatense relatum in ca. 1. e & confirmatum per Clementem III. f ante Bonifacium, g & h Concilium Tridentinum, i & Pium V. hic, quod Concilium Arelatense constituit seruandum esse etiam in monasterijs, & collegijs virorum, quod quia non fit, consequūtur etiam inconuenientia tacta per nos in tract. de red. eccl. k

Sequitur in extrauagante. *Mandantes propterea in virtute sanctae obedientiae sub obtestatione diuini iudicij, & interminatione maledictionis aeternae; venerabilibus fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis & Episcopis, quatenus in ciuitatibus, & dioecesibus proprijs praesentes nostras literas publicari faciant, ac in monasterijs monialiū sibi ordinario iure subiectis, in his verò, quae ad Romanam mediate, vel immediate spectant Ecclesiam, sedis Apostolicae auctoritate vna cum Superioribus eorundem monasteriorum clausuram, vt praemittitur, quam primum poterint seruari procurent, contradictores, &c.* Haec ibi.

Ex quibus nota, quod mortifere peccant episcopi, & alij superiores eorum non publicantes hanc extrauagantem, vbi praecipiuntur publicare: quia transgrediuntur praeceptum Papae, l praesertim quod hic fit in virtute sanctę obedientię, & cum interminatione diuini iudicij, quę verba ad peccatum mortiferū obligare, vna est omnium sententia.

Sequitur. *Ac vt hoc tam salutare decretum facilius obseruetur om*

a De consuet. & in d. ca. super quibusdam, & in d. l. hoc. hoc iure
b ... cap. inter literas de rescript. nu. 4.
c Num. 3
d De reg. li. 6
e Arg. auth. hac constit. § hac igitur coll. 6.
f De consuet. & in c. prat. de iur patro. & in ca. Eleuterius 18 q. 2.
g Arg. leg. de con. ff. de ver ... & c. ad ... soluendum de dispensat. ... cap. Mar ... 1 q. 1. & in fin. de reg. iur. lib. 6.

a 12 ... 14
b ... h.
c In c. 1 § 1 de sub. g. ... lib. 6.
d Ca. sicut de consec. dist. 1.
e De instit.
f In c. auster. ...
g In d. c. 1. de stat. reg. lib. 6
h d cap. 5 De regul.
k Quast. 1 mon. 62.
l Arg. c. 1 de maior. & obed. ... 14 q. ...

tur, omnes principes sæculares, & alios dominos, & magistratus temporales rogamus, requirimus, & obsecramus per viscera misericordiæ D. N. Iesu Christi, eisdem in remissionem peccatorum iniungentes, quod in præmissis omnibus eisdem Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, & Episcopis, & alijs monialium Superioribus assistant, ac suum fauorem, & auxilium præstent, ac impedientes pœnis etiam temporalibus afficiant. Hæc ibi.

Ex quibus nota, quòd Principes non præcipiuntur, sed rogantur tantum, & ita non peccant mortaliter, vt huius legis ob negligentiam faciendi hoc: quia exhortatio non importat præceptum. a Dixi *ob huius legis*: quia virtute aliarum peccare possent, vt si suum brachium sæculare ordinate petitum, & inuocatum absque iusta excusatione nõ præstarent, iuxta notata in ca. 1. b vel si eorum omissio esset causa earum dissolutionis. c

a § fin. 4. dist. & d. ca. quod præcipitur. 14 quæst. 1.
b De offi. ord. & cap. omnes Princ. de maior. & ob. ca. duo ca. si ſim per. 96 dist.
c Arg. cap. fin. de immu.

Sequitur. *Præmissis constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis statutis, & cõsuetudinibus etiam immemorabilibus, etiam per Sedem Apostolicam approbatis & confirmatis, priuilegijs quoque indultis, & literis Apostolicis etiam in fundatione, & institutione eiusdem monasterijs, vel domibus, & monialibus sub quibuscunque verborum formis, & clausulis irritantibus, & alijs decretis quibuslibet concessis, confirmatis, ac etiam iteratis vicibus approbatis, & innouatis. Quibus omnibus etiam si pro sufficienti illorum derogatione de illis eorumq; totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & indiuidua, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut aliqua exquisita forma ad hoc seruanda foret, tenores huiusmodi, ac si de verbo ad verbum insererentur pro sufficienter expressis habentes, quoad effectum validitatis nostræ constitutionis tantùm derogamus contrarijs quibuscumq; &c.* Hæc ibi.

In quibus aduerte primò, quòd errore impressoris videtur verbum (*præmissis*) positum pro verbo (*non obstantibus*) aut omissum verbum (*non obstantibus*) ablatiui casus post prædictum verbum (*præmissis*) datiui casus.

Secundo, quòd ex hac amplissima derogatione cõtrariorum, facilè colligas vehementem illam Pij V. pijssimi pietatem, & zelum ardentem in Deum, & sanctimonialium sanctimoniam omnibus Christianis maxime optãdam, & procurandam.

S V M M A R I V M.

47 *Regularium circa exitum extrauagantes Pij V. vt differant.*
47 *Monialis nulla, etiam Prælata nisi tribus de causis exire potest.*
48 *Causæ exeundi monasterium sanctimonialium, quot, & quæ.*
48 *Exhæredandi, & reuocandi donationem causæ expressæ ad similes extenduntur.*
49 *Monialis ob quem morbum periculosum exire potest.*
49 *Defensio naturalis nemini tollenda.*
51 *Monialis exeuntis, qui comites, vel recipientes excusantur.*
51 *Exitus regularis in quo maiore pœna quam homicidium punitur.*
52 *Pœna nulla ipso iure incurritur, nisi id iure caueatur.*
52 *Pœna maior interdum pro minori crimine imponitur.*
53 *Monialium facultates exeundi omnes amplissimè reuocãtur.*
53 *Monialis nulla extra monasterium hodie manere potest, nisi, &c.*
54 *Monialibus prouidendi nouus, & exquisitus modus.*
54 *Eleemosynæ largiendæ in incertas personas, & vsus, vt nouæ monialibus applicatæ.*
55 *Ordinarius fit delegatus sedis Apostolicæ à lege plerumque.*
56 *Conuersæ fieri possunt etiam hodie non obstante, &c.*
57 *Monialium quantus debeat esse numerus statuendum.*
57 *Clausura monialium in tribus noue aucta.*
58 *Clausura monialiũ extrauagantes an quotannis publicandæ.*
59 *Monialium monasteria nullus nec vlla ingredi debet; nisi tria concurrant, & quid de infantibus, & fatuis.*
59 *Licentia ingrediendi monialium monasteria, qua de causa, à quo, & quomodo danda.*
60 *Intellectus cap. 5. de regul. Concilij Tridentini.*
61 *Moniales alloquendi quæ frequentia, & qui accessus prohibeatur.*
62 *Monialium monasteria intrandi facultates omnes reuocatæ.*
62 *Coniunctiones (ac) (&) (&) propriè diuersa verba diuersa significantia copulant, sed non hic.*
62 *Coniunctiones, (seu, & siue,) propriè diuersa verba idem significantia copulant.*

47 POST præfatam verò extrauagantem circa idẽ Pius * edidit alterã in qua præmisso pulcherrimo prooemio, statuit in hæc verba, *decori.* & infra.

* Edidit alteram *Hæc extrauagans decori est 100. in Bullario inter Pij V. constitutiones.*

Volumus, sancimus, & ordinamus, nulli Abbatissarũ, Priorissarum, aliarumve monialium, etiam Carthusiensium, Cisterciẽsium, S. Benedicti, & Mendicantium, & quorumcunque aliorum ordinum etiam militiarum, ac statuum, graduum, conditionum, dignitatum ac præeminentiarum existentium, etiam à regia, vel illustri prosapia ortarum de cætero, etiam infirmitatis, seu aliorũ monasteriorum, etiam eis subditorum, aut domorum parentum, aliorumve consanguineorum visitandorum, aliave occasione, & prætextu, nisi ex causa magni incendij, vel infirmitatis lepræ, aut epidimiæ, quæ tamen infirmitas præter alios ordinum Superiores, quibus cura monasteriorum incumberet, etiam per Episcopum, seu alium loci ordinarium etiam si prædicta monasteria ab Episcoporum, & ordinariorum iurisdictione exempta esse reperiantur cognita, & expressè in scriptis approbata sit, à monasterijs prædictis exire, sed nec in prædictis casibus extra illa, nisi ad necessariũ tempus stare liceat. Hæc ibi.

In quibus aduerte primò, quòd hæc extrauagãs differt à præcedenti. Tum quod ista prohibet egressum monialium à monasterijs, illa ingressum aliorum in ea. Tum quòd clausula derogatoria obstantium illius principalius tollit facultates ingrediendi, hæc principalius facultates egrediendi. Tum quod illa solum excommunicat personas egredientes vel ingredientes; hæc autem excommunicat, & alijs grauissimis pœnis afficit egredientes, & comitantes, recipientes, & licentiam dantes. Tum quod illa declarat dubia quædã, quæ ante illam inter doctos emerserant circa prædictum cap. *periculoso.* & dictum Concilium hæc autem alia quædam, quæ post illam super illis emergebant.

Circa quod in Pœnitentiariæ prætorio dubitatum fuit; an hæc extrauagans comprehendisset comitantes, & recipientes quamdam nobilem egredientem è monasterio de scientia Abbatissæ ad quemdam amatorem sui, qui eam corrumperat: & visum fuit mihi quod non. Tum quia hæc extrauagans loquitur de Monialibus, quales nõ sunt propriè nouitiæ, licet gaudeant priuilegio canonis *si quis suadente.* a Tum quia cap. 1. b ad cuius declarationem hæc extrauagans facta est, solum comprehendit, expressè, vel tacitè professas. Tum quia etiam extrauagãs *circa pastoralis.* Pij V. Professas tantum comprehendit, & non Tertiarias non professas, etiam in congregatione viuentes.

a Cap. relig. & senten. excomm. lib. 6.
b De stat. reg. lib. 6.

Secundo nota, quòd communis Doctorum sententia, quæ habet, *in dicta cap. periculoso,* quod etiam Abbatissis, & alijs prælatis prohibetur egressus, c hic apertissimè approbatur.

c Arg. desu. ex § verum illius cap.

Tertiò nota, quod illa cõclusio declaratur hic, vt Prælatæ non possint exire plusquam moniales etiam causa visitandi filiationes sui monasterij, etiam si sint ordinis militiarum, & ex Regia prosapia ortæ, etiam causa infirmitatis, etiam visitandi parentes, nec ex vlla alia causa præter tres scilicet, magni incendij, infirmitatis lepræ, aut epidimiæ.

48 Quartò nota, quod licèt prædictum cap. *periculoso,* ob solam vnam causam, scilicet infirmitatis periculosæ, vel scandalosæ, permittat egressum; tamen in hac extrauagante Pius V. permittit egredi ob tres, videlicet incendium, infirmitate lepræ, & infirmitatem epidimiæ; quamuis hæ duæ postremæ videntur contineri sub illa vna cap. *periculoso.* quæ est infirmitatis periculosæ vel scandalosæ, talis enim est vtraque istarum: & ita promissio egressus facta per d. cap. *periculoso.* ob vnam solam causam prædictam, extẽditur etiam ad aliam magni incendij, quod facit ad quæstionem grauiter coram prædicto Pio V. propositam, An hæ quoque tres exceptiones huius extrauagantis eiusdem debeant extendi ad similes; sunt enim qui dixerunt

xerunt non posse; nos autem antea contra responderamus, interrogati de moniali electa in Abbatissam alterius monasterij, quod poterat exire, & adire illud, vt ei præesset: & licitum fuisse dixeramus exitum quarundam ob timorem belli ab hæreticis in Gallia prope Narbonam gesti. Pro hac parte facit primo hæc extrauagans, quæ casum vnicum exceptum in d.c. *periculoso*, extendit ad tres, vel saltem ad duos, vt dictum est. Secundo facit *a* Concilium Tridentinum quatenus significat posse illas exire qualibet de causa probata ab Episcopo pro legitima. Tertio facit, quod quamuis solùm exprimuntur quatuordecim causę, ob quas filij exhęredari possint, vt est in auth *non licet.* *b* & auth. *vt cum.* *c* id ait etiam glossa celebris. *d* Opinio autem Gulielmi recepta, *e* habet posse illos, ob alias similes causas exhęredari. Quarto facit, quòd quamuis ob solas quinque causas posse donationem reuocari habet l. fin. *f* glossa tamen communiter recepta, *g* habet etiam ob alias similes posse reuocari, vt latius refert Felinus, *h* & Ripa. *i* & alij alibi. Quinto facit, quod etiam Carthusiani, quorum clausura omnium strictissima est, possunt exire ob bellum ingruens, & ob electionem in Priorem alterius monasterij, vt supra dictum est.

a Cap. 5. de regul.

b Co. de lib. prat. per quæ. c De appella. c. g. §. aliud quoque capit. vnde illa sumitur. d In c. Quintauallis de iureiur. e In d. auth non licet. f Cod. de reuoc. donat. g ibidem. h In cap. pastoralis de re script. a nu. i In repet. d. L. fin. C. de reuoc. donat. à num. 137. k Item post. raliu. fi. a. verb. de re iud. l Lege vt vim. ff. de iust. & iure.

Quæstionis tamen quotidianæ est, an prædictæ exceptiones extendantur ad quemlibet morbum etiam non contagiosum, de quo medici docti & pij iudicant aliquam morituram, nisi exeat monasterium in aliquem locum illi tali morbo infectæ salubriorem, & si exeat non: & videtur extendendæ. Tum quia credendum videtur Pio Pontifici fuisse mentem adeo piam, vt talis ægrotæ misereretur. Tum quia defensio naturalis nemini est tollenda, *k* & facultas defendendi vitam est naturalis. *l* Tum quòd S.D.N. Gregorius XIII. Sanctimonialibus cuiusdam illustris Monasterij per quoddam breue, in hæc verba indulsit. *Vobis, & vestrum cuilibet, vt de vtriusque medici consilio, ac habita prius a Superiore vestro licentia, quotiescumque ingruerit periculo, a infirmitas. pro illa curanda absque conscientiæ scrupulo, vel alicuius pœnæ incursu monasterium prædictum exire, & ad domos parentum, vel consanguineorum vestrorum accedere, & ibi per congruum tempus prædicta ex causa dumtaxat manere, & deinde ad illud redire libere, & licite valeatis, licentiam & facultatem concedimus per præsentes. Non obstantibus literis Pij prædecessoris, ac alijs prædictis &c.* Hæc ibi.

50 Cuius breuis copiam tradidit nobis Ludouicus de Copones, genere, ingenio viuido, iudicio acerrimo acliberrimo, egregia eruditione, omnigenaque virtute apud S. Sedem Apostolicam cum alijs duobus et quam simillimis, multisque nominibus clarissimis, Principatus Cathaloniæ Legatus illustrissimus. Tum quòd non deerunt, qui putent prædictum Concilium Tridentinum temperasse aliquantum rigorem prædicti capituli *periculoso.* & desiderent prædictas extrauagantes Pij V. ad illam mediocritatem reduci, quorum desiderium an iustum fuerit S.D.N. æquitatis, & mediocritatis obseruantissimi iudicij fuerit definire.

Sequitur in dicta Extrauagante. *Aliter autem, quam, vt præfertur, egredientes, seu licentiam exeundi quomodocumque concedentes, nec non comitantes, ac illarum receptatrices personas, siue laicas, aut seculares, vel Ecclesiasticas, consanguineas, vel non excommunicationis maioris latæ sententiæ vinculo statim eo ipso absque alia declaratione subiacere. a quo præterquam a Romano Pontifice, nisi in mortis articulo absolui nequeant. Et insuper tam egressas, quam præsidentes, & alios Superiores prædictos eis licentiam huiusmodi concedentes, dignitatibus, officijs, & administrationibus per eas & eos tunc obtentis priuamus, & illas, & illos ad obtenta, & alia in posterum obtinenda inhabiles, &c.* Hæc ibi.

51 In quibus nota primò terribilem clausulam, qua excommunicatione Papæ reseruata ipso iure excommunicantur, nō solum moniales exeuntes in alijs casibus, quàm in duobus vel tribus contentis in principio huius extrauagantis & eis similibus secundum prædicta, sed etiam facientes eis licentiam exeundi, imo, & personæ omnes comitantes, & recipientes etiam consanguineas siue laicę siue Ecclesiasticæ. quod tamen non videtur includere illas, quæ in extrema vel grandi necessitate id facerent: si qua enim persona cognata, amica, vel etiam extranea, reciperet, vel comitaretur monialē egressam à monasterio, & aliquot miliaribus progressam noctu, vel diu in loco deserto, cum periculo amittendi vitam, vel famam, ne id iacturæ incurreret, & reditum consuleret, non incurreret, mea sententia, huiusmodi censuram: etiam si ea nollet redire, argumento cap. *pasce.* *a* & cap. *quod non licet necessitas facit licitum.* *b* quod alicui post hanc constitutionē contigisse subaudiui: quamuis non auderem excludere illos etiam cognatos qui sine alia necessitate quam vitandi opprobrium crudelitatis, vel rusticitatis, aut amicitiā, vel nomen cognationis id facerent.

a 86 d. & c. sicut de cons. dist. 4. b De reg. iur.

Secundo nota, quod maiori pœna latæ sententiæ punitur exitus Monialium à monasterijs, quàm homicidiū, adulterium, & stuprum ipsarum, homicida enim non excommunicatur ipso iure, neque priuatur ipso iure beneficio iam habito, licèt fiat inhabilis ad habendum, iuxta Innocentium receptissimum, *c* per cap. *clericis.* *d* vbi etiam Panormitanus cum communi, & Felinus, *e* cui reputato singulari addit Corsetus. *f* cap *ex literis.* *g*

52 Ob exitum autem prædictum & illa, quę exit, & quę vel qui dat licentiam, incurrunt excommunicationē non qualem qualem, sed Papæ reseruatam, & priuantur ipso iure dignitatibus, officijs, & administrationibus obtētis, & fiunt inhabiles ad obtinenda: per adulteria vero & stupra non excommunicantur, nec priuantur ipso iure obtentis, nec fiunt inhabiles ad obtinenda, nisi aliquid aliud accesserit, quia id iure non cauetur, & nulla pœna ipso iure incurritur, nisi quum id iure cauetur, iuxta glossam celebrem, *h* & ita contra hanc partem huius extrauagantis facit illud. *i* *Secundum mensuram delicti debet esse plagarum modus.* & cap. *non afferamus.* *k* cum constet prædicta delicta esse longe maiora prædicto exitu.

c In cap. cum nostris d. de conc. præbend. d Ne cler. vel mon. e In cap. inquisitionis. de accusat. f In singul. verb. sententia. g De excess. prælat. h In cap. fin. de iure patr. i Deut. 25. k 24 quæst. 1.

Sed responderi potest, aliquando minora peccata magis debere puniri, iuxta §. fin. *l* qui sic habet. *Nonnumquam euenit, vt aliquorum maleficiorum supplicia exacerbentur, quoties nimirum multis personis grassantibus exemplo opus sit.*

l Leg. aut facta ff. de pœn.

Sequitur in contextu. *Nec non licentias & facultates, seu indulta, & priuilegia exeundi a monasterijs, & extra illa standi a nobis, seu alio Romano Pontifice prædecessore nostro, ac Sedis Apostolicæ nuncijs, & legatis etiam de latere, ac maiore pœnitentiario, aut ordinum prædictorum Superioribus, alijs ue personis sub quibuscumque tenoribus & formis, ac cum quibusuis restitutiuis, præseruatiuis, mentis attestatiuis, etiam nouam gratiam, & datam concedētibus, alijsque efficacioribus & efficacissimis, ac insolitis clausulis, irritantibusque, & alijs decretis in genere, vel in specie, etiam motu proprio, & ex certa scientia, deque Apostolicæ potestatis plenitudine, etiam Imperatoris, Regum, Ducum & aliorum principum, nec non S.R.E. Cardinalium intuitu, & contemplatione, ac instantia, vel alias quomodolibet concessa, quæ prorsus abolemus, ac literas desuper confectas & in posterum concedendas ac confirmandas nullas, & inualidas, nulliusque roboris, ac momenti fore, nec illas habentibus & habituris suffragari posse, & ita per quoscumque Iudices &c. irritum quoque &c.* Hæc ibi.

In quibus nota primò amplissimam reuocationem facultatum exeundi a monasterijs, & standi extra ea etiam concessarum intuitu Imperatorum & Regum, Cardinalium, & quorumcunque aliorum. quod rarò fieri solet, tanta erat pientissimi Pontificis Pij V. in castitatem, pudicitiam, & decorem sponsarum Christi pietas, & zelus.

Secundò, quòd licèt ante hanc cōstitutionem vtcumque dubitari poterat, an facultates concessæ aliquibus monialibus manendi extra monasteria in locis aliquibus honestis ante Concilium Tridentinum censerentur, reuocatæ per illud, & per extrauagantem, *circa.* eiusdem Pij V. per hanc tamen clare decernitur pars affirmatiua, scilicet, quòd sunt omnino reuocatæ.

Tertiò nota, ex hoc sequi ea, quæ scripsimus in ca. *non dicatis.* *m* de moniali viuente extra monasterium virtute indulti papalis, solū esse intelligenda in monialibus, quibus post hanc extrauagātem concessæ, vel renouatæ fuerunt, vel concedētur similes facultates cum derogatione ad eorum valorem necessaria, & non in alijs, nisi eis (quales paucas reperias) quæ faciunt professionem extra monasteriū cum pacto de manendo in sua domo non viuendo in congregatione ex aliqua rationabili causa, vt contigit in

m 12. quæst. 1.

a Quis eleem. vel vouentes.

tigit in casu ca. *insinuante*. a vt supra in extrauagante. *circa.* tetigimus, ponderando illius contextum quoad hanc limitationem, & latius tetigimus in d.c. *non dicatis.* sequitur in contextu.

Mandantes vniuersis, & singulis venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & alijs locorum ordinarijs in virtute sanctæ obedientiæ, & sub obtestatione diuini iudicij, & interminatione maledictionis æternæ, quatenus per se, vel alium seu alios, præsentes literas in ciuitatibus, & diœcesibus proprijs quolibet anno publicent, omniaq; in illis contenta, necnon prædictum decretũ ipsius Cõcilij, quod incipit, Bonifacij VIII. diligenter & inuiolabiliter sub censuris Ecclesiasticis, alijsq; prædictis pœnis, & in eodem decreto contentis obseruent, & obseruari faciãt & procurent, contradictores &c. non obstant, &c. Hæc ibi.

54 In quibus nota Episcopos & alios superiores teneri ad publicandam hanc extrauagantẽ in locis in ea expressis, sub pœna peccati mortiferi, nõ semel tantum, sed quotannis per dicta supra sub finem extrauagãtis, *circa.* quod videri potest limitari,* per extrauagantem Gregor. XIII. per quam statuitur modus prouidẽdi necessitatibus Tertiariarum, & omnium aliarũ monialium, quem præfert, vt prædiximus, idem Sanctissimus modo promdendi à Pio V. inducto, cuius sequitur tenor.

* Per Extrauagantem Gregorij XIII. *Hæc constitutio quæ incipit: Deo sacris in Bullario Pontificum est 15. inter Greg. XIII. constitutiones.*

Deo sacris virginibus, quæ contemptis illecebris sæculi, diuinis se obsequijs mancipaiunt, æquissimum est præcipua quadam à nobis, ac singulari sollicitudine prouideri, tum vt ab eis omnia, quæ sanctum ipsarum propositum impedire possent, remoueantur, tum etiam vt eis in cultu Dei caste ac religiose permanentibus, quæ ad victum necessaria sunt, subministrẽtur. Et quidem post sacri Concil. Trident. decretum, quo constitutio fel. recor. Bonifacij Papæ VIII. prædecessoris nostri, quæ incipit, Periculoso, renouatur, prohibetur, ne aut ipsis Monialibus ex monasterijs suis egredi, aut vlli cuiuscunque sexus, aut ordinis personæ ad eas ingredi liceat: & præterea vniuersis Episcopis præcipitur, vt in omnibus monasterijs sibi subiectis, in alijs vero Sedis Apostolicæ auctoritate clausuram sanctimonialium, vbi violata, diligenter restitui, vbi vero inuiolata, conseruari maxime procurent piæ memoriæ Pius Papa V. etiam prædecessor noster victui quoq; & necessitatibus ipsarũ prospicere cupiens, cum superiora illa approbasset, atq; innouasset, eademq; omnia etiam in Monialibus quarumcũq; militiarum, etiam Hierosolymitanæ, omnibusq; alijs tacite vel expresse religione professis, quocunq; nomine censeretur locum habere decreuisset: ne illæ quicquam detrimenti in necessitatib. suis hac occasione paterentur, præcepit locorũ ordinarijs, & superioribus earum, vt fidelium eleemosynas per Cõuersas, no professas, vel professas quidem, sed ætatis saltem quadraginta annorum, & iampridem Conuersas, quæ in domibus contiguis, extra tamen monasterium degerent colligendas curarent: ita tamen vt prædictæ Conuersæ neq; clausuram aliarum monialium nisi in casibus permissis ingrederẽtur, nec ex illis ipsis habitationib. suis ad tales eleemosynas colligendas sine permissu ordinariorum, aut Superiorum suorũ exire possent. Quòd si nec hoc quidem sufficere videretur, idem Pius prædecessor mandauit ipsis ordinarijs & Superioribus, vt negotium darent aliquibus personis pijs tales eleemosynas colligendi, aliaq; arbitratu suo prospicerẽt, quæ ad subleuandam Monialium inopiam expedire iudicarẽt. Cum autem sicut accepimus multæ Moniales etiam quæ Tertiariæ vocantur, sub solenni religionis voto perpetuaq; clausura degentes, aliaq; talibus literis comprehensæ, & in ipsa clausura permanentes, multis præterea ad se sustentandas necessarijs egeant, neq; vsq; ad hoc tempus vllo sufficienti remedio earum necessitatibus subuentum sit; quin etiã aliæ Tertiariæ citra vllum solenne huiusq; votum viuãt, quæ ad suas suorumue domos nequaquam rediture essent, sed sub solenni religionis voto, & clausura prædictis permanerent, si eis nun cõgruæ sustentationi prouideretur. Nos qui illas necessarijs rebus destitui nolumus, certioresq; facti sumus in multis ciuitatibus, oppidis, villis, aut alijs locis tam in Ecclesiis & monasterijs, quàm hospitalibus: collegijs, confraternitatibus, & alijs locis, etiam quæ à priuatis hominibus tum Ecclesiasticis, tum laicis multas ac diuersas eleemosynas Christi pauperibus erogari, considerantes in eiusmodi personas, vel in primis exercendam esse caritatem, quæ voluntaria paupertate suscepta ab omni hominum commercio segregatæ Deo seruiunt, & assiduis precibus iram ipsius ob peccata concepram a Christiano populo deprecantur, illud quoque cogitantes, si eis ad tales eleemosynas petendas ad loca prædicta conferre se liceret, vix fore, vt prædicta monasteria, Ecclesiæ, loca, ac personæ eis singulis non tantum saltem tribuerẽt, quantum singulis alijs pauperibus eodem concurrentibus solent, vniuerso illi Deo deuotarum mulierũ generi opportune, ac sufficientis subuentionis auxilio prouidere cupientes, de nobis attributæ potestatis plenitudine statuimus, & ordinamus, vt omnes & quicunq; Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi & alij Ecclesiarum prælati, necnon Abbates, Priores, Præpositi, & alij ecclesias Patriarchales; Primatiales, Metropolitanas, Cathedrales, & alias Ecclesias, necnon monasteria, prioratus, præposituras, canonicatus, præbendas, dignitates, personatus, administrationes, officia, cæteraq; beneficia Ecclesiastica cum cura, & sine cura sæculari, & S. Benedicti, S. Augustini, Cisterciensis, Cluniacensis, Præmonstratensis, Carthusiensis, Camaldulensis, S. Basilij, Cassinensis, alias S. Iustinæ, montis Oliueti, S. Saluatoris, ac Lateranensis, & Crucif.rorum, seu fratrum Sancti Hieronymi, necnon Prædicatorum, Minorum, Minimorum, & Carmelitarum, Eremitarum eiusdem S. Augustini, seruorum B. Mariæ, S. Claræ, & quorumcunque aliorum tam virorum, quàm mulierum, etiam Mendicantium ordinum, & congregationum, & militiarum regularia, etiam de iure patronatus laicorum, etiam nobilium Ducum, Regum, & aliorum Principum existentia, in titulum commendam administrationem & alias quomodocũque obtinentes, necnon Rectores, Gubernatores, Confratres, Administratores, cæteriq; omnes, qui ratione illorum necnon Capitulorum, Conuentuum, mensuram, Hospitalium etiam laicorum, & per laicos administrari solitorum Christi fidelium confraternitatum, scholarum, collegiorum, ac aliorum piorum locorum, quocumque nomine nuncupatorum, & in quibusuis mundi partibus consistentium, quæ singulis annis, mensibus, hebdomadis, vel diebus ex Ecclesiarum, monasteriorum, prioratuum, officiorum, dignitatum, & beneficiorum, ac congregationum, Hospitalium, confraternitatum, scholarum, collegiorum & aliorum locorum prædictorum fructibus, redditibus, & prouẽtibus pauperibus Christi aliquas eleemosynas, in pane, frumento, farina, vino, edulijs, pecunia, seu alijs ad victum, vel vestitum pertinentibus, etiam ad supplicationem, & preces & per schedulas, & bolettina, aut alias distribuere aut elargiri ab immemorabili tempore consueuerunt, aut alio quocumque iure tenentur, ex dictis fructibus, redditibus, & prouentibus, & quoad Hospitalia prædicta ex ijs, quæ seruata in illis actuali hospitalitate supersunt seu supererint; necnon quæcumque personæ particulares etiam laicæ, vel vniuersitates, etiam laicorum, quæ testamento, vltima voluntate, vel alia dispositione etiam inter viuos aliquas tales eleemosynas facere tenentur dimidiam partem omnium, & quarumcumque eleemosynarum, & largitionum huiusmodi quocunque nomine nuncupatarum, quocumque tempore, & modo distribui solitarum, etiamsi speciali nota digna, & secundum piàs defunctorum, aut aliorum voluntates sub certa forma ab eis in testamento, vel alia quacumque dispositione distribuendæ sint, dummodo non in certas personas, nec ad certos vsus pios alios quam victus & alimenta pauperum, distribuantur quibuslibet præfatarum Monialium, etiam Tertiariarum sub solenni religionis voto, & perpetua clausura de cætero viuentibus, & in terris & locis, quorum pauperibus huiusmodi eleemosyna distribuuntur consistentibus verè, realiter, & cum effectu & absque vlla eleemosynarum, & largitionum huiusmodi petitione, exactione & conquisitione, aut alia desuper à nobis expectata iussione, ac mentis nostræ declaratione, ac quibusuis mora, subterfugio, ac exceptione cessantibus & electis dare atque distribuere omnino teneantur, quam dimidiam partem nos illis applicamus. Hæc ibi.

Ex quibus collige primò, quod per ea in summa iubetur, vt dimidium omnium eleemosynarum, à quibuscũque, in quacunque mundi parte, quacunque lege, dispositione, vel obligatione faciendarum pauperibus incertis ad incertum vsum specialẽ, præterquam victus, & alimẽti, distribui monasterijs monialium Tertiariarũ, vel aliarum necessitate pressis, in terris & locis, in quibus illæ faciendæ sunt consistentibus, absque alia particulari iussione Papæ, vel alterius, & absque vlla petitione illarum, vel quorumlibet aliorum.

Secundo collige, quod pro iustificatione, & cõmendatione huius noui, magni, & vniuersalis præcepti vltra causas in eo tactas facit, quòd in multis Cruciatæ bullis vidimus

huiusmodi eleemosynas fere omnes illi operi sancto applicari, licèt nouissima sed iustissima res videatur applicatio dimidij omnium fructuum, omnium hospitalium deducta parte hospitalitatis actu necessaria, residuorum.

Sequitur in altera. *Vt autem præmissa omnia cum caritate, & pietate procedant, & efficaciter suum effectum sortiantur, vniuersis & singulis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & alijs locorum ordinarijs per Apostolica scripta mandamus, vt quisque per se, vel alium, seu alios ad præsentium executionem in suis ciuitatibus, & diœcesibus procedens, ab Ecclesijs, monasterijs, hospitalibus, confraternitatibus, scholis, collegijs, locis, & Ecclesiasticis ac laicis personis prædictis, etiam quomodolibet exemptis, dimidium eleemosynarum huiusmodi exigant, ac pro portione, vt ordinarijs ipsis locorum æquum esse videbitur, singulis pauperum monialium, etiam Tertiariarum monasterijs huiusmodi suarum ciuitatum, & diœcesum etiam si alijs superioribus subiecta sint, cum effectu distribuant.* Hæc ibi.

Per quæ fit nouum & grande mandatum omnibus Ordinarijs, & nouum imponitur onus, quo vtinam adeo alacriter se exonerent, ac sanctè imponitur.

Sequitur. *Nos enim eisdem locorum ordinarijs etiam tanquam Apostolicæ sedis legatis; ac cuilibet illorum tam per se, quàm alium, vel alios præmissa faciendi, ac etiam contradictores quolibet, & rebelles per pœnas pecuniarias eorumdem ordinariorum, & cuiuslibet illorum arbitrio infligendas & applicandas, ac in subsidium sententias, censuras & pœnas Ecclesiasticas, alia que opportuna iuris & facti remedia quacumque appellatione postposita respectiue compescendi, auxilium que brachij sæcularis inuocandi, aliaque in præmissis, & circa ea necessaria, & opportuna faciendi, gerendi, mandandi, & exequendi plenam, & liberam facultatem, & auctoritatem, concedimus & impartimur.* Hæc ibi.

Quæ continet nouum casum, in quo ordinarius est delegatus Sedis Apostolicæ, in ca. *ad audiendam*, a & compluribus alijs locis iuris communis, & præsertim Concil. Trident. & in extrauag. præfatis *circa*, & *decori*.

a § *fi. de har.*

Sequitur. *Insuper quia valde rationi consonum est vt etiam ij, qui ipsis monialibus etiam Tertiarijs vndique nobis præfatis consanguinitate aliqua sunt coniuncti, aliquod in præmissis subsidium conferant, cum ratio sanguinis & debitum caritatis, & honestatis id expostulet, singulis locorum ordinarijs committimus, vt omnes eos officio & diligentia monere, eisque persuadere studeant: parentes vero, ac alios ad quos illas si in sæculo permansissent dotare pertinebat, vel ad quos bona & successiones deuenerunt, & qui si eas nuptui tradidissent, multò amplius quam ingredientibus monasteria dedissent, vel qui si eas nunc domi retinerent, vel si ad illorum domos redirent, eas alere tenerentur, quibuscumque vijs ipsis benevisis inducant, vt monialibus etiam Tertiarijs prædictis iuxta eorum facultates charitatiue subueniant, scituri id sibi etiam ad animarum salutem plurimum profuturum.* Hæc ibi.

Quæ licet multum decentiæ, & nonnihil iustitiæ contineant; non tamen nouum præceptum inducunt, nec perca iubetur ordinarijs, vt cogant, quamuis parentes & fratres possent ad id cogere, si qua lege alia naturali, vel humana id tenerentur, iuxta ea quæ leguntur, & notantur in l. *si quis a liberis.* b & in c. *cum habere.* sequitur.

b *ff. de li. agnosc*
c *De eo qui dux. in mat.*

Cæterum, quod attinet ad Conuersas, professas, quas præfatus Pius V. prædecessor per præfatas literas sub certis conditionibus concessit permisit posse manere extra monasteria pro colligendis eleemosynis, eisdem locorum ordinarijs iniungimus, vt quibus monasterijs præfatarum Monialium quotidianis laboribus computatis, supradicta, vel alia qualibet ratione de sufficienti subuentione & sustentatione prouisum esse cognouerint, easdem Conuersas sub eadem clausura cum alijs monialibus reducant, neque à suis monasterijs amplius exire permittant: Conuersas vero non professas, & profiteri nolentes, dimisso habitu domum remittant, neque alias in futurum, nisi professionem suo tempore emissuras, atque sub perpetua clausura mansuras in monasteria huiusmodi recipi permittant. Hæc ibi.

56 Ex quibus colligo, quòd Gregorius non tollit monasterijs necessitate pressis facultatem tenendi aliquas conuersas extra illa in domibus contiguis durante necessitate, sed tantum ea sublata: & consequenter nota ex hoc & ex § *porro.* præfatis extrauagantis *circa.* supra in prima parte huius relatæ, duo. Alterum, quòd Conuersæ regulariter ad tantam clausuram tenentur, ad quantam Moniales. Alterum, quod hoc fallit in illis, quæ ad colligendas eleemosynas deputantur: quæ tamen non debent exire ad eleemosynas colligendas, nisi de licentia ordinarij, non tamen vetantur exire illas domos ad audienda & suscipienda sacra, vel alia necessaria. & ne quis putet ingressum in illas domos contiguas ita esse vetitum alijs fœminis, vel etiam viris ac ingressum in monasteria, consideret illa, quæ supra diximus in verbo, *domibus* in principio dictæ extrauagantis *circa*.

Sequitur. *Quod autem idem Pius prædecessor statuit, de cætero nullas alias Conuersas professas recipi amplius, etiam de consensu suorum Superiorum posse ita esse intelligendum declaramus, præter illas Conuersas, quæ extra monasterium in domibus contiguis degerent.* Hæc ibi.

Ex quibus colligo, quod iam non possunt recipi Conuersæ aliquæ in monasterijs Monialium, nisi tantum illæ, quę debent manere extra monasterium in domibus contiguis causa quęstus eleemosynarum faciendi: quod mihi primo aspectu durum visum fuit. Tum per verba illa proxime posita in § *cæterum. Neque alias* scilicet *conuersas in futurum, nisi professionem suo tempore emissuras, atque sub perpetua clausura mansuras in monasteria huiusmodi recipi permittant.* Quæ per illam exceptionem *nisi* &c. significant posse recipi in eis Conuersas, quæ velint profiteri, & in perpetua clausura, sicut aliæ moniales manere. Tum quod decere videbatur, vt quemadmodum in monasterijs virorum, quidam sunt monachi, vel fratres profitentes ad inseruiendum choro, & Capitulo, & alij Conuersi, qui deputantur alijs monasterijs temporarijs & inferioribus, iuxta capit. *ex eod.* a & alia multa, ne ab ea facienda, alij ab aliorum virtutum operibus auocentur: exemplo Apostolorum, qui instituerunt Diaconos, ne ipsi relicto verbo Dei, ministrarent mensis, b ita quoque in monasterijs mulierum aliæ inseruirent choro & Capitulo, quę dicuntur Monarchæ vel Moniales, & aliæ ministerijs inferioribus coquendi panem, culinæ operam dandi, verrendi, & alia ministeria inferiora exercendi, quę dicuntur Conuersæ. Tum quod nil videtur obstare clausuræ seruandæ, quam præfati Pontifices Maximi præcipue intendebant, receptio conuersarum, modo illę quoque profiterentur, & perpetuam clausuram seruarent: nec consequenter apparebat causa probandi cõsuetudinem plusquam immemorialem habendi tales Conuersas. Tum quod multis religiosæ mentis pauperibus, quæ defectu dotium, vel alio non possent fieri Moniales ad chorum & Capitulum professę, occluduntur monasteria in quibus ante dictam extrauagantem, *circa.* poterant accipi & profiteri ad inferiora, eademque necessaria ministeria. Ob quæ, & quia verba præfata S.D.N. Gregorij XIII. in vtramque partem poterant flecti, eius sanctitatem humiliter consului, quæ respondit, mentem Pij V. fuisse illam, quam verba exprimunt; scilicet ne vllæ Conuersæ posthac reciperentur, suam vero non fuisse discedere à mente eius, sed declarare illam non procedere in Conuersis necessarijs ad quæstum eleemosynarum, quæ extra monasterium in domibus contiguis manere deberent, vt ipse statuit: quod vtinam tam grato animo ab omnibus recipiatur, quam sanctè & prudenter à præfatis pientissimis maximisque Pontificibus statuitur.

a *Dict. § de elect. lib. 6.*
b *Act. 6.*

Sequitur. *Eleemosynarum vero præfatarum contributionem, & applicationem durare & valere decernimus, ac suos effectus ad plenum sortiri debere, donec numerus Monialium etiam Tertiariarum huiusmodi, quem per ipsos, locorum ordinarios etiam in monasterijs ab eorum cura, & regimine quomodocumque exemptis cum illarum Superiorum interuentu stabiliri, & ordinari, neque supra illum numerum alias recipi posse etiam de consensu Superiorum suorum volumus, & mandamus, ita imminutus fuerit, vt reliquæ Moniales & Tertiariæ ex proprijs redditibus monasteriorum ipsorum, vel consuetis eleemosynis se commode sustentare queant, super quo eorumdem ordinariorum conscientiam oneramus; ita tamen, vt decedentibus singulis ex tribus earumdem monialium partibus, tertia quoque earumdem eleemosynarum partis distributio, & sic successiue in totum extinguatur, atque in pristinum statum sub debitis, aut solitis oneribus reuertantur, & remaneant.* Hæc ibi.

[illegible] ex potissimo [illegible] plerumque [illegible] expediat con[illegible] ad clausuram [illegible] expediat importari [illegible] [illegible] temporibus, & ministro, [illegible] [illegible]

Secundò [illegible] etiam Gregorij XIII. hic modo [illegible] praeceptum Concilij [illegible] Clem. III. Bonifacij VIII. Concilij Trident. & extrauagantia [illegible] citata de monac [illegible] [illegible] paribus, quam de [illegible] & [illegible] absque inopia [illegible] possint [illegible] [illegible] pradentia & experientia nullum esse [illegible] clausurae, totiusque regulae [illegible] remedium.

Tertio nota [illegible] quod illis adijcit, videlicet, quòd [illegible] in monasterijs, [illegible] & etiam exemptis [illegible] Superiorum [illegible], quam [illegible] [illegible] & electione [illegible] consue[illegible] valeat: & quod [illegible] etiá de con[illegible] Superiorum, recipi valeat: & quod ordinarij sub poena peccati mortalis ad id [illegible] obligentur, peril[illegible] *per quo eorū [illegible] ordinariorū conscientia onerasimus.*

Sequitur. *Declaramus praeterea nullis Monialibus [illegible] Tertiarijs [illegible] ex monasterio introire po[illegible] [illegible] Monialium Ecclesiam exteriorem, in quam saeculari[illegible] [illegible] omnino mu[illegible] [illegible] Monialibus etiam Tertiarijs [illegible] monasterij [illegible] [illegible] saecularibus venientibus vel ad rotam, vel ad crates [illegible] loca colloquij destinata, quae vulgo parlatoria vocantur, vel ad [illegible] [illegible] clausurae, quae loca cum saltem proxime praefatis pateant saecularibus extra clausuram censeri debeant [illegible] tempore clausa sunt.* Haec ibi.

In quibus nota tria per se patentia & noua, quae & si ita sint & prouida, multis tamen vide buntur, vt arbitror, dura, nisi secum reputent multorum huius saeculi [illegible] [illegible], & procacitatem, & malitiam sanctimonialium sanctimoniae inimicam, sub se cautam ea statuendi, quod proaemia quatuor praedictarum extrauagantium indicat & clamant.

Sequitur. *Insuper quoscunque dominos, & magistratus temporales in Domino hortamur, monemus, & requirimus, vt ad omne [illegible] ordinariorum, aut aliorum [illegible] petitionem, vel simpliciter requisitionem illis in praemissis assistentes omnem opportunum fauorem & auxilium praestent, & exhibeant. Ipsis denique, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & alijs locorum ordinarijs praecipimus, & mandamus, vt [illegible] praesentes nostras literas, quarum transumptis etiam impressis manu alicuius notarij publici subscriptis, & sigillo personae in dignitate Ecclesiastica constitutae munitis, eandem vbique fidem in iudicio [illegible] adhiberi debere volumus, quae ipsis originalibus literis adhiberetur, si forent exhibitae vel ostensae singulis [illegible] [illegible] publicent ac publicari, eas, iuxta earum continentiam, & tenorem, vna cum praedictis ac alijs praedecessorum nostrorum literis, & constitutionibus, & [illegible] integra clausurae [illegible] custodia, & firmitate [illegible] inuiolabiliter obseruent, & ab omnibus obseruari faciant. Non obstantibus [illegible] & aliorum voluntatibus, ac fundationibus, & Bonifacij praedicti de vna, & Concilij generalis de duabus, non tamen [illegible] dictis, ac quibusuis alijs Apostolicis, necnon in Prouincialibus, & Synodalibus Concilijs editis specialibus vel generalibus constitutionibus, & ordinationibus, ac quibusuis Ecclesiarum, monasteriorum, & illorum ordinum, hospitalium militiarum, confraternitatum, collegiorum, & aliorū piorum locorum praedictorum, etiam iuramento confirmatione Apostolica vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, etiam immemorabilibus, priuilegijs quoque, ac indultis, exemptionibus, libertatibus [illegible] & literis Apostolicis, Ecclesijs, & monasterijs, & ordinibus [illegible] hospitalibus, confraternitatibus, collegijs, [illegible] locis, ac eorum superioribus, & personis sub quibuscumque [illegible] & formis, ac cum quibusuis etiam derogatoriarū derogatorijs, alijsque efficacioribus & insolitis clausulis, [illegible] [illegible] [illegible] in genere, vel in specie, ac aliàs quomodolibet concessis, confirmatis, approbatis, & pluries innouatis: etiā si in eis [illegible] expresse, quae illis, non [illegible] certa inibi expressa forma, aut [illegible] derogari non possit. Quibus omnibus, & singulis etiam si de eorum [illegible] [illegible] expressa [illegible] [illegible] ac de verbo ad verbum, non autem per [illegible] [illegible] [illegible] mentio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] huiusmodi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pro plenè & sufficienter expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris hac vice [illegible] specialiter, & expressè derogamus, contrarijs quibuscumque.* Haec ibi.

58 De quibus [illegible] exhortationem ad saeculares, & praeceptum ad Praelatos Ecclesiasticos, idem est dicendum, quod dictum est in [illegible] [illegible] [illegible]. Addendum tamé quod hic [illegible] [illegible], vt haec quolibet anno semel publicent, sed sufficit quod publi[illegible] [illegible] & in ea perpetuam [illegible] [illegible] per quod suspicor visum fuisse S. D. N. [illegible] praeceptum praedictae extrauagantiae [illegible] quolibet anno eam publicando, vel certe obseruationem [illegible] [illegible] annuae publicationi [illegible] aequipollentem, et sufficere, quod [illegible] [illegible]. Sequitur. *Aut* [illegible] *praedictis, &c. Nulli ergo hominum, &c.* quae sunt communes clausulae.

59 Decimoquinto, quęritur quid [illegible] dicendum de ingressu [illegible] [illegible] vel mulierum. Ad quod respondeo primo, quod omnes ingressus ad Moniales [illegible] [illegible] c. *periculoso,* [illegible] [illegible] [illegible] Concilio Trident. [illegible] superiori [illegible]. Ex quibus colligitur primo, quod etiam ingressus impuberum & [illegible] & puellarum, per illa [illegible] *nulli omnino* [illegible] *periculoso* [illegible], & per illa verba [illegible] *cuiuscunque status, & sexus* in dicto Concilio [illegible]. [illegible] [illegible] nec procedit in [illegible] [illegible] [illegible] discretione adhuc carentibus, [illegible] impuber [illegible] non [illegible] [illegible], quippe qui licet non possint peccare, possunt tamen ad peccandum [illegible] [illegible] facere, [illegible] [illegible], & vana [illegible] & damnosa importare, & inde vera [illegible], & mendacia ficta, [illegible] exportare.

Secūdò respondeo, quòd [illegible] ingressus etiam virorum tribus concurrentibus, scilicet, quod persona sit honesta, causa [illegible], & licentia Superioris, quales solent esse secundum glos. [illegible] barbitonsores, [illegible], carpentarij, & similes: quorum de numero esse directorem necessarium electionis faciendae pridem [illegible] dimus, & in Manuali [illegible] [illegible] scripsimus.

Tertiò, quod causa non [illegible] debet esse rationabilis, sed etiam necessaria, propter [illegible] [illegible] dicta verba *nullis, positum, propter* Domini [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], qui [illegible] Archidiacon[illegible] [illegible]. Andr. proba[illegible] [illegible] *non sufficere licentiam [illegible] [illegible] & illi* [illegible] *clausura* [illegible] *& ideo requiri* [illegible] *superio-rū quo ad illam pote* [illegible] secundum Ioannem Monachum communiter receptum, qui [illegible] Archiepiscopi, Episcopi, & alij Superiores ordinis per §. *& quoniam.* h

Quarto, quod requiritur vt licentia sit scripta, per praefatum vers. *nemini.*

60 Quinto, quòd ille verb. [illegible] videtur significare, quod sufficit licentia Episcopi sine licentia alij Superioris, & licentia Superioris sine licentia Episcopi, quatenus [illegible] [illegible] sufficere [illegible] requiri licentiam Episcopi, vel superioris, [illegible] [illegible] quòd episcopi habent potestatem includendi moniales, non solum sibi subiectas auctoritate ordinaria, sed etiam exemptas auctoritate Apostolica, vt habetur ibid. § *& quoniam,* & k Concilio Tridentino, & Ioannes Monachus ab Archidiacono, & ab alijs [illegible] receptus tenet facultatem dandi licentiam pertinere ad habentes potestatem includendi [illegible], sed verius videtur, nec sufficere, nec requiri licentiam Episcopi, quoad subditas [illegible] [illegible] [illegible], sed requiri & sufficere [illegible] Superiorum sui ordinis. Tum quia licet praefatum Concilium videatur insinuare, quod episcopi possint includere omnes Moniales etiā exemptas sui episcopatus, tamen mens eius est illa quā praefatus §. *& quoniam,* clarius exprimit, scilicet, quod Episcopi possint, & debeant includere [illegible] Moniales [illegible] auctoritate sua, & [illegible] exemptas [illegible] [illegible] Apostolicae immediate subiectas, [illegible] [illegible], non [illegible] [illegible], & subditas alijs praelatis exemptis alio-

a In ver. nullis &c.
b Dict. cap. 5.
c Vers. nemini &c.
d Arg. l. 1. C. de fals. mon. & cap. omnia de poen. & re miss. & reg. illud ff de in ius transiata in sexta 21. quaest 1.
e In ver. cam [illegible]
f Cap. 27. nu. 24.
g In eod. cap. verum.
Eiusd. cap.
i Arg. l plurū quę. ff. tur. de [illegible] & c. in alternatiuis de re. iur. li. 6
k Cap. cap. 5

a Cap. [illegible]
b Auth. hac constit. § hu. [illegible] col. 6.

pri aliorum ordinum [illegible] modo Abbatibus & superioribus [illegible] *niam*, secundum quem intelligi debet [illegible] Concilium Tridentinum cum constitutionibus [illegible] sit intelligenda secundum interpretationem [illegible] fuit ille Pius in d. extrauag. [illegible] suaque præfatam licentiam dare [illegible] Episcopo [illegible] permissa ad Episcopum [illegible] [illegible] Prælatis aliorum ordinum [illegible] et ad earum [illegible]. Secundo [illegible] te, quod dubitari poterat an præfatum Concilium [illegible] [illegible] intelligendum esse de [illegible] exeundi, vel de licentia ingrediendi vel de utraque [illegible] [illegible] vero eadem vel maior videtur suadere [illegible] requireret in licentia ingrediendi quandoquidem grauior videtur exitus Monialis a monasterio, quam ingressus personæ honestæ [illegible]. Quod dubium videtur abstulisse præfatus Pius V. in dicta extrauag. [illegible], *de ori.* [illegible] expresse requirens [illegible]. Tertio, quod dubitari etiam poterat, an Concilium disponens, quod causa exeundi esset probanda per Episcopum, significaret sufficere, & requiri approbationem Episcopi tum [illegible] quoad exemptas ab eis, & subiectas [illegible] superioribus. [illegible] præfatus Pius V. in eadem extrauagante declarauit [illegible] approbationem Episcopi, & Superiorum. Quarto, [illegible] dubitari etiam nunc potest, quomodo præfatis prouidendum necessitatibus Monialium monasteriorum, quæ longe ab Episcopo, & a superioribus, [illegible] [illegible] cum necessaria [illegible], quoad medicos, [illegible], latomos, [illegible] & alios quorum [illegible] passim egent, & Abbatissa nequeat dare licentiam, & qui potest dare Episcopus, vel Superior longe [illegible] ab eo [illegible] casu non requiri [illegible] [illegible] S. Thom. receptus, non requirit [illegible] Superioris cum causa non ieiunandi est manifesta, & non potest facile adiri superior, præsumenda consuetudo [illegible], quod videtur nostro casui posse adaptari [illegible] Abbatissis, vel confessariis earum facultatem [illegible] [illegible] [illegible] ingrediendi. 61. Quinto, quod non solum ingressus [illegible] in monasteria fœminarum est prohibitus, sed etiam [illegible] collocutionis cum illis, per c. *monasteria.* d. quod sic habet. *Monasteria sanctimonialium, si quis quæ clericus [illegible] rationabili causa frequentare præsumpserit, per Episcopum arceatur. & si non destiterit, ab officio eccles. reddatur immunis [illegible] excommunicationi subdantur, & a cœtu fidelium [illegible] alieni.* Hæc [illegible]. & in d. cap. *periculoso.* in[illegible] per Conc. Trid. & Pium, vetatur simpliciter accessus ad ea.

c [illegible] a. arg. [illegible] art. [illegible]

d De vit. & honest. cler.

Quibus addo primo, quod glossa, ait binam allocutionem facere frequentiam, & illud addit Panormitanus dictum [illegible] quod videtur æquum, communem intelligentiam [illegible] *frequentationis*, esse attendendam, nobis vero videtur id relinquendum arbitrio iudicis. Tum quia communis modus loquendi est attendendus. *f* Tum quia iudicasset eum non esse frequenter allocutum Monialem quoad [illegible] eam, qui duodecies tribus annis semel singulis [illegible] trimestri allocutus esset, & contra eum esse frequentem [illegible] qui ter tribus continuis diebus alloqueretur.

e [illegible] ca. [illegible] verò frequens

f [illegible] Labeo [illegible] [illegible]

Secundo addo, quod non omnis frequentia damnatur [illegible], sed quæ fit sine rationabili, & manifesta causa.

Tertio, esse [illegible] Romæ, ne quis vir, vel fœmina, noctu, vel die loquatur, vel scribat alicui monachæ vel [illegible], vel zitellæ siue puellæ in monasterio inclusæ quacumque de causa [illegible] licentia Vicarij Papæ, vel Protectorum [illegible], sub pœna 500. ducatorum, & alia arbitraria, [illegible] pro [illegible] eleemosynam, vel opera ab eis facienda, qui solam Abbatissam, vel vicariam poterit alloqui.

Quarto, quod arbitror hoc ad alias prouincias non extendi. Tum quia factum est a vicario Papæ, licet de ipsius [illegible]. Tum quia [illegible] Papæ, vel [illegible] ordinum, quos Romæ [illegible] [illegible] per eum tamen omnino omnibus [illegible] quod [illegible], quod res habet, nempe virorum

[illegible] Pio V. & Gregorio XIII. [illegible] [illegible] particulis.

Quinto, quod per illa verba [illegible] ad [illegible], non [illegible] [illegible] [illegible] & publico quod [illegible] dictum, [illegible] [illegible].

Sexto, quod præfatum cap. *periculoso*, & Concilium non [illegible] frequentiam, sed simpliciter omnem accessum per quosque [illegible] prohibente d. cap. *monasteria.*

Octauò, quod nulla iure commune [illegible] monasteria virorum, sed omnes fœminæ prohibentur ingredi [illegible] monasteriorum regularium per extrauagantem præfati Pij V. *Regularium personarum*, [illegible] [illegible] est.

Per extrauagantem Præfati Pij. *Hæc extrauagans in Bullario Pontificum est inter Pij V. constitutiones.*

Regularium, & infra, *Motu proprio, & ex certa scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine omnes, & singulas facultates & licentias ingrediendi monasteria ac domos Carthusiensium & aliorum quorumcumque regularium ordinum, etiam Mendicantium mulieribus cuiuscumque status gradus, ordinis, conditionis, & quacumque dignitate, ac [illegible] præditis, etiam Comitissis, Marchionissis, Ducissis [illegible] quibuscumque verborum tenoribus, & formis, & cum quibuscumque etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque fortioribus, & efficacioribus, & insolitis clausulis, nec non irritantibus decretis ab Apostolica sede quomodocumque concessas, earum tenores, ac si de verbo ad verbum præsentibus [illegible] haberi volumus pro expressis, tenore præsentium reuocamus, & cassas irritas & inanes esse decernimus [illegible] quidem prædictas facultates [illegible] & licentias prætendentibus [illegible] excommunicationis latæ sententiæ pœna, postquam harum litterarum notitiam habuerint, a qua non possint, nisi a nobis aut a Romano Pontifice, qui pro tempore fuerit absolui, præterquam in mortis articulo, ne dictas domos, & monasteria ingredi audeant. [illegible] vero monasteriorum, & Conuentuum Abbatibus, Præpositis, Prioribus & aliis Præsidentibus quocumque nomine vocentur & eorum monachis, Canonicis & fratribus, siue Mendicantibus, siue non Mendicantibus, sub priuationis officiorum, quæ in præsentia obtinent, & inhabilitatis in posterum ad illa, & alia omnia, & suspensionis a diuinis ipso facto sine alia declaratione incurrendis pœnis, ne eas introducere, admittere ve præsumant. Non obstant. &c.* Hæc ibi.

In qua extrauagante aduerte primo quod coniunctiones illæ copulatiuæ (*ac*, &, *&*) positæ inter illa verba (*monasteria*, & *domos*) non sumuntur in significatu proprio, secundum quem ponuntur inter verba diuersa, significantia diuersa, iuxta glossam memorabilem, *a* sed accipiuntur improprie pro (*seu*) vel (*siue*) quæ ponuntur inter diuersa verba idem significantia, iuxta Panormitanum receptum, *b* tum per prædictam extrauagantem *circa* ibi *monasteria siue domos* vt ibi annotauimus, tum quod absurdum esset, dicere per hanc extrauagantem ab omnibus domibus vrbanis, & rusticis, & villis omnium monasteriorum omnes fœminas arceri; & ita non dicendum. *c* Tum quod sæpe coniuncta pro disiunctis, & contra [illegible] nantur. *d*

a In rub. [illegible] [illegible] quæ [illegible] de [illegible]
b In cap. [illegible] de [illegible] script.
c Ca [illegible] [illegible] verb. [illegible]

Secundo nota, omnes omnium fœminarum facultates ingrediendi monasteria virorum esse reuocatas. Cui addo, quod nullæ tales nunc dantur, nec sublatæ restituuntur.

Tertio nota, quòd ingredientes virtute illarum excommunicantur ipso iure Papali excommunicatione; & qui prælati, & religiosi eas introducentes, vel admittentes priuantur officiis habitis, & fiunt inhabiles ad habenda, & suspenduntur à diuinis ipso facto quod consequuntur [illegible] irregulares, si ante absolutionem ab illa celebrauerint, per cap. 1. *e*

e De sent. [illegible] 6. & [illegible] lib. 6.

Quarto, quod per præfatam extrauagantem prohibetur expresse ingressus fœminarum [illegible] [illegible] ingrediendi, neque habet [illegible] quam [illegible] prædictarum facultatum [illegible] Pius V. ea de re constitutus, declarans [illegible] locum. pro quo facit, quod magis videntur peccare illæ,

[illegible] illa facultate ingrediuntur, & [illegible] iuxta illa quam prędicta facultate muniuntur, [illegible] & [illegible] *iuxta mensuram delicti, debet esse plagarum modus [illegible]*. & id seruat [illegible] Pœnitentiariæ, & de [illegible] S.D.N. Gregorij XIII.

Quinto, nota, credendum esse non incidisse in has pœnas, qui vel quæ ignorantes hanc declarationem [illegible]. Tum quia ignorantia intellectus veri iuris humani dubij excusat a peccato saltem mortali, secundum Innocent. & quod adeo ius hoc erat dubium ante [illegible] [illegible], quod adegit sacrum Pœnitentiariæ [illegible] in partem contrariam consulere super ea [illegible] Pium V.

Sexto nota, ponderanda esse illa verba, *postquam harum notitiam habuerint*. & ita dicendum, quòd ad incurrendam excommunicationem huius extrauagantis pręrequiritur [illegible] & consequenter, quæ ignorantes ingressæ sunt, vel ingredientur, quales [illegible] atque omnes fuisse, vel esse [illegible] saltem quoad forum conscientiæ, non [illegible] excommunicatæ ob illa verba *postquam harum notitiam habuerint*.

Septimo nota, ponderandum esse illud verbum *præsumant*: per quod videtur prælatos & monachos ad mulieres [illegible] ante [illegible] huius legis, vel post eam, [illegible] ante notitiam declarationis prædictæ, vel post ea, sed per [illegible] nemini [illegible], aut incogitantiam, aut animi [illegible] non incurrere pęnas cotra eos in ea impositas: quia lex imponens pœnam præsumenti facere aliquid, non includit facientem per obliuionem, incogitantiam, vel [illegible] sine dolo, iuxta doctrinam singularem Cardinalis, *d* communiter receptam, & per nos [illegible] quotidiano [illegible].

Adde his primo * quòd S.D.N. Greg. XIII. anno 15[illegible] [illegible] reuocauit omnes facultates ingrediendi monasteria concessas quibuscunq; etiam contemplatione imperatoris, &c. cum cōtrariorū omnium derogatione amplissima [illegible] tamen mentione facta de ingredientibus [illegible] facultate: sed credendum est eandem [illegible] fuisse, quæ Pio V. & ita seruare [illegible] Pœnitentiariam.

* Quod S.D.N. Gregorius XIII. *Hæc reuocatio continetur in extrauagante quæ incipit vbi gratiæ quæ est 36. inter Gregorij XIII. constitutiones. [illegible] constitutio, quæ [illegible] & aliis prælatis sublata [illegible] ingrediendi monasteria facultas nisi in casibus necessarijs incipit dubijs quæ emergunt, & est 5. inter ipsius Gregorij XIII. constitutiones.*

Adde secundo, quòd idem Sanctissimus quādo suprà [illegible] eam ad infantes cum licentia episcopi, vel aliorum prælatorum, [illegible] possunt dare per Concil. Trident. sex. [illegible] necessitatibus [illegible].

Adde tertio, quod idem S.D.N. anno 1581. 23. Decem. extendit eam ad Episcopos, & alios Prælatos, quibus ex officio tributa est facultas ingrediendi monasteria, ne vtantur ea, nisi in casibus necessarijs, & a paucis ijsdem senioribus, ac religiosis personis comitati.

SVMMARIVM.

63 *Regularis ad pœnam in carcerem coniectus, vt peccat si gien do.*

63 *Carcere custoditus iuste fugit, sed non cum damnatus.*

63 *[illegible] de carcere vi custodibus illata, non licet.*

63 *Pœna, quæ corporalis in foro conscientiæ à damnato subeunda.*

64 *Irregularitatem qui contrahunt in carceres coniectos dure tractando.*

64 *Pœna iniusta, vel iniuste executa æquantur in hoc.*

65 *Canonico vel Collegio Regulari an liceat habere domū [illegible] etiam non [illegible].*

65 *Regulari canonico [illegible] liceat habere domum separatam [illegible].*

[illegible] *Mon[illegible] vel famulas seculares habere possint*

[illegible] *[illegible] semel pedes [illegible], sed non [illegible] et in infirmorum [illegible].*

[illegible] *Regularibus in Ecclesijs clericos seculares stipendiarios esse [illegible].*

[illegible] *[illegible] perfectioni regulari potius quam obstare mino- rum [illegible].*

68 *Regularis pensionarius [illegible] & [illegible].*

68 *Pensio dupliciter constituitur regulari.*

69 *Pensio quæ [illegible].*

70 *Regulari pensionario vel [illegible] ius [illegible].*

DECIMOSEXTO quæritur, an regularis legitimè ad carcerem perpetuum à suo superiore damnatus, & in eo inclusus possit absque peccato fugere?

Et pro parte quidem affirmatiua facit primo, quòd nemo tenetur ad soluendam pœnam in foro conscientiæ, iuxta glossam singularem. *a*

Secundo, quod quilibet tenetur euitere à morte proximum si potest, [illegible] *b Erue eos qui ducuntur ad mortem*. ergo [illegible].

Tertio facit, quod defensio naturalis nemini tolli potest. *c*

Quarto facit, quod Cardinalis Caietanus probat, *d* quod in carcerem etiam iuste coniectus potest fugere, licet inde aliqua [illegible] per accidens [illegible] euentura sint, modo [illegible] vi [illegible] possit fugere etiam [illegible] vincula, [illegible] compedes, & [illegible] carcerem [illegible] modo non sint custodes [illegible] adiuuare coniectos in carcerem ad fugiendum etiam præbendo instrumenta ad id conuenientia.

Quinto, quod idem Caietanus concludit quod *g* damnatus, [illegible] occidi [illegible] & debet [illegible] à custodibus [illegible] ab alijs, [illegible] ad id non tenetur. ergo [illegible] inclusus etiam in carcere perpetuo potest inde sine peccato mortali fugere.

Pro parte verò negante facit primò, quòd regularis virtute solennis voti obedientiæ tenetur obedire Prælato secundum regulam, & [illegible] præcipienti, & qui Prælatus [illegible] præcipit [illegible] in carcere secundum regulam, vel eius accessoria præcipit.

Secundo, quòd [illegible] nemo teneatur in foro conscientiæ ad [illegible] soluendam pœnam, [illegible] ante quam condemnetur, iuxta prædictam glossam singularem, *k* & notata per nos in Commentario eiusdem cap. post condemnationem tamen tenetur, secundum S. Thomam communiter receptum, *l* non solum quando cōdemnatur ad dandum, sed etiam quando damnatur ad faciendum, vt videtur ibi sentire Caietanus dum ponit exempla de pœnis [illegible], mutilationis, verberis, carceris, exilij, &c. Ad quæ ait delinquentem non teneri, donec condemnetur, [illegible] post condemnationem: & ita vtroque [illegible] damnatum in foro conscientię ad patiendum mortem, carcerem & exilium, & consequenter carcerem perpetuum.

Tertio facit d. cle. *pastoralis* [illegible] glossa, in quantum habet, quod intrans redire ad carcerem, tenetur redire [illegible], etiam si putet se morte iusta damnatum iri, & si iniusta, vt tenet Caietanus relatus à nobis in Manual. Confess. *n* & tanta, imo maior est obligatio voti, quam iuramenti, secundum S. Thomam, *o* vt [illegible] in dicto Manuali. *p*

Quartò, quod S. Thomas *q* tenet reum iuste condemnatum ad mortem, non posse resistere *r* teneri eum ad patiendum illam sibi inflictam.

Quintò, quod Caietanus concludit in hæc verba. *Religiosi, quia libertatem sui motus progressiui extra claustra se priuatunt suppositi [illegible] per tria vota Prælatis suis, quacunq; ex causa à suis Prælatis iuste detinentur, non possunt licite exire propria [illegible], nec [illegible] fugiendo exire, cum nec exire possint non detenti claustrum sine licentia Prælati.*

Ad primum oppositorum respondetur concedendo, quod non tenetur quis in foro conscientiæ ad soluendam pœnam antequam condemnetur: sed negando, quod post condemnationem non teneatur, vt ipsemet Thomas *s* ceptus *t* concludit, & nos loquimur de iam condemnato.

Ad secun-

a In cap. fraternitas 12 quæst. 2
b Prouer. 24
c Clem. pastoralis. §. cæterum de re iud.
le. vt vim ff de iust. & iur.
d in 2. 2. q. 69 art. 4 in resp. ad 1.
e In resp. ad 3. &
f In resp. ad 5.
g Vbi suprà in resp. ad q. 8
h In resp. ad 9.
i Cap. quodam ea [illegible] de elect. lib. 6
k In c. fraternitas 12 q. 2
l 2 2 q. 62 a 1.
m Cap. 25 §. 23. de regul. c 5.
n In verbo & violenta m.
Cap. 12 nu. 18.
o 2 2 q. 86 a 8.
p Cap. 12 nu. 32.
q In 2. 2 qu. 69 art. 4
r In resp. ad 4.
s In resp. ad q. 2.
t In d. art. 3.

eruendum proximum a morte iniuste inferenda, nos autem loquimur de pœna carceris iustè illata.

Ad tertium concedendo, quod defensio iusta nemini tollenda est, sed negando, quod fuga a carcere perpetuo iniuste ad illam damnati, sit iusta plusquam defensio damnati ad mortem, resistendo iudici damnationē exequenti, vt tradunt Doctores, a & S. Thomas. b

Ad quartum, concedendo quod nullius causa custodiæ in carcerem ante condemnationem, iuste potest sine peccato fugere; quia ante illam non tenetur soluere pœnam, nos tamen loquimur de iam damnato ad pœnam carceris perpetui, quam tenetur subire, vt dictum est.

Ad quintum concedēdo, quod damnatus ad mortem famis potest illam, imò debet comedere, si potest: quia licet possit [illegible] iustè damnare quē ad aliud genus mortē non tamē potest damnare aliquem, vt seipsum illo vel alio genere mortis occidat, & non comedere, cum possit, est seipsum occidere: vt rectè Caietanus c annotauit, & probatur in cap. pasce. d

Ex quibus omnibus primo generaliter infertur, nō solum quem teneri in foro conscientiæ ad soluendam pœnam à iudice iuste latam dandi pecuniam, vel aliquid externorum bonorum, sed etiam ad non resistendum iudici, vel executori eam infligenti, etiam si sit pœna mortis, vel mutilationis: imo etiam tenetur ad æquo animo patiendum illam.

Secundò infertur, quod licèt non teneatur in conscientia, imò nec possit ipse ea exequi huiusmodi pœnam in se: quia nemini licet seipsum occidere, vel mutilare, e quā satisfaciat æquo animo patiendo, & non resistendo, tenetur tamen ad executionem aliarum pœnarum, quas iuste potest exequi, si ad id expresse vel tacite fuerit condemnatus: & consequēter ieiunare, orare, abstinere ab aliquo genere cibi, vel potus, intelligere sibi quā vocant disciplinam impositam, ire ad insulam, vel alium locum sibi exilio destinatum, vel exire territorium, & manere ibi, & seruare carcerem perpetuum, vel temporalem sibi impositū, vel permanere in triremibus si ad eas fuerit iustè damnatus.

Tertio infertur, iuste me respondere [illegible] abhinc triennio cuidam sacerdoti, qui è longinquo ad vrbem venerat iuste damnatus ad inseruiendum perpetuo cuidam hospitali, vnde huc venerat, teneri ad redeundum in illud; nisi Papa vellet sibi illam pœnam relaxare, quod tamē facere noluit: & ita regressus fuit ipse dispensationis habendæ ab Ordinario, si [illegible] aliquot annorum id meretur, iuxta ea quæ leguntur in cap. at si clerici. f

Quinto infertur, rectè quidem, licet libenter me respondisse cuidam religioso, in cuius gratiam hanc quæstionem [illegible], obligari eum coram Deo, siue in conscientia [illegible] carcerem perpetuum, in quem iuste damnatus [illegible], quo licet aufugit, nisi Papa, vel Generalis [illegible] aliquo misericordiæ remedio illi subuenerit: cuius tamē [illegible] pro dicendum non esse excommunicatum eo solo, quod sine habitu sui ordinis venit, & incedit: quia per eandem sententiam, qua fuit damnatus ad carcerem perpetuū, fuit etiā denudatus habitu ordinis, & iussus indui & indutus sæculari clericali: & ita non tenetur, nec iuste potest deferre illum, cum teneatur etiam pati pœnam illam denudationis habitus religiosi, & delationis habitus sæcularis, per prædicta.

Quintò infertur, quod licèt laicus & clericus secularis licite fugere possint è carcere nulla violentia custodibus facta, antequam eis ille pro pœna per sententiam statuatur, vt prædictum est religiosis tamen à suo prælato in carcere sui [illegible]. [illegible] commissis, non potest licite fugere ab eo etiam ante condemnationem. Tum quia non potest exire iuste a monasterio sine iusta licentia, vt dictum est. g Tum quia tenetur manere in ea parte monasterij, in qua eum Prælatus iuste præceperit manere. h

Sexto infertur, compatiendum simul, & irascēdum esse multis religiosis venientibus ad vrbem relictis repagulis carcerum suorum monasteriorum sine licentia, & aliquot sine [illegible] habitu, compatiendum quidem, quòd tot mala & pericula [illegible] & terræ patiuntur in via, [illegible] ipse maioris salutis animarum [illegible] irascendum autem, quod [illegible] professionis [illegible] post nullas man[illegible] rursum te[illegible], in [illegible] facere dolebamus, contra exemplum A[illegible] *bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus* & contra cap. *non sunt audiendi*. b

Septimo, quòd non abs re sæpe supra repetitum est iuste quia secus est de pœna iniusta; illa enim non est in foro conscientiæ subeunda, vt colligitur ex Innocētio, & omnibus receptior per pulchrā rationē quam reddit S. Thomas, nisi ad id scandalum aliquod magnum, quod ex non parentione sequeretur, damnatum adigeret, vt ibid. S. Tho. adiunxit, & rectè quidem. e

Octauò infertur, quòd idem videtur dicendum cum pœna est quidem iusta, sed executio iniusta, vt cum qui iustè damnatur ad carcerem perpetuum, vel temporariū sed custos carceris suo proprio motu, vel alterius iussu iniustè illi subtrahit cibum, vestitum, vel ignem, vel locum necessarium ad vitæ sustētationem, vt qui nuper cuidam regulari solas quinas vncias panis cum aqua in dies singulos ministrabat: & qui alij media hyeme in loco frigidissimo solam tunicam permittebat nocte ac die ignem denegans: & qui in loco subterraneo humidissimo absque stragulo humi dormire cogebat: & qui alia similia parum religiosè, & Christianè, & multum crudeliter faciunt, ex quibus probabiliter creditur mortem cōsecuturam, qui, & consulentes & mandantes eis non solum peccāt mortaliter, & incidunt in irregularitatem, si mors inde sequatur, secundum doctrinam Panormitani communiter receptam, f sed etiam nomen eius sdam inclemētiæ & crudelitatis sibi faciunt, iuxta doctrinam S. Thomæ de clementia, g & de crudelitate. h

Decimoseptimo, monetur, quæstio mota & decisa in decisione capellæ Tolosanæ 448. in hæc verba. An canonici ecclesiæ Tolosanæ, qui sunt regulares ordinis S. Augustini, possint in eorum domibus intra septa eiusdē Ecclesiæ tenere mulieres ætate prouectas, honestas, omniq; suspicione carentes, quas matres appellant, obsequiorum honestorum præstādorum causa: & fuit conclusum quod nō inspecta regula B. Augustini, & iuris communis dispositione. Cui addo primo, quod Stephanus Aufrerius ibidē addit ei contrarium iure sustineri posse per c. *volum. in* iuncta glossa 1 & alia, per quæ probat posse clericos sæculares tenere intra suas domos cognatas collaterales vsq; ad secundum gradum, & ascendentes, & descendentes vsque ad quartum, imo & extraneas senes, & non suspectas, non habentes secum suspectas, iuxta Panormitanum communiter receptum, k & quod idem videtur dicendum de canonicis regularibus habitantibus seorsum in domibus suis, vt videbantur habitare illi Ecclesiæ Tolosanæ, de quibus loquitur decisio prædicta.

Secundo addo, quod contra Aufrerium pro decisione facit, quod longe arctius prohibetur regularibus conuersatio mulierum, quam clericis sæcularibus: quia illis non solum prohibetur cohabitatio, sed etiam accessus earum ad eos, & compaternitas, quæ in leuando cōtrahitur cum eis, l quæ non prohibetur clericis, sed pro concordia considerari possunt tres casus, primus cum tot vnt collegio vel monasterio seruit vna mulier coqua, vel [illegible]. Secundus cum intra claustra Ecclesiæ, vel monasterij seruiunt singulæ singulis Canonicis in suis domunculis, vel cellulis, quas habent intra claustrum diuisas. Tertius cum singulæ seruiunt singulis in domibus, quas habent extra claustra ad suscipiendos suos peculiares hospites: & dicendum quòd in duobus prioribus habeat locum decisio, in tertio vero prædicta additio Aufrerij, & non alias. [illegible] in duobus prioribus mulieres accedunt ad [illegible] & intrant claustra, vbi sunt m[illegible], quod prohibetur [illegible] nibus mulieribus etiam non [illegible], m & [illegible] & grauissime nuper à Pio V. in extrau[illegible] pra transcripta, & merito quidem, ob multa [illegible] duci possent, & [illegible] quod [illegible] non est [illegible] alteri tali: & quod quæ vni videtur [illegible] nante diabolo videtur formosa, iuxta illud, [illegible] *ranā, ranā putat esse Dianam*. Sic e[illegible] & [illegible]

a In d. leg. vt vim.
b In d. art. 4
c V. di supra
d 80. dist. & in leg. necare ff de lib. agn.
e Dict. ca. sed non licet & c. non est 23. q. 1.
f §. de adult. de issuis.
g Sup. eod. nu.
h Arg. c quorund. & ca. si relig. de elect. lib. 6.
a a ad [illegible]
b 11 q. [illegible]
c In cap. [illegible]
d In d. q. [illegible] art. 3.
e Arg. [illegible]
de pr. [illegible]
18. [illegible] cap. 2. d [illegible] per [illegible]
f In c. cum ab homine nu. 31. de [illegible]
g 2. 2 q. [illegible]
h Quæst. [illegible]
[illegible] dict. & a nobis de [illegible] hab. cle.
k In c 1 de [illegible] hab. cle. & mul.
l C. peruenit 30. q. 2.
m In d. pr[illegible]
n Eod. num. [illegible]

[illegible]

6 Decimo [illegible] propositi quæstio, [illegible] nudius[illegible] [illegible] & legato Ludouico C[illegible] [illegible] orum monasteriorum, vbi bona pars Sanctimonialium [illegible] commemorati singulæ [illegible] [illegible] dandi, tenendi, reparandi, faciendi alia necessaria, eo quod ipsæ [illegible] vix [illegible] Ad quam [illegible] [illegible] quæ adduximus in comment. cap. *nullam.* [illegible] [illegible] Sanctimonialium.

[illegible] diximus ibidem, [illegible] Concilium Tridenti[illegible]

Tertio, quod [illegible] post Concilium Tridentinum [illegible]

Quinto, quod [illegible] prædicto Concilio Trid. [illegible]

[illegible]

[illegible]

Tertium, quod [illegible] annuo [illegible]

[illegible]

[illegible] pensione & habendum [illegible]

[illegible] expeditione, vel [illegible] quæreret [illegible]

[illegible] non extendun- [illegible] non se extendit [illegible] circa legem [illegible] quæ stricte interpre- [illegible]

Quartum, quod si quæsita ex pensione & eius caussa [illegible]

[illegible] inter regularem bene- [illegible] & pensionarium, cur ille quærit in beneficio, [illegible] quod beneficium [illegible]

[illegible]

[illegible] ut hæc prius [illegible] dato habente præter [illegible] per [illegible] parari ab [illegible] iure communi [illegible] Papæ auctoritate [illegible]

20 Octauum, quod inter regularem habentem pensionem & habentem beneficium [illegible] corpus bonorum separatum a bonis communibus [illegible] hoc distare videtur. Primo, quia [illegible] iam ea, quæ sua opera quærit, videtur quærere Ecclesiæ, cuius est illud beneficium. Pensionarius vero monasterio, & ordini cuius est regularis.

Secundo, quod pensionarius non potest [illegible] dum viuit aliunde quæsita, [illegible] quam in eius monasterium, [illegible] post mortem [illegible] debeat succedere. Tum quia titulus [illegible] facit eum habilem ad [illegible] & [illegible] dum in [illegible] licentia [illegible] ea, quæ pertinent ad ipsum [illegible] talem non facit pensio. Tum [illegible] consuetudo, quæ est optima legum [illegible] Tum quod consuetudo celeberrimi monasterij [illegible] habet, quod [illegible] per canonicos regulares eiusdem [illegible] ab eo, & [illegible] in parochos Ecclesiarum parochia- [illegible] ab antiquo tempore [illegible] administratur [illegible] dum viuunt, [illegible] diuidenda inter ipsosmet Canonicos [illegible] eodem modo, quo portiones [illegible] administrant.

SVMMARIVM.

21 [illegible]

[illegible]

71 *Professio metu vel alias inualida vt validatur vel inualidatur.*
72 *Ordinum susceptio ad titulum religionis sola non ratificat professionem.*
73 *Bonum in dubio quis non præsumitur in suum damnum.*
73 *Professioni contra vltra quinquennium non reclamatur n. 73. & c. num. 76.*
73 *Professio religionis duplex, expressa & tacita, quæ fit tribus modis.*
73 *Lex generalis omnem speciem comprehendit etiamsi alicui non subsit eadem ratio.*
74 *Professio tacita per qualem habitus gestationem annalem censeatur fieri.*
74 *Professio tacita est præsumpta, sed non semper vera, & quæ tum. Confessar. y parte, & num. 75.*
74 *Regularis manens extra monasterium iussu prælati, videtur manere intra.*
75 *Professus an fiat coram Deo, qui gestat annis habitum sine animo profitendi, & si in contrario negatiue se habens.*
76 *Professio tacita facta, etiam cum vero animo profitendi, non valet nisi postea ratificetur.*
77 *Regulari contra professionem reclamaturo imponuntur septem, quæ iusta causa tollit.*
78 *Libero homini non est nimis oneranda libertas.*

71 Vigesimo quæruntur illa, quæ quotidie in vrbe occurrunt. An iusto metu ingressus, & professus religionem, & in ea per aliquot annos perseuerans possit reclamare: & an suscipiendo ordines sacros de licentia Prælati, videatur adeo ratificare professionem, vt contra eam reclamare nequeat, & quid si id fecerit post metus cessationem, durante tamen impedimento ad reclamandum? & quid si post cessationem metus & impedimenti.

Ad quæ respondeo primò, quòd potest reclamare durante causa metus, & etiam statim illa cessante per cap. 1. & ei annotata, *a* & per cap. *ad id.* cum eis adnotatis. *b* Statim autem intelligitur id facere, si intra tempus arbitrio iudicis definiendum id fecerit, secundum Hostiensem, Panormitanum, & communem: *c* quia cum tempus ad aliquid faciendum, non est lege definitum, arbitrio iudicis est definiendum, *d* argumento eorum, quę accumulat Petrus Rauennas in alphabeto aureo. *e*

Secundo, quòd non poterit, postquam cessauerit metus, & prædictum tempus transierit: quia ita in religione perstando videtur suam professionem ratificare, iuxta illud glossæ. *f*

> *Effuge cum poteris, ne consensisse puteris:*
> *Nam si perstiteris, illius vxor eris.*

Quod est verum quoad forū exterius, quoad interius enim, si semper renuit, & nunquam voluit esse professus, non erit talis, *g* quia Deus cor respicit, & non manum, *h* quod nemo alius (quod meminisse iuuat) admoneat.

Tertio, quòd nō sufficit cessatio metus, nisi etiam cessent impedimenta iusta, quibus a reclamādo impediatur: poterit enim reclamare longe post cessationem metus, si longo tempore illa durarent. Tum quia si illa fuerint iusta, ipso iure non currit tempus, si autem sint facti, cito currat, restituitur, *k* vt tradit Panormitanus quem sequitur ibi Felinus. *l* Tum quia tunc demum quis approbat metu factum, cessante illo, quando potest reclamare, non reclamat. At licet metus cesset, si tamen alia iusta impediunt a reclamando, vere dicitur non posse reclamare: & sublatim cessantibus illis reclamet, satis dicetur reclamare statim post cessationem metus, cum antea non posset.

Quarto, quòd ex hoc infertur, rectè nos respondisse nuper, potuisse reclamare quandam virginem iusto metu patris & fratris professam, in monasterio post eorum mortem, & post annum ab eorum morte elapsum, intra quem non potuerat exire à monasterio, Abbatissa, & monialibus ei obsistentibus, nec manens in eo ad reclamandum procuratorem constituere eisdem contradicentibus, etiam si forte potuisset exire demittendo se noctu de fenestra, quod quædam alia fecit: id enim solum dicitur posse facere, quod commodè potest, *m* & salua honestate & æstimatione, iuxta legem in hoc capite *filius*, *a* quæ iubet ea, quæ pietatem & existimationem lædūt, dici impossibilia, iuxta, & constat huiusmodi exitum lædere virginis æstimationem.

Quinto, rectè item respondisse cuidam contra iustitiam iusto metu professo, cui post cessationem metus variis modis Superiores & socij viam veniendi ad vrbem per carcere, nunc verbere, nunc inedia, nunc grauissimis poenis, nunc fugientis sequentis reuocatione & comprehensione præcluserunt, posse reclamare, nec secundum esse professum.

72 Sexto, quod susceptio ordinum etiam sacrorum durante metu, vel iusto impedimento reclamandi, non sufficit ad præsumendum eum tacitè professum. Tum quia id nullo iure speciali cauetur. Tum quia susceptio ordinis est res separata a professione, & ab ea ipsa eius non infertur. *b* Tum quòd solus actus professionis proprius, qualis est præstatio suffragij in Capitulo, & gestio habitus professorum, non sufficit ad illud, vt mox dicemus, qui tamen est propior professioni, quam ordinum susceptio, ergo neque hæc sufficit. *c*

Non obstat regula, quod nemo in dubio præsumitur delinquere, *d* & quod delinquit, qui cum non sit religiosus, suscipit ordines ad titulum religionis professæ, ergo iuste metu professus præsumatur delinquere accipiendo ordines: debet præsumi prius ratificare sponte professionem metu factam, quo facto iuste recipit ordines. Non, inquam, hoc obstat, tum quia æque facile potest hæc diluí, ac argumētum quod fieret ad probandum huiusmodi metu ingressum ratificasse professionem per actus professo proprios, quos non potest bene facere non ratificata professione. Tum quia omnia diluuntur respondendo, quod illa regula fallit, quando ex præsumptione bonitatis actus alicuius, resultaret illum agenti damnum, per textus iuncta glossa quæ putatur singularis, quam Bartholus & communis ibi sequuntur, & Felinus, *f* quæ mihi non satis placeat Alciato viro alioquin eruditissimo, *g* sed confirmatur per illam aliam regulam iuris, *h* quod ob gratiam alicuius conceditur, non debet in odium eius retorqueri, desumptam ex l. *quod fauore*, *i* & alijs multis, & in casu proposito præsumptio bonitatis agentis, produceret, præsumptionem mali contra eundem, & inductam in fauorem vnius retorqueretur in odium eius.

73 Septimo, quod circa hæc id quod statuit Concilium Tridentinum cap. 19. de regular. sess. 25. *Quicunque regularis prætendat se per vim & metum ingressum esse religionem, aut etiam dicat ante ætatem debitam professum fuisse, aut quid simile, velitq. habitum dimittere quacunq. de causa, aut etiam cum habitu discedere sine licentia Superiorum, non audiatur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis, & tunc non aliter nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram Superiore suo, & ordinario, quod si antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandum, quamcunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, & tanquam apostata puniatur, interim vero nullo priuilegio suæ religionis iuuetur.* Hæc ibi.

Ex quibus nota primò, quod nemo est audiendus hodie super inualiditate siue nullitate professionis post quinquennium a die factæ professionis.

Secundo, quod huic nouæ constitutioni videtur esse locus etiam in professione tacita: quia loquitur generaliter de professione, quam constat esse genus ad expressam, & tacitam, *k* & lex disponens indistincte de genere, vendicat sibi locum in omni eius specie, *l* etiamsi tanta ratio eam non suadeat in vna, quanta in alia secundum iura, *m* & post alios tradit Decius. *n*

Quis autē sit ille dies, a quo incipit currere hoc quinquennium, clarum est in professione expressa, quæ certo die fit, in tacita verò magis dubitari potest: quia illa fit multis modis. Primo quidem per exercitium actus, qui ad solos professos spectat cum habitu professorum distincto ab habitu nouitiorum, *o* etiam sine perseuerantia tridui secundum Antonium & Panormitanum ibi, contra Io. Andream, per etiamsi postea non erat nouitius: quia cap. illud *vidua* non requirit nouitiatum, vt ibi adueriit Panormitanus, modo sciat quod per tale exercitium,

a De in qua
b De sponsa
c In d. c. 1.
d l. ff. de iu... & cap. ... de ...
e ... in alpha ... & alibi ... d. c. ad id.
g Arg. c. humana. 22 q. 5. & c. tua de sponsal.
h Cap si quid in uenistis. 24. q. 5.
i C. de an. ... & Attribuere ff. de ... transf.
k ... in tradi... in ... 15. de praescript.
m l. Nepos ... ff. de ... 22 q. ...
a ff. de condict. ... filij.
b l. Papinian ff. de minor.
c Arg. c. cum in cunctis de elect. & auth. ... C. de sacros. eccl.
d Cap. 2. de reg. iur. & l. merito ff. pro soc.
e l. qui iuras ... & si pater ff. de iureiur.
f In c. si ... de præsumpt.
g In 3. reg. præsumpt. 2. de præsumpt.
h Lib. 6.
i C. de leg.
k Cap. porrectum. & cap. vidua de regul. & c. nullus de elect. li. 6. & clem. eo. ... tit.
l de pretio. ff. de pub. in rem act. c. soli ... ta. de maior.
m l. prima. §. quod autem. ff. de al. iud. & d. c. solitæ.
n ... commendantur in l. 16. 69. num. 9.
o Ca. vidua de regul. ... c. ad nostram. eod. tit.

tium, & talis habitus gestationem induxit professio secundum Innocentium communiter receptum, *a* & merito, quia ignorans & errans non consentit, *b* & modo id sponte faciat, vt habet idem ca. *vidua*, *c* modo idem faciat talem actum de consensu eius, qui potest eum incorporare religioni, per mox dicenda, licet nemo id incneat.

74 Secundo modo fit professio tacita per solam delationem habitus professorum, vel exercitio actus professi proprij, modo sit distinctus patenter in colore, scissura, vel forma ab habitu nouitiorum, *d* modo item sciat, quod per id iure vel statuto induci sit professio, & eum sponte deferat, secundum Innocentium praecitatum: & modo illum accipiat ab eo, qui iuria propria, vel mandato sibi potest, potest eum incorporare religioni, quia sola professio potest consistere, nisi duae personae concurrat quarum altera se obliget religioni, altera religionem obliget sibi: continet enim professio obligationem reciprocam facientis & recipientis eam, iuxta cap. *ad Apostolicam*, *e* cum ei adnotatis.

Tertio inducitur professio tacita per dilationem habitus nouitiorum annalem, *f* etiamsi habitus sit indistinctissimus; qui de iure talis, quando professio nouitij, & alij etiam communitatem agentes cum eis eodem vtuntur, secundum glossam receptam, *g* licet enim iure libri sexti per talis habitus suscepti ab impubere gestationem non fiebat professio magis quam per delationem patenter distincti, *h* fit tamen hodie per d. clem. *eos*, adiuncta glossa eius recepta.

Pro quorum declaratione aduertendum primò, quòd inter praedictam gestationem annalem ingressi post pubertatem, & ingressi ante pubertatem videtur esse aliqua conuenientia & aliqua differentia; côuenientia quidem primo, quod latenter videtur profiteri, si habitus est distinctus patenter, id est, in colore, scissura, vel forma.

Secundo, quod iure antiquo cap. *ex parte*, & cap. *statuimus*, *i* & iure Sexti, *k* quae ibidem distincte habitus nouitiatus, etiam latenter impediebat professionem, quae per solam annalem gestationem habitus inducitur in vtroque.

Tertio, quod iure Clementinae *eos*, *l* sola distinctio patens in colore, scissura, vel formam in vtroque eam impedit, & non distinctio latens. Differentia autem prior est, quòd di[ct]o iure antiquo, & lib. 6. suscipiens habitum indistinctissimum ante pubertatem non censebatur professus gestando illum per annum etiam post pubertatem, vt habet d. cap. 1. *m* ingressus vero post pubertatem sic.

Ex his est aduertendum primo, quod praedicta Clementina non corrigit iura antiqua quoad gestationem habitus indistinctissimi a pubere suscepti, sed quoad gestationem habitus indistinctissimi suscepti ad impubere, sic quod Panormitanus non aduertens lapsus est. *n*

Aduertendum secundo quod licet praedicta Clementina corrigat iura antiqua quoad gestationem habitus nouitiatus distincti latenter, vt praedictum est, non tamen corrigit illa quoad gestationem triduanam habitus professorum latenter distincti; nam per eam perinde fit professus vt olim, iuxta glos. *o* quam ea ratione confirmo, quod Clementina illa facta ad augendas professiones, non debet operari earum diminutionem, contra l. *legata inutilitei*. *p*

Aduertendum tertio, quòd delatio habitus praedicta annalis inducit professionem, modo habitus non sit distinctus patenter, vt praedictum est: quia si taliter esset distinctus, non censeretur facta professio etiam per delationem viginti annorum secundum glossam 2. quae recepta est, *q* & modo illum gestet in monasterio per d. cap. 1. ibi *in monasterio permanserit*, videtur autem gestare in monasterio, qui gestat eum in loco, vbi ex Superioris mandato manet, vt Siluester adnotauit, *r* allegando Panormitanum in cap. *cum illorum*, *s* qui tamen id non ibi, sed in cap. *ex rescripto*, *t* dicit, citando Abbatem antiquum in d. ca. *cum illorum*, modo item protestatio de nolendo profiteri non praecesserit saltem sola declaratio, secundum glossam vlt. *v* & Ioannem Andream, *x* & *y* quem ibi Dominicus & Franciscus *z* sequuntur, quia non est contraria facto, sed animi declaratoria, quae praecedit secundum omnes,

a non tamen requirit triduum, neque vnum diem vltra annum: quia nullo recessu hoc constituto, nec sufficit propositum mutandi absolute vitam post eum ingressu religionis, imo neque votum de perseuerando in religione intrata. Tum per cap. *non solum*. *b* quae textu diuidit ingressum, cum proposito absolute mutandi vitam, ab expresse vel tacite professo. Tum per supradictam rationem, quod professio requirit duas personas, alteram quae faciat, alteram quae recipiat, & possit recipere professionem, vt praedictum est.

Aduertendum quartò, quòd per praefatos modos faciendi professionem tacite non fit quis vere, sed praesumitur fieri professus, hoc est in foro exteriori iudicatur professus: sed si vere coram Deo semper fuit animo contrario requisito ad profitendum, & se ad tria vota substantialia obligandum, non erit coram Deo professus, neque regularis: & consequenter peccabit faciendo propria professis, immo & accipiendo alimenta de bonis monasterij cum obligatione restituendi, nisi obsequia sua alia ratione ea mereantur, & contra, iuste quoad forum conscientiae potest relinquere habitum, nec incurrit apostasiam, nec excommunicationem quoad illum forum. Quare confessarij tam monachorum quam monacharum côtestantium se semper habuisse animum contrarium, requisito ad profitendum, licet verbo ad expresse fecerint, vel multo & quamlibet magno tempore, habitum professorum, vel nouitiorum gestauerint, magna prudentia & circumspectione varia pro varietate personarum, & circûstantiarum debent eis consulere & iniungere, antequam eos absoluant, vel certè absoluere eos, si sufficienter proponant se, quae iure tenentur facere, facturos, & postea consultis, si opus fuerit, doctioribus admonere eos illa, & alijs vt exeant, alijs vt mutato animo ratificent, consulere. Ratificare autem non est censendus professionem inualide factam, eo quod voluerit aliquo tempore illam seruare, putâs, quod erat valida; sed oportet, vt sciat eam non valere, & quod seruat eam animo validandi eam, vt singulariter tradit Caietanus, *c* quem sequimur in Manua. Confessarior. *d*

Quoniam autê tria diuersa sunt, habere animum profitendi, siue velle profiteri, & habere animum non profitendi, siue nolle profiteri, & neutrum eorum habere, siue nec velle, nec nolle, vt simili in cap. *is qui*, & cap. *qui tacet*, *e* notatur aliud esse consentire, aliud dissentire, aliud neutrû eorum facere: & aliud velle, aliud nolle, & aliud neque velle, neque nolle: quaeri potest an qui gestauit habitum per annum, vel triduum praedictum sine animo profitendi tacitè, & sine animo non profitendi tacitè, sed negatiuo modo se habendo in foro conscientiae sit professus? & credo non esse, sicut ante Concilium Tridentinum & post illud, vbi nondum est receptum, qui post côtracta sponsalia de futuro habuerunt copulam sine vxorio affectu, siue voluntate, vt per id contraherent matrimonium: & etiam sine affectu contrario, siue voluntate non contrahendi, non faciebant verum coram Deo matrimonium, sed solum coram hominibus praesumptum, per notata in cap. *is qui*. *f* quia matrimonium carnale verum sine vero & expresso consensu non constat, iuxta ca. *sponsum locum*, *g* & l. *nuptias non concubitus sed consensus facit*. *h* & argumentum a carnali matrimonio ad spirituale valet, iuxta cap. *vbi periculum*, *i* & glossam. *k* Dixi (*ante Concilium Tridentinum*.) quia post illud, vbi iam est receptum non est inuenire tale matrimonium praesumptum, vt diximus in Man. confess. *l* Tales autem suspicor omnes fere esse, qui suscipiunt habitum nouitiatus animo faciendi professionem expressam, quando requiriti fuerint sine animo prius profitendi, neque non profitendi, ignorantes, vel non aduertentes an per solam gestationem habitus annalem praesumatur, vel nô praesumatur ita professio: quos consequenter arbitror non esse coram Deo & in foro conscientiae professos. Quibus addo, quod professio illo metu facta non solum est nulla, cum qui eam facit non profitetur verè, nec verè consentit, sed fingit consentire, ac etiam cum verè profitetur, & verè consentit, nihilque nisi timet, donec cessante metu ratificetur.

Tum

[illegible] a

[illegible] profecta, vt per S. T[illegible] & alios [illegible] Mar. Card. [illegible] Tu[illegible] [illegible] valet [illegible] §. [illegible] libertas [illegible] professionem, quam [illegible] & tam [illegible] longissimus [illegible], quam [illegible] solus potest [illegible].

Adde [illegible] quod per [illegible] professionem [illegible] per vnum, vel plures annos [illegible] lege [illegible] * non videtur fieri professio tacita: [illegible] & bienno [illegible] B [illegible] imo neque [illegible] Religiosi [illegible] sed solum [illegible], & vere, & proprie sint, & debeant [illegible] possint tamen dimitti, & liberari à votis suis [illegible] ad solemnem professionem admittantur, vt [illegible] declarauit S. D. N. Gregorius XIII. per quandam Bullam, cuius initium est [illegible]. Datam anno [illegible] 22. Kalend. Februarij, [illegible] ad aliud propositum [illegible] supra in comment. [illegible] portio. f

* Non videtur fieri professio tacita. *In Societate Iesu nullam professionem tacitam esse videtur, sed [illegible] vt vtar [illegible] Gregorij XIII. in bulla a[illegible] Domino, quam post Bullam [illegible] edidit [illegible] voluerint & Societati fuerint [illegible] quoniam Societas [illegible] non solum Nouitij & [illegible] vt reliqui regularium ordines [illegible], tria substantialia vota simplicia Paupertatis, Castitatis & obedientiæ in eadem Societate ex Apostolico indulto, ac iuxta vouendi formulam in eiusdem constitutionibus expressam emittunt: ac secundum illa promittunt se eandem Societatem ingressuros hoc est vlteriorem aliquem eius gradum, prout Præposito videbitur Generali. Quibus votis emissis Nouitij esse desinunt, & in Societatis corpus, qui literis operam dederint, vel daturi sunt, vt Scholares approbati, alij vero vt coadiutores temporales nondum formati cooptantur, & quantum ex parte ipsorum perpetuo, ex parte vero Societatis iuxta Apostolica indulta & Constitutiones prædictas, tamdiu obligati sunt, quamdiu Præpositus Generalis eos in Societate retinendos [illegible] Quod ad Societatis conseruationem maxime est necessarium, idque ab illius exordio [illegible], & post experimento comprobatum est, idque initio ingressus illis explicite manifestatur atque ipsi conditionem hanc amplectuntur, quæ cum si quos dimittere oporteat, multo commodior. vt liberi potius, quam votis obligati mittantur, aliisque [illegible] & rationabilibus de causis. Hæc Pontifex Gregorius & multa alia de Instituto Societatis Iesu, & personarum gradibus habet. quæ poterunt hunc Nauarri locum aliquibus forte eius instituti ignaris explicare.* C D

Ex quibus omnibus infertur primò quòd dies à quo incipit prædictum quinquennium est quoad professionē expressam ille, in quo illa fit. Quoad tacitam verò ille, in quo [illegible] professio proprius, in quo finitur triduum, vel [illegible] habitus, per cuius lapsum prætenditur [illegible] professio. E

Secundo infertur, quòd si metus vel impotentia reclamandi plus quàm quinquennio durauerit poterit post illud ipso iure, vel restitutione audiri.

Tertio infertur, quod recte consulueruunt multis religiosis leuiter venientibus ad reclamandum in vrbe contra professiones expressas, vel tacitas ante decem, vel plures annos emissas, vt ad sua monasteria redirent, ne se impensis & laboribus vanis premerent, neue Pontificem Ma- F

ximum & Cardinales [illegible] depu[illegible] [illegible]. Contra vero aliquot alios, vt impedimentum [illegible] qui [illegible] [illegible] propositis remedia conuenientia peterent, quæ benignè [illegible] concessit.

77 Secundo principaliter noto ex præ[illegible]. a Concilio Tridentino [illegible] ignorantiæ [illegible] malos doctores [illegible] consulerunt [illegible] regulares [illegible] & [illegible] etiam habitu dimisso, & in vrbe [illegible] de nullitate professionis [illegible]. nulla [illegible] in vrbem [illegible]. Constitutionem, b statuit. primo, ne quis ante [illegible] dimittat, secundo, ne sine licentia [illegible] monasterio cum habitu exeat. tertio, quod [illegible] Superiore & ordinario ante [illegible] quarto, quod si [illegible] habitum, nullatenus ad [illegible] vllam causam admittatur. quinto, quod ad monasterium redire cogatur. sexto, quod tanquam apostata puniatur. septimo, quod interim nullo priuilegio religionis fruatur.

Super quibus multa dici possent. Primò quidem ea nō ligare in foro conscientiæ [illegible] ad mortale præter quarto & septimo: puto enim licere cessante scandalo, & præiudicio [illegible] coram Deo ei qui scit, vel iuste credit suam professionem coram eius diuina maiestate non valere ante reclamationem dimittere habitum, & fugere de carcere, & non deducere caussas nullitatis coram ordinario & superiore, & non redire ad monasterium, & non teneri ad pœnam Apostatæ.

78 Secundo, quòd etiam quoad forum exterius limitanda sunt non procedere in eo, qui iustam caussam eius omittendi haberet, vt qui non posset habere licentiam eundi ad reclamandum, nec nisi dimisso habitu, vel non permitteret caussa vllas proponere coram Prælato vel ordinario: quales vidimus aliquot in vrbe. qui resumpto in ea habitu [illegible]. Quintum enim ex bono & æquo [illegible], vt significet neminem quidē non portantem habitum religionis [illegible] audiendus est, audiri debere, sed [illegible] eo [illegible] audiri posse: [illegible] enim [illegible] videtur negare perpetuo audientiam ei, qui iustam caussam habet reclamandi, eo solo quòd ad id faciendum dimittet et tam [illegible] cogere liberum hominem per totā vitam seruire religioni, cui nullatenus obligatur, nec [illegible] est capax [illegible] propter defectum conditionis cuiuspiam in ea requisitæ contra leges vetantes liberi hominis venditionem, & obligationem perpetuam ad manendum alicubi, vel ad subeundum onus [illegible] libertatem, & rationem naturalem, quæ [illegible] c & annotata per Bartholum, d & citata per eum, & addita ei.

FINIS COMMENTARII QVARTI
DE REGVLARIBVS.

Deo Iesu Christo, cui nos per sacræ religionis professionem consecrauimus animasq́, & corpora nostra in perpetuum mancipamus sit laus & gloria in perpetuum.

[illegible] Card. [illegible]

[illegible]

Num. 15.

a Cap. 19 de regul.

b In d. c. 19.

c L. Titia. §. Titio centū ff de condit demonstr. L & liberis ho[illegible] ff de [illegible] empt & l prima prosperitatem § quæ onera de & l. 2. in ff quae res [illegible] non [illegible] d In d. § Titio centum.

COMMENTARIVS
DE ALIENATIONE
RERVM ECCLESIA-
RVM,

In principium, & glossam summæ 12. quæst. 2. & de spoliis Clericorum, super cap. non liceat Papæ. ead. caus. & quæst.

SVMMARIVM.

1 *Antiquitus repetens aliquot capit. solebat rubricam tangere.*
1 *Alienatio quid propriè, & quid large.*
2 *Alienatio rei Ecclesiæ qua lege vetatur, & limitatur. & 3.*
3 *Alienationis rei Ecclesiæ causæ tres, vel quatuor.*
4 *Res quæ seruando seruari nequit, definitio.*
5 *Alienatur cur [illegible] rei Ecclesiæ sine sol[illegible] nitate curis laici.*
5 *Lex quæ [illegible] decreto habet vim canonis.*
5 *Gratianus non poterat legem canonizare.*
6 *Cardinalis a Turre cremata [illegible]*
7 *Alienatione rei Eccl[illegible] consensus [illegible] necessarius.*
8 *Alienatio rei Ecclesiæ non seruata forma canonica cur quoad [illegible] nulla.*
8 *Forma dat [illegible]*
8 *Alienationis formam canonicam cur non tollet consuetudo.*
9 *A[illegible] nulla; imo & [illegible] tractatu [illegible] 15.*
10 *Alienandi rei Ecclesiæ causa [illegible]*
10 *Alienanti rem Ecclesiæ [illegible]*
10 *Re[illegible] ordinarium.*
11 *Alien[illegible] non alienando [illegible] Papa [illegible] incurrat pœnas.*
12 *Iuramentum [illegible] non [illegible] ad [illegible] secundum naturam materiæ subiectæ.*
12 *Prælati pro[illegible] iurare non alienare res Ecclesiæ.*
12 *Iur[illegible]*
12 *A[illegible] requisito vt inualidus.*
12 *Bona [illegible] sine consilio vt caritius fiant.*
13 *Alie[illegible] magna [illegible] nouè [illegible]*
13 *A[illegible] contra iuramentum factus non eo ipso iure nullus eo solo. quo [illegible] contra iuramentum.*
14 *Alienatio contra iuramentum vt facit periurum, & est nulla quoad forum externum.*
15 *Alie[illegible] qui non peccat.*
15 *Leg[illegible] qui non peccat.*
15 *Leg[illegible] qui non peccat.*
16 *Leg[illegible] ex causa, quam putat iu[illegible]*
16 *[illegible] non includit bona fide contra [illegible] facientem.*
16 *[illegible] male intell[illegible] frangens, qui non peccat.*
17 *[illegible] formal[illegible] humani actus, qui valet.*
18 *Alienans [illegible] contra iuramentum [illegible] peccet, & valeat actus.*
18 *Per[illegible] in perpetuum mutare cur [illegible]*
19 *A[illegible]*
20 *[illegible] de quo [illegible] loquuntur.*
20 *[illegible] 6.*
20 *[illegible] non perdat emphyteusim.*

A REcogitvrvs nunc anno 1584. [illegible] cap. non liceat Papæ, animaduerto [illegible] glossam [illegible] contra morem antiquorum, qui [illegible] aliquid ad declarationem & expeditionem [illegible] conuenerunt.

Nunc [illegible] supplendo prætermissa annoto primo ex summa, & glossa quod *alienatio est* [illegible] *transfertur dominium* [illegible] Tum qui [illegible] habet, quod [illegible] *dominium* [illegible] *transfertur* [illegible] quia non [illegible] contractum, sed etiam [illegible] actum, per quem [illegible] Tum [illegible] glossa [illegible] *alienationem* [illegible] *quod omnia* [illegible] Quare alienatio propriè & strictè capta [illegible] Dei propriè [illegible]

C [illegible] nostros actus, [illegible] quam Bald. [illegible] sic commat. *Prohibita alienatione* [illegible] *prohibitus omnis* [illegible] quod etiam [illegible] ad hoc cap. *nulli* de [illegible] Authen. non alien. vel [illegible] & clausula [illegible] glossa [illegible] in hoc casu [illegible] alienationem quam [illegible] Sed nescio quare [illegible] auctor [illegible] an [illegible] Extrauag. [illegible] Pauli II. de rebus Eccl. non alien. [illegible] & [illegible] prohibet alienationem [illegible] in hæc verba.

D 2 *Ambitiosæ cupiditati illorum qui [illegible] Deo dicata ex [illegible] monasteria, & [illegible] prophana [illegible] omnium rerum & bonorum Eccl[illegible] in dominium transfertur, concessionem, hypothecam, locationem, & conductionem vltra triennium, [illegible] contractum emphyteuticum, præterquam in casibus à iure permissis, ac de rebus & bonis in emphyteusim ab antiquo concedi [illegible] fructus & bona quæ seruando seruari non possunt pro [illegible] temporis exigentia, hac perpetuo valitura constitutione præ[illegible] fieri prohibemus.*

E * *In hoc Extrauagantem 1. Pauli II. Extrauagan.* [illegible] *non alien.* [illegible] *in Bullario &* [illegible]

Secundo annoto per [illegible] extrauag. [illegible] Lectio [illegible]

prius

[illegible]

mento tali [illegible] post Pr[illegible] alienatio[illegible] hones Ecclesiæ minus vt les pro vtilo[illegible] quod ex præ[illegible] vtilitate [illegible] tum de non [illegible] nando [illegible] nationem [illegible], & non [illegible].

12 Quinto quod [illegible] vin[illegible] [illegible] dam [illegible] bono [illegible] Eccle[illegible] [illegible] non debet [illegible] nando. S[illegible] quod [illegible] con[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tagli [illegible] de Cardinalium, vbi [illegible] de [illegible].

Sed contra hæc [illegible] primo, quod licet com-muniter de stylo curiæ Prælati [illegible] Papæ [illegible] non alienat [illegible] Ecclesiarum [illegible] Papæ vt habet glos. [illegible] deberet hoc præ[illegible] per p[illegible] habeo quod de stylo Curiæ [illegible] probetur vt fertur de [illegible] Rota, [illegible] & dubita[illegible] & in casu M. [illegible] Panormitanus & al [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] ad [illegible] [illegible] Papæ, & [illegible] fieri [illegible].

Secundo quod verba [illegible] operari aliquid, [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible].

Tertio quod [illegible] quod [illegible] possit seruari [illegible] & [illegible] [illegible] Papa [illegible].

Quarto [illegible] Panormitanus [illegible] quod [illegible] debere [illegible] [illegible] [illegible] nat [illegible] consensum [illegible].

Quinto, quod [illegible] Andreas quem sequitur Panormitanus dicit, [illegible] quod [illegible] Doctorum consilue [illegible] non potuerunt [illegible] consilium [illegible].

Sexto, quod [illegible] prohibentur, ne [illegible] Papæ, [illegible] & [illegible] vt in ca. [illegible] quod prohibentur Ecclesiasticæ personæ contribuere [illegible] Papæ, non quod id per se [illegible], sed [illegible] cautius [illegible].

13 Septimo denique [illegible] grauissimè, sibique [illegible] Paulus II. in præfata extrauagan-[illegible] contra eos, qui [illegible] Romano [illegible] irrita [illegible] & [illegible] excommunicatos [illegible] & [illegible] veritatem [illegible] Romano Pontifice, [illegible] contra [illegible] pœnas [illegible].

14 [illegible] primo esse [illegible] [illegible] [illegible] & in [illegible] Panormitanum & Compostellanum, [illegible]

[illegible] Secundo [illegible] possit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] valere. Et ad omnia [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Papa [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] summo Pontifice [illegible] annotatione [illegible] forum [illegible].

Tertio respondeo, quod [illegible] Prælati & benefi-[illegible] Episcopi, vel Abba[illegible] Ecclesiæ [illegible] persona [illegible] [illegible] Ecclesiarum [illegible] [illegible] beneficiorum [illegible] fuerint [illegible] Ecclesiæ [illegible] bona alienant [illegible] consensu Papæ, [illegible] tenorem.

15 Videndum [illegible] frequenter de quibusdam [illegible] quam [illegible] & [illegible] [illegible] Ecclesiæ [illegible] Romano Pontifici [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] Ecclesiarum [illegible] [illegible] [illegible].

carios, qui sine iusta causa & non seruata forma iuris alienant bona Ecclesiarum suarum, quorum de numero fuit c. *fine exceptione.a* & c. *nulli.b*

16 Pro parte autem negatiua facit primò, quod præfata extrauagans, & præfata clementina non loquuntur de quocunq; alienante, vel locante, sed de præsumente id facere, & lex posita contra præsumentem aliquid facere, nõ comprehendit eum, qui ablq; dolo, vel contemptu bona fide, vel simpliciter facit, quæ Cardinalem clementina 1. c per quam nos decidimus quandam quæstionem quotidianam in repetitione c. *accepta.d*

Secundò, quod præfata extrauagans non ferit contra illos, qui alienant, vel locant res Ecclesiæ in casibus à iure permissis. At præfati beneficiarij præfati domos locant in casu à iure permisso, scilicet causa vtilitatis, necessitatis, & pietatis, de quibus dictum est supra notabili tertio.

Tertio, quod is, qui facit aliquid contra legem humanam, putans se iustam causam habere id faciendi, nõ peccat mortaliter, quod supra c. confirmauimus auctoritate S. Thomæ recepta.

Quarto, quod non peccat mortaliter, qui trãsgreditur legem humanam male intellectam, sed credens bona fide ita esse intelligendam, secundum Innocentium receptum in ca. *per tuas.f* quod cum multis alijs ad hoc proponentibus adducit Felinus.g

17 Quintò, quod electus à Capitulo in Prælatum contra formam à lege humana introductam, censendus est in foro conscientiæ bene electus, si fuerit electus recte secundum iura naturalia, vt singulariter dicit Innocentius, h quem sequitur, & commendat multum Panormitanus, i applicans illud ad quæstionem nostram de alienate rem Ecclesiæ non seruata forma iuris humani positiui, & determinando valere illam quo ad forum conscientiæ, dummodo se ueratur forma iure naturali necessario seruanda, scilicet quod consentiant in illam ij, ad quos spectat iure naturali alienatio, potestas alienandi, & subsit causa iusta faciendi. Idem tenet ipsemet post Antonium, k & Felinum.l

Ex quibus colliguntur tria. Primum, quod alienatio rei Ecclesiæ facta ex causa vera necessitatis, vtilitatis, vel pietatis, à beneficiario non seruata forma inducta iure positiuo valet in foro conscientiæ, modo sine deceptione consentiant beneficiarij alienantes, & alienare potentes.

Secundum, quod beneficiatus, qui alienat iusta de causa rem Ecclesiæ inconsulto Papa, etiam cum consilium eius requiritur quoad forum externum, bona fide faciens conditionem Ecclesiæ meliorem, non peccat quoad Deum mortaliter, nec incidit in pœnas præfatæ extrauagantis. Tum quia non frangit legem per præsumptionem. Tum quod alienat in casu permisso à iure. Tum quia licet non seruet formam alienandi iuris humani: seruat tamen formam iure naturali, & diuino necessariam, quæ est magna consolatio multorum, qui per simplicitatem, vel ignorantiam alienant res Ecclesiæ inconsulto Papa, etiam cum consilium eius requiritur quo ad forum exterius. An autem illud procedat in illis, qui non solum tenentur non alienare sine forma iuris positiui, quod vetat illam, sed etiam in eo, qui iurauit expresse no alienare inconsulto Papa maioris quæstionis videtur, & quidem puto alienationem valere quoad forum externum sed alienantem esse periurum quoad vtrunq; forum. per supradicta, m quia transgreditur iustum iuramentum contra cap. *si verò.n*

18 Tertium, quod qui alienat domum bona fide tanta pensione perpetua, quanta colligitur singulo quoq; anno non seruata solẽnitate iuris, non videtur peccare mortiferè quoad Deum: nam facit conditionem Ecclesiæ meliorem: quia exonerat eam ab onere reficiendi rem locatam, & etiam soluendi illius onera, quæ tenebatur soluere locando eam in singulos annos, per notata in l. 1. & 2. o & Iasonem.p

19 Duodecimo annoto etiã extra glossam cuipiam fortè videri posse, nullum qui alienat malè rem Ecclesiæ etiam sine iusta & vera causa, & forma iuris alienandi non peccare mortiferè, nec incidere in pœnas prædictas etiam quoad forum exterius. Primo quidem, quod paria sunt non facere, vel inutiliter, vel nulliter, vel inualide facere iuxta l. 4. a quatenus habet non censeri cõdemnatum illum, qui non est ritè condemnatus.

Secundò, quod verba cum effectu sunt intelligenda, iuxta l. 1. §. *hac verba.b* qui transfertur in cap. *hac verba. c* & habet paria esse nõ statuere, vel inutiliter id facere ob defectum potestatis statuendi, vel alium, ad hoc, vt quis non teneatur seruare id quod in alium statuit. & l. *quoties.d* quæ habet non censeri satis datum, nec satis cautum, si vitiose id factum est.

Tertio, quod non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum, iuxta cap. *non præstat.e* cũ his quæ adducit Felinus, f dum confirmat glossam eius, g quatenus ex ea infert de rescripto nullo, & inualido non esse faciendam mentionem, & ea quæ adducit Iason, h cui nos addidimus aliqua in d. cap. *hac verba.i*

Quarto, quod Baldus k quem sequitur Iason vbi supra, dicit emphyteuta non perdere emphyteusim propter inutilem alienationem. cum ergo qui alienat rem Ecclesiæ facit actum inualidum, & nullum, vt dictum est supra, l ergo videtur nihil facere, & consequenter non peccare alienando nulliter.

Sed contrarium est tenendum. Tum quia nemo incurrit excommunicationem maiorem à iure latam, nisi ob peccatum mortiferũ. m At qui rem Ecclesiæ malè, & sine iusta causa alienat, regulariter incurrit excommunicationem maiorem, si est inferior Episcopo, vel Abbate, & sententiam suspensionis ab officio, si est maior illo, per præfatam extrauagantem Pauli II. ergo peccat mortaliter. Tum quia, falsa videtur illa conclusio, quæ habet facientem actum inualidum & nullum non peccare, & non incurrere pœnam: nam qui committit simoniam realem in beneficio, vel ordine, peccat peccatum simoniæ, quod est mortiferum, n & incurrit excommunicationem maiorẽ, per extrauag. 2. o attamen facit actum nullum, & inualidum vt probatur in prẽfata extrauagãti, & etiam nos tradidimus post alios in Manu. Confess. p & qui cõtrahit matrimonium cum religiosa, consanguinea, vel affine peccat, & incidit in excommunicationem maiorem, q & tamen facit actum inualidum, & nullum, vt palam est: & qui Iudex ecclesiasticus fert sententiam iniquam mortis, vel aliã scienter contra legem peccat mortaliter, & incurrit suspensionis sententiam, iuxta ca. 1. r attamen sententia ipsa est actus nullus, & inualidus, s & innumeri alij actus tam iudiciales, quàm extraiudiciales fiunt inualidi, & inutiles, attamen fere omnes qui illos faciunt peccant mortaliter, & complures eorum incurrunt pœnas, censuras, & alias pœnas ciuiles, & criminales.

Non obstant citata in contrarium, ad primum enim respondetur, vt satis respondi in d. cap. *hac verba. t* dicendo in summa, quod nec illud, nec similia ibi allegata intendunt statuere, quod per omnia sunt paria, non facere & inutiliter facere, sed tantum quo ad aliqua, quæ colliguntur ex propria verborum significatione, vel ratione, seu ex tacita mente auctorum ipsorum, vel ex alijs iuribus: quamuis enim cap. *inter corporalia. v* habeat paria esse non habere Prælatum, vel habere inutilem, & glossa x habet paria esse non habere maritum, vel inutilem, non tamen est id verum quoad omnia, quicquid sentiat additio quædam impressa eiusdem glossæ, vt diximus in d. cap. *hac verba.*) sed quoad quædam, quæ significantur per verba eorum secundum significationem propriam, vel per rationem, vel mentem tacitam auctorum eorum, vel aliorum iurium.

20 Ad secundum respondetur, quod resolutius, & clarius, quàm alius vsque ad nos respondimus in d. capit. *hac verba* z scilicet, quod illud elogium, *Verba cum effectu sunt intelligenda.* non sunt capienda de quolibet effectu, sine significatu verborum, vt aliqui male putant, sed de illo, quem verba propriè significant, nempe voluntatem tantum, nisi solam eam requirãt, conatum autem, & initium si

ea tantum

Marginalia (left): a In ſ. fine exceptione; b cap. nulli...; Notabili 8.; f c. per tuas de simon.; g in c. 1 fallen...; h in c. quod ſi. de elect.; m In anno 10 n 14; n De iureiur.; o l. 1 & 2 C de locato; p ...

Marginalia (right): a ſ. condemnatũ ff. de re iud.; b ff. quod iuſſ.; c De pœn. d. 1.; d ff. qui ſatiſd. cogant.; e De reg. iur. lib. 6.; f Inc. ex tenore de reſcrip. n. 6.; g In verbo careat.; h In d. l. quoties & in l. ſi. q. 22 n. 139. & ſeq. C. de iure emphyt.; i De pœn. d. 1. num. 4. & 10.; k in l. 2 col. 2. C. de epiſc. aud.; l n. 3.; m In annot. 7. & 8.; n In Cap. nemo & c. nullus. 11 q. 3.; n Cap. tanta. de ſimon.; o De ſimon.; p Cap. 23. n 102. & ſeq.; q Clem. 1. de conſang. & affi.; r De re iud. lib. 6.; s Cap. 1. de re iud.; t Num. 5.; v De transl. præſ.; x In l plagiarij ff. ad l. Fauiã de plagia.; y Nu. 4 & 5.; z à n. 10. & 11.

[illegible] in [illegible], operationem & eius perfectionem, sic a [illegible] ant, nisi aliud de mēte disponentis appareat, vel contrariae, aut præsumi debeat: & quod id quod est volendum, conandum, incipiendum, vel perficiendum, habeat conuenit ad finem, quem profert in illa intentione. quod [illegible] minimum senum Iurisconsultus a [illegible] cando, quod non sufficit præstare quouis modo effectum verborum, [illegible] iuridice ac valide.

In d. § ha- [illegible] verb.

Ad tertium respondetur, quod regula præfata habet multas fallentias, vt tradunt b glossa [illegible] Doctores [illegible] enim, vt ait glossa ibi communiter recepta, [illegible] & [illegible], quæ licet iure non [illegible] effectum [illegible] impedimenti [illegible] & [illegible] facient [illegible] in [illegible] censuras, & aliis pœnas, [illegible] statutis. fallit item quoad impedimenta quæ [illegible] producuntur, b vt tradit eadem glossa communiter recepta. fallit item cum tacita voluntas resultans ex illo actu [illegible] facto sufficit ad producendum impedimentum, Dinus, Ioannes Andreas & Francus ibidem dicunt & proposita quæstio tractat de delicto, & maleficio sacrilegij, quod admittitur vendendo rem [illegible] qualia sunt omnia bona Ecclesiarum, vt diximus in tractat. de reddit. ecclesiastic. post S. Thomam d & probatur in capit. prædia. c

b Cap. desera [illegible] de [illegible] gna [illegible]

c q 1 men. 18 & 41 1 a 2. q. 99. art 1 c infra ead.

Ad quartum respondetur primo, concedendo, quod emphyteuta non perdit emphyteusim per venditionem inutilem, sed negando quod non peccat: quia hoc nō sequitur [illegible] numera mala sunt, quæ ipso iure sunt nulla, sed facientes ea peccant, & incurrūt pœnas aliquas, vt prædictum est. Secundo, quod ratio quare emphyteuta non perdit per venditionem inutilem est, quod ex propria verborum significatione l. fin. f id colligitur, quia [illegible] ter ponitur in d. l. verb. *transferre*. significans nō sufficere venditionem inualidam, per quam non transfertur ius emphyteuseos in emptorem, etiā si dominus vellet. quod non [illegible] aduertunt Baldus nec Iason. g Ratio autem qua re peccat est, quia contra legem tam canonica quam ciuilem facit, & ita non est eadem ratio excusandi eum a peccato, & a perditione emphyteusis, imo diuersa, & a diuersis non fit illatio. h

f C. de iure emphyt.

g Vbi supra.

h [illegible] Panormitanus [illegible]

S V M M A R I V M.

21 *Locatio ad triennium [illegible] seruatur.*
22 *Pretium iustum vtilis dominij tantum non est iustum eiusdem, & directi.*
23 *Alienantem male decet reuocare bene.*
24 *Alienans an accipiens male debeat restituere damnum.*
25 *Alienandi a peccato, & restitutione quis excusatur.*

21 DEcimotertio annoto etiam extra glossam, quod præfata clementina 1. i & præfata extrauagans 1. Pauli II. eiusdem tituli non sunt receptæ in omnibus terris eodem modo, quo ad illam partem qua vetant locari prædia ecclesiastica vltra triennium. In terris enim in quibus quotannis prædia iustum fructum ferunt, recipiuntur vt iacent, scilicet vt vltra triennium non locentur, nec conducantur. In terris autem illis, in quibus prædia non ferunt communiter iustum fructum quotannis, locantur ad plures annos: vt in Lusitania, vbi oliueta, quæ non ferunt quotannis iustum fructum, sed tantùm vnum biennio, locantur ad quadriennium, eo quod triennio non possint [illegible] tres fructus, imo nec duo, & ita oportet vt locentur ad duos tantum, vt conductor recipiat vnū tantum iustum fructum, aut ad quatuor, vt recipiat duos fructus, aut ad sex vt recipiat tres. Et, vt audio, in aliquot aliis terris, in quibus tardius percipitur vnus iustus fructus, locantur ad longius tempus, ad octo videlicet, vel ad nouem: ita quòd consuetudo videatur interpretari iura vetantia locationem vltra triennium, vt intelligantur de tot annis quot requiruntur ad hoc, vt tres fructus iusti percipiantur. Quæ est nouissima declaratio illorum iurium ad tollendos plurimos scrupulos, quibus aliquos pios vidimus & audiuimus vexari.

i De reb. eccle. non alienan.

Decimoquarto annoto etiam extra glossam, dubitatum fuisse grauiter in quodam [illegible] varij generis bonorum [illegible] monasterij & hospitalis [illegible] & diuersis locis [illegible] concessorum in emphyteusim [illegible] pretium, quod [illegible] remanente proprietate apud [illegible], cum [illegible] cum domino directo & [illegible] æstimat [illegible] quibusdam [illegible] contrarium. [illegible] bona cum [illegible] tantum [illegible] sunt longiora [illegible]. Tum quia bona, quæ plurimum valent, si venderentur cum pleno & libero dominio directo & vtili, solent in emphyteusim quod dominium vtile tantum [illegible] pretio pleno, vel certè longè minori quàm valent, & vendi possent, si quo ad vtrumque dominium venderentur, vt colligitur ex l. 1. & b ex not. in capit. *potuit.* c & alibi sæpe. Tum quia bona præfata concessa fuerūt in emphyteusim ea conditione, vt emphyteuta caderet a iure, & dominio vtili, si biennio cessaret a solutione pensionis, & rediret illud ad præfatam R[illegible], quæ erat directa domina illorum, vt iure canonico statutum est, d quamuis in emphyteusi laica requiratur cessatio triennalis, iuxta l. 2. e & certum [illegible] est tanto minoris rem aliquam valere, quanto maiori onere grauatur, iuxta capit. *cùm Ioannes.* f & l. *fundi par[illegible]m.* g quam in hoc citat Panormitanus, h & spes lucrandi pœnam illam caducitatis pecunia est æstimabilis, & in aliū transferibilis. i Tum quia emphyteuta non potest ius suum vendere, nisi requisito prius domino directo, an velit illud eodem pretio emere: & si nolit emere teneatur ei soluere laudemium, quod est quinquagesima pars pretij: & si vendiderit irrequisito domino perdit ius suum. k pro quibus est extrauagans Pij V. lata super censibus constituendis relata & declarata à nobis in tractatu de vsur. l quibus conditionibus augetur pretium dominij directi, & minuitur vtile. Tum quia, cum conceditur dominium tantum vtile retento directo adduntur conditiones aliquot grauantes feudatarium emphyteutam, vel alium alia ratione assumens vtile dominium, propter quod res valet minus, quam si concederetur etiam quoad dominium directum, vt prædictum est. Et in præfata concessione appositę fuerunt multæ conditiones, in quibus est vna, quòd soluerentur impensæ quas faceret canonicus iens à Roncesualle in Vvandalum distantem trecentis & amplius miliaribus, & quas faceret in visitando ea. Tum quia Decius m probat ordinatum ab Episcopo ad titulum solius patrimonij pertinentis ad eum quo ad dominum directum tantum, posse vendere illud, & emere alia bona ad se sustentandum, quo Episcopus excusetur ad dandam ei alimonia: & ita præsupponit multum posse valere dominium directum tantum bonorum, ad quod, si res est magna, posse quem ordine etiam sacro insigniri præsupponit idem. n

c Capa [illegible] tron & pa[illegible]

C de iur. emphy. De loca[illegible]

In d. c [illegible] o locat. e C. de iur. [illegible] De pde [illegible] g ff. de contra[illegible] emptio [illegible] l. d. c. cum [illegible] Ioannes [illegible] spe futura [illegible] de dona[illegible] § ex condit[illegible] sale [illegible] de verb. oblig. k l. 2. C. l. 1 [illegible] de iur. emp. l Super c. [illegible] q. 3. an 84 [illegible] ad 98.

m In c. [illegible] pus. de pr[illegible]

n Ibidem.

23 Decimoquinto annoto etiam extra glossam, dubium fuisse, an ipsimet Ecclesiastici, qui alienarunt bona Ecclesiæ, possint decenter reuocare alienationem, vel sit eis dedecus contraire illi, & variare contra clementinam 1. de renun. quæ grauiter damnat eiusmodi variationem, & illusionem personarum Ecclesiasticarum. Cuius partem affirmantem approbantes responderunt Canonicis præfati monasterij, qui in præfatam alienationem cōsenserunt magno dedecori fuisse præfatam reuocationem & maiorem esse perseuerantiam, quàm etiam nunc procurant, contra cap. *quod semel placuit.* o & contra eos, qui aiūt honorabilium virorum esse seruare illud Pilati. p *Quod scripsi scripsi.* Nos autem contra dicimus. Tum per illud Augustini, q *magnæ sapientiæ est reuocare hominem quod male locutus est.* & quod Alexander III. iubet in specie vt presbyteri & diaconi, qui Prælatis malè alienantibus consenserint, feriantur anathemate: & glossa eius in verbo prospexerint. probat contentio ad procurandam [illegible] [illegible] multa [illegible] citata, quam omnes doctores approbant,

o De regul. iur. lib. 6.

p Ioan. c. 19

q 22. q. 4. ca magna.

[illegible] ex [illegible] temporum.

[illegible] Dicamus [illegible] [illegible] commenti [illegible] a- [illegible] & [illegible] quas [illegible] tenetur [illegible] mi- [illegible] & [illegible] [illegible] ad [illegible] occa- [illegible] , vel [illegible] [illegible] quam [illegible] dominio, vel [illegible] & quod pr[illegible] [illegible], qui [illegible] debet [illegible] frequenter [illegible] suum [illegible] de [illegible] con- [illegible] & tunc solum eum te [illegible] dum : & [illegible] accipient [illegible] & [illegible] eum solum debere restituere damnum [illegible] peccare, & [illegible] debe- [illegible] restituere. Ecclesia autem [illegible] pecc[illegible], & de [illegible] tenet [illegible] tes peccantes [illegible] restituendi, [illegible] minuendo damnum Ecclesiasticum, a quo [illegible] est.

25 Respondent autem quando [illegible] restituere, [illegible] quando [illegible] respondetur, quod [illegible] quo [illegible] excusantur [illegible] considerandum esse qualitatem [illegible] & [illegible] , vel humani , & [illegible] , & [illegible] excu[illegible] , & [illegible] . Et ro- [illegible] quae [illegible] ea [illegible] & citato [illegible] ab eo citant, & [illegible] quae [illegible] Deo [illegible] commentario [illegible] *fatermus*. Quod [illegible] dem [illegible] quod [illegible] frequenter [illegible] est [illegible] probant, quae frequenter [illegible] contra [illegible], & consequenter contrarium est tunc iudicandum in illo foro.

FINIS COMMENTARII DE ALIE-
natione rerum Ecclesiasticarum.

COMMENTARIVS
DE SPOLIIS CLE-
RICORVM.

Super cap. non liceat Papae. 12. q. 2.

SVMMARIVM.

1 *Spolij definitio quid nominis, & diuisio.*
1 *D. Ioannes Austriacus spolia opima reportauit, & victoriam naualem ter maximam obtinuit.*
1 *Panniculatia quae dicantur.*
2 *Spoliorum definitio, & partium eius elucidatio.*
2 *Ecclesiastica persona [illegible], & sunt [illegible] Ecclesiastici, Deo donati [illegible] & [illegible] si clericus non sit.*
2 *Bona patrimonialia, vel quasi [illegible], vel per industriam, contra ius, & [illegible] non dicuntur spolia.*
3 *Bona [illegible], [illegible] nondum [illegible], & quaerenda beneficiario post mortem, censentur spolia.*
3 *Superflua non est repetitio claritatem augens.*
3 *Bona in vita iuste impensa non dicuntur spolia, male autem profane, aut in [illegible] Ecclesiae [illegible].*
3 *Bona reliquata per [illegible] ex his, quae in [illegible] decenter [illegible] poterat, sunt illi quasi patrimonialia, nec censentur spolia.*
3 *Bona patrimonialia, vel quasi, non spectant ad spolia, possunt [illegible] pro libito disponere, sicut laici.*
4 *B[illegible] beneficiarij necessaria non pertinent ad spolia, [illegible] quae [illegible] dum viueret emit pro sua Ecclesia, vel tradidit ei sine fraude, vel alijs operibus pi[illegible].*
4 *Bona ex [illegible] nomine beneficiarij empta [illegible] immobilia pertinent ad spolia.*
4 *Spolia non sunt [illegible] ornamenta paramenta [illegible] patrimonialia [illegible].*
4 *Spolia non sunt scamna, mensa, dolia vacua & etiam [illegible] rebus comparata, alio [illegible], [illegible] ornamenta, & paramenta.*
5 *Spolia nulla censentur relinquere beneficiarij, qui dum viuerent, non habuerunt beneficia, [illegible] vel [illegible] ducatorum [illegible] Camera [illegible] negotiatione abstinuerunt.*

§. 1.

PRO fundamento in praesenti Commentario tractandorum assumo celebrem illum canonem Symmachi Papae, cuius initium est. *Non liceat Papae.* a Et primum definiam quae bona dicantur spolia Clericorum. Deinde subijciam praedicti canonis textum, haurens ex eo quaedam, ex quibus deducenda est vera resolutio quatuor dubiorum. Postremo proponam illa, & singulatim resoluam.

1 Definiturus igitur, quae appellentur spolia Clericorum, dico primum [illegible] *hinc spolia*, generali [illegible] significare [illegible] quae aliquis vi, vel sponte exuitur [illegible] datur, vel [illegible] a verbo [illegible] quod significat [illegible] capere, & [illegible] in sp[illegible] [illegible] & [illegible] ex id quod [illegible] la, quae [illegible], qualis fuerit ea quae [illegible] Feretrio obtulit Romulus

a 12. q. 2.
b 3 q. 1.
In c. de quarta [illegible] 24. [illegible]

midos, Rege C[illegible] ambus [illegible] acie [illegible] cito [illegible] Lu[illegible] [illegible] h[illegible] commentario [illegible] extremum addens [illegible] uit huius mensis O[illegible] die [illegible] anno 1571. D[illegible] Austriacus [illegible] Carol[illegible] V. C[illegible] patre [illegible] Imperatoris, [illegible] S.D.N. Pium V. [illegible] II. & Serenissimum, [illegible] Venetorum [illegible] [illegible] Christianae [illegible] [illegible] a Christo nato [illegible] [illegible]

Volumen [illegible] autem est [illegible], & relinquitur [illegible] [illegible] verbum [illegible], quod apud [illegible] significat locum, vbi loturi se in balneo exuunt [illegible] suis vestibus.

Ex quibus infertur primo [illegible] spolia proprie dici, quae ab hoste auferuntur, [illegible] dicere [illegible] rous,* *Fer [illegible]* modo [illegible] ad [illegible] sic appellari [illegible] & vestes exuuntur, & alia bona quibus [illegible] etiam [illegible] te, sic appellantur [illegible], quod bona illa, quae Clerici [illegible] possunt [illegible] quod sponte se illis exuunt, siue quod [illegible] mortem exuit corpus, qua [illegible] canone [illegible] bona patrimonialia Clericorum mortuorum [illegible] spolia eorum, partim violenta, partim [illegible].

Secundo [illegible] hoc *spolium* [illegible] accipi ab [illegible] Clericorum [illegible], videlicet [illegible] bonis [illegible], in quibus non succedit ex testamento [illegible], sed [illegible] quidam [illegible], de quibus [illegible] singulos [illegible] habet *[illegible] ria, id est, [illegible]

* [illegible] *Pa[illegible] sic [illegible] depositum [illegible] spolia [illegible] vide Cu[illegible] lib. 2 [illegible] Alciat[illegible] cap. 48*

De spoliis [illegible] accipitur verbum spolium [illegible] extrauagantibus Pauli III. Iulij III. Pij IV. & Pij V. quarum partes [illegible] infra [illegible] *Spolia [illegible] bona [illegible] vel [illegible], nec sunt [illegible] patrimonialia, [illegible] irreuocabiliter, vel quae sunt ex [illegible].* Dixi *bona* pro [illegible] & [illegible] Clericorum [illegible] bona [illegible] Clericorum [illegible] & non clerici, vt compr[illegible] Ecclesiastici [illegible]

[illegible] mortuo [illegible] qui [illegible] Ecclesiastici [illegible] quo [illegible] dicere [illegible] quod [illegible] & [illegible] a dicta [illegible] & [illegible] Pauli [illegible] Pij IV. [illegible] [illegible] qui mortuus [illegible] contra [illegible] ad [illegible] locum, vel cellarium [illegible] de reditu Eccles. *h* vel quia post mortem [illegible] & [illegible] primi, vel secundi anni post mortem [illegible] ad defunctum [illegible] *pro[illegible]* [illegible], haec [illegible], quatenus com[illegible] actiones, vt [illegible] dictum est: [illegible] tamen sic dicitur, & quae reperiuntur [illegible] non dicitur [illegible] *mortem* [illegible] *[illegible]*, quae quis viuus [illegible] in [illegible] dit, non appellantur [illegible] exuit per mortem, nec [illegible] illius. Dixi, *[illegible]*, [illegible] spontane, vel [illegible] illa [illegible] concubinae [illegible], vel [illegible], & alij [illegible] genus [illegible], vel in fraudem Ecclesiae, vel Camerae Apostolicae, vel Episcopalis [illegible] communi priuilegio, vel consuetudine, spolia eius deberentur [illegible] spolia [illegible] in dicto tractatu [illegible] & [illegible] per extrauagantem Pauli III. Iulij III. Pauli IV. Pij IV. & Pij V. quarum partes huc pertinentes infra [illegible] vt dixi, transcribemus. Dixi *& non [illegible] patrimonialia*, ad excludendum a nomine spoliorum illa, quae beneficiati relinquunt [illegible], quae in suos vsus [illegible] conuertere potuerant, quae faciunt sibi quasi patrimonialia, per tradita in [illegible] tract. de redit. *p* quod paulo post iterum comprobamus per extrauagantem nouam foelicis recordat. Pij V. Dixi, *nec [illegible] irreuocabiliter*, propter ea quae beneficiati regulares relinquunt [illegible], quae licet quaerantur ecclesijs eorum, non tamen [illegible] irreuocabiliter, iuxta ea, quae infra [illegible] Dixi tandem, *vel quae sunt ex illicita negotiatione quae[illegible]* [illegible] comprehendendum illa, quae beneficiati siue regulares, siue seculares quaerunt negotiando contra canones negotiationem eis vetantes, etiam aliunde quam ex reditibus Ecclesiasticis, quae videtur ampliatio noua, introducta [illegible] nouo extrauagantium Pij IV. & Pij V. infra [illegible]

4 Ex qua definitione sequitur primo, non pertinere [illegible] spolia [illegible] patrimonialia, vel quasi patrimonialia clerici, de quibus pro libito in pauperes, & alium in pios & profanos vsus, licite, sicut [illegible], potuit [illegible] disponere [illegible] haereditatem, iuxta tradita in d. tract. de redit. *r*

Secundo sequitur [illegible] non pertinere [illegible] spolia bona Ecclesiae [illegible] non [illegible]

[illegible] ipso mor[illegible]: quoniam iam tempore mortis Ec[illegible]a fit eorum domina. *a*

Tertio [illegible], quod bona empta ex redditibus Ecclesiastici a beneficiario sibi, & in vsus suos, non pro Ecclesia, quæ non sunt [illegible] iure Ecclesiæ, iuxta tradita in dicto [illegible] de redit. *b* siue sint mobilia, siue immobilia, pertinent ad spolia: quod clare probant per extrauagantes [illegible].

Quarto, quod aliqua debebant inter spolia computari ante [illegible] fœl. me. Pij V. [illegible] quæ post eam non sunt illis annumeranda, puta ornamenta, [illegible], vasa [illegible] auri, & argenti, & cuiuscunq; alius materiæ [illegible] gradualia, libri musicales, cantus firmi, & [illegible], etiam si nondum sint Ecclesijs tradita, vt [illegible] in eius principio continetur. Quæ tamen, vt non sunt, nec dicuntur spolia, ita minus dicuntur [illegible] quasi, quia non possunt disponere de illis beneficiarij, sed debent applicari ecclesijs eorum, vt ibidem disponitur.

Quinto, quod per eandem extrauagantem, *d* non debent annumerari spolijs quædam, quæ ante illam annumerabantur, videlicet, scamna, arcæ, mensæ, dolia vacua; etiam ex Ecclesiæ redditibus comparata, vt [illegible] declaratur. Hæc autem alio fine eximuntur a numero spoliorũ, quam prędicta; quia hæc ita eximuntur, vt de illis perinde possint clerici sæculares testari, ac de patrimonialibus; illa verò, ita vt iure spoliorum capi non possint, sed debeãt remanere ipsis Ecclesijs.

Sexto sequitur, quod iuridica, sanctissima & vtilissima fuit declaratio illa fœlicis memoriæ Pij V. qua in præfata extrauagante *f* declarauit, nulla bona clericorum, qui dũ viuerent, non habuerunt beneficia, vel pensiones excedentes valorem 30. ducatorum auri de Camera secundũ communem ęstimationem, debere dici spolia, si ab illicita negotiatione abstinuerunt: quoniam illa iusta ratione fundari potest, quod quum quilibet clericus; quamlibet simplex, honestè possit impendere suis vsibus 30. ducatos annuos, id quod ex eis relinquat, efficit sibi quasi patrimoniale, per prædicta monita, quod etiam infra super dicta extrauagante notabimus.

Arg. l. [illegible] — *[illegible] mon 47* — *d §. & insuper* — *In illo §.* — *f § præterea.*

SVMMARIVM.

1 *Intellectus cap. non liceat Papæ. 12. q. 2.*
1 *Papæ nomen, etsi Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis conueniat; antonomasticè tamen soli Romano Pontif. attribuitur.*
2 *Papa non est verus, & absolutus bonorum Ecclesiasticorum dominus.*
2 *Bonorum Ecclesiasticorum verus & absolutus dominus est* CHRISTVS, *& qua ratione.*
2 *Papa eo temporis momento, quo electus est, accipit à Deo potestatem super totum corpus* CHRISTI *mysticum.*
2 *Papa nulla lege humana ligatur, saltem quoad vim coactiuam.*
2 *Papa lege naturali prohibetur alienare bona Ecclesiastica sine iusta causa.*
3 *Lex naturalis; qua bonorum Ecclesiæ alienatio prohibetur, quæ sit.*
3 *Præcepta decalogi omnia sunt naturalia.*
3 *Dominus rei in dubio non præsumitur velle, vt res eius alteri tradatur.*
4 *Beneficiarius rebus ecclesiasticis in vsus profanos vtens violat præceptum de non furando.*
5 *Episcopus rem Ecclesiæ iusta de causa alienare potest, & à fortiori Papa.*
5 *Alienandi rem Ecclesiæ causa iusta triplex.*
5 *Ecclesiæ res vendere licet pro soluendis illius debitis, non tamen pro debitis Rectoris.*
6 *Alienandæ rei Ecclesiæ facultas, quam habet Papa, diuersa est a facultate inferiorum Prælatorum.*
7 *Electus electione valida iure naturali, licet inualida iure humano, tuta conscientia dignitatem retinet.*
8 *Præsumendum non est iustam causam interuenisse in alienatione rei Ecclesiæ etiam per Papam facta, nisi de illa constet.*
8 *Probanda est illa causa sine qua iuste aliquid fieri nequit.*
9 *Intellectus clem. de probatio.*

SYMMACHVS PAPA IN synodo 3. capit. 4. & sequentibus vsque ad 9.

NON * *liceat Papæ prædium Ecclesiæ alienare aliquo modo pro aliqua necessitate, nec in vsum fructum rura dare, nisi tantummodo domos, quæ in quibuslibet vrbibus non modica impensa sustentantur. Qua lege omnes custodes adstringantur, vt donator, accensator, venditor honorem perdat. Et qui subscripserit, anathema sit cum eo, qui dedit, vel qui recepit nisi restituatur. Liceat etiam quibuslibet Ecclesiasticis personis contradicere, & cũ fructibus alienata reposcere. Quod nõ modo in Apostolica seruandum est Ecclesia, verùm etiam vniuersis ecclesijs per prouincias quidem dicitur conuenire.*

* Non liceat Papæ. *Caput hoc collectum est ex pluribus capitibus synodi Romanæ tertiæ sub Symmacho Papa in epitomen tamen redactu. Vbi autem legitur nec in vsum fructum iura dare in Conciliorum editionibus partim legitur, sed nec in vsu fructuario iure aliquibus dare liceat. partim sed nec in vsum fructum iura aliquibus, &c. In vetusto autem MS. est: sed nec vsufructuario aliquibus dare liceat. Quod deinde subiungitur. Quod nõ modo in Apostolica in ipsa synodo longè aliter habetur. Huius autem inquit Synodus constitutionis legem in Apostolica tantum volumus sede seruari, vniuersis Ecclesijs per prouincias secundum animarum considerationem, quem proposito religionis conuenire rectores earum viderint, more seruato.*

§. 2.

MVlta notabilia ex hoc canone colligi possent, sed ipse non tangam alia, quàm quæ proposito nostro de spolijs conuenient, & primo quidem, ex eo colligitur ampliatio vel declaratio illius cõclusionis, quæ habet, nõ licere alicui res ecclesiæ pro suo libito alienare, *a* ampliatur enim, vel declaratur per hunc canonem, vt comprehendat etiam Pontificem Romanum summum Prochristum, siue CHRISTI Vicarium, quem appellamus Papam: habet enim, *Non liceat Papæ prædium Ecclesiæ alienare*. Nec obstat dicere, quod omnes Episcopi appellantur Papæ: quia de summo *Papa* intelligendus est eius contextus; secundum Archidiaconum cõmuniter receptum & merito: quia licet Patriarchę, Archiepiscopi, & etiã Episcopi, aliquando appellentur Papæ, vt colligitur ex suprascriptione cap. *absit*, *b* & tradunt latè citati per glossam pragmaticæ sanctionis Gallicanæ *c* & Scrnensis, *d* cuius parum circumspectis deriuationibus huius nominis omissis, illud certissimum desumimus, quod communiter solus Põtifex Romanus Maximus appellatur, & debet appellari Papa; quia plus ei conuenit hoc nomẽ, quam alijs, siue dicamus hoc nomen deriuari ab illo Græco πάππα, quod patrem significat, estq; nomen venerationis, vt verò propius videtur; siue dicamus esse compositum ex illis verbis, *pater & patria*, vt significet idem, quod pater patriæ; siue ex illis, *pater patrum*; siue deriuetur ab illa interiectione pape admirantis; ita quod sonet admirabilis, vt dicit glossa singularis: *e* quia licet quilibet aliorum rectè dicatur pater patriæ suę particularis diœcesis, & quilibet admirabilis, ob illam potestatem admirabilem, quam habet super corpus CHRISTI verum & mysticum particularem in vtroq; foro, & Archiepiscopi appellari possint patres aliquorum patrum, etiam Episcoporum suę prouinciæ: ipse tamẽ solus summus Pontifex Romanus est omnium patrum, & vniuersalis Christiani orbis, ac totius gregis dominici pater, *f* & pater omnium patrum, & maximè omnium admirabilis,

a Ca. nulli. de reb. eccles. non alienan. — *b 50. d. & c. v. 11. § si 24. q. 2.* — *Tit. de elect. § præmissis verbo Papali.* — *d In c. 1 de elect. lib. 6.* — *e In proœmio clementinarũ verb. Papa.* — *f Cap. cuncta per mundum. 9. q. 3. c. 2. de constit.*

tabilis,

rabilis, iuxta illud illius Poëtæ à præfata gloss. citati.

Papa stupor mundi, & tandem. *Qui maxima rerum, nec Deus es, nec homo, quasi neuter es inter vtrumque*, cui glo. rectè addita sunt in libro Clementinarum nouè correctissime Romæ nuper impresso hæc verba. *Hæc verba sano modo sunt intelligenda. prolata enim sunt ad amplissimam potestatis & dignitatis Papæ magnitudinem glorificandam, propter illam admirabilem potestatem, quam immediatè in ipso temporis momento, quo est electus canonicè, accepit à Deo Optimo Maximo, super totum corpus* CHRISTI *mysticum iuxta* c. *pen. licet.* & ei annotata: a ex qua, veluti fonte perenni, omnium aliorum Patrum potestas manat, b & ita per antonomasiam à merito appellatione simplici Papæ, ipse solus intelligitur, B sicut appellatione simplici Apostoli, intelligimus Paulum & Sapientis, Salomonem, & Poëtæ Homerum & Virgilium, & Iuris ciuilis, Romanum, vt habetur in §. *sed ius quidem ciuile*. adiuncta glossa. Dixi superius, *supra totum corpus* CHRISTI *mysticum*, quia super corpus CHRISTI verum recipit mediante consecratione, siue sacramento ordinis ab alio Episcopo ei ministrato, vt singulariter determinat Cardinalis de Turrecremata. d Alia item ratione comprehendit hic textus summum Pontificem: quia cum negatio præponatur verbo Papæ, perinde sonat, ac si diceret, nulli Papæ, iuxta glossam singularem. e quæ habet negationem præpositam contradictorium omnium quæ sequuntur importare: & ita, licet omnes Episcopi appellarentur C ex æquo Papæ, comprehenderetur summus: quia esset vnus ex eis.

2 Secundo noto ex hoc c. adiunctis prædictis, Papam qui Pontifex summus est, non esse verum & absolutum dominum bonorum ecclesiasticorum, sicut Laici communiter sunt suorum, & sicut ipsemet & suorum patrimonialium, si alioqui non est religiosus: quia qui verus & absolutus est dominus alicuius rei, potest eam alienare, & donare, & ea vti pro libito. f At Papa non potest id facere de bonis Ecclesiasticis per hunc canonem. Ergo &c. confirmatur hoc, eo quod omnium bonorum Ecclesiasticorum verus & absolutus dominus est IESVS CHRISTVS D. N. D non solum ea ratione generali, qua *Domini est terra & plenitudo eius* g sed etiam ex speciali dispositione, censuraque humana, sicut quilibet alius homo est rei suæ dominus, vt latè simul & efficaciter auctoritate Concilij Tridentini & aliorum multorum, & multis rationibus efficacibus monstrauimus, in tract. de redit. eccles. h vltra ibi dicta est illud S. Thomæ. i *Res Ecclesiæ licet sint Papæ, vt dispensatoris; non tamen sunt eius vt domini, & possessoris.* Quod intelligendum est, de possessione nomine suiipsius: nam nomine CHRISTI, & tanquam summus eius Vicarius, & procurator, ita est possessor eorum, ac dispensator.

3 Tertio noto ex eodem canone, adiunctis prædictis prohiberi Papæ alienationem bonorum Ecclesiæ sine iusta E causa, iure diuino vel naturali, quod est immutabile. k nam cum Papa sit summus monarcha, & princeps. l & consequenter, nulla lege humana ligetur, m saltem quoad vim coactiuam, vt declarat S. Thom. receptus, n & cum ligetur hac lege de non alienanda Ecclesiæ re sine iusta causa, vt hic canon probat, consequitur prædictam legem esse naturalem, vel diuinam, quod etiam sentit Archidiaconus in præsenti cum communi, præsertim Bellamera qui hoc expressit. o quæ tamen sit illa lex diuina, vel naturalis, qua hæc alienatio prohibetur, à paucis exertè declaratum: & quidem Bellamera hic ait esse illam legem, de qua in principio huius libri; *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, & quod tibi vis fieri, alteri facias.* quæ licet vtcunque applicari possit proposito, F tamen non videtur satisfacere: quia vagum, & nimium generale principium videtur; & longè aptius dici potest esse præceptum septimum Decalogi de non furando: omnia enim præcepta Decalogi sunt iuris naturalis, vt asserit S. Thomas receptus, p & ipsemet cum alijs omnibus: q præceptum autem de non furando, est præceptum Decalogi, vt patet ex Exod. 20. & glossa r quod non solum prohibet; ne quis rem alienam sibi appropriet; sed etiam ne quis rem alienam alteri tradat, vel ea vtatur contra voluntatem domini. s

4 Cum ergo, vt supra dictum est, bona Ecclesiæ sint bona A CHRISTI, qui tollit ea CHRISTO, & tradit alteri contra eius mentem & voluntatem, hoc præceptum transgreditur: contra mentem autem & voluntatem CHRISTI est, vt bona eius tollantur ei, & tradantur alteri sine iusta causa: quia dominus rei in dubio non præsumitur velle, vt res eius alteri tradatur. iuxta l. *inter omnes*. a vnde glossa magna per Bartholum & communem recepta. b iuxta l. *qui vas*. c Et ita qui rem Ecclesiasticam, quæ CHRISTI est, sibi appropriat, vel alij tradit sine iusta causa, contra voluntatem CHRISTI, saltem præsumptam, re eius vtitur, & consequenter transgreditur præceptum legis naturæ, de non furando, a qua nec Papa est solutus: sicut & legem hanc transgrederetur procurator Cæsaris, qui est quidam Vicarius B eius, velut Papa CHRISTI, si rem Cæsaris aliter quam de ipsius mente & voluntate alienaret. d Quæ ratione pulchre Gulielmus à monte Lauduno probatus ibi per Cardinalem, ait, e præfato præcepto contraire beneficiarium rebus ecclesiasticis in vsus profanos vtentem, quod nos latè confirmamus in prædict. tract. de redit. f

Quarto noto ex prædictis canonem hunc non continere legem pure humanam quoad prædictas tres conclusiones; nec Symmachum eius auctorem eo animo illum constituisse, vt sua lege ligaret successorem suum, sibi parem; cum par in parem non habeat imperium, g sed videri habuisse animum declarandi legem antiquam, & naturalem, & per illa verba, *Non liceat Papæ*. idem significasse, ac C si dixisset, intelligat, & consideret Papa non licere sibi prædium Ecclesiæ alienare, aut quod in simili dixit Bonifacius, h quod non patimur nobis licere, successoribus nostris indicamus. Dixi, *quoad tres prædictas conclusiones*: quoniam quoad pœnam spiritualem anathematis, quam statuit, ius humanum continet: quandoquidem nullo iure diuino, vel naturali eiusmodi censura fertur; & ita neutri eorum est attribuenda. i

Quinto noto ex prædictis, licere Papæ alienare iusta de causa rem ecclesiæ: quia secundum omnes hic textus est intelligendus de alienatione sine iusta causa, & non de illa, quæ cum illa fieret: nam intelligendus est de illa, quæ D fit contra mentem, & voluntatem CHRISTI, vt supra insinuatum est, & interueniente illa, præsumitur CHRISTVS id velle, sicut & cum intercedit iusta causa credendi, quod dominus alicuius rei velle debeat, vt eam alius capiat, vel ea in aliquem vsum vtatur, eo quod est cognatus, amicus, vel de ipso benemeritus, vel ob alias circumstantias præsumitur in dubio velle illud: vt colligitur ex Bartholo & alijs. k

5 Qua eadem ratione etiam quilibet Episcopus potest alienare rem Ecclesiæ iusta de causa, per capitulum *sine exceptione*. l & tradimus latius in glossa summæ huius quæstionis. m ergo à fortiori Papa; quia constat per infra dicenda, & dicta in dicto tract. de redit. n & in Apologia E prædicta. o Episcopos hanc potestatem cum omni alia facultate administrandi bona ecclesiastica ab ipso Papa accepisse; & ita penes eum eandem, imo maiorem potestatem residere, vt dicitur, in simili in cap. *dudum*. p Nec obstat, quod prædictæ glossæ receptæ tenent, iusta causam alienandi esse triplicem, siue quadruplicem, vt tactum est in glossa summæ: q scilicet, necessitatem, pietatem, & vtilitatem; & quod hic canon habet, non licere Papæ alienare pro quacunque necessitate; quia glossæ illæ loquuntur de magna, seu iusta necessitate, qualis non est omnis necessitas; vel loquuntur de necessitate Ecclesiæ, canon autem hic, de necessitate personæ: quamuis enim liceat rem F Ecclesiæ vendere pro soluendis eius debitis, non tamen licet idem facere pro soluendis debitis, quæ rector eius contraxit pro sua persona, aut pro cognatis, vel amicis suis, vt rectè Bellamera hic tetigit. r quod ipsum omnes sentiunt, & infra tangetur; & ita intelligendus est hic textus de necessitate personæ Papæ, quam haberet ad soluenda debita, quæ in minoribus existens, bene vel male contraxit, vel ad locandas diuitibus cognatas aliquas promisit, vel mutuo accepit, & non soluit; non autem est intelligendus de necessitate ipsiusmet Ecclesiæ Romanæ, quam haberet Papa ad eam defendendam, vel alendam, vel sustentandam, in quo fundatur extrauagans sœl. re.

a de elect. b Ca. in noue. 21 d. & c. 22. dist. c Instit. de iur. nat. gent. & ciuil. d In ls. 2 c. 41 ne potest eccl. e Ca. cum dilectus de consuet. f Leg. sed & si § nam. ff de petit. hæred. l. in re man. data. C. de mandat. g Psal. 23. & c. quo iure 8 dist. h q. 1. mon. 40. i 2 2 q. 100 art. 8 ad 7. k d. § in prime & § sed natu ralia. Inst. de iure nat. gent. & ciuil. l Ca. cuncta per mundum. 9. q. 3. m Leg. princeps ff de legi. & c. proposuit de conc. præb. n 1. 2. q. 96 art. 5. o Num. 12. 13 & 14. p 1 2 q. 94 a. 1 & q. 99 ar. 1. & 2 2 q. 122 art. 1. q In 3 sent. d. 37 q. 1. art. 4. r In c. quid in omnibus. 12. q. 6. s § furtum & § placuit Instit. de oblig. quæ ex delicto nascuntur.

a § rectè b ff de furt. c § veteres ... d l 2 ff. de off. procur. Cæsar. e In cle. quia contingit de relig. dom. f Quæst. 6 mon. 42 & 48. g Ca. innotuit de elect. l. penult. ff. de arbit. h l. ille a quo §. tempestiuum ad Trebellian. i In la c. fin. de præscrip. ... k Arg. l. legatum 24 q. 2. & §. condemnati. Aut. de trien. & semiss. l In d. l. inter omnes. ff. de fur. m Inst. ead. cau. & q. ... n ... o ... & ind. c. vni. de reb. eccl. non alienan. p q. 1 mon. 42. q q. 1 mon. 24 ... de præb. lib. 6. r Annotat. 9. s Num. 64.

Pij V. ſuper affiancatione bonorum eccleſiaſticorum edita, quæ inſra *a* refertur, & defenditur.

6 Inter facultatem vero alienandi, quam habet Papa, & inter eam, quam habent eo inferiores, illud diſtat, quod inferioris alienatio requirit cauſam, & ſolennitatem a iure humano ſaltem pontificio ſtatutam, vt habet communis reſolutio. *b* ad hoc autem, vt valeat alienatio a Papa facta, ſufficit interuentio iuſtæ cauſæ, ſine prædicta ſolennitate: quia cum illa inducta ſit lege humana, & nulla tali lege obligetur Papa, vt ſupra dictum eſt, non tenetur ipſe ad eam ſeruandam, ſaltem ad hoc, vt alienatio valeat: quamuis etiam dici poſſit, alienationem ab inferiore iuſta de cauſa, ſine ſolennitate humana factam, teneri poſſe pro valida quoad forum conſcientiæ tantum, vt ſuprà in gloſſæ ſummæ latè probauimus *c* argumento eorum quæ ait Innocentius. *d* vbi ait, quod electus tali electione, quæ iure naturali tenet, eo quod conſenſus legitimus eligentium interuenit, licet ob defectum ſolennitatis iuris humani caſſari poſſit, bona conſcientia retinet dignitatem, donec illa caſſetur; eo quod ſolennitates illæ ad præſumendam iuſtam cauſam inductæ, non habent locum in eo foro, in quo eſt ſtandum veritati, quæ Deo patet; iuxta notata in c. *ex qui.* *f* & argumento aliorum, quæ ſuprà in ſumma, *g* nunc poſt hæc ſcripta addimus.

Id autem quod ſuprà proximè dixi, non poſſe iuſtè alienare Papam bona Eccleſiæ ad ſoluenda debita, quæ in minoribus contraxit, intelligendum eſt, de bonis ſtabilibus, vel de mobilibus, quæ illis in hoc æquantur; non autem de fructibus, & redditibus, qui ex eis percipiuntur: quoniam hos iuſtè in eiuſmodi ſolutionem alienare poteſt; quum etiam alij beneficiarij licitè id facere poſſint, per capit. *peruenit.* *h* & ea quæ ſuper illius intellectu in dicto tract. de redit. *i* & in Apologia prædicta *k* tradidimus.

7 Sexto noto ex eodem capite adiunctis prædictis, non eſſe præſumendum iuſtam cauſam interueniſſe in eiuſmodi alienatione per Papam facta, niſi aliter de illa conſtet: contextus enim habet, alienationem eiuſmodi non valere: & adiectum eſt, intelligendum eſſe id de illa, quæ ſine iuſta cauſa fit, eo quod facta cum ea valet, & conſequenter, ſi iuſta cauſa præſumeretur ineſſe, ſemper cẽſenda eſſe valere, quod eſt contra verba, & mẽtem huius canonis, pro quo facit fundamentum irrefragabile cõmuniter receptum Bartholi per illum textum in l. *ſi forte.* *l* & quod quando aliquid non poteſt fieri ſine iuſta cauſa, debet illa probari.

8 Non obſtat, quod Panormitanus, *m* & multi alij, quos ibi Felinus, *n* & Decius, *o* referunt, tenent contrariam partem. Tum quia ipſemet Panormitanus affirmat, non eſſe præſumendam cauſam iuſtam in principe ſuo contractui contrauenіente; quia ſine tali cauſa ei contrauenire non poteſt, iuxta c. 1. *p* cum ei adnotatis per ipſummet Panormitanum & alios. & eadem ratio idem nos perſuadet in omnibus alijs, quę ſine iuſta cauſa facere nequit. Tum quia prædictus Felinus ibidem cum Cardinali *q* iuſtius tenet, id quod diximus, & Decius ſequutus ipſos reſpondet *r* fundamentis contrarium tenentium. Tum quia, non ſatis conſiderant, vanum fore dicere; Papã non poſſe illud, aut illud facere, ſine iuſta cauſa, ſi factum fuerit: quoniam ſemper dicetur interfuiſſe iuſta cauſa vera, vel pręſumpta. Sed quia exiliter Decius ſatisfacit clementinę 1. *s* efficacius reſponderi poteſt, quod illa non prodeſt eis. Primo quia concluſio comprehendit etiam caſus, in quibus Papa, & alius princeps facit aliquid, quod ſine iuſta cauſa facere nequit: non exprimendo ſe ad id ex iuſta cauſa moueri: generaliter enim aſſerunt, præſumendam eſſe cauſam in principe faciente id, quod ſine cauſa facere non poteſt.

9 Secundo, quod non eſt locus præfatæ Clementinæ, niſi in caſibus in ea expreſſis & ſimilibus: quia eſt exorbitans a iure communi, de quo in cap. *cum a nobis,* *t* & de quo per Paulum Caſt. *v* & de ijs ſolum loquitur. At alienatio rei Eccleſiæ non eſt de contentis in illa, neque de ſimilibus eis, vt palam eſt. Tertio quod illi Clementinę non eſt locus, niſi in ijs quæ de facto ſuo proprio narrat Papa, vt latè concludit gloſſa *a* eiuſdem. At cauſa alienandi rem Eccleſiæ, vt plurimum non eſt factum eius proprium. Quarto quod illi Clementinæ non eſt locus in narratis per Papam contra ius, iuxta cap. *ſi Papa.* *b* iuncta gloſſa: *c* imo neque in eis quæ præiudicant tertio, ſecundum Ancharanum, *d* quem ſequitur Decius. *e* quod ſatis planum videtur in eiuſmodi præiudicijs: cuiuſmodi eſt alienatio rei, & ſublatio iuris alterius iam quæſiti, de quo loquimur. Tum quia non ſatis perpendunt, quod c. *in præſentia.* de renunc. quatenus habet pro iudice præſumendum, ſolum habet locum in illis, in quibus datur ei poteſtas faciendi ea abſque neceſſitate interuentionis iuſtæ cauſæ.

a 3 penult. — *b In d. c. ſine exceptione & in d. c. nulli. & in c. dudum de reb. eccl. lib. 6.* — *c In annot. 11.* — *d In cap. quia plerique de im. Eccl. & in capite quod ſicut de electio.* — *e Num 8.* — *f Et c. tua de ſponſal.* — *g In d. ann. 11.* — *h De fideiuſſ.* — *i q. 1 mon. 31.* — *k q. 1. mon. 44.* — *l ff. de caſtrẽſe mi. & ſi donatione C de [illegible]* — *m In l. quæ in [illegible] leſtorũ de conſt. & alijs locis.* — *n Num 6[illegible].* — *[illegible] 5 concluſ.* — *o Num. 27* — *p De probat.* — *q Conſ. 61.* — *r Ibidem.* — *s De probat.* — *t De teſtib.* — *v Conſ. 46. part 2.* — *a Anteſen[illegible]* — *b In princ.* — *c De Prim[illegible] lib. 6.* — *d Conſ. 90 [illegible] præmitto.* — *e Vbi ſupra.*

SVMMARIVM.

1 *Papa ſine iuſta cauſa rem Eccleſiæ, etiam inferioris alienare iuſte nequit.*
1 *Alienatio rei vnius Eccleſiæ in aliam, vel in Eccleſiaſticos vſus, an Papæ licita?*
2 *Papæ, aut Monarchæ, voluntates donantium ſine iuſta cauſa mutare non licet.*
3 *Intellectus illius dicti, Papa in beneficialibus eſt pro ratione voluntas.*
4 *Beneficiorum liberam & plenariam diſpoſitionem pertinere ad Papam, quomodo intelligendum.*
5 *Beneficiarium inter. & beneficium ſeu Eccleſiam, quidam contractus matrimonij eſt.*
6 *Papa cum cauſa rationabili diuidere, & vnire Eccleſias, cõferre & auferre beneficia poteſt, etiam ſine beneficiariorum culpa.*
7 *Roncaualli Prioratus quare etiam cum cauſa nõ fuit a domino Franciſco a Nauarra ablatus.*
8 *Alienatio Papæ quæ iuſta, & valida, & quæ nec iuſta, nec valida, & quæ valida, & non iuſta.*
9 *Beneficia Eccleſiaſtica in quo [illegible] manualia Papæ, & quæ ablatio eorum valida, & non iuſta, licet non obliget ad reſtituendum.*

§. 3.

1 NOto ſeptimò, non poſſe Papam alienare ſine iuſta cauſa, etiam rem Eccleſię inferioris. Tum quia hic canon in principio generaliter loquitur de prædio Eccleſiæ, non diſtinguendo inter prædium Eccleſiæ Romanæ, & aliarum inferiorum, & ita generaliter eſt intelligendum. *f* Tum quia is ipſe canon in fine ait, diſpoſitionem illius nõ ſolum eſſe ſeruandam in Eccleſia Romana, ſed & in alijs vniuerſis. Tum quia liberiorem facultatem habet ſuper prędijs Eccleſię Romanæ, quorum fructus ipſe ſolus percipit, quàm ſuper rebus inferiorum Eccleſiarum, quarum fructibus ipſe non fruitur, cum liberius quis ſibi, quã alteri præiudicari poſſit, argumento l. *iure mandata.* *g* & eorum quæ latè notantur in gloſſa magna, cap. *ſi diligenti.* *h* ſuper valore renunciationis, quoad præiudicium renunciantis tantum, & non quoad præiudicium alterius. Et quidem non videtur dubium, de alienatione in laicũ, vel laicos vſus, ſed magis dubiũ, de alienatione rei vnius Eccleſiæ in aliam, vel alios Eccleſiaſticos vſus. & pro parte quidem affirmatiua facit primo, quod frequenter id facit Papa, applicando rem vnius Eccleſiæ alteri, imo & totam vnã Eccleſiam cum ſuis bonis per vnionem & diuiſionem, quod fecit Ioannes xxij. qui ex epiſcopatu Toloſano fecit quatuor Epiſcopatus, & ipſum erexit in Archiepiſcopatum, vt patet ex extrauagante eius *Saluator,* *i* & nuper Pius IV. tãtam partem ademit Epiſcopatui Ilerdenſi, quanta ſufficit tribus Epiſcopatibus de nouo erigendis. Quod iure facere potuerat, patet, per cap. *ſicut vnire.* *k* & cap. *conſtitutus.* *l*

Secundo facit, quod omnium bonorum Eccleſiaſticorum dominium eſt penes CHRISTVM, vt efficaciter probatũ fuit, in tract. de redi. eccleſ. *m* & in dict. Apologia. *n* & probat extrauagans prędicta *Saluator.* & Papa habet omnium

f Ca ſoliti [illegible] maioritate, & l. d. pr[illegible] ff de public. in rem actio[illegible] — *g C. mand.* — *h De foro co[illegible] petenti & l. ſi quis [illegible] ſcribendo C de pactis.* — *i Tit de præ[illegible] inter cõmu[illegible] & extr[illegible] & vt. [illegible] extrau. com[illegible]* — *k De exceſſ. prælat.* — *l De relig. [illegible] mib.* — *m q. 1. mon.* — *n q. 1. mon. 2[illegible]*

bonorum Ecclesiæ administrationem immediatè sibi ab ipsomet CHRISTO concessam, tanquam suo summo Vicario, & procuratori, *a* ita quod ipse solus recipit immediatè à CHRISTO potestatem administrandi ea omnia, & alij omnes Prælati, & Ecclesiæ inferiores mediatè per ipsum, vt vbi suprà latius declaratur, & in capit. 1. & 2. *b* explanatur, adeo quidem, quod præest immediatè omnibus Ecclesijs & Christianis, vt probat S. Thomas, *c* dicens, contrarium esse hæresim, & tradit Felinus. *d* licet aliqui recentiores habentes fortè codices vitiatos, dixerint, eum non immediatè, sed mediatè præesse Ecclesijs inferioribus, male allegantes ad hoc Felinum vbi supra: & ita quascunque res inferiores Ecclesiæ habent, acceperunt, vel accipiunt immediatè, vel mediatè ab ipso Papa, qui ab initio potuit eas applicare alijs, sicut ipsis applicauit: ergo & nunc potest idem facere, cùm non sit ei abbreuiata manus, & potestas. Cumque par in parem non habeat imperium, *e* consequenter applicatio facta per anteriorem, non præiudicauit posterioribus.

a quento ... il præl. ... c. de bo... ecd. lib. 6. *b* 22. d. *c* In summa contra errores Græcorum. q. ... *d* In 1 c. de const. col. 2. *e* Cap. innotuit de elect.

Tertio, quod glossa 2. *f* recepta dicit, quod in beneficialibus est Papæ pro ratione voluntas, & ante illã aliã glossa quæ in hoc putatur singularis *g* dixit, posse Papam auferre Episcopatum vni, vel alteri Episcopo, licet non omnibus simul.

f Cap. si gratiose de rescript. libro 6. *g* In cap. per principalem 9. q. 3.

Quarto facit, quod Dominicus à multis receptus dixit *h* per eius glossam præfatam omnia beneficia esse ei manualia, in hoc quod potest auferre, & conferre titulos beneficiales pro libito, per c. 2. *i* & Clementina 1. *k* vt est videre latius apud Felinum, & citatos ab eo, *l* & Decium. *m* At bona Ecclesiastica fere omnia pertinent ad beneficia. ergo etiam illa erunt ei manualia, & ad libitum reuocabilia, & ijs, vel alijs, applicabilia.

h In fine d. c. si gratiosè. *i* De præb. li. 6. *k* vt lite pendente. *l* In ca. 1. qua in ecclesi. col. 5 de const. *m* In lib. ... 20. ... *n* Vbi suprà col. 17.

Sed pro contraria parte, quam videtur tenere Felinus, *n* & seruare sancta sedes Apostolica facit primo hoc. cap. quaten⁹ generaliter habet. non licere Papæ alienare prædium Ecclesiæ. & certum est, quod licet maior alienatio fiat, cum alienatur in laicum vel laicos vsus, quàm cum in Ecclesiam; tamen etiam cum fit in ecclesiam alienatio est iuxta c. *sine exceptione*. *o* & ca. *nulli*. *p* quatenus sentiunt omnes per illa prohiberi alienationem rei vnius ecclesiæ in aliam sine iusta causa, & solennitate debita: & est casus in specie, in c. *dudum*. *q*

o Infrà ea. q. *p* De reb. eccl. non alienand. *q* De reb. eccles. lib. 6.

Deinde facit, quod non solum contra legem naturalẽ, & diuinam Decalogi, scilicet præceptum septimũ de non furando, & decimum de non concupiscendo rem alienam, est, auferre alicui dominium eo inuito, sed etiã auferre vsumfructum, vsum, vel administrationem quam habet in ea *r* & constat Ecclesiam particularem, cui est applicata iustè res aliqua per Papam, vel alium Prælatum in dotem, vel in dotis augmentum ad sui sustentationem necessariam vel decoram, habere vsumfructum, vsum vel administrationem eius in suam vtilitatem; licet verũ dominium, quod penes CHRISTVM est, non habeat. ergo auferre illud ei, & conferre alteri etiam Ecclesiæ sine iusta causa est contra præfatam legem naturalem & diuinam Decalogi.

r Leg. c. ff. de furtis.

Tertio: quod non licet absque iusta causa vlli Monarchæ & Papæ mutare voluntates eorum, qui aliqua in certum vsum donarunt & reliquerunt, *s* quia id esset in effectu priuare quem re sua, & facultate sibi lege naturali, & diuina concessa: quod facere sine causa non possunt Monarchæ, iuxta c. 1. *t* & cap. 1. *v* iuncta glossa: *x* at omnia fere prædia Ecclesiarũ particularium sunt donata vel relicta eis à CHRISTI fidelibus ad earum necessitatem & decorem: ergo non licet Papæ dare alijs etiam ecclesijs illa sine iusta causa.

s Leg. 1 & l. legatam ff. de administr. rer. ad ciuit. pert. *t* De probat. *v* §. notandũ. *x* Quæ feudũ dare possunt, & l. id quod nostrum. ff. de reg. iur.

Quarto, quod glossa ibi recepta communiter *y* dixit Papam non debere Episcopatum diuidere inuito Episcopo, nec, nec Episcopum parochiam, inuito rectore, & alia glossa communiter ibi recepta, *z* sic ait, *Papa non debet vni Ecclesiæ detrahere, & dare alteri*. *a* *nisi subsit causa, vt 9. quæstione 3. cap. conquesti. & ca. nunc vero. & cap. per principalem. eod. causa & quæst.*

y In c. 1. 10 de. super verb. diuisionem. *z* In cap. c. 22. dist. verb. in iniuriam. *a* 99 dist. c. ecce. & c. nullus & 25. q. 2. de ecclesiasticis.

Quinto, quod nõ videntur obstare citata pro parte contraria. Non primum, quoniam Ioãnes XXII. diuisionem præfatam præfati episcopatus Tolosani non fecit pro libito voluntatis sine causa, sed ob magnas causas, quæ exprimuntur in dicta extrauagante. *Saluator*. & prædictum ca. *sunt vnire*. non probat Papam posse iustè diuidere. & vnire episcopatus sine causa, sed solum causa rationabili id suadente.

Ad secundum respondetur concedendo, quod Papa recipit immediatè potestatem à Deo administrandi omnia bona ecclesiastica; & vt immediatè præsit omnibus ecclesijs, & Christianis: negando quod ex eo sequatur eũ posse iustè auferre illis pro libito voluntatis, sine vlla causa, ea bona, quæ iam illis iustè applicauit per seipsum, vel præcessores eius immediatè, vel per alios Prælatos eis præfectos mediatè; non enim accepit *vt Apostolus ait potestatem in destructionem, sed in ædificationem*, ad vtendum ea secundum rectam rationem. *a*

3 Ad tertium respondeo, quod glossa prædicti cap. *si gratiose*. quatenus habet, quod Papæ in beneficialibus est pro ratione voluntas, habet locum quo ad quæ sunt iuris humani positiui, & quæ fieri possunt non contrauenientdo vlli legi naturali, aut diuinæ, non autem in alijs, per capit. *sunt quidam*. *b* & ita quando fieri possunt sine præiudicio tertij, quod lege naturali fieri vetatur, per ea quæ proximè in confirmatione nostræ conclusionis citata sunt, & per ea, quæ in responsione ad quartum dicentur: & consequenter nec dicit, nec sentire præsumenda est, quod liceat Papæ sine vlla causa priuare quem beneficio canonicè obtento, per proximè dicenda.

a 2 Cor. 3. *b* 25. q. 1. & c. 1 de probat.

Ad quartum respondeo, quod glossa in c. *per principalẽ*. *c* à multis parum consideratè citata, non ait id quod imponunt ei, videlicet Papam posse sine causa Episcopum deponere, sed tantum simpliciter deponere, quod intelligendum est; cum causa: quia auctor ipsiusmet glossæ *d* se declarat, dicendo quod id potest facere cum causa, sed non sine illa, vt suprà pro hac parte induximus: & generale dictum vnius auctoris debet intelligi secundum quod ipsemet alibi specialius dixit *e* argumento c. *generi per speciem derogatur*. cum additis ibi per Decium.

c 9. q. 3. *d* In c. 1. 10. d. & in c. 1. 21. *e* Leg. hæredes palam. § sed & si notam. ff. de testam. *f* De reg. iur. lib. 6. & Lin toto ff. eod.

4 Nec obstat clementina 2. *g* in argumẽto citata, licet eã in hoc plurimi faciat Antonius Burgensis, *h* appellando eam in hoc singularem, vt eam meliorem iuris; dixit Selua. *i* quatenus habet, liberam dispositionem beneficiorũ pertinere ad Papam: quia verbum *Libere*, licet significet sine licentia, & consensu, & non obstante contradictione alterius; iuxta glossam celebrem: *k* recipit tamen interpretationem, & restrictionem per alia iura, vt colligitur ex glossa cap. *cum nobis*. *l* vt latius tradit Decius *m* & debet intelligi sine præiudicio tertij, vt colligit Decius ex capit. *directe*. *n* & significat libertatem ab impedimento, de quo tractatur, & non ab alio, vt colligitur ex cap. *de multa*. *o* & c. *si quando*. *p* & ideo clementina illa, quæ dat liberam beneficiorum dispositionem Papæ, debet restringi secundum alia iura, & intelligi sine præiudicio tertij, & de libertate ab impedimento disponendi, quod nascitur ex pendentia litis, de quo loquitur prædict. clementina, quæ est aptissima responsio.

g Sub finem vt lit. pendente. *h* In rubr. de empt. col. 2. *i* De beneficio 2. part. q. 5. *k* In cle. dudũ verbo Libere, de sepulturis. *l* De electio. *m* verb. Liberã in l. n c. qua in ecclesiarum. *n* 3 de consti. *o* De appella. *p* De præb. *p* C. de inoffic. test. & l. 1 c. C. de SS. eccle. *q* De præb. l. 6.

Non obstat etiam caput 2. *q* in argumento citatũ, quatenus habet, plenariam dispositionem beneficiorũ pertinere ad Papam; quia debet interpretari & exponi, sicut diximus exponendum verbum, *Libere*. positum in clemẽtina 2. *r* licet enim Papa habeat plenariam administrationem bonorum ecclesiæ, vt suprà dictum est, nõ tamen licet ei de illis pro libito disponere, vt probat hoc cap. & secundum notabile ex eo collectum.

r Vt lite pendente.

Ad quintum negamus planè id, quod ait Dominicus, cum Barbatio & alijs multis suis sequacibus, *s* scilicet posse Papam licitè sine causa conferre & auferre pro libito suæ voluntatis beneficia clericis. Tum quia glossa ex qua id infertur, non dicit, nec sentit illud, vt proximè mõstrauimus. Tum quia id esse falsum efficaciter probat Cardinalis, *t* quem sequitur Felinus. *v*

s In d. c. si gratiosè. *t* Cons. 141. sanctissimus. *v* Vbi supra col. 16.

5 Tum quia, quod dicimus optimè fundatur per cap. *nisi cum pridem*. *x* quatenus singulariter probat inter beneficiarium & beneficium, & ecclesiam, contractũ matrimonij

x §. verum. de renunc.

[illegible] quia [illegible] Papa [illegible] ita [illegible] & [illegible] pro [illegible] confessi.

Quæ [illegible] nonnulli [illegible] ætate nostra [illegible], & alij [illegible] habere [illegible] beneficia [illegible], alijs accepta [illegible] ambitioni & auaritiæ [illegible], e- [illegible] Theologus alter Ca- [illegible] publice [illegible] bona [illegible] Papæ [illegible]. Quod forte vel alia [illegible] recordationis [illegible] semel [illegible] plus satis potestatis tribuere Papæ [illegible], non omnes id facere, imo aliquid [illegible] detrahere, sed media eademque recta [illegible] & diuina cum humanis concinnando esse incedendum, quod omnibus [illegible] professoribus persuasum [illegible] maxime [illegible] hu- [illegible] ex [illegible] diuina [illegible] multa contra naturalia, & diuina respon- [illegible]. Et quod [illegible] Concilium Tridentinum [illegible] ca, quæ de necessitate residendi, f & de [illegible] tantum beneficio sufficienti habendo, & de multis parochialibus [illegible] incompatibilibus non habendis, etiam si [illegible] non [illegible]. g & alia deducta a iure naturali & diuino statuit, [illegible] videtur præfata [illegible] Dominici, & quamplurimorum, qui cum magno Reipub. damno secuti sunt opi- nionem [illegible] probasse.

Concludendum ergo est, postea quã Papa per seipsum immediate vel per inferiores suos, qui sunt quidam pro- [illegible] Christi [illegible], contulerit alicui eccle- [illegible] aliqua bona, iuxta ca. [illegible] h & ca. [illegible] cum suis glossis habent, [illegible] neque consecrandam sine dote, non [illegible] sine causa ipsi ea tollere. Quare quoquo- [illegible] & auctorũ maximè [illegible] hæc ab aliquibus confunda- [illegible] quidem potest cum causa [illegible] beneficiorum culpa, diuidere & [illegible] Ecclesiis, conferre & auferre beneficia Ecclesiastica [illegible], & [illegible] Ecclesiasticis Ecclesijs, [illegible] non pro solo [illegible] libito [illegible] id facere, imo quando subest [illegible] beneficiario [illegible] peccat, non autem nisi [illegible] sine cambio, iuxta dictum [illegible] recepti. k quod vidimus a [illegible] a felic. recordationis Adriano VI [illegible] Carolo V. [illegible] Hispaniæ, cum adhuc ageret in Hispania, & non [illegible] ad vrbem [illegible], vt à D. Francisco à Nauarra Priore [illegible] Roncisuallis [illegible] Prioratum suum & conferret [illegible] nobili [illegible] quod esset [illegible] Galliæ, & frater [illegible] Marescalli Na- uarræ in [illegible] volunt annuere, nisi æ- qualis ei dignitas [illegible] conferretur: [illegible] Prior, donec est [illegible] Carolo V. [illegible] ad duos Episcopatus [illegible] Archiepiscopum Valentinum [illegible] prædictus, [illegible] iuris di- [illegible] & [illegible] constanti- [illegible] posse id aliter iuste fiece- re.

Considero [illegible] hæc quiddam ã nemine, quod [illegible] Papæ, qua sine [illegible] causa [illegible] Ecclesiæ stabilis [illegible] in aliam Ecclesiam, vel alias personas [illegible] est [illegible] bonis [illegible] ad [illegible] & [illegible] legem [illegible] ad [illegible] iam [illegible] & [illegible] & [illegible] Ecclesiæ [illegible] pro [illegible] illiusdem [illegible] licet CHRISTO [illegible] & [illegible] multos [illegible] in [illegible] & ind. Apolog. [illegible] per [illegible] bonorum [illegible], verum dominium [illegible] Ecclesiasticorum esse penes CHRISTVM, & translationem, & ap- plicationem earum in laicos, & [illegible] pro nos sine iusta causa esse contra [illegible] voluntatem [illegible] alienatio, quæ res vnius Ecclesiæ alienatur in aliam, vel in alios pios v- sus, [illegible] non contra legem, & dispositionem huma- nam [illegible] non aufertur [illegible] CHRISTO, eius vero Domino, & datur alteri, sed solum efficitur vt ma- nente vtrobique dominio penes ipsum, inseruiat [illegible] in loco, vel in alios [illegible], quàm ante seruiebat: quum da- [illegible] Ecclesiæ, vel alijs pijs locis, perinde maneat in dominio CHRISTI [illegible] antea, quum ipse sit adeo verus dominus bonorum Ecclesiæ, in quam transferuntur, sicut bonorum Ecclesiæ, ex qua transferuntur: & dispositione humana tantum sui summi Vicarij, & procuratoris, vel habentis ab illo potestatem, seruit potius [illegible] Ecclesiæ, quam alij.

§ Ex quo infertur primò, quod aliqua [illegible] rei Ec- clesiæ per Papam facta est [illegible] & valida, aliqua valida, sed non iusta, aliqua vero nec iusta, nec valida. Iusta & va- lida est, qua [illegible] valida [illegible], qua sine iusta causa res vnius Ecclesiæ in [illegible] vel alios pios vsus transfertur. Illa vero neq; iusta, neq; valida, qua Pa- pa sine iusta causa rem Ecclesiæ [illegible] in laicos & pro- fanos vsus alienat.

Secundò infertur, quod licet à [illegible] beneficio E- cclesiastici a Papa sine iusta causa [illegible] & [illegible] faciendo Papa peccet contra [illegible] legi. [illegible] vt sentit lex, *diuina vox*. f & cap. *cum omnis*. g & [illegible] capit. *vnum*. h & late tradit [illegible] Thomas [illegible] sit valida, [illegible] quod [illegible] verum titulum [illegible] auertur, & cum quæritur is cui confertur, quo [illegible] id non facit contra legem naturalem [illegible] dominium quorum bonorum Ecclesiasticorum sit pe- nes CHRISTVM, & Papa sit eius summus Vicarius & procurator. & per eius dispositionem humanam im- mediatam, vel mediatam sint constituta omnia bene- ficia pro Ecclesiasticis personis CHRISTO seruientibus qui auferendo beneficium ab vna eiusmodi persona, & conferendo illud alij simili, non videtur facere contra legem, & dispositionem diuinam, sed tantum contra suã vel prædecessorum, quæ humana est: & non ligat cum quoad vim coactiuam, quamuis, vt actus factus contra eam valeat, licet princeps cum faciendo male faciat, & pec- cet, iuxta l. *Princeps*. l & cap. *proposuit*. de conc. [illegible] & vtrumque Thomam. Pro quibus facit illud summæ, quod aliqua Papæ dispensatio est iusta & valida, aliqua nec iusta nec valida, aliqua valida, sed non iusta. Dispen- satio enim Papæ, qua iusta de causa dispensat circa legem diuinam, & naturalem, vel [illegible] est [illegible], & [illegible] m & etiam illa, qua dispensat circa [illegible] le- gem, cum causa iusta, n iuxta ca. *requisiti* [illegible] cum glossa ma- [illegible] & c. *necessaria*. & alia ei sequentia. Dispensatio vero [illegible] iusta causa, circa legem diuinam, vel naturalem, nec est valida, nec iusta, iuxta [illegible] glossa. p cap. *quanto*. iuncta glossa. Illa vero qua dispensat circa [illegible] legem, vt puta [illegible] ho- die fere [illegible] canonica [illegible] iusta [illegible] dem, sed non est iusta, [illegible] licet leges [illegible] illorum non [illegible] quod [illegible] earum pro humana [illegible] iuxta prædicta [illegible] *Princeps*. [illegible] vim [illegible] Ecclesiam, [illegible]

In margine: Cap. quod in [illegible] — [illegible] — In Extrauag. — Conc. Trid. sess. 23. — sess. 24. c. 1. — De consecr. dist. 1. — c. Nemo. — De [illegible] Eccles. — 1. In d.c. nisi cum pridem. — [illegible] fort. — [illegible] — 47. & 48. — [illegible] — 4. & 59. — C. de legib. — De consti. — [illegible] 24. 90. ar. 4. ad 3. — ff. de legib. — [illegible] supra. — Cap. 1 & c. magna & c. ex multa de vot. & c. [illegible] & c. verum. de [illegible] — [illegible] 97. — [illegible] prab.

Deum, & actum eius [illegible] rectum, in [illegible] præta [illegible] l. *digna vox.a* & alia pręcitata, vbi Caietanus declarans [illegible] profundè prædicta, concludit, legislatorem [illegible] c quoad forum conscientiæ, & quoad hoc, vt dicitur [illegible] facere, ac peccare.

Tertio infertur, quod Ecclesia cui applicatur, vel vnitur per Papam, res alterius Ecclesiæ, vel altera Ecclesia sine iusta causa, [illegible] conscientia, & sine peccato [illegible] retinere potest: licet Papa in vniendo & applicando [illegible] caslet: quia valuit vnio, & applicatio, [illegible] per prædicta, & per l. *iusti possidet ius auctore* [illegible] *fidei.b*

Quarto infertur, quod laici etiam si sint Comites, & marchiones, quibus per Papam conceduntur aliqua bona Ecclesiastica, sine iusta causa non possunt [illegible] bona conscientia retinere: quia concessio illa non fuit iusta, neque valida, quia contra legem naturalem, vel diuinam sine causa facta, vt prædictum est.

Quinto, quod is cui collatum est beneficium Ecclesiasticum ablatum alicui per Papam sine culpa, & sine causa iusta, absq; tamen surreptione, vel obreptione, bona conscientia potest illud retinere: quia ablatio illa valuit, licet fuisset iniusta: & ita non deest ei canonica institutio, sine qua beneficium licite obtineri non potest.*c*

Contra tamen hoc est argumentum fortissimum supra tactum, quod Papa non potest tollere cõtractum, qui iure naturæ seruandus est. *d* adeo quod sublatio eius est iniusta, & inualida secundum omnes, & inter beneficiarium, & Ecclesiam, vel beneficium, contrahitur quoddam matrimonium spirituale, *e* & consequenter non valet ablatio beneficij sine culpa, & sine iusta causa facta. Sed respondetur, quod licet collatio, & acceptatio beneficij, habeat quandam speciem contractus, non tamen est verus contractus: sed est potius institutio, & deputatio cuiusdam personę Ecclesiasticę ad seruiendum Deo in illo, vel illo loco pro tempore quo illos, vel illos reditus percipiet. & quamuis male faciat Papa reuocando illam deputationem sine aliqua causa, valet tamẽ reuocatio: sicut & multi, qui constituunt procuratores ad contrahenda matrimonia, frequenter reuocando sine causa mãdata, male faciunt, valet tamen reuocatio, iuxta capit. fin. *f* quod ad alia latè declarat inter alios Felin. *g* & sicut Rex deputans auditores in suis prætorijs, quæ cācellarias, parlamenta, vel Rotas vocant, & Præsides ciuitatum, & gubernatores prouinciarum, aliquādo male reuocet, propter falsas informationes, vel malos fines, reuocatio tamen tenet, & perdunt suos titulos, & qui eis substituuntur veros titulos accipiunt, & iustè possunt eis vti, donec reuocentur, secundum omnes. Sicut itẽ Papa & alij principes passim constituunt iudices, & commissarios delegatos, & aliquando sine vlla causa, & non sine aliqua eorum iniuria reuocant, peccant quidem, & male faciunt, *h* nemo tamen dicet reuocationem non valere iuxta l. *iudicium soluitur.i*

9 Sexto infertur, opinionem supradictā Dominici, *k* & plurimorum eum sequentium, nempe quod omnia beneficia ecclesiastica sint manualia Papę: & quod potest auferre, & conferre illa pro libito suo, partim falsum esse, partim veram, falsam quidem, intelligendo quod nullo sine peccato potest id facere. Verā tamen intelligendo, quod factum tenet, si fecerit, quæ est noua & vera resolutio, & Doctorum omnium concordia.

Septimo infertur, quod de rigore iuris Papa, qui pro libito suo sine culpa, & causa tollit beneficium alicui, & Rex, qui sine culpa, & causa tollit officia prædicta, non videntur teneri ad restituendum dānum, quod ob id patiuntur ij, quibus illa sic tollunt, licet in eis peccent: quia non peccant contra leges veræ iustitiæ, cuius solius violatio obligat ad restituendum, vt efficaciter probauimus in prædicto tract. de red. *l* quoniam non tollunt eis ea, quę verè sunt eorum, sed potius ea quę sunt sua, vel quorum liberam administrationem habent, neque in eiusmodi ablatione violant ius naturale, vel diuinum, sed tantum sua iura humana quibus statutum est collationes esse debere perpetuas, & irreuocabi-

lia, non culpa, vel [illegible] cedit. *a* D [illegible] de æquitate, & [illegible] peccatis [illegible] ro, quibus [illegible] , & [illegible] non facere alteri, quod [illegible] er, *b* aliquam compensationem debere [illegible] . Per quod videtur [illegible] respondere posse [illegible] , quæ contra prædicta [illegible] , quas hic [illegible] non explico [illegible] differo [illegible] huius commentarij [illegible] , quam [illegible] Bulla [illegible] cord. Pij V. nunc hoc commentario adaucto [illegible] edita, super venditione censuum, & [illegible] del [illegible] Prælatorum in earum consensu [illegible] bonorum Ecclesiasticorum.

SVMMARIVM

1 *Papa non solum non potest iure sine causa alienare prædia Ecclesiæ Romanæ* [illegible] *eorum.*

1 *Eccl* [illegible] *per* [illegible] *vsumfructum ad* [illegible]

2 *Papa* [illegible] *fructus beneficiorum colligendos* [illegible] *& solemnitate.*

3 *Papa sicut non potest bona Ecclesiarum inferiorum* [illegible] *alienare sine iusta causa, & consensu beneficiariorum, ita nec reditus eorum.*

§. 4.

1 OCTAVO noto, Papam non solum non posse sine iusta causa alienare prædia ecclesiæ Romanæ, & [illegible] pro libito, sed neque etiam vsumfructum [illegible] per quod amplia [illegible] prædictum cap. *nulli.* *c* vt non solum non possit prędium ecclesiasticum dare in emphyteusim perpetuam, vt ibi dicitur, sed neque vsusfructus, quod est intelligendum, cum vsusfructus conceditur ad vitam, vel ad longum tempus, iuxta clementinam 1. *d* & extrauagantem 1. *e* supra citatam, & declaratam in glossa summæ [illegible] quæ [illegible] , *f* per quas vetatur locatio, vel venditio vltra [illegible] conceditur, vt possit [illegible] ad triennium, & eadem [illegible] concedendum, posse ad tantundem tempus [illegible] pretio vel gratuito,

2 Nono noto ex eodem canone, à contrario sensu, & ex proximo notabili, posse Papam & alios beneficiarios alienare fructus suorum beneficiorum [illegible] & etiam colligendos, vsq; ad modicum tempus, iuxta prædictam clementinam 1. *g* & prædictam extrauagantem [illegible] sine iusta causa, & solemnitate per præfatum c. *nostra* [illegible] querelam. *k* & d. clementinam 1. *l* & prædictam extrauagantem. *m*

Tum quia simile facere possunt tutores de fructibus rerum pupillarium, qui seruando seruari non possunt *n*

Tum quia iura requirentia iustam causam, & solennitatem in alienandis bonis Ecclesiasticis loquuntur de bonis stabilibus, siue immobilibus, & pretiosis nobilibus, quæ seruando seruari possunt, vt videre est in hoc c. & [illegible] c. *sine exceptione.o* & per totam hanc quæst. & in prędicto c. *nulli.* & per totum tit. *p* & consequenter a contrario sensu tacitè significant, requiri talem causam & solennitatem in fructibus eorum: quod argumentum valet l. 1. *q* & cap. *cum Apostolica.r*

Quæ omnia vera quidem sunt, & recepta, indubieque procedunt quoad causam & solennitatem, quæ [illegible] quirunt ad hoc, vt alienatio rerum ecclesiæ valeat, [illegible] tamen vt etiam illa alienatio fructuum sine peccato [illegible] si res altius perpendatur, requiritur, vt ipsa [illegible] , vel virtualiter referatur in causam sese honestè sustentandi, vel faciendi opera pia, pręsentia, vel futura: nam ratio qua nititur hoc c. cum alijs præcitatis, illa est, quod bona deputata in sustentationem necessariam vel decorem [illegible] ius Ecclesię & beneficiariorum eius, non debet [illegible] in vsus profanos.

At constat quod fructus Ecclesiasticorum bonorum sint Ecclesiastica bona, & sacra quæ [illegible] speciem sacrorum,

vt

a C. de legib.

b ff. de acqui. poss. l.

c Ca. 1 de reg. iur. li. 6. & c. 1. de eo qui mit. in poss. caus. rei seruan. eo. lib.

d Leg. 1. ff. de pact. sine iusta causa c. 1. de procur. & c. 1. [illegible] feud. dare [illegible]

e Ca. nisi § in [illegible] de renũ [illegible] quente [illegible] corporal. de trāsl. prælat.

f De procur. lib. 6.

g In c. ex parte Decani. de rescript.

h Arg. ca. [illegible] debitus honor de appell.

i ff. de iudic. [illegible] in c. signi [illegible] de rescript. lib. 6.

l Quæstion. 2. mon. 2. & 3.

c De reb. [illegible] non [illegible]

d De [illegible]

e [illegible]

[illegible] annot.

[illegible] S. Thomam [illegible] probauimus in d. tract. de reddit. [illegible] & in Apologia præfata.

Ergo eadem ratione non debent alienari [illegible] Ecclesiasticorū sine [illegible] ad sustentationem honestam, vel opera pia, [illegible] opera. Dixi *virtualiter* [illegible] non oportet, licet [illegible], quod beneficiarius actualiter [illegible] suorum, cum eos vendit, in [illegible], & pia opera, sed satis est, [illegible] eos vendit [illegible] posit, [illegible] ad [illegible] alia opera pia, aut [illegible], iuxta [illegible] relationem ad [illegible] virtualem [illegible] clauis [illegible] super [illegible], in constitutionem [illegible] *ter. d*

Non obstat, quod [illegible] bona & humana [illegible] venditionem, permutationem, & quamlibet [illegible] alienationem [illegible] sine [illegible] requisitione, vt supra est probatum, cum tamen eadem [illegible] bona [illegible] Ecclesiastica sine causa, vt etiam supra est probatum, nam, in qua hoc obstat quod [illegible] ad hoc, [illegible] vel nō valeat alienatio, sed non ad hoc, vt sit iusta, & sine peccato, [illegible] ad hoc, vt alienatio bonorum [illegible] valeat & sit iusta [illegible] [illegible], vel [illegible], vt habetur in [illegible] summæ [illegible] & [illegible] not. 3. super [illegible] & in alienationibus [illegible] ad hoc, vt [illegible] alienatio requiritur, vt [illegible], vel [illegible] causa sustentationis [illegible] honestæ, vel [illegible] pia; licet etiam aliter facta [illegible] peccaret cum [illegible] obligatione restituendi, [illegible] vendere [illegible] ad reponendum pretium, & reponeret in thesauro, vel impenderet malis [illegible] malos, vel profanos vsus, vt late probatum est in Apologia prædicta quo ad peccatum quidem. q. 1. & quo ad restitutionem, q. 2. f

Ex quibus colligitur, quod [illegible] alienatio rei Ecclesiasticæ immobilis Papæ valida, & non iusta [illegible] est, [illegible] frequenter alienatio [illegible] rei Ecclesiasticæ, etiam ab [illegible] facta inuenitur valida, & non iusta.

5 Decimo noto, quod [illegible] hoc canone, & [illegible] notabili, & aliis præcedentibus, colligitur radix ex qua [illegible] ducenda est decisio quatuor dubiorum infra de prædictis spoliis proponendorum, videlicet quod sicut Papa non potest bona Ecclesiarum [illegible] [illegible] sine iusta causa, in vsus profanos, neque in pios alios ab eis, & beneficiariis [illegible] concessa, sine illorum consensu, ita non potest etiam reditus eorum.

Tum quia [illegible], & [illegible] notabili conclusum est, præfatos reditus [illegible] bona ecclesiastica & sacra, & deputata [illegible], vel immediate ab ipso Papa per quos [illegible] sustentationi decentiori [illegible], & eorundem beneficiariorum.

Tum quia antiquissima Ecclesiæ Romanæ consuetudo habet, ne Papa [illegible], aut impendat [illegible] inferiorum Ecclesiarum, & earum beneficiariorum in alios vsus, etiam pios, sine causa, pro libito absque illorum, [illegible] pertinent, consensu.

S V M M A R I V M.

1 *Fragmenta extrauagantium quarundam.*
2 *Bona [illegible] prælati & beneficiarij regulares relinquunt in [illegible] spolia sunt.*
3 *Forsan, dictio [illegible] iuxta materiam subiectam [illegible] certitudinem [illegible] proprie dubitationem impor[illegible]*
4 *Verba proprie intelligi debent, nisi aliud constet [illegible] disponentis.*
4 *Papa semper eius mentis fuerunt, vt spolia cederent [illegible] non aliis.*
5 *Spolia clericorum non solum Italiæ, sed & aliarum prouinciarum Papa reseruata.*
5 *Papa immediatius a Deo suam potestatem accipit, quam Principes seculares.*

§. 5.

HIs igitur annotatis, quatuor dubia proponam. Primum, An iure antiquo aliqua spolia pertineant ad Papam summum Christi vicarium?

Secundum, An Papa [illegible]

Tertium, An [illegible]

Quartum. An [illegible] ab [illegible] Camera P[illegible]

Ad horum [illegible] Pauli II. [illegible] Iulij II. [illegible] III. Pauli IV. Pij IV. & Pij V. Pauli extrauagantis [illegible] d. [illegible] Romæ [illegible] 41. tertio non. Ianuar. Pontific. ann. 8. [illegible]

Cum ita, vt sicut accepimus, a nonnullis in Romana curia [illegible] Camera Apostolica [illegible] Cameram [illegible] laudare vellent in dubium redigatur an res & bona, spolia [illegible] prælatorum, etiam [illegible] vel alia [illegible] dignitate fulgentium, cæterarumque personarum Ecclesiasticarum [illegible] & regularium tempore obitus [illegible] ex eo quod [illegible] Pontifici pro tempore existenti & Cameræ præfatæ [illegible] aliqua generali Apostolica constitutione [illegible] ad Cameram prædictam iure legitimo spectare [illegible] [illegible]. Nos [illegible] prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum & nostram indubiatam intentionem & voluntatem semper fuisse [illegible] ad [illegible] Cameram & non ad alium spectare [illegible] & pertinere [illegible] pro eadem Camera existentium [illegible] prædecessores [illegible] ad Cameram prædictam spectantium & pertinentium [illegible] collectores & exactores [illegible] & nos [illegible] [illegible] Camera [illegible] de [illegible] tanquam de [illegible] Camera prædictam [illegible] donando, vel transferendo [illegible] diuersimode disposuerint, & nos disposuerimus [illegible] antiquissimo tempore intra dictæ Cameræ [illegible] & inter iura ipsius Cameræ connumerata fuerint [illegible] Camera prædictum locum sibi vendicare [illegible] Camera propterea deperean[illegible] Motu proprio & ex certa scientia [illegible] bona huiusmodi spolia [illegible] nuncupata [illegible] qui [illegible] & maria [illegible] personarum [illegible] [illegible] Cardinalatus [illegible] [illegible] decedent [illegible] etiam quæ ad illa recuperanda [illegible] ad Cameram Apostolicam [illegible] ad alios [illegible] tam in quibusuis cathedralibus, etiam Metropolitanis [illegible] ac aliis [illegible] Monasteriis [illegible] & sine cura [illegible] regularibus [illegible] administrationem & alia [illegible] etiamsi ad illa vigore [illegible] tituli [illegible] vel ingrediendi concessum fuerit [illegible] illa tanquam ad ipsa Cameram spectantia [illegible] & recuperari potuisse, & posse [illegible] eorum [illegible] semper [illegible] perpetuo. Decernentes [illegible] & non aliter per quoscunque [illegible] ordinarios [illegible] delegatos & mixtos [illegible] iungente [illegible] & personis [illegible] in quacunque instantia iudicari, definiri, & decidi debere [illegible] & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, interpretandi & decidendi facultate. Nec non irritum, & inane, quicquid secus super his a quoquam, quauis auctoritate, scienter, vel ignoranter, contigerit attētari. Quocirca, dilecto filio Guidoni [illegible] Sfortiæ S. [illegible] Diacono Cardinali, & in Camerariatus officio [illegible] successoribus committimus, & mādamus, quatenus exactioni, & recuperationi spoliorū huiusmodi incumbant, & illa ad Cameram Apostolicam peruenire, ac præmissa ab omnibus inuiolabiliter obseruari faciant: nec permittant Cameram ipsam, vel eius agentes de-

Hæc extrauag. est [illegible] Constitutionem [illegible] Pontificem.

 super

[illegible]

Idem probat extrauagans Pij V. [illegible] 1568. ibi *Quorumcunque [illegible]*.

Contra hoc [illegible], quod omnia, quæ [illegible] prælatus, vel [illegible] beneficiatus [illegible] Ecclesiæ, cuius est beneficiatus [illegible] persona quicquam quærere, iuxta ca. *cum olim.* [illegible] celeberrima & receptissima habet, regula, non esse [illegible] quæ vestitur, nec [illegible] [illegible]

[illegible] C

[illegible] D

[illegible] E

[illegible] F

[illegible]

[illegible] in primis [illegible] quod licet [illegible] & Ecclesiæ [illegible] nondum [illegible]

3 Secundo noto illa verba. [illegible] per quæ [illegible]

4 [illegible]

Tertio noto verba [illegible] Romani Pontifices [illegible] & intentione vt [illegible] Apostolicæ.

Quarto noto [illegible] per quæ [illegible] ad Cameram Apostolicam [illegible] non esse [illegible]

5 Quinto noto illa verba. *In [illegible] Prouincijs, & locis,* per quæ [illegible]

Sexto noto illa verba, *Varia litteræ &c.* per quæ apparet, quod licet Romani Pontifices per constitutionem [illegible] *Romanorum.* [illegible]

Septimo noto illa verba *Declaramus* [illegible]

ctasse ad S. Sedē Apostolicam & ita spectare, vt non spectent ad alios. An tamen aliqua ratione defendi possit illud quod contra hoc seruari videmus in Hispania in spoliis aliorum, quàm Episcoporum, & in Lusitania, & Gallia, etiam in spoliis Episcoporum, in decis. 4. dubij dicemus.

Octauo noto illa verba, *Irritum & inane.* per quæ constat, præfatam extrauagantem munitam esse decreto irritante, cuius magna est virtus, vt traditur in cap. 1. *a* Quæ autem impediat consuetudinem contrariam dicetur in prædicto quarto dubio.

a De const. preb. lib. 6. & in c. cum accessissent. de constit. & in ca. dilecto. de preb. & in eis declarāt Doctores.

S V M M A R I V M.

1 *Bona immobilia ex reditibus Ecclesiæ comparata manent eiusdem naturæ, cuius sunt reditus.*
2 *Bona Ecclesiæ incorporata non computantur inter spolia, nec alia iuste donata.*
3 *Testari duabus rationibus impeditur Religiosus.*
4 *Bona immobilia de reditibus Ecclesiasticis per beneficiarios empta non omnia ipso iure fiunt ecclesiarum.*
5 *Testare iure nequit beneficiarius de reditibus ecclesiasticis siue simplicis, siue curati beneficij, neque ad pia, neque ad profana.*
5 *Lex maiore cum deliberatione conditur, quàm fiat commissio.*
6 *Consuetudinem vbique gentium esse, vt beneficiarij pro libito de suis reditibus donent vel relinquant in vita, & in morte, vt quidam asserunt, verum non esse.*
7 *Papæ debentur fructus Ecclesiarum mensarum Patriarchalium, Metropolitanarum, &c. à die vacationis, vsque ad diem prouisionis.*
7 *Verba (volumus) & (decernimus) ius nouum important.*
7 *Spoliorum nomine quæ veniant.*

§. 6.

1 IVLII vero III. extrauagantis pars huc pertinens, data anno 1549. 6. Idus Martij. Pontif. anno 1. est hæc.

Hæc extrauag. est 3 inter cōstitutiones Iulij III. & incipit Cupientes.

Cupientes, vt alma Vrbs nostra, in qua B. Petrus Apostolorum princeps, sibi, & suis in Christi vicariatum successoribus sedem cōstituit, & ad quam, veluti cōmunem ciuiū fidelium patriam frequens est hominum accessus, specialibus fauoribus, & prærogatiuis decoretur, & qui illam pro tempore incolunt, seu Romanam curiā sequuntur, tam in his quæ ad victū pertinent, quàm in suorum dispositione bonorum, & post eorum obitum hæredes sui in eorūdem bonorum assecutione plena libertate fruantur, & vrbis decori, ac curiæ prædictarum frequētia, necnon vrbem incolentiū, & curiam huiusmodi insequentiū indemnitati cōsulatur. Motu proprio, &c. Et insuper auctoritate, & tenore prædictis, statuimus & ordinamus, quòd de cætero perpetuis futuris tēporibus, oēs & singuli Vrbis incolæ, seu curiam huiusmodi insequentes cuiuscunque dignitatis status, gradus, ordinis, præeminentiæ, vel conditionis existant, etiā si Cardinalatus honore, aut Patriarchali, Archiepiscopali, Episcopali, Abbatiali, vel quauis alia Ecclesiastica seu mūdana dignitate præfulgeant, si eos in dicta curia, seu eius districtu decedere cōtigerit, de omnibus, & singulis eorū immobilibus, mobilibus, & se mouētibus, bonis, pecuniis, iocalibus, iuribus, actionibus, & rebus aliis in dicta vrbe, & eius districtu pro tempore cōsistentibus, & per eos etiam ex fructibus, reditibus, & prouentibus Ecclesiarum, monasteriorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum, cum cura, & sine cura secularium, & quorumuis ordinum regularium quomodocunque, & qualitercunque qualificatorum, per eos etiam quibusuis concessionibus, & dispensationibus Apostolicis in titulum, vel commendam administrationem, seu aliàs quomodolibet obtentorum, aut aliàs, licite tamen acquisitis cuiuscunque quantitatis, qualitatis, summæ, valoris & pretij, seu conditionis existant, etiam si talia sint, quæ sub generali verborū expressione non comprehendantur, sed speciali nota digna sint, tam donatione inter viuos, & caussa mortis, quam testamento, codicillis, fideicommissis, legatis, quauis alia vltima voluntate in fauorem consanguineorum, & affinium suorum, & quarumuis aliarū personarum, etiam penitus extranearum, ac de iure incapacium, seu aliàs prohibitarum, etiam diuitum, & potentium, ac notorum suorum illegitimorum, seu spuriorum, ac collegiorum, vniuersitatum, Ecclesiarum, & locorum piorum, & non piorum disponere, illaque eis donare, concedere, relinquere, & erogare, ac in eis cōsanguineos, affines, & quasuis alias personas, ac natos etiam, vt præfertur, procreatos, necnon collegia, vniuersitates, Ecclesias, & loca, hæredes particulares, & vniuersales pro libito eorum voluntatis instituere libere, & licite, valeant. Quodque, si vrbis incolæ, aut curiam huiusmodi sequentes, ab intestato decesserint, eorum bona, pecunia, iocalia, iura, actiones & res huiusmodi non ad nos, & pro tempore existentem Romanum Pontificem aut Cameram Apostolicam sed ad ipsorum pro tempore decedētium proximiores agnatos, & alios, qui eis, nisi beneficiati essent, de iure succedere deberent, aliàs iuxta iuris communis dispositionem, libere deuoluātur, nec per Cameram prædictam, aut pro ea agentes, etiam prætextu quod hæredes præfati in curia non existant, aut quòd aliqui eisdem defunctis sanguine coniuncti in eadē vrbe nō reperiantur, vel aliàs timore dilapidationis bonorum, pecuniarum, iocalium, & rerum huiusmodi occupari, aut inuentoriari possint: sed si hæredes præfati in Curia non fuerint, aut aliqui eisdem pro defunctis sanguine coniuncti in vrbe non reperiantur, tunc & eo casu, bona, & pecuniæ, ac alia huiusmodi, per ad id pro tēpore deputatos singularū nationum, quarū ipsi defuncti fuerint apprehendantur, & iuxta iuris formam inuentorientur, & sub fideli custodia, pro eisdem hæredibus conseruentur. Districtius, &c.

Primo noto in hac extrauagante verba principij, per quæ significantur rationes, ob quas magnæ curæ esse debet Pontificibus Romanis, eisdemque Maximis, Roma, & eius decor, ac frequentia, concordat cap. *fundamenta.* *a*

a De ele. lib.

Secūdo noto illa verba, *Immobilibus, mobilibus, & se mouentibus*, per quæ probatur, quod bona immobilia empta ex reditibus beneficiorū à beneficiariis nomine proprio, & non nomine Ecclesiæ, non fiunt, ita ipso iure Ecclesiæ, vt non possint alienari per beneficiarios, quàm alia bona Ecclesiæ antea incorporata: imo manent eiusdem naturæ, cuius sunt reditus, ex quibus comparantur: ita quòd perinde disponere potest, de illis beneficiarius, ac potuisset de illis reditibus: quod in præd. tract. *b* cōtra N. tenuimus. Vides enim quòd summus Pontifex cōputat illa inter spolia, inter quæ tamen nō computantur bona Ecclesiæ incorporata. Concordant in hoc literæ aliæ Pauli IV. datæ anno 1556. 8. Februarij infra relatæ vt ibidē insinuamus, & etiam literæ Pij IV. datæ anno 1560. trigesima Iulij, quibus declaratur, idem esse dicendum de reædificatis, refectis, & restauratis, quod intelligendum videtur de pretio in reædificatione & refectione insumpto: nam nō potest intelligi de re principali refecta, quum potius refectio debeat cedere refecto, quàm è contrario refectum refectioni, arg. §. *cum in suo*, & §. *cum aliena.* *c* per quos etiam videtur intelligendum de refectione facta in ipsiusmet beneficiarij bonis, vel facta in alieno sine animo donandi; quum donata in vita non cedant spoliis, saltem illa, quæ iustè donantur, per ea quæ adduximus in prædict. tract. *d* quæ ampliatio, & declaratio addenda est prædictis vbi supra, vbi etiam extrauagans hæc citata fuit.

b De redit. eccles. q. 1. mon. 47. & in Apolog. q. 1. mon. 37.

c Insti. de rer. diuis.

d De redit. eccles. q. 1. mon. 47 & seq. & in Apolog. q. 1. mon. 37.

Tertio noto ex illis verbis, *Motu proprio, &c.* quæ mirabilem cōtinent donandi, & testandi facultatem de reditibus ecclesiasticis cōcessam à sancta sede Apostolica; concedit enim eis, siue sint incolæ, siue aliæ Curiam sequentes, siue sint paruæ, siue magnæ conditionis, etiā Card. & quod possunt disponere per donationes inter viuos, & quascunque vltimas voluntates, & in personas capaces, & incapaces, in diuites, & pauperes, in pia, & non pia, in cognatos & extraneos, & natos suos etiā illegitimos, & spurios pro libito eorum: quamuis quod ait de natis illegitimis videretur tollēdum, quia videtur præbere occasionē delinquēdi, per ea quæ adducūtur à Felino, *e* etsi vtcunque defendi possit, per ea quibus Philippus Decius defendit quoddā primogenium siue maioratū, in quo illud instituens posuit clausulam, vt deficientibus legitimis, succederet in eo illegitimus & successionis alioquin incapax, de Regis licentia, & facultate succedendi facta instituēti, vt eā apponere posset, *f* & quibus statutum simile defendit Calder. *g* quem sequitur Nicol. de Vbaldis, *h* nā licèt per responsionē eorū, tollantur ea, quæ vbi supra Felin. citat quoad primogenia laicorum, tamen quoad hoc satis cōcludūt debere adimi talē facultatē Ecclesiasticis in bonis Ecclesiasticis, licèt quoadusque tollatur seruāda erit, per rationes Decij, vbi supra redditas. Quā tñ sublatā esse à fel. rec. Pio V. vidi post hæc scripta in bulla eius super reuocatione facultatū relinquendi illegitimis de bonis ecclesiasticis, hoc eod. anno 1571. edita, cuius tenorem infra §. vlt. cū aliquot adnotationibus de verbo ad verbum inseram.

e In c. fin. n. 13 de const.

f In cons. 271 col. pen.

g Cons. 4. de const.

h In tract. de succes. ab intest. col. 11. n. 41.

3 Quarto noto illa verba, *Quorumcunque ordinū regularium.*

& mo-

& monachos, quod non significant, vt quidam putát, quod regulares decedentes in curia testari possint. sed solum, quod prædictæ personæ possint testari de reditibus beneficiorum etiam regularium, & ex eis quæsitis: sublato enim impedimento vno, non tollitur aliud. *a* At religiosus duobus impedimentis arcetur à testádo de reditibus Ecclesiasticis, videlicet religionis, & naturæ redituum Ecclesiasticorum: per hanc autem extrauagátem tollitur quidem posterius, quod ex natura redituum nascitur, nó autem prius, quod inest religioni. Vnde alia extrauagás Pauli IV. paulo post relata, expresse restringit hoc ad clericos sæculares.

a ex iisdem auctor. vsu pal... demum ff seruit. vr... m. præd.

Quinto noto, quód hæc extrauagans videtur probare quod Papa potest iuste facere facultaté testádi pro libito beneficiariis de suis spoliis, & reditibus ecclesiasticis, etiá in diuites, & potentes, cognatos, & extraneos sine vllo pietatis, vel paupertatis intuitu. Cuius cótrarium probauimus nos in d. tract. *b* vbi, *c* respondimus extrauagáti Pij IV. idipsum quod hæc formaliter cótinenti, quam infra, *d* refero, omissa parte quæ id continet. Quo eodem modo respondendú est huic, nempe, quod ea facultas intelligéda est quoad forum exterius tantum: quoniam facta fuit, ad tollendum grauissimas illas molestias, quę fiebant per ministros à Camera deputatos, omnibus clericis ægrotis: annotando, etiá antequam morerentur, bona, quę habebant, vndecunque quæsita, ne morientibus illis, cognati, hęredes, & famuli absconderent, vel amouerent à domibus eorum ea spolia, quæ post morté eorum, Cameræ Apostolicæ deberentur, sicut diximus vbi supra, *e* quod lex Regia Hispaniæ iubet seruari consuetudinem testádi clericorum, non quidé quoad forum cóscientiæ, quod facere nequit; sed duntaxat quoad forum exterius: ne Remp. innumeræ lites, quæ alioqui nascerétur, leui cum vtilitate grauiter inquietarent, quod paulo latius repetitur infra. *f*

De red. q. 3. mon 6 & in Apolog. q. mon 0. n 8 Et in ea q. on 3. 9 7.

In d. q. 3. mon. 3. n. 6.

§. 11. n 8.

Eiusdé Iulij III. extrauagans, data anno 1555. 10. Ianuar. pótificatus sui anno 5. per quam cognitionem causarum, quæ super spoliis vertebátur, auocauit, & thesaurario generali comisit, quatenus huc pertinet, sic habet. *Ad futurá rei memoriam. Vt exactio spoliorú, tam status sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quam aliarum partium, Italiæ celerius, & facilius fiat nec ministrorum multitudine confundatur. Motu proprio, &c.* Nota quod hæ literæ probant declarationem pręfatam Pauli III. quoad spolia Italiæ, non quoad aliarum gentium.

Pauli autem IIII. cuiusdam commissionis datæ anno 1556. 8. Februar. Pontific. sui anno 1. pars huc pertinens sic habet.

Hæc constitutio est 20. in... Paul. IV. constitutiones & incipit ... sicut accepimus.

Cum, sicut accepimus, nonnulli res & bona mobilia & immobilia, ac se mouentia ex fructibus beneficiorum Ecclesiasticorum acquisita per obitum prælatorum, & aliarum quarumcunq; personarum Ecclesiasticarum secularium, & quorumuis ordinum regularium, quæ extra Romanam Curiam decesserunt, remanentia, & relicta, quæ tanquam spolia alias fel. recor. Paulus Papa III. prædecessor noster ad Cameram Apostolicam spectare, & pertinere decreuit, & declarauit, indebite occupare, & spoliis, huiusmodi Cameram defraudare præsumpserint, & præsumant in animarum suarum periculum, ipsiusq; Cameræ non modicum præiudicium. Nos pro nostri officij pastoralis debito, volentes temerarios talium personarum ausus comprimere, & ne in futurum spolia prædicta dissipentur oportune prouidere. Motu proprio, &c. & inferius. *Dantes plenam & omnimodam potestatem, & auctoritatem omnia & singula, res, bona quæcunque mobilia, & immobilia, ac se mouentia, per obitum quarumcunque personarum Ecclesiasticarum, secularium beneficia non simplicia sed administrationem habentia obtinentium, & quoad beneficia simplicia, nisi ex priuilegio Apostolico eis concesso, seu ex consuetudine legitime præscripta, in loco vigenti testari valentium, & quorumuis ordinum regularium, quauis etiam Pontificali dignitate fulgentium, in vniuersa Italia, extra tamen hanc almam vrbem pro tempore decedentium remanentia, & relicta, cuiuscunque qualitatis, generis & speciei fuerint etiam gemmas, & pretiosa ornamenta ac pecuniarum summas, nec nostro & prædictæ Cameræ Apostolicæ nomine colligendi, & recuperandi, &c.*

4 Primo noto illa verba, & *immobilia.* ad probandum clare id quòd contra N. in dict. tract. *g* diximus videlicet, quod non omnia immobilia quæsita ex reditibus Ecclesiasticis empta per beneficiarios, ipso iure fiut eorum Ecclesiæ; quando sola sunt earum, quæ nomine ipsarum emunt, aut nomine suo empta ipsis dono, vel alio ad transferendum dominium idoneo titulo tradunt, vt ibi latius est dictum, & supra in extrauagante Iulij III. *a* tactú fuit, cum ampliatione ibi addita.

De red. eccles. q. 1. mon. 57. & in Apolog. mon. 7.

a § 6. n. 4.

Secundo noto illa verba. *Extra Romanam curiam decesserunt.* per quæ ponitur differentia inter beneficiarios decedentes in curia, & decedentes extra eam, quæ non est vera iure communi solo attento, sed attenta extrauagante prædicta Iulij III. quæ tale priuilegium concessit Romæ decedentibus.

5 Tertio noto illa verba, *Beneficia non simplicia, sed administrationem habentia, &c.* per quæ videtur sibi ipsi contradicere: nam primo videtur significari esse quoad facultatem testandi magnam differentiam inter reditus beneficij simplicis, & beneficij administrationem habentis, quam significat glossa, *b* quæ post Hostiensem, *c* habet, simplex beneficium habentem posse testari de reditibus eius, habentem autē beneficium, cui administratio inest, minime: & ita videtur facere contra communem & nostram opinionem, quæ habet, neutrum illorú posse iure testari; quá late probauimus in d. tract. *d* & postea oppositum significat, quatenus ait, habétes simplicia nó posse testari, nisi facultatem specialé habeát ad hoc à sede Apostolica, vel a consuetudine, clare insinuando, nó posse id de iure facere. Quod ite ait de priuilegio, alicui videri posset parú caute dictum: cú negari non possit, vtrosq; illorú priuilegio Papæ posse testari ad pia, vt probauimus vbi supra, *e* sed quicquid significet hęc bulla, quę non continet legé, sed quandam comissionem, quæ non solet cum tanta deliberatione cóponi, cum quáta lex solet, *f* intelligi debet secundum illam iuris veritatem, quæ habet, vtrosq; posse testari ad pia priuilegio Papæ, & ex consuetudine prædicta, neutros aute sine tali priuilegio, vel cósuetudine, etiá ad pia; ad profana vero & in diuites, neq; cú priuilegio, neq; cú consuetudine, vt probauimus vbi supra. Pius vero IV. in quadam bulla motu proprio data anno 1560. 26. Maij. Pontif. anno 1. quoad nostrum propositum scribit.

b In cap. præsenti. verbo Reseruari. de offi ord lib 6.
c In cap. fin de pecul cle.
d De red q. 3. mo 2. & in Apolog ead. qu. & mon.
e Mon. 2. & 7.
f Leg Humanú C de l ea. erit autè lex 4. dist.

Cum itaq; sicut ex proborum, & fide dignorum hominum relatione nuper accepimus, quam plures, prælati presbyteri, & aliæ ecclesiasticæ personæ diuersarú prouinciarum, locorú, & dominiorú & præsertim Regni Neapolis nulla a nobis, seu sede Apostolica, facultate testandi suffulti, vel muniti, sed temeritate propria, & forsan ad eorú importunam suggestionem impulsi, in eorum vltimis voluntatibus testamenta sua condendo, ac donationes, seu legata, aut codicillos faciendo de bonis suis diuersimode, licet id facere nullo modo possint, neq; debeant, disponere audeát ipsaq; bona, sub diuersis confictis prætextibus & coloribus, hospitalibus ac piis locis, & forsan cú promissionibus clandestinis, quo eorum cósanguineis, vel affinibus, aut aliis personis ab eisdé testatoribus nominatis, post illorú obitum ab ipsis hospitalibus, & locis de certa seu quota portione bonorum huiusmodi subueniatur, testari, relinquere, legare, codicillare non erubescant, in dictæ Cameræ nostræ graue damnú, & præiudicium maximum dictæ Cameræ indemnitati opportune consulere, & inconuenientibus huiusmodi pro officij nostri debito, congruum remedium adhibere volentes, Motu proprio. &c.

Hæc bulla est inter Pij IV constitut. & incipit graue nobis.

Primo noto illud verbú (*donationes*) per quod videtur significare beneficiarios nó posse donare magis quá legare, cuius contrarium late probauimus in d. tract. de red. *g* Sed, vt iura iurib. concordét, *h* intelligédus est hic textus de donationib. causa mortis, vel inter viuos ad profana, & quæ nullatenus fiunt intuitu paupertatis, aut pietatis, aut fiút simulate sub specie illarú ad prophana: illa veró, quæ à nobis, *i* adducuntur, intelligenda sunt de donationibus inter viuos irreuocabilibus, & veris, quæ veré intuitu earú fiunt, quod etiam satis declaratum fuit in prædicto mon. *k*

Secundo noto, clare hinc intelligi, non esse verum id quod N. contra quem prædictam Apologiam scripsimus dixit, nempe vbiq; gentium esse cósuetudinem, vt beneficiarij pro libito de reditibus suis donent, vel relinquát in vita, & in morte: cum hic Pius IV. asserat vtrumque illorum male fieri, & esse peccatum, & ita confirmat, quæ nos contra ipsum laté diximus in prædicto tract. *l*

g Super c. fin. 16 q. 1. mon 34. & in Apolog eadem qu mo. 81.
h Cap. cum expediat. de elect lib. 6.
i In d. mo 81.
k & sect. vbi supra.
l De red. q. 1. mon. 33 & q 3 mon 2. & 7 & in Apolog q 1. mon. 30. & seq.

Idem Pius IIII. in quodam breui commissionis datæ 1560. 30. Iulij Pont. sui anno 1. sic ait.

Cum,

Cum, sicut accepimus, nonnulli res & bona mobilia & immobilia, ac se mouentia ex fructibus beneficiorum Ecclesiasticorū acquisita per obitum prælatorum, & aliarum quarumcunq; personarum Ecclesiasticarum secularium, & quorumuis ordinū regularium, quæ extra hanc almam Vrbem decesserūt, remanentia, & relicta, quæ tanquam spolia alias fel. recor. Paulus Papa III. prædecessor noster ad Camerā Apostolicam spectare, & pertinere decreuit, & declarauit, nec nō fructus, reditus & prouentus mensarum patriarchalium Metropolitanarum, & aliarum cathedralium ecclesiarum & monasteriorum in tota Italia cōsistentium, & per obitum Prælatorū illorū vacantium indebite occupare, & spoliis ac fructibus, & prouentibus huiusmodi dictam Cameram defraudare præsumpserint, & præsumant in animarum suarum periculum, ac Cameræ prædictum non paruum. Nos pro nostri pastoralis officii debito, talium personarum ausus temerarios reprimere & ne spolia, ac fructus huiusmodi in posterum dissipetur opportune prouidere volentes, ex certa nostra scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, omnia & quæcunq; dictorum spoliorū, & fructuum per totam Italiam ad hunc vsq; diem quomodolibet, etiam per nos, seu de mandato nostro deputatos collectores, & subcollectores, etiam si S. R. E. Cardinales & Camerarius fuerint primum & ante omnia reuocantes, omnemq; illis desuper attributa auctoritatem, & potestatem abdicantes, te qui coniugatus existis, & de cuius fide, integritate, & diligentia plurima in domino confidimus, nostrum & dictæ Cameræ in vniuersa Italia spoliorū ad ipsam Cameram pertinentium, nec non fructuum, redituum & prouentuum mensarum huiusmodi collectorem generalem auctoritate Apostolica, tenore præsentium quoad vixeris & quandiu Thesauri nostri generalis officium obtinuerit, constituimus, & deputamus. Dantes tibi plenam & omnimodam potestatem, & auctoritatem omnes & singulas res & bona quæcunque mobilia, & immobilia, ac se mouentia, spolia nuncupata huiusmodi, & etiam illa quæ ex fructibus, & reditibus ecclesiasticis empta reædificata, refecta, & reparata fuerint, seu alias ex eisdem fructibus, reditibus & prouentibus quomodolibet prouenerint, per obitum quarūcunque personarum Ecclesiasticarum, secularium beneficia non simplicia, sed administrationem habentia obtinentium, & quoad beneficia simplicia, nisi ex priuilegio Apostolico eis concesso, seu ex consuetudine legitima præscripta, in loco vigente testari valentium, & quorumuis ordinum regularium, quauis etiam Pontificali dignitate fulgentium, in vniuersa Italia, extra tamen dictam vrbem pro tempore decedentium remansura, & relicta, cuiuscunque qualitatis, & speciei fuerint etiam gemmas, & alia pretiosa & pecuniarum summas, nec non etiam fructus, & reditus & prouentus mensarum huiusmodi, a die Ecclesiarum & monasteriorum vacationis huiusmodi, vsque ad diem præfectionis, ac prouisionis, seu commenda de illis facienda, quos omnes & singulos fructus, reditus, & prouentus & ad dictam Cameram spectare & pertinere volumus, & decernimus, ac eidem Cameræ applicamus, & appropriamus, nostro & præfatæ Cameræ Apostolicæ nomine colligendi percipiendi, & recuperandi, ac tam super illis, quam aliis, quibuscunque spoliis, quæ hactenus in ipsa Italia per similium personarum obitum, aut alias remanserunt, & indebite vsurpantur, omnibus viis & modis inquirendi, & inuestigandi, &c.

Primo noto, illa verba, *In tota Italia*, quæ possent significare alicui solum in Italia deberi huiusmodi spolia Papæ: quod tamen no faciunt, nec limitant extrauagante Pauli III. quoniam hic non agitur de ferenda vel declarāda lege, qua debentur spolia Papæ, sed de commissione facta Cōmissario, & collectori spoliorum Italiæ, quod est longe diuersum, vt palam est, & a diuersis non fit illatio.a

Secundo illa verba, *Beneficia non simplicia sed administrationem, &c.* per quæ videtur, quoad testandum significari differentiam inter beneficia simplicia, & ea quibus inest administratio, de quo dicendum est idem quod supra diximus de similibus verbis in literis commissionis Pauli IV. supra relatus.b

Tertio noto, illa verba. *Nec non fructus, reditus, & prouentus mensarum huiusmodi a die Ecclesiarum & monasteriorum vacationis huiusmodi vsque ad diem perfectionis, &c.* quod saltem in Italia nō solum debentur spolia beneficiatorum Papæ, sed etiam omnes fructus mensarum Ecclesiarum Patriarchalium, Metropolitanarum, Cathedralium, & monasteriorum, qui obueniunt a die vacationis illorum, vsq; ad prouisionem eorūdem: quod videtur esse ius nouum.

1 Tum quia supra relata extrauag. Pauli III. nil tale habet. Tum quia cap. *quia sæpe* in 6. & cap. *cum vos* statuitur illa esse conuertenda in vtilitate Ecclesiarum, vel reseruanda futuro successori. Tum quia hæ literæ vtuntur verbo, *volumus*, & verbo, *decernimus*. per quæ introducitur ius nouum, vt de verbo, *volumus*, ait glossa de verbo vero, *decernimus*, glossa cle. *per literas*. ad quas citat Felin. in c. *decernimus*.c

Quarto noto illa verba, *etiam gemmas, &c.* quod appellatione spoliorum veniunt nō solum immobilia, & mobilia vulgaria, sed etiā pecunia numerata gemmæ, & alia pretiosa, & recte quidem quia omnibus illis conuenit definitio spoliorum supra in principio posita, & declarata.d

SVMMARIVM.

2 *Verbum statuimus ius nouum inducit*

3 *Beneficiorum reseruatorum & non reseruatorum vna differentia.*

3 *Possessio beneficiorum reseruatorum in Regno Neapolitano capta plumbea bulla nō expedita perimit ius quæsitum per simplicem signaturam.*

4 *Possessionem capiens per solam signaturam non est regulariter iudicandus intrusus: vt asseruit Felinus.*

4 *Bona clericorum per negotiationem illicitam quæsita spectant ad sedem Apostolicam.*

5 *Bona clericorum quæsita per modos a canonibus prohibitos sunt reseruata Papæ.*

6 *Testandi facultas nō prodest nisi testetur is, cui illa facta est.*

7 *Paulus Odescalcus laudatus.*

§. 7.

IDEM Pius IV. in alia bulla data anno 1560. 7. Decembris, Pontificatus sui anno 1. sic ait.

Cupientes malitiis nonnullorum, qui fructus monasteriorum, & aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum dispositioni Apostolicæ reseruatorum vsurpare non verentur, & Cameræ nostræ Apostolicæ indemnitati, quantum cum Deo possumus consulere. Motu proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostra, atq; Apostolicæ potestatis plenitudine, omnes & singulos fructus, reditus, & prouentus, ac iura, obuentiones, & emolumenta quæcunq; quomodolibet & qualitercunque nuncupata omnium, & singulorum beneficiorum Ecclesiasticorum, cum cura & sine cura secularium, & quorumuis ordinum regularium, & monasteriorum, etiam consistorialium nobis, & sedi Apostolicæ, tam per constitutiones Apostolicas, quam cancellariæ Apostolicæ regulas editas & edendas, seu alias quomodolibet, & ex quauis causa generaliter, vel specialiter, reseruatorum, seu affectorum in Regno Neapolis & qui vsum prouinciis ciuitatibus, terris, opidis, & locis consistentiū per obitum & alias quouis modo, præterquam per cessum illa obtinentium pro tempore vacantium, a die ipsorum beneficiorum, & Monasteriorū vacationis pro rata temporis, vsq; ad diem, quo prouisi per nos de eisdem beneficiis, & Monasteriis vigore literarū nostrarum sub plumbo, illorum possessione de manu dilecti filii Magistri Pauli Odescalchi notarii, & in dicto Regno dicti nuntii, & collectoris nostri, quem per alias nostras literas commissarium ad capiendum possessionem beneficiorum, monasteriorum huiusmodi deputauimus, habuerint, & acceperint, & aliter capta possessio nullius sit roboris, vel momenti, ac prouisis ipsis nullum ius per eam acquiri, atque eis nullatenus suffragari possit, eidem Cameræ Apostolicæ auctoritate Apostolica tenore præsentium applicamus, incorporamus, & appropriamus, illaq; applicata, appropriata, & incorporata esse, & fore & ad illam spectare, & pertinere, nullumque præter nos & dictam Cameram, aut ipsum Paulum nuntium, & collectorem, aut ab ipso deputatos subcollectores, ea percipere, exigere, aut alias se in illis intromittere posse aut debere, statuimus, & ordinamus, &c.

Primo noto ex hac bulla, fructus & alia omnia emolumenta beneficiorum quomodocunq; reseruatorum sedi Apostolicæ vacātium aliter quam per cessum in toto Regno Neapolitano tempore vacationis obuenientia, soli sedi Apostolicæ deberi, & esse ei reseruata, quod videtur esse nouum. Tum per ea quæ supra citauimus super breui commissionis eiusdem Pij IV. paulo ante relato.

2 Tum quia nusquam alibi hoc videtur fuisse statutum. Tum quia vtitur verbo, *statuimus*, quod inducit ius nouū, iuxta

a Leg. Papinianus ff. de minor & leg. naturaliter §. nihil commune ff. de acquirenda possessione.
b In §. 6. in. suo fin.

a De cle. c. in 6. & cap. præsenti. de offi. ord. ord. hi in 6. &c.
b De offic. ord. in Decretalibus
c In clem. 1 de offic. vic. & clem. 1. de permutatione.
d De prab. & alia. 3.
e Num. 10. de ead.

Hæc bulla est 20. inter Cōstitut. Pij 4. & incipit cupientes.

iuxta glossam notabilem & receptam c. *vt litigantes*, a & in clem. *literas*, b quas inter alios approbat Felin. c & ne putes hoc ipsum contineri in prædicto breui, considera quod illud solùm statuit de fructibus, & emolumentis patriarchaliũ, & aliarum Ecclesiarũ Cathedralium, & monasteriorum: hę autem literæ statuunt de fructibus omnium beneficiorũ quomodocũq; sedis Apostolicæ prouisioni reseruatorũ, aliter q̃ per cessum vacantiũ in toto Regno Neapolitano.

3 Ex quo rursus noto nouam differentiam, inter beneficia reseruata, & non reseruata in Regno Neapolitano, nempe quod illorũ fructus tẽpore vacationis obuenientes sunt reseruati Papæ, horum autem nõ item, nisi essent Ecclesiæ patriarchales, vel cathedrales, & monasteria.

B Secũdo noto, quod possessio præfatorũ beneficiorum reseruatorũ præfati Regni, accepta per alias literas, quàm plũbeis munitas bullis, nil valet, nec prodest, imo nocet: quia perimit ius per signaturam quæsitum: & ita hoc casu esset locus opinioni Felini affirmantis, d iudicandum illũ esse intrusum, qui per solam signaturã capit possessionẽ; contra tamen cuius opinionem esse tenẽdum regulariter monstrauimus in repetitione c. *accepta*. e quod etiã per locum à speciali, quod est bonum argumentum, f satis hic probatur. Admoneo tamen lectorẽ, quòd relegenti mihi hunc Cõmentarium, quo extremam ei manũ imponerẽ, casu * occurrit quædam extrauagãs bonæ me. Iulij III. anno 1553. edita, per quã extendit extrauagantẽ *Iniunctæ*. g ad omnia etiam minora beneficia, quã in d. oppos. 8. declarando diximus esse ius exorbitans, & non extendendum C vltra maiora beneficia in ea contenta. Extendit, inquã, & addit ne possessio eorum virtute solius signaturæ accepta quicquã prosit eam accipienti, imo adeo ei noceat, vt perimat ius, quod ei quæritur per signaturam, iuxta ca. *institutionis*. cũ glossa, h & clem. *dudũ*. i cũ glossa, k & faciat eũ inhabilem, super quo dicam plura in Comment. c. *fraternitas*. l quem de lege pęnali nunc vtiliter, ni fallor, cõpono.

* Occurrit quædam extrauagans. *Hæc videtur esse illa constitutio Iulij III. quæ incipit Sanctissime, & est 33. inter ipsius constitutiones in Bullario contentas.*

D Itẽ Pius IV. in alia bulla data anno 1561. nonis Februarij Pontificatus anno 2. confirmat facultatem testandi, quam Iulius III. per extrauagantem suam supra relatã dederat omnibus incolis Vrbis, & alijs clericis Curiam sequentibus, & decernit omnia quæsita à clericis, vel religiosis per negotiationem illicitam, quæ post mortem eorum remanent, vel quibus in vita priuantur, vbique gentium pertinere ad Cameram Apostolicam, etiamsi cum facultate testandi decesserint, in hæc verba.

Nos ex certis tunc expressis causis notis similis, & ex certa nostra scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine per alias nostras literas sub data non. Nouem. Pontificatus nostri anno 1. decreuimus E *& declarauimus omnia & singula, res & bona cuiuscunque qualitatis, & quantitatis existentia, ac in quibusuis rebus, ac regnis & dominijs, tam vltra, quàm citra montes, & maria consistentia per quoscunque clericos, tam saculares, quàm regulares, etiam si Episcopali, Archiepiscopali, vel ea maiori dignitate præfulgerent, ex negotiatione illicita, aut alias cõtra sacros canones quomodolibet acquisita, quæ pro tempore post obitum eorum, qui etiam ex facultate quam habuerant testandi, condito testamento vbiuis locorum decederent, aut quibus etiam illi viuentes priuari, & eis destitui contingeret, extantes remanserant, & in posterum remanerent ad eandem Cameram & nobis alios spectasse, & spectare, ac, sub nomine spoliorum venire, illaq; tanquam spolia ad eandem Cameram pertinentia perpetuo colligi, & recuperari potuisse, ac posse, &* F *debere, prout in singulis literis prædictis plenius continetur*, & c. & mox limitat hanc ampliationem in hunc modum.

Literas nostras prædictas ad S.R.E. Cardinales, etiam vbiuis locorũ decedẽtes, ac eorũ bona vbiq; existentia nullo pacto, ac vrbem & curiam præfatas: nec non prælatos, officiales, ac alios seculares, cuiusuis ordinis regulares clericos, cæterosq; tam in vrbe, & Curia præfatis pro tempore existentes, & in ea, seu eius districtu decedentes, quàm alias alibi vbiuis locorum, etiam vltra montes, & maria existentes, testandi tamen, codicillandi, & alias de bonis suis quibuscunque quomodolibet disponendi, facultatem, seu etiam, quod eis ab intestato decedentibus eorum bona ad ipsorum proximiores, & quis, nisi beneficiati essent, succedere deberet deuoluantur, & debeant, specialem ab Apostolica sede vel officiorum suorum ratione priuilegiorum, aut ex alio quouis titulo pro tempore habentes cuiuscunq; status gradus ordinis, conditionis & præeminentiæ personas, minime se extendere, neque illos aut eorum aliquem comprehendere, &c.

Primo noto, & admoneo lectorem, quòd in d. tract. a citaui hãc extrauag. quo ad partem decisam, qua facit facultatem testandi Ecclesiasticis personis residentibus in vrbe, etiam quoad profana, quæ non fuit hic repetenda: quia cõtinebat idem penitus quod extrauagans Iulij III. b super qua notaui, quæ super hac me notaturum condixi. c

4 Secundo noto illa verba, *de negotiatione illicita*. omnia quæsita per negotiationem illicitam clericorum, & religiosorum, quæ in tempore mortis eorum manserint inconsumpta, vel quibus in vita priuantur, pertinere ad S. Sedem Apostolicam, quod etiam videtur ius nouũ. Tum quia nusquam alibi hoc videtur inueniri statutum. Tum quia vtitur verbo; *decernimus*, quod inducere ius nouũ supra diximus, post glossam receptã cle. per literas. de præb. & alias tres citatas à Felin. d quo fit, vt non sit adeo firmũ, id quod quidã responderunt de bonis cuiusdam religiosi apostatæ, qui nulla necessitate in id pressus, apud Indos ad 20. millia scutorũ negotiando quæsiuit: responderunt enim omnia pertinere ad monasterium, vnde iã professus sine licentia exiuit, & in Indiam se contulit. Nam licet secundum antiqua iura rectè respondissent, iuxta c. *cum olim secundum*. & ibi notata per Innoc. ab omnibus receptum, e & auth. *Ingressi*. f tamen in hac bulla, quam ipsi non viderunt, contrariũ statuitur, quod tanquam quotidianum valde videtur notandum, & consulendum esse monasterijs, quorum religiosi talia taliter quæsierunt, vt se componerent cum Camera sedis Apostolicæ quæ in illa ius suum trãsferret, quò talia bona iure suo petere possent.

5 Tertio noto illa verba, *vel alias contra sacros canones*. per quæ probatur, quod quæsita per personas Ecclesiasticas per modos eis a canonibus prohibitos, etiam aliter quàm per negotiationem illicitam, sunt reseruata Papæ, si morientes illa inconsumpta relinquant, vel viuentes eis priuentur: quę profectò magna ampliatio est: nam eam consequitur, quòd quæsita per qualscunque personas ecclesiasticas ex beneficijs contra iura retentis ex officijs secularibus contra iura exercitis, ex arte medica & chirurgica, vel alia eis prohibita, ex obsequijs item indecenter Regibus, & alijs secularibus personis contra statuta canonum exhibitis, sunt reseruata Papæ, argum. cap. *præterea*. & cap. *cum iam dudum*. g quæ de multa retentione beneficiorum loquuntur, & cap. 1. & 2. & cap. *sed nec procuratores villarum*. & cap. *sententiam sanguinis*. h per quæ complura officia & contractus, & obsequia erga laicos clericis & monachis prohibentur, argumento item cap. *tua*. i E per quod & notãta ibi vetantur eisdem ars chirurgiæ, & medicinæ, & cap. 1. & 2. k per quæ vetantur esse aduocati coram iudicibus secularibus, & aliorum, de quibus est armata militia. cap. *clerici arma portantes*. cum ei annotatis, l & tradita à S. Thoma. m Quæ omnia videntur limitanda, ne procedant in clericis secularibus in minoribus tantum ordinibus beneficijs Ecclesiasticis saltem sibi ad victum sufficientibus, ij enim videntur posse iuste exercere officia, & artes prohibitas, præstare obsequia Regibus, & alijs secularibus, conducere item prædia, & villas, sicut & alij laici, argumen. cap. 1. n quod à contrario sensu probat secundum glossam eius receptam postulare posse F coram iudicibus secularibus, etiam in causis profanis, licèt id prohibeatur constitutis in sacris, etiam si non habeant beneficia, & constitutis in minoribus, si habent illa sufficientia. Eademque ratione videntur limitanda, ne procedant in constitutis in sacris non habentibus, vnde viuant, neque in habentibus beneficia tenuia victui [illegible] impartia: quoniam etiam isti possunt eiusmodi officijs, & artibus, victum sibi quærere, o iuxta doctrinam Panormitani. p An autem prædicta limitatio habeat locum in foro conscientiæ, dicemus in commentario cap. *fraternitas*. q quem nunc componimus tanquam appendicem prædicti tract. de red. seu commentarij dicti, r & prędictæ Apologiæ, & huius commentarij.

a De offi. ord. lib. 6
b De rescrip.
c In cap. de testamen. de iudic. nu. 10.
d In c. veniẽs de causa.
e De restit. spol. oppos. 8.
f Cap. præcedenti 3 loco. de præb. lib. 6.
g De elect.
h 25. q. 2.
i De sepult.
k Verb. sepultura
l 12. q. 2.
Vas extrau. [illegible] 33 inter [illegible] Pij 4. & incipit. Romanus Pontifex.

a Et Apol. [illegible] redit eccle. q. 3. nu. 6 sub fin.
b § 6 rela. In præd. mon.
d In c. decernimus de iud. n. 10.
e De priuileg.
f C. ap. de s[illegible] eccl. & ca. non dicatis. cum glo 12 q. 1.
g Et cap. de multa. de præb.
h Et cap. secundum ne clerici, vel monach.
i De homic.
k De postul.
l De vit. & hone. cler.
m 2. 2. q. 77 art. 2.
n De postul.
o Ar. glossa c. [illegible] ctum [illegible] & glo. c. [illegible] r. canonum. 14. q. 4.
p In dict. postul.
q 12. q. 2.
r Cap. fin. 12. q. 1.

1 Quarto noto illa verba, *Dictæ nostræ [illegible] S.R.E. Cardinalis, &c.* quibus [illegible] præcedentibus [illegible] intelligimus [illegible] locum [illegible] generibus personarum, videlicet Cardinalium, & decedentium in Curia, & eorum qui privilegio speciali, vel generali testandi [illegible] officiorum vel alias haberent, etiamsi extra Curiam decederent: quorum tertium intelligendum videtur, dummodo testati decederent, vel haberent clausulam, qua ipsis facultas cognatis suorum succedendi [illegible] ab intestato. facultas enim testandi nil potest prodesse, [illegible] reflecturis, [illegible], vt palam est, argument. l. [illegible] *a*

a *[illegible] hæc [illegible] sima [illegible] [illegible]*

Extat item * Pij IV. breue quoddam Reuerendissimo Francisco Odescalco directum datum anno 156[illegible].6. Martij Pontificatus anno primo, sic habet.

* Pij IV. breue quoddam. *[illegible] constitutio inter Pij IV. constitutiones [illegible] [illegible], sed duæ his similes & idem [illegible], [illegible] altera [illegible] Pauli IV. & est 27. inter ipsius constitutiones, altera est Gregorij XIII. quæ est 72. in ordine [illegible]. [illegible], & hæc, & pleniorem potestatem ei [illegible] spoliorum collectoribus conferens.*

Cum [illegible] acceperimus nonnullos res, & bona mobilia, ac se mouentia, ex fructibus beneficiorum ecclesiasticorum acquisita per obitum prælatorum, & aliarum quarumcunque personarum ecclesiasticarum [illegible], & quorumuis ordinum regularium, quæ [illegible] ad [illegible] Vrbem decesserunt remanentia, & relicta, quæ [illegible] spolia [illegible] fel. rec. Paulus Papa III. prædecessor noster ad Cameram Apostolicam spectare, & pertinere declarauit, ac [illegible] [illegible] fructus, redditus, & prouentus mensarum Patriarchalium, Metropolitanarum, ac aliarum cathedralium Ecclesiarum, & monasteriorum in tota Italia [illegible], per obitum [illegible] prælatorum vacantium indebite occupare, & spolijs, ac fructibus, redditibus, & prouentibus huiusmodi dictam Cameram defraudare præsumpserint, & præsumant in animarum suarum periculum, [illegible] Cameræ præiudicium non paruum. Nos pro nostri pastoralis officij debito, talium personarum [illegible] temerarios reprimere, & ne spolia ac fructus huiusmodi in posterum dissipentur, opportune prouidere volentes. Motu proprio, & ex certa scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine omnes, & quoscumque dictorum spoliorum, & fructuum per totam Italiam ad hunc vsque diem quomodolibet, etiam per nos, seu de mandato nostro deputatos collectores, & subcollectores, etiamsi S.R.E. Cardinales, aut Camerarius fuerint primum & ante omnia reuocantes, omnemque [illegible] [illegible] auctoritatem, & potestatem adimentes, te, de cuius [illegible], integritate, & diligentia plurimum in Domino [illegible], [illegible] & dictæ Cameræ in vniuersa Italia spoliorum ad ipsam Cameram pertinentium, nec non fructuum, redituum, & prouentuum [illegible] huiusmodi collectorem generalem auctoritate Apostolica tenore præsentium ad nostrum, & sedis Apostolicæ beneplacitum [illegible] & deputamus. Dantes tibi plenam, [illegible] potestatem, ac auctoritatem, omnes, & singula res, [illegible] [illegible], & immobilia, [illegible], & [illegible] ex fructibus, prouentibus, & reditibus ecclesiasticis [illegible] relicta, & restaurata fuerint, siue alias exigendum [illegible], & prouentibus quomodolibet prouenerint, per [illegible] [illegible] personarum Ecclesiasticarum secularium, [illegible], [illegible] administrationem habentia obtinentium, & [illegible] ad beneficia simplicia, nisi ex priuilegio Apostolico [illegible] [illegible] legitime præscripta, in loco vigente [illegible], ac quorumuis ordinum regularium, quauis etiam pontificali dignitate [illegible] fulgentium in vniuersa Italia, extra [illegible] Vrbem [illegible] tempore decedentium, reperta, & relicta [illegible], [illegible] qualitatis, generis, & speciei fuerint, etiam [illegible], ac pretiosa & pecuniarum summas, nec non etiam fructus, redditus & prouentus huiusmodi mensarum a die [illegible] & monasteriorum, vacationis huiusmodi, vsque ad diem prouisionis [illegible], seu commendæ de [illegible] facienda, quos omnes, & singulos fructus, & reditus, & prouentus, ad dictam Cameram spectare, & pertinere volumus, atque decernimus, & eidem Cameræ applicamus, & appropriamus, [illegible] prædictæ Cameræ nomine, colligendi [illegible] [illegible] [illegible], &c.

2 Primo noto illa verba, *De cuius fide, integritate, & diligentia, &c.* per quæ [illegible] Reuerendissimum [illegible] Odescalcum [illegible] [illegible] Pij IV. [illegible] [illegible] nomine fuerit [illegible], quem [illegible] [illegible] Vrbem [illegible] [illegible] quamplurimis [illegible] [illegible] nominibus [illegible] commendare [illegible] bonum studio, eo maiore cum animi [illegible] quo [illegible] perspexi [illegible] Episcopum Paulum Odescalcum ob eadem merita, [illegible] in litteris [illegible] Pij [illegible] ante reliquis legatum fuisse nuntium, & commissarium generalem in totum Regnum Neapolitanum. De cuius Reuerendissima Dominatione in Hispania, antequam huc venirem, & antequam ille ad præsulatum eueheretur, [illegible] de facie ac consuetudine noui, ac fide dignum [illegible] in Curia regis Catholici gestorum [illegible] accepi, [illegible] non [illegible] [illegible] dignum ob fidem, integritatem, & diligentiam, [illegible] etiam ob multas alias corporis & animi dotes, ob ingenium acre, ac ad omnia versatile, ob egregiam, [illegible] eruditionem, ob euoluendi, & resoluendi confusa solertiam, & experientiam, ob dicendi facundiam, & energiam, & libertatem cum animi [illegible] coniunctam explicandi commissa etiam apud [illegible] Monarchas: cuius virtus in exequendis nuper fœl. rec. Pij V. apud D. Ioannem Austriacum gloriosissimum sacri fœderis exercitus Imperatorem, ac postmodum apud primores Italiæ Principes mandatis, maxime [illegible], & [illegible] Christianæ fuit.

Secundo noto illa verba, *Acdificata, refecta, &c.* per quæ confirmatur id, quod supra ex literis eiusdem Pij IV. colligimus, nempe non solum cedere spolijs ea, quæ beneficiarij relinquunt separatim empta, sed etiam refectionem aliorum prædiorum [illegible] eorum, & vrbanorum, [illegible] vel aliorum patrimonij, quod intelligendum est, vt ibi.

Tertio noto illa verba, *Non [illegible], &c.* per quæ significatur aliqua differentia beneficiorum simplicium & aliorum, de qua dicendum vt supra in literis eiusdem Pij IV. Datas anno 156[illegible] 3. Ianuarij.

Quarto noto illa verba, *Nec non etiam fructus, &c.* per quæ confirmatur id quod supra in breui eiusdem commissionis anno 156[illegible] continetur, nempe fructus dignitatum, de quibus [illegible], tempore vacationis obuenientes S. Sedi Apostolicæ reseruari.

S V M M A R I V M.

2 *Bona aliqua empta ex redditibus ecclesiasticis beneficiarijs morientibus non connumerantur spolijs, [illegible] bonorum patrimonialibus, aut quasi, & quasi illa.*

3 *Verba statuimus, & decernimus [illegible] important.*

4 *Sacræ res & religiosæ, etsi [illegible] [illegible] sint, quoad verum dominium, vsus tamen earum [illegible] alicui, etiam [illegible] potest.*

5 *Bonorum quorumdam dominium ipso iure transit in Ecclesiam beneficiarij simul, ac ille vita [illegible].*

6 *Permittuntur multa ad sedandas dissensiones exteriores, quæ non sedant interiores.*

7 *Beneficiarius nullus, aut pensionarius qui decem viueret non habens in beneficijs, vel pensionibus [illegible] excedentem summam 30. ducatorum de Camera [illegible] relinquere spolia.*

8 *Beneficia & pensiones quoad materiam spoliorum, & onus distribuendi reditus, æquiparantur.*

§. 8.

2 SANCTISSIMVS autem fœl. mem. Pius V. in quadam constitutione digna sua summa religione, iustitia, prudentia, & liberalitate, condita super spolijs anno 156[illegible] [illegible] Kalend. Sept. [illegible] Pontificatus sui anno 2. sic habet, &c.

Hæc extrat est 44 inter Const. Pij V. & incipit [illegible] [illegible] Pon[illegible]

Cum ita [illegible] sicut accepimus nonnulli Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates, seu commendatarij, & [illegible] beneficia ecclesiastica obtinentes, proprij [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ecclesiastica [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] beneficijs, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

sanguineos, & affines ut relinquere, ac Camera Apostolica collectores praetextu, quod illa sub appellatione spoliorum veniant, tamquam eiusdem Camerae spolia exigere, & percipere non erubescant, in maximum religionis dedecus, ac Ecclesiarum, monasteriorum, & beneficiorum eorundem detrimentum, ac relinquentium animarum periculum, scandalumque plurimorum. Nos autem [illegible] scandalis huiusmodi prouidere, ac [illegible] Ecclesiarum, monasteriorum, & beneficiorum indemnitati, animarumque [illegible] saluti [illegible] consulere volentes, Motu proprio, & ex certa scientia, ac de Apostolicae potestatis plenitudine, hac nostra perpetuo valitura constitutione statuimus, ordinamus, decernimus, & declaramus, quod de caetero omnia & singula ornamenta, & paramenta, [illegible] & gradualia, ac cantus firmi, & musicae, aliique quomodolibet nuncupati libri, & aliae res sacrae, etiam auri, & argenti, ac quaecumque alia bona per quoscumque Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, commendatarios, & alios [illegible] quocumque, & qualitercunque beneficiatos, tam [illegible] cum cura, & sine cura, saecularia, & quorumuis ordinum regularia in titulum, vel commendam, aut alias quomodolibet obtinentes, quocumque nomine vel titulo censeantur, etiam si de illis & eorum qualitatibus specialis, & expressa mentio habenda foret, ad usum & cultum diuinum, etiam in eorum priuatis aedibus, & capellis, vel Oratoriis destinata, tempore eorum obitus ex testamento, vel ab intestato relicta, sub quibusuis facultatibus testandi, & alias disponendi de bonis per eos ex altari, vel alias quomodolibet acquisitis, per quoscumque Romanos Pontifices praedecessores, & successores nostros, ac nos sub quibuscumque tenoribus & formis, & cum quibusuis clausulis & decretis, etiam motu proprio, & alias quomodolibet concessis, & concedendis minime comprehendantur, nec sub appellatione spoliorum veniant, sed ad singulas Ecclesias, monasteria, etiam [illegible], & beneficia huiusmodi, in quibus [illegible] aut [illegible] fuerint, [illegible] quae obtinuerint, omnino spectent & pertineant, ac spectare & pertinere, illaque post eorum obitum eisdem Ecclesiis, monasteriis, & [illegible], etiam si in Romana Curia, & [illegible] decesserint, vel ad illa numquam accesserint, etiam si ante [illegible] & monasteriorum regimini cesserint, vel [illegible] commendam [illegible] ata & incorporata sint, & esse censeantur, ita quod [illegible] Ecclesiis, monasteriis, & beneficiis successoribus, & Ecclesiarum & monasteriorum huiusmodi Capitulis, conuentibus respectiue illa propria auctoritate libere apprehendere, ac eorum [illegible] & incorporare, ac quaecumque donationes, ac relictiones, & [illegible] testamenta, & codicilli, & aliae ultimae voluntates seu [illegible] per contra praesentis constitutionis nostrae tenorem quomodolibet pro tempore facta, quoad praemissa nulla, & inualida, nulliusque roboris & momenti existant. Et personis etiam ecclesiasticis, [illegible] locis etiam piis, ac ecclesiasticis quibuscumque, in quarum seu quorum fauorem pro tempore facta fuerint, [illegible] nec ea eisdem personis, seu locis, vel aliis [illegible] huiusmodi aliquod ius in rebus praedictis, vel ad illas [illegible]. Qui vero res sacras, ac alia bona praedicta quorumuis nomine, [illegible] pro tempore ad illa, Ecclesiis & monasteriis, ac beneficiis per defunctos quomodolibet acquisita, vsurpauerint [illegible] tenorem realiter, & cum effectu restituere [illegible] & [illegible] quibus [illegible] portionibus de illis in contrarium quomodolibet factis, minime attentis, omnino teneantur, & ad id per censuras & poenas, etiam furti, & sacrilegii, ac alias iuris, & facti remedia opportuna cogi, & compelli possint, & debeant [illegible] contingat, ut solita Camera Apostolica collectorum, vel subcollectorum, aliique ac Ecclesias, aut hominum quempiam damno, & iniuria afficiant, in [illegible] de caetero vertatur in [illegible], quae res habenda sint nomine spolii, simili motu statuimus, decernimus, & declaramus, quod [illegible] cathedras [illegible], & etiam [illegible] lapideas, [illegible] marmoreas, mensas, & tabulas quae cumque, [illegible] vinaria, vacua & alia similia [illegible] domestica [illegible] presbyteros, seu clericos ab [illegible] manu pro tempore [illegible] tempore eorum [illegible], seu eorum domibus [illegible] earundem, vel [illegible] & [illegible] rebus [illegible], & [illegible] quae dum viuerent [illegible] fuerint, sub spoliorum appellatione minime veniant [illegible] vllo modo [illegible] Camera praefata [illegible] spoliorum Camerae huiusmodi collectores [illegible] eorum illius, qui dum viueret, [illegible] obtinuerit, cuius vel [illegible] quorum simul fructus, redditus & prouentus 300 ducatorum auri de Camera [illegible] secundum communem aestimationem valorem annuum non excesserunt, aut qui pensionem [illegible] quibusuis fructibus ecclesiasticis usque ad [illegible] annuatim percepterit: dummodo tamen [illegible] ab omni [illegible], & [illegible] non sit prohibita alienatio. Ita quod si [illegible] eorum [illegible] collectorum aliquid ex bonis quorumuis defunctorum, qui similia beneficia obtinuerint, seu similes pensiones perceperint, praetextu spoliorum eiusdem Camerae percipere, aut contra praesentes nostras literas attentare praesumpserit, ad totalem bonorum per eum perceptorum restitutionem teneatur, ac ad id iuris [illegible], & etiam per similes censuras & poenas, cogi, & compelli possit, & debeat, districtius inhibentes [illegible] Camerae praefatae spoliorum collectoribus, nunc & pro tempore existentibus, ne sub maledictionis nostrae & priuationis eorum officiorum poena, in ornamentis, & paramentis, ac vasis, & libris praefato cultui dicatis, ac aliis rebus sacris, nec non supellectilibus praefatis, quomodolibet se intromittant, nec in eorum inuentoriis tamquam spolia redigant, seu describant; sed ornamenta & paramenta, nec non vasa, & libros, aliaque diuino cultui dicata, huiusmodi Ecclesiis, monasteriis, capellis, & aliis beneficiis huiusmodi, eorumque Rectoribus, & aliis praefatis libere dimittant & consignent, ac consignari, ac [illegible] cum effectu, ac supellectilia praedicta in locis, [illegible] constiterint relinquant, decernentes, &c.

2 Primo noto illa verba, *Res sacras, vasa, ornamenta, &c.* ex quibus colligitur aliqua bona esse ecclesiastica empta de redditibus ecclesiasticis, ac relicta a beneficiariis morientibus, quae non sunt hodie adnumeranda spoliis, nec bonis eorum patrimonialibus, nec quasi patrimonialibus. nam bona illa, de quibus haec extrauagans loquitur, sunt huiusmodi: quia non sunt, nec erunt post haec spolia, neque Camera Apostolica, neque collectores eius possunt ea sibi vendicare, nec beneficiarii ex testamento, vel ab intestato cuipiam illa donare, vel relinquere. Illa verò sunt omnia, & singula ornamenta, & paramenta, & vasa, nec non missalia, & gradualia, ac cantus firmi, & musicae aliique quomodolibet nuncupati libri, & aliae res sacrae, etiam auri, & argenti, ac quaecumque alia bona, per quoscumque beneficiarios siue regulares, siue titulares, siue saeculares, siue commendatarii, siue sint simplices, siue curati, siue Praesules, Archipraesules, ad vsum & cultum diuinum, etiam in eorum priuatis aedibus, & capellis, vel oratoriis destinata, tempore eorum obitus ex testamento, vel ab intestato relicta, sub quibusuis facultatibus, testandi, & alias disponendi de bonis, per eos ex altari, vel alias quomodolibet acquisitis per quoscumque Romanos pontifices praedecessores [illegible], & successores, ac ipsum sub quibusuis tenoribus, & [illegible], & cum quibusuis clausulis, & decretis, etiam motu proprio, & alias quomodolibet concessis, & concedendis minime comprehendantur, quae constitutio noua est. Tum quia numquam antea hoc statutum fuit, imo ante haec horum aliqua erant spolia, illa videlicet quae erant empta ex redditibus ecclesiasticis: quia illis conueniebat definitio spoliorum supra posita. Alia vero patrimonialia, vel quasi patrimonialia, illa videlicet quae ex aliis comparata essent, iuxta definitionem bonorum patrimonialium, vel quasi patrimonialium positam in praefato tractatu de redit. eccles.

3 Tum quia vtitur verbo, *Statuimus*, & verbo, *Decernimus*, quae significant ius nouum, per praedictas glossas. Nec obstat etiam quod vtitur verbo, *declaramus*. quod significat ius antiquum, iuxta glossam receptam, quia potest verificari quoad aliqua, puta res consecratas aliqua benedictione, quae etiam iure antiquo videbantur [illegible] Ecclesiis, saltem ea quae seruabantur in eis, quasi tacite per mortem donata, nam ea quae beneficiarii tenent empta [illegible] suis redditibus patrimoniorum, & seruat in domibus [illegible] vt quam voluerint celebret, vel celebrari faciant missas, iure antiquo inter quasi patrimonialia numerari poterant, cum [illegible] etiam laici talia soleant habere, & in haeredes transmittere.

4 [illegible] res sacrae nullius hominis sint, quia diuini iuris [illegible] vsus tamen [illegible] & [illegible] potest esse etiam apud [illegible], & [illegible] in [illegible] bonis sunt, [illegible] vsus, [illegible]

a Quaest. 1. [illegible]
d Res sacrae [illegible] Instit. de rer. diuis. [illegible]

a ſ relig. inſt. eod. tit.

ſepulchri, quoad ire religioſum, ita eſt penes eum, quod penes alium. *a*

Aduertendum autem, quòd hęc noua diſpoſitio comprehendit pratia bona, etiam ſi non eſſent liq. a benedictione conſecrata: comprehendit enim paramenta & calices, & libros, cantus firmi, & muſici, quę nunquam, vt plurimum, benedicuntur. comprehendit item illa, quæ ad agendum officia diuina etiam extra Eccleſiam in oratorijs priuatis habentur, vt patet ex litera: comprehendit etiam, quæ beneficiarij relinquunt in morte poſtea quàm beneficium, ex quo fructus redditus illa comparata fuerat, antea renunciauerunt, vt patet ex litera. comprehenduntur item illa, de quibus beneficiarij ſtatuerunt, etiam cum legitima teſtamenti, non autem comprehendit illa, quę beneficiarij ſibi permutata ad deſeruiendum alicui Eccleſiæ diuiſæ ea, vel ad permutationem cum aliquibus eius de genere, vel aliis bonis ceſſit: quoniam à iure antiquo non eſt recedendum, niſi quatenus iura noua exprimunt.

l. leg. præcip. C. de appell.

Ac nec hoc nouum ſtatutum exegit ab antiquo ea, quę ſunt ad vſum Eccleſiaſticum deputata, qua ratione etiam non comprehenduntur prædictis aulæa, & tapetes, quæ beneficiarius habet principaliter ad domum ſuam ornandam, licet nonnunquam ea commodet Eccleſiæ, vel alij ad agendum feſtiuiores dies ſacros, neque comprehendit ea, quę in vita poſt, vel ante renunciatum beneficium commutauit, vel donauit, quia extra regulans nullum impedimentum adijcit ei, quominus in vita eis pro ſuo arbitrio alijs canonice vti poſſit: & vt dictum eſt, à iure antiquo non recedimus, niſi quatenus in nouo exprimitur. Ex quibus infertur illum beneficiarium, qui in nundinis Legionis emiſſet multos calices ſacros, & multa ornamenta ad celebrandas miſſas idonea, multa item miſſalia, & libros muſicos, & Methimam Hiſpaniarum emporium traduxiſſet, quo alijs & alijs ea venderet, non teneri ad relinquendum illa Eccleſiæ ſui beneficij, ſi morte præuentus, non potuit illa vendere.

5 Secundo noto, quòd præfatorum bonorum dominium ipſo iure tranſit in Eccleſiam beneficiatij, ſimul ac ille mortuus fuerit. Tum per illa verba, *Eo ipſo applicata, & incorporata ſint, & eſſe cenſeantur*: quæ ſignificant ſententiam iuris, vt ibi gloſſa, & tradit Felinus poſt alios. *d* Tum per illa verba, *Furti, & ſacrilegij*, quæ ſignificant eum, qui talia bona occuparet, vel occupata teneret, eſſe ſacrilegiũ & furẽ: qualis iure non eſſet, niſi prędicta bona ipſo iure pertinerent ad Eccleſiam. *e* Tum per illa verba, *nec per ea eiſdẽ perſonis*, &c. per quæ inducitur impotentia quærendi dominium illorum alijs quibuſcumque perſonis, ſiue ex teſtamẽto, ſiue ab inteſtato beneficiario mortuo ſucceſſerint: & ita pręſupponit dominium quęri Eccleſię cum alioqui vocarent, & dominia eorum in incerto eſſent, contra l. primam. *f* Aduertendum item, quòd per hanc extrauagãtem limitatur extrauagan. Iulij III. ſupra relata, per quam fit pleniſſima libertas teſtandi beneficiatis morientibus in curia: hæc enim ſtatuit, ne habeat locum in pręfatis bonis, vt patet in ea, nec refert in loco Eccleſiarum, vel procul ab eis decedant, nec an reſedeant, vel nunquam ad eas acceſſerint, nec in Eccleſiæ ſint collegiatæ, vel ſimplices, vt in ea exprimitur.

d c. in ſer. de reg. in li. 6 Mat. Rodul. hus nu. 24. de reſer.
e Arg. leg. 1 de ſer. ... & can. ſacri. leg. 18 q. 4.
f ff. de vſuc.

6 Tertio noto ex §. *inſuper*. quod etiam ſcamna, cathedræ, arcæ, & cætera bona, quæ hic nominãtur, eximuntur à numero ſpoliorum: cum tamẽ iure antiquo debuiſſent eis annumerari, ſi fuerunt quæſita ex redditibus Eccleſiaſticis, & ita quoad hoc ius nouum inducitur, licet quoad ea quæ conſtaret eſſe comparata ex bonis patrimonialibus, vel quaſi patrimonialibus ius antiquum cõtineat, & ita vtitur verbo, *Decernimus*, & *Declaramus*, quorum prius, tanquam iuris noui ſignum, refertur ad illa, poſterius verò ſcilicet, *Declaramus*, quod eſt ſignũ iuris antiqui, vt ſupra dictũ eſt, refertur ad poſteriora, quæ declaratio æqua quidem eſt, ac S.D.N. æquitate digna, ac tollendis murmurationibus, & moleſtijs hæredum, & cognatorum beneficiariorum tam apta, quod eorum ſublatio iuſta cauſa videri poſſit, vt huiuſmodi ſuppellectilia, quæ vt plurimum non ſunt magni valoris, permittantur prędictis hęredibus, etiamſi alioqui diuites ſint. Quibus ſine iuſta cauſa non poſſe donari aliqua ex redditibus eccleſiaſticis quæſita, ſine intuitu piæ cauſæ, definiuit Cõcilium Tridentinum, *a* vt late probauimus in dicto tractat. de red. quamuis eo conſilio prædicti hæredes dimitti ſuppellectilia debent in opera pia tantum, quantum prædicta ſuppellectilia valerent, ſi conſtaret eis ea fuiſſe quæſita ex fructibus, quæ debebantur pauperibus: quoniam licet per hæc extrauagante ſint ſecuri quoad forum exterius, non tamen videntur eſſe quoad interius, cum nulla continear verba quæ id efficaciter probent, & multa permittuntur à legibus ad exſtirpandas diſcordias, quæ non ſolant interiores, qualiter res multæ ſed ite indicta, iuxta leges, c. vna cũ ſingulari dicto Innocentij communiter recepti. *d*

a Seſſ. 25. c. 1. de refor. Quaſt. 1. mon. 42. & ind. Apolog. mon. 27 38. & 39.

c Leg. 1 ff. de re iud. & leg. res iud. ff de reg. iur.
d In cap. qui plerisq. de ſen. excom. eccleſ.

7 Quarto noto ex §. *præterea*. concluſionem ſcil. recep. Pij V. liberalitate digniſſimam, videlicet quod nullus beneficiatus, vel penſionarius, qui tẽpus vixerit non habuit in beneficijs, vel penſionibus eccleſiaſticis maiorem redditum, quam 30. ducatorum auri de Camera, non cenſeatur in morte relinquere aliqua ſpolia, cuius ratio firma eſt concluſio illa noſtra, quam in præcit. tractat. de red. eccleſiaſt. contra Nauarrum defendimus, videlicet illa quæ beneficiarius facit reliqua ex redditibus eccleſiaſticis, parce viuendo, & ſe mortificando, ſieri patrimonialia, adeò, vt de illis poſſit in vita, & morte diſponere poſſit, ac de patrimonialibus: ex qua concluſione colligitur, quòd qui beneficiatus non habuit maiorem redditum, quam 30. ducatorum auri de Camera, non poteſt relinquere ſpolia, quia ea tollit ad ſe honeſte ſuſtentandum: & ita quicquid reliquauerit eius parce viuendo, fit patrimoniale, vel quaſi patrimoniale ipſius, quod non cedit ſpolijs, nec iure ſpoliorum capi debet, & quia collectores Cameræ Apoſtolicæ & alio nomine ſpoliorum prætendentes multos beneficiarios ſine cauſa vexabant, rem ſe dignam, & multis miſeris clericis commodam præfatus Sanctiſſimus per hanc declarationem fecit.

e Quaſt. 1. m. 44. & n Apol q. 1. mon. 31.

8 Quinto noto in eodem §. eſſe textum clarè probantem beneficia, & penſionem in hac materia ſpoliorum, & per conſequutionem in onere diſtribuendi reditus, æquiparari, ſi enim de penſionibus pro libito quis poſſet diſponere, ſicut & de patrimonialibus, in vita, & morte, vt aliqui dicunt, non poſſet Camera Apoſtolica capere ſpolia penſionariorum per dicta in præd. tractat. de red. *f* cuius contrarium hic clarè inſinuatur, dum non obſcure ſignificat, iuri ſpoliorum eſſe locum in penſionarijs penſionum excedentium ſummam 30. ducatorum auri de Camera, cum conſequens eſt, ea non exequi patrimonialibus, nec quaſi patrimonialibus, in quibus non habet locum ius ſpolij, & cum nequeant deponere amplius quam de redditibus beneficiorum, conſequitur eos in hoc beneficiarijs æquiparari, quæ eſt concluſio à nobis aſſerta, *g* vbi citauimus hanc extrauagantem, quæ ſingula iterũ probat.

f Quaſt. 1. m. 19 & ſeq. & ind. Apol. 1. mõ. 21. & 2.
g Vbi ſupra

Sextò noto, quantopere indignentur maximi Pontifices in clericos illicitè negotiantes, iuxta illud B. Hieronymi, *Negotiatorem clericum tanquam peſtem fuge. h* quũ hic excludat Pius V. à beneficio declarationis prædictæ illos, & cum per aliam extrauagantem ſupra relatam Pius IV. reſeruauerit Cameræ Apoſtolicę omnia per religioſos illicitè contra iura canonica negotiantes quæſita.

h Cap. negot. 88. diſt.

SVMMARIVM.

1 *Dubij primi hoc commentario principaliter propoſiti ampla in parte vtramque diſcuſsio, & eiuſdem reſolutio, & toto §. 9 & 10.*
2 *Papa non eſt bonorum Eccleſiaſticorum dominus, ſed ſummus eorum adminiſtrator.*
2 *Eccleſiaſticorum fructuum plenaria adminiſtratio ad Romanum ſpectat Pontificem & res omnes Eccleſiæ ſuius ſunt quoad adminiſtrationem.*
2 *Priuilegio diuino ad Papam pertinet ordinatio, & iudicium de rebus ſpiritualibus, & eccleſiaſticis.*
2 *Papa non raro beneficiorum vacantium fructus vnius aut alterius anni concedit nonnullis epiſcopis decentis oneratis.*

3 *Papa passim concedit clericis testandi facultatem de superuentis reditibus beneficiorum suorum, quæ in [illegible] morientibus spolia remanent.*

4 *Bonorum [illegible] dominium esse domini nostri* IESV CHRISTI *de [illegible].*

4 *Papa & Ecclesia [illegible] immediate a Deo [illegible] bonorum ecclesiasticorum [illegible].*

4 *Bonorum ecclesiasticorum [illegible] eam [illegible] vel mediate accipere a Papa vel Ecclesia vniuersali.*

4 *Spolia Episcoporum Hispaniæ [illegible] Apostolicæ.*

5 *Patrum [illegible] decreto quod non est constitutum, [illegible] inuentioni [illegible].*

6 *Consuetudo in multis Episcopatibus Hispaniæ inualuit, vt [illegible] mortuo beneficiario oportet speciem vnam rerum mobilium.*

§. 9.

1 HIS extrauagantiũ præfatarum tenorum partibus præmissis ad primum prædictorum quatuor dubiorum, videlicet, An iure antiquo aliqua spolia pertineant ad Papam summum CHRISTI vicarium? Respondeo, quod pro cuius parte affirmatiue facit primo, & plurimum extrauagans Pauli III. relata supra, *a* quatenus reprehendit eos, qui contrarium dixerunt: quatenus item ait, ab antiquissimo tempore prædicta spolia pertinuisse, pertinereq; ad sanctam Sedem Apostolicã: quatenus item declarat non solum spolia beneficiatorum Italiæ, sed etiam omnium aliorum Regnorum [illegible] & [illegible], & [illegible] consistentium, pertinere ad eandem, etiam si [illegible] ea loca non consueuerint [illegible] collectores eorum, & aliorum reddituum ad eam pertinentium. quatenus etiam [illegible], hanc esse [illegible] per Romani Pontificis voluntatem, & intentionem [illegible] forsan constitutione aliqua id non fuerit [illegible] expressum.

Secundo facit, quod præfatam extrauagantem Pauli III. Confirmat Iulius III. Paulus IV. Pius IV & Pius V. vt per eorum extrauagantium supra relatarum tenorem constat.

Tertio, quod idẽ videntur præsupponere multi doctores antiqui, & moderni; in quibus [illegible] Rotæ, [illegible] protestatur, [illegible] huiusmodi spolia per [illegible] Papæ reseruata, Calderinus, [illegible] Pappus, *d* [illegible] Boerius, *e* & Cardinalis *f* [illegible] quibus [illegible] Gomezius. *g*

2 Quarto facit, quod licet Papa non sit dominus bonorum Ecclesiæ, est tamen summus eorum administrator, vt [illegible] refert Archidiaconus, *i* quem [illegible] Panormitanus, & [illegible] & Concilium Lateranense sub Leone X. [illegible] habet, fructuum beneficiorum ecclesiasticorum administrationem plenariam pertinere ad Romanũ Pontificem & S. Thomas, *m* receptus ab omnibus, ait res omnes Ecclesiæ esse Papæ quo ad administrationem, & [illegible] ab omnibus dixit, *n* quod [illegible] ordinario, & iudicium [illegible] & ecclesiasticis. Quod ea [illegible] probatur, quod [illegible] in præfato tractatu de [illegible] & quod eius diuina Maiestas solum Papam fecit suum Vicarium vniuersalem, & vnicum, *p* & quod [illegible] tantum, & non aliorum administrationem, & iudicium concessit.

3 Quinto, quod frequenter fructus beneficiorum vacantium, [illegible] anni concessit aliquibus Episcopis [illegible] oneratis, *q* & quod passim Papa solet concedere clericis maioribus, & minoribus, testandi facultatem, de [illegible] beneficiorum, quæ morientibus [illegible] ab intestato [illegible] & legibus de illis loquentibus [illegible] quod [illegible] antiquissimo tempore facere consueuit, vt constat ex licentia testandi concessa Episcopo Portuensi [illegible] Innoc. II. qui fuit electus an. Dom. [illegible] et quod ex [illegible] non videtur posse facere nisi spolia [illegible] sua.

Sexto facit, quod huiusmodi [illegible] præclarum [illegible] pertinere [illegible] & non videtur designari posse aliquem alium, [illegible] Papa, vel quem pertinere [illegible] non pertinent ad hæredes, [illegible] ordinant, quoniam decreta ius [illegible] testandi, [illegible] ad cognatos succedentes ab intestato: quia illa non [illegible] quæ de [illegible] vel beneficiorum, de cuius fructibus [illegible] quæsita sunt: quia [illegible] successori, neque [illegible] debent [illegible] successori, quia possunt impendi in Ecclesiæ vtilitatem, [illegible] pertinere ad Papam [illegible] ad [illegible] administratorem & dispensatorem.

4 Septimo facit, quod [illegible] tract. de redd. [illegible] & [illegible] bonorum Ecclesiasticorum esse, D. N. IESV CHRISTI [illegible] quo Dominus [illegible] & dispositio [illegible] vel hominum, vt supra, [illegible] & administrationem [illegible] ab eo immediate Vicarius suus summo, qui est Papa & [illegible], vt [illegible] supra probatum est & consequenter [illegible] habere [illegible] bonorum [illegible] vel mediate accipere a Papa vel Ecclesia vniuersali, quibus [illegible] constat. At constat spolia prædicta esse bona Ecclesiastica, & non constat eorum [illegible] per S. Sedem Apostolicam concessam, ergo penes eam [illegible] manet, & sibi inde poterit de illis Papa disponere, sicut de aliis bonis ecclesiasticis, quorum administratio nemini [illegible] applicata.

Octauo facit, quod ep[is]coporum Hispaniæ spolia soluuntur sedi Apostolicæ [illegible] antiquissimo tempore, quamuis nulla constitutione antiquorum canonum id cautum [illegible], sicut [illegible] quod ipsa Sedes Apostolica in dies [illegible] possessionem beneficiorum vacantium in curia, & [illegible] sibi reseruatorum, [illegible] Cardinalibus & [illegible] fructus tempore vacationum obuenientes: & non videtur habere maiorem potestatem in illis, quam [illegible] spolijs.

5 Pro contraria tamen parte facit primo, quod nulla constitutio, neque vllus canon [illegible] in libris canonũ [illegible] videlicet in Decreto, Decretalibus, Sexto, & Clementinis, qui statuat, decernat, vel declaret spolia prædicta pertinere ad S. Sedem Apostolicam, & quod sanctorum Patrum decretis non est constitutum, non debet superstitiosis [illegible]. *f*

Secundo, quod id satis significat præfatus Paulus III. in sua prædicta extrauag. quatenus ait, *In nulla constitutione forsan [illegible] statutum.*

Tertio facit, quod ea *cum vos*, significare videtur, spolia esse reseruanda futuro successori, aut in vtilitatem Ecclesiæ conuertenda.

Quarto, quod supra, *h* collegimus Papam nõ posse iuste, sine iusta causa tenere & bona, quæ vni Ecclesiæ [illegible] applicantur, auferre, & applicare alij. At spolia, quæ [illegible] relinquit, sunt collecta ex bonis Ecclesiæ suæ, vel beneficio [illegible] applicatis, ergo non poterit ea Papa sine iusta causa sibi, vel alij quam futuro successori accipere, nec consequenter dici potest ea esse reseruata.

Quinto vrget cap. 1. quatenus iuncta glossa & communi doctrina Doctorum habet, bona etiam patrimonialia [illegible] vel quasi patrimonialia beneficiarij [illegible] ab intestato, sine legitimis hæredibus, deberi Ecclesiæ suæ. ergo a fortiori spolia ipsius, quæ sunt bona ecclesiastica eius Ecclesiæ debebuntur ei, si non supersint cognati; imo etsi supersint: quoniam illi non succedunt in eis [illegible].

Sexto facit, quod in bona parte totius orbis Christiani, exceptis episcopis Hispaniæ, & episcopis & alijs [illegible] Italiæ, omnium aliorum beneficiariorum spolia capiunt episcopi, vel alij prælati inferiores, vel successores eorum, si nullos hæredes legitimos relinquunt, nec collectores Sedis Apostolicæ videntur se collectioni ipsorum immiscere.

6 Septimo, quod consuetudo habet in multis episcopatibus Hispaniæ, vt episcopus oportet [illegible] rerum mobilium, vel [illegible], quas beneficiarius mortuus

Margin notes: *a* § 5. *b* Decis. 41 de [illegible] in antiq. *c* Consil. 1. de [illegible] cler. *d* Decis. [illegible] *e* Decis. 244. [illegible] *f* In suo tract. [illegible] *g* In sua lib. 4 de confid. [illegible] *h* Cap. a [illegible] *i* Cap. fin. [illegible] 12 q. 3. *l* Cap. [illegible] *k* [illegible] *m* 2. 2. q. 100 art. 1 ad 3 *n* In c. nouel de sen. excom *o* Quæst. 1. *p* Cap. 1. de bo. [illegible] lib. 6 *q* Cap. [illegible] *f* 2 q. 4. cap. consul [illegible] *g* Decis. [illegible] *h* eod. nota 7 *i* De success. ab intest. *k* Ca. 1. de te. [illegible] Eod. [illegible]

mortuus relinquit, quam vulgus Hispaniæ vocat *luctuosam*. quasi quæ cedat episcopo, in consolationem pro luctu, qui obuenit ei ex morte sui beneficiarij: quòd etiam fit in multis Belgij locis, vbi illa species. *Mortmain* vocatur, eo quod ob mortem subditi manu superioris capiatur. Et Guido Pappus, *a* meminit cuiusdam concordiæ factæ inter Priores, & Vicarios perpetuos episcopatus Gratianopolis.

a In decis. 10.

Postremo grauissimè vrget, quòd multis canonibus antiquis decretum est, huiusmodi spolia pertinere ad Ecclesiam illam, quam rexit beneficiarius defunctus: * habetur enim cap. *placuit*. desumptum ex Concilio Carthaginensi & relatum in decreto, *b* ea omnia quæ acquirit Episcopus post ordinationem suam, in totum Ecclesiæ suæ pertinere ad ipsam, quod antea constituerat Iustinianus Imperator in sua Nouella, quæ incipit, *Nos semper*, inter constitutiones Græcas nondum in latinum versas. Cui consequens est eo mortuo non pertinere ad solum Papam. & cap. *Pontifices*. *c* desumptum ex Concilio Toletano: probat ea, quæ donantur Episcopo ab extraneis ecclesiæ, pertinere ad ipsam ecclesiam eo mortuo, & cap. *d* desumptum ex eodem Concil. Tolet. habente, defuncto episcopo, qui habuerit bona patrimonialia, & ex eis & episcopalibus acquisierit aliqua, debere succedere ipsam Ecclesiam pro rata in illis quæsitis. Cum ergo illa sint spolia relicta à defuncto quoad partem quæ fuerit ex bonis episcopalibus; & pertineant per illum eatenus ad Ecclesiam, consequitur prætata spolia iure canonico non esse Papæ reseruata. Ad quod pondera, q Gregorius, *e* significat, ea quæ quidam Episcopus cuidam Lunensis ancillæ reliquit, esse adiudicanda in Ecclesiæ, si ea de bonis eius fuerint quæsita; pondera, inquam quòd Gregorius qui ea scribit, Papa erat, & non ait, sibi debitum illud spolium Episcopi defuncti, sed tantum ecclesiæ ipsi, vt & in Concilio Hispalensi relato in cap. *fixum*: *f* in hæc verba fuit statutum. *Fixum ab hinc & perpetuo mansurum decernimus, vt episcopus res suas iure, quas ante episcopatum, aut certe in episcopatu hæreditaria successione acquisiuit, prudum auctoritatem ... cui vult, conferat, & quicquid vult de eis faciat. Postquam autem episcopus factus est, quascunque res de facultatibus Ecclesiæ, aut suo, aut alterius nomine comparauerit, decernimus, vt non in propinquorum suorum, sed Ecclesiæ, cui præest iura deueniant.* pondera verba, *Ecclesiæ cui præest*. ergo non Romanæ: & ita palam constituit Ecclesiam succedere debere suo Rectori in eius spolijs, quin & Gregorius III. in cap. 1. & cap. *quicunque*. *g* idem omnino statuit, imo, & Concilium Lateranense, *h* continet antiquis canonibus idem contineri, & recentiore iure id tenendum per hæc verba statuit. *Cum in officijs caritatis primo loco teneamur ijs obnoxij, a quibus beneficium nos cognoscimus recepisse, e contra quidam clerici, cum ab Ecclesiis suis multa beneficia perceperint, bona per eas acquisita in alios transferre præsumant. Hoc igitur, quia antiquis canonibus constat inhibitum, nos indemnitati Ecclesiarum prouidere volentes, siue intestati decesserint, siue alijs conferre voluerint, penes Ecclesias eadem bona præcipimus remanere.* Hæc ibi. Per quæ omnia constat, antiquis, & nouis canonibus statutum, ea quæ de reditib. ecclesi. quæsita relinquit beneficiarius, quæ appellamus spolia, non reseruari Sedi Apostolicæ sed fieri Ecclesiæ beneficiarij defuncti.

b 12 q. 3.
c Ead. causa & quæst.
d Ead. causa quæst. 4.
e Relatus in c. i eadem causa q. 3.
f Ead. causa, & quæst. Hoc cap. interum habetur in Concil. Pa... lib. 1. c. 14.
g De testam.
h Relat. in ca. cum in offi. ijs eod. tit. Concil. Later. sub Alex. III. cap. 15.

* Habet enim cap. Placuit. *Hoc cap. Placuit desumptum est ex Concilio Carthaginensi III. cap. 49. cap. autem Pontifices eadem causa & quæstione, non ex Concilio Toletano, sed ex Agathensi cap. 6. collectum fuit, caput autem primum eadem quæst. 4. ex Concilio Toletano IX. cap. 4. fuit sumptum. Quæ denique hic de D. Gregorio narrantur sunt in epist. quam scribit ad Deusdedit episcopum lib. 10. epist. 42.*

SVMMARIVM.

1. *Intellectus cap. cum vos. off. ord.*
2. *Clausula posita in aliqua dispositione, siue in principio, siue in fine, regulariter ad omnia refertur. Et quando fallat hæc regula.*
3. *Intellectus cap. quia sæpe de elect. lib. 6. & cap. præsent. de offic. ord. eod. lib.*
4. *Diuersum est frequenter id quod fit, & quod fieri debet.*
5. *Bona Ecclesiastica defuncta catholicis administratoribus, spectant ad Sedem Apostolicam.*
6. *Beneficiarij successor, an teneatur ad soluenda debita contracta per prædecessorem.*
7. *Beneficiarius prius est sustentandus, quam Ecclesia ipsa.*

§. 10.

His præconsideratis videtur resoluendũ primo, quòd nulla inuenitur constitutio antiqua, per quam expresse spolia beneficiariorũ sint S. Sedi Apostolicæ reseruata, quod efficaciter probat ... antiquorum, & prædicta extrauagans Pauli III. supra *a* relata.

a § 1.

Secundo potest dici, esse tacite, & implicite id constitutum. Tum quod, vt paulo ante dictum est, Concilium Lateranense sub Leone X. declarauit, administrationem bonorum omnium ecclesiasticorum pertinere ad sanctam Sedem Apostolicam, idque priuilegio diuino esse concessum Papæ in magnam Ecclesiæ libertatem, primus omnium asseruit Innocentius, *b* receptus ab receptus ibi, & à Cardinale, *c* & ab alijs alibi. ait enim ipse Innocentius priuilegio Dei solum Papam, & cui ab eo fit facultas, debere administrare spiritualia & ecclesiastica ... ia, & de illis statuere. Quod maximè deberent animaduertere omnes Principes, & Priuatores Christiani, & eorum consiliarij, & consequenter contulere eorum administrationem ad solum Vicarium eius, qui vnicus est, & cui soli fuit administranda tradita, & ad ministros ab ipso ... eorum pertinere. Tum quòd prætati dicti Innocentij quod aliqui non satis intelligunt, & declarationis Concilij prætatæ quam fortè nondum nouerunt, ratio irrefragabilis est, quod dominium omnium illorum vere pertinet ad ipsum D. N. IESVM CHRISTVM, quod ita fideliter probauimus vbi supra adeo quod qui hodie contradiceret, perfidus haberi posset per Concilium Tridentinum, quod ibi citamus, & ad literam scribimus; & constat solum Papam Vicarium summum esse vnicum, & generalem in gubernandis omnibus pertinentibus specialiter ad Christum, *d* ita quòd nullus in illis habeat administrandi potestatem, nisi eam à Papa mediate, vel immediate accipiat, at per nullam dispositionem vel constitutionem prædictæ Sedis Apostolicæ constat prædictorum spoliorum administrationem esse alicui alij applicatam. ergo ad eam solam pertinent.

b In ca. nouerint de sent. ex com.
c In c. perpendum eod. tit. à num. 12.
d Cap. cuncta per mundum. & c. per principalem 9. q. 3. & c. 1. de ho... intic. lib. 6.

Non obstant pro cõtraria parte citata, ad quorum primum respondetur, concedendo quidem nullam fuisse ante Paulum III. constitutionem, quæ specialiter spolia Sedi Apostolicæ reseruaret; fuisse tamen legem generalem, scilicet prætatam diuinam, per quam solus Papa, vel qui ab eo mediate vel immediate habet facultatem, potest administrare bona ecclesiastica: & cum nulli alij concesserit Papa administrationem spoliorum, necessario manet illi reseruata ei.

Ad secundum respondetur eo modo, quo ad primum, per quam responsionem exprimitur mens Pauli sanius fortè quam sit ab alio hactenus expressa.

1 Ad tertium respondetur, quod cap. illud *cum vos*. *e* non loquitur de spolijs beneficiariorum præmortuorum, sed de fructibus & reditibus tempore vacationis prouenientibus, quæ longe sunt alia, vt palam est: & constat per definitionem spoliorum supra positam. *f* Sed replicari potest neruosissime ex cap. *quia sæpe*. *g* & cap. *præsenti*. *h* quæ loquuntur tam de spolijs, quàm de fructibus obuenientibus tempore vacationis: prædictum enim cap. *quia sæpe* loquitur etiam de ... mortuis, & dict. cap. *præsenti*. de inuentis in bonis mortui & in vtroque subijcitur clausula, quæ habet ea esse conseruanda in vtilitatem Ecclesiæ, vel reseruanda futuro successori, & clausula posita in aliqua dispositione, siue in principio, siue in fine, regulariter ad omnia refertur, per ... cap. *secundo requiris*. *i* cum concordantijs citatis ibi à gloss. & l. *talis est*, & ... ipsura. *k* cum citatis per glossam, Bartholum & alios ibi: & ita videtur clausula præfata referenda tam ad spolia mortuorum, quàm ad obuenientia tempore vacationis.

e De offic. ord.
f § 1.
g De elect. lib. 6.
h De offi. ord. eod. lib.
i De appell.
k § si ff. de l...

2 Sed respondetur negando quod illa clausula referatur ad,

lutionem tenetur, & nusquam videmus cogi successorem beneficij ad sustentandum [illegible] pro [illegible] necessitate contracta, si habet illa bona, & reditus [illegible] applicato.

Quare videtur resoluendum, primo quod successor beneficiarij non tenetur ad soluenda illa debita contracta per praedecessorem ratione suae personae [illegible] quia hoc nullo iure cauetur. Nec obstat dicere, quod persona beneficiarij est sustentanda [illegible] [illegible] ad debita praedecessoris [illegible] [illegible] ad necessitatem personae [illegible] [illegible] ad sustentationem beneficiarij [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] deputatus [illegible] [illegible] ad sustentandum [illegible] [illegible]. Ad [illegible] [illegible] post mortem [illegible] [illegible] [illegible] post mortem [illegible] [illegible].

Secundo etiam resoluendum videtur [illegible] non tenetur ad contracta etiam ratione [illegible] Ecclesiae [illegible] sustentatio pertinet ad populum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Capellae [illegible] [illegible] pragmaticae [illegible].

Tertio, quod [illegible] [illegible] procedat, quando ecclesia [illegible] [illegible] in fabrica [illegible] separata, nec [illegible] [illegible] [illegible] super sustentatione Ecclesiae [illegible] [illegible] Vicarius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Roncaeuallis regni Nauarrae, cuius bonae [illegible] fabricae [illegible] [illegible] ad populum [illegible] populus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Vicarium & fabricam. Quae causa [illegible] [illegible] ad [illegible] parochianis, & decimas ad [illegible] [illegible] [illegible] tunc ego etiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fabricam, populus. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] rectorem [illegible] fabricam [illegible] [illegible] [illegible] bus Ecclesiarum [illegible] fore.

Quarto, quod ex aequo, & bono [illegible] [illegible], quod si ecclesia [illegible] [illegible] necessitatem pateretur, & reditus [illegible] fabricae [illegible] [illegible] [illegible] compelli posset ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fabricae reditibus; non tamen posset [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] compellere Rectorem [illegible] pro Ecclesiarum reparatione [illegible] [illegible] Capella Tholosana [illegible] procedant, quando [illegible] [illegible] [illegible] non sufficientem, & [illegible] praedictam [illegible] consultum.

S V M M A R I V M.

1 De his 2 principaliter in hoc commentario propositis [illegible] [illegible] [illegible] resolutio. & [illegible] 11 & 12.

1 Papa [illegible] [illegible] inter viuos, neque in vltima voluntate pro [illegible] potest.

2 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] sobrietatis [illegible].

3 Testandi facultas [illegible] a Iulio III. [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] temperanda.

4 Forum externum multa ad euitanda maiora mala permittit, quae conscientia non admittit.

4 Bonorum ecclesiasticorum administratio [illegible] humanae [illegible] [illegible] excedit.

5 Papa licet potestatis plenitudinem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] assumere debet.

5 Officia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] mandata [illegible].

6 Possumus [illegible] quod [illegible] possumus.

6 Petrus & [illegible] Petrus [illegible] [illegible] ecclesiasticorum [illegible] administrator [illegible].

7 Papa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

7 Papa [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] per pallio [illegible] [illegible].

8 Axiomata [illegible] magnae, ere notabilia.

§ 11.

1 AD secundum dubium principale supra propositum respondeo, quod pro [illegible] [illegible] Papam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a colligimus non [illegible] Papae [illegible] bona [illegible] [illegible] [illegible] beneficiario, & dare [illegible] [illegible].

Secundo, quod [illegible] colligitur, id quod in [illegible] [illegible] tractat de [illegible] [illegible] non licere Papae [illegible] [illegible] [illegible] pro libito suo [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] iuxta [illegible] S. Thomae 2. 2. q. [illegible] 3 [illegible] de [illegible].

Pro tertia vero parte, [illegible] posse Papam [illegible] [illegible] [illegible] primo, quod plenitudo [illegible] bonorum ecclesiasticorum [illegible] [illegible] Concilium Lateranense [illegible] Leone X. [illegible] [illegible] [illegible] dicebamus, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] XXII [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] toto Orbe Christiano [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Episcopos & Abbates, caeteros autem [illegible] beneficia [illegible] [illegible] [illegible]. Ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] spolia [illegible] [illegible]. Tertio, quod [illegible] Papa Paulus III. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] palam [illegible] [illegible] 18. 5. [illegible] [illegible] approbauerunt Iulius III. Paulus IV. Pius IV. & Pius V. [illegible] supra relatas.

Pro [illegible] [illegible] [illegible] dicendum primo, non posse quidem Papam [illegible] praedicta [illegible] [illegible] [illegible] ad finem [illegible] [illegible] [illegible] quodcunque [illegible] [illegible], quod [illegible] probant duo argumenta [illegible] [illegible].

2 Ex quo infertur primo, [illegible] [illegible] [illegible] donatione [illegible] [illegible] [illegible] quosdam praelatos, & alios [illegible] [illegible] sine vilo [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] quarum [illegible] [illegible] in Vrbe [illegible] quod praebere [illegible] [illegible].

Secundo [illegible], ad iudicadas etiam esse [illegible] [illegible] dignas, a quibus [illegible] illas testandi facultates, per quas conceditur aliquibus praelatis, & aliis beneficiarijs, ut testari possint de [illegible] [illegible] [illegible], & ad vsus profanos; nam si Papa non potest [illegible] [illegible]

a Cap. de his dec. l. ad [illegible]

b acc. & eius [illegible] in proemio [illegible] et clericorum [illegible] beneficium.

[illegible] 419.

a In 7. notab.

b Quaest. 1 mon. 48. & 3 mon. 6 & in Apol. praed. q. 1 mon. [illegible] & 38 & 30 & q. 3 mon. 6

c § ff 8. 4 & [illegible]

[illegible] sum sibi [illegible], quanto minus poterit [illegible] concedere, vt eius auctoritate id faciant. argumento a maiori ad minus negatiuè, quod valet. *a*

a Cap. si Paulus. 32 q. 5. & cap. imitare. 8. q. 1.

3 Tertiò infertur, facultatem testandi de spolijs factam a Iulio III. clericis in Curia decedentibus, cuius tenor supra, *b* ponitur esse temporandam quo ad illam partem qua continet, vt possint testari pro libito [illegible], etiam in [illegible] tes, agnatos, & extraneos, in pia & non pia, sine [illegible] tatis, aut paupertatis intuitu, quia [illegible] contrarium efficaciter probauimus, vt supra. Temporanda, inquam, est, vt procedat tantum quo ad forum exteriorem, & quo ad finem vitandi molestias, quibus Cameræ Apostolicæ ministri solebant molestare clericos in Curia decedentes super eorum spolijs, etiam antequam morerentur, partim adnotando illa, & ponendo custodiam [illegible] & diurnam, ne familiares eorum furarentur, vel amouerent illa è domibus, in quibus erant; partim occupando aliqua morientis bona, quæ pene eum erant, tanquam si essent sua; partim alijs modis, eo quod si non fuisset addita ampliatio illa prędicti ministri dicere poterant esse diuites eos, quibus relinquebantur spolia, & ita conturbare mortui funeraria, & iura iure succedentium ei confundere, & litibus grauibus onerare. Quo ad forum tamen conscientiæ, quæ veritate, & vera iustitia [illegible], non est extendenda, nec iure naturali, & diuino contradicente, potest extendi: sicut & multa, quæ ad euitanda maiora mala forum exterius permittit, quæ conscientia [illegible] non admittit, vt latius quàm alij monstrauimus in tractatu de redditibus. *c*

b §. 5.

c Quæst. 1. mon. 14 & in Apol. pradict. q. 1 mon. 32. n. 1. & 8.

Secundo principaliter dico, quòd nõ potest hodie Papa, neque vnquam potuit, postquam mediocriter fuit aucta Ecclesia bonis temporalibus in varijs orbis partibus retinere sibi [illegible] administrationem illorum. Tum quia id, vires humanas vnius excedit, iuxta *d* Exod. [illegible]. Tum quia [illegible] nascentis Ecclesiæ initio, quum adhuc parua [illegible] pauca bona haberet, fuit necessarium Petro, & alijs Apostolis deligere diaconos, qui ea quæ [illegible] obueniebant Ecclesiæ administrarent, teste Luca. *e* Tum quia oportet Papam, licet ei tradita sit plenitudo potestatis, *f* accipere sibi socios, qui eum in ea exercenda iuuent. * iuxta illud Gregorij. *g* *Mandata cœlestia [illegible] si nostra cũ [illegible] partiamur.* *h* per quod ait ibi glossa partienda esse officia, [illegible] aliud eiusdem, *Singula officia singulis sunt committenda personis.* *i* cui concordat [illegible] *singula.* *k* Tum quia Panormitanus, *l* ait, non agere ibi [illegible] glossa illa putauit, Gregorium de illo mandato cœlestis *alter alterius onera portate* &c. *m* relatum in cap. *ponderet* *n* sed de mandatis cœlestibus Papæ factis circa onus [illegible] populum Dei, quæ efficacius implet assumendo [illegible] ros socios, ad imitationem CHRISTI, qui [illegible] cum Apostolos, delegit septuaginta duos discipulos, *o* quod messis erat multa, operarij autem pauci. *p* [illegible] Petro socer Moysis, qui per sese audiebat omnia [illegible] omnium filiorum Israël, cum reprehendit, dicens, [illegible] *labore consumeris tu, & populus hic [illegible] bo[illegible] tuum; solus illud non poteris sustinere.* & paulo post *Prouide* ait, *de omni plebe viros sapientes.* &c. Inconsulte [illegible], non prudenter, nec recte ageret nunc [illegible] Papa, si post auctum, & extensum mediocriter Ecclesiam personis, & bonis, per se [illegible] omnia & singula administrare vellet, vel voluisset. [illegible] nec [illegible] reit, nec potuit, illam administrationem sibi soli reseruare, quia id solum possumus, quod commode possumus. *q*

d Cap. 18.

e Act. 6.

f iuxta ca. ad honorem de vsu & auct. pal.

g In c. mand.

h De præsumpt.

i Ca. singula 89 dist.

k De preb. li. 6.

l In d. c. mandata super gloss. 2.

m Ad Gal. 6.

n 50 dist.

o Luc. 10.

p Exod. 18.

q Cap. faciet homo. 22 q. 2 & l. nemo pr. culo ff de verbor signif.

* Iuxta illud Gregorij. *D. Gregorius hoc habet epist. 2. lib. 4. Quod postea autem ex eodem submittitur. Singula officia, non [illegible] eiusdem verba D. Gregorij, aliquo in libro scripta. Sed Ioannes Diaconus lib. 2. vita eiusdem num. 57. eum hæc dixisse refert a quo postea collectores decretorum tanquam ab eo scriptum retulerunt.*

Tertio, quòd Petrus, & alij Pontifices Maximi videntes id esse necessarium diuiserunt per se immediate, vel per alios mediate bonorum ecclesiasticorum, & eorum fructuum administrationem varijs Ecclesijs in varijs locis constitutis, designando diœceses, episcopis, & parochias parochis, & assignando eis sustentandis bona in [illegible], & parochis contenta, vt latè traditur in cap. [illegible] prædictum Concilium Lateranense sub Leone X. *b* contentum, ad solum Papam pertinere plenariam fructuum beneficiorum Ecclesiæ administrationem, sed quod pertinet ad illum, & alios beneficiarios canonice [illegible]. Vnde licet in omnium beneficiorum fructuum administratione concurrat Papa mediate, vel immediate, [illegible] directe vel indirecte, casualiter vel regulariter, auctoritate, vel [illegible] aliter, & [illegible] administratio ad ipsum solum pertineat, quum plurimorum tamen iure omnium bonorum [illegible] pertinentium ad beneficia, quæ per eum, vel alios conferuntur, vel [illegible] dantur, administratio pertinet regulariter, & immediate ad beneficiarios.

a 12 q. 1.

b Sess. [illegible] §. cum fructum

7 Ex quo infertur modus intelligendi canonicus [illegible] S. Thomæ, a multis laudati, *c* videlicet, *omnia Ecclesiæ esse Papæ tanquam principalis dispensatoris, & non tamquam domini, & possessoris:* quia omnia [illegible] verba eius. Modus item intelligendi eius, quod vulgus ait, declaratum esse in prædicto Concilio sub Leone X. plenariam administrationem omnium bonorum Ecclesiæ pertinere ad Papam. Modus item intelligendi eius est, id quod habet prædictum cap. *ad honorem,* *d* nempe, *Solus Romanus Pontifex in [illegible] pallio semper vtitur, & vbique, quoniam [illegible] plenitudinem ecclesiasticæ potestatis, quæ per pallium significatur. alij autem eo [illegible] semper, nec vbique, sed in Ecclesia [illegible] sunt in partem sollicitudinis [illegible] potestatis* & probatur per cap. *cuncta per mundum* & cap. *per principalem.* *e* Illius item, quod multi dixerunt, plenam, & liberam dispositionem beneficiorum, & fructuum eorum pertinere ad Papam, esseque [illegible] pro ratione voluntatem, iuxta glossam solennem, *f* & id genus alia, quæ librand, & determinanda [illegible] per proximè dicta, & supra. *g* tacta, & per [illegible] soluta in dicto tract. de reditibus, *h* libranda sunt, inquam, per has veritates.

c In 2. 2. quæst. [illegible] a. 1 ad [illegible]

d de aut. & vsu pal.

e 9 q. 3.

f Ca. si gratiosè de re[illegible] lib. 6.

g Eo c. not. [illegible] § 4 & [illegible]

h Apol. præd. Quæ t mon. 40. & in Apol. prædict. q. mon. 14. 27. 28. & 30.

8 Prima est, quòd verum dominium omnium honorũ ecclesiasticorum est penes solum CHRISTVM D.N. & non penes vllos ecclesiasticos, etiam Pontifices Maximos, vt monstratur, & declaratur, vbi supra. Secunda, quòd sola & tota eorum administratio est penes Papam immediate a CHRISTO ei tradita. Tertia, quod penes solum Papam est administratio illorum fructuum, & bonorum, quorum administrandorum titulus nulli alij mediate nec immediate est ab eo concessus. Quarta, quod absolutior potestas administrandi remanet penes eum quo ad ea, quorum administrandorum titulus canonicus nulli alij est [illegible], quàm aliorum, in quibus etiam alius habet [illegible] titulum, argumentum cap. *iusticium prudem.* *i* & [illegible], quæ per illud asserunt Cardinalis, *k* & nos supra, *l* [illegible] mus.

Quinta, quod remanet penes eũ, quoad ea quorum administrandorum titulorum: etiam alij habent, sed longe [illegible] quam in alijs: quia licet iusta de causa possit alicui [illegible] vel auctoritatem id faciendi præstare, & ob delictũ, [illegible] iustam causam illa tollere ab eis, qui ea canonice receperunt, non tamen potest iuste disponere de fructibus & redditibus illorum, etiam in vsus pios, nisi ex aliqua grandi causa sine consensu beneficiariorum, per ea quæ supra, *m* adduximus.

i In § [illegible] de [illegible]

k In co[illegible] Eod. no. 7 § 5

m Eod. c. not. 7. §. 3.

SVMMARIVM.

1. *Ecclesiasticos fructus, & reditus male percipientes, quid agere oporteat.*
2. *Beneficia tenentes sine canonico titulo, quid de fructibus perceptis agere conueniat.*
3. *Fructuum ecclesiasticorum in alijs obueniunt vacante beneficio de iure, & de facto: eorumque differentia.*
4. *Remedia tria [illegible] absolutionem ab obligatione restituendi fructus ecclesiasticos varijs ex causis male perceptos.*

§. 12.

1 EX prædictis infertur primò, non malè me consuluisse aliquoties quibusdam, qui male perceperant, vel male percipiebant fructus, & reditus aliquot per annos ex beneficiis aliquorum beneficiorum, videlicet, quod non sufficeret eis componere se cum Camera Apostolica, vel commissario Cruciatæ, habente potestatem componendi de fructibus beneficiorum male perceptis, sed oportere eos restituere illos male perceptos ipsis beneficiariis, ad quos eorum dispensatio, & dispositio tanquam ad eorum dominos pertinebat, modò adhuc essent viventes, modo necessitatem non tunc essent, & in vita vel in morte in aliquos vsus pios, vel generatum donasset, vel iuste ad opera pia in morte reliquissent, vigente consuetudine testandi, modo necessario non donasset, neque reliquisset, sed aliquo respectu eorum quæ tanguntur in dicto tract. de reditu. essent facta Patrimonialia, vel quasi patrimonialia, vel alia quæ beneficiarii ipsi potuerunt relinquere suis hæredibus sine onere paupertatis, vel paupertatis: quia ipsis hæredibus est fauendum, b quibus beneficiariis, vel eorum heredibus viuentibus, non est verisimile velle Papam, quæ ipsis debentur auferre.

2 Secundo infertur, iuste quoque me consuluisse beneficiariis, qui tenuerunt beneficia sine canonico titulo saltem ab initio habito, suæ obligationi satisfacere, restituendo fructus medio tempore male perceptos Cameræ Apostolicæ vel certe componendo se cum illa: quoniam omnium bonorum ecclesiasticorum & fructuum eorum administratio, quæ non est concessa alicui particulari a Papa immediate, vel mediate, pertinet ad ipsum solum per prædicta. At nulli iure concessa videtur dispensatio fructuum prædictorum vlli alij quàm Papæ: quia nullus alius habet titulum canonicum: ergo pertinet ad eum solum.

Contra hoc tamen facit, quod videntur deberi futuro successori, hoc est, illi qui primus post eum beneficium illud canonicè adeptus fuerit; vel quod debent verti in vtilitatem Ecclesiæ per c. *cum vos*, c & per cap. *præsenti*. d Nec satisfacere videtur, id quod scio aliquando viro cuidam doctissimo satisfecisse, videlicet quòd illa capitula, non loguntur de fructibus beneficiorum male a beneficiario perceptis, sed de fructibus obuenientibus tempore vacationis, & bene perceptis ab Oeconomo ad eorum custodiam legitime deputato, vel male à raptore aliquo, vel fure, vel ab alio huiusmodi perceptis: non, inquam, hoc satisfacit, quia toto tempore, quo beneficium possessum est sine titulo canonico, saltem ab initio habito, vacauit; & ita omnes fructus percepti tempore, quo illa beneficia sine canonico titulo possidentur, dicuntur obuenire tempore vacationis, & ita deberi reseruari futuro successori, vel in vtilitatem Ecclesiæ conuerti; & consequenter eorum dispensatio ad alium, quam ad Papam pertinere videtur.

3 Respondeo igitur ad argumentum, quod non est eadem ratio de vtrisque: quoniam alij obueniunt vacante beneficio de iure, & de facto, alij vero tempore vacationis de iure, & non de facto: & ideo non vsque adeò debetur futuro successori, ac alij tempore plenæ vacationis obuenientes. Vnde arbitror, & mea sententia, iuste fructus quidem illos male perceptos, conuerti posse in vtilitatem Ecclesiæ, vel futuro successori reseruari, attento quod verè tempore vacationis obuenerunt, & nihilominus antequam in vtilitatem Ecclesiæ conuertantur, & antequam institutus futurus successor, & illi tradatur, pertinere ad dispensationem Papæ: attento quod licet illa beneficia de iure vacent, de facto tamen non vacant: & licet nemo sit eo tempore legitimus eorum administrator ob defectum tituli canonici, quo administratio legitima conceditur, est tamen, qualis qualis, & putatiuum administrator eorum: & ita non pertinent tam pleno iure ad futurum successorem, quàm illi qui obueniunt tempore quo vacant de iure & de facto. Cui sententiæ attestare videtur praxis Romana, quia Summus Pœnitentiarius frequenter remittit huiusmodi beneficiarios ad se cum Camera Apostolica componendum; cuius ratio nunquam, quod sciam hactenus adeo exerte reddita est, nec videtur posse hauriri melius, quam ex prædicta consideratione.

4 Ex quibus subinfertur, eum qui possedit beneficium sine canonico titulo, saltem ab initio habito, puta: quia erat irregularis, excommunicatus, vel suspensus, vel alias inhabilis tempore collationis ei factæ eorum, qui non potuit eiusmodi defectum tollere, vel saltem nô abstulit, habere tria remedia, quibus absoluitur ab obligatione restituendi fructus illos male perceptos. Primum est componere se cum Camera Apostolica. Secundum conuertere illos in vtilitatem Ecclesiæ suæ, vel beneficij. Tertium, tradere illos futuro successori: & contingere potest, vt aliquo respectu vnum illorum magis conueniat ei, quam aliud: nam per compositionem cum Camera, magna pars solet remitti, quum tamen per conuersionem in vtilitatem Ecclesiæ nihil remittatur: futurus autem successor potest esse adeo amicus, quod maiorem partem remittere, quam Camera, sed nec illa, nec ille possunt ei remittere iuste si est diues, cum facultatem conuertendi eos in vsus profanos, vel non pios: quoniam nec ipsi id facere possunt, per late adducta in tract. de red. a & nemo dat quod non habet. b

Subinfertur etiam, quod si quis (quod quotidie contingit) obtineat à sancta sede Apostolica narratione narrandi confirmationem tituli, quo beneficium possidet, & qui antea nullus erat, nouam concessionem, nihil tenebitur restituere, si facta est ei gratia, sine obligatione ad se cum Camera componendum, sed solum tenebitur eos ita impendere, ac si obuenissent ei postea quàm illam nouam concessionem obtinuit. & ita impendere illos in honestam sui sustentationem, vel in pios vsus: quoniam per obtentionem huiusmodi gratiæ ipse constituitur primus successor, cui fructus illi reseruari, & tradi iuste poterant. Nô obstat, supra tantes repetij illa verba *sine canonico titulo saltem ab initio habito*. Nam maioris quæstionis est, an idem sit dicendum de fructibus perceptis sine canonico titulo ab illo, qui a principio quidem habuit illum, sed postea per negligentiam ordines sacros accipiendi, iuxta ca. *licet canon.* c vel impossibilitatem cap. *de multa* d & extrauagantem, *execrabilis* e vel hæresim f vel aliis causas, seu statuta, & leges particulares ipso iure amisit. Et quidem quo ad forum externum idem omnino est dicendum, & etiam quo ad forum conscientiæ, si tenemus illas pœnas ipso iure incurri debere in foro conscientiæ: si autem contrarium tenemus, contrarium esset dicendum, sed quilibet res disputatio altiorem exigit indaginem, ideo illam remitto in Commentario in cap. *fraternitas*. g quo proponimus omnia, quæ frater Alfonsus Castrensis in duobus libris de lege pœnali tradit, perpendere, contrahere, ac declarando definire.

SVMMARIVM.

1 Dubij tertij principaliter hoc commentario propositi breuis resolutio.

2 Spoliorum administratio soli Papæ est reseruata.

§. 15.

1 AD tertium dubium principale; videlicet, an Papa sibi eiusmodi spolia reseruauerit; respondeo affirmatiue, vt palam constat ex constitutione præfata bonæ memoriæ Pauli III. approbata per Iulium III. Paulum IV. Pium IV. & Pium V. vt supra, h ostendimus ex fragmentis constitutionum eorundem supra relatis.

2 Constat etiam, & efficaciter colligitur ex illa theoria superius asserta, nempe, quod ad solum Papam pertinet omnium bonorum, & fructuum ecclesiasticorum administratio, quæ nulli alij iure debetur. At prædicta spolia sunt bona ecclesiastica, quorum administratio ad nullum alium, quam ad Papam iure pertinet: ergo eorum administratio ei soli est reseruata. Nô obstat dicere, quod spoliorum administratio pertinere videatur ad futurum successorem, per responsionem, quæ data est ad ea supra. k

SVMMARIVM.

1 Dubij quarti principaliter hoc commentario propositi resolutio, & toto §. 14. & 15.

1 Con-

a Quæst. 1 [illegible] 48 & 2. mon. 7. [illegible] in Apol. pr. q. 1 mon. & 38 & q. 2. m.

b Cap. quæ autem de [illegible] patron. & Vniuersa de legat.

c De elect. lib. 6

d De præb.

e Ioan. 22 eod. tit.

f Cap. 2 de hær. lib. 6.

g 12. quæst. [illegible]

h In §. 6 [illegible]

i Per c. cû de eff. or [illegible] c. præs. eod. lib. 6 & c. quia sæpe [illegible] elect. eod. l[illegible]

k §. 10.

[Left margin notes, partly cut off:] [illegible] quæst. 3. [illegible] 4 & [illegible] pra[illegible] q. mo. — Arg. c. cum [illegible] ex [illegible] de [illegible] — De offi. ord. Eod. tit. lib. [illegible] [illegible] de [illegible] lib. 6.

1 *Consuetudo nulla contra legem naturalem vel diuinam excusare potest.*
2 *Consuetudo an induci possit contra legem etiam humanam decreto irritante munitam.*
2 *Decreti irritantis efficacia.*
3 *Consuetudo non valet contra legem humanam prohibentem, quæ virtualiter continet decretum irritans.*
4 *Iura quæ consuetudinis auctoritatem fouent.*
5 *Beneficiarij de superfluis redituum ecclesiasticorum testari [illegible] vetantur.*
6 *Consuetudo, vel priuilegium Papæ testandi de [illegible] ad opera pia à peccato excusat.*
6 *Consuetudo, & priuilegium Principis contra legem humanam valet.*
7 *Constitutio Papæ posterior; licèt deroget priori eidem contraria, non tamen derogat consuetudinibus contrarijs, si rationabiles sunt.*
7 *Consuetudo quæ rationabilis, & quæ irrationabilis.*
8 *Legem humanam omnem, quatenus humana est, consuetudo tollere potest.*

§. 14.

1 AD quartum dubium, videlicet. An consuetudo non soluendi spolia Papæ excuset, Respondeo pro eius parte negatiua facere primo, quòd qui cõtrauenit legi, peccat, *a* & qui capit spolia sine auctoritate Papæ contra prædictam legem Pauli III. relatam §. 5. facit.

Secundo, quòd nulla consuetudo potest quemquam excusare contra legem naturalem, vel diuinam. *b* At prædicta lex Pauli III. potius est lex diuina, quà humana: quia innititur in bona consequentia ex illa lege diuina, de qua supra, scilicet, quod omnium bonorum ecclesiasticorum administratio immediate conceditur à Deo Papæ. Et nemo alius potest licitè illorum administrationem, nisi concedatur illi à Papa mediatè, vel immediatè, & quod vt supra, *d* probatum est, omnia spolia sunt bona ecclesiastica, & eorum administratio nulli alij est à Papa concessa, quæ necessariò consequitur lege diuina ea ad ipsum solum Papam pertinere.

2 Tertio, quòd contra legem etiam humanam decreto irritante munitam non videtur posse induci consuetudo valida, tum per cap. *statutum* cum adiuncto dicto Gulielmi Monte Laudano, [illegible], scilicet, *Decretum irritans [illegible] omnia interiora & occulta [illegible] nam [illegible] mali [illegible] in oppositum [illegible].* Vnde nec consensu partium contrarium induci posse videtur, iuxta textum [illegible], vbi Panormitanus, & glossa.

3 Tum quia etiam contra legem humanam prohibitiuam, quæ virtualiter continet decretum irritans, non valet consuetudo, iuxta l. 1 & 2. & tradit Baldus, *l* facit lex *non dubium, m* cum [illegible] ibi [illegible] *n*

4 Pro contraria parte faciunt primo omnia iura, quæ cõsuetudinis auctoritatem fouent. *o* Secundo, quod cum quis contrarium tenuerit oportet [illegible] dicere, quod omnes ferè [illegible] Hispani, Galli, & Germani peccent; in Regnis enim Hispaniæ Castellæque subiectis, soli Episcoporum spolia [illegible] Papæ, in alijs autem nulla, imo neque in parte Hispaniæ regno Portugalliæ subiecta.

Pro resolutione integra dico primum, cõsuetudinem quæ haberet, vt præfata spolia succederet alij, quam Papæ sine pietatis vel paupertatis intuitu ad effectum vtendi eis ad profana, tanquam alijs profanis, non valere. quia illa esset contra legem naturæ, de non furando, neque vtendo re aliena inuito domino [illegible], quam [illegible], iuxta ea, quæ allata fuerunt in præd. tract. de redit. *p* cuius appendix est iste commentarius. *q*

5 Tum quia eadem ratione qua vetantur beneficiarij testari de superfluis redituum ecclesiasticorum ad profana, excludit, vt nemo [illegible] eis in spolijs succedere profanè, id est [illegible] ad vsum profanum [illegible] & [illegible] intuitu: [illegible] qua vetantur testari beneficiarij de super-

fluis redituum ecclesiasticorum, est, quia lege naturæ vetatur, ne quis re [illegible] vtatur [illegible] quod sint [illegible] ecclesiæ [illegible] pauperum, & aliorum [illegible]. [illegible] cum [illegible] superfuerint, [illegible] est [illegible] disponi, nec in [illegible] quam [illegible] bonis ecclesiæ.

6 Secundo dico, quod [illegible] consuetudo legitimè præscripta, vel priuilegium Papæ, quibus beneficiarijs [illegible] spolia [illegible] in opera pia [illegible] & consuetudo [illegible] dum in ea, vel [illegible] nullatenus repugnat legi naturali, nec diuinæ, [illegible], *a* probatum [illegible] repugnet legi humanæ, contra quam consuetudo, & priuilegium Principis valere potest. *b* [illegible] hoc dicto videtur [illegible] Pij IV. [illegible] anno 1550. 8. Febr. & etiam Pij IV. datæ ann. [illegible] Iulij, [illegible] quatenus [illegible] disposition excludunt [illegible] beneficiariorum, quibus priuilegio, vel consuetudine [illegible] etiam litera eiusdem Pij IV. datæ [illegible] 26. Maij, [illegible] latæ supra, *d* quatenus [illegible] dispositione excludunt à contrario sensu spolia beneficiariorum, quibus est facultas testandi, quæ quoad opera pia contingere potest ex priuilegio, vel consuetudine, vt supra ostendimus.

Tertio, quod prædicta extrauagans Pauli III. licèt videatur [illegible] consuetudines omnes, quibus spolia cederent in vsus profanos, non tamen videtur derogasse consuetudinibus, quibus cederent in pios, per ea, quæ tenus habet, quod [illegible] constitutio Papæ [illegible] consuetudinibus contrarijs [illegible] sint [illegible]. Cum ergo consuetudo, quia bene [illegible] spolia [illegible] [illegible] rationabilis, quæ [illegible] contra legem naturalem, vt [illegible] fuit [illegible] consuetudo, quæ [illegible] in pia sit rationabilis, vt quæ sit contra legem humanam tantum, vt ibi, *g* [illegible] ostendimus, consequens est, hanc non obrogasse, [illegible] vero sic.

Per quæ tria dicta, conciliatij possunt fundamenta pro vtraque parte adducta: nam quæ adducta fuerunt pro parte negatiua, videlicet, quod consuetudo non potest excusare, intelliguntur de consuetudine irrationabili. ea vero quæ pro parte affirmatiua, de rationabili, quæ de [illegible] potest esse illa. *quæ non est contra legem naturalem vel diuinam directè vel indirectè* [illegible], haud [illegible] relinquendum [illegible] arbitrio, quæ consuetudo dicenda sit rationabilis & quæ irrationabilis, [illegible] ad id arbitrandum inueni aptiorem & generaliorem, licet multæ species [illegible] per Rochum, quam illam quæ [illegible] tissima, *k* videlicet, quod omnis & sola consuetudo quæ directè vel indirectè repugnat legi naturæ, vel diuinæ, irrationabilis, quæ nullatenus induci potest, quæ regula colligitur ex cap. *illa* ibi, *Quod neque contra fidem Catholicam, neque contra bonos mores [illegible], [illegible] habendum.* Colligitur & ex eo, quod quicquid & [illegible], quod lege humana statui potest, consuetudine [illegible] induci potest. Tum argum. cap. *ius ciuile*, & cap. *consuetudo*. *m* adiunctis cap. *erit autem lex*. *n* & cap. *quæ contra mores*. *o* Tum quia eadem potestate [illegible] lex humana, & consuetudo: quia solum differunt in eo, quod illa [illegible] expresso consensu potentis facere legem, hæc vero tacito [illegible], iuxta, *p* & tradit Innocentius. *q* Tum quia [illegible] satis significat cap. *omnes*. *r* ibi, *Humanæ leges moribus constant* quo significatur, morem quæ est consuetudo, eiusdem esse potentiæ, cuius est lex. Cui alludit [illegible] quod Gratianus, *s* ait, quod non [illegible] in [illegible] conscripti, & traditi intelliguntur. Tum quod [illegible] maiore tempore ab orbe condito [illegible] consuetudine, & moribus [illegible], quam [illegible] expressè constitutis, [illegible] tacitè [illegible] gitur. Tum quod quicquid est [illegible] [illegible] est quæ ibi per consuetudinem [illegible] generalem temporis immemorialis, vel [illegible] iuxta [illegible], *v* & tradit Felinus, *x* [illegible] licet aliquid contra hoc [illegible], re-

a Cap. nam contempsit. de consuet. cap. qui peccat 23 q. 4.
b Cap. mala & veritate & melius in c. si consue. 8 dist. c §. 4.
d Eod. §.
e § fin. de [illegible] lib. 6 & in clemen. si Roman. [illegible] verb. [illegible] in trac. [illegible]
[illegible] in verb. [illegible] C ne [illegible] l Nouel. de [illegible] sexta par. 21 princ. 13. limit.
m D. de legib. n eodem 4.
o C. a. consuet. 1 dist. 1 [illegible] C. quæ sit longa consue.
p [illegible] mon. 2a & [illegible] in A pologet. trad.
q Quæst. [illegible] 27 & 18 & 19.

a In Apolog. [illegible]
c Cap. [illegible]
e De constit. [illegible]
g In [illegible] monum.
k Præf. [illegible]
s C. dist. [illegible]
[illegible] Aug. ep. 18. ad Ian.
[illegible]

[illegible] ad [illegible] vel [illegible] aliquibus [illegible] consuetudo [illegible] cum possit aliquid inducere [illegible] dem [illegible] contra [illegible] cou[illegible] contra [illegible] contra [illegible] non [illegible] contra [illegible]. Cum igitur per [illegible] per legem [illegible] per [illegible] con[illegible]. Tandem [illegible] quod per le[illegible] non [illegible] directe [illegible] per [illegible] illi [illegible] licent.

5 Vide [illegible] Principe [illegible] vel [illegible] potest [illegible], de quo [illegible] f

Non obstat [illegible] quod [illegible] iusta est [illegible] contra [illegible] contrarium [illegible] & con[illegible] contraria rationabi[illegible] cap. quanquam. [illegible] quatenus probant quòd [illegible] & [illegible] peccatis. Non obstat etiam dicere, quod omnino con[illegible] rationabilis, secundum glos[illegible] solemnem & receptam, quia id procedit, quando [illegible] ratione, & con[illegible] non autem quando solum re[illegible] eam tollen[illegible] do, vel [illegible], ne videatur, eo quod contrarium aliqua ratione magis placeat & rationabilius sit, vt colligitur ex glossa. l & [illegible] ex Doctoribus. m Cum ergo præfata consue[illegible] tudo, de qua loquimur, nempe quæ applicatur spolia pijs [illegible] operibus, aut pauperibus, quo [illegible] applicent, non [illegible] directe, nec indirecte contraria legi naturali, vel diui[illegible] næ, potest esse rationabilis & valida. Nec obstat, quod nos sæpe diximus tam in præfat. tract. n quam supra, o re[illegible] spondendo ad [illegible], quod tota [illegible] bonorum ecclesiasticorum, & consequenter spolio[illegible] rum [illegible] Summo Papæ pertinet, eo quod CHRI[illegible] STVS [illegible] eorum dominus, immediate illam ei conces[illegible] sit, & per [illegible] & alios, quibus ille suam potestatem communicat, est exercenda, & per consequens non per [illegible] consuetudinem concedit. Non, inquam, hoc obstat: quoniam consuetudo rationabilis est talium [illegible], per quod Papa ipse [illegible] communicat: nam & tota iurisdictio ecclesiastica fuit data Papæ a CHRISTO. p Quæ tamen [illegible] Papa per titulos episcopales, [illegible] beneficiales, sed etiam per consuetu[illegible] dinem [illegible] potest per [illegible] cum [illegible] quæ [illegible] quibus [illegible] adnotant Do[illegible] ctores.

S V M M A R I V M.

1 *Consuetudine extante, vt fructus primi, vel [illegible] anni cedant beneficiario, [illegible] non debent cedere [illegible] quo [illegible].*
2 *Traditioni [illegible] modum quilibet addere potest.*
3 *Spolia per dispositiones inter viuos, vel vltimas voluntates alio [illegible] pietatis, vel paupertatis possidentes, Sedi A[illegible] [illegible] tenentur.*
4 *Spolia [illegible] per vltimas voluntates, & [illegible] pie[illegible] tatis, vel paupertatis sine priuilegio vel consuetudine ad pia [illegible] tenentur.*
5 *Remissio [illegible] a quodam prælato de reditibus ec[illegible] clesia [illegible] pietatis, vel paupertatis [illegible] [illegible].*
6 *Remissio [illegible] est donatio.*

§. 15.

1 EX [illegible] Zanz[illegible], a quo [illegible] fructus primi, vel [illegible] mortuo, non debent cedere [illegible] quod [illegible] quo debitori [illegible] soluunt, & [illegible] quo [illegible] pauperes dispensant [illegible] spoliasset, vt patet per de [illegible] supra. b [illegible] haberet, vt illa [illegible] larios diuitibus [illegible] pr[illegible] ximo. Consuetudo [illegible], et ea [illegible] vel [illegible] esset ratio[illegible] nabilis [illegible] prædict[illegible] esset [illegible] funda[illegible] tione [illegible] quod [illegible] illud [illegible] re[illegible] tur patrono, [illegible] debet [illegible] vt [illegible] prædicta glossa, & [illegible] de cap. ceterca [illegible] ad speciem modum [illegible] cap. rerum. f cum [illegible] per glossam & Doctores.

2 Secundo [illegible] quod [illegible] do, quia ha[illegible] beret, vt spolia conuertantur in vtilitatem Ecclesiæ [illegible] erat beneficiatus, imo & [illegible] quæ haberet, vt [illegible] [illegible] ad dispendium [illegible] de ce[illegible] tes, vel opera pia, [illegible] & [illegible] tempore [illegible] tes: quia hæc consuetudine [illegible] ter non [illegible] prædictam [illegible] Pauli III. per præ[illegible] de const. lib. 6.

3 Tertio [illegible] omnes illos, qui possident spolia bene[illegible] ficiatorum cuiuscunque [illegible] per dispositionem inter vi[illegible] uos, vel vltimas voluntates [illegible] quam paupertatis, vel pietatis, [illegible] in toto [illegible] ad resti[illegible] tutionem [illegible] Sedi Apostolicæ, [illegible] prædictam [illegible] subiectæ fuerint [illegible] nobiles [illegible] contrarie, [illegible] cap. g quarum de numero fuit illa, quæ [illegible] vtrique bono ecclesiastico [illegible] dentibus dimittes, hæc paupertatis vel pietatis intuitu, vt præ[illegible] dictum est.

Nec obstat, quod [illegible] beneficiariorum, qui [illegible] Italiam spolia [illegible] Apost. [illegible] vel [illegible] quoniam [illegible] intuitu paupertatis [illegible] relinquuntur, vel non [illegible] Apost. vel si sunt, non [illegible] tamen vel [illegible] consuetudo [illegible] tempore [illegible] ne diximus in prædict. tract. h [illegible] pio, [illegible] ad [illegible] quæ tamen [illegible] minime [illegible], vt [illegible] est.

4 Quarto [illegible], etiam ad eandem [illegible] illos qui [illegible] per vltimas voluntates [illegible] intuitu paupertatis, vel pietatis factas [illegible] priuilegio, vel [illegible] ad pia relicta [illegible] debent [illegible] cum Camera Apost. quo [illegible] in toto [illegible] quæ est magni momenti [illegible].

5 Quinto [illegible] quiddam pulchrum & [illegible] addi cuidam responso, quod nuper mihi [illegible] [illegible] Cassandrus Lusitanus, qui [illegible] Salmanticæ & Conimbricæ fuit [illegible] in vrbe aduocatus V. I. callentis[illegible] simus & [illegible] in Signatura Vrbis [illegible] præ[illegible] meo Conte[illegible] Manuel [illegible] ec[illegible] clesiast. [illegible] respondit, quod remissio quæ [illegible] de reditibus eccles. facta cuidam [illegible] ne paupertatis & pietatis [illegible] non valet, & [illegible] debita est, [illegible] Abbato [illegible] facta de [illegible] non [illegible] paupertatis [illegible] mos prob. in d. q. 1. tractat. de [illegible] inter viuos, [illegible] decisio [illegible] fuit [illegible] facta, quia [illegible] potest [illegible] ipse [illegible] q [illegible] præd [illegible] respondit, quod prædictus [illegible] soluit illud debitum [illegible] in Abbatis [illegible] & tra

[illegible] debet restituere Sedi Apostolicæ [illegible] cum ea [illegible] [illegible] Pauli III. [illegible] consuetudine quæ [illegible] in foro conscientiæ Sedi Apostolicæ [illegible] immediate concessi, sol Papæ [illegible]

Sexto [illegible] in Camera Apostolica [illegible] [illegible] Sedi Apostolicæ [illegible] Regis Hispaniarum Philippi II. & Reginæ Mariæ [illegible] Pontifice [illegible]

Septimum [illegible]

SVMMARIVM.

1 [illegible]

2 [illegible]

3 [illegible]

§. 10.

1 OCTAVO [illegible]

[illegible]

[illegible] episcopus [illegible]

[illegible] Ecclesiæ [illegible]

Non [illegible] episcopo. [illegible]

Decimo [illegible]

[illegible] partes

[illegible]

2 [illegible] quod pecunia posita [illegible]

[illegible] postea [illegible] Ab [illegible] C [illegible]

[illegible] & de illis, [illegible] habebat.

Pro resolutione dico primo, quod [illegible] pecuniam non possit Episcopus pro lucrando [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] E [illegible]

[illegible] non sunt in sacculo [illegible]

Tertio dico, quod verius videtur, quod non possit Episcopus legare prædictam pecuniam [illegible] deposita in sacculo [illegible] F [illegible]

A [illegible] S. Thomas [illegible] quod Episcopus [illegible] B [illegible] quam [illegible] possit, per [illegible]

S V M M A R I V M.

1 Bulla [illegible] composita est.
2 [illegible]
2 [illegible]
2 [illegible] fructa [illegible]
3 [illegible] pacta.
C 4 [illegible] tollendi dominia [illegible] con-[illegible]
4 [illegible] sive [illegible]
5 [illegible] bona [illegible]
5 [illegible] execrandi [illegible]

§. [illegible]

P[illegible] b Supra §.

[illegible]

PIVS EPISCOPVS
Servus servorum Dei.

VENERABILIBVS fratribus Ioanni Hostiensi Morono, & [illegible] Marci, S. R. E. Cardinalibus [illegible]

[illegible]

Hæc bulla est [illegible]

[illegible]

rium nostrum retroactis sub[illegible] labefactatum [illegible] habet premiarum summa sit expedienda, mirum [illegible] pecunias vndequaque [illegible] tamen [illegible] qui valeamus. Habita [illegible] super [illegible] venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus in Consistorio nostro [illegible] cum [illegible] & [illegible] matura [illegible] [illegible] & [illegible] ex certa nostra scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine [illegible] Romanorum Pontificum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quorum [illegible] [illegible] & [illegible] ac [illegible] experientia [illegible] [illegible] perspecta & [illegible] sunt. [illegible] propterea ad infra [illegible] nostro & Apostolicæ Sedis Commissarios & executores [illegible] & deputamus [illegible] a [illegible] publicationis præsentium computandos, per vos, vel alium seu alios a vobis per [illegible] patentes literas deputandos, quoscunque canones [illegible] responsiones, recognitiones, & census perpetuos, vel temporales, precarie perpetua, seu emphyteusi, vel vitæ, & quocunque alio etiam feudi [illegible] temporali carentis, nomine nuncupatos [illegible] & aliis pactis, & conuentionibus, ac [illegible] etiam [illegible] dominij & proprietatis [illegible] etiam causa [illegible] [illegible] [illegible] per quoscunque [illegible] [illegible] prædia [illegible] [illegible] bonum immobilibus, cuiuscunque quantitatis, valoris, ac æstimationis [illegible] & quorum omnium & singulorum [illegible] corpora pro expressis hic haberi volumus, perinde ac si [illegible] ipsa corpora, cum suis cohærentiis, & qualitatibus [illegible] essent: [illegible] quarumcunque ecclesiarum [illegible] Cathedralium, & Metropolitanarum, ac Patriarchalium, necnon [illegible] [illegible] & [illegible] congregationum, ordinum, Hospitalium [illegible] militiarum & aliorum [illegible] & [illegible] locorum etiam quantumcunque [illegible] & exemptorum, ac [illegible] quod in speciali [illegible] generali [illegible] certum [illegible] & forma [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] per totam [illegible] [illegible] [illegible] & census [illegible] Castris [illegible] & oppidis [illegible] ad [illegible] per quoscunque [illegible] ac Ciuitatum, [illegible] terrarum, castrorum, villarum, & [illegible] particulare [illegible] etiam ecclesiastica vel alia [illegible] vel mundana [illegible] & [illegible] prædictos [illegible] [illegible] [illegible] quod seu quæ [illegible] & Camera Apostolica [illegible] [illegible] tempus per vos [illegible] [illegible] sine aliqua causæ cognitione, & nullis [illegible] & [illegible] eorum, qui de [illegible] & reclamantibus [illegible] & [illegible] Canonum [illegible] & [illegible] alio nomine nuncupatorum [illegible] & [illegible] possessiones, vineas, domos [illegible] terras, nemora, [illegible] [illegible] si minus legitime, aut alias [illegible] [illegible] [illegible] & generationem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Præpositis, Decanis, Collegiis, Capitulis, Conuentibus, Congregationibus, Hospitalibus [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] & alia [illegible] [illegible] & [illegible]

rentis & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & pro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] conductores, ac vtiles [illegible] [illegible] census [illegible] responsionum & recognitionum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prædiis, ac [illegible] [illegible] minorum in alienationibus & [illegible] [illegible] omnis superioritatis [illegible] iure [illegible] [illegible] quarumcunque, [illegible] dominos ex vna, & [illegible] [illegible] & in futurum [illegible] & [illegible] [illegible] & cognominibus [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] det. simul [illegible] [illegible] in toto vel [illegible] [illegible] & alia bona [illegible] [illegible] [illegible] & proprietatis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Præpositatus Præpositatus, Plebanatus, Archipresbyteratus, Presbyteratus, Collegia, Capitula Conuentus, Congregationes, Hospitalia, Mensas [illegible] [illegible] & [illegible] etiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] re, & [illegible] [illegible] & [illegible] & [illegible] [illegible] quemcunque [illegible] generali [illegible] [illegible] [illegible] cum [illegible] subdelegare, [illegible] [illegible] facere, & exequi libere & licite, [illegible] & valeatis [illegible] & [illegible] licentiam, & facultatem, ac auctoritatem [illegible] [illegible] [illegible] præsentium [illegible] & causa [illegible] & [illegible] [illegible] & penitus extinguimus atque perpetuum [illegible] [illegible] Prælatis, Abbatibus, Prioribus, Præpositis, Plebanis, Archipresbyteris, Præceptoribus, Commendatariis, Collegiis, Capitulis, Conuentibus, Congregationibus [illegible] ministratoribus [illegible] supradictis & aliis quibuscunque [illegible] gradus, ordinis, conditionis dignitatis & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in futurum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] praeſ[illegible] [illegible] hoſpitali[illegible] [illegible] bus rebus huiuſmodi [illegible] aut [illegible] aut vllo modo publice [illegible] vel temporalis con[illegible] [illegible] poſſeſſionibus, terris, cenſu, domibus, prædiis, [illegible] nemoribus, ſyluis, vallibus, paludibus, [illegible] huiuſmodi bonis [illegible] ſive ea in feudum, emphyteoſim, precariam [illegible] aut alias quomodolibet pro tempore [illegible] [illegible] temporibus de [illegible] con[illegible] alta [illegible] competere dignoſcuntur ac durante [illegible] tate [illegible] & onere [illegible] canonis, [illegible] precaria, [illegible] reuerſione & deuolutionis, directi dominij & proprietatis ſuperioritatis [illegible] gaudebant, et tenere potuit, & [illegible] potuit, & debeant, nequaquam ob [illegible] & [illegible] huiuſmodi aliave harum noſtrarum [illegible] pro tempore ſecuta [illegible] ſuo [illegible] robore & vigore permaneant [illegible] terras, cenſus, domos, prædia, prata, nemora, ſyluas, valles, paludes, [illegible] & alia bona huiuſmodi etiam vt [illegible] affrancata & liberata vt prius non ſolum pari [illegible] ſed aliquo [illegible] & abſque vlla prorſus diſcretia, ac vere & non per fictionem [illegible] gaudeant, potiantur & fruantur [illegible] & per omnia [illegible] agentur, & ſuffragari debeant perinde ac ſi [illegible] terra, nexus, & obligatione canonis, ſeruitutum, [illegible] precaria, [illegible] reſponſionum, [illegible] deuolutiona, [illegible] directi dominij ac proprietatis huiuſmodi durarent, & nullatenus extincta eſſent, ſi & prout vobis concedere videbitur concedimus, ſtatuimus, & indulgemus. Ita tamen vt priuilegia, & exceptione huiuſmodi per vos concedi & reſeruari nequeant reis criminum læſæ Maieſtatis diuinæ, vel humanæ, aſſaſſinij, & [illegible] Cardinalium, vel Epiſcoporum, [illegible] caſibus ſi aliàs de iure [illegible] ſit [illegible] priuilegia huiuſmodi concedi, aut ſuffragari, nullo modo poſſe volumus. Decernentes affrancationes, liberationes, [illegible] & [illegible] alia præmiſſa per vos, [illegible] partem [illegible] aut [illegible] deputandum, vel deputandos ab eis, & ſingulos [illegible] perpetuo ſirmitate [illegible] debere, ac ſeudatarios, precarios, emphyteotas [illegible] [illegible] & alios [illegible] modo aliquo contra præſentium tenorem [illegible] non poſſe [illegible] ac poſſeſſores, [illegible] prædia, prata, nemora, ſyluas, valles, paludes [illegible] franca, libera, & [illegible] alia [illegible] [illegible] & [illegible] & ad [illegible] alia [illegible] [illegible] extraneos, & [illegible] tam [illegible] mortis & [illegible] tranſferre [illegible] & [illegible] libere & licite poſſe & debere. [illegible] monaſteria [illegible] præpoſituras, præpoſitatus, plebanatus, archipreſbyteratus, domos, [illegible] congregationes, hoſpitalia, [illegible] & loca prædicta [illegible] [illegible] archipreſbyteros [illegible] [illegible] & [illegible] nomine nun[illegible] vel neque [illegible] aut [illegible] noſtros Romanos Pont[illegible] [illegible] Cameram Apoſtolicam vllo vnquam tempore [illegible] [illegible] reclamare, vel [illegible] rum reſtitutionis in integrum, [illegible] aut aliquo [illegible] extinguere, vel impetrare aut ab alio impetratam ſeu etiam motu ſimili conceſſo [illegible] minimeque præſentes [illegible] ſub quibuſuis [illegible] vel [illegible] alienationum, reuocationibus, ſuſpenſionibus, limitationibus, & aliis contrariis diſpoſitionibus comprehendi nullatenus poſſe, ſed ſemper ab illis exceptas & [illegible] abunt, toties in priſtinum ſtatum reſtitutas & plenarie [illegible] ſub quacunque data per ipſos [illegible] [illegible] validas & [illegible] ac [illegible] inter [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] atque immunitatis [illegible] [illegible] [illegible] Camerarius [illegible] [illegible] [illegible] Palatij Apoſtolici [illegible] Cardinales [illegible] [illegible]

vt inde [illegible] Eccleſiarum [illegible] monaſteriorum, [illegible] præpoſiturarum [illegible] [illegible] [illegible] cōgregationum, hoſpitalium, militiarum, [illegible] [illegible] [illegible] & locorum huiuſmodi [illegible] [illegible] quæ [illegible] Eccleſia, monaſteriorum, prioratuum, præpoſiturarum, præpoſitatibus, plebanatus, archipreſbyteratibus, [illegible] domibus collegiis, capitulis conuentibus, congregationibus, hoſpitalibus, militiis, [illegible] menſis, cæteriſque beneficiis & locis prædictis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſeu [illegible] ſeu alias [illegible] [illegible] in parte veſtrum [illegible] & tranſſerre [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] archipreſbyteratus [illegible] domus, collegia, capitula, conuentus, cōgregationes, hoſpitalia, [illegible] menſas, cæteraque beneficia & loca [illegible] aut minori, ſi [illegible] [illegible] [illegible] ſingulis [illegible] & [illegible] & locorum huiuſmodi [illegible] vel ſacta [illegible] [illegible] & tranſlatione, [illegible] Eccleſiarum & locorum [illegible] perpetuo [illegible] [illegible] [illegible] nudam [illegible] ſtatuimus quoad [illegible] [illegible] facultatem hanc affrancandi [illegible] vobis conceſſam [illegible] [illegible] [illegible] quoad [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] & [illegible] perpetuo [illegible] [illegible] [illegible] præpoſitatibus, plebanatus, archipreſbyteratibus, [illegible] domibus, collegiis, capitulis, conuentibus, congregationibus, [illegible] [illegible] menſis, cæteriſque beneficiis & locis huiuſmodi [illegible] [illegible] [illegible] vnquam tempore perpetuo tenerei ad [illegible] [illegible] [illegible] Apoſtolicæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] præſentium literarum, [illegible] in quibus [illegible] huiuſmodi [illegible] [illegible] [illegible] vnquam tempore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dignitate Eccleſiaſticæ [illegible] ſub [illegible] [illegible] [illegible] præſentes literas & [illegible] quacunque, vbi & quando opus fuerit & quoties pro parte [illegible] authoritate noſtra [illegible] affrancationes, liberationes, & alia præmiſſa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & liberari [illegible] [illegible] [illegible] & ſingulis, quos ſupradicta [illegible] concernunt, [illegible] & ſucceſſores [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] impedire, aut inquietare [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] alia opportuna iuris & facti remedia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cenſuras, & pœnas [illegible] [illegible] [illegible] etiam [illegible] [illegible] [illegible] Non obſtantibus fel. rec. Bonifacij Papæ VIII. & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Papæ [illegible] [illegible] Pauli II. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

cialibus & synodalibus communibus vel specialibus vel generalibus, constitutionibus, & ordinationibus, ac quarumcunque Ecclesiarum, Monasteriorum, ordinumque, militiarum, hospitalium & locorum praefatorum ac aliorum quorumcunque, etiam iuramento confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, statutis, vsibus, naturis & consuetudinibus, priuilegiis quoque, indultis & literis Apostolicis per praefatos & quoscunque alios Romanos Pontifices praedecessores nostros ac nos & Sedem Apostolicam etiam per viam generalis legis & statuti perpetui, ac motu proprio, ex certa scientia, ac de Apostolicae potestatis plenitudine, etiam consistorialiter, ac cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus & insolitis clausulis, etiam irritantibus, & aliis decretis in vim contractus & perpetuis concessis, confirmatis, & innouatis: quibus omnibus etiam si de illis, eorumque totis tenoribus specialis specifica, expressa, & indiuidua non autem per clausulas generales idem importantes mentio habenda, seu quaeuis alia exquisita forma ad hoc seruanda foret, tenores huiusmodi praesentibus pro expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus, caeterisque contrariis quibuscunque: aut si aliquibus communiter vel diuisim ab eadem sit Sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Et ne vllo vnquam tempore de rebus in huiusmodi negotio per vos gerendo dubitari contingat, ex eo quod ab initio non omnes in vnum conuenerint, aut ex vobis praesentibus aliqui recesserint, & ex absentibus negotio iam inchoato alii redierint, decernimus in spatio, dum numerus maioris partis vestrum praesentium in Curia tempore conclusionis, ita vt, quod aliqui ex vobis coeperint, alii libere illud prosequi valeant, & sortiri, & toties quoties redierint reassumere; & quod circa praefatum numerum maioris partis praesentium in curia stetur plenae assertioni Secretarii vel Notarii vestri, sic in literis patentibus, vel instrumentis asserentis. Vt autem eo facilius praesentes nostrae literae ad omnium notitiam deducantur, illas in Basilicae Principis Apostolorum de Vrbe & Cancellariae Apostolicae valuis, ac in acie Campi Florae per vnum ex Cursoribus nostris, vt moris est, publicari & affigi volumus, & mandamus, quorum harum exemplis etiam impressis ac insertis manu Secretarii vestri congregationis subscriptis, & sigillo paruo alicuius ex vobis munitis eadem prorsus fides in iudicio & extra vbique habeatur, adhibeatur, quae praesentibus adhiberetur si forent exhibitae vel ostensae. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum facultatis, deputationis, concessionum, auocationis, extinctionis, impositionis, statutorum, indulti, voluntatum, decretorum, mandatorum, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Dat. Romae apud S. Petrum, Anno Incarnationis dominicae millesimo quingentesimo septuagesimo primo. Tertio Non. Decemb. Pontificatus nostri anno sexto.

2 Haec bulla vigilanti cura, & studio composita est, praesertim quoad hoc, vt liberationes, siue affrancationes, de quibus agit, permaneant firmae, & qui eas fecerint, securi sint, nec super eis in vllo foro molestari possint, quod circumspecte quidem factum est. quoniam non deerunt, qui aduersus eam murmurent, & in illa aliquid notare velint. Primo quidem, quod in principio commissionis potestas datur generaliter alienandi quotcunque canones, res, pensiones, census, & caetera quae reputantur immobilia, iuxta c. *exiit* a non specificando ista. Et quod mandatum generale alienandi non videtur sufficere, vt alienatio illius virtute facta etiam seruatis aliis solennitatibus, valeat, per [illegible] iuncta glossa. b quam sequitur Philippus Francus & communis. c

3 Secundo, quod alienatio rerum immobilium ecclesiasticarum, debeat fieri cum iusta causa, & solemnitate item iuris Pontificii seruata, d & per hanc bullam paulo post principium, vbi traditur potestas praedicta expresse conceditur, vt Commissarii possint alienare praedicta sine causae cognitione, & nulla iuris solemnitate obseruata, nullisque tractatibus habitis.

Tertio, quod paulo inferius tollit pacta, & conuentiones positas in inuestituris factis a Praelatis in concessionibus rerum immobilium factis laicis, quod videtur contra legem non solum humanam, sed etiam naturalem, quae iubet pacta seruari, etiam a principibus, f & nullus Princeps etiam Papa videtur illa posse tollere, neque illis contrauenire, a quia inferior, qualis est Princeps respectu Dei, non potest tollere legem superioris Dei, b & lex naturalis est Dei.

4 Quarto, quod paulo inferius concedit potestatem praedictis commissariis tollendi Ecclesiis dominia rerum emphyteuticarum, feudalium, & aliorum bonorum ad eas reuersorum propter non solutum canonem, vel non seruata pacta, vel alias causa caducitatis, sine consensu illarum, vel praelatorum earum, quod videtur esse contra regulam, *id quod nostrum est.* d imo & contra praeceptum diuinum, quod est in Decalogo, e primum de non furando, vel non capiendo rem inuito domino, e relatum a glossa. f

Quinto, quod in §. *necnon*, auocat & extinguit multas lites cum magno praeiudicio Ecclesiarum, & praelatorum earum, non auditis, nec citatis eis, quod videtur esse contra cap. *nos in quemquam.* g & magis contra ca. 1. h & magis contra clement. *pastoralis.* i quatenus probat non posse ab Imperatore tolli citationem, nec alias prius non facta ferri sententiam.

Sexto, quod in §. *insuper.* videtur disponere contraria, nempe quod bona ecclesiastica desinant esse ecclesiastica, & maneant ecclesiastica: quia disponit, vt bona ecclesiastica facta laica gaudeant omnibus priuilegiis, quibus gaudent ecclesiastica, quod videtur contra legem. *vbi repugnantia.* k & cap. *fortitudinem.* l Immo & contra leges secularium Principum, quibus non placet, vt bona profana laicorum gaudeant priuilegiis bonorum ecclesiasticorum. m

5 Septimo, quod in §. *decernentes.* decernit, vt bona ecclesiastica quorum census, vel pensio per hanc bullam redimentur, fiant allodialia penitus, profana & laica, quod videtur esse contra cap. *semel Deo dicatum, non est ad vsus humanos vlterius transferendum.* n cuius glossa per verbum *humanos*, intelligit laicos siue profanos, & contra cap. *competimus.* o quod habet, quod Deo consecratum est, non posse ad vsus profanos applicari. Et S. Thomas, p determinat rem consecratam non posse fieri profanam, per c. vlt. Leuit. qua ratione q determinat etiam rem inanimatam Deo consecratam non posse per aliquem Praelatum Ecclesiae fieri profanam, & per Praelatum, intelligit etiam Papam: quia per illam rationem affirmat Papam non posse dispensare super solemni voto continentiae. Cum ergo omnia bona ecclesiastica, sint sacra, saltem quartae speciei sacrorum, vt tradit idem S. Thomas receptus, r videntur non posse fieri omnino profana, etiam per Papam, siue Pontificem Maximum.

S V M M A R I V M.

1 *Intellectus ca. 2. de reb. eccle. non alien.*
1 *Papa non subest iuri humano.*
1 *Iure humano inducta est forma alienandi ecclesiastica bona.*
2 *Papa iure naturali tenetur seruare pacta ipsius [illegible] vel inter alios facta: sed ex causa potest eis derogare. Quod ipsum dicendum est de dominio. nu. 3.*
3 *Pii V. benignitas in quibus maxime resplendet.*
4 *Papa plus iuris habet in clericos: & bona eorum ecclesiastica, quam Rex in laicos, & bona eorum laica, & ratio huius differentiae noua.*
5 *Citatio iure naturae requiritur, sed ex causa omitti potest.*
5 *Citatio omitti potest, cum constat notorie non posse competere parti defensionem.*
6 *Bona ecclesiastica fieri possunt per Papam profana, cum retentione priuilegii bonorum ecclesiasticorum.*
7 *Bona ecclesiastica omnia sunt sacra, sed alia aliis sacratiora.*
7 *Bona Deo dicata benedictione constitutiua sacri non possunt profanari durante forma, & esse artificialiorum.*
8 *Oblationes vendi & locari possunt, non autem ius eas capiendi, & quid in eis locandis obseruandum.*
9 *Benedictio duplex, altera constitutiua sacri, altera inuocatiua.*
10 *Papa non potest consecrata benedictione constituta sacri profanare, antequam desinant esse talia.*
10 *Bona sacra sine benedictione vlla, vel solum cum inuocatiua tantum, possunt profanari etiam ab inferiore Papa.*

11 Bono-

a §. *cumque*, *annui reditus. de verb. sig. lib. 6.*
b *Verb. speciale.*
c *De reb. eccle. non alien. lib. 6.*
d *Ca. fine exceptione 12. q. 2. c. nulli. de reb. eccl. non alien.*
e *Leg. 1. ff. de pact.*
f *Cap. 1. de probat. & c. 1. § 1. qui feud. dar. poss.*

11 *Bonorum sacrorum b[illegible] [illegible] partes an, & per quem possint pr[illegible]nari.*

§. 18.

1 His tamen non obstantibus, iusta, & suspicienda [illegible] praefata bulla. Ad primum enim respondetur, primo quod cap. 1. a [illegible] non loquitur de [illegible], sed tantum de illa, qua res Ecclesiae immobiles [illegible], [illegible] potestatis [illegible] sine translatio [illegible], de qua in praefata bulla nihil agitur. Secundo [illegible] alienationibus non semper [illegible] mandatum Papae, ut Philippus Francus [illegible] quod mandatum generale [illegible] Ecclesiae non [illegible] ceret, ut [illegible] valeret, id tamen iure [illegible], [illegible] ostendimus, & propterea [illegible] derogari [illegible], etiam sine causa, [illegible] valeret, per Papam, qui ei non [illegible] bullam, quatenus habet, il[illegible] habere, &c. Adde quod [illegible] derogationem [illegible] sine causa, [illegible] enim, quod de prudentia, & fidelitate Commissariorum multorum, [illegible] prudentissimorum, & [illegible] confidit. Et quia tot bonorum specialia nomina & confinia, non poterant [illegible] commode, & possibilitate C [illegible] exprimi, eo praesertim, quod antequam accederent qui vellent redimere, non poterat [illegible], quae forent redimenda. Id autem dictum fieri non posse, quod commode fieri nequit. *d*

Ad secundum eodem modo respondetur, nempe, quod solennitas alienandi, de qua in iuribus in argumento allegatis, est iure humano [illegible] etiam sine causa potest Papa derogare, saltem quoad effectum, ut valeat actus, per praedicta, quamvis id non [illegible] haec bulla sine causa: eadem enim fere seruit huic derogationi, quam seruire diximus praecedenti.

2 Ad tertium respondeo, concedendo quidem, Papam non posse tollere pacta, & contractus, & obligationes ex eis natas sine ulla causa, ut probant allegata in eo, etiam de plenitudine potestatis, secundum Baldum, *e* & alios quos refert, & sequitur Decius. *f* sed posse cum ulla causa [illegible], qualis in nostro proposito occurrebat, secundum [illegible] Baldum, *g* & Imolensem post Antonium de Butrionem, *h* quem sequitur Felinus, *i* sicut & priuilegium remuneratorium datum subdito, vel etiam remuneratorium datum non subdito, [illegible] quidem reuocari iuste a principe sine causa, potest tamen cum illa, ut colligitur ex Innocentio, P[illegible] & communi, *k* quod satis explicat Felinus. *l*

3 Ad quartum respondeo concedendo quidem per hanc E bullam [illegible] in ea deputatis [illegible] tollendi ius [illegible], & dominium, & quasi dominium [illegible] bonorum, & [illegible] sine [illegible] dominorum, & quod id iuste fieri non posset, sine iusta causa: negando tamen, quod [illegible] causa id [illegible], per l. *item si verberatum. m* & per [illegible] Innocentium & omnium aliorum, *n* negando item, quod [illegible] occurrat, quum non solum [illegible], sed [illegible] Orbi Christiano id [illegible], nempe totam Ecclesiam Christianam [illegible] Italiam, quae pars eius adeo nobilis [illegible], ut ipsius [illegible] caput contineat, [illegible] subuersionis, & ca[illegible] [illegible] F Turcas [illegible] celum [illegible] [illegible], [illegible] cum Ita[illegible] [illegible] religionem, postquam vires [illegible] op[illegible]. Et quod [illegible] bicam sedis Apostolicae [illegible], non qui[illegible] temporibus [illegible] & [illegible] ne[illegible] [illegible], & religione [illegible]. Quae omnia [illegible] Papa plenius habet [illegible] saltem quoad bona ecclesiastica, [illegible]

[illegible] Reges in [illegible] num, *a* communiter receptum, ut post [illegible] Decius, *b* cuius rei certificax [illegible], ut videri, redditur est illa quae [illegible] ex [illegible] adiunctis, quae late probauimus in dict. tract. de redditib. eccles. *d* [illegible] quod omnia bona ecclesiastica [illegible], [illegible] quarta specie [illegible] doctrinam S. Thomae. *e* & [illegible] sed solus CHRISTVS D. N. habet verum dominium omnium bonorum ecclesiasticorum. Et quod solus Papa, tanquam summus eius Vicarius & procurator, habet potestatem ad [illegible], [illegible]: & quod omnes alij Praelati, & beneficiati recipiunt a Papa B mediate vel immediate potestatem administrandi aliqua ex eis. Bona vero profana laicorum sunt eorundem quoad dominium, & rex, vel Imperator saecularis non habet dominium [illegible], licet habeat [illegible] & potestatem [illegible] Regni, & Imperij, ut habeat glossa, [illegible] Archidiacono *h* & a Bartholo, *i* & sub [illegible] non recipiunt dominium [illegible] bonorum, neque id [illegible] a Rege, vel Imperatore, [illegible] a Papa recipiunt administrationem [illegible] Reges & Imperatores [illegible] iurisdictionem & potestatem gubernandi [illegible], & Regna. [illegible] clarum, [illegible] C maiorem esse Papae in [illegible] quoad bona ecclesiastica, quam Imperatoris & Regis in laicos quoad bona profana. Quare [illegible] non [illegible] Decio, qui contra communem [illegible] defendere [illegible], esse [illegible] Papae in clericos quoad bona patrimonialia, quam regibus in laicos, quoad profana [illegible] patrimonialib. bonis clerici habent dominium [illegible] suis, & non recipiunt dominium, nec [illegible] a Papa, quae [illegible] ratio vera, [illegible] Abbas, [illegible], *o* ubi hoc [illegible] fatetur cap. [illegible] & c. [illegible] cum alijs [illegible].

Ex quo [illegible], Papam, qui clericorum [illegible] terrae [illegible] temporalibus subiecti bona [illegible], sine culpa & [illegible], perinde [illegible] restitutionem, ac [illegible] quemlibet Regem, & Monarcham [illegible] sibi subiecto. Ex quo subinfertur, Papam [illegible] clerico [illegible] tenetur [illegible] quam [illegible] beneficium ecclesiasticum. quoniam per [illegible] supra [illegible] ubi [illegible] Papa [illegible] iustae [illegible] iuste ablatam, [illegible] eadem [illegible] quod [illegible] restituere [illegible] patrimonij, [illegible] beneficij, [illegible] E spondeo, [illegible] ad [illegible] quod [illegible], *t* & [illegible] *t* Aut [illegible] beneficij [illegible] obli[illegible] compensationem [illegible]. Ratio [illegible] quod [illegible] patrimonium [illegible] dominium [illegible] iure naturae, [illegible] fuerit, iuxta *l. quod nostrum*. *r* & [illegible] potest, sine alterius [illegible]. Attendo autem beneficium [illegible] vere, licet [illegible] quod in eo habet [illegible] tur, & collatum alteri [illegible] eius, quod [illegible], per adducta supra, *x* & [illegible] non potest [illegible] alterius. Quae omnia [illegible] F supra [illegible]. [illegible], quod Rex, vel alius Princeps, [illegible] venditum, aut datum [illegible] tenetur [illegible] vendi[illegible] per venditionem, vel [illegible], & quod, ubi [illegible] ad [illegible] [illegible] pro[illegible] iuxta textum cap. [illegible] & [illegible] ut [illegible] in [illegible] quae [illegible] cantu [illegible], *a*

a In c. ex multiplici. de decimis. *b* In d. c. quanto. ecclesiarum num. 26. *c* §. 3. infra. *d* q. 1. mon. 4. & 41. & in d. Apolog. q. 1. mon. 4. & 21. *e* In 2. 2. q. 99. art. 3. *f* In c. sacrae constit. de rerum permut. *g* In l. bene a Zenone C. de quadr. prae script. verb. principis. *h* In c. a per principalem. 9. q. 3. & in c. quanuis 23. q. 8. *i* In procem. florum & ubique. Leg. prima ff de constit. princ. § sed & quod principi. l. ff. e. de iur. nat. gent. & ciuil. De iudi. nota 1. *n* De iur pat. n. 3. notab. *o* In d. c. quanto ecclesiarum num. 31. *p* 12. q. 3. *q* De testam. *r* §. 3. num. 9. *s* Leg. cum a quo aut hent. & l. manif. C. de sol. Cap. 2. num. 4. *t* ff. de re. iur. *u* In d. num. 9. Et in d. § 8. De rescript. [illegible] *a* ff. de excus. tut.

a De rebus eccl. [illegible] *b* In dict. ca. [illegible] ubi supra. *c* Leg. prim. ff de leg. *d* [illegible] facit. 2. [illegible] q. 3. & l. [illegible] ff de verb. sign. *e* In l. princeps ff. de legib. [illegible] *m* ff. de reg. [illegible] & l. [illegible] ff. de [illegible] *n* [illegible] qua in [illegible]

5 Ad [illegible] respondeo, concedendo [illegible] non posse [illegible] quod [illegible], etiam Principem contra [illegible] inauditum, & non [illegible] [illegible], quod probatur [illegible] aliqua, [illegible] quod non possit [illegible], iuxta gl. d. notabilem, *a* quam postea [illegible] declinat, *b* & Decius. *c* Praeterea [illegible] cap. *cum olim* [illegible] [illegible] annis & in [illegible] bullis [illegible] causa omitten [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] Cardinalis, e quo [illegible] P- [illegible], Felinus & [illegible], & Decius & [illegible] co, *f* quod [illegible] posse pronunciari pro [illegible] [illegible] parte: quia non potest [illegible] [illegible] intelligit parte non vocata, & in [illegible] [illegible] constat notorie Papae, non posse [illegible] [illegible] competere aduersus veritatem [illegible] appellare [illegible] aliquam, quae eis [illegible] [illegible], extante veritate causae notoria, qua nititur.

6 Ad sextum respondeo concedendo quidem, quod per praedictam bullam [illegible] facultas [illegible] bona ecclesiastica profana cum priuilegio gaudendi bonorum ecclesiasticorum priuilegijs, negando [illegible] continere [illegible] repugnantiam, licet per accidens contradictionem [illegible] [illegible] tamen [illegible] subiectis forte patietur, in [illegible] autem subiecti Papae, quoad temporalia obtinebit. Quod autem etiam Principe [illegible] compelli possent, [illegible], quod qui potest tollere totum a toto, [illegible] tollere [illegible] tantum eius rei, qua diuiduus est *g* & ea videtur posse Papam efficere, quod bona, quae in [illegible] sunt ecclesiastica, maneant quoad aliquid talia, & quoad reliqua profana, quoniam per id nihil praeiudicijno [illegible] Principibus secularibus, a quibus ante praedictam bullam [illegible] exempta.

7 Ad septimum respondeo, concedendo primum omnia bona ecclesiastica esse sacra, non tamen ob [illegible] tem S. Thomae in argumento citatae [illegible] ob cap. *nulli* & cap. *praedia.* *h* & alia, nulla, in quibus appellantur sacrilegium, qui ecclesiastica bona qualia [illegible] etiam praedia rustica, vel vrbana laedit, vel damnificat, & actus [illegible] [illegible] sacrilegium. Secundo distinguendo, vt [illegible] praefata tract. [illegible] sacra, quae benedictione aliqua [illegible] [illegible] inter sacra, quae solo donatione, vel alia dispositione deputantur ad honorem, & [illegible] benedictione consecratorum, vel consecratarum [illegible] & concedendo quod priora, videlicet bona consecrata benedictione aliqua constitutiua [illegible], non possunt penitus execrari durante eadem forma, & eodem esse artificiali, antequam corrumpantur, consecutiui [illegible], vel alias perdant praedictum suum esse artificiale, de quibus intelligendum cap. *conperrimus.* *i* & dicta S. Thomae in argumento citata, quatenus significat, id non posse fieri etiam per Papam: negando autem, quod posteriora, videlicet quae sine benedictione constitutiua [illegible] sunt [illegible], non possint penitus execrari, etiam per Praelatos inferiores, vt quotidie execrantur: immobilia quidem quoties iusta de causa, & cum solemnitate debita venduntur laicis, vel alias commutantur cum eis, per notata in summa, & in cap. *sine exceptione.* *l* fructus vero eorum sine vlla solennitate, iuxta cap. *vestra.* *m*

8 Hanc distinctionem [illegible] glossa praedicta, *n* satis [illegible], quam quia multi non animaduerterunt, confuse, ac [illegible] loquuti sunt [illegible] praelegendo d. c. [illegible] *l* adnotauimus, ob [illegible] Dinus quem sequuntur Francus & Rauennas ibi [illegible] non esse locum in Papa, quum tamen per praedictam distinctionem sit locus [illegible] in eo, quoad priora: & quoad posteriora sit locus etiam in alijs praelatis, obid [illegible] communiter intelliguntur eodem modo, cap. *ecclesiasticum.* *o* quum tamen [illegible] inter illa [illegible] agunt tantum de priuilegiis sacris, scilicet de sacratis [illegible] benedictione constitutiua sacri. Alia vero de posterioribus, scilicet de sacris non benedictis, nec consecratis, sed ad [illegible] deputatis sine vlla benedictione, vel solum [illegible], [illegible] appellauit S. Thomas vt

praedictum est quae [illegible] sacrorum. *a* Quod etiam glossa, *b* praeter singularis a Ludouico Romano, citato a multis, & in [illegible] Decius *d* & a Trollo, equatenus sensit oblata in altari non posse vendi, [illegible] suum fuerit [illegible], & oblationes ad aliud factas, esse eiusdem speciei sacrorum, [illegible] sunt longe diuersae; nam altare est de [illegible] consecrat [illegible] benedictione constitutiua [illegible], oblationes autem de numero sacrorum absque [illegible] benedictione deputatorum, & solum deputatorum ad sustentationem sacrorum absque huiusmodi benedictione, licet aliqua [illegible] dicentes benedictione tantum in [illegible]. Quare non immerito Papa, & alij praelati omnes contra dictum Ludouici faciunt, vt ait Archidiaconus, *f* non de [illegible] hoc, vt Ludouicus imponit, [illegible], nec dubitans de valore talis consuetudinis, vt alij dicunt, & merito: quoniam aliud est ius accipiendi oblationes ad altare factas, quod tanquam spirituale vendi non potest, *g* & aliud oblationes ipsae temporales, quae locari, & vendi possunt, *h* ipsae tamen decimae, siue fructus, vendi & locari possunt, per dict. cap. *vestra.* [illegible] praedictum ca. *altare* ex [illegible] altare & decimas, nihil exprimens de oblationibus, neque de fructibus decimarum. Et haec conclusio certissima est, quoad oblationes iam factas, & susceptas ab eo, cuius eas capiendi est, quoad faciendas autem, & suscipiendas, habet aliquid dubij propter scandalum, & occasionem, qua diminui possit offerentium deuotio, eo quod videant eas [illegible] & profanis esse locatas, nec plus [illegible]. Ecclesiam vel ecclesiasticos de illis habituros eo quod plus, vel minus offerant. Quare cauendum esse censuit Archidiaconus, [illegible] conductor, [illegible] attendatoroblationum laicus capiat eas per se in altari, vel de illo. Propter quam eandem rationem sine aliqua grandi causa non essent [illegible] eas [illegible] oblationes, quae a fidelibus mittuntur in corbonam, quas clem. *exiui.* *k* loculos vocat, nec aliae oblationes, quae in medio missae fieri solent, neque illae quae ostiatim, & compitatim, vel in Ecclesijs & valuis earum fiunt, pro Ecclesijs, monasterijs, hospitalibus & alijs pijs locis. Quod ipsum potuit esse vna de rationibus dubitandi, an decimae nondum perceptae possent locari, & vendi, qua non obstante, definitum fuit in praedict. cap. *vestra.* & *querelam.* posse illas vendi: quamquam in illis non videtur esse tanta occasio diminuendi deuotionem soluendi decimas, quanta in proposito est diminuendi deuotionem offerendi. Quare resoluendum est posse quidem illas stricto iure vendi & locari, etiam antequam fiant, & suscipiantur, fieri tamen id debere secreto, [illegible] tali modo, quo non fiat notabilis deuotionis offerendi diminutio, saltem sine aliqua causa, quae id iustificet.

9 Ex quibus infertur primo, quod alia est benedictio constitutiua sacri, id est, qua res fit sacra, qualis est benedictio calicis, corporalis, Ecclesiae, & altaris. Alia benedictio inuocatiua, qua res non fit sacra, qualis est benedictio mensae, nauis, ignis, domus, & similium, quae non benedicuntur, vt sint sacra, ac proinde nullius, sed vt per inuocationem Dei obtineatur aliqua assistentia eius specialis, vt pulchre declarat Caietanus. *l*

10 Secundo infertur, nullum praelatum etiam Papam posse calicem, altare, vel ecclesiam, vel aliam rem benedictione constitutiua sacri dicatam, siue sacratam in sua forma, & esse artificiali permanentem profanare, siue vsibus profanis applicare, vt habet regula praedicta *semel.* & praedictum c. *comperimus.* Tum quia id videtur esse iure diuino, vel naturali prohibitum, vt sensit S. Thomas, *m* ad primum per cap. fin. Leuit. Tum quia id clare vbi supra affirmat Caietanus & [illegible], licet non ita aperte, S. Thomas. *n*

Tertio, quod non solum per Papam, sed etiam per alios praelatos inferiores possunt profanari illa, quae sunt sacra alia ratione, quam benedictione constitutiua sacri, quod, vt supra dictum est, passim fit de bonis Ecclesiarum mobilibus, & frequentissime de immobilibus per iura praedicta, quorum tamen omnia illa sunt sacra, vt supra dictum, & probatum est.

11 Quarto, quod magna est quaestio, quam non video per

Marginal notes (left): *a* L. eg. [illegible] ff. [illegible] *b* In d. [illegible] *c* Num. 18 *d* De retud. [illegible] rum olim de [illegible] *e* [illegible] causam qua. n. 3. de rescr. *g* Arg. l. qua de rerum ff. de rei vend. & cap. pastoralis [illegible] ff. de offic. deleg. *h* 12 q. 2. & ca. sunt qui opes & c. in crilegium. & c. qui [illegible] 17 q. 4. *i* Quaest. 1 [illegible] 40. & [illegible] & Apo [illegible] 24. & 25. *k* 14. q. 6. *l* 12. q. 2. & in c. nulli. & [illegible] rerum titulu de reb. eccle. non alien. *m* De loca. & ca. querelam ne praelat. *n* [illegible] & ca. semel de reg. iur. l. 6. *o* 12 q. 2. & [illegible] de rer. permu. & c. [illegible] & c. [illegible] de consec. dist. 1 & c. qua semel. 19 q. 3. & c. comperimus & ca. ad hac de reg. dom.

Marginal notes (right): *a* In 2. 2. q. 99 art. [illegible] *b* In c. altare 1. q. 3. *c* In sing. [illegible] *d* Ca. [illegible] de [illegible] *e* [illegible] tract. de oblat. *f* In c. [illegible] 10 q. [illegible] *g* Cap. quam [illegible] 1. q. 2. *h* Dict. ca. quam pro. *i* In d. c. altare. *k* De verb. sign. *l* In 2. 2. q. 11 art. 11 *m* In 2. 2. q. 88 art. 10 *n* Ibid. & in d. art. 10 ad primum.

... aliquè dignè tractatam; An partes tecta ... per benedictionem constitutiuam sacri, quales sunt lapides, ... & Ecclesiæ destructæ, vel collapsæ, possint ... vsibus profanis: quod enim non possint videtur ... quatenus habet, ligna Ecclesiæ destructæ non posse applicari vsibus profanis.

Quod autem possint, facit primò, quod vasa sacra ... vendi possunt. Et constat argentum calicis ... eiusdem, antea quam conflaretur, & ...

Deinde, quòd Ecclesia pro maiore parte exuta, vel destructa desinit esse consecrata, ... enormiter deformatum desinit esse consecratum, & consequenter, ... fortiori videntur lapides & ligna Ecclesiæ diruta, vel collapsæ desinere esse sacra. Et expressè ait Archid. ligna Ecclesiæ non esse sacra. Tum quia licet Ecclesia sit consecrata benedictione constitutiua sacri, non tamen lapides eius: quia aliud est ecclesia, & aliud partes, ex quibus illa constat.

Ex quibus in hac quotidiana quæstione arbitror primò, ... posse Papam concedere facultatem faciendi ... ex ... & lapidibus Ecclesiæ ... vel collapsæ. Tum quia Dyn ... quem ibi omnes ... sequuntur, ... aliud non habere locum ... dictum ... benedictione constitutiua ... in his lapidibus, qui non ... habebit locum, per l. continuus ... quod tamè aliquis intelligeret, ... di non essent tales, qui in ædificio ... gignerent scandalum actiuum ... partes Ecclesiæ sacratæ ... poni posse videtur, & quamuis ... per facultate & licentiam a Papa ... te tale scandalum sit actiuum ... contractu cum cognatis ... quantum gradu ... dispensatione, quod videatur ... qua prohibetur, ne res quæ sunt ... applicentur, videtur iuris humani tantum, ... Papa.

Secundo huiusmodi facultatem non potest concedere ordinarius, per ... ligna & cæmenta ... non quidem quia sunt sacra, aut sancta, sanctitate benedictioni ... sed ob reuerentiam ecclesiæ ... Archid. ab. cum nullo iure videatur concessa ... dispensandi facultas, quamuis viderim in ... ecclesiæ veteris dirutæ, quæ nouæ amplioris ... vendi ... plus offerenti etiam volenti ex eis domum profanam facere, vel tollere sine licentia etiam ordinarij, quod forte dissimulari posset, in lignis non pictis, neq; vllo signo ... quo posita in structura domus profanæ noscerentur fuisse Ecclesiæ, ac proinde scandalizarer.

Quarto infertur, S. D. N. iuste super annuisse cuidam Anglo, vt vteretur quadam ampla domo constructa ex lapidibus cuiusdam monasterij a Lutheranis destructi, donec Abbas Catholicus ei substitueretur. vt supra meminimus.

Vltimo infertur, iustè potuisse S. D. N. per prædictam bullam tacere facultatem prædictis Commissarijs profanandi bona Ecclesiastica in ea contenta, eo quod licet sint sacra quæcunque speciei sacrorum, non tamen sunt sacrata benedictione aliqua constitutiua sacri; imo nec partes rerum tali benedictione sacratarum, & consequenter soluta esse primam difficultatem aduersus prædictam bullam propositam. Per cuius solutionem & aliarum rex contra eam propositarum, clare apparet ipsam a nemine posse iniuste redargui, sed potius magnopere commendandam esse, ... Rei publ. Christianæ in magnam gloriam CHRISTI, qui nos omnes seruet, beetque æternum. Amen.

SVMMARIVM.

1 *Bulla Pij V. reuocatoria facultatem ad disponendum in illegitimos factarum.*
2 *Filios ecclesiasticorum occasionem esse damnorum ecclesiasticorum.*
2 *Filio habens an possit in Episcopum eligi.*
3 *Filij illegitimi relinquendi facultas cur scandalosa.*
3 *Exempla prælatorum mala scandalosa.*
4 *Ecclesiasticos teneri ad dandum superflua pauperibus.*
4 *Filios in illegitimos disponendi omnia facultas de quibuscunque bonis sublata vna cum facultate succedendi ab intestato habentibus illos.*
5 *Statutum habilitans spurios ad successionem an valeat.*
6 *Facultates concedentes facultates dispon. inde in illegitimos sublatæ.*
7 *Beneficium vtrumq; incompatibile perdit, qui vtrumq; retinere contendit.*
8 *Feudum, & emphyteusim perdendi nouus modus.*
9 *Filius spurius non est adeo prætacultas succedendi a iure communi concessa per hanc Extrauagantem Pij V.*
10 *Filios, & filias clericorum institui posse ab eis etiam hodie ali & dotari.*
10 *Lex humana non potest tollere diuinam vel naturalem.*
11 *Dos succedit loco alimentorum.*
12 *Filium habentem vnde ... alat, non tenetur pater alere, nec è contrario.*

§. 19.

QVoniam supra §. ... promisimus nos huic Commentario bullam S. D. N. Pij V. reuocatoriam facultatum testandi & disponendi de rebus ecclesiasticis, ac etiam de bonis feudalibus, emphyteuticis in illegitimos de verbo ad verbum cum nonnullis adnotationibus inserturos, ideo tenorem illius hic subijcientes, & illi adnotationes promissas obiter adiungemus. Sic itaq; habet.

PIVS EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

QVæ ordini Ecclesiastico noxia esse, & scandalum obijcere perspicimus, ... e medio submouere. Quod nos pro nostri muneris officio, inter alia incommoda, quæ in oculos nostros, incurrant, ... Christi ... nomine ... consumatur, ... & pauperibus præripiatur, curam præcipuam habere volentes, de nobis attributa potestatis plenitudine reuocamus, & abolemus, omnia & quæcunq; priuilegia, licentias, dispensationes, & indulta faciendi testamenta, donationes, ... inter viuos, siue causa mortis, legata, & quæcunque alias dispositiones, de Dominijs, Terris, Castris, Domibus, & quibuslibet alijs bonis & rebus immobilibus, mobilibus, & se mouentibus, necnon pecunijs, iuribus & actionibus, ex beneficijs fructibus, pensionibus & alijs rebus ecclesiasticis quibuscunq;, confectis, acquisitis, & alias quomodocunque prouenientibus, necnon de peculio, & alijs etiam sola industria, labore, muneribus, aut quocunq; alio modo partis, cuiuscunq; qualitatis, quantitatis speciei, naturæ, & valoris existentibus in quoscunq; illegitimos siue suos, siue extraneos, etiam legitimatos, eosdemq; ex toto, vel in parte hæredes instituendi, & substituendi, seu quod ipsi in prædictis ab intestato succedant, cæteras q; huiusmodi facultates, & permissiones, ac etiam habilitationes, & capacitates succedendi in bonis, & rebus feudalibus & emphyteuticis, ab Ecclesijs, monasterijs, & pijs locis prouenientibus, quibuscunq; personis, & secularibus, & quorumcunq; ordinum, necnon militiarum, & hospitalium, regularibus, ac Romanæ Curiæ officialibus, & alijs curialibus, Curiamq; ipsam sequentibus & etiam Vrbis Romanæ ciuibus, ac palatia ædes, census, alia q; bona, in eadem q; ... habentibus, nostris quoq; & aliorum Romanorum Pontificum familiaribus, ecclesiarum prælatis, etiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, & alijs cuiuscunq; dignitatis, ordinis, & conditionis, existentibus ... dorumq; & aliis ecclesijs ac populis, conuentibus, ordinibus, militijs, hospitalibus, collegijs, officijs & locis, ac prædictæ vrbi, alijsq; ciuitatibus prouincijs, & dominijs, eorumq; dominis, populis, ciuibus, & incolis, tam per felic. rec. Sixtum IV. Innocentium VIII. Alexandrum VI. Iulium II. Leonem X. Clementem VII. Paulum III. Iulium III. Paulum IV. Pium IV. & qui ante illos fuerunt aliosquoscunq; Romanos Pontifices, ac nos,

Hæc bulla est 120. inter Constitutiones Pij V. Pont. Max. in Bullario Pontif. inter suas Constitutiones.

nos, & Sedem Apostolicam [illegible] legatos, etiam de latere nuncios, notarios, comites [illegible] etiam per modum statuti perpetui, generalis [illegible] & [illegible] contractus [illegible] & alia [illegible] temporibus [illegible] firmius, ac [illegible] attestatione [illegible] derogatoriarum derogatoriis, aliisque fortioribus efficacioribus, & insolitis clausulis [illegible] irritantibus, & aliis decretis, etiam motu proprio, & ex certa scientia [illegible] plenitudine; ac [illegible] Cardinalium [illegible] & matura deliberatione [illegible] contemplatione [illegible] etiam Imperatorum, Regum, & aliorum Principum etiam [illegible] obsequiorum nobis, & dictae Sedi [illegible] compensationem iurium [illegible] contra haereticos, & infideles, seu pro [illegible] vrbis ornatu, & frequentatione ac [illegible] necessarijs, & pijs causis concessa, & [illegible] confirmata, innouata, extensa, & moderata, & quandocunque tempore pacifice obseruata, quoad eam partem quae [illegible] praedictos tantummodo [illegible] tiam si illa continerent, quae omnes Cardinales, curiam sequentes, & alij siue Ecclesiastici, etiam Cardinales, siue mundani qui palatia, domos, & praedia vrbana, vel rustica [illegible] aut census, aliaue bona acquisiuerint, aut alias acquisita habuerint [illegible] vrbe, & circum eam ad milliaria decem, ex bonis [illegible] iuribus & iurisdictionibus omnibus in fauorem illegitimorum, ac quomodolibet inhabilium [illegible] siue inter viuos, siue causa mortis disponere [illegible] haeredes & successores vniuersales, vel particulares instituere & substituere, & si intestati decesserint, ipsi illegitimi, & [illegible] quod [illegible] reuocationes, derogationes, aut alias contrarias dispositiones, illis quorum interest [illegible] & si illo vnquam tempore praeiudicatum [illegible] quomodolibet apparuerit, ius quaesitum ablatum, & literas reuocationum, & derogationum huiusmodi [illegible] latere [illegible] indicari debeat [illegible] derogamus, & omnes & quascunque facultates [illegible] Legatis, Nuntijs, Notarijs, & [illegible] & alijs supradictis [illegible] tenore, ac si ad verbum [illegible] habemus praesentibus pro expressis. Ita vt priuilegiorum dispensationum, facultatum [illegible] supradictorum [illegible] reuocatorum [illegible] literarum legitimationis praetextu, nullus omnino de [illegible] bonis, rebus, pecunijs, iuribus [illegible] & actionibus [illegible] & fauorem illegitimorum [illegible] siue eorum [illegible] affinium, siue extraneorum [illegible] ac legitimarum [illegible] auctoritate donatorum, & aliis huiusmodi res & bona [illegible] vel intestato idoneorum, & capacium [illegible] donatione, siue legato, siue [illegible] alio quocunque titulo, & pro opere [illegible] compositione, cessante [illegible] orphanorum dispositione, nec illegitimis [illegible] intestato siue [illegible] per interpositas personas [illegible] concedere [illegible] ad eos etiam per quecunque [illegible] in alios capaces successionum [illegible] Ad haec [illegible] huiusmodi [illegible] testamenta, legata, donationes, & alia [illegible] huiusmodi [illegible] adhuc [illegible] ac pariter ab intestato [illegible] quae plenarium non sunt [illegible] prohibemus, ne talia siue [illegible] siue in illorum coniuges [illegible] parentes [illegible] vel alios cognatos [illegible] etiam paupertatis [illegible] pro operis [illegible] aut illa ad ipsos [illegible] per praedictum [illegible] deueniant [illegible] alios [illegible] donatio, translatio, alia [illegible] alia bona sint [illegible] illegitimis aut alijs [illegible] Quod si praedictorum qui [illegible] donatio, legatum, & [illegible] etiam quoad alios capaces [illegible] priuilegio, dispensatione, facultate [illegible] etiam [illegible] caeteris [illegible]

A *[illegible] bona [illegible] aut [illegible] quocunque [illegible] non [illegible] debeat [illegible] Ita [illegible] in [illegible] & [illegible] quae [illegible] quis [illegible] non in tempore recuperare possit, & [illegible] Nos vero [illegible] prorsus inhabiles [illegible] alia, quam ex rebus ecclesiasticis [illegible] eorum ordinarie tam [illegible] & [illegible] mobilium [illegible] iurium, alias [illegible] testamentis, donationibus, legatis, & dispositionibus comprehensorum corporalem possessionem [illegible] & ex illis quibuscumque [illegible] vel alium, seu alios [illegible] Sedis nomine custodiant, donec [illegible] piorum operum [illegible] Bona vero res & iura feudalia, vel emphyteutica [illegible] tatu non existentibus [illegible] ecclesiarum, & locorum [illegible] nis consolidata esse declaramus. Decernentes [illegible] quicquid [illegible] scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis [illegible] & consuetudinibus Ecclesiarum, capitulorum*

B

C *conuentuum, ordinum, militiarum, hospitalium, vrbium, prouinciarum, collegiorum etiam Cardinalium, & officiorum praedictorum, iuramento, confirmatione apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis [illegible] praedictis [illegible] alijsque priuilegijs [illegible] & literis apostolicis [illegible] generalibus, & specialibus [illegible] quibus [illegible] & decretis [illegible] etiam dispositionibus [illegible] per quas [illegible] literas [illegible] eorumque [illegible] tenor [illegible] praesentibus non [illegible] non [illegible] quorumque totis tenoribus [illegible] verbum [illegible] in nostris literis [illegible] speciali [illegible] aduersentur [illegible] Quia vero [illegible] ubicunque illis opus erit [illegible] volumus vt earum [illegible] Notarij publici manu, & per [illegible] sigillo [illegible] facientis, si essent exhibitae [illegible] Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae reuocationis, abolitionis, ablationis, derogationis, voluntatis, prohibitionis, declarationis, & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Dat. Romae apud Sanctum Petrum. Anno Incarnationis Dominicae Millesimo quingentesimo primo, Kalen. Februarij, Pontificatus Anno [illegible].*

D

E

Annotationes promissas huic extrauaganti obiter adiecturus, primò noto illa verba *quae noxia sunt ordini ecclesiastico*, quod noxium est ordini ecclesiastico, vt hij ecclesiasticorum illegitimi succedant eis, quod confirmatur ex eo, quod per filios eorum solet periclitari substantia Ecclesiarum, & episcopi solent esse [illegible] nepotes [illegible] dum glossam singularem *b* Quibus [illegible] Tridentinum [illegible] Ecclesia [illegible] nepotes propinquos [illegible] Ecclesia seminarium [illegible] modo oportet Episcopos [illegible] consti[illegible] quis [illegible] vel nepotes etiam legitimos [illegible] nepotes [illegible] Panormitan[illegible] Quae [illegible] in d. c. [illegible] & mandatur [illegible] filios in Episcopum eligi [illegible] per quae Innocentius [illegible] affirmat non posse [illegible] habere [illegible] Episcopum non obstante cap. *episcopi quae sunt* [illegible]

F

Hollben-

Hostiensis communiter receptus contrarium tenet ... opinionem vtu receptam esse arbitror, eo quod videamus multos episcopos, & alios prælatos ... non facta me... de illis, nec habita, vt puto, dispensatione super hoc ab eadem ... Quare ... teneri ad ... qui habet ... filium etiam illegitimum ... Rege ... Papæ ... Sed ... potest opinionem Innocentij, iuri scripto esse ...

Secundo noto ex illo verbo, *Ex scandaloso*, quod facultas ... dandi & relinquendi bona ecclesiastica facta ecclesiasticis personis est scandalosa, & merito quidem: quia scandalum est dictum vel factum præbens occasionem ruinæ, secundum Hieronymum relatum à S. Thoma, *a* & constat per huiusmodi facultatem præberi occasionem ruendi in peccatum personis ecclesiasticis: Primùm, volendo, & procurando habere filios fornicarios, quibus bona relinquant, quod est graue peccatum. *b* Deinde quærendo & seruando illis ea, quæ deberent distribuere pauperibus, quod esse peccatum probat prælatum *c* Conc. ... & præfatum *c. peruenit.* per quæ & ... probauimus in præfato tract. de red. eccl. ... exemplum ... fornicationum ... per huiusmodi ... iuxta *c. præcipue, e* ... *Tot ... prælati* ... *ditionis exemplar ... subditos ...*

* Secundum Hieronymum ... D. Hieron ... *comment. in cap. 15. explicans illa verba. Scis quia Pharisæi ... hoc verbo scandalizati sunt, hæc habet quam ... verbis. Cap. verò præcipue est sumptum ex Nicolao ... Lotharium regem.*

Tertio noto ex illo verbo, *Peculio* ad vnctis verbis, *... clesiis, & pauperibus præripiatur*, infra positis, quòd peculia ecclesiastica ... debentur Ecclesijs & pauperibus ... operibus pijs ... quod ea quæ supersunt ... decenter sustentatis debent in illa distribui: & ... extrauagans sentit id quod late confirmauimus in d. tract. de red. *f* licet enim non dicat rapi, vt dixit Bernardus, ... tamen præripi, quod idem, vel aliquid ...

Quarto noto ex illis verbis, *Omnia priuilegia & c.* quod omnis facultas facta quibuscunque personis non solùm ecclesiasticis, sed etiam secularibus, & non solùm singularibus, sed etiam collegijs, & vniuersitatibus, non solùm profanis, sed etiam pijs ad disponendum de rebus quibuscunq; non solùm ecclesiasticis, sed etiam secularibus in filios illegitimos, à quibuscunque Romanis Pontificibus etiam à Iulio III. est ... & consequenter ... moderatio facultatum concessarum ab eodem Iulio III. clericis & Romanis curialibus testandi, donandi, & relinquendi sua peculia suis filijs illegitimis, & successionis incapacibus, quam desiderauimus *h* supra, antequam eam videremus editam, & longe amplius: nam nos solùm desiderauimus præfatam moderationem, scilicet quoad facultates, concessas personis ecclesiasticis ad disponendum de rebus ecclesiasticis tantùm in filios illegitimos proprios tantùm, & hæc extrauagans moderatur omnes facultates Apostolicas etiam concessas laicis, etiam ad disponendum de rebus profanis non solùm in prædictos filios proprios illegitimos, sed etiam in extraneos, & in filios, parentes, & cognatos omnes eorum: & non solùm facultates factas ad disponendum, sed etiam factas ad succedendum ab intestato, & capacitates indultas ad succedendum in rebus emphyteuticis, & feudalibus, & alijs quibuscunq; quibus ab ecclesijs, etiam concessas Ecclesijs, & alijs pijs locis exceptis hospitalibus expositorum & orphanorum, & hoc ... omni fraude, conuentione, ... compositione cessante: & non solùm facultates concessas à Iulio III. quod solùm ipse desiderabam, sed etiam facultates omnes concessas per ... & per quoscunq; alios Pontifices maximos. Quod meritò à nobis desideratum fuit, & prudentissime ... à ... prudentissimo & ... Pio V. per hanc ... cumulatissime statutum. nam omnis occasio ... impedienda, ne detur, & si data fuerit, ... hinc ... maritum ad dissipanda sua bona, & vxorem ad adulterandum reprobatur in cap. *ex parte.* de consuet. hinc vetatur promissio beneficiorum vacaturorum ne detur occasio mortis alienæ captandæ, *b* hinc lex licet suapte natura respiciat futura, *c* cum tamen in ... aliquid, solum est restringenda ad præterita, vel præsentia tantum, ne det occasionem delinquendi, *d* per quam ibi Bartholus & Baldus communiter receptum dixerunt, quod statutum disponens, quod quilibet bannitus extrahatur de banno soluendo decem, non comprehendit post illud bannitum, hinc rescriptum, per quod pœna remittitur ante commissum delictum non valere dixit Salicetus, *e* hinc denique in terminis nostris Federicus, *f* quem ... allegat ... sequitur Felinus, *g* consuluit ... statutum nõ posse ... prolem spuriam ad parentum successionem, etiam non extantibus legitimis, ... occasio ... & fornicandi, quem sequutus Dominicus, *h* ait, ... non posse per suũ statutum ... illegitimos ... habiles facere ad ordines minores, & ... quia daret occasionem peccandi, licet per dispensationem postea quam ... fuerit ... Et quamuis ... diximus, contrarium eius quod consuluit Federicus tenent Caldermus *i* & eum sequatur Decius, *l* cum quibus ... opinionem aliquot Re... testatur, & ... puncto iuris ... etiam nobis ... catur, ob quod vbi supra facultatem ... Iulianam seruandam esse donec reuocaretur diximus ... negari non ... multo sanctius esse contrarium, præsertim quoad ... & quoad dispositionem faciendam de ... & fructibus ecclesiasticis, à quibus multis canonibus ... vt etiam principum huius extra... insinuat. merito ... fœlic. record. Pius V. re... in hoc ... per quas magna dabatur occasio polluendi se personis Deo dicatis, & sanctimoniali...

... obstat dicere, per hanc rationem ... quid ... nostrum prædictum, & etiam hanc legem quatenus ... quatenus illud cumulat tollẽdo facultates concessas collegijs, & vniuersitatibus, quæ ... filiorum capaces, quibus per illas non datur occasio ... hoc ... quia illum ... non addidit causa tollendi occasionem ... collegijs, sed ... tollendi occasionem vtendi ... singularibus personis ecclesiasticis, quæ poterant conue... cum prædictis collegijs, ... bona, quæ ipsis ... relinquerent, darentur filijs illegitimis eorũ ... parte sibi retenta, quæ ratio insinuatur per hanc ... generalem in exceptione hospitalium, expositorum & orphanorum; dum limitat eam, vt solum ... cum datur vel relinquitur eis in communi, & nulli ... in particulari, adiecta omni fraude, & conuentione ... quatenus vetat ... in filios illeg timos extraneos, & parentes ... eorum: de nimis ... obuiandũ fraudi, ... poterant inter se, vt alij in aliorũ ... illegitimos, vel cognatos eorum disponerent, & diceret sibi mutuo, tu fac hæredem, legatarium, vel donatarium meum illegitimum, vel aliquem cognatum ... & ego faciam tuum vel aliquem cognatũ illius: conuentio enim huiusmodi non poterat reprobari, tanquam simoniaca, argumento delusionis simoniæ datæ à glossa, *m* & à S. Thoma, *n* quia non fieret super spiritualibus: & ita nisi per hanc legem alias prohibita fuisset, iudicanda esset valida. *o*

Quinto noto ex versic. *Quibuscunq; personis & c.* nullam esse differentiam in hoc inter personas singulares, & vniuersitates, nec inter seculares, & Ecclesiasticos, nec inter regulares, & seculares clericos, nec inter pia loca, & profana, neq; inter episcopos & superiores etiam Cardinales, & alios ... in particulari, ita quod per prætatas facultates non possunt disponere in præfatos filios illegitimos proprios, nec extraneos, nec cognatos eorum, nec ... facultatum virtute succedere. Ex quo sequitur, quod facultates, quas habet aliqua pia loca succedendi de...

Marginal notes: *a* 2. 2. q. 43. art. 1. — *b* Ca. ... 47. q. 10. & ... de cohab. cleric. — *c* Cap. ... — *d* ... — *e* ... — *f* ... — *g* ... — *h* In §. 6. ... — a 1. Tim. 4 & c. ele 12. q. 1 — b c. nonnulli ... — c l. ... de pact. — d ... — e In l. Leg. cum lex ff. de legib. — f In l. castitatis C. de adu ... — g Conf. 271 ... — h In §. 1. c. 2. de filijs presb. lib. 6. — i In 6. 6. — l Conf. 4. de const. — In conf. 271. col. 5. — m In summa. — n 2. 2. q. 100. art. 1 — o Arg. l. illam. C. de colla. & c. legatur. 24. q. 2.

di clericis ab [illegible] relato, sunt ablatę per hãc reuocatoriam, quoad clericos habentes filios illegitimos [illegible], ne vt prædictum est, fraus fiat legi huic, partie [illegible] quæsita cum filiis illegitimis.

Sexto noto ex illo vers. *At pariter &c.* quod non solum reuocat facultates huiusmodi a se suisq; prędecessoribus datas, sed etiam datas a [illegible]. Imo & [illegible] facta à Sede Apostolica [illegible] & quibuscunque [illegible] ad concedendum prędictas facultates, ita quod post [illegible] ne possint concedi virtute cuiuscunque facultatis Apostolicæ.

7 Septimo noto ex illis verbis *Quod si præ[illegible]* quod licet facultates prædictę solum sint sublatę, quatenus tangunt illegitimos filios, & non quoad alios. [illegible] tamen habentes [illegible] vti [illegible] quoad ea quę tangunt filios illegitimos ipso iure sunt reuocatę, etiã quoad cætera contenta in eis, & quoad omnia facta virtute illarum, sicut [illegible] nulli, qui Episcopus male ordinat clericum alienum sine literis dimissoriis bene suspenditur per annum à collatione ordinum, *a* & qui male retinet priorem parochialem obtenta secunda, quam bene retinere potest dimissa illa per capitulum *de multa*, *b* iuste perdit vtramque, & iuste non relinquit priorem per extrauagantem, *execrabilis*. *c*

8 Octauo noto ex vers. *Bona vero &c.* nouum modum quo cadunt in commissum res feudales, & emphyteuticę: nempe si quis illas habens disposuerit de illis virtute facultatum Apostolicarum in filios illegitimos, proprios, vel extraneos, vel cognatos eorum, quę est adnotatio addenda c. *potuit*. *d*

9 Nono noto & colligo ex tota extrauagante id, in quo [illegible] quod hæc extrauagans non reuocat ius commune, per quę illegitimi possunt habere aliqua de bonis patrum, etiam si sint pii, iuxta æquitatem canonicam, c. *cum haberet*, *e* & ea quæ Panormitanus, & alii ibidem notant: [illegible] reuocat priuilegia, licentias, dispensationes, & indulta facienda, testanda, donationes &c. contra vel præter ius commune concessa per ipsum met Pium V. & alios omnes prædecessores [illegible], vt ex his patet.

Et probatur [illegible] quia quidem non dicit, de alio negare videtur. *f* & priuilegium aliud est a lege, & ius [illegible] contrarium. *g* Ergo per reuocationem priuilegiorum, quæ [illegible] hic nõ reuocatur ius commune, cum nihil [illegible]. Secundo, quia specialibus tollitur ius speciale, quam ius commune. *h* Tertio, quia lege humana non potest [illegible] naturalis, *i* & educatio liberorum iure naturali debetur. *l* Quarto, quia prædicta [illegible] *excom. ext.* [illegible] tur, quatenus habet spurios filios non esse a patentibus alendos [illegible] tanquam contraria pietati naturali posset [illegible] æquitati canonicæ prædictæ conformi iuri & pietati naturali, de qua in l. 1. & 2. *m* & supra dictum est. Quinto, quia non est verisimile, quod Pius V. piętissimus, & [illegible] quantislibet [illegible] & [illegible] ex [illegible] in [illegible] in, & [illegible] non [illegible] religentes [illegible] ueat iuxta Sapientes & Philosophos [illegible] tra [illegible] D. & [illegible] sus [illegible] Demum [illegible] non [illegible] ex [illegible], & [illegible] per hanc extrauagantem [illegible] ab [illegible] exprimitur. [illegible]

10 Ex quo infertur [illegible] posse & debere clericos, [illegible] stante hac extrauagante [illegible] spurios iurendo [illegible] *beret*. quod seruandum [illegible] in foro [illegible] imperii & aliorum Regnorum, etiam non [illegible] Papæ affirmat com [illegible] post Panormitanum, *e* & Bartholum. *f* & videre [illegible] apud D. [illegible] *g* cui adde Philippum Francum, *h* & Ioannem Lupum, quorum omnium [illegible] est, quod vt supra dictum est humana potestas, quæ minor est, non potest [illegible], vel diuinæ, quæ [illegible] *k*

11 Subinfertur etiam, quod clerici possunt & debent filias suas etiam spurias dotare, quia qui potest, & debet filium alere, potest & debet [illegible] dotare, cum dos [illegible] loco alimentorum, secundum [illegible], præsertim Bal. [illegible] & sequitur Ioannes Lupus, vbi supra. Quæ dos [illegible] potest [illegible] de redditibus ecclesiasticis, argumento textus cum glossa in c. *omnino* [illegible] quod [illegible] & filius sustinere debet [illegible] & licet loquatur de filiis ante [illegible] habitis, [illegible] ex [illegible] habito per illicitum coitum [illegible] licet [illegible] tamen ex quo [illegible] non [illegible] puniendi, sed pascendi, & tanquam par pro [illegible], argumento cap. *pastor*. *n*

12 Quę tamen omnia limitanda sunt procedere in illis, qui [illegible] non haberent quo se alerent: quoniam nullo iure naturali, nec humano tenetur pater alere filium habentem quo se alat, nec è contrario filius patrem habentem. *o*

Quamquam autem ad alia multa adnotanda copiosam materiam hæc extrauagans dilucidissima iuxta, ac [illegible] præstabat: paucula tamen hæc breuiter nostro proposito magis congruentia sufficiant ad totalle, ne vltra iustum excresceret præsens Commentarium, & iustam diutius contra iussa, & rogatus quamplurimorum Summorum, & [illegible] editionem Manualis nostri confessariorum, & pœnitentium quod ex Hispano in Latinum per nos [illegible] et recognitum, quamplurimis [illegible] condixeramus euulgabimus in gloriam Dei qui sua nos omnes infinita bonitate seruet, heri que æternum, Amen.

Finis Commentarij de Spolijs Clericorum. §. 1.

a Cap. eos. de temp. ord. li. 6. b De præb. c Ioan. 22.

d De locat. & l. 1. de iure emphyt. & c. 1. de feud.

e De eo qui [illegible] prædict. de [illegible] de præsump. g [illegible] priuileg. [illegible] h Leg. [illegible] ff. de [illegible] C. [illegible] Cap. sunt quidam. 25. q. 1. l. [illegible] ff. de reg. iur. k [illegible] iur. natur. l [illegible] & ius naturale ff. de iust. & iur. l. C. de incest. nupt. m ff. de liber. agno. &c.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

SVbieceramus huic commentario in priore D. N[illegible] operum editione opusculum inscriptum Propugnaculum apologiæ libri, de redditibus Ecclesiasticis ad S. D. N. Gregorium XIII. quod quidem opus postea auctor in commentarium de redditibus Ecclesiasticis ita corrupit, vt ex tribus commentariis [illegible] licet illo de redditibus Ecclesiasticis, eiusdemq; operis apologia, & propugnaculo apologiæ quod hic extabat vnum tractatum de redditibus Ecclesiasticis inscriptum confecerit: atq; adeo omnia quæ in propugnaculo habebantur, in luminari contracta, in quæstione III. illius operis, ibi. Decimoquarto noto quod [illegible] tractatus N. apologia mea præ[illegible] perlecta [illegible] clam me quendam antilogiam, & reposuerit. Qui [illegible] horum operum legerit, ambo legerit. Vnde nos quibus maxime curæ est, [illegible] boni & impensa lectorum parcere: hoc propugnaculum ex hac secunda editione reiecimus ex tractatu de redditibus Ecclesiasticis vno [illegible] etiam rogamus, vt opus illud tanquam minus necessarium, imo prorsus inutile ex hoc loco sublatum esse non indigne feras. Vale.

COMMENTARIVS RESOLVTORIVS

DE VSVRIS, ET CENSIBVS IN CAPITVLVM. SI fœneraueris.14.Quæst.3.iam pridem sermone Hispano compositus a Martino ab Azpilcueta Doctore Nauarro, & nunc ab eodem latinitate donatus, defæcatus, & auctus.

August. super Psalmo xxxvi concione iij.

SI fœneraueris homini, id est si mutuo dederis pecuniam tuam, à quo aliquid plus, quàm dedisti expectes, non pecuniam solam, sed aliquid plus, quàm dedisti: siue illud triticum sit, siue vinum, siue oleum, siue quodlibet aliud, si plus, quàm dedisti expectes accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus, non laudandus.

SVMMARIVM.

1 *Vsurarius est qui plus quàm dederit ex mutuo sperat.*
1 *Vsurarij sunt quidam [illegible] in ædes debitorum diuersantes.*
2 *Vsura verbum quid significet.*
2 *Doctor Sotus laudatus.*
3 *Creditum duplex, [illegible] vtrumque gratuitum.*
4 *Vsura aperta in cuiusmodi [illegible] reperiatur.*
4 *Vsura palliata inueniri potest in omni contractu, in quo solutio anticipatur, vel [illegible] cum exemplis.*
5 *Pretium rei iustum non consistit in indiuisibili, [illegible] latitudinem summi [illegible] medij.*

PRimo noto ex hoc capite, id quod præcipue D. Augustinus per illud intendit, huc summam eius, quæ secundum maximum [illegible] Gratianum [illegible] magni [illegible] quod Decretum appellat, [illegible] est hæc: *Qui plus, quàm dederit accipit, vsurarius* [illegible] contextu [illegible] congruit, ob multa, quæ [illegible] videtur [illegible] *Quicquid vltra* [illegible] *quod [illegible] vsura* est. Quod [illegible] *vsura appellatur,* [illegible] *plus [illegible] erint.* Eadem ipsum [illegible] S. Ambrosius, [illegible] [illegible] Tobiam, per illa verba [illegible] [illegible] In hoc [illegible] habuisse in suo libro Archidiaconus [illegible] vel rber, vel hylam, [illegible] habens hyllam, quæ [illegible] in delicias, & xenia [illegible]. Id ipsum [illegible] Concilium Agathense, [illegible] multi [illegible] & leges, [illegible] de vsu Codicis & Digestorum Decretalium [illegible] Sexti, & Clementinis, & hæc [illegible] habentur [illegible] non omnes vsuram [illegible] [illegible]

[illegible] ita exigua, vt [illegible] Maio [illegible] [illegible] ob quæ [illegible] non habentes aliud, quod soluerent, dabant iumenta, & alij [illegible] nempe quod multis diebus eos hospitio [illegible] & quod [illegible] soluere, quando non poterant, [illegible] soluerent, cum [illegible] potuissent, [illegible] in Mon. Concilia a

* Vt [illegible] [illegible]

2 Secundo noto quod [illegible] rationem, [illegible] vsura [illegible] Rab[illegible] *[illegible]* Tamen iuxta [illegible] & [illegible] Doctores [illegible] Theologi, [illegible] lucrum prouenientem ex contractu [illegible] Græcè dicitur [illegible] & Hebræis appellatur [illegible] Dominus [illegible] [illegible] traditaque [illegible] praxi, & [illegible] accommodata [illegible] breuitatis præter mitto. b

3 Tertio noto, omnia mutua [illegible] omne creditum, quod vulgus Hispanum appellat [illegible] da, esse [illegible] duplex. Alterum, quod [illegible] modi [illegible] quod rei creditæ dominium [illegible] commodatum, imo eadem [illegible] species [illegible] soluuntur, siue in [illegible] reddenda, cuiusmodi est [illegible] c de quo [illegible] Manuale & debet esse gratuitum, iuxta glossam d Alterum est [illegible] per quod dominium [illegible] tuatarium, quod [illegible] reddendum in [illegible] specie, & indiuiduo, [illegible] vt colligitur ex textu [illegible]

a Ca. [illegible]

b Lib. [illegible]

c Cap. [illegible] 282

d Cap. [illegible] de mod. & [illegible]

[illegible] quod [illegible] aperte colligitur ex illo [illegible] mouente, [illegible] quo [illegible] accipiendi aliquid [illegible] sine pacto. Sed cum [illegible] accipere aliquid amplius. Et [illegible] illud [illegible].

Tertio quod [illegible] Concilium [illegible] Lateranense [illegible] approbante Concilio, Leo [illegible] quae [illegible] contra [illegible] prohibens.

Quarto quod [illegible] intelligere [illegible] quod [illegible] principali [illegible] [illegible] Sed [illegible] quod [illegible] Molinaeus [illegible] quod [illegible] colligitur, [illegible] videtur probari quod [illegible] ex omni Catholi-[illegible].*

10 Quinto quod [illegible] illud [illegible] intelligere [illegible] ita, vt ab Vrbano declaratum, aliqui [illegible], quod licet qui pec-[illegible] intentione mutuandi [illegible] ad restituendum tamen [illegible] ptum non teneretur, vt [illegible] pudenter & [illegible] praedictus Carolus Molinaeus [illegible], [illegible] praedicta expositione [illegible] dicti Vrbani, *b* [illegible] aliquos, qui aut id non dicunt, aut facile in nostram [illegible] periculosum est incipere [illegible] per nostras [illegible] imaginationes id, quod sanctissima Sedes Apostolica [illegible] deliberatione [illegible]. Quae [illegible], & reuerentes praelata duo Concilia, & praedictos duos Pontifices Maximos, concludimus, vsuram esse prohibitam specialiter iure diuino Euangelico, non solum ad-[illegible] cum pacto expresso, aut tacito recipiendi aliquid [illegible] etiam sine vllo pacto cum spe, & intentione principali [illegible] aliquid amplius accipiendi: quod huius capit. [illegible] locis sentit, in quibus verbum *expectes* [illegible]. Siue [illegible] leges Romanas omnes vetare v-[illegible], vt communis opinio asserit, iuxta [illegible] Andrea, a Panormitano & al[illegible] [illegible] eas permittere cum moderamine, l. cos. C. de vsuris.

11 Quae non video quomodo ab haeresi, aut ab eius [illegible] possit Carolus Molinaeus vbi supra, *l* [illegible] *aut omnes licet, ego solus veritatis, &c.* qui cum magna [illegible] Philippi Melanchthonis & [illegible] Auctoris [illegible] irreuerentia & nimia sui iudicij confi-[illegible] asseuerare, licitas esse vsuras moderatas [illegible] l. cos. [illegible] textu & toto hoc canone non obstan-[illegible],* [illegible] & erroris damnatorem [illegible] celeberrimae Hispaniarum Academiae [illegible], quamuis, quia nondum erat [illegible] manifesta, modestius, quam ipse merebatur, eum [illegible].

12 Septimo noto ex illo verb. *expectes*, bis iterato, adiunctis c. *de vsuris*, *m* & c. *si n* & aliis [illegible], vsuram diuidi in vsuram realem, & mentalem. Realis est vsura, quae ex pacto tacito aut expresso recipitur. Vsura vero mentalis est vsura, quae accipitur sine pacto expresso, nec tacito ex mutuo facto, [illegible] intentione principali recipiendi [illegible] iuxta mentem om-[illegible]. *o* [illegible], vsuram mentalem non dici men-[illegible] peccata mentalia cō-[illegible] mentalia. Alia enim dicuntur menta-[illegible] quae [illegible] voluntatis, sine verbo & opere [illegible] dicitur voluntas oc-[illegible] opere, *p* & furtum menta-[illegible] voluntas [illegible] furto. *q* Mentale vero & [illegible] concurrit: & consequenter [illegible] appellatur mentalis, eo [illegible] sine opere conse-[illegible] quod capitur [illegible] pacto expresso, aut tacito, es [illegible] mutuat, vt aliquid [illegible]. Vnde infertur, quod aliud est pec-[illegible] vsurae mentalis, & aliud vsura [illegible] pe mentalis est illa, quae [illegible]. Peccatum mentale vsurae est voluntas [illegible] vsuras, [illegible] acceptione non secuta, neque [illegible] opere [illegible]. Nam sicut omne illud peccatum quod opere [illegible] diuiditur in [illegible] quod est voluntas pec[illegible] verbo, vel opere [illegible] & reale, quod est voluntas [illegible] verbo, vel opere consecuto: ita & pec-[illegible] est duplex: mentale tantum, quod est volu-[illegible] opere non secuto: & mentale & re-[illegible] quod est voluntas [illegible] opere subsecuto. Scien-[illegible] est [illegible] mentale [illegible] ad restitutio-[illegible] obligare, [illegible] acceptam, quam-[illegible] sine pacto tacito, nec expresso, [illegible] eam, obli-[illegible] ad id non [illegible] probamus in [illegible] toto c. fin. *a* [illegible] Manuali Confessionum Hispano [illegible] hoc [illegible], & nunc latinitate dona-[illegible] loco ponitur.*

Ex quo infertur, quod [illegible] Doctores disputant de [illegible] mentali, an obliget ad restituendum, non quaerunt de peccato mentali [illegible], certum enim est, illud non obligare, sicut nec [illegible] aliud peccatum mentale tantum ad restitutionem: sed disputant, an vsura mentalis, [illegible] lucrum quaesitum ex mutuo sine pacto cum intentione principali [illegible] illud facto obliget ad illud. Infertur etiam, quod [illegible] peccatum mentale tantum vsurae mentalis, [illegible] qui volunt mutuare [illegible], ac intentione principali recipiendi aliquid amplius, sine vllo pacto, & tamen non mutuant. Per quod [illegible] appareat, [illegible] differat vsura mentalis, a peccato mentali vsurae, [illegible] frequentes [illegible] quae plane hactenus quod sciam, nullibi [illegible] declarata.

14 Octauo noto ex hoc capit. & eius pessima obseruatione, [illegible] esse, quod cum totus orbis Christianus nunc magis quam vnquam vsuram damnet, & dicentem eam licere, haereticum iudicet, maiores tamen saltem palliatas dissimulat, quam lex ciuilis olim permittebat per l. *cos. b* maxima enim vsurarum, quas illa lex permittit, est centesima, quae centum mensibus [illegible]. Quod diligenter, & copiose [illegible] Socinus, *c* cui concordat Badaeus *d* & Alciatus *e* & alij [illegible] quod [illegible] pariat vnum in vnoquoque mense, & duodecim in anno, & eam non permittebat, nisi in pecunia [illegible] periculo [illegible] mercatoribus [illegible] partes centesimae [illegible], hoc est [illegible] pro centum in anno: & [illegible] denarium [illegible], hoc est [illegible] pro centum [illegible]: & [illegible] partem, quae sunt quatuor pro centum. Nunc tamen permittuntur [illegible] tam grandes, vt interdum [illegible] pariat decem, & amplius pro centum ab [illegible] quae tamen [illegible] quatuor in anno occurrunt: & ita centum pariunt triginta, & amplius in anno. [illegible] antea ex vsuris vsurae non capiebantur, *f* at nunc de cambijs [illegible] exiguntur.* [illegible], quod multi responderent, non recipere se illa pro vsuris, sed pro interesse aut cambijs, quia non omnes, qui mutant nomen, rem ipsam mutant. Quae quidem de re in commentario resolutorio de cambijs, *g* altius tractauimus, atque veritate coacti [illegible] quaedam, quae facile erreant multos in cambiorum lucra intiantes, [illegible] anhelantes.

SVMMARIVM.

15 *Vsura quae definitio aptior.*

16 *Vsura etiam mortifera capere quidquam pro bono opere mutuandi, licet non [illegible] pro vsu rei mutuatae.*

17 *Vsura [illegible] ob beneficium.*

18 *Vsura [illegible] sine pacto, & voluntate percipiendi.*

a De simon. not.

b §. 1 C. de vs.

c In l. si haered. §. 1. [illegible] ff. ad l. Falcid.

d De asse. lib. 1. fol. 24.

e Lib. 3. dispunct. c. 1.

f l. vt nullo. C. de vsur. & placuit. ff. eod.

g Super c. fin. de vsur.

19 *Vsura non* [illegible] *mutuare cum intentione minus principali lu-* [illegible] *mutuare autem cum intentione prin-cipaliter,* [illegible] *contra alios.*

20 [illegible] *principaliter* [illegible] *id, quod nequit esse princi-palis.*

1 Not 3. n. 6.

N Ono noto, quod non abs re diximus supra, a [illegible] definitionem [illegible] ad datam [illegible] [illegible] quædam [illegible] [illegible] lucrum [illegible] peccatum [illegible] [illegible] Sancto Thomæ [illegible] nempe *est pretium vsus rei mutuatæ*, non [illegible].

a In 4. li. sent d. 15. q. 23 [illegible]

c Num. 13.

lib. 6. q. [illegible] c 2. 2 q. 78. art. 1.

Tum [illegible] verbi [illegible] vocabulum enim pretium, in hac materia [illegible] est. Tum quia [illegible] quod non esset vsura [illegible] centum & decem, non propter vsum [illegible] mutuum [illegible], sed propter bonum [illegible] quod meum est; quia nihil red- dis pro pretio [illegible] in præmium ope- [illegible] S. Thom. f Tum quod mutuare ad obtinendum aliquod beneficium [illegible] pretium, neque [illegible] Te [illegible] concludit illud pre- [illegible]

f 2. 2. q. 78 art. 1.

g Cap. conram [illegible] In Sing. [illegible] i In Anur.

17 [illegible] quod [illegible] mutuare commu- [illegible] quando [illegible] necessitas non adest: [illegible] principaliter [illegible] [illegible] iuxta doctrinam S. Thom. k quæ in [illegible] principa- [illegible] beneficium non sit [illegible] pecunia æsti- [illegible] tamen suapte natura [illegible] principaliter lucrum [illegible] pecunia [illegible] E ad hoc, vt vsura [illegible], vt accipiatur, vel [illegible] principaliter lucrum [illegible] suapte natura pecunia [illegible] [illegible] quod [illegible] lex à com- [illegible] peccatum [illegible] [illegible] glossa summa [illegible] quia eo, quod [illegible] esse vsura, immo est vsura simonia- [illegible] ipsa du- plex peccatum [illegible] [illegible] quæ post alios diximus in prædicto Manuali. Colligitur etiam, peccatum vsuræ reperiri pos- [illegible] pacto expresso, aut tacito [illegible] aliquid vltra [illegible] voluntate paciscendi [illegible] mutuando [illegible] principali recipi- [illegible] vltra [illegible], vt Papa Vrbanus declarans, [illegible] declara- [illegible] nem non [illegible], vt [illegible] Carolus Molinæus.

k. 2. 2. q. 66. art. 6.

l Cap. 17. n. 2. & in Comment. c fin. 14 q. 4 m d. c. coram. n [illegible] in no- stra de rescrip. [illegible] prob.

p [illegible] inter [illegible] s. sacra. [illegible] q 1 q. 1. r Ca. 23 n. 09

s Capit. 6.

t In d. c. consu lust. de vsur. v De commer cess. n. 11.

19 Decimo noto ex textu, & prædictis, vsuram requi- re pactum [illegible] intentionem prin- cipalem lucri [illegible] Nam minus princi- palis, & [illegible]

[illegible] Dominicus Sotus, [illegible] quod [illegible] glossa [illegible] Theologis & Canonistis [illegible] inter intentionem principalem [illegible] principalem [illegible] Caietanus [illegible] principalem [illegible] glossam [illegible] [illegible] Thom. [illegible] probant [illegible] & [illegible] aliquod beneficium, licet non [illegible] principali & p [illegible].

20 Quinto [illegible] quæ [illegible] principales, & [illegible] principales, & secundarias [illegible] [illegible] Non licet [illegible] Deum principaliter propter [illegible] quia est [illegible] propter [illegible] [illegible] principaliter propter aliud: [illegible] medium: [illegible] Deum [illegible] principaliter propter aliud, & [illegible] principaliter propter [illegible], iuxta illud. [illegible] *eternum propter retributionem.* Adeo quod Concilium Tri- dentinum [illegible] anathemati [illegible], qui dixerit peccare iu- stum, qui [illegible] quoniam [illegible] temporalis [illegible] potest in finem [illegible] principalem [illegible] secundarium, [illegible] principalem, & [illegible] finem [illegible] ipse Deus [illegible] lus [illegible], qui [illegible] ipsius solum intuitu ametur, & colatur.

Quinto, quod pulchra, & firma [illegible] Adria- ni, [illegible] in repetitione c. *inter verba.* [illegible] omnem actionem cuiuscunque [illegible] principalis est bonum aliquod temporale [illegible] vitiosum, & nuper id probauimus in cap. [illegible] patet paucos esse collationem [illegible] qui ex suis [illegible] actionibus aliquod bonum temporarium honorem [illegible] gloriæ, salutis rei familiaris, victus sui, aut aliorum [illegible] principalem non præstituant, quos nemo Catholico- rum peccare dicit. Noto etiam, quod nullum, nec prin- cipale, nec minus principale lucrum, tanquam iure debitum, ex mutuo expectari potest: sed sic tanquam à liberali [illegible] tenuntatorum de gratia, & non de iustitia debitum. Vi- de & cum communi [illegible], quod [illegible] principali [illegible] quam secundario lucrum [illegible], & [illegible] ex mu- tuo sperare possumus.

SVMMARIVM.

21 *Vsura mentalis, vt definitur esse vsura.*

22 *Vsura non est lucrum ex mutuo principaliter speratum.*

23 [illegible] *principalis non omnino illa sine qua non* [illegible]

24 *Vsura est* [illegible] *sine libero* [illegible] *voluntate.*

25 *Sed non recte tum pro solutione debiti aut pro labore nume- randi, aut mittendi.*

21 V Ndecimo noto ex prædictis, quod [illegible] principaliter propter lucrum [illegible]

[illegible]

[illegible] in [illegible] principaliter accipiendo, & postea gratis da[illegible] accipit, peccat [illegible] mutuando, sed non peccat accipiendo, neq; acceptum tenetur restituere, quia [illegible] accipit principaliter, eo quod [illegible], vt [illegible] dus, *a* quem sequitur Angelus, *b* addendo, quod licitū est mutuare etiam principaliter, sicut licitum est ad comparandum amicitiam, & gratiam [illegible], quia [illegible] modi gratia non est sua natura pecunia æstimabilis, [illegible] expectando aliquod lucrum pecunia [illegible] principaliter ex illa amicitia, ex loco S. Tho. *d* & per ea [illegible] Caiet. *e* & Sotus. *f* * Qua quidem conclusione, & aliis præcedentibus, [illegible] quosdam frequenter consolatos esse & alios quotidie consolari posse, ideoq; omnia esse memoranda maxime Confessarijs. *

22 Ex quibus colligitur, non esse peccatum expectare lucrum aliquod ex mutuo [illegible] amicitia, & gratitudine, tanquam [illegible] gratuitum ex libera eius, qui recipit, voluntate prouentum.

23 Colligitur item, quod non est vsurarius, qui mutuat cum spe, quod aliquid plus sibi reddetur; quam dedit, si eo animo id faciat, quod non desineret id facere, quamuis nihilo plus quam mutuauit sibi reddendum foret; cū talis spes secundaria sit, & non principalis. Sed [illegible] qui cum tali spe lucri mutuat, quod sine illa non [illegible] modo finis principalis mutuandi non esset illa, sed [illegible] vel amor Dei, vel virtus & lucrū, minus principalis. Tum quia merces tam temporaria, quàm [illegible] potest in finem minus principalem, tam [illegible] quàm obsequij Dei. Tum quia, vt aliquis finis sit principalis actus, non sufficit, vt sit causa, sine qua non fieret actus, sed oportet, quod pluris, vel tanti æstimetur, ac alius [illegible], propter quem ille fit; vt late probamus alibi, *g* & tangitur supra. *h* Exemplo sint illi, qui principaliter celebrant, aut ad diuina officia vadunt propter Deum, & minus principaliter propter pitantias, vt vulgo dicunt, & distributiones; sine quarum tamen lucrandarum spe secundaria non celebrarent, vel non irent.

24 Nec etiam peccat mutuans, qui non mutuat principaliter ob lucrum accipiendo à mutuatario aliquid bona fide, existimans id sibi amanter, & gratis ab eo dari; licet mutuatarius id non sibi det, tamen ob gratitudinem, quàm ob timorem, ne non det, pecunia à se repetatur: vel sibi alia vice mutuum denegetur; quamuis si postea id resciret, teneretur ad restitutionem illius, vt rectè ait S. Antonin. & consonat eis id, quod ait Syluester, *k* Caietan. *l* Cōtra verò si dum sibi dabatur existimabat non dari libera voluntate, sed coacta, peccaret accipiendo, etiamsi à principio sola caritate mutuasset, vt ait Laurentius, *m* & Syluester. *n* Si quis autem roget, quomodo mutuans scire potest, [illegible] mutuatarius libera voluntate, an coacta moueatur, ad dandum illud plus? respondeo, quod ex qualitate rei datæ in lucrum, & ex iactura, vel lucro, quod mutuatarius fecit, & ex conditione naturali, & virtute liberalitatis mutuatarij [illegible] probus pœnitens, & prudens confessarius id conijcere potest: animus enim ex coniecturis conijcitur. *o*

25 Colligitur etiam, quod qui debitori suo, à quo debitū recuperare cōmode non potest, mutuat pecuniam, vt sibi hac via alterum tantum, quantum ei debet, refundat, nō peccat. nihil quippe ab eo accipit ob mutuum principaliter; sed vt sibi debitum recuperet: vt ait Maior. *p* Adijcimus tamen cauendum esse debitori, per chirographum, vel alium modum, per quem de solutione constet; ne postea ipse, vel eius heredes iterum illud petant, vel accipiant sponte solutum, per ea, quæ diximus in simili in Manual. Confess. *q* Neq; etiam peccat, qui accipit aliquid in iustā mercedem laboris [illegible] numerādi magnam summam à se, vel suis familiaribus acceptā: quia non vi mutui, sed ob laborem numerandi accipit; qui capit aliquid pro sumptu, & labore [illegible] pecuniam mutuatam longe ab[illegible], vt inquit Maior, vbi supra.

SVMMARIVM.

26 *Vsura est quidquid accipitur ob solutionis dilationem, aut datur minus ob anticipationem solutionis [illegible] [illegible].*

27 *[illegible] [illegible].*

28 *[illegible] anticipationem [illegible] deberet reditum [illegible].*

29 *Doctor Mensæ Maior laudatus.*

30 *Carolus V. Imperator & Rex Philippus secundus, & eorum consiliarij laude ob hoc dignissimi.*

31 *Lex [illegible] granorum sancta, vt fraudatur.*

26 DVod, cimo noto, quod ex eodem textu, & præ dictis colligitur eum, qui emit, aut conducit aliquid minoris iusto pretio infimo ob anticipatam solutionem committere vsuram, & è contrario, eum, qui vendit, aut locat maioris iusto pretio summo, siue rigoroso, ob dilatam solutionem: quia omnes prædicti accipiunt, aut volunt accipere aliquod lucrum pecunia æstimabile vltra sortem, principaliter ratione mutui palliati, & occulti, & ita tota definitio vsuræ posita supra, *a* conuenit huic lucro vt & ipsi tota definitio vsuræ notatur. * Idem eadem ratione est dicendum de omnibus, qui per mutationem, vel quemcunque alium contractum innominatum, do, vt des, facio, vt facias, &c. de quibus in l. *naturalis*, *b* volūt recipere, vel recipiunt aliquid maioris valoris, eo quod deder[illegible], vel dent aliud minoris valoris aliquanto tempore, antequam recipiant rem maioris valoris. Et consequenter, qui in hyeme dant mercenarijs ante tempora messis, vel [illegible], vel fossionis vinearum aliqua, quæ non sunt tanti valoris, quanti operæ, quæ promittuntur præstandæ in illis, vsuram committunt: sicut è contrario omnes mercenarij, qui [illegible] operas præstant tempore, quo [illegible] sunt [illegible], ea quod solutio mercedis in hyeme [illegible] sequentem est facienda. Quod non videntur satis animaduertere, qui militibus egentibus, pannum, & vestes, corium, & calceos [illegible] & aliquando panem, & vinum, & carnes maioris iusto pretio maximo, siue rigoroso vendunt, eo quod solutio differtur in tempus, quo eis stipendia sunt soluenda, quam vendērent præsenti pecunia. Neque è contrario satis hoc perpendunt milites, qui præsenti pecunia emunt omnia prædicta minoris iusto pretio infimo vel pio, eo quod longe postea sint ea recepturi. *

27 Colligitur item, quod obsecrandus est Deus, vt de more pius inspiret verum pœnitentiam cum voluntate restituendi coniunctam pluribus conductoribus, siue collectoribus, qui reditum episcopatuum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum, præsertim [illegible] Magistratuum illorum Hispaniæ ordinū militarium, commendarum eorundem, Dominatuum, item [illegible], [illegible] tum, & vectigalium, & censuum regalium & aliorum publicorum, vel priuatorum emūt, siue conducunt à necessitate oppressis, multo minori iusto pretio [illegible], ob solutionem anticipatam vnius anni, & [illegible] duorum, & aliquando trium. Orandus [illegible] idem inspiret his, qui è contrario vendunt, vel locant [illegible], cinamomum, piper, & crocum, pānum, ferrum, [illegible], aurea, libros, papyrum, & alia similia, boues, vacas, equos, oues, & alia pecora his, qui eis indigent, ad [illegible], vel ad quærendum præsentem nummos, aut pecuniam, re eam vendendo protinus [illegible] minoris iusto pretio. Vendunt nunquam, vel locant maioris iusto pretio summo, vel rigoroso, propter dilatam solutionem. Colligitur etiam orandum esse Deum, vt pateat hominibus illis ecclesiasticis, & secularibus, præsertim prædiuitibus, qui agros suos locantes [illegible] sibi plurimo iusto pretio, summo vel rigoroso, [illegible] dum plus terminum solutionis sibi debitorum, vel mutuant a [illegible] triticum ad [illegible] dum, & [illegible], vel pecuniam ad [illegible] quędam alia in agrorum culturam necessaria, dant [illegible] ad soluendum dilatione longa: quibus quidem aliis [illegible] adeo fatigant, vt cogantur miseri vincti, quam si essent venditi, & vere in [illegible].

28 Orandus item, vt etiam pateat illis, qui reditus suos quàm maximo possint pretio locant in auctionibus publicis allicientes ad augenda pretia pollicitationibus, &

Margin notes (left):
a [illegible] *b* [illegible] [illegible] *d* [illegible] 78. [illegible] *e* [illegible] & in [illegible] *f* [illegible] q. 3 [illegible] q. 1. art. [illegible] & [illegible].
g In d. c. cum minister. *h* Num. 20.
i 2. part [illegible] *k* [illegible] *l* [illegible] q. 3 [illegible] *m* [illegible] *n* [illegible] salubri [illegible] de vsur [illegible] supra.
o [illegible] qui de [illegible] lib. 6 [illegible] C. de [illegible] & c. [illegible]. *p* [illegible] in 4 [illegible] q 29. in princ.
q Cap. 17 num.

Margin notes (right):
a Num. 6.
b ff. de præscript. verb.

donatiuncrementorum, quæ Hispani vocant, Pasto[illegible] & dilationibus solutionum, & adiungentes conductores facere renunciationes [illegible] minores, & rigidiores, quam ante nostram ætatem Hispania [illegible]: nulla ratione habita, an pretium, quod [illegible] superet iustum, an non: neque quod [illegible] pretium iustum adiectis [illegible] renunciationum, [illegible] minoris valeret [illegible] renunciationum, [illegible]. Nulla [illegible], quod huiusmodi [illegible] non [illegible], qui eos Christianè colligit, & iuste vendit, quam illi, qui per fas, & nefas, quo iure, qua [illegible] colligunt, & exigunt, & postea vendunt eosdem [illegible] mendaciis & simulationibus adhibitis, longeque [illegible] ad soluendum concessis, illisque durantibus [illegible] vtendo gratis debitorum hospitiis, & non paucas munuscula coacta potius, quam libera voluntate sibi oblata suscipiendo, pauperum sanguinem tanquam sanguisugæ insensibiliter exugendo.

29 Colligitur etiam, non absre, Doctorem illum Montemaiorem quem ita fulgentem gloriam ego mihi videre videor, ac in recta virtute splendentem cognosco, cuius magno successori in primæ functionis Cathedra ipse indignus successi, & me ambos, sed solos quod in anno in celeberrimæ Salmanticensis Academiæ Senatu in ea sententia fuisse, ne reditus Academiæ, qui ex decumarum fructibus redeunt, modo solito venderentur, siue locarentur; puta bis de illis auctionem faciendo, semel quidem mense Februario, & iterum mense Iunio adiudicando eos plus offerenti, & omnibus casibus fortuitis renunciantibus, & aliis multis clausulis se onerantibus, & quibuscunque qui pretium eorum augerent, certa dona promittendo. Tum quia adeo carè vendebantur, seu locabantur, vt mensura tritici, quam vocant Fanegam (quæ tempore messis vix valeret quinque, & vix septem vel [illegible] simul ter cum ab Academia vendendus esset, reditus eius non locaretur in præfatis auctionibus, emebatur pluris quam decem, cum tamen labores, & expensæ in colligendo, & seruando eos, & periculum, quod per præfatas renunciationes subitur, aliquid de pretio diminuere deberent. Tum quia timere debebamus, ne [illegible] vendendo [illegible] locando daremus occasionem propinquam tam emptoribus, siue conductoribus reuendendi postea tenuioribus plus iusto pretio: dando longas dilationes, vtendo multis artibus, mendaciis & fraudibus, sine quibus vendendo non possent quidquam lucrari: [illegible] nec tantum pecuniæ numeratæ ex eorum distractione colligere, quantum pro eis soluere promiserunt. Tum quia debebamus considerare, quod illi, qui per huiusmodi emptiones, & conductiones, quas arrendationes Hispani, & Itali ad affictum acceptiones vocant, se suasque domos sustentant, vt plurimum quasi coguntur eas quouis pretio etiam carissimo conducere, ne decoquant, siue, vt vulgus ait, fallant: quoniam oportet eos ex fructibus noue, vt ita dicam, arrendatis, siue ad affictum acceptis soluere debita, quæ debent pro acceptis anno præcedenti. Tum quia, non debebamus dissimulare, quod sciebamus, & cernebamus huiusmodi conductores fere omnes in tantam paupertatem tandem redigi vt cogerentur decoquere, & relicta sua misera familia solum vertere, aut confugere in Ecclesias, quæ sunt ibi asylum, & refugium, quod in vrbe franquiciam vocant & [illegible] dabamus multorum malorum occasiones, ita vt vix potuerimus effugere nomen damnorum [illegible], iuxta capit. fin. a In hac inquam sententia præfatus illustris Doctor, & ego fuimus; sed adeo illa plerisque omnibus displicuit, vt quod ad aliud propositum grauiis Psaltes ait, *riserunt nos, & mouerunt capita sua.* Rideant tamen nunc, & sibilanent quamlibet [illegible] Domini, siue sint personæ singulares siue capitula, & vniuersitates, siue clerici, siue laici, siue [illegible], siue [illegible], siue Prælati, & Duces, siue Reguli, & Reges, quibus nimia cura est quoquo modo augendi [illegible] quæ [illegible], & minima, vel nulla obuiandi malis, [illegible] inde sequuntur Reipublicæ & [illegible] ratione habita valoris redituum suorum, & quantum valere possunt [illegible] Christianè [illegible] colliguntur, & distrahentibus, locant eos quam carissime possunt viuere maris lucrum, & diuitias quadam [illegible] Dei [illegible] vel [illegible], qui ne tam cito decoquant, vel [illegible], vel [illegible] coniiciantur, [illegible] emere, siue conducere, [illegible] probabile est [illegible] extraturos, vsure, vel iniuria, fas, vel nefas, ipsi metu, vel metu, vendendo, vel [illegible] exigendo, vel non exigendo contra dant non solum pretium quod promiserunt, cum illis renunciationibus [illegible] & cum obligatione, vt aiunt in forma Cameræ exequenda: sed etiam, quo se, suasque pompas domos sustentent, & [illegible]. Rideant [illegible] nunc, & [illegible] spiritu [illegible] sibi spirante, quam largiter volent, veniet tamen dies ille vltimus horrendæ mortis, quæ nec Regibus, nec Principibus parcit, in qua [illegible] mortifere in his peccauerunt, & non satis pœnituerunt, [illegible] restitutionem necessariam neglexerunt, dicentes quid profuit nobis [illegible] nostrarum nimia, & inordinata cupiditate contra fas, iusque naturale, cuius pœnis subiicimur, etiam si ab his quæ sunt humani iuris liberi simus augere, exponendo nostras animas tanto æternæ damnationis periculo, non satis curantes, an essemus in causa, & culpa, vt nostrorum redituum auctores & arrendatores, suas animas perderent, opprimendo nostros populos, subditos, vel alios decimarum, & tributorum, & gabellarum debitores: & negligentes considerare, quod eramus in causa, vt debitores nostri, quibus reditus nostros vendebamus, & locabamus dure ac crudeliter à prædictis conductoribus exacti perdiderint etiam suas, nunc negando veritatem, & peierando, nunc fraudibus iniquis vtendo: nunc desperando, nunc nobis detrahendo, & [illegible] precando: Veniet inquam dies ille, in quo hæc sunt dicturi, imo & addituri. Cur non potius existimauimus nos fuisse eorum fratres? & quod fratrum est, vt ait Paulus, a non circumuenire fratrem in negotio, & consequenter, non dare causam culpæ coniunctam circumueniendi. Cur non etiam nos existimauimus quadamtenus patres aliquot eorum, & quod patris est thesaurizare filiis, & non ad iracundiam prouocare? & ita eos tractare, vt potius amarent quam timerent, & odio haberent: & quia non est danda occasio præsertim propinqua peccandi, nec vllatenus consentiendum peccanti maxime mortifere, eo quod secundum Apostolum b ab æterno iudice non solum facientes, sed etiam consentientes in æternum puniuntur iuxta declarationem glossæ & aliorum omnium c & nostram resolutionem in Manual. Confess. d Et cur non potius aliquanto minoris locauimus nostros reditus viris Deum timentibus, & non reuerentibus proximos, amantibus, quos probabiliter credebamus, & nobis sine fraude soluturos, & à debitoribus sine iniuria debita exacturos?

30 Tertiodecimo noto, ex textu, & prædictis colligi nulle bonas precationes siue benedictiones deberi Cæsareæ Maiestati Caroli V. Imperatoris & Regiæ Catholicæ eius filij Regis Philippi secundi dominorum nostrorum, ipsorumque proceribus ob illam pragmaticam sanctionem, ne quis emat, aut conducat reditus prouenientes ex tritico, hordeo, vel aliis granis, ex quibus conficitur panis, quæ non parua salus fuit suis regnis, nec paruum frænum multis viris palliatis, saltem paruis, quæ in tenuiorum oppressiones exercebantur. video tamen aperiri ostium, per quod, nisi claudatur, virtus præfatæ pragmaticæ clabetur.

31 Nam cum prouidè contineat pœnam arbitrariam, cuius tertia pars applicetur iudici, vt libentius audeat inquirere transgressores eius, etiam eorum odium incurrendo, cumque liceat condemnatis bis appellare, iuxta rubricam e posteriores iudices aliqui ex parte satagunt, ita reformare sententias priorum, vt ad eos pertineat executio earum reformationum, iuxta glossam: f & consequenter pœnæ in eis contentæ sibi applicantur, & priores [illegible] [illegible]antur. Qui videntes hoc, nulla, vel parua pœna multant præfatos transgressores, ne ab eis appelletur, & sine suo lucro [illegible] transgressores incurrant, æ[illegible] ferentes quod posteriores suorum laborum præmia tollant, & ita transgressores, nulla, vel parua pœna castigari parum verentur

a De vsur.

a 1 ad Thess. cap. 4.

b Ca. 1 ad Roman.

c Ca. [illegible] de [illegible] deleg

d Ca. [illegible]

e C [illegible] cet tert [illegible]

f Ca. [illegible]

[illegible] gradi. [illegible] Quæ [illegible] Re [illegible] Dei, & [illegible] quod [illegible] qui [illegible] sunt [illegible] nare sententia [illegible] rat [illegible] tentiam [illegible], quibus [illegible] pœnæ cedunt. A [illegible], qui [illegible] de [illegible], vlla vel solum parua [illegible] boni [illegible] esse male facere; cum illud sit [illegible] multa, de qua in cap. *est iniusta misericordia.* a dum etiam paucos nocentes à pœna iusta liberant, plurimos innocentes grauibus ærumnis inuoluunt.

SVMMARIVM.

32 *Vsura non est semper lucrum societatis salua sorte manente, & quomodo id fieri potest per tres contractus, &c.*

33 *Intellectus nouus cap. per vestras de donat. inter virum & vxorem.*

34 *Vsurarium non esse consuetudinem immemorialem recipiendi quatuor pro centum, salua sorte, qua ratione defendi videtur.*

34 *Consuetudo immemorialis habet vim constituti.*

35 *Mutuum non facit sola securitas pecuniæ datæ.*

36 *Dominium rei non facit transire in alium sola periculi receptio.*

37 *Dominus non omnia de suo vt libet disponit.*

38 *Obligatio debitoris non tollitur securitate adiecta.*

32 DEcimo quarto noto, quod ex textu & prædictis colligitur, magnæ quæstionis esse, an aliqui possint inter se societatem ita contrahere, vt alter, salua sorte principali, aliquid vltra illam sine vsura capiat? Cui respondimus affirmatiuè in Manua. Conf. *b* quod ipsum Vlyssiponæ antea consulueramus, monstrando in primis quendam modum ad id Maiestati Regiæ, à quibusdam nimis doctoribus oblatum, non fuisse hactenus admittendum. Quem modum collegimus à Ioan. Maiore, *c* Syluestro, *d* & ex Caietano, *e* qui tamen mercatoribus parum placuit, eo quod parum lucri sibi allaturus visus fuit; quàm pro sua in religionem Christianam obseruantia ab alio abstinere flent. Modus autem præfatus, quem ipse Regiæ Maiestati [illegible] consistit in [illegible] tres contractus quorum primus sit societatis, quo alter conferat pecuniã, [illegible] alter operam & industriam ad commune lucrum, & damnum. Secundus, quo qui operam & industriam conferet, assecuret alteri sortem in principalem, iusto in id pretio ibi ab eo constituto; aut alteri tanto ex lucro remisso. Tertius, vt ad tollendas molestias, & suspiciones mathematicas [illegible] reddendarum de lucris, & damnis eatundem conueniant; vt qui sortem assecurat, etiam assecuret alteri lucrum certum, pro incerto, iusto etiam in id pretio constituto, at altero tanto ex lucro remisso. Quem [illegible] quod diximus esse licitum, cessante omni fraude, [illegible], simulatione, & infamiæ periculo. [illegible] probatur, eo quod omnes fatentur, [illegible] cum tribus diuersis hominibus [illegible] & [illegible] textu nec vlla ratione probari potest, cur cum vno & eodem [illegible] non possint cessante omni fraude, & [illegible], & dolo [illegible] ita quod lucrum illud certum, quod pro dubio; sed vestimenti assecurationis, speretur [illegible] iusta [illegible] societatis, & non [illegible] Addimus [illegible] dicto Manual. Con [illegible] Ioannem Maiorem vbi supra, prædictos tres contractus vno [illegible] tempore ita fieri posse, scilicet [illegible] id persuadeat, [illegible] modo [illegible], & iniusta [illegible] quod [illegible] fieri potest per tres contractus formaliter [illegible] potest per tres tantum, & [illegible] eadem [illegible], quæ expressi, *a* [illegible] pollentium *b*

Post hæc supra cum præfatum Manual. Conf. [illegible] facendi hoc per contractum tacitum æquipollentem, cum summa probationum, quas olim Vlyssiponæ ad [illegible] nempe. Si [illegible] negotiatori publico [illegible] paratum ad accipiendum pecuniam quæcunque, vel [illegible] illi conferre illam in societatem cum [illegible] assecuratione sortis ad rationem 4. pro centum, & [illegible] quatuor pro duodecim in [illegible]. ita quod [illegible] incerto verisimili duodecim ex centum [illegible] pro securitate sortis, & quatuor pro certis [illegible] 12. & consequenter non teneatur reddere [illegible] postea aliud [illegible] hanc potestatem [illegible] centum [illegible] go contero [illegible] centum [illegible] cum securitate sortis, & redemptione lucri incerti iuxta protestationem tuam.

53 Præcipuè præter prædicta vrget ca. *per vestras.* *d* [illegible] Ibi Papa [illegible], vt marito vergente ad inopiam, dos deponatur apud aliquem mercatorem, quo ex [illegible] lucri honesti onera matrimonii sustentet. & ita intentio eius fuit, vt dos salua [illegible], siquidem ob hoc iubebat illam à marito auferri, & ita videtur voluisse, vt ad lucrũ, & damnum mercatori [illegible] detetur quod erat eam periculo obijcere. Voluit item [illegible] aliquod lucrũ inde prouenire ad matrimonij onera sustentanda: hæc duo fieri non possunt sine assecuratione capitalis, & sine redemptione lucri incerti pro certo: ergo Papa tacitè voluit illa fieri. Vrget item quod [illegible] Galliæ partibus, quando in ea prælegebamus, audiuimus, & nunc audimus in aliquot Italiæ partibus, & montibus [illegible] quod Ecclesiæ, & viduæ, & pupilli more immemoriali [illegible] conferebant suas pecunias mercatoribus, quo [illegible] scuta secura pro centum in suam sustentationem lucrarentur.

34 Quæ planè consuetudo defendi nullo modo potest per [illegible], quem [illegible] Andreas & nonnulli alij, *e* assignant scilicet, quod in [illegible] viduarum & pupillorum [illegible] quia esset vsura, quę neq; etiã [illegible] potest. *f* Vrget item quod [illegible] defendi potest, quàm dicendo, quod [illegible] ab hoc societatis modo, qui fit cum securitate [illegible] prædictis, & continuata fuit vsq; ad [illegible]. A [illegible] dum vigent etiam, quod vix [illegible] verisimili, quod sibi pro [illegible] sese acceperint, & acciperent [illegible] tum ad minus [illegible] vel 15. & non reciperent, nisi quatuor pro centum [illegible] reliquas duas partes [illegible], & redemptione dubij pro certo relinquere. *g* Vrget etiam quod consuetudo immemorialis [illegible], & per eam probatur titulus, vel priuilegium quod [illegible] pro eo. *h* Et quod prædicta consuetudo erat immemorialis, vt [illegible], quod habuit originem à [illegible], ad [illegible] præfata duplici assecuratione. Præterea [illegible] quod præfata [illegible] temperantiores pietate [illegible] & [illegible], & quod [illegible] præfatæ consuetudinis [illegible], vt [illegible] credere non erant peiores [illegible] quam nunc sunt, & ideo non permisissent consuetudinem [illegible] tanto tempore [illegible] potuisset. Obstare [illegible] videtur, primò, quod Caietanus quem pro [illegible] videtur esse contrarius. Secundo quod expressè damnat contractum quendam societatis allatum ex Germania, quo [illegible] in societatem [illegible] capitali, eo pacto, vt illi redderent [illegible] quinque [illegible] pro [illegible] lucri ex [illegible]. Tertio, quod etiam expressè [illegible]

a De [illegible]
b leg. [illegible]
c [illegible]
d De donatio. inter vir. & vxor.
e In d. c. per tuas.
f C. a. super eo. de vsur.
g l. hoc iure §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æst.
h l. semper quo binda. ff. præterea de verbor. sign.
[illegible] respõsis.

cialibus & synodalibus constitutionibus specialibus vel generalibus, constitutionibus, & ordinationibus, ac quarumcunque Ecclesiarum. Monasteriorum, ordinumque militiarum, hospitalium & locorum præfatorum ac aliorum quorumcunque, etiam iuramento confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, vsibus, naturis & consuetudinibus, priuilegiis quoque, indultis & literis Apostolicis, per præfatos & quoscunque alios Romanos Pontifices prædecessores nostros, ac nos & Sedem Apostolicam etiam per viam generalis legis, & motu proprio, non motu proprio, etiam certa scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine etiam consistorialiter, ac cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, efficacissimis, & insolitis clausulis etiam in vim contractus & alias concessis, confirmatis, & innouatis: quibus omnibus etiam si de illis, eorumque totis tenoribus specialis specifica expressa, & indiuidua non autem per clausulas generales idem importantes mentio habenda, seu quæuis alia exquisita forma ad hoc seruanda foret tenores huiusmodi præsentibus pro expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus, cæterisque contrariis quibuscunque: aut si aliquibus communiter vel diuisim ab eadem sit Sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Et ne vllo vnquam tempore de viribus in huiusmodi negotio per vos gerendo dubitari contingat, ex eo quod ab initio non omnes in vnum conuenerint, aut ex vobis præsentibus aliqui recesserint, & ex absentibus negotio iam inchoato alij redierint, decernimus inspectum numerum maioris partis vestrum præsentium in Curia tempore conclusionum: ita vt, quod aliqui ex vobis cœperint, alij libere illud prosequi valeant, & finire, & toties quoties redierint reassumere: & quod circa præfatum numerum maioris partis præsentium in curia stetur plenæ assertioni Secretarij vel Notarij vestri, per literas patentibus, vel instrumentis asserentis. Vt autem eo facilius præsentes nostræ literæ ad omnium notitiam deducantur, easdem in valuis Basilicæ Principis Apostolorum de Vrbe & Cancellariæ Apostolicæ valuis, ac in acie Campi Floræ per vnum ex Cursoribus nostris, vt moris est, publicari & affigi volumus, & mandamus: quodque harum exemplis etiam impressis ac insertis manu Secretarij vestræ congregationis subscriptis, & sigillo parochialibus ex vobis munitis, eadem prorsus fides in iudicio & extra vbique leuetur, ac adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur si forent exhibitæ vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum facti, deputationis, commissionis, auocationis, extinctionis, impositionis, statutorum, indulti, voluntatum, decretorum, mandatorum, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Dat. Romæ apud S. Petrum, Anno Incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo septuagesimo primo. Tertio Non. Decemb. Pontificatus nostri anno sexto.

2 Hæc bulla vigilanti cura, & studio composita est. præsertim quoad hoc, vt liberationes, siue affrancationes, de quibus agit, permaneant firmæ, & qui eas fecerint, securi sint, ne super eis in vllo foro molestari possint, quod circumspecte quidem factum est: quoniam nō deerunt, qui aduersus eam muniméta, & instituta notare velint. Primo quidem, quod in principio commissionis potestas datur generaliter alienandi quotcunque canones, res, pensiones, census, &c. quæ reputantur immobilia, iuxta c. existentia a non specifica data. Et quod mandatum generale alienandi non videtur sufficere, vt alienatio illius virtute facta, etiam cum ... sententia, valeat, per ca. 2. ... cta glossa, b quam sequitur Philippus Francus & communis.

3 Secundo, quod alienatio rerum immobilium ecclesiasticarum, debeat fieri cum iusta causa, & solemnitate saltem iuris Pontificij seruata, d & per hanc bullam paulo post principium, vbi tribuitur potestas prædicta expresse conceditur, vt Commissarij possint alienare prædicta sine causæ cognitione, & nulla iuris solemnitate obseruata, nullisque tractatibus habitis.

Tertio, quod paulo inferius tollit pacta, & conuentiones positas in instrumentis datis a Prælatis in concessioni bus rerum immobilium factis laicis, quod videtur contra legem non solum humanam, sed etiam naturalem, quæ iubet pacta seruari, e etiam a principibus, f & nullus Princeps etiam Papa videtur posse tollere, neque illis contrauenire, a quo inferior, qualis est Princeps respectu Dei, non potest tollere legem superioris Dei. b & lex naturalis est Dei.

4 Quarto, quod paulo inferius concedit potestatē prædictis commissariis tollendi Ecclesiis dominia rerum emphyteoticarum, feudalium, & aliorum bonorum, ad eas reuersorum propter non solutum canonem, vel non seruata pacta, vel alias causas caducitatis, sine consensu illarum, vel prælatorum earum, quod videtur esse contra regulam, *id quod nostrum est.* d imò, & contra præceptum diuinum, quod est in Decalogo, septimum de non furando, vel nō capiendo rem inuito domino, e relatum a glossa. f

Quinto, quòd in §. *necnon*, auocat & extinguit multas lites cum magno præiudicio Ecclesiarum, & prælatorum earum, non auditis, nec citatis eis, quod videtur esse contra cap. *nos in quemquam.* g & magis contra ca. 1. h & magis contra clement. *pastoralis.* i quatenus probat non posse ab Imperatore tolli citationem, nec illa prius non facta ferri sententiam.

Sexto, quòd in §. *insuper.* videtur disponere contraria, nempe quod bona ecclesiastica desinant esse ecclesiastica, & maneant ecclesiastica: quia disponit, vt bona ecclesiastica facta laica gaudeant omnibus priuilegiis, quibus gaudent ecclesiastica, quod videtur contra legem. *vbi repugnantia.* k & cap. *sollicitudinem.* Imo & contra leges secularium Principum, quibus non placet, vt bona profana laicorum gaudeant priuilegiis bonorum ecclesiasticorum. m

5 Septimo, quòd in §. *decernentes.* decernit, vt bona ecclesiastica quorum census, vel pensio per hanc bullam redimentur, fiant allodialia penitus, profana & laica, quod videtur esse contra cap. *semel Deo dicatum, non est ad vsus humanos vlterius transferendum.* n cuius glossa per verbum *humanos* intelligit laicos, siue profanos, & contra cap. *commertium.* o quod habet, quod Deo consecratum est, non posse ad vsus profanos applicari. Et S. Thomas, p determinat rem consecratam non posse fieri profanam, per c. vlt. Leuit. qua ratione q determinat etiam rem inanimatam Deo consecratam non posse per aliquem Prælatum Ecclesiæ fieri profanam, & per Prælatum, intelligit etiam Papam: quia per illam rationem affirmat Papam nō posse dispensare super solemni voto continentiæ. Cum ergo omnia bona ecclesiastica, sint sacra, saltem quartæ speciei sacrorum, vt tradit idem S. Thomas receptus, r videntur non posse fieri omnino profana, etiam per Papam, siue Pontificem Maximum.

a Cap. ... qui ... q ...
b Cap. ... & cap. ... transfer. de maior.
c 1. dist. in princ. & ... dist. ...
d ... de reg. iur.
e Exod. 2...
f Cap. quo in omni ... 22 q. ...
g 2 q. ...
h De causa poss. & propr. ... § ...
i ... & § ... de re iud.
k ff. de reg. iur.
l De appell. ... Arg. ... quemadm ...
m ... dist. & ...
n De reg. in lib. 6.
o ... 4 qu. 6
p 2 2 q. ... art. ...
q In ead. ... in corpore quæstionis
r In d. 2. 2. q. 99 art. ...

a §. cumque, ... de ... reditus. de verb. sig. lib. 6
b Verb. specialis.
c De reb. eccle. non alien. lib. 6.
d Ca. fine ex ceptione ca. ... 2 ... nulli. de reb. eccl. non alien.
e Leg. 1. ff. de pact.
f Cap. 1. de probat. & ... §. ... qui feu. dar. poss.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus ca. 2. de reb. eccle. non alien.*
1 *Papa non subest iuri humano.*
1 *Iure humano inducta est forma alienādi ecclesiastica bona.*
2 *Papa iure naturali tenetur seruare pacta iuste secum vel inter alios facta: sed ex causa potest eis derogare. Quod ipsum dicendum est de dominio. nu. 3.*
3 *Pij V. benignitas in quibus maxime resplendet.*
4 *Papa plus iuris habet in clericos: & bona eorum ecclesiastica, quam Rex in laicos, & bona eorum laica & ratio huius differentiæ noua.*
5 *Citatio iure naturæ requiritur, sed ex causa omitti potest.*
5 *Citatio omitti potest, cùm constat notorie non posse competere parti defensionem.*
6 *Bona ecclesiastica fieri possunt per Papam profana, cum retentione priuilegij bonorum ecclesiasticorum.*
7 *Bona ecclesiastica omnia sūt sacra, sed alia alijs sacratiora*
7 *Bona Deo dicata benedictione constitutiua sacri non possunt profanari durante forma, & esse artificiali eorum.*
8 *Oblationes vendi & locari possunt, non autem ius eas capiendi, & quid in eis locandis seruandum.*
9 *Benedictio duplex, altera constitutiua sacri, altera inuocatiua.*
10 *Papa non potest consecrata benedictione cōstituta sacri profanare, antequam desinant esse talia.*
10 *Bona facta sacra sine benedictione vlla, vel solum cū inuocatiua tantum, possunt profanari, etiam ab inferiore Papa.*

11 Bono-

Bonorum sacrorum [illegible] constitutiua sint partes an, & per quem possint [illegible].

§. 18.

1 His tamen non obstantibus, iusta, & suspicienda videtur praefata bulla. Ad primum enim respondetur, primo quod cap. 2. a [illegible] in eo non [illegible] de [illegible], sed tantum de illa, qua res Ecclesiae [illegible] potestati laicorum [illegible], aut [illegible], de qua in praefata bulla nihil agitur. Secundo quod in aliis alienationibus non semper [illegible] mandatum Papae, vt [illegible] b Et esto quod mandatum generale factum a potestate [illegible] Ecclesiae non iudicetur, [illegible] valeret, id tamen [illegible] esse inductum, [illegible], etiam sine causa, [illegible] per Papam, qui [illegible] causae, sit in bulla, quatenus habet, [illegible] cum accessionibus pro specificati habere, &c. Adde quod neque hanc derogationem fecit sine causa, [illegible] quod de prudentia, & fidelitate [illegible], omniumque prudentissimorum, & iustissimorum confidit. Et quia tot bonorum [illegible] & [illegible] poterant saltem commode, & possibilitate [illegible], eo praesertim, quod antequam accederent qui [illegible], non poterat [illegible] redimenda. Id autem dicitur fieri non posse, quod commode fieri nequit. d

Ad secundum eodem modo respondetur, nempe, quod solennitas alienandi, de qua in iuribus in argumento allegatis, est iure humano [illegible], cui etiam sine causa potest Papa derogare, saltem quoad effectum, vt valeat actus, per praedicta; quamuis id non faciat haec bulla sine causa: eadem enim [illegible] huius derogationi, quam [illegible] praecedenti.

2 Ad tertium respondeo, concedendo quidem, Papam non posse tollere [illegible], & contractus, & obligationes ex eis [illegible] sine iusta causa, vt probant allegata in eo, etiam [illegible] plenitudine potestatis, secundum Baldum, e & alios quos refert, & sequitur Decius. f sed posse cum iusta causa [illegible], qualis in nostro proposito [illegible], secundum Baldum, g & Innocentium post Antonium Butrionem, h [illegible] sequitur [illegible] & priuilegium remuneratorium datum [illegible], vel etiam remuneratorium datum non subdito, [illegible] quidem reuocari iuste a principe sine causa, potest tamen cum illa, vt colligitur ex Innocentio, Panormitano & communi, k quod satis explicat Felinus. l

3 Ad quartum respondeo concedendo quidem per hanc bullam [illegible] in ea deputatis potestate tollendi [illegible], & dominium, & quasi dominium multorum bonorum, & [illegible] dominiorum & quod id [illegible] fieri non posset, sine iusta causa: negando tamen, quod cum causa id fieri nequeat, per l. *item si verberatum.* m & per dicta Innocentij & omnium aliorum, n negando item, quod illa in proposito non occurrat: quum non solum [illegible] notorium sit toti Orbi Christiano id, quod [illegible], nempe totam Ecclesiam Christianam [illegible] Italiam, cuius pars eius adeo nobilis est, vt [illegible] caput contineat, esse [illegible] per [illegible], & [illegible] non [illegible] cum [illegible] [illegible] desiderantur [illegible], aut certe in [illegible] [illegible] op- [illegible] Thesaurum publicum [illegible] Apostolicae [illegible] ex [illegible], non [illegible] & [illegible] infideles [illegible], & [illegible] [illegible], qui [illegible] religiose [illegible] Quae omnia [illegible] ex eo quod Papa plenius habet in clericos [illegible] quoad bona ecclesiastica, quam Imperator & Reges in laicos, iuxta Panormitanum, a communiter receptum, vt post alios tradit Decius, b cuius rei [illegible] [illegible] quae [illegible], [illegible] est illa quae [illegible] c adiunctis, quae late probauimus in dict. tr. [illegible] de [illegible] bon. eccles. d videlicet, quod omnia bona ecclesiastica sint sacra, saltem quarta specie, iuxta doctrinam S. Thomae, e & [illegible] hominum, sed solus CHRISTVS D. N. habet verum dominium omnium bonorum [illegible]. Et quod [illegible] Papa, tamquam summus eius Vicarius & procurator, habet potestatem administrandi [illegible] ab eo: & quod omnes alij Praelati & beneficiarij recipiunt a Papa mediate vel immediate potestatem administrandi aliqua ex eis. Bona vero prophana laicorum sunt eorundem quoad dominium, & [illegible], vel Imperator [illegible] non habet dominium [illegible], licet habeat iurisdictionem & potestatem [illegible] Reges, & Imperator, vel ab [illegible] glossa, [illegible] Archidiaconum, h & alios [illegible] non [illegible] dominium suorum bonorum, neque administrationem eorum a Rege, vel Imperatore, sicut clerici a Papa recipiunt administrationem ecclesiasticorum. Imo [illegible] Reges & Imperatores [illegible] iurisdictionem & potestatem [illegible] populis, & Regnis. Et [illegible] diximus [illegible] p. [illegible] in clerum, longe maiorem esse Papae in clericos quoad bona ecclesiastica quam Imperatori & Regi in laicos quoad bona prophana. Qua [illegible] Decio, qui contra communem [illegible] supra, esse maiorem Papae in clericos quoad bona patrimonialia, quam regibus in laicos, quoad prophana: [illegible] patrimonialib. bonis clerici habent dominium, [illegible], & non recipiunt dominium, [illegible] a Papa, quae est ratio [illegible], c. *cum dilectus* m & ibi Abbas, n & latius Felinus, o vbi licet [illegible] plerique omnes, facit cap. *si eum p* & cap. *quicunque* q cum aliis [illegible] in eis.

Ex quo infero, Papam, qui clerico etiam terrae [illegible] temporalibus [illegible] bona [illegible], sine culpa & iusta causa [illegible], perinde [illegible] ad restitutionem, ac [illegible] Regem, & Monarcham [illegible] sibi subiecto. Ex quo subinfertur, Papam [illegible] clerico [illegible] restitutionem tenere, quam [illegible] [illegible] quo [illegible] Papam [illegible] [illegible] iniuste ablatum. [illegible] quid [illegible] patrimonij, quam ob ablationem [illegible] Respondeo [illegible] ablationem [illegible] id ipsum quod ablatum est, [illegible], s & [illegible] Manuali. t [illegible] obligari ad [illegible] restituendum [illegible], vel simile. Ratio [illegible], quod [illegible] dominium ab [illegible] dominium [illegible] ex iure naturali, [illegible] in eum cui datum fuerit, iuxta *id quod nostrum* v & [illegible] potest, sine alterius iniuria. Auferendo autem beneficium [illegible], [illegible], quod in eo habebat, ei aufertur, & collatum alteri [illegible], quoad administrationem, per addicta supra, x [illegible] non potest restitutum iniuria alterius. Quae omnia [illegible], & [illegible] supra proxime [illegible]. [illegible], quod Rex, vel [illegible] Princeps, aut dominus, qui aliquod [illegible] vendendum, aut datum [illegible] [illegible] restituere [illegible] per venditionem, vel [illegible], & quod, [illegible] integram restitutionem [illegible], pro [illegible] in eo [illegible] iuxta textum cap. [illegible] Praelatorum regulam [illegible] tunc dicantur perpetua, [illegible]:

In t. ex multiplici. de decim.
a In d. 1. quae est in c. 1. lectura num. 26.
b ... supra
c Qu. 1. mon. 43. & 41. & in d. ...
... 9. 1. mon. 44. & 45.
In 2. 2. q. 99. art. 3.
d In dict. ca. ... supra
e 15. num. 9 ... instit.
f ... in I. bene a ... de quadr. pra script. verb. princeps
g In ca. per principalem 9. q. 3. & in c. quamuis 23. q. 8.
h In procem. Florum & vbique.
i Leg. prima ff de constit. princ. § sed & quod principi placuit ff. de iur. nat. gent. & ciuil
k De iudic. nouit 4.
l Lex princ. ff de leg. ...
m De iur. pat. in 3. notab.
n In d. 1. quae est in c. 1. lectura num. 31.
o 12. q. 3.
p De testam.
q ...
r § 9. num. 9
s Leg. cum a me ... ff. ...
t Cap. 17 nu. 4
v ff. de re. iur.
x In d. num. 9
y Et in d. ...
z De rescript. lib. 6.
... de excom.
... de prob ... in C ... de vers ... & l ... ff de ...

5 Ad [illegible] respondeo, concedendo [illegible] non posse [illegible] contra Papam [illegible] subditum, inauditum, & non [illegible] sine [illegible], quod [illegible] allegata, [illegible] quod non potest [illegible], iuxta gloss. [illegible] a quam post alios [illegible] b [illegible] Decius. c Propterea [illegible] cap. [illegible] d [illegible] Panormitanus & in casu bullæ [illegible] constat non esse [illegible] Cardinalis, e quem [illegible] Panormitanus, [illegible] & citati [illegible], & [illegible] & citati ab eo, f quod probat posse pronunciari processum esse nullum [illegible]: quia non potest comprehendere [illegible] quam [illegible] non intelligat parte non vocata, & in casu [illegible] constat notorie Papæ, non posse beneficia ius Ecclesiis eorum competere adiectius voluntatem [illegible] profanam [illegible] aliquam, quæ is [illegible], [illegible] veritate causæ notoria, [illegible] nititur.

6 Ad textum respondeo concedendo quidem, quod per prædictam bullam datur facultas efficiendi bona ecclesiastica profana cum privilegio gaudendi bonorum ecclesiasticorum privilegiis, negando vero id continere [illegible] repugnantiam, licet per accidens contradictionem Principum [illegible] etiam forte pati [illegible], in terris autem [illegible] Papæ quoad temporalia obtinebit. Quod [illegible] etiam Principes seculares compelli possent, [illegible], quod qui potest tollere totum a fortiori potest tollere partem tantum [illegible] ceteri, quæ divisibilis est, g & ita videtur posse Papam efficere, quod bona, quæ in totum [illegible] ecclesiastica, maneant quoad aliqua ad talia, & quoad reliqua profana: quin per id [illegible] præiudicium [illegible] Principibus secularibus, a quibus ante prædictam bullam erant [illegible] excepta.

7 Ad septimum respondeo, concedendo primum omnia bona ecclesiastica esse sacra, non solum [illegible] S. Thomæ in argumento citata [illegible] mult. & cap. prædia. h & alia multa, in quibus appellatur sacrilegus, qui ecclesiastica bona [illegible] etiam [illegible] vel urbana lædit, vel damnificat, & actus quo [illegible] sacrilegium. Secundo [illegible], vt [illegible] tract. de [illegible] sacra, [illegible] benedictione aliqua constituitur [illegible] consecrantur, [illegible] sacra, quæ [illegible] solum [illegible], vel [illegible] dispositione deputantur ad hominum, & etiam [illegible] benedictione consecratorum, vel [illegible] & concedendo quod [illegible], videlicet bona consecrata benedictione aliqua constituta [illegible], non [illegible] execrari durante eadem forma, & eodem esse artificiali, antequam corrumpantur, confirmando [illegible] vel alias perdant prædictam [illegible] esse [illegible], de quibus intelligendum cap. comperimus. k & dicta S. Thomæ in argumento citata, quatenus significat, id non posse fieri etiam per Papam: negando autem, quod posteriora, videlicet quæ sine benedictione constitutiua sacra fiunt talia, non possint penitus execrari, etiam per Prælatos inferiores, vt quotidie execrantur: immobilia quidem quoties iusta de causa, & cum solemnitate debita venduntur laicis, vel alias commutantur cum eis, per notata in summa, & in cap. sine exceptione. l fructus vero eorum sine vlla solennitate, iuxta cap. [illegible] m

8 Hanc [illegible] significat glossa prædicta, n satis eam ponderantium; quam [illegible] aduerterunt, confuse, ac varie loquuti sunt, vt prudens prælegendo d. ca. [illegible] adnotauimus, ob [illegible] Decius quem sequuntur Franc. & Rauenna [illegible] non esse locum in Papa, quum tamen per prædictam distinctionem sit locus [illegible], quod posteriora sit locus etiam in aliis prælatis, ob id etiam communiter intelliguntur eodem modo, cap. o [illegible] quum tamen plurimum inter illa differant; alia [illegible] agunt [illegible] de prioribus sacris, scilicet de sacratis benedictione constitutiua sacri. Alia vero de posterioribus, scilicet de sacris non benedictis, nec consecratis, sed ad sustentationem sacrorum deputatis sine vlla benedictione, vel [illegible] appellat S. Thomas vt

prædictum est quæ [illegible] speciei sacrorum. a Ob id etiam glossa, b præter [illegible] a Ludouico Romano, c contra a multis, & in [illegible] Decio, d & a Troilo, e quatenus sensit, oblationes altari non posse vendi, eo quod [illegible] oblationes [illegible] factas, esse eiusdem speciei sacrorum, quam sunt longe diuersæ; nam altare est de [illegible] sacrorum consecratorum benedictione constitutiua sacri, oblationes autem de numero sacrorum absque [illegible] benedictione dicatorum, & solum deputatorum ad sustentationem sacrorum absque huiusmodi benedictione, licet aliquæ dedicentur benedictione tantum inuocatiua. Quare [illegible] Papæ, & alij prælati omnes contradictionem Ludouici [illegible], vt ait Archidiaconus, f non [illegible] hoc, vt Ludouicus imponit, nec dubitans de valore talis consuetudinis, vt alij dicunt, & merito: quoniam aliud est ius accipiendi oblationes ad altare factas, quod tanquam spirituale vendi non potest, g & aliud oblationes ipsæ temporales, quæ locari, & vendi possent, h ipsæ tamen decimæ, siue fructus, vendi & locari possunt, per dict. cap. [illegible] & in hoc sensu prædictum ca. altare. ex æquo [illegible] & decimas, nihil exprimens de oblationibus; neq; de fructibus decimarum. Et hæc conclusio certissima est quoad oblationes iam factas, & acceptas ab eo, cuius eas capiendi est, quoad faciendas autem, & suscipiendas, [illegible] aliquid dubij propter scandalum, & occasionem, qua diminui possit offerentium deuotio, eo quod videant eas [illegible] & profanis esse locatas, nec plus, aut minus. Ecclesiam vel ecclesiasticos de illis habituros eo quod plus, vel minus [illegible]. Quare cauendum esse censuit Archidiaconus, i ne conductor, seu arrendatoroblationum laicus capiat eas per se in altari, vel de illo. Propter quam eandem rationem sine aliqua grandi causa non esset locandæ seu arrendandæ oblationes, quæ a fidelibus mittuntur in corbonas, quas clem. exiui. k vocat, neca [illegible] oblationes, quæ in medio missæ fieri solent; imo, neq; illæ quæ ostiatim, & compitatim, vel in Ecclesiis & vasis earum fiunt, pro Ecclesiis, monasteriis, hospitalibus & aliis pijs locis. Quod ipsum potuit esse via de rationibus dubitandi, an decimæ nondum perceptæ possent locari, & vendi, qua non obstante, definitum fuit in prædict. cap. nostra. & querelam. posse illas vendi: quamquam in illis non videtur esse tanta occasio diminuendi deuotionem soluendi decimas, quanta in proposito est diminuendi deuotionem offerendi. Quare resoluendum est posse quidem illas stricto iure vendi & locari, etiam antequam fiant & suscipiantur, fieri tamen id debere secreto, aut tali modo, quo non fiat notabilis deuotionis offerendi diminutio, saltem sine aliqua caussa, quæ id iustificet.

9 Ex quibus infertur primo, quod alia est benedictio constitutiua sacri, id est, qua res fit sacra, qualis est benedictio calicis, corporalis, Ecclesiæ, & altaris. Alia benedictio inuocatiua, qua res non fit sacra, qualis est benedictio mensæ, nauis, ignis, domus, & similium, quæ non benedicuntur, vt sint sacra, ac proinde nullius, sed vt per inuocationem Dei obtineatur aliqua assistentia eius specialis, vt pulchre declarat Caietanus. l

10 Secundo infertur, nullum prælatum etiam Papam posse calicem, altare, vel ecclesiam, vel aliam rem benedictione constitutiua sacri dicatam, siue sacratam, in sua forma, & esse artificiali permanentem profanare, siue vsibus profanis applicare, vt habet regula prædicta semel. & prædictum c. comperimus. Tum quia id videtur esse iure diuino, vel naturali prohibitum, vt sensit S. Thomas, m ad primum per cap. fin. Leuit. Tum quia id clare vbi supra affirmat Caietanus & satis, licet non ita aperte, S. Thomas. n

Tertio, quod non solum per Papam, sed etiam per alios prælatos inferiores possunt profanari illa, quæ sunt sacra alia ratione, quam benedictione constitutiua sacri, quod, vt supra dictum est, passim fit de bonis Ecclesiarum mobilibus, & frequentissime de immobilibus per sua præ dicta; quum tamen omnia illa sint sacra, vt supra dictum, & probatum fuit.

11 Quarto, quod magna est quæstio, quam non video per

a L. eg. [illegible] ff. [illegible] 1. [illegible] d. [illegible] quæ [illegible] in [illegible]
c Num. 18
d Deo [illegible]
e [illegible] consol. lim. de [illegible]
f [illegible] causam quam 3. de rescr.
g Arg. l. qua de tota. ff. de rei vend. & cap. pastoralis §. tem si [illegible] ff. de offic. deleg.
h 12 q. 2. & ca. sunt qui opes & c. sacrilegium. & c. qui [illegible] & c. sacrilegium sub eodem. 17 q. 4.
i Quæst. 1 [illegible] 40. & 41 & [illegible] q. 1 [illegible] 24. & 25.
k 14 q. 6.
l 12. q. 2. & in c. nulli & per [illegible] titulo de reb. eccle. non alien.
m De [illegible] & ca. querelam ne prælat. vic. sua & ca. semel de reg. iur. l. 6
n 12 q. 2. & c. 3. de ver. permu. & c. [illegible] & c. [illegible] de consec. dist. 1 & c. qua semel. 10 q. 3. & c. comperimus & ca. ad hæc de reg. dom.

a In 2. 2. q. 99 art. 2.
b In c. [illegible] q. 3.
c In [illegible]
d Ca. 2 n. [illegible] de [illegible]
e [illegible] tract. de oblat.
f In c. [illegible] rum 10 q. 1
g Cap. quam pio. 1 q. 2.
h Dict. ca. quam pio.
i In d. c. altare.
k De verb. sign.
l In 2. 2. q. 88 art. 11
m In 2. 2. q. 88. art. 10.
n Ibid. & in d. art. in ad primum.

... aliquê dignè tractatam; An partes tersacratæ per benedictionem constitutiuam sacri, quales sunt lapides, altaris, & Ecclesię destructæ, vel collapsæ, possint applicari vsibus profanis: quod enim non possint videtur casus in c. ligna, quatenus habet, ligna Ecclesiæ destructæ non posse applicari vsibus profanis.

Quod autem possint, facit primò, quod vasa sacra cõflata vendi possint. Et constat argentum calicis iam cõflati tenuisse partem eiusdem, antea quam conflaretur, & ex ...

Deinde, quod Ecclesia pro maiore parte exuta, vel destructa desinit esse consecrata, & altare enormiter de... natum desinit esse consecratum, & consequenter, ... fortiori videntur lapides & ligna Ecclesiæ dirutæ, vel collapsæ desinere esse sacra. Et expressè ait Archid. ... gna Ecclesiæ non esse sacra. Tum quia licet Ecclesia sit consecrata benedictione constitutiua facti, non tamen lapides eius: quia aliud est ecclesia, & aliud partes, ex quibus illa constat.

Equidem in hac quotidiana quæstione arbitror primò, iustè posse Papam concedere facultatem faciendi donum laicam ex area, & lapidibus Ecclesiæ ... collapsæ. Tum quia Dynus quem ibi ... cuius ... ait, c. illud non habere locum in ... tus dictum licet non sit ... benedictione constitutiua ... in his lapidibus, qui non sunt ... ne habebit locum, per l. continuus ... quod tamè aliquis intelligeret ... di non essent tales, qui in ædificio domus profanæ ponerentur scandalum actiuum ... partes Ecclesię sacræ ... poni posse videtur, & quamuis ... per facultatem & licentiam à Papa ... ne tale scandalum sit actiuum, ... contractu cum cognatis ... dispensatione, quod videtur ... qua prohibetur, ne res quę sunt pars ... applicetur, videtur iuris humani tantum, ... quod est Papæ.

Secundo eiusmodi facultatem non potest concedere ordinarius, per c. ligna. & c. *rifcti in ...* non quidem quia sunt sacra, aut sancta, tanquam benedictione constitutiuæ facti, sed ob reuerentiam ecclesiæ cui seruierunt, ... ait Archid. ibi, cum nullo iure videatur concessa ei ... hoc dispensandi facultas, quamuis videtur in ... ligna ecclesię veteris dirutæ, quę nouæ ampliori constructę ... ta erant, vendi plus offerenti etiam volenti ex eis domũ profanam facere, vel reficere sine licentia etiam ordinarij, quod forte dissimulari posset, in lignis non pictis, neq; vllo signo insignitis, quo posita in structura domus profanę noscerentur fuisse Ecclesię, ac proinde scandalizaret.

Quinto infertur S. D. N. iustè potuisse cuidam Anglo, vt vteretur quadam ampla domo constructa ex lapidibus cuiusdam monasterij à Lutheranis destructi, donec Abbas Catholicus ei sufficeretur. vt supra meminimus.

Vltimo infertur, iustè potuisse S. D. N. per prædictam bullam facere facultatem prædictis Commissarijs profanandi bona Ecclesiastica in ea contenta, eo quod licet sint sacra quartę speciei sacrorum, non tamen sunt sacrata benedictione aliqua constitutiua facti, imo nec partes rerum tali benedictione sacratarum. & consequenter soluitur ... primam difficultatem ad nostram prędictam bullam propositam. Per cuius solutionem & aliarum sex contra eam propositarum, clarè apparet, ipsam à nemine posse iniuriæ redargui, sed potius magnopere commendandam esse, tanquam quæ sit è Republ. Christiana in magnam gloriam CHRISTI, qui nos omnes seruet, beetque æternum. Amen.

SVMMARIVM.

1 *Bulla Pij V. reuocatoria facultatem ad disponendum in illegitimos factarum.*
2 *Filios ecclesiasticorum occasionem esse damnorum ecclesiasticorum.*
2 *Filius habens an possit in Episcopum eligi.*
3 *Filijs illegitimis relinquendi facultas cur scandalosa.*
3 *Exempla prælatorum mala scandalosa.*
4 *Ecclesiastici non teneri ad dandum superflua pauperibus.*
4 *Filijs illegitimis disponendi omnis facultas de quibuscũque bonis sublata vna cum facultate succedendi ab intestato habentibus illos.*
5 *Statutum habilitans spurios ad successionem an valeat.*
6 *Facultates concedendi facultates disponendi in illegitimos sublata.*
7 *Beneficium vtrumq; incompatibile perdit, qui vtrumq; retinere contendit.*
8 *Feudum, & emphyteusim perdendi nonus modus.*
9 *Filius spurius non est exempta facultas succedendi à iure cõmuni concessa per hanc Extrauagantem Pij V.*
10 *Filios, & spurios clericorum posse possidere ab eis etiam hodie ali & dotari.*
10 *Lex humana non potest tollere diuinam vel naturalem.*
11 *Dos succedit loco alimentorum.*
12 *Filium habentem vnde se alat, non tenetur pater alere, nec è contrario.*

§. 19.

QVoniam supra §. 6. promisimus nos huic Commentario bullam S. D. N. Pij V. reuocatoriam facultatũ testandi & disponendi de rebus ecclesiasticis, ac etiam de bonis feudalibus emphyteuticis in illegitimos de verbo ad verbũ cum nonnullis adnotationibus inserturos, ideo tenore illius hic subijcemus, & illi adnotationes prolixas obiter adiungemus. Sic itaq; habet.

PIVS EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

QVæ ordini Ecclesiastico noxia esse, & scandalum obijcere percipiuntur, necesse est è medio submouere. Quod nos pro nostri muneris officio, inter alia incommoda, quæ antecessores nostros, imo ... Christi perturbatio, ... indignus, & ... ignominiæ ... funt ... vel ... illorũ causa ecclesiæ & pauperibus præripiatur, curam præcipuam habere volentes, de nobis attributa potestatis plenitudine reuocamus, & abolemus omnia & quæcunq; priuilegia, licentias, dispensationes, & indulta, facienda testamenta, donationes, siue inter viuos, siue causa mortis legata, & quascunque alias dispositiones, de Dominijs, Terris, Castris, Domibus & quibuslibet alijs bonis & rebus immobilibus, mobilibus, & se mouentibus, necnon pecunijs, iuribus & actionibus, ex beneficiis fructibus, pensionibus & alijs rebus ecclesiasticis quibuscunq; confectis, acquisitis, & alias quomodocunque prouenientibus, necnon de peculio, & alio etiam sola industria, labore, muneribus, aut quocunq; alio modo partis, cuiuscunq; qualitatis, quantitatis, speciei, naturæ, & valoris existentibus, in quoscunq; illegitimos, siue suos siue extraneos, etiam legitimatos, eosdemq; ex toto, vel in parte hæredes instituendi, & substituendi, seu quod ipsi in prædictis ab intestato succedant, aut eis quæ, huiusmodi facultates, & permissiones, ac etiam habilitationes, & capacitates succedendi in bonis, & rebus feudalibus, & emphyteuticis, ab Ecclesijs, monasterijs, & pijs locis prouenientibus, quibuscunq; personis, & secularibus, & quorumcunq; ordinum, necnon militiarum, & hospitalium, regularibus, ac Romanæ Curiæ officialibus, & alijs curialibus, Curiamq; ipsam sequentibus, & etiam Vrbis Romæ ciuibus, ac palatia, ædes, ... aliaq; bona, in ea eiusq; districtu habentibus, nostris quoq; & aliorum Romanorum Pontificum familiaribus ecclesiarum prælatis, etiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, & alijs cuiuscunq; dignitatis, ordinis, & conditionis existentibus, illorumq; & aliis ecclesiis capitulis, conuentibus, ordinibus, militiis, hospitalibus, collegijs, officijs & locis, ac prædictæ vrbi, aliisq; ciuitatibus, prouincijs, & dominijs, eorumq; dominis, populis, ciuibus, & incolis, tam per felic. rec. Sixtum IV. Innocentium VIII. Alexandrum VI. Iulium II. Leonẽ X. Clementem VII. Paulum III. Iulium III. Paulum IV. Pium IV. & qui ante illos fuerunt aliosquoscunq; Romanos Pontifices, ac

Hæc bulla est 120. inter Cõstitutiones Pij V. Pont. Max. in Bullario Pontif. inter suas Constitutiones.

nos [illegible] Sedem A[illegible] nuntios [illegible] ommi[illegible] ettam per [illegible] perpetuas, [illegible] cont[illegible] alus [illegible] tenoribus [illegible] firmitat[illegible] attestatione, derogatoria [illegible] rogatoria [illegible] orum [illegible] actoribus [illegible] etiam motu proprio, [illegible] certa scientia [illegible] plenitudine; ac [illegible] matura deliberatione in C[illegible] habita [illegible] Regum, [illegible] Principum etiam [illegible] bus, [illegible] dationem damnorum compensationem [illegible] vel [illegible] contra hæreticos [illegible] pro [illegible] ornatu, [illegible] ac [illegible] etiam ne [illegible] causa concessa, [illegible] confirmata, innouata, extensa, & moderata, & quæcunque tempore pacis [illegible] conservata, quoad eam partem [illegible] prædictorum [illegible] taxat, etiam si ea con[illegible] eant, qui [illegible] Cardinales [illegible] & aliosque Ecclesiasticos, etiam Cardinales [illegible] mundanis, qui palatia, domos, & prædia vrbana, vel rustica [illegible] aut [illegible] alia que bona acquisiuerint, ac talia [illegible] vrbe, & circum eam ad milliaria decem [illegible] tabelle [illegible] illis, nec non iuribus & [illegible] onibus omnibus [illegible] mortis, ac quomodolibet inhabitantium [illegible] inter viuos [illegible] mortis dispo[illegible] nere, [illegible] vel particulares in [illegible] tuere, [illegible] sint [illegible] erint, [illegible] incapaces [illegible] reuocatio[illegible] contrarias [illegible] positiones, illi quorum [illegible] ad prajudicari nequeat: & nullo vnquam tempore præiudicatum [illegible] quomodo apparuerit, ius quæsitum ab[illegible] [illegible] derogationum huiusmodi, [illegible] [illegible]. Sicque per quoscunque iudicari de[illegible] [illegible] & [illegible] Legatis, Nuntiis, [illegible] & [illegible] prædictis [illegible] habemus præsentibus pro ex[illegible] priuilegiorum [illegible] facultatum, ha[illegible] [illegible] & aliorum supradictorum, sic renouatorum [illegible] etiam [illegible] prætextu, nullus omnino [illegible] pecunias, iuribus, [illegible] & actionibus incommodum, & fauorem illegitimorum vtriusque sexus sine certum [illegible] consanguineorum, affinium[illegible] que, siue extraneorum [illegible] ac legitimorum [illegible] adhuc [illegible] & bona [illegible] vel intestato idoneorum [illegible] & [illegible] donatione, siue legato, [illegible] alio quocunque titulo, & pro opere [illegible] compositione, [illegible] cessante [illegible] disponere, nec illegiti[illegible] [illegible] per interpositas personas [illegible] in alios capaces [illegible] Ad [illegible] ba[illegible] testamenta, legata [illegible] alia [illegible] huiusmodi quæ viuentibus adhuc [illegible] ac partim ab inte[illegible] [illegible] non tamen [illegible] quæ plenarium non sunt [illegible] prædictorum, vel talia siue [illegible] illorum coniuges, [illegible] descendentes, vel alios co[illegible] [illegible] sine etiam pau[illegible] [illegible] vel [illegible] & [illegible] actionibus [illegible] ad [illegible] tos, [illegible] per [illegible] circumuentionem [illegible] donatio, translatio, alia [illegible] ac vt alia bona similia vel dissimilia, [illegible] concedantur. Quod [illegible] qui [illegible] testamentum, donatio, legatum, & [illegible] contineat [illegible] ad alios [illegible] & [illegible] & [illegible] cæteris [illegible] capaces

tius [illegible] habenda [illegible] quorum [illegible] tempore [illegible] in F[illegible] quod [illegible] tempore [illegible] possint [illegible] quiete [illegible] & [illegible] alias [illegible] ordinaria [illegible] confessorum, [illegible] non peccatorum, [illegible] sub dicto testamentis dona[illegible] corporalem possessionem [illegible] capaces per se, vel alium, seu alios, libere [illegible] Sedis nomine custodiant, [illegible] ritpiorum operum [illegible] dixerit [illegible] Bona [illegible] res & [illegible] cata non existentium [illegible] rumecclesiarum, & [illegible] restituta & [illegible] nis [illegible] dictam [illegible] nus. [illegible] & [illegible] quæ [illegible] per quoscunque [illegible] attentari Non [illegible] constitutionibus [illegible] & [illegible] Ecclesiarum, capitulorum conuentuum, ordinum, [illegible] hospitalium [illegible] torum collegiorum [illegible] Cardinalium, & officiorum [illegible] rum, iuramento, confirmatione Apostolica, vel [illegible] aliaue firmitate, & [illegible] priuilegiis [illegible] Apostolicis [illegible] quoque [illegible] tam dispositionibus [illegible] quam [illegible] reseruata, aut [illegible] præsentibus [illegible] expressa, aut [illegible] non [illegible] earum [illegible] que totis [illegible] de verbo ad verbum habenda esset in [illegible] teris [illegible] vim [illegible] illorum [illegible] ac [illegible] & effectu [illegible] contrariis quibuscunque. Quia [illegible] perferre, vel [illegible] Notarii publici ma[illegible] & [illegible] indubio [illegible] facerent, si essent [illegible] Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ renouationis, [illegible] ablationis, abrogationis, [illegible], prohibitionis, declarationis, & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Dat. Romæ apud [illegible] Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo quingentesimo primo, Kalen. Februarii, Pontificatus Anno [illegible]

Annotationes promissas huic extrauaganti obiter adiecturus. primo noto illa verba [illegible] solitu[illegible] quod nox [illegible] ecclesiastico, vt [illegible] filiorum illegitimi succedant eis. quod [illegible] quod per filios [illegible] solet [illegible] feu[illegible] rumque & episcopi solent esse [illegible] dum glossam singularem. [illegible] Concilium Tridentinum, [illegible] nepotes propinquos [illegible] Ecclesiæ [illegible] modo oportet Episcopus [illegible] vel nepotes [illegible] legitimos [illegible] pta voce nepotis [illegible] Panormitanum. [illegible] & [illegible] c. [illegible] filium in [illegible] per quos [illegible] non posse [illegible] Episcopum non [illegible]

[illegible] stiensis communiter receptius contrarium teneat cuius opinionem vlt receptam esse arbitror, eo quod viderim multos episcopos, & alios prælatos habentes filios [illegible] a S. Sede Apostolica non facta mentione de illis, nec habita, vt puto, dispensatione super hoc ab eadem. Quare non arbitror teneri ad tenuitiandum episcopatui, qui habet filium etiam illegitimum prælentatum a [illegible] etiam [illegible] nesciente, Papę id ipsum ignoranti Sed [illegible] potest opinionem Innocentij, iure scripto esse [illegible].

3 Secundo noto ex illo verbo, *Ex scandaloso.* quod facultas dandi, vel relinquendi bona ecclesiastica facta ecclesiasticis personis est scandalosa, & merito quidem: quia scandalum est, dictum vel factum præbens occasionem ruinæ, secundum Hieronymum relatum a S. Thoma, *a* & constat per huiusmodi facultatem præberi occasionem ruendi in peccatum personis ecclesiasticis. Primum, volendo, & procurando habere filios fornicarios, quibus bona relinquant, quod est graue peccatum. *b* Deinde quęrendo, & [illegible] filijs ea, quę deberent distribuere pauperibus, quod esse peccatum probat præfatum *c* Concilium Tridentinum, & præfatum c. *peruenit.* per quæ & [illegible] id probauimus in præfato tract. de red. eccl. *d* T[illegible] exemplum fornicandi alijs, [illegible] fornicationum [illegible] per huiusmodi [illegible] iuxta c. *præcipue*, ibi, *Tot mortibus digni sunt prælati, [illegible] nonis exempla in subditos [illegible].*

* Secundum Hieronymum [illegible] *commen. in cap. 13. explicans illa verba. Scis quia Pharisęi [illegible] hoc verbo scandalizati sunt, hæc habet [illegible] verbis. Cap. vero præcipue est sumptum ex Nicolao [illegible] Lotharium regem.*

Tertio noto ex illo verbo *Pecunia ad [illegible] ecclesijs, & pauperibus præripiatur.* [illegible] politis, quòd [illegible] ecclesiasticorum debentur Ecclesiæ, & pauperibus, [illegible] superfluum [illegible] ita quod ea quæ supersunt beneficiatis, decenter sustentatis debent in illa distribui: & ita hęc [illegible] id quod [illegible] confirmat [illegible] de [illegible] *f* licet enim non dicat rapi, vt dixit Bernardus, [illegible] tamen prę [illegible], quod idem, vel aliquid [illegible].

Quarto noto ex illis verbis, *Omnia priuilegia & c.* [illegible] omnis facultas facta quibuscunque personis non solum ecclesiasticis sed etiam secularibus, & non solum singularibus, sed etiam collegijs, & vniuersitatibus non solum profanis, sed etiam pijs ad disponendum de rebus quibuscunq; non solum ecclesiasticis, sed etiam secularibus in filios illegitimos, a quibuscunque Romanis Pontificibus etiam a Iulio III. est [illegible] inutilis, & consequenter [illegible] modo [illegible] facultatum concessarum ab eodem Iulio III. clericis, & Romanis curialibus testandi, donandi, & relinquendi sua peculia suis filijs illegitimis, & successionis incapacibus, quam desiderauimus *h* supra, antequam eam vidissemus edi [illegible], & longe amplior: nam non solum desiderauimus [illegible] moderationem, sicut quoad facultates, concessas personis ecclesiasticis ad disponendum de rebus ecclesiasticis tantum in filios illegitimos proprios tantum, & hæc extrauagans moderatur omnes facultates Apostolicas etiam concessas [illegible], etiam ad disponendum de rebus profanis non solum in prædictos filios proprios illegitimos, sed etiam in extraneos, & in filios, parentes, & cognatos omnes eorum. & non solum facultates factas ad disponendum, sed etiam factas ad succedendum ab intestato, & capacitates tributas ad succedendum in rebus emphyteuticis, & feudalibus, & alijs quibuscunq; quęsitis ab ecclesijs, etiam concessas Ecclesijs, & alijs pijs locis exceptis hospitalibus expositorum & orphanorum, & hoc in communi tantum omni fraude, conuentione, seu compositione cessante: & non solū facultates concessas a Iulio III. quod solum ipse desiderabam, sed etiam facultates omnes concessas per ipsum met & per quoscunq; alios Pontifices maximos. Quod merito a nobis desideratum fuit, & prudentissime iuxta, ac [illegible] Eme. prudentissimo & [illegible] Pio V. per hanc [illegible] cumulatissime statutum. nam omnis occasio delinquēdi est impedienda, ne detur, & si data fuerit, tollenda, *a* hinc consuetudo, quæ iuris maritum ad dissipanda sua bona, & vxorem ad adulterandum reprobatur in cap. *ex parte.* de consuet. hinc vetatur promissio beneficiorum vacaturorum, ne detur occasio mortis alienæ captandæ, *b* hinc lex licet suapte natura respiciat futura, *c* cum tamen indulget aliquid; solum est restringenda ad præterita, vel pręsentia tantum, ne det occasionem delinquendi, *d* per quam ibi Bartholus & Baldus communiter recepti dixerunt, quòd statutum disponens, quod quilibet bannitus extrahatur de banno soluendo decem, non comprehendit post illud bänniendos: hinc rescriptum, per quod pœna remittitur, ante commissum delictum nō valere dixit Saliceus, *e* hinc denique in te[illegible] nostris Federicus, *f* quem [illegible] allegando sequitur Felinus, *g* consuluit quod statutum nō potest habilitare prolem spuriam ad parentum successionem, etiam non extantibus legitimis, ne detur occasio adulterandi, & fornicandi, quem sequutus Dominicus, *h* ait, Episcopum non posse per suū statutum filios illegitimos sui episcopatus habiles facere ad ordines minores, & simplicia beneficia: quia daret occasionem peccandi, licet per dispensationem posteaquam fuerint nati id facere possit per illum textum. Et quamuis [illegible] diximus, [illegible] quod consuluit Federicum [illegible] Caldernus, *k* & eum sequutus Decius, *l* cum quibusdam alijs quos ibi citat, quorum opinio in aliquot Regnis seruatur, & in puncto iuris verior etiam nobis videatur, ob quod *i* supra facultatem Iulianam seruandam esse donec reuocaretur diximus; tamen negari non [illegible] multò sanctius esse contrarium. præsertim quoad [illegible] & quoad dispositionem faciendam de [illegible] & fructibus ecclesiasticis, a quibus multis canonibus [illegible] etiam principium huius extrauagantis insinuat. [illegible] fœlic. record. Pius V. [illegible] in hoc præfatas facultates, per quas magna dabatur [illegible] polluendi se personis Deo dicatis, & [illegible].

[illegible] obstat dicere, per hanc rationem iustificari quidē [illegible] nostrum prædictum, & etiam hanc legem quatenus [illegible] tollē[illegible] facultates concessas collegijs, & vniuersitatibus, quæ [illegible] filiorum capaces, quibus per illas non datur occasio [illegible] quam hoc obstat: quia illum [illegible] non addidit causā tollendi [illegible] sic nem [illegible] collegijs, sed causā tollendi occasionem vtendi [illegible] singularibus personis ecclesiasticis, quę poterant conuenire cum prædictis collegijs, vt bona, quæ ipsis darentur, vel relinquerentur, darentur filijs illegitimis earū [illegible] pactis sibi retenta, quæ ratio insinuatur per hanc [illegible] exceptionem hospitalium, expositorum, & orphanorum; [illegible], vt solum [illegible] cum datur vel relinquitur [illegible] & nullo [illegible] particulari, idq; omni fraude, & conuentione [illegible]. Quæ [illegible] ratione iustificatur, quatenus vetat [illegible] filios illegitimos, extraneos, & parentes [illegible] cognatos eorum: id enim fecit ad obuiandum fraudi, quia [illegible] poterant inter se, vt alij in aliorū filios illegitimos, vel cognatos eorum disponerent, & dicere tibi mutuo, tu fac hæredem, legatarium, vel donatarium [illegible] meum illegitimum, vel aliquem cognatum eius, & ego faciam tuum vel aliquem cognatū illius: conuentio enim huiusmodi non potest approbari, tanquam simoniaca, argumento definitionis simoniæ datæ a glossa, *m* & a S. Thoma, *n* quia non fieret super spiritualibus, & ita nisi per hanc legem alias prohibita fuisset, iudicanda erat valida. *o*

Quinto noto ex versic. *Quibuscunq. personis & c.* nullam esse differentiam in hoc inter personas singulares, & vniuersitates, nec inter sæculares, & Ecclesiasticos, nec inter regulares, & seculares clericos, nec inter pia loca, & profana, neq; inter episcopos & superiores etiam Cardinales [illegible] inferiores: imō parificari, ita quod per prętatas facultates non possunt disponere in præfatos filios illegitimos proprios, nec extraneos, nec cognatos eorum, nec prætatarum facultatum virtute succedere. Ex quo sequitur, quod facultates, quas habēt aliqua pia loca succedendi cl-

Marginal notes (left): *a* 2. 2. q. 43. ar. 1. — *b* Ca. venientibus 17. q. 2. & [illegible] ... habit. cleric. — *c* Cap. 1. ... — *d* ... — *e* ... — *f* ... — *g* ... — *h* Cons. 6. — *i* Eodem.

Marginal notes (right): *a* 1. Tim. 4 & c. [illegible] 12. q. 1. & c. non sunt [illegible] — *b* c. [illegible] ff de pact. ac [illegible] — *c* Ca. 2. de [illegible] & c. ne captanda ad tit. lib. 6 — *c* Cap. fin. de const. & leg. [illegible] C. de l. — *d* Leg. cum lex ff de legib. — *e* In l. castitati C. de adu. — *f* Cons. 275 casus talis est. — *g* In c. fin. n. 13. de const. — *h* In §. 1 c. 2. de filijs presb. lib. 6. — *i* In §. 6. — *k* Cons. 4. de const. — *l* In cons. 271. col. 5. — *m* In summa. 1 q. 1. — *n* 2. 2. q. 100. art. 1 — *o* Arg. l. illam. C. de colla. & c. legatur. 24. q. 2.

COMMENTARIVS RESOLVTORIVS

DE VSVRIS, ET CENSIBVS IN CAPITVLVM. SI fœnerauerts.14. Quæst.3. iam pridem sermone Hispano compositus a Martino ab Azpilcueta Doctore Nauarro, & nunc ab eodem latinitate donatus, defœcatus, & auctus.

August. super Psalmo xxxvi concione iij.

SI fœneraueris homini, id est, si mutuo dederis pecuniam tuam, à quo aliquid plus, quàm dedisti expectes, non pecuniam solam, sed aliquid plus, quàm dedisti: siue illud triticũ sit, siue vinum, siue oleum, siue quodlibet aliud, si plus, quàm dedisti expectes accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus, non laudandus.

SVMMARIVM.

1 *Vsurarius est, qui plus quam dederit ex mutuo sperat.*
1 *Vsurarij sunt quidam creditores in ædes debitorum diuersantes.*
2 *Vsura verbum quid significet.*
2 *Doctor Sotus laudatus.*
3 *Creditum duplex, & verum, & gratuitum.*
3 *Vsura aperta in cuiusmodi [illegible] reperiatur.*
4 *Vsura palliata inueniri potest in omni contractu, in quo solutio anticipatur, vel d[illegible]tur cum exemp[illegible]*
5 *Pretium rerum iustum non [illegible] in indiuisibili, immo habet latitudinem summi, infimi & medij.*

PRIMO noto ex hoc capite, id quod præcipue D. Augustinus per illud intendit, siue [illegible] eius, quæ secundum maximum illum [illegible] Gratianum huius magni voluminis, quod Decretum appellatur, auctorem [illegible] est hæc: *Qui plus, quam dederit accipit, vsuras [illegible]* congruit, ob multa, quę non [illegible] & videtur aptior illa: *[illegible] aliquid vltra [illegible] quod mutuo dat, expectat [illegible], vsurarius est.* Quod ipsum confirmat [illegible] verbis: *Vsura appellatur, [illegible] eo quod [illegible] plus receperint.* Et id ipsum affirmat S. Ambrosius, b [illegible] commenta[illegible] vbi [illegible] inquit, *vsuram [illegible] est, & [illegible] instaurandum [illegible] putat, ad [illegible] *vt ab[illegible] ad [illegible] ponem [illegible] vt [illegible] cenum vinum, aut [illegible] ad lanium [illegible] procuret, ad alium [illegible] net.* Hę [illegible] illam videtur habuisse in suo libro A[illegible] vel vber, vel b[illegible] sed [illegible] habens *byllam*, quæ [illegible] lanij solent in de[illegible], & xenia pa[illegible]. Id ipsum confirmat Concilium Agathense, e quibus consentiunt multi canones, & leges, quæ in titulis de vsu Codicis, & Digestorum Decretalium Sexti & Clementinarum, & hac eadem causa, d & alibi sæpe habentur: licet [illegible] omnes vsuram [illegible] tamen [illegible] vsuram appellant. Ex hoc [illegible] facile colligi poterit, [illegible] Leuitani vsuræ peccatum [illegible] quod [illegible] [illegible] pa[illegible] [illegible] in [illegible] differebant [illegible] dicentes [illegible] incommoda [illegible] & [illegible] frequenter ad [illegible] pagi [illegible] [illegible] bantur in [illegible] domibus cum [illegible] equi[illegible] [illegible] prandendo, cœnando, & bibendo, [illegible] domibus [illegible]

A [illegible] Maio [illegible] bant [illegible], ob quæ [illegible] agricolæ non habentes aliud, quod [illegible] iumenta, & alia grana [illegible] nomine [illegible]: nempe quod multis diebus [illegible] hospitio [illegible], & quod cogebantur [illegible], quando non [illegible] quo [illegible] gebant, dando in solutum, cum [illegible] potuissent [illegible] magis in Manu. Confess. a

Vt [illegible] Amb [illegible] veri [illegible] antiquam [illegible]

B *[illegible] Decreto [illegible] conuiuijs instaurandis, eo quod [illegible] Do[illegible] Gr[illegible] quæ [illegible] ter [illegible] editione habet [illegible] Satyra 4 [illegible] cent & diminutiuum [illegible] an Festus Pompeius [illegible] siue [illegible] apud [illegible]*

C *[illegible] & Athenæus lib. De philosophis [illegible] Martialis [illegible] granis [illegible] caput.*

2 Secundo noto, quod [illegible] in hoc [illegible] vsuram [illegible] Ratione [illegible] *Vsuram* [illegible]. Tamen [illegible] hic & [illegible] Doctorum Theologorum [illegible] hoc [illegible] proueniens [illegible] & Græce [illegible], id est, partus, quia [illegible] & Hebræi appellant [illegible], quasi [illegible]. Ex qua quidam [illegible] quod [illegible] scriptis [illegible] Dominicus Soto [illegible] cus. b [illegible] quæ praxi, & vsui accommodata [illegible]

D [illegible] prætermitto.

3 Tertio noto, omnia mutua [illegible] esse debere [illegible] omne creditum, quod vulgus [illegible] est [illegible] duplex. Alterum, quod [illegible] per quod rei creditæ d[illegible] commodatarium; immo eadem res in specie [illegible] soluitur, siue in individuo [illegible] danti reddenda, cuiusmodi est concessio [illegible] de quo quid [illegible] Manua c & debet esse gratuitum [illegible] est mutuum, per quod dominium rei [illegible] tuatarium, quod non est [illegible] eadem specie & individuo, sed in eodem genere; vt colligitur [illegible]

aCap. [illegible]

b [illegible] q. [illegible] art. [illegible] & [illegible]

c Cap. [illegible]

Cap. [illegible] & tot. [illegible]

[illegible]

SUMMARIUM. [illegible] notabil.

[illegible]

S. Thomas. Tres etiam in hoc genere posuit [illegible]

[illegible]

Cap. 17. n. [illegible]

Cap. 1. n. 203.

[illegible]

[illegible] colligitur [illegible] aperte colligitur ex illo [illegible] quid [illegible] mutuat, [illegible] accipiendi aliquid, [illegible] sed [illegible] sine pacto [illegible] accipiendi aliquid amplius. Et [illegible] tenetur [illegible] restituendum illud [illegible] acceptum.

Tertio quia illud Concilium [illegible] Lateranensis, a [illegible] Concilio, Lugduno [illegible] Lucæ [illegible] præcepit [illegible] prohibenti.

Quarto quod [illegible] intelligeretur, [illegible] esse peccatum [illegible] tum [illegible] expresso, [illegible] principali [illegible] cum [illegible] aut tacito, [illegible] S. Antoni. [illegible] * [illegible] tradit [illegible] in Ma- nua. Conf. [illegible] ex eo colligitur, quod nulla [illegible] videtur prolata: quod [illegible] constat ex omni Catholi- [illegible] vel tacita.*

10 Quinto quia nisi illud Lucæ intelligeretur [illegible], vt ab Vrbano declaratum, aliquo teneretur, quod licet qui pec- cet cum [illegible] mutuandi [illegible] restituendũ tamen [illegible] non teneretur, vt [illegible] prudenter, & [illegible] pertinaciter prædictus Carolus Molinæus, g [illegible] existimans se prædicta responsione [illegible] dicti Vrbani, h [illegible] in id aliquos, qui [illegible] non dicunt, aut facile [illegible] sententiam [illegible] periculosum est [illegible] per nostras [illegible] imaginationes id, quod sanctissima Sedes Apo- stolica [illegible] deliberatione constituit. Quare [illegible], & [illegible] præfata duo Concilia, & [illegible] duos Pontifices Maximos, concludimus, vsuram esse prohibi- tam specialiter [illegible] diuino Euangelico; non solum ad- [illegible] cum pacto expresso, aut tacito recipiendi aliquid [illegible] sine vllo pacto cum spe, & intentione [illegible] aliquid amplius accipiendi: quod huius capit. [illegible] locis sentit, in quibus verbum *expecte-* [illegible] leges Romanas ciuiles vetare v- [illegible] simpliciter, vt communis opinio asserit, iuxta [illegible] Ioanne Andrea, i à Panormitano & alijs, k [illegible] permittere cum moderamine, l. eos. C. [illegible]

11 Quare non video quomodo ab hæresi, aut ab eius [illegible] excusari possit Carolus Molinæus vbi supra, *l* [illegible] *ante omnes luce, [illegible] veritatis, &c.* qui cum agna [illegible] Philippi Melanch[illegible] & maiori cum grauissi- [illegible] Authorum [illegible] reuerentia & minori iudicio, confi- [illegible] sit affirmare, licitam esse vsuram moderatas [illegible] l. eos [illegible] & toto iure canonico non obsta- [illegible] & erroris damnatores [illegible] fuisse primum in celeberrima Hispaniarum Acade- mia [illegible], & gaudemus, quamuis, quia nondum erat tunc eius impietas adeo manifesta, modestius, quam ipse merebatur, eum notauimus.

12 Septimo noto ex illo verb. *expectes* bis iterato, adiũctis c. *debitores,* m & c. fin. n & alijs multis, vsuram diuidi in vsurã realem, & mentalem. Realis est vsura, quæ ex pacto tacito aut expresso recipitur. Vsura verò mentalis est vsura, quæ accipitur sine pacto expresso, nec tacito ex mutuo facto, [illegible] intentione principali recipiendi eam, iuxta mentem om- [illegible]. Vnde sequitur, vsuram mentalem non dici men- talem [illegible] canonem: quia alia peccata mentalia cõ- [illegible] mentalia. Alia enim dicuntur menta- lia, eo quod [illegible] voluntatis, sine verbo & opere [illegible] mentale dicitur voluntas oc- [illegible] opere, p & [illegible] voluntas furandi [illegible] furto. q Mentale verò & [illegible] concurrit: & consequenter [illegible] appellatur mentalis, eo [illegible] pacto expresso, aut tacito, ex sola mentis intentione, qua [illegible] mutuat, vt aliquid amplius [illegible]. Vnde [illegible] aliud est pec- catum vsuræ mentale, [illegible] vsura mentalis, [illegible] pe mentalis est illa, quæ supra [illegible] autem mentale vsuræ est voluntas [illegible] vsuras receptione consecuta, neque opere [illegible]. Non [illegible] omne illud peccatum quod opere perficitur, dicitur mentale tantum, quod est voluntas [illegible] que verbo, vel opere & mentale & reale, quod est voluntas peccandi verbo, vel opere consecuta: ita & pec- catum vsuræ est duplex, mentale tantum, quod est volũ- tas [illegible] opere non [illegible]: & mentale & rea- le, quod est voluntas [illegible]. Scien- dum [illegible] est nullum peccatum vsuræ mentale, quan- tumuis mentale sit illud, [illegible] ad restitutio- nem [illegible] acceptam, quam- uis [illegible], id est recepta [illegible] pacto tacito, nec expresso, [illegible] principali recipiendi eam, obli- gat ad restitutionem, [illegible], ad id non [illegible] probauimus in commentario resolutorio c. fin. a quem recognoscendo Manuali Confessorum Hispano, vni [illegible] hoc composuimus, & nunc latinitate dona- tus suo loco posuimus.*

Ex quo infertur, quod cum Doctores disputant de v- sura mentali, an obliget ad restituendum, non quærunt de peccato mentali vsuræ, certum enim est, illud non ob- ligare, sicut nec vllum aliud peccatum mentale tantum ad restitutionem: sed disputant an vsura mentalis, hoc est lucrum quæsitum ex mutuo sine pacto cum intentione principali obliget ad illud [illegible]. Infertur etiam, quod innumeri, & frequenter, peccant peccato mentale tan- tum vsuræ mentalis, quippe multi sunt, qui volunt mu- tuare mente, ac intentione principali recipiendi aliquid amplius, sine vllo pacto, & tamen nũ [illegible]. Per quod [illegible] quantum differat vsura mentalis, à pec- cato mentali vsuræ, cum illa [illegible] obiectum hu- ius, quæ planè [illegible], quod sciam, [illegible] declarata.

14 Octauo noto ex hoc capit. & eius pessima obserua- tione, notandum esse, quod cum totus orbis Christianus nunc [illegible] quàm vnquam vsuram damnet, & dicentem eam licere, hæreticum iudicet, maiores tamen saltem pal- liatas dissimulat, quàm lex ciuilis olim permittebat per l. *eos.* b maxima enim vsurarum, quas illa lex permittit, est centesima, quæ centum mensibus [illegible] sortem exæquat. Quod diligenter, & copiose ostendit Bartholomæus So- cinus, c cui concordat Budæus d & Alciatus e & alij recen- tiores alios. Ita quod [illegible] parat [illegible] in vnoquoq; men- se, & duodecim in anno, & eam [illegible] permittit, nisi [illegible] centesima, fortis periculum [illegible] mercatoribus duas partes centesimæ [illegible], hoc est [illegible] pro centum in anno: & alijs [illegible] dimidium centesimæ, hoc est sex pro centum in anno: & [illegible] tertiam partem, quæ sunt quatuor pro centum. Nunc [illegible] tam grandes, vt interdum sors pariat decem, & amplius pro centum ab vnis nundinis in alias [illegible] tamen [illegible] quatuor in an no occurrunt: & ita centum pariunt triginta, & amplius in anno. Item antea ex vsuris vsuræ non capiebantur, f at nunc de cambijs cambia exiguntur. * nec obstat, quod multi respondebunt, non recipi [illegible] pro vsuris, sed pro interesse, aut cambijs, quia non omnes, qui mutant nomen, rem ipsam mutant. Qua quidem de re in com- mentario resolutorio de cambijs, g [illegible] tractamus: at que veritate coacti addemus quædam, quæ facile retrahant multos in cambiorum lucra inhiantes, intrepideque an- helantes.

S V M M A R I V M.

15 *Vsura quæ definitio aptior.*
16 *Vsura etiam mortifera capere quidquã pro bono opere mu- tuanti [illegible] non captatur pro vsu rei mutuatæ.*
17 *Vsura simoniaca mutuans ob beneficium.*
18 *Vsura, vt inuenitur sine pacto, & voluntate patiscendi.*

Marginal notes (left): [illegible] C. [illegible] Lib. [illegible] | c. debitores. [illegible] de vsur.

Marginal notes (right): a De simon. i. not. | b § 1 C de vs. | c In l. si hæred. § 1 eos. ff. ad l. Falcid. | d De asse. lib. [illegible] 24. | e Lib 3. dis- punct. c 1. | f l. vt nullo. C. de vsur. & placuit. ff. eod. | g Super c. fin. de vsur.

19 *[illegible] cum intentione minus principali lu- [illegible] mutuare autem cum intentione principali [illegible].*

20 *[illegible] principale [illegible] potest id, quod nequit esse principale.*

a Not. 3 n 6.

5 NOndò noto, quod non absque [illegible] definitionem [illegible] [illegible] esse [illegible] quod [illegible] Mat. [illegible] quod [illegible] satis apt[illegible] [illegible] præfatus [illegible] potuit decerpere ex quod [illegible] Sancte [illegible] nempe *est pretium vsus rei mutuatæ*, [illegible].

o In 4. li sent d.15.q 23 col 1

c Num. 13.

lib 6 q 1 d [illegible] & iure c 2 q 8. art.1.

Tum quod [illegible] verbis [illegible] ac [illegible] vocabulum [illegible] materia passim vsitatum est: [illegible] quod non [illegible] centum [illegible] in [illegible] reddat mihi centum & decem, non propter [illegible] per mutuum facti fuerit, sed propter bonum [illegible] quod meum est, quia nihil [illegible] pretio [illegible] datur [illegible] præmium [illegible] S. Thom. Tum quod mutuum [illegible] beneficium [illegible] pretium, nec [illegible] Et [illegible] ad hoc respondere [illegible] pretium pro præmio vsurpari, iuxta illud [illegible] præmium fero. [illegible] tamen [illegible] quod [illegible] concludit illud [illegible].

l 2 2 q 78. art 1.

g Cap ceteram de [illegible] In Anar.

17 Postea [illegible] noto, quod [illegible] mutuare communiter [illegible] necessitas non adest: [illegible] principaliter vsura non [illegible] quod [illegible] S. Thom. [illegible] Man. [illegible] principa[illegible] esse vi[illegible] [illegible] beneficium non sit [illegible] pecunia [illegible] tamen [illegible] natura [illegible] & promittit aliquid, secundum [illegible] declaratum a nobis [illegible] ad hoc, vt vsura [illegible] sufficit, vt accipiatur, vel speretur principaliter lucrum [illegible] natura pecunia [illegible] æstimabilium [illegible] confecitate [illegible] quod [illegible] lex à com[illegible] ex sua natura tamen [illegible] ob eas quæ vendas vsuras [illegible] quod [illegible] simonia, [illegible] glossa summæ [illegible] quia eo, quod [illegible] simonia, non [illegible] esse vsura; imo est vsura simonia[illegible] & consequenter erit [illegible] duplex peccatum, [illegible] quæ post alios diximus in prædicto Manual. Colligitur etiam peccatum [illegible] sine pacto expresso, aut [illegible] aliquid vltra [illegible] voluntate paciscendi, mutuando [illegible] principali recipi[illegible] aliquid vltra [illegible] prædicta [illegible] vt Papa Vrbanus declarauit, [illegible] declaratio[illegible] nem non fuit veneratus [illegible] Carolus Molinæus.

k 2 2 q. 66 art. 6.
l Cap.17.n.2.
m in Comment c.fi.14 q 4
m d.c.ceteram.
n Inc in no stra de reject.
o In rubric ac prob.

p L inter stipu lam. §.sacra. ff. de verb. ob. lig. § sacra in st. de rerum diuis.
q 1 q.1.
r Ca 23 n.99

s Capit. 6.

t In d.c.consu luit de vsur
v De commer ciis.n.11.

19 Denique noto ex [illegible], vsuram requirere [illegible] intentionem principalem [illegible] Nam minus princi[illegible] [illegible] sufficit [illegible]

A [illegible] Dominicus Sotus, [illegible] vtrinque [illegible] vsuram [illegible] quod [illegible] bene [illegible] quod [illegible] Theologis & Canonistis [illegible] tempora[illegible] & [illegible] excepto Molinæo [illegible] nemo [illegible] principalem [illegible] Secundo, quod Caietan. [illegible] dictum [illegible] quod [illegible] communem tenet, [illegible] Sotus, concordat communi, [illegible] remuneratorem quod [illegible] D Thom [illegible] probant [illegible] cum [illegible] glossæ [illegible] scilicet [illegible] ante [illegible] & Petro [illegible] licet [illegible] principali & p[illegible].

20 Quarto [illegible] quæ quantum [illegible] principales, & [illegible] principales, & [illegible] licet [illegible] propter [illegible] principaliter [illegible] Non licet enim [illegible] Deum principaliter propter [illegible] propter [illegible] vt post S. Thomam [illegible] licet [illegible] principaliter propter aliud: quamuis [illegible] medium, licet [illegible] Deum [illegible] principaliter propter aliud, & [illegible] propter [illegible] iuxta illud *Inclinaui cor meum ad custodiendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.* Ac eo quod Concilium Tridentinum anathematizat [illegible] qui dixerit peccare iustum, qui [illegible] quoniam [illegible] potest in finem minus principalem, & secundarium, [illegible] principalem, & [illegible] ipse Deus [illegible] ametur, & colatur.

Quinto, quod pulchra, & firme [illegible] intentione [illegible] omnem actum cuiuscunque virtutis, [illegible] principalis est bonum aliquod temporale, [illegible] vitiosum, & nuper id probauimus in cap. [illegible] patet pauco [illegible] collatione [illegible] ex [illegible] actionibus aliquod bonum temporarium hon[illegible] gloriæ, salutis rei familiaris, victus sui, aut aliorum [illegible] principalem non præstiterint: quos nemo Catholicorum peccare dicit. Noto etiam, quod nullum, nec principale, nec minus principale lucrum, tanquam [illegible] ex mutuo expectari potest: sed [illegible] tanquam ab [illegible] remuneratorium de gratia, & non de iustitia debitum. Vnde & cum communi asserimus, quod tam principale, quam secundarium lucrum amicitiæ, & gratitudinis ex mutuo sperare possumus.

a [illegible]

b b [illegible]

c [illegible]

d [illegible] c 3 [illegible]

e [illegible] 2 q [illegible] art [illegible]

f [illegible]

g Psal [illegible]

h Sess. [illegible]

i [illegible]

SVMMARIVM.

21 *Vsura mentalis, vt definitur esse vsura.*
22 *Vsura non est lucrum ex mutuo principaliter speratum.*
23 *Sperari [illegible] non omnia illa sine qua non [illegible].*
24 *Vsura est [illegible] sine [illegible] voluntate.*
25 *Sed non receptum pro solutione debiti aut pro labore [illegible] randi, aut mittendi.*

VNdecimo noto ex prædictis, quod qui [illegible] principaliter propter lucrum [illegible] [illegible] intentio [illegible]

[illegible] principaliter accipiendi, & postea gratis da[illegible] accipit, peccat [illegible] mutuando, sed non peccat accipiendo, neque [illegible] tenetur restituere, [illegible] recipit principaliter, eo quod mutuum, vt [illegible] Ricardus, a quem sequitur Angelus, b addendo, quod licitu est mutuare etiam principaliter [illegible] ad comparandum amicitiam, & gratiam [illegible] gratia non est sua natura pecunia æstimabilis, [illegible] expectando aliquod lucrum pecunia [illegible] pariter est illa amicitia, docet S. Thom. d & pulchre [illegible] Caiet. e & Sotus. f *Qua quidem conclusione, & alijs præcedentibus [illegible] frequenter consolatos esse & alios quotidie consolari posse, ideoq; omnia esse memoranda maxime Confessarijs.*

22 Ex quibus colligitur, non esse peccatum expectare lucrum aliquod ex [illegible] mediante amicitia, & gratitudine, tanquam [illegible] gratuitum ex libera eius, qui recipit, voluntate proueniturum.

23 Colligitur item, quod non est vsurarius, qui mutuat cum spe, quod aliquid plus sibi reddetur; quando [illegible] si eo animo id facit, quod non desineret id facere, quamuis nihilo plus quam mutuauit sibi reddendum foret, cùm talis spes secundaria sit, & non principalis. Sed [illegible] qui cum tali spe lucri mutuat, quod sine illa non mutuaret, si modo finis principalis mutuandi non esset [illegible] sed amicitia, vel amor Dei, vel virtus. & lucrû, [illegible] principale. Tum quia merces tam temporalis, quàm æterna [illegible] potest in finem minus principalem, tam amoris, quàm obsequij Dei. Tum quia, vt aliquis finis sit principalis actus, non sufficit, vt sit causa, sine qua non fieret actus: sed oportet, quod pluris, vel tâti æstimetur, ac alius [illegible] propter quem ille fit; vt late probamus alibi, g & tangitur supra. h Exemplo sint illi, qui principaliter celebrant, aut ad diuina officia vadunt propter Deum, & minus principaliter propter pitantias, vt vulgo dicunt, & distributiones; sine quarum tamen lucrandarum spe secundaria non celebrarent, vel non irent.

24 Nec etiam peccat mutuans, qui non mutuat principaliter ob lucrum accipiendo a mutuatario aliquid bona fide, existimans id sibi amanter, & gratis ab eo dari; licet mutuatarius id non sibi det, tam ob gratitudinem, quàm ob timorem, ne nisi det, pecunia a se repetatur: vel sibi alia vice mutuum denegetur; quamuis si postea id resciret, teneretur ad restitutionem illius, vt rectè ait S. Anton. i & consonat ei id, quod ait Syluester, k & Caietan. l Cótra verò si dum sibi dabatur existimabat non dari libera voluntate, sed coacta, peccaret accipiendo, etiamsi a principio sola caritate mutuasset, vt ait Laurentius, m & Syluester. n Si quis autem roget, quomodo mutuans scire potest, an mutuatarius libera voluntate, an coacta moueatur, ad dandum illud plus? respondeo, quod ex qualitate [illegible] datæ in lucrum, & ex iactura vel lucro, quod mutuatarius fecit, & ex conditione naturali, & virtute liberalitatis mutuatarij, probus pœnitens, & prudens confessarius id conijcere potest: animus enim ex coniecturis conijcitur. o

25 Colligitur etiam, quod qui debitori suo, à quo debitû recuperare cómode non potest, mutuat pecuniam, vt sibi hac via alterum tantum, quantum ei debet, refundat, nõ peccat. nihil quippe ab eo accipit ob mutuum principaliter; sed vt sibi debitum recuperet vt ait Maior. p Adijcimus tamen cauendum esse debitori, per chirographû, vel alium modum, per quem de solutione constet; ne postea ipse, vel eius hæredes iterum illud petant, vel accipiant sponte solutum, per ea, quæ diximus in simili in Manual. Confess. q Neque etiam peccat, qui accipit aliquid in iusta mercedem laboris [illegible] magnam summam a te, vel a tui [illegible] non vt mutuum, sed ob laborem numerandi accipit, neque [illegible] aliquid pro tempore & labore [illegible] pecuniam mutuatam longe ab [illegible], vt inquit Maior, ob supra.

A — B — C — D — E — F

In margin: a [illegible] b [illegible] c [illegible] d 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1. e [illegible] in summa verb. [illegible] f [illegible] q. 3. art. 4. de iust. lib. 6. q. 1. art. 1. ad ius. & [illegible] g In d. c. cum minister. h d. num. 20. i 2 part. tit. [illegible] k [illegible] l [illegible] m in tract. de [illegible] n [illegible] verb. vsur. o [illegible] supra. p In 4 d. 15 q 29 in fine. q Ca. 17. num. [illegible]

SVMMARIVM.

26 Vsura est quod quid amplius accipitur ob solutionis dilationem [illegible] datam [illegible] ob anticipatam [illegible] contractu [illegible]

27 [illegible] qui [illegible] tum valere [illegible]

28 Foeneratorum [illegible] renunciatio [illegible] deberet [illegible] pretio quod [illegible] parem facit

29 Doctor Magnus Maior laudatus.

30 Carolus V. Imperator, & Rex Philippus secundus, & eorum consiliarij laude ob hoc dignissimi.

31 Lex de non [illegible] reditus granorum sancita, vt fraudatur.

26 Duodecimo noto, quod ex eodem textu, & prædictis colligitur, eum, qui emit, vel conducit aliquid minoris iusto pretio infimo ob anticipatam solutionem committere vsuram, & è contrario, eum, qui vendit, aut locat maioris iusto pretio summo, siue rigoroso, ob dilatam solutionem: quia omnes prædicti accipiunt, aut volunt accipere aliquod lucrû pecunia æstimabile vltra sortem, principaliter ratione mutui palliati, & occulti, & ita tota definitio vsuræ posita supra, a conuenit huic lucro vt & ipsi tota definitio vsurarij. * Idem eadem ratione est dicendum de omnibus, qui per mutationem, vel quemcunque alium contractum innominatum, do, vt des, facio, vt facias, &c. de quibus in l. *naturalis*. b volũt recipere, & recipiunt aliquid maioris valoris, eo quod dederunt, vel dent aliud minoris valoris aliquanto tempore antè, quàm recipiant rem maioris valoris. Et consequẽter, qui in hyeme dant mercenarijs ante tempora messis, vel putationis, vel fossionis vinearum aliqua, quæ non sunt tanti valoris, quanti operæ, quæ promittuntur præstandæ in illis, vsuram committunt: sicut è contrario omnes mercenarij, qui eo tempore suas operas præstant tempore, quo illæ sunt prædictæ, [illegible] quod solutio mercedis in hyeme frequenter est facienda. Quod non videntur satis animaduertere, qui militibus egentibus panem, & vestes, coriam, & calceos, [illegible] & aliquando panem, & vinum, & carnes maiore iusto pretio maximo siue rigoroso vendunt (eo quod solutio differtur in tempus, quo eis stipendia sunt soluenda) quam venderent præsenti pecunia. Neque è contrario satis hoc perpendunt milites, qui præsenti pecunia emunt omnia prædicta minoris iusto pretio, infimo vel pio, eo quod longe postea sint ea recepturi.*

27 Colligitur item, quod ibi maxime rogandus est Deus, vt de more patris suspicet [illegible] pœnitentiam [illegible] restituendi [illegible] emptoribus, siue conductoribus, qui reditum episcopatuum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum, præsertim [illegible] Magistratuum illorum Hispaniæ ordinû militarium, commendarum eorundem, Dominatuum, item curatâ, oppidorum, & vectigalium, & censuum regalium, & aliorum publicorum, vel priuatorum emût, [illegible] necessitate oppressis, multo minoris iusto pretio, infimo, ob solutionem anticipatam vnius anni, & minoris ob duorum, & adhuc minoris, ob trium. Orandum item, vt videant, propter his, qui è contrario vendunt, vel [illegible] species, cinamomû, piper, & crocum, pânum, sericum, lanas, aulæa, libros, papyrum, & alia [illegible] boues, vacas, equos, oues, & alia [illegible] his, qui eis indigent, ad se sustentandum, vel ad [illegible] pecuniam, reddendo [illegible] minori iusto pretio. Vendant inquã, vel locant maiori iusto pretio summo, vel rigoroso, propter dilatam solutionem. Colligitur etiam orandum esse Deum, vt parcat hominibus illis ecclesiasticis, & secularibus præsertim prædiuitibus, qui agros suos locant [illegible] summo iusto pretio, summo vel rigoroso, eo quod [illegible] plurimum terminum solutionis sibi debitorum, vel mutuant a principio triticum ad seminandum, & [illegible], vel pecuniam ad emenda quædam alia in agrorum culturam necessaria dant eis ad soluendum dilatione longa: quibus quidem actibus eos adeo frangunt, vt cogantur miserius viuere, quàm si essent veri serui & vere mancipia.

28 Orandus item, vt etiam parcat illis, qui reditus suos quos [illegible] plurimo pretio locant in auctionibus publicis allicientes ad augenda pretia pollicitationibus, &

In margin: a Num. 6. b ff de perscript. verb.

donarijs incrementorum, quæ Hispani vocant, *Puias* & dilationibus solutionum, & adigentes conductores facere renunciationes iurium casuum fortuitorum, maiores, & rigidiores, quàm ante nostram ætatem Hispania viderit. nulla ratione habita, an pretium, quod eis promittitur superet iustum, an non: neq; quod diminuit pretium iustum adiectio earum renunciationum, cum prouentus illi minoris valeat cum onere præfatarum renũciationum, quàm sine illo. Nulla est habita ratione, quod huiusmodi prouentus non tanti valent illi, qui eos Christianè colligit, & iuste vendit; quanti illi, qui per fas, & nefas, quo iure, quaue iniuria eos colligit, & exigit, & postea vendit eosdem multis mendacijs, & simulationibus adhibitis, longisque dilationibus ad soluendum concessis, illisq; durantibus frequenter vtendo gratis debitorum hospitijs, & nõ pauca munuscula coacta potius, quàm libera voluntate sibi oblata suscipiendo, pauperum sanguinem tanquam sanguisugæ insensibiliter exugendo.

29 Colligitur etiam, non abs re, Doctoré illum Montemaiorem (quem ita fulgentem gloria in cœlo mihi videre videor, ac in terra virtute splendentem cognoui, cuius magno successori in primæ functionis Cathedra ipse indignus successi,) & me ambos, sed solos quodam anno in celeberrimę Salmanticensis Academiæ Senatu in ea sententia fuisse, ne reditus Academiæ, qui ex decimarum fructibus redeunt, modo solito venderentur, siue locarentur; puta bis de illis auctionem faciendo, semel quidem mense Februario, & iterum mense Iunio adiudicado eos plus offerenti, & omnibus casibus fortuitis, renuncianti, & alijs multis clausulis se oneranti, & quibuscunq; qui pretium eorum augerent, certa dona promittendo. Tũ quia adeo care vendebantur, seu locabantur, vt mensura tritici, quam vocant Fanegam quæ tempore messis vix valeret quinque, & vix septem verisimiliter cum ab Academia vendendus esset, si reditus eius non locaretur in præfatis auctionibus, emebatur pluris quàm decem; cum tamen labores, & impensæ in colligendo, & seruanda eos, & periculum, quod per præfatas renunciationes subitur, aliquid de pretio diminuere deberent. Tum quia timere debebamus, ne adeo care vendendo siue locando daremus occasionem propinquam emptoribus, siue conductoribus reuendendi postea tenuioribus pluris iusto pretio: dando longas dilationes, vtendo multis artibus, mẽdacijs & fraudibus, sine quibus vendendo non possent quidquam lucrari: immo nec tantùm pecuniæ numeratę ex eorum distractione colligere, quantum pro eis soluere promiserunt. Tum quia debebamus cõsiderare, quod illi, qui per huiusmodi emptiones, & conductiones (quas arrendationes Hispani, & Itali ad affictum acceptiones vocant,) se suasq; domos sustentant, vt plurimum quasi coguntur eas quouis pretio etiam carissimo conducere, ne decoquant, siue, vt vulgus ait, fallãt: quoniam oportet eos ex fructibus noue, vt ita dicam, arrendatis, siue ad affictum acceptis soluere debita, quæ debent pro acceptis anno præcedenti. Tum quia, non debebamus dissimulare, quod sciebamus, & cernebamus huiusmodi conductores fere omnes in tantam paupertatem tandem redigi vt cogerentur decoquere, & relicta sua misera familia solum vertere, aut confugere in Ecclesias; quæ sunt ibi asylum, & refugium, quod in vrbe franquigiam vocant. & timebamus multorum malorum occasiones, ita vt vix possemus effugere nomen damnificantium, iuxta capit. fin. *a* In hac inquam sententia præfatus illustris Doctor, & ego fuimus, sed adeo illa plerisque omnibus displicuit, vt quod ad aliud propositum grauius Psaltes ait, *riserunt nos, & mouerunt capita sua.* Rideant tamen nunc, & subsannent quamlibet libeat, hi redituum Domini, siue sint personę singulares, siue capitula, & vniuersitates, siue clerici, siue laici, siue summates, siue infimates, siue Prælati, & Duces, siue Reguli, & Reges, quibus nimia cura est quoquo modo augendi reditus suos quot annis, & minima, vel nulla obuiandi malis, quæ inde sequuntur Reipublicæ & conductoribus quiq, nulla iusta ratione habita valoris redituum suorum, & quantum valere possunt conductori diligenter, & Christianè res colligenti, & distrahenti, locant eos quàm carissime possunt viris suaris lucium, & diuitias quadamtenus pro Deo colentibus: vel ijs, qui ne tam cito decoquãt, vel fugiant, vel in carcerem conijciantur, coguntur quamlibet magno pretio emere, siue conducere; quos probabile est nihil non tentaturos, vt iure, vel iniuria, fas, vel nefas, sponte, vi, vel metu, vendendo, vel exigendo exigenda, vel non exigenda corradant non solum pretium quod promiserunt, cum illis renunciationibus inius, & cum obligatione, vt aiunt in forma Cameræ exequenda: sed etiam, quo se, suasque pomposas domos sustentent, & ditescant. Rideant, inquam nunc, & subsannent spiritu auaritię inspirante, quàm largiter volent, veniet tamen dies ille vltimus horrendę mortis, quæ nec Regibus, nec Principibus parcit, in qua qui mortifere in his peccauerunt, & non satis pœnituerunt, vel restitutionem necessariam neglexerunt, dicent: quid profuit nobis reditus nostros nimia, & inordinata cupiditate contra fas, iusque naturale, cuius pœnis subijcimur, etiam si ab his, quæ sunt humani iuris liberi simus augere: exponendo nostras animas æterno æternæ damnationis periculo, non satis curantes, an essemus in causa, & culpa, vt nostrorum redituum auctores, & arrandatores, suas animas perderent opprimẽdo nostros populos, subditos, vel alios decimarum, & tributorum, & gabellarum debitores: & negligentes considerare, quod eramus in causa, vt debitores nostri, quibus reditus nostros vendebamus, & locabamus dure ac crudeliter à prædictis conductoribus exacti perdiderint etiam suas, nunc negando veritatem, & peierando, nunc fraudibus iniquis vtendo: nunc desperando, nunc nobis detrahendo, & mala impie precando: Veniet inquam dies ille, in quo hæc sunt dicturi, immo & addituri. Cur non potius existimauimus nos fuisse eorum fratres? & quod fratrum est, vt ait Paulus, *a* non circumuenire fratrem in negotio, & consequẽter non dare causam culpæ coniunctam circumueniendi. Cur non etiam nos existimauimus quadamtenus patres aliquot eorum, & quod patris est thesaurizare filijs, & non ad iracundiam prouocare: & ita eos tractare, vt potius amarent quàm timerent, & odio habeant. & quod non est danda occasio præsertim propinqua peccandi: nec vllatenus consentiendum peccanti: maximè mortiferè, eo quod secundum Apostolum *b* ab æterno iudice non solùm facientes, sed etiam consentientes in æternũ punientur iuxta declarationem glossæ & aliorum omniũ *c* & nostram resolutionem in Manual. Confess. *d* Et cur non potius aliquanto minoris locauimus nostros reditus viris Deum timentibus, & nos reuerentibus proximosq; amantibus, quos probabiliter credebamus, & nobis sine fraude soluturos, & à debitoribus sine iniuria debita exacturos.

30 Tertiodecimo noto, ex textu, & prædictis colligi nulle bonas precationes siue benedictiones deberi Cæsareæ Maiestati Caroli V. Imperatoris & Regiæ Catholicæ eius filij Regis Philippi secundi dominorum nostrorum, ipsorumque proceribus ob illam pragmaticam sanctionem, ne quis emat, aut conducat reditus prouenientes ex tritico, hordeo, vel alijs granis, ex quibus conficitur panis, quæ non parua salus fuit suis regnis, nec paruum frænum multis vsuris palliatis, saltem paruis, quæ in tenuiorum oppressiones exercebantur. video tamen aperiri ostium, per quod, nisi claudatur, virtus prę̨fatę pragmaticæ elabetur.

31 Nam cum prouidè contineat pœnam arbitrariam, cuius tertia pars applicetur iudici, vt libentius audeat inquirere transgressores eius, etiam eorum odium incurrendo, cumque liceat condemnatis bis appellare, iuxta rubricam. *e* posteriores iudices aliqua ex parte satagunt, ita reformare sententias priorum, vt ad eos pertineat executio earũ reformationum, iuxta glossam: *f* & consequenter pœnę in eis contentæ sibi applicantur, & priores nihil lucrantur. Qui videntes hoc, nulla, vel parua pœna multant præfatos transgressores, ne ab eis appelletur, & sine suo lucro odium transgressorum incurrant, ægreferentes quod posteriores suorum laborum præmia tollant, & ita transgressores nulla, vel parua pœna castigari parum verentur

a De usur.

a 1 ad Thes. cap. 4.
b Ca. 1. ad Roman.
c Ca. 1 ... de leg.
d Ca. 11 ...
e C. ne cui liceat tertio. pro.
f Ca. cũ in ecclesia de app.

[illegible] trans[illegible] gredi. * Quo[illegible] [illegible] Re[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dant. A [illegible] qui præfatus [illegible] [illegible] vlla vel solum [illegible] sub boni specie mala facere, cum illud [illegible] misericordia iniusta, de qua in cap. *est iniusta misericordia*, a dum enim paucos nocentes a pœna iusta liberant, plurimos innocentes grauibus ærumnis inuoluunt.

SVMMARIVM.

32 *Vsura non est semper lucrum societatis salua sorte manente, & quomodo id fieri potest per tres contractus, &c.*

33 *[illegible] nouum cap. per vestras. de donat. inter virum & vxorem.*

34 *Vsurarium non esse consuetudinem immemorialem recipiendi quatuor pro centum, salua sorte, qua ratione defendi videtur.*

34 *Consuetudo immemorialis habet vim constituti.*

35 *Mutuum non facit sola securitas [illegible] data.*

36 *Dominium rei non facit transire in alium sola periculi receptio.*

37 *Dominus non omnia de suo vt libet disponit.*

38 *Obligatio [illegible] non tollitur securitate adiecta.*

32 Decimoquarto noto, quod ex textu & prædictis colligitur, magnæ quæstionis esse, an aliqui possint inter se societatem ita contrahere, vt alter, salua sorte principali, aliquid vltra illam sine vsura capiat? Cui respondemus affirmatiuè in Manua. Conf. *b* quod ipsum V[illegible] [illegible] antea consulueramus, monstrando in primis quendam modum ad id Maiestati Regiæ, à quibusdam [illegible] doctoribus oblatum, non fuisse vllatenus admittendum. Quem modum collegimus à Ioan. Maiore, *c* Syluestro, *d* & ex Caietano, *e* qui tamen mercatoribus parum placuit, eo quod parum lucri sibi allaturus visus fuit; quàm pro sua in religionem Christianam obseruantia ab alio abstinuissent. Modus autem præfatus, quem ipse Regiæ Maiestati obtuli, consistit in faciendo tres contractus quorum primus sit societatis, quo alter conferat pecuniã, [illegible] operam & industriam ad commune lucrum, & damnum. Secundus, quo qui operam & industriam con[illegible] alteri sortem principalem, iusto in id pretio [illegible] eo constituto; ut alter tanto ex lucro remisso. Tertius, vt ad tollendas molestias, & suspiciones malas rationum reddendarum de lucris, & damnis earundem commu[illegible]; vt qui sortem allecurat, etiam allecuret alteri lucrum certum, pro incerto, iusto etiam in id pretio constituto, at altero tanto ex lucro remisso. Quem [illegible] [illegible] dicimus esse licitum, cessante omni fraude, & [illegible] simulatione, & infamiæ periculo. Cu[illegible] [illegible] probatur, eo quod omnes fatentur, [illegible] [illegible] esse cum tribus diuersis hominibus [illegible] & quia nullo textu nec vlla ratione probari potest, cur cum vno & eodem fieri non possint cessante omni fraude, & [illegible] & sola simulatione: ita quod lu[illegible] illud certum, quod pro dubio; sed verisimili asse[illegible] curatur, spere [illegible] iusta negotiatione societatis, & non [illegible] a Addimus [illegible] dicto Manual. Con[illegible] [illegible] præfatum Ioannem Maiorem vbi supra, præ[illegible] contractus vno & eodem tempore ita fieri posse, [illegible] quibus diuersis [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] potest per tres contractus [illegible] potest per tres [illegible] & æquiualentes, quia regula [illegible] idem est vnus tacite, qui expressi, *a* & [illegible] pol[illegible]

Post hæc scripta cum præfatum Manual. Conf. [illegible] [illegible] præfatus [illegible] secundi hoc per contractus tacitos & æquipollentes, cum summa [illegible] [illegible] Vesti[illegible] duxeramus nempe. Si quis negotiator publice [illegible] paratum ad accipiendam pecuniam [illegible] volente illi conferre illam in societatem cum pacto de allecuratione sortis ad rationem 4. pro centum, & lucri certi quatuor pro duodecim incerti lucri. ita quod [illegible] verisimiliter vel mult[illegible] duodecim ex centum acquirentur, pro assecuratione sortis, & quatuor pro certo [illegible] & consequenter non teneatur reddere [illegible] quatuor [illegible] alius [illegible] hanc protestationem confert ei centum [illegible] contrario [illegible] securitate sortis, & redemptione lucri incerti [illegible] pro [illegible] [illegible]

53 Præterquàm præter prædicta vrget ca. *per vestras.* *c* hic nouè inductum. Ibi Papa iubet, vt marito vergete ad inopiam, dos deponatur apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honestione [illegible] [illegible] [illegible] & ita integra [illegible] fuit, vt dos salua [illegible] quidem ob hoc inhebat illam à [illegible] & [illegible] nolebat, vt ad lucrũ, & damnum mercatoris [illegible], quod erat eam periculo objicere. Voluit [illegible] certum aliquod lucrum inde prouenire ad [illegible] [illegible] hæc duo fieri non possunt sine assecuratione capitalis, & sine redemptione lucri incerti pro certo: ergo Papa tacite voluit illa fieri. Vrget item, quod in multis Galliæ partibus, quando in ea prælegebamus audiuimus, & nunc audimus in aliquot Italiæ partibus, & mercatoribus idem seruari: quòd Ecclesiæ, & viduæ, & pupilli more immemoriali [illegible] conferebant suas pecunias mercatoribus, quo quatuor scuta secura pro centum, in suam sustentationem lucrarentur.

34 Quæ planè consuetudo defendi nullo modo potest per [illegible] quem Ioannes Andreas & nonnulli alij *c* assignant, scilicet quod [illegible] Ecclesiarum, viduarum & pupillorum cum illo lucro [illegible]: quia esset vsura, quæ neq; etiã ad [illegible] potest. *f* Vrget item quod [illegible] alio modo defendi potest, quam dicendo, quod [illegible] hac societatis modo, qui fit cum securitate, & [illegible] prædictis, & continuata fuit vsq; ad [illegible] A [illegible] coniiciendum vrget etiam, quod [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] pro sua [illegible] [illegible] [illegible] accipiebant, & accipiunt [illegible] certum ad [illegible] erat 12. vel 15. & non recipiebant, nisi quatuor pro centum, quod significat, illos [illegible] partes pro securitate eiusmodi, & redemptione dubij pro certo relinquere. * Vrget etiam quod consuetudo immemorialis habet vim tituli, & per eam probatur titulus, vel priuilegium, quod allegatur pro ea. *g* Et quod prædicta consuetudo erat [illegible] potest [illegible], quod habuit originem a [illegible] [illegible] [illegible] præfata duplici [illegible] ratione. Præterea vrget etiam, quod præfata re[illegible] [illegible] semper [illegible] [illegible] tate, scientia, & [illegible], & quod [illegible] præfatæ consuetudinis [illegible] eorum, (vt par est credere) non erant [illegible] [illegible] & ideo non permisissent consuetudinem [illegible] vsurariam tanto tempore [illegible], [illegible] ratione [illegible] [illegible] potuisset. Obstat [illegible] [illegible], quod Caietanus quem pro nobis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Secundo quod expressè [illegible] [illegible] quendam societatis [illegible] Germaniæ [illegible] [illegible] ratem centum alicui mercatori [illegible] vt [illegible] reddere [illegible] [illegible] pro sua [illegible] [illegible] ex eis quærendi. Tertio quod [illegible] [illegible]

Marginalia: *a* l. [illegible] *ff. mand.*; *b* [illegible]; *c* In d. c. per vestras; *d* De donatio. inter vir. & vxor.; *e* Ca. super eo. de vsur.; *g* l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æst. & c. super quibusdam. § præterea de verbor. sign.; *h* In d. respon. [illegible]

ipse, quòd con[illegible] societate, quo [illegible] capitali [illegible] dantur qui [illegible] per centum [illegible] iustificata per prælatos res c[illegible], quæ ex natura cont[illegible] plus [illegible] tur. Quarto quod etiam afferit, non [illegible] cietatem cum aliquo mercatore, eo pacto [illegible] tur assecurare capitale [illegible] aliquam partem [illegible]. Quinto quod ex hac opinione [illegible], [illegible] tuari ad [illegible] pro centum [illegible] a C. de vsuris quod ex eadem [illegible] ad rationem quatuor, vel quinque pro centum.

Sed hæc [illegible] obstant. ad primum [illegible] dem [illegible] quod Caietanus [illegible] b In 2. art. præfatæ quæst. mo b expresse [illegible] quod licet [illegible], [illegible] prædictos, vt in eius tractatu [illegible] pro capitale.

Ad 2. respondetur concedendo [illegible] quod contract[illegible] ex dando [illegible] saluo capitali & quod quisque [illegible] [illegible], vel æquipollenter, [illegible] [illegible] quod [illegible] concedit. Et quod non [illegible], vel [illegible] consuetudinem aliquarum partium Italiæ & Galliæ, qui orphani, & viduæ dent mercatori centum [illegible] istem, vel [illegible] capitali [illegible] anno sed quod illa consuetudo potuit habere initium [illegible] a contractibus [illegible], cum [illegible] duplici assecuratione & quod [illegible] condare hoc, & quod intentio eorum, qui [illegible] vsque ad tempora nostra [illegible], & æquipollenter facere id, quod a principio [illegible] [illegible] licita, & quod ad [illegible] dum hoc [illegible] præfatum cap. *per vestras*, & alia supra dicta.

Ad 3. [illegible] verum, quod non licet contrahere [illegible] eo pacto, [illegible] aliquid [illegible] & capitale, quod ipse [illegible], quod contracta prius tempore, vel natura [illegible], non possint de vtriusque libera voluntate [illegible], quod nos asserimus, & ipse C[illegible].

Ad 4. [illegible] capitali, aliquid [illegible] reddi [illegible] cuniam, non potest [illegible] per prædictos contractus [illegible], ex [illegible] contractus, quia non [illegible] ex [illegible] quod non possit in [illegible] vel æquipollenter [illegible] prædictum est.

Ad 5. [illegible] ex hac opinione sequi, quod liceat nobilibus [illegible] mutuare ad [illegible] 4. [illegible] sed [illegible] licere nobilibus, & quibusque alijs inire societatem cum pacto, [illegible] capitis, & aliquod lucrum, [illegible] salua & secura conferenti pecuniam, soluendo pro assecuratione, quod iustum E fuerit quod longe diuersum est.

11 Ad 6. negamus per hoc aperiri viam exercendi vsurã ad quatuor pro centum; quia [illegible] non [illegible] nisi ex [illegible] [illegible]: & ex hac opinione solum sequitur, quod potest [illegible] lucrum [illegible] quatuor pro centum ex [illegible] [illegible], quæ sunt [illegible]. c l. Paginianum ff. de usu. c [illegible] [illegible] omnia, vt prædiximus, cessante omni fraude, & [illegible], ita vt [illegible], aut [illegible] contractus [illegible] [illegible] nec duo, nec vnus [illegible] posset. [illegible] Soto [illegible] d lib. 6. q. 6. art. 1. de iust. & iur. [illegible] e Arg. c. ad nostram de emp. & ven. & c. ille nos. cum ibi anno tat. de pignor. [illegible]. Primum [illegible] [illegible] vel [illegible], quod [illegible] videtur, quo ad Deum, & [illegible] multum [illegible] et quo ad [illegible], ad peius præsumendum cum eodem tempore, quàm cum diuersis [illegible]. e Secundo [illegible] contractus [illegible] diuersis [illegible] societatis, & [illegible] pro incerto cum vno herent [illegible], quod etiam [illegible] non esse licitum, primum [illegible] securitatis capitalis,

Vnum [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] contra [illegible] vera [illegible] [illegible] [illegible], vel [illegible] [illegible] pro suo libito [illegible], & pretia, vel [illegible] distrahendo, eo quod [illegible] damno [illegible] [illegible] [illegible]. B [illegible] & [illegible] autem [illegible] tum is, cui pecunia traditur non [illegible] & ei qui [illegible], pecunia non datur, & [illegible] inuenitur. Quæ [illegible] [illegible], verè [illegible] latè iustamen est forma.

16 Primò quidem, quod aperto iuri contrarium est dicere, dominium rei eo solo in [illegible] transire, quod [illegible] capitale [illegible] Greg. [illegible] a[illegible] [illegible] alicui [illegible] cum pacto, [illegible] periculo [illegible] iustam si casu fortuito perea[illegible], & constat dominium [illegible] commodat[illegible] C tractatione, secundum glossam ab omnibus receptam: [illegible] quod idem Gregorius d iuxta l. 1. & d. finita, commendat [illegible] custodiendum cum pacto, vt custodientis [illegible] lo maneat, esse depositum: & constat depositi dominium non transire in depositarium. f Tum quia culpa, & [illegible] regulariter transferunt periculum in debentem, vt [illegible] Gregorius vtrobique præsupponit, & tamen notorium est [illegible], & moram non esse titulos transferendi dominij.

17 Secundo, quod etiam est iuri contrarium dicere, quòd [illegible] possit disponere pro libito suo de omni re, quæ suo periculo, vel commodo [illegible], aut perit: quia omne commodatum, & depositum cum pacto, vt periculo commodatarij, & depositarij maneat, quoad restitutionem, & omne aliud quod est penes aliquem, qui teneatur restituendi manet, vel perit eius periculo, & tamen [illegible] tum est, non posse alios in [illegible] vsus, quam in quos acceperunt, vel habent: ad eo quidem, quod si in alios vsus vtantur contra voluntatem commodantis, deponentis vel alias tradentis, furti conueniri poterunt, & dupli vel quadrupli damnari. g Tertio, quod et iam iuri repugnat dicere, quòd socius apud quem pecuniam constituta ad restitutionem [illegible] tenetur, eo quod [illegible] [illegible] securitatem præstiterit. quia perinde tenetur, [illegible] [illegible] nullam securitatem præstitisset. Nullo enim iure, [illegible] E vlla ratione probari potest eximi quemab obligatione eo quod [illegible] debita assecuret: nam nec [illegible], neque pignora eam tollunt, aut diminuunt, quia hæc omnia adducuntur ad augendam, & non ad diminuendam obligationem: & inducta ad augendum non operantur diminutionem, nec e contrario. h quia inducta in [illegible] num finem non debent contrarium operari. [illegible] quia socius meus non potest vti pecunia, quam [illegible] tam negotiationem [illegible] trado, in aliam [illegible] vti pecunia, quam ad mercaturam [illegible] mendos census, quæ libet [illegible] sors, id enim esset [illegible], quam in quos F eam tradidi, quod speciem furti, [illegible] est, iuxta l. *si conuenerit.* k & argumento [illegible] §. *placuit.* l & cotton, [illegible] ibi pulcre tradidit [illegible]. Quarto quod etiam [illegible] est dicere, quamlibet, in quem dominium [illegible] de eo pro sua [illegible] disponere posse: id [illegible] locum non habet, quando cum aliqua relatione, [illegible] ad certum finem, vel modum [illegible], [illegible] dominium [illegible] primus maritus vxori [illegible] [illegible] & vt dominium [illegible] transit in eos, qui ad ea [illegible] pecuniæ dominiũ ad [illegible] [illegible], [illegible] negotiationem, aut in [illegible] di-

Margin: f [illegible] depositi. k ff pro socio. [illegible] l [illegible]

[illegible] quod ita, vel illa negotiatione [illegible]: [illegible] addere pœnæ contractus [illegible], quam conuenerit, vel tacitè inter intelligatur, negotietur.

39 Quod non ideo allen[illegible] antiquioribus modis lucrandi [illegible] adducere: nec quòd credamus, [illegible] tam exiguo lucro contentos fore, sed quia vis veritatis & iuris, id nos adigit: & quod magnopere desideramus [illegible] homines ad magna lucra illicitis modis [illegible] tenenda, [illegible] parua modo licito quæren[illegible] allicere: qui forte nulla via licitè quærenda proposita ab illis non discederent: & quidem credimus non esse hoc vsuræ tam finitiuum, quam [illegible] ius personales, quos prædictus Sotus concedit, quos tamen infra impugnabimus.

SVMMARIVM.

40 *Interesse quid, & quotuplex.*
41 *Interesse damni, & lucri.*
42 *Interesse ex mora [illegible] tribus casibus [illegible] omnes.*
43 *Interesse extra rem regulariter non debetur.*
44 *Vsuram nec [illegible] compensatio [illegible].*
44 *Interesse, & [illegible] Romanas. & 46.*
45 *[illegible] non debetur interesse [illegible] vsura debetur.*
46 *Pecunia [illegible] apud negotiatione [illegible] non tantum vale apud volentem seruare & non habentem [illegible].*
47 *Pretium [illegible] augetur per furtum [illegible].*
47 *Vendere quis suum potest pretio, quo [illegible] valet, quamuis alijs non tantundem valeat.*
48 *Pecunia [illegible] potentia ad [illegible].*
48 *[illegible] quam vitiosa [illegible].*
49 *Pa[illegible] commentanti non creditur [illegible] legem [illegible].*
50 *Interesse damni, & lucri, vt differunt.*
51 *Vendere vt licet spe lucri.*
52 *Amor an dicatur cogere vt timor.*

40 D[illegible] noto ex [illegible] & prædictis, licitum [illegible] accipere aliquid [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] Secundo dicimus, quod inter [illegible]

[illegible] Quarto [illegible]

[illegible] Doctor, & L[illegible] Rodolp[illegible] [illegible] S. A[illegible] [illegible] dissuaderentur, quod [illegible] staret mar[illegible] [illegible] per [illegible] stitutu[illegible] [illegible] raretur a m[illegible] [illegible] catti [illegible] [illegible] Præc[illegible] [illegible] quod [illegible] Sotus fatetur, [illegible] ex [illegible] [illegible] [illegible] licere, * quod extra rem [illegible] thomas & alios, & quod [illegible] interesse lucri cessantis. [illegible] [illegible] quod culpa, aut [illegible]

* Quod extra rem dicitur. *Interesse a [illegible] interesse intrinsecum & extrinsecum [illegible]. Contra rem dicitur, [illegible] [illegible] intrinsecum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] extra rem dicitur, est quando iactura contingit [illegible] quam ex re [illegible] per occasionem illius & circa eam.*

44 Secundo, quod idem Sotus fatetur, quod interesse lucri cessantis [illegible] non præcedentibus, accipi potest. [illegible] aliquis mutuat. At [illegible] non potest [illegible] [illegible] naturali, & divino prohibitione [illegible] & [illegible] probat. igitur [illegible] interesse lucri accipere non [illegible] [illegible], licebit.

Tertio, quod Alexander III. [illegible] prohibitione divina vsurarum: [illegible] ad vsuram da[illegible] [illegible] quod sicut nulla [illegible] potest, vt [illegible] ad vsuram [illegible]. Cum ergo Sotus fatetur nō esse vsuram accipere interesse lucri cessantis ob mutuatam aliquam pecuniam ad negotiandum [illegible] debet, quod nec accipere illud ob [illegible] sponte [illegible] sit vsura.

45 Quarto, quod aliud est accipere interesse lucri cessantis & aliud [illegible], vt [illegible] & aperte dicit Scæuola, [illegible] debitor ob non solutionem debiti intercedentem tenetur ad soluendum interesse lucri, quam [illegible] superet.

Quinto, quod idem Scæuola [illegible] significat, non omnes [illegible] interesse lucri, eo quod [illegible] tempore [illegible] [illegible] & alij non. & consequenter [illegible] significat [illegible] [illegible] qui non negotiatur. [illegible] eandem pecuniam [illegible] plus [illegible] apud mercatorem paratum ad negotiandum cum ea, quam apud alium, qui non est cum ea negotiaturus. & [illegible] plus [illegible] quam alius, non recipit plus, quam [illegible].

46 Sexto, quod [illegible] est, præfatus Scæuola significat [illegible] mercator paratus ad [illegible] plus valet, quam tanta alteri, quam [illegible] non [illegible] plus [illegible] habere [illegible] paratum: [illegible] quam [illegible] [illegible] habet [illegible] ad [illegible] [illegible] non habere, plus valet, [illegible] [illegible] plus quam [illegible] habet [illegible] quam [illegible] Caietanus [illegible].

Septimo [illegible] lucri cessantis [illegible] [illegible]

[illegible] non in [illegible] [illegible] quod plus valeat [illegible] habitum [illegible] [illegible] mandum non habens [illegible] plus valeat, ad [illegible] posset, & qui [illegible] tenetur. Etiam, qui [illegible] [illegible] quantitatem, quam [illegible] valebat quan[illegible] [illegible] capit plus quam mutuauit, [illegible] eam cum illa quali[illegible] ad negotiandum [illegible] & [illegible] quæ [illegible] non accipit [illegible].

47 Nono, quod nulla [illegible], nec vlla ratione probari potest, quod [illegible] eo quod [illegible] [illegible] aut non manifesto, vt, [illegible] [illegible] aut iniuriæ [illegible] posset ad aliquid plus [illegible] in pœnam delicti commissi, iuxta [illegible] de furtis, & bonorum raptorum quod [illegible] & [illegible] tit. de obligationibus quæ ex [illegible] & de vi bono. raptorum: non tamen ideo, quod pretium eius creuerat, eo quod furto subtra[illegible], aut vi, aut metu extortum [illegible]. Vnde qui sic delinquit non tenetur esse [illegible] foro conscientiæ, [illegible] quam simplex ablatio sine aliquo incremento, iuxta glossam [illegible] & [illegible] & [illegible] alem[illegible]. Fatentur tamen omnes, quod si quis [illegible] furto, vi [illegible], auferret pecuniam ad negotiandum [illegible] præparatam, & non habe[illegible] [illegible] etiam in foro conscientiæ [illegible] [illegible] qui non habe[illegible] [illegible] necessario [illegible] est, [illegible] plus valet [illegible] [illegible] & potest: quam si quid [illegible] potest accipere aliquid [illegible] ratione interesse [illegible].

48 Decimo, quod licet, qui habet aliquid, quod [illegible] plus quam [illegible] valet, [illegible] vendere non [illegible] quamuis emens multo plus [illegible] plus [illegible] vendere potest eo pretio, quo sibi valet accipiendo pro eo tanto plus quanto [illegible] S. Thomam, [illegible] receptos. At [illegible] & probatum est, [illegible] plus valere mercatori [illegible] præd[illegible] occurrentia [illegible] quam [illegible] amplius [illegible].

Vndecimo, quod [illegible] propter [illegible] propter facultatem [illegible] [illegible] [illegible] inest, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quam apud [illegible].

[illegible]

Sotum, vt supra dictum est, à fortiore posset ... eo, qui ex amore, & charitate mutuat. De... tertia quod ipse Sotus vbi supra fatetur interesse lucri cessantis ... à mutuatario, & posse à mutuante accipi, si cum ... pacto mutuum accepisset, quod elicit, & quidem recte, ex S. Thoma. a

49 Non obstant illa argumenta quibus mouetur Sotus. Ad primum enim respondetur concedendo, quod Innocentius quartus, quem pro se adducit, b tenet ... sententiam, vt Doctor communiter ... in illud cap. non autem vt Papa statuendo illud: & ita non tenemur, eam magis sequi quam aliam, quã in communi scedo in alijs locis tenuit: adeo quod Hostiensis quem communiter sequitur, c discessit à quadam eius opinione, quam tenuit interpretando vt Doctor illud c. à semetipso, vt Papa costitutum.

50 Ad secundum respondetur concedendo, quòd S. Thomas quem pro se citat, d ponit quidem differentiam inter interesse damni emergentis, & interesse lucri cessantis, quoad hoc, vt interesse lucri non accipiatur, tanquam res iam quæsita & perdita, vt interesse damni recipitur: non autem quoad hoc, vt nihil recipi possit. Tum quia ratio, quã ille reddit, scilicet, quòd nemo non potest vendere, quod nondum habet, & multis modis impediri potest oppositum concludit. Concludit enim non posse recipi interesse lucri tanquam rem iam quæsitam, significando, quod potest recipi tanquam res sperata, quæ potest multis modis impediri. Tũ quia ipsemet, e elicit quod qui alteri in ... lato nocet, aut in alia re, quæ nondum est acquisita, sed speratur acquiri, quamuis non teneatur restituere quantum collectus esset impedimentis cessantibus, ad iustam tamen, & probabilem quandam cõpensationem tenetur. Iraque dictum D. Thomæ nostræ conclusioni non aduersatur, quam eam moderetur, vt dicamus, quòd qui mutuat non tantum interesse debet accipere, quantùm alius sui similis, & æqualis altera tanta pecunia lucrifacit, impedimentis cessantibus, sed quãtum meretur illa facultas, & spes lucri verisimilis, quam pecunia illa in mutuante habet, consideratis modis, quibus impediri potest.

51 Quemadmodum qui habet prædium aliquod satum, non debet tanti vendere fructus speratos, quanti valerent, si essent collecti prosperè cessantibus impedimẽtis, sed quanti valet illa spes colligendi, consideratis modis, quibus eorum collectio prospera impediri potest.

Nec plus obstat, quod de Durando adducit, f quia idẽ ait, quod D. Thom. & per eadem verba, nec ꝙ de Scoto adducit, g quia licet alia pulchra in hac materia dicat, vbi ab eo citatur, sicut in alijs solidis solet: tamen hanc distinctionem Diui Thomę non adfert. Immo expresse dicit, h quod qui habet pecuniam negotiationi expositam, eam mutuare potest cõstituta pœna certæ rei sibi soluendæ, nisi ab eo restituatur, vt se indemnem seruet. & ita sentit, eum posse damnum in mutuatione, & lucri cessatione acceptum recipere.*

Ad tertium respondeo, quod si præfatus Sotus, satis meminisset præfatum l. 3. i & perpendisset præfatas duodecim rationes, non fuisset visum ei, hanc sententiam firma ratione carere.

Ad quartum respondetur negando, quòd nullus antiquorum doctorum hanc sententiam tenuerit, quia supra citauimus Hostiensem, Ioannem Andream, Panormitanum, S. Antoninũ, & alios multos eam tenuisse: immo, & in octaua ratione monstrauimus, Iurisconsultum Scęuolam eam sensisse. * Neque obstant etiam alia duo argumenta omnibus alijs fortiora. Alterum est, quod qui voluntate spontanea mutuat, non facit id coactus: & qui coactus non mutuat, nõ videtur dicere posse, quod per aliũ impediatur lucrari, donec mora, aut culpa solutionis adsit, & consequẽter, qui sine vi mutuat, non videtur posse accipere quidquam lucri, cum illud ei ante culpam, aut moram ab alio non impediatur. Alterum est illud, quod Caietanus, k licet nostram opinionem tueatur, adfert scilicet, quod quamuis aliqua res, dum est in particulari potentia lucrandi, pluris valeat, quam alia eiusdem speciei, & bonitatis ab illa potentia separata, sed non si sponte ab illa extrahatur. Quemadmodum triticum seminatum, aut ad seminandum paratum pleni valet, & vendi pluris potest, quàm aliud eiusdem speciei, & bonitatis, tali potentia separatum: si tamen sponte ab illa potentia, quæ lucrum cõtinet, separaretur, non posset pluris, quàm aliud eiusdem bonitatis vẽdi, & ita videtur, quod quamuis pecunia, quæ negotiationi exposita est, aut eidem statim exponenda pluris, quam alia similis valeat: tamen si mutuo sponte mutuo datur, sponte ab illa lucrandi potẽtia extrahitur, & ita non pluris, quàm alia valet, neque ob eam plus quàm ob aliam peti potest.

52 Ad hæc duo argumenta Caietanus respondet multis verbis, quorum summa est, ꝙ qui amore, & caritate mutuat, quo proximo suo ... damno, ... non diceretur mutuare sponte, secundum mentem D. Thomę, a sed aliquo modo coactus. Pro quo facit, quod qui ... causa merces in mare ... b non facit voluntate absolutè spontanea: sed conditionaliter vitandi maioris mali gratia. Aduersus ... hanc responsionem Caietani fortissimè facit primo, quod iustum aut iniustum non consistit in bonitate, aut prauitate animorum, & intentionum, sed in rerum, & operum ... æqualitate, & inęqualitate, iuxta doctrinam Aristotelis c & D. Thom. receptam. d Secundo quod nihil refert, an mutuatio fiat ob misericordiam caritatẽ, amorem aut odium, vel crudelitatem ad hoc vt mutuũ dicatur iustũ, vel iniustũ, vel ad hoc, vt iuste aliquid ratione illius desideretur, aut capiatur, ad inducẽdum restituendi necessitatem, vel ad liberandum ab ea. Tertio, quod quamuis mutuatio possit esse bonum opus caritatis, aut malum ei repugnãs, eo quod fiat animo iuuandi, vel lædendi proximum, nõ tamen ad hoc dicetur iusta, aut iniusta, vt necessitatem restituendi inducat, aut ab eadem liberet: quia, vt in Manual. Confes. e diximus, sola peccata contra iustitiam speciale in inducunt restituendi necessitatem. Quarto, quòd videtur doctrina noua & contraria legi vltimæ, f & conclusioni S. Thomę, quę fundatur in ea, g quã in Manual. h ad aliud propositũ accommodauimus: puta, quòd neque misericordia vel pietas, neque amor, vel preces blandæ sine mendacio, & fraude adhibitę inducunt necessitatem, aut vim sufficiẽtem, ad hoc, vt quis dicatur coacte fecisse aliquid ad effectũ, vt possit restitutionem petere, aut ab ea liberari. Quare ad prius argumentũ respõdeo, concedo quidem, quod qui mutuat motus caritate, & misericordia ad opitulandum proximo non dicitur mutuare compulsus coactione, quæ restitutionem inducat, aut tollat. Concedendo etiam, quòd qui sponte mutuat, nõ dicitur impediri a lucro quærendo, per alium, ita vt ille teneatur ei restituere illud, eo ... quòd impediuit eum: sed negando, quod qui sponte à lucrãdo cessat, vt subueniat alij, non possit iuste accipere tantum quanti res mutuata sibi valebat, & quanti spes lucrandi ... potest æstimari: nam & carpentarius, latomus, aut alius operarius, qui cessat à suo lucro, & officio, meis precib', vt me comitetur aliquo proficiscentem, sponte quidem desistit à lucrãdo: recte tamen a me exigere posset id quod probabiliter lucratus esset. Qui etiam sponte vicino modium tritici seminalis ad seminãdum parati mutuat, iuste exigere potest ab eo tantum, quãtum sibi tempore, quo dedit valebat, licet alijs non tantundem valeret, per ea, quæ paulo ante, i diximus. Qui etiam sponte dat emptam triticum satum, iuste potest accipere pro eo tatum, quantum illud cum spe verisimilis fructus valet. Eadem igitur ratione nullam iniustitiam committit, qui sponte omittit emere prędia, vel merces, vt pecunias, quas ad id paratas, aut expositas habet, si mutuet alteri petens lucrum, quod illius causa omittit, aut quantum illa pecunia, cũ illa commoditate valet, nec est vlla vsura: quia nihil accipit vi mutui, sed ... lucri, quod propter mutuatarium non facit, & in effectu sunt duo contractus, alter mutui, alter ... vt dixi, hoc est ... cessio, vt ibi mutuo ... & illud repedere, iuxta leg. k naturalis, k aut est venditio ... lucri verisimilis, iuxta mentem S. Thomæ. l Ad posterius argumentum respondeo, quod dictum Caiet. assumptum in eo, solum intelligitur de illo, qui suam

a 2. 2. q. 78. art. 2. ad ...
b In cap. ... de vsur.
c In cap. ... de consuet. prob. ...
d In d. q. 78. art. 2. ad 1.
e ad 2. 2. q. 62. a. 4.
f In 3. dist. 37.
g In 4. dist. 15 quæst. 2.
h In ead. dist. col. 6.
i ... de eo. quod certo ...
k 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1.
a 2. 2. q. 78. art. 2 ad 1.
b Leg. 1. ... ff. ad l. Rhod. de iact. ... item quæritur. de ...
c Arist. lib. 5 Ethic. cap. 6. & 1. 6.
d 2. 2. q. 58. a. 10 & q. 59. art. 2.
e Ca. 24. n. 1.
f C. si quis ... aliquid vel ...
g 2. 2. q. 6. art. 6.
h Cap. 17. nu. 13 & 14.
i Num. 14.
k ff. de præscr. verb.
l 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1.

[illegible] pecuniam, quam habet ad [illegible] dum [illegible], [illegible] habere ab illo [illegible], non dat [illegible] an [illegible], & [illegible] pro illa [illegible], [illegible] illa commoditate lucrandi valet [illegible] in [illegible] gitur de illo, qui pecuniam cum lucrandi commoditate [illegible] alteri. Concluditur [illegible] esse mutuum [illegible] amplius [illegible], non solum [illegible] interesse damni [illegible], neque solum [illegible], [illegible] culpa [illegible], nec [illegible] obligatur [illegible], [illegible] nit. [illegible] interesse [illegible] est, dummodo dolus [illegible] vsurandi [illegible]: [illegible], non tam [illegible] quam in spe posita, & quæ impediri multis modis potest, [illegible], [illegible] compositione [illegible] hoc interesse: nam etiam Sotus, *a* pro indubitato ponit, quod interesse lucri cessantis, accipi, & peti potest, quando a principio mutuationis promissum fuit illud.

a In d. q. 1. art. 3. lib. 6.

SVMMARIVM.

53 *Interesse capi non potest secundum aliquos, nisi concurrant septem, quæ tamen omnia non sunt necessaria.*

54 *Interesse ante tempus, quo lucrifieret capi non potest.*

53 DEcimosexto, noto ex prædictis, quod non sunt necessariæ tot conditiones ad iuste capiendum interesse lucri cessantis [illegible], quot Conradus, *b* & quidam alij, [illegible] requirunt, sed aliquot sic. Prima enim est, vt hic lucrandi modus non tantum sibi placeat, quantum negotiationis, quod [illegible] etiam Sylvester, *c* quæ tamen non [illegible] necessaria. Tum quia nulla lege vel ratione probatur, quod vnus modus lucrandi de se iustus fiat iniustus ex sola voluntate eius, qui libentius vendit eo, atque alio: [illegible] esset melior. * Quod post hæc nostra tempora tradidit Sotus, *d* & addit, & quidem recte, *e* nihil referre an mutuans sit rogatus, & quæsitus a mutuatario, an vltro mutuet: modo id quod ad iustitiam commutatiuam pertinet seruetur. Nam, vt supra dictum est, iustum & iniustum non in bonitate aut prauitate animorum, & [illegible] sed in rerum [illegible] externarum æqualitate, & inæqualitate consistit, secundum Aristotelem, *f* & D. Thomam receptum. *g* Secunda conditio est, quod interesse sit verum, quæ necessaria est iuxta mentem glossæ, & omnium. *h* Satis tamen est, vt tempore mutui lucrũ pacatum sit verisimile, quamuis postea non subsequatur, vt recte [illegible] dixit. *i*

b In q. 30. de contract.
c Ver. vsura qu. 19.
d Lib. 6. q. [illegible] art. [illegible] de iust. & iure
e Eod. lib. q. [illegible] art. 3 de iust. & iure
f Arist. lib. 2 Ethic. c. [illegible] & lib. 6.
g 2. 2. q. [illegible] art. [illegible] & q. [illegible] art. 2
h D. [illegible] cap. conquestus
i In C. [illegible] fol. 132.
[illegible] Cap. [illegible] nu. 3 [illegible]

54 Aduertendum tamen est, quòd per extrauagantem Pij V. editam super cambiis, & relatam à nobis in Manual. Confess. [illegible] & retractandam, Deo propitio, in Commentario c. [illegible] de vsuris, in quo de cambiis agetur) vetitum est, ne [illegible] campsores possint ab initio conuenire [illegible] interesse, quod tamen ad mutuantes extra materiam cambiorum non extendi super eadem extrauagante [illegible]. * Tertia quod mutuatio, vel non [illegible] sit causa amissionis lucri, secundum omnes, [illegible] (secundum Caietanum & Medinam vbi supra) quando mutuans aliam pecuniam habet, qua negotietur, [illegible] minus erit si mutuator non erat negotiaturus, nec frugifera empturus, etiamsi non mutuasset. *l* Quod valde ponderandum est circa illos campsores, qui non [illegible], etiamsi non cambirent, attamen dicunt se pro interesse capere aliquid vltra [illegible], quam mutuant. * Quæ tamen [illegible] Caietanus non procedit si aliam pecuniam ad alios fines, velut ad fortuitas necessitates destinasset, neque negotiationi committere vellet, quod prudentis est. [illegible] to [illegible] non sit dandi [illegible] affectus, quæ tamen non procedit in foro conscientiæ, in quo [illegible] præsumptionis, *m* & fieri potest, atque in aliis [illegible], & in hoc non. Quinta vt nõ recipiat interesse, [illegible] labatur tempus intra quod illud [illegible] lucri [illegible], quia subrogatum sibi [illegible] debet naturam, [illegible] eius, cui subrogatur, *n* [illegible] id quod recipitur pro interesse, subrogatum [illegible] interesse, quod tamen nõ [illegible] ab initio [illegible] sed [illegible] tempore

l Arg. auth. multo magis C. de sacros. eccles.
m Ca. tua de sponsal.
n L. [illegible] cum [illegible] § quæstum [illegible] ff [illegible] can. [illegible] & cap. ecclesia vt lite pend. nihil [illegible]

[illegible] el [illegible], [illegible] tempore, in quo merces [illegible]. [illegible] Medina [illegible], [illegible] conuertuntur, postquam [illegible] recipit, constet, [illegible] locum [illegible]. *a* Sexta, vt [illegible] necessitate: [illegible] non videtur necessaria, quia [illegible] expresso [illegible] mutuando, [illegible], per ea, quæ dixi in Manual. Confess. *b* [illegible] interesse [illegible] dare. Septimo, vt mutuãs ob hoc non incurrat [illegible], æstimantes [illegible] [illegible] ob [illegible], cum omnis species mali [illegible] sit, *c* quæ conditio, quamuis ad euitandum [illegible] scandali necessaria sit, non tamen ad euitandam [illegible] & obligationem restituendi, quæ ex [illegible] nullitatem [illegible], per tradita in præfato Manual. Confess. *d* [illegible] le non est peccatum scandali, quod est contra caritatem secundum S. Thomam. *e* Octaua, quod causa principalis mutuandi sit subsidium necessitatis vitæ, salutis, honoris, aut bonorum proximi, quæ tamen est non necessaria, licet sit honestissima, per dicta in prima cõditione. Nona, vt non capiat neq; paciscatur totum interesse, quod verisimiliter expectatur cessantibus impedimentis casualibus, sed [illegible] tantum, quantùm valet illa verisimiliter expectatio consideratis impedimentis præfatis: nam qui præ[illegible] iam vendit, non potest tanti vendere, quanti valet triticum, quod verisimiliter colligendum sperat, cessantibus prædictis impedimentis: sed quanti valet verisimiliter illa spes, subiecta illis, quibus impediri potest, vt dictum est post S. Thomam. *f*

a Arg. [illegible] mutat. [illegible]
b Cap. [illegible] nu. 6.
c 1. Thess. [illegible] & cap. [illegible] ab [illegible] vita [illegible]
d [illegible]
e [illegible] 2. 2. q. [illegible] in prin.
f In præced. notab.

Credimus tamẽ, quòd qui mutuat pecunias negotiationi, aut rei frugiferæ emendæ destinatas, ea lege, vt ei saluatur pro interesse tantum, [illegible] sit multum, siue parum, siue nihil, quantum alij eiusdem artis altera tanta pecunia lucrifecerunt: aut quantum fructus rei frugiferæ, quam emere volebat impensis deductis valebunt, debet [illegible], quia hoc interesse non tanquam iam lucrifactum, sed in spe lucri positum exigitur.

SVMMARIVM.

55 *Mutuans licite capit id quod soluit, quia nõ est ei solutum.*

56 *Mutuans an liceat capere interesse non promissum.*

57 *Vsura non est capere quantum [illegible] pradium, quod ob mutuum non fuit emptum, quamuis non tantum [illegible] mutuo datum, &c.*

58 *Vsura est lucrum quod capit mercator pro interesse pecuniæ mutuatæ, quia non erat negotiaturus, nec frugifera empturus.*

55 DEcimoseptimo noto ex textu, & prędictis, quòd qui cogitur soluitur interesse, vel vsuras creditori suo, eo quòd mutuatarius non soluit ei mutuum statuto die, licite potest ab eo recipere illud, quod sic soluit, secundum Innocentium receptum, *g* quem [illegible] dat Iason, *h* & etiam compensationem iacturæ, quam fecit vẽdendo res suas minoris, quam valebant [illegible] vendo triticum, aut vinũ, maioris, eo quod stato die debitum ei non soluit, quia id no accepit vt mutuũ, sed [illegible] gentis, quod debetur: dummodo [illegible] concurrant duo; nempe quòd [illegible] arbitrio [illegible] nũ emeret [illegible]: & quod [illegible] sufficiens ad vitandum [illegible], & non [illegible] venire: quorũ tamẽ posterius non videtur necessarium, quoniam nulla lege, nec vlla efficaci ratione probatur, creditorem mutuantem teneri [illegible], quo [illegible] haberet mutuata [illegible] damno, quod ob non solutionem incurreret. Sed [illegible] necessarium: cum quia interesse [illegible], [illegible] vltra [illegible], quale est incommodum [illegible], [illegible], sine alia vlla [illegible] mora [illegible], debetur, item quia etiam interesse extrinsecum, quod appellat Portiolus communiter [illegible] debetur [illegible], vt cu [illegible], qui debetur non inuenitur interesse [illegible], quale est pecunia numerata, *l* & declarat Bartholus, *m* li

g In cap. 1. de vsur.
h In l. nummus ff. de in lit. iuran.
i Arg. l. venũ. ff. si cert. pet. & l. 3 § fin. ff. de eo quod certo loco.
k In l. [illegible] C. de [illegible] sent. qua [illegible] quod. [illegible]
l Leg. nummus ff. de in lit. iurand.
m [illegible] nu. 21

cet

[illegible] debita [illegible] considerari interesse in [illegible] cum [illegible] veniat extrinsecus, per [illegible] [illegible] in emptione, & venditione, vt [illegible] Albe [illegible] b & tunc non [illegible] licet [illegible] quod [illegible] licet non [illegible] ob [illegible] accipiendum.

56 Decimoquinto, noto ex textu & prædictis, quod vo [illegible] emere aliquod prædium, aut domum, [illegible] pecuniam [illegible] [illegible] [illegible] ab eo [illegible] [illegible] quod pecunia [illegible] [illegible] pecunias [illegible] [illegible] accipit [illegible] interesse [illegible].

57 Tum [illegible] ad [illegible], & tradit [illegible] [illegible] interesse [illegible] pretium [illegible] [illegible] Azorem, [illegible] Canonico [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aureis valet, & propter necessitatem [illegible] rationes [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] pecunia [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Medina [illegible] de rebus [illegible].

Decimo [illegible] noto ex textu, & prædictis, quod non possunt [illegible] [illegible] [illegible] negotiari, [illegible] & mutuant [illegible] interesse. Neque [illegible] [illegible] pecuniæ [illegible] negotiationi, & non [illegible] quam habent, [illegible] ad [illegible] Neque hi, qui [illegible] pecuniæ [illegible] [illegible] & [illegible] proposito sufficientibus [illegible] [illegible] mutuant. Neque, qui ab aliis [illegible] [illegible] [illegible], atque [illegible] negotiari, nec [illegible], vel [illegible] negotiationem habeant, quia [illegible] est, nullos [illegible] posse [illegible] dere [illegible] interesse verum, vel verum [illegible], sed solum fictum & [illegible]. An autem ratione cambij, vel alia iusta capere possit aliquis, dicetur in commentario cap. [illegible] de cambiis igitur.

SVMMARIVM.

59 *Mons Pietatis, & alia similia [illegible] sint.*
60 *Mons Pietatis approbatur per Concilium, & Papam Leonem ex certa scientia, & [illegible] [illegible].*
61 *Custodia [illegible] conuenit ei, ad quem eius emolumentum principaliter pertinet, & cui [illegible].*
62 *Mons Pietatis non accipit a pauperibus propter mutuationem, sed propter custodiam.*
63 *Montes Pietatis [illegible] non desinunt esse licitos, eo quod possent [illegible].*

59 Vigesimo, noto ex textu & prædictis, quod nō [illegible] [illegible] colore [illegible] est ab quibus vsura [illegible] id, quod in montibus pietatis, & aliquot [illegible] [illegible] pauperibus [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] Caietanus, [illegible] Sotus, [illegible] hoc modo. [illegible] Dominus [illegible] [illegible] aliquam [illegible] vel pecuniæ numeratæ [illegible] loco, vt [illegible] mutuo dentur pauperibus, pignoribus acceptis, vt ex [illegible] aliquod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] di, & recuperandi, seruandi, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vt dixi [illegible] [illegible] Caietano, & Soto in locis præallegatis.

Primo [illegible] [illegible] capit aliquid [illegible] mutuo [illegible]. Secundo, quia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliquid [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia [illegible] [illegible] [illegible]. Tertio, quod non videntur [illegible] [illegible] pecuniam, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hominem, quid non est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] extra [illegible] super hoc [illegible] [illegible] [illegible] alterum. Primum quidem, quia Leo Papa X in Concilio Lateranensi, b [illegible] Iohannes Medina [illegible] [illegible] approbauit, [illegible] [illegible] Pius II. Sixtus IIII. Innocentius VIII. [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. De [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & Decius & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] qui [illegible] Pontifices Maximi, qui magnas indulgentias [illegible] concesserunt.

Secundo [illegible] respondet, [illegible] [illegible] [illegible] Concilio [illegible] [illegible] & Maximo Pontifice maxime [illegible] D. Thomas Aquinas [illegible] dedisset, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] minus [illegible] in dicere [illegible] [illegible] S. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Concilium [illegible] [illegible]. Tum [illegible] [illegible] [illegible] obligare, tum quia [illegible] [illegible] aliquid valere posset, quoad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Concilium [illegible] quod [illegible]: nihil [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Non [illegible] dicere potest Concilium in ista [illegible] [illegible] [illegible] & ad [illegible] [illegible] aliquid sit peccatum mortiferum, nec ne, in quo Concilium non potest errare [illegible] cap. maiores [illegible] citatis ibidem [illegible] neque Papa, qui [illegible] est Papa, [illegible] S. Thomæ [illegible] qua fecit cap. [illegible] & cap. quoniam [illegible] quæ [illegible] alibi. h

61 Tertio, [illegible] inter [illegible] [illegible] nos conuenit, [illegible] [illegible] [illegible] est omnis custodiendi, mutuandi, & recuperandi mutuo datum, aut recipiendi, seruandi, restituendi pignora [illegible], [illegible] mercedem honestam habeant: [illegible] habere debent [illegible] eo, [illegible] ad illud tenentur [illegible] [illegible] quod Caietanus & [illegible] [illegible], quod [illegible], aut Ciuitates quæ [illegible] [illegible] tenentur, & non pauperes. [illegible] [illegible] quod pauperes, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tenentur, & non [illegible] [illegible] aut Ciuitates in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Concilium i [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. *Qui commodum sentit, onus quoque sentire debet.* quæ est vna [illegible]

rillus

a cumbit [illegible]
a Pauerm [illegible]
Leg. 2 C de vsur.
c In e [illegible] de [illegible] 6 an. 21.
De vsur.
In Opu[illegible] de monte Pietatis [illegible] & [illegible]
a Angl. & [illegible] [illegible] & Lin [illegible]
e In rub. & [illegible]
e 24. q. 1. [illegible] art. 2 [illegible] q. 11. h [illegible] 3. n. 41. & seq.
i In d. §. [illegible]

[illegible] onus debet [illegible] & [illegible] pradi[illegible] [illegible] data, vel [illegible] Ciuitat[illegible] commodum [illegible], quatenus [illegible] dum [illegible] perpetua, [illegible] & [illegible] mis [illegible] ad cuius [illegible] & velit [illegible] custo[illegible]

Qu[illegible] effet leg[illegible] natio, quo[illegible] aliquid pauperi[illegible] qu[illegible] donaretur, [illegible] & con[illegible] na[illegible] decem millia [illegible] [illegible] peruenerint [illegible] [illegible] pignoribus, [illegible] [illegible] pignoribus datis, & statis temporibus [illegible], & nunc [illegible], nunc vero alius [illegible] [illegible] illorum [illegible] commod[illegible] seruiant, ad illos solos etiam pertinebit illorum custodia, & consequenter [illegible] debent contribuere, & conferre id, quod [illegible] necessarium ad soluendam iustam mercedem [illegible] [illegible] curam & laborem custodiendi, & mutuandi pecuniam [illegible] chirographos, & pignora [illegible] pendi, & custodiendi, solutiones recuperandi, & pignora restituendi. At nulla [illegible] [illegible], neque iustior contributio, & collectio, [illegible] fieri posse videtur, quam [illegible] ab vno quoq; pro singulis [illegible] libus, quibus [illegible] [illegible], certum quid tribuatur, quod [illegible] [illegible] iustam præfatorum ministrorum mercedem.

62 Non obstant in contrarium adducta. Ad primum enim respondeo, quod pauperes mutuum accipientes in- [illegible] [illegible] ratione custodiæ, & admi- nistrationis montis, qui eorum commodo custoditur & [illegible] & Sotus [illegible] posse [illegible] accipere aliquid [illegible] pro officio, & [illegible], qua tene- retur [illegible], quod ipsum [illegible] dixit [illegible] [illegible]

Ad secundum respondeo, [illegible] esse in- ter homines [illegible] monte pie- tatis: quia illius pecunia [illegible] est, [illegible] mutuare, non posset ad id [illegible] pecuniæ montis pie- tatis [illegible] pauperum est, aut [illegible], [illegible] tota [illegible] pauperibus [illegible]. Per quod in [illegible], & [illegible] & [illegible], [illegible] id [illegible] est.

Ad [illegible] custodia [illegible] montis, ad [illegible] ad pauperes principaliter pertinet [illegible] tem principaliter [illegible] ipsorum [illegible] [illegible] respiciunt, quod præfatum Concilium, exprimit [illegible] verbis. *Cui an- [illegible] etiam [illegible], qua par [illegible]* [illegible], & per [illegible] Contra vero [illegible] alia [illegible]. Non obstat quod [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] malum, [illegible] tur meus, [illegible] non [illegible] [illegible] malum. [illegible] Ec- clesia Christianæ [illegible] [illegible] Concilij Tridentini. Tum quia [illegible] quod Concilium Lateranensi [illegible] monte esse bonum. Tum quia pecunia, qua constitue- dus [illegible] [illegible] ne, ad [illegible] monti, & [illegible]. Tum quia ex illa sola pecunia, quæ [illegible] constaret, posset constitui mons alius paruus [illegible] aptus.

SVMMARIVM.

64 *Vsura non est accipere [illegible] pignoru pro soluenda dote [illegible] ratione [illegible] maritus non fit [illegible]*

65 *Bona omnia sunt communia inter maritum & vxorem in [illegible]*

66 *Dos in [illegible] & [illegible] [illegible] est.*

67 *Vsura non [illegible] certum quod [illegible] promissa [illegible] [illegible]*

68 *Quid [illegible] potest [illegible] statuta [illegible].*

64 V[illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] hic [illegible] [illegible] [illegible] doctor D[illegible] Leone & Co[illegible] [illegible] A[illegible] [illegible], [illegible] dotium peregrinatio- nem [illegible] quo [illegible] præ[illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] Episcopus factus est R[illegible] dilonens, * [illegible] [illegible] Castellæ Pr[illegible] deside- re, [illegible] mento [illegible] [illegible] * quæ [illegible] [illegible] nulla [illegible] est con[illegible] quod [illegible] ratione damni emergentis [illegible] conueniens, tum quia non quod [illegible] conueniens [illegible] dote [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cultatum [illegible] dotem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] vel [illegible], vel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tiones, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ratio, quam [illegible] Ioannes [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] tentia [illegible], quod [illegible] officium præfatæ. Nam [illegible] Mona- næ [illegible], quod [illegible] pigno- [illegible] [illegible] tur. Nam [illegible] Soto, quo [illegible] [illegible] custodia. Tum [illegible] custodiendus.

65 Tum quia [illegible], quod in Lusitania & in aliis terris, vbi [illegible] bona inter [illegible] communia, non [illegible] locum [illegible] quod contra [illegible], & [illegible] nullus [illegible] ad [illegible] dixit, custodiam dotis [illegible] onus [illegible] quia [illegible] custodia, & [illegible] [illegible] sunt [illegible], sicut & [illegible] perditio eius, & sumptus, [illegible] in alendo [illegible] que [illegible], [illegible] [illegible]. Neque [illegible] idonea illa [illegible] [illegible] [illegible] olim sequuti fuimus in hac ipsa Academia [illegible], dum prælegeremus [illegible] *p. salubri- ter*, nempe, quod [illegible], & [illegible] dam filiam [illegible] videtur donare pro alimentis [illegible], non inquam hæc est idonea, [illegible], quod illi textus non esset locus, [illegible] pignoris pro dote filiæ do- tanti, quod [illegible] [illegible] bene, quia [illegible] textum, semper etiam [illegible] pignoribus pro [illegible] dote accepti, [illegible] pro dote filiæ, siue [illegible], vel nepti, [illegible] alius [illegible], quod [illegible] Lateranen[illegible] quia ratio, quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] e.

66 [illegible] reddenda [illegible] ratio, quæ nobis videtur

[illegible] ad [illegible] patrimonium ad [illegible] matrimonij [illegible] dotem [illegible] fructus, [illegible] pignore [illegible] & dotem [illegible] promissa [illegible] potest [illegible] de pignore [illegible] & accepit dotem dato, & acceptis pignoribus [illegible] potest [illegible] pignoris [illegible] solutione dotis [illegible] promissi. Ad quod [illegible] & confides [illegible] quae colliguntur ex dicto cap. *per vestras*, e & dicta l. *tibi* [illegible] f

Secundo, quod qui promittit centum clericis alicuius Ecclesiae cum onere dicendi unam missam in qualibet hebdomada & quod illa maneant semper salua & quod incipiant dicere missas à tempore promissionis, & non soluit illa statim, hic profecto videtur promittere se soluturum centum [illegible] centum [illegible] dicentur usque ad [illegible] solutionem, quia cum promittit aliquid, videtur promittere id, sine quo promissum consistere non potest. g

Tertio, quod hanc nostram sententiam generaliter confirmando contenta [illegible] quod continetur in dict. ca. *salubriter* [illegible] verbis, *Cum* [illegible] *fructus non sufficiant ad onera matrimonij sustinenda*, illa enim verba videntur significare, eum, qui aliquam dotem promittit obligari ad soluendum tantum fructuum seu reditum pro illa dote, quousque soluta, ad sustentandum onera matrimonij quantum aliquis homo mediocris prudentiae & diligentiae ex illa dote, salua ea manente, colligere potest. Per hanc decidendi rationem, in fine ulto [illegible] respondimus contrarid, quod antea tenuimus in d. c. *salubriter*, cum illud, ut dictum est, interpretaremur hic Salmanticae, secum Fortunium h nempe quemlibet maritum, quamuis non sit gener eius, qui tale pignus dedit, posse fructus eius percipere, non computando eos in dotem promissam in quamlibet longum tempus solutio dotis differatur, modo obligatio dotem soluendi esset ad praesens tempus, nisi contrarium expresse actum fuerit, scilicet ut computentur in partem dotis fructus pignoris, quia qualibet dispositio in dubio intelligitur [illegible] & consuetudinem, [illegible] [illegible] per Felinum, k & per alios alios.

68 Per eandem rationem decidendi concludimus, [illegible] [illegible] & non [illegible] [illegible] Paludanus, l & aliqui [illegible] D. [illegible] m & etiam Sotus tenent [illegible] receptus [illegible] n Per hanc [illegible] rationem detentionem, id, quod [illegible] Sotus, o [illegible] qui dotem recepit, & haeredes eius [illegible] teneri [illegible] ad alimenta praebenda, quae de reditu dotis [illegible] [illegible] quoad [illegible] quod [illegible] ad idem obligari [illegible] [illegible] per Felinum, [illegible] nō [illegible]

acceptum, tam contra se, quam pro se ab accipiente [illegible] [illegible] ad [illegible] esse do[illegible] [illegible] rum, quae ad [illegible] nem possunt [illegible] statuta [illegible] tur, ut qui [illegible] & haeredes [illegible] lam [illegible] & maritus qui recepit eam, & haeredes eius, [illegible] [illegible] annis [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] palium [illegible] certum subrogatum loco debiti [illegible] pro [illegible] dotis tacitè promisit, [illegible] & etiam tacitè promittit eandem accipientis iuxta supra dicta, quae omnia videntur esse memorabilia.

S V M M A R I V M.

69 *Census perpetuus [illegible].*
70 *Quando [illegible].*
71 *[illegible] in vita, aut [illegible] plures annos*
72 *[illegible]*
71 *[illegible] 2.*
73 *[illegible]*
73 *[illegible] requirat*
74 *[illegible]*
75 *[illegible]*
75 *[illegible]*
76 *[illegible] 8.*
77 *[illegible]*
78 *[illegible] & in minori pretio quam de [illegible]*
79 *[illegible] ut usuraria*
80 *[illegible] non [illegible] reipub. perniciosa.*
81 *[illegible]*
81 *Homo liber non datur in pignus, neque in seruitutem ob debitum ciuile.*
82 *Et ut venditio eius valet.*
81 *Exhortatio ad personas [illegible] census dissuadendos. 82. & 83.*

69 Vltimo secundo noto, quod ex [illegible] & praedictis colligitur, [illegible] quaestionis esse, an & quando [illegible] census [illegible] debeat [illegible] [illegible] Matth. [illegible] b [illegible] [illegible] *[illegible] in annum [illegible] aut aliud tempus* [illegible] c [illegible] [illegible] d [illegible] quinque pro lucro, & emere centum annuum quinque pro centum: at illud palam est e [illegible] f [illegible] ergo & hoc. Sed contra [illegible] tenet Innocentius [illegible] per omnes [illegible] & consequenter [illegible] potest [illegible] est usurae, [illegible] alicuius praedij, secundum Petrum Ancharanum [illegible] illa solemni, quae incipit. *Antiquis & modernis temporibus*, quam late refert Ioannes ab Anania. h

70 [illegible] quòd aliqui [illegible] [illegible] [illegible] notat [illegible] [illegible] [illegible]

a De pignor. ca. per vestras. de donat. inter vir. & vxo. & l. ubi adhuc, & l. pro oneribus C. de iur. dot.

e Ex c. fin. de [illegible] & l. per omnia C. de iure [illegible] & l. [illegible]

g Arg. l. 2. ff. de [illegible]

h In prael.

i De consuet. & c. cum [illegible]

k [illegible]

l [illegible] supra.

n [illegible] ca. per [illegible]

p [illegible]

b In cap. 17. num. 251.

c Argum. ca. per [illegible] & c. praeterea. de iur. patr.

d Cap. in ciuitate de usur.

e Not. s

f Argum. l. illud ff. ad l. Aquil.

g Inst. de emp. & vendit. § 1

h In d. c. in ciuitate.

i L. 3 nec emptio, de contrah. empt. [illegible]

k Cap. 2. de regul. iur.

a Arg. ca. cum dil. 2. de elect. - De contr. quæst. 79.

suo eadem poterit & vendere illum ei, velati [illegible] a quæ est ratio Conradi, b & aliorum: quæ tamen [illegible] valet, quia in constitutione censûs per donationem non potest esse vlla fraudis vsuræ suspicio: & in ea, quæ fit per [illegible] cum sic: quod a præfatis non animaduertitur: sed omissa ratione illa probant alia præsumptâ occasionem communem, quamuis emptio censûs [illegible] constituendi [illegible] sit [illegible] suræ; quam emptio censûs [illegible].

71 Quartum, quod licita etiam est emptio censûs [illegible] tam emptor [illegible] vendito[illegible], aut vterque eius pacto, [illegible] [illegible] etiam obligetur [illegible] redimendi pretium, quo censûs, iuxta Innocentium, c & contra [illegible] & late Panormitanum, d quamuis [illegible] Felicem, Philippū Decium, e contrarium [illegible], sed si satis perpenderint, longe aliud est, quod dicit, & multæ aliæ [illegible] occurrebant in casu ei proposito. Plus tamen obstat extrauagans illa noua fœl. record. Pij V. initiata, f in cuius 18. glossa. Quintum licitum etiam esse emptionem censûs in certos annos, vt [illegible]. decem, quindecim, aut viginti: quod perspicuum est, quādo pretium [illegible] illorum annorum non est maior quam pretium quod pro illa accipitur: sed si maior sit, verbi gratia, si pro pretio decem in singulos annos centum aureum in quindecim annos darentur, suspicio maior [illegible], semper tamen si pretiū fuit iustum, iuxta arbitrium boni viri emptio licita foret, nec censeretur facta ad palliandas vsuras, vt declarauit Conradus, g de hoc tamen idem videtur dicendum, quod de proximo dictum est, per prædictam extrauagantem Pij V. & glossā illā ad dictam. Cæterum emptio tutior est vsuræ, quam aliæ prædictæ.

c In d. c. in ciuitate. d In d. c. [illegible] - cons. 123. f Num. 98. g Vbi supra q. 79. & 8.

72 Sextum licitum esse emptionem censûs perpetui redimibilis, id est, quem venditor tollere, siue redimere pro sua voluntate possit, quod duo Pontifices in duabus extrauagantibus [illegible] declarauerunt: scilicet Martinus V. b & Calixtus III. a Notandum tamen est, prædictos Pontifices expressè non declarasse emptionem censûs, qui redimi potest, licitum esse, & pro tali habendam: quia solum declarant tales esse, quæ in suis extrauagantibus referuntur, & cum certis modis, & conditionibus erant factæ. Quarum prima est, quod venditor certum prædium, in quo censûs constituebatur, assignabat. Secunda, quod illud solum illius solutioni obligatum remanebat, & non ipse, neque alia sua bona. Tertia, quod pretium iustum soluebatur. Quarta, quod [illegible] illud totum tradebatur. Quinta, quod venditor [illegible] debatur totum, aut partē quando, & quomodo melius sibi videretur redimendi. Sexta, quod venditor ad redimendum censum non obligabatur. Septima quod prædicto prædio pereunte, census periret. Octaua quòd prædium, in quo census constituebatur redderet saltem tantum, quantum census venditus valeret.

h In extrau. 1. de empt. i In extrau. 2 eiusd. titu.

73 Quas conditiones iamdiu in hac Salmanticensi Academia prædictam extrauagantem prælegendo [illegible] collegimus, sed postea celeberrimus Doctor pater Bartholomæus Caranza magnam Dominicanorum decus contemporaneus noster præfatas octo conditiones redegit in sex, k vbi postquam de Martino V. & Calixto III. tractauit, retulit præfatam eorum extrauagantem. * Septimum quod aliqui, de quibus nunc est Sotus, l dicunt, in illis nō probari secundam, & septimam conditionem prædictarum, scilicet, quod solum prædium, super quo census cōstituitur, illius solutioni obligatum maneat: & quod illo perdito etiam census perdatur. dicunt enim, contextum illarum extrauagantium non habere, quod census non possit à venditoribus exigi, si prædium censui addictum periret, sed solum habere, pretium pro censu datum exigi non posse. & quod si auctores [illegible], quod nec census exigi poterat, etiam id expressissent. qui tamen nostro iudicio malè illas interpretati sunt.

k In summa Concil. pag. in his. quæ fuit parua forma & in aliis quæ sunt mediocris pa. 387. l Lib. 6 q. 5. art. 1 de iust. & iure.

74 Primo quidem, quòd non deo id exprimere omiserunt, quod aliud [illegible], sed [illegible] de illo non dubitarent. visum quippe fuit eis, quod sicut sublato centro partes ei innexæ corruunt: sic pereunte prædio, cui census inhæret, ipse quoque census perit: quia sublato fundamento, necesse est corruere fundatum, m & idem [illegible] dubi-

m Cap. cum Paulus 1. q. 1.

[illegible] atur, an [illegible] teneatur, cum [illegible] prædijs perirent, argumento, l. [illegible] a cessat [illegible] a & l. adigere b & ad hoc dubium [illegible] respondere, quod non.

a De aqua pluu. [illegible] b [illegible]

Secundo, quòd præfatæ extrauagantes [illegible] dubium declarauerunt, quod [illegible] censum [illegible] pereuntibus prædijs super quibus [illegible] impositi, non tenebantur ad restituendum pretium pro [illegible] non fuisse res valde, neque visa tamen dubia, si [illegible] prædij restassent obligati ad [illegible] censum, [illegible] perierint pretia eorum: nam quamuis illa non [illegible] non tenebantur [illegible] restituere pretia, [illegible] dum census, vt ex illarum tenore constat. Octauum [illegible] in primo & secundo editione [illegible] l. Conte l. no [illegible] cur & alij multis visum fuit, prædictas extrauagantes probare, illas tantum esse emptiones redimibiles censuum, quæ fiunt absque omnibus conditionibus, cum [illegible] fuerint illæ, de quibus ipsi loquuntur: qui solum probant illas sufficere, vt illæ iustæ [illegible] prædictæ, [illegible] requiri, cum longè aliud sit aliquid requiri, & sufficere, iuxta glossam singularem. c Propterea in prædictis editionibus diximus, aliquas ex prædictis conditionibus non esse necessarias, [illegible] post hæc prædictus Sotus dixit in summa, d nullam prædictarum cōditionum esse necessariam præter illam iusti pretij, & [illegible], vt venditor ad tenendum censum non teneatur.

c Cap. statutum in prin. verb. canonicus de rescr. in 6. d In lib. 6. q. 5 art. 1 de iu. & iur.

75 Nonum, quod post secundam editionem visum est nobis primam ex octo prædictarum conditionum esse necessariam: tum quia prædictæ extrauagantes [illegible] tum quia in ea sumus [illegible], vt census in persona libera constitui non possit, [illegible] vsuræ præsumptione, vt mox in dicto sequenti probabimus: tum quia hic de censu reali, qui in bonis constituitur, disputamus: tum quia accidēs sine subiecto consistere nō potest, iuxta l. si seruum, e Baldum, f & census respectu prædiorum, in quibus constituuntur, est tanquam accidens. denique quia in nulla parte iuris agitur de censu reali, qui super re aliqua certa non esset constitutus.

e 1. & ff. de act. empt. f In l. 2. C. de [illegible] tra tabul.

Admonemus autem nunc lectorem præfatum D. Bartholomæum à Caranza, virum alioquin [illegible], aut certe correctorem suæ summæ per nōnullam incogitantiam dixisse, vbi supra, primam conditionem esse vt vendens designet, & exprimat rem aliquam, quam vendat, & alius emat, tum quia non habent extrauagantes præfatæ, vt is, qui vendit censum, vendat prædium, super quo ille imponitur: tum quia alioquin vēdens censum venderet etiam prædium: quod contra ius, & omnem morem est, alioquin enim census constitueretur super re, & prædio ementis, & non vendentis. Mens autem eius fuit dicere, quòd vendens debet designare rem aliquam, super qua imponat censum, & alius emat illum illi rei impositum.

76 Secunda etiam conditio, scilicet, quod res illa sola, super qua census imponitur, obligetur ad id, necessaria videtur: tum quia prædictæ extrauagantes id [illegible], vt dictum est in sexto dicto: tum quia, si persona vendentis census, & alia bona ipsius ad eius solutionem obligata manerent, non censeretur emptio census realis, de qua agimus; sed personalis, de qua nunc non [illegible] esse constitutio pignoris, & obligatio [illegible] pretij accepti, & solutionis census, quod [illegible] palliata: quia contra naturam est venditionis, & emptionis, vt venditor se, & sua bona ad perpetuam [illegible] rei venditæ obliget. [illegible] re empta partem post traditionem emptori pereat, & non venditori. g

g Tota tit. ff. & C. de peri. & commod. rei vend.

77 Tum quia [illegible] vendens censum iuste, suaq; obligare posset, ad assecurandum, quod prædium super quo imponitur censum [illegible], & potest super illo imponere illum censum, quia iure * ad id tenetur ratione euictionis, h non [illegible] ex eo sequitur, quod se debeat obligare ad soluendum censum illi prædio impositum, quamuis illud pereat, [illegible] censum [illegible] venditor [illegible] tenetur quidem ad præstandam cautionem de illius euictione, non tamen [illegible] præstare [illegible] de soluendis fructibus eius quamuis illud pereat, cum [illegible],

h Tota tit. ff. & C. de euict. & [illegible] fin. de empt.

& re-

& repugnans omni rationi iuris diuini, & humani.

* Ad id tenetur ratione euictionis. *Euictio est actio quam intendunt emptores venditori si alio quopiam rem sibi venditam vendicante, venditionem nō confirmet venditor, vel euictio est eius rei quam aduersarius legitimo iure acquisierat per iudicem recuperatio de qua iuris consulti, & nominatim per ius. Gregorius lib. 25. syntag. cap. 22.*

78 Tertia conditio, scilicet quòd pretium sit iustum, quamuis non sit necessaria ad hoc, vt emptio census sine illo facta in foro conscientiæ dicatur vsuraria, si verè venditor habuit animum vendendi censum, & emptor emē di eum: sed sic, quo ad hoc, vt non sit iniusta inducens obligationem ad restituendum, per ea quæ latè diximus in cap. *non. st.* a & ad hoc, vt in foro exteriori, non censeatur vsuraria: siquidem paruitas pretij, cum pacto de retrouendendo, præsumptionem vsuræ interdum inducit, vt in Manual. Confess. b dictum est, præsertim in contractu emptionis & venditionis census, qui similior est aliquo modo contractibus vsurarijs, quàm aliarum rerum emptionis, vt vbi supra c dictum est.

a De iud. not. num. 70. & 79.
b Cap. 17. nu. 49.
c Eod. cōmen. n. 77 & 79.

Quarta, scilicet, vt totum pretium statim soluatur, etiā necessaria videtur, etiam in foro cōscientiæ: quia emptor non debet credere, quod venditor spōte dat dilationem ad soluēdum pretium (licèt ipse dicat, si quidem præsenti necessitate impulsus in suo prędio census constituit: quēadmodum nec credere debet, cum qui mutuum accipit, sponte sibi vsuras promittere, quamuis id ille affirmet, iuxta omnes post S. Thomam, d qui dicunt, cum per quādam vim necessitatis promittere. Necessaria etiam videtur in foro exteriori: tum quia illa dilatio partis pretij data ab homine cōpulso necessitate ad vendendum cēsum, quandam similitudinem mutui vsurarij significare videtur propter similitudinem maiore, quam habet emptio census, quàm aliarum rerum emptiones, per prædicta in sex prioribus dictis. Tum quia videtur minus iusto pretio dare, qui statim non soluit ei, qui necessitate ductus censum vendit. e

d 2. 2. q. 78. art. 1. ad 7.
e Arg. c. 1. de pinu petitio §. plus autem post. de actio.

Quinta, vt scilicet, in totum, vel in partes redimi possit etiam necessaria dici potest ad effectum, quod esset iniusta emptio census, nisi plus pro eo daretur, interueniente pacto, ne per partes redimi possit, quàm cū facultate redimendi per partes. Imo & ad effectum ne vsuraria censeatur, nisi plus detur, cum pacto de non redimendo per partes, quàm cum contrario: quia minus iusto pretio datur, propter quod & facultatem redimendi, quę ex pacto de retrouendendo descendit, posset fieri, vt interdum vsuraria putaretur, vt supra tactum est.

Sexta, scilicet quod vendens non teneatur redimere, secundum omnes est necessaria.

79 Septima, scilicet, quod pereunte re censuaria pereat census, ex secunda sequitur, & per eam probatur esse necessaria.

Octaua, scilicet, vt prædij reditus æquet, aut superet censum in eo constitutum, nonnullis nō videtur necessaria: tum quia magis emptori census, quàm venditori fauet: siquidem venditor liberatur relinquēdo prædium cum suo censu emptori, per secundam conditione. Tum quia illa ex prædictis extrauagantibus non videtur colligi, neq; nos quando eas Salmanticæ prælegebamus eam collegimus: sed non est verum. Tum quia nemo emit cēsum super prædio aliquo, quod sciat nō reddere tantum, tum quia pro constituto habetur, vt diximus in Manual. Confess. f sequuti Angelum, g & Maior. h & Siluestrum, i cum qui emit prædia, aut pecora, ab his qui non habent, aut plura, quàm habent, & ea eisdem locat vsurarium esse, cui satis similis est is, qui emit censum super prædio, quod non est, aut non tantos prouentus affert, quantus est census. Decimum, quòd per dicta concludimus tenēdum esse, omnes prędictas octo conditiones respectibus prædictis necessarias esse.

f Cap. 17. nu. 229.
g Verb. vsur. 1. §. 7.
h In 4. dist. 15. quæst. 46.
i Verb. vsur. 2. q. 6.

Primo per rationes ad earum probationes adductas.

Secundo, quia sicut supra insinuatum est, k omnis emptio census, etiam antiqui, aliquam similitudinem cum vsuraria habet, & multò maiorem emptio noui, qui per eam constituitur, quamuis sit perpetuus, & sine pacto facultatis redimendi, & tollendi & longè maiorem emptio census, cum pacto facultatis tollendi, & ad vendendi, quæ adeo magna est, vt in prædictis extrauagantibus dicatur, quòd etiam factæ cum prædictis conditionibus, quæ vsuræ præsumptionem, & iniustitiam diminuunt, pro vsurarijs à multis habebantur, & pro talibus dissoluebantur, quousque per eas declaratum fuit, eas, quę cum illis factę essent, licitas esse, significando, reliquas non esse pro talibus habendas.

k Eod. cōmen. num. 76. & 79.

Tertio, quia pactum, quod de retrouēdendo appellatur in quolibet cuiuscunque rei emptione adeo magnam vsuræ suspicionem affert, vt ipsum, & defectus iusti pretij, pro vsuraria haberi eam faciat, iuxta glossam singularem, a communiter receptam secundum Antonium Burgensem, b & Decium. c Et constitutio noui census ad habendam per eam pecuniam sine prædictis coditionibus, videtur tantam aut maiorem vsuræ suspicionem inducere, quàm pretij paruitas. Ergo illa cum pacto facultatis redimendi quod in effectu est de retrouendendo pro vsuraria censeri debet, si fiat sine prędictis coditionibus, quę hanc præsumptionem tollant.

a Cap. conquestus de vsur.
b Cap. ad nostram de emptio.
c Consil. 163.

80 Quarto, quòd quamuis hęc sententia necessario probari non posset contra eum, qui mordicus cōtrariam defenderet, tenenda tamen est: quia neq; contraria probari posset contra eum, qui hanc tueretur. Et hæc eo maiore fauore digna est, quo magis facultatem dandi, & accipiēdi censum reprimit: quoque magis conuenit vtilitati animarum, & conseruationi rerum priuatarum, imo & publicarum: sunt enim plurimi, qui sua bona huiusmodi cēsibus onerant ad quædam minimè necessaria, & ad quædam superflua, imo & mala, qualia sunt profana, vana, & interdum noxia, vel turpia: quo fit, vt dum nec census constitutos soluere possunt, nec licentiose viuendi consuetudinem sustentare, facile fidem fallant, & decoquāt, & relictis vxoribus, & liberis, cum magna publicę priuatæque rei detrimēto solum vertant, & peregrè in longinqua proficiscantur: quę materia delinquendi est amputāda, d & respub. fouęnda, e etiam in his, quæ mediatè tantum illam contingunt. f Confirmantur prędicta, eo quod Innocētius IV. grauissimus auctor, quamuis fuerit in primis eorum, qui dixerunt, licitam esse hanc emptionem censuum nouorum: addit tamē omnes Christianos se ab illa debere abstinere, in quo nemo illi aduersatus est. Ex quibus omnibus iustum esse intelligitur statutum quoddam S. Mariæ Guadalupæ, cum eo, quod in eius copioso commentario dicitur.

d Ca. ex parte de consuet. l. contenenter ff. de par. d. a.
e Ca. si diligē. de foro comp.
f Leg. 1. ff. de sol. matr.
g Lib 6. qu. 5. art. 1 de iust & iure.
h Lib. 3. ca. 7. variar. res. l.
i De contra. q. 74 & 75.

81 Vndecimum, quòd ex his sequitur, non esse tenendum id, quod prædictus Sotus tenuit, g & Couarruuias, h nempe licere alicui censum cōstituere super sua sola persona, sine designatione aliquorum bonorū, quod etiam ante tenuit Conradus. i Contra quos faciunt primo conclusio præcedens, & omnia eius fundamenta.

k In c. in ciuitate de vsur.
l In d. c. sub. 1. colum. penul.
m In summa verb. vsur. §. 1.
n In catal. glor. mū. par. 2. concl 99.
o In t. salubri tit. de vsur.
p 2. par q. 12.
p 2. par. tit 1. cap 8.

Secundo, quòd contrarium eius, quod Sotus dicit, affirmant Innocētius, Hostiensis, Ioan. Andr. Anchoranus Antonius & Cardinalis, Panormitanus & Ioan. Anania, k & rursus Panormitanus, l & Angelus, m Bartholomæus Cessanæus, n Laurentius Rodulphus, o S. Antoninus, p & ferè omnes.

Tertio, quia est inuentio noua, qua numquam Respub. Romana, saltem postea quam Christiana facta fuit, visa est, nec passa, vt census & pensio in persona libera cōstitueretur, quo modo in prædio aliquo constituitur. Quare tamquam res insolens, & noua, malique exempli ableganda est. q

q Ca. ex par. de consuet. & c. quis nesciat 11. dist.
r Ca. 2. de pignor. leg. ob. æs alienū C. de obl. & act. & l 2. C. quæ res pignori oblig. poss. sint.
s Auth. om no. C. de obli. & act. §. quia vero auth. vi nulli iudic. coll. 9.
t De pign. ca. 2. de vsur. ad iuncto c. consue. de relig. domib.

Quarto, quia eiusdem Reipub. Romanæ legibus cautum est, ne liber homo pignori detur, r neque in eo ius reale, quod ius pignoris dicitur, cōstituatur: adeo, vt creditor, qui tale pignus accipit pœnam incurrat, s & certum est, ius census maius onus quàm ius pignoris esse: quia per pignus nihil aliud dat debitor, quam debiti securitatem, & per censum sic: vt colligitur ex l. 1. t & ob id qui pecunias habet, mauult emere censum, quàm eas pro pignore dare.

Quinto, quòd quamuis, secundum leges Reipubl. seu veteris testamenti Hebræorum, poterat se debitor, filios

que suos

a Leuit. c. 25 & 4 Reg. 4

b 1. 2. quæst. 105. art. 4.

c In annotat. ad Pandect. tit. de in diē addict.

d Lib. 1 ab vrbe condit.

e Lib. de vitanda vsur.

quæ suos in quandam seruitutem tradere, vt sacra scriptura significat, *a* licèt non esset vera omnino seruitus, vt dicit S. Thomas, *b* quamuis item tempore, quo leges duodecim Tabularum institutæ fuerūt Romæ, quo tempore adhuc Respubl. inculta, & minus humana, & minus morata erat, debitor, qui vnde solueret non habebat, se ad tempus creditori in seruitutem dabat, vt Budæus, *c* & alij declarant: ex illa tamen duritia multa mala, & magnum periculum Reipubl. Romanæ euenisse, narrat Titus Liuius, *d* qui lib. 7. scribit iussum fuisse, ne quis fœneratore tur. Et alibi, *e* ait ob quādam crudelitatem, & turpitudinem, quam quidem creditor in adolescentem quendam suum debitorē exercuit, omnes debitores ab obligatione corporum Senatum liberasse, sanciēdo, vt bona debitorum, & non corpora accipi possent. Et Solon videns, quòd homines propter facilitatem constituēdi ius pignoris in suis personis inueniebant, qui sibi mutuo ad vsuras darent, & se illis onerabant, statuit, vt nemo pignori suum corpus ob mutuum acceptum dare posset, vt refert Plutarchus, *f* quanto magis sanxisset, ne census constitueretur, cum (sicut dictum est) census sit grauius onus pignore.

f Leg. tale pactum § quis pignoris causa ff. de pact.

Sexto, quia facultatem constituēdi census in solis personis inducere, esset, nos ipsos ad illā duritiam antiquam magnorum malorum fontem reducere.

82 Septimo, quòd quamuis teneremus, posse aliquem se vendere, aut se alicui ad tempus, aut perpetuo in seruum tradere, eo quod licitum sit, secūdum ius naturale, & diuinum, & nō prohibitum humano: tamen non ideo licitum esse in se manente libero ius census constituere: quia lex humana iusta vetat, ne in persona libera ius pignoris possit constitui, libera ea manente: & consequenter nec ius census quod maius, quàm pignoris est. Neq; dubium esse potest, quin interrogatus legislator idem de censu, quod de pignore respondisset, & ita habendum pro lege, iuxta glossam singularem. *g*

g Lib. 8.

Octauo, quòd quamuis rationes partis aduersę probarent, hunc censum redimibilem in sola persona absq; alia bonorum designatione coram Deo licitè constitui posse: apud homines tamen censeretur constitui ad palliandas vsuras. Nam si alicuius prædij emptio cum pacto facultatis redimendi dum libuerit, sæpe vsuraria censetur, *h* & si aliquot grauissimi doctores tenuerunt emptionem census noui, etiam perpetui, & super prædiis absque personę obligatione constituti vsurariam habendam esse: etsi alij multi tenuerunt, saltem emptionem cēsuum redimibilium talem existimandam esse, etiamsi cum prædictis certo conditionibus, hanc pręsumptionem minuentibus fieret: & si adeo magnum dubium fuit, vt a duobus summis Pontificibus oportuisset resolui in præfatis extrauagantibus, *i* quod esset licita illa, quæ cum prædictis conditionibus, fieret: quis dicere audeat, censum in persona sola constitutum cum facultate redimendi non esse censendum vsurarium?

h Cap. significasti & ca. illo vos de pign.

i 1 & 2. de empt.

Nono, quod contraria opinio præcludit viam mutui gratuiti petitori, eo quòd quiuis pecunia egēs erubesceret petere gratuito ab alio, cum responderi ei possit, constituat illum censum pecuniæ, quam petit: quod per viam emptionis, & non mutui recipiat, cùm supra suam personam tam facilè illud cōstituere possit, quàm facile potest iam solutioni eius obligare. Et ita quadamtenus ianuam caritati claudit, & cupiditati aperit, pauci enim gratis mutuarent, cùm mallent in pretium census tradere, ostiumque vsuris palliatis aperire. *

83 Multa denique alia inconuenientia inferri ex contraria opinione mōstrabam hoc in loco sermone Hispano, quo a Christiana repub. exploderetur, & nemini auderet: ob quæ scio in prætoriis Hispaniæ tam sæcularibus præsertim supremis, quàm Ecclesiasticis decretum fuisse, huiusmodi cēsum personalem vere, vel præsumptiue saltem vsurarium esse iudicandum. In quorum omnium locum subiectio extrauagantem illius opinionis expultricem, quam fel. record. Pius V. post nostrum in vrbem appulsum edidit, auditis latis, & perpensis, quæ nos, *k* notabiliter scripsimus, suggerente illa eruditissimo probatissimoque viro Doctore Cornejo, siue Cornelio Lusitano, vtriusque signaturę referendario, cum nostrorum fuit auditor ardentissimus, & ob id muneribus insignibus magno cum studio à nobis ibidem donatus: quem tandem egregiam eidem in vrbe meritum, ad præmia æterna, vt pię creditur, à summo Rege gloriæ Christo vocatū, non sine magno, sed pio dolore in eadem exulimus.

k In hoc 22. notab.

S V M M A R I V M.

84 *Extrauagans Pij V. de modo constituendi census.*
85 *Census in constituendo seruanda octo etiam olim seruata.*
85 *Imo & alia totidem.*
86 *Census vt non potest poni super omnibus bonis.*
87 *Censum super censu poni posse.*
88 *Census pretij solutio præsens, vt si audatur.*
88 *Et quod non sufficiat testatio Notarij de confessione receptionis.*
89 *Solutio anticipata vt valet hic minus.*
89 *Compensationi cur non est hic locus.*
90 *Fortuiti casus renunciatio in hoc casu non valet. & optatur, ne etiam in alijs contra ius ordinarium reni ne⟨g⟩etur.*
91 *Censuariam rem vendi potius emptori, quàm alij subditorum. & 92.*
93 *Laudemium ob rem censuariam venditam vt debetur.*
94 *Census pretium nequit esse debitum, nec debendum.*
95 *Census contractus, & emphyteuticus in hoc differunt.*
96 *Censum redimendi facultatem consuetudo nec immemorialis tollit.*
97 *Præscriptio immemorialis, vt fortior centenaria.*
98 *Formam contra, vel præter datam facta non valent.*
98 *Census qui contra formam extrauagantis constituti valent.*
98 *Census perpetuos quales non includit hæc extrauagans.*

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI, AD PERPETVAM REI memoriam.

Est const. incipiens inter Bullas Pij V.

84 *CVM onus Apostolicæ seruitutis obeuntes cognouerimus, innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari censuum contractus, qui nedum non continentur intra limites a nostris antecessoribus eisdem contractibus statutos, verum etiam quod deterius est contrarijs omnino pactionibus, propter ardentem auaritiæ stimulum, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præ se ferunt: non potuimus, animarum, prout tenemur, saluti consulentes, & piarum mentium petitionibus etiam satisfacientes, tam graui morbo, lætiferoq; veneno salutari antidoto non mederi. Hac igitur nostra constitutione statuimus, censum, seu annuum redditū creari, constitui re nullo modo posse, nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de sua natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit. Rursum, nisi vere in pecunia numerata, præsentibus testibus, ac Notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro iustoq; pretio. Solutiones, quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pacto deduci prohibemus. Conuentiones directè, aut indirectè obligantes ad casus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus: quemadmodum nec pactum auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censui suppositam, quia volumus rem ipsam semper, & libere, aut sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter viuos, quam in vltima voluntate alienari. Vbi autem vendenda sit, volumus dominum census alijs omnibus præferri, eiq; denunciari conditiones, quibus vendenda sit, & per mensem expectari. Pacta continētia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria, seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem censui subiectam, seu aliquā eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitum perdere, aut in aliquam pœnam cadere, ex toto irrita sint, & nulla, Imo & censum augeri, & nouum creari super eadem, vel alia re, in fauorem eiusdem, aut personæ per eum suppositæ pro censibus tēporis, vel præteriti, vel futuri omnino prohibemus. Sicut etiam annullamus pacta continentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non spectarent. Postremo census omnes in futurum creandos, non soluim re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totū, vel pro parte effecta, volumus ad*

...ensum, vel pro parte assignata, volumus ad ratam perire, sed etiam ... pro ... pretio extinguere ... etiam longissimi temporis ac immemorialis ... & plurium annorum praescriptione, non obstantibus aliquibus pactis directe vel indirecte ... facultatem auferentibus quibusvis ... verbis, aut clausulis concepta sint. Cum vero traditione pretij reditus extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denunciari ei, cui pretium dandum erit: & post denunciationem intra annum tamen, etiam ab inuito pretium recipi posse & vbi pretium, nec volens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exigatur, volumus nihilominus quandocunque reditum extingui posse, praeuia tamen semper denunciatione de qua supra: & non obstantibus his de quibus supra, id obseruari mandamus etiam quod pluries ac pluries denunciatum fuisset, nec vnquam effectus secutus fuisset. Pacta etiam continentia pretium census extra casum praedictum ab inuito, aut ob poenam, aut ob aliam causam repeti posse omnino prohibemus, contractus quoque si bona alia forma posthac celebrandos foeneratitios iudicamus. Et nihilominus propterea non obstantibus quidquid vel expresse, vel tacite, contra haec nostra mandata dari, remitti, aut diminui contingat, a fisco volumus posse vendicari. Hanc autem salutiferam ... nedum in censu noviter creando, verum etiam quod in creato quocunque tempore alienando, modo post publicationem constitutionis creatus sit, perpetuo & in omnibus obseruari volumus. Declarantes pretium semel censui constitutum, nunquam posse ob temporum, aut contrahentium qualitatem, seu aliud accidens, nec quoad vltimo contrahentes minui, vel augeri. Et licet legem istam ad contractus tam celebratos non extendamus, illos tamen omnes, in quibus alia forma peruenerunt census, hortamur in Domino, vt singulos contractus censura bonorum religiosorum submittant, & animarum saluti consulant. Non obstantibus, &c. Dat. Romae Anno 1568. 14. Kalend. Februarij.

a Cap. 17. nu. 234. QVoniam quidem in Manual. Confessar. a diximus nos huic extrauaganti hoc in loco addituros esse aliqua: quoniam item quidam amici Illustrissimi ordinis Societatis Iesu, viri egregia pietate, & eruditione, attulerunt ad me multa circa praefatam extrauagantem dubia, quae sibi, & alijs sui ordinis post eam editam occurrerunt paulo maiorem, quam putaram commentarium in eam faciam, Addendo primo octodecim glossas. Deinde quaerendo, & breuiter decidendo multa, quae ad hanc Extrauagantem propius attinent.

Prima igitur glossa fuerit, quod per eam probatur seruandas esse, in cuiusque census constitutione, omnes octo conditiones, quas supra, b diximus seruatas fuisse in constitutionibus censuum, de quorum iustitia, vel iniustitia, interrogati respondetur Martinus V. & Calixtus III. in praefatis Extrauagantibus. c

b num. 33.

c 1. & 2. de empt.

Prima quidem, quod census debet constitui super re certa, probatur in his verbis, *nisi re immobili. &c.*

Secunda, quod illa sola res remaneat illi censui subiecta, ibi, *rem censui suppositam.*

Tertia, quod pretium iustum detur, ibi, *iustoq. pretio.*

Quarta, quod totum pretium simul soluatur, ibi, *non prius. &c.*

Quinta, quod venditor poterat redimere totum vel partem, ibi, *extingui posse.*

Sexta, quod venditor non obligetur ad redimendum, ibi, *ab inuito.*

Septima, quod re censuali pereunte census pereat, ibi, *re in totum, vel in parte perempta.*

Octaua, quod res censualis reddat tantum, quantus est census, ibi, *frugifera*: quamuis enim non dicatur expresse quantae frugis debeat esse, satis tamen significatur, quod debet esse tantae, quantus est census, alio qui non satis apte diceretur, *frugifera*, iuxta materiam subiectam, iuxta quam verba sunt intelligenda. d

d Leg. si vno. §. 1 ff locati & cap. intelligentia, de verb. signif.

e Eod nu. 85.

Glossa 2. quod haec extrauagans probat, quod non solum non potest constitui census super sola persona constituentis iuxta conditionem primam, vt supra, e contra Sotum probauimus: sed neque super aliqua alia re corporali, vel spirituali, nisi sit res immobilis, aut quae pro immobili habeatur, sitque frugifera, & finibus certis designata, quod colligitur ex illis verbis, *statuimus, &c.*

86 Ex quo infertur, non valere censum, quem quis ponit generaliter super bonis suis, nec valere eum, qui super omnibus bonis suis, nullo certo praedio cum suis limitibus siue confrontationibus designato, immo neque aliquo praedio designato, quod prius erat vsus Legionensis Hispaniae practicari. Tum quia haec extrauagans clare habet, non posse constitui, nisi in re immobili designata, & per illum modum constituebatur non solum in re designata sed etiam in omnibus alijs bonis constituentis illum. Tum quia ratio, qua Pius V. fuit motus ad statuendum, debere rem esse certis finibus designatam, fuit, vt pereunte ea, vel pereunte illa, periret & census constitutus super ea, & alijs bonis non designatis non imponeretur, non periret, quod infra paulo latius repetitur donec alia quoque perirent.

B 87 Secundo, sequitur posse censum constitui super annuo reditu, quia licet ille non sit proprie res immobilis, habetur tamen pro re immobili per textum iuris optimum, clemen. a iun. a cui concordat cap. 1. adiuncta glossa recepta, b & consequenter posse constitui censum super censu maiore, vel aequali iam antea constituto, per quod resoluitur vnum de praedictorum Patrum dubijs.

a § cumque annuos redditus de verb. signi.

b in verbis immo. de reb. eccles. non alienand. lib. 6.

88 Glossa 3. quod haec extrauagans addit duas alias nouas cōditiones ad census constitutionem requisitas vltra praedictas octo nempe, quod pretium census soluatur in pecunia numerata, & coram notario, & testibus, qui videant illam realiter tradi: quae forma nouissima est, cui tamē audio fieri fraudem duobus modis. Altero monstrādo quādam quantitatem pecuniae, quam non numeratam tradit venditori census, qui confitetur recipere integrum pretium census a se constituti, per quod non videtur satisfactum contextui huius extrauagantis, quae sic habet, *Rursum nisi vere in pecunia numerata praesentibus testibus, ac Notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro, iustoque pretio.* Per quae significatur, quod notarius, & testes debent videre solui pretium integrum in pecunia numerata, ad quod non videtur sufficere ostensio, & traditio partis pecuniae, etiam cum confessione vendentis censum, quod recipit totam, argumento l. 1. & vltimae, c quatenus probat, magis esse probare solutionem factam numerāndo pecuniam realiter, quam probare, quod pars fuit cōfessa eam recepisse. Videtur etiam, quod non potest pars remittere saltem in praeiudicium fisci, ne teneatur emptor soluere totum pretium in numerata pecunia ad numerandum vt vocant per verticulum, & ita. Altero modo fit, quod emens monstrat totum pretium, & tradit illud totum numerādo, ita quod notarius, & testes possunt ferre testimonium de numeratione totius pretij, sed postea per conuentionem antea factam, immo illico in absentia eorum restituit vendens partem pecuniae, quam prius ab emente receperat, & debebat. Hactenus autem cautela tamen prior videtur parum tuta in foro conscientiae, eo quod non probatur per eam realis numeratio totius pretij, quam extrauagans requirit. Altera vero tutior est, nisi probari posset, quod ante traditionem totius pretij fuit conuentum, vt accipiens illud redderet statim illam partem, quae debebatur emptori censu: quoniam qui sic soluit, vt statim reddatur ei solutum non liberatur. d

c C. de dote cauta nō nu.

D

E

d Leg. qui sic soluit ff. de solut.

Est tamen quaestio quotidiana, & magni pōderis: An praesupposito, quod vendens censum debet emptori censum antea ob aliquas causas recepta, & postea recipit illa censum in partem pretij, per alteram praefatarum cautelarum, an emens tuto in foro conscientiae possit percipere censum ita constitutum, & solutum? Et videtur quod sic: tum quia vere coram Deo totum pretium soluit, tum quia magis prodest vendenti cēsum, qui antequam constituat illum temporibus opportunis, tradit partem pretij eius, & expectat solutionem aliquando sesqui anno, & aliquādo anno, vel biennio sine vllo lucro, quam qui soluit totum in ipsa constitutione census, incipiendo statim lucrari. e Tum quia lex fundata in praesumptione non habet locū in foro conscientiae, quando veritas est contraria. f At vero rigor soluendi totum pretium in constitutione census in pecunia, videtur inductus a Pio ad praecludendam viam malis dolis, & cautelis, quibus ementes census malé soluebant pretium in pannis, & alijs mercibus antea, vel tunc traditis, vel in pecunia numerata ad ludendum, aut in alios

F

e Argum. ca. 1. de plus pet. & §. si quis agens instit. de action.

f Cap. is qui. cap. tua. cum eis annotatis de spons.

[illegible] non videtur include- re quoad [illegible] conscientiæ [illegible], qui bona fide [illegible], vel [illegible] solutionem totius, vel partis [illegible].

89 Glossa [illegible] quid [illegible] tem pus, [illegible], cùm tamen [illegible] p[illegible] c. primum [illegible] [illegible] [illegible] Ioannes [illegible] Petro [illegible] non [illegible] tamen [illegible] [illegible] videtur esse [illegible] sicut & ratio, quæ contra [illegible] compensatio, est [illegible] bo- [illegible] [illegible].

* In quo [illegible] compensatio [illegible] [illegible]

90 Glossa [illegible] quod [illegible] [illegible] naturæ contractus [illegible] contra regulam legis, [illegible] generalis [illegible] non [illegible] tamen specialis [illegible] [illegible] Camera [illegible] [illegible]

91 Glossa [illegible] conditio æquissima [illegible] nempe, quod [illegible] [illegible] non posset illud [illegible] si venderet [illegible] & in casu m dilectus, [illegible]

92 Glossa [illegible] conditio, quæ est [illegible] licet, quod præterea [illegible] & ideo quidem, ut [illegible] mentem do- mino [illegible] & pretium, quæ sibi offerun- tur, quo [illegible] [illegible] probatum. [illegible]

[illegible] per quod [illegible] & hac [illegible] [illegible] ut [illegible]

93 Glossa [illegible] quod [illegible] [illegible] tur. Confirmatur enim [illegible]

Glossa [illegible] [illegible] ad [illegible]

Secundum, quod non [illegible] obligationem [illegible] & cap. [illegible] cuncta glossa. [illegible]

Tertium, quod non incurritur etiam obligatio [illegible] & impensis [illegible] to parti [illegible] contra regulam cap. [illegible] & [illegible]

An autem idem sit dicendum de obligatione [illegible] videtur, quod non [illegible] quibus [illegible] quem [illegible] ad [illegible] Deo [illegible] Rom. [illegible] [illegible] Quare iustè [illegible] [illegible] mora solu- [illegible] nunc [illegible] impensas moderatas: non [illegible] tantum pro salario, & impensis [illegible] [illegible] & [illegible] proximis debita [illegible] nobis multis illata, aut quo- [illegible] causa.

94 Glossa [illegible] quod etiam alia conditio, quæ erit 14. ne- cessaria est ad constituendum censum, nempe, quod non [illegible] pro [illegible] & [illegible] vel de- [illegible] ob quos neque augeri potest census antea posi- [illegible] nec imponi novus super [illegible] & neq. super alia [illegible] hanc [illegible] contineri sub illa, quæ [illegible] ut [illegible] tempore constitutionis census, & quod nullum debitum [illegible] vel partis [illegible]. Est advertendum, quod non probatur illud, quod aliqui [illegible] nempe, quod [illegible] non potest augeri [illegible] vel poni novus [illegible] vt non possit [illegible] pro [illegible] novæ dandam [illegible] potest augeri, vel [illegible].

Glossa 11. quod [illegible] alia conditio, quæ erit [illegible] constitutione [illegible] necessaria, nempe, quod [illegible] obliget ad subeunda alia onera, [illegible] ad solutionem censuum, pu- [illegible] [illegible] tres

a De plus pe- tit. b Inst. de ac. c De compen- sat. d De depos. e [illegible] quæ caus. f Arg. ea qui ad agendum. [illegible] procurat lib. 6. g C. de int. emphyt. h De cels. do- mib. i De rel. & de- mib. k ff. si certum [illegible] l Inst. de loca- to.

a Arg. [illegible] b C. [illegible] emphyt. c Cap. [illegible] d De [illegible] e De [illegible] f De [illegible] g De pact. h ff. de pact. k Ad Rom. [illegible] l Luc. 10. m De [illegible] ff. ad L. A- quil.

[illegible] C. [illegible] censu vel reliqua fundi [illegible] compa- [illegible] non posse.

Glossa 12. quod censum [illegible] eandi post hanc [illegible] possunt [illegible] & pro parte & [illegible] [illegible] sed etiam [illegible] pro tota parte [illegible] quod [illegible] vel [illegible] illud, que [illegible] censum [illegible] comparatum.

Glossa 13. [illegible] quod venditor [illegible] [illegible] ante duos [illegible] annos [illegible] [illegible] De reg. iur. lib. 6. [illegible]

Glossa 14. quod [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] censu [illegible] quod [illegible] [illegible] vigintia [illegible] [illegible] est veritas Martis [illegible] memorialis, quam centum annorum, [illegible] non possit [illegible] ad præscribendum ea, in qua [illegible] [illegible] est [illegible] præcedente. alia vero [illegible] glossa, & [illegible] f quia habet vim tituli, quam non habet [illegible] centum annorum, secundum [illegible] in dictis [illegible].

Ideoque dicendum est verbum [illegible] huius extra- [illegible] implicare quedam [illegible] & [illegible] id quod [illegible] est, nempe [illegible] præscriptio- nem, [illegible] centenariam [illegible] [illegible] dubitationem, [illegible] præscriptionem [illegible] esse maioris virtutis, quam immemorialis, eo, quod opinio gloss[illegible], Panormitani & communis, h habet quod probata præscriptione immemoriali, nō est probata centenaria.

Contra ipsam tamen præfatus Couarruuias valida argumenta [illegible] contra Cardinalem. k

Circa quod videntur tria dicenda. Primum, quod [illegible] immemorialis est maioris virtutis, quam centenaria, vt prædictum est. Secundum, quod ex [illegible] communi opinione, non infertur contrarium huius, vt [illegible] est. Tertium quod mea sententia, facile conciliari possunt præfata communis opinio, & cōtraria Cardinalis & Couarruuias dicēdo, quod [illegible] intelligantur de vera probatione: hæc verò de præsumpta [illegible] quoad [illegible] præscriptionem [illegible] magna differentia, quod præscriptio immemorialis [illegible] est [illegible] [illegible] verè cum mala fide [illegible], non autem [illegible] præsumptiue [illegible] fide probata, vt colligitur ex [illegible] per præfatum Couarruuiam. l

Glossa 16. [illegible] pacto [illegible] vt [illegible] [illegible] quia [illegible] [illegible] Non. 05. [illegible] Nou. 16. [illegible] De pign. [illegible]

Glossa [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Arg. l. cum [illegible] ff. de [illegible] pact. [illegible] C. de don. [illegible]

[illegible] g Arg. leg. pro [illegible] C. de [illegible] h Arg. [illegible] [illegible] i l. de proto [illegible] k Arg. l. illud ff. ad l. Aqui [illegible]

[illegible] censu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cap. [illegible] cum concord. l Hactenus de glossis, nunc ad [illegible] quæstionibus.

De appell.

S V M M A R I V M.

[illegible] *Census qualis contra formam imponitur per sententiam.*
[illegible] *C[illegible] an pro parte [illegible] [illegible]atur.*
1[illegible]1 *[illegible] an [illegible] [illegible].*
1[illegible]2 *O[illegible] natura [illegible].*
1[illegible]3 *[illegible].*
1[illegible]4 *C[illegible] [illegible]as.*

PRima quæstio est [illegible] centus annuos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], vel [illegible], donec [illegible] Et [illegible] quod [illegible] [illegible] & excep[illegible] verbo [illegible] [illegible]

 gnit-

[illegible] one, sicut Vlpianus in l. *qui pro tribunali*, iuncta glossa. a

Secundo, quod licita est obligatio, qua quis obligatur ad aliquid faciendum sub poena, tam iure Canonico, b quam ciuili, c & non solum per contractum, vt in [illegible] legibus, sed etiam per vltimam voluntatem. d Et quod etiam per sententiam arbitri id fieri possit, est casus in d. capit. *dilecti*, & alijs iuribus allegatis ibidem, & etiam per sententiam iudicis de iure Canonico, casus est in d. c. [illegible].

Tertio, quod debitor non solum tenetur soluere sortem, sed etiam interesse, quod passus est creditor, e ergo iudex potest condemnare debitorem ad soluendum debitum, & interesse, at per sententiam praedictam iudex illud praetendit: ergo potest id facere.

Quarto, quod cui licet, quod est plus, licet quod est minus, cap. *cui plus*, cum ibi citatis. f At minus & vtilius debitori est quod cōdemnetur alternatiuè ad soluendum mille vel censum eorum, donec illa soluerit, quam simpliciter ad soluendum mille, ergo si potest condemnari simpliciter ad soluendum mille, poterit etiam condemnari ad soluendum mille, vel censum eorum, donec illa soluat.

Pro parte autem negāte facit primo, quod census non potest constitui licitè alio modo, quam quo praedicta extrauagans determinat: & hic modus costituendi per sententiam est longè alius ab eo.

Secundo, quod per cōtrariam opinionem daretur via facilis ad constituendas vsuras: qui enim vellet mutuare centum, mille, vel plura sub vsuris, & qui vellet ea sic mutuari, facilè possent conuenire, vt mutuatarius tradat illi mutuatorio, & vocet eum ad iudicium, ad soluendum illa ei, & mutuatarius confiteatur se debere illa, sed non posse soluere: quod est contentus, vt condemnetur ad soluendum ea, vel censum eorū annuum, donec ea soluerit.

Tertio, quod non licet dare alteri aliquid consistens in numero, pondere, vel mensura, sub mutuo cum pacto [illegible], quod si non soluerit ad certum terminum, soluat aliquam poenam, id est enim dare tacitè ad vsuram, vt tenent Bartholus, & Salicetus, g & ante ipsos Innocentius communiter receptus, h & latius Ludouicus Romanus. i

Pro concordia ab vtroque parte allegatorum, videtur distinguendum an sit facta nota super rebus consistentibus in numero, pondere, & mensura, an super alijs, quod priore casu non valet, posteriore vero sic. Ratio diuersitatis colligitur ex ipsis met argumentis supra formatis, nempe, quod poena pecuniaria imposita contra debitorem rerum mutuabilium pecuniaria imposita in fraudem vsurarum, imposita autem super alijs minime, nisi talem fuerit imposita a consueto tolerari, iuxta glossam. k Vnde ad argumentum primum pro parte negante formatum respondetur, quod haec extrauaganti non habet locum, nisi in constitutione census per contractum, vt dictum est, & quomodo modo census per sententiam constituto.

Nec obstat, quod per sententiam quasi contrahitur, m & quod a contractu ad sententiam arguitur. n Tum quia id regulariter non videtur verum, o nec in hoc casu, nam [illegible] diuersum iudicet, & in proposito non [illegible] est diuersa ratio. quod in constitutione census per contractum [illegible] vsuraria, quae in sententia iudicis non praesumitur, nisi cum fertur illam super rebus mutuabilibus, quales diximus non debere censeri validam, [illegible] exteriori.

Per quod ipsum respondetur ad alia duo argumenta pro parte negante facta. Ad argumenta vero pro parte affirmante [illegible], respondetur [illegible] probare censum posse constitui per sententiam super alijs rebus, quam mutuabilibus, quod nostra concordia concedit.

Quae tamen ita [illegible], & commodius videtur tenenda in foro exteriori, non autem in foro conscientiae: quamuis vere coram Deo, iudice & partibus [illegible] fuit, vt altera pars condemnaretur in aliqua summa, & obligare illam ad soluendum censum [illegible] summae, in qua eum condemnauit in nostro foro [illegible] tenenda sequentia coram Deo, & in foro conscientiae autem fuit animus condemnandi debitorem in illa summa,

& ad soluendum annuum censum, donec eam soluat, tamquam [illegible], vel poenam conuentionalem, quae foro valebit, in vtroque casu [illegible] per illam [illegible] quae data super praemissione, non habet [illegible] rei veritas habet contrarium. a

Neque obstat dictum Innocentij, b patronum habet alteram partem non census [illegible], nisi cum creditor erat assuetus foenerari, aut quia id est vere in [illegible] contractibus [illegible] tempore praesumitur adiecta in fraudem vsurarum iuxta [illegible], c communiter receptam a Bartholo & aliis.

[illegible] Secunda quaestio, an condemnatus soluere mille vel censum eorum donec illa soluerit, super [illegible] quam mutuabilibus super quibus talem condemnationem fieri posse in prima quaestione dictum est, possit soluere particulariter, & cogere creditorem ad recipiendam solutionem particularem.

Pro eius parte negante facit primo l. *tutor*. d quatenus habet, debitorem centum per obligationem, & cōsignationem quinquaginta non liberari a solutione vsurarum, quas debet pro centum.

Secundo facit l. *plane*. e quatenus habet particularem solutionem [illegible] ferre.

Tertio, quod creditor non potest petere partem summae debitae coram iudice, qui de tota summa cognoscere potest debitore, id opponente, vt tradit Bartholus communiter receptus, f qui habet commodantem duabus personis [illegible] ex illis separatam accommodatario, commodantem autem [illegible] non posse petere partem eius.

Quarto, quod communis opinio tenet hanc conclusionem cum glossa. g

Pro parte vero affirmante, vrget primo haec extrauagans, quae determinat quod licet censuarium posse soluere particulariter pecuniam pretium census acceptam ad liberandum se a solutione census pro rata. Nec obstat, quod licet vltimam glossam, haec extrauaganti non est locus in censibus, qui per aliuum modū, quam per emptionem & venditionem, aut aliuum contractum eis non aequipollentem constituuntur; quia id verum est quatenus continet formam coram [illegible] censum, non autem quatenus continet formam [illegible] soluendi, & [illegible] illum propter rationem [illegible], quod [illegible] census, non [illegible] transuersura, sicut in eius constitutione: & ita [illegible] extrauagans videtur [illegible] iure romano antiquo, & communi, quatenus disponit posse reemi censum per partes, praesupposito quod debitum quantitatis potest solui per partes.

Secundo vrget praedicta l. *quidam existimauerunt*, quatenus sine vlla restrictione generaliter habet, Praetorem humanum factum, ut cogerent creditorem accipiendam debiti partem, quae offertur ei. Nec obstat responsio glossae, & communis, quae restringit legem illam ad debitorem, qui confitetur partem debiti, partem vero negat: quoniam ex nullis verbis legis, nec casus totius iuris colligitur illa limitatio, cum nulla talia sint, quae de tali confessione, vel negatione loquantur.

Tertio facit, quod debitor Reipublicae potest soluere particulatim et debitu, iuxta l. vlt. h quae habet receptores Reipublicae cōntendo se recepisse partem rei debitae Reipublicae adeo liberare debitore quoad illam, vt exceptio non numeratae pecuniae nequeat ei opponi. Ad idem est casus in l. *placuit*, i quatenus habet rationales, siue receptores publicos teneri ad recipiendam debiti solutionem tributorum Reipublicae debitorū particulariter factam, modo tribus vicibus soluatur totum: ergo à fortiori debitor priuatae personae poterit id facere. k

1 2 Quarto vrget, quod obligatio de dando quantitatem est diuidua natura, & effectu, ita quod praestatio partis liberet debitorem a solutione illius quoad illam partem, iuxta l. 2. §. *& harum*, l ex quo Bartholus m communiter receptus id colligit: & obligatio de qua loquimur, est de dando quantitatem: ergo est diuidua.

Quinto vrget l. *si stipulatus sum*, n vbi sine vlla exceptione habetur [illegible], *Quod decē debet, partem soluēdo liberatur.*

Sexto,

a Verbo exigere [illegible] eod.
b Cap. dilecti de arbit. & c [illegible] de poen.
c L. [illegible] qui [illegible] ff. de trāsact. & l. cum [illegible] pro [illegible] de dol.
d Leg. 1. C. de his quae poen. nom. & in § [illegible] Inst. de leg.
e Leg. 1. C. de [illegible] qua pro eo quod inter. profert.
f De reg. iur. lib. 6.
g In l. cum proponas. C. de dolo.
h In d. c. fin.
i In consil. 310. num. 13.
k In l. poen. ff de vsuris.
l In glo. ff. 17.
m Leg. 1. § [illegible] ff. de peculi.
n Leg. si [illegible] ff. de procur.
o Leg. [illegible] stipu. [illegible] 91 ff. de verb. obl.
a Cap. in [illegible] dem & [illegible] de [illegible] annuis a [illegible] de poenis.
c In [illegible] § [illegible] ff. pot.
d § Lucius ff. de vsuris.
e ff. fam. ercisc.
f In l. in commodat. § [illegible] ff. commod.
g Leg. quidam existimauerunt ff. de reb. cred.
h C. de apoch. pub. lib. 10.
i C. de collat. fūd. patrim.
k Arg. auth. multo magis C. de sacros. eccl. & l. cum [illegible] de [illegible]
l ff. de verb. oblig.
m Ibi num. 2
n §. qui decē. ff. de solut.

Sexto, quòd nihil obstat his duobus proximis argumentis dicere, quod illa procedunt in solutione partis facta creditori eo volente, tum quia nulla est lex, neque Canon, qui hoc sic limitet, tum quia præfatus §. *& harum*, ponit differentiam inter obligationem de dando quantitatem, & de dando hominem, & ait Iurisconsultus, quòd hæc est indiuidua effectu, id est, quòd non liberat solutio partis quoad partem, illa verò sic, at constat quod etiam debitor generis liberatur quoad partem volente id creditore, arg. l. *satisfactio*, *a* & l. 1. *b* ibi, *Satisfacere alicui dicimur*, *cùm eius desiderium adimplemus*. ergo in obligatione dandi quantitatem solutio partis, etiam nolente creditore, liberat quoad partem. Equidem hoc argumentum adiunctũ duobus proximis irrefragabiliter probat hanc conclusionem, quam exertè affirmauit eruditissimus Alciatus, *c* faciens regulam, quod regulariter potest cogi creditor ad capiendam solutionem partis oblatæ, nisi cum nimis minutatim offertur.

Septimo facit ratio, qua tam Paulus Iurisconsultus, *d* quàm commiscentes in illum ponunt differentiam inter stipulationem dandi quantitatem ab vna parte, & inter stipulationem facti, vel dandi hominem ex altera, quoad hoc, vt illa dicatur regulariter diuidua, hæc autem regulariter indiuidua: est enim illa ratio, quod rarò contingit, vt solutio partis quantitatis, quoad illam sit notabiliter incommodior, quam solutio totius quantitatis quoad totam quantitatem. Per quam rationem tollitur consideratio illa magnæ incommoditatis, qua se munit contraria opinio ad dicendum, quod particularis solutio multas incommoditates adfert: quia id non est regulariter verum, cùm debetur quantitas.

Octauo facit consideratio Philippi Decij, & Alciati, *e* scilicet, quòd ratio illius legis, nempe, vt diminuantur lites, æquè habet locum in debitore confitente totum debitum, ac in confitente partem tantum, quoniam per acceptionem partis oblatæ in vtroq; casu minuitur lis quoad illam partem. Cùm ergo omnes fateantur cogendum esse creditorem recipere partem confessam, quando alia pars negatur, etiam cogetur, quando nihil negatur, præterim, quod absurdum videtur, vt melioris conditionis sit negans, & contumax, quàm confitens, & obediens: cũ magis fauendum sit obedientiæ, quàm contumaciæ. *f*

Nono facit illud argumentum Alciati, quòd nisi hanc partem teneamus, cogeremur dicere legem duodecim Tabularum, quæ debitum defuncti diuidit inter hæredes proportionibus hæreditarijs, iuxta l. 2. *g* fuisse iniquam creditoribus, nam per illã hæredes possunt pro parte debitum soluere: quod tamen non potuisset defunctus facere secundum contrariam opinionem, & tamen in ipsa, quam nostra confiteri cogitur conditionem creditoris non debere fieri peiorem ex persona hæredum. *h*

103 Decimo facit, quòd licet omnes hæredes debitoris teneantur defendere se per vnum procuratorem, ne conditio creditoris fiat peior per multiplicationem personarum hæredum: hæredes tamen creditoris non tenentur petere suas partes debiti per vnum, *i* cuius ratio nulla alia dari potest, quàm quod solutio partis debitæ quantitatis, non inducit incommoditatem saltem notabilem creditori.

Ad primum oppositorum, quod est contrariæ opinionis Achilles, scilicet in l. *tutor k* respondet Philippus Decius, *l* secutus Fulgosium, qui sequitur tertiam solutionẽ glossæ illius legis, videlicet, quod loquitur in debito vsurario, siue quod debetur sub vsuris. Ratio specialitatis est, quòd vsuræ sunt quasi pœna, quæ non excusatur per solutionem partis, *m* & quasi debitum sub cõditione, & quodam euentu, quod non tollitur nisi conditione in totum adimpleta, & euentu in totum secuto. *n*

Ad secundũ respondent Decius, & Alciatus, quòd particularis solutio tunc est incommoda notabiliter, quãdo multiplicantur personæ, à quibus exigendum est debitum: & ideo boni iudicis est, vt in iudicio familiæ erciscundæ debita, & nomina defuncti diuidet inter hæredes, vt quædam illorum integra adiudicet vni hæredi, & quędam alij, sic vt non cogantur omnes hæredes pro partibus portiones ab omnibus creditoribus, quod esset valde graue, quodque nullatenus contingit in proposita quæstione.

Ad tertium respondetur, quod ille §. *duabus*, loquitur de toto speciei, & eius parte integrali, non autem de toto quantitatis, & eius parte quantitatiua: & ita dictum Bartholi de creditore quantitatis, & quod non potest petere partem eius, non probatur ibi, & cõtra eum tenent multi Doctores, quos additio ipsius ibi citat, & etiam Iason, quem illa non citat, *a* significat communiter teneri contra Bartholum, quod creditor petens quinquaginta à debitore, probando, quod debentur centũ, debet obtinere sententiam in quinquaginta.

Ad quartum respondetur, quòd cõmunis opinio ideo tenuit partem contrariam, quia non satis perpendit prædicta, quæ efficaciter illam reprobant: & quoties vnus melius, quàm multitudo sentit, eius est sententia sequenda, *b* licèt regulariter sit tenenda communis, secundum Ioannem Andream, *c* quem, & alios citat, & sequitur ibidem Felinus, *d* & non vnus tantùm, sed multi, & in his Decius, & Andreas Alciatus qui pro suo acumine, & profunda eruditione multis æquipollent eam defendunt: & in ea sententia, quam etiam in Manuali Confessar. einsequimus, quoties vtraque opinio classicos auctores habet pro se, parum est tribuendum numero, & multum rationibus & fundamentis.

104 Tertia quæstio, an per hanc extrauagantem veteruit constitui census in alia re, quam in pecunia numerata. Ad quam quæstionem respondeo, quòd non. Tum quia ex nulla eius parte potest id colligi. Tum quia hoc tenet Innocentius communiter receptus, *f* & ita non solum potest constitui, & emi annuus census pecuniæ numeratæ, sed etiam vini, frumenti, & cuiuscumque alius rei: quamuis in nonnullis Regnis Hispaniæ ante aliquot annos statutum fuerit, vt non constitueretur nisi in pecunia numerata: imo & legibus cautum fuit, quantum deberet esse pretium eius. Vnde in Aragonia debent solui viginti pro vno, siue ad rationem 5. pro 100. & in Regno Nauarræ ad rationem 6. pro 100. & in regno Castellæ ad rationem 7. pro 96. imo & census antea constitutos in alijs rebus redegerunt in census pecuniæ numeratæ ad rationem prædictam. Pius autem V. in hac extrauaganti, neq; determinauit, vt census constituatur in sola pecunia numerata, neque quantum pretium debeat pro eo solui. Vnde quamuis in vrbe communiter soluitur ad rationẽ 7. pro centum, audiui tamen aliquos soluere, aut soluisse octo pro centum. Audio item Regem Catholicum Philippum II. nunc in Regno Neapolitano erigere montem, in quo soluuntur nouem annua pro centum, scio etiam in aliquibus partibus Galliæ constitui census ad rationem 10. pro 100. nec mirum, quia pretia rerum pro varietate gentis, terrarum, & temporum, & pro copia, vel penuria ementium, vel vendentium, aut mercium, vel pecuniæ numeratæ variantur, iuxta l. *pretia rerum*, *g* & annotata ei per Doctores, & tacta etiam per nos in Manuali Confess. *h* & apud omnes constat, censum esse mercem quandam emibilem, & vendibilem.

S V M M A R I V M.

105 *Ius diuinum an humanum contineat hæc extrauagans.*
105 *Ius quod est naturale, vel diuinum, & quod humanum.*
106 *Census constituendi forma Papa, an vbiq; sit seruanda.*
106 *Lex qua Papa ligat Reges omnes, & eis subditos.*
107 *Ius contentum in hac extrauaganti esse varia speciei.*
108 *Extrauagantem hanc, qua parte consuetudo, aut non vsus tollit.*

105 QVARTA quęstio, cuius decisione prędicta extrauagantis rectè intelligi, & in praxim deduci possit) fuerit, an hęc extrauagans sit naturalis, & diuini iuris declaratoria, an humani tantum inductiua? quod enim sit iuris naturalis, & diuini declaratoria, facit proœmiũ eius, quatenus habet, auctorem eius motum fuisse ad tollendos contractus censuales, qui fiebãt in diuinarum legum contem-

a ff. de sol. & l. 3. rem. § omnia ff. de pign. act.
b ff. qui satis dat. cogan.
c In dict. leg. quidam existimauerunt, num. 2.
d In d. §. & harum.
e In d. l. quidam existimauerunt.
f Ca. quanto. 2. q. 4. c. 1. § nos igitur de postu. prel.
g C. de hæred. actio.
h Leg. 2. § ex his ff. de ver. oblig.
i Leg. iam tamen ff. iudic. solu.
k §. Lucius ff. de vsur.
l In d. l. quidã existimauer.
m Leg. in executione § propter ff. de verb. oblig.
n Leg. cui fundus de condit. & demonst.

a In l. g. stire. debemus ff. de verb. oblig. num. 12.
b Leg. 1. §. si neque. C. de vet. iur. enuc. & arg. c. ca. pill. de sergi. & c. Nicena 31. dist.
c In cap. 1. de constit.
d Num. 54. cap. 27. num. 280.
f In c. in ciuitate de vsur.
g ff. ad leg. Falcid.
h Cap. 23. num. 86.

[illegible] periculo:& quatenus [illegible] omnes contractus censuales [illegible] quam ab ea prescripta esse feneratitios:& [illegible] quæ et contra naturale, diuinumq; ius factos: cum [illegible] vtroque illo iure damnetur, vt copiose probatum est supra.*a*

Quod autem humani tãtùm iuris sit inductoria facit, quòd sub finem declarat non extendi eam ad præterita: & constat constitutionem iuris naturalis, vel diuini declaratoriam extendi ad præterita, vt tradit Panormitanus in cap. fin. de præscript. & Felinus, *b* & probatur ea firma ratione, quòd omnis constitutio declaratoria iuris antiqui extenditur ad præterita, iuxta cap. *ex antiquis, c* cum ei annot. per Dominicum, *d*, & palam est ius naturale esse antiquius, cum ab exordio rationalis creaturæ cœperit esse, *e* & etiam diuinum positiuum antiquius omni Pontificio humano.*f*

Pro resolutione igitur huius quæstionis, dicẽdum primò, multa in ea contineri, quæ sunt iuris naturalis, & diuini, & multa quæ iuris humani. Nam iuris naturalis, & diuini est, contractum fœneratitium esse reprobum per dicta supra, *g* quod ex hac constitutione colligitur: eiusdẽ iuris videtur etiam esse, quod census non constituatur in re, quæ non sit frugifera, cum contra naturam rei sit, censum (qui est quidam fructus) capi de re infrugifera: nam eadem ratione Doctores concludunt, vsuram esse contra ius naturale, cum illa sit quidam fructus, & capiatur ex pecunia, quæ est res infrugifera.

Eiusdem iuris videtur etiam esse, quod census nõ constituatur, nisi in re immobili, cum res mobilis sine sui totius, vel partis cõsumptione non possit reddere fructum, & census est quidam fructus, qui de aliqua re sine ipsius peremptione colligitur. Iuris autẽ humani est, quod pretium solutum in sola pecunia numerata, & corã Notario, & testibus: & quod venditio rei censuatæ, cum cõtigerit fieri, ante bimestre denuncietur censuario: & quod ille præferatur alijs emptoribus, & multa id genus alia, quæ ex solo iuri naturali, & diuino non possunt per bonam consequentiam educi, & quęcunque non sunt talia, quãlibet rationabilia sint, non censentur esse iuris naturalis, & diuini, sed humani, argumento cap. *ius naturale, h* vbi hoc latius resoluimus. Ex quibus infertur, quòd iuris humani est illa grandis particula, *Contractusq; sub alia forma posthac celebrandos fœneratitios iudicamus.* Tum, quia nõ extenditur ad prius celebratos, ad quos extendenda erat, si tota forma contrahendi per eam inducta esset iuris naturalis, & diuini per prædicta. Tum quia solo iure naturali, & diuino attento posset constitui iustè corã Deo census, soluto pretio eius in alia re, quàm pecunia numerata, si illa coram ipsius diuina Maiestate esset æquè vtilis, aut vtilior venditori, quàm pecunia numerata.

106 Quinta quæstio, an prædicta extrauagans sit seruãda etiam in Regnis, quoad temporalia temporali domimo Ecclesiæ non subiectis: Et quidem pro parte negante facit ca. *nouit. i* cum multis alijs à nobis, *k* citatis, quatenus probant Maximis Pontificibus non esse mentẽ turbandi iurisdictionem Regum quoad temporale dominium sibi non subiectorum, & quod leges Pontificum Maximorum quæ non continent leges naturales, neque diuinas, non debent necessario seruari extra statum, & forum Ecclesiasticum, iuxta ca. 2. *l* adiuncta sua glossa, & glossa *cum contingat, m* cum eis annotatis.

Pro parte verò affirmante facit idem cap. nouit. quatenus multis modis à nobis in eius 6. notabili inductum probat, ad Pontificem Maximum pertinere declarationem dubiorum de peccatis, an sint peccata, & an sint lætalia, nec ne:

Omissa tamen (quę altior fieri posset) disputatione, resoluẽdo eam breuiter dico primò, procul dubio eam esse seruandum in omnibus Regnis, quæ non sunt de temporali dominio Ecclesiæ, quatenus est iuris naturalis, & diuini declaratoria, quia quatenus talis nihil noui inducit, sed solum quid actum sit monet, *n* & constat ius naturale, & diuinum esse vbique seruãdum. *o* Et cõsequenter quatenus expresse, vel tacite decreuit, peccatum vsuræ esse contra ius naturale, & diuinum, ita quòd vbique gentium credendum est esse peccatum vsurarium, vel aliud id, quod in hac extrauaganti declaratur esse tale, solo iure naturæ, vel diuino attento,

Secundo, quòd dubitari potest de iis, quæ præter ius naturale, & diuinum nouè inducit propter rationes in principio quæstionis pro vtraq; parte insinuatas: & quod videtur resoluendum etiam seruandã illa, quæ inducuntur ad præsumendum contractum censualem esse vsurarium. Tum quia leges Pontificum Maximorum latæ circa ea, in quibus vertitur periculum animæ, etiam si non contineant leges naturales, neque diuinas, debent seruari apud omnes Christianos in vtroque foro & vbiq; gentium, iuxta glossam celebrem & receptam, *a* pro qua est illud capitulum, & ca. fin. *b* & cap. *cum contingat, c* & communis opinio in illis omnibus cap. *d* & hæc extrauagans lata est circa ea, in quibus vertitur periculũ animæ, vt palam est. Tum quia lex Papæ lata circa spiritualia seruanda est in vtroque foro, *e* quales sunt latæ circa matrimoniũ, *f* etiam si solum inducat modum præsumendi matrimonium, iuxta cap. *is qui, g* quod vbique seruatum fuit vsque ad Concil. Trident. Tum quia in vtroque foro videtur seruandum id quod præfatus Pius V. in extrauaganti, cuius caput est, *Intolerabilis*, relata à nobis in Manuali Confess. *h* statuit, scilicet, quod ad probandam confidentiam illicitam, & simoniacam sufficiant testes singulares, & quędam aliæ præsumptiones, quæ nec iure naturali, neq; diuino ante illius constitutionem sufficiebant. Tum quia glossa præfati cap. 2. *i* & ei similes, quæ probant leges Canonicas in foro Canonico esse obseruandas, & leges ciuiles, in foro ciuili, intelligenda sunt, quando lex Canonica non fertur circa spirituale, neque circa ea, in quibus vertitur periculũ animæ, nec spectãtia ad religionẽ Christianam: sed fertur circa alia profana vtrique foro subiecta. At hæc extrauagans lata est circa spirituale dubiũ, scilicet, an constitutio census sit peccatũ, cuius decisio reseruatur Papæ, *k* & tangit periculum animarũ, vt palam est. Neque obstat glossa celebris, *l* quatenus habet illi clementinæ (quæ inducit formam super vsuris repetendis) non esse locum in foro sæculari, in quo illæ repeterentur, quia illa clementina non declarat hunc, vel illũ contractũ esse vsurarium, vel pręsumendũ vsurarium, sed solum inducit formam procedẽdi super vsuris, quæ nihil attinet ad peccatum. Nos autem agimus de constitutione, quæ declarat contractus aliquos censuarios esse vere peccata, vel præsumenda esse talia.

Tertio, quòd his videtur esse consequens, ꝙ non ligat eos, qui Regibus laicis subijciũtur, illa clausula, quod cẽsuarius præferatur in emptione rei sibi per censum subiectæ, nec illa quod redempturus cẽsum debet ante bimestre denunciare illam redimendi voluntatem censuario: quia per illas clausulas non declaratur aliquid esse peccatum, nec præsumi esse tale, sed quòd contenta in illis vita sunt mala, & æqua eius latori.

Quarto, quod nemo est iudicandus vsurarius in foro conscientiæ propter præsumptiones per hanc extrauagãtem inductas, si contrariũ coram Deo est verũ: quia nulla lex fundata super præsumptione ligat aliquẽ in foro conscientiæ, seu Dei, si contrariũ eius, quod præsumitur, est coram Deo verũ, iuxta ca. *tua, m* & cap. *humanæ aures, n* & cap. *is qui, o* cum eis annotatis.

107 Sexta quæstio, an omnia contenta in hac extrauaganti sint iuris eiusdẽ speciei. Ad quod respondeo quod non: quædam enim sunt in ea expressa præsupposita, vel insinuata, quæ sunt iuris naturalis & diuini, quæ certum est ligare omnes etiam laicos Regnorum non subiectorum quoad temporale dominiũ Papæ, vt primum dictũ quæstionis proximæ habet. Quædam verò sunt, quæ non sunt iuris naturalis, neque diuini, sed humani noui per extrauagantes 1. & 2. *p* & per hanc clarius nouè inductam ad præsumendum aliquos contractus censuales esse vsurarios: quę probabiliter dici potest ligare vniuersos etiam laicos, etiam, quo ad temporalia Papæ minime subiectos. Quædam tandem sunt, quæ nec continent ius naturale diuinum, neque modum præsumendi censum esse vsurarium,

a Notab. 7. num. 6.
b In ca. fin. de const. fall. 2.
c 14. dist. cum annot.
d Et in auth de aqual dot coll. 4. §. 5.
e 1. d. in prin.
f Arg. ca. sunt quidã 25. q. 1.
g Notab. 7.
h 1. dist.
i De iud.
k In cum 3. not.
l De arb li. 6.
m De iureiu.
n Leg. har. po. num. § 1. ff. de [illegible]
o Cap. quod [illegible] 8. dist.

a In cap. 2. de reg. iur. lib. 6.
b De præscr.
c De iureiur.
d & c. pen. & vlt. de secun. nupt.
e Et in c. cum ... generali de foro compet.
f Cap. vt in quisit § si & c. pen. & vlt. de har. lib. 6.
g Cap pen & vlt. de secun. nupt.
h De sponſ.
i Cap. 23 nu. 110
k De arbit.
l d. ca. nouit Clem. dispendios. de iud. Ver. vsurar.
m De sponſ. 1.
n 22. quæst. 5.
o De sponſ.
p De empt.

rium,

[illegible], sed æqua, & digna, quæ in eo seruentur, qualis est [illegible]atio, quæ datur celuario in emptione rei censualis [illegible], qualis item denunciatio, quam redemptionem facere debet facere ante bimestre, & illa, qua [illegible] denuncians, velit, posse redimere censum intra annum post denunciationem: hæc enim non declarant aliquod esse peccatum, nec præsumi esse tale, nisi dicas mentem Pij [illegible], vt census præsumatur vsurarius, si hæc non [illegible] seruentur: quod tamen non videtur rationabile, cùm census ante decem annos contractus seruatis seruandis, & [illegible] tempore prædicatur iustus, nulla ratione possit iudicari vsurarius, eo solo, quòd redempturus illum non denunciauerit ante bimestre, vel post denunciationem [illegible] annum lapsum non redemerit.

108 Septima quæstio, an hæc extrauagans possit in totum, vel partem tolli per contrarium vsum vel non vsum eius, sicut & aliæ leges constituuntur, ac tolluntur per cap. [illegible] & per glossam solemnem, b & per ea quæ deducta ibi per Felynum. Ad quam quidem quæstionem respondeo [illegible], quod non potest tolli, quatenus est solum declaratiua iuris naturalis, & diuini, siue quo ad ea, quæ expressè, vel tacitè definit esse iura naturalia, vel diuina. c

Secundo, quod potest tolli per contrarium vsum, vel non vsum eius quoad alia omnia nouè inducta, citrà quod ad præsumendam vsurariam prauitatem: quia illa sunt iura [illegible]ana, & omnia iura humana per non vsum, vel contrarium [illegible] contrarium tolli possunt, saltem Papa sciente, & non contradicente. d

Tertio, quod inde possit omitti eius obseruantia extra terras Papæ subiectas quoad ea, quæ non [illegible] naturale, nec diuini, neque humani [illegible] ad [illegible] vsurariam prauitatem, sed solum tangunt iustitiam vel iniustitiam constitutionis censuum: quoniam illa non tangunt spiritualia, nec continent [illegible] ratione peculiari magis plusquam aliæ leges statutæ super emptione & venditione aliarum mercium: quia census est merx, & res temporalis, & de se profana: & constitutio eius non est res magis spiritualis, quam emptio, & venditio aliarum mercium, cum verè sit venditio ex parte constituentis, & emptio ex parte [illegible]us constituitur secundum omnes: & ita lex super iustitia vel iniustitia eius lata, est lata super materia temporali, & communi, tam iurisdictioni Regum, quam Papæ, & consequenter sicut lex lata ab vno Rege super [illegible]tia, vel iniustitia eius, si non continet ius naturale, vel diuinum, non ligabit alios sibi non subditos, sic & Papæ lata super ea, si non continet ius naturale, vel diuinum, vel non inducit præsumptionem, qua præsumatur tale, non ligabit Reges, & Regna temporalia Ecclesiæ dominio non subiecta.

SVMMARIVM.

109 *Census debitor satisfacit credendo in dubio, quod debet illum ex contractu censuario & emphyteutico.*
109 *Obligatio censitici maior, quam emphyteutici.*
110 *Contractus censiticus vt differt ab emphyteutico.*
110 *Pœna exacta ob non solutionem censuus, an restituenda.*
111 *Census an vendi possit maioris, vel minoris, quam sit creatus.*
111 *Pretium census per quæ crescit, & decrescit.*
111 *Census super censu constitui potest.*
112 *Frugifera est res apta fructum ferre, licet non ferat.*
113 *Census vnus super pluribus rebus constitui potest.*

109 OCTAVA quæstio, an qui soluit aliquem censum, ob aliquod prædium & nescit, an eum debeat ex contractu emphyteutico, an censuali, vtrum eorum possit in foro conscientiæ credere debeat, cùm plurimum [illegible]erat, vtrum illorum credat, nam si credat, censum illum se debere ex contractu emphyteutico, tenebitur credere, se perdidisse prædium non soluendo censum intra duos annos si debet Ecclesiæ, e vel intra tres si debet personæ [illegible]. f Ad quod dubium videtur dicendum, primo quòd [illegible] modo videtur resoluendum quoad forum externum, [illegible] ad internum, cum non agatur de interpretanda lege [illegible] in præsumptione iuxta notata in cap. nequi. g

Secundo, quod non tenetur credere in dubio, se debere illum ex contractu emphyteutico, sed [illegible] debere illum ex contractu censuario, [illegible] cap. ex parte a & notatorum ibi per Panormitanum [illegible] stipulationibus cum alijs similibus, quæ [illegible] probant [illegible]ra, & dubia, ita interpretanda esse, vt quæ [illegible] ligationem inducant, & prædictum cap. ex parte probat censum de bito ex voto, quod votum soluendi sextarium [illegible] menti est intelligendum de sextario minore, si duo sunt sextarij. Et constat, maiorem esse obligationem debendi censum ex contractu censitico, quam ex emphyteutico: cum, vt supra tactum est, debens censum non perdit prædium non soluendo censum, vt est in c. cum dilectus cum glossa, & Innocentio, excepto, d debens autem ex emphyteutico sic. e

110 Nona quæstio, an liceat post prædictam extrauagantem tradere alicui prædium valoris mille ducatorum, reseruato sibi annuo censu, ad [illegible], vt cessante eo soluere per triennium, possit recipere prædium traditum. Ad quod respondeo, quod sic. Tum, quia extrauagans disponit de censu, quem quis imponit, & [illegible] super re sua, & non de illo, quod tradit rem suam alteri, vt sibi aliquid annuum soluat, & a diuersis non sit illatio. f Tum quia non fuit intentionis Pij V. prohibere locationes ad longum tempus, nec consequenter contractus emphyteuticos, vt supra dictum est, & præfata traditio dicenda est locatio ad longum tempus, vel certe contractus emphyteuticus, qui non inuestitus, g vt colligitur ex differentijs, quas ponit glossa. h & tradunt Doctores, maxime Iason super illa. Tum quia, vt contractus dicatur emphyteuticus, vel locatio ad longum tempus, non est necessarium, vt id expresse dicatur, sed satis est, si colligatur tacite, ex his, quæ aguntur: adeo quod aliquando [illegible], vt in instrumento dicatur dari aliquid in emphyteusim, attamen contractus non sit emphyteuticus, sed censualis, vt post Innocentium, i tradit Iason, k ponens exemplum de illo, qui diceret, tradere se aliquid prædium in emphyteusim pro certo annuo censu: ita quod omne ius, quod habet in eo transferret in illum. Cum enim per contractum emphyteuticum non transferatur dominium directum, sed tantum vtile, secundum omnes, cumque, si [illegible] quis transfert omne ius quod habet in re, videatur transferre dominium directum, videtur non esse facere contractum emphyteuticum, sed censuarium, [illegible] reseruare census, ne dispositio secum pugnet, contra l. [illegible] l Tum denique quod prædicta extrauagans nihil disponit de censu reseruato in traditione alicuius rei, sed [illegible], de quo est textus cum glossa [illegible] m sed de censu de nouo constituto, vel constituendo super re, quæ retinetur à vendente illam, & non est eadem ratio de vtroque, quia in illo nulla cadit [illegible] vsurarum suspicio, in hoc autem magna, vt palam est.

111 Decima quæstio, an qui exigit pœnam ob non solutum censum per nouam constitutionem debitum, tempore præstituto, teneatur restituere illam in foro conscientiæ. Respondeo quod si fuit constitutus post præfatam extrauagantem per dictam supra. n Si autem fuit ante illam constitutus, distinguendum est, an fuit talis, & tam moderata, & tam absque mente [illegible] facta, vt iuste potuisset poni quo ad forum conscientiæ, an non. Primo casu non tenebitur restituere: posteriori erit [illegible], argumento l. si pacto quo pœnam. o & l. [illegible]. p

112 Vndecima quæstio, an liceat ei, cui debetur, censum vendere illum in tertium tempus, vel ad [illegible], vel emptoris? Respondeo, quòd non per dicta supra. Sed an autem vendere possit censum ipsum in [illegible]: Respondeo, quòd sic, modo eodem pretio vendatur, & [illegible], neque minori, quam fuit emptus, vt hæc extrauagans exprimit, quod quia videtur statutum fuisse ad [illegible] fraudem vsurariam, sit, vt arbitrer licere in foro conscientiæ habenti censum septem aureorum emptum centum aureis si egeret, & non inueniret, qui vellet emere, [illegible]re: sed aliquanto minoris, posse vendere minoris, saltem quo ad forum conscientiæ, modo nulla fraus vsurarum interueniat, sed solum diminutio valoris: aut ex eo quod

venditor

Marginal notes (left): Cap. [illegible] leges 4. [illegible] Dist. 8. § [illegible] Cap. potuit. [illegible] locat [illegible] 2. C. de iur emphyt. [illegible]

Marginal notes (right): [illegible] d De religios. domib. e D. [illegible] cap. potuit de locat. & d. l. 2. C. de iur. emphyt. f Leg. Papin. ff. de minor. g § adeo Inst. de locat. h In l. 1. C. de iur emphyt. i In c. ad aures de reb. eccl. non alien. k In d. l. 1. nu. 40 & seq. l ff. de reg. iur. [illegible] m In c. cum dilecti de relig. domibus. n In gloss. 9. o C. de pact. C. de contr. vel committ. stipul. leg. [illegible] p ff. de verb. obl. § alteri Inst. de inutil. stip. [illegible] q In gloss. 16.

venditor [illegible] & rogar emptorem, & [illegible] v[illegible] sunt [illegible], quia multi sunt venditores [illegible] census, pauci emptores, propter quae valor rerum vendendarum minui solet, vt dixi [illegible] in Manuali Confess. a Aliter etiam quod [illegible] contrario si multum [illegible] census, vt vendatur illi, & ille nollet, & ad [illegible] emptores, & pauci venditores [illegible] maiori, quam [illegible] tiæ. Tum quia [illegible] pretium indiuisibile [illegible] cum, [illegible] Manua. [illegible] videmus [illegible], intra [illegible] plures vel [illegible] venditores, aut emere. Tum quia [illegible] volentium vendere, & tantas volentium emere [illegible] pretium & contra multitudo [illegible], & [illegible] tas volentium vendere potest illud augere, secundum omnes. Tum quia passim videmus in vrbe [illegible], qui habent census emptos in montibus Pietatis, & alijs vendere maiore pretio eo, quo emerunt, si rogantur a multis vendere: & contra minoris quam emerunt [illegible] quærunt: & rogant emptores, & multi inueniuntur venditores, & rari emptores. Dixi supra b *saltem quo ad forum conscientiæ*, quia non tam facile potest id [illegible], quo ad forum exterius, ob hanc extrauag. quæ [illegible] vendicarius, vel [illegible] quam [illegible]; nihilominus tamen ex bono, & æquo idem posse dici quoad forum externum [illegible] eandem extrauagantem, per rationes præmissas, ne procedat quando pretium census creuit, vel decreuit post illius constitutionem, sed solum quando pretium non fuit auctum nec diminutum. Quod quia quotidianum est, memorabile esse [illegible] confessarijs.

Duodecima quæstio, an super censu, vel alio iure capitali aliquo [illegible], valeat constitui nouus census? Respondeo posse, vt dictum fuit in prima glossa quoniam annuus reditus pro re immobili habetur, per textum [illegible] d [illegible].

[illegible] Decimatertia quæstio, an quælibet res immobilis, quæ pro pretio [illegible] censum [illegible] humanos vsus locari valet, constituatur [illegible], licet locari nunquam soleat, qualis [illegible] non [illegible] locari. Respondeo quod sic. Tum quia non solum prædium, quod actu [illegible] sed etiam id, quod [illegible] cap. *quia per nouale*. e Tum quia [illegible] loquens [illegible] qui [illegible] fructus quos [illegible] percipere potuit, licet actu non perceperit, vt est textus, & ibi glossa recepta in cap. [illegible].

Decimaquarta quæstio, an vendens censum possit pacisci [illegible] pretium acceptum [illegible], ea lege, vt [illegible] censum [illegible]. Respondeo quod non, quia id [illegible] est [illegible] pecuniam, vt aliquid [illegible]: & ita ad [illegible], quod omnino est verum est, iuxta dicta. h

Decimaquinta quæstio, an liceat emere censum constitutum super diuersis prædijs separatis, expressis tamen finibus [illegible]. Respondeo, quod sic. Tum quia hæc extrauagans, quæ [illegible], quod census non potest constitui nisi super re immobili non [illegible] excludere pluralitatem [illegible] immobilium, sed [illegible] mobiles. Tum quia dispositio loquens de vno habet locum in pluribus, quando eadem ratio militat in illis: vt colligitur ex textu adducta glossa prima communiter recepta, *in si compromissarius*, i vbi hoc adnotat Dominicus communiter receptus. Tum quia a iure antiquo non est recedendum, nisi quatenus dictat nouum, k & ante hanc extrauagantem licebat constituere vnum censum super pluribus rebus, & hæc non vetat illud.

SVMMARIVM.

114 *Censualium potest pluribus vendere rem censualem.*
114 *Census [illegible] soluendus a possessore partis rei censuariæ.*
115 *Censuarius non tenetur pacisci redimendi censum, casu quo partem [illegible].*
115 *Census [illegible] hanc extrauagantem [illegible] partem [illegible].*
116 *Censuarius, an [illegible] forma Camera.*
116 *[illegible]*
117 *Prædium [illegible] ex parte infrugiferum, eo quod reddat minus*
117 *[illegible] non [illegible] ex parte infrugiferum.*
117 *[illegible]*
118 *Censuarius [illegible] rem vt tenetur.*
118 *[illegible] super re aliena vt tenetur.*

114 Decimasexta quæstio, an liceat diuidere rem, super qua est constitutus census, & vendere diuersis diuersas partes? Respondeo quod sic [illegible] extrauagans vetat, vt [illegible] per pactum libertas alienandi rem censuariam, quam habet constituens & vendens censum tollatur, vel restringatur. Cum ergo ante constitutum censum posset [illegible] censui subiectam in diuersas partes, & eas vel aliquas earum diuersis vendere, poterit idem facere post illum constitutum.

Decimaseptima quæstio, an venditor, qui vendit aliquas partes fundi censualis, ipse solus teneatur soluere totum censum, an etiam illi, qui eas emerunt? Respondeo quod is, cui debetur census, potest illum totum petere a quolibet [illegible]. Tum quia conditio creditoris non debet fieri deterior ex hæredum multiplicatione, a ergo eadem ratione [illegible], non debet fieri peior ex venditione partium fundi vectigalis. Tum quia per fundi venditionem [illegible] non diminuitur vectigal in præiudicium illius, [illegible] immo potest petere a quolibet possessore illius vel partis eius. b Tum quia [illegible] legis receptam habet, mortuo emphyteuta, relictis duobus hæredibus, neutrum illorum soluendo partem pensionis, quæ illum contingit, liberari a poena caducitatis [illegible] partes emphyteuticis, in qua successiue altero illorum non soluente suam partem totum emphyteusim perdi ab vtroque, vt late post multos alios a se citatos tradidit [illegible].

115 Decimaoctaua quæstio, an ab initio constituti census liceat pacisci, quod casu, quo venditor census vendiderit fundum, vel partem eius, teneatur redimere censum? Respondeo, quod non: quia hæc extrauagans, d etiam vetat, ne in venditione census possit apponi pactum, per quod a vendente censum inuito pretium possit exigi, cuius consequens est, non posse apponi pactum, quo vendens redimere cogatur.

Decimanona quæstio, an quicunque census etiam ante hanc constitutionem creatus super re certa, ea perempta, vel pro parte infructifera effecta in totum vel pro parte cesset? Respondeo, quod census ante hanc constitutionem creatus non perditur in totum, nec in partem, ex eo solo, quod pars prædij vectigalis [illegible] perdatur: quia id nullo iure videtur cautum, nec illa efficaci ratione probari [illegible], quod debet [illegible], reiecta parte, quæ periit [illegible], cui debetur census, liberetur: nam vt probatum [illegible] census, etiam ante hanc extrauagantem non poterat constitui in persona, sed tantum in re ipsa, qua perempta, vel [illegible] liberaretur venditor.

Vigesima quæstio, an census super [illegible] rebus constitutus, & super omnibus [illegible] bus, perit in parte, parte illorum perempta? Respondetur, quod non, si census fuit creatus ante hanc extrauagantem per responsum, ad quæstionem præcedentem. Et quod post hanc extrauagantem non potest creari census super omnibus bonis [illegible], sed tantum super designatis suis finibus, & de illis idem dicendum est, quod dictum est supra f de censu super duabus rebus designatis constituto.

116 Vigesimaprima quæstio, vtrum hanc extrauagantem transgrediatur, qui vendit censum obligando se ad solutionem in forma Cameræ? Respondeo quod sic. Tum quia constitutum, ex vendendo censum, [illegible] in illa. Tum quia obligat se ad pænas [illegible], quæ incurruntur per obligationem in forma Cameræ, & hæc [illegible] venditor iure communi non tenetur.

a Cap. 23. nu. 78.
b Not. 4. n. 5.
c Cap. 23. nu. 79.
d In clem. ex ini. §. nunquam annuus redit. de ver. sign.
e De ver. sig.
f L. Labeo ff de [illegible] & [illegible] §. [illegible] C. de [illegible] g. De r[illegible] sta legatorum.
h [illegible] nota. 6. num. 8.
i De elect. lib. 6.
k Leg. praecipimus C. de appell.
a Lex a [illegible] ff de [illegible] obl. & L[illegible] ff fam. [illegible]
b Leg. communi diuidu. ff comm. [illegible]
c In L. [illegible] C. de [illegible] emphyt.
d In [illegible]
Notab[illegible]
f Q[illegible]

Vigesimasecunda quæstio, si venditor census desinat esse obligatus ad soluendum illum vendendo, & distrahendo rem censui subiectam. Respondeo, quòd nullomodo requisito censuario illam vendat. Tum quia onus realiter transit cum ipsa re. *a* Tum quia cessante causa cessat effectus, *b* & causa cur debitor census tenetur soluere illum, est dominium vel possessio, quod vel quam habet in re, super qua constituit censum, & desinit illa habere per venditionem & traditionem eius. *c* Tum denique quia census non constituitur, nec constitui potest super persona, vt late probatum fuit supra. *d*

117 Vigesimatertia quæstio, an res censui supposita desinat esse in parte frugifera eo solo, quod non reddit tantum, quantum tempore cõstitutionis, & venditionis eius reddebat. Respõdeo, quod non. Tum quia nullo iure videtur probari, quod aliquod prædium dicatur in totum, vel in partem peremptum eo solo, quod desinat ferre tãtum fructus, quantum antea ferebat: & ita non est dicendum, argumento cap. *con ul. illi.* *e* Tum quia non obstat dicere, quod de æquipollentibus idem est censendum, *f* & quod paria & æquipollentia videntur, partem prædij perimi, & partem fructuum non ferre. Non inquam hoc obstat, quia negari potest illa esse paria, & æquipollentia simpliciter, licet secundum quid sint talia.

Vigesimaquarta quæstio, an propter sterilitatem fundi multorum annorum extinguatur census? Respondeo quòd non. Tum quia nullo iure id cauetur. Tum quia debitor census relinquendo prædium illud censui subiectum pro derelicto, liberatur ab onere illum soluendi, vt prædictum est.

118 Vigesimaquinta quæstio, an casu, quo molendinum super quo est constitutus census destrueretur à Domino, eo quod aqua mutauerat cursum, & ædificauit aliud ex materia prioris molendini, an census debeatur ex secũdo molendino? Respondeo, quod secundum molendinum non erit subiectum censui: quia non fuit impositum illi, & certum est illud esse aliud à priori. Tum quia nauis constructa ex materia alterius nauis penitus dissolutæ, est alia à priori. *g* Tum quia etiam domus, si vsque ad aream destruatur, licèt ex eadem materia restituatur etiam in eodem loco alia domus dicitur. *h* Tum quia ędificiũ constructum in vno loco, ex materia ædificij destructi in altero, non solum est aliud ab eo, sed etiam frequenter est alterius domini, vt colligitur ex §. *cum in suo.* *i* Secundo dico, quod censuarius quia destruxit molendinum, tenebitur ei, cui debebatur census constitutus in ea actione de dolo, vel alia, iuxta textum in hoc aptum in l. *repeti*, adiuncta magna glossa, *k* & cap. fin. cum ei adnotatis, *l* aut ad minus cogetur reddere pretium, quod pro censu accepit, aut constituere illum super nouum molendinum, vel aliam rem suam immobilem.

Vigesimasexta quæstio, an qui emit censum super alia re non libera, vel super qua non poterat venditor eũ constituere, quod tamen emptor ignorabat, possit emptor exigere illum absque peccato? Respondeo, quod sic, pro tẽpore quo id probabiliter ignorauit. Tum quia sic ignorans debet excusari a damno, *m* & sua fraus & dolus nemini debent prodesse, *n* & consequenter emptor præfatus innocens non debet perdere censum, nec venditor dolosus excusari ab eo soluendo. Tum quia venditor celans vitia, & defectus rei venditæ tenetur emptori ad interesse. *o*

Vigesimaseptima quæstio, an in casu præcedenti quæstionis, possit emptor compellere venditorem ad restituendum pretium? Respondeo, quod sic. Tum quia datum ob causam, ea non secuta redire debet ad dantem, *p* & præfatus emptor dedit pretium ob censum super re libera constituendum, quod non fuit secutum. Tum quia venditor prædij seruituti subiecti tenetur emptori id ignoranti ex empto actione, *q* & ad interesse, si sciens vitium, aut ad quantum minoris, si ignorauit, iuxta distinctionem positam in l. *Iulianus.* *r*

Vigesimaoctaua quæstio, an ab initio constitutionis census posset fieri pacto, vt vendens teneatur soluere censum, donec pretium reddat, casu quo res non esset libera, vel esset alij censui subiecta? Respondetur, quod non. Tum quia census cum huiusmodi pacto constitutus videtur esse contra formam præfatæ extrauagantis. Tum quia aperiretur magnum ostium exercendi vsuras: nam volentes sibi eis mutuari, constituerent [illegible] census super alienis prædiis, & volentes mutuare [illegible] vsuris, emerent illos cum huiusmodi pacto, per quod [illegible] accperent vsuram nomine census, & [illegible] modi ostium nullatenus est aperiendum. *a* Tum quia non obstat, quod expressio eius quod iure inest, nihil nocet, *b* si tantum eo modo quo inest exprimatur, iuxta glos. & tradita ibi vtiliter à Felino, *c* & quod contentum in ipso pacto videtur tacite inesse per allegata in quæstione præcedenti. Non inquam hoc obstat, quia licet tacito iure insit, quod constituens, & vendens censum super re aliena, vel non libera teneatur reddere pretium, & ad interesse, vt prædictum est, non tamen iure inest, vt teneatur soluere censum male constitutum, donec reddatur pretium: quia hoc esset verè, vel præsumptiuè vsurarium, argumẽto eorum, quæ supra dicta sunt.

a Arg. leg. conuentio. ff. de pact. do talib. & cap. ex parte. de consuetud.
b Leg. 3. ff. de legat. & cap. significasti. de electione.
c In cap. ad audientiam. 2. de rescript.

S V M M A R I V M.

119 *Census in re aliena, vel non libera creatus, an deberi, & exigi possit.*
119 *Census positus in alia re, quam pecunia numerata, an ad eam reduci debeat.*
120 *Census creatus alio pretio, quam nummis, vt licitus.*
121 *Census cum quo pacto perimendi constitui possit.*
121 *Census an valeat cum pacto repetendi pretium; recipiendo in partem solutionis eius census antea solutos.*
122 *Census redimi potest etiam sine numerata pecunia.*
123 *Census pro redemptione quale amplius liceat accipere.*
124 *Census vt redimitur per compensationem.*

119 Vigesimanona quæstio, an iustè possit accipere censum emptor, qui nouit rem, super qua constitutus sibi census esse alienam, vel non liberam, & simulat se id ignorare, vt possit, quando voluerit, cogere venditorem ad reddendum sibi pretium, ea ratione, quod eum constituit super re, quæ non erat sua, vel non erat libera, & apta ad constituendũ illum? Respondetur, quod non. Tum quia illa simulatio dolosa non debet ei prodesse, argumento a contrario sensu ca. *vtilem*, iuncta glossa. *d* Tum quia simulatio dolosa est peccatum, vt probat S. Thomas receptus, *e* quibus est consequens, non posse ipsum bona conscientia recipere censum illum sic impositum: & quod si reciperet, teneretur eum restituere, vel computare in partem solutionis pretij, quod pro eo dedit, & hoc in foro interiori conscientiæ. In foro autem exteriori, si non confiteatur, nec probetur, obtineret: quia in illo foro de non existentibus & non apparentibus idem iudicatur, vt habet l. *duo sunt Titij* *f* & glossa, *g* sed si probaretur, posset puniri pœna vsurariorum vltra id, ad quod in foro conscientię obligatur, eo quod vsuram palliatam admisit per supradicta. *h*

120 Trigesima quęstio, an census constitutus in alia re, quam in numerata pecunia puta in tot modiis frumenti, vel tot amphoris vini, vel cadis olei, debeat reduci ad pecuniam numeratam, quæ iuste respondeat pretio pro eo dato, si pretium frumenti, vini, vel olei adeo creuerit, vt excedat pretium pro eo datum, licet cum daretur esset iustum? Ad quam quæstionem respondeo, primo quod pro parte negante facit: quia non debet augeri, vel minui pretium rei venditæ, quod erat iustum tempore venditionis, eo quod pretium illius postea creuerit: alioquin omnium fere rerum immobilium vẽditionum pretia essent augenda; cum fere vbique longe maiori pecunia numerata valeant hodie, quam tempore venditionis valebant, quod esset absurdum, & ita non dicendum. *i*

Secundo, quia iustitia pretij attendenda est, & sumẽda secundum tempus venditionis, & non secundum tempus futurum vel pretium, iuxta l. *pretia rerum.* *k*

Tertio, quod si pretiũ frumenti, vini, vel olei esset valde diminutum, non propterea vendens esset cogendus adre-

d 22 q. 2. & arg. toto tit. C. plus vale. quod agi. quam quod simul. concip.
e 2. 2. q. 111. art. 1.
f ff. de testa. tutel.
g Cap. si cærdis de off. de ordin.
h In to. notab. 1. num. 4.
i Lege, nam quid ad [illegible] ff. de bonis liber.
k ff. ad legem Fal.

Marginal notes (left, partly cut off): [illegible] de pigno- [illegible] de app [illegible] in notab. 2. — 22 q. 4. Leg. fin. ff. [illegible] cap. [illegible] de teste — *g* Leg. inter stipulantem [illegible] vers. & nauem ff. de verb. obl. — *h* Leg. quid tamen. § 2 ff. quib. mod. vsusf. amit. — *i* § Cum in suo ff [illegible] Inst. de rerum diuisio. — *k* ff. quib. mod. vsusfr. amittit. — *l* De iniuriis — *m* Cap. 2 de constit. — *n* Cap. sedes de rescript. l. itaque fullo ff. de furtis — *o* Leg. Iulian. ff. de actio. empt. — *p* Toto tit. de condict. caus. dat. caus. non secut. & C. de cond. ob caus. — *q* Leg. 1. ff. de action. empt. — *r* ff. eod.

[illegible] vendito [illegible] le pretio, quod erat mihi [illegible] A pore venditionis [illegible] censum debet dimittiquam [illegible], quod fuerit auctum pretium eius, qua quod operatur [illegible] oppositum in opposito, operatur propositum in proposito.a

Pro parte [illegible] facit primo, quod in vulgari [illegible] & [illegible], vt prædictum est, b facta est prædicta reductio. Secundo, quod [illegible] census altorius [illegible], qua [illegible] primo, [illegible] respectu habent ad pretium eius, quam ad ipsam rem: & ita magis videtur poni census [illegible] pecuniæ, quam in [illegible], quæ illa æstimatur [illegible] datur aliqua species æstimata in dotem, videtur potius [illegible] pecunia qua æstimatur, quam ipsa.c B

Pro resolutione huius quæstionis, & concordia pro vtraque parte [illegible] dico primo, quod iuste potest statui [illegible] non recognoscere superiorem, vt prædicta reductio [illegible], ob [illegible] secundum pro parte affirmante [illegible]. Dico secundo, quod antequam prædicta [illegible] per legem, soluturus esset census in ea re, in qua constitutus est, siue pretium eius sit auctum, vel diminutum, siue non, propter rationes pro parte negante adductas.

121 Trigesimaprima quæstio, an tutus sit in conscientia emptor census, [illegible] pretium soluit, sed non in [illegible] & [illegible], nec in pecunia numerata: sed per [illegible] & iusti pretij recompensationem, vel fine C [illegible] mercibus, quas venditor census emere volebat, & quæ pro [illegible] pretio taxatæ fuerunt: Respondeo, quod sic, [illegible].d

Trigesimasecunda quæstio, quid si non pro iusto pretio [illegible] æstimatæ, & partem pretij in mercibus, partem [illegible] accipere fuit coactus, an tunc emptor census [illegible] ad damnum emergens, & lucrum cessans, an [illegible] supplere iustum pretium? Respondeo, quod [illegible] emptor tenebitur ad supplendum iustum pretium [illegible] ad totum interesse [illegible] cessantis, quàm [illegible]. Tum quia [illegible] offerre, & soluere totum [illegible].e Tum quia venditor [illegible] soluere interesse [illegible] per [illegible] l. Iulianus.f

122 Trigesimatertia quæstio, an possit dari iusta venditio [illegible] exigendi pretium à venditore aliquo casu? Respondeo, quod non, nisi sit casus in quo iure communi pretium exigi possit, vt quia fuit ignoranter emptus [illegible] non libera, vel inepta [illegible]; vel quando venditor [illegible] emptori, se velle censum redimere [illegible] intra vnum annum potest cogi ad redimendum, vt habet hæc extrauagans.g

Trigesimaquarta quæstio, an per adiectionem pacti, de quo in quæstione præcedenti, emptio census fieret, aut [illegible]. Respondeo, quod sic, per eandem [illegible].h E

Trigesimaquinta quæstio, an à principio possit fieri pactum, vt emptor pretium repetat quandocumque voluerit, [illegible] eo omnibus censibus antea receptis? [illegible] quod non. Tum per eandem extrauagantem.i Tum quia per huiusmodi pactum aperiretur via fraudandi leges vetantes vsuras; quod non est faciendum.k

Trigesimasexta quæstio, an clausula huius extrauagantis quod census redimatur eodem pretio, quo fuit constitutus [illegible] ad solum censum redimibilem tantum? Respondeo, quod non: quoniam habet locum in censu perpetuo irredimibili constituto eodem pretio, quo constituitur redimibilis, iuxta declarationem positam supra, F licet vix iuste sic possit constitui, vt ibi dixi.

123 Trigesimaseptima quæstio, an venditori census liceat pretium redemptionis, siue cassationis soluere magis [illegible] quam pecunia numerata? Respondeo, quod sic. Tum quia regulariter quoties est contentus debitor de [illegible], censetur sibi solutum, m & is casus non [illegible] illa regula; & ita manet sub ea, argumento [illegible] in rub.o Tum quia [illegible] extrauagans exorbitat à iure communi, quatenus [illegible], vt [illegible] census non possit solui eius venditori [illegible], nisi in pecunia numerata, & ita est [illegible].p Et consequenter cum solum statuat de pretio soluendo venditori pretium census constituendi, non debet extendi ad pretium soluendum [illegible] concedendo, siue cassando. Tum quia mens & ratio Auctoris extrauagantis fuerunt [illegible] vsurarum, & iuuare constituentes census, ne [illegible] necessitate, acciperent pro pretio, vel parte pretij aliqua sibi parum commoda, vel minoris, quam iustum esset, æstimata: quæ mens & ratio cessant in pretio soluendo emptori pro redemptione siue cassatione illius, & ita ipsa extrauagans cessabit in illo.a

124 Trigesimaoctaua quæstio, an liceat accipere pro eius redemptione, siue cassatione aliquid vltra id, quod datum fuit, si solutio fuit in pluribus terminis, puta soluendo illud intra spatium [illegible], vel quatuor annorum? Respondeo, quod non, si illud plus accipiatur tanquam pretium, vel pars pretij. sed [illegible] si accipiatur tanquam solutio alicuius partis census [illegible]. Verbi gratia: emit quis in Aragonia censum 15. [illegible] trecentis scutis, iuxta legem illius Regni, qua statuitur, vt iustum pretium census vnius [illegible] singulis dandi sint viginti, & venditor vult redimere, vel cassare totum censum vnica solutione: non potest emptor quidquam amplius, quàm trecenta iuste accipere. [illegible] pluribus solutionibus, ex interuallo [illegible] redimitur, potest capere aliquid amplius, tanquam pretium; sed sic tanquam solutionem census decursi. Si enim venditor tribus annis redimat censum illorum quindecim potest vltra 300. capere quindecim pro censu quidem [illegible] tis annis primam solutionem [illegible], & pro censu anni sequentis primam solutionem quinque [illegible] per solutionem enim tertiæ partis pretij non redimitur nisi tertia pars census; nec per solutionem duarum partium pretij, nisi duæ partes census: & ita soluta prima tertiæ partis pretij, currunt duæ partes census, & solutis duabus partibus pretij, currit tertia pars census, vt palam est rem satis perpendenti.

Trigesimanona quæstio, an census redimi possit per compensationem debiti liquidi? Ad quod respondeo, quod sic, eo modo quo dicitur in quæstione sequenti. Tum quia omnis actio ipso iure tollitur per compensationem debiti liquidi.b Tum quia debitor census potest proponere [illegible] competenti, quod [illegible] census debet sibi liquide tantum, quantum fuit pretium acceptum: & petere ab eo, vt iubeat eum habere censum pro redempto. Posset etiam extraiudicialiter conuenire censuarium, & monere, vt ex tunc habeat censum pro redempto, protestans se non esse obligatum ad soluendum illum amplius, nec velle, vt durent vltra: immo velle, vt extinguatur per compensationem, argumento l. [illegible] cum ei annotatis, c & quod cursus vsurarum [illegible], quo ad concurrentem quantitatem, à tempore, quo ea [illegible] sitarius illam debere.d

S V M M A R I V M.

125 *Censum soluere vtilius interdum est quam compensare.*
126 *Censuario quouis tempore fit denunciatio redemptionis.*
126 *Census, an totus soluendus cum redimitur ante terminum.*
127 *Censuarius prælationi vt potest prærenunciare.*
127 *Censuarij prælatio, an obsit cognatis, vel socijs.*
128 *Census centum pro mille donatus ad vitam, an valeat.*
129 *Census non potest poni hodie simul super vna re designata, & generaliter super omnibus alijs bonis non designatis.*

125 QVadragesima quæstio, an compensatio ista fiat ipso facto, vt censuarius non possit accipere quidquam ratione census, tempore, quo incipit debere liquido tantum ei, qui dedit censum, quantum dedit pro illo, eo quod videatur ipso facto extinctus. Et pro parte quidem affirmante facit, quod compensatio fit ipso iure.e Sed contrarium puto verius. Tum quia secundum Azonem, f compensatio quidem fit ipso iure: sed parte opponente illam.g Tum quia in nostro casu non concurrit debitum vnius partis cum debito alterius: quia qui vendidit censum, obligatur quidem soluere illum censuario tempore ad id statu-

a l. Etsi contra tabulas ff. de vulg. & secundum [illegible] qui
b In qu. 8.
c In æstima [illegible] matrimonio.
d In gloss. 3 num. 66.
e L. Iulian. §. offerri ff. de action. empt.
f Leg. sisteri [illegible] cum per venditore. ff. de alienat. emptionis.
g Vers. cum vero.
h Vers. contractus in alia forma
i Vers. contractus sui [illegible]
k Arg. cap. ex parte de consuetud.
l In gloss. 18.
m [illegible] satisfactio. ff. de solut. [illegible] leg. 1. qui [illegible] lege si re [illegible] omnis ff. de pigno. [illegible] In leg. omnis definitio ff. de reg. iur.
o [illegible] tit [illegible]
p Cap. quæ a iure. de reg. iur. lib. 6.
a Arg. leg. [illegible] gene. [illegible] ff. de iure patr. & cap. cum cessante de appell.
b Leg. fin. C. de compens.
c C. de compens.
d Leg. cum alter ff. de compens.
e Leg. fin. C. de compens.
f In summa tit. de compens. num. 7
g Arg. [illegible] satisfact. instit. de action.

mento; sed non debere exigere eius, nisi redemeret, & ita docuit declaret, & more de censu, quod non solet te- nere censum, & quod ad quod sibi debet accipit in compensationem pretij redemptionis, non videtur re- demptus census. Tum quia multis de causis conuenire po- test debentem censum, vt soluatur sibi, quod deberet cen- suarius, quin redimere censum; per quas rationes soluun- tur in contrarium adducta.

126 Quadragesima prima quæstio, an denunciatio fa- cienda per debitorem censuario ante bimestre, quod vult redimere censum, possit fieri qualibet parte anni. Re- spondeo, quod sic. Tum quia hæc extrauagans nullum tempus ad id præfigit. Tum quia per illa verba, quibus tamen eas fieri posse, cum census extinguendus erit, si- gnificatur eam fieri posse quocunq; tempore censum extin- gui potest. At ex eadem extrauagante colligitur id quo- libet tempore fieri posse. Tum quia subinde, quod si post denunciationem non redemerit infra bimestre, nec co- tatim fuerit redimere intra annum, poterit quandocunque redimi, praequisita tamen denunciatione prædicta.

Quadragesima secunda quæstio, an si redemptio fiat ante finem anni, quando debet solui census, sit soluen- dus totus census illius anni, an pro rata temporis. Re- spondeo; quod tantùm pro rata temporis: quoniam alio- qui non posset libere quandocunque vellet redimere, si inchoato anno non posset id sine pœna, vel damno fa- cere: & is dicitur *libere* aliquid facere, qui sine vllo damno potest, vt ibi hoc annotauerunt Dominicus & Franc. & tenet glossa.*b*

127 Quadragesimatertia quæstio, an prælationi, quam per hanc extrauagantem habet censuarius in emptione rei censui subiectæ, præiudicare possit is, qui debet cen- sum, redimendo prius illum, & postea vendendo, cui pla- cuerit? Respondeo, quod sic: quia censuario non datur ius prælationis, nisi pro tempore, quo est censuarius; & simul ac redimitur census, desinit esse talis, & redemptio potest fieri quocunque tempore, per eandem extrauag. vt prædictum est.

Quadragesimaquarta quæstio, an cognato, vel socio habenti ius prælationis in re cognati, vel communi so- cij, censuarius sit præferendus. Respondeo, quod non. Tum quia princeps concedendo vni gratiam, non vide- tur velle præiudicare alij, *c* & ita præfatus Pius V. conce- dendo censuario gratiam, vt præferatur in emptione rei sibi censualis alijs emptoribus, non censetur præiudicare cognatis, vel socijs venditoris, qui consuetudine, vel sta- tuto aliquo habent ius prælationis in emptione rerum sui cognati, vel socij. Tum quia alioqui pateret via facilis fraudandi eis suo iure æquissimo prælationis; cum faci- lime posset venditor, cognatus, vel socius constituere a- liquantulum censum alteri emptori super re, quam vellet transferre in eum per venditionem: cui rei, quia est via de malitijs hominum, obuiandum est.*d*

128 Quadragesimaquinta quæstio, an sit licitus contra- ctus, quem nuper fecerunt duo; quorum alter donauit ir- refragabiliter alteri mille obliganti se ad donandum, vel dandum donatori centum quolibet anno, dum viueret; ita quod post mortem eius nihil deberetur sibi, nec hære- dibus eius: Respondeo, quod pro parte negante facit hæc extrauagans quatenus habet nullum censum posse con- stitui, & vendi, nisi statuta forma in ea scripta; quæ tamen in hoc casu non fuit seruata: pars vero affirmans est tene- da. Tum quod est licita donatio sub modo licite facta, *e* & præfata donatio est eiusmodi, nullum enim continet modum illicitum. Tum quod subitio periculi est iusta causa accipiendi aliquid vltra id, quod datur, vt habetur l. 1. & 2. *f* & notatum in cap. fin. *g* & tradit Decius, *b* & in ca- su proposito donator subit periculum perdendi omnia mille, vel magnam partem illorum, quæ donata, nam si pau- cis, vel nullis annis viuat, longe minus, quam donauit, vel nihil accipiet. Tum quod is contractus nullatenus est vsurarius, etiamsi non sit vera donatio: sed donatio sub modo, aut contractus innominatus, do, vt des, vt diximus in Manu. Cons.*i* Tum quod, vt ibidem diximus, licitum est donare alteri aliquid cum pacto, quod si vixerit certos annos, reddatur ei duplum, & alioqui nihil. Tum deni- que, quod non obstat hæc extrauagans pro parte negan- te adducta: quæ loquitur de censu constituto per viam emptionis, vel alterius contractus ei æquipollentis, vt de- tinnus super ea, *a* in casu autem proposito agitur de censu constituto per viam donationis sub modo factæ, & ita nõ videtur ad ipsum pertinere, cum quisque possit rei suæ tra- ditioni modum imponere.*b*

129 Quadragesimasexta quæstio, an census constitutus Romæ anno 1570. super vna re immobili, & suis limiti- bus designata, & simul generaliter super alijs omnibus rebus mobilibus, & immobilibus non designatis fuisset iuste constitutus? Respondeo, quod hæc quæstio fuit da- ta in dubium, & aliquid dicit in celeberrimo Rotæ præ- torio, & et tamen nos declarare respondimus, quod non. Tum per illa, quæ quidam patronus cautissimi doctissimus ad- duxit. Tum per hanc extrauagantem quæ edita fuit an- no 1568. in ipsa vrbe Roma, in qua eadem fuit constitu- tus census anno 1570. & ita duobus saltem annis postea. Tum quod eam breuiter deciderimus ante paucos men- ses in gloss. 2. commentarij, quod hinc commentario adnexuimus. Tum quod multis prebuimus olim com- munem sententiam in hoc commentario, *c* contra Sotum & Couarru. supra citato, quod census non potest consti- tui super sola persona: & secundum nostram sententiam, vt supra dictum est, iudicatur in Hispania: & constituere censum super omnibus bonis generaliter, vel super vna re designata, & generaliter super alijs omnibus, est effe- ctu quadantenus constituere illum super persona: & te- nere contrarium esset eneruare mentem huius extrauag. si satis res perpendatur.

b Ca. 1. de regul. lib. 6. *b* In cle. dudum. verb. libere. de sep.

c Leg. 2. § si quis a princ. ff. ne quid in loco pub. & c. super eo de offic. deleg.

d Leg. en fun do. ff. de rei vend. c. sedes de rescript.

e Toto tit. de donat. quæ sub modo.

f C. de nauti. fœnor. *g* De vsur. *b* In cons. 123.

i Cap. 17. nu. 222.

a In gloss. 10.

b Leg. in traditionibus ff. de pact. & c. rum. ac com. dat. appositis.

c Notab. 28 num. 90.

SVMMARIVM.

130 *Census non imponitur hodie super omnibus bonis, etiam aliquo designato.*

131 *Census vt imponitur quanta re aliena, vel sua, & aliena.*

132 *Venditor regalia iura habere debet.*

133 *Census emptor vane est procurator ad exigendum.*

134 *Census soluendo sinu emesiru potest statui.*

135 *Census venditor obligari potest pro cessione.*

136 *Venditor census non potest obligari ad pœnam dupli.*

137 *Venditor census vane constituit se possessorem precario.*

138 *Venditor census non potest obligari ad pœnam cessionis possessionem, nec renunciare foro, nec dare instrumento paratam executionem.*

139 *Census instrumento quale & non incertur.*

140 *Census emendo, an illum pretium præsumi.*

130 QVoniam post hæc scripta breui respõdimus de- cem, & octo quæstionibus resultantibus ex duo- bus contractibus diuersum censuum in Regno Neapoli- tano cuidam honorabili viro cõstituturorum, in gratiam & obsequium admodum Illustris, Reuerendissimique Do- mini Petri a Lunell Caietani Episcopi, multis nomini- bus mihi suspiciendi; quadragesimaseptima quæstio con- tinebitur ex prima responsa in summam redacta.

Primum erit, quod non potuerunt prædicti census cõ- stitui post hanc extrauagantem super omnibus bonis, nullo immobili specialiter suis finibus designato, vt su- pra diximus.*d*

Secundum, quod non potuerunt etiam imponi super omnibus bonis generaliter, etiam quodã immobili spe- ciali expresso, & finibus eius designato: quia est contra formam huius extrauagantis, & eius rationem *e* tactam, & *f* paululum dilatatam.

Tertium quod impositio census ante hanc extrauagã- tem facta super omnibus bonis vendentis licita: si tamen imponens bona capacia tanti census habuit: quoniam nul- lo iure antiquiore illa videtur statutum, ne quis posset vendere censum generaliter super omnibus bonis suis.

131 Quartũ quod duo possunt imponere vnum censum super diuersis rebus immobilibus suis terminis designa- tis; quarum vna sit vnius imponentis, & altera alterius. Nullo enim iure antiquo, neq; nouo huius Extrauagan tis vi-

d In eius gloss. 2. n. 80. & q. 40. n. 129.

e Dicta gloss. 2. nu. 86. *f* In quæst. 46.

us videtur hoc prohibitum; & ita nec dicendum. a

Quintum, quòd quis potest vendere, & imponere censum super re immobili aliena, consentiente domino, quia venditio rei alienæ valet, b & si fiat, consentiente domino, est efficax, quia non potest illi contrauenire. c Et quia dominus fundi, qui potest censum imponere, potest alteri imponenti consentire, per reg. *qui potest alienare, potest alienanti consentire*, licèt aliud sit vendere, & aliud vendenti consentire, iuxta l. *iud*. d & trad. tibi per Decium.

132 Sextum quòd venditor census, & non emptor tenetur soluere iura regalia, quę ratione prędij censuarij fisco debentur. Tum quia dominus prędij vendens super eo censum, non potest pręiudicare fisco, neque alteri tertio. e Tum quia non valet pactum factum inter venditorem, & emptorem, ne possessor prædij venditi teneatur soluere iura fiscalia. f

Quadragesimaoctaua quæstio continebit septimum, & alia quinque de prædictis decem & octo responsis.

Septimum, quòd ad iustam census impositionem non sufficit, vt venditor census confiteatur, sibi esse solutum pretium; sèque esse de solutione contentum post hanc extrauagantem, vt eius contextus exprèsse continet: quamuis ante illam id suffecisset: quoniam solutum dicitur creditori, quomodocunque ei satisfactum sit. g

133 Octauum, quòd superuacanea, & inanis est constitutio, qua venditor census constituit emptorem procuratorem in rem propriam ad illum recipiendum, vel exigendum. Tum quia emptor est dominus census, & non venditor post traditionem illius sufficientem, iuxta l. *traditionibus*, h & ita non indiget mandato procuratorio venditoris ad recipiendum, vel exigendum illum; neque illud ei quidquam prodest. Tum quia etiam nihil prodest emptori ad cogendum venditorem ad tradendum ei censum venditum, quoniam non debet eum ad id cogere, nomine venditoris, sed suo proprio: quia vendit illum, & pretium soluit, iuxta l. *Iulianus*. i

134 Nonum, quòd iuste potest conueniri, vt dimidium census soluatur in fine semestris, & alterum in fine anni: vel quod tertia pars in fine cuiusque quadrimestris. Primum quia nullo iure antiquo, nec nouo huius extrauagantis statuitur contrarium. Deinde quia iure communi pensio alicuius rei conductæ debet solui in termino à partibus statuto, si quem exprèsse statuerunt, iuxta glossam communiter receptam. k Et ideo constitutio temporis ad soluendum censum nihil aliud esse videtur, quàm sublatio dubij; quod iura permittunt, & approbant. & sic est quædam expressio eius quod quadamtenus tacitè inest; quæ quidem expressio nihil nocet. l

135 Decimum, quòd promissio, qua venditor census se obligat ad defendendum censum venditum emptori, & de euictione, videtur permissa etiam post hanc extrauagantem. Tum quia nō videtur illa tollere ea, quę sunt naturalia contractus emptionis, & venditionis, qualia sunt obligatio, & cautio de euictione rei venditę, iuxta l. *si fundus*, m & l. *pacta conuenta* iuncta gloss. n Tum quia eorum, quæ tacitè insunt, expressio nihil nocet, vt dictum est: & per iura prædicta tacitè inest venditioni prædicta obligatio, vt etiam diximus sup. o

136 Vndecimum, quòd promissio de soluendo censum sub pœna dupli non potest fieri post hanc extrauagantē; quamuis ante illam fieri potuisset. Hæc enim extrauagās prohibet fieri omnia huiusmodi pacta pœnalia; quæ tamen ante illam non videbantur prohibita.

137 Duodecimum, quòd clausula, qua venditor census constituit se * possessorem nomine precarij, videtur esse inepta; & tam iure antiquo, quam nouo reprobāda: quia venditor census non vendit rem censuariam, nec minus possidet eam post venditum censum, quàm antea; & censum quem vendidit, nullo modo possidet ipse, sed emptor, vt palam est.

* Possessorem nomine precarij. *Possessor nomine precarij ille dicitur, qui alienam rem precario iure possidet. Precario autē rem aliquam possidet, qui precibus rem alienam a vero domino impetrauit, tamdiu ea vsurus, quamdiu ei ... concedere vir as dominus voluerit.*

138 Quadragesimanona quæstio continebit decimumtertium, & reliqua quinque responsa ex prædictis decem & octo in summam, vt diximus, redacta.

Decimumtertium, quòd clausula, qua venditor census facit copiam emptori eius capiendi auctoritate propria rem censuariam ob cessationem solutionis pensionum, est iniqua, & omni iuri, non solum nouo huius extrauagantis, sed etiam antiquo contraria. Tum quia sequeretur, quod propter cessationem a soluendo censum viginti aureorum perderetur fundus valoris mille aureorum, & ita perderetur, vt emptor census posset illum auctoritate propria capere. Tum ob alia quæ de pactis, quibus datur facultas auctoritate propria rem aliquam capiendi, multis in locis traduntur.

Decimumquartum, quòd pactum, quo venditor census renunciat foro suo, & alij se subijcit, est contrarium iuri nouo huius extrauagantis: quia per eam vetantur cōditiones omnes grauantes census vēditorem, vltra quam census natura requirit: non tamen videtur contrarium iuri antiquo; quia nullo tali videtur prohibitum.

Decimumquintum, quòd conuentio, qua venditor census se obligat ad soluendum quolibet die dimidium ducati procuratori, siue nuntio emptoris, ad recipiendū censum post terminum lapsum missio, est contraria huic extrauaganti, vt exprèsse habetur in ea: quamuis iure antiquo non videretur reprobata, modo illud, quod soluendum erat pro quolibet die procuratori, seu nuncio non esset notabiliter nimium.

Decimumsextum, quòd conuentio, qua partes conueniunt, vt instrumentum, quod continet census emptionem, habeat executionem paratam, est contraria huic extrauaganti, vt ex illius contextu facile colligitur: nisi lege Regia, vel consuetudine præscripta caueatur, quòd in regno Neapolitano instrumenta publica habeant executionem paratam, siue quod sint guarentigiata, si hoc enim illic caueretur, posset apponi; quoniam hoc non esset aliud, quam exprimere illud quòd tacitè inest, cuius expressio, vt supra diximus, nihil obest.

Decimumseptimum, quòd clausula illa, *Cum omnibus alijs clausulis*, &c. non potest apponi post hanc extrauag. si consuetudo notariorum publicorum illius Regni habet, quòd ratione illius clausulæ possint in instrumento apponi aliquæ obligationes, vel renunciationes contrariæ huic extrauaganti, vt ex ea colligitur.

Decimumoctauū, quòd licet videri posset alicui præfatos census iudicari posse iniuste impositos ratione pretij: quia imponuntur ad rationem decem pro centum: non tamen est firmum. Tum quia, vt nos supra scripsimus, nullo iure nouo, neq; antiquo videtur exprèsse statutum, quod pretium dicatur iustum census constituendi. Tum quia pro varietate Regionum, vt supra etiam admonuimus, a varium soluitur. In Aragonia enim soluitur ad rationem quinque pro centum: in Nauarra ad rationem sex pro centum: in Castella ad rationem septem & aliquātulum plus pro centum: & in aliquot partibus Galliæ ad rationem octo decem pro centum, quod etiam in Germania solitum fuisse, significant extrauagantes Martini, & Calixti positæ in titul. de empt. inter extrauagātes communes; quatenus probant, licitos fuisse quosdam census impositos ad rationem decem pro centum. Et quod etiam in Vrbe vidimus aliquos impositos ad rationem nouem pro centum, & octo pro centum: quamuis nunc vt plurimum imponantur ad rationem septem pro centum.

FINIS COMMENTARII DE VSVRIS & Censibus.

Deo Iesu Christo laus & gloria.

a Arg. cap. legatur 4. q. 2. & § consi. lerem. autben. de triant. & semiss. col. 3.
b Leg. rē aliē. ff. de contra. hen. empt.
c Cap. quod semel de reg. iur. lib. 6.
d De reg. iur. ff. eod.
e Arg. le. 1. & tot. tit. C. de reb. alie. non alienan.
f L. 2. C. sine censu. & reliq.
g L. 1. ff. quib. satisd. cogan. & l. si rem. §. omnu. ff. de pign. act. & l. satisfactio ff. de solutionib.
h C. de pactis.
i §. offerri ff. de actionib. empt.
k In l. adem. C. de locat.
l Leg. 3. de legat. 1. cap. significasti. de elect.
m Et toto tit. ff. de euictionib.
n De contrahen. empt.
o Quæst. 26. & seq.
a Num. 104.

TRACTATVS DE REDITIBVS BENEFICIORVM ECCLESIASTICORVM.

Quo docetur, quibus vsibus sunt impendendi, & quibus personis dandi, aut relinquendi, super cap. quoniam quidquid. 16 quæst. 1.

INSERTIS in locis opportunis omnibus, quæ scitu digna, & vtilia inueniuntur in apologia eiusdem tractatus ab ipsomet auctore composita in quendam virum insignem, cuius nomen causa & honoris, & antiquæ amicitiæ tacitum fuit, & nunc tacetur.

QVONIAM visum est nonnullis viris eruditis, & amicis operæpretium me facturum, ex libro de reditibus ecclesiasticis, quem sermone Hispano compositum summo eidemque Catholicissimo Hispaniarum Regi, & D. N. Philippo II. in Hispania dedicaui, & postea latinitate donatum in Latio Summo Regi spirituali, & temporali consecraui: & ex apologia quam edidi aduersus quendam insignem virum qui contra illum scripsit, & ex propugnaculo quod contra eius replicationem edidi, & ex quibusdam eis adiectis vnum librum efficerem, quo dignanti omnia ea legere minueretur labor legendi, & augeretur opportunitas intelligendi.

Ideo præmitto duo præludia quorum prius continet epistolam nuncupatoriam, qua apologiam prædicti libri latinitate donati fœ.re. Pio V. Pont. Max. dedicaui: ex qua candidus Lector colligere potest causas edendi præfatã apologiam, & ei adiecta: posterius verò, quo moneo lectorem quædam, quæ ab ipso desideratum iri arbitror.

EPISTOLÆ PRÆDICTÆ NVNCVPATORIÆ TENOR.

SVMMARIVM.

1 *Auctor qua de causa etiam longinquo tam senex Romam venit.*
2 *Auctor cur hunc librum Philippo. & postea Pio V dicauit.*
2 *Papam vt papatus & papatum vt Papa, decornant.*
3 *Beneficiarius ut hi liber plu. cre. debeat.*
4 *Apologiam bel... cur auctor composuit.*
4 *Honorem ... scriptor tueri debeat.*
5 *Veritas impugnata vt fit illustrior.*

PIENTISSIMO

Pio V. Pont. Max. D. N. Sanctissimo.

Martinus ab Azpilcueta Doctor Nauarrus,

Insistentiam intra pietate perseuerantiam.

1 CVM beatissime pater ab extremis Hispaniarum finibus nempe Olissipone, ad prosequendum Illustrissimi ... Primatis Archiepiscopalis Toletanæ ecclesiæ defensionem ... susceptam, in Vrbem appulissem, cuius ... S. V. quendam meum de reditibus ecclesiasticis libellum.

2 Primum ... sermone Hispano (quo vtilius esse ...) compositum, ipsique Regi, omnium secularium ... Catholicissimo dicatũ: deinde, cum ... plerisque eruditis, & piis viris, ... toto orbi Christiano ... vtilem fore persuasisset latinitate donatum S. V. consecraui: non quod non agnoscerem auctoris & operis humilitatem, obscuritatem, & indignitatem, & S. V. sublimitatem, splendorem, & gloriam, non tantum eam, qua illa ... in terris summa potestas ecclesiastica, omnes eam asseq... illustrat, sed etiam illam, qua eadem vicissim ista Vestræ Beatitudinis noua vita, ... amplissima, & admiranda eius administratio, tamdiu, & tot ætatibus desiderata, huicq; nostro sæculo ... adeo necessaria ornant: neque subinde ideo quod non ... viderem longe humilius, & inferius esse, quam ... supremo Re.pub. Christianæ Principi dedicandum ... sed partim quod non videbatur ... vt quod Hispano scriptum ... Hispaniarum summo Regi ... ecclesiasticis quam maxime ... S. V. ... dicatum ... Latino ... summo Latinorum ... ecclesiasticorum redituum ...

3 Partim quod ... ex ... litteris S. V. ... id tẽporis aliud, de pontificibus aliquot, ... otij sub litteris habeo ab eis exercitum ... dolatum, ... eo contineri, quæ V. Sanctitatis ardẽdi ad inueniendum in omnibus veritatem ... splendorem Ecclesiæ ... peruenit. Neque ... accurate perpend... vix aliquot tortuosæ ... de ... structuri aperiuntur ... directe id facien di, nullis ... in tantum comm... probatæ, ac explicatæ.

4 Cum autem, Beatissime Pater, postea quidam vir genere, litteris, & munere clarus, mihique iam inde a triginta annis & amplius amicus, cuius nomen obseruantiæ causa taceo, obtulisset eidem S. V. alium librum eodem titulo insignitum, per quem ex professo præfato meo libello eidem S.V. dicato, contradicit; cui duo doctores duo excellente doctrina præditi, qui ante triginta annos mei feruentissimi auditores esse ceperunt, multisque annis postea fuerunt, pro sua rotunda eruditione, & egregia in me beneuolentia, ... gratitudine, tum asquam ego respondissent, nisi eos ipse ab ea te iustis ex causis reuocassem, meque ipsum multa, quæ taceo ab hoc aliquot diebus retinuerunt, retractis ... perpetuo, nisi me in id compulissent ... quarundam veritatum, quas sartas tectas perstare plurimum e Republ. Christiana esse arbitror, & ... quam de ... apud me ... proximorum vtilitatem à Deo depositum, nonnulli habent, qui mihi non respondi... cabant, ex quo ... crescere auctoritatem ... apologiam, quæ ... libellum ... rem, & Sanctitati Vestræ veluti quandam illius appendicem

[illegible] ... sub- A [illegible] ... & munitionem [illegible] ... Beatitudinis Vestræ S[illegible] ... [illegible]

5 Quæ tamquam hu[illegible] ... eidem S.V. [illegible] ... benedictioni [illegible] ... pere, & eo amplius [illegible] ... veritatis longe [illegible] ... & complures [illegible] ... canonicæ [illegible] ... non [illegible] in gloriam D.N. Iesu Christi Opt. Max. B qui V. Sanctitatem suum [illegible] & [illegible] Vicarium quam diutissime seruet in columnem. Amen.

PRÆLVDIVM POSTERIVS

quod continet epistolam ad pium lectorem, quæ monet eum ordine [illegible], & aliquot alia.

S V M M A R I V M.

1 *Apologia huius [illegible] cur non respondet ordini, quo [illegible] impugnatur.*

2 *Allegatione [illegible] [illegible].*

3 *Et cur nonnunquam [illegible].* C

AD PIVM LECTOREM.

1 CAVSAS ob quas, Christiane lector, hanc Apologiam [illegible] ... epistola [illegible] ... Causa vero, ob quam [illegible] componen[illegible] ... ordinem [illegible] ... [illegible] ... in his summa [illegible] ... decreti [illegible] ... & propug[illegible] ... omnia in eis contenta [illegible] ... respondeant [illegible] ... sicut quæ [illegible] ... & [illegible] potui [illegible] ... idem nunc quoque seruari quam [illegible] ... curabo [illegible] obseruantia, & [illegible] faciam, salua [illegible] omnia, S.D.N. Gregorii XIII. Pontif. Max. [illegible] non solum hæc, sed & omnia [illegible] mea, vbicunque [illegible] ... & nunc [illegible], in gloriam D.N. Iesu Christi, cuius de patrimonio [illegible] ... Qui [illegible] gloriosissimæ [illegible] Virginis [illegible] ... [illegible] ... gloria potiri æternum. Amen.

2 A [illegible] vero, [illegible] ... allegationes earum, glossarum, doctorum [illegible] ... abstinebo. Tum quia [illegible] ... & fastidium lectorem, [illegible] ... Tum ne [illegible] ... excrescat, & dum [illegible] ... Tum quod [illegible] ... nomine male [illegible] ... præsertim Romæ [illegible] ... mos duco, [illegible] ... & antiquos, [illegible] ... & obscuris fundare asserenda [illegible] ... parum [illegible] ... [illegible].

3 Tum [illegible] aliquando [illegible] allegare [illegible], & obscuros [illegible] ... quod probauerint [illegible] ... ratione [illegible] ...

[illegible] agebi[illegible], dum videri potest [illegible] ... [illegible] ... Quo[illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... cum ab [illegible] ...

Hieronymus Damaso Papa.

QVoniam [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ...

S V M M A R I V M.

1 *Decretum hoc vlt. 16. q. 1. [illegible] Hieronymo.*

2 *Gratianus [illegible] sub Alexand. III.*

3 *Bona [illegible].*

4 *Christiana pietas in pauperes [illegible] ... quæ [illegible] maxima.*

5 *Corone [illegible] capitum [illegible].*

6 *[illegible] canones [illegible].*

6 *Bene[illegible] ... [illegible].*

7 *Monita [illegible].*

1 NOta primo, quod [illegible] huius cap. in quo [illegible], Gratianus [illegible] ad Damasum, in nulla [illegible] epistolis [illegible] ad Damasum [illegible] ... quam scripsit ad Nepotianum [illegible] ... [illegible] ... *falsum* [illegible] ... *aut* [illegible] ...

2 Stolla, [illegible] ... At bo[illegible] ... habet glossa Hieronymi [illegible] ... S. Thom. [illegible] ... E [illegible] ... Idem tenet S. Thom. [illegible] ... Hieronymum ad S. Damasum [illegible] ... *tum* [illegible] ... *bonum* [illegible] ... *pauperum* [illegible] ... Attamen in nulla epistola [illegible] S. Hieronymi ad Damasum [illegible] ... [illegible] ... centius etiam Papa III. qui fuit post Gratianum [illegible] ... sub Alexand. III. iuxta gloss. [illegible] ... F [illegible] ... S. Damasum [illegible] ... *mona*[illegible] ... *constabunt* [illegible] ...

Quæ [illegible] ... S. Hieronymi ad B. [illegible] ... Gratianus in [illegible] ... centius III. & S. Thomas, [illegible] ... Gratianus [illegible] ... S. Hieronymo [illegible] ... [illegible] ... Gra-

cap. gram. 1. q. 9.

a Extra. 9. b 2. 2. q. 18. art. 7. arg. 4.

c 1 q. 2.

d In cap. [illegible] appellatur 8. sermon. 2. qu. 6.

e In cap. [illegible] apost. [illegible] hic quæ [illegible] a prol. fine ensem.

f c.

[illegible] ab omnibus [illegible] non [illegible] sit pro [illegible], [illegible] post hos Cardinalis Alexandrinus. a

* Clem [illegible] *[illegible] monachorum [illegible] [illegible] or [illegible] notatur [illegible]*

a In rub. [illegible] Gratiani [illegible] col. 1

3 Nota [illegible] pauperum quod [illegible].

4 Nota tertio quod [illegible] & [illegible] Martinus [illegible] centum, in quo [illegible] ecclesiasticos [illegible] & [illegible] prohibendum quod [illegible], & [illegible] & [illegible] procul [illegible] & [illegible] ad [illegible], & cetera [illegible] atque [illegible].

b a monit. 19. & seq. q. 1.

5 Ad quid [illegible] procurare, coronas in capitibus [illegible] gestatis, iuxta ca. *d [illegible]* & glossam Clementinam ad quae [illegible] omnia declarandum [illegible], quam [illegible] hoc [illegible] clarissimi [illegible] doctoris Hieronymi, aut certe ex [illegible] dictis verbis a Gratiano collectum, per tres quaestiones [illegible].

c 12. q. 1. d Clem. 1. de vit. & honest. cleric. verb. tonsuram.

6 Quid [illegible] tum in cathedris, tum extra illas in variis [illegible] Academiis [illegible] Catholicae [illegible] Salmanticae & Conimbricae in Hispaniis, & [illegible] canones [illegible] Ecclesiae Romanae interpretati sumus.

Quaestio I. An mortaliter peccent beneficiarii ecclesiastici superflue aut profane reditus suorum beneficiorum impendentes.

Quaestio II. An non tantum peccent sed etiam ad restituendum eos sint obligati.

Quaestio III. An possint de illis testari.

7 Contra [illegible] determinationem [illegible] praedicitur in praeludio [illegible] multis [illegible] apologia [illegible] ex qua ea quae [illegible] & notatu digna, ut [illegible] & ex hoc libro [illegible] exceptimus & [illegible] huic. Primo quidem [illegible] quaestione illa quae tangebat titulum huius libri, & notabilia huius capitis quae exaltant pietatem, misericordiam & paupertatem voluntariam Christianam, & quaedam alias pias caeremonias. Et alia quae [illegible] quaestionum [illegible] tractandae aptius [illegible] inquam dividendo, & coniungendo [illegible] tam contenta in hoc libro, quam in dicta apologia [illegible] appellando monita, in [illegible] sequitur modum.

S V M M A R I V M.

1 *Auctorem male carpit N. eo quod scribat verbum, reditus, cum [illegible] d.*

2 *Reditus non a reddo, sed a redeo [illegible] & cur.*

1 Primo moneo praefatum N. voluisse me tacite reprehendere [illegible] orthographiam tituli mei libri quam in illo, & toto libro [illegible], scribendo verbum [illegible] per simplex d, quoniam [illegible] & per totum [illegible] duplex quod facere non debuisse. Tum quia [illegible] partus admonet orthographi [illegible] ab Andrea Tiraquello, cum in scribendum duplex [illegible] & plane est, Tiraquellus [illegible] scribendum [illegible]. Tum quia [illegible] dedit occasionem [illegible] etiam [illegible] quod de [illegible].

e in tract. de retract. [illegible] consanguinitatis.

[illegible] epistola [illegible] per duplex d, [illegible] & [illegible] Ergo [illegible] orthographia [illegible] nec [illegible] orthographiam non ignorare.

2 Tum quia [illegible] si [illegible] a redeo [illegible] Ovidius [illegible] *A redeo [illegible]* [illegible], ideo [illegible], quod [illegible], ad eos [illegible] redit.

a Lib. 2. de art. amandi.

S V M M A R I V M.

1 *Alternativam [illegible] altera pars [illegible] carpitur.*

2 *[illegible] quod [illegible] verba.*

3 *[illegible] non peccat.*

1 Secundo moneo quod praefatum N. [illegible] apologia [illegible] credendum S. Hieronymum [illegible] Doctorum [illegible] Gratianum [illegible] Hieronymi [illegible] Tum quia [illegible] epistola S. Hieronymi ad Damasum [illegible] Hieronymi [illegible] Hieronymi [illegible] capitulum [illegible] dicta [illegible] verum, ut [illegible] D. Antoninus [illegible] & Ambrosius, [illegible] in Manuali [illegible] Tum quia [illegible] S. Thomae, neque [illegible] Hieronymo [illegible] verum, quod [illegible] Gratianus [illegible] Tum quia [illegible] Platonis Archidiaconi, Innocentius & Azorius, & [illegible] vel eadem, aliter [illegible] Tum [illegible] testimonio [illegible] se habere, [illegible] habeat [illegible] b & [illegible] congestas.

b Monit. 3.

c 10 q. 1.

c Ca. in alter [illegible] lib. 6. [illegible] de tur. dot.

23 q. 5.

23 q. 4 Cap. 24 [illegible]

h Leg. Titio [illegible] de [illegible] contra [illegible] primo

S V M M A R I V M.

1 *Auctor [illegible] primariam [illegible] N. [illegible] 1.*

2 *[illegible] N. [illegible]*

3 *[illegible]*

4 *[illegible] qui [illegible] aperit in suo [illegible].*

1 Tertio moneo, ut [illegible] apologia [illegible] debuisse, quae [illegible] praefatum N. [illegible]

k Monit. 3.

quidem,

quidem, sed parum candide per sui libri editionem voluisse nomen suum cum mea iactura augere, [illegible], & si posset vincendo me Romæ, quæ totius orbis Christiani caput est summo Christi Vicario [illegible] honorifica, me [illegible] tunc octogenarium, qui quando in Salmanticensi [illegible] primis omnium totius Europæ Academiarum Catholica frequenti, & celebri prima [illegible] canonum [illegible] cathedram comp[illegible] quæ etiam [illegible] pueri [illegible] & legum [illegible] qui [illegible] postea gratia Deo, [illegible]. Quod eo argumento conijciebatur quod nostram alium videbat [illegible], cursum libri sui eodem titulo, quo noster inscriptus erat, [illegible] inscriptum, eidemque, cui noster dedicatus fuerat, dedicarit: atque in eadem [illegible] fore, quem mi [illegible] putabat cito absuturum, & ideo [illegible] sente id potuisse [illegible] non assensus. Tum quod, licet putarem ipsum laudem suam in finem aliquem bonum relatam voluisse per hoc, tamen id tamen [illegible] etiam nos in cõmentario de finibus humanorum actuum[a] quod nuper, postea, quam ille suum librum edidit, [illegible] posuimus, late tradimus: licet forsitan per accidens & per quandam consequentiam id contingeret, quod non attendisset, iuxta l. *si quis nec causam* cum late ibi a nobis [illegible] citatis.[b] Tum quia nullatenus sibi [illegible] fuisset, id eum in iactutam mei nominis voluisse, quod non tacent argumento l. *fluminum*.[c] & l. *proculus*.[d] quatenus habent eum, qui puteum in suo fundo fodit, licet per consequentiam abscindat venas, per quas in puteum vicini aqua deriuabatur, quæ ob id illuc [illegible] definit, male quidem facere si malo animo, vt noceat vicino fodit, non tamen si sit bono, vt sibi prosit.

a In c. cũ minister 23. q. 5

b ff. de reb. cred.

c & fin

d ff. de damn. inf.

SVMMARIVM.

1 *Rhetorice, sed non candide [illegible] est nonnullis N. lectoris benevolentiam captare voluisse.*

1 *Dignitates [illegible] ad persuadendum multum conferre.*

2 *Auctoritas magna [illegible] potuit N. armare eum, sicut [illegible] armauit, cum ipso pugnaturus.*

1 QVarto moneo, vt in eadem apologia[e] diximus, nonnulli [illegible] prælatum N. rhetorice quidem sed parum amice [illegible] de [illegible] descendit in arenam omnibus suis titulis armatum, [illegible] sine illis spectatoribus, [illegible] notissimus, & me eisdem parum notum, & [illegible] eis proposuisse. Quoniam tã ex sacris literis, quam ex humanis constat plurimum ad persuadendum valere nobilitatem, dignitatem, & [illegible] illud.[f] *Diues loquutus est & omnes tacuerunt, & verbum illius [illegible] pauper loquutus est, & dicunt quis est hic? & [illegible] illum.* quo item tendit illud Satyrici.* *Plurima sunt, quæ non audent homines pertusa dicere læna.*

e Monit. 6.

f Ecclesi. 13.

* Iuuenal. Sat 5.

2 Quare aiebant inconsulte me acturum & ex loco iniquo repugnaturum, si me Romæ, [illegible] incognitus, & illi notissimus defensurus, non vterer exemplo Pauli se in aliena terra ad defensionem sui nominis sic laudantis. *Existimo nihil me minus fecisse a magnis Apostolis.*[g] & tacerem mea cognomenta gentis & munerum, atque, vt ille ipsa, nõ admonerem, cum in tota Celtiberia, Castella, Lusitania, palam sit ornari me posse ex illustrissimæ Roncæuallis ordinis militia, quæ nunquam [illegible] de sanguine infecto pregnato patuit: ex primariæ item functionis, quas rexi Salmanticæ, & Conymbricæ cathedris, ex consiliarij etiam dignitate, quæ mihi [illegible] ad me vsque inaudita, [illegible] perpetuo fruit, cum privilegio ea bene merentibus etiam [illegible] & etiam in absentia post quam iubilatio, nunc post [illegible] annos [illegible] donatus a prælectionibus cessarem: iam pridem ab anno scilicet 1551 [illegible] fuit. Nec non ex familia [illegible] ex duabus partibus Celtiberiæ, hoc Nauarræ, quæ Solarium vocant, [illegible] Baztan, [illegible] cet diuiti [illegible] longe tamen ante Caro-

g 2. Cor. c. 11

lum Magnum in Nauarra [illegible] Regis [illegible] prima [illegible], qui [illegible] Vasconia [illegible] huius [illegible] dum [illegible] Quæ [illegible] viuens nomine [illegible], quod [illegible] Nauarræ [illegible] [illegible] Tum [illegible] [illegible] [illegible] gno, [illegible] vnum [illegible], supra millesimum [illegible] Conimbricæ post eaquam primus omnium [illegible] Cæsari [illegible], & postquam D [illegible] sui [illegible] electus, [illegible] obtinuit quod dic in circulo mecum pere [illegible] placide disputando. Quamuis enim, inquam, [illegible] nihil [illegible] cognomentis [illegible] postponerem [illegible] potius [illegible] me tamen internis longe protecto potioribus [illegible], ob quod gratias plurimas [illegible] ante triginta annos inter nos Salmanticæ [illegible] fuit amicitiam, eumque, pro eius [illegible] & eruditione, pro clarissimo [illegible] generis cognomento [illegible], debita reuerentia ex animo [illegible] Salua in omnibus doctrinæ veritate, quæ in [illegible] & victrix perseueret. Amen

SVMMARIVM.

1 *Prælatum [illegible] seruari ab eo, qui consilia mentaliter non seruat [illegible].*

2 *[illegible] quid?*

3 *[illegible] ad volendum facere, tenetur facere si potest.*

4 *Consilia [illegible] præparationem [illegible] mentaliter [illegible].*

5 *Consilia [illegible] pro tempore, quoad sui obseruantiam ligare, [illegible].*

6 *Consiliorum contraria volens, sine contemptu eorum non peccat.*

1 QVinto moneo, quod vt in eadem apologia[a] diximus, prælatus N. tangens ea, quæ de paupertate Christiana voluntaria in annot. 3 prædicta insinuauimus, parum caute aliqua scripsit. Nam primo obiter ait,[b] teneri omnes Christianos ad seruanda mentaliter IESV CHRISTI D.N. consilia, semel quidem in principio, & iterum in medio, per illa verba. *Consilia CHRISTI adeo sunt connexa præceptis, vt seruari nullo modo possint, nisi mentaliter seruentur consilia.* Quæ profecto conclusio, vt verba sonant, falsa est.

a Monit. 7.

b In 1 part c. 8. n. 1

2 Tum quia, seruare mẽtaliter legẽ, est velle facere quod illa dictat: sicut mentaliter legem [illegible], est nolle facere id, quod illa dictat, argumento eorum quæ habentur in ea *qui bona*[c] de proposito, & voto mentali, & quæ [illegible] guntur de simonia mentali in [illegible].[d] At nemo tenetur de lege communi ad volendum id, quod CHRISTI consilia consulunt.

c 17 q. 1.

d de simon.

3 Tum quia non tenetur quisquam ad volendum facere aliquid, quam ad faciendum [illegible] viuere vitam cælibem, vel paupertatem [illegible] religionem, vel renunciare bonis [illegible] facere, quã ad faciendum ea: cum [illegible] bonitas, vel malitia ex intentione [illegible] pendeat: & bonitas, & malitia [illegible] proportione ipsius ad actum argumento [illegible] S. Thomas[f]

E[illegible] c. ma[illegible] [illegible] 1. 2. q. 20 [illegible] 1. & 2. [illegible] in 2. q. [illegible] art 1 & 124

4 Nec prodest illi [illegible] S. [illegible] ab eo citatus, quia [illegible] est, [illegible] quem ad seruanda [illegible] consilia [illegible] præparationem animi [illegible] S. Thomas [illegible] mentaliter [illegible]. Seruare [illegible]

quod ad præparationem animi, est, esse paratum ad seruandum ea occurrente casu, in quo necessarium est ad salutem animæ id facere, vt etiam ipse ait: quod sine vllo actu mentali volendi contingit. Tum quia eo casu non solum consilia, sed etiam quodlibet aliud de se, quod iuste fieri posset, facere dum est: ad quod tamen volendum mentaliter prius nemo tenetur. Seruare autem illa mentaliter est, velle id quod ea consulunt, ad quod nemo tenetur nisi præfata necessitas accedat.

5 Tum quia velle consilia seruare quando de necessitate salutis, annunc oportet ea seruare, est velle seruare illa, quando, & pro tempore, quo fiunt præcepta. & ita non est velle seruare mentaliter consilia, quatenus sunt consilia, sed quatenus præcepta. Tum quia nec S. Thomas quem ipse citat. a neq; vllus alius ait, peccare: quem non producendo mentalem voluntatem subeundi martyrij: neq; qui sine contemptu producit voluntatem non subeundi illud quatenus est consilium. Absit autem, vt putet lector, meç intentionis esse, virum egregia pietate insignem, vllius impietatis notare, cum ex eis, quæ illam conclusionem præcedunt & consequuntur, appareat, eum Catholicum sensum habuisse.

6 Solum enim volui admonere, ne quis ex verbis illius conclusionis accipiat, peccare Christianos, qui mentaliter nolunt esse religiosi, nec renunciare bonis, neq; ire ad loca, in quibus pijs ab impijs ob pietatem occiduntur: non neq; eos, qui sine consiliorum contemptu volunt mentaliter contrarium eorum, quod consulunt: & nolunt esse religiosi, neq; pauperes, neq; ad suum statum decentem necessaria erogare pauperibus: nec alia similia supererogationis bona facere.

a In 2 2 q. 124 art. 1. ad 3

S V M M A R I V M.

1 *Apostolos non habuisse dominium in speciali, esse contrarium extrauag. Cum inter, ut ante dixit N.*

1 SExto moneo, quod, vt in eadē Apologia *b* diximus, præfatus N. incautè circa paupertatem tactam supra ait, quod dicere. Apostolos non habuisse dominium in speciali, & in particulari, & contrarium extrauaganti *cum inter nonnullos.* Ioannis xxij. *d* Quia per eam non damnatur dicens, Apostolos non habuisse dominium in particulari, sed dicens, quod Christus, & Apostoli non habuerunt dominium in particulari, neq; in communi. Quod non est cōtrarium, vt palam est. Neq; aliquid amplius habet extrauagans *quia quorundam.* eiusdem Ioannis xxij. *e* quæ præfatæ extrauagantis verba repetit.

b Monit 8.
c Notab 3.
d De verb. sig.
e Eod. tit.

S V M M A R I V M.

1 *Apostoli si vouerunt omnia necessaria ad perfectum statum vouerunt & paupertatem, contra N.*

2 *Status perfectionis duplex, alter ad alios, alter ad se perficiendum.*

1 SEptimo moneo, quod vt in eadem apologia *f* diximus, præfatus N. etiam parum cautè dicit circa eandem paupertatē, quod etiam præsupposito dicto S. Thomæ *g* quod Apostoli vouerunt omnia, quę ad statum perfectionis pertinent, non infertur, quod vouerint paupertatem. Tum quia ipsemet S. Thomas *h* ait, paupertatem esse necessariam ad statum perfectionis, & *i* probat non sufficere illam, per quam actu relinquuntur omnia bona temporalia, sed oportere, vt moueatur, & cadat sub obligationem, nunquam illa sibi quærendi. Si ergo Apostoli vouerunt illa, quæ pertinent ad statum perfectionis, vt ipse ait post S. Thomam: *k* necessario sequitur eos vouisse paupertatem. Nec prodest respondere, quod duplex est status perfectionis. Alter eorū qui perficiunt, in quo sunt Episcopi: alter perficiendorum, in quo sunt religiosi, vt idem S. Thomas declarat post Dionysium in eadem. *l* Tū quia cùm primum delecti fuerunt a Christo Apostoli, & iam illi cœperunt eum sequi, & reliquerunt sua, non fuerunt facti episcopi, nec presbyteri. Tum quia status episcoporum, non requirit paupertatem, nec bonorum temporalium renunciationem, vt ipsemet S. Thomas probat *a* per textum *cap. Episcopus b* & ita S. Thomas cum dicit Apostolo vouisse omnia, quę pertinent ad statū perfectionis, *c* intelligendus est de votis necessarijs ad statū perfectionis perficiendorum, in quę tunc assumpti fuerunt: & ita consequenter, quod paupertatem, continentiam & obedientiam vouerunt, quæ sunt tria necessaria ad perfectionis statum, vt efficaci ratione, & auctoritate irrefragabili probat idem S. Thomas. *d*

f Monit. 9.
g In 2. 2 q. 88. art. 4 ad 3.
h In ead. 2. 2. q. 185 art 3.
i In ea q. art. 6.
k In 2 2 q. 88. art. 4.
l 2. 2 q. 184. art. 5.
a In ead. 2. 2 q. 185. art 6.
b 12 q. 1.
c In d art. 4. q 88.
d In d q. 189. art. 0.

S V M M A R I V M

1 *Votum solemne paupertatis tollit habilitatem quærēdi dominium rerum temporalium, non autem administrandi ea.*

2 *Religiosus habens beneficium eccl. secularium tam late potest impendere de suis reditibus, quam secularis de suis.*

1 OCtauo moneo quòd, vt in eadem apologia *e* diximus, præfatus N. etiam circa eandē paupertatem malè infert ex eo quod Apostolis fuerunt aliqua donata, & ab eis pauperibus, vel alijs pijs operibus erogata, nō fecisse illos votum paupertatis. Quia votum quamlibet solenne paupertatis, licet tollat capacitatem quærendi dominium temporalium sibi in particulari, *f* non tollit tamen capacitatem quærendi illud Ecclesię vniuersali, vel particulari, cui est præfectus vel adstrictus, iuxta c. *cum olim. g* cū eis annotatis per Innocentium & *c. in præsentia, h* cum eis annotatis per omnes: nec facultatem administrādi ea etiam per se, de iussu Ecclesiæ licentia, quam per titulos beneficiatos: quam iure præstat, vel hominis scilicet superioris, quę etiam tacita sufficit: vt ait Cardinalis Alexandrinus, *i* vt passim Abbates, Priores, & alij beneficiarij regulares administrant, iuxta c. *monachi. k* & clem. 1. *l* vbi singulariter Cardinalis cui nemo in hoc contradicit, ait regularem clericum tam latè posse disponere de fructibus sui beneficij regularis, quàm clericus secularis de fructibus sui beneficij secularis: quod sine vllo proprietatis vitio facit, imò, tamen ante Concilium nuperrimum Tridentinum, etiam monachus simplex de licētia prælati poterat retinere, ac gubernare tota vita sua bona omnia, quę secum ad monasterium adduxit: *m* & passim hodie monachi etiā simplices, & etiam extra clausura degentes tam contractibus, quàm successionibus multorum bonorum dominiū sius quęrunt monasterijs, multa, de illis, vel illorum fructibus, iuxta eum licentia Papæ, vel prælatorum suorum, operibus impendunt pijs, & in suos honestos vsus consumunt, non obstante solenni, quod emiserunt paupertatis voto. Et ita nullatenus infertur, Apostolos non vouisse paupertatem, ex eo quod bona quæsierunt Ecclesiæ, & ea in pauperes & alia pia opera impenderunt.

e Monit. 10.
f Ca non dicatis. 12. q. 1. &
c. cum ad monasterium. de stat. monach.
g De priuil
h De probat.
i In d. c. nō dicatis 12 q. 1.
k De stat monachi.
l De vit. & honest cler.
m Ca insinuāte. qui cleri. vel vou.

S V M M A R I V M.

1 *Paupertatis à voto, nec Apostoli per apostolatum, nec monachi per episcopatum absoluuntur.*

2 *Monachus factus Episcopus non testatur.*

3 *Votum castitatis relaxari posse monacho, non autem votum paupertatis.*

4 *Monachus incapax beneficiorum temporalium, non autem spiritualium.*

1 NOno moneo quod, vt in eadem apologia *n* diximus, præfatus N. falsò ait *o* Apostolos etiam si paupertatem vouissent, cum adhuc essent discipuli, antequam fierent magistri, & episcopi, finaliter quando fuerunt magistri, & episcopi, fuerunt ab illo voto absoluti: & quod consequenter a voto paupertatis hodie illos monachos, qui fiunt episcopi, esse absolutos. Quæ quo ambo sunt neganda, & perneganda. Primo quidem, quòd sunt nouitates periculosę hoc sæculo, quo adeo laxantur religiones, & a nullo Catholico, quem ipse legerim, asseruntur. Deinde, quod satis reprobantur per illa verba Innocentij III. *p Abdicatio proprietatis, & custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali, vt cōtra eam, nec summus Pontifex possit licentiam*

n Monit. 11.
o In eod. c. 1. n. 6.
p In c. cum ad monasterium. §. fin. de stat monach.

[illegible] Tertio, quod S. Thomas, qui et [illegible] post illum scripserunt, determinat. *a* Monachum, per assumptionem ad episcopatum, non absolui [illegible] votis [illegible] fuæ regulæ, præsertim paupertatis, & continentiæ, per cap. *de monacho*. *b* & respondet ad dictum cap. *c* quatenus probat, monachum a suæ regulæ [illegible] per episcopatum [illegible] non esse intelligendum de obligatione votorum substantialium religionis, sed de quibusdam aliis statui episcopatus repugnantibus &c.

2 Quarto, quod alioqui sequeretur monachum factum episcopum posse testari de bonis quæ [illegible] post episcopatus consequuti [illegible], quod [illegible] contra prædictum capit. *d* quod incipit, *statutum*. *d* & alia multa capitula quæstioni seq. quæ habent, bona per monachum post episcopatum quæsita deberi Ecclesiæ episcopali, & non [illegible] nec monasterio, vnde assumptus fuit.

3 Quinto, quod nulla ratione id suaderi potest, cum monachus, licet nõ sit capax dominij bonorum temporalium, est tamen capax administrationis [illegible] quæ est ratio, qua pridem in rubrica de statu monachorum, in scriptis [illegible] maximus, posse quidem Papam aliquando ex iusta causa dispensare cum monacho, super voto castitatis, iuxta glossam & communem, contra S. Thomam *e* & eius sequaces: [illegible] super voto paupertatis, quia nulla potest ad id iusta causa [illegible], cum omni necessitati, cui potest prouideri per aliorum bonorum dominij acquisitionem, possit prouideri per administrationis eorum concessionem.

Non obstat his argumentum, quod pridem nos publicè disputationem doctissimorum virorum [illegible] his opposuimus, & mansit insolutum, nempe, quod abbates, & alij beneficiarij regulares habeant dominium, & possessionem beneficiorum suorum, & agere possunt, vt quoudie [illegible] nomine proprio, ad vendicandum sibi, & non Ecclesiæ dominium eorum: & ad adipiscendum, retinendũ vel recuperandum eorum possessionem, in quorum libris æquè habent locum tituli de causa possess. & propriet. & de rei vendicat. a. & in litibus clericorum secularium super beneficijs secularibus, imo simplex monachus vel monachus potest [illegible] nomine proprio, & sine licentia, superioris, super iure eligendi sibi competenti, & [illegible] alimentorum, & [illegible] manendi in tali vel tali monasterio, si eum inde [illegible], iuxta cap. *cum dilecta*. cum late ibi notatis per Felinum. *g*

4 Non [illegible], hoc obstat: quoniam religiosi per votum paupertatis non renunciant bonis spiritualibus, nec honoribus, qui pro eis debentur, quales sunt iura prædicta, sed tantum temporalibus, vt eleganter demõstrat sanct. Thomas, *h* vbi Caietanus affirmat per hoc posse monachos petere gradum doctoratus, qui est honor ob spiritualia debitus: quod prius affirmauit idem S. Thomas. *i*

S V M M A R I V M.

1 *Petrus an esset dominus [illegible] vestium post apostolatum non est vana quæstio contra N.*

1 *Monachus & seruus in hoc pares.*

2 *Petrus per Apostolatum non fuit solutus a paupertate.*

1 DEcimo moneo quod, vt in eadem apologia *k* diximus, præfatus N. malè arguit vanitatis. *l* Aluarum Pelagium doctrina solida virum, in hæc verba. *Ex his vana mihi videtur illa quæstio Pelagij, An vestes Petri, quibus induebatur Apostolus, essent Petri, quo ad dominium vel vsum tantum:* male in [illegible] arguit vanitatis Aluarum. Primo quidem, quia nullus vnquam doctorum arguit vanitatis, imo [illegible] laudauit glossam [illegible], *m* quærentem, an vestis, qua se quotidie vestit monachus sit eius & decidentem non esse, imo neq; possessionem eius habere, nec nomine suo posse agere super illa, vel se per [illegible] re temporali, virtute vllius contractus vel delicti. Nec minus quod [illegible] dixit: quia vera, & tam est: probatur que [illegible] *n* quatenus [illegible], seruum non esse dominum vestium, quas portat, quia ipse [illegible] quod suum est, & sui domini est, & in praxi quæ [illegible] sententia innocentij, quod seruus, & monachus in hac re sunt quasi paria.

Deinde, ideo male [illegible] Pelagium [illegible] fundamenta quibus innititur [illegible]. Alterum [illegible] est, quod Apostoli [illegible] paupertatem, quod [illegible] viuunt [illegible] B. Augustinus, *o* & communis [illegible] Pelagius *p* Contra [illegible], quod [illegible] N. [illegible] S. Thomas, [illegible] suos discipulos [illegible] Alterum autem [illegible] quod Petrus [illegible] vovisset paupertatem [illegible] a discipulis [illegible] illa, tam ac [illegible] episcopo [illegible] periculosum. Quæstio non de [illegible] sed de [illegible] eruditionis, ac [illegible], quatenus grauiter cõstanter, & docte [illegible] Petrum paupertatem vouisse, ideoque non fuisse dominum [illegible] vestium, nec posse dicere quidem illas nomine proprio, sed nomine Christi, vel Ecclesiæ, cuius [illegible] erat, cũ Angelus eum [illegible] in carcere: [illegible] dicemus S. D. N. Pium V. [illegible] fuisse dominum [illegible] bonorum ecclesiasticorum, nec suarum vestium, quibus, obstante iam voto paupertatis solenni, quod pridem professus erat: tamen [illegible] summum eorum omnium dispensatorem, & protectorem. Eiusdem [illegible] Pelagij prædictum, quæ antea [illegible] dicta singularia, & omnium communis, non solum [illegible] non esse vanam, sed certam, & valde [illegible] vt [illegible] religionem approbatam professi, quod nullius rei temporalis, nec vestium quidem, quibus vestimur, domini sumus, neque ea nomine nostro possidemus, quibus eorumque rebus [illegible] nostris regulis vtamur, & pauperibus, alijsque pietatis operibus tutius manus extendamus.

S V M M A R I V M.

1 *Dominium [illegible] rerum temporalium esse necessarium prælatis omnibus falsum est n. 2.*

3 *Dominium [illegible] rerum temporalium [illegible] penes prælatos eius esse, nullus Catholicus, vsq; ad N. dixit.*

1 VNdecimo moneo quod, vt in eadẽ apologia *f* diximus, præfatus N. *g* falso ait, circa eandem paupertatem, quod episcopis & alijs quibus est cura gregis commissa, sit necessarium habere bonorum temporalium dominium. Quod profecto falsum, [illegible], & mandatum est. Tum, quod prælatis omnibus habentibus collegia Ecclesiarum regulares vel seculares, et [illegible] commissa, *h* quorum multi videlicet regulares, nec habent, nec habere possunt vllarum rerum temporalium dominium: quales sunt prælati Dominicani, & Franciscani, ac alij [illegible] ordinum regularium superiores. *i* Tum, quia Episcopi, & Parochi ex monachis assumpti, nullarum [illegible] capaces rerum temporalium dominij, secundum omnes, [illegible] probatur per cap. 2. *k* & dictum *ingressi*.

2 Tum quia sufficit Episcopis, & [illegible] prælatis curam gregum habentibus, habere administrationem rerum ecclesiæ liberam, licet non habeant dominium eorum, nec alarum rerum dominium per supradicta. Tum quod neq; alij administratores ciuitatis habent dominium rerum eius, & tamen sufficienter prouidere possunt necessitati, & vtilitati ciuitatis, per [illegible] bonorum administrationẽ, sicut & tutores, & curatores sufficienter prouident vtilitati & necessitati pupillorum, & minorum, & eorum familiarum, etiam si sint Reges sine vllo dominio rerum eorum, vel regni, iuxta ca. *grandi*. *m* & per totum tit. de tu. & cur. & de rebus eorum. *n* Tum demique, quod omnia iura, tam Pontificia, quam Cæsarea videntur [illegible] re dominium, cum potestate administrandi [illegible]

a 2. 2. q. 185. art. 8.
16. q. 1. c. 18. q. 1.
d 18. q. 1.
e In d. c. cum ad monasterium. § fin. [illegible] 2. 2. q. 88. art. 11.
g Col. 14. ver. Monachus. de rescriptis.
h In 2. 2. q. 186. ar. 7. ad 4.
i In epistola 19. contra impugnantes religionem. c. 2. col. 7.
k Monit. 12.
l In eod. c. n. 9.
m Ca. non dicatis. 12. q. 1.
n ff. de pecul.
a Lex quod [illegible] de [illegible]
e c. cum [illegible] m. de præsul.
o c. 7. de civit. Dei c. 4.
p Lib. 2. de planctu Ecc. c. 6. col. 7.
q In 2. 2. q. 88. art. 4.
f Monit. 13.
g In eod. c. n. 13. & 14.
h Ca. cum ad ecclesiarum prælatum c. quãto. de officio. ord.
i Ca. nemini [illegible] excessib. præl. [illegible]
k Dote stam. C. de SS. eccl.
m De supp. negl. præl. lib. 6.

...rem habendi dominij, cum necessitate habendi ad-... tionem: quod est contra iura, quæ ipse nec allegat, licet c. relent. s. ca. præcipimus, ... & alia multa ... constat solum Christum D. N. tulisse, & ... verum omnium bonorum temporalium ecclesiasticorum dominum: & Episcopos solum habere dispensationem, & administrationem eorum, non autem dominium.

3 Nec memini legere apud ullum doctum, & Catholicũ, præterquam apud ipsum N. prælatos esse dominos eorũ, saltem stabilium, licet quoad fructus, qui ex eis percipiũtur res controuertatur, & sint qui dominium earum pauperibus malè tribuant: quos etiam ipse efficaciter confutat, irresolutè tamen & per parum pertinentia, rem confundendo, & dilatando.

SVMMARIVM.

1 *Franciscanos habere dominium rerum temporalium donatarum, ut illis vescantur & induantur, dicere est quiddam insolens.*
2 *Seruus non est dominus eorum, quæ consumit, & vestit.*
2 *Monachus & seruus in hoc æquantur, & ut hic domino, ita ille quærit monasterio.*

1 DVodecimo moneo, quòd ut in eadem apologia *c* diximus, præfatus N. malè ait circa eandem materiam paupertatis *d* partim expressè, partim per consequentiam, Religiosos omnes etiã Franciscanos habere dominium panis, cum eum dentibus terunt, cum à fidelibus eis traditur, & cum in mensa eis apponitur: vestium item ad vitam necessariarum, cùm eas defferunt. Quæ non videntur dicenda, præsertim ferè irridendo illos, qui contrariã sentiunt, ut ipse facit. Tum quia nullum cap. est in Decreto, Decretalibus, Sexto, nec Clementinis, quod hoc probet, nec significet: nec ulla glossa, nec ullus classicus auctor, qui hoc asserat: & insolentiæ, quoad eius fieri potest, cauendæ sunt, iuxta ca. *cum consuetudinis e* ubi glossa dixit, nõ esse nouitates sine causa inducendas, argumento l. *in rebus f.* cui Ioannes Andreas addit illum Hippocratis Aphorismum, *Mutationes omnes periculosæ.*

2 Tum, quod ipsemet fatetur, seruum non habere dominium vestium quotidianarum, nec aliarum rerum, quas vsu consumit, et necessarium est ei contineri per d. l. *id vestimentum. g* & certum est, neq; ipse sine religionum Christianarum quæ approbatæ sunt ruina negare potest, paupertatem, quam Christus consuluit, *h* & quam omnes approbatarum religionum professores vouent, esse tantam in speciali quantum est seruorum, imo maiorem, ut habet contextus c. *quanto i* & quicquid acquirit & habet religiosus, perinde acquirit suo monasterio, vel ordini suo, vel Ecclesiæ cui præest, ac seruus domino suo, per ca. *cum olim*, & notata ibi per Innocentium ab omnibus receptum, *k* per ca. i. *l* & totam quæst. 2. Tum, quod ratio diuersitatis, quam ipse significat esse inter monachũ & seruum, nullum colorem habet, cum ait: ideò seruos nõ esse dominos rerum, quas consumunt, quia illę possunt esse dominorum suorum, & pro eis eas habere: religiosos tamen non habere prælatos, qui possunt esse plus domini, quam ipsi. Hęc enim ratio multa falsa, & periculosa, præsupponit. Primum, seruum esse pauperiorem religioso in speciali. Secundum religiosum non habere ullum, cui acquirat. Tertium, quòd hæc consequitur, religiosum nulli acquirere, cùm sibi non acquirat: nec secundum eum sit alius, cui acquirat. Quartum, talium esse illud, quod omnes Catholici doctores docent, nẽpe. quòd quicquid acquirit monachus ordinis non mendicantis acquirit ordini suo, vel monasterio, *m* & quod monachus in hoc non ęquiparatur seruo: & alia multa, quę ista consequuntur, & quę religionibus approbatis incommoda sunt, & quæ breuitatis gratia speciatim non infero, & efficaciter confutantur per ea quę leguntur & notantur in c. *cum ad n* & ca. *cum olim. o* & in ca. *in præsentia p* & in c. *non dicatis q* ubi post nos late diximus *r* & nouissimè in d. c. *exyt.* Unde & Sotus, quem ipse tantopere imitatur, extremè affirmat, Franciscanos non habere dominium rerum quas comedunt, & vestiunt, *a* monstrans eruditè & facultatem utendi longè generalius esse dominio.

SVMMARIVM.

1 *Extrauagãtis, cum inter nonnullos incautè ad hoc applicatur ab N.*
2 *Fratres minores de obseruantia soli, & Cappucini bonis temporalium incapaces in communi.*
3 *Usum & facultatem utendi lege humana inuentam, esse aliud ab inducta lege naturali.*

1 DEcimotertio moneo, quòd ut in eadem apologia *b* diximus, præfatus N. parum caute inducit extrauagantem *cum inter nonnullos.* Ioannis xxij. ad confirmanda sua dicta. Tum, quia illa non damnat dicentem Apostolos nihil habuisse post Apostolatum in speciali: sed solum dicentem, quod nec CHRISTVS, nec Apostoli habuerunt aliquid in speciali, neq; in communi. Quæ longissimè differunt, cum semper licuerit religiosis ordinum non mendicantium habere bona in communi, & non in speciali.

2 Imo hodie post Concilium Tridentinum *d* omnes religiosi etiam ordinum mendicantiũ, exceptis Frãciscanis, qui vulgo Cappucini, & de obseruantia vocãtur, possunt habere etiam immobilia in communi, non tamen in speciali, ut in c. 1. & 2. *e* cauetur. Et, ut illa extrauagans propositum faceret, oportebat, ut damnaret etiam dicẽtem, quod nihil habuerunt propriũ in communi, ut eruditè palã est. Tum, quia præfata extrauagans non damnat dicentẽ, quod Christus, & Apostoli non habuerunt aliquid quo ad dominium, vel vsumfructum, prout hæc a iure humano Romano accipiuntur, sed dicentem quod nullatenus habuerint, extendendo verbũ, habere, etiam quo ad simplex factum naturale, iuxta l. *stipulatio ista habere licere sibi, f* *Habere dupliciter dicitur, &c.* quorũ altero modo seruus dicitur habere peculium, vestimenta, & alia quæ manibus tenet. Et religiosi etiam Franciscani eorum singulatim dicuntur habere breuiaria, vestes, libros, & id genus alia.

3 Imo & epistolas, & alias res alienas custodiendas, vidcndas, vel alio exportandas: inuentas item, & habentes alias cum voluntate domini, aut sine illa absque ullo dominio, vsufructu, vel iure utendi humana lege inuento, sed per solam detentionem naturalem, quam aliqui alienam solent appellare, iuxta verum intellectum c. *exyt. g* & clem. *exiui. h* ad quæ reducenda est extrauagans *quia quorundam.* Ioannis xxij. ut late demonstrat Aluarus Pelagius, cui eo magis credendum est, quod auctori eius Ioãnni xxij. fuit carior, & maioris habitus, melius que nouit intentionem eius, quam testatur fuisse prædictam, & eam esse debuisse efficacissime probat: subdens tamen suam sententiam debitæ censuræ, sicut & ego meum submitto eidem.

SVMMARIVM.

1 *Ridiculum non est dicere monachum non esse dominum rei, quam edit.*

1 DEcimoquarto moneo, quod ut in eadẽ apologia *k* diximus, præfatus N. non rectè ibidem significat, esse ridiculum dicere, quod panis, quem monachus dentibus terit, non est eius, & quod nõ habet in eo dominiũ, cùm oporteat eum conteri, panem quem dentibus terit seruus, non esse illius: nec hordeum, quod mandit equus, esse equi. Omitto hic alia quædam, quæ non satis dextrè tradit, confundendo vsum & ius utendi iure humano inducta cum vsu & facultate ac iure iuste utendi naturali, quæ longè distant, cùm palam sit posse quem iuste uti re aliena, & iuste eam consumere de voluntate domini, sine dominio, & possessione, vsufructu, & vsu iure humano inuento: sicut in statu innocentiæ, si diu ille durasset, vsi fuissent homines iuste iustitia naturali, sine huiusmodi iuribus iure humano inuentis. *l* Quæ solidissimè tuetur præfatus Aluarus Pelagius, ubi supra. *m*

c. expediat ... z q. ... opus 12. q. 2 ... Monet. 41.

c Monit. 14.
d In d cap. & eijsdem. num.
e De consuet. ff. de constit. princip.
f ...
g ff. de pecul. & l. quæ d ... ff. de acq. poss.
h Matth. 19
i §. porro. & § ad hac. de verb. sign.
k de priuil. 18. q. 1.
m Ca. in præsentia cum ei annotatis. de probat.
n De testam.
o De præbend.
p De ... & ...
q ...
r ...

a Lib. 4. de iust. & iur. q. ... ar. ...
b Monit. 11.
c De ver. sig.
d Sess. 25. c. 3. de regular.
e Eiusdem tit.
f §. hac quoq. ff. de ver. oblig.
g §. porro. de verb. sig. lib. 6.
h §. ... de ... cod. tit. & d. l. stipulatio. §. hac quoque.
i Lib. 2. de planctu eccle. c. 58.
k Monit. 16.
l Ca. quo iure ... d. c. ius naturale ... ff. de iust. & iure.
m ... 2. c. 56. 9. & 60.

S V M M A R I V M.

1 *Religioso ab aliquo posse auferri violenter panes ei donatos, si non sunt sui, male infertur.*

2 *Bona, quæ nullius sunt posse occupari à quibusuis, de quibus intelligitur.*

1 DEcimoquinto moneo, quòd prout in eadem apologia *a* diximus, præfatus N. *b* etiam circa eandem paupertatem male inferri, posse quem violenter auferre à religioso panes, quos in eleemosynam à fidelibus datos portat ad monasterium, si dicamus eum non esse dominum illorum, nec in eis habere vsumfructum, neq; vsum, ea ratione motus, quod ea, quæ in nullius bonis sunt, occupantis fiunt, *c* quæ illatio mala est, & ratio inepta. Nam datur instantia in seruo, qui nihil prædictorum iurium, nec etiam possessionem habet in rebus domini sui, quas detinet, *d* qui tamen auferret eas ab eo violenter, eo quod nec dominium, neq; vsumfructum, neq; vsum, neq; possessionem in eis habeat vllam, male faceret, vt in d. versic. *quod seruus* probatur. Datur etiam instantia in depositario qui nullum tale ius habet in re apud eum deposita, tamé qui ab eo inuito eam auferret, malè faceret. *e* Et si replicetur, seruum nomine domini possidere, & etiam depositarium nomine deponentis: responderi potest, etiam religiosum nomine sui monasterij, vel ordinis possidere, per cap. *cum olim.* & dicta Innocentij per omnes ibi recepta. *f* Et si triplicetur, verum esse præfatum dictum saltem in religioso Franciscano, Cappucino, vel de obseruãtia, cuius ordo, & monasterium sunt incapacia bonorum etiam in communi, per *g* Concilium Tridentinum respond. bino, esse possidere illa nomine S. Sedis Apostolicæ cui huiusmodi religiosi acquirunt, iuxta decretalem *exijt.* *h* Vel si teneamus illam decretalem sublatam esse quo ad hoc per extrauagantem *quia quorundam.* Ioannis xxij. *i* respondebitur, quod secundum illam extrauagantem ordo S. Francisci & monasteria eius fuerunt capacia bonorum in communi, sicut per Concilium Tridentinum facti sunt capaces omnes ordines, quamlibet mendicantes, exceptis Franciscanis prædictis, per præfatum cap. 3. *k* At si quis vrgeat, ordinem & monasteria præfatorum Franciscanorum nunc non esse capacia: & ita nunc saltē quo ad prædictos Franciscanos dicendum, esse verum id, quod ipse ait, nempe illa quæ dantur eis in eleēmosynam, non fieri eorum, quibus dantur, quia neq; ordinis, neq; monasterij sui nomine, illorum dominium, vel possessionem habere possunt. Ei qui sic vrserit, respondebimus, quòd illæ res oblatæ, & donatæ in eleēmosynā prædictis fratribus, fiunt S. Sedis Apostolicæ & eas eius nomine possident, vel tenent: tenendo determinationem præfati cap. *exijt.* *l* esse resuscitatam per præfatum Concilium Tridentinum. Et si teneamus cõtrarium, dicimus tenere eas, & possidere ab eis nomine Dei & D. N. Iesu Christi, cui dominiũ illarum rerum per eorum specialiter largitione fideliũ quæritur, sicut & omnium aliorum bonorum ecclesiasticorum. Itaq; licet deficiant alij, quibus quærantur, non tamen deest Deus, cui quærantur, & cuius sunt bona, quæ ob eius amorem ad cultus sui, suorumq; pauperum sustẽtationem donantur à fidelibus, vt infra *m* latius dicetur. Quod verò inepta sit ratio eius, quia in id dicendum monetur, videlicet, posse violenter auferri à monachis, vel fratribus panes, & alia eis in eleēmosynam data, si non essent eorum domini, patet: quia ratio eius est hęc, quod quæ nullius hominis sunt, occupantis fiunt, *n* cuius ineptitudo ex eo apparet, quod bona nullius duplicia sunt. Altera, quæ nullius hominis puri nec hominum, neque Dei per dispositionem humanam sunt: qualis est aër, Solis splendor, ... lapillíq; in littore maris inuẽti, de quibus intelliguntur iura præcitata. Altera sunt bona nullius quæ licet nullius hominis puri, neq; hominum sint, sunt tamen Dei specialis hominis ... sine dispositione qu... fit, de quibus intelliguntur. § *sacra.* & § *religiosum.* *o* vt colligitur ex gl. ... recepta per omnes. *p* & ita licet panes quos religiosi Franciscani ... eleemosynam acceptos ad mo- [A] nasterium portat, in nullius hominis ... bonis sint, non tamen ... occupanti, & ab eo ... quia sunt hominum in communi, tenendo ... Franciscanos esse dominium in communi, vel penes S. Sedem Apostolicam, iuxta præd. ... § *porro.* vel penes Deum, censura vel dispositione hominis ei applicata.

S V M M A R I V M.

1 *Dominium rerum Ecclesiæ penes quem sit, male tractat N. hic.*

1 DEcimosexto moneo, quòd vt in eadem apologia, *a* diximus, præfatus N. *b* nimis confusè tractat, penes quem sit dominium rerum Ecclesiæ stabilium. Tum, quia refutatis aliorum opinionibus, non exponit suam ibi, neq; in cap. 14. quo remittit, vt index eius libri indicat. Nam ibi non tractat de dominio bonorum Ecclesiæ stabilium, sed de reditibus eorum: nisi velit insinuare id quod intra *c* huius partis exprestit, nempe proprietatem bonorum Ecclesiæ esse eiusdem conditionis, cuius sunt reditus & fructus ipsorũ: quod notoriè falsum est, vt palam colligitur ex ca. *sine exceptione.* *f* & ca. *nulli* *g* adiuncto capi. *vestra.* de locato. & alijs multis iuribus, quæ plenè citat. *h* Per illa etiam prohibetur alienatio bonorum Ecclesiæ, sine iusta causa, & solemnitate, cum tamen alienatio fructuum, & reddituum eorum passim fiat, & fieri possit absq; illis. *i* Neq; memini legere vllum Catholicum doctorem, qui hoc dixerit ante ipsum: quin & expressè Dominicus Sotus, quem tantopere ipse imitatur, longe aliud asserit. *k* Verum tamen est, quod *l* apertius euomuit ... per hoc opinionem insolentem, & post Concilium Tridentinum periculosam, vt efficaciter probabitur infra. *m*

S V M M A R I V M.

1 *Opinionem varietate confundit N. veritatem.*

1 DEcimoseptimo moneo quòd, vt in eadem apologia *n* diximus, pręfatus N. nimis moratus fuit in sui libri parte 1. præterquam illis omnibus quę tribus alijs capitulis ... partis tractat: quia omnia videntur argumẽto libri extraria & videri possunt dicta ad ostentandum ingenium, & ante ..., quæ penes se diu habebat recondita, ne periret scribere, nimis inquam moratus fuit, narrando per tota octo capitula viginti sex opiniones, super nostris tribus quæstionibus supra positis. Tum quod exceptis tribus, aut ad summum quatuor, reliquæ non sunt opiniones separatæ, sed conclusiones appendices, & corollaria illarum in controuersiam specialioribus rationibus vocata. Tum quia tot opinionum propositio retrahit lectorem ab intendendo animo in huius rei veritatem, & intendentem valde confundit: quod alienum ab eo, qui vult eam rectè docere, oportet esse. *o*

S V M M A R I V M.

1 *Sacrorum tres species, personæ loca, & res.*

1 *Sacrarum rerum quatuor species, sacramenta, vasa sacra ornamenta, & bona.*

2 *Sacra bona altera deputata principaliter ad sustentandos ministros, & minus principaliter ad pia opera, altera contra.*

1 DEcimooctauo moneo, quòd hactenus respondimus eis quæ præfatus N. obiecit libro nostro tacite, vel expressè contra titulum eius, & notabilia huius ca. & etiam ad alia quædam, quæ veluti præambula adiudit contra decisionem nostræ primę quæstionis scilicet, *An mortaliter peccent beneficiarij ... superflue, aut profanè reditus suorum beneficiorum impendentes.* Cui nunc respondemus sicut & ... respondimus Primo sequuti S. Thomam *p* quod tres sunt species sacrorum scilicet personæ sacræ loca sacra, & res sacræ & quatuor species rerum sacrarũ, scilicet sacramenta, vasa sacra, ornamenta sacra, & bona ad prædicta sustentanda deputata.

a Monit. 17.
b In eod. c par tis. c. n. 21.
c § singulorũ. inst. de rerum diuis. & l. 1. ff. de acquir. vel rerum dominio
d Leg. quod seruus ff. de acq. poss. leg. id vestimentum ff. de peculio l. 4. § si quis vero quod seruus ff. de vi & vi armata.
e Dict. l. 1. §. quod autem
f De priuil.
g Ca. 3. de reg.
h De verb. sig. lib. 6 §. porro
i De verb. sing.
k De regular.
l De ver. sign. § porro lib. 6
m Monit. 21.
n § singulorũ inst. de rerum & leg. 3 ff. de acq. rer. domi.
o Inst. de rerũ diuis.
p In d. § singulorum ver. null. ... & in d. l. 3 ff. de acq. rer. domi. ... verb

a Monit. ...
b In eadem parte ...
c part. 4.
... ca. vestra ... locat ...
m q. 3 ca. ... 40 ... mon. 31.
n Monit. ...
o Arg. ...
p In ... art. 3

[illegible] S. Thomas [illegible] ecclesiastica [illegible] sustentationem [illegible] sunt duplicis generis. Quædam principaliter [illegible] ecclesiæ ministris, & minus principaliter pauperibus [illegible] maior pars eorum. Aliæ contra [illegible] principaliter deputata pauperibus, operibus piis, & [illegible] quæ sunt bona [illegible] & [illegible] de quibus agit clem. *quia contingit.* [illegible] in Concilio Tridentino [illegible] titulo beneficiorum [illegible] priorum, argumento glossæ [illegible] *per literas.* d Huic autem doctrinæ S. Thomæ [illegible] quod [illegible] omnium bonorum alia sunt immobilia, & mobilia quæsita beneficijs, & hospitalibus ante- quam beneficiarijs & ministris cõferantur, de quibus to [illegible] de reb. eccle. non [illegible] e Alia sunt reditus illorum [illegible] de quibus cap. *vestra f* & cap. *quoniam.g*

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarius triplicia bona potest habere, patrimonialia, siue sæcularia, ecclesiastica, & quasi patrimonialia.*
2 *Bona quasi patrimonialia, vt patrimonialia censenda.*

1 DEcimonono moneo, quod beneficiarij sæculares tria genera bonorum possunt habere, puta patrimonialia siue sæcularia: quæ sunt, quæ per successionē aut per suam industriam, & alias artes, aut per donationes, & alios contractus, eo modo, quo laici sibi quærunt, iuxta ca. *episcopus, h* cap. *cum dilectus, i* alia ecclesiastica, puta ea quæ de bonis suorum beneficiorum lucrantur, quales sunt reditus annui, qui quotannis possunt colligi, de quibus in dicto cap. *vestra,* & dicto cap. *quoniam.* k Alia quasi patrimonialia, quæ definiri possunt, *esse bona quæsita ratione clericalis ordinis, vel officij, alia ratione quam iuris recipiendi fructus beneficiales,* puta ea, quæ lucritaciunt missando, & agendo capellanos, vicarios temporarios, prædicatores, confessarios, aut alios spirituales actus exercendo, de quibus Innocentius & Hostiensis, l & Panormitanus, m & vterque Cardinalis, n & Philippus Francus, o & quod inter omnes nemine discrepante conuenit, non esse quæstioni nostræ locum in reditibus bonorum patrimonialium clericorum sæcularium, eo quod certū est, eos posse disponere de illis, perinde ac laici de suis, p nō est item locus ei in bonis immobilibus, neq; mobilibus, quæ inueniuntur quæsita, & applicata nostris beneficijs, quando ea nobis conferuntur: quoniam palam est nos peccare mortaliter, obligarique ad restituendum, si ea ita impenderimus, q non est item ei locus in reditibus bonorum deputatorum principaliter ad hospitalia, & alia sacra, & opera pia vt habet d. clem. *quia contingit, r* renouata per Concilium Tridentinum, s nisi per statuta fundationis, aut erectionis eorum deberent in titulos beneficiorum conferri, quod dicimus propter prætactam glossam clement. *per literas, t* quoniam palam est, eum qui de huiusmodi reditibus notabilem quantitatem in vsus siue bonos, siue malos alios ab his, in quos deputata fuerunt, impendit, peccare, obligatumque esse iuxta sententiam omnium doctorum ad restituendum per d. clemen. *quia contingit, v* & manifestius in Concilio Tridentino, x & facit l. 1. *legatum.y*

2 Dubium autem est, an sit ei locus in bonis quasi patrimonialibus, quæ supra definiuimus: quia Innocentius, z ea exæquat reditibus ecclesiasticis, qui redeunt ex bonis beneficiorū, eo quod respectu dignitatis clericalis, & non personæ quæruntur. Nobis tamen iustius videtur æquare illa bonis patrimonialibus, quæ frequentior est sententia: quam tenet Cynus, a & Panormitanus, b quem sequitur vterq; Cardinalis, c & Francus. d Primo quidem, quia illa conferuntur eis ex bonis temporalibus, vel spiritualibus, vti merces laborum, & operarum personalium eorum, aut vt compensatio eorum, quæ alia via sibi quærere possunt, vt ait Innocentius, e & quia conferuntur sine onere vllo expresso, neq; tacito distribuendi superflua pauperibus, quod omnia bona beneficiorum habent, vt infra dicetur. Quod etiam credimus hoc ipsum esse dicendum de illis, quæ quæruntur per eos [illegible], in quos [illegible] beneficia [illegible] quales [illegible] Curato [illegible] ministrando sacramenta [illegible] parochianis lucratur [illegible] id quod quærit beneficiarius [illegible] aliquis reliquit in missas, aut [illegible] beneficiario illius loci, quamuis [illegible] persona [illegible] me nocet, licet Panormitanus contra [illegible], a & id [illegible] probarunt Cardinales S. Xisti, & Alexandrinus, b [illegible] non [illegible] quoniam non [illegible] faciunt eos de bonis [illegible] beneficiorum, quæ [illegible] onus [illegible] distribuendi ea, quæ supersunt pauperibus, de quo [illegible] dicetur. Eiu[illegible] denique conditionis erit omne id, quod beneficiarij [illegible] suo labore, personali [illegible] ex aliis, quam de [illegible] bonis [illegible] Cardinalis, d ea ratione quod [illegible] laboris eorum [illegible] quæ tamen ratio [illegible] quod eorum omnes [illegible] Beneficium enim datur propter officium, e & reditus eius sunt stipendium iuxta glossam, f & textum. g Ratio vero summa est, quia id tribuitur eis sine onere vllo expresso, aut tacito dandi superflua pauperibus, quod tamen habent omnia beneficiorum bona, vt infra probabitur. h

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarius peccat mortaliter impendendo superflua in profanis, & qua ratione.*
2 *Beneficiarius non potest impendere tam late de beneficio, ac primogenitus de primogenitura.*
3 *Beneficiarij potestas qua ratione efficacius restringitur.*
4 *Leges Decalogi naturales, sed non omnes sunt leges instituti spiritualis, & cur non, & n. 5.*

1 VIgesimo moneo quod huic quæstioni tantum est locus in reditibus, & fructibus bonorum & iurium, quæ iam sunt quæsita beneficijs, quando ea beneficiarijs conferuntur, & sunt applicata principaliter ad eorum sustentationem, & minus principaliter ad pauperum sustentationem. Ad quam quæstionem respondeo, quod fere omnes sequuntur Innocentium, i dicentem non posse beneficiarium [illegible] impendere reditus sui beneficij, nisi in suos, suorumq; necessarios vsus, & in remunerationem de se bene meritorum, & in pauperum alimoniam, & consequenter peccare mortaliter, & dispendentem [illegible] intelligendo tamen per pauperes, non solum eos, sed etiam alia opera pia, vt intelligit S. Thomas, k & probatur in ca. *de reditibus,* & ca. *quatuor.* l Quanquam autem fere omnes sint in hac conclusione, quia vident eam ab Ecclesia decretam: nemo tamen reddit rationem, quæ sit sufficiens, ad eam ita decernendam.

2 Et quidem illi qui affirmant clericos esse tam integros dominos redituum beneficiorum suorum, quam sint laici primogeniorum suorum, siue maioratuū, non possunt reddere aliquam, quæ satis fundet eam, neque aliam, quæ illam consequitur, nempè quod quamuis laici maioratus habentes, vt plurimum non peccent mortaliter, reditus eorum prodigendo, clerici tamen si idem faciunt de de suarum Ecclesiarum & beneficiorum reditibus. Quandoquidem eos constituere oportet neutros, absolutos dominos bonorum, & iurium, e quibus illi redeunt, & vtrosq; esse dominos absolutos eorundem redituum, quod credo fuit in causa, quare Dominicus Sotus, m tam obscure hac in re loquutus fuit. Nos autem eam & verbo & scripto ante quinquaginta ab hoc die plus minus annos Salmaticæ reddidimus, n & postea Conimbricæ amplius, o quod per temporis penuriam, & nimiam occupationum copiam, nōdum est typis excussum. Ratio autem, quā nos reddidimus est, quod prædicta bona, super quibus fundata sunt sacerdotia seu beneficia quæsita sunt Ecclesiæ sub eo modo & onere expresso, aut tacito, vt ea quæ in vsus eius sustentationi honestæ superfluerint, intimantur in pauperes. Quod præsuppositum, & mox iterata [illegible] p monstrandum probatur efficacius responsionis prædictæ, primo per præcepta Decalogi. Tum quia infrin-

git septimum præceptum de non furando, & decimum de non concupiscendo re aliena. Tum quia non solu ea infringet is, qui clare furatur, aut rapit, sed etiam qui rem alienam contra voluntatem domini vtitur. At is qui redditus beneficij sin contra prædictam conclusionem comunem impendit vtitur bonis Ecclesiæ contra voluntatem dominorum illorum, qui illa dederunt, quia ritu dignum conferunt eo modo, scilicet in sustentationem pauperum, & pia opera.

4 Tum quia eo ipso, quod accipit redditus hæc duo præcepta, qui in alium vsum accipit, vtrum mala [illegible] multi velut & Salmanticæ commodatarij duo [illegible]. At beneficiarij, qui prædicto Ecclesiæ [illegible] redditus in alium vsum, diuersum vtuntur.

5 Tum quia eo ipso infringit præcepta, quia contractus non seruat, etiamsi Papa, Imperator, aut Rex, qui licet ad seruandum [illegible] cogi nequeant, dicuntur tamen obligati ad seruandos contractus cum eis initos vi prædicti præcepti, quod est lex naturalis. At inter Ecclesiam, & populum Christianum qui ei tanta bona contulit, est, vt mox probabitur, contractus saltem tacitus, qui tantum valet, quantum expressus, vt ministri eius, id quod superest eis acceptatum, quæ bona sunt, sustentatione tribuant pauperibus. Cui consequens est necessarium esse, vt in eis, & non in alijs impendatur. Tum quia eadem dicta duo præcepta transgreditur qui contra voluntatem domini detinet alienum, & inde, vt habetur & scribit S. Thomas, & diximus in Manuali Confess. Ex quo consequitur eum, qui quod debet non soluit, eum debet, & qui se non exonerat ab onere, quo modo tenetur, quoniam in re alicuius alienum accipere aut retinere, vt colligitur cod. cap. & S. Thom. & probat textus. Cui consequens eum infringere prædicta præcepta, qui relata superflua detinet, aut non pauperibus, aut donat diuitibus, ratione cognationis, amicitiæ, vanitatis, aut vitij alicuius. Tum quia prædicta duo præcepta septimum, & decimum, vna cũ quatuor fundamentis prædictis, quæ ea deducuntur, sunt leges nõ solum naturales, sed etiam iustitiæ specialis. Tũ quia omnia præcepta Decalogi sunt leges naturales, vt habetur S. Thom. receptus, ab alijs, & denique sunt leges, & omnes secundum eum receptum, & neque ab eis recedunt. Tum quia leges immediate ponentes ordinem inter datum, & acceptum sunt leges iustitiæ specialis, vt sunt ista duo præcepta. Dixi autem, *immediate*, quoniam ad hoc, vt sit lex iustitiæ specialis non sufficit, vt eum mediate ponat. Siquidem sunt leges aliquot caritatis & misericordiæ, quæ etiam ponunt ordinem, quod vnus det alteri, nam præceptum tenemur egentibus extremè opinari de superfluis naturæ, & etiam constitutis in grandi necessitate de superfluo status, vt est in cap. *sicut hi.* & S. Thoma, p vt diximus in Manual. Confess. q Sed quia id mediate faciunt, obligando primo ad donandum, vel subueniendum quidem ad donandum, non sunt leges iustitiæ specialis, vt subtiliter tetigit idem S. Thom. receptus. r Et in confessio est iniustitiam specialem esse peccatum mortale vt ait S. Thomas receptus. s

a § placuit. rest de obliga. quæ ex delict. nasc.

b d § placuit inst. ac oblig. quæ ex delict. nasc.

c Ca. 1 de pro. l Leg. digna vox. C. de leg. & c. prohibuit ac concess. prob.

e Leg. Labeo. & l. ult. quia ff de pact.

f De rest. spol. 2. 2. q. 62. art. 8.

h c. 17 n. 10. & 11 ar. fin. k & l 1 C. de dona. quæ sub modo.

l 2. 2. q. 122. art. 1.

m 1. 2. q. 100 art. 1.

n Cap. pasce. o 86. d.

p 2. 2. q. 32. art. 2.

q Ca. 24. n. 5. & 11

r 2. 2. q. 122. art. 1. ad 1.

s 2. 2. q. 59. ar tic 4.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiaria bona onusta sunt onere tacito, vel expresso dandi, ipsa illa pauperibus. n. 5.*

1 *Beneficiarij non sunt domini directi, neque vtiles bonorum beneficiorum.*

2 *Bona beneficiaria sunt Christi non tantum dispositione diuina, qua omnia sunt Dei, sed etiam humana, qua quippiam est cuiuspiam.*

3 *Bona ecclesiastica sunt Dei quo ad dominium, & beneficiarij quoad gubernationem, & pauperum quoad sustentationem & [illegible].*

3 *Bona ecclesiastica prælatus non alienat vt dominus, sed vt administrator.*

4 *Beneficiarius non est dominus bonorum Ecclesiæ neque vsufructuarius, sed usuarius & dispensator [illegible] n. 5.*

5 *Papa non est dominus bonorum Ecclesiæ, sed dispensator. n. 5.*

5 *Christus mortalis [illegible] [illegible] illorum, numero, ut [illegible].*

6 *Decima [illegible] appellat S. Augustinus [illegible].*

7 *Bona ecclesiastica qui male [illegible] [illegible].*

8 *[illegible] contra Concilium Tridentinum [illegible].*

9 *Tollari non potest beneficiarius [illegible] quæ [illegible] ad [illegible] & [illegible].*

1 Vt igitur in primo modo, quod præsuppositum est probatum est prælata conclusione [illegible] præcedenti, quod [illegible] diximus probatum est [illegible] & [illegible] scilicet, quod bona beneficialia sunt quæsita Ecclesiæ cum modo & onere, vt superflua dentur pauperibus [illegible], quorum prima est quod beneficiarij non sunt domini directi neque vtiles bonorum ecclesiasticorum [illegible] omnes, iuxta cap. prælatum. *Non sunt nostra sed pauperum. quorum procuratio nobis [illegible].* cap. *conuenior.* b & [illegible] & Clementinis [illegible]. c

2 Secundum tamen præsuppositum, quod bona beneficialia sunt patrimonium D. N. IESV CHRISTI, & non quidem, quo alia omnia, nam eius: quia *Domini est terra, & plenitudo eius.* e Id quo [illegible] [illegible] dicuntur. f Tum quod [illegible] Innocentius [illegible] [illegible] omnia bona [illegible] [illegible] esse, [illegible] eum solum. Quod [illegible] probat Panormitanus relatis alijs opinionibus b & alijs locis citatis, & Dec. i vbi pulchre illius dicta componit.

3 Et vera, quæ habent Ecclesiæ prælatorum, aut beneficiatorum, intelligenda sunt quoad gubernationem, vel administrationem. Et ea quæ [illegible] pauperum, intelligenda sunt quoad eorum sustentationem. Itaque dominus est IESVS CHRISTVS, gubernator autem [illegible] procuratoris, & tutoris cum facultate [illegible] alendi beneficiarij, & pauperes vero [illegible] quibus [illegible] deductis oneribus debentur. Et [illegible] dicuntur sacra quæ [illegible] sacrum, secundum S. Thomam, k & ideo dicuntur esse [illegible]. l Et qui [illegible] aut rapit, dicitur sacrilegus, m neque [illegible] prælatus ea potest alienare tanquam eorum dominus, sed tanquam procurator, & administrator cum causa, & solennitate iusta.

4 Tum quia generaliter sacris canonibus [illegible] vocare eos procuratores, & dispensatores, o licet aliquot auctores beneficiarios vocent [illegible] & [illegible] tios sed non recte, vt tangit glossa singularis, vbi laudat Panormitanus & Andreas Siculus, eo quod maior est [illegible] facultas, quàm vsurarij, qui [illegible] habent [illegible] capere possunt præterquam solum vsum quotidianum, q & minor, quam vsufructuarij. Quoniam [illegible] nare, & relinquere in vita, & morte licite suos fructus cuicunque voluerint, r sine vllo paupertatis [illegible] ob solam amicitiam, cognationem, [illegible] beneficiarij vero minime. quod [illegible] Concilium Tridentinum, s [illegible] expressit, t pro quo textus optimus in c. [illegible] Papa per quod [illegible] [illegible] & [illegible], v imo etiam Panormitanus & Decius. y

5 Expressit in [illegible] Papam non esse illorum dominum, simul [illegible] ex eo [illegible] grauem conclusionem, quæ apud eum [illegible] Subditque [illegible] esse effectu [illegible] Dei vel IESV CHRISTI, vel Ecclesiæ. Cum ergo hæc omnia sic se habeant, quis audet dicere, non esse pauperibus [illegible] bonorum? Quis [illegible] liber Ecclesiæ [illegible] dominus, qua [illegible] [illegible] IESVM CHRISTVM, qui [illegible] esse in [illegible] pauperibus nunc, quando [illegible], & [illegible] immo-

a c. q. 1. c. ad [illegible] & c. [illegible] & [illegible] & de donat. Lib. 2. c. [illegible]

[illegible] Aug. a Ca. [illegible] de [illegible] e Psal. [illegible] & [illegible] de verb. diuis.

g In c. [illegible] de causa possess. & propr. [illegible] de test.

[illegible] n. 2.

k 2. 2. q. [illegible] art. [illegible]

l [illegible] de rer. [illegible]

m Ca. [illegible] 12. q. 2.

n Ca. [illegible]

o Ca. quod tem. 21 q. [illegible]

p In c. [illegible]

q In [illegible] & [illegible]

[illegible] de [illegible]

s Sess. 25 de ref.

[illegible] 2. q. [illegible] art. 8.

t In c. [illegible] de [illegible]

...mortalis, quam cum de ... quando vitam ... mortalem, & non habebat ubi caput reclinaret. Quis dicet in ... statem eius diuinam, qui omnibus dixit. *a Quod superest, date pauperibus*, non velle, vt sua propria bona habeant proprium eos alendi onus? At nequimus dicere illud ... praedictum ... habent illud.

Tertia ratio, qua ... probatum est, quod illa bona, quae post Ascensionem Domini donata fuerunt Apostolis in hunc finem ... donata fuerunt, & in hunc ... vt per Acta Apostolorum constat. *b*

6 Quarta ratio ad ... est, quod B. Clemens Papa simul & martyr, discipulus B. Petri ... decimas & primitias in hoc ... Ecclesiae in haec verba. *Homo Dei ... qui ex ... & primitiis secundum mandatum ... viduis, afflictis, & peregrinis ... rationem reposcenti.* Et paulo post. *...* Pondera hoc verbum iustitia, quo significatur, hoc praeceptum esse iustitiae ... *sed ... non soli vorantes, egenis impertiri ...* & per haec verba. *Etiam principio decimas offerri ad victum reliquorum clericorum, virginum, ac viduarum, & his qui sunt paupertate oppressi.* & per haec verba. *Dabis iusta sua, tu enim dare oportet, alium vero distribuere tanquam oeconomum & dispensatorem rerum ecclesiasticarum.* Pondera verbum oeconomum & dispensatorem.

Quinta ratio, qua idem probatur, est illud D. Augustini. *Decimae sunt tributa animarum egentium, & res a Domino pauperibus delegata, & ita quod pauperes, &c.* appellat decimas, egentium tributa, partemque pauperibus destinatam, praesupponendo multos eorum posse fame mori, eo solo quod qui decimas debet, eas, non soluit, quorum neutrum esset verum si decimis non esset annexum onus, vt ea quae beneficiariis superfuerint, distribuantur pauperibus.

Sexta ratio, quod S. Hieronym. in hoc ipso c. ait: *Quid quid habent clerici, pauperum* & clarum est, quod vt ait Innocentius ... supra relatus, *h* non intelligitur quoad dominium, sed quoad ius, quod pauperes habent, vt de bonis ecclesiasticis alantur, eo quod onus hoc est eis impositum: id quod in quatuor locis S. Thomas expressit, *i* ibi, *Decima, qua ministris ecclesiarum dantur, per eos debent in vsus pauperum dispensari.* Et *k* in lege noua, *Decimae dantur clericis non solum ad suam sustentationem, sed vt ex eis subueniant pauperibus, & ita non superfluum.* Et *l* ibi *Decimae debent cedere in subuentionem pauperum per dispensationem clericorum. m*

Septima ratio, quod * sexta synodus, *n* de ipsis reditibus agens decreuit eos esse ad vtilitatem ministrorum, & ob escam pauperum, & peregrinorum sustentationem. Et Symmachus Papa, *o* maledicit ei, qui haec bona male impendit, eo quod substantiam pauperum contra fas dispergit. Et Concilium Antiochenum, *p* quod quamuis episcopus de sui patrimonii reditibus ad libitum disponere possit; non tamen de ecclesiasticis. Quin & Concilium Tridentinum, *q* id quod antea dixit S. Bernardus late relatus a Dionysio, *r* interdixit episcopis, & aliis beneficiariis, etiam si Cardinales sint, ne suos cognatos, aut familiares de reditibus Ecclesiae augeant; quod vtique non fecisset, si non intellexisset inesse illis onus tribuendi superflua pauperibus.

* Sexta synodus in c. Apostolica. *... est ... ex Anselmo & ... Gregorianum ... canon 15. synodi octauae, habet ... Photium. cap. autem. ... Symmachus Papa. sed sexta synodus ... episcopi. 12. q. 1. sic enim ... est non episcopus non est Concilii Antiocheni, sed Agathensis ... 8.*

Octaua ratio, quod multa Concilia, multi summi Pontifices, ac plures Sancti vocant beneficiarios, procuratores, & dispensatores non solum quoad dominium Ecclesiasticum ... beneficia ... fundata; sed etiam quoad ... fructus qui ex illis redeunt.

Nona ratio, quod ... manifestum ... fructuum beneficiorum, ...

adeo quidem ... neque summus Confessor testatur de reditibus ... ... saltem quoad liberum ... praetato, vt ... Philippus Francus, *a* ... quam ... subiciuntur, *b* ... coactione. ... Thomas, *c* quae facultas negari non potest illis, si essent ... domini ... & ... tur cum onere alio, quam ... alendi.

S V M M A R I V M.

1 *Beneficiarius peccat dando ... vel nimio sumptu pretiosa veste, aurato freno, &c.*
1 *Diues ... peccat ... dando ... deum.*
1 *Beneficiario ... non licet vti ... & honesto.*
2 *Bona non sunt data Ecclesiae ad superflue ... dum.*
3 *Diuisio bonorum Ecclesiae non auxit dominium clericorum.*

1 Vigesimosecundo moneo, quod decima ratio ad probandum praesuppositum, ... praecedenti, est, * quod Concilium Carthaginense ... statuit ... episcopum habere debere ... supellectilem, ... famque ac victum simplicem. B. Hieronymus ... post quidem clericum ... de altari, non autem luxuriari & ... nullum clericum esse fulgidam debere; & ante illos B. Clemens ... mentem Apostolorum ... intellexit, ait *quod ... esse non in vanos sumptus facientes, non delicias, non ... sed ... necessaria ad ... naturam.* Et septima Synodus statuit, ne vllus clericus veste ... colore varietate vtatur. Et S. Bernardus ... canonico Lugdunensi scribit in haec verba. *Quicquid praeter necessarium victum, & simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* Et paulo superius. *De altario non licet ... aurea frena ... Et alio loco. Clamant nudi, clamant famelici ... nostris detrahitur, quicquid vanitatibus vestris accedit.* Et magnus ille noster pater Augustinus, a quo potuit discere S. Bernardus, ait, *...sunt beneficiaria ... tributi diuini, eo quod ... illud ... quamuis in hoc mundo non castigetur, in alio tamen aeterno igne non carebit.* Et Prosper. *n* addit, *Diuites ... aliquid a beneficiariis, non sine grandi peccato accipere.* Quae omnia ... ne significant, clericorum reditibus aliquod grande onus esse annexum: ob quod non possint tam libere ... quam laici suis. Et cum non sit aliud, nisi praedictum distribuendi pauperibus superflua, consequens est illud esse illis annexum.

* Quod Concilium Carthaginense. *Cap. illud ... est ex Concilio Carthaginensi 4. ... quod deinde ex D. Hieronymo adducitur, est in extremo cap. ... Quod postea ex septima synodo profertur est in can. ... quod denique ex Prospero citatur est in lib. 2. de vita contemplatiua capit. 9. & 10.*

2 Vndecima ratio, quod omnia haec bona sint vt praedictum est solius domini nostri IESV CHRISTI, quem credendum est velle, vt tanta vel maior liberalitas exerceatur de bonis, quae data sunt ei postea quam ... immortalis, quam de his, quae data fuerunt ei, dum esset mortalis. Nam qui cum egeret, non *cupiebat mortalia ... daturus erat coelestia,* vt habet hymnus Epiphaniae, non cupiet postquam habet, & dedit ... coelestia ... to a maiori. *o* Cum ergo tunc voluisset vt, quod superesset, suisque ministris sustentatis, daretur pauperibus, credendum est nunc quoque velle, vt quod superest sustentatis ministris, tribuatur eisdem: quando quidem non est illi vllatenus opus.

Duodecima ratio, quod non est verisimile, quod illi antiqui fideles tam religiosi, tam humiles, modesti, & temperantes, qui sua bona ob amorem Dei, & animarum suarum salutem dederunt Ecclesiis, ... voluerint ... clerici sumptuose comedamus, & bibamus, colendo gulam, quam illi ... neque ... domos, ... parietes, lecticas, & mulas splendide vestiamus, humanum honorem adorantes, cum ambitione & superbia quas

Lucae 11.
b Actor. c. 2. & 4.
c In lib. 2. c. 29 de const. Apost.
d In lib. 8. c. 30.
e Lib. 2. c. 38.
f Aug. ser. 219. de temp. hac pene habet. in c. decimae 16. q. 1.
g In c. cum secundum ... de praebend.
h eod.
i Videlicet. 2. 2. q. 87. art. 1. ad 4.
k In ar. 3. ad ...
l In ar. 4. ad ...
m Et in quodlib. 6. art. 19.
n In c. apostolica 12. q. 2.
o In c. indigne ad caus. ...
p Ca. episcopi 12 q. 1. ...
q In sess. 21. c. de reform.
r In lib. contra pluralit. arg. 3
a In rub. de testa. col. 33.
b Leg. digna vox C. de leg. & ... pro ... de con ... prob.
c 2. 2 q. 96. art. 3.
d 41. dist.
e Sess. 21. c. 1. de reform.
f 44. d. in princ.
g 42. d. in princ.
h Lib. 2. c. 28. de const. Apost.
i c. 21. q. 4.
k In epist. 2. col. pen.
l Epist. 42. col. 3.
m In serm. 37. ad fratres in eremo.
n In c. pastor 1. q. 2.
o Ca. cum in ... de elect. ... malo maior C. de SS. eccles.

illi pro humilitate, & modestia contempserunt: neq; etiam vt grandes maioratus instituamus, aut cognatos nostros magnificemus: cum illi noluissent illa donare suis, vt Deo donarent, neq; vt thesaurizemus in terris, id quod multo do eos thesaurizare debemus in cælo, sed vt Ecclesiæ ministri primum, deinde pauperes alantur.

Decimatertia ratio, quod non obstat prædictis dicere, beneficiarios suorum reddituum domino absolutos esse, quoniam id falsum est, vt monito præcedenti ostédimus, & fundamenta eorum, quid adferunt interius a copiose respondemus.

3 Decimaquarta ratio, quod etiam non obstat prædictis dicere, quod per dictorum bonorum vel fructuum, & redituum eorum diuisionem, postea factam in tres vel quatuor partes, effecti fuerunt adeo suarum partium veri domini episcopi, & alij beneficiatij, vt pro libito possent eas insumere: quia id irrefragabiliter confutatur infra. *b*

SVMMARIVM.

1 *Sacrilegus est qui bona Ecclesiæ male capit.*
1 *Ecclesiastica bona & nunc, & antiquitus concessa eiusdem esse naturæ.*
2 *Iudicari diuersimodè eadem res non debet.*
3 *Ecclesiastica bona non exonerantur oneribus antiquis propter noua, à quibus nunquam fuerunt exonerata. & n. 4.*
5 *Similia similes intendere videntur.*
6 *Apostolicas traditiones atque ac leges diuinas venerandas.*
6 *Frater Gabriel à Toro Franciscanus laudatur.*

1 VLtimo tertio moneo, quòd decimaquinta ratio eadem est, quod multo minus obstat prædictis dicere bona saltem donata, & quę quotidie post Apostolos, & eorum discipulos Ecclesijs donantur minimè habitura idem onus, neque consequenter saltem beneficia super eisdem bonis fundata: quia hoc quoq; falsum est.

Primo quidem: quia omnia bona ecclesiastica tam noua, quam antiqua sunt & appellantur patrimonium IESV CHRISTI, ad quem solum eorum dominium pertinet, vt scribit Innocentius. *d*

Deinde, quod omnia eisdem fruūtur priuilegijs, *e* omnia sunt sacra quartę speciei rerum sacrarū, vt ait S. Thom. *f* & quisquis insurratur, aut rapit eorum aliquid sacrilegus est, nec illa regulariter possunt alienari. *h* Cum igitur omnia sortiantur eadem priuilegia & honores, par est, vt eadem quoque sortiantur onera. *i*

Tertio quod similes similia expetere & affectari præsumuntur, iuxta illud. *k Omnis caro ad similem sibi coniungetur.* Et in Ethicis. *Similis similem quærit, & monedulam.* At hi qui post Apostolorum eorumq; discipulorum tempora, bona donant, & donarunt Ecclesijs, similes sunt his, qui ante eos aliquid donatur eisdem, sane fideles, deuoti, humiles & modesti, ob easdemq; causas id fecerunt, ob quas illi, ob amorem nempe Dei, & suarum animarum salute. Credendum est igitur eos voluisse, vt ab ipsis donata eadem onera secum deferrent, quę priorum dona deferunt: hoc est, vt ministri sacrorum commodum honestumq; victum ex eis excerperent, & reliqua, quæ superessent pauperibus erogarent: nullatenusq; in malos, aut profanos vsus effunderent, nec in thesauros congererent ignorantes cui congregarent ea. *l*

Quarto, quòd res eadem non est iure diuerso censenda, *m* at ecclesiarum bona noua etiam vnum IESV CHRISTI patrimonium, eodem igitur iure censenda sunt.

Quinto, quod D. Gregorius* relatus in c. *quia cognouimus. n* qui multo post Apostolorum & eorum discipulorū tempora floruit, insigniter statuit, omnia per summos pōtifices in bonis Ecclesiarum antiquis decreta, fore quoq; similiter in nouis obseruanda. Quandoquidem omnia vetera & noua, vna & eadem sunt substantia, idemque CHRISTI patrimonium.

* Relatus in c. quia cognouimus. *Caput hoc incipit Cognouimus: est autem sumptum ex hoc cap. ex lib. 3. epist. 11. ad Maximianum episcopum Syracusanum.*

3 Decimasexta ratio, quod minus obstat prędictis, quod

A Dominici Soti, *a* in aliud propositum plurimum perpendit, nempe multos Catholicos post Apostolorū tempora, multa donasse, donareq; quotidie certis etiam adiectis oneribus, quo illud aut illud fiat; ideoq; illorū ministros posse, de eorum redditibus, solutis illis oneribus, pro libito disponere. Quæ perpensio nihil prædictis refragatur. Primo quidem, quod potius ea confirmat, quo ad reditus decimarum & primitiarū, quas clerici vel monachi possident, & quoad bonam partem aliorum prouentuum bonorum ecclesiasticorum, quæ constat esse antiquissima, maximaq; pars eorum. Quoniam quid his noui actu ratione noua, hoc nouum dicit, neque videtur de antiquis, in quibus hæc ratio cessat. *b* Confirmat item,

B quoad alia bona temporalia, quæ Apostolorum atq; discipulorum temporibus Catholici viri Ecclesijs donarūt. Constat enim idem per eos de ipsorum bonorum reditibus atq; de ipsis decimis fuisse dispositum. Confirmat itē, quo ad reliqua bona temporalia, quæ nullis omnino nouis oneribus impositis cōcessa sunt postea Ecclesijs: probabile enim est, quod cum ob eosdem fines, eandemque piam deuotionem, ob quas sui prædecessores donarunt, nullis alijs adiectis oneribus, eadem q; quæ illi imposuerunt onera imponere voluisse, nempe vt inde ministri sacrorum ac pauperes alerentur. Secundo ideo non refragatur nobis prædicta Soti perpensio, quod maior pars redituum, qui assignantur Ecclesijs, collegijs, capellis, & alijs pijs locis noue fundatis à regibus, magnatibus, & alijs

C decerpuntur ex Ecclesiarum annexarum decimis, quas constat esse antiqua Ecclesiarum bona & Apostolorum ordine, prædicto oneri addicta, neq; vlla vlhus, quæ iusta fuerit, auctoritate ab eo exempta.

4 Qui hanc negatiuam negat proferat affirmatiuam ex aliqua gratia Sedis Apostolicæ quæ sola iusta de causa id facere potest, vt prædictum est supra: neq; vlla interuenit causa, qua ab eo eximerentur. Cui consequens est neque Pontificem Maximum iuste potuisse ab eo eximere, per ea quæ inferius dicimus. *d* Tertio ideo non refragatur nobis prædicta Soti perpensio quod qui ius dūtaxat bonis profanis aliqua beneficia fundarunt, quæ non sunt adeo multa, certis oneribus impositis non donarunt maiora bona, quam sufficerent ministris alendis & oneribus subeundis, quæ postea alicubi creuerunt, eo quod fructus & redditus eorum adaucti sunt.

D

5 Est enim verisimile mentem fundantium saltem tacitā eam fuisse, quando ii reditus eorū adeo crescerent, quod honeste sustentatis ministris, & solutis oneribus multa superfluant, illa insumerentur eo modo quo insumuntur ea, quæ supersunt ex alijs bonis ecclesiasticis, & non in superfluos & profanos vsus, neq; inde thesaurizarent, neque diuites ditarent, sed in alendis egentibus. Quæ mens tacita cōijcitur ex eo quod est verisimile, quod si fuissent interrogati, quid ex talibus superfluis fieri vellent, ita respondissent, & ita debet haberi pro responso. argumento glossæ singularis & receptæ ex qua idem fieret quod fieri debet de superfluis reliqui patrimonij IESV CHRISTI Optim. Maxim. cum eorum intentio fuisset, vt ea vnirentur eidem. eisdemque fruerentur priuilegijs, scientes aut scire debentes, neminem alium, neq; sæcularem neq; ecclesiasticum esse tam absolutum eorum bonorum, & redituum eorum dominum, quam sunt sæculares suorum. & ita consequenter voluerunt saltem tacitè vt essent subiecta oneribus generalibus, quibus CHRISTI patrimonium submittitur. Conijcitur item mens hæc tacita ex eo quod qui aliquam capellam, vel aliud beneficium particulare fundat, non censetur velle ea eximere a generalibus aliorum beneficiorum oneribus, scilicet recitandi horas, reddendi, & alijs, propterea quod eis certa onera noua imponant.

E

F

6 Decimaseptima ratio, quod traditiones Apostolicas ita obseruare atque venerari debemus, ac leges diuinas, quando contrarium non reperitur decretum per Summum Pontificem vel Concilium. *f* Constat autem per Apostolorum canones, Summos Pōtifices, & Episcopos, qui Apostolis continuo, aut sine longo interuallo successerunt, hoc ipsum quod nos dicimus no modo decreuisse, sed

a In q. 2. monit. 7.
b Monit. 31.
c Ca. cum secundū. de præb. & c. nisi ... de elect. lib. 6 & in c. cum super de cau. poss.
e Cap. quanquam de censib. lib. 6. & clem. sin. cum ibi et... cod. tit.
f 2. 2. q. 96. art. 4.
g Ca. prædia. 12. q. 2.
h Ca. sine exceptione 12. q. 2. & c. nulli. de reb. eccles.
i Leg. secundū naturam. ff. de reg. iur. cle. 1. de censib.
k Ca. 3. Eccle.
l Psal. 38.
m Cap. quia cognouimus. 12. q. 2. ca. in nona. 16. q. 7. c. ecclesiæ. de consec. d. 1.
n 12. q. 2.

a Lib. 10. q. 4. art. 4. de iust. & iur.
b c. qualis 25. d. & c. nonne. de præsump.
c In 9. q.
d Monit. 6.
e Leg. talis pa... illum § fin. ff. de pactis.
f Ca. ecclesiasticarum ... c. catholica. 11. d. c. si quid. 25. q. 2.

[illegible] obseruasse vt [illegible] 4[illegible] .& 41. Apostolorum A [illegible] in cap. *fint manifesta.* & cap. primus. *a* per Clementem *b* & per Vrbanum *c* & per Mel. hia[illegible], *d* cuius contrarium nunquam neque per Concilia, neque per Pontifices fuit constitutum. consequens igitur est, vt id debeat obseruari. Præterea alia non pauca, e[illegible] licentia quidem, licet non adeo neruosa, vt prædicta, quę in hoc ipsum persuadendum per virum quendam [illegible] vita, literis, [illegible] percelebrem scilicet fratrem Gabrielem à Toto [illegible] Franciscani ordinis decus in libr. de Thesauro misericordiæ varia eruditione & affectu disputantur, prognosticando pauperiem ecclesiasticorum futuram, eo quod minime curent de inopia præsenti proximorum sublevanda, qui ibus sunt diuites inter ipsos, quam quidem iam videmus Germaniæ, Angliæ & Scotiæ commorari & [illegible] Galliæ imminere, mittereq; in Hispaniam heu nostram incursores, quam Deus per suam sanctam misericordiam ab ea, eique accidentibus custodiat, Amen. Omnibus rationibus supradictis addidimus alias neruosissimas in prædicta Apologia, quæ inferuntur infra. *e*

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarij ecclesiastici lege naturali tenentur operibus pijs erogare superflua.*
1 *Pauperibus nulla lege ita consultum ac Christiana.*
2 *Decimas, & alia innumera deputant Christiani pijs operibus.*
2 *Pauperum obliuio, quæ præsagit hanc pauperiem.*
3 *Beneficiarius plus peccat auare retinendo, quam prodigendo, & n. 4.*
3 *Ludolphus, & Dionysius magnũ Carthusianæ ordinis decus.*
4 *Auarus deterior est prodigo.*
5 *Ecclesiastici reditus magni quare minus boni eos habenti, quam pauci victui sufficientes, & quare melius amplius non appetere.*

1 **V**Igesimoquarto moneo, ex prædictis inferri non solum legibus humanis, verum & naturalibus atque diuinis, beneficiarios erogare debere quæ supersunt pauperibus. cui consequens est nulla consuetudine excusandos, quia illa nihil valet contra legem naturalem, vel diuinam. *f* Sed quòd nulla talis sit dicetur infra. *g*

Et quod nusquam in toto terrarum orbe fuit vlla gens, vel natio probatæ, improbatæue legis, aut sectæ, quę tam ingentes loculos, seu bursam pecuniarum habuerit paratã cultui diuino, & pauperibus, sicut Christiana: quæ quidem non solum in id dedicauit decimas prædiales omnium fructuum, ac redituum è terræ cultura prouenientium, iuxta c. *non est. h* & scribit S. Thoma & Hostiensis, *k* & Panor. *l* omnesq; personales lucri cuiuscunq; liciti, mixtas quoq; cuiusque pecudum generis, venationis, & piscationis, ea lege vt deducta sustentatione honesta ministrorum, diuini cultus, prædicationis, & sacramentorum omnium egentibus erogentur.

2 Verum & his minimè contenta habet huic pio operi paratas omnes primitias, & alia innumera bona, terrarum, vinearum, pratorum, montium, vicorum, oppidorum & vrbium: & nisi in aliquibus regnis prohibitum fuisset donare, relinquereue plura bona Ecclesijs omnia ferè fuissent earum. quod satis colligitur ex *c. clericu. m* & aliquot legibus Galliæ, & Portugalliæ, vbi tam effusi fuere olim in donando Ecclesijs, qui in nunc parci, & ad auferendum ab eis proni: & ita personales decimæ iam vbique ferme subtractæ sunt, imo & prædiales in aliquibus regnis, cui magnam videtur occasionem præbuisse, quod palam cernitur, non dispendi ea in id in quod donata fuerunt: nam quod non capit Christus rapit fiscus. *n* Atque vtinam alij male insumentes, alij male detrahentes, & auferentes nõ irritemus Deum ad iracundiam, vt de hominibus vindictam, quam meretur, sumat. Imo verò sua nos afficiat gratia vt emendati [illegible], Amen.

3 Et quod non solum peccamus mortaliter beneficiarij, qui id quod superest è reditibus nostris prodigè insumimus, verum etiam qui auarè seruamus. Quoniam paulo superius, *a* probauimus beneficiarios non solum humana, sed & naturali, ac diuina lege obligatos esse ad id quod superest egenis erogandum: cui quidem obligationi minimè satisfacimus non insumendo male, nisi etiam bene erogemus. Aliud enim est soluere & tradere, aliud [illegible] dire & retinere. *b* Hanc eandem conclusionem firmauit celeberrimus ille Ioannes Gerson, *c* & duo alij quidem pij, ac docti Lodulphus in vita Christi, *d* & Dionysius *e* ordinis Carthusiani præclarum decus. qui quidem & alij, vt Ioannes à Sylua. *f* referunt celeberrimum illum & Episcopum & doctorem Gulielmum Parisiensem asseruisse quendam amicum eius [illegible] insignem, qui iam vita functus erat apparuisse, dixisseque, quòd vna de tribus causis ob quas fuit damnatus, erat, quia quod è beneficiorum reditibus ei superesset, pauperibus non erogasset.

4 Et quod magna est illorum beneficiariorum socordia, qui grauiter detrahunt illis, qui splendide edunt ac bibunt, & vestientes se sumptuosè, reditus suos impẽdunt, cum ipsi miserè viuentes arcas nummis impleant, parum animaduertentes non tam prohiberi eis sumptus prodigos, quam præcipuum largitio, & debita exoneratio: id quod palam sensit S. Tho. *g* neq; prodigus sumptus esset peccatum mortale nisi quia debitam exonerationem præpedit. neq; perpendunt quod D. Bernard. *h* non tantùm carpit canonicum illum Lugdunensem, quod è reditibus præbendæ comparauerat calcaria aurea, sellas depictas, calcaria q; argentea, sed & quod præter honestum victum & vestitum reditus retineret. Minus enim malum est prodigus sumptus, qui aliquibus prodesse potest, quàm auaræ retentio, quæ nemini, vt scribit Aristot. *i* & S. Thomas. *k* Est ergo necesse domini patres, fratresque, vt non modo non prodigamus reditus beneficiorum, sed etiam ne auarè eos retineamus. Et quod decipitur vulgus cogitans grande bonum esse alicui amplos reditus ecclesiasticos habere.

5 Tunc quia magno labore opus est, ad ita intẽdendum eorum dispensationi, vt ob eos Deum non perdat, retinendo vel insumendo, vbi, quando, quare, & quomodo non debet. Tum quod rari sunt animi satis fortes ad resistendum tentationibus cognatorum & amicorum plura, quàm par est petentium, iuxta illud cuiusdam sub morte conquerentis, *Medici abstulerunt mihi corpus, & animam amici.* vt scribit Lodulphus. *l* Tum quod etiam difficile est seruare se ab impulsione [illegible] mundi, [illegible] vt plus [illegible] impendamus quasi vim quandam inferentes animæ consultibus, quę ad retinendum plus quàm oportet impellit. Tũ quia multo facilius est dicto tiarum sæcularium rectam rationem reddere, quàm ecclesiasticorum. & dominus de laico diuite loquens, dixit difficile esse, diuitem intrare in regnum Dei: *m* quod non est tam prudentiæ consilium, quàm aliqui existimant, quærere ob nostri amorem plures reditus ecclesiasticos, quam sint nobis necessarij ad hanc vitam honestè agendam: neq; suscipere, etiam si id rogaretur: quia id est appetere multum oneris & parũ leuaminis. Non enim est facile, habentis magnos reditus tribuere illos solis operibus pijs, petẽtibus eos de more & importunè cognatis & amicis, argumento cap. *non æstimemus. n* Concilij Tridentini. *o* Quin, & iudicio nostro non vacat id culpa saltem veniali, nisi cùm verè Deo dicere possumus. quod nolumus neque acceptamus eos, saltem principaliter ob nostri amorem, sed solum ob eius sanctum vel Reipublicæ obsequium, & ad impendendum superflua pauperibus. alioquin enim finis inordinatus est per prædicta, & cum finis malus est, [illegible] quoq; malum est, vt habetur cap. *cum minister. p* & scribit Sanct. Thomas. *q* Quæ omnia plurimum iuuat id quod Cardinalis Florentinus, *r* determinat, licet plus alijs laxauerit plurium beneficiorum cõbinandi facultatem vno eorum sufficiente, id licet nemini eum posse illa obtinere vllo modo, neque cum dispensatione, nisi que absque vlla vlla conditione vt non tesaurizet e eorum prouentibus neque in [illegible] potiorem victum aut habitum ob id addere. Et quoniam pernulti habebant plura beneficia, quam

Margin notes (left): *a* 12 q. 1. [illegible] *b* [illegible] *c* [illegible] *d* [illegible] *e* Monit. 43. *f* Ca. quæ contra c. ma[illegible] frustra. 8. d. c. in his 11. d. c. fu. de consue. *g* Monit. 34. *h* Cap. tua ex nobis. cap. ex transmissa & c. cum non sit de decim. *k* 2 2. q. 87 & quodl. 2 ar 8. *l* In summa decim. § 1 triplici de[illegible] *m* c. non [illegible] *n* Ca. decimas 16. q. 1.

Margin notes (right): *a* Ead. q. *b* Ca. quæ ha[illegible] 47. d. & 1 [illegible] de rest. spol. *c* In Alphabeto. 40. lit. [illegible] *d* Part. 1. c. 68. fol. 3. lit. c. *e* In lib. contra [illegible] beneficiorum. art 7. *f* De benefic. *g* 2. 2 q. 119. art. 1. ad 1. *h* In epist. 2. col. pen. *i* 4. Ethic. *k* 2. 2 q. 119. art. 3. *l* In vita Christi p. 1. c. 68. fol. 2. *m* Matth. 19. & Marc. 10. *n* 13 q. 2. & c. peruenit. 1 q. 3. & c. [illegible] *o* De reform. *p* 23 q. 5. *q* 1 2. q. 1. art. 3. melius. q. 16 art 6. *r* In clem. gratiæ de rescrip.

illi pro h... tate, & modestia contempti, ûtneq; etiam vt grandes maioratus instituamus, aut cognatos nostros magnificemus: cum ... voluissent illa donare suis, vt Deo donarent, neq; vt thesaurizemus in terris, id quod imitado eos thesaurizare debemus in cœlis, sed vt Ecclesiæ ministri primùm, deinde pauperes alantur.

Decimatertia ratio, quod non obstat prædictis dicere, beneficiarios ... dictorum dominos absolutos esse, quoniam id falsum est, vt monito precedenti ostédimus, & fundamenta eorum, quæ id asseru... runt inferius a copiose respondebimus.

3 Decimaquarta ratio, quod etiam non obstat prędictis dicere, quod per dictorum bonorum vel fructuum, & redituum eorum diuisionem, postea factam in tres vel quatuor partes, effecti fuerunt adeo suarum partium veri domini episcopi, & alij beneficiarij, vt pro libito possent eas insumere: quia id irrefragabiliter confutatur infra. b

a In q. 2. mo nit. 7.

b Monit. 31.

S V M M A R I V M.

1 *Sacrilegus est qui bona Ecclesiæ male capit.*
1 *Ecclesiastica bona & nunc, & antiquitus concessa eiusdem esse naturæ.*
2 *Iudicari diuersimode eadem res non debet.*
3, 4 *Ecclesiastica bona non exonerantur oneribus antiquis propter noua, a quibus nunquam fuerunt exonerata. & n. 4.*
5 *Similia similes intendere videntur.*
6 *Apostolicas traditiones æque ac leges diuinas venerandas.*
6 *Frater Gabriel a Toro Franciscanus laudatur.*

1 Vltimo notertio moneo, quòd decimaquinta ratio idem est, quod multo minus obstat prædictis dicere bona saltem donata, & quę quotidie post Apostolos, & eorum discipulos, Ecclesijs donantur minimè habitura idem onus, neque consequenter saltem beneficia super eisdem bonis fundata: quia hoc quoq; falsum est.

Primo quidem: quia omnia bona ecclesiastica tam noua, quàm antiqua sunt & appellantur patrimonium IESV CHRISTI, ad quem solum eorum dominium pertinet, vt scribit Innocentius. d

Deinde, quod omnia eisdem fruūtur priuilegijs, e omnia sunt sacra quartę speciei rerum sacratū, vt ait S. Thom. f & quisquis suffuratur, aut rapit eorum aliquid sacrilegus est, nec vlla regulariter possunt alienari. h Cùm igitur omnia sortiantur eadem priuilegia & honores, par est, vt eadem quoque sortiantur onera. i

Tertio quod similes similia expetere & affectari præsumuntur, iuxta illud k *Omnis caro ad similem sibi coniungetur.* Et in Ethicis. *Similis similem quærit, & monedulam.* At hi, qui post Apostolorum eorumq; discipulorum tempora, bona donant, & donarunt Ecclesijs, similes sunt his, qui ante eos aliquid donarunt eisdem, sane fideles, deuoti, humiles & modesti, ob easdemq; causas id fecerunt, ob quas illi ob amorem nempe Dei, & suarum animarum salute. Credendum est igitur eos voluisse, vt ab sese donata eadem onera secum deferrent, quę priscorum dona detulerunt: hoc est, vt ministri sacrorum commodum honestumq; victum ex eis excerperent, & reliqua, quæ superessent pauperibus erogarent: nullatenusq; in malos, aut profanos vsus effunderent, nec in thesauros congererent ignorantes cui congregarent ea. l

Quarto, quod res eadem non est iure diuerso censenda, m at ecclesiarum bona noua etiam vnum IESV CHRISTI patrimonium, eodem igitur iure censenda sunt.

Quinto, quod D. Gregorius * relatus in c. *quia cognouimus.* n qui multo post Apostolorum & eorum discipulorū tempora floruit, insigniter statuit, omnia per summos pōtifices in bonis Ecclesiarum antiquis decreta, fore quoq; similiter in nouis obseruanda. Quandoquidem omnia vetera & noua, vna & eadem sunt substantia, idemque CHRISTI patrimonium.

* Relatus in c. quia cognouimus. *Caput hoc incipit Cognouimus: est autem sumptum ex hoc c. ep. ex lib. 3. epist. 11. ad Maximianum episcopum Syracusanum.*

3 Decimasexta ratio, quod minus obstat predictis, quod

c Ca. cum secundū de pra. c. cum ex eo. de elect. lib. 6 d In c. cum super de cau poss.

e Cap. quanquā de censib. lib. 6. & clem. fin cum ibi citatis eod tit.

f 2.2. q. 96. art 4.

g Ca. prædia. 12 q. 2

h Ca. sine exceptione 12. q 2. & c. nulli. de reb. eccles.

i Leg. secundū naturam. ff de reg. iur. clem. 1 de censib.

k Ca. 9 Eccle. l Psal 38.

m Cap. quia cognouimus. 12 q. 2. ca. in nona 16. q. 7. c. ecclesiæ. de consec. d. 1.

n 12. q. 2.

A Dominicus Sotus, a in aliud propositum plurimum perpendit, nempe multos Catholicos post Apostolorū tempora, multa donasse, donareq; quotidie certis statum additionibus, quo illud aut illud fiat; ideoq; illorū ministros posse, de eorum reditibus, solutis illis oneribus, pro libito disponere. Quæ perpensio nihil prædictis refragatur. Primo quidem, quod potius ea confirmat, quo ad reditus decimarum & primitiarū, quas clerici vel monachi possident, & quoad bonam patrimoniorum prouentuum bonorum ecclesiasticorum, quæ cōstat esse antiquissima, maximaq; pars eorum. Quoniam quid de his nouis ac ratione noua, hoc nouum dicit, neque videtur de antiquis, in quibus hæc ratio cessat. b Confirmat item,

B quoad alia bona temporalia, quæ Apostolorum atq; discipulorum temporibus Catholici viri Ecclesijs donarūt. Constat enim idem per eos de ipsorum bonorum reditibus atq; de ipsis decimis fuisse dispositum. Confirmat itē quo ad reliqua bona temporalia, quæ nullis omnino nouis oneribus impositis concessa sunt postea Ecclesijs: probabile enim est, quod cum ob eosdem fines, eandemque quam deuotionem, ob quas sui prædecessores donarunt, nullis alijs adiectis oneribus, eademq; quæ illi imposuerunt onera imponere voluisse, nempe vt inde ministri sacrorum ac pauperes alerentur. Secundo ideo non refragatur nobis prædicta Soti perpensio, quod maior pars redituum, qui assignantur Ecclesijs, collegijs, capellis, & alijs pijs locis noue fundatis a regibus, magnatibus, & alijs

C decerpuntur ex Ecclesiarum annexarum decimis, quas constat esse antiqua Ecclesiarum bona & Apostolorum ordine, prædicto oneri addicta, neq; vlla vllius, quæ iusta fuerit, auctoritate ab eo exempta.

4 Qui hanc negatiuam negat proferat affirmatiuam ex aliqua gratia Sedis Apostolicæ quæ sola iusta de causa id facere potest, vt prædictum est supra. neq; vlla interuenit causa, qua ab eo eximeretentur. Cur consequens est neque Pontificem Maximum iuste potuisse ab eo eximere, per ea quæ inferius c diximus. d Tertio ideo non refragatur nobis prædicta Soti perpensio quod qui suis dūtaxat bonis profanis aliqua beneficia fundarunt, quæ non sunt adeo multa, certis oneribus impositis, non donarunt maiora bona, quàm sufficerent ministris alendis & oneribus

D subeundis, quæ postea alicubi creuerunt, eo quod fructus & reditus eorum adaucti sunt.

5 Est enim verisimile mentem fundantium saltem tacitam fuisse, quando hi reditus eorū adeo crescerent, quod honestè sustentatis ministris, & solutis oneribus multa superfluant, illa insumerentur eo modo quo insumuntur ea, quæ supersunt ex alijs bonis ecclesiasticis, & non in superfluos & profanos vsus, neq; inde thesaurizarent, neque diuites ditarent, sed in alendis egenis. Quæ mens tacita coniicitur ex eo quod est verisimile, quod si fuissent interrogati, quid ex talibus superfluis fieri vellent, respondissent, & ita debet haberi pro responso. argumento glo-

E ssæ singularis & receptæ e vt idem fieret quod fie... debetet de superfluis reliqui patrimonij IESV CHRISTI Optim. Maxim. cum eorum intentio fuisset, vt ea vnirentur eidem, eisdémque fruerentur priuilegijs, scientes aut scire debentes, neminem alium, neq; sæcularem neq; ecclesiasticum esse tam absolutum eorum bonorum, & redituum eorum dominum, quàm sunt sæculares suorum. & ita consequenter voluerunt saltem tacite vt essent subiecta oneribus, generalibus, quibus CHRISTI patrimonium submittitur. Coniectur item mens hæc tacita ex eo quod qui aliquam capellam, vel aliud beneficium particulare fundat, non censetur velle ea eximere a generalibus aliorum beneficiorum oneribus, scilicet recitandi

F horas, residendi, & alijs, propterea quod eis certa onera noua imponant.

6 Decimaseptima ratio, quod traditiones Apostolicas ita obseruare atque venerari debemus, ac leges diuinas, quando contrarium non reperitur decretum per Summum Pontificem vel Concilium. f Constat autem per Apostolorum canones, Summos Pōtifices, & Episcopos, qui Apostolis continuo, aut sine longo interuallo successerunt, hoc ipsum quod nos dicimus nō modo decreuisse, sed

a Lib. 4. q. 1. art. 4. ... & sur.

b c. qualiter. d. & c. ... de præsump.

c In 3. q.

d Monit. 6.

e Leg. tale pactum § fin ff de pactis.

f Ca. ecclesiasticarum ... huc cath. ... ca. 11. d. c. quidd. ... q. 1.

[illegible] etiam obseruasse vt ait in c. 40. & 41. Apostolorum quæ referuntur in cap. *sint manifesta.* & capit. præcipimus. *a* & per Clementem *b* & per Vrbanum *c* & per Melchiadem, *d* contrariumque nusquam neque per Concilia, neque per Pontifices fuit constitutum. consequens igitur est, vt id debeat obseruari. Prætereo alia non pauca, eleganter quidem, licet non adeo neruosa, vt prædicta, quæ in hoc ipsum persuadendum per virum quendam vita, literis, & digestum perce lebrem scilicet fratrem Gabrielem à Toro egregium Franciscani ordinis decus in libro de Thesauro misericordiæ varia eruditione referto disputantur prognosticando paupertatem ecclesiasticorum futuram eo, quod minime curent de inopia præsenti proximorum sublenanda, quibus sunt diuites inter ipsos, quam quidem iam videmus Germaniæ, Angliæ & Scotiæ commorari, & sese Galliæ insinuare, mittereq; in Hispaniam hanc nostram procursores, quam Deus per suam sanctam misericordiam abigat, eique accidentibus custodiat, Amen. Omnibus rationibus supradictis addidimus alias neruosissimas in prædicta Apologia, quæ inferuntur infra. *e*

S V M M A R I V M.

1 *Beneficiarij ecclesiastici lege naturali tenentur operibus pijs erogare superflua.*

1 *Pauperibus nulla lege ita consultum ac Christiana.*

2 *Decimas, & alia innumera deputant Christiani pijs operibus.*

2 *Pauperum obliuio, quæ præsagit hanc pauperiem.*

3 *Beneficiarius plus peccat auare retinendo, quam prodigendo, & n. 4.*

3 *Ludolphus, & Dionysius magnũ Carthusiam ordinis decus.*

4 *Auarus deterior est prodigo.*

5 *Ecclesiastici reditus magni quare minus boni eos habenti, quam pauci velut sufficientes, & quare melius amplius non appetere.*

1 Vigesimoquarto moneo, ex prædictis inferri non solum legibus humanis, verum & naturalibus atque diuinis, beneficiarios erogare debere quæ supersunt pauperibus. cui consequens est nulla consuetudine excusandos, quia illa nihil valet contra legem naturalem, vel diuinam. *f* Sed quòd nulla talis sit dicetur infra. *g*

Et quod nusquam in toto terrarum orbe fuit vlla gens, vel natio probatæ, improbatæue legis, aut sectæ, quę tam ingentes loculos, seu bursam pecuniarum habuerit paratã cultui diuino, & pauperibus, sicut Christiana: quæ quidem non solum in id dedicauit decimas prædiales omnium fructuum, ac redituum e terræ cultura prouenientium, iuxta c. *non est.* *h* & scribit S. Thomas & Hostiensis, *k*, & Panor. *l* omnesq́; personales lucri cuiuscũq; liciti, mixtas quoq; cuiusque pecudum generis, venationis, & piscationis, ea lege vt deducta sustentatione honesta ministrorum, diuini cultus, prædicationis, & sacramentorum omnium egentibus erogentur.

2 Verum & his minimè contẽta habet huic pio operi paratas omnes primitias, & alia innumera bona, terrarum, vinearum, pratorum, montium, vicorum, oppidorum & vrbium: & nisi in aliquibus regnis prohibitum fuisset donare, relinquereue plura bona Ecclesijs omnia fere fuissent earum. quod satis colligitur ex *c. clericus.* *m* & aliquot legibus Galliæ, & Portugalliæ, vbi tam effusi fuere olim in donando Ecclesijs, quam nunc parci, & ad auferendum ab eis proni, & ita personales decimæ iam vbique ferme subtractæ sunt, imo & prædiales in aliquibus regnis, cui magnam videtur occasionem præbuisse, quod palam cernitur, non dispendi ea in id in quod donata fuerunt: nam quod non capit Christus rapit fiscus. *n* Atque vtinam alij male insumentes, alij male detrahentes, & auferentes nõ irritemus Deum ad iracundiam, vt de hominibus vindictam, quam meretur sumat, & ipso verò sua nos afficer gratia vt emundati saluti habeamus, Amen.

3 Et quod non solùm peccamus mortaliter beneficiarij, qui id quod superest e reditibus nostris prodige insumimus, verum etiam qui auarè seruamus. Quoniam paulo superius, *a* probauimus beneficiarios non solum humana, sed & naturali, ac diuina lege obligatos esse, ad id quod superest egenis erogandum: cui quidem obligationi minimè satisfacimus non insumendo male, nisi etiam benè erogemus. Aliud enim est soluere & tradere, aliud custodire & retinere. *b* Hanc eandem conclusionem firmarunt celeberrimus ille Ioannes Gerson, *c* & duo illi eque pij, et docti Ludulphus in vita Christi, *d* & Dionysius *e* ordinis Carthusiani præclarissime decus. qui quidem & alij, vt Ioannes à Sylua, *f* referunt celeberrimum illum & Episcopum & doctorem Gulielmum Parisiensem affirmasse quendam amicum eius literis insignem, qui iam vita functus erat apparuisse, dixisseque, quod vna de tribus causis ob quas fuit damnatus, erat, quia quod e beneficiorum reditibus ei superesset, pauperibus non erogasset.

4 Et quod magna est illorum beneficiariorum socordia, qui grauiter detrahunt illis, qui splendide edunt ac bibunt, & vestientes se sumptuose, reditus suos impẽdunt, cum ipsi misere viuentes arcas nummis impleant, parum animaduertentes non iam prohiberi eis sumptus prodigos, quam præcipitur largitio, & debita exoneratio: id quod palam sentit S. Tho. *g* neq; prodigus sumptus esset peccatum mortale, nisi quia debitam exonerationẽ præpedit. neq; perpendunt quod D. Bernard. *h* non tantum carpit canonicum illum Lugdunensem, quod e reditibus præbendæ comparauerat ephippia aurea, sellas depictas, calcariaq; argentea, sed & quod præter honestum victum & vestitum reditus retineret. Minus enim malum est prodigus sumptus, qui aliquibus prodesse potest, quàm auara retentio, quæ nemini vt scribit Aristot. *i* & S. Thomas. *k* Est ergo necesse, domini, patres, fratresque, vt non modo non prodigamus reditus beneficiorum, sed etiam ne auare eos retineamus. Et quod decipitur vulgus cogitans grande bonum esse alicui amplos reditus ecclesiasticos habere.

5 Tum quia magno labore opus est, ad ita intendendum eorum dispensationi, vt ob eos Deum non perdat, retinendo vel insumendo, vbi, quando, quare, & quomodo non debet. Tum quod rari sunt animi satis fortes ad resistendum tentationibus cognatorum & amicorum plura, quàm par est petentium, iuxta illud cuiusdam sub morte conquerentis, *Medicinæ sal. fiet runt multi tempus, & animam amici* vt scribit Ludolphus. *l* Tum quia etiam difficile est seruare se ab impulsionibus mundi, qui vt plus iusto impendamus quasi vim quandam infert, & auaritiæ conatibus, quęq; ad retinendum plus quàm oportet impellit. Tũ quia multo facilius est diuitiarum sæcularium rectam rationem reddere, quam ecclesiasticarum. & dominus de laico diuite loquens, dixit *m* difficile esse, diuitem intrare in regnum Dei: & quod non est tam prudentiæ cõsonum quàm aliqui existimant, quærere ob nostri amorem plures reditus ecclesiasticos, quam sint nobis necessarij ad hanc vitam honeste agendam: neq; suscipere, etiam si id rogaremur, quia, id est appetere multum oneris & parũ leuaminis. Non enim est facile, habentes magnos reditus tribuere illos solis operibus pijs, petẽtibus eos de more & importunè cognatis & amicis, argumento cap. *non æstimemus.* *n* Concilij Tridentini. *o* Quin, & iudicio nostro non vacat id culpa saltem veniali, nisi cùm vere Deo dicere possimus, quod nolumus neque acceptamus eos, saltem principaliter ob nostri amorem, sed solum ob eius sanctum vel Reipublicæ obsequium, & ad impendendum superflua pauperibus. alioquin enim finis inordinatus est per prædicta, & cuius finis malus est, ipsum quoq; malum est, vt habetur cap. *cum minister.* *p* & scribit Sanct. Thomas. *q* Quare omnia plurimum iuuat id quod Cardinalis Florentinus, determinauit *r* licet plus alijs laxauerit plurium beneficiorum obtinendi facultatem vno cum non sufficiente, videlicet neminem posse illa obtinere vllo modo, neque cum dispensatione, neque absque illa tali ea conditione vt non vltra sufficiens eorum prouentibus, neque indulgentiorem victum aut factum ob id adderet. Et quoniam permulti habebant plura beneficia, quàm

a Ead q.
b Ca. si quis hu. 47. d. & c. sicut de rest. spol.
c In Alphabeto. 40. lit. e.
d Part 1. c. 68. fol. 3. lit. e.
e In lib. contra plural. beneficiorum. art. 7.
f De benefic.
g 2. 2 q. 119. art. 3. ad 1.
h In epist. 2. col. pen.
i 4. Ethic.
k 2. 2. q. 119. art. 3.
l In vita Christi p. 1. c. 68. fol. 2.
m Matth. 19. & Marc. 10.
n 13 q. 2. & c. 1. peruenit. 1 q. 3. & c. 1. sess. 25.
o De reform.
p 23 q. 5.
q 1. 2. q. 1. art. 3. in fine. q. 18. art. 6.
r In clem. gratia. de rescrip.
e Monit. 43.
f Ca. quæ contra mores, d. 8. c. cum tanto de consue.
g Monit. 34.
h Cap. tua ex nobis. cap. ex transmissa & c. cum non sit de decim.
i 2. 2. q. 87. & quodl. 2 ar. 8
k In summa de decim. § 1
l In c. de decim.
m In c. non [illegible]
n Ca. decimæ. 16. q. 1.

quam ad honestè viuendum essent necessaria, pauci verò æquam expositionē Cardinalis prætati obseruabant, decerneret S. Concilium Tridentinum *a* vt nullus permittatur habere nisi vnicum, quod sibi sufficiat, beneficium.

a Sess. 24 c. 17.

S V M M A R I V M.

1 *Beneficium, aut episcopatum idoneum relinquere ob alium maioris reditus [illegible].*

2 *Mutationes [illegible] Damnant & modus in quirendas [illegible] prouerant.*

3 *[illegible] partem aliquam congruam reditum necessitatis [illegible] futuris obseruare num. 3. neque nimio [illegible] congerere [illegible] & quid tunc agendum: ne mors inopina nobis intercedat num. 4.*

1 Vigesimoquinto moneo, nescire me Episcopos, & ecclesiarum parochialium Rectores omnino a peccato excusare, qui honestum victum [illegible] habentes, sine alia necessitate aut vtilitate publica, [illegible] quærere sua beneficia, eo solo quod minoris sint redditus, & capere alia, eo solo quod sint maioris. Primo quod appetere episcopatum propter bona illius temporalia, manifeste est illicitum vt ait S. Thomas, *b* [illegible] in Enchir. de oratione. *c* Secundo propter ea quæ in præcedenti corollario diximus. Tertio quia iura pontificia [illegible] [illegible] prohibuerunt, vt c. *mutationes* [illegible] egerint de episcopis, & c. *non oportet*, c. *peruenit*. quæ [illegible] Soto, *e* quibus aperte [illegible] neque [illegible] fiant mutationes, sed solum necessitate aut vtilitate, non quia [illegible] bullæ, vt eadem [illegible] aperte [illegible]. *f* Quinto quod [illegible] cognitas [illegible] gubernare [illegible] [illegible] quando [illegible] cogerentur, & ita [illegible] Domino, [illegible] [illegible] cap. [illegible] & cap. [illegible] ant. Quinto quod non possint impendere [illegible] quam poterant cum sola [illegible] minoris valoris haberent, nisi ea [illegible] alij [illegible] dignitatis & honoris per conclusionem communem principalem, quam intendimus & propositimus supra, & prouiditi etiam supra, *h* & per dictum Cardinalis. *i* Sexto quia habent bus [illegible] idonea beneficia, quibus honeste [illegible] peccatum est appetere propter [illegible] altiorem [illegible] animarum locum secundum cap. [illegible] *k* & S. Thomam. *l* At altiori loco [illegible] reditus beneficia maius animarum onus [illegible] frequenter.

b 2. 2. q. 185 art. 1.
c Ca. 22 miss 42.
d 7. q. 1.
e In lib. 3 q. 6. art. 2. col. 13. et iust. & iur.
f In fine de c. mutationes.
g Monit. 20
h Monit. 24
i Non praeced
k Cap. transferre [illegible] de elect. [illegible] 8. q. 1.
l 2. 2. q. 185. art. 1.

2 Verum enimuero cum hæc ita se verè habeant, Deus [illegible] per [illegible] & per [illegible] Ecclesiam [illegible] nos ea ipsa edocet: Diabolus tamen & mundus, qui a fortitudo [illegible] [illegible] prompte [illegible] ætatem [illegible] in has varias beneficiorum mutationes nos trahunt [illegible] alteram, [illegible] non [illegible] ad æternam [illegible]. Quare non [illegible] laudare episcopum [illegible] [illegible] [illegible] episcopum [illegible] [illegible] possum impendere [illegible] impendam [illegible] qui offertur amplius. Sed [illegible] futurum [illegible] [illegible] D. Thomas. [illegible] contra [illegible] [illegible] [illegible] fratres [illegible] colligendo [illegible]. Non [illegible] S. Thomas *n* [illegible] [illegible].

m 2. 2. q. 32 art. 5.
n In 4. d. art. 3. ad 3.

& ad data [illegible] proponunt. Et quod non est [illegible] illa [illegible]. Non [illegible] *a* [illegible] simulantur [illegible] [illegible] piis [illegible] [illegible] hospitalibus [illegible] [illegible] [illegible] prudentiæ [illegible] ante [illegible] incipiuntur [illegible] xta illud. *b* *Qui vult turrim ædificare [illegible] computat [illegible] & c. ne [illegible] quod cœpit ædificare & non potest consummare.*

a Matth.
b Luc. 14.

3 Quanquam profecto etiam in hoc casu per quam commodum esset, vt quemadmodum [illegible] præmonitis [illegible] etiam aliquibus [illegible] Collegium, nam atque alteram inter viuos donationem [illegible] eandem [illegible] bona in [illegible] piis operibus, quæ faciendi dicimus. Esset tamen prudentiæ ad [illegible] pro [illegible] vnius, aut quibusdam aliis, quorum prudentiæ [illegible] opera pia, [illegible] respectu illa non [illegible] tantum, quantum [illegible] alia.

4 Donationes autem ita fiant, vt eas minime [illegible] [illegible] donata a nobis bona [illegible] piis operibus [illegible] necessario permaneant. quia mors inopina solet bona proposita impedire, *c* iuxta illud. *ne* [illegible] & quæ piis finibus concedere mali, iuxta illud, *exibit spiritus* [illegible] *& reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* [illegible] neque [illegible] intestati decedere [illegible] testari possemus, in [illegible] inde colligentur [illegible] te paucos annos vidimus magno præsuli accidisse [illegible] qui pecuniam ingentem collegio ingenti [illegible] congesserat.

c [illegible] & [illegible]
Matth.
Psal. 145.

S V M M A R I V M.

1 *Beneficiarij ea, quæ parce viuendo de suo honesto victu detrahunt [illegible].*

2 *Beneficiarij satisfaciunt decreto [illegible] quæ supersunt in operibus piis, etiam si pauperibus non erogent.*

3 *Opera pia quæ sint. & n. 3.*

4 *Promissum legatum quod [illegible] legatum pium sit.*

4 *Legata quædam sunt pia in foro interiori, quæ non sunt in exteriori, & contra.*

1 Vigesimosexto moneo, conclusionem principalem minime locum habere in his quæ beneficiarij de suo victu honesto parcius viuendo [illegible], vt sentit S. Thomas, *f* & exprimit Monit. *g* & probant Adrianus *h* & Soto *i* quia cum [illegible] ad suum victum dicta [illegible] de beneficio [illegible] plena disponendi [illegible]. Et quia videntur id quærere [illegible] & pœna, & [illegible] quæ [illegible] [illegible] super his scriptum, & quia item S. Thomas *l* auctor est, eum posse [illegible] disponere posse de reditibus [illegible] patrimonialibus [illegible] sententia, vt paulo post dicemus non debet [illegible] parte sibi per [illegible] alligare [illegible] quæ ad [illegible] honestos sumptus est necessarium. [illegible] confirmantes prædicta ad [illegible] [illegible] fiam.

f 2. 2. q. [illegible] art.
[illegible] d. 2.
[illegible]
Lib. [illegible] art.
[illegible] & iur.
Monit.
& quodl. [illegible] art.

2 Et quod beneficiarij satisfaciant decretis expendendo ea, quæ supersunt in quibus [illegible] piis operibus, etiam si pauperibus non [illegible]: *n* quoniam [illegible] S. Thomas [illegible] comprobatur *p* quæ [illegible] pauperibus cum etiam [illegible] [illegible] diuino cultui [illegible] [illegible]. Quæ autem sint opera pia, [illegible] [illegible] ex Ludouico [illegible] [illegible]. Verum considerantes [illegible] [illegible] ea omnia, & [illegible] pietatem, & [illegible].

m Ead. q. [illegible]
u In 4. d. [illegible] q. 2 art.
o In [illegible] art. 12
C [illegible]
& c [illegible] q. 2 [illegible]
[illegible] aut [illegible] g. [illegible]

[illegible] pro vt est virtus [illegible] pars, [illegible] & [illegible] S. [illegible] per Augustinum [illegible] & [illegible] in [illegible] pro [illegible] Deum [illegible] Theologorum [illegible] Deus [illegible] S. Thomam [illegible] talia [illegible] propter Deum [illegible]. Tales quoque [illegible] Beneficia, [illegible] & omne quod ad ea præcipue pertinet. [illegible] in illo verum [illegible] Mandati Cons. I. [illegible] corporalia, quæ [illegible] quod principaliter ad ea [illegible] à caritate [illegible] in Matth. [illegible]. Quamobrem [illegible] Theologos [illegible] n, & canonistas, stipendia [illegible] ad docendum [illegible] & [illegible] ledum opera [illegible] quandoquidem sint opera misericordiæ spiritualia, vel [illegible] hospitale, confraternitates, [illegible] ad [illegible] & [illegible] ad captiuos redimendos, ad opera namque misericordiæ corporalia pertinent.

Ex hac radicali [illegible] colligitur ratio illius celebris glossæ, [illegible] quæ quidem [illegible] legatum esse pium, quod legatur ad [illegible], cui [illegible] Bal- di, [illegible] quæ [illegible] ad opera [illegible] opera misericordiæ directa: [illegible] id omne est opus misericordiæ, vel [illegible] ad illud.

2 Hinc etiam desumitur ratio, cur legatum pro dote, vel alimentis relictum [illegible] in foro exteriori non iudicetur pium, [illegible] dicat [illegible] amore Dei, hoc pro [illegible] facere, [illegible] glossam Clementinam [illegible] contrario vero [illegible] pium id legatum, quod legatum pauperi est, etiam si non dicat amore Dei, vel pro [illegible] sua se id facere: & quamuis vere id non faciat amore Dei, neque misericordia pauperis. nam in hoc foro, quicquid homini, qui noscitur esse pauper, legatur, ob misericordiam dari præsumitur. Contra vero, quicquid homini, qui noscitur esse diues, legatur, non præsumitur ob misericordiam [illegible] vere ob eam legatum, [illegible] quod ob eam datur: imo potius creditur legari ob amicitiam, cognationem, vel liberalitatem. Itaque non [illegible] apud Deum [illegible] opera [illegible] propheta, & [illegible] quod est [illegible] Impendat ergo beneficiarius, [illegible] opera quæ sunt pia, coram Deo & hominibus, vel saltem coram Deo, quæ talia minime potest, neque arbitretur se satisfacere, eo quod impendat [illegible] quæ hominibus, qui facile decipi possunt, appareant talia.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarij satisfaciunt erogando superflua quibuscunque pauperibus, aut piis operibus, [illegible] & seq.*

2 *[illegible]*

3 *[illegible] decentia necessaria desunt.*

4 *[illegible] aliquis [illegible] patrum, sine fratru fœlicitate [illegible] Papa [illegible] de hac re dedit exemplum.*

5 *[illegible] pro libito, [illegible] suam, ac pauperes de patrimoniali [illegible].*

1 Vlgatissimo [illegible], quod beneficiarij satisfactio [illegible] erogando [illegible] quibuscunque pauperibus, qui ad id [illegible] beneficij [illegible] partibus, [illegible] esse [illegible] aut [illegible] loci [illegible] & [illegible] dari pauperibus [illegible] te præstantiores esse [illegible] eo quod [illegible] d. cap. [illegible] & cap. [illegible] *banda* [illegible] alicui [illegible] qui [illegible] potest, quod [illegible] præteritur [illegible] indigentes, [illegible] pauperes [illegible] Dionys. [illegible] allegando, qui [illegible] potest [illegible] *dam* [illegible] quæ habet. Id quod [illegible] pauperibus [illegible] quitur, dandum esse [illegible] habet [illegible] plus pauperibus [illegible] per §. *[illegible]* [illegible] non est tamen [illegible] ad illud, quod decerni [illegible] pauperibus, vt singularis glossa [illegible].

2 [illegible] non audierim, obstringere ad hoc beneficiarios. Primum quidem quod [illegible] & [illegible] pauperibus [illegible] communem, eos quos [illegible] eligere possit, etiam si non essent ex eius loco, iuxta doctrinam [illegible] Andreæ, Dominici & [illegible] [illegible] quod neque Diuus Clemens, [illegible] habet, [illegible] pauperibus loci, quem [illegible] eandem elargiri etiam peregrinis & alienigenis.

Tertio quod vetus consuetudo, quæ est optima legum interpres, [illegible] declarasse videtur, satis esse dari pauperibus, etiam si non sint loci [illegible].

Quarto quod [illegible] glossæ, textibusque quorum optimus videtur leg. *quæ [illegible]* [illegible] respondere potest, ea habere locum in testatore, qui tantum [illegible] loci sui cohabitatoribus [illegible].

Nos vero loquimur de [illegible] Ecclesia Catholica, [illegible] mundi fideles, suos [illegible] filios, [illegible] quam vno [illegible] loco cohabitent.

3 [illegible] confirmatur id quod [illegible] est, neminem [illegible] executore, [illegible] pauperum [illegible] & [illegible] corroborant. Et quod bene [illegible] id quod [illegible] ad vitam [illegible] non [illegible] D. Thomas, [illegible] explicat, ambo frequentius [illegible] Caietanus, [illegible] quod statim colligitur ex quibusdam D. Ambrosij dictis, videlicet cap. *[illegible]* cap. *[illegible]* & cap. *non satis* quod notandum est ad multorum excusationem.

4 Et quod potest dubitari, vtrum [illegible] vel [illegible] illi, qui ex humili conditione cooptatetur in [illegible] aliquam dignitatem, qui habebat necessariam ad suam decentem sustentationem, aut a quam cognatus [illegible] promotus, dicetur [illegible] ad hoc, vt ille [illegible] possit aliqua iuste, si non habet tanta, [illegible] prædictum Concilium Tridentinum, [illegible] non posse, quod [illegible] D. Ambrosius in d. c. *est probanda.* ibi [illegible] non tamen [illegible] ditiores [illegible] velint, [illegible] Maior, [illegible] mento [illegible].

Nobis tamen videtur, quod huiusmodi prælatus potest dare [illegible] fratri, [illegible] plus aliquantum, quo se ita tractet, vt a prudentibus [illegible] beati [illegible] post [illegible] promotionem, quam ante [illegible] maiores [illegible] quod non habeant necessaria [illegible] qui [illegible] statum [illegible] dat [illegible] petunt, nec tantum, quo superbi, otiosi, vitiis [illegible] hant.

a 2. [illegible] [illegible] c. 24. [illegible] 4. In ca. 24. num. 2 [illegible] lib. [illegible] ad [illegible] [illegible] l. [illegible] sacrosanct.

a Argum [illegible] [illegible] Arg. [illegible] Extra. cap. cum ex [illegible] In lib. contra pluralitatem beneficiorum e Ca. de episcopis & cler. Auth. de ecclesiast. tit. cel. cap. Spa. verbo pauperum de [illegible] lib 6. h Super dict. gloss. dict. cap. si pater. In prædicto lib. de Cons. Apos. lib. 8. c. 30. [illegible] a. 29. Ca. cum dilectus. de [illegible] l. [illegible] de leg. [illegible] Cap. alma mater de [illegible] lib. 6. [illegible] in princ. de summ. Trinit. a 2. q. 32. art. 6 In l. 1 C. de [illegible] num. 30. a 2. q. 43. art. 8. 86. dist. Sess. 25. c. 1. de reform. In 4. dist. 24. q. 19 Arg. cap. [illegible] de iniur. & l. qui occidit §. ad [illegible] aquiliam.

5 Et quia certum est posse illis dari tantum quantum extraneis eiusdem qualitatis, id, quod [illegible] prædictum Concilium Tridentinum sentit, *a* conducere, vt huiusmodi prælatus vteretur eorum [illegible] & officijs, in quibus lucrifacientes id, quod [illegible] poterant, honestè [illegible] quod [illegible] lent, ob eam [illegible] posset, quæ [illegible] omnia approbare visus fuit [illegible] ord. P[illegible] V, assignando [illegible] cuidam [illegible] suæ, mille [illegible] aureos [illegible] quos [illegible] tos, exemplo [illegible] & mirando, tamque [illegible] Papa dignum.

a In d. c. 1. sess. 25. de reform.

Et quidem etiam iustè expensum dicetur, quicquid prælatus expenderit ex prouentibus his in eum, qui non sit pauper, si de patrimonio suo, vel de [illegible] industria sua tantundem ad vtilitatem Ecclesiæ suæ, vel pauperum expenderit. Illud itidem quod in honestam ac decentem hospitalitatem, argumento cap. *de monach. b* & illius Ciceronis lib. 2. offic. *Decorum valde est patere illustribus hospitibus domos virorum illustrium.* imo & illud, quod impenderit in necessarium conuiuium, *c* aut [illegible] eius, qui ea quibus indiget non potest aliunde habere, nisi ex eis quæ non licet vel non decet ei vendere. Idem quod elargietur in remunerationem obsequiorum honestorum, argumento cap. *ad hæc. d* tam suorum cognatorum quam aliorum, aut ad [illegible], vel coniungendos pauperes, æque [illegible] connubio iungendas, &c. prout in Manuali Confess. tractauimus. *e*

b De præben. c. 1. 42. dist. & cap. 1. 82. dist.
c Cap. conuiuia. 44. dist.
d Et c. relatū 2. de testam.
e Cap. 21. nu. 27. adde di. cta monit. 58.

SVMMARIVM.

1 *[illegible] nequeunt insumere ob solam liberalitatem, nec humanam amicitiam. Possunt tamen in colligendos honestis [illegible], qui eorum Ecclesiæ vel beneficio prodesse valent. & num. 2.*

2 *Carthusianum monasterium S. Mariæ à Paulari laudatū.*

1 Vigesimooctauo moneo, quod sola liberalitas, aut amicitia humana non sufficit ad huiusmodi sumptus iustificandos. Primò, quia hoc no [illegible], vt opus illud sit actus alicuius [illegible] virtutum. Secundò, quòd [illegible] Concilium Tridentinum, *f* omnino prohibet Episcopis, & quibuscumque beneficiatis ecclesiasticis, etiam si sint Cardinales, ne consanguineos & familiares suos, nisi fuerint pauperes, ecclesiasticis prouentibus extollant: id * quod olim statuerat sexta Synodus relata in c. [illegible] *g* & Concilium Toletanum in c. *decenter. h* qui eos vehementer monet, vt carnalem erga suos affectum ex animis euellant, vti radicem & originem multorum malorum, quod colligitur ex glossa adiuncto textu c. *peruenit, i* quod non faceret, si liberalitas, & humana amicitia, iustam dandi eis causam constitueret.

f In sess. 25. c. 1. de reform.
g 12. q. 2.
h [illegible] dist.
i 1. q. 3.

* Quod olim statuerat sexta Synodus. *In nouo decreto legitur hoc caput ex septima synodo c. 12. quod etiam in Canone Apost. [illegible] haberi in margine annotatur. Caput autem decenter ex Concilio [illegible] Toletano cap. 3. ex [illegible] legitur.*

2 Et quòd ex hoc inferitur aliquis, non esse bene impensum id, quod in quibusdam Ecclesijs & Monasterijs impenditur, hospitando aliquot consanguineos, ac iure cognitos, aut nobiles per ea transeuntes, aut in ipsis [illegible] quo [illegible] recipientes. Nobis tamen semper visum est contrarium: illa enim non est pura liberalitas, quæ consistit in pura donatione, de qua in leg. 1. *k* [illegible] donatio ob causam, quæ non est pura donatio iuxta præ dictam leg. 1. & tot. tit. *l* & [illegible] acquirendi & conciliandi [illegible] qui [illegible] ad [illegible] potestatem habent [illegible], in iudicio aut extra illud, dummodo ita fiat, vt absit [illegible] curiosam [illegible] exuberantiam, *m* [illegible] significet, [illegible] quem profess[illegible] per votum paupertatis [illegible] renunciationem bonorum [illegible] S. Thomas, *o* ad 4 & [illegible] quæ [illegible] debent. *p*

k ff. de donat.
l De condi. causa dat. & C. de reuocat. ob caus.
m Cap. a crapula. de vita & honest. Eccles. a principe [illegible] dist.
n [illegible] ad The[illegible] & 1. cā [illegible] ab omni de vita & honest.
o 2. 2. q. 186. art. 7. ad 4.
p Ibidē vterque Thom.

[illegible] non [illegible] quoniam [illegible] hospitalitatem [illegible] modestiæ, [illegible] offendant, & [illegible] eorum ex [illegible] hospitalitatis. Hodie [illegible] in hac [illegible] Carthusianorum [illegible] Mariæ à Paulari, quæ est celeberrimum [illegible] ab ea [illegible] Matrid [illegible] Virginum, [illegible] patronam [illegible] prouentus [illegible] hominibus [illegible] mea summa [illegible] concessione. [illegible] sanctas [illegible] Carthusian [illegible] congregationi consonantia [illegible] politum, ea, quæ dicta sunt [illegible] probat, scilicet, *a hospitibus cum aliis [illegible] aut per [illegible] non inuitantur ad conuiuia, non ministrentur nec præparentur [illegible] exquisita [illegible], ex quibus & religiosi & sæculares, imo etiam & ipsi hospites scandalizantur, & grauantur: vnde duobus non curiosè [illegible] paratis ferculis cum coquina, [illegible] debent esse contenti nisi tanta [illegible] statu, &c.* hæc ibi, [illegible] ciunt, cap. *non satis*, & cap. *pulchra. b*

a In 3. [illegible] cap. 4
b 86 dist.

SVMMARIVM

1 *Beneficiarius [illegible] larem potest cuilibet largiri id quod meretur ob maiora obsequia, quod [illegible] suum beneficium requirit.*

2 *Honorique [illegible] honorandi presbyteri.*

3 *Beneficiarius non amittit suos fructus eo solo quòd male viuit contra [illegible].*

1 Vigesimonono moneo, quod pro nostræ conclusionis limitatione teneri potest opinio Ioannis Maioris, *c* dicentis beneficiarium non magis mortaliter peccare, expendendo prodigè de suorum prouentuum parte, quàm meretur [illegible] labore, & vtilitas quam affert Ecclesiæ Dei, vltra mediocrem [illegible], quod eius beneficium requirit: quam expendendo de portione, [illegible] eget ad necessariam sustentationem, de qua *d* dictum est. Primò quidem, quia lege naturali & diuina, dignus est operarius mercede sua. *e* Deinde, quod si vniuersalis Ecclesia omnes Ecclesiasticos prouentus in vno cumulo haberet, & [illegible] faceret, vnicuique deberet pro merito tribuere, tribuendo plus ei, qui plus mereretur. Tertiò quòd certum est clericum, cui Ecclesia daret de sua mensa trecentos ducatos, eo quod labor eius & commodum quod ei affert eos merentur, posset de illis omnibus [illegible] disponere [illegible] essent bona per industriam [illegible], quæ sunt ei patrimonialia, & ab oneribus bonorum Ecclesiasticorum beneficialium libera, *f* vt dictum est, *g* supra, etiamsi centum ei sufficerent ad vitam honestè transigendam.

c In 4. d. 24. col. 4.
d In [illegible] 26.
e Luc. [illegible] Corinth. [illegible] 13. q. 2.
f Cap. qua [illegible] q. [illegible] Monit. 19

2 Quæ ipsa ratione videtur quòd idem facere potest de trecentis ducatis, qui redeunt ex eius beneficij fructibus, quamuis centum ex illis sufficerent ipsius honestæ sustentationi, si obsequia, quæ facit, præter ea quibus obstrictus est, id merentur. Postremo quod illud Apostoli. *h Presbyteri qui benè præsunt duplici honore digni habeantur maximè qui laborant in verbo, & doctrina*, [illegible] præsertim ab vtroque Thoma, *i* intelligitur de stipendio & reuerentia [illegible] rectè tamen [illegible] de duplici, vel maiori salario, vt Gelasius, *k* [illegible] colligit presbyteros plus [illegible] recipere debere quam diaconos, [illegible] minores, id quod [illegible] in Epistola pastorali [illegible] perpensum repetitum [illegible] presbyteri magis operantur in Ecclesia, [illegible] & doceant, ita vt [illegible] habeant singula beneficia [illegible] ducatorum, an bo [illegible] expendere [illegible] ad se honestè sustentandum [illegible] si suis bene [illegible] mediocriter non [illegible] id [illegible] centum [illegible] quoad sustentationem [illegible]

h 1. ad Timoth.
i In d. c. 5. ad Timoth.
k In c. [illegible] lant. 74.

ter vero multo magis, audiendo cõfessiones, concionando, docendo, visitando, infirmos consolando, pacis & aliorum huiusmodi curam habendo, poterit hic rectè expendere tantò plus, quantum eius seruitia supererogatoria, pro boni viri iudicio merentur: meritis enim inæqualibus inæqualia præmia debentur vt ait S. Thom. *a* & gratia maior datur vni quàm alij vt idem ait, *b* quę si alia centum & quinquaginta valuerint, poterit is de toto suo reditu pro sua voluntate disponere, nil plus de illo pauperibus erogando, quàm laicus alius de suo: quæ conclusio consolans est & meitans, addensque eis calcaria, qui magnos prouentus habent, vt operarij quoq; magni sint in vinea domini, & quòd dura nimium videtur opinio Adriani, *c* scilicet quòd beneficiarius qui malè viuit, assiduè Deum offendendo, sui beneficij fructus amittit, eosque restituere tenetur, quomodocunque illis vtatur. Durior verò Cardinalis Alexandrini in summa, *d* videlicet ꝓ eos amittit pro rata temporis ille, qui malam vitam agit interdum, & si nõ ita viuit assidue. Quoniam verius existimamus, quòd dummodo titulum habeat canonicum, suasque horas celebret eos non amittat: imo de illis legitimè viuere potest. Primo, quia neque textum, neque rationem necessariam habent, quo suam probent opinionem. Deinde quòd legibus, quas illi citant, responderi potest, quod neq; causa totalis, neque etiam magis præcipua, qua eos acquirit, est bona vita, sed titulus, & officium diuinum, quod potissimum cõsistit in horis Canonicis celebrandis, quæ appellantur pensum seruitutis. *e* Postremo, quia communis opinio Panormitani, & aliorum, *f* affirmat: quòd ante Lateranense Concilium coactum sub Iulio II. & continuatum sub Leone X. sess. 9. §. *statuimus*, quem explanauimus in Enchirid. de oratione, *g* non amittebat fructus ille, qui non celebrabat Horas Canonicas, imo neq; post illud qui non celebrat intra sex menses ab eo habito, vt in prædicto §. *statuimus*, statutum est. At cõstat eum qui non celebrat male viuere. Attamen tam integrorum & doctorum virorum opinio notanda est, ad retrahendũ à suis vitiis eos, qui palam eis vtuntur.

a 1.2. q. 47. art. 7. ad 3. *b* 1.2. q. 112. art. 4. *c* In 4. de rest. q. 14. col. 9. *d* 12. q. 3. *e* In c. presbyter. 91. dist. & cap. 1 de celeb. miss. *f* In cap. 1 de celeb. miss. *g* Super cap. quando de consec. dist. 1. c. 7. à nu. 91.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarij minores, mediocres, & Episcopi quoad hoc æquales.*
2 *Distributiones, & alij fructus quoad hoc æquales.*
2 *Augmentum operatura non debent minuere.*
3 *Beneficiarius pro libito disponat de quæsito ratione ordinis.*

1 Trigesimo moneo quoad conclusionem præfatam nostram, & communem nihil interesse inter Episcopos, & Rectores, atque Priores & Parochos, nec inter hos, canonicos & portionarios, nec inter hos & capellanos, aliosque simplices beneficiarios: quanquam aliter sensit Caietanus, *h* vt Dominicus Sotus prudenter dixit, *i* quia in omnibus eadem ratio militat, cum omnes fundati sint in bonis ecclesiasticis, quæ IESV CHRISTI patrimonium existunt, & in omnibus locum habent, quibus dicta communis, & nostra conclusio nititur. Cõciliumque Tridentinum, *k* non solum prohibet episcopis, sed etiam cęteris beneficiariis, ne suos consanguineos & familiares, de prouentibus ecclesiasticis diuites efficiant.

2 Et quòd quoad hoc propositum nihil refert, an prouentus quærantur ex quotidianis horarum distributionibus, aut ex communi cumulo, quod grossam appellant: quicquid sentiat glossa Gulielmi, *l* primo quòd alia bonorum quærendorum ratio constituta per eum, qui ipsa recipit, non potest mutare finem, ob quem ei data fuerunt ab aliis. *m* Deinde quòd distributiones subrogantur illi cumulo grossæ, & subrogatum habere debet qualitatem illius, cui subrogatur. *n* Tertio quòd statutum ad vnum finem contra illud operari non debet. *o* At finis in quem institutum est in multis Ecclesiis, vt prouentus per distributiones quærantur est, vt clerici magis obstringantur, fiantque religiosiores, quàm essent, si eosdem aliter quærerent, & consequenter non debet maiorem licentiam & minorem religionem in illis operari, quo liberius & minus religiosè de illis disponere valeant, quàm antea, quando quærebantur ex cumulo communi.

h 2.2. q. 185. arg. 7. *i* Lib. 10. q. 4. art 9. de iust. & iur. *k* Sess. 25. c. 1. de refor. *l* Verb. consueuit in extrauag. suscepti ne sede vacante communes. *m* Leg. 1. & l. legatum. ff. de admi. rer. ad ciuit. pert. cle. quia contingit de relig. dom. *n* L. si eum. § qui iniuriarum ff. si quis caut. & cap. Ecclesia S. Mariæ vt lit. pen. *o* L. legata inutiliter ff. de adim. leg. & ca. fin. de verb. sig.

3 Postremo quòd nihil obstat cap. 1. *a* quo nonnulli nituntur, ob id quod inferius, *b* illi respondebitur: sed multùm refert, an clerici lucrentur ratione suæ dignitatis clericalis extra suorum beneficiorum fructus: puta per missarum celebrationem, aut per auditiones confessionum, aut dicendi officia diuina, aut seruitium capellaniarum, aut per stipendia pulpituum, & vicariatuum, siue sua beneficia obstringant eos ad id siue non: quia hęc lucra sunt quasi patrimonialia, vt dictum est supra. *c*

a De cler. non resid. lib. 6. *b* In mono 32. *c* Monito. 19.

SVMMARIVM.

1 *Consuetudo contra hanc conclusionem non prodest.*
2 *Prælati cuiusdam maximi reuocantis male legata.*

1 Trigesimoprimo moneo, quòd beneficiarios non excusat cõsuetudo donandi huiusmodi bona quibus, & quantum, & quomodo eis videbitur. Tum quia nulla talis est, tum quia si foret non valeret: quoniam non valet consuetudo contra legem naturalem vel diuinam, *d* imo dicitur in iure corruptela, *e* talis diceretur hæc, eo quod dicta conclusio necessariò de legibus naturalibus ac diuinis infertur: nam omne quod in bona consequentia ex lege diuina & naturali infertur lex diuina, vel naturalis est.

2 Et quod insigne exemplum & imitatione dignum fuit illud, quod quidã Pater Dominicanus valde venerabilis & permagnus cõcionator, quem nos cognouimus, exhibuit: is dixit prælato cuidã primario morti proximo, qui supellectilem suam, & actiones magni valoris viu nepoti suo legauit, duabus vel tribus horis antequã moreretur, dixit inquam, quòd ea de causa sola damnaretur, nisi sibi consuleret, & prælatus, vti vir singulari virtute præditus timore tremẽs de remedio consuluit, quod cùm intellexisset conuertit illud legatum in aliud pium opus illustre, quod etiam hodie in ciuitate quadam primaria refulget. Cuius similia quædam acta sunt, nobis consulentibus à nonnullis beneficiariis, qui alioqui suos consanguineos ditandi caussa damnati fuissent: nam id effugere nequibant, etiam si vera esset opinio eorum, qui dicũt eos non teneri ad restituendum ea, quæ in vsus prophanos expẽdunt: quoniam ipsimet fatentur mortaliter peccare illos, qui sic expendũt. Et ita morientes huiusmodi legata non retractando, quæ retractare poterant, non satis pœnitebant, & Diabolus eorũ animas rapuisset, *f* & hæredes eorum bona parũ de ipsorum pœnis indolẽtes possedissent.

d Cap. quæ contra cap. veritate 8. dist. c. in his. 11 dist. c. fin. de consuet. *e* Cap. mala. 8. dist. *f* Cap. firmissimè. 11 q. 1. c. omnis de consec. d. 4.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarius de suo beneficio viuere potest seruando alia sua bona, cui volet.*
2 *Beneficiarius, & pensionarius quo ad hoc pares.*
3 *Remedium ordinarium fauorabilius extraordinario.*
4 *Beneficium regulare nunquam sæculari confertur, nec sæculare regulari in titulum, sed in commendam sic à Papa.*

1 Trigesimosecundo moneo, quòd vehementer cõsolatur beneficiarios illud Innocẽtij ab omnibus fere approbatum, *g* quem Panormitanus sequitur cum communi, *h* & licet Decius ibi tenuerit contrarium, tamen, *i* sequitur cõmunem, quam etiam Adrianus, Maior, & Sotus tenent vbi supra: videlicet, quòd omnes viuere possunt, atque capere de suis prouentibus Ecclesiasticis, quantum ad congruam eorum sustentationem opus est, & seruare quibus volent suum patrimonium cum eius fructibus. Ad dictum autem Prosperi, per quod tenuit contrarium eruditissimus Achilles Statius, in Epistola, quam ad nos misit longè post impressionem huius libri, quodq; prius allegauit Gratianus, *k* respondemus et sub finem Epistolæ nostræ, quam ad eum dedimus, & intra in hoc eodem libro post tractatas prædictas tres quæstiones suæ adiecimus. Eadem ratione, quamuis illi non id penitus

g In c. episcopus. de præb. & in c. quoniam ne præla. vic. *h* In d. cap. Episc. & in c. postulasti. de rescript. *i* In d. c. episcopus. *k* In cap. pastor. 1. q. 2.

tur, ... possint, idem facere possint de aliis, quæ consequuntur, ex quacunque industria sua literarum, munerum, negotiorum, legationum, contractuum, ac donationum, & aliorum modorum non pertinentium ad eorum beneficia, quia vt dictum fuit, a omnia huiusmodi sunt eis perinde ac patrimonialia. b

2 Et quod id ipsum, quod dictum est de beneficiariis Ecclesiasticis, dicendum est de pensionariis pensionum Ecclesiasticarum, quas Pontifices Maximi cōstituere solēt super fructibus aliquorum Episcopatuum, & aliorum beneficiorum ad vitam eorum, videlicet quod quicquid inde superest illis detumpto eo, quo ipsi pro decentia eorum status egent, teneantur expendere in pauperes, aut alia pietatis opera. Primum, quia res transeunt cum onere suo, c & summi Pontifices non absoluunt ab onere, cui subiacent fructus beneficij, nempe vt ea quæ supersunt pauperibus aut operibus pietatis erogētur, eo quod iubeant, vt alius, qui non sit beneficiarius, eos ad sui sustentationem accipiat. Secundo, quod concessio pensionum, plus efficere non debet quam vellet ille, qui concedit eas, d & summi Pontifices in suis diplomatibus apponere consueuerunt, quod eas concedunt pro alimentis, vt commode inde pensionarij possint sustentari: palam significantes nolle, vt eas prodigant. e

3 Tertio, quod remedium ordinarium fauorabilius est quam extraordinarium, vt aiunt glossæ solennes & penultimæ, f at reditus pensionum est extraordinarius. Cum ergo reditus beneficiorum licet sit ordinarius ad id onere teneatur, non conuenit vt pensiones sint immunes ab eo. Quarto, quod ei qui minus præmij meretur non debet plus dari, g & minus meretur pēsionarius, qui dicere non tenetur officium diuinum talem manens, vt late tradimus in Enchir. de oratio. h neque seruit, quàm beneficiarius qui vtrumque facit. Quinto, quod qui contradixerit æquè dicere debet, quod si summus Pontifex vni concederet centum seu ducenta, aut mille ducatorum in pensionē, posset is de illis in vita & in morte disponere tanquam de patrimonio suo, quod à ratione dissentaneum est & absurdum: & ideo non dicendum. i

4 Et quod & si Sedes Apostolica semper seruauit illam regulam, de qua in ca. *possessiones*, k videlicet, regularia regularibus, & sæcularia sæcularibus, in nō conferendo beneficium regulare sæculari, nec sæculare regulari in titulum, nisi tantum in commendam ad vitam: vtrique tamen ita disponere possunt de fructibus commendarum beneficiorum, per summum Pontificem ad vitam commendatorum, sicut de fructibus beneficiorum in titulum collatorū pro conuenienti sua sustentatione, dando superflua pauperibus. Primum quod in ipsis diplomatibus Pontifex Maximus illis concedit facultatem, in suos plurimum vsus expendendi. Deinde quod commendatarius tantum iurisdictionis & autoritatis habet in administratione beneficij commendati, præcipue per summum Pontificem ad vitam, alienandi potestate, excepta, quam eisdem adimit per sua diplomata, quantū titularis, iuxta c. *querelam*, vbi Panormitanus, l Panormitan. idem & Decius. m Per quod tolluntur quidam scrupuli, qui nonnullis incidunt super quibusdam rebus, ad commendatarios Roncæuallis, & Sancti Isidori Legionensis spectantibus.

a In mon. 19. b Arg. c. quia nos de testa. & c. ep. & ep. 12 q. 1. c Ca. ex literis de pignor. c. pastoralis. de decim. & l. C. de di stract. pig. d Arg. l. non omnis ff. de reb. cred. & l. in agris ff. de acquir. rer. dom. e Arg. §. 1. 42. dist. & §. 1. 44. dist. f Clem. 2. de offic. ordina. l. in causa 2. ff. de mino. g Arg. §. 1. in stit. de iust. & iur. & l. iustitia ff. eod. tit. h Super cap. si quando de consec. dist. 1. c. 21. n. 10. i L. nam quod ab'urdum ff. de bon. libe. ca. dudum 2. de præb. l. b. 6. k De reb. eccles. cap. inter quatuor de relig. domi. cap. cum de beneficio & cap. cum sin ... de præben. lib. 6. Not. 1. de electio. m In ca. edo ... sub finem de rescript.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarius commendatarius tantum potest impendere quantum titularis.*
2 *Regularis fit, & quid impendere potest de eo, quod parcius viuendo reliquat.*
3 *Comedunt plus sumptu alieno quam proprio.*
4 *Regularis donare potest virtute consuetudinis, vel licentia iusta.*

1 TRigesimotertio moneo, quod est elegās illa Cardinalis Florentini regula, n videlicet quod eandē potestatem, quam habēt beneficiarij sæculares disponendi de suorum beneficiorum titularium & commendatorum prouentibus, habet etiam regulares de suorum beneficiorum titularium, & commendatorum reditibus. Primum, quòd ratio propria, qua sæculares prouentibus suis vti possint ad moderatam sui sustentationem, superfluis in pauperes distributis, non est quod illi sint eorum integri, & absoluti domini, sicut superius probatum est monito 21. & infra probabitur, a sed quòd Ecclesia, cuiusque ministri constituere eos eorum prouentuum dispensatores per titulos canonicos, quos in id conferunt: quo munere etiam religiosus fungi potest, etiam si non possit esse verus alicuius rei temporalis dominus, ob solemne suum paupertatis votum, iuxta ca. *non dicatis*, b & per alia quibus hoc confirmamus supra, c & quòd quemadmodum, vt supra, d significatum est, clerici sæculares possunt largiri quicunque voluerint illud, quod parcius viuendo relinquāt, de eo quod in honestam sui sustentationem impendere possunt: ita quoque religiosus facere potest de illo quod parcius viuendo reliquat de parte illa, quam honeste valet in suos sumptus expendere.

2 Primum, quia ratio radicalis, ob quam sæcularis illud facere potest, non est, quod ille dominium eius adipiscitur, sed quia Ecclesia per suos titulos eidem concedit, vt illud pro voluntate sua possit expendere. At huius facultatis æque capax est religiosus, ac sæcularis licet non veri dominij eius. Secundo, quoniam hoc plus adiuuat ei præstat ad seruandam castitatem & paupertatem voto susceptas, vt docet experientia, quæ optima est rerum magistra, eo, quod occasionem præstat minus edendi, bibendi, & maiori pōpa vtendi: quia fere omnes minus edunt, potant, vestiunt, & minorem familiam habent, quando sciunt, quòd ea reliquare possunt in eleemosynas & alia virtutum opera, quàm cognoscunt, quòd non plus relinqui sibi licet, si abstinuerint, quàm si saturauerint, & cultius ornauerint. Et perspectum habetur, quod ad castitatem, abstinentia cum sobrietate conducunt iuxta illud Hymni horæ primæ, *Carnis terat superbiam potus, cibique parcitas.* & illud Anastasij. *Abstinentia nutrix est*, citatum a glossa. f & ad pompæ mundanæ contemptum parcus indumentorum & famulorum vsus.

3 Tertio, quod singulo quoque die cernuntur qui satis saturi, & inde ita dicunt, comedamus etiam hoc, & bibamus illud, & hoc aliud induamus, quandoquidem neq; plus, neq; minus soluturi sumus. Multi viatores, qui obseruarent ieiunia diebus ab Ecclesia præceptis, ea nō obseruant in magnis Galliæ, ac Italiæ diuersoriis, quoniam tantum oportet eos soluere incœnatos quàm cœnatos: quin & multi religiosi sunt, qui minus carnis, & fructuū comederent, & minus vini biberent, parcioribusque indumentis, & calceamentis vterentur, & indumenta calceamentaq; magis conseruarent, si propterea paulo plus illis largiretur ad libros emendos, ad consanguineos pauperes eleēmosyna subleuandos, & ad alias reculas, quę eos consolarentur quum scientes quod non plus sibi accipient, quàm expendent.

Quarto, quòd aliquando respondimus, monachum vel fratrem, quem conuentus mittit longius, aut ad diuturna negotia, certa quantitate pro quotidiana impensa assignata, eo pacto, quòd neque plus ea, neq; minus dabitur ei, siue multum siue parum expendat, posse de eo quod reliquauerit parcius viuendo eleēmosynam erogari, licet ipse sit simplex monachus, qui eam absq; alia facultate facere non potest, iuxta glossam. g

4 Quinto, quòd Alexander tertius, in capit. *ceterum*, h quod in hoc dixit singulare Andreas Siculus, i respondit, quod consuetudo potest dare facultatem religioso donandi aliquid, quo non grauatur multum Ecclesia, quod palam verum est quoad reditus, de quibus conclusio nostra loquitur, vt sentiunt Panormitanus, Imolensis, & alij omnes, k at notum est donationem illius, quod parcius viuendo quæritur, non afferre multum damni Ecclesiæ. Verum tamen est quod hactenus videbatur nobis verius contrarium huius moniti, eo quod religiosus non est dominij capax: & ideo non potest esse dominus eius, quod parcius viuendo quærit, sicut clericus sæcularis. Nunc tamen videtur quoad hoc respondendum per primam huius moniti rationem, scilicet, quod ratio radicalis, quare sæ-

n In clem. 2. de vita & honest. cler. ... in clem. ... de rescrip. col. pen. a q. 2. mon. b 12 q. 1. cap. ... ad mon. ... c Ead. ... d Monit. 20. e Cap. quam sit de electio. lib. 6. l. legatis. § ornatricibus ff. de legat. 3. f Clem. ne in agro. de stat. monach. in princ. g Ca. non ... & clem. de vita & hon. cler. h De ... i In ... k Card. ... 6. ... rerum.

[illegible] quæ in eclesiasticis fuerint.

S V M M A R I V M.

1 *Beneficiarius [illegible] quam [illegible] donare possit ad pias [illegible] n. 2.*
3 *[illegible]*

1 TRi[illegible] quod est beneficiarius [illegible] testari non possit [illegible]

Tertio, quod Alex. [illegible]

Quarto, quod id est [illegible]

2 Quinto, quod [illegible]

Sexto, quod [illegible]

[illegible] Dominicus & probat [illegible] Septimo, quod [illegible]

[illegible] intelligitur de [illegible]

2 [illegible] in hunc modum [illegible] Panormitanus [illegible] Andreas [illegible] finem, & etiam Andreas Siculus, post [illegible] D. Didacus [illegible] quod ex monito seq. potest [illegible]

S V M M A R I V M.

1 *Regularis ægrotans an donare possit pauperibus [illegible]*
2 *Regularis qui qua donat pauperibus [illegible]*

1 TRi[illegible] beneficiarij [illegible] morbo [illegible] Nihilominus tamen [illegible] donare [illegible] Deinde quod id non est testari, sed [illegible] donare [illegible] longe sunt diversa [illegible] Et namque [illegible]

Marginal notes (partly legible): a In d. [illegible]; b In 3. quæst.; c Monite 24 num. 3.; d L. de pre- [illegible]; k De testam.; l ff. ad leg. [illegible]; c In 1. not.; d Num. 6; e De reg. iur. lib. 6; g De [illegible]; na 22 q. [illegible]; Ca. 2 de testa [illegible]; Martha. de [illegible]

a Leg. lex quæ tutores C. de admin. tut.
b L. cibaria alie. num. & tot. tit. C. de præd. min.

cessa per eum, qui [illegible] facere, vt [illegible] & [illegible] & ex[illegible], & [illegible] tori. Sed ne[illegible] ipse regulariter [illegible] dominium, [illegible] pro-spera valetudine perfruitur [illegible] pietatis opera d[illegible] pro[illegible] omnes, ob [illegible] Eccle[illegible] beneficij [illegible] fa[illegible].

2 Est [illegible] bo[illegible], qui [illegible] donari [illegible] quam [illegible]; nam [illegible] doctis [illegible] vt Andreas Sicul. & D. Did. [illegible] possit [illegible]. Tum [illegible] confirmationem. [illegible] quia non satis aduerterunt [illegible] allegando textum in l. *si per* [illegible] a [illegible] donationem esse validam ante [illegible], quam [illegible] donetur res ad vsus [illegible], de quibus nos verba facimus, nec [illegible] quod dixit Panorm. [illegible] donet & [illegible] donandam post mortem, licet [illegible] tradi[illegible] donationem inter vi-uos. Deinum [illegible] confirmat hanc [illegible] sententiam, quod [illegible] quæ debet bene[illegible] sunt pecu[illegible]da ex [illegible] redditibus, [illegible] per illum textum præsertim ea quæ debentur [illegible] operum causa, [illegible] disponit. At vero qui donat licet non tradat debitor [illegible] constituitur, per [illegible] l. *si quis argen-tum*, h ad id quod donat [illegible] obligatur. Quam [illegible] vera [illegible] opinio [illegible] in dictorum d[illegible] [illegible]ndi posse, quod donationes [illegible] quæ [illegible] tempore valetudinis aduersæ: nam per [illegible] in præcedenti monito, huiusmodi donationes, quæ non [illegible] traditio suspectæ haberi possunt & fictæ. Traditio [illegible] eorum quæ donantur coniectura [illegible] suspicionem, qua [illegible] mereretur donatio non esse vera inter viuos & irreuocabilis. Videtur [illegible] nobis quod [illegible] si [illegible] qui donat [illegible] dignus, & [illegible] tatur [illegible] donationem [illegible], [illegible] vero [illegible] tenent, quæ superfint [illegible] & [illegible] [illegible] quantum [illegible] superstites: hoc enim [illegible] donet [illegible] præfatam, maxime quando ob id non fit traditio, quia tunc fieri non potest.

c In d. c. ad hæc. col. 2. & D.
d In cap. cum [illegible] de testam.
e In d. cap. ad hæc.
f C. de donat.
g In [illegible] de fideius.
h In prime. & alijs multis [illegible].

S V M M A R I V M.

1 Beneficiarius remuneret famulos & quantum, & nu. 2.
2 Ingratitudo omnis peccatum est.
3 Beneficiarius non solum potest expendere id quod est ei opus quatenus est beneficiarius [illegible] etiam quatenus est nobilis, aut graduatus.
4 Beneficiarius prius potest sibi prouidere, quam Ecclesiæ quoad vnum finem, & non quoad alium.

i Leg. sed & [illegible] § cæ[illegible] ff. de pet. hær.
k [illegible] cum in offi[illegible] de testa.
k 2. 2. q. 107 art. 3.
l Ca. in ciuit. de [illegible] ca. 1. 21. q. 2 cap. si aliquid. ad [illegible] glos. 22. q. 4.
m 12 quæst. 1 Cap. [illegible] 2 de [illegible].
cap. precaria. [illegible] epis. opus 10. q. 2
n In l. si quis [illegible] de fideius. [illegible] C. de [illegible].

1 TRigesimo sexto moneo, quod non solum non peccat, sed etiam laude dignus [illegible] beneficiarius, [illegible] famulis & ab [illegible] accepta [illegible], munera, & benefi-cia compensat: ea namq; compensatio non tam est cen-senda donatio, quam rei debitæ persolutio: nam [illegible] intercedat obligatio, tanta quanta fuit necessaria ad hoc, vt peti possit ex [illegible] [illegible] obli-gatio, quam antidoralem vocant [illegible] ingratitudo, [illegible] ingratitudo [illegible] peccatum veniale, vt pro-bat S. Thom. k Abs[illegible] quod Deo vel Eccle-siæ ingratitudine, [illegible] in [illegible] [illegible] Ecclesiæ [illegible] cum [illegible] bus [illegible] [illegible] Ecclesiam [illegible] [illegible] dom. [illegible] po[illegible] [illegible] mu-[illegible] seni-[illegible] Dec[illegible]

[illegible] B [illegible] Conc[illegible] [illegible]

C [illegible] *si [illegible]* [illegible]

3 Et [illegible] beneficiarius quicunque potest [illegible] [illegible] [illegible] P[illegible] [illegible] [illegible] D[illegible] [illegible] dispensationem [illegible] conditionem [illegible] [illegible] [illegible] C[illegible] [illegible] xxij [illegible] [illegible] Cardinale & Reg[illegible] [illegible] te, eos post [illegible] [illegible] qualitatibus beneficiorum [illegible] sed [illegible] responderent personarum conditionibus.

4 Cæterum [illegible] diligenter expende [illegible] nullum quod [illegible] [illegible] beneficiarij anteponantur [illegible] vt colligitur ex cap. *de Eccles. ad* [illegible] quod ibi [illegible] Panormitanus, cui [illegible] quod [illegible] desit, [illegible] beneficiario. Id tamen [illegible] nune, quæ [illegible] obtin[illegible] [illegible] tan-tum Ecclesiæ [illegible] [illegible] statem personæ. Nec [illegible] [illegible] beneficia, [illegible] [illegible] item vilam vel [illegible] [illegible] Ecclesiæ [illegible] [illegible] [illegible] relati & [illegible] [illegible] omnino necessitas [illegible] [illegible] [illegible] C[illegible] S. Thom[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dit[illegible]

[illegible] S. Thom. [illegible]
Doctor [illegible]
[illegible]

[illegible] est ab [illegible] quæ ne[illegible] & [illegible] vel certè non videcet ap[illegible], & multo [illegible] ad [illegible].

SVMMARIVM.

1 *Rex Hispaniæ, qui superat omnes prælatos excepto Papa in redditibus [illegible] potest [illegible] suum regale decus [illegible] et vana.*

TRigesimo[illegible] Regni Hispaniarum Catholicus Philippus huius nominis II. qui redditib° ecclesiasticis, plus quàm [illegible] prælatus excepto summo pontifice abundat, quippe qui administrator est trium illorum magistratuum ordinum militarium S. Iacobi Calatrauæ, ac Alcantaræ, ac tertiæ partis decimarum totius Regni Castellæ, & bonæ partis Regni Granatæ & insularum fortunatarum, & aliarum [illegible] quæsitarum, non solùm posse iuste de redditibus magistratuum expendere, quantum expedit officio magistratus & decentiæ, qua vtebatur prædecessore ipsius, sed etiam quæ expedit regali apparatui, dummodo [illegible] his, quæ ex præscripto legum & statutorum illorum ordinum sunt facienda. Quamuis non defuerit, qui magis asseruerit oppositum, hoc canone permoto, quòd neque nequeat ea, quæ supersunt de redditibus ecclesiasticis cuiusuis prælatorum magistratuum, illa dedicata quantitate, quæ sat est magistratui quatenus est magistratus, expendi non posse in vsus prophanos, iuxta ea quæ dicta sunt in conformatione conclusionis principalis. Multo verius tamen apparet id, quod dictum est, ob ea quæ in præcedenti monito definiuimus. Et ad argumentum pro aduersario factū, eo quòd à quibusdam eruditis plus quàm par sit fieri videtur explicite respondeo id, quod in edito vulgari sermone implicite respondi, referēdo me ad monitum præcedens. Verum quidem esse, magistrum vnius cuiuslibet magistratuum præfatorum, teneri ad largienda pijs operibus ea, quæ supersunt ei, deductis quæ sunt illis decentia necessaria, vti magistro illius magistratus, si alio respectu non egeret pluribus, non tamen si alio respectu pluribus egeret, vt contingit in casu nostro, in quo idem qui est magister, est etiam Rex, & qua parte est Rex, pluribus eget, quàm qua est magister: sicut & Cardinalis, & filius regis de quibus agit extrauagans *execrabilis*. Ioan. xxij. a imo & alij nobiles, & litterati, de quibus agit Cōcilium generale b habentes legitimè multa beneficia, non solum possunt suis vsibus impendere illa, quæ sunt eis necessaria, tamquam beneficiario vnius illorum beneficiorum, sed etiam quæ sunt necessaria tamquam Cardinali, filio Regis, nobili, vel litterato. Abunde [illegible] ex his colligi [illegible] regalis maiestas animaduertere debeat, in [illegible] præfati magistratus, & alij redditus Ecclesiastici Regiæ coronæ, Castellæ sub vnita S. Sedi Apostolicæ [illegible], & caueat ne superflua, quæ conti[illegible] in ædeles expendere debet, in [illegible] vsu [illegible], præsertim in donandis diuitibus & scutis, aut alijs quibusuis, ob fines parum honestos.

a De præben. b in c. de multa. [illegible]

SVMMARIVM.

1 *Hispaniæ nobilitas in fundendo sanguine pro suo rege larga, in laudando vero parca.*
2 *Author a Rege Philippo nullo indicante cognitus.*
2 *[illegible] Philippus fide Catholica, & religione præcellens.*
3 *Rex Lusitaniæ Ioannes III. socer Philippi II. maximè gloriosus.*
3 *Rex Philippus II. hæresum [illegible] acerrimus, prudentia, eubulia, synesi & gnome præstantissimus.*
[illegible] *Rex Philippus adeo [illegible] clemens, vt nulli delinquenti sine causa [illegible] & cum [illegible].*
[illegible] *Rex Philippus II. [illegible] mendacet [illegible].*
[illegible] *Rex Philippus II. [illegible] suscepit, & suscepta [illegible], & [illegible] in finem [illegible].*
[illegible] *Rex Philippus [illegible] quam aliùs imperator, [illegible] Rex a [illegible] amplius annis [illegible] bella, quæ in Gallia suscepit.*
4 *Isabella gloriosissima Hispaniarum Regina, & [illegible] Philippi II. maxima pars Christiana [illegible].*
4 *Rex Philippus II. Pennonem eripuit a Turcis & Melitam liberauit ab eorundem obsidione: Flor[illegible] a Ga[illegible] ptam, Flandriam septem circiter annis domuit, & alia plurima Dei [illegible] virtute gessit.*
5 *Fides Christi [illegible] animam mactat, corpora enervat.*
5 *Regis Philippi II. maxima magnificentia, rara inter Reges, cibi & potus temperantia, mira a verbo iniurio, & mendacio abstinentia, & insignis in audiendo supplices patientia, & in expediendo consilio, & diligentia.*
6 *Rex Philippus II. [illegible] Auctorem stans, & immotus numquam audit animi, & corporis attentione, & immobilitate.*
7 *Regi Philippi II. nonnulli, vt alijs regibus, suggerunt vitia, a quibus alij retrahunt.*
8 *Regis S. Ludouici [illegible] suum se dignissimum.*
9 *Regis Philippi II. contra gloriam acta [illegible] maledicta, & peius audita coëgit authorem ad hāc digressionem apologeticam.*

TRigesimo octauo monito te Christiane Lector, cogere me hunc [illegible] nonnihil dicere de tanto monarcha. Tum quòd tantillum, quòd in codem sermone vulgari edito dixeram, visum est nonnullis nimium, & per assentationem dictum. Tum quòd ex eo coniicio, illius tanti Regis heroicas virtutes, quas publicum in exemplum oportuit esse notissimas, parum exteris esse notas. Cuius rei causam arbitror esse, quod bona pars nobilium Hispaniæ, in laudando suo Rege tam parca est, quam in profundēdo pro eo suo sanguine larga: hæc eadem enim effecit, vt mihi quoque indigenæ ignoræ fuissent ante annum 64. ante quem nec de consuetudine, neque de facie illum noueram, nec eius curiam vmquam ingressus fueram, quippe qui contentus, & supra merita ornatus, honore ac honorarijs quatuor præsertim, quæ celeberrimæ sunt academiarum, numquam regiæ curiæ munera in illam, neque [illegible] hunc vsq; diem ambiui, nec petij, nec accepi. A prædicto vero anno, in quo eius Maiestatem pro causa Reuerendissimi Toletani adiui, & ab eo numquam antea [illegible], nec nunc indicante, cognitus fui, cœpi eum de facie ac cōsuetudine cognoscere, & curiose omnia & singula eius acta dictaque perpendere, demiratq; adeo illum, alium ab eo, quem mihi pinxerunt, vt mutatus dicatur Æneas, *molem magalia quondam*. Dicam autem non eius natale solum, non genus, & proauos, & quę non fecerit ipse, nec ea, quæ fecit, ubi cum alijs principibus communia, sed tantum quædam, quę dono diuino ei sunt peculiaria, aut certe in eo longè præeminentia: idque tamen sine adulatione vlla, quæ me tam senem, tamque peregre ac ferè sine spe ad eius regna redeundi [illegible], nec ab eo dono vllo alio quàm gratia sua, quæ tamen mihi eius subdito maximum est donarium, decet. Vt alia ergo in alijs eminent, ita præeminet in eius maiestate fides illa Catholica, quæ virtutum omnium est prima, licèt non maxima, vt facile putes eam comitatam supereminentium fidei alterius, quæ gratis data dicitur gratia. Religio autem, quæ maxima est virtutum moralium, adeo in eo resplendet, vt in sacris illa cum animi attentione audiendis, ceremonijsque sacris seruandis, omnes quotquot vidēm reges, regulos, & alios principes viros vidi autem quamplurimos in Hispanijs & Gallijs, superet, si vnum gloriosæ memoriæ Ioannem tertium Lusitanorum regem, numquam satis laudatum, eundemque proxime cognatum eius, & socerum, iam vita functum exceperis. In puniendis verò, fugandis extirpandisque hæresum pestibus, nemine habeat parem. Tam [illegible] verò præeminet in ea prudentia, quæ omnium virtutum quas cardinales vocant, est maxima, præsertim ea, quæ bene regnandi, tamque eubulia, Synesi, ac Gnome [illegible], consideratione quæ [illegible] & vbique [illegible], & [illegible] ratione aliena, quod quamplurima eademque maxima regna, maximos principatus & imperia, longinquis terrarum, maximèque spacijs a se [illegible] dissita, pacatiora, & in officio sui audientiora, à multis iam annis continet, quàm vix vni-

vix vmquam ea vllis [illegible] continetur.

3 Sane iustitia (quæ, vt ille ait, *nec* [illegible] *Hesperus*,) adeo in eo resplendet, vt vix vnquam [illegible] imperijs & regnis, etiam cum singula singulos Reges [illegible] dominos haberent, tutiorem [illegible] seruarit, neque æquiorem [illegible] sui Concilij proceres lata audierit, neque [illegible] minus vlli iudicium [illegible] fauor, neque quam [illegible] *iudicium ducit* [illegible] *clementia* Regis vix [illegible] linquentium, iusta causa & [illegible] conscientia ignoscit, nec e contrario [illegible] veniam negat. Veritatem autem [illegible] tur, adeo pollet, vt nunquam nec serio, nec [illegible] magnis, neque in paruis rebus mentiatur, mendacesque omnes habeat exosos. Quod vero fortitudinis virtutem attinet, demiror esse qui eum imbecillæ [illegible] quorum vt opinionem demonstrem esse vanam, plura quam putarunt, sed pauciora, quam possem ob breuitatis gratiam, in medium adducam. Primum quidem quod animum eius vere regium, sub corporis viribus validis, elegantique compositum proportione, inclusum, ea phtenandreati [illegible] fortitudo munit & occupat, vt nullum inueniat in eo locum inanis, plusque satis sibi fidens, gloriperæque fiducia, quæ reges solet in bella præcipites ferre: neque vllus vanus timor, qui eosdem ab [illegible] re suscipiendis nonnunquam deterret. Quin fit vt quotiens opus est, serenissimo animo de bello, & pace priusquam quicquam statuat, quos oportet consulat, & tam secrete id faciat, quod etiam sui Concilij proceres nesciant quid statuerit, donec id exequi iubeat. Itaque vt [illegible] pacis, quæ bellorum scopus & finis esse debet, sit studiosissimus, artibusque illius assequendæ, conseruandæque pollentissimus, bellorum [illegible] quo ad eius fieri potest impedientissimus: cum tamen ad ea suscipienda vis aliqua eos [illegible] gent, eorum [illegible] cautissimus, & in finem vsque prosequendis constantissimus.

4 Deinde quod nulli Imperatorum, Regum, & Ducum, qui a [illegible] annis, cum longe maioribus exercitibus quam ipse, in Gallias irruerunt, ea gloria contigerit, quæ illi: [illegible] anno 1557. fuso exercitu Gallico, capto, direptoque fano Sancti Quintini, oppido munitissimo, cum aliquot aliis [illegible] graui [illegible] exercitus iactura, triumphans Valentianam rediit, non quouis tempore, sed quo Reges [illegible] hyberna militem deducere solent: nempe tertio idus Octobris,

Quin & vere insequenti, cum Bruxellis complementum [illegible] exercitus expectans, à duobus Henrici Gallorum regis huius nominis secundi, qui tamen fortuna, fortitudineque, prudentia militari comitata, nulli suorum præcessor [illegible] secundus erat integerrimus, reque militaris callentissimis ductoribus, nempe Duce Guisio, & Mariscalo Ternesio, a tergo & à fronte premeretur, suis omnibus trepidantibus, & non paucis consulentibus, vt Antuerpiam [illegible] quo inde in Hispaniam [illegible] res ita ferret, se reciperet: [illegible] soli Deo fidens, [illegible] & interrito animo, contra omnium sui Concilij procerum, & Ducum sententiam decreuit, vt [illegible] Agamontensis cum bona parte [illegible] in Guisium [illegible] præ [illegible] celeritate euocata, & aliquot aliis repente collectis, in [illegible] irrueret. Qua irruptione [illegible] fugato, captoque [illegible] nobilibus Ternio, se, suos, suaque omnia in [illegible] posuit, [illegible] & consequuta [illegible] comparato [illegible] exercitu, eundem Henricum apud Durlanum, ad pacem [illegible] hoc [illegible] quæ hactenus durat, & [illegible] coegit. Tertio, quod postea in Hispaniam [illegible] rebusque regnorum compositis, & [illegible] Regina [illegible] maxima, pacisque toti orbi Christiano pernecessaria [illegible] incomparabili cum pompa excepta, [illegible] Pennonem in mediterraneo [illegible] Hispaniæque [illegible] natura munitissimam, à Turcarum potestate in [illegible] sui exercitus iactura reduxit, Melitamque siue Malt[illegible] in [illegible] Turcarum exercitu obsidione, & mira Vallettæ [illegible] Ma-

A gni in magni [illegible] S. Ioannis, [illegible] duce [illegible] ius [illegible] in eius [illegible] Soli [illegible] & [illegible] noui prouincia [illegible] Florida [illegible] tectam, & in perpetuum [illegible] imperio, & [illegible] Hispania, in [illegible] num, valde munitam, singulari Dei beneficio, Petro Melendio duce, vt sine vel vnius [illegible] cepit, & omnes fere Gallos, qui eam muniebant & defendebant, [illegible] que plus mille ducenti erant, cum non sine magno [illegible] moi [illegible] Hispanorum, qui vix erant quadringenti manus vel [illegible] nt, licet essent viri fortissimi, & [illegible] bona parte nobiles, qui a tamen ei [illegible] & Lutherani, [illegible] fuerunt, cum [illegible] occasio extra pugnam facta, tamen pro Regum [illegible] quod palam [illegible] placuit. Postremo [illegible] noui quam [illegible] sunt Hispaniæ Galliæ, non magis [illegible] suppetias illis magnas, tamque opportunas, quas Gallorum Regi, [illegible] tatis inopiam, & Lutheranorum agminum copiis laboranti, per Hispaniam, Italiam & Flandriam, [illegible]

B [illegible]

5 Quam vero prudenter, caute, ac fortiter, anno superiore, in Flandriam pro Lutheranis [illegible] tum, Duce Albano ductore prudentissimo traducit exercitum, [illegible] per Alpes, & fines Gallorum, Heluetiorumque [illegible] suæ sectæ Lutheranorum [illegible] fauent, [illegible] mihi quidem pro miraculo fuit: cuius tamen magnitudinem superauerunt administratio iustitiæ natæ gentes frænare superbas, inaudita, sine populi [illegible] de

C quamplurimis & in his aliquot magnatibus, diuinæ humanæque [illegible] rebellibus, vindicta rarissime audita: & duæ victoriæ altera ad Groningiam, altera ad Damum, Frisiæ oppida munitissima, quas dum hæc typis excudun-

D tur, Dominus Sabaoth siue exercituum Deus, [illegible] eiusdem ducis & ductoris, dedit [illegible] incrementas, non obscure significant id, quod antea tempore patris eius victorissimi [illegible] comparabilis Caroli V. [illegible] gloriosissimi [illegible] imperatoris insinuauerat: nempe Christiano a fide Catholica deficientium, non solum gratiam, [illegible] tatem, spem, atque huiusmodi virtutes tolli, sed etiam prudentiam, consilium, fortitudinem, tum animi, tum corporis [illegible] vel certe diminui: quando Germani, peccata nata bello, [illegible] Catholica defecti, tam fœdæ occasioni subiacuerunt. Ob quæ omnia fœl. record. Pius V. pientissimus festa, preces supplicationes publicè decretas, summasque gratias Deo, cum patribus purpuratis, clero, ac populo Romano pedes nō semel egit. Magnitudinem autem sublimitatemque animi vere Regij, qua magnificētia munerum & donorum in suos, & [illegible] munitarum, Regiarum, [illegible] riorum, pom[illegible]riorum, & leporariorum, & cuiusdam [illegible] perbissimi templi, omnes qui ante illum in Hispania regnarunt reges antecellit, maxime laudarē, nisi essent quibus aliquantum ea viderentur nimia. Illis plane matrio[illegible] temperantiæ modestiæq; characteribus insignitus est, quod raro aut nunquam vno die plus neque pluries edat aut bibat, quam alio.

E Quodque iam inde à puero (quod pro miraculo est) nullum vnquam suæ vel alterius ditionis, nec vllum famulum, etiam infimæ functionis, [illegible] grauiter errantem, vllo verbo [illegible] nec irato incesserit, contentus blande admonere, ne iterum ita cara vacaret.

F Quodque dum sacris ad prandium rediens conuenitur à multis, & nonnunquam a plus centum, perinde singulis eorum singulariter, cum ea benignitate, serenitate frontis hilaritate audit, & respondit, ac si solus cum vnus conueniret, etiam si oporteat ob id, vnam vel alteram horam differre prandium: nec prius se quieti sub noctem tradit, quam omnes libellos supplices ab eis porre[illegible] nominibus eorum, quorum [illegible] tenta [illegible] cum ea maiestate tractate, & [illegible] qui eius rei [illegible] vt crastino mane eis illos distribuat, simul [illegible] facit eis, qui eas porrexerunt, [illegible] distribu-

[illegible] vt sciant, quos adire oporteat, pro habenda eorum [illegible] doctrine.

6 Quod denique molestias [illegible] aduentium, quales quadrant, inaudita corporis & animi sibi constantium constitentia fecerat, adeo quidem vt me hominem alioqui nihili pro illustrissimo Toletano sibi alloquentem audierit Princeps, vnam horam & amplius, semper stans, & rectius, appositisimeque de more suo, ense, pugioneque accinctus, & adeo sibi semper constans & immotus, vt nunquam tussiret vel expueret, nunquam vllam sui corporis partem, non caput, non collum, non os, non vultum, non humeros, non brachia, manus, digitos, crura, pedes, vel quid aliud in vllam partem moueret. Audiuit inquam [illegible] patientia, & intentione animi, respondit que adeo apta [illegible] que oratione, cui nihil poterat addi, nec adimi, vt præmeditatus ex præscripto locutus videri potuisset. Quæ profecto nunquam vidi, lecta, vel audita mihi sunt [illegible]. & vt tandem infantiam meam balbutientem, minimeque vltra crepidam in messem alienam digredi [illegible] compescens [illegible], puto eum, omnes qui ante se in Hispania regnarunt gloria non vno nomine superantem, longe superaturum, si tria, quæ dono Dei præueniente facere cœpit, eodem subsequente perfecerit.

7 Primum, si nonnulli qui minus recte laicam potestatem, sub specie maioris iustitiæ, vtilitatisque publicæ, intra ecclesiasticæ fines intrudere nituntur, satis vere intellexerint, se imitantem suos maiores & in his Carolum Magnum, qui a sic ait. *In memoriam B. Petri Apostoli honoremus sanctam Romanam Ecclesiam & apostolicam Sedem, vt quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, ecclesiasticæ esse debeat magistra rationis: quare seruanda est cum mansuetudine humilitas. Et licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iugum, tamen feramus & pia deuotione toleremus:* velle in primis, vt Ecclesiæ auctoritas & potestas suspiciantur & colantur, eiusque iura illæsa seruentur, esseque frequentissimo exemplo persuasum, earum cultu, regna florescere, & contemptu, marcescere, ac tandem a fide Catholica deficere. Alterum est, si ita exequatur sua iura, quibus iam pridem iubet, militibus suis stipendia debita integre persolui, vt nullatenus per ducum, & aliis præfectorum, & thesaurariorum auaritiam, fraudem, & noua inuenta, quicquam eis diminuatur, vel differatur: ne viri egregii, quorum fortitudine fideli non solum eius gloria, imperia, & regna, sed etiam ipsa fides Catholica, cultus Dei & iustitiæ in eis stant, & florent, vetricum de mendicent, aut inuerecunde concutiant plebem, aut violenter grassantur, aut turpiter a fide regia deficiant, neve suo exemplo viros ad bella natos a militia ita deterreat, vt cum delectus militum habetur, pauci eadignia [illegible] bantur.

8 Tertium est, si Diuum Ludouicum regem Francorum sua de stirpe antiqua prognatum imitatus, nonnullis, qui patrimonium regium nouis inuentis, eisdemque Ecclesiæ, populo & plebi, grauibus, contra ius fasque augere procurant, dicat in sententia ea, quæ ille cuidam consiliario suo in primis erudito, & perspicacissimo dixisse in hæc verba, testatur Reimundus Ruffus, vir pius iuxta ac eruditus, in eo quem contra Molineum pro Papæ primatu, erudite, pie, ac ornate, si quis alius scripsit, libro pag. 390. & sequenti, nempe. *Sum tuus & frater & Rex, te fratrem amicissime moneo, hortor & rogo, vt fluxis his rebus, quas a me te consequi, & speras & ambis, & quibus repentino casu, vna cum vita carere potes, optimam mentis conscientiam, salutem, incolumitatemque, illam sempiternam antepones. Rex vero cum sim hæc edico, vt si te post hac contra ius iniuriam tueri captionum, nescio quibus [illegible] intellexero, non solum palam te iubebo argui, sed dignitate & gradu deiectum effici [illegible], vt singulari sis exemplo omnibus. [illegible] intelligant me nihil nisi ius colere & tueri, Regemque, me esse non tyrannum.*

Ob quaedam, quæ paucis ante diebus ad me delata fuerunt, cogor huic loco addere, causam præmissæ digressionis fuisse, quod anno 67. post 1500. quo Romam primum appuli animaduerti famam & gloriam Philippi II. Regis nostri Catholici eiusdemque gloriosissimi, de quo hæc tota digressio agit, adeo depressam, & in animis fere omnium diminutam, vt sicut in ea [illegible], obseruantia, & pietas, qua in suam maiestatem esse debeant cogeret me, licet infantem, & nescientem agere encomiastem, & pauca hæc de plurimis, quæ vere dici poterant, vel simplici sermone balbutire: & quod eo factum fuit, vt postquam hæc typis excusa, & plurimis dono tradita, & lecta fuerunt, nemo, quem viderim, neque ab alio auditum esse acceperim fuit, qui non magnifice, & pro dignitate de tanti Regis gloria loqueretur, eum suscipiendo, & a longe alium ab eo, quem antea conceperat, pingeret, & imaginaretur, tanta est vis veritatis, & tam sibi est arx catapultaque virtus.

S V M M A R I V M.

1 *Commendatarii præsertim militares perpendant periculum male insumendi suos reditus.*

TRigesimooctauo moneo, quod materia præsens & desiderium, quod inesse mihi debet salutis animarum tot & tam illustrium virorum, quot & quam sunt commendatarii ordinum militarium Hispaniæ, & aliorum regnorum impellebant me, vt ex prædictis inferrem, quam graue peccatum, qui perinde suos prouentus ecclesiasticos, in prophanos vsus insumunt, ac si omnino sæculares essent, non reputantes secum, quod præter quam quod illi sunt prouentus ecclesiastici, ipsimet sunt religiosi, & emiserunt solemne paupertatis votum, quo dominium omnium, quæ habebant amiserunt, simul cum capacitate noue quærendi sibi res vllas sæculares, ac consequenter nihil eorum quibus vtuntur est suum, nec potest esse: nam quamuis summus Pontifex cum illis, circa votum castitatis dispensauerit, vt ducere possint vxores, numquam tamen super paupertatis voto dispensauit, nec vt dispensent aliqua iusta & rationabilis causa facile forsitan reperiri potest, vt alibi, a a nobis assertum est: vbi quia late egimus de difficilibus dubiis, quæ circa eorum facultatem administrandi, & eorum sumptus & administrationem occurrunt, & quia hæc quæ hic omnis mihi exercent, nihil aliud hic addam, præterquam quod supplico humiliter eorum excellentiæ & dominationi, simul & confessariis, vt perpendant eorum commendarum prouentus, esse ecclesiasticos, ac consequenter quæ de illis superfluunt, deberi pauperibus & aliis piis operibus, lege diuina & naturali iustitiæ.

Item quod sunt religiosi, qui se per votum solemne paupertatis, ab omni dominio & possessione sæcularium bonorum abdicarunt, & ea per suam professionem, in ordinem quem professi sunt transtulerunt: & consequenter reditus & prouentus eorum effecti fuerunt ecclesiastici.

Cui consequens est, eos ægre posse disponere de illis nec inter viuos, neque per vltimam voluntatem, nisi cum quibusdam restrictionibus.

S V M M A R I V M.

1 *Cardinalatus est beneficium ecclesiasticum.*
1 *Papatus est beneficium ecclesiasticum.*
2 *Bona ex pensionibus super beneficiis positis sunt beneficiaria.*
2 *Bona quæsita ex stipendiis, quæ dantur Cardinalibus a Papa censentur patrimonialia.*
3 *Bona vt censeantur ecclesiastica beneficiaria non sufficit. vt deueniant ecclesiastica ab ecclesiasticis de bonis ecclesiasticis.*
4 *Reditus tituli Cardinalatus sunt beneficiarii.*
5 *Bona quæsita ratione actuum ecclesiasticorum, vt censentur libera.*

TRigesimonono moneo, quod ex [illegible] infertur solutio quæstionis mihi propositæ a quodam magni nominis, pietatis & eruditionis Illustrissimo Cardinali, multis nominibus mihi maxime suspiciendo, videlicet, an quæsita ex stipendiis, quæ dantur a S. Sede Apostolica aliquot Cardinalibus in subsidium expensarum, quo se decenter sustentent, sint censenda bona patrimonialia libera, an ecclesiastica oneri [illegible], pauperibus superflua subiecta, de quo,

a Relatus in cap. in memoriam 19. dist.

a In quæst. 1 super titul. de stat. monach.

qui, a [illegible] ad [illegible] [illegible], q[illegible] eccl[illegible] [illegible] ex subiect[illegible] [illegible] to fit primo, quid de [illegible] [illegible] personæ ecclesiasticæ, [illegible] Papæ, & de reditibus bonorum ecclesiasticorum [illegible] Papatus, & personis ecclesiasticis, videlicet Cardinalibus.

Secundo, quod Cardinalatus est beneficium ecclesiasticum: quod [illegible] definitio beneficij ecclesiastici, quam nos exquisite declarauimus in rub. de pub. & summatim repetimus [illegible] *b* & efficaciter probatur per c. 2 [illegible] qui [illegible] habet, Cardinalem quemdam priuatum fuisse à Synodo suo titulo Cardinalatus, eo quod non residebat, & glossa ibi & ibi Panormitanus [illegible] a[illegible]unt priuationem illam non fuisse ab officio, sed à dignitate & beneficio.

Quod [illegible] sentit idem Panormitanus, *d* dum post Hostiensem & alios tractat, an Cardinalatus & episcopatus sint beneficia incompatibilia, & an cadant sub cap. *de multis.* *e* & expresse determinant moderni *f* item & Papatus dicitur beneficium per textum [illegible], *g* & cum præfata stipendia dentur ratione Cardinalatuum videtur esse reditus beneficiorum.

2 Adhæc, quod [illegible] ex pensionibus, quæ de more super beneficijs ecclesiasticis Papa constituit, censentur ecclesiastica, vt [illegible] tradenus.

Sed verius videtur contrarium, scilicet, ea esse censenda patrimonialia, vel quasi patrimonialia, & consequenter ab onere prædicto libera.

3 Tum, quia omnia quasi patrimonialia sunt huiusmodi, vt supra, *h* dictum est, & præfata quæsita per præfata Cardinalium stipendia, sunt quasi patrimonialia, quippe quibus conuenit definitio bonorum quasi patrimonialium [illegible] supra posita: quia sunt bona quæsita ratione [illegible] ad personas ecclesiasticas, ea ratione, qua [illegible], & non ratione [illegible] percipiendi reditus bonorum ecclesiasticorum.

Tum, q[illegible] argumentum in opposi[illegible] rum [illegible] licet, quod tribuuntur à persona ecclesiastica [illegible] ecclesiasticis, & de bonis ecclesiasticis: quia id non [illegible], vt aliqua bona dicantur ecclesiastica beneficialia: nam etiam mercedes & salaria, quæ dantur ab Ecclesijs, & ab ecclesiasticis personis, syndicis, procuratoribus, [illegible] eorum, clericis [illegible] interuenientibus, cantoribus, [illegible], latomis, pictoribus, & [illegible] id genus operarijs ecclesiasticis, tribuuntur à personis ecclesiasticis, ex personis ecclesiasticis, & de bonis ecclesiasticis, & tamen non sunt bona ecclesiastica onera prædicto subiecta.

4 Tum quia nihil obstat etiam secundum, scilicet, quòd Cardinalatus est beneficium: quia prædicta stipēdia, quæ subsidia [illegible] vulgo dicuntur, non debentur ratione tituli Cardinalatus, & eo quòd Cardinalatus sit beneficium, quia non cuilibet Cardinali dantur, sed solum illis, quibus Papa vult conferre: & ideo licet reditus, qui Cardinali debentur ratione tituli sui, dicantur bona ecclesiastica, [illegible] tamen & subsidia impensarum, quæ [illegible] quando Cardinalibus tribuuntur alia ratione quàm [illegible], non sunt beneficia ecclesiastica.

5 Tum, quia nil obstat etiam, quod tribuuntur ratione [illegible] ecclesiasticorum, & ecclesiasticis personis propter [illegible] quia [illegible] hoc tollit, vt dicantur bona beneficialia ecclesiastica: nam etiam ea, quæ dantur clericis ratione precum, & orationum, ratione concionum, confessionum, administrationis sacramentorum, & aliorum huiusmodi actuum tribuuntur ratione actuum ecclesiasticorum, quæ tamen secundum [illegible] sententiam non [illegible] bona ecclesiastica, quæ [illegible] sacræ, saltem quartæ speciei, vt supradictum est, hoc est, res deputatæ ad sustentandum [illegible] Ecclesiæ, & pauperes, quæ sunt primi generis quartæ speciei rerum sacrarum, & reditus earum, quæ sunt secundi generis quartæ speciei earundem.

Ad hoc enim, vt aliqua bona dicantur ecclesiastica, & sacra [illegible], oportet quod sint deputata ad [illegible] sacra, vel [illegible] eorum, qua ratione sunt [illegible] non sufficit quod percipiantur à[illegible] ratione, pia, eleemosynæ, vel [illegible] stipendij instar vel remunerationis, vel alia [illegible] ius spirituale [illegible] percipiendi perpetuo, [illegible] ecclesiasticæ personæ con[illegible] ex ciratis à nobis, [illegible], quale non sunt stipendia præfata, siue [illegible] personis, quæ dantur laicis, vel clericis ratione [illegible] præstito, vel præstando [illegible]. Tum denique [illegible] pendium, seu subsidium impensarum, quod [illegible] alicui episcopo, quem aliquò legat, non est annumerandum bonis ecclesiasticis, siue sacris quartæ speciei, supra definitis.

a In Mon. 20. / b Mon. seq. / c De cler. non resid. / d In cap. bonæ primo de postul. prælat. & [illegible] ecclesia [illegible] de elect. / f De praben. / g In tract. de [illegible] part. [illegible] q. 2. / [illegible] in cap. 1. de malad. / h Mon. 19. / a In rubr. de præbend.

S V M M A R I V M.

1 Bonorum ecclesiasticorum verum dominium esse Christum Deum irrefragabiliter tenendum.
2 Opinio communis omnium fere Catholicorū periculose circa fidem, & mores relinquitur.
3 Papæ auctoritas necessario obseruanda.
4 Bona omnia sacra sunt Dei, & omnia sacra sustentationi deputata sunt sacra, & qui ea [illegible] ratur, aut rapit, sacrilegus.
5 Bona cur, & quo sensu dicuntur nullius, cum sint Dei.
6 Papa non est verus rerum Ecclesiæ dominus, & minus alius prælatus: & ratio quare aliquando eas alienant, & num. 1[illegible].
7 Procurator Cæsaris bona eius non alienat, nisi, &c.
8 Bona Ecclesiastica sunt Dei, quo ad verum dominium Ecclesiæ, & prælatorum, quo ad administrationem, pauperum & piorum, quo ad sustentationem, & num. 11.
9 Bona omnia Ecclesiæ sacra, licet consecrata benedictione alijs sacratiora, & quo sensu aliqua non sint in hominum commercio.
12 Beneficiarios non esse vsuarios, nec vsufructuarios, sed maiore facultate quam illi, & minore quam hi.
13 Bona donata Deo, fieri eius iure naturali, perinde ac alterius donata illi.
14 Bona ecclesiastica esse Dei & nō vllius hominis Concilio Tridentino desumtum.

1 QVadragesimo moneo, quòd præfatus N. nō solum nimis confuse tractat, *b* penes quem sit dominium rerum ecclesiasticarum, vt diximus supra, *c* sed etiam noue ac falsè affirmat, *d* quod non solum redituum bonorū ecclesiasticorum sed eorundem etiam stabilium siue immobilium, verum dominium est penes beneficiarios, Quæ falsa & insolens conclusio est: quia immo est solius Dei & D.N. IESV CHRISTI, quod irrefragabiliter esse tenendum probo.

Primo, quod communis opinio id habet: & nemo Catholicorum, quos ego legerim, vsque ad præfatum N. affirmauit, dominium [illegible] tem stabilium siue immobilium, & mobilium Ecclesiæ vsibus deputatorum esse penes beneficiarios, & ab opinione communi, in quam præ[illegible] omnium Doctorum Catholicorum consensus co[illegible] rit non est recedendum, iuxta cap. *de quibus.* *e* & doctrina solemnis Ioan. Andr. *f*

2 Immo in materia morum & fidei, qualis est ista, non potest id sine periculo fieri iuxta textus irrefragabiles, *g* quod multis & validis rationibus confirmat Alfonsus Castrensis. *h*

3 Secundo, quod summi Pontifices, quorum auctoritas est irrefragabilis, *i* asserunt, illa esse patrimonium Christi, *k* esseque pecunias CHRISTI. *l*

4 Tertio, quod omnia sacra sunt solius Dei *m*, at omnia bona ecclesiastica sunt sacra quartæ speciei sacrorum, secundum S. Thomam [illegible], quod *n* etiam fatetur ipsemet N. *o* & probatur efficaciter, eo quod, qui ea furatur, aut rapit, dicitur sacrilegus. *p*

5 Probatur iterum, eo quod ratio cur bona sacra dicuntur esse nullius, est [illegible] Dei sunt, *q* non quidem ita nullius, vt occupanti [illegible] cedant, iuxta l. 3. *r* sed ita, vt nullius hominis [illegible], vel hominum sint, sed Dei tantum & D.N. IESV CHRISTI, non quidem eo solo nomine, quo omnia [illegible], iuxta illud, *Domini est terra, & plenitudo eius,* *s* sed etiam eo quod nemo alius est dominus eorum, & [illegible] hominum cētura, [illegible] dispositione,

sunt

b In prima [illegible] libri [illegible] c. [illegible] / c Mon. 20 / d In 4 [illegible] cap. 6. [illegible] / f In cap. [illegible] consist. / [illegible] & [illegible] / h Lib. 1. c. [illegible] contra omnes hæres. / i Cap. si Romana 19 dist. c. hæc est fides 24. quæst. 1. / [illegible] c. cum secund. de præben. & in cap. cum ex eo. de elect. lib. 6. / Cap. 1 12. quæst. 1. / Leg. [illegible] / [illegible] ff de [illegible] §. nulli [illegible] / [illegible] rerum [illegible] / n In 2. 2. q. 99 art. [illegible] / o In 4 parte [illegible] libri. [illegible] 3. col. [illegible] / p Ca. præd. [illegible] c. qui abst. [illegible] & c. nulli [illegible] q. 2. / q d. § nullius inst. de rerum diuis. / r In prin. ff de acq. rer. [illegible] / s Psal. 23 & [illegible] quæst. 8.

sunt ei dicata donata, vel aliàs quæsita, vt glossæ receptæ inferunt. *a*

6 Quinto, quòd ratio quare nulli prælati, etiam Papa, possunt sine causa iusta bona stabilia alienare, est, quia solus CHRISTVS, & nemo alius, est verus dominus eorum, nec nulli facta est à CHRISTO facultas aliter donandi ea, iuxta cap. *nulli*. *b* non alienan. & cap. *non liceat Papæ*. *c* vbi latius diximus.

7 Quinto, quòd ratio, propter quam cum iusta caussa id facere possint per eadem iura, est, quia sunt procuratores, & administratores constituti ab eo ad administrandum ea, secundum mentem, & intentionem eius immediatè, vel mediatè.

Immediatè quidem, vt Papa, & Ecclesia vniuersalis: mediatè, vt alij prælati, & beneficiarij ministerio Papæ, vel Ecclesiæ vniuersalis constituti immediatè, vel mediatè. quia caussa iusta interueniente, videtur ipse Dominus IESVS consentire, & res agi iuxta mentem eiusdem. sicut & procurator Cæsaris, sine ipsius consensu, & mente, res eius alienare non potest, & cum eo potest, *d* & cum iusta caussa id faciendi contingit: videtur Cæsar id velle per easdem leges.

8 Sexto, quòd id concludit declaratio vera illius dicti Caietani, *e* videlicet: idem esse dicere, bona ecclesiastica esse Dei, CHRISTI, vel Ecclesiæ: declarandum enim est, verum esse, quo ad administrationem, nó autem quo ad dominium: nam verum dominium eorú est apud solum Christum, siue Deum, non autem apud alios prælatos & beneficiarios, etiam Papam, vt ipsemet Caietanus, *f* affirmat, & paulo post dicetur.

Apud Papam verò, & Ecclesiam vniuersalem vniuersale ministerium, & vniuersalis administrandi potestas immediatè à Deo data: quæ ministerio Papæ, vel Ecclesiæ vniuersalis distribuitur alijs prælatis, & Ecclesijs particularibus, instituendo per se, vel per alios varia iura percipiendi illos aut illos reditus ecclesiasticos, illorum aut illorum locorum, diœcesium, parochiarum & prædiorum, &c. & conferendo illa canonicè: quæ iura canones vocant beneficia Ecclesiastica, siue sacerdotia: quod nos in rubrica de præbend. exactius quàm alij scripsimus definiendo post Calderinum, *g* & Ancharanum, *h* & alios ibi citatos, beneficium ecclesiasticum esse, *ius spirituale consequenter percipiendi aliquos reditus ecclesiasticos, conferibile tantum à persona ecclesiastica personæ ecclesiasticæ, perpetuum in se saltem quo ad accipientem:* per canones, doctrinas, & iura ibi latè citata.

9 Septimo, quòd non obstat prædictis argumentum N. scilicet, quod bona ecclesiastica, quæ non sunt consecrata speciali benedictione, sunt in hominum commercio: quia vendi & emi possunt, *i* licet alia quæ speciali benedictione consecrantur, veluti sacra vasa: sacræ vestes sint extra præfatum commercium, iuxta regulam, *semel Deo dicatum*, *k* non, inquam hoc obstat.

Tum quia omnia bona ecclesiastica sunt sacra, vt prædictum est, saltem quartæ speciei sacroru, etiam ipsomet N. confitente, licet non æqualiter sacra: quia non omnia sunt consecrata benedictione speciali, de quibus agit titul. de consecr. eccles. vel altar. & cap. *ecclesiis*, cum multis alijs. *l* Tum quia non sunt in hominum commercio, vt alia profana, sed ita, vt solum ex causa iusta, & cum solemnitate interueniente, & non aliàs, debeant in commercium venire, per præfata iura, sicut & bona Cæsaris, quæ extra commercium dicuntur, *m* possunt commutari de illius consensu, vt ibidem, & in l. 1. *n* dicitur: ita & bona CHRISTI sacra quartæ speciei sacrorum, extra commercium quidem sunt simpliciter, sed ita quod de ipsius consensu commutari possunt: qui consensus interuenire creditur, eo ipso, quòd adest causa iusta id faciendi, argumento cap. *aurum habet Ecclesia*. *o*

Tum, quia eius argumentum solum probat, quòd cósecrata per aliquam benedictionem, sunt sacratiora, & specialiora ratione Dei, quàm alia sacra, non consecrata per aliquam benedictionem, sed non probat, quod hæc non sint sacra, neque quòd nó sint eius speciali ratione: quia ex eo quod aliquid sit sacratius, vel specialius, seu magis specialiter alicuius, non consequitur, quòd aliud, quod non est tam specialiter eius & tam sacrum, non sit sacrum neque specialiter eiusdem: quia bonum non est consecratius, sicut bono melius, *a* & pater in Rege, qui aliqua habet bona, quę sunt ipsius, quo ad directum & vtile dominium, & alia, quæ sunt eius quo ad directú dominium tantum: hæc enim specialiter pertinent ad eum, licet illa pertineant specialius, arg. cap. 1. *b* & omnium, quæ in libris feudorum leguntur, & notantur.

10 Octauo, quod neq; ipse Papa est verus dominus bonorum ecclesiasticorum, per textum in hoc optimum in cap. *non liceat Papæ*. *c* vbi de hoc latius scribimus. Per quod ibi sentit idem Archidiaconus communiter receptus, & Panormitanus, *d* imo & Turrecremata, *e* & Caietanus, *f* inferens ex hoc vnam grauem conclusionem, quæ apud eum videri potest, quod ipsum ait N. *g* cum alijs multis, quos refert, & sequitur Decius. *h* Si ergo Papa non est dominus, à fortiori nullus alius à CHRISTO est: ergo solus ipse CHRISTVS est dominus verus eorum.

11 Nono, quòd ipsissima huius rei veritas est illa, quę colligitur ex dictis Innocentij frequentius recepti, *i* & efficaciter probatur per Panormitanum relatis alijs opinionibus, *k* & alijs locis citatis per Decium, *l* ex quibus omnibus colligitur, inquam ipsissima veritas, videlicet, quod iura quæ habent, illa esse CHRISTI, vel Dei, intelligenda sunt quo ad verum & perfectum dominium & illa, quæ insinuát esse Ecclesiæ, prælatorum, aut beneficiariorum, intelligéda sunt quo ad gubernationem, vel administrationem illorum. Et ea, quæ habent illa esse pauperum, ecclesiarum: vel operum piorum, intelligenda sunt quo ad eorum sustentationem: ita quod verus, & perfectus dominus est IESVS CHRISTVS. Gubernatores autem instar procuratorum, & tutorum cum facultate se de illis alendi beneficiarij. Pauperes verò Ecclesię & opera pia, creditores quidam quorum sustentationi eorum reditus deductis oneribus debentur.

12 Decimo, quòd vera & recepta est illa sententia, quæ habet, aliquot Doctores male vocare beneficiarios vsuarios: male item alios vocare eosdem vsufructuarios, vt tangit glossa singularis, vbi late Panormitanus, & Andreas Siculus, *m* eo quòd maior est eis facultas, quàm vsuarijs: quoniam ipsi possunt in suos, & alios pios vsus de omnibus reditibus beneficiorum disponere, cum tamen vsuarij, qui ex re, in qua vsum habent, nihil capere possunt, pręterquam in solum vsum quotidianú, *n* & minor quàm vsufructuarijs, quia illi possunt donare, & relinquere in vita & in morte licitè suos fructus, quibuscunque voluerint, *o* sine vllo paupertatis aut pietatis intuitu, ob solam amicitiam, cognationem, aut liberalitatem, beneficiarij verò minimè, quod palam declarat post alios Concilium Tridentinum, *p* in hęc verba. *Omnino vero eis interdicitur, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresve suos augere studeant. cum & Apostolorum canones prohibeant, ne res ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint his vt pauperibus distribuant.* & paulo inferius, *Quæ verò de episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscunq, beneficia ecclesiastica, tam secularia, quàm regularia obtinentibus pro gradus sui conditione obseruari, sed etiá ad S. Romanæ Ecclesiæ Cardinales pertinere decernit.*

13 Vndecimo, irrefragabiliter probatur, ea ratione, quòd donata & relicta legitimè ab eorum dominis, fiút eorum quibus dantur, aut relinquuntur. *q* At bona omnia ecclesiastica sunt legitimè ab his, quorum erant donata, oblata, vel relicta Deo vel CHRISTO, vel eius intuitu & nomine, Ecclesijs, vel ministris eius tanquam eius vicarijs, procuratoribus, vel dispensatoribus, mediatis, vel immediatis, quod idem est. *r* ergo sacra sunt eius: imo cum priuilegio, per quod ante quæsitam possessionem, etiam quo ad dominium quæruntur. *s* Ergo sunt eius, & quidem iure diuino & naturali, præsupposito rerum dominio iure gétium introducto. *t*

14 Duodecimo tandem, quod expressè Concilium Tridentinum in loco precitato per illa verba proximè relata, (*quæ sunt Dei*) definit, omnes Ecclesię res esse Dei: & ita iá non videtur licere contrarium tenere, neque opinari. &

Marginal notes (left): d § nullo- & in d l. 3 — De reb. ecc. — 12 quæst 2. — Leg. 1. ff. de off. procur. Cæsar. & l. Imperat. Iulian. ff. constat ff de leg. 1. — e 2. 2. q. 3. art. 8. — f Ibidem. — g In cap. in nostra de rescript. — h In cap. 1. de reg. iur. lib. 6. — i Præfato cap. sine exceptione & præf. c. nulli — k De reg. iur. lib. 6. & Leo. ter stipulan. tem. § sacra ff. de verbor. oblig. — l De consec. dist. 1. — m Leg. idem Iulian. § ff. constat ff. de leg. 1. & l. 1. C. de prim. Cæsar. — o Cap. gloria episcopi 12. q. 2.

Marginal notes (right): a Leg. 2 bona. iem non apparet. ff. de verb. oblig — b De feud. c. 1. cognom. de inuest. — c 12 q. 2. — d In d. c. constitutus. — e In c. videntes 12. q. 1 — f In 2. 2. præfata q. 43. art. 8. — g Part. 2. c. 1. num. 22. — h In d. c. constitutus. & in ca. episcop. de præb. — i In c. cum super de causa poss. & proprie. — k In cap. cum esses de testa. num. 9. — l In d. c. constitutus de prescript. num. 2. — m In c. fin. de pecul. cleric. — n Instit. de vsu & habit. in princ. — o Inst. de vsufruct. in pr. & melius in Inst. de vsu & habit. § 1. — p Sess. 25 cap. 1. de reform — q Leg. traditionibus C. de pact. § per traditionem Inst. de rer. diuis. — r Ar. l. si procurator ff. de acquir. rerú domin. — s Leg. fin. C. de sacros. eccl. — t Cap. ius gentium 1. dist.

consequenter non debuit incaute N. contra textus adeo claros affirmare, verum dominium [illegible] esse clericorum: quod, vt prædiximus, [illegible] Catholicorum [illegible], quem legerim, vsque ad eum fuit ausus affirmare, etiam ante præfatum Concilium saltem quo ad dominium [illegible] hum, seu immobilium, neque mobilium vsibus Ecclesiæ, à beneficiariorum vsibus seiunctis deputatorum.

S V M M A R I V M.

1 *Sacrarum rerum quatuor species, & quæ. & quarta species duo genera. & aliæ alijs sacratiores.*
2 *Bonis secundi generis quartæ speciei vtendi facultas liberior facultate vtendi bonis primi generis, sed non adeo, vt facultas vtendi patrimonialibus.*

1 QVadragesimoprimo moneo, quòd licèt dominiū verum & absolutum omnium bonorum ecclesiasticorum sit penes Deum, & D.N. IESVM CHRISTVM, vt in monito proximo probatum est, & ideo omnia illa sint sacra, & omnis irreuerentia, quæ fit per violationem eorum fit sacrilegium, vt definit S. Thomas, *a* & efficaciter probatur per cap. *prædia.* cap. *qui abstulerit*, & alia citata in monito præced. *b* alia tamen alijs sunt sacratiora, vt idem S. Thomas probat *c*, dicens, *Quod inter res sacras summum locum obtinent ipsa sacramenta, quibus homo sanctificatur, quorum præcipuum est Eucharistiæ sacramentum, quod continet ipsum CHRISTVM: & ideo sacrilegium, quod contra hoc sacramentum committitur, grauissimum est inter omnia. Post sacramenta vero, secundum locum tenent vasa consecrata ad eorum susceptionem, & ipsæ imagines sacræ, & reliquiæ sanctorum, in quibus quodam modo persona sanctorum honoratur, & dehonoratur: deinde quæ pertinent ad ornamenta Ecclesiæ, & ministrorum: deinde ea quæ sunt deputata ad sustentationem ministrorum, siue sint mobilia siue immobilia. Quicunque autem contra quodcunque prædictorum peccat, crimen sacrilegij incurrit.* Hæc ille. Ex quibus verbis colligitur esse quatuor species rerum Ecclesiasticarum & sacrarum. Prima sacramentorum.

Secunda, vasorum ad susceptionem eorum consecratorum, & reliquiarum, &c. Tertia, ornamētorum Ecclesiæ, & ministrorum. Quarta, bonorum ad sustentandum prædicta deputatorum.

Cui addimus primo, quòd sicut res primæ speciei sunt magis sacræ, quam res sacræ secundæ speciei, & res sacræ secundæ speciei magis, quam tertiæ, & res tertiæ magis quam quartæ: ita facultas à Deo ministris eius facta ad vtendum rebus sacris primæ speciei, strictior est facultate vtendi rebus secundæ, & facultas vtendi rebus secundæ speciei, strictior facultate vtendi rebus tertiæ: & facultas vtendi rebus tertiæ strictior facultate vtendi rebus quartæ.

Secundo addimus, quòd res quartæ speciei, scilicet deputatæ ad sustentandum omnia sacra, sunt, vt supra dictum est, *d* duplicis generis, alterius enim generis sunt [illegible] seu immobilia, de quorum numero sunt etiā iura percipiendi annuos reditus, *e* & alia pretiosa mobilia. Alterius autem sunt fructus, seu reditus eorum, qui ex illis [illegible]: & quòd quemadmodū illa, quæ sunt primi generis sunt sacratiora, quam quæ sunt secundi: ita facultas concessa ministris à CHRISTO vero omnium sacrorum domino vtendi eis, strictior est, quam facultas cōcessa ab eodem vtendi bonis secundi generis. Quo fit, vt bona primi generis non possint alienari sine grandi causa, & solemnitate *f* [illegible] secundi generis sic. *g*

2 Tertio, quòd [illegible] bonis secundi generis, scilicet, reditibus [illegible] beneficiarijs liberior, quam facultas vtendi bonis primi generis: non tamen est adeo libera sicut illa, quam habent vtendi bonis patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus, quoniam hæc adeo libera est eis, ac laicis vtendi suis rebus [illegible] laicis, *h* & ideo nō possunt eis vti, nisi ad se, & suos, & pauperes sustentandos, vt infra probabitur.

Oritur hic [illegible] reditus, de quibus beneficiarij [illegible] in morte [illegible] dispo-

sunt, debeant collocari sub primo genere bonorum depputatorū ad sustentandum [illegible] sacra, an sub [illegible], quod in episcopatum ad successorem.

Quæ quæstio ideo est magni momenti, quia si collocari debeant sub primo genere, [illegible] non potest ea suis vsibus impendere [illegible] alijs [illegible]: si autem collocentur sub genere [illegible] potuerit [illegible] se, suos, & pauperes [illegible] ex reditibus suo tempore ex bonis primi [illegible] pertinentibus. Huius quæstionis [illegible] mentio cap. *non liceat Papa*. *a* [illegible] quot alias, quæ sicut hæc pertinent ad [illegible] clericorum [illegible] quibus, quas cum possem in hoc tractatu [illegible] magnitudine, ne nimium excresceret, scribere, commentarium illum separatum composui.

S V M M A R I V M.

1 *Bona beneficiaria subiecta oneri dandi superflua pijs operibus.*
2 *Christiani primitiui pretia bonorum dabant Apostolis pro egenis.*
3 *Clericorum bona esse pauperum. vt intelligendum.*
4 *Vicarium potestate sibi tradita vti debere iuxta mentem tradentis.*
5 *Christum non esse minus liberalem nūc, quando est ditissimus, quam cum esset pauperrimus.*
6 *Bona non esse data ecclesiasticis, vt primogenia faciant, nec vt cognati augeantur.*
7 *Onus, & modum inducūt dictiones vt, Ad, Ob, pro, In, Ne, &c.*

1 QVadragesimosecundo moneo, dixisse me in præfato libello, *b* prædicta bona Ecclesiastica, quæ sunt sacra quartæ speciei rerum sacrarum, vt duobus proximis monitis dictum est, super quibus fundata sunt sacerdotia, seu beneficia, quæ habemus, esse subiecta ei modo & oneri expresso, aut tacito: vt ea, quæ ministris eius sustentatis honestè superfuerint, insumantur in pauperes, & alia opera pia, cuius contrarium affirmat præfatus N. sed male.

Primo quidem, propter illas decem & sex rationes ibi positas, quarum potiores neruos summarium intra tangemus.

Secundo, quòd ipsemet N. sibi contrarius id satis fatetur, *c* in hæc verba. *Bonorum igitur ecclesiasticorum natura ab initio nascentis Ecclesiæ ab Apostolis cōstituta, & per manum ad posteros transmissa, duplicem vsum prospicere videtur, diuini scilicet cultus exhibitionem, & pauperum victum fidelium.* & * Gregorius allegatus ibidem per ipsummet sic ait. *d Omne quod superest necessitatibus, in causis pijs, ac religiosis, erogandum est, Domino magistro dicente: Omne quod superest date eleemosynam.* quibus subdit N. hæc verba: *Illud certissimum est, illa quæ necessaria non sunt, licèt maxime ad ornatum diuini cultus & elegantiam pertineant, necessitatibus pauperum debere reddi*, vt B. Ambrosius probat, in canone, *Aurum habet Ecclesia*, *e* & D. Hieronymus in cap. *gloria episcopi*. *f* Hæc ille.

* Et Gregorius allegatus. *D. Gregorius hoc habet scribens Augustino Anglorum epis. responsionum cap. 2. Quod [illegible] ex Ambrosio est lib. 2. officiorum cap. 28. D. Hieronymi locus [illegible] in epist. 2. ad Nepotianum: caput autem. Quod autem, quod inferius citatur, est Augustini epist. 50. ad Bonifacium sumptum cap. Conuenior est Ambrosij epist. 33. ad Marcellinam sororem.*

2 Tertio, quòd licet ille negauerit, & nemo contradiceret, probaretur tamen [illegible] per Acta Apostolorum, *g* ex quibus palam colligitur, illos fideles primos vendidisse sua bona, & dedisse Apostolis tāquam CHRISTI vicarijs, & eius rem [illegible], pretia illorum, vt alerentur ex eis fideles egeni. & certum est, eorum successores eum eodem modo & onere retinuisse prædia, quę postea [illegible] vt futuris necessitatibus prouiderent. Id quod clare testatur Melchiades Papa, *h* & clarius Vrbanus, *i* teste quos idem fecisse dixit Clemens in loco infra citandis.

3 Quarto, probatur per cap. *res Ecclesiæ*, *k* quod sic habet. *Res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed vt communes, & Domino oblatæ, [illegible] non in alios, quam in præfatos vsus, scilicet, pios sunt fideliter*

a In 2. 2. q. 99. art. 1.
b Num 4.
c Artic. 3.
d Mon. 38.
e Clem. exiui. § cumque, an nui reditus de verb. sign.
f Ca. sine ex cept. cū mul alijs 12. q. 2. & c. nulli de reb. eccle. non alien.
g Ca. vestra. de loc. & ca. quoniam ne prel. vic. suas.
h Arg. c. fixū 12. q. 5. & ca. quicumque, de testam.
i Mon. 42.

a 12 quæst. 2.
b Quæst. 6. num 17.
c In cap. 6. art. 1.
d In cap. quia tua fraternit. 12. q. 1.
e 12. quæst. 2.
f Ead. caus. & quæst.
g Cap. 2 sub fin. & cap. 4. & 6.
h In c. futuram 12. q. 1.
i In c. videntes ead. caus. & quæst.
k 12. quæst.

[illegible] & in cap. episcopus, [illegible] [illegible] cet *vidi* [illegible] *minime* [illegible] *conuertit autem* [illegible] *sui eccl* [illegible] *us.* &c. [illegible] *per* [illegible] & cap. [illegible] *Inde* [illegible] *omnia* [illegible] & in hoc prædicto, c dicitur, quod *clerici* [illegible] *habent pauperum* [illegible] hoc est, quicquid clerici habent, quatenus sunt clerici, hoc est, de redditibus Ecclesiæ, deductis necessarijs, [illegible] est id ait, dandum est pauperibus, & pijs [illegible] diuinum cultum & paupertatem [illegible] & Augustinus, d de bonis ecclesiasticis, ait. *Non sunt nostra sed pauperum. quorum procurationem gerimus.* & Ambrosius e ibi, *Omnia ea sunt pauperum.* cui consonat, cap. penult. & [illegible] f & alia, quæ ad hoc propositum in præfato libello citauimus.

4 Quinto, quod in cap. *reuertimini.* g D. Hieronymus ait, *Deum in pauperibus, si non accipiant eleemosynas, defraudari, eo quod decimæ, & primitiæ sunt Dei possessiones.* & in cap. *decimæ,* h decimæ dicuntur ab Augustino esse tributa egentium animarum: & quod eas dare nolens tot animas videtur occidere, quot mortui fuerint egestate, esseque illas rem a Deo pauperibus delegatam.

Sexto, quod bona prædicta sunt bona CHRISTI, quo ad verum & perfectum dominium: prælati vero etiam Papa, & Ecclesia etiam vniuersalis, quidam œconomi, dispensatores, & procuratores eius, vt efficaciter & late probatum & declaratum est. At constat iure diuino, & humano, vicarium procuratorem & dispensatorem, debere vti potestate sibi tradita, secundum intentionem domini principalis illam ei tradentis, k iuxta illud Pauli. l *Sic nos existimet homo. tanquam ministros, ac dispen. atores ministeriorum Dei.* & illud. *Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur.* & iuxta illud eiusdem. m *Potestatem dedit nobis Deus in ædificationem, non autem in destructionem.* iuxta illud. n *Quæ ratio mouet delegantem, debet & mouere delegatum.*

5 At constat confitente etiam ipsomet N. & D. Soto, cui nititur, o intentionem & voluntatem CHRISTI fuisse, ac esse, vt de bonis suis superflua dentur pauperibus, vel alijs pijs operibus: credendum enim est, vt supra diximus, eum velle, vt tanta vel maior liberalitas exerceatur de bonis, quæ data sunt ei, postea quam viuit immortalis, quàm de his, quæ data fuerunt ei, dum esset mortalis, vt dictum est supra. p

6 Tum quod datum, vel relictum alicui, vt aliquid det alteri, dicitur donatum, vel relictum sub modo, eo quòd illa coniunctio, vt saltem cum adijcitur dispositioni requirenti aliquid postea explendum, modum importat, iuxta l. 2. q & gloss. r & Bartholum receptum, s dicens idem de illo, quod datur sub illa coniunctione, *ne,* pro, *vt, non,* vel sub propositione, *ad,* & *in.* quoties adijciuntur alicui rei postea explicandæ: vt videre est apud eum, t per l. *si tibi.* v & l. *solemus.* & l. fin. x quæ duæ postremæ agunt de dictione, *in,* quod ipsum est de dictione. *ob.* y

7 Ad bona Ecclesiæ donata sunt, aut relicta D. N. IESV CHRISTO, vel Ecclesijs, vel personis ecclesiasticis, tanquam procuratoribus, & eius negotia gerentibus: quod idem est, vt reditus eorum præbeantur vsibus piis, vel in eos, vel ad eos, vel pro eis, vel ne, pro vt non dentur alijs, nam sexta Synodus, in cap. *apostolica.* z de his reditibus agens decernit, eos esse ad vtilitatem ministrorum, & [illegible] b eleam pauperum, & peregrinorum sustentationem. Pondera propositiones, *ad,* & *ob,* quæ important modum, & onus, vt prædiximus, & a vetatur episcopis date consanguineis, & ita ne dent consanguineis, quod importat modum: sicut, vt non, vt proxime dictum est. Quin & Concilium Tridentinum, b interdixit episcopis, & alijs, etiam si Cardinales sint, ne suos cognatos aut familiares de reditibus Ecclesiæ augeant. Pondera verbum, *ne,* quod inducit modum & onus, & in capit. *in sacris.* c sic habetur, *in sacris canonibus præfixum est, vt decimæ, iuxta dispositionem episcopi distribuantur.* Pondera verbum, *vt.* Pij autem operibus esse distribuenda habetur in cap. *decimas.* d [illegible] *quod superest in causis piis ac religiosis erogandum est.* vbi etiam pondera propositionem, *in.* & in cap. *in canonibus.* e habetur, *Episcopum positum ad per se vel alium dispensandum* *misericordiam pauperibus.* vbi pondero verbum, *ad,* quod vt dictum est, inducit modum: & verba præcipua, [illegible] a sunt hæc. *Decimas quas in vsum pietatis concessas esse canonica auctoritas demonstrat.* & verba medij, hæc alia. *Has vero decimas sub manu CHRISTI fore censemus vt ille qui ecclesiæ præest, omnibus iuste dispensando tribuat.* in quibus pondera illa verba, *in,* & *vt,* quæ modum important, vt prædiximus. Cum ergo hæ dictiones, *ad, in, ob, ne, pro, vt non,* modum & onus importent, saltem cum futuræ rei explicandæ adhibentur: cumque bona clericorum [illegible] eis, *ad,* vel *in,* vel *ob* vsum pietatis, & pauperum, vel pro illa data, vel vt eis, & non alijs erogentur, manet probatum Ecclesiæ bona prædicto modo, & oneri subiecta esse, quibus rationibus adduntur, & aliæ infra. b

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarius potest adeo libere disponere de ijs, quæ reliquat ex ijs, quæ decenter impendere potest, ac de patrimonialibus.*

1 QVADRAGESIMOTERTIO moneo, rectè nos dixisse, c iuste posse beneficiarium impendere honestè pro libito id quod reliquat de redditibus beneficij parcius, quàm teneretur honeste impendendo, ex mente Sanct. Thomæ expressa per Ioannem Maiorem, & Adrianum in locis citatis, quod vltra multas rationes ibi positas confirmari potest. Tum ex eo, quod est communis opinio, quæ non est deserenda absque textu, vel efficaci ratione id suadente vt habetur, cap. [illegible] d & ait Ioan. Andr. e receptus ab omnibus. Tum quod quæsita per industriam beneficiarij sunt quasi patrimonialia per deliberationem positam supra, f & illa, quæ per parsimoniam reliquantur, per quandam industriam quæruntur. Tum quia per hoc non præiudicatur vllis pauperibus, vel alijs operibus pijs, sed solum genio, siue ventri, & sensualitati beneficiarij, quam expedit mortificare, iuxta illud, g *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram:* & illud, h *Mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu.* Tum quia longè conformius est intentioni CHRISTI, beneficentiæ, sobrietatis, & modestiæ amantissimi, honeste aliqua reliquare, quæ in voluptatem etiam honestam insumi possent in alia opera bona, puta, caritatis, beneficentiæ vel aliarum virtutum, licet non sint misericordiæ, quam suo genio etiam honeste profundere, argumento illorum S. Hieronymi in cap. *vtinam semper ieiunare possimus.* i Tum quia id confirmat extrauagans a se [illegible] Pio V. edita, & relata a nobis in cap. *non liceat.* l quatenus declarauit honeste annumeranda spolijs S. Sedi Apostolicæ reseruatis ea, quæ supersunt morientibus clericis beneficiarijs, vel pensionarijs non habentibus beneficia, vel pensiones excedentes valorem triginta ducatorum auri de Camera communis æstimationis cuius ratio firma est hinc haurienda, quod quilibet clericus, quamlibet simplex, impendit, aut certe impendere potest honeste in sui sustentationem prædictorum reditum triginta ducatorum: & ita ea quæ reliquat ex illis, censentur ei patrimonialia, vel quasi patrimonialia.

Ex quo collige obiter, omnes clericos non habentes beneficia, vel pensiones valoris maioris, quàm triginta ducatorum, nullatenus à testando, vel pro libito disponendo, prohiberi. Et adde, quod rationes N. contra hoc monitum factæ soluuntur in monito sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Rationes N. eneruet sunt contra communem, de ijs quæ reliquantur ex his, quæ honeste impendi possunt.*

QVadragesimoquarto moneo, quòd prælatus N. iuste negat conclusionem præcedentem firmiter probatam, non solum contra me, sed etiam contra Sotum, m & Reuerendissimum episcopum Didacum Couarruuias, n quos nos omnes adducit, & contra alios quos supra, o citauimus, videlicet Ioannem Maiorem, p & Adrianum, q quibus

a Ead. caus. & quæst.
b Mon. 48.
c Mon. 29.
d 20. dist.
e In cap. 1. de const.
f Mon. 19.
g a. ad Col. 3.
h 1. Pet. 3.
i 76 dist. & c ipsis. & cap. [illegible]
k Anno 1567. Kal. Septeb.
l 3. 8. num. 5.
m In lib. 10. q. 4. art. 3. de iust. & iur.
n Cap. cum in offic. de test.
o Mon. 26.
p In 4. d. 24. q. 17.
q In cod. 4. q. 12. & quod. 6. art. 2.

a In 2 2 q. 81. art. 7.
b In cap. cum esses nu. 27. de testam.

quibus satis consonat S. Thomas. a Tum quia rationes prædicti N. sunt sex debiles, & eneruæ. Prima, quod Panormitanus id sentit. b Secunda quod ... meliotis conditionis iniquus, sordidus & auarus, quam quis, liberalis, & splendidus: & quod iniquus, auarus, & miser est, qui parcè viuendo reliquat, se necessariis ... dendo. Tertia, quod quando ... peccat ... dando ... debitis alimentis. Quarta, quam ... repetur, quod secundum opinionem Archidiaconi, clericus est solum vsuarius, & quod vsuarius solum potest habere id quod ipse vtitur, reliquo manente domino. Quinta, quod qui clericus hoc allegaret, turpitudinem suam detegeret, nempe se miserè, auarè, sordidè id seruasse. Sexta, quod is cui ex eleemosynis acceptis superest, id debet in eleemosynam dare, vt per Cardinalem Turrecrematam, c quæ nullatenus obstant. Non primum, quia esto Panormitanus, d vt ipse ait, non tamen ex professo, sed veluti per transitum facit: & id quod nos dicimus, tenent ex professo omnes supra citati. Ad alia omnia eius argumenta respondeo quod illa præsupponunt duo, quorum vtrumque est falsum, & contra receptas sententias. Alterum, quòd omnis beneficiarius, qui parcè viuendo suum genium fraudat, peccat, & est miser, & auarus. Alterum quod nullus qui auarè aliquid acquirit, potest plus de illo disponere, quàm qui honestè noluit illud quærere. Quorum prius esse falsum in proxime sequenti monito monstrabitur. Alterum vero subsequenti.

c In ca. habebat 12. q. 1. & in ca. in singulis 86. dist.
d in d. c. cum esses nu. 27. de test. ad fentiat.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarius reliquans aliqua de his, quæ impendere potest, vt non peccat.*
2 *Decentia ... non est posita in puncto indiuisibili.*
3 *Pius V. Pont. Max. sanctissimum, & admirabile parcimoniæ exemplum.*
3 *Gregorius XIII. Pij V. imitator an metrioti superet.*
4 *Mala suapte natura nullo fine bono fiunt bona.*
4 *Bonum, quod ob finem bonum esse tale, non est suapte natura malum.*

QVadragesimoquinto moneo, falsum esse, vt in monito præcedenti dixi, id quod præfatus N. e præsupponit, omnes qui parcè viuendo, suumque genium fraudando, reliquant aliqua ex his, quæ decenter expendere possunt peccare. Primo quidem, quia licèt illi, qui fraudant ob auaritiam, vel ob alium malum finem, peccent: quia eius finis malus est, ipsum quoque malum est cap. *cum minister*. f cum multis, quæ in commentario eius ad ... nuper hic Romæ composito ... etiam qui per indecentiam scandalizando alios id faciunt, contra cap. *nihil cum scandalo*. g licèt, inquam, præfati præfato modo fraudando genium peccent, nō tamen peccat: imo egregiè benemerentur, qui id faciunt principaliter ob abstinentiam, sobrietatem, humilitatem, modestiam, vel alium bonum finem, intra cancellos decentiæ ... neminem per indecentiam offendentes, licèt minus principaliter intendant etiam aliqua reliquare, & reliquent, quod fieri potest, & quotidie multi sanctiores faciunt.

e Par. 1. cap. 3.
f 23. q. 5.
g De præs. r.

2 Quoniam, secundum omnes, & etiam ipsum ... decentia status non est posita in puncto indiuisibili, sed habet latitudinem maiorem, vel minorem, iuxta status magnitudinem, vel paruitatem. Consequenter enim contingit, vt qui decenter se alit octingentis, iuxta strictius extremū suæ decentiæ, possit in se alendo decenter impendere mille iuxta extremum latius suæ decentiæ: & ita consequenter sine villa indecentia peccato, & auaritia, posset is quotannis reliquare ducenta.

3 Deinde idem monstratur exemplo amplissimo iuxta ac sanctissimo & castissimo fœl. record. Pij Papæ V. sub cuius pontificatu hæc scribebamus, qui decenter quidem & honestè pro summa, qua gaudebat dignitate poterat mensæ suæ quotidianæ impendere plurima, tum in ferculis, vinis, & bellarijs, tum in cantoribus, quibus annumerata ... negotijs ... in aulæ, & A tempestibus ... professorum ... cœna ... potest, & patribus ... lauta ... quæ tamen ... vno ... ut ... eius ... Oculatus ... vt qui frequenter ... data opera ob hoc, eius ... id inspiciendum ... me illum non solum diebus ... festis, sed etiam maximè festis, imo & die ipso S. Antonij abbatis, qui eius ... simul & consecrationis, siue coronationis anniuersarius erat, duobus tantum ... nescio quo ... intra lance ... infusis, & vnico potu vini aqua temperati, vix ... vnciarum, haustu contentum cœnatum fuisse. Quin, & alias eius cœnas nemo non laudet, nemo non miratur, & iure quidem: quia licet essent simplicissimæ, & nulla dapum, bellariorum, calicum, patinarum, diuitum, aulæorum pendentium varietate ornatæ, splendebant tamen compositio eius in cœnaculum ... cella exitu, & modesta manuum lotione, benedictione deuota, silentio ... lectione sacra sanctè prolata, omnium ministrorum incomparabili modestia, ceremoniarum tantæ mensæ debitarum ad amussim obseruātia, gratiarumque actione religiosissima, & ex cœnaculo in cellam receptu compositissimo. Neque vnquam, donec eum ita cœnantem vidi, satis intellexi illud, quod Concilium Carthaginense relatum in cap. pen. a renouatum à Tridentino, b significat: nempe, dignitatis episcopalis auctoritatem, non tantum quæri opipara libatione, atque mensa, quantum vitæ ac fidei meritis. Quod ipsum etiam nunc S. D. N. Gregorius XIII. suo cōfirmat exemplo, qui in Pium V. prædecessorem suum in omnibus alijs imitatus, mira quadam metrioti, & mediocritate, qua in suis omnibus actis vtitur, eum superare videri potest.

a 41. dist.
b Sess. 25. ... de reform.

4 Tertio quòd non tollet vim huius argumenti, qui responderit, præfatos Optimos & Maximos Potifices omnino quidem laudandos & super astra ferendos, eo quòd id fecerunt & adhuc idem alter faciat, quia id non fecerunt ob auaritiam, de quo fraudatore agit N. sed vt ea quæ reliquassent, in pia opera distribuerēt, non tollit inquam vim præfati argumenti qui sic responderit. Tum quia qui hoc fecerit satis fatetur prædictam fraudationem, non esse de genere eorum, quæ per se vel intrinsece sunt mala, & quæ nullo fine possunt fieri bona iuxta ea quæ diximus in d. cap. *cum minister*. c sed de genere indifferentium, quæ per circumstantias fieri possunt bona, & mala: qualis est illa genij fraudatio, quæ bono fine fit bona, & per consequens fiet bona, si ob virtutem abstinentiæ, sobrietatis, vel ob alium bonum, & aptum finem fiat: & per consequutionem etiam si fiat ad hoc, vt aliqua opera caritatis, beneficentiæ, liberalitatis, & aliarum virtutum exerceat, etiam si non sint eleemosynæ, neque actus virtutis misericordiæ: & consequenter, falsum est omnes beneficiarios fraudantes genium parcè viuēdo, peccare. Imo indubitatum est, bene mereri plurimos, qui principaliter ob abstinentiam, sobrietatem, studiositatem, beneficentiam, vel alia virtutum opera, & ... aliqua reliquent, parcè viuunt, & suum genium fraudant minus, quàm iuste possunt, impendentes de his quæ decenter secundum decentiæ suæ laxius extremum, poterant impendere.

c 23. q. 5. n. 5.

SVMMARIVM.

1 *Auarè quærenti frequenter licet, quod non licet nolente sic quærere.*
2 *Auaritia, quæ non est iustitiæ contraria non impedit quærere, nec restituere cogit.*
3 *Stultus, vt non debet esse melior sapiente.*
3 *Pauper ditatus eleemosynis, vt non tenetur ad eleemosynā plus quàm alius diues.*
4 *Eleemosyna, vt liberius quæritur, quàm reditus beneficij.*
4 *... naturali ad pa... tenentur.*

5 Ben-

5 *Beneficiarius plusquam vsuarius est, & minus quam vsufructuarius.*

6 *Vsufructus causalis quid, & eum ut non habet beneficiarius.*

1 QVadragesimosexto moneo, falsum item esse, vt a dixi, id quod præfatus N. in eodem loco, videlicet, b præsupponit, arguendo contra præfatam limitationem positam supra, c in fauorem beneficiariorum, scilicet, nemini, qui aliquid auarè quærit, licere plus disponere de illo, quàm illi, qui honeste vult illud quærere. Tum quia qui ob auaritiam mercaturam exercet, & per eam quærit aliqua, sine alterius vlla iniuria & iniustitia fit verus dominus eorum, & potest de illis rebus perinde ac de alijs, quas sancte quæreret, disponere: sicut & qui in loco sacro contrahendo aliqua quærit, peccat quidem, potest tamen de illis perinde disponere, ac si contrahendo in loco profano id fecisset, iuxta glossam singularem communiter receptam. d

2 Tum quia sola illa auaritia, quæ est contraria virtuti iustitiæ speciali, non autem alia, quæ solum iustitiæ virtuti generali liberalitati, vel alijs virtutibus opponitur, impedire potest disponendi facultatem, inducendo restitutionis, siue resarciendæ iniuriæ obligationem, vt sentit S. Thomas receptus. e Quare qui beneficiarius, etiam si per auaritiam fraudando genium sine aliena iniuria, & iniustitia, quæreret aliquid de suis patrimonialibus, vel beneficij redditibus, posset de illo disponere, perinde ac de illo quod per auaritiam contrahendo, & peccando alias iuste quæreret: cum tamen ille, qui talia noluit quærere, neque quæsiuit, ne quid inhonestum faceret, non posset disponere de illo, quod non quæsiuit, sed potuit vtcunque quærere.

3 Tum, quia nil iuuat aduersarium illa l. *si a patre*, f quam satis incaute ad hoc citat: cui etiam consonat, cap. 1. g & capit. *cum qui*. h quatenus probant, quod non debet esse melioris conditionis stultus quàm sapiens, neque malus, & inobediens, quia illud intelligitur, cum vterque idem vel simile facit, quod in casu proposito non contingit, in eo enim agimus de duobus, quorum alter quærit, licet auarè, alter autem non quærit, neque auarè, neque honeste, & quod præfatus N. arguendo contra nostram præfatam limitationem supra, i positam, inaniter aut falsè, ait, k pauperem teneri ad elargiendam eleemosynam de superfluo, per eleemosynam quæsito: inaniter quidem, si intelligit, quod tenetur vt alij diuites: quia de illo nemo dubitat, falsè verò si intelligit: quod tenetur plusquam illi. Tum, quia nulla ratio, neque vlla lex ad id eum obligat: & sine lege vel efficaci ratione non est inducenda obligatio. l Tum, quòd liberè sine onere vllo vt plurimum donatur eleemosyna pauperibus, vt alias, m diceemus. Vnde pauper impendens voluptuosè, vel male quæsita per eleemosynam, non tenetur restituere, vt Adrianus ait. n

4 Tum, quod hac ratione vbi supra diximus, aliud esse dicendum de redditibus quæsitis per pauperem via eleemosynæ & aliud de redditibus bonorum Ecclesiæ beneficiorum: quoniam eleemosyna sine vllo datur onere, bona verò prędicta cum onere tacito, vel expresso dandi superflua pauperibus, vt probatum est supra, o & ita tenetur ad illud lege iustitiæ naturali, quæ iubet pacta seruari. p

5 Et quòd præfatus N. etiam arguendo contra præfatam ampliationem, q male significat Archidiaconum dixisse, beneficiarios esse tantum vsuarios, tum quia id ille nullibi dixit: tum quia, vt alia omittam, Aluarus Pelagius, acerrimus eius in hoc defensor, r sequutus eũ, ait id, quod diximus supra, s vsuarium in re in qua vsum habet, nil aliud habere quàm vsum quotidianũ, t adeo quidẽ, vt ius quod habet, neque locare alij, nec vendere, neque gratis concedere potest, vt ipse textus ibi habet. Ad secundum opinionem Archidiaconi, beneficiarius habet ius administrandi bona omnia beneficij, locandi etiam & vendẽdi reditus, sicq; ex illis alendi, & reliqua distribuendi pauperibus, quos elegerit, vt v late dictũ est, & sicut non sunt vsuarij tantum, ita non sunt etiã vsufructuarij, saltẽ liberè & plene: quia vt supra diximus, vsufructuarius a donare potest, & relinquere in vita, & in morte hic re suos fructus, cuicunque voluerit sine vllo paupertatis, aut pietatis intuitu, ob solam amicitiam, cognationem, aut liberalitate, beneficiarius vero, minime: quod satis clarè probat post alios Concil. Trident. b & quod sicut præfatus N. male significat, c Archidiaconum tenuisse, beneficiarium esse tantum vsuarium, vt proximè dictum est, ita peius dixit, d quod beneficiarius est vsufructuarius causalis.

6 Quoniam ille dicitur vsufructuarius causalis, qui habet ius vtendi & fruendi aliqua re vnitum cum eius proprietate, iuxta mentem Bartholi & aliorum, e quam breuiter Iason ibi. f declarat, at beneficiarius, quamuis haberet ius vtendi & fruendi rebus, & bonis beneficij, non tamẽ id haberet eo quod sit dominus eorum, vt efficaciter, & late probatum est supra, g monstrãdo periculosum esse, affirmare post Concil. Trident. id quod ipse contra communem, imo & omnium catholicorum sententiam noue affirmat. h videlicet, verum dominium bonorum Ecclesiæ esse penes beneficiarios.

S V M M A R I V M.

1 *Bona comparata per beneficiarium ex redditibus beneficij quæ fiunt Ecclesiæ, quæ non, & num. 2.*

1 QVADRAGESIMOSEPTIMO moneo falsum esse id, quòd præfatus N. i prolixe multa extrauaganti inserendo, rigidiorem que se beneficiarijs, quam communis, & nos fuimus, exhibendo concludit, scilicet omnia quæ beneficiarij quęrunt de redditibus suorum beneficiorũ, quęri Ecclesijs eorum: & ita quęri, vt ipso iure dominium eorum transeat in illas, imo & possessio, adeo quidem, vt * competat Ecclesijs non solum hypotheca, sed etiam Saluianum interdictum. Tum quia id ex diametro est contrarium ei, quod ait beneficiarios ita dominos esse suorũ ecclesiasticorum redituum, ad dispensandum eos pro libito, ac sint clerici suorum sæcularium. Et ne id dici ab eo arguendo contra suam conclusionem, considera, quod id prosequitur per 25. folia, & eadem multus extrauaganti insistit, affirmat id quod notamus, excepto illo de Saluiano interdicto, quod in medio relinquit.

* Competat Ecclesijs non solum hypotheca, &c. *Hypotheca supposita est res omnis creditori pro pignore obligata, inter quam & pignoris rationem, quod ad actionem spectat, nullum est discrimen, si vt vero rationem & vim est nomini hoc interest, quod cum res pignori obligatur, simul etiam possessio traditur creditori, cum autem datur in hypothecam possessio nõ transit ad creditorem. Saluianum autem interdictum competit domino fundi aduersus colonũ in eo fundo habitantem, aut eius hæredes, de rebus coloni tacite pignoratis pro mercedibus, quas colonus in fundum intulit, vt patet ex Cod. titulo. Competit ergo Ecclesijs agere de bonis Ecclesiæ non solum ratione hypothecæ, quia ipsis obiecta sint, quasi hypothecæ nomine obligata maneant: sed etiam ex interdicto Saluiano eo quod cum beneficiarij sint quasi coloni: Ecclesiæ vero sint quasi domini fundi: & beneficiarij res beneficiorum aliqua ratione pignori tradi lẽuit, possint ipsæ ex interdicto Saluiano eas repetere.*

Deinde, quod neq; Archidiaconus, neque vllus alius, qui eum sequitur, etiam si longe strictius, quam N. loquatur, vnquam dixit, quòd vestes, libri, phialæ, scyphi, lances, coclearia argentea, & alia suppellectilia, & mobilia, quæ beneficiarij emunt in vsum suarum personarum, vel ad donandum quibus oportet, in iustam remunerationem obsequiorum, aut munerum ab alijs acceptorum, aut cõuertendum ea in opera pia, fiant iure ipso Ecclesiarum eorum, ita quod non possunt ea vendere, aut commutare plusquàm alia Ecclesiarum suarum vtensilia, in vsus proprios earundem comparata: imo neque domus, neq; vineæ, prata, areæ, vel alia immobilia, quæ emunt ad tradẽdum, & postea in dotem, vel donationem propter nuptias, aliquibus pauperibus cognatis, vel alijs, aut puellę alicui in dotem, vel alijs pijs operibus fiunt Ecclesiarum, ita vt sine causa, & solemnitate ab eis auelli nequeant, obstante cap. *sine exceptione*. k Tum quia beneficiarius, licet non sit tam liber omnium redituum ecclesiasticorum dominus, ac

a Inst. de vsufruc. in princ. & melius in sin. de vsu & hab. §. 1.
b Sess. 25. cap. 1. De reform.
c In præfat. 6. 3 part.
d In 4 part. cap. 1.
e In l. qui vsufruct. ff. de v. vb. obl.
f Col. 1.
g Monit. 40.
h In d. c. 1.
i In 3 part. cap. 4.
k 12. qu. 2. & cap. nulli de reb. eccle. non alien.

nus, ac laicus suorum, est tamē dominus astrictus, vel administrator eorum, ad se honestè alendum ex his, & distribuendum reliqua pauperibus, quos ipse ad id elegerit, præsentibus, vel absentibus, præsentis temporis, vel futuri. Et ita ea solum, quæ ipse emit pro Ecclesia sua, seu eius nomine, ipso iure fiunt eius irreuocabiliter, iuxta l. fin. *a* non autem alia, quæ emit ad vsum suum, vel alia opera pia, in quæ iuste potest ipse illa impendere. Ita quod eadem omnino, & tanta facultas sit beneficiario in rebus emptis ex beneficij reditibus, quæ & quanta in ipsismet reditibus: & consequenter ita, & non plus, neque minus potest disponere de quæsitis ex eis, ac de ipsismet: nisi cum illa emit, vel quærit Ecclesiæ nomine, ac ea mente vt illico fiant ipsius beneficij, vel Ecclesiæ, iuxta præfatam l. fin. *b* quæ non extenditur ad ea quæ beneficiarius sibi emit: quia non transit per illam emptionem ipso iure in beneficiarium dominium rei emptæ nomine ipsius virtute solius contractus facti in vsum personæ suæ, vel in fines præfatos: oportet enim interuenire traditionem, per quam transeat in eum illius dominium, vel potestas disponendi de illa etiam ad pia, sicut poterat disponere de reditibus, ex quibus iam emit, iuxta l. *traditionibus*, *c* vt tangitur in fine huius moniti. Tum quia non obstant illa multa, quæ ipse pro se adducit, puta cap. *placuit*. *d* & cap. *sacerdos*. *e* quæ verbosius ipse ad literam recitando citat, nomina conciliorum, quibus tribuuntur, nominando. Per quæ videtur probari, quod nullus beneficiarius debet emere agros aliquos, vel prædia sibi, reditibus sui beneficij, neque nomen suum in instrumentis emptionum inscribere: sed debet emere suæ Ecclesiæ, & nomen eius in instrumento ponere. Ad quæ omnia respondeo, primū, mirari me quomodo N. qui verba illorum adeo ponderat, ausit dicere, beneficiarios esse adeo liberos dominos reditium suorum ecclesiasticorum, ac laicos suorum sæcularium. Deinde, quod sensus eorum naturalis, & germanus est, quod beneficiarij non debent emere de reditibus Ecclesiæ, quos ipsi non possunt conuertere in vsus suos, aliquid sibi, sed tantum ipsi Ecclesiæ, neque de reditibus, quos in suos vsus conuertere possunt, debēt quærere sibi eo animo, vt illud fiat suum ad donandum illud cui voluerint pro libito, sed bene ad effectum vtendi eo ad sustentationem suam, & suorum, & pauperum, aut aliorum piorum, præsentium, vel absentium, præsentis temporis, vel futuri. Cautum tamen & pium esset, vt instrumentum emptionis rei immobilis fieret nomine Ecclesiæ, si illud vult statim ei applicare, vel exprimere generaliter, vel specialiter finem illum pium, in quem emit, & vult applicatum iri: si tamen simpliciter & absolutè sibi nomine suo emat, fiet suum per traditionem cum illo onere erogandi ipse illud pauperibus, cum quo reditus illi, ex quibus emit, pertinent ad ipsum: quæ est quotidiana, & planè resoluta, fundata in illa regula, quæ habet *subrogatum sapere naturam eius cui subrogatur* l. *si eum*. *f* cum alijs, quæ probant frequenter rem succedere loco pretij. Addo tandem tecum intertextibiles, in extrauagāte Iulij III. Datum Romæ anno 1549. relata ad literam a nobis in comment. cap. *non liceat*. *g* & in extrauagant. Pauli IV. edita anno 1555. relata, vbi supra, & in alia Pij IV. edit. anno 1560. relata ibidem: per quas præfati Summi Pontifices clarè decerrant, omnia mobilia, immobilia, & se mouentia quæsita à beneficiarijs de reditibus suorum beneficiorum, dici & esse spolia, ecclesiasticorum debita Papæ, & non alijs: at constat, quod si empta a beneficiarijs, suo nomine & sibi, fierent Ecclesiarum ipso iure, per l. fin. *h* perinde ac empta nomine ecclesiarum, non censerentur spolia, quæ mortuo beneficiario deberentur Papæ, vel alij habenti ius spoliorum plusquam alia Ecclesijs incorporata, per ea, quæ in definitione spoliorum diximus in dict. cap. *non liceat*. nec obstat, quod supra monito 41. dictum est: omnium bonorum ecclesiasticorum dominium esse penes CHRISTVM, & administrationem eorum vniuersalem penes Papam; & particularem maioris partis eorum penes alios: & quod reditus ecclesiastici sunt bona ecclesiastica; & consequenter ipsorum & bonorum emptorum ex eis dominium est penes CHRISTVM, & sola administratio penes ministros eius & Ecclesias ipsorum. Non inquam id obstat: quia, vt, *a* dictum est, duo sunt genera bonorum ecclesiasticorum quartæ speciei. Altera sunt bona incorporata Ecclesijs: altera reditus eorum, & beneficiarij maiorem potestatem habent in illis, quam in illos. Et licet ipso iure irreuocabiliter quæsitum CHRISTO, & eius Ecclesijs ipsius nomine dominium, & administratio emptorum nomine ipsius: emptorum vero nomine beneficiariorum, dominium & administratio non quæritur etiam reuocabiliter ante traditionem illorum nec CHRISTO, nec Ecclesijs, nec beneficiarijs.

Moneo hic lectorem quòd ipsemet N. retractauit hanc opinionem, quam hic ipse confutauit in antipologia, vt retuli in propugnaculo apologiæ, & repeto infra. *b*

S V M M A R I V M.

1 *Beneficiarium non peccare mortaliter impendendo superflua vane, vel profanis asserere est quædam hæresis.*
2 *Opinio communis tenenda nisi, &c.*
3 *Petrus Sotus confessarius Cæsaris magnum Dominicani ordinis ornamentum.*
3 *Cardinalis Illustrissimus Vuarmiēsis, etiam ante purpuram nomine Hosius. toti orbi clarissimus.*
3 *Frater Michael Medina laudatus.*
4 *Nouitates præsertim relaxantes mores vitandæ.*
5 *Opinio N. apud omnes ferè Catholicos male audit.*
5 *Papa licet humanis legibus non subijciatur, tamen ab opinione N. cauet.*
6 *Aliena quærens sua perdit, vt totum qui totum quærit.*
7 *Materia superbiendi ambiendi, &c. tollenda.*
8 *Didacus a Cerua siue Couarruuias laudatus.*
9 *Bonorum Ecclesiæ superflua ex mente Christi danda pauperitati.*
10 *Dominicus Sotus palinodiam tacitè canere videtur.*
11 *Bona ecclesiastica esse Dei, & non danda cognatis Tridēti definitum.*
11 *Impensa vana bonorum Ecclesiæ vt prohibita, quia mala.*

1 QVADRAGESIMOOCTAVO moneo, quòd præfatus N. ex vna parte, & comunis opinio, & ego ex alia, adeo sumus in hac re contrarij, quòd ille ait beneficiariū adeo esse dominum sui beneficij redituū, ac aliorum sui patrimonij: perinde quoq; posse illos impedere in quoscunque voleret vsus, ac alios sui patrimonij reditus: neque plus peccare in illis profanè, vaneve impendendis, quàm in istis: neque plus quàm laici in impendendis suis sæcularibus reditibus. Ego vero sequutus communem opinionem, quam præ cæteris asserit Archidiaconus: *c* contrario, id adeo esse falsum, & contrarium Catholicæ quę sacrosancta Romana est Ecclesiæ canonibus, quod nullatenus esset scribendum, neque audiendum.

2 Primo quidem, quod à commum sensu non est recedendum sine lege, vel efficaci ratione, per ca. fin. *d* & doctrinam Ioan. Andreę receptam in c. 1. de constit. præsertim, quando est adeo vt hæc recepta; & adeo debili ratione fundata contraria ac insolens, vt nullus antiquorum canonistarum, etiam ipso N. confitente, id audire voluerit. Imò præfatus Archidiaconus, *e* esse hæreticum in iure dixerit: cuius dictum licèt N. dicat, *f* non esse intelligendum de vera hæresi; ait tamen intelligēdum esse de dicto adeò à communi sensu & mente canonum alieno, vt nemo nisi qui ab eisdem cononibus aperte dissentire velit, eam sequi posset: quę sunt verba eius. Alius tamē longe vtroq; illorum, & me in sacris litteris eruditior, & grāde ordinis Dominicani ornamētum: Petrus a Soto, qui ob insignem pietatem fuit a sacris confessionibus catholicissimi Imperatoris Caroli V. satis sensisse videri alicui potest, eam esse verè hæreticam, *g* in hæc grauissima verba. *Primo omnium constat, ex decursu totius Ecclesiæ ab apostolis, & ipso iure diuino, bona omnium Ecclesiarum, cum Christi sint, merito etiam pauperum esse, neque vlla ratione aut potestate humana fieri posse, vt liceat in alios vsus, quam ecclesiasticos, & pauperum expen.* &c. *int.* & paulo post, *Et contrarium credimus esse errorem grauissimum*

a C. de sacrosanct. eccl.
b C. de sacrosanct. eccl.
c C. de pactis. & §. per tradit. Instit. de rerum diuis. dist. 2 quæst. 3.
d ...
e Ca. presbyt. & c. quicunque 12 q. 4. & c. 1. & ca. inquirendum. & cap. fin. de pecul. cleric.
f § qui interesse. ff. si quis cautionibus & Ecclesia vt lite pendente 12. quæst. 2.
h C. de sacrosan. eccles.
a In mon. 42
b Quæstion 3. monit. 24.
c In c. statum. §. Assisterem. vel pen. de re iud. lib. 6. & in princ. 44. dist. & in ca. si episcopus 12 q. 1.
d 20. dist.
e In §. Assessorem.
f In 4. par sui lib. cap. 1. nu. 15.
g In Lib. de institut. sacerd. 2. par. de vi. sacerd. lect. 3 in de bon. eccl.

mum [illegible] contra bonos mores, & iustitiam, & quidni etiam contra Scripturam: [illegible] ille: cuius dicta, eo maiore sunt apud omnes pios, & eruditos auctoritate, quo insigniorem ob [illegible] prudentiam, & eruditionem, in suum [illegible] sibi præiatus Imperator delegit, & ad bellum in Lutheranos & rebelles Germaniæ suscipiendum, & administrandum [illegible] in hortatorem & [illegible] habuit, & quo [illegible] scripta contra [illegible] [illegible] defendere [illegible] & [illegible] idemque [illegible] & eruditissimus Cardinalis Vnar[illegible] nomine. Hosius, etiam ante pu[illegible] toti orbi [illegible] erat [illegible].

3 Non est autem D. Petrus Sotus, idemque Dominicus Sotus supra citatus, vir eiusdem ordinis eruditissimus quidem, & [illegible] aliquo nomine illo inferior, qui [illegible] post nos Salmanticæ Cathedram & doctoratum obtinuit, & cuius multas opiniones, quas contra receptas tenuit, habita que quæ debebatur ei reuerentia, non sine complurium etiam ordinis sui & scholæ virorum doctissimorum consensu, in varijs nostris opusculis retulimus, quarum vna est hæc, vt supra, *a* patet, & antea in Manuali Confess. *b* & seq. vna in quam, earum, quam N. defendere nititur: & magis quam ille exegit, & [illegible] tanto me[illegible] sententia maiore beneficiariorum animarum damno & decoris clericalis detrimento; quanto magis fulcit [illegible] pios, qui ne decimæ clericis soluerentur, ea ratione multis persuaserunt, quod illi eis tanquam sui patrimonij redditibus vterentur. Reuerendus item admodum frater Michael Me[illegible] Franciscanorum ordinis ornamentum, *c* omnium ordinis sui virorum, in quibus profecto complures sunt doctissimi, mentem complexus ait. *Præditam nouam opinionem esse sacrilegam & talem, quæ euangelicum opitulandi pauperibus ministerium e[illegible] quæ adulatorum [illegible] quorundam sophistarum vngui in scholas irrumpens [illegible] cœpit ab eis illam sanctorum auctorum sententiam [illegible] bona pauperum: qua factum est, vt Ecclesiæ [illegible] clero magni thesauri inuiderentur, & vt in electione episcoporum non [illegible] episcopis prouideatur; multique Principes hæretici bona ecclesiastica violenter inuaserint.* hæc ille.

4 Secundo eundem moueo idem, eo quod nouitates vitandæ sunt, qua parte vitari possunt, l. *in rebus*, *d* & cap. *cum consuetudinis*, *e* cum ei annot. & a communi non est recedendum, vbi vrgente ad textu, aut ratione, *f* & in dubio, tutiora & tutiora sunt sequenda, *g* & non est præstanda materia laxandis moribus, in quod hoc seculum adeo est propensum, *h* & in dubio, pro religione iudicandum est. *i* At nostra sententia est vetustior, imo & omnium fere antiquorum, & communis etiam recentiorum, ipsomet N. fatente, *k* est nemanimabus longe salubrior ipsomet teste, in epistola nuncupatoria, & securior, vt palam est, & moribus reformandis longe aptior, vt ex Concilio Tridentino, *l* colligitur, & pietati, ac religioni [illegible] quippe quæ causam Christi, & pauperum defendit. Ergo potius amplectenda est, quam opinio eius noua paucorum, parum tuta, & male [illegible], [illegible] & multum laxa, & quæ plurimum beneficiariorum mentes a cœlestibus in terrena demittit.

5 Tertio quod hæc nouitas omnibus ferme Ecclesiæ Christianæ canonibus, vt postea monstrabitur, obuiat: & adeo quidem, quod nullus antiquus canonista [illegible] est, ea tenuerit. Eadem nouitas adeo a communi totius populi Christiani sensu abhorret, vt rari sint ex his, qui ex animo sunt Christiani, & sacras sacrorumque Doctorum Scripturas legerunt, qui non ægre ferant audire, quod tam libere possint Primates, Archiepiscopi, Episcopi, & alij quiq; beneficiarij de omnibus suis redditibus ecclesiasticis in profanos vsus disponere, ac Reges, Reguli, Duces, Marchiones, Comites & alij laici, de suis sæcularibus: cum palam sit, nec etiam Papam, licet nullo humanæ legi [illegible] [illegible] ad vim coactiuam, subiiciatur, *m* id sibi permittere, [illegible] vllus Papa testamentum, saltem ad profana, in [illegible] dicam ab aliquo eius successore admittatur.

6 Quarto, quod h[illegible] laudatur illa, quibus quidam [illegible] aliena, [illegible] *n* [illegible] *totum vult, totum perdit.* Ad hæc nouitas etiam clericis [illegible] odiosum: quin & adeo [illegible] aliquos Reges, Regulos, & alios laicos, qui decimas, & primitias soluunt, quique vel quorum prædecessores, vrbes, oppida, montes, [illegible], iurisdictiones, & alia prædia plurima, Ecclesiis donarunt, vt eius ministri [illegible], deinde [illegible] adeo, in quam, hæc nouitas horum aliquos [illegible], vt sint quos pœniteat [illegible], ea illi donasse, & vellent [illegible] ea reuocare, quod vt multis in locis tentatum est, ita in pluribus tentatum iri, timeri posset, si hac opinione inflatus clerus superbierit, & quæ eius aliena, sui perdendi periculo exposuerit.

7 Quinto, quod hæc eadem nouitas est occasio præsentissima clero [illegible] pauperes despiciendi, cognatos ditandi, nimium cupiendi, superflue ambiendi per fas & nefas sacerdotia quærendi, imo & luxuriandi apparatu saltem & vestitu, & vitam non [illegible], ac luxui: & denique [illegible] mentes a cœlestibus deiiciendi in quo, vt Deus eas continuerat, [illegible] & [illegible] Ecclesia vniuersa: quas occasiones fugiendas esse satis probant principium 42. dist. & cap. *cum iam dudum*. *a* & principio [illegible] execrabilis Ioan. xxij. & præsertim *b* Concilium Tridentinum. *c*

8 Sexto, [illegible] vt tenuis quæ audiri posset, vt colorem habeat opinio Cardinalis Zabarellæ, *d* videlicet: beneficiarios redditus ecclesiasticos profane impendentes, non teneri quidem ad restitutionem, sed mortaliter peccare, [illegible] adhuc D. Didacus a Leyua [illegible] Couarruuias, meus olim discipulus dilectissimus, qui postea, vt creditur, [illegible] obijt, auctus episcopatus Segobiensi, ac suprema Hispaniarum præfectura, *e* qui postea [illegible] humanissimis ad me datis certiorem fecit me in, quæ adeo communem [illegible] sententiam, [illegible] natorum, & apud eum, qui satis doctrinam [illegible], sententiam, quam ipse [illegible], [illegible] accedere ad nostra; cum timor peccati mortalis magis debeat homines deterrere a peccato, quam omnis restitutionis. Hæc, inquam, opinio licet vtcunque audiri possit, & colorem habeat, & eam, vt [illegible] fallor, [illegible] ad eo conscientia [illegible] tem. At hæc alia noua, quæ [illegible] peccare impendere [illegible] ecclesiasticos vane vel profane: quam redditus [illegible] patrimonij: quodque redditus Regum, Regulorum, Ducum, Marchionum, Comitum, & aliorum laicorum profani [illegible] vna parte, & redditus ecclesiastici Papæ, Patriarcharum, Primatum, Archiepiscoporum, Præsulum, & aliorum [illegible] hoc pares; nihilque redditus [illegible] hoc a redditibus profanis [illegible] beratur [illegible] illorum, ac horum dispensatio [illegible] pro[illegible] est, quoad [illegible] & [illegible] & quoad doctrinam hæc eius, vel proximus ei, vt grauissime [illegible] præfatus Petrus Sotus in loco præcitato. & ante illum A[illegible] [illegible] communiter receptum in præfato cap. *fraternitatem*. *g* & indignissimum quod [illegible] imo illi & canonum Ecclesiæ obseruantissimo S. Thomæ Aquinati tribuatur; & plane contrarium Concilio Tridentino, *h* cuius hæc de re fragmentum inferiumus [illegible] *i*

Septimo, quod omnia prædicta bona ecclesiastica, sunt bona Christi quoad verum dominium: quod per duodecim fundamenta [illegible] probauimus, *k* non solum ea generali ratione, qua [illegible] eius, *l* sed etiam speciali censura, & dispositione hominis, quæ omnia sacra & donata ei, sunt eius: ita vt dicantur nullius, scilicet, hominis vel hominum, *m* vt late probatur & declaratur. Atrox [illegible] allegata, *n* & repetita supra, *o* per plurima fundamenta, quod voluntas eiusdem CHRISTI D.N. declarata, & præcepta per ipsummet [illegible] & per Apostolos & Ecclesiam eius traditionibus, & canonibus est, vt omnia illa impendantur in honestam sustentationem Ecclesiæ, ministrorum, & piorum operum. Ergo ea, quæ supersunt ministris decenter sustentatis, debent distribui pijs operibus; & per consequens peccatum est contra facere.

9 Octauo, quod vt proxime dictum est, & per sexdecim rationes nervosas probauimus, supra, *p* & duobus sequentibus, per quas, & alias idem irrefragabiliter probamus [illegible] pramo-

a De preb.
b Cap. 1 de reform.
c Sess. 25.
d In cle. grat de rescr num. 12 & in cle. quia conting de relig. dom num 10. & in 1 pa. de pœn
e In c. cũ olim de testam.
f q. 2. nu. 1.
g § asseff. sel sec. de refer
h lib 6
i In c. 1 de re ſeſ. 25
k Mon. 40.
l In præfato mon. 40
l Pſa. 23. & c. quo iure 8. d.
m § nullius. inst de rerum diuis.
n In d. apol mon. 27
o Mon. 21 & duob seq & mon. 43.
p Mon. 81.

a In 12. b Cap. 21. nu. 30.
c Lib. 7. de re da in Deum fac.
d l. de legib. e De consuet. f Ca. de pub. [illegible] g [illegible] h Cap. ad audientiam de [illegible] i [illegible] dist. 7. k Cap. ex par. l [illegible] m [illegible] n [illegible]
m Ca. prop [illegible]
n Ca. [illegible]

pta monit. 42. quòd præfata bona ecclesiastica, tam ex voluntate & intentione fidelium, qui ea Christo dederunt, & dant, quàm ex ipsiusmet CHRISTI declaratione, & præcepta per ipsummet verbis & factis, & per Apostolos & Ecclesiam traditionibus & canonibus, habent modum, & onus expresse aut tacite iniunctum, vt ea, quæ ministris eius honeste sustentatis, superfuerint, in pauperes, & alia opera pia insumantur: at qui modum & onus non (?) rei sibi tradit ab alio, non implet, facit contra legem iustitiæ commutatiuæ naturalem, quæ iubet pacta seruari *a* etiam à monarchis. *b* Ergo beneficiarius, cui tradita & commendata sunt bona CHRISTI, cum præfato modo & onere iniuncto, peccat mortaliter non adimplendo illud.

Nono, quòd nullo CHRISTI præcepto, vel exemplo, neque vlla Apostolorum, neque Ecclesiæ traditione, neque vlla lege Pontificia, vel Cæsarea, vel ciuili nullum est, vt bona in solos ministrorum & alios vsus pios ita expendantur, neque prohibitum, ne profanis vsibus, aliòqui honestis, distribuantur. At exemplo CHRISTI, traditione Apostolorum, & canonibus Ecclesiæ, non solum vno, vel altero loco, sed sexcentis explicite vel implicite iubetur, vt superflua bonorum ecclesiasticorum dentur pauperibus, vel pijs operibus, & prohibetur, ne dentur profanis, vt monstratum est supra. *c* Ergo perperam, & parum pie adæquantur in hoc ecclesiasticorum bonorum & laicorum reditus, & penes dicitur, nihilo plus peccari, impendendo reditus ecclesiasticos vsibus profanis quam reditus laicos.

12 Decimo, quòd etiam ipse Dominicus Sotus, cuius auctoritate nitens N. illam opinionem defendit, aperte *d* fatetur, *Tempore illo*, de quo loquitur Augustin. *e* videlicet *quod in cōmuni viuebatur, pauperes tam laici quàm clerici ex decimis alebantur.* Et ita oportet eum confiteri; vt ait S. Clemens supra relatus, datas fuisse ad sustentationem, non solum ministrorum, sed etiam pauperum, imo & *f* consequentia, quæ cætam ei, se parum misericorditer in art. præcedenti loquutum, adactus dixit, *Antiquam Ecclesiæ pulchritudinem in subsidio pauperum deuasisse, cum Apostoli diaconos non ministerio impensæ viduarum, orphanorum, indigentiumq; curam gererent.* & paulo post subdit, *Episcopos non debere habere alios filios quàm pauperes; non debere item instituere maioratus; neq; ... aliter prouidere, quam pauperibus; neq; locupletare illos ... vt ... necessitate vitam ducant.* & paulo post, *g* ait, *Quod episcopi non debent esse remissiores in erogatione eius, ... legem iustitiæ teneretur id facere.* quibus subiicit, *Confessarios deberet in vita & in morte largissimas eleemosynas ... facere ... pro pœnitentia imponere ... in restituere ... legem iustitiæ ad restitutionem tenerentur.* Imo & addit, *Quod beneficiarius, qui vt suum ... perpetuo celebret ... etiam ... amplianda & perornanda ... pauperibus succurri possit ... non solum ... sed etiam perniciosam & CHRISTI ingratitudinem ... Quid* Ita quid aliud quàm pali... quamcum ... quæ art. 3. præcedenti dixerat ... conclusionem ... N. ... strictiorem potestatem habere beneficiarios in reditus ecclesiasticos, quàm ... laicos in ... & grauius peccare ... profane impendendo, quàm laicus: quæ nostra conclusio est.

Vndecimo, quòd vltra hæc omnia, ... quòd ... canones ... facultatem beneficiarijs de reditibus suorum beneficiorum, *h* adeo quidem, quod neque Summus Pontifex testatur de reditibus sui Pontificatus, vt post alios tradit Philippus Francus, *i* quæ facultas ... non possent ... illis, si suorum redituum ecclesiasticorum tam domini essent, quàm sunt profanorum.

Duodecimo, quod B. Hieronymus *k* ait: posse quidem clericum viuere de altari, nō autem luxuriari: vbi certum est, quod verbum luxuriari, non solum significat ... rerum vsum, sed etiam quemlibet alium, qui nec... naturæ, personæ ... non est necessarius, ... qui non sit malus, & alio in loco *l* ait, nullum clericum

velle fulgere ... debere: quis enim ... sic ... reputans ... quod bonorum Ecclesiasticorum ipsemet solus CHRISTVS Dominus speciali ratione ... dispositionis est dominus, & quod per tot auctoritates authenticas constet ... voluntatem ipsius CHRISTI esse, vt omnes illorum reditus in ministros & opera pia sustentanda ... non posse pauperibus plus iuris in eius reditibus, quàm in secularium bonorum.

13 Decimumtertium & postremum irrefragabile fuerit quod sacrosanctum Concilium ... sine periculo aberrandi a fide ... hanc partem Canonizare videtur, *a* per ... fere ... Per quas palam determinatur primo, bona Ecclesiastica esse bona Dei, non solum generali, sed etiam speciali ratione, vti dictum fuit ibidem.

Determinatur secundò, nullis beneficiarijs licere donare de reditibus Ecclesiasticis aliqua diuitibus, etiam si cognati sint, & amici, ac familiares eorum.

Determinatur tertio, licere illis donare illos cognatis, familiaribus, & amicis pauperibus, intuitu paupertatis principaliter, licet secundario respicere possunt etiam cognationem, familiaritatem, & amicitiam.

Determinatur quarto, saltem per consequutionem necessariam, non licere illis donare de reditibus Ecclesiasticis tam libere ac laici de laicis quibus voluerint, & peccare si contra fecerint. Quæ est conclusio nostra, quę non solū, vt in principio huius moniti diximus, fuit ante præfatum Concilium sententia omnium antiquiorum Doctorum, pene que omnium recentiorum communis: sed nunc post præfatum Concilium ... videri potest etiam esse de hoc qualem Petrus Sotus ... & satis expresserat fuisse etiam ante illud, ... perpetuo ductu, & traditione Apostolorum & sanctorum Patrum à Christo vsque in suum tempus esse traditam & receptam: nam Concilium non vetat præfatam largitionem in cognatos & amicos ea mente, vt per suam prohibitionem incipiat esse mala, & de numero illorum, quæ ideo sunt mala, quia lege humana sunt prohibita, sed vt id quod ante ... declararetur, fuisse & esse malum, & de numero illorum quę sunt prohibita, quia mala ... quæ in similitudine ... *e* præsupposito rerum dominio iure gentium introducto, & quòd res Ecclesię sunt specialis hominum ... positione ipsius Christi. Et ita vnusquisque fidelium cogendus videtur nūc auctoritate præfati Concilij credere præfatam largitionem in quoscunque diuites esse malam, & ideo à Cōcilio prohiberi: quia mala est in se, & iure naturali, & diuino, Apostolicaque traditione prohibita, cuius consequens est, conclusionem nostram non solum videri esse veram, & omnium antiquiorum & communem recentiorum sed etiam hodie videri quasi de fide. Neq; obstat quod quidam perdoctus ex tempore dixit, Concilium ibi agere de rebus ipsis Ecclesiarum, & non de reditibus earum, tum quia expresse meminit redituum Ecclesiasticorum, tum quia agit de rebus, quæ possunt dari cognatis & familiaribus intuitu paupertatis, si sunt pauperes, & constat, res ipsas Ecclesiæ, ex quibus percipiuntur illi reditus, non posse dari etiam pauperibus solo paupertatis intuitu, neque sine iusta causa & solennitate debita. *d* Adde quòd etiam in Concilio Lateranēsi hoc idem *e* fere declarauit Leo X. *e* quamuis ratio irrefragabilis, qua nititur hæc nostra conclusio à nemine, quod sciam vsque ad nos traditur, quam reddimus supra. *f*

a Leg. 1 ff. de pact.
b Cap. 1. de prob.
c Mon. 40. & 42. & monit. 20. cum aliquot seq.
d In lib. 10 de iustit. & iure q. 4 art. 3.
e In cap. decimas 16. q. 1.
f In art. seq. 4 col. 2.
g Col. fin.
h Cap. 1. & ad hæc, & relatū de rel. ... 12. q. 2. ca. ... eadem cau. q. 1.
i In rub. de re... col. 13.
k 44. dist. in princ.
l Supr. 42. dist. in princ.
a In c. 1. de ref. ... in mon. 40 prope fin.
c In c. ... de effic. dolo.
d Ca. fine ex. cap. 12 q. 2.
e In session. 9 Decre. de reform. col. 6
f Monit. 20.

SVMMARIVM.

1 *Thomas Aquinas pro communi esse opinione, multis ostēditur.*
2 *Thomas a communi non se dicedit, Canones inspicit.*
3 *Ecclesiarum Prælati, & ciuitatum Decuriones, vt in hoc sunt pares, vel impares.*
4 *Bonis in Eccl. amplius potest Christus, quàm Prælati: sicut in bonis ciuitatis plus potest illa, quàm Decuriones.*
5 *Ecclesiarum reditus, nō erant tempore S. Thomæ tam grandes, & cui Episcopatus Itali, & Galli sunt minus opulenti Hispanis.*

6 [6] Episcopatus Galliæ extenuant 70 [illegible] abbatiæ mitra, & baculo insignes.

1 QVadragesimonono confutaturus ea, quę aduersus præfatam, quæ communis & nostra est, decisionem, & eius fundamenta ab N. & aliis opponuntur, moneo, nihil illa, neque incidenter eis inserta, obstare. Non quidem primum, videlicet, auctoritatem S. Thomæ, cuius personam prædictus N. tam ad confirmanda sua, quàm ad confutanda nostra, rhetoricè quidem, sed parum caute induxit; quò tanti viri auctoritate tela in eum missa, debiliora [illegible] viderentur, & fulcra quibus ea fulcit, firmiora: dum contendit significare, non [illegible], quam S. Thomam approbare, & defendere, quem procul dubio credimus a parte nostra stare, non solum quò ad præfatam decisionem primæ quæstionis, sed etiam quo ad decisionem secundæ infra ponendam, videlicet, præfatos beneficiarios mortaliter in hac re peccare, & ad restitutionem teneri: quod neruosissime, & ni fallimur, verè coniecturis probamus in sequentibus.

2 Primo quidem, quod ille non solet facile à communi sanctorum Doctorum sententia recedere, & assolet magna obseruantia, animique demissione, Canones sanctæ matris Ecclesiæ suspicere, & interpretari.

Deinde, quod vir doctissimus, iuxta ac pientissimus, numquam affirmauit expressè contrariam partem, quod etiam N. & Dominicus Sotus fatentur: & in dubio, credendus est potius adhærere communi, quàm contrariæ, cùm in dubio illa sit amplectenda.

Tertio, quòd a expresse ait, quòd quemadmodũ bona ciuitatum commendata sunt cõsulibus, & decurionibus earum, ita bona Ecclesiastica sunt commissa prælatis earum. Et palam est, virum tam doctum & pium, si de hoc interrogatus fuisset, responsurum, Consules & decuriones ciuitatum non solùm peccare, sed etiam teneri ad restituendum reditus publicos, quos in vsus alios ab eis in quos deputati sunt, insumerent: & consequenter respondisset, prælatos Ecclesiarum debere restituere eos, quos in alios vsus quàm præfixos, & præstitutos impenderent.

3 Neque obstat retortio, qua retorquet in nos hoc argumentum præfatus N. dicens, quod decuriones, & rectores ciuitatum, possunt pro libito disponere de stipendijs, & salarijs, quæ a ciuitatibus pro suis officijs & laboribus assignantur dummodo alia communia sibi non capiant: & quod ita Episcopus, & alij beneficiarij poterunt ad libitum disponere de partibus sibi assignatis, quę sunt quędam illorum stipendia. Non inquam, obstat hęc retortio. Tum, quia id est verum, cum bona ciuitatum sunt libera ab huiusmodi oneribus, & ciuitates ipsæ veræ ac plenæ illorum dominæ, & ita possunt assignare suis decurionibus, & rectoribus stipendia certa ab omni onere libera. At bona Ecclesiastica non sunt libera, imo subiecta oneri præfato, vt, [illegible], omnes eorum reditus impendantur in vsus pios, puta, in sustentationem honestam ministrorum, cultus diuini, sacramentorum, sacri verbi & aliorum sacrorum, & in subuentionem pauperum, fabricæ, aliorumque piorum operum. Tum, quia etiam si illa libera essent, tamen prælati, qui ea diuiserunt inter Episcopos & capitula, & instituerunt alia beneficia, non erant, neque sunt veri & pleni domini eorum, sed ministri, procuratores, & dispensatores illorum constituti mediatè, vel immediatè a CHRISTO, domino eorum vero & pleno: quibus non est facta potestas dandi pro libito stipendia, libere, in quoslibet vsus impendenda, sed solum iuxta intentionem ipsiusmet CHRISTI, per traditiones Apostolicas, & Canones Ecclesiæ declaratam: quæ est, vt ministris eius honestè sustentatis, reliqua in pauperes, & alios pios vsus impendantur.

4 Quæ responsio confirmatur per id quod Bartholus ait, b scilicet, quod ciuitas, quæ in temporalibus non agnoscit superiorem, potest disponere de bonis communibus, non autem consules, & decuriones earum: eo quòd ciuitas ipsa est vera, & plena eorum domina, decuriones autem solum gubernatores. Ita quoque & CHRISTVS ipse rerum Ecclesiasticarum verus dominus: posset quidẽ assignare ministris eius, quanta ei liberet stipendia, de his quæ libera essent ei donata ab onere tribuendi superflua pauperibus: non autem prælati, qui ab eo mediatè, vel immediatè sunt instituti, vt gubernatores, & decuriones quidam Ecclesiarum.

Corroboratur etiam eadẽ responsio, ex eo quòd sicut consulibus, & decurionibus statuta sunt à ciuitatibus certa stipendia, de quibus pro libito disponere possunt, sic etiam beneficiarijs instituta est a CHRISTO, & Apostolicæ Ecclesiæ traditione, honesta sustentatio pro stipendijs, de qua etiam ipsi libere possunt disponere, adeo quòd de omnibus quæ reliquauerint de iis, quæ possent in suam honestam sustentationem impendere, possunt pro libito perinde, ac de patrimonialibus disponere, vt diximus supra. a

Confirmatur etiam ex eo, quod beneficiarij similes sunt decurionibus, quibus nil certum esset pro stipendio statutum, sed sustentatio personarum suarum honesta; de quibus non diceret ipse N. posse quicquam de bonis ciuitatis impendere in alios vsus, quam à ciuitate præstitutos, exceptis illis, quæ pro sua sustentatione darentur: de quibus possent suum fraudando genium, & parcius viuendo, aliquid reliqui facere.

5 Quarto colligitur præfata memorati S. Thomæ mens, ex eo quod in alijs duobus locis, b in quibus alibi affirmant contrarium tenuisse, satis consentit communi, si candide intelligatur: quoniam tria dicit. Primum, quòd episcopus potest disponere de his quę sibi deputata sunt, perinde ac de patrimonialibus. Secundum, quòd prælatus restituere tenetur id quod impendit, ex ea parte, quæ deputata est principaliter pauperibus, vel fabricis. Tertium, quòd etiam tenetur ad restituendum quantitatem notabilem, vltra ea quæ sibi decenter alendo sufficerent, si bona sunt communia ei pauperibus, & fabricæ. Quæ omnia tria dicta, nos quoque fatemur: ita quòd dubium est, quantam partem dixisset ille esse deputatam præfatis prælato, & beneficiarijs suis vsibus necessariam; nam Aduersarij aiunt esse totam, quæ ex mensa communi totius Ecclesiæ est deputata prælato. Nos autem affirmamus, esse tantum illam, quæ virorum bonorum iudicio, ad honestam eius sustentationem opus est: & longe verisimilius est, eum intellexisse hoc, quàm illud. Tum, quia hoc consonat traditionibus & canonibus Apostolorum, & Ecclesiæ, quorum ipse semper fuit obseruantissimus: & expedit tanti auctoris dicta, quatenus verba patiuntur, ita interpretari, vt illis concordent. c Tum quia ex contraria interpretatione consequeretur quoddam absurdũ, ideóque minime audiendum, d videlicet, quòd vir adeo doctus, & sanctus dixisset, prælatũ, cui pro sua parte ducentorum ducatorum millia in reditibus à mensa capitulari separata essent, perinde posse de illis omnibus disponere ac de suis patrimonialibus, & sicut Dux sæcularis de suis ducalibus: ac consequenter posset thesaurizare omnes illos reditus si vellet, vel suis cognatis distribuere, si id mallet, emereque ex illis quicquid in Regno venale inueniretur, si triginta annos viueret, retinens eos sine maiori obligationę, quàm Dux: quod est contra Concilium Tridentinum, e & contra illa multa quæ supra, f & præcedẽti adducta fuere. Quod si quis contentiosus fuerit, sanctum illum Doctorem non fuisse confessurum hoc de prælato tantorum redituum; eadem ratione conficeri cum oportebit, eundem non fuisse asserturum de prælato 1500 [illegible]. vel [illegible]0. millium redituum: neq; de eo qui haberet 50 [illegible]. vel 300. millia, neq; de habente viginti millia, vel decem millia, si sex millia sufficiunt ei honeste sustentando; quandoquidem eadem ratio idem ius in omnibus illis suadet: & ita est locus regulæ l. illud, g quod si pertinaciter replicetur, eundem sanctum Doctorem dicturũ fuisse, de omnibus, quod nos asserimus esse absurdum, replicare possumus. Primo, ludibrio eundem fore sanctissimum Clementem, quem citauimus cum alijs, h & Concilium Carthaginense & Tridentinum, & alia, quæ statuerunt supellectilem episcoporum debere esse curtam, mensamque pauperem, atque debere victu, & vestitu modera-

a In 2.2.q 66 art 8.

b In l. ambitiosa, vers. ff. de decret. ab ord. fac.

a Mon. 26. 44. & seq.

b videlicet, quodli 6. art 12. & 2 2. q. 185 art. 7.

c Arg. leg. 1. C. de inoff. test. & c. cum expediat de elect. lib. 6.

d Leg. nam quod absurdũ ff de bonis libert. & cap. dudum 2. de præb. lib. 6.

e In c. 1. de reform. sess. 21.

f Monito. 40. & 41.

g ff. ad leg. Aquil.

h In monito. 20. & 21.

to contentos, impensasq; sumptuosas ne faciant, ne sint delicati, ne cognatos suos ditent. Deinde, quod si nominaquædam esset S. Thomæ tantæ sanctitatis, & doctrinæ puteo, asserere; quòd ipse dixisset Hispaniæ prælatos, qui opulentos reditus suarum dignitatum separatos reditus à mensa capitulari habent, posse impendere perinde vt patrimoniales; prædicando illum esse columnam, quæ nutatur doctrina Apostolica, & philosophiæ Christianæ, imo canonicæ a[illegible].

Quinto, præsata mens S. Thom. colligitur, ex eo quod eius ætate episcopatuum, & beneficiorum; non adeo grandes erant, vt nunc, & in Italia, vbi erat ille oriundus, episcopi reditus habent tenues; quia decimæ, quæ tunc non soluuntur hic vt alibi: & in Gallia, in qua peregrinatus fuit, vbique suum corpus magna veneratione colitur, & adoratur Tolosæ in Conuentu reformatissimo Dominicanorum; vbi nos quoque frequentissime adorauimus, & eius auxilium, ni fallimur, experti fuimus, in qua, in qua Gallia, etiam episcopatus non sunt adeo opulenti, sicut in Hispania, quippe quos septingentæ Abbatiæ, & Prioratus baculo & mitra insignes, sanguine redituum suorum minuunt, vt testatur auctor libelli de taxa episcopatuum regni Franciæ, *a* & ita partes, quas eius ætate episcopi tenebant a parte capitulari separatas, vix eorum sustentationi honestæ sufficiebant. At si admonuissent eum, esse Archiepiscopum, qui habeat ducenta, vel centum quinquaginta millia ducatorum separata ei a mensa Capituli, & Fabricæ; & interrogassent, nunquid esset ei mens docendi aliquid, vnde consequeretur eiusmodi Archiepiscopum posse disponere tam libere in vsus quos vellet, ac si essent patrimoniales reditus; videtur nobis, quòd quàuis non vsque adeo durè respondisset, ac Archidiaconus in præfato cap. *statutum*, *b* videlicet, hoc affirmare, esse hæreticum; respondisset tamen vt minimum, quod nunquam id cogitauit. Respondisset, qui fieri potest, vt hoc dixissem; quandoque enim alibi, *c* terque quædam, inde necessario infertur contrarium, videlicet, decimas, & reditus ecclesiasticos, non fuisse donatos in solam cleri sustentationem, sed etiam in pauperum, & aliorum piorum operum subuentionem. Itaque recte acutissimus Maior, *d* dixit, nunquam fuisse in opinione quæ contraria est communi: quod ipsum nos efficaciter monstrabimus inferius, *e* de illo eius magno discipulo Cardinali Caietano.

Sexto colligitur præfata mens præfati S. Thom. ex eo quod ipse fatetur, quod si nulla diuisio bonorũ esset facta inter prælatos & capitula, & beneficiarios, sed omnia essent in communi; & episcopus vel alius prælatus, haberet potestatem dispensandi omnes eorum fructus, non posset ex eis quicquam præter sustentationem honestam, sibi, aut proximis vtilibus accipere, & si acciperet, non modo peccaret, sed etiam teneretur illud restituere, cuius ratio est, quia illa omnia sunt dicata, & oblata sustentationi honestæ ministrorum, & pauperum, & aliorum operum piorum, iuxta mentem Christi, veri domini eorum, vt supra, *f* monstratum est. At qui diuisionem eorum fecerunt, noluerunt, neque potuerunt eximere illa à præfata deputatione, & obligatione, vt infra, *g* latius monstrabimus: & aperte colligitur ex Concilio Tridentino, *h* quod cunctis interdicit omnibus beneficiariis largitionem redituum in alios, quam pios vsus, etiam nunc post præfatas diuisiones. Ergo vir doctissimus iuxta ac prudentissimus, non potuit, neq; debuit sentire contrarium. Quare non immeritò, præfatus Petrus Sotus, vir eiusdem ordinis, ad amussim eius doctrinam doctus, eum pro nostra, quæ communis est sententia, esse dixit.

a In 16. volumine tractatuum, fol. 128.
b §. Asseuerè de rescript. lib. 6.
c 2.2. q. 43. art. 8. & q. 87. art. 1. ad 1. & art. 4. ad 4. & in quodlib. 6. art. 10. & q. 119. art. 3. ad 3.
d In 4. dist. 24. q. 17.
e q. 2. mon. 7.
f Monito 21. & seqq. & 43. & 45.
g Monit. seq.
h Ca. 1. de reform. sess. 21.

SVMMARIVM.

1 *Diuisio bonorum Ecclesiæ inter Prælatos, & beneficiarios non auget potestatem diuidentium.*
2 *Facta non præsumuntur, nisi probentur.*
3 *Communicatio rerum solet parere discordiam.*
3 *Dispositio ad minuendum non operatur augmentum.*
4 *Roncæuallis monasterium illustre.*
4 *Dom. Franciscus à Nauarra stirpe Regia prognatus.*
4 *Monasterium Sanctæ Crucis Conimbricensis quantum olim, & nunc.*
5 *Primum in vsum datum non mutatur in alium sine causa, & Papa.*
6 *Subrogatum sapit naturam eius cui subrogatur.*
7 *Beneficiarius etiam præbendatus debet, reditus superfluos debet pauperibus.*
8 *Intellectus pulcher cap. fin. de his quæ fiunt a maio. part. cap.*
8 *Maior pars non præiudicat minori, in rebus communibus vt singulus &c.*
9 *Beneficiarij ad restituendas Ecclesias compelluntur.*
9 *Priuilegia quàm minime fieri potest extendenda.*

1 QVinquagesimo moneo, nihil etiam obstare secundum, quòd prefatus Nauarrus, nempe, quod diuisio bonorum, vel fructuum, & redituũ eorum, de qua in cap. *rol. u.* & cap. *quatuor.* *a* & cap. 10 præbendarum, & beneficiorum, mutauit naturam primæuam ecclesiasticorum redituum quo ad hoc, id enim negamus, & falsum esse probamus.

2 Primo quidem, quod actus agentium non operantur vltra fines eorum, *b* & intentio eorum, qui præfatas diuisiones fecerunt, non fuit exoneratio eorum ab onere, quod eis erat alendi pauperes ex superfluis: quod constat ex duodecim coniecturis.

Prima, quod nec vnde id constat, & factum quale hoc est, non præsumitur. *c*

Secunda, quod constat fuisse ab hoc longe alium, videlicet, auferendi rixas, dissidia, & lites, quæ inter episcopos, capitula, fabricarios, & eleemosynarios accidere solent: quoniam cum vnoquoque sua bona soli Episco. administrarent, vt tradit S. Clemens *d* & affirmat Anacletus in cap. *præcipimus*, eis minimeque exhiberent beneficiariis & reliquis congruam, quam debebant portionem, vt idem quoque S. Clemens, *f* significat, iam hoc temporibus suis in vsu esse capitula, necesse fuit; vt bona ecclesiastica diuiderentur ad discordias sedandas, quas rerum communio frequentissime solet importare, iuxta l. *cum pater.* *g* & per alia citata ibi à glo. ff. & Doct. & illud. *h Facta est rixa inter pastores Abraham & Loth.*

Tertia, quod dispositio, & intentio disponentis ad diminuendum, non debet inducere augmentum, sed prætatorum bonorum diuisiones in hoc præcipue factæ fuerunt, vt diminueretur potestas prælatorum ecclesiastica bona pro libito insumentibus, & sæpe nihil, vel non satis distribuentibus canonicis, clericis, fabricis, vel pauperibus: ergo non debet illis per eas augeri potestas, quia prius carebant, at omnes post S. Thomam, *k* fatentur, non fuisse prius illis potestatem aliam, quàm victum & vestitum honestum sibi desumendi, & reliqua pauperibus erogandi: ergo neque post eas diuisiones habebunt.

Quarta, quod eadem quoque causa persuasit, vt multæ quoque diuisiones ætate nostra fierent inter Abbates, Priores, simulque Conuentus, & hospitalia nonnullorum monasteriorũ opulentorum, quæ per solos Prælatos gubernabantur: & in his illa, quæ pridem facta fuit in illo nostro illustri, & antiquissimo cœnobio, generalique ac necessario hospitali celeberrimæ Roncæuallis, quam precibus, & efflagitationibus nostris motus, fecit ille longè electissimus Prior, prole regia prognatus, vir egregio ingenio, virtuteque Apostolica præditus, D. Franciscus à Nauarra, qui nuper Valentiæ Archiepiscopus vita functus est, pauper, vt pauperibus subueniret: quæ illustre illud monasterium cum Hospitali generali sibi adnexo seruauit, & seruat. Eadem item causa, & ratio fuit illustri monasterio S. Crucis Conimbricensis, quod vt quòdam totius Europæ monasteriorum canonicorum regularium opulentissimum fuit, ita nunc est omnium reformatissimum. Eadem etiam causa fuit aliarum diuisionum, quas nos tractauimus, non ideo profecto, vt Abbates, Priores, Canonicique libere suas portiones prodigerent; sed vt eorum capitula, & conuentus, quoties res ipsa postulasset, eis coram Deo & hominibus, iuxta cap. *edoceri.* cum ei lite annotat, *l* obuiam irent; palamq; contradicere possent, quo ad portiones, quæ ad ipsam hospitalitatem, paupe-

a & ca. dece. distinct. 12. q. 1.
b L. non omnium. ff. de reb. cred. cap. fin. de præb. cap. cum in. ... sed tit. lib. 6.
c Cap. cum iure peritus de offic. deleg. l. 1. C. de mod. principium.
d Lib. 2. c. 28.
e c. 29.
f 12. q. 1. in d. cap. 28. & 29.
g §. dulcissimi ff de legat. 2.
h Genes. 13.
Leg. legata inutiliter. ff. de adimen. & cap. fin. verb. sign.
k 2. 2. q. 185. ar. 7. & quodlib. 6. art. 12.
l De rescript.

A B C D E F

[illegible] eas per rationem. De [illegible] [illegible] rationem [illegible] [illegible] : [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cap. In. [illegible] [illegible] [illegible] patrem.

4 Quinta, quod id quod ad aliquem [illegible] [illegible] [illegible], non [illegible] [illegible] [illegible] Rego [illegible] b quin [illegible] [illegible] contra legem [illegible] [illegible] [illegible] in cap. [illegible] Panormitan. [illegible] Decium. Quin [illegible] sufficeret [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] d vsus pios, [illegible] [illegible] æqui [illegible] [illegible] quod est in hac re [illegible], eademque [illegible] Pontific[illegible] c Ecclesia secularis potestas [illegible] ad ip[illegible] [illegible] hæc erent, nisi aliqua [illegible] causa [illegible] sunderet. id enim esset contra [illegible] [illegible] legibus [illegible] [illegible] supra, g facit cap. *non [illegible] cap.* l cum eis quæ ibi nunc latius scribimus, tradit [illegible], & Lug[illegible] Cardinal. k Cum ergo [illegible], & [illegible] eorum qui præfati bona ecclesiæ concel[illegible] [illegible] supradicti [illegible] pij, non potuerint, neque debuerunt [illegible] in alios vsus, [illegible] profanos sine [illegible] suprema Apostolica, [illegible] nulla prælatorum [illegible] inuenietur [illegible] ad hoc concessa.

Sexta, quod intentio eorum [illegible] huiusmodi diuisiones [illegible] induxerunt, fuit [illegible], [illegible] credendum non est,) vel certe fuit, vt vnusquisque de sua portione posset disponere, [illegible] modo, quo ante diuisionem Prælatus poterat de vniuersis, videlicet, sustentare se honeste, & reliqua pauperibus erogare.

Septima, quod absurdum est, & ideo minime audiendum, l dicere, diuisionem muneris, & gubernationis, quæ [illegible] incumbebat, in tres vel quatuor partes factam, nisi fuisse causam, vt finis atque vsus tam pij, in vsus tam pro[illegible] [illegible].

6 Octaua, quod id quod subrogatur, aut substituitur alterius loco, eandem eius naturam seruare debet, m cum [illegible] episcopo, qui solus vniuersa gubernabat, subrogati [illegible] ipsi, atque alij, qui partes assignatas eis gubernarent, omnes seruare [illegible] id quod Episcopus ante diuisionem facere tenebatur, videlicet, se honeste sustentare, & reliqua egenis erogare.

7 Nona, quod celebris ille Gratianus huius libri auctor, qui Decretorum [illegible] antiquorum callebat, perspicue ait, n [illegible] canonicos, in quorum præbendas capitularis portio diuisa [illegible] in [illegible] cum eadem qualitate succedere, hoc est, [illegible] quæ [illegible] superfuerint, debent egentibus [illegible], quod [illegible] D. Bernardus, o [illegible] canonicum [illegible] præbendam habentem, [illegible] id quod superius, p allegauimus, videlicet; *Quicquid præter necessarium victum, & simplicem vestitum retines, tuum non est, rapina est, [illegible] est.*

Decima, quod Alexander IIII. post [illegible] ab antecessoribus suis Pontificibus, inter Episcopos, capitula, [illegible], & pauperes factam, in quadam solenni decretali epistola respondit, q non posse iure testari canonicos de [illegible] præbendarum [illegible] ratione quæsitis, nisi de recu[illegible] mobilibus, remunerandorum [illegible] [illegible] consuetudo id faciendi viget.

8 [illegible] potest, intentionem eorum qui [illegible] [illegible] unt, non [illegible] faciendi ma[illegible] [illegible], [illegible] eas applica[illegible] [illegible] [illegible] III. Pontifi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] capi-

[illegible] quibusque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] quoniam [illegible] quid [illegible] vt singulæ [illegible] [illegible] portio[illegible] [illegible] in[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vera, [illegible] [illegible] [illegible] in re enim, quæ [illegible] [illegible] non potest [illegible] [illegible] a R[illegible] [illegible] decreta- [illegible] Innocentius, ex hac nostra [illegible] [illegible] potest, vt [illegible] Decius, b [illegible] inde ac [illegible] diluci de con[illegible]. Ex quibus palam probatur; non esse canonicis tantum iuris in reditibus [illegible] quantum in reditibus patrimonialibus, [illegible] [illegible] neque ipse N. negat, non [illegible] ab Episcopo, ad tribuendum Ecclesiæ [illegible] de patrimonialibus: quod autem [illegible] [illegible] [illegible] capit rationem decidendi, [illegible] N. [illegible] infra.

9 Vndecima, quod beneficiarij separata beneficia, & [illegible] reditus communes ecclesiæ habentes, compelli possunt ad reficienda tecta, & alia ædificia [illegible] [illegible] superiunt, vt [illegible] probant cap. 1. & cap. *de* [illegible] quis tamen [illegible] non posse compelli ad id faciendum de reditibus [illegible] patrimoniorum superfluis. Ergo per diuisiones huiusmodi, reditus beneficiariorum qui eos diuisos possident, non sunt [illegible] adeo liberi, [illegible] rundem domini, ac sunt redituum, & bonorum patrimonialium [illegible] [illegible] habent.

Duodecima, quod diuisiones prætatæ operari potuerunt, etiam aliquos alios effectus, præter eum quem supra diximus; non operando [illegible] nullum, quem Sotus & præfatus N. prætendunt, [illegible] operatur diuisio [illegible] ad [illegible] [illegible] quæ nec plures [illegible] conditione [illegible], d ne conus [illegible] tollit, e quem item [illegible] [illegible] [illegible] administratores [illegible] [illegible] [illegible] præiudicat. quoniam [illegible] [illegible] dium [illegible] post [illegible] quem item operatur [illegible] [illegible] pia ministerij [illegible] [illegible] [illegible] sentur omnino diuisa, [illegible] vnusquisque pupillorum sibi [illegible] conueniens [illegible] [illegible] pluribus [illegible] [illegible] nullum custodiæ causam [illegible] [illegible], & [illegible] berto [illegible], quas sub [illegible] sua habent [illegible] per quam [illegible] præfata [illegible] debet habere [illegible]

10 Contero præfatæ diuisiones [illegible] operari [illegible] ctus omnes prædictos iuri consonantes, non sunt [illegible] dæ vanæ, quamuis non operentur [illegible] omnibus canonibus contrarium. quia receptum est, quod priuilegia, quæ contra [illegible] communem [illegible], [illegible] rari aliquid contra illud, [illegible] vt [illegible] aliquo quod contra illud [illegible] [illegible] maiora, [illegible] & mul[illegible] [illegible] [illegible] quæ omnia palam profecto [illegible], qui [illegible] non [illegible] cæcus, & habet vel [illegible] voluntatem [illegible] vt he ne agat; diuisiones præfatas bonorum, & [illegible] Ecclesiarum, nõ [illegible] operari id quod [illegible] N. [illegible] canonice, ac religiose [illegible] neque [illegible] a vel te dictis communi effecta fuisse [illegible] beneficiariorum, neque onere antiquo tribuendi [illegible] pauperibus, aliisue operibus piis exoluta fuisse.

SVMMARIVM.

1 *Diuisa quæ & quale [illegible] [illegible]*
2 *Bona [illegible], & [illegible] depu[illegible] [illegible] [illegible] riora.*
3 *Domi-*

a *L. [illegible] ff. [illegible] inst. prad leg. Sabinum ff. communi.*
b *In d. c. [illegible] omnes col. 3.*
c *De [illegible]*
d *[illegible] Caim. [illegible] Tit. [illegible] del. [illegible]*
e *Leg. [illegible]*
f *[illegible]*
g *[illegible]*
h *Leg. [illegible] [illegible] [illegible]*
i *Cap. [illegible]*
k *[illegible] in his [illegible]*
l *[illegible] col. 7.*

3 *Dominium non [illegible] etiam verum [illegible] disponit.*
4 *Beneficiarios esse dominos non probat cap. [illegible] non e- fiden.*
4 *Argumentum a contrario [illegible] quod [illegible]*

1 QVinquagesimo [illegible] moneco [illegible] [illegible] & 2. a [illegible] cum [illegible] bant, [illegible] tum fieri d[illegible] partium [illegible] pere; responsio est [illegible] præd[illegible] tell[illegible] ndam e[illegible] illud de acquisitione [illegible] solum habebant in communi; non autem [illegible] lam de translatione dominij alicuius speciei. [illegible] est commune duobus aliquod prædium, quo ad vtile, & directum dominium, diuiso prædio, vterq; fiet domin[illegible] directus, & vtilis suæ portionis. Si autem prædium esset commune [illegible] quo ad dominium directum [illegible], vterque fieret dominus directus tantum suæ portionis. Et si esset commune quo ad vtile dominium tantum, vterque fieret dominus vtilis tantum suæ portionis. Et si prædium commune erat subiectum restitutioni, vel obligationi soluendi aliquam pensionem de fructibus eius, vterque erit dominus suæ portionis, sed cum onere restitue[illegible] vel soluendi partem pensionis [illegible]. Cum ergo, posito sine præiudicio veritatis, quod dominium bonorum ecclesiasticorum fuisset commune episcopo, clericis, fabricæ & pauperibus, cum tamen illa omnia ante prædictam diuisionem ea essent ita communia, vt omnia quæ superessent [illegible] honestè sustentatis, erogarentur piis operibus, quod ore pleno etiam ipse N. confitetur, patet quod [illegible] non potuerunt fieri propria illorum, libe[illegible] quo ad partes eos contingentes, sed cum onere, & obligatione erogandi superflua piis operibus, quasi erant [illegible] cum essent communia, & ita hoc argumentum contra eum retorquetur, & irrefragabiliter nostram sententiam confirmat; tantum abest, vt eam infirmet.

2 Nihil etiam obstat, quod portiones pauperum & fabricæ post diuisionem prædictam, sunt liberæ omnino, [illegible] beneficiarij sunt [illegible] antecedens videtur [illegible] portiones pauperum & fabricæ esse omnino libe[illegible]. [illegible] earum reditus non possunt impendi qui[illegible] vsibus, non enim profanis. Tum quia si portio[illegible] episcopi & beneficiariorum perirent, vel adeo extenuarentur, vt nullatenus ali possent ad ministerio suo fungendum, merito ex portionibus pauperum & fabricæ [illegible] supplementum. c Secundo negamus consequentiam, quia arguitur à facultate impendendi ad [illegible] ad facultatem impendendi ad profana, vt palam est. Adde quod nihil etiam obstat illud, quod pro suo Achille opponit Adrianus, nempe cap. 1. d quatenus habet, [illegible] non [illegible], non fieri dominos [illegible] distributionum, quæ interuenientibus eis tribui debent, & ita significat eos qui [illegible] inter[illegible] fieri dominos [illegible]. Quod argumentum [illegible] proponimus, in quæst. 2. e ex mente Adriani [illegible]. Qui est [illegible] rei domi[illegible] potest de ea pro libito disponere, l. [illegible] si quis vi. h & [illegible] per Bartholum & alios de dominijs & beneficiarijs [illegible] suorum redituum ecclesiasticorum domini, eo quod ca. 1. i habet beneficiarios qui non interfuerunt horis, non esse dominos, distributionum [illegible] significans a contrario [illegible] fieri dominos illarum eos, qui [illegible] inquam, [illegible] suam opinionem per prædictum cap. [illegible] argumentationem.

3 Primo [illegible] negando maiorem; non enim [illegible] quæ est dominus [illegible] alicuius rei, potest de ea pro libito disponere, sed solum ille qui est [illegible], & absolutus, ac sine onere vllo, & vinculo et an[illegible] notum est, quod feudatarius, & emphyteuta [illegible] dominium vtile, iuxta cap. 1. in quo [illegible] dominus [illegible] quod Hispani vocant *Mayorazgo*. [illegible] dominium [illegible] A pro [illegible] verus dominus [illegible] nec [illegible] vel [illegible] tempore [illegible] [illegible] dominium [illegible] *l. prædia* [illegible] d [illegible] & [illegible] consequentia. Quibus [illegible] sunt [illegible] nequeunt, [illegible] *e* [illegible] *f* [illegible] *alienare non possit l.* vbi [illegible] tandem [illegible] non posse, [illegible] dominium f & [illegible] licet [illegible] non prosecutus [illegible] beneficiarius ille dominus [illegible] suorum redituum, intelligendum erit de dominio [illegible], & obligato ad erogandum superflua pauperibus, [illegible] de omnino libero: quoniam expedit iuxta [illegible] cordate, *h* & per [illegible] conciliatur multis [illegible] iuribus, quibus contrarium [illegible] ratur, & probatur, quod beneficiarij effectu [illegible] œconomi, & dispensatores illorum ad erogandum pauperibus, de sumpto sibi tamen ante omnia quod statum suum decet, iuxta doctrinam Innoc. i quod etiam præfatus Adrianus licet restituendi necessitatem neget, vt N. tamen ita intelligendum esse illud cap. [illegible], *k* & Maior affirmat, *l* & longè ante illos Archid. *m* cum aliis multis, quæ firmissima responsio est.

4 Secundo, respondetur, [illegible] falsum est probari per illud cap. beneficiarios esse dominos redituum suorum beneficiorum: nam illud ca. solum inducitur a contrario sensu, quod [illegible] fortissimum [illegible], *n* nullatenus tamen habet vires ad probandum id cuius contrarium in iure exprimitur, vt habet glossa solemnis recepta, *o* vbi late Felin. & textus omnium optimus in ca. *à nobis*, 2. *p* at contrarium latissimè probatur supra *q*

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarij facultas impendendi reditus in quo fundatur.*
2 *Beneficiarius regularis disponit de suo reditu, ac sæcularis de suo.*
2 *Soluens vni, quod alteri debet non satisfacit.*
3 *Princeps consultus iuxta ius præcedens respondit.*
4 *Beneficiarius potest soluere è suo reditu.*
5 *Intellectus nouus, & aptus cap. quod [illegible] busdam. de fideiuss.*
6 *Intellectus extrauag. insecpit. Ioan. xxij.*
6 *Consuetudo, vt beneficiario post mortem cedant fructus primi anni, vt valet.*
6 *Fructus beneficiario post morem cedêtes in qua impendendi*

1 QVinquagesimosecundo moneo, nil etiam probare illud fundamentum, quod [illegible] N. [illegible] supra præsupponit, videlicet, quod potestas impendendi [illegible] tus ecclesiasticos fundatur in dominio quod [illegible] illis beneficiarij. Tum quia id falsum est, [illegible] est, *r* non enim fundatur in eo, sed in facultate [illegible] iure id faciendi: nam Episcopi [illegible] qualibet beneficiarij regulares [illegible] possunt impendere de reditibus suis, quibus alij Episcopi, & beneficiarij sæculares de suis, iuxta [illegible] Cardina. [illegible] quod probauimus supra, *t* [illegible] vnquam contradixit, cum tamen [illegible] esse dominos illorum, neque [illegible] eorum, neque alius alicuius rei [illegible] paupertatis votum, quod in [illegible] latè probauimus in [illegible]

2 [illegible] *peruenit*, 2 quod [illegible] potest [illegible] debet [illegible] de rebus alienis [illegible] debet [illegible] potest soluere [illegible]

a C. communia vtriusque Iud.
b §. hæreditatem. ff de legat 2.

c Arg. cap. ad audientiam de [illegible]

d De cler. non r. lib 6.

e num. 14.
f [illegible]
g Lib. 10 q 4 art 3. de iust [illegible]
h §. differentia ff de acq. poss.
i De cler. non resid.

k In verbo feudo. l. 1. ff si ager vect.

[illegible] In 4 dist 24 q [illegible]
m In c. [illegible]
n L. 1. §. [illegible] offic. [illegible]
o In cap. [illegible] de fora [illegible]
p De sen. [illegible] commun. [illegible]
q Manif. 21 & 40.

r In num. 4.
s In clem. [illegible] de vita [illegible] honest.
t [illegible]

[illegible] beneficij, per [illegible] debiti pauperum. Ad quod [illegible] modo respondet Archidiaconus, *a* videlicet, apud [illegible] Papa ex gratia [illegible], & expressione. Quæ responsio nunquam [illegible] placuit, & [illegible] ab N. con[illegible] & nos [illegible] Salmanticæ [illegible] do illud cap. [illegible] Tapia, quem solum [illegible] Salmanticæ [illegible] doctorum [illegible].

3 Et merito quid [illegible] princeps responsa ad [illegible] respondere videmur [illegible] glossam [illegible]. *b* Tum quia secundum [illegible] positionem, cap. illud de nihilo seruiret extra casum, in eo contrarium, & ita esset delendum, ne membra [illegible] pareret, iuxta cap. *si Romanorum*. *c* Aliter respondet Panormitanus, *d* videlicet, quod Papa non iubet, vt debita, de quibus ibi agitur, soluantur de reditibus beneficij, sed simpliciter de reditibus clerici: & quod ille habebat alios reditus sæculares [illegible] quam [illegible] etiam tanquam diuinatoriam; quando & verbis supra confutauimus.

4 Aliter videntur respondere Cardinalis & eius sequaces ibidem: ex quorum tamen responsione sequeretur, quod beneficiarius sola debita intuitu Ecclesiæ contracta, & non alia posset soluere de reditibus sui beneficij, cuius contrarium nos semper tenuimus, & ita [illegible] in Manual. Confess. asserentes, posse beneficiarium debita sua, etiam iniustè contracta, si alios patrimoniales non habet, soluere ex reditibus sui beneficij, sibi ea capiendo tanquam pauperi licet decisio Rotæ, *f* non se ad[illegible] extendat, quare aliter respondimus nos præfato anno 25. quam responsionem, & modum intelligendi illud ca. significauimus in dict. Manual. vbi supra, & latius explicauimus in apologia huius libri, *g* quòd nescio quare N. dissimulauit, nisi quia fortè deerat ei replicatio contra solutionem, quæ est omni legi & consuetudini consonantissima. Respondemus ergo, quòd beneficiarius, qui non habet alia bona, ex quibus alijs suis creditoribus satisfacere possit, est vnus de pauperibus: & ideo solutio debitorum eius, censenda erit in pauperes erogatio; ac ita ipse beneficiarius tanquam suorum redituum distributor, potest ex reliquis ipsorum capere sibi tanquam pauperi, vnde sua debita tanquam debita pauperis soluat. Neque ob id ipsius beneficiarij creditores præferuntur pauperibus; sed ipse beneficiarius seipsum tanquam pauperem præfert alijs pauperibus propter potestatem sibi iure concessam secundum S. Thomam & onus erogandi reliqua suorum redituum pauperibus, quos ipse elegerit, per quæ applicata formaliter ad præfatam inductionem, concessa maiore & minore, negamus consequentiam: ex eo enim quòd nemo liberatur soluendo vni, quod debet alteri, quod continet maior; & ex eo quod beneficiarius potest soluere sua debita, & contracta intuitu personæ suæ de reditibus ecclesiasticis si nô habet aliud, vnde soluat, quod continet minor non infertur, quod reditus [illegible] non debentur pauperibus, quod est consequens: [illegible] soluendo illis creditoribus beneficiarij pauperis non habentis vnde illa soluat, censentur dari pauperibus: quia dantur pro clerico paupere, qui habet facultatem eligendi pauperem, cui eos distribuat, & eligit in primis seipsum, quem debet eligere secundum caritatem ordinatam, iuxta cap. *si non licet*. *h* & l. *præses*. *i*

5 Nil etiam obstat cap. *quod quibusdam*: *k* quia longè verior est intellectus, qui ad id colligitur ex solutione pro[illegible] data ad præfatum cap. *peruenit*, *l* quàm sit ille quem [illegible] N. [illegible] tribuit, videlicet, quod Abbas, & Conuentus [illegible] soluere pecuniam per se, vel [illegible] religiosum [illegible] mutuo acceptam de reditibus sui monasterij, [illegible] probetur in vtilitatem eius conuersa, [illegible] pauperes [illegible], qui [illegible] sunt sibi [illegible] non habent alia, quam reditus monasterij, vnde illam [illegible] possunt [illegible] hoc iudice: [illegible] id facere [illegible] non possunt [illegible] pauperes accipere, id [illegible]

rum aliorum pauperum, [illegible] tur, emere.

6 Et [illegible] in hoc ipso libello [illegible] licet id [illegible] N. dissimulat, [illegible] copiæ ad impugnandam [illegible] continet, primò [illegible] illam [illegible] inter extrauagantes eius, & [illegible] nes; & in eo [illegible], & communem [illegible] se, quod approbat consuetudinem, vt beneficiato [illegible] capere post [illegible] beneficij [illegible], aut [illegible]. Secundo, quod ex eo [illegible], eã probare, quod liceat ex consuetudine beneficiario [illegible] pro libito testari, vel [illegible] post mortem quia hoc longè [illegible] diuersis non sit [illegible] *f*

7 Imo [illegible] doctissimus [illegible] in ne alio citatus, [illegible] quam habet inter extrauagantes [illegible], [illegible] ctus iste [illegible] conuertendo [illegible] in [illegible], vel, verd. [illegible] Zenz[illegible], *h* [illegible] in solutionem [illegible] um, vel debitorum defuncti, quod summam habere [illegible] pe[illegible] mente [illegible] induxerunt [illegible] consue[illegible] id permittentem, quæ [illegible], ne bona [illegible] sumptione funeris, & debitorum solutioni, quin & in alia glossa, [illegible] didit idem Zenzelinus non valere consuetudinem [illegible] præ[illegible] fructus personis laicis diuitibus. Tertiò, quod prædictis non refragatur, quod Ioan. Andreas frequenter [illegible] receptus, *k* ait, approbans [illegible] opinionem, quæ tradit [illegible] consuetudinem per[illegible] mittentem beneficiario testari de [illegible] fructibus primi, [illegible] cum [illegible] post [illegible] perceptio [illegible] nam [illegible] contextus [illegible] probat, [illegible] & [illegible] ter, esset intelligendum de consuetudine testandi in pios vsus, & non [illegible], vt [illegible] ex verbis glossis Zenzelini proximè citatis [illegible] ipse Ioannes Andreas [illegible] bello vbi supra [illegible] hanc, [illegible] cessario adducunt, argumentum c. *cum expediat*. *m* Quarto, quod ex his sequitur, [illegible] beneficiarij [illegible] posse præfatos fructus [illegible] tanquam pauperes, aut quæ debita [illegible] ex alijs [illegible] bonis soluissent vel in locum [illegible] bonorum, quæ defunctus ex suis bonis patrimonialibus [illegible] pauperes, aut in pios [illegible] mus infra, *n* quæ est noua, & valdè [illegible] dictorum, & aliorum, quæ Doctores [illegible] dixerunt.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiario non dantur reditus tam liceri, quam [illegible]*
2 *[illegible] libere de rebus beneficij consuetudo [illegible] clero.*
3 *Consuetudo vt legi [illegible] debet [illegible] maioris partis.*
4 *[illegible] a Ioanne XXII [illegible].*
5 *Testandi libere consuetudinem non esse clero Italo multum probatur.*

1 QVinquagesimo tertio moneo, quòd nihil obstat illud [illegible] N. [illegible] li, videlicet; nimis [illegible] quod [illegible] ergo episcopus, & beneficiarius [illegible] sibi per [illegible] diuisiones [illegible], faciant suos. Soluitur enim negando consequentiam, & [illegible] mercenario [illegible] liberat ab omni onere; [illegible] autem, [illegible] diuisione [illegible] reditus [illegible] ante di[illegible], per [illegible] *o* [illegible] quod N. [illegible], nempe, beneficiarios [illegible], ergo & reliqua [illegible] ratio de [illegible] beneficium, nisi [illegible] liberi [illegible] esse [illegible], & [illegible] personæ [illegible]

a Ne Sede vacante [illegible] Ext. quæst.
[illegible] tit. de [illegible] ne [illegible]
f Leg. Papinianus. ff. de minor.
g Tit. de elect. in verb. defuncto.
h In verb. Ecclesiæ.
i Super verb. personis.
k [illegible] nemo [illegible] iuris de reg. iur. lib. 6.
Quæst. 3. monit. 3.
m De elect. [illegible] 6. & l. C. de [illegible] dot.
n Ead. q. & in q. 5. monit.
o Monit. 42.
[illegible] cap. [illegible]
[illegible] probat [illegible]
[illegible] quæst. 2.
[illegible] quæst. [illegible]

fet; idem esset de [illegible] pingue, & [illegible]: per quod apparet, non facere quod aiunt, ad [illegible], [illegible] quæ subdit, quod [illegible] & [illegible] non faciunt diuersas species, neq; in prædicamento substantiæ [illegible] magis & minus, &c.

Nec item obstat, quod [illegible] N. [illegible] quod ex opinione recepta [illegible] videlicet quod consuetudo [illegible] vbiq; terrarum esse [illegible]. Tum quia id [illegible] est absurdum, licet aliquibus [illegible] dicta, ferendum tamen, vt [illegible] vbi [illegible] id [illegible] de suo [illegible] qui durum quod [illegible], [illegible] esset [illegible]. Durum, [illegible], videbitur [illegible] & parum in pauperes [illegible] dibus [illegible] vestigia [illegible] D. N. Iesu Christi, Apost. [illegible], & aliorum omnium, quos hactenus [illegible] in [illegible] catalogum [illegible] neque [illegible], qui [illegible] sunt [illegible], & non quæ [illegible], neque [illegible] quæ Christi, & non quæ sua [illegible] quærunt. *d*

2 Tum quia, licet id [illegible] N. [illegible] huic obstaculo respondere [illegible], enegando, quod etiam nunc pernegamus, esse vbiq; terrarum, vt [illegible], consuetudinem testantem, & [illegible] libro de reditibus ecclesiasticis. Quoniam [illegible] neque Episcopi, neque Abbates, neque [illegible] religiosi, neque [illegible] literati, Deum [illegible] vt [illegible], qui [illegible] partem constituunt, vsquam testantur, [illegible] Papæ licentia, nisi [illegible] opera [illegible]. [illegible] quod pauci ex his, qui [illegible] nos vsus testantur [illegible] & superfluo [illegible] reditibus [illegible] collationem [illegible] pauci [illegible] beneficia, quæ plusquam ad honestam [illegible] sufficiunt. Tertio, quod multi [illegible] beneficiis, decedant oneratiores debitis, [illegible] antes. Quarto, etiam pauci eorum qui frugaliores [illegible] sunt, beneficia pinguiora habentibus, superfluunt multa de suis ecclesiasticis reditibus, [illegible] victu, & necessariis, siue omnia [illegible] [illegible] aliquam partem [illegible]. Deducti deinde [illegible] ipsi sua industria, suis [illegible], xeniis, & donis magnatum, [illegible], & aliorum amicorum quæ [illegible] tionibus, quibus toto tempore [illegible] fuerunt: subuenerunt mendicantibus, [illegible] vel aliis cognatis, familiaribus, & amicis egenis [illegible]. Deductis etiam quarto iis, quæ de [illegible] testamento relinquunt, sumptibus funeris, famulis [illegible], atque aliis piis operibus. Deductis [illegible] quas forte metuerunt per officia Ecclesiæ [illegible] particulari [illegible] pensa, vltra ea, quæ in [illegible] beneficiorum debebant [illegible] sententiam Ioan. [illegible] [illegible], Prelatorum [illegible] [illegible] sunt, qui attestantur, [illegible] de reliquiis beneficiorum suorum in [illegible], sed solum de patrimonialibus; vel quasi patrimonialibus [illegible] his quæ frugalitate, parsimonia, [illegible], labore, [illegible], ac officiis, siue, vt ita dicam [illegible].

3 Quare autem [illegible], ne dum omnes beneficiarios, [illegible] partem, sed neq; [illegible] [illegible] contra sententiam communem [illegible], vt [illegible]. & cum ad legem [illegible] [illegible] substantiarum partem [illegible] apparet liquidò, non [illegible] consuetudinem, qua [illegible] nisi vt plurimum in [illegible] consuetudo [illegible] legi de [illegible] posse, [illegible] non posse, iuxta *b* prohibitum. Et [illegible] pronunciet, ego [illegible] quibus [illegible] [illegible] dicam, [illegible] [illegible] per [illegible] per Castellanos [illegible] [illegible] per [illegible] C [illegible], & Na-

[illegible]: & denique per Gallos, & [illegible] Romana, omnibus [illegible] [illegible] plura dicam, [illegible] cum [illegible].

4 Et [illegible] te consolor, [illegible] consuetudine [illegible] beneficiorum [illegible] quam in [illegible] tibus ecclesiasticis [illegible] in Curia, dum in [illegible] Aculeum [illegible] [illegible] vt [illegible] omnes [illegible] edissimum, qui [illegible] nt, [illegible] rerum [illegible] Episcopis [illegible] [illegible] Ioannes XXII. [illegible] [illegible] pro [illegible] plurimi, secundum communem sententiam & [illegible]; [illegible] consulentes, quantum, & cui [illegible] possent donare in vita, vel relinquere in morte [illegible] aliquibus cognatis de reditibus beneficiorum etiam te[illegible] [illegible] eo quod ignorabant dictum Innocentij [illegible] communiter receptum, *a* de quo supra, *b* per quod magnopere temperatur communis sententia scilicet posse beneficiarium seruare suum patrimonium, & reditus eius, quibus volet donare, vel relinquere, [illegible] se decenter ex sui beneficij fructibus: quo intellecto consolabantur. Vidi etiam plurimos longe largiores in eleemosynas de reditibus ecclesiasticis, quam de patrimonialibus; dicentes, [illegible] sunt omnino nostri, illi verò non item. Quamobrem non [illegible] falsum, vbique terrarum, vt ait præfatus N. esse consuetudinem hanc perniciosam disponendi de reditibus ecclesiasticis in vita & in morte, perinde ac de patrimonialibus. sed credimus nullibi gentium esse talem: quamuis fieri possit, vt vnus, aut alter parum sui officij memor, id faciat: & quamuis sint quidam ditiores ægrè audientes sententiam receptam, eo quod eiusmodi bona per donationem inter viuos, vel vltimam volũtatem, sum quæ fuerunt; vel ardenter sperant acquirere, & ita eorum conscientias pungit.

5 Quinetiam non parum miror, quod N. tamdiu versatus in totæ prætorio, talem consuetudinem esse vbique testetur; post eaquam [illegible] quendam de spoliis clericorum, in quo eius Author, vir [illegible], & in audiendis caussis super beneficiariis [illegible] versatus, tam Romæ quam in regno Neapolitano, [illegible] non esse talem consuetudinem in his partibus: imo quod in tota Italia ius commune seruetur, colligitur ex literis Pauli III. Iulij III. Pauli IV. Pij IV. & Pij V. quas præfatus auctor præfati libri edidit, & quarum partes huc pertinentes nos transcribimus in Commentario, quem in c. *non liceat Papæ*, cum apologia huius libelli, anquam rem ad eam pertinentem composuimus. Ratio autem quare consuetudine inductum sit, ne beneficiariorum testamenta irritus vocentur in Hispania, explicatur infra. *c*

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia non fouet peccata, eo quod non omnia puniat, & n. 2.*
1 *Permissio duplex impunitatis, & approbationis.*
2 *Consuetudo testandi pro libito potest esse nota Papæ, quæ non est.*
3 *Papa quædam peccata etiam cleri dissimulat.*
4 *Consuetudo disponendi pro libito non [illegible] p[illegible] test.*

1 QVinquagesimo quarto [illegible] obstaculo illud [illegible] N. scilicet, ex nullo vero [illegible] falsum, secundum omnes, et ex sententia recepta, & [illegible] non solum falsum, sed impossibile, videlicet quod Ecclesia fouet peccatum, & [illegible], contra extrauagantem *vnam sanctam* *d* quod Ecclesia videtur fouere [illegible] contra receptæ sententiæ; cum [illegible], [illegible] & [illegible] non puniat eos, ergo [illegible] [illegible] respondendo, quod Ecclesia [illegible] [illegible] peccatum. Tum, quia nullatenus approbat illo, [illegible] contra communem vtuntur: imo ipsa [illegible] per Concilium Tridentinum nuperrimè tacite

Lib. 2. c. 29. col. fin. Ioann. 6.

ad Coll. ff. 3. Philip. 2.

Quest. 1. monit. 2.

a In c. [illegible] b Monit. [illegible]

c q. 3 monit. 20.

Monit. 29.

In cap. fin. num. 18 de consuet.

Quest. 3 monit. 3

d De maior. & obed.

[illegible] vt [illegible] cast [illegible] probatum [illegible] Tum quia etiam [illegible] Papæ, quod [illegible] per quæ [illegible]

4 Tum, [illegible] non [illegible] Papæ [illegible] Tum quia [illegible] probari [illegible] quod [illegible] non puniri [illegible] de [illegible] Caietani [illegible] ad [illegible] scilicet, quod [illegible] probando [illegible] bona [illegible] iuxta [illegible] ab [illegible] per [illegible] Arg. [illegible] vbique [illegible] expedit [illegible] Ecclesiæ [illegible] obseruam Dominicæ Quinquagesimæ, & feria [illegible] tertia insequente [illegible] & celebrant [illegible] fornicationem relinquit [illegible] non ideo [illegible] censetur, sed nec [illegible] in ea vero ratio- [illegible] nostra solutio [illegible], quod eam consequeretur [illegible] Ecclesiæ statum [illegible], quod tamen non consequi palam constat ex prædictis in monito præcedente.

5 Et quod pro proxime dictis confirmatione fecit, falsam esse differentiam illam, quam prætitulus N. [illegible] contra omnium mentem ponit inter clericos & laicos, videlicet; quod nusquam in iure reperitur, quod Papa dissimulet [illegible] clericorum, licet [illegible] laicorum, id quod ait se constanter [illegible] quæ doctrina, noua profecto est, & falsa. Tum quia nemo quem legerim [illegible] hanc differentiam asserat. Tum, quia [illegible] per præfatum cap. *[illegible] iam dudum.* quod de peccatis clericorum, quæ ex [illegible] beneficiorum [illegible], agit. Tum quia dissimulat, & non punit peccata militorum clericorum, qui non solum alibi, sed etiam Romæ aliquot [illegible] incedunt. Tum, quia etiam dissimulat illa [illegible] in contra [illegible] contra cap. *quam* [illegible] *contra* [illegible] a clero admittitur, bibendo [illegible] ter in prandio. Tum, quia etiam dissimulat [illegible] qui clerici & etiam religiosi per tres [illegible] tam transeunt [illegible] quæ per regulam [illegible] quæ [illegible] cap. *in* [illegible] perpetrantur & multa id genus alia, [illegible] referre.

Nec etiam obstat, quod N. [illegible] quod consuetudo [illegible] beneficia [illegible] de patrimonio [illegible] non est [illegible] Tum, quia [illegible] Tum quia [illegible] Reuerend. [illegible] consuetudo [illegible] corrigenda [illegible] prædictus Petrus Soto [illegible] communem sententiam iuris esse [illegible] grauissimum [illegible] dictum [illegible] probatur per quæ [illegible] vt supra scriptas, & per posita [illegible]

SVMMARIVM.

1 *[illegible] sunt [illegible] ponuntur*

2 *Falsum est [illegible] pastores non possunt [illegible]*

[illegible] *Bona [illegible]*

3 *Commendat [illegible] sunt eccl [illegible] canonica.*

3 *Pr[illegible] a [illegible] vera.*

4 *Regularem [illegible] persona eccl[illegible] gaudet [illegible] gio [illegible] &c.*

[illegible] *Commendatores militares S. Iacobi, & [illegible] sunt vere re[illegible] & num [illegible]*

6 *Religiosus verus est, qui tria [illegible] vota legitime emittit.*

[illegible] *Bona [illegible] regularia [illegible] facienda.*

7 *Commendatarii [illegible] proprians*

8 *Religiosus ordo non desinit esse tal[illegible] ob dispensationem con[illegible]*

9 *P[illegible] per papatum ab [illegible] voto [illegible], sed non religione*

10 *Papa super voto castitatis [illegible]*

11 *Religiones ob reli[illegible] orum [illegible]*

12 *Votum castitatis tam [illegible] pro[illegible] xeum.*

13 *F[illegible] non repu[illegible] nec [illegible] regularis*

14 *Eccl[illegible] [illegible]*

15 *Bona eccl[illegible] applicata ordinibus militaribus mal[illegible] N.*

16 *E[illegible] commendando bona militaribus ordinibus & [illegible] possidere illa male infert N. ex communi [illegible] ne.*

18 *Commendatores reditus suarum commendarum regularium mal[illegible] vel profane [illegible] decentiam impenden[illegible] care late [illegible]*

19 *Votum paupertatis [illegible] simplex facit, ne quid [illegible] possit.*

20 *Votum paupertatis [illegible] impedire acquisitionem rei, [illegible] votum [illegible] quamuis [illegible]*

1 QVinquagesimo [illegible], non [illegible] ab eo in 4 part. quia continet octo [illegible]. Primum quod [illegible] sententia communis [illegible] non possunt dari [illegible] Secundum, quod Commendatores [illegible] S. Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ [illegible] personæ. [illegible] Quartum quod bigamia, & [illegible] tutæ ecclesiasticæ [illegible] tentia communi & recepta [illegible] quod [illegible] maxime videlicet, quod bona eccl[illegible] militaribus ordinibus [illegible] ex eadem opinione A[illegible] Ecclesiam [illegible] ordinibus Septimum, quod [illegible] bona ei ab Ecclesia [illegible] Octauum, quod [illegible] redditus ecclesiasticos [illegible] possidere [illegible] esse falsa, & [illegible] sicut sunt noua, monstrabo in hoc [illegible]

2 Falsum est enim primum, [illegible] recepta est, habet, non posse [illegible] personis, quam eccl[illegible] Tum, quia [illegible] non docet posse [illegible] quam clericis, tam [illegible] tam infantibus & pueris quam [illegible] & [illegible]

3 Tum, [illegible] nusquam sententia c[illegible] de [illegible] per Sedem Apost[illegible] ecclesiastica [illegible] locationis [illegible] c. [illegible] in c. 1. *de precario.* in c. [illegible] probatur.

Quod autem [illegible] falsum patet ex eo quod [illegible] Soto [illegible] fuit dicere, eos non esse [illegible]

a Cap. 1.

b Debet et in [illegible] necpræla. [illegible] sua & in c. [illegible] summa [illegible]

c De re [illegible] non alienan.

d In lib. [illegible] & iure.

non tamen negabit, eos esse personas ecclesiasticas neque cum dolore aliquo negare poterit.

Primo quidem, quia omnis persona est [illegible] vel laica. *a* & præfati Commendatores non sunt laici. ergo sunt ecclesiasticæ.

Deinde, quod omnis persona gaudens privilegio canonis. *si quis suadente*. *b* ipso excommunicantur [illegible] manus violentas [illegible] ecclesiasticæ, est persona ecclesiastica. At prædicti Commendatores gaudent [illegible] privilegio, et quotidianum vsus habet. ergo sunt ecclesiasticæ personæ.

4 Tertio, quod omnis persona regularis, siue sit clericus siue [illegible] chorum professus, siue conuersus [illegible] & perpetuo mancipatus alicui monasterio, est ecclesiastica persona gaudens præfato priuilegio, per d. cap. *si quis suadente*. & cap. *non dubium*. *c* etiam si sit mulier. *d* imo etiam si nondum sit professus, sed tantum nouitius, *e* at omnes præfati Commendatores sunt, [illegible] professi ad officia diuina dicenda, vel facienda in choro, aut deuotioni addicti, & mancipati suis ordinibus, & monasterijs ad munera & alia officia sui ordinis exercenda, & palam gestant regularem habitum, & faciunt professionem postquam primum [illegible] nouitios. ergo sunt ecclesiasticæ personæ.

Quarto, quod omnis qui est capax beneficij ecclesiastici, est persona ecclesiastica. Tum, quia laici sunt incapaces ad ecclesiastica beneficia, tam ad suscipiendum, quam [illegible], iuxta cap. *ex literis*. *f* & cap. *cum adeo*. *g* & cap. 1. *h* [illegible] annotatis: neque possunt fieri capaces, nisi priuilegio S. Sedis Apostolicæ, iuxta glossam. *i* Tum, quia beneficium ecclesiasticum definitur, esse *ius perpetuum in [illegible] ad a [illegible] in perpetuum redditus ecclesiasticos, conferibile tantum personæ ecclesiasticæ personæ ecclesiasticæ*, vt colligitur [illegible] Calderino in cap. *postulasti*. *k* & ex Ancharano in cap. [illegible] & [illegible] Felino *m* & a Ioanne Selua, *n* quod late post eos probauimus. *o* At præfati Commendatores sunt capaces beneficiorum ecclesiasticorum, quę vocant commendas, quas conferunt solæ ecclesiasticæ personæ, puta Papa, vel alij Prælati, & administratores [illegible] priuilegio S. Sedis Apostolicæ ad id deputati, [illegible] conferri laicis, ergo ipsi sunt ecclesiasticæ personæ.

[illegible] quod omnis persona deputata, & donata perpetuo alicui ecclesiæ siue seculari, siue regulari, saltem [illegible] religiosum, licet non [illegible] ecclesiastica persona & gaudet priuilegio ecclesiastico canonis, & fori, vt colligitur ex [illegible], Ioanne Andrea, Antonio, Panor[illegible] quæ communis sententia est, quam tenet etiam D. A[illegible] & alij alij. at Commendatores [illegible] sunt personæ perpetuo deputatæ, & donatæ [illegible] & monasterijs suis regularibus, vt mox dicam [illegible] ecclesiasticæ, & gaudent priuilegio canonis, & fori.

5 [illegible] tertium, scilicet, Commendatores præfatos non esse vere religiosos, eo quod licet eis ducere vxores, [illegible] quod S. Thomas ait, quod illi modi [illegible] homines matrimonio vtuntur, [illegible] & absolutè loquendo religiosi, sed [illegible] quid, inquantum participant quædam quæ ad statum religionis pertinent, cui addo glossam singularem [illegible] habet, fratres [illegible] tertij sancti Francisci qui sunt, vel possunt esse coniugati, non esse religiosos, licet quedam [illegible] ad religionis statum pertinentia habeant. & quod [illegible] Sotus, licet eum non citet [illegible] quod inquam [illegible] prædictis, vt at [illegible] contradicam [illegible] primo, quod [illegible] qui [illegible] religione approbati per S. Sedem Apostolicam est vere regularis, & religiosus & Commendatores prædicti in religionibus [illegible] quæ [illegible] Sedem Apostolicam sunt approbatæ [illegible] vota. ergo sunt vere religiosi.

6 Secundo, quod omnes professi veri regulares sunt

proprie religiosi [illegible] Pontifex [illegible] præfati Commendatores [illegible] quippe qui profitentur regulam B. Augustini vel S. Benedicti, vel D. Bernardi, seu Cistercensium, [illegible] sunt proprie religiosi.

Tertio, quod [illegible] regulares [illegible] proprie religiosi [illegible] *cum singulis* & [illegible] Commendatores [illegible] tur beneficia regularia, id est Prioratus, Commendas maiores, Cappellas, The[illegible] & alias Commendas minores. ergo sunt proprie regulares, & religiosi.

Quarto, quod [illegible] Magistri prędictorum ordinem, nunquam contulerunt, neque conferre [illegible] prędicta beneficia regularia vlli laico, donec post susceptum habitum prędictorum ordinum [illegible] manibus præfatorum ad id deputatorum est, qui per prædictam habitus susceptionem & tempus expressum in professione, desinunt esse laici, & seculares, & incipiunt esse regulares & religiosi. ergo post professionem prædictam, sunt vere religiosi.

7 Quinto, quod obseruantia præfatorum Commendatorum, vt ipsemet Sotus fatetur, habet, vt quilibet illorum quotannis se expropriet, id est, faciat, & tradat ordinis Magistro, vel alij prælato in id deputato, inuętarium, seu memoriale omnium bonorum, quæ tenet, in signum recognitionis paupertatis solenniter promissæ: per quod significat se nihil pro proprio habere, & quod possidet, siue tenet, nomine ordinis, & non proprio tenere, ac possidere. Quod profecto superfluum, & nulla ratione faciendum esset, si solenni paupertatis voto non obligaretur: at nullum votum dicitur solenne, nisi vera veræ religionis professione, vel sacri ordinis susceptione muniatur. ergo prædicti Commendatores vere veram religionem profitentur.

Sexto, quod omnes Commendatores prædictorum ordinum, eodem omnino modo suas regulas profitentur, neque est vlla differentia inter professionem quam faciunt alij, qui profitentur ad faciendum militaria, vel alia ministeria, quæ etiam licet coniugantur, at nemo negare potest eos Commendatores, qui ad diuina officia facienda suscipiuntur, & profitentur esse, vere ac proprie religiosos, vt & ipse Sotus confitetur. ergo nemo negare potest etiam alios, qui eundem habitum accipiunt, & eandem professionem faciunt, esse verè ac propriè religiosos.

Septimo, quod in præfatis ordinibus non solùm inueniuntur viri, quos omnes Commendatores appellant, sed etiam fœminæ, quas Commendatrices dicunt: & omnes tam viri, quàm mulieres, eodem modo profitentur, & nemo negat præfatas Commendatrices, simul in suis monasterijs conuiuentes, esse proprie religiosas. ergo propositum.

Octauo, quod ipsemet Sotus fatetur, Commendatores Cruciferos ordinis S. Ioannis Hospitalis Hierosolymitani esse vere religiosos, & tamen illi, & Cómendatores S. Iacobi, cum [illegible] regulam S. Augustini profitentur, licet illis ex Apostolico priuilegio vxores habere [illegible] quod non efficit, ne sint religiosi, vt mox dicam.

Nono, quod ij ordines vere religiones [illegible] quam facultas contrahendi matrimonium [illegible] retur. At per illam concessionem [illegible] quia intentio Papæ [illegible] concedentis [illegible] & actus agentium non [illegible] eorum. *e*

Decimo, quod ipsemet Sotus ait præfatos ordines esse vere religiones [illegible] primæuam institutionem [illegible] esse verè religiosos, ex eo quod [illegible] quo ad aliqua dispensetur, vt [illegible] est.

[illegible] N. & Sotus [illegible] non [illegible] quod prædicti Commendatores possunt [illegible] Sedis Apostolicæ [illegible] professionem [illegible] per Papam. Tum

a Ca. duo sunt genera hominum. 12. q. 1. & 16 q. 4.
b [illegible]
c De sent. ex com.
d Ca. de monial. eod. tit.
e Ca. religiosus. eo. tit. li. 6.
f De translat.
g De resc[ript].
h De institut.
i Ca. [illegible] de [illegible] in summa. 10. q. [illegible]
k De rescript.
l De reg. iur. lib. 6.
m In d. c. postulasti.
n In tract. de benefic. 10. [illegible] part. q. [illegible]
o In [illegible] sub de [illegible]
p [illegible]
q [illegible] 2 q. 186.
r In clem. ex. [illegible] de sent. excom.
s [illegible]
t [illegible] sub de [illegible] monach.
[illegible]
e Leg. [illegible] ff de [illegible]

[illegible] vorum [illegible], sed [illegible] quia [illegible] est. Tum, quia qui [illegible] non [illegible] [illegible] quod [illegible] ratione neque [illegible] Commen[illegible] [illegible] absolutis [illegible] eo quod [illegible] S. Sede Apost. [illegible] vt [illegible] Continentiæ [illegible], eo quod [illegible] a S. Sede Apostolica [illegible] voti [illegible] Tum demum, quod nemo [illegible] S. D. N. Pium V. non esse verè [illegible], eo quod per [illegible] Pontificum [illegible] professos ab obedientiæ voto, quo alicui Prælato humano ante illum adstrictum tenebantur.

a Ad secundum autem argumentum respondeo, quod S. Thomas in loco præcitato, & glossa præfata, b non loquuntur de modis viuendi eorum, qui profitentur aliquam regulam religionum approbatarum, neq; de illis, secundum quos in aliqua huiusmodi religionum tria substantialia vota emittuntur: sed tantum de illis, qui aliqua conuenientia statui huiusmodi religionum seruant, quales sunt viri & fœminæ ordinis tertij Prædicatorum, vel Franciscanorum, non viuentes simul, neque profitentes tria substantialia vota, sed obligantes se tantum ad quædam ieiunia, & preces, & ad continentiam quorundam statuum, & ad deferendam aliquem habitum secretum, vel publicum, quo significentur esse illius, vel illius tertij ordinis.

Non obstant etiam rationes Soti, scilicet, quod rei vxoriæ perinde ac cæteri sæculares inseruiunt, eodem, scilicet, ambientes honores, easdemq; facultates suæ oboli procurantes, & quod neque paupertatem, neque obedientiam, nisi solo nomine profitentur. Quænam enim, ait, paupertas est, relationem tãtum Magistro facere suarum facultatum? ex quibus si vel obolum eis adimeret, perinde reclamarent, ac cæteri regni nobiles. Et quod neque obedientiam seruãt, eo quod per totam ferme vitam nullum superioris mandatum audiunt, nisi dum eorum comitia fiunt. Et quod non sufficit eis dicere, hæc est nostra religio, neque ad aliud tenemur: quia secundum primæuam eorum institutionem, nonnullum clausuræ genus seruabant, multoque crebriora obedientiæ persoluebant munera, longeq; aliam habebant paupertatis rationem. Et quod si Dominicanorum, & Franciscanorum ordines tantum colliberentur, ac præfati ordines sunt collapsi, desinerent esse religiones. & quod S. Thomas fuit in hac opinione, c vbi scripsit verba supra proxime relata. Et quod castitas [illegible] vitæ instituto, si humano more loquamur, non est seruatu possibilis. quas ob rationes, quia [illegible] non [illegible] sententia, viam reliquisse [illegible] & contra omnium sententiam, nouam cudere: ex eis enim [illegible] duo argumenta in fine [illegible] continentur.

10 Alterum est hoc, vtuntur matrimonio, ergo non sunt vere religiosi: quod argumentum, quamuis neruosum sit præsupposita opinione S. Thomæ, d quem ipse late sequitur, at facile diluitur tenendo contrariam, quæ communis est, sententiam Innocentij & aliorum, f quam etiam tenet Caietan. g & sentit Scotus, h vbi latius Maior, & alij multi ibidem, & alibi sequuntur quæ, vt concedit posse Papam [illegible] de causa dispensare super voto castitatis [illegible] concedit posse dispensare super eo, quoad copulam [illegible] tum, quæ pars eius est, k qua dispensatione [illegible], manebit persona ecclesiastica, [illegible] & canonicis [illegible] omnia, ad quæ sunt habiles [illegible], excepto vno articulo castitatis [illegible]. Et [illegible] respondeo [illegible] noluisse dicere [illegible] Continentiæ [illegible] habentes vxores, non esse religiosos, sed non posse adeo [illegible] ac alij, qui eas non habent, nihil [illegible] professionem [illegible] conditionis.

11 Alterum, & posterius [illegible], quod [illegible] Prælati eorum [illegible] ac [illegible] vt Prælatus eorum [illegible] facultatibus quas [illegible] habent [illegible] ac [illegible] præcipiatur eis ab eo, quod faciant, [illegible] Commendatores [illegible], ergo non sunt vere religiosi, & ordo quem profitentur, non est vera religio.

Ad quod respondeo [illegible] consequentiam vtique [illegible] Tum, quia [illegible] Lutherum, quando cœpit [illegible] & religionem [illegible], quod [illegible] add[illegible] autem [illegible] damnemus [illegible] Christianorum Christianismum damnare [illegible].

Tum, quia male [illegible] Pontifice [illegible] commotus ambitione, [illegible] ordinum mendicantium, [illegible] mendicantium, sic exorditur in *cap. Quorundam* a *Quorundam* [illegible] *ambitionis* [illegible] *contemptis honoribus* [illegible] *proprium subiugarunt alterius ditioni, retro* [illegible] *ad aratrum manum* [illegible] *dum* [illegible] *ruunt in* [illegible] *anfractus, & causarum strepitibus se inuoluunt.* Hæc ibi.

Ex quibus tamen nominibus eorum ordines non esse veras religiones, eosque non esse veros religiosos, sed male facere [illegible] quæ ac debere [illegible]. Et ita statuit idem, quod ad ea reprimenda iudicauit opportunum: sic Scotus [illegible] debebat eos eque [illegible] qui neque obedientiam, neque paupertatem, neque castitatem seruant, male [illegible] peccareq; ac debere a Prælatis suis corrigi, & [illegible] ne amplius agant talia admonendos, regemque Maiestatem adhortari, vt quandò gratia Dei & Papæ factus est Magister, & Prælatus tot tam illustrium [illegible] viroru, eos reformaret, & in antiquam restitueret formam quo religionis inimicos, terra mari que in castitate, & abstinentia, quibus bellica virtus, fortitudo, & prudentia conseruatur & angetur [illegible] Maiestati pro sua dignitate instruitur. Quod [illegible] significat, omnes prælatos cruciferos [illegible] Commendatores, esse in damnationis statu, eo quod [illegible] non posse, humano more loquendo, [illegible] paupertatem, obedientiam, & castitatem, viuentes [illegible] torneamenta, & alia militaria exercentes [illegible] eas vitentes, & cæt. insignis [illegible] & aliorum esse videtur: quia non est difficilius [illegible] seruare votum castitatis, quam præceptum de non fornicando extra matrimonij statum, quod est sextum Decalogi.

12 Tum, quia Rolandus vir in cathalogum Sanctorum auctore Petro de Natalibus relatus, in aulis Regum, & maximis bellis, & bellorum exercitijs, seruasse virginitatem traditur. Tum, quia S. Thomas optime probat b posse institui, & de facto institutas esse [illegible] religiones ad militiam armatam exercendam. Tum quia [illegible] est verum, quod parum caute significat, [illegible] religiosos [illegible] oportere clausura, & solitudine, cum ea non debeat, neque possit vti religiosus armatæ militiæ. Tum, quia sunt quam plurimi vidui, & viduæ, & virgines in aulis Regum, quos, & quas magna cura castitatem [illegible] per earum [illegible] confessiones [illegible] aduertere potuisset plus satis significare [illegible] præter eos, quos [illegible] vno, neque [illegible] posse more humano [illegible] non [illegible] aliqua ex parte spurcitiem [illegible] doctrinam.

Ad [illegible] autem S. Thomæ, [illegible] etiam [illegible] respondeo [illegible] vel [illegible] sine vllo [illegible], quæ præfata sunt, [illegible], vel [illegible]

Vide-

a De elect. lib. 6.

b In 2. 2. q. 188. art. 2.

[illegible] 2. 2. q. [illegible] art. 4.

Quam ex ea.

[illegible] q. 88.

[illegible] de [illegible]

vno, vel [illegible] tam tribus, triplici, & [illegible] solenniter [illegible] missis, [illegible], de quibus glossa [illegible] tertia cum glossis b & late Panormitanus [illegible] & [illegible] regulares [illegible] Sacramentum [illegible] Domini [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] in [illegible] Decalogi Dei [illegible]

a In d. clem. cū ex eo de sent. excom.
b In clem. 1. in princ. & fin. de relig. dom. cū sui. de re gul. & c. inc. a de foro comp. d. Ius Eccl. sia. de constit.

[illegible] quod non militiis [illegible], licet & præfatum textum Decalogi Dei præcepta.

13 Falsum est item quartum quod ex præfato argumento [illegible] N. [illegible] colligit, scilicet, quod bigamia [illegible] ecclesiastico statui [illegible]. Tum, quia [illegible] qui constat esse personas ecclesiasticas. c Tum, quia non pugnant statu [illegible] vel [illegible], qualis [illegible] esse, & sint [illegible] bigami, & [illegible], & corpore vitiati. Tum, quia [illegible] qui per professionem [illegible] in [illegible] tur [illegible] sunt clerici, esse personæ [illegible] & de [illegible] ecclesiastico, c. duo sunt genera [illegible] non [illegible] h vt late probatum est supra [illegible].

c [illegible] de mona [illegible] & ca [illegible] de elect. lib. 6.
[illegible] c. 1. de fil. presb.
[illegible] 2 q. 1. ca [illegible] suadent 17 q. 4.
h Et ca. pare [illegible] de sent. excom.

14 Tum, quia licet clericatui, & ordinis sacramento [illegible] bigamia, & irregularitas, non tamen [illegible] & statui ecclesiastico, qui parte [illegible] charactere clericali insignito. [illegible] cum [illegible], vel monacha, sine ordine vl[illegible] plurimi, & olim fuere [illegible]. Et ita in prædictis ordinibus militaribus, a[illegible] sunt ordine [illegible] deputati ad officia diuina, quibus cō[illegible] ordinem, præsertim o[illegible] militia, vel alia etiam laicis cou[illegible] nocent bigamia, & irregularitas.

Ca. ab a est [illegible] clerici, [illegible] monach [illegible] clerica tus tussillat & [illegible] 16 q. 1.

15 [illegible] autem etiam est falsum, nempe ex opinione Archidiaconi communi, & nostra inferri: quod bona ecclesiastica [illegible] essent applicata ordinibus præfatis militaribus S. Iacobi, Alcantaræ, & Calatrauæ. Tum, qui [illegible] quæ bona sit, consequentiam, potest [illegible] eo quod prædicta communi ait, superflua [illegible] bonorum ecclesiasticorum esse tribuenda pauperibus, [illegible] duo separata sunt, & à separatione non [illegible]. k Tum, quia non negat Archidiaconus cum [illegible] Papam erigere nouas religiones, & nouas [illegible] & collegia instituere; atq; consequenter negat quod eadem ratione, quia potest concedere [illegible] & ordinibus ecclesiasticis [illegible], eadem potuit, & potest concedere collegiis [illegible], & ordinibus militaribus [illegible], ita fuit hæc [illegible]. Tum, quia conce[illegible] communi [illegible] sententiæ communi [illegible], [illegible] pauperibus, aut piis [illegible].

k Leg. natur. a [illegible] nihil [illegible] de [illegible]

16 Tum denique, quod Archidiaconus cum communi non negat, [illegible] Papam, & alios Prælatos [illegible] bona ecclesiastica [illegible] ad aliquod tempus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] 12 q. 2.

[illegible] & [illegible] de [illegible] [illegible] S. Thomas [illegible]

17 [illegible] Archidiaconus [illegible] Catholica [illegible] [illegible] Tu quia [illegible] Archidiaconus, neq; [illegible] Ecclesiam [illegible] & concedere illis bona ecclesiastica ad vsus pios, in quos sunt instituta: neq; consequenter negat [illegible] iuste possidere illa, quæ sibi iuste sunt concessa, sed soluere nega Ecclesiam concessisse vnquam [illegible] bona, ad vtendum eorum redditibus in vsus malos, vanos aut profanos suo pio instituto contrarios: & ita tenere eos ad impendendum reditus in suos vsus decentes & alios pios. Quare, non debuit N. ex tam pia opinione prædicti Archidiaconi ad tam durissimam conclusionem, ex qua videtur posse duci Ecclesiam errasse, & præfatos milites iniuste possidere bona ab ea concessa, inferre.

a In 2. 2. q. [illegible] art [illegible]
b In [illegible]

Falsum est item septimum, videlicet, quod ex opinione [illegible] communi & recepta [illegible] inferretur, si vera esset, [illegible] scilicet: præfatos milites, [illegible], [illegible] possidere bona ecclesiastica. Tum, quia nullo [illegible] illud ex ea inferri potest, quia [illegible] beneficiarii teneantur ad impendendum superflua [illegible] sequitur, quod bona ecclesiastica [illegible] possideantur à prædictis Commendatoribus, [illegible] neq; quod errauit Ecclesia [illegible] prælatis [illegible], [illegible] [illegible] quæ profitentur Catholicæ religionis Clericis [illegible] ascribuntur, vt expressit S. Thomas [illegible] loc. cit. c & professores communi sunt [illegible] ecclesiasticæ [illegible], imo & beneficia [illegible], [illegible] d canonicatum [illegible] larem & [illegible] beneficia [illegible] bona, quæ parte sunt [illegible] redditus ecclesiastico, [illegible] memoriam. & [illegible] bona, & reditus per Ecclesiam [illegible] addicta, piis operibus [illegible] applicata. Tum, quia licet aliqui [illegible] eorum ordinum non impendentes eorum reditus superfluos in id, ad quod bona illa sunt a Papa illis ordinibus applicata, neq; [illegible] Regis, qui est eorum Magister & Prælatus, vel alia de ipsius mandato iusto, certè peccent, tamen ob earum singularium peccata non dicitur ordo peccare, neque illa debent ei [illegible] iuxt [illegible] vnius personæ non debet in damnum [illegible] redundare, e & est [illegible] in cap. ff. [illegible] m. ff. Tum, quia non bene sequitur, quod beneficiarius [illegible] de reditibus sui beneficii, ergo iniuste possidet [illegible] bona eius, quia [illegible] tio. g

c In 2. 2. q. 185. art. 3.
d Clem. dispē diosam. de iu dic.

e De reg. iur. [illegible]
f [illegible] q. 6.

g Leg. Papinianus. cum concordantiis. ff. de minor.

18 Falsum est [illegible], [illegible] milites, & Commendatores [illegible] reditus suos [illegible] ab his, in quos per [illegible] Apostolicæ, & Regulæ [illegible] impendunt. Tum, [illegible] in [illegible] Tum, quia [illegible] potest [illegible] Sententiæ. Cur consequens est, [illegible] S. Thomas [illegible], in quæ [illegible] debent [illegible] Abbatis [illegible] & [illegible] expressè [illegible] [illegible] [illegible] Tum

h §. furtum [illegible] de oblig. quæ ex de [illegible]

[illegible] bona, & reddere, impendere in alios vsus, quàm in illos, in quos regula, quam professi sunt, iubet impendi, vel in alios pios, in quos Prælati iuste & ratio- nabiliter præcipiunt iuxta sacros canones, vt vigilantissi- mè Ioannes Maior definit, dicens, Abbatem qui contra- rium facit, esse [illegible] in monachorum maximè proprie- tarium: quod satis colligitur ex cap. 2. b & ex toto titulo de sta. monacho. præsertim cap. *cum ad monasterium*. c quate- nus habet votum solenne paupertatis esse æquè indispen- sabile, quàm votum solenne castitatis. Colligitur etiam ex cap. 1. d & cap. 1. & cap. *quam sit*. & cap. *abbates*. & capit. *visi- tandi*. e

19 Tum, quia etiam votum paupertatis simplex obligat vouentem ad sui obseruantiam, & consequenter ne velit sibi dominium aliquod quærere, & rebus illis tanquam suis eorum dominus vti, iuxta illud. f *Vouete, & reddite*, & latè in cap. *magna*. g & latius quàm alij tradimus in tract. *de re- gularibus* super cap. *ex parte* ro. h Et ita, quamuis vota prædi- ctorum militum, & Commendatorum, essent simplicia, quę tamen certum est esse solennia, & in religione appro- bata emissa per supradicta, obligarent tamen per ea nol- le habere quicquam proprium, neq; vti re quapiam tan- quam sua.

2 Nam licet dicamus eum, qui paupertatem simplici- ter vouit, non fieri incapacem, quò minus si emeret aut hæreditatem, aut donationem acceptaret, fieret eius do- minus: sicut & qui castitatem simpliciter vouit, si de facto matrimonium contrahat, peccat quidem, quia tamen dominium vxoris: oportet tamen dicere, quod peccat vo- lendo emere, vel emendo aliquid, vt fiat suum, vel hære- ditatem, vel donationem acceptando, & quod, sicut qui voto castitatis simplici alligatus, contraxit matrimonium, non potest petere debitum, licet reddere valeat, i ita qui post paupertatis votum etiam simpliciter emissum, ali- quid quærit, etiam si faciat illud suum, tamen non potest vti tanquam suo: quo quo igitur se N. vertat, non potest defendere, prædictos milites licitè posse vti redditibus bo- norum illorum ordinibus addictis tanquam suis proprijs & vt dominos illorum: licet possint, & debeant tanquam administratores eorum vti eis in suos, & pauperum, vel alios pios vsus, & defendere contrarium, est impietati lon- gè proximius, quàm dicere, Clericos sæculares vti posse redditibus ecclesiasticis, tam liberè ac patrimonialibus. A- lia falsa quæ ad hoc propositum plenè N. in sua antipo- logia scripsit, confutamus in dicto propugnaculo, & re- petimus infra. k

SVMMARIVM.

1 Commendatores S. Iacobi, & similium ordinum militariũ malè æquiparari clericis sæcularibus quoad bona tempora- lia late probatur.
2 Vouenti paupertatem etiam simpliciter non licet quærere quidquam temporale.
3 Commendatores S. Iacobi, & alij similes militares caueant ab assentatoribus.

1 QVinquagesimo sexto moneo, non etiam obstare il- lam æquiparationem, qua præfatus N. æquiparat l prædictos Commendatores alijs clericis sæcularibus, quo ad dominium, & possessionem bonorum temporalium, nimium blandiens eis, blandè suadendo, vt conscientias suas dirigant in hoc, secundum regulas, quibus clerici sæ- culares possint dirigere suas, quia id falsissimum est. Tu, quia clerici sęculares nullum paupertatis votum emittut, & iustè, ac sanctè possunt habere propria, m adeo quod e- tiam testari possunt de bonis patrimonialibus, sine vlla vllius dispensatione, n etiam si essent Eremitæ. o Præfati autem Commendatores emittunt votũ, non quale qua- le, sed solenne, vt proximè mõstrato probatum est. Tum, quia hoc est æquare religiosos sęcularibus clericis, quò ad paupertatem, cum tamen omni iure clerici sint capaces dominij temporalium, & nullo neq; diuino, neq; huma- no religiosi, vt probatum est. p

2 Tum, quia nullus, qui votum paupertatis perpetuum, etiam tantum simplex emisit, potest iustè quærere, vel re- tinere sibi vllum dominium [illegible], quia contrauenit voto licet simplici, [illegible] peccat [illegible], iuxta cap. *magna*. a & ca. *rursus*. b & latius quam alibi monstrauimus in d. tracta. de regular. c Nam sicut [illegible] dum qui vouit castitatem, ad est renunciauit omnibus ve- nereis, promittendo se nunquam vsurum eis, contraue- nit voto, habendo, vel habere volendo rem carnis etiam maritalem: ita qui vouit votum paupertatis perpetuum etiam simplex, quod est renunciare omnibus bonis tem- poralibus, promittendo Deo, se nunquam quæsiturum, neque habiturum illa sibi, tanquam propria, mortaliter peccat, quoties vult illa sibi quærere, vel habere tan- quam propria, quia contrauenit voto præfato iurato. Tum, quia nihil obstat his dicere, quod plus liget votum castitatis, quàm votum paupertatis, quia hoc nemo dicit, neque vlla ratione defendi potest, quia eodem omnino modo, quo vsus venereorum, & voluntas vtendi eis repu- gnat voto castitatis perpetuo, id est, voto quo promissum est semper à venereis abstinere, ita habere dominium temporalium bonorum, vel velle habere illa tanquam propria, repugnat voto paupertatis perpetuo, id est, voto quo promisit, se nunquam habiturum aliquid proprium. Tum, quia nemo negare potest, quod qui vouet voto simplici obedientiam alicui Prælato: sicut in aliquot religionibus vouent aliquot nouitij ante profes- sionem perpetuo, vel pro tempore, quo in eis manebunt, peccant mortaliter non obediendo, vel nolendo obedire tempore quo ibi sunt, ita nemo negare debet, quod qui vouit paupertatem perpetuam, vel temporalem, nõ ser- uando, vel nolendo seruare illam non peccet: imo profe- ctò qui hęc negare conuincere tur vota castitatis, pauper- tatis, & obedientiæ perpetua non ligare, quod est hæresis Lutherana & abominanda contra sacras, & canonicas scripturas.

Cum ergò præfati Commendatores voueant prædi- ctas regulas, & consequenter emittant ea vota substan- tialia, e quibus vnum est votum paupertatis, quod etiam si non esset solenne, vti est, obligaret ad nunquam haben- dum, neque volendum habere aliquod temporale pro- prium, quanto magis, ad non disponendum de illo tan- quam de proprio: & per consequens nullatenus de- bet quis docere ipsos, quo ad hoc æquiparari clericis sæ- cularibus.

3 Adde his, quòd caritas, & obseruantia, qua sum, & es- se debeo in prædictos ordinum militarium Commenda- tores, genere, dignitate, ac bonorũ ecclesiasticorum ad- ministratione adeo illustres, & eorum confessarios adeo doctos, cogit me admonere, simul & orare eos, ne huius- modi assentationibus vllatenus allectantur: neque cre- dant per auctoritatem N. etiam si longe maior esset quàm est, excusari à peccato, in re adeò insolenti, & contra sen- tentias adeò receptas, & fundatas iure tam diuino, quàm naturali iubente seruari ea quæ promittuntur non solum Deo, sed etiam hominibus, præsertim in Hispania, cuius legi- bus ex iure pontificio deriuatis, tanti fit fidei datæ obser- uantia, vt omne pactum, quamlibet nudum, & omnis pol- licitatio, quomodolibet facta, si modo licita est, efficaci- ter obligat promittentem, & parit actionem contra leges iuris [illegible] d & alias ei conformes e deriuatis inquam, ex iure pontificio, imo è naturali, & diuino, de quo in ca. 1. f & cap. *iuramenti*. g quæ est recepta sententia, quicquid ali- qui nouatores innouent. Addo etiam his ea, quæ supra dximus. h

SVMMARIVM.

1 Decimas nullas esse iuste laicis concessas non inferri ex com- muni. & n. seq.
2 Decimarum fructus, vt iusta ex causa per Papam liberè dẽ- tur laicis.
3 Bona empta ex reditu beneficij, & patrimonij vt differant.

1 QVinquagesimoseptimo moneo, nihil obstare il- lud assumptum præfati N. in duodecimo argu- mento

a De vot. [illegible] q. 2. c Vbi supra. d [illegible] igitur nu da ff. de pact. De pact. [illegible] & l. ff. de pact. h Monit. 30.

[illegible] 18. q. 2. [illegible] Ex [illegible] De voto. [illegible] q. 2. Ca quidam. [illegible] de con- uers. coniug. [illegible] 1. mon. 2 [illegible] part. [illegible] Ca quia cle [illegible]

mento, népe ex prædicta opinione Archidiaconi & communi sequi nó posse, vllos laicos iuste possidere decimas eis ante Concilium Lateranense ab Ecclesia in feudum concessas, & quod neq; Principes sęculares partem vllam decimarum per Ecclesiæ gratiam accipere possent, quod est contra cap. *cum Apostol. a.* & cap. *prohibemus. b* cum eis annotatis & contra S. Thomam. *c* Nil, inquam, id obstat, quoniam falsum est illud assumptum: non enim inferuntur contenta in eo ex communi sententia.

a De his quæ fiunt à præl.
b De decim.
c 2. 2. q. 87. art. 2. ad 3.

2 Tum, quia decimæ ante Concilium Lateranense concessæ, quarum concessionem iura probant, fuerunt iusta de causa concessæ: & solas illas decimas possunt iuste habere Principes, quas Apostolica Sedes ex iusta causa illis concessit: & Archidiaconus cum communi non negat, imo confitetur posse Ecclesiam iusta de causa concedere bona ecclesiastica laicis ad tempus, & in perpetuũ, etiam taliter vt fiant profana: ita vt eorum reditibus tanquam aliorum profanorum liberè vti possint, vt dictum est. *d* Tum, quia vt dictum est, in duobus monitis proximis, Archidiaconus & communis loquũtur de reditibus bonorum Ecclesiasticorum, pro tempore quo manent Ecclesiastici, non autem pro tempore, quo iusta de causa, & cum solennitate debita desierunt esse sacra & ecclesiastica, qualia esse desinunt per alienationem factam in personas profanas, ad hoc vt eis pro libito perinde ac patrimonialibus vtantur, per notata in summa, & in cap. *sine exceptione. e* & in c. *nulli. f* & ideo licet ex ea sequatur, quod aliqui laici iniuste possideant decimas, ij scilicet, qui ab Ecclesiæ prælatis sine iusta causa, & solennitate debita acceperunt: non tamen sequitur in vniuersum omnes laicos: etiam Reges, & Principes iniuste possidere omnes, quas possident, decimas: quoniam quàm plurimi possident eas in feudum, vel alio titulo iusta de causa, & cum solennitate debita quæsitas, quales videntur esse omnes concessæ ante Concilium Lateranense: ex quibus sunt illæ, quæ olim cum Pyrenæi montes cœperunt à Mauris, & Sarracenis occupari, pro stipendio perpetuo cócessę fuere ad iustos sumptus faciendos multis nobilibus, tam citra, quam vltra nostram, quæ celeberrima est, Roncam Vallem, tam qua parte in Hispanias, quàm in Gallias, & mare Oceanum protenduntur, quo illorum, & patrimoniorum suorum reditibus militáres, Christicolarum terras defenderent, & in CHRISTI, & sanctæ Sedis Apostolicæ obedientiam reducerét. Quam ob eandem causam, in multis alijs terris idem factum fuit, & iuste fieri potest, cum omnia bona ecclesiastica iusta de causa, & cum solennitate debita, possint alienari, *g* & cum causa pietatis, & religionis conseruandæ, vel restituendæ, sit vna principalissima, ob eandem causam, & ad colligendos & alendos peregrinos, & alios pauperes, tum ægrotos, tum sanos, in varijs regnis, varijs ordinibus, militaribus, & hospitalibus, & hospitalibus, sunt concessæ aliquot decimę, cum alijs bonis ecclesiasticis, & hoc est, & non amplius, quod ait S. Thomas, *h* quicquid N. significet: imo expresse distinguit inter cóncessionem decimarum iusta de causa factam, & aliam, dum ait: posse illas concedi laicis, pro Ecclesiæ necessitate, vel ad subuentionem pauperũ claré significans, non posse illas sine iusta causa in vsus profanos concedi. Imo quod nescio quare N. non animaduertit, expresse habet ibi S. Thomas non posse concedi ius eas percipiendi laicis, eo quod sit quid spirituale, etiam cum iusta causa, sed solum res ipsæ, iam perceptæ, vel percipiendæ, quæ pro decimis soluuntur, retento iure percipiendi per eius Ecclesiæ ministros: ad quod Caietanus ibi animaduertit.

d Monit. 56.
e 15 q. 2.
f De reb. eccl. non alienand.
g Ca. sine exceptione. 12. q. 2.
h In 2. 2. q. 88. art. 3. ad 3.

3 Itaq; ex opinione Archidiaconi recepta, infertur quidem, non posse decimas concedi vllo laico, etiam Regi, absque iusta causa, ad hoc, vt eis pro suo libito, perinde ac patrimonialibus vtatur in quoscunq; voluerit vsus, siue pios siue profanos: non autem quod non possent concedi tam personis profanis, quàm ecclesiasticis ad vsus pios, neque quod non possent concedi iusta de causa, & cum solennitate debita, etiam personis profanis, ad hoc vt eis perinde ac patrimonialibus pro libito vtantur, & quod S. Thomas strictius in hoc scribit, quàm Archidiaconus: quia

A ille negat ius percipiendi decimas, posse laicis concedi, etiam cum iusta causa: quod neq; negat, neq; affirmat Archidiaconus: quodque, quia est contra N. allegantem illum pro se, illi relinquo resoluendum & quod pro maiori huius rei luce mirari potest, plurimum referre, an decimæ, siue vt Sanctus Thomas loquitur, res quæ pro decimis solutæ, vel soluendæ sunt concedantur laicis in solutionem, & compensationem damnorum, & impensarũ, quas de suis patrimonijs antea fecerunt, vel postea facturi erant, & in remunerationem laborum subitorum, vel subeundorum pro Ecclesia, eiusque sancta fide Catholica, ipsa id adhortante: quales videntur concessione factę laicis ante Concilium Lateranense, nobilibus supradictis. An verò concedantur, vt eas in futurum in pia bella, vel in alimenta pia impendant, non præcedentibus alijs sui matrimonij damnis, laboribus, & impensis susceptis, quales videntur concessiones factæ multis ordinibus militaribus, ad tuendos, & alendos, in futurum peregrinos, & alios fideles ac ipsam fidem Catholicam: nam multo amplius & liberius ius est in concessis priori modo quàm posteriore: quia concessiones priori modo factæ, sunt quædam debitorum solutiones, & alienationes iusta de causa factæ, personis etiam laicis, & profanis in vsus quos ipsę vellent, nullo eis onere, vel modo adiecto. Posteriori vero modo concessæ sunt donationes sub modo, & ob causam factæ, quæ ad modum, & onus in cócessione positum ligant, nec ab onere dandi superflua pauperibus liberant, cum maneat ecclesiastica: nam quemadmodum Episcopus, vel alius beneficiarius qui aliquos reditus de suis patrimonialibus suæ dederit Ecclesiæ, poterit tantudem impendere in vsus, quos volet, de reditibus ecclesiasticis, iuxta Gratiani doctrinam, *a* quam probat per capit. sequent. *si qualibet.* & alia duo sequentia, *b* quod etiam nos supra *c* diximus, sic illi quibus pro solutione, seu iusta cópensatione sumptuum, impensarum, laborum, & damnorum, pro Ecclesia susceptorum, aliqua bona ecclesiastica sunt libere data, poterunt eis perinde vti, in quos volent, vsus, ac potuissent vti bonis, quæ præfatis sumptibus, impensis, laboribus, & damnis quærere sibi potuerant.

a In §. vlt. fin. cause 12. q. 2.
b Ead. causa & quæst.
c Monit. 27

B

C

D

4 Adde quod non valet responsio præfati N. ad illud argumentum videlicet, Empta ex fructibus beneficij fiunt Ecclesiæ secundum ipsum, *d* & empta aliũde sunt clerici, secundum eundem. ergo non sunt eiusdem rationis fructus beneficiorum, & bona patrimonialia, & fructus eorum. Respondet enim, bona diuisa per diuisionem, facta esse tanquam tabulam rasam, in qua nihil depictum est, &c. Tum, quia concesso antecedente, vt ipse latè concedit, necessario est concedendum eius consequens, quod irrefragabiliter concludit, quamuis supra *f* monstrauimus præfatum antecedens nó esse adeo generaliter affirmandum, ac ipse affirmat.

d In 3. par. ...
e In suo lib. 3. part. 2. 2.
f Monit. 48.

E

SVMMARIVM.

1 *Bona ecclesiastica, qui dicit esse iure naturali diuino in opera pia dicata debet fateri, quod consuetudo impendendi ea aliter est inualida.*

2 *Lex naturalis, & diuina generalis, vt potest determinari lege humana.*

3 *Lex naturalis non mutatur, sed frangitur lege humana, quæ contrarium eius quod illa intendit statuit.*

4 *Bona Ecclesiæ non solum intentione sed etiam præcepto sunt deputata piis.*

F

4 *Lex non obligat ad finem, quem intendit, sed ad illud, quod in illum præcipit, nec legis fine, vel causa cessante cessat lex.*

1 QVinquagesimooctauo moneo, quod non obstat responsio præfati N. ad duo argumenta nostra, quorum alterum est, iure naturę, & per consequens diuino, & Apostolorum primęuo instituto, bona ecclesiastica sunt destinata in ministrorum Ecclesiæ sustentationem, & diuini cultus exhibitionem, & pauperum alimenta, vt ambo concedimus, ille in principio sui libelli, nos verò in hac quæst. nostri. Ergo consuetudines, & leges huic instituto

[illegible] in [illegible] quod hac [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bonorum [illegible] [illegible] hominum [illegible] naturæ [illegible] quod ipse [illegible] S. Tho-mas.

2 Re[illegible] quod [illegible] legem naturalem, & diui-nam generalem determinare, & quod [illegible] in Deo [illegible] determinatæ [illegible] [illegible] ex S. Thoma. b [illegible] est [illegible] mortale [illegible], est [illegible] Concilium Tridentinum, d & secundum o [illegible] vero [illegible] humana, & alia [illegible] eodem S. Thomas [illegible] in [illegible] decimæ, oblationes, & alia [illegible] [illegible] ad determi-[illegible] Ecclesiæ legem, & con-[illegible] solutio, in-[illegible] argumento soluendo, neq; vim eius vllatenus [illegible].

3 Tum [illegible] illæ determinationes humanæ legum [illegible] valent, per quas non tolluntur illæ, sed adiu-uantur, & determinantur, vt [illegible] exempla demonstrant. At [illegible], quam N. defendit, legem naturalem [illegible], destruit, quod per eadem exempla de-monstrare [illegible] licet: lex humana, [illegible] vel illo modo ra-tionabili Deo sacrificetur, adiuuet & declaret lege natu-ralem, de sacrificando Deo: lex tamen humana, quæ statue-ret, vt [illegible], vel sic sacrificetur alicui creaturæ, esset iniqua: quia aduersaretur legi naturali, quæ iubet Deo sacrificandum esse, dicente vt h probat S. Thomas: sic etiam lex humana, quæ dictat vt illo, vel illo modo rationabili crimen punia-tur, adiuuat & declarat legem naturalem de puniendo cri-mine: at lex humana, quæ dictaret, vt hoc vel illo modo crimen [illegible], destrueret illam: sic lex humana, quæ iubet confiteri semel in anno peccata mortalia sacerdoti, iuuat & declarat legem diuinam de confitendo sacerdoti: sed quæ lex humana, vel consuetudo dictaret, vt confite-retur [illegible] Deo soli, vel Angelo custodi, vel laico, vel [illegible] presbyterio, destrueret legem diui-nam de confitendo presbytero. Sic in proposito, lex vel consuetudo humana, quæ determinaret modum ratio-nabilem, quo præfata bona in [illegible], aut in [illegible] pia im-penderentur, iuuaret quidem, & determinaret bene lege naturalem, & diuinam de impendendo eis in opera pia. At quæ lex, vel consuetudo dictaret, vt ea impenderen-tur in vsus profanos, [illegible] alios [illegible], quos lex naturalis, & diuina [illegible], destrueret illam: & ita solutio N. cum similibus per eum adductis, irrefragabiliter [illegible] opinionem [illegible] esse falsam, & contrariam sibi, concedenti iu-re naturali, & diuino præfata bona esse in prædicta pia o-[illegible], & quod nihil obstat quod N. inepte applicat [illegible] prædictorum argumentorum pressius [illegible] quærens, vere sed parum sibi v-[illegible] et.

4 *Non [illegible] ad implendam intentionem earum [illegible] præcipiunt, vt probat S. Thom. [illegible] mentes, [illegible] S. Thoma [illegible]*

[illegible] legis intentio, vel finis non [illegible] mutandi [illegible] quibus plus satisfaciatur [illegible] Christum, & Apostolos eius, & [illegible] Ecclesiæ [illegible] [illegible] N [illegible] respondisse ad [illegible] argumenta, [illegible] præ [illegible] motu [illegible] quod [illegible] sui assuma-[illegible], [illegible] absque; institutio, [illegible] bona [illegible] opera [illegible].

SVMMARIVM

1 *Decima quod [illegible] humano quo pos-sunt [illegible].*
2 *De [illegible].*
3 *Papa non [illegible] causa da[illegible] vsum pium dare in alium.*

QVintum [illegible] non moneo, quod [illegible] N. ad illud argumentum [illegible] cum [illegible], videlicet, plurimas [illegible] & bene-ficiorum erectiones initio [illegible] bona, quæ fuerant [illegible], & ex quibus pauperibus, & fabricis debeban-tur [illegible] pauperibus [illegible], & ita videri, quod portiones Episcopi, & aliis beneficiariis as-[illegible] ad eos cum præfato onere [illegible] portionibus [illegible]. Replicare tum poteris: primo, quod idem [illegible] hoc [illegible] Domini-cum Sotum [illegible] f videlicet, quæ [illegible] diuerticula, qui-bus vim argumenti [illegible] Replicari [illegible] potest, secun-do, quod N. Soto [illegible] tres pene paginas impleuit, [illegible] S. Thomæ ad verbum [illegible] g ex quibus [illegible] quod in proposito conueniat, colligitur, [illegible] quod Ecclesia iusta de causa [illegible] decima pars fructuum ministris Ecclesiæ soluere tur, quod nemo negat, & nos concedimus, quod Ecclesia vel consuetudo iusta de causa inducere potest, vt in multis I-taliæ terris [illegible], ne populus peccet, non soluendo decimas [illegible].

1 Quod nos non [illegible] dicimus, & [illegible] ampli-amus, vt procedat etiam in [illegible] modo [illegible] Eccle-siæ necessaria aliunde prouideatur sufficienter, vt in eis-dem Italiæ terris fieri audio, eo quod vt pridem Salman-ticæ ab hinc 18. annis cum interpretarer prælectione ex-traordinaria c. 1. h irrefragabiliter probaui [illegible] & Innocentium, i cum plerisque omnibus [illegible]. Do-[illegible] errasse in asserendo decimam partem fructuum in lege noua iure diuino deberi, secutus opinionem san-cti Thomæ, k & aliorum Theologorum, quam etiam [illegible] glossa [illegible], quæ habet, legem de soluendo Ecclesiæ [illegible] esse legem humanam quoad quotam, vt scilicet soluatur pars decima potius, quàm alia maior, vel minor, [illegible] naturalem, & diuina, quoad hoc vt sustentatio necessaria soluatur ministris, iuxta illud. *Dignus est mercen-narius mercede sua, l* & [illegible] citata, m vbi [illegible] te Petro Rauennati, qui in fine [illegible] fententiam [illegible] Theolo-gum, cognomento [illegible] Alta [illegible], & contrariæ opinionis [illegible] ob hoc [illegible], citatq; Ioannem Maiorem, n vbi etiam præfatus Rauennas [illegible] pronuncians eum hæreticum, [illegible] contra prædictam, quæ fundatissima est Theologorum, [illegible].

2 [illegible] confitetur [illegible] N. quàm quod ipse coll-[illegible] ex Sanct. Thom. [illegible] Papam [illegible] & conuer-[illegible] præceptum [illegible] decimis [illegible] populus [illegible] fabricæ, sustenta-[illegible] prouideat. Con-[illegible] quidquam

[Marginalia, left:] [illegible]

[Marginalia, right:] a 1. 2. q. 96 art. [illegible] C. de [illegible] C. de [illegible] venit [illegible] e In d[illegible] f In lib. 10. q. 4. de iust. & iur. g ex quod. 2. q. 4. art. 3. h De decim. lib. 6. i In rub. de decim. k 2. 2. q. 99 & [illegible] 87. ar[illegible] l Luc. 10 [illegible] m [illegible] n In 4. sent. d. [illegible] q. 10.

[illegible] Tum quia [illegible] vel Papa [illegible] bona diuina [illegible] vel quod [illegible] D[illegible] Concilium Trid. [illegible] Papa vel Ecclesia potest [illegible] neque [illegible] & [illegible] id quod [illegible] Ecclesiae [illegible] pro libito [illegible]. Non, inquam, [illegible] Primo [illegible] quod ratio longè diuersa [illegible] consequentia. Inducere [illegible] decimam partem fructuum [illegible] Ecclesiae [illegible] neque [illegible] vt est [illegible] quod [illegible] Ecclesiae [illegible] contrarium est legi naturali, quae [illegible] Decalogi [illegible] furtum, non solum prohibent [illegible] domino, d sed etiam [illegible] e prohibent item [illegible] alienae, in alium vsum [illegible] & [illegible] ecclesiarum [illegible] vtendo [illegible] Christi contra mentem eius, ab Apostolis [illegible] successoribus tam factis quam [illegible] vtendo in profanum vsum rebus dicatis ad alium, vtendo in profanis rebus dicatis ad pias, vtendo [illegible] non adimplendo modum, non soluendo onus [illegible] per adducta supra. b Tum quia [illegible] Ecclesiae, vel Papa posset iusta de causa [illegible] Ecclesiae fructibus eorum [illegible] vel amplius, impenderent de suis bonis [illegible] in illos vsus pios, in quos illi fructus [illegible] contentendi: quod [illegible] Gratiano [illegible] probando id per cap. si quis [illegible]

3 Et quod praefatus N. m licet longa verborum ambage [illegible] non satisfacit [illegible] idest, Nemo etiam Monarcha, etiam [illegible] quae est Dei, potest mutare [illegible] sine causa iusta [illegible] voluntate disponentium in vnum vsum pium, in alium, [illegible] profanum, neque facere [illegible] cuiquam [illegible] omnes [illegible] & cap. [illegible] quia contingit. p [illegible] Ecclesiae [illegible] quod [illegible] Papa [illegible] quod Monarchae [illegible] rebus in vsum [illegible]

[illegible] quod Dei [illegible] Ecclesiae [illegible] luturn.

S V M M A R I V M.

1 Votum [illegible] Ecclesiae potest commutari [illegible] consensu.

2 Donans [illegible] alteri cum onere dandi Ecclesiae an possit tollere onus.

3 Bonum publicum vt praeferendum priuato.

1 SEx [illegible] N. [illegible] Caietanum [illegible] Ecclesiae [illegible] Ecclesiae [illegible] dei. Tum quia [illegible] vel [illegible] ratur, iuxta ca. magna de voto, & Sanct. Thom. [illegible] probat d Ecclesiae [illegible] secundum [illegible] ter, & veluti quaedam circumstantia [illegible] quod non est attendenda [illegible] glossa [illegible] & l. [illegible] & per [illegible] fundamenta, quibus non respondet N. Tum [illegible] quia male [illegible] quod Caietanus [illegible] in hoc nostro Doctore: quia, imo eos [illegible] declarat, vt [illegible] est cum legenti.

2 Tum, quia Bartholus [illegible] ab omnibus receptus [illegible] quod donans [illegible] vt post aliquod tempus perueniat ad aliquam Ecclesiam potest illud onus remittere [illegible] Item id contentiente [illegible] non obstante, quod [illegible] per l. quoties. h quam doctrinam ab omnibus [illegible] approbari late tradit Iason, i & merito per illum textum qui probat per donationem serui factam [illegible] vt eum manumittat, quaeri quidem seruo ius [illegible] per donantem & donatarium, mutua voluntate posse illud tolli, idem probatur l. [illegible] quatenus habeta [illegible] tandi texum, posse remitti a vendente & [illegible] consensu. Nec obstat, quod [illegible] Iudicis quaeratur [illegible] tertio quia [illegible] spondit Iason vbi supra non est [illegible] sed est locus poenitentiae [illegible] contractu innominato, [illegible] l non autem potest dici, id quod [illegible] in [illegible] Ecclesiae, sed illud est [illegible] donante, & donatario principali qui est Deus [illegible] iusta de causis [illegible] Porro autem, seu incidens illud quo [illegible] N [illegible] de bono communi [illegible] do [illegible] publico [illegible] S. Thom. m & quod [illegible] nos [illegible] fieri posse [illegible] scandala & bonum priuatum [illegible] publicum, &c. [illegible] S Thomae

Thomæ, a glossam Barth. & aliorum, b & glossæ Panormitani, & aliorum. c

a Ibid. art. 1. & 1. 2. q. 113. art. 9. ad 2.
b In l. 1. ff. sol. matr.
c In c. licet. de regular.

SVMMARIVM.

1 Canonicorum de superfluo maior pars, cui necessitati potest dari.
1 Bono communi quis ad destinatum vsum vti potest.
2 Lex secundum intentionem legislatoris ligat.
3 Finis præcepti non est in præcepto; nec carnis afflictio in ieiunij præcepto.
4 Bona data Ecclesijs post, & ante Apostolos eiusdem sunt naturæ & qualitatis.
4 Beneficiorum superflua diues capiens, vt peccat.
4 Beneficium cuipiam cupere vt ab eo ditetur, vt peccat.

1 SExagesimoprimo moneo, nihil obstare id quod ingeniosè ait N. d me supra e scripsisse, quod ratio decidendi, c. fin. f quod statuit singulariter, emergente necessitate Ecclesiæ, maiorem partem Capituli statuere posse remittente minori, quod aliqua pars redituum singulorum de Capitulo applicentur ei: quia reditus illi sunt destinati ad illum vsum: & quod communi re potest vti vnus ad vsum destinatum contradicente socio. g Tum quia licet Pan. assignet illam, h tamen efficaciter confutat eum Decius quem ego sequor. i Tum quia ego non allegaui Pan. ad hoc propositum, sed ad hoc, quod ipse, k dixit non inueniri alibi decisionem illam prælati cap. fin. ad quod etiam supra l allegaui. Tum quia ego ibi dixi rationem germanam illius decisionis esse illam, quam ponit vbi supra Decretalis quę longe diuersa est à prædicta, scilicet quod ibi non agitur de rebus omnino pertinentibus ad singulos de Capitulo sed de his quæ saluis alimentis Canonicorum, debentur operibus pijs: & ita iustè potuit statuere: Innocentius ibi, vt stante necessitate Ecclesiæ in illam insumeretur aliqua pars, quæ non esset necessaria eis honeste alendis. Non obstat etiam id quod præfatus N. aut falsè, aut certe improprie dicit; m scilicet, quod intentio legis non ligat, sed ipsa lex.

d In 3. par. c. 3. n. 5.
e Monit. 50.
f De his quæ fiunt à maiore parte cap.
g § religiosum. inst. de rerum. diuis.
h In d. c. cum omnes.
i Colum. 3. n. 3.
k In d. c. cum omnes.
l Mon. 50. n. 1.
m In 4. part. c. 2. n. 7.

2 Tum quia leges secundum rationem, ex qua colligitur intentio legislatoris, obligant; ita quod nec plus, nec minus obligant, quàm ipse per eam obligare intedit, argum. l. cum pater. §. n & cap. meminimus. iuncto ca. suggestum. o vbi Pan. receptus hoc annotauit, p & arg. cap. Marcion. q in illis verbis. Nec putemus in verbis Scripturarum esse Euangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum folijs, sed in radice rationis, & arg. c. vlt. r ibi, is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem. & alia multa, quæ citat Felinus. s

n § dulcissimis ff. de l. 2.
o De appell.
p Ibi n. 1.
q 1. q. 1.
r De reg. iur. lib. 6.
s In c. tua de iureiurand.

3 Tum quia S. Thomas allegatus per eum t non ait quod ipse: sed quod finis præcepti, non est in præcepto: sed id tantum quod præcipitur ad illum finem, in quem id præceptum est, vt qui abstinet in festis ab opere seruili, à quo præcipitur abstinere, vt mentes ab illo feriatas leuemus in Deum, seruat illud præceptum, licet non leuet mentem in diuinam eius Maiestatem, vt colligitur ex S. Thoma recepto: v & qui abstinet à bis comedendo in die ieiunij præcepti, seruat ieiunium præceptum ad carnis mortificationem, licet non assequatur eam, secundum eundem S. Thomam. x Tum quia hoc dictum S. Thomæ, parum facit eius proposito: quia nec Archidiaconus nec comunis ait, beneficiarios obligari ad dandum superflua pauperibus, eo quod iura diuina, & humana canonum ecclesiasticorum præcipiunt, vt id faciant, vti probatum est supra. y Adde quod etiam nihil obstat id, quod præfatus N. post Sotum vbi supra ait, scilicet. quod saltem bona, quæ post Apostolos donata sunt, & quæ quotidie Ecclesię donantur minime habent idem onus: neq; consequenter saltem beneficia super eisdem bonis fundata: quia hoc quoq; falsum esse deducitur, z sicut verum est peccare mortaliter diuites, qui per donatione à beneficiarijs bonorum notabilem quantitatem accipiunt, vt in monito 24. dicitur, & repetitur infra, a vbi latè traditur, quod oporteat Confessarios, & consultores circumspicere, quo rectè condemnent, vel absoluant à peccato redituũ male impensorum. Colligi etiam potest ex hoc multos eorum qui cognatos desiderant ad episcopatus dignitatem euectos videre, quo ditiores ex eorum donationibus reddantur, plus sibi mali, quàm verę vtilitatis exoptare: desiderat enim, vt promoti peccent, aut consequenter peccant, quod peius est eis, quàm sit bonum diuitiarum. a An autem, qui hæc acceperit bona restituere teneatur, & quomodo, explicabitur inferius. b

t In 2. 2. q. 122. art. 2.
v In 1. 2. q. 100. art. 9. & 10.
x 2. 2. q. 147. art. 3.
y Monit. 42.
z Monito 23.
a Arg. c. præcipimus. 12. q. 1. & l. sancimus. C. SS. eccles.
b q. 2. mon. 26.

SVMMARIVM.

1 Moniales, & Abbatissæ vt peccant suscipiendo plures.
2 Moniales, vt iuste suscipi possunt, vltra eas, quæ sustentari possunt.
3 Simonia vt admittatur à Prælatis, & subditis recipiendo monachas.

1 SExagesimosecundo moneo decisionẽ, quam vt apponerem, præfato libello, cum iam vltimam vellem apponere manum rogauit Venerandus admodum Pater, frater Alphonsus Maldonadus, dotibus optimis bene ac egregiè donatus, videlicet, peccare monialium Abbatissas, aut alio quouis nomine monasterijs præfectas, suos reditus ita prodige expendentes, vt moniales denuo admittere omnino recusent, nisi tantis dotibus onustas, & tantis expensis factis, quantæ sufficerent abunde illis per totam vitam alendis: & tamen nec admissis pridem monialibus, nec his quæ denuo admittuntur, vel solas vestes conferunt, imo nec frequenter medicinas. Primo quidẽ comprobatur id, tam ex antiquo iure, in capit. periculoso c quod habuit originem à cap. 1. d quàm nouo Concilij Tridentini, e præcipiente, ne plures moniales admittantur in monasteria, quàm ex eorum reditibus absque penuria earum sustentari possint, quod præfatæ nullo modo exequuntur, cùm nullas indotatas accipiunt ex reditibus monasterium alendas. Deinde, quia præfata Concilia præscribunt, ne plures accipiant, quàm ali possint ex proprijs reditibus: at illæ multò plures accipiunt, si habeant dotes. Tertio, quia vehementer absonum apparet, monasteria monialium vnius cuiusdam Ciuitatis viginti millium aureorum reditibus annuis, & eo amplius perfrui: & tamen ob hos reditus adeo copiosos, nullam monialem admitti, nec ab ipsis sustentari, nisi pro dote, suppellectilibus, & expensis alijs secum afferat, vt multi referunt, octingentos, qui sufficere haud dubie possent ad emendũ centum in singulos annos ad vitam earum, si mille dipondia octo millium pretio emantur, vt emi solent. Imo licet eam summam tantum deferret, quæ sufficere posset emẽdis octuaginta aureis, vel septuaginta in singulos annos ad vitam, satis essent, & ad alimenta, & ad vestes: & etiam ad medicinas: & ita non ingreditur expensis monasterij, sed suis proprijs. Postremo, quod mens Conciliorum ea est, ne plures moniales indotatæ, nec dotatæ, in monasteria cooptẽtur, quàm ex reditibus monasteriorum ali possint. Et quod in his monasterijs, in quibus iam admissæ hunc numerum excedunt, nullo modo admittantur aliç, donec vel eo vsque decrescat numerus earum, vel crescat reditus, vt illi numero alendo, & amplius, sufficiant: id quod aliquorum Prælatorum præscripto, in monasterijs aliquot iam seruatur, post Concilij Tridentini definitionem: & Carthusiensibus cœnobijs seruari præcipitur, statuto quàm strictissimo, f quod mire exaggerat Dionysius Carthusiensis. g

c § sane. de stat. reg.
d De rel. d.
e Cap. 3. sess. 25. de reg.
f Cap. 12. 3. part. comp. L. stat.
g Lib. 1 de simonia. art. ...

2 Dubitatio tamen vehemens hinc oboritur; possint ne Præfectæ monialium alias admittere sufficienter dotatas, posteaquam expletus sit numerus earum, quæ possunt ali ex annuis reditibus monasteriorum. Ex altera enim parte pugnat vsus; id enim crebrò fieri cunctis est perspicuum: & consuetudo est optima legum interpres. h Ex altera verò iura, videlicet. d. cap. periculoso. de stat. regul. & i Concilium Tridentinum quæ id prohibere videntur, imo simoniacum esse innuitur in cap. quoniam. k & extrauagante Vrbani V. ne in ea. vt profusè satis Dionysius tam in libro 1. quàm in 2. l deducit, asseuerans firmiter, id à labe simoniæ non excusari, licet nihil assumatur pro ingressu religio-

h Ca. cũ dilectus de consuet.
i Ca. 3. sess. 25.
k De simon.
l De simon.

gionis,nec pro monachismo, sed tantum sustentationis A gratia;nec excusari ab hoc monasterij paupertate. Et ad hæc omnia comprobanda,vehementer vrget extrauagās Vrbani V.quam retulit Dionysius præfatus, *a* nobis tamē videtur primo,expedire quidem, ne plures assumantur, cùm id iura censeant multo melius. Et quod amplissimæ dotes,quas aliquę exhibent,in causa sunt vt quędam,quę non sponte ad religionem inducuntur; & quædam, quæ aptæ non sunt,ingrediantur monasteria. Vnde fit, vt maiorem in spiritualibus faciant iacturam, quam reportent commoditatem in temporalibus,quod demonstrat satis Dionysius, *b* difficile etiam factu est hoc ab omni simonię labe excusare,vt melius,quam vllus alius,auctor ille suadet. *c* Secundo tamen dicimus id nō esse malum,licet oppositum asseueremus melius:credimusq; posse præfectas monasteriorum,sine vlla culpa aliquas ad religionem anhelantes,& aptas,sufficienter dotatas admittere, etiam vbi sit expletus numerus earum; quæ ali possint ex redditibus monasterij:dum tamē ab omni simonia caueant moniales,quæ solent aliquid pro suffragijs accipere. Primo, quia id asseuerauit S.Thom.à Caietano probè expositus. *d* Deinde:quia nunquam,vt credimus,vel difficile in Hispanijs Dionysij apptobabitur sententia: vbi complures suas filias in monasteria deferunt,non tam religionis gratia, quàm ne cogantur nuptui tradere inferioris ordinis hominibus.Rursus,quia etiam S.Thomas tenuit, licere recipere virgines dotatas in monasterijs, in quibus non sufficerent omnibus,si reciperentur sine dote:iam autem C tempore S.Thomæ illud erat cautum in capit. *periculoso. e* quod modo innouat Trident.Cōcilium,*f* scilicet, ne admitterentur fœminæ plures intra monasteria, quàm ali possint.vnde ius tum antiquum,tum nouum exponendum apparet,ne recipiantur indotatæ, vel cum expensis Monasterij.

3 Illa autem simonia,quæ interuenire solet, subterfugi posset,quibusdam obseruationibus additis;quamuis difficulter,vt Dionysius astruit, *g* vnde id obseruatur quàm diligentissime in ordine Carthusianorum,ex statuto pręscripto, *h* de quo loquuti sumus,quod grauissimas pœnas adhibet,cōtra Præfectas,& Moniales alias,si ante ingressum,vel post,dona vlla vel præmia acceperint, vel per se, D vel per aliū, ab ea quæ denuo in earum numero cooptatur,iuxta ea quæ præcepit etiam extrauagans Vrbani V. quæ sub grauibus censuris inhibet donationes,& acceptiones omnes,directas,aut indirectas,tam his quę admittuntur,quàm admittentibus:quia tamē hæc simonia euitari potest, si dos necessaria pauperi monasterio detur, huic nostræ sententiæ tandem adhæreo,obtestans Præfectas Reuerendissimas in Domino, ne recipiant plures, quàm alere possint monasteriorū redditibus annuis, etiam indotatas,& sine muneribus: quod si alias dotatas receperint,caueant,ne id in aliarum cedat detrimentū,& ante omnia prospiciant,ne vel ipsæ moniales suffragiū dantes in simoniam aliquam incidant. Illud etiam pro certo E habeant,& animaduertant,ex pacto aliquid accipere vltra id quod necessarium sustentationi monialis iudicio cordatorum censetur,esse simoniacum: nam ex pacto nihil aliud possunt accipere,præter illud quod alendæ moniali sit necessarium,eo quod ei monasterium præ inopia non potest tribuere.Si ergo aliquid vltra acceperint,vel si dotem exegerint,quando monasterium posset eam alere illicitè recipiunt.Quod si hæc vera sunt,quid,quęso dicemus ad prodigas illas expensas,& profanos apparatus fieri solitos ex pacto tacito,vel expresso, dum vel ingrediūtur monasterium,vel professionem emittūt? Quid aliud F moderatius,quàm vt hæc vehementer interdicantur, & culpentur,ac puniantur illæ,quæ talia faciunt:& simul etiam doceantur,quanto honestior appareret cunctis hæc inspicientibus,modesta quædam humilisq; temperantia spirituali coniuncta contemplationi, quàm pomposa intemperantia mundanæ cuidam admixta voluptati in funeralibus eius, quæ per professionem moritur mundo,& nascitur,vel excrescit Deo.

a Lib.1.art.7. & lib.2 ar.2. de simon.
b In d. art. 7. de simon.
c In lib 1. & 2.de simon.
d 2.2.q 100. art 3 ad 4.
e De stat.reg. lib 6.
f In d c.3.de regul.sess.25.
g In d.art 7. l b.1. & in d. art 2.lib.2.de simon.
h In c.3 3. part.stat. Carthus.

Quæstio Secunda.

An beneficiarij impendentes superfluè,vel profanè reditus suorum beneficiorum, non solùm peccent mortaliter, sed etiam teneantur ad restitutionem.

SVMMARIVM.

1 *Bonis de eisdem intelligitur quæstio secunda, de quibus prima.*
2 *Iustitia speciali non tenetur, quicunque per Iudicem cogi potest.*
2 *Leges de omnium virtutum actibus feruntur, & ita tam de actibus virtutum theologicarum, quàm moralium Cardinalium, & eis contribuatarum.*
3 *Iustitia specialis, & generalis vt longè differant.*

1 PRimu moneo quęstionem hanc intelligendam esse de omnibus,& solis eisdem reditibus ecclesiasticis, de quibus intelligendam esse primam diximus supra *a* & falsum esse id quod pręfatus N.ait.videlicet,quod quicūque possunt compelli per Iudices ad aliquid faciendum, teneantur ad illud lege iustitiæ veræ & specialis, cuius transgressio ad restitutionem obligat.

2 Quoniam cū leges ferantur de actibus omnium virtutum,vt docet S.Tho. receptus, *b* iuxta illud Philosophi, *c* *Præcipit lex,quæ debent fortes opera facere,& quæ tēperati,& quæ mansueti:similiter aūt secundum alias virtutes & malitias:* hæc quidē iubens,hæc autem prohibens: adeo tam diuersæ sunt leges,quàm diuersæ sunt virtutes, de quarum actibus illæ feruntur.Vnde alia sunt pręcepta,& leges fidei,de quibus S.Thom. *d* & alię leges virtutis spei,de quibus idem *e* & aliæ leges,& præcepta caritatis,de quibus idem *f* & aliæ leges,& præcepta prudentiæ,de quibus idem *g* & alię leges, & præcepta iustitiæ specialis,de quibus idem *h* & aliæ leges,& præcepta fortitudinis,de quibus idem ibidem, *i* & aliæ leges temperantiæ,de quibus idem ibidem. *k*

3 Cùm ergò alia sit virtus iustitia specialis, quæ principaliter versatur circa res,& actus exteriores, & in reddendo debitum secundum æqualitatem, & alia iustitia generalis,siue legalis,quæ versatur in referēdo omnes actus virtutum in commune bonum humanum, sicut caritas versatur in referendo eos omnes in commune bonum diuinum,siue Deum,vt docet S.Thom. *l* cumq; alia sit virtus iustitia specialis,quæ principaliter versatur in ijs,quę sunt ad alterum,ad reddendum debitum secundum ęqualitatem;& aliæ sint virtutes annexæ illi, quæ potentiales vocantur:quæ licet versentur in ijs quæ sunt ad alterū, vt iustitiæ specialis;deficiunt tamen ab ea,eo quod nō versantur principaliter circa actus exteriores, sed circa interiores,& secundario circa exteriores;& circa eos non in reddēdo debitū legale secundum æqualitatē; sed aliæ in reddendo debitum morale tantum,vt liberalitas: modestia, vel in reddendo debitum legale,sed nō secundum æqualitatem;qualis est religio,qua reddimus Deo debitum: & pietas,qua exhibemus parentibus,patriæ, & sanguine iūctis debitum cultum:& obseruantia,qua dignitate,virtuteq; præeminentes colimus,vt eleganter docet idem, *m* cùm ergo,inquam,hæ virtutes adeo inter se differant; ita etiam oportet,vt leges,& præcepta de actibus earum lata tantundem differant.Itaq; cogitur N.confiteri, multos multis ita debere,vt per Iudices compelli possint ea præstare,quæ tamen non sunt debita per leges iustitiæ specialis;sed tantum per leges generalis iustitiæ, quæ cum omnibus alijs virtutibus concurrit;vel per leges speciales illarum virtutum specialium differentium à iustitia speciali, eo modo quo dictum est.Quamobrem,cum fundamenta N.contra communem,& nos,agant de legibus caritatis,vel misericordię,vel pietatis;nihil ei prosunt,neq; obstant nostræ conclusioni: quia à diuersis non fit illatio, *n* quibus adde id quod nouè traditur infra *o*

a Quæst.1. monit.20.
b 1.2.q.9 ar. & molina 9ª.art 3.
c Ethic.or.5.
d 2.2 q. 17.
e Ibide.q. 22.
f Ibidē.q. 44.
g Ibidē.q.56.
h Ibid q 122.
i Quæst. 140.
k Quæst. 170.
l Ibidem q 58. art.7.
m Ibidē q. 80. art.1.
n le. Papinianus.ff de minor.
o q.3.mon 5.

SVMMARIVM.

1 *Iustitiæ specialis legem frangens, tenetur semper ad restitutionem.*

2 *Lex de alendis parentibus, vel liberis, non est lex iustitiæ specialis.*

3 *Iustitiæ specialis debitum, quantum differat à debito aliarum virtutum.*

1 SEcundo moneo, quod ex monito proximo infertur contra N. esse inconcussè tenendum, quod frangens leges iustitiæ veræ specialis, tenetur ad restitutionem damni, & non qualem qualem; sed secundum æqualitatem. Tum quia hęc est communis Alexandri Halensis, & antecessorum nostrorum opinio, relata infra *a* à qua non est recedendum sine lege, vel efficaci ratione, per iura sæpius allegata. Tum quia nullius momenti est argumentatio illa; hoc est debitum adeo legale, vt debitor possit cogi ad illud per Iudicem. Ergo est debitum legibus iustitiæ veræ & specialis, vt in proximo monito probatum est.

2 Tum, quia leges quæ iubent, vt cogantur per Iudices, parentes alere filios, vel è contrario certis casibus non sunt de legibus iustitiæ specialis, de quibus loquitur Alexander Halensis cum communi, vt expresse probatur in l. *si quis à liberis*. *b* ibi, *Sed cum hæc res ex æquitate, & caritate sanguinis descendat*. per quæ verba Iurisconsultus exprimit leges illas de alendis filijs à parentibus, & è contrario nō descendere ex iustitia illa speciali & vera, de qua sanctus Thom. receptus, *c* sed ex pietate, quæ est virtus specialis, illi applicata; quæ patriæ, parentibus, & sanguine iunctis prouidet: de qua idem S. Thomas etiam receptus loquitur. *d* Tum quia nec debitum legale, quo quis tenetur, & potest cogi à Iudice ad faciēdas eleēmosynas, siue ad subueniendum extremam vel magnam necessitatem patiēti, iuxta gloss. receptam iuncto textu ca. *sicut hi*. *e* & tradita per S. Tho. *f* est debitum legibus iustitiæ specialis præstat; sed legibus caritatis & misericordiæ, vt probat sanct. Thom. vbi supra. Tum quia inter iustitiam specialem, & alias virtutes speciales hoc distat; quod illa, & eius leges, principaliter & immediatè versantur circa res & actiones exteriores, ad reponendam in eis æquitatem eius, quod formaliter, vel virtualiter datur, & accipitur. Misericordia verò, & pietas, & omnes aliæ virtutes speciales, & earum leges, versantur principaliter & immediate circa actus interiores in mouendo, vel moderando passiones animi, licet minus principaliter: & per consequentiā, moueant etiam ad actus exteriores: quod singulariter & subtiliter sentit S. Thomas. *g* Itaque ex eo quod non tenetur ad restitutionem damni, qui violat leges pietatis, & misericordiæ, non infertur, quod non teneatur ad restitutionem damni, quod præstat, violando leges iustitiæ specialis, cum hæ sint separatæ ab illis: & à separatis non fiat illatio, per iura vulgata: & ita in vniuersum est vera præfata communis, & nostra propositio, cui adde id quod habetur infra. *h*

a Monito 7.
b ff. de li. agn.
c In prosa 2. q. 58.
d Ibid. q. 101.
e 47. d.
f 2. 2. q. 32.
g 2. 2. q. 122. art. 1. ad 4.
h q. 3 mon. 31

SVMMARIVM.

1 *Lex quæ iubet succurrere patienti extrema, non est lex iustitiæ specialis, sed caritatis, pietatis, misericordiæ, vel iustitiæ generalis.*

1 TErtio moneo, quod ex duobus proximis monitis infertur, quod N. toto cælo errat, nouè tenendo contra omnes, legem quæ iubet succurrere necessitatem extremam patienti, esse legem iustitiæ specialis. Tū, quia per allegata in illis, constat illam esse legem caritatis, misericordiæ, pietatis, vel iustitiæ generalis, non autem specialis, quæ versatur circa res exteriores, & in reddendo legale debitum secundum æqualitatem. Tum quia qui obligatur ad dandum aliquid extrema patiēti, vt ab eis liberetur, & non dederit illud ei, non tenetur restituere illud, postea quam illa necessitas transierit, si aliquo alio modo A liberetur, neq; hæredibus eius, si perierit secundum omnes, & ipsummet N. cum tamen is qui debet alicui aliquid per legem iustitiæ specialis, tenetur illud soluere, etiam postea quam transierit tempus, & articulus, in quo soluere tenebatur ipsi, si superuixerit, vel hæredibus eius, si obierit. *a* Tum, quia qui debet ex mutuo, vel aliquo alio cōtractu alicui extremam necessitatem patienti illud, quo eum posset ab illa liberare, si non occurreret ei, teneretur ei soluere illud, si superuiueret per alterius opem, vel hæredi eius, si obiret mortem: & non alia ratione, quàm quia illud ei lege specialis iustitia debebat. At id quod sine vllo contractu expresso, vel tacito debetur alicui propter B solam necessitatem extremam non debet restitui lapso tempore illo necessitatis, & non alia ratione, quàm quia non debetur ei lege specialis iustitiæ, sed alia caritatis, misericordiæ, pietatis, vel iustitiæ generalis: ergo propositū. Tum, quia non obstat Caietani auctoritas, qui visus est significare N. quod legibus iustitiæ tenemur necessitatem extremam patienti succurrere; quia cum generaliter loquatur de legibus iustitiæ, potest intelligi de iustitia generali, & non de speciali, cum dicta Doctorum in dubio ita interpretari debeant, vt iuri recepto consonent, *b* & si eius dictum aliter intelligatur, est falsum, & contra communem opinionem omnium.

a l. eg. 1 cū per totum tit. C. vt actiones ab hæred. & contra hæred. & in l. 1 C. de hæred. act.
b Arg. c. cum expressat. de elect. lib. 6.

C

SVMMARIVM.

1 *Dominium vnius & eiusdem rei, non potest esse plurimum in solidum: & non transit ipso iure in extreme egentem.*

2 *Restituere tenetur quis ea, quæ extrema patiens accepit, lapso illius necessitatis articulo, nisi, &c.*

1 QVarto moneo, satis consequens esse proximis tribus monitis, veriorem esse illam sententiam, quæ habet, neminem fieri verum dominum rei, qua eget ad liberandum se ab extrema necessitate: licet initè posset eā accipere, etiam auctoritate propria, & ea vti, quatenus esset ad id necessaria: quàm contrariam. Tum, quia illa non D videtur probari vlla lege, vel efficaci ratione, sine quibus non est affirmandum aliquid contra ius regulare; *c* & ius regulare habet id, quod est vnius, sine consensu eius, non effici alterius. *d* Tum, quia lex illa celebris, quæ est secunda in §. *cum in eadem*. *e* non habet, res fieri communes per necessitatem, sed esse communicandas. Tum, quia non patiuntur iura, vt eiusdem rei dominium sit penes plures in solidum. *f*

2 Tum, quia legi caritatis, misericordiæ, ac pietatis, & cuiuscunq; alterius virtutis satis fit, succurrendo necessitatem extremam patienti sufficienter, ad hoc, vt ab ea liberetur, vt palam est: at frequentissimè succurri potest, & E abunde quidem extrema patienti; commodando, vel locando ei rem illam, qua eget; non tradendo ei dominium illius: verbi gratia, Aliquis, alioqui saltem alibi diues, in montibus Alpibus, vel Pyrenæis niuecaris, necessitatem extremā alicuius vestis patitur: & aliquis alioqui pauper, deferens vestes pretiosissimas, holosericeas pellibus herminiorum carissimis duplicatas siue suffultas, obuiat illi; tenetur quidem ei vnam, vel duas, vel plures, & quotquot ille ad illam necessitatem subleuandam eget, commodare, vel locare; sed non dare, & transferre in illum illarum dominium: imo, cum se in aliquem locum, vbi necessitas illa cessaret, reciperent; posset illam, vel illas quas com- F modauit, repetere: quod nemo negabit. Tū, quia nemo diceret, quod si quis, alioqui diues, aliquo in loco fame moriens, obuiaret alicui pistori, viginti mulos panibus coctis onustos aliquo agenti, fieret dominus omnium illorum panum; cùm tamen qua ratione fieret dominus vnius, eadem quoque fieret omnium, antequam vllo illorum ad sedandam famem vteretur. Neq; quisquam diceret, pistorem illum obligatum esse ad dandum dominium omnium illorum illi; neque illum auctoritate propria posse omnes eos sibi occupare: imo, quilibet eruditus dicet satisfacere pistorem, communicando illi esurienti panes necessarios ad illam esuriem sedandam. Tum, quia ridiculum videtur & grauitati legum contrarium,

c Ca. legatur. 24 q. 2. & § Bsideremus auth. de triēt & sem. ff. ... 3 c. cōsuluisti 2. q. 1. & c. 2. de translat. præla.
d L. id quod nostrum est ff de reg. iur. e ff. ad leg. Rhod. de iact.
f Leg. 3 § ex pluribus ff. de acquir. poss.

...famem patienti, quam dominium om... quæ in foro venduntur, & illico sedata peri..., ... illud ei perdi, & rursus iterata fame, ..., & propulsa ea, desinere esse illius. Tum, quia glo... recepta, a asserunt verbum, communia, in illo di..., Necessitate omnia sunt communia, exponendum esse per communicanda... Tum per quædam alia, quæ considerauimus in nostro Manual. Confes. b vbi hoc aliquantulum limitamus.

a ... 47. d. n.

S V M M A R I V M.

1 *Alphonsus Castrensis laudatus.*
2 *Actione subsidiaria qui tenentur, & ad quantum.*

1 QVinto moneo, quod non est vera doctrina glo... quia, quam præfatus N. ... latè circa quiddam incidens, contra communem, eam longe eruditissimus vir Alphonsum Castr. affirmat, videlicet; quod licet, qui obligatur lege iustitiæ simpliciter, si tempore opportuno non soluit, teneatur ad restitutionem, non tamen qui non obligatur simpliciter, sed tantum in subsidium. Tum quia nullo iure illa fundari potest; & ita eruditè tendum est id sine lege dicere. c Tum, quia * qui tenetur actione subsidiaria, perinde restituere debet, ac qui tenetur actione principali, iuxta l. *sancimus.* d quæ habet, cum qui vasa sacra quæ emit, conflauerit, vel alio modo immutauerit, teneri actione in factum subsidiaria, in defectum actionis rei vendicationis, per quam tantundem recuperatur, quantum per rei vendicationem, in cuius subsidium datur: e qui tenetur actione subsidiaria leg. Aquiliæ, perinde tenetur, ac si teneretur actione directa eiusdem, e omnis item actio in factum, est subsidiaria, vt ait Barthol. in d. l. *sancimus.* f quæ habet locum in ... articulis iuris, vt habet text. ibi, quos enumerat gl. ... g & Barth. h videlicet in omnibus casibus, in quibus non datur actio præscriptis verbis, & ex omni interdicto, & edicto, vnde non oritur actio nominata, vt aiunt præfata gl. & Barth. in hoc recepta. i Et tamen certum est, eum qui tenetur actione præscriptis verbis, teneri ad restitutionem, iuxta l. *naturalis.* i quæ probat eam dari, saltem ex tribus contractibus innominatis. & in l. in *bonæ fidei.* k quæ cum et concordantibus habet, eam nasci ex ... bonæ fidei contractibus ex contentione oppositis. Et pater, vel maritus, qui tenetur actione in factum pro furto, vel vxori, vel filio, facto in subsidium actionis furti, quæ non datur contra patrem, vel maritum; perinde tenetur restituere rem sublatam, ac si teneretur actione furti iuxta l. *si quis vxori.* l cum allegatis ... per gloss. & Bartholum.

c § consideremus ... de ...
d l. ... tit. ... sacros. eccles.
e § fin. inst. de l. Aquil.
f ... C de ... sacros. eccles.
g in ver. actione in factum & in ... ff. de præs. verb.
h ... supra.
i ... C de ... pers ...
k C de pact.
l ff. de furtis.

* Qui tenetur actione subsidiaria. *Actio subsidiaria, non tantùm ea dicitur quæ contra magistratus datur, sed & ijs qui nulla ratione ordinaria cum aduersario experiri possunt. Ita ergo actio subsidiaria propriissime dicitur, quæ alijs actionibus deficientibus tanquam postremus comes alijs succedens per leges subrogatur. Dicitur autem subsidiaria quod ... licet his qui nulla actione ordinaria cum aduersario experiri in iudicio possunt subueniat. Actio rei vendicationis est illa per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur petimus.*

S V M M A R I V M.

1 *Caritate solùm obligatum ad aliquid posse ad id compelli.*
2 *Actio, vel ... ... datur, quoties æquitas id suadet.*

1 SExto moneo, quod N. non debuit niti auctoritate præfati Dominici Soti, dicendo, quod affirmauerit, m eum qui ex sola caritate id aliquid tenetur, non posse ad id per iudicem cogi. Tum quia ille ibidem ait, quod licet ... id dixisset tamen non habet locum in illud in obligatione succurrendi extremæ necessitatis articulo.

m In lib. 4. q. ... & ...

2 Tum, quia licet vterque id assereret, non est verum: quia quoties equitas suadet actionem dari, aut aliquid dari, vel fieri, datur remedium officij iudicis, * vel actionis in factum, vel certi condictio ex lege, siue illa æquitas descendat ex lege latâ super actibus caritatis, siue fidei, siue misericordiæ, siue pietatis, siue iustitiæ veræ specialis, siue alterius cuiuslibet virtutis, vt supra adductum est, & probatur per l. *qui seruandarum.* & l. *sol. mt.* & l. *quoties.* a vbi latè de hoc gl. ... recepta, b facit l. *si me & Titium.* cum ei annotatis, c & in terminis nostris est glossa c *fin.* ... d & in cap. *tibi domino.* e & in cap. *ius naturæ.* ... f quæ glossa habet cogi posse diuites officio iudicis ad faciendum eleemosynas pauperibus maxima necessitate laborantibus, & ita ille grauissimus, eruditissimusque Aluarus Pelagius, g concludit, posse beneficiarios iure compelli ad erogandum superflua pauperibus, arg. cap. *qualiter, & quando.* ibi, *Redde rationem villicationis tuæ.* h & melius per cap. ... ibi. *Et singulis annis Episcopo ratio fiet* & per alias rationes: cui ... nat Cardinalis, k quorum ipse opinioni libens me subscriberem, quando concurreret maxima necessitas pauperum & clara superfluitas beneficiatorum nolentium eis subuenire, vel clara in profanos vsus profusio: de quo latius infra tractabimus. quamuis decisio hæc Pelagij, magis nititur legibus iustitiæ veræ & specialis, quibus ad id tenentur beneficiarij, vt ibi dicemus.

a ad q. mu. 1. & 2. ff. de præscri. verb.
b ff. de reb. cred. & l. ...
c ... ff. de pet. hæred.
d 47. d. verb. ...
e ver. neque ...
f l. d. verb. ... & ...
g ... supra de planctu ... l. 2. c. 28. col. fin.
h De accusa.
i 9. 3
k In clem. gratia. de rescrip. col. pen.

* Vel actionis in factum. *Actio in factum dicitur qua simpliciter spectatur id quod quilibet fecit, sine certa negotij forma: vnde & plures aquè tenet. Dicta autem putatur quod secundum factum propositum cõcederetur condictio, quæ est actio in personam vel est certi, quæ competit ex omni causa, ex qua aliquid certum petatur siue ex certo contractu, siue ex incerto, siue ex lege Aquilia agatur siue suo nomine siue hæreditario obligetur, vel est incerti quæ ex omni causa datur, ex qua incertum petitur.*

S V M M A R I V M.

1 *Beneficiarius male impendens beneficij reditus debet restituere, & n. 2.*
3 *Restituere tenetur, qui ex communibus minus quàm debet tribuit singularibus. Et qui onus, vel modum iniunctũ non adimplet. & n. 4.*
5 *Furtum admittit, qui re aliena in alium vsum quàm concessum, vtitur.*
5 *Beneficij fructus dari ad pauperes sustentandos, multis in locis S. Thom. affirmat.*
6 *Iustitiæ specialis & non caritatis legem frangens, tenetur restituere.*
7 *Præcepta omnia Decalogi sunt iustitia, sed quidem postrema vera & specialis: quatuor vero prima, partium potentialiũ eius.*
8 *Beneficiarius, secundum omnes, tenetur magis quàm laicus ad eleemosynas.*
9 *Beneficiarius male impendens vt peccat, ita restituat, & nu. 10.*
11 *Eleemosynarius cum facultate se alendi quid restituet.*
12 *Decimæ onus alendi pauperes habent.*
13 *Beneficiarij prodigitas, etiam in parte separata sacrilegium.*

1 SEptimo moneo, quod circa quæstionem hanc ego semper vsque ad compositionem huius libri secutus fui communem sententiam, & nunc percupiui tenere contrariam, & remisissem certè, si quo modo satisfacere meæ conscientiæ potuissem: sed quia id facere non potui, ideò tunc firmè tenui, & nunc firmius assevero prædictã communem scilicet, beneficiarios insumẽtes male, vanè, aut profanè notabilem redituum præfatorum quantitatem, vltra id quod per contentam aliquam ... monitis, l quæ citabuntur infra, m eis permittitur, non tantùm peccare mortaliter, sed etiam obligari ad restituendum: quod quia præfatus N. & quidem alij, quamuis aliorum collatione pauci contrariam affirmant, validissimè sequentibus argumentis probo, nullatenus ab ea recedendum. primum quidem, quod opinio communis id habet, etiam ipsomet N. ad confitente, n nam eam affirmant Archi. & Domin. o quibus ibidem consentiunt Ioannes Andr. Ancharan. & Francus, & Ioannes de Lig. na. p & Panormitanus in cap. *cum secundum.* q vbi nos latè probauimus, & in c. *cum esses.* r Alber. s Aluarus Pelagius vir grauissimus, t neruosissimè hanc partem probat; dicens, se illam conscientia vrgente affirmare: idem Antonius, v Felinus Decius, y & Anto-

l 1 quæst.
m q. 3. mon. 34.
n In 2. par. ... in prin. 44.
o ... & in c. statutũ § assessorem de rescrip.
p lib. 6. & in c. præsentis de offic. ord. eo. lib.
q In clem. gratia de rescrip.
r De præb.
s Nu. 21. de testam.
t In a. ... clerici ...
v Lib. 2. de planctu eccle. c. 28. col. 8. & quinq. seq.
y In 3. ... n. 17 de pecul. cler.
z In c. postulastis ... de rescrip. & in c. de quarta. n. 33. in fin. de præscript.
In c. episcopus. de præb.

Antoninus [illegible] a & ante illos Alexand. Halen. Dorotheus [illegible] Richardus item, c & post eos Paludanus, d Gabriel, e & Maior, f qui autem fuit dicere, nullum Doctorem, qui ante eorum ætatem mortuus fuisset, contrarium tenuisse, quamuis in hoc lapsus fuerit, & Gulielmus de monte Lauduno, g Sanctissimus item ille Antoninus Archiepiscop. Florent. h quamuis Siluester idem teneat, [illegible] in contrarium imponat ei, i & Angelus [illegible], vt fertur, clarus. Summa [illegible] Pisan. m etiam Henrico Gandauensi, n Driedonius o immo & Caietanus, prauum abest, vt illic allegat [illegible] pro contraria sententia: quoniam pro nostra parte est, [illegible] quod vbi ea dicit [illegible] Episcopatus, & Canonicatus exaxat, vel partem excedentem eam partem, quæ ei [illegible] intendos [illegible] ea, quæ profan. impendunt, reliquam [illegible], quando [illegible] maior. Quid dicere [illegible] cum non tenetur ad restituendum [illegible], de parte illa, quæ sibi [illegible] iudicio virorum prudentum est necessaria [illegible] quod totum ipsum etiam nos [illegible] sententia, extendentes [illegible] paulo vlterius ea quæ diximus in multis monitis [illegible] quæstion. Eandem etiam affirmat Vlricus author grauissimus, qui late refertur, & probatur ab illo per doctor. [illegible] ac pe fancto Dionysio Carthusiano, q Sil. etiam, r S. [illegible] s Petrus Vbald. t & denique id ante omnes sensit Innocentius IIII. v & adeo est communis, vt Ioan. Maior vbi supra, ausus fuerit dicere, vt prædiximus, nullum, qui ante quam ipse nasceretur mortuus fuisset, contrarium tenuisse. Et adeo, inquam, communis, & canonibus Ecclesiæ consonans, vt Archid. x dixerit, contrarium esse nimis hæresim: & Petrus Sotus supra, y relatus, ausus fuerit, Esse quasi summum errorem, saltem contra bonos mores & iustitiam: & quidni contra scripturam? quæ sunt verba eius.

2 Secundo, principaliter probatur, eo quod etiam D. Thomas, cuius auctoritate nituntur contrariam partem asseverantes, si eius sententia, & verba satis perpenduntur, pro nostra parte est, vt prælatus Petrus Sotus mediat, allegando eum pro hac parte, & Ioan. Maior vbi supra, vehementer contendit; nullatenus eum adeo pium & doctum virum contra hæc tenuisse: quod ex multis dictis eius tentatas habere colligimus supra. z

3 Tertio, principaliter probatur nostra prædicta conclusio ratione [illegible] adeo fortibus, vt ob eas esset affirmanda, etiam si S. Tho. & communis teneret contrarium, iuxta doctrinam quæ colligitur ex c. capellanus, a & l. 2. b quarum vna est hæc, quod non solum, qui accipit, vel retinet iniuste alienum, tenetur ad restituendu illud, c sed etiam ille, qui distribuenda communia singularibus, quibus sunt distribuenda, distribuit eis minus quam debeat: vt affirmat S. Thom. d vbi late Caiet. at omnis beneficiatus, qui ea quæ sunt sibi superflua, non distribuit pijs vsibus, minus quam debet dat eis, ergo tenetur ad restitutionem.

4 Quarto probatur altera ratione, scilicet, quod etiam tenetur ad restitutionem, qui accipit aliquid cum onere dandi illud, vel aliquam eius partem alteri, si onus illud non impleuerit, per leg. 1. 2. & 3. e quatenus habent; cum cui aliquid donatum est, vt det alimenta donanti, vel aliquid aliud, etiam tertio tenetur ad dandum illud sub obligatione restituendi ei, etiam si alij dederit illud: probatur & inl. 2. f quatenus habet; Legatarium teneri ad implendum modum, sub quo aliquid ei relinquitur sub obligatione restituendi, etiam si alij dederit, tradit Bart. communiter recep. g agens de effectu modi, h agens de tenendis, quibus quis compelli potest ad seruandum modu, i probatur etiã in c. verũ. cum ei annot. per glos. & alios. k At bona quæ beneficiariis dantur, illo sunt oneri subiecta, vt omnis in honestam ministrorum Ecclesiæ sustentationem, & alia pia opera insumantur, vt inestagabiliter probauimus, l supra, m per sexdecim rationes, & per aliquas illarũ, & alias supra: n ergo licet beneficiarius iuste recipiat sui beneficij reditus ex eis collectos, si in id non impendit, tenetur in illud impendere, quod est restituere.

5 Quinto, quòd qui furtum realiter committit, tenetur restituere. a At beneficiarius qui reditus ecclesiasticos vsibus impendit profanis, furtum admittit: nam vtitur re aliena, videlicet, D. N. IESV CHRISTI in alium vsum, quam in quem capit, & qui hoc facit, furtum admittit, b vt qui equum sibi commodatum ad Senas, ducit Neapolim, & ita Gulielmus de monte Lauduno asserit, c & latius Aluarus Pelagius vbi supra, quod etiam colligitur ex prælato S. Thoma, qui d ait: *Decimas primario quidem cultus diuini ministris exhiberi, secundario autem vt pauperibus subueniatur*, & alibi, e ait respondendo ad argum. tum quod fecerat ad probandum, quod hodie sint superfluæ decimæ, quia in lege veteri, ideo Leuitis solue bantur, quia non habebant partem in possessionibus populi, vt habetur apud Moysen, f inquit: *In lege veteri speciales quædam decimæ dantur clericis, non solum propter sustentationem, sed etiam vt ex eis subueniatur pauperibus: ideo non sunt superfluæ, sed ad hoc necessaria, quia possessiones Ecclesiæ, & oblationes, & primitiæ, simul cum decimis.* Hæc ille. Neq; obstat, quod Dominicus Sotus, g contendat, quod decimarum sint, non alius sunt, quam Ecclesiæ ministrorum, sacrotum que sacramentorum administratio, eadem ipse causa exigantur a populo Euangelico, qua olim a Mosaico, eo quod S. Thomas, h nullam rationem asserit pauperum. Tum, quia prætatus N. contrarium fatetur, vt diximus, i verba eius ad literam referendo. Tum, quia S. Thomas in locis supra citatis, dicit, quod ipsæ etiam decimæ, quæ ministris Ecclesiæ dantur, per eos debent in vsus pauperum dispensari: & apparet etiam ex D. Clemente, quem nos, k retulimus, & S. Augustino qui. l *Decimas, egentium animas non tributa appellat*: quod etiam de oblationibus dicit idem S. Thomas, m ibi. *Et adeo oblationes, quæ a populo Deo exhibentur, ad sacerdotes pertinent, non solum, vt eas in vsus suos conuertant, verum etiam, vt fideliter eas dispensent: partim quidem expendendo eas in his quæ pertinent ad cultum diuinum, partim vero in altu, qua pertinent ad proprium cultum: quoniam qui altari seruiunt, cum altari participant, vt dicitur, & partim etiam in vsus pauperum, qui sunt quantum fieri potest, de rebus Ecclesiæ sustentandi.* Hæc ibi S. Thomas.

6 Sexto, principaliter probatur alia ratione, videlicet, quod inter leges obligantes ad mortale caritatis & iustitiæ veræ & specialis, hoc distat, quod qui transgreditur legem caritatis, licet peccet, non tamen tenetur restituere: qui vero transgreditur legem iustitiæ veræ & specialis, non solum peccat, sed etiam tenetur restituere, iuxta doctrinam Doctoris irrefragabilis Alexandri Halensis communiter receptam, o quæ bene defenditur ab Adriano, p quam nos quoque secuti fuimus in repet. cap. *inter verba*. q & in Manual. Confess. r & Dominicus Sotus, s & supra eadem quæst. t repetiuimus. At qui beneficiatus in alios vsus quam pios, suos reditus impendit, legem iustitiæ veræ & specialis transgreditur, t proxime dictam est: quia transgreditur legem de non furando, quæ est lex iustitiæ specialis: nam, vt affirmat S. Thomas in hoc receptus, v vel communis id tenet, præsertim Maior, x neque Scotus quo ad hoc propositum dissentit, omnia præcepta Decalogi, de quibus est præceptum de non furando, y & glossa, z sunt leges iustitiæ: & sex quidem postrema, de quibus est præceptum de non furando, sunt iustitiæ veræ & specialis, licet quatuor prima sint partium iustitiæ potentialium, puta, religionis, & pietatis, vt colligere est ex S. Thoma. a

7 Septimo, probatur alia ratione, videlicet, quod iuste negari non potest clericos abutentes ecclesiasticis reditibus, peccare contra legem iustitiæ specialis. quoniam omnes, etiam Dominicus Sotus, b & etiam prælatus N. c asserunt, multo magis obligari beneficiarios ad eleemosynas erogandas, quã laicos: quod adeo quidam sunt esse verũ, vt nil minus teneãtur ad eleemosynas, eo quod dicantur ab eis omnium bonorum Ecclesiæ dominum, quam si contrariũ dicerẽt nobiscũ. Nam prælata, d & Sotus, e & imo ipse N. fatet, quod maius peccatũ cõmittitur in abusu redituum ecclesiasticorum, quam aliarum rerum. vbi etiam sequitur Sotus, f & ibidem, g dicentem hæc verba, *Episcopi strictiori vinculo ad misericordiam tenentur, quam diuites seculares.*

Margin notes (left): In c. 1. n. 28 de empt. | 3 part. q. | 4. d. 15 | 3 q. 1 ad 1 | 24 q. 9. | In præfata q. 25 | 24. q. 17. | Lib. 2. c. 4 | 2. 2. q. 185. | In lib. contra | Consil. 71. volum. 2. | Consil. 32 volum. 1. | In tract. de successione | De ferm. | C. de vet. iur | Ca. si res aliena. 14. q. 6. | peccatũ de restitutione. lib. 6. | 2. 2. q. 62. | C. de don. quæ sub mod | de his quæ sub mod. vel | Num 17. | de cond. | De condit. | 42.

Margin notes (right): a Ca. per ab & c. si quid | 14. q. 5. c. si res. | b § fur. ũ. in Inst. de oblig. qua ex del. | c In d. clem. quia cõtigit. de relig. dom. | d In 2. 2. q. 185. art. 7. sub finem. | e Quæ. 87. art. 3. ad primũ. | f Num. 18. | g De iust. & iur. lib. 10. q. 4. art 3. concl. 3. | h 2. 2. q. 77. art. 1. | i In mon. 42. | k q. 1. monito 22 & 40. | l In ca. decimæ 16. q. 1. | m 2. 2. q. 86. art 2 in corpore quæstionis. | n 1. Cor. 9 | o In 2. part quæst. 87 | p In 4. de re stit. q. 1. col. 9. | q In §. de cetero sub cũ fures. | r Pag 208. num. 74. | Cap 24. num. 7. | s Lib. 5. q. 3. art. 4. & lib 4 q. 7. art 3. vol. 4. & alibi sæpe de iust. & iur. | t Monit. 1 | v In 2. 2. q. 122 art. 1 & 2 | x lib sent. dist 37. q. 2. art. 4. | y Exod. 20. | z In c. quod in omnibus. 32. q. 7. | a 2. 2. q. 80. art. 1. | b In d. lib. 10 q. 4. art 4. | c In 4. part. | d part 4 pag. 19. | e In d. art 4 | f In præfata pag. | g In d. art. 4.

lares.

lares. Quibus addit N. id quod ipse dicit de Episcopis, idem de aliis clericis, qui reditibus ecclesiasticis abūdant, dicendum esse: quæ profectò nullatenus iuri consonare possunt, nisi aliqua lege iustitiæ ad id tenerentur: nam leges charitatis æquè obligant omnes Christianos tam laicos, quàm clericos: nam sicut frequenter accidit, quod vt clericus cælibem agens vitam, habeat plura superflua, quàm laicus vxorem & familiam nutriens: ita quotidie contingit, multos laicos esse ditiores, ac minorem familiam alere, quàm clericos, & habere multo plura superflua, quàm illi.

8 Et ita frequentissimè contingit, plus laicum, quàm clericum ad eleëmosynas teneri lege charitatis, attentis circumstantiis personarum, loci, temporis, & facultatum, vt palam est: & ita necessario fatendum, aliqua iustitiæ lege teneri beneficiarios ad eleëmosynam, qua non tenentur laici: & non est alia, quàm supradicta de erogandis superfluis pauperibus, & operibus piis: ergo tenentur ad illa, & per consecutionem impendēdo ea profanis vsibus, transgrediuntur legem iustitiæ: & cum qui legem iustitiæ transgreditur, non solùm peccet, sed etiam teneatur restituere, consequens est, beneficiarios teneri ad restitutionem earum, quæ malè, vanè, vel profane impenderunt.

9 Octauo, quod Adrianus, *a* Sotus, *b* Reuerendissimus Segobiensis, *c* Cardinalis, *d* & omnes alij, etiam qui negant necessitatem restituēdi, & etiam prædictus N. postquam legit apologiam nostram, cū propugnaculo eiusdem, & reperimus infra, *e* concedunt peccare mortaliter beneficiarios, qui vt prænuttitur, superfluè, aut vanè prædictos reditus impendunt. Et nulla inuenitur ratio, quæ sufficienter probet, eos potius peccare mortaliter, quàm sæculares, in simili modo insumendis suis, quæ non æque probet, teneri eos ad restituendum, si eam transgrediendo peccant, vt efficaciter probatum est supra. *f* Neque potest tollere vim trium argumentorum præcedentium prædictus N. respondēdo, non teneri ad restitutionem omnes, qui legem iustitiæ specialis transgrediuntur: quoniam id falsum esse probauimus supra. *g* Per quæ & per adducta supra, *h* constat eum toto cœlo errare, dum ait, errare apertissimè Dominicum Sotam in tribus locis, & me in vno, & alios Doctores, qui sunt fere omnes alij: quod dicimus, lege caritatis & non iustitiæ veræ & specialis teneri quem ad succurrendum extremam necessitatem patienti, errat enim credendo, quòd quicunque ita lege ad aliquid dandum, vel faciendum obligatur, vt ad id per Iudicem cogi possit, lege obligatur iustitiæ verę specialis, quod palam falsum est, per adducta supra, *i* quibus probatur, pro varietate virtutum, varias leges & præcepta de actibus earum tum naturaliter, tum diuinitus, tum humanitus esse latas: ad quarum obseruātiam cogi quis potest imperio conscientiæ, officio Iudicis, aut actione per Iudicem interiorem, & exteriorem, spiritualem, vel sæcularem: quarum tamen non omnes transgressores, sed solum illi, qui transgrediuntur leges virtutis specialis iustitiæ, tenentur ad restitutionem: licèt cogi possint ad illarum obseruantiam, & consequenter teneantur legibus iustitiæ generalis, siue legalis.

10 Nono, principaliter & efficaciter probatur, eo quòd nullus vnquam dubitauit, quod ante diuisionem factam & erectionem beneficiorum, clerici vltra sibi necessaria vsurpantes contra legem iustitiæ agerent, & tenerentur ad restitutionem, quod & ipse N. fatetur, & expresse S. Thomas supra allegatus probat, sed diuisio bonorum; vel fructuum, & redituum eorum postea facta in tres, vel quatuor partes, de qua in cap. *vobis.* & cap. *quatuor, k* & erectio præbendarum, & beneficiorum, quò ad hoc, nihil mutauit de natura eorum: quod multis modis probauimus supra. *l*

11 Decimo, quòd eleemosynarius, cui Rex mille aureos annuos donaret, ea lege, vt se honestè aleret, & superflua pauperibus distribueret, obligatus esset certè ad restituēdum ea, quæ in alios vsus profanos insumeret, argumēto totius titul. ff. *de condit. caus. dat.* & C. *de cond. ob caus.* At supra, *m* mōstratum fuit, beneficiarios esse eleemosynarios

a De rest. q. 15.
b Lib. 10 q. 4. art. 3.
c In c. cum in officiis de testam.
d In clem. quia contingit q. 2. de relig. dom.
e Quæst. 3. monito. 17.
f Quæst. 1. mon. 20. & duob. seq.
g Ead quæst. monit. 2.
h In mon. 3.
i Ead quæst. monit. 1.
k Cap. de redditib. 12. q. 1.
l Quæst. 1. mon. 32.
m Quæst. 1. monit. 20. & duobus seq. & 42.

eiusmodi sacrosanctæ Ecclesiæ. Sumus enim eleemosynarij ea lege constituti, vt nos primum ex reditibus nostris alamus, & postea, quæ superfuerint, distribuamus pauperibus, aliisve piis operibus.

12 Vndecimo, quòd qui accipit aliquid subiectum conditioni vel oneri alicui dandi illud aut illud, illi aut illi, non solum mortaliter peccat, eius modi conditionem, vel oneri non parēdo, sed etiam obligatur ad implendam illam conditionem, vel onus: quod est perinde ac restituere, & supra *a* efficaciter monstratum est. Decimus & alia bona ecclesiastica ea lege & onere fuisse donata, vt quæ superessent ministris, erogarentur pauperibus.

13 Duodecimo, quod mens omnium Pontificum Maximorum, Conciliorum, & Sanctorum, quos citauimus supra, *b* hoc sentit, & adeo quidem quòd, D. Bernardus duobus in locis, *c* affirmauit, facere contra eam quæ communis, & nostra est conclusionem; esse rapinam, & sacrilegium. Cuius assertio esset falsa, si id non esset contra præceptum de non furando, quæ contrauentio in rebus sacris est sacrilegium, *d* & Diuus Bernardus illam suam sententiam desumpsisse videtur ex dictis S. Augustini, *e* & S. Hieronymi relati a Gratiano, *f* & in hoc ipso cap. fin. *g* & Prosperi, *h* relati à nobis supra. *i* Non tollet huius argumenti vim, respondere, frequenter viros Sanctos dicere, esse pauperum & eis debitum, quicquid per solas caritatis & misericordiæ leges debetur, vt D. Ambrosius ait, *k* in hæc verba. *Egentium panis est, quem tu recondis:* nam sicut nos confitemur id eis, ita confiteri oportet nobis, quòd D. Bernardus faciens discrimen inter reditus ecclesiasticos, & sęculares, asserit, quòd aliquot impensæ clerici essent sacrilegium in suis reditibus impendendis, quæ tamen, vel illa inutiles, nulla peccatum, aut non plus quàm venialia essent, si fierent à sæcularibus. Neque obstat, si quis dicat; eum loqui tātum de clerico, qui prodigè impendit de communi cumulo redituum Ecclesiæ, & non de parte sibi destinata: quoniam expresse ait de Canonico præbendario, qui prodige impendit de suæ præbendæ reditu. Non tollit etiam præfatus N. vim argumenti, quod desumitur ex B. Hieronymo, *l* & ex D. Ambrosio, *m* vt monstrauit infra. *n*

14 Decimotertio, quod sacrosanctum Concilium Tridentinum, *o* sanctè nuper vetuit, ne vllus Episcopus aut alius beneficiarius, etiam si Cardinea dignitate fulgeret, cognatos, vel familiares suos ex reditibus Ecclesiæ augeret. Quod ipsum ante præfatum Concilium per multos Pontifices Maximos & Concilia, quorum decreta supra *p* allegauimus, vetitum fuit, quod non plus præcepisset eis, quàm laicis: si Ecclesiastici non essent plus obstricti ad dandum superflua pauperibus, quam laici. At non essent plus obligati ad hoc, si solis caritatis & misericordiæ legibus ad id tenerentur, cum illæ etiam laicos obligent, iuxta cap. *sicut* 2. *q* & fatentur omnes cui consequens est, eos obligari ad id iustitiæ specialis legibus: quarum transgressio circa res exteriores, ad restitutionem damni per id illati, obligat; vt efficaciter probatum est, contra præfatum N. supra. *r*

Alio item modo præfatum Concilium nostrum propositum probat, scilicet, quòd nulla ratio alia, quæ sit firma, eius prohibitionis reddi potest, quam quod lege iustitiæ bonis Ecclesiæ est iniunctum onus elargiendi superflua pauperibus, quod non est iniunctum bonis laicorum: ergo præsupponit Concilium, eum qui violauerit eius prohibitionem, legem iustitiæ specialis violaturum; ac per consecutionem, obligatum iri ad restituendum: quæ est nostra conclusio, & præfatæ secundæ quæstionis decisio, per omnia præfata irrefragabiliter probatur, videlicet, beneficiarios non solum peccare vanè aut profane reditus ecclesiasticos impendendo, sed etiam teneri ad restitutionem sic impensorum: quod adhuc dilucidius constabit, per monita sequentia, quibus subuertuntur præfati N. fundamenta, non supra petram, sed super arenam fundata. Ad redundantiam autem addemus quosdam alios quibusdam rationibus hoc ipsum tenentes infra. *s*

a Quæst. 1. monit. 4.
b Quæst. 1. monit. 1. & seq. & 4.
c In Epist. 2. col. penult. & in 42. col.
d Cap. quis quis opes. 17. q. 4.
e In sermone 37. ad fratres in Eremo.
f In princ. d. 42. & 44.
g 10 qu. 1.
h 2. qu. 1. cap. pastor.
i Monito. 61.
k In c. sicut 47. dist.
l In c. a gloria Episcopi. 12. qu. 1.
m In c. auri ea. cau. &
n Monito 10.
o Sess. 21. c. de reform.
p q. 1. mon. 21. & 2 seq. & monito. 40. & 42.
q 47. dist.
r Ead quæst. monito 3.
s Qu. p. mon. 17. & 35.

CON-

CONFVTATIO FVNDAMENtorum partis aduersæ, per monita subsequentia.

OCTAVO moneo, nil obstare præfatę nostræ conclusioni, argumentum primum & principale partis aduersæ, quo nitũtur etiam Adrianus, a & Dominicus Sotus, b videlicet, ca. 1. c quatenus significat à contrario sensu, beneficiarios fieri dominos distributionum quotidianarum, quas interessendo diuinis, lucrantur: nã ei copiosè ac efficaciter respondimus supra. d

a In 4. de rest. quæst. 18. b In lib. 10. q. 4. art. 3. de iust. & iur. c De cler. non resid. lib. 6. d q. 1. mon. 11.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarij reditus non æquari stipendiis præsidum, probat Concilium Tridentinum.*

1 NOno moneo, nil etiam obstare secũdum aduersę partis argumentum, videlicet: quod qua ratione præsides, magistratus, & alij ministri Regis possunt libere disponere de stipendiis & salariis suis sine restituendi obligatione, eadem etiam beneficiarij poterũt disponere de prouentibus redituum sibi deputatis, quę stipendia & salaria eorum dicuntur sine restituendi obligatione: nihil, inquam, obstat hoc argumentum. Tum, quia contrarium statuitur, in Concilio Tridentino nuper etiam, e & aliis multis canonibus, f quibus beneficiarij vetantur donare quicquam cognatis & familiaribus, nisi paupertatis intuitu. At palam est, Regum ministros posse donare, quæ ex stipendiis suis lucrifaciunt tam per viam vltimæ voluntatis, quàm donationis inter viuos quibuscunque voluerint, tam cognatis quàm extraneis, sine vllo paupertatis vel pietatis intuitu. Tum, quia omnia iura, quæ de hac re statuunt, g contrarium significant. Tum, quia hoc consequeretur quiddam absurdum, & ideo nõ audiẽdum, h quod etiam ipsimet iudicant esse tale, nempe, quòd clerici non tenentur plus ad erogandas eleemosynas de suis reditibus ecclesiasticis, quàm laici de suis sęcularibus: nam nulla rationum, quibus Dominicus Sotus, i nititur, magis obligare clericos quàm laicos, concludit contra eum qui in prædicta similitudine ministrorum Ecclesiæ, & Regum se fundauerit: quandoquidem nulla eorum probat obligari clericos ad hoc, nisi per leges caritatis & misericordiæ, quibus etiam laici tenentur.

e In sess. 25. c. 1. de reform. f Cap. pertinet 1. q. 3. & cap. de Syracusana 28. distin. g videlicet 12. q. 1. 12 q. 2 & 3 & ca. ad hæc. & c. relatum. 2 de testam. h L. nã quod absurdum. ff. de bonis lib. cap. dudum. de præb. lib. 6. i In d. lib. 10. q. 4. art. 3 & 4. de iust. & iur.

SVMMARIVM.

1 *Lex caritatis ex æquo ligat laicos, & clericos habentes superflua.*

1 DEcimo moneo, quòd præfatus N. infirmè respõdit ad cap. *mos*, & ca. *gloria Episcopi*, k dicens, quòd illi textus loquuntur de hospitalitate debita lege charitatis, & non lege iustitiæ. Tum, quia lex charitatis ex æquo ligat laicos, & clericos habẽtes superflua, & capitula prædicta clarè significant longè plus teneri Episcopos quàm laicos. Tum, quia præfatum cap. *mos*, continet, eam partem, quæ assignatur Episcopo, & eius familiæ destinari ei propter hospitalitatem, & susceptionem pauperum: & ita cum illo modo & onere, ad quod implendum leges iustitiæ specialis obligant, iuxta l. 1. & 2. l & alia latius citata supra. m Tum, quia illa verba B. Hieronymi, *Gloria Episcopi est pauperum opibus prouidere: ignominia sacerdotis est proprijs studere diuitijs*, longè aliam & ampliorem obligationem significant inesse episcopis ad subueniendum pauperibus, quàm aliis laicis: & quòd ipsum significat illud Apostoli, Episcopum hospitalem esse debere, n relatum à Gratiano. o At nulla ratio potest reddi, cur Episcopi habentes superflua, plus teneantur ad hospitalitatem quàm laici habentes eadem, nisi quòd Episcopi non solùm tenentur ad eam legibus caritatis, sicut laici, sed etiam legibus iustitiæ specialis, propter onus dandi superflua, bonis ecclesiasticis iniunctum.

k 12. qu. 2. l C. de don. quæ sub mod. m In q. 1. monit. 21 & seq. & 42. n 1. Tim. 3. o In princ. 42. dist.

A

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarij ob diuisionem non soluuntur ab onere dandi egenis.*

1 VNdecimo moneo, quòd præfatus N. incautè significat, me dixisse; diuisiones bonorum ecclesiasticorum hactenus factas, esse sine causa iusta ordinatas: cùm ait, non posse negari, diuisiones fructuum, & erectiones beneficiorum, ab ecclesia iusta de causa esse factas, illa videlicet, quam nos expressimus de impedienda discordia, quam comunio parere solet, vel alia. Incautè, inquam, hoc significat: quoniam argumentum nostrum
B non prætendit concludere absolute, diuisiones illas fuisse absque iusta causa factas; sed disiunctiue, quod fuerunt factæ sine iusta causa: quod non est ac dicendum, vel non ea intentione, vt absolutiorem potestatem haberẽt Episcopus & clerici post diuisionem in suis partibus, quàm Episcopus habebat ante diuisionem in omnibus: quia licèt interuenerit causa diuidendi administrationem, non aderat tamen causa ad mutandam naturam illorũ bonorum; quæ iure diuino, naturali, & humano eis inerat, vt superflua darentur pauperibus. Quod autem subdit, intentionem legis non esse in præcepto, ineptè dictum esse, probatum est supra. a Et præterea nil facit ad propositum nostrum, in quo non loquimur de intẽtione legis, sed de
C intentione partium agentium, vltra quam eorum actus nil operari iure vulgato probamus; neque ipse negat.

a Qu. 1. monit. 19. & ...

SVMMARIVM.

1 *Beneficiario non est tam lata facultas vtendi reditibus sui beneficij, quanta marito reditibus dotis.*

1 DVodecimo moneo, nil obstare illam, quæ nona est, æquiparationem, quam facit præfatus N. b inter beneficiarium quoad bona Ecclesiæ suæ, & maritũ quoad bona vxoris in dotem sibi ab ea data. Tum, quod maritus verè est dominus rerum dotalium, c non tamen beneficiarius rerum Ecclesiæ, vt supra, d probatum est.
D Tum, quod in alienatione reru dotalium, non requiritur illa causa & solennitas, quæ in alienatione rerum Ecclesię, sufficit enim consensus ab vxore, sine vi & dolo sponte præstitus & iuratus, e immo & consensus secundus post biennium præstitus, iuxta auth. *sine a me.* f & glossam receptam. g Tum, quod maritus pro libito perinde impendere potest fructus ex re dotali perceptos, ac perceptos ex aliis suis proprijs, iuxta l. *pro oneribus.* cum aliis ibi à glossa citatis, h non autem beneficiarius, vt probatum est supra. i Tum quod neque Reuerendissimus Segobiensis Episcopus, quem ipse citat, k id affirmat; sed solum id ait, quod l tractabimus.

b In cap. 6. part. 4. c Leg. doce ancillam C. de rei vẽd. ... dotale ff. de fundo dotali. d Qu. 1. monito 40. e Et c. cũ contingat. de iureiur. f C. ad vell. g In d. c. contingat. h C. de iure dot. i Est supra q. 1. mon. 4... k In lib. 1. variarum resolutionum. cap. 13. l In monit. seq.

E

SVMMARIVM.

1 *Diuisio fructuum beneficij inter præcessorem, & successorẽ, facienda est, vt inter vsufructuarium & dominum; & non vt fit inter maritum & vxorem.*

2 *Diuisio inter fideicommissarium, & eum, cui restituẽdum est, vt facienda.*

3 *Argumentum à simili vt soluitur per dissimile.*

3 *Beneficiario non est tantum iuris in rebus beneficij, quantum marito in rebus vxoris: nec sustinet onera tam grauia, quam maritus.*

1 DEcimotertio moneo, nil etiam obstare nobis id, quod præfatus N. secutus præfatum Reuerẽdissimum Segobiensem, m tenet contra communem, scilicet,
F diuisionem fructuũ beneficij inter mortuum, & successorem faciendam esse eo modo; quo fit inter maritum & vxorem facto diuortio pro rata temporis anni, pro quo sustinuit onera maritus, iuxta l. *diuortio.* n & nõ eo modo, quo diuiduntur inter vsufructuarium & dominum finito vsufructu: quæ est sententia contraria communi, vt ipsemet Segobiensis fatetur, quam tenet glossa ca. *si propter.* o recepta ibi per Doctores, & in cap. *præsenti.* p & per Cardinalem, & Imolensem post Hostiensem, q & alios citatos per præfatum Reuerendissimum. Moneo, inquam, nihil id obstare. Tum, quia ex eo, licèt esset verum, nil contra nos in bona consequentia inferri potest.

m In lib. præfato. n ff solut. matrim. o De rescript. lib. 6. verb. primi anni. p De offi. ord. lib. 6. q In c. fin. de peccul. cleri.

Tum,

Tum, quia id non est tenendum, licet præfati Reuerendissimi auctoritatem, non abs re magnifaciens, considerabam pro eo facere, quod alioquin contingere posset, vt beneficiarius seruiret beneficio semiannũ sine vllo emolumento: puta, si iam vindemia facta Septembri, acciperet Kalend. Octobris beneficium, cui seruiret vsque ad Kalendas Aprilis, in quo tempore nil fructuum communiter in aliquibus terris percipitur, quod videtur absurdum, & ita non dicendum. *a* Licet, inquam, hoc pro eo considerauerim: tamẽ in hac specie ei non accedo. Tum quia, vt supra sæpe dixi, à communi non soleo discedere, nisi textu vel efficaci ratione ad id me adigente, iuxta ca. fin. *b* & Ioannem Andream receptum. *c* Tum, quia beneficiarius & fideicommissarius videntur esse sibi quoad hoc similes, argumento eorum, quæ adducta fuerunt supra, *d* & certum est inter fideicommissarium, & inter eum cui restituendum est fideicommissum, esse diuidendos fructus eo modo, quo diuiduntur inter dominum, & vsufructuarium, per l. *Herennius*, *e* quæ habet omnes fructus, qui post acquisitum ex caussa fideicommissi dominium ex terra percipiuntur, ad fideicommissarium pertinere: licet maior pars anni, ante diem fideicommissi cedẽtem, intercessisse dicatur.

3 Tum, quia argumentum illud à simili, quo ille à communi recedit, de marito ad beneficiarium, dissoluitur per dissimile, quod in eo ipso proposito in quod adducitur, inuenitur: nam licet verum sit, beneficiarios onera beneficiorum subire debere, iuxta cap. fin. *f* ibi. *Quia propter officium datur beneficium*, sicut maritus onera vxoris, *g* tamen onera mariti longe maiora sunt: & iura efficiunt eum dominum rerum dotalium, vt perinde reditus earum, ac suarum, impendere possit: & ita concurrunt in eo duo, nempe, dominium, & onerum sustentatio. Beneficiarium autem non faciunt iura rerum Ecclesiæ dominum, vt probatum fuit supra, *h* nec concedunt ei tam liberam facultatem impendendi earum reditus ac marito, vt probatum est supra. *i* Quare iure glossa præfata cum communi potius assimulauit eum vsufructuario quò ad rem in qua vsumfructum habet, quàm marito, qui rei dotalis habet dominium. Et quamuis N. dicat illam opinionem esse in vsu Hispaniæ: ego tamen eo ætate grandior, id non vidi seruari, nisi in Episcopis, Abbatibus, & Prioribus conuentualibus, neque ipse Couarruuias id ait in loco præcitato, imo significat contrarium, dicens: æquius & iure verius videri sibi contrarium eius, quod communis tenet. Dum item ait idem Alberico fuisse visum, *k* sed alios ibi doctores, neque Cosmam, *l* ausum fuisse id tenere: neq; verisimile tot Doctores, qui in tot regnis & prouinciis præfatam glossam approbauerunt, non fuisse monituros suos auditores & lectores contrariæ praxis, si quã sciuissent: nescire autem vix poterant in re tam frequenter, & nunquam non contingente. Et ita credere par est, non solum in theoria à Doctoribus, sed etiam in praxi à Iudicibus, & partibus eam seruatam esse extra illos episcopatus, in quibus à paucis ante hunc annis, constitutionibus Synodalibus aliud statutum est, vt in Pampilonensi, vbi annus quò ad hoc, & aliquot alia, incipitur Nouembri, a festo celebri B. Martini. Nec videtur obstare consideratio nostra; quoniam responderi potest, quòd illa solùm probat, quod eiusmodi beneficiario, qui nihil de reditibus beneficij percepit, & aliquo tempore illi seruiuit, soluatur honestum salarium, quod pro tali seruitio debetur, sicut & vsufructuario, qui prædium in quo habebat vsumfructum, coluit arando, serendo, putando, fodiendo, & moritur ante messem, vel vindemiam, debent solui expensæ, quas in id fecit à domino, qui vult fructus eius habere: quia illa sola sunt fructus, quæ solutis impensis supersunt. *m*

Quare, certum mihi est, quod successor in Ecclesia parochiali, cui mortuus per se vel per alium inseruiuit, & ante vllos fructus perceptos obiit, debet soluere illi tantum, quantum ad honestam sustentationem inseruiendo indiguit, etiam iure naturali, iuxta l. *secundum naturam*, *n* & cap. *qui sentit onus, debet sentire commodum*, *o* & l. *fructus sunt, qui restant deductis expensis*, *p* in matrim. quod confirmari potest multis adductis per Paulum, *a* & ca. *b* quæ lex quia naturalis est, nulla consuetudine deleri potest, iuxta cap. fin. cum ei annotatis de consuetud.

a Leg. nam quod. ff. de bon. liber. b 20. dist. c In c. 1. de const. d In q. 1. monitio 40. e ff. de vsur. f De rescript. lib. 6. g l. 1. pro oneribus C. de iur. dot. h In qu. 6. monitio 21. & 40. i In quæst. 1. monito. 42. k In d. leg. de mortuo. nu. 12. l Vt infra in tit. de annat. §. item qua. m Le. fructus ff. solut. matr. n ff. de reg. iur. o Eod. tit. lib. 6. p ff. solut. matrim.

a 1. Cor. 9. *b* 13. qu. 2.

S V M M A R I V M.

1 *Beneficiarius cur facit fructus suos a solo tantum separatos.*

1 DEcimoquarto moneo, nil etiam obstare id, quod præfatus N. subdit, & nos concedimus cum præfato Segobiensi vbi supra, nempe, sufficere beneficiario præmortuo, vel eius caussam habenti, quod fructus sint à solo separati; licèt nondum sint in horrea congregati, ad hoc, vt ad eum pertineant. Nil, inquam, obstat: quia ex eo concesso, nil contra nos sequitur, & ita concedimus id esse verum. Tum, quia probatur in l. *si eius*. *c* secundum veriorem intellectum l. *arboribus*. *d* & l. *si vsufructuarius*. *e* Tum, quia communis est, vt ait Tiraquellus. *f* Tum, quia nullum fundamentum firmum habet glossa dicti c. *præsenti*. quæ requirit fructus esse collectos, & in horrea reconditos, licèt ei consentiat etiam glossa in d. cap. *si propter*. & in d. l. *si fur*. *g* & l. *ex aduerso*. *h* Tum denique, quod in quodam decreto Ecclesiæ Gallicanæ id satis clarè determinatur, *i* vbi Cosmas ait, id quod defendimus esse communiter receptum: & patet per Cardinalem Imolensem & Barbatium, *k* Alberic. *l* Dominicum, *m* Francum, *n* Salicetum, *o* Florianum, *p* & alios alibi, & contrarium ait esse trufam Baldus, *q* addens; reconditionem in horrea nil agere ad rhombum.

Contra quam tamen communem sententiam facit, quòd aliás præter omnes considerabam; scilicet, quòd licèt possessor bonæ fidei fiat dominus fructuum simul ac separati sunt à solo, à quocunque separentur: vsufructuarius tamen non fit dominus eorum, nisi percipiantur, vel per ipsum, vel per alium nomine ipsius separentur. *r* At vt plurimum beneficiarij non separant, nec portant in areas; vel torcularia per se, neque per alios nomine suo fructus agrorum, ex quibus debentur decimæ, quæ sunt bona pars fructuum beneficiorum Hispaniæ, & Galliæ, ergo non fiunt eorum ex sola separatione. Ad quam replicationem memini aliquando respondere, quod domini prædiorum, qui tenentur ad soluendas decimas Deo & beneficiariis, colligunt omnes fructus, & videntur colligere illos sibi, Deo, & beneficiariis, pro partibus quæ illos tangunt. Pro quo facit, quod Paulus relatus ibi à Bald. *s* dixit sufficere, si separatio fiat ab vsufructuario, vel ab alio nomine eius explicitè, vel interpretatiuè: quod ipsum sensit etiam Baldus, *t* licèt non sufficiat separatio casu facta. Vnde poma, glandes, & alij fructus per se decidentes, non fiunt fructuarij, donec illos accipiat, & tractet, per se vel per alium; & ita satis possunt dici segetes, & vuæ ex quibus decimæ debentur separatæ à solo, vt decimæ cedant beneficiariis eo ipso, quod eas messuit, vel collegit dominus, aut colonus, sciens ex eis decimas deberi Deo, & beneficiario: & ita interpretatur consuetudo, quæ valde rationabilis, & Ecclesiis fauorabilis est.

c ff. de rei vend. d §. Iulianus alias est leg. si fur. ff. de vsufruct. e ff. quibus mod. vsufru. amittat. f Lib. 6. de vtroque retract. §. 1. glos. 4. in princ. g In princ. ff. de vsufruct. h In princ. ff. de rei vend. i In tit. de annat. §. item quod Ecclesia. k In d. ca. vlt. ad finem. de praeb. cler. l In d. nu. 12. m In d. c. si propter. n In d. c. præsenti. o In leg. si pater Cod. de vsufruct. p In l. qui scit §. si alieno ff. de vsur. q In d. leg. si vsufruct. r Le. si fur ff. de vsufruct. & leg. si vsufructuarius. ff. quib. mod. vsufruct. amittit. s In d. leg. si vsufructuar. t In d. leg. qui scit §. præterea. de vsur.

S V M M A R I V M.

1 *Diuisio bonorum inter præcessorem, & successorem maioratus vt facienda.*

2 *Primogenia omnia, siue Maioratus, non sunt dignitates.*

1 DEcimoquinto moneo, nil obstare id quod præfatus N. referens præfatum Segobiensem, tenet; videlicet, quòd diuisio fructuum inter succedentem in primogenio seu maioratu, & eũ qui tenuit illum, non est facienda eo modo, quo fit inter vsufructuarium, & dominum finito vsufructu. Tum, quia nihil ex eo cõcesso contra nos infertur. Tum, quia non est illud tenendum: quia contraria opinio videtur communis. Tum, quia secundum omnes, eadem, quæ de diuisione fructuũ inter vsufructuarium & dominum finito vsufructu diximus, dicẽda sunt inter fideicommissarium, & eum cui vel à quo restituendum est illud, sine vlla pro rata temporis diuisione; per præfatam l. *Herennius*. *v* & palam est primogenia esse fidei-

v ff. de vsur.

[illegible]

SVMMARIVM.

1 Pensio non est ... quanto ... a Papa ... [illegible]

1 Denique ... [illegible] ... Tum, quia ... [illegible] ... ante quam ... [illegible]

SVMMARIVM.

1 Beneficiarius ante Concilium ... [illegible]

1 De ... [illegible] ... apud Concilium Tridentinum ... hæc, quatenus prohibet Episcopis ... beneficiorum ... quia ego non dixi, Concilium in hoc aliquid nouasse, sed contendi declarasse ... communem sententiam continet ... [illegible]

SVMMARIVM.

1 Beneficiarius ... [illegible]

2 ... [illegible]

1 De ... [illegible]

[illegible] ... Vincentii ... Domini ... Tum ... S. Thomam ... [illegible] ... Hæc determinatio humana prudentia ... [illegible]

SVMMARIVM.

1 Beneficiarii magis obligantur ad largiendas eleemosynas, quam laici.

2 Prodigalitas laicorum ... [illegible]

1 De ... [illegible] ... Tum ... [illegible] ... S. Thomæ ... [illegible] ... Tum, quia est ... [illegible]

SVMMARIVM.

1 ... [illegible] ... Monachum.

VIgesimo [illegible] Sixti [illegible] vel efficere, bene [illegible] non: quia non possunt [illegible] bus, qui [illegible] superiori [illegible]

Quae [illegible] hinc [illegible] est [illegible] bonum [illegible] tionem [illegible] possit [illegible] ne [illegible] quod per [illegible] lo [illegible], quod secum [illegible] alit iuxta cap. [illegible] *praeteritorum* [illegible] quod nunc *supponatur.*

Secundo, quod impetrat [illegible] quamuis [illegible] pro tempore [illegible] potest [illegible] beneficio [illegible] omnia bona, quae [illegible] vel [illegible] patrimonia, cum ipse ecclesiastica: quia quicquid habebat ante professionem, quaerit [illegible] ordini, & quicquid [illegible] quaerit [illegible] potest [illegible] & oratione [illegible] vt [illegible] soluant: & de re [illegible] potest [illegible] debito, quam a qui [illegible] restitution [illegible] *cum.n*

S V M M A R I V M.

1 Bene [illegible] restituere male impensa sensit Concil. Trident.

1 Ratio [illegible] *proxime dicta.*

1 VIgesimo [illegible] nono, quod nil etiam obstat id, quod dictum est supra, o [illegible] parte [illegible] praelatum scilicet [illegible] Concilium Tridentinum, p quod quamuis vetet beneficiario donare & expendere pro libito, non [illegible] praecipit, vt [illegible] quod [illegible] impserit. & qui de vno dicit, de [illegible] negare videtur. q Nihil, inquam, il obstat. Tum [illegible] non declarauit [illegible] praete [illegible] necessariam, ita etiam non declarauit [illegible]. Tum, quia potius videtur tacite declarasse [illegible] quod vetando benefi [illegible] ne [illegible] & familiaribus, nisi pauperitati [illegible] tu, [illegible] laicis, significasse, quod vltra [illegible] & misericordiae, [illegible] [illegible] Nulla [illegible] reddi potest [illegible] argumento l. singularis, [illegible] quia qui de vno dicit [illegible] eundem Dominum, [illegible] videtur esse in hoc casu.

S V M M A R I V M.

1 Consuetudo nulla est [illegible] contra hac.

1 VIgesimo [illegible] quod nil etiam obstat id [illegible] [illegible] Nil [illegible] [illegible] etiam [illegible]

Deinde, quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Dum [illegible] [illegible]

Tertio, quod [illegible] Dias [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Domino [illegible]

S V M M A R I V M.

1 Bene [illegible]

1 VIgesimo [illegible] [illegible] bis, [illegible] [illegible] & [illegible] nocuit, [illegible] obligatus ad [illegible] obligatus ad restitutionem eis, quibus nocuit.

S V M M A R I V M.

1 Bona deposita [illegible]

1 VIgesimo [illegible] nil etiam obstat [illegible] Thomae [illegible] inter bona [illegible] & [illegible] [illegible] quod S. Thom. [illegible] discrimen praedictum [illegible] maiorem potestatem habere [illegible] alenda de [illegible] debetur pauperibus [illegible] eis, quos [illegible] Quod [illegible] dicendum est de [illegible] tam in d. Concilio Trident. [illegible]

S V M M A R I V M.

1 Pauper liberius expendere [illegible]

1 VIgesimo [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] pauper, [illegible]

... similis, qui iuridicus quidem est, iuxta cap. *inter caetera* a sed dissoluitur per dissimilitudinem, iuxta notata in d. capitulis, & in cap. a *constitutus*, b quae in casu proposito inuenitur: nam eleemosynae non dantur pauperi sub eo modo, quo reditus beneficiorum beneficiarius conceduntur. Nec diuitibus Deus bona concedit cum speciali obligatione faciendi eleemosynam, quemadmodum decimae, aliaque bona fuere olim concessa: hodieque conceduntur Ecclesiis. Tertium autem, falsum est: nam obligatio soli Deo quaesita, producit necessitatem restituendi: etsi quispiam aliquid Deo voueat, aut iuret se illi daturum, te ceperitve vt Deo det, ad restituendum illud Deo tenetur. c Quartum item, falsum est: nam si quis centum aureos accipiat, vt in honorem Regis, vel ciuitatis conuertat, restituere tenetur, si non conuerterit in illum honorem, vel ei a quo accepit, aut Regi vel ciuitati. d

SVMMARIVM.

1 *Beneficiario ab aliquo accipiens aliqua de reditibus eius: an & quando peccet, & restituere teneatur.*
1 *Debitore ab aliquo quid capiens teneatur creditoribus eius restituere.*
2 *Beneficiario ab aliquo dotatam, quid ducens peccet, & teneatur restituere.*
3 *Beneficiario ab aliquo qui aliquid male accipit, cui restituet.*
4 *Beneficiarij debita. an solui possint ex debitis eius non perceptis.*

Vigesimosexto moneo ex praemissis inferri primò, quòd ingens est debitum: an accipiens aliquid iniustè à beneficiario ex reditibus ecclesiasticis, teneatur ad eius restitutionem. Et quidam alij putant teneri, alij contra. Nobis videtur primum, pendere decisionem huius quaestionis à legibus loquentibus de debitoribus facientibus aliquid in fraudem creditorum, quae habentur sub tit. ff. *de his quae in fraudem creditorum*, e nam vt supra, f probauimus, beneficiarij debitores sunt pauperum, & operum piorum, ipsiq; pauperes & pia opera, creditores sunt illorum.

Secundo dico, quòd is, qui aliquid à beneficiario accepit, non tenetur restituere si beneficiarius sit soluendo: quia cum debitor est soluendo, eius creditores nihil repetere possunt ab eo, qui à debitore aliquid, quacumque ex causa etiā donationis, aut alia lucratiua accepit, iuxta l. *ex his*, g & l. penult. h ibi. *Possessio & destractu*, nā leges praedictae, in debitores fraudatores editae, cessant, cùm debitor potest soluere creditoribus, quod indubiè locum habet in beneficiario habente bona patrimonialia vel quasi, qui haec bona cuicunque quaecunque velit donare potest, iuxta tradita in monitis primae quaestionis: imo etiam credimus, quod licèt beneficiarius solum habeat reditus beneficij, si tamen velit sumptus diminuere, ac frugalius viuere, aut alio modo bona congerere, vt pauperibus satisfaciat, quòd tunc is, qui aliquid accepit, non amplius tenea-tur quàm illum monere, vt vitam agat frugalem, parcat sumptibus, & bona quaerat, vnde possit restituere, idque expectare.

Tertiò, quòd si ignorans clericum beneficiarium soluendo non esse, nec amplius eum in bonis habere, quàm id quòd sibi donatum volebat, id ab eo acceperit ex causa onerosa iusta, quòd non tenetur ad restitutionem. Et primùm ratione, quòd vt accipiens aliquid ex contractu, aut ex causa onerosa, à debitore fraudatore, teneatur ad restitutionem, duo interuenire oportet. Primum, vt debitor soluendo non sit: secundum, vt suscipiēs ab eo, sciat eum esse soluendo. 1 Secunda ratio est, quia is, qui à clerico beneficiario aliquid ex titulo oneroso, veluti ex contractu emptionis aut locutionis, aliove contractu nominato, siue etiam innominato iusto suscepit bona fide, tandem dedit, quantum suscepit, & subinde nihil restituere tenebitur per illam longè pulcherrimam doctrinam Scoti viri perspicacissimi, k quam citauimus in Comment. cap. final. de vsur. l & probatur per dicta S. Thomae, m id licet, quòd in omnibus commercijs & contractibus est seruanda iustitia commutatiua, ita quòd tantùm valeat, quod datur, quantùm valet, quod accipitur.

Quarto dico, quòd accipiens aliquid à beneficiario ex donatione, aut ex alia causa lucratiua, quem scit nil amplius in bonis habere, quàm id quod pauperibus erogare tenetur, debet quod accipit restituere, si beneficiarius donator illud non restituerit, siue sciat donatarius, siue ignoret beneficiarium donatorem soluendo non fuisse: quia, vt suscipiens à debitore fraudatore ex causa lucratiua ad restitutionem teneatur, sufficit ipsa re fraudari creditorem, quamuis is qui suscipit, fraudem non participet. a

Nec his ob est, si quispiam dicat, bona beneficiarij obligata esse tacite, & hypothecata pro refectione damni à beneficiario illati bonis ecclesiasticis, iuxta glossam quae singularis putatur, b quae tamen similem habet, in ca. *similiter*, c & subinde pauperes tanquam creditores praeferendos esse alijs creditoribus: nam primo responderi potest, nullam cōtrahi hoc casu hypothecam, eo quòd nullus textus id exprimit, vt super d. glossā dicunt DD. Secundo, quod quamuis fateamur hypothecam contrahi, contrahetur solùm quò ad indemnitatē bonorum & iurium Ecclesiae, ex qua beneficiarius reditus suos percipit: & quod non porrigitur ad ipsos reditus, quos beneficiarius sibi excipit; & habet etiam bonorum liberam administrationem cum onere largiendi superflua pauperibus, aut in alios pios vsus conuertēdi. quae videtur singularis, & aequa declaratio.

Cui tamen obijci potest illud, quòd obligatio praelati ecclesiastici est similis obligationi tutoris, vt praed. glossa dixit, cuius bona sunt tacite hypothecatae, non solum pro bonis in inuentario contentis, sed etiam pro reditibus ex bonis prouenientibus. d Quare aliter & singulariter huic obiectioni respondemus, repetentes aliqua ex parte, quę diximus supra, e nempe; quod beneficiarius cùm non haber bona, ex quibus pauperibus, alijsq; suis creditoribus satisfacere possit, ipsemet beneficiarius annumerandus est pauperibus. Quare tunc solutio suorum debitorum censenda erit quasi erogatio in pauperes, ac ita ipse beneficiarius tanquam suorum redituum distributor, potest ex reliquis ipsorum suscipere sibi tanquam pauper; vnde sua debita tanquam debita pauperis soluat: nec eo modo ipsius beneficiarij creditores praeferuntur pauperibus, sed ipse beneficiarius se ipsum, tamquam pauperem, praefert alijs pauperibus; propter potestatem sibi à iure cōcessam erogandi aliqua suorum redituum pauperibus, quos ipse elegerit. Quibus suffragatur id quod diximus in Manuali, f & supra, g scilicet, beneficiarium debita sua, etiam iniustè contracta, soluere posse de reliquis suorum redituū, illa accipiendo tanquam pauperem vt diximus: vt ex illis soluat tanquam pauper nomine suo debita sua.

2 Secundo infertur, quòd non abs re dubitatur, an is qui cum consanguinea, aut propinqua beneficiarij vel alia matrimonium contrahit, peccet mortaliter, accipiendo illam dotem; & an teneatur acceptam restituere, & petēs promissam, sit repellendus. Et nobis videtur, quòd si probabiliter putet, beneficiarium posse tam amplam dotem iustè constituere, non peccat acceptando illam, nec non restituendo acceptam, nec petendo promissam, primum ea ratione: quia recipit dotem ex causa maxime onerosa, h Deinde, quod clerici tenentur soluere ex suorum beneficiorum reditibus sua debita, iuxta cap. *peruenit*, i cum ei annotatis per solutionem pulcherrimam, quam inseruimus Manuali, k & latius explicuimus supra, l etiam iniustè contracta, si alia bona non habeant. Et clericus, qui dotem promisit, ignoranti non potuisse illā se promitti, tenetur ob promissionem & dolum commissum dotem soluere, ac resarcire ei damnum, quod accepit ex nuptijs contractis, sub spe promissionis inutilis dotis, & subinde obligatur, m per supradicta in illatione praecedenti; si in promissione dotis, vt praedictum est, contrahens has nuptias non participauit fraudem factam pauperibus, & pijs operibus, alioqui contradicendum videtur, argumento l. penult. & sequ. n & magis speciatum in l. *si debitore*. & l. *ait praetor*. o

a L. qui autē § simili. ff. quae in fraud.
b In c. ex literis de pign.
c 10 q. 2.
d L. si mater C. in quibus casib. pig. vel hypoth. l. fin. ff. eod.
e q. 1. mō. 12.
f c. 25. nu. 131.
g In praefat mon 12.
h L. pro oneri. C. de iure dot. & c. salubrit. de vsur.
i De fideiuss.
k Cap. 23. nu. 110.
l d. mon 12. & ca. cum secundum de praeben.
m Arg. l. 1. §. ait praet. & l. penul. & seq. ff. de dolo.
n L. si quis partic. ff. quae in fraud. cred.

Tertio infertur, quod elegans dubium ... propositum est; cui scilicet restituendum sit id, quod perperam est datũ, aut receptum a beneficiario ex reditibus ecclesiasticis. Ego existimo sat excusari eũ, qui illud restitueret ipsi beneficiario, aut eius Ecclesiæ in opera illius pia conuertendum, aut etiam si restitueret alijs pauperibus, vel operibus pijs: nam licet ipse beneficiarius in alios paupercs, aut in alia etiam opera pia illud forte impendisset, iuxta dicta supra, a tamen cum non teneatur beneficiarius, vt illud, vt monstrauimus, certis & nominatis pauperibus, vel pijs operibus erogare, is qui ab eo accepit, excusatur restituendo illis, quibus donado ipse beneficiarius satisfecisset, tamquam, scilicet, in eius locum succedens: quia subrogatus sapit naturam eius, cui subrogatus est. b

a Quaest. 1. mon. 27.

b Leg. si eum §. qui iniur. ff. si quis caut. & c. Ecclesia S. Mariæ, vt lit. pend.

4 Quarto infertur, fuisse perquam durã Iulij III. summi Pontificis extrauagantem prohibentem, debita Episcoporum & aliorum beneficiariorum non soluta, solui ex fructibus, aut reditibus ipsorum beneficiariorum nondũ exactis. Tum, quia licet ipse Iulius iustis ductus rationibus id sanxisset, & in Lusitania multos excitasset tum ultime tandem tamen vsu recepta non fuit. Tum, quia non fuit satis promulgata. Tum, quia reditus beneficiorũ, statim cum ipsi percipiuntur, non solent solui propter ipsorum locationes, quibus solutio differtur. Tum, quia oportet interdum beneficiario mutuum dare, & solutionẽ expectare: sæpe etiam ex mutuo viuere, etiam ad verius & opportunius eleemosynas elargiendas. Tum, quia decedens obæratus, pauper est censendus; & subinde nomine eius solutũ, pauperi datum intelligi debet, vt supra c docuimus. De intellectu autem extrauagantis præfatæ Iulij III. diximus in Comment. quem vna cum præfata apologia scripsimus, de spolijs clericorum. d

c Quaest. 1. mon. 12.

d In c. non licet Papæ 12 quaest. 2.

S V M M A R I V M.

1 *Beneficiarios non esse liberos à legibus iustitiæ per dicta N. probatur.*
2 *Leges generales non solum veræ & specialis iustitiæ, sed etiam caritatis & aliarum virtutum determinari possunt, imo re ipsa determinatæ sunt legibus specialibus.*
3 *Caritatis lex de amando Deum, vt determinatur.*

Vigesimoseptimo moneo, inferri etiam ex prædictis primo, quod præfatus N. parum firmiter dicit, e se probasse contra sententiam receptam; beneficiarios liberos esse a legibus iustitiæ, vinculoque restitutionis in redituum suorum dispensatione: quoniam late probatum est contrarium supra academ, f & vltra ibi posita pondero contra N. quod ipsemet g bis affirmat, multo magis peccare illos cum de superfluo suorum redituum non faciũt eleemosynam, quam laicos de superfluo suorum, non facientes eam. & h addit quod ex natura rerum maius peccatum committitur in abusu redituum ecclesiasticorum, quam aliorum. At nulla ratione alia hoc contingere potest, quam quia lege aliqua iustitiæ ad id tenẽtur ipsi, qua laici non tenentur: cum ipsemet i fateatur lege caritatis & misericordiæ omnes ex æquo teneri, iuxta illud D. Ambrosij, quod ipse in hoc citat ad verbum. k *Misericordia est communis vsu, ... communne præceptum est omnibus ætatibus, omnibus officijs necessaria, & ab omnibus deferenda, non publicanus, non miles excipitur, non agricola vel vrbanus, diues & pauper, omnes in commune admonentur, vt conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est, & omnibus est proposita.* Hæc ibi. Et quod ipsemet l sequitur sententiam communem, quæ habet, etiam laicos teneri sub pœna peccati mortalis, ad impendendum superflua pauperibus, etiam extra necessitatem extremam lege caritatis: & ita vel vtrique peccant æqualiter, quod ipse negat, vel aliqua alia lege tenentur clerici ad id, qua non tenentur laici; quod ipsum oportet confiteri; & cum non sit alia quam iustitiæ, illa tenentur: quæ nostra & communis conclusio est. Nec prodest ei respondere, quod ratione personæ vel ordinis clericatus magis peccant, arg. cap. *homo Christianus*. m Tum, quia circumstantia illa personæ, non auget adeo peccatũ, vt de veniali efficiat mortale, nisi votum, vel alia lex par-

e In 4. part. cap. 5.

f Quaest mon. 7 & 9. quæ. 1. mo 42 & 33

g In ipsomet cap. 3 pag. antepenult.

h In pag. penult.

i In eod. cap. pag. 16.

k In ca. in singulis 86. dist.

l In d. cap. 5.

m 40. distin.

ticularis infringatur, vt probat S. Thomas. a Tum, quia ipsemet ait prouenire ex natura ... reddituum ecclesiasticorum: qualem necesse de ... lege ... quæ iubet vt rebus alienis in eos ... quos dantur, vtamur; & non in alios, b & quæ ... neraque munera commodius ... & alia citata supra. d

Nec item prodest ei respondere id, quod ipsemet insinuat, scilicet, quod ideo magis peccant, quia contraueniunt legi & præcepto iustitiæ, contrauenientem tamen intentioni: quia vt diximus supra, ipsemet dicit, eum qui contrauenit intentioni legis, non peccare, si quod ... cipit seruet. Et quia ipse exæquat reditus Ecclesiasticos omnibus patrimonialibus, in quibus certum est, ... non peccare plus quam laicos: & ita nũquam neque ipse neque vllus alius se ab hac replicatione iuste absoluere poterit.

2 Secundo infertur, nil prodesse præfato N. id, quod ipse veluti ansã trahẽre ansam, dicit, scilicet, quod solas leges naturales generales pertinentes ad iustitiam determinantur per leges positiuas; & quod leges pertinentes ad charitatem non determinantur, neque determinari possunt per eas. Primum quidem, quod ex eo cõcedit ... contra nos in bona consequentia inferri possẽt. Deinde quia illud est falsum, neque vnquam id dixit S. Thomas, cum ipse id imponit, vt mox monstrabitur. Tum, quia lex generalis naturalis de colendo Deo, quæ pertinet ad religionem, & est alia diuersa virtus à iustitia speciali vera, iuxta S. Tho. g determinata fuit in lege veteri per plurimas leges positiuas, quales erãt omnes cæremoniales: probãte id S. Tho. h & in noua per multas leges ecclesiasticas, quales est de Missa festis audienda, i & de Missa in altari lapideo facienda, k & cum vestibus sacris, l & multæ aliæ de quibus in d. dist. & in tit. *de consec. eccl. vel altaris*. Tum, quia lex naturalis de ieiunando generalis, quam constat pertinere ad temperantiam, no ad iustitiam, determinatur quoad modum & tempus per multas leges ecclesiasticas, vt ipsemet D. Thomas probat. m Tum, quia illi legi generali de viuendo secundum rationem humanam & diuinam, quæ secundum omnes est naturalis, n quæ nõ solum pertinet ad iustitiam, sed etiam ad omnes alias virtutes, datæ sunt quamplurimæ determinationes per quamplurima particularia præcepta tam diuina quàm humana de omnibus virtutum actibus lata, vt videre est apud D. Thomã 2.2. in fine cuiuslibet tractatus cuiuslibet virtutis, tã theologicæ quam moralis. De præceptis quide fidei, q. 16. de præceptis spei, q. 22. de caritate, q. 84. de prudentia, q. 50. & de alijs in alijs locis citatis supra. o

3 Tum, quia lex generalis caritatis diuina & naturalis de amãdo Deo & proximo, multis modis declaratur, & determinatur legibus humanis, & diuinis positiuis: nam omnia præcepta Decalogi dantur propter caritatem Dei & proximi, iuxta S. Thom. qui p in ... ait: *Omnia præcepta Decalogi ordinatur ad dilectionem Dei & proximi: & ideo præcepta charitatis non fuerunt connumerãda inter præcepta Decalogi, sed in omnibus includuntur.* & rursus q ait: *Oportuit legi naturali de amando Deo distingui, & declarari per duo præcepta de dilectione Deũ & de diligẽdo proximũ.* & postea r addit: hæc alia *... præcepta pertinẽtia ad charitatẽ & actus eius ... duobus supradictis, sed propter tardiores ... de singulis ... præcepta esse tradita. De Gaudio quidem. s Gaudete in Domino semper. De Pace autem, t Pacem sequimini cum omnibus. De Beneficentia autem, v Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes. De singulis Beneficentiæ partibus, ... inueniuntur præcepta tradita in sacra Scriptura, vt patet diligenter consideranti.* hæc illæ: & ibidem x concludit, quod legi de amando Deum generali, adiuncta est lex particularis de modo amandi eum, scilicet, ex toto corde: & magis præcipitur modus actuum virtutis, caritatis, quam modus actuum aliarum virtutũ. Ad idem est, quod lex de caritate & de diligedo Deo & proximo generalis, determinatur per leges de ordine ac modo ... seruando; de quibus late S. Thom. ... tractatus ... tis ... glo. ... & per leges de diligendo non solũ verbo, sed etiam opere. z Et rursus lex de diligendo proximũ opere per illa duo præcepta de faciẽda eleemosyna de superfluo:

a 2.2. q. ... art. 10

b ... de ... ix debet ... leant ... de reg. ...

c Cap. ... past ...

d ... mon. 42.

e Quaest. mon. 9. ...

f In d. cap. pag. 8.

g 2.2. q. 81. ... 7 ... q. 8 art. 1. & 5

h 1.2. q. 99 art. 3

i Cap. Missas de consecr. dist. 1

k Ca. altaria ead. dist.

l Ca. vestimenta ead. dist.

m In 2.2. q. 147. art. ...

n Cap. ... 1. dist. ... contra ...

o Ead. quaest. mon. 1.

p In praef. 2.2. q. 44. art. ... ad 3

q Art. 2.

r In art. 3.

s Ad Phil. 4

t Ad Heb. 12

v Ad Gal. 6

x In 4. art.

y ... in 2.2. q. ...

z Cap. ... dist.

a 1. Ioan. cap.

[illegible] tamen [illegible] quæ est [illegible] S. Thomas [illegible] non obstante [illegible] S. Thomæ, quæ præfatus N. citat, eo quod solum significant, non esse determinatum certam modum [illegible] amandi, vltra quem eum [illegible] per excessum: sed non sit, non posse fieri determinationes, & declarationes super modo, loco, tempore, & alijs circumstantijs amandi: quinimo contrarium affirmat in locis supra eisdem monitis ad hoc citatis.

QVÆSTIO III.

An possint beneficiarij de reditibus beneficiorum testari.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarius nec pro libito ad pia potest testari de suo reditu.*
2 *Beneficiarius cur in vita potest dare ad pia, & non in morte ratio germana, cuius ignorantia multi Doctores etiam classici errauerunt.*

PRIMO moneo, huic quæstioni solum esse locum in illis bonis, in quibus dicimus esse locum in prædictis duabus quæstionibus, scilicet, in bonis tantum reditnum beneficiorum, & nō in bonis patrimonialibus, de quibus indubiè testari possunt, f neque in quasi patrimonialibus: per ea quæ superius definita sunt. g Deinde, respondemus ad eam, beneficiarium nequaquam posse de reditibus suorum beneficiorum testari. Primo, quia mille pontificijs legibus, & canonibus hanc testamenti factionem Ecclesia ei prohibuit, videlicet cap. *episcopi.* cap. *sint manifesta,* h *quia Ioannes.* 1 Secundo, quia eisdem rationibus quibus superius asserimus, nō posse beneficiarios bona ista de reditibus beneficiorum pro libito impedere, conuincitur non posse [illegible] pro libito de illis testari. ergo idem [illegible] seruandum est. k Tertio, quod minore facultatem habe[illegible] di de his reditibus, quam disponendi inter viuos [illegible] inter viuos, omnes illos pauperibus donare, & in opera pia expendere; per hoc præsens cap. & alia [illegible] supra adducta. At per viam testandi & vltimæ voluntatis, solam modicam quātitatem, ac in pias causas vel in remunerationem, idque cōsuetudine demum permittentur, [illegible] responsum Alexand. III. quod habetur in cap. *relatum* 2. l ergo nec pro libito, neq. in pias causas possunt iure testari, licet per dispositionem inter viuos possint ad pia erogare. Quarto, quod prudentissimo consilio Ecclesia constituit, vt [illegible] beneficiarius potestatem distribuendi inter viuos, quam [illegible] voluntatem: perspiciebat enim, beneficiarios [illegible] reditu[illegible] pauperibus, [illegible] per hoc cap. & [illegible] Perspiciebat item [illegible] [illegible] Simili [illegible] aliquorum bonorum [illegible], ad [illegible], & ad a[illegible] quæ est ve-

[illegible] testari [illegible] de V[illegible] Panormitan. & Archid. [illegible] d Barbatiæ non approbatam [illegible] Ecclesiæ [illegible] testari, de reliquis reditibus [illegible] in [illegible] & pias anos [illegible], cum [illegible] ostendimus, pauperibus debita legibus naturæ diuinæ, [illegible] adiungimus [illegible] vsque, Ecclesiam [illegible] Vrbano [illegible] Pontifice. f Sexto, quod hoc ipsum confirmatum fuit ab Apostolis, [illegible] tem proximis successoribus; vt ex canonibus Apostolorum, co[illegible] discipulorum aut successorum apparet. [illegible] nobis opitulatur, quod non solum [illegible] omnium vna est opinio; iure communi non posse [illegible] ciarios de reditibus beneficiorū [illegible] vllos [illegible] pro tanos, aut [illegible] pauperes & alia opera pia; vt constat per Panormitanum, Andream Siculum, & Francum, h & per alios ab eis citatos.

SVMMARIVM.

1 *Bonorum Ecclesiæ verus dominus est solus Christus.*
2 *Consuetudo, vt beneficiario prohibito testatur de reditibus ecclesiasticis, nullibi est [illegible], non valere: quia contra legem naturalem [illegible], & num. 3.*
3 *Præcepta decalogi [illegible] naturales, & consequenter præceptum de non furando. Quod multum [illegible] gitur. num. 4. & 5.*
4 *Bona Ecclesiæ expresse vel tacite, oneri [illegible] operibus pijs subiecta.*
5 *Lege pactorum, quia naturali [illegible] ligantur etiam Papa & Reges.*
6 *Traditio Apostolica & Ecclesiæ pro d[illegible] tenenda.*
7 *Intellectus cap. relatum 2. de [illegible].*
7 *Consuetudo interpretans [illegible] in termino [illegible] gendæ.*
8 *Papa legibus humanus exe[illegible] bito, vt subijcitur.*

SEcundo moneo, præfatum N. contra sententiam receptā [illegible], o[illegible] beneficiarios [illegible] testari de reditibus suis ecclesiasticis, [illegible] patrimonialium reditibus: cuius [illegible]. Nō [illegible], fundatum in cap. 1. quarto [illegible] contrario sensu, beneficiarium [illegible] distributionum: quas in [illegible] & per consecutionem, omnium redituum sui beneficij: nā contrarium probant in sensu directo [illegible] quæ supra citaui [illegible] D.N. IESVM CHRISTVM esse verū Dominum omnium bonorum ecclesiasticorum: non solum illa [illegible] quod *Domini est terra, & plenitudo eius,* l [illegible] ratione, & humana dispositione, sicut a [illegible], beneficiarios [illegible] dispensatores, & procuratores [illegible], & [illegible] largo modo dici possunt domini, non tamen [illegible] absoluti, sed astricti, vt se sustentant [illegible] suppeditent, vt late dictum est superius m [illegible] præfato cap. 1.

2 Non obstat etiam [illegible] Tertio [illegible] minimum id esse falsum [illegible] ci [illegible] Tu[illegible] quod [illegible] ad [illegible] qui[illegible] ipso [illegible] Panormitanus, & alij [illegible]

es, [illegible] Rota [illegible] dissimus Segobiensis [illegible] Couarruuias, a qui dicunt eam esse communem, & ei assentiunt omnes [illegible], b quamuis ipse N. magnopere [illegible] ponderando omnium [illegible] verba aliquotum Doctorum [illegible] suadendum dubium esse, an sit communis: nam [illegible] quod ipse dicit, non [illegible] communem, sed omnium [illegible] opinio habet, non valere consuetudine; vt beneficiarij perinde [illegible] pro libito de [illegible] redditibus [illegible] tiais, ac de patrimonialibus: quod etiam tenuit Rochus Curtius, & Philippus Francus, d & Caietanus, e [illegible] annos triginta etiam praefato Conradi [illegible] me, dicendo ex cathedra, confirmant Salmanticae: nam & si alij Doctores dicant illam, vel illam consuetudinem testandi de illis, aut illis redditibus valere: certissimi tamen sunt, qui [illegible] fuerint dicere id, quod praefatus N. ait, valere, vt ad libitum omnes beneficiarij de omnibus redditibus Ecclesiasticis, perinde ac de patrimonialibus, testentur.

3 Secundo probatur, quòd hoc est adeo verum, vt quãuis nemo id tenuisset, deberet tamen teneri: eo quòd omnia decem praecepta Decalogi, de quo Moses, f & glossa, [illegible] leges diuinae [illegible] & naturales, iuxta doctrinam S. Thomae receptam, h vbi communis id tenet, praesertim Maior, i neq; Scotus in effectu, quo ad propositũ dissẽtit & per consecutionem, septimum de non furando, & decimum de non concupiscendo rem alienam, erunt tales, iuxta l. 1. k At beneficiarius, qui contra sententiam receptã vtitur contraria ipsius N. contra eas facit, vt probatũ est l [illegible] rationibus [illegible] firmissimis, quarum summatim repetitarum, prima est, quòd non solum eas infringit is, qui alienũ furatur aut rapit, sed etiam is qui re aliena, contra voluntatem Domini vtitur, m & quod qui de redditibus beneficij sui contra praefatam sententiam receptam testatur, vtitur bonis ecclesiasticis contra voluntatem D. N. IESV CHRISTI, cuius illa vera esse supra n probauimus, & eius Ecclesiae, cui administrationem ille commisit, vt ibidem monstratum fuit.

4 Secunda, quia etiam infringit praefata duo praecepta is, qui pacta & conuentiones non seruat, etiã si Papa sit, Imperator, aut Rex, iuxta c. 1. o & l. 1. p & ibi per Baldum allegantem Magist. senten. qui licet ad seruandum suas leges humanas cogi nequeant, q sunt tamen obligati ad seruãdas cõuentiones cum eis initas virtute praecepti, quod est lex naturalis, & inter Ecclesiam, & ministros ipsius negotia CHRISTI procurantes, & populum Christianum, qui [illegible] bona contulit, fuit vt supra, r probatum est conuentio saltem tacita, quę tantum valet quantũ expressa, s vt ministri eius, id quod superest eis, accepta sua, quae honesta sit, sustentatione, tribuerent pauperibus, vel alijs operibus pijs: ex quo consequens est necessarium esse, vt eis, & non alijs tribuantur. Cum autem palam sit consuetudinẽ contra ius naturale aut diuinum nihil valere, esseque corruptelam per cap. *quae contra*, t palam quoque erit, eam de qua loquimur, esse (vt Caietanus dixit) corruptelam & [illegible], vel illi proximum, dicere illam valere, vt Petrus Sotus relatus supra, v significauit, & satis Archidiaconus [illegible] etiam relatus expressit.

5 Tertia, quod etiam transgreditur haec duo praecepta, & leges naturales, qui re in alium vsum accepta, vtitur in alium, [illegible] qui mulam in Salmanticam commodatam, ducit Burgos. x At beneficiarij, qui opinione contraria receptae vtuntur, hoc faciunt: quandoquidem redditibus in alium vsum datis, in alium vsum longe diuersum vtuntur.

Quarta, quod etiam dicta duo praecepta transgreditur, qui quod debet, nõ soluit ei cui debet, & qui se non exonerat ab imposito [illegible] quando & quemodo tenetur: quoniam in effectu est alienum [illegible] aut retinere iuxta c. *saepe*, y & S. Thom. z & probat [illegible] tit. ff. *de condi. & dem. [illegible]*. a Atqui praefata superflua detinet [illegible] nõ tribuit [illegible] ibus, aut donar [illegible] ratione cognationis, amicitiae, [illegible] aut [illegible], non se exonerat, neque soluit [illegible] quae [illegible] ea ex quibus colliguntur, collata [illegible] danda pauperibus.

[illegible] probatur, quod non valeat praefata consuetu-

do: quia ex fine [illegible] 2. & principio [illegible] cap. *videte*, a ex vna parte, & cap. [illegible], [illegible] S. Clemente in locis supra, c citatis [illegible] communem esse traditionem Apostolorum [illegible] nostri [illegible] de [illegible] pauperes [illegible] traditio Apostolorum [illegible] per manus suscepta vel obseruata, [illegible] ne tenenda est. d

6 Quarto probatur idẽ, eo quod bona ecclesiastica sunt bona CHRISTI, & non Praelatorum Ecclesiae, [illegible] naturali & diuino, vt ineffragabiliter probatum est, supra. e Et per supra proxime dicta probatum est, quod traditione Apostolorum declaratum est, intentionem D. N. IESV CHRISTI fuisse, vt illa in sola opera pia impenderentur [illegible] iuris diuini est, vel ei aequipollentis, ne ea in alios vsus, quam pia opera impendantur.

Quinto, quod ad hoc est casus in cap. *relatum* 2. f quem post & ante alios multum commẽdat Rochus vbi supra quatenus ibi Innocent. III. declarando Concil. Lateranense, quod in cap. *cum in officijs*, g habet, quaesita per clericos ex bonis Ecclesiae post mortem eorum pertinere ad eorũ Ecclesias, siue moriantur testati, siue intestati, ait, procedere illud tam in mobilibus, quàm in immobilibus: subdens tamen, non esse consuetudinis improbandae, vt aliqua mobilia pauperibus, & religiosis locis, & illis qui viuenti seruierant, siue sint consanguinei siue alij, iuxta seruitij meritum conferantur. Per quod clarè significat, eam solam testandi consuetudinem de redditibus ecclesiasticis valere, per quã relinquuntur bona in pia opera, vel in iustam obsequiorum remunerationem.

7 Neque obstat, quòd praefatus N. velit intelligere illum textum de ipsis bonis stabilibus ecclesiasticis, & non de redditibus eorum, ad administrationem Rectoris eius pertinentibus. Tum, quia hoc est velle nouare omnia recepta. Tum, quod vna constitutio interpretans aliam, intelligenda est in terminis interpretatę, iuxta auth. *haec constitutio*, h & cap. *cum in officijs*, i quod vt ibi declarat Innocentius, loquitur de redditibus Ecclesiae pertinentibus ad eius Rectorem. Tum, quod ipsemet Innocentius, k clare demonstrat, se de redditibus Ecclesiae loqui, & non de bonis alijs stabilibus Ecclesiae, [illegible] arenus ait, ea quę prędixit, non esse intelligenda de his quae ex haereditate, vel artificio, aut doctrina proueniunt: quoniam illa distribuentur pro arbitrio decedentis: palam ponens differentiam inter quaesita ex bonis Ecclesiae, & alia aliunde quaesita. Itaque in effectu probat, valere consuetudinem testandi de quaesitis ex bonis Ecclesiae in opera pia, non autem in alia. Quae, vt postea dicemus, est vera conclusio, & resolutio.

8 Sexto idem probatur, quòd Papę sunt omni lege humana superiores, neque obligantur ea quatenus est humana. l At Papae ligantur lege de non testando ad profana de redditibus Papatus: quia non permittit Ecclesia, neque successores eorum talia testamenta exequi. Imo praefata eorum bona deferũtur ad eum, quem Camerarium, seu Camerlengum vocant: cuius officium morte Summi Pontificis nõ finitur, iuxta clemen. *ne Romani*, m vbi bona glossa in propositum nostrum: ergo lex de non testando ad profana de redditibus ecclesiasticis, non est tantum humana, sed etiam naturalis, vel diuina. Neq; obstat dicere ex aduerso, quod Paparum siue Pontificum Maximorum testamenta, non admittuntur, [illegible] pias causas facta, vt ipsemet [illegible] supra, n & quod ita hoc argumentum nõ probat plus de consuetudine [illegible] ad profana, quàm ad pia. Et [illegible] fateor legem de non testando de redditibus ecclesiasticis ad pia opera solum esse humanam, & non naturalem, neque diuinam. Non, inquam, hoc obstat. Tum, quòd sufficit in eo proposito, quòd probat legem de non testando ad profana esse diuinam vel naturalem. Tum, quod alia ratione impeditur executio testamentorum Pontificum Maximorum ad profana, & alia testamentorum ad pia: quia illa impeditur, eo quod sit contra legem naturalem, vel diuinam, haec vero, quia omnia relicta in [illegible] de redditibus ecclesiasticis potest vertere Papa [illegible], o & ita successor potest bona relicta à praecessore

a In c. cum [illegible] q [illegible] iustam
b In c. de testam. & in c. relat. 2. eod. tit. & in c. f. de pecul. cler.
c In fin. ca. d. [illegible] fol. 22 col. 1.
d In rubr. de t. ff col. 28 C col. 32.
e In 2. 2. q. 5 art. 7.
f Exod. 20
g [illegible] 32 q. 7
h [illegible] 2. 2 q. 122 art. 5. & [illegible] d. 37 q. 2 art. 4.
i Quaest. 2 [illegible] de furt.
k [illegible] q. 1 [illegible] 20 & [illegible] seqq. & 42
l [illegible] furt. inst. de oblig. quae ex d. lict. nascuntur.
m Quaest. 1. mem. 40.
n De probat. & c. 1. de natur. feud.
o l. 1. ff de pact.
p L. 5. digna vox C. de legib. & c. pro [illegible] de censib.
q Dist. q. 1. mem. 42.
r Leg. Labeo & l. ult. q. via. ff de pact.
s Et c. mala. 8. dist.
t In d. 1. q. mem. 48.
v [illegible] furti. de obl. quae ex delict.
x De rest. spol.
y In 2. 2. q. 62 art. fin.
z Leg. 1 & 2. C. de don. quae sub modo.
a [illegible]
b [illegible]
c [illegible] 40.
d [illegible] 11. c. fi.
e In q. [illegible] 40.
f De testam.
g Eod. tit.
h § haec igitur
i De testam.
k In d. c. relat. vers. caeterum
l Cap. cuncta per mundum 9 q. 3 c. pro de cõce. [illegible] l. princeps ff de legib.
m § ea pro [illegible] de elect.
n Qua. 1. mem. 40. & 41
o Clem. [illegible] de rebus [illegible]

... cum patri, conuertere in alios: & ... quam ex, quæ relinquunt de ... relicta ab his non possent ... declarauit Concilium Tridentinum, *a* relicta vero Papæ posset committere pro voluntate sua, vel etiã pro longe minori causa: quia sunt relicta de bonis suapte natura pijs vsibus dedicatis.

Septimò facit, quod cum in antiqua, & patre decisi capit. *ad hæc*, *b* vt refert Ioannes Andreas, erant quædam verba, quibus significabatur, valere licentiam ... di consuetudinem: quæ tamen in hac, quam habemus authentica compilatione, sublata fuerunt, & non alia ratione, quam quia illud quod illa verba significabant, licet forte non probarent, videbatur contra legem naturalem, vel diuinam, per prædicta: nam ratio, quam N. reddit, scilicet, quòd illa consuetudo, de qua ibi, erat aliqua particularis, & ne amplius serperet, & ne per illam daretur occasio eã extendendi, & alias generandi, fuerunt sublata illa verba. *Quia fatetur, legem meliorem esse, non testari clericos, quam testari.* Illa, inquam, ratio nil valet.

Tum, quia est mera diuinatio, & somnium, vt ex se patet. Tum, quia leges prouidere quidem solent, ne consuetudines prauæ, quæ sunt contra leges naturales vel diuinas, oriantur: non tamen ne oriantur illæ, quæ sunt rationabiles, licet sint contra leges humanas, & non tam vtiles ac illæ, *d* & ita cum, ipso fatente, prouisum fuerit in decidendo præfatum capitulum ad hæc non oriretur aliæ huiusmodi consuetudines, palam colligitur hãc esse prauam, & directè vel indirectè contra legem naturalem vel diuinam, ac per consecutionem inualidam.

Tum, quia si N. opinio esset vera, videlicet, quòd beneficiarij perinde possint disponere in vita & in morte de reditibus ecclesiasticis, ac de patrimonialibus, rationabilior profecto esset consuetudo testandi pro libito, quàm contraria.

Quare neque illa opinio est vera: & ratio tollendi verba præfata, fuit, quia contra legem naturalem vel diuinam erat consuetudo significata per ea, & ita nullatenus tolerabilis. *e*

SVMMARIVM.

1. *Consuetudo, vt beneficiarius percipiat fructus vnius vel alterius anni post mortem, valida. Et quomodo intelligenda remissiue, & num. 2.*
3. *Consuetudo derogat legi, quatenus est humana, non quatenus est naturalis, vel diuina.*
4. *Consuetudo cleri testandi libere nullibi à Papa toleratur.*
5. *Permissio duplex, altera quæ probat, altera quæ tantum non punit.*
6. *Consuetudo testandi etiam ad pia non est in Hispania.*

1 Tertiò moneo, nihil etiam obstare proximi moniti conclusioni illa, quæ etiam ipsemet N. mihi opposuit. Primum est extrauagans, quæ incipit, *suscepti*. Ioannis 22. quæ est, *f* inter extrauagantes eius, & *g* inter communes, quæ approbat consuetudinem, vt beneficiarius percipiat post mortem reditus beneficij primi aut secundi anni.

Secundum est, quòd videtur Innocẽtius approbare in cap. *cum tibi*, *h* præfatæ consuetudinis valorem, quod ibidem Panormitanus annotasse dicitur.

Tertium est, quod consuetudo potest legem abrogare humanam, *i* qualis videtur esse hæc, prohibens beneficiarijs hanc testamenti factionem, & quòd contra eam est generalis consuetudo.

Quartum, quod beneficiarij videntur domini suorum redituum, cap. 1. *k* per locum à contrario sensu: & quod dominus ... quæ rei potest pro libito de ea disponere, atque ...

Quintum, quod summus Pontifex cũ non puniat beneficiarios ... testantes, satis videtur lege id prohibentem abrogare ... alioqui peccarent. *m*

Ad ... primum ... sic respondetur. Ad ... modo, quo respõdimus supra, *a* defendendo ... valere ... tum ... disponendi ... inter viuos, neque testando.

Ad secundum respondemus primò, ... *b* non asserit esse vllam consuetudinem ... neque de potestate testãdi loquitur, sed de ... te ordinandi, quam ordinationem glossa *c* refert ad ordinationem inter viuos faciendam, iuxta constitutionem Alexandri III. positam in dicto cap. *ad hæc*.

2 Deinde, quod quamuis Innocentius ibi eam consuetudinem præsupponeret, intelligendus tamen foret de consuetudine testandi in pios, & non in profanos vsus, iuxta supradicta in responsione argumenti primi. *d*

3 Ad tertium respondemus, primo fatendo consuetudine posse indubiè derogare legi humanæ, quatenus est humana, *e* sed non quatenus illa complectitur legem naturalem, aut diuinam, vt habetur cap. *quæ contra mores*, *f* & late Felinus, *g* & subinde fateor, consuetudinem posse beneficiarijs concedere facultatem testandi in pios vsus, cum id lege tantũ humana prohibeatur: sed non testandi in vsus profanos, cum id lege naturali comprehensum in septimo præcepto sit interdictum, vt probatum fuit supra. *h* Secundo respondeo, negando planè id quod hoc argumentum supponit, videlicet, consuetudinem generalem vbique vigere, vt beneficiarij ad libitum testari possint: contrarium enim efficaciter monstratum fuit supra. *i*

Ad quartum respondemus, inficiantes apertè, beneficiarios esse dominos redituum ecclesiasticorum, saltem liberos, & absolutos, sicuti sunt domini redituum suorum patrimonialium, & quasi patrimonialium, & vt laici suorum bonorum: sed solum dispensatores, vel dominos astrictos & obligatos, vt victu sibi honesto retento, quæ superfluũt elargiantur pauperibus: quia supra *k* efficacissime probatum fuit, solum Iesvm Christvm D. N. esse verum dominum omnium bonorum ecclesiasticorum, non solum ea generali ratione, qua *Domini est terra, & plenitudo eius*, *l* sed etiam speciali, qua ... est iure gentium ... suæ dominus, & per eum immediatè concessum esse ad ministrationem eorum Ecclesiæ, vel Papæ, & mediante alijs prælatis, & beneficiarijs, per titulos canonicos supradicto modo restrictam.

4 Ad quintum, negamus primò, summos Pontifices tolerare vbique præfatam consuetudinem: quia palam est *m* non tolerare illam in Italia, vt latius monstramus in comment. cap. *non liceat Papa*. *n* Secundo, etiam negamus, videri summos Pontifices voluisse legem prædictã abolere, ex eo quòd beneficiarios testamenta facientes nõ puniverint. Primum, quia superior nõ videtur legem à se latam, à subditisque receptam abrogare, eo quod transgressorem eius non puniat, iuxta cap. *cum tam dudum*, *n* & glossam, *o* & late Felinus scribit, *p* super glossam illius singularem, *q* & constat hanc legem communiter fuisse receptam. Item, quia legem naturalem, aut diuinam positiuam, nequeunt superiores, vt maximè id velint, ac expressim caueant, tollere: quia legem maioris, minor non tollit *r* neque etiã circa eam indulgere seu dispẽsare sine iusta causa iuxta glossam, *s* & notatum late in ca. *quæ in ecclesiarum*, *t* & lex prohibens testamẽtu factionem de reditibus ecclesiasticis in vsus profanos, est naturalis, comprehensa in septimo Decalogi præcepto, vt eam superius explicuimus, *u* & subinde, nec tacitè, nec expresse hanc legẽ superiores tollere possunt, nec circa illam dispensare sine iusta causa, vt luculenter Panormitanus docet. *x* Quæ dispensatio re... facta, declaratio effectu ipso iudicanda est iuxta S. Thomam, *y* & Maiorem, *z* vbi Scotus subtiliter de duplici dispensatione.

5 Negamus itẽ id, quod insinuatur in fine præfati quinti argumenti, scilicet, summos Pontifices, aliosque prælatos permittẽtes testamenta beneficiariorum, non facta prius abrogatione huius legis, peccare. Primum, quia non illa permittunt approbando, sed solum non puniẽdo, ad maiora damna euitanda, & alios fines bonos: quod fieri potest, iuxta glossam celebrem ab omnibus receptam *a* & Ioannẽ Andr. *b* ... vbique, qui has duas species permis-

Marginal notes (left): *a* Sess. 22. ... *b* In ... testam. ... *c* Cap. fin. de consuet. *e* Cap. sunt ... *f* ... *g* ... *h* D... *i* ... *k* ... *l* ... *m* ...

Marginal notes (right): *a* Q. 1. num. 23. *b* In ... *c* In eod. cap. *d* Remissa ad monit. 13. q. prima. *e* Cap. fin. de consuet. *f* 8. dist. *g* In cap. 1. de treug. & pac. *h* Quæst. 1. num. 11. *i* Mon. 13 & 14. *k* Quæst. 1. num. 40. *l* Psal. 23. & c. quo iure 8. d. *m* 12. q. 2. *n* De præben. ... *o* Cap. omnis ... dist. 3 *p* In cap. 1. de treug. & pac. *q* Verb. nemo ... *r* Cle. ne Romani de elect. ... de maior. & obed. *s* Ca. non est, de voto & c. quanto de ... Di... consuet. *t* ... *u* ... *x* ... *y* ... *z* ... *a* In c. omnis ... *b* In Mercur. ...

permissionis expressit. Qua etiam ratione Ecclesia, multa obscœna in carnis priuio fieri impunè permittit, *a* multamque prostibuli, seu lupanaris fornicationem impunitam omittit: sed non ideo isthæc approbare censentur, *c* nec si vellet, posset, contra iuris diuini prohibitionem, *d* & hac ratione non sunt dicẽdi perperam agere superiores, huius legis transgressores non plectendo, ad euitanda plura, & maiora damna litium, iurgiorum, inimicitiarum, & sumptuum, quæ indies oriuntur, exquirendo, an & qualiter, ac quatenus circa prædicta beneficiarij excesserint, & mouendo lites aduersus eorum hæredes. Quod profectò esset litibus, & scandalis implere orbem, cum paruo commodo, eo quòd multis modis se possent hæredes defendere, allegando multas rationes, quibus disponere potest beneficiarius, tam in morte, quàm in vita ad libitum de omnibus reditibus sui beneficij, vel de aliqua eorum parte, quæ colligi possunt ex supradictis, *d* & resumuntur infra, *e* quare multo satius est committere ista omnia conscientiæ beneficiariorum, vt rationem ipsi debitam ineant, & illam reddant Deo, qui indubie petiturus est eam exactè istorum redituum suæ administrationi commissorum.

a Cap. denique 4 dist.
b d c. meretr.
c Cap sunt quidã 25 q 1.
d Quæst. 1. mon. 01.
e Mon. vlt.

6 Ad quod etiam respexit lex Regia Hispaniæ, *f* ibi. (*y sobre las herencias de los clerigos, mandamos que se guarde la costumbre, que en esto se ha tenido, y desde agora se den las prouisiones, que fuerem necessarias para que se guarde la dicha costumbre*) respexisse inquam, videtur, quatenus præcipit seruari clericis consuetudinem, quam circa testamenti factionem obtinẽt. Nec enim mens eius latoris fuit, vt omnia passim testamẽta beneficiariorum tueretur, nec si ea fuisset, iusta foret: sed tantùm voluit quieti Reip. cõsulere, & seminaria & fomenta litium, iurgiorum, & scandalorum prudẽtissimo consilio submouere, ac ipsorum testamentorum conditores, suę ipsorum conscientiæ relinquere, vt eorũ Deo reddant rationem, exactè eam repositurò. Qua ratione audio etiam fœl. rec. Pium IV. vt infra, *g* tangemus, & latius declarauimus super ipsiusmet extrauagãti, *h* quã cum præfata apologia tamquam rem ad eam pertinẽtem composuimus, statuisse, ne testamenta clericorum in Vrbe decedentium, in ius vocarentur, sicut ante eum vocari solebant. Sit itaq; hæc conclusio, quòd consuetudo nõ concesserit, neque etiam possit concedere beneficiarijs testanti facultatem de reditibus ecclesiasticis in profanos vsus licèt in pios sic: quãuis nec in pios Episcopis Hispanis concesserit, & si par sit credere concessisse illã ad pios vsus alijs minoribus clericis sæcularibus, & beneficiarijs in Hispania: quoniam in Italia id non esse consuetudine concessum, palam constat ex prædicta extrauagante & alijs quas Paulus III. Iulius III. Paulus IV. Pius IV. & Pius V. ediderunt, quarum tenores qua parte huc pertinent, in prædicto cap. *non liceat*, à nobis transcribuntur. In aliquibus etiam partibus Galliæ non consueuerunt clerici sine Episcoporum facultate, vel aliorum aliquorum obseruatione etiam ad pia testari.

f In petit. 87 in curijs seu comitijs Valdisoleti, anno 1523.
g Monit. 9.
h In commen. c non liceat. 12. q. 2.

S V M M A R I V M.

1 *Episcopi, qua ratione in Hispania non testentur.*
2 *Beneficiarij minores Episcopis etiam simplices, cur non testantur.*
3 *Beneficiarius Episcopus testatur de tanto, quantum de suo dedit.*

1 QVarto moneo, inferri ex prædictis primum, quòd bona pars rationis, qua quotidie summus Pontifex per suos collectores in Hispania accipit omnia spolia, seu bona Episcoporum, quæ relinquunt tempore mortis de reditibus ecclesiasticis, omnibus reiectis testamentis, est, quia episcopi non possunt de illis iure testari, per prædicta, & per textum in hoc singularem in ca. *quia Ioannes*, *i* Dixi, *bona pars rationis*, quia non est tota, est enim pars etiam, quod per ius antiquum scriptum, id est consuetudinẽ antiquam, vel per nouas extrauagãtes, sunt reseruata ipsi Papæ, vt latius diximus in Commentario præfati cap. *non liceat Papa*. *k* Hæc eadem ratio est, quare summorum Pontificum testamenta à successoribus suis non recipiuntur,

i 12. quæst. 5.
k 12 quæst. 2.

quoad reditus ecclesiasticos, quam[illegible] ad alios, quam pios vsus relinquunt. Quin [illegible] eorum bona deferuntur ad Camerarium: cuius officium morte summi Pontificis non finitur, iuxta clem. *ne Romani*, *a* vbi bona glossa in propositum nostrum, vt prædictum est supra. *b* Dixi *saltem quoad alios vsus, quam in pios*: quoniam alia ratione opus est ad ea infringẽda, cum eos in pios relinquerent, quæ posita est supra. *c* Infertur item, quòd nullus omnino beneficiarius testari potest de his rebus, quas non liceret ei donare inter viuos diuitibus propinquis, & amicis, sine respectu pietatis, aut paupertatis: nam ex supradictis liquet, quoad illas omnes, prohibitam esse beneficiarijs testamenti factionem, & minorem potestatem eos habere testandi, quàm donandi, iuxta cap. *ad hæc*, adiuncto ca. *relatum 2*. *d* & cap. *quia episcopus*, *e* vbi glossa memoranda.

2 Infertur item, verum esse id, quod Panorm. flatè ac efficaciter probat cum communi, contra gloss. *g* videlicet, nullum beneficiarium, quamlibet simplicẽ, posse de reditibus eius testari. Primum, quia iura pontificia id prohibentia, generaliter de omnibus beneficiarijs loquũtur, & ita generaliter sunt intelligẽda. *h* Deinde, quia expressim quædam illorum iuriũ prohibent simplicibus beneficiarijs testamenta facere, videlicet cap. *relatum 2*. *i* & cap. *episcopi*, *k* quę id prohibent canonicis, quos esse beneficiarios simplices in confesso est. Tertio, quia eadem ratio dictat adimẽdam esse vtrisque beneficiarijs simplicibus & curatis testamenti factionem cum vtrorumque beneficiorum simplicium & curatorum reditus sint ecclesiastici, & bona ecclesiastica habeantque subinde onus adiunctum tacitè vel expressè erogandi illorum superflua pauperibus, vt superius abundè dictum est. *l* Vbi etiam *m* docuimus reditus simplicium beneficiorum nequaquam liberius erogari posse, quàm reditus aliorum.

3 Infertur etiam ex prædictis ratio Concilij Agathensis, *n* permittentis episcopo, vt quantum de bonis suis patrimonialibus Ecclesiæ contulerit, tantumdem possit decedẽs propinquis, aut quibus maluerit relinquere: quia, scilicet, tunc æquipollenter seu virtualiter de reditibus suis patrimonialibus effectu inspecto testatur: & de ęquipollentibus idem est iudicium. *o* Infertur etiam, quòd beneficiarius, qui de rebus suis patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus, quidpiam pauperibus donauerit, posset tantumdem ex testamento cui voluerit relinquere ex reditibus ecclesiasticis, per præfatum cap. *si quis episcopus*. *p* & tradit Francus, *q* sicuti etiam beneficiarius aliquid donãs Ecclesiæ inter viuos ex bonis patrimonialibus, potest deinde tantumdem sibi ex bonis Ecclesię assumere, iuxta c. *si quis qualibet*, *r* vt supra dictum est, *s* & tradit Francus, *t* quod temperandum est iuxta Panormitani doctrinam. *v* Quo multi excusari possunt, & imputare reditibus ecclesiasticis omnia, quæ in eleemosynam expendunt ex bonis suis patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus, vt tantumdem cui velint sana conscientia relinquere possint.

a § eo prouid. de elect.
b Eadem q mon. 2.
c In mon. 2 huiusmet §.
d De testam.
e 12 q. 1.
f Int. cũ esses de test. nu 22.
g Inc. pręs. de off. ord. lib 6.
h l. eg. pret. de publi. & de maior. & obed.
i De testam.
k Ex. op. fin. 12. q. 2.
l n q. 1.
m Mon. 42.
n Ca. si episc. 12. q. 2.
o Leg. fin ff. de mand. c. licet ex quadam de testam.
p 12. q. 2.
q In rub. de test. col. 12.
r 12. q. 2.
s Quæst. 1. mon. 27.
t Vbi supra.
v In c. 1. de rerum permut. & in repet. cum esses de test. num 97 pulcherrime.

S V M M A R I V M.

1 *Beneficiarij diuinitus vetantur testari ad profana, humanitus ad pia.*
2 *Testandi clerico consuetudo quæ iusta, & quæ non.*

1 QVINTO moneo, inferri etiam ex prædictis, quòd licèt beneficiarij, dum bene valent, immo & cum ægrotant, possint & debeant inter viuos omnes suos reditus superfluos, & quæsita ex eis pauperibus & pijs operibus donare iuxta hoc cap. & c. *casellas*, & cap. *episcopi*, *x* vt iam superius dictum est, *y* per testamentum tamen & vltimam voluntatem nequaquam possunt, neq; ægroti neque sani. Infertur etiam, quòd alia lege ac ratione prohibentur beneficiarij testari de reliquis suorum redituum in profanos vsus, & alia lege, ac etiam ratione in vsus pios: nam testamenti factio in vsus profanos interdicitur lege naturali diuina comprehensa in septimo Decalogi præcepto: & etiam in ratione, quæ dictat repugnare legi naturali vti re aliena in alium vsum ab eo, in quem accepta

x 12 q. 2.
y In q. 1 mon. 14 & seq.

sit: &

tis & quod est debitum vni, alteri soluere. Id quod latè monstratum est supra, *a* quorum vtrumque facit beneficiarius, dum reliqua istorum redituum debita pauperibus, vult ex testamento in profanos vsus relinquere, per latè in prædictis monitis adducta. Testari verò in pios vsus haud quaquam hac lege & ratione beneficiatijs prohibetur: cum testando in pios vsus, in eum vsum, in quem acceperunt, his reliquis vtantur, & soluant eisdem, quibus debentur: prohibentur autem testari lege canonica intendente, vt beneficiarij reliqua ista inter viuos, in pia opera impendant, & vt illorum desiderium abijciant. Quæ fuit ratio scopusque huius prohibitionis, supra, *b* declaratus.

a ... q. 1. ... 20. & ...

b In hac quæst. ...

2 Infertur etiā ex his, decisio illius perobscuræ quæstionis à multis quidem propositæ, à nemine tamē hactenus radicitus explicatæ, an scilicet, consuetudine induci possit, vt beneficiarij testari valeant de reditibus beneficiorum, abrogando ius commune cōtrarium? Et respondemus, nullam omnino consuetudinem inducere posse istā testandi factionem, contra iuris communis prohibitionem, in quantum ea in septimo continetur præcepto, ac legi concordat naturali in eo comprehensæ. Quādoquidem consuetudo contra legem naturalem, & diuinam nulla est, *c* & consequenter nequit præstare facultatem testādi in profanos vsus, cum aduerletur hoc, vt *d* diximus, septimo præcepto, & legi naturali in eo comprehensæ. Potest autem cōsuetudo introducere, vt in pios vsus beneficiarij testentur, cum hoc lege humana tantum prohibeatur, & non naturali, cui derogare potest consuetudo, *e* vt proximè explicuimus: qua radicali, vt ita dicā, declaratione, conciliari potest opinio improbantium istā consuetudinem permittentem testamenta condere beneficiarijs, quam fere omnes amplectūtur, ex quibus multos retulit de more Didacus, *f* cum opinione contraria paucorum, quos idem retulit, *g* cui tamen non accedit Hostiensis, *h* solum enim ait id esse verum secundum quosdam: neque D. Antoninus, *i* solum enim ait, id fieri, non tamen dicit bene fieri, quamuis quidam putant eos esse in illa paucorum opinione.

c Ca. quæ contra mores. & ... mala consue. 8. dist.

d Proxime, & ... 3 mon.

e Cap. fin. de consue. l. 2. C. quæ sit longa consuet.

f In d. c. cum in offic. de testam. num. 9

g Ibidem

h In ea fin. de consuet. cleric.

i ... par. tit. 10. ... 4.

SVMMARIVM.

1 *Papa quanto difficilius potest facere facultatem testandi ad profana, quàm ad pia.*

2 *Papa an, & quomodo testari possit plusquam alij clerici.*

3 *Testandi facultas de ecclesiasticis intelligitur ad vsus pios, etiamsi. &c.*

4 *Priuilegium operetur aliquid: sed eo dato restringendum.*

1 SExto moneo, inferri etiam ex prædictis, quod conclusio Panormitani, *k* asserētis, summum Pontificem non posse concedere facultatem testādi de reditibus ecclesiasticis absque iusta causa, restringenda est quoad facultatem testandi in profanos vsus: quia hæc est contra legem naturæ: & ideo tanta causa in hoc requiritur, quanta in dispensatione & relaxatione legum naturalium. Non autem est extendenda, quoad facultatem testandi in vsus pios: quia hæc legi tantùm humanæ aduersatur, & ideo hæc sanctè dari potest ex causa longè minori: & si fiat sine vlla causa, in vtroque foro valebit, licèt quoad forum cōscientiæ peccaretur, saltem venialiter: quia contra legem suam potest summus Pontifex sine iusta causa dispensare, ad effectum, vt valeat dispensatio: immo & ad effectū non peccandi mortaliter: immo & ad effectum non peccandi venialiter, si aliqualis causa iusta putata subesset, vt satis colligitur ex vtroque Thoma. *l* Etsi quis diligentius expendat argumenta Panormitani, intelliget per illa nil aliud probari: quę sanè noua, aperta, & optimè fulcita declaratio est.

k In c. cū esses de test. nu. 90.

l ... q. 96 ar. ... 4 ... 3

2 Infertur etiam ex prędictis multò certior & clarior decisio illius quæstionis, an summus Pontifex testari possit, quàm illa nonnihil confusa Franchi, *m* dicentis posse Papam, sicut & reliquos simplices clericos, secundum glossam singularem. *n* Est enim clarior & profundior responsio, non posse testari eum de reditibus ecclesiasticis ad vsus profanos: quoniam hoc est prohibitum per legem naturalem inclusam in septimo præcepto Decalogi: posse tamen testari ad vsus pios: quia hoc est prohibitum per solam legem humanam, cui Papa subiectus non est, saltem quoad coactionem, vt habetur in cap. *proposuit*. *a* & scribit vterque Thomas. *b* Non obstat id quod audio, scilicet: Pontificum summorum successores, prædecessorū testamenta minime admittere solere, etiam si sint ad vsus pios facta: quia respondeti potest per ea, quæ respondimus, *c* scilicet, quod possunt efficere, non quidem, vt præcessorum suorum testamenta pia opera facta non valeāt, sed ne in illa impendantur, in quæ reliquerunt: sed in alia quæ eis videbuntur conuenientiora: non autem possunt iuste efficere, vt illa in vsus insumantur profanos: quia id lege naturali vetitum est, per supradicta. *d*

m In rubr. de ... 32.

n ... ba ...

a De concess. præb. & cū ita per mun ... 9 3.

b 1.2. q. 96. art. 5

c Ead. quæst. mon. 3.

d In ead quæst. mon. 3 & q 1. mon. 42.

3 Infertur etiam ex prædictis, facultatem testandi à summo Pontifice, Prælatis, & alijs beneficiarijs ecclesiasticis concessam, intelligendam esse in dubio concessam, ad vsus pios, & nō ad profanos. vt decidit Barbat. *e* per ea quæ ipse allegat, quæ paulo plus nos superius digessimus. & quia licet omne priuilegium debet ita intelligi, vt aliquid operetur contra ius commune, *f* dato tamen aliquo quod operetur, in reliquis debet restringi, iuxta cap. *porro*. *g* & cap. 1. de rescript. vbi pulcherrime Decius. *h* Vnde, cum prædicta facultas sit priuilegium, & operari possit effectum testandi ad vsos pios contra ius commune, non debet alium maiorem effectum operari, scilicet testandi ad vsus profanos. Idem quoque asseruimus de priuilegio testandi ad quoslibet vsus concesso, non exprimendo profanos eadem ratione; & quia faciens facultatem generalem, quæ ex proprietate verborum potest comprehendere ea quę sunt delicta, & non sunt delicta, non debet præsumi velle delinquere, vel mandare delictū. *i* Dicere autem facultatem illam generalem extendēdam esse ad vsus profanos, nil aliud est, quàm in dubio profiteri Papam peccare, causamque peccandi præstare: quia vt mox dicetur, peccat concedendo id absque iusta caussa. Facit à simili, quòd Papa derogando iuri patronatus, non videtur derogare iuri patronatus laicorum, etiam si dicat se derogare iuri quorumcunque patronorum, vt probat Felinus. *k* Infertur etiam ex prædictis, peccare illum, qui priuilegio aliquo munitus, è reditibus ecclesiasticis ad vsos profanos testatur: quamquam id sit apostolicum, & in eo exprimatur, vt possit testari ad vsus profanos, si absque iusta causa ei concessum fuerit: quia illa est dispensatio contra legem naturalem diuinam, contra quam priuilegium concessum sine iusta causa nemini prodesse potest, saltem quo ad forum interius vt habet glossa adiuncto texto. *l* Et hanc existimo esse caussam, quare ego nullam hucusque viderim facultatem particularem, in qua summus Pontifex expresse concedat alicui, vt de bonis ecclesiasticis in diuites & vsus profanos, sine paupertatis aut pietatis intuitu, testari possit, quamquam vidi aliquas facultates, quibus testandi simpliciter & quomodocunque voluerit, potestatem concedit. Verum ad vsus profanos huiusmodi dispensationes extendendæ non sunt, per superius dicta. Dixi, *particularem facultatem*. quia posteaquam scripsi hunc libellum, & in Vrbem veni, vidi extrauagantem Pij IV. datam Nonis Febr. anno 1560. cuius tenorem transcribo in Comment. cap. *non liceat Papæ*. *m* qua clericis apud Sedem Apostolicam residentibus, fit facultas testandi de bonis suis etiam ex reditibus ecclesiasticis quæsitis in cognatos & extraneos, diuites & pauperes. Quæ tamen facultas, vt super eamdem extrauagantem annoto, intelligenda est quoad forum exterius tantum, quia facta fuit, vt audio, ad tollendas grauissimas illas molestias, quæ fiebant per ministros e Cameræ deputatos, omnibus clericis ægrotis; annotando, etiam antequam morerentur, bona, quæ habebant vndecumque quæsita; ne morientibus illis, cognati, hæredes, & famuli absconderent, vel amouerent à domibus eorum ea spolia, quæ post mortem eorūm, Cameræ Apostolicæ debebantur, vt paulo latius dicam super dicta extrauagante.

e De præstan. Card. par. 1. q. 4. col. 3.

f Ca. in his de priuil. & l. 1. ff. ad municip.

g De priuil. l. si quan. C. de offic. testam.

h Col. 3.

i L. si procur. ff. de condi. indeb. cap. 2. de reg. iur. l. mei ... ff. pro socio.

k In c. tuæ quā de iure patr. l. ... apostolica.

l Cap. non est de voto & c. quando de ...

m 12. q. 2. q.

SVMMARIVM.

1 *Testamentum priuilegiatum sine mentione priuilegij valet.*
2 *Interpretatio in dubio ita facienda, vt actus valeat.*
2 *Princeps præsumitur vti plenitudine, cum alias actus non valeret.*
3 *Iudicis sententia iustificatur ex alia causa sufficiente.*
3 *Iudex fungens duplici potestate, præsumitur vti efficaciore.*
4 *Donatio à Rege filio facta vt valet.*

1 SEPTIMO moneo, id in quo inter præfatum N. & me conuenit, valere testamentum eius, qui habet priuilegium testandi, etiam si testetur non exprimendo se velle illius testari. Primo quidem per l.3.a quatenus habet militis testamentum valere, priuilegio militari etiam si iure communi voluit testari, & non adhibuit omnia in id requisita.

2 Deinde, quòd in dubio interpretatio debet fieri, vt actus valeat, iuxta l. *quoties*, b de rebus dub. & habetur in c. *Abbate*, c cum similibus ibi allegatis in glo. d Tertio, quod licet Princeps non præsumatur in dubio vti plenitudine potestatis, vt notat Innocentius, e tamen, si aliter actus nõ valeret, præsupponitur ea vti, ad hoc vt actus valeat, vt notat Paulus de Castro, f & Alexander. g

3 Quarto, quod sententia fundata in aliqua lege parum sufficiente, sustentatur per aliam melius facientem, secundum Panorm. h quem sequitur ibi Felinus, i qui superius, k probauerat, iudicem qui duplicem potestatem habet, in dubio procedere virtute efficacioris.

4 Non obstat quod Baldus dixerit, l donationem factã à Rege proprio filio, non valere, nisi expresse dicat, se potestate Regia id facere: nam licet eum sequatur Felinus, m & illum post alios referens, n non est verum. Tum, quia licet iure communi donatio inter patrem & filium in potestate constitutum non valeat, o tamen id fallit in donatione, quæ fit à Rege filio, vt ipsemet Baldus dicit vbi supra, & alij plures, quos allegat Tiraquellus, p argumento l. cum ult. q & quia quæ quæsituntur ex tali donatione fit quasi Castrense peculium, l. *Castrensium multa*. r & vt supra dictum est, quando Princeps facit aliquem actum, quem non potest facere, nisi vtatur plenitudine potestatis, etiam in dubio videtur illa vti.

SVMMARIVM.

1 *Testandi facultas non moritur morte illam concedentis.*
1 *Licentia eligendi confessarium non expirat morte concedentis.*
1 *Gratia facta non expirat morte illam facientis.*
2 *Indulgentia morte concedentis eam non moritur.*
3 *Mandatum morte mandantis, re integra moritur.*
3 *Sententia, & præceptum sine cognitione latum moritur morte ferentis.*
4 *Licentia non residendi morte concedentis non moritur.*

1 OCTAVO moneo, dixisse me in prima huius libri editione, in quo etiam inter præfatum N. & me conuenit, facultatem siue licentiam testandi non expirare morte concedentis: licet contrarium tenuerint aliqui, ex quibus est Marianus Socinus iunior, s quod nescientes, præfatus N. & alij probamus per ea quibus in ca. ... contra quosdam alios, t ab hinc ... potestatem eligendi confessarium a Papa vel Episcopo factam, non expirare morte concedentis probauimus.

Primo quidem, quòd gratia facta non expirat morte concedentis, iam vt ... cap. *ficus* x quatenus habet ... ad conferendum aliqua beneficia, nulla persona expressa, non expirare morte concedentis, quia potius gratia, quam mandatum.

Deinde, quia ... *super gratia*, y habet non solum gratiam ... facientis, sed etiam mandatum ... tractum.

Tertio, quia ... z habet licentiam

a ff. de milit. testam. b ff. de verb. obl. & l. quotiens ... ff. de reb. dub. c De ver. sig. d In verb. valere. e In c. innot. de elect. f In l. ex imperfecto C. de testam. g In l. quam quam. C. de test. milit. h In c. cum ex offi. de præscr. i Col. 13 vers. 4. concl. k In 6. conclu. l In cap. 1. §. item sacram. de pace iura. man. firm. col. pen. ul. nu. 19. m In c. quali. & quan. 1. col. 2. de accu. n In fin. 160. o Leg. donat. quas parentes. C. de donat. inter vir. & uxor. & l. fratres à frat. ff. de con. indeb. p In tract. de nobil. cap. 37. num. 45. q C. de donat. inter vir. & uxor. r C. de bonis quæ liber. s Consil. 86. volum. 1. t Num. 91. v In 4. dist. 7. quæst. 3. x De praben. lib. 6. y De offic. de leg. lib. 6. z In cle. dudum de sep. §. statuer. ac detinere ver. con. cesserunt.

licentiam præfatis concessam, non expirare morte concedentis, probauimus ea ... a

2 Quarto, quòd glossa ... celebrata, b & singularem, puta ... Romano, c habet, dispensationem ab Episcopo ... causa factam parocho ad ... de non residendo, reuocari per eum non posse ... per eius mortem non reuocari: cum reuocatio expressa sit potentior tacita, quæ fit per mortem. d

Quinto, facultatem ordines recipiendi à quocunque maluerit Episcopo, non expirat concedentis morte, secundum Cardinalem receptum, e & quod licentia concessa cuipiam celebrandi in domo sua, non expirat morte concedentis, vt statuit Rota, f & Cancerius. g

Sexto, quòd gratia à Papa facta, simulac ipsius manu signatur, perfecta est, & non expirat morte ipsius per citata à Felino. h

Septimo, quòd Innocentius receptus ait, Indulgẽtias à legatis concessas, finita eorum legatione durare.

3 Non obstat, quòd madatũ re integra morte mandãtis moritur, iuxta ca. *gratum*. & c. *relatum*. cum eis annotatis, k quia aliud est in mandato de faciendo aliquid, de quo illa iura loquuntur: aliud de gratia, licentia, vel facultate cuipiam facta, de qua nos agimus.

Non obstat, quòd sententia, qua excommunicantur omnes furtum committentes, expirat morte illam proferentis vt habet gloss. recepta, l quia aliud est de sententia pœnali, & ... sine causæ cognitione lata: aliud de concessione fauorabili, & gratia, vt expresse annotat Panormitanus, m hoc ipso modo dicuntur & ... n quæ habet, inhibitionem ... exercendæ alicui factam, morte vel depositione inhibentis expirare. Loquitur enim de iudicis præcepto inhibitorio sine caussæ cognitione lato, quod inhibentis officio finito, ipsum quoque finitur.

4 Non obstat etiã glossa penultima, o quatenus videtur habere, quod licentia cuipiã de non residendo concessa, morte concedentis expirat, quia primo illa ipsa in fine videtur in contrarium inclinare, dum ait, eiusmodi licentiã de non residendo ab Episcopo concessam, posse per successorem reuocari; & ita innuit, eam morte concedentis non esse reuocatam. Et quia illa glossa quatenus contrarium sentire potest, reprobatur per Ioan. Andr. Cardinalem Panorm. & communem ibidem.

SVMMARIVM.

1 *Testandi facultas non finitur per primum testandi actum.*
2 *Dispositio secundum materiam subiectam intelligenda.*
3 *Verba de primo actu tantum esse intelligenda, quando modus limitatur.*
4 *Testamento nil iuris quæritur ante mortem.*

1 NONO moneo, tenuisse me etiam in dicta prima editione, facultate testandi à Papa concessam, non consumi per primum testandi actum, contra sententiam Philippi Decij, p quem sequuntur aliquot recentiores, & in his Tiraquellus, q qui dicunt, testamentum ... primum valiturum, & non secundum: & contra quandam postillam præfati consilij, quæ habet, neutrum valere. Non quidem primum, quia testator non perseuerat ... posterius, quia testandi facultas intelligenda est de primo testamento, quas opiniones reiecimus. Primo quidem, quia videntur magis fundatæ in rigore verborum, quam in intentione gratiam & facultatem concedentis, contra cap. *intelligentia*. r

2 Secundo, quia dispositio debet intelligi secundum naturam materiæ, super qua fit, argumento l. *in contractibus*. s sed natura testandi est deambulatoria atque mutabilis vsque ad mortem. t Tertio, quia ... confessum est, eum qui huiusmodi facultatem habet, posse primum testamentum reuocare, alioquin non esset iam testandi, sed ... contractus, v & sequeretur, quod posset ... in testando, à qua non posset ipse recedere ... L. *si quis in principio*. x vbi communiter concluditur, non posse

b ... c In c. ... d Leg. ... e In clem. ... de celeb. ... f In antiq. decis. 180. g De re... h In rubr. de const. col. i In cap. ... transl. de ... k De offic. de leg. leg. man. dat. 1. C. cod. l In c. à nobis ... de sent. ex com. m In c. pen. de ... n ff. de ... o De cler. non resident. p In consil. ... q In l. si ... §. hoc ... de verb. sig. col. fin. nu. 7. r De ver. ... s ... t C. de ... v ... de celeb. x L. si ...

[illegible]m per iuramentum. Quarto, quod [illegible] testamentum, in quo non perseuerat vsque ad mortem, intestatus videtur decessisse, argu. l. 2. § *testamentum*. a ibi, *testamentum autem proprie illud dicitur, quod iure perfectum est, & quod continet supremam voluntatem*. instit. de hered. qua. ab intest. defer. b ibi, *sed & qui testamentum fecit, si eius hæres non extiterit, vel ruptum vel irritum est testamentum, intestatus non improprie dicitur decessisse*. facit. l. *intestatus*. c Neque obstat regula illa l. *bonus*. d quæ Decium & alios mouit, videlicet verba promittentis aut concedentis, non comprehendere nisi primum actum: quia multis modis, ei (idem quæ simul [illegible], in d. prima editione respondimus, & tum maxime nunc repetimus, Respondi quidem, primo, regulam illam intelligendam esse, quando dispositio est nimis onerosa, aut odiosa, vt diximus in cap. *placuit*. e qualis non est facultas testandi de redditibus ecclesiasticis ad vsus pios: quando quidem concessum est, vt ecclesiasticis bonis ad debitum modum vtamur. Secundo, quod illa regula non habet locum nisi quando primus actus est validus, & aliquando produxit effectum, argumento glossæ memorabilis, f quæ non tantum agit de contractu inualido, sed etiam de valido, elidibili tamen, vt ait Tiraquellus, g probans, oportere actum primum esse validum & vtilem, ac talem, qui sit sortitus effectum aliquem: sed testamentum, quousque testator vita decesserit, nullum producit effectum, & simul ac reuocatur, nihil valet. Tertio quòd illa regula non habet locum, quando per primum actum, intentioni concedentis vel promittentis minime satisfit, vt pulchre annotauit Felinus. h Tradit quinto, & paulò amplius dilatauit Tiraquellus. i Sed constat eũ, qui primum testamentum facit, quod postmodum reuocat, non satisfecisse intentioni gratiam testandi concedentis, nisi aliud faciat: quia illa fuit, vt cum testamento decederet. Quarto, quod dicta regula non habet etiam locum, quando causa & ratio quibus est concessa facultas, durat post primum actum, secundum Ludouicum Romanum, k Felinum, l & Tiraquellum, m quæ in nostro casu durãt: quandoquidem causa & ratio concessæ gratiæ fuit, vt ille cui facta est, decederet cõtentus, eo quod eius vltima voluntas impleatur. n

4 Quinto, quòd illa regula locum non habet, quando contrarium æquitas suadet, vt ait Salicetus, o quæ in hoc casu euidens est, attenta concedentis persona, & hinc in quem conceditur, & natura actus concessi, & nummis quibus cõsistit. Sexto, quòd dicta regula non habet locũ, quãdo per primum actum, nihil iuris alicui quæsitum est: id quod latissimè confirmat Tiraquellus, p vt patet, quod per testamentum, quousque testator vita defunctus sit, nullum ius cuiquam quæritur, q & ita credo solitum fieri ab eis, qui huiusmodi facultatem habent, cõcludo igitur illum, qui talem facultatem habet, posse testari, testamentumque reuocare semel, & pluries dum viuit, ita vt vltimum sit efficax.

S V M M A R I V M.

1 *Testari qui potest, potest codicillari, & donare causa mortis.*
2 *Dispensatio ad quæ accessoria, & ad quæ minora extenditur.*
2 *Plus continet in se minus, etiam in causa odiosa.*

1 DEcimo moneo, etiam esse verum id, in quo inter præfatum N. & me conuenit contra Decium, r videlicet, eum cui testandi facultas est, posse donare caussa mortis, & facere codicillos, quod nemo notius quã ipse defendo. Primo quidẽ, quia potest hęc facere, iuxta l. *Marcellus*. s & l. *conficiuntur*. t & cui conceditur quod est plus, conceditur vtique quod est minus, iuxta ca. *is qui plus*. v li. 6. & reg. *in eo quod plus* x cum allegatis in eis: quod procedit in omni materia etiam odiosa, y etiam ipsomet Decio cõsentiente, in locis mox infra citandis.

2 Secundo, quòd non obstat id, quod maxime nititur Decius, scilicet, quod in dispensationibus nõ valet argumentum a maiori, secundum Hostiensem receptum communiter, [illegible] vt late tradit ibi Felin. a quia eius dictum non procedit quando illud minus est accessorium, vt sentit glossæ memorabilis, a [illegible] quum [illegible] o. b & aliã [illegible] in cap. *non potest*. c sed quia responderi potest contra hoc, quod illæ glossæ sunt intelligendæ de accessorijs, quæ necessario consequuntur dispensationem, & nõ de alijs, sine quibus dispensatio potest prodesse, iuxta glossas illas solennes, d & facultas testandi prodesse potest etiam si non comprehendat facultatem faciendi donationem caussa mortis vel codicillos faciendi. Ideo respondeo secundo, & melius, illud Hostiensis esse limitandum, vt procedat solum in materia mandatorum, iuxta cap. *cum de non sacerdotali*. e eo quod eorum fines diligenter sunt seruandi, f vel cum non militat eadem vel maior ratio in minori, & non aliàs, vt irrefragabiliter probat ipsemet Decius, cõtra quem argumus, g per cap. *per venerabilem*. h & alia, concludendo idem esse in dispensationibus, quod in alijs odiosis, & restringendis: quod tenet in l. *non debet*. i & antea in ca. *at si clerici*. k sed notius in d. c. *quia in tantum*.

S V M M A R I V M.

1 *Testari multominus potest religiosus quàm clericus sæcularis.*
1 *Monachus, quicquid acquirit, acquirit monasterio vel beneficio.*
2 *Religiosus an testari possit cum Papæ priuilegio.*
2 *Papa dispensare potest cum iusta causa, super voto substantiali monachi.*
C 3 *Dispensatio super voto paupertatis, non est necessaria religioso quo testetur.*
4 *Religiosi quadruplices quoad testandi potestatem.*
5 *Religioso cui est æquum concedere vltimam voluntatem.*

1 VNdecimo moneo, inferri etiã ex prędictis, beneficiarium, si est religiosus professus, multominus testari posse, quàm clericus sæcularis: de redditibus enim ecclesiasticis eadem ratione, qua clericus testari non potest: de alijs vero bonis, quæ secum detulit in monasterium, vel post ingressum quæsiuit per hæreditatem, donationem, aut alium quemcunque modum, multominus testari potest: quia non est, neque potest esse dominus alicuius rei, vt est in cap. *non dicatis*. l & nos tradimus latè in rub. *de statu mona*. b. & sup. a, m imo vero, quicquid acquirit, acquirit monasterio, vel beneficio. n At nemo de rebus alienis testari potest, o ad effectum vt dominus teneatur eas dare, & sane hoc habet locum, quamuis sit Abbas, vel is factus sit Episcopus aut Archiepiscopus, p hi enim neque ad pia opera testari possunt vt scribit Panorm. q & Bartholus receptus. r

2 Addo autem primũ, quod est adeo magnum dubium, an religiosus possit cum priuilegio Papæ testari, vt nonnulli hoc summo Pontifici remittant decidendum, vt Frãchus. s Alij vero affirmant non posse; quoniã videntur eis, quod Papa non potest eum absoluere à voto substantiali paupertatis, per fin. ca. *cum ad monasterium*. t Alij vero opinantur posse propter aliquam magnam caussam. Hi enim videntur assentire communi opinioni Innocentij, Ioan. Andr. & aliorum, v quæ habet, Papã posse absoluere monachum à monachatu ex magna caussa: in qua opinione eadem perstat Franchus. x

3 Secundo addo, vtrosque plurimum errare, existimantes esse necessarium euellere à monacho monachatũ, & reddere eum sæcularẽ, vt ei priuilegium testandi præstari possit: quia sat esse efficere, vt sicut potest monachatum non relinquẽdo, aliquorum bonorum & eorũ redituum liberam habere administrationem, vt de illis per contractus inter viuos possit disponere, ita etiam habeat liberam facultatem, vt in vltima volũtate de eisdem bonis disponat: quam quidem facultatem, tametsi religioso concedere non potest Abbas, neque alius præter Papam: Papa tamen potest ei facile eam concedere, licet eum à voto paupertatis non absoluat. Hoc enim non est monachum alicuius rei dominum facere, sed solum efficere eum ex ecc[illegible] orẽ atque dispensatorem, qualis etiam iure communi esse potest religiosus, y nisi fuerit ordinis Minorum, z quales quotidie fiunt à testatoribus, & illo munere sancte vtuntur, nec ob id voto paupertatis contraueniant.

4 Tertio addo, quod quantum ad hanc rem attinet, quadr-

a Ca. quia in tantu de præ 7 quæst. 1.
b De præben. l. 6.
d Clem. 2. de vita & qua honest. ve. In ea[illegible] de rescrip. li. 6 verb. canon.
e De præb. l. 6.
f Leg. diligen. ff. mand.
g In d. c. quia in tantum à num. 3.
h Qui fil. sint legi.
i ff. de reg. iur.
k §. de adult. de iud. nu. 7
l 12 q. 1 & c. cũ ad monasterium de statu monac. auth. ingressi. C. de sacr. eccl.
m Quæst. 1. nu. 7. & 8. seq. & 33.
n Ca. veniens c. cum olim 2 de priui. & c. in præsen. de probat.
Ca. filius de test. & l. cum alio C. de leg.
Cap. c. 18 q. 2 d. 1 cũ olim 2. de priuil.
In cuar. de [illegible] fin.
In l e. 1. C. de sacros. eccles.
ver. leb q. 10
In rubr. de test. ecl. penu.
De statu monach.
In d. c. cũ ad monast.
z In dict. rub. col. penult.
y Cap. 2. de rel. lib. 6
z Clem. exiui.
b Prouide & §. verum de verb. sign.

[illegible] quæ indu[illegible] sua [illegible] eleemosynis [illegible] unt suis monasterijs, neque [illegible] quiunt.

Quartum [illegible] summum Pontificem huiusmodi priuilegia primis, hoc est, beneficiatis religiosis quando [illegible] cedere [illegible]: quoniam nihil in eo in modi [illegible] neq; beneficij [illegible], eo quòd ipsi ea, quæ in vita donare potest, in morte relinquat, immo ex hoc sæpe monasterio [illegible] cuenit: quoniam aliquot non donant in vita, & parcius viuendo quærunt, quæ [illegible] priuilegium in morte relinquant: quod minime fecissent, si id priuilegij à Papa non habuissent. Postea verò decedunt intestati, & succedit eis monasterium, vel suu beneficium. Quibusdam aliquibus [illegible] ordinibus facta est ista [illegible] generalis, vt Commendatarij [illegible], e fructibus & redditibus ecclesiasticis Commendarum licite testari possint, dummodo certam quandam summam suo magno Magistro, vel Commendatario minori soluant.

Quinto addo, quod [illegible], hoc est, simplicibus religiosis, qui in perfecta communitate degunt facultatem hanc [illegible] Papa minime dare consueuit: non quia [illegible] hæc [illegible] tatem, videatur eos bonorum proprietarios facere: sed quia non habent, neque habuerunt vnquam in vita rem aliquam, vel in proprietate, vel in administratione: & non decet, vt quis disponat in morte de his bonis, in quibus in vita neque administrationem [illegible] habuit.

5 Quamuis si aliquis religiosus cum ingressus est monasterium vel post [illegible], aliquam hæreditatē, vel donationes [illegible] bonorum copiam monasterio quæreret, aut sua magna industria, & labore multa bona lucratus esset, honestum videretur, vt superior eius, aut certe Papa, facultatem ei faceret donandi in vita, vel relinquendi in morte aliqua nōnullis cognatis, amicis, aut alijs, non quidem diuitibus, sed pauperibus, vel aliqua Missarum sacrificia, aut alia opera pia in eius memoriam instituendi. Quod frequenter solet fieri in eorum remunerationem, & ad exhortandum alios, vt idem faciant, inspicientes [illegible] pias intentiones suas. Tertiæ speciei religiosis consueuit Papa huiusmodi facultatem concedere: quia hoc nihil [illegible] est, quam administrationē bonorum protogere, vt quemadmodum habet eam in vita de superiorum licentia expressa vel tacita, ita quoque habeant tempore mortis. Quarto, eadem quoq; ratione qua tertijs, & maiori, testandi facultatem concedere solet: quia licet bona, quæ [illegible] habent, monasterij sint, quoad proprietatem & possessionem, *a* tamen, ea quæ tertij habent, quærunt e bonis eiusdem monasterij, cui subsunt, parcius [illegible], quam ex alijs bonis, atque alijs modis. Quin quam [illegible] fœl. rec. Pium V. in cuidam monachæ huius quartæ speciei, etiam à multis rogatum & flagitatum, noluisse concedere.

S V M M A R I V M.

1 *Commendatarios [illegible] non posse testari nisi ad [illegible] modo. [illegible] bulla Pij V. per quam adimuntur [illegible] ordinibus, & quibuscunque alijs facultates testandi, num. eod.*

1 DVod [illegible] moneo, ex præcedenti monito, & alijs [illegible], [illegible] difficile defensu, Commendatarios [illegible] posse, quomodo [illegible], relinquendo

[illegible]

Secundo, [illegible] professionem quæ [illegible] ante professionem [illegible] quæ post professionem [illegible] cap. 2. e [illegible] auth. [illegible] quia [illegible] proprium. Omnia enim quæcunque [illegible] dantur, & ordinum commun: quoniam omnia ea, quæ [illegible] profess[illegible] fiunt propria [illegible], & ordinum [illegible] præsentur, iuxta auth. *ingressi*, *[illegible]* *a*. [illegible] *g* [illegible] quidquid [illegible] acquirit dominium [illegible] religiosus quærit post professionem, acquirit monasterio, vel beneficio [illegible] cap. *cum olim*. 1 vbi hoc Innocentius ab omnibus receptius est: & consequenter non potest plusquam [illegible] testari *k*.

Tertio dico, eos de supradictis bonis testari posse cum priuilegio, dummodo relinquant pauperibus, saltem non habentibus sufficientia ad decenter viuendum, & operibus pijs & non profanis [illegible], sunt enim illa omnia bona ecclesiastica, & e patrimonio IESV CHRISTI, & suo proprio nomine nihil aut dominij, aut possessionis in eis habent, vt habent præ[illegible] *l*. 2. cum eis annotatis, *m* & latius diximus supra. 1

Quarto aduerto fel. record. Pium V. Anno Do. 1568. quinto Idus Septembris in Bulla reuocationis quorumdam priuilegiorum, [illegible] testandi facultatem in hęc verba abstulisse. *Preterea, omnes & quascunque licentias & facultates testandi, & alias quomodocunque disponendi, etiam ad certam & quantumuis modicam summam & quantitatem, de rebus [illegible] & bonis [illegible], & [illegible], ad Magistros, Priores, Præceptores, Milites, Fratres, & personas militiarum, & hospitalium prædictorum ratione [illegible]; nec non præceptoriarum, hospitalium, & beneficiorum ecclesiasticorum, etiam sæcularium, & aliorum ordinum regularium, ac pensionum, & fructuum [illegible] nec non [illegible], non tamen [illegible] sortita vigore litterarum & facultatum prædictarum, [illegible], & aliæ dispositiones huiusmodi, etiam si per easdem licentias, & facultates dispositum fuerit, quod dimidia, vel alia pars rerum & bonorum prædictorum militibus, hospitalibus, domibus, & locis vnde illa prouenerint, aut alijs pijs locis relinquantur. Decernentes omnes & singulas reseruationes, [illegible], translationes, vniones, annexiones, incorporationes, [illegible], applicationes, appropriationes, testamenta, donationes, & alias dispositiones quascunque, quas prætextu priuilegiorum, indultorum, dispensationum & indultorum prædictorum sic reuocatorum, ac contra præsentium tenorem per quoscumque etiam de [illegible] Apostolica auctoritate fieri, vel facta [illegible], tanquam surreptitias & extortas, nullius prorsus roboris vel momenti esse, nec per eas ius, aut titulum, etiā coloratum, cuiquam [illegible] quemquam quocumque tempore, [illegible] in integrum, reductionem ad terminum iuris [illegible] gratia, vel iustitiæ remedium impetrare [illegible] impetratis, aut motu proprio [illegible] de subreptionis, vel obreptionis [illegible], aut intentionis nostra, vel alio quo[illegible], nec sub vllis reuocationibus [illegible], aut alijs contrarijs dispositionibus [illegible] reuocationum & ordinationum [illegible] comprehendi [illegible] & validum [illegible] & singulis [illegible] per [illegible] Cardinales [illegible]*

a Auth. ingressi C. de sacrosan. eccl. ea. 2 de testa.

b In mem. s.

c Ita Innoc. [illegible]

d Decius [illegible]

e Dominic. [illegible]

f C. de sacros. eccl. [illegible] de probat. 4. memm. [illegible]

g Prad. § [illegible] & prad. [illegible] non olim.

m. Dom. [illegible] Quæst. [illegible] mon. 7. & 6. sequ. & 9. 2. mem. 7.

interpretari, iudicari & definiri debere, necnon irritum & inane quid secus per quosuis, quauis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari. Volumus autem similium priuilegiorum, dispensationum, facultatum, & indultorum concessionẽ nobis explodi & reprobari ius. & quod nobis licere non patimur, nostris successoribus indicamus. Non obstantibus. &c. Per quæ tolluntur latissimè omnia contraria, & muniuntur prædicta cõtra qualcunque derogatorias litteras.

* Pium V in bulla reuocationis. *Hæc Bulla est inter Constitutiones Pij V in Bullario Pontificum Constitutio 71. & incipit sacrosanctum. Continet autem illa Bulla moderationem & reuocationem priuilegiorum officijs Romanæ curiæ concessorum, circa pensiones obtinendas & transferendas & expectatiuas concedendas, vnionesq; ac suppressiones beneficiorum, ac facultatem testandi de bonis Ecclesiasticis, quæ hic habetur.*

SVMMARIVM.

1 *Commendatarus ac clericus non licet maioratus instituere.*
2 *Commendatorum militarium status ob multa non desiderandus.*

1 DEcimotertio moneo, ex supradictis inferri; quòd licet clerici prædicti sæculares possint instituere maioratus magnos, & paruos è suis bonis patrimonialibus, & alijs, de quibus disponere possunt, perinde atq; de supra dictis, & vel diuitibus, vel quibuscunque voluerint relinquere, quemadmodum laici, vt supradictum est, *a* nullus tamen Cõmendatarius professus potest huiusmodi maioratum facere pro diuitibus: quia illi sunt dominorum & possessionum capaces, iuxta cap. *quia nos.b* cum ibi citatis. Hi verò quia religiosi, nequaquam, *c* & quoniam tractauimus in præfat. rubr. *d* an Commendatariorum filij sine peccato possint bona libera, quæ parentes eorum ante possessionem habuerunt ex testamento, vel ab intestato sibi tanquam hæredes quærere, an idem sit dicendum de bonis post professionem quæsitis, & alia ijs conformia: & quia hic libet creuit inter tanus plus quàm putaram, nil de hac re aliud dicam, præter id quod ante multos annos Salmanticæ, cum essem gymnasij & cathedrarius illius celeberrimæ Academiæ dixeram, nempe mirum, mirandum, quod tot viri adeo nobiles, & illustres, & sanguine clarissimo creti, ab omnique labe defæcato progniti, adeoque Christiani: etiam habentes aliunde, quò se honeste alant, tanta curâ & opere in hos militares ordines cooptari, ambiant; laragant, ob vmbratilem illum, quem habitus eorum præstat, honorem, vel ob Commẽdarũ reditus, quos postea, quam fuerint cooptati, adipisci sperant. Cum tamen sciant, aut certè scire debeant facere hoc, esse facere se religiosos, vt in præfata rubr. de stat. monach. & supra, e probauimus, secuti S. Thomam. *f* Hoc præterea esse paruitacere quoddam opus adeo heroicum & sublime: quod recte factum, quoddam martyrium est, & remissionemque à culpa & pęna præstat, auctore S. Thoma, *g* esse etiam omnibus voluptatibus venereis renunciare, excepta coniugali, idque per dispensationem, eodem auctore, *h* esse insuper refutare omnes honores, & omnia bona sæcularia, fierique illorum incapaces, etiam eodem auctore, *i* esse adhuc voluntatem suam omnino abnegare, & eam alienæ submittere, cap. nullus, capit. religiosus, de elect. lib. 6. esse rursus grauiter peccare, cùm vel honores, vel reditus in præcipuum scopum & tanti operis appetant: quandoquidem nõ solum hoc tam grande opus, verum & quodlibet cuiusque virtutis, cui pro fine præcipuo præfiguntur temporalia bona, est prauum & peccatum, saltem veniale: cum non liceat maiora in minora ordinare, vt nuper probauimus in ca. *cum minister. k* & olim probaueramus in rep. c. *inter verba. l* secuti Adrianum, *m* esse item velle sibi contraria secumq; pugnantia, contra l. *vt repugnantia. n* Est enim velle per paupertatem sæculare, magnas diuitias sæculares acquirere, & per submissionem mundanam sublimitatem mundani honoris quærere, esse liberam facultatem sibi tam in vita, quàm in morte disponendi ad mere, ad maiorem & liberiorem quidam, esse mille sese implicare scrupulis, qui sibi

a In c q mon. 9 & in hac quæst. mon. 1 · *b De testam.* · *c Cap in præs. de probat. &* · *d de test.* · *Ds statu monach.* · *e Quæst. 1. num. 51.* · *f 2 2 q 188. art. 3* · *g 2 2. q. 189. ad 3.* · *h ad 2. 2. q. art 4.* · *i ibidem.* · *k 21 quæst. 3 num. 10.* · *l q 3. num.* · *m In quodlib. 4.* · *n de reg. iur.*

obuenerunt in vtendo illeni, ... ac ... denique abuti quodammodo religionis ... ora (excepto episcopatu perfectissimo, docet id S. Thom. *a* imo, & nonnullam dare ansam murmurandi Lutheranis, quidem abusus religionum damnare, ... laudare deberent, damnant has propter illos ... Adde, quòd religiones militares non fuerunt institutæ indulgendum genio, neque ad diuitias & honores sæculares, quibus sui professores renunciant, quærendos, vt latè S. Thomas docuit, *b* institutæ enim fuerunt, vt fidem Catholicam armis defenderent, quod ... posse probat idem auctor ibidem, *c viuentes in castitate, quæ salutem & vires auget.* Est enim castitas, vt quidam ait, omnium virtutum vigor, & smaragdus: sicut è contrario venus squallor & mollities eneruis, quæ vt alius ait, vires eneruat. vtque viuentes abstinentia & sobrietate, quæ ingenia exacuunt, strategemata bellorum acrius, & altius penetrarent: sicut enim cæcitas mentis nascitur ex luxuria, docente S. Thoma, *d* & hebetudo mentis ex gula, secundum eundem, *e* sic ex castitate, abstinentia, & sobrietate nascitur claritas, acumen, & serenitas mentis: quia contraria operantur contraria, *f* vtque ipsi efficerent corpora laboribus exercitiisque malis bellicis perpetiendis habilia. Equidem, ipse, vt iudico miseros eos, qui præcipuè ob caducos honores, diuitiasque fallaces sese præfatis ordinibus ingerunt, & addicunt: ita fœlices arbitror illos, qui iuxta CHRISTI consilium, abnegantes semetipsos, & spretis venereis, alijsque bonis temporarijs, eius Maiestati se, suaq; omnia cum vita deuouentes, in præfatos heroicos fines religionum militarium cruces & insignia obtinere procurant, conanturque plus coram Deo & hominibus, tanto se nuperque duraturum honorem, æternaq; bona quærere, ob clara gesta, & vitam euangelicam, ad quod cruces, quas gestant in pectoribus obligant: quàm caducum, diuitiasque fugaces, quæ earum sola vana gestatio parit. Idque in gloriam D. N. IESV CHRISTI, qui nos omnes sua misericordia saluet æternum, Amen.

a 2. 2. q. 184. art. 7. · *b Quæst. 188. art. 3 ad 4.* · *c art. 3.* · *d Vbi supra q. 154. art. 3* · *e ibidem qu. 148 ar. 3.* · *f Cap. cendit & quia & leg. & contra calumn. ff. de vulg. & pup.*

SVMMARIVM.

1 *Auctor cur iuste commotus condonet, & cur eo senium male improperetur.*

* *Hic incipit liber auctoris, quem propugnaculum Apologiæ libri de reditibus Ecclesiasticis, aduersus quendam N. qui in hoc genere argumenti eum reprehenderat ad Greg. XIII quem quia lectum librum nos in hac editione tamquam minus necessarium, cum hic omnia quæ in illo sunt, continentur, expunximus. Cuius autem nomen D. Nauarrus suppressit, Cæsar Costa ab eo in opere mon. 17 citatus expressit, atque eum Sarmientum nominauit.*

1 DEcimoquarto moneo, quòd præfatus N. apologiæ nuncæ præfata perlecta misit clam me quandam antapologiam in Hispanijs impressam præfato fœl. record. Pio V. & eidem nuncupatam, cui multorum iudicio visus fui satisfecisse in libello, quem appellam propugnaculum meæ apologiæ, cuius summa, & substantia, omissis multis, quæ iam deberent esse opportuna, continetur in hoc, & seqq. monitis, ita vt non oporteat legere præfatũ propugnaculum, sed solum monitum hoc, & sequentia. Respondi enim primo pro fragilitate mea, prima eius lectione me paululum fuisse commotum, præsertim quòd subintelligerem me ab eo ob aliquot defectus etiam senectutis, tum clara, tũ fucata oratione rhetorice argui: sed re altius sedata mente pensata animaduerti mearum partium fuisse imitari eum, qui cum malediceretur non maledicebat, & senectutis opprobrium pro beneficio ducere, quod fuit mihi magna occasio gratias agendi Deo Opti. Max. quòd adeo sanam mentem quoad naturalia ad corpore sano dedit, vt octogesimum annum agens post tot labores in tot academijs exanthlatos nullo corporis morbo laborarẽ, ac officij mei munera satis suauiter ferrem: & ea vi memoriæ, & intellectus vigerem, vt clarè intueret nunquam mihi fuisse minus ineptam eubuliam, nec minus obliquam synesim, nec gnomẽ minus passionibus

a 23. quaest. 5. *b 12. q. 2.*

nibus hebetatam. Cuius rei argumenta fuerunt duo Cómentarij in cap. *cum minister.* a & in cap. *non liceat.* b & prędicta apologia, & traductio Enchiridij siue Manual. Cófess. ex sermone Hispano in Latinum adeo repurgata, aucta, & reformata, quæ omnia illo triẽnio edita collata ijs, quæ antea edideram id palam demonstrant, quod ipsum fecerunt, & faciunt responsa quotidiana, tam in sacræ pęnitentiæ Prætorio, quàm extra illud à varijs variarum orbis nationibus petita, & à nobis in dies reddita comparata ijs, quæ antea respondere solebamus. Quod non ad iactantiam; sed ne opuscula nostra, quæ quamplurimis grata esse audio, nominis mei iactura fiant eis minus grata commemoramus, Deo teste, cui fuissemus ingrati, si secus dixissemus, & ea omnia ei adeo accepta non tulissemus, vt nihil nisi errata, & minus dolata nobis adscriberemus. Quæ omnia etiam nunc nonagesimumprimum annum agens respódere possem, nisi vis oculorum adeo esset extenuata, vt vix missare queam præterquam diebus festis.

c In q. 1. mon. 20.

Secundo respondi, gratias me egisse Deo, quas & nũc ago quàm maximas possum, & etiam ipsimet N. quòd in sua antipologia planè confiteretur nostram conclusionem principalem positam, c scilicet, quòd beneficiarius impendens quantitatem notabilem redituum sui beneficij vanè, vel profanè, id est sine iusto respectu pietatis, paupertatis, remunerationis, vel iustitiæ, quæ ipsum ad id obligat, saltem de concilio, vel honestate peccat mortaliter.

d Mon 24. *e Ca. venient. 17 q. 1. periculo & c. si cui de pæni. dist. 1.* *f Ca. desleat peccat. de reg. iur. & c. frat. de pæn. dist. 5.*

Ex qua conclusione infertur, non posse absolui à confessario illum beneficiarium, qui habet propositum impendendi notabilem quãtitatem redituum sui beneficij, in profana, vel vana, exceptis modis, qui tangentur infra, d nisi desistat ab eo: quoniam eiusmodi propositũ est peccatum mortale; cùm velle facere id, quod est peccatum mortale sit mortale, e & is, quem non pœnitet omnium peccatorum mortalium, nequit absolui. f

Infertur item, quòd qui beneficiarius testatus est, vel legauit, vel aliam dispositionem, quam iure reuocare potest de reditibus beneficialibus in profana fecit tenetur pęnitere, & consequenter reuocare illa, vt quidam maximus Prælatus, idemq́; mei amantissimus Hispaniæ, cùm propinquus morti legasset vni negotij suppellectilem suã valoris plusquam centum millium ducatorum, monitus à Confessario Dominicano, quòd recta infernum adiret, petito, & accepto remedio, quod vnicum erat, reuocauit illud, & in pia mutauit: precatus nepotem vt id boni consuleret, qui non solum id boni consuluit sed & sua omnia obtulit, vt ea pijs redderet, si ad suæ animæ salutem id opus esset, vt dictum est supra. g

g Quaest 1. Mon. 31.

S V M M A R I V M.

1 *Beneficiarium non peccare plusquam laicum impendendo suos reditus in vanos, & profanos vsus in viginti, & amplius locis dicit N. quod impudenter ait nunquam dixisse.*

DEcimoquinto moneo, perperam me à præfato N. argui, eo quòd in prædicta apologia dixerim eũ in suo libro tenere contrarium prędictę conclusionis, nempe clericum de fructibus superfluis sui beneficij ita liberè posse disponere ac laicum de fructibus sui patrimonij, & ob id non plus peccare mortaliter vanè, vel profanè disponendo de illis extra pios vsus, quàm illum: & eo magis quòd multis apologiæ meæ locis congestis nonnulla iniuriosa verba miscendo id faciat: subdens quod non cito loca in quibus id ipse teneat, cùm notoriũ sit vrbi, & orbi partibus, in quas liber eius in vrbe typis excusus peruenit cum id multis eiusdem libri locis tum directè, tum indirectè per firmam consequentiam id tenuisse. Primò quidem, h ibi, *Opinio S. Thomæ est, quod Episcopus, & clericus potest disponere de reditibus sui beneficij vel portionis sibi assignatæ, eo modo, quo de bonis patrimonialibus.* At in confesso est clericũ de suis bonis patrimonialibus tam liberè posse disponere in vita & in morte, ac laicum de suis iuxta textũ cum glossa cap. *quia nos.* 1 & argumento cap. *cum dilectus.* cum glossa

h Fol. 174. pag. 2. *i De testam.*

a De iur. patronatus. *b In ead pagin. 1.*

memorabili. a Ergo per consequẽtiam necessariam tenet id, quod diximus eum ibi tenuisse.

Secundo, b ibi. *Et ita vult S. Thomas quod illorum fructuum Episcopus & Clericus sint Domini, & à lege iustitiæ liberi, licet lege caritatis sicut in alijs etiam bonis & clerici & laici, vt infra dicemus, non sint soluti.* Nõne hic directo exæquat in hoc clericum laico?

c Fol. 171. pagin. 1.

Tertio, c ibi. *Quæ opinio S. Thomæ videtur hoc argumẽto probari, clericus sicut in bonis suis patrimonialibus habet dominium, ita habet in fructibus sui beneficij, ergo eodem modo de istis sicut de illis disponere potest.* Nonne palam dicit clericum esse tam dominium redituum beneficij, ac patrimonij sui? Nonne argumentum quod adducit ad probandum opinionem, quam ipse male imponit S. Thomæ, fundat in hac paritate laici, & clerici; & patrimonij, & reditus beneficiorum? Cùm ergo ipsemet cum omnibus tam Theologis, quàm Canonistis teneat laicum non peccare dispendendo bona sua extra sustentationem suam, & opera pia, modo ordinatè id faciat, imò nec si inordinatè faciat siue sine pręiudicio tamen alterius, plus quàm venialiter, per firmam consequentiam confitetur clericum idem facientem de reditu ecclesiastico, nõ peccare mortaliter, quod nos diximus eum tenuisse.

d Fol. 173. *e De fideiuss.* *f Fol. 176. pagin. 2.*

Quarto, d inducens pro se ca. *peruenit,* e quo respondet Papa debita beneficiarij soluenda esse de fructibus beneficij illius, post confutatas aliorum solutiones, subdit hęc ver. f *Ex quibus de iure, & obseruantia apparet illos fructus nõ esse debitos pauperibus, alioquid id fieri non posset: iniustum enim esset quod ex re alteri debita alteri satisfiat, signum ergo manifestissimum est illos esse fructus proprios ipsius clerici, & eos libere posse alienare, & hoc ratione maxima nititur: nam iniquum esset, vt clericus possidens beneficium pingue, eximatur à debitis, esseq; omnino commercium ei interdictum, quod nullo canone factum est, imo permissum clerico est vendere, & emere dummodo non ita mercetur, vt mercatoris nomen & officium vsurpare videatur. Nec potest dici, quòd id contingat, non quia dominus sit, sed quia administrator, cum libera facultate qui licèt peccet, non tamen in exteriori foro facta ab eo reuocantur, vt Cardinalis & alij de quibus in sua opinione retulimus.* Hæc ibi. Nonne clarè asserit beneficiarium esse plenum dominium fructuum sui beneficij? Nonne etiam damnat Cardinalem docẽtem, quòd peccat eo modo quo administrator cũ libera facultate peccaret? Nonne ait signum manifestissimum esse prædictos fructus esse proprios beneficiarij, & ideo liberam facit ei emptionem & venditionem eorũ sicut laicis, modo mercatoris nomen non vsurpet? Nonne qui hæc ait, directo, & consequenter ait, eum nõ peccare in his plusquam laicum? Nonne ait Papæ responsum iniustum iudicandum esse, si tales reditus deberentur pauperibus? quia iuberet soluere creditoribus de eo quod antea erat pauperum, siue debitum pauperibus: Nonne ait clericum posse alienare illos perinde ac laicum? Nonne per hæc clericum æquat laico in dominio redituũ suorum? Quid enim aliud denotat verbum (plenos dominos) cum alijs idem denotantibus?

g Fol. 178 pagina 1.

Quinto, g ibi. *Ex discursu extrauagãtis suscepti, apparet manifeste quòd supportatis oneribus, & diuino cultu exhibito, fructus beneficiorum sunt omnino liberi, quod non esset, si omnia quæ supersunt, egentibus, & pijs operibus essent dispensanda. Imo & ibidem admittitur consuetudo, vt beneficiatus habeat hæredes in fructibus sui beneficij, etiam anni post mortem suam sequentis. Et ita non solum dominium, & proprietas fructuum viuo conceduntur, sed & mortuo consuetudine deberi possunt, ergo natura fructuum beneficiorum non est talis, vt superflua pauperum sint: nihil enim potest magis superfluum reperiri, quam quod mortuo reseruatur.* Hæc ibi. Pondera in his verba illa, *Omnino liberi, & quod non sunt dispensanda pauperibus.* & illa, *Quibus etiam hæredes permittit.*

h Fol. 178.

Sexto, h dum fundans se in effectu diuisionis transferendi dominium, sic concludit. *Intellige quòd trãsfertur dominium scilicet, vt dominium, quod antea erat commune, & non diuisum, nunc in ea parte sit proprium, & ab omni communione liberum: quò fit, vt de illius portionis fructibus libere tamquam vere dominus, disponere possit: quod enim commune erat, proprium est effectum.* Hæc ibi. Pondera singula verba, quæ significãt

[illegible] habere proprietatem, & de [illegible] [illegible] [illegible]um, per id [illegible] [illegible].

Septimo, a ibi. *Quod ex prima diuisione pauperibus vel [illegible] [illegible] vt nulla [illegible] [illegible] restitutionis aliquis [illegible] pauperum [illegible] ratione eius effici negatur [illegible] quod ad portionem [illegible] assignatam [illegible] Frater Dominicus de Soto. b licet solum [illegible] [illegible] quod [illegible] nomine clerici datur [illegible] [illegible] [illegible] clerici [illegible] [illegible] probatur, quia cum portio pauperum & portio clerici [illegible] cumulo dedicatur [illegible] [illegible] [illegible] prouenit.* Hæc ibi. Nonne clare exæquat pauperem acquirentem per [illegible] [illegible], & clericum acquirentem [illegible]? Nonne [illegible] pauperi liberum dominium quærere in eleemosynis? Nonne superat [illegible] hac re Sotum, quem constat tenere quod dico, [illegible] [illegible]?

Octauo, c ibi. *[illegible] suum stipendium si suam mercenari[illegible] [illegible] reditus in stipendium [illegible] [illegible] efficit? nec in milite neque in mercenario distinguitur, an id quod sibi statutum est, necessarium in victum sit, & vestitum, vel abundans sit, & superfluat [illegible], si [illegible] laborem [illegible] mercenarijs [illegible] [illegible] dominium [illegible] debet efficere vt nos ob id iniquiores simus.* Hæc ibi. Nonne exæquat dominium clerici in reditibus [illegible], dominio militis in suo stipendio? Nonne tam plenum, & liberum facit dominium clerici, quam [illegible]? At in confesso est militem, & mercenarium non peccare eo solo, quod stipendium, vel [illegible] impendant extra opera pia, ergo fatetur nec [illegible] idem facientem peccare, præsertim mortaliter, [illegible] solo quod idem faciat. Et hoc est quod nos dicimus [illegible] tenuisse.

Nono, d ibi. *Si igitur Ecclesia vberes, & abundantes fructus clerico assignauit, clericus illius stipendij largiori eodem modo dominus est sicut & iustis, & nec [illegible] [illegible] efficietur.* Nonne pertineat superflua clericorum cum superfluis militum & mercenariorum, quoad peccandum, vel non peccandum per dispensationem illorum? At hoc est quod dicimus eum tenuisse.

Decimo, e ibi. *Manifestum ergo consuetudine prædictas excusare a peccato mortali, & liberare a lege iustitiæ, alias male faceret [illegible] [illegible] tolerando; quod dicere esset impium, & insanum.* Nonne palam [illegible] non peccare mortaliter clericum libere suos reditus extra pia insumendo?

Vndecimo, f ibi. *Melius esset, vt consuetudine induceretur, vt quæ superfluunt omnia in pauperes largirentur, sed licet optandum id sit non [illegible] sperandum.*

Nonne palam tenet clericum non teneri de præcepto, nisi [illegible] [illegible] aliud dicat, ad erogandum superflua pauperibus? Ergo consequenter dicit eum iure non peccare mortaliter, immo nec venialiter, quam [illegible] obligent et iam ad venialem, nisi ob contemptu, vel [illegible] [illegible] singularis, quod est plus etiam quod nos dicimus eum tenuisse.

Duodecimo, g ibi. *Ergo & portio clericorum a lege iustitiæ, licet superfluat est secura.*

Nonne concludit non peccare clericum plusquam laicum non distribuentem sui patrimonij? At laicus non peccat mortaliter, nec venialiter ob id solum, quod non det superflua pauperibus, excepto necessitatis articulo: ergo consequenter idem ait de clerico quoad reditus ecclesiasticos.

Decimotertio, i copiosius adhuc, ibi. *Cardinalis Zabarella in his angustijs constitutus, existimauit hos canones coperti[illegible], vt clerici peccati reus constituantur, ab illis vero adeo administrationem cum libera sibi facultate concessam, vt quid de bonis in[illegible] statuerit, rata firmaque habeantur, nec restitutionis necessitate [illegible] possit tamen [illegible] [illegible] interdum [illegible] tamen [illegible] retractari non posse. si igitur vult peccare cor. qui superflua [illegible] pauperibus, ad restitutionem tamen obligari noluit. Quæ opinio licet videatur in S. Thom. opinion. in aliquo modo [illegible] [illegible] in multis tamen differt a Cardinali [illegible] [illegible] dominos, sed administratores efficit, & eorum potestate in [illegible] [illegible] nolit eandem esse, quam [illegible] [illegible] exercere. At [illegible] eos dominos constituit [illegible] & idem [illegible] in portione sibi assignata, quod in patrimonialibus propter [illegible] habent [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cardinalis, sed S. Thomas non magis horum bonorum [illegible] adminis[illegible] quam propriorum, [illegible] [illegible]* Hæc ibi. Nonne clericum facit plenum, & [illegible] dominum [illegible] Nonne æquat [illegible] clerici [illegible] beneficij? Nonne expresse damnat Cardinalem eo quod dicat eum peccare dispendendo in profana, licet dispensatio valeat, & licet [illegible] [illegible]? At hæc plura sunt, quam quæ ego dico eum tenuisse.

Decimoquarto, a ibi. *S. Thom. in [illegible] opinione nullam confitetur differentiam, inter episcopum & alios clericos. nam vt ex eo apparet [illegible] eiusdem rationis existimat portionem Episcopo assignatam & portionem assignatam clericis & [illegible] [illegible] fructibus bonis patrimonialibus æquat.* Nonne [illegible] hic [illegible]? a Fol. 192. pag. 1.

Decimoquinto, b ibi. *S. Thomas [illegible] naturam horum bonorum non dispare a bonis patrimonialibus [illegible] [illegible]:* Nonne [illegible] [illegible] hic [illegible]? b Fol. 193. pag. 1.

Decimosexto, c ibi. *S. Thom. [illegible] natura bonorum nihil [illegible] reportionum assignatam clerico, a bonis patrimonialibus, & posse de ea sicut de patrimonialibus, disponere.* Nonne etiam hic idem copiosius dicit? c Ecd fol. pag. 2.

Decimoseptimo, d ibi. *Sit itaque conclusio. clericus. etiam episcopus de simili [illegible] portione [illegible] æquata si natura rerum, vel personarum [illegible] potest [illegible] disponere, sicut laicus de bonis patrimonialibus.* Nonne ipse ait S. Thomam, cui suam opinionem falso imponit, sequi? Et nonne ait S. Thomam æquare portionem de fructibus ecclesiæ assignatam clerico bonis patrimonialibus [illegible], & [illegible] disponere posse ac laicum de suis patrimonialibus? Quid ergo tam audacter negat quod ego dico eum dixisse, quod non peccat magis mortaliter clericus dispendendo reditus sui beneficij, quam laicus reditus sui patrimonij. d Fol. 195.

Decimooctauo, e ibi. *Clericus de his bonis, vt de patrimonialibus, iuxta per consuetudines permissum est, disponere possunt & a lege iustitiæ sunt liberati, & multo magis ab eadem lege iustitiæ [illegible] [illegible] hæredes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hæreditas est delata [illegible] consuetudinibus permittentibus.* Nonne etiam hic idem continetur? e Fol. 201. pag. 2.

Decimonono, f ibi. *[illegible] [illegible] [illegible] satis [illegible] in expendendis fructibus [illegible] [illegible] quod in [illegible] a [illegible] beneficij a Pontifice facta [illegible] [illegible] reperitur, quod si nihil reperiatur, [illegible] consuetudinem [illegible] [illegible] in qua ex [illegible] [illegible] beneficium, satisfacit tum quoad dispensandum inter viuos, quam in vltima voluntate.* Nonne hic addit quod non solum donando, sed etiam testando potest de reditibus ecclesiasticis idem facere, quod de suis patrimonialibus, & laici de suis? f Fol. 208 pag. 1.

Vigesimo, g ibi. *Et ita tam laici quam clerici tam mares quam fœminæ, a quibuslibet conditionis, sub pœna mortali [illegible] eleemosynam facere tenentur.* & c. At [illegible] [illegible] illa præcedentibus, expresse ait beneficiarium non teneri ad eleemosynam lege iustitiæ, sed solum lege caritatis, sicut quilibet alius laicus mas, vel fœmina, tenetur ex caritate de superfluo. Rogo te quis lector: nonne qui hæc dicit, [illegible] clare, nunc per consequentiam, affirmat clericum impendendo suos reditus extra opera pia non magis peccare, saltem mortaliter, quam laicum impendendo extra ea. At ipse [illegible], & omnes tam theologi, quam canonistæ contententur laicum nullatenus peccare impendendo extra pia, modo id ordinate faciat, nec plusquam venialiter, licet mordinate, sive tamen a lettius præter [illegible] id faciat, ergo fatetur clericum, non peccare plus mortaliter in impendendo suos reditus profane, quam laicum in impendendo suos, quod ego vere dico eum dixisse, & ipse id male negat. g Fol. 222. pag. 1.

Vigesimoprimo, quod in nulla parte sui libri dixit beneficiarium ob solum vanum vel profanum vsum fructuum sui beneficij peccare mortaliter, cum supra dicit [illegible] locis, & alios, [illegible] [illegible] [illegible], & fructus beneficiorum bonis patrimonialibus benefi[illegible], & in confesso sit apud omnes clericum in vsu vano vel profano sui patrimonij sæcularis, non peccare plus seu mortaliter, quam laicum [illegible] vano vel profano sui. Quod nec in [illegible] [illegible] [illegible] respondens non [illegible] fitetur vsque ad respon[illegible], qui [illegible] ad num. 4. q. 1. in ex apologiæ

 Le[illegible] pologiæ

pologię quod tangit pag. 22. imo contrarium per bonam consequentiam tacite ait, pag. 18. ibi. *Postquam cuilibet clericorum est assignata sua portio, & per erectionem beneficiorum pars cuilibet est separata, extunc in tempore, & lege iustitia, quilibet clericus suam portionem, tanquam propriam liberam possidet: nam, quantum quoad legem iustitiæ attinet, liberos illos pars sua liberos efficit, & non quoad legem misericordiæ.* & pag. 50. ibi. *In consumptione autem quoad legem iustitia pares essent clericorum in suis salariis, & clerici in suis reditibus, licet quoad legem misericordiæ longe distent.* Nonne per hęc reditus beneficij facit proprium beneficiarij, & exæquat patrimonio eius & facit liberum a lege iustitię, sicut laici patrimonium: & solum submittit legi misericordiæ, vt laicum: & in locis supra citatis omnes, laicum, & clericum, pauperem, & diuitem æque lege misericordiæ teneri. Ergo consequenter negat iterum, quod affirmat clericum ob solum vanum vsum, vel profanum peccare mortaliter, cum ille vsus sola lege misericordiæ non sit magis peccatum, quam vsus vanus & profanus, laici. Idipsum significat in replicando solutionibus a me datis ad ca. 1. de clericis non residentibus, *a* & in replicando ad intellectum cap. *peruenit.* *b* a nobis noue aptatum, *c* dum conatur facere clericos tam plenos dominos fructuum suorum, & liberos a dado superflua eorum pauperibus, quam laicos, qui etiam tenentur eis eadem lege misericordiæ dare, qua sola dicit eis debeti superflua clericorū. Adde id quod retert se dixisse, *d* scilicet clericū magis peccare impendendo reditus ecclesiasticos vane, vel profane, quam laicum idem faciēdo. Primo quidem, quia adeo nō exprimit eum peccare mortaliter ibi, quōd nec in antipologia sua relatis ad literam, quę ibi scripta fassus est illud, neque ad responsionem, quam dedit ad mon. 40. qu. 1. nostræ apologiæ, vt prædictum est.

a Lib. 1. mon. 44.
b De fin. de testib.
c In mon. 40.
d In 2. et 3. part. sui libri.

S V M M A R I V M.

1 *Beneficiarius magis peccat male insumendo, quàm non restituendo.*

1 DEcimosexto moneo, nullibi me dixisse præfatū N. tenuisse conclusionem, quæ esset hæresis vel heresi proxima, eo quòd negaret beneficiarium male, vanè, vel profanè impendētem reditus teneri ad restitutionem; sed eo quod tenebat eum non peccare mortaliter. Nunc autem quia vterque nostrum tenet eum peccare mortaliter, restat quæstio an etiam teneatur ad restitutionem: vt in dicto propugnaculo latius respondi.

S V M M A R I V M.

1 *Contradicere sibi N. & repugnare grauissime.*
2 *Allegationes superflua cur nocua.*
3 *Cæsar Costa Illustr. Archiep. Campanus laudatus.*
4 *Regi non licet legem nouam de ecclesiasticis condere; sed si antiquam declarare.*
5 *Doctor Didacus olim Episcopus Astoricens. laudatus.*
5 *Beneficiarium debere restituere male insumpta triplex ratio maxime probat.*

1 DEcimoseptimo moneo, ibidem respondisse demiratum me fuisse cum aliquot alijs pietate, eruditioneq. claris, quòd in ipsa epistola nuncupatoria præfixa antipologiæ ausus fuit affirmare opinionem meam, quæ habet, beneficiarios ecclesiasticos vanè, vel profanè suos reditus profundentes peccare mortaliter, & teneri ad restitutionem, esse ab omni veritate alienam, & quæ maximè ecclesiastici status securitatem labefactat. Tum quod non meminit quod eam antea in epistola nuncupatoria sui libri ad Pium V. appellauit saluberrimam, & quā re ipsa sequi animarum saluti magis expediat. Tum quòd etiam contrarium tenentes iudicant eam tutiorem, vt & ipsemet in prædicta epistola inficiari non. Tum quod fatetur, *e* magis communem, quam mox monstrabimus, et adhuc communiorem quàm ipse putet. Tum quia iam priorem illius partem, scilicet quod peccat mortaliter gratia Deo, plane confitetur, quæ grandis gradus est ad alteram, scilicet, quod teneatur restituere: quia argumentum omni solutione maius ad concludendum clericos teneri lege iustitiæ ad dandum superflua pauperibus, videtur esse, quod Clerici plus prohibentur suos reditus impendere vane vel profane, quam laici sua, & non solum vtcunque magis, sed sub pœna mortalis peccati secundum communem & nos ambo. At lege misericordiæ & caritatis vtrique prohibentur, & tenentur æqualiter, vt ipsemet N. & Sotus confitentur, ergo alia lege fortiore prohibentur, & tenentur ad id clerici, quàm laici, quæ non alia quam iustitiæ: ergo lege iustitiæ, & consequenter tenentur ad restitutionem: quia violantes illam, tenentur restituere secundum omnes etiam Sotum, præter N. ergo &c. Tum quia non debuit eam adeo traducere sine infamare etiam propter alias multas, & irrefragabiles rationes adductas sup. a. *a* Tum quia in eandem, *b* reuolui id quod ait Ioannes Maior, S. Thomam non fuisse in contraria opinione, quem etiam Petrus Sotus vt ibid. dicitur, pro nostra parte allegat: pro qua etiam Caietanum, citatis efficaciter conuincimus. Tum quia fere omnes antiqui, & maior pars recentiorum eam tenent. & adeo quidem, quod prędictus Maior aiat nullum eorum, qui ante ipsum nati essent, tenuisse contrarium, & Petrus Sotus id hæresi esse proximum, & Archid. esse hæresim.

a Quæst. 2. m. art. 7.
b Monac. 7.

Et quamuis alijs alius scribendi stylus placeat; alius quidem alia ratione, & alius alia, mihi semper placuit modus ille docendi, dictandi, scribendi, quo me audiente Tholosæ Iodocus ille Felga, quem Diuus Carolus V. in Hispaniarum Cancellarium promouit, cuiusque sunt apostillæ multæ glossarum Codicis Tholosano more dictatæ, vtebatur, dicens, satis esse vnum vel alterum textum firmum, & vnam vel alteram rationem firmam, cum vno vel altero classico Doctore qui putaretur communiter receptus, ad vnum propositum ornare; esse que alia, vt plurimum superflua, quin & nonnunquam damnosa: quippe quæ inutiliter paucis sententijs occupent horas prælectionis, impleant chartas, & ingenium prælegentis, & audientis distrahant & pectus infatigent, ac fastidiant: ideoque de industria soleam tacere nonnullos, quos sciam vel facile scire queam, propositam a me sententiam tenere: quamuis mea vidcar mihi plures textum, glossarum, & auctorum pro hac sententia supra allegasse, & tres alias quasdam enarrasse: addam tamen hic quæ audio rem tam hodie tamque necessario pertractandæ tria. Primum quod Illustrissimus ac Reuerendissimus Campanorum Archiepiscopus Cæsar Costa, vir omnigena eruditione & virtute clarissimus, *d* in hæc verba scribit.

e Quæst. 2. præfertim mo. 27.
f Lib. 1. ambiguitatum c. 40.
e In c. cum in officijs nu. 3 de testam.
f In c. nemo de elect. lib. 6 num. 73.
g Lib. 10. q. 4. art. 3 dein.

Ecclesiasticos prælatos vehementer errare, & mortali crimini esse obnoxios, si ea quæ præter honestum eorum victum de reditibus Ecclesiasticis superfunt, pijs operibus non erogent, receptissima est opinio Didaci Couarruuiæ, e vsque adeo vt contrarium affirmare, non procul ab hæresi distet, Probus, f in additionibus ad Ioannem Monachum.

Sed an de suo tantundem restituere teneatur, magna sane dubitatio est. & Martinus Nauarrus Iureconsultus clarissimus, pariq. scientia, & pietate insignis, duobus editis voluminibus, confirmat abutentes prælatos, reliquosq. clericos de sua substantia ad restitutionem teneri, repugnantibus tamen Dominico Soto. g Didaco, h Zabarella, i & Sarmiento in libello hac de re edito. Ego quidem cum præter tot canonum auctoritatem, quibus Nauarrus propriam sua communi est, vehementer niti videtur, & præter auctores a Nauarro doctissime collectos, k reperio idem sentire Cardinalem, l Probum, m post Ioannem de Lignano, n Bernardum, o Rebuffum. p

Quin iure quoq. ciuili hanc quæstionem determinatam inuenio, Iustinianus in auth. quatrum que affirmat, & peccare prælatos, & clericos non erogantes in pia opera ea qua præter honestum victum superfunt, & de suo ad restitutionem teneri. Ita enim inquit iuxta Holoandri versionem. Quemadmodum autem ad ea pertinentes, summo, certe que deferi, sumus, ita conuenit vt sanctissimus pro tempore Patriarcha, & Reuerendissimi clerici circumspiciant, ne res quæ sumptus, qui ex ecclesiasticis reditibus fiunt, aliter quam in pias, & Deo placitas causas insumantur, & vt in illos convertantur, qui & reuera egent, nec aliunde habent, quo viuant (hoc enim maximum Deum conciliare solent) non vero pro patrocinia,

e 2. part. sui lib. c. 1. fol. 78.

h In cap. cum in officijs nu. de testam. nu. 3
h In cle. gratia de rescrip. num. 12.
k In Apolog. q. 2 mon. 7
Consil. 997. 1. vol. nu. 7. cum seq.
m In cap. nemo de elect. lib. 6. n. 44. in addit. ad Ioã. Monach.
n In tract. de pluralit. benefic. q. 11.
o Cōsil. 2. 2. vol. ex prima aditione.
p In prax. benef. de dispensatione in verb. nec non debitum. nu. 8.
q Vt determine nume clerc prope finem

cinia, & hominum studia, locupletes distribuat ea, quæ ad ecclesiasticos sumptus spectant, & eis unde egent, vitæ necessarijs defraudentur. Noverint enim Deo amantissimi Oeconomi, tam qui nunc, quam qui deinceps futuri sunt, quod si quid in his deliquerint, ... cælestibus erunt obnoxii, sed etiam de substantia ... sacrosanctæ Ecclesiæ indemnitatem præstabunt. Huius constitutionis meminit Balsamo. a

a In Nomo canone. tit. 10 cap. 1.

Videmus ... olim Oeconomi Conciliorum veterum decretis in Ecclesijs constituebantur, qui præerant dispensationi ecclesiasticarum rerum, qui si erogassent mandato Patriarcharum, & Episcoporum ... non in pia opera, tantundem de sua substantia ... Ecclesiæ restituere. Ratioq; erat, quia Oeconomus ... Episcoporum, quas Balsamo supra citato loco appellat formas, contra rationem canonum sequi non debebat, erant enim nullius roboris, ut inquit Balsamo. Sed cum hodie Episcopi Oeconomorum ... abutentes, & in pia opera non erogantes, ... tenebuntur restituere, præter divinam ultionem, ut Imperator inquit, & pœnas cælestes, ex quo mortale delictum colligitur, vel etiam ita colligi potest. Cautum est in Concilio Antiocheno, Episcopum non erogantem ecclesiasticos reditus in pia opera, sed in domesticorum usus, & commoda, Synodo Provinciali pœnas daturum, cuius canonis meminit textus, b *& quæ pœnæ sit cui obnoxius erit Episcopus, videtur per hanc constitutionem Iustiniani declaratum, tantundem scilicet de suo restituere.*

b In c. episcopus. 12. q. 1.

B

Nec dicat aliquis, hoc ius ante divisionem fuisse, aliud deinde impost assignatam cuique portionem constitutum fuisse: nam divisio nullum novum ius tradidit Episcopis, quod antea non obtinerent: hæc enim divisionis natura non est, sed distinctæ portiones fuerunt, ut Episcopus arceretur a reliquis, non ut in sua maius ius, aut dominium obtineret; & ut iurisconsultorum verbo utar, non quo magis, sed quo minus haberet, facta est divisio. Deinde apertissime apparet ad sumptus Patriarcharum, & clericorum portionem illam, de qua Iustinianus meminit, fuisse assignatam, ut ex verbis facile colligitur. Hæc ille. Cui non obstaret responsio, quam aliquis daret, dicendo præfatam auth. esse Imperatoris, cui nulla est potestas statuendi de rebus ecclesiasticis, c quia responderi potest id quod etiam sentit præfatus Archiepiscopus, scilicet præfatam authen. non esse iuris novi constitutivam, sed antiqui declaratoriam, & quoddam testimonium Imperatoris de mente & ratione canonum Ecclesiæ ad faciendam fidem, quod Ecclesia illo tempore id servabat, & erat observantia iusta: quod licere Imperatori, nulla dubitatio est.

C

c Cap. bene quidem. 96. d. §. c Eccle sia de const.

D

Secundum, quod addo, est, quod nonnulli eruditissimi, in quibus est doctissimus Doctor Alfonsus Delgadus ecclesiæ Toletanæ Scholasticus dignissimus, & canonicus admodum Reverendus, qui auctus grandi Episcopatu Astoricensi nuper ad meliorem vitam migravit; quibus hæc communis sententia placet, diligenter quæsierunt multos alios, qui eandem assumant, quorum brevitatis gratia nomina taceo.

E

Tertium, quod licet omnes præfatos ita suspiciam, ut eorum auctoritas ad tam piam sententiam credendam mihi fere pro ratione fuerit; ea tamen quæ volentem nolentem ad eam tenendam, etiamsi nullus recentiorum eam teneret, trahunt & compellunt sunt textus & rationes irrefragabiles, quibus eam præ omnibus, qui ante nos scripserunt munivimus supra, d sub cuius fine in lectorem huc remisimus. At quia fortassis, pie lector, hæc sola leges, & non dignaberis vel non vacabit præfata, quæ ubi supra congeruntur legere; admoneo te primo, rationem illam firmam superius, e tactam, quæ hanc partem maxime confirmat; scilicet quod clericus beneficiarius prodigens in profana reditus sui beneficij peccat mortaliter, & non laicus prodigens superflua sui patrimonij, ergo fortiori lege tenetur ille ad impendendum superflua operibus pijs, quam laicus superflua sui patrimonij; & non alia ratione, quam quia ille tenetur iustitiæ lege, & non laicus; cum uterque lege charitatis & misericordiæ, peræque teneatur, secundum omnes. At qui contra legem iustitiæ peccat restituere tenetur secundum omnes præter N.

d Quæst. 2. monito. 7.

e In qu. 2. mon. 7.

F

Secundo moneo, quod supra, f plurimis probamus, quod Ecclesiæ Christianæ traditione, canonibus eius, & donantium intentione, bonis Ecclesiæ est adiectus modus & onus; ut dentur superflua pauperibus: & quod ac-

f Quæ. mon. 21 & duobus seq. & mon. 42.

cipit aliquid cum onere hoc vel illud faciendi, lege iustitiæ tenetur ad illud.

Tertio, quod præcipuum fundamentum N. est, quod S. Thomas teneat id quod ipse, quod tamen non esse verum, per multa supra a probo, & in his quod Ioan. Maior constanter id affirmat, & multi ordinis Dominicani, puta Caietan. eius defensor acerrimus in loco proprio, b communem effectu tenendo, & declarando expresse S. Thomam, quatenus, c eligimus et contra ... intelligendum esse de his, quæ plus minus sunt necessaria ad suum honestam sustentationem, & non de alijs. Addens non posse cadere in sapientis sensum, quod tam grandes reditus tantum ... necessaria excedentes concedantur Episcopo sine onere & obligatione distribuendi eos pauperibus: nam scimus alicubi ... libri 60. & 80. immo & 100. & circiter 200. millium aureorum annuorum summam excedere. Et quod Petrus Sotus eiusdem ordinis, & illius sectator gravissimus, cum pro nostra parte stat, & F. Ioannes Bromiardus eiusdem etiam ordinis in concionando exercitatissimus, d non solum asserens beneficiarios vane & profane impendentes, teneri ad restitutionem: sed etiam late affirmat accipientes ab eis non solum, pro actu vitioso, ut meretrices & lusores, sed etiam pro actu alioqui bono, ut cognati & affines, quo ditiores, & nobiliores fiant, ad idem teneri. Quin & subdit, experimento quod & certe nos testari possumus, compertissimum, eas domos quæ huiusmodi largitionibus crescunt, cito & graviter corruere & fœminas quæ talibus reditibus splendide dotatæ longe altioris ordinis viris nubunt, tandem despici, odio haberi, deseri, & pœnas pro dotantium peccatis, præsertim post eorum mortem dare.

a Quæst. 1. monit. 46.

b Scilicet 2. 2. q. 185. art. 7.

c Quodlib. 6 art. 12.

d In summa prædicant. in litera P XIII. an. 41.

Sed & Pyrrhus Tarus iuris consultus clarissimus, & cum primis Urbis conscientiæ recti cum scientia consummata coniunctæ nomine dum viveret celeberrimus, etiam antequam ob id a S. D. Gregorio XIII. in Illustrem Vicatium Illustrissimi Reverendissimiq; Cardinalis sui Vicarij maximi deligeretur, referebat aciter fuisse olim se præsente coram fœl. record. Paulo III. hac de re disputatum, & tandem in sententiam eiusdem præcellentis Magistri Dominicani, cuius permagna tunc erat auctoritas, communem opinionem firmiter asserentis, convenisse. Cum igitur hæc ita sese habeant, viderit N. an satis modeste in epistola sua nuncupatoria antipologiæ ad summum CHRISTI Vicarium omni iustitia & veritate prædictum, dixerit præfatam communem sententiam omnino veritate alienam: & quæ statum ecclesiasticæ disciplinæ labefactet: præsertim quum eam in altera nuncupatoria sui libri ad Pium V. epistola appellaverit salubertimam, & animarum saluti magis expedientem.

SVMMARIVM.

1 *Testandi de consuetudine quid Auctor senserit.*

2 *Auctorem immerito libidine carpendi instimulari.*

3 *Don Didacus Covarruuias Præsul illustr. summe laudatus.*

1 DEcimo octavo moneo, respondisse ibidem eidem, quod frustra conabatur me odiosum facere. Illustrissimo supremi Regis Concilij præsidi, eidemque Reverendissimo Episcopo Segobiensi dominoque meo quam colendissimo Don Didaco à Leyua & Covarruuias, eo quod videar ei contradicere super consuetudine testandi clericorum studio carpendi omnes. Tum quia urbs, & orbis palam novit, quo essem erga eum affectu & reverentia. Tum quia non erat facile crediturus, me in hac ætate, & opinione incidisse in eam omnes carpendi libidinem, quam mihi impingit, quem septem circiter annis me audiens longe iuniorem & cenodoxiæ ... rem probe novit etiam meorum æqualium, etiam auctorum, largum laudatorem, & maiorum reverentem, cultoremque extitisse, & adeo quidem, ut ab hoc male audirem apud multos, quod me iuniorum alijs subijcerem, notumque notum esse toti orbi Hispano, ... præterat, quod quamvis ab omni animi hoste intus coram Deo tota mea ætate impugnatus imo & expugnatus fuissem, ambitio

bito tamen auaritia, & vetractio adeò raro de me indigniter triumpharunt, vt fortè plures de nimio illarum contemptu, & nimio laudandi alios officio fuerim notatus. Tum denique, quòd cum dignaretur legere, vel ab alio lecta audire, quæ scribo in locis ab N. citatis facile pro suo singulari, & sereno ingenio & profunda eruditione colligeret, me non dicere nullibi esse vllam testandi cõsuetudinem, imo expressè affirmare in Hispania esse aliquam & lege Regia nullam seruari: & quod credo illa esse validam etiam in foro conscientiæ, quoad testandum intuitu pietatis, paupertatis, remunerationis & debiti solutionis; & nullam esse consuetudinem præscriptam & validam, testandi pro libito in profana sine aliquo prędictorum intuitu: quamuis in multis Regnis, & Prouinciis extra Italiam, & in aliqua eius parte, iuste in foro exteriori tolleretur consuetudo, ne testamenta clericorum ob hoc in iudicium deducantur, & seruari iubeatur ad obuiandum frequentissimis litibus quæ alias orirentur, quæ fel. record. Pius V. admonitus ante quàm licentia imprimendi fieret, respondit esse iustam, & sanctam opinionem. Quin & ipsemet N. ni fallor, satis illud fatetur, *a* ibi. *Si ius permitteret simpliciter clericis testari, præsumendum propterea non esse profanè eos testaturos: sicut & in vita disponere permittit: non tamen possumus dicere ad hoc permittere; vt vane & profane, vt verbis Domini Martini vtamur, clerici disponant: quia cum lex misericordia deceat eorum actus dirigere, neque lex iustitia in hoc disponat, eorum conscientia relinquitur.* Hæc ille. Nonne qui ait iure permittente testanti, non licere ad profana testari, satis ait, sola consuetudine contra ius permittente, licitum non iri: intelligeret etiam eius illustrissima Dominatio, quod licet vsu captũ sit, ne qua quæstio in foro exteriori super hoc fiat, non tamẽ constare id esse legitimè vsucaptum quoad forum conscientiæ, eo quod maior pars ecclesiasticorum id faciat: quãdoquidem maior pars est pauperum, vel non habentium vltra suam honestam sustẽtationem necessariam; & aliorum bona pars est Episcoporũ, & superiorum, & Abbatum, & Religiosorum, qui de tali superfluo non testãtur; & aliorum magna pars plus debitorum, quàm quæsitorum relinquit, & aliorum, multi solum intuitu pietatis, paupertatis, & remunerationis de suo reditu ecclesiastico testantur, & nõ sine scrupulo, vt mihi per aliquorum quæsita constat, & multi solũ de patrimonialibus, & per industriam suam, & per munera, dona Principum, & aliorum diuitum, aut cognatorum quęsitis. Ita quod paucissimi sint collatione aliorum, qui testetur ad profana de superfluo solius reditus ecclesiastici, extractis iis, quę ad se sustentandum fuerint necessaria, & omnibus aliis in pia etiam eleemosynis minutis, & remunerationibus iustis factis simul cum his quę sunt eis debita ob seruitia facta Ecclesię vniuersæ, vel particulari vltra ea, ad quæ ratione sui beneficij tenebatur. quę omnia esse subtrahenda a superfluo de quo inhibetur testatio, ibi probauimus: & infra, *b* meminerimus. Quare multum adducor ad opinandum, quòd esto consuetudo testãdi ad pia de reditibus ecclesiasticis esset perscriptibilis, & perscripta in Hispania (vt credo) consuetudo tamen testandi ad profana pro libito, neq; est perscriptibilis, nec si esset talis esset perscripta: quia paucissimi vtuntur ea. Equidem præsago ipsumet N. quòd quũ mortis articulus eum presserit non facilè audebit testari ad profana de reditibus ecclesiasticis, qui ei superfuerint, demptis ex eo omnibus prędictis, quicquid nunc satis iuuenis alios docere tentet.

a In 3 parte sua huius responsionis ad mo. 1. pag. 68.

b Mon penul.

S V M M A R I V M.

1 *Auctor male carpitur ab N. prolixitatis, & desiderij augendi librum.*
1 *Auctor qua in re præcellat sibi æquales.*
2 *Auctor quatuor libros cur in hunc vnum redigit.*
3 *Auctor in quo de rege cæli, & de rege terræ benemeritus.*

1 DEcimonono moneo, quòd in eodẽ propugnaculo respondi, quod præfatus N. iniuria me accusabat prolixitatis superfluæ repetitionis, & desiderij augendi librum. Tum quia licet alij elegantia, & eruditione, aliisque orationis virtutibus me præcellant, breuitate tamẽ dictãdi omnes meæ professionis æquales meos Gymnastas Hispanos præcessisse Salmantica & Conimbrica testantur. Tum quia Deus, & amanuenses mei nouerunt voluisse me duos iustos tractatus de eleemosyna, & de spoliis clericorum interserere apologiæ prædictæ, ceu valde pertinentes ad eam: & ne nimium cresceret illa eorum, alterum, scilicet de spoliis feci commentarium, c. *non liceat. a* quem iam edidi. Alterum, scilicet de eleemosyna cœpi facere commentarium, cap. *quiescamus. b* quem sperabam propediem edere; sed per occupationes adhuc non potui. Tum quia caussa repetitionis multorum contentorum in præfato libro de reditibus, quam in apologia feci, fuit quòd id promisi facere in epistola ad piũ lectorem data, vt eum leuarem labore & confusione legendi tres libros, vnum illius & duos meos; quoniam triũ summam ad argumentum nostrum præcipuum pertinentem cum potioribus neruis in vnum collectum facilius habere, legere, intelligereque posset.

a 12. qu. 2.
b 42. dist.

2 Vt etiam nunc eadem de causa decreui decurtare prędictos tres libros, & quartum; quẽ appellaui propugnaculum prędictæ apologię, & aliquot alia eis accessoria, & redigere omnes illos in hunc vnum librum, quem appello de reditibus ecclesiasticis, qui fuit primus omnium eorum dicatus Hispaniæ regi, cùm adhuc esset Hispanus, & Regi Latinorũ, cum primũ cœpit esse Latinus. Tum quia facile, prudens lector, iudicabis quãtum præcellam eum breuitatis ergo, si eius librum superfluis, & vulgatis in te clara citationibus, & parergis, ostentationis causa parum ad rem propositam pertinẽtibus distentum, & in multas partes, & capitula distectum contuleris cum apologia mea his omnibus detræcata, præter vnam digressionem in defensionem nominis Regis nostri Philippi II. magna de causa supra, *c* insertam. Quæ & si non sit sententiis & aliis tanti regis historia dignis ornata, fuit tamen opportunè scripta & tãta fide recepta ob opinionem veracitatis quæ de auctore habebatur etiam à primi ordinis viris, qui cõtenta in ea ignorabant, vel non aduertebant, vt multi etiã suæ Maiestati deuoti longe Magnificentius de illo post eam lectam senserint, quàm antea sentirent: & multi qui palam obloquebantur, nunc etiam secretò laudent: vera enim magis dicẽtis fide; quam verborũ lenocinio egent: & vtinam in cæteris ita bene de Rege cœlorum mererer, vt in hac re de eodem, & de rege terræ me benemeritum fuisse credo; satis mihi pręmij esse ducens, muneri & pietati, qua erga eum esse debebam satisfecisse. Tum quia id palam demõstrat breuitas præfatæ digressionis, quæ cum in iustum librum poterat facile distendi, eo quod plurima, diuersissima, maxima, & lectori gratissima continet; paucis tamen pagellis astringitur: adeo quidem quod ipsimet videatur nimium breuis, dum me carpendo ait nõ esse ornatam sententiis, & aliis coloribus rhetoricis, quibus tanti Regis historia splendere debuerat: quod profectò parum candide dixit: quia locus vix maiorem admittebat, & ob breuitatem fuit grata & opportuna.

c Quæst. 1. mon. 38.

S V M M A R I V M.

1 *Reditus verbum simplici ad scribendum.*

1 VIgesimo moneo, me respondisse in dicto propugnaculo ad ea quæ super orthographia verbi reditus ipse repetit, cuius dicta & mea responsa, quia inutilia iudico, remitto lectorem ad ea, quæ sufficienter dixi supra. *d*

d Quæst. 1. mon. 1.

S V M M A R I V M.

1 *Nobilitas non omnis per religionem amittitur.*
2 *Nobilem esse, & nobili parente natum diuersa.*

1 VIgesimoprimo moneo, respondisse me vbi supra, quod si eius inutilem prolixitatem in respõdendo, *e* imitari vellem, multa possem respõdere his, quæ

e Ad mon. 6. quæst. 1.

tum

A tum laudando, tum vituperando, de nobilitate, eruditione, & virtute mea, quam aemati est, ... & expellendo discipulos meos, quo gloria mea ... Eius sapien. glo. 3. matris ... : sed ... respondere pro ... quod sim canonicus regularis: & quod incaute sugerit ab eo, quod cum sim canonicus regularis, me sugit caueum nobilem. Tum quia non dixi me nobilem, sed tantum ex vtroque parente nobili antiquissimae ..., licet non adeo illustri, nullo damnatae sectae sanguine infecto, natum. quod ... patuisse dicere, non obstante religione, nemo vnquam negauit nisi qui non animaduertit, vt N. aliud esse dicere quem esse nobilem, & aliud dicere quem esse natum ex nobilissimo, & aliud natum ex vtroque parente nobili, aliud ex vtroque parente nobili nullo damnatae sectae sanguine contaminato, quod non quilibet nobilis, etiam illustris & laicus vere, & iure dicere potest. Tum quia licet nobilitas politica per religionis professionem perdatur, iuxta glossam vulgatam. *a* Nobilitas tamen naturalis hoc est sanguinis, non potest perdi, argument. l. *ius agnationis*. *b* quam in hoc citat Ludouicus Romanus, *c* & alij alibi. Secundo, quod non debuit mihi imponere dixisse, nullum discipulum suum in doctorem suo magistro, cum agnoscam me ab aliquot discipulis meis eruditione, & aliis animi dotibus longe superatum, quod magnae gloriae duco: cumque etiam illud C Magistri Magistrorum. *d Non est discipulus supra Magistrum.* esse sumendum inquantum talis, ex mente S. Thomae & aliorum ibidem.

a Cap. 1 de purg. canon. cap. 1. & a qua de statu mo. & cap. ... b ff. de pact. c Sing. 37.

d Matth. 10.

S V M M A R I V M.

1 *Votum circa solenne paupertatis dicit N. decem expresse, aut consequenter, quorum iudicium remittitur sacro Inquisitionis officio.*

1 Vigesimosecundo moneo, respondisse me ibidem, quod licet ipse in bono sensu dixisset omnes teneri ad seruanda consilia mentaliter, & ego idipsum dixerim etiam, *e* tamen verba ipsius bis repetita secundum propriam, imo & communem acceptionem, vt accipi debent, siue barbara sint, siue latina, *f* non habent bonum sensum, quod nec ipse nunc negat: nec satis excusatur, quod aliquod eorum sit barbarum, quo se ipse excusat, nam etiam barbara secundum communem significationem per eadem iura accipi debent: & ideo visum fuit nobis expedire, vt lector id admoneretur. Et quidem qua in eum sum caritate, & obseruantia, doleo eum adeo adhuc perstare in multis a via communi exorbitantibus, quae ego efficaciter confutaui, *g* vt etiam aliqua periculosiora nunc adduxit. In quibus sunt quod Apostoli, etsi vouerint statum perfectionis ad se perficiendum, non vouerunt paupertatem. quod vouens votum solenne paupertatis, non sit inhabilis ad dominium quaerendum. Quod Apostoli per Apostolatum, & monachi per Episcopatum absoluuntur a voto solenni paupertatis praecedentis. Quod Petrus, & monachi post votum solenne sunt domini etiam in speciali, vestium, panis, & eduliorum. Quod dominium rerum temporalium est necessarium praelatis ad administrandum. Quod dominium verum bonorum stabilium Ecclesiae habent praelati & clerici. Quod Franciscanus in particulari est dominus vestium, & cibi ad vescendum donatorum. Quod Monachus quaerit sibi dominium vestium, & ad vescendum sibi datorum, non autem seruus. Et consequenter, quod seruus & monachus non aequiparantur in acquirendo, ille suo domino, & hic ordini suo, vel Monasterio: vel certe Deo speciali ratione: & quod paupertas seruilis maior est paupertate Euangelica: quod ridiculum est dicere Monachum non esse dominum eorum quae vestit, & edit. Quorum omnium definitionem Illustrissimis ac Reuerendissimis ac aliis causarum fidei cognitoribus, debito cum submissione ac reuerentia relinquo: satis fecisse me muneri meo ratus, quod recepta & secura pium lectorem admonuerim, & ipsa quae quid ille respondeat, efficaciter probauerim.

e In monit. 7. ... dicta ... f Cap. ex litteris de sponsal. & Labeo. de ... l. 9. ff.

g In quaest. monit. 8 vsque ad 19.

S V M M A R I V M.

1 *Bona data Deo non esse ipsius priuatiue est contra Concilium Tridentinum.*

1 Vigesimotertio moneo, demiratum me fuisse ibidem, quod perlecto apologiae meae monito ..., pertinaciter doceat clericos esse veros dominos, non solum fructuum bonorum immobilium Ecclesiae, sed etiam eorundem immobilium, perinde ac pupillus, & minor rerum suarum, & primogenitos, & fidei commissarios rerum restitutioni subiectarum: & consequenter quod B Concilium Tridentinum definiens, *a* bona Ecclesiae esse bona Dei, solum dicat, esse ipsius tanquam generalis domini omnium aliorum, iuxta illud Psal. *Domini est terra, &c.* relat. in cap. *quo iure b* ... & non ita priuatiue, quod ipse solus sit verus & particularis dominus, & non alius, cum ratio, mens, & verba ipsius Concilij & fundamenta irrefragabilia, quibus ad id monet ... posita vbi supra, *c* sint ei contraria: quin & ipsa ratio naturalis, qua probatur Deum, & si non amplius, saltem aeque habere dominium speciale priuatiue ... specialiter sibi sibi dicatis oblatis, & donatis, ac alius homo sit rerum sibi donatarum: & quod Deus, cui res ita donata est, habet dominium illius rei priuatiue; & non cumulatiue, vt haberet C alius homo cui illa donaretur: adeo quod nullus alius etiam ecclesiasticus, etiam ipsemet Papa sit dominus illius, sed solum administrator. Papa quidem vniuersalis, & immediatus, alij autem particulares, & mediati. Quae est Catholica conclusio, quam in illo Concilio determinari per sacram Illustrissimorum Reuerendissimorumque Cardinalium illi interpretando deputatorum congregationem definitum iri arbitramur.

a Sess. 25 c. 1. de reform.

b 8. dist.

c In d. mo. 20.

S V M M A R I V M.

1 *Repetitionis inutilis N. & non Auctor carpendus.*

1 Addo quod etiam iam tertio irritatus sum, quod me millies ad monitum 25. &c. ... carpit, eo quod multa ex libello meo de reditibus meae Apologiae ... transtulerim; cum in epistola in principio eius ad ... data, legenti iustam causam, ob quam id ... & non aduertit, quanto iustius repetitionis ... teneretur ab omnibus, quod ... tertio quoque verbo, me nominat ... & aliquando pluribus verbis, scilicet Reuerendus Dominus D. ... Martinus ab Azpilcueta Nauarrus, contra illud glossae ... bis, *d gaudent breuitate moderni.* quod totiens ... vt bo- E na parte libellus eius minueretur. si id non fecisset. Peius autem & durius est, quod me reprehendit eo quod aliis, *e* & nunc supra, *f* repetita cum plerisque omnibus ea de re tractantibus, teneo illam, quae beneficiario est consolationis plena conclusionem, scilicet id quod beneficiarius per parsimoniam sibi facit reliquum de fructibus ... beneficij, quos honestem suam sustentationem impendere potest, fieri ei quasi patrimoniale, de quo perinde ... ac de aliis patrimonialibus in vita & in morte, disponere potest; per singulas, & longinquo petitas ... Tum quod nemo vnquam id eum contrarium dixit. Tum quod omnes qui ... de re loquuntur, id probant: nam & vltra ibi citatos, id tenet Franciscus a Platea grauissimus F author, de ... *g* Doctor item celebris ... *h* Tum quia omnia quae per suam industriam sibi quaerit clericus fiunt ei patrimonialia, vel quasi patrimonialia. *i* At qui clericus per parsimoniam sibi aliqua reliquit, per industriam id facit, & non per qualemcumque, sed per nobilem, & suo genere Deo acceptam. Tum quod famulus, cui herus daret ... aliquod negotium, ea lege quod non teneretur ad plus dandum, nec famulus ad reddendum quod ex eius parcius vtiendo reliquaret, suum faceret, ex mente omnium. Tum per alia, vbi supra citata: & ita N. videri potest contrarium dicere, vt non solum ... ad uertetur in his, quibus clericorum facultatem angusto,

d rub. ff. quod met. caus.

e In 1. q. mo. 30 apologia traducta.

f Quest. 1. mon. 43.

g Num. 110.

h In 4 dist. 21 q. 2 art. 2.

i Cap. cum nos. de test.

sed etiam in his, in quibus amplio, male significans, quòd A
ego velim eos in illo residuo liberare à lege misericordiæ; quum certum sit ei, & omnibus, me non liberare eos ab illa plusquam in patrimonialibus, quum illis illud exæquem: sed à lege iustitiæ, qua tenentur dare pauperibus alia, quę ad suam decentem sustentationem non sunt necessaria. Non autem abs re declaro præfatum dictum Innocentij habere locum etiam in illo beneficiario, qui iusta de causa, puta iustæ legationis Regiæ, vel similis legitimè abest à suo beneficio, & lucratur aliquod salarium, potest enim viuendo de fructibus beneficij lucrifacta de salario quasi patrimonialia sibi facere perinde, ac facere legata, & donata sibi ea legatione fungenti: quia nulla B
eorum sunt intuitu Ecclesiæ quæsita, sed omnia sunt industria vel alia ratione sæculari parta; & ita eadem ratio facit, vt illud dictum in omnibus habeat locum, argumento l. illud. *a* An autem idem dici possit de absente sine iusta caussa, maioris quęstionis est: posset tamen idem respondere si debitas horas recitaret, & non abesset taliter, nec tali de causa, nec tali casu, quo ipso iure perderet fructus: quia ex eo quòd peccatet per absentiam iniustam, non sequitur, quòd perderet facultatem impendendi fructus per iustum titulum sibi quæsitos, quo minus se de illis honestè sustentare posset: quia a diuersis non fit illatio, l. Papinianus. *b* & iuxta cap. *ad audientiam*. *c* & per alia, quæ gratia breuitatis omitto: omnino tamé optans & exhortans ne quis absit. Cæterum miror quod aiat me, *d* adulationis caussa laudasse fœl. recor. Pium V. de sancta parsimonia, qua vitabat sumptus in aulęis, conuiuiis honestis, muneris, & aliis quibus animi caussa, & paterni erga consanguineos, & assistentes affectus pro sua summa dignitate vti potuisset, quasi id nequiuisset honeste facere; cum videamus honestissimè medio inter vtrumque, delecto S. D. N. Gregorium XIII. mediocritatis tum diuino, & humano consonæ obseruantissimum, aliquid horum amplius, quàm illum admittere, iuxta illud, *Inter vtrumque vola, medio tutissimus ibis*, relatum à glossa, *e* & ea quæ habentur in textu & glossa. *f* Idque facit præfatus N. non aduertens se falli, præsupponendo omne quod in opera virtutum D
expenditur, in opera pia censeri impensum: quasi omnia opera fortitudinis, magnanimitatis, magnificentiæ, obseruátiæ, & aliorum huiusmodi, longe alius speciei quam misericordia, & religio, sint pia; de quibus in hac materia agitur, contra omnium sententiam probatam supra, *g* quod se non intelligere ibi fatetur.

SVMMARIVM.

1 *Pauper de quæsitis per eleëmosynam non tenetur plusquam alij diuites ad eam.*
2 *Empta a clerico nomine suo non fiunt sua, neque Ecclesiæ* E *immediate.*
2 *Diuisio non omnis transfert dominium.*

1 Vigesimoquarto moneo, respondisse me vbi supra, gaudere me multum, quod N. respondendo ad monit. 34. apologiæ claré agnoscat pauperem non teneri ad facienda m eleemosynam de quæsitis per eum, plusquam alios laicos diuites; cuius contrarium eius verba mihi significare videbantur; quæ confessio multum commodat dictis meis positis supra. *h* Gaudeo etiā quod ad monit. 35. confiteatur ex opinione Archidiaconi non, sequi beneficiarios esse reputandos vsuarios, quod ego dixi eum significare, *i* & nihil eorum, quæ ad id congerit, F
eum excusat: quia ipse dixit ea sequi beneficiarium esse instar vsuarij, qui solum quotidianum vsum habet, allegando principaliter eum. *k* Gaudeo etiam quod agnoscat, *l* empta de fructibus beneficij nomine beneficiarij non quæri Ecclesiæ immediatè, & minus possessionem eorū: quæ id nos efficaciter confutauimus ei in apologia præfata & repetimus supra in hoc libro. *m* Quod autem ipse id dixerit in suo libro palam est legenti eum, *n* nec ipsemet nunc directè negat licet rem multis inuoluat. Quòd vero postea, *o* præsupponit per omnem diuisionem bonorum diuidentes fieri plenos dominos suarum partium, tam rerum est falsum est; cùm passim fiant diuisiones quoad administrationem tantum, & non quoad alios effectus quàm constituendos dominos plenos, vt ex cap. *edoceri*. cum latè notat ibi per Panormitanum, Decium & alios, & per deducta à nobis in quæst. 1. mon. 41. per eum citato palam est in theoria: cuius rei vnum ex multis exemplis in praxi est diuisio Roncæuallensis inter Priorem & Capitulum eius. Argutias autē quibus nititur fraudare pauperes eleemosynis sibi adeo debitis de superfluo beneficiorum, quod impendendo illud in profana ipsomet confitente peccatur mortaliter, remitto D. N. IESV CHRISTO pauperum patri.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiarius regularis eo modo potest impendere suos reditus ac sæcularis suos.*
2 *Mater N. splendide dotata reditibus ecclesiasticis,*
3 *Restituit quis debitor sibi vt pauper.*

1 Vigesimoquinto moneo, respondisse me ibidem cum secum pugnantia implicare videri, dum replicat ad solutiones datas à nobis, *a* contra intellectum à nobis noue aptatum ca. *peruenit*. *b* ipse tamen videtur an sint, talia; nobis enim id visum est. Cæterum quàm studiosus nouitatum velit apparere, præfatus N. facilè quis colligat, ex eo quod sine vllo textu & ratione reprobat dictū Cardinalis à toto orbe Christiano vsu recepto tum, & à nemine in theoria reiectum, textuque ac ratione ab eodem, & à nobis, *c* fundatū de beneficiario regulari, quòd ratione sui tituli canonici possit disponere de fructibus suis perinde, ac sæcularis clericus de suis in opera pia, *d* quod omnino tenendum est. Tum quia nemo ei contradicit. Tum quòd §. ille *sed & tales*, probat illud irrefragabiliter, quatenus iubet regularé, qui epilogio nimis breui seu foederato vtitur, si est beneficiarius, det illud pauperibus, si autem careat beneficio, tradat illud superiori, qui illud suo arbitrio operi alicui pio impendat. Ponit enim differentiam inter regularé simplicem & beneficiatum in impendendo, quę nulla ratione alia nititur, quàm quod hic sine alius consensu potest reditus beneficij administrare, ille verò non ea quę a suo Monasterio accepit. Tū quòd omnis titulus canonicus beneficij dat illum habenti facultatem dispendedi reditus in sui honestam sustentationē, & opera pia. At omnis sæcularis & regularis, cui canonicè collatum est beneficium, habet canonicum titulum: quia canonice tenet illud, & beneficium sine canonica institutione obtineri non potest. *e* Tum quia iure quilibet regularis potest in suam sustentationem, & opera pia suos reditus impendere. At sæcularis non potest in alios usus secundum omnes absque peccato, ergo vtrique est par potestas iuste dispendendi. Tum quia alioqui sequerentur duo absurda. Alterum quod nulla esset differentia inter religiosum simplicem habentem peculium, & habentem beneficium: cum vterq; possit suam sustentationé honestam accipere, & neuter posset in aliud impédere. Alterum, quod nullus regularis factus Abbas, Episcopus, vel Archiepiscopus posset dispédere suos reditus sine superioris licentia, quæ sunt absurda, & ita non audienda. *f* Quare me male notat suspicionis, quod ego id sequar, eo quod sum regularis, quum ego probabili forte coniectura dicere possem, eum tenere has nouas opiniones, eo quòd mater eius splendidè dotata fuit de bonis ex beneficiis quæsitis. Arbitror etiam, quod, vt multi viri eruditissimi, & piissimi probarunt, ita quoque probasset N. si absque stomacho scripsisset illam conclusionem, quam ego infero supra *g* & in Manuali latino, *h* scilicet pauperem qui tenetur restituere pauperibus posse sibi tanquam vni ex eis aliquid retinere, præsertim in foro conscientiæ, saltem de consilio confessarij, vel episcopi, vt Ancharanus, *i* dixit Abbati sam executricem sed distribuendam pauperibus, etiam in foro exteriori posse deligere suum pauper monasterium: quamuis effectum sit eligere suum, arg. ca. *nullam*. *k* & Calderini, *l* posse parentem diligere suos pauperes, quamuis reputentur idem, quod

a ff. ad leg. Aquil. l. & ea du ... num. 2. de ... elect.
b ff. de minoribus
c De decim.
d Mon. 45. qu. 1.
e Cap. 1. de offic. custod. 1. § hæc autē sub c. caritas est aqua. de pœnit. dist. 2.
g In mon. 1. qu. 3.
h Quæst. 1. mon. 46.
i In 3 part. cap. 1.
k De vsu & habitatio.
l Ad mon. 37.
m Quæst. 1. in n. 47.
n Cap. 2. 3. part. nu. 28.
o Ad monit. 41.
a Mon. 51 ad c. 1. de ... ... lib. 6. & idem f. ... ... mo 52
b De fideiuss.
c Qu. 1 mon. 11. & 12.
d Clem. 2 § sed & tales ... de ... ... regul. stat.
e Ca. 1. de re... ... lib. 6.
f Leg. ... quod ... ... ff ... ... bo... nu liberis.
g Monit. 52.
h Cap 21. num. 123.
i Consil. 84.
k 18 q. 2.
l Consil. 39.

quod pater, *a* quod enim præcipuè obstabat apud eos, erat præsumptio suspicionis, & fraudis, quæ in foro conscientię cessat. Nec obstat quod inter dantem & accipiętem, debeat esse distinctio: quia idem sæpe diuersa ratione vice duorum fungitur; vt actoris & rei, in ca. *ex literis*. *b* & aliorum in alijs multis citatis per glossam eius. Et ita qui vno respectu est debitor, altero potest esse pauper, cui restituatur, prę certum coram Deo, quem latere nō potest, quod tanquam verè pauper capiat à se vero debitore, si res ita se habeat. Quam decisionem cum sua ratione cōfirmat S. Thomas & Caietanus 2.2.q.32.ar.9.ad 5. S. Thomas quidem decisionem, quatenus ait, quod distributor eleēmosynarum in pauperes, potest sibi, si est pauper, distribuere, sicut & alijs. Rationem autem Caietani quatenus arguit primo contra S. Thomam, eo quod lege ciuili cauetur, eum cui data sunt centum, vt det cui voluerit, teneri mandati, si ea consumpserit, quod habet l. *si mādauero*. *c* quam ipse non allegat, & postea respondet, quod illud est verum, de illo qui non vt distributor, applicaret sibipsi pauperi, vt alteri, sed absolutè cōsumeret; non autē de illo, qui paupertatis intuitu sibi tanquam alteri applicaret. Distribuens enim sibi intuitu paupertatis propriæ, mandatum implet, dando cui voluit ratione duce, quę ipsum non deterioris cōditionis esse dictat ex hoc, quod est distributor, quàm si non esset. Stat ergo solida literæ doctrina, quod distributor liberè institutus potest seipsum inter pauperes referre, si est pauper, & absque fraude tantum sui distribuit: debet enim se vt extraneum computare, & in persona donantis sibi distribuere, hæc ille. Quid verò sentiendum esse de cōsuetudine testandi clericorum censeam, dixi supra, *d* per ibi dicta tolluntur omnia quæ replicat. *e*

a Leg. fin. C. de impub. *b* De prob. *c* l. 5 §. si tibi tantum. ff. mand. *d* Monit. 8. *e* Ad mon. 15 & 16.

SVMMARIVM.

1 *Clericorum aliqua mala impunita permittit Ecclesia licet ea non probet.*

1 VIGESIMOSEXTO moneo, respondisse in dicto propugnaculo, quod quicquid N. dicat verum est Ecclesiam permisisse, ac permittere multa peccata impunita clericorum, licet plura laicorum: non enim videmus eam punire clericos primæ tonsuræ, nec minorum ordinum beneficio carentium ad meretrices publicas accedentes. nouit enim N. quod omnes fere scholastici Salmanticæ, & Pinciæ ætate nostra erant minorum ordinum, vel primæ tonsuræ, & palam multi eorum accedebant ad meretrices, quorum nullum vnquam vidimus ob hoc solum punitum: quod ipsum etiam in reliquo orbe seruari videmus, & audimus. Pluralitatem item beneficiorum simplicium tanto tempore permisit impunitam, quod licet illa esset à principio illicita, quia quodlibet eorum requirebat residentiam personalē, iuxta cap. *conquerente*. *f* facta est consuetudine permissiua tanti temporis licita, iuxta multas glossas & multa iura, & resolutiones communes doctorum in cap. *exstirpandæ*. *g* & alibi sæpe. Item tota nostra ætate, etiam nunc post Concilium Tridentinum quo nouè prohibita fuit pluralitas beneficiorum ei, qui haberet vnum sufficiens, vidimus, & videmus impunitos vixisse, ac viuere habētes plura, quorum vnum sufficit. Et quicquid ille dicat, non trahuntur in iudicium triennales possessores, siue iustè, siue iniustè teneant beneficia, nisi in casibus expressis: neque qui in carnis priuio multa leuia peccata, & notiora etiam in vrbe committunt, nam ca. *denique*. *h* perinde seruatur in clericis ac laicis saltem quoad leuiora; & alia multa quibus confunditur eius opinio constantius quàm oportebat asserta, scilicet, quod Ecclesia nulla mala clericorum ad euitandum maiora permittat impunita, licet non probet ea: quod etiam in hac ipsa specie, fecisse & facere sentit Caietanus, *i* sibi *per patientiam*, &c. Cæterum ea quæ verbosissime adducit contra monit. 54. diluuntur vno verbo quod nec Papa, nec alij, qui diuiserunt, & erexerunt beneficia ecclesiastica, id fecerunt animo exonerandi illa onere dādi superflua pijs operibus, cui antea suberant, nec interuenit iusta causa id faciendi, per ea quę ipse, *a* irrefragabilia induxi.

f De elect. non resid. *g* §. qui vero. prab. *h* 4. dist. *i* 2.2.q.185. art. 7.

SVMMARIVM.

1 *Religione de militari multa absurda respondet N.*
1 *D. Samartinus Caruaial licentiatus laudatus.*
1 *Religiones militares esse vere religiones, & eorum professores veros religiosos, gaudereq; priuilegio Canonis & fori. num. 2.*
1 *Commendas militum religionum vera beneficia regularia esse num. 2.*

1 VIGESIMOSEPTIMO moneo, demiratum fuisse me, vbi supra de præfato N. quod tot falsa audeat asserere de religionibus militaribus, & professoribus illarū directè, vel indirectè, & quidem, mea sententia, periculosa, & iuri, & facto contraria.

Primo enim ait, nullam religionem militarem, esse veram religionem contra S. Thomam & omnes citatos supra. *b*

Secundo ait, quod nec Commendatores illorum, nec vlli alij profitentes eas ad exercendam militiam vel alia munera temporalia aliena à diuinis officijs & contemplatione, gaudeant priuilegio canonis. *si quis suadente*. *c* contra c. *non dubium*. *d* & alia ibi citata. Per quæ constat etiam cōuersos quarumcunq; religionum nullo ordine insignitos & alia munera, quam diuinorum officiorum profitentes, eo gaudere; etiam fœminas, contra cap. *de monialibus*. *e* & contra multa infra deducenda.

Tertio, quod non gaudeant priuilegio fori, imo iudicentur à iudicibus laicis, in quorum territorio degunt, cū non solum iure, sed etiam consuetudine totius Hispaniæ inuiolabiliter obseruata nullus eorum iudicetur ab alio, quàm à Rege, vel ordinum concilio, quod ipsum repræsentat, vel à Priore: à Rege, inquam, non tanquam Rege, sed tanquam administratore Magisteriorum supremorū illorum ordinummata quod necipse, nec concilium eius iudicat eos auctoritate laica, sed ecclesiastica quam olim Magistri habebant, & nunc habet Rex, non vt Rex, sed tanquam administrator constitutus a S. Sede Apostolica Magisteriorum illorum, quæ fuerunt Regiæ Coronæ adnexa, siue vnita: ante quod nullus rex Hispaniarum exercuit in illos vllam iurisdictionem amplius, quàm in clericos, vt constat per historiam, & per praxim, qua in hunc diem sola ecclesiastica iurisdictione iudicantur. Et ideo vbicunq; delinquant, nullus ibi si non adest Rex ipse, vel Prior, vel Concilium præfatum punit eos, vtpote priuilegio fori exemptos ab omni iurisdictione laica, etiam Regia, quatenus est laica. Et ita quatenus habet iurisdictionem ecclesiasticam, per quam nō infligitur pœna sanguinis. Quæ est vna præcipua causa, quare tantopere appetitur militia horum ordinum, quæ suos professores omnes à timore pœnæ sanguinis liberat, sicut ordo sacer: vnde præsides, & consiliarij consilij prędictorum ordinum nō possunt esse laici, sed oportet, vt sint religiosi ordinum illorum. quod esse notissimum, & vsitatissimum mox demonstrabitur.

Quarto ait quod nullus vnquam dixit prędictos Commendatores siue milites ordinum militarium esse personas ecclesiasticas; cum vt ego probo, sint etiam religiosi & in multis suis bullis, vt infra subijciam, Pontifices Maximi appellent eos non solùm ecclesiasticos, sed religiosos: & eo nomine laude & fauore dignissimos.

Quinto, quod negat consequenter professores præfatorum ordinum etiam, qui vocantur de Alcantara, & Calatraua, qui profitentur regulam sancti Benedicti vel Cisterciensem esse ecclesiasticas personas, motu eo quod videntur sibi non vouere castitatem & paupertatem; eo quod verbis suarum professionum id non exprimunt, nō aduertens, quod omnes religiosi tam sancti Benedicti, quàm Cistercienses qui eandem regulam seruant, simili modo profitētur, & per illam professionem fiunt veri religiosi: non aduertens item, quod quilibet vouens obedien-

a In mon. 41. *b* q. 1. mon. 55. in apologia præfata. mon. 16. & sequentibus. *c* 17. q. 4. *d* De sentent. excommun. *e* De sentent. excommun.

dienti[illegible] secundum aliquam regulam monachalem a [illegible] Sede Apostolica approbatam, vt etiam votum [illegible] & paupertatem, quas regula illa iubet seruari, etiam si nullam aliam expressiorem de illis mentionem faciat, & per id fit verè religiosus, secundum Innocentium receptum. Non [illegible] tem aduertens, quod etiam conuersi regulares [illegible] & Cistercienses quam prædicti milites [illegible], vt dictum est, profitentur, etiam Sartores, Latomi, Carpentarij, & Agricolæ sint Ecclesiasticæ personæ, imo religiosi, & gaudeant priuilegio canonis, & sint secundum omnes [illegible] in dd. cc. b & alibi sæpe.

a In c. consuluit de regular.

b Et in c. 2. de foro comp.

Sexto, ait quod soli, & omnes deputati ad militiam, vocantur Commendatores: & quod propriè nulli præter eos, qui habent Commendas sint Commendatores, nec appellentur in regula tales, quod falsum videtur. Tum quia communiter tam professi ad diuina officia, quam ad arma, appellantur Commendatores, vt [illegible] in Hispania, adeo quod Salmanticæ collegia eorum, [illegible] inhibiterit, quod soli professi ad diuina, siue chorum faciunt appellentur Collegia Commendatorum. Et in Vrbe Reuerendus admodum licentiatus Sanmartinus de Carauaial vir prudentissimus, idemque ob maxima, quæ in ordinem suum S. Iacobi contulit officia, & peregit negotia, Regi summo [illegible] ordinis Magistro acceptissimus, & professus ad chorum, imo, presbyter nullam commendam habens nullo alio nomine communiter appellatur, quàm *El Commendador*, siue Commendator Carauaial.

Septimo, quod neget eos integrum votum paupertatis emittere: contra quod vltra illa quæ adduxi supra, c adduco 3 cap. primu. titul. 9. *de la Regla y establecimiento de la Cauallería de la orden de Santiago*, in quorum primo omnes professores illius tam milites, quam clerici iubentur manifestare semel in anno omnia bona mobilia, & immobilia quæ habent peculiaria, & petere licentiam tenendi ea, exprimendo valorem cuiuscunque illorum in specie. quod tempore [illegible] per secundum, quo aliquibus de iustis causis stabilitum fuit, vt sufficeret militibus manifestare bona in genere, sine expressione valoris eorum in specie. Clericis autem non, quamuis vtrique incurrerent pœnam ablationis eorum quæ celarent. In tertio vero scribuntur hæc verba: *Los [illegible] que dexaren los frailes de nuestra orden, que muriessen sin hijos legitimos, que queden libres, y essentos para la dicha nuestra orden, y dellos, ny alguno dellos no puedan mandar, ni testar ny disponer a persona alguna, que sea en ninguna manera. porque todo lo que el religioso adquiere a su orden lo adquiere.* Quod postea fuit relaxatum ex parte ab Innocentio VIII. vt ibidem refertur, d sed nuper fœlic. recor. d. Pius V. omnia priuilegia testandi professoribus ordinum militarium concessa reuocauit, per bullam cuius tenorem hoc pertinentem transcripsi supra, e nulla enim ratione permitteret Hispania, quod Papa hæc priuilegia daret, & tolleret professoribus prædictis, si non essent verè professi paupertatem, nec Regia Maiestas ferret & tot Illustrissimi, Illustres, & nobiles viri alioqui [illegible] penderent à nutu Papæ quoad dispositionem bonorum temporalium in suis Regnis [illegible] non patiatur, vel minimum agricolam laicum suorum Regnorum pendere ab eo etiam quoad dispositionem vnius prædioli sæcularis.

c In prædicto monito 33. & sequen.

d In c. 4.

e Eadem q. 3 mon. 12. & in prædicta apologia q. 3. monito eodem.

Octauo, ait, quod Commendatorum præfatorum commendæ non sint beneficia ecclesiastica; nec regularia, sed secularia, quæ conclusio falsa, & inaudita est in theoria, & in praxi inusitata. Tum, quia nullæ eius sine dispensatione Apostolica possunt conferri alijs, quàm religiosis professis eorundem ordinum. Tum quia nec Rex, quatenus est solum Rex, potest quidpiam disponere de illis, nec quatenus est Magister, & Commendator maximus a Sede Apostolica deputatus potest Commendam vnius ordinis conferre militi alterius sine dispensatione Apostolica, per quam fiat facultas transeundi ad illum ordinem, quo fit capax illius? quod frequenter factum a Papa ob regias preces fuit, & super valore facultatis consultus sum. Tum quia conueniunt tota definitio beneficij ecclesiastici, quam diligenter collectam præsertim ex Calderino, Felino & alijs f Anchar[illegible]no, g latè declarauimus alibi in [illegible] de præb. & retulimus in commentario cap. non licet a

f In c. postulasti de rescrip.

g In c. 1. de regul. iur. lib. 6.

a 12. q. 2.

SVMMARIVM.

1 Don Michael a Marannon licentiatus laudatus.

2 Re[illegible] ab Auctore scripta sunt in hoc libro, & antea in Apologia eius, & defensa in propugnaculo antipologiæ N. & repetita nunc supra q. 1. monit. 55. irrefragabiliter probantur fragmentis sermone Hispano editis a Fiscali doctiss. a tota Hispania receptis & seruatis.

3 Religiosos milites non posse moraliter seruare castitatem in curia sui Magistri iniuriose dictum.

1 VIGESIMOOCTAVO moneo, adduxisse me in dicto propugnaculo ad confirmationem contentorum in monito proximo, præsertim, quod prædicti Commendatores gaudeant priuilegio prædicti canon. *si quis suadente.* & sor. allego fragmenta sequentia tractatus nuper sermone Hispano in ipsamet Hispania editi à nobilissimo viro, eodemq; doctissimo licẽnato Don Michaële à Marannon non vno nomine mihi suspiciendo, qui Fiscalis omnium ordinum munere apud prædictum Concilium regium in præsentia fungitur, cuius verba sunt. *Que las milicias y ordenes de Santiago, Calatraua, y Alcantara, las quales iuntamos por ser casi vna orden, son perfectas religiones, y los caualleros y personas dellas verdaderos religiosos, y exemptos de la iurisdicion seglar, ansi en lo ciuil, como en lo criminal, no tiene duda alguna y muchas causas, y razones de que manifestamente se concluye la dicha religion y exẽpcion de las dichas ordenes y personas. Y porque seria largo traer las aqui todas se diran en summa las que bastan para mostrar ser verdad lo dicho. Y las demas, y estas y solucion de contrario, se podra ver copiosamente con sus allegaciones en derecho y Theologia en el libro, que de la origen y religion, y exempcion de estas milicias tengo escrito diuidido en siete capitulos por mas distinta, y particularmente desmenuzarlo y traer lo todo: al qual remitto al lector.*

Primeramente que las ordenes de Santiago, Calatraua, y Alcantara, y personas dellas sean religiosas, no recibe duda pues consta, y es notorio que professan expressamente y con todas las ceremonias de religion los tres votos substanciales, y bastantemente para religion perfecta. Y que son ordenes aprobadas por la Sede Apostolica de Roma por el Papa Alexandro tercero, y Innocentio tercero, y Honorio tercero, y Lucio tercero, y Iulio segundo, y Leon decimo. Y otros muchos Summos Pontifices, con muchos encomios y loores verdaderos de sincera y perfecta religion. Y que la orden de Santiago es de la orden de sant Augustin, y como a tal fue dada la regla y orden de biuir a los clerigos religiosos de la dicha orden, conforme a la de sant Augustin. Y los otros caualleros de la dicha orden diputados para la Milicia y defensa corporal de la fe, y nombre Christiano, fue asi mismo dada su manera de rezar, y viuir en todo conueniente, a cauallero religioso, y a estado militar religioso. La qual orden de sant Augustin [illegible] de las mas antiguas de Christianos y exempta. Y la orden de Calatraua y Alcantara, es de la orden de Cistel. Y la misma sin tener otra diferencia, mas de ser estas militar. instituida para la dicha defension de la fe. Y en todo siguen la regla de Cistel y biuen debaxo de su obediencia, y se gouernan por sus diffiniciones, [illegible] con las mesmas solemnidades y le traen de continuo de dia y de noche, la qual orden de Cistel es de las mas celebres del Christianismo, y por leyes de la partida muy loada y todas dichas tres ordenes y personas dellas, son visitadas por personas de su orden nombradas en sus capitulos generales, que cada vn año son obligadas a celebrar. Confiessan sus peccados à persona de su orden. Pueden ser absueltos por los superiores de su ordẽ de excommunion y irregularidad si en ella incurren, como los demas religiosos de otras religiones. Pagan sus decimas los de Santiago à su orden, y los de Calatraua y Alcantara a nadie de sus labores y grangerias conforme al priuilegio de Cistel incorporado en derecho. Gozan todos del Canon si quis suadente del qual no gozarian ni del [illegible] a no ser religiosos. Mueren como religiosos, entierranse como tales. Y en summa que tomemos el principio, medio, y fin de su orden de todas tres milicias, y miremos entrada, vida y muerte de las personas dellas, ninguna cosa les falta para ser perfectas religiones, y las personas verdaderos religiosos. Y assi [illegible] puede passar a ellas del estado Clerical, y dellas

no a

no a estado otro alguno, ni religion. Por donde tambien claramente se cōuence ser religiones, y no de menos perfecion que qualquiera delas otras. Porque a serlo, podriase passar de ellas a las otras como a mas perfetas conforme a derecho.

Antes se puede con verdad dezir que estas Religiones exceden en cierta manera a las otras. Porque las otras cōsisten las mas en obras dela vida contemplatiua, y dela actiua tienen poco a lo menos en respecto de estas. Y estas comprenden perfectamente entrambas vidas. Porque los clerigos de estas Religiones exercē, como es notorio, en los conuentos de la orden muy complidamente las obras dela vida contemplatiua en los diuinos officios: y en rezar, y en muy grande contemplacion y apartamiento del mundo, y en los de mas exercicios dela vida contemplatiua. Y aun los Caualleros que no son Clerigos, tambien cumplen perfectamente las dichas obras en el entretanto que estan en los dichos conuentos, porque son obligados a assistir y assisten a ellas juntamēte con los dichos Clerigos de orden. Y los vnos y los otros non pueden salir, ni salen de los Cōuentos sin pedir licencia, mas que los religiosos de otras religiones. Y si fuera de los conuentos quando de ellos salen los dichos caualleros con licencia, como dicho es hecha su profession, no cumplen las obras dela vida contēplatiua, es porque non se cōpadecen las mas de las dichas obras, ò no cōuienen con la milicia, como vemos en los frailes predicadores, que por predicar no se occupan en el choro, y en otras obras que impiden el studiar, o predicar. La qual milicia tambien en estos caualleros va enderecada derechamente al mismo fin, que las obras dela vida contemplatiua. Porque su fin desta milicia es el ensalcamiento dela fe verdadera de DIOS. Que es el mismo inmediato amor de DIOS en quien consiste tambien el fin dela vida contemplatiua. Y aun para este fin, es el medio en esta milicia el mas perfecto de todos Porque es por medio dela muerte y martyrio. Por lo qual bien a proposito dize el Cardenal Alberto, en la regla de Santiago en el capitulo de los ayunos ser cosa mayor y mas graue, y pesada, difficultosa, y trabajosa poner la persona a peligro de muerte, y a tātos trabajos y peligros como estos caualleros la ponē cada dia en la guerra cōtra Moros por defesa y aumēto de la fe catholica, que no estādo en paz y sossiego, affligir el cuerpo con abstinencias, disciplinas, y otras maceraciones que son los exercitios de otras religiones. por los quales pertenden exceder a la religion destas ordenes. Y CHRISTO nuestro Saluador por Sāt Iuan lo dize, que nadie puede tener mayor amor a otro, que esponer la vida por el. Y la vida actiua y sus obras se cumplen en estas ordenes perfectissimamente, y muy mas largamente sin contradicion que en las otras religiones de obra, y non solamente de palabra Porque tienen mas bienes para cumplir las, y estan dedicados para ellas muchos hospitales con grandes rētas sin otras infinitas limosinas, y rescates de captiuos que se hazen en estas ordenes por obligacion, sin las limosinas volūtarias. Y en general todos los demas bienes de estas ordenes se gastan en obras pias en la dicha guerra contra moros, y en monasterios de monjas y sustentar, otras gentes que la orden manda. Y no solamēte los bienes (que es el primier grado de charidad con el proximo) ponen estos caualleros por sus proximos: pero tambien ponē el trabajo corporal y vida, que son los otros dos grados dela charidad del proximo. Y en conclusion cumplen todas las obras de misericordia como elegante y verdaderamēte lo dize el dicho Cardenal en el dicho capit. de ayunos. hactenus ibi.

Et post multa quibus probat auctoritate Alberti Cardinalis & eius rationibus super regula S. Iacobi perfectionem illius religionis, subdit hæc. Y no dexan de ser religiones perfectas, por no exercitarse tan principalmente en las obras de la vida contēplatiua, como otras religiones, porque segū Sancto Thomas, y los demas Theologos, y Canonistas, muy biē se puede instituyr religion para obras dela vida actiua. Y segun el mismo S. Thomas la vida de los Apostolos de CHRISTO (que fue el retrato y dechado de la perfecion de religion) consistio principalmente en la predicacion del Euangelio, la qual pertenece segun el mesmo Sancto Thomas a la vida actiua. Y entre las obras de la vida actiua, se puede instituyr religion y aun deue (dize el mismo Sancto Thomas) para la milicia, o guerra en defension de la fe, como es la de estas ordenes. Y creo para mi, que quando Sancto Thomas dixo que podia instituirse religion, y deuia (como dicho es) para la dicha guerra, estando la fe en peligro por falta de los Principes Christianos, que quiso entender por estas ordenes, que no mucho antes del tiempo de Sancto Thomas se confirmaron todas tres por el Papa Alexandro tercero. Y se hizieron religiones por la misma causa y razon de la fe Christiana en gran peligro en Espanna por la discordia y guerras de los princi-

A pes Christianos de Espanna entre si: como a la letra lo dize la regla de la orden del Bienauenturado Santiago, poniendo la razon y causa de su institucion. Y por el mesmo peligro testifica el Arcobispo Don Rodrigo, que fue instituyda la orden de Calatraua, cuya filiacion es Alcantara.

Et paulo post. Y mas se ha de aduertir, que en el voto de la obediencia que es el principal de los tres votos exceden estas religiones à las otras, porque se vota en estas ordenes la obediencia en todo y por todo. Y comprehende el martyrio: y se padece cada dia en esta milicia, el qual excede a toda otra perfection Christiana, y a la Virginidad, segun Sancto Thomas y Theologos. De donde se sigue, segun el mesmo Sancto Thomas, que puesto que estas inclytas religiones
B fuessen en los otros dos votos inferiores a las otras religiones, se hauria de compensar con este excesso de estas sanctas religiones a las otras en el voto de la obediencia que comprehende tambien el martyrio: como dicho es, y excede à toda otra perfection, & infra. Y cōsiderando creo esta summa perfection destas sagradas Religiones esta prohibido por las bullas Apostolicas de la confirmacion de estas ordenes, que de ellas no se pueda passar a otra alguna Religion de qualquier calidad que sea. Y nadie que sin passion quiera juzgar, y aya visto la regla, y bullas, y priuilegios de estas ordenes, negara ser perfetas Religiones. Y los que lo contrario dicen, han lo dicho sin auer las visto, porque si las vieran no lo dixeran. Y ansi no pudieron bien juzgar, ni escriuir de lo que no vieron, ni por pretender que no se guardaua la Regla deuieron negar la Religion. Que es error ma-
C nifiesto.

Et paulò post. E que mas aprouacion dela religion destas ordenes es menester, de que su Magestad y los catholicos Reyes de Castilla, los posseen y tienen con titulo de administracion del Papa como a cosa religiosa y ecclesiastica. Y cada dia supplican al Papa por ellas, como por ordenes y religiones. Y los Papas si estas ordenes no fueran religiones ecclesiasticas, como, o para que las auian de eximir de la iurisdicion ecclesiastica de los obispos, y otros; como las eximen y les don otros muchos priuilegios: Y las llaman religiones en muchas bullas. Y si algun texto vuiera en derecho que las llamara expressamente religiones, nadie dubdara de su religion: pues porque mas se ha de dudar llamandolas el summo Pontifice religiones fuera de texto? Pues el mismo poder se tiene el Papa no haziendo texto,
D que haziendole. Y el poder destos pontifices que llaman a estas ordenes religiones, es el mismo que el de los otros, que hizieron los textos del drecho Canonico. Y aunque mas frequentemente las llamē ordenes lo mismo importa que llamarlas religiones, ansi en drecho como en el comun hablar. Y si contra lo arriba dicho de la religion de estas ordenes, replicare alguno que no es su regla de este tiempo la que yo he pintado, o almenos no se guarda, ni se exercitan los caualleros dellas, en la Milicia sino los mas en todo lo contrario de su regla y profession, argumento fue este y error. Primeramēte de Viclef, y Iuan Hus reprouado en el Concilio de Costancia renouado en nuestros tiempos por su discipulo en los errores Martin Lutero, para deshazer la orden y potestad ecclesiastica por los abusos, trans-
E gressiones, excessos, y males de los ecclesiasticos. Y es error y argumēto de los Moros para reprouar nuestra ley Christiana por los pocos que dizen que la guardan de essos pocos que la siguen: como que la ley no por si sino por los que la siguen, o guardan se vuiesse de iusgar ser buena, o mala. A lo qual todo y a lo de matrimonio, y à otros defectos y obietos que contra la religion destas nobles ordenes opponen algunos. Respondo largamente en el dicho libro en el capitulo quinto, donde copiosamente se trata este articulo de la religion de estas milicias, y se puede ver. Por manera que siendo estas nobles ordenes religiones, y las personas de ellas religiosas, que duda puede auer para no ser exemptas en todo de la iurisdicion seglar? Y que hombre de juyzio podra negar que las personas destas ordenes non se atan muy bien por los votos que hazen y se obliguen a la religion. Et
F paulò post.

Y por concluyr con exemplo sacado del mismo echo, y caso que tratamos notoriamente se vee cada dia, que si vn clerigo, o sacerdote toma el habito de alguna destas ordenes, se exime dela iurisdicion ecclesiastica, a qua estaua subiecto. Y es juzgado solamente por su orden. Y esto sin contradicion de nadie, y mandando su Magestad. Luego la ordē destas Milicias y religiones, pues atrae assi a su jurisdicion reglar al clerigo y sacerdote que era dela iurisdicion y estado ecclesiastico. De donde tambien se sigue, y necessariamente, que pues la iurisdicion de estas ordenes es mas poderosa que la ecclesiastica, y la ecclesiastica que la seglar, que lo sera tambien mas que la seglar. Y que la ecclesiastica sea mas poderosa que la seglar, es

notorio. Porque si vn lego se haze clerigo, se exime de la iuridicion seglar, à que estaua subiecto y passa a la ecclesiastica. Et post pauca. *Item parece que no tiene duda la dicha exempcion por la ley 12. titul. 16. lib. 2. ordina. echa por los Reyes catholicos en Toledo anno de 1480. Por laqual declaran por religiosos à los caualleros de estas tres ordenes, y de la sant Iuan, ygualando los à todos, y comparandolos con los demas religiosos de otras ordenes. Y como a tales religiosos y exemptos de la iuridicion seglar los inhabilita para officios seglares, y la causa de hazer se aquella ley fue don . . . de Guzman cauallero de la orden de Calatraua, corregidor que fue de Ciudad Real, el qual en la residencia fue acusado de cierto homicidio, y por el habito se eximio de la iuridicion seglar. Porlo qual los dichos sennores Reyes hizierõ àquella ley para los caualleros de las dichas quatro ordenes, y en general para todos los religiosos de qualquier orden.* Et post pauca. *Que en Madrid siendo fiscal el Bachiller de la Torre, por todo el consejo Real presentes sus Altezas de los dichos sennores Reyes Catholicos, se declaro por la exẽpcion de Calatraua, de quien sus Altezas se querian informar, y por consiguiente de Alcantara, que es cosa annexa de Calatraua, y vna misma orden, y la de Santiago esta ygualada quanto a este articulo ala de Calatraua por la dicha ley 12. del ordinamiento, y tambien ay declaracion expressa de sumos Pontifices, a quien esta declaracion pertenece, por depẽder principalmẽte de ser, o no estas ordenes cosa religiosa y ecclesiastica, de la orden y caualleria de Santiago, ay declaracion y bulla del Papa Innocentio, y del Papa Martino V. de la orden de Calatraua y Alcantara, ay declaracion de mismo Innocentio IV. y Innocentio VIII. y Leon X. y assi quando el Sennor Rey don Iuan el segundo hizo degollar a don Aluaro de Luna maestre de Santiago hizo despues traer de Roma para si y los de mas que auiã interuenido en la muerte del maestre absolucion de la excommunion en que auian incurrido por hauer puesto manos violẽtas en el dicho maestre, como lo testifica el Doctor Montaluo glossador de las partidas, y del consejo del mismo Sennor Rey Don Iuan.* Hæc ibi.

3 Per quæ omnia constat quàm aliena à facto, & iure N. responderit admonit. 55. præfatæ nostræ apologię. Quare quicquid ipse & Dom. Sotus Author alioqui grauissimus, & multis nominibus mihi suspiciendus, collegaq; meus olim in academia celeberrima Salmãticensi, virtute quidem animi, & eruditione theologica prior, gradu vero doctoratus, & loco sessionis in consessibus academiæ, & cathedræ primę functionis honore posterior, in hac re dicant mihi videtur, vt in prædicto monit. 56. dixi iniuriam omnibus ecclesiasticis, & laicis agentibus v. tam cœlibem in Curia Pontificum Max. & aliorum ecclesiasticorum, ac Principum secularium; imo, & in alijs vrbibus extra septa Monasteriorum, dicere, quod milites præfatorum ordinum obsequentes Regi Magistro suo, non possunt moraliter loquendo seruare votum castitatis: quia non est difficilius eis seruare illam, quàm alijs sacris cœlitibus, textũ decalogi præceptum extra septa Monasteriorum habitantibus quamuis certum sit, cæteris paribus, facilius esse illam seruare intra illa quam extra.

S V M M A R I V M.

1 *Commendatarius cur vocatus Author.*
2 *Religionem militarem dicere non esse veram, piaculum, & eius professorem habere proprium, intolerabile.*

1 VIGESIMONONO moneo, respondisse me præfato N. quod incaute imponit mihi, quod monit. 80. a appellaui canonicos Regulares Roncæuallis, & S. Isidori Legionensis Commendatarios, quod nec per somnium vnquam venit mihi in mentem: nõ enim ego appello ibi canonicos Commendatarios, sed prælatos quibus eorum præfecturæ in commendam conferebantur, quorum altera, s. prioratus Roncæuallis sic collata fuit quatuor prædecessoribus eius, qui nunc est Reuerendissimus Illustrissimæ familiæ Don Antonius Manricus in episcopũ Pamp. a Regia Maiestate nominatus, dominus meus quàm colendissimus: & altera scilicet Abbatia S. Isidori commendata fuit multis vsq; ad presentem, de quo nescio an fecerit professionem, & acceperit in titulum: nec ego me appellaui Commendatorem, eo quod sim canonicus simplex Roncæuallis: sed quia Commenda del Villar, prope

a Quæst. 1. n. 5.

Villagratam Legionensis diœcesis, cum iurisdictio temporalis meri, & mixti imperij inest, illius ordinis mihi fuit collata a Priore generali, & per Sedem Apostolicam confirmata anno 1524. At vero periculosè significet in responsione ad 57. monitum præfatæ apologiæ non esse veram religionem, quæ ad militandum instituitur, ipse viderit, mihi certe piaculum censere, per prædicta in monitis proximè præcedentibus: satis autẽ miror, quod audeat dicere quod ego exequo regulares clericos secularibus, eo quod dixerim vtroq; habere eandem facultatem disponẽdi de fructibus beneficiorum suorum; quasi per hoc concesserim quod regulares possint habere patrimonialia propria sicut sæculares. Caueat autem ipse an periculosè dicat cõtra totam religionem Christianam, quod Commendatores post votum paupertatis solẽne possint habere propria patrimonialia, quod etiam generalius supra dixisse noluimus: non aduertens, quod omnes illi etiam de more se expropriant, vt a prædixi.

a In monit. 27. & 28.

S V M M A R I V M.

1 *Commendatores ordinum militarium Hispaniæ habent Ecclesias separatas commendatas, quæ alijs non conferuntur.*
2 *Beneficiarius licet non teneatur reficere Ecclesiam priusquã sumat necessarium ad se alendum secũdum qualitatem beneficij, secus tamen de necessario sibi secundum aliam qualitatem extrinsecam.*

1 TRIGESIMO moneo, respõdisse me in d. propugnaculo, quod alia quæ subijcit vsq; ad secundam partem non sunt digna quibus respondeatur; nisi vt aduertat, an sibi constet, an vero secum pugnet affirmando extreme supra ad monitum 40. præfatæ apologiæ, quod clericus peccat mortaliter insumendo fructus beneficij vanè, vel profane, quod ipsum repetit in secunda parte ad monit. 7. & quod non parificauit clericos laicis quoad dispẽdendum reditus suos; & nunc parificat eos quatenus facit eis liberam facultatem disponendi de eis, & absoluit eos ab omni lege, præterquam misericordiæ, qua secundum eundem etiam tenentur laici: qui tamen secundum eundem non peccant mortaliter sic sua impendendo, si enim hoc est verum quomodo illud non est falsum; & è contrario. Legens verò ea quę ad 82. respondet, fateor me valde tentatum ad retaliandum, nisi me condonatio supra facta, & missa, quam nunc indignè fecit ab eo retraxisset: quis enim ferat tam frequentem, & duram reprehensionem transcriptionis eorum, quæ in libello de reditibus, quem defendebam, continentur, factam ab eo; qui nouit me lectori iam inde à principio in epistola ad cum data ob vtilitatem eius id facturum promisisse. Quis item ferat audire Commendatores ipsos non habere ecclesias, quarum decimas ipsi recipiunt, quæq; ideo non habent Rectores principales, quia sunt vnitæ ordini, & ab ordine commendatæ commendatoribus, & ideo solum ponuntur in eis Vicarij perpetui vel temporales, quos ipsi præsentant: Quis item ferat audire ordines prædictos nõ habere Ecclesias quæ non conferuntur presbyteris ordinum; & quod reparatio Ecclesiarum, quę non habent reditus separatos à mensa Commendatarij, non debeat fieri ab eo? Quorum contraria sunt notoria Hispanis, & eorum testis omni exceptione maior est in Vrbe prædictus Commendator Don Samartinus de Caruaial visitator S. Iacobi frequenter designatus, cum alijs eius rei conscijs.

2 Cæterum assertio, quod filius Regis parochiam mille aureorum habens, non teneatur reparare, & ornare illam necessarijs, si illis mille eget ad suum statum quasi Regium decenter sustentandum, licet ipsa non habeat reditum separatum, ad se conseruandum: & quod potius Parochiani tenentur illam reparare, indigna est quouis canonum perito, præterquam ipso ad contradicendum mihi adeo propenso.

SVMMARIVM.

1 *Legem nullam quæ nititur æquitate esse iustitiæ, non dixit Author*
2 *Actus vnus & idem vario respectu ad varias virtutes, & varias leges pertinere potest.*
3 *Lege iustitiæ non obligatur quicunque iudicis officio cogi potest.*
3 *Officium iudicis nobile non est actio, & frequenter datur contra obligatum alia lege, quam iustitiæ.*
4 *Legale debitum multiplex, & quæ legalis iustitia pariat actionem, & quæ officium iudicis, & quæ neutrum.*
5 *Lex subsidiaria regulariter parit actionem, quicquid N. dicat.*
6 *Necessitatem extremam patientis non fiunt ipso iure ei necessaria licet sint danda & ad corporat acquiri.*
7 *Dominium rerum Ecclesiæ est apud Deum specialiter, & priuatiue.*
8 *Gloriam per iustitiam, & eius opera quæri.*
8 *Iustitia vt maxima virtutum moralium.*
8 *Beneficiarius successor cum præcessore, vt diuidit fructus rennispiue.*

1 TRIGESIMOPRIMO moneo, quod in prædicto propugnaculo nolui respondere speciatim ad multa; quæ præfatus N. coniecit, sine certo scopo, effundendo quicquid se sibi offerebat circa 2. quæst. quam supra tractaui de necessitate restituendi male, vel profane impensa incumbente beneficiario ecclesiastico: & quod condonabam ei improperia, quæ ipse tum expressè, tum figuratè, ac per quandam consequentiam tacite inferebat mihi, condonabam inquam, vt & semper condonaui, & nunc condono caritate vera, & non ficta, paratus ob antiquam amicitiam pro tenuitate mea inseruire ipsi, contentus adijcere solum hæc pauca nuda confirmationibus, & confutationibus, & alijs parergis, & allegationibus superfluis quibus sua dicta redundant.

a In 2. part. suæ antiapologia.

Primum quidem, quod ipse, qui improperat mihi tranquillam senectutem forte per præcipitis iuuentutis ardorem, ait in principio, ambiguum sibi fuisse, an mea prima quæstio proponeretur de peccato tantùm beneficiarij male impendentis, an etiam de obligatione restituendi. Quilibet enim senex, immo & adolescens, qui sine tumultuario feruore tenorem quæstionum legeret, præsertim adeò serio ac ipse clarè id intellexisset ex principio huius libelli, & ex monito 1.*b* vbi vtrobiq; sic habetur. *Quæstio prima, An mortaliter peccent beneficiarij ecclesiastici superfluè aut profane redditus suorum beneficiorum impendentes. Quæstio secunda, An non tantum peccent, sed etiam ad restitutionem teneantur.* hæc ibi. Nonne qui cęcus non est, videt; in prima quęstione non quæri de restitutione, sed solum de peccato mortali?

b q. 1 apologia.

Secundo, quod mirum est virum iuuenem, diligentem, & adeo apud se sapientem, non intellexisse, quod ego ei nō impono in meo primo mon.*c* quod ipse dicit ad illud, sed tantum, quod non omne id, ad quod quis compelli potest, debetur iustitię specialis lege, in quo ipse lapsus est in suo libro. & fallitur in responsione ad primū, & secundum monitum secūdę quęst. dum putat omne id propter quod ad iudicium venitur, esse debitum iustitię specialis, cuius contrarium ego, *d* irrefragabiliter probo, mōstrando multas leges, & præcepta multarum virtutum aliarum à iustitia speciali esse, ad quarum obseruantiam quis à iudice compelli potest, licet non sint præcepta, & leges virtutis iustitiæ specialis, sed vel *noluit intelligere, vt bene ageret,* vt habet psalmista, *e* relatus in c. *ideo.f* aut certè credo ei dicenti se non intelligere quia nondum peruenit ad hanc quæ non est triuialis cognitionem.

c Quæst. 2.
d In mon. c. q. 2.
e Psal. 68.
f 37. dist.

Tertio, quod miror eum putare, vel fingere me moueri illa doctrina S. Thomæ, quam in fauorem meum allegat, tacite me ignorantiæ illius notando ad monitū 2. meum; quam postea contra me opponit, non enim facit pro me, licet ipsemet (vt ait) non intelligens id falsum putet, & insinuet me dicere nulla lege iustitiæ in nullo casu teneri patrem filio, vel maritum vxori, neq; è contrario, & talius imponit mihi, quod dixerim leges, quæ statuuntur ob æquitatem, & fundantur in ea, non pertinere ad iustitiam specialem, quod legista insensatus non dixisset, & ipso teste, *a* allegem l. *si me & Titium. b* ad probandum actionem ob solam æquitatem dari, & contra id mihi falso impositum opponit, nullum finem arguendi faciēs, multa quæ cuiq; iurisperito ad manum erant: ego enim id solum dixi de lege, quę tantum ex pietate, misericordia, vel caritate descendit, & non de descendente ex æquitate, cui omnes fere leges nituntur, auctore Celso qui relatus ab Vlpiano, *c* ait, *ius esse artem boni, & æqui, & iurisconsultos esse philosophos æquum ab iniquo separantes.*

a Ad 6 mon.
b ff. de reb. cred.
c In l. 1 ff. de iust. & iur.

2 Quarto, quod non intelligit, aut certè non aduertit, quod vnus & idem actus vno respectu potest esse vnius virtutis, & altero alterius, vt actus alendi filium, vel parentem, est actus virtutis pietatis; quatenus ex solo amore naturali, vel caritate procedit, sed quatenus pacto, promissione, legato, vel iusta lege tenetur alere, siue amet siue non, & alere sic vel sic, & illo, & illo tempore, velit, nolit, actus specialis iustitiæ est, & ita fieri potest, quod actus, qui non parit actionem, nec restituendi obligationem, quatenus est actus vnius virtutis vel vitij, pariat eas quatenus est alterius; sicut passim apud Theologos inuenias actum suapte natura indifferentem, fieri actum alicuius virtutis, vel vitij. ob legem præcipientem, vel vetantem illum. Imò & actum vnius virtutis, fieri alterius, ob diuersum finem, vel diuersum præceptum, vel legem: sicut vnus, & idem actus lege naturali, vel diuina, & humana præceptus, vel vetitus, vno respectu pertinet ad legem naturalem, & altero ad humanam, vt est pulchrum in re graui exemplum apud Caietanum. *d*

3 Non item intelligit, aut certè non aduertit, quod aliud est obligari, quem ad aliquid lege iustitiæ, & aliud obligatum lege alius virtutis cōpelli posse officio iudicis nobili ad implendam illam: potest enim quis cogi officio iudicis ad faciendum quod iubet lex misericordiæ, pietatis, caritatis, religionis, mansuetudinis, vel alius virtutis, quæ est multiplex, vt ex S. Thoma recepto, quod probo in dict. 1. mon. adiunctis illis, quę tradunt post alios Felinus, *e* & Iason. *f* super glossam, *g* & citati ab eis, & alij alibi de officio iudicis nobilis, quod nō est propriè actio. & quod est misericorditer implorandū, quod per illud prouidetur pauperi de aduocato, & fratribus minoribus de eleēmosyna eis relicta, & cogitur diues aliquādo facere eleēmosynam &c. quāuis enim ad multa, quæ debentur lege iustitię specialis, cogi possit quis officio nobili sine actione: non tamen omnia, ad quæ quis illo cogi potest, debentur lege iustitiæ, per proxime dicta, & mox dicenda, quod & Caietanus, *h* dixit de compulsione ad implendum votum officio Episcopi sine actione facienda.

d In tract. 19 q. 3.
e In c. 1 de off. iud.
f In princ. de action
g In verb. Iud.
h 1. tom. tract. 9. q. 3.

4 Nec item intelligit, aut certè non aduertit, duplex esse debitum etiam legale, alterum quod debetur de honestate, & non de præcepto: qualia sunt aliqua debita virtutis, liberalitatis, & gratitudinis, ad quod non datur actio, nec officium Iudicis, & eam frangens, non cogitur restituere. Aliud est debitum legale, quod debetur de præcepto, necessario faciendum, & hoc rursus est duplex. Alterum, quod debetur lege iustitiæ specialis, & ad hoc vt plurimū datur actio, saltem iure canonico, & violator cogitur restituere. Alterum debitum de præcepto lege tantum alius virtutis; & ad hoc quatenus ab ea tantum præcipitur, non datur actio, nec coactio, ad restituendū, sed officium tantùm Iudicis nobile, ad cogendum ad illud implendum. Exemplum primi, debitum à diuite patienti necessitatem non extremam. nec adeo magnam: illud enim obligat de honestate tantum, & non parit actionem, nec obligationem restituendi, nec officium Iudicis ad compellendum. Exemplum secundi, est debitum ex contractu, vel quasi, delicto, vel quasi, vel vltima voluntate; quod parit actionem & restituendi obligationem. Exemplum tertij, debitū quod quis debet egēti extreme, quod non parit actionem, nec obligationem restituendi, sed officium Iudicis nobile, quo potest ad id compelli: & ita pertinet ad iustitiam generalem legalem, quę non parit actionem, nec restitutionem

[illegible]ionem, quando non concurrit cum [illegible] speciali A & tunc sic, nec [illegible] iudicis, quando non concurrit cũ virtute, q[illegible] illud patit. & tunc sic. Per quæ nondũ forte hactenus ita declarata sunt exponenda dicta Alex. de Halesio, S. Thomę, S. Antonini, Caietani, Adriani, Panormitani, [illegible] & alio [illegible] quæ primo aspectu secum pugnare videri possint. Quæ & alia [illegible] in dicto monit. [illegible] N. intelligere voluisset, non se [illegible] [illegible], fingendo scopos, in quos sagittas mitteret, validisseq; propugnacula quibus Adrianus Sotus & ego, quos carpit, defendimur, & laudari meremur.

5 Quinto, ego efficaciter probaui, verum esset regulariter, & [illegible]pliciter eos qui lege subsidiaria tenentur, obligari ad restitutionem, quod est contrarium eius quod ipse simpliciter dixit; & nunc meis argumentis coactus limitat, per quod an satisfaciat ipse viderit.

6 Sexto, quod vim facio mihi patienter ferendo illi, quæ ad monit. 4. respódet de dominio rerum existentis in extrema necessitate, asserens me non intellexisse doctores, quos gratia Deo, adeo antequam forte ipse nasceretur intellexi, vt audeam dicere nullum vnquam tam verè, clarè, resolutè, & ad praxim appositè ea de re dixisse, ac ego in cap. in Man. Contra nam & ipse inde forte didicit, quæ dicit me non intelligere, & non aduertit secum pugnare, asserendo egentem extreme [illegible] dominum eius rei, quam apprehendit, ad se conseruandum necessariam; & mox argumento meo conuictus, dicit teneri ad restituendum vestem pretiosam, tunc quia prehensa perijsset.

7 Septimo quod insiluit, ne dicam periculosè, iterũ confundit dominium speciale, quod Deus habet in re speciali donatione, vel dispositione hominis, sibi dicata, cũ dominio generali quod habet in omnibus etiam laicis. Tum quia significat, Deum esse nimis capacem ad quæ tẽdunt dominium, quam proximum. Tum quod parum obseruat Patres Concilij Tridentini, dum reputat eos dicentes bona ecclesiastica esse bona Dei, & ob id statuentes redditus eorum non esse donádos diuitibus intellexisse de dominio generali quod habet etiam in bonis laicis, & non de speciali, quod habet primatiue, vt dictum est supra. *b* & [illegible]tur in [illegible] profundam, & hactenus nulli sic traditam resolutionem apologiæ. *d*

8 Octauo, quod licet desideraret in eo memoriam, vel diligentiam, dum ait se non meminisse, vbi arguat de dominio militis super suo stipendio quæsito, ad dominium clerici in suis fructibus, cum multis verbis id faciat. *e* Desiderate licet etiam circumspectionem, dum incaute peruertendo sensum glossæ in c. p. *gloria episcopi*, fatt, *g* nõ quęri gloriam per opera iustitiæ, sed misericordiæ, & alias indebita, contra illud, *iustus vt palma florebit*. & alia mille loca Scripturæ, & contra illud S. Thomæ recepti. *h Christiana perfectio essentialiter consistit in præceptis, & instrumentaliter in consilijs.* & contra expressam eiusdem determinationem ab omnibus acceptam, *i* qua iustitiam præfert liberalitati, & omnibus alijs virtutibus moralibus etiam misericordiæ, quatenus est tristitia alienæ miseriæ, ratione regulata vt subtiliter docet Caietanus. *k* Quod tamen est intelligendum de alijs virtutibus ordinatis ad se, vel proximum, & non de religione quæ ordinatur in Dei honorem, quæ est prima moralium secundum eundem. *l* Probat autem S. Thomas hoc per illud Tullij. *m In iustitia virtutũ splendor est maximus, ex qua boni viri nominantur.* & per illud Aristot. *n Præclarissima virtutum est iustitia, & neq; est Hesperus, neque Lucifer, ita admirabilis.* Quod ait procedere non solùm in iustitia legali, sed etiam in speciali, duplici ratione, & pondera in dictis Ciceronis verbis, *splendor*, & in Aristotelis verbis, *Hesperus & Lucifer*, quibus significatur gloria quę à S. Ambrosio definitur esse clara cum laude notitia, vt latè monstramus in c. *inter verba*. *o* & est contra totam Ecclesiam Christianam, quæ tribuit lauream gloriæ martyribus, non solum his quibus se ad id, cum non tenerentur, obtulerunt, sed etiam his qui quæsiti tenebantur ad professionem Christi [illegible]ire. Quin & contra sapientiam Ethnicorum, qui ob iustitiam egregie seruatam, alij Traianum, alij A[illegible] [illegible] alios eius maximos cultores, gloriosissimos appellarunt.

a Cap. 17 à n. 60.

b q. 1. mon. 41. & primus mon. 20. & 4 seq. & in apologia prefata. mon. 27. & 40.
c Mon. 33.
d Mon. 24. 1. q.
e 4. part. c. 1 post n. 4 fol. 179.
f 12. q.
g Admon. 10.
h 2.2. q. 183. art. 3.
i 2.2. q. 58. art. 12. 2.
k Ibidem.
l 2.2. q. 81 artic. 6.
m 1 offic.
n 5 Ethic.
o 11. quæst. 3.

Decimo, quod iussit eum [illegible] maritum, & bene [illegible] ad dispositionem [illegible] & beneficialium [illegible] hoc [illegible] [illegible] exæquare, quod [illegible] [illegible] [illegible] pro[illegible] peccare mortaliter, & teneri debeat maritum [illegible] [illegible] peccatis per [illegible]. Item quod vt dolus [illegible] verbum concepisse librum eius contra me fuisse scriptum, [illegible] dicere rem ipsam non sic habere.

9 Item quod [illegible] fuit vita nobis iniqua diuisio fructuum inter præcellẽtem & [illegible] [illegible] beneficij [illegible] ad infirmis internationem & vxorem: sed quod [illegible] B cõuenit statut. nec [illegible] quo [illegible] [illegible] nullam glossam, neq; Doctorem ordinarium [illegible] [illegible] [illegible] consuetudinis [illegible] opinionem contrariam, quam [illegible] fuisse ante [illegible] annum, in Regno Nauarræ, nec Castellæ veteris, vbi mihi quoque tunc declara fuit comenda supradicta sicut ipse ait se nunc habere pingue curatum in Regno Castellæ Nouæ siue Toletano. An autem ea tunc seruaretur ibi, sicut nunc seruat. ipse testatur, nescio quanam ratione, quod & ipse non ignorat, non esse [illegible] cautum, cum [illegible] [illegible] ignorantia cũ facile potuisset ego scire, quæ ipse ignorauit, eo quod fui tunc, & fui nunc [illegible] senior eo, & fuerim in vtroq; iure Gymnasiarcha quinquaginta, vt ipse ait, annis, & vbique terrarum ad Gymnasiarchas academiarum super iuris veriusque dubijs consulendis. In reliquis autem, quæ respondet vsque in finem parua diuersitas est, vel conuenimus.

a In mon. 4. q. 2.

S V M M A R I V M.

1 *Beneficiarius possit [illegible] facere patrimoniale de suo reditu, quantum [illegible] [illegible] de [illegible] patrimonio.*
2 *[illegible] [illegible] [illegible].*
3 *Auctor cur se ab improperijs defendit.*

TRi[illegible] [illegible] moneo, quod de ea quæ respõdet [illegible] [illegible] replico, primum, quod gaudeo eum ad primum [illegible] [illegible] clericos [illegible] testari ad profana [illegible] [illegible] [illegible] possent testari; quo [illegible] [illegible] possint disponere, in quo ante conuenimus, quod [illegible] [illegible] [illegible] gradus est ad meam conclusionem, quod non valet consuetudo testandi ad profana, de quibus ex [illegible] beneficiorum. Secundo, quod nihil ego impono ei, quod non dicat ipse in suo libro directè, vel indirectè, [illegible] consequentiam, vt in multis articulis monstraui. Tertio, quod qui legerint suum librum & meum, iudicabunt meum (ni fallor) longe præcellere suum methodo, breuitate, claritate, & resolutione.

1 Quarto, me [illegible], quod cum sit largissimus in concedenda clericis facultate disponendi, negat posse iste beneficiarium impendere in profana taquam patrimoniale tantundem de redit bus beneficij, quantum impenderet de suis patrimonialibus, in opera pia, in quæ illi reditus poterant impendi, quod ego affirmaui *d* & merito quia, * videtur quis soluere in causam duriorẽ, & potius quod debet, quàm quod non debet, *e* & consequenter quis clericus debet dare superflua redituum [illegible] [illegible] pauperibus in dubio, actu, vel virtute vult [illegible] de his, quæ debet, quàm quæ non debet, [illegible] dare, quæ dat de patrimonialibus in [illegible] [illegible], quæ retinet, vel accipit de reditibus [illegible] per præfatas leges, & multa similia quæ [illegible] adduci possent; nisi quum expressè in onus [illegible] [illegible] id faceret: quia tunc secus esset. *f*

* Videtur quis soluere in [illegible] causam. *Soluere in duriorem causam debitor [illegible] alteri multis nominibus [illegible] [illegible] solutum aliquid det vel certam pecuniæ quantitatem soluat, creditor hoc debet acceptum referre nomine [illegible] [illegible] quæ [illegible] debitor [illegible] duriore pœna seu artiore obligatione il[illegible] obli[illegible] [illegible], vt si quis [illegible] alteri debeat proprio nomine [illegible] [illegible] [illegible] credebat pro [illegible] proprio nomine, quam ex [illegible] debet accipere.*

b 3. quæst.
c Ead. q. mon 15.
d Mon. 4 q. 3. pere sic pesco par 12 q. 5.
e Leg. 1 ff. de solut. & l. cũ de indebito. ff. de probat.
f Art. l. contra. num § [illegible] ff. de verbor oblig.

cipere. Quod deinde se iussus ex cap. si habes est Augustini in libro 50. homil. hom. 50. Vbi sic habetur. En adsum senex à iuuene coepiscopo, & episcopus tot annorum, à collega necdum annum in episcopatu summi discere.

Quinto, quod meam de commendationibus ordinum militarium doctrinam præfatã, contra quam ipse N. multa scripsit, approbauit, & per quandam consequentiã directè Pius V. in bulla, quam ipse N. dicit legisse insertam monito 12. a & alia multa adducta supra. b Vltimo, quod ipse videat an modestè dicat ab eo me didicisse quasdam leges Iurisconsultorum & Codicis satis profectò vulgatas, quas antequam ipse nasceretur, iam prælector docere poteram, quod eo testante 50. annis fui Gymnasta in academiis, eo me sciente, & Deo gratias agente, circiter 40. An item modestè dicat me indicante sé, nouisse Aluarum Pelagium, quem ante 20. annos in Manuali Confessariorum Hispano non semel citaui.

a Humsmet quest. R. sponse 23

2 Quæ non dixerim, pie lector, ut significem putare me adeo senem non posse, vel non esse paratum ab eo iuuene discere multa diuina, & humana, Græca & Latina, Pontificia, & Cæsarea: possum enim & paratus sum, discere etiã ab alio lõge inferiori, imitatus Patriarcham illum meum maximum Augustinum relatum in c. si habes. c aientem se, tot annorum Episcopus paratum esse discere ab anniculo & laudans Pomponium 78. annorum dicentem, d nõ pigere se alterum pedem in tumulo habentem, aliquid addiscere: ut qui iam pridem certius quàm ille Ethnicus noui sententiam glossam, c. nisi cum pridem. e super illo. *Spiritus vbi vult spirat.* hoc disticho contentam.

c 24 q. 1.
d in l. apud Iulianum ff de fideicom. liber.
e De renunc.

Tu spiras vbi vis, tua munera diuidis vt vis,
Sed cui des, quod vis, quantum vis tempore quo vis.

Non inquam dixi prædicta, quia nolim & non sim paratus discere ab eo, & à lõge inferiori eo; sed ne mea opuscula & responsa multis vtilia, eius impropertijs desinant esse talia: & vt apud se reputet, an id damni reficere teneatur. Et quod forrassis inter nos quoq; est locus illi apud S. Hieronymũ parœmiæ, *Bos lassus fortius figit pedem.* Et quod non raro senilis cantio est Cygnea numine Dei, qui nos ambos, & omnes sua sanctissima pace conciliatos in terris, æterna tandem gloria donet in cælis. Amen.

S V M M A R I V M.

1 *Bonorum sacrorum, & profanorum dominij, administrationis, & dispensationis pulcherrima differentia per octo mẽbra breuiter digesta, & resoluta.*

1 TRIGESIMOTERTIO moneo, conclusisse me in dicto propugnaculo, ac coronide; quod quicquid blandiamur nobis beneficiarij tam sæculares quam regulares, veritas consistit in his octo. Primo, quod omnium bonorum pecuniariorum, sicut & aliorum omnium, verus & summus dominus est Deus Opt. Max. ita sua dispositione generali, qua ipsius est terra, & plenitudo eius, tam quoad naturam, quàm quoad vsum, vt declarat S. Thomas 2.2. q. 66. art. 1.

Secundo, quod horum bonorum quædam sunt communia, & nullius: ita quod neque sunt Dei, neque hominis singulariter, neq; hominum cõmuniter vlla dispositione humana in id sufficienti, sed capientium fiũt: quales sunt lapides in littore maris, & pisces eius. f Alia verò sunt diuina, quæ aliqua dispositione humana sunt alicuius: & hæc sunt duplicia, quædam Dei tantum, quæ etiam appellantur nullius, g alia tamen ratione quàm superiora, scilicet, quia nullius hominis singulariter, neque hominum vniuersaliter sunt, sed Dei tantum, secundum glossam receptam ibi & in l. 3. h qualia sunt omnia Ecclesiastica & Deo dicata per humanam oblationem, donationem, conuentionem, delictum, vel vltimam voluntatem, iuxta cap. i. *sunt qui opes.* i & cap. *res.* cum glossa, k & alia multa præsertim l Concilium Tridentinum, & l. *nulli.* m cuius glossa n probat posse Deum instituti hæredem, & ei donari & legari: quæ omnia dicuntur sacra alicuius ex quatuor speciebus sacrorum, secundum S. Thomam receptum, o & probatur in iuribus prædictis, licet alia sint alijs sacratiora, vt probatur supra. Alia verò sunt hominis, vel hominum singulariter, vel vniuersaliter: qualia sunt omnia profana & laica, siue sint publica, siue priuata, iuxta §. *vniuersitatis.* b

f Leg. 1. ff. de acq. rer. dom. g De l. sacra. & §. nullius. inst. de rer. diuis. h ff. de acquir. dom. i 12. q. 4. k 12 q. 1. l Cap. 1. de reform. sess. 22. m Et l. id quod & l. si quis ad declarandam. C. de sacro. & cler. n in verbo ... o 2. 2 q. 99. art. 3.

a 9. 1. mon. 41. in apolog. q. 1. mon. 24. b Et § singulorum. inst. de rer. diuis.

Tertio, quod hæc consequitur, solum Deum, & nullum hominem esse verum dominum bonorum ecclesiasticorum, & ita ecclesiasticos, siue sæculares, siue regulares disponentes de illis, disponere de alienis: bonorum autem profanorum esse veros dominos laicos, & clericos sæculares singulos, vel vniuersos ad quos ea humana dispositione ad id sufficienti pertinent. Et ita eos disponentes de ijs, disponere de suis.

Quarto, quod vniuersalis omnium bonorum ecclesiasticorum tam mobilium, quàm stabilium, quæ sunt Dei, administratio, siue ius administrandi ea nomine ipsius pertinet ad Pontificem Maximum per concessionem immediate factam ei, vt suo summo vicario à D. N. IESV CHRISTO. Particularis verò mediate, vel immediate ab eodem Pontifice concessa inferioribus beneficiarijs sæcularibus, vel regularibus, pro sua cuiuiq; institutione, & titulo: ita quod nullus eorum etiam ipsemet Papa, est verus dominus eorum, sed solum administrator rerum alienarum, scilicet Dei, siue D. N. IESV CHRISTI: Papa quidem summus, seu immediatus, alij vero particulares, & mediati.

Quinto, quod inter beneficiarium sæcularem, & regularem hoc distat, quod ille potest habere verũ dominium rei pecuniariæ profanæ vna cum iure administrandi hæc, vel illa bona ecclesiastica, per hunc vel illum titulum beneficiarium canonicũ à Papa sibi mediate, vel immediatè concessum: & quidquid acquirit intuitu suæ personæ, acquirit sibi quoad verum dominium, quicquid acquirit intuitu sui beneficij, acquirit Deo quoad verum dominium, & Papæ quoad administrationem vniuersalem; sibi verò, quoad particularem: regularis verò quicquid acquirit tam intuitu suæ personę, quàm sui beneficij, acquirit Deo quoad verum dominium, & Papæ quoad administrationem vniuersalem, & immediatam; suo vero beneficio, & sibi quoad particularem mediatam.

Sexto, quod inter clericum sæcularem non beneficiarium & regularem simplicem non beneficiatum, hoc distat, quod ille siue sit sacris initiatus, siue non, quicquid iustè acquirit, sibi acquirit quoad tam verum dominium quàm laicus, ea quæ sibi acquirit; hic vero nihil penitus acquirit sibi quoad verũ dominium, nec veram possessionem, neque vsumfructum, neq; vsum iuris: sed quicquid acquirit, acquirit primum Deo quoad verum dominium, & Papę quoad vniuersalem administrationem immediatam, & quoad particularẽ mediatam ordini suo, vel Monasterio si est capax talis iuris administrandi: sin autem; remanet illud apud Papam, & sola administratio facti apud ordinem suum, vel monasterium, dum Papa illis eam permittit; & etiam propriam suæ personæ, dum Papa, vel suus prælatus eam sibi iustè permittit.

Septimo, quod tam Papa quàm omnes alij beneficiatij, siue sęculares, siue regulares, debent administrare prędicta bona Dei, tanquam administratores alienorũ bonorum, scilicet Dei, secundum voluntatem eius declaratam per sacras literas, traditiones Apostolicas, & Canones Ecclesiasticos Conciliorum vniuersalium, & Pontificum Maximorum.

Octauo, quod voluntas Dei, & D. N. IESV CHRISTI declarata per præfata, est quod Papa, & omnes alij ministri inferiores beneficiarij possint se alere decenter ex redditibus suorum beneficiorum: & quod superflua naturæ, & decentiæ, distribuãnt pauperes quos elegerint, siue mendicos, siue alios, indigentes tamen saltem ad se decenter sustentandum, vel in alia pia, vel iustæ gratitudinis officia; & non thesaurizent eo etiam ad mutandum statum inferiorem in altiorem; nec donent illos diuitibus, etiam cognatis, vt ditiores, vel nobiliores fiant: & quod contra facientes, in notabili quantitate peccant mortaliter, ceu vtentes rebus alienis contra voluntatem Domini, & tenentur ad restitutionem: quia violant legem iustitiæ, non solum ipsi, sed etiam qui accipiunt ab eis, nisi excu-

sentur per aliquod eorum, quæ nos colligimus in monito sequenti.

1 TRIGESIMOQVARTO moneo, ex omnibus in hoc libro dictis inferri, *admonendos esse confessarios & consultores beneficiariorum, ne facilè peccati mortalis, &c.

* Admonendos esse confessarios &c. *Hoc monitum integrum & ad verbum prorsus habetur in Manuali Confessar. c. 17. n. 94. quare supervacaneum prorsus duximus illud hic inserere. Quibus enim, qui eius moniti legendi cupiditate tenebitur, quod ante ei faciendum est, cui beneficiariorum confessiones audire incumbit, illud in eo loco quem notamus legere poterit. Cæterum Doctor Franciscus Turrianus cuius in sequenti monito epistolam D. Nauarrus habet, fuit D. Doctor Theologus ad Concilium Tridentinum à Pontifice maximo missus, qui post illud, Societatem Iesu, ingressus multis antequam esset Societatis & post quam in eam cooptatus est, libris editis Romæ anno 1584. 21. Nouemb. diem clausit extremum.*

Hoc monitum, & alia 20. proximè præcedentia continent summam propugnaculi præfatæ apologiæ, quod fuit ceptum 8. Kal. Nouemb. finitum eisdem Kal. & manu extrema donatum die sacro B. Martino Apostolorum pari, cuius vt intercessione contra omnia aduersa muniamur vniuersa Ecclesia orat. Amen.

SVMMARIVM.

1 *Turrianus Societatis Iesu laudatus, & epistola eius pro huius libri auctore.*
2 *Bona Deo, & Ecclesiæ data sunt Dei, & dominica. Turrianus.*
2 *Cibum Scriptura vocat quod est naturæ necessarium. Turrianus.*
3 *Deus sibi diuitis donata iubet dari pauperibus. Turrianus.*
4 *Episcopum scriptura cur vocat œconomum profunde. Turrianus.*
5 *Nouitas vocum vitanda. Turrianus.*
6 *Lex iustitiæ distributiuæ, vt iubet dari, & restitui ipsa pro. n. 7. & 8. Turrianus.*
9 *Diuitias non copia, sed vsus facit mirabiles. Turrianus.*
10 *Episcopos qui facit dominos magna laude priuat Euangelium. Turrianus.*
11 *Pauperibus subueniendi cura communis esse debet. Turrianus.*

TRIGESIMOQVINTO moneo, quod longè post impressionem huius libri de reditibus ecclesiasticis, & post editionem eiusdem apologiæ, & propugnaculi præfatorum, missæ fuerunt mihi epistolæ duæ pertinentes ad tres quæstiones prædictas, altera quidem Reuerendi admodum P. D. Doctoris Francisci Turriani Ordinis Societatis Iesu, illustrissimi vita integerrima, & recondita eruditione clarissimi, data ad Reuerendum eundemq; admodum illustrem præsulem Laodicensem. Altera verò eruditissimi eiusdem quæ peritissimi, Achillis Statij Lusitani toti vrbi, magnæque orbis parti celeberrimi, ad me ipsum transmissa, quas sub hoc mon. 35. reponere non vno nomine operæ pretium visum est: admonito prius lectore, quod alter duorum compugnantium, de quibus meminit Turrianus, sum ego qui nunc aut propugnare veritatem, & alter est Nauarrum qui præfatam apologiam & propugnaculum edidi.

REVERENDISSIMO DOMINO GONSALO HERRERA EPISCOP. Laodicens. Francisc. Turrianus Societat. IESV.

1 QVIA ex literis tuis postremis intellexi propositum esse D. Illmo Episcopo Mondoniensi designato scribere de bonis ecclesiasticis: & quid ipse de ratione eis vtendi sentiam, cupere scire, faciam: & quod amicus tuus à me petit: & quod ego ei pro tua in me beneuolentia & studio, atque officio mea scripta vt scribis defendendi, debere nihil videor. Tametsi post tam multa de hac re à duobus magnis viris sæpius vltro citroque magna concertatione disputata, & ab altero eorum viro quoque eius consultissimo veritate tam fideliter illustrata: & tractatis argumentationibus, & auctoritatibus canonum grauissime conclusa, fortassis actum agere videor. Sed si nihil aliud in hac scriptione profecero, in re honesta amicis morem gerere operæ pretium est. Et quia eadem repetere necesse opus est, neque sine fastidio legenti, & scribentis fieri potest: mutuabo paulò diligentius, si quid forte ab illo grauissimo patrono, & fortissimo propugnatore veritatis nobis relictum est, quod ad propositum eius, nempe episcopos, Ecclesiam, & pauperes adiuuandi pertinere possit.

2 Bona igitur ecclesiastica sic data sunt domino, cuius sunt, vnde κυριακα id est, dominica *a* appellantur: sicut tempore Apostolorum dederunt Ananias & Saphira vxor pretium agri, quem vendiderant. Deo enim dederunt, non hominibus, sicut scriptura testatur, cum ait: *Cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto? non es mentitus hominibus sed Deo.* Deo igitur dederant, cui oportebat fidem seruare, & non fraudare eum, auertendo parte boni oblati. Huiusmodi ergo bona Deo oblata Deus ipse postea (sicut à sanctis Apostolis in suis constitutionibus traditum est) dedit Episcopis, & alijs ministris tanquam operarijs cibo suo dignis, sicut ait euangelista Matthæus. Cum verò cibum dixit, eum intelligi voluit, quę naturę necessitas postulat, vt canon Apostolorum, *b* & synod. Antiochena, *c* interpretantur: his enim indigent ministri. Quod si ex donis Deo oblatis, opes ministris Ecclesiæ Deus concessisset, & non necessaria tantum, opes, siue diuitias, & non cibum vocasset, eo dignos esse dicit ministros Ecclesiæ, tanquam mercede sua. Hoc enim contentos esse vult, & non amplius sibi sumere, sicut Apostolus ait: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* Quod quidem de Episcopis in primis dixisse, qui in locum Apostolorum successerunt, testis & interpres est idem canon Synodi Antiochenæ, *d* qui sequens canonem Apostolorum, Episcopo concedit, vt ex bonis ecclesiasticis accipiat: quæ inquit *Ei sibi sunt ad vsus suos necessarios, & hospitum: vt nihil eis desit secundum Apostolum dicentem: habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* At Apostolica constitutio *e* *Sumat* inquit *Episcopus ex bonis ecclesiasticis, quantum sibi sufficiat, in indumentum, quantum necessitati & honestati congruat.* Quod si aliunde suppetat illi, ad viuendum, & sunt fortasse diuites, licebit eis dare bona sua, quibus videatur secundum canonem apostolicum *f* & de Euangelio viuere, sicut dominus ordinauit, sumentibus ex bonis ecclesiasticis, vt iam diximus, quantum sibi & familiæ, atque hospitalitati sufficiat, tanquam qui sint & indigentes & operarij: vt quod accipiunt, sit eis merces, qua sunt digni propter opus ministerij, quæ verò supersunt, aliorum egentium sunt. Omnino enim huiusmodi bona donata sunt Deo, quę ideo Græcè dicuntur δῶρα, id est, dona, quæ dari solent etiam nõ indigenti, vt certè nullare indiget Deus, cui donantur. Cum verò dat Deus ministris Ecclesię ista dona sua, quia iam tanquam indigentibus dat, non δῶρα, sed δόματα vbique & Scriptura, & Apostolica constitutio vocare solet. Sunt enim δόματα, quæ data interpretari solemus, ea quæ indigentibus dantur. Notauit hanc vim verbi huius Sanctus Maximus Dionysij Areopagitæ scholiastes in quæstionibus & responsionibus ad Thalassium. Sic Paulus, *g* vsus est hoc verbo, cum ait: *& Thessalonicam semel & bis mihi in vsum misistis, non quia quæro datum.* Græcè est δόμα, in quo digna est admiratione Scripturæ sanctæ prouidentia: quæ eo verbo in mercede ministrorum Ecclesiæ vtitur, quod eos statim redarguere potest, si non contenti cibo suo plus appetant, id est, si ex possessionibus & bonis ecclesiasticis plus sibi sumant, quam quod eis ad vsus vitæ necessarios honestos, & decentes sufficiat. Continuo enim eos rogabimus, ista, quæ supersunt necessitati, quo nomine vocabuntur; δῶρα enim, id est, dona, non sunt, quæ dari solent etiam non indigentibus, vt idem quoque S. Maximus notauit.

3 Deus autem ista dona sua, id est, sibi oblata, non dat mini-

a In apostolicis const.
b 41.
c Canone 25.
d 25.
e Lib. 2. c. 24.
f 40.
g In epist. ad Philip. c. 4.

ministris Ecclesiæ tanquam non indigentibus: sed potius dat in cibum, id est, ad necessarios vsus vitæ, velut indigentibus, vt canon Apostolorum nos docet. Neque rursus sunt δόματα, id est, data, quia hæc indigentibus dantur. Ista autem superfluunt istis: non igitur istorum sunt, quæ istis, neque tanquam non indigentibus à Domino Deo donata sunt: neque tanquam indigentibus data: nemo enim indiget superfluis. Restat ergo, vt sint aliena, & distribuenda, quibus debentur, & quorum sunt, vt si non distribuantur, inique ablata sint: ablata dico egentibus, quorum sunt. quod si ablata sunt, iustitia postulat, vt restituantur. Deinde si Episcopi veri & legitimi domini fructuum possessionum sunt, cur eos Scriptura sancta, & Apostolica doctrina à Clemente, Petri & Pauli discipulo scripta, & Apostolici Pontifices œconomos, id est, dispensatores, & procuratores vocant? aut si œconomi, simul & domini sunt, consequens est, vt partim horum bonorum ecclesiasticorum tanquam propria eorum sint: ea scilicet, quæ ipsis Ecclesiæ ministris ad vsus vitæ necessarios opus sunt; partim non propria, sed ipsis à Deo commendata, & concredita: tanquam fidelibus œconomis. Quod si œconomi, siue dispensatores eorum sunt, quæ necessitati supersunt, an ratio iustitiæ naturalis non docet, si œconomus auertat sibi & suis vsibus, quæ dispensanda erant, ea resarcire, & compensare debere? aut certè si non debet, non œconomus, siue dispensator; sed dominus est Episcopus, & mentietur Scriptura; quæ œconomos siue dispensatores vocat, vt apud Lucam in parabola; cùm ait. *Quis putas est fidelis dispensator & prudens?* (Græce est œconomus) *quem constituit dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram.* quem locum de dispensatore spirituali, & non sæculari: ecclesiastico, & non ciuili, necessario secundum Scripturam intelligendum esse, satis (vt opinor) probaui. *a* aduersus Magdeburgenses Centuriatores. Sic etiam vocat Apostolica constitutio, *b* cum ait, *Vos episcopos oportet, non magnas impensas facere: neque donis Dei tanquam alienis, sed tanquam proprijs Dei vti, vt bonos œconomos siue dispensatores Dei decet.* Deinde subiungit. *Sumat ergo episcopus alimenti, quantum sufficiat, in indumentum, quantum necessitati, & honestati conueniat.* Item. *c Dabis*, inquit, *Sacerdoti, quæ ei debentur, primitias areæ, & torcularis. & oblata pro peccatis, tibi enim conuenit, vt largiaris, illi vero tanquam œconomo, & ministratori rerum ecclesiasticarum, vt dispenset: ac tamen, ne episcopum ad rationes voces, neque dispensationem eius obserues, quomodo, aut quibus, aut vbi, verum bene, an secus: habet enim ratiocinatorem Deum, qui hanc illi œconomiam, siue dispensationem in manus tradidit.* Deum dixit ratiocinatorem Episcopi, ne licentia, & impunitas à iudicio hominum illecebra ei esset malè dispensandi.

a Lib. 3. defensionis epistolarum pontificũ apostolicorum. c. 9.
b Lib. 2. c. 24.
c Cap. 35.

4 Sic quoque Apostolici Pontifices Episcopos olim vocabant: sicut ex Scriptura sancta, & ex Apostolica traditione didicerant. Vnde Alexand. I. *d Quod autem*, inquit) *ad alios iudices prius non debeant, quàm* ad te (sic enim est in exemplari Vaticano manuscripto) *sacerdotes vel actores accusari: ita a tempore Apostolorum obseruatum & definitum inuenitur.* Episcopos, qui sunt (sicut Clemens Romanus vocat) sacerdotes populorum vocat Alexander actores Ecclesiæ suæ. Sic enim legendum est, sicut in vetustis exemplaribus manu scriptis scriptum reperitur & non auctores vel rectores, quos prius quàm accusentur, conueniri vult Pontifex Alexander ab ijs, qui in eos querelam habent. œconomos enim Græcè quos nunc, vt antea dixi, dispensatores interpretari solemus, olim interpretati sunt actores, id est, administratores, siue procuratores. Testis est interpretatio latina antiquissima epistolæ ad Galatas, in qua verbum œconomi Græcum sic translatum est, cum ait. *e quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt a seruo, cum sit dominus omnium; sed sub tutoribus & actoribus est, vsque ad præfinitum tempus a patre.* pro actoribus Græcè, est œconomis. Et in vetustissima interpretatione Irenæi, *f* in fine: *Quis igitur*, inquit, *fidelis actor bonus & prudens.* Locus est Euangelij, *g* in quo œconomus est Græcè, Latine, dispensator. pro quo interpres Irenæi (vt dixi) actor vertit. Sic etiam vocat Episcopos Anacletus, *h* actores Ecclesiæ, id est, œconomos, vel dispensatores. *Ego*, inquit magnus Basilius, *cum carnem audio, carnem intelligo, cum scapham, scapham.* nomina enim ad significandas res imposita sunt. Similiter nunc dicendum est, nos cum episcopos œconomos & dispensatores audimus, œconomos & dispensatores intelligimus. Nomen igitur, quo S. Apostoli Episcopos œconomos bonorum ecclesiasticorum vocauerunt, vt Clemens Romanus, *a* testatur, & nomen item, quo ipsa bona ecclesiastica eis data δόματα, id est, data indigentibus appellarunt, hæc inquam nomina, voluerunt illi sancti Apostoli, vt perpetuo Episcopos admonerent, debere eos contentos esse necessarijs ad vsus vitæ: reliquorum verò ad distribuendum tantùm in vsus egẽtium potestatem eis fieri, vt si hoc non fecerint, ea quæ egentibus fraudata fuerint, egentibus reddenda sint. Si quod Apostolus Timotheo, *b* scripsit omnibus scriptum esse voluit, cùm ait, *Formam habe sanorum verborum, quæ ex me audisti in fide, & in dilectione in Christo Iesu Domino nostro.* qui œconomos, & dispensatores quos Scriptura sancta, & traditio Apostolicæ doctrinæ, & pontificum Apostolicorum consuetudo vocat, dominos potius vocant, & faciunt, & dispensationem ac procurationem bonorum Domini in dominium vertunt, quomodo isti formam habent sanorum verborum in fide creditæ dispensationis, & in dilectione pauperum in Christo Iesu Domino nostro, & Episcopo animarum nostrarum, cui primũ bona ipsa oblata, & donata sunt: Rursus idem Apostolus. *c Si quis*, inquit, *non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei quæ, secundum pietatem est, doctrinæ, superbus est nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum.* At qui ex numero est sanorum sermonum Domini nostri Iesu Christi, & ad doctrinam, quę secundum pietatem est, pertinet sermo, qui tradit secundum Scripturam, & Apostolicam doctrinam, & Apostolici canonis constitutionem bona ecclesiastica Christo Domino donata esse, & eorum œconomos, & procuratores Episcopos esse, cui sermoni sano, & pietatis pleno, qui non acquiescit, qualis sit Apostolus dicit, non ego. Et iterum in extrema parte epistolæ *O Timothee*, inquit, *depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates.* depositum vocat, vt doctus Tertullianus, *d* sentit Apostolus doctrinam Ecclesiæ Catholicæ traditam, quæ instar depositi fideliter in ea custoditur, à qua qui discedit, is inducit vocum, id est, vt Vincentius Lirinensis vetus, & grauis Auctor interpretatur, dogmatum, rerum, & sententiarum nouitates profanas, quæ nihil, inquit, habent sacri, nihil religiosi, & ab Ecclesia, & templo Dei sunt alienæ. At nemo iam ignorat, vocari, vt supra docui, Episcopos in Euãgelijs, in Apostolica doctrina, & Apostolicis constitutionibus & in epistolis Pontificum Apostolicorum œconomos, dispensatores, procuratores, actores, & administratores. Qui ergò eos bonorum ecclesiasticorum dominos dicunt, & faciunt, fidem Apostolicæ doctrinæ Ecclesijs Dei traditæ instar depositi crediti violant, & profanam vocis nouitatem introducunt. Denique si corrumpunt bonos mores colloquia praua, vt Apostolus, *e* ait, dictum Menandri comici approbans, profectò ad colloquia praua pertinet dicere Episcopos, dominos bonorum ecclesiasticorum: siquidem ad auaritiam, & non ad largitatem ministros Ecclesiæ hæc vox inuitat, quos Apostolus vult habentes alimenta, & quibus tegantur, his contentos esse. Sed ne iam amplius, si qui adhuc contradicunt, subterfugiendi locum cogitent, & in aperto latebras quærant, imponat finem disputationi Apostolica constitutio à Clemente Roman. lib. 2. cap. 24. descripta, quæ sic ait. *Quæ secundum mandatum Dei tribuuntur, decimas dico: & primitias insumat Episcopus, vt homo Dei: quæ causa, & ratione pauperum sponte offeruntur, distribuat decenter in pupillos, in viduas, in afflictos & calamitosos, in hospites egentes, tanquam qui Deum habeat harum rerum ratiocinatorem, quarum œconomiam, id est procurationem ei commiserit. Impartite ergo Episcopi cum iustitia omnibus indigentibus. & vos vtimini bonis Domini, sed non abutimini: edite ex eis, sed ne soli ea deuoretis: quin potius communicate cum egentibus, & declinate offensionem* Dei. Non dixit: impartite omnibus egentibus, cum misericordia aut caritate, sed cum iustitia: ne quis diceret

d In epist. 1.
e Cap. 4.
f Lib. 4. c. 44.
g Luc. 12.
h In epist. 3.
a In constit. apost.
b In epist. 2.
c In epist. ad eundem.
d In li. de præscrip. hæret.
e In epist. ad Corinth. priore.

ceret (vt iam quidam dixerunt) non esse restituendum, si quis eos fraudaret, quibus impertiendum erat: quia lex non iustitiæ specialis, sed lex caritatis impartiri iuberet. Iubet igitur lex Apostolicæ constitutionis cum iustitia distribuere omnibus egentibus, vt cuiusque ratio, & necessitas postulauerit; quod quidem ad iustitiam distributiuam pertinet: ergo qui hanc iustitiam in distribuendo non seruauerit, qui in alios vsus conuerterit, ea per legem iustitiæ specialis, & commutatiuæ restituere egentibus debebit. Hæc enim est, quæ id, quod in eo, quod distribuendum erat fraudatum est alijs, emendare & corrigere debet, vt docet sanctus Thomas. a Deinde quia propter caritatem Dei & proximi seruanda est hæc iustitia in bonis Domini in vsus egentium distribuendis. Idcirco, eadem apostolica constitutio de lege etiam caritatis in proximum admonet subiungens. *Etenim si ista bona soli insumpseritis, illud vobis tanquam insatiabilibus, & qui soli ea comedetis, exprobrabit Dominus, Lac deuorabatis, & lanis operiebamini.* & in alio loco. *An soli in terra habitabitis? quocirca iussum est,* inquit, *vobis in lege: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.*

a 2.2.q.62 ar.1.in resp.

6 Non solùm igitur lex caritatis iubet Episcopis bona Domini, id est ecclesiastica cum omnibus egentibus communicare: hoc ipsum enim iuberet, quamuis omnia bona ecclesiastica Episcoporum essent, vt sunt patrimonij bona. Sed in primis lex iustitiæ distributiuæ hoc iubet; quia non sunt Episcopi, sed communia omnium egentium. ob hãc causam prius de iustitia admonuit & præcepit, quam de caritate Apostol. constitutio. Licet sit caritas excellentior virtus, sed quam habere Episcopus non potest, nisi illam iustitiam bona Domini in vsus omnium egentiũ distribuentem seruet. Subiungit deinde apostolica constitutio. *Atq; hæc quidem dicimus, non vt laboribus vestris non fruamini, scriptum est enim, non alligabis os boui trituranti, sed vt moderate cum iustitia fruamini.* Ecce iterum iustitia in ijs etiam seruanda, quæ Episcopi vsui deputata sunt. Iniustitia ergo est Episcopum bonis ecclesiasticis ad vsus suos, & familiç immoderatè vti. tantum enim fit Episcopi proprium ex bonis ecclesiasticis ad viuendum ex eis, aut ad dandum, cui velit, si malit ex patrimonio viuere, quantum eidem ad vsus necessarios, & decentes secundum gradum & locum, quem tenet, necessarium est. Ergo secundum apostolicam constitutionem Episcopus, qui ijs, quæ specialiter vsui eius deputata sunt, immoderatè vtitur, ita vt immoderata sibi retineat, & alijs egentibus non subueniat, non solùm peccat, vt in bonis patrimonij sui similiter vtẽdis peccaret, scilicet, contra debitum caritatis; sed etiam cõtra debitum iustitiæ in primis peccat. At fortasse, quod dixit S. Thomas, b eandem rationem videri in his immoderatè vtendis, vt de bonis proprijs non asseueranter affirmauit, sed dubitanter dixit, cùm ait, videtur esse eadem ratio.

b 2.2.q.185.

Subiungit postea eadem apostolica constitutio. *Vt igitur cùm bos in area operatur ore non alligato, inde pastum capescit, non tamen totum, quod in area est, ab eo depascitur, sic vos cùm in area, id est, in Ecclesia Dei operam exercetis, edite ex ecclesiæ bonis.* en igitur, quod bos in area ore capit, dũ laborat messem terendo, exemplum est, & in vetere Scriptura, vt Apostolus Paulus interpretatus est, figura fuit eius partis siue portionis, qua Episcopus cõtentus esse debet; siue ipse ex summa nondum distributa bonorum omnium ecclesiasticorum alioqui communium sibi sumat: siue iam antea facta partitione bonorum Domini in clericos, in fabricam, in pauperes; nihil enim refert, nec enim quia pars Episcopi maior alioqui quàm vsus necessarij, & decentes moderatè requirunt, inuenta est specialiter eius vsui deputata: idcirco totam quantacunque sit ei deuorare sine crimine iniustitiæ licebit? absit. non ita est, secundum Apostolicam constitutionem, nec hoc vnquam S. Thomas sensit. De ea igitur parte loquitur S. Thomas, quam vocat specialiter vsui Episcopi deputatam: in qua videri dicit per immoderatum vsum peccare: sicut in proprijs bonis, in qua scilicet non est notabilis supra necessitatem excessus, & latere potest. Sin verò sit multus excessus, qui non potest latere, id ipsum sensit, vt ratio naturalis, & diuini

A iuris postulat; quod sensit, cùm Episcopus, plusquam debet de communi summa ante diuisionem bonorũ sumit, ita vt multus sit excessus, qui latere (inquit) nõ potest. vnde videtur (inquit) bonæ fidei repugnare: bonæ fidei dicit, scilicet, dispensationis ac procurationis bonorum ecclesiasticorum creditæ. Ex quo fit, vt non solum peccet mortaliter, sed etiam restituere debeat: quia vbi bona fides creditæ dispensationis seruata non est, ibi alienum iniuste ablatum est.

8 Probat deinde Apost. const. testimonio prophetæ Ezechielis, quod dicit de episcopi moderato vsu bonorum ecclesiasticorum cum iustitia, id est, vt non plus iusto sibi sumat, etiam ex parte sibi assignata: non enim exprobrabit Dominus Episcopo, quod de lacte gregis manducat,
B & de lana ouium vestiat. *Quis enim,* inquit Apostolus, *pascit gregem, & de lacte eius non mãducat.* sed exprobrabit secũdum Apostolicam doctrinam, quod lac gregis & insatiabilis deuorat: & quod de aliorũ lana vestiat, hoc est, plus iusto in cibos & indumenta sibi sumat. Hoc enim significat apud Ezechielem. *Lac deuorabatis & lanis operiebamini.* & paulò post idem Ezechiel: *Pascebãt,* inquit, *pastores semetipsos, & greges meos non pascebant.* significat immoderatos sumptus in vsus suos fecisse, & oues indigentes defraudasse pastu necessario.

In qua re, quia iniustitia erat, minatur paulò post Dominus, inquiens: *Visitabo oues meas, & pascam illas in iudicio.* cum dicit, pascam illas in iudicio, iniustitiã plane expro-
C brat pastoribus. Est igitur secundum scripturam Apostolica constitutione interprete, iniustitia in vsu immoderato partis Episcopi. quod si iniustitia est, est igitur opus restitutione, quæ est actus iustitiæ commutatiuæ, vt quæ distribuenda erant egentibus, vt eorum communia, egentibus reddantur: aut in alios vsus pios collocentur: immo vt sicut Apostolus ait: *Omne obstruatur.* neq; verbum ipsum restitutionis propriũ in sacris canonibus prætermissum est, Synodus enim Antiochena, quæ grauissima est, & plures canones Apostolorum renouauit, ac confirmauit, a renouans canonem Apostolorum, *Episcopus,* inquit, *ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum in omnes, qui indigent, cum omni reuerentia, & timore Dei: participet au-*
D *tem & ipse quibus indiget: si tamen indiget, tam in suis, quàm in fratrium, qui ab eo recipiuntur, vsibus necessarius: ita vt nullo fraudentur iuxta S. Apostolum dicentem: habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* Deinde subiungit, *Quod si contentus his minime fuerit, scilicet, necessarijs, conuertat autem res Ecclesiæ in suos domesticos vsus, & prouentus Ecclesiæ vel agrorum domesticis suis, aut propinquis, aut fratribus, vel filijs tribuat, ita vt per huiusmodi personas occulta res Ecclesiæ lædantur, Synodo prouinciæ pœnas ille persoluat.* sic interpres vetus è Græco vertit. Est autem hic pœnas persoluere Synodo, rationes Synodo referre. hoc enim significat, quod Græcè est ὑπεύθυνος παρέχειν, quod vulgo dici solet, syndicari: cum quis rationem administrationis, quæ fidei eius commissa est, repo-
E scitur; vt si quem fraudatum esse constiterit, confectis rationibus soluendum sit. Iudicio ergo Synodi Antiochenæ, si Episcopus non contentus necessarijs, plus in vsus domesticos, aut domesticorum, vel propinquorum insumat, siue diuisa sint bona Ecclesiæ, siue non sint (nihil enim refert, neq; Synodus quicquam referre iudicauit, quęq; Episcopum necessarijs, vtcunq; sit, omnino contentum debere esse secundũ canonem decreuit) contra iustitiam facit, & restituere debet. Imo ne quis sententiam canonis vel maliriosa cauillatione eluderet, vel per errorem falsò existimaret, hoc genus lędendi res ecclesię à Synodo prohiberi, cum Episcopus prouentus Ecclesiæ, vel fructus a-
F grorum nõ per presbyteros, & diaconos Ecclesiæ tractat, sed per domesticos, & propinquos, siue fratres, siue filios, quibus potestatem eorum cum iactura rerum ecclesiasticarum dederit, addidit canon: *Si autem aliter accusatur Episcopus, aut presbyteri, quod ea, quæ pertinent ad Ecclesiam vel ex agris, vel ex alia ecclesiastica occasione, sibi vsurpent: ita vt ex hoc pauperes affligantur, criminationi verò & blasphemiæ tam sermo prædicationis, quàm hi, qui sic dispensant, exponantur: & hoc corrigi oportet sancta Synodo, id quod decet, probãte.* Corrigi oportere dixit, qui e Græco vertit, pro eo, quod est, restitui o-

a Can. 25.

pottere, verbum enim Græcum, διόρθωσις, quo vsa est Synodus, restitutionem propriè significat: sicut Aristotel. a docet, vbi eam partem iustitiæ, quæ commutatiua dicitur, quæ in damnis, & lucris æqualitatem constituit διορθωτικὴν vocat, id est, partem iustitiæ quæ in restituendo versatur.

a In libr. 5. Moral.

8 Quomodocunque igitur Episcopus non contentus ijs quæ ad vsus suos necessarios decenter sufficiunt, plura sibi auerterit, cum egentium detrimento, is iustitiam nō seruat, & corrigere, ac emendare debet restituendo: vt Synodo prouinciæ decere visum fuerit. hunc canonem non interpretatus, sed secutus est Iustinianus, b vbi œconomis ecclesiarum iubet, si egentes à Patriarcha, aut reliquis clericis defraudati fuerint, indemnitatem præstare: quod quidem sine restitutione fieri non potest, vt in Synodo Antiochena sancitum est. Postremo si quis adhuc iudicio Synodi Antiochenæ grauissimæ non acquiescit, & insuper ex iudicio Dei futuro, quid in re sit scire cupit, videamus quid Isidorus Pelusiota eruditissimus, & sanctissimus pater ante annos prope mille ducētos in epistola ad Palladium diaconum de iudicio in huiusmodi Episc. futuro scripserit, interpretemur Latinè. *In altero* inquit, *sæculo pronunciabitur contra eum à iudice incorrupto in illo horribili tribunali, cum clamabunt esurientes his vocibus: nos quidem neq; cibos ad necessitatem naturæ ab hoc accepimus, hic vero delicijs perfluens, & opes congerens, reliqua in honores splēdidos insumpsit. Nudi dicent: durior hic, & difficilior quàm hyems nobis fuit. Aegroti: grauior ipsa ægritudine extitit pupilli: nullum patrocinium ab eo tulimus. Viduæ: non attulit nobis consolationem. Inclusi in carcere: non stillauit in nos lachrymam compassionis. Calamitosi: non porrexit nobis manum subleuationis: & (vt summatim dicā) cum omnes, quorum est episcopus ordinatus, in eum clamauerint: quid existimas facturum esse iudicem incorruptum? an non grauiter puniet, quem nec honor fecit meliorem? omnibus sane liquet, ita fore. Si quis vero non credit pronunciationē sententiæ in Euangelio legere potest. Diuidet (inquit) eum, & partem eius cum infidelibus ponet.* Hactenus Isidorus.

b In auth. 3. vt deter. sit num. cle.

Hæc est sententia, quam dominus in Euangelio Lucæ ait, pronunciandam esse in illum dispensatorem, quem constituit Dominus super familiam suam, vt daret illis in tempore tritici mensuram. Ille verò percutiens seruos, & ancillas, sicut ait Euangelium, cœpit edere, & bibere, & inebriari, id est, immoderatè vti bonis ecclesiasticis sibi ad impertiendum egentibus datis; quæ quidem, qui non impartit, is egentes percutit fame, ac nuditate. Sed fingamus proficisci hinc in alterum sæculum huiusmodi Episcopum, dolentem quidem, non distribuisse egentibus, quæ suis vsibus necessarijs superfuerunt, sed non prouidētem, vt post mortem saltem distribuantur, cùm tamē posset. An continuo silebit illa, quam dixi egentium querimonia & lamentatio? An muta erit accusatio illa esurientium, & nudorum? minimè: non enim illæ voces audientur: quia hunc non pœnituit suæ in eos inhumanitatis iniustitiæ: sed quia inhumanus & iniquus in eos fuit; & quod eis abstulit, alijs postea egentibus, qui loco priorum in vita remanserunt; neque dum vixit, neq; post mortem reddidit. Si igitur verum esset, in legem caritatis ac misericordiæ, non autem in legem etiam iustitiæ eos episcopos peccare, qui pauperes ecclesiasticis eleēmosynis defraudant: nullæ querelæ esurientium, & nudorum illic audirentur, quia iniustæ essent: audientur tamen (vt hic grauissimus auctor, & sanctissimus Isidorus Pelusiota testatur) illa igitur pœnitentia sine correctione restitutionis, non fuit vera pœnitentia.

9 Hæc enim est bonorum ecclesiasticorum lex à domino eorum instituta, à sanctis Apostolis tradita, & eorum canonibus diuinis sancita, vt ex eis clerus cuius pars & hæreditas est Dominus, ea tantùm, quæ ad vsus vitæ necessarios opus sunt, moderate tanquam sua sumat: reliqua vero tanquam non sua, sed Domini propria cum egentibus communicet. Idcirco sunt hæc ecclesiastica bona illæ admirabiles diuitiæ, quas Propheta Esaias dicit prophetans de ministris noui testamenti, cum ait, c *Vos autem sacerdotes Domini vocabimini ministri Dei nostri. Dicetur vobis fortitudinem gentium comedetis.* hoc dicit propter eorum, qui ex gentibus conuertendi erant, largas oblationes possessionum, decimarum, primitiarum, aliorumque bonorum, quæ fortitudinem & vires vocare solet Scriptura, vt cū ait, a *secundum vires suas porrigens da pauperi.* Deinde subiungit Esaias. *& eritis in diuitijs eorum admirabiles.* Quid enim admirabilius esse potest, quàm eos qui huiusmodi diuitias quamuis amplissimas habent, si eas tamen habere, quasi non habeant: sic possidere quasi non possideant: quod quidem tunc fit, cum ij, qui ex clero sunt, ex bonis ecclesiasticis copiosis, quæ habent, ea tantum sibi familiæ, & hospitibus sumunt, quæ ad vsus vitæ necessarios sufficiunt: reliqua in vsus omnium egentium collocant, quippe quæ eorum fidei ad distribuendum cōmissa sunt. hoc ergo est in ecclesiasticis ac dominicis bonis habere, & possidere ea tanquam non habentes, neq; possidentes, cum hoc modo & lege habentur, & possidentur. Qui autem Episcopos faciunt bonorum episcopatus sui dominos, & reliquos clericos suorum beneficiorum: ita vt quæ necessarijs vsibus supersunt, peccet quidem, si aut auarè seruent, aut immoderatè insumant: sed non teneātur lege restituendi, quæ cum iniuria & damno egentium insumpserunt, nullam isti admirabiliorem legem in bonis Domini, quæ Dominus clero suo dedit, relinquunt, quàm in patrimonijs sæcularibus: & mendacem faciunt prophetiam, quæ prædixit de ministris Ecclesię nostrę futuros esse admirabiles in diuitijs Domino oblatis. diuitias enim non facit admirabiles copia ipsa, sed earum vsus, & vtendi lex.

c Cap. 61.

a Eccles. 14.

Rursus isti, quod in tribu Leuitica, quę euangelici cleri typus, & vmbra fuit, in veteri testamento figuratum est, carere volunt re, & veritate, in nouo: Vt enim Leuitica tribus, quæ ministrabat tabernaculo testimonij, quod typus Ecclesiæ nostræ erat, ex donis Deo oblatis alebatur, sicut Dominus ei per Moysēn dixit; *Ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Israel*: sic clerus ex bonis Domino oblatis pro ministerio Ecclesiæ ali debet. Et sicut voluit Dominus, vt tribus Leuitica donis illis Deo oblatis pro ministerio tabernaculi contenta, nihil inter filios Israël in eorum terra, quam eis Dominus dedit, & diuisit, possideret, sic voluit, vt præter ea, quę ex bonis ecclesiasticis Domino oblatis ad edendum & vestiendum; & ad reliquum vitæ cultum necessarium, & decentē clero sufficerent, nihil reliquorum bonorum Domini Dei tanquā proprium more & lege sęcularium possiderēt; sed eorum œconomi, & procuratores tantum esse ad suppeditādum egentibus, quod longè excellentius ac perfectius erat, & magis statum Euangelij decebat; habere scilicet, procurationem tantum eorum bonorum ad largiendum egentibus, quàm nihil possidere, vt veteres Leuitę in terra Israël. Siquidem in non habendo, nulla cura aut solicitudo est: in habendo autem ad distribuendum cùm iustitia magna esse debet, quę si fuerit magna, rursus apud Deum & ecclesiam Dei laus, & gloria est.

10 Hac igitur excellentia, & perfectione, ac laude Euangelium, Ecclesiam, & clerum Christi priuant, & spoliant qui episcopos faciunt dominos bonorum omniū sui cuiusque eorum episcopatus: & similiter in beneficijs reliquorum clericorum. immo faciunt hac ratione, multo melius, ac perfectius prouisum fuisse Leuitis veteris testamenti, quàm Leuitis noui. Expeditius enim erat in veteri testamento ad obeundum ministerium tabernaculi, nihil Leuitas in terra filiorum Israël possidere contentos donis Deo oblatis, quam non contentos Leuitas noui testamenti necessarijs à Domino pro ministerio datis, accipere ab eo insuper, quę non essent sibi necessaria, nisi lege Domini, qui ea dedit tenerentur ad suppeditandum ea egentibus, tanquam aliena & non sua.

5 Illud præterea dicendum est, tam necessarium esse Episcopis prouidere omnibus egentibus, quæ necessaria eis sunt, vt si non habeant ad tribuendum eis, secundum Apostolicam constitutionem petere ab alijs debeant: sic enim ait Apostolica constitutio. b *Idcirco accepistis datum Leuitarum, oblationem populi, vt suppetat vobis, & egentibus, & non cogamini accipere ab iniquis.* & paulò post, *Sin vero datum non sufficiat, denuncia fratribus, & collectam fac ad ministrādum*

b Lib. 4. ca. 8.

orphanis & viduis in ministrando. hoc ipsum S. Apostoli, quibus Episcopi successerunt, exemplo suo eos docuerunt; sic enim Paulus in epistola ad Galatas scripsit, *Et cum cognouissent gratiam, quæ data est mihi, Iacobus, Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem: tantum vt pauperum memores essemus, quod etiam sollicitus fui, vt facerem.* En B. Petrus prædicaturus ad prædicandum Iudæis dispersis per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, Bythiniam, sicut ipse in epistola sua priore scribit, & Paulus profecturus ad gentes à Hierosolymis per circuitum vsque ad Illyricum, vt ipse ad Romanos scripsit, sentiunt hoc esse proprium pastoris, non solum spiritualia Gregi ministrare, id quod potissimum est, sed egentibus, ea etiam, quæ ad vitæ vsus necessaria sint, prouidere, communem curam pauperum habere voluerunt, vt discant Episcopi animarum & corporum pastores, si forte pauperes in diœcesi sua non habent, aut superest eorum necessitati, alienis etiam pauperibus opitulari, aut rursus si ex diœcesi sua ad vsus suorum pauperum, quantum satis sit, colligere non possunt, vt aliunde quærant.

11 Cura enim pauperibus subueniendi communis esse debet; sicut Paulus ex Ecclesijs Galatiæ ad pauperes ecclesiæ, qui erant Hierosolymis, collectas mittebat, vt ipse a testatur. Satis ego vt arbitror hactenus demonstratum est: quid Episcopi in bonis Ecclesiæ cum iustitia vtendis facere debeant secundum naturam Scripturarum, futuri seculi iudicium, apostolicæ constitutionis traditionem; Pontificum Apostolicorum, & Synodi Antiochenæ sententiam, & ipsorum Apostolorum exempla. Contra verò si non faciant, illa omnia ab eis violari, & contemni.

a 1.Cor.c.16.

Habes Reuerendissime Domine, quid de bonis ecclesiasticis, & eorum vsu sentiam communicabis cum Reuerendissimo Domino Lermo Episcopo Mondoniensi, qui quid sentirem, scire desiderabat. Communicabis insuper si qui alij videbuntur, quibus & epistola mea, & caritas tua prodesse possit. & vt me inter tua sacrificia Deo, ac D. N. CHRISTO IESV precibus commendes, te per tuam in me caritatem obtestor.

Romæ, ex domo Societatis IESV. M. D. LXXIV. April. XX.

SVMMARIVM.

- 12 *Achilles Statius laudatus, & eius epistola hunc librum, & Auctorem eius laudans.*
- 12 *Auctorem Statius Conimbricæ cognouit prælegentem.*
- 13 *Bona Ecclesiæ in quem finem ei data grandia testimonia. Statius.*
- 14 *Restituenda male ab Episcopo insumpta. Statius.*
- 15 *Bonorum Ecclesiæ mala impensio facit, vt eis minus detur. Statius.*
- 16 *Pauperibus potius quam sacris ædibus prouidendum. Statius.*
- 17 *Bonorum Ecclesiæ mala impensio rapina sacrilega. Statius.*
- 18 *Restituenda male impensa. Statius.*
- 19 *Ordinatio inordinata quam graue peccatum. Statius.*

ACHILLES STATIVS LVSITANVS.

Martino Azpilcuetæ Nauarro, viro ornatissimo ac iuris consultissimo in Domino Salutem.

12 CVM iampridem in eadem, qua tu, cogitatione versatus, de tota Ecclesiasticæ pecuniæ ratione commentatiolum mihi ipse confecissem, eum domi scilicet seruam, tam diu, atque in sinu propè continui, quoad nostræ ætatis hominum ea de re opiniones explorassem: in quibus tu illa auctoritate, virtute, eruditione dignam sententiam princeps dixisti, & verò etiam literis publicè mandasti. Quæ tametsi propter nominis tui magnitudinem & admirabilem istam in omni genere laudis præ-

A stantiam, apud omnes homines plurimum valet: quia tamen vir singulari pietate ac doctrina præditus Franciscus Turrianus in eandem sententiam pluribus vsus esset, ac manibus, idque elegantissima ad Laodicensem Episcopum epistola declarasset, totam satis iam esse comprobatam, qua cæteris, quibus idem videretur, ingredi liceret. Ergo ego qualemcunque lucubratiunculam meam petitione tua, adeoque mittendam putaui, vt si probares ipse, dux, & auctor scriptionis huius manare tuto posset ad cæteros: sin improbasses, equidem non recusare quo minus etiam periret. Hic verò labor ipse meus mihi, Deo est gratia, plurimum, si præterea nemini profuit, multum quidem religionis meæ, ne sæculi nostri contagione infectus eo prolabere, quo

B cupidi hodie multi mortales, atque ambitiosi præcipites feruntur. Neque verò, qui me ne de homine quidem fortasse nosti, ad te sum veritus scribere quem olim Conimbricæ, vbi mihi puero, ac docere puero contigit, gentis meæ præclarissimum Doctorem, ac magistrum inter cæteros, & obseruaui, & sum maximè semper admiratus. Itaque me, & tua in omnes bonarum artium studiosos humanitas, & summa in genus meum studium tuum, idemque vtriusque nostrum studium impulerunt, vt te scripto nunc, & si non dedi quod haberem, coram etiam fidenter conuenirem. Sed iam demum quam proposui ad rem aggrediar.

C 13 Principio, quod ad rem maximè pertinet, quærendum videtur, cuiusmodi sint res ipsæ ecclesiasticæ: id verò est: à quibus profectæ, atque oblatæ, quibus item de causis, & quos denique in vsus ex eorum, qui obtulerint sententia ad Episcoporum pedes, qui sunt ipsi successores Apostolorum, delatæ; quod ipsum aperte quidem, breuiterque declarat Aquisgranense Concilium, a in quo sic est. *Res Ecclesiæ, sicut a sanctis Patribus traditur, & in superioribus capitulis continetur, vota sunt fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum: idem namque fidei ardore, & Christi amore succensi, ob animarum suarum remedium, & cælestis patriæ desiderium, suis proprijs facultatibus sanctam locupletem fecerunt Ec-*

a Cap.116.

D *clesiam, vt his, & milites Christi alerentur, & ecclesiæ exornarentur, pauperes recrearentur, & captiui pro temporum opportunitate redimerentur.* Quapropter vigilanti, ac solerti cura prouidendum est eis, qui eius facultates administrant, ne eas in suos solummodo vsus conuertant; sed magis iuxta possibilitatem rerum Christo famulantium, immo eorum, in quibus Christus pascitur, & vestitur, curam gerere penitus non negligant. In eandem sententiam Vrbanus Pontifex Maximus. *Res Ecclesiæ fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur: non ergo debent in alios vsus, quam in Ecclesiasticos, & prædictorum Christianorum fratrum indigentiã conuerti: quia vota sunt fidelium, & pretia peccatorum, atque ad prædictum opus explendum tradita. si quis autem, quod absit, secus*

E *egerit, videat ne damnationem Ananiæ, & Saphiræ percipiat, & reus sacrilegij efficiatur, sicut illi effecti sunt, qui pretia prædictarũ rerum fraudati* sunt.* Ad hæc Vrbani verba additum est in vetere libro id quod sequitur. *Hæc fratres valde cauẽda sunt, & timenda: quia res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed vt communes, & Domino oblatæ cum summo timore, non in alios, quam in præfatos vsus fideliter sunt dispensandæ; ne sacrilegij reatum incurrãt, qui eas inde abstrahunt, vbi tradita sunt, & quod peius est, anathema maranatha fiant, & si non vt Ananias, & Saphira fecerunt, mortui ceciderint, anima tamen, quæ potior est corpore, mortua, & alienata a consortio fidelium cadat, & in profundum Barathri labatur.*

* Sic est in vetere libro.

F Itaque si res Ecclesiæ pauperum sunt patrimonium, earum pauper est dominus, & quidem iure optimo: quod ius quicunque violat, cum iustitiæ leges euerterit, quos læserit, quibusque iniuriam intulerit, obscurum esse non potest. Neque verò sum nescius, quid altario deseruientibus, ac ministris Euangelij, quid sacris reficiẽdis, atque ordinandis ædibus debeatur, & inter quos erciscere hæreditatem hanc oporteat. Sed idem tamen contendo, illos ipsos à pauperum non esse numero seiungendos; sic tamen vt gradus, dignitatisque eorum ratio habeatur; quam tueri sumptibus possint necessarijs, & cum res ita tulerit, vt alterutrum necessario sit omittendum, fabrica potius, ædificiorumque ac totius Ecclesiasticæ suppellectilis paupe-

rum

tum causa multa sit ipsa cura potior: immo vero res Ecclesiæ, si necesse sit, distrahi, diuendique, aurum, argentumque conflari, & in vsus pauperum conuerti oporteat.

14 Quod quidem vere a me positum sit hoc loco, postea videbimus. Id vero quodo constet, res Ecclesiæ pauperum dici bona, pauperum esse patrimonium, pauperum pecunias iure, meritoque appellari: quod si est, perspicuum etiam est, horum bonorum dispensatores quidquid interuerterint, quidquid ad vitæ administrarint, ac flagitiosè, luxurioseque perdiderint, dissipauerint, effuderint, Christi pauperibus abstulisse, eosque lege repetundarum teneri. Namque, quod non minus [illegible] quam est illud eius ac solum, quo tamquam perfugio solent vti peccatu continentes, si quis acceptam pecuniam Ecclesiasticus minime ecclesiastice, & vt religiosum virum decet, expenderit. Ergo pro eo, qui pecuniam, remque omnem suam dominæ Ecclesiæ, vel dispensatori cuicumque ad ministrandum commendarit, pauum bona vel nulla etiam fide in aliena pecunia vsi fuerint, [illegible] scilicet optime causam [illegible], si dispensator, vt potius ipse tantum patronus sui [illegible] intelligar, nihil sibi esse iure [illegible] licere, sentiat solum, ac illo contentus sit. Tu vero, inquit, doce, quæ me contingit, qui atque sum Episcopus, & Ecclesia portionem tribuerit, cum [illegible] consul eorum pretium, esse quod pauperibus [illegible]. Equidem nihil esse, quam vt id doceam, [illegible], modo illud teneamus, ministro Ecclesiæ necessaria [illegible] tribui, aut ipsum sibi suppeditate decernat: si nec Episcopo licet, nisi quibus tantum indiget, Ecclesiæ rebus participare, vt cum loquitur, a Antiochem Concilij, quid Clerici nisi a Episcopum liceat, omnes intelligimus. Beatus Prosper, cuius etiam auctoritate sunt vsi Patres in Concilio Aquisgranensi, b in eandem sententiam scribit interpretans Apostoli verba e priore ad Corinthios epistola, apud quem inter cætera sic est. *Quid est aliud de Euangelio viuere, nisi laborantem inde, vbi laborat, necessaria percipere?* Atque ante Prosperum Beatus Hieronymus de vita Monacho, Clericoque instituenda. *Si autem ego, inquit, pars Domini sum, & funiculus hæreditatis eius, nec accipio partem inter cæteras tribus, sed quasi Leuita, & sacerdos viuo de decimis: & altari seruiens altaris oblatione sustentor, habens victum & vestitum his contentus ero, & nudam crucem nudus sequar.* Cur autem hac tenuitate clericus vitam degere contentus debeat, docet idem Prosper eod. lib. *Quod si, inquit, quilibet minister Ecclesiæ, vnde habet, vnde viuat, non ei reddit hic, sed necessaria præstat Ecclesia, vt in futuro præmium laboris recipiat, quod in hac vita tam spe Domini sua promissionis expectat.* Iam ne igitur vides clericum necessariis rebus Ecclesiasticis vtentem his fruendis contentum esse debere, vt reliquum quod est, pauperi cedat? Quod profecto adeo verum est, vt si clerico suppetat*, vnde vitam toleret, res ecclesiasticas non liceat attingere alendi sui, sustentandique causa. Quod olim admiratus, cum apud Dionysium Carthusianum virum fide, ac religione præstantem, elegissem, veterum, sanctissimorumque Patrum testimoniis ab eo confirmatum, ac Prosperi locum ille alterum adduxisset, omisit alterum, quem subiicio nunc. d *Nec illi, inquit, qui sua possidentes dari sibi aliquid volunt, sine grandi peccato suo, vnde pauper victurus erat, accipiunt.* De clericis dicit per Prophetam Spiritus sanctus. *Peccata populi mei comedunt.* Sed sicut nihil habentes proprium, non peccata, sed alimenta, quibus indigere videntur, suscipiunt, ita possessores non alimenta, quibus abundant, sed aliena peccata suscipiunt. Minus dixit vir sanctissimus, atque doctissimus: cum etiam necessariis rebus interdictum esse videatur egentibus clericis, si suo indignam ordine vitam ducant.

a Can. 25.

b Lib. 2. de vita contemplatiua.

* Contrarium huius axiomatis teneri communiter & tenendum esse affirmamus supra q. 5 num. 32. vt admonemus infra num. 20.

c In libro de vita sacerdotum. art. 24.

d Ex eod. lib.

15 Quod mihi significare videntur verba illa Synodi Romanæ. *De donis autem Sanctorum, id est, Catholicorum virorum, vel matronarum, quæ offeruntur Ecclesijs Dei, pascantur pauperes spiritu, id est serui Dei, & cuncti Ecclesiastici ordinis degentes caste, ac pie sub regula Christi:* quæ postrema verba clerico cuicumque non nisi egenti suppeditandam esse pecuniam, pauperumque eleemosynas demonstrant. Cur igitur, inquit, *si quod necessitati superest, pauperum propriè esse censetur, Episcopus portionem meam tantam esse voluit:* quia nimirum te quoque rerum Ecclesiasticarum voluit secum esse & participem, & dispensatorem: his enim duabus tamquam partibus constat vita Clericorum: hęc cuiuscunque clerici, quam possidet, pecuniæ bipartita ratio est, vt & sibi ipse consulat, & proximorum inopiam subleuet. *Habebat*, inquit B. August. a *habebat Dominus loculos, & a fidelibus oblata sua conseruat necessitatibus, & aliis indigentibus tribuebat. Tum primum Ecclesiastica pecuniæ forma est instituta, vt intelligeremus, quod præcipit, non cogitandum de crastino, non ad hoc fuisse præceptum vt nihil pecuniæ seruaretur a Sanctis, sed ne propter illa Deo seruiatur.* Quod vltimum minimum idem illud est, quod supra proposui Beati Prosperi, vt in futuro præmium laboris recipiat. Beatus Ambrosius, b eo animo sua fideles obtulisse dicit Ecclesiæ ministris, vt per eorum manus, quorum fidei, atque integritati summa omnia tribuerent, ad pauperes peruenirent. Quod factum opinor, vt labente hodie, vel iacente potius Ecclesiastica disciplina, per pauci fideles eadem, qua maiores nostri, in Ecclesias liberalitate nunc vtantur. *Scio, inquit Ambrosius, plerosque sacerdotes, quo plus contulerunt plus abundasse, quoniam quicunque bonum operarium videt, ipsi confert, quod ille suo officio dispenset, securus quod ad pauperem sua perueniat misericordia. Nemo enim vult nisi pauperi proficere suam collationem: nam si quem aut immoderatum, aut nimis tenacem dispensatorem viderit, vtrumque despicit, si aut superfluis erogationibus dissipat, alieni fructus laboris, aut recondit sacculis.*

a Homil. 67. Euang in Ioan.

b Lib. 2. officiorum.

16 Reddendum hoc loco existimo, quod supra sum pollicitus, rebus scilicet Ecclesiasticis salutem pauperum longe anteponendam, sic vt omnia potius vendere, si necessitas postulet, non dubitemus. Quod olim fecisse beatum Ioannem Chrysostomum, eique ab aduersariis obiectum fuisse legimus. Namque ille cum pecunia deficeret, nec haberet vnde pauperibus erogaret, quæ consecrat ipse cimelia, quibusque abundaret Ecclesia, eius rei causa diuendidit: quod eius factum quam maxime dignum laude existimatur. Acacius vero Abydenorum Episcopus, Persarum amplius septem milia, quos Romani bello cepissent, ac nisi pretio redimerentur, eorum se omnium cæde facturos esse minitarentur, cum Rex Persarum, vel id leuiter curaret, vel pecuniam tantam repræsentare non posset, collecta vndique Ecclesiæ vasa conflauit, captiuos, & quidem Ethnicos, & seruitute, & imminenti periculo liberauit: quod illi ad omnem posteritatis memoriam summæ laudi fuit. Et apud me B. Ambrosij homilia de perfecta liberalitate, necdum, quod sciam, edita, in qua vir sanctissimus docet hunc esse auri argentique vsum in Ecclesia Dei, quem locum, ne quis desideret, iam subiicio. *Aurum* inquit Ambr. *Ecclesia habet, non vt seruet, sed vt eroget vt subueniat necessitatibus. Quid opus est custodire, quod nihil adiuuat? an ignoramus quantum auri, atque argenti de Templo Domini Assyrij sustulerunt? nonne melius conflant sacerdotes propter eleemosynam pauperum, si alia subsidia desint, quam sacrilegus contaminata asportet hostis: nonne dicturus est Dominus, cur passus es tot inopes fame mori? & certe habebas aurum ministrasses alimoniam, cur tot captiui deducti in commercio sunt nec redempti, ab hoste occisi sunt melius fuerat, vt vasa viuentium seruares, quam metallorum.*

Huic non potest responsum referri. quid enim dices? timui, ne templo Dei, ornatus deesset. Respondebit, aurum sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur, ornatus sacramentorum redemptio captiuorum est. vere illa sunt vasa pretiosa, quæ redimunt animas a morte: ille verus thesaurus Domini est, qui operatur, quod sanguis eius operatus est. Tunc vas Dominici sanguinis agnosco, cum in vtroque video redemptionem, vt calix ab hoste redimat, quos sanguis a peccato redemit. Quam pulchrum vt cum agmina captiuorum ab Ecclesia redimuntur, dicatur, hos CHRISTVS *redemit: ecce aurum quod probari potest, ecce aurum vtile, ecce aurum* CHRISTI, *quod de morte liberat; ecce aurum, quo redimitur pudicitia, seruatur castitas. hos ergo illi maluit vobis liberos tradere, quam aurum seruare. hic numerus captiuorum: hic ordo præstantior est, quam species poculorum: huic muneri proficere debuit aurum redemptoris, vt redimeret periclitantes: agnosco infusum auro sanguinem* CHRISTI, *non solum irrutilasse, verum etiam Diuinæ operationis impressisse virtutem redemptoris munere.*

17 *Tale aurum sanctus martyr Laurentius Domino reseruauit,*

a quo eum quærerent, vt thesauri Ecclesiæ, promissa pecuniæ, taturum ... pauperes duxit. interrogatus, vbi essent thesauri quos promiserat, ostendit pauperes, dicens, hi sunt thesauri Ecclesiæ. & vere thesauri, in quibus Christus est, in quibus fides est: hos thesauros demonstrauit Laurentius, & vicit, quòd eos nec persecutor potuit auferre. Nunquid dictum est sancto Laurentio, non debuisti erogare thesauros Ecclesiæ, vasa sacramentorum vendere, &c. At Beatus Flauianus Constantinopolitanus Episcopus, ad quem extat illa B. Leonis Papæ Euangelicæ pene auctoritatis epistola, non modo idem sensit, & probauit, sed esse res omnes Ecclesiasticas pauperum declarauit; quod ea, quæ de pauperum prerogatiua, & bonorum Ecclesiæ iustissima possessione supra posui, etiam confirmat. *Magnus inquit, Flauianus Episcopus Constantinopolitanus Ecclesiæ dixit, cimelia, & quæcunq; possidet Ecclesia, non alibi, quam in sub leuandis pauperibus impendi debere.*

De ædificationibus vero sacrarum ædium, hac ipsa de caussa deponendis, & sentire, & testari videtur Isidorus Pelusiota auctor antiquissimus, & grauissimus: cuius ex epistola ad Eusebium Episcopum sunt hæc. *Aiunt te Ecclesiam Pelusij ædificare arte, atque opere quidem pulcherrimo, sed iniquissimis rationibus, per q; summam iniuriam, ac magna pauperum malo. quorum impensis opus facis. Quod profecto nihil aliud est, nisi Syon in sanguinibus, & Hierusalem in iniquitatibus ædificare. Deus autem non ex alieno sacrificium requirit, sed id cane peius abominatur.* & quæ sequuntur apud illum. Effectum arbitror vtrumque, & necessaria tantum sumenda clerico de bonis Ecclesiæ, & eorum quantumcunque acceperit; esse dispensatorem oportere, si quid necessarij superest sumptibus. Nunc illud, quod rem maxime continet, etiam demonstrandum est, quam in eo culpam clericus contraxerit, non cuiuscumque peccati, aut criminis esse nomine appellandam, sed furti, sed rapinæ, sed sacrilegij.

18 Quod si ita est, & quod furto scelus admiseris, non nisi restitutione demum expiari, quod clerico supererat; quoniam pauperi negauit, atque subtraxit, debet id omnino restitui. Origenes a fraudandi verbo in hoc vtitur genere.

a Homilia in Matth. 10.

Diaconi, inquit, qui non bene tractant Ecclesiasticarum pecuniarum mensas, sed semper de eis fraudant, & ipsas, quas dispensant, non secundum iustitiam dispensant. & diuites fiunt de rebus pauperum, ipsi sunt nummularij, pecuniarum mensas habentes, quas C H R I S T V S *euertit.* &c. Atqui fraudat, alteri, quod suum est adimit, quod qui facit, idem furatur, vel quod grauius supra dixit Vrbanus, sacrilegium in rebus admittit Ecclesiasticis. Disertius, opinor, ac dilucidius mellifluus ille Doctor Sanctus Bernard. b *Veruntamen, inquit, quæ sunt illa tua beneficia? Ecclesiæ. recte. quia surgis ad vigilias, vadis ad missas, horis chorum nocturnis, diurnisq; frequentas, benefacis. sic Ecclesiæ præbendam gratis non accipis; dignum est, vt qui altario deseruit, de altario viuat: conceditur ergo tibi, vt si bene deseruis de altario viuas: non autem, vt de altario luxurieris, vt de altario superbias, vt inde compares tibi fræna aurea, sellas depictas, calcaria deargentata, varia grisiaq; pellicea, a collo. & manibus ornatu purpureo diuersificata: denique quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est. sacrilegium est.* & reliqua apud sanctissimum virum, quæ legenda omnibus ecclesiasticis viris magnopere suadeo. *Non est,* inquit Bernardus, *tuum.* quorum sit autem expressit Magnus Basilius, c qui panem illum viduarum dixit, & pupillorum, cum episcoporum negligentiam, vel inhumanitatem potius accusaret. Si non est igitur clericorum, quod præter necessarium victum, ac simplicem vestitum retinent, iis, quorum est, reddant, si rapina, quibus abstulerunt, restituant; si sacrilegium templis Dei, hoc est eis pauperibus reponant, quos rebus omnino suis sacrilegi nudauerunt. An non idem sanxit Concilium Carthaginense, cùm Episcopum, presbyterum, diaconum, vel quemcunque clericum denique, qui ante ordinationem nihil haberet suum, ordinatus, agro prædij sui, nisi vel liberalitate alterius, vel hæreditate fuisset auctus, iussit illa omnia Ecclesiæ restituere; negantem parere ecclesiastico indignum honore esse, haberique iudicauit. Nimirum abstulisse furto iudicatur, qui restituere cogitur, furatus autem existimatur, qui ne-

b In Epistola ad Fulcon.

c Homilia in S. Mamantem.

cessariis rebus non contentus, habebat vnde emeret non necessaria, lege communem in Concilio Aquisgranensi. a

a Cap. 89.

Ego vero in necessariarum rerum modo statuendo, pro dignitatis, ætatis, temporis, valetudinis ratione, & canones, & sanctorum Patrum scripta dicta, facta, quæ homini non sunt proposita, atque obuia, iterum, atque iterum clara voce testatus appello, & clericorum omnium conscientias, quarum ad ostium stat Christus & pulsat, tacitus etiam conuenio. Vtinam sapiant, & intelligant, quicunque sacram pecuniam tractant, colligunt, dispensant quocumque nomine, ne præter necessitatem rebus abutentes sacris, sacrilegij necessario crimine teneantur obstricti.

19 Verum, omnia facile vitari possunt incommoda, & scandala, si maiore religione, studio, atque delectu hominum fierent ordinationes, tam maiorum, quam minorum ordinum. Quo in genere tribus modis peccari ab ordinatoribus Beatus Gregorius docuit, triplici videlicet ab eo, qui ordinatur, præstando, atque offerendo munere, a munere, a manu, à lingua, ab obsequio. Quam sit autem perniciosum Episcopis, penes quos est ordinatio, in malis ordinationibus flagitium, luculentè quidem Beatus Ioan. Chrysostomus scribit in interpretatione Actuũ Apostolorum est enim apud illum sic. *Multos Episcoporum saluos esse non arbitror: imo vero maximam eorum partem perire atq; damnari cuius rei caussa est, quod opus, ac negotium id sit magni. ac præstantis animi, quodq; vt, ac necessitate sæpe cogat mores omnino suos exuere, ac deponere. Etenim multipliciter vndecunq; oculatum esse oportet Episcopum. Neque vero mihi tu illud dixeris, peccatum Presbyteri est, aut Diaconi, horum enim omnium culpa. & peccatorum caussa in ordinantis caput videlicet referuntur, ac redundant.* Quid B. Leone Papa sanctius? quid in ordinando religiosius, ac circumspectius? & tamen quanti res ipsa sit, vt intelligeretur, de eius oratione ad Apostolorum principem B. Petrum, deq; Apostoli ipsius apparitione, ac responso, in opere quod limonarion Græce inscribitur memoriæ traditum hoc legitur: *Sanctissimus, ac par Angelis Leo Romanorum præsul, quadraginta dies transijt ad sepulchrum B. Petri, in ieiunio & oratione perseuerans. & petens ab Apostolo, vt pro se ad Deum intercederet, vt sibi peccata dimitterentur. completis autem quadraginta diebus, visus est illi adesse Apostolus dicens, oraui pro te, & remissa sunt tibi cuncta peccata præter ordinationes, hoc enim à te solum postulabitur, bene, an male ordinationes feceris.*

Hæc sunt, vir ornatissime, quæ pridem studiosè colligebam, & commentabar: quæ si, vt de re ipsa inter nos conuenit, si ad rem quoque fecisse tibi videbuntur, nosque de eo amabis; ego vero tum huius operæ meæ fructum me cepisse maximum putabo. Vale Dat. Romæ. Kal. Iulij. Anno sal. M. D. LXXIIII.

S V M M A R I V M.

20 *Beneficiarius habens patrimonium viuere potest de beneficij reditu, seruato cui volet patrimonio, contra Statium.*

MARTINVS AB AZPILCVETA DOCTOR NAVARRVS.

Achilli Statio Lusitano viro eruditissimo, multisq; nominibus suspiciendo, in Domino salutem.

20 EPISTOLAM tuam, & Commentarium de pecuniæ Ecclesiasticæ ratione, caritate, religione, prudétia, modestia, eruditione, & elegántia plena, iucunde suscepi, auide perlegi, & ea tuo nomine, insigniq; fama digna comperi: simul in animũ induxi tuæ auctoritatis adeo validis fundamentis innixæ accessione nostræ quæ verior, receptior, quæq; pie tior & salubrior est sententiæ, multum roboris addi posse: ideoq; è Repub. Christiana eam edẽdam, typisq; publicandam iudicaui. Admonendo tamen eam, omnes fere canonum peritos simul & theologos approbare opinionem Inno-

a In c. episcopum. de preb.

... tij affirmantis, a clericum habentem beneficium ecclesiasticum, & alia bona Laica posse iustè se alere ex fructibus sui beneficij, & alia bona Laica, & fructus eorum reseruare aliis suis cognatis, vel amicis, quibus valet, donanda per contractus inter viuos, vel per vltimam voluntatem relinquenda: quamque praxis totius orbis Christiani seruat, & seruandam dixit etiam Decius, b licèt fete solus canonistarum recessisset ab ea, c vt tradimus supra, d & ad dictum Prosperi, quod tua dignitas circiter

b In d. cap. Episcopo.
c In c. postulasti de rescript.
d Quæst. 1. num. 60.

A dimidium epistolæ suæ citat, & antea citauit Gratianus, a responderi potest, intelligendum esse de clericis non habentibus beneficia canonicè sibi collata, & habentibus alia bona ad se decenter alendum sufficientia, quibus nō sunt in eleëmosynam eroganda superflua aliorum beneficiariorum, sed sic relinquendi fructus suorum beneficiorum, si quæ habent, & quibus inseruiant, cum dignus sit mercenarius mercede sua. b Vale nostræ Lusitaniæ decus. Dat. Romæ 16. Kal. Augusti. 1574.

a In c. pastor 1. q. 2.
b Luc. 10.

In priore huius operis editione hic Bulla Pij V. de officio recitando habebatur, quæ incipit Ex proximo. sed quoniam illa eadem in tom. 3. in Manuali confess. cap. 25. num. 122. loco magis opportuniore habetur, hic eam non subijciendam iudicauimus. Habetur item in cap. 7. Enchiridij de oratione. num. 32. vnde illa peti poterit.

COMMENTARIVS IN CAP. HVMANAE AVRES. XXII. Q. V.

DE VERITATE RESPONSI, PARTIM VERBO EXPRESSO, PARTIM MENTE CONCEPTO REDDITI.

Ad Sanctissimum D. N. Gregorium XIII.

IN gratiam collegarum Illustris Collegij Societatis Illustrissimæ Iesu Vallis Oleti siue Pintiæ, multis mihi nominibus suspiciendi, ad quæstiones infra scriptas responsurus, eorum precibus fretus assumo in fundamentum illud Illustrissimum Maximi Optimique Pontificis Gregorij cognomento magni elogium lib. 26. Moral. cap. 7. translatum à Gratiano in cap. humanæ aures. 22. quæst. 5. orans eius auctorem, vt vna cum illa præpotente cœlorum Regina Virgine matre Maria lucem impetret diuinam in id mihi pernecessariam.

Gregorius lib. 26. Moralium cap. 7. & in cap. Humanæ aures. 22. q. 5.

HVmanæ aures verba nostra talia iudicant qualia foris sonant. Diuina verò iudicia talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Certè nouerit ille, qui intentionem, & voluntatem alterius variis explicat verbis, quia non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem, quia non debet intentio verbis deseruire, sed verba intentioni.

* *Humanæ aures.* Hoc cap. continet verba D. Gregorij vsque ad verbum proferuntur, reliqua non sunt apud D. Gregorium cap. is autem, quod citatur paulo post non est apud Augustinum in libro de mendacio, sed in Enchiridio partim cap. 22. partim. 18.

Argumentum siue Casus.

N. qui dixit clam cuidam fœminæ, *accipio te in vxorem meam*, sine animo eam ducendi, respondit iudici eam adiuranti & interroganti, an ea verba dixisset? se non dixisse illa, subintelligendo mente, quòd ea non dixerit animo illam ducendi.

Quæritur primò, an coram Deo mentitus fuerit?

Secundò, an peierauerit coram Deo, licet non fuerit mentitus.

Tertiò, an esto non fuerit mentitus nec peierauerit, alia tamen ratione peccauerit.

S V M M A R I V M.

1 *Mentiatur-ne proferens falsum subintellecto eo, quo fit verum.*
1 *Homo iudicat iuxta verba, Deus iuxta mentem.*
1 *Mendacium est significatio falsi, vel veri pro falso habiti. & num. 3.*
2 *Terminus quadruplex, mētalis, vocalis, scriptus, & mixtus.*
2 *Argumentum à toto ad partem vt valet.*
3 *Oratio mixta interdum tota est vera, & partes falsæ, & è contrario partes veræ & tota falsa.*
3 *Surgens impij falsum cum hac mentali, verum sine illa.*

B 3 *Bona in mortali peccato facta non prodesse verum cum mētali, falsum sine illa.*
3 *Figurata locutio an propria dici possit remissiuè.*
4 *Christum iudicij tempus nesciuisse vt verum.*
4 *Confessarius vt vere negat audisse peccatum confessum.*
5 *Contraria duo non possunt esse simul vera, nec simul falsa.*
5 *Contradictoria non possunt esse simul vera, nec simul falsa.*
6 *Confessarius peccata sibi confessa scit etiam vt homo, & ad multa potest vti ea scientia tanquam humana.*
6 *Confessarius iuste negare potest suffragium ob sibi confessa.*
6 *Obligatio celandi scita non infert nō esse ea vt homini scita.*
6 *Priuatio præsupponit habitum.*

6 *Honor exhibetur Vicario, sed non quantum Domino.*
7 *Papæ osculamur pedes sed nõ eius legato. & minus delegato*
7 *Honor latriæ datur Deo, sed duliæ seruo.*
7 *Confessarius testatur de licentia nulla de scitis in confessione.*
8 *Obligatus qui non est docere, vt verè respondere potest se nescire.*
9 *Adultera vt iustè respondet marito, non sum talis.*
9 *Adultera. & quiuis alius potest se defendere per amphibologiam meram, iusta de causa. & q. 2. num. 10.*

AD primam quæstionem respondeo, non fuisse mentitum coram Deo, & in foro conscientiæ. Primo quidem per hoc cap. quatenus habet, humanas aures talia nostra verba iudicare, qualia foris sonant. Diuina vero iudicia talia foris audiunt qualia ex intimis proferuntur. Per quod palàm docetur, non esse falsum coram Deo id, quod sua diuina maiestas nouit & videt esse sensu vero prolatũ, licet is, qui sola verba prolata nouit, debet iudicare id esse falsum: at præfatus N. protulit illa verba, in sensu quem Deus sciebat esse verũ: ergo quoad illum & forum conscientiæ non fuit mentitus, cum mendacium sit significatio falsi secundum S. Augustinum in lib. de mendacio. quem refert Gratianus, *a* & tradit S. Thomas. *b*

a In cap. is autē. 22. q. 2.
b 2. 2. q. 110.

2 Secundo, probatur illa firma ratione, quòd sicut omnes dialectici docent, terminus qui secũdum eos est pars orationis, inuenitur purè mentalis, purè vocalis, purè scriptus, & mixtus ex his: ita inuenitur oratio purè mentalis, purè vocalis, purè scripta, & mixta ex eis: argumento de toto ad partem cum identitate, vt ita dixerim, rationis quod est firmum, *c* & illa quæ fuerit mixta debet iudicari vera vel falsa cõsideratis omnibus eius partibus. Tum quia inciuile est iudicare de lege nisi tota perspecta. *d* Tum quia expressa & tacita regulariter sunt eiusdem virtutis. *e* Et ideo tota illa oratio mixta, *Deus est angelus*. cuius duo priores termini, scilicet *Deus est*, sunt vocales, & tertius scilicet *angelus* scriptus, vel mentalis, est falsa, & hæretica: licèt pars eius vocalis scilicet *Deus est* sit vera & Catholica, & è contraria, tota illa oratio *Deus non est Angelus*, cuius tres priores termini scilicet *Deus non est* essent vocales & quartus scilicet *Angelus* esset mentalis vel scriptus, est vera & Catholica, & pars illa vocalis *Deus non est* esset falsa & hæretica.

c Leg. quæ de tota ff. de rei vend. c. pastoralis § itē cum totū de offic. deleg.
d Leg. incīuile. ff. de legib.
e Leg. expressa ff. de reg. iur. l. Labeo. § item. quia ff. de pact.

3 Tertio, quod vna & eadem oratio potest componi ex diuersis partibus, quarum aliæ sint expressè vocales vel scriptæ, & aliæ tacitæ & mentales: & quod ipsa tota sit vera, & partes eius separatæ sint falsæ & hæreticæ: & econtrario ipsa sit hæretica, & aliquot partes eius separata sint veræ & Catholicæ. quorum exempla sunt innumeræ orationes tam sacrarum & canonicarum literarum, quã humanarum: in psalmo enim primo est oratio mixta ex illa parte scripta vel vocali, *Non resurgent impij in iudicio*. & ex illa mentali & subintellecta, *ad gloriam æternam*. quæ tota est vera, & de fide, licet sola illa pars eius vocalis vel scripta, videlicet, *non resurgent impij in iudicio*. sit falsa & hæretica. & contra illud symboli Athanasij. *Ad cuius aduẽtum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis*. Et in capit. *nihil f* est etiam oratio mixta ex illa parte scripta, *Nihil prodest bona opera facere in statu peccati mortalis*. & ex illa mentali, *quo ad meritum vitæ æternæ*. & tota illa constans ex illis duabus partibus est vera & de fide: pars vero illa sola scripta, *Nihil prodest facere bona opera in statu peccati mortalis*, est falsa & hæretica iuxta Concilium Tridentinum. *g* Ex humanis autem literis excerpere licet multa exempla de figuratis locutionibus, de quibus latissimè tractauit Alciatus, *h* & speciatim in pag. 4. de parœmia. & pag. 8. de reticentia, & subaudítione, ad quas reduci possunt orationes & locutiones præfatæ mixtæ ex verbis expressis, & mente subintellectis, quæ iudicantur veræ vel falsæ coniungendo partes subintellectas cum expressis. Ergo eadem ratione tota illa responsio præfata N. quæ est mixta ex illa parte vocali *non dixi hæc verba*. & ex illa parte mentali, *animo eam ducendi in vxorem*. fuit vera, licet pars præfata vocalis fuisset falsa. Et consequenter cum benedictissimus & omnisciens Deus noster nosset [illegible], & compositam ex illis duabus partibus, nouit etiam totam illam fuisse veram coram eo, & in foro conscientiæ, cui consequens est præfatum N. dixisse verum coram sua diuina maiestate, & in foro conscientiæ, & ita non fuisse mentitum, cum dixerit verum, nec putauit illud esse falsum: quod addo propter cap. *homines*. *a*

f De consec. dist. 5.
g Sess. 14. c. 4. & can. 4. & 5.
h In rub. de verb. sign. lib. 4.
a 22. q. 2.

4 Quarto probatur idipsum exemplo D. N. Iesu Christi, qui erat & est via, veritas, & vita, *b* qui rogatus de iudicio vniuersali, quando esset futurum, respondit se nescire: quod falsum fuisset, si sola ipsa prolata verba per se assumpta & separata a subintellectis considerata fuissent: quia contradictoria eius, videlicet se scire erat verissima: at consideratis & adiunctis, quæ subintelligebat Dominus erat verissimum, subintelligebat enim se nescire id, ita vt conueniret eis manifestare, vt post & ante alios multos theologos & canonũ peritos tradidit Archidiaconus receptus à nostris, *c* & etiam Dominicus Sotus. *d*

b Ioan. 1. & 14. Marc. 13. cap. qui contēpta. 8. dist.
c In c. sacerdos. de pœnit. dist. 6.
d Lib. 5. q. 6. art. 2. de iust. & iure.

Quinto probatur auctoritate omnium eorum, qui asseuerãt confessarium, qui interrogatur an tale peccatum talis pœnitens ei fuerit confessus, iustè respondere posse non esse illud ei confessum, subintelligendo ita vt dicere teneatur: quod tamen esset falsum, si sola verba expressa sine subintellectis considerarentur.

Nec obstat responsio quorundam dicentium, confessarium nescire sibi confessa vt hominem, sed vt Deum, & cum respondet illum ipsi non esse confessum tale peccatum, intelligere, non esse confessum ei vt homini. Tum quia esto esset verum, confessarium nescire vt hominem, sed vt Deum peccata ei confessa, falsum diceret, si responderet absolute se nescire nihil subintelligendo, & mentiretur: quoniam sicut duo verè contraria non possunt esse vera, licet possint esse falsa, ita duo contradictoria per nullam potentiam possunt esse simul vera, nec simul falsa secundum omnes dialecticos, & etiam nostros, iuxta notata in l. *vbi repugnantia*. *e* & cap. *solicitudinem*. *f* & tangitur per Bartolum. *g* Cum ergo sint duo contraria, audiui vel scio, & non audiui & non scio, si alterum est verũ, alterum est falsum. Et consequẽter, si est verum, quod audiuit vel scit, falsum est quod non audiuit nec scit. Ergo cum confessarius audiuit, vel scit vt Deus, falsum est quod absolute non audiuit vel non scit: quia perinde est, ac si diceret, nullo modo scio: nam negatio totum id quod post se inuenit destruit, & contrarium eis ponit, vt habet regula dialecticorum, pro quibus est glossa singularis recepta. *h*

e ff. de reg. iur.
f De appell.
g In l. si is qui ducenta § verum ff. de reb. dub.
h In c. cum dilecti de consuet.

Non obstat etiam responsio præfata: quoniam falsum est confessarium nescire vt hominem, quia scit vt Dei minister, & non est Dei minister vt Deus, sed vt homo presbyterio insignitus, ac per consecutionem vt homo argumento à toto in modo ad partem eius, quod est validum secundum Dialecticos & Baldum, *i* nam si aliquid est homo albus, vtique est homo: & ita si quis confessus est vt homini insignito presbyterio, vtique confessus dicetur vt homini.

i In l. conuenticula. C. de episc. & cler.

6 Tum quia palam est confessarium scire peccata confitentis per scientiam vel fidem humanam non diuinam, nec diuinitus infusam, sed humanitus acquisitam. Tum quia illa scientia humana vti potest vt homo ad multa, vt alibi in commento prædicti cap. *sacerdos*. *k* neruose, ac vtiliter probamus secuti Paludanum, *l* qui dixit, posse quẽ suum iustè negare suffragium in electione prælati alicui, quem per solam confessionem nouit esse pessimum, cui alias deberet suffragari, & palam est eum non suffragari tanquam Deum, sed tanquam hominem ad id ius habẽtem. Tum quia licet perinde teneatur celare illud, quod per solam confessionem nouit, ac si soli Deo pœnitens esset confessus, non tamẽ ex hoc infertur, quod nesciat illud vt homo: quia aliud est teneri quem ad celandum aliquid perinde, ac si non esset ei dictum, & aliud non esse id ei vt homini dictum: immo obligatio illa celandi aliquid, qua tenetur vt homo, præsupponit illud dictum vt homini: quia priuatio præsupponit habitum. *m* Tũ quia honor exhibitus alicui tanquam vicario alicuius, principaliter exhibetur ei, cuius vicariam vicem gerit, *n* & non

k De pœnit. dist. 6.
l In 4. d. 21.
m Leg. decem ff. de verb. oblig. & c. ad dissolutionem de desponsa. impub.
n Cap. p. dig. & c. sane 2. de offic. deleg.

ei qui

[illegible] qui est vicarius, nisi per quandam consecutionem & [illegible] lantium, id quod facile colligas ex eo quod alius est honor, quo vicarius honoratur, & alius quo principalis: nam licet vicarius honorandus sit tanquam vicem & locum principalis tenens, non tamen eodem honore, vt nervose ac [illegible] ad [illegible] probauit Decius,*a* quem in [illegible] academiis prælegendo illud secuti sumus. Osculatur pedes [illegible] Papa causa honoris, non tamen id facimus eius legato etiam à latere, & minus delegato, etiam [illegible] eum tanquam [illegible] legatum & eius vicarium honoramus. Deum Opt. Maxim. adoramus adoratione illa, quæ vocatur latria, Papam verò eius vicarium, etiam cum [illegible] tanquam summum eius vicarium honoramus, non adoramus adoratione latriæ, sed adoratione, vel honore duliæ, vel hyperduliæ colimus, iuxta illud Ioannis Andreæ. *b Latria [illegible] Domino debetur dulia seruo.* Sic igitur id, quod dicimus Confessario tanquam ministro Dei dicimus, nec ille verè dicere potest non esse id sibi dictum, si [illegible] subintelligebat.

a In d. c. sane.

b Super glos. verb. [illegible] c. [illegible] de ass[illegible] ordinat lib. 6.

7 Sexto, quod secundum receptam S. Thomæ sententiam,*c* cui concordat glossa communiter recepta, præsertim per Felinum, *d* quam que nos sequuti sumus in d. cap. *sacerdos*.*e* Confessarius de licentia pœnitentis ex causa [illegible] concessa potest dicere tanquam testis, illum sibi [illegible] illud aut illud peccatum, quod tacere nō potest, si ei tanquam homini non dixisset illud: non enim reuelauit tanquam Deus, sed tanquam homo, qui fuit eximiatus [illegible] actu.

c In li. 4. sen tent dist. 21.

[illegible] Num. 30.

[illegible] c. testimo nium ac tes[illegible]

e De pœn[illegible] d. 6. [illegible] num. 139

Septimo, quòd ex eo quod Confessarius perinde tenetur celare peccatum ei à pœnitente detectum, malè infertur, quòd [illegible] nescit vt homo, sed vt Deus: nam & qui [illegible] illud vt forsan illata Confessario, tantum [illegible] ad celandum quantum Confessarius, secundum omnes *f* quos latè sequimur in d. cap. *sacerdos*. *g* attamen non nouit illud, vt Deus, immo & vt pessimus homo. Sic qui dicit Confessario aliquid in confessione, dicit quidem illud ei vt ministro Dei, sed non propterea non dicit ei vt homini, immo dicit ei vt homini presbytero ministro, & iudici suo in illo animæ foro.*h*

f In d. 21.

g Num. 42.

Octauo, quòd ad eundem pertinet cognitio ad quem definitio.*i* At confessarius non absoluit vt Deus, sed vt minister Dei, quod patet ex illis præuiis precibus, *Dominus te absoluat, &c.* ergo etiam audit vt minister Dei. Nam & [illegible] legatus consulit Papam vt homo,*k* & dixit se audisse in confessione. Et quod passim consulendo, & aliàs diximus talis casus mihi contigit in confessione, quod tamen dicimus vt homines nullatenus mentiendo. Hanc denique partem neruosissimè probat Scotus,*l* & alijs argumentis quæ omitto. Quare omnes qui fatentur, quòd Confessarius verè dicere potest, ille nō est hoc mihi confessus, subintelligendo ita vt tenear prodere, coguntur profectò confiteri, quòd etiam alius quilibet, qui non tenetur aliquid dicere, verè poterit respondere illud sibi non esse dictum, subintelligendo non esse ita ei dictum, vt teneatur id prodere. Cum igitur omnes confiteantur illud, nemo debet hoc negare.

[illegible] Cap omnis. de pœnit. & remiss.

i Lex de qua [illegible] ff. de iudic. [illegible] c. [illegible] de pœnit. & remiss.

l In d. dist. 21 qu. 2.

9 Non obstant quædam quæ nimia, vt mihi videtur, religione adductus ait præfatus Sotus, *m* videlicet, quòd qui fecit, vel dixit aliquid nulla ratione potest dicere coram Deo non feci, aut non dixi illud sine mendacio: & quòd ipse nullatenus id auderet respōdere: & quòd adultera interrogata à marito [illegible] ad occidēdum eam gladio, si cōfiteatur an adulterium admiserit, nullatenus respondere posset absque mendacio, se non admisisse. Et quod si in adulterium admisisset, responderet non admisi, subintelligendo heri mentiretur: Et quòd eo casu nulla patet illi miseræ via eludendi maritum, & seruandi vitam: Et quòd tenetur vt [illegible] potius obire mortem illā [illegible], quàm vti eiusmodi amphibologia: Et quòd nō minus tenetur eiusmodi adultera ad vitandam illam amphibologiam, & ad obeundam illam mortem, quā puella, cui mors intentatur, nisi consentiat libidini. Et quòd sicut hæc puella potius debet mori, quam consentire huiusmodi libidini, ita illa adultera potius debet mori, quā amphibologia illa vti. Non inquam hæc obstant. Tum quia iuxta Psaltem regium vir ille doctus alioqui & pius *trepidauit timore, vbi non erat timor.* Tum quia falso fundamento nititur, vt per supradicta patet. Tum quia ipsemet fatetur verè dixisse Christum, filius hominis nescit quando dies iudicij sit futurus, subintelligendo, vt vobis dicere conueniat: & eadem facilitate potest defendi id, quod nos dicimus, qua id ille defendere potest. Tum quia ipsemet fatetur, quod Confessarius potest dicere simpliciter, ille mihi non est confessus hoc vel illud peccatum, quod tamen confessus erat: & tam facile defendas id quod nos dicimus, ac illud: nam vtroque casu falsum est, quod dicitur, si [illegible] verba prolata consideres: & vtroque casu mendacium est, si nihil subintelligatur: & vtroque casu verum est, subintelligendo ea quæ subintelligi debent: & nemo eam admittitur mendacium, si ea subintelligantur. Tum quia ratio illa, qua ille arguit mentientem eam, quæ interrogata, an adulterata sit, respondit non esse adulteratam, subintelligendo heri, cùm esset adulterata nudiustertius, falsa est: ideo enim ait illam mentiri: quia negatio eius vniuersalis est, quæ ratio falsa est. Tum quia in [illegible] est particularis coniungendo subintellecta cum expressis: quas coniunctiones nouit Deus coram quo illud dicit: & an coram eo sit tuenda nunc disputamus. Tum quia eadem ratione mentiretur Confessarius dicens, ille mihi aut illum ei non fuisse confessum illud aut illud peccatum: quia hæc negatio adeo vniuersalis est, ac illa, & adeo tollit subintellecta, ac illa. Tum quia falsum dixisset Christus, quòd non sciebat illum diem, quia verè sciebat, & negatio erat vniuersalis atteto solo eo quod verè proferebatur. quod dicere esset grauissima blasphemia, cū sua Maiestas esset, vt dictum est, summa veritas, via, & vita. Tum quia ipsemet fatetur posse me dicere sine mendacio, non memini, vel nescio subintelligendo vt debeam dicere: licet verè meminerim, & verè sciam: & eadem profectò ratione concedere debet, me sine mendacio dicere posse non vidi, non audiui, non dixi, non feci, subintelligendo ita vt dicere debeam, si modo non teneor dicere: quod tamen ipse negat, & ita pugnare videtur secum arguta eadem ratione. Tum deniq; quod mirandum est virum præcellenti doctrina præstantem, æquiparare Virginem cū timorem mortis stupro consentientem, & adulteram per istam amphibologiam se à morte violenta excusantem. Quare concludendum est prætatum N. non fuisse mentitum respondendo, quòd non dixit verba prædicta, subintelligendo mente, quòd non dixit ea animo contrahendi matrimonium: & consequenter, neminem qui ita gratia salutis animæ, vel corporis, pietatis, vtilitatis, vel alius necessitatis, vel [illegible] tutis, vel alicuius alius actus boni vtitur huiusmodi amphibologia mentiri, neque peccare peccatum mendacij. Quam partem absque vllo scrupulo nos sæpe defendimus, eam etiam procedere quando additur iuramentum, præsertim in repetitione cap. *inter verba*,*a* & in Manual. Confessar.*b* contra Sotum supra relatum, & Genesium de Sepulueda nostrum olim Compluti condiscipulum relatum,*c* vbi supra, dicentem neminem vsque ad Gabrielem hoc dixisse, cum idem censerunt ante nos S. Hieronymus, S. Gregorius, & S. Thomas, & expresserunt Richardus, Scotus, & Henricus Gādauensis, Paludanus, Adrianus sæpe, & Ioannes Maior, Siluester, Angelus de Perusio, & Ioannes ab Anania, & glossa ab omnibus nostris recepta.*d*

m In q. 6. art 2. lib. 5. de iust. & iure.

a 22. q. 5. con [illegible] 6.

b C. 12. nu. [illegible] & c. 18. nu 01 & cap. 25. nu. 44.

c In d. c. 18 & 25.

d In c. ne quis 22 q. 2 in lo [illegible] q. 2. num. 1 & duobus seq. citatis.

S V M M A R I V M.

1 *Iuramento qui affirmat id, quod scit esse falsum, peierat.*
1 *Veritas est virtus, qua se quis talem qualis est, ostendit. & q. 3. num. 2.*
1 *Genus humanum sine veritate consistere nequit.*
1 *Mentitur signis & factis, vt verbis & num. 10.*
2 *Iurandum aduersanti iuxta mentem eius.*
2 *Iudici, quia publicam repræsentat, parendum.*
2 *Positioni simplici simpliciter respondendum.*
3 *Syllogismus qualis fit in iudicio.*
3 *Iudex vt iudicabit secundum allegata & probata. & n. 14.*
4 *Iudex castigat crimina coram eo incidentia.*

4 Iudex

4 *Iudex quibus in iudicio prouidere debeat.*
5 *Iurans qui verum iuxta mentem suam tantum, nō peierat.*
5 *Iuratus vt iuste ambiguè respondeat iniuste adiuranti. & num. 10.*
6 *Confitendi aliquid non creditur qualificanti illud.*
6 *Iudici respondendum non vt vult, sed vt velle debet.*
6 *Iudex non tollit facultatem respondendi iuste ambiguè.*
7 *Iniuste adiuranti Confessario iuste respondere potest ambiguè.*
8 *Iudex potius veram rei veritatem, quam probatam aliter intendat.*
9 *Iuratus vt respondebit se non venire de loco, qui putatur, sed non est infectus.*
10 *Mendacium iuste excusatur per iustam amphibologiam. & q. 1. num. 9.*
10 *Simulatio, qua Dauid finxit se stultum, vt excusatur.*
10 *Verbo, est, pro, comedit, quando quis iuste vtitur.*
10 *Reus non obligatus respondere excusat se amphibologia.*
11 *S. Franciscus qua se amphibologia excusauerit.*
11 *Reus vt excusat crimen occultum amphibologia.*
11 *Ambiguum duplex, verbi dubij, & intentionis diuersæ.*
12 *Argumentum à minori valet affirmatiue.*
13 *Adiuratus qua mente adiurantis respondere debeat.*
13 *Iudici non semper parendum.*
13 *Positioni iniustæ ambiguè responderi potest.*
14 *Actor qua mente cupiet iuxta probata iudicari.*
14 *Index de quibus occultis inquirere debeat.*
15 *Iudex fatuus est, qui vltra petita pronunciat.*
15 *Damnum actoris non debet reus iuste negans.*

Quæstio secunda.

1 AD secundam quæstionem, quæ supra fuit proposita, scilicet an præfatus N. peierauerit coram Deo, licèt non fuerit mentitus, respondetur facere pro parte affirmante primo, quod periurus est qui affirmat aliquod falsum quod nouit esse falsum. *a* Et præfatus N. iuratus affirmauit se non dixisse illa verba, quæ sciebat dixisse. Ergo peierauit.

a Ca. beatus 22 q. 2.

Secundo quod qui iuratus dicere veritatem ostendit signis vel factis contrarium illius est periurus: quia id ita repugnat illi virtuti, quæ veritas vocatur ab Aristotele, *b* quæque inclinat ad se ostendendum proximo per dicta & facta talem qualis est, secundum S. Thom. receptum, *c* addentem societatem humani generis conseruari non posse, si nos alijs alios quàm sumus factis aut dictis ostenderemus. At præfatus N. iuratus ostendit suo dicto se alium fuisse, quàm esset. Ergo peierauit.

b 3. & 4. Ethicor.
c 2. 2. q. 109. art. 3.

2 Tertio, quod adiuratus ab aliquo respondere debet secundum mentem adiurantis, accipiendo verba in eo sensu, in quo adiurans accipit, * iuxta illud Isidori *d Quacunque arte verborum quis iurat, ita Deus, qui conscientiæ testis est, intelligit.* At iudex adiurauit præfatum N. ea mente, vt responderet ei, an dixerit illa verba, necne, nihil subintelligendo: ergo præfatus N. debebat respondere, an dixerit ea, necne, nihil subintelligendo, quod tamen non fecit. Ergo peierauit.

d In c. quacunque cod. causa & q. 2.

* Iuxta illud Isidori. *Isidorus lib. 2. sentent. cap. 31. ita habet; Quacunque arte verborum quisque iuret, Deus tamen qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui iuratur intelligit.*

Quarto, quòd litigantes tenentur parere iudici. *e* Et iudex adiurauit præfatum N. sine amphibologia, & ipse respondit cum illa. Ergo non satisfecit, & peierauit.

e Cap. 2. de maior. & obedien. l. vt luti ff. de iust. & iure.

Quinto, quod pars aduersa iuste potuit petere à iudice, * vt suæ positioni iuratus responderet. *f* Et pars fecit positionem simplicibus verbis, & ipse N. respondit amphibologicis & duplicibus, Ergo non satisfecit positioni, & peierauit.

f Cap. 2. de confess. lib. 6.

* Vt suæ positioni iuratus. *Positio in iure est breuis verborum formula mentem proponentis continens ad eliciendam veritatem concepta, vel positio est assertio alicuius dicti vel facti, vt ad ipsum respondeamus, fiunt autem positiones a parte, vt per confessionem aduersarij releuetur ponens ab onere probandi.*

3 Sexto, quòd in iudicijs videtur exerceri quidam syllogismus, cuius maior nititur lege, & minor facto, ex quibus colligitur conclusio, vt in casu proposito maior videtur esse hæc, vir qui verba ad matrimonium præscripta dixit fœminæ in id consentienti est, vel præsumitur maritus eius. At præfatus N. talia verba dixit fœminæ, quæ illum in maritum petit: ergo est, vel præsumitur maritus eius. Maior enim nititur lege cap. *si inter.* *a* Minor autem nititur facto. At iudex causę interrogauit de minore, quę purum factum continet. ergo prętatus N. iuratus purè tenebatur respondere ad interrogationem, concedendo vel negando simpliciter factum illud, & non vtendo subauditionibus, quod non fecit. Ergo peierauit.

a De sponsal.

Septimo, quod iudex non debet iudicare secundum veritatem propriæ scientiæ & conscientiæ, sed secundum eam, quæ ex allegatis, & probatis colligitur, *b* & ita non est eius intentio veritatem ipsam quærere, sed probationes, ex quibus illam præsumat: & quod iudex non debet, neque potest veritatem occultam inquirere, *c* & ita non debet interrogare de intentione occultissima illius, qui verba illa dixit, sed solum de illis verbis, ex quibus conijcere possit, quæ mens fuerit illi. Ergo & N. adiuratus non debuit respondere secundum illam suæ mentis occultissimam intentionem, sed secundum eam, qua iudex interrogat, ac per consecutionem præfatus N. nō satisfecit adiurationi, & fuit periurus amphibologia prædicta vtendo.

b L. illicitas § veritas ff. de offic. præsid. c. iudicet 3. q. 7.
c Cap. si omnia 6. q. 1. c. quabiter. de accusat.

4 Octauo, quod iudex præfatæ causæ non solum adiurauit N. ad declarandum esse vel non esse matrimonium inter eos: sed etiam ad puniendum eum, si deliquerit decipiendo aduersarium per illa verba callidè prolata, arg. cap. *cum dilectus. d* & ca. 2. *e* cum eis annotatis. per quę probatur posse castigare iudicem crimina, quæ incidenter cognouerit: & ita præfatus N. non satisfecit adiurationi, & peierauit.

d De ord. cog. & cap. 2. ne sanct. sic.
e Lex quæ de tota ff. de rei vend.

Nono, quod iudex debet prouidere omnibus, ex quibus constat iudicium, *f* & accusator & testes sunt partes eius, vt ibidem probatur. Ergo debet prouidere honori eorum, sicuti militię actoris & rei: & ita intererat testium contra N. productorum, vt ille simpliciter responderet adiurationi. Ergo non satisfecit ei, & peierauit.

f Ca. forus de verb. signif.

5 Pro parte tamen negante contraria, & vera, scilicet quòd præfatus N. non peierauit facit. Primo quidè, quòd pręfatus N. iuratus non affirmauit aliquod falsum, neque tacuit aliquod verum, quod tenebatur dicere. quia vt probatum est in quęstione prima, verum erat, quod affirmauit & verum esse putabat: neque tacuit aliquid quod dicere tenebatur, vt ibidem probatum est. Ergo non peierauit.

Secundo, quòd sicut interrogatus a iudicè iustè quoad omnia tenetur respondere ad omnia, & iniustè interrogatus quoad omnia, ad nihil tenetur respondere, ita interrogatus partim iuste, partim iniuste, licet teneatur respondere ad iustè interrogata, non tamen ad alia: quia quod iuris est de toto ad totum, idem iuris est de parte ad partem, *g* quando est eadem ratio, vt supra dictum est. At iudex qui adiurauit N. licet iuste interrogasset eum, an præfata verba dixisset, iniustè tamen intendebat, vt responderet sine subauditione seu subintellectione licita: & ita N. respondendo verè ad interrogationem factam de verbis, satisfecit ei: quia non tenebatur satisfacere respondendo sine illa subintellectione, vt probatum est supra, & ita non peierauit.

g Leg. quæ de tota ff. de rei vend.

6 Quòd autem iudex malè faceret, si intenderet, vt N. simpliciter responderet, probatur eo quòd intendebat munire & parare viam ad ferēdam sententiam iniustam, videlicet quod erat matrimonium inter illos cōtractum, quod erat falsum: quoniam confitenti ei se illa verba dixisse creditum fuisset: non autē si addidisset animum cōtrahendi sibi defuisse, quoniā confitenti se aliquid fecisse ad sui defensionem, creditur quidem ei fecisse illud, sed non creditur quòd fecisset ad defensionem, iuxta notata in cap. *tuæ. h* & in cap. *preterea. i* & tradit Bartholus, *k* & alij quos refert Decius, *l* post Panormitanum & alios. Probatur item eo quòd tollebat ei facultatem concessam à lege naturali, diuina, & humana vtendi ex iusta caussa amphibologia, qua coram Deo dicat veritatem, vt in decidenda præcedente quęstione probauimus: & ideo non tenebatur ei respondere ita, vt volebat, sed vt velle debebat,

h De sponsal.
i De transa.
k In l. Aurelius. §. idem quæsit ff. de libera legat.
l In ca. cū venerabilis de except. n. 19.

[illegible] voluntati satisfacit respondendo se illa [illegible] dixisse, subintelligendo animo contrahendi matrimonium: & ita non peierauit.

7 Tertio, quòd Episcopo inquirenti de aliquo crimine iam semiplene probato adiuranti super eo Confessarium eum, qui illud audiuit, vt diceret ei an audiuit ab aliquo, qui illud admiserit, satisfacit respondendo se id non audisse subintelligendo intra se ita, vt debeat detegere, satisfacit inquam etiam si episcopus habeat intentionem obligandi eum, vt detegat ei, licet solum id nouerit per confessionem sacramentalem. & expresse hanc intentionem exprimat: at non satisfacit alia ratione, quam quia respondet iuxta intentionem, quam episcopus debet habere, licet non respondeat secundum eam quam habet. Ergo eadem ratione N. satisfecit adiurationi iudicis respondendo ei secũdum intentionem, quam debebat habere, licet forte non respondisset secundum eam, quam habebat. Ergo non peierauit.

8 Quarto, quòd iudex licet debeat iudicare secundum allegata & probata, idest secundum fidem seu credulitatem illam, quam in animo eius, qui nihil cõtrarium nosset, deberent ingenerare acta publica coram eo facta, & non secundum priuatam conscientiam, iuxta glossam receptam, *a* quæ est recepta sententia etiam apud theologos, vt per vtrumque Thomam: *b* ipse tamen iudex tenetur ipsam veritatem quærere. Quod Eleutherius Papa clarè affirmat. *c* Primo per illa verba, *Iudicantem oportet cuncta rimari.* Secundo per illa, *& ordinem rerum plena inquisitione discutere.* vbi glossa per ordinem rerum, intelligit omnes rei circumstantias. Tertio per illa, *donec actio ambarum partium illuminata sit pleniter, veritas enim est lumẽ id, quo illa est illuminanda.* *d* Quarto per illa, *tantum actio ventiletur quo vsque ad rei veritatem perueniatur.* Cui consentit S. Ambrosius, *e* per illa verba, *In iudicando cordi magis est custodia veritatis, quàm obedientia voluntatis.* Per quæ palam docent cordis, & mentis, ac intẽtionis principalis iudicis esse debere, vt veritatem attingat, & custodiat. Et Euaristus Papa *f* ait nullum aute veram iustamq́ue probationem, &c. per quæ omnia & multa alia constat intentionem per se ac primariã esse debere iudici perueniendi ad ipsius veritatis cognitionem, & si quandoque nõ contingat ei peruenire ad eam ob defectum, vel falsitatem testium, & instrumentorum: & licet oporteat eum iudicare secundum ea, quæ coram ipso probantur, tamen id contingit per accidens, & non secundum eius primariam intentionem. Ergo præfatus iudex, qui cognoscebat de dicta causa matrimoniali debebat habere mentem primariam sciendi rei huius veritatem, scilicet an verè ille esset maritus eius: ac per cõsecutionem: cùm interrogauit N. an dixerit illa verba, debebat habere mentem, & intentionem sciendi, an ita illa dixerit, vt per ea contraxerit matrimoniũ. Cùm ergo N. adiuratus respondisset se non dixisse illa subintelligendo, animo eam ducendi, respondit illi iuxta intentionem, quàm vt rectus, æquus, & sanctus iudex debebat habere: & ita non tacuit illam veritatem, quam debuisset fateri, & cùm verè responderit coram Deo, nullatenus coram eo peierauit.

9 Quinto, quòd recepta sententia est eum, qui scit aliquod oppidum nulla peste laborare, & venientem ex eo ad locum, in quo fama est illud esse illa infectum, adiuratus an veniat ex illo, vel illud fuerit ingressus iuste posse respondere se nõ venire ex eo, nec illud fuisse ingressum subintelligendo, quod non venit ex eo peste infecto, nec sit ingressus illud peste infectum, & satisfacit interroganti coram Deo, licèt adiurans ea mente interroget, vt tantum respondeat ei materialiter de illo ingressu, nullo habito respectu ad pestem: quoniam nõ mentitur coram sua diuina Maiestate, & respondet interroganti iuxta mẽtem, qua debet interrogare, quatenus est custos portarũ oppidi ad [illegible] non permittendi ingressum eis, qui ex locis peste infectis veniunt: quod etiam ante nos recte affirmauit Syluester. *g* Sic igitur præfatus N. adiuratus a iudice, an dixerit illa verba, respondẽdo se illa non dixisse, subintelligendo intus animo eam ducendi satisfecit adiurationi eius, imo & intentioni, qua iudex debebat interrogare, licet forte ipse aliam & contrariam haberet.

10 Sexto facit conclusio præcedentis quæstionis, scilicet, quòd causa salutis animi, corporis, honoris [illegible] & rei familiaris, & cuiuscumque actus virtutis potest quis vti verbis amphibologicis, & duplicibus. Et quod D. Hieronymus, *a* appellat vtilem simulationem illam Dauid, *b* qua mutauit os suum coram Achis rege, ita vt videretur amens ob ea, quę faciebat per signa exteriora: quod licere non potuisset facere, nisi subintelligendo se illa vti ad significandum se non teneri sanam mentem palam facere: nam paria sunt mentiri per verba, & alia signa exteriora secundum S. Thomam receptum, *c* & quod B. Gregorius ait. *d* *Intelligentia verborum ex causis est assumẽda dicendi: quia non res sermoni, sed res [illegible] sermo debet esse subiectus.* ex quo colligitur sermonem intelligẽdum esse secũdum intentionem, & causas loquentis. Et quod glossa solemnis & recepta *e* ait, eum, in cuius domum aliquis refugit, interrogatum ab illius hoste vbi sit ille, quem persequitur, iuste posse respondere, non est hic, subintelligendo per illud verbũ, *est*, comedit, contra communem verbi intelligentiam: quamuis enim verbum, *est*, significet, comedit, cum descendit à verbo edo: secundum tamen communẽ intelligentiam talis responsi est præsentis temporis, descendens à verbo sum, es, fui. Et quod S. Thomas *f* dicit, quod reus interrogatus de crimine à iudice non procedente iuridicè, nõ tenetur fateri veritatem: sed potest per appellationem, vel aliter licite subterfugere, & si ita potest alio modo, quam appellatione subterfugere, nisi huiusmodi amphibologia, & subintelligẽdo aliquid aliud, quam verba sonant. Ergo vtendo illa amphibologia non peierat.

11 Et quod B. Franciscus, (quod referunt, & probant Angelus de Perusio, *g* & Ioannes ab Anania, *h*) interrogatus ab his, quæ persequebantur homicidam, an illac, vbi erat ipse transisset, immissis manibus intra manicas respõdit, non transisse illac, subintelligendo contra communem intelligentiam non transisse per illas manicas: quamuis Angelus *i* referat misisse manum in aurem, quod in idem recidit quoad propositum nostrum. Et quòd Scotus *k* dicit posse reum respondere ad accusationem super crimine nondum detecto oppositam, negando illud, vt in ea continetur, subintelligẽdo, quòd continetur in ea vt publicum, & illud adhuc est secretum, & ita excusatur per amphibologiam: aliàs enim peieraret: quia palam est responsionem illam falsam esse, si eam separes à subintellectis, nam contradictoria eius est vera, videlicet quod fecit illud, vt in ea continetur. Quinimo Scotus ipse palam sensit eum, qui absolute negauit crimen sic oppositum, intendendo negare prout est propositum & publicum, non teneri ad pœnitendum, nisi ad cautelam. Et quod Paludanus *l* postquam dixit, quòd non res sermoni, sed rei sermo debet esse subiectus, quod antea dixerat D. Gregorius, *m* subdit, quòd quantumcumque quis verba generalia dicat: si tamen intelligat se restringere ad id quod verum est, non mentitur: sentiens, quod faciendo id ex causa minime peccat. Et quòd idem Paludanus vbi supra *n* dicit, quòd quando verum est quod quis dicit secundum intentionem suam, licèt sit falsum secundum intentionem audientis, non est mẽdacium, nec peccat vtendo illa amphibologia ex causa. Et quod Adrianus, *o* asserit eum, qui etiam adiuratus interrogatur de crimine occulto, quòd ipse solus nouit, etiam extra confessionem, licite posse respondere absolutè se id nescire, subintelligendo, ita vt teneatur pandere.

12 Et quòd idem Adrianus, *p* ait palam colligi ea Paludano, videlicet quod eodẽ modo debet se habere is, qui a superiore de crimine occulto, quod ipse solus nouit interrogatur, etiam iuratus, & per obedientiam ad respondendum adactus, ac se debet habere confessarius interrogatus de peccato; quod per solam confessionem nouit: cui concordat etiam Henricus de Gandauo, *q* & Gabriel, *r* Richardus, *s* & Ioannes Maior, *t* & Syluester. *v* Per quæ omnia constat posse quem vti amphibologia ex causa iusta, etiam cum respõdet iudici, etiam superiori etiam spirituali, etiam adiuratus, & per obedientiam adactus, etiamsi ea amphibologia non contingat ex diuersa verbi significa-

a Leg. illicitas §. veritas ff. de offi. præsi. & c. iudicet. 3. q. 7.
b 2. 2. q. 67. art. 2.
c In c. iudicã-tes 30. q. 5.
d Ibidem. 1.
e In cap. iudicet 3. q. 7.
f In cap. nullum. 1 q. 5.
g In verbo. iuramentum 4. q. 2. in fin.

a In c. vtilem 22. q. 2.
b 1. Reg. 21.
c 2. 2. q. 111. art. 1.
d In c. intelligentia de verbor. sign.
e Cap. ne quis 22. q. 2.
f In 2. 2. q. 69. art. 1.
g In L. si lem § sit vos ff. de cond. ob turp. cau.
h In c. quis cũ fure. de furt.
i In l. qui vas § qui aliter. ff. de furtis.
k In 4. vo. sententiarum d. 15 q. 4. sub fin.
l In 4. d. 21 q. 3. col. 6.
m In d. c. in intelligentia de verb. sign.
n Dist. 33 q. 2 col. 4.
o In 4. de confes. dub. 10 & in quolib. 11 vltima C. & de correctione fraterna §. ostenso col. 6.
p Vbi supr. d. 21 q. 3 art. 3.
q In quodl. 9.
r In ead. d. 21.
s In 4. d. 33.
t In 4. dist. 15. q. 18.
v In verb. iuram. 3 q. 2.

significatione, sed ex diuersa interrogantis, & respondentis mente, ac intentione, modo dicat verum coram Deo secundum suam mentem, licèt falsum sit secundum mentem interrogantis, & adiurantis secundum communem intelligentiam. & vt dictum est, adiurans illa causa vtendi ea duplicitate, nullumque verum, & iniustum ex eo damnum alicui eueniat. Cum igitur præfatus N. causam talia habuisset vtendi amphibologia illa, & verum dixisset coram Domino secundum suam mentem & intelligentiam: neque vllum ex eo damnum iniustum vlli euenisset, consequitur eum vtendo ea non peierasse.

Septimo, quod multæ magnæque iustæ causæ potuerũt esse prædicto N. ad vtendum amphibologia præfata, scilicet, quod nisi vsus fuisset ea iudicatus fuisset maritus eius, quæ sponsa plius non erat, & quam forte valde odio habebat, quæ ipsi erat valde impar, & erat matrimoniũ magno dedecori, & scandalo, vel forte occasio mortis alterius eorum, vel quod forte ob aliquod impedimentum occultum nõ poterat eius esse vxor, vel religionis ingressum præcluderet, vel aliud inconueniens huiusmodi. Quare cum ob longè minores causas liceat vti huiusmodi amphibologijs, maxime licuit ei vti ob harum aliquam præfata amphibologia. a

a Arg. c. cum in multis de elect. auth. multo magis C. de sacros. eccles.

13 Non obstant pro contraria parte adducta, non primum, & secundum, quibus respondemus negando fuisse falsum id quod præfatus N. iuratus respondit: negando item, quòd se ostendit esse alium quàm erat: quia imo se ostendit solutum ab ea, quæ illum in coniugem petebat: quod erat verum, per dicta in quæstione prima.

Ad tertium respondetur concedendo, quòd regulariter adiuratus debet respondere adiuranti iuxta mentem eius, sed falsa quando alia mente quam debet adiuratur: qua tunc sufficit, vt respondeat secundum eam mẽtem, quia debet adiurari, modo verum respondeat, vt constat ex fundamento primo pro nobis inducto, quia quoad id iniustè adiurat.

Ad quartum concedimus, quòd partes tenentur obedire iudici in ijs, quæ sunt iusta; non autem in ijs, quę sunt iniusta. b At non est iustum præceptum iudicis, quo alia mente, quàm debet iuberet reo respõdere & quo tollit facultatem à lege respondẽtibus concessam. Et iudex prǽfatus alia mente, quam debebat adiurauit N. si intendebat, vt ille responderet absolute, sine subintellectione, cum qua respondit per præfata.

b Ca. non semper cap. si dominus. ca. qui resistit. 11. q. 3

Ad quintum respondemus, quòd pars aduersa potest quidem proponere positiones iustas, nõ autem iniustas. c At positio, de qua in argumento, non fuisset iusta coram Deo, si ea mente posita fuisset, vt N. ad eam responderet nihil subintellecto: quoniam vellet, quod N. mentiretur, vt sententia iniusta contra eum ferretur, quorum vtrumque est peccatum, quia agentes & consentiẽtes, &c. d imo vt iusta sit coram Domino, ea mẽte saltem tacita debebat esse actrix, vt eius positio intelligeretur de verbis animo contrahendi dictis: alioquin saltem tacitè voluisset iniustam pro se ferri sententiam, quod peccatum est.

c Cap. 1. & 2. cum gloss. de confess. lib. 6.

d Cap. 1. de offic. deleg. ca. notum. 2. q. 1.

14 Ad sextum concedimus, quòd iudex tenetur iudicare secundum allegata, & probata; & non secundum veritatẽ contrariam; etiamsi eam sciret, vt persona priuata: sed negamus, quòd mens eius primaria non debeat esse perueniendi ad cognitionẽ veritatis per alleganda, & probanda, vt in tertio argumento pro nobis facto probatum est: immo affirmamus eum peccaturum fuisse, si voluisset, vt contrarium veritatis concluderetur, per allegãda, & probanda. Quare optime fuit satisfactum intentioni, quam ille debebat habere per amphibologiam prædictam, per quam sine mendacio persuadebatur ei ipsa veritas, & dissuadebatur falsitas veritatis figura personata.

Ad septimum negamus, quòd iudex non debeat velle inquirere de veritate, quæ occulta est: nulla enim est lex, quæ hoc dicat; sunt autem multæ, quæ contrarium præcipiunt, vt l. *congruit*, e cap. 1. *de offic. ordin.* cap. *qualiter.* 1. & cap. *inquisitionis*, de accusat. præsertim cum per viam accusationis proceditur: quamuis verum sit non debere iudicem iudicare de occultis, neq; inquirere de ijs, quæ per se occulta sunt; qualia sunt ea, quæ intra cancellos mentis includuntur, qualis tamen non est haec, de qua agimus: quia non agimus de illa intentione prout est solum mentalis; sed prout est expressa voce, quæ probabilis est, quam tamen aliquando falsè significari vt hæc, quæ ... negari potest per amphibologiam prædictam, ne sit instrumentum persuadendi falsum.

e ff. de offic. præsid.

15 Ad octauum negamus, quod iudex causæ matrimonialis debeat se extendere vltra ea, quæ coram eo petuntur, quoniam tacitus dicitur esse iudex, qui vltra petita pronunciat, a & si dicatur, quod poterat saltem per nobile officium iudicis ad id procedere, respondemus, quod id est, impertinens nostræ quæstioni.

a Leg. fin. C. de fideicom. libert. a.

Ad nonum respondemus, quòd iudex nõ tenetur prouidere homini accusatoris, vel testium, qui læduntur eo quod reus iustè renuit confiteri, id quod illi opponitur, vel testantur. Tum quòd id non petitur ab eo, & fatuus est iudex, qui vltra petita pronunciat. Tum quod non infamatur accusator, & testes eo solo, quòd non credatur eis iuxta cap. *cum dilectus*. b pro quo facit ca. *super eo*, c & colligitur ex late notatis à Felino in ca. 1. d Tum quia damnũ, quòd euenit accusatori, vel testi ex occultatione veritatis, quam reus etiam iuratus non tenetur fateri, & potest iustè tacere absque dolo malo, & mendacio per prudentiam, & dolum bonum, qualem inueniri probat, e non dicitur datum iustè à reo, nec est imputãdum ei, vt pulchrè de more ait S. Thom. f appellãdo huiusmodi occultationem, & dolum prudentiam, & virtutem, siue actum eius. Et ita præfatus N. qui huiusmodi prudentia vsus respondit subintelligendo id, quo suum dictum redderetur verum, non fuit periurus, neque peierauit.

b In fine de ord. cogn.

c De elect.

d De except.

e Leg. 1. ff. de dolo.

f 2. 2. q. 69. art. 2. in cor. per. vers.

S V M M A R I V M.

1 *Peccatum quid, & quod omnis actus moralis inordinatus est talis.*

1 *Dolus malus, & astutia praua prudentia bona contraria.*

2 *Finis malus facit actum malum eiusdem generis cuius est ipse.*

3 *Famam restituat, qui causam eam lædendi dedit.*

4 *Sponsa dolo decepta quod remedium.*

4 *Papa potest dispensare, vt etiam hodie clam fiat matrimonium.*

5 *Sponsalia de contractu olim, & nunc quàm diuersum iudicium.*

5 *Sponsalia non fiunt nunc in matrimonium per copulam.*

6 *Promissio ficte facta ad quid conscientiam obligat.*

7 *Mentitos non fuisse Patriarchas nonè defendi potest.*

8 *Ars simulandi duplex, Pelasga, & vtilis.*

8 *Simulo quod non est, dißimulo quod est.*

9 *Simulator qui meretur, & qui demeretur.*

10 *Silet, aut respondet qui bene.*

10 *Iuratus qui respondebit iuxta mentem adiurantis. & nu. 11.*

10 *Argumentum de genere ad speciem, vt negatiuè valet.*

11 *Respondere qui non tenetur, vt se defendet.*

12 *Iuramentum quadruplex, & vt præstandum est.*

13 *Peccata plurima vitari per bonam artem simulandi.*

14 *Monarcha cur facilius arte bona simulandi vti potest.*

14 *Apophthegma.*

15 *Simulare qui nescit, nescit regnare.*

16 *Simulare an se posit Catholicus infidelem.*

Q V Æ S T I O III.

1 AD tertiam quæstionem, An scilicet præfatus N. esto non fuerit mentitus, neque periurus, alia saltem ratione peccauerit, respondeo, quod multis alijs rationibus potuit peccasse. Tum quia omne dictum, factũ, vel concupitum cõtra legem est peccatum, iuxta definitionem peccati, quam ex B. Augustino sumptam ponit glossa, g quamque nos post alios declaramus in Manuali Confess. h Et quod omnis actus moralis inordinatus est peccatum, vt ibidem tradidimus nos post S. Thomam, i qualis est dolus malus, de quo speciatim tradimus in d. Manual. k est enim actus moralis inordinatus: quia vt habet l. 1. l est *circumuentio, & machinatio ad fallendum alium adhibita*. & si præfatus N. adhibuisset præfatam subintellectio-

g In cap. illa vox de pœnit. dist. 3.

h In prælud. 7. à num. 4.

i In la. 2. fent. d. 36. & 1. 2. q. 71. art. 6.

k Cap. 17. nu. 177.

l ff. de dolo.

[illegible] ad [illegible] præfatam [illegible] proficeo peccasse [illegible] periurij, sed per [illegible] S. Thomas [illegible] peccasse, volendo habere copulam [illegible], quæ non erat sua vxor legitima, quod est pec[illegible] & [illegible] in glossa recepta, & peccasset [illegible] 1. & 2. d

[illegible] præfatum N. non quidem pec[illegible] mendacij & periurij, [illegible] est in [illegible] quæstionibus, [illegible] quæ [illegible] intellectione [illegible] causa conceptam.

2 Potuisset tamen peccasse alia mala miscendo, puta dolum & stuprum, de quibus proxime dictum est, & peccatum simulationis vtendo [illegible] amphibologia præfata: quia fecisset actum contrarium virtuti veritatis, quæ [illegible] post Aristotelem, & [illegible]. Thomas, tenemur ostendere nos [illegible] quales [illegible] ostendisset enim verbis se coniugem præfatæ fœminæ, qualis non erat, nec esse illa volebat. Peccasset item alia peccata, si malos fines, vel cum alijs mortalibus circumstantijs verba præfata respondisset: & illa peccata fuissent illius generis, vel illorum generum, cuius, vel quorum fuissent illi mali fines, vel illæ malæ circunstantiæ, vt colligitur ex S. Thoma recepto, g quia non solum est malum, id cuius finis vel circumstantiæ sunt malæ, sed etiam est talis speciei, cuius est finis ille, vel circumstantiæ, vt colligitur ex Doctore Angelico recepto, h & alijs quæ nos latius tradimus in comment. ca. *cum minister.* i adeo quidem quod ob eorum aliqua teneretur in foro conscientiæ tantum, & ob alia in foro exteriori tantum, & ob alia in vtroque, & ob alia obligaretur ad aliquam restitutionem, & ob alia non.

3 Ex qua resolutione infertur primo, quod si præfatus N. verba præfata matrimonio contrahendo apta dixisset (vt intelleximus quendam aulicum dixisse cuidam rusticæ, vt eam infamaret & consecuta fuisset infamia, qua populus, vicinia, vel alia congregatio, vel maior pars eius crederet eam fuisse ab eo carnaliter cognitam, vel osculo, vel alijs turpibus tactibus contaminatam, teneretur in foro conscientiæ ad restituendam famam bonam in totum, vel ex parte notabiliter læsam: quia dedit causam damni; & qui eam dat damnum dedisse censetur, k & etiam in foro exteriori, si per suam confessionem, vel alias iuste id probari posset, iuxta regulam *peccatum.* l

Secundo, quod præfatus N. licet non peccasset peccatum periurij, neque mendacij quoad Deum & forum conscientiæ: potuit tamen peccasse quoad forum exterius; & quoad forum interius peccasse tale peccatum, ob quam finem malum voluisset præfatam fœminam decipere.

4 Sed quæri potest, quo remedio se in hoc dubio iuuare potest præfata fœmina, postea quam præfatus N. fuerit absolutus a petitione ipsius ob prædictam responsionem cum prædicta subintellectione factam, ad hoc vt possit agere vitam honestam & castam? Ad quod respondeo primo, quod huiusmodi dubium rato potest contingere nunc post Concilium nuperrimum Tridentinum terris, in quibus illud saltem quo ad hoc est receptum: quia clarum & indubitatum est matrimonium post illud Concilium contractum non valere, nisi coram Parocho, vel alio sacerdote ab ipso, vel eius superiore substituto, & coram duobus vel tribus testibus id fiat per c. 1. m eiusdem Concilij: & ita non est curandum de responsione æquiuoca contrahentis: sed standum est sacerdotis & testium dictis: quia coniugibus etiam ambobus non creditur contra matrimonium, iuxta ea quæ notantur in cap. *super.* n neque pro matrimonio super [illegible] irremissibili per partes per late notata [illegible] iurauit. o & cap. *ferè.* p

Dixi [illegible] occurrere posset. Tum propter mortem Parochi & testium, vel amissionem scripturæ a Notario publico vel alio, cui credi poterat, factam. Tum [illegible] Papæ, per quam etiam nunc credim[us] contra [illegible] valide [illegible] ante illud cōtrahi solebat, ar[illegible] mundum. q Tum quia, vt ex [illegible] taci[illegible] iurasset [illegible] quo præfatum Concilium [illegible] & postea iterum palam, qui [illegible] animas suas saluandas, [illegible] monijs palam contractis. Tum [illegible] matrimonijs etiam publice [illegible] testibus sine animo contrahendi [illegible] ctis.

Secundo, quod primum & optimum [illegible] ingredi aliquam religionem approbatam, iuxta c. [illegible] r Secundum remedium est id quod pro [illegible] Siluester, s nempe credere ipsi iuranti, si videtur verisimile viris sapientibus, prudentibus, & maioribus egregie probatis, quod iuste credi possit ex circumstantijs personarum, temporum, & locorum, puta quia statim post illa verba prolata, vel paulo postea contraxit cum alia palam & publice, vel quod tanto interuallo est nobilior, potentior, vel ditior ipsa, quod eis videtur verisimile cum verbis fictis contraxisse; vel quod est vir timens Deum, & viuit christiane confitendo & communicando temporibus debitis: & conuersatur inter viros honestos [illegible] conditionis & professionis: & iurat se ficta illa verba dixisse, vel est iam ingressus & professus aliquam religionem probatam in qua non fit dispensatio ad matrimonium: vel protestatus fuit antequam cum illa contraheret, se verbis fictis contracturum aliqua de causa, quæ videbatur iusta & honesta, iuxta glossam. t

5 Suboritur tamen quæstio, An hæc omnia habeant locum in ea, quæ clam contraxit sponsalia de futuro tantum, & videtur dicendum quod non. Tum quia illa etiam clam contracta hodie post dictum Concilium Tridentinum valent, licet matrimonium non valeat, vt tradimus nostri Manual. confess. u Tum quia qui, vel quæ ante Concilium præfatum contrahebat sponsalia de futuro: & postea secuta copula carnali sine vxorio affectu, sine animo transferendi sponsalia in matrimonium contrahebat palam matrimonium de præsenti cum alia, tenebatur in foro conscientiæ manere cum secunda, per [illegible] rationem, quam tradit S. Thomas receptus, x in foro vero exteriori debebat redire ad priorem per cap. [illegible] y nunc autem in vtroque foro tenetur manere cum secunda: quia per præfatum Concilium cessat præsumptio iuris & de iure, qua præsumebatur matrimonium inter sponsos secuta copula carnali per præfatum cap. *is qui.* z Tum quia huiusmodi sponsus vel sponsa contrahens per verba de præsenti palam cum alia in vtroque foro [illegible] propterea accipere: quia verum matrimonium fiebat per talem copulam carnalem post sponsalia tali affectu habitam, nunc autem minime, & ita valet contractus cum secunda.

6 Tum quia qui olim contrahebat sponsalia de futuro carnali copula quocumque affectu siue vxorio siue non vxorio secuta, & postea contrahebat cum alia iudicabatur bis contraxisse matrimonium, & erat in pectore desecti, contra veram Ecclesiæ doctrinam sacramenti matrimonij, b nunc autem non: quia certum est cum solam tantum secunda contraxisse. Idem tamen nunc est censendum, quod olim censebatur de illo, qui promittit etiam cum iuramento contrahere matrimonium sine animo contrahendi quo ad obligationem, quam contrahit, adimplendi quod permittit. quia etiam nunc, vt olim, valent sponsalia de futuro clam contracta, & nunc vt olim tenetur quis adimplere promissionem & iuramentum, quo quis promittit se aliquid facturum [illegible] absque animo obligandi se ad faciendum quod promisit vel iurauerit dolo & astutia mala per cap. [illegible] secundum omnes quoad forum exterius [illegible] quos etiam quoad forum conscientiæ [illegible] Siluester, k quam contrarium, quod [illegible] de rigore iuris esse verum [illegible] promissæ, vel iuratæ, licet teneatur [illegible] dolo iurauit, omne [illegible] ratione diuersitatis, quod impleme[illegible] promissæ vel iuratæ non [illegible] coram Deo [illegible] prædicta supra, l & [illegible] dolo malo [illegible]

a 2.2. q. 31. ar. [illegible]
[illegible] 20 [illegible] 7
[illegible] 2 q. 109.
[illegible] q. 7 &
Vbi supra [illegible] q. 3.
Cap. fin. de [illegible] ff. ad [illegible] Aquil. De reg. iur. 6.
De reform. matr. sess. 24.
De eo qui [illegible] sponsa [illegible]
s 27. q. 2. [illegible] matr. 4 q. 9.
t Cap. tua de sponsal.
u Cap. 22. nu. 44.
x In quodli. 5. q. 8 art. 15.
y De sponsal.
g De sponsal.
h Arg. cap. ad abolendam de hæreticis.
22. q. 5.
k Vbi supra verbo iuramentum 3. q. 2.
l In q. 1 & 2

Deo est debitum per præceptum. Ad cap. [illegible] quod [illegible] videtur dicendum de omni promissione & [illegible] facta: quod vt quod [illegible] puto [illegible] dum, præsertim in confessarijs.

Dixi *dolo malo*, quia si bono dolo, & ex [illegible] prudenter promittit, vel iurauit subintelligendo, quod [illegible] intendebat [illegible], [illegible] quam [illegible] id [illegible] legauis, non [illegible] cum [illegible] secundum [illegible] per ea quæ secutus S. Thomas, *b* [illegible] doctrina cum [illegible] secundum præ[illegible]. & [illegible] [illegible] [illegible] cap. venientem, & cap. [illegible] de iureiur.

7 [illegible] ex his tribus quæstionibus [illegible] [illegible] primo nouus modus excusandi [illegible] Pauli [illegible] veridicissimos, quos credimus [illegible] mentitos fuisse Abrahamum, Iacobum, & Isaacum, & Ioseph. Abrahamum quidem significantem, *a* Saram non esse suam vxorem, quod simpliciter dictum [illegible] tale [illegible] enim potest dicendo, eum id [illegible] subintelligendo ex iusta causa, quod nō erat ita vxor eius, vt cunctis [illegible] teneretur id tunc palam facere. Et eodem modo excusatur Isaacus, qui *b* significauit Rebeccam non esse suam vxorē, quod simpliciter significatum erat, [illegible] Iacobus autem, *c* dixit se esse Esau, excusari potest dicendo, non dixisse id simpliciter & separatim, sed ex iusta causa subintelligendo repræsentatiuè, id est quod [illegible] repræsentabat Esau quoad succedendum in primogenituram, ad quod Esau natura [illegible] vocabatur. Ioseph autem asserens, *f* se augurem esse, & significans se non esse filium Iacobi, nec fratrem Beniamini, excusari potest dicendo eum non asseruisse simpliciter & separatim se esse augurem, neque significasse simpliciter & separatim se nō esse filium Iacobi, nec fratrem [illegible] subintelligendo se vulgi vel communi [illegible] atione esse augurem, iuxta S. Thomam, *g* & [illegible] Iacobi, nec fratrem Beniamini: ita quod [illegible], ego vulgi opinione reputor augur, profanus, & quod non sum filius Iacobi, nec frater Beniamini, quod erat verum.

8 [illegible] colligitur, duplicem esse artem simulandi, [illegible] Aliam quam nōnulli appellant Pelasgam, [illegible] inordinate absque iusta causa, vel non curantes [illegible] mentiantur, factis, vel verbis fi[illegible] aliquid inesse, quod non inest; vel dissimulat non inesse quod inest, iuxta differentiam quam inter hæc verba [illegible] vetus ille gloss. singulari. *h* *Quod non est simulo, dissimuloq; quod est.*

Alteram bonam, quam S. Hieronymus, *i* appellat vtilem, qua quidam alij prudenter & ordinatè ex aliqua iusta causa, sine vllo dolo malo, & astutia vulpina, de qua Persius: *Astutam seruat sub pectore vulpem.* & absque mendacio verborum, & factorum simulant quod non inest, vel dissimulant quod inest: qui etiam sine iusta causa per mēdacium, dolum, vel astutiam malam id facit peccat, & vtitur arte mala Pelasga: qui vero prudenter, & iusta causa dicit vel facit aliquid, quod per se separatum significat [illegible] subintellecto aliquo efficitur verum sine mē[illegible], dolo malo, & astutia prædicta, vtitur bona prudentia.

9 Tertio, quòd errant illi, qui omnes simulatores, & dissimulatores laudant, & etiam qui omnes vituperant: [illegible] qui vtuntur arte simulandi Pelasga, sunt vituperandi, [illegible] qui vtuntur arte simulandi vtili, sunt laudandi, per prædicta.

10 Quarto colligitur, quod omnes qui sine aliqua iusta causa simulant vel dissimulant, peccant saltem venialiter & mortaliter, si cum damno proximi notabili, vel cū iuramento id faciant. [illegible] quidem ex quod semper mentiantur verbis vel factis, sed [illegible] semper agunt contra [illegible] virtutis, quæ vt supra diximus, *k* est veritas, qua secundum Aristotelem, *l* receptum S. Thom. *m* cōmuniter approbato, dirigimur ad nos ostendendum alijs tales, quales sumus.

11 Quinto, quod non solum sunt laudandi, qui tacent quando [illegible], vt vtiliter probauimus

in [illegible] [illegible] respondent ad [illegible] respondere & [illegible] responsione [illegible] dendo affirmare vel negat.

Sexto colligitur, quod licet, [illegible] obligatur respondere [illegible] tentionem & [illegible] iuxta cap. *quacunque arte, b* [illegible] respondere [illegible] dum [illegible] potest respondere [illegible] propriam [illegible] id quod adiun[illegible] quod ipse intendit affirmare vel negare, non [illegible] intentione interrogantis: quia qui nullatenus [illegible] respondere adiuratur non tenetur respondere secundum intentionem ipsius quem [illegible] a quo interrogetur [illegible] tal. *si causa cognita* [illegible] cta gl. per quam id [illegible] Bald. [illegible] receptum [illegible] verbi [illegible] re ad speciem valere negare. Si quid enim nolit [illegible] non est homo [illegible] palam est, non teneri quem [illegible] ad respondendum, esse [illegible] ad non teneri ad respondendum secundum intentionem interrogantis.

11 Septimo, quòd licet omnes tenemur respondere iudici, & cuilibet alij superiori iudice interroganti & adiuranti; & non [illegible] quemque, sed secundum intentionem eius, quam debet habere in interrogando, & adiurando, per prætactum cap. *quacunque* ita nemo tenetur respondere vl[illegible], male & iniuste interrogāti & adiuranti, etiam superiori secundum intentionem suam, neque aliam, imo nec iudice alias interroganti secundum intentionem malam, quam habet, sed secundum eam, quam debet habere, vt late probatum est supra. *e*

Octauo colligitur, quod testis, vel quiuis alius, non tenetur respōdere iudici super aliqua re interroganti & adiurāti, vt iustè ac vrbanè sese habeat, debet tacere id quod nos dicimus in Manuali Confess. *f* de teste, qui non tenetur respondere iudici adiuranti, an tale quid sciat, scilicet quod dicat ei vrbanè, quòd nō tenetur respondere quam[illegible] sciret, & si illum cogere velit debet appellare, si non timet iudicem in eum ob id sæuiturum: & si hoc timet, respondere se nihil scire, subintelligendo intra se, quod dicere teneatur, iuxta prædicta. *g*

12 Nono, ijs esse consequens, quòd iudice, vel quolibet alio superiore vel priuato iubente iurare aliquod ex quatuor iuramentis, quæ ponit Speculator, *h* scilicet, de calumnia, de malitia, de veritate, & assertorio, debet adiuratus considerare, an iubeatur ordinatè id facere seruato iuris ordine. & si fiat ita, respondere humiliter secūdum intentionem & mentem, quam adiurans debet habere: si autem non ita iubeatur, vel quia adiurās est homo priuatus, vel superior incompetens eius, vel iubet contra ordinem iuris, vel extra territorium suum, vel vltra potestatē suam, potest dicere se non teneri ad respondendum. & si cogatur, appellare: & si non est locus appellationi, vel si timet sæuitiam, si appellet, negare, vel affirmare quod verum sit secundum mentem & intentione propriam, non curando de illa, quam iudex habet.

* *Ex quatuor iuramentis, scilicet de calumnia. Calumnia hic pro omni petitione iniusta, aut pro actu [illegible] falsi, aut pro omni malitia accipitur, vnde iuramentum [illegible] contenebat, primo quod non calumniandi animo litem moueat, secundo quod bonam causam seu iustam [illegible] habere putet, tertio quod in tota lite malitiam [illegible] propter tenuem, nisi quam pro veritate putet [illegible] necessariam [illegible] quod nullam allegādi causa differēdi nego. [illegible] quod nihil iudicibus causa patrono, [illegible] pro hac causa, vel promi. erit, vel postea datu rus sit, vel per se vel per mediam personam. hoc ergo iuramentum calumnia, ut non a[illegible] simile est iuramentum malitia & veritatis, nisi quod illud auctoris, hoc defensoris proprium esse [illegible].*

13 Decimo colligitur, quòd per hanc doctrinam singulariter possumus euitare innumera peccata, quæ passim aliquot

a Ex cap. fin. alien. 4. q. 6. & cap. fin. de [illegible]
b 2. 2 q. 80. art. 7 ad 4 & in 4 d. 15 q. 1. art. 3 q. 1
a In ca. 12 & 20. Genes.
b In cap. 26. Genes.
c In cap. 27. Genes.
f In cap. 44 Genes.
g 2. 2. q. 91. art. 3 ad 1. argu.
h Leg. 1. § ex hac re [illegible] ff. de ventre [illegible]
i In c. vtilem 22 q. 2.
k Ead. q. ar. 2. & q. 2 art. 1. 4 ethic.
m In 2. 2. quæst. 109. art. 1.
b In [illegible] ad [illegible]
c In verbo [illegible]
e In quæst.
f Cap. 25. nu. 43.
g Int. & seq.
h In tit. de iuramento calumniæ.

aliquot negligentiores admittimus negando, vel affirmando passim sine aliqua subintellectione, cum quæ cóiūcta essent vera: passim enim interrogamur quo vadim⁹, quid comedimus, quantam pecuniā habemus, mutuauimus, donauim⁹, quas literas, quę noua suscepimus & quę scripsimus vel recitulimus: quid nobis ille, aut ille dixerit: quid scimus de illo aut illo, & alia huiusmodi sexcenta, quibus absq; peccato respōdere, possemus, subintelligēdo aliqua, quibus fiet vera, quę annuimus, vel falsa, quæ negamus, vt si quis respōdeat petenti pecuniam, librum, noua, & alia non habeo, vel nescio illa, subintelligēdo ita vt teneat vel côueniat illi præstare, tradere, dicere, vel palam facere, vel alia, quæ rei quæ agitur conueniat, ad hoc vt sit verum, quod affirmat, vel falsum quod negat.

14 Vndecimo colligitur, hac arte bona, vt nobis videtur, vti & visum esse quemdam Monarcham cum primis maximum, quem fama fert nūquam mentiri nec mentitum fuisse: & à quo contētus recedit omnis, qui ad eum accedit allocuturus ipsum, & negotia etiam magna tractaturus: creditur enim ita excipere & audire ad se veniētes, & sic eisdē respondendo, significare tam gestu, quām verbis & factis, vt placeant eis, cum quibus rem gerit intellecta secundum intentionem illorum, licēt sint in sese falsa: sed vera secundum subintellecta ipsius respondētis & significantis: quod eo facilius possunt facere Monarchæ non agnoscentes superiores, quo minus tenentur alijs respondere. Eum tamen, qui caute hoc præstaturus est oportet esse mēte serenum, sedatum & affectuum suorum regem & dominum, pauciloquum, & modestum, qualis dicitur fuisse, qui gloriam hanc, quæ maxima est, etiam apud inimicos quæsisse dicitur.

15 Duodecimo, videri etiam nobis hanc doctrinam & artem bonam voluisse quendam alium etiam maximum cumprimis Monarchā persuadere filio suo primogenito, quem ab studio literarum ob quemdam secretum defectum retrahebat; dicens nolo filium meum aliud latinè callere, quàm illud apophtegma, *qui nescit dissimulare, nescit regnare.* quod nos olim cuidam maximo cum primis principi simulatores omnes odio habenti, non sine fructu scripsimus in respōso cuiusdam grauis quæstionis sibi reddi iusso: quod tamen apophthegma præfati Monarchæ intelligēdum est de arte bona simulandi & dissimulandi, quam vt supra diximus, Hieronymus appellat vtilem; quæ absque mendacio verborum, vel factorū ex aliqua iusta causa exercetur; & non de illa nequissima, quæ sine aliqua iusta causa per dolum malum, & astutiam vulpinam, & mendacia verborum vel factorum seruilia passim per nonnullos colitur, per supra dicta.

16 Decimotertio, quod ex prædictis non potest inferri id, quod Archidiaconus post Hugationem colligit, *a* scilicet posse Catholicum aliqua de causa simulare se hæreticum, vel infidelem, vel dissimulare se non esse Catholicum ob aliquam magnam caussam. Tum quia [illegible] non fit illatio, *a* & per præfata solum concluditur non mentiri, nec peierare illum, qui ex iusta causa respondet aliquid, quod est verum per subintellectionem mēte cóceptam, subintelligendo mēte aliquid, per quod & illud quod exprimitur fiat vnum verum, vel falsum ad affirmandum vel negādum illud: & illatio Archidiaconi habet, posse quem ex aliqua magna caussa simulare se esse, vel esse velle hæreticum: quod est diuersum ab eo, quod ex prædictis colligitur; & est mortale peccatum secundū omnes. Tum quia, vt supra, *b* diximus, licēt is qui per subintellectionem respondet esse verum, quod sine illa esset falsum non peccet peccatum mendacij nec periurij; posset tamen peccare multa aliorum generum peccata sic respondendo: quoniam potest responsionem illam cum tali subintellectione iusta iuste facta dirigere in multos fines mortaliter malos, & cum circumstantijs mortaliter malis, qualis est simulatio, qua se simulat esse, vel esse velle hæreticum, aut alius generis infidelem, vt mox dicam.

Decimoquarto, ex hoc proximo corollario inferri peccare mortaliter eum, qui dissimulat se ore Catholicum, licet corde confiteatur esse talem, etiam si metu etiam iusto id faciat, *c* quod latius tradimus in Manual. Confess. *d* Et colligitur ex vtroque Thoma, *e* quatenus habent, non licere Catholico se negare catholicum, imo teneri ad cófitendum se talem, quotiens id exigit honor Dei, & confirmatio fidei, proximi, & necessitas tollendi scandalum aliorum, qui crederent eum non esse Catholicum, nisi confiteretur se talem, per illud Apostoli. *f Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem.* Tum quia, licēt quis licite possit occultare se esse Catholicum, quando id facere potest sine iactura honoris diuini, & confirmationis fidei, & scandalo prędicto proximi, peccat tamē mortaliter, si interrogatus an sit Catholicus? respondeat expresse non esse, vel tacitè gestando signum proprium & determinatum, quo infideles vtūtur ad prodendum suam infidelitatem. Dixi, *qui vtitur signo proprio & determinato ad significandam infidelitatem*: ad excludendum eum, qui vtitur signo dubio communi Catholicis, & infidelibus, eo quòd generalia & dubia sunt in bonam partem interpretanda. *g*

Quę omnia supra & vbilibet à me dicta humilimè submitto cuiusuis alius iustiori iudicio, præterrim autē summo summi Patris Domini nostri Optimi Maximiq; Pontificis & vnici Vicarij Domini nostri Iesu Christi, qui eum cum grege sibi commisso conseruet, prosperet, beetque æternum, Amen.

a in c. vtilem vers. & not. a sup. ead. caus. quæst. 2.

a Leg. Papin. ff. de minorib.

b In hac ead. quæst. num. 9.

c Ca. presbyt. 50 dist. & ca. nunc autem 21. d. & e si cut fatius. 32 quæst. 4.

d Cap. 11. nu. 27.

e 2 2 qu. 3. art. 2

f Ad Rom. cap. 10.

g Cap. 2 de reg. iur. l. merit ff. pro socio. l. si procur. ff de eōd. indeb.

FINIS COMMENTARII C. HVMANÆ AVRES. XXII. QVÆST. V.

TYPOGRAPHVS LECTORI

Obrepserat in priori editione hoc loco Commentarius de silentio in diuinis officijs præsertim in choro seruando, & sua quasi exiguitate nos fefellerat, ita vt eundem etiam Commentarium in tertio tomo vna cum enchiridio de oratione recuderemus. In hac igitur editione nos cùm errorem nostrum animaduertissemus, cum quidem Commentarium ex illo enchiridio exceptum cum suo quasi trunco reliquimus, & hinc plane quasi temere & minimo cum delectu insertum amouimus, quod te aqui bonique consulere desideramus, Vale.

COMMENTARIVS DE FINIBVS HVMANORVM ACTVVM.

Ad illustrissimum excellentissimumque D. D. Gabrielem à Cueua Ducem Alburquerquensem, In cap. cum minister. 23.q.5.

August. in quæstionibus Exodi quæst. 39. ad cap. 11.

CVM minister iudicis occidit eum, quem iudex iussit occidi, profectò si id sponte facit, homicida est, etiam si eum occidat, quem scit à iudice debuisse occidi.

SVMMARIVM.

1 *Finium humanorum actuum cognitio, ad rectè viuendum, & examinandam conscientiam necessaria.*
1 *Finis cuius malus, ipsum quoque malum: & finis cuius bonus, ipsum quoque bonum.*
2 *Gratianus aliqua tribuit vtiliter Augustino contrarius Erasmo, qui multa ei damnose ademit.*
2 *Finis verbum, masculino & fœminino genere profertur.*
2 *Intentio est actus voluntatis, & qualis.*
3 *Finis exactè desinitur, & declaratur.*
3 *Bonum duplex, verum, & apparens: idque triplex, honestum, delectabile, & vtile.*
3 *Verbum propter, quatuor caussas significat, efficientem, finalem, &c.*
4 *Finis, & medium potest esse idem, diuerso respectu.*
4 *Finis primò duplex, vltimus & medius. Vltimus item duplex, verus & falsus. Medius item duplex.*
5 *Bonum quoddam propter se tantùm amabile, quoddam propter aliud tantum, quoddam propter se, & propter aliud, & quæ sunt illa.*
5 *Bonum delectabile propter se amabile.*
6 *Finis iterum duplex, cuius, & quo.*
7 *Finis tertiò duplex, operationis, & operantis.*
8 *Finis quartò duplex, bonus, & malus, cum suis definitionibus.*
9 *Finis quintò duplex, principalis, & minus principalis, cum suis definitionibus.*

DICTVRVS de humanorum actuum finibus, quorum cognitionem pridem diximus esse necessariam ad rectè viuendum, & rectè examinandum conscientiam, ac confitendum peccata, *a* delegi pro dicendorum fundamento cap. hoc, *cum minister*, *b* ex quæstionibus Patris nostri grauissimi Augustini super Exodo desumptum. Partim, quòd eius opem, vt imploramus, ita etiam speramus. Partim quòd in varijs variorum Regnorum Academijs prælegendo, frequentissimè illud citabamus, ad fundanda illa duo Boëtij Topic. loca, videlicet, *Cuius finis malus est, ipsum quoq; malum est. Et cuius finis bonus est, ipsum quoq; bonum est.* quę facilè deducuntur ex eo, quatenus probat, Ministrum iudicis peccare, occidendo hominem, etiam illius iussu, in finem vindictæ priuatę: quia is finis malus est: nó autem si occiderit in finem vindictæ publicæ: quia is finis bonus est.

a In repet. ca. inter verba. 11. quæst. 3. concl. 2
b 23. quæst. 5.

Secundo pręmoneo lectorem, caput hoc esse quidem à Gratiano desumptum ex D. August. super Exod. sed nó ex vno loco tantùm, sed ex duobus; videlicet ex quęst. 71. sub finem, & quęst. 79. neq; tam quoad verba, quàm quoad sententiam; vt palam est legenti omnes eius quæstiones super Exod. & conferenti caput hoc, cum præfatis duabus, quarum tenores breuitatis gratia non refero: facio tamen certiorem in eis non esse verbum, sponte, huic insertum, licèt sit verbum, volens, & verbum per voluntatem: quæ satis illi æquipollent in dict. quæst. 79. quæ tamen non sunt ita laté accipienda, ac significatio eorum patet: alioqui enim probaret hoc capitulũ, peccare omnes exequutores pœnarum sanguinis, qui voluntarie occidunt, vel mutilant eos, quos iustè iudex occidi iubet: quia sponte, volentes, & per voluntatem suam id faciunt: quod est contra cap. *non est crudelis.* cap. *qui malos.* & ca. *homicidas.* *a* & falsum ac cótra consuetudinem omnium totius orbis Christiani confessariorum, qui passim absoluũt iustitiæ ministros, qui auctoritate publica in id deputati, occidunt, & mutilant ad id patiendum damnatos. licèt non proponant ab eiusdem officio perpetuo abstinere: quod iustè facere nequirét, si id verum esset ob defectum iustæ contritionis, quæ huiusmodi propositum exigit, iuxta cap. *negotium.* *b* & latius tradimus in Manuali Confessariorum. *c* Quare intelligenda sunt solum de illo, qui voluntariè ad propriam vindictam, vel alium finem malum occidit eum, quem iudex iustè iubet occidi: quæ intelligentia satis colligitur ex prædictis duabus quæstionibus S. Augustini & ex consuetudine quamplurimorum doctorum, qui caput hoc passim allegant, ad probandum prefata duo loca topica, siue regulas Boëtij in Topicis, citata à S. Thoma, *d* videlicet, *Cuius finis malus est, ipsum quoque malum est.* Et, *Cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est.* quarum priorem probat secundum intelligentiam prædictam iuxta sensum directum: quatenus habet, male facere illum exequutorem iustitiæ, qui damnatum etiam iustè, occidit sponte, id est, voluntariè secundum voluntatem propriam, & vindictam propriam, vel alium malum finem. Posteriorem autem probat, quatenus iuxta sensum indirectum, & à contrario collectum habet non peccare illum exequutorem iustitiæ, qui occidit códe[m]natum iustè, ad finem vindictæ publicæ, qui est bonus: quia interest Reipublicę malefacia puniri, *e* quarum regularem prior, quæ iuxta sensum directum hinc colligitur: scilicet, *Cuius finis malus est, ipsum quoque malum est.* sine vlla exceptione, in vniuersum est vera: altera verò, frequenter fallit, vt infrà dicetur: quia cum bonum constat ex sua integra caussà, vt B. Dionysius ait, *f* post Aristotelem, *g* quos declarat S. Thomas, *h* nó sufficit boni finis circumstantia, quò actus sit bonus. quia verò, vt ipsimet aiunt, malum ex quocumque defectu fit, & ideo dicitur fieri modis infinitis, sufficit mali finis circunstantia, quò actus sit malus.

a Infra ead. caus. & quæ.
b De pœnit. dist. 5. c. pen.
c c. 1. & c. 1. de pœnit. dist.
c Cap. 1. post princ.
d 1. 2. quæst. 18 art. 4.
e Leg. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. & vt famosi. de fam. excom.
f Cap. 4. de diuinis nominibus.
g In Ethic.
h 1. 2. q. 18. 4. in fin.

2 Tertio præmoneo, Gratianum virum grauissimum, & rei theologicæ callentissimum, & quemdam alium, contrario modo sese ad S. Augustini opera habuisse quoniam Gratianus multa, quę non sunt eius, ad verbum ei tribuit: ille autem alius, multa quæ ad verbum à plerisque omnibus ei tribuuntur, ademit, censendo non esse ipsius, cuius censurę non pauci adhęserunt. Quod fuit in causa, vt ipse quoque cum ante 27. annos scriberem commentaria in tres posteriores distinctiones de pœnitentia, in exordio earum, in quo Gratianus tribuit B. Augustino librum de pęnitentia, eius operibus insertum, licèt ipsius censura illi cótraria displiceret, eius tamen in hoc iudicium appellarem sagax, & donum diuinum. Nunc autè postea quàm

in quodam suo libro deprehendi aliquot errores, a nemine ante me notatos, quos in repetit. cap. *quando.* a prodidi ab hinc circiter 20. annis, anno scilicet 1550. & postea quàm noui, & a pijssimis, eisdemque eruditissimis, viris accepi, quòd magno cum Ecclesiæ scandalo censuerit, aliqua cómuni totius Ecclesiæ consensu accepta, & pro irrefragabilibus habita, non esse illorum auctorum, quibus præfatus communis consensus tribuit, admoneo ipsum damnose, saltem in sacris, & sacrorum auctorum libris cẽsendis, hallucinatum fuisse: ideoque à censuris eius valde cauendum tanquam factis ab eo, qui sacram Theologiam non à radice, neque à trunco; sed quod eius opera demóstrant, à folijs, & floribus delibauit. Quod ipsum nostra ætate facere multos plus satis humanis literis deditos, nõ solum circa Theologiam; sed etiam circa iurisperitiam videmus, [illegible]lentes, quòd non satis animaduertũt aliud esse sapientiam [illegible]ntiam & sacræ Theologiæ, vel sacri iuris peritiam Hæb[illegible]is, Græcis, aut Latinis verbis contestatam, vel scriptam [illegible] aliud ipsam verborum, quibus contegitur, aut scribitur, significationẽ: & ideo aliam, & longè maiorem operam impendendam rei cognitioni; neq; sufficere impensam verborum significationi, cum à diuersis non fiat illatio. b

Dicam igitur breuiter distinctè, ac aptè, quàm potero sine vllo fuco, & vlla ornatus cura quid nam sit, & quotuplex actuum humanorum finis; quidq; in eis operetur; & qui eorum illius ratione dicantur boni, & qui mali: qui peccata mortifera, & qui venialia, rudiùs, quidem, barbarius & demissius: sed longè breuius, neruosius, vtilius, & clarius prælucente, opemque ferente Christo; quàm Cicero in suis quinque libris de finibus bonorum & malorum, fide ipsius destitutus, & affectu gloriæ per orationis elegantiam quærendæ, instructus.

Verbum Finis tam fœminino, quàm masculino genere inuenitur, iuxta illud, c *Quem das finem rex magne laborum.* Et illud eiusdem, d *Hæc finis Priami fatorum.* & est extremitas cuiuslibet rei: quod probant præfata Maronis dicta, & multæ leges, e & ca. *finem litibus.* f in nostro verò proposito accipitur pro termino, & extremitate, in quam operatio vel intentio operarij se refert. Intentio autem operarij est actus voluntatis: non quidem ille, quo vult aliquid absolutè, quia ille dicitur voluntas; velle, quo quiescit in aliquo: quia ille ad fruitionem spectat: sed ille, quo vult aliquid tanquam terminũ alicuius rei in illud ordinatæ, vt subtiliter declarat S. Thom. g

Definitur autem finis, iuxta mentem Arist. h S. Thom. & aliorum in 2. lib. sent. i & eiusdem S. Thom. k esse bonũ *verum vel apparens, quod propter se appetitum facit vt aliud propter ipsum appetatur*, vt pridem diximus, sed non adeo exactè, in repet. c. *inter verba.* l Dixi *bonum*, pro genere: quia omnis finis est bonum quoddam, sed nõ contra, omne bonum est finis. Dixi *verum, vel apparens*, eò quòd vt aliquid sit finis, & quiddam appetibile, satis est, & requiritur, quod sit verum bonum, vel appareat aliqua ratio, quare videatur bonum, iuxta illud Philos. m *Finis est bonum, vel apparẽs bonum.* & S. Thom. n idque triplex esse, scilicet honestum, delectabile & vtile, vt S. Thom. o Dixi, *propter se appetitum:* quia si solùm, propter aliud appeteretur, esset quidẽ medium ad finem, sed nõ finis. Dixi, *facit vt aliud appetatur propter ipsum*: alioqui enim non esset finis & terminus: quidquid dixerint Gregorius Ariminensis, & Gabr. p quibus vbi suprà non contradixi.

Per verbum autem, *propter*, vt ait S. Thomas, q quatuor causæ significari possunt finalis, formalis, efficiens, & materialis, ad quam reducitur etiam materialis dispositio, quæ non est causa simpliciter, sed secundum quid. Quatuor enim sunt causæ diligendi, & appetendi aliquid propter aliud, & vt dicatur finis, puta, finalis, vt medicina ꝓpter sanitatem, formalis, vt homo propter virtutem; quia, virtute formali est bonus & ita diligibilis: efficiens, vt filius alicuius ob patrem: dispositio, quæ reducitur ad genus causæ materialis, vt beneficus propter beneficia, quæ ad id mouent.

Ex quibus infertur, quòd vt aliquod bonum sit finis, non oportet, vt id non appetatur ob aliud: vnum enim & idem in diuersis rationibus potest esse medium, & finis, vt temperantia, quæ per ieiunium quæritur ad melius seruiendum Deo respectu ieiunij, est finis, & respectu Dei medium; id quod latius mox apparebit.

4 Finis autem diuiditur primo, in vltimum, & medium. Vltimus est, qui propter seipsum tantùm amatur, & hic est duplex. Alter est verus vltimus, & omnium supremus, & vnus omnium creatorum scopus, qui propter se tantum, & non propter aliud est amabilis: qualis solus Deus est, vt docet S. Thomas, a quippe qui super omnia est diligendus. b Alter est talis, quem tales homines pro sua falsa imaginatione impudentissimè, stolidissimeq; tacitè, vel expressè fingunt, & adorant, iuxta illud Apostoli. *Quorum Deus venter est*, c qualis est voluptas Epicuro, in quo Cicero duos libros prædictorum quinque ferè prodegit.

Finis medius, est qui propter se, & propter aliud amatur: qui est duplex. Alter verè medius, ille scilicet, qui verè est propter se, ac propter aliud etiam amabilis: quales sunt virtutes, & omnia honesta, secundum S. Ambrosium, d & S. Thomam. e Alter falsè medius, ille scilicet, qui non potest esse amabilis propter se: qualis est pecunia, vel non est amabilis propter aliud: qualis est Deus.

5 Quæ tamen propter se, & propter aliud, rectè amari queunt, sunt omnes scientiæ speculatiuæ, secundum Aristotelem, f & S. Thomam, g & virtutes morales, aliaque honesta secundum B. Ambrosium, h & S. Thomam: i hæc siquidem, iuste possunt amari propter se tantùm, & iustius propter Deum, vel alios fines eis superiores. An autẽ delectabilia, sint talia, quæstionis est. [illegible] S. Tho. k ait delectationes esse propter operationes. At in eadẽ, l dixit delectationes propter se appeti, & non propter aliud, si ly, *propter*, causam finalem sonet: imo, m allegat Arist. n docentem: ridiculum esse ab aliquo quærere, propter quid vult delectari, cum palã sit, quod propter ipsam delectationẽ, & hoc videtur verius per hic tradita à Caiet. o vbi pulchre dicta S. Thomæ conciliat, dicẽs, bonum diuidi in bonum propter se & bonum propter aliud, bonum autẽ propter se in bonum honestum, & delectabile, & ita salus & vita, quæ ad delectabilia reducuntur à Boëtio, p sunt de genere bonorum, quæ propter se solùm iuste appeti possunt, id quod ad multa multũ perpendere oportet. Cætera verò bona, quę vocantur vtilia, nõ sunt amabilia propter se, sed solum ob aliud: qualia sunt bona pecuniaria secundũ eundem S. Thomam, q qualia etiam honoraria, scilicet, honor, fama, & gloria, iuxta eundem. r

6 Secundò diuiditur finis, in finem cuius, & in finẽ quo, quorum membrorum nomina à Ciceronianis parũ probantur. Finis cuius, est id, in quo est ratio boni. Finis autẽ quo, adeptio & possessio, siue vsus eius: vt auari finis cuius, est pecunia, in qua est ratio boni, & finis quo, est adeptio, possessio & vsus eius, vt declarat S. Thom. s & ita finis cuius, totius humanæ vitæ ipse Deus est, in quo summa & infinita ratio boni est. Beatitudo autem, qua beati videntes eum, eo ipso fruuntur, est finis quo.

7 Tertiò finis diuiditur in finem operationis, & in finẽ operarij, seu operantis. Finis operationis est obiectum, in quod suapte natura ipsa dirigitur. Finis operantis est, in quem per operantem dirigitur operatio: vt cum quis ædificat domum, quod locando eam lucretur, ipsa domus est finis operationis, finis autẽ operantis, est lucrari, quod per locationem intenditur. Qua diuisione ad graues difficultates dissoluendas multis in locis D. Thomas vtitur præsertim in 2. dist. 1. t & in 4. dist. v

8 Quartò, diuiditur finis in bonum, & malum. Bonus finis est bonum verum aptum medio, quo quæritur, non enim potest esse bonus finis, nisi verè bonũ, nec sufficit, quod verè bonum, nisi medio, quo quæritur, sit aptum: non enim est bonũ diligere Deũ propter pecunias, vt in fradicetur, illud autem est bonum aptum, quod est obiectum actus, in quod illa suapte natura dirigitur, aut aliquid aliud illo melius. Finis verò malus est malum culpę, vel bonum medio, quo quęritur ineptum, Finis enim inquantum huiusmodi, superior est medio, in quãtum huiusmodi, secundum Diuum Thomam. x At malum est inferiora superioribus præponere, imo æquare, y quia omnia in-

a De conse. d. 1. c. 18. an 19. [illegible]
b Leg. Papin. ff. de minor.
c Æneid. 1.
d Æneid. 3.
e ff. & C. fini. [illegible] regund.
f De dolo & contum. [illegible]
g 1. 2. q. 12. ar. 1. ad 4.
h 2. Physic.
i Dist. 38.
k 1. 2. q. 12. ar. 1. & 2 & q. [illegible] art. 3.
l [illegible] quæst. 3. conc. 2.
m 2. Physic.
n 1. 2. q. 8. [illegible] 5.
o 1. part. q. 5. [illegible] 6. & 1. 2. [illegible] art. 4.
p 2. dist. 38.
q 1. 2. q. 27. art. 4.

a 2. 2. q. 27. art. 1.
b Deut. 6. Mat. 22. Marc. 12.
c ad Philip. 3.
d Lib. 1. de offic.
e 1. part. q. 5. art. 6.
f 1. Metaph.
g 1. 2. q. 3. ar[illegible]
h Lib. 1. de offic.
i 1. par. q. 5. art. 6.
k 1. 2. q. 4. a. 2. ad 2. & in summa contra Gent. lib. [illegible] cap. 26.
l 1. 2. q. 2. art. [illegible] ad 1.
m In arg. [illegible]
n 10. Ethic.
o In d. art. 2.
p Lib. 2. pro. 2. de Consol.
q In d. art. [illegible] ad 2.
r 2. 2. q. 132. art. 1.
s 1. 2. q. 2. art. 1.
t Quæst. 1. art. [illegible] & 3. & [illegible] 36. q. 1. art. [illegible] ad 2 & d. [illegible] art. 2. & 16 quæst. 3 art. [illegible] q. 2. ad 3. & 2. 2. q. 141. a. 6. ad 1.
v Quæst. 14. art. 6. ad 1.
x 1. 2. q. 1. art. 6. ad 1.
y Cap. statut. n. ... & c. [illegible] 14. de maior. & obed.

A B C D E F

nia inordinata mala sunt, cum nihil debeat esse inordinatum, *a* & quia ea quæ à Deo sunt, ordinata sunt: & quia prædia inferiora non debent dominari superioribus, sed eis subseruire. *c*

9 Quinta, diuisio finis, eademque maximi ponderis est in principalem & minus principalem. Principalis est finis, propter quem solum, etiam si nec actu, nec virtute concurreret alius, vel tantum propter illum, ac propter alium fit opus saltem quoad actionem operis. Dixi, *solum*, ad significandum esse alios aliquos fines principales totales: qualis est virtus respectu operis, quod quis facit eo solo, quòd est honestũ, vel quòd recta ratio id dictat. Dixi, *nec actu nec virtute*: quia interdum concurrit alius finis virtute seu virtualiter, qui non concurrit actu siue actualiter: vt cum quis ieiunat die quo scit duplici præcepto esse ieiunandum, & meminit tantum vnum. Dixi, *vel tantum propter illum ac propter alium*, ad significandum esse aliquos fines principales, partiales & non totales: quales sunt illi duo fines ieiunij, ieiunantis aliquo die quatuor tẽporum quadragesimæ, ad satisfaciendum duplici præcepto, quo illud præcipitur: videlicet præcepto de ieiunando dies quatuor temporum, de quo in cap. 1. 2. & 3. *d* & præcepto de ieiunando quadragesimam: de quo in cap. *quadragesima*. *e* Addidi, *saltem quoad actionem illius operis*, ad comprehendendum finem principalem concurrentem cum alio maiore, & principaliori, vt cum quis ieiunat die ad id indicto, vt obediat præcepto Ecclesiæ, & placeat Deo, nã licèt finis Deo placendi sit quiddam maius, & principalius quàm obedire, quippe quod est actus caritatis, quæ præcellit omnes virtutes, *f* tamen quoad hoc est quadantenus par obedientiæ. Finis minus principalis est dispositio, siue impulsio, ad faciendum aliquid propter aliud, siue sine illa id fieret, siue non, quales sunt timor inferni, & spes paradisi: quibus quis ad amandum Deum propter seipsum mouetur, iuxta mentem S. Thomæ, *g* qui ait eam reduci ad causam materialem: & quod non est simpliciter, sed secundum quid. Dixi, *siue sine illa, &c.* ob multos fines minus principales operum, sine quibus ea non fierẽt: qualis est negotium alienum eius, qui venit Romam, ob grande aliquod negotium proprium, & non venisset, nisi aliquis aliud minus, cum aliquo salario ei commisisset: eiusmodi enim aduentus finis minus principalis est negotium alienum, licèt sit caussa sine qua id non accidisset. Modus cognoscendi vter finis sit principalis, cum non fieret, nisi vterque concurreret habetur in nostro Enchirid. de oratio. *h*

a §. si vero. ... b ... Ad Rom. 13 ... extrauag. vnam sanctam de maior. & obedi. c L. 1 § sicut & l. 2. in prin. ff. de aqua pluuia arcen.
d 76. distinct.
e De consec. dist. 5.
f Cap. charit. 2 de pæn. distinct. 2.
g In 2. 2. qu. 27 art. 3.
h Super cap. quando de consecr. d. 1 c. 6. num. 13.

S V M M A R I V M.

10 *Finem ob aliquem, hominem, & alia omnia agere, sed alia & alia ratione.*
10 *Finis à quo actus suam speciem sortiuntur, qui finis est primus in intentione, licet quando est alius ab obiecto sit vltimus in exequutione.*
11 *Finis de vltimo vita humana inquisitio Aristotelis non adeo magnifacienda, &c.*
11 *Beatitudo in quo consistit, & quid sit essentialiter.*
12 *Beatitudo in nulla re creata consistit, etiam iuxta naturalem rationem. non in diuitijs, non in honoribus, nõ in fama & gloria, nec in potentia, non in vllo corporis vel animæ bono, nec voluptate, licet inhæreat animæ, sed in solo Deo, qui eam producit.*
13 *Beatos multos false dici 14. Et est duplex re, & spe cõsummata patria, & consumanda via: & hanc tales, & tales habere.*
14 *Beatitudinis titulo, qui & qua ratione iustè gaudeant.*
15 *Finem aliquem esse vltimum humanæ vitæ, etiam naturali ratione probari.*
15 *Finem ob vltimum hominem omnia agere, nõ videri verum, contra S. Thomam.*
15 *Referri posse omnia, quæ non sunt peccata, in Deum.*
15 *Infidelium actus non omnes mali.*
16 *Referre in Deum nos omniaq; nostra, actu vel virtute, vtile, sed non semper necessarium.*
17 *Mediorum in finem relatio fit vno actu. quando plurimis, inter quæ plus minus distat.*
17 *Actum ... non posse esse bonum & malum, etiam diuerso respectu.*
18 *Relatio duplex, actualis & virtualis quæ definitur exactè.*
19 *Gratia gratum facientis effectus quidam insignis.*
19 *Referendi nos, & nostra Deo modus vtilis.*
20 *Fines duos vltimos etiam falsos, nemo vno & eodem tempore habere potest.*
20 *Fines vltimi falsi tot, quot falsæ opiniones putant esse omnium amabilissima.*
20 *Deus firmius necessario amandus, licèt non feruentius, & intensius.*
21 *Amat qui aliquid, ita vt malit frangere legem ad mortale obligantem, quam desistere ab illo amore, peccat mortaliter.*
22 *Finem vltimum non ponit omnis in eo, in quo etiam scienter mortaliter peccat.*
23 *Peccatur non habitu, sed actu: cum exemplo quotidiano.*
24 *Amare Deum æque ac aliud, vel minus comparatiue peccatũ, non autem simpliciter.*
24 *Bonum, aliud propter se solum, aliud propter aliud solũ, aliud propter se, & aliud amabile.*
24 *Scire vt scias tantum si, & quando peccatum.*

10 AD definitionem, ac diuisiones prædictas addo, declaroq; complura, sequutus ordinem propositionis earum. Primò quidem, ad definitionem finis positam, *a* addo id quod S. Thomas post se ac alios, *b* definit, *c* omnem hominem agere propter finem: imo & alia omnia etiam naturaliter agentia, secundum Philosophum, *d* sed aliter homo rationis particeps, & aliter rationis expertia: homo quidem tãquam sese ad illum liberè sua voluntate mouens: illa verò naturaliter tamquàm à natura, quæ ipse Deus est, mota. Illud item, quod ipsemet, *e* determinat, scilicet humanos actus à fine suam speciem recipere, iuxta illud S. Augustini. *f* *Secundum quod finis est laudabilis, vel culpabilis, opera nostra sunt laudabilia, vel culpabilia.* quia finis, qui est alius ab obiecto, licèt sit vltimus in exequutione, primus tamen est in intentione, quod clarius expressit in art. 1. & 4. *g* & clarius q. 18. *h* & q. 20. *i* quod non latuit Bartholum. *k*

11 Ad primum autem diuisionem finis positam supra, *l* in vltimum & medium, addo primo, quod operosa illa de vltimo fine, fœlicitate ac beatitudine inquisitio Aristotelis, *m* & verbosa illa Ciceronis, *n* non est tanti facienda, quãti ego olim illam faciebam, imitatus gloriperas illos, qui malut discere veritatem per ambages ex philosophia ethnicorum obscura, & nubila, quàm recta ex Euangelio claro & sereno à sacris doctoribus exposito: quoniam ex D. Ioanne, *o* & Magistro sententiarum, S. Thoma, Scoto, & alijs, *p* & rursum S. Thomas, *q* facillimè colligitur finem vltimum cuius, omnium in quo beatitudo nostra consistit, esse ipsum Deum, increatum, summè, infiniteq; bonum. Vltimum autem finem quo, esse beatitudinem, siue fœlicitatem animæ inhærentem creatam, qua prehẽditur, & in fruitionem habetur vltimus ille finis cuius, vt ante, postque alios declarat S. Thom. *r* Et quod beatitudo siue fęlicitas essentialiter est visio Dei, cũ illa mira fruitione, quam iuxta Esaicum, *s* & Paulum, *t* nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascedit, vt rectè placet S. Thomæ, *v* vel fruitio cum visione, vt subtilissimo placet Scoto. *x*

12 Addo, quòd S. Thomas ante, postq; alios, *y* monstrat esse impossibile non solum iuxta rationem fidei Catholicæ, sed etiam iuxta naturalem beatitudinẽ nostram, consistere in alio, quam in ipso Deo, in quo summa & tota ratio vniuersalis boni consistit, dum *z* ostendit non posse consistere in diuitijs, *a* quod neque in honoribus, licet diuitijs meliores sint, *b* quod neque in fama & gloria, *c* quòd neque in potentia, *d* quòd neque in vllo corporis bono, cum & salus, & alia corporis bona ordinentur ad animæ bonum, *e* quòd neque in voluptate, etiam quamlibet honesta, *f* neque in aliquo bono animæ, quamuis animæ inhæreat beatitudo, qua prehẽditur, & possidetur id in quo illa consistit, nempe ipsemet Deus, *g* quòd neque in vllo alio bono creato, sed in Deo ipso increato, qui creauit nos:

a Num. 9. b In 2 lib. sen. dist. 38 c In 1 2. quæ. art. 1. & 2 d 2. Physic. e In d. dist. q. 1 art 3. f De Eccles. morib. g Quæst. 1. 1. 2. h Art 6 i Art. 2. ad 2. k In l. ambitiosum 19. ff. de decr. ab ord. facien. l Num. 4. m In lib. 1. & 10 Ethic. n In 5. libr. de finib. bonor. & malorum o 1. Ioan. 4 p In 4. di. 49. q In 1 2 q. 1. 2. 3. & 4. r In 1. 2. quæ. art. 7. s Cap. 64. t 1 ad Cor. 2 v d. quæst. 3. art. 8. x In d. dist. 49 y In dict. q. 1. z In art. 1. a In secundo. b In tertio c In quarto d In quinto e In sexto f In septimo g In octauo

[illegible] beatitudinem in animis beatorum [illegible] *illis rebus fruendum est, quæ nos beatos faciunt* [illegible] S. Thomas. *b*

13 Quare, [illegible] vocemur, qui ob [illegible] corporis, vel animæ bona, gaudemus [illegible], antequam Deum intueamur, & antequam [illegible] nos esse illi per gratiam suam acceptos, quod nemo [illegible] certo cognoscere potest, vt docent Sap. [illegible] & c. 12. [illegible] Concil. Trid. [illegible] & antequam probabiliter [illegible] nos [illegible] conijcere [illegible] ea nos carere [illegible] nec non squallide culpæ [illegible] statu [illegible] Seuerinus

Quis [illegible] totus [illegible]?
Qui [illegible] non erat [illegible] gradu.
& [illegible] Parthenicæ Marianæ,
Fœlices [illegible]
[illegible] in loca [illegible]:
Nam neque [illegible] quietem,
Nec [illegible] sempura dies, nec [illegible] sæcula.

14 Nolumus tamen negare, [illegible] appellari beatos & fœlices illos, qui gratia Dei gratum facientis fruuntur: etiam si paupertate opprimantur, [illegible] morbis [illegible], & ignominia, ac tyrannide pessundentur: illos item, qui non abeunt in concilio impiorum, & in via peccatorum non steterunt, *f* & quorum remissæ sunt iniquitates, *g* qui timore casto Deum timentes, ambulant in vijs eius, *h* & qui immaculati in via ambulant in lege Domini, *i* beatos, inquam, spe, non re, beatitudine communi [illegible], non consummata, viæ, non patriæ. Sed nec volumus damnare peccati omnes, qui eiusmodi epithetis & titulis fœlicitatis, & beatitudinis ornari gaudent, modo [illegible] gaudeant eis quatenus ob malum culpæ, vel ob bonum fallum tribuuntur, aut ob ipsam laudem solam, non referendo eam in alium finem aptum, etiam si ob vera bona illa contingat, iuxta ea quæ pridem in dicta rep. cap. *inter verba.* *k* seruanda diximus, in acceptanda iuste laude humana, & summatim retulimus in Manuali, *l* de numero quorum iuste se beatos appellari gaudentium, sunt qui ratione dignitatis interioris, veræ, vel præsumptæ: vel exterioris, cui virtus animi respondet, vel respondere præsumitur, vel quæ ad ei respondendum obligat, vel incitat, eiusmodi appellationem acceptant, gratias Deo agentes quòd dederit eis illa, ob quæ laudantur, aut in dolentes quòd nil eorum, vel certe non tantum, quantum putantur habere, habeant argum. cap. 1. *m* adiuncto dicto cap. *inter verba. n*

15 Addo tertio, quod idem S. Thomas, *o* probat efficaciter, esse aliquem vltimum finem humanæ vitæ: non solum fide Catholica, sed etiam illa ratione naturali, quòd finis habet rationem boni, quam processus in infinitum tollit, iuxta Philosophum, *p* immo & *q* tenet, omnia quæ vult homo, velle propter vltimum finem. Quod tamen nobis non videtur certum, etia subintelligendo formaliter, vel virtualiter, quicquid Caietanus ibi dicat, soluêdo argumenta Scoti, *r* quæ tamen nostra sententia, minimè soluit: & corroboratur. Tum eo quòd peccata, quæ peccamus, neque referimus, neque sunt referibilia in vltimû finem, secundum omnes, & tandem Caietanum, *s* vbi ait, omnia, quæ non sunt peccata, esse in Deum referibilia, non tamen illa. Tum quia licèt operari, propter id quod est per se amabile, non referêdo illud in finem vltimum, vt infra dicemus. Tum quia multi multa volunt, & operantur etiam formaliter, & actualiter propter id quod est, & sciunt esse contrarium vltimo fini, & eius assequutioni: puta omnes qui peccant mortaliter scientes id impedire adeptionem eius. Tum quod alioqui omnia opera infidelium, qui [illegible] vel falsum Deum suum vltimum finem putant, essent peccata, ob mali huius circûstantiam, quod est contra eundem S. Thomam, *t* quem ibi Caietanus latè defendit contra Gregorium Ariminensem qui cômuniter reprobatur, vt id [illegible] manet.

16 Addo quarto, [illegible] quidem esse, dicare omnia opera nostra [illegible] vltimo fini, iuxta illud. *x Dico ego opera mea Regi.* & omnia in nomine ei⁹, qui est D. N. Iesus Christus facere, *y* nam & Persius fidei lumine carens, grauiter detestatur [illegible] nostram, [illegible] quorum [illegible] fine in vltimum vertamus, & [illegible] nes velutis [illegible] sagittarios [illegible] lunaticus, dum ita inquit.

Est aliquid quo tendis, & in quod dirigis arcum,
An passim sequeris coruos, testaq; luteq;
Securus quo pes ferat, atque ex tempore viuis?
& dum subdit,
Discite ô miseri, & causas cognoscite rerum.
Quid sumus, aut quidnam victuri gignimur?

Vtilissimum, inquam, est hoc facere: non tamen adeo in id obligamur, vt quoties id non facimus peccemus; imo plurimum nocuit [illegible] omnia, quæ facimus esse peccata, nisi in vltimum finem, qui est Deus, ea referamus. Proinde curemus facere illud, vt merita crescamus, & hoc curemus, ne scrupulis [illegible] gamur.

17 Addo quinto, quod multi [illegible] relationem præ dictam quam tamen faciunt [illegible] multi contra faciunt, quam tamen non faciunt. [illegible] notádum: quod hæc collatio, [illegible] relatio operum nostrorum, in vltimum finem [illegible] Deum [illegible] tum in alios fines, aliquando fit vnico actu, aliquando pluribus. Fit pluribus, quando vno volumus finem, & alio, ea quæ sunt media ad finem Vnico autem fit, quando vno & eodem actu volumus finem, & media ad eum, [illegible] probat vterque Thomas, a plurimumq; refert, an hoc vel illo modo ea velimus: nam quando finis est bonus & media mala, vel è contrario finis malus, & media bona, & vtraq; volumus vno actu, totus ille malus est: quia vnus & idem actus, non potest esse bonus, & malus, etiam diuersis respectibus, secundum communem opinionem, quam affirmauit S. Thom. *b* & Maior, *c* Caietanus, *d* Iacobus Almaynus, *e* aptuliq; est in hoc textus *c. cum renunciatur. f* & c. *si enim. g* At si diuisim vno actu quis vult orare, vel ieiunare, & altero vanam gloriam ex eo quærere, prior actus potest esse bonus, licet posterior sit malus.

18 Notandum item, quod hæc relatio est triplex, scilicet actualis, siue formalis, aut expressa, [illegible] vel pluribus actualiter media refertur ad finem, vt proximè dictum est. Et virtualis aut tacita seu æquipollens, quæ præmissa operosa doctorum disputatione, super hoc adhibita, *h* & attentis magnis argumentis Ioan. Maioris contra communem, in quam etiam S. Thomas inclinat ibidem, *i* & Caietanus, *k* & aptius ad propositû, *l* definiri potest, quòd est relatio, quæ resultat eo quod includitur in alia generali actuali antea facta, vel eo quod aliam actualem specialem consequitur: vel eo quod inest actui aptitudo ad relationem talem, concurrente gratia habituali, quæ ad eam inclinat. Exemplum primæ partis, est relatio illa tacita, quæ resultat ex eo solo, quod quis facit bona opera, postquàm generaliter aliquando dicauit & retulit omnia bona suæ vitæ opera amori vel obsequio Dei: aut cum professus fuit Christianismum, monachismum, vel alium viuendi statum accepit, aut alias quádo cunque, & postea mentem contrariam no habuit. Exemplum secûdæ partis, est relatio milliarium, siue leucarum, & passuum itineris, quod sine vlla Dei actuali memoria, facit is qui vadit visere S. Iacobum in Compostella, quæ resultat ex eo quòd ipse illam visitationem vouit. Exemplum tertiæ partis, est relatio bonorum operum eius, qui sine vlla Dei actuali memoria facit in [illegible] gratiæ gratum facientis, & caritatis, resultans ex eo quod sint apta, vt in vltimum finem referantur: & tum ab eo, qui habet illum præcellentem habitum caritatis, & gratiam quæ ad eiusmodi relationem inclinat, vt S. Thomas, Maior, & Caietanus *m* probant. Breuius etiam definiri potest secundum S. Bonauenturam, quem sequitur Gabriel, *n* quòd virtualis relatio virtus in aliud est illa, de qua [illegible] operantis, an tacite illá teneat, vere, ac affirmatiue respondere potest ita facere.

19 Ex quo [illegible] fructus saepe à concionatoribus inculcandus [illegible] in gratia Dei, nempe quod omnis actus moraliter bonus [illegible] in gratia Dei, satis sufficiéter relatus in Deum, eo solo quod agens illi sit gratia Dei gratû faciente ornatus: esset tamen perutile ac pijssimum,

Margin notes (left): a in d. Aug. ... b i. 2. q. 1 ... c [illegible] c. 1 purgat ... d [illegible] de Consec. ... f Psalm. 1. g Psalm 31 h Psalm 127. i Psalm 118. k 2. 2. quæst. 3 art. 4. l Cap. 23. nu ... m 40. distin. n 11. quæst. 3. o 1. 2. q. 1. art. 1. 2. p 2. Metaph. q Ibi art. 6. r In 4. dist. s 1. 2. q. 88. art. 1. & q. 100. t 2. 2. q. 10. art. 4. & 2. sent. d. & seq. x Psalm. 44. y 1 ad Cor. 10. non beam. q. 8.

Margin notes (right): a 1. 2. quæst. 8. art. 3. b In 2. sent. d. 40. q. 1. ar. 4. c dist. 1. q. 2. d Super Mat th. cap. 6. e In moralib. cap. 12. f 22. quæst. 2. g De pœnit. dist. 2. h In 2. lib. sent. dist. 40. i artic. 5. k 1. 2. q. 21 art. 3. & qu. l 00 art. 10. Quæst. 8 art. 3. & q. 18. art. 1. & 9. in ad dit. magn. m Vbi supra n In dist. 41. column. 3.

[illegible] nostrum [illegible] [illegible] vltimum [illegible] Marco Domino [illegible] hic dico & [illegible], quæ propter [illegible] nec de se solum [illegible] vlla [illegible] cuius victoriæ [illegible] memori [illegible]. Quare [illegible] ego ea omnia [illegible] operatus [illegible] gi & Domino [illegible] placeam [illegible] minium reuerentia [illegible] [illegible] ne mirabile [illegible] præter recta sint, & honesta [illegible] minime [illegible] nobilia.

20 Addo [illegible], quod [illegible] vnus & idem homo, [illegible] & eodem tempore, non potest etiam [illegible] duos [illegible] nos fines, cuius, neque quo: [illegible] id se-[illegible] pugnat & impugnantia contraria simul nequeunt. *b* Licèt [illegible] vel [illegible] vltimi cuius, & quo non sint alij, quàm prædicti, etiam iuxta solam rationem naturalem, [illegible] probat S. Thomas tot tamen sunt falsi, quot aliquorum falsæ opiniones, & peruersæ voluntates finguntur: & totics diuersis temporibus plures habere potest vnus & idem, quoties [illegible] sacrilegam opinionem in aliam in eo illi si-[illegible] mutat: quia vnicuique id est talis finis vltimus, quod ipse putat esse omnium amabilissimum, iuxta illud Apostoli. *d Quorum Deus venter est.* Ideoque grauissimum idololatriæ genus est velle, vel appetere, vel amare aliquid aliud a Deo vero tanquam omnium amabilissimum, in [illegible] quæ illa phrasis loquendi Virgiliana, *O Melibœe, Deus [illegible] hæc otia fecit. Namque erit ille mihi semper Deus, &c.* quam quidem, nimium seamantes, imitantur, dum sese, suos [illegible] suosque angelos appellant, fines sui amoris vltimum [illegible] esse innuentes, contra illud. *e Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus.* quod tamen intelligendum est de maiori amore, quo ad [illegible], non quoad [illegible] & [illegible] vt in Manuali Confessariorú. *f* [illegible] declarauimus. Quo a peccato excusantur plurimi qui longe fortius ac intensius amant sese, parentes, vxores, vel amicos, quàm [illegible] finem Deum: parati tamen saltem virtualiter, prius perdere illum [illegible] quàm diuinum vtcunque [illegible], si sors tulerit, vt alterum eorum sit necessario perdendum. Quomodo vtinam omnes, qui sic amát, & sic loquuntur sint parati, vel saltem pœniteat eos non fuisse ita paratos quo veniam consecuti, consequantur. Amen.

21 Qui tamen & omnes alij meminerimus, quòd toties mortaliter peccamus, quoties ita pecuniam, honorem, amicos, cognatos, heros, duces, Reges, Imperatores, Episcopos, Papam, imo & nos, vitam ve nostram amamus vt malimus legem, (quæ ad peccatum mortiferum obligat) transgredi, quàm prædicta, vel eorum gratiam amittere. An autem id sit constituere tacitè, vel æquipollenter, finem vltimum in eo quod præfert huiusmodi legi, quæstionis potest esse: quia id videri potest alicui sensisse vterque Thomas. *g* at ipse arbitror non constituere. Tum quia illi Patres non exprimunt hoc. Tum quod alioqui bis peccarent omnes, qui semel scienter mortifere peccarent: quia transgrederentur legem, quod est vnum peccatum, & ponerent finem vltimum in eo, quod est alterum. Tum quia multi peccant mortaliter cognoscentes minime in eo consistere finem vltimum, licet noueriint id esse illi exosum, & licèt a tentatione aliqua victi, agant illud, sciunt tamen, id non esse omnium amabilissimum.

22 Addo septimò, verè pœnitentem, & omnia peccata sua, vt debet, confiteri volentem cogitare oportere, num aliquando & quoties eo animo, actu siue actualiter, aut virtualiter fuerit. Actualiter, inquam, vel virtualiter: nam non sufficit ad peccatum [illegible] habitualiter, illo animo fuisse. quia omnium [illegible] non peccamus [illegible] sed actibus [illegible], vt auctor [illegible] rem habe-[illegible] peccat, si nullum [illegible]. Quod etiam est Car-[illegible] capitul. *quem pœnitet* [illegible] quod [illegible] confi-[illegible] b

23 Addo [illegible] Thomas [illegible] [illegible] Deus [illegible] Tum [illegible] Deum [illegible] Manual. Conf. [illegible] ligere [illegible], & [illegible] vt probat Thomas, *e* & [illegible] quandam, iuxta illud, *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me* [illegible] mur, oportere nos perdere vitam, aliter [illegible] [illegible]. Quæ Catholice [illegible] est, frequenterque per concionatores inculcanda [illegible] passim videre sit præcepta Pontificum, Regum, Regulorum, herorum, & amicorum [illegible] maiori haberi quàm iussa Christi: & hæc ob ea [illegible]. Dixi super [illegible] *æque, vel minus amat Deum, comparatiue.* nam qui sine vlla comparatione ad Deum, minus vel æque amat eum, non peccat: non enim omnis amor, quo Deus amatur, est malus eo ipso, quod non sit tic per omnia erectus, vt videtur præsupponere vterque Thomas. *g*

24 Addo nono, quòd ex [illegible] diuisione prima colligitur esse aliquid, quod propter se solum, & non propter aliud, rectè amari potest, & ita est vltimus finis, quod nequit esse rectè medius: quod solum ipse Deus æternus, principius, omniumque principium & finis est. Est aliud, quod propter aliud [illegible], & propter se rectè amari non potest, & ita non potest esse [illegible] vltimus, neque [illegible], cuius generis sunt bona [illegible] & honoraria, & omnia quæ dicuntur bona vtilia. Aliud [illegible] quod propter se, & propter aliud rectè amari potest: & ita rectè potest esse finis medius, & non vltimus [illegible] generis sunt virtutes [illegible], & alia honesta, [illegible] & delectabilia, vt prædictum est supra. *h*

Ex quo infertur, errasse illos, qui dixerunt, quemdam peccasse in eo, quod iura diuina, & humana, vel [illegible] liberales diceret, eo tanquam fine, vt sciret, non vt scientiam [illegible] id in alium. quia scientia est [illegible] medius, quæ propter se solum, & propter aliud appeti potest, vt dictum est. Nec obstat illud S. Bernardi, a quo illi mouebantur, *Ma[illegible] vt sciant, & curiositas est* quia intelligendum est de illis, qui discunt scientiam ad gloriam vanam, vel alia vana, vel mala, vel non ideo, quòd scientia propter se solam est recte appetibilis.

SVMMARIVM.

25 FINES & scopi vltimi, in quos viatores omnia referant, duo sunt.
26 Finis operantis licèt sit posterior fine operationis secũdum ordinem executionis, est tamen prior secũdum ordinem intentionis, & ita principalior.
27 Lex omnis iusta principalius fit ob vtilitatem publicam quàm priuatam.
28 Antinomia quadam graues conciliantur nouè, & 29.
29 Legibus aliquot cur renunciari potest: licèt principaliter publicam vtilitatem quàm priuatam respiciant.
29 Fortunius Cantaber laudatus.
29 Finis non idem iuris vtriusq; secundum communem. sed contra Fortunium, qui quatuor dicit [illegible].
29 Beatitudo vera, quæ Christiana est [illegible] naturali autem lumine cognoscitur.

25 Circa secundam finis diuisionem positam supra, *k* [illegible] cuius, & [illegible] quo, admonendi sumus frequenter, quod humanæ vitæ, omniumq; in hoc sæculo eam [illegible], qui viatores dicimur, duo tantum sunt vltimi scopi, in quos [illegible] nostra in Deum referimus, mediatè vel immediatè, [illegible] vel virtute [illegible] deberemus, vnus [illegible] est Deus [illegible], & infinite bonus & [illegible] qui est beatitudo [illegible] æterna [illegible] & [illegible]

a Psal. 44.
b Ley vltim. pues ff de regulis iur. cap. [illegible] de poen. dist. 2
c 1. 2. quæst. 1. art. 7.
d ad Philip. 3.
e Matth. 10.
f Cap. 1. nu. 3.
g In 1. 2. q. 88. art. 4. & seq.
e 2. 2 q. [illegible] art. [illegible]
e 2. 2 q. [illegible] art. [illegible]
e Matth. 16.
g In 1. 2. q. 88. art. 2.
h Num. 4. & 5.
i Lib. 1. [illegible]
k Num. 6.

Ad tertiam diuisionem finis positam supra, [illegible] nem operationis, & operantis addo, quod quamuis finis operationis sit tantum vnus, finis tamen operarij, siue operantis potest esse multiplex, nempe, ille ipse: qui est operationis & alij multi, vt iestinij, quod est operationis, finis est corporis afflictio & finis operantis & ieiunantis potest esse [illegible], & alia multa, puta vitia comprimere, mentem eleuare, virtutesque augere, vt missæ præfatio habet, & S. Thom. *b* declarat.

27 Quamuis item finis operationis, quando est alius à fine operantis, sit prior illo secundum ordinem exequutionis, finis tamen operantis est prior secundum ordinem intentionis, vt probat S. Thomas *c* etiam principalior illo, iuxta illud Aristotelis. *Qui furatur, vt adulteretur, magis est adulter, quam fur.* ædificantis enim domum ob lucrum per locationem eius quærendum, primus & principalior finis est lucrum, iuxta ordine intentionis: quia ille mouet primum ad ædificandum, licet posterius fit in exequutione: quia post ædificatam domum quæritur.

28 Addo secundo, ex his inferri omnem legem iustam esse factam principalius ob vtilitatem publicam, quam priuatam, iuxta cap. *erit autem lex, d* quia licet multarum legum finis propinquior, & prior secundum ordinem exequutionis, sit vtilitas priuata, minorum, mulierum, &c. vt constat per totum titul. ff. & C. de minor. & ad Velleia. & l. 1. *e* quia tamen ille finis est minus principalis, quamuis propinquior secundum ordinem exequutionis, & vtilitas Reipubl. publica quæ inde resultat iuxta l. 1. *f* est finis prior secundum ordinem intentionis, & ita principalior, meritò dicuntur omnes latæ principalius ob publicam vtilitatem quam ob priuatam: quæ omnia præclare sensit Bartholus, *g* licet parum caute appellet ordinem intellectus, quem nos appellamus cum S. Thoma, & alijs ordinem intentionis, & non abs re: quia fines ad voluntatem, cuius actus & intentio pertinent. & non ad intellectum, iuxta S. Thomam receptum. *h*

29 Addo tertiò, quod per hæc componi possunt antinomiæ quædam & controuersiæ, quas nullibi legimus satis compositas, antequam nos scripsissemus in ep. cap. *inter verba. i* Prima est inter illud quod in confesso est, multos multis legibus renunciare posse, vt habetur in l. *quod fauore, k* & ca. *quod ob gratiam, l* cum glossis & inter illud quòd, omnis lex est facta principaliter ob vtilitatem publicam. Et quod nemo potest renunciare legi in fauorem publicũ principaliter latæ, vt est in l. *ius publicum, m* cap. *si diligenti. n* componitur enim respondendo, quòd hæc posterius intelligendum est de lege, cuius vterque finis primus tam secundum ordinem intentionis, quàm secundum ordinem exequutionis, est publica vtilitas: illud autem prius, de alijs: quarum finis primus est vtilitas priuata, secundum ordinem exequutionis.

Altera controuersia est, inter glossam, *o* & inter Cantabrum nostrum Fortunium dotibus inditis & quæsitis ingenij, morum, & eruditionis bene fortunatum, & in hac (quæ omnium totius orbis nobilissima prouincia est) Italia omni litterarum genere illustratum, *p* habet enim illa glossa vsque ad illum recepta, Leges factas in fauoré singulorum, vt minorum, mulierum, & similium, principaliter quidem factas esse ad vtilitatem priuatorum, sed secundariò ad vtilitatem publicam: Fortunius autem contra, eas principaliter latas esse in fauorem publicum, & secundariò in priuatum: componitur enim hæc controuersia, intelligendo verba illa principaliter, seu primò & secundariò glossæ, iuxta ordinem exequutionis, & non secundum ordinem intentionis: verba verò Fortunij è contrario. Eodem omnino modo conciliari potest prædicta glossa cum Archidiacono & communi, *q* vt olim cum Salmanticæ Decreti cathedrá regeremus, conciliauimus.

Est item alia inter præfatum Fortunium & communem antinomia, siue controuersia: Ille enim, *r* tenet, eundem esse vtriusque iuris & canonici & ciuilis finem. Cuius cõtrarium tenent communis, quam sentit glossa, *s* communiter recepta & putata singularis ab Andrea Siculo, *t* & notatur a Dominico, *v* sentit enim ius ciuile dirigere hominem in bonum publicum honestum, non curando de

A vtilitate animæ: ius [illegible] dirigere hominem in vtilitatem animæ, vitando eius pericula [illegible] ibi, *vt animarum periculis caueatur &c.* Quod ipsum [illegible] Panormitanus, *b* Cardinalis & communis.

Omissa tamen altiori disputatione breuiter, & nunc dici possent quatuor. Primũ, quod iuris ciuilis quatenus est tantum tale, & quatenus constituitur tantum per potestatem sæcularem, quæ est naturali ratione tantùm naturaliter ducta, non potest esse finis beatitudo & fœlicitas æterna, ad quam Christiani & fideles tẽdimus, & adipisci speramus: quod probatur primò illo inefragabili argumento, Nihil potest esse finis alicuius liberè agentis, nisi B ab eo præcognitum: quia vt post Aristotelem ait S. Augustinus, *c* & post eum S. Thomas, *d* voluntas non fertur in incognitum. At potestas sæcularis, quatenus est tãtùm talis, non cognoscit, nec cognoscere potest præfatum finé: quia non potest cognosci per solum naturale lumẽ, & rationem naturalem: ergo non potest sibi præstituere illum finem. Deinde patet eo quòd potestas sæcularis est potestas naturaliter a Deo data generi humano, quæ dirigitur per ius naturale, rationemque naturalem & ius naturale, *cap. ius naturale. e* At ratio & cognitio naturalis, non attingit super naturalia: vnde S. Thomas, *f* & ipse cum Scoto & alijs omnibus commentantibus, in prologo sententiarum concludunt necessariam esse homini scientiam reuela- C tam, & supernaturalem ad hoc vt saluetur, & adipiscatur vitam æternam, quæ physicus & naturalis cognoscere non potest iuxta illud. *g Oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te.*

Secundum, quod fœlicitas humana huius vitæ temporalis, quæ consistit in virtute morali & naturali, quæque est virtuosa naturali rationi conformis, potest esse & est finis iuris ciuilis, & legum sæcularium humanarum quatenus illæ tantum à potestate naturali ratione feruntur, iuxta Aristotelem, *h* & S. Thomam, *i* & satis probatur in proœmio Decretali. *Lex proditur vt appetitus noxius sub iuris regula limitetur, per quam genus humanum, vt honestè viuat, alterum non lædat, ius suum vnicuique tribuat, informatur* & in ca. D *facta. k Factæ sunt autem leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter probos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrænetur audacia, & nocendi facultas.*

Tertium, quod iuris canonici siue Pontificij, etiã quatenus est humanum, per potestatem ecclesiasticã supernaturalem constitutum, potest esse & est finis fœlicitas æterna, quam Christiani quærimus, adipisci speramus. Tum quia hoc significant præfata ca. *cum contingat, l* & ca. 2. *m* & etiam cap. 1. *n* cap. *quamuis pactum, o* totus titulus de summa Trinitate in Decretalibus Sexto, & Clementinis totus titulus de baptismo, de celebratione missarum, de pœnitentijs & remissionibus & multæ causæ, & quæstio- E nes, quæ in Decreto Gratiani ponũtur, extrauag. *vnam sanctam. p* canones item Apostolorũ, & Concilia œcumenica & prouincialia in hunc finem principaliter habita. Tum quia Ecclesia Christiana, sicut à Christo clauem potentiæ suæ summam, eandemq; supernaturalem potestatem ligandi atque soluendi etiam mediantibus legibus accepit, iuxta c. *quodcunque. q* & extrauag. *quia quorundam.* Ioannis 22. *r* ita etiam accepit clauem scientiæ, ac cognitionem fidei orthodoxæ, vt per præcitata constat: & ita legibus supernaturali potestate à se latis finem quoque supernaturaliter lumine fidei cognitum, & præstituere potuit, & præstituit.

F Quartum, quod iuris ciuilis, quatenus est à Christianis Imperatoribus & Regibus etiam potestate naturali compositum, aut approbatum, finis potest esse, & est fœlicitas æterna, quam Christiani credimus & speramus: quoniam licèt potestas eorum sit tantum naturalis, & non possit ad supernaturalia extendi, habent tamen cognitionem fidei infusam, & acquisitam, qua cognoscunt, & credũt vitam, quam Christiani quærimus æternam: & ita vt omnia virtutum aliarum opera possunt in eam referre, ac frequenter actu vel virtute referunt: ita etiam suum ius, sua que leges, quę sunt opera quędam eorum præcipue possunt in eamdem referre ac referunt, quod satis constat ex inscriptione illa C. *In nomine D. N. Iesu Christi*, & ff. *In nomine Domini.* &

Left margin notes: [illegible] 7. — *b* 2. 2. q. 147. a. 1. — *c* 1. 2. q. 1. ar. 1 & 1. & ar. 4. in corpore q. & q. 10. arti. ad 2. & q. [illegible] ar. 1. ad 7 — *d* 4. distinct. — *e* § huius studij ff. de iust. & iur. — *f* ff. solut. ma[trim]. — *g* In l. ambitiosam 19 ff. de decret. ab ordin. faciend. — *h* 1. 2. qu. 8. [illegible] & q. 12 art. 3. — *i* [illegible] q. 3 con[illegible] de legib. De reg. iur [illegible] — *m* ff. de pact. *n* De foro compet. — *o* Leg. 2. §. huius studij ff. de iust. & iu. — *p* [illegible] de vlt. [illegible] — *q* [illegible] ca. erit [illegible] lex. 4. dist. — *r* In l. [illegible] — *s* [illegible] — *t* [illegible] — *v* [illegible] Cap 2 de [illegible] lib. 6.

Right margin notes: *a* De consti. [illegible] — *b* [illegible] Greg. col. 10. — *c* Lib. 10 de Trinit. — *d* 1. 2. q. 3. art. 4 — *e* 1. dist. & in prin. c. 1 & ff. — *f* 1. par. q. 1. — *g* Esaia 64. — *h* Li. 5. Ethic. — *i* 1. 2. q. 91. ar. 2 & q. 90. arti. 3. — *k* 4. distinct. — *l* De iureiur. — *m* De consti. lib. 6. — *n* De pact. c. 1 de quer. nem. — *o* De pac. li. 6 — licet multa [illegible] de iureiu. eod. lib. — *p* De maiori & obed. — *q* 24 quæst. 1. — *r* De verb. significat.

[illegible] & clarius ex l. 1. & l. 2. & l. [illegible] feruntur ei ex epistola Iustinianı, a & ex l. 1. & 2. b [illegible] lis de Episcopis & clericis & de Episcoporum [illegible] & alijs multis, quibus quatuor arbitror [illegible] liari posse illa, quæ præt[illegible] eruditissimus [illegible], cum his quæ communi [illegible].

a D. [illegible] Trin. 1.
b De vet. iur. enucl.

Ex quibus infertur, id quod ipse persuadere [illegible] ciuile compositum a Iustiniano ex mente ipsius [illegible] vel implicite [illegible], vt non fuerit [illegible] intentio con[illegible] sacris canonibus legitime ab Ecclesia, Papa, & Concilijs œcumenicis ante illum latis, vel postea ferendis, quoad ea, quæ ad vitam æternam consequendam sunt necessaria.

S V M M A R I V M.

30 Actus cuiuscunq. virtutis, quamlibet bonus, & principaliter fiat ob bonum temporale siue pecuniarium siue honorarium malus.

30 Regula illa, cuius finis malus est, &c. sine vlla exceptione vera.

30 Bona virtutis & animæ præstantiora bonis corporalibus & vtilibus.

31 Fortia facta ob honorem aut pudorem peccata.

32 Actus virtutis facti principaliter ob salutem, & vitam mali, secundum Adrianum: quod non est verum in omnibus.

33 Actus virtutis iuste fit minus principaliter ob tēporalia bona.

33 Finis iustus omnium actuum omnium virtutum Deus.

34 Beatitudo & virtus, vt comprehendit diuinam, & humanā, & ratio, vt est genus ad naturalem, & supernaturalem.

35 Fine quo satisfit obligationi ponendi finem actui.

36 Finis malus, quia malam culpa, & finis malus, quia ineptus differunt.

30 EX quarta finis diuisione posita supra, c in bonū & malum, & membrorum definitionibus, colligitur primo, quod quicumque aliquem virtutis actū agit, principaliter ob bonū aliquod temporale pecuniarium imo & honorarium, quod pecuniario maius est, peccat, sit actualiter vel virtualiter non referat illud in Deū, aut beatitudinem, vel aliquam virtutem ei conuenientem generalem, vel specialem. Tum, quia sine vlla exceptione vera est illa regula topica supra, d citata. *Cuius finis malus est, ipsum quoque malum est*: fundata in hoc cap. *cum minister*, & alijs postea citandis, licèt altera eius germana, scilicet, *Cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est*, frequenter sit falsa, iuxta cap. *forte*, quòd de furante ad eleēmosynam faciendam agit, & cap. *denique*. e At finis medio minor ineptus est, & consequenter malus: & constat virtutes, & animæ bona præstare bonis corporalibus, & vtilibus, f ergo hæc inepti sunt, vt illorum fiant scopi & fines: & per consecutionem, qui ea facit, finem principalem actus virtutis, inordinate, maleque facit. Tum per illud Persij ab omni schola Christiana receptum. *Recti finem, extremumq; esse recuso, Euge tuum & belle.* Tum quia grauissime id determinat Adrianus, g per illa verba, *Qui vult bene agere, Deo placere, iuste iudicare, liberalem, fortem, magnanimum, temperatum se exhibere, propter honorem, corporis salutem, siue intendat, vt finem dotalem, siue vt finem partialem, actus neque iustus, nec liberalis, neque magnanimus est: sed agit male & peccat.* Per dictum item Aristotelis, h omnium sententiæ consonum, *Qui quamlibet strenue pugnet: si ob honorem, & gloriam, vel pudorem id facit, non agit fortiter, sed vitiose.* Et per illud S. Augustini relatum per Magistrum, & alios, i & à Sanct. Thoma. k *Qui ob victum prædicat, non meretur, sed peccat*, & Caietanum super Matth. l *Qui largitur eleemosynam, vt laudetur, saltem venialiter peccat*, & ante illos Gratianus, m *Qui dat ob pudorem, & rem, & merita perdit, neque bene agit qui bonum ob timorem agit.*

c Num. 1.
d Num. 1.
e 14. quæst. 5.
f Cap. dete riores. 6. q. 1.
g Quodlib. q. 1. liter. C.
h Ethic. 3.
i In 2. dist. 38.
k Quodlib. 2. art. 2.
l Cap. 7. pagin. 2.
m Cap. final. 23. q. 6.

32 Ampliandam esse conclusionem hanc etiam ad eum, qui agit aliquem virtutis actum ob corporis salutem, existens præfatus Adrianus, vbi supra: sed contra putamus. Tum quia supra, n diximus, vitam, & bona delectabilia [illegible] posse amari, & appeti propter se tantum, cui consequens est iuste illa fieri posse finem aliquarum bonarum operationum. Tum quod alioqui consequeretur, quòd actus abstinendi a nimio cibo, & potu, qui sunt actus virtutis, abstinentiæ, & sobrietatis, ad [illegible] in salutem, & vitam, vti etiam pharmaci, & alij medicamentis, ac recuperandam salutem [illegible], esset peccatum, quod est contra omnium Doctorum mētem. Quare illud Adriani arbitror [illegible] intelligendum, vt solum habeat locum, in actibus virtutum maiorum in virtutibus [illegible], quarū actus iuste ordinari possunt ad salutem & vitam: quales sunt amor Dei, & actus spei, & religionis, quarum finis aptus & proportionatus nequit esse salus & vita hominis. Vnde qui amaret Deum, vel crederet in eum, vel speraret in eo, vel eum veneraretur principaliter propter salutem, & vitam [illegible] conseruandam, peccaret: quia de illo, quod est minus bonum faceret finem maioris boni: ille verò, qui actum

n Num. 5.

B abstinentiæ, sobrietatis, temperantiæ, continentiæ & aliarum similium virtutum, finem faceret suam vitam, & salutem, non peccaret: immo si alia in id necessaria concurrerent, mereretur.

33 Ampliaret etiam aliquis hanc conclusionem per præfati Adriani dictum, etiam ad actus, qui licet principaliter fierent propter finem debitum, nimus tamen principaliter propter bona vtilia, eo quòd ipse ait præfatam conclusionem esse veram, siue ille finis sit totalis, siue partialis. Sed non recte faceret, qui sic ampliaret eam, immo est limitanda, vt solùm intelligatur de fine principali, &

C non de minus principali: quia nihil ait Adrianus de fine minus principali, sed solum de partiali, qui frequenter est principalis: quoniam duo fines partiales possunt esse principales vnius, & eiusdem actus, a & infra dicemus, exemplum de ieiunio, quo quis ieiunat dies quatuor temporum Quadragesimæ, in finem satisfaciendi præcepto de ieiunando dies quatuor temporum, & in finem satisfaciendi præcepto de ieiunanda Quadragesima, qui duo fines sunt quidem partiales, sed principales.

a §. affinitas [illegible]

34 Secundo colligitur, quòd omnium actuum quarumcumque virtutum finis principalis aptissimus & optimus est Deus ipse, qui est vltimus finis cuius, omnium rerum.

D Beatitudo item, quia est vltimus finis quo, potest esse finis & principium omnium actuum intellectus & rationis, quamuis nequeat esse finis principalis caritatis & amoris Dei, qui propter se ipsum solum principaliter est diligendus, vt S. Thomas declarat. b Virtus item in genere, & recta ratio, sunt fines boni & apti omnium virtutum moralium & actuum illarum: quisquis enim agit iusta fortia, & tēperata, quisquis amat Deum, vel credit in eum, vel sperat in eo, quia id facere est virtus theologa, vel moralis, vel quia ratio naturalis, vel supernaturalis id dictat, bene facit. Quælibet etiam virtus est finis aptus actuum ad eam conuenientium: qui enim iusta facit, quia iusta sunt, qui

b 2. 2. quæst. 27. art. 4.

E fortia, quia fortia sunt, quique temperata, quia temperata sunt: bene facit. Finis item aptus est etiam quælibet virtus altior, & maior respectu cuiuslibet act⁹ inferioris virtutis: nam qui iusta, fortia, vel temperata facit, vt placeat Deo, vel vt caritas, fides, & spes magis ac magis augeatur in eo rectissimè agit.

35 Tertio colligitur, quod obligationi quā omnes habemus præstituendi fines bonos, & aptos omnibus nostris actibus deliberatis, vt longè post hæc scripta, c diximus, satisfacimus optimè quidem, si eos agamus, vt Deo placeamus, & egregiè, si vt fiamus beati, & sufficienter, si eo quòd sunt recti, vel honesti, seu virtuosi, seu quia recta ratio diuina, vel humana id dictat: nam quodlibet horum,

c In prælud. Man. Con[illegible]

F quæ in effectu idem sunt, licet verbis differant, est iustus generalis finis omnium actuum quarumlibet virtutum. Sufficienter item satisfacit præfatæ obligationi, qui aliquod iustum facit, quia iustum est, vel forte, quia forte est, & modestum, quia modestum est, &c. quia quælibet virtus specialis est iustus finis actuum ad eam pertinentium. Satisfacit etiam qui ieiunat, aut refrenat iram, vt animam & corpus quadantenus Deo sacrificet: quia virtutem altiorem scilicet religionis, facit finem actuum virtutum inferiorum, scilicet abstinentiæ, & mansuetudinis. Non tamen contra satisfaceret, qui oraret, vel sacrificaret principaliter, vt abstinens fieret: quia virtutem interiorem faceret

[illegible] principalem actus virtutis superbiam, [illegible] [illegible] praedictis.

36 Quarto infertur, quod finis malus, eo quod sit malus culpae, non malus, non eo quod est malum [illegible] impium, sed eo quod sit male [illegible], plurimum [illegible]. Primo quidem, quia ille non potest esse finis principalis, neque minus principalis actus boni, etiamsi tantum venialis [illegible]: hic autem licet non possit esse finis principalis, potest tamen esse minus principalis: ieiunare siquidem, & orare, immo & diligere Deum, si etiam minus principaliter, ob frumentum [illegible] paruum, veniale [illegible], vel ob inanem, quae venialis [illegible] [illegible] gloriam [illegible] agas, peccas: etiamsi principaliter ob Deum ipsum ea feceris. Qui autem illa principaliter facit ob Deum, beatitudinem, vel virtutem, siue quia recta sunt, non peccat: etiamsi minus principaliter, ob ea speret assequi aliquod bonum temporale, pecuniarium, vel honorarium, vt mox probabimus.

Secundo differunt, quod ille nulla relatione ad superiorem finem potest fieri aptus, hic autem sic. Qui enim ieiunat vt fruatur ad dandum pauperibus, peccat: quia, vt dictum est supra, *a* nullum peccatum rectificatur, per eius in finem bonum relationem. Qui autem ieiunat ob pecuniam, quam ob id sperat, ad hoc, vt eam pauperibus eroget, non peccat, immo bene meretur: quia illa pecuniae acquisitio in erogationem pauperibus amore Dei faciendam, relata, transformatur in finem caritatis: quae finis omnium operum bonorum sanctissimus esse potest.

S V M M A R I V M.

37 C A V S A *finalis incaute definitur à Barthola.*

37 *Finem principalem non arguit cessatio operis illo cessante.*

37 *Fines multi possunt esse principales eiusdem actus.*

38 *Actus omnis cuius finis etiam minus principalis est malus, malus.*

39 *Finis principalis nullius actus virtutis potest esse bonum temporale.*

39 *Finis minus principalis inseruientis Deo, Ecclesiae & praelato, potest esse beneficium ecclesiasticum, & mutuantis lucrum.*

39 *Mutuans iuste sperat lucrum minus principaliter.*

39 *Distributiones ob lucrandas minus tuite surgitur.*

40 *Poenas qui statuunt, & qui ob eas obediunt, vt peccent.*

40 *Timor seruilis, qui bonus, & qui malus.*

41 *Praemia qui statuunt, & qui ea quaerunt vt peccent.*

42 *Timore Dei seruitium qui bene, & qui male merentur.*

42 *Timorem quem non compatitur caritas.*

43 *Finis principalis orationis iustae nequeunt esse temporalia.*

43 *Finis minus principalis, & obiectum orationis possunt esse temporalia, non autem finis principalis.*

37 EX quinta finis diuisione supra, *b* posita, in principalem & minus principalem, eorumque definitionibus infertur, primo, quod parum cauta est definitio finis, seu causae principalis finalis, Bartholi, *c* & quam sequitur glossa, *d* & alij, quos citaui in repet. cap. *inter verba.* *e* Et in cap. *cum cessante.* *f* videlicet, esse finem quo cessante cessat opus. Tum quia illa multis finibus minus principalibus conuenit, per praedicta. *g* Tum quod alioqui paucissima essent opera etiam in sese bona, quae non essent peccata, omnes enim virtutum actus, quorum finis principalis est aliquod bonum temporale, est peccatum, vt supra, *h* probatum est, & rarissimi sunt qui nisi ob ea speratur aliquid temporale, illa facerent, iuxta illud Iuuenalis. *Quis enim virtutem amplectitur ipsam, praemia si tollas?* Tum quia licet opere cessatio, cessante causa, sit aliqua coniectura quoad forum externum, quod sit principalis, non tamen concludit, & quoad forum internum nihil fere facit, quoniam quoad illud aestimatio animi, quia sic aestimauit causa, facit, vt alia sit principalis, alia vero minus principalis.

Secundo infertur, quod vnus & idem actus potest habere multos fines principales, & multos minus principales, & multos, quorum alij sunt principales, & alij minus principales, pro quo est [illegible] *affinitatis.* *i* & l. *librorum,* *a* vlt. [illegible] [illegible] principaliter [illegible] eundem [illegible] ieiunare principaliter [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] & quo praecepto Ecclesiae obediat, & quo pro peccatis satisfaciat, & quo Deo placeat. Et primo [illegible] tum abstinentiae meretur, secundo obedientiae, tertio poenitentiae, quarto caritatis, vt pridem diximus, in [illegible] *b* quod plurimum nos mouere debet ad faciendum [illegible] na ob multos fines bonos: quo multa merita eadem opera, & labore quaeramus, referendo in multos fines principales ea, quae ob vnum tantum facimus, vt in praedicto exemplo.

38 Tertio infertur, quod omnis actus quamlibet bonus cuius finis siue principalis siue minus principalis est malum culpae saltem venialis adeo est malus, vt nulla relatione in bonum aliquod etiam summum, fieri potest bonus. Nec obstat, quod subtiliter opponi potest, dixisse nos supra, *d* quod finis malus, eo solo quod est ineptus ad hoc, vt sit finis principalis, potest esse bonum si referatur in aliorem finem: puta actus iudicandi, vel consulendi ob amorem pecuniae, propter ipsam in mensuram est peccatum, saltem veniale, fieri potest bonus referendo pecuniam ad largiendam eleemosynam, vel ad honeste viuendum. Non inquam, hoc obstat: quia consulere vel iudicare ob pecuniam propter se solam, est alius actus ab actu consulendi, & iudicandi propter pecuniam in praedictos fines relatam: & ita non probat argumentum, quod idem actus qui est malus ob finem malum culpae, fiat bonus per relationem finis illius in alium maiorem: quamuis probet, quod vna & eadem res, quae propter se tantum desiderata, inficit desiderium, eadem propter aliud desiderata rectificat illud: sed illa desideria non sunt vnum, neque possunt esse, quia secum pugnant, sed duo, quorum alterum est bonum, & alterum malum.

39 Quarto infertur, quod licet nullius actus virtutis finis principalis possit esse bonum temporale: immo quilibet actus virtutis quamlibet in se bonus, efficiatur malus, si fiat principaliter ob aliquod bonum temporale, non tamen si fiat minus principaliter ob illud, primo quia licet, per illud, *e* *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in aeternum propter retributionem.* vbi verbum, *propter* significat causam impulsiuam, siue finem minus principalem, quod significare aliquando dicit sanctus Thomas supra, *f* citatus. *g*

Deinde quod Vrbanus Papa, *h* & Caelestinus, *i* determinarunt licere clericis seruire Deo in Ecclesiis, ob spem ascendendi ad dignitates illarum: immo Gelasius, *k* dixit in haec verba, *Commoda presbyteri propositum [illegible] diaconi consequantur, vt hac saltem ratione constricti, & honorem quem fugerant appetere nitantur, & quae [illegible].*

Tertio quod Valerius Maximus, *l* ait vberrimum virtutis alimentum esse honorem, & Cicero à Christianis probatus, & à S. Augustino relatus. *m* *Honor alit artes.* & Iuuenalis, *n* *Quis virtutem amplectitur ipsam, praemia si tollas.*

Quarto quod glossa recepta, *o* dicit expresse per illum textum, licere clerico seruire in Ecclesia, ad quaerendam aliquam dignitatem, modo principaliter ob id non seruiat: cui similis est glossa 1. *p*

Quinto quod glossa, *q* habet, quod licet peccet qui mutuat principaliter ob lucrum, non tamen qui principaliter id facit, vt iuuet proximum, & quia id ratio dictat: quamuis minus principaliter, & secundario id speret. & glossa cap. *cum esset.* *r* & cap. *cum ad nostram.* *s* aiunt, simoniam quidem admittere illum, qui praelato inseruit principaliter ob beneficium ecclesiasticum praeter [illegible] interueniente pacto: non autem qui principaliter ob aliud iustum respectum inseruit, licet secundario, & minus principaliter ob illam spem inseruiat. Quod pulchre de more declarat Adrianus. *t* Facit denique glossa illa celebrata, *v* quae ait, peccare quidem eum qui surgit ad matutinas preces principaliter propter distributiones quotidianas: non autem illum, qui surgit principaliter, vt Deo inseruiat, & minus principaliter & secundario, vt eas lucretur.

40 Quinto infertur ratio excusandi superiores praecipientes aliqua sub poena temporali, & subditos obedientes ob

a Num. 15.

b Num. 9. [illegible] fi. 2. § fi. [illegible] ff. de donat. [illegible] L. 1. § sexum. ff. de [illegible] [illegible] qui 3. [illegible] 5. [illegible] n. 9.

h Num. 30.

i [illegible] nu.

a [illegible] [illegible]

b [illegible] de poe. dist. 5.

d Num. 95.

e Psal. 118.

f Num. 3. *g* In 2 2 q 27 art 1.

h In ca. si officia 19 dist.

i In c. quid proderit 61 dist.

k In c. consuluit 74 dist.

l Lib. 2 c. 1. de Areopago

m Lib. 5. de C[iuit]. Dei. cap. 2.

n Satyr. 10

o In d. c. quid proderit

p Cap. hoc ad not. 19 dist.

q Cap. consuluit. de vsur.

r De simon.

s De eleclio.

t Quolib. [illegible] art. 2 sub litera L. M. N. O.

v Cap. de cle. no resid. l. 6.

tes ob eam eis, qualia sunt cunta per Gratia[illegible], *ac c*ap. *irrefragabili. b* & cap. *vt clericorum. c* cum multis aliis Pontificus & Cæsareis decretis, quibus superiores [illegible] pœnarum cogunt subditos ad agendum bona, & ad abstinendum à malis: videri enim posset alicui, hoc esse peccatu, eo quod videatur incitare subditos ad peccandum, [illegible] pe ad obediendum, ob finem excusandi se à pęna temporali, quod est quoddam bonum temporale, & tale bonũ non potest esse finis actus virtutis. & si subditi peccarent obediendo propter pœnam, peccarent etiam superiores præcipientes [illegible] sub ea: quia facientes & consentientes, &c. *d* Sed ratio excusandi a peccato tam superiores, quam subditos est, quòd ipsi non statuunt pęnas ea mente, vt subditi principaliter ob eas obediant: quia id esset velle vt peccent, & consequenter ipsi peccarent, iuxta dictum c. *vnum e*[illegible] potius ea, vt inferiores obediant principaliter ob virtutem, & minùs principaliter ob pęnas, & ita non peccant: quia nõ iubent quicquam, quod sine peccato nequeat impleri per inferiores, si velint: & si ipsi obediant eis principaliter, vt inuitent pęnã, peccant quidẽ quoad forum interius, nõ culpa superiorum, sed sua propria: cum possint ea sanctè implere solius virtutis amore, aut saltẽ eius amore principaliter, & minus principaliter pœnæ timore: amplectentes illud, *Oderunt peccare boni virtutis amore.* & fugientes illud, *Oderunt peccare mali formidine pœnæ.* Itaq; quicunq; principaliter præcipiunt vel obediũt ob pęnam, peccant quoad forum interius, qui verò principaliter ob virtutem, & minus principaliter propter pęnam, rectè agunt, qui verò penitus ob solam virtute obediunt, melius agunt: & experientur illud tãlsnm dictum gloss. *f Deus non est remunerator verborum, sed aduerbiorum*, id est, non remuneratur bona facta, sed bene facta.

a In ca. 1. 2. 3. & 4. 26. q. 6. *b De offi ord.* *c De vit. & honest. cler.* *d Ca. notũ 2. q. 1. & c. 1. de offic. deleg.* *e 2. qu. 1.* *f Cap. 2. de collus. detog.*

41 Sexto infertur ratio, qua excusantur legislatores, & alii pii & eruditi, qui in Indiis & alibi solent inuitare infideles muneribus & blanditiis ad fidem Catholicam, & parentes [illegible] ad religionem, ne innuptæ pereant, & heri sine domini, qui promittunt præmia famulis confitentibus & communicantibus extra Quadragesimam, & qui statuunt in Ecclesiis distributiones quotidianas horis canonicis intercessentibus: hi etenim secundo videri possent peccare, eo quod incitant ad faciẽdum actus virtutũ propter bona temporalia, & sic ad peccandum, excusantur tamen eo quod, qui talia promittunt, & statuunt non ea mente id faciunt, vt ii quibus illa promittuntur, ob ea principaliter moueantur, sed vt per ea veluti per calcaria, minus principaliter moti & impulsi, ea bona principaliter ob Deum, vel virtutem faciant: sicut glossa singularis, quæ penultima est, ca. 1. *g* probè sensit: nam qui contraria mente mouerent, vel mouerentur, peccarent.

g De cler. non resid. lib. 6.

42 Septimo infertur, quod omnia illa quæ probant licitum esse seruire Deo ob timorem malorum, vel amorem bonorum, quale est illud. *h Eum timete qui potest animam & corpus perdere in gehennam*, vbi, *timete*, significat, seruite cum timore, secundũ Gratianum, *i* in summa, qualia item alia multa, quibus olim sub lege naturæ & Mosaica, & post eas sub lege gratiæ, Deus ipse multos ad iustitiam, vel ad augmentum eius traxit, & trahit amore bonorum temporalium: & timore malorum temporalium vel æternorũ, [illegible] illud. *k Bona terra comedetis.* adiuncto cap. *non omnis, l* quòd omnia inquam intelligẽda sunt de amore, quo bona temporalia minus principaliter amantur, & de timore quo mala tẽporalia minus principaliter timentur: timor enim seruilis quo principalius mala pœnę timẽtur, quàm mala culpæ, & qui hominem ita afficit, vt nolit peccare propter pœnam, peccaturus, si ea non immineret, peccatum est, & mortiferũ quidem, si tale est illud, à quo propter timorem abstinet: nec eum caritas compatitur, sed seruilis ille, quo timetur quidem malum pęnæ, sed minus principaliter, & minus quàm malum culpæ, & quo ad Deum accedimus, bonus est, & donum Dei, vt colligitur ex S. Thoma. *m*

h Matth. 10. *i 23. q. 4.* *k Esaie. 1.* *l 23. c. Nabuchodonosor 23. q. 4.*

43 Octauo infertur, non obstare prædictis, quòd licet petere à Deo temporalia, iuxta illud. *n Tribue victui meo necessaria*, & quod illud licet desiderare, quod licet & petere, vt ait S. Augustinus. *o* Et quod hoc est iuxta doctrinam Dominicam *a* qua docuit nos petere *panem nostrum quotidianum*. Et quod petitio a Deo, actus est virtutis, & non qualis qualis, sed religionis, quæ est [illegible] suprema, iuxta S. Thomam. *b* Infertur inquam, hæc non obstare: quia aliud est obiectum, vel materia [illegible] siue finis operationis, de quo agunt prædicta, quod concedimus esse frequentissime bonum temporale, [illegible] o-perantis & principalis, de quo loquimur. Vnde qui petit à Deo victum vel temporalia bona non debet facere illa finem orationis suæ principalem, sed ipsum Deum, cui obsequitur orando vel volendo ad obsequendum ei, vel in gloriam eius. Quod vtinam omnes animaduertamus, licet possit facere minus principalem, vt subtiliter declarat S. Bernardus. *c*

m 2. 2. q. 19. per tot. præ[illegible] art. 4. *n Prouer. 30.* *o Li. de orando Deum, ad Probam.* *a Matth. 6. & Luc. 11.* *b 2. 2. q. [illegible] art. 6. [illegible] velut [illegible] inst. & [illegible]* *c Serm. 4[illegible] super Cant.*

S V M M A R I V M.

44 Finis principalis actus virtutis nequeunt esse laus, honor, fama & gloria.
44 Intellectus illius Pauli, Qui gloriatur, in Domino glorietur, &c.
44 Prædicanti ob gloriam humanam, non quæritur laureola doctoralis.
44 Bona honoraria esse bona fortunæ, ineptaque vt sint finis principalis virtutis.
45 Possunt autem esse finis minus principalis.
45 Restitutio bonorum pecuniariorum excusatur, si fieri non potest, absque amissione honorariorum.
45 Brauia ad honorem instantia licita.
45 Coronas honoris varias, pro variis gestis Roma instituit.
45 Laurea honoris literaria tres, baccalaureatus, licentiatus, & doctoratus.
46 Honoraria bona. quæ probant esse inepta pro fine actus virtutis, intelligenda de fine principali, & quæ cõtrarium probant de minus principali.
47 Laus quid, & in quo ab honore differat.
47 Laus etiam sine sermone literis sacris & canonis.
47 Laus non solum virtuti, sed etiam aliis bonis debita.
48 Honor quid?
48 Fama quid? & aliter quàm à iurisconsulto definita.
49 Gloria quid?
49 Reuerentia quid?
50 Honoraria bona scilicet reuerentia, laus, fama, honor, & gloria conueniunt. Primò quod nunquam aliud pro alio ponitur. Secundò quod nullum eorum est virtus: & quòd bona externa fortunæ, excepta aliquando reuerentia: & quòd non sunt propter se amanda. Tertio quod omnia illa sunt maiora quam pecuniaria. Quarto quòd sunt minora quã vita & alia corporalia bona. 51.
51 Bona honoraria præcedunt pecuniaria.
51 Intellectus leg. isti quidem. ff. quod met. caus.
52 Intellectus leg. Codicillis. §. Matre. ff. de leg. 2.
52 Patrem magis tenetur diligere filius quam filium pater.
52 Adulterii peccato cur maius homicidium.
52 Gloriam Romani gentiles cur vitæ præponebant.
53 Honore pro seruando moriendum vulgatum elogium, se error, nisi.
53 Gratia pro seruanda non obiisse Eleazarum, sed pro virtute: quæ gloriam meretur.
53 Vitam honori & gloriæ, & virtutem virtuti præferendam.

44 NOno infertur, quòd quinque illa bona honoraria, videlicet reuerentia, laus, honor, fama, & gloria humana, non possunt esse fines principales alicuius actus virtutis: & quod quicunque ob ea principaliter facit aliquid, peccat: etiamsi illud, quod facit de se sit maximè bonum.

Primo quidem per illud. *d Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. alioqui mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cœlis est.* & per illud Euangelistæ alterius. *e Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab inuicem accipitis?* per quod S. Augustinus *f* ait, amorem gloriæ humanæ fidei Christianæ obuiare, ad perditionem eius disponendo.

Secundo per illud Pauli. *g Qui gloriatur in Domino glorietur,*

d Matth. 6. *e Ioan. 5.* *f Lib. 5. de ciui. Dei [illegible]* *g 2. ad Cor. 10.*

... est, qui appetit gloriam, non appetit humanam, sed diuinam, quam cognoscendo, & amando Deum, & eaque ab eo habet, accepta ferendo illi, sine quaque gloriam referendo assequitur, vt in effectu ait S. Thomas, *a* & colligitur ex eo quod subiungit, *Non enim qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.*

a Super eod. cap. 10.

Tertio per illud S. Augustini. *b Sanius videt, qui laudis amorem vitium esse cognoscit.*

b Lib. 5. c. 13 de Ciuit. Dei.

Quarto, quod per illud ait S. Bernard. *c* laudem exteriorem hominum esse vanam, & interiorem conscientiæ nimirum esse meram: ideo pie diuinam qua laudemur quærendam. Et per illud eiusdem S. Bernardi, *d Sunt qui scire volunt ... & turpis vanitas est.*

c In sermone ... f. 10.
d Serm. 3. super Cant.

Quinto, quod S. Thomas, *e* concludit, non quærit laureolam hic eo doctor, idem, prędicanti bene ob gloriam, & Aristoteles *f* ait non esse magnanimo curandum vt laudetur, & quidem sapiens ad quendam philodoxum dixit, *sufficiat laus est non amare laudem.* & Salustius de Catone, *Quo minus quærebat gloriam, magis eum illa sequebatur.*

e ... Eth. c. 1.

Postremo per rationem qua fundat hæc omnia ille interrogabilis syllogismus ... modo primæ figuræ, quem appellant, *Celarent*, scilicet, Nullum temporale bonum fortunæ potest esse finis iustus principalis illius actus virtutis, vt supra, *g* latè probatum est. At quodlibet horum quinque est bonum temporale fortunæ, vt supra, *h* probatum fuit. Ergo nullum illorum potest esse iustus finis C principalis illius actus virtutis. Per quam eandem rationem syllogisticam significatur omnes prædictas auctoritates, & alias eis similes intelligendas esse de illis, qui finem principalem suorum actuum aliquod horum quinque faciunt, aut de illis, qui hæc ea parte qua sunt vana vel mala quærunt: quod quando contingat infra dicetur. Per quam intelligentiam respondere potest eis, quatenus sequenti conclusione contrarie videri possint.

g Num. 30.
h Num. 3.

45 Decimo infertur, quod præfata quinque, scilicet reuerentia, laus, honor, fama, & gloria possunt esse fines minus principales actuum virtutum: & quod qui eos agit, ob ea minus principaliter respecta, non peccat. Quod probatur primo per illud *i Luceat lux vestra coram hominibus*, & illud, *Sint lucernæ ardentes in manibus vestris.* *k*

i Matth. 5.
k Luc. 12.

Secundo per illud Pauli, *l* relatum in cap. *inter verba. m Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Et ne dicas eos agere de laude diuina pondera, quod loquuntur de laude conscientiæ propriæ, quæ est creatura.

l 2 ad Cor. 1.
m ... q. 5.

Tertio quod id efficaciter probatur, eo quod bona pecuniaria licite possunt peti a Deo, & appeti, & pro fine minus principali poni, vt supra, *n* probatum est. At bona honoraria qualia sunt illa quinque maiora sunt, quam pecuniaria, iuxta illud, *o Melius est nomen bonum quam diuitiæ multæ*, & illud. *p Curam habe de bono nomine, magis enim permanebit illud, quam mille thesauri magni pretiosi*, & illud Aristotelis *q Honor est maximum bonorum*, receptum à S. Thoma in multis locis, præsertim. 2. sec. *r* cui consonat l. *impecudum*, *s* & glossa penultima cap. *suam*, *t* & glossa extrauagantis, *ad conditorem*, *v* quod adeo quidem est verum, vt excusetur quis a restituendo bona pecuniaria, quamdiu nequit ea restituere saluis honorariis, vt probat Caietanus, *x* quem nos sequimur in Manuali. *y* Cum igitur omnium consensu, liceat desiderare bona pecuniaria, & pro fine minus principali ponere, a fortiori licebit desiderare, & pro tali fine ponere honoraria. *z*

n Num. 41.
o Prouer. 22.
p Eccles. 41.
q 4 Ethic.
r Quæst. 119. art. 1 ad 2.

Quarto, quòd brauiis & coronis propositis olim sapientes procurarunt incitare homines ad honorem & gloriam quærendam. Athenienses cum oliuarum corona Periclem illustrassent, polliciti fuerunt eundem honorem eis, qui ... illi euaderent, auctore Valerio Maximo, *a* & Plinius testatur Populum Romanum cuius legibus totus fere nunc Christianus orbis vtitur, varias coronas pro variis gestis instituisse: nempe, ciuicas, vallares, murales, rostrales, &c. quin & Christiani passim, etiam Pontifice Maximo auctore, varias in variis regnis instituerunt academias & honores Mineruales, vt laureas primas, quas baccalaureatus, & secundas, quas licentiatus, & tertias quas doctoratus vocant, vt ad studiositatem & literarum studia, magis, ac magis accendantur scholastici. quod vtique

non permitteretur, nisi hæc illa possunt esse fines minus principales actuum virtutis studiositatis, & aliarum.

46 Vndecimo infertur, quod vt omnia, quæ allegari possunt ad probandum nil horum quinque debere appeti, nec ob aliquod horum fieri, sunt intelligenda de illis, quando pro fine principali ponuntur, vel quando sunt vana, vel mala, vt diximus supra, *a* ita omnia quæ adduci possunt ad probandum, quod illa possint appeti, & ob ea fieri aliquid, sunt intelligenda de illis, quando non sunt vana, neque mala, & pro fine minus principali ponuntur. Per quam resolutionem, quam plurima subobscura clarescunt.

a In fine corollary 8.

47 Duodecimo infertur, dicendum esse, quæ sunt ... in quibus differunt quinque præfata bona, scilicet reuerentia, laus, honor, fama, & gloria. Et laus quidem definitur esse, *sermo elucidans magnitudinem virtutis*, *b* secundum Aristotelem in *b* cuius definitioni, licet ab omnibus probetur, addenda est particula, *quatenus est ad aliquem finem ordinata*: quia vt S. Thomas asserit, *c* & D. Antoninus *d* sub finem: laus ab honore differt, eo quod est hic testimonium absolutum alicuius excellentiæ, verbis, vel alio signo exteriori exhibitum: illa vero testimonium relatiuum alicuius excellentiæ, referens eam in alium finem verbis tantum exhibitum. Vnde Aristoteles, *e* dixit, optimorum non esse laudem, sed aliquid maius ea: quia optimum non refertur in aliud. Per quod vbi supra dixit S. Thom. Deo secundum illam eius ineffabilem essentiam, non conuenire laudem, sed summam latriæ reuerentiam, & honorem: qui est maior omni laude. *f* secundum vero effectus, qui in vtilitatem nostram ordinantur, sic, iuxta illud. *g Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis Dominus.* & clement. *si dominum in Sanctis eius laudare iubemur*, *h* qua de differentia pulchrè dixit quidam.

b 1. & 2. Rhetor.
c 2. 2. q. ... art. 1. ad ...
d ... par. ... c. 10 §. 1.
e 1. Ethic.
f Eccles. 43.
g Esai. 63.
h De reliq. & venerat. sanctorum.

Est honor in portu, cum puppis ab æquore venit.
Laudibus inceptum continuatur opus.

Addendum item secundo, quod sacræ literæ, sacrique canones per verbum, *laus*, non solum intelligunt illam exteriorem, quæ verbis fit, cui soli definitio præfata conuenit, sed etiam & magis interiore, qua Deum Angeli laudant, iuxta illud, *Laudate Deum omnes Angeli eius*, *i* qua creditur Zacharias mutus laudasse, *k* & multi audientes Apostolum, *l* cantant & psallunt in cordibus suis Domino.

i Psalm. 148.
k Luc. 1.
l Ad Coloss. 3. & cap. 1. 92. dist.

Addendum tertio, quod per illud verbum, *virtutis*, in definitione positum, intelligendum est omne bonum etiam si non sit morale: qualia sunt ingenium, iudicium, memoria, eruditio, ars, vires, agilitas, & alia multa, quæ iure laudantur.

48 Honor autem definitur, vt prædictum est, *exhibitio reuerentiæ in testimonium alicuius excellentiæ*, cui per proximè dicta videntur addenda illa verba, *sine eius in alium finem relatione.*

E Fama vero definitur à Calistrato, *m* esse dignitatis illæsæ status, legibus ac moribus comprobatus: cui licet etiam nemo aduertat, addendum est, illam quidem aptam esse proposito Calistrati, non tamen nostro. Tum quia secundum illam, non esset fama, nisi de virtute: cum tamen in nostro proposito, sit de ingenio, & aliis, de quib. diximus esse etiam laudem: vnde in Scripturis, *n* Gigantes appellantur viri potentes & famosi. Tum quia iuxta illam definitionem, nullus infamis haberet famam, cum tamen multi, qui vno respectu sunt infames, altero habeant famam ingentem, vt Alexand. Magnus, Iulius Cæsar, & alij multi. Quare fama ad propositum nostrum definiri potest, esse, *attestatio popularis de re aliqua*, argum. cap. *non sunt audiendi*, *o* & cap. *qualiter & quando*. *p*

m In l. cognitionum § existimatio ff. de variis & extraor. cog.
n Genes. 6.
o 11. qu. 3.
p In 2. de accusatio. cum gl. ...

49 Gloria vero est, *clara cum laude notitia*, secundum S. Ambrosium, *q* quem sequitur S. Thomas, *r* cui etiam addendum, quod verbum, laude, in ea positum non debet ita strictè intelligi, ac supra definitum est: fieri enim potest, vt alicui contingat gloria sine laude verbi, per honorem tacitè, vt latius contingit Mardochæo. *s*

q In c. 9. 1. ad Rom.
r 1. 2. q. 2. art. 3. & melius 2. 2. q. 103 ar. 1. ad 3. & melius 2. 2. q. 132 art. 4. & lib. 3. contra Gentiles.
s Hester 6.

Reuerentia definitur à Thoma Waldensi *t animi reputatio, qua quis bonitate alterius magnificat*, vò, pulchrè ait, hæc quatuor, reuereri, honorare, laudare, & glorificare ita sese habere, vt posterius priori aliquid adiiciat. Reuereri enim est animo magnificare. Honorare vero, id aliquo

t In lib. de sacramentalibus c. 1. 6. art. 6.

quo signo exteriori significare. Laudare vero, id verbis facere. Glorificare autem, longe lateque id expandere.

50 Decimotertio infertur etiam dicendum, in quibus quinque supradicta conueniant, & quidem primò conueniunt, quòd licet strictè sumpta, ita vt dictum est, differant, conueniunt tamen in eo, quod frequenter assumuntur latius, aliud pro alio: nam gloria nonnunquam comprehendit omne testimonium approbatorium, & vnius, iuxta illud Pauli. *a Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* relatum in dicto ca. *inter verba.* b ad idem facit quod Hierennias ait, c & cap. *gloria episcopi.* d & tradit S. Thomas. e Honor item comprehendit laudem, vt docet S. Thomas. f Laus item honorem, vt in definitione supradicta, & declarat S. Thomas, g declarans quoddam D. Ambrosij dictum.

a 2. ad Cor. 1. b 11 q. 3. c Hieronym. q. d 12 q. 2 c sacerdos sub fin. 1 q. 3. e 2. 2 q. 132. art. 1. f 2. 2 q. 103. art 1 ad 3. g In 4. d. 15. art 3 q 2 h 1. 2 qu 71 art. 1. supra [illegible] i Lib. 2 de consolatione. k 1 2 q. 2. art 3.

Secundo conueniūt, quòd nihil eorum est virtus, nec moralis, nec intellectualis: quia vt post S. Thomam. h Manualis Confess. declaramus. Virtus est habitus & qualitas mentis habentis eam: & nullū horum est talis: quodlibet enim eorum est extra mentem eius cuius est, vt palam patet, & probat Boëtius, i & S. Thomas, k & ita sunt bona externa, & Fortunæ, excepta sola reuerentia, qua quis considerans suam paruitatem, humilitatem, & vilitatem, insufficientiam, & in omne peccatum propensionem, reueretur se ipsum quatenus est à Deo multis donis naturalibus, & gratuitis donatus, subijciens omnia sua quatenus sunt sua, omnibus, quæ à Deo habet, quatenus sunt eius.

Ex quo infertur, quòd non sunt propter se tātùm amabilia, vt supradictum est, l nec consequenter possunt esse fines iusti principales aliquorum bonorum actuum per prædicta, m suntque inferiora bona virtutibus omnibus, quas n diximus esse amabiles etiam propter se tantùm.

l Num. 9. m Num 10 n In d. nu. 5.

51 Tertio conueniunt in eo, quod omnia illa sunt maiora bona quàm pecuniaria, vt infrà probabitur.

Quarto conueniunt in eo, quod sunt minora vita, salute, & alijs bonis corporalibus: horum enim dominus solus Deus est. *o Ego occidam, & ego viuere faciam.* & p *Tu es Domine qui vitæ ac mortis potestatem habes*, & quamuis eius diuina Maiestas huius dominij partem communem fecerit Reipublicæ q non tamen particularibus, r qui tamen sunt domini præfatarum quinque rerum, vt latè monstramus s cap *inter verba.*

o Deut. 32. p Sap. 16. q Ca. illa gla [illegible] 23 q 4 r Cap. si non licet. 23. q 1 s In 6 concl. dicta repet.

Nec obstat, Lasti quidem, t ibi, *Viris bonis stupri metus maior quam mortis esse debet.* per quam quidam aiūt infamiam esse morte peiorem: quod tamen illa non probat: sed aliud longe diuersum, scilicet mortem præponendam stupro: quod Odoffredus sentiens, ait, illi probari animam esse anteponendam vitæ corporali: cui consentit ibi Albinus aiens per eam probari moriendum esse potius, quā peccare mortaliter.

t ff. de eo quod met. caus.

52 Nec etiam obstat l. *codicillis*, v per quam aliqui dicunt probari, peius esse marito, vxoris adulteriū, quàm mors: quia respondet potest primò, quod illa eius verba, *Filium neutrum occidit & alia peiora fecit.* quæ in hoc inducuntur, verificari possunt, vt ibi annotauit Iacobus de Arena in occisione patris. Peior enim videri debet viro bono patris occisio, quam alij: quoniam & si multa inclināt quemadmagis amādum filium quàm patrem, plus tamen tenetur amare patrem, qui fuit principium causæ, & fons eius, quam filiū cuius ipse causa est, vt recte probat S. Thom. x

v §. matri ff. de legat. 2. x 2 2 q. 26. art 5.

Secundo respondere potest, quod præfatus §. *matre*, nō loquitur de morte propria, sed de morte filij: & ita vt maximum solum probaret, marito peius esse adulterium vxoris, quàm mortem filij, quod nil contra dicta concludit. Quamquam nolumus negare, maius peccatum esse occidere filium alicuius, quàm cum vxore eius adulterari: quoniam hoc est contra tertium præceptum secundæ tabulæ Decalogi illud verò contra secundum & per hoc perimitur vita iam habita, per illud autem impeditur habenda, vt S. Thomas declarat y

y 2. 2 q. 122. art. 5.

Tertio nouè sed vere ad illas ambas leges respondere potest Paulum, & Scæuolam earum auctores fuisse Romanos gentiles, quos pro summo bono gloriam & famam dilexisse D. Augustin. testatur, z his verbis, *Romani gloriam ardentissime dilexerunt propter eam viuere voluerunt pro ea mori non dubitarunt.* ob quod Tullius grauissime reprehendit, & ita eorum hac in re sententia, tanquam Christianæ legi contraria repellenda est. a

z Lib. 5 de Ciu. Dei cap. 12. a Ca. contraria de confe dist. 5.

53 Tertio non obstat illud vulgatum elogium, *Pro honore moriendum.* quia id est vulgatum erratum, si vt sonat intelligatur: nam etiam Ethnicus Aristoteles, b dixit, non esse veram, sed falsam fortitudinem eam, qua quis pro pudore, vel honore moritur: & ita vt aliqua ex parte verum sit verba illa pro honore, accipienda sunt, pro eo quod honorem meretur, nempe pro virtute, siue theologa, puta fide, spe, vel caritate, siue morali, puta iustitia, & veritate, fortitudine, & constantia, temperantia, & castitate, & alijs.

b 3. Ethic.

Quarto non obstat illud quod de Eleazaro, c dicitur, quod gloriosissimam mortem magis quàm odibilem vitam complectens volūtariè præibat ad supplicium. Non enim ille pro gloria humana mortē sustinuit, sed pro lege diuina obseruanda: & ita pro virtute religionis, quæ gloriam merebatur. Quare magnopere persuadere sibi omnes debent, nobiles præsertim, & milites, qui magis in hac re peccant, ne tanti faciant laudem, honorem, famam & gloriam, vt pro eis, vel pro vitanda ignominia vitam corpoream, vel spiritualem prodigant: vitam autem animæ, virtutesque ipsius tam morales, quàm theologas tanti æstiment, vt eo sint semper animo, quod malint vita, membrisque corporeis destitui, dilacerarique, quàm eas deserere: sintq; parati ad fortissime pugnandum, repugnandumq; vsque ad mortem, pro fine Regi, Reipublicæque præstita seruanda, pro legum diuinarum, & humanarum obseruantia, per quam summus honor acquiritur in hac vita caduca, & gloria sempiterna in illa stabili patria, Amen.

c 2. Machab.

SVMMARIVM.

54 *Honorariorum bonorum, quæ sunt quinque, appetitus vel contemptus suapte natura, neque bonus, neque malus.*

54 *Bona quæ quis facit nolle & velle ab alijs probari licet.*

55 *Honorariorum bonorum appetitus vel contemptus fit bonus ex bono fine, qui triplex ponitur à S. Thoma cui adduntur alij tres. & 56.*

56 *Honor exhibetur & recipitur iustè cum debetur, & sponte datur.*

57 *Bonorum honorariorum, quæquenq; sunt, appetitus & cōtemptus fit malus ex fine malo, qui contingit tripliciter.*

58 *Honorariorum bonorum appetitus, non referens ea in aliud est malus.*

58 *Actus omnis fine bono apto carens, malus, etiamsi malo quoque careat.*

58 *Otiosum omne deliberatum, quale est quod fine caret, malum, & ideo nullus actus in indiuiduo indifferens.*

59 *Honorariorum bonorum appetitus inordinatus, vt plurimum veniale peccatum, sed quinque casibus mortale. Quod ipsum dicendum de contemptu eorum. nu. 60. & etiam de appetitu & contemptu cæterorum bonorum vtilium, & de complacentia. & displicentia. de obtentu omnium tam honorariorum: quam aliorum vtilium. num. 61.*

54 QVinto conueniunt in eo, quòd appetitus vel cōtemptus horum quinque suapte natura, neque est bonus, neq; vitiosus. Tum quia non est peccatum, vt ait S. Thomas, d quod aliquis bonum suum cognoscat & probet: dicitur enim à Paulo e *Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis.* Similiter etiam non est peccatum, quòd aliquis velit bona opera sua ab alijs approbari: dicitur enim Matth. 5. *Luceat lux vestra coram hominibus.* Persius item aiebat.

d Quodlib. 10. art 23 & 2. 2 q. 132. art. 1. e 1. ad Cor. 2

Non ego cum scribo, si fortè quid aptius exit,
Laudari metuam, nec enim mihi cornea fibra est.

Tum quia bonitas vel malitia naturalis actus est obiecto, siue ex proportione obiecti ad actū sumitur, vt probat S. Thomas. f At obiectum eiusmodi appetitus, siue proportio obiecti ad illum nil mali, nec contrarium rationi

f 1. 2. q 18. art. 1 maxime ad 1.

tiam de se continet. Vnde S. Thomas, *a* concludit neque appetitum, neq; contemptum famæ esse de se bonum, vel malum. idemq; concludit de appetitu gloriæ vbi supra. *b*

a Quodl. 12. art. 13.
b In d. q. 132. art. 1.

55 Decimoquarto infertur ex proximè dictis, quòd præfatorum quinque bonorum appetitus assumit rationem boni ex fine bono & apto. Ille autem, vt S. Thomas ait vbi supra est triplex, primus cum appetuntur ad gloriam Dei. Secundus cùm appetuntur ad vtilitatem spiritualem proximi, vt bono exemplo proficiat. Tertius cum appetuntur ad vtilitatem propriæ animæ, vt in bonis quæ in se cognoscit ex testimonio laudis alienæ studeat perseuerare ac crescere: nam si vtilitas animæ proximi pro fine desiderij laudis posita, efficit illud bonum, à fortiori vtilitas animæ propriæ: cum magis quis teneatur diligere se, quàm proximum. *c*

c Ca. fin. 11. et. 23. q. 5. l. prases C. de seruit.

Quibus addo quartum finem quotidianum, cũ appetuntur ob vtilitatem exteriorem propriam vel aliorum quod passim inuenias in eis, qui cupiunt laudari, honorari, & glorificari de bonis suis, genere, habitudine, conditione, & id genus aliis, tamquam medium adipiscendi coniuges, vel alia munera, & officia sibi conuenientia: in eis item, qui cupiunt laudari de dulci cãtu, sana doctrina, & dexteritate legendi, scribendi, prælegendi, patrocinãdi, & gubernandi arte, vt stipendia mereantur condigna. In eis item, qui præfata cupiunt, vt filiis, cognatis, famulis, & aliis necessariis suis aliqua bona vtilia eorum contemplatione eueniant, qui non videntur peccare, sed bene agere. Quod tamen intelligendum est, cum vtilitas præfata temporalis actu, vel virtute refertur in Dei amorem, vel obsequium, aut in vitã honestam suam, vel aliorum bonorum maiorũ quàm hæc bona temporalia minora, per supradicta, *d* & ea quæ scribit S. Thomas. *e*

d Num. 30.
e In 2. lib. sententia. dist. 38. art. 1 sub fin & art. 2. in 3. arg.

Addo & quintum finem, quãdo appetuntur eo quòd sunt debita, vt eruditè dixit Caietan. *f* quod procedit etiam si non referantur in alium finem: nam sicut licet dare & accipere pecuniam debitam, eo quòd sit debita, quod est iustitiæ virtutis actus, ita etiam licebit dare & accipere laudem & honorem debitum: cum pari ratione id sit actus iustitiæ, iuxta illud. *g Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem.*

f 2. 2. q. 131. art. 1.
g Rom. 13.

Addo sextum finem, cum ea desiderantur, vel recipiũtur non tanquam debita, sed tanquam dona gratiose oblata per alium ex amicitia, charitate, magnanimitate, vel humilitate: vt cum quis minor altero, recipit ab eo honorem debito maiorem: quod passim fit, & probatur esse bonum à S. Thoma post Senecam. *h*

h 2. 2. q. 106. art. 6.

56 Decimoquinto infertur, quod appetitus, & contemptus horum vitiatur, redditurque malus. Primo quidem, ex fine malo, quia vt prædictum est, *i* sine vlla exceptione vera est illa regula topica. *Cuius finis malus est, ipsum quoque malum est.* Secundo, cum illa sunt vana. sunt autem vana ex mente S. Thomæ, *k* & Abulensis, *l* vbi etiam Maior, S. Antoninus, *m* & Caietan. in prædictis duobus articulis. Primum ex parte materiæ, ex qua illa desiderantur, eo quòd est illis indigna, puta, quia est nulla, eo quòd vere non est illa excellentia, ex qua desiderantur, vel est mala, malitia culpę, iuxta illud, *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? n* qualis est eorum qui gloriãtur cum malè fecerint, *o* aut ita vilis, quæ nil horum, aut non tantum, quantum ex ea desideratur merentur. Deinde ex parte eius à quo quæruntur, putà cum desiderantur ab homine, pro certiori & maiori testimonio, quàm ipse de illa dare possit. Postremò ex parte eius qui ea desiderat, puta, quia ea in debitum finem nec actu nec virtute referat: quamuis enim Abulensis vbi supra addat quartum modum, & S. Thomas alibi possit videri addere alium, omnes tamen reducuntur ad prædictos tres, vt monstrauimus in præfata repet. cap. *inter verba p*

i Num. 30.
k 2. 2. q. 131. art. 1 & q. 132. art. 1. & de malo. q. 9.
l Super Mat. tha. c. 6. q. 3.
m 2. part. tit. 3. c. 5. §. 1.
n Psalm. 51.
o Cap. quam graue de excess. prælat.
p Conc. 5.

57 Decimosexto ex his infertur, omnem appetitum horum quinque adeo absolutum, vt neque actu seu actualiter, neque virtute, seu virtualiter ea in alium debitum finem referat, esse malum, saltem veniale. Tum quia nil horum est propter se tantum amabile, neq; consequenter potest esse finis & medius, vt prædictum est. *q* Tum quia omnis actus humanus, hoc est deliberatus carens fine bono, malus est, etiam si fine malo careat, eo quod est actus otiosus, & omnis actus otiosus etiam verbalis tantum est malus, iuxta illud. *a De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem.* Et eo quod ea quæ homo agit, vt homo, id est, de libertate, debet agere propter aliquem finem aptum: alioqui vane agit. & omnis vanitas est peccatum, iuxta illud. *b Vt quid diligitis vanitatem?* & illud. *c Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.*

q Num. 5.
a Matth. 12.
b Psalm. 4.
c Psal. 118.

58 Tum quia appetitus pecuniæ absolutus in nullum finem relatus, est malus, & inordinatus, vt colligitur ex S. Thoma. *d* At eadem ratio est de his quinque quoad hoc, per prædicta. Tum quia ea ratione vterq; Thomas, *e* concludit nullum actum deliberatum in indiuiduo esse indifferẽtem, sed bonum, vel malum: quia si caret fine bono, licèt careat etiam malo, est malus: nam debet ob aliquem finem fieri: alioqui est otiosus, & consequẽter malus. Tum quia gloria in nullum alium finem ordinata dicitur inanis & vana, & appetitus gloriæ vanæ peccatum est, vt probat S. Thomas, *f* & eadem ratio militat in aliis quatuor, per prædicta.

d 2. 2. q. 118. art. 1 & 2.
e 1. 2. q. 18. art. 8.
f In prædict. q. 132. art. 1.

59 Decimoseptimo infertur, quòd appetitus & desiderium horum quinque licèt etiam quando est malus, vt plurimum veniale tantum sit peccatum, mortale tamen est in quinque casibus. Primo cum appetuntur de malo culpæ mortali, vt exprimit Caietan. *g* licèt id ibi non exprimat Aquinas. & ante Caietanum expressit S. Antoninus, *h* per illud. *i Quid gloriaris in malitia*: quod licèt primo aspectu non concludat, cum gloriam quærens de malitia veniali, nõ peccet mortaliter, satis tamen concludit consideranti, quòd mẽs Prophetę fuerit dicere eiusmodi esse malitiæ, gloriari de aliqua malitia, cuiusmodi est illa, & gloriari de malitia veniali, esse veniale, & gloriari de mortali, mortale, facit ca. *quam sit graue crimen in clericis, cũ malefecerint gloriari. k* Secundo, cum appetuntur in mortalem irreuerentiam Dei, vt Princeps Tyri, de quo Ezechiel. *l Eleuatum est cor eius, & dixit, Deus ego sum.* Tertio, cũ aliquod horũ plus quam Deus amatur, iuxta illud. *m Dilexerunt magis gloriam hominum quam gloriam Dei.* Quarto, cum in aliquo eorum ponitur vltimus finis, vt multos olim Romanos posuisse supra ex Augustino probauimus. Quando autem in aliqua re creata constituitur vltimus finis, supra *n* prædiximus: addentes raros esse Christianos qui id faciant. Quinto cũ aliquid horum præponitur obseruantiæ legis ad mortale obligantis: quod plus satis vsitatu constat ex eo quòd passim videas viros: & etiam mulieres eo animo, vt malint peierare, vindictam de lædente, vel iniurio sumere, simoniam saltem clam admittere, subditos opprimere, violare iustitiam, laudare peccatores, præsertim Principes in desideriis animarum suarum, quam gloriam, honorem, famam, dignitatem, vel principem locum perdere. Hos quinque casus, in quibus appetitum horum quinque diximus esse mortiferum in dicta repet. cap. *inter verba, o* ad duos contraximus: nunc autem videntur contrahendi ad tres. Primus cum appetuntur ex malo mortifero. Secundus, cũ in eo finis vltimus constituitur, vel ob id frangitur lex ad mortale obligans. Tertius cum ad mortale aliquod malum referuntur.

g 2. 2. q. 131. art. 2. ad 1.
h 2. part. tit. 4. c. 1. § 1.
i Psalm. 51.
k De excess. prælat.
l Ezech. 28.
m Ioan. 12.
n Num. 21.
o Concil. 5.

60 Decimooctauo, quòd eadem quæ dicta sunt de appetitu horum quinque, dicenda sunt de illorum contemptu, nempe quod ille de se neq; bonus, neque malus est, quodque bonus fieri potest præstituto ei vno ex sex finibus, quibus appetitum eorum diximus rectũ fieri, quodque est malus, si nullo fine bono circũdetur: etiam si nullo fine malo denigretur: quodque potest fieri malus ex parte materiæ, vt fit, cum quis laudem ex virtute, & gratia Dei prouenientem contemnit. Et ex parte modi, vt cum quis minoris quàm par est, testimonium diuinum vel humanum de suis bonis habeat. Et ex parte contemnẽtis, vt cum quis ea in aliquem malum & inordinatum finem contemnit: quodque aliquando potest esse malus mortifere, vt est cum quis laudem de gratia Dei manantem despicit, aut in illo contemptu, finem vltimum, vt quidam philosophi fecerunt, constituit, seu ob eum aliquam legem, sub mortali pęna obligantem infringere statuit: aut tertio, cum in mortiferum finem eum refert.

61 Decimonono, quòd idem est dicendum de auro, & argẽto & aliis bonis pecunia æstimabilibus, & de eorum appetitu & contemptu, quod diximus de prędictis quinque bonis honorabilibus, videlicet, quod desiderium, vel contemptus eorum de se in genere, neque malus est, neque bonus: quodq; fieri potest bonus per vnum ex sex finibus prædictis: quodq; si nullo illorum circumdetur, erit malus, licet nullo malo circundetur, quodq; erit malus, & mortiferus tribus casibus præfatis.

Vigesimo quòd eadem quæ diximus de appetitu & contemptu, eadem ratione dicẽda sunt de amore & actu ea quærendi & refutandi, & de quæsitorum complacentia, & displicentia. Quibus est consequẽs, quanta nos cura esse oporteat, vt cùm hæc vel illa desideramus, amamus, quærimus, odimus, aut refutamus, & in eis quæsitis complacemus, ipsum Deum, beatitudinem, vel honestam, siue virtuosam vitam pro fine præstituamus: simul doleamus, quòd toties eiusmodi actus, ob finis debiti defectum vanè concepimus, & egerimus. Consequitur item alio delectu quàm hactenus a me audito, debere vti concionatores, in carpendo præfatorum appetitu, & laudando eorumdem contemptu: ne scilicet, omne horum quinque appetitum absolute vituperent, neque eorum contemptum laudent.

S V M M A R I V M.

62 *Honoraria bona, quæ sunt quinque, tum demum pro fine minus principali rectè poni, cùm referuntur in aliud aptũ: alias non, pulchra declaratione.*
63 *Laudis, gloriæ, vel honoris de excellentia, qua quis caret, appetitus non est mortalis contra Abulensem.*
63 *Iustitiæ non contrait, volens quòd suum non est, si non est alienum.*
64 *Laudem vel gloriam ob humanã facere principaliter quod institutum est principaliter ad gloriam Dei, non est mortale, contra Angel.*
64 *Doctoratus in Theologia sine mortali potest assumi principaliter ad gloriam humanam ab idoneo.*
64 *Gloriam ob humanam facere aliquid, tanquam ob pretium vel alias differunt.*
65 *Intellectus dicti quotidiani Gregorij de requisitione.*
66 *Laudis & gloria bene & male appetita, quinque exempla quotidiana.*
67 *Actus ex se bonus, ne fiat malus, ob præstitutionem honoru & aliorum bonorum vtilium pro fine exigi.*

62 Vigesimoprimo infertur, id quod hactenus numquam fuimus ausi asserere: nempe non licere appetere, neq; pro fine etiam minus principali ponere ista quinque, nisi referendo illa actu, vel virtute in alium finem bonum & aptum, neq; eadem, immo maiori ratione, alia bona pecuniaria. Hoc ipsum esse dicendum de contemptu eorumdem, ac consequenter non solùm esse peccatum saltem veniale, inseruire Deo, Papæ, Regi, vel aliis prælatis & magnatibus, principaliter propter bona pecuniaria, vel honoraria, sed etiam inseruire principaliter propter Deum ipsum, vel beatitudinem, vel aliũ debitum finem, & minus principaliter propter bona honoraria vel pecuniaria, nisi ea rursus actu, vel virtute in aliquem finem bonum, & aptum reflectantur. Non oportet autem, mea sententia, vt finis in quem hæc reflectuntur sit adeo altus: ac est is, quem requirit actus principalis, qui propter altiorem finem fit. Exemplum de illo, qui amat vel colit Deum principaliter propter ipsum, & minus principaliter vt concedat ei victum, vel aliquid aliud temporale optatum, ad iustè, honestè vel temperatè viuendum: is enim bene facit, licèt illum victum, siue bonum, minus principaliter intentum, non referat in ipsum Deum, qui est finis actus principalis amandi eum infinitè maior, quàm vita honesta, studiosa, iusta, vel temperata, in quam refert illum victum, vel bonum optatum minus principaliter intentum.

63 Vigesimosecundo, quòd nõ est vera illa dura opinio Abulensis, *a* quòd omnis appetitus laudis, honoris, aut gloriæ humanæ de re falsa, puta de excellentia, quæ non habetur, est peccatum mortale. Tum quia S. Thomas, *a* quem ipse pro se citat: non ait illud de omni appetitu vanæ gloriæ de omni re falsa, sed de falsa in irreuerentiam Dei redundante. Tum quia non obstat eius ratio, scilicet quòd omnis iniustitia est peccatũ mortale, vt ait S. Thomas receptus, *b* & quòd contra iustitiam est, appetere id quod suum non est: quoniam illud procedit, quando appetitur id, quod nõ solum non est suum, sed est alienum: nemo enim dicit esse peccatum mortale appetere diuitias, quę non sunt suę, modò non sint alienę, nec velit eas cum præiudicio alterius. Et ita non erit mortale appetere laudem & gloriam ob aliquam excellentiam, quam quis non habeat, modò illa sine vllo rei publicæ, vel priuatæ præiudicio appetantur, vt si quis laudari cupiat, de castitate, fortitudine, viribus, & ingenio, quod non habet, ita tamen vt nulli ex eo præiudicium eueniat.

Super Mat-thæ. c. 6. q. 3.

a 2. 2. q. 131. art. 2.

b 2. 2. q. 58. art. 4.

64 Vigesimotertio infertur, quòd non videtur etiam vera illa opinio Angeli, *c* quæ habet esse peccatum mortale prædicare, missare, sacramẽta ministrare, & alia eiusmodi quæ principaliter in gloriam Dei sunt instituta facere principaliter in gloriam & laudem propriam. Tum quia is casus non est de quinq; superius expressis, in quibus solis auctores docent appeti gloriam esse mortale. Tum quia nulla efficaci ratione probatur. Tum quia Siluester, *d* dixit, quod eam opinionem consequeretur, dici posse, væ væ, toti statui ecclesiastico. Et ita non solum Siluester, sed etiam is qui adiecit postillas ipsi Angelo contrarium tenent.

c In summa verb. vana gloria.

d In eod. ver. vana gloria.

Pro Angelo tamen facit primò illud S. Augustini. *e Diuina Scriptura principaliter ordinatur ad honorem Dei, in quo Deus contemnitur si principaliter ad alterius honorem ordinetur.* Secundo pro eo facit quod D. Antoninus, *f* determinat, quòd assumens gradum magisterij, aut doctoratus ad gloriam suam principaliter peccat mortaliter. Tertiò, quòd videtur simonia, facere eiusmodi opera spiritualia, ob aliqua horum quinque principaliter, vt asserere videtur Adrianus. *g*

e Lib. 1 de doctrin. Christ.

f 2 part. tit. 3. c. 6. § 4.

g Quodlib. 2. a littera H. vsque ad S

Ad horum tamen primum respõdet postilla prædicta, quòd verbum, *principaliter*, quo vtitur S. Augustin. soluit quæstionem, intelligendo, per illud, ponere vltimum finem in gloria: quæ tamen responsio displicet. Tum quia intentio S. Augustini est, ponere differentiam inter sacram Scripturam, & alias res, quæ secundum hanc expositionem non inuenitur: quoniam etiam vtendo aliis ab Scriptura sacra in gloriam humanam, ponendo finem vltimum in illis, esset peccatum mortale, vt prædictum est. *h* Quare respondendum est quòd D. Augustinus per ly, *contemnitur*, non intelligit cõtemptum expressum, nec talem tacitum, qui ad constituendum peccatum mortale sufficiat, sed ad veniale tantum, longè tamen grauius quã id quod resultaret ex eo, quod aliis vteretur ad eundem gloriæ finem. Ad secundum respõdeo, negando illud dictũ D. Antonini procedere in eo, qui est dignus illo gradu, quod antea Siluester, *i* negauit. Ad tertium respõdeo illud esse verum de illo qui exercet spiritualia, pro gloria, tanquam pro pretio illorum: nos autem loquimur de illo qui exercet illa ad gloriam, vt eam assequatur, sed non tanquam pretium eorum: vt quando fiunt ad preces & gratias, quę non sonent pretium: quamuis plurimùm certe cauendo existimo ab huiusmodi peccato, quod saltẽm valde graue veniale esse negari nequit.

h Num. 21. & seq.

i verb. Doctor q. 4.

65 Vigesimoquarto infertur, emolliendum esse illud D. Gregorij, satis durum & terribile in homilia super parabolam de decem virginibus, *k* scilicet, *Cauendum ne per hoc quod rectũ geritur, fauor, aut gratia humana quæratur, & appetitus laudis subrepat, coquè a mercede vacuetur.* id enim crudè acceptũ, cogeret omnia ferè humana bona opera dãnare: quotus enim quisq; est, cui, vt Cicero sentit, res pręclaras agenti aliquis laudis appetitus non subrepat? Intelligamus ergo illud esse verum iuxta prędicta de requisitione, siue appetitu inordinato, quo principaliter requiritur laus de bono, quod geritur, & etiam de illo, quo minus principaliter illa quæritur propter se solam, vel non referẽdo eam in aliquem finem, vel non in debitum, vel referendo

k Matth. 25.

rendo in malum: nō autem de requisitione ordinata, qua minus principaliter quæritur laus, propter aliquem debitum finem, in quem actu vel virtute refert eam expetens.

66 Vigesimoquinto ex proxima illatione inferuntur quinque. Primum quod orans, vel aliud bonum agēs ob laudem, vel fauorem humanum, quo assequatur aliquod beneficium ecclesiasticum, vel aliud munus, quo est indignus, meritū perdit, & peccat, siue principaliter, siue minus principaliter, ob ea id faciat: quia requirit laudem ob finē in se malum. Secundum, quod qui orat, vel aliud bonum facit principaliter ob ipsam solam laudem etiam nō ordinatam in malum finem, meritum perdit & peccat. Tertium, quod qui colit vel amat Deum principaliter, vt sit ei calcar, quo fiat temperans, vel abstinens, meritū perdit, & peccat, quia finem principalem actus maioris virtutis, scilicet caritatis & religionis facit minorem virtutem, scilicet temperantiam vel abstinentiam. Quartum, quod qui ieiunat, & abstinet, vel sobrius est, vt assequatur laudē & gratiam humanam, quo ab illis impellatur ad amandū & honorandum Deum, qui sunt actus caritatis, & religionis virtutum longe maiorum, quam abstinētia, & sobrietas non peccat, & meretur. Quintum, quod qui orat, vel aliud bonum facit principaliter propter Deum, vel alium debitum finem, minus autem principaliter ob laudem, inquātum est quoddam bonū, sed nō propter se solum appetibile, non perdit meritum, nec peccat, modo eam in aliquem finem debitum referat. Quę omnia profecto inculcanda erant à Concionatoribus, vt rem adeo quotidianam calleremus, & scrupulos, quos illud Gregorij dictum gignit, vitaremus.

67 Vigesimosexto infertur, quod duo requiruntur, vt actus ex sese boni non inficiantur præstituendo eis pro fine bona vtilia, quæ sunt omnia pecuniaria & honoraria. Alterum, vt non quærantur propter se solum, sed propter aliud in se amabile. Alterum, vt non præstituantur pro finibus principalibus eorum, vel referantur in finem illis actibus congruum.

Ad hoc autem vt non efficiantur per pręstitutionē bonorum honestorum & delectabilium per se amabilium, satis est quod non fiant fines principales actuum maiorum virtutum, siue referantur in alium, siue non.

S V M M A R I V M.

68 *Actus quibus candidati specimen ingenij, eruditionis, artis, virium, & aliarum dotium exhibentur ad propterēda præmia plus merentibus proposita, quomodo vt sint boni fient.*

69 *Intellectus quorundam Domini dictorum, & aliorum Doctorum.*

73 *Eleemosynam maiorem largiri eo quod publice, vel à maiore petatur, non esse malum, sed melius esse curare, ne si petantur.*

73 *Eleemosynam publice largiri debere prælatos.*

73 *Bona bene facere publice non esse facile omnibus, idco fugiēdus multis episcopatus.*

74 *Honor iam quæsitus, cur magna cura conseruandus.*

74 *Actuum de se bonorum, cur bona pars mala.*

74 *Bona insignia publice facturus, quid præmeditari debeat, ne sibi toxica fiant.*

68 VIgesimoseptimo infertur, quod actus currēdi, saliendi, æquitādi, hastis, sagittis, bombardulis, & cannis ludendi, prælegendi etiam, disputandi, canendi, pulsandi organa, mittandi & alia eiusmodi quibus agilitatis, roboris, ingenij, artis, dexteritatis, eruditionis, industriæ, doniumq; aliarum inditarum, aut quęsitarum specimen prębemus, sunt boni, si eos principaliter agamus, vt per eos Deo placeamus, vel vt beati namus, vel quia recta ratio id dictat, vel quia sunt honesti, etiam si minus principaliter eos faciamus, vt pallia, & brauia, pulpita, cathedras, sacerdotia, officia, & alia munera ecclesiastica, scholastica, sęcularia, militaria, vel alia quę magis idoneis promittuntur, assequamur, modo eos in aliquem finem bonum actu, vel virtute collimemus, & reflectamus.

Vigesimooctauo infertur, quod in illo. a *Ne iustitiam* *vestram faciatis corā hominibus: vt videamini ab eis.* illa coniunctio, vt, denotat finem principalem, neq; actu, neq; virtute in alium finem debitum relatum. Et è contrario in illo. a *Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.* denotat finē minus principalem, & in alium debitum relatum. Quæ concordia videtur aptior illa, quam Ioannes Gerson tradit. b Infertur & illud, quod expressius quā alij dixit Maior, c scilicet, quod quærens gloriam propriā propter laudem, & gloriam Dei, non quęrit gloriam inanem. Consequitur item, quod Abulensis, d & Caietanus, e aiunt, soli Deo, & non facienti quærendam gloriam per bona opera, intelligendi sunt, de gloria principaliter desiderata, & non de relata in Deum, vel alium finem debitum.

a Matth. 5. b In 2. parte alphab. 10. in tract. de temperan. col 3. c Matth. c. 6. col. 2. d Matth. col. e Ibidem.

70 Vigesimonono infertur, quod nō desumitur hinc argumentum adeo validum, vt aliqui putant, ad confirmādam illam hæresim, quæ habet, omnia nostra opera esse peccata saltem venialia, per illud, f male intellectū, *Quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ.* licet enim dolenter concederemus, quod plurima opera nostra etiam suo genere bona, fiant mala ob finis circumstantiam, ex eo quod multa fiant ob finem malum mortaliter, vel venialiter, multa in finem debitum non referuntur: complura principaliter propter bona temporalia, vtilia, & honoraria, quæ constat esse mala, saltem venialia per prædicta, g & non pauca, quæ licet principaliter fiant propter Deū, vel quia recta sunt, fiunt tamen minus principaliter ob bona temporaria, præsertim laudem & gloriam, in nullum alium finem debitum, actu neque virtute relata, quæ etiam sunt peccata venialia per præmissa. h Quamuis etiam inquam, hæc ita sese habeant, quamplurima tamen fiunt ob solum finem debitum, & multo plura ob illum & alium minus principaliter actu vel virtute, siue virtualiter, relatum in finem aliquem debitum, iuxta id quod de relatione virtuali, & actuali supra, i est dictum.

f Esai. 64. g Num. 44. h Num 57. i Num 18.

71 Trigesimo infertur, expedire plurimum, meminisse illud magni patris nostri Augustini dicentis. k *Alia quacumque iniquitas in malis operibus exercetur vt fiant. superbia vero etiam bonis operibus insidiatur vt pereant.* Illud item Magni Gregorij, l citati & declarati, videlicet, *Sæpe vos fratres admoneo praua opera fugere. & c nunc autem compellor dicere, vt & bona magna cautela faciatis, ne per hoc bonum quod geritur, fauor aut gratia humana requiratur, ne appetitus laudis subrepat & quod foris ostentur intus à mercede vacuetur.* Illud item Magni Basilij, qui curabat, vt quoties in pontificalibus missaret, diceretur ei: *Pater nondum est sepulchrum tuum perfectum. fac vt perficiatur,* quo appetitum laudis, & honoris mortis memoria retraxnaret. Expedit, inquam, meminisse hæc tria, in omnibus nostris actis, præsertim quoties sese nobis aliqua opera insignia publice facienda offerent, qualia sunt in materia virtutis latriæ siue religionis, missa publica præsertim cantanda, & maximé in pontificalibus, Euangelij lectio, capitulum, antiphonæ, & orationis cantandæ: qualia in materia iustitię sententiam in grauioribus causis in magno consessu ferre: qualia in materia fortitudinis, & magnificentiæ, pugnæ veræ vel vmbratiles, sumptus grandes, & apparatus maximi: qualia in materia studiositatis prælectiones, disputationes publicæ, & specimina ingenij, memoriæ, artis, eruditionis, & aliorum donorum tam inditorū, quam quæsitorum, ad brauia, & præmia habilioribus proposita exhibenda. Operæ pretium, inquam, faceremus cum eiusmodi agenda occurrerint, meminisse, prædicta, & omnino cauere in primis, ne nostræ actioni vllus finis malus, præsertim mortiferus, præstituatur: ne ve vlla res temporaria, pecuniaria, vel honoraria principaliter intendatur, immo neque minus principaliter, sine debita in alium finem iustum relatione actuali vel virtuali. simulque nostræ actionis principalis finem facere Dominum solum ipsum beatificatorem, vt ei placeamus, & beatitudinem, quam prætendimus, vel virtutem aliquam ipsi actioni aptam, vt eam exerceamus, vel vt rationi supernaturali, vel naturali, aut humanæ, quæ id dictat satisfaciamus. Quòd si aliqua alia bona temporaria, pecuniaria, vel honoraria, his adiunxe-

k Inc. 4 regula nostra. l Supra n 65.

tum is, illud fiat minus principaliter, & tertio tamen, cum eorum actuali vel virtuali in haec proxime dictos relatione, in inuocatione illa praemissa, *Actiones nostras quaesumus Domine aspirando praeueni & adiuuando prosequere, vt nostra haec operatio a te incipiat, & per te incepta, in te ipsum finiatur, per CHRISTVM D. N. Amen.*

72 Trigesimoprimo inferuntur hae, que sunt quotidianae decisiones dubiorum, super quibus olim interrogati fuimus. Prima est Ioannis Gersonis, a nempe quem non malè, imo bene mereri, si aliud non desit, largiendo maiorem eleëmosynam publicam, quàm fuisset largiturus secretam, modo minus principaliter illam maiorem laudem de maiori eleëmosyna requirat, eaq; actu vel virtute in alium finem debitum referat.

Secunda non esse peccatum, immo meritum, si adsint caetera, largiri maiorem eleëmosynam pauperi absenti, pro quo petit aliquis amicus, vel vir egregius, quàm dedisset, si pauper ipse, vel alius homo gregarius eam petijsset, modo minus principaliter, & non principaliter respiciatur persona.

73 Tertia peccare illos, qui absq; aliqua de magna causa procurant, aut consulunt, vt petatur ad aliquod opus piū publicè per egregiam quampiam personam Dei amore, vt maior eleëmosyna fiat, quàm si secreto, vel per alias personas gregarias fieret, seruatis tamen modis praedictis. Dixi, *absq; aliqua magna causa*, quia sine tali vt id fieret non consulerem: quoniam cum bona pars hominum sit vel pauper, vel insueta humilitatis actibus, vel plus satis gloriae humanae auida, facilè credi potest bonam partem eorum, à quibus petitur, tam aut magis largituram illud plus quod largitura est publicè, quàm secrete ob gloriam humanam, vel pudorem & ignominiae timorem, ex necessitate quadam & tristitia, quàm hilari mente in hoc ab Apostolo, b requisita. Ob quod & alia quaedam olim, cum primam missam cantaui, non permisi, vt vllus ad eam inuitaretur, nec vt mihi quicquam offerretur, contra meae morem gentis, & contra expectationem cognatorum, & amicorum meorum: quod ipsum aliqui postea meo exemplo, & hortatu, fecerunt.

Quarta decisio, iustè peti aut dari posse plus eleëmosynae, cum in aliquod piū opus publicè petitur ex altari vel suggesto, publicante parocho, vel alio, quis, & quantum largiatur, aut promittat, vt pro eo circumsedentes Deum orent. Quam decisionem limitandam arbitror, vt praecedentem.

Quinta decisio, posse quem absque peccato plus offerre missam primam facienti, vel nuptias, aut baptismum celebranti, eo quòd ad id inuitatus fuerit, vel populo spectante offerat, quam offerret, si nemine vidente, aut non inuitatus id faceret, eadem ratione seruatis praedictis modis. Quae omnes decisiones radicantur primum in eo, quod eleëmosyna iuste fit, si fiat principaliter propter Deum, vel quia est actus virtutis, licet minus principaliter fiat ob laudem propriam in finem debitum relatam, per praedicta. Deinde quod frequenter circunstantiae aliquot occurrunt, ob quas eleëmosyna publica debet esse maior quàm secreta: è quibus est illa, quod alioquin iniustè videntibus putaretur faciens eam auarus, vel sordidus & detractione dignus.

Sexta decisio est eiusdem Ioannis Gersonis vbi supra, scilicet errare illos, qui laudant praelatos non facientes eleëmosynas publicè, sed tantum secretè: quia praeceptum est eis, vt publicè bene faciant, per illud, c *Luceat lux vestra coram hominibus.*

Septima est eiusdem & aliorum omnium, quod quamuis praefata vera sint, cauendū tamen est hominibus operibus humilitatis parum assuetis, ne cum virtutum opera exercent, principalius vel aequè principaliter ea faciāt ob humanam gloriam, ac ob alium debitum finem, incitante ad id laudis humanae insita cupiditate: imo huiusmodi homines bene sibi consulent vtēdo ad litteram illo Christi dicto. d *Cum facis eleemosynam, noli tuba canere, sed da in abscondito.*

Octaua decisio est eiusdem Ioannis Gersonis vbi supra: quod ob hāc solam causam, etiam si aliae omnes abessent, debent fugere episcopatus, & alias dignitates, ij qui parum sunt in virtutum, praesertim humilitatis actibus exercitati: quoniā oportet eos agere multa bona publicè, & subest eis periculum faciendi ea tantum, vel plus ob humanum fauorem, quàm alium finem debitum.

74 Nona decisio est Abulensis, a scilicet dignum esse vituperio eum, qui honorem iam quaesitum non curat conseruare. Tum quia, vt ille inquit, honor sicut non potest iustè quaeri nisi per virtutem, & aliquam veram excellentiam, ita nec perdi iustè, nisi per dicta illa, tum per illud praeceptum. b *Curam habe de bono nomine*, tum per illud Apostoli. c *Melius est mihi mori, quam vt gloriam meā quis euacuet.* Tum quia idem, quod maxime duco notādum, etiam de gentilitia nobilitate se laudauit sic scribendo, d *Hebraei sunt & ego: semen Abrahae sunt, & ego*, & illud. e *Absit vt fugiamus ab his, & inferamus crimen gloriae nostrae.* Tum quia crudelem esse illum, qui famam negligit, intellige inordinatè, definit S. Augustinus. f Tum quia licet magis curandum sit de virtute, vel excellētia vera, quàm de honore vel laude illi debita: eo quod honoris perditio frequenter sine culpa eius, cui debetur contingit, g nihilominus tamen curandum est de honore, ne vulgus, quod nouit effecta, & eorum causas ignorat, videns quē ab honore decidisse, praesumat eum virtutem quoq; & excellentiam amisisse, & ex eius casu praesumpto, scandalum accipiat ob speciem mali, à qua vt caueamus Apostolus relatus in c. *cum ab omni specie mali.* h praecipit. Tum denique, quod ob quinque fines bonam famam & honorem desiderare conuenit, vt in repetit, c. *inter verba.* k scripsi: quorum quartus est, vt cōstantius virtutes colamus: reputantes nos tantò esse obligatiores, tantoque plus peccaturos, si contra fecerimus, quanto magis credimur eas colere.

SVMMARIVM.

75 *Auctorem iustè potuisse, debuisseq; suum honorem defendere.*

76 *Apologia in eos, qui falsis & impertinentibus de causis nisi sunt persuadere Romae infensum esse Auctori Regem Philippum huius nominis II.*

75 TRigesimosecundo infero ex proximè dictis, non solum potuisse me iuste, sed etiam debuisse Christiane defendere meum honorem, & famam, quam falsis & impertinētibus de causis tollere, aut certè grauiter minuere proximis diebus tentarūt quidam in hac amplissima Roma totius orbis Christiani theatro & capite, praesidente illi Sanctissimo D. N. Pio V. Pōtifice Maximo, multis nominibus merito, cum primis praedecessorum suorū sanctissimis conferendo, aequandoque, quo Ecclesiae vniuersae Principe, redeūt aurea saecla, & aurea regna. patiatque Deus Opt. Max. cōtra infideles mirabilia. Quam defensionem feci per epistolam quandam apologeticam ad Illustrissimum, & Excellentissimum Ducem Alburquerquensem, Mediolani Gubernatorem, quam, quia, vt audio, aliqui parum correcte transcripserunt, statui eius tenorem verum huic corollario subijcere.

Tenor Epistolae praefatae apologeticae.

ILLVSTRISSIMO, EXCELLENTISSIMOQ. D. DON GABRIELI A CVEVA DVCI ALBVRQVERQVENSI, Gubernatorique Mediolani, &c. Iustissimo, Pientissimoque principi.

MARTINVS AB AZPILCVETA Doctor Nauarrus, S. P. D.

76 MVlta, diuq; versans, Princeps praecellēs, constitui tandē ad tuam praecellente, veteq; Christianam benignitatē confugere, quo me pro tua in Christū pietate, & in me caritate qua parte hoeste poteris, à labijs

---

a 2 part. tit. de temperan. al. hab. 39.
b 2. ad Cor. c. 9.
c Matth. 5.
d Matth. 6.
a Super Matt. c. 6. q. 4. col. 2.
b Eccles. 41.
c 1. ad Cor. 9.
d 2. ad Cor. 11.
e 1. Mach. 9.
f In c. nō sunt audiendi. 11. q. 3.
g Cap. venerantes. 22. d.
h De vit. & honest. cleric.
i 1. ad Thess. 5.
k 11. q. 3. cons.

labijs iniquis,& à lingua dolosa, liberes. præsertim apud A Sanctissimum D.N.Pium V Pontificem Maximum, & apud Regem,& D.N.Philippum II. Monarcharum summum, quod nemo potest, mea sententia, efficere aptius. Tum quia nemo tui ordinis Princeps, vtriq; gratior & fidelior creditur. Tum quod nemo magnatum, qui præfatum nostrum Monarcham cis Alpes repræsentant, adeo bene ac tua Excellentia me, familiamque meam nouit: quippe qui nostro tempore tanta caritate, prudentia, humanitate, ac fideli vigilantia, Nauarram Prorex eius gubernasti, quanta nemo alius eam ætate nostra, tantaq; cū omnium Regnicolarum laude tua, & eorum mœstitia concordi, exinde illuc fuisti missus, quanta nemo alius B antea fuerat euocatus: tametsi multi alij virtutibus, dignitate, ac opibus præcellentes, & in his pater tuus ille inclytus, experientia, ætate, rebus gestis, & alijs nominibus velut magnus eam gubernarunt.

Negotium, quod me ad tuam Excellentiam confugere facit, tale est, iam inde à duobus annis, nescio neq; cuius fide à quibus, neq; quo spiritu, cœptum in vulgus spargi, Regem præfatum esse infensum mihi, maleq; velle, inde autem his proximis diebus, cū de quibusdam magnis honoribus distribuendis hic tractaretur, asseueratum: ex eoq; illatum, oportere, ne Sanctissimus D. N. Patresque purpurati, vlla egregij amoris signa in me ostenderēt, suam que assertionem quatuor argumentis dicuntur. nisi C persuadere. Primum, quod in operibus meis scripserim, iniustè Nauarram à præfato Rege teneri. Secūdum quod ipse fatear in libello de redditibus ecclesiasticis latinitate donato quod repetit in eodem libro, a nullio curiæ Regiæ munere me ab eo donatum, quod aiunt contingere non potuisse, nisi me Rex odisset & cùm vulgo putarer aliquo illorum dignus. Tertium, quod sim Nauarrus, ex vtroque parente, & de duobus prognatus palatijs, quorum domini olim Regem Ioannes à Labretio relicta Nauarra abeuntem, vna cum Marescallo Excellentiæ tuæ cognato, suoque duce sequuti fuerunt, eosque frequenter eo nomine laudem, Postremum, quod in Gallijs, multo tempore iura Pontificia & Cæsarea didicerim, & docuerim, Gallice D q; loquar, & Gallias magnifaciam, eisque sim bene affectus.

Quam propositionem,& argumenta, quibus eam suffulciunt, ego grauius sentio, quod ea nequeo diluere, nisi me, meosq; laudando, contra illud. b *Laudet te alienus, & non os tuum.* & quod id fecerūt homines, nihilo alio, quod sciam à me offensi, quàm quod illustrissimum Toletanū defendam: vel quod Italis, præsertim Romanis, & eorum totiusq; orbis Pontifici Maximo Patribusque purpuratis sim carior, quam illi vellent: vel quod aliter quam licebat cum iniuria proximi, in præfatum Regem voluerint videri obsequiosi. E

Ad quæ omnia æquo animo ferenda, quanta mihi sit opus ope diuina, æstimet pro sua rara prudentia tua ista Excellentia reputans secum, me adeo senem, & peregrinum, in tanta vrbe, quæ totius orbis theatrum est constitutum, & paulo ante ab omnibus tam summatibus, quam infimatibus, gratia Deo maioris quàm merear habitum, nunc verò non per quales quales sed, vt conijcere licet per conterraneos, atque adeo cum cognatis meis iniustè infamatum. Quæ tamen omnia soli Deo Opt. Max. vindictæ lubenter reliquissem, nisi quibusdam pijs & doctis visum esset, quod licet non solùm ea iustè possem ferre, immo deberem plurimum gaudere quatenus me solum terunt, iuxta illud Gregorij. c *Inter verba laudantium sine vituperantium ad mentem semper recurrendam est: & si non in eo inuenitur malum, quod de nobis homines loquuntur in magnam debemus lætitiam prosilire.* Tum ob alia multa, quæ in eius repetitione illi adiecimus. Tum quod tantæ senectuti non conuenit caducis onerari honoribus, præsertim quos nouit vires eius superare, iuxta finem cap. *non est putanda.* d ex codē Gregorio desumpti, vbi glossa citat illud Horatij, *Sumite materiam vestris qui scribitis æquam viribus,* &c. Tum quod consiliorum meorum rationibus priuatis incommodarent: & solum expedire mihi possent, vt maiore cum auctoritate mea scripta legerentur: quatenus tamen Republic. cognatos meos, & mea scripta quatiunt, non posse me sine peccato, aut sine magna causa dissimulare, iuxta illud. a *Curam habe de bono nomine.* & quod iuxta S. Augustinum relatum in c. *non sunt audiendi.* b *Crudelis est qui famam suam negligit*: quia mea infamia, eo quod tam publicam gero personam, plurimis esset scandalo: cū non sit par credere summum, benignissimumq; Regem tantā iram, nisi ob maximum crimen in me conceptum iri, auctoritatiq; meæ, meisq; opusculis derogaret, omnibusq; cognatis meis. & toti Nauarræ officeret, imo & aliqua ex parte gloriæ tanti Regis detraheret, apud eos qui me intus & in cute noscentes, sciunt me non odio Maiestatis eius, sed amore dignum.

Necessitate igitur in hoc adactus, primum argumenta præfata singulatim diluam. Deinde adiungam alia, per que vna cum his, quæ dicam nominibus meis bo constabit me circiter annos 50. nō solum qualiter qualiter, sed insigniter de præfata Regia Maiestate, & eius illius summi Imperatoris, deq; eius matris illius summæ Imperatricis demeritum, & ideo præsumendum, non esse in me eum intentum, neq; male velle, sed potius bene.

Ad primum igitur præfatorum argumentorum respondeo, impudentissime dictum esse, ac testimonium falsissimum: quòd in aliquo meorum operum scripserim, Nauarram iniustè à præfato Rege teneri. Tum quod palam & notorium est, me nunquam ea de re in eis tractasse, neque vllam mentionem fecisse. Tum quod palam quoque est mea omnia opera priusquam typis excuderentur, per magnum Regiæ Maiestatis Castellæ concilium examinata, & priuilegio munita fuisse. Tum quod palam etiam est stultissimi vanissimique hominis futurum fuisse, id scribere in terris tanto Monarchæ subditis, in præsenté scribentis, suorumque perniciem, nullo diuino, neq; humano iure ad id cogente, nullaq; vtilitate ad id suadente, & quod gratia Deo Opt. Max. non vsque adeo insanio, & desipio. Tum quia plurimi, qui meum confessariorum, & pœnitentium Manuale serio legere, dixerunt, quod ego in eo assero Nauarram iustè à Regibus Catholicis teneri, etiamsi non esset verè illorum, eo argumento id colligētes, quod dixerim, *Restitutionem alienarum rerum non esse faciendam, quando per eam consequerentur maxima damna publica: ob idq; non esse facile damnandos Reges, qui tenent aliqua aliena, etiam si scirent, non esse sua, modo probabiliter crederent, eorum restitutionem consequuturu grauissima aliorum regnorum incommoda.* Ex hac enim propositione adiuncta altera, quam sæpè dixi, videlicet, prudentissimos quosq; rei militaris Hispanos iudicare per restitutionem præfati Regni apertum iri ostium inferendi maxima damna in alia Regna Hispaniæ per montes Pyrenæos, inferunt, me dixisse, Reges Catholicos non teneri, ad restituēdum Nauarram, etiam si nossent non esse suam. Quanquam ego nullum verbum penitus fecide Nauarra, neque de vllis alijs dominijs, super quibus inter vllos Monarchas controuertitur, neque an in eiusmodi casibus sit compensatio aliqua facienda, necne. Tum quia frequenter constantissimeque verbo asserui, tam in Gallijs, quàm in Hispanijs, quod nunquam Reges Catholici sua sponte, Regnum illud alijs, qui suum esse prætendunt, relinquēt. Tum denique quod cum illa pacifera Regina, & domina nostra Isabella te Protege Nauarræ traijceret in Hispaniam, & in domo natalis mei vno die requiesset multis viris Principibus Hispanis, & Gallis, qui eam comitabantur, asserentibus præfatum Regnum mox restitutum iri Vindecinensi, qui eam vsq; ad Roncam vallem comitatus fuerat, contradixi, nitens præfato, (quod est irrefragabile) fundamento. Quin & licentiato perdocto ab Amciondo consiliario præfati Vindocinensis Excellentię tuæ, ni fallor) noto, mihi verò etiam amico, (quia emphiteutarum meo ordinis Roncæuallis cum primis præcipuus est) cum paulo post transitum præfatæ Reginæ scripsisset ad me propediem, se, cum Rege suo in domum præfatam: qua erat iter in curiam Regiam diuersuros, eo quod iam habita fide publica, siue saluo conductu, ornabant iter ad acceptandam restitutionem. illi, inquam, mihi hęc scribēti, rescripsi, demirari me incogitantiam & imprudentiam eius

a Eccles. 41.
b 11 q. 3.
a Quæst. 1. memb. 18 in editione noua eiusdem tract.
b Prouer. 27
c In cap. 17. num. 60.
c Cap. inter verba. 11. q. 3.
d 8. q. 1.

nia inordinata mala sunt, cum nihil debeat esse inordinatum,a & quia ea quę à Deo sunt, ordinata sunt b & quia prædia inferiora non debent dominari superioribus, sed eis subseruire.c

a §. si vero. ver inord au tem nihil au then de haer. & falc ca ad hoc 86. dist.
b Ad Rom. 13 extraua. vnā sanctā de ma ior. & obedi.
c Le. 1 § sicut & l. 2. in pro ff. de aqua pluuia arcen.

9 Quinta, diuisio finis, eademque maximi ponderis est in principalem & minus principalem. Principalis est finis, propter quem solum, etiam si nec actu, nec virtute concurreret alius, vel tantùm propter illum, ac propter alium fit opus saltem quoad actionem operis. Dixi, *solum*, ad significandum esse alios aliquos fines principales totales: qualis est virtus respectu operis, quod quis facit eo solo, quòd est honestũ, vel quòd recta ratio id dictat. Dixi, *nec actu nec virtute*: quia interdum concurrit alius finis virtute seu virtualiter, qui non concurrit actu siue actualiter: vt cùm quis ieiunat die quo scit duplici præcepto esse ieiunadum, & meminit tantum vnum. Dixi, *vel tantùm propter illum ac propter alium*, ad significandum esse aliquos fines principales, partiales & non totales: quales sunt illi duo fines ieiunij, ieiunantis aliquo die quatuor tẽporum quadragesimæ, ad satisfaciendum duplici præcepto, quo illud præcipitur: videlicet præcepto de ieiunando dies quatuor temporum, de quo in cap. 1. 2. & 3. d & præcepto de ieiunando quadragesimam: de quo in cap. *quadragesima.* e Addidi, *saltem quoad actionem illius operis*, ad comprehendendum finem principalem concurrentem cum alio maiore, & principaliori, vt cùm quis ieiunat die ad id indicto, vt obediat præcepto Ecclesiæ, & placeat Deo, nã licèt finis Deo placendi sit quiddam maius, & principalius quàm obedire, quippe quod est actus caritatis, quæ præcellit omnes virtutes f tamen quoad hoc est quadantenus par obedientiæ. Finis minus principalis est dispositio, siue impulsio, ad faciendum aliquid propter aliud, siue sine illa id fieret, siue non, quales sunt timor inferni, & spes paradisi: quibus quis ad amandum Deum propter seipsum mouetur, iuxta mentem S. Thomæ, g qui ait eam reduci ad causam materialem: & quod non est simpliciter, sed secundum quid. Dixi, *siue sine illa. &c.* ob multos fines minus principales operum, sine quibus ea non fieret: qualis est negotium alienum eius, qui venit Romam, ob grande aliquod negotium proprium, & non venisset, nisi aliquis aliud minus, cum aliquo salario ei commisisset: eiusmodi enim aduentus finis minus principalis est negotium alienum, licet sit caussa sine qua id non accidisset. Modus cognoscendi vter finis sit principalis, cum non fieret, nisi vterque concurreret habetur in nostro Enchirid. de oratio. h

d 76. distinct.
e De consec. dist. 5.
f Cap. charit. 2 de pœn. dist. 2.
g In 2. 2. qu. 27. art. 3.
h Super cap quando de consecr. d. 1 c. 6. num. 13.

S V M M A R I V M.

10 *Finem ob aliquem, hominem, & alia omnia agere, sed alia & alia ratione.*
10 *Fine à quo actus suam speciem sortiuntur, qui finis est primus in intentione, licet quando est alius ab obiecto sit vltimus in exequutione.*
11 *Fine de vltimo vitæ humanæ inquisitio Aristotelis non adeo magnifacienda. &c.*
11 *Beatitudo in quo consistit, & quid sit essentialiter.*
12 *Beatitudo in nulla re creata consistit, etiam iuxta naturalem rationem: non in diuitijs, non in honoribus, nõ in fama & gloria, nec in potentia, non in vllo corporis vel animæ bono, nec voluptate, licet inhæreat animæ, sed in solo Deo, qui eam producit.*
13 *Beatos multos falsè dici 14. Et est duplex re, & spe cõsummata patriæ, & consumanda viæ: & hanc tales, & tales habere.*
14 *Beatitudinis titulo, qui & qua ratione iustè gaudeant.*
15 *Finem aliquem esse vltimum humanæ vitæ, etiam naturali ratione probari.*
15 *Finem ob vltimum hominem omnia agere, nõ videri verum, contra S. Thomam.*
15 *Referri posse omnia, quæ non sunt peccata, in Deum.*
15 *Infidelium actus non omnes mali.*
16 *Referre in Deum nos, omniaq; nostra, actu vel virtute, vtile, sed non semper necessarium.*
17 *Mediorum in finem relatio fit vno actu, quandoq; pluribus, inter quæ plurimum distat.*
17 *Actum [illegible] non potest esse bonum & malum, etiam diuerso respectu.*
18 *Relatio duplex, actualis & virtualis. quæ definitur exactè.*
19 *Gratiæ gratum facientis effectus quidam insignis.*
19 *Referendi nos & nostra Deo modus vtilis.*
20 *Fines duos vltimos etiam falsos, nemo vno & eodem tempore habere potest.*
20 *Fines vltimi falsi tot, quot falsæ opiniones putant esse omnium amabilißima.*
20 *Deus firmius necessario amandus, licèt non feruentius, & intensius.*
21 *Amat qui aliquid, ita vt malit frangere legem ad mortale obligantem, quam desistere ab illo amore, peccat mortaliter.*
22 *Finem vltimum non ponit omnis in eo, in quo etiam scienter mortaliter peccat.*
23 *Peccatur non habitu, sed actu: cum exemplo quotidiano.*
24 *Amare Deum æque ac aliud, vel minus comparatiue peccatũ, non autem simpliciter.*
24 *Bonum, aliud propter se solum, aliud propter aliud solũ, aliud propter se, & aliud amabile.*
24 *Scire vt scias tantum si, & quando peccatum.*

10 AD definitionem, ac diuisiones prædictas addo, declaroq; complura, sequutus ordinem propositionis earum. Primò quidem, ad definitionem finis positam, a addo id quod S. Thomas post se ac alios, b definit, c omnem hominem agere propter finem: imo & alia omnia etiam naturaliter agentia, secundum Philosophum, d sed aliter homo rationis particeps, & aliter rationis expertia: homo quidem tãquam sese ad illum liberè sua voluntate mouens: illa verò naturaliter tamquàm à natura, quę ipse Deus est, mota. Illud item, quod ipsemet, e determinat, scilicet humanos actus à fine suam speciem recipere, iuxta illud S. Augustini. f *Secundum quod finis est laudabilis, vel culpabilis, opera nostra sunt laudabilia, vel culpabilia.* quia finis, qui est alius ab obiecto, licèt sit vltimus in exequutione, primus tamen est in intentione, quod clarius expressit in art. 1. & 4. g & clarius q. 18. h & q. 20. i quod non latuit Bartholum. k

11 Ad primum autem diuisionem finis positam supra, l in vltimum & medium, addo primo, quod operosa illa de vltimo fine, fœlicitate ac beatitudine inquisitio Aristotelis, m & verbosa alia Ciceronis, n non est tanti facienda, quãti ego olim illam faciebam, imitatus gloripetas illos, qui malũt discere veritatem per ambages ex philosophia ethnicorum obscura, & nubila, quàm recta ex Euangelio claro & sereno à sacris doctoribus exposito: quoniam ex D. Ioanne, o & Magistro sententiarum, S. Thoma, Scoto, & alijs, p & rursum S. Thomas, q facillimè colligitur finem vltimum cuius, omnium in quo beatitudo nostra consistit, esse ipsum Deum, increatum, summè, infiniteq; bonum. Vltimum autem finem quo, esse beatitudinem, siue fœlicitatem animæ inhærentem creatam, qua prehẽditur, & in fruitionem habetur vltimus ille finis cuius, vt ante, postque alios declarat S. Thom. r Et quod beatitudo siue fęlicitas essentialiter est visio Dei, cũ illa mira fruitione, quam iuxta Esaiam, s & Paulum, t nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit, vt rectè placet S. Thomæ, v vel fruitio cum visione, vt subtilissimo placet Scoto. x

12 Addo, quòd S. Thomas ante, postq; alios, y monstrat esse impossibile non solùm iuxta rationem fidei Catholicæ, sed etiam iuxta naturalem beatitudinẽ nostram, consistere in alio, quàm in ipso Deo, in quo summa & tota ratio vniuersalis boni consistit, dum z ostendit non posse consistere in diuitijs, a quod neque in honoribus, licèt diuitijs meliores sunt, b quòd neq; in fama & gloria, c quòd neque in potentia, d quòd neque in vllo corporis bono, cum & salus, & alia corporis bona ordinentur ad animæ bonum, e quòd neque in voluptate, etiam quamlibet honesta, f neque in aliquo bono animæ, quamuis animę inhęreat beatitudo, qua prehẽditur, & possidetur id in quo illa consistit, nẽpe ipsemet Deus, g quòd neque in vllo alio bono creato, sed in Deo ipso increato, qui creauit nos:

a Num. 5.
b In 2 lib. sen ten. dist. 38
c In 1 2. qu. 1. art. 1. & 2
d 2. Physic.
e In d. dist. q. 1 art. 3.
f De Eccles. morib.
g Quæst 1. 1. 2.
h Art 6
i Art. 2. ad 2.
k In L ambitc. num 19. ff. de decr. ab ord. facien
l Num. 4.
m In lib. 1. & 10 Ethic.
n In 5. libr. de finib. bonorũ & malorum
o 1. Ioan. 4
p In 4 di 49.
q In 1 2 q. 1. a. 3. & 4.
r In 1. 2. q. [illegible] art. 7.
s Cap 64.
t 1 ad Cor 2
v d. quæst 3 art 8.
x In d dist 49
y In dict. q. 2.
z In art 1.
a In secundo.
b In tertio.
c In quarto.
d In quinto.
e In sexto.
f In septimo
g In octauo.

[illegible] beatitudinem [illegible] beatorum [illegible] ad Augustini, *a illis rebus fruendum esse, quæ nos beatos faciunt.* [illegible] S. Thomas. *b*

13 [illegible], qui ob quamlibet [illegible] [illegible], ac [illegible]: Deum intueantur, & antequam [illegible] esse [illegible] gratiam suam acceptam [illegible] nemo nisi [illegible] potest, vt dicit Sapiens [illegible] & [illegible]. Concil. Trident. [illegible] & antequam probabi- [illegible] nos [illegible], & continuare con[illegible] [illegible], vel [illegible], ea nos carere [illegible] [illegible] in qualibet culpæ mortiferæ [illegible] [illegible], [illegible] illo Seuerinus

[illegible] tanti [illegible] amici?
Qui [illegible] non erat illi gradu.
& [illegible] Marianæ,
[illegible] istis a [illegible] altam,
[illegible] spacium [illegible] in loca [illegible]:
Nam neque [illegible] vllam [illegible] habitura quietem,
Nec [illegible] iura [illegible], nec [illegible] la.

14 Nolumus [illegible] appellari beatos & fœlices illos, qui gratia Dei gratum faciente fruuntur: etiam si paupertate opprimantur, morbis crucientur, & ignominia, ac tyrannide pessundentur: illos item, qui non abierunt in concilio impiorum, & in via peccatorum non steterunt, *f* & quorum remissæ sunt iniquitates, *g* qui timore casto Deum timentes, ambulant in vijs eius, *h* & qui immaculati in via ambulant in lege Domini, *i* beatos, inquam, spe, non re, beatitudine consummanda, non consummata, viæ, non patriæ. Sed nec volumus damnare peccati, omnes, qui eiusmodi epithetis & titulis fœlicitatis, & beatitudinis ornari gaudent, modo no gaudeant eis quatenus ob malum culpæ, vel ob bonum falsum tribuuntur, aut ob ipsam laudem solam, non referendo eam in suum finem aptum, etiam si ob vera bona illa contingat, iuxta ea quæ pridem in dicta rep. cap. *inter verba k* se iuuanda diximus, in acceptanda iuste laude humana, & summatim retulimus in Manuali, *l* de numero quorum iuste se beatos appellari gaudentium, sunt qui ratione dignitatis interioris, veræ, vel præsumptæ: vel exterioris, cui virtus animi respondet, vel respondere præsumitur, vel quæ ad ei respondendum obligat, vel incitat, eiusmodi appellationem accepterint, gratias Deo agentes quod dederit eis illa, ob quę laudantur, aut indolentes quòd nil eorum, vel certe non tantum, quantum putantur habere, habeant argum. cap. 1. *m* adiuncto dicto cap. *inter verba. n*

15 Addo tertio, quod idem S. Thomas, *o* probat efficaciter, esse aliquem vltimum finem humanæ vitæ: non solum fide Catholica, sed etiam illa ratione naturali, quòd finis habet rationem boni, quam processus in infinitum tollit, iuxta Philosophum, *p* immo & *q* tenet, omnia quæ vult homo, velle propter vltimum finem. Quod tamen nobis non videtur certum, etiã subintelligendo formaliter, vel virtualiter, quicquid Caietanus ibi dicat, soluẽdo argumenta Scoti, *r* quæ tamen nostra sententiam, minimè soluit: & corroborantur. Tum eo quòd peccata, quæ peccamus, neque referimus, neque sunt referibilia in vltimũ finem, secundum omnes, & tandem Caietanum, *s* vbi ait, omnia, quæ non sunt peccata, esse in Deum referibilia, non tamen illa. Tum quia licet operari, propter id quod est per se amabile, non referẽdo illud in finem vltimum, vt infra dicemus. Tum quia multi multa volunt, & operantur etiam formaliter, & actualiter propter id quod est, & sciunt esse contrarium vltimo fini, & eius assequutioni: puta omnes qui peccant mortaliter scientes id impedire [illegible]. Tum quòd alioqui omnia opera infidelium, qui gloriam vel falsum Deum suum vltimum finem putant, essent peccata, ob mali finis circũstantiam, quod est contra eundem S. Thomam, *t* quem ibi Caietanus late defendit contra Gregorium Ariminensem qui cõmuniter reprobatus, vid [illegible] manet.

16 Addo quarto, vtilissimum quidem esse, dicare omnia opera nostra huic vltimo fini, iuxta illud. *x Dico ego opera mea Regi.* & omnia in nomine ei, qui est D. N. Iesus Christus facere, *y* nam & Persius fide diuina carens, grauiter

A de [illegible] ob [illegible] [illegible] tinen [illegible] versum, & [illegible] nes veluti [illegible] gittãte [illegible] limamus d[illegible] increpat.

Est aliquid quò tendis, & in quod dirigis arcum,
An passim sequeris coruos, testaq; lutoq;
Securus quo pes ferat, atque ex tempore viuis?
& dum subdit,
Discite ò miseri, & causas cognoscite rerum.
Quid sumus, aut quidnam victuri gignimur?

Vtilissimum, inquam, est hoc facere: non tamen adeo id obligamur, vt quoties id non facimus, peccemus: immo B plurimum nocuit credere omnia, quę facimus esse peccata, nisi in vltimum finem, qui est Deus, ea referamus. Proinde curemus facere illud, vt meritum crescamus, & hoc curemus, ne scrupulis angamur.

17 Addo quinto, quod multi putant se non facere relationem præ[illegible] quam tamen [illegible] contra facere, quam tamen non faciunt. Pro [illegible] intellectu, no[illegible] quod hæc [illegible] operum nostrorum, in vltimum finem, [illegible] Deum [illegible] rum in alios fines, aliquando in vno eo actu, aliquando pluribus. Fit pluribus, quãdo vno volumus finem, & altero, ea quæ sunt media ad finem. Vnico autem fit, quado vno & eodem actu volumus finem, & media [illegible], vt [illegible] bat vterque Thomas, aplurimumque [illegible], in hoc vel illo C modo ea velimus: nam quando finis est bonus & media mala, vel e contrario finis malus, & media bona, & vtraque volumus vno actu, [illegible] malus est: quia vnus & idem actus, non potest esse bonus, & malus, etiam diuersis respectibus, secundum communem opinionem, quam asfirmauit S. Thom. *b* & Maior, *c* Caietanus, *d* Iacobus Almaynus, *e* aptusque est in hoc textus *c. cum renunciatur. f* & *c. sicenim. g* At si duo [illegible] vno actu quis vult orare, vel iciunare, & altero vanam [illegible] ex eo quęrere, prior actus potest esse bonus, licet posterior sit malus.

18 Non[illegible] quod hæc [illegible] est duplex, scilicet actualis, siue formalis, aut expressa [illegible], vel D pluribus actualibus mediis [illegible] finem, vt prox[illegible] dictum est. Et virtualis aut tacita seu æquipollens, quę præter illa operosa doctorum disputatione, super hoc adhibita, *h* & attentis magnis argumentis Ioan. Maioris contra communem, in quam etiam S. Thomas inclinat ibidem, *i* & Caietanus, *k* & aptius ad propositũ, *l* definiri potest, quòd est relatio, quæ [illegible] resultat eo quod includitur in alia generali actuali antea facta, vel eo quòd aliam actualem specialem consequitur: vel eo quod inest actui aptitudo ad relationem talem, concurrente gratia habituali, quæ ad eam inclinat. Exemplum primæ partis, est relatio illa tacita, quæ resultat ex eo solo, quod quis facit bona opera, postquàm generaliter aliquando dicauit E & retulit omnia bona suæ vitæ opera amori vel obsequio Dei: aut cum professus fuit Christianismum, monachismum, vel alium viuendi statum accepit: aut alias quãdocunque, & postea mentem contrariam no habuit. Exemplum secũdæ partis, est relatio milliarium, siue [illegible] itinerum & passuum itineris, quod sine vlla Dei actuali [illegible], facit is qui vadit visere S. Iacobum in Compostella, quæ resultat ex eo quòd ipse illam visitationem vouit. Exemplum tertiæ partis, est relatio bonorum operum eius, qui sine vlla Dei actuali [illegible] facit in statu gratiæ gratum facientis, & caritatis, resultans ex eo, quòd sint apta, vt in vltimum finem referantur: & fiunt ab eo, qui habet illum F præcellentem habitum caritatis, & gratiam quæ ad eiusmodi relationem inclinat, vt S. Thomas, Maior, & Caietanus *m* probant. Breuius etiam definiri potest secundum S. Bonauenturam, quem sequitur Gabriel, *n* quòd virtualis relatio vnius in aliud est illa, de qua [illegible] gatus operaris, an tacite illa sentiat, vere, ac ad [illegible] respondere potest ita sentire.

19 Ex quo infertur vnus fructus sæpe à concionatoribus inculcãdus [illegible] gratia Dei, nempe quod omnis actus moraliter bonus [illegible] tur sufficienter [illegible] in Deum, eo solo quod agens illũ sit gratia Dei gratũ faciente ornatus: esset tamen pe[illegible] ac

pro[illegible],

[illegible] nostra [illegible] fine [illegible] prædicat. [illegible] Domine, [illegible] lo, diuitiæ & [illegible], quæ [illegible] sunt [illegible] cuius virtute, quæ [illegible] memoria, [illegible] ego ea omnia [illegible] perantur, [illegible] gi & D[illegible]: [illegible] placeam tibi [illegible] minimum teneret [illegible]: vtque aliquando [illegible], quæ omnium [illegible] est per [illegible] iustitia, temperantia, & honesta, [illegible] tuum [illegible] bus.

a Psal. 44.

20 Addo sexto, quod quanquam vnus & idem homo [illegible] eodem tempore, non potest etiam [illegible] duos esse sibi [illegible] mos fines, cuius, neque quo [illegible] se [illegible] pugnat, & [illegible] pugnantia constat simul nequeunt. Licet item ve[illegible] vltimo cuius [illegible] quo non sint alij, [illegible] prædicti, etiam iuxta solam rationem naturalem, [illegible] probat S. Thomas: tot tamen sunt falsi, quot aliquorum taliæ opiniones, & [illegible] voluntates [illegible] gunt: & toties diuersis temporibus plures habere potest vnus & idem, [illegible] suam [illegible] opinionem in aliam in eo illis [illegible] motat: quia vnicuique id est talis finis vltimus, quod ipse putat esse omnium [illegible] amabilissimum iuxta illud Apostoli. *d Quorum Deus venter est.* Ideoque grauissimum idololatriæ genus est velle, vel appetere, vel amare aliquid aliud à Deo vero tanquam omnium amabilissimum, imo [illegible] illa phrasi loquêdi Virgiliana, *O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit. Namque erit ille mihi semper Deus, &c.* quam [illegible] amantes, imitantur, dum se, suos [illegible] suosque angelos appellant, finem sui amoris vltimum esse [illegible], contra illud. *e Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus*, quod tamen intelligendum est de maiori amore, quo ad [illegible], non quo ad [illegible] & [illegible], vt in Manuali Conf. [illegible] dixi [illegible]. Quo à peccato [illegible] plurimi qui longe fortius ac intentius amant sese parentes, vxores, vel amicos, quam vltimum finem Deum: parati tamen saltem virtualiter, prius perdere illum seruetem, quàm diuinum vtcunque cal[illegible], si fors tulerit, vt alterum eorum sit necessariò perdendum. Quomodo vtinam omnes, qui sic amât, & [illegible] loquuntur, sint parati, vel saltem puniceat eos non [illegible] ita paratos, quo veniam consequi, consequantur. Amen.

b Leg. vbi vero [illegible] ff. de re [illegible] [illegible]

c 1.2. quæst. 1. art. 7.

d ad Philip. 3

e Matth. 10.

f Cap. 1. nu. 3.

21 Qui tamen & omnes alij meminerimus, quòd toties mortaliter peccamus, quoties ita pecuniam, honorem, amicos, cognatos, heros, duces, Reges, Imperatores, Episcopos, Papam, imo & nos, vitamve nostram amamus: vt malimus legem, [illegible] ad peccatum mortiferum obligat, transgredi, quàm prædicta, vel eorum gratiam amittere. [illegible] id sit constituere tacitè, vel æquipollenter, finem vltimum in eo quod præterit huiusmodi legi, quæstio [illegible] potest esse: quia id videri potest alicui [illegible] vterque Thomas, g at ipse arbitror non constituere. Tum [illegible] Patres non exprimunt hoc. Tum quod alioqui [illegible] peccarent omnes, qui [illegible] scienter mortifere peccarent: quia [illegible] derentur legem, quod est vnum peccatum, & ponerent finem vltimum in eo, quod est alterum. Tum quia multi peccant mortaliter cognoscentes minime in eo consistere finem vltimum, licet nouerint id esse illis exosum, & licet à tentatione aliqua victi, agant illud, sciunt tamen, id non esse omnium amabilissimum.

g In 1.2. q. 88. art. 1. & [illegible]

22 Addo septimò, verè pœnitentem, & omnia peccata sua, vt debet, confiteri volentem recogitare oportere, num aliquando & quoties eo animo, actu siue actualiter, aut virtualiter fuerit. Actualiter, inquam, vel virtualiter: nam non [illegible] ad pec[illegible] habitu [illegible] illo animo fuisse: quia omnes [illegible] non peccamus habitibus, [illegible] habitu [illegible] vt auctoritate [illegible] heret [illegible] fieret, vel rem habe[illegible] peccat, nullum [illegible] Quod etiam ex C[illegible] capite, qui in pœnitet[illegible]

[illegible] declarat.

23 Addo [illegible] verbis [illegible] Domini [illegible] amat [illegible] non [illegible] Deum [illegible] præ[illegible]. Tum quia [illegible] Deum, [illegible] Martialis Confessio [illegible] ligat [illegible] quàm alios, & [illegible], vt probat S. Thomas e & sentire [illegible] que nostram, iuxta illud, *Qui vult venire post me, abneget semet ipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me*, f [illegible] non, oportere nos [illegible] ere vitam [illegible] præcepta eius seruando nequimus. Quæ Catholica conclusio est, frequenterque per concionatores [illegible] pluris valere præcepta Pontificum, Regum, Regularium, [illegible], & amicorum iniusta, maioris haberi, quàm iusta Christi: & hæc ob ea frangi. Dixi supe[illegible], *qui æque vel minus amat Deum, comparatiue*. nam qui sine vlla comparatione ad Deum, minus, vel æquè [illegible] eum, non peccat: non enim omnis amor, quo Deus amatur, est malus eo ipso, quod no sit super omnia erectus, vt videtur præsupponere vterque Thomas. g

e 2.2. q. [illegible] art. [illegible]

f Matth. 16

24 Addo nono, quòd ex hac diuisione prima colligitur esse aliquid, quod propter se solum, & non propter aliud, rectè amari potest, & ita est vltimus finis, quod neque tel [illegible], quod solus ipse Deus æternus, [illegible] omnium que principium & finis est. Est aliud, quod propter [illegible], & propter se rectè amari non potest, & ita non potest esse rectè finis vltimus, neque medius, cuius generis sunt bona pecuniaria, & honoraria, & omnia quæ dicuntur bona vtilia. Aliud [illegible] quod propter se, & propter aliud, rectè amari [illegible] & in recte potest esse finis medius [illegible] non vltimus [illegible] genere sunt [illegible] virtutes, scientiæ, & alia honesta, [illegible] & delectabilia, vt prædictum est [illegible] a. h

g In 1.2. q. [illegible] art. 3.

h Num. 4. & 5

Ex quo infertur, errasse illos, qui dixerunt, quemdam peccasse in eo, quòd sciret diuina, & humana, vel [illegible] liberales deceret, eo tantum fine, vt sciret, non [illegible] id in alium: quia scientia est [illegible] medius, qui [illegible] solum, & propter aliud [illegible] potest, vt dictum est. Nec obstat illud S. Bernardi, à quo illi mouebantur, *M[illegible] vt sciant, & turpis [illegible] est*. quia intelligendum est de illis, qui discunt scientiam ad gloriam vanam, vel alia vana, vel mala, vel non ideo, quod scientia propter se solam est rectè appetibilis.

i Lib. 1. Medit.

SVMMARIVM.

25 *Fines & scopi vltimi, in quos viatores omnia referant, duo sunt.*

26 *Finis operantis licèt sit posterior fine operationis secundum ordinem exequutionis, est tamen prior secundum ordinem intentionis, & ita principalior.*

27 *Lex omnis iusta principaliùs fit ob vtilitatem publicam quàm priuatam.*

28 *Antinomia quædam graues conciliantur noue, & 29.*

29 *Legibus aliquos cur renunciari potest: licèt principaliùs publicam vtilitatem quàm priuatam respiciant.*

29 *Fortunius Cantaber laudatus.*

29 *Finis non idem in re vtriusq; secundum communem, sed contra Fortunium, qui quatuor dicit [illegible].*

29 *Beatitudo vera, quæ Christiana [illegible] natura [illegible] tantum lumine cognoscitur.*

25 Circa secundam finis diuisionem positam supra, k in finem cuius, & finem quo, admonendi sumus frequenter, [illegible] omnium [illegible] in hoc sæculo [illegible] qui viatores dicimur, duo [illegible] vltimi scopi, in quos omnia nostra in Deum referenda, mediatè, [illegible] immediatè, actu vel virtute [illegible] [illegible] Deus [illegible] infinitè [illegible] & [illegible] qui est beat[illegible] creata [illegible] ad [illegible] & per[illegible]

k Num. 6.

26 Ad tertiam diuisionem finis positam supra, inter finem operationis, & operantis addo, quod quamuis finis operationis sit tantum vnus, finis tamen operarij, siue operantis potest esse multiplex, nempe, ille ipse: qui est operationis, & alij multi: vt ieiunij, quod est operatio, finis est corporis afflictio: & finis operantis & ieiunantis potest esse illa, & alia multa: puta vitia comprimere, mentem eleuare, virtutem que augere, vt multa prælatio habet, & S. Thom. *b* declarat.

27 Quamuis autem finis operationis, quando est aliud à fine operantis, sit prior illo secundum ordinem exequutionis, finis tamen operantis est prior secundum ordinem intentionis, vt probat S. Tho. *c* Est etiam principalior illo, iuxta illud Aristotelis. *Qui furatur, vt adulteretur, magis est adulter, quam fur*. ædificantis enim domum ob lucrum per locationem eius quærendum, primus & principalior finis est lucrum iuxta ordinem intentionis: quia ille mouet primum ad ædificandum, licet postremus sit in exequutione, quia post ædificatam domum quæritur.

28 Addo secundo, ex his inferri omnem legem iustam esse factam principalius ob vtilitatem publicam, quàm priuatam, iuxta cap. *erit autem lex, d* quamuis licet multarum legum finis propinquior, & prior secundum ordinem exequutionis, sit vtilitas priuata, minorum, mulierum, &c. vt constat per totum titul. ff. & C. de minor. & ad Velleia. & l. 1. *e* quia tamen ille finis est minus principalis, quamuis propinquior secũdum ordinem exequutionis, & vtilitas Reipubl. publica quæ inde resultat iuxta l. 1. *f* est finis prior secundum ordinem intentionis, & ita principalior, meritò dicuntur omnes latæ principalius ob publicam vtilitatem quàm ob priuatam: quæ omnia præclarè sensit Bartholus, *g* licet parum cautè appellet ordinem intellectus, quem nos appellamus cum S. Thoma, & alijs ordinem intentionis, & non absre: quia fines ad voluntatem, cuius actus & intentio pertinent: & non ad intellectum, iuxta S. Thomam receptum. *h*

29 Addo tertiò, quod per hæc componi possunt antonomiæ quædam & controuersiæ, quas nullibi legimus satis compositas, antequam nos scripsissemus rep. cap. *inter verba*. *i* Prima est inter illud quod in confesso est, multos multis legibus renunciare posse, vt habetur in l. *quod fauore*, *k* & ca. *quod ob gratiam*, *l* cum glossis & inter illud quod, omnis lex est facta principaliter ob vtilitatem publicam. Et quod nemo potest renunciare legi in fauorem publicũ principaliter latæ, vt est in l. *ius publicum*. *m* cap. *si diligenti*. *n* componitur enim respondendo, quòd hæc posterius intelligendum est de lege, cuius vterque finis primus tam secundum ordinem intentionis, quàm secundum ordinem exequutionis, est publica vtilitas: illud autem prius, de alijs: quarum finis primus est vtilitas priuata, secundum ordinem exequutionis.

Altera controuersia est, inter glossam, *o* & inter Cantabrum nostrum Fortunium dotibus indiis & quæsitis ingenij, morum, & eruditionis bene fortunatum, & in hac (quæ omnium totius orbis nobilissima prouincia est) Italia omni litterarum genere illustratum, *p* habet enim illa glossa vsque ad illum recepta, Leges factas in fauoré singulorum, vt minorum, mulierum, & similium, principaliter quidem factas esse ad vtilitatem priuatorum, sed secundariò ad vtilitatem publicam: Fortunius autem contra, eas principaliter latas esse in fauorem publicum, & secundariò in priuatum: componitur enim hæc controuersia, intelligendo verba illa principaliter, seu primò & secundariò glossæ, iuxta ordinem exequutionis, & non secundum ordinem intentionis: verba verò Fortunij è contrario. Eodem omnino modo conciliari potest prædicta glossa cum Archidiacono & communi, *q* vti olim cum Salmanticæ Decreti cathedram egeremus, conciliauimus.

Est item alia inter præfatum Fortunium & communem antinomia, siue controuersia: Ille enim, *r* tenet, eundem esse vtriusque iuris & canonici & ciuilis finem. Cuius cõtrarium tenent communis, quam sentit glossa, *s* communiter recepta & putata singularis ab Andrea Siculo, *t* & notatur à Dominico, *v* sentit enim ius ciuile dirigere hominem in bonum publicum honestum, non curando de

a Rom. 7.
b 2. 2. q. 147. art. 1.
c 1. 2. q. 1. art. 1. ad 1. & art. 4. in corpore q. & q. 18. art. 2. ad 2. & q. 20. ar. 1. ad 7.
d 4. distinct.
e §. huius stu dy ff. de iust. & iur. ff. solut. ma trim.
f In l. ambit. num. 19. ff. de decret. ab ordin. facien.
g 1. 2. qu. 8. in corpore & q. 12. art. 1.
h 1. q. 3. con clus. 2.
i C. de legib. De reg. iur. lib. 6.
k ff. de pact.
l De foro compet.
m
n
o Leg. 1. §. huius studij ff. de iust. & iu.
p In l. de vlt. fine vtriusque iuris in princ.
q In d. ca. erit autem lex. 4. dist.
r In praefato de vlt. fine vtriusque iuris in princ.
s Ca. cum cõtem. de sum. Trin. ver. debet.
t In c. en pres[?] i. de prob. v In c. nam con cupi. de const. col. 2. & c. ca terum. de sum. Trin. & v. col. 2. de voltam.
v Cap. 2. de const. lib. 6.

A vtilitate animæ: & vbi vtilitatem animarum dirigit, ad vtilitatem animæ, vt notatur per Papam, [?] cap. 1. *a* ibi, *vt animarum periculis caueatur &c.* Quod ipsum tenet Panormitanus, *b* Cardinalis & communis.

Omnia tamen altiori disputatione breuiter, & nouè dici possent quatuor. Primũ, quod ius ciuile quatenus est tantum tale, & quatenus constituitur tantum per potestatem sæcularem, quæ est naturali ratione tantum naturaliter ducta, non potest esse finis beatitudo & fœlicitas æterna, ad quam Christiani & fideles tẽdimus, & adipisci speramus: quod probatur primò illo inexhagabili argumento, Nihil potest esse finis alicuius liberè agentis, nisi ab eo præcognitum: quod et post Aristotelem ait S. Augu-

B stinus, *c* & post eum S. Thomas, *d* voluntas non fertur in incognitum. At potestas sæcularis, quatenus est tãtum talis, non cognoscit, nec cognoscere potest præfatum finẽ: quia non potest cognosci per solum naturale lumẽ, & rationem naturalem: ergo non potest illi præstituere illum finem. Deinde patet eo quod potestas sæcularis est potestas naturaliter à Deo data generi humano, quæ dirigitur per ius naturale, rationemque naturalem & ius naturale, *cap. ius naturale.* *e* At ratio & cognitio naturalis, non attingit super naturalia: vnde S. Thomas, *f* & ipse cum Scoto & alijs omnibus commentantibus, in prologo sententiarum concludunt necessariam esse hominis scientiam reue-

C latam, & supernaturalem ad hoc vt saluetur, & adipiscatur vitam æternam, quæ physicus & naturalis cognoscere non potest iuxta illud. *g* *Oculus non vidit, Deus absque te, quæ preparasti diligentibus te.*

Secundum, quod fœlicitas humana huius vitæ temporalis, quæ consistit in virtute morali & naturali, quæque est virtuosa naturali rationi conformis, potest esse & est finis iuris ciuilis, & legum sæcularium humanarum quatenus illæ tantum à potestate naturali ratione feruntur, iuxta Aristotelem, *h* & S. Thomam, *i* & satis probatur in proœmio Decreta. *Lex proditur vt appetitus noxius sub iuris regula limitetur, per quam genus humanum, vt honestè viuat, alterum non lædat, ius suum vnicuiq; tribuat, informatur.* & in ca.

D *facta.* *k* *Factæ sunt autem leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaq; sit inter probos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrænetur audacia, & nocendi facultas.*

Tertium, quòd iuris canonici siue Pontificij, etiã quatenus est humanum, per potestatem ecclesiasticã supernaturalem constitutum, potest esse & est finis fœlicitas æterna, quam Christiani quærimus, adipisci speramus. Tum quia hoc significant præfata ca. *cum contingat*, *l* & ca. 2. *m* & etiam cap. 1. *n* cap. *quamuis pactum*, *o* totus titulus de summa Trinitate in Decretalibus Sexto, & Clementinis totus titulus de baptismo, de celebratione missarum, de pœnitentijs & remissionibus & reliquæ causæ, & quæstio-

E nes, quæ in Decreto Gratiani ponũtur, extrauagan. *vnam sanctam p* canones item Apostolorũ, & Concilia œcumenica & prouincialia in hunc finem principaliter habita. Tum quia Ecclesia Christiana, sicut à Christo clauem potentiæ suæ summam, eandemq; supernaturalem potestatem ligandi atque soluendi etiam mediantibus legibus accepit, iuxta c. *quodcun. que. q* & extrauag. *quia quorundam.* Ioannis 22. *r* ita etiam accepit clauem scientiæ, ac cognitionem fidei orthodoxę, vt per prępcitata constat: & ita legibus supernaturali potestate à se latis finem quoque supernaturaliter lumine fidei cognitum, & præstituere potuit, & præstituit.

F Quartum, quod iuris ciuilis, quatenus est à Christianis Imperatoribus & Regibus etiam potestate naturali compositum, aut approbatum, finis potest esse, & est fœlicitas ęterna, quam Christiani credimus & speramus: quoniam licèt potestas eorum sit tantum naturalis, & non possit ad supernaturalia extendi, habent tamen cognitionem fidei infusam, & acquisitam, qua cognoscunt, & credũt vitam, quam Christiani quærimus æternam: & ita vt omnia virtutum aliarum opera possunt in eam referre, ac frequenter actu vel virtute referunt: ita etiam suum ius, sua que leges, quę sunt opera quędam eorum pręcipuè possunt in eamdem referre ac referunt, quod satis constat ex inscriptione illa C. *In nomine* D. N. *Iesu Christi*, & ff. *In nomine Domini.* &

a De consti. c. 1.
b In proœm. Greg. col. 10.
c Lib. 10. de Trinit.
d 2. q. 3. art. 4.
e 1. dist. & in princ. 1. d. ff.
f 1. par. q. 1.
g Esaia 64.
h Li. 5. Ethic.
i 1. 2. q. 91. ar. 2. & q. 96. art. 3.
k 4. distinct.
l De rescript.
m De constit. lib. 6.
n De pact. c. 1. de elec. nem. [?]
o De pac. li. 6.
p licet mulie res de iureiu. eod. lib. De maiori. & obed.
q 24. quaest. 1.
r De verb. significat.

a D. *Summa Trinit.*
b *De vet. iur. enucl.*

mini. & cl[illegible]mus ex l. 1. & l. 2. [illegible] l. [illegible] [illegible] leruntur ei ex [illegible] la Iu[illegible] *a* & e[illegible] l. [illegible] 2. *b* [illegible] lis de Episcopis & clericis & de Episcoporum [illegible] & alijs multis, quibus quatuor arbitror [illegible] liari posse illa, quæ præ[illegible], eruditissimus Fo[illegible]s [illegible], cum his quæ communis docet.

Ex quibus in[illegible], id quod [illegible] persuad[illegible] eiusdem compositi[illegible] a Iu[illegible] in ano ex[illegible] nte ipsius [illegible] vel [illegible] plicite [illegible] vt non fuerit ei vlla intentio cont[illegible] sacris canonibus le[illegible] Ecclesia, Papa & Concilijs œcumenicis ante illum latis, vel postea f[illegible]ndis, quoad ea, quæ ad vitam æternam consequendam sunt necessaria.

S V M M A R I V M.

30 *Actus cuiuscunq. virtutis, quamlibet bonus, & principaliter fiat ob bonum temporale siue pecuniarium siue honorariū malus.*
30 *Regula illa, cuius finis malus est, &c. sine vlla exceptione vera.*
30 *Bona virtutis & animæ præstantiora bonis corporalibus & vtilibus.*
31 *Fortia facta ob honorem aut pudorem peccata.*
32 *Actus virtutum facti principaliter ob salutem, & vitam mali, secundum Adrianum: quod non est verum in omnibus.*
33 *Actus virtutis iusti, si minus principaliter ob tēporalia bona.*
33 *Finis iustus omnium actuum omnium virtutum Deus.*
34 *Beatitudo & virtus, vt comprehendit diuinam, & humanā, & ratio, vt est genus ad naturalem, & supernaturalem.*
35 *Fine quo satisfit obligationi ponendi finem actui.*
36 *Finis malus, quia malum culpæ, & finis malus, quia ineptus differunt.*

c *Num. 8.*

30 EX quarta finis diuisione posita supra, *c* in bonū & malum, & membrorum definitionibus, colligitur primo, quod quicumque aliquem virtutis actū agit, principaliter ob bonū aliquod temporale pecuniarium imo & honorarium, quod pecuniario maius est, peccat, si actualiter vel virtualiter non referat illud in Deū, aut beatitudinem, vel aliquam virtutem ei conuenientem generalem, vel specialem. Tum, quia sine vlla exceptione vera est illa regula topica supra, *d* citata. *Cuius finis malus est, ipsum quoque malum est.* fundata in hoc cap. *cum minister*, & alijs postea citandis, licèt altera eius germana, scilicet, *Cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est*, frequenter sit falsa, iuxta cap. *forte*, quod de furante ad eleëmosynam faciendam agit, & cap. *denique*. *e* At finis medio minor ineptus est, & consequenter malus: & constat virtutes, & animæ bona præstare bonis corporalibus, & vtilibus, *f* ergo hæc [illegible] sunt, vt [illegible] fiant scopi & fines: & per consequens [illegible], qui ea facit, finem principalem actus virtutis, inordinate, maleque facit. Tum per illud Persij ab omni schola Christiana receptum. *Recti finem, extremumq; esse recuso, Eugenium & belle.* Tum quia grauissime id determinat Adrianus, *g* per illa verba, *Qui vult bene agere, Deo placere, iuste iudicare, liberalem, fortem, magnanimum, temperatum se exhibere, propter honorem, corporis salutem, siue intendat, vt finem totalem, siue vt finem partialem, actus neque iustus, nec liberalis, neque magnanimus est: sed agit male & peccat.* Per dictum item Aristotelis, *h* omnium sententiæ consonum, *Qui quamuis [illegible] strenue pugnet: si ob honorem, & gloriam, vel pudorem id facit, non agit fortiter, sed vitiose.* Et per illud S. Augustini relatum per Magistrum, & alios, *i* & à Sanct. Thoma. *k* *Qui ob victum prædicat, non meretur, sed peccat*, & Caietanum super Matth. *l* *Qui largitur eleemosynam, vt laudetur, saltem venialiter peccat*, & ante illos Gratianus, *m* *Qui dat ob pudorem, & rem, & merita perdit, neque bene agit qui bonum ob timorem agit.*

d *Num. 1.*
e *14. quæst. 5.*
f *Cap. deteriores 6. q. 1.*
g *Quodlib. 9. 1. litter. C.*
h *Ethic. 3.*
i *In 2. dist. 38.*
k *Quodlib. 2. art. 2.*
l *Cap. 7. pagin. 2.*
m *Cap. final. 23. q. 6.*

32 Ampliandam esse conclusionem hanc etiam ad eum, qui agit aliquem virtutis actum ob corporis salutem, ex [illegible] præfatus Adrianus, vbi supra: sed contra putamus. Tum quia supra, *n* diximus, vitam, & bona delectabilia [illegible] posse amari, & appeti propter se tantum, cui consequens est iuste [illegible] fieri posse finem aliquarum bonarum operationum. Tum quod alioqui consequeretur, quòd

n *Num. 5.*

actus abstinendi [illegible] o cibo & [illegible] vini [illegible], abstinentiæ, & sobrietatis, ad conseruandam salutem, & vitam, vti etiam pharmaci[illegible] ac recuperandam [illegible], esset peccatum, quod est contra omnium Doctorum mētem. Quare illud Adriani arbitror limitandum, vt solum habeat locum, in [illegible] bus virtutum [illegible] orum [illegible], quarū actus [illegible] ordinari possunt ad salutem & vitam: quales sunt amor Dei, & actus spei, & religionis, quarum finis aptus & proportionatus nequit esse salus & vita hominis. Vnde qui amaret Deum, vel crederet in eum, vel speraret in eo, vel eum veneraretur principaliter propter salutem, & vitam suam conseruandam, peccaret: quia de illo, quod est minus bonum faceret finem maioris boni: ille verò, qui actum abstinentiæ, sobrietatis, temperantiæ, continentiæ & aliarum similium virtutum, finem faceret suam vitam, & salutem, non peccaret: immo si alia in id necessaria concurrerent, mereretur.

B

33 Ampliaret etiam aliquis hanc conclusionem per præfati Adriani dictum, etiam ad actus, qui licet principaliter fierent propter finem debitum, minus tamen principaliter propter bona vtilia, eo quòd ipse ait præfatam cōclusionem esse veram, siue ille finis sit totalis, siue partialis. Sed non rectè faceret, qui sic ampliaret eam, immo est limitanda, vt solùm intelligatur de fine principali, & non de minus principali: quia nihil ait Adrianus de fine minus principali, sed solùm de partiali, qui frequenter est principalis: quoniam duo fines partiales possunt esse principales vnius, & eiusdem actus, *a* & infra dicemus, exemplum de ieiunio, quo quis ieiunat dies quatuor temporum Quadragesimæ, in finem satisfaciendi præcepto de ieiunando dies quatuor temporum, & in finem satisfaciendi præcepto de ieiunanda Quadragesima, qui duo fines sunt quidem partiales, sed principales.

C

a *§. affirmatiuæ infra de neg.*

34 Secundo colligitur, quòd omnium actuum quarumcumque virtutum finis principalis aptissimus & optimus est Deus ipse, qui est vltimus finis cuius, omnium rerum. Beatitudo item, quia est vltimus finis quo, potest esse finis & principium omnium actuum intellectus & rationis, quamuis nequeat esse finis principalis caritatis & amoris Dei, qui propter se ipsum solum principaliter est diligendus, vt S. Thomas declarat. *b* Virtus item in genere, & recta ratio, sunt fines boni & apti omnium virtutum moralium & actuum illarum: quisquis enim agit iusta fortia, & tēperata, quisquis amat Deum, vel credit in eum, vel sperat in eo, quia id facere est virtus theologa, vel moralis, vel quia ratio naturalis, vel supernaturalis id dictat, bene facit. Quęlibet etiam virtus est finis aptus actuum ad eam conuenientium: qui enim iusta facit, quia iusta sunt, qui fortia, quia fortia sunt, quique tempe[illegible]ata, quia temperata sunt: bene facit. Finis item aptus est etiam quælibet virtus altior, & maior respectu cuiuslibet actus inferioris virtutis: nam qui iusta, fortia, vel temperata facit, vt placeat Deo, vel vt caritas, fides, & spes magis ac magis augeatur in eo rectissimè agit.

D

b *2. 2. quæst. 27. art. 3.*

E

35 Tertio colligitur, quod obligationi quā omnes habemus præstituendi fines bonos, & aptos omnibus nostris actibus deliberatis, vt longe post hæc scripta, *c* diximus, satisfacimus optimè quidem, si eos agamus, vt Deo placeamus, & egregiè, si vt fiamus beati, & sufficienter, si eo quòd sunt recti, vel honesti, seu virtuosi, seu quia recta ratio diuina, vel humana id dictat: nam quodlibet horum, quæ in effectu idem sunt, licet verbis differant, est iustus generalis finis omnium actuum quarumlibet virtutum. Sufficienter item satisfacit præfitæ obligationi, qui aliquod iustum facit, quia [illegible] est, vel forte, quia forte est, & modestum, quia modestū est, &c. quia quælibet virtus specialis est iustus finis actuum ad eam pertinentium. Satisfacit etiam qui ieiunat, aut refrænat iram, vt animam & corpus quadantenus Deo sacrificet: quia virtutem altiorem scilicet religionis, facit finem actuum virtutum inferiorum, videlicet abstinentiæ, & mansuetudinis. Non tamen [illegible] satisfaceret, qui oraret, vel sacrificaret principaliter, vt abstinens fieret: quia virtutem inferiorem faceret

c *In prælud. 5. Man. Confess.*

F

[illegible] principalem [illegible] virtutis superioris, quod [illegible] perfecte.

[illegible] infertur, quòd finis malus, [illegible] malus, [illegible] quòd est [illegible], sed [illegible] est, eo quòd sit medius minor, plurium [illegible]. [illegible] qui [illegible] non potest esse [illegible] principalis, neque minus principalis actus boni, [illegible] male [illegible]: hic autem licèt non possit esse finis principalis, potest tamen esse minus principalis. [illegible] ieiunare si [illegible], & orare, immo & diligere Deum, si [illegible] minus principaliter, ob fructum paruum, venialem tantum, vel ob inanem, quæ venialis [illegible] gloriam agas, peccas: etiamsi principaliter ob Deum ipsum ea feceris. Qui autem illa principaliter facit ob Deum, beatitudinem, vel virtutem, siue quia recta sunt, non peccat: etiam si minus principaliter, ob ea speret assequi aliquod bonum temporale, pecuniarium, vel honorarium, vt mox probabitur.

Secundo differunt, quòd ille nulla relatione ad superiorem finem potest fieri ipsius, hic autem sic. Qui enim ieiunat vt furetur ad dandum pauperibus, peccat: quia, vt dictum est supra, *a* nullum peccatum rectificatur, per eius in finem bonum relationem. Qui autem ieiunat ob pecuniam, quam ob id sperat, ad hoc, vt eam pauperibus eroget, non peccat, immo bene meretur: quia illa pecuniæ acquisitio in erogationem pauperibus amore Dei faciendam, relata, transformatur in finem caritatis: quæ finis omnium operum bonorum sanctissimus esse potest.

a Num. 15.

SVMMARIVM.

37 CAVSA *finalis incaute definitur à Bartholo.*
37 *Finem principalem non arguit cessatio operis illo cessante.*
37 *Fines multi possunt esse principales eiusdem actus.*
38 *Actus omnis cuius finis etiam minus principalis est malus, malus.*
39 *Finis principalis nullius actus virtutis potest esse bonum temporale.*
39 *Finis tamen minus principalis inseruientis Deo, Ecclesiæ & prælato, potest esse beneficium ecclesiasticum, & mutuantis lucrum.*
39 *Mutuans iuste sperat lucrum minus principaliter.*
39 *Distributiones ob lucrandas minus iuste surgunt.*
40 *Pœnas qui statuunt, & qui ob eas obediunt, vt peccent.*
40 *Timor seruilis, qui bonus, & qui malus.*
41 *Præmia qui statuunt & qui ea quærunt vt peccent.*
42 *Timore Dei seruitium qui bene, & qui male merentur.*
42 *Timorem quem non compatitur caritas.*
43 *Finis principalis orationis nullius nequeunt esse temporalia.*
43 *Finis minus principalis, & obiectum orationis possunt esse temporalia, non autem finis principalis.*

37 EX quinta finis diuisione supra, *b* posita, in principalem & minus principalem, eorumq; definitionibus infertur, primò, quod parum cauta est definitio finis, seu causæ principalis finalis, Bartholi, *c* & quam sentit glossa, *d* & alij, quos citaui in repet. cap. *inter verba. e* Et in cap. *cum cessante. f* videlicet, esse finem quo cessante cessat opus. Tum quia illa multis finibus minus principalibus conuenit, per prædicta. *g* Tum quòd alioqui paucissima essent opera etiam in sese bona, quæ non essent peccata, omnes enim virtutum actus, quorum finis principalis est aliquod bonum temporale, est peccatum, vt supra, *h* probatum est, & rarissimi sunt qui nisi ob ea sperarent aliquid temporale, illa facerent, iuxta illud Iuuenalis. *Quis enim virtutem amplectitur ipsam, præmia si tollas*. Tum quia licet operis [illegible] datio, cessante causa, sit aliqua coniectura quoad [illegible], quod sit principalis, non tamen concludit, & quoad forum interius nihil fere facit, quoniam [illegible] quoad illud æstimatio animi, quia sic [illegible] causæ, facit, vt [illegible] sit principalis, alia vero minus principalis.

b Num. 9.
c In l. 2. § si [illegible] ff. de dona [illegible] § sex [illegible] ff. de [illegible]
d [illegible] qu. 3.
e [illegible] 5.
f [illegible] appel.
g [illegible] num. 9
h Num. 30.

Secundo infertur, quod vnus & idem actus potest habere multos fines principales, & multos minus principales, & multos, quorum alius, vel aliqui sunt principales, & [illegible] minus principales, pro quo est §. *affinitatis t* & l. *iusserum*, *a* vbi [illegible] principaliter vno & eodem [illegible] nem, & quò præcepto [illegible] obe[illegible] caritatem faciat, & quo Deo placeat. [illegible] tum abstinentiæ mereatur, secundum [illegible] pœnitentiæ. quarto caritatis, vt pridem diximus, in cap. *fratres*, *c* quod plurimum nos monere debet ad faciendum [illegible] na ob multos fines bonos: quo multa in certa eadem opera, & labore quæramus, referendo in multos fines principales ea, quæ ob vnum tantum facimus, vt in præ[illegible] exemplo.

a [illegible]
b [illegible]
c Num. 119 de pœn. dist. 5.

38 Tertio infertur, quòd omnis actus quamlibet bonus cuius finis siue principalis siue minus principalis est malum culpæ saltem venialiter adeo est malus, vt nulla relatione in bonum aliquod etiam [illegible], fieri potest bonus. Nec obstat, quod subtiliter opponi potest, dixisse nos supra, *d* quod finis malus, eo [illegible] quod est inepsius ad hoc, vt sit finis principalis, potest esse bonus, si referatur in altiorem finem: puta actum iudicandi, consulendi ob amorem pecuniæ, propter ipsam [illegible], est peccatum, saltem veniale, fieri potest bonus referendo pecuniam ad largiendam eleëmosynam, vel ad honeste viuendum. Non inquam, hoc obstat: quia consulere vel iudicare ob pecuniã propter se solam, est alius actus ab actu consulendi, & iudicandi propter pecuniam in prædictos fines relatam. & ita non probat argumẽtum, quòd idem actus qui est malus ob finem malũ culpæ, fiat bonus per relationem finis illius in alium maiorem: quamuis probet, quod vna & eadem res, quæ propter se tantùm desiderata inficit desiderium, eadem propter aliud desiderata rectificat illud: sed illa desideria non sunt vnum, neque possunt esse, quia secum pugnant, sed duo, quorum alterum est bonum, & alterum malum.

d Num. 35.

39 Quarto infertur, quòd licet nullius actus virtutis finis principalis possit esse bonum temporale: immo quilibet actus virtutis quamlibet in se bonus, efficiatur malus, si fiat principaliter ob aliquod bonum temporale, non tamẽ si fiat minus principaliter ob illud, primo quidem, per illud, *e Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.* vbi verbum, *propter*, significat causam impulsiuam, siue finem minus principalem. quod significare aliquando dicit sanctus Thomas supra, *f* citatus. *g*

e Psal. 118.
f Num. 3.
g In 2. 2. q. 27. art. 1.

Deinde quod Vrbanus Papa *h* & Cælestinus, *i* determinarunt licere clericis seruire Deo in Ecclesiis, ob spem ascendendi ad dignitates illarum, immo Gelasius *k* dixit in hæc verba, *Commoda presbyteri [illegible] diaconi cõsequantur, vt hac saltem ratione constricti, & honorem qui in sus [illegible] grant appetere nitantur, & quæstum.*

h In ca. si officia 10 dist.
i In c. quid proderit. 61 dist.
k In c. consuluit 14 dist.

Tertio quòd Valerius Maximus, *l* ait vberrimum virtutis alimentum esse honorem, & Cicero à Christianis probatus, & à S. Augustino relatus. *m Honor alit artes.* & Iuuenalis, *n Quis virtutem amplectitur ipsam, præmia si tollas.*

l Lib. 2 c. r. de Areopago
m Lib. 5. de [illegible] Dei [illegible] 2
n Satyr. 10

Quarto quod glossa recepta, *o* dicit expresse per illum textum, licere clerico seruire in Ecclesia, ad quærendam aliquam dignitatem, modo principaliter ob id non seruiat: cui similis est glossa i. *p*

o In d. c. quid proderit
p Cap. hoc ad [illegible] 10 dist.

Quinto quòd glossa, *q* habet, quòd licèt peccet qui mutuat principaliter ob lucrum, non tamen qui principaliter id facit, vt iuuet proximum, & quia id ratio d[illegible], quamuis minus principaliter, & secundariò id speret. & glossa cap. *cum esset. r* & cap. *cum ad nostram. s* aiunt, [illegible] minimam quidem admittere illum, qui prælato inseruit principaliter ob beneficium ecclesiasticum præsertim interueniente pacto: non autem qui principaliter ob aliũm iustum respectum inseruit, licèt secundariò, & minus principaliter ob illam spem inseruiat. Quod pulchre de [illegible] re declarat Adrianus. *t* Facit denique glossa illa celeberrima, *v* quæ ait, peccare quidem eum [illegible] ad [illegible] tinas preces principaliter propter distributiones quotidianas: non autem illum, qui [illegible] principaliter, vt Deo inseruiat, & minus principaliter & secundariò, vt eas lucretur.

q Cap. consul. de vsur.
r De simon.
s De electio.
t Quolib. [illegible] art. 2 fu. lit. tera L. M. N. O
v Cap. de cle nõ resid. li. 6.

4[illegible] Quinto infertur ratio excusandi superiores præcipientes aliqua sub pœna temporali, & subditos obedientes ob

tes ob eam c..., qualia sunt cit... ca per ... , a & cap. *irrefragabili.* b & cap. *vt clericorum* c cum multis alijs Pontificiis & Cæsareis decretis, quibus superiores ... pœnarum cogunt subditos ad agendum bona, & ... dum à malis: videri enim posset aliCui, hæc esse peccatu, eo quod videntur ... subditos ad peccandum, nempe ad obediendum ob finem excusandi se a pena temporali, quod est quoddam bonum temporale, & tale bonū non potest ... actus virtutis. & si subditi peccarent obediendo propter pœnam, peccarent etiam superiores præcipiendo ... ob ea: quia facientes & consentientes, &c. d Sed ratio excusandi a peccato tam superiores, quàm ... quòd ipsi non statuunt pęnas ea mente, vt subditi principaliter ob eas obediant. quia id esset ... vt peccent, & consequenter ipsi peccarent, iuxta dictum ... e sed potius ea, vt inferiores obediant principaliter ob virtutem, & minùs principaliter ob pęnas, & ita non peccant: quia nō iubent quicquam, quod sine peccato nequeat impleri per inferiores, si velint. & si ipsi obediant eis principaliter, vt inuitent pęnā, peccant quidē quoad forum interius, nō culpa superiorum, sed sua propria: cùm possint ea sanctè implere solius virtutis amore, aut saltem eius amore principaliter, & minus principaliter pœnæ timore: amplectentes illud, *Oderunt peccare boni virtutis amore.* & fugientes illud, *Oderunt peccare mali formidine pœnæ.* Itaq; quicunq; principaliter præcipiunt vel obediut ob pęnam, peccant quoad forum interius, qui verò principaliter ob virtutem, & minus principaliter propter pęnam, ... qui verò penitus ob solam virtutē obediunt, ... & experientur illud tallium dictum glossæ. f *Deus non est remunerator verborum, sed aduerbiorum,* id est, non remunerat bona facta, sed benefacta.

41 Sexto ... tur ratio, qua excusantur legislatores, & alij pij & eruditi, qui in Indiis & alibi solent inuitare infideles muneribus, & blanditiis ad fidem Catholicam, & parentes ... ad religionem, ne innuptæ pereant, & hæreticos domini ... qui promittunt præmia famulis confitentibus & communicantibus extra Quadragesimam, & qui statuunt in Ecclesiis distributiones quotidianas horis canonicis interessentibus: licèt enim secundo videri possent peccare, eo quòd excitant ad faciendum actus virtutū propter bona temporalia, & sic ad peccandum, excusantur ... quod, qui talia promittunt, & statuunt non ea mente id faciunt, vt ij quibus illa promittuntur, ob ea principaliter moueantur, sed vt per ea veluti per calcaria, minus principaliter moti & impulsi, ea bona principaliter ob Deum, vel virtutem faciant: sicut glossa singularis, quæ penultima est, ca. 1. g probè sentit: nam qui contraria mente mouerent, vel mouerentur, peccarent.

42 Septimo infertur, quod omnia illa quæ probant licitum esse seruire Deo ob timorem malorum, vel amorem bonorum quale est illud. h *Eum timete qui potest animam & corpus perdere in gehennam.* vbi, *timete,* significat, seruite cum timore, secundū Gratianum, i in summa, qualia item alia multa, quibus olim sub lege naturæ & Mosaica, & post eam ... gratiæ, Deus ipse multos ad iustitiam, vel ad augmētum eius traxit, & trahit amore bonorum temporalium; & timore malorum temporalium vel æternorū, ... illud k *Bona terræ comedetis.* adiuncto cap. *non omnis,* l ... intelligēda sunt de amore, quo bona temporalia minus principaliter amantur, & de timore quo mala tēporalia minus principaliter timentur: timor enim seruilis quo principalius mala pœnę timētur, quàm mala culpæ, & qui hominem ita afficit, vt nolit peccare propter pœnam, peccaturus, si ea non immineret, peccatum est, & mortiferū quidem, si tale est illud, à quo propter timorem abstinet: nec cum caritas compatitur, sed seruilis ille, quo timetur quidem malum pęnæ, sed minus principaliter, & minus quam malum culpæ, & quo ad Deum accedunt, bonus est, & donum Dei, vt colligitur ex S. Thoma. m

43 Octauo infertur, non obstare prædictis, quòd licet petere à Deo temporalia, iuxta illud. n *Tribue victui meo necessaria,* & ... illud licet desiderare, quod licet & petere, vt ait S. Augustinus. o Et ... ne est iuxta doctrinam Dominicam, a qua docuit nos petere *panem nostrum quotidianum.* Et quod petitio a Deo, ... & non qualis qualis, sed orationis, quæ est ... suprema, iuxta S. Thomam. b Infertur ... hæc non obstare: quia aliud est obiectum, vel materia actus ... finis operationis, de quo agunt prædicta, ... mus esse frequentissimè bonum temporale, aliud finis operantis & principalis, de quo loquimur. Vnde qui petit à Deo victum vel temporalia bona non debet facere illa finem orationis suæ principalem, sed ipsum Deum, cui obsequitur orando vel volendo ad obsequendum ei, vel in gloriam eius. Quod vtinam omnes animaduerteremus, licèt possit facere minus principalem, vt subtiliter declarat S. Bernardus. c

SVMMARIVM

44 Finis *principalis actus virtutis nequeunt esse laus, honor, fama & gloria.*

44 *Intellectus illius Pauli,* Qui gloriatur, in Domino glorietur, &c.

44 *Prædicantes ob gloriam humanam, non quæritur laureola doctoralis.*

44 *Bona honoraria esse bona fortunæ, ineptaque vt sint finis principalis virtutis.*

45 *Possunt autem esse finis minus principalis.*

45 *Restitutio bonorum pecuniariorum excusatur, si fieri non potest, absque amissione honorariorum.*

45 *Brauia ad honorem incitantia licita.*

45 *Coronas honoris varias, pro variis gestis Roma instituit.*

45 *Laurea honoris literaria tres, baccalaureatus, licentiatus, & doctoratus.*

46 *Honoraria bona. quæ probant esse inepta pro fine actus virtutis, intelligenda de fine principali, & quæ cōtrarium probant de minus principali.*

47 *Laus quid, & in quo ab honore differat.*

47 *Laus etiam fiunt sermone literis factis & canonis.*

47 *Laus non solum virtuti, sed etiam alijs bonis debita.*

48 *Honor quid?*

48 *Fama quid? & aliter quàm à iurisconsulto definita.*

49 *Gloria quid?*

49 *Reuerentia quid?*

50 *Honoraria bona scilicet reuerentia, laus, fama, honor, & gloria conueniunt. Primò quod nūquam aliud pro alio ponitur. Secundò quod nullum eorum est virtus: & quod bona externa fortunæ, excepta aliquando reuerentia. & quòd non sunt propter se amanda. Tertiò quod omnia illa sunt maiora quam pecuniaria. Quarto quòd sunt minora quā vita & alia corporalia bona.* 51.

51 *Bona honoraria præcedunt pecuniaria.*

51 *Intellectus leg. isti quidem. ff. quod met. caus.*

52 *Intellectus leg. Codicillis. §. Matre. ff. de leg. 2.*

52 *Patrem magis tenetur diligere filius quàm filium pater.*

52 *Adulterij peccato cur maius homicidium.*

52 *Gloriam Romani gentiles cur vitæ præponebant.*

53 *Honore pro seruando moriendum vulgatum elogium, sed error, nisi.*

53 *Gratia pro seruanda non obiisse Eleazarum, sed pro virtute: quæ gloriam meretur.*

53 *Vitam honori & gloriæ, & virtutem virtuti præferendam.*

44 Nono infertur, quòd quinque illa bona honoraria, videlicet reuerentia, laus, honor, fama, & gloria humana, non possunt esse fines principales alicuius actus virtutis: & quòd quicunque ob ea principaliter facit aliquid, peccat, etiamsi illud, quod facit de se sit maximè bonum.

Primo quidem per illud. d *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioqui mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est.* & per illud Euangelistæ alterius. e *Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab inuicem accipitis?* per quod S. Augustinus, f ... mores gloriæ humanæ fidei Christianæ obuiare, & perditionem ... ponendo.

Secundo per illud Pauli. g *Qui gloriatur in Domino glorietur,*

a In ca. 1. & 3. & 4. 16. q. 6.
b De offi. ord.
c De vit. & honest. cler.
d Ca. notū 2. q. 1. & 1. de offic. deleg.
e 2. q. 1.
f Cap. 1. de colluj. deteg.
g De cler. non resid. lib. 6.
h Matth. 10.
i 22. q. 4.
k Esaie. 1. q. 3. c. Nabuchodonosor 11. q. 4.
m 2. 2. q. 19. per totā, præsertim art. 4.
n Prouer. 30.
o Li. de orando Deum, ad Probam.
a Matth. 6. & Luc.
b 2. 2. ... art. 6. ... volunt. ... inst. &c.
c Serm. 44. super Cant.
d Matth. 6.
e Ioan. 5.
f Lib. 5. de ciuit. Dei, c. 14.
g 2. ad Cor. 10.

[illegible], qui appetit gloriam, non appetit humanam, A sed æternam, quam cognoscendo, & amando Deum, & eius per ab eo habet, accepta referendo illi, meo quæ gloriam referendo alloquitur, vt in eisdem ait S. Thomas, a & colligitur ex eo quod subiungit, *Non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat.*

Tertio per illud S. August. b *Sanum videt, qui laudis amorem vitium esse cognouerit.*

Quarto, quod per illud c S. Bernard. c laudem exteriorem hominum esse vanam, & interiorem conscientiæ minime lumecere: ideoque diuinam qua laudem nos quærendam. Et per illud eiusdem S. Bernardi, d *sunt qui scire volunt vt sciantur: & turpis vanitas est.*

Quinto, quod S. Thomas, e concludit, non quæri laureolam in cœlo doctoralem, prædicanti bene ob gloriam, & Aristoteles, fait non esse magnanimo curandum vt laudetur, & quidem sapiens ad quendam philodoxum dixit, *summa laus est non ambire laudem.* & Salustius de Catone, *Quo minus quærebat gloriam, magis eum illa sequebatur.*

Postremo per rationem qua fundat hæc omnia ille irrefragabilis syllogismus in secundo modo primæ figuræ, quem appellat, *Celarent*, scilicet, Nullum temporale bonum fortunæ potest esse finis iustus principalis illius actus virtutis, vt supra, g late probatum est. At quodlibet horum quinque est bonum temporale fortunæ, vt supra, h probatum fuit. Ergo nullum illorum potest esse iustus finis principalis illius actus virtutis. Per quam eandem rationem syllogisticam significatur omnes prædictas auctoritates, & alias eis similes intelligendas esse de illis, qui finem principalem suorum actuum aliquod horum quinque faciunt, aut de illis, qui hæc ea parte qua sunt vana vel mala quærunt: quod quando contingat infra dicetur. Per quam intelligentiam respondeti potest eis, quatenus sequenti conclusione contrarium videri possint.

45 Decimo infertur, quod præfata quinque, scilicet reuerentia, laus, honor, fama, & gloria possunt esse fines minus principales actuum virtutum: & quod qui eos agit, ob ea minus principaliter respecta, non peccat. Quod probatur primo per illud i *Luceat lux vestra coram hominibus*, & illud, *Sint lucernæ ardentes in manibus vestris*. k

Secundo per illud Pauli, l relatum in cap. *inter verba*. m *Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ*. Et ne dicas eos agere de laude diuina pondera, quod loquuntur de laude conscientiæ propriæ, quæ est creatura.

Tertio quod id efficaciter probatur, eo quod bona pecuniaria licite possunt peti a Deo, & appeti, & pro fine minus principali poni, vt supra, n probatum est. At bona honoraria qualia sunt illa quinque, maiora sunt, quam pecuniaria, iuxta illud, o *melius est nomen bonum quam diuitiæ multæ*, & illud. p *Curam habe de bono nomine, magis enim permanebit tibi, quam mille thesauri magni pretiosi*, & illud Aristotelis. q *Honor est maximum bonorum*, receptum a S. Thomam multis locis, præsertim. 2. sec. r cui consonat l. *impeduum*, s & glossa penultima cap. *suam*, t & glossa extrauagantis, *ad conditorem*, v quod adeo quidem est verum, vt excusetur quis a restituendo bona pecuniaria, quamdiu nequit ea restituere salus honoratus, vt probat Caietanus, x quem nos sequimur in Manuali. y Cum igitur omnium consensu, liceat desiderare bona, pecuniaria, & pro fine minus principali ponere, a fortiori licebit desiderare, & pro tali fine ponere honoraria. z

Quarto, quod brauiis & coronis propositis olim sapientes procurarunt incitare homines ad honore & gloriam quæ. édam. Athenienses cum oliuarum coronam Periclem illustrabant, polliciti fuerunt eundem honorem eis, qui similes illi euaderent, auctore Valerio Maximo, & [illegible] testatur Populum Romanum cuius legibus totus ferme Christianus orbis viuit, varias coronas pro variis gestis instituisse, nempe, ciuicas, vallares, murales, rostrales, &c. quin & Christiani passim, etiam Pontifice Maximo auctore, varias in variis regnis instituerunt academias & honores Minerales, vt laureas primas, quas baccalaureatus, & secundas, quas licentiatus, & tertias, quas doctoratus vocant, vt ad studiorum & litterarum studia, magis, ac magis accendantur scholastici: quod vtiq; non permitteretur, nisi hi illa possunt esse fines minus principales actuum virtutis [illegible], & alii.

46 Vndecimo infertur, quod vt omnia, quæ allegari possunt ad probandum nil honoris quinq; exhiberi appeti, nec ob aliquod horum fieri, sunt intelligenda de illis, quando pro fine principali ponuntur, vel quando sunt vana, vel mala, vt diximus supra, a ita omnia quæ adduci possunt ad probandum, quod illa possunt appeti, & ob ea fieri aliquid, sunt intelligenda de illis, quando non sunt vana, neque mala, & pro fine minus principali ponuntur. Per quam resolutionem, quam plurima subobscura enodantur.

47 Duodecimo infertur, dicendum esse, quo tum in quibus differunt quinque præfata bona, scilicet reuerentia, laus, honor fama, & gloria. Et laus quidem definitur esse, *sermo elucidans magnitudinem virtutis*, secundum Aristotelem, b cui definitioni, licet ab omnibus probetur, addenda est particula, *quatenus est ad aliquem finem ordinata*: quia vt S. Thomas asserit, c & D. Antoninus, d sub finem: laus ab honore differt, eo quod est hæc testimonium absolutum alicuius excellentiæ, verbis, vel alio signo exhibitum: illa vero testimonium relatiuum alicuius excellentiæ, referens eam in alium finem verbis tantum exhibitum. Vnde Aristoteles, e dixit, optimorum non esse laudem, sed aliquid maius ea: quia optimum non refertur in aliud. Per quod vbi supra dixit S. Thom. Deo secundum illam eius ineffabilem essentiam, non conuenire laudem, sed summam laudis excellentiam, & honorem: quia est maior omni laude, f secundum vero effectus, qui in veritatem nostram ordinantur, sic iuxta illud. g *Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis Dominus*. & clement. *si dominum* vbi *Sanctis eius laudare iubemur*, h qua de differentia pulchre dixit quidam.

Est Honor in portu, dum puppis ab æquore venit.
Laudibus inceptum continuatur opus.

Addendum item secundo, quod sacræ literæ, sacrique canones per verbum, *laus*, non solum intelligunt illam exteriorem, quæ verbis fit, cui soli debitio præfata conuenit, sed etiam & magis interiore, qua Deum Angeli laudant, iuxta illud, *Laudate Deum omnes Angeli eius*, i qua credunt Zacharias mutus laudasse, k & multi audientes Apostolum, l cantant & psallunt in cordibus suis Domino.

Addendum tertio, quod per illud verbum, *virtutis*, in definitione positum, intelligendum est omne bonum etiam si non sit morale: qualia sunt ingenium, iudicium, memoria, eruditio, ars, vires, agilitas, & alia multa, quæ iure laudantur.

48 Honor autem definitur, vt prædictum est, *exhibitio reuerentiæ in testimonium alicuius excellentiæ*, cui per proxime dicta videntur addenda illa verba, *sine eius in alium finem relatione.*

Fama vero definitur a Calistrato, m esse dignitatis illæsæ status, legibus ac moribus comprobatus: cui licet etiam nemo aduersetur, addendum est, illam quidem aptam esse proposito Calistrati, non tamen nostro. Tum quia secundum illam, non esset fama, nisi de virtute: cum tamen in nostro proposito, sit de ingenio, & aliis, de quib. diximus esse etiam laudem: vnde in Scripturis, n Gigantes appellantur viri potentes & famosi. Tum quia iuxta illam definitionem, nullus infamis haberet famam, cum tamen multi, qui vno respectu sunt infames, altero habeant famam ingentem, vt Alexand. Magnus, Iulius Cæsar, & alij multi. Quare famam ad propositum nostrum definiri potest, esse, *attestatio popularis de re aliqua*, argum. cap. *non sunt audiendi*, o & cap. *qualiter & quando*. p

49 Gloria vero est, *clara cum laude notitia*, secundum S. Ambrosium, q quem sequitur S. Thomas, r cui etiam addendum, quod verbum, laude, in ea positum non debet ita stricte intelligi, ac supra definitum est: fieri enim potest, vt alicui contingat gloria sine laude verbi, per honorem tacti, vt latius contingit Mardochæo. s

Reuerentia definitur a Thoma Waldensi, t *animi reputatio, qua quis bonitate alterius magnificat*. Vo. pulchre ait, hæc quatuor, reuereri, honorare, laudare, & glorificare ita sese habere, vt posterius priori aliquid addat. Reuereri enim est animo magnificare. Honorare vero, [illegible] quo

a *Super eod. capit.*
b *Lib. 5. c. 13 de Ciuit. Dei*
c *In sermone de paruis. fol. 18.*
d *Serm. 3. super Cant.*
e [illegible] *lib.* [illegible] *art. 2.*
f *Ethic. 1.*
g *Num. 30.*
h *Num. 5.*
i *Matth. 5.*
k *Luc. 12*
l *2. ad Cor. 1.*
m *11. q. 3.*
n *Num. 42.*
o *Prouer. 22.*
p *Eccles. 41.*
q *4. Ethic.*
r *Quæst. 129. art. 1. & ad 2.*
s *fin. ff. de* [illegible] *& gloss*
t [illegible]
v *De pœnit.* [illegible] *Ioan. xxij*
x [illegible] *Honor.* [illegible]
y [illegible] *opusc.*
z [illegible] *16.* [illegible] *44.*
[illegible] *Areopag.*
a *In fine corollarij 8.*
b *1. & 2. Rhetor.*
c *2. 2. q.* [illegible] *art. 1. ad 3*
d *3. part. tit.* [illegible]
e *1. Ethic.*
f *Eccles. 43*
g *Esai. 63.*
h *De reliq. & venerat. sanctorum.*
i *Psalm. 148.*
k *Luc. 1.*
l *Ad Colos. 3. & cap. 1. 92. dist.*
m *In l. cognitionum § existimatio ff. de var. & extraor. cog.*
n *Genes. 16.*
o *11. qu. 3.*
p *In 3. de accusatio. cum glos. & ea a [illegible]*
q *In c. 1. ad Rom.*
r *1. 2. q. 2. art. 3. & melius 2. 2. q. 103. art. 1. ad 3. & melius 2. 2 q. 132 art. 4. & lib 3. contra Gentiles.*
s *Hester 6.*
t *In lib. de sacramentalibus c. 1 5. art. 6.*

quo signo exteriori significare. Laudare vero, id verbis facere. Glorificare autem, longe lateque id expandere.

50 Decimotertio infertur etiam dicendum, in quibus quinque supradicta conueniant, & quidem primo conueniunt, quod licet strictè sumpta, ita vt dictum est, differant, conueniunt tamen in eo, quòd frequenter assumuntur latius, aliud pro alio. nam gloria nonnunquam comprehendit omne testimonium approbatorium, & vnius, iuxta illud Pauli. *a Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* relatum in dicto ca. *inter verba. b* ad idem facit quod Hieremias ait, *c* & cap. *gloria episcopi. d* & tradit S. Thomas. *e* Honor item comprehendit laudem, vt docet S. Thomas. *f* Laus item honorem, vt in definitione supradicta, & declarat S. Thomas, *g* declarans quoddam D. Ambrosij dictum.

Secundo conueniũt, quòd nihil eorum est virtus, nec moralis, nec intellectualis: quia vt post S. Thomam. *h* Manualis Confess. declaramus. Virtus est habitus & qualitas mentis habentis eam: & nullũ horum est talis: quodlibet enim eorum est extra mentem eius cuius est, vt palam patet, & probat Boëtius, *i* & S. Thomas, *k* & ita sunt bona externa, & fortunæ, excepta sola reuerentia, qua quis considerans suam paruitatem, humilitatem, & vilitatem, insufficientiam, & in omne peccatum propensionem, reueretur se ipsum quatenus est a Deo multis donis naturalibus, & gratuitis donatus, subiiciens omnia sua, quatenus sunt sua, omnibus, quæ à Deo habet, quatenus sunt eius.

Ex quo infertur, quòd non sunt propter se tãtùm amabilia, vt supra dictum est, *l* nec consequenter possunt esse fines iusti principales aliquorum bonorum actuum per prædicta, *m* suntque inferiora bona virtutibus omnibus, quas, *n* diximus esse amabiles etiam propter se tantùm.

51 Tertio conueniunt in eo, quod omnia illa sunt maiora bona quàm pecuniaria, vt infra probabitur.

Quarto conueniunt in eo, quod sunt minora vita, salute, & aliis bonis corporalibus: horum enim dominus solus Deus est. *o Ego occidam, & ego viuere faciam.* & *p Tu es Domine qui vitæ ac mortis potestatem habes*, & quamuis eius diuina Maiestas huius dominij partem communem fecerit Reipubl. *q* non tamen particularibus, *r* qui tamen sunt domini prædictarum quinque rerum, vt latè monstramus *s* cap. *inter verba.*

Nec obstat, l. *isti quidem*, *t* ibi, *Viro bono stupri metus maior quàm mortis esse debet.* per quam quidam aiũt infamiam esse morte peiorem: quod tamen illa non probat: sed aliud longe diuersum, scilicet mortem præponendam stupro: quod Odoffredus sentiens, ait, illi probari animam esse anteponendam vitæ corporali: cui consentit ibi Albinus aiens per eam probari moriendum esse potius, quã peccare mortaliter.

52 Nec etiam obstat l. *codicillis*, *v* per quam aliqui dicunt probari, peius esse marito, vxoris adulteriũ, quàm mors. quia respõderi potest primò, quod illa eius verba, *Filium nostrum occidit & alia peiora fecit.* quæ in hoc inducũtur, verificari possunt, vt ibi annotauit Iacobus de Arena in occisione patris. Peior enim videri debet viro bono patris occisio, quàm filij: quoniam & si multa inclinãt quem ad magis amãdum filium quàm patrem, plus tamen tenetur amare patrem, qui fuit principium caussæ, & fons eius, quàm filiu cuius ipse caussa est, vt recte probat S. Thomas. *x*

Secundo responderi potest, quod præfatus §. *matre*, no loquitur de morte propria, sed de morte filij: & ita vt maximum solum probaret, marito peius esse adulterium vxoris, quàm mortem filij, quod nil contra dicta concludit. Quamquam nolumus negare, maius peccatum esse occidere filium alicuius, quàm cum vxore eius adulterari: quoniam hoc est contra tertium præceptum secundæ tabulæ Decalogi illud verò contra secundum & per hoc permutatur vita iam habita, per illud autem impeditur habenda, vt S. Thomas declarat *y*

Tertio noue sed vere ad illas ambas leges respondere potest Paulum, & Scæuolam earum auctores fuisse Romanos gẽtiles, quos pro summo bono gloriam & famam dixisse D. Augustin. testatur, *z* his verbis, *Romani gloriam ardentissimè dilexerunt, propter eam viuere voluerunt, pro ea mori non dubitarunt.* ob quod Titulum grauissimè reprehendit, & ita eorum hac in re sententia, tanquam Christianæ legi contraria repellenda est. *a*

53 Tertio non obstat illud vulgatum elogium, *Pro honore moriendum.* quia id est vulgatum erratum, si vt sonat intelligitur: nam etiam Ethnicus Aristoteles, *b* dixit, non esse veram, sed falsam fortitudinem eam, qua quis pro pudore, vel honore moritur: & ita vt aliqua ex parte verum sit verba illa pro honore, accipienda sunt, pro eo quod honorem meretur, nempe pro virtute, siue theologa, puta fide, spe, vel caritate, siue morali, puta iustitia, & veritate, fortitudine, & constantia, temperantia, & castitate, & aliis.

Quarto non obstat illud quod de Eleazaro, *c* dicitur, quod gloriosissimam mortem magis quàm odibilem vitam complectens volũtarie præibat ad supplicium. Non enim ille pro gloria humana mortẽ sustinuit, sed pro lege diuina obseruanda: & ita pro virtute religionis, quæ gloriam merebatur. Quare magnopere persuadere sibi omnes debent, nobiles præsertim, & milites, qui magis in hac re peccant, ne tanti faciant laudem, honorem, famam & gloriam, vt pro eis, vel pro vitanda ignominia vitam corpoream, vel spiritualem prodigant: vitam autem animæ, virtutesque ipsius tam morales, quàm theologas tanti æstiment, vt eo sint semper animo, quòd malint vita, membrisque corporeis destitui, dilacerarique, quàm eas deserere: sintq; parati ad fortissime pugnandum, repugnandumq; vsque ad mortem, pro fine Regi, Reipublicæque præstita seruanda, pro legum diuinarum, & humanarum obseruantia, per quam summus honor acquiritur in hac vita caduca, & gloria sempiterna in illa stabili patria, Amen.

SVMMARIVM.

54 *Honorariorum bonorum, quæ sunt quinque, appetitus vel contemptus suapte natura, neque bonus, neque malus.*

54 *Bona quæ quis facit nolle & velle ab aliis probari licet.*

55 *Honorariorum bonorum appetitus vel contemptus fit bonus ex bono fine, qui triplex ponitur a S. Thoma cui addũtur alij tres. & 56.*

56 *Honor exhibetur & recipitur iuste cum debetur, & sponte datur.*

57 *Bonorum honorariorum, quæ quinq; sunt, appetitus & cõtemptus fit malus ex fine malo, qui contingit tripliciter.*

58 *Honorariorum bonorum appetitus, non referens ea in aliud est malus.*

58 *Actus omnis fine bono apto carens, malus, etiamsi malo quoque careat.*

58 *Otiosum omne deliberatum, quale est quod fine caret, malum, & ideo nullus actus in indiuiduo indifferens.*

59 *Honorariorum bonorum appetitus inordinatus, vt plurimum veniale peccatum, sed quinque casibus mortale. Quod ipsum dicendum de contemptu eorum. nu. 60. & etiam de appetitu & contemptu cæterorum bonorum vtilium, & de complacentia, & displicentia, de obtentu omnium tam honorariorum: quam aliorum vtilium. num. 61.*

54 QVinto conueniunt in eo, quòd appetitus vel cõtemptus horum quinque suapte natura, neque est bonus, neq; vitiosus. Tum quia non est peccatum, vt ait S. Thomas, *d* quod aliquis bonum suum cognoscat & probet: dicitur enim à Paulo *e Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis.* Similiter etiam non est peccatum, quòd aliquis velit bona opera sua ab aliis approbari: dicitur enim Matth. 5. *Luceat lux vestra coram hominibus.* Persius item aiebat.

Non ego cum scribo, si fortè quid aptius exit,
Laudari metuam, neque enim mihi cornea fibra est.

Tum quia bonitas vel malitia naturalis actus est obiecto, siue ex proportione obiecti ad actũ sumitur, vt probat S. Thomas. *f* At obiectum eiusmodi appetitus, siue proportio obiecti ad illum nil mali, nec contrarium rationi

a 2. ad Cor. 1. b 11 q. 3. c Hierem 9. d 12 q. 2 c sacerdotes sub 1 q. 3. e 2. 2 q 132. art. 1 f 2. 2 q. 103. art 1 ad 3. g In 4 d 15. art 3 q 2 h c. 2 nu 71 art 1. in pra ludio 4. n 11 i Lib 2 de cons. Lationa. k 1 2. q. 2. art 3. l Num 9. m Num 10 n in d. nu 3 o Deut. 32. p Sap. 16. q c. ille glo. aut 23 q 4 r Cap si non licet. 23. q 5 s In 6 concl. dicta repet. t ff. de eo quod met caus. v §. matre ff. de legat. 2. x 2. 2 q. 26. art. 3. y 2. 2. q. 122. art. 5. z Lib. 5. de Ciuit. Dei cap. 12. a Ca. contra vra. de conse dist. 5. b 3. Ethic. c 2. Machab d Quodlib. 10. art. 13. & 2. 2. q 132. art. 1. e 1. ad Cor. 2 f 1. 2. q 18. art. 1 maxime ad 1.

a Quodlib. 12. art. 19.
b Ind. q. 132. art. 1.

tum in de se continet. Vnde S. Thomas, a concludit neque appetitum, neq; cotemptum famæ esse de se bonum, vel malum: idemq; concludit de appetitu gloriæ vbi supra. b

55 Decimoquarto infertur ex proxime dictis, quòd præfatorum quinque bonorum appetitus assumit rationem boni ex fine bono & apto. Ille autem, vt S. Thomas ait vbi supra est triplex, primus cùm appetuntur ad gloriam Dei. Secundus, cum appetuntur ad vtilitatem spiritualem proximi, vt bono exemplo proficiat. Tertius cum appetuntur ad vtilitatem propriæ animæ, vt in bonis quæ in se cognoscit ex testimonio laudis alienæ studeat perseuerare ac crescere: nam si vtilitas animæ proximi pro fine desiderij laudis posita, efficit illud bonum, à fortiori vtilitas animæ propriæ: cum magis quis teneatur diligere se, quàm proximum. c

c Ca. si nõ h. ect. 23. q. 5. l. prajes C. de seruit.

Quibus addo quartum finem quotidianum, cũ appetuntur ob vtilitatem exteriorem propriam vel aliorum quod passim inuenias in eis, qui cupiunt laudari, honorari, & glorificari de bonis suis, genere, habitudine, conditione, & id genus alijs, tanquam medium adipiscendi coniuges, vel alia munera, & officia sibi conuenientia: in eis item, qui cupiunt laudari de dulci cãtu, sana doctrina, & dexteritate legendi, scribendi, prælegendi, patrocinãdi, & gubernandi arte, vt stipendia mereantur condigna. In eis item, qui præfata cupiunt, vt filijs, cognatis, famulis, & alijs necessarijs suis aliqua bona vtilia eorum contemplatione eueniant, qui non videntur peccare, sed bene agere. Quod tamen intelligendum est, cùm vtilitas præfata temporalis actu, vel virtute refertur in Dei amorem, vel obsequium, aut in vitã honestam suam, vel aliorum bonorum maiorũ quàm hæc bona temporalia minora, per supradicta, d & ea quæ scribit S. Thomas. e

d Num. 30.
e In 2. lib. sententia. dist. 38. art. 1. sub fin. & art. 2. in 5. arg.
f 2. 2. q. 131. art. 1.
g Rom. 13.

Addo & quintum finem, quãdo appetuntur eo quòd sunt debita, vt erudite dixit Caietan. f quod procedit etiam si non referantur in alium finem: nam sicut licet dare & accipere pecuniam debitam, eo quòd sit debita, quod est iustitiæ virtutis actus, ita etiam licebit dare & accipere laudem & honorem debitum: cum pari ratione id sit actus iustitiæ, iuxta illud. g *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem.*

Addo sextum finem, cum ea desiderantur, vel recipiũtur non tanquam debita, sed tanquam dona gratiosè oblata per alium ex amicitia, charitate, magnanimitate, vel humilitate: vt cum quis minor altero, recipit ab eo honorem debito maiorem: quod passim fit, & probatur esse bonum à S. Thoma post Senecam. h

h 2. 2. q. 106. art. 1.
i Num. 30.

56 Decimoquinto infertur, quod appetitus, & contemptus horum vitiatur, redditurque malus. Primo quidem, ex fine malo, quia vt prædictum est, i sine vlla exceptione vera est illa regula topica. *Cuius finis malus est, ipsum quoque malum est.* Secundo, cum illa sunt vana: sunt autem vana ex mente S. Thomæ, k & Abulensis, l vbi etiam Maior, S. Antoninus, m & Caietan. in prædictis duobus articulis. Primum ex parte materiæ, ex qua illa desiderantur, eo quod est illis indigna, puta, quia est nulla, eo quòd vere non est illa excellentia, ex qua desiderantur, vel est mala, malitia culpę, iuxta illud, *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?* n qualis est eorum qui gloriantur cum malè fecerint, o aut ita vilis, quæ nil horum, aut non tantum, quantum ex ea desideratur merentur. Deinde ex parte eius à quo quæruntur, putà cum desiderantur ab homine, pro certiori & maiori testimonio, quàm ipse de illa dare possit. Postremò ex parte eius qui ea desiderat, putà, quia ea in debitum finem nec actu nec virtute referat: quamuis enim Abulensis vbi supra addat quartum modum, & S. Thomas alibi possit videri addere alium, omnes tamen reducuntur ad prædictos tres, vt monstrauimus in præfata repet. cap. *inter verba* p

k 2. 2. q. 131. art. 1 & q. 132 art. 1 & de malo. q. 9.
l Super Matthæ. c. 6. q. 3.
m 2. part. tit. 9. c. 5. §. 1.
n Psalm. 51.
o Cap. quam graue de excess. prælat.
p Gene. 1.

57 Decimosexto ex his infertur, omnem appetitum horum quinque adeo absolutum, vt neque actu seu actualiter, neque virtute, seu virtualiter ea in alium debitum finem referat, esse malum, saltem veniale. Tum quia nil horum est propter se tantum amabile, neq; consequenter potest esse finis & medius, vt prædictum est. q Tum quia omnis actus humanus, hoc est deliberatus carens fine bono, malus est, etiam si fine malo careat, eo quod est actus otiosus, & omnis actus otiosus etiam in verbis tantum est malus, iuxta illud. a *De omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem.* Et eo quod ea quæ homo agit, vt homo, id est, deliberatè, debet agere propter aliquem finem aptum: alioqui vane agit, & omnis vanitas est peccatum, iuxta illud. b *Vt quid diligitis vanitatem.* & illud. c *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.*

q Num. 5.
a Matth. 12.
b Psalm. 4.
c Psal. 118.

58 Tum quia appetitus pecuniæ absolutus in nullum finem relatus, est malus, & inordinatus, vt colligitur ex S. Thoma. d At eadem ratio est de his quinque quoad hoc, per prædicta. Tum quia ea ratione vterq; Thomas, e concludit nullum actum deliberatum in indiuiduo esse indifferẽtem, sed bonum, vel malum: quia si caret fine bono, licèt careat etiam malo, est malus: nam debet ob aliquem finem fieri: alioqui est otiosus, & consequẽter malus. Tum quia gloria in nullum alium finem ordinata dicitur inanis & vana, & appetitus gloriæ vanæ peccatum est, vt probat S. Thomas, f & eadem ratio militat in alijs quatuor, per prædicta.

d 2. 2. q. 118. art. 1 & 2.
e 1. 2. q. 18. art. 8.
f In prædict. q. 132. art. 1.

59 Decimoseptimo infertur, quòd appetitus & desiderium horum quinque licèt etiam quando est malus, vt plurimum veniale tantum sit peccatum, mortale tamen est in quinque casibus. Primo cum appetuntur de malo culpæ mortali, vt exprimit Caietan. g licèt id ibi non exprimat Aquinas. & ante Caietanum expressit S. Antoninus, h per illud. i *Quid gloriaris in malitia:* quod licet primo aspectu non concludat, cum gloriam quærens de malitia veniali, nõ peccet mortaliter, satis tamen concludit considerãti, quòd mens Prophetę fuerit dicere eiusmodi esse malitiæ, gloriari de aliqua malitia, cuiusmodi est illa, & gloriari de malitia veniali, esse veniale, & gloriari de mortali, mortale, facit ca. *quam sit graue crimen in clericis, cũ malefecerint gloriari.* k Secundo, cum appetuntur in mortalem irreuerentiam Dei, vt Princeps Tyri, de quo Ezechiel. l *Eleuatum est cor eius, & dixit, Deus ego sum.* Tertio, cũ aliquod horũ plus quàm Deus amatur, iuxta illud. m *Dilexerunt magis gloriam hominum quam gloriam Dei.* Quarto, cum in aliquo eorum ponitur vltimus finis, vt multos olim Romanos posuisse supra ex Augustino probauimus. Quando autem in aliqua re creata constituitur vltimus finis, supra n prædiximus: addentes raros esse Christianos quid faciant. Quinto cũ aliquid horum præponitur obseruantiæ legis ad mortale obligantis: quod plus satis vsitati constat ex eo quòd passim videas viros: & etiam mulieres eo animo, vt malint peierare, vindictam de lædente, vel iniurio sumere, simoniam saltem clam admittere, subditos opprimere, violare iustitiam, laudare peccatores, præsertim Principes in desiderijs animarum suarum, quàm gloriam, honorem, famam, dignitatem, vel principem locum perdere. Hos quinque casus, in quibus appetitum horum quinque diximus esse mortiferum in dicta repet. cap. *inter verba*, o ad duos contraximus: nunc autem videntur contrahendi ad tres. Primus cum appetuntur ex malo mortifero. Secundus, cũ in eo finis vltimus constituitur, vel ob id frangitur lex ad mortale obligans. Tertius cum ad mortale aliquod malum referuntur.

g 2. 2. q. 131. art. 2. ad 1.
h 2. part. tit. 4. c. 1. § 1.
i Psalm. 51.
k De excess. prælat.
l Ezech. 28.
m Ioan. 12.
n Num. 21.
o Consil. 5.

60 Decimooctauo, quòd eadem quæ dicta sunt de appetitu horum quinque, dicenda sunt de illorum contemptu, nempe quod ille de se neq; bonus, neque malus est, quodque bonus fieri potest præstituto ei vno ex sex finibus, quibus appetitum eorum diximus rectũ fieri, quodque est malus, si nullo fine bono eicũdetur: etiam si nullo fine malo denigretur: quodque potest fieri malus ex parte materiæ, vt fit, cum quis laudem ex virtute, & gratia Dei prouenientem contemnit. Et ex parte modi, vt cum quis minoris quàm par est, testimonium diuinum vel humanum de suis bonis habeat. Et ex parte contemnẽtis, vt cum quis ea in aliquem malum & inordinatum finem contemnit: quodque aliquando potest esse malus mortiferè, vt est cum quis laudem de gratia Dei manantem despicit, aut in illo contemptu, finem vltimum, vt quidam philosophi fecerunt, constituit, seu ob eum aliquam legem, sub mortali pęna obligantem infringere statuit: aut tertio, cum in mortiferum finem eum refert.

61 Decimonono, quòd idem est dicendum de auro, & argēto & alijs bonis pecunia æstimabilibus, & de eorum appetitu & contemptu, quod diximus de prædictis quinque bonis honorabilibus, videlicet, quod desiderium, vel contemptus eorum de se in genere, neque malus est, neque bonus: quodq; fieri potest bonus per vnum ex sex finibus prædictis: quodq; si nullo illorum circumdetur, erit malus, licet nullo malo circundetur, quodq; erit malus, & mortiferus tribus casibus præfatis.

Vigesimo quòd eadem quæ diximus de appetitu & contemptu, eadem ratione dicēda sunt de amore & actu ea quærendi & refutandi, & de quæsitorum complacentia, & displicentia. Quibus est consequēs, quanta nos cura esse oporteat, vt cum hæc vel illa desideramus, amamus, quærimus, odimus, aut refutamus, & in eis quæsitis complacemus, ipsum Deum, beatitudinem, vel honestam, siue virtuosam vitam pro fine præstituamus: simul doleamus, quòd toties eiusmodi actus, ob finis debiti defectum vanè conceperimus, & egerimus. Consequitur item alio delectu quàm hactenus à me audito, debere vti concionatores, in carpendo prætatorum appetitu, & laudando eorumdem contemptu: nec scilicet, omne horum quinque appetitum absolutè vituperent, neque eorum contemptum laudent.

SVMMARIVM.

62 *Honoraria bona, quæ sunt quinque, tum demum pro fine minus principali rectè poni, cùm referuntur in aliud aptū: alias non, pulchra declaratione.*

63 *Laudis, gloriæ, vel honoris de excellentia, qua quis caret, appetitus non est mortalis contra Abulensem.*

63 *Iustitia non contrait, volens quòd suum non est, si non est alienum.*

64 *Laudem vel gloriam ob humanā facere principaliter quod institutum est principaliter ad gloriam Dei, non est mortale, contra Angel.*

64 *Doctoratus in Theologia sine mortali potest assumi principaliter ad gloriam humanam ab idoneo.*

64 *Gloriam ob humanam facere aliquid, tanquam ob pretium vel alias differunt.*

65 *Intellectus dicti quotidiani Gregorij de requisitione.*

66 *Laudis, & gloria bene & male appetita, quinque exempla quotidiana.*

67 *Actus ex se bonus, ne fiat malus, ob præstitutionem honoris & aliorum bonorum vtilium pro fine exigi.*

62 VIgesimoprimo infertur, id quod hactenus numquam fuimus ausi asserere: nempe non licere appetere, neq; pro fine etiam minus principali ponere ista quinque, nisi referendo illa actu, vel virtute in alium finem bonum & aptum, neq; eadem, immo maiori ratione, alia bona pecuniaria. Hoc ipsum esse dicendum de contemptu eorumdem, ac consequenter non solum esse peccatum saltem veniale, inseruire Deo, Papæ, Regi, vel alijs prælatis & magnatibus, principaliter propter bona pecuniaria, vel honoraria, sed etiam inseruire principaliter propter Deum ipsum, vel beatitudinem, vel aliū debitum finem, & minus principaliter propter bona honoraria vel pecuniaria, nisi ea rursus actu, vel virtute in aliquem finem bonum, & aptum reflectantur. Non oportet autem, mea sententia, vt finis in quem hæc reflectuntur sit adeo altus: ac est is, quem requirit actus principalis, qui propter altiorem finem fit. Exemplum de illo, qui amat vel colit Deum principaliter propter ipsum, & minus principaliter vt concedat ei victum, vel aliquid aliud temporale optatum, ad iustè, honestè vel temperatè viuendum: is enim benefacit, licèt illum victum, siue bonum, minus principaliter intentum, non referat in ipsum Deum, qui est finis actus principalis amandi eum infinitè maior, quàm vita honesta, studiosa, iusta, vel temperata. in quam refert illum victum, vel bonum optatum minus principaliter intentum.

63 Vigesimosecundo, quòd nō est vera illa dura opinio Abulensis, *a* quod omnis appetitus laudis, honoris, aut gloriæ humanæ de re falsa, puta de excellentia, quæ non habetur, est peccatum mortale. Tum quia S. Thomas, *a* quem ipse pro se citat: non ait illud de omni appetitu vanæ gloriæ de omni re falsa, sed de falsa in irreuerentiam Dei redundante. Tum quia non obstat eius ratio, scilicet quod omnis iniustitia est peccatū mortale, vt ait S. Thomas receptus, *b* & quòd contra iustitiam est, appetere id quod suum non est: quoniam illud procedit, quando appetitur id, quod nō solum non est suum, sed est alienum: nemo enim dicit esse peccatum mortale appetere diuitias, quę non sunt suę, modò non sint alienę, nec velit eas cum præiudicio alterius. Et ita non erit mortale appetere laudem & gloriam ob aliquam excellentiam, quam quis non habeat, modò illa sine vllo rei publicæ, vel priuatæ præiudicio appetantur, vt si quis laudari cupiat, de castitate, fortitudine, viribus, & ingenio, quod non habet, ita tamen vt nulli ex eo præiudicium eueniat.

Super Mathæ c. 6. q. 3.

a 2 2 q. 131. art. 2.

b 2. 2 q. 58. art. 4.

64 Vigesimotertio infertur, quòd non videtur etiam vera illa opinio Angeli, *c* quæ habet esse peccatum mortale prædicare, missare, sacramēta ministrare, & alia eiusmodi quæ principaliter in gloriam Dei sunt instituta facere principaliter in gloriam & laudem propriam. Tum quia is casus non est de quinq; superius expressis, in quibus solis auctores docent appeti gloriam esse mortale. Tum quia nulla efficaci ratione probatur. Tum quia Siluester, *d* dixit, quod eam opinionem consequeretur, dici posse, væ væ, toti statui ecclesiastico. Et ita non solum Siluester, sed etiam is qui adiecit postillas ipsi Angelo contrarium tenent.

c In summa verb. vana gloria.

d In eod. ver vana gloria.

Pro Angelo tamen facit primò illud S. Augustini. *e Diuina Scriptura principaliter ordinatur ad honorem Dei, in quo Deus contemnitur, si principaliter ad alterius honorem ordinetur.* Secundò pro eo facit quod D. Antoninus, *f* determinat, quòd assumens gradum magisterij, aut doctoratus ad gloriam suam principaliter peccat mortaliter. Tertiò, quod videtur simonia, facere eiusmodi opera spiritualia, ob aliqua horum quinque principaliter, vt asserere videtur Adrianus. *g*

e Lib. 1 de doctrin. Christ.

f 2 part. tit. 3. c. 6. §. 4.

g Quodlib. 2. à litera H. vsque ad S.

Ad horum tamen primum respōdet postilla prædicta, quòd verbum, *principaliter*, quo vtitur S. Augustin. soluit quæstionem, intelligendo, per illud, ponere vltimum finem in gloria: quæ tamen responsio displicet. Tum quia intentio S. Augustini est, ponere differentiam inter sacram Scripturam, & alias res, quæ secundum hanc expositionem non inuenitur: quoniam etiam vtendo alijs ab Scriptura sacra in gloriam humanam, ponendo finem vltimum in illis, esset peccatum mortale, vt prædictum est. *h* Quare respondendum est quod D. Augustinus per ly, *contemnitur*, non intelligit cōtemptum expressum, nec talem tacitum, qui ad constituendum peccatum mortale sufficiat, sed ad veniale tantùm, longè tamen grauius quā id quod resultaret ex eo, quod alijs vteretur ad eundem gloriæ finem. Ad secundum respōdeo, negando illud dictū D. Antonini procedere in eo, qui est dignus illo gradu, quod antea Siluester, i negauit. Ad tertium respōdeo illud esse verum de illo qui exercet spiritualia, pro gloria, tanquam pro pretio illorum: nos autem loquimur de illo qui exercet illa ad gloriam, vt eam assequatur, sed non tamquam pretium eorum: vt quando fiunt ad preces & gratias, quę non sonent pretium: quamuis plurimùm certè cauendo existimo ab huiusmodi peccato, quod saltem valde graue veniale esse negari nequit.

h Num. 21. & seq.

i verb. Doctor q. 4.

65 Vigesimoquarto infertur, emolliendum esse illud D. Gregorij, satis durum & terribile in homilia super parabolam de decem virginibus, *k* scilicet, *Cauendum ne per hoc quod rectū geritur, fauor, aut gratia humana quæratur, & appetitus laudis subrepat, coquè à mercede vacuetur.* id enim crudè acceptū, cogeret omnia ferè humana bona opera dānare: quotus enim quisq; est, cui, vt Cicero sentit, res pręclaras agenti aliquis laudis appetitus non subrepat? Intelligamus ergo illud esse verum iuxta prędicta de requisitione, siue appetitu inordinato, quo principaliter requiritur laus de bono, quod geritur, & etiam de illo, quo minus principaliter illa quæritur propter se solam, vel non referēdo eam in aliquem finem, vel non in debitum, vel referendo

k Matth. 25.

rendo in malum: nō autem de requisitione ordinata, qua minus principaliter quæritur laus, propter aliquem debitum finem, in quem actu vel virtute refert eam expetens.

66 Vigesimoquinto ex proxima illatione inferuntur quinque. Primum quod orans, vel aliud bonum agēs ob laudem, vel fauorem humanum, quo assequatur aliquod beneficium ecclesiasticum, vel aliud munus, quo est indignus, meritū perdit, & peccat, siue principaliter, siue minus principaliter, ob ea id faciat: quia requirit laudem ob finē in se malum. Segundum, quod qui orat, vel aliud bonum facit principaliter ob ipsam solam laudem etiam nō ordinatam in malum finem, meritum perdit & peccat. Tertium, quod qui colit vel amat Deum principaliter, vt sit ei calcar, quo fiat temperans, vel abstinens, meritū perdit, & peccat, quia finem principalem actus maioris virtutis, scilicet caritatis & religionis facit minorem virtutem, scilicet temperantiam vel abstinentiam. Quartum, quod qui ieiunat, & abstinet, vel sobrius est, vt assequatur laudē & gratiam humanam, quo ab illis impellatur ad amandū & honorandum Deum, qui sunt actus caritatis, & religionis virtutum longè maiorum, quàm abstinētia, & sobrietas non peccat, & meretur. Quintum, quod qui orat, vel aliud bonum facit principaliter propter Deum, vel alium debitum finem, minus autem principaliter ob laudem, inquātum est quoddam bonū, sed nō propter se solum appetibile, non perdit meritum, nec peccat, modo eam in aliquem finem debitum referat. Quę omnia profectò inculcanda erant à Concionatoribus, vt rem adeò quotidianam calleremus, & scrupulos, quos illud Gregorij dictum gignit, vitaremus.

67 Vigesimosexto infertur, quod duo requiruntur, vt actus ex sese boni non inficiantur præstituendo eis pro fine bona vtilia, quæ sunt omnia pecuniaria & honoraria. Alterum, vt non quærantur propter se solum, sed propter aliud in se amabile. Alterum, vt non præstituantur, pro finibus principalibus eorum, vel referantur in finem illis actibus congruum.

Ad hoc autem vt non efficiantur per pręstitutionē bonorum honestorum & delectabilium per se amabilium, satis est quod non fiant fines principales actuum maiorum virtutum, siue referantur in alium, siue non.

S V M M A R I V M.

68 *Actus quibus candidati specimen ingenij, eruditionis, artis, virium, & aliarum dotium exhibentur ad promerēda præmia plus merentibus proposita, quomodo vt sint boni fient.*

69 *Intellectus quorundam Domini dictorum, & aliorum Doctorum.*

73 *Eleemosynam maiorem largiri, eo quod publicè, vel a maiore petatur, non esse malum, sed melius esse curare, ne sic petantur.*

73 *Eleemosynam publicè largiri debere prælatos.*

73 *Bona bene facere publicè non esse facile omnibus, ideo fugiēdus multis episcopatus.*

74 *Honor iam quæsitus, cur magna cura conseruandus.*

74 *Actuum de se bonorum, cur bona pars mala.*

74 *Bona insignia publicè facturus, quid præmeditari debeat, ne sibi toxica fiant.*

68 VIgesimoseptimo infertur, quod actus currēdi, saliendi, æquitādi, hastis, sagittis, bombardulis, & cannis ludendi, prælegendi etiàm, disputandi, canendi, pulsandi organa, missandi & alia eiusmodi quibus agilitatis, roboris, ingenij, artis, dexteritatis, eruditionis, industriæ, donumq; aliarum industrarum, aut quęsitarum specimen prębemus, sunt boni, si eos principaliter agamus, vt per eos Deo placeamus, vel vt beati fiamus, vel quia recta ratio id dictat, vel quia sunt honesti, etiam si minus principaliter eos faciamus, vt pallia, & brauia, pulpita, cathedras, sacerdotia, officia, & alia munera ecclesiastica, scholastica, sęcularia, militaria, vel alia quę magis idoneis promittuntur, assequamur, modo eos in aliquem finem bonum actu, vel virtute collimemus, & reflectamus.

Vigesimooctauo infertur, quod in illo. a *Ne iustitiam vestram faciatis corā hominibus: vt videamini ab eis.* illa coniunctio, vt, denotat finem principalem, neq; actu, neq; virtute in alium finem debitum relatum. Et è contrario in illo. a *Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est.* denotat finē minus principalem, & in alium debitum relatum. Quæ concordia videtur aptior illa, quam Ioannes Gerson tradit. b Infertur & illud, quod expressius quā alij dixit Maior, c scilicet, quod quærens gloriam propriā propter laudem, & gloriam Dei, non quęrit gloriam inanem. Consequitur item, quod Abulensis. d & Caietanus, e aiunt, soli Deo, & non facienti quærendam gloriam per bona opera, intelligendi sunt, de gloria principaliter desiderata, & non de relata in Deum, vel alium finem debitum.

70 Vigesimonono infertur, quod nō desumitur hinc argumentum adeo validum, vt aliqui putant, ad confirmādam illam hæresim, quæ habet, omnia nostra opera esse peccata saltem venialia, per illud, f male intellectū, *Quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ.* licet enim dolenter concederemus, quod plurima opera nostra etiam suo genere bona, fiant mala ob finis circumstantiam, ex eo quod multa fiant ob finem malum mortaliter, vel venialiter, multa in finem debitum non referuntur: complura principaliter propter bona temporalia, vtilia, & honoraria, quæ constat esse mala, saltem venialia per prædicta, g & non pauca, quæ licet principaliter fiant propter Deū, vel quia recta sunt, fiunt tamen minus principaliter ob bona temporaria, præsertim laudem & gloriam, in nullum alium finem debitum, actu neque virtute relata, quæ etiam sunt peccata venialia per præmissa. h Quamuis etiam inquam, hæc ita sese habeant, quamplurima tamen fiunt ob solum finem debitum, & multo plura ob illum & alium minus principaliter actu vel virtute, siue virtualiter, relatum in finem aliquem debitum, iuxta id quod de relatione virtuali, & actuali supra i est dictum.

71 Trigesimo infertur, expedire plurimum, meminisse illud magni patris nostri Augustini dicentis. k *Alia quæcumque iniquitas in malis operibus exercetur vt fiant: superbia vero etiam bonis operibus insidiatur vt pereant.* Illud item Magni Gregorij, l citati & declarati, videlicet, *Sæpe vos fratres admoneo praua opera fugere, & c. nunc autem compellor dicere, vt & bona magna cautela faciatis, ne per hoc bonum quod geritur, fauor aut gratia humana requiratur, ne appetitus laudis subrepat & quod foris ostentur, intus a mercede vacuetur.* Illud item Magni Basilij, qui curabat, vt quoties in pontificalibus missaret, diceretur ei: *Pater nondum est sepulchrum tuum perfectum, fac vt perficiatur*, quo appetitum laudis, & honoris mortis memoria refrænaret. Expedit, inquam, meminisse hæc ita, in omnibus nostris actis, præsertim quoties sese nobis aliqua opera insignia publicè facienda offerent, qualia sunt in materia virtutis latriæ, siue religionis, missa publica præsertim cantanda, & maximè in pontificalibus, Euangelij lectio, capitulum, antiphonæ, & orationis cantandæ: qualia in materia iustitię sententiam in grauioribus causis in magno consessu ferre: qualia in materia fortitudinis, & magnificentiæ, pugnæ veræ vel vmbratiles, sumptus grandes, & apparatus maximi: qualia in materia studiositatis prælectiones, disputationes publicæ, & specimina ingenij, memoriæ, artis, eruditionis, & aliorum donorum tam indutorū, quàm quæsitorum, ad brauia, & præmia habilioribus proposita exhibenda. Operæ pretium, inquam, faceremus cum eiusmodi agenda occurrerint, meminisse, prædicta, & omnino cauere in primis, ne nostræ actioni vllus finis malus, præsertim mortiferus, præstituatur: ne ve vlla res temporaria, pecuniaria, vel honoraria principaliter intendatur, immo neque minus principaliter, sine debita in alium finem iustum relatione actuali vel virtuali: simulque nostræ actionis principalis finem facere Dominum solum ipsum beatificatorem, vt ei placeamus, & beatitudinem, quam prætendimus, vel virtutem aliquam ipsi actioni aptam, vt eam exerceamus, vel vt rationi supernaturali vel naturali, aut humanæ, quæ id dictat satisfaciamus. Quòd si aliqua alia bona temporaria, pecuniaria, vel honoraria, his adiunxerimus,

a Matth. 6.
a Matth. 5.
b In 2. parte alphab. 30. in tract. de temperan. col. 3.
c Matth. c. 6. col. 2.
d Matth. col.
e Ibidem.
f Esai. 64.
g Num. 44.
h Num. 57.
i Num. 18.
k In c. 4 regula nostræ.
l Supra n. 61.

labijs iniquis, & a lingua dolosa, liberes: præsertim apud Sanctissimum D.N. Pium V. Pontificem Maximum, & apud Regem, & D.N. Philippum II. Monarcharum summum, quod nemo potest, mea sententia, efficere aptius. Tum quia nemo tui ordinis Princeps, vtriq; gratior & fidelior creditur. Tum quod nemo nō ignarum, qui præfatum nostrum Monarcham cis Alpes repræsentant, adeo bene ac tua Excellentia me, familiamque meam nonit. quippe qui ...stro tempore tanta caritate, prudentia, humanitate, ac fideli vigilantia, Nauarram Prorex eius gubernasti, quanta nemo alius eam ætate nostra, tantaq; cū omnium Regnicolarum laude tua, & eorum mœstitia concordi exinde illuc huc fuisti missus, quanta nemo alius antea fuerat euocatus: tametsi multi alij virtutibus, dignitate, ac opibus præcellentes, & in his pater tuus ille indicio, experientia, ætate, rebus gestis, & alijs nominibus vere magnus eam gubernarunt.

Negotium, quod me ad tuam Excellentiam confugere facit, tale est, iam inde a duobus annis, nescio neq; cuius lingua à quibus, neq; quo spiritu, cœpit in vulgus spargi, Regem præfatum esse infensum mihi, maleq; velle, inde autem his proximis diebus, cū de quibusdam magnis honoribus distribuendis hic tractaretur, asseueratum: ex eoque illatum, eportere, ne Sanctissimus D. N. Patresque purpurati, vlla egregij amoris signa in me ostenderēt. eamque assertionem quatuor argumentis dicuntur, niti persuadere. Primum, quod in operibus meis scripserim, iniuste Nauarram à præfato Rege teneri. Secundum, quod ipse fateor in libello de redditibus ecclesiasticis beneficiario donato quod repeto in eodem libro, a nullo curiæ Regiæ munere me ab eo donatum, quod aiunt contingere non potuisse, nisi me Rex odisset; cùm vulgo putaret aliquo illorum dignus. Tertium, quod sim Nauarrus, ex vtroque parente de duobus prognatus palatijs, quorum domini olim Regem Ioannes à Labretto relicta Nauarra abeuntem, vna cum Marescallo Excellentiæ tuæ cognato, suoque duce sequuti fuerunt, eosque frequenter eo nomine laudem. Postremum, quod in Gallijs multo tempore iura Pontificia & Cæsarea didicerim, & docuerim, Gallicéq; loquar, & Gallias magnifaciam, eisque sim bene affectus.

Quam propositionem, & argumenta, quibus eam suffulciunt, ego grauius sentio, quod ea nequeo diluere, nisi me, meosq; laudando, contra illud. b *Laudet te alienus, & non os tuum.* & quod id fecerūt homines, nihilo alio, quod sciam à me offensi, quàm quod illustrissimum Toleranū defendam: vel quod Italis, præsertim Romanis, & eorum totiusq; orbis Pontifici Maximo Patribusque purpuratis sim carior, quàm illi vellent: vel quod aliter quàm licebat cum iniuria proximi, in præfatum Regem voluerint videri obsequiosi.

Ad quæ omnia æquo animo ferenda, quanta mihi sit opus ope diuina, æstimet pro sua tanta prudentia tua ista Excellentia reputans secum, me adeo senem, & peregrinum, in tanta vrbe, quæ totius orbis theatrum est constitutum, & paulo ante ab omnibus tam summatibus, quàm infimatibus, gratia Deo maioris quàm merear habitum, nunc verò non per quales quales, sed, vt conijcere licet per conterraneos, atque adeo cum cognatis meis iniustè infamatum. Quæ tamen omnia soli Dei Opt. Max. vindictæ lubenter reliquissem, nisi quibusdam pijs & doctis viris visum esset, quod licet non solùm ea iustè possem ferre, immo deberem plurimum gaudere quatenus me solum feriunt, iuxta illud Gregorij. c *Inter verba laudantium simul vituperantium ad mentem semper recurrendum est: & si non in eo inuenitur malum, quod de nobis homines loquuntur in magnam debemus lætitiam prosilire.* Tum ob alia multa, quæ in eius repetitione illi adiecimus. Tum quod tantæ seueritati non conuenit caducis onerari honoribus, præsertim quos nouit vires eius superare, iuxta finem cap. *non est putanda.* d ex eode Gregorio desumpti, vbi glossa citat illud Horatij, *Sumite materiam vestris qui scribitis æquam viribus*, &c. Tum quod consiliorum meorum rationibus priuatis incommodarent: & solum expedire mihi possent, vt maiore cum auctoritate mea scripta legerentur: quatenus tamen Reipublic. cognatos meos, & mea scripta quatiunt, non posse me sine peccato, aut sine magna culpa dissimulare, iuxta illud. a *Curam habe de bono nomine.* & quod in eta S. Augustinum relatum in c. *non sunt audiendi.* b *Crudelis est qui famam suam negligit*: quia mea infamia, eo quod tam publicam gero personam, plurimis esset scandalo: cū non sit par credere summum, benignissimumq; Regem tam à iram, nisi ob maximum crimen in me conceptum iri, auctoritatiq; meæ, meisq; opusculis derogaret, omnibusq; cognatis meis, & toti Nauarræ obesset. imo & aliqua ex parte gloriæ tanti Regis detraheret, apud eos qui me intus & in cute noscentes, sciunt me non odio Maiestatis eius, sed amore dignum.

Necessitate igitur in hoc adactus, primum argumenta præfata singulatim diluam. Deinde adiungam alia, per quæ vna cum his quæ diluti . . . verbo constabit me circiter annos 5 . . . nō solum qualiter qualiter sed insigniter de præfata Regis Maiestate, deq; . . . eius illius summi Imperatoris, deq; eius matris . . . Imperatricis demeritum, & ideo præsumendum, non esse mihi eum infensum, neq; male velle, sed potius bene.

Ad primum igitur præfatorum argumentorum respondeo, impudentissime dictum esse, ac testimonium falsissimum: quod in aliquo meorum operum scripserim, Nauarram iniustè à præfato Rege teneri. Tum quod palam & notorium est, me nunquam ea de re in eis tractasse, neque vllam mentionem fecisse. Tum quod palam quoque est mea omnia opera priusquam typis excuderentur, per magnum Regiæ Maiestatis Castellæ concilium examinata, & priuilegio munita fuisse. Tum quod palam etiam est stultissimi vanissimique hominis futurum fuisse, id scribere in terris tanto Monarchæ subditis, in præsente scribentis, suorumq; pernitiem, nullo diuino. neq; humano iure ad id vrgente, nulloq; vtilitate ad id suadente, & quod gratia Deo Opt. Max. non vsque adeo insanio, & delipio. Tum quia plurimi, qui meum consiliariorum, & pœnitentium Manuale sexto legere, dixerunt, quod ego in eo assero Nauarram iustè a Regibus Catholicis teneri, etiamsi non esset verè illorum, eo argumento id colligētes, quod dixerim, *Restitutionem alienarum rerum non esse faciendam, quando per eam consequerentur maxima damna publica: ob id, non esse facile damnandos Reges, qui tenent aliqua aliena, etiam si scirent non esse sua, modo probabiliter crederent, eorum restitutionem consequutura grauissima . . . orum regnorum incommoda.* Ex hac enim propositione adiuncta altera, quam sæpè dixi, videlicet, prudentissimos quosq; rei militaris Hispanos iudicare per restitutionem præfati Regni apertum iri ostium inferendi maxima damna in alia Regna Hispaniæ per montes Pyrenæos, inferunt, me dixisse, Reges Catholicos non teneri, ad restituendam Nauarram, etiam si nossent non esse suam. Quanquam ego nullum verbum penitus feci de Nauarra, neque de vllis alijs dominijs, super quibus inter vllos Monarchas controuertitur, neque an in eiusmodi casibus sit compensatio aliqua facienda, necne. Tum quia frequenter constantissimeque verbo asserui, tam in Gallijs, quàm in Hispanijs, quod nunquam Reges Catholici sua sponte, Regnum illud alijs, qui suum esse prætendunt, relinquēt. Tum denique quod cum illa pacifera Regina, & domina nostra Isabella te Prorege Nauarræ traijceret in Hispaniam, & in domo natalis mei vno die requiesset multis viris Principibus Hispanis, & Gallis, qui eam comitabantur, asserentibus præfatum Regnum mox restitutum iri Vindocinensi, qui eam vsq; ad Roncam vallem comitatus fuerat, contradixi, nitens præfato, (quod est irrefragabile) fundamento. Quin & licentiato perdocto ab Airciondo consiliario præfati Vindocinensis Excellentię tuæ nisi fallor) noto, mihi verò etiam amico, (quia emplureutarum me ordinis Roncæuallis cum primis præcipuus est) cum paulo post transitum præfatæ Reginæ scripsisset ad me propediem, sic, cum Rege suo in domum præfatam a qua erat iter in curiam Regiam diuersuros, eo quod iam habita fide publica, sine saluo conductu, ornabant iter ad acceptandam restitutionem. illi, inquam, mihi hęc scribēti, rescripsi, demirari me incogitantiam & imprudentiam eius

a Quæst. 1. in . . . num. 38 in editione noua eiusdem tract.

b Prouer. 27

c Cap. inter verba. 11. q. 3.

d 11. q. 2.

a Eccles. 41.

b 11. q. 3.

c In cap. 17. num. 60.

eius & omniũ Gallorũ,& multorum Hispanorum,etiam magnatum,qui crederent eam faciendam,Eidemq; secũdo replicanti,quod Regia nostri Regis Maiestas, (quem ego soleo,dicere nunquam mentiri) promiserat Henrico II.socero suo,restituere illã ei,quam ipse appellabat suam Reginam, si monstraret se non posse illud absq; peccato mortali retinere,& quod facilè id ipsa esset ei monstratura:triplicaui duo. Alterum quod præfatus Rex adeo erat Christianus,quod non solũ Regnum Nauarræ,sed etiam Toletanum,& totam Castellam restitueret,si quis ei persuaderet,non posse illa,salua suæ animæ salute detinere, quippe qui optimè nouit,parum prodesse homini totum mundum lucrari,si animæ suæ detrimentum patiatur. Alterum,quod nullatenus id poterat illa ei monstrare,quoniam esto,probaretur ei non esse illud eius,non tamẽ poterat probari,& minus monstrari non posse illud iuste retinere:quia vt ipse poterat facile videre, in prædicto meo Manuali iure constat,non esse necessarium restituere alienum,quando ex eo maxima damna publica probabiliter timerentur. Et quod ex facto constabat totam prudentiã bellicã Hispanorũ iudicare,grauissima dãna Regnis Hispaniæ probabiliter timeri posse per huiusmodi restitutionẽ euentura: quaobrem moneret suũ Regem,ne se vanis impensis,& laboribus oneraret,vanisq; molestijs tãti Regis Maiestatem fastidiret,alias(si ei videretur)sibi quæreret compensationes. Qua mea triplicatione factum fuit, vt à vana spe decideret Vindocinensis, Princeps alioqui virtute bellica summus,& non fuerit visus fide publica,siue saluo conductu à Maiestate Regia suam curiam adeũdi iam ei dato,quod de hoc negotio fastidiosissimo tractaret. Ob quod solum officium vtriq; parti, sine alterius iniuria præstitum,ab vtroque poteram præmium petere, quia tunc amici erant,sed malui ab ipso, qui hæc vidit, & inspirauit,Deo sperare illud.per quæ palam est, imprudentissimè mihi obijci primum. Addo quod imprudenter dũ volunt videri in Regem officiosi, sunt in eundem inofficiosi:quoniam multi qui norunt me, de tangentibus animarum salutem etiam verbo cunctanter respondere solitum, facile credituri possent, cunctantius tale quid scripturum contra tantum Regem,& in opere typis,& in Hispania excusso:neq; id vllatenus nisi veritate cogente facturum:ob idq; illi assentiri. Per quæ satis superque dilutum est primum.

Ad secundũ respondeo,pudere debere illos velle Romæ Romanis persuadere Regiam Hispaniæ Maiestatem malè mihi velle in Hispanijs, eo quod ipse hic falsus fuerim nullo me suæ curiæ munere ab eo donatum. Primũ, quia malignè inuertunt ad finem probandi odium in me tanti Regis ea, quæ candidè asserui ad finem, vt magis crederetur mihi de laudibus eius differenti. Deinde quod eodem argumento probarent Maiestatem eius, quæ in omnes,etiam exteros præcellenter est benigna, odisse omnes,quos ipse nouit,& vulgus æstimat eius munificentia dignos,si eos muneribus suæ curiæ minimè donaret:imo & Maiestatem Apostolicam, & Franciscam odio habuisse summum illum Thomam Aquinatem, qui eorum in Imperijs degens,nullo ipsarum curiarum munere functus fuit. Et ne respondeant quod ille fuit religiosus, considerent me quoq; iam inde à sexaginta septem annis esse talem,quamuis imperfectum & infimum, vt ille perfectissimus & sanctissimus. Quę consequentia quàm absurda sit,nemo non videt cum multis alijs de causis quàm odij passim id contingat:puta,quia non egent eis. vel non expetunt ea,vel nõ petunt,vel tanquam eis minus expedientia,minime acceptant:vel quia solius potentiæ diuinæ est omnes pro meritis donare. Ob quarũ aliquas causas,id erga me ab eo factum,in eodem ipso loco quẽ ipsi citant,affirmo in hæc verba: *Quia contentus & supra merita ornatus honore ac honorarijs quatuor prædictarum,quæ celeberrimæ sunt academiarum,nunquam curiæ Regiæ munera,in huc vsque diem ambiui,neq; petij,neq; accepi.* Præterea, quod,licet non acceperim,oblata tamen mihi fuêre:nam Deus quẽ in testem inuoco,nouit,quod ante 35.annos,cùm nondũ Salmanticæ vllam cathedrarum maiorum nactus essem, oblatus fuit mihi locus in Concilio Regio Regni Nauarræ,quod solet residere Pampelonæ,vna cum canonicatu illius Ecclesię Cathedralis. Nouit item quod maiora mihi desiderarunt, & promiserunt Cardinalis ille ter magnus Gubernator Ioannes à Tauera, & Episcopus Pacensis Suarez,qui tunc plurimum non abs re apud Cæsarem, & Cardinalem prętatum valebat,posteaque decretorum cathedram in eadem Salmantica obtinui, & antequam primæ functionis adeptus Conimbricam Lusitaniæ iussu Cæsarium migrarem:immo & postquam migraui, vt in Castellam redirem:quæ tamen omnia literas, & scholas feruenti animo insequenti,iustè, mea sententia, minoris illis fuerunt. Nouit item Deus ipse,ad quem modum ab hinc circiter quindecim annos cum cathedra Conymbricensi(vt aiunt)iubilata per Pinciam, in qua curia Regia residebat,in patriam Nauarram redirem, Reuerendissimus Hispalensis Dominus Ferdinandus Valdesius, quẽ vtinam in cœlo inueniamus,benignissime suscepit, & ardenter desiderauit,vt in magnum Inquisitionis conciliũ, cui præsidebat,cooptarer; adijciens palam, è republica futurum,vel creando nouum aliquod munus mihi aptũ, in curia Cæsarea retinerer. Quæ licet agnoscerem esse meritis meis longe maiora,recusaui tamen:quia de consensu gloriosissimorum illorum Lusitaniæ Regum,nullis pietate,prudentia pacis, bellique in infideles artibus secundorum, præfati Regis socerorum Dominorum nostrorum vix obtento,omnibus,(& in his etiam episcopatus, ad quem vacantem me præsentare voluerunt) prætermissis,omnino decreueram,in quadam insigni ciuitate extera illis solis ad hunc vsq; diem nota, me includere, ibique nomine mutato incognitus aliquot annis incumbere opusculis,quæ edideram recognoscẽdis,& alijs quæ sub lituris habebam,poliendis,& edendis, & manu extrema donandis. Nouit item ipsa Regis soror Germana, Princeps Portugalliæ D. N. multis nominibus illustrissima, quæ tunc Regna eius gubernabat, cuiq; Manuale Confessariorum dedicaram,quàm obnixè illo eodem tẽpore percupiuit,ne ab eius curia discederem,significans id mihi futurum honori. Quin & vt me à prædicto proposito auerteret districtè iussit,vt duo Illustria canonicorum regularium monasteria visitarem,ad ea quæ agerem, illius potestate munitus:quod & feci,neque voluit mihi facere facultatem adeundi Nauarram, donec certior facta fuit, oportere me illo ire ad collocandos tres ex fratribus præmortuis neptes. Quin & postea cum in Nauarra, crure, casu mulæ in quatuor partes fracto,in lecto iacerem, iam conclamatus.per vnum cursorem,qui quarta die à crure fracto ad me peruenit,iussit vt ad suam curiam illico magno meo honori reuerterer:cui respõdi,me ad maius tribunal vocatum,suum adire non posse. Nouit etiam Deus, quod Marchio ille Cortensis,Dominus Ioannes à Benauides Regi perdilectus, & qui eum imitatus nunquam mentiebatur,è Flandria in Nauarram rediens,dixit mihi, à magno illo Regis Consiliario Erasso rogatum fuisse, vt disceret ex me,an possem & vellem Regiæ Maiestati, in Concilio magno Castellæ inseruire:cui respondi:me velle quidem vt par erat vbique terrarum Maiestati eius inseruire,sed ob præfatam causam tunc non posse id honestè facere.

Dicat nunc hic aliquis horum detractorum, cur ergo Regi iubenti, vt essem Illustrissimi Toletani aduocatus, assensus fuerim,cùm munus aduocãdi longe minus honestum sit,quàm superiora,quæ dixi me recusasse? Cui respondeo,Maiestati eius notum esse, me à prima iussione,quod liceb at,supplicasse,causasque cur id non debebam facere,proposuisse. At eum per Illustrissimi Compostellani,qui nunc est Hispalensis,& insignis Cardinalis, & tunc erat Toletani iudex,literas,secundo iussisse, vt omni excusatione, præterquam mortis posthabita illico Pinciam,vbi causa tractabatur, adirem: additis præfati Marchionis literis,quibus significauit eum meam excusationem ęgre tulisse,cauteremq; mihi plurimum, ne iterato id facerem. Itaque illico nondum cruris fractura satis sanata cum adiui,vt eius Maiestati secundo mihi iubenti,& adeo rem tam cordi habenti obedirem. Quod ipsum,vt facerem tua Excellentia à me super hoc consulta,

consu-

consuluit, adiui inquam reputans causam intra semestre, vel ad summum octo menses finiendam, quod & ipsi iudices subdelegati tunc certum putabant. Adiui certe, non vt facerem voluntatem meam, sed eius, qui me mittebat Regis facultate ad id, & præcepto mei Præfecti Roncæuallis factis, adiui non quidem quod Reuerendissimum Toletanũ, vel de facie antea cognouissem, sed quod eum putarem innocentem, eo quod facile intelligerem, eum à rege tanta cura eius defensionem procurante plusquam vulgariter diligi, quod fieri nequibat à Rege tam Catholico, credente ipsum à fide defecisse. Quamobrem etiam coram iudicibus eum, ingenuè admonui, ea me conditione ipsius defensionem acceptare, vt quàmprimum clarè nossem ipsum hæreticum, liberè desererem. Quod etiam ipsi placuit, & quia eum nunquam ita noui hæreticum, (licet in eo falli potuissem) nec per eum, nec per eius defensores factum est, quo minus causa finiretur, non licuit eum deserere: imo ne falso iactaretur, male me de illo sentire (vt Maiestati Regię dixi, oportuit) non obstante senectute, neq; debilitate relicta ex grauissima febri quæ me paulo ante vexauit huc venire ab vltimis Hispaniæ finibus, nempe Olisipone, prope quàm literæ Regiæ me inuenerunt. Per quæ omnia plus satis manet dilutum, secũdum meorum detractorum argumentum, quo arguunt Regem mihi iratum, eo quod eius curiæ muneribus non sim donatus.

Ad tertium autem fateor, imo gaudeo, me esse Nauarrum, & Cantabrum de antiqua illa gente, fidei Regibus præsertim datæ obseruantissima, testante Platina, a Cantabros, & Astures, qui omnium Hispanorum postremi Romanis adhęserunt, vltimos eos deseruisse: nullaque quam nouerim, prodente historia vllum Nauarrorum fidem Christi, quam per sanctum Saturninum discipulum beati Petri susceperunt, in hunc diem (gratia Deo) deseruisse, & in impiam Iudæorum, Sarracenorum, Turcarum, vel Lutheranorum factionem transfugisse, etiamsi ab eis captus & per munera illectus, vel tormento in id adactus fuisset. Fateor item & gaudeo me progenitum à prædictis duob⁹ palatijs, Azpilcuetæ videlicet & Iaureguicar, quod alio nomine dicitur Baztan: vnde Bazanes Castellani magnates originem ducunt, quæ in saltu Pyrenæi montis, qua parte Vascones Celtas, à Celtiberis diuidit, sunt sita, quæque licet non sint adeo opulenta, sunt tamen longe ante Carolum Magnum erecta, & nullo in hũc diem gratia Deo damnatæ sectæ sanguine contacta: quorum alterum alteri hoc solo nomine præstat, quod alterum est vnum ex duodecim, qui præfato Regno nascenti regendo fuêre destinata. Quæ res adeo notoria, fortè fuit in causa, ne mei æmuli vllam natalium, & puritatis generis antiquissimi Christicolarum notam obijcere ent. Fateor etiam, & magno decori duco, quod præfati eorum Domini vna cum suo duce Illustrissimo Nauarræ Mariscalo Excellentiæ tuæ cognato relictis suis lætibus sequuti fuissent præfatum Ioannem à Labreto Regem tunc temporis suum, & à se iuratum: quia licet non [illegible], qui de causis eis notis diuersum fecerunt, laudo tamen hos, quod spretis suis sua iuramenta Deo reddiderunt. Quod magno illi Regis proauo Ferdinando, qui Catholici Regis cognomen primus adeptus fuit, adeo non displicuit, vt etiam laudaret, quod imitarentur suos progenitores, qui patrem suum Regem Nauarræ, & Aragoniæ contra filium proprium Principem aduersus eum rebellantem defendissent, & speraret eosdem postea quam ei iuramẽto se obstringerent, nunquam ab eo defecturos. Quæ spe nulla eum ex parte fefellit, Rege ipso nostro, patriq; suo Imperatore testibus locupletissimis, qui præfato Mariscalo crediderunt primum Coletum, deinde Ispalim, & postea Regnum Gallecię latis Galliæ finitimum: præfeceruntq; Consilio magno trium ordinũ, & iusserunt, vt status & belli Concilio interesset: imo & tandem in præsidẽ Cõcilij supremi destinatus obijt mortem, & fratrem eius D. Franciscum à Nauarra, cuius ego quatuordecim annis in Gallijs primum, deinde Salmanticæ iuri vtriq; incumbens, ductor & comes fui ad duos episcopatus, & ad Archiepiscopatum Valentinum euexerunt. Taceo fidem il-

a In vita Ioan. 6.

A lius Illustrissimi Marchionis, à Falces cui etiam orbẽ nouum Rex credidit, & eius fratrum Illustrium ductorũ militum à Peralta, qui signis Regijs præfecti alij alibi terra mariq; militantes, aut gloriosas mortes oppetierunt, aut insignem operam (vt vnus eorum sub Excellentiæ tuæ ditione) nauant: quorum ducatui semper progenitores mei adhæserunt. Taceo fortem, prudentemque illum Dionysium ab Eza, cuius soror cuidam meo auunculo nupserat, cuiusq; fidelitas, virtus, & opera insigniter enituit in seditiosos illos Castellanos, qui communitatis nomen sibi fecerunt, postea quam à præfato Rege Ioanne à Labrero dimissus Regia signa sequutus fuit, cuiusq; trium filiorum B maximo natu Carolo ab Eza non solum Plumbinũ Regia Maiestas credidit, sed etiam istius arcis Mediolanensis aliquanto tempore Procastellanus, & bonæ partis eius custos fuit: & alij duo ante triennium à Regia Maiestate honorificè aucti, alter in Flandria, & alter in Hispania fortiter Regi militant. Taceo fidelitatem magni Eralli & Castelli, qui Regi sunt à secretis, quorum progenitores idem quod mei fecerunt. Taceo complures alios, id solum admoneo noto notius, & notorii facti permanentis esse, q ambo præfatorum duorum palatiorum meorum auctorum Domini ante triennium à Regia Maiestate perpetuis stipendijs & alijs donarijs aucti, nũc in Pyrenæi mõtis angustijs contra Lutheranos resident. Alter, scilicet Domi- C nus de Azpilcueta, qui est vicecomes Colinæ Præfectus Roncalibus, genti omnium Celtiberorum suapte natura fortissimæ) in ea parte, qua Nauarrã à Bearnio diuidit. Alter verò Dominus de Iaureguicar, siue Baztan, in ea præfata parte, qua Vascones Celtas à Celtiberis seiungũt: in quamcunq; occasionem cum suę domui fœderatis ad arma paratus est. Per quæ palam satisfactum est tertio meorum æmulorum argumento.

Ad quartum respondeo, fateri, gaudereque me plurimum in Gallijs multo tempore didicisse, docuisseque iura Pontificia & Cæsarea, imo & eo vsque nominis peruenisse, vt à quibusdam Principibus viris inuitarer, & rogarer ad consiliarij officium in magno Parisiensi Parlamen- D to, eorum propria opera & pecunia coëmendum. solebãt enim tunc eiusmodi officia vendi pro eis, quibus erat eruditionis nomen iutium celebre. Fateor hoc inquam illis, quos etiam contra profiteri oportet, me antequam Gallias adirem intra Nauarram & celeberrimam Complutensem (quę in Castella noua est) Academiam artes liberales & Theologiam scholasticam didicisse. Et quod postea in Hispanias è Gallijs regressus, triginta circiter annos ea iura Pontificia docui, Salmanticæ quidem circiter 14. & Conymbricæ Maiestatis Regiæ parentũ iussu quintuplicato sexdecim. Neq; vllus negat attulisse me a Tholosa Galliæ in Salmanticensem, veteris Castellæ Acade- E miam, omnium orbis Christiani cum paucis principem, solidam & perutilem iuris Pontificij sapientiam, sicut & post me altero anno perdoctus iuxta ac perpius ille frater Franciscus à Victoria solidam, vtilissimamque Theologiam ex eiusdem Galliæ Parisijs eodem inuexit: cùm ante nos ambos integerrimus ille Siliceus in Regis magistrum à Cæsare delectus, & postea in Archipræsulem Toletanum promotus, & aliqui alij Parisijs in eadem Gallia adamussim docti, vtramque philosophiam, & alias artes liberales magnopere in eadem auxissent. Si ergo illi, quorum aliquot plures annos quàm ego in Gallijs didicerũt, & docuerunt, nulla ob hoc nota, immo laude dignos du- F cunt, cur ego solus damnor. An quia Regis duplicato iussu Reuerendissimum Toletanum cum collegis meis tot annos iustè defenderim? An quod charior quàm ipsi vellent cœperim esse Pio V. Põtifici Maximo, Patribusq; purpuratis, & toti Romæ: Fateor item me paululum Gallice balbutire, modo non negent præfatos elegãter, & ter maximum Cæsarem Regis genitorem elegantissimè loquutos. Fateor etiam me solere Gallias, in quibus est etiam Flandria, cum vndecim alijs vt arbitror dominijs aucta, magnifacere, quas qui parui facit, neque illas vidit, neque Geographiam earum, neque res in eis gestas intelligit. Neque diffiteor me, qua parte par est, amare Gallias. Tum quia magna pars earum Maiestati Catholicæ paret. Tum

O quam mu... ab ill... G. Borum ... opulus.

quā gratia Deo in eis didici quod eius opē fideliter ... strates vocan. Tum quia, quo tempore ipse in eis degebam, magna erant in Deum religione, & Regem suis obedientia & inter sese simplicitate, humanitate mutua, dilectione, dulcique ac modesta consuetudine, ab omni vanitate superbiaque vt plurimum aliena. Tum quia sunt proximi, quos omnes præcepto Christi teneor diligere: & iam inde à puero plurimum aduersor eis, qui aliàs eo solo nomine quod sint illius vel illius gentis aut factionis oderunt. Quare frequentissimè aduersatus sum in Nauarra, Nauarris illis, qui alios Nauarros, eo solo quod essent alterius factionis, oderant. In Gallijs, item illis Gallis qui Castellanos eo solo quod Castellani essent, oderant, non enim Nauarros & Gotholanos, quorum copia magna solet esse Tholosæ, licet nos omnes esse Hispanos nossent: sic aduersari solebam in Castella illis Castellanis, qui oderant Francos, eo solo nomine, quod essent Franci, & qui iure vel iniuria facilè irridebant & despiciebant Portugallos: & in Portugallia Portugallis, qui iure vel iniuria facilè oderant Castellanos, & nunc plurimum detero Romanis, qui nos omnes cuiuscunque gentis homines, humanè tractant, & cum iudicio dignos honore suscipiunt, & amant, de alijs autem eo indignis parum curant, sed non eos afficiunt iniuria, nisi eis fuerint iniurij. Quod profectò proprium est Christianorum: quoniam secundum Christianam doctrinam in omni gente, & factione, qui facit iustitiam, est Deo acceptus & amandus. Et contra in omni gente & factione, qui facit iniustitiam, est Diabolo acceptus, & quatenus talis, odio habendus, & quia in omni genti & factione sunt boni, meliores, & optimi, mali, peiores & pessimi, quos omnes quidem ad vnum diligere oportet, saltem propter Deum, & vt licet hos, qua parte mali sunt, odisse, ita illos, qua parte boni sunt, oportet amare. Tum quia olim Tholosæ anno circiter 20. supra 1500. habui in scholis tempore carnis priuij prælectionem (quæ repetitio appellatur) pudicam & paciferam, contra multas quæ illo tempore passim habebantur, spurcas, & seditiosas, super illud proœmij Decretalium, *Rex pacificus pia miseratione voluit sibi subditos fore pudicos, pacificos, & modestos.* ad quam veluti ad rem nouam, non pauci confluxerunt, qua inter alia multis persuasi, solas duas in orbe Christiano esse gentes. Alteram quæ Christo, alteram quæ Sathanæ militarent. Ideoque illorum Francorum, qui honestatis literarum studiosi haberi volebant, esse amare colereque Hispanos, Vascones, Britones, & alios aliarum nationum, qui Tolosæ literis, & honestati operam dare satagebant. Et contra, nostra Hispanorum & aliorum aliarum nationum, qui honestatis, & literarum studiosi haberi volebamus, erat amare colereque Francos eatundem studiosos. Quo factum fuit, vt in omnes cuiuscunque gentis honestos promiscue cresceret amor, & in omnes cuiuscunque gentis inhonestos decresceret. Tum denique quod cùm omnes Christiani debeant se reputare aduenas, & peregrinos, iuxta sententiam Petri, & iuxta sententiam B. Pauli, non habere hic ciuitatem manentem, sed futuram inquirere, cum primis id facere debeo ego, quem Nauarra genuit, Castella noua Compluti educauit, Gallia virum fecit, Castella vetus Salmanticæ sublimauit, Lusitania ornauit, decorauit & longe supra merita mea illustrasset, nisi (vt prædixi) alio me spiritus (vt putabam bonus) direxisset: à qua sola etiam nunc honorificè inauditis meæ cathedræ stipendijs perpetuis alor. Vnde reuersum vtraque Castella, & Nauarra benignissimè excepit, tractauit, & opera mea consilijsque meis gratuitis duodecim circiter annis est vsa: in quibus (quod gloriæ magnæ duco) aliquando fui à sacris confessionibus præfatæ Regis sorori Germanæ incompatabili Portugalliæ Principi D. N. & eius ex sorore nepotibus Bohemiæ principibus non solum titulis auitis, sed etiam propria indole virtutum, animorum, corporumque gloriosissimis. Et tandem per varios casus, & multa discrimina vitæ, in Italiam totius orbis prouinciarum nobilissimam veniens iam circiter triennium Romam Christiani orbis matrem & magistram, annum 78. agens colo.

Cum igitur præ alijs meæ conditionis viris debeam me peregrinum reputare, cum ne minimum inter eum qui pro nobis factus peregrinus, omnes cuiuscunque gentis homines amat, nullius personam accipit, vnumquemque pro sua in eum fide, spe, caritate, atque alijs virtutibus collaudat, vel sua in eum impietate alijsq; peccatis vituperat: Cur non ... tus eum, non tamen omnes cuiuscunque gentis saltem propter eum, & bonos etiam propter eorum bonitatem? Cur non omnes malos, qua parte sunt tales, oderim? Cur non omnibus sine alterius iniuria prosim, vel prodesse velim: Cur non ab alterius iniuria abstineam, etiamsi per eam Nauarro alicui, Hispano alij, vel etiam mihi ipsi prodessem. Absit à me, Princeps Excellentissime, vt credar vlli, etiam mei natalis soli Regi, longe benignissimo, cum alterius iniuria contra diuina Christi præcepta obsequuturus: tantùm abest, vt cum eius iniuria vlli alij obsequar. Per quæ omnia satis superque monstraui, non esse præsumendum me à tam benigna Maiestate odio haberi, eò quod in Gallijs multo tempore iura didicerim, & docuerim: & quod Gallias, qua parte par est, magnifaciam & diligam, quod aduersariorum quartum argumentum prætendebat.

Dilutis argumentis quibus detractores mei clam me persuasisse putant præsumendum esse mihi Maiestatem Regiam infensam, adiungam pauca ex multis, quibus contrarium iure præsumi oporteat. In primis quidem, quod cùm primum Tholosam causa iura discendi adijssem, à Gallis in Gallia didici rationem præfatam, qua præfatus Rex Catholicus Ferdinandus Nauarram iuste retinere posset, quam à nullo in Hispanijs Hispano audire memini.

Secundum quod post aliquot annos, bonus, vt credo, spiritus mihi persuasit, Gallias cito esse ruituras, quãuis non tantum, neque illius generis ruina, qua ruerunt, quod persuasi omnibus & singulis, qui vnam horam ea de re mediserentem audierunt, e quorum numero fuerunt etiam præfatus Mariscalus Excellentiæ tuæ cognatus, ipsiusque frater Archiepiscopus Valentinus, præfati Regni cum paucis primi: quibus etiam persuasi ... ere Christi, & Nauarræ publica & sua, cognatorumque suorum, & eis adhærentium priuata, imo & ipsusmet Regis Ioannis. viri natura pacifici, cui tantum erant ... fore, vt primo quoque tempore oblata iusta occasione, absque tamen iniuria Galli, cui Mariscalus militabat, in suam redirent patriam. Quo facto, tota ea tranquillata fuit, & Regia Maiestas leuata bona parte curarum, & impensarum, quibus defensio illius Regni egebat, illis in Gallia degentibus.

Tertium, quod post biennium sequutus fui eos recusatis, cum gratiarum tamen actione, honis ad legendum honorificis ab Academia Tholosana mihi præstitutis, & multis alijs, quæ Gallia vt dixi; promittere benignè cœperat.

Quartum, quod meo illo transitu & magnis argumẽtis persuasi Mariscali præfati sequacibus, licet non citra sudorem, posse illos recta conscientia credere iuste Nauarram à Regibus Catholicis teneri, eisdemq; militãdo bene mereri. Ad quod plurimum profuit, quod ego, qui erã eiusdem opinionis, & factionis, quarum ipsi non solùm verbo, sed etiam facto relictis Galliç muneribus, in Hispanias nullo penitus munere Regio ad id allectus, traieci: & Salmanticam paulò post adiui. Quæ res quanto fuerit obsequio Cæsari, & quantæ animarum præfatarum tranquillitati Deus Optimus Maximus nouit.

Quintum, quod plurimum Regię Maiestati Salmanticæ inseruiui, si seruire Regno est seruire Regi, prælegendo circiter 14. annos tam in æstate, quàm in hyeme, quotidie geminatis, & frequenter triplicatis horis: quod plerique omnes præfecti consiliarij, ac confessarij, imo & prælectores gymnasiæ totius Regni, quarum bona pars me audiuit, ingenue pro sua in Deum, & in me caritate, testantur.

Sextum, quod primarię functionis sacrorum Canonũ cathedram Salmanticensem, quam nullus ante me vnquam auditur reliquisse, nisi ob opulentum episcopatum

præfatæ

præfatæ Imperatricis Regiæ mat. obnixo rogatu reliqui præcedentibus quinq; iussibus, duobus eiusdem Imperatricis, quæ absente Imperatore illius regna gubernabat, & tribus eiusdem Imperatoris, qui tunc superuenerat, quibus academiam renitentem, & ab eis supplicantem, adegerunt, vt mihi facultatem abeundi ad confirmandã Conimbricensem recens fundatam in Portugallia Academiam faceret, quã sine, iurauerat me nullatenus etiam relicturum, ne summorum mihi ab ea beneficiorum collatorum immemor esse iudicaret.

Septimum, quod præfatorum regis nostri parentum mandato in Conimbricam translatus, præfatis eius soceris Lusitaniæ Regibus D. N. circiter sexdecim annis ope diuina, tanta fide, cura, studio & labore, nullo morbo, vel alio negotio impeditus, omnibus id attestantibus seruiui, quod non solum ipsi me insigniter diligerent, sed etiam omnes eorum regnorũ, tam summates, quàm mediocres & infimates egregie me etiam in hunc diem diligunt, dilecturi, vt spero in Deo, æternum: neque tantum dilexerunt & diligunt, sed etiam ex animo cupiunt, vt recognitis & editis meis operibus, ad eos reuerterer, insigni aliquo apud eos honore sepeliendus. Quæ obsequia, cùm parentum Regis mandato, etsi non est superbum dicere, rogatu, fratribus eorundem & Regis soceris præstiterim, imo & cum literas eorundem habeam in hunc diem seruatas, quibus promiserunt, se imputaturos sibi, quæcunque suis fratribus obsequia præstarem, nonne illorum, & Regiæ Maiestati præstita censenda sunt, præsertim quod Deo Opt. Max. teste, Maximus ille gubernator Cardinalis Ioannes à Tauera, miranti mihi, quod Maiestas Castellana per literas iustitiæ de supremo eius Concilio, (cui tũc ille præsidebat) emanatas, adeo absolutè iuberet Salmãticæ, vt mihi suo gymnastæ facultatem adeundi Conimbricam faceret, respondit, quod Maiestas Castellæ, Maiestati Portugalliæ, cùm ob alia, tum verò maximè ob fauorem, & auxilia insignia, quæ Castellæ præstiterat, quãdo aduersus Cæsarem à regno absentem insurrexit Castellana communitas, quod iure Cæsar velle debebat, nõ tantum vt Salmantica, quę pars quædã Castellæ est, ideoque ipsius salus à totius salute pendebat, aliquam ob meã absentiam iacturam pateretur, sed etiam vt aliæ se offerrent occasiones gratificandi tam vicinæ, tamq; cognatæ, ac amicæ Maiestati, etsi id sine aliquarum partium maiore iactura fieri nequiret.

Octauum quod præfatis his annis multos libros Regijs Regnis eruditorum iudicio vtiles composui. Primum in tres de pœnitentia distinctiones posteriores, dicatum Regi & D. N. Ioanni tertio Regum ætatis suæ (absit verbo adulatio) religione, eleëmosynis, ornatu, prudentia, tam belli quàm pacis artibus insignita, iustitia, clementiæ radijs coruscа, magnificentia omni genere modestiæ decora exemplari.

Secundum de laude & detractione in c. *Inter verba.* a

Tertium de oratione vocali, in c. *quando.* b quę duo lingua vulgari scripta, dedicaui Reginæ Catharinę huius nominis primæ, præfato Regi suo coniugi omnibus præfatis nominibus pari, & eò quod ei superstes in dies se maior fit, & in educando amborum nepote Rege nostro Sebastiano tam sanctè vt speretur, omnes suos auos & proauos superaturus, illo superiori.

Quartum in cap. *si quando.* & cap. *cum contingat.* c super habilitate ad beneficia, & remedijs contra censuras male latas ad eandem Reginam, sed latinè.

Quintum, de vtraq; suprema potestate in ca. *nouit.* d supremo illi Principum illorum Regis D. N. Philippi sororio dedicatum.

Sextum Manuale confessariorum lingua Lusitana ad Cardinalem infantem dominum Henricum præfatorum Regum fratrem multis nominibus super illustrem, & incomparabilem scriptum.

Septimum ipsummet Manuale Castellano sermone donatum & auctum Dominæ Ioannæ sorori Regiæ germanæ Portugalliæ Principi multis nominibus altissimæ D. N. in Castella oblatum.

Octauum de indulgent. in § *in Leuitico.* e latiùs ad illam probè iacturam castitatem illustrem Dominam Mariam, præfatorum Regum sororem, & Regum Hispaniarum ... ætate delectam, & in tota Hispania maximè desideratã, immo & ab Rege nostro Philippo per procuratorẽ iamiam ducendam vxorem, si vnum diem integrum plus Eduardus Anglus vixisset, quod maximo Hispanorum & totius Christiani orbis malo, malus aliquis spiritus impediuit.

Nonum, de amissione possessionis per renunciationẽ, in c. *accepta.* a ad longè Illustrissimum Episcopum, & Comitem Conimbricensem Didacum Soarez, cuius me bonam partem pronunciantem tribus horis attentissimè in frequentissimo consessu audiuit.

Decimum, de armis, & alijs rebus ad infideles non exportandis, in c. *ita quorundam.* b Illustri Collegio Societatis Iesu Conimbricano dicatum.

Vndecimum, de plurimis pijs additis ad præfatam repetitionem cap. *quando.* Reuerendæ Abbatissæ Sanctæ Claræ Albiculi Dominæ Annæ ab Espeleta Nauarræ ascriptum.

Nonum est, quod reuersus Conimbrica Portugallię in Castellam, primum præfatæ Regiæ Maiestatis sororis D. N. quæ Regna eius tunc gubernabat iussu, duo Illust. ordinis Canonicorum regularium monasteria, nõ sine laude bonorum, visitaui. Deinde iussus à concilio Regio magno, vt Manuale prædictũ in Castella typis excudi facerẽ, annum circiter integrum latens, intra typographi domũ inclusus, impendi & recognoscendo, & augendo, & componendis quinque commentarijs resolutorijs, quos illi Principum summo Carolo, quem mors immatura, sublatúque omnibus Imperijs multa sustulit, dicaui. Et quod ab eo loco, in quo latebam euocatus, præfatę Principis iussu adiui eius curiam, & super dubijs maximis, neque minus controuersis, statumq; publicum tangentibus, respondi, Deo, & Regi, (vt euentus docuit) grata. Et postea Regis Maiestatis geminato iussu, causam Reuerendissimi Toletani, qua parte iusta esset, defendendam cum alijs collegis meis suscepi: in quam totos nouem annos finiendos dimidiato mense Augusto, huius anni 1570. impendi, vna cum doctore Delgado, cum primis sui ordinis prudenti, pio, & docto, collega meo plurimum mihi suspiciendo, qui aliquot menses ante me Pinciam ad idem negotium iuerat, idq; feci, plerisq; omnibus æstimantibus, decere me magis agere iudicem, (qualem etiam in inquisitione Lusitaniæ aliquando egeram) quàm aduocatum, qualis nunquam fueram, præsertim coram iudicibus, qui mecũ disserent ipsi Salmanticæ doctorem celebrem ibi viderant. Quod feci, & facio aueisus à recognoscendis & edẽdis meis lucubrationibus, cuius rei causa præcipuè Conimbricam reliqui, in qua est notorium perdidisse me, ac perdere quotannis, quingentos ducatos, seu cruciatos ex salario mihi statuto quo ipsam meam cathedram cũ mille ducatorum salario mihi statuto iubilatam prælegerem, & multos alios incertos, quos vti Decanus conferendo gradus, præsidendo, & cõsulendo, lucrari poteram fruc. gratuita habitatione in palatio Regio, sito in terra omnium, quas ego colui, temperatissima, saluberrimaque. Tandẽque cum libellum de redditibus ecclesiasticis, quẽ sermone vulgari Regiæ Maiestati dicaueram latinitate donatũ S. D. N. Pio Papæ V. hic offerre vellem, perpendens, multos etiam alioqui Regi bene affectos, parum decenter de tanta Maiestate sentire, non satis quid, in polito stylo, sed satis magna meorum dictorum fide, nomen eius & gloriam ab ore detrahentium vendicaui.

Decimum tandem, quod tua ipsa Excellentia nouit & multi alij testantur præfatum Regem non paruam responsis de iure meis deferre solitum: epistolasq; meas pro sua, (quę incõparabilis est) benignitate libenter legere, precibus meis etiam pro alijs porrectis benignè annuere: palàmque esse preces pro me super habendis ad imprimendum opera mea priuilegijs, benignissimè audiuisse, imo & Carolum IX. Galliarum Regem rogasse, vt nemo in regnis eius opera mea sine meo consensu imprimeret, quod amplissimè ille concessit, asserens se ad Regis nostri, suiq; fratris instantiam concedere in litteris, quæ super hoc Gallicè

a 11 q. 3.
b De consecr. d. 1.
c De rescript.
d De iudic.
e De pœn. d. 1.
a De rest. spo.
b De Iudæ.

confectæ,& iam aliquot ex operibus meis præfixæ, prostant. Neque memini quicquam ab eius Maiestate petiisse, quod non concesserit: immo contra, non semel audiui gratum ei futurum, vt aliquem à se honorem peterem, quod etiam ex eiusdem verbis arbitror me bis subintellexisse: quem, quia, vt ait S. Augustinus. *Otium sanctu quærit caritas veritatis, & negotium iustum suscipit necessitas caritatis*, non petij, neque licuit forte petere, etiam si licuisset accipere. Cùm igitur Excellentissime Domine omnia hæc, quæ in præfatis decem dictis continentur, sic se habeant. Cumq; argumenta æmulorum monstrauerim esse falsa, vel impertinentia, iustum profectò arbitror credendum esse Maiestatem Regiam in omnes adeo benignam, & gratam, non esse in me solum, à sua conditione ingenita, longoq; habitu aucta, alienam, vt me, quem debebat diligere, oderit.

Quare supplico Excellentiæ tuæ, vt pro isto, quo es in me candore animi, efficias ea via quam tua rara prudẽtia Spiritus sancti gratia fulcita suggesserit, ne me S. D. N. gratia, qua prosequi cœperat destituat, eo quod putet me tanti Regis gratia priuatũ, & vt Regia Maiestas dignetur significare me sibi fidelem, Regnisque suis vtilem fuisse; ideoque sibi non esse ingratum, quod maximo beneficio ducam: quoniam post Maiestatis diuinę gratiam, maximè debeo expetere Apostolicam, & Regiam, qua fouear & seruiam tranquillius Deo Opt. Max. qui faxit vt Excellẽtia tua in Nestoreos annos, magis ac magis illius supernis augeatur donis, quibus promissiones eius, quæ omne de-

A siderium superant, consequatur vna cum Illustr. D. Domina Iohanna de Alhama Duce Gubernatriceque pientissima, Amen.

Ratio cur non solum Regem Philippum appello D. nostrum, sed etiam Regem Portugalliæ, illa est, quod sicut origine sum Nauarrus, & ita Regi Philippo subditus, ita domicilio iussu patriũ eius in Lusitania contracto Regi Portugalliæ subditus, vtrique sine tamen alterius, & alius cuiuscunque iniuria, omnibus neruis Christianè vt debeo Diuina ope inseruiturus. Quo vtinam tranquillentur animi eorum qui se suaque tantum norunt, & amant, ob idque etiam eo nomine me taxant quod in amando, colendo, laudando, &c, qua parte par est, magnificando

B Imperium Lusitanum, eis videar ęquo longior: cùm tamẽ palam sim eis, qui illud, illiusq; res gestas nouerunt longè breuior & curtior. Neque tua hoc Excellentia Excellentissime Princeps miretur: quia non desunt, qui me malè affectum Hispanis iudicent, eo quod Romam, & alias Italias vrbes, è quibus est etiam ista Mediolanum, absolutè omnibus nominibus, vrbibus illarum insignibus non postponam: cum tamen id, absque Dei, conscientiæque meæ offensa nequeam facere: tam putãt aliqui, neminem esse verè Hispanum, qui verè vel secus omnia Hispaniarum omnibus aliarum gentium non præfert, quasi egeat Hispania vllius mendacijs, quo credatur esse pars Orbis Christiani cum primis nobilissima: & quasi non sit verum illud, *Terræ omnes non possunt omnia ferre, vel non omnis fert omnia tellus.*

Etiam atque etiam vale Princeps Pientissime.

Finis Commentarij de finibus humanorum actuum.

COMMENTARIA IN SEPTEM DISTINCTIONES DE POENITENTIA.

Præfatiuncula.

Edituri tertio Commentaria, quæ scripsimus in tres posteriores distinctiones huius tractatus de Pœnitentia, primum Conimbricæ anno M.D.XLII. *& deinde Lugduni,* M.D.LXIX. *impressa, & rogati vt simul cum eis ederemus ea, quæ in eadem Conimbrica academia commenti fuimus in quatuor priores distinctiones nondum typis excussa, decreuimus, ex illis tantum vtiliora decerpere, omissis plurimis quæ non sunt adeo vtilia, suffectis eis breuiter alijs, quæ magis sunt vtilia, magisq́; praxi quotidianæ accommoda, in hanc quæ sequitur formam.*

Hæc erat præfatio ad Auditorium suũ Conimbricense, quæ quidem quoniam solum complectebatur ipsius prælegendi rationem quæ non erat de pane lucrando, sed de animo: non visum est necessarium eam rursus hic subiungere, vt solum in hac editione necessaria & ad rem maxime spectantia haberentur.

PRÆLVDIVM.

SVMMARIVM.

1 *Stylum quem omittit auctor.*
2 *Decretum tres partes sic finitas habet.*
3 *Pœnitere quid; & pœnitentia esse verbum Latinum.*
4 *Pœnitentia verbum æquiuocum quatuor significat, Virtutem, actum pœnitendi, & Sacramentum Pœnitentiæ atq; pœnam in eo iniunctam.*
5 *Aphorismus & distinctio quid significent.*
5 *Verborum significationi non tantum, quantum ipsi rei attendendum.*
6 *Numerus septenarius laudatus, sextus perfectus.*
7 *Numeri qua pars dicitur aliquota.*
Ad suum auditorium Conimbricense.

A 1 Præmoneo igitur vos primum, auditores studiosissimi & clarissimi, me non sequuturum in interpretãdis ijs distinctionibus stylum Archidiaconi, viri quidem vtriusq; iuris peritissimi: neq; Cardinalis S. Sixti viri profectò multis nominibus suspiciendi, & in re Theologica præsertim theorica versatissimi, doctrinæq; S. Thom. addictissimi: quia stylus illius est valde breuis, & ieiunus, & ob affectatam breuitatem plura remittens, quàm determinans; huius verò prolixus, & à Iurisperitorum consuetudine longè alienus.

2 Præmoneo secundo, hunc tractatum non esse partem principalem huius aurei voluminis, quod ex tribus partibus constat. Quarum prima continet vnam, & cẽtum distinctiones: secũda triginta quinq; causas: & tertia quin-

que de cõſecratione diſtinctionem, ſed eſſe quaſi partem ſiue appendicem reſolutionis q. 3. quod eſt vtile ſcire volenti ordinem huius voluminis, ne decipiatur credendo ſecundam partem eius hoc loco finiri; quoniam etiam ad hanc partem pertinent duę quæſtiones proximo ſequentes, quarta nempe, & quinta cum ſuis omnibus quæſtionibus.

3 Præmoneo tertio pro declaratione tituli ſequutus illud Vlpian. a *Leue eſt pauca de titulis ſignificatione referre*. Et illud Celſi. b *Iuri operam daturum prius noſſe oportet, vnde nomē iuris deſcendat*, id quod ex copioſis hic, & alibi à nobis dictis de ſignificatione, & Latinitate huius verbi pœnitentia in compendium contraximus in Man. Conf. c Nempe, quod pœnitere dicitur generaliter ille, qui nollet feciſſe, vel omiſiſſe aliquid a ſe factum, vel omiſſum, quod dupliciter contingit, vel ſine dolore, vt in beatis, quos ſine dolore ſuorum commiſſorum pœnitet: vel cum dolore, vt in viatoribus, qui non ſolum nolunt, ſed etiam dolet peccaſſe, iuxta illud Auguſt. d *Pœnitere eſt pœnam tenere*. relatum, e infra. f Ita quod plerisq; viſum eſt verbum, pœnitentia, minime latinum eſſe, & vtēdum loco eius verbo Græco μετάνοια, ſed quia illo vtitur Plinius in illo g *Nihil fœdius agricolæ quam geſtæ rei Pœnitentia*. Et quia verbo pœnitudo vtitur Diuus Hieronymus, h nihil nobis neceſſum erit vti verbo Græco μετάνοια. Item quod vtrumq; horum verborum pœnitentia, & pęnitudo propriè ſignificat habitum, vel actum pęnitendi; hoc eſt nolēdi feciſſe, vel omiſiſſe facere aliquid a ſe factum, vel omiſſum: impropriè verò & per figuram metaphoram, ſeu Metonymiam transfertur ad ſignificādum ſacramentum pœnitentiæ à Ieſu Chriſto Domino noſtro inſtitutum, vt in c. *quod in te*. i & improprius per eaſdem figuras ad ſignificandum pœnam in ſatisfactionem à ſacerdote pœnitenti iniunctam. k

4 Ex quo ſequitur, verbum pœnitentia ęquiuocum eſſe; quippe quod propriè ſignificat habitum, vel actum pęnitendi, & impropriè ſacramentum Pœnitentiæ, & impropriùs pœnam pœnitenti à confeſſario iniunctam.

Item quod verbum, *Pœnitentia*, generaliter acceptum, quatenus non ſolum complectitur pœnitētiam peccatorum: ſed etiam omnium aliorum actorū, diuiditur vt genus in ſuas ſpecies in bonam, & malam. Mala eſt, quæ de actu bono habetur. & bona, quæ de malo. Verbum item pęnitentia ſtrictè acceptum pro bona, id eſt, quæ de peccatis habetur eſt verbum æquiuocum ſignificans, vt dictū eſt, habitum virtutis, vel actum pęnitendi de peccato: impropriè verò ſacramentum pœnitentiæ; impropriùs autē pęnam pœnitenti à ſacerdote iniunctam. In hac verò diſtinctione accipitur pro virtute, vel actu pœnitendi, id eſt pro pœnitentia, quatenus eſt virtus, vel actus eius, & non quatenus eſt ſacramentum pœnitentię, vel pœna in ſatisfactionem à confeſſario iniuncta, iuxta illud, quod omnes Theologi tradunt, l & Thomas, m pœnitentiam ſcilicet accipi pro virtute, & actu pœnitendi, & ſacramento pœnitentiæ.

Quid autem ſit pœnitentia prout eſt virtus, vel actus eius dicetur infra, n & quid prout eſt ſacramentum in ca. *perfectæ*. o

5 Præmoneo quarto, quod quærenti, cur cum verbum *diſtinctio*, quo vſi ſunt noſter Gratianus in hoc volumine, & Petrus Lombardus in quatuor lib. ſent. & alij multi præſertim regulares in cõpilationibus ſuarū definitionum & conſtitutionū, idem ſignificet, quod diuiſio & ſeparatio, & ita potius actionem, quàm paſſionem & membra diuiſa vel ſeparata; præfati omnes potius videntur ſignificare per hoc verbum membra diſtincta, diuiſa, & ſeparata, quā actionem diſtinguendi, & diuidendi. Septem quippe eæ diſtinctiones potius videntur ſignificare ſeptem quęſtiones diſtinctas, & ſeparatas, quæ in illis diſputantur, quam ſeptem actiones, eas diſtinguentes. Hoc inquam quęrenti reſponderi poteſt primum quęſtionem eſſe de lana, vt dicunt, caprina, & de re parum fructuoſa. Deinde quod forte imitati ſunt Hipocratem, qui quendam ſuum præcellentem librum, aphoriſmorum inſcripſit. Aphoriſmus verò Græcis eſt definitio, diſtinctio, & ſeparatio, vt etiam Budęus p annotauit. Quamuis replicari poſſet, prędictum verbum apud illos tantum ſignificare ſententiosè dicta, vt Budæus a annotauit. Tertio, quod vſi ſunt tropo, vel figura Metonymia, qua ſæpe cauſa ſumitur pro effectu, vt in illo Auguſtini: *Fides eſt credere quod non vides*, relatum a gloſſ. b & probatum in cap. *in domo*. c & interdum effectus pro cauſa; vt pro inuentore id quod inuentum eſt, vt in illo Terentij,

Sine Cerere & Libero friget Venus.

Vult enim per Cererem frumenti inuentricem intelligere panem: per Liberum verò inuentorem vini, vinum: per Venerem libidinem. Itaq; hæc verba, *diſtinctio prima*, ſignificant quæſtionem primam ſeptem quæſtionum in hoc parergo, ſiue appendice diſtinctarum, ſiue diſtinctè tractandarum.

His autem quibus hæc non ſatisfecerint, ſi attulerint aliquid decoctius & aptius, libenter aſſentiemur, modo nō conuicientur viris grauiſſimis, dicendo errorem eſſe Canoniſtarum more quorundam recentiorum parum religioſe ſacras litteras tractantiū; de quibus quidam eruditiſſimus, ſic inquit. *Sunt quidam argutuli, qui cōceptu ſpreto, veterum loquendi formulis, oſtētandi ſe cauſa noui verborum magiſtri videri affectant, & volunt licere ſibi arbitratu ſuo, veterum ſcriptorum de religione loquendi leges, ceu mollem quampiam & ductilem ceram modo in arctum, modo in extenſum fingere, ac difformare*. Cuius rei eſſe bonam partem cauſę nos quoq; diximus infra, d & in c. *cum mulier*. e quod aliquot iuuenes plus ſtudij verborum ſignificationi, quàm rerum exactæ cognitioni impendant.

6 Præmoneo quinto, quod gloſ. f ſub finem habet, ideo Gratianum ſeptem poſuiſſe diſtinctiones, quod numerus ſeptenarius ſit perfectus, Pro gloſſ. facit gloſ. c. 1. g referens multa, quibus ſeptenarium numerū ornat in hæc verba: *Septem ſunt horæ, ſicut ſunt ſeptem dona Spiritus ſancti*. h *Septem dies ſeculi, ſeptem ætates, quibus completis finietur mundus: ſeptem petitiones in oratione dominica: ſeptem pſalmi pœnitentiales; item ſeptem diacon: ſic ſeptem candelabra*. i Cui adde, quod ſeptem ſunt ſacramenta: ſeptem diſciplinæ liberalium artium: ſeptem planetæ, ſeptem fuerunt Ægypti plagæ: & ſeptem ſunt peccata capitalia.

7 Cęterū contra glo. facit, quod numerus perfectus dicitur, quem omnes partes aliquotæ præciſe, reddunt, qualis eſt ſenarius numerus, quem vnum, duo, tria, quæ ſunt omnes partes eius aliquotę pręciſè reddūt, vt copioſe declarat glo. k quę inquit, partē aliquotam eam eſſe, quæ aliquoties repetita reddit totū præciſè, nec plus, nec minus: numerus verò ſeptenarius non habet, niſi vnam partē aliquotam; ſcilicet vnum, quia nulla eius alia pars aliquoties repetita reddit totum pręciſè; & ita cum non habeat plures partes aliquotas, non poſſunt illum ſuę partes aliquotæ præciſè reddere. Quare tutius eſſet dicere, ideo Gratianum ſeptem has diſtinctiones poſuiſſe: quia ſeptem quæſtiones occurrebant ſibi diſtincte tractandæ, & quod numerus ſeptenarius eſt habitus dignus, vt maximis rebus obnetur.

a l. 1. ff. de verb. ſignif. b l. 1. ff. de iuſt. & iur. c c. 1. cod. num. 10. d c. 8. li. de vera & falſa pœnit. e De pœnit. diſt. 3. f c. 12. g li. 3. & h ep. 10. i De pœn. diſt. 1. k Cap. falsas. 4. diſt. 3. l In 4. lib. ſen. d. 14. m In 3. par. q. 85. art. 1. n Cap. pœn. d. 3. o Ead. diſt. 3. p In leg. omnis definitio ff. de reg. iur.

a Ibidem. b In rub. de Sum. Trin. & fid. Cath. c De pœn. d. 4. d Diſt. 1. in princ. e 29. q. 1. n. 4. f 1. princ. huius diſt. g De celebr. miſſ. h 90. q. 1. per totum. i 93. d. diacon. k In proœmi Sexti vercoli perfectus.

PRÆLVDIVM II.

IN GLOSSAM SVMMÆ.

SVMMARIVM.

1 *Gloſſæ ſummarum Decreti qua, & cur ſic dictæ.*
2 *Contritione ſola, legitima tamen, cordis remitti peccata.*
3 *Nulla tamen id ſcriptura veteris teſtamēti expreſſe probari.*
4 *Et qua ratione maximè probetur.*
4 *Concilio Oecumenico neceſſario ſtandum.*
4 *Peccata condonādi media non minuit, ſed auxit Chriſtus.*
5 *Contritus de attrito quo fit per Sacramentum.*
6 *Contritio legitima votum confitendi, & ſatisfaciendi continet.*
6 *Sed ſufficit virtuale.*
7 *Contritio etiam iuſta delet peccata, ſed non obligationem confitendi ea. & peccat non confitendo, licet id non contemnat.*
8 *Præceptum frangitur neglectu, & confeſſorum contemptu.*

1 NOta primo circa glossam hanc, eam appellari Summæ huius distinctionis. Et quoniam vidi aliquos non solum Theologos: sed etiam iuris vtriusque studiosos ignorare, quales glossæ Decreti appellētur glossæ summæ, & cur hoc nomine appellentur, non grauabor in præsentia illud admonere, quod nemo, quod sciam, admonuit, eo, vt arbitror, quod visum sit puerile. Admoneo igitur, apparatum glossarum huius voluminis Decreti in principio cuiuslibet fere distinctionis, & quæstionis ponere scopum siue summam, & diuisionem eorum, quæ Magister Gratianus in illa distinctione vel quęstione pręcipuè tractat; atque fere semper implicitè, vel explicitè quæstionem determinare, vel sententiam confirmare, interdum latius interdum verò breuius. Quam ob caussam glossæ illæ appellantur glossæ summæ, eo quod redigunt in compendium, siue summam implicitè, vel explicitè diuidendo, determinando, vel vt diximus, confirmando quæstionem, & sententiam propositam. Quapropter cùm allegatur glossa summæ per summam non intelligimus vllum cap. neque gloss. cap. sed gloss. ipsam in principio distinct. vel quæst. propositam, eam in summam redigentem, siue summantem, aut aliquod prædictorum facientem.

2 Nota secundo ex glos. determinationem quæstionis hic a Gratiano propositæ, nempe Sola cordis contritione, Dei gratia interueniēte, posse remitti peccata. Quam quidem conclusionem approbat hic Archidiaconus, & satis Cardinalis Sancti Sixti, *a* & clarius Magister, *b* post longam pro vtraque parte disputationem, & magnus ille Thom. Aquinas, *c* quem Paludanus ibi, *d* cum communi opinione posteriorum sequitur. Magnus inquam ille Thomas, quem multis nominibus in ijs commentarijs, & alijs nostris opusculis sequimur tanquam aurigam & antesignanum omnium doctorum Theologorum tam antiquorum, quàm recentiorum; cuius doctrinæ vastissimo, inexhaustoque pelago certius inuenitur, aut ex eo certè hauriri potest, fere quidquid alibi quæritur. Id ipsum etiam tenent canonum periti, vt Hostiensis & Panormitanus. *e*

a Num. 24.
b In 4 sent d 17.
c In 3. part q. 86. art. 2 & in dict. dist. 17 q. 2. art. 1. quæstiuncu la 1.
d Quæst. 1.
e In c. Deus qui de pœnit. & remiss.
f Ezech. 18.

3 Contra tamen hanc conclusionem facit primo, quod visum est Magistro id irrefragabiliter probari per illud, *f* *In quacunq; hora ingemuerit peccator, vita viuet & nō morietur.* Et per illud Psal. 50. *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Et per illud Psal. 31. *Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Quæ quidem elogia gemitum & contritionem, atq; votum, seu propositum cōfitendi tantum requirunt, & non actualem confessionem.

Sed quod illa nihil probent monstrabitur infra in primis quinq; capp. ea ratione quod illa loquantur de tempore præcedente passionem Christi, in quo nondum erat sacramentalis confessio instituta, nec pręcepta. & ita non requirebatur tunc sacramentalis confessio, nec propositum eam faciendi, ad hoc vt remitterentur peccata. Sicut & tunc sine baptismo aquæ, & proposito sumendi illum, remittebantur peccata, quia nondum erat ille institutus, neque pręceptus: non autem nūc, quando ille fuit à Iesu Christo nostro Domino institutus, & præceptus, *g* vt declarat Conc. Trid. *h* Nam sine illo, vel proposito actuali, vel virtuali accipiendi illum tempore debito adultis non remittuntur peccata.

g Matth 28. & Ioan 3 & Marc. 16
h Sess. 7. can. 5.

4 Contra tamen hanc conclusionem facit primo, quod sicut nullo textu legis veteris, siue scriptæ probari potest, solam contritionem sufficere ad condonandum peccata tēpore legis Euangelicæ per supra dicta: ita nullus Theologus, nec canonum peritus videtur adducere vllum textum legis Euangelicæ, nec vllam rationem efficaciter probantem, sola contritione, sine confessione, & satisfactione condonari peccata. Tum quia peccatorum remissiones factæ à Christo gloriosæ Magdalenæ, latroni, & alijs multis nihil probant, cū factæ fuerint ante institutionem sacramenti pęnitentię, quod, vt supra dictū est, post Christi resurrectionē fuit institutum & præceptum. Tum quia fuerunt factę ab ipsomet Christo, qui per excellētem potestatem, quam habebat, potest [illegible] sacramentorum sine sacramentis conferre, secundum omnes. Secundo quod vir eruditus Magister Cano, *a* multis argumentis conatur probare, pœnitentiam etiam exteriorem; non solum tempore legis Euangelicæ [illegible] tempore legis naturæ scriptæ ad salutem fuisse necessariam actu quidem, si facultas faciendi eam adesset, & voto seu proposito, si deesset.

a In relect. de sacramen.

4 Ad horum tamen prius respondemus primo, satis [illegible] bis esse, quod Conc. Oecumenicum definierit prædictam cōclusionem veram, & Catholicum esse, *b* cui necessario credendum est. *c* Secundo quod efficaciter confirmatur hac noua, & nec nouā ratione quod dominus noster Iesus Christus, qui eius summa bonitate dignatus est venire ad augendas vias quærendi misericordiam, & veniam peccatorum noluit tollere, neque minuere antiquas; sed addere nouas, & iam datas reddere efficaciores: et ante aduentum eius lege naturæ, ac scriptæ per solam contritionem, seu interiorem confessionem remittebantur peccata, vt supra probatum est, & infra probabitur: ergo etiam euangelica lege remittentur. Neque etiam obstat quod per institutionem sacramentalis confessionis videtur diminutum esse remedium antiquum quærendi venia peccatorum per solam contritionem: ante enim illius institutionem non erat necessarium propositum actuale nec virtuale sacramentaliter confitendi; nunc autem sic. Non inquam hoc obstat. Tum quia nihil vel parū augetur difficultas, cum tam, vel parum minus facile, valeat quis cōcipere dolorem suorum peccatorum cum proposito actuali, vel virtuali sumendi hoc sacramentum, quam sine illo, vt palam est. Tum quod multum augetur vtilitas, cū per minorem dolorem ac contritionem peccatorum quęratur remissio, adiunctis confessione & absolutione, quā illis non adiunctis olim quærebatur. Tum quod præbetur maior occasio concipiendi maiorem contritionem, illis adiunctis, quàm illis non adiunctis. Nam per illorum
5 adiunctionē sæpissimè fit de attrito contritus. Vnde multi certo modo attriti ante passum Christum per suam attritionem non consequebantur suorum peccatorum veniam: qui tamen nūc eodem modo attriti, sumpto sacramento, fœliciter eam consequuntur. Quidquid enim dicat Ioan. Maior, *d* verior est opinio Thomæ, & aliorum communis, quæ habet per attritionem, & sacramentum pœnitentiæ actualiter assumptum, peccatorum remissionem nobis à Deo tribui. vt efficaciter colligitur ex Caietano, *e* quam opinionem videtur probare sancta Tridentina Synodus, *f* quatenus damnat eum, qui dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum iudicialem, sed nudum ministerium declarandi remissa esse peccata confitenti.

b Cap. 4 14 & 1[illegible]
c Cn. ma[illegible] 24 q. 1.
d In 4. d. 14 2. conc. 1.
e In parui[illegible] opusc. tract. q 1 tom 1
f Sess. 14 c [illegible] & can. 9.

6 Ad posterius argumentum siue dictum Magistri Cano respondebitur, *g* infra, *h* ne nimis super hanc gloss. immoremur: resoluendo in præsentia per solam contritionem, siue pœnitentiam interiorem sine actuali confessione, & confessarij absolutione, cum voto tamen siue proposito confitendi, & satisfaciēdi nos delictorum veniam statim à Domino impetrare. De quo non licet hodie dubitare, cùm per Sanctum Concilium Tridentinum, *i* sic definitum sit. *Contritione caritate perfecta aliquando contingit, vt homo Deo reconcilietur, priusquam hoc sacramentum actu suscipiat.* Cæterū votum, seu propositum confitendi & satisfaciendi virtuale, licet non sit expressum, videtur sufficere. quoniam de æquipollentibus idem iudicatur, *k* iuxta ea quæ de proposito attendendi horis [illegible] dicendis diximus in Enchir. de orat. *l*

g In c. pœnit[illegible]
h Dist 3.
i Præcitata sess. 14. c. 4.
k l. fi. ff m[illegible] c. licet. ex qu[illegible] dam. de test[illegible] bus.
l Ca 13. n [illegible]

Nota tertio ex eadem glossa quatenus sentit, tunc demum per solam contritionem remitti peccatū, cùm eam Dei Op. Max. gratia comitatur, quod ad hoc, vt per solam contritionem capitalia peccata remittantur, necessarium est, eam esse legitimam. Quæ autem talis sit, dicemus infra, *m* referendo illa, quę breuius, & clarius diximus in Enchir. Conf. *n*

7 Nota quarto ex glos. quod licet per solam contritionem sine exteriore confessione condonentur mortifera peccata: is tamen cui condonantur, tenetur illa tempore

m In pradict[illegible] c nullus [illegible] d. in c pœnit[illegible] eus dist. 3
n Cap 1. n. [illegible]

debo

debito, si facultas adsit, confiteri. Id quod ea ratione probatur; quia contritione nequit esse legitima sine proposito implicito, vel explicito, siue actuali vel virtuali rite confitendi, perfecteque satisfaciendi tempore debito. Adeo quod Concilium Tridentinum, a definierit, hanc reconciliationem peccatoris, quæ per solam contritionem contingit, non esse ipsi contritioni adscribendam, sed sacramenti voto, quod in ea includitur. intelligendo per votũ sacramenti propositum legitime confitendi, & item sacramentum pœnitentiæ accipiendi, quod formaliter in hac absolutione sacramentali à confessario facienda cõsistit. Et ita quidquid senserit glossa 1. & 2. b vera conclusio est, quod per nullam contritionem & nullam satisfactionem excusatur peccator à confitendo peccatum mortiferum tempore debito.

a Sess. 14. c. 4.
b Cap. Lac... ...sad.

8 Nota quinto posse videri aliquem glossam sentire, tunc demum quem peccare mortaliter non confitendo peccatum per contritionem deletum, cum per contemptum omittit confiteri, quod aperte falsum est. Tum quia secundum communem omnium sententiam satis à prædicto Concilio confirmatam, ita tenetur ad id faciendũ, quod peccat, etiam si omittit confiteri per solam negligentiam sine vllo contemptu aliquo: sicut etiam peccat non confitendo tempore debito per negligentiam peccatum, de quo non erat legitime confessus. Tum quia nõ solum mortaliter delinquit qui præceptum obligans sub peccato mortali infringit non adimplendo per contemptum illud: sed etiam non adimplendo per negligẽtiam, argument. §. fin. 4. dist. & c. fin. ibi: *Quod imperatur necesse est fieri, si non fiat pœnam habet*: igitur sufficit quod non fiat, etiamsi non adsit contemptus. Tum quia alioqui non esset differentia inter omissionem consiliorum Euangelicorum, & præceptorum, quod est cõtra præfata iura. quia etiam is, qui ex contemptu illa cõsilia transgreditur mortifere delinquit, iuxta glossam, d quã sequitur Dom. Cardinalis & Præpositus ibidem & Panormitanus & communis etiam ab eis, e & etiam nos tradidimus in Enchirid. Conf. addendo quędam aptius, quam alibi de huiusmodi contemptu.

c 9 prima.
d ...cep. qui ...m. 10.
e ...p. 1. n. ... confes. ...20. n. 2

DISTINCTIO PRIMA.

PRINCIPIVM.

GRATIANVS.

HIs breuiter decursis, in quibus extra negotij finem aliquantulum euagati sumus, ad præpositæ caussæ tertiam quæstionem pertractandam (qua quæritur: Vtrum sola cordis contritione, & decreta satisfactione absque oris confessione quis possit Deo satisfacere) redeamus.

SVMMARIVM.

1 DIGRESSIO *Hieronymi gratior, quam recentiorum.*
2 *Pœnitentia de virtute, non de sacramento est dist. 1.*
3 *Sacramenta quo ordine Magister & Theologi tractant in 4. lib. sent.*
4 *Pœnitentia virtutũ vbi definitur, & vbi vt est Sacramentum.*

1 NOta ex hoc principio licere auctori alicuius libri iuxta occasionem à proposito discedere. quod apposite facit Diuus Hieronymus in vita Pauli Eremitæ, & Hilarionis, atq; alibi sæpe: ob quod quidam de illo dixit: *Quis exorditur de veteris? Quis expatiatur vel amœnius, vel appositius?* nullus tamen vt arbitror, frequentius, quàm Gratianus noster id facit, qui passim oblata, imo & aliunde quęsita occasione, longius digreditur, & multa, quæ suo proposito videntur vtilia, adiungit. Quę quidem licet delicatioribus videantur nimia superuacanea, & extraria: tamen non fuerunt sine magno fructu adiuncta. quoniam multa eorum nostro sæculo sunt Ecclesiæ orthodoxæ in hæreticos acerrima tela, tentaque calybea, partim per semetipsa, partim quia indicant auctores, & loca vnde alia similia depromi possint. Quem imitari recentiores nostri consulti nihil sibi videntur scripsisse, nisi omnia fere, & aliqua ex parte suo proposito consentanea congerant, & accumulent. quæ quidem re licet aliqua ratione indoctioribus prosint: doctioribus tamen præsertim multis occupatis fastidio sunt.

IN GLOSS. PRIMAM.

Nota primo ex hac glossa duas rationes continuandi hanc distinctionem ad præcedentia, id est, quare Gratianus tractauit de pœnitentia: quas, quia parum sunt vtiles, & minus aptæ, non scribo, quia satis est voce retulisse, & confutasse, & in ea posse illas legi.

Nota secundo ex eadem glossa, quod reddendo rationem prædictæ continuationis huius tractatus ad præcedentia; quare Gratianus in hac dist. agit de sacraměto pœnitentiæ, videtur præsupponere, quod Gratianus tractat hic de pœnitentia, quatenus est sacramẽtum: quod ipsum etiam præsupponit Archid. in hac glo. & Card. a sed id videtur esse falsum. Tum quia solum tractat de effectu solius contritionis, quæ non est sacramentum pœnitentiæ; nec loquitur de illa, quatenus est pars eius, & ei coniuncta: sed quatenus est ab ea separata; non enim quærit, an per sacramentum pœnitentiæ remittantur peccata: sed an sola contritione sine illo, & sine confessione, & satisfactione possint illa remitti; quæ longe diuersa sunt & tractans ex vno non censentur tractare de alio separato, arg. l. *Papinianus* b cap. *ad audientiam*. de decimis. Tum quia immo affirmans aliquid de vno videtur id negare de altero. c Tum demũ quia incidenter allegare aliqua iura de sacramento pœnitentię, non est tractare ex proposito de illo argumento. d

a In quæst. 1.
b ff de minor.
c Ca. nõne de præsum. & l. cum prætor. ff de iudic.
d Leg. si quis nec causam. ff de reb. cred.

3 Nota tertio ex ead. glos. quatenus reddit præfatam rationẽ prędictæ continuationis, & ordinis videri determinare, quod loco, & ordine cõgruo tractat in hac dist. Gratianus de sacramento pœnitentiæ: quod latè conatur defendere Card. e sed mea sententia parum cautè, & inutiliter. Parum quidem caute, quoniam, vt sæpe dictũ est non tractat Gratianus in hac dist. principaliter, & ex proposito de sacramento pœnitentię, nec de pœnitentia, quatenus est sacramentum. Inutiliter autẽ, quia nihil, vel parũ prodest scrutari, qua ratione Gratianus in tractando sacramenta, non est sequutus illum ordinem tractandi ea, quem Magister sententiarum & omnes eius cõmentatores, & Hugo de S. Victore, g & D. Tho. h & alij alibi seruauerunt. Tum quia ipsemet Card. fatetur, quod facile excusari potest Gratianus a transgressione ordinis aliorum, dicendo, quod ipsi non fuit propositum conficiendi tractatum ordinatum, & continuatum de sacramentis, quam de illis in varijs sui operis partibus, nunc incidenter, nunc ex proposito tractauerit suæ intentioni conuenientibus. Fateor aũt esse vtile nosse ordinem, quem in tractando ea seruauit Magister sententiarum, i non solùm Theologis, sed etiam Iurisperitis, quo facilius meminisse, & inuenire possint ea quæ ipse alijq; commentatores eius tractant oportuna eis & necessaria; nempe quod primo loco tractat de Baptismo, secũdo de Confirmatione, tertio de Eucharistia, quarto de Pœnitentia, quinto de extrema Vnctione, sexto de Ordine, septimo de Matrimonio. Cuius ordinis rationẽ tradit Thomas, k quem non citat hic Cardinalis ea, vt arbitror, ratione, quod visa sibi fuerit congruentior illa, quã reddit Albertus Magnus. l Sed quia parum refert vtram earum, vel aliam teneamus, modo nouerimus ordinem, quem ille seruat pulchrum, & omnibus placidum non referõ illas.

e In quæst. 1.
f In 1. notab.
g In lib. de sacrament.
h In 3. part.
i In suo 4. lib.
k In 2. d eiusdem 4. quæst. 1. art. 1
l In 2. d eiusdem 4.

4 Nota quarto ex ead. glos. definitionem pœnitentiæ, & etymon, siue etymologiam eius remissiuẽ, de quo etymo, & eius propria, larga, metaphorica, & tandem latina significatione dictum est supra in expositione tituli breuiter: sed altius, & resolutius, quam vsque ad nos quidem iam est dictum fuit. De definitione autem dicimus, eam non posse

rectè dari, nisi primitus prius æquiuocatione ipsius, iuxta illud Aristotelis in antecategorijs, siue antepredicamentis: *Omne æquiuocum est prius diuidendum, quam definiendum.* & constat verbum pœnitentia æquiuocum esse, vt dictū est supra, *a* quippe quod propriè significat virtutē, seu actum pœnitendi, & impropriè sacramentū pœnitentiæ, & impropriùs pœnam pro peccato iniunctam. Præsupposito tamen hic pro comperto, quod in hac distinctione Gratianus nō agit, nec voluit agere principaliter de pœnitentia prout est sacramentum; nec prout est pœna iniuncta à confessario: sed prout est virtus, vel actus pœnitēdi, quod & ex domino Cardinali parum in hoc sibi constante colligitur, *b* & inextragabiliter per definitiones in locis prædictis dandas concluditur. B

[*a In expositione tituli.*]
[*b In quæst. 3.*]

Nota quinto ex eadem glossa definitionem satisfactionis, sed remissiue tantum, & merito; quia non erat hic locus conueniens ad eam tractandam: quam tamen trademus perfectam, & exactam, *c* infra, *d* ad quod glossa nos remittit.

[*c In c. satisfactio.*]
[*d D. fl. 3.*]

Nota sexto, ex eadem glossa septem esse attendenda in agenda pœnitentia, quorum declarationi locus proprius non est hic: sed in cap. *consideret*, infra, *e* vbi dicemus, quæ illorum de præcepto sint attendenda, & quę de consilio.

[*e Dist. 5.*]

Nota septimo ex eadem glos. tres opiniones super decisione quæstionis propositæ hic à Gratiano, an per solam contritionem remittantur peccata, quas satis incogitanter recitat; quia id facit quasi immemor eorum, quæ paulò antea dixit, *f* dicendo eam absolute, & quidem rectè, vt ibi diximus. C

[*f In glossa summa.*]

Nota octauo ex eadem glossa summam eorum, quæ Gratianus in ijs septem distinctionibus tractat, quod nullius necessitatis, & paruæ vtilitatis fuit cum in principio cuiuslibet illarum clarè proponantur quæstiones, quas in vnaquaque illarum tractat, & quia id facile videri potest tam in glos. quam in prædictarum distinctionum principijs, non refero illas. Rationem vero, quam reddit glossa, cur Gratianus septenarium numerum delegit ad tractandas septem quæstiones in his septem distinctionibus propositas, scilicet quod numerus septenarius est perfectus, parum esse aptam, supra *g* monstratum est. D

[*g In expositione tit. n. 6.*]

CAP. PETRVS.

Amb. super Luc. cap. 22. in commentarijs.

PEtrus doluit, & fleuit: * quia errauit vt homo: non inuenio, quid dixerit, scio quod fleuit: lacrymas eius lego, satisfactionem non lego. E

[** Luc. 22.*]

CAP. LACRYMAE.

Ioannes Chrysost. super Luc. cap. 22.

LAcrymæ lauant delictum, quod voce pudor est confiteri.

SVMMARIVM.

1 PETRO *remissum fuisse peccatum sine confeßione non probat, eam non esse hodie necessariam ad peccati remißionem.* F

1 *Euangelium non continet omnia facta Christi.*

2 *Confeßio sacramentalis instituta post resurrectionem per hæc verba.*

3 *Petro ante resurrectionem & confeßionem institutam fuit remissum peccatum.*

3 *Confitendi obligatio per nullam contritionem, nec satisfactionem tollitur.*

4 *Lacrymæ propriè exteriores, impropriè interiores.*

4 *Indefinita quæ, & quando æquipollet vniuersali.*

5 *Lex generalis quæ non includit omnes species.*

6 *Lex dictam hoc facere illud non excludit alia requisita.*

A 1 PRo resolutione communis quæstionis quam gloss. summæ ponit; scilicet per solam contritionem sine actuali confessione, & satisfactione posse peccata remitti, quam *a* noua ratione munimus, adducit Gratianus hæc duo ca. Primum scilicet cap. *Petrus.* quatenus videtur probare, Petro fuisse dimissum peccatum, quod admiserat negando Christum sine confessione sacramentali: sed hoc argumentum facilè diluitur, respondendo primo, quod vrget gloss. & quidem rectè, Ambrosius non dicit, Petrum non fuisse confessum; sed solùm quod non legitur in Euangelio eius confessio: quoniam non bene sequitur, nō legitur in Euangelio ergo non fuit factum. Nam neq; omnia facta etiam Christi fuerunt scripta in Euangelio, vt
B testatur Diuus Ioannes. *b*

[*a Sup. n. ...*]
[*b Ioa. c. vlt.*]

2 Nota secundo quod nōdum erat instituta, neq; præcepta confessio sacramentalis a Christo: quoniam illam instituit, vt supra dictum est, *c* post resurrectionem per illa verba: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis retenta sunt.* *d* quod clarius quam vnquam definit Sacrosancti Conc. Trid. *e* negatio autem Petri fuit ante resurrectionem, vt palam est. *f* & ita non tenebatur Petrus illam negationem sacramentaliter confiteri.

[*c In glossa summa ...*]
[*d Ioan. 20.*]
[*e Sess. 14. ...*]
[*f Matt. ... Mar. c. ... Luc. 22. ... c. 18.*]

3 Tertio Gratianus ipse respondet, *g* quod Petrus etsi nō
C fuisset confessus, satisfecit tamen Deo pro suo peccato, multis dolendo, flendo, lacrymando & ter confitendo, se amare illum, cum interrogaretur, an illum diligeret, *h* & alia multa pro amore Christi faciendo: sed hęc responsio, bona venia tanti Magistri, inepta fuit. Tum quia peccatum illud fuit condonatum Petro ante resurrectionem, imo & ante morte Christi, cum fleuisset amare, vt aperte satis colligitur ex Luca, *i* & confessio illa trina fuit post resurrectionem. Tum quia præsupponit, quod peccator per solam contritionem, & satisfactionem absoluatur ab obligatione confitendi tempore debito peccata mortifera à se admissa legitimo cōfessori: quod ēst falsum. Quoniam vt supra, *k* monstratum est, per nullam contritionem, ne-
D que satisfactionem quamlibet magnam absoluitur ab obligatione confitendi ea tempore debito.

[*g In c. quam ... in ...*]
[*h Ioan. c. ...*]
[*i Cap. 23*]
[*k In gl. summa n. 7.*]

4 Ad idem propositum etiam adducit Grat. c. *lacrymæ:* sed facilè dilui potest respondendo primo, quod non an, confessionem, neq; aliam pœnitentiam exteriorem esse necessariam ad ablutionem peccati. Deinde quod verbum lacrymæ proprius intelligitur de lacrymis exterioribus, quæ propriè sunt lacrymæ; quam de interioribus, quo impropriè ac metaphoricè dicūtur lacrymæ: & cōsequenter proprius potest intelligi hoc ca. de lacrymis exterioribus veris, quàm de contritione, quæ tantum impropriè, & translatitiè appellatur lacryma. Quapropter magis pro-
E bat, pœnitentiam exteriorem esse necessariam, quam nō necessariam. Tertio quod non dixit vniuersaliter, omnes lacrymas lauare peccatum: sed indefinitè, lacrymas lauare peccatum: & ita solum probat, aliquas lacrymas lauare peccatum: quia indefinita oratio communis loquutionis in materia contingenti non ęquipollet vniuersali, nec illam infert. Non enim sequitur: Homo currit: ergo omnis homo currit, vt resoluit gloss. solemnis. *l* Cum igitur oratio hæc: Lacrymæ lauant peccatum sit indefinita, & communis Diui Ioan. Chrysostomi, & in materia contingenti, non æquipollet illi vniuersali: Omnes lacrymæ lauant peccatum, nec illam infert: & ad verificandam illam sufficit, quod aliquæ lacrymæ lauent peccatum; ex quo
F non infertur, quod omnis contritio sola mundet peccatum; etiam si propriè contritio esset lacryma, quanto minus quod non est propriè, sed tantum metaphoricè. Nec prodest dicere, quod indefinita canonis, vel legis æquipollet vniuersali, vt eadem solennis glos. dicit, & quod ca. hoc est canon, vel lex. Tum quia Ioan. Chrysostomus auctor eius non dicit illud vt legislator, sed vt doctor, nec Grat. habuit auctoritatem legem ferendi, nec potuit hic illud tanquam legem: sed tanquam quoddam elogium doctoris præcellentis.

[*l In c. ... ca de ... lib. 6.*]

5 Tum quia etiam indefinita canonis, vel legis non æquipollet vniuersali, nec omnes species eius infert, quando ex

do ex aliquo notabili accidenti, sicut species, attribuitur notabilis ratio diuersificandi. Nam enim qui legat marmor videtur statuas marmoreas legare, sed tamen inde marmor, *a* licet sic qui legat omne marmor, *b* nec qui legat lanam videtur legare tinctam, *c* licet sic qui legat omnem lanam, iuxta l. *pediculis*. *d* Aptior ad hoc textus in cap. *statutum*. *e* adiuncto cap. *licet canon*. *f* quatenus probant, cap. illud *licet canon*, disponens absolute de Ecclesia parochiali, non includere Ecclesiam parochialem collegiatam, quamuis vere sit parochialis. Dixi autem, *Notabili accidenti* &, *Notabilis ratio*: quoniam non sufficit quodlibet maius, vel minus accidens: nec qualibet maior, vel minor ratio. lex enim disponens indefinite, & generaliter comprehendit omnes species eius, etiamsi aliqua maior ratio comprehendendi in vna specie, quam in alia reperiatur, iuxta l. 1. §. *quod autem*, *g* & tradit post alios Decius. *h* At in specie ratio diuersificandi inuenitur inter lacrymas exteriores, & interiores: quia exteriores sunt propriè lachrymæ, & interiores tantum impropriè, & metaphoricè: & exteriores, quæ præsupponunt interiores sunt maioris virtutis, quam solæ interiores. ergo ex hac indefinita: *Lachrymæ lauant peccatum*. etiamsi esset canonis, vel legis non potest inferri, quod solæ lachrymæ interiores sine exterioribus, & sine confessione, & satisfactione lauent peccatum. Nec etiam obstat, quod illa verba: *Quod voce pudor est confiteri*, videntur significare, non esse necessarium confiteri: quia nullatenus significant illud; sed quod qui recte confitentur cum pudore id faciunt, & facere debent, *i* quod etiamsi textus haberet, lacrymas interiores lauare peccatum non concluderet necessario, Ioan. Chrysostomum velle, quod solæ illæ sufficerent sine pœnitentia exteriori sufficienti: quia non diceret, solas interiores sufficere. Sicut Paulus dicens, quem fide iustificari, *k* noluit dicere id fieri sola fide sine spe, & charitate, quia id hæreticum, & damnatum est a Concilio Tridentino sess. 6. caput. 7. & 8. & can. 9. Neque Tobias dicens. *l Eleemosyna à morte liberat*. & Daniel, *m Peccata tua eleemosynis redime*, & Dominus. *n Date eleemosynam. & ecce omnia sunt munda vobis*, significant per solam eleemosynam sine fide, spe, & charitate, hominem à peccatis absolui: sed quod illa cum aliis requisitis ad remissionem peccatorum assequendam plurimum operatur, vel quod ad delenda illa plurimum disponit. Quapropter responderi posset, Chrysostomum dicendo, lachrymas interiores lauare peccatum, non intellexisse de solis lacrymis interioribus, siue de sola contritione; sed adiuncta confessione, & alia exteriori satisfactione: sicut nec excluderet fidem, spem, & caritatem, sine quibus peccatum deleri nequit. & aptâ intelligi posset, quod lacrymæ disponunt quidem ad concipiendam, & agendam contritionem: licet illæ solæ non sufficerent ad delendum peccatum, nec requirerentur, vt nos post alios in Enchir. confes. *o* tradidimus.

a l. 7. quæsitum §. 1. ff. de leg. 1.
b Lex hæreditatis §. 1. ff. ead.
c L. Si fic sum in princip. ff. de leg. 3.
d § Labeo ff. de aurea & ar. leg.
e De elect. lib. 6.
f Ibid. tit.
g ff. de alea lus. & aleator.
h In consilio 9. nu. 3.
i Cap. quem pœnitet. inf. ead. dist.
k Ad Rom. 3. & 5 c.
l Cap. 12.
m Daniel. 4.
n Luc. 11.
o Ca 1. n. 23.

IN GLOSS. CAP.

LACHRYMÆ.

Glossa hæc significat, lacrymas supplere defectum confessionis per pudorê omissæ, quod est falsum: nam, vt supra p diximus, per nullam contritionem, per nullamque satisfactionem absoluitur peccator ab obligatione confitendi peccata mortalia tempore debito.

p In gl. sum. num 7.

CAP. SACRIFICIUM.

Item Propheta. Psalm. 50.

SAcrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

SUMMARIUM.

1 CONTRITIO *requirit votum confitendi sacramentaliter, & non sufficit non contemnere id facere.*
2 *Confessio sacramentalis tempore Dauidis non erat necessaria.*

1 PRo eadem sententia dicta communi resolutione adducit Grat. hoc cap. quatenus probat, solam contritionem sufficisse Dauidi ad delendum peccata. Sed neque hoc argumentum est firmum. Tum quia ex mente glossæ quam Cardinalis sequitur, respôderi potest primò, Dauidem loqui de vera contritione, qualis non est illa, quæ habetur cum contemptu Confessionis. Qui in re bis videntur peccare, primum quod præsupponunt tempore Dauidis, Confessionem sacramentalem peccati fuisse necessariam: quod est falsum, cum secundum fidem catholicam, non fuerit præcepta, nec instituta ante passium Christum: sed post resurrectionem eius, *a* & definit Concil. Trid. *b* Deinde quod præsupponunt sufficere ad legitimam contritionem, quod non contemnat confiteri, quod etiam falsum est. Requiritur enim, vt habeat propositum formale, aut virtuale suscipiendi sacramentum pœnitentiæ & consequenter confitendi, quòd est pars eius, sine qua nihil non consistit, vt post alios tradimus in Enchir. Confess. *c* & colligitur ex præcitato Concil. *d* Secundo igitur respondetur cap. hoc nihil neque pro, neque contra probare, quia, vt dictum est, neque tempore Dauidis, nec ante passum Christum erat præcepta, neque instituta confessio, de qua loquimur, sacramentalis, neque sacramentum Pœnitentiæ, quod post Christi resurrectionem incepit, vt supra tradidimus & sæpe repetitum est, & definit prælatum Concilium Tridentinum, *e* vt etiam supra diximus, quod Petro fuit remissum peccatum sine confessione, quia illa nondum erat instituta, neque præcepta.

a Ioan. c. pen.
b Sess 14. c. 1. & 5. adiun. ibi. canon. 1. 3. & 4.
c Cap. 1. nu. 1.
d Vbi sup. ca 4. & 5. & canon. 4.
e In præallegata sess. 14. c. 1. & can. 3.

Glossarum intellectus tangitur in textu.

CAP. DIXI.

Item Propheta Psalm. 31.

DIxi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei.

CAP. MAGNA.

August. sup. Psal. 31.

MAgna pietas Dei, vt ad solam promissionem peccata dimiserit. nondum pronũciat ore, & tamen Deus iam audit in corde: quia ipsum dicere quasi quoddam pronunciare est. votum enim pro opere reputatur.

Initium vsque ad versum nondum, est assiadem: quæ vero sequuntur ex Aug. desumpta sunt. & inst. in gl. in verbis in eundem locum.

SUMMARIUM.

1 CONFESSIONIS *conditiones male colligi ex dicto Dauid.*
2 *Votum propriè promissum Deo, & impropriè velle.*
3 *Iuramentum non delatum remitti posse contra glossam.*
4 *Contritio, remissio, & infusio vt simul fiunt.*
5 *Voluntas, siue votum quando pro facto habeatur.*
5 *Velle confiteri, & baptizari, communicare, & alia sacramenta sumere non æquari sumptioni.*
6 *Peccatum veniale cur per voluntatem communicandi deletur contra glossam.*
7 *Martyrium pati maius, quàm velle pati.*
8 *Contritio non requirit, vt eam statim confessio sequatur, nec vt quamprimum facultas eius faciendi adsit.*
8 *Intellectus illius. Errauerunt in initio, & medio in via.*
9 *Actus interior, & exterior eiusdem malitiæ, & bonitatis.*
10 *Actus potest esse bonus, vel malus ex suo obiecto, vel solo fine, vel ex vtroque.*
11 *Actus interior & exterior sunt duo in genere entis, & vnus in genere morum.*
12 *Actus interior solus, tam bonus, vel malus ac comitatus exteriori, quia cæteris paribus hic nihil addit illi.*
12 *Sed communiter sunt impares numero, extensione, vel intentione.*
13 *Malus vel minus, peius, vel melius nihil se ipso.*
14 *Voluntas agendi, perfecta, imperfecta, perfectissima.*
15 *Præmium meriti duplex essentiale, & accidentale.*

15 *Illud respondet* [illegible] *hoc operi per eum facto.*
16 *Pœna demeriti duplex, essentialis, & accidentalis.*
16 *Illa respondet contemptui Dei; hæc operi per eum facto.*
17 *Opus operatum facit quadam, & quadam operans.*
18 *Voluntas dicta vel* [illegible] *non habetur pro facto.*
19 *Sed perfecta sic, quoad præmium, vel supplicium essentiale, sed non quoad accidentale.*
20 *Neque quoad id, quod opus operatum facit.*
20 *Excommunicatio, censura, & irregularitas cur sola voluntate non contrahuntur.*
20 *Voluntas sola non parit excommunicationem, nec irregularitatem.*

1 NOta primo, quòd Gratianus adducit hæc duo c ad probandam eandem resolutionem prædictæ glossæ Summæ, scilicet quòd per contritionem sine confessione, & satisfactione possunt remitti peccata. Ad quã probandam adduxit etiam tria præcedentia c. quæ supra monstrauimus, non probare propositum eius, quod neque duo hæc probant, plusquam eorum primum & tertium. Nam sicut illa loquuntur de tempore præcedente passionem & resurrectionẽ Christi, ita & hæc. Quoniam loquuntur de remissione peccati facta Dauidi, & consequenter de tempore, in quo nondum erat præcepta, neque instituta confessio sacramentalis: & resolutio prædictæ glossæ Summæ loquitur de tẽpore, quo instituta, & præcepta est illa. Ex quo infertur, quàm incogitanter dominus Archid. nitatur colligere ex hoc dicto Dauidis sequentes conditiones confessionis sacramentalis; nempe quod sit deliberata, integra, aperta, amara, siue accusatoria propriorum peccatorum, verecunda, & voluntaria.

2 Nota secundo, quod verbum, *votum*, significat voluntatem, & desiderium alicuius rei iuxta illud Ouidij.

Iràsior votis heu lenis ipsa meis.

& illud Persij.

Velle suum cuique est, nec voto viuitur vno.

Quæ tamen non videtur propria & germana significatio: sed impropria & translatitia. Votum enim propriè significat promissionem, vel dedicationem, aut promissum vel dedicatum Deo, vt in rub. & tot. tit. de voto, & in illo Plinij. *a Hanc ego vitam voto, & cognitione præsumo.* Vouere namque propriè est aliquid Deo sanctè promittere, vt in illo. *b Vouete & reddite vota vestra Deo*, relatum in cap. *magna*, c & * in illo Hieronymi, lib. 1. contr. Iouin. circa medium: *Vouentibus virginitatem, non solum nubere, sed etiam velle damnabile est*: relatum 27. dist. *d* Quoniam verò, quæ vehementer desideramus ea voto à Deo poscimus, efficitur, vt per metonymiam, votum ad significandum desiderium alicuius rei, & voluntatem seu propositum eam consequendi, vel faciendi transferatur, vt in hoc ca. & in alijs supra citatis, & in sacrosancto Conc. Trid. *e* dum docet, per contritionem sine voto sacramenti pœnitentiæ non reconciliari peccatorem.

* In illo Hieronymi. *Apud Hieronymum hoc non est inuentum. In gloss. ordinaria. 1. Timot. 5. ad ea verba habentes damnationem, refertur ex B. August. in lib. de bono viduitatis cap. 8. cuius verba referuntur in cap. nuptiarum. 27. q. 1.*

Nota tertio illud solemne dictum: *Votum pro facto reputatur*, id est, voluntas, vel propositum faciendi pro facto habetur, quod tres glossæ postremæ huius ca. multis tractant.

IN GLOSSAS.

3 Nota ex gloss. secunda c. *dixi* * iuramentum non remitti, nisi iurate volenti. Contra quod facit c. *aut*, *f* quatenus probat, posse aduersarium remittere testibus sui aduersarij iuramentum, & quatenus soli verbo aduersarij potest totum ius suũ relinquere, *g* & quod lex *remitti* quam ad id allegat glossa non probat illud: sed quod in dubio videtur remitti ei iuramentum, qui non suscepit illud sibi delatum. sed si actor dixerit, quod est contentus stare verbo rei etiam non iurati, etsi iudex deferat iuramẽtum reo, qui nollet iurare, nec peteret remissionem iuramenti, sed quod ipse confitebitur veritatem & actor esset contentus, remissum esset iuramentum, quidquid dicat gloss. per iura contra eam citata, nec scribentes in dict. l.

a Epist. 14.
b Psalm. 75.
c De voto.
d Ca. vouentib.
e Sess. 14. c. 4.
f De testibus.
g Leg. fin. C de fideicom.

remitti. contra [illegible] dictum, [illegible] non [illegible] ent.

* [illegible] *Iuramentum remittere* [illegible] *per epistolam* [illegible] *fecere* [illegible] *rato credendum.*

4 Nota quarto ex glossa capit. *magna a* iustificationem peccatoris, contritionem, dilectionem & remissionem esse simul tempore, ita quòd nulla earum aliam tempore præcedit, sed in eodem instanti & momento sunt omnes: licèt aliis alia natura præcedat: sicut ignis & calor eius simul sunt tempore: & sicut sol, & radij eius, licet simul sint tempore: sed tamen natura sol radios præcedit. quod quidem copiosius tradit glossa, *b* infra, *c* ibi declarabitur.

5 Nota primo, quòd glossa super verb. *pronunciare.* colligit ex textu illud, quod collegimus paulo superius notab. 3. scilicet, votum pro opere reputari, quod confirmat gloss. per principium distin. 3. *d* quod tamen non probat hoc, quia licet probet, voluntatem confitendi, si desit facultas id faciendi sufficere ad remissionem peccatorum: non tamen probat, illam voluntatem tantum valere, quantum valet ipsa confessio reapse, siue realiter facta, vt ipsa eadem glossa paullo inferius dicit, & reperit glossa, *e* & quidem merito. Tum quia voluntas confitẽdi, etiamsi desit facultas id faciendi non excusat à confitendo peccatum tempore debito, cum accesserit facultas id faciendi: confessio autem realiter facta sic. Tum quia confessio realiter facta meretur absolutionem sacramẽtalem, quæ dat gratiam primam: quam tamen non meretur sola voluntas confitendi, etiamsi desit facultas id faciendi. Tum quia voluntas confitendi non facit de attrito contritum, sicut ipsa confessio, absolutione subsecuta.

Nota secundo ex eadem glossa voluntatem sumendi baptismum non æquiparari sumptioni reali iuxta cap. *fine pœnitentia. f* & probatur bina ratione. Tum quod per sumptionem realem remittuntur omnia peccata, tam mortalia, quàm venialia quoad omnem pœnam pro illis demeritam, vt est in cap. *debitum. g* & in Concilio Tridentino, *h* non tamen per solam voluntatem sumendi illum. *i* Quoniam sumptio realis cum minori contritione, siue attritione remittit illa, quam voluntas, sumendi. Cùm etiam minor contritio requiratur ad veniam peccati ad iunctã sumptione reali Eucharistię, quàm sine illa, vt colligitur ex S. Thoma. *k*

Nota tertio ex glossa quòd nec voluntas sumendi Eucharistiam æquiparatur sumptioni eiusdem: quia, vt ait, per sumptionem remittuntur peccata venialia: non autem per voluntatem sumendi. Cui addo, quòd efficacior ratio est, quod per actualem sumptionẽ infunditur gratia sacramentalis ex opere operato: non tamen per volũtatem sumendi, quamuis voluntas esset meritoria ex opere operantis, secundum omnes: & quòd per sumptionem realem potest fieri de attrito contritus, & non per solam voluntatem sumendi.

6 Nota quarto ex eadem glossa per sumptionem Eucharistię remitti peccata venialia, quod docet S. Thomas communiter receptus, *l* & probatur in cap. *iterato. m*

Nota quinto, quod ex sola voluntate sumendi Eucharistiam non remittuntur peccata venialia. Contra quod tamen facit, quod triplici modo aliqua opera remittunt illa, vt tradit B. Thomas communiter receptus. *n* Primo inquantum per ea infunditur gratia, quia per infusionem gratiæ tollũtur venialia peccata, vt ibidem, *o* definit. quo modo per Eucharistiam, & extremam Vnctionem, & alia omnia sacramenta nouæ legis peccata venialia remittuntur. quia per illa [illegible] gratia non ponenti obicem secundum plerosque [illegible] Catholicos, quidquid glossa contradicit in c. *quidquid. p* vt definiuit & in articulum fidei redegit Concilium Tridentinum. *q* Secundo in quantum illa opera sunt cum aliquo motu detestationis peccatorum. quomodo confessio generalis, tunsio pectoris, & oratio Dominica operantur ad remissionem venialium peccatorum. Nam in oratione dominica petimus, *dimitte nobis debita nostra*, vt idem S. Thomas, *r* definit. Tertio inquantum illa opera sunt cum aliquo

a In verb. demisit.
b In cap. conuertimini
c Eadem.
d Infr.
e In verb. reputatur.
f De consec. dist. 4.
g De baptis. & eius effect. & ca. lapsis. [illegible]
dist. 4.
h Sess. 14. c. 2.
i De cap. baptis. [illegible]
k 3. part. q. 79. art. 4.
l 3. part. q. 79. art. 4.
m De consec. dist. 2.
n 3. par. q. 87. art. 3.
o Art. 2.
p 1. q. 1.
q Sess. 7. can. 8.
r In eod. art. 3.

quo motu reuerentiæ in Deum, & ad res diuinas. quo modo benedictio episcopalis, & aspersio aquæ benedictæ, quælibet sacramentalis vnctio, oratio in Ecclesia dedicata, & alia huiusmodi operantur remissionem venialium peccatorum. At per solam voluntatem sumendi Eucharistiam infunditur gratia ei, qui habet illam: quia est meritum de condigno ex opere operantis. Illa item voluntas sumendi Eucharistiam continet implicitè displicentiam, & detestationem peccatorum, immò & reuerentiam erga Deum & eius sancta: ergo etiam per solam voluntatem sumendi remittuntur venialia. Quare verius videtur cõtrarium eius, quod ait glossa, nisi restringatur quoad illam voluntatem sumendi, quæ sine infusione gratię, & sine displicentia, & detestatione, & sine vlla reuerentia erga Deum, & eius sancta habetur. quod tamen raro videtur accidere.

7 Nota sexto, voluntatem patiendi martyrium, non esse tanti effectus quanti passio ipsa, *a* tum quia per passionem remittuntur omnia peccata quoad omnem pęnam tam purgatorij, quam inferni: non autem per solam patiendi voluntatem, secundum S. Thomam receptum. *b* Tum ob ea, quæ infra addentur.

8 Nota, quod glossa, *d* significat, tunc demum per solam contritionem condonari peccata, cùm deest facultas confitendi. quod falsum est. Tum quia fortè id significat Concilium Tridentinum, dum ad contritionis perfectionem non requirit, vt concurrat cum ea, vel continuò sequatur, si fuerit facultas confitendi, vel cum primum adfuerit, sed debito tempore. Tum quod, vt diximus, *e* infra, *f* ad omnium sacramentorum, excepto sacramento Eucharistiæ, iustam legitimamque sumptionem sufficit, secundum omnes, contritio sine actuali confessione: quamuis adsit facultas illam faciendi, dummodo habeatur propositum eam tempore debito faciendi, solum enim sacramentum Eucharistiæ requirit actualem confessionem: ergo per contritionem sine actuali confessione remittuntur peccata, licet adsit facultas confitendi, cum absque contritione, per quam peccata remittuntur, vel probabiliter pręsumuntur remissa, nullum sacramentum sumere liceat. *g*

9 Nota primo ex glossa vltima conclusionem illam, quam supra, *h* collegimus, nempe votum, siue volũtatem pro facto reputari, non habere locum in malis operibus, sed tantum in bonis. Pro qua limitatione videtur adducere glossa illud: *In via, & non inuio.* quod habetur in Psalmis, *i* quod non tangitur per Cardinalem hic: & exaliter per Archidiaconum sed profecto parum facit: quoniam sensus illorum verborum, vt ex Augustino. Turrecremata, Irnerio, & Iansenio colligitur, est, Deum Opt. Maximũ propter peccata Principum, & Rectorũ populi permisisse, vt stulti fierent, & non cognoscerent vias rectas: & ita magis ac magis errarent incedentes per vias tortuosas & obliquas: sicut magis errant, qui incedunt per deserta inuia, siue sine via, quam qui incedunt per vias regias. Sed pro ea parte, qua glossa dicit, præfatam conclusionem habere locum in bonis, facit optime c. *duæ. k* quatenus habet, voluntatem faciendi eleëmosynam sufficere. Et aptius quàm alia pro glossa faciunt hæc duo capp. *dixi.* & *magna.* & alia iura, quæ allegat glossa capit. 1. *l* quæ sub finem approbat resolutionem huius glossæ, scilicet, quòd hæc conclusio habet locum in bonis operibus, & non in malis. Contra quam tamen conclusionem, quatenus dicit, eam habere locum in bonis facit illud Ambrosij. *m* *Non satis est bene velle, nisi studeas etiam bene facere.* relatum in cap. *non satis est. n* secundo faciunt præfatum cap. 1. *o* & capit. 2. *p* cum aliis iuribus, quæ loquuntur de bonis operibus, & aiunt, non sufficere voluntatem ea faciendi sine opere. Tertio faciunt ea quæ determinauimus supra, *q* de sacramento Baptismi Eucharistiæ, & Pœnitentiæ, in quibus licet sint bona & optima, voluntas tamen ea suscipiendi non æquipollet sumptioni reali. Contra eandem conclusionem quatenus habet, præfatum notabile, non habere locum in malis, faciunt primo nouem leges proximè sequentes à Gratiano citatæ, quæ probant, voluntatem faciendi mala ostensam foris per attentationem, conatum, vel alia signa exteriora esse puniendam. Secundo faciunt cap. *periculosæ.* & cap. *si cui.* & alia multa, *a* quæ probant, voluntatem sine vlla ipsius ostentatione, per attentationem, conatum, vel alia exteriora signa esse puniendam. Tertio facit Concilium Tridentinum quod in sess. 14. capit. 5. & canon. 7. declarat esse de fide catholica, necessario confitenda esse omnia, & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita, & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta & interiora. Contra eandem conclusionem quoad vtramque partem eius facit, quòd Sanctus Thomas receptus ab aliis determinat, *b* eandem bonitatem, & malitiam esse actus interioris boni, & mali, & exterioris ei respondentis: ergo idem dicendum est de voluntate faciendi bona & faciendi mala quoad hoc, vt reputetur vel non reputetur pro facto, cum nihil sit se ipso maius vel minus, argum. l. *qui iurisdictioni præest. c* & cap. *annotatis.* cum ei annotatis de elect.

10 Pro resolutione horum videtur dicendum primo cum Panormitano, *d* elogium, sine brochardicum hoc supra, *e* collectum, *Voluntas pro facto reputatur*, continere multa membra, quæ vna sola resolutione generali vix resolui possunt: & ideo non fuit ausus illud ipse ibidem pro dignitate tractare remittendo lectorem ad Archidiaconum, *f* qui rem copiosè quidem & eruditè, sed aliqua ex parte confusè videtur tractasse. Quapropter solum tractabimus hic illud membrum, quod pertinet ad forum conscientiæ & pœnitentiarium, scilicet, an voluntas reputetur pro facto, siue æquipolleat illi quoad naturales, & diuinas leges & quoad meritum, vel demeritum, & præmium, & pęnam, siue supplicium in foro Dei, & conscientiæ quærendum, aut patiendum.

Pro cuius quæstionis resolutione præsuppono primo ex S. Thoma communiter recepto, *g* actum exteriorem posse habere duas bonitates, vel duas malitias, alteram ex genere suo, alteram ex fine, ad quem ordinatur. Exẽplum primi membri. Eleëmosyna facta, seruatis debitis circumstantiis, ex genere suo est bona, quia est conformis rectæ rationi: omissis verò illis est mala, quia est difformis eidem. Exemplum secundi membri: Deambulatio relata ad finem tuendi sanitatem in obsequium Dei est bona: relata verò in finem luxuriandi est mala, quæ quidem duæ bonitates adeo differunt, vt bonitas prior natura, vel tempore sit prior in ipso actu exteriori, quam in actu voluntatis interiori, vt resoluit, *h* idem S. Thom. defensus à Caietano & recentioribus.

11 Secundo præsuppono, verum esse id quòd supra, *i* arguendo assumitur, eadem nempe bonitate vel malitia esse bonum, vel malum actum interiorem, & exteriorem secundum eundem S. Thomam. *k* Nec quidem mirum. Nam licet in esse naturali, & in genere entis diuersi, separatiq; sint actus interior & exterior ei respondens: in genere tamen moris vnum sunt: & ita eadem bonitas & malitia moralis potest esse in eis quæ sunt vnum genere moris, quamuis bonitas, & malitia naturalis sint diuersæ, quoniam sunt diuersæ in genere entis, vt nos clarè diximus. *l*

Neq; obstat, quòd supra dictum est, aliam nempe bonitatem, vel malitiam esse actus exterioris, & aliam actus interioris: quoniam illud procedit considerando actum exteriorem separatum ab interiori tamquam materiam à sua forma, & actum interiorem separatum ab exteriori tamquam formam à materia: hoc autem, quòd hic diximus, intelligitur de bonitate, & malitia conuenienti toti actui composito ex interiori, & exteriori taquam ex forma, & materia: vt in simili aliquid per prius conuenit corpori: siue materiæ hominis, quatenus est quid separatum ab anima, vt candor: & aliquid per prius cõuenit animæ, quatenus est quid separatum à corpore, vt scientia: verumtamen totus homo compositus ex illis eodem candore denominatur candidus, & eadem scientia sciens.

12 Tertio præsuppono, quod etiā ex iis sequitur actus, vel operis exterioris exequutionem, vel exercitium nihil bonitatis, vel malitiæ cæteris paribus addere bonitati vel malitiæ actus interioris. Si enim eadem bonitate, vel

malitia

---

a Cap. nullus. de consecr. dist. 7. & cap. baptismi vicem de cõs. dist. 4.
b 3. part. q. 66. art. 2. ad 2. & q. 87. art. 1. ad 2.
c Num. 15.
d In verbo opere.
e In 3. part. Summa.
f Dist. 5. n. 32
g Cap. per Eusam. & ca. omnia sacramenta 1. q. 1.
h Nu. 3. nu. 2
i 106.
k 41. dist.
l De eo, qui mitt. in poss. caus. rei ser. vel vonuntatem.
m Cap. 30. lib. 1. offic.
n 86. dist.
o De eo, qui mitt. in poss. caus. rei seruan.
p De re iud.
q In glos. pro n. sciare n. 3.

a Infr. ead.
b In 1. 2. q. 20. art. 3.
c ff. de iurisd. omn. iud. & leg. penult. ff de recep. arb.
d In d. c. 1. de eo qui mitt. in poss. cau. rei ser.
e In not. 3. num. 2.
f In cap. qui bona quod legit. cum ca. Ananias. 17. qu. 2.
g In 1. 2. q. 20. art. 1.
h Ibid. art. 2. & 3.
i Num. 9.
k Vbi supra art. 3.
l Prælud. 7. a encl. ir confess. nu. 23. & prælud. 9. nu. 2

[illegible] actum interiorem, & exteriorem sunt bonum [illegible] mali, consequi planè videtur, actum exteriorem, sine interiorem, consequutionem nullam bonitatem, vel malitiam addere voluntati, & actui interiori solum volenti exequi & exercere actum exteriorem: nihil enim, vt paulo superius diximus, est se ipso maius, vel melius. *a* Dixi autem *ceteris paribus*, qualia communiter non sunt. Nam, vt ait S. Thomas communiter receptus, *b* tripliciter modo possunt esse imparia. Primo modo secundum numerum. puta cum aliquis vult aliquid facere bono fine vel malo: & tunc quidem non facit: postmodum autem vult, & facit, duplicatur actus voluntatis, & sic fit duplex bonum, vel duplex malum. Secundo modo quantum ad exteriorem, puta cum aliquis vult facere aliquid bono fine, vel malo, & propter aliquod impedimentum desistit. alius autẽ continuat motum voluntatis, quousque perficiat opus: manifestum est, quod huiusmodi voluntas est diuturnior in bono, vel malo, & secundum hoc est peior, vel melior. Tertio secundum intensionem, sunt enim quidam actus exteriores, qui in quantùm sunt delectabiles, vel laboriosi nati sunt intendere voluntatem, vel remittere. Constat autem, quod quantò voluntas intentius tendit in bonum, vel malum tanto est melior, vel peior: at rarò contingit, quo aliquo horum modorum non sint imparia. cum communiter plures, vel diuturnius, vel ardentius velit quis quod reuera siue realiter facit, quam qui mente vult facere, & non facit.

a Arg. l. penult. de recept. arb. & l. pen. iurisdictio ff. de iurisd. omn. iud. & l. in notnis: de e [illegible]
b Vbi sup. art. 4.

14 Quarto præsuppono, duplicem esse voluntatem faciendi aliquid, alteram imperfectam, & perfectam alteram. Voluntas imperfecta est, quæ non exequitur opus, etiam si facultas exequendi adsit, quæ, quibusdam appellatur velleitas, id est volutas, qua quis aliqua parte vellet quidem facere aliquid, sed non ex omni, nec omnino efficaciter illud facit: qualem habent concubinarius, & alij multi peccatores, qui vellet quidem aliquo respectu abstinere a vitiis: sed non proponunt omnino ab illis abstinere. Perfecta vero, siue deliberata dicitur, quæ est parata exequi opus, si facultas adsit, qualis fuit Mariæ Magdalenæ tollendi corpus Christi, quod putabat esse ablatum. *c* Et hæc quidem diuiditur in eam, quæ est perfecta perfectione interiori tantum, qua quis vult omnino facere quòd appetit: & in eam, quæ non solum est perfecta perfectione interiori, verumetiam exteriori, hoc est exequutione operis voliti, quæ posset appellari perfectissima, vt colligitur ex S. Thoma & Caietano. *d*

c Ioan. 20.
d Ibid. q. 20. art. 4.

15 Quinto præsupponimus, premium meritorum esse duplex, alterum essentiale, & alterum accidentale. Præmium essentiale est gaudium de Deo, quod respondet caritati, quæ ad volũtatem pertinet. Accidentale autem est gaudium de quocunque benefacto, vel de omnibus, quæ consequuntur illud, & est gaudium, quod habetur de [illegible], siue aliquo bono facto meritorio, cuiusmodi [illegible]eola, & alia varia gaudia de varijs benefactis, quæ colliguntur ex S. Thoma, *e* & ex Ioanne Maiore. *f* Et hoc quidem non est de essentia beatitudinis, sed quoddam auctarium eius aduentitium, vt colligitur ex eodem S. Thoma. *g* Itaque præmium essentiale respondet merito caritatis, quæ est in voluntate: præmium verò accidentale operi bono exteriori per caritatem operato.

e In 4. sent. dist. 14. q. 1. art. 2. & seq.
f Ibid. q. 12.
g Vbi sup. & in 4. in q. [illegible] Mal. ar. 2. ad 8.

16 Simili modo est dicendum, duplicem esse pœnam, siue supplicium demeriti, alterum essentiale, & accidentale alterum. Essentiale est, quod consistit in separatione a Deo, & dolore exinde prouemente, & respondet contemptui Dei, qui respicit voluntatem. Accidentale verò est auctarium quoddam pœnæ, vel supplicij essentialis respondens operi male per malam voluntatem operato: quod cõsistit in dolore de illo male facto, & de omnibus malis consequutis illud. Etenim, cæteris paribus, magis dolebit, qui malè voluit, & fecit, quàm qui voluit tãtum, vt colligitur ex supradictis. Exemplum de existente in purgatorio, cui nescienti per aliquem angelum, vel animam illuc euntem, hæredem eius non curare agere pro illo debita suffragia, augetur pœna: non quidem essentialis, sed accidentaria, quam de illa omissione concipit. Et dãnato existente in inferno, si nouerit hæredes eius pro eo suffragia facere adaucturum pœnam, [illegible] intentionem quidem, vt diximus [illegible], quæ est pœnalis [illegible] & [illegible] de Deo, sed accidentalem eo quod hæc ex illo procedunt.

17 Sexto præsuppono, quædam esse, quæ ex solo opere operato nascuntur, vel proueniunt, quæ nulla voluntas quamlibet perfecta sine opere operato potest producere, cuiusmodi sunt characteres qui per Baptismum, Confirmationem, & Ordinationem imprimuntur, cuiusmodi etiam est gratia sacramentalis, quæ ex opere operato consequitur, cuiusmodi item sunt irregularitas, & excommunicatio, quæ sola mala mente non contrahuntur.

18 His igitur breuiter præsuppositis, dicimus primo resoluendo vt proposuimus, illud, *Voluntas pro facto reputatur*, quoad Deum & forum pœnitentiarium, resolutionem huius glossę aientis votum pro facto reputari in bonis, & non in malis, non esse tenendam per ea, quæ in principio contra eã adduximus. Secundo dicimus, quod voluntas imperfecta, quæ ab aliquibus, vt paulo superius tradidimus, appellatur velleitas non reputatur pro facto secundum omnes, qui de sola illa voluntate, quæ contingeret actum, si facultas adesset, quærunt, an pro facto reputetur & non de alia, quæ est imperfecta ex defectu deliberationis efficacis: nec de illa, quæ est perfectissima per consequutionem, cum de illa non sit dubium, cum sit operi coniuncta.

19 Tertio dico, quod omnis voluntas perfecta perfectione interiori, reputatur tam in malis, quàm in bonis pro facto quoad meritum, vel demeritum essentiale. Tum quia meritum essentiale respondet charitati interiori voluntatis, & gratiæ cooperanti, vt colligitur ex S. Thoma, *a* & Ioanne Maiore. *b* Pœna item siue supplicium essentiale respondet quantitati demeriti: quantitas autem demeriti offensæ respondet quantitati voluntatis interioris actus mali, non habita ratione, an opus volitum exequatur necne: Cum ergo præmium essentiale meriti, & pœna essentialis demeriti respondeat actui interiori voluntatis bonæ vel malæ, necessario consequitur, voluntate perfectam merendi, & demerendi æquipollere quoad præmium & supplicium essentiale voluntati perfectæ non [illegible], & exequutæ. Tum quia, vt prędictum est, *c* eadem bonitas, & malitia inuenitur in huiusmodi voluntate perfecta opere non sequuto, & in voluntate perfecta opere sequuto: ergo vtraque est par quoad præmiũ, vel pœnam, siue supplicium essentiale, per ea, quæ de illis præsupposita sunt supra, *d* non autem quoad præmium, siue supplicium accidentale, quod respondet actui & operi operato exercito, & exequuto per bonam vel malam voluntatem, cum illa non debeatur propter solam voluntatem: sed propter opus factum, & exequutum per solam voluntatem interiorem.

a 1. 2. q. 114. art. 2. & in 4. dist. 49. q. 5. art. 1.
b Ibid. q. 13.
c In 2. præsupp. nu. 12.
d In 5. præsupp. nu. 15.

20 Quarto dico, quod nulla voluntas sine opere operato æquiparatur eidem cum opere coniunctę quoad ea, quæ ex solo opere operato nascuntur: & consequenter nulla voluntas suscipiendi sacramenta quamlibet perfecta sine reali susceptione, æquiparatur eidem. & subinde nemo sola voluntate potest quærere characteres, vel gratias sacramentales sine reali sacramentorum perceptione, neque incurrere vllam irregularitatem, vel censuram opere, pro quo illæ imponuntur, non consequuto, quia caussa cessante cessat effectus, *e* & caussa effectuum ex opere operato emanantium sunt opera illa, ex quibus emanant, & non sola voluntas per quam fiunt, vel fieri proponuntur.

e Cap. cum cessante. de app. cũ cõcordan.

21 Quinto quod nulla volũtas interior quamlibet perfecta in bonis, nec malis, æquiparatur eidem exequutæ, & cum opere facto coniunctæ quoad præmium, vel pœnam siue supplicium accidentale. Quia premium, vel supplicium accidentale nascitur ex opere bono, vel malo ita operato, & non ex sola voluntate bona, vel mala operantis, vt colligitur ex D. Thoma, *f* & clarius ex Ioanne Maiore, *g* & per prędicta *h* & proxime repetita nulla voluntas quamlibet perfecta faciendi aliquod bonum, vel malum sufficit ad producendum ea, quæ ex opere operato nascuntur. Tum quia præmium accidentale respondet actui, & operi bono per

f In 4. lib. sen. dist. 49. art. 1. & in 1. 2. q. 20. ar. 4. eod.
g Ibid. q. 13.
h In vlt. præsupp.

per bonam vel malam caritatem operatur. Cum igitur aliud sit voluntas perfecta bene, vel male operandi, & aliud opus ipsum bene vel male operatum: & præmium vel supplicium accidentale respondeat ipsi operi operato, consequens est, nullam voluntatem operandi sine opere operato æquiparari eidem cum opere perfecto coniunctæ quoad præmium siue supplicium accidentale.

a Ca. magnæ. in verb. pronunciare. n. 3.

22 Ex iis infertur primò id, quod supra dixit glossa, a quod votum siue voluntas subeundi martyrium non reputatur pro facto. Tum quia aureola, quę datur pro martyrio prouenit ex opere operato, & non ex solo opere operantis vt colligitur ex D. Thoma. b Tum quia de substantia & essentia martyrij est, vt actu mors pro Christo subeatur secundum eundem. c Ita quod vulnus, vel afflictio duret, vsque ad ipsam mortem inclusiue, quod ibidem efficaciter, & latissimè probat Caietanus contra Martinum de Magistris. Vnde sequitur, neq; Virginem Mariam, neque Diuum Ioannem Euangelistam propriè perfecteque fuisse martyres, sed tantùm metaphoricos & inchoatiue, vt ipsemet ibidem asserit, & probat. Tum quia martyrium est summum testimonium de veritate, vel institutia fidei Christianæ latum per sanguinis effusionem siue positionem, aut contemptum vitæ temporalis, quę est bonorum temporalium summum, iuxta illud. d *Maiorem caritatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* in quo ponderandum est, quod dixit *ponat*, & non quod velit ponere.

b In 4. li. sent. dist. 49. q. 5. art. 2.
c 2. 2. q. 124. art. 4.
d Ioan. 15.

23 Secundo infertur, quod voluntas testatoris legantis & iubentis, vt aliquot missæ pro anima sua post mortem eius dicantur, non reputatur pro facto. quia licet quoad præmium essentiale visionis Dei, & gaudij, siue fruitionis de eo, tantum prosit ei legatio, siue iussio sine illius executione, quantùm illa executa, non tamé quoad præmium accidétale, quod ex opere operato missarum missarum prouenit iuxta D. Thomam receptum, e dilatatum à nobis in Enchirid. de orat. f Ex quo sequitur, grauem esse negligentiam hæredum, qui huiusmodi legata, & iussiones, debita cum diligentia non adimplent. Quod ipsum dicendum est de aliis precibus, præsertim, Pater noster, Aue Maria, & horis canonicis, quæ à ministris Ecclesiæ aguntur, quas operari aliquid ex opere operato dixit post alios Gabriel, g relatus à nobis vbi supra. h Idem ipsum dici posset de piis legatis eleëmosynis, & debitorum solutionibus quoad bona opera, preces, vel benedictiones, quas facerent legatarij, pauperes, & creditores, quibus illa impartirentur, quod parum aliquod hæredes magis sui, quam mortuorum curam habentes perpendunt.

e In 4. li. sent. dist. 45. q. 1. art. 1. quæstiuncula 3.
f Cap. 19. nu. 6. & 20. nu. 19.
g In canone missæ lect. 37. col. 2.
h In cap. 62. Num. 25. & vidend. 6. nu. 3. Iripa hist. lib. 1. c. 4.

CAP. SI QVIS NON DICAM.

Est l. si quis. C. tit. de episc. & cler. & in Cod. Theodos. lib. 9. tit. 25.

IMP. IOVIANVS A. SECVNDO P. P.

T. part. hist. lib. 1. c. 4.

SI quis non dicam rapere, sed attentare tantummodo iungendi caussa matrimonij sacratissimas Virgines ausus fuerit, capitali pœna puniatur, alias feriatur.

SVMMARIVM.

1 *Propositum in proposito operatur id, quod oppositum in opposito.*
2 *Attentatio sola delicti punitur.*
3 *Conatus solus punitur regulariter: fallit octo casibus. nu. 5. qui profundius quam alibi declarantur num. & seqq.*
4 *Voluntas sola non parit excommunicationem, nec irregularitatem.*
5 *Conatus non est solus actus mentalis.*
Et ideo non fallit propriè regula in illo num. 8.
6 *Conatus semper punitur saltem extraordinariè. num.* 11. *&* 13.
7 *Etiamsi conans pœniteat, & non lædat.*
8 *Mente sola credens, vsuram licere non est excommunicatus.*
9 *Sacramentum omne requirit signum sensibile.*
10 *Suspensus propriè non est omnis peccato mortifero infectus.*
10 *Suspensus propriè celebrans irregularis.*
11 *Alienare conatus non punitur vt alienans.*
12 *Conatus solus pœna etiam infligenda non punitur.*
14 *Conatus solus non parit excommunicationem nec irregularitatem.*
15 *Excommunicato te si appellas, & si appellaueris differunt.*
16 *Conatum non puniri in ciuilibus vt intelligendum.*
17 *Conatum non puniri per statuta, vt intelligendum.*
17 *Excommunicans facientem non includit conantem, nec mandantem, &c.*
17 *Ratio communis cur conatum non puniunt statuta fragilis.*
18 *Conatus, an puniatur breuissimè resoluitur.*
18 *Conatum quare non puniat statutum, vera & noua ratio, quæ conuincit idem de lege quod de statuto dicendum.*
18 *Conatum punientes leges communes derogata.*

1 NOta primo, quod Gratianus adducit hāc legem & octo sequentes ad probandum, vt ait glossa per locum a simili, solam cordis contritionem sine exteriori Confessione, & satisfactione sufficere ad remissionem peccatorum. Veruntamen non declarat, quomodo procedat hoc argumentum a simili, sed dici potest, quòd sic. Sicut se habet pœna, & supplicium ad malam voluntatem & demeritum, sic se habet præmiū ad bonam voluntatem & meritum. Sicut enim se habet oppositum in opposito, ita se habet propositum in proposito, a at per hanc legem & octo sequentes pœna siue supplicium debetur soli malæ voluntati, & eius malitiæ: ergo & præmiū debetur soli bonæ voluntati, & eius bonitati, & consequenter remissio debetur contritioni cordis, quæ in sola voluntate consistit. Hoc tamen argumentum parum cōcludit, vt inquit glossa. b Tum quia neq; per hanc legem neque per sequentes punitur sola voluntas delinquendi, nullo actu exteriori sequuto. quoniam omnes requirūt, vt illa mala voluntas per attentationem, conatum, vel alium exteriorem actum palàm fiat, vt constat ex eis. Tum quia æquè possunt induci pro contraria parte argumentando hoc modo: Per prædictas leges non punitur sola voluntas delinquendi, nisi eam comitetur aliquis actus exterior: ergo neque per solam cordis contritionem sine exteriori confessione condonandum est peccatum. per quæ manent expeditæ glossæ.

a Cap. sciendum. 8. q. 1. & leg. si contra tabulas. ff. de vulg. & pup. subst.
b Vlt. huius c. & vltim.

2 Nota secundo, attentationem delicti esse puniēdam, & addit hic Archidiaconus alios casus, in quibus etiam alij actus exteriores significantes voluntatem delinquēdi opere non perfecto puniuntur: quorum quia fere omnes, licet ipse non admonuerit, recitat glossa, d non expedit eos hic referre.

d Cap. si quis tam masculum. inf. ead.

3 Nota tertio votum siue voluntatem, non solū quoad naturales, & diuinas leges pro facto reputari, vt latè diximus in glossa vltima, e sed etiam quoad leges humanas, & earum pœnas. quam quidem quęstionem proponit hic Cardinalis eam satis frigidè tractans: quam tamen, quia propria eius sedes est cap. *cogitationis*. f ibi vtilius, & pertinentius tractabimus: hic autē eius loco tractabimus quęstionem illam quotidianam, & vtilissimam: An conatus ad delinquendum, opere non sequuto, debeat puniri lege humana. Et pro parte quidem affirmante faciunt hæc lex & octo sequentes, quæ probant, puniendum esse quē propter attentationem & aliquos exteriores actus factos ad delinquendum & significantes malam voluntatem delinquendi. Secundo, quòd licet voluntas interior malè faciendi intra suos fines & terminos contenta, lege humana non debeat castigari, tum quia nemini nocet, neq; quemquam scandalizat, tum quia nequit probari, vt in prææallegato ca. *cogitationis*, dicemus: demonstrata tamen per conatum, & alios similes actus exteriores, quibus respub. vel proximi scandalizantur, punienda est: tum quia probari potest, tū quia conatus ille, & alij actus exteriores facti ad exequendum malam voluntatem nocēt proximis & reipub. cuius interest ea puniri. g

e Cap. magna. num. 9.
f Inf. ead.
g Leg. ita vulneratus. alias si ita vulneratus. ff. ad Leg. Aquil. c. vt fama. de sent. excom.

4 Pro parte autem negante faciūt multa, quæ probant, malam

... ne, non ... o, etiam quoad Deum ... Secundò, quod ... clericum non esse excommunicatus, ... dum glossam ab omnibus receptam. *b* Neque ... occidere hominem, si non occidit, nec mutilat, ... irregularis secundum glossam, ... receptam ... omnibus contra glossam cap. *periculo*, *c. d*

5 Huius articuli quaestionis resolutionem ... Felinus, *e* laudatus fere ab omnibus posteris, ... omnibus posteris, praesertim ab Hippolyto, *f* referendo fere ad verbum omnia ipsius dicta, quem nos quoq; semper magni fecimus: sed non alteri nobis contenti, in eis perpendentibus visa sunt digna, ut aliqua ex parte dicentur.

Pro resolutione igitur ponit ipse regulam cum octo fallentiis, siue limitationibus. Regula est: Solus conatus ad delinquendum etiam non sequuto delicto regulariter meretur poenam: quae probatur per duo argumenta praedicta, & per alia multa, quae tradit Felinus. *g* Cui addo primo, id proculdubio esse verum, in quibus casibus lex id exprimit, quia in certis non est locus coniecturis. *h* Exemplum est in cap. 14 & in praesenti cap. & octo vel nouem sequentibus in quibus exprimitur, conatum esse puniendum. Addo secundo, quod eadem ratione proculdubio conatus non est puniendus, quando ipsa lex exprimit conatum non esse puniendum, ut in cap. *cogitationis*. *k* Addo tertio ex iis inferri, praefatam regulam intelligendam esse in casu dubio, videlicet, quando lex punit aliquid nulla facta mentione de conatu. Addo quarto solam voluntatem delinquendi nullo actu exteriori comitatam non dici conatum secundum propriam verbi conatus significationem, & secundum iura, quae de conatu disponunt. Itaque regulae sensus sit, voluntatem delinquendi per aliquos exteriores actus factos ad delinquendum etiam poenam mereri.

6 Caeterum hanc regulam fallit primo, secundum eundem Felinum quando qui habet affectum delinquendi, addit ei conatum, sed ductus poenitentia, vel quia perficere non valuit, illum non perfecit. In quod allegat legem *qui cum mente*. *l* & praecitatam legem *qui falsam*, quatenus habet absolvendum esse illum, qui monetam falsam percussit, si eam non ... vbi glossa alia quamplurima citat. quae tamen fallentia, quam etiam sequitur Hippolytus, *m* non videtur vera. Tum quia iura per eos, & per praedictam glossam citata id non probant, si quidem lex illa, qui cum mente, potius probat contrarium: lex verò *qui falsam*, & alia iura citata per glossam probant quidem, quod in casibus illorum non ponitur sic poenitenti poena ordinaria per ea imposita: nec tantum quantum si consequeretur effectum: non tamen quod nullatenus puniri debeat. sicuti sollicitatores virginum, & interpellatores alienarum nuptiarum, non sequuto effectu, non debent castigari pena ordinaria stuprorum, & adulterorum, sed sic extraordinaria. Tum quia licet qui voluit delictum, eo non sequuto, non castigetur pena ordinaria imposita illi delicto, vt tradit Cardinalis, *n* debet tamen castigari poena extraordinaria iudicis arbitrio imponenda, quatenus nempe consistere ... est delictum in re, vt tradit post alios Decius. *o* Sic ... qui ... praeparamenta ad delinquendum, licet delictum non perfecerit, quia eum poenituit, vel quia non potuit, debet quidem puniri propter delictum & peccatum, quod admisit delinquendo, & conando exterius delinquere, non poena ordinaria, sed arbitrio iudicis secundum quantitatem & qualitatem conatus, & praeparamentorum.

7 Secundo fallit, quando conatus tendit in delictum, quod factum nemini nocet arg. *l. ... adiuncta glossa*, *p* vbi Baldus & Salycetus notant, conmittentem falsum, quod nemini nocet, non esse puniendum pena falsi. quod Ioannes ab Anania commendat, *q* allegans in id glossam penultimam, *r* quam etiam Felinus & Hippolytus citant, sed male, quia est ante penultima que aperte id non dicit: sed Panormitanus & communis ad id eam induncunt. Arbitror autem, ... hanc fallentiam ... esse,

... fiscus ... praeterea: ... falsum ... ordinario ... potest de ... falsum, ... non ...

8 Tertio fallit, quando ... voluntate etiam cum ... secundum Felinum *b* per l. *cogitationis*. *c* & alij ... quae ad verbum refert, & sequitur Hippolytus, *d* ... hanc fallentiam ... sed ... exceptio apta debet esse de contentis in regula ut ... Decius, *e* & alij, quos refert Decius. *f* Et ... probat contentis in *l. nam quod liquide*, *g* & haec exceptio loquitur de sola voluntate interiori non comitata exteriore actu: praedicta verò regula de conatu, & de voluntate actu exteriori comitata. Addo secundo non esse verum id, quod adducunt ex Cardinale, *h* ... qui mente sola credit, vsura licere contra determinationem illius Clementinae, non esse quidem excommunicatum quoad homines, esse tamé quoad Deum, quoniam non est excommunicatus etiam quoad Deum, quamuis sit haereticus mentalis tantum, nulla enim propter haeresim mentalem incurritur excommunicatio, vt in dict. *cogitationis*. latius dicetur. Addo tertio, minus item aptè confirmare eos hanc fallentiam per illud eiusdem Cardinalis, *i* nempe non incidere in excommunicationem cap. *conquestus*. *k* illum, qui venit animo infringendi ostia Ecclesiae, & non fregit, eo quod forte alius ea fregerat. quia licet verum sit, ... minus tamen aptum est ad confirmandum hanc fallentiam. Primo quidem, quod illa, vt paulo superius diximus, loquitur de voluntate, nullo actu exteriori comitata, & qui venit animo frangendi ostia Ecclesiae habet voluntatem in actu exteriori comitatam: illud verò dictũ Cardinalis, de illo, qui habet animum veniendi ad infringendum ostia Ecclesiae, & consequenter de voluntate actu exteriori comitata. Secundo ideo haec fallentia est inepta, quòd nemo propter solam mentem, & voluntatem interiorem faciendi aliquid dicitur conari facere illud, vt supra dictum est: & consequenter haec fallentia loquens de solo actu interiori non est apta exceptio regulae loquentis de conatu, qui, vt praedictum est, non est sine actu exteriori. Addo quarto, ineptè item confirmare praefatam fallentiam per illud Baldi, *l* solum scilicet tractatum & solam ordinationem de iure non puniri, etiam in atrocissimis, nisi processum ad aliquem actũ ordinatũ de praesenti ad ipsum ... tum quia dictum Baldi non videtur verum propterea, quae adducemus supra *m* tum quia, vt diximus, haec fallentia loquitur de sola voluntate interiori, & dictum Baldi de volũtate actu exteriori comitata. Addo quinto, minus aptè adducere illud Cardinalis, *n* de dicente mulieri, *Volo te in vxorem*. tum quia non habet ille voluntatem sine actu exteriori, cum verbis exterioribus eam exprimat: tũ quia significat posse contrahi matrimonium sola interiori voluntate, quod est falsum, & erroneum. Cùm nulla sacramenta Ecclesiae Catholicae absq; rebus sensibilibus, & signis exterioribus constare possint secum D. Thomam receptum *o* & omnes *p* & definit Sacrosanctum Concilium Tridentinum. *q* Addo sexto incogitanter etiam eos ... ponere, ... existentem in peccato mortali esse suspensum. ... peccatum, eo solum, quod est mortale, neque est suspensio, neque inducit suspensionem, ... vna de tribus censuris in c. *querenti*. *r* vt ... *s* & in Enchirid. Confess. *t* Deinde, ... qui celebrarent existentes in mortali peccato essent irregulares argument. cap. 1. de te ... *u* & cap. 1. de sen. excom. *x* quae probant, suspensum, qui celebrat missam, esse irregularem. quod ... est ... & a nemine assertum: quamuis verum sit existentem in peccato mortali posse dici suspensum largo modo in hunc sensum, quod peccaret celebrando missam. *y* Addo septimo, nõ esse verum, vt praedixi, quod reperitur de haeresi ex Baldo, *z* qui licet ... quis esse haereticus: mentalis tamen haeresis nulla ... exteriori comitata non inducit excommunicationem, vt ... dicemus.

11 Quar-

a An num. 18.
b In c. si quis suadente. ... eod.
c Cap. si aliquis. de homic.
d Infra eod.
e In tract. quando conatus, &c.
f In l. falsam ff. ad l. Cornel. de fal.
g In praefato tract. nu. ...
h L. g. contra ... ff. de verb. oblig. & cap. non est dubium de sent. excõ.
i De homic. lib. 6.
k Infra eod.
l ff. de furt.
m In praelle lege qui falsam. nu. 2.
n In clem. 1 q. 12 de poen.
o In cap. 1 de ... deleg. num. 10.
p In verb. ... C. ad l. Corn. de fal.
q In cap. ... nu. 14. de crim. fal.
r C. ... de iureiur.

a Praef... de crimi. fal.
b ...
c In rub. ...
d In l. ...
e ... ff de ...
h In clem. ... de vsur.
i In clem. ... de poen.
k De sent. excom.
l In l. ...
m Num. ...
n In clem. ... de ...
o ... par.
p In 4. dist.
q Sess. 7 ...
r De verb. signif.
s De cler. ...
t Cap. 27 ...
u Lib. 6.
x Eod. lib.
y ...
z ...

11 Quarto fallit præfata regula secundum Felinum, quod ad incurrendam pœnam ipso iure, non sufficit conatus imperfectus, & per quosdam ita tenet Ioan. Andr. quod etiam cum Panormitano & Cardinalis, dicens, quod pœna Clementinæ non habet locum in prælato faciente ominem conatum, vt alienaret contra formam, de qua ibi, cum ibi ponatur pœna ipso iure.

12 Quibus addo primò, quod licet conatus ad delinquendum non puniatur pœna ordinaria ipso iure posita pro delicto, puniri tamen debet pœna extra ordinaria per supra dicta. *f* Secundo, quod non videtur hæc doctrina extollenda, cum, si ... expendatur, idem dicendum debeat de pœna a iudice imponenda. Cum etiam illa debeat non incurri, nisi fiat delictum, vel illud exprimatur, vt supra dictum est.

Quinto fallit secundum eundem Felinum & Hippolytum in delictis atrocibus, quia, vt illi aiunt, solus conatus in illis non punitur. in quod allegat Baldū. *g* dum dicitur ibi: *Quid enim obfuit conatus cum iniuria nullum habuerit effectum*, quæ ... Felinus intelligit Bartolus quod crimen erat atrox.

13 Contra tamen hæc faciunt primo ea, quæ supra *h* addidimus, scilicet quòd licet non puniatur conatus sine affectu in hoc & in alijs casibus pœna ordinaria, & tantum quantum, si sequeretur ille: punitur tamen pœna extraordinaria, vt ibi probatum est. Secundo, quod idem Felinus in hac ipsa fallentia dicit, quod fur intrans domum ad furandum licet non puniatur pœna ordinaria furti: punitur tamen extraordinaria per legem *facularij*. *i* quod tamen Lula non probat: sed verum est, vt Baldus ibidem dicit: ... quoniam in minoribus delictis conatus punitur saltem pœna extraordinaria, etiamsi non sequatur effectus. Tertio quod Baldus quem ipsemet Felinus sequitur, ait, *l* quod etiam in delictis, quæ statuta puniunt, attentātes illa debent puniri, non quidem pœna statuti, sed alia extraordinaria. Vnde, ait, si statuto caueatur, vt qui extrahit à territorio aliquid, puniatur certa pœna, non debet illa puniri portans illud ad extrahendum, nisi aliud in statuto exprimatur: sed sit alia extraordinaria.

14 Sexto fallit, secundum eosdem in excommunicatione, & alijs censuris, quia ad illas incurrendas requiritur factum, secundum Cardinalem. *m* Vnde inquiunt, conatus percutere clericum, non est excommunicatus, si eum non percusserit, iuxta gloss. c. *si is qui pul. atus*. *n* quæ melius id probat, quam glo. i. c. *si vero*. & c. *in audientia* *o* quas illi citant. non tamen intendunt dicere, conatum illum non esse puniendum alia pœna extraordinaria. Qui enim eleuaret manum ad ferendum clericum, licet no esset excommunicatus manum eleuando: puniri tamen posset propter iniuriam, quam eam eleuando fecit. *p*

15 Cæterum contra illud, quod ait Felinus in hac fallentia incurrere nempe quem excommunicationem, si parauerit se ad appellandum, quamuis non appellet, si excommunicatio lata fuit sub conditione, *Si appellauerit*, non autem si sub conditione, *Si appellauerit*. Facit primo, quod Cardinalis quem ad hoc citat, *q* nō distinguit inter excommunicationem latam sub conditione, *si appellauerit*, & inter latam sub conditione, *Si appellauerit*, sed inter latam sub conditione, *Si appellauerit*, & latam sub conditione, *Si appellauerit*. Secundo facit, quod verior sententia videtur esse, quam tenet Antonius ... post Hostiensem, & defendit Decius, *r* nempe quod non incurritur excommunicatio propter præparationem appellandi, donec consummetur actus appellandi ... quod electio facta à canonicis post excommunicationem latam cum conditione, *Si appellauerint*, vel, *Si appellauerunt*, valet tamquam facta non excommunicatis, licet per eam incurrerint excommunicationem, quia videtur electio præcessisse excommunicationem, & non è contrario excommunicatio appellationem.

16 Septimo fallit in ciuilibus, quia inquiunt, conatus in ciuilibus non punitur per glossam, *s* quam parum apte citant. Tum quia illa glossa non loquitur de cōatu, & actu exteriori ad voluntatem malam exequendam, de qua tenula loquitur sed de voluntate interiori non comitata actu exteriori. Alias ... legem ... ne a quo, *a* in fin. de ... *b* ... de voluntate interiori non comitata exteriori. Tum quia glossa illa etiā intellecta de voluntate ... comitata non dicit, quòd conatus, si esset malus ... in casu illius legis non deberet puniri: sed quod non haberet locum pœna illius legis, nisi perficeret actum, quem ... Quapropter etiam in ciuilibus, qui delinquit conando, licet non perficeret opus, debet puniri extraordinarie, licet non debebat perdere illud, quod perderet, si perficeret opus, iuxta ea, quæ addimus supra. *c* Tum quia hæc fallentia traditur de conante agere actum, & ... non perficiente: & illud, quod ipsi dicunt in ... perficiente ... licet nulliter. Tum quia ... actum nulliter, si actio est mala, non esse puniendum, quasi ... quando excusetur propter actus nullitatem à pœna, vel ... a quo, vt dicimus alias ... infra. *d* Si quis enim paciscatur de committendo homicidium, vel de aliquo delicto faciendo, licet actus sit nullus, *f* pacificentes tamen ... puniri debent, licet non tantum, quantum punientur, si exequerentur illa, secundum omnes, vt ... in Enchirid. Confes. lat. *g*

17 Octauo fallit secundum eosdem in statutis punientibus delicta, quæ ... per intelligi ... de delictis consummatis, allegat Baldum, *h* & Imolam, *i* & rationem illam, quòd verba in statuti propriè debent intelligi. *k* & quod conatus ad delictum nō est vere illud delictum, in quod conatus intenditur: sed tantum ficte. Quibus addo primò, fallentiam quidem hanc esse veram in ... sensum, quod statuta punientia facientem aliquod delictum, non includunt conantem facere illud, si non facit: sed nō in hunc sensum, quod conatus, si est malus, non debeat puniri salte alia pœna, quam statutaria, scilicet extraordinaria, & arbitraria, per ea, quæ prædiximus supra. *l* Addo, secundo, quod non videtur, hoc esse speciale in statutis. nam etiam generaliter idem dicendum est de alijs legibus punientibus facientes delicta ea ... quod lex omnis puniens est pœnalis: & nulla lex pœnalis regulariter, sine in statutis, siue alia lex debet extendi ad casum, de quo loquitur, nisi exprimatur illud in ea. *a* ... c. *pœna*. *m* vbi dicimus. & in l. *si prætes*. *n* Vnde nos etiā post alios diximus in Manual. Confess. *o* quod lex excommunicans facientem aliquid non comprehendit regulariter consentientem, etiam mandando, consulendo, fauendo, & auxiliando, antequam fiat, nisi ex eius, vel aliorum legū tenore id exprimat, aut tacitè colligatur. Tertio addo, nō esse veram illam rationem, quam adducit ex Bartolo, *p* scilicet, quod ... quare per totam Italiam non puniuntur solus conatus est, quod in ea delicta puniūtur secundum statuta. Quoniam etiamsi iure communi puniuntur, non deberent puniri ... & conantes admittere illa, sicut admittentes, nisi exprimeretur id in eis, vt in aliquot illorum exprimitur: & idem fieret in pœna imposita per statuta, si exprimeretur in eis, vt ... conantes puniuntur. Ex quo infertur, longe cautius fuisse loquutum Speculatorem, *q* ideo non puniri hodie conantes delinquere, sicut delinquentes: quia per cōsuetudinem derogatum est legibus solum conatum punientibus: quod dictum valde communiter commendatur à plerisque ... nibus, & in ijs à Panormitano, *r* & ab Angelo & Paulo de Castro, & ab alijs, quos Nicolaus Milis *s* citat.

18 Per quæ omnia probatur, veram solutionem quæstionis in hoc 3. notab propositæ esse, quod conatus ad delinquendum non consequuto delicto, debet quidem puniri pœna ordinaria legis pœnalis humanæ si hoc exprimatur in illa: si autem hoc non exprimatur, debet vtique puniri pœna extraordinaria, quatenus conatus, & attentatio delicti est per se actus malus ... contraria. Et id, quod dicitur in statutis punientibus, quæ sunt pœnalia, est dicendum in legibus communibus punientibus, quæ sunt pœnales, & è contraria id, quod dicitur de legibus punientibus, est dicendum de statutis punientibus. Et quod consuetudo generalis videtur derogasse legibus communibus, quæ iubent puniri tantum conantes, quantum facientes,

cientes, quodq; parum refert quoad hoc, an pœna sit ipso iure imposita, aut per sententiam imponenda: & an pœnæ impositæ, vel imponendæ sint censuræ, vel aliud.

CAP. NEMO.

Est Lex nemo. C. de postulando.

IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. NICOSTRATO PP.

NEMO vel in foro magnitudinis tuæ, vel prouinciali iudicio, vel apud quemquam iudicem accedat ad togatorum consortium, nisi sacrosanctæ Catholicæ religionis fuerit imbutus mysterijs. Sin autē aliquid quoquomodo, vel quadam machinatione factum, vel attentatum fuerit, officium quidem sublimitatis tuæ, centum librarum auri iacturam pro condèmnatione sustineat, *Hæc lex habetur C. de episcoporum audientia, & C. de postulando. ex qua inferunt ipsi Caluinistæ in corpore iuris Geneuæ impresso, nō alios quam Christianos orthodoxos (qualis ipsi profectò non sunt) ad resp. curam, administrationem, atque institutionem non debere admitti.*

S V M M A R I V M.

1 *Aduocatus caussarum nequit esse non baptizatus.*
1 *Et qua pœna puniatur si contra fecerit.*
1 *Et qui illum ad aduocandum admiserit.*
2 *Aduocati cur dicantur togati.*
3 *Officium vnde dicitur. & interdum est tota curia. num. 5.*
4 *Appellare quando fidelis ad infidelem potest.*
4 *Postulare potest Iudæus pro se coram iudice Christiano.*

1 NOta primo, quod hæc lex lata fuit ab Imperatoribus, Leone, & Anthemio, & missa ad Nicostratum præfectum prætorio, & consequenter incogitanter dixisse Cardinalem fuisse scriptā ab Imperatore ad Leonem Papam.

Nota secundo ex quatuor partibus eius quatuor. Primum ex prima, quod nemo, qui non est baptizatus potest aduocare in iudicio. Secundum ex secunda, quod curia, siue officiales curiæ admittentes, vel attentantes admittere ad aduocādum eum, qui non est baptizatus, puniatur in centum libras auri. Tertium ex tertia, quòd qui nō baptizatus aduocauerit, publicatis bonis exulet perpetuo. Quartum ex quarta, quòd rector prouinciæ, in qua id fuerit admissum dimidio bonorum suorum proscripto exulet quinquennio.

2 Nota tertiò, quod patrocinantes clientibus in iudicio vocantur hic togati, vt vocantur aduocati in tit. C. *de aduocatis diuersorum iudicum*: & in tit. *De aduocatis diuersorum iudiciorum*, & tit. *De aduocatis Fisci.* a Et patroni caussarum in l. *rem non nouam.* b Non quidem ea ratione, quod alij multi vtentes toga non dicātur togati: sed ea forte, quod nullus hominum ordo magis assiduè vtatur toga, seu veste togata, quàm illi.

3 Nota quarto, quod licet verbum officium, quod originem ducit ab officio, secundum Ambrosium, c & plerosque omnes alios vel ab officio, secundum alios, accipiendo præpositionem, ob, pro, circum, ita quod significet circumspectè facio, propriè significat id, quod vnusquisque secundum suam conditionem circumspectè facere debeat. Per translationem tamen, metonymiam, & metaphoram significat alia plurima, quod late probat Albericus in suo dictionario, verbo officium. In hoc autem ca. videtur significare curiam ipsam officialium, siue ipsos officiales collectiue, vt in auth. de defens. ciuit. d ibi: *Officium prouinciale*, adiuncta glossa significatur curia prouincialium prouinciæ, vt etiam glossa hic, e videtur sentire, vt in ea dicemus. Pro quo facit, quod vulgus videtur appellare curiam Cancellariæ, officium Cancellariæ, curiam Cameræ, officium Cameræ, curiam auditores officium auditoris.

4 Nota quinto, quod in huius ca. casu, attentatio operis etiam illo non consequuto punitur, propter quod Gratianus induxit hanc legem ad probandum ... qui etiam per contritionem, quę ... quidam conatus ad consequendam veniam peccati, ... beat illa ... que alia confessione, & satisfactione, quod tamen ... fragile & infirmum argumentum duplici nomine ... strauimus. a

IN GLOSSAM.

Nota ex glossa quod non licet Christiano appellare ad iudicem infidelem, vt est casus expressus in c. *cubal* ... b pro quo facit, quod Paulus c reprehendit fideles recurrentes ad iudices infideles: & quod prohibitum est, ne infideles sint iudices ca. *constituit.* d & l. fin. e & ne habeant aliquam potestatem super fideles: nec vlla publica officia ca. *cum omnis.* f Contra quod tamen facit, quod Paulus ad Cæsarem appellauit, g & quod Christiani habitantes, vel morantes in Alexandria, & alijs terris Turcis, vel Sarracenis subiectis, cum iniustè condemnantur, ab inferiore iudice recurrunt ad superiorem eius infidelem. Et in Anglia, & Germania hodie plurimi Christiani appellant ad iudices hæreticos, qui sunt omnium infidelium pessimi secundum D. Thom. h Ad quæ respōdetur, illa procedere in terris, quibus dominantur reges infideles, vt ait glo. ita vt cōclusio ipsius prædicta debeat seruari in terris, in quibus potest ad iudicem fidelem appellare. Ita quod si essent duo iudices, quorum alter esset fidelis: alter verò infidelis, ad quorum quemlibet posset appellari; Christianus deberet appellare ad fidelem.

Nota secundo, quod Iudæus potest postulare pro se coram iudice Christiano, quod quamuis iura à gloss. citata non probent: satis tamen persuadet illa ratio, quod quilibet prohibitus postulare post pro semetipso id facere. i

5 Nota tertio ex glossa 2. eam sentire, id quod diximus supra, k nempe verbum officium non significare hic opus faciendum: sed curiam officialium, vel officiales ipsius curiæ collectiue. Exponit enim verbum, *officium*, per verbum, officialis: sed non satis cautè. Tum quia non significat textus, quod vnus officialis curiæ debeat mulctari prędictis centum libris auri: sed tota ipsa curia officialium, siue omnes officiales curiæ collectiuè debent illis mulctari. Tum quia ratio puniendi tam grandi pœna officium pro peccato alieno magis quadrat toti curiæ permittenti aduocationem infideli, quam vni officiali: est enim ratio secundum gloss. adiuncto Archid. quod debet officialis repugnare iudici male iubenti, quę repugnantia & resistentia magis quadrat toti curiæ, quam vni curiali. Tum quia dubium esset quis officialis deberet puniri tanta multa: & quod friuolum videtur dicere, quod ait Archid. esse notarium, qui multo minoris auctoritatis est, quam tota curia ad resistendum iudici. Tum denique quod nō potest dari iusta ratio, cur vnus officialis magis peccat, quam alius, nisi vno tantum officiali tota curia constaret, quod pertarum videtur.

CAP. QVISQVIS.

Est lex desumpta ex tit. C. ad leg. Iuliam Maiestatis.

IMPP. ARCAD. ET HONOR. AA. EVTYCHIANO P.P.

QVisquis cū militibus, vel priuatis, vel barbaris scelestam inierit factionem. Et reliqua. Hæc lex habetur in lib. 9. C. tit. ad legem Iuliam maiest. l. 5. & caus. 6. q. 1. cap. si quis.

S V M M A R I V M.

1 *Lex humana puniens voluntatem intelligenda est de voluntate externè per aliquem actum vel conatum expressa.*
2 *Pœna huius cap. ipso iure imponitur. num. 3.*
3 *Pœna non censetur imposita nisi lege exprimatur.*

Nota

a Leg. Fisci aduocatum.
b § patroni autem caussarum C. de iudic.
c Lib. 1. offic.
d § deinde eos collat. 2.
e In ver. offic.

a In c. praec. not. 1 num.
b 2. quæst. 6. c. s. de ...
c ... de ... q. ...
e C. de iudæ.
f De iudæ.
g Act. c. 25.
h 2. 2. q. 10 art. 2.
i Leg. 1 § ... ff. de postul.
k in 4. notab.

Nota primo, quod ... a Gratiano ... sed ... breuitatis ... ad ... puniatur ... vero ... nempe, *Quisquis enim cum militibus* &c.

Nota secundo quod hanc legem sicut duas praecedentes ... ad probandum contra ... Tractatus & conatus ... vt quis ... poena ... laesae maiestatis. ergo & contritio, quae est conatus ad veniam promerendam suf... argumentum mo... strata est in l. not. *c. si quis non dicam.* a

[a Infra ead.]

IN GLOSSAM.

Nota ex glos. 1. quod praefata l. quisquis tran. fertur tota in §. *verum b* qui alias est ca. *si quis cum militibus* post praefatum §. *verum* qui est sub cap. *quaero.*

[b quaest. 1.]

1 Nota ex glos. 2. quod poena praefatae legis non imponitur pro sola voluntate ... volendi committere crimen laesae maiestatis, quum illa nō est punibilis lege humana, ... habetur ca. *cogitationis. c* & quod ad hanc l. quae habet absolute, puniendos esse, qui voluerint crimen laesae maiestatis committere, respondendum est, ... debere intelligi de volūtate deducta foras per aliquem tractatum, & conatum exteriorem. Ex quo desumitur argumentum ad probandum, affectum siue conatum nō sequuto effectu esse puniendum. Quod quomodo sit resoluendum copiose dictum est in d. c. *si quis vendicam.* d

[c Infra ead.]

[d Num. 3.]

3 Extra glossam quaeritur, an confiscatio, siue publicatio bonorum, quae fit ob crimen laesae maiestatis, de quo hoc cap. agit, fiat ipso iure: an sit facienda per sententiam. & quod non fiat ipso iure facit, quod non est, dicendum vllam poenam ipso iure impositam esse, nisi aliquo iure id exprimatur, iuxta glossam singularem, & receptam, e & nō videtur inueniri aliquod tale in corpore iuris communis clausum. Nam haec l. per Gratianum hic citata, & relata integre per eundem, f quae maxime id probare videtur, habet quidem publicari, & confiscari bona huiusmodi crimen committentis, sed non exprimit eam ipso iure incurri: & ideo ... dicendum est, imponendum esse per sententiam, & non ipso iure, cum grauior sit ipso iure imposita, quam quae imponitur per sententiā: & in dubio benignior interpretatio est accipienda iuxta ca. *in poenis.* g vbi hoc exprimit glossa recepta.

[e ... fin. de ... patron.]

[f ... quaero, ... ca. ... si quis ... cum milit.]

[g De reg. iur. ... 6]

Sed contrarium videtur dicendum tum per l. *donationes. h* quae habet, perduellem non posse valide donare, tum quod lex penultima & vltima, i ... perduellem, qui committit hoc crimen nō posse alienare valide bona sua, nec manumittere, nec debitores soluere illi debita, & a successoribus eius ... auferenda bona, etiamsi dum viueret, non fuisset accusatus, vt habet praefata l. *donationes.* & §. *per contrarium.* k quorum tamen contrarium dicendum esset, si esset, ferenda sententia, per l. *post contractum.* l & ei adnotata. Tum quod praefata l. vlt. per illa verba, *& inde* & cap significat perdere ipsum bona ex tempore delicti cōmissi, vel tractati. Tum quod per incestas, & nefarias nuptias bona ipso iure confiscantur, m quod longè minus est crimine laesae maiestatis. Tum quod Speculator n nemine reprehensus, ... accusatorem posse repellere eo per ... huius criminis, quod nullatenus esset verisi ... ipso iure perderentur bona, & actiones, & ... videtur, in hoc citata expressa habet ... bona ob crimen laesae maiestatis, sicuti ob haeresim ... confiscari, decretum est per ... cap. ... quamuis antea subdubitaretur per ... p

[h ... fin. ff. de donat.]

[i ... ad leg. ... maiest.]

[k ... de her. ... ab intest.]

[l ... de donat.]

[m ... de incest. ... nuptiis ...]

Nos ... quia licet, vel illa probant, ... committentis ... ipso iure ... prae... necessario ...

donare, ... a ... ita non esse ... ipso iure illa, argumento l. ... a

[a ff. de donat.]

CAP. IS QVI.

Est l. 7. C. ad leg. Corneliam de Sicariis.

IMPP. DIOCLET. ET MAXIM. AA ET CC. PHILIPPO.

IS, qui cum telo ambulauerit hominis necandi b caussa, sicut is, qui hominem occiderit, vel cuius dolo malo factum erit commissum, legis Corneliae de sicariis poena coercetur. c

[b Occidendi]

[c Lib. 9. C. tit. 16. l. 7.]

S V M M A R I V M.

1 *Telum à iure ... sumpto ... dicatur.*
2 *Votum in bonis, & non in malis ... haberi malè ait glossa.*
3 *Sica & sicarius quid sint.*

NOta primo ex gloss. 1. huius cap. quod telum dicitur quidquid nocere potest. quod ... esse ... & glossa ... dicam, cum omnia corporea nocere possint: & glossa ... dixisset omnia corporea esse tela. Quare longè ... definitur telum ab imperatore, d & a Caio, e in haec verba: *Telum vulgo quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur, ... num omne significatur quod mittitur manu. Ita sequitur, vt & lapis, & lignum, & ferrum hoc nomine contineantur dictum, ... ab eo quod in longinquum mittitur. Graeca voce figuratum ἀπὸ τοῦ τηλοῦ.*

[d Inst. de ... Corn. inst. de publ. iud.]

[e In leg. ... telum ... verb. sign.]

Nota secundo ex gloss. 2. ferre illam id, quod expressius dixit in ca. ... f nempe, votum pro facto reputari in bonis, & non in malis. quod late confutauimus in praefata glo. g

[f In ver. pro ... & in ver. ...]

Nota tertio ex gloss. ... sicam esse cultellum a secando dictam, & sicarium, qui ea ad occidendum ... quidem videtur vocari cultellus ... qui scindere potest, ... sed tantum paruus, qui est ... gladij breuioris, quem vulgo appellat dagha, & pugnale.

CAP. SI QVIS NECANDI.

Est l. 8. C. ad leg. Corneliam de Sicariis.

IMPP. VALENTIN. VALENS, ET GRAT. AAA AD PROBVM PP.

SI quis necandi infantis piaculum aggressus aggressave sit: sciat se capitali supplicio esse puniendum.

S V M M A R I V M.

1 *Piaculum primo ... crimen expiandum.*
2 *Peccat magis ... magis nocet.*
2 *Peccat magis occidens adultum, quàm infantem.*
2 *Occidens ... nondum natum ... includitur hoc cap.*
3 *Homo est ... nondum natus.*
4 *Lex etiam ... includit omnia per ... verba propriè significata.*
5 ...

NOta primo ex hoc cap. cum ... occidentem infantem ... includi ... & quod ... inducit Gratianus hanc legem ad probandum ... positum, quo ... praecedentes, ... not. h ...

[h Cap. si quis ... num. 1.]

1 Nota secundo, quod verbum ... illud Virg. ... i

[i Aeneid. 6.]

[k ... Carm]

... vel ... eiusdem Virgil. l ... Vbi Seruius ... dicit ... quod ...

[l Aeneid 6.]

[illegible] & Cardinalis [illegible] Saliceto [illegible] quod post [illegible] quæ sub [illegible] & quæ [illegible] quod & [illegible] Aquilia, qui [illegible] Ad quod [illegible] Salicetus fatetur [illegible] natum [illegible] rationali [illegible] non sunt [illegible] ipse non citat [illegible] *quod vero non formatum.* [illegible] quod longè [illegible] Pœna [illegible] voluntariam [illegible] & pueri discretionem animi assequuti [illegible] abortione [illegible] in regula [illegible] nódum anima ratio-nali [illegible] *e*

3 An [illegible] infans nondum natus dici debeat homo, [illegible] Nam Baldus, quē multi sequuntur, & in ips [illegible] nondum natum non esse ho-minem [illegible] spe, & ideo statutum loques de ho-micida non includere occidentem nodum natum. Qua [illegible] in longum disputatio posset protrahi dicedum [illegible] certum est, quod fœtus ante [illegible] animæ ratio-nalis [illegible] quadragesimo, & femi-na [illegible] non esse hominem. *g* Secundo, erroneū [illegible] fœtum rationali anima [illegible] formatum non esse hominem, tum per præfata duo cap. & cap. *sicut.* 2. *h* tum [illegible] homo, q non sit compositum ex cor-pore & anima rationali [illegible] omne compositum ex illis est [illegible] Tertio, quod qui occidit huiusmodi fœtum, vere [illegible] homicidam, & vere dici potest homicida, vt dicit Panor. *k* & errant, qui contrarium leuiter dicunt.

9 Quarto quod huiusmodi fœtus antequam nascatur, habetur pro nato, quoad ea, quæ sibi prosunt per l. *qui in utero.* l. quæ [illegible] non quoad ea, quæ alijs prosunt. iuxta l. *quod dicimus.* *m* vbi Paulus ita inquit: *Quod dicimus, eum qui na[sci] speratur pro superstite esse, tunc verum est, cum de ipsius iure quæritur. alijs autem nisi prodit, nisi natus sit* eadem fere verba [illegible] *n* Quinto quod Bald. [illegible] pulchra, quæ tamen sunt in recessu dolo[sa] & ideo [illegible] eius, & lex illa *cum inter veteres,* ex [illegible] colligit non sunt intelligenda, vt velint negare, [illegible] fœtum rationali anima informatum vere esse [illegible] quod sit [illegible] non esse homo quoad vtili[tatem] [illegible] donec nascatur: tum [illegible] Baldus [illegible] præiudicio fidei Ca[tholicæ] [illegible] contrarium: tum quia omnes ipsi [illegible] pro homine nato, quoad ea quæ sunt [illegible] nō posse haberi pro homine nato, [illegible] homo. Sexto hac ratione, prudenter statutum [illegible] occidens fœtum antequam rationali anima [illegible] dicatur homicida, neq; irregularis: occidens [illegible] postea sic.

4 [illegible] quod hoc cap. & l. penult. *o* vnde sumptum [illegible] statutum, quo punitur homicida, includit oc-[cidentem] fœtum [illegible] rationali anima [illegible] quod [illegible] quod [illegible] comprehendit, quia eius verba propria [illegible] iuxta l. [illegible] *p* [illegible] vel vt sit homo, [illegible] ob [illegible] homicida [illegible]

| | Fin. [illegible] & C. [illegible] | Dilectus, [illegible] Eidem [illegible] Saliceto, [illegible] de Rotis [illegible] *q* [illegible] hoc cap. [illegible] causa [illegible] eo quod [illegible] Velle [illegible] principalis [illegible] & [illegible] formosi, qui [illegible] concipiunt, & [illegible] rante [illegible] ne ex veteri rumore, in partu sequendum [illegible] mentur ipsæ, & qui eas prægnantes fecerunt, [illegible] *l* *seruos.* *h* bi in seruo, qui [illegible] dominio [illegible] tante pœna mortis in minorem pœnam commutandam, & ibi Salicetus, dicit, quod licet mandatum in atrocioribus non excuset in totum seruum, qui paruit domino: pœna tamē debet mitigari. Et dicit Baldus quod ille, qui interficit aliquem [illegible] non debet mori, quia debet pœna mitigari per illum textum gloss. ibi idem dicit. Et Bartol. Veron. *l* tradit cautelam pro illis, qui interficiunt homines de mandato dominorum, vt non debeant decapitari per illum text. *l* Sic etiam abortiens vel abortiri faciens principaliter ob honorem seruandum, & ob scādalum vitandum, & non odio fœtus videtur longè minus peccare: ideoque minori pœna puniendus. *m*

CAP. SI FORTE MVLIER.

Est l. vltima C. ad Leg. Corneliam de sicarijs.

IMPPPP. GRAT. VALENT. THEOD. ET ARCAD. AAAA. CYNEGIO. P. P.

D SI forte mulier marito mortis parasse insidias, vel quouis alio genere voluntatem occidendi habuisse inueniatur, vel si forte maritus eodem modo insectetur vxorem, in eadē quæstione ab omni familia, non solum mariti, sed etiam vxoris (quæ tamen tunc temporis domi fuerit) quærendum est, sine cuiusquam defensione.

SVMMARIVM.

1 *Quæstio de seruis coniugum contra eos habenda.*

E 1 *Quæstio de seruo contra dominum regulariter non habenda.*

2 *Tormenta non sint cognitionis principium.*

3 *Seruos non iuuantes dominum morte puniendos.*

4 *Diuertitur iuste a coniuge mortem machinante.*

1 NOta ex hoc cap. contra coniugem conantem occidere suum vel suam coniugem posse contra [illegible] ficandum seruos vtriusque. Contra quod facit [illegible] habet, non esse habendam quæstionem de [illegible] contra dominos suos.

2 Sed respondetur id esse regulare, fallit [illegible] huius legis casu propter atrocitatem [illegible] præcepta. *o* Facit item contra hoc [illegible] *tormentis non esse incipiendum,* p sed [illegible] lex non probat esse incipiendum [illegible] a tormentis, immo præsupponit [illegible] indicia, vt colligitur ex [illegible] legem hanc loqui, cum aliquis [illegible] sed non sufficiunt ad condemnandum [illegible] non esset necessaria quæstio [illegible] *r*

F

IN GLOSSAS.

3 [illegible] quod contra text [illegible] quæ habent [illegible] iuuantes dominum [illegible] supplicio

Marginal notes (left): 2. 14. c. 6. b. 1. 2. q. 13. art. 8 / l. Arg. l. 2. ff. ad l. Aqu. / 32. quæst. 2 / e Cap. si vir ex marium de homic. / f Cons. 391 ... l. cum inter vet. C. de ... / g Cap. quod vero non formatum. & c. Moyses 32. quæst. 2. / h De homic. / i Cap. in quadam de celeb. miss. / k In d. [illegible] / l ff. de statu hominum. / m ff. de verb. sig. / n [illegible] ad Sena[tusc.] Tertull. / o C. ad l. Corneliam de sicar. / p ff. de testa.

Marginal notes (right): [illegible] / k In cautel. [illegible] / l In d. l. seruus / m Ca. non ad [illegible] ferimus 23. quæst. 1. / n §. domus. Antonius [illegible] de quæst. / o In illa lege / p Leg. 1. §. 1. ff de quæst. / q In verb. [illegible] / r Arg. ca. [illegible] prob. cum [illegible] adnot. / s Cod. ad Silanian.

[illegible] ad [illegible] quod [illegible] fecerit [illegible] Sed [illegible] vide- [illegible] ad propositum [illegible]

4 Nota ex gloss. [illegible] quod [illegible] contra [illegible] & [illegible] quod [illegible] hoc [illegible] re, ubi tractatur de cautione, quæ sufficit ad excusandum [illegible]

CAP. SI QVIS TAM FOEMINAM.

Desumptum ex tribus legibus infrascriptis.

VLPIANVS LIBRO QVINQVAGESIMO SEPTIMO AD EDICTVM.

SI quis tam fœminam, quam masculum. & reliq. lib. 47. tit. 10. Pandectarum.

S V M M A R I V M.

1 *Pudicum tentans facere impudicum, quam graue peccet.*
1 *Pudicitiam attentare quid.*
1 *Iniuriam facit, qui eam procurat.*
2 *Pudicitiæ duo noua exempla, vt excusanda.*
2 *Pudicitiam tentat, qui formosam esse vel amare, dicit.*
3 *Affectus sine effectu punibilis varie appellatur.*

NOta primo, hoc cap. esse desumptum ex l. *sed est quæstionis.* d & l. *attentari,* & l. *non solum,* e quas induxit Gratianus ad probandum suum propositum eo modo, quo capit. *si quis non dicam.* f eo quod etiam in iis legibus punitur affectus, & conatus sine effectu, & ideo de huius inductionis vi & imbecillitate, dicendum est id, quod ibi diximus. g

1 Nota secundo ex hoc cap. tria prout tres leges continet. Primum est, quatenus continet præ[illegible] §. *si quis tam,*) iniuriarum [illegible] teneri, qui attentat facere aliquem, vel aliquam impudicum, vel impudicam. Secundum est, quatenus continet [illegible] latam legem attentari) *attentari pudicitiam esse agere, vt ex pudico impudicus quis fiat.* Tertium (quatenus continet [illegible] citatam legem *non solum,*) iniuriam facere qui eam [illegible] procurat.

2 Nota [illegible] argumentum pro nobili quadam Romana, quæ solea sua in Ecclesia quemdam nobilem in facie [illegible] quod ei in [illegible] significauit se [illegible] eius amore teneri. Qui videtur iniuriam ei fecisse per hunc textum cui satis concordat l. [illegible] *apud Labeonem.* h quatenus habet iniuriarum teneri, qui appellat virginem, & eum dici appellare virginem, qui blanda oratione alterius pudicitiam attẽtat. Facit item pro quadam monacha nobilissima Hispana, quæ in monasterio quo[illegible] quemdam nobilissimum [illegible] percussit, eo quòd eã appellasset formosam. quamuis, vt audio, [illegible] Italis tit adagium, quo significatur, feminas molestius [illegible] se appellari deformes. Dixi facere has leges pro [illegible] feminis nobilibus, non quidem [illegible] ad [illegible] penitus à peccato, & vt aiunt à toto: sed [illegible] laudandum earum affectũ, & amorem erga pudicitiam, & honestatem, sine qua nemo apud Deum, [illegible] nobilis esse potest. licet genere [illegible] nobilissimus, & [illegible] illustrissimus, iuxta illud Pauli: i *Sine [illegible] est castimonia, nemo videt Deum.*

Ex quibus [illegible] sub specie vrbanitatis & [illegible] grauiter peccare [illegible] blanda verba, [illegible] [illegible] feminas, & eas amare [illegible]

[illegible] Dei [illegible] & [illegible] & Magdalenæ, [illegible] virgini commendauit.

IN GLOSSAM.

3 Nota [illegible] sine [illegible] exteriori, cum actu [illegible] affectu [illegible] puniri, quos retulit Archidiaconus [illegible] *si quis non dicam* [illegible] attentatio, vt hic & [illegible] q. 2. cap. [illegible] *dicam.* [illegible] conatus vt 14. q. 4. cap. [illegible] Sola voluntas, vt 27. q. [illegible] cap. *nuptiarum.* Sola [illegible] 1. q. 5. c. [illegible] *ru.* Sola cogitatio. 6. q. 1. cap. *si [illegible]* Sola [illegible] supra ead. cap. *si quis cum telo.* Sola [illegible] sup. ead. ca. *si quis necandi.* Solus auxilium, vt infra ead. ca. *si quis [illegible].* Sola [illegible] vt infra ead. cap. [illegible] *iator [illegible]*

Nota secundo ex glossa ideo solam voluntatem [illegible] actu exteriori nõ puniri, quia sola voluntas interior [illegible] lo signo exteriori prolata probari non potest. Quæ [illegible] non est satis exacta, quia vt dicemus [illegible] ca. *cogitationis* [illegible] iam per confessionem probata non potest puniri.

CAP. SI QVIS PVLSATVS.

Est §. si quis pulsatus Litem apud Labeonem. ff. de iniuriis.

VLPIANVS LIBRO SEPTVAGESIMO SEPTIMO AD EDICTVM.

SI quis pulsatus quidem non est, verum manus aduersus eum leuatæ, & sæpe territus est, quasi vapulaturus, non tamen percussit, vtili iniuriarum actione tenetur.

S V M M A R I V M.

1 *Manum leuans, licet non percutiens, iniuriarum tenetur.*
2 *Excommunicatum non facit [illegible] percutiendi.*
3 *Pœna ipso iure imposita non infertur ob [illegible] imo nec per sententiam [illegible]*
4 *Conatus sine effectu punitur [illegible] non pœna [illegible]*
4 *Intellectus cap. [illegible] 2. 17. q. 4.*

NOta primo, Gratianum adducere hanc l. ad probandum suum propositum, [illegible]; & [illegible] do à similitudine [illegible], & quam vim habeat inductio, dicendum est vt supra g

Nota secundo ex eadem [illegible] percutiendum [illegible] actione iniuriarum, [illegible] percutiat, quod est valde quotidianum.

IN GLOSSAM.

2 Nota ex gl. [illegible] qui conatur & pro viribus nititur percutere [illegible], & non percutit, non [illegible] excommunicationem [illegible] per cap. *si quis suadente.* h Pro quo facit primo [illegible] præallegati cap. *si quis suadente,* qui [illegible] manus in clericos, & qui [illegible] non percutit, non iniicit manus in eam. Secundo [illegible] est non [illegible] extra casum, [illegible] iuxta cap. *pœna,* i ubi [illegible] & aliud [illegible] & [illegible] tantum.

3 [illegible]

[illegible] ad [illegible] e [illegible] er.

a [illegible] b [illegible] c Infr. eadem num. 1 & c. d [illegible] e [illegible] f [illegible] g Infra notab. num. 1. h §. si quis [illegible] ff. [illegible] i [illegible] k in tract. [illegible] num. 1 h 17 q. 4 Infr. eadem g Cap. si quis non dicam [illegible] num. 1.

[illegible] ponitur hic casus [illegible] præcedentia, quæ probant conatum ad maleficiendum esse puniendum. Secundo, [illegible] quod possit [illegible] quod [illegible] Ecclesiæ [illegible]. Tertio, quod nulla [illegible] dari potest inter conantem facere delictum, pro quo [illegible] conantem facere delictum, pro quo ponitur pœna ipso iure ad delictum, vt alter eorum incurrat [illegible] alter non, et probatur in d.c. *si quis non dicam*, [illegible] pœna percutientes [illegible] incurritur per consummata quæ incurritur ipso iure deberet [illegible] per conatum.

4 Ad quæ tamen responderi potest, ad primum quidem concedendo, quod omnis [illegible] tus ad male faciedum est puniendus, quia est malus, non tamen regulariter tantum, quantum sequuto effectu, vt in d.cap. *si quis non dicam*, [illegible] ita concedimus, eum, qui conatur percutere clericum, & non percutit esse quidem puniendum pœna extraordinaria, sed non ordinaria; qualis est excommunicatio, quæ ob talem percussionem ipso iure incurritur. Ad secundum respondetur primo, cap. illud intelligendū esse de insequente clericum, & percutiente, & non solū de insequente; [illegible] enim habet *sicut qui ecclesiam Dei deuastat, & eius prædia & donaria spoliat, & inuadit sit sacrilegus: sic ille, qui eius sacerdotes insequitur sacrilegus iudicatur*: at qui diripit bona Ecclesiæ non est sacrilegus propter voluntatem, & conatum diripiendi quoad propositum illius capit. ergo, neque qui insequitur personam clerici, si non percutit eum, erit sacrilegus quoad propositum eius, & vt incurrat pœnam sacrilegi percutientis clericum. Secundo respondetur, quod qui insequitur personam, & qui diripit Ecclesiæ bona [illegible] in hunc sensum, quod sicut conatus diripere bona Ecclesiæ, & non diripit, est sacrilegus quoad mentem & conatum, non tamen quoad pœnam ordinariam, ita conatus percutere clericum & non percutiens est sacrilegus quoad mentem, & conatum, sed non quoad pœnam ordinariam, & quod sicut conatus diripere bona Ecclesiæ, & diripit est sacrilegus perfectus, & punitur pœna ordinaria, sic conatus percutere clericum & percutiés est sacrilegus perfectus quoad pœnam ordinariam.

5 Ad tertium respondetur quidquid communiter, sed [illegible] concedendum esse, non posse dari [illegible] rationem diuersitatis inter conatum ad delictum propter quod incurritur pœna ipso iure, & inter conatum ad delictum, propter quod incurritur pœna per sententiam ferenda vt nos in dict. cap. *si quis non dicam*. d efficaciter probamus: & consequenter quod non est ratio efficax ad dicendum, conantem percutere clericum non esse excommunicatum, quia pœna incurritur ipso iure, sed aliæ supra dictæ.

b In §. fal. 8 nu 7. supr. ead

c Num. 6.13 & 18.

d In 5 fall num. 17.

§. CONTRA. GRATIANVS.

Contra.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus §. contra.*

2 *[illegible] maximum rerum inconsequentia.*

1 NOta quod Cardinalis & qui posuit casum huius §. qui nihil aliud, quam hoc verbum, *Contra*, connectit [illegible] intelligunt, quod Gratianus allegat sequentes leges vsque ad cap. *pœna.* contra omnes præcedentes leges [illegible] cap. *si quis non dicam.* vsque huc, quatenus [illegible] affectum [illegible] effectu esse puniendum. Cuius contrarium videntur probare sequentes leges vsque ad cap. *pœna*. Contra quod [illegible] primo, quod non videtur conuenire tanto viro, vt [illegible] indecisa quæstione principali, pro [illegible] parte tam multa allegauit, [illegible] quæstionis, ne [illegible] inconsequentiæ rerum, quod [illegible] Qui [illegible] Deinde quod colligitur [illegible]

e [illegible] ff [illegible]

[illegible] A[illegible] cap. [illegible] sequentes [illegible] vsque ad cap. *pœna*. pro altera parte [illegible] non [illegible] peccatum [illegible] Sola voluntas interior sine opere non [illegible] [illegible] solam [illegible] merebitur veniam [illegible]. Verum tamen tutius fuerit dicere [illegible] ne [illegible] glossa [illegible] aliis vero [illegible]. Quoniam non potest negari omnia iura citata [illegible] cap. *si quis non dicam*. vsque ad hunc §. facere pro parte [illegible] quæstionis principalis à Gratiano in principio propositæ, licet per solam contritionem posse remitti peccata, [illegible] cendo illa eo modo, quo sentit glossa d.capit. [illegible] vt ibi dicemus, per quod illa glossa defenditur, & quia etiam negari non potest, præfata iura præcedentia facere pro parte affirmante alterius quæstionis, scilicet affectum & voluntatem absque opere consequuto debere puniri. & quod præfata capp. seqq. vsque ad capit. *pœna*. faciunt pro parte negante vt possit defendi etiam casus fictor & Cardinalis.

CAP. COGITATIONIS.

Est lex cogitationis. ff. de pœnis.

VLPIANVS LIBRO TERTIO AD EDICTVM.

COGITATIONIS pœnam nemo patiatur.

SVMMARIVM.

1 *Cogitatio sola est impunis soli Deo cognita.*
1 *Cogitare de peccare non est peccatum: nam etiam sancti hoc faciunt.*
1 *Iudicium præcedit cognitio.*
2 *Concupiscentia seu fomes peccati remanet in baptizatis, at non est vere peccatum, sed ex illo, & inclinans ad illud.*
2 *Volitum nihil quod non prius cognitum.*
3 *Ecclesiæ potestas non includit penitus interiora etiam confessa num. 9.*
3 *Lex diuina cur necessaria homini ob actus interiores.*
4 *Beatitudinis æternæ notio superat notione naturalem.*
4 *Cogitatio propria actus potentiæ cognitiua, quæ de se nec bona, nec mala. num. 5.*
5 *Cogitatio volūtatis omnino interior impunibilis lege humana secus diuina. num. 1.*
6 *Hæresim falsam imponens, vel veram dissimulans, vt excommunicatus.*
6 *Excommunicatio in hæreticos non includit mentales tantū.*
7 *Occultum duplex per se, & per accidens: & occultum per se duplex.*
8 *Hæreticus occultus quis excommunicatus.*
9 *Excommunicatur, cur nemo propter actum omnino interiorem.*
10 *Hæresis sola mente perficitur, non sic regulariter alia mala.*
10 *Hæretici tepidi confessarius hoc roget.*
11 *Cogitatio voluntatis omnino interior lege diuina punibilis.*
12 *Peccatum est legis fractio, voluntas frangendi [illegible] dictatio.*
12 *Delectatio morosa qua mortifera.*

1 NOta primo, neminem propter solam cogitationē puniendū. Pro quo [illegible] cap. *cogitatio*, vbi eadem ferè [illegible] Secundo, quod nemo debet puniri pro [illegible] cogitationes sunt penitus occultæ [illegible] Deo [illegible], iuxta illud [illegible] Hannæ, *Deus scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes* [illegible] potest eas punire, cum [illegible] nem debeat [illegible] cognitio. e Tertio quod non cogitare de peccato, nec per cogitationem cognoscere, intelligere, [illegible] apprehendere peccata est peccatum. nam [illegible] multi Sancti, dum audiunt [illegible] con-fessione

f [illegible]

1. Reg. 2

e Leg. de [illegible] resp. [illegible]

[illegible] de peccato [illegible] Dominu, & [illegible] noster le[illegible] Christus [illegible] de [illegible] prędicabat contra [illegible] ad iudicandum venerit, [illegible] iudex præco[illegible] debeat, & præco[illegible] *Iudicantem oportet cuncta rimari.* a Et [illegible] peccare, & debere puniri.

Quarto [illegible] qua cogitatio est et punibilis maxime [illegible], [illegible] concupiscentia; quia secundum Augustinum. b *Nihil volitum, quin præcognitum.* at licet in baptizatis remaneat concupiscentia iuxta ca. *et* c & nos post S. Tho. & alios compendiose tradimus in Ench. Confess. d & Concil. Trid. definit. e in hæc verba. *Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur & sentit.* quæ planè concupiscentia non est punibilis; quia non est peccatum, vt idem Concilium definiuit per hęc alia sequentia. *Hanc concupiscentiã, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere, & proprie in renatis peccatum sit; sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat.* Quinto denique quod Ecclesię authoritas, & potestas non attingit actus omnino interiores humanos: quia non includuntur sub eius potestate, vt ait S. Thom. f in hæc verba. *De ijs potest homo legem facere, de quibus potest iudicare: iudicium autem hominis esse non potest de interioribus motibus, qui latent; sed solum de exterioribus, qui apparent.* Ex quibus infertur, legem diuinã fuisse generi humano necessariã; q[illegible] nulla lege naturali, nec humana poterat satis benè institui de actibus interioribus, vt requiritur ad cõsequẽdam beatitudinem æternam ad quam creati sumus, non quidem naturali, quia beatitudo æterna excedit eam, & rationem naturalem; nec humana quia potestas ferendi eam non attingit actus interiores. Adeo quòd non debet quis in exteriori foro puniri pro delicto omnino interiori, etiam si per confessionem eius de illo cõstet iudici, vt singulariter determinat Palud. g quem etiam pridem retulimus in glossa summæ. h

4 Cæterum contra hoc notabile sic confirmatum facit, primò, quod omnis mala cogitatio est punibilis, quia est peccatum primò per duo vltima præcepta Decalogi data Moysi, i de non desiderando vxorem alienam, & de non concupiscendo rem alienam. Secundo per illud. k *Auferte malum cogitationum vestrarũ ab oculis meis.* Tertio per illud Apostoli, l translatum in capit. *nam concupiscentiam.* m quo significatur, concupiscentiam solam sine actu exteriori esse peccatum. Quarto quod culpa, ratione cuius debetur pœna, vt significat cap. 2. n in sola voluntate, aut certe magis in ea, quam in actu exteriori consistit, vt rectè probat, & resoluit Angelicus Doctor. o Pro quo vltra citata per illum facit definitio peccati, quam dat Augustinus, p relatus à Gratiano, q scilicet: *Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat.* Imo addit D. Thomas, r quod cæteris paribus, exterior actus non addit actui interiori bonitatem vel malitiam: ergo cogitatio mala meretur pœnam.

Pro resolutione horum dicimus primo, verbum, cogitatio, dupliciter sumi. Primo propriè pro actu potentiæ cognitiuæ, siue accipiatur pro inquisitione veritatis discurrendo per multa, vt videtur accipere Marcus Tullius. s *Viuere docto viro est cogitare.* Et 2. de Legibus. *Siue quid mecum ipse cogito, siue aut scribo, aut lego:* vt etiam accipit Ricardus à Sancto Victore relatus à D. Thoma, t & Damascenus relatus ab eodem D. Thom. x siue capiatur pro qua[illegible] operatione intellectus, vt solere capi ait Augustinus, relatus à S. Thoma. z Secundo accipitur impropriè pro actu potentiæ appetitiuæ & voluntatis, vt in ca[illegible] *quisquis,* a & in l. *quisquis,* b vnde illud sumitur. Id enim quod in [illegible] appellat cogitatũ, appellat postea voluntatem: & [illegible] literis ita frequenter accipitur, vt [illegible]: *Cum cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum.* d [illegible] *Cogitatio humani cordis in malum prona esset,* & alibi [illegible].

5 Secundo quod cogitatio, prout est quędam cognitio, [illegible] potentiæ co[illegible] ab actu potentiæ appetitiuæ [illegible] ad [illegible] mala[illegible] indifferens [illegible] operando [illegible] esse in ea [illegible] cap. quod [illegible] nullatenus est peccatum: quod [illegible] tertium pro [illegible] notabili adductum. Si vero accipiamus pro actu potentiæ appetitiuæ, & voluntatis, [illegible] videtur accipi [illegible] cap. distinguendum est, an sit [illegible] cogitatio vel mala [illegible] est bona non est puniendã, quia nõ est peccatum, & in illa etiam procedit [illegible] notabile. Si autem est mala distinguendum etiam est, an sit suis finibus contenta, vt [illegible] Gratianus, a id est intra solã mentem retenta, & nullo actu exteriori prolata, nec patefacta: & [illegible] in illa est [illegible] notabili quod probat secundum argumentum pro illo [illegible] adductum.

Tertio dicimus ex prædictis sequi quod regulariter cogitatio sumpta pro appetitu, [illegible] actu nullo conatu vel attentatione exteriori [illegible] pęnam in foro exteriori [illegible], inquit Gratianus, b quod probant argumentum [illegible], & tertium quæ [illegible] pro prædicto notabili adducta. Probant & ca. *cruentant.* c & alia multa inducta per glossam. d

6 Contra tamen hoc dictum facit primò præcitatus §. *verum,* quatenus excommunicat ipso iure Episcopos & Inquisitores, qui odio vel amore, pretio, vel precibus imponunt alicui hæreticam prauitatem, quam non debent imponere, vel omittunt imponere, quam imponere debent, quamlibet sint occulta, & intra mentem [illegible] odium & amor.

Secundo, quòd excommunicatio lata contra hæreticos in cap. *excommunicamus,* e & in bulla cœnæ Domini, quam nos post alios declaramus in Enchirid. Confess. f ligat occultos hæreticos, iuxta glossam receptam, g & glossam huius cap.

Tertio contra facit multa iura, per quæ præfata glossa prædicti §. *verum.* h concludit, constitutionem ostendit [illegible] Ecclesia ligare criminosos omnino occultos, licet non possit eos nominatim punire, nec [illegible] toletare.

7 Quibus tamen non obstantibus, tenendum est prædictum tertium dictum, & ad diluenda opposita præsuppono duo, quę solerter quidẽ, sed prolixius, & obscurius Caietanus adnotauit. i Primum quod occultum est duplex. Alterum per se, & quod [illegible] non est probabile, qualia sunt omnia [illegible] concepta. Alterũ per accidens, quod [illegible] quidem natura est probabile, sed quia nullo præsente factum est, non potest probari. Secũdum quod occultum per se est duplex. Alterum comitatum actu exteriori, per quem vt per effectum, & signum eius probari potest. Alterum non comitatum tali actu exteriori, & prælatum nostrum [illegible] intelligendum est de cogitatu occulto, quod [illegible] probari nõ potest, nec comitatur [illegible] actu, vel signo aliquo exteriori, per quæ probari possit.

Quibus præsuppositis, respõdetur ad primum [illegible] dendo, quod ille §. *verum,* in eo allegatus excommunicat iudicem odio, vel amore imponentem hæresim alicui, cui non debet, vel omittentem imponere illam ei, cui debet: sed negando quod illud odiũ, & amor sint occulta suapte natura non comitata vllo effectu, vel signo exteriori prodẽte illa, comitatur etenim illa [illegible] vel omissio [illegible] exteriori imponendi vel non imponendi hæresim [illegible] effectus exterior [illegible] vel signa [illegible] produntur a ille §. *verum,* nõ excommunicat ipsum propter odium, vel amorem solo corde conceptum: sed propter effectum exteriorem, & signum, quo illa produntur, quod eo manifestè probatur, quia inquit [illegible], qui odio vel amore id facere proponeret, & deliberaret [illegible], non esset excommunicatus [illegible].

8 Ad secundum respondetur concedendo, quod iura citata in eo excommunicant [illegible] occultos per accidens: non autem occultos per se, & suapte natura, qui nullo effectu vel signo exteriori hæresim prodiderunt, [illegible].

Ad tertium respondetur, aliqua [illegible] citata per glossam in

Margin notes (left): a [illegible] 4. b [illegible] 83. de [illegible] q. 1. c [illegible] 8. [illegible] de pec. [illegible] §. fi. [illegible] sess. 5. f [illegible] 1. 2. q. 91. [illegible] 4. g In 4. sent. [illegible] q. 2. h [illegible] num. 21. [illegible] dist. 5. i [illegible] 20. k [illegible] c. 1. l Rom. 7. m De cons. [illegible] de cons. n [illegible] 1. 2. art. o [illegible] de malo & [illegible] q. 20. [illegible] 2. & 3. p De duab. [illegible] c. 11. q [illegible] 15 q. 1. r [illegible] q. 20. [illegible] de mal. [illegible] ad 8. s [illegible] quæst. [illegible] ibi. t [illegible] q. 180. [illegible] ad 1. x [illegible] orth. [illegible]

Margin notes (right): a [illegible] cogit. [illegible] eod. b In d. c. cogitatio. c 92. dist. d Clem. 1 §. verũ verb. eo ipso de hæret. e [illegible] & 2. de hæret. f Cap. 27. nu. 31. g In sum. 24. quæst. 1. h In fin. i In 2. 2. q. 11. super art. 3. & 4.

[illegible] paulo supèrius dictum est. [illegible] ctus & signa [illegible] qui est de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ea excommunicet aliquem propter solam [illegible] [illegible] [illegible] probabilis [illegible] [illegible] loquendi, machinandi, [illegible], vel [illegible].

a Clem. ne in agro de statu monach.

9. [illegible] infertur primo, id quod supra *b* diximus, nempe quòd nemo propter solum actum interiorem malum quamlibet mortiferum excommunicatur per aliquam [illegible] quamlibet generaliter excommunicationem; immo quod longe maius est, non potest per legem, neque potestatem vllam humanam excommunicari, quod probatur per doctrinam S. Thomæ *c* suprà relatam, quam tenet Ioannes Maior, *d* & Iacobus Almainus, *e* & Siluester *f* & ante illum Angelus à Clauasio. *g* Eandem etiam tenet, licèt non meminerint illius expressè Caietanus, *h* citans pro illa illud. *i Homo videt quæ parent, dominus autem intuetur cor.* & illud Pauli. *k Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat dominus [illegible] manifestabit consilia cordium.* Pro quo præter prædicta facit, quod nemo propter solam voluntatem percutiendi clericum, [illegible] factam, rapiendi virgines etiam [illegible], [illegible] monasterium, committendi simoniam, vel aliud quodlibet scelus, quamlibet atrox, excommunicatur, si voluntatem illam nullo exteriori effectu, vel signo prodiderit: & ita nos quoque post alios diximus in Enchirid. Confess. *l* declarando capitul. 1. bullæ [illegible], quod per illud non excommunicatur hæreticus [illegible] mentalis.

b In c. si quis non dicit. nu. 9. & 10.
c 2.2. q. 91. art. 4.
d Lib. 4. sent. dist. 21. q. 3. sub fin.
e De auct. ec cles. cap. 4.
f Ver. excom. 7. ca. nu. 2. & ver. hære. q. 8.
g in verb. hæret. num. 1.
h 2.2. q. 11. super ar. [illegible] & 4.
i 1 Reg. 16.
k 1 ad Cor. 4.
l Cap. 27. numer. 56.

10. Contra quod tamen facit, quod multò maior ratio videtur: cur hæreticus omnino mentalis incidat in excommunicationem latam generaliter cōtra hæreticos, quàm aliis scelestorum prædictorum. Quoniam simonia, percussio, rapina, furtum, & alia huiusmodi non censentur completa per solam voluntatem faciendi ea, si nullus actus exterior ea comitetur: hæresis autem eo ipso, quod aliquis sciènter credit eam, perfecta, & completa est. Et ita maior ratio dictat, hæreticum purè mentalem incidere in excommunicationem, quàm alium criminosum. Hoc argumentum tetigit Caietanus, *m* quo nō obstante, tenet id, quod prædictum est: quamuis ei formaliter non [illegible], nec citet D. Thomam pro prędicta doctrina. Sed responderi potest negando, quòd grauitas, & perfectio delicti sufficiant, vt excommunicationi sit locus: sed potestas, & lex excommunicandi requiritur. & quia potestas, & lex humana purè [illegible], non attingunt, [illegible] excommunicatio [illegible] illa, etiamsi sint completissima: & ideo licet aliqua lex Ecclesiæ excommunicaret omnem, qui [illegible] mortali se inficeret, non tamen esset excommunicatus, qui sola mente mortali [illegible] neque qui sola mente delectatione [illegible], & [illegible] se delectaret, nullo id actu exteriori prodendo.

m In d. 2. 2. q. 11. super 3. & 4. art.

Secundo infertur, quod hæreticus mentalis, qui suam hæresim proderet exteriore aliquo actu, etiam tantùm [illegible] statim esset excommunicatus, etiamsi nullus alius audiret, videret, aut quomodolibet perciperet. Quia per id [illegible], vt sua heresis, tantū per [illegible] occulta Ecclesiæ, [illegible] est completa exteriori [illegible], vel [illegible] probari [illegible], tum quia [illegible] hæresis exterior, verbalis, vel scripta, vel [illegible], quæ suapte natura est probabilis.

Tertio infertur, quod [illegible], cum audiunt pœnitentes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] saltem ore [illegible] [illegible] suam, [illegible] vt sciant, [illegible] [illegible], & aliorum [illegible].

11 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quæ [illegible], de [illegible] videtur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esse ad [illegible] illam, vt [illegible] & multa [illegible] [illegible] in ea, quàm [illegible] eo modo, [illegible] D. Thomæ in locis citatis in eod. 4. arg.

[illegible] Nau. [illegible]

12 Ex quibus omnibus sequitur id, quòd [illegible] digendo [illegible] [illegible] [illegible] mus in Enchirid. Confess. *d* [illegible] quod non [illegible] peccatum mortale transgressionis præcepti sub [illegible] obligantis: sed etiam propositum transgrediendi, [illegible] & desiderium deliberatum id faciendi; imo &, quod maius est, ipse consensus, ipsa voluntas vera, & [illegible] delectandi se in illa transgressione cogitata, licet neque faciat, neque proponat, neque desideret facere, qualis est consensus illius, qui de aliquo peccato mortali cogitat absque proposito id faciendi: eo tamen animo, vt ea [illegible], & creteat ei aliqua delectatio, qua fruatur. Quinimo quod maius est consensus, & voluntas interpretatiua, vel tacita illius est culpa lethalis. Quæ omnia consonant communi opinioni, quæ colligitur ex B. Augustino, *e* & Magistro sententiarum, *f* cum suis commentatoribus, & ex S. Thoma, *g* & Beato Antonino, *h* & Ioanne Maiore, *i* & Caietano. *k*

d Cap. [illegible]
e Lib. 10. de Trinit.
f In 2. d. 24.
g 1. 2. q. 74. [illegible]
h 3 par. [illegible] c. 1. § 5.
i In 2. dist. [illegible] qu. 8.
k In sum. [illegible] delect. & [illegible] lib. [illegible] quæ [illegible] in 14. [illegible] opuscul.

Secundo tradidimus etiam ibidē, non solum propositum peccandi, vel consensum expressum in peccatum esse peccatum lege Dei punibile: sed etiam tacitum, quem alij interpretatiuum, alij morosam delectationem dicunt: Caietanus autem negatiuum non positiuum appellat.

Tertio, quod huiusmodi consensus tacitus interpretatiuus, vel negatiuus, vt loquitur Caietanus siue delectatio morosa, tunc demum est peccatum, quando quatuor concurrunt. Primum, vt id, de quo sumitur delectatio, sit lethalis culpa vt ait S. Tho. *l* Secundo, vt qui delectatur, aduertat se delectari: nam si id non aduerteret, [illegible] integrum diem delectatio perduraret, non peccaret, saltem mortaliter, iuxta doctrinā mihi singularem D. Gregorij, *m* relatam à Gratiano, nibi: *Ex deliberatione consentit.* Neque satis est aduertere, nisi integrè aduertat secundum Caietanum [illegible] supra. Tertium, vt nō obsistat delectationi, eam à se depellere contendens: quoniam si id conaretur, [illegible] potius [illegible], quam vitio esset tribuendum, quāuis non omnino eam à se repelleret. *o* Quartum, vt absque rationabili caussa omitteret eam à se reijcere: etenim si omitteret eam depellere, quia nouit se ea vi, & virtute animi pollere, vt certus sit, se non ita victum, vel flexum iri ab eo, vt actum, de quo est, velit: neque ita vt voluntas eius superior, seu rationalis velit [illegible] sensuali delectatione [illegible], non esset culpa saltem lethifera, dummodo expressè non consentiret in illam.

l 1. 2. q. [illegible] art. 8.
m Cap. [illegible] terrog. [illegible] Augustin.
n In c. [illegible] [illegible] jandum.
o d. [illegible] od c. [illegible] [illegible] bandum.

Quarto, quod idem diceremus, si ideo delectationi non resisteret, eamque à se non repelleret, quod crederet, [illegible] magis tentationi obsisteret, & contra ipsam pugnaret, eo illa magis augeretur, quàm minueretur: sicut contingere solet in carnis illecebris, quæ [illegible] fugiendo, potius quàm resistendo superantur, secundum S. Thomam *p* & Ioannem Gersonem, *q* & alios [illegible] [illegible] si delectationem illam omisisset expellere, [illegible] nem honestam, & necessariam, [illegible] derelinqueret, quale est studium, [illegible] [illegible] carum ad huiusmodi delectationes [illegible] ad prælegēdum scholasticis, vel [illegible] populo. Quale est [illegible] audire [illegible] [illegible], & alia huiusmodi, [illegible], quæ singulariter scripsit Caietanus. *r* Et [illegible] mortale, oportet illum [illegible] talem, vt sui imbecillitatis, & [illegible] ratione habita, merito [illegible] [illegible], in ipsum [illegible] [illegible], vel [illegible] delectationem

p 2. 2. q. [illegible] [illegible] ad 4.
q De [illegible] not. 7.
r In d. q. [illegible] [illegible]

[illegible] vero acri [illegible] cum

[illegible] Eucharistia [illegible] de [illegible] delectatione viduæ de [illegible] de delectatione pulchræ mulieris visæ, & de delectatione confessarij peccata impudica audientis, & quædam alia.

CAP. SOLLICITATORES.

Est l. 1. ff. de extraordinarijs criminibus. lib. 47. titul. 11. leg. 1.

PAVLVS LIBRO QVINTO SENTENTIARVM TIT. DE INIVRIIS.

SOllicitatores alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorũ interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possunt: propter voluntatem tamen perniciosæ libidinis extraordinem puniuntur. Et iniuria cõtra bonos mores, veluti si quis fimo corrupto aliquem perfuderit, cœno, luto obliuerit, aquas spurcauerit, fistulas, lacus, vel quid aliud ad iniuriã publicam contaminauerit: in quos grauiter animaduerti solet. Qui puero stuprum, abducto ab eo, vel corrupto comite, persuaserit, aut mulierem puellamve interpellauerit, quidve impudicitiæ gratia fecerit, donum præbuerit, * pretiumve, quo is persuadeat, dederit perfecto flagitio, punitur capite, imperfecto, in insulam deportatur: corrupti comites summo supplicio afficiuntur.

Al. donum obtulerit.

SVMMARIVM.

1 *Sollicitans vxorem alienam est puniendus.*
1 *Romani adhuc ethnici castitatis cultores.*
2 *Votum etiam in malis haberi pro facto contra glossam.*

1 NOta ex hoc cap. duo principaliter. Alterũ est, quod sollicitatores alienarum vxorum ad adulterandũ, vel contrahendum matrimonium, non sequuto effectu, extraordinaria pœna sunt puniendi. Alterum, magnum fuisse Romanis, etiam cum adhuc essent ethnici, in castitatem, amorem, & obseruantiam, & in carnis luxuriam, venereasq; voluptates odium & indignationẽ, cum hæc lex Iulij Pauli in hoc cap. citata tam acriter in libidinosos luxuriosósque statuat.

Nota secundo id, in quo Gratiani proposito seruit, nẽpe, conatum absque opere non esse tantum puniendum, quantum illo sequuto, de quo late dictum est in capit. *si quis non dicam.* c

c num. 7 su[pra] eadem.

IN GLOSSAS.

2 Nota ex glos. 1. ad, quod diximus supra, *d* nempe glossam hanc tenere quòd Gratianus legem præcedentem, hanc & sequentes vsque ad cap. *pœna.* allegat ad probandum, quod sola contritione interiori non remittitur peccatum, & non ad illud, in quod Cardinalis & fictor casus illius §. *contra*, putauerunt, vt diximus ibi, *e* addendo modum, quo suo proposito inseruiunt, & quo sensus huius glossæ & etiam aliorum saluari possunt.

d [illegible] contra
e [n]umer. 1.

Nota ex glossa vltima illud quod supra, *f* confutauimus: [illegible] votum pro facto reputari quoad bona, non autem quoad mala, concludendo, idem dicendum esse in vtrisque quoad [illegible] & pœnam principalem, & præcipuam à Deo infligendam.

f [illegible] magna [illegible] pro [illegible] nu. [illegible] repu[tari] [illegible] 6.

CAP. VVLGARIS.

Est lex vulgaris. ff. de furtis. est 4. ff. tit. 2. l. 2.

VLPIANVS LIBRO QVADRAGESIMO AD SABINVM.

A VVlgaris est quæstio, an is, qui ex aceruo frumenti modium sustulit, totius rei furtum faciat, an vero eius tantum, quod abstulit. Ofilius totius acerui furem esse putat. Etenim & qui aurem alicuius tetigit, inquit Trebatius, totum eum videri tetigisse, proinde, inquit, & qui dolium aperuit, & inde parum vini abstulit, non tantum eius quod abstulit, verum totius videtur fur esse. Alias totius videtur furtũ fecisse, sed verum est in tantum eum furti actione teneri, quantum abstulerit.

B

SVMMARIVM.

1 *Intellectus reductionis ta[illegible]*
2 *Iniuriam factam coll[egio] [illegible]*
2 *Iniuriam [illegible] monacho remitti a [illegible] non autem factam [illegible]*
3 *[illegible] parte apparente [illegible]*
4 *Furtum non efficit [illegible]*
4 *Tan[illegible] totum [illegible] parte.*

1 NOta primo, quod [illegible] Cardinalis, [illegible] facit ad propositum [illegible] rans partem tantum [illegible] licet videatur totum aceruum furari, non tamẽ tenetur furti, nisi propter [illegible] blata. Sed contra hoc facit, quod non est verum [illegible] diceinus, eum, qui partem acerui furatur, totum [illegible] furari. Tum quia Gratianus loquitur de effectu, opere nõ sequuto, & inductio prædicta nihil facit ad hoc: sed solum ad aliud diuersum, scilicet quod qui furatur partem videtur furari, vel non furari totum, & à diuersis non fit illatio. *a* Posset tamen moueri alio modo, [illegible] quam aliæ leges præcitatæ, scilicet quòd sicut qui accipit partem acerui frumenti non tenetur [illegible] piens tot[illegible] concipiens contritionem, [illegible] cramenti pœnitentiæ, non meretur [illegible] tam adiungens contritioni confessionem, & [illegible] talem absolutionem, quæ perficiunt totum [illegible] pœnitentiæ. Sed neque hæc inductio concludit [illegible] receptam sententiam prolatam supra in glossa [illegible] *b* quia potest responderi, concedendo quidem quod non meretur tantum [illegible] ceteris partibus [illegible] cipit contritionem, quantum qui adiungit et confessionem, & absolutionem [illegible] negando tamen, quod ex hoc sequatur, quod per solam contritionem non deleatur peccatum [illegible] quoad culpam, quamuis, vt plurimum, non deleatur quoad tantam pœnam, quoad quantam deleretur adiunctis illis partibus, neque quoad [illegible] quia per solam contritionem non [illegible] gratia sacramentalis, quæ per sacramentum ex opere [illegible] confertur confessis.

C
D
a Leg. Papin. ff. de minorib.
b Numer. 5.

E Nota secundo, Ofilium & Trebatium in ea fuisse opinione, quod furans partem acerui videtur furari totum, cuius contrarium tenet Bartholus in d. l. *vulgaris.* *c* quæ est eadem cum hoc cap. de quo mox in glossa.

c ff. de furtis.

IN GLOSSAM.

2 Nota ex gloss. 1. iniuriam factam [illegible] monacho aliquis collegij redundare in totum collegium, regulare, vel sæcularis, glossa finalis in cap. *paru. bian. d.* [illegible] recepta communiter addit, non posse monachum [illegible] huiusfamilias, nec consequẽter [illegible] iniuriam sibi factam in præiudicium collegij & patris. Quia possent collegium & pater [illegible] obstante illo non remisso [illegible] lare posset remittere [illegible] facta [illegible] eo nolente licet non [illegible] nico ipso nolente.

F
d De sentent. excommunic.

3 Nota secundo, quod ad hoc [illegible] ptizati [illegible] quod [illegible] aqua [illegible] cap. *ne* [illegible] ratio pulchrẽ redditur à D. Thoma. *f* Quia [illegible]

e De consecr. [dist.] 4.
f [illegible] q. 66. art. 3.

Ac fa-

ctè faciant illi, qui [illegible] difficile [illegible] timetur de morte [illegible], antequam [illegible] baptizare illum, fundendo aquam in partem, quam [illegible] peperit, & apparet foris.

4 Nota tertio ex gloss. 2. contrarietatem inter Ofilium ex vna parte, & Vlpianum ex altera, nam [illegible] Ofilij, quæ habet [illegible] censeri furari totum acervum, [illegible] vero Vlpiani [illegible] Bartolus tamen [illegible] Ofilij opinionem, [illegible] Trebatij, quod pro Ofilio [illegible] scilicet, quod qui tangit aurem hominis, [illegible] tangit totum hominem: ergo & qui furatur partem acervi [illegible] totum acervum furatur. Respondet enim Bartholus male arguere Trebatium a tangente partem alicuius rei continuæ & solidæ qualis est homo, ad tangentem partem rei diuisæ, & discontinuæ, qualis est acervus. Sed hæc responsio Bartholi non est tuta. Tum quia negari non potuit ille, nec [illegible] potest, acervum frumenti posse tangi, neque [illegible], quod ad tactum eius requiratur tactus omnium granorum totius acervi. Neque consequenter constituere illam differentiam inter totum continuum & discontinuum, quod hoc nõ dicatur tangi, nisi omnes eius partes tangantur. Illud autem sic. Tum quia sicut ad quærendam possessionem alicuius fundi non requiritur, vt quis omnes glebas eius circumambulet: sed sufficit, quamlibet partem eius introire, *b* ita ad quærendam possessionem acervi [illegible] lapidum, lignorum, nummorum vel aliarum rerum, sive intra [illegible] vel horrea, siue septa reclusarum non necesse singulas earum tradi, & tangere, sed sufficit aliquam earum cum animo quærendi possessionem omnium. *c* Tum quia si lege caueretur, vt aliquod præmium vel supplicium deberetur ei, qui primum [illegible] tritici tangeret, non quæreretur quis prius eius omnia grana tetigisset: sed quis prius aliqua. Alia tamen ratione negari potest consequentia Ofilij, quam facit de tangente ad furantē, quia tactus nõ requirit vllam contrectationē, & motionem de loco ad locum: sed furtum sic iuxta definitionem eius traditam in l. 1. *d* & § *furtũ. e* Prædicta enim *l. vulgaris*, singulariter probat, * furem, qui tangit armarium, quod tollere nõ potest, & contrectauit res in eo inclusas, non facere furtum armarij. Et ita nõ sequitur: Qui tangit partem tãgit totum: ergo qui furatur partem, furatur totum. Quare tenendum est, cum, qui furatur partem acerui frumenti, non furari totum aceruum, licet qui partem tangit, totum tangat.

a In tractatu l. vulgaris.

b Leg. 3. § 1. ff. de acq. poss.

c Argu. l. cla[illegible] ff. de contrah. emp. § [illegible] quis merces insti. de rer. di[illegible] & l. [illegible] ff. de adq. poss.

d ff. de furt.

e instit. de oblig. quæ ex delict. nascũ.

* Furem qui tangit armarium. *Hoc habetur in ca parte legis huius vulgaris, quam Nauarrus hic describere prætermisit, quæ etiam pars in Decreto habetur. Armarium autem & armamentarium ab eadem origine esse nempe ab armis Varro est auctor. Sed armamentarium propriè locus est vbi reponuntur arma. armariũ autem vbi libri cæteraq; huiusmodi, cibaria, item & pecunia vnde Vlpian. l. & si de legatis 3. Armaria inquit membro domus adhærentia vel affixa.*

CAP. HAEC AVTEM VERBA.

Est paragraphus hæc autem verba. leg. 1. ff. quod quisque iuris.

VLPIANVS LIBRO TERTIO AD EDICTVM.

HÆC autẽ verba, QVOD STATVERIT QVI IVRISDICTIONI PRÆEST: cum effectu accipimus, non verbotenus, & ideo si cum vellet statuere, prohibitus sit, nec effectum decretum habuerit: cessat edictum. nam STATVIT verbum rem perfectam significat, & consummatam iniuriam, non cœptam.

S V M M A R I V M.

1 *[illegible] quod qui statuit [illegible].*

2 *Verba [illegible] rem perfectam [illegible].*

A 1 *Promissio, si volam, [illegible].*

2 *Verbum, [illegible] ut hoc perfectum [illegible].*

3 *[illegible] non [illegible].*

4 *[illegible] præmium [illegible].*

5 *Verba [illegible] perfecta [illegible].*

NOn parum [illegible] quòd hoc verbum, *Statuere*, siue in [illegible] tempore, significat rem perfectam [illegible] textus [illegible] qui voluerit statuere, & [illegible] nõ dicitur [illegible] quod nõ perfecit. [illegible] quod verba [illegible] rem perfectam [illegible] cuius [illegible] esse, [illegible] gloss. quod verbõ [illegible] iunctiuo [illegible] B indicatiuo, & [illegible] rem [illegible] perfectam. Per quam rationem [illegible] prædictæ gloss. venditionem & promissionem, *Cum volam* non valere: venditionem autem, & promissionem, *Cum voluero*, sic, arg. l. *sub hac* *b* & l. *si quis stipulatus sit* [illegible]. Quæ planè omnia quamuis [illegible] Doctorum [illegible] tentia [illegible] bentur, non tamen videntur [illegible] dicta. Tum quia ratio præfata [illegible] glossarum videtur esse friuola, & nullo iure firmata. Lex enim *sub hac* potius videtur contrarium probare, quatenus habet promissionem illam *Si volam*, non valere, & præfata l. *si quis stipulatus sit Stichum*, nõ loquitur de promissione *Cum volam*: sed de electione rei promissæ per disiunctionem. *Quam volam*. tum quia C verba futuri temporis, siue formentur à verbo præteriti temporis siue præsentis, rem vel actum futurum significant, vt palàm est. tum quia ratio quare venditio & promissio, *Si volam*, non valet. & facta, *Cum voluero*, valet, non est quod verbum *voluero* significet rem perfectã: sed quia coniunctio, *Cum*, principaliter significat tẽpus, & minus principaliter conditionẽ: coniunctio aũt, *Si*, contra principaliter significat conditionẽ, & minus principaliter tẽpus. Et ita verbum. *Si voluero*, clarè ponit rẽ in libera promittentis voluntate: verbum aũt, *Cum voluero*, non [illegible] sed tacitè monendo promissionẽ esse factã, & determinandã tempore, quo voluero: licet non sit tanti effectus, ac est D promissio de dãdo, *Cum voluero*, vt irrefragabiliter probatur in d. l. *centesimis. d* quatenus probat, promissionem de dando, *Cum voluero*. valere, etiam si promittens [illegible] antequã declarat se velle, & per [illegible] ab hærede promissionem autem, *Cum volam*, non valere, nisi viuens declarauerit se id velle, vt colligitur ibidem, ex Bartolo, Alexandro, Iasone, & alijs recentioribus.

2 Tum quia licet nemo aduertat neque hic neque ibi neque in d. l. 1. *e* ratio vera, quare verbum statuerit in hoc c. & in d. § *hæc autem verba*, debeat intelligi de illo, qui perfecit statutum, est, quòd verba legis in dubio intelligẽda sunt secũdum propriam significationem, secundum quã nõ dicitur statuere, q. vult statuere, vel inchoauit statuere E & non statuit: sed tantùm qui perfecit statutum, sicut ad hoc, vt quis dicatur occidisse, non sufficit velle occidere, vel se præparare ad occidẽdum: neq; vt quis dicatur emere, sufficit velle emere, vel ad emẽdum se præparare: tum quia idem dicendum esset si edictum prætoris dictatum fuisset per illa verba. *Quod quisq; iuris statuet*, quod est futurum indicatiui: vel, *Si quis aliquod ius statuat*, per verbum præsentis subiunctiui, vel futuri [illegible] præsenti indicatiui: vel, *Quod qui [illegible] statuit*, [illegible] præsentis temporis indicatiui.

3 Nota secundo, eum, qui facit in [illegible] non videri facere illum: quod clarè [illegible] d. l. 1. *f* quatenus ex vers. sequenti, quem [illegible] Gratianus, F infert, eum qui statuit non habens potestatem statuendi, & eum qui inter [illegible] inter quos iurisdictionem non habuit, [illegible] edictum, quia in [illegible] nullam [illegible] dixit. Ad idem est l. [illegible] *g* quæ habet, eum qui [illegible] dare: vnde gloss. [illegible] *h* dicit, iudicem, qui [illegible] sentẽtiam nullam, non [illegible] suam. Pro [illegible] sermone prouerbium a Persio [illegible] dictum.

4 *[illegible] in nullum nil posse reuerti.*

Et illud quod paria sunt [illegible] factum vel [illegible] iuxta l. *nulla* *i* & l. *quamuis* [illegible] Bartholo[illegible]

a [illegible]

d § final.

e § hæc autem verba. ff. quod quisq; iuris.

f §. & ideo.

g ff. [illegible]

h [illegible]

i [illegible]

notat, a & quod nihil, & inualidum æquiparantur, iuxta l. si fiant nullum, & ibi Baldus, b & quod paria sunt non comparere, vel minus legitimè comparere iuxta cap. Nicolao, vbi hoc notat Baldus, c & quod paria sunt non esse, vel esse inutile, d & quod paria sunt vxori, non habere maritū, vel habere inutilem vt ait glossa. e

4 Et non habere prælatum, & habere inutilem, f & non adire hæreditatem, vel nulliter adire, seu via incompetēti vt est in l. 2. & ibi Salic. Fulgosius & alij ad hoc notant. g Et quod paria sunt, vel quod nulla caussa exprimatur, vel friuola, quia habetur pro nulla vt habet glos. h & ibi Bald. ad hoc notat. i

Aduertendum tamen primò, quòd illa duo supra dicta de episcopo, & marito inutili non sunt generatim intelligenda, vt quidam videntur intelligere, in quibus est quędam notatiuncula impressa super præcitatam gloss. k quæ dixit, vxorem habentem maritum inutilem dici viduam: quoniam hoc falsum & hæreticum est: cum matrimoniū consummatū nullatenus dissolui possit nisi morte, quantalibet superueniat malitia, furor, ægritudo, vel alia qualitas, quæ reddat alterum coniugum inutilem teste Ambrosio in Hexameron, l relato à Gratiano, m & c. quoniam, n iuxta illud. o Quos Deus coniunxit, homo non separet, relatū in cap. quos Deus. p Neque ecclesia cathedralis censetur viduata, eo quod episcopus ægrotet, vel fiat inutilis. Adeo quod sine sua culpa priuari non potest, neque donec priuetur ob culpam alius potest sibi substitui: licet ex iusta caussa coadiutor ei dari possit. q Et ita sic restringenda sunt præfata elogia, vt non significent parificari omnino prælatum vel maritum inutilem, & non habere: sed tantum quoad illa, quoad quæ ille ob suam culpam, vel ob aliam caussam est inutilis.

5 Aduertendum secundo quod etiam id, quod probat hoc c. cum suis concordantibus, quod paria sunt, non facere actum, & facere inutiliter illum est intelligendum, quoad hoc, vt non mereatur pœnam, vel præmium, quam vel quod mereretur faciendo illum valide: non aūt quoad alia. Nam si propter actum inutiliter gestum fierent ab aliquo aliquot impensæ: vel alicui aliqua damna euenirent, posset ipse cogi in foro exteriori, & in foro conscientiæ, teneretur soluere impensas, & resarcire damna; quæ ex illa inutili actione sequerētur. r Quam declarationem sentiunt quidem, licet non ita clare Alexand. & Decius. s

6 Nota tertio, quod verba cum effectu sunt intelligēda, quod profundius, quàm alij cum glossa declarabitur.

IN GLOSSAM.

SVMMARIVM.

6 Tituli qui, & ad quid pro legibus sub eis positis allegentur.
6 Rubricæ Decreti non sunt Gratiani, sed Cotæ Paleæ.
7 Lex æqua. Necis artificem arte perire sua.
7 Legis auctor legis suæ vi directoriæ subest.
8 Ius nouum impetratum contra alium seruandum contra impetrantem.
8 Doctor qui consulens debet suo consilio vti contra se.
9 Legis extensio, & limitatio quadam noua legis latio est.
10 Verba esse intelligēda cum effectu significat esse faciendum totum & solum id, quod propriè verba significant.
11 Nisi aliud de mente proferentis constet, & quod fiat, vt conueniat in finem proferentis.

6 Nota primo ex glossa rubricas siue titulos posse allegari pro iuribus sub illis constitutis, de quo latissime tractat Iason, t concludens tandem rubricas & titulos habentes orationem perfectā perinde allegari posse ad caussarum decisiones ac leges & capita sub illis sita, qualis est, de qua loquitur glossa hæc scilicet. Quod quisq, iuris in alterum statuit, vt ipse eodem iure vtatur. qualis illa: Ne fideiussores vel mandatores dotium dentur. qualis illa: Ne sanctum baptisma iteretur. qualis illa. Vt beneficia ecclesiastica sine diminutione conferantur. quales pleræque aliæ, quas vbi supra citat Iason. Quod tamē non procedit in rubricis Decreti siue summarijs, quia non sunt facta ab habēte potestatem legis condendæ: immo neque à Gratiano, sed * a quodam discipulo suo cognomine Cota Palea, vt annotat Ioannes Imola. a Possunt etiam aliæ rubricæ non habentes orationem perfectam allegari ad aliquos alios effectus, puta φ est dignus id, de quo in anteriori rubrica tractatur, vel ad eliciendum verū & germanum intellectum legis, de qua disputatur: quia in dubio ille est verior, qui plus congruit titulo, & ad alios effectus, quos refert Iason. b Quāuis defendi posset nullam rubricam, etiam habentem orationē perfectè, posse allegari pro efficaci lege, ea ratione, quod actus agentium non operantur vltra fines eorum, c & intentio ponēdi rubricas siue titulos nō fuit decidere quæstiones per ipsos: sed monstrare de quibus rebus tractetur in legibus & capitulis, sub illis positis, parum tamē refert, vtrum horum teneatur.

*A quodam discipulo suo cognomine Cota Palea. De Palea, qua vox est quibusdam decreti capitulis præfixa, variæ sunt Doctorum opiniones quas enumerat in cap. Gregoriano decreto epistolam seu admonitionem quandam præposuit. Conuenitq, cum Nauarro, huic Paleam quam ipse non Cotam Paleam, sed Protopaleam nominat post Gratianum hæc capitula Gratiani decreto inseruisse. Quod si illa capitula, etiā rubricas vt hic habet Nauarrus addidisse probabile est.

Nota secundo illud pulchrum Ouid.
Neque enim lex iustior vlla est,
Quam necis artifices arte perire sua.

Cui concordat præfata rubrica in princ. & l. 1. d quæ id ipsum continet, & illud Catonis supra relatū, Patere legem quam ipse tuleris: quod olim ibi diximus esse legem naturalem, sicut illud: Non facias alteri, quod tibi nō vis fieri, e & colligitur ex dicto D. N. Iesu Christi, f Omnia quæcunq, vultis vt faciant vobis homines, & ita vos facite illis. Qua ratione etiam legislatorem suæ legi subijci quoad vim directiuam, definit B. Thom. g & ibi fusè Caietanus.

8 Nota tertio ex glossa quod præfatum dictum: Quod quisque iuris in alterum statuit: & c. non solum habet locum in iudice constituente ius nouum, vel iniquum, sed etiam in impetrante illud, quod colligitur ex ea, quatenus allegat c. 1. h quod probat, eum qui impetrat iudicem delegatum contra alium teneri respondere illi coram eodem, si mutua petitione illum reconuenire velit, & melius probat cap. 2. quatenus habet, actorem, qui impetrat rescriptum appellatione remota, teneri respōdere reo cum reconuenienti, etiam appellatione remota. Et confirmatur ex eo, quod lege prædicta prima, i non solum habet locum in iudice, qui constituit ius iniquum: sed etiam in eo, qui facit illud dici: & ita in adsessore, & etiam in colligante, vt annotauit ibidem glossa, k & consequēter impetrante illud ius nouum à Principe: quod per plura confirmat Iason, l non tamen videtur id, quòd Angelus & Alexander dixerunt, m quod doctor consulens aliquid, tenetur seruare idem contra se. Tum quia consultus, qui vno modo consuluit, reperta postea veritate, potest consulere contrarium secundum Baldum receptum. n Tum quia nullo iure probatur illud: & aius dicente & faciente ius dicere non arguitur efficaciter ad consulentem parti consilium quærenti, nisi consuleret iudici vt adsessor: vel alias dolosè per suum consilium moueret iudicem ad cōstituendum tale ius, quia tunc posset dici auctor constituendi tale ius: & ita comprehenderetur sub verbis legis complectentis facientem ius dicere: quo casu posset illorum opinio procedere.

9 Nota ex glossa vlt. id, quod supra o collegimus, scilicet verba cum effectu esse intelligenda: pro quo glossa allegat ca. si quis suadente, p quatenus adiunctis illis, quæ adducit glossa in cap. si quis pulsatus, q probat, verba illius canonis, Violentas manus iniecerit, intelligenda esse de iniiciente cum effectu, hoc est percutiente: quod multis alij confirmant Iason & Decius. r Sed quia nullius vnquam doctrina hac in re nobis satisfecit, quamuis multus sępè id tetigerint, ideo referam primum quæ adducunt Iason, & Decius & deinde aperiam, quid me in hac re semper auxit. Allegant ergo secundo vltra glossam prædictam legem penult. §. docere, s quæ determinat, eum qui conatus fuit in ius vocatum vi eximere, ne ad iudicem veniret, si nihilo-

a In rubr. de verb oblig co lum. 2.
b Vbi supra num. 22.
c Leg in agris ff de adquir. rer dom cap. fin. de prab.
d In princ.
e Cap 1. d. 1.
f Matth 7.
g 1. 2. q. 96. art. 5.
h De mutat petit.
ff. quod quisque iur.
k In verb. fi quis.
l In d. l. 1. num 7 & 8
m Ibidem.
n In ca. nemo nota. de cons.
o In not 9. num. 6.
p 17. q. 4.
q Super eam.
r In d. § hæc autē verba.
ff ne quis eum qui in ius vo. est vt eximat.

nihilominus venit non incidere in pœnam [illegible]. Tertio quod qui vitiose, vel nulliter [illegible] non videtur satisdare. a Quarto quòd nixus ad copulam non habetur pro copula. b Quinto quod verba Concilij [illegible] posita in cap. relatum. c [illegible] verificantur in non exercente, [illegible] facere [illegible] vt ibi exprimitur verba cum effectu sunt intelligenda. Sexto quod ea, quæ promittuntur, opere debent compleri. d Septimo quod non censetur capere, qui capit, vt statim restituat. e Octauo quod promittens [illegible] qui furatus est seruum oporteret facere, dare, non [illegible] ret verbaliter offerendo seruum absentem. f Nono quod vbi opus est facto, non sufficiunt verba, vt probat hoc c. ibi Vetustatem, & textus adiuncta glossa recepta, quæ habet, non sufficere voluntatem dandi cautionem, nisi facto data fuerit ad tollendam missionem in possessionem caussa rei seruandæ. Decimo quod promittens inuenire latronem non satisfacit, nisi ceperit, & iudici exhibuerit. h Vndecimo quod præmium propositum capienti bannitum non debetur, nisi captum ducat ad iudicem secundum Bartholum communiter receptum. i Duodecimo quod idem Bartolus, k ait, quod stante statuto, vt inuentus cum armis puniatur certa pœna, non punitur, si non fuerit captus.

Hæc sunt, quæ faciunt pro glossa nostra, & not. 3. quod autem circa hæc me semper anxit, est hoc dilemma, siue syllogismus triplici cornu cornutus: Quod aut textus, gloss. &, doctores, qui habent verba legis cum effectu esse intelligenda, intendunt loqui de effectu, quem verba illius significant: aut intendunt loqui de alio effectu subaudito vel improprio, quê verba non propriè significant, sed impropriè, sumendo verba figurate per translationem, metaphoram, metonymiam, synecdochen, vel aliam figuram: aut quod conatus ad aliquid faciendum non habetur pro facto, quod glossa nostra satis sentit. Si primum inutiliter videntur loqui, & vt aiunt aërem verberare, & littus arare. Quis enim dubitat, omnem dispositionem, & orationem intelligendam esse de effectu, quem verba propriè significant? Si autem secundum, non videtur esse verum: tum quia lex, & dispositio intelligenda est secundum propriam verborum significationem. l

10 Tum quia omnis extensio, limitatio, & vt ita dicam, impropriatio videtur quædam legis & dispositionis mutatio, quæ non potest fieri, nisi per ipsum legislatorem cuius est interpretari suam legem, iuxta l. 1. & vltimam, m & cap. cum [illegible] n cum eis adnotatis: tum quia nullum textus superius adductorum probat aliud, quam quod verba sint intelligenda cum effectu, quê propriè ipsa significant. Nam primum, scilicet cap. si quis suadente. o adiuncta gloss. p de effectu, quem verba propriè significant, intelligitur, de iniectione nempe percussione, eaque, quam illa verba, manus iniecerit propriè significant. Et secundum [illegible] nempe lex penult. §. doctor, qui habet, conantem eximere & non eximentem non dici eximere de effectu [illegible] verba legis propriè significato intelliguntur. Tertium, scilicet lex quoties, q etiam loquitur de effectu, quem verba propriè significant, quia non videtur satisdare ad mentem satis iubentis, nisi legitime & vtiliter id faciat. Quartum, nempe c. relatum. r non rectè inducitur ad hoc, nam non probat id, ad quod inducitur, scilicet non esse conferendum beneficium volenti seruire illi, sed quòd oportet, vt de facto seruiat: quia imo, si satis perpendatur, probat iuste posse quidem conferri illi: sed quod ipse non satisfacit per solam voluntatem, siue potentiam, nisi de facto seruiat. Quintum, scilicet cap. fin. s intelligitur de conatu ad copulam, qui est effectus, quê verba illius significant. Sextum vero, nempe cap. qualiter. nil etiam probat, tum quia solum probat, promissionem esse opere complendam, tum quia illa operis completio est effectus, quê verba promissionis propriè significant. Septimum, prealle gatum nempe lex aliud est. nihil aliud probat, quem verbum capio propriè communiter significare solam vlam acceptionem, quæ quis capit sine obligatione restituendi, & [illegible] effectu [illegible] per verba significato loquitur. Octauum, scilicet prædicta l. vindicantem, solum probat, quod

[illegible] quod [illegible] non liberaretur [illegible] absentem, [illegible] satisfacit [illegible] præstare. Nonum, [illegible] verbis [illegible] vel quod [illegible] valido, item [illegible] nil præstat [illegible] verba [illegible]. Tertium [illegible] promittentis [illegible], capere bannitum [illegible] quidem ad [illegible], qui loquitur de effectu alio subaudito, quem propriè [illegible] significant: quia loquendo [illegible] nem, capere bannitum, & [illegible] cum [illegible] non significant propriè tenere, & [illegible] que [illegible] significat propriè capere [illegible], nisi mente aut intentione statuentium illud colligatur. Et consequenter per nullum prædictorum iurium probatur, verba esse intelligenda cum alio effectu subaudito, quem propriè significant: nisi cum expressè constat, vel tacitè per coniecturas præsumitur, id voluisse legislatorem, aut statuentes, vel promittentes. Si autem tertio prædicti textus glossa & doctores intendunt docere, conatum non habere [illegible] effectu, non satis aptè videntur loqui: nam id diuersum tractatum requirit, & iam habitus est in cap. si quis non [illegible] supra eadem.

11 Resoluendo igitur, & euoluendo hoc inuolucrum, dicendum est, quod sensus præfati eulogij, Verba cum effectu sunt intelligenda, est, quod fiat totum & solum id, quod verba propriè significant, nempe velle tantum, si solam voluntatem requirunt, conari autem, & incipere, si solum conatum & principium desiderant: perficere vero, si requirunt operis perfectionem, nisi aliud aliunde de mente disponentis appareat, vel constare, aut præsumi valeat. & quòd id, quod est volendum, conandum, incipiendum, vel perficiendum fiat, vt inuenit ad finem, quem proterea illa intendit, quòd vltimum sensit nisi consulimus in d. §. hæc autem verba. significando quod non sufficit præstare quouis modo effectum verborum, sed iuridice ac valide. Ita quod si verba requirunt satisdationem, detur illa legitime & vtiliter. a quia, vt gloss. illius ait, non refert, an non fiat, vel minus bene fiat per iura, quæ ipsa citat, &c. Nicolao. b quod probat, paria esse non comparere, vel minus legitime comparere, vt ibi annotat Baldus & cap. anter corporalia. c quod paria facit, non habere prælatum, vel habere inutilem, & alia multa, quæ adducit Iason, d & in terminis nostris est textus, e qui habet, iudicem, qui nulliter, siue inualide ius iniquum statuit, quia sententiam ipso iure nullam tulit, non censeri statuere.

Quia faciens actum inualidum non videtur illum fecisse, vt annotauit Iason. f confirmans illud multis, in quibus est glo. 1. solemnis. g quę habet, iudicem, qui male iudicat ferendo sentétiam nullam, non facere litem suam.

CAP. POENAE

Est lex interpretatione. ff. de pœnis. lib. 38. ff. tit. 19. leg. 42.

HERMOGENIANVS LIBRO PRIMO EPISTOLARVM.

INterpretatione legũ pœnæ molliendæ sunt potius quam exasperandæ

SVMMARIVM

1 *Legis pœnalis restringenda [illegible] ratio.*
2 *Lex pœnalis quæ [illegible] exorbitat a iure communi.*
2 *Lex pœnalis non extenditur ad alium casum, fallit vno & viginti modis. num. 4*
2 *Lex disponens contra ius commune vt pœnalis restringitur*
3 *Argumentum a fine [illegible] non valet de l. pœnali.*
4 *Lex pœnalis, [illegible] includit omnia, quæ verba eius propriè significant.*
4 *Intestatus [illegible] cui non testatur.*
5 *Lex pœnalis extenditur per eandem vel parem rationem vno & viginti modis.*

a l. eg. quoties ff q. satisdat cogan.
b Cap fin. de sponsal.
c De cler non residen.
d Cap qualit. de pactis.
e L. aliud est capere ff de verb signi. & l. sicut plus quam per leg. Falcid ff de prator. stipul
f Leg qui decit § idem respondet ff de solu
g In c. 1 de eo. q mit. in poss caus rei seru
h Leg. si Barbatorum C. de fideiuss
i In d. §. hæc autem verba.
k In L in pri. ff de adqui. poss.
l Leg. non aliter ff. de l. 3
m C. de legib.
n De iudic.
o 17 q 4. prin c si quis suadente.
q ff qu satisd cogant.
r De cler non residen.
s De sponsal
a Leg quoties ff qui satisd cogan.
b De appel.
c De trans. prælat.
d In d. § quoties
e In d. § hæc autem verba.
f Notab
g In fin ff ... vat. & ... ord cog.

5 Primo ad correlata.
6 Secundo ad æquiparata.
7 Tertio ad late significata.
8 Quarto fauore animæ.
9 Quinto fauore Ecclesiæ.
10 Sexto ratione expressa.
11 Septimo ad gradata.
12 Octauo de vno ad alterum præambulum.
13 Nono ad commensurata.
14 Decimo ad parificata.
15 Vndecimo ad reiterationem.
16 Duodecimo ne frustretur.
17 Decimotertio de numero ad numerum.
18 Decimoquarto ad iuxta modū loquendi vulgarem cōtenta.
19 Decimoquinto ad contenta in [illegible] interpretata.
20 Decimosexto ad subrogatum.
21 Decimoseptimo cum exprimuntur exempli caussa.
21 Decimooctauo ne fiat vana.
21 Decimonono ad vitandum absurdum.
21 Vigesimo cum seipsam extendit ad similia.
21 Vigesimoprimo si non est vere pœnalis.
22 Lex pœnalis humana non punit solam voluntatem, nec attentationem ad delinquendum pœna temporali ordinaria sed extraordinaria sic, secus de diuina.
22 Leges punientes conatum pro facto abrogatæ sunt hodie.

1 OMissis breuitatis caussa diuisione Cardinalis & intentione, qua Gratianus, posuit hoc cap. siue §. quæ sunt paruæ vtilitatis, nota primo, id ad quod passim ab vtriusq; iuris interpretibus citatur, nempe legem pœnalem non excedere proprium casum, id est non esse extendendam ad casum non expressum sub eius verborum significatione. Cuius vna ratio potest sumi ex illo ca. *Odia restringi fauores conuenit ampliari.* a quia pœnæ odiosæ videntur. Secunda ratio potest desumi ex cap. *Quæ a iure communi exorbitant, sunt restringenda.* b Quoniam licet leges quæ generaliter puniunt delicta, non exorbitent a iure communi, quòd habet delicta esse punienda, c quæ tamen imponunt speciales pœnas, quas ius naturale non ponit, possunt dici exorbitantes à iure naturali, quod est omnibus commune. d Tertia ratio potest desumi ex cap. *In pœnis benignior interpretatio facienda est.* e & videtur benignius aliquem debere puniri, quam sic debere puniri: sicut benignius est iubere, vt detur, quam vt intra certum diem propinquum detur, f quia mitius agitur cum lege, [illegible] quam cum homine, vt annotat ibidem glossa. Et cōdemnatus ob vim illatam in dubio intelligitur damnatus ob priuatam, quæ non infamat, & non ob publicam, quę infamat. g Faciunt & alia multa, quę glossæ illius legis & dicti cap. *in pœnis*, & alibi sæpe citant.

2 Ex quibus sequitur, quod hæc regula debet ampliari, primo vt etiam procedat, cum eadem omnino ratio militat in alio casu, quæ militat in expresso in lege pœnali, quod probat c. *constitutionem.* h quatenus extendit ca. *non solum.* præcedens disponens de fratribus Prædicatoribus & Minoribus ad fratres Augustinianos & Carmelitas, in quibus erat eadem omnino ratio, quæ in fratribus Prædicatoribus & Minoribus, vt in ipsomet cap. *constitutionem*, exprimitur, & hoc tenet Ioannes Imolensis, i quem Dominicus & Francus ibidem referunt & sequuntur.

3 Secundo sequitur, ampliandam esse hanc regulam etiam ad legem disponentem aliquid aduersus ius commune, quia non extenditur ad aliu casum etiam ex identitate rationis per l. *præcipimus.* vbi hoc notat Bartholus C. de appel. & per l. si vero. §. de viro. ff. solut. matrim. vbi etiam id [illegible] Baldus communiter receptus.

Tertio [illegible]tur, regulam esse tenendam per rationes prædictas, [illegible] licet hoc cap. non probaret efficaciter eam per illa verba: *Pœnæ non debent excedere proprium casum*: eo quod sint verba Gratiani, vt Archidiaconus, Cardinalis & Bellamera dicunt, quem constat non habuisse potestatem leges condendæ.

Quarto infertur argumentum à simili quod regulariter [illegible] validum, k) non valere in lege pœnali.

[illegible] sequitur, non esse veram illam glossam, l qua habet id, quod Archidiaconus [illegible], [illegible] ab ea, quod lex pœnalis extenditur de vno [illegible] aliud, in quo est omnino eadem ratio, licet Cardinalis & Bellamera sequantur hoc Archidiaconum.

4 Sexto sequitur, quod non obstantibus [illegible] verum est, quod omnis lex, etiam odiosa, & pœnalis extendenda [illegible] ad omnia, quę verba illius ex propria significatione comprehendunt, quæ est [illegible] doctrina Francisci Aretini in l. *cum lex* a quę adiuncta glossa probat, cum [illegible] lege [illegible] non solum fieri inhabilem ad testamentum [illegible] alicui: sed etiam ad hoc, vt ei non scribatur [illegible], [illegible] posset intelligi [illegible] ad testimonium [illegible] Decius in locis citatis b & [illegible] Alexander [illegible] ratio est, quod extendere [illegible] omnia illa, quę propriè verba eius significant, non est extendere illam ad casum non comprehensum in illa. [illegible] omnia [illegible] propriè per verba illius, censentur contenta in [illegible].

5 Hæc autem notabile limitant Dominicus & Francus, licet præfata non adferant. d Dominicus quidem sexdecim modis, & Francus vno & viginti, quorum multa verbis pauca necessaria [illegible] dicendum, quod primo limitatur in correlatiuis, quæ de vno correlatiuo ad aliud extenduntur in c. 2. [illegible] glossa, [illegible] in l. fin. f & ibi Bartolus & Baldus.

6 Secundo quando casus sunt æquiparati iure antiquo, quia tunc noua constitutio, etiam pœnalis, loquens in vno extenditur ad reliquum in eo, in quo sunt æquiparati secundum glossam & Bartholum. g

7 Tertio quando casus ille alius comprehenditur sub lata significatione verborum legis pœnalis. h Nam statutum quod excludere [illegible] successione, excludere etiam neptem, quia est eadem vel maior ratio in ea, & talem largè potest dici [illegible] l. *secundum libertorum.* i & per Baldum in l. *maximum vitium.* k

8 Quarto fauore animæ vt ait Bartolus, l [illegible] glossa, m nisi constitutio esset pœnalis, & [illegible] fauore animæ non fieret extensio, vt videtur [illegible] glossa. n

9 Quinto cum constitutio pœnalis continet fauorem ecclesiarum, vt in cap. *statuit cuncti.* o

10 Sexto cum in ipsa constitutione exprimitur ratio expressa, quia tunc fiet extensio ad omnia sub ipsa ratione comprehensa, secundum glossam. p

11 Septimo cum duo habent se gradatim, puta si sit determinatum certum tempus ordini subdiaconatus, & certum tempus ordini diaconatus. nam facta mutatio in vno ex prædictis gradibus videtur facta in alio, [illegible] glossa singularis. q

12 Octauo cum habent se, vt præambula ad vnum finem, vt electio, postulatio, præsentatio, & collatio, quæ tendunt ad finem prouidendi Ecclesiæ [illegible] ex identitate rationis dispositum in vno [illegible] situm in altero, vt habet glossa fin. r [illegible] d. cap. [illegible], & d. c. *statuit cuncti* [illegible] per Paulum. s

13 Nono cum duo sic se habent ad [illegible], vt vnum commensuretur instar alterius, vt est publica honestas, vel affinitas, quæ commensurantur instar graduum consanguinitatis nam correctis gradibus consanguinitatis corriguntur etiam [illegible], licet de his non [illegible], secundum glossam. t

14 Decimo cum [illegible] casus reperiuntur a iure parificati, vt est electio, postulatio, prouisio, & præsentatio: quia tunc statutum in vno, extenditur ad reliqua secundum glossam, v sed hæc limitatio comprehenditur in supradicta secunda.

15 Vndecimo cum constitutio [illegible] super certo casu. Nam si postea idem casus [illegible], & [illegible] eadem ratio, fit extensio [illegible] quamuis hæc limitatio, si satis perpendatur, non [illegible].

16 Duodecimo, cum fit extensio ad casum, sine quo constitutio nullum sortiretur [illegible]

17 Decimotertio, quando constitutio loquitur in certo casu in singulari: vt si quis produxerit falsum testem:

a ff. de testa.
b In cap. quia in tantum de preb. & lec. factum. §. in pœnalib. ff. de reg. iur.
c In rub. de verb. signi. nu. 3.
d In d. c. de temporib. ordinandorum.
Ingl. ff. verb. Item.
e De [illegible]
C. de indict. [illegible]
g In l. quod vero. ff. de le. & leg. si quis [illegible]. C. de [illegible]
h Le. illud. ff. ad l. Aquil.
i ff. de verb. signific.
k C. de liber. prat.
l In auth. sacramenta pub. C. si adu. vend.
m In le. haec. Cod. de ferm. verb. ap. flol.
n In clem. vi [illegible] q. qui de ata. & qual. ver.
o De elect.
p [illegible]
q De clem. i. [illegible] elegantur
In clem. generalem de [illegible] & qual.
r Cap. 1. de fi. postu. [illegible]
In clem. 1. de elect.
s In cap. non debet de con. san. & affi.
t In [illegible] quam in [illegible] præmiss. de elect. lib. 6. & in clem. 1. verb. facere.
v In c. si ele. de elect. lib. 6. verbo aliam.
Arg. l. 2. ff. de iurisdictio. omn. iud. & præterea. de offic. dele.

De reg. iur. lib. 6.
Ead. tit. & [illegible]
[illegible] ita [illegible] l. Aqui. [illegible]
De reg. iur. [illegible]
Cap. præsens [illegible]
[illegible] regul. [illegible]
[illegible] de temp. ord. [illegible] lib. 6.

nam tunc extenditur ad producentem [illegible], vt habetur l. *si quis id quod*, a & cap. *si compromiserint*, b adiunctis glossis 2. & ibi notatis per Dominicum & Francum.

18 Decimoquarto quando casus ad quem extenditur comprehenditur sub expressis secundum communem vsum loquendi, licet non ex propria significatione verborum iuxta l. *librorum*, c & ibi per Barthol. notata & in l. *omnes populi*. d & notata in dicto cap. *si postquam*.

19 Decimoquinto, [illegible] noui constitutio fit ad interpretandum antiquam: nam extenditur etiam ad [illegible] casum in illa antiqua contentum secundum glossam in cap. *contra certam*, e & clem. *statutum*, f vbi pulchre Cardinalis.

20 Decimosexto, cùm fit extensio ad subrogatum loco illius, de quo ipsa constitutio, & ita constitutio loquens de vicario episcopi locum habet in vicario capituli, vacante sede, quando subesset eadem ratio secundum glossam in g

21 Decimoseptimo, quando casus est expressus gratia exempli: nam tunc non restringitur dispositio, vt notatur in cap. *si Papa*. h secus si alia ratione, quam exempli exprimatur, quo casu procedit glossa verbo, *clericorum*. i

Decimooctauo cum nisi fieret extensio: constitutio redderetur vana, vt habetur in cap. 2. adiuncta gloss. k & cap. *si ciuitas*. l Sed hæc extensio videtur eadem, quæ duodecima.

Decimonono, cùm si nó fieret extensio resultaret absurdum, vt l. *scire*, m & notata in dicto cap. *si postquam*. n

Vigesimo cum in constitutione est apposita clausula, vt procedatur de similibus ad similia, vt voluit Baldus. o

Vigesimoprimo quando constitutio non est merè pœnalis sed solum respectu impensarum, vel nullitatis processus, quia illæ non videntur esse veræ pœnæ, quamuis de hoc dubitari possit.

22 Nota secundo, quod nulla pœna per legem humanã pro aliquo delicto imposita, debet castigari quis propter solam voluntatem etiã actu exteriori, vel aliquo conatu, vel præparatione mõstratam, & probatam nisi in casibus in iure expressis. Quod notabiliter dicit hic Gratian'. pro quo est textus optimus in ca. *cum in cunctis*, p adiuncto ca. *perpetuo*, q quæ coniuncta probant, pœna imposita eligenti indignum præfatum non esse puniendum eum, qui suffragium, vel votum suum dedit indigno, si non consequatur electio, quæ debet consequi publicationem suffragiorum, seu votorum. r Cuius optima ratio, quam à nemine redditam video, est, quod lex pœnalis non est extendenda de vno casu ad alium regulariter, vt supra, s latè traditum est, at facere delictum est aliud, quàm velle facere, vel attentare, vel incipere illud, velle ad id præparare: ergo pœna imposita facienti delictum non est imponenda volẽti, attentanti, vel incipienti facere illud. Quod notabile limitãdum est procedere in foro exteriori, quoad pœnam ordinariam pro delicto à lege humana impositam: non autem quoad forum conscientiæ & pœnam æternam, quia eam incurrit, vt habet præfatum c. *perpetuo*. t Non item procedit in foro exteriori, quoad pœnam extraordinariam, quia debet puniri voluntas illa per actum exteriorem attentationis, vel conatus patefacta plus vel minus, prout magnitudo, vel paruitas culpæ id exegerit, iuxta l. 1. v & tradunt supra, x declarando fallentiam sine limitationem 8. Felini quam ponit in tract. *quando conatus*. Nam licet per ea, quæ diximus ibi, y regulariter conatus vel attentatio ad delinquendum, non debeat puniri pœna ordinaria imposita per legem humanã facienti delictum: debet tamen puniri pœna ordinaria imposita illud facienti in casibus iure expressis, & in aliis extraordinaria iudicis arbitrio imponenda.

23 Limitandum est etiam hoc dictum Gratiani, quod habet voluntatem solam delinquendi per actum per aliquem exteriorem actum deductam puniri pœna ordinaria delicti in casibus iure expressis, [illegible] habere locum, [illegible] Speculatorem, [illegible] citantem omnes, z videtur [illegible] esse [illegible] generalem, [illegible] determinationem in communi [illegible] plurimi, quos refert [illegible] b & [illegible] alibi sæpe.

Est lex aut facta. ff. de pœnis. lib. 48. ff. tit. 19. l. 16.

CLAVDIVS SATVRNINVS LIBRO SINGVLARI DE POENIS PAGANORVM.

Avt facta puniuntur, vt furta, cædesque: aut dicta vt conuicia, & infideles aduocationes: aut scripta, vt falsa, & famosi libelli: aut consilia vt cõiurationes, & latronum conscientia: quousq; alios suadendo iuuisse sceleris est instar. Sed hæc quatuor genera consideranda sunt septem modis: caussa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, euentu: & reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Crimẽ quadruplex, factum, dictum, scriptum, & consilium.*
2 *Diuisionis vt bona membra sunt sibi ipsis opposita.*
3 *Peccatum triplex, cordis, oris, & operis.*
3 *Maleficium genus est ad omne peccatum & delictum.*
4 *Circumstantia quot remissiue, vtrique foro necessaria, potissima sunt.*
5 *Miles quis dicatur cerauni, & quis fugitiuus.*
5 *Effractor est qui frangit aliqua vt euadat, vel rapiat.*
5 *Grassatura, grassatio, grassor & grassatores quid.*
5 *Expilatio est subtractio rei hæreditatis iacentis.*
6 *Abigeus à fure vt differt.*

1 Nota primo ex hoc cap. elegantissimo, perpetuaque memoria digno, quod duplicia esse crimina, quæ puniuntur facta sæpe, dicta scripta, & consilia. Contra quam tamen diuisionem, licet nemo id aduertat, neruosè posset opponi primò, quod membra bonæ diuisionis debent esse opposita secũdum Aristotelicam doctrinam ab omnibus receptam: cuiusmodi non sunt membra huius diuisionis. Nam omnia includuntur sub primo membro: omnia quippe punibilia possunt verè dici facta, sicut omnes stipulationes, quæ non consistunt in dãdo, consistunt in faciendo, & consequenter stipulans ab alio dictum, scriptum, vel consilium, dicitur stipulari factum. a Quin imo & non facere est quoddam facere, vt colligitur ex l. *stipulatio ista*. b & est textus in l. *qui non facit*. c iuncta glossa quæ allegat in hoc. §. *si vxor*. d & potuit allegare l. *si mora*. vbi glossa id annotauit. e

Secundò quod pleraque omnia concilia, exceptis, perpaucis, quæ dantur nuptibus, solent dari verbis vel scriptis.

3 Tertiò. quòd omnia peccata, & crimina diuiduntur in peccata cordis, oris, & operis, vt post S. Thomam, f tradimus nos in Enchirid. confess. g

Quartò, quod omnia delicta vocantur maleficia vt habetur in l. *ex maleficiis*. h & §. 1. i & §. *ex maleficiis*. k

Ad quæ omnia responderi potest, iurisconsultum in prædicta lege aut facta, quã Gratianus huc transtulit, non intendisse tradere diuisionem absolutam & exactam, sed quãdam planam doctrinam cognoscendi varietatem criminum, quæ puniuntur. & facta dici, quæ [illegible] verbis & scripto fiunt: & consilia, [illegible] & opere consummato saltem a [illegible]

Nota secundo, contextum [illegible] impressione Lugdunensi apud [illegible] correctiorem esse, quam olim erat. [illegible] verbum iuuisse pro quo nunc iuuisse, quo [illegible] legendum omnino esse censet Budæus, l [illegible] contextumque aptiorem [illegible] *Quousque alios suadendo iuuisse sceleris est instar* [illegible] *Quousque alios suadendo iuuisse sceleris est instar.*

4 Nota tertio [illegible] vt omnium iuris [illegible] ad hoc, quod circumstantiæ actuum humanorum considerandæ sunt [illegible] cibus, vt iustè ac æque crimina puniret [illegible] cap. *sicut dignum*, m & cap. *homo christianus*, n & [illegible] *iacendum*, alias *perspiciendum*, o cum similibus. [illegible] omnium [illegible] hoc ca.

quod

a ff. de iurisd. omn. iud.
b De elect. lib. 6.
c § quod tamen Cassius ff. de l. ff. de iust. & iur.
e De elect. lib. 6.
f Verb. con suetudinem de elect.
g C'um a verb. epis. ope ae [illegible].
h De prebend. lib. 6.
i In d. c. 1. de temp. or. li. 6.
k In ver. ss. de vsuris lib. 6.
l De sent. excom. sed. lib.
m § oportet. ff. de excus. tutor.
n Et in clem. fin. de re. cr.
o In l. 3. C. de legibus.
p l. fin. de elect.
q Eod. tit. lib. 6.
r Ca. public. de elect.
s In 2. notab.
t De elect. lib. 6.
v ff. de va. & extraor. c. g.
x In ca. si quis non dixerit.
y a nu. 2.
y a Num. 3.
z In tit. de ac cus. § 1.
a In d. tract. quando conatus.
b l. 1. § hæc autem verb. ff. quod q. iu.

a Leg. a verb. ob.
b ff. eo d.
c ff. de reg. iur.
d Instit. de
e ff. sol. mat.
f 1. 2. q. art. 4. ad & in 4. 18 q. 1 art. & dist. 18 a art.
g Præl. num. 2
h ff. de actio. & oblig.
i De oblig. quæ ex delict. nas.
k Instit. de obl.
l In d. § facta.
m De [illegible]
n 40 dist.
o [illegible]

quod est iurisconsulti in præcitata l. *aut facta*. a Demiror autem, Cardinalē hoc in loco adeo opportuno non meminisse quidquam eorum, quæ S. Thomas de circumstātiis tradit, b cum eius doctrinam locis opportunis soleat inserere, etiam frequētissimè ad litteram, de quibus, quia tractauimus in cap. 1. c & in Enchirid. confess. d nihil aliud in præsentia dicemus, quam quod per hoc cap. probatur optimè iuris peritis & iudicibus exterioris fori, necessariam esse illarum cognitionem. Et quod S. Thomas, e ab omnib. receptus, triplici ratione probat, pertinere quoque ad theologos, & ad forum interius: & quod, f monstrat, circumstantiarum potissimam esse circumstantiam finis: & post eam, quid sit illud, quod agitur. Quæ verò sint illæ, & quæ necessario confitendæ satis superque tradidimus vbi supra. g

5 Nota quarto ex hoc textu adiunctis eius glossis, quod emansior est miles, qui diu euagatus tardius ad castra redit: & * furtiuus, qui diu latuit & postea redit ad castra, h & quod effractor est, qui carcerem, vel aliud frāgit, vt inde euadat, vel aliquid rapiat, i & quod grassatura est aggressio, quæ fit in viis, & nemoribus á latronibus. Nam vt inquit glossa deriuatur à grassor: grassor autem videtur esse frequētatiuum à verbo gradior: vnde grassari est cum impetu, vehementia & frequentia inuadere, quod quia faciunt qui vias, & nemora obsident ad expoliandum vestibus, pecuniis, & aliis rebus iter facientes: ideo frequenter illi vocantur grassatores, & actus ille, quo aggrediuntur, & spoliant, aut iniuria afficiunt grassatio & grassatura.

6 Nota item quod expilatio est subtractio rei alicuius hęreditatis iacentis non aditę, quę non habet dominum: furtum verò subtractio rei alienæ habentis dominum: & quod abigeus differt à fure, quoniam omnis pecoris subtractio furem facit: abigeum autem non facit nisi gregis. k

Post hæc scripta legi Budæum, qui Accursianos ignorantiæ arguens satis concordat prædictis, addens quod etiam obsessores viarum, vrbium, & vicorum ad pulsandum, & expoliandum, vel iniuria afficiendum alios dicuntur etiam grassatores: & quod à Græcis appellantur λωποδύται. & quod verbum grassari nonnūquam in bonam partem accipitur, vt in illo Sallustij: *Ad gloriam virtutis via grassatur.* Et quod interdum grassari significat sæuire, quod ante illum glossa huius capit. dixit, licet eam ille non citet. A quibus quidem omnibus non longè recedit Accursius cum in dicta leg. *aut facta*, grassatores tradat in vna glossa esse, qui ad malum nituntur, & in altera, qui in malum tendunt. Solum enim deuiat in eo, quod significat, omnes gradientes in malum posse dici grassatores: quod satis concedi posset de significatione lata, cùm quoad illos etymologia satis respondeat: sed de propria, & apud iurisconsultos vsitata solum significat eos, quos supra diximus.

a ff. de pœn.
b In 1.2. q. 7. & q. 18. & in 4. lib. sent. dist. 16. q. 3.
c Infr. dist. 5.
d num. 4.
Cap. 7.
e 1. 2. q. 7. art. 2. & in 4. lib. sent. dist. 16. q. 3. art. 1. quæstiuncula 1. ad 1.
f in art. 4.
g In ca. consideret. dist. 5. in princ.
* Legendum fugitiuus sic enim est in originali.
h Leg. 3. § emansor. ff. de re mil.
i Leg. 1. & 2. ff. de effractorib. & le. 3. § effractura ff. de offic. præf. vigil.
k Leg. 1. 2. & 3. ff. de abigeis.

§. EVENTVS.

EST §. EVENTVS PRÆFATÆ L. AVT FACTA.

Eventus spectatur, vt à * demētissimo quoque facta: quamquam lex non minus eum, qui occidendi hominis caussa cum telo fuerit, quàm eum qui occiderit, puniat: & ideo apud Græcos exilio voluntario fortuiti casus luebantur, vt apud præcipuum Poëtarum scriptum est.

* Legendum clementissimo sic enim in Florēt. pandectis habetur. Not. Gre.

Homerū intelligit, cuius versus ex Budæo ibi citantur.

SVMMARIVM.

7 Intellectus, correctio & explanatio cap. aut facta.
8 Euentus vt facit etiam dementissimum puniri.
9 Fortuiti casus interdum cur puniuntur.
10 Furiosus, & demens cur interdum castigantur.
11 Pœna spirituali, nec corporali nemo pro alio punitur.
12 Actus exterior, an quidquā mali, vel boni addat interiori.
13 Morte non punitur puer, qui gladio iratus occidit alium.
13 Minori minuitur pœna delicti.

7 Nota primo ex hoc paragrapho, quod contextus eius in Decreto, quo nunc Romę vtor habet dementissimo pro clementissimo, quod aliquot alij Decretorum libri habent, vt post alios Cardinalis quem Bellamera sequuntur, adnotauit, quod nescio cur non meminerit Budæus, a nec Alciatus. b Licet Budæus plurima & Alciatus aliqua ei adnotauerint. Vtramque verò lectionem nō probant Archidiaconus, Cardinalis & Bellamera: sed non satis rectè, aut certè clarè: tum quia non monstrant, quomodo magis sumatur argumentum ab euentu quoad iudicandas caussas dementissimorum, quàm quoad iudicādas caussas humanissimorum, aut inhumanorum, vel crudelissimorum: tum quia non satis ostendunt, quo modo ex prædictis inferatur illa illatio. *& ideo fortuiti casus, &c.* tum quia relinquunt verba: *à dementissimo quoque facta.* sine verbo, à quo regantur: tum denique quod non declarant, an illa dictio, *quoque*, sit coniunctio posita pro etiam, quod Accursius sentit, dum in præfata lege verbo, *dementissimo*, addit non solum à *sapienti*: an sit ablatiuus à nominatiuo quisq;. Equidem fateor me prælegisse Salmanticæ atque Conimbricæ hoc cap. & numquam satis illud intellexisse: & opinor præfatis omnibus, etiam Bartholo & aliis, qui præcitatam l. *aut facta*, in scholis interpretati fuerunt, idem contigisse. Vnde Bartholus sentiens difficultatem dixit, illi verbo facta subaudiendum esse, puniuntur: sed ex eo non colligitur complanatio prædictarum difficultatum. Alciatum item credo intellexisse scabriciem textus, & ideo conclusisse parēthesi omnia illa verba: *Quamquam lex non minus eum, qui occidendi hominis caussa cùm telo fuerit, quam eum, qui occiderit puniat* (quod nemo aliorum videtur animaduertisse) per quam coniungit verba præcedentia cum sequentibus: sed non complanat alias difficultates. Budæo autem arbitror maiori curæ fuisse honor & gloria redundans ex reconditæ eruditionis ostentatione non adeo vtili, quàm enucleatio intellectus germani huius cap. ad casus quotidianos vtilis. Nunc autem iis omnibus pensatis videtur dicendū primò, quod lectio, quæ habet à dementissimo est correctior illa, quæ habet à clementissimo: tum quia sic legunt Accursius & Bartholus, & alij communiter, & etiam Budæus, & Alciatus: tum quia non potest bene aptari sensus huius §. verbo clementissimo, vt mox patebit.

a In dict. leg. aut facta
b In lib. 1. dispunctionū. c. 17. neque in l. prætermissarum super ead. gloss.

8 Secundo quod adeo circumstantia euētus consideratur in puniendis delictis, quod quandoque illo sequuto facta etiam dementissimorum puniantur, quæ alios non punirentur: quamuis multa sapientum facta puniantur, etiam illo non sequuto, vt in exemplis præsentis cap.

Vide annot. Gregor. decr. additas & perspicies quo modo clementissimo vox magis conueniat.

Tertio quod sensus illationis, quam facit textus, c est, quia facta dementium propter aliquos euentus puniuntur: *ideo apud Græcos fortuiti casus exilio voluntario luebantur.*

c In vers. & ideo.

Quarto quod totius huius §. sic explicati praxis & exemplum potest esse, quòd multi dementes arripiunt arma, incedunt cum illis, minantur, & intentant aliis mortem & iniurias, qui si ea non eueniant, siue non perducantur ad effectum, nulla pœna puniuntur, etiam ordinaria in casibus expressis in parenthesi: sed si illa intentata euenerint, & sequatur mors, vel aliquod magnum malum, castigantur aliqua pęna arbitraria, non obstante dementia, in exemplum cohibendi delicta, propter suspicionem, quam talis euētus generare potest, quod aliquid mentis, & culpæ habet ille demens, sicut casus fortuiti, non sequuto euentu, non puniuntur: sequuto tamen euentu puniebātur apud Græcos. Si quis enim in aliquem rubum densum nemoris, vbi nullus homo probabiliter putatur esse abscōditus, solueret instrumentum manuarium, siue sclopetum, & nihil mali euenerit, nullatenus punitur, nec accusatur, nec contra eum inquiritur: at si contigerit aliquem, qui erat abscōditus pila explosa, occidi, accusatur, vel cōtra eum inquiritur: & vt plurimùm in exemplum, vel ob horrorem tanti mali, vel solatium cognatorum aliquo exilio, vel aliqua pia impensa pro anima eius facienda puniri solet.

9 Quinto quod rectè Accursius censuit verbum, *quoq;*, pro, etiam, poni: certum enim est, etiam sapiētes propter euentum interdum grauius puniri, vt paulo inferius dicetur:

citur: & consequenter noluisse iurisconsultum dicere, A propter euentum non debere sapientes puniri, vt mox trademus: sed quandoq; propter illum, etiam dementissimos, vt supra monstratum est, puniri.

Sexto quod recte subaudiuit Bartholus verbum, puniuntur post verbum, *facta*, & apto iudicio Alciatus adhibuit prædictam parenthesim.

Septimo, quod ex iis sequuntur tria, scilicet, dementem & furiosum aliquando pro grandi malo euentu puniri, & sapientem pro fortuito casu: & per euentum augeri delictum, & eius pœnam.

Contra quæ omnia faciunt primo l. *diuus*, a & l. *infans*, b & l. *penult.* c quæ habent, furiosum non esse puniendum B pro delicto, quia satis suo furore punitur.

Secundo, quod nemo absque culpa debet puniri, d & casus fortuitus contingit absque culpa: quia non potest quis illi resistere, e ergo propter fortuitum casum nemo debet puniri.

Tertio quod non licet occidere innocentem & iustum, iuxta illud Moysis. f *Insontem & iustum non occides*, & l. *absentem* g

Quarto quod iudicium non est sumendum de aliqua re per ea, quæ conueniunt ei per accidens: sed per ea, quæ conueniunt ei per se iuxta l. *si quis nec caussam*, h & tradit D. Thomas sæpè, præsertim 1. 2. i at euentus per accidens conuenit actui: ergo non est secundum eum iudicandus. C Ad quod facit illud Penelopes.

Careat successibus opto.

Quisquis ab euentu facta notanda putat.

Ad horum oppositorum primum respondet Bartol. k dicens, hunc textum non esse intelligendum de omnino demente: sed de temerario, qui temere & subito deliquit: etenim talis puniri debet iuxta l. *respiciendum*, l vbi Bartolus id latius tradit. Attamen is intellectus non est aptus huic cap. tum quia loquitur de dementissimo: tum quia loquitur de eo, qui nullatenus deberet puniri, nisi malus euentus consequutus esset: tum quia exemplum Græcorum puniendi delicta fortuita non esset aptum proposito iurisconsulti. Quare respondendum secundo, textum intelligendum esse de illo, qui iudicaretur dementissimus, nisi consequeretur euentus aliquis grãdis insigniter malus, tunc enim quia ille arguit aliqualem suspicionem, quod aliquantulam mentem habuit, & cõsequenter culpam, punitur pro bono exemplo reipub. & solatio damno affectorum, vt paulo superius dictum est.

Tertio quòd licet quis spiritualiter non debeat puniri pro alio sine culpa propria, vt tradit D. Thomas, m potest tamẽ puniri in fortunis, & fama sine culpa propria, dum tamen subsit caussa, vt filij per duellium puniuntur, n & filij hæreticorum. o Vnde cap. *sine culpa*, p non habet simpliciter sine culpa neminem esse puniendum: sed cum E adiectione; *Nisi subsit caussa*, vt adnotauit glossa. q Facit item, quod etiam animal brutum comburitur pro crimine hominis nefando vt habet Moyses, r & cap. *mulier*, s & tradit D. Thomas. t

Ad secundum respondetur eo modo, quo ad primum concedendo, quod casus fortuitus non est puniendus spiritaliter, neque corporaliter sine sua propria culpa, neque in fortunis, & fama sine caussa.

Ad tertium respondetur secundum tertium modum, quo respondimus primo.

52 Ad quartum conceditur, quod, cęteris paribus, sicut nullus actus exterior addit bonitatem vel malitiam actui interiori quoad Deũ & forum interius, vt tradit D. Thomas, u ita neq; euentus, vt probat argumentum, nisi tacitè vel expressè fuerit præcognitus, & præuisus ab agente, vt declarat S. Thomas, x sed negatur quod euentus non indicat frequenter indicium, & caussam ad augendum, vel minuendum pœnam vel prẽmium agenti actum iuxta legem, *quid ergo*, y & l. *desertorem*. z

53 Nota secundo, præfatum Alciatum, a per hunc §. decidere quæstionem ortam ex sequenti casu à se ita narrato: *Cum duo pueri aleam luderent, atque, vt fieri solet, iurgio orto, quod in regione aluei recte dispositam tabellam alter negaret, paulo iracundior alter, temperatorio cultro, quem forte de ludo litterario attulerat, collusorem percussit: ita super pubem, vt statim & e vestigio moreretur. Quæsitum est, qua pœna puer plectendus esset:* Decidit enim, illum non puniendum vitia exilij vltione. Tum quia hic textus habet casus fortuitos puniri solitos esse à Græcis exilio: tum quia verba Homeri, quem & hic & ibi iurisconsultus citat, sic habent per eundem Alciatum de Græco in Latinum conuersa.

In vestras puerum ex Opoente Menatius ædes

Me duxit, cædem quo fugi propter amaram

Tempore cum fatuus genitum Amphidamante peremi

Inuitus, propter talos, cum incanduit ira.

Quæ vtique visa sunt Alciato continere casum similem ei, qui contigit illi, & ita similiter decidendum: tum quia verbum illud, *inuitus*, contentum in illis significat, vt ille ait nolentem, siue mentem no habentem illum occidisse: tũ quia gladius temperatorius calamorum, quo alterum interfecit, non est de genere instrumentorum valentium occidere: vnde præsumitur, prædictum puerum non habuisse mentem occidendi, a quapropter non fuit ipse occidendus, sed solum exilij pœna puniendus. Quæ quidem Alciati decisio nobis placet. sed non credimus, eam per præcitatum §. probari: tum quod ille loquitur de pœna fortuiti casus: vt casus supra commemoratus non continet fortuitum homicidium, sed voluntarium, quia potuit euitari: & consequenter non erat fortuitus. b tum quia de industria & proposito percussit eum in loco periculosissimo: quare licet genus gladij argumento sit, non fuisse illi mentem occidendi: genus tamen loci, in quo eum percussit, contrarium arguit, tum quia legem illam Græcorum parum conuenire legibus Romanis significat glossa vltima, c dum ait, id seruari apud Grçcos, denotans nõ esse idem apud Romanos. Decisio vero Alciati videtur vera ea ratione, quod facta puerorum non sunt pœna ordinaria punienda, vt habet l. *auxilium*, d & glossa: e & quod subito, & iracundo calore id fecit, quod etiam pœnam diminuit. argumento l. *quidquid calore iracundiæ* f

Nota tertio, quod in aliquibus libris in fine huius §. ponitur Gregor. & in aliquibus Gregorius: sicut & supra in principio huius cap. in fine vers. qualitate. Gregor. vitiose, quia loco illorum deberet scribi Græcũ, siue Græc. abbreuiatum ad significandum quod in Pandectis in l. aut facta. ff. de pœnit. vnde hoc cap. est desumptum ponuntur Græca auctorum Grçcorum, quę Gratianus omisit significãdo lectori per verbum Græc. vel Græcum ibidem posse verba Græca legi. In quibusdam tamen libris nouissime impressis nihil horum habetur: quod etiã non est probandum, tum quia Gratiani verba sine caussa tolluntur, tum quia demptis omnino illis non significatur inueniri Græca in libris Pandectarum. Quare videntur tollenda Greg. & Gregor. & Gregorius, & loco illorum reponendum Græcum, siue Græc. abbreuiatum, quo significetur ab Homero, & Demosthene super rebus in iis duobus locis tactis esse scriptum Græce, id quod in Pandectis legi potest.

CAP. COGITATIO.

GRATIANVS.

Cogitatio non meretur pœnam lege ciuili, cùm suis terminis contenta est: discernuntur tamen, a maleficiis ea, quæ de iure F effectum desiderant. In iis enim non nisi animi iudicium consideratur.

SVMMARIVM.

1 *Gregorio incuria librarij tributi cap. cogitatio.*

2 *Intellectus superscriptionis cap. cogitatio.*

3 *Cogitatio quæ punienda.*

1 Nota primo hoc caput in aliis libris habere superscriptionem Gregorius ad lõgum, & in aliis Gregor. abbreuiatum: & male, tum quia neutrum eorũ pertinet ad hoc cap. tum quia nec pertinet ad finem §. præcedentis,

a ff. de offic. præsid. b Ad l. Cor. de sic. ar. c ff. ad leg. Cornel. de parricid. d l. reg. ad ea ff. de reg. iur. e c. 2 de const. f Leu. adtract. vers. an ma lum vero. ff de reg. iur. f Ex. d. 23 g ff de pœn. h ff. de rebus cred. i Quæst. 90. art. 3 k In d. l. aut facta § omnibus. l § delinquitur. ff. de pœn. m 2. 2 q. 64. art. 6. n Leg. si quis cum militib. § filij vero. C. ad leg. Iul. maiest. o Cap. 2 § quicumque de hæret. lib. 6. p De reg. iur. lib. 6 q Ibid. & in cap. renouantes 22. dist. & in ca. 2. de constit. r Leuit. 20. s 15 quæst. t 2. 2 q. 108. art. 4 verb. qu 24 art. 2 ad 7. u In d. 1. 2 q. 20 art. 3 x In d. art. 3. y § pœn. grauior ff. de bo. quinota inf. z § ult. qui ad hostem. ff. de re militari. a Lib. 1 dispunctionũ c. 17

a Arg. l. 1. § Diuus. ff. ad legem Corn. de sicariis & veneficis b Le. ubi tract. ff. de reg. iur. c huius §. d § in delictis ff. de min. e In c. de delictis puerorũ f ff. de reg. iur.

dentis, in quo deberet esse Græc. & non Gregor. neq; Gregorius, vt diximus in 3. eius notabili, tum quia verba huius cap. non sunt Gregorij, sed Gratiani: & ad intellectum eorum debent suppleri, & subaudiri illæ duæ coniunctiones, *Vel, Sic*, secundum glossam, Archidiaconum, Cardinalem & Bellameram. Ita quod sit sensus.

2 Ego Gratianus post quæstionem propositam in princ. huius dist. primæ: An per solam contritionem sine confessione interiori remitti possent peccata inferui alterá, scilicet: An mereatur quis ob solam voluntatem, & cogitationem puniri: & adduxi quædam pro parte affirmante ante cap. *cogitationis*, *a* & ab illo ca. vsq; ad cap. *pœna*, quædam alia pro parte negante: & in d. cap. *pœna*, posui vnam concordiam inter illa, nempe quod iura punientia solam voluntatem habent locum tantum in casibus expressis in eis, & non aliis: quia pœnæ non sunt extendendæ ad alios casus non expressos: nũc autem addo aliam concordiam, nempe, iura decernentia, cogitationem solam non esse puniendam, intelligenda esse de cogitatione interiori suis limitibus contenta: alia verò de cogitatione & voluntate actu exteriori comitata, & patefacta.

a Supra ead.

3 Nota secundo, quod in hoc cap. vel §. continentur sola verba Gratiani vsque ad cap. *diuortium*, quæ continent duo: alterum est, quod cogitatio non meretur pœnam lege ciuili, cùm intra suos terminos contenta est, de quo satis superque dictum est supra, *b* alterum est, quod maleficia, & contractus in hac re differunt, quia in contractibus ad hoc, vt valeant, requiritur iudicium: siquidem per illa verba? *Quæ iuris effectum desiderant*. soli contractus, vltimæ voluntates, vel iudiciales actus intellexisse videtur: quod an sit verum, & quo modo sic intelligendum, patebit ex iis, quæ in duobus capitibus sequentibus dicemus.

b In cap. cogitationis.

CAP. DIVORTIVM.

Est lex diuortium. ff. de diuortiis, & repudiis. lib. 24. ff. tit. 2. leg. 3.

PAVLVS LIBRO TRIGESIMO-QVINTO AD EDICTVM.

Diuortium non est verum, nisi quod animo perpetuam constituendi diuisionem fit: itaque quidquid in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quàm si perseuerantia apparuit iudicium animi fuisse: ideoque per calorem misso repudio, si breui reuersa vxor est, nec diuertisse videtur.

SVMMARIVM.

1 *Diuortium quid strictè, & quid generaliter acceptum.*
2 *Diuortium secundum iura canonica, & non Cæsarea iudicandum.*
3 *Diuortium triplex quoad vinculum, torum, & cohabitationem.*
3 *Matrimonium diuidi religione, & dispensatione.*
4 *quoad vinculum.*
5 *Matrimonium infidelium consummatum cur, & quando diuidatur.*
6 *Matrimonium quoad torum diuidi fornicatione sæpè & ipso iure.*
6 *Matrimonium quoad habitationem diuidi sæuitia cũ sententia iudicis. num. 7.*
8 *Matrimonium non diuidi ob furorem, nec ob morbum.*
9 *Coniux qui, vel quæ non diuertens ob adulterium excusatur.*

1 Nota primo, verbũ, *diuortium*, significare separationẽ matrimonij, quo modo accipitur in tit. *de diuortiis, & repudiis*, in Pandectis, & in tit. *de diuortiis*, in Decretalibus. Et secundum communem vsum, quo iurisperiti loquuntur: tametsi multa significet acceptum generaliter secundum suam originem, quam deducit à verbo diuerto, vel diuertor, quod est à via declino iuxta illud Cic. *a Nuntiat se Pompeij conueniendi causa diuertisse* [illegible] Et inter alia diuersas vias, siue semitas transuersas, iuxta illud Virgilij. *b*

Obijciunt equites sese ad diuortia nota.

a 6. Philip.
b Æne 9.

2 De quo diuortio dicimus primo, quod hoc cap. quoad contentũ in eo principaliter, & l. *diuortium*. *c* & aliæ similtæ leges sæculares, præsertim Cæsarum ethnicorum, nihil vel parum seruiunt Ecclesiæ Christianæ, secundum cuius diuinas, & Pontificias leges matrimonium est sacramentum, iuxta illud Pauli Apostoli. *d* *Sacramentum hoc magnum est*: quod esse de fide definiuit Sanctum Concilium Tridentinum, *e* & perpetuum, & indissolubile, iuxta illud. *f* *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, translatum in ca. *quos Deus*, *g* & in cap. *intercorporalia*, *h* & definit idem Concilium Tridentinum, *i* in decreto de sacramento matrimonij. *k*

c 2 ff de diuortiis. & repudiis.
d Ephes 5.
e Sess. 24. can. 1
f Marc 10 & Matth 19.
g 33 q. 2.
h De transl. præl.
i In d sess. 24
k In princ.

3 Secundo dicimus, quod licet raro fiat diuortium secũdum iura Pontificia: fit tamen aliquando, vt diximus in Manual. Confess. *l* tripliciter. Interdum in torum, etiam quoad vinculũ: interdum quoad torum, & habitationem tantùm: & interdum quoad torum tantùm. Nam diuiditur in torum antequam sit copula carnali consummatum per professionem solemnẽ religionis approbatæ, *m* quod esse de fide definit Concilium Tridentinum. *n*

l Cap. 22. à num. 21.
m Ca. ex publico de conuers coniug. cap. commissum de spon
n Vbi supra can. 6.

4 Diuiditur etiam ante consummationem per dispensationẽ Papę iusta de causa factam, secundum gloss. fin. *o* receptam ab omnibus puris canonistis, & theologis canonum peritis contra puros theologos, excepto Caietano, *p* quorum opinio adeo seruatur, quod etiam ter vel quater ad petitiones cõsilio meo, antequam ad vrbem venissem oblatas fœl. recor. Paulus Papa III. & Pius IV. per suas dispensationes dissoluerunt quædam matrimonia omnino clandestinè contracta nondum consummata in remediũ animarum alioquin periturarum. Quod attestor, ne quis sequutus Sotum, *q* Contra Caietanum vllum scrupulum ingerat his, qui huiusmodi sanctissima gratia fruuntur, vel posthac fruentur. Nam & post eum Michaël à Medina Franciscanus vir eruditissimus, idemq; purus theologus, *r* Caietanum, & communem est sequutus.

o In d cap. ex publico
p In tom. 1. opusculor. opusc. 28.
q Lib. 2 de iust. & iur.
r Lib 5 de sacro hominum continen.

5 Diuiditur item matrimoniũ contractum inter infideles etiam post consummationem, si altera pars eorum ad fidem Catholicam conuertatur, & altera nolit ei cohabitare sine contumelia creatoris, & sine nisũ ad peruertẽdam, vel inducẽdam eam in mortale. *s* Quia, vt dictum est, non est inter eos sacramentum, sed contractus tantum.

s Cap gaudemus. de diuor.

6 Diuiditur autem quoad torum & cohabitationem, & non quoad vinculum propter fornicationem iudicis auctoritate, iuxta illud. *t* *Quicunq; dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, &c.* relatum in cap. *dixit dominus*, *v* & cap. *dominus*, *x* & etiam propter [illegible] coniugis, & ob aliquas caussas [illegible] per textum singularem. *y*

t Luc 16.
x Ead. caus. qu. 7.
y In ca. litteras § fin. de rest. expolia

7 Diuiditur autem quoad torum tantùm ob fornicationem per solam Euangelij auctoritatem sine alia iudicis sententia secũdum glossam, *z* & communem. Circa quæ alias hic addidimus, primo posse coniugem Catholicum, vel Catholicam discedere à cohabitatione coniugis Lutherani, vel Lutheranæ ad suam hæresim inducentis per cap. 2. *a* non tamen nouè contrahere. Secundo idem esse dicendum de coniuge, qui vel quæ à suo, vel sua coniuge inducitur ad aliud peccatum mortale, & nõ potest ab inducendo retrahi vt ait Paludanus. *b* Tertio respondisse nos cuidam nuptæ, posse illã recedere à suo marito adeo laxo animo & nimium fidenti, quod inducebat in domũ suam quosdam amicos parũ pudicos, quibus vel aliquo eorum in ea relictis exibat domo, & illi modo directè, modo indirectè, modo verbis, modo tactu inducebant eam ad aliquod peccatum cordis, & in grande periculũ operis: & rogatus ab ea, ne id faceret, negligebat, per multa, quæ ibi adduximus. Quartum coniugem a coniuge recedere non posse propter morbum, quem alij Gallicum, alij appellant Neapolitanum. arg. cap. *si vxorem*, & cap. *horrendus*, *c* & tradit Alexander, *d* quia non potest etiam ob morbum Lepræ. Quinto quod coniux à coniuge non potest ob amentiam discedere, nisi probabile mortis periculum induceret per prædicta: quod dolens respondi

z Cap. nosse. 32. q. 1.
a De diuor.
b In 4 dist. 39. q. 1. col. fin.
c 32. q 5.
d In l. si cum dotem § si maritus solut. mat.

spondi cuidam amico religionem intrare voléri, eo quod vxor furere cœperat, quia commodè poterat eam à se offendendo arcere. Sexto non peccare vxorem, eo quod non discedit à marito adultero, etiam in adulterio perseuerante: eo quod ei reddat, vel petat debitum, etiamsi publicè adulteretur, modo id ei non placeat (quod fere semper contingit) & probabiliter arbitretur, eum non destiturum ab eo, licet ipsa ei debitum neget.

8 Immo nec maritus peccaret idem faciendo cum vxore adultera, si displiceret ei adulterium, & pensatis personarum loci, & temporis, aliisq; circumstantiis fieret probabile, eam non posse ab adulterando arceri sine maximo scandalo, & damno publico vel priuato. Per quod limitandum est illud Chrysostomi, *a* relatum à Gratiano, *b* *Patronus turpitudinis est, qui celat crimen vxoris.*

9 Cui concordat ca. *si vir.* *c* Septimo quod coniux adulterans non potest exigere debitum à consorte innocente tamquam iure debitum: sed potest petere tamquam licitum, siue publicum siue occultum sit adulterium, & siue coniux innocens sciat, siue nesciat illud. Quia licet adulterans ipso iure perdat ius exigendi: non tamen perdit ius rogandi, vt cōcedat illud, si voluerit. Eo quod vinculum matrimonij durat, non obstante adulterio: quod esse de fide prædictum Concilium Tridentinum *d* declarauit, & facit illud licitum, cum nullo iure naturali diuino, vel humano prohibeatur.

10 Nam licet Dominus, *e* concedat innocenti facultatem negandi debitum: nō tamen negat potestatem reddendi illud, si voluerit, nec adultero facultatem petendi tanquam rem licitam, licet non debitam. Ex quibus consequitur, posse coniugem innocentem adulteranti denegare debitū sine vlla iudicis auctoritate, iuxta illud: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.* *f* quæ breuis declaratio est mentis Caietani. *g* Octauo quod cōiux innocens etiamsi cœperit negare debitum adulteranti, si postea adulteretur, tenetur ei reddere debitum, quia per cōpensationem tollitur, quoad potestatem negandi hoc crimen, *h* quod confessarij magnopere aduertant ad præcipiendum multis maritis, qui recedunt à toris vxorum propter præsumptum, vel verum adulterium, & se copulāt aliis, vt redeāt ad eas: hi enim nullatenus sunt absoluendi, nisi prius incipiant reddere debitum vxoribus, aut certè concipiant propositum efficax reddendi illud, arg. ca. *peccatum,* *i* cum similibus. Nono, quod non obstant prædictis cap. *significasti.* & ca. *porro,* *k* quatenus habent, non posse coniugem innocentem discedere ab adulterante sine iudicis auctoritate nisi adulterium sit notorium, quia illa intelligenda sunt quoad forum exterius nō autem quoad interius, de ... Per quæ declaranda est glossa. *l*

11 Nota secundo ... facta non videri valida esse, nisi eo cessante ratificentur, de q... est regula iuris, cuius initium est, *quidquid,* vbi ponūtur eadem verba, quæ hic. Per quę Ludouicus Romanus, *m* l. *quidquid,* *n* addit multa, quorum aliqua sunt emēdanda, vel saltem declaranda. Primum enim dicit, contractus per iracundiam factos non valere: tum per l. *diuortium,* *o* vnde hoc cap. desumptum est, quod loquitur de contractu diuortij & separationis: & habet non valere illud nisi post sedatam iracundiam ratificetur: tum per l. *quidquid,* *p* vbi ait Bartholus venditionem factam ab eo, qui erat iratus in suos cognatos, non valere: tum per l. *licitatio,* *q* quæ videtur probare, obligationem augmenti pretij, quam quis facit in subhastatione calore licitationis ab altero factæ non valere. Quæ tamen conclusio videtur falsa, nisi calor iracundię tantus fuerit, vt contrahentem à suo iudicio penitus alienet. Primo quidem per cap. *sunt qui opes,* *r* quod irrefragabiliter probat, donationem bonorum tumultuario siue turbato iudicio factam valere. Secundo per c. *dudum,* *s* quod probat, votum per iracundiam factum valere: nisi tanta fuerit iracundia, quę vouentem penitus iudicio deturbaret: vt Ioannes Andreas, Panormitanus & communis intellexerunt. Tertio quod etiam iuramentū per iracundiam factum obligat, argu. cap. *sicut ex litteris,* *t* quatenus ibi iuramentum factum calore iracundiæ non declaratur non valere ob iracundiam, sed ob aliam ratio-

a Homil. 26. super Matth. cap. 9
b In 1. C. 32. q. 1.
c De adult.
d Vbi supra.
e Matth. 5. & Luc. 16.
f Leg. cū proponas C. de pact. cap. per ... de iu... iurand.
g In tract. 17. responsor. resp. 4. tom. 1.
h Ca. intelleximus, de adulter.
i De reg. iur. lib. 6.
k De diuort.
m In singulari. 414 quod incipit. Volo commentari tibi
n ff. de reg. iur.
o 2. de diuor. & repud.
p ff. de reg. iur.
q In princ. ff. de publican.
r 17. q. 4.
s De conuer. coniug.
t De iureiur.

nem. Quarto, quòd contractus etiam metu factus regulariter valet, iuxta glossam solemnem, & receptam cap. *Abbas,* *a* & citata per illam.

12 Quinto quia votum facilius redditur inualidū, quàm contractus, vt dictum est: at valet votum per iracundiam emissum à vouente non penitus à suo iudicio deturbato: ergo & contractus. Tum quod non videmus vll... ibi iudicari cōtractus esse nullos propter solam iracundiam, immo non memini vllum ob id solum, quod iratus contraxisset, recissionem cōtractus obtinuisse, tantum abest, vt debeat dici nullus, & inualidus. Quod etiam Decius, *b* *quidquid,* tenet quamuis adeo breuiter, vt mult... videri possit Romanum, quem ibi citat sequutus: & ante illum Felinus licet per transitum, *c* nemo tamen respondet argumentis Romani, sed responderi potest.

13 Ad primum quidem, scilicet. l. *diuortium,* *d* translatam in dict. l. *quidquid calore.* *e* & in hoc cap. quod ipse non citat, primo quod est lex ciuilis & sæcularis facta à legislatore laico, immo & ethnico, cui nulla erat potestas legis ferendæ in re spirituali, *f* quale est matrimonium, præsertim quoad ea, quæ tangunt firmitatem, vinculum, & dissolutionem eius, iuxta cap. *tuam,* *g* cum ei adnotatis.

14 Secundo concedendo, diuortium per iracundiam sine auctoritate Ecclesiæ factum non valere: sed negando, quod id eueniat ea sola ratione, quòd fiat per iracundiam, sed quia est illicitum, & malum, quod fieri nequit, etiam sedato, & sereno animo: sicut etiam in præfato cap. *sicut ex litteris,* *h* dicitur iuramentum monachi per iracundiam factum de nō manendo in monasterio cum quodā alio monacho non valere, non prouenit ex sola ratione iracundię, vt supra dictū est, sed quia iuramentum erat illicitum: quippe contra votum obedientiæ, & contra perseuerantiam promissam, vt habet textus & declarat glossa & communis opinio. *i* Tertio magis mirādum esset tot iuris vtriusque interpretes quidquam fundamenti iecisse super illo cap. & illa lege infirma & vana, quam serio cogitandum, quid illi respondendum sit: cùm eos omnes oporteat fateri, diuortium nec irato, nec sedato animo fieri posse sine auctoritate Ecclesiæ, etiam impedimento subsistente, *k* nisi adulterium esset notorium. *l*

Ad secundū etiam respondetur illam legem, *quidquid,* & hoc cap. ei concordans & decisionem Bartholi, *m* intelligenda esse de contractu facto calore tantæ iracundiæ, quæ mentis alienationem induceret, & non de illa, quæ solam perturbationem per prædictam cap. *sunt qui opes,* *n* & cap. *si quis iratus,* *o* quod Bartolus citat, & ita nihil inseruire suo proposito, quippe quod loquitur de delinquente, & iurante, & non de contrahente.

Ad tertium respondetur, quod illa lex, *licitatio,* solùm probat, nō esse adiudicandam rem in auctione, siue subhastatione positam plus offerēti antequam fideiussores, vel idoneam cautionem pręstet: quod nō est contra conclusionem nostram.

15 Ad quartum conceditur, quòd ea, quæ ioco promittuntur, non obligant, *p* sed negatur ex eo inferri ad promittentem per iracundiam: nisi quando est tanta, quæ alienet à mente. Quia arguitur à nō habente animum obligandi ad habentem illum, licèt turbatum, & ita à separato ad valde separatum contra l. *Papinianus.* *q*

16 Ex iis infertur primo, non esse speciale priuilegium piæ causæ, vt donatio per iracundiam ei facta valeat: quia si fiat per iracundiam à iudicio prorsus alie...ntem non valet plusquam si fieret rei profanæ: quod etiā sentit vbi supra Decius & quidem rectè ea ratione, quam ipse non citat, quod Ecclesia est æquitatis amica, iuxta ca. *fraternitas,* *r* cum glossa & ei adnotatis, & non vult, vt sibi detur, vel relinqua...r cum aliena iactura plusquam alij, *s* immo nec quantum alij, vt glossa eius sentit.

Secundo infertur, insipidam esse illam differentiam, quam sensit Gratianus inter delicta & contractus in cap. præced. vt ibi dixi.

17 Tertio, non esse verum id, quod Romanus, *t* de voto ait, scilicet, votum per iracūdiam factum nullum esse, sequitur ..., *v* quæ plane falsa est: nisi intelligatur de ira alienante vouentem prorsus à iudicio, vt Ioannes Andreas

a De iis quæ vi metu...
b In dict. reg. quidquid
c In c. dilecti nu. 15 de exceptionib.
d ff. de diuor.
e ff. de reg. iur.
f Cap. bene quidem 96 dist. & c. Ecclesia. de constit.
g De ordin. cognit.
h De iureiur.
i Ibid.
k Cap. porro. de diuor.
l Cap. significasti. eod.
m In d. leg. quidquid.
n 17. q. 4.
o 2. q. 3.
p Leg. ... ff. ... act. & ...
q ff. de ...
r 12. q. 2.
s Ca. si ... qu. 4.
t Vbi supra.
v In c. dudum de conuer. coniug.

dreas *a* receptus ibi, & communiter a canonistis rectè tenet, licet Iason, *b* & Felinus, *c* simpliciter sequantur Romanum. Vnde & prætorium Sacræ Pœnitentiariæ omnia vota per iracundiam, vel aliam passionem & turbationem facta iudicat esse valida: nisi tanta fuerit iracundia, tantaque passio, & turbatio, quæ vouentem extra mentem ad insaniam trahat.

Quarto quod idem à fortiori est dicendum de iuramento, vt etiam Felinus cum communi tenet, *d* quamuis Romanus, *e* male contradicat.

a Vbi supra. b In l. si filiam C. de inoffic. testam. c In ca. Mai. (?) iham. de sim. d In praecitato c. e sicut ex his-oru. e Vbi supra.

IN GLOSSAM.

Nota ex glossa prima, non censeri quid factum, nisi perseuerauerit, de quo in cap. sequent. dicetur.

CAP. SI QVIS IRATVS.

FABIANVS PAPA EPISTOLA

TERTIA AD HILARIVM EPISCOPVM. est in Cod. Theod. lib. 9. tit. 1. leg. 1. & in cap. lib. 7. cap. 36. & in epist. Sixti III. cap. 3.

SI quis iratus crimen cuilibet temere obiecerit, conuitium non est pro accusatione habendum: sed permisso tractandi * spacio, si id quod iratus dixit, per scripturam sese probaturum fateatur: vt si forte resipiscens quæ per iracundiam dixerit iterare, aut inscribere noluerit: non vt reus criminis teneatur. Et reliqua.

*Habetur etiã 2. q. 3. c. si quis iratus. * Al. retractandi.*

SVMMARIVM.

1 *Facta sine perseuerantia non haberi pro factis in malis, & in bonis sic intcante resoluit Baldus communiter receptus.*
2 *Deus potest facere, ne facta in sensu diuiso.*
2 *Facta verè frequenter fictè sunt facta.*
3 *Ira, quæ non alienat à sensu, facta valent.*
4 *Dispensatio voti & iuramenti ob iram facti datur.*
5 *Tempus infra quod ira potest allegari pro impunitate.*

1 NOta primò non videri quem facere id, in quo non perseuerat: nec fuisse id, quod non durat. Pro quo primo facit cap. præcedens cum glossa quæ habet, non dici quid factum, si non est in eo perseueratum. Secundo facit, quod frater Salomonis, qui statim ab ortu mortem obijcit, dicitur non fuisse, iuxta cap. *nam ego, f* adiuncta glossa, & prohibitio prætoris cessa- per concessionem contrariam, *g* & qui cœpit cudere falsam monetam, non videtur cudisse, nisi perfecerit. *h* Et non videtur erratum quod emendatur. *i* Tertio quod qui soluit, ita vt illud statim recipiat, non videtur soluere. *k* Neque qui capit, vt statim restituat, *l* & quem rectè pœnitet, non videtur peccasse. *m*

Sed contra hæc omnia & similia facit primo, quod Agatho relatus ab Aristotele, *n* aiebat, non posse Deum facere non fuisse quod fuit. Pro quo est lex *in bello*, *o* & illud Hieronymi, *p* relatum in cap. *si Paulus*. *q* *Cum omnia possit Deus suscitare non potest virginem post ruinam*. Secundo, & qui vouit, & qui iurauit aliquid quod est licitum, licet statim pœniteat, tenetur voto & iuramento secundum omnes. Et qui se obligat alicui, licet pœniteat, manet obligatus extra contractus, in quibus est locus pœnitentiæ. *r* Quæ plane omnia videtur conciliare Baldus, *s* vbique fere receptus. Cuius concordiam ante omnes videtur sensisse Gratianus, *t* scilicet quod notabile præfatum procedit in maleficijs & in delictis, quæ non sortiuntur iuris effectum: contraria verò in licitis, quæ sortiuntur iuris effectum. Quæ tamen concordia & resolutio confutatur per eadem iura supra citata: nam cap. hoc & cap. *nam & ego*, & cap. *apud misericordiam*, & lex, *qui falsam*, loquuntur de delinquentibus, & delictis: & habent facta, quæ non possunt

f De ver. sign. g L. si opus. ff. de operis noui nunciat. h L. qui falsam. ff. ad leg. Corn. de fal. i Cap. apud misericordiam 22. q. 1. k L. qui soluit ff. de solutionibus. l L. aliud est capere. ff. de verb. sign. m Ca. ferrum 1. d. n In 6 Ethic. o § facta ff. de captiuis, & postlim. reuers. p In epist. ad Eustochiũ de custodia virginitatis. q 32. q. 5. r L. sicut initio C. de oblig. & act. quod semel placuit. & c. mutare. de reg. iur. lib. 6. s In l. si non conuicij. C. de iniurijs. t c. cogitationis sup. ead.

A habeti pro non factis ob defectũ perseuerantiæ: & econtrario, votum, iuramentum, & multi alij contractus non sunt de iꝰta, quæ tamen non habentur pro non factis propter præsentiam, & defectum perseuerantiæ. Quare dicendum primo, quod veritas præfatorum dictorum Agathonis & Hieronymi, petenda est ex doctrina, quę traditur à logicis in materia enuntiationum modalium, *a* quæ fuse traditur à S. Thoma in libro opusculorum opusc. 40. & pressius in 3. lib. sent. *b* quam sentit glossa notabilis in cap. *Nabuchodonosor*, *c* quæ doctrina habet in summa, quod hæc propositio: Possibile est, factum non fuisse factum, potest capi in sensu diuiso, & in sensu composito.
B & in composito est falsa, quia significat, quod Deus potest facere, aliquid quod est factum, non fuisse factum: quod est falsum: quia Deus non potest facere duo contradictoria esse simul vera: & hæc propositio continet duo contradictoria, scilicet: Hoc esse factum: Hoc nõ esse factum: in sensu tamen diuiso est vera: quia sensus est, possibile esse Deo, qui habet, habuit, & habebit semper vnam & candẽ omnipotentiam, quod hoc tantum consideratum, vt possibile contingens sine qualitate factionis præteritæ, non sit factum.

Secũdo, quod fictione iuris effici potest, vt vere factum vel omissum fingatur non esse factum, vel omissum, & habeatur pro tali: vt in §. *fuerat*, *d* & l. 1. *e* act. & tot. tit. ff. & C.
C de cap. & postlim. reu. In quibus is, qui verè viuit, fingitur esse mortuus, & habetur pro tali. vt latè tradunt Bartholus & alij repetentes. *f*

Tertio quod multa facta, & omissa, tam in delictis, quã in contractibus habentur pro non factis, & non omissis per consensum partium, per solutionem, pęnitentiam, & absolutionem, & per aliquot alias causas, quoad omnia, vel quoad partem, prout in diuersis materijs diuersimodè statutum inuenitur, quæ quia sunt varia, & diuersa, nõ possunt certa iuris regula comprehendi.

3 Nota secundo, eum, qui alteri crimen per iracundiam obijcit excusari, si non perseueret in obiectione. Pro quo est c. præcedens, qua parte continet id, quod regula, *quid-*
D *quid*, *g* nempe calore iracundiæ factum nõ valere, nisi postea ratum habeatur: per quam ibi Bartholus dixit, alienationem bonorum per iracundiam factam non valere allegando in id hunc textum quatenus est situs in cap. *si quis iratus*, *h* quod tamen non seruire suo proposito diximus in cap. *diuortium*, *i* quia sua decisio est de contractu: & ca. hoc agit de delicto, inter quæ quoad hoc esse magnam differentiam censuit Gratianus, *k* & Ludouicus Romanus, *l* & Baldus. *m*

4 Contra tamen hoc notabile videtur esse primo casus in l. *item apud Labeonem*, *n* quatenus habet, eum qui conuiciatur teneri actione iniuriarum. Secundo l. *si non conuiti*, *o*
E quæ habet duo: alterũ verba iniuriosa prolata in aliquem in dubio præsumi animo iniuriãdi prolata: alterum quod qui ea protulit intra annum actione iniuriarum cõueniri potest. Tertio quod, vt plurimum, omnia conuicia per iracundiam obijciuntur, & si ob eam obijciens excusaretur, impune quis alios verbis iniuria afficeret.

Quare dicendum est primo, male communiter allegari contextum illius c. ad fundandum notabile prędictum. Quia non habet textus, eum, qui obijcit, excusari à pœna, & impunem esse debere, nisi perseueret in obiectione: sed longe aliud, obiectionem scilicet criminis per iracũdiam propositam non esse habendam pro accusatione, nisi sequantur inscriptio, & alia necessaria ad accusationem, de
F quibus in c. *super ijs*, *p* & in l. *libellorum*, *q* & ita excusabitur à pœna talionis & alijs multis, quibus calumniosus accusator est puniendus, *r* alias tamen punietur extraordinariè iudicis arbitrio.

Secundo, quod Decius, *s* dixit quod vt differentia inter delicta & alia, de quibus supra disputatum est habeat locum, dicendum est, quod in delictis non excusatur delinquens ex calore iracundiæ dato quod maxima sit iracundia, propter quam alienetur à mente, per ea quæ supra *t* adduximus. Quod tamen non videtur tenendum. Tum per finem cap. *merito*, *v* ibi: *Non sunt peccata nolentium, nisi nescientium, quæ discernuntur à peccatis volentium*. Tum per l.

a In lib. 2. Periermenias. siue de interpretatione. b Dist. 2. q. 1. ar. 3. quæstiuncula 3. & in 1. par. q. 25. artic. 4. c 32. q. 1. (?) d § vasis iti. qui alias est c. in verb. quãdam. 21. q. 4. e Institut. de actionibus. f ff. de rei vxoria. In leg. si is, qui pro empto ff. de vsuc. g De reg. iur. h 2. q. 3. i sup. ead. n. 4. k In c. cogitatio. sup. ead. l In sing. 424. m In l. si non conuicij. C. de iniurijs. n § ait prætor ff. de iniur. o C. eod. tit. p De accus. q ff. eodem. r Cũ quisquis & c. quisquis crimen. 2. q. 6. s In d. l. quidquid. n. 7. t In c. diuortium. n. 12. v 15. q. 1.

lud, a ibi: *Sane sunt quidam qui iniuriam facere non possunt, vt puta furiosus, & impubes, qui doli capax non est, namque hi pati iniuriam solent, non facere.* Fateor tamen difficile probari posse, fuisse tantam, quæ adeo abstulerit iudicium & mentem, ita vt tunc peccare non potuisset secundum Panormitanum in cap. dudum de conuers. coniug. Præsertim si constaret ante, atque post illud delictum, habuisse ad id sufficiens iudicium.

Tertio quod quamuis ex toto non excusetur ille, qui iracundiæ calore deliquit: pœna tamen mitigari debet in delicto commisso cum tali iracundia propter quam alienatus sit à mente, vt Romanus concludit. *b* Et facit textus in *hac* & in l. *famosi. d* & idem Panormitanus concludit, *c* vbi concludit, quod ille, qui prouocatus ad iracundiam deliquit, mitius debet puniri, argum. l. *si adulterium cum incestu. f* vbi dicitur difficillimum esse iustum dolorem temperare: idem Panormitanus dicit, *g* cum similibus, vt ibi Felinus tradit. Et sicut iracundiæ calor est causa minuendi pœnam delicti: ita est causa dispensandi, & relaxandi votum, & iuramentum vim voti habens cum aliqua recompensatione salutari: quod frequenter in sacro Pœnitentiariæ prætorio fieri videmus.

5 Quarto quod infra quantum tempus allegari possit, dictum vel factum fuisse per iracundiam notat Lucas de Penna. *h* vbi varias refert opiniones, & videtur resoluere, quod intra triginta dies hoc allegari possit: & allegat bonum textum, *i* c. *cum apud.* & in l. *si vindicari. k* quem refert & sequitur Decius. *l* Quanquam ipse non video ad quid plus prodesse possit allegatio illius iræ facta ante triginta dies, quam facta paulo post: cum tantum possit mollire & pacare animum iniuria affecti & mouere ad condonandum eam, vel iudicem ad annuendum pœnam, si fiat trigesimo primo, vel trigesimo quinto, aut quadragesimo, significando iustam pœnitentiam, & petendo debitè veniam, vel pœnæ diminutionem.

CAP. PERICVLOSE.

AVGVSTINVS AD HILARIVM.

Periculosè decipiuntur, qui existimant, eos tantum homicidas esse, qui manibus homines occidunt. & nō potius eos, per quorum consilium, & fraudem & exhortationem homines extinguuntur: nam Iudæi nequaquam proprijs manibus Christum occiderunt, sicut scriptum est: Nobis nō licet interficere quenquam: * sed tamen illis mors domini imputatur: quia ipsi lingua eum interfecerunt: Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 Dilexisse nos Iesum vsque ad mortem meminisse oportet.
2 Homicida omnis qui occidit inordinatè, qui consulit, & mandat ad hunc effectum, num. 6.
3 Facere non dicitur propriè, qui consulit, mandat, &c.
4 Occidere quos, & quo modo liceat Iudeis.
4 Iudæis ob quod crimen, & quomodo liceat occidere.
5 Christus qua ratione dicitur crucifixus hora tertia & sexta.
5 Dies artificialis, vt diuiditur in horas duodecim.

1 Multa ex hoc c. notari possunt, tam quoad forum interius, quam exterius: & in primis nota, Dominum nostrum Iesum Christum dilexisse nos vsque ad mortem, *m* quod semper meminisse, atque nos parare ad subeundam quotiescunque oportuerit pro eius amore, & honore mortem, plurimum profuerit. Deinde quod eam intulerunt illi Iudæi verbis, & gentes factis: & quod non Iudas, sed Iudæi eum tradiderunt Pilato morte condemnandū. Tertio quod manus, quia est membrum ad operandum magis quam cætera corporis membra paratum, accipitur pro opere reali: & quod homicidium est grauissimū peccatum: & quod omnes homicidæ etiam voluntarij tantum sunt tales: & quod pœnitentiam agere debent.

2 Nota secundo quod licet interdum occidere hominē, in quo multum moratur dominus Cardinalis multa tritta & vulgaria pro vtraque parte adducēdo: quæ omnia breuiter resolui possunt dicendo ex mente S. Thomæ *a* & omnium, quod per quintum præceptum Decalogi traditū à Mose, *b* non prohibetur omnis hominis occisio: sed tantùm occisio inordinata illius, qui non meretur occidi, vel non eo modo, quo occiditur, vt nos post alios tradimus in Enchirid. Confess. *c*

Nota tertio id, in quod principaliter citatur hoc cap. à Gratiano, scilicet consultorem homicidij esse homicidā, etiamsi ipse suis manibus non occidat: quod extenditur per c. *si quis viduam*, *d* ad præcipientem, defendentem, & facientem: & per cap. *sicut dignum*. *e* ad exhortantem, comitantem, & quoquo modo adiuuantem: & per ca. *quanta f* ad non defendentē: & per glossam prædictam. *g* ad ratum habentem. Quæ planè omnia sunt vera quoad finem in quem grauissimus ille patriarcha noster Augustinus omnia in hoc c. contenta inducit, scilicet quod omnes prędicti peccant mortiferè: sicut & is, qui manibus proprijs occidit. Quoniam etiam omnes, qui simpliciter consentiunt: & quibus simpliciter placet non solùm homicidium iniustum, sed etiam quodlibet aliud peccatum mortiferum peccant mortiferè per illud Pauli. *h* *Facientes & consentientes digni sunt morte*, relatum in cap. 1. *i* & in præcitato capit. *quanta. k* Faciunt, & multa alia similia, & tradidimus in ca. *cogitationis. l* & in Enchir. Confess. *m*

3 Quæstio tamen maior & vtilior est, an omnis canon & lex imponens pœnam excommunicationis vel aliam facienti homicidium, vel aliud delictum includat consulētem, & omnes alios prædictos. Nam pro parte affirmante facit, quod lex Iulia maiestatis, & lex Cornelia de sicarijs, & veneficijs, quæ sunt latæ contra perduelles & sicarios, non solùm includunt facientes perduellionem, id est, sumentes arma aduersus patriam, vel principem: sed etiam volentes, & tentantes sumere, & consulentes. *n* & eos qui occidendi animo tela ferunt. *o*

Secundo quod non solùm feriens clericum: sed etiam mandans, vel consulens est excommunicatus, *p* & non solùm percutiens S.R.E. Cardinales, Archiepiscopos, Episcopos, aut Nuncios vel Legatos: sed etiam consulentes sunt excommunicati. *q* Et non solùm hæretici sunt excōmunicati: sed etiam consulentes, receptatores, defensores, & fautores eorum. *r*

Sed contrarium est tenendum, vt nos tenuimus in Enchirid. Confessarior. *s* nempe, quod lex excommunicans facientem aliquid, non comprehendit regulariter consentientem, etiam mandando, consulendo, fauendo, receptando, vel auxiliando antequam fiat: nisi ex eius tenore, vel aliarum legum id expressè aut tacitè colligatur: quod firmiter asseuerat Caietanus, *t* & Syluester sibi contrarius, *v* & Ioannes Tabienna, *x* Bonifacius cum communi, *y* quod & nos vbi supra confirmamus. Tum earatione quod canones & leges non debent continere superflua, & superuacanea, *z* at capit. 1. *de schismatic. a* & clement. *si quis suadente. b* exprimunt consulentes: quod superfluum & superuacaneum fuisset, si absque illa expressione fuissent inclusi: tum quia participans cum excommunicato ante commissum crimen habens annexam excommunicationem, vel cum committitur, non incurrit eam per resolutionem positam in præfato Ench. prædicto. *c* & constat, omnes prædictos communicare in crimine ante crimen commissum: tum quia ca. *quod in dubijs. d* habet participantem cum excommunicato esse excommunicandum, & excommunicatum: tum quod Ioannes relatus à glossa in cap. *quod super*, intellexit etiam de participante in crimine. Qui licet merito carpatur ibi à Panormitano & communi quoad participantem in crimine commisso: non tamen carpitur quoad participantem ante illud commissum, qualiter participant ij, de quibus loquitur. tum quod cap. *felicis. e* & clem. *si quis suadente. f* & multa cap. bullæ cœnæ. & l. *si quis id, quod. g* & alia multa exprimunt consulentes, mandantes, &c. cum inten-

Supra ad num. 2. intendunt eos includere: tum deniq; quod in cap. *pœna*. a latè resoluimus, legem pœnalem non extendi vltra proprium casum ex similitudine, neq; ex identitate etiam omnimoda eiusdem rationis: at palam est per prædicta, alium esse facientem actum, & alium consulentem, & mandantem: ergo lex loquens de faciente non est extendenda ad consulentem, & mandantem.

Ad opposita respõdetur, illa procedere quando legislator in ipsamet lege, qua imponit pœnam facienti, vel in alia, extendit eam ad consulentem, vel mandantem, vel aliter constat de mente ipsius, vt supra tactum est.

4 Nota tertio, hic videri probari, non licuisse Iudæis à tempore, quo cœperunt Romanorum ditioni subijci, occidere quemquam criminosum, quia vt inquit textus, b ipsimet dixerunt, sibi non licere occidere quenquam. In quod item facit, quod erat ab eis ablatum sceptrum & regnum, iuxta illud. c *Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat, qui mittendus est.* quo significatur aduentu Christi adimendũ esse illud ab eis: & ita regia potestas desijt esse apud eos: & consequenter merum imperium, quod videtur pertinere ad Regem, & ad eius ministros, quales non erant Iudæi, argumento l. *imperium*. cum ei adnotatis, d per Panormitanum & alios, e quod tenet D. Thomas. f

b Ioan. 19. c Genes. 49. d ff de iurisd. omn. iudic. e In c. quod sedem de offic. ordinand. f In 3. part. q. 47. art. 4. ad 3. & etiam supra Ioan. c. 18. lect. 5. g Exod. 22. h Psalm. 100. i Act. cap. 7.

Contra quod tamen facit primo illud. g *Maleficos non patieris viuere super terram*, & illud, h *In matutino interficiebam peccatores terræ.*

Secundo facit, quod ipsi auctoritate sua occiderunt Stephanum, i & quod voluerunt lapidare siue lapidibus obruere de montis præcipitio ejiciendo ipsummet Christum.

Tertio quod voluerunt lapidare mulierem adulteram, quam coram Iesu de adulterio accusauerant, si iudicata fuisset ab eo rea adulterij.

Pro horum concordia, quidquid glossa sentiat, dicendum primo licuisse Iudaico populo, antequam sceptrum & regia potestas auferretur ab eis à Romanis occidere maleficos, sicut licebat alijs regibus, quod probant duo testimonia primo loco citata.

Secundo quòd etiam lege diuina licebat eis idem postea quã à Romanis fuit eis ablata regia potestas, quia iniustè videntur Romani eam illis abstulisse absq; legitimo titulo: sed lege humana Romanorum (licet iniusta) fuit illis de facto, & non de iure eis ablata. Tertio quod Romani sicut permiserunt eis vti lege sua, ita videntur permisisse illis occidere solo ictu lapidum, non quidem propter crimina penitus sæcularia, qualia sunt homicidia, crimen læsæ maiestatis, rapinæ, furta, & id genus alia: sed pro criminibus contra suam legem peculiarem admissis: & quæ lapidum ictu puniri pro ea iubebantur, de quibus est adulterium, blasphemia, & alia Iudæis speciatim & particulariter pro suæ legis defensione à Deo concessa.

Ex qua cõcordia infertur primo: Iudæos per illud quod responderunt Pilato. k *Nobis non licet interficere quemquam*, noluisse significare, non licuisse illis antequam Romanis iure, vel iniuria subderentur interficere malefactores sicut alijs Regibus: neq; absolutè omnem mortis inferendæ potestatem sibi ademptam per Romanos, cùm nõ esset adempta potestas inferendi mortem pro quibusdam criminibus modo ab eis cõcesso: neq; lege diuina quoad omnem modum, & pro quocunque crimine occidendi: sed quod non liceret eis id facere, lege humana Romanorum iustè, vel iniustè sibi id vetante, per mortẽ crucis, qua Christum ob maiorem ignominiam afficere volebant: & alios modos, quàm iactu lapidum per suam legẽ pro quibusdam criminibus sibi concesso: quo genere mortis nolebant illi Christum occidere. Neq; petebant, eum occidi ob crimen, pro quo eis licebat occidere: sed pro crimine læsæ maiestatis humanæ, quo illum se regem facere, & rempub. commouere atq; perturbare, à Romanoq; imperio auertere dicebant, vt acerbissima & turpissima crucis morte plecteretur.

k Ioan. 19.

Secundo sequitur, Pilatum, cum dixit: *Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum*, noluisse dicere, quod liceret Iudæis occidere Christum quocunque mortis genere, & ob quodcunque crimen morte dignum: sed solùm mortis lapidum ictu inferendæ: & solum pro criminibus Iudaicis legibus peculiariter sibi sub pœna iactus lapidum vetitis.

5 Nota quarto concordiam, qua conciliantur Marcus dicens, a Christum fuisse crucifixum hora tertia, & Ioannes, b dicens, eum crucifixum hora sexta, vt Marcus intelligatur de crucifixione verbali, & Ioannes de reali. Quæ concordia, etsi satis subtilis & pia sit, planius tamen, & simplicius dici posse videtur, quod Marcus intellexit de vltima hora tertiæ prout est secunda pars diei continens tres horas. & Ioannes de sexta horá totius diei, quæ est eadem quæ vltima hora tertiæ prout est secunda pars diei: diuidendo diem artificialem in quatuor partes, vt diuisit Syluester relatus à nobis in Enchirid. de oratione composito super cap. *quando* c Ita quod ex duodecim horis, quas prædictus dies artificialis habet, duæ partes priores, scilicet prima & secunda. & tertia, quæ durant vsque ad meridiem: & posteriores, scilicet sexta & nona totidem horarum incipiant à meridie. Et ita prima pars continet tres horas, & secunda, quæ appellatur tertia, alias tres, quarum vltima est sexta totius diei inclusiuè, à qua incipit tertia pars, quæ vocatur sexta, quæ continet tres horas vsque ad nonam, à qua incipit quarta pars totius diei, & continet totidem horas vsque ad solis occasum. Et ita factum in vltima hora tertiæ, prout est secunda pars totius diei, est factum in sexta hora totius diei artificialis: & consequenter factum in fine horæ tertiæ, quatenus est pars secunda totius diei, est factum hora sexta totius diei, quæ est vltima trium horarum tertiæ, prout est secunda pars diei. Quare Marcus intelligitur de hora tertia prout est secunda pars totius diei: & continet horam sextam totius diei: & Ioannes de eadem hora sexta totius diei & nõ de hora sexta prout est tertia pars totius diei, quæ incipit à meridie, qui est finis horæ sextæ totius diei, quæ est vltima hora tertiæ, prout est secunda pars totius diei continens tres horas.

a Cap. 15. b Ioan. 19. c De consecr. d. 3. n. 38.

IN GLOSSAM VLTIMAM.

6 Nota primo ex glossa vltima non solum esse irregularem, qui occidit, sed etiam qui consulit occidere, de quo est expressus casus in cap. *si quis viduam*. d quod est intelligendum consequuto effectu, secundum omnes.

Nota secundo etiam esse irregularem, qui tradit furem vel maleficum iudici, qui postea fecit eum occidere etiam iustè. Pro quo est glossa expressa adiuncto textu in ca. *vnum*. e Quod fallit in eo, qui ciuiliter tantum conqueritur de malefactore suo, protestatione præmissa, nolle se vt pœna sanguinis puniatur per textum nouum in cap. *prælatis*. f

Nota tertio, homicidam tantum mentalem, id est, qui voluit occidere, & non occidit; quia non potuit, esse irregularem. Quod tamen falsum est per glossam in cap. *si aliquis*. g receptam communiter per omnes quæ late probatur in cap. *sicut ex litterarum*. h Nota item quod lex lata cõtra facientem non includit violentem facere, immo nec attentantem, nisi exprimatur in ead. per ea, quæ late diximus in cap. *pœna* i & constat canones pœnam irregularitatis imponentes, latos esse contra facientes, & non contra volentes tantum facere.

d 50. dist. e 23. q. 5. f De cler. vel mona. lib. 6. g De homic. h Eod. tit. i Supra ead. à num. 3.

CAP. HOMICIDIORVM.

CLEMENS EPISTOLA PRIMA. AD IACOBVM.

HOmicidiorum tria genera dicebat esse Petrus. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium largè triplex, sed propriè vnum.*
2 *Lex puniens homicidam, non punit infamantem.*
3 *Peccata omnia esse paria asserere hæreticum.*
4 *Homicidia triplex vt puniatur pari pœna.*

4 *Pœna paritas duplex durationis & extensionis, &c.*
5 *Mali omnes pari pœna durationis & priuationis visionis intuitiuæ Dei, sed non intensionis post mortem punientur.*
5 *Præmio pari vt boni omnes post mortem donandi.*

1 NOta primo, triplex esse homicidium: primũ, quo tollitur hominis vita vera, siue quo occiditur homo: secundum, quo tollitur hominis fama: tertium, quo odio habetur homo. Quod quidem est verum capiendo verbum homicidium impropriè per translationem, metaphoram, metonymiam, synecdochen, vel aliam figurã: propriè enim homicidium est hominis cędes, interfectio, vel occisio, qua ferro vel alia vi illata tollitur vera hominis vita, siue qua homo cæditur, necatur, vel occiditur, *a* Ratio autem quare detractio & odium dicuntur homicidia impropriè per aliquam prædictarum figurarum est, quod præbent occasionem, vel sunt causa occidendi hominem, vt tradit D. Thomas, *b* Potest etiã esse ratio, quod per ea videtur tolli fama, & amicitia, quæ sunt quædam vita hominis similitudinaria, & metaphorica: sicut & alibi facultates, & bona temporalia dicuntur hominis vita, iuxta glossam singularem, *c* adiuncto textum illis verbis: *Militant namq; patroni causarum qui gloriosæ vocis confisi munimine, laborantium spem, vitam & posteros defendunt.* Ex quo sequitur, quod in lege pœnali, & odiosa lata cõtra homicidas, & facientes homicidia non includuntur detrahentes hominibus, nec osores eorum: sed nec aliena rapientes, vel surripientes.

a L. Ita vulneratus. ff ad l. Aquil.
b 1 2 q. 73. ar. 4 ad 2. & 3 & 2. 2 q. 34 art. 2.
c In l. aduocati C. de aduocatis diuersorum iudiciorum.

C

2 Quia lex pœnalis & odiosa licet includat omnia, quæ verba eius propriè significãt, iuxta l. *cum lege.* adiũcta glossa & doctrina Francisci Aretini, *d*, etiamsi maior ratio militet in vno, quàm in alio, *e*) non tamen extenditur ad alia, quæ impropriè significant, nisi concurrant aliquot ex vno, & viginti, quæ retulimus in ca. *pœna. f*

d ff. de test.
e Le. 1. § quod autem ff de alea lus. & aleatorib.
f Supra ead. à num. 6.

3 Nota secundo prædicta trium generum homicidia parili, siue pari & æquali pœna esse punienda. Pro quo facit, quod omnia illa sunt suo genere peccata mortifera, vt declarat Diuus Thomas: *g* & constat, quod non solum præfata tria genera homicidiorum: sed etiam omnia alia peccata mortifera in foro interiori, & diuina lege puniũtur pœna æquali, quoad durationem & perpetuitatem, & quoad priuationem visionis intuitiuæ Dei, sicut & omnes boni æquali præmio remunerabuntur, quoad durationem, & perpetuitatem, & visionem intuitiuam Dei, iuxta illud Symboli Athanasij: *Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala in ignem æternum.* Pro eodem facit illud. *h* *Defleat peccator, quia offendens in vno factus est omnium reus,* relatum in cap. *defleat.* de regul. iur. id est, pœna pro vno peccato mortifero Dei lege infligenda tantum durabit, & tantum priuabit visione Dei, quantum duratura est pro omnibus infligenda: quia vtraque erit æterna, & vtraque omnino visione Dei priuabit. Facit item quod per vnumquodque horum homicidiorum æqualiter amittitur gratia & amicitia Dei, ac per aliud: quoniam per vnumquodq; peccatum mortiferum amittitur illa, quantumcunq; fuerit in peccante ante peccatum iuxta B. Thomam receptum. *i*

g In 1 2. q. 73 art. 4.
h Iacob. 2.

D

Contra tamen hoc notabile facit primo, quod hæreticum est illud paradoxum Stoicorum à Marco Tullio *k* relatum, Ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ κατορθώματα, id est, omnia peccata sunt æqualia, & rectè facta. Quod latè probat S. Thomas, *l* In quod sufficit illud Ioannis, *m* *Qui me tradidit tibi maius peccatum habet.* ergo non sunt omnia pari pœna punienda, nec consequenter hæc tria homicidiorum genera.

E

Secundo facit illud, *n* *Pro mensura peccati erit & plagarum modus:* *o* at peccatum primi generis horum homicidiorum est maius, quàm aliorum: ergo maiore pœna est dignum.

Tertio quod peccata, quę in proximum committuntur eò maiora sunt cæteris paribus, quò maiora nocumenta saltem præuisa, & intenta proximo inferunt, vt idem S. Thomas receptus determinauit, *p* at qui tollit proximo vitam naturalem magis nocet ei, quàm qui tollit famam, vel amorem, vel amicitiam: ergo homicidium primi ge-

i 1 2 q. 113 ar. 2 & 2. 2 q. 10. art 4 & q. 24 art. 12 & alibi sæpe.
k In lib. paradoxorum.
l In q. 2. de malo. ar 9 in 1 2 q 73 art. 2 & in 2. lib. sent. d. 42 q. 2 art. 5.
m Cap 19
n Deut c 25.
o Ca non afferamus. 24 q. 1.
p In præfata q. 73. art. 8.

A neris prædictorum homicidiorum est multo maius peccatum quàm homicidium secundi, & tertij generis, quod in specie tradit ipsemet D. Thomas, *a* ergo maiori pœna est puniendum.

a In 2. 2. q. 73

Quarto quod etiam lege diuina & humana maior pœna imponitur pro primo genere homicidij, quàm pro alijs duobus: quoniã pro illo imponitur pœna mortis naturalis, siue priuationis veræ vitæ, iuxta illud. *b* *Propinquus occisi homicidã interficiet.* Et illud. *c* *Homicida, parricidaq; quod fecit, semper expectet:* at homicidium secundi & tertij generis non punitur tanta pœna.

b Num. 35.
c Leg. 3. C. Epist. audi.

Quinto quòd etiam in foro pęnitentię maior pęnitentia imponitur homicidæ primi generis. *d*

d Ca miror. & c. aci. & c. seq. 50. d.

B

4 Pro quorum cõcordia prænotandum est primo, quod paritas pœnæ peccati potest duobus modis considerari: altero respectu interioris fori, & legis diuinæ quoad alterum sæculum: altero verò respectu exterioris fori huius sæculi, & quoad pœnam, quæ in illo debetur ei lege diuina & humana.

Secundo quod paritas pœnę potest considerari quoad durationem, & extensionem eius, vel quoad intẽsionem & grauitatem ipsius: & quod pœna vnicuique peccato mortifero debita est par & æqualis quoad duratione pœnæ, cuiq; alij peccato mortifero, immo & omnibus coniunctis infligendæ per primum argumentum pro nostro notab. adductum.

5 Tertiò, quod pœnæ quoad intensionem & grauitatem in altero sæculo imponendæ pro peccatis non sunt pares: quoniam pro maiori peccato maior pœna quoad intensionem & grauitatem imponitur, iuxta illud. *e* *Potentes potenter tormenta patientur:* & illud Pauli. *f* *Qui reddet vnicuiq; secundum opera eius:* sicuti neq; omnes boni paria præmia quoad intensionem pro suis bonis operibus consequentur in cœlis, iuxta illud. *g* *In domo patris mei mansiones multæ sunt,* relatũ ex Augustino, *h* à Gratiano in c. *in domo. i* quod sub medium habet, multitudinem & varietatem mansionum esse multitudinem & varietatem præmiorum, quæ pro multitudine & varietate meritorum iustis retribuuntur in regno cœlorum.

e Sap. 6.
f Ad Rom. 2.
g Ioan. 14
h In tract. 68.
i Inf. dist. 4.

Per quæ præsupposita facile conciliantur notabile nostrũ & argumenta contra illud adducta, intelligendo notabile nostrum quoad durationem & perpetuitatem pœnæ, & priuationem visionis Dei in futuro sæculo & gratiæ eius in præsenti, quæ debetur in interiori foro, & futuro sæculo præfatis præfatorum trium generũ homicidijs: id verò, quod argumenta concludunt intelligẽdo quoad forum externum huius sæculi, & quoad intensionem & grauitatem pœnæ in altero sæculo infligendæ.

CAP. OMNIS.

HIERONYMVS IN ESAIAM Cap. XXXIII.

OMnis iniquitas, oppressio & iniustitia iudicium sanguinis est: & licet gladio non occidit, voluntate tamen interficit.

SVMMARIVM.

1 *Hieronymi phrasis in hoc cap. vt valde figurata.*
1 *Iniquitas habitum propriè, & non actum significat.*
2 *Homicida figuratè omnis mortiferè peccans.*
3 *Sanguines vel sanguis mortifera peccata signat.*

F

1 NOta primo, quod in superscriptione, hoc c. tribuitur Hieronymo: & quia vir diligentissimus itidẽq; doctissimus Antonius Demochares non addit in suo decreto locum, vbi hoc dicat Hieronymus, suspicamur, ipsum non potuisse eum inuenire: legitur autem apud Hieronymum in Esaia cap. 33.

Nota secundo quod triplici figura videtur vsus Hieronymus illis verbis: *Omnis iniquitas, oppressio, & iniustitia,* scilicet metonymia, quatenus caussam pro effectu posuit, id est

est, habitum iniquum pro actu iniquo, in quo ille inclinat. Iniquitas enim proprie non est actio iniqua, sed habitudo vel habitus mentis, quo quis propensus est ad agenda, quæ iniqua sunt, vt ait Ambrosius, *a* relatus a Gratiano, *b* infra, *c* post Aristotelem. *d* Et synecdoche quatenus secundum intellectum Cardinalis vtitur toto generis vniuersali signo aucto pro specie parte illius, hoc est verbo omnis iniquitas in genere pro speciali iniquitate directa in sanguinis effusionem, vt mox dicemus. Tertia est endiadys, quatenus de duobus facit vnum, id est, pro iniqua oppressio ponit iniquitas, & oppressio, vt Vlpianus, *e* dixit, pactum esse placitum, & consensum, pro placitū consensum. vbi glossa ita exponendo dixit, Vlpianum vsum fuisse figura Endiadys, sicut & Virgilius. *Pateris libamus & auro.* pro pateris aureis. Et: *Arma virumq; cano* pro armatum virum. Vtitur etiam quarta figura metaphoræ, quatenus secundum Hugonem vtitur verbo sanguinis, subintellecto verbo effusio, pro morte, quæ est effectus sanguinis effusionis.

a In apolog. Dauid c. 3 ... *c* ... 1 Eth.

e In l. 1 ff. de pact.

Tertio nota secundum intellectum Cardinalis, sententiam huius cap. esse, quod sola iniquitas, & iniusta oppressio, qua quis proximum inducit ad sui sanguinis veram effusionem potest appellari homicidium. * Pro quo faciunt illa verba, f *Iudicium sanguinis est*, accipiendo ea figuratè per metonymiam pro sola sanguinis effusione, & morte illam consequente. Faciunt item illa verba paulò inferius posita, *Et si gladio non occidas, voluntate tamen interficis.*

f Ezech. 7.

* Pro quo faciunt illa verba Iudicium sanguinis est, *Isa. 33. v. 15. vbi nostra vulgata editio habet ex Hebreo, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, septuaginta legunt* βαρύνων τὰ ὦτα ἵνα μὴ ἀκούσῃ κρίσιν αἱμάτων, *i. obturans aures, ne audiat iudicium sanguinis. Hæc igitur verba ex interpretatione 70. ... interpretatur D. Hieronymus, quæ hoc in loco tanquam ex Scriptura sacra pro argumento sumit Nauarrus.*

2 Nobis autē planior & vtilior sensus esse videtur, quod Hieronymus voluit dicere vniuersaliter, omnem iniquā actionem & oppressionem, omnemq; voluntatem eam faciendi esse quoddam homicidium & iudicium sanguinis: eo quod inducat mortem spiritualem, quam mortiferum peccatum infert, iuxta illud Pauli. g *Stipendia enim peccati mors.* tum quia glossa secunda videtur ita sensisse, dum inquit, prædictos iniustos oppressores esse dignos iudicio sanguinis, quia vtriq; damnantur, tum quia in dubio verba propriè sunt intelligenda, *h* at magna verborū impropriεtas tribueretur D. Hieronymo secundum intellectum Cardinalis, cum oporteret verba illa vniuersalia: *Omnis iniquitas*, restringere ad solam iniquitatem occidendi, vel directam ad occidendum, tū quia Esaias, *i* non solum damnat eos, qui occidunt, vel procurant occidere: sed omnes alios mortiferè peccantes: puta tyrannidem exercentes, deprędantes, contemnentes, calumniantes, detrahentes, & munera accipientes.

g Ad Rom. 6.

h Leg. non aliter ff. ad l 3

i Dist. c 33.

3 Tum quod verbum sanguinis numero plurali pro omnibus peccatis mortiferis accipitur in illo. k *Libera me de sanguinibus Deus.* Et etiam numero singulari in illo Esaiæ. *Manus vestra sanguine plenæ sunt.* tum quia qui mentē Esaię, satis expenderit, intelliget, eum in pręfato loco, *l* scribere contra omnes peccatores, contra quos scribit in alio, *m* & multis alijs, puta contra affligentes pauperes, opprimente viduas, & pupillos, & non reddentes eis iustitiam, nec opem eis oppressis ferentes, neue eorum caussam suscipientes. Tum quod oppressores iniqui, & iniusti homines æque, imo magis possunt appellari homicidæ, quàm detractores, & osores, cùm peius sit iniquè & iniuste opprimere, quàm solum odisse & simpliciter detrahere: at supra, *n* diximus, & ibi probatur, *o* detractores & osores posse dici homicidas. Tum denique quod quemcunque intellectū sequamur oportet nos dicere D. Hieronymum nō loqui de homicidio propriè dicto, id est, occidēte, quia etiam volentem occidere, licet non occidat, appellat occisorem: qui tamen non est propriè occisor, neque homicida, vt dictum est. *p* Et intelligendum est de illis, qui sunt homicidæ impropriè per metonymiam, metaphoram, synecdochen, vel quamlibet aliam figuram: per quas potest appellari homicida qui ... opprimit proximum detrahendo, calumniando, odio habendo, contemnendo, & iniurijs afficiendo; & expoliando: ergo apte intelligi potest hoc c. de qualibet oppressione, etiam ab ea, quæ fit per sanguinis effusionem. Ex quibus sequitur, lege vel dispositionem pœnalem latam vel factam contra homicidas & admittentes homicidia non includere præfatos iniustos oppressores, nisi homicidium verum & proprium perficiant, vt etiam supra *a* diximus.

k Psal. 50.

l Cap 33.

m Cap. 1.

n In c. periculosa ... *o* ... num. 4.

p In præ allegato ... pers ...

a Ex in præallato c. pers. ... n. 2

CAP. NVNQVID CAIN.

CYPRIANVS SERMONE IV.
De Mortalitate.

NVmquid Genes. 4. Cain cum Domino munus offerret, peremerat fratrem? Et reliqua.

SVMMARIVM

1 *Cor potius intentionem, quam cogitatum significat.*
2 *Deus se, omniaq; alia nouit per seipsum.*
3 *Scientiam ad quærendam nulla ætas sera.*
3 *Scit nulla creatura præter animam Christi omnia.*
3 *Scientia de quibus & a quibus non quærenda.*
4 *Diuinos ad castigandum exhortatio.*
4 *Credere diuinos scire longe vel secreta facta sine ope Dæmonis stultum, & stultius scire illos futura.*
4 *De quibus iniurijs, qui Summatæ conniuere videntur.*
4 *Transfuga quis a Christi castris in castra diaboli.*
5 *Rex qui suos transfugas horret, fit ipse transfuga Christi.*
5 *Dæmonis præsens familiaritas initium perpetuæ familiaritatis futuræ.*
6 *Dæmoni dat dexteram, qui vult discere ab eo quidquam.*
7 *Rex Lusitaniæ Ioannes III. heroica laude dignus.*
7 *Superstitiosa quibus regulis secernuntur a pijs religiosè.*

1 NOta primo intellectum illius. b *Scrutans corda, & renes Deus.* in quo, vt ait Hugo probatus ab Archidiacono Card. & Bellamera per corda cogitationes significantur, & per renes delectationes. Sed cautius videtur dicere S. Thomas, *c* per corda intelligi intentiones, & per renes delectationes. quia cogitatio est actus potentię cognoscitiuæ, intentio verò est actus appetitiuæ, vt docet idem S. Thomas, *d* & vt plurimum per cor intelligitur affectus voluntatis * iuxta illud. e *Inueni virum secundum cor meum*, præsertim cùm agitur de operibus bonis, vel malis, sicut in dicto versiculo, qui agit de iudicio Dei ferendo de actibus bonis & malis.

b Psalm. 7.

c In eod. Ps.

d 1. 2. q. 12. ... 1. & 2. 2. q. 180. art. 1. & in 2. sentē. d. 38. art. 3.

e 1. Reg.

* Iuxta illud. Inueni virum secundum cor meum. *In 1. lib. regum hoc non habetur, sed solum illud. prouidi eum mihi in ... eius regem. Sed D. Paulus illius loci fidelissimum interpretem agens Actor. 13. 22. & annoto illo suscitauit illis Dauid Regem, cui testimonium perhibens dixit, Inueni Dauid filium Iesse virum secūdum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Tantum ergo interpretem lib. 1. regum pro textu ipso citat Nauarrus, ut malis esse* ἁμάρτημα μνημονικὸν, *quod bono fere condonandum est.*

2 Nota secundo, cognoscere Deum omnia interiora cordium & renum iuxta præfatum dictum psalmi repetitum Apocal. 2. & iuxta illud. f *Prauum est cor hominis, & inscrutabile & quis cognoscet illud? ego dominus scrutans cor & probans renes:* & iuxta illud, *nouit ille, qui nihil ignorat* g

f Hierem. ...

g Cap. non de iudic.

3 Ex quo ab hinc circiter quadraginta annis collegimus duo notabilia: alterum Deum omnia scire: alterum nullam puram creaturam scire omnia. Et in primo notabili diximus multa de scientia infinita, nempe quod duplici modo probatur, quod ipsemet Deus sit ipsa omnium rerum, etiam cogitationum, scientia. Quod nec augeri, nec minui potest. Quod non est mutabilis. Quod non ponit necessitatē rebus contingenter agendis, & id genus alia, quæ ibi videri possunt, & tractantur latius a B. Thoma. *h* In posteriori multa etiam de scientia creaturæ, quod laudabile sit eam quærere. Quod nulla sit ætas ad quærendum

h 1. part. q. ... per totam

dum eam [illegible]. Quod nemo scit, an sit Dei amore dignus. Quod nec homo, nec angelus futura in sese nouit, neque cordis cogitatus, si cogitans nolit. Quod consulere Cacodæmones de futuris interdũ sapit hæresim. Quod Astrologia non sit vetita contra Decium: sed quod multi astrologi sunt ablegandi. Quod sola Christi anima nouit omnia: licet non ita perfecte ac Deus. & id genus alia, quę ibi legi possunt.

Quoniam autem audio, magnam partem Christianorum imitari Turcas, Saracenos, & Paganos in desiderando scire futura & præsentia, quæ in loginquis locis & terris aguntur, & secreta, quæ prope fiunt: quin & cogitatus ipsos Deo reseruatos per vanas, & execrabiles superstitiones, nõ grauabor transcribere hic, quam olim pietato notabili adiunximus, ad castigandos diuinos, exhortationem in hæc verba.

Exhortatio ad castigandum diuinos.

4 Locus simul & pietas exigunt à me, in præsentia, candide lector, vt admoneam omnes, quos diuini honoris cura tenet, castigandos esse illos, qui ea, quæ in loginquis locis & terris fiunt, nullo inde nuntio accepto, vel ea, quę in secretis locis accidunt, nemine illa ipsis prodente, nuntiant, cum alijs, tum principibus iactantes se se. O imprudentiam arrogantissimam & arrogantiam impudentissimam per Astronomiam illa cognouisse, cum a Cacodæmonibus illa superstitiosissime, & vtinam non hæretice, didicerint. Quam te quis satis demiretur quanta cum socordia, ne dicam impudentia, bona pars Christianorum (quod summopere dolendum est) & in ijs summatum, & aliquot literatorum cultorũ cum multis ægrotantium centurijs erient, dum alij habent Cacodæmones familiares, aut habere percupiunt, à quibus quæ in longinquis partibus, alijsq; locis secretis fiunt, quàm citissime addiscant, & quorum obsequio & ministerio multis in locis vtuntur. Alij verò quærunt homunciones, etiam à Christiana fide alienos, qui obsequio maligni spiritus se vti iactant: aut talem certè se astronomiam callere mentiuntur, qua sciãt & nouerint quædam in remotis, occultisque locis facta. Quos cum inuenerint altis donant muneribus, digniores qui cruentis donatẽtur verberibus. Alij se in specubus & subterraneis, alijsq; locis abditissimis docendos Cacodæmonibus, vt audio, tradunt. Alij ægroti & grauiter vulnerati adorãt carmina quædam, quibus nulla est vis à natura, neq; à diuino, vel ecclesiastico instituto. Alij, quorũ nescio, an maior sit culpa, cum sciant aliquot sibi subditos talia vel tacere vel curare: nullo tamen pietatis zelo in eos animantur, sed veluti conniuentibus oculis altissimi Domini dissimulant iniurias. Quod ne fiat, intelligite iam adhortante Propheta, *a Reges intelligite*, qui latera eorum clauditis & eruditissimi, qui iudicatis terram, eruditissimi qui ipsis adsidetis: *b scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos.* Meminerimus omnes, vitam hominis super terram quandam esse militiam. *c* Meminerimus, duos esse huius militiæ duces: alterum, qui pro nobis est, Christum lucis pacisq; principem: *d* alterum, qui contra nos est, Sathanam item principem: sed huius mundi, sed tenebrarum. *e* Meminerimus inter hos ductores, & eorum exercitus, bellum esse perpetuum & irreconciliabile: & quod merito ἀκατάσπονδος πόλεμος dici debeat. Meminerimus, nos dedisse duci nostro *f* nomina, & in eius verba iurasse cũ sacrosancti baptismi aqua ablueremur. Veniat in mentem quam exosi, quam turpes, quanta pœna digni habeantur trãsfugæ & desertores. *g* Non obliuiscamur multis nos erratis a Christo desciscere: *h* at quo maxime morum peruersitate defecimus, & transfugimus infidelitatem esse *i* cui proxima est hæc, quam insectamur, Cacodęmonum familiaritas. *k* Veniant hęc in mentem. Veniant pudeatque Christi, sub quo militare cœpimus, vexillum deserere. [illegible] vos Reges præsertim, & summates [illegible] in vestros milites, non [illegible] sed etiam in emansores & [illegible] alienantes. *l* Pudeat [illegible] illum habere familiarem, qui [illegible] generis humani hostis *m* est anti[illegible]ssimus. Pudeat, quod est apud

Litiam, *a* percutere [illegible] in[illegible]no. Expendamus nobis [illegible] mus, Dæmonum [illegible] hac vita [illegible] dam æternę damnationis, & quæ per[illegible] cohabitationis: sicut [illegible] ijs, quibus interdum apparent, initium [illegible] est futuræ [illegible]tatis, & quæ in [illegible] futura est, perpetuæ cohabitationis. Expendamus nobiscum illud Augustini: *b* *Qui sine saluatore salutem vult habere, & sine vera sapientia [illegible] se prudentem fieri posse, non sanus sed æger non prudens [illegible] stultus & demens permanebit.* Expendamus Cacodæmones [illegible] honoris auidissimos nihil non agere, quo [illegible] beantur. *c* Cuius rei testis est locupletissima [illegible] lusa, & quæ in hunc vsq; diem deluditur Gentilitas. Non dubitemus toties illis videri tribui diuinum honorem, *d* quoties curamus ab illis discere futura, quorum præscientia soli Deo est peculiaris. Non dubitemus, nos toties dare dexteras ipsis, quoties cupimus aliquid ab eis discere vel scientia quam habent de ijs, quæ nobis sunt secreta, vel absentia iuuari, vel opera medicari. Quid, per Deum prodest, *e* remotissimas gentes fidei Christianæ subijcere, Christianum imperium extendere, operam pro viribus strenuam summatibus, qui hæc curant, impendere, si nos interim, & nostros principes [illegible] in[illegible] curiositate ac pestilenti superstitione subijcimus aut certè subijci impune patimur, & non sine magno infamorum scandalo?

6 At inquies, res dulcissima optatissimaque est mens sana in corpore sano. *f* corpus iuuenile in senecta: longe pulcherrimum alijs eruditione præstare. Maxime vero è repub. scire, quid cum suis proceribus secreto moliatur hostis. Quid amicus. Quid Lusitanus, aut Castellanus. Quid Gallus, aut Italus, vel Germanus. Quid desit nostro, vel hostium exercitui absenti. Fateor quid in hoc, dum illa illis contingant modis, quos Deus probat, quos vigilans prudentia, parque diligentia inuenit. At, *g* o curuæ in terras animæ, & cœlestium inanes, potestne mortalibus quidquam dulce, pulchrum, vel commodum venire [illegible] hoste versuto, multe *h* ad nocendum vias habenti, & totidem alias quærenti. Qui ruinæ suæ [illegible] omnibus modis humanum genus pertinete [illegible]. Qui humanum intellectum non potest sicut angelus bonus illuminare, *i* sed tantum obtenebrare: Qui mendax est, & pater mendacij? Qui si aliquando quidquam vel dicat vel faciat, quo suis cultoribus vel parum commodet: non tamẽ id facit, vt prosit, sed vt grauissimè aliquo mendacio, illi fide habita, obsit. Si cauendum est ab inimico reconciliato, *k* quid de inimico prorsus irreconciliabili: Iam quod prodesset fortunis, nec obesset vnquam illis, quod prorsus contra est: *l* Quid prodest homini totum mundum lucrari cum animæ suæ detrimento? Vbi est illa caritas, qua Deum plusquam nos diligere tenemur: *m* Si Deum Opt. Max. pro Domino ducimus, vbi est ipsius timor: *n* Si pro Patre, vbi ipsius amor. Absint à nobis hęc remedia, quę ipsis morbis sunt grauiora. *o* Absit à nobis leonina societas, *p* cum eo pę[illegible], qui tanquam leo rugiens circuit quærens [illegible] quod bellum iam inde à baptismo [illegible] perpetuum, geramus grauiter, geramus & strenue [illegible] versantes illud Pauli *r* [illegible] separabit à caritate Christi: Qui [illegible] Christi vexillum, in quo vincendum [illegible] funesta perfidi hostis per familiaritatem [illegible] ete? An tribulatio, an angustia, an nuditas, an fames, an gladius, an periculum? Decernamus [illegible] pe diuina quod eadem exequamur: scilicet quod neq; mors, neque vita, neq; angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque creatura aliqua nos separet à caritate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

7 Inter alia Christiane lector, quæ me ad hanc exhortationem faciendam mouerunt, fuerunt quidam, qui quo tempore præfatam relectionem Conimbricæ composui & pronunciaui, frequentabant, curiam Regis Ioannis huius nominis tertij, non solum Lusitaniæ: sed etiam totius orbis Christiani Regum cum primis religiosissimi, prudentissi-

a Psal. 2 vers. 10.
b Psalm 99. vers. 3.
c Iob. 7.
d Esa. 9.
e Ca. C baptizandi de cõsecr. d. 4.
f Leg. 3. § n, qui ad host. ff. de re milit.
g Ca. omnis de pœn. d. 1.
h 2. 2. q. 10. art. 6.
i 2. 2. q. 94. art. ad 1 & q. 97 art. 4 & q. 100 art. 1. ad 1.
k Leg. 1. §. a mansor ad [illegible] glos. & leg. seq. ff. de remi.
l Leg. qui cõ meatu[illegible] ff. eodem in Ca. vasis. 26 q. 2.

a Esa. [illegible]
b [illegible] q. 2.
c Aug. [illegible] de diuinatione dæmonum [illegible] 26. q. 5 & Tho. [illegible] 2. 2. q. 1. [illegible] art. 4.
e Hieron. ad Nepot. [illegible] de vit. cler. [illegible] nihil omnino prodest de[illegible] secr. d. 5.
f Pers. Saty.
g Pers. Saty.
h Cap. vesin. 10. q. 1.
i Thom. 2. 2. q. 172. art.
k Athanasius
l Cap. Matthæi. de [illegible] & Marc.
m Ca. cari[illegible] est. de pœnit. d. 2.
n Malach.
o Ibidem.
p Leg. [illegible] non fuerint. [illegible] pro socio.
q Ca. 1. Pet.
r Ad Rom. 8.

dentissimi, & iustissimi, & in sibi subditos amore paterno,& Regia magnificentia benignissimi, & iactantes se astrologos, euentus futuros prænunciabant, consilia, dicta, & facta in prouincijs longissimè remotis denunciabant,fures & furta secreta indicabant, & plagas aliquas,& morbos nulla medicina facta, curabant, quos ante mensem post hanc repetitionem in eiusdem Regis curia publicatam, inde abijsse accepimus (vtinam & in vrbe aliqui ob eam editam resipiscant.) Et quoniam ab egregijs confessarijs audio,nonnullos esse in vrbe, & in vicinis prouincijs, qui Cacodæmonum opera in prædicta quatuor vtuntur & plurimi præsertim fœminæ multiplici superstitione sibi victum quæritant, etiam atque etiam rogo & obsecro omnes cuiuslibet ordinis confessarios, vt occasione oblata doceant sibi confitentes illas bases ad secernenda superstitiosa à religiosis aptissimas,easdemque breuissimas, quas in Enchirid. Confess. a posuimus.

a Ca. 11. n. 20.

CAP. NOLI PVTARE.

AVGVST. CAP. XXIII. LIB. XIX. CONTRA FAVSTVM. IMO VERO tract. 42. in c. 8. Ioan. vt notatur in decreto Gregoriano.

NOli putare,te non esse homicidam quando fratri tuo mala persuades. Si fratri tuo mala persuades occidis. Et vt scias, quia occidis audi Psalmistam: Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus,* alias machæra acuta.

* Psalm. 56. vers. 6.

SVMMARIVM

1 *Homicida est suadens malum, quod sic ampliatur & limitatur.*
2 *Restitutio bonorum animæ vt est necessaria. n. 8.*
3 *Bona animæ meliora quàm corporis & fortunæ.*
3 *Gratia etiam parua præstantior omni naturali bono.*
4 *Anima vita præstantior corporali.*
5 *Restitutionem sola legis iustitiæ fractio inducit.*
5 *Occidit animam, sed non verè peccatum.*
6 *Bona animæ voluntate sola perduntur.*
7 *Restitutio bonorum animæ cuiq; à Christo parata.*
8 *Bona animæ alia gratuita, alia naturalia.*
9 *Restituendi obligatio, oblato debito, cessat.*
10 *Peccans minus sæpe magis restituere tenetur.*
11 *Peccatum intentum directè in malum vt peius.*
12 *Restituat qui dolo, metu, vel fraude facit peccare.*
13 *Restituet cur plus interdum furans, quàm fornicans.*

1 NOta primo ex hoc c. eum, qui persuadet proximo malum esse homicidam,eo quod occidit animam eius: quod ampliatur duobus modis, & limitatur totidē. Ampliatur primò, vt non solùm procedat in persuadente: sed etiam suadente,& quomodolibet rogante, & inuitante. Tum quia consentit in peccatum mortale, quod ipse vult facere, vel fieri ab alio: & qui cōsentit in aliquod peccatum mortale volendo illud admittere, vel volendo vt alius admittat, mortifere peccat vt ait Paulus, *b* & tradimus post alios in Enchirid. Conf. *c* & supra. *d* Vnde colligere licet non absre, totam orthodoxam ecclesiam post Dauidem precatorem maximū, *e* prece humili orare Deū Opt. Max. *ab alienis parce seruo tuo*, hoc est condona nobis peccata, quæ admittimus inducendo directè vel indirectè alios ad peccandum,& volendo vt alij peccent: nonnunquam in vtilitatem nostram, vel alienam: & nonnunquam in suum proprium damnum. Licet item ex eadem colligere illud eiusdem Prophetæ dictum. *f* *Delicta quis intelligit: ab occultis meis mūda me*, quandoquidem pauci sunt ex relatione aliorum, qui huiusmodi peccata satis meminerint,& pauciores qui ea confiteantur.

Secundo ampliatur, vt procedat etiam in volente persuadere, licet nec persuadeat nec suadeat, nec etiam minus ad peccandum moueat. Quia sicut volens occidere, licet non occidat, dicitur esse homicida mētalis, vt in fine huius ca. dicitur: ita volens persuadere, licet nullo modo persuadeat, dicitur persuasor, saltem mentalis: & ita homicida mentalis per prædicta.

a Cap. 1 ad Rom. & c. qui sentit. 11.
b Ca. 11. n. 9.
c In c. ergo.
d Ad c. ergo nonn.
e Psalm. 18.
f Psalm. 18.

Limitatur autem duobus modis. Primo quidem, vt nō procedat in persuadente peccatum veniale: quia illud nō occidit animam, quippe non tollit gratiam secundum Thomam receptum, *a* quæ est animæ vita. *b* Secundo limitatur, vt non procedat secundum significationem propriam per ea quæ dicta sunt in cap. *periculosa*. *c* Non enim persuasor mali occidit eum, cui persuadet, cum vitam corporalem non adimat, quod requiritur, vt dictum est, *d* ad hoc, vt dicatur verè occisus. & probatur per l. *si ita vulneratus*. *e*

2 Secundo nota, quæstionis esse grauissimæ: An qui nocet in bonis animæ proximo, teneatur ad restituendum damnum. Nam partem affirmantem asseruit Scotus, *f* in hoc ibi communiter receptus, & Adrianus, *g* & alij alibi, quæ videtur communis opinio, ea ratione, quod si rerum corporalium restitutio est necessaria, multo amplius spiritualium, quæ ad animam pertinent, argumento capit. *cum in cunctis*. *h* siquidem hæc nobiliora sunt illis. Proinde modo, quo nocuit restituere debet inducendo ad pœnitentiam eum, quem induxit ad peccandum; & operameritoria consulendo, exhortando, & pro eo Deum precibus, tum proprijs, tum alienis, si opus est, interpellando, eiusq; conuersionem impetrando, reuocare contendat: absque tamen peccati occulti manifestatione. Pro qua communi opinione facit primò quod qui nocet proximo in bonis pecuniarijs, honorarijs, & corporalibus tenetur restituere secūdum oēs. *i* At animæ bona, præsertim gratia gratum faciens, & virtutes sunt pretiosiora prædictis, *k* maximè gratia, quæ quamlibet parua valet pluquam vniuersa totius orbis bona naturalia secundum S. Thomam receptum. *l* Ergo à fortiori, qui nocuit proximo in illis, tenebitur ea restituere, quam optimo modo possit.

Secundo, quòd qui plus nocet proximo, cæteris paribus, plus peccat secundum eundem D. Thomam receptum. *m*

4 Tertio, quod anima pretiosior est corpore, *n* & consequenter vita animæ plus valet, quàm vita vera corporis: & à fortiori quam fama, vel honor, vel pecunia, quæ licet interdum impropriè vocentur hominis vita, vt probatur, & dictum est in c. *homicidiorum*. *o* non tamen verè sunt vita. Et consequenter plus videtur obligatus restituere, qui animam hominis occidit, & vitam eius tollit, quàm qui reliqua bona subtrahit.

Quarto, quod memoria, iudicium, ars & scientia sunt animi bona: at qui alium læderet in eis, ita vt non posset per suam industriam viuere, vt poterat vtendo eis, teneretur restituere, secundum omnium mentē: ergo etiam qui lædit in alijs bonis gratuitis, quæ longè sunt ijs maiora, ad idem tenebitur.

5 Pro contraria tamen parte facit primo, quod sola peccata contra leges veræ iustitiæ specialis inducunt necessitatem restituendi, & non alia quæ sunt contra leges caritatis, & aliarum virtutum secundum Alexandrum Halensem communiter receptum, *p* qui bene defenditur ab Adriano, *q* quem nos quoq; sequuti fuimus in repetitio. ca. *inter verba*, & in Enchirid. Conf. *s* & Dominicus Sotus, *s* at nocere proximo in bonis animæ non est facere contra leges iustitiæ veræ specialis, sed contra legem caritatis. Nam inducere aliquem ad peccandum mortiferè non est contra quintum præceptum Decalogi, NON OCCIDES, vt aliqui pie putant, & nos etiam diximus in prælato Enchirid. Conf. *t* post Concilium Coloniense in declaratione quinti præcepti, non enim occidit animam verè, sed metaphoricos, vt dictum est supra. *v*

6 Secundo quod scienti & consentienti non fit iniuria neque dolus, *x* at nemo tollit alteri animæ bona, saltem gratuita, nisi volenti, & consentienti. cum illa non tollantur, nisi per peccatum: & peccatum: vt Augustinus ait, *y* tela-

a 2a 2. q. 24. ar. 11. pen.
b Ca. omnis intra cad. & c. caritas. 2 inf. d. 2.
c Num. 4.
d In d. c. periculosa in præstatum 4.
e ff. ad l. Aquil.
f In 4. lib. sen. d. 15 q. 3. art. 1.
g In 4. de rest. q. 31.
h De elect. & electi. multo magis. C. de SS. eccles.
i In c. si res aliena 14 q. 6. & c. peccatū. de reg. iu. li. 6.
k Ca. ex mero. te. & c. dote tiores 6 q. 1.
l 1 2 q. 113. art. 9 ad 2. & in 4. d. 5 q. 1. ar. 3 quæstiū cula 1.
m 1 2 q. 73. art. 8.
n Ca. præcepis minora. 4 q. 1. & l. qui exigit. 2a q. 1.
o Num. 1 super eadem.
p In 2 part q. 87.
q In 4. de rest. q. 1. col. 9 in 3 de currente.
r om. iū. fure
s Ca. 24. n. 7.
s Lib. 3. q. 3. art. 4 & lib. 4. de iust. & iur. q. 7 art. 3 col. 4. & alibi sæpe
t Cap. 15 n. 1.
v In c. homicidiorum. n. 4.
x Ca. scienti. de reg. iur. lib. 6. cum suis concordatib.
y Cap. 15 libr. 1 Retractationum.

relatus a Gratiano: adeo est voluntarium, quod non esset peccatum, si non esset voluntarium.

7 Tertio, quod qui lædit, satisfacere videtur offerendo læso per se vel alium id, in quo læsit, argumento legis primæ & adnotatorum ei,*b* & in præallegatis cap. *si res.c* & c. *peccatum.d* at oblata est, & quotidie offertur peccatori a Deo per pœnitentiam refectio bonorum gratuitorũ per peccatum perditorum & ablatorum, iuxta illud,*e Pœnitemini & conuertimini, vt deleantur peccata vestra*: & per totam huius dist. seriem. Ergo qui læsit in prædictis bonis aut nõ tenetur restituere, aut restitutionem factam habet, si Iesus vult eam oblatam accipere: & si non vult, in mora est accipiendi, & ita sibi debet imputare, quia, vt habet regula iuris supra allegata: *Mora sua cuique est damnosa.*

Quarto, quod nulli confessarij, quamlibet pij & docti consueuerunt huiusmodi restitutiones iniungere pœnitentibus: nec vllus videtur esse canon, qui huiusmodi restitutionem iubeat fieri: ergo nec nos debemus dicere, illam de præcepto esse faciendam, argumento cap. *consuluisti.f*

8 Pro quorum omnium concordia videtur dicendũ primo, animæ bona esse duplicia. Altera naturalia, quæ tolli quidem possunt absq; consensu habentis ea, & non recuperari sola voluntate perdentis illa, qualia sunt iudicium, memoria, ars, scientia, & mentis sanitas, de quibus dicendu est, eum, qui ea aliquo modo manca fecerit, vel prorsus læserit, teneri ad restitutionem, quod probat argumẽtum quartum pro parte affirmante supra formatum. Altera sunt bona gratuita spiritalia, quæ nequeunt tolli sine consensu habentis ea, qualia sunt gratia Dei, dona Spiritus sancti, & virtutes infusæ, quæ absque lethali peccato nequeunt perdi: & sola voluntate perdentis ea, & misericordia Dei possunt recuperari. De quibus videtur dicendum, non esse de iustitia restituenda ab eo, qui læserit illa propter argumenta pro parte negante formata: nisi aliquid aliud vltra peccati persuasionem, & inductionem in illud interuenerit, propter ea, quæ mox dicemus. Et ad opposita respondetur.

9 Ad primum concedendo quidem, bona gratuita animæ, gratiam gratum facientem, & dona Spiritus sancti esse quidem multo pretiosiora bonis corporalibus, honorarijs, & pecuniarijs: negando tamen quod ex hoc sequatur, magis teneri ad restituendũ illa, quàm hæc. tum quia hæc tolluntur ab inuito sine consensu saltem libero habentis ea: illa vero à volente, qui sine voluntario peccato non potest illa perdere, vt probat ipsummet argumẽtum pro parte affirmante adductum, tum quia qui perdit illa, potest, si vult, ea recuperare sine alicuius hominis adiutorio per suam pœnitentiam, & misericordiam Dei semper ad condonandum peccata parati: qui autem perdit hæc minime, vt palam est. tum quia obligatio restituẽdi cessat vt supra quoque dictum est, oblato debito creditori per debitorem, vel per alium, qui pro eo soluat, iuxta legem. *manifesti.g* & l. *soluendo.h* cum alijs per glossas ibi citatis: at misericordissimus pijssimusque Deus semper offert suę gratiæ restitutionem volenti efficaciter eam recuperare, iuxta illud.i *Ego sto ad ostium & pulso, si quis mihi aperuerit intrabo, & cœnabo cum illo*: Et iuxta illud.k *Petite, & accipietis, pulsate & aperietur vobis.* Tum quia creditor nolens capere debitum à debitore, vel alio pro illo soluere volẽte, videtur esse in mora capiendi sibi debitum: & ita sibi, & nõ alij debet imputare: & ideo sua culpa, & non aliena desinit esse satisfactus, argumento cap. *mora.l*

10 Ad secundum respondetur primo, concedendo quidem plus peccare, cæteris paribus, qui plus nocet: negando tamen esse cætera paria in lædente spiritalia, & lædente temporalia. Quia hic lędit inuito domino: ille vero volente illo. Secundo respondetur negando, quod semper teneatur plus restituere, qui plus peccat. Plus enim peccat qui Deum Opt. Max. odio habet, quam qui furatur proximo scutum. Quia omnium peccatorum maximum est odium Dei secundum D. Thomam,*m* attamen hic plus tenetur restituere, quàm ille. Item qui voluntate deliberata inflammandi, & comburendi totam domum proximi illam incendit, & non combussit nisi partem fenestræ plus peccat, quàm qui per subitam [illegible] maiorem partem eius: at hic plus tenetur restituere [illegible] quia magnitudo obligationis restituendi non [illegible] prouenit ex magnitudine peccati quàm ex magnitudine [illegible] dati, argumento totius tit. de iniur. & dam. dat. & de restitut. spoliator.

Ad tertium respondetur primo, concedendo animam esse pretiosiorem corpore, & plus peccare eum, qui directo vult occidere alterius animam, & tollere illi vitã spiritalem, quàm eum, qui vult occidere corpus, & tollere ei vitam corporalem: negando tamen, quod plus teneatur restituere, quàm hic. tum quia vt supra dictum est, ille tollit vitam scienti & volenti: hic autem ignoranti, & nolenti, vel saltem inuito, licet scienti.

11 Tum quia hic tollit vitam volens directo illam tollere: ille verò, qui persuadet peccatum nunquam, vel certe raro vult directo auferre vitam animæ eius, quem inducit ad peccandum. Et constat peccata in malum directo intenta, esse maiora peccatis indirecto solum & per quandam consequutionem in illud malum directa. arg. l. *si quis nec causam.a* & aliorum multorum ibi à Iasone inductorum, & eorum, quæ determinat B. Thomas de nocumento intento.*b*

Ad quartum argumentum respondeo concedendo, quod lædens alium in bonis animæ naturalibus, de quibus arguitur, perinde tenetur restituere boni viri seu iudicis arbitrio, ac is qui læsit alium in bonis corporalibus & honorarijs: negando tamen quod ex hoc sequatur ad restitutionem bonorum gratuitorum, per easdem rationes per quas monstrauimus non inferri hoc ex propositis in tribus argumentis prioribus.

Ex quibus infertur primo, præfatam communem opinionem, pro qua fuerunt allata quatuor prædicta argumenta, non esse intelligendam de inducente ad peccatũ veniale, per quod non amittitur gratia Dei, & alia spiritalia ei coniuncta, vt prædictum est. Neque de quolibet inducente ad peccatum lethale: sed de illo, qui vi, dolo, aut fraude alium ad peccatum inducit, vt si pater familias, aut dominus auctoritate sua induceret filium suum, aut cliẽtem, vel seruum, vt cum alio inimicitias exerceret: aut literarum peritus, vel hæreticus quispiam alteri persuaderet, illum, aut illum contractum non esse vsurarium: aut illam vel illam doctrinam non esse veram: cùm tamen cõtrarium esset verum: vel qui susurrando vel falsa renunciando inter duos inimicitias disseminaret. Neque est item intelligenda de illo, qui ad peccandum impulit alium qui scit illud esse peccatum, & potest libere, & absque vllo timore, aut erubescentia illius, qui inducit illum ad peccãdum abstinere ab illo peccato, aut ab illo resilire. Nam hic ad nullam tenetur restitutionem à iustitia præceptam de qua hic loquimur, siquidem nihil commisit contra iustitiam, quanquam debeat illum ex caritate, sicut alios peccatores, & aliquanto plus corrigere. Id quod eruditè insinuauit, & meo iudicio efficaciter probauit magister Sotus.*c*

13 Secundo verum esse, id quod Sotus vbi supra ait, eum qui aliquam parum honestam induxit ad fornicandum, non vt animam eius occideret, sed vt suam libidinem voluptatemq; expleret, non peccare tantùm, quantum peccasset auferendo vel furando ab aliquo magnam pecuniæ quantitatem, tum quia non intẽdit animam eius occidere, neq; vita gratiæ priuare, nisi solum per quandam consequutionem forte à se non præuisam, nec præcogitatam, tum quia parum illam læderet quoad temporalia, cùm non esset integra fama: alium vero, cui auferret magnam pecuniæ quantitatem grauiter læderet. Cui consequens est, eum non teneri per illam inductionem ad fornicandum, tantum restituere, quantum per præfatam rapinam vel furtum, tum quia non nocuit illi nolẽti vel inuito, sed volenti. huic autem nocuit nolenti & inuito, tum quia, vt paulo superius dictum est, offertur ei à misericordissimo Deo restitutio gratiæ, si qua fuit ablata, per quod videtur ei satisfactum: quæ tamen oblatio non fieret huic pecunia sua priuato.

Margin notes:
In 9.1.11. — *ff qui satisd. cogant.* — *14.q.6.* — *De reg. iur. lib. 6.* — *Actor. 3.* — *2 q. 4 &* — *in eb. de tra. & semiss. §. considerem. vell. 3.* — *C. de solu. ionib.* — *ff. de negot. gest* — *Apoc. 3.* — *Luc. 11.* — *De reg. iur. lib. 6.* — *in 1.2.q.73. ar 4. ad 3. & 2.2 q. 34. art. & q 39. ar. ad 3.* — *a ff. de verb. cred.* — *b 2 2 q. 73 art. 8.* — *c Lib. 4 q. 6 art. 3. de iust. & iur.*

CAP. HOMICIDIUM.

AVGVSTINVS LIBRO XIX. CONTRA FAVSTVM. cap.23.

HOmicidium lege vetitum putabatur, a nō aliud esse, nisi corporis peremptio. Aperuit ergo Dominus, b omnem iniquum motum ad nocendum fratri in homicidij genere deputari.

S V M M A R I V M.

1 *Homicidium quare voluntas occidendi & nocendi personæ.*
2 *Licet non etiam bonis honoris, & pecuniæ.*

1 NOta primo quod Iudæi ante aduētum Christi putabant, solam voluntatem occidendi nō esse peccatum, sed male tum quod ipse Christus damnauit eorū sententiam, a tum quod desiderium siue cupiditas & cōcupiscentia male faciendi est peccatum, vt postrema duo Decalogi præcepta probāt, tum quod peccata solius cordis, & peccata oris & operis eisdem respondētia eiusdem speciei sunt, vt tradit D. Thomas receptus, b relatus etiam a nobis in Enchir. Conf. c tum quod imo culpa & malitia peccati proprius inest malæ voluntati quam operi, vt tradit D. Thomas. d

2 Nota secundo, omnem appetitum nocendi proximo, dici posse homicidium. Quod est verum intelligēdo primo de appetitu nocēdi proximo in persona & bonis corporalibus: non autem de appetitu nocendi ei in bonis pecuniarijs, vel honorarijs; quia quintum præceptum, de nō occidendo traditum à Mose, e solū prohibet damna personalia in proximum, & non damna pecuniaria, quę prohibentur per septimum; nec honoraria, quæ prohibentur per octauu, vt post alios diximus & nos in præcitato Enchir. Conf. f neq; damna in bonis gratuitis, vt in præcedēti c. diximus. Non est etiam intelligendum de primo motu occidendi, vel vulnerandi, quem non possumus impedire, vt ait glossa notabilis huius ca. & probatur in illo Apostoli. g *Non enim quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio.* Neq; item est intelligēdum de sola voluntate occidendi, vulnerandi, vel peccandi, non sequuta morte, quoad hoc vt leges humanæ contra homicidas editæ habeant locum in huiusmodi vulnerante: quia vt diximus, h non dicuntur propriè homicidæ, qui non occidunt, etiamsi vulnerent. Addo tamen quod etiam nocēs proximo in bonis honorarijs, vel pecuniarijs potest dici homicida impropriè per metaphoram, metonymiam aut synecdochen, quatenus præbent occasionem homicidij, & quodammodo tollunt vitam, quę in honore, amore & pecunia quodammodo consistit, vt diximus in capit. *homicidiorum.* k

CAP. SI PROPTEREA.

AVGVSTINVS LIBRO PRIMO CONTRA FAVSTVM, IMO EST IN LIB. 50. homil. homil. 38.

SI propterea non facis furtum, quia times ne videaris, intus fecisti, in corde fecisti, reus furti teneris, & nil tulisti.

S V M M A R I V M.

1 *Furtum est voluntas furandi quoad hoc, & non quoad illa.*

1 NOta ex hoc ca. volentem furari, furem esse. Quod quidem est eo modo intelligendum quo diximus supra, l voluntatem & appetentiam malam esse peccatū, & quando veniale, & quando mortale. Quod verò subditur teneri furti, intelligendum est quoad Deum & legē eius, & quoad forum conscientię tantum, nō autem quoad homines, & legem eorum, & forum exterius, vt ibidem diximus. Neq; quoad Deum & forum conscientię quoad

A [illegible] duplo, tripli, vel quadrupli, de qua in § [illegible] & § [illegible] & §. quem [illegible] sed ad longe grauiorem [illegible] ceterorum inferni [illegible] onis, iuxta ea quæ diximus vbi supra, & in ea dict. b

CAP. SI CUI.

AVGVSTINVS LIB. I. DE LIBERO ARBITRIO. cap.3.

SI cui etiam non contingat facultas cōcumbendi cum coniuge aliena, tamen planum sit, cum aliquo modo id cupere, & si potestas detur, esse facturum: non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur.

S V M M A R I V M.

1 *Delectatio conditionalis; Si duxero illam, an mortalis.*
2 *Vidua delectari potest actu coniugali præterito dupliciter.*
3 *Sic bene, & sic male contra Caietanum.*
4 *Delectatio venerea præsens non ordinata in generationē prolis ex qualibet re bona vel mala prohibita.*
5 *Delectari de sententia data, & de habita copula, vt differunt.*
6 *Coniugi cuid [illegible] licet, quam cahibita [illegible].*
7 *Delectatio maris de fœmina visa, vel contrario, vt peccatum.*
7 *Visus necta [illegible] regulariter per se malus.*
8 *Visus fœmina malus, sed tactus peior.*
9 *Neuter tamen per se bonus, nec malus.* 11 *& 12.*
9 *Visus & tactus ad delectandum mortiferi sunt.*
10 *Visus vel tactus vt mortifer ob delectationem.*
11 *Tactus fœminæ ob aliud, quam libidinem, vt malus.*
12 *Delectatio vrgens ex tactu fœminæ, an lethalis.*
13 *Tactus fœminæ [illegible] licitus.*
13 *Tactus venereus non per se malus, bonus interdum.*
14 *Oscula & alij tactus fœminæ suo genere indifferentes, sed facti ad libidinem mortiferi.*
15 *Tactus fœminæ ad delectationem honestam, vt non malus.*
16 *Tangentium [illegible] delectando se, vt non peccat.*
16 *Delectatio venerea paruitas, an excuset à mortali.*

PRænotandum, quod neq, Gratianus, neq: Archidiaconus citant locum, vbi hoc dicat Augustinus: Cardinalis autem dicit, id dixisse Augustinum in 4. libr. de libero arbitrio: sed non dicit in 4. sed in 1. c. 3.

1 NOta primo, cupientem fornicari censeri fornicari. Pro quo facit illud c *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Est perpendendum est, quod licet non dicat Augustinus simpliciter, volentem seu cupientem fornicari, sed cum illa adiectione, aliquo modo, quasi diceret quantulocunque modo volentem fornicari, argu. gl. singularis, d per verba tamen sequentia significat loqui se de illo, qui aliquo modo, quantuluscunque ille sit, ita vult fornicari, vt id faceret, si facultas ad id adesset. Propter quod decidemus hic breuiter dubia, quæ huc remisimus decidenda in fine ca. *consuetudinis.* e

Quorum primum est, an peccet mortaliter, qui vellet delectari se conditionaliter cum aliqua, vel aliquo, si vel quando [illegible] vel sua coniux esset. Et quidem [illegible] sententia; hoc [illegible] tacet pro parte negante, neq; [illegible] huius quæstionis [illegible], vt plurima [illegible] volente fornicari, qui id faceret si facultas [illegible] esset; & [illegible] non [illegible] quitur de conditionali voluntate delectandi actu aliquo, si vel quando licitus esset, de qua quæstio proponitur: sed de voluntate absoluta fornicandi, si [illegible] adesset [illegible]: tamen pro parte negante, quod dispositio conditionalis, nihil ponit in esse, donec adimpleatur conditio. f Ergo voluntas delectandi se copula coniugali habita cum aliquo, vel aliqua, si esset, vel fieret sua, vel suus coniux, non est peccatum mortale, quia non est de actu illicito.

Pro parte autem affirmante facit, quod delectatio nascens ex [illegible] cogitatione non est conditionalis, nec pendens de futuro euentu, si vel, quando fuerit coniux: imo est præsens, vt palam est. Videtur ergo dicendum, quod an is, de quo quæritur, concipit delectatione præsentem

a Gene. 1.
b Matth. 5.
a Matth. 5.
b 1. 2. q. 72. ar. 7. ad 3.
c In Enchir. c. 9.
d 1. 2. q. 74. artic. 1. 2.
e Exod. 20.
f c. 11. & c. 16.
g Rom. 7.
h [illegible]
k Sup. ead.
l [illegible] n. 2. & 11.
a De [illegible] restitutionibus.
b Sup. ea n. 16. & 17.
c Matth. 5.
d In clem. 1. de foro comp. verbo aliqua.
e Sup. ead. n. 12. vers. casus autem.
f Leg. obligationum fere. de actionib. & obligationibus & §. omnis. vrs. de verb. obligationibus supra de rescript. lib. 6.

ex præfata cogitatione insurgentem, & aduertenter illa se delectat, & consentit in ea deliberatè: & peccat mortaliter per rationem pro parte affirmante adductam: aut nõ habet præfatam delectationem præsentem insurgentem ex tali cogitatu conditionali; sed solum voluntatem se delectandi tali copula, cùm sibi fuerit licita: & non peccat per rationem pro parte negante adductam. quod vtique quidem, sed pluribus & paulo obscurioribus verbis determinat Caietanus in opusculis *a*

Tom. 1. tract. 14. dub. 10.

2 Secundum dubium est, an vidua, quæ se delectat cogitando de copula licita habita cum marito suo, dum viueret, peccet lethaliter.

Et pro parte quidem negante facit, quod qui nõ transgreditur legem non peccat, vt ait Augustinus, *b* relatus à Gratiano in cap. *qui peccat.* at vidua de qua quæritur, nullam legem transgredi videtur: quia non habet, nec vult, nec desiderat habere copulam carnalem illicitam: & ita non videtur transgredi sextum præceptum Decalogi, de non mœchando, neque de non desiderando copulam carnalem illicitam.

b Ca. 79 lib. 2 contra literas Petiliani c. 23. q. 4.

Pro parte autem affirmante facit, quod qui se exponit periculo probabili peccandi mortiferè, peccat mortifere, iuxta illud. *d Qui amat periculum peribit in illo:* at huiusmodi vidua exponit se periculo habendi pollutionem præsentem, & consensum & desiderium copulæ carnalis præsentis, quæ sunt peccata mortifera per præfata duo præcepta prohibita.

d Eccles. 3.

Hoc dubium resoluens Caietanus, vbi sup. dub. 2. dicit quod voluntaria delectatio de præterito actu coniugij non est peccatum mortale: quia eiusdẽ moris est delectari de præsenti, præterito, vel futuro; huiusmodi enim, inquit, differentiæ non variant speciem moris de bono in malũ: & propterea sicut simpliciter, & absolutè cõsensu approbatiuo potest placere viduç actus preteritus, ita potest delectari de illo. Quod vtique confirmat ex eo, quod iudex, qui iuste iussit occidere aliquem, iuste postquam defunit esse iudex, potest delectari, & gaudere de illa occisione. Verumtamen periculosa videtur hæc resolutio, tũ per resolutionem eiusdem, qua ibidem resoluit primum dubiũ dicens posse quidem velle, quem delectare se copula carnali conditionali habenda, si &, quando fuerit licita: non tamen habere delectationem præsentem, quæ insurgit ex illa cogitatione morosa. Contrarietas autem colligitur ex eo, quod in vtroque casu cogitatio & memoria habentur de actu licito; & vtrobique quæritur de delectatione insurgẽte ex illa cogitatione: & de altera dicit, quod est mortifera, de altera verò quod non.

3 Tum quod vidua, de qua loquimur, potest habere duplicem delectationem fluentem atque manentem ex memoria & cogitatione copulæ iustæ præteritæ. Altera quidem, qua gaudet & delectatur, se fuisse vxorem talis viri, & se habuisse copulam cum illo, & se delectatam fuisse illo actu: sine tamen præsenti delectatione venerea, ex tali cogitatione insurgente, quæ certè licita est, quia nullo iure prohibita. Altera comitata prædicta delectatione venerea, qua in præsenti delectatur cogitando de illa copula carnali præterita, quæ non est licita. Tum quia prohibitum est omnibus, qui non sunt legitimo matrimonio iuncti, non solum habere, & velle habere copulam carnalem & consentire in illam: sed etiam delectare se carnaliter, & frui voluptate venerea, siue nascatur ex cogitatione de copula carnali licita, siue illicita. Tum quod secundum suam resolutionem liceret cuilibet religioso, atque religiosæ delectare se carnaliter, & habere delectationes venereas manantes ex visione licita pulchræ mulieris, vel viri: vel ex cogitatione copulæ carnalis licitæ aliquorum coniugatorum, vel coniugandorum: vel ex lectione licita sponsaliorum & matrimoniorum inter aliquos contractorum, & vsu licito eorum. quod est contra mentem omnium Sanctorum, qui sentiunt, quod per præceptum de non mœchando, non solum prohibetur actus exterior mœchiæ, vel fornicationis, & voluntas habendi eam: sed etiam voluntas fruendi delectatione venerea vndecunque, vnde insurgente, quam ex actu licito morali, quando illam exercet. Tum quod licet coniux absens, sicut potest velle habere copulam carnalem cum coniuge absente quando præsens fuerit, ita post [...] velle [...] cum illam copulam habuerit: non tamen potest habere in absentia delectationem morosam [...] non potest habere copulam præsentem, neque pollui [...] insurgente ex cogitatione copulæ, quam habuit, vel [...] habere ex copula iam habita, vel habenda cum coniuge, cum fuerit, vel erit præsens. Tum quod fatetur [...] peccare mortaliter viduam, quæ delectationem habet de actu præterito licito cum periculo probabili pollutionis, quod non esset verum, si delectatio [...] esset licita. quia [...] ipsemet in tractatu 22. *a* ait confessarium, neque alium exercentem rem licitam peccare mortifere propter pollutionem contra suam voluntatem euenientem. Tum denique quod omnis delectatio venerea inordinata, & consensus in eam prohibetur per sextum præceptum Decalogi, de Non Moechando, & nonum in eo contentum, de Non Desiderando Vxorem Proximi. vt sentit sanctus Thomas, *b* definiens, illam & consensum in eam esse peccatum: & consequenter prohibitam illo sexto præcepto, vel nono in eo comprehenso, quod & ipsemet Caietan. ait, *c* at omnis delectatio venerea non ordinata in generationem prolis est inordinata, vt ipsemet S. Thom. *d* ergo consequitur, delectationem veneream & consensum in eam deliberatum præfatæ viduæ, vel cuiuscunque alterius non ordinatum in generationem prolis esse peccatum.

a Præfati tomi.

b 2. 2. q. 154. art. 1.

c Art. 4.

d in d. q. art. 1.

5 Ad duo verò argumenta Caietani respondetur, ad primũ quidem concedendo, quod præfata via potest gaudere & delectare se de carnali copula licita præterita, delectatione illa honesta, qua gaudet, se habuisse illam licite cum tali & tali marito, nobili, vel sibi caro: non tamen delectatione venerea inordinata, & libidinosa, vt dicitur in secundo & vltimo argumentis pro nobis adductis.

6 Ad secundum autem concedendo, quod iudex potest gaudere, & delectare se de occisione, quam iuste fieri iussit. Quia huiusmodi delectatio est de actu licito, & nulla lege prohibito: & consequenter, quod etiam vidua præfata potest delectare se delectatione honesta, & gaudio honesto, quod habuit rem cum suo marito, & quod delectata fuerit tunc delectatione ordinata in generationem prolis intenta: negando tamen ex hoc inferri, quod possit licitè delectare se delectatione præsenti venerea & libidinosa, quæ est prohibita, cum nõ sit ad generationem prolis ordinata. Quare videtur concludendum, omnes clericos, monachos, sæculares, coniugatos, & non coniugatos, licitè quidem posse velle conditionaliter delectare se delectatione venerea, si liceret eis: & gaudere se delectatos fuisse: cùm licuit habere rem, & eam actu habuerunt, modo id fiat sine delectatione morosa præsenti. nulli tamen etiam coniugato licere habere delectationem veneream præsentem morosam, & ea deliberatè frui etiamsi nascatur ex licito cogitatu copulæ carnalis habitæ, vel habendæ à se, vel ab alio, vel lectæ, vel scriptæ, vel auditæ. Et consequenter, posse viduam gaudere, & se delectare eo quod fuerit vxor illius, vel illius viri; & quod habuerit rẽ cum illo, & quod delectata fuerit eam habendo. sine tamen delectatione præsenti, & eius fruitione deliberata: etiamsi probabiliter putaret se immactam à pollutione seruare. Quia, vt dictum est, omnis delectatio venerea non intenta & ordinata in prolis procreationem est omnibus prohibita, & consensus in illam deliberatus est peccatum mortiferum.

Ex quibus infertur, difficilius esse coniugibus absentibus à suis coniugibus seruare castitatem, quàm cœlibibus ob cogitationes frequentes copularum carnalium præteritarum, & delectationes ex eis manantes, quę prouocant eos, vel eas ad fruendum eis præsentibus: & ideo non satis Christiana prudentia vti eas, quæ ambitionis vel auaritiæ causa nubunt profecturis in Indiam vel orbem nouum, & alia remota loca ad munera magna ibi administranda & conficienda, ipsis relictis in Hispania.

7 Tertium dubium; An delectatio de pulchra muliere, vel pulchro viro viso sit peccatum mortale. Ad hoc dubiũ respondet Caiet. *e* quod non. Ea ratione quod huiusmodi

e In d. tract. 14.

[illegible] non est de se libidinosus, sicut sunt oscula & amplexus, [illegible] esse de se libidinosa.

Contra quod tamen [illegible] primò, quod [illegible] quod regulariter nullus [illegible] pudendorum est per se malus; quia non [illegible], vt ipse [illegible], [illegible] ante illum dixit ille castissimus S. Thomas, [illegible] & quotidie bene fiunt causa [illegible], [illegible] consuetudinis regionis, & alijs, vt [illegible] diximus.

[illegible] q. [illegible] 4.

8 Secundo, quod [illegible] tactum magis consequatur delectatio venerea [illegible] visum, tamen frequentissimè consequitur etiam visum: quod significauit Dominus & Saluator noster per illud. b *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam iam moechatus est eam in corde* suo relatū ex Gregorio, & a Gratiano. Quod declarauit beatus Augustinus in sua regula canonicorum regularium relatus in cap. *nec solo enim hoc vero [illegible] affectu & tactu, sed aspectu quoque appetitur, & appetit concupiscentia foeminarum. nec dicatis vos animos habere pudicos, si habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus impudici cordis est nuncius: & cum se sibi inuicem, etiam tacente lingua conspectu mutuo corda nunciant impudica, & secundum concupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam intactu ab immunda violatione corporibus fugit castitas ipsa de moribus.*

b Matth. 5. c Cap. [illegible] super Iob [illegible] qui viderit 32 q. 1. d [illegible] quasi.

f de fundo [illegible] vel [illegible] lega.

Tertio, quod magis & minus non faciunt differre specie, secundum Philosophū, & probatur in l. vlt. f accipiendo speciem prout logici capiunt pro specie specialissima, quam Iurisperiti appellant genus: sed tantùm numero, siue indiuiduo, vt loquuntur Logici, vel specie, vt Iurisconsulti. ergo propterea, quod tactus magis moueat ad libidinem, & visus minus, non differunt quoad hoc genere, ita vt tactus per se sit libidinosus & non visus, cùm vterq; possit fieri benè, & quotidie fiat, & vterq; malè, vt etiam quotidie fit.

9 Quare tectius videtur dicendum primò, quòd nec visus nec tactus est de se peccatum etiam veniale, si fiat honesta de causa, & sine delectatione venerea: neq; etiam si fiat cum illo primo motu insurgente. quia cùm non sit ille in potestate nostra, vt dicit gloss. quam ibi ad hoc notauimus, g non est peccatum. Secundo quod tam visus, quā tactus est peccatum mortale, si fiat deliberatè ad habendā delectationem veneream vti praeambulam ad copulam carnalem: immo etsi fiat deliberatè ad habendam solam delectationem veneream sine relatione ad copulam carnalem per praefatum ca. *nec solo*, B. Augustini supra relatū: & per gloss. memorabilem, quę h reprehendit scholasticos adeuntes Ecclesias, vt videant dominas. Tertio quod nec tactus, nec visus ex causa honesta factus est peccatū, propterea quod ex eo insurgat delectatio venerea in sensualitate, contra, vel praeter voluntatem rationalem tangentis vel videntis, si nullus consensus voluntatis portionis superioris animae accedat.

g c. homines. [illegible] supra [illegible]

h in c. ode. [illegible] 4. q. 1.

10 Quartò quòd nec etiam tactus, nec visus, ex causa illicita, sed non luxuriosa factus, erit maius peccatum propter primum motum insurgentem contra, vel pręter voluntatem tangentis, vel videntis, quàm si ille nō insurgeret. tum quia licet illicita causa tangendi, vel videndi ob inimicitiam, auaritiam, vanam gloriam, vel scandalū, vel aliam causam illicitam faciat, vt ille tactus, vel visus sit peccatum mortale, vel veniale iuxta qualitatem causae illicitae: non tamen facit, illum esse peccatum mortale, vel veniale luxuriae, si causa tangendi vel videndi non est luxuriosa, nec in finem luxuriae ordinata, nec vllus consensus rationalis illi motui primo accedit.

11 Ex quo infertur, non peccare mortiferè illum, qui tangit, aut videt mulierem pulchram, aut quae tangit, & videt virum pulchrum causa vanitatis, leuitatis, curiositatis, vel alia simili, non dirigendo id ad carnalem copulam, nec ad delectationem veneream: sed ad quandam aliam vanam animi recreationem, vel aliam venialiter tantùm malam, etiamsi exinde insurgat delectatio venerea contra, vel praeter voluntatem eius nullo assensu superioris portionis animae accedente.

Quinto quòd inter tactum & visum hoc videtur in hac materia distare, quod ex pluribus causis honestis, & in pluribus locis, & temporibus potest [illegible] [illegible] tactus. & quod periculosior est, caeteris paribus, [illegible], quam visus, iuxta illud Pauli. a *Bonum est homini [illegible] non tangere*

a 1 ad Cor. [illegible]

12 Quartum dubium est: An delectatio insurgens ex tactu foeminae vel masculi sit peccatum mortale. Et pro parte quidem negante facit, quod tactus genere suo non [illegible] detur talis: quia potest fieri bene & male. malè quidē notum est. bene autem fit à medico & chirurgis medicando; a patre & matre osculando & amplexando; immo & a cognatis & ferè ab omnibus, secudum morē regionis osculando, & alias tangēdo manus causa amoris honesti, amicitiae, fauoris, & ioci honesti: aut ducendo choreas ob testum, recreationem, solatium, iucunditatem ad conseruandam, & augendam caritatem, vel amorem honestum.

Pro parte vero affirmante facit, quòd tactus pudendorum de se iudicatur esse lethalis: & quod Apostolus ait, b *Bonum est homini mulierem non tangere*, ex quo à contrario sensu arguit D. Hieronym. in epist. ad Nepotianū, c quem refert Gratianus. d *Ergo malum est tangere*: & illud septimae synodi relatum in cap. *definiuimus*. e *Periculosa est sexuum cōmistio*, Et illud B. Cypriani lib. 1. epist. 9. ad Pomponium, de virginibus: *Certe ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio & inosculatio, & coniacentium duorum turpis & foeda dormitio, quantum dedecoris & criminis confitetur?*

b 1. ad Cor. 7.

c De vita cle[illegible] & [illegible] contra [illegible] d In c. [illegible] 32. d e 18 q. 2.

Pro concordia horum pręmoneo, Caietanū hanc rem laboriosè, subtiliter, vtiliter, atque copiosè quidem tractasse, f sed ita vt eius dicta videantur indigere declaratione & limitatione.

f 2. 2 q. 154. art. 4. g in coll. pen. sua additio. nu.

Primo quidem circa illud, quod g videtur asserere, tactus pudendorum esse suo genere malos, dum ait nullatenus debere mulierem pati eos, & teneri ad se defendēdum (etiam clamore, si opus est) à volente eam tangere. In quod citat illud Deut. 22. de virgine, quae oppressa in ciuitate, si non clamauit, meretur mortē. Pro quo addo, quod mea aetate duę principes foeminae potentissimae, laborantes immedicabili cancere in abditis, verendisq; locis, non sustinuerunt se curari à chirurgis.

13 Quibus tamen non obstantibus, contrarium videtur verius. tum quod negari non potest, illos tactus bene posse fieri causa medicandi & curandi; probari etenim potest puella nupta non fuisse cognita à viro per adspectum mulierum, h & quod mulier, quae dicitur esse inepta viro propter arctitudinem membri genitalis, potest interdū fieri apta per artem chirurgicam, vel medicinalem, vt colligitur ex c. *fraternitatis*, i & quod saepe vetulae mulieres infundunt clysteres viris infirmis; quamuis oporteat, eas tāgere pudenda. & quod parentes solent filijs suis dolore aliquo in membris genitalibus languentibus mederi. tum quia infantium & senum decrepitorum non se valentium mouere omnia membra solent tangi à ministris eis inseruientibus. tum quia auctoritas illa Deut. nihil obstat, cum loquatur de virgine desponsata, & non de solum tacta: sed oppressa & vitiata; ex quo non infertur ad solum tactum pudendorū mulieris in genere, de quibus loquimur. Neque etiam obstat id, quod de duabus illis principibus foeminis diximus, quoniam etsi teneri possint, eas bene fecisse praeferentes pudicitiam medicinae: qua vt plurimū aegrotantes non tenentur vti, licet benè vti possint, iuxta doctrinam Innocentij [illegible] rum, k nō tamen peccassent si passae fuissent sibi medicinam [illegible] fieri, neque qui eas curassent animo mundo & casto.

h Ca. propositi de prob. & c. nec aliqua. 27 q. 1. i De frigi. & malefic.

k In cap. [illegible] de homic.

Quare videtur hac in re dicendum, tactum [illegible] esse quidem longe periculosiorem, quam aliorū [illegible] tum: & longe magis fugiendum, vel patiendum [illegible] tum, qui vel quae probabiliter crediderit, se [illegible] venereae inde insurgēti non cōsensurum, non tamen [illegible] se [illegible] malum, vt nullatenus possit esse bonus. quod [illegible] potest sensisse Caietanus; cui quidem, si sensit [illegible] fieri posse interdum bene, sed [illegible] periculosum, libenter assentimur. Ex quo [illegible], [illegible] illos, qui in quadam ciuitate H[illegible] & quatenus oportuit contrectauerunt pudenda [illegible] hermaphroditi ad aestimādum quo sexu magis [illegible] ret, vt reputaretur masculus, vel foemina, iuxta l. *quaeritur*, l [illegible] quam

l [illegible] hominis.

quamuis nos rogaret, vt id faceremus, nolumus ... remittentes ... ad medicos & chirurgos, ... in cap. *inter verba*, a scripsimus.

14 Secundo quod rectè videtur dixisse præfatus Caiet. b oscula, amplexus, & alios tactus quibus se mas ... & fœminæ mutuo tangunt, ... aliter esse per se ... re indifferentes; quippe qui possunt fieri bene ac male, ... supra, c monstratum est.

Tertio rectè dixere ipsum, quod tactus præfati, si fiant ad finem perueniendi ad copulam carnalem, vel tanquam præuia, & præambula perueniendi ad illam sunt peccata mortalia, quia finis, in quem fiunt est peccatum mortale, & omnis actus directus in peccatum mortale est mortalis secundum omnes, & nos fusè tradidimus in cap *cum minister*, d & in Enchir. de orat. e & in præcitato cap. *inter verba*. f

15 Quarto dolandum esse id, quod ait præfatus Caietan. scilicet, prędictos tactus, cùm fiunt tanquam delectabilia ad delectandum se sola delectatione ex eis insurgente, etiam non volendo peruenire ad actum carnalem, nec faciendo eos tanquam præambula & præludia perueniendi ad illum, esse peccata mortalia contra Martinum de Magistris quem fuisse in Hispania quosdam alios sequutos subintelleximus. Dolandum inquam est primò id, quando fierent tanquam delectabilia libidinosa, & prouocantia, seu mouentia ad delectationem veneream & libidinosam: secus autem quando fierent tanquam delectabilia mouentia ad delectationem honestam: puta ad augendum amicitiam, beneuolentiam, & amorem naturalem paternum, filialem, ciuilem, scholasticum, vel aliũ honestum: vt cum agnati, gentiles, conciues, municipes & coterranei extra patriã more patrio osculantur vicissim manus, vestes, vel sẽ amplexantur, vel de honesto patriæ more sese osculantur absq; delectatione venerea turpi & inhonesta. Negari enim non potest, huiusmodi tactus esse delectabiles delectatione honesta, quæ nascitur ex amore naturali honesto, vt palam est ex illo Marci Tullij. g *Cari sunt parentes, cari liberi, propinqui, familiar. sed omnium caritates patria vna complexa est.*

Et ex illis dicterijs; : *Dulcis amor patriæ; Dulce videre suos? Dulcis amicitia; Dulcis amus*, & id genus alijs. Dolandum esse item secundo, vt procedat, quando illi fiunt principaliter ad delectandũ se delectatione venerea: secus autem si fierent ad se delectandũ præfata delectatione honesta: licet sensualitate ac fomite peccati originalis, vel etiã diabolo suggerente insurgeret delectatio venerea in sensualitate; quia tunc non sunt peccata mortifera; imo neq; venialia, si nullatenus consentiant eis consensu voluntario voluntatis partis superioris, nisi quatenus inquiũt S. Thomas & Caietanus h vt tradidimus in præcitato cap. *cogitationis*, i & in Enchir. Confess. k

16 Propter quod respondimus alias interroganti, non peccare mortaliter eos, vel eas, qui vel quæ visitantes Ecclesias, & multitudine oppressi volentes, nolentes tangunt se se; & ex illo tactu insurgit delectatio venerea in sensualitate, si voluntas nec expressè, nec tacitè cõsentiat illi: præsertim si pigeat huiusmodi motus venerei, & repugnet ei, quamuis non expellat, nec possit eam omnino expellere per prædicta in præcitato cap. *cogitationis*, l & per cap. *sed pensandum*, cum ei adnotatis. m Quod ipsum videtur dicendum de omnibus alijs huiusmodi tactibus, qui fiunt principaliter quidem ex causa honesta hospitalitatis, ... affabilitatis & comitatus honesti; etiam si ... præuiderint a ... illo tactus, sibi motum iri ... in sua sensualitate delectationem veneream: ... tangi ... principaliter, nec minus ... sed con... quereretur præter voluntatem eorũ, et... repugnante ... naturæ superiore. quo ... dicuntur primi, & non sunt in hominis potestate ... gloss. n & S. Thomas. o

An vero ... licet nullatenus eis consentiatur ... differentiam inter primum & secundum motum sensualitatis, quia peccatum, vt supra ex ... relato à Gratiano, p diximus, adeo est voluntarium, quod alias non esset peccatum.

a 11. q. 3.
b 2. 2. q 159. art. 4.
c Num. 7.
d 23. q. 5. n. 58
e Ca. 12. n. 159
f 11. q. 3.
g 1. Offic.
h 1. 2. q. 74 art. ...
i Num 12.
k Ca. 11. n. 9
l Dist. nu 12.
m 6. dist.

17 Quarto, ... nobis ... etiam dolandum ... dictum, ne ... delectatione venereà, quæ ... in actum carnalem, & incidendi ... in ... alicui. Et quidem pro parte ... quem legem, hanc limitationem ... affirmare ... quod ... excusatur a mortali culpa ... affirmat S. Thomas ... & ... citatus, præsertim in præ... in Enchir. Confess. & hoc præceptum ... lio datum, quam ab eo, qui ... præcepta ... Nec obstat responsio, quod ... copulæ carnalis, quæ sola videtur ... non potest dari paruitas ... prohibetur per illud, vt prædictum ... dari paruitas copulæ carnalis, ... tamen posset dari paruitas delectationis venereæ, quæ ex solo cogitatu vel tactu insurgeret.

§. ITEM.

GRATIANVS.

Item sicut auctoritas testatur, Voluntas remuneratur, non opus.

SVMMARIVM.

1 *Voluntas peccandi interior & actus exterior vnum peccatum sunt.*
2 *Voluntas efficax sine opere tantum meretur, quantum cum illo.*
3 *Quoad meritũ vel pœnam essentialem cæteris paribus; quod raro contingit.*
3 *Voluntas non habetur pro facto in sacramentis.*
4 *Intellectus illius D. Chrysostom.* Voluntas non opus remuneratur.
5 *Bonitas & malitia actus primo obiectiuè in actu exteriori, quam in interiori.*
5 *Bonitas & malitia exterior nulla, nisi ob interiorem imputatur.*
6 *Peccata cogitationis, vt tolluntur.*

1 HÆc auctoritas in hoc §. à Gratiano citata, cui neq; ipse, neq; Antonius Demochares dederunt locum specificum, vnde sumpta fuerit. habetur apud D. ... Chrysostomum in hom... hom. 25. quem recentiores citant. b Ex qua & ex mente Gratiani collige duas conclusiones. Altera est, quod interior voluntas faciendi aliquod peccatum, & exterior actus illi respondens sunt vnum tantum peccatum, quam conclusionem tenet D. Thomas. c

2 Altera est, quod sola voluntas faciendi aliquid efficax, id est, talis, quæ faceret, nisi impediretur, tantum præmij, vel pœnæ meretur, opere non sequuto, quantum illo sequuto. quam etiam tenet S. Thom. d Pro qua primo facit hæc auctoritas Chrysostomi. *Voluntas remuneratur non opus.* Secundo facit cap. *sicut*, e quatenus habet voluntatem fornicandi si posset, non minus peccare, quam si voluntatem facto expleret. Tertio faciunt omnia illa, quæ supra f attulimus ad probandum, votum hic propositum faciendi haberi pro facto.

3 Contrarium tamen tenuit Scotus in quodlibeti q. 18. art. 3. Pro quo & contraria opinione communi multa fundamenta recentiores ... ferunt: sed omnia ... solui possunt per distinctionem ... quam supra, h tradidimus. Nempe opinionem communem S. Thomæ communiter receptam, i esse veram quoad præmiũ essentiale meriti, vel pœnam essentialem demeriti: & quando cætera sunt paria quoad numerum, extensionem, & intensionem, quod vt ibi diximus, perraro contingit: & nunquam quando exterior actus, seu opus est sacramentum, quod ex opere operato gratiam confert, vt ubi supra inquit S. Thomas. k

Nota secundo dictum Gratiani, scilicet luce clarius probari per hanc auctoritatem Diui Chrysostomi sola cordis contritione condonari peccata. quod latius probatur ... summę, & quatenus ipsemet Gratianus infra ... refertte memor eorum, quæ hic dixerat, non idem

a Est hom. 20. operis imp. in Matth.
b In 1. 2. q. 20. art 4.
c In 2. lib. sent. d. 40. q. 1. ar. 1
d In d. lib. 2. sent. d. 40. q. 1. art. 1. & in 4. sent. d. 4. q. 1. art 1. & q. 2. de ma'o. art. 2. ad 8.
e Super ead
f Ead. in cap magna.
g In præfato art 4.
h In d. c. magna. n. 11.
i In 1. 2. q. ... art 4. & 2. 2. q. ... art ... & 3 part q ... art 2. & in 4. d. 4. q. ... ar 3 quęstiuncula 2. & ...
k q. 2. art. ... q. 2. ad 4.
... num ... Ead. super pen.

... tanquam ... clarum, sicut est ... illud arbitrio lectoris quod ... Tridentinum, non esse relinquendum, imo pro ... tendum ... in præfata glos. sum medixi ... b

IN GLOSSAM.

4 Nota, primo ex glos. prima tacitam solutionem argumenti, quod fieri poterat contra præfatam auctoritatem B. Chrysostomi ex illo. c *Opera enim illorum sequuntur illos.* Et ex illo Pauli d *vt ... quisque recipiat prout in corpore gessit, siue bonum siue malum.* Et ex illa sententia Domini, e qua in... remuneranda ... opera misericordiæ. Et ex illo ... Athanasij. *Qui bona egerunt ibunt in vitam æternam, qui vero mala in ignem æternum.* Etenim illa omnia probant, opera bona esse præmijs donanda, & opera mala esse supplicio ... nda: præfata verò auctoritas dicit, non remunerari opera. Glossa sentiens hanc difficultatem soluit ... per ... Ecclipsim, siue subauditionem subaudiendo dictionem tantum. Ita quod non sit sensus, quod opus non remuneratur: sed quod non tantum opus remuneratur, sed etiam voluntas in opere. qui sensus verus in se est, & aptus litteræ. Quoniam præfata figura frequens ... est, tam in sacris, quam in profanis litteris. sic etiam glos. & in cap. *cantantes* f subaudit dictionem tantum ... dicto B. Hieronymi. g *Deo corde & non ore cantandum:* ita vt sit sensus non voce tantum, sed etiam corde esse cantandum: & sic gloss. sentit, non solum actum & opus interius esse remunerandum, sed etiam exterius. Quod adeo quidem verum est (vt super textum diximus) quod cæteris paribus tantum quis meretur, vel demeret in sola voluntate perfecta & efficaci quo ad præmium & supplicium essentiale sine opere, quam cum illo.

5 Secundo soluit, quod sensus D. Chrysostomi est, opus non remunerari propter se: sed propter voluntatem, vnde procedit. & ita sentit glossa bonitatem & malitiam actus esse potius in actu interiori, quàm exteriori, super quo est magna disceptatio B. Thomæ, Caietani, & recentiorum Theologorum. h Sed breuius & planius resolui potest, dicendo primo quod bonitas & malitia operis in se, & obiectiue prius sunt in opere exteriori, quàm in voluntate. Prius enim in se, & obiectiuè, est bonum opus largitio eleëmosynæ debitis circumstantiis comitata, quàm voluntas elargiendi eam: quoniam suam bonitatem recipit à Deo, & à sua lege æterna, & naturali, qua opus rectæ rationi conforme est bonum, & est tale etiamsi numquam ab aliquo fiat, neque illam aliquis facere velit: & quoniam non ideo præfata largitio est bona, quia voluntas faciendi eam est bona: sed potiùs contra, voluntas illam faciendi est bona, quia illa est bona. Furtum item ideo est malum, quia est prohibitum à Deo, & contrarium rectæ rationi, & legi naturali & diuinæ: & est malum etiamsi nemo furetur, neque velit furari: & voluntas furandi ideo est mala, quia furtum est malum. Dicendo secundo, voluntatem esse caussam, quare aliquod opus imputetur agenti pro peccato ad præmium, vel supplicium. tum quia nihil potest esse peccatum nisi sit voluntarium, i tum quia voluntas est caussa omnium actuum humanorum, quales sola sunt peccata mortalia hominum, vt diximus in Enchirid. Confess. k Et ita, vt alicui imputetur aliquid pro peccato ad supplicium, oportet, vt voluntas & malitia præcedant: quapropter bonitas & malitia caussatiuè dicitur prius esse in voluntate, quàm in opere.

Tertio est inferendum ex iis breuiter, quòd vno respectu, scilicet obiectiuè, seu tanquam obiectum, opus exterius per prius dicitur bonum, vel malum in se, quàm voluntas interior id faciendi. Contra verò alio respectu, scilicet caussatiuè, seu tamquam caussa voluntas dicitur bona, vel mala per prius, quam opus exterius dicitur bonū vel malum. Secundū quod nullum opus exterius, licet sit bonū, vel malum in se imputatur alicui ad præmium vel supplicium, nisi voluntariè velit illud facere. Ita quod voluntas faciendi illud est caussa, quare illud bonum, vel malum imputetur alicui ad præmium vel supplicium. Et in hoc sensu gloss. accepta, & auctoritas B. Chrysostomi sic intellecta sunt valde memoranda.

6 Nota secundo, quod nulla peccata cogitata ... cogitans consentiat in eis tolluntur confessio, ... cogitans nolit ea cogitasse, vt quidam ... mento *Labemptione*, a quæ conclusio Catholica & de fide est. quoniam non solum habenda est contritio peccatorum omnium, quamlibet occultorum & tantum mentalium: sed etiam confessio eorum. exterius est ... enda, vt definit Concilium Tridentinum. b

Nota denique ex glossa vltima non sufficere quamlibet contritionem ad delenda peccata: qualis autem sufficiat dicemus in cap. *perfecta*. c

CAP. PORRO.

PROSPER CAP. VII LIB. II. DE CONTEMPLATIVA VITA.

PORro illi, quorum peccata humanam notitiam latent, non ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata: si ea confiteri vel emendari noluerint, Deum quem habent testem, ipsum habituri sunt & vltorem. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Deus iudex & testis nostra errata punit, nisi illa præueniendo muniamus.*

2 *Iudices nostri non sumus veri, vt confessarij.*

1 NOta primo ex hoc eleganti cap. eleganter à ... gantissimo Prospero dictato duo ex duabus partibus eius, quæ multum ... s mouere possunt ad pœnitendum. Primum quod Deus ipse omnipotens & omniscius est iudex, & testis omnium nostrorum erratorum, etiam occultorum. Secundum, quod æterno iudicio puniemur, nisi temporali pœna nos ipsos puniamus. Pro priori est illud d *Ego sum testis & iudex*, declaratum à S. Thoma, e & illud Symmachi Papæ in libro Ennod, ... relatum in cap. a ... *liorum*. f Pro posteriori vero est illud. g *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis.* Adde tertio quod in cap. seq. ponitur nempe quod per pœnitentiam non solum ... quimur veniam peccatorum: sed etiam præmia æterna beatorum.

2 Nota secundo, debere nos esse iudices & vltores peccatorum nostrorum, non quidem propriè, vt sunt confessarij, qui habent veram iurisdictionem super pœnitentibus sibi confessis, vt contrarium dicentem clare damnat Sacrum Concilium Tridentinum. b Nemo enim veram potest supra se habere iurisdictionem, sed impropriè, metaphoricos, & per similitudinem, vtpote cognoscendo vltro, & sponte nostra errata, priuato & singulari iudicio, & puniendo ea aliqua pœna, vt gloss. quæ per hoc manet expedita, declarat.

CAP. FACILIVS.

PROSPER CAP. VII. LIB. II. DE CONTEMPLATIVA VITA.

FAcilius Deum sibi placabunt, qui non humano conuicti iudicio, sed vltro crimen agnoscunt. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Confessio criminis tollit, vel minuit pœnam.*

2 *Confessio metu probationis, vel præmisso processu, licet coacta, vt minuit pœnam.*

3 *Confessus negando qualitatem eius non est confessus.*

1 NOta primò, mitius esse puniendum sponte confessum, quàm conuictum. Pro quo facit cap. *serpens*, k & alia iura, quæ citat gloss. l

Contra quod facit primo ca. *non statim*, m quod habet, parcendum esse sponte confitenti. secundo facit ca. ... n quod habet debere quem deponi propterea ... confessum. Tertio facit quod interest reip. vt delicta puniantur, o & omnis culpa est digna pœna, vt ... cap. 2 p

Ad horum primum responderi potest primo illud ex...

Marginal notes: a ... 14. c. ... | b ... | c ... | d ... | e ... ch. 25. | f ... dist. ... cap. 5. ... ad ... lib. 3. | h In 1. 2. q. ... art. 1. | i ... q. 1. a. ... | k ... lud. 6. a ... 7. | a ff. de pact. | b Sess. 14. c. 5. & can. 7. | c Dist. 3. | d Hierem. cap. 29. | e 2 2 q 67 art. 1. ad 1 & art. 3 ad 3 | f 10 q 3 | g Luc 13. | b Sess. 14. c. 1 & cap. 6 & can. 9 | ... parte ... arbitrio. | k Ius ead. & presbytero. | l ... & c. si quis presbyter. 11 q. 3 | m In dict. cap. presbyterum. | n in 12. q. 2. | n 11 q. 3 | o l. 1 ... sita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. | p De consti.

esse Diu. Augustini, qui non habet potestatem condendi legem generalem. Secundo quòd illud, dicit, esse seruandum in sua regula, quæ non ligat nisi eos, qui eam profitentur, id est, canonicos regulares, & alios re[illegible]os, qui sub ea militant. Tertio, quod potest intelli[illegible] de [illegible]ndonatione non totali: sed partis pœnæ, & ita de diminutione. & consequenter concordat textui nostro, qui hoc ipsum habet. Pro quo intelle[illegible] dicit, quod non [illegible] simpliciter, vt ei parcatur: sed cum adiectione, vt oretur pro eo, quasi dicat. Partem pœnæ sibi debitæ soluant fratres per suas orationes.

Ad secundum respondetur, præfatum cap. vltimum agere de confessione non animo spontaneo facta, sed timore probationis: nostrum autem cap. de omnino spontanea, vt resoluit gloss. communiter recepta in dict. cap. *presbyterum*. a

Ad tertium respondetur concedendo quidem interesse reip. vt delicta puniantur: sed negatur quod non legitimè puniantur, si pœna ex caussa diminuatur. Cùm vtique certum sit eam ex caussa & diminui & augeri posse, iuxta l. *quid ergo*. b & tradunt omnes in cap. *at si clerici*, c & vna iusta caussa minuendi est confessio spontanea.

2 Quibus addo primo, quòd etiam æquius & verius videtur id, quod ait Panormitan. d scilicet quod etiam confessio spontanea, facta timore probationis aliqua ex parte debet minuere pœnam, licèt non tantùm, quantum omnino spontanea, quod satis ipse sentit, & merito argumento de toto ad partem, quod est validum. e Etenim si omnino spontanea tollit certam partem: debet semispontanea tollere aliquantulam partem.

Addo secundo, confessionem iudicialem factam præcedente processu, non censeri omnino spontaneam. Vnde Panormitanus, f dicit, huiusmodi de crimine confessum non esse habendum pro confesso, sed pro conuicto.

3 Addo tertio, non haberi pro confesso, si confiteatur aliquid negando qualitatem necessariam ad suam condemnationem: vt si fur confiteatur contrectasse quidem rem alienam, sed vt amicus, & non fraude, neque dolo quia furtum non fiat sine dolo, g negat id, quod est necessarium ad suam condemnationem. Dixi *qualitatem necessariam*, quia si non esset talis, nihil sufficeret, quominus esset cōfessio spontanea. Cuius rei exemplum ponit Baldus, h de illo, qui confitetur quidem, damnum dedisse, sed negat illud dedisse dolo & per iniuriam, quoniam ad condemnationē per actionem legis Aquiliæ non requiritur dolus: sufficit enim, quod nō iure fiat, iuxta glossam. i

§. HOC IPSVM.

GRATIANVS.

HOc ipsum probatur auctoritate illa prophetica. * In quacumque hora peccator fuerit conuersus & ingemuerit. Et reliqua.

CAP. * SCINDITE CORda vestra.

IOEL CAP. II.

SCindite corda vestra & non vestimenta. Et reliqua.

CAP. CONVERTIMINI.

IDEM PROPHETA.

COnuertimini ad me in toto corde vestro, & ego conuertar ad vos. * Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Iustificatio fit regaliter per motum à peccato in Deum.*
2 *Licet Deus illam possit facere sine illo.*
3 *Signum exterius doloris sine interiori parum.*
4 *Gratiam Deus parato non dat necessariò.*
5 *Confitentur multi propinquam contritione condonentur*
6 *Infinitatum superius est pars [illegible] [illegible].*
7 *In[illegible]tatum nomen est, cui pr[illegible] [illegible].*

1 NOta primo ex hoc §. quod [illegible] adulti lethali peccato infecti, [illegible] mot[illegible]us, quo per liberum arbitrium d[illegible] [illegible] detestationem eius, & accedat ad De[illegible] [illegible] & veniæ desiderium. Ezechiel enim, a in hoc §. citatus habet in summa, quod in quacunque hora ingemuerit peccator, pœnitendo peccasse, & conu[illegible] [illegible] rando & petendo veniam, vita viuet: ergo præsupponit requiri ad iustificationem, quod recedatur a peccato, & accedatur ad Deum per amorem & desiderium veniæ, quæ requirunt motum præfatum liberi arbitrii. Tum q[illegible] Deus Opt. Max. sapienter & suauiter regit cr[illegible] secundum suam naturam, quam eis indidit, * iuxta illud. b *Omnia in sapientia fecisti. Domine, quæ in cælis sunt, & quæ in terris*, & illud Sap. 8. *Omnia disponit suauiter*. at hominem præ omnibus corporeis creaturis libero arbitrio dotauit, dando ei voluntatem & conditionem liberam: ergo conuenit, vt per motum sui liberi arbitrii saluet eum, vel dānet. Quæ ratio est S. Thomæ c Non obstat quod D. Paulus, d videatur fuisse absque aliquo motu subito iustificatus: quia prius saltem natura habuit præfatum motum, quo sui actus mali pœnitens Dei gratiam desiderauit obtinere.

* Iuxta illud. Omnia in sapiētia. *Citatur hoc ex Psal. 103. In quo ita legitur. Quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua Non ergo ibi est & quæ in cælis sunt, & quæ in terris. Quāuis totus ille Psalmus Deum ab opificio & prouidentia sua celebrans, sapientiam diuinam in rebus omnibus tam cælestibus quam terrenis, & tam visibilibus quam inuisibilibus clare demonstret elucere.*

2 Nec obstat, quod Deus Opt. Max. posset de absoluta potestate, peccatorem absque præfato motu iustificare: quoniam, vt illud verum est, ita certum est conueniētius esse, vt per præfatum motum iustificetur: & ita sua diuina maiestas agit id, quod magis consonat æquitati, & iustitiæ, quam suæ infinitæ immensæque potestati. Adieci tamen initio notabilis, *adulti*: quia pueri, amentes, iudicioque ad hunc motum concipiendum carentes passim per baptismum iustificātur, qui non possunt illum habere vt habetur in cap. *firmissime*, e & tradit S. Thom. f Non obstat etiam, quòd subito ad martyrium abreptus absq; tali motu iustificetur, g quia id speciali ratione benignissimus Deus facit; vel vt reddat vicem amori, quo sic abreptus pro eius amore mortem libēter suscipit; vel quia etsi non concipiat illum expresse: concipit tamen tacitè siue virtualiter, cōncipiendo volūtatem moriendi pro Christo, quæ virtute siue, vt ita dicam, virtualiter continet voluntatem discedendi à peccato, vti maior summa continet minorem. h Non obstat etiam, quod in momento temporis non potest quis meminisse omnia peccata, quæ fecit, vt ea detestando ab eis recedat: quia satis est detestari speciatim siue particulatim occurrentia, detestando generatim omnia oblita cum proposito detestandi ea singulatim tempore debito, vt nos post Ioan. Maior. & Caietan. Clarius aliis diximus in Enchir. Confess. i

3 Nota secundo ex c. *scindite*. parui momenti esse coram Deo signa exteriora, quibus nō respōdent interiora. Scissio enim siue scissura vestiū erat olim signum magni doloris, qua vsi fuerūt Dauid, & viri eius, k propter mortem [illegible] & Ionatæ, & Ioël in hoc cap. *scindite*, citatus significat parum esse scindere vestimenta ad significandum internum de peccato dolorem, nisi etiam cor scindatur per tristitiam interiorem. Sic parum prosunt pompa funeris, & sepulchri animæ defuncti, nisi preces & sacrificia legitima [illegible] cordium deuotione offerantur. l Sic vestes pullæ quorundam agnatorum acceptæ pro defuncti, [illegible] succedunt, parum illos commouent ad con[illegible] [illegible] eos lætus animis illis succedere. [illegible] parum Deo placet, nisi comitetur eum inte[illegible] Nec sufficit, vt respondeat qualiscunque inte[illegible], vt legimus, vt infra dicemus in cap. [illegible] [illegible] contritionem definiuerimus, [illegible] Enchirid. definiuimus.

4 Nota

a 10. d. & c. vlt. 15. q. 8.
b §. pœna grauior. ff. de his qui notan. infamia.
c § de adulteriis vero de iudic.
d In preallegato cap. at si clerici. n. 7
e Leg. quæ de tota ff. de rei vendic. cap. pastoralis § item cum tot. de offic. delegat.
f Vbi supra
g L. et 1 §. furtum. ff. de furtis. & §. furtum inst. de ministribus de obligationib. quæ ex delicto nascun.
h In leg. contra negantē. Cod. de lege Aquilia.
i In leg. si putator & in l. si quis fumo. ff. ad legem Aquiliam.
* Ezech. 33.
* Cōfecta est hæc ex Ioelis cap. 2. & Zach. cap. 1.

a Cap. 18. & 33.
b Psal. 103.
c 1. 2. q. 113 art. 3 & 5 & in 4 sent. d. 17. q. 1 art. 3 quæstiuncula 2. & 3 par. q. 86 ar. 6 ad 1
d Actor. 9.
e 15. q. 1. & firmissime de consec. dist. 4.
f In 4 dist. ar. q. 1 art. 3 quæstiun. vlt. & dist. 20 art. 1 quæstiuncula 1. & quodlib. art. 2.
g Ca. baptismi vicem de consec. dist. 4.
h Leg. 1. §. 9 tamen. ff. de verb. oblig.
i Ca. 1. nu. 2.
k 2. Reg. c. 1
l Cap. animæ 13. qu. 2.
m Ca. citeri. 92. dist.
n dist. 5.
o Prin. c. 1

4 Nota tertio ex c. *conuertimini*, quod Deus benignissimus, simul ac nos conuertimus ad eû, conuertitur ad nos gratiam suam infundendo, & remittendo nobis errata. Quærit autem Cardinalis: An necessario id Deus teneatur facere: & cócludit, quod non de necessitate absoluta. Tum quod hic homo comparatur ad Deum, sicut lutú ad figulum, secundum illud, *a Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea*: sed lutum nó ex necessitate accipit formam à figulo, quantumcunq; sit paratum: ergo homo non recipit ex necessitate gratiam à Deo quantumcumque ad eum se conuertendo præparet, & disponat. tum quod, omne illud, quod fit gratis, fit ex libertate non ex necessitate. tum quod gratis iustificamur, *b* De necessitate autem benignæ promissionis debet id facere. tum per illud. *c Et quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita*. tum quod Deus obligatur sua promissione, vt ait Bald. allegâ. in hoc Magistrum sententiarum, *d* quem sequitur Decius, *e* nô quidem alij, sed sibimetipsi, vt diximus.

a Ierem. 18.
b Rom. 3.
c Psal. 88.
d In leg. 1. ff. de pact.
e in c. 1. de probat.

5 Nota quarto ex versic. *atem leprosi*. posito in ca. *conuertimini*. quod omnis peccator iustificatur per solam contritionem, antequam confiteatur. Pro dicto Gratianus adducit D. Lucam, *f* in quo leprosi missi à Domino ad sacerdotes antequam peruenirent ad eos fuerunt mundati. Et illud, *g* de Lazaro resuscitato priusquam solueretur à discipulis, & id genus alia. Quam quidem sententiam etiam asserit Maior. *h*

f Cap. 17.
g Ioan. 11.
h In 4. dist. 4.

Contrarium tamen tenendum est. Tum quia, vt opinor, bona pars Christianorum prius, vt plurimum, vadit ad confitendum sua peccata sacerdoti, quàm concipiat tantam eorum contritionem, quãta requiritur ad remissionem eorum sine calore, aut virtute sacramenti, quæ in absolutione sacerdotis consistit. Tum denique, quòd secundum S. Thomam & plerosq; omnes theologos, frequentissime quis de attrito fit contritus per calorem & virtutem sacramenti pœnitentiæ suscepti.

Non obstat locus præfatus Euangelij, quia ad summum probat, aliquos pœnitentes prius assequi remissionem peccatorum, quàm côfiteantur, quod est verum, & nos cum communi confitemur. Tum quia receptum est illud Augustini dicentis infra. *i Nullus debitæ grauiorum pœnæ accipit veniam, nisi qualemcumque, etsi longe minorem quam debeat, pœnam soluerit*. & ca. omnis. *k Omnis qui iam suæ voluntatis arbiter constitutus est, nisi eum pœniteat veteris vitæ, nouam non potest inchoare*. Sed negamus id contingere omnibus. quin putamus bonæ parti confitentium contrarium obtingere: hortandosq; esse magnopere pœnitentes, ne nimium suæ contritioni fidentes suorum lethalium peccatorum confessionem nimis differant, putantes sibi esse condonata peccata per attritionem, quam putabant esse iustam contritionem: cum toto fere anno antequam confiteantur, maneant in statu damnationis, & amittant fructum gratiæ omnium bonorum operum suorum, quæ toto illo tempore fecerunt.

i Eod. cap. nullus.
k Dist. 4.

IN GLOSS. CAP. SCINDITE.

Nota ex glossa cap. *scindite*, vnum, quod non memini legisse vmquam in alia vlla vtriusque iuris glossa, scilicet quod omne superius infinitatum efficitur pars inferioris infinitati. Cuius cóclusionis terminos pauci theologi, & pauciores iurisperiti declarant: & miror quod tantum operæ insumpserit Archidiaconus in eis declarandis, cuius verba nihil eis addendo recitat ad litteram Bellamera. Nos autem addimus primum, ipsum eruditè quidem & laboriosè prædictos terminos declarasse, & tandem conclusisse: & non satis apte sua dicta dictis Gratiani applicasse. Secundo nos ea relinquere intacta, quia parum sunt vtilia. Tum quod est verum in se id, quod ait gloss. nempe superius infinitatum fieri partem inferioris infinitati: quia perinde est, ac si diceret, genus infinitatum fieri speciem speciei infinitatæ. Cùm genus sit superius & generalius, quam species, quæ est inferius & pars subiecta superiori generi. Et hoc est verum in se, & probatur, quia nomen hoc infinitatum, licet non sit Ciceronianú, est tamen logicum, quo logici recentiores in principiis siue institutionibus seu præludiis, quæ prologomena, & Logicæ præfationes & terminos appellant, quos nos adhuc pueri audiuimus & didicimus, vtuntur. Et definiunt, infinitatum esse terminum vel nomen, cui præponitur negatio illa, *non*, vt, Non animal, Non homo, & significat quidquid non est illud, cui adiungitur negatio. Si quidem non animal significat quidquid non est animal: & non homo quidquid non est homo. Ex quo vtique clare sequitur quod genus negatum, siue infinitatum minus significat, quam species negata & infinitata. Quoniam pauciora sunt, quæ non continentur sub genere, quam quę non continentur sub specie: animal etenim est genus siue superius, & homo species siue inferius. Et ita pauciora sunt, quæ non continentur sub animal, quàm quæ non continentur sub homo: & è contrario consequenter pauciora sunt, quæ continentur sub non animal, quam quæ non continentur sub non homo: equus enim est non homo, sed non est non animal. Et ita non animal, quod est genus infinitatum est species, siue inferius ad non homo, quod est species infinitata.

IN GLOSS. CAP. CONVERTIMINI.

SVMMARIVM.

1 *Auxilium Dei & gratia gratum faciens eius differunt.*
1 *Gratia gratum faciens est donum, auxilium tantû motio.*
2 *Auxilium Dei duplex naturale, & supernaturale.*
3 *Iustificatio constat ex quatuor, quorû gratia prior natura.*
3 *Iustificatio & remissio idem sunt.*
4 *Intellectus illius*, Conuertimini ad me, &c.
5 *Gratia vt caussa efficiens præcedit alia, quæ ipsam, vt caussa materialis præcedunt.*
6 *Ordo Scripturæ seruandus.*
7 *Conuertitur quomodo peccator ad Deum, & ipse ad illum.*
8 *Intellectus illius*. Surge qui dormis & exurge à mortuis.
9 *Ordo qualis ad iustificationem requisitorum.*

1 PRo declaratione glossæ 1. c. *conuertimini*, quæ multa implicat: præsupponendum primo, quod auxilium Dei, & gratia gratum faciens differunt. Quoniam gratia gratum faciens est donum supernaturale infusum à Deo rationali creaturæ, quod est quædam qualitas infusa inhærens ei iuxta clem. 1. *a* & *b* Concilium Tridentinum & colligitur ex *c* S. Thoma. Auxilium vero Dei, vel diuinum est motus, quo iuuat Deus hominem absq; additione, & infusione illius doni supernaturalis, vt colligitur ex multis locis eiusdem S. Thomæ præsertim vero ex art. 6. *d* vbi expressè ait, auxilio diuino opus esse peccatori ad se præparandum ad consequendum gratiæ habitualis donum: & *e* quatenus ait, quod vocatio Dei est auxilium diuinum, quo mouetur quis ad recedendum à peccato per detestationem eius, per quam peruenitur ad remissionem eius per gratiam: & ita auxilium diuinum, quo peccator peruenit, ad iustificationem, non est præfata gratia, sed præuenit eam.

a §. si de summa Trinit.
b Can. 7. & 11. sess. 6.
c Omnib. art. q. 110. 1. 2.
d q. 109. 1. 2.
e Quæst. 11. art. 1. & 3.

2 Secundo, quòd auxilium diuinum est multiplex: alterum naturale: supernaturale alterum. Naturale quidê est, quod à Deo Opt. Maxim. naturaliter datur creando ipsum hominem quibusdam facultatibus, tam corporis, quam animi ornatú. Supernaturale vero, quo Deus mouet hominem ad ea, quæ super rationem & facultatem naturales sunt, vt colligitur ex S. Thoma, *f* & Caietano qui eruditè ibidem explicat.

f In ead. 1. 2. qu. 109. art.

3 Tertio quod ex iis sequitur, ad iustificationem & translationem peccatoris ab statu peccati mortiferi & damnationis ad statum approbationis & amicitiæ Dei, vt plurimum, interuenire auxilium diuinû sine habitu alio dono & gratia, quo incipit moueri ad detestandum statum illum malum, & desiderandum hunc bonum. Nec obstat, quod ait S. Thomas communiter receptus, *g* in hæc verba. *Quatuor, quæ requiruntur ad iustificationem impij, tempore quidem sunt simul, quia iustificatio impij non est successiua, vt dictum est: sed ordine naturæ vnum est prius altero: & inter ea naturali ordine primum est gratiæ infusio: secûdum: motus liberi arbitrij*

g In d. 1. 2. q. 113. art. 8. clarius art.

bi. [illegible] in peccatū: quartum vero [illegible]. Non tamen obstat, quia S. Thomas ibi loquitur de fine iustificationis perfecto: nos autem loquimur de initio conuersionis & motus & actuum, qui sunt præuij, &, vt ita dicam, præparatiui qui ante illam consequutam solent haberi & possunt esse boni moraliter, vt grauiter determinat præfatum Concil. Tridentin. *a*

A

a Vbi sup. ca. 7. & can. 4. & 10.
b Zach. 1. & Ioel. 2.

4 Quarto quod ex iis colligitur aptus modus intelligendi illud. *b Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* in hoc cap. citatum, scilicet quod nos mediante auxilio suo diuino debemus conuerti ad Deum præparando nos per detestationem peccatorum & desiderium veniæ, vt ipse postea conuertatur ad nos, infundendo suam gratiam habitualem, qua nos sibi gratos faciat.

B

5 Quinto quod ex prædictis, præsertim ex doctrina S. Thomæ supra ad litteram relata & communiter recepta colligitur, gratiam gratum facientem, & habitualem in genere caussæ efficientis, vel formalis iustificationis, esse priorem natura motu liberi arbitrij in amorem Dei: & amorem Dei priorem detestatione peccati: & hanc priorem remissione illius: quamuis in genere caussæ materialis & dispositionis detestatio peccati, & amor Dei possint esse priora natura, & tempore gratia & remissione.

6 His præsuppositis, nota primo ex glossa 1. præfati cap. *conuertimini*, ordinem Scripturæ seruãdum esse, ita quod præcedere debet illud, quod prius scriptū est: & ita prius nos debere conuerti ad Deum, quàm ipse conuertatur ad nos. Quia contextus habet, *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Pro quo est cap. *si rector. c* quatenus habet per illud *d Insta opportune & importune*, quod opportunitas debet præire importunitatem, eo quod prius scribitur opportunitas, quam importunitas. & ca. *quorundam*, adiuncta glossa, *e* quatenus probat, ideo Prædicatores censendos digniores Minoribus, quia prius ibi nominantur. Et glossa cap. *bene quidem*, *f* distinct. quæ colligit, Mediolanensem Archiepiscopum esse digniorem Rauennatensi, ex eo, quod prius ibi respondisse dicitur. Faciunt & alia plurima, quæ tradit Felinus, *g* post Bartholum, *h* vbi tractat de triplici ordine: cuius dicta recentiores dilatant.

C

c 43 dist.
d 2. Tim. 4.
e In verb. prædicatorū de elect. lib. 6.
f Verb. Mediolanēsi 96
g In c. cū dilecta num. 4. de rescript.
h In leg. 2 § priori. de vul. & pupilla.
i Rom. 9.
k 1. 2 q. 109 art. 2.
l In q. 114 art. 5.
m Sess. 6 ca. 1. & 5. & can. 1. 3 & 32.

D

7 Nota secundo ex glossa argumentum neruosum contra præcedēs notabile, scilicet, quod non potest peccator conuertere se ad Deum, nisi diuino auxilio adiutus. Pro quo, licet illa nihil alleget, est illud Apostoli *i Non volentis nec currentis, sed miserentis est Dei*, per quę S. Thomas, *k* concludit, non posse quem præparare se ad spiritalia dona infusa, nisi auxilio diuino speciali moueatur, neque conuertere se ad Deum, nisi ab eo couertatur. Et alibi, *l* concludit id, quod glossa hic dicit, nihil pro eo allegãdo, scilicet neminem posse mereri primam gratiam. Quæ planè omnia confirmãtur per Concilium Tridentinum. *m* Ad quod argumentum non respondet glossa formaliter, nec clarè, nec firmiter, sed ex iis, quæ præmisimus, respondendum est, cōcedendo quidem, ordinem conuersionis, qui tangitur in hoc cap. *conuertimini*, seruandum esse, & seruari. Concedendo item, quod peccator non potest ita conuertere ad Deum, vt iustificetur, & sit ei gratus sine supernaturali dono gratiæ infuso negando tamen, quod non possit se ita cōuertere ad Deum, vt iustificetur, & sit ei gratus sine supernaturali dono gratiæ infuso: negando item, quòd non possit se ita conuertere, & præparare ad illud donum gratiæ sine illius infusione. Quia potest id facere adiutus auxilio speciali diuino per motū sui liberi arbitrij ad detestandum peccata, & desiderandum veniam eorum. Ita quod Deus prius se conuertit ad peccatorem, mouēdo illum per auxilium speciale ad hoc, vt se conuertat, & præparet ad gratiam, & postea Deus iterum se conuertit ad eum infundendo eam illi, & per eam faciendo eum sibi gratum, qua munitus meretur postea vitam æternam, non solum de congruo, sed etiam de condigno, vt probat S. Thomas cum communi, *n* & definit præfatum Concilium in præcitato can. 32.

E

F

n In d. q. 114 art. 3.
o Cap. 5.

8 Ex qua solutione colligitur modus intelligendi illud Apostoli quod citat gloss. & est ad Ephes. *o Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus*: nempe quæ de surrectio a mortuis, quæ est conuersio vel initium conuersionis peccatoris ad Deum præueniente diuino auxilio, & postea cū sit exercitium præparandi se sufficienter, illuminat eum Christus per gratiam, & donum supernaturale infusum, quo facit illum sibi gratum.

9 Nota tertio ex glossa quòd ordo iustificationis habet, vt contritio, qua conterimur, præcedat remissionem, & quod contritio ex libero arbitrio præcedens meretur remissionem, & quòd gratia, quæ illam præcedit est caussa illarum, & quod quidam prius ponunt remissionem.

Sed contra glossam facit primo, quòd videtur secum pugnare dicendo primo, quòd contritio præcedit iustificationē, & postea, quòd gratia præcedit omnia, & quod secundum aliquos remissio præcedit. Ideo quicquid sit, eius dicta reducenda sunt ad duo. Alterum est, quod iustificatio impij non est successiua, sed in eodem momento incipit & fit: licet ordine naturæ alia eorum, quæ requiruntur ad eam sequantur alia præcedant, vt dictum est supra. *a* Alterum quod ille ordo est tenendus, considerando illa quatuor, quæ ad illam requiruntur, tamquam caussas efficientes, & effectus illarum, scilicet considerando motum liberi arbitrij ad detestandum peccatum, & ad optandam veniam amore Dei mediante auxilio diuino tamquam dispositionem & caussam materialem ad gratiam habitualem esse posse priores non solum natura: sed etiam tempore gratia habituali, & iustificatione, ac remissione, quæ idem sunt secundum S. Thomam, *b* vt dictum est. *c*

a In præsup posito. nu. 2.
b In d. q. 113. art. 8.
c In 5. præsup posito.

CAP. RESVSCITATVS.

AVGVSTINVS IN PSALMO SEXAGESIMO SECVNDO.

Est in glos. ordin. in psalm. 70. ex Aug.

RESuscitatus corpore, viuit absente resuscitatore: non autem sic resuscitatus in anima. Cum enim Deus sit vita animæ, anima vera vita corporis: sicut corpus viuere non potest, absente anima: ita non nisi Deo præsente anima viuere potest. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Gratianus sæpe sensum & non verba eiusdem loci colligit.*
2 *Vitas duas naturalem & supernaturalem viuit iustus.*
3 *Gratia gratum faciens vita animæ supernaturalis.*
4 *Gratia gratum faciens quid, & quam pretiosissima.*
5 *Dei dilectio operatur aliquid in dilecto. generalis quidem esse. particularis vero gratiam gratum facientem.*
6 *Belial quid & cur diabolus sic vocetur.*

1 NOta primo, quod hoc elogium D. Augustini non videtur desumptum ex eo ad verbum: sed in sententia, sicuti cap. *cum minister. d* & cap. vltimo 10. quæst. 1. & alia multa, quę artificiosè quidem: sed non ad litteram sunt desumpta ex auctoribus, quibus attribuuntur à Gratiano. Siquidem hoc elogium non legitur ad litteram apud Augustinum, *e* quem citat Gratianus, nec Antonius Demochares ei locum tribuit: sed parū refert. Quoniam ex multis sacræ Scripturæ locis illud irrefragabiliter colligi potest.

d 23. q. 5.
e In Psal. 62.

2 Nota secundo, hominem iustum duplicem vitam viuere, alterā corporalem, & spiritualem alteram. Corporalem quidem per animā rationalem, *f* spiritalem autem per gratiam gratum facientem, & per caritatem. tum per hoc cap. & cap. sequens, & cap. *charitas*. *g* tum per illud *h* Domini ad Nicodemum. *Nisi quis renatus fuerit denuo non potest videre regnū Dei.* Et iterum: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto.* Et rursum: *Oportet vos nasci denuo.* Tum per illud. *i Vt per magna dona, quæ donauit, efficiamini diuinæ consortes naturæ.* Tum per illud. *k Translati sumus de morte ad vitam.* & alia multa eiusdē ibidem. Per quæ quidem omnia clarè constat, duas in homine iusto esse vitas. Alteram naturalem, qua est homo naturalis viuēs anima naturali: alteram supernaturalem, qua est homo supernaturalis viuens anima supernaturali quæ est gratia. Tum quia sicut Deus per dilectionē comunem, qua diligit omnes crea-

f Ca. ad eius 1 dist. & cap. Moyses. 32. q. 2.
g In f. dist. 2.
h Ioan. 3.
i 2. Pet. cap. 1.
k 1. Ioan. 3.

[illegible] illud Sap.11. *Diligit Deus omnia, quæ sunt*, dat eis quoddam esse commune ad participandum bonum naturale: ita per dilectionem particularem, quia diligit rationalem creaturam ad bonum supernaturale superaddit [illegible] per iustificationem quandam formam supernaturalem, qua transformat eum in esse supernaturale aptum ad participandum naturam ipsam diuinam per beatitudinem supernaturalem. Et ita sua diuina maiestas vnum tantum esse, & vnam tantum naturam indidit aliis creaturis: rationali vero & intellectuali, angelicæ scilicet & humanæ iustæ duas: alterum naturale, quo naturaliter sit, & viuat: alterum gratuitum, quo supernaturaliter efficiatur diuinæ naturæ consors. Vnde S. Thomas cum adhuc insigniter supernaturaliter in via viueret, dixit, *a* quod duplex est hominis vita. Vna quidem exterior secundum naturam sensibilem & corporalem, & per hanc vitam non est nobis communicatio, vel conuersatio cum Deo & angelis. Alia autem est vita hominis spiritalis secundum mentem: & secundum hanc vitam est nobis conuersatio & cum Deo & angelis. In præsenti quidem statu imperfectè. Vnde dicitur. *b Nostra conuersatio in cælis est:* sed hæc conuersatio perficietur in patria, quando serui eius seruient Deo, & videbunt faciem eius, vt dicitur Apocal. vlt. & ideo hic est caritas imperfecta, sed perficietur in patria. Quæ planè omnia semper ob oculos nobis essent obseruanda, vt tanti beneficij memores semper, & vbique gratias ageremus tanto benefactori.

a 2.2.q.23. art.1.
b Phil. 3.

3 Cæterum hæc gratia, quæ hic dicitur animæ vita, & grandi encomio extollitur, *c* non est ipsemet Deus, nec ipsa anima grata effecta, neque alia substantia, sed quoddam accidens, & qualitas inhærens animæ eam ad actus omnium virtutum propter Deum mouens, per quam ab esse naturali eleuatur ad supernaturale, vt prædictum est, & eleganter confirmat S. Thomas. *d* Et alibi, *e* definit, eam esse maius bonum, quam bonum naturale cœli, & terræ & totius vniuersi.

4 Et ex mente eiusdem S. Thomę & omnium aliorum, *f* definitur esse donū supernaturale infusum à Deo rationali creaturæ, quæ fit ei grata: & consequenter, vt paulo superius dictum est, non est substantia, sed accidens inhærens creaturæ rationali. vt definit Concilium Tridentinum, *g* quamuis magister vbi supra aliter sentiat.

5 Cuius rei rationem reddit S. Thomas, *h* quæ decurtata consistit in eo, quod dilectio Dei differt à dilectione hominis multis nominibus: & in iis, quòd homo diligendo alium nihil boni creat in eo: sed præsupponit esse in eo aliquod bonum, ob quod diligit: Deus autem per suam dilectionem creat & operatur in dilecto aliquod bonum, propter quòd facit eum diligibilem: vt per dilectionem communem, qua diligit omnem creaturam, producit in ea bonum naturale, quo est, & largitur ei naturalem facultatem, qua dirigitur in finem naturalem, ad quem creata est. Et ita per dilectionem, qua iustificat & diligit creaturam rationalem ad bonum supernaturale diuinum, creat in ea quoddam bonum supernaturale diuinum, quo feratur in illud, quod cum non sit substantia, est accidens & qualitas inhærens animo, cui conuenit definitio prædicta.

c In d. cap. qualitas 2. dist. 2.
d In 1 2. q. 110. in 4 art.
e In q. 113. art. 9 ad 2. &
f 4. dist. 4 q. art. 3. quæstiuncula 1.
2. li sent. 26 art. 1.
12 q 110.
g Sess. 6. ca. 7.
h In d. q 110 art. 1.

6 Nota tertio, quòd ex verbis Gratiani huic dicto Augustini subiectis adiuncta glossa, *i* colligitur hoc nomine Belial diabolum intelligi. Et rectè quidem, etenim significat apostatam, & secundum D. Hieronymum in interpretatione nominum Hebraicorum significat absque iugo, & peruersus, quod ferè in idem recidit. Et aptè diabolus dicitur apostata, quia retrocessit à via, quam cepit, iuxta illud. *k Quomodo cecidisti lucifer, qui manè quasi sol oriebaris.* Et tradit Sanctus Thomas. *l* Dicitur item absque iugo, quia noluit subiacere legi diuinæ. Dicitur etiam peruersus, id est prauus & præposterus, quia praua & præpostera, & amat, & [illegible] iuxta cap. *visis.* in ibi: *Mille nocendi artes habet, & conatur genus humanum omnibus modis peruertere & perturbare.*

i In verbo Belial.
k Isaia. 14
l 1 par. q 64. art. 4. 5. & 6.
16. q. 2.

CAP. QVI NATVS.

IOANNES EPISTOLA PRIMA CAPITE TERTIO.

QVi natus est ex Deo non peccat. ergo non est filius diaboli: solo enim peccato diaboli filij sumus. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Filius Dei & natus ex eo cur dicitur omnis iustus.*
2 *Natus ex Deo non peccat manens Dei natus.*

1 NOta primo, quod sola verba superiora huius ca. sunt Ioannis, reliqua verò Gratiani.

Nota secundo quod ex eis colligitur, omnem iustum dici natum ex Deo: sic Ioãnes ait. *a Et ex Deo nati sunt.* Vbi etiam dicitur filius Dei, ibi: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri.* quæ sunt intelligenda de generatione & natiuitate spiritali, qua quis transformatur in supernaturalem vitam, quæ habetur per gratiam, vt fusius dictum est in cap. præcedenti.

2 Nota tertio, quod hoc dictum beatissimi Apostoli Ioannis est vnum de fundamentis, quibus aliquot hæretici nostra ætate asserunt, eum, qui semel adeptus est gratiam & iustificatus per illam, non posse amplius peccare. Quam tractat Castrensis, *b* & damnatur à Concilio Tridentino. *c* Quorum hæreticorum sensus peruersus est & alienus à sensu Ioannis, qui vt rectè ac scitè declarat glossa, fuit dicere, iustum non posse peccare permanendo in iustitia. Ita quod repugnant sibi gratia & peccatum mortiferum, vt testatur D. Ambrosius, *d* relatus in cap. *cum renunciatur.* *e* & cap. *quia radix.* *f* & tradit post & ante alios S. Thomas. *g*

a Cap. 1.
b In lib. contra omnes hæreses verb. [illegible] contra hæresi.
c Sess 6. c. & can 13.
d Ca. 4. lib de Cain & Abel.
e 32. q. ut.
f Inf. d. di.
g 2 2 q. 2. art. 11. &

CAP. OMNIS.

IOANNES EPISTOLA PRIMA, CAP. TERTIO.

OMnis qui non diligit Deum in morte manet Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Dilectio caritatis Dei includit Deum & proximum.*
2 *Militamus omnes viui sub duce Christo vel diabolo.*
3 *Dilectio Dei duplex naturaliter quæsita & infusa.*
4 *Scit cur nemo esse miles Christi, nisi eo reuelante.*
5 *Sciunt cur plurimi esse milites diaboli.*
6 *Intellectus illius:* Nemo scit, an odio vel amore dignus sit.
7 *Bona etiam ob Deum facta non probant quem. illi gratum.*
8 *Virtutes morales infundi pueris baptizatis verius.*
9 *Charitas fons, cui non communicat vllus malus.*
10 *Contritione ante confessionem non delentur semper peccata.*

1 NOta primo, quòd sola verba supra scripta sunt Ioannis desumpta ex 1. Ioan. *b* reliqua verò Gratiani, immo verbum *Deum* in illis positum non est Ioannis, quia non tractat ibi de dilectione Dei explicitè, sed de dilectione proximi, vt palam est prædictum cap. 5. legenti. Sed suppletio illa Gratiani defendi potest, ex eo quod quisquis ex caritate diligit proximum, diligit etiam Deum: sicut, & qui diligit Deum diligit proximum suũ, iuxta illud. *i Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & odit fratrem suum, mendax est.* Diligere enim proximum ex caritate, vel dilectione caritatiua, est diligere illum propter Deum, & vt in Deo sit, iuxta S. Thomam, *k* vel quia est capax beatitudinis æternæ, & ad eam consequendam habilis, optando expresse, vel tacitè, vt ambo aliquando communicent in eius visione beatifica, vt nos expressius [illegible] tradidimus in Enchir. Confess. *l* & consequenter omnis dilectio caritatis proximi includit dilectionem Dei, saltem tacitè. Et ita Ioannes loquens de diligente proximũ potest intelligi loqui de diligente Deum: & consequenter Gra-

b Cap. 3.
i 1. eiusd. Ioan. 4.
k 2 2 q [illegible] art 1. ad [illegible] q. 25 art. [illegible]
l Cap 14 [illegible] & 7.

ter Gratianus, sicut dixit de diligente Deũ, poterat etiam dicere de diligẽte proximum, & Deum & proximum: vt sit sensus: Qui non diligit Deum ex caritate, non diligit Deum nec proximum, manet in morte, & vicissim: Qui diligit Deum vel proximum, vel vtrumque, manet in vita. quandoquidem loquitur de dilectione caritatis, cuius obiectũ principale est Deus, & minus principalem proximus, & fertur in vtrumque in Deum quidem propter ipsum solum: in proximum autem propter Deum.

2 Nota secundo, quod ex hoc dicto Ioannis intelligitur id, quod nos insinuabamus in cap. *nouit*, *a* citando illud. *b Militia est vita hominis super terram*, duos esse duces, duoque signa, siue vexilla eorum, sub quibus militamus mortales omnes, quotquot in orbe terrarũ viuimus summates & infimates, Christus scilicet & signum eius, vel vexillum viuificum, & saluciferum, & diabolus, & signũ eius funestum. Dilectus enim Christo Ioannes per prædicta verba in sensu directo, significat, quòd omnes, qui non diligunt Deum & proximum manent in morte: & consequenter militant sub diabolo & signo seu vexillo eius funesto & mortifero. In sensu autem obliquo, quod omnes qui diligunt Deum & proximum, manent in vita, id est, militant sub Christo, & signo eius, vel vexillo viuifico, & salutifero. Quod si satis nobiscum animo reputaremus & ruminaremus, longe magis abhorreremus à peccatis mortiferis, quæ nos animæ vita priuant, & tam pessimo duci addicunt, magisq; afficeremur ad diligendum Deum & proximum, quorum dilectio nos viuificat, & signo siue vexillo eius adscribit.

a De iudic. notab. 2 à num. 3.
b Iob. 7.

3 Nota tertio, quod præfatum elogium Ioannis quatenus habet in sensu directo, omnes qui diligũt Deum manere in vita, nempe spiritali, non est intelligendum de omni dilectione & amore Dei & proximi, sed tantum de dilectione infusa caritatis habitualis & actualis, vel saltem habitualis. Duplex etenim est amor siue dilectio, vt vbi supra diximus, & colligitur ex S. Thoma. *c* Altera naturalis & humana: altera supernaturalis & diuina, quæ caritas, & vel caritatiua appellatur. Naturalis siue humana illa est, qua ratione naturali & humana tantùm diligimus Deum, vti caussam & principium nostrũ & nostrorum: proximum verò vti hominem, cognatum, vicinum, & quocumque alio simili respectu. Altera est supernaturalis & diuina, seu caritatiua vel caritas infusa, qua Deum diligimus propter se, & proximum propter Deum.

c 1. 2 q. 51. art. 3 & 63. art 3. & 65. art. 4.

4 Ex quibus infertur primo, quod nemo certo scit absque reuelatione diuina, se viuere veré vita spiritali gratiæ & caritatis, nec se militare sub signo, vel vexillo Christi. Quia nemo scit, se habere gratiam gratum facientem, & caritatem infusam, quæ est ipsamet gratia, secũdum multos, vel indiuidua comes eius secundum S. Thomam, & sequaces eius, *d* quorum sententiam magis quam contrariam supra diximus consonare Concilio Viennensi, *e* & Tridentino. *f* Cum ergo nemo sciat, se habere præfatam gratiam & charitatem, vt definit prædictum Concilium Tridentinum. *g* Cumque sciat, vel debeat scire, neminem ea carentem militare in Christi castris: consequens vtique est, neminem scire, se militare in eis absque diuina reuelatione.

d In 1 2 q. 110. art. 2. & 3 q. 112 art 3.
e Clem. 1. § fin. de sum. Trin.
f S. 56. can. 11.
g Vt supra. can. 16.

5 Secundo infertur, non esse idem dicendum quoad hoc de militia Christi & diaboli: Quia licet nemo sciat, se militare in castris Christi, & sub signo, siue vexillo eius viuifico sine diuina reuelatione: potest tamen scire sine illa se militare in castris diaboli, & sub signo, siue vexillo eius funesto. Quoniam potest scire, se esse infectum mortali peccato: cui consequens necessarium est, se carere præfata caritate & gratia, qua qui caret manet, vt Ioannes inquit, in morte, & est miles diaboli. In quod facit illud Iobi, *h* relatum in cap. final. *i Et si simplex fuero, hoc nesciet anima mea*. Et illud Apostoli. *k Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum*: quatenus nihil dicunt de ignorantia status mali, sed tantùm de ignorantia status boni. Et ita argumento a contrario sensu significant, scire quem posse, se esse in malo statu. Quia qui de duobus propositis alterum negat, videtur alterum affirmare. *l*

h Cap. 9.
i De purg. canon.
k 1 Cor. 4.
l Cap. qualis 2. dist. cap. nemo de præsumpt.

6 Tertio infertur illud Ecclesiastis 9. *Nemo scit an odio vel amore dignus sit*, intelligendum esse de illo, qui nescit, se infectum esse peccato mortifero, non autem de illo, qui scit contrarium, & potest optimè nosse cognoscendo, se peccasse mortifere, & nullatenus pœnituisse, vel non satis legitime, vt est in ca. *legatur*. *a* & cap. *peccati venia non datur nisi correcto*. *b*

a 24 q. 2.
b De reg. iur. lib. 6.

7 Quarto plurimos decipi putantes se militare Christo in eius castris, eo quod sciant se amare ipsum, & ob eius amorem elargiri eleẽmosynas, & facere multa opera pia, & bona, & dicere similia. Tum quia licet sciant illa opera esse de se pia, & bona, & quod faciunt & dicunt ea ob dilectionem & caritatem naturalẽ vel supernaturalem Dei & proximi, nesciunt tamen, an illa dilectio, & caritas sint supernaturales diuinitus infusę, an verò humanę naturales vel quæsitę virtute humana, cum possint produci à dilectione, & caritate habituali naturali & quæsita actibus bonis apparenter sine caritate actuali vel habituali infusa promanantibus, vt colligitur ex S. Thoma locis supra citatis, & aliis, qui tenẽt infundi à Deo etiam paruulis baptizatis virtutes tam morales, quàm theologas, iuxta cle. 1. *c*

c § fi. de sum. Trin.

8 Tum quia passim videas fęminas, immo & viros concubinos & alios aliis vitiis & peccatis infectos & irretitos precari, ieiunare, stationes frequentare, eleẽmosynas elargiri, & alia mille id genus opera bona facere, & misereri inopum, & afflictorum, etiam collacrymando: quos tamen palam est militare diabolo in castris eius: eo quod palam in aliquo lethali peccato perseuerent, cum ad id sufficiat vel semel mortifere peccasse, & legitimè peccati eos non pœnituisse: etiamsi aliis mille virtutum actibus resplendeant & sibi & aliis omnibus Sancti appareant, iuxta illud. *d Defleat peccator, quia offendens in vno factus est omnium reus*, relatum in cap. *defleat*. *e* & in cap. *fratres* *f* & ibi à nobis *g* declaratum.

d Iacob. 2. c.
e De reg. iur.
f d. fi. 1
g Num. 107

9 Nota quarto illud, quod Gratianus præfato elogio subiicit, scilicet dilectionem esse fontem, cui non communicat alienus, id est, qui non est Dei amicus, esse intelligendum de dilectione Dei & proximi, quæ est caritas à Deo infusa cum gratia, cuius est comes indiuidua: siue sit eadem cum illa, siue non secundum contrarias opiniones, vt dixi supra. *h*

h Eod. num. 4. & in c. re iusticatum à num. 3 sup. ca.

10 Nota quinto, non esse verum id, quod significat Gratianus sub finem huius cap. omnem scilicet pœnitentem priusquam peccata sua confiteatur & absoluatur à suo confessario, esse absolutum à peccatis: & per absolutionem non absolui, sed absolutum esse declarari, vt diximus in glossa cap. *conuertimini* *i* & dicemus. *k*

i à num. 7.
k In duobus capp. seqq.

§. ALII AVTEM.

GRATIANVS.

ALij autem econtrario testantur dicentes sine confessione. Et reliqua.

CAP. NON POTEST.

AMBROSIVS LIB. DE PARADISO CAP. XIIII.

NOn potest quisquam à peccato iustificari nisi peccatum ante fuerit confessus.

CAP. ECCE.

AMBROSIVS IN SERMONE QVADRAGESIMÆ. EST IN SERM. M. S. CVIVS initium est, Ecce nunc tempus adest.

ECce nunc tempus acceptabile adest, quo confessio animam à morte liberat. Confessio aperit paradisum: confessio spem saluandi tribuit. Et aliqua.

SVMMARIVM.

1 *Contritio licet interdum deleat peccatum sine confessione actuali, non tamen sine voto confitendi.*
2 *Iustificatio est idem, quod remissio peccati.*

2 Iusti-

2 *Iustificatio quo ordine requirat quatuor.*
3 *Gratia iustificans vt praecedit,& praeceditur ab alijs.*
4 *Confessio sacramentalis vt requiritur ad iustificationem.*
5 *Confessio cur liberatio,apertio paradisi,& spes salutis.*

NOta primo, quod hic incipit secunda pars huius distinctionis in qua vsque ad §.*his auctoritatibus.* positū sub cap.*quis aliquando.* allegat Gratianus multa, quibus nititur opinio dicentium, peccata non condonari sine confessione actuali eorum facta sacerdoti: sicut vsque ad hūc §. allegauit multa pro contraria opinione, quam esse veram diximus,& defendimus in glossa 1. summæ.*a* (a Huius dist. num 6.)

1 Nota secundo, quod glossa 1. huius §. sentit idem, quod glossa prædicta summæ, nempe quod per contritionem absque confessione non condonantur peccata, si cōtemnatur confessio, significando, quòd non requiritur confessio, etiam in voto & proposito; sed sufficit, quod non contemnatur. Sed quidquid illæ hic, & ibi sentiant, veritas habet, quòd per contritionem legitimam cum proposito ritè & legitimè confitendi tempore debito cōdonantur interdum peccata, etiam ante confessionem eorum: sed non sine voto confitendi tempore debito:& non sufficit, quod nō contemnatur, nisi habeatur votum, siue propositum. Quæ plane omnia colliguntur ex Concilio Tridentino,*b* ibi. *Docet præterea etsi contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat, hominemq; Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiat, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse ascribendam.* In quibus tamen verbis aduertendum est: quod licet non habeatur in eis expresse sufficere votum actuale, vel virtuale confitendi, id tamen est dicendum. tum quia habetur in eis sufficere votum in genere, quod includit expressum, & tacitum siue virtuale. tum quia de illis regulariter idem iudicatur.*c* Et iterum dicetur in cap.*pœnitentia.* *d* (b Sess 14. c. 4.) (c l. o. eū quod. ff de reb. cred. & c. 2 de reserpt.) (d Infr. dist. 3.)

2 Nota tertio quod hoc cap. *non potest*, videtur probare, iustificationem peccatoris præexigere confessionem peccatorum actualiter, & realiter factam. quod tamen non est verum, vt paulo superius dictum est, & antea cōprobauimus in prædicta glossa summæ:& ad hoc cap. responderi potest, intelligendum esse de confessione in proposito, vel voto,& non realiter facta.

Nota quarto, quod iustificatio impij siue peccatoris, de qua loquitur in hoc cap.*ecce*. B. Ambrosius, est idem quod remissio peccati secundum S. Thomam.*e* Et quod ad eam requiruntur illa quatuor, quæ declarauimus in ca.*facilius.* *f* & in cap.*omnes utriusque.* *g* desumpta ex eadem, *h* quia ibi erat propria sedes huius rei: quamuis Cardin. eam hic tractet. Et quod gratiæ infusio requiritur, vt ibi. S. Thomas.*i* (e 1.2. q. 113. ar. 1. & 6 ad 1. & in 4. sen. d 17 q 1 art. 1. quæstiun. 1.) (f § hoc ipsum num. 1) (g Num 4.) (h Quæ. 113. ar. 5. 6 7. & 8.) (i Artic. 2.)

3 Et quomodo illa est prima causa non tempore, sed natura iustificationis & remissionis in genere causæ efficientis,*k* sed detestatio peccati, & spes veniæ in genere causæ disponentis & materialis sunt priores interdum etiam tempore, quod idem probat alibi.*l* (k Artic. 8.) (l In 4 sen dist. 1 art 4 quæstiunc 1.)

Nota quinto, quod dubitari potest: An confessio sacramentalis sit de numero requisitorum ad iustificationem. Et quidem nec S. Thomas, *m* nec nos, *n* eam in numero earum posuimus: sed in hoc cap. videtur D. Ambrosius eam eis adnumerare, quatenus dicit, neminem iustificari sine confessione. (m In prædict. art.) (n In d. c. omnes utriusque.)

4 Verumtamen responderi potest, non requiri eam realiter: requiri tamen in voto seu proposito, & quod tacitè requiratur sub illis quatuor requisitis. Quorum duo sunt detestatio peccati,& spes veniæ, quę in effectu constituūt contritionem: & vt illa sit legitima, requirit realem sumptionem sacramenti pęnitentiæ, vel votum siue propositum actuale vel virtuale sumendi illud: & consequenter subeundi partes eius, quarum vna est confessio sacramētalis. Vnde potest dici, quòd confessio requiritur saltem in voto, seu proposito faciēdi eam tempore debito, licet non requiratur re & actu facta.

5 Nota sexto, quod ex ca. *ecce*, colliguntur tres effectus pœnitentiæ, scilicet liberatio à morte animæ, apertio paradisi,& spes salutis æternæ. Liberatio quidem à morte animæ illa ratione, quia licet interdū quis à morte animæ per contritionem liberetur, illa tamen, vt paulo superius dictum est, requirit votum siue propositum sumendi sacramentum pęnitentiæ:& per consequutionem faciendi confessionem, quæ est pars eius tertia. Apertio verò cœli ea ratione dicitur effectus pœnitētiæ, quod licet illa propriè dicatur effectus baptismi: eo quòd principaliter tollat peccatum originale impediens ingressum cœli, vt inquit S. Thomas.*a* Et licet etiam contritioni conueniat eo quod illa interdum sine actuali confessione cœlum aperiat: conuenit nihilominus confessioni, quia per illam datur absolutio sacramentalis, quæ tollit omnes reliquias, vel partem earum purgationis peccati remanentes post contritionē, quæ differunt ingressum cœli, vt tradit idem S. Thom.*b* Spes verò salutis, quia licet omnia bene merita præbeant illam: speciatim tamen & particulatim sacramentum pœnitentiæ, quo quis absoluitur à vinculis impedientibus salutis acquisitionem, quod sacramentum sine confessione stare non potest. (a In 3 part. q. 69 art. 9 & in 4 sent dist 2 q 1 art 2.) (b In 4. dist 21. q 1 ar 1 quæstiunc. 1.)

§. POENITENTIA.

GRATIANVS.

Pœnitentia est dolor animi. Et reliqua.

CAP. PERFECTA.

IOANNES CHRYSOSTOMVS LIBRO DE COMPVNCTIONE.

PErfecta pęnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre. Et reliqua. (Est in hom de pœn. quæ incipit. Prouidamente.)

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia quid rem issiuè,& quod est planctus.*
2 *Pœnitentia cogit sensus, voluntatem,& omnia membra subire ad veniam necessaria.*
3 *Pœnitentia debet attingere omnia peccata etiam mentalia.*
4 *Voluntas radix omnium bonorum & malorum.*
5 *Peccatum vt continet tria, quæ delentur per tria.*
6 *Peccatum veniale, an confitendum,& remissiue.*

1 NOta primo, quod §. hic videtur continere definitionem pœnitentiæ, quatenus est virtus pœnitendi de peccato, vel actus eius, quam quia melius ibi cadit, declarabimus in cap.*pœnitentia.* *c* (c 1. infr. dist 3.)

Nota secundo, quod ca. hoc *perfecta.* videtur, describere pęnitentiam, quatenus est sacramentum: & quia repetitur ad literam in eadem, *d* vbi magis quadrat eius declaratio, ibidem eam explicabimus. (d Distinct. 3.)

Nota tertio, quod glossa 2. huius. §. videtur reprehendere definitionem pœnitentiæ in eo contentam: quod non videtur satis reuerenter facere, tum quia eam tribuit Gratianus Ambrosio doctori grauissimo non solum hic, sed etiam in cap.*pœnitentia.* *e* vbi eam ad verbum repetit. tum quia Magister sententiarum, & omnes in eum commentantes probant eam, *f* tum quia declarata, vt in d. ca. *pœnitentia*, declarabimus, est optima. tum quia glossa nititur fragillimo argumēto, desumpto ex eo quòd planctus Judæ non fuit bona pęnitentia: siquidem noluit Ambrosius dicere, quod omnis planctus de peccato sit pęnitentia, sed quòd plangere est genus ad bene pęnitere de peccato:& quod omnis bona pœnitentia est planctus, quod est eruditè dictū, cum omnis bona definitio debeat constare genere & differentia, iuxta l. 1. *g* & ibi Bartholum receptum ab omnibus, & nos post alios latè tradidimus in rubricis.*h* (e Infr dist 3.) (f In 4. li. sent dist 14.) (g ff de testa.) (h De in. prob & prabend.)

2 Nota quarto, quòd gloss. 2. cap. *perfecta.* videtur significare, quod vera pœnitentia non solum sensualitatem, quę rationi repugnat, cogit pati requisita ad veniam peccati, eo quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, iuxta Apostolum.*i* Quod tamen non videtur satis cautè facere, tum quia noluit Ambrosius dicere, quod ipsa pœnitentia, siue virtus vel actus pęnitendi formaliter cogat: sed quod pœnitens ipse debet se coge- (i Ad Gala. 4. & 5.)

se cogere ad subeundum ea, quæ sunt ad veniam necessaria, iuxta illud Apostoli. a *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* Et illud eiusdem. b *In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Dei.* Tum quia perfecta pœnitentia non solum sensualitatem, sed etiam partem rationalem, nō tantum inferiorem, verumetiam superiorem imo & alia membra, quæ sunt ad parendum rationi apta debet cogere ad patiendum ea, quæ sunt ad veniam necessaria, iuxta præfata Pauli eloquia.

a 1. ad Cor. 9
b 2. Cor. 10

3 Tum quia vera pœnitentia debet includere omnia peccata mortifera, etiam pure mentalia, etiam ea, quæ non attingit sensualitas, vt habetur in cap. omnis, c ibi: *Omnia peccata sua*, & expressius definit Concilium Tridentinum. d

c De pœn. & remiss.
d Sess. 14. canon. 7.

4 Tum quia glossa fragillimo & leuissimo argumento nititur. Quia ex eo, quod caro concupiscat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, per nullam bonam consequentiam infertur, quod vera pœnitentia solam sensualitatem debeat cogere: vel quod plus debeat cogere illam, quam aliam potentiam, imo si res ad amussim expendatur, plus conuenit cogere volūtatem superiorem, quæ est radix omnium meritorum & demeritorum ad pœnitendum de peccato, quàm ipsam sensualitatem, quæ per se nullius est meriti, neque demeriti: sed solum quatenus regitur vel negligitur à voluntate, vt dictum est supra. e

e In ca. sicut num. 16.
f In verb. humilitas.

Nota quarto quod glossa huius cap. f est glossa huius cap. *perfecta*, vsque ad verbum *videtur*, & à verbo *videtur*, est cap. *non potest*, vt declarabimus eam.

5 Nota sexto, quod glossa vltima videtur dolanda, quatenus ait, tria in peccato inueniri, scilicet impudentiam, delectationem & perpetrationem: & ad eius deletionem tria esse necessaria, quæ tres partes pœnitentiæ præstant. Contra impudentiam verecundia, quam præstat confessio prima pars pœnitentiæ: contra delectationem amaritudo, quam præstat contritio secunda pars pœnitentiæ: contra perpetrationem recompensatio, quam præstat satisfactio tertia pars pœnitentiæ. Dolanda inquam & limanda est hæc glossa, vt dictum eius communiter sit verum: non tamen vniuersaliter. Quoniam multa sunt peccata talitem purè mentalia, quæ absque impudentia committuntur, cum nemo illa videat, iuxta illud. g *Homo videt quæ parent. Deus autem intuetur cor.* Multa item quę fiunt sola voluntate absque operis perpetratione. h Dolanda est item, quatenus significare potest, quod contra peccatum sine impudentia, & sine delectatione & operatione commissum non sunt necessaria pudor, amaritudo, & satisfactio, quod falsum est. Quoniam ad delēdum quamlibet culpam mortalem quomodolibet admissam requirūtur prædicta tria iuxta tenorem huius capit. & communem sententiam. i

g 1. Reg. 16.
h Cap. sicut trib. infr. ead.

6 Nota septimo, quod in capit. *tres sunt autem actiones*. k vbi est aptior locus, tractabimus quinque quæstiones, quas glossa hic mouit. Prima, an necesse sit peccata venialia confiteri. Secunda, an sit necesse confiteri singulatim singula peccata confitenda. Tertia, an sit habenda de singulis contritio singularis. Quarta, an peccata venialia dimittantur sine mortalibus. Quinta, an mortalia sine venialibus.

i In 4. li sent. d. 1. a & c omnium ne de pœ & remiss & c quem pœn infra eadem.
k Infra ead. distin.

CAP. NON POTEST.

IOANNES CHRYSOSTOMVS LIBRO DE COMPVNCTIONE.

NOn potest quis gratiam † Dei cœlestis accipere, nisi priùs purgatus fuerit ab omni sorde peccati. Et reliqua.

* alias doni.

S V M M A R I V M.

1 *Gratia præcedit remissionem, vt caussa effectum.*
1 *Purgatio interdum dispositio ad illam dicitur.*
2 *Gratia gratum faciens & auxilium diuinum diuersa, vtrumque operans, & cooperans, præueniens & subsequens.*
3 *Gratia eadem vno respectu operans, altero cooperans.*
3 *Gratia vno respectu præueniens, & altero subsequens.*
4 *Purgatio interdum pro disposito ad purgationem.*

A

1 NOta primo, quod verba huius cap. supra scripta videntur vrgere pro opinione, quæ habet remissionem peccati esse quid diuersum a iustificatione peccatoris, & quod debeat præcedere gratię infusionem. Gloriosissimus enim Doctor Ioan. Chrysost. expresè per prætata verba, definit nō posse haberi gratiam à peccatore, nisi prius purgetur a crimine: nemo autem à crimine purgatur coram Deo, nisi per remissionem peccati. a Sed cōtrarium est tenendum per illa, quæ scripsimus in cap. *conuertimini*. b scilicet quod iustificatio & remissio peccati sunt idem, & quod illæ fiunt per gratiæ infusionem: & quod primam gratiam nemo potest mereri: & quod gratia præcedit natura remissionem tanquam causa efficiens suum effectum: quamuis vix possit huic cap. responderi, vt satis significauit glossa præcedens, c nisi dicatur aliter, quam dicit illa, vt dicetur infra. d

B

a Ca firmissime 1. q. 1. & c. legatur 24. q. 2
b Supra ead. num. 10.
c Cap perfecta
d 3 notab sub fin num 3

2 Nota secundo, quod glossa huius cap. quæ per errorem coniungitur glossæ penultimæ cap. præcedentis, sentit difficultatem solutionis præfati argumenti. & ideo nititur vario modo respondere: sed quia obscure loquitur pro eius declaratione, & vera ad argumentum responsione, præsupponēdum est primo, id quod diximus in glossa cap. *conuertimini*. e gratiam scilicet esse duplicem. Altera est auxilium diuinum, quo Deus per se sine infusione alicuius doni mouet nos ad bene operandum. Altera est gratia gratum faciens, vt colligitur ex S. Thoma ibidem citato. f

C

e Sup. ead. nu 1 & 2.
f 1. 2 q. 111 art. 2 & 113. art 1 & 2. sent. d. 26. art. 2.

3 Secundo quod gratia siue capiatur pro præfato auxilio diuino, siue pro ipsa gratia gratum faciente est duplex, altera operans, & altera cooperans, iuxta illud Augustini, g *Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incipit: quia ipse, vt velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens*. Prius, enim, vt ibi diximus mouet nos Deus suo diuino auxilio ad bene operandum, & prius infundit gratiam primam gratum facientem, quam nos mereamur quidquam de condigno. Nemo enim potest mereri de cōdigno primam gratiam, qua iustificatur, vt ibi diximus post S. Thomam receptum. h Et ita appellatur operans, quia sine merito nostro de condigno Deus per illam operatur in nobis iustitiam. * Cooperans verò est quæ siue sit auxilium diuinum mouens ad bene operandum, siue ipsa gratia iustificans, quod, vel quæ primo operatur nobis ad merendum de condigno augmentum gratiæ primæ, qua iustificamur. Tertio quòd gratia est duplex præueniens & subsequens, iuxta illud, i *Misericordia eius præueniet me.* Et iterum: *Misericordia eius subsequetur me*: quamuis, vt ait S. Thomas receptus, k sicut gratia diuiditur in operantem & cooperantem secundum diuersos effectus: ita etiam in præuenientem & subsequentem qualitercumque gratia accipiatur.

D

g Lib. 1. de gratia & libero arbit cap. 17. tom. 7.
h 1. 2. q. 114 ar 5 & 3 in 2 sen. dist. 29. q. 1. art. 1
* al. q. art. 1 quæstione 6.
i Psal. 58.

E

k In d. q. 111. art. 3.

Cooperans verò est. *Quia obscurè satis de cooperante gratia hic Nauarrus agit, ideo quod quadam librarij vel alterius impressoris incuria hic desiderari videantur, ex D. Thoma quid sit gratia cooperans melius intelligetur. sic ergo ille. Operatio alicuius effectus non attribuitur mobili sed mouenti: in illo ergo effectu in quo mens nostra est mota & non mouens, solus autem Deus est mouens, operatio Deo attribuitur, & secundum hoc dicitur gratia operans. In illo autem effectu, in quo mens nostra est mouens & mouetur, operatio non solum attribuitur Deo sed etiam animæ, & secundum dicitur gratia cooperans. Est autem in nobis duplex actus primus interior voluntatis, & quantum ad istum voluntas se habet vt mota Deus autem vt mouens, & secundum hunc dicitur gratia operans. alius est exterior, quia voluntate imperatur, & quia quantum ad hunc actum Deus nos adiuuat, & interius confirmando voluntatem, vt ad actum perueniat, & exterius facultatem operandi præbendo, respectu huiusmodi actus dicitur gratia cooperans, & paulo post sic igitur habitualis gratia in quantum animam sanat, dicitur gratia operans, inquantum vero est principium actus meritorij, qui ex libero arbitrio procedit dicitur cooperans.*

F

Sunt autem quinque effectus gratiæ in nobis, quorum primus

primus est, vt anima [illegible] secūdus vt bonum velit, tertius vt bonum, quod velit efficaciter operetur, quartus vt in bono perseueret, quintus vt ad gloriam perueniat. Et ideo gratia, secundum quod caussat in nobis primum effectum vocatur præueniens respectu secundi effectus: & prout caussat in nobis secundum, vocatur subsequens respectu primi effectus. Et sicut vnus effectus est potior vno effectu, & prior alio: a gratia potest dici præueniens & subsequens secundum eundem effectum respectu diuersorum: & hoc est quod Augustinus dicit. a

Præuenit vt sanemur, subsequitur vt sanati vegetemur.

Præuenit vt vocemur, subsequitur vt glorificemur.

a In lib. de natur. & grat. cap. 32.

4 Nota tertio, quod ex ijs colligi potest solutio præfati argumenti fundati super hoc cap. Primo ex mente glossæ declarando paulo plus illam, scilicet quod hoc cap. non est intelligendum de gratia gratum faciente, operante, & iustificante: neque de gratia præueniente, scilicet prima gratum faciente: quia illa tamquam caussa efficiens iustificationem præcedit natura, licet non tempore purgationem a peccato, & remissionem eius: sed est intelligendum de gratia cooperante, & subsequēte quoad meritum augmentum gratiæ, vel alium effectum de quinque prædictis, excepto primo, secūdo quod verbum *purgatus* non est accipiēdum proprie, ita quod significet rem purgatam, sed improprie ad purgationē dispositam per detestationem peccati, & ipsam veniæ auxilio diuino ante gratiam primam conceptas, vt tactum est in dicto cap. *conuertimini.* Ita quod mens D. Gregorij est dicere, non posse quem accipere gratiam cœlestem cooperantē, aut subsequentem, nisi prius fuerit purgatus a crimine per operantem & præuenientem, neque etiam potest accipere operantem & præuenientem, nisi prius fuerit paratus legitime ad purgationem per iustam detestationem auxilio diuino conceptam.

CAP. NVLLVS.

AVGVSTINVS IN LIBRO DE CONTINENTIA CAP. VI.

NVllus debitæ grauioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcumque, etsi longe minorem, quam debeat pœnā soluerit. Ita enim impartitur a Deo largitas misericordiæ, vt nō relinquatur iustitia disciplinæ.

CAP. NEMINEM.

AVGVSTINVS EPISTOLA QVADRAGESIMA OCTAVA AD VINCENTIVM.

NEminem putes ab errore ad veritatem & à quocumque seu magno, seu paruo peccato ad correctionem sine pœnitentia posse transire.

SVMMARIVM.

1 *Misericordia non est facienda sine iustitia disciplina.*
1 *Disciplina iustitia semper miscenda misericordiæ.*
2 *Contritio pœnam, & disciplinam iustitiæ continet.*
3 *Disciplina vnde, & quid proprie, quidve improprie dicatur.*
3 *Disciplina in lege odiosa pro [illegible] entia, vel arte ponitur.*
4 *Pœna interior & exterior peccati vt se habent.*
5 *Caritas male dicitur a gloss. pœna.*
6 *Pœna non requiritur maior ad veniam, quàm ad culpam.*
6 *Culpa remissa remittaturne tota pœna remissiue.*

1 NOta primo, quod Gratianus cōfirmat id quod incepit probare sup. b quadam ratione fundata in ijs duobus capp. Et [illegible] quod nō decet, vt a diuina maiestate impartiatur largitas misericordiæ, relicta disciplina iustitiæ at ita ob solam contritionem Deus condonaret peccata, videretur largiri misericordiam relicta iustitia. Quam rationem co[illegible] [illegible] pie[illegible] munit Greg[illegible]

b In §. alij autem.

rius, c relatus in cap. *disciplina.* b per [illegible] loca [illegible] sacræ scripturæ probando, quod [illegible] [illegible] debet rectoribus, & iste con[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sequens disciplina. Et tandem [illegible] [illegible] glossa vltima huius cap. per illud, d *Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine.* Et per illud, [illegible] *de misericordia timeamus de iustitia. Misericors est quia [illegible] punit citra demeritum, & remunerat vltra meritum, iustus quia nullum peccatum præterit impunitum.* d Sed huic respondere potest, concedendo quidem non esse misericordiam separandam a iustitia, nec contra iustitiam à misericordia: negando tamen, quod Deus parcendo peccatori propter contritionem legitimam, vtatur misericordia sine disciplina & pœna iustitiæ.

a art. 63. et ad. 20. loc. b 45. dist.

c Psalm. 100.

d 23 q. vlt. cap. quoties.

2 Quoniam contritio legitima, quæ includit disciplinā & dolorem de peccato commisso propter amorem Dei, pœna & disciplina magna est: non solum iuxta sacras litteras, sacrosque doctores [illegible] de peccatis magni facientes, iuxta illud, e *In quacumque hora ingemuerit peccator.* Et illud, f *Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* & illud Augustini, g relatum in cap. *si quis incenso.* h *Deus cor interrogat non manum.* Sed etiam iuxta illud Persij. i

e Ezech. 18. de [illegible]
f Psal. 6.
g Serm. 19. de verbis Apostoli.
h 14. q. 2.
i Satyra 3.

Magne pater diuum sæuos punire tyrannos.
Haud alia ratione velis, cum dira libido,
Mouerit ingenium feruenti tincta veneno;
Virtutem vt videant, intabescantque relicta. Et alibi.
An ne magis Siculi gemuerunt æra iuuenci.

3 Nota secundo quod licet Isidorus, k dicat, quod disciplina a discendo nomen accepit, vnde & scientia dici potest; nam scire dicitur a discere, quia nemo nostrum scit, nisi qui discit: cui satis consonat Vlpianus, lib. l *Si cum disciplinis, vel arte instituerit.* Licet item verbum disciplina accipiatur pro doctrina, more, vel lege, vel secta, iuxta inscriptionem [illegible] libelli Boëtij de scholarium disciplina: & Vegetij de disciplina militari. Et illud Marci Tullij. m *Omnes fere philosophi omnium disciplinarum.* Hic tamen Augustinus accipit pro pœna, vt ait gl. n & ex textu colligitur: quo eodem modo accipit D. Gregorius, n & omnes fere religiosi in suis regulis & expositionibus caruunt. Imo & vulgus pro flagello, quo quis se vel alios pro pœnitentia & pœna peccatorum & erratorum ferit & castigat. Quinimmo & eos qui publice hoc faciunt caussa religionis & implorandi à Deo veniam, salutem, pluuiam, vel aliquod beneficium vocamus disciplinantes, & collegium eorum collegium disciplinatorum. Et quamuis id nemo admoneat, dicendum est, quod quæ a verbo disciplina proprie vocatur scientia, vel ars, vt inquiunt Isidorus, Vlpianus, & Marcus Tullius: reliqua vero improprie per translationem, metonymiam, metaphoram, synecdochen, vel aliam figuram, verbum hoc positum in dispositione stricte interpretari in dubio oportet scientiam, doctrinam & artem, & non alia, iuxta l. *non aliter,* o & capit. *quæ a iure.* p

k Lib. 1. etymologiarum ca. 1.
l In l. si pend. fruct. 9. si ser. ui ff. de vsufr.
m 1. Tuscul.
n In d. c. disciplina.
o ff. de leg. 3.
p De reg. iur. lib. 6.

IN GLOSSAS.

Nota tertio quod glos. 2. opponit contra textum, quatenus habet: *Nullus debitæ grauioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcūque, & si longe minorem, quam debeat pœnam soluerit.* Per quę videtur significare, pœnā interiorem esse minorem exteriori. Opponit inquam primo hoc nō esse verum de pœna interiori, neq; exteriori. Non de interiori, quia per interiorem remittitur peccatum, & consequenter tradit caritas, sine qua non remittitur peccatum, & caritas est quid maius, quàm omnis alia pœna.

Secundo quod aliquando remittitur peccatum, sine vlla pœna, iuxta illud. q *Vade & amplius noli peccare.*

Tertio quod B. Gregorius, r relatus à Gratiano in cap. *omnes.* s per illud Apostoli. t *Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem,* concludit tantum debere nos pati pœnitendo, quantum egimus peccando.

q Ioan. 8.
r In 10. lib. moral. c. 21. aut c. 28. [illegible]
s 47. dist.
t Rom. 6.

Quarto quod maior debet esse pœna, quàm culpa, vt ad quæ

u Cap. prodo. [illegible] infra d. 6.

quæ non respondet formaliter, nec clare glossa, sed respondei potest.

4 Ad primum quidem, quod id, quod videtur significare Augustinus intelligi potest, tam de interiori, quam de exteriori pœna. Quoniam nec contritio, quæ est interior pœna, neque confessio & satisfactio, quæ sunt exteriores pœnæ, sunt tam grandes, quam est pena per mortiferum peccatum commerita. Hæc enim est perpetua carentia visionis Dei, & perpetuus animæ & corporis cruciatus: contritio autem & confessio, atque satisfactio temporariæ, sunt paruæ & quasi nullæ collatione illarum.

5 Quod vero ait glossa caritatem, esse quid maius alijs pœnis, inconsiderantei dictum est, tum quia caritas non est pœna, sed maxima gratia, tum quia illa est venia, vel quia mediante illa, & causa saltem formalis remissionis, vt dictum est in cap. *conuertimini.* a tum quia illa à Deo, & supernaturaliter, immediate & gratis datur peccatori non merenti eam, saltem de condigno vt probat S. Thomas, b & ita non debet computari inter pœnas, quas pro sua culpa dat peccator: sed inter beneficia & dona, quæ recipit a Deo Opt. Max. gratis & misericorditer data.

6 Ad secundum respondetur concedendo, quod dominus illi mulieri nullam pœnam exteriorem imposuit, sed negamus, quod non sustinuerit aliquam pœnam interiorem pœnitudinis. imo & exterioris pudoris denunciationis, & præsentationis atque accusationis coram summo iudice.

Ad tertium autem respondetur, quod non fuit mens Pauli, nec Gregorij asserere per illa verba in argumento contenta, peccatorem esse obligatum de præcepto ad suscipiendum, ac sustinendum tantum laborem per membra sua seruiendo iustitiæ, quantum accepit seruiendo per eadem iniustitiæ: sed de bono consilio, & ad maiorê fructum consequendum.

Ad quartum respondebitur in d. c. *productior.* ad quod gloss. se remittit.

Nota quarto quod Cardinalis quærit hic · An culpa peccati remissa, remittatur omnis pœna pro illo debita. Quod & nos alias hic tetigimus, sed tractauimus in capit. fin. & cap. *si quis.* c longe prestius Concilio Tridentino & alijs lectione dignis adiunctis.

a Numer. 3. & c refus. tat. à num 1 & ca non potest 2 sup. ead.
b 1 2 qu 114 art 3. & 4. li. sent. d 19 q 1. art. 1.
c Infr. dist 5.

CAP. AGITE.

AVGVSTINVS IN HOMILIIS, HOMILIA XLIX.

Aug in li. 50. hom. ho. 49

AGite pęnitentiam, qualis agitur in ecclesia, vt oret pro vobis ecclesia. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Peccata publica, an publicè confitenda remißiue.*

1 NOta quod videtur Cardinali Beatus Augustinus in hoc capit. *agite.* significare non sufficere occultè confiteri sacerdoti publica peccata: sed quod oportet illa publice confiteri, quod ait no esse verum: & rectè quidem, vt nos diximus clarius & vtilius in ca. *sacerdos.* d licet non satis caute dicat Augustinum id hic significare: quia solum dicit, non sufficere occultè solo corde pœnitere; non tamen ex hoc infertur, eum dicere non sufficere confiteri occulte sacerdoti publica peccata; quod longe diuersum est, & a diuersis non sit illatio. e

d Infr. dist. 6 num. 86.
e Leg. Papin ff. de minor.

CAP. VENIT.

ORIGENES HOMILIA VNDECIMA AD CAP. XVIII. EXODI.

ET venit, inquit, Aaron & omnes presbyteri de Israel manducare panem cum socero Moysi in conspectu Dei. Et reliqua.

SVMMARIVM.

A 1 *Deus aliter dicitur nosse bonos & aliter malos.*

2 *Mali quidam, vt sunt in conspectu Dei, quidam verò non.*

1 NOta primo ex hoc cap. iustos omnes esse in conspectu Dei; non autem sic malos. Non quidem quod non omnes sint in conspectu eius vere, quia ipse conspicit omnes. Ferunt. *In manu eius sunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipse conspicit,* a & nihil ignorat, b & omnia sunt nuda & aperta oculis eius, vt ait Paulus, c text. in cap. *Deus omnipotens.* d sed quia Deus omnisciens iustos nouit approbando, iuxta illud. e *Nouit dominus viam iustorum.* quo modo nescit malos, iuxta illud. *Nescio vos.*

2 Nota secundo, quod aliquot mali dicuntur esse in conspectu Dei, immo & peccare in conspectu Dei, quales fuit Dauid, qui ait; *Tibi soli peccaui, & malum coram te feci.* Aliquot autem non dicuntur esse in conspectu Dei, imo fugere & abscondere se ab eo: sic Adam cum peccauit post peccatum se abscondit. h

3 Et Cain postquam pro parricidio condemnatus est a Deo exijt a facie Dei. i De quo in cap. *nunquid Cain.* k Sed difficile plane est hanc malorum diuisionem defendere. Dicenti enim cum Cardinali, malos pœnitentes esse in conspectu Dei, non pœnitentes verò fugere & abscondere, se obstat grauissime, quod pœnitentes vere sunt iusti, & ita non sunt mali; quia nemo potest simul esse iustus & malus. l Dicenti autem, intelligendum esse de malis, qui postea conuersi fecerunt pœnitentiam, vt Dauid, obstat quod Adam computatur in textu inter fugientes, & se abscondentes, & tamen fecit pœnitentiam. Dicenti verò quod intelligatur de malis volentibus pœnitere: sed nondum pœnitentibus obstat, quod Dauid ponitur in numero ordinis prioris malorum, etiam quando peccauit: & tamen tunc nolebat pœnitere. Dicenti denique, quod & D.* Hieronymus ipse declarat, illos malos esse, & peccare in conspectu Dei, qui pleniorem scientiam de Deo habent, & plenius diuinis imbuti sunt disciplinis, grauiter obstat, quod Plato Aristoteles, & tot millia peccatorum ethnicorum, Iudæorum, & hæreticorum habuerunt & D habent longè maiorem scientiam & multo magis fuerunt & sunt instructi doctrinis. attamen videntur computandi inter fugientes & abscondentes se; nisi respondeatur, Hieronymum per habentes pleniorem scientiam Dei & instructionem doctrinæ, intellexisse illos malos, qui mouentur auxilio diuino ad se parandum; & incipiunt se parare ad gratiam eius gratum facientem quærendam: sed nondum quæsierût. De quibus agit Concilium Tridentinum & cap. *si mulier.* n & quamuis contra hæc replicari & triplicari possit: tamen quia non expedit gratia breuitatis ea relinquo.

a Psal. 94.
b Cap nouit de. iud.
c ad Hebr. 4
d 3 q 1.
e Psal 1.
f Matth. 25.
g Psal. 50.
h Gen 3.
i Genes. 4.
k Sup ead.
l Cap. omnium. sup. ead.
* Hieronymo pro Origene hic affert. quoniam hæc Hieronymo antea tribuebatur.
m Sess. 6. c 14. & can. 4. 23 & 29 & sess 14. can. 15. de pœn
n In fi. de summa Trini. & fid. Cath.

E

CAP. SEDET CONTINVO.

AVGVSTINVS EPIST. XLVII.

SEd † cōtinuo qui dixerat, sicut Adama, faciam te, & sicut Seboim. Et reliqua.

* Ambr lib. 2. de pœn. c 4.

SVMMARIVM.

1 *Deo non est paßio affectiua, nec mutabilitas.*

1 NOta primo, quod videtur Augustinus significare primo esse in Deo passiones affectiuas, sicut in homine. Quod non est verum, Cum nulla passio sit in Deo F vt probat S. Thom. o & dicit hic Card. & probatur per ca. *productior.* p vbi est proprior huius rei sedes, & ideo ibi eā tractabimus.

Secundo videtur significare, Deum esse mutabilem, quod etiam est falsum, vt ait D. Cardinalis & nos tractabimus clarius & vtilius in capit. *nouit dominus.* q vbi est aptior locus.

o 1 par. q 20. ar. 1 & q. 25. art 1 ad 1 & in 1 sen d. 24. q. 1. art 1.
p Infr. d. 3.
q Infr ead.

CAP. SERPENS.

AMBROSIVS IN LIBRO DE PARADISO CAP. XIIII.

a Genes. 3.

SErpens decepit me, & manducaui. † Venialis culpa, quam sequitur professio delictorum. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Confessio peccati prodest, negatio obest.*
2 *Parricida qui propriè, & qui plus punitur.*
3 *Quæstores criminum cur dicti parricidiorum.*
4 *Vicarius Episcopi auctus re, non augetur nomine.*
5 *Parricidium cum duplici rr. scribendum.*
6 *Cain peccauit ne plus mentiendo, quàm occidendo?*
7 *Dei odium suo genere peccatorum maximum.*
8 *Peccata multa in proximum maiora, quàm aliqua in Deum.*
9 *Peccatum in Deum auget auersio formalis ab eo.*
10 *Dei blasphemia leuis minus peccatum, quam graue homicidium.*
11 *Cain non præsumitur peccasse per infidelitatem.*
12 *Veniale peccatum tribus modis dicitur.*

1 NOta primo, quod ad probãdum confessionem sacramentalem esse necessariam, vt condonentur peccata, inducit Gratianus hoc cap. in cuius prima parte habetur, eum, qui peccata sua cõfitetur, dignum esse venia: & ponit exemplum de Eua, quæ suum peccatum cõfessa veniam obtinuit. In secunda, eum, qui confiteri renuit, nõ esse venia dignum, exemplo Cain, cui suum peccatum neganti, venia negata fuit. In tertia comparat parricidium, quo Cain fratrem suum occidit cum mẽdacio, quod mentitus est Deo. In quarta exemplo Christi inducit confessarios & pastores animarum, vt pœnitentibus sint pij & benigni.

Nota secundo, quod cõfessio multum prodest ad peccati veniam impetrandam, de quo dictum est supra.a

a Ead c. porro nu 1. & 2.

2 Nota tertio D. Ambrosium appellare hoc in loco occisionem fratris parricidium cum duplici rr. Ex quo colligo primum non solùm patrum & parentum, sed & fratrum occisores appellari parricidas. quod Budæus, b ampliat auctoritate Festi & Marci Tullij ad omnes homicidas. Pro quo facit præcitata l. 2. c ibi: *Et quia, vt diximus, de capite ciuis Romani iniussu populi non erat lege permissum consulibus ius dicere: propterea quæstores constituebantur à populo, qui capitalibus rebus præessent, hi appellabantur* QVÆSTORES PARRICIDII, *quorum etiam meminit lex duodecim tabularum.* Facit & illud Prisciani, *Parricida à pari & patre deduci potest t. in r. commutato.* Quod profectò non videtur satis cautè dictum. tum quia alius est titulus ad LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS, qui de omnibus homicidijs disponit, & alius titulus AD LEGEM POMPEIAM DE PARRICIDIIS, qui speciatim disponit de parricidijs. tũ quia l. 1. & aliquot leges sequentes, d serio docent, quorum occisores dicantur parricidæ, palam significando, non omnes homicidas esse parricidas: sed tantùm eos, qui patrem, matrem, auum, auiam, fratrem, sororem, aut filios, aut nepotes, aut consobrinos & alios ibi expressos occidunt. tum quia lex penultima aliam pęnam imponit aliquibus parricidis, quàm sicarijs. Quare iuri consonantius videtur dicere propriissimè solum occisorem parentum siue adscendentium, aut filiorum, siue descendentium, dici parricidam. tum quia frequentior sententia scientium latinè habet, illam dictionem deriuari à dictione parens, vel pater. tum quia illorum tantum occisor iubetur puniri hodie illa grauissima pœna, quam ponit l. penult. e & l. 2. f & § *alia deinde lex.* g scilicet. *Vt insutus culeo cum Cane, & Gallo gallinaceo, & Vipera, & Simia, & inter eas ferales angustias comprehensus serpentium contubernijs misceatur (secundum quod regionis qualitas tulerit) vel in vicinum mare, vel amnem proijciatur, vt omni elementorum vsu viuus carere incipiat. & ei cœlum superstiti, & terra mortuo auferatur.* (quamuis sint qui putent, omnes, quos appellant parricidas l. 1. & aliquot leges seq. h puniendos esse hac pœna: verumtamen præcedens opinio videtur verior, quàm tenet gloss. i Propriè autem dici parricidas occisores omnes illorũ, quos parricidarum numero adscribunt. d. l. 1. & seq. k quo modo videtur hic accepisse D. Ambrosius, qui fratris cædem appellauit parricidium, sicut præcitata l. 1. a Impropriè verò per translationem & metaphorã omnes homicidas, quasi occidẽtes fratres & cognatos suos, cognatione illa, qua natura omnes homines cognatos effecit. b Tum quia non obstant opposita.

b In l. 2. ff de orig. iur.
c § . deinde.
d Eiusd. tit.
e ff. ad l. Põp. de parricid.
f C. de his, qui parẽtes o eid.
g Insti. de publicis iudicijs
h ff ad legem Pompeiam de parricidijs l. 1 d. l. 1.
k ff ad legem Pomp. de parricid.

A

a ff. de parric.
b Leg. vt vim ff. de iust. & iur.
c ff de orig. iur.

Ad prius enim nempe l. 2. § *alia deinde lex.* vers. *& quia*, c responderi potest, quod nõ cęperunt dici quæstores parricidij, eo quod haberent ius dicendi super causis capitalibus & homicidiorum: sed eo quod cum ab initio nulla lege esset permissum de capite ciuium Romanorũ iniussu populi consulibus ius dicere, constituti fuerunt à populo quæstores, qui possent ius dicere de parricidijs propter magnam eorum grauitatem, & scandalum populi, &
B
cœperũt appellari *quæstores parricidij.* Et quia postea visum fuit expedire, vt etiam alia crimina capitalia breuius punirentur, ampliata fuit eis potestas ad omnes causas capitales, & nomen remansit idem.

4 Sicut Vicarius generalis episcopi, nõ eo solo quod sit Vicarius, potest cognoscere de criminibus, d nec conferre beneficia, e sed frequenter per speciales clausulas augetur eius potestas: idem tamen nomen & eadem penitus dignitas ei remanet secundum omnes.

d Cap. licet de offi. Vica. lib. 6.
e Cap. vlt. eod. tit. & l.

Ad posterius autem, scilicet dictum Prisciani citatum à Budæo responderi potest, quod eadem facilitate negare possumus cum frequentissima tot auctorum sententia,
C
qua ille dicit sua propria.

5 Secundo colligo, dictiones illas parricidium & parricida exarandas esse duplici rr. vt in omnibus Pandectis, saltem ante hæc nouissima tempora impressis exarantur, vt & Budæus ipse, f scribit. Quod ideo videtur factum, quod formantur à genitiuo patris mutando Euphoniæ gratia, & blandioris soni caussa t. in r. Et recentiores, qui cœperunt scribere per simplex r. possunt postponi eis, qui tot sæculis scripserunt per duplex rr. vt & Budæus scripsit conseruando antiqua, quæ sine euidenti vtilitate nõ sunt mutanda. g

f In prauallegata l. 2.
g Leg. 2. ff. de const. prin. l minime ff de legib.
h Genes. 4.

6 Nota quarto, magis peccasse Cain mentiendo Deo, quàm occidendo fratrem germanum Abel, h quòd hic af-
D
firmat Cardinalis & sentiunt alii. Pro quibus facit primò, quòd mentiendo Deo peccauit cõtra primum præceptũ, *de amando & colendo Deo*: occidendo verò fratrem contra quintum præceptum, de *non occidendo*, & peccata contra priora præcepta sunt maiora peccatis commissis contra posteriora, vt rectè colligitur ex cap. *quid in omnibus*, i adiuncta gloss. & ex S. Thoma. k

i 32. quæst.
k 2 2. qu
per totum.

7 Secundo quod negando veritatem interrogatam à Deo visus fuit commisisse peccatum infidelitatis, significando non credere, Deum omnia scire, contra c. *nouit ille, qui nihil ignorat*, l & cap. *multi*, m & Paulum, n & infidelitas est maius peccatum, quam parricidium, vt colligitur ex
E
S. Thoma, o dũ quærit: An infidelitas sit maximum peccatorum.

l De iudic.
m 2 quæst.
n ad He r.
o 2. 2 q. 10 art 9.

Tertio quod peccata commissa contra Deum maiora sunt, quam commissa contra proximum, vt docet idem S. Tho. p vnde odium Dei est omnium peccatorum maximum, vt idem vbi supra definit.

p In 1. 2. q ar. 4. ad 3 2. 2. q. 34. art. 2.

Quarto quod videtur hoc expressum in præsenti cap.

Sed iure stricto contrarium videtur verius. Tum quia licet odium proximi de se, & vt quædam radix sit maximum peccatorum, quæ in proximum committũtur: maius tamen peccatum est homicidium; imo & maximum furtum ratione nocumenti maioris, secundum omnes. Ergo licet odium Dei formale suo genere sit maximum
F
peccatorum: parricidium tamen, & alia peccata, vt prælia iniusta, quibus multi occiduntur, possunt esse maiora ratione nocumẽti. Tum quia licet omne periurium sit peccatum in Deum: multa tamen peccata in proximum sunt maiora & grauiora, quàm aliqua periuria; vt homicidia & bella iniusta (vt paulo superius dictum est) argumen. cap. *verum*, q adiuncta cap. 1. *de homicid.* r & cap. *quid culpatur.* s Tum quia magna est differentia quoad magnitudinem peccati, an quis recta via & formaliter fine expresse auertat se à Deo per odium & irreuerentiam formalem, quod pauci faciunt, an indirecto faciendo aliqua peccata mortifera, per quæ per quamdam consequutionẽ fit auersio à

q De iura.
r Lib. 6.
s 23. quæst.

Deo & [illegible] odium eius, quod plurimi, proh dolor, pa[illegible] faciunt: & Cain potuit mentiri Deo sine odio & irreuerentia formali eius, & sine infidelitate, quod potius persæpe periuri faciunt. Cùm grauius videatur iurare mendacium, per quod Deus fit testis mendacij, quam mentiri simpliciter absque iuramento argumento notatorum in cap. a & melius in glossa cap. *iuramenti*. b

a 22. quæst. 1.
b Ead. caus. quæst. 5.

10 Tum quod arbitror esse verum id, quòd quidam recentiores affirmant, maius peccatum esse occidere aliquem hominem, quàm sit leuis blasphemia & irreuerentia, etiam formalis in Deum, immo & maius, quàm aliquod odium Dei formale ratione nocumenti grauissimi, per quæ multum crescit peccatum, vt tradit S. Thomas receptus. c

c 2. 2. qu. 73. art. 3.

Ad argumentû pro notabili nostro responderi potest. Ad primum quidem, & ad tertium respondetur primo, quod assumpta in eis procedunt, cæteris paribus, quod non contingit in Cain, qui non occidit, nec voluit occidere Deum: at fratrem vita & amore dignissimum occidit. Secundo quod nô constat ex contextu, Cain habuisse odium & irreuerentiam formalem intra suam mentem contra Deum: sed solum mentitum fuisse propter verecundiam, vel timorem, quod multi frequenter faciunt: & ita non est arguendum ab odio & irreuerentia Dei formalibus, quæ non probantur infuisse illi.

11 Ad secundum respondetur negando, quod Cain habuerit infidelitatem, cùm id non habeat côtextus, d & in dubio non est præsumendum delictum. e

d Præfati cap. 4. Genes.
e Cap. 1 de scrutin. in or. facien. l. merito. ff. pro socio.

Ad quartum respondetur, Ambrosium nô asserere, id quod prędicti asserût, & nostrum notabile habet, sed solum ait, fortasse, & quasi dicere: Ex contextu id non apparet, sed potuit esse maius, quoniam fortè id fecit ex odio, vel contemptu, & infidelitate grandi & formali Dei, quæ potuerunt esse tanta, vt facerêt mendacium grauius, quàm fuerit parricidium.

IN GLOSSA.

12 Nota ex glossa 2. quod peccatum dicitur tribus modis veniale. Primo id quòd consequitur veniam per confessionem, vel alio modo, vt in hoc cap. accipitur. Secundo quòd mortem nô meretur, sed alio modo punitur, vt infra. f Tertio id, quod habet aliquam circumstantiam, quæ alleuat peccatum, & facit aliqua ex parte venia dignum, iuxta illud Apostoli: *Veniam merui quia ignorans feci*. g Et facit cap. *Apostolica*. h cum similibus. S. Thom. etiam, i dixit, vt hæc glossa peccatum tripliciter dici veniale, sed aliter in hæc verba: *Vno modo ex genere, sicut verbum otiosum. Alio modo ex caussa, id est veniæ caussam in se habens, sicut peccatum ex infirmitate. Alio modo ex euentu, eo quod euenit, vt per confessionem, vel aliter condonetur*. Sed aduertendum quod tertius modus S. Thomæ est idem, qui primus glossæ: & secundus est idem, qui tertius: & tertius S. Thomæ satis consensit cum secundo glossæ. Verumtamen clarior est doctrina S. Thomæ, quam glossæ.

f Dist. 6. ca. 1 vers. venialia.
g 1. ad Tim. 1
h De cler. excom. minist.
i In 4. lib. sen. d. 17. q. 3. art. 5. quæstiun. 2.

CAP. LIBENTER.

AMBROSIUS CAP. XI. LIBRO I. DE POENITENTIA.

Libenter ignosco, promptè indulgeo, misericordiam magis volo, quam sacrificium. a † quia per sacrificium iustus commendatur, per misericordiam peccator redimitur. Non enim venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. b † In lege sacrificium, in euangelio misericordia est. Lex per Moysem data est, per me gratia. c †

a Osea 6.
b Marc. 2. ca.
c Ioan. 1.

SUMMARIUM.

1 *Culpa ignoscitur, pœna indulgetur.*
2 *Misericordia, an maior alijs virtutibus.*
3 *Caritas omnium maxima & perfectissima virtutum, cur Fide & Spe maior.*
4 *Religio maxima virtutum moralium.*
4 *Iustitia maxima moralium quoad proximum.*
5 *Misericordia duplex, altera moralis communis, quæ est in concupiscibili: altera superior quæ est in appetitu rationali.*
6 *Virtutes omnes Theologicæ maiores omnibus moralibus.*
7 *Iustitia legalis etiam ad bonum diuinum se extendit.*
7 *Misericordia quæ maior, & quæ maior iustitia etiam legali.*
8 *Intellectus tres illius:* Misericordiâ volo, & non sacrificiû.
9 *Iustificatio magis tribuitur misericordiæ, quam iustitiæ.*
10 *Deus ipse est quidquid in Deo est.*
10 *Deus omnino simplex nullatenus compositus, neque pars compositi, neque mens mundi.*
11 *Iustificatio impij vt maximum operum Dei. num. 16.*
12 *Dei potentia, sapientia, iustitia, & bonitas, cui tribuitur misericordia, in quolibet opere concurrunt.*
13 *Dei attributa reipsa sunt idem, ratione tamen differunt.*
14 *Deus omnium factor & finis, nullius forma vel materia.*
15 *Deus non prius creauit spiritualia, quam corporalia.*
16 *Dei effectus cur tribuitur vni attributo, & non alijs.*

Primò nota, parum facere hoc ca. ad probandum id, pro quo Gratianus citat illud, & alia omnia a §. *alij*, vsque huc inserta.

Nota secundo, quod rectè videtur Hugo, quẽ sequuntur Archidiaconus Cardinalis & Bellamera exponere verbum ignoscere peccatum quoad culpam, & indulgere quoad pœnam. Tum quia ignoscere proprius significat non cognoscere, vel pro non cognito habere, iuxta illud Persij.

Ignouisse putas, quia cum tonat, ilex Fulmine concutitur, potius quam tuq; domusque.

Indulgere autem proprius obsequi, nimirum vel blâdius tractare. Tum quia per id euitatur Battologia, sine redundans verborum inculcatio: & munitur illa conclusio Catholica in articulum fidei ad salutem necessarium à Sacrosancto Concilio Tridentino redacta, a scilicet remissa peccatori pœnitenti culpa peccati à Deo, non semper remitti totam pœnam ei debitam: quamuis differêtia hæc passim confundatur capiendo pro eodem indulgeri & ignosci culpam & pœnam. Vnde & illud indulgentia à culpa & pœna, de qua in clem. 2. b

a In sess. 6. cap. 14. & sess. 14. [illegible] pœnit. [illegible] & [illegible] 25. in princ.
b De pœn. & rem. [illegible]

Nota tertio, quòd illud, c & d citatû hic ab Ambrosio: *Misericordiam volo, non sacrificium*, significare videtur misericordiam præcellere sacrificium, imo & esse maximam omnium virtutum, & melius esse misereri, quam sacrificare. Pro qua facit illud. e *Miserationes eius super omnia opera eius*. Et illud. f *Misericordia superexaltat iudicium*. Et illud. g *Pietas ad omnia vtilis est*, adiuncta gl. Ambrosij: *Omnis summa disciplinæ christianæ in misericordia & pietate est*. Et illud eiusdem Ambrosij. h *Misericordia plenitudo virtutum est, & ideo omnibus est proposita perfecta forma virtutum*, relatum in ca. *in omnibus*. i

c Osee 6.
d Matth. 9.
e Psal. 144.
f Iacobi 2.
g 1. Tim. 4.
h Super Luc. cap. 1
i 86. distinct.

Contra quod tamen facit primo, quod caritas est omnium virtutum non solum moralium; sed etiam theologicarû maxima, iuxta illud. k *Spes, Fides, & Caritas, tria hæc, maior autem horum est Caritas.*

k 1. Corin. 13.

Secundo faciunt illa multa, quæ de encomio caritatis adducit Prosper, l infra, m præsertim illud: *Summa actionum bonarum, salus morum, finis cælestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, anima sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmiû perfectorum, sine qua nullus Deo placuit, & cum qua nullus vnquam displicuit.*

l In cap. caritas 2.
m Dist. 2.

Tertio facit illa irrefragabilis ratio, qua S. Thoma, n probat, caritatem esse maximam omnium virtutum: nêpe quod illius obiectum est ipsemet Deus Optim. Max. quem ea ratione magis attingit, quàm etiam fides & spes, quod illæ attingunt quidem Deum, secundum quod ex ipso prouenit nobis, vel cognitio veri, vel adeptio boni: caritas autem attingit ipsum Dcû, vt in eo ipso sistamus, non vt ex eo aliquid nobis proueniat.

n 2. 2. quæ. 23. art. 6.

4 Quarto, quod virtus religionis est virtus moralis, vt probat S. Thomas, o & maxima moralium, vt probat idê, p at sacrificare pertinet ad virtutum religionis, vt tradit idem S. Thomas, q per totam.

o 2. 2. q. 81. art. 5.
p Ibidem art. 6.
q In dicta q. 85.

Quinto,

Quinto, quod etiam iustitia est virtus moralis secundum omnes: & est maxima virtutum moralium, quæ ad proximum sunt, vt probat S. Thomas.*a*

a In d. 2. q. 58. art. fin.

5 Pro responsione horum, dicendum primo, quod misericordia accipitur duobus modis. Vno modo pro virtute, quæ mouet ad contristãdum ordinatè de aliena miseria: & hoc modo ponitur à S. Thoma, *b* inter virtutes morales circa passiones, & est subiectiuè in appetitu concupiscibili, in quo est passio tristitiæ: & sic accepta proculdubio est minor virtus iustitia legali, & particulari. legali quidem, quia illa præstat ei tamquam virtus vniuersalis. Nam lex publica, sicut præcipit, quæ sunt mansueti, & quæ temperati, ita etiam præcipit, quæ sunt misericordis, vnde passim constituuntur hospitalia, vbi opera misericordiæ exercentur. Iustitia vero particularis præstat misericordiæ sic acceptæ, præsertim quia in subiecto nobiliori est, scilicet voluntate rationali, vt probat S. Thom. *c* præsertim propter ea, per quę iustitia præcedit liberalitatem: quæ tangit præfatus S. Thomas. *d* Altero autem modo sumitur misericordia pro virtute, qua voluntas rationalis mouetur ad miserendum alteri & tollendum malum, vel supplendum defectum eius: & misericordia sic accepta ponitur potissima virtutum moralium quæ sunt ad proximum. Tum quia quadantenus participat naturam diuinam, cuius proprium est parcere, misereri, & supplere defectus aliorum, iuxta illud: *Deus cui proprium est misereri semper, & parcere.* Tum quia hoc modo accepta superat etiam iustitiam legalem, quatenus saltem respicit bonum commune humanum, vt ex vtriusque actuum comparatione colligitur. Longe siquidem maioris est subleuare communitatem à miseria, seu defectu, quod est actus misericordiæ hoc modo acceptę, quàm tribuere bono communi humano, quod sibi debetur, quod est actus iustitiæ legalis.

b 2. 2. q. 30. art. 4.
c 2. 2. q. 58. art. 4.
d In d. q. 58. art. vlt.

Pro quo facit, quod opera misericordię hoc modo cõsideratę sunt quędam hostiæ & sacrificia, iuxta illud Pauli, *e* *Beneficentia & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostiis promeretur Deus.* Et quod misericordia hoc modo considerata videtur filia caritatis, qua mediante exercentur opera misericordiæ, quæ etiam dicuntur opera caritatis, vt habet capit. *inter opera caritatis.* *f* & tradit Sanctus Thomas. *g*

e ad Hebr. vlt.
f De sponsal. & mat.
g In d. 2. 2. q. 30. art. 2. & q. 32. art. 1.

6 Ad prima ergo tria opposita dicendum, concedendo, quòd non solum caritas, sed etiam fides, & spes, quæ sunt virtutes theologicæ sunt maiores, quam misericordia quocumque modo accipiatur, quia virtutes theologicæ pręcedunt morales secundum omnes, per ea quę S. Thomas scribit. *h* Et ita dicendum est, quod B. Ambrosius in hoc capit. non comparat misericordiam, quatenus est virtus moralis cum virtutibus theologicis: sed cum moralibus.

h In 1. 2. q. 62. præsertim. art. 2.

7 Ad quartum respondetur concedendo, religionem esse maiorem etiam misericordia, quia licet non sit virtus theologica, sed tantum moralis: est tamen maxima moralium: excepta saltem iustitia legali, vt dictum est, ea ratione, quod obiectum eius, quod est cultus, & honor diuinus, magis appropinquat Deo, quàm finis aliarum virtutum moralium. Dixi, *excepta saltem iustitia legali*, quia illa quatenus se extendit etiam ad reddendum Deo, quod ei debetur, potest dici superior illa, vt declarat Caietanus. *i*

i In 2. 2. q. 81. art. 6.

Ad quintum respondetur concedendo, quod iustitia pręcellit misericordiam, primo modo acceptam pro virtute morali, quæ est in appetitu concupiscibili circa tristitiam de malo & defectu proximi ad tollendũ & supplendum illa, de qua non loquitur Ambrosius in hoc capite: negando tamen, quod iustitia, nec specialis, nec legalis sit maior misericordiã secũdo modo accepta, vt probatum est supra, de qua possunt intelligi hoc capit. Ambrosij & confirmationes adductæ pro illo.

8 Illud autem Oseæ citatũ hic ab Ambrosio scilicet: *Misericordiam volo non sacrificium*, potest intelligi de misericordia vtroque modo accepta, in hoc sensu, quod sit melior, quàm sacrificium exterius irreligiosè oblatum, iuxta illud. *k* *Holocausta nolui, quia manus vestræ sanguine plenæ sunt*, vt declarat S. Thom. *a* vel etiam per figuram Ecclypsim, siue subauditionem aduerbij, tantum, vt sit sensus: Misericordiam volo, & non tantum sacrificium. Potest etiam intelligi, vt aliqua misericordię opera pręferantur aliquibus oblationibus, & operibus religionis, licet essent in se bona: vt cum quis ob misericordiam, largitur extreme, imò & grauiter egentillis, quę volebat offerre ob honorem Dei voluntariè sine obligatione legali monachis vel sacerdotibus parum egentibus, quod satis colligitur ex eodem S. Thoma. *b*

k Esaia 1.
a In prædict. ca. 9. Matth.
b 2. 2. q. 30. ar. 4. ad primum.

Cæterum ijs omnibus addendum est, quod non tantùm curare debemus scire metaphysice harum virtutum quidditates, & comparationes, quantum practice vt eis bono fine in gloriam & honorem Dei, & Ecclesiæ suæ sanctæ, & vtilitatem proximorum temporalem & spiritalem ad iuuandum illos, & illo adiutorio placere Deo principio primo, & fini vltimo nostro supremo gloriosissimo. Amen.

9 Nota quarto, iustificationem peccatoris magis attribui misericordiæ Dei, quam iustitiæ, potentiæ, vel sapientiæ. quod quidem verum est, & latè, ac studiosè comprobat Cardinalis. Sed quia id facit subobscurè & stylo iurisperitis parum consueto; & ea, quæ tractat pertinent ad habendam scientiam de Deo nobis ab Apostolo commendatam: vt omnia clarescant oppono contra hoc capitul. primo.

10 Quod quidquid verè dicitur esse in Deo, est ipsemet Deus: & ita deitas est Deus, & gloriosissima & adorandissima Trinitas diuina est Deus, & potentia, & bonitas, & sapientia, & misericordia, & iustitia, & omnia alia attributa Dei, qui omnino simplex est, sunt ipsemet Deus. *c* De cuius summa simplicitate tractans angelicus Doctor S. Thomas, *d* posteaquam per sex artic. concludit, Deum non esse corpus, nec compositum ex quibusdam alijs: in septimo sic concludit. *Dicendum, quod Deum omnino esse simplicem, multipliciter potest esse manifestum. Primò quidem per supradicta in hac quæstione. Cum enim in Deo non sit compositio, neque quantitatiuarum partium, quia corpus non est: neq; compositio formæ, & materiæ, neque in eo sit aliud natura & suppositum, neque aliud essentia & esse, neque in eo sit compositio generis & differentiæ, neq; subiecti & accidentis. manifestum est, quod Deus nullo modo compositus est: sed est omnino simplex.* Cum igitur quidquid est in Deo sit Deus, & consequenter misericordia & iustitia, quæ sunt in Deo, sint ipsemet Deus; videri potest cuipiam, iustificationem nõ plus pertinere ad misericordiam, quàm iustitiam, cùm vtraque sit Deus ipse.

c Cap. firmiter de sum. Trin. & fide Cath.
d 1. par. q. 3.

Secundò quod, vt est in sese simplicissimus, ita in nullius alius rei compositionem venit, vt ipsemet S. Tho. concludit, *e* post Dionys. *f* vnde stolidè quidã quos refert Plinius, *g* dixerunt esse animam siue mentem mundi, neque principium formale, siue caussam formalem, vt stolidius aliqui dixerunt: neque materiam primam, neq; ens vniuersale quod aliqui stolidissime asseruerunt, vt inquit S. Thomas. *h*

e In art. 8.
f Ca. 2. de diuin. nominib. non longe à princ.
g Li. 1. natur. histor.
h 1. sent. d. 37. q. 2. art. 2.

11 Tertio oppono, quod iustificatio impij est maximum operum Dei, iuxta illud, *i* *Miserationes eius super omnia opera eius.* Et in collecta dicitur: *Deus qui omnipotentiã tuam parcendo maxime, & miserendo manifestas.* Et Augustinus dicit exponẽs illud *k* *Maiora horum faciet*, quod maius opus est, vt ex impio iustus fiat, quàm creare cœlum & terram, vt concludit S. Thom. receptus. *l* Iustificatio igitur potius videtur tribuenda potentiæ Dei, quam misericordiæ.

i Psal. 144.
k Ioan. 14.
l 1. 2. q. 113. ar. penult. & in 3. par. q. 43. art. 4. ad 2.

12 Quarto, quod in omni effectu diuino concurrunt attributa illa Dei, potentia, sapientia iustitia, & bonitas, cui attribuitur misericordia, vt colligitur ex Sancto Thoma. *m*

m In 4. dist. 46. qu. 2. art. 2. q. 2. & in 1. part. q. 21. art. 4.

13 Sed ad horum primum respondetur primò quidem concedẽdo Deum Opt. Max. esse omnino simplicem, & omnis compositionis, tam materię & formę, quàm generis, & speciei, subiecti & accidentis & alterius cuiuslibet expertem: & quod omnia sibi attributa, tam misericordia & iustitia, quàm potentia & sapientia, & quæcunque alia sunt realiter ipsemet Deus, qui se solo absque vlla notitia, & scientia, & qualitate aliqua omnia nouit, fecit & gubernat, iuxta illud poëtæ:

Quidquid habet Phlegethon, quidquid caua viscera terræ,
Quidquid habet pelagus, quidquid secat aëra pennis,
Omnia fecisti, & solus totum ipse gubernas.

Sed negando, quod non differant ratione, alia enim ratione dicitur potens, alia sapiens, & alia iustus & misericors, & ita dicere, iustificationẽ pertinere magis ad misericordiam Dei, quàm ad iustitiam, non est dicere, quòd magis pertineat ad virtutem misericordię, quæ est in Deo separata realiter ab eius essentia, sicut est in angelis & hominibus: sed quod magis pertinet ad ipsum ea ratione, qua est misericors, quàm ea, qua est iustus.

14 Ad secundum concedimus, etiam Deum, sicut non est vllatenus compositus, ita in nullius rei compositionem venire, neque esse caussam materialem, vel formalem alicuius rei: sed sic omnium efficientem & finalem, iuxta illud Boëtij. a

> a Lib. 3. de consolatione philosophica.

Tu requies æterna pijs, te cernere finis,
Principium, vector, dux semita, terminus idem.

Et illud Concilij Oecumenici translatum in cap. *firmiter*. b *Vnum vniuersorum principium, creator omnium visibiliũ & inuisibilium, spiritualium & corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtramq; de nihilo condidit creaturam spiritualem & corporalem, angelicam scilicet & mundanam.* In quibus verbis obiter perpendendum est, verbum illud: *Simul.* pro illa conclusione, quod non prius sua infinita bonitas condidit angelicam naturam spiritualem, quam corporalem. Cuius contrarium, cum prædicaretur olim Tholosę ante sexaginta & vltra annos à quodam celeberrimo cócionatore, visum fuit mihi periculosum per hunc canonem in Concilio Occumenico per Innocent. III. latum, per quem à me ibi ostensum mutauit sententiam, licet S. Thomas, c non damnet eam propter auctoritatem Gregorij Nazianzeni & aliorum Græcorum, quos citat ibi. Sed in Opusculo 25. vbi in præfatum canonem commentus fuit absolutè sequitur hanc sententiam, nulla de contraria facta mentione.

> b De summa Trin. & fid. Cath.
> c In 1 par. q. 61. art. 3.

16 Ad tertium respondetur concedendo, iustificationem peccatoris esse maximum operum Dei, eo quod licet quoad modum agendi maius sit creare, quod est ex nihilo aliquid facere, vt dicit glossa super illud. d *In principio creauit Deus cælum & terram*, &c. & probat S. Thom. e maius est tamen iustificatio quãtum ad id, quod fit, quia vt idem S. Thomas ait, f terminatur ad bonum æternum diuinæ participationis, quam creatio cœli & terræ, quæ terminantur ad bonum naturæ mutabilis. Et ideo Augustinus cum dixisset, quod maius est, quod ex impio fiat iustus, quàm creare cœlum, & terram, subiungit. *Cælum enim & terra transibunt, prædestinatorum autem salus, & iustificatio permanebit:* negando tamẽ quod eo quod sit maius, quantum ad id, quod fit, debeat attribui magis potentię, quàm misericordiæ: licet id, quod est maius, quoad modum agendi magis tribuatur potentiæ, vt præclarè dixit idem S. Thomas vbi supra.

> d Genes. 1.
> e 1 par. q. 45. art. 2. & 4 lib. sen. dist. 1. q. 2. art. 2.
> f in d. e 113. art. penult.

Ad quartum respondetur concedendo assumptum in eo: negando tamen consequentiam, quia, vt ait præcitatus S. Thomas, g licet effectus Dei procedat ex quolibet attributorum, tamen reducitur vnusquisque effectus ad illud attributum, cum quo habet conuenientiam secundum propriam rationem: sicut ordinatio rerum ad sapientiam, & iustificatio impij ad misericordiam, & bonitatem se superabundanter diffundentem. Creatio vero, quæ est productio ipsius substantiæ rei reducitur ad potentiam.

> g 1 par. q. 45. art. 6. ad 1.

CAP. MVLTIPLEX.

LEO I. THEODORO FOROLIVIENSI EPISCOPO, EPISTOLA 85.

MVltiplex Dei misericordia ita lapsibus humanis subuenit, vt non solùm per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternę. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Absolutio sacramentalis fit per verba indicatiua.*
2 *Intellectus cap. multiplex.*
3 *Absoluo te, non est absolutum te declaro.*
4 *Iustificatur nemo potest mortem.*

1 NOta primo ex hoc capite eleganti & ad multa vtili B. Leonis, colligi, misericorditer cõstitutum esse à Deo misericordissimo, vt lapsis post baptismum in peccatum mortiferum sacramentum pęnitẽtiæ succurreret. quod per totum hunc tractatum confirmari potest. Item quod videtur significare præfatus Leo absolutionem nõ esse faciendam à confessario per verbum indicatiui *Absoluo te*, sed per verbum optatiui & deprecatiui; *Absoluat te Deus*. Ait enim indulgentiam peccatorum nõ posse a Deo obtineri, nisi supplicationibus sacerdotum. Pro quo facit secundo, quod non videtur à Christo instituta hęc forma absoluendi indicatiua. Tertio quod in absolutionibus, quæ confitentibus generaliter peccata fiunt ad Primam, & completorium vtimur verbis deprecatiuis; *Misereatur vestri*, vel; *indulgentiã concedat vobis*. Quarto, ꝙ etiam temeraria videtur illa interpretatio, qua quidem per verbum, *Absoluo*, intelligũt absolutum esse declaro. Quinto quod eadem ratione, qua confessarius dicit, *Absoluo te a peccatis*, posset dici; Remitto tibi peccata: quod tamen non facit.

2 Sed contrarium est tenendum cum S. Thom. communiter recepto. a Tum quia sicut Dominus dixit discipulis. b *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos*; ita dixit Petro. c *Quodcunq; solueris super terram*: sed sacerdos auctoritate illorum verborum Christi fretus dicit: *Ego te Baptizo*; ergo eadem auctoritate dicere debet: *Ego te absoluo*. Tum quia peccata sunt quædam vincula secundum illud. d *Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum quisque constringitur:* & quia per sacramentum pœnitentiæ rumpuntur & tolluntur illa vincula, conuenienter dicit confessarius, *Absoluo te*, id est, soluo te à vinculis, quibus ligatus & constrictus teneris. Tum denique quod post prędicta scripta Concil. Trid. e hoc per hæc verba definit. *Docet præterea sancta Synodus, sacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse. Ego te absoluo, &c. quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more preces quædam laudabiliter adiunguntur: ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neq; ad ipsius sacramenti administrationem sunt necessaria.*

> a In 3. par. q. 84. art. 3.
> b Matth. vlt.
> c Matth. 16
> d Prouer. 5.
> e Sess. 14. c. 3. de confess.

Ad opposita autẽ respondere potest. Ad primum quod Leo in hoc c. loquitur de precibus cõfessarij, quas de more præmittit absolutioni vel alijs, quibus rogat Deum pro venia pœnitentis: non autem de verbis substantialibus ipsius absolutionis, qua perficitur sacramentum.

Ad secundum, quod licet formaliter & expressè non instituerit Christ⁹, vt cõfessarius vteretur huiusmodi verbo indicatiuo: tacitè tamen id fecit per illa verba: *Quodcumque solueris*, vt dictum est in fundamento principali conclusionis.

Ad tertium, quod absolutiones illæ, quæ dantur generalẽ confessionẽ facientibus, non sunt sacramentales, sed quędam bonæ precationes, de quibus etiam potest intelligi hoc cap. Leonis: nos autem loquimur de absolutione sacramentali, quæ sacramentum pœnitentiæ perficit.

3 Ad quartum concedimus, ineptã esse interpretationẽ, qua verbum, *Absoluo* exponitur, Absolutum esse ostendo. Tum quia impropriantur verba contra l. *non aliter*. f Tum quia per eãdem videtur negari potestas absoluendi iudicialiter data sacerdotibus quod est contra Concil. Trid. g

> f ff. de leg. 3.
> g Sess. 14. c. 6. & can. 9.

Ad quintum concedimus, posse cõfessarium de rigore iuris absoluere per illa verba. Remitto tibi peccata tua. Quia sicut dominus dixit. h *Quæcunq; solueritis super terrã*, & c. ita dixit. i *Quorum remis, eritis peccata*, &c. quamuis quia peccata sunt quædam vincula, vt prædiximus, aptius videtur verbum, *Absoluo*.

> h Matth. 18.
> i Ioan. 20

Nota secundo ex illis verbis: *Quod manens in corpore non recepit, consequi carne exutus non potest*. quod mortuus in statu mortiferi peccati, non potest per vllam pœnitentiam po-

steã factam iustificari, nec talia, quod est verum, quodque Dominus Cardinalis latius, quàm sit necesse, hic cõfirmat. Cum id ab omnibus sit receptum, & clarius quàm hic definitur in cap. *qualis*, a per illa verba: *Qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio apparebit, vel repræsentabitur.* Pro quo est illud dictum, b adiuncto ibi dicto Hieronymi. *Si ceciderit lignum ad Austrum, vel ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit ibi erit.* Dixi, *peccati mortiferi*, quia venialia etiam post mortem purgantur, vt in d. cap. *qualis*. expresse determinat Gregorius.

CAP. NEMO.

AMBROSIVS CAP. I. LIBRO I. DE POENITENTIA.

Nemo potest agere pœnitentiam, nisi qui sperauerit indulgentiam: sed negant ijs oportere communionem reddi, qui præuaricatione lapsi sunt. Deus autem nullum crimẽ excepit, qui peccata omnia donauit.

SVMMARIVM.

1 *Peccator duplici mola molendus superiori, quæ est spes veniæ, & inferiori quæ est timor pœnæ.*

1 Nota ex hoc cap. quod spes veniæ requiritur ad iustificationem. Pro quo est illud glossa solemnis, c sic aiens. *Non debemus desperare: sed potius moli inter duas molas, scilicet spei & timoris. Vnde dictum est.* Noli pignorare superiorem molam, nec inferiorem. *Ille superiorem pignerat, qui non timet. ille inferiorem, qui ita timet, quod in desperationem cadit, sicut Cain. d* Quæ per Tropologiam applicauit huic proposito illud. e *Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam.* Quamuis ibi loquatur de accipiente pignori, & glossa de dante pignori cum infra, f addidimus, has duas molas circumdandas esse caritatis cantho, vt bona farina fiat.

CAP. VERBVM.

AMBROSIVS CAP. IIII. LIBRO II. DE CAIN ET ABEL.

Verbum Dei dimittit peccata, sacerdos est iudex. Sacerdos quidem suũ officium exhibet, & nullius potestatis iura exercet *& paulo post.* Dominus par ius & soluendi esse voluit & ligandi. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Absoluere qui potest, potest & condemnare, & contra.*
1 *Condemnare non potens absoluere nequit, & contra.*
2 *Episcopi de depositione solus Papa cognoscit & definit.*
3 *Absoluendi potestas manet ablata potestate damnandi.*
4 *Lex corrigens aliam in vno non extenditur ad aliud.*
5 *Statutum in vno quando includit æquiparatum.*

1 Nota primò, hoc esse præcipuum caput iuris Pontificij, quod allegatur pro illa conclusione, Qui potest condemnare potest & absoluere, & ecotrario. Pro qua est in iure Cæsareo l. *qui condemnare*, g vbi & in regul. *nemo qui condemnare*, h multa alia citantur, à glossis & Doctoribus. Ita quod in effectu sunt quatuor regulæ, quas exprimit glossa, i scilicet, Qui condemnare potest, potest & absoluere. Et, Qui absoluere potest, potest & condemnare. Et, Qui condemnare non potest, non potest absoluere. Et, Qui non potest absoluere, non potest condemnare. Pro quibus facit, quod qui potest dare, potest tollere seu adimere, iuxta l. *datum*. & ibi Bald. ad hoc notat k & l. 3. l allegat per glossam in d. l. *qui condemnare*, m vbi glossa ponit has quatuor regulas duas affirmatiuas & duas negatiuas. Et sic qui habet potentiam condemnandi, habet etiam potentiam absoluendi, & econtrario, & qui non habet vnum, non habet aliud: sicut in similibus qui potest adire, potest etiam repudiare, & econuerso: & qui vnum non potest, non potest etiam aliud, iuxta l. *potest*, a & cap. *firmior*, b vbi glossa ponit tres prædictarum regularum. Facit item quod contrariorum contraria est disciplina, iuxta ca. *sententiam*, c & l. 1. d & tradit glossa & late disputatur ibi à Doctoribus. e

Contra quod tamen facit primo cap. [illegible] & ca. *accusatus*. f quatenus habent, Concilium Prouinciale posse cognoscere de crimine depositionis episcopi: sed non illum deponere.

Secundo facit cap. *quærenti*, g quatenus habet, delegatum non posse absoluere post annum à sententia lata curam, [illegible] contemnentem parere iudicare.

Tertio cap. *tua* & cap. *conquesti*. h quatenus probat, [illegible] denunciatum excommunicatus, non posse absolui ab episcopo, qui eum excommunicauit.

Quarto cap. *sanctum*, i quatenus videtur probare, quẽdam pœnitentem potuisse reconciliare illum in mari secum periclitante, quem tamen non videtur potuisse condemnare.

Quinto facit l. 3. k vbi dicitur, eum, qui priuilegio factus ex clarissimis, posse accusari coram inferiore à principe & absolui, non tamen condemnari principe inconsulto.

Sexto, quod cõfitens peccata parocho alieno videtur posse absolui ab eo: sed non condemnari, vt dicit glossa Ioannis. l

Septimo, quod episcopus sine inquisitore, & inquisitor sine episcopo potest absoluere accusatum, vel inquisitum de hæresi: [illegible] tamen minime, vt habet glossa memorabilis. m

Octauo, quod [illegible] accusatus potest absolui probata innocentia, non [illegible] damnari. n

Nono, quod legatus à latere absoluit ab excommunicatione lata in clericos non subiectos sibi ratione legationis: quos tamen non potest excommunicare.

2 Ad horum primum respondet glossa prædicti cap. *inferior*, o quod fallit in casu illorum cap. *quamuis*, & *accusatus*. Et idem in effectu tenet in dicto cap. *accusatus*, glossa Ioannis: sed glossæ additio tenet contrarium, & rectè. Quia prædict. cap. *quamuis*, non solum habet, Concilium prouinciale non posse episcopum condemnare: sed neq; accusationem eius definire, & consequenter neque absoluere accusatum. Tum quia in c. *ludum*, p statuitur, nõ posse quidquam in causa depositionis episcopi decerni ab alio, quàm à Romano Pontifice: & ita nec condemnationem nec absolutionem fieri. Tum denique quod Concil. Trident. clarius & tutius hanc rem definiens statuit, q his hæc verba: *Causæ criminales grauiores contra episcopos etiam hæresis, quod absit quæ depositione aut priuatione dignæ sunt, ab ipso tantum summo Romano Pontifice cognoscantur & terminentur. Quod si eius modi causa, quæ necessario extra Romanam Curiã sit committenda, nemini prorsus ea committatur, nisi Metropolitanis aut episcopis, à Beatissimo Papa eligendis. Hæc vero cõmissio & specialis sit, & manu ipsius Sanctissimi Pontificis signata, nec vnquam plus his tribuat, quam vt solam facti instructionem sumant, processumq; conficiant, quem statim ad Romanum Pontificẽ transmittant, reseruata eidem sanctissimo sententia diffinitiua.* Per quod videtur corrigi præfatum ca. *quamuis*, quatenus permittebat Concilio prouinciali cognitionem caussarũ depositionum episcoporũ excepta sola definitione: per hoc autem decretum sublata est etiam omnis cognitio: quinimo prohibetur etiam cognitionis commissio sine reseruatione sententiæ definitiuæ.

3 Ad secundum, scilicet ca. *quærenti*, r respondetur, quod inanite communiter inducitur ad hoc: quia non est verum, ibi probari, potentem excommunicare nõ posse absoluere: sed solum quod qui potuit excommunicare, officio suo durante, non potest, eo finito, absoluere, quia nõ potest etiam excommunicare, cum sit iam officio suo functus. s

Ad tertium, nempe cap. *tua*, & cap. *conquesti*, t respondetur

dere ... d ... illa cap. loquuntur in casu ... vetatur absolutio potenti excommunicare, ... & ... præsertim loquuntur de dubio, cum expresse conceditur, vel vetatur alterum, & alterum tacetur. Qui a in certis nō est locus coniecturis.a

Ad quartum responderi potest, primo quidem quòd non loquitur de absolutione, neque de condemnatione vera: sed de quadam reconciliatione ob necessitatem facta. Secundo quod loquitur de reconciliatione facta in articulo mortis. In quo etiam laico licet ... licet ipse veram absolutionem sacramentalem non possit dare, vt latius diximus in cap. 1. c & declarauit Concilium Tridentinum.d

Ad quintum responderi potest sicut ad tertium, quòd loquitur in casu, quo expresse vnum conceditur, & alterum negatur.

Ad sextum quod illa glossa Ioannis non est vera: & ibidem reprehenditur à Bartholomæo Brixiensi in additione: & nos latius tradimus infra.e

Ad septimum cōceditur præfata glossa, quæ habet, sublata potestate condemnandi alicui habenti potestatem condemnandi, & absoluendi, nō tolli potestatem absoluendi. Tum quia eam ibi sequitur Card. & Imolensis & Iason, f & Decius. g Tum quia non est eadem ratio, quoniam potestas condemnandi tollitur in dicta clem. in fauorem rei: & ideo non debet extendi ad sublationem potestatis absoluendi, quod esset damnū & odium eorum in ducta in fauorem alicuius non debeant inducere odium & damnum eius. h Tum quia rei sunt fauorabiles. i

4 Tum quia lex noua corrigens vel limitans antequam non est extendenda vltra casum, quem continet, vt est in l. præcipimus. k & in l. si vero. l & vtrobique Bartholus & communiter in authen. quas actiones. m & in terminis non ... Tum ... qui de vno dicit, de alio affirmare videtur, o ergo præfata clemen. 1. tollendo solum potestatem condemnandi ab eo qui habet potestatem condemnandi & absoluendi, videtur noluisse tollere potestatem absoluendi.

5 Neque obstat ratio illa neruosa Francisci Aretini, qui cum Bartholomæo Socino tenet contrarium, p scilicet quod quando sunt duo per antiquam legem prohibita & ... eorum statuitur noue aliquid, videtur etiam statutum ... , iuxta glossam celebrem, q & alias multas sibi concordantes: ergo cum condemnare & absoluere sint ... hu ius cap. antiquo. & alijs pro eo supra citatis, clem. illa prima, quæ nouè abstulit potestatem cōdemnandi episcopo per se solum, potestatem absoluendi videtur etiam tollere. Non inquam, obstat hęc ratio, quia illa non habet locum, quando diuersa est ratio, vt in hoc casu esse, supra monstratum est.

Ad o... um respondetur, id esse speciale, ratione fauoris innocentiæ, ne innocens indicens ... condemnetur, quæ solutio ... etiam pro solutione septimi: & contra pro... ac ... illius.

Ad nonum respondetur, illud procedere cùm alterum eorum datur in priuilegium: quia non censetur dari alterum, eo quod priuilegia sunt restringenda. r

Nota secundo D. Cardinalem tractare hic de clauibus Ecclesiæ, eo, vt arbitror, quod licet nullam de illis Ambrosius faciat expressam mentionem: facit tamen implicitam, cum loquatur de potestate soluendi, & ligandi sacerdotum, quæ est clauis, vt definitur à Ioanne 22. s Veruntamen quia aptior est ad id locus in cap. voluissent iniqui. t infra, v illuc eam remitto.

In glossam primam.

SVMMARIVM.

6 *Verbum Dei quid, & rectius quam sermo dicitur.*
7 *Gloriosissimæ Trinitatis opera exteriora indiuisa.*

6 NOta primo ex hac glossa rationem, qua secunda persona adorandissimæ Trinitatis, ... filius, dicitur Verbum, scilicet quod sicut per verbum ... manifestatur voluntas loquentis: ita per filium manifestatur voluntas patris. Pro quo faciunt ea, quæ quidam ... auctores dicunt in ... illud. a *In principio erat verbum & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum,* aientes ... potuisse verti sermo, &c. eo quod verbum λόγος significat verbum, & sermonem: & sermo magis explicat mentem loquentis, quam verbum. Quod tamē recte reprobat ... idemque doctissimus Cornelius Iansenius. b Cum ... reprehendens ... colligitur ex eis, quæ profunde Aurelius Doctor S. Thomas, c prædicauit, postquam, d subtiliter demonstrauit, e verbum propriè dici & esse in diuinis. Et posse capi essentialiter & personaliter, licet communiter capiatur personaliter pro sapientia genita. Et verbum dicitur absolutè sine relatione ad creaturas, & etiam cum ea. Ex cuius vtrobiq; dictis colligitur, Verbum, de quo Aurelius hic loquitur, quod est filius secunda persona excellentissimæ Trinitatis esse verbum æternaliter genitum à Patre, perfectum, consubstantiale illi, & coæternum: quod tandem caro factum, & animatum corpus assumens de virgine nasci dignatum, procedensque homo sine femine largitum est nobis suam deitatem, vt vniuersa hoc die Purificationis Virginis matris sacro per orbem diffusa resonat ecclesia.

7 Nota secundo ex eadem glossa omnia opera omnipotentissimæ Trinitatis ad extra esse indiuisa: & quod quidquid vna facit, facit tota sanctissima Trinitas, & quælibet illius persona, vt inquit August. in Enchir. h citatus à Magistro, i adeo quidem, quod etsi solus filius impleuit humanitatem, & factus fuerit homo: illam tamē assumptionem & vnionem hypostaticam tota beatissima Trinitas effecit, vt Magister cum S. Thoma & alijs omnibus in eu communiter tradit. k Vnde S. Thom. l concludit in hæc verba: *Tres personæ fecerunt, vt humana natura vniretur vni personæ filij, licet filius solus fuerit terminus vnionis.*

CAP. POTEST FIERI.

AMBROSIVS CAP. III. LIBRO I. DE POENITENTIA.

POtest fieri vt aliquis victus supplicijs, sermone neget Deum, & corde adoret. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Deum nullo metu licet, etiam ore tantùm negare.*
1 *Confessio fidei oris necessaria.*
2 *Fidem nec verbo, nec signo etiam metu neganda.*
3 *Eleazarus nec signo voluit se simulare gentilem.*
4 *Fidem negare sponte peius, quam vi vel metu.*
5 *Bona facta ... peccato mortali ad quid prosint.*
6 *Diabolus vt per patientiam illuditur.*
7 *Veniam qui pœnitens & confessus quærit.*

1 NOta primo ex principio huius cap. quod non solum qui sponte negat Deum, sed etiam qui metu quamlibet graui id facit, peccat: tum quia nō solum corde, sed etiam ore oportet confiteri Deum, iuxta illud. m *Corde creditur ad iustitiam: ore autem fit confessio ad salutem.* n Tum quia Petrus peccauit ore tantum negando. n Et insignis martyr Marcellinus exteriori tantum actu sacrificādo, o quod tradit S. Thomas, p vbi alter Thomas addit aliqua, ex quibus colliguntur quædam quotidiana, scilicet quod non licet Christiano vel signo, quo dicere nutur Iudæi, vel Sarraceni à Christianis tempore, quo Christiani cogniti esse tales spoliarentur, caperentur, iniurijs afficerentur, vel trucidarentur.

2 Per quæ sæpe respondimus miserè peccare Catholicos illos, qui transeuntes per Gallias, & Germaniam timore territi, verecundia confusi, vel vtilitate, aut voluptate allecti, negant se ore tantum Papistas, vel verbis vel signis fatentur se Lutheranos, vel alterius talis religionis professores. Per quæ ipsa conuincitur etiam, esse falsa ... Iudæorum conclusio * in Concilio illorum, quod Thalmud vocat, vt aiunt, asserta, quod licet Iudęo simulare se Christ a-

a Leg. consensu nunc & cum ita ff de verb. oblig.
b Cap. quem pœnitet infra eod. dist.
c In princ. infra dist. 6.
d Sess. 7 can. 10 & sess. 14 de pœn. ca. 6. & can. 9.
e In c. placuit de pœn. dist. 6 num. 1.
f In praalleg. l. qui condemnare. nu. 8
g In dict. reg. nemo nu. 4.
h Leg. quod fauore C. de legib.
i L. fauorabiliores ff de regul. iur. & c. cum inter partium, de reg. iur. lib. 6.
k C. de appel. l. & de viro ff sol. matr.
m C. de sacro sanct. eccl.
n Ind. leg. qui condemnare. num. 8
o Cap. nonne de præsumpt. l. cum prætor de iudic.
p In rubr. de adq. poss.
q In c. si post quā de elect. lib. 6.
r Cap. priuil. 3. d. & c. porro de priuil.
s In extrauag. quia inter nonnullos de verb. sign.
t § ex qu.
v Eadem.

a Cap. Ioan. 1
b In 1. parte sua concordiæ euang. cap. ...
c In d. ...
d In 1. lib. sent. dist. 27 q. 2
e In art. 1.
f ... 2.
g In tertio.
h Cap. 24 & lib. 11. de Trin. cap. 1.
i In 3 lib. sent. dist. 1 § 3.
k Vbi supra.
l 3 par. quæst. 3 art. 4.
m ad Rom. 10
n Ca. fideliter 50 dist.
o Cap. nunc autem 21. d.
p 2. 2 qu. 3. art. 2.

Christianum exterius, modo corde agat Iudæum. Quod in caussa est, vt illorum multi sub pallio Christiano suum Iudaismum tegant, non satis perpendentes illud Eleazari gloriosissimi Iudæi, qui, a cum duceretur ad mortem, impium duxit edere carnes suillas, per quod simulando se à sua recta fide discedere poterat illam euadere.

a Vt habetur 2. Mach. 6.

* In Concilio illorum quod Thalmud vocat. *Thalmud Iudæorum Concilium non est, sed liber quidem fabulosissimus & vanissimus ex dictu plurimorum Rabbinorū, qui post Christi Domini mortem floruerunt consarcinatus, de quo plurima habet Sixtus Senensis in lib. 2. Bibliot. verb. traditiones seniorum. Petrus Galatinus illo libro plus æquo addictus multa ex eo habet in lib. de arcanis Christianæ religionis.*

4 Nota secundo ex eodem principio, longe minus peccare, qui metu adacti negant fidem necessario confitendam, quam qui sponte. Pro quo est illud Conc. Ancyrani, b relatum in cap. *presbyteros.* c quo statutum fuit, vt licet, qui sponte labuntur, non debeant recipi nisi difficulter, vt habet cap. *quicunque* præcedens illud: qui tamen coacti metu id faciunt, & postea redeunt, retineant honorem, seu beneficium, non tamē officium: qui verò per vim absolutam ad id adacti id faciunt, vtrumque retineant. Ex quo potuit derivari gratia, vt qui capti à Turcis per grauia verbera, vel grauem metum, verbis tantum professi fuerint sectam Turcarum, corde seruantes fidem Catholicam, redeuntes ad patriam ab episcopis & inquisitoribus benigne recipiantur.

b Cap. 1. c 50. distinct.

Nota tertio ex illis verbis: *Quoniam,* &c. quod bona gesta in peccato mortali prosunt. non quidem quoad gratiam, & gloria, quas sine caritate & gratia gratum facienrte non potest quis bene merere, vt optime dicit hic glossa illud Apostoli. d *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* & c. *nihil.* e sed quoad alia multa iuxta glossam celebrem cap. *quod quidā.* & §. *quod autem.* infra, g vbi fulius dicetur.

d 1. ad Cor. 13. e De consecr. dist. 5. f De pœn. & remiss. g Dist. 3. sub cap. quarat.

5 Nota quarto ex illis verbis: *Aegritudo carnis peccatum repellit,* &c. quod frequenter diabolus illuditur, quia frequenter inducit aduersitates aliquibus, vt per desperationem pereant: quæ tamen patienter ea sufferentibus multum prosunt. Pro quo est tota historia Iobi, & Tobiæ: & illud Apostoli. h *Fidelis est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis.*

h 1. Cor. 10.

7 Nota quinto ex fine, quòd omnes per pœnitentiam & confessionem venia digni fiunt. Quod est verum si pœnitentia & confessio fiunt legitimè, vt dicetur in capit. *pœnitentia.* i

i Et in c. per fecta infra dist. 3.

CAP. QVANTVSLIBET.

AMBROSIVS CAP. VII. LIBRO II. DE POENITENTIA.

QVantuslibet ergo mortui fœtor sit, aboletur omnis, vbi sacrum redoluerit vnguentum. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Lapsis veniam non esse dandam hæreticum.*
2 *Lazarus mortuus & fœtidus quis.*
2 *Ecclesia per Bethaniam in quo repræsentatur.*
2 *Alabastri fractio Christus in cruce fractus.*
3 *Christi fama prædicata cuius odor vnguenti.*
3 *Vnguentum in barbam barbam autem Aaron quid mystice.*

1 NOta primo ex hoc ca. in summa: Cuique pœnitenti veniam à Deo pientissimo dati, & damnādos & hæreticos esse, qui lapsis pœnitentiam negant.

2 Nota secundo ex glossis, quæ certe sunt aptissimæ, primum quod contextus loquitur de Lazaro resuscitato à Christo Bethaniæ: & quod Lazarus fœtidus significat quemlibet peccatorem se & alios suo exemplo corrumpentem: & quod Bethania significat Ecclesiam: & quod fractio alabastri, quod fregit Maria Magdalena ad vngendū Christum, cuius vnguenti odore repleta fuit tota domus A loum, 3 significat factionem corporis Christi in cruce per passionem, cuius odor vniuersalem Ecclesiam implens mortuos viuificauit: quia fama passionis eius per totum orbem terrarum diffusa peccatores credentes iustificat. Et quod vnguentum illud odoriferum significabat virtutes, & bona opera, vel Christi miracula: vel gratia est illud vnguentum, de quo dixit Euangelium, quod fracto alabastro, id est Christi latere lancea referato, & corpore clauis trāsfixo repleuit totam domum, id est vniuersalem Ecclesiam. Et quod illud vnguētum interpretatum, sicut dictum est, potest dici vnguentum, de quo Dauid, a ait: *Sicut vnguentū in capite, quod descendit in barbam barbā Aaron.*

a Psal. 132.

B Eo quod proxima barba, in quam descendit, fuerūt Apostoli, & ab eis descēdit in barbam Aaron, id est, episcopos & alios prelatos. Et quod etiā hoc vnguentum potest dici pœnitentia fructifera, quod conficitur ex tribus rebus odoriferis, nempe oris confessione, cordis contritione, & operis satisfactione. Quorum ampliorem amplificationem remitto concionatoribus, quorum fuerit applicare illa praxi & operationi bene pœnitere volentium.

CAP. IIS POTESTATIS.

AMBROSIVS CAP. IIII. LIBRO II. DE POENITENTIA.

C IIs † potestatis suæ gratiam negat quæ in remissionem peccatorū est qui cœlestem eius potestatem diabolico fultam suffragio vendicarent. Eosq; asserit diabolico vti spiritu, qui separarent Ecclesiam Dei. Et reliqua.

* Alias.

CAP. NONNVLLI.

AMBROSIVS CAP. IX. LIBRO II. DE POENITENTIA.

NOnnulli enim ideo poscunt pœnitentiam, vt statim sibi communionem reddi velint. ij non tantum soluere se cupiunt. quam sacerdotem ligare. Et reliqua.

D

SVMMARIVM.

1 *Bonus nulli, qui sibi malus.*
2 *Eucharistia communio recte commercium diuinum.*

NOta primo, quod hec duo cap. in summa continent inuectiuam, seu inuectionem in hæreticos negātes, veniam esse dandam pœnitentibus: & in eos, qui per pœnitentiam fictam sacram communionem accipere præsumunt, & merito quidem. Quoniam alterum est hæreticum per cap. *potestatis,* & ca. *quantuslibet.* proximè præcedentia, & alia multa supra & infra eadem & alijs multis distinctionibus sequentibus à Gratiano citata. Alterum autem peccatum mortiferum, & valde graue. b

E

b Cap. sane de celeb. miss. & c. quotidie de consec. dist. 2.

1 Nota secundo ex ca. *ijs potestatis,* non mirandum, quod salutem negat alijs, qui sibi eā negat. Pro quo facit illud. c *Qui sibi nequam cui bonus erit?* Et illud quod glossa hic citat. *Conueniet nulli, qui secum dissidet ipse.* & illud glossæ l. præses. C. de seruitutibus & aqua.

c Eccles. 14.

Alpibus ille perit, qui se plus diligit vlium.

Et quod caritas ordinata incipiat à se ipso vt habet d. l. *præses.* adiuncta glossa & cap. *si non licet.* d

d 23. quæst. 5.

F 2 Nota tertio ex hoc cap. nonnulli, communionem sacram sacratissimi corporis domini contortium dici diuinum: & merito. Sic etenim de illa Gregorius inquit, in homilia Paschali, relatus in cap. *quid sit sanguis.* e *Quis fidelium habere dubium potest, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri? in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse? Summa & ima sociari, vnumq; ex inuisibilibus atque visibilibus fieri.*

e De consecr. dist. 2.

CAP. SVNT QVI.

AMBROSIVS CAP. IX. LIBRO II. DE POENITENTIA.

Sunt

SVnt qui arbitrantur, hanc esse pęnitentiam si abstineant à sacramentis. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Bonorum operum impedimentu gaudere, vt est malum.*
2 *Diuitias nolle ob distribuendi laborem, vt malum.*
3 *Gaudet, & dolet quis de eadem re diuerso respectu.*

1 NOta hoc ca. in summa continere, errare communiter illos, qui putant, aptam suis peccatis pęnitētiam esse à sacramentis abstinentiam. Quod facit contra illos, de quibus in Enchi. orat. diximus, gaudere, eo quod elapsa sit hora audiendi missam, ea non audita, vel tempus dicendi, aut cantandi preces, quas dicere, aut cantare tenebantur, quia eius lapsu ab illa obligatione liberabātur. Facit item contra illos, qui gaudent ientasse mane die ieiunij ignoranter, eo quòd sint à ieiunio illius diei soluti: & maximè contra illos, qui gaudent se excommunicatos, ne teneantur ad facienda diuina cum alijs, vel eis interesse: & denique contra omnes, qui gaudent impedimentis benefaciendi, quibus à benefaciendi obligatione liberentur, quorum magnus est numerus. Quorū de numero etiam sunt, qui propterea principaliter gaudent diuitiarum, & redituum carentia, ne in eis distribuendis labore vexentur, vt tradit Cardinalis S. Sixti, *a* quamuis in nouè impressis id non inueniam. Dixi supra initio notabilis *communiter*, quia interdum potest esse apta pœna peccati abstinere à sacramento, vt est casus expressus in c. *in actione*. *b* Permultos item canones pœnitentiales multi à communione sacra separantur, vt in cap. *presbyter*. *c* & cap. *admonere* 33. *d* vbi occidenti vxorem præter alia multa imponitur separatio à communione sacra vsque in finem vitæ. Et glossa *e* præsupponit, iuste posse quem suspendi à diuinis etiam à confessario.

a In c. penult 90 dist.
b Infr ead. c 82 distinct.
d Quaest. 2.
e In c a m. qui de sent. excō lib. 6.

3 Addo præterea, quod alij, in quos hoc notabile torsi, possunt iuste interdum sine peccato gaudere impedimētis faciendi aliqua bona opera. Etenim quamuis nulli liceat gaudere simpliciter, quòd hora dicendi horas, nō dictis per negligentiam illis sit elapsa, quia id esset gaudere de peccato: licet tamen dolēdo de peccato, quod admisit non dicendo illas tempore debito, gaudere quod inueniatur solutus ab obligatione dicēdi eas. Similiter quāuis non liceat simpliciter gaudere, quod sit excommunicatus: licet tamen dolendo, quod sit excōmunicatus propter multos respectus, gaudere quod sit solutus ab obligatione faciendi aliquid, quod teneretur facere, si nō esset excommunicatus. Sic item quamuis non liceat simpliciter nolle diuitias, ne bene faciat: licet tamen nolle illas, ne impediatur labore distribuendi illas ab alio bono actu. Neq; obstat, quod duo contraria nō possunt eidem subiecto inesse, quoniam id quidem est verū eodem respectu, sed non diuerso. Siquidem potest quis dolere de morte patris, quia priuatur eius præsentia, & gaudere de eadem, quia id Deo placuit.

CAP. MINOR.

CYPRIANVS EPISTOLA II. LIBRO IIII. AD ANTONIANVM.

MIror autem quosdam sic obstinatos esse, vt dandam non putent lapsis pœnitentiam, aut pęnitentibus existiment veniam denegandam. Et reliqua.

CAP. IMPORTVNA.

HIERONYMVS AD DAMASVM TOM. II.

IMportuna in euangelio mulier tādem meruit audiri, * & clauso cum seris ostio media licet nocte, ab amico amicus panes tres accepit. * Deus ipse, qui nullis contra se superari viribus potest, publicani precibus superatur. * Niniue ciuitas, quæ peccato perijt, fletibus stetit. * Quorsum ista tam longo repetita principio? Videlicet, vt paruum magnu adspicias: vt diues pastor morbidam ouem nō contemnas. Christus in paradisum de cruce etiam latronem tulit, * & ne quis aliquando seram pœnitentiam putaret, fecit homicidij pęnā martyrium. Christus prodigum filium reuertentē lætus amplectitur, * & nonaginta nouem pecudibus derelictis, vna ouicula, quæ remansit, humeris boni pastoris adue hitur. * Vbi verò B peccator intelligens vulnus suum tradit medico se curandum: vbi non est virga necessaria sed spiritus lenitatis.

*Matth 10.
*Luc. 11.
*Luc. 18.
Iona 3.
*Luc. 23.
*Luc 15.
*Matth 18. Hactenus ad finem nō sunt reperta apud Hieronym

SVMMARIVM.

1 *Lapsi ad veniam benignè suscipiendi.*
2 *Deum precibus flecti, vt intelligendum remißiuè.*
3 *Martyrij proprij de ratione mors est.*
4 *Martyr cur testis summus & perfectus fidei.*
5 *Contemptus summus bonorum mundi contemptus mortis.*
6 *Martyrem non pœna, sed causa facit.*
7 *Martyres metaphorice sunt B. Virgo Maria, Ioannes & latro.*
C *Martyr absque sanguinis effusione inuenitur.*

1 NOta primo, quod in hoc cap. elegantissimo elegāter, breuiter & neruosè D. Hieronymus probat id, quod supra proximo cap. & alijs multis, *a* probatur, nempe grauiter eos errare, qui negant lapsis pęnitentibus, veniam esse dandam, exemplis in textu breuiter scriptis. Et prælatos benignè debere peccatores ad pœnitentiam suscipere, exemplis etiam ad id aptis.

2 Nota secundo illa verba: *Deus ipse, qui in se superari nullis viribus potest, publicani precibus superatur: & Niniue ciuitas, quæ peccato perijt, fletibus stetit.* Per quæ significat Hieronymus, D Deum posse precibus flecti, & eius voluntatem fletibus mutari. Quod quemadmodum sit intelligēdum & temperandum in cap. *nouit*. *b* dicetur ex ijs, quæ in Enchir. de orat. fuse satis scripsimus.

3 Nota tertio illa verba: *Christus homicidij pœnam fecit martyrium*: per quæ significat, bonum latronem à Christo in cruce pendente conuersum, fuisse martyrem. Pro quo secundo facit illud Cypriani, *in cap. nunquid.* *d* *In Dei seruis apud quos confeßio cogitatur, & martyrium mente concipitur, animus ad bonum dedicatus, Deo iudice, coronatur. Aliud est martyrio animum deesse: aliud animo defuisse martyrium*: significando martyres esse, qui pro Christo martyrium pati cupiunt, etiamsi actu non occidantur.

a Supra ead distin.
b Infra c Ca.19. dist.
d Cam supra eadem.

E Tertio quod idem Hieronymus, *e* ait, eam fuisse virginem & martyrem. Et alij multi dixerunt B. Ioannem Apostolum fuisse martyrem, eo quod tempore Domitiani in feruentis olei dolium missus fuit, licet mortem non obierit, & postea in pace quieuerit.

4 Quarto facit illa ratio Martini de Magistris relata latè à Caietano, *f* quod votum vel voluntas efficax faciendi aliquid pro facto habetur. *g* Et quod, cæteris paribus, tantùm meretur qui efficaciter vult actum bonum facere, quantùm qui facit etiā in actu martyrij, vt ait Cyprianus. *h*

Quinto quod alioqui sequeretur, quod si duo pari caritate, parique voluntate subeundi martyrium sisterentur tyranno, qui alterum occideret, alterum vero seruaret: qui viuus maneret, minus mereretur, quia non esset martyr.

Sexto quod non esset dicendus martyr, qui protractis, & dilatatis in longum afflictionibus, per eas absque sanguinis effusione moreretur, quod est falsum, cùm B. Marcellus sic mortuus, ab Ecclesia pro martyre colatur.

5 Quibus tamen non obstantibus, contrarium tenet S. Thom. communiter receptus, *i* tum per illud Maximi in quodam sermone de martyre: *Quod vincit pro fide moriendo, qui vinceretur sine fide viuendo*: tum quia, vt idem Sanct. Thomas ait, martyr dicitur quasi testis fidei Christianæ, per quam nobis visibilia pro inuisibilibus contemnenda propo-

e In sermone assumptionis B. Virginis.
f In 2.2 qu. 124. art 4.
g Cap. magna sup. ead.
h In d c num quid Cam.
i In d. q. 124 art. 4.

[illegible]

6 Ad primum [illegible] capitulo, [illegible] & [illegible]. [illegible] Christo [illegible] Augustinus. [illegible] Thomam Aquinatem [illegible] & [illegible], Christo [illegible]

Ad secundum, [illegible] Cyprianum [illegible] martyrium [illegible] Christo [illegible]

7 Ad tertium respondetur, quod [illegible] Virgo [illegible] B. Ioan. [illegible] proptie, & [illegible] matris, cuius animam gladius [illegible] crucem [illegible] Bernardum [illegible]

Ad quartum conceditur, [illegible] quoad primum & [illegible] non autem quoad [illegible] quale est [illegible] velate dixi [illegible] in cap. [illegible] & in cap. magna.

Ad quintum [illegible], quod [illegible] remaneret [illegible] proposito in [illegible] meritum [illegible] minus [illegible], vt praedictum est in praecedenti cap. magna.

8 Ad [illegible] negatur, quod [illegible] per [illegible] nem [illegible] effusione [illegible] Caietanus.

§. QVOD AVTEM.

GRATIANVS.

QVod autem omni peccanti authoritate Ambrosij venia promittitur, falsum videtur: quibusdam enim venia denegatur, aut ex magnitudine peccati, aut ex gra[illegible] Et reliqua.

CAP. SI SACERDOS.

IOAN. PRIMA SVA EPISTOLA CAP. V.

SI sacerdos [illegible], quis orabit pro eo? Et reliqua.

[illegible] ex primo [illegible] sumptum [illegible] in [illegible] peccauerit [illegible] potest [illegible] peccauerit, quis orabit [illegible] verba [illegible]unt.

SVMMARIVM

1 [illegible]

2 [illegible]

1 NOta [illegible] §. [illegible]

[illegible]

2 Ad [illegible]

[illegible]

3 [illegible]

[illegible]

...qua tale peccatum non habet in se ... vel tamen pro tali ... puniri ... in futuro, ... S. Thomas ... dus est Gratianus in hoc cap. *si seueriter.* b

CAP. VOLVISSENT GREGORIVS CAP. XLIII. LIB. IIII. DIALOGORVM.

Voluissent utique, si potuissent, sine fine viuere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper viuere cupiunt, qui numquam desinunt peccare, dum viuunt. Et reliqua

SVMMARIVM.

1 *Peccator sine fine punietur, licet ad horam peccauerit.*

1 Conteritur ... quod plurimi peccant cum voluntate ... se post aliquod tempus, ... nollent ... peccare, & mallent non peccare, quàm peccare, si metus, necessitas, vel tentatio aliqua voluptatis, persequutionis, contumeliæ, aut ... eos ad id non adigeret, argumento cap. *tolerabilius.* c

Secundo quod significat, nõ debere puniri perpetuo qui non habuit propositum peccandi perpetuum, quod est tam falsum, quàm certum quod damnabitur peccator ad pœnam perpetuam, etiamsi tantum vnum peccatum mortiferum peccet, & ab eo desistat, & nolit amplius peccare nisi ... tali dolore peccatum iam admissi, argumento cap. *desistat.* d cum ei adnotatis, & cap. ... e Quia non sufficit resipiscere, & nouam inchoare vitam, vt declarauit Concilium Tridentinum. f Quare ... dum est hoc Gregorij elogium ad quosdam Atheistas, & huius sæculi valde amatores, qui non credunt, aut certè frigide: & ideo insipientes, vt est ille, de quo Dauid. g *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus* vel vtille, de quo idem. h *Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso: non est timor Dei ante oculos eius.*

c & c. sicut ... 32 q. 1 & ca. desistat. de reg. iur.
d De reg. iur ... e ... q. 1 & c. ... de cõs dist. 4.
f ... 14. c. ... & ca non 13
g Psalm 13
h In Psal 35.

§. EX IIS. GRATIANVS.

Ex iis itaque apparet. Et reliqua: *In quibus sunt illa verba.* Frustratur Euangelium & claues datas Ecclesiæ.

SVMMARIVM.

1 *Claues esse in ecclesia, & quid sint illæ.* 2.
3 *Claues ecclesiæ non propriæ: & cur metaphoricæ.*
4 *Claues huiusmodi negantes cur heretici.*
5 *Clauis est potestas, & non vllus habitus vel actus infusus, vel quæsitus, sed character ipse sacerdotalis.*
6 *Clauium potestatis & ... eadem re, ratione diuersa.*
7 *Claues, vt in gloriosissima Trinitate, in Christo, & in ministro*
8 *Claues huiusmodi non fuerunt ante Christum.*
9 *Claue interdum sacerdos remittit culpam, interdum non.*
10 *Contritus de non attrito, quis fit per clauem.*

1 Nota quòd per hæc verba Gratianus asserit, Ecclesiam habere claues aperiẽdi portas regni cœlorum, de quibus implicitè facit mentionem Ambros. in ca. *verbum.* i & expressè Augustinus in ca. *agite.* k & in cap. ... expressius tradit Gratianus cum glossa, m & Concilium Tridentinum. n Et quia de iis clauibus, me ... præcitato ca. *verbum.* dico primo, quod præcipuum clauium fundamentum est illa promissio facta Petro. o *Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis & quodcumque solueris super terram erit solutum & in cœlis.* Quam ... postea Dominus cõplenit ... per illa ... & per alia ipsi & aliis Apostolis dicens ... *quorũ remiseritis*

i Sup. aud. k sup. aud. ... q. 1. m In c. 1. 50. dist. in verb dedit
n ... 14 c. 3 ... & ... de pœnit
o Matth. 16
... Marth. 18

peccata, remittuntur eis ... in ...
2 Secundo quod ... Ecclesiæ ... data fuit ... Ioannes XXII. ... *potestas ... atque ... recipere, & ...* talis ... & ... Ioannes XXII.
3 Tertio, quod ... Petro & Ecclesiæ ... claues ... spiritualis ... claues ... aperiunt ... ost. ... Nam ... Ioannis ... *apertum, quod ... Christo:* claues tamen dicitur ... impedimentum ... peccati vel actualis ... & Dei ... Et ... potestatem in virtute passionis Christi illud impedimentum tollitur, ex hoc ... aperiri & ... dicitur ... contingit, quod per sublationem impedimenti via præparari & aperiri ... ad aliquid, vt est videre in pacto de non petendo, per quod tollitur impedimentum exceptionis ... ex pacto de non petendo præcedenti, & ex hoc aperitur via ad agendum, g & sublato impedimento exhæredationis per querelam inofficiosi testamenti aperitur, ... etiam via efficax ad agendum. h Et sublato impedimento præteritionis per petitam bonorum possessionem contra tabulas aperitur via augmenti, vel diminutionis legatorum ab impubere relictorum. i
4 Quarto quod sunt hæretici, qui negant claues prædictas, siue potestatem prædictam soluendi & ligandi peccatores, quæ metaphoricos, vt prædictũ est, dicitur claues esse in Ecclesia: qualis fuit Ioannes Wiclefus, cuius dogma validè reprobat Thomas Waldensis. k Qualis item Lutherus, & omnes eius sequaces fuerunt, & sunt nostra ætate, quos alij alibi efficaciter reprobant: quorumque argumenta tangit S. Thomas, l & alij post eum ibidem.

Primum est, quod non videtur, quòd requirantur claues ad intrandam domum, cuius ostium est apertum: at à D. Ioãne m dicitur: *Vidi & ecce in, ... ostium apertum,* quod Christus est, qui de semetipso dicit. n *Ego sum ostium:* ergo ad intrandum in cœlum Ecclesia clauibus non indiget.

Secundo, quod clauis est ad aperiendum & claudendum: sed hoc solius Christi est, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit, o ergo Ecclesia in ministris suis claues non habet.

E Ad quorum prius colligitur solutio ex verbis relatis supra in glossa proximè relata.

Ad secundum respondet S. Thomas quod oppositum intelligitur de clausione, qua limbum clausit, ne aliquis vltra in illum descendat: & de apertione, qua paradisum aperuit, remoto impedimento naturæ, scilicet originali peccato per suam passionem. Claues autem datæ sunt ad absoluendum à peccato actuali per pœnitentiæ sacramentum.

5 Quinto quod ex iis sequitur, quod claues Petro, Ecclesiæ, & ministris eius datæ non sunt actus, ... infusæ, vel acquisitæ: sed ... indelebilis data sacerdotibus, quæ ... S. ... communiter receptus, p ait, est ipsemet character sacerdotalis, per quem datur principaliter potestas super corpus Christi verum ad conficiendum & consecrandum illud: & secundariò super corpus Christi mysticum ad soluendum & ligandum peccatores. ... vere & proprie eæ duæ potestates non sunt duæ realiter separatæ, sed vna tantùm, quæ diuersa ratione dicitur duplex.

6 Sexto ex ... etiam sequitur, quòd potestas præfata super corpus Christi mysticum, quæ ratione ... dicitur esse claues, ... diuiditur in duas, scilicet ... potestatis & ... : sed vna tantum ... sed alia ... clauis potestatis, & ... scientiæ.

Ca ... de ... 4. & ... ante ...
f ... g ... p ...
... de vulg ...
k Lib. de sacram ...
l In ... dist. 18 q. art. 2.
m Apoc. 4.
n Ioan. 10.
o Apoc. 3.
p In 4 q. art. 1 quæstiuncula

[illegible] quam ad [illegible] apertio ianuæ [illegible] & clauis [illegible] cia, ostenditur aperienda fieri.

7 Septimo quod præfata potestas soluendi & ligandi, vt elegantèr dicit S. Thomas, *a* est quidem in sanctissima Trinitate per authoritatem: & ideo dicitur quibusdam, quod habet claues authoritatis. Sed in Christo homine fuit hæc potestas ad remouendum prædictum obstaculum per meritum passionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire: & ideo dicitur habere secundum quosdam claues excellentiæ. Sed quia ex latere Christi dormientis in cruce sacramenta fluxerunt, quibus Ecclesia fabricabatur, ideo in sacramentis Ecclesiæ efficacia passionis manet, & propter hoc etiam in ministris Ecclesiæ, qui sunt dispensatores sacramentorum, potestas aliqua manet ad prædictum obstaculum remouendum, non propria virtute, sed virtute diuina & passionis Christi: & hæc potestas metaphorice clauis Ecclesiæ dicitur, quæ est clauis Ecclesiæ ministerij.

8 Octauo quod licet sacerdotibus veteris legis fuerit data potestas aliqua discernendi inter lepram & lepram, & inter dignos & indignos ad ingrediendum templum, vel aliquam partem eius, non habuerunt tamen præfatas claues aperiendi, vel obserandi regnum cælorum, quamuis eorum illa potestas quamdam præ se figuram harum attulerit, secundum omnes.

9 Nono quod magna est quæstio, an sacerdos per huiusmodi claues remittat culpã, & pœnam æternã ei debitam, an vero solam pœnam in purgatorio luendam, quam tractat Magister, *b* & omnes in eum comminiscẽtes, præsertim Thomas, *c* inquiens eodem modo se habere potestatem clauium, quæ est in sacerdote ad effectũ sacramẽti pœnitentiæ, sicut se habet virtus, quæ est in aqua baptismi ad effectum baptismi. Baptismus autem & sacramentum pœnitentiæ conueniunt quodammodo in effectu, quia vtrumque contra culpam directe ordinatur, quod non est de aliis sacramentis: sed in hoc differunt, quia sacramentum pœnitentiæ, eo quòd habet actus suscipientis quasi materiales, nõ potest dari, nisi adultis, in quibus requiritur præparatio ad suscipiendum effectum sacramentorum: sed baptismus quandoque datur adultis, & quandoque pueris, & aliis carentibus vsu rationis, & ideo per baptismum datur gratia, & remissio peccatorum pueris sine aliqua sui præparatione præcedente: non autem adultis, in quibus præexigitur præparatio remouens fictionem, quæ quidem præparatio quandoq; præcedit sufficiens ad gratiæ susceptionem, antequam baptismus actu percipiatur, sed non ante votum baptismi post tempus propalatæ veritatis. Quandoque autem talis præparatio tempore non præcedit, sed est simul cum baptismi susceptione, & tunc per baptismi susceptionem gratia remissionis culpæ confertur: sed per pœnitentiæ sacramentum nunquam datur gratia, nisi præparatio adsit, vel prius fuerit. Vnde virtus clauium operatur ad culpæ remissionem, vel in voto existens, vel etiam in actu se exercẽs, sicut & aqua baptismi. Sed sicut baptismus non agit, vt principale agens, sed vt instrumentum non quidem pertingens ad ipsam gratiæ [illegible] causandam etiam instrumentaliter, sed disponens ad gratiam, per quã fit remissio culpæ: ita est de potestate clauium. Vnde solus Deus remittit per se culpam, & [illegible] instrumentaliter, & baptismus vt instrumentum inanimatum, & sacerdos vt instrumentum animatum, quòd [illegible] instrumentũ secũdum Philosophum, *d* & ideo [illegible] vt minister, & sic patet, [illegible] potestas clauium ordinetur aliquo modo ad remiss[illegible]

[illegible] culpæ, [illegible] & absolutione sacramentali gratiam conferri [illegible] si obicem non ponerent.

10 Ex quo respondemus [illegible] id, quod [illegible] [illegible] pœnitentiæ [illegible] cum [illegible] & quod [illegible] potestate clauium [illegible] Primo [illegible] contritus [illegible] non remittit culpam, quam iam [illegible] in pœnitente, sed tangit [illegible] grauam, & remittit [illegible] pœnæ in purgatorio delendæ, si qua [illegible] Secundo modo potest accedere sine contritione [illegible] attritione tali, quę sufficiat ad [illegible] cum calore sacramenti ad [illegible] & tunc [illegible] informis. Tertio modo potest [illegible] [illegible] legitima [illegible] Sacerdos per potestatem clauium absoluendo [illegible] disposi[illegible] & ministerialiter [illegible] virtute [illegible] remitteret in [illegible] tiuè, & tanquam causa vera efficiens [illegible] Deus [illegible]

CAP. SVFFICIT.

LEO PP. I. EPIST. LXXVIII. AD EPISCOPOS CAMPANIÆ.

SVfficit pœnitenti confessio, quæ primum Domino offertur. Et reliqua.

CAP. POENITENTIA.

IDEM LEO EP. XC.

POenitentia quæ dilata est, cum studiosius petita fuerit, non negetur. Et reliqua.

1 NOta, quod hæc duo capp. in summa [illegible] id, quod superiora, & [illegible] intelligenda & soluenda eo modo, quo & soluta sunt alia omnia citata per Gratianum in cap. *voluisse* *a* a § *deniq*.

CAP. NON SVFFICIT.

AVGVSTINVS LIB. DE POENITENTIÆ MEDICINA.

Bed. 2. Cor. cap. [illegible]

NOn sufficit mores in melius commutare, & a præteritis malis recedere, nisi etiam de iis, quæ facta sunt, satisfiat domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis & ieiuniis. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia iusta non est sola noua vita.*

2 *Satisfactio quid & ex quibus.*

1 NOta textum [illegible] in corpore clausi oppinum contra hæresim Lutheranam, quæ habet summam pœnitentiam esse, non amplius peccare, & optimam pœnitentiam nouam vitam, quam retulit & damnauit Caietan. *b* Dixi, *in corpore iuris clausi*, quia inclusus [illegible] est in Concilio Trid., quod si habet [illegible] *Synodus, bene contra* [illegible] *non so[illegible] vita noua propositum* [illegible] *odium continere* [illegible] *vestra* [illegible] *nonum.* [illegible]

b [illegible] tract. de [illegible]

[illegible] quod [illegible] antea [illegible] ingen[illegible] aliorum [illegible] testatione manu[illegible]. Quod idem [illegible] pp[illegible] paulò [illegible] tius. *a* Quapropter cautè legenda est glossa *a* huius capit. quæ contrarium videtur sentire.

a Can. 4. 1. & 19.

Moneo prætereà, D. Cardinalem definitionem satisfactionis, & aliquas alias quæstiones eam [illegible] tenentes pa[illegible] rum opportunè hic tradidisse: quas breuius, neruosius, & vtilius trademus in *capit. satisfactio, b* vbi est huiusmodi propria sedes.

b Inf. dist. 3.

CAP. NOVIT.

AMBROSIVS IN COMMENT. AD CAP. I. LVCÆ.

NOuit Dominus mutare sententiam, si tu noueris emendare delictum.

SVMMARIVM.

1 *Deus incommutabilis, vt dicitur mutare sententiam.*
2 *Deus vt mutat sententiam præsentis iustitia.*
3 *Oratio vt solum impetrat, quod est dari decretum.*
4 *Orant male multi volentes decretum Dei mutare.*
5 *Orans debet Dei voluntatem sua præferre.*

QVoniam in ca. *importuna, c* diximus, tractaturos nos hic illam quotidianam quæstionem, quam poëta tetigisse videtur illo versu,

c Sup. eod.

Omnipotens æterne Deus, precibus si flecteris vllis.

Omnipotens Alludit ad versum Virgilij in 2. Æneidos, quem non posuit propter nefandum nomen Iouis quod in eo continetur, quod tamen per incogitantiam si ptem pedum fuit, vnde melius dixisset. O Pater omnipotens.

1 An scilicet piissimus misericordissimusque Deus supplicantium precibus ita flectatur, vt eis motus sententiam ante illas conceptam mutet, vt significat illud cap. *importuna*, illis verbis: *Deus ipse, qui nullius in se viribus flecti potest, publicani precibus vincitur*, & alia, quæ eandem sententiam sonare videntur, & Ambrosius hic videtur per verba clara exprimere dicens, Deum mutare sententiam, quando peccator vitam mutat, cui concordat Hieronymus infra. *d* Cui quidem quæstioni alia generalior adiungi potest: An Deus sit aliqua ex parte mutabilis.

d Ead. cap. si agamus. & cap. quamobrem.

2 Et quidem pro vtriusq; parte affirmante faciunt primo hæc duo capp. quæ firmum fundamentum habent in illo Hieremiæ, *e* relatum *f* à Gratiano. *g Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam à malo, quod cogitaui, vt facerem ei.*

e Cap. 18.
f Ex concil. Tolet. 8. c. 2.
g In c. incommutabilis 22 q. 4.

Secundo quod à Salomone *h* dicitur de sapiêtia, quod est mobilior omnibus mobilibus: sed Deus est ipsa sapiêntia: ergo.

h Sapien. 7.

Tertio quòd appropinquari & elongari motum significant: huiusmodi autem dicuntur de Deo in scripturis. *i Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.*

i Iacob. 4.

Quarto quod alioqui nihil prodesset orare, nihil pœnitere, nihil prouidere futuris, & alia id genus facere, quę nisi Deus mutaret suam sententiam vel voluntatem nihil prodessent oranti, petenti, consulenti, & prouidenti. Siquidem si Deus velit, fiet quòd eum rogamus, etiamsi nô rogemus: si nolit, superuacaneum est eum orare, cum non sit mutaturus suam voluntatem.

3 Quibus tamen non obstantibus, contrarium necessario pro fide Catholica firmiter tenendum est. Tum per illud. *k Ego Deus & non mutor.* Tum quia Deus est primum ens simplicissimum sine vlla potentia in aliud, quod non est, aut non habet, vt post & ante alios tradit S. Thomas. *l* Tum per illud S. Ambrosij quod in Hymno Nonæ à sua Ecclesia cantatum.

k Malach. 3.
l 1. part. q. 9. art. 1.

Rerum Deus tenax vigor,
Immotus in te permanens.

Tum per illud Seuerini Boëtij.

Stabilisq; manens dat cuncta moueri.

Tum per illud Concil. Toletan. 8. *Incommutabilis Deus, idemq; semper existens*, relatum *m* in d. cap. *incommutabilis. n* Tum per illud Concilij Oecumenici. *n Vnus solus est verus Deus æternus, immensus, & incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens & ineffabilis.* Tum [illegible] S. Thomas communiter [illegible] quam oratione impetrari, quod [illegible] Deus [illegible] statuerit dare. Tum quod [illegible] neminem orare debere, aut Deum [illegible] flectendo se suis precibus [illegible] quid, quod antea nolebat tum per [illegible], tum per [illegible] Gregorij, *c* relatum in [illegible] *obtinere* [illegible] *prædestinata non sunt.* Tum quia, vt ait A[illegible] *Deus est immutabilis, cum neq; quoad substantiam mutari possit, vt alia corruptioni obnoxia, neq; quoad locum, vt corpora [illegible] sita: n. quæ alio modo, vt angeli, quod d. c. [illegible] f* Tum quia vt est ineffabilis illa substantia, & summum est super modum admirabile, ita eius scientia & voluntas non mutatur, vt ante & post alios tradit S. Thomas. *g* Tum quia vt impium est dicere, Deo curæ nô esse regimen inferiorum, aut humana omnia fato quodam ineuitabili, aut syderum concursu, siue, vt aiunt, constellatione, aut immutabilitate prouidentiæ diuinæ fieri, ob idque non prodesse orationem: ita erroneum vtique est existimare ob nostras orationes & preces mutare Deum suam voluntatem instar Regum & potentum dominiorum ob preces suorum familiarium, vt tradit S. Thomas. *h*

m 22 q. 4.
n In c. 1. de sum. trinit. & fid. cath.
[illegible] art. 1.
[illegible] in tractatu de oratione cap. 19 [illegible]
c Ca 8 [illegible] dial. g [illegible] 20 q. 4.
e In lib. de natura bo[illegible]
f De sum. [illegible] & fid. cath. [illegible] prebat.
g In d. 1. part. q. 14. art. [illegible] & q. 19. ar. [illegible]
h In d. 1. part. q. 22. art. [illegible] & q. 23 art. 8. & 2. 2. q. 83. art. 2. Cap. 18.

4 Ad opposita autem respondetur. Ad primum, scilicet ad hoc cap. & cap. *importuna*, fundata in illo Hieremiæ, *i* quod duplex est sententia Dei de nobis: altera secundum iustitiam, quam meremur secûdum nostrum statum præsentem, altera est secûdum iustitiam, quam meremur secundum statum præscientiæ æternæ, vt colligi potest ex S. Thoma, *k* præfata autem capp. loquuntur de mutatione sententiæ secûdum iustitiam præsentem nostri status. Quoniã pro varietate iustitiæ nostri status est varia quoque Dei sententia. Nam si sumus in malo statu eius sententia est, vt malè pereamus, si durante illo statu moriamur: si autem mutemus illum in statum bonum, & ei gratũ, sententia eius erit, vt saluemur, si in eo perseuerenmus. Contraria verò loquuntur de sententia Dei secundum suam sapientiam æternam, quæ nullatenus commutatur, quo etiam modo respondetur ad secundum & tertium.

k In 4. lib. sent. d. 46. q. 2. art. 2. q. 1.

Ad quartum autem respondetur, quod vtilitas orandi non consistit in eo, vt merito, & virtute orationis faciamus eum velle, quod antea nolebat: sed vt det, quod decreuerat nobis dare oratione mediante: sicut mittens sementem in aliquem fundum non facit, Deum velle ei eo dare panem, quem non decreuerat dare, sed quem decreuerat dare præuia illa semente.

4 Ex quibus infertur primo, malè & perperam orare aliquos quos vidimus recitare, iubere celebrare missas, ieiunare, & plangere ob salutem alicuius cognati infirmi, aut afflicti, sperantes, quòd Deus mutaret suam voluntatem prius conceptam: instar Regum & potentum, qui passim id faciunt.

Infertur secundo, quod orans & rogãs Deum aliquid, credere potest quòd ante mundi creationê sciebat Deus eum fuisse illud rogaturum: & quod immensa sua bonitas decreuerat illud dare, aut aliud quidpiam magis orãti, vel illi, pro quo orauit, conueniens: iuxta illud B. Bernardi. *l Vnum indubitanter sperare possumus, quoniam aut dabit, quod petimus, aut quod nouerit esse vtilius.*

l In serm. 5. Quadrages.

5 Tertio infertur, verum esse quod post alios dixit Adrianus, *m* omnes quidpiam à Deo postulantes debere communiter, saltem virtualiter siue tacitè addere conditionem illam: Si sua maiestas id velit, aut illud ei gratum fuerit, magisq; debere, quæ Dei sunt, quàm quæ sua sunt desiderare, voluntatemque diuinam suæ præferre. Quinimmo melius fuerit petitionem suam sub finem his verbis moderari? *Sed fiat voluntas tua*, vt ipse met redemptor noster suam in horto moderatus fuit, dum dixit: *Pater si possibile est, transeat à me calix iste, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis.*

m Quodlib.

CAP. ALIVD.

LEO I. EPISTOLA XC. AD RVSTICVM CAP. VIII.

Aliud

A Liud quidem [illegible] aliud propter perfectionis [illegible] contemnere. Et reliqua.

NOta quod hoc [illegible] Leonis Papæ [illegible] suum propositum in ca. [illegible] [illegible], [illegible] ut glossa ibidem dicit, de quo [illegible]. 26. q. 1.

CAP. QVI SANCTVS.

HIERONYM. AD CAP. I. IOEL. IN COMMENT. MALACH. III.

QVi sanctus sacerdos est, & comedit in pascha Domini, accingatur baltheo castitatis, & audiat cum Apostolis: * Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Castitas baltheus sacerdotum.*
1 *Castitas sanctimonia, sine qua nemo Deum videbit.*
2 *Castitas sola saluat vt intelligendum.*
2 *Virtus nulla sine caritate saluat.*
3 *Castitas ob Deum seruata has virtutes habet comites.*
4 *Castitatis agones cur maximi Christianis.*
6 *Castitas quibus coniugatis grauior, quàm cælibibus.*
6 *Castitas ni reformetur, totus periclitatur mundus.*
6 *Castitas vt radix omnium bonorum.*
7 *Castitas & incestitas radices omnium bonorum, & malorum.*

1 NOta, castitatem esse sacerdoti conuenientissimã virtutem, quatenus significat, no posse esse absque illa sanctum sacerdotem, & illam esse baltheũ eius, alludendo ad cingulum, quo sacerdos cingens se ad missandum sacerdotales vestes induit dicens; *Præcinge me, Domine, cingulo puritatis, & extingue in lumbis meis humorem libidinis, vt maneat in me virtus continentiæ, & castitatis.* In quo illud apostoli. b *Habete pacẽ & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum,* intelligẽdo per sanctimoniam puritatem & carnis munditiem, vt post & ante alios intelligit S. Thomas. c Et illud Hieronymi, d relatum in c. *hoc solum* e *Solum dico, quod quomodo absq; cæteris operibus virginitas sola non saluat, sic omnia opera absque virginitate, puritate, continentia, & castitate imperfecta sunt.* Illud autem authent. f *Nihil sic in sacris ordinibus diligimus, quàm cum castitate viuentes,* Et paulo inferius dicitur, castitatem esse principium & fundamentum reliduarum virtutũ sacerdotis. Accedit & illud Hieronymi, g relatum in c. *nuptiæ.* h *Nuptiæ terram implent, virginitas paradisum.* Plus videtur dicere Iustinianus, i ibi: *Castitas sola Deo cum fiducia potuit hominum animas præsentare.*

Contra quod facit Catholica illa veritas, quod nec castitas nec fides, nec spes, nec vlla alia virtus, neque omnes simul virtutes coniunctę possunt nos saluare absque gratia & caritate infusa, vt colligitur ex S. Thoma ab omnibus recepto. k Et probatur illo Apostoli. l *Si linguis hominum loquar & angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniẽs. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* relatum in cap. *si quis autem.* m Et nuper definit Concilium Tridentinum. n

Ad quod videtur respondere quędam additio Panormitani, o quod verbum illud, *sola*, non debet coniungi cũ verbo, *castitas*: sed solum cum verbo, *fiducia*. Quæ solutio nullo modo est tenẽda. Tum quia quadamtenus videtur redolere hæresim Lutheranã de fiducia damnatam à sacrosancto Concilio Tridentino. p Tum quia innuit aliquos sine castitate saluari posse, eo quod, ait, paucos illã habere, iuxta cap. *quia tua*, q intelligendo multos saluari. Quare securius sentit ibi Panormitan. quem additio videtur carpere, dicens quod verbum, *sola*, nõ excludit co-

b Ad Heb. 12.
c Ibid.
d Lib. 1. ad uersus Iouinianum.
e 33. q. 5.
f Quomodo oporteat episcopos. §. nihil coll. 9.
g Lib. 1. contra Iouinian.
h 32 q. 1.
i In authent. de lenonib. §. sancimus. col. 3.
k In 1. 2. q. 23. per totã
l 1. ad Cor. 13.
m Inf d. 7.
n Cap. 7. & can. 9. 11 & 12.
o In proœmio Rex pacificus num. 9.
p Decl. sess. 6. ca. 9. & can. 12. & 14.
q [illegible] dist.

A [illegible] plures [illegible] quædam de continentia [illegible] eradingit: tum quia Imperator [illegible] generis quamdam præstantiam tribuere, & Panormitan. intellectum Panormitani nullam tribueret. Quoniam non solum castitas sed quælibet alia virtus [illegible] sola [illegible] nec [illegible] nos Deo præsentare.

3 Quare respondendum videtur nunc, Iustinianum voluisse dicere castitatem legitime propter Deum & eius amorem seruatam, [illegible], & [illegible] potentiæ virtutem, quod aut [illegible], vel [illegible] quibus eam habẽtibus non desint etiam aliæ virtutes ad salutem necessariæ.

B Pro qua consideratione [illegible] illud, quod omne rarum est pretiosum, a & castitas legitime propter Deum seruata est adeo rara, vt Gregorius, b relatus in dicto cap. *quia tua*, asserat, paucos sine vitio carnis viuere. Tum per illud Cypriani: *Inter Agones Christianorũ maxima sunt bella castitatis, vbi continua pugna, & rara victoria.* Quod confirmari videtur illo redemptoris nostri, c loquentis de eunuchis propter Deum factis; *Qui potest capere capiat.* Tum quod huiusmodi castitas valde abnegat semetipsum: quod esse valde difficile asserit eleganter Gregorius, d statum in principio exponens illud Domini. e *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum & tollat crucem suam, & sequatur me.* Ibi: *Alias dicitur: vt abnegemus nostra, hic dicitur vt abnegemus nos. Et fortasse laboriosum non est homini relinquere sua, sed valde laboriosum est relinquere semetipsum. Minus quippe est abnegare quod habet, valde autem multum est abnegare quod est.*

a Cap. diacon. in 31. dist.
b In cap 1 responsionum ad Augustin
c Matth. 19.
d In hom. 32
e Apud Matth. 16. & apud Luc. 9.
f Idest Luc. 14

C Et ne quis opponat illa de perpetua virginitate agere: nos autem de castitate, quæ in matrimonio etiam inuenitur, g cõsideret, quod licet virginitas cælibi difficilior sit, quàm coniugatis castitas, ea ratione quod virtute matrimonio instituto in remedium cõtra fornicationem, iuxta ca. *nuptiarum*, h alia tamen ratione difficilior est coniugatis, à suis saltem coniugibus abstentibus.

g Ca. Nicæna 31. dist.
h 27 q 1.

5 Concupiscentiam quippe libidinis plurimum auget experientia, & frequentia eius, vt colligitur ex Ioanne Cassiano, i quem S. Thomas, k & omnes alij sequuntur qui super illud Apostoli. l *Fugite fornicationem*, sic ait: *Nullo facilliori modo luxuria, quam sinarum occasionum fuga vinci potest. Illa enim experientia crescit: & habitus quo auctior est additus naturæ corruptæ, tanto est fortior hostis, fortiusq; impugnat.* Et

D quidem merito, consuetudo enim est altera natura, ut ta l. *qui posthumos*, adiuncta glossa, m & omnis habitus in actus, ex quibus gignitur inclinat: & difficile est vitã mutare assuetaque relinquere præcitato auth. de monachis. §. sancimus. coll. 1. Equidem cum hanc de castitate laudem iam inde à puero audierim, eiusq; custodiam & obseruãtiam statui cælibi adeo existimauerim necessariam, vt quisquis cælibum ea careret apud Deum & homines

E merito infamia laboraret: nunc autem factus octuaginta octo annorum, & per multa & varia regna peregrinatus, arbitror non solum cælibum statui: sed etiam coniugum adeo esse necessarium, vt nisi ea vtrumque statum propugnare incipiat, totus mundus periclitetur.

i Lib. 10. de inst. monach.
k 2. 2. q 35. art. 1 ad 4.
l Ad Cor. 6.
m ff. de Liber. & posthum.

6 Tanta enim videtur in vtroque incuria & negligentia seruandi eam, & vtendi medicinis & antidotis ad eius conseruationem à sanctis patribus institutis præscriptis illo D. Ambrosij à tota Ecclesia in hymno primæ horæ decantato.

Carnis terat superbiam.
Potus cibiq; parcitas.

F 7 Et contra, tanta cura & diligentia in parandis cibis, potu, vestitu, conuersatione impudica, & alijs [illegible] mentis & irritamentis gulæ & libidinis, quod illud Augustini, n relatum in cap. *Quia radix omnium malorum est cupiditas; & radix omnium bonorum est castitas.* o possit conuerti sic: Radix omnium bonorum est castitas, & radix omnium malorum impudicitia [illegible] vbi accipit glossa distributione [illegible] vbi, *omnia*, [illegible] generibus singulorum, & non pro singulis generum, & intelligendo totum in hunc sensum: Virtus moralis castitas legitimè propter Deum seruata, morabitur vt [illegible], & omnis alia virtus actu, vel affectu & contra [illegible]

n Tract 8 1. Ioan.
o Inf dist 2.

b tur inceilitas [illegible] bitur vt plurimum omnia alia [illegible] vitiorum actu, vel affectu.

CAP. SI AGAMVS.
HIERONYMVS IN COMMENT. AD CAP. IX. AMOS.

SI agamus pœnitentiam, ipsum quoque suæ pœnitebit sententiæ. Et reliqua.

Hoc elogium Hieronymi ita oppugnari & propugnari potest, ac illud Ambrosij simile huic in cap. *nouit*, supra eadem oppugnatum & propugnatum fuit.

CAP. QVAMOBREM.
HIERONYMVS IN DANIELEM CAP. IIII.

Daniel 4. QVamobrem consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleēmosynis redime: & iniquitates tuas misericordiis pauperum, si forte ignoscat Deus delictis tuis. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Eleēmosyna vnde deducitur.*
2 *Kyrie eleison, quid signat & vt pronunciatur.*
3 *Eleēmosyna quid, declarando definitionem.*
4 *Præpositio per, & in, vt differant.*
5 *Opus, operationem etiam interiorem hic significat.*
6 *Egenus est mendicus, & quandoque etiam diues.*
7 *Eleēmosyna quæ dicitur fieri propter Deum.*
8 *Eleēmosyna cuius virtutis actus.*
9 *Eleemosyna non sola, sed sic comitata tollit peccatum.*

1 NOta quod ex verbis huius cap. quæ sunt Danielis cap. 4. & ex sequentibus, quę sunt D. Hieronymi colligitur, magnam esse vim eleemosynæ. De qua breuiter dicemus pauca è multis, quæ alias, *a* dist. scripsimus. *a Super. cap. quoniam. 42. dist.*

Primum quòd eleemosyna cum duplici, è, Græcis est, ἐλεημοσύνη cum ι, ἐ-ψιλὸν, & l. ἦτα, & dicitur ab ἔλεος, quod miserationem significat, vel ab ἐλεέω, ἐλεήσω, quod est misereor, vel miseresco, ex cuius imperatiuo ἐλέησον, quod est miserere & κύριε à κύριος id est, dominus componitur Kyrie eleison, quod quotidie missantes pronunciamus & significat, *domine miserere*. Quod admonere obiter volui, primo quòd ætate mea quidā pædagogus magni nominis, theologus & presbyter cuiusdam principis omnium ætatis suæ maximi interrogatus ab eodem coram pluribus, quid significaret Kyrie eleison, ignorauit, & petiit ad respondendum dilationem. Deinde vt sacerdotes attenta mente consideremus, hanc orationem nouies repetendam serio à Beato Gregorio (vt constat ex eius epistola, *b* data ad Ioannem Episcopum Syracusanum, quæ habetur in Registro epistolarum, *c*) missæ officio insertam fuisse, vt affectus missantis iis precationis vocibus inflammaretur, & sibi ob oculos animi dominum & misericordiam eius proponeret. *b 63* *c Ca 63. li. 7.*

2 Quod parum videntur perpendere quidam, qui eam nimium festinata & tumultuaria voce pronunciant, pręsertim omittendo vnum, e, dicendo Kyrieleison pro Kyrie eleison: & minus qui pronunciant Kyson pro Kyrie eleison, & vt quidam eruditus monet Kyrchaleison. Sed neque videtur laudanda curiositas eorum, qui pronunciant Kyrie eleeson mutando τὸ Græcum in E. Latinum. Quoniam Gregorius voluit, vt illa Græcè pronunciaretur, quo nouitas idiomatis toties repetita mentem moueret pronunciantis. Quandoquidem repetitio eiusdem dictionis color rhetoricus est ad excitandum inflammandumque affectum aptissimus, quale fuit ille redemptoris nostri in cruce, *d Eli, Eli lammasabachthani*. id est: *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* & illud, *e* * *Deus, Deus meus respice in me quare me dereliquisti?* & illud *f Deus, Deus meus ad te de luce vigilo.* *d Matth. 27 Marc 15. Luc. 23. e Psalm 21. f Psalm 62.*

* Deus, Deus meus respice in me. *Videtur existimasse Nauarrus hæc Eli, Eli lammasabacthani, & Deus, Deus meus respice in me* [illegible] *diuersa esse Scripturæ* [illegible] *quod primum Dauid in Christi* [illegible] *ipse Christus in cruce pendens ex Dauid* [illegible] *mus enim 21 vel secundum Hebræos 22.* [illegible] עזבתני *. i. Eli Eli lama hazabthani quod S* [illegible] *runt, Deus, Deus meus respice in me, quare me dereliquisti* [illegible] *positus his verbis respice in me ad maiorem* [illegible] *Christus autem hæc verba simpliciter, vt erant in Hebræo enunciauit Euangelistæ autem simpliciter Christi verba Latine vel Græce reddiderunt.*

Qua ratione conueniret multum, vt ministri, cum quibus alternatim debent sacerdotes illa repetere, monerentur, vt attentè & modestè illa repeterent ne quod aliqui ot pueri discoli faciunt, vaga mente tumultuosaq; voce respódentes, infrigident potius quàm inflāment affectum.

3 Secundum quod *eleemosyna*, auctore S. Thoma. *a Est opus, in quo datur aliquid indigēti ex compassione propter Deum.* Dicitur, *opus*, siue operatio pro genere: quia omnis eleēmosyna propriè est operatio, & communicatio, qua quis sua bona communicat subueniendo alteri: quamuis per Metonymiam frequēter accipiatur pro ipso bono communicato, vt in illo. *b Date eleemosynam.* Quomodo etiam in hoc cap. aptius accipi posse videtur, quam pro ipsa datione: licet etiam pro illa non ineptè possit exponi. Dicitur, *in quo*, quia plerique omnes ita dicunt: quamuis clarius, & fortè rectius dici posset, per quod. *a In 2. 2. q. 32. ar. 2. & in 4. sent dist 15. q. 2. art 1. q. 1. ad 1. & q. 2. ad 4.* *b Luc. 11.*

4 Quoniam præpositio, *per*, proprius videtur significare latinis caussam instrumentalem, vel aliam medianre qua res fit, quàm præpositio, *in*, quæ ferè semper significat in loco, vel tempore: licet in sacris litteris frequenter significet etiam caussam, mediante qua res fit, vt in illo. *c In hoc cognoui quoniam voluisti me, &c.* in illo Constantino reuelato: IN HOC SIGNO VINCES. Dicitur: *Datur*, aliquid egenti, quia de eleemosynæ essentia est, vt detur aliquid, & detur egenti. Dicitur: *ex compassione*, quia recta eleemosyna nascitur ex misericordia, quæ est passio, vel compassio incitans ad dandum, adeo quod Augustinus, *d* relatus in ca. *dua*, *e* dixerit, eleemosynam corporis sine corde benigno datam nō sufficere. Dicitur. *Propter Deum*, non quidem, quod sit de ratione eleemosynæ, prout est actus misericordiæ, vel bonum opus morale tantum, quia multas eleemosynas bonas faciunt multi peccatis mortiferis infecti: sed quod, nisi fiat propter Deum nō potest esse meritoria, saltem de condigno iuxta ea, quæ de merito post, & ante alios tradit S. Thomas. *f* *c Psalm. 40.* *d Homil. 6. lib 50. homiliar.* *e 45. dist.* *f 1. 2. q. 114.*

Cui tamen definitioni addo primum, quod per illud, *opus*, siue operatio, non solum intelligitur exterior, sed etiam interior. Quia teste Augustino prætato ca. *dua*, duplex est eleemosyna, altera cordis, & altera corporis, adeo quidē vt hæc sine illa nihil valeat: illa verò sine hac multum, cum voluntas subueniendi egeno efficax, id est, quę subueniret, si adesset facultas, multum prosit absque reali, immo cæteris paribus tantùm, quantum adiuncta reali per dicta supra. *g* *g In c ma- num. 5.*

5 Secundo addo, quòd per illud ly, *datum*, intelligendum est etiam cupitum, vel vt clarius dicam volitum efficaciter dari, vt includatur voluntas omnium pauperum, volentium efficaciter largiri eleemosynam, quam ob defectum facultatis eam dandi non dant per prædicta.

6 Tertio quòd per illud egeni, non solùm significatur mendicus; sed etiam habens quidem quo viuat, sed carens quo decenter viuat. *h* Immo & diues, modo ratione egestatis ipsius, vel illorum, quibus ipse distribuere debet, tribuatur, quales sunt multæ Ecclesiæ, multique clerici satis superque habentes, quo decenter sustententur, & viuant, & relinquuntur eis in testamentis, & donantur inter viuos multa piè ac misericorditer in eleemosynam, quo ipsi, sua honesta sustentatione reseruata, distribuant aliis egenis superflua. *h Arg. ca. est probanda, & c. in singulis. 86. dist.*

7 Quarto quod sicut nō est de essentia, & ratione eleemosynę, vt detur propter Deū aliquid egenti, quoad hoc vt sit bona moraliter: ita non est necessarium, vt detur expressè propter Deum: sed sufficit, quod detur propter eū tacitè siue virtualiter. Quod quando fiat latè diximus in Enchiid. de oratione. *i* Et vt plurimum contingit quando interrogatus, an id ageret propter Deū, vere affirmare pos- *i Ca. 14. nu.*

ti posset, quod sic. Quinimo sufficeret, quod eleëmosynam bene moraliter ageret in statu gratiæ Deo grato: quia ... ix virtutis est gratia gratum faciens, vt omnia opera eius bona moraliter referantur in Deum, & censeantur ipsius amore facta.

8 Tertium, quod eleëmosyna est actus virtutis, siue virtuosus, vt probat S. Thomas receptus vbi supra: & quod propriè & immediatè est actus virtutis misericordiæ: licet eo respectu, quo fit propter Deum, sit etiam caritatis, & eo respectu, quo plerunq; fit obligatione legali, vel edicto superioris sit iustitiæ, vt probat idem S. Thomas. *a* Immo etiam frequenter est actus pœnitentiæ, & computatur inter fructus illa dignos, vt Daniel & Hieronymus in hoc cap. citati probant.

a In d. q. 32. art. 2.

Quartum, quòd eleemosyna à Magistro, & alijs omnibus definitur esse maximum opus satisfactionis, quæ est tertia pars pœnitentiæ, vt dicemus, *b* infra. *c*

b In c. satisf. ... Dist. 3.

9 Quintum quod id, quod significant Daniel & Hieronymus hic, & dominus in illo. *d* *Date eleemosynam & ecce omnia sunt munda vobis*, non est ita intelligendum, quod eleëmosyna per se sola sufficiat ad redimendum peccata, & pœnas pro eis debitas, vt multi stultè putant retinentes vsuras, & alia malè quæsita, alendo concubinas, & alios sicarios, respublicas & priuatos perturbantes: Quoniam sicut in c. *qui sanctus*, *e* supra diximus, castitatem esse quidem maximam virtutem, sed non seruare sine comitatu aliarum ad id necessariarum: & sicut nec fides, licet sit prima, quamuis non maxima virtutum, secundum S. Thomam, *f* non tamé sola sine comitatu caritatis, quę est earum maxima, sufficit ad salutem: sic etiam eleëmosyna, licet sit actus proprius, & immediatus misericordiæ præclarissimæ virtutis, & mediatus aliarum præcellentium; non tamen sufficit ad salutem, nisi comitentur eam fides, spes, & caritas: nec earum comitatum vnquam assequeretur vllus peccator, nisi prius legitimè pœniteat eum omnium peccatorum mortiferorum, cum proposito ea legitimè acriter conterendi, confitendi, & iusta satisfactione compensandi, quæ nunquam non essent populo à concionatoribus inculcanda.

c Luca. 11. *e Num. 2.* *f 2. 2. q. 4. art. 7.*

CAP. VIDE BENIGNVM.

ORIGENES HOMIL. III. AD Cap. Tertium Iudic. Ibi glossa ordinaria.

1 Vide benignum dominum misericordiam cum seueritate miscentem, & ipsius pœnæ modum iusta, & clementi libratione pensantem. Et infra. Disce & hoc, ô tu auditor, quisquis ille es, qui tibi conscius es alicuius erroris, & quanto tempore errasse te nosti, & quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia te ipsum Deo, & satisfacito illi in confessione pœnitentiæ. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Iustificatio per misericordiam & iustitiam simul fit.*
1 *Gubernatio misericordiam & iustitiam simul requirit.*
2 *Dei omni operi misericordia & iustitia cur insunt.*
3 *Misericordia immensa Dei non tollit iustitiam.*
4 *Operi omni Dei etiam creationi insunt misericordia, & iustitia.*
5 *Pœnitentiam durare quantum peccata non necesse.*
6 *Peccatorem de grauiori grauius dolere consilium.*
7 *Peccat... memoria, vt interdum nociua.*

1 Nota primo, Deum Opt. Max. in iustificando peccatorem misericordia simul & iustitia vti. Quod confirmatur, eo quod Gregorius, *g* per multa probat, etiam gubernatores humanos, qui non sunt adeo misericordes, vt Deus in omni suæ gubernationis opere misericordiam iustitiæ miscere debere.

g In c. discipli. na. 45. d.

2 Confirmatur item illa ratione irrefragabili, quòd eius dicenda ... illud *a* *Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas.* Super quo verbo dicit Cassiodorus. *Hæc duo in omni Dei opere simul sunt, etsi non nobis simul appareat.* Et declaratur per S. Thomam, *b* in ea verba, quæ apud eum videri possunt.

3 Per quę vtiq; apparet in omni opere diuino concurrere misericordiam cum iustitia, & consequenter in opere iustificationis, cum sit maximum operum Dei secundum considerationem positam ab eodem S. Thoma. *c*

4 Ea verò, quæ huic conclusioni opponi possent, ea potissimum consideratione diluuntur, quod alia ratione dicitur concurrere iustitia, & alia misericordia. Iustitia enim concurrit ea ratione, qua promisit Deus parcere prostratis, & per legitimam pœnitentiam humiliatis: misericordia verò ea ratione, quod sine merito parcit.

5 Nota secundo ex eodem ca. peccatorem debere tanto tempore pœnitere, quanto peccauit. Pro quo est illud *d* *Pro mensura peccati erit & plagarum modus* & illud. *e* *Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentorum.* Cui concordat c. *Deus* infra. *f* & melius cap ... quæ ibi adduximus. *h*

Contra quod tamen neruosissimè facit, quod nemo ad impossibile obligatur, iuxta cap. *nemo*, *i* & l. *Impossibilium nulla obligatio est*, *k* & multi peccatores maiori tepore peccarunt, quam eorū vita durabit: & quod nemo posset iustificari, priusquam longo tempore sua pœnitentia duraret. Quod directo contradicit illi. *l* *In quacunque hora ingemuerit peccator, peccatorum eius amplius non recordabor.* Et illi Dauidis. *m* *Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Et quod omnis peccator toto tempore, quo viuit, potest per pœnitentiam quærere veniam. *n*

6 Per quod relatum ad literam tenet contrarium rationibus efficacibus Ioannes Maior, *o* quem expressius alijs hoc explicantem, & alios secuti, diximus in Enchir. cont. *p* notabile nostrum procedere de consilio, & honestate, & non de necessitate. Quia pœnitudo circumamicta debitis circumstātijs quantumcunq; sit remissa, & breuissimo tempore, etiam in instanti concepta satis est ad eam nam diluenda, quantùm ad culpam, & ad commutandam pœnam æternam inferni in temporalem purgatorij. Quod iterum repetemus in c. *talis*. *q* quidquid q Dominus Cardinalis determinet) & sit bonum seruare illud de consilio. sed nō est necessarium de præcepto, nam *r* addidimus pro simili quod illud elogium; De grauiori peccato grauior requiritur pœnitentia, siue pœnitudo, est intelligendum de consilio, & honestate arg. c. *tempora*. *s* secundū S. Thomam, Paludanum, & communem, *t* non autem de necessitate, argumento prædicti cap. *talis*.

7 Quinimo neq; consilium continet, quoad peccatores qui admiserunt peccata, quæ sine periculo sibi ea placendi, non possunt in memoriam reuocare, & diu ruminare. Qualia sunt fere omnia venerea, vt & nos pridem monuimus, non expedire illa in memoriam morosè reuocare, nisi cùm corpus esset ad id afflictum, & animus contra ea grauiter iratus.

a Psalm. 24. b 1 part. q. 21. art. 3 & 4. ... c 1. 2. q. 113. art. 9. ... d Deut. 25. e Apoc. 18. f Eodem. g ... h ... i ... k ... de reg. iur. lib. 6. l Ezech. 18. & 33. m Psalm. 31. n C. nemo. ea. o ... p ... q Infr. Dist. ... r Et in d. c. ... num. 35. s 26. q. 7. t In 4. d. 17.

CAP. ECCLESIA.

Hieronymus in cap. 5. Epistolæ ad Ephesios.

Ecclesia Christi est non habens maculam, neque rugam, aut aliquid huiusmodi. qui ergo peccator est aliqua sorde maculatus, de ecclesia Christi non potest appellari, nec Christi subiectus dici. Possibile autem est, vt quomodo Ecclesia Christi, quæ prius rugam habuit & maculam, in iuuentutem & mūditiam postea restituta est, ita & peccator currat ad medicum: quia non habent opus sani medico, sed malè habentes, vt curentur vulnera ipsorū & fiant de Ecclesia, quæ est corpus Christi.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia, vox Græca, vnde deducatur.*

1 Concio, [illegible], oratio, conuocatio, & [illegible].
2 Ecclesia proprie vocatio, & collectio fidelium [illegible], figurate alia multa.
3 Ecclesia in veteri testamento dicitur interdum synagoga, in nouo vero nunquam, & quare.
4 Ecclesia p[illegible] militantem, & triumphantem.
5 Ecclesia [illegible] omnes fideles [illegible] & 8.
6 Ecclesia po[illegible] par[illegible] iustorum, & ita [illegible] est in[illegible].
7 Ecclesia qua [illegible] maculæ & rugæ caret.

Nota primo, Ecclesiam Christi no habere maculam, neque rugam.

Nota secundo, quod peccator lethali peccato infectus non est de Ecclesia, nec subiectus Christo. Pro quo est et [illegible] textus in c. *omnibus*, a & quod eam alloquitur sponsus. b *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Pro quo etiam illa ratio neruosa, quod in symbolo fidei tam maiori, quam minori confitemur, Ecclesiam esse sanctam: at sanctum dicitur purum, mundum & ab omni sorde intactum & purum secundum Dionysium. c Et facit illud d ad sacerdotes: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum*, relatum in cap. *proposuisti*. e

Contra tamen hoc facit neruosè illud f *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Et quod omnes quotquot sumus in Ecclesia Christiana confidenter dicimus, *Dimitte nobis debita nostra*, confitedo esse in nobis peccata, quæ dimittatur. Et quod Ecclesiæ militanti non conuenit titulus, & epitheton hic appositum illud *non habens maculam, nec rugam*, vt super illis verbis quæ ab Apostolo ad Ephes. 5. ponuntur, Augustinus testatur & probat. & quod error & hæresis est asserere, quod peccatores orthodoxi baptizati fidem Catholicam firmiter tenentes non sint de Ecclesia Catholica, & partes eius vt paulo inferius probabitur.

1 Quare pro [illegible] cōcordia, dico primo, verbum hoc *Ecclesia* multa significare: alia quidē propriè alia verò impropriè & figurate, est enim deductum a verbo Græco ἐκκλησία, quod propriè est concio, non quidem qua parte accipitur pro [illegible], vnde cōcionatur iuxta illud Liuij. g *Vocato in concilium populo sum. missis satellitibus in concionem adscendit.* Nec prout accipitur pro ipsa oratione concionantis, iuxta illud Ciceronis. *Legi concionem tuam nihil illa sapientius*: sed prout significat cœtum & multitudinem ad audiendum ipsam concionem coactam, iuxta illud M. Tullij. h *Concio, quæ ex imperitissimis constat, tamen iudicare solet.*

2 Itaque Ecclesia Latinis propriè significat conuocationem fidelium, iuxta illud Nicolai Papę epistola vnica clero & plebi Viennensis Ecclesiæ, *Ecclesia, id est Catholicorum collectio.* i Improprie verò & figuratè, per metonymiam, metaphoram, synecdochen, & alias figuras significat & alia multa, vt colligit glossa, k in hæc verba. *Ecclesia dicitur malignantium*, iuxta illud. l *Odiui Ecclesiam malignantium: & dicitur Ecclesia collectio fidelium*, m *& dicitur ecclesia murorum* a[illegible], n *& dicitur Ecclesia corpus Christi*, o *& dicitur ecclesia præfectura, siue prælatura ipsius ecclesiæ.* p *Item dicitur ecclesia ipsæ obuentiones, & [illegible] prouenientes ratione ecclesiæ, vt hic.* Et prædicta glossa non [illegible] lata, nec acceptis omnibus modis significandi ab ea collectis. D. Cardinalis S. Sixti colligit quindecim modos in illo copiosissimo tractatu de potestate Ecclesiæ. q

3 Dico secundo duo illa verba Ecclesia, & Synagoga esse Græca & [illegible] fere significare: licet Ecclesia videatur magis significare conuocationem; Synagoga congregationem. Quare autem literæ sacræ veteris testamenti appellauerint fidelem populum, vt plurimum Synagogam, & interdū Ecclesiam, sacræ vero literæ noui testamenti nunquam conuocationem Christianorum appellant Synagogam, sed [illegible] Ecclesiam, tradit B. Augustinus. r *Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem Deus diiudicat*, in hæc verba. *In Synagoga* [illegible] *Græc* [illegible] *quia & ipsorū propriè Synagoga dicitur, quamuis & Ecclesia dicta sit: sed nostram Apostoli* [illegible] *dixerunt, sed semper Ecclesiam: siue* [illegible] *inter congregationem vnde Synagoga* [illegible] *conuocationem* [illegible] *aliquid differt: quod* [illegible] *congregari* [illegible] *pecora solent* [illegible] *con*[illegible] *vocari* [illegible] *fuit homini.*

4 Tertio quod Ecclesia accepta [illegible] significationem pro con[illegible] [illegible] semper [illegible] totes in hac [illegible] da beatitudine [illegible] in co[illegible] scentes in alt[illegible] de v[illegible] fide [illegible] a *Et vidi ciuitatem sanctam* [illegible] *nouam descendentem de cœlo.* Et ex [illegible] Ecclesiæ: & ex D. Bernard. b *Quia vna est Ecclesia* [illegible] caput eius Christus, c & consequenter [illegible] pars [illegible] tus inferior appellatur Ecclesia militans, altera triumphans.

5 Quarto, quod Ecclesia militans est collectio omnium fidelium baptizatorum, tam non prędestinatorum quam prædestinatorum, & tam bonorum, quam malorum firmam & synceram fidem Catholicam tenentium. Quod esse de fide catholica, cui non potest subesse falsum, multis argumentis post & ante alios probat Castrensis d contra Donatum auctorem hæresis huic articulo contrariæ, & nouatores eius Ioannem Hus, Lutherum, & alios eorū sequaces, qui vel ista sola ratione confunduntur, quod hæresim illorum consequeretur, nullatenus sciri posse, vbinam apud quos esset Ecclesia Catholica. Cum secūdum orthodoxam fidem de nemine scire possit absq; speciali reuelatione, quis sit prædestinatus ad gloriam, & quis sit Deo gratus per gratiam, iuxta illud. e *Nemo scit, an odio sit vel amore dignus.* Et illud Iobi, f relatum in ca. fin. g & tradit S. Thomas. h *Et si simplex fuero, hoc nesciet anima mea.*

Consequeretur item, quod Ecclesia esset inuisibilis, & nesciretur, quis esset eius præfectus & Vicarius Christi supremus: & quod non posset refugi ad Ecclesiam, nec per fidem eius pro vllo dubiorum consilio, nec pro vllo alio fine, & ad aliud genus; quę cuiuis rationis capaci sunt absurda, & ita non audienda. i

6 Quinto quod Ecclesia sit accepta pro electione omnium fidelium in Deum credentium, cum, vt prædictum est, contineat iustos, & iniustos; bonos, & malos, habet vnam partem pręcipuam, quæ solos bonos & iustos continet, quæ est pars intuibilis, & de communi lege minime nota: quæ tamen est potior pars Ecclesiæ militantis: ex qua nullus reijcitur nisi per amissionem caritatis, & gratię gratum facientis: per illam tamen sic. & consequenter per vnum solum lethale peccatum quantalibet gratia, & caritate ante illud polleat, vt sanctus Thomas receptus determinat. k & probatur in ca. *desleat.* l & ca. *cum renunciatur.* m

7 Sexto, quod primum notabile nostrum collectum ex textu; nempe quod Ecclesia non habet maculam, nec rugam, est intelligendum de Ecclesia triumphante, & non de Ecclesia militante. Siquidem multi constitentes intra illam sunt multis peccatis mortiferis infecti, & gratia, & caritate infusa orbati, vt supra probatum est. Posset tamē intelligi etiam de præfata potiori parte Ecclesiæ militantis, in qua soli iusti, & grati Deo sunt, si per maculam, & rugam intelligamus culpam mortalem, & non venialem. Nam pars illa est immunis & libera à peccato mortifero, licet aliquibus venialibus leuiter sordeat.

8 Septimo quod secundum notabile, nempe quod peccator infectus mortali peccato non sit de Ecclesia, est verum primo intelligendo de infecto peccato mortali hæreseos vel schismatis implicantis hæresim: quia per hęresim perditur donum fidei, vt probat S. Thom. n sine quo non potest esse pars Ecclesiæ, quam fides Catholica facit. Est iterum verum secundo intelligendo de prefata parte potiori Ecclesię militantis, quæ constat [illegible] solis iustis, & caritate[illegible] habentibus, quæ tota amittitur quouis [illegible] lethali peccato, vt paulo supra dictum est. Non est autem verum intelligendum de peccatore mortiferi peccati macula inquinato, quod non est hæresis, nec implicat illam: & intelligendo [illegible] Ecclesia integra fidelium firmiter fidem tenentium. Quoniam illa non solum admittit intra se bonos, & iustos, sed etiam malos, & iniustissimos, modo

Catholicam

a 24. q. 1.
b Can. 4.
c Cæle. [illegible] de diuinis nominibus
d Leuit. 20.
e 8 71. dist.
f 1. Ioann. 1.
g Lib. 1.
Cicero. lib. 9. Epist. ad Dolabellam.
h In Lælio.
i In c. ecclesia de consecr. d.
k In c. [illegible] prelati [illegible]
l Psal. 25.
m De consec. d. 1. c. ecclesia
n De consecr. d. 1. c. de [illegible]
o 1. q. 1. cap. in ecclesia & 26. q. 2. c. sed illud
p Vt supra in c. proximo.
q Lib. 1. c. 2.
r Super Psal. 81.

a Apoc. 1. 21.
b Sermo. [illegible] super Cant.
c Ca. loquitur 24. q. 1. & [illegible] tractat. [illegible] [illegible] de [illegible] & [illegible]
d In lib. [illegible] omnes hæreses verbo ecclesia.
e Eccles. 9.
f Cap. 9.
g De purgatione
h 1. 2. q. 112. ar. 5. & 3. par q. 80. ar. 4. ad 5.
i Leg. [illegible] absurdum [illegible] omnis libertas
k 1. 2. q. 71. art. 4. & 2. 2. q. 24. art. 12. & in 3. par. q. 79. ar. 6. ad 2. & 1. lib. sent. d. 17. q. 2. art. [illegible] & in 3. d. 27. q. 2. art. 4. [illegible] & in 4. d. 16. q. 2. art. 1. ad 2.
l De pænit. d. 3.
m 23. q. 1.
n 2. 2. q. [illegible] art. 1. & in 3. sent. dist. [illegible] q. art. 1.

C[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omnia pro vtraque parte [illegible] [illegible] ponent.

CAP. SVPER TRIBVS.

HIERONYMVS AD CAP. I. AMOS. In Commenta.

SVper tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non conuertam eum. Iuxta tropologiam hoc possumus dicere. Primum peccatum est cogitasse, quæ mala sunt. Secundum cogitationibus acquieuisse peruersis. Tertium quod mente decreuimus, opere complesse. Quartum post peccatum non agere pœnitentiam, & in suo sibi complacere delicto.

SVMMARIVM.

1 Motus sensualitatis in peccatum, an sit peccatum.
1 Sensualitas non tam serua, ac membra exteriora.
2 Dominium duplex despoticum & regale.
3 Sensualitas vt peccati subiectum.
4 Peccati de essentia est, vt sit voluntarium.
5 Sensualitas seruat actum volente nolente voluntate.
6 Motus primo primus, & secundo primus, & deliberatus quis.
7 Sensualitas non peccat, sine culpa voluntatis.
8 Concupiscentia solum voluntaria prohibita.
9 Peccati omne subiectum non potest egere illud.
10 Intellectus cap. super tribus.

NOta primo, mentem Gratiani fuisse velle probare per hoc cap. quod pœnitenti condonantur peccata, sed non impœnitenti, & in peccato perseueranti. Pro quo facit cap. *negatur*. a & seq. *Peccati venia non datur, nisi correcto*. b

1 Nota secundo hic videri probari opinionem, quam videtur tenere Caietanus, c & expresse tenuit Altisiodorensis, d nempe quod omnis motus sensualitatis in peccatum est peccatum, saltem veniale.

Pro quo facit primò, quod sensualitas, licet non sit tam libera, ac voluntas rationalis: non est tamen tam serua, ac membra hominis exteriora. Quoniam hęc per omnia obediunt voluntati tanquam serui obediunt dominis suis; quia habent super eos dominium despoticum: illa autem non obedit animo, sed potest appetere, & passim appetit contra illam, quę non habet in ipsam dominium despoticum, sed regale, quale habet rex in ciues, qui possunt obedire, & esse rebelles, vt ait Aristoteles, e & hæc libertas videtur sufficere, vt motus eius ante vllum consensum voluntatis sit veniale peccatum; quamuis non sit mortale.

Secundo facit, quod omnis concupiscentia inordinata videtur esse prohibita per 9. præceptum Decalogi; *Non concupisces*, datum à Deo, f cum negatiuo quidquid post se inuenit, destruat, & contrarium eius ponat, iuxta glossam singularem & receptam. g

3 Tertio quod S. Thomas in d. art. 4 ait sensualitatem posse esse subiectum peccati: & in resolutione ad 3. motum sensualitatis, qui præuenit rationem esse peccatum veniale. Pro quo videtur casus hic, quatenus habet, primum peccatum esse peruersè cogitare; secundum ei adquiescere; tertium opere complere.

4 Contrarium tamen tenendum est, tum quia S. Thomas h ait, nullum actum posse esse moraliter bonum, neque malum, nisi ex dominio, quod voluntas habet in illum: ergo motus sensualitatis naturaliter insurgens, & præueniens omnem rationem & voluntatem non potest esse peccatum etiam veniale. Et alibi i ait, quod ideo sensualitas potest esse subiectum peccati, quia actus eius potest esse voluntarius, quatenus illa nata est moueri à voluntate. Tum quia eruditissimus Augustinus k relatus, l ait, *Voluntas est, qua peccatur, & rectè viuitur*, & paulo post. *Non nisi voluntate peccatur*. Vnde & m inquit, *Peccatum vsque* A *adeo voluntarium est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.*

5 Tum quia opinio nec Caietani [illegible] posse [illegible] nullatenus volentem [illegible] [illegible] [illegible], & pro viribus repugnantem peccare. Quoniam sensualitas potest [illegible] generare, & continuare motum illum [illegible] volente [illegible], ac repugnante voluntate, vt passim [illegible] [illegible] fieri, & [illegible] illo fidelissimo [illegible] Paulo, qui a ait. *Sentio legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati*: Quod [illegible] Hieronymus b relatus in c. *si Paulus* [illegible] [illegible], motum carnis in [illegible] non posse [illegible] reprimi & [illegible]. Nam vt ibidem [illegible] Paulus B *Non quod volo bonum illud ago, sed quod malum odi, illud facio.* Significans se non agere bona tam liberè, ac volebat repugnante [illegible] carne, quem oderat. Tum quia d ipse [illegible] [illegible] *Fidelis* [illegible] *Deus, qui non patitur vos tentari supra id, quod potestis, sed [illegible] cum tentatione faciet prouentum.* At si primò primo motus [illegible] naturaliter [illegible] esset peccatum, sine vllo actu voluntatis, & repugnante pro viribus voluntate tentaremur [illegible] voluntatem nostram. Tum quia ipsemet Paulus ait, e nihil damnationis esse in eo, in quo spiritus repugnat legitimè aduersus carnem.

6 Pro resolutione oppositorum distinguendum est secundum recentiorum sententiam, inter motus primo C primos, & motus secundo primos, & inter motus deliberatos; & quod primi nullatenus sunt peccata: secundi vero tantum venialia: tertij, si sunt circa [illegible] veniale, sunt venialia, si circa [illegible] mortalia. Motus autem primo primus est, qui insurgit naturaliter, antequam voluntas ei resistere possit, qualis solet esse, qui aliquando de muliere formosa vel viro pulchro vilo subito insurgit. Secundus primo est, qui insurgit, vel durat postquam voluntas potest repugnare, quamuis difficile, & non repugnat. Deliberatus autem est, cui ei voluntas consentit, vel potens facile, & debens [illegible] pugnare, non repugnat. Qua distinctione præmissa, [illegible] potest [illegible] generaliter ad omnia argumenta, quæ in contrarium adduci possunt.

Ad primum autem oppositorum specialiter atque particularium responderi potest, concedendo quidem, sensualitatem non subijci voluntati tantum, quantum alia membra, sed negando eam habere tantam libertatem, quę sufficiat ad producendum actum, qui sine aliquo voluntatis rationalis consensu vero, vel interpretatiuo, siue negligentia possit esse peccatum mortale vel veniale, quia de ipsorum essentia est, vt sint voluntaria per [illegible] [illegible] [illegible] enim etiam dormientes somniando, & appetendo, vel operando aliqua [illegible] de se mortalia, vel venialia peccarent contra clem. i f & contra c. *testamentum* g & contra c. E *si concupiscentia* h quod probat concupiscentiam vigilantis non consentientis minus culpæ habere, quam concupiscentiam dormientis.

8 Ad secundum respondetur negando, quod omnis concupiscentia prohibeatur in præfato præcepto [illegible] sed solum concupiscentia voluntaria. Licet enim [illegible] negatiuum & neget omne quod sequitur, & sequatur verbum, *concupisces*. & ita possit videri alicui, omnem concupiscentiam generatim prohiberi: non tamen est verum, quia verbo, *concupisces*, posito in illo præcepto subaudiendum est ad verbum, *malè* ; & ita solùm negat, & prohibet concupiscentiam malam, qualis non est motus primo primus, cum non sit voluntarius.

F Ad tertium respondetur concedendo peccati subiectum posse esse sensualitatem, negando tamen, [illegible] [illegible] esse agens illius per se sufficiens. Quoniam [illegible] potentia in qua potest inueniri [illegible] voluntarius potest esse subiectum peccati: licet non possit peccare sine consensu, vel negligentia voluntatis, in qua est radix [illegible] [illegible]. Nam [illegible] actus, qui est, & dirigitur [illegible] à principio [illegible] secundum dicitur voluntarius [illegible] [illegible] S. [illegible]

9 Ad [illegible] [illegible] [illegible], quod [illegible] colligit S. Thomas k loco [illegible], scilicet [illegible] sensualitatis præueniens [illegible] rationem esse veniale peccatum, [illegible] [illegible] intelligendum [illegible] [illegible] qui exurgit antequam volun-

Margin notes:

a 24 q. 2. b De reg. iur. lib. 6. c In 1. 2. q. 74. art 3. d Lib. 2. tract. 4. e 1. Politic. 3. f Exod. 20. g In c. 1. de delegat. de elect. h In 2. lib. sen. d. 24 q. 3. ar. 2 i 1. 2. q. 74. art 3. k In lib. 1. Retract. c. 15. l 15 q. 1. c. [illegible] m In lib. de [illegible] [illegible] c. 11.

a Ad Rom. 7. b In epist. ad Eust. de custodia virginitatis. c 32 q. 5. d 1 Cor. 10. e Ad Rom. 8. f De homic. g D. [illegible] h 15 q. 1. i 1. 2 q. 6. art 1. k In prætacto articulo.

volontas [illegible] integrit, vel [illegible] potest, [illegible]

10 Ad [illegible] de secundo primo [illegible] nus de [illegible] scimus [illegible] chu [illegible] gila [illegible]

a Supr. eod. à [illegible]

CAP. SECVNDA.

HIERONYMVS AD CAP. I. AMOS IN COMMENTA.

[illegible] ad Pammachium & Oceanum.

Eadem epist. [illegible] ad Pammachium Oceanum.

SEcunda post naufragium tabula est culpam simpliciter confiteri. Imitati estis errantem, imitamini & correctum. Errauimus iuuenes, emendemus senes, iungamus lacrymas, & gemitus copulemus.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia quo non est vera tabula cur secunda.*
2 *Pœnitentia cur quartum sacramentorum.*
3 *Peccata [illegible] sic mala abscondantur.*
4 *Pœnitentia sacramentum reædificat, non ædificat.*
5 *Pœnitentiæ sacramentum & baptismum non esse idē de fide.*
6 *Pœnitentia laboriosus baptismus metaphoricus.*
7 *Naui [illegible] rerum mare nauigatur, & metaphorica baptismi, [illegible] metaphoricum.*
8 *Baptismum contra peccatum originale; pœnitentia contra actuale.*

1 NOta primo hoc cap. celebre passim tam à theologis, quam a iurisperitis [illegible] ad probandum, pœnitentiam [illegible] secundam post naufragium tabulam. Quod palam est, non esse propriè talem, quia non est [illegible] prima, nec secunda nauis naufraga: sed metaphorice [illegible] similitudinarie, quod post & ante alios declarat [illegible] Thomas receptus, b in hæc verba. *Pœnitentia metaphorice dicitur secunda tabula post naufragium. Nam sicut primum remedium mare transeuntibus est, vt conseruentur in naui [illegible] secundum autem est post nauem fractam, vt quis tabulæ adhæreat: ita etiam primum remediū in mari huius vitæ est, quod homo integritatem seruet, secundum autem remedium est, si per peccatum integritatem perdiderit, quod per pœnitentiam redeat.*

b 3 par. q. 84 art. 6.

Ceterum contra hoc facit primo, quod omnia sacramenta sunt quædam tabulæ, id est remedia contra peccatum: sed sacramentum pœnitentiæ non tenet secundum locum inter sacramenta, sed potius quartum, iuxta ordinem quē in sacramentis tractandis ponit Magister, c vbi primū locum tribuit [illegible], secundum Confirmationi, tertium Eucharistiæ, quartum Pœnitentiæ.

c In 4. li. sent.

Secundo, quia super illud Isaiæ 3. *Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt*, dicit glossa: *Secunda tabula post naufragium est peccata abscondere*: pœnitentia autem non abscondit peccata, sed magis ea reuelat.

Tertio, quod fundamentum in ædificio non tenet secundum, sed primum locum: pœnitentia autem in spirituali ædificio est fundamentum, secundum illud, d *Nōrursum [illegible] fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis.* Vnde & præcedit ipsum baptismum, secundum illud, e *Pœnitentiam agite & baptizetur vnusquisque vestrum.* Et declarat S. Thomas. f

d Hebr. 6.
e Act. 2.
f 3 part. q. 49 art. 5 & q. 64 [illegible] & q. 2. art. [illegible]

2 [illegible] quod id, quod est [illegible] eo, [illegible] per accidens, sicut [illegible] quedam [illegible] prius, qui [illegible] Confirmatio, quæ est spiritale [illegible] spiritale [illegible], [illegible] peccatum. Pœnitentia [illegible] per accidens,

[illegible] Quo [illegible] tabula.

Ad [illegible] quod abscondere peccata contingit [illegible] peccare, quam [illegible] peccatum publicum videtur [illegible] tum etiam quia peccat cum scandalo aliorum. Qui [illegible] per quod [illegible] remedium est in peccatis, quod aliquis [illegible] occulto peccet.

3 Et secundum hoc dicit glossa quod secūda tabula post naufragium est peccata abscondere, non quod per hoc tollatur peccatum, sicut per pœnitentiam, sed quia per hoc peccatum minuitur. Alio modo aliquis abscondit peccatum prius factum per negligentiam confessionis, & hoc contrariatur pœnitentiæ. Et sic abscondere peccata, nō est secunda tabula, sed magis contrarium tabulæ: dicitur enim, a *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur.*

a Prouer. 28.

4 Ad tertium respondetur, quod Pœnitentia non potest dici fundamentum spiritualis ædificij simpliciter, quia non fundat ædificium primum, sed reædificat & reficit illud: sed potest dici fundamentum in secunda reædificatione, quæ fit per detestationem peccati, primo enim redeuntibus ad Deum occurrit pœnitentia. Apostolus autem ibi loquitur de fundamento spiritalis doctrinæ; pœnitentia verò quæ baptismum præcedit, non est sacramentum pœnitentiæ.

5 Nota secundo, hic esse textum irrefragabilem contra hæreticos nostræ ætatis dicentes, sacramentum baptismi & pœnitentiæ esse idem sacramentum: quos, vt alios plerosq; taceamus, Concilium Tridentinum non solūm auctoritate sua, sed etiam irrefragabilibus argumentis damnat duobus in locis, & in priori quidem, b in hæc verba. *Ceterum hoc sacramentum multis rationibus à Baptismo differre dignoscitur. nam præterquam quod materia, & forma, quibus Sacramenti essentia perficitur, longissime dissidet: constat certe, Baptismi ministrum iudicem non esse oportere, cum Ecclesia in neminē iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismū ianuā fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de iis, qui foris sunt iudicare?* [a] *Secus est de domesticis fidei, quos Christus Dominus lauacro baptismi sui corporis membra semel effecit: nam hos, si se postea crimine aliquo contaminauerint, non iam repetito Baptismo ablui, cum id in Ecclesia Catholica nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal, tanquam reos, sisti voluit: vt per sacerdotū sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari. Alius est præterea Baptismi: & alius Pœnitentiæ fructus, per Baptismum enim Christū induētes, noua prorsus in illo efficimur creatura,* [a] *plenam & integram peccatorum omnium remissionem consequentes: ad quam tamen nouitatem & integritatem per sacramentū Pœnitentiæ, sine magnis nostris fletibus, & laboribus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquam possumus: vt merito Pœnitentia laboriosus quidā Baptismus à sanctis Patribus dictus fuerit: est autem [illegible] Pœnitentia lapsis post Baptismum ad salutem [illegible] vt nōdum regeneratis ipse Baptismus.* In posteriori [illegible] secundo per hæc verba: *Si quis Sacramentum [illegible], ipsum Baptismum, Pœnitentiæ Sacramentum esse [illegible], quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint atque ideo Pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.*

b Sess. 14. [illegible] sess. 14. [illegible] cap. 2. [illegible] dem. 2.
a 1. Cor. 5.
a Galat. [illegible]

IN GLOSSAM.

7 Hæc glossa vnica, si satis perpendatur, confirmat & declarat [illegible] a S. Thomæ, quibus [illegible] metaphoram, [illegible] inter nauē & tabulam [illegible] vero mari ab [illegible] Pœnitentiam, quibus [illegible] huius [illegible]

[illegible] iteratio verba prælati Thomæ [illegible] glossam [illegible] sunt [illegible] esse secundam tabulam [illegible] quo naufragantes [illegible]

¶ Secundo quod incurritur [illegible] originalis peccati per peccatū primi parentis, iuxta illud Apostoli, *In Adam omnes moriuntur.* & illud, *Eramus omnes* [illegible] in cap. *firmissime.* b Tertio quod baptismus est prima tabula, ubi purgatur [illegible] & [illegible] secunda est Pœnitentia, qua post baptismum [illegible] probant [illegible] & per multa alia per Glossam supra citata. Quarto quod peccantes [illegible] possunt [illegible] per Pœnitentiam sed non per Baptismum contra impios Anabaptistas quos prædictum Concilium damnat, d [illegible] iterationem baptismi rite collati, etiam in illo, qui negauit Christum [illegible] apud infideles, & per Pœnitentiam ad Ecclesiæ sanctum consortium reuertitur.

CAP. QVIA DIVINITATIS.

HIERONYMVS AD CAP. III. LAMENTATIONUM Hieremiæ.

Caput hoc est in commentariis ad cap. 3 Lamentationum Ieremiæ quæ non sunt Hieronymi sed Rabani.

QVia diuinitatis natura est clemens & pia, magisque ad indulgentiam, quàm ad vindictam prona: quia non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat, si quis post lapsum peccatorum ad veram pœnitentiam se conuerterit, citò à misericorde iudice misericordiam impetrauit.

SVMMARIVM

1. *Pietas propriè accepta non conuenit Deo.*
2. *Pietas parentes, religio Deum colit.*
3. *Pietas impropriè pro misericordia Deo conuenit.*
4. *Deus pronior ad veniam, quàm ad vindictam* [illegible]
5. *Deus est quidquid in eo est, quia omnino simplex:*
6. *Deo attributa omnia infinita.*
7. *Prioritas est multiplex temporis, naturæ, &c.*
8. *Attributa Deo omnia re idem ratione diuersa.*
8. *Et alia vt prius esse aliis aliqua ratione conuenit.*
9. *Pietas prius natura, quàm iustitia conuenit Deo.*
10. *Misericordia duplex, hæc minor, hæc maior iustitia.*

1 NOta primò, Deum esse clementem & pium. Contra quod facit, quod pietas est virtus attributa iustitiæ tanquam pars potentialis eius, de qua post & ante alios tractat S. Thomas, e quam f definit, esse specialem virtutem separatam ab aliis, quæ à Marco Tullio, g relato ab eodem, h definitur esse virtus, per quam sanguine iunctis patriæq; beneuolis officium, & diligens tribuitur cultus. Quod nullatenus diuinitati conuenire palam est, cum ipsa sit Αλφα & ὠμεγα principium & finis omnis creaturæ, vt in Enchir. de orat. k satis superq; diximus, debetur ei omnis latriæ honor iuxta illud glossæ. l

Latria fit domino debetur Dulia seruo.

Ob quæ memini iampridem audisse quendam linguæ Latinæ scientissimum grauissimè carpentem eos, qui pietatem Deo tribuebant, & eum appellabant pium. Nec equidem miror, quia etiam quædam Lexica cum primis approbata ita exponunt verbum *pietas:* vt nullatenus cōueniat creatori, sed tantum creaturæ: quod tamen non debuissent facere.

2 Tum quia Hieronymus Græcè & Latinè callentissimus in hoc cap. diuinitatem appellat clemētem & piam, & in Scriptura 2. Paralipomen. 30. Deus appellatur clemens & pius. Et alio in loco m dicitur ei. *Tu qui pius es miserere nobis* [illegible] pietas [illegible] Tum quia pietas [illegible] & [illegible] recipit [illegible] & [illegible] potentiales [illegible] debita, quæ Deo & [illegible] debemus [illegible] æqualitate debita [illegible] pro [illegible] sunt, scilicet [illegible] est virtus qua Deus [illegible] colitur, vt post Marcum Tullium 2. Rhe. docet S. Thomas, b pietas vero est virtus, qua coluntur parentes [illegible] & consanguinei, vt post eundem Marcum Tullium idem S. Thomas declarat, & [illegible] modo propriè sumpta nullatenus conuenire potest Deo, qui nulli quidquam debet, nec debere potest.

3 Alio vero modo impropriè [illegible] extendendo per metaphoram & similitudinem [illegible] parentibus ad omnes qui subueniunt [illegible] egentibus quod potius pertinet ad virtutem misericordiæ, vel liberalitatis, quàm pietatis & religionis. & hoc modo potest vocari pius, qui [illegible] opitulatur [illegible] & Deus omnium piissimus, qui opitulatur omnibus, adeo vt etiam suum esse, suamque essentiam donet eis.

4 Nota secundo Deum proniorem esse ad indulgendum, quàm ad vindicandum. Pro quo facit illud Collectæ, *Deus cui proprium est misereri semper & parcere.* & illud, d *Miserationes eius super omnia opera eius.* & illud. e *Misericordia superexaltat iudicium.*

Contra quod tamen facit primo quod in Deo & summa illa adorantissima Trinitate Patris & Filii & Spiritus sancti, nihil est prius, aut posterius, nihil maius aut minus, iuxta Symbolum Athanasii.

5 Secundo, quod omne quod est in Deo est ipsemet Deus, f quia est omnino simplex & ab omni cōpositione materiæ & formæ, generis & speciei, subiecti & accidentis omnino alienus dicto, vt habetur in ca. *firmiter*, adiuncta glossa in verb. simplex omnino, & tradit S. Thomas g

Tertio quod horrendum est incidere in manus Dei, h Per quod significatur iustitia eius esse maxima.

6 Quartò quod omnia Deo attributa sunt [illegible] infinita, vt dicit S. Thomas, i & vnum simpliciter infinitum non potest esse alio infinito maius, vt dicit idem sanctus Thom. k & tam iustitia, quàm misericordia, & pietas sunt Deo attributa: ergo non videtur posse reddi ratio, quare natura diuina magis dicatur prona ad actus vnius horum, quàm alterius.

7 Pro resolutione horum præsuppono, multiplicem esse prioritatem, temporis, naturæ, originis, causæ, [illegible] nis, intentionis, & consequutionis, vt colligitur ex S. Thoma, l de creatione materiæ, m dum concludit informitatem materiæ non præcessisse tempore, sed natura formitatem eiusdem. Et n dum significat, viuere in angelis non esse prius tempore, quàm intelligere, licet sit prius natura, sicut sol non est prius tempore sua luce, sed tantum natura. Et gratia non præcedit tempore in iustificatione [illegible] remissionem peccati, sed solum natura, secundum quod causa est prior suo effectu, vt diximus in ca. *conuertimini*, o post S. Thomam, p

8 Secundo præsuppono, quod licet omnia attributa Dei, sint ipsemet Deus, & cōsequenter infinita, vt ipsemet, est, & æqualia quoad essentiam & substantiam: differunt tamen ratione, vt probat S. Thomas. q Alia enim ratione dicitur essentia, alia simplex, alia bonus, alia misericordia, & pietas, & iustitia.

Tertio præsuppono, quod sicut attributa præfata diuersa ratione dicuntur de Deo, licet realiter sint ipsemet Deus: ita etiam quædam illorum prius aliqua ratione dicuntur de ipso, quàm alia: sicut licet vnum quodque dicatur ens & bonum: prius tamen dicitur esse & ens, quàm bonum, vt ante & post alios tradit S. Thomas. r Et sicut licet vnumquodq; sint ens & vnum, [illegible] tamen dicitur ens, quàm vnum, vt idem S. Thomas declarat, s ita etiam aliqua Deo attributa prius ratione dicuntur de eo, quàm alia. Vnde idem S. Thomas, t prius tractauit de aliis attributis, quàm de aliis. Nam in 2. quæst. tractauit de esse & essentia Dei, in 3. de simplicitate: & postquā tractauit in 4. de perfectione Dei, & in 5. de bono in cōmuni tractauit, in 6.

Marginalia (left): Ecclesi. 3 · Pro exposit. · Gen. deinde · d c. 2. vbi supra & can. & de bap. [illegible] · Ezech. 18. & · [illegible] q. 101. art. 2. · [illegible] 2. de in. · [illegible] art. 2. · dem q. 102. · Apocal. 1. · [illegible] · [illegible] ord. · [illegible] 7.

Marginalia (right): a Eccles. 2 · a 2. 2. q. 81. art. 1 · cum seq. 2. 2. q. 101 art. 1. · d Psalm. 144 · e Iacobi 2. · f Ca. firmiter de sum. Trini. de fid. Ca. · g Part. q. 3 & q. 9. art. 1. · q. 21 ar. 1. · q. 25 ar. 1. · h Hebr. 10. · i 1. part. q. 7. art. 1. & in 1. post. de poten. q. 1. art. 2. · l in 1. part. q. [illegible] art. 1. ad 1 & in 2 sen. d. art. 1. ad. 1 · m cap. q. 66. art. 1. & q. 4 · n Art. 1. · o Quodlib. 4. art. 2 q. ad. 1 · p supra cad. p 1 2 q. 113. art. 8. · q In 1 sent. d. 2. q. 1 ar. 3 & 1 2 q. 1 art 1. & in 1. par q. 13. art. 3. · r In 1. part. q. 5 art. 2 · s in ea. part q. 11. art. 4 · t in præmissa 1. part.

[illegible]

prædicatæ ad pœnitentiam [illegible] & post baptismum [illegible] ad sacramentum pœnitentiæ [illegible] se ad patriam, [illegible] gloriam [illegible] transitum maris [illegible] peregrinatus [illegible] & morta, dum sunt in expeditione [illegible] populus Christianus non ingreditur [illegible] cœlestem statum post baptismum [illegible] quia impediuntur [illegible] cœlum, ad quod [illegible] egeat ablutione [illegible] promissionis.

3 Nota secundo, quod Ecclesia militans, vt [illegible] violentiam patiatur regnum Dei [illegible] *rapiunt illud*, aptè [illegible] per tabernacula [illegible] toria, in quibus præfatus populus [illegible] moratus, iuxta illud. d *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis*, [illegible] quia status huius vitæ est status militiæ, iuxta illud. e *Militia est vita hominis super terram*. [illegible] quia status eius [illegible] peregrinationis, quia dum viuimus in hoc mortali corpore [illegible] f [illegible] quod [illegible] g [illegible] *in tabernaculo* [illegible] tabernaculum dici, quia [illegible] & tabernaculum esse [illegible] in expeditione degentium.

4 Quod nos [illegible] deberemus memores illius [illegible] Principis Apostolorum. h *Carissimi* [illegible] *aduenas, & peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam: conuersationem inter gentes habentes bonam*. Et illius Pauli. i *Nescitis, quod hi, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt* [illegible] *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet* [illegible]

CAP. NE FORSITAN.

HIERONYMVS AD CAP. XXIII. [illegible]

NE forte peccati immemores, tardius conuertantur, adhuc inquit faciam vos sedere in tabernaculis, sicut in diebus festiuitatis, et quod facit baptisma, hoc faciat pœnitentia, & habitent in tabernaculis Saluatoris, hoc est in Ecclesiis.

SVMMARIVM.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]

1 A [illegible]

CAP. PRÆDIXERAT.

HIERONYMVS AD CAP. IX. DANIELIS.

PRædixerat Hieremias septuaginta annos desolationis [illegible] populum in Iudæam, [illegible] eundem templum in Hierusalem [illegible]

SVMMARIVM.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]

Nec [illegible] Deum pote[illegible] [illegible] bat. [illegible] inter [illegible] d. [illegible] *batur [illegible] non parcet [illegible] homo [illegible], qui [illegible]* [illegible] quemadmodum resolui debeat in ca. [illegible] dicemus.

Reg. 12. | supra cad

1 Nota secundo illa verba [illegible] *curas pa[illegible]*. *Ex quibus [illegible]* colligitur, [illegible] bilem, [illegible] quietem; quandoque [illegible] & cum Hieronymus [illegible] socordia, siue vecordia damnatur in illo hymno Ambro[illegible].

[illegible] & vecordia.

Et Marcus Tullius. c *Vituperanda est res tam necessaria tã-ta incuria* Et [illegible], qui an[illegible] carent, pinguescere [illegible] ab Apuleio, cum [illegible] pinguem appellat incuriosum. [illegible] habere curam regendorum. d Et [illegible] iubentur [illegible] curam de bono nomine, e & qui de illo non curat crudelis appellatur ab Augustino. f

Ad Attic. | Eccles. 32. | Eccles 41. | c. nō sunt [illegible] dandi. 11. q. 3.

2 Et merito huiusmodi securitas, & curæ vacuitas damnatur, cum pariat negligentiam, vt ait Hieronymus. Et negligentia sit peccatum, etiam frequenter mortiferum, iuxta glossam solennem. g Quo fit, vt non pauci erremus in pronunciandis horis, & [illegible] officijs diuinis agendis, qui securi & nimium confidentes de nostra quam credimus habere artem, & exercitio non adhibemus satis curæ ad præuidendum ea priusquam pronunciemus.

C

In c. eo, quæ offi. Archi.

Contra tamen hæc omnia faciunt, quod tranquillitas animi, quæ securitas quædam est, laudatur in illo Poëtæ.

[illegible] vultus, tranquillaque pectora carmen.

Et sunt Philosophi, qui definiunt, securitatem esse rectam placidamq; animi constitutionem malorum pendentium cura vacantem. Et illud. h *Iacta super dominum curam tuam, & ipse te enutriet.* Et illud Domini. i Nolite solliciti esse animæ vestræ, quid comedatis, aut bibatis. Et rursum. k *Nolite solliciti esse qualiter, aut quid respondeatis.* Et illud Petri. l *Ipsi cura est de vob*[illegible]. Quod sapit illud Persij, satyra 1.

Psalm 54. | Matthæi 6. | Luc. 12. | cap. 2.

O curas hominum, ô quantum est in rebus inane?

D

Et illud Beatæ Annæ apud Baptistam Mantuanum.

O curæ, o vani pro posteritate labores?

Et quod cura dicitur, quod cor vrat, id est, quod anxium faciat hominem, vt inquit Cornelius Fronto, m & glossa. n

Lib. de pro[illegible] differentijs [illegible] sermo[illegible]

3 Pro concordia horum, dicendum primo, quod tam securitas, & incuria, quam sollicitudo & cura est duplex, altera honesta, conueniens & apta, altera verò inhonesta, inconueniens, & inepta. Et hæc potest esse talis dupliciter, vel per excessum vel per defectum, eo quod est maior vel minor, quam rei gerendæ conueniat.

In [illegible] & [illegible] Lib. 1. offic.

4 Secundo, quod vt singulariter dicit Marcus Tullius, o cuiq; rei gerendæ [illegible] cura est adhibenda: nec maior, nec minor, quam illa requirit. Et quidem meritò: quia omnis virtus, & [illegible] virtus sita in medio duorum vitiorum est cõstituta secundum Aristotelem, p & S. Thomam, q & glossam, r quæ citat illud Horatij.

E

Virtus est medium vitiorum & vtrumque reductum.

[illegible] hic. | [illegible] q. 64. | [illegible] §. hæc, [illegible] sub e ca[illegible] [illegible] d. 2.

Tertio quod hoc ca. cum omnibus pro eo adductis intelligenda sunt de securitate, & incuria inordinata, quæ excludit curam honestam, iustam, & conuenientem: contraria verò de cura honesta, iusta, & conueniente, quę neque est superflua, nec nimis parua: sed mediocris, & rei gerendæ apta.

Quarto, quod quanta debeat esse cura conueniens & apta rei gerendæ, non potest pro quolibet casu determinari: sed est determinandum in casu occurrenti arbitrio viri prudentis: tum quod omnis virtus consistit in mediocritate, quam vir prudens definierit, vt ait Aristoteles vbi supra, [illegible] in hoc ab omnibus Catholicis: tum quia determinatio eius, quod generaliter iure præcipitur, pertinet ad bonum virum, siue iudicem. s

Log. 1. ff. de [illegible] delibe[illegible] c. de [illegible] de offic. [illegible] leg.

CAP. MEDICINA.

AMBROSIVS CAP. XX. LIB. DE HELIA ET IEIVNIO.

MEdicina misericordiæ tollit peccata magna: habemus etiam plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus, pecuniam [illegible] bes, redime peccatum tuum. [illegible] non venalis est Dominus: sed tu ipse venalis es: peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis est pecunia, sed pretiosa est misericordia. Eleemosyna, inquit, à peccato liberat, crimina ergo eleemosynis redimuntur.

[illegible] 10. | [illegible] 70. | Tobiæ 12.

S V M M A R I V M.

1 *Eleemosyna corporalis, [illegible] pariat [illegible] spiritalem.*
2 *Eleemosyna pensatur [illegible], suam causam & effectum.*
3 *Eleemosyna [illegible] datur [illegible] principaliter.*
4 *Peccatum [illegible] potest.*
5 *Peccator [illegible].*
6 *Peccator Deo: & [illegible] diuersè obligatur.*
7 *Peccator emitur, & redimitur tantum metaphorice.*
8 *Peccator dum [illegible], Deo soluit non diabolo.*
9 *Peccator [illegible], cur non soluit illi.*

1 NOta primo [illegible] hoc c. conclusionem S. Thomæ, a nempe [illegible] habere effectum spiritalem. Pro qua conclusione plurima faciunt, præsertim illud b *Eleemosyna [illegible] gratiam hominis, quasi pupillam conseruauit.* & illud Domini. c *Date eleemosynam, & [illegible] omnia sunt munda vobis*, relatum in proximè sequenti cap.

a 22. 2. q. 32. art. 4. | b Eccl. 17. | c Luc. 11.

Contra quod facit primo, quod inferiora & debiliora non possunt agere in se maiora & fortiora: quia agens [illegible] est maius passo vt [illegible] argumento c. *[illegible] maior.* d & l. 1. e Et spiritualia sunt maiora & fortiora corporalibus f

d 21. dist. | e ff. de aqua [illegible] arcen. | f Ca. illud, de maior. & obedien.

Secundo quod emere spiritale pecunia, est simonia g

g Ca. qui sanctorum c. quia [illegible] 1. q. 1. & [illegible] in summa.

Tertio quod [illegible] plus attenditur dilectio Dei, & proximi, quæ est quoddam spiritale, quam pecunia, quæ datur iuxta sententiam Domini, qui dixit, viduam, quæ duo æra minuta misit in Gazophylacium plus meruisse, quam multos diuites.

h Luc 21. | i in d. art. 4.

2 Hæc opposita soluuntur per illa verba S. Thomæ, i scilicet, quod eleemosyna corporalis tripliciter potest considerari, vno modo secundum suam substantiam & secundum hoc non habet, nisi corporalem effectum, in quantum scilicet supplet corporales defectus proximorum: Alio modo potest considerari ex parte causæ eius, in quantum scilicet aliquis eleemosynam corporalem dat propter dilectionem Dei & [illegible]: & quantum ad hoc habet fructum spiritalem [illegible] illud. k *Perde pecuniam propter fratrem.* & [illegible] *pone thesaurum tuum in præceptis altissimi, & proderit tibi magis, quam aurum.* Tertio modo ex parte effectus: & sic etiam habet spiritalem effectum in quantum scilicet proximus, cui per corporalem eleemosynam subuenitur, mouetur ad orandum pro benefactore. Vnde & l subditur, *Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.*

k Eccles 29. | l Ibidem.

Ad primum igitur oppositum respondetur, concedendo id, quod assumitur in eo: & consequenter eleemosynam, quatenus est res corporea, per se non producere effectum spiritalem: negando tamen, eam id non facere, quatenus procedit ex causa spiritali, scilicet ex dilectione Dei, & proximi.

3 Ad secundum respondetur, negando quod faciens eleemosynam emat quidquam spiritale: quia [illegible] intendit subuenire proximo [illegible] propter Deum. Neque obstat quod etiam intendit prouocare inopem ad orandum pro eo: quia hoc solum intendit minus principaliter [illegible] minus principaliter quærendi spiritale per temporale, vel [illegible] contrario non facit [illegible] iuxta glossam [illegible] bilem. m Et [illegible] probatur [illegible], & in cap. *quid prodest* [illegible] hi [illegible] principaliter [illegible], vt [illegible] in cap. *cum minister* [illegible]. Enchirid. de [illegible] ne q

m In c. 1 sub [illegible] residentes [illegible] | 59. dist. | [illegible] dist. | 23. q. 1. | Super cap. quando de [illegible] 2.

Ad tertium respondetur concedendo id, quod assumitur in argumento, [illegible] negando [illegible] ex eo sequatur, [illegible] mosynam

mosynam ipsam corporalem recte dat animi operatur effectum spiritualem.

4 Nota secundo in dicta glossa, quod verbum peccatum accipitur pro pœna peccati, quod sæpe fit, vt in illo, b Peccata tua eleemosynis redime. Et in illo Alexandri Papæ declaratorio c Ipsi sacerdotes ibi. Et sacerdotes peccata populi comedunt quia sunt precibus eadelent atq; consumunt. dicitur d in glossa ibi & in cap. anima e & alibi sæpe.

5 Nota tertio e in illis verbis: Peccatum tuum vendidisti: peccatorem vendere se Diabolo pro pretio peccati meruit, quod paulo clarius dicit idem Ambrosius, f quem refert Gratianus, g his verbis: Nec enim iniquo servitutis aliquis possidet, nisi peccatorum pecatorum ære vendiderit: Vbi gloss. singulariter dicit: Ipsum Peccatum dat nos Diabolus pro pretio, vt nos demus ei nos ad occidendum nos. Quod si satis meminissemus, non tam facile mortifere peccaremus.

6 Aduertendum est autem primo, quod D. Thomas ait, h quod homo per peccatum obligatur Deo, & Diabolo. Deo quidem per reatum & obligationem pœnæ secundum iustitiam, quam incurrit ob offensam: Diabolo verò iure seruitutis, quia qui facit peccatum seruus est peccati, vt ait D. Ioannes, & secundum D. Petrum, a quo quis superatus est, huius & seruus est, & Diabolus vincit peccatorem. Quæ S. Thomæ sententia videtur contraria glossæ prædictæ, quoniam glossa dicit peccatorem emi à Diabolo, & ita esse Diaboli iure emptionis: Thomas autem è contrario, quod est Diaboli iure belli, quo vincit eum. Et quidem textus hic & melius in d. cap. *non est.* sentiunt id, quod ait glossa hic, & melius ibi. Quare videtur dicendũ, quod emptio & seruitus prædictę spirituales non sunt vera emptio, nec vera seruitus: sed metaphoricæ & similitudinariæ. Et ita peccator duplici ratione potest dici esse Diaboli primo iure belli, quia potest dici victus ab eo in prælio spirituali. Secundo iure emptionis, eo quod potest dici metaphorice emptus ab eo per pretium voluptatis & oblectamenti, quod dat ei suggerendo, vel offerendo illi peccatum, quod qualecunque sit aliqua ratione est delectabile. Quare ita S. Thomas rectè intelligi potest de debito seruitutis metaphoricæ: Ambrosius autem de debito emptionis metaphoricæ.

7 Aduertendum secundo, quod nec etiam redemptio, nec liberatio à seruitute diaboli, quibus nos redimimus, & in libertatem vindicamus per eleemosynam, & alia bona opera gratia diuina facta sunt verè redemptio & liberatio, sed metaphoricę, & ideo non seruantur ad amussim leges emptionis & liberationis veræ.

8 Nec enim offert, nec soluit peccator diabolo quidquam vti emptori & domino, vt se redimat vel liberet, sed Deo. Quia peccator soluit pretio passionis Domini nostri Iesu Christi, quod pro ipsius redemptione soluit, iuxta illud. k *Quæ non rapui, tunc exoluebam.* Non quidem diabolo, sed Deo Patri omnipotenti, & toti summæ & gloriosissimæ Trinitati, quod vtique pretium communicatur sibi per sacramenta supernaturaliter ab ipso Christo instituta, vt tradit B. Thomas, l in hæc verba: *Quia redemptio requirebatur ad hominis liberationem per respectum ad Deum, non autem per respectum ad diabolum: non enim erat pretium soluendum diabolo, sed Deo. Et ideo Christus sanguinem suũ, qui est pretium nostræ redemptionis, non dicitur obtulisse diabolo, sed Deo.*

9 Neque obstat, quod iustitia iubet vnicuique ius suum tribui, m ergo etiam diabolo, cui debet seruitutem, tenetur pro illa soluere, sicut soluit Deo pro reatu: tum quia quoad pœnam homo principaliter erat Deo obligatus sicut summo iudici: diabolo autem tanquam tortori, secundum illud; n *Ne forte tradat te aduersarius tuus iudici, & iudex tradat te ministro,* id est angelo pœnarũ crudeli, vt ait D. Chrysostomus, & ita sufficit satisfacere Deo principali creditori, tum quia nemini debet sua fraus & dolus prodesse, o & diabolus dolo & fraude vincit peccatorem. tum quia tortori nihil debetur, donec executio tortorem exhibeat, iudice auctore, & Deus non facit potestatem torquendi peccatorem vere ante mortem pœnitentis.

a In verbo peccata. b Daniel 4. c Epist. 2. 1 quæst. 1. d c. 13. quæst. 2. f In c. 1 lib. 1. de Iacob & vita beata. g In c. non est 13 q 1. h 3 par. q. 48. art. 4. i 2. Petr. 2. k Psalm 68. l In dict. art. 4 ad 3. m Leg. iusti tia ff. de iust. & iur. & §. iust. institu tionibus eod. tit. n Matth. 5. o Cap. sedes apostolica de rescript.

CAP. MEDICAMENTVM.

IOANNES OS AVREVM.

hom. 9. ad cap. Epist. ad Hebr.

Medicamentum fortius, quod maxime operatur in pœnitentia, est eleemosyna, & infra. Audi enim quid dicat scriptura diuina. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Luc. 11

SVMMARIVM.

1 *Satisfactionis partes eleemosyna, ieiunium, & oratio.*
1 *Eleemosyna maxima partium satisfactionis.*
2 *Eleemosyna non obligat, sed incitat ad orandum.*
3 *Eleemosyna vt virtualiter ieiunium & oratio.*
4 *Eleemosyna sine pœnitentia non delet peccatum.*

1 Nota primo hic videri casum expressum, quod maxima pars tum satisfactionis, quæ omnium consensu sunt tres, est eleemosyna, vt tradit Thomas, a de quibus communiter omnes Theologi tractant, b licet Sotus quadam ratione non inepta addet de illis. c

Pro qua conclusione facit primo, quod S. Thomas recensendo partes pœnitentiæ primo nominat eleemosynam, secundo ieiunium, tertio orationem: licet Sotus vbi supra primo nominet ieiunium, secundo orationem, tertio eleemosynam, quamuis sub finem etiam primas partes concedat eleemosynæ.

Secundo, quod plura vincula fortiora sunt vno, iuxta illud; d *Triplex funiculus difficile rumpitur*, relatum in ca. e & eleemosyna virtualiter videtur continere omnes tres satisfactionis partes, se ie quidẽ quatenus iuuat miserum inopem: ieiunium verò quatenus porrigendo, quæ ad sui corporis sustentationem pertinent, quadamtenus affligit corpus: orationem autem quatenus excitat eum, cui subuenit ad orandum pro ipso.

2 Dixi autem supra, *quod excitat inopem ad orandum* & non quod obligat, vt dixit dominus Cardinalis in proximè præcedenti c. quia id nullo iure probatur, imo si quis daret eleemosynam in pretium orationis, admitteret simoniam argumento definitionis simoniæ datę à glossa communiter recepta, f quod etiam asserit Sotus.

Tertio quod de nulla prædictarum partium tam absolutè dicitur tollere & mũdare peccata, quàm de eleemosyna, iuxta illud. g *Date eleemosynam & ecce omnia munda sunt vobis*, & illud. h *Peccata tua eleemosynis redime*, & iterum, i *Eleemosyna ab omni peccato liberat.*

Contra tamen hoc facit, quod oratio est actus Latriæ, siue religionis maximè Deo gratus. Religio enim est virtutum moralium maxima, vt probat D. Thomas. k Secundo quod in præfatione missæ Quadragesimæ dicitur de ieiunio, *Vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia.* Tertio quod dominus l dicit, *Hoc genus Dæmoniorum non eiicitur, nisi in ieiunio, & oratione.*

3 Ad horum primum, & secundum respondetur, quod eleemosyna legitimè facta est virtualiter oratio, & ieiunium, cum tamen illæ non sint virtualiter eleemosynæ.

Ad tertium respondetur negando consequentiã, nullo enim medio apto sequitur, eleemosynam non esse potissimam partem satisfactionis, ex eo quod ad eiectionẽ cuiusdam generis Dæmoniorum requirantur ieiunium & oratio, vt palam est.

4 Nota tertio, quòd finis huius cap. videtur probare, solam eleemosynam sufficere ad condonandum peccata. Contra quod est textus expressus supra in c. *non sufficit* vbi resoluimus. quod hoc cap. & omnia iura diuina & humana significantia, eleemosynam, fidem, vel aliquam virtutem sufficere ad remissionem peccati, nõ sunt ita intelligenda, quod illa per se sola sufficiant ad remissionẽ peccati: sed quod sunt magna pars ad illam consequendam per legitimam pœnitentiam. Ob quod diximus supra, taxare quosdam diuites, qui putant se sine vlla iusta pœnitentia, immo etiam sine cessatione, neque proposito cessan-

a In 4. dist. 15 q. 2 quæst. 4. b In 4. q. c In 4. d. q. 1. art. 4. d Eccles. 4. e de trin. & pæ. f 1 q. 1. simonia. g Luc. 11. h Dan. 4. i Tob. 4. k 2. 2. q. 81 art. 6 & q. 88. art. 6 & quodlib. 3. l Matth. 17.

[illegible] peccatorum [illegible] quibus.

CAP. DEVS

AMBROSIVS CAP. II. LIB. I. De Poenitentia.

Alias de-|finitionem.

DEus * definitionem non facit, qui misericordiam suam omnibus promisit, & relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine vlla exceptione concessit, sed qui culpam exaggerauit, exaggeret pœnitentiam. Maiora enim crimina maioribus abluuntur fletibus.

S V M M A R I V M.

1 *Peccato de diuturno, an diuturne pœnitendum.*

1 NOta ex postremis huius ca. verbis tanto maiorem pœnitudinem requiri ad deletionem peccati, quantò maius est peccatum, non solùm quoad intentionem ipsius pœnitudinis: sed etiam quoad durationem eius. Ita quod requiritur interior & diuturnior. Qua de re copiosè satis superq; dictum est supra in c. *vide benignum.* a

a Num 5.

CAP. FLEAT.

IDEM LIB. II. DE POEN. CAP. X.

FLeat pro te mater Ecclesia, & culpam tuam lachrymis leuet. Et reliqua.

S V M M A R I V M.

1 *Peccator, etiam occultus petat suffragia ministrorum.*
2 *Ecclesiæ pro venia pœna de consilio tantùm.*

1 NOta quod hoc c. intelligitur duobus modis. Primò quidem de peccato publico, vt sentit glos. pro qua facit verbum, *Mater Ecclesia*, cui non fit confessio occultorum secretè vt confessario. b Et sensus est quod peccator debet fletu, mœstitia, & tristitia exteriori significare interiorem dolorem, quem habet, de peccato Ecclesiæ, id est ministris Ecclesiæ, qui pro eius venia Deum deprecentur.

b Ca. facer do-|tis. d 6. & c. omnes. de pœn. & remiss.

Secundo modo intelligitur de omni peccato mortifero, siue sit occultum, siue publicum: tum per illa verba *Videat te Christus mœrentem*: tum quod cōtextus loquitur generaliter, & ita generaliter est intelligendus. c tum quod eadem ratio videtur de vtroque. Quoniam vterq; indiget suffragio Ecclesiæ ad impetrandam veniā pœnæ suo peccato debitæ, de qua textus videtur loqui iuxta glossam. d Et quidem vterq; intellectus est in se verus *, sed secundus aptior videtur & vtilior. Ita quod sit sensus, peccantem mortiferè, siue id palam, siue clam faciat, non solum debere contritionem & animi dolorem de peccato habere, & illud confiteri, per quæ remittatur quoad culpam: sed etiam debere quærere suffragia Ecclesiæ, missas scilicet, & alias preces, vt condonetur ei quoad pœnam hic, vel in purgatorio subeūdam, etiam post remissionem eius quoad culpam, vt dicemus in cap. *mensuram.* e Quod tamen notabile temperandum est, vt procedat de bono consilio: non autem de præcepto.

c Leg. de pro-|no vero. ff. de|publicana in|rem actione,|& c. soluta §|fin. de maior. & obedient.|* In verb.|culpam.

e Inf. eadem.

2 Quia peccator legitimè contritus, & ritè confessus non tenetur de præcepto sub pœna noui peccati petere aliqua suffragia pro venia peccati quo ad pœnam, nisi id fuerit impositum sibi à confessario, & ab eo acceptatum, vt diximus in cap. 1. f quidquid contra dicere videatur dominus Cardin. per illud Augustini cap. 10. de vera & falsa pœnitentia relatum in dicto cap. 1. scilicet *Nisi vnitas Ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori, sua operatione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui* quoniam illud dictum est temperandum eo modo, quo notabile nostrum temperauimus.

f Inf. dist. 6. in|§.

CAP. ADAM

AMBROSIVS CAP. XI. LIBRI SECVNDI De Poenitentia.

ADam post culpam Deus statim de Paradiso eiecit, non distulit, sed statim separauit à delicijs, vt ageret pœnitentiam statim tunica vestiuit eum pellicea non serica.

S V M M A R I V M.

1 *Adam frequenter Gratianus meminit.*
2 *Adam vox Hebræa significat id, quod homo Latinis.*
3 *Adam creatus extra paradisum in agro Damasceno.*
4 *Protoplastus cur dictus Adam, fuit ruber.*
5 *Adam creatus in gratia & iustitia, & saluatus.*

SVper hoc celebri cap. in quo de primis diebus Adam, siue Adami tractat D. Ambrosius, ego postremis diebus meis scribens dicam de illo tanquam de patente omnium primo sequentia.

1 Primum, quod in multis locis Magister noster Gratianus de illo & illius factis meminit, vt hic & in c. *Adam.* a & in c. *vt cognouerunt.* & in c. *tolle*, b & alibi sæpe.

a 33. q. 5.|b Inf. d. 2. & in c. placuit 1.|3. de con-|sec d. 4.

2 Secundum, quod אדם Adam vox Hebræa significat idem quod homo, siue terrenus, aut terra rubra, vel indigena, secundum Hieronymum in interpretatione nominum Hebraicorum. Qui et ait, in omnibus locis sacræ Scripturæ, in quibus à Latinis scribitur filius hominis, vt filius hominis, ab Hebræis scribi filium Adam, vel filios Adam, c & multos recentiorum scribere Adamus pro Adam.

c Super Matt.|cap 10.

3 Tertium, quod licet in Genesi non exprimatur, quo loco fuerit creatus Adam, tamen exprimitur fuisse creatum extra paradisum, & Euam intra illum, d & in agro Damasceno, vt addit glossa eius quod potuit desumere ex glossa. l. *filq.* e & vtraq; à magistro Historiæ Ecclesiasticæ.

d Cap. illud.|40 d.|e ff. ad muni-|cipalem & de|incolis.

4 Quartum, quod probabilius videtur dici, primum parentem nostrum vocatum fuisse Adam, siue Adamum id est rubrū eo quod corpus eius fuit de terra rubra formatum, quàm quod, vt Archidiaconus inquit, terra illa, ex qua formatum fuit sanguine replenda erat. Quia sedes animæ in sanguine est. f vel quia peccaturus erat: & peccata appellantur sanguis vel sanguines, vt ait glossa. g Pro quo potuit allegare illud h *Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ.* Et gloss. in c. *inter hæc*, i ibi, *Sanguinem sanguis tangit, id est peccatum peccato additur.* k Probabilius inquam, quàm illud Archidiaconi. Quoniam antequam peccaret fuit appellatus Adam, hoc est ruber: & à sanguine, quem nondum habuerat, non satis aptè nomen accipere poterat. Et quod sunt qui dicant in agro Damasceno terram esse rubeam, aut certè ad colorem rubeum inclinantem. Quamuis parum referat, verum horum dicatur; cum magis curiositatem quàm vtilitatem sapiant.

f Ca. Moyses.|32. q. 2.|g D. § 5.|h Psalm. 50.|i Verb. san-|guinem [illegible]|k [illegible]|nere [illegible] ead.|q 2.

5 Quintum, quod Adam fuit creatus in gratia, ita quod non solum habuit gratiam gratum facientem antequam peccaret, vt probatur hic auctoritate D. Ambrosij, & multis alijs adductis à Gratiano l sed etiam habuit à principio suæ creationis, non solùm iustitiam originalem, qua sensus rationi, & ratio Deo subdebatur: verum etiam gratiam, qua fuit gratus Deo ab instanti suæ creationis, qua ipsa iustitia originalis tanquam sua vera radice sustentabatur, vt declarat sanctus Thom. communiter receptus, m declaratus ibi à Caietano. Quod ipsum tenet post Magistrum & communem idem S. Thomas. n Quodq; post receptam gratiam, quam cum Paradiso terrestri per peccatum amiserat, eandem cœlestem eundemque æternum cum gloria recepit; testari videtur D. Ambrosius in cap. *sexto die.* o & Augustinus in cap. *fiunt primi.* p vbi pro nobis orare dignetur.

l Inf. d. 2. c. vt|cognouerunt|& c. [illegible]|[illegible] 33.|q. 4.|m 1 part. q.|[illegible] art. 1.|n In 2. sent.|d 20. q. 1. art.|3. & d 29. q.|2 art. 3. & 2. 2.|q. 5. art 1.|o 30. dist.|p Inf. cad.|Aug in libr.|50. homil. vlt.|cap 1.

Amen.

CAP. TRES SVNT AVTEM

AVGVSTINVS CAP. II. LIB. DE POENITENTIÆ MEDICINA.

vel in lib. 50. hom hom. vlt. c. 3.

TRes sunt autem actiones pœnitentiæ, *&* *infra*. Omnis enim, qui iam suæ voluntatis arbiter constitutus est, cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum veteris vitæ pœniteat, nouam inchoare nō potest. *Et infra*. Quid enim interest ad naufragium, vtrum vno grādi fluctu nauis operiatur, & obruatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam, & per negligentium culpam derelicta atq; contempta impleat nauem, atque submergatur? Propter hæc ieiunia, eleemosynę, & orationes inuigilāt, in quibus cum dicimus: Dimitte nobis debita nostra, &c. manifestamus nos habere, quod nobis dimittatur. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitendi tres modi pro triplici statu.*
1 *Baptismus ianua sacramentorum.*
2 *Vita carens spirituali nequit spiritualiter viuere.*
3 *Diuisionis membrorum disiunctum conuertitur cum eo.*
4 *Pœnitentia virtus, non sacramentum, præit Baptismum.*
5 *Peccatā non delet cessatio peccandi, nec noua vita.*
6 *Peccata venialia quotcunq; non faciunt vnum mortale: nisi dispositiuè. num. 16.*
7 *Peccata venialia, quæ quomodo mortalia.*
8 *Actus idem cur non potest esse mortifer, & veniale.*
8 *Peccata venialia, quibus modis remittantur remissiuè.*

1 NOta primo tres esse pœnitentiæ species, siue modos pœnitendi. Prima est, quæ præcedit Baptismū. Secunda mortalium post baptismum. Tertia venialium post baptismum.

Contra quam diuisionem facit primò, quòd baptismus est ianua sacramentorum, vt habetur in c. *veniens*. *a* & tradit S. Thomas. *b* Nam pœnitentia, secundum Hieronymum dicitur secunda tabula respectu baptismi, *c* sed secundum non est ante primum.

2 Secundo quod nondum viuens ita spirituali non potest actum viuentis spiritualiter agere: *d* at assumere sacramenta est actus viuentis spiritualiter: ergo non potest illa pœnas, qui ante baptismum, per quē incipit illa vita, sumere.

3 Tertium, quod adiunctum ex membris bonæ diuisionis debet conuerti cum diuiso *e* quod non cōtingit in hac diuisione. Siquidem diuisum, quod est pœnitentia, conuenitur peccato veniali ante baptismum admisso, quę tamen non includit sub disiuncto membrorum huius diuisionis, vt palam est, nec pœnitentia solemnis, de qua in c. *ex.* [illegible] *f* videtur includi sub vllo illorum.

Ad notum primum, & secundum respondetur, quod vt supra in theorica huius dist. & in glossa summæ tactum est, & traditur in c. *pœnitentia*. *g* pœnitentia dupliciter accipitur, vno modo pro pœnitentia virtute, seu actu pœnitendi, alio modo pro sacramento pœnitentiæ, vt in c. *quod in te*. *h* & c. hoc loquitur de pœnitentia virtute, quæ est prior baptismo, vt tradit S. Thomas. *i*

Ad tertium respondetur, negando, quod pœnitentia, quę est diuisum non conuertatur cum disiuncto ex membris diuisionis. Quia non est verum, quod peccatū veniale admissum ante baptismum, & pœnitentia solemnis nō includatur sub aliquo membro diuisionis: illa enim includitur sub primo, & hæc sub secundo. Itaq; pro triplici statu pœnitentis triplex est statuta pœnitentia. Prima pro pœnitente, qui non est baptizatus, & est omnino extra Ecclesiam. Secunda pro existente intra illam per baptismum, sed non per [illegible]. Tertia pro existenti intra Ecclesiam [illegible] veniali.

A 5 Nota [illegible] peccatorum, [illegible] illa peccare: [illegible] rem admissione [illegible] re. Habet [illegible] ba, *Omnis enim qui iam suæ voluntatis* [illegible] *ad dita sacramenta* [illegible] *nam inchoare non potest*. De quo [illegible] *non sufficit.*

Nota tertio ex illis verbis: *Quid enim interest ad naufragium &c.* Quod per sola peccata venialia potest [illegible] a baptismatis, & consequenter quod [illegible] possunt constituere vnum mortale, quod apparet concordans illud eiusdem Augustini super illud, *b* [illegible] *est filio, non habebit vitam*, relatum à Thoma. *c* *Peccata minima, si negligantur, occidunt.*

B Sed contrarium est tenendum, vt idem Thomas communiter receptus ibidem tenet: tum quia ea, quæ differunt in infinitum, non transmutantur ad inuicem: sed peccatum mortale, & veniale differunt in infinitum: vt probat idem S. Thomas, *d* quia mortali debetur pœna æterna, & veniali temporalis, vt probat idem S. Thomas communiter receptus, vbi supra: tum quia nulla [illegible] huius possunt constituere [illegible], quia implicat contradictionem, quæ non potest consistere. *e*

C 6 Ad hoc autem cap. & ei concordantia respondetur, non esse ita intelligenda, vt vlla venialia, etiam totius mundi coniuncta possint efficere vnū mortale, nec inducere in cœtram gratiæ: sed disponere posse ad mortale, ita quod assuetus admittere, & negligere illa, facile inducatur ad consentiendum alicui mortali, & ipsemet S. Thomas ibi respondet: non tamen citando hunc textum. Ex quibus sequitur primo, vt illud Augustini *f* relatum in §. *criminis*, *g* *Nullum peccatum adeo est veniale, quod non fiat mortale, dum placet*, non sit ita intelligendum: vt venialia, eo solo quod placeant fiant mortalia: quia ex eo sequeretur, quod omnia venialia essent mortalia: siquidem omnia placent, & sunt voluntaria. Quandoquidem nullum est peccatum,

D quod non sit voluntarium, secundum eundem Augustinum, *h* relatum in §. 1. & rursus eundem Augustinum, *k* quem refert Gratianus in c. *merito*. *l* Sed quod illa venialia quæ ita placent, vt fierent, etiamsi essent mortalia, vel contra leges ad mortale obligantes: [illegible] ita vt in eis constituatur finis vltimus: nūc enim per talem circumstantiam mittentem illū de vna specie moris in aliam efficiuntur mortalia: sed non est idem in genere moris, licet sit in genere entis, vt colligitur ex eod. S. Thoma, *m* & ex iis, quę nos diximus in Enchir. confess. *n*

7 Sequitur secundo, quod licet vnus & idem actus manens idem in genere entis possit esse venialis in vna parte

E alicuius temporis, & mortifer in alia parte eiusdem: non tamen potest fieri, quòd idem actus manens idem in genere moris pro eodem temporis momento sit venialis & mortifer. Quod quidem corollarium totum verificatur in actu nolendi aliquid per totam vnam horam, in cuius dimidio primo erat illicitum venialiter id velle: & in altero dimidio incipit esse mortiferum per legē, vel præceptum, vel circumstantiam superuenientem. Huiusmodi enim actus in priore dimidio esset venialis, & in posteriori mortalis: in nullo tamen momento fuit mortalis, & venialis, quod colligitur ex S. Thoma, *o* & ex præludio præfato.

F Nota quarto ex illis verbis. *Cùm dicimus, Dimitte nobis debita nostra*; &c. quod venialia peccata per orationem dominicam remittuntur. Pro quo est [illegible] solennis *p* quæ admonet septem alios modos, quibus condonantur peccatum veniale. De quibus, & aliis modis, quibus illud condonatur, diximus latius in cap. *de quotidianis* *q* reddendo rationem, quare [illegible] nantur: & quare multi decipiuntur putantes sibi ea condonari, qui ea illa faciunt [illegible]. Vbi etiam soluentur quæque quæstiones, de peccatis venialibus, quas in cap. *perfecta* [illegible] remisimus, *r* soluendas.

a De presbyt. non bapt. *b In 3 part. q. 65. art. 3. & q. 69. art. 1. ad 2. & in 4. d. 14.* [illegible] *c* [illegible] *d* [illegible] *e* [illegible] *f 50 dist.* *g Infra d. 3.* *h De pœn. &c. d. 1.* *i* [illegible] *l. 2. Ioan. 3.* *c 1. 2. q. 88. art. 4. & 4.* *d* [illegible] *Leg. Vbi pugnantia. ff. de reg. iur.* *f Serm. 4. de animabus defunctorum.* *g 25. dist.* *h In lib. 10. tract. c. 18. & in lib. de duabus animabus.* *k Ad etc.* *l* [illegible] *m Vbi supra art. 5.* *n Præl. q.* [illegible] *num. 18.* *o Vbi supra.* *p In* [illegible] *lib. 6. verbi* [illegible] *q Infra d. 2.* *r Supra* [illegible] *Num.* [illegible]

[illegible]

SVMMARIVM.

9 [illegible] venialiter ex contemptu, an peccet mortifere.
10 Contemptus auget peccatum, & mutat speciem.
11 Contemptus auget demeritum, vt charitas meritum.
12 Peccans venialiter [illegible].
12 Contemptus [illegible], & qui praesumptus.
13 Contemptum verum non inducit [illegible].
14 Contemptus [illegible] principalis non attenditur ad hoc.
15 Contemptu [illegible] qui peccet.
16 Peccando venialiter qui parasiti peccant mortifere.
17 Poenitentia, an vlla proprie parturiat vllum.
18 Emendandum vt illud; Singula, quae non prosunt, &c.

9 NOta ex glossa prima conclusionem quotidianam, quòd qui peccat, peccata venialia ex contemptu, peccat mortaliter. Pro qua facit primo glossa singularis, & recepta, *a* quatenus habet, quod licet transgressio consiliorum Christi regulariter non sit peccatum, vt nos post alios diximus in Enchir. conf. *b* & supra: *c* est tamen quando illa fit ex contemptu.

10 Secundo, quod S. Thomas huic glossae concordans, *d* ait, respondendo ad primum argumentum formatum ad probandum, quod frequentia venialium efficit de peccato veniali mortale, quod diuturnitas non est circũstantia trahens in aliam speciem: similiter nec frequentia, vel assiduitas, nisi fortè per accidens ex aliquo superueniẽte. Non enim aliquid acquirit nouam speciem in eo, quod multiplicatur, vel protelatur, nisi fortè in actu protelato, vel multiplicato superueniat aliquid, quod variet speciẽ, puta inobedientia, vel contemptus, vel aliquid huiusmodi. Per quę clarè inquit, peccantem venialiter ex contemptu mortaliter peccare.

11 Tertio, quod per illud S. Thomę *e* scilicet. Sicut meritum praecipuè consistit penes caritatem: ita demeritũ pręcipuè consistit penes contemptum Dei. Vnde secundum quod aliquis Deum per actum peccati magis contemnit, secũdum hoc maiorem reatum incurrit. Quod probatur per illud Aristotelis: *f* *Sicut se habet oppositum in opposito, ita propositum in proposito*: probatum in cap. *sciendum*. gl. *& si contra tabulas*. *h* & tradit & declarat S. Thomas. *i* Probatur item per illud eiusdem S. Thomae *k* scilicet quod peccato suo genere veniali potest inesse à parte contemnentis maior contemptus Dei, quàm inest alicui grauissimo peccato mortifero. Pro quibus omnibus est glossa in cap. *cùm quidam*. *l* ibi: *In quantitate contemptus metitur Deus quantitatem reatus, quantum enim frangitur* (alias fringitur) *iustus, tantum amat*: *m* ergo à simili quantum contemnit, tantum peccat. *n*

12 Contra tamen hanc cõclusionem facit neruosè, quod ex ea videtur sequi, omnes fere, qui peccamus venialiter, peccare mortaliter. Quoniam omnia quae facimus vel omittimus facere aliquid sine iusta causa, videmur facere ex contemptu, vt habet glossa solennis & memorabilis, *o* omnes item, qui scienter facimus aliquid contra ius secũdum glossam: *p* & constat omnes peccantes venialiter facere id sine iusta causa. Quia nulla de causa possunt iustè peccare. tum argumento §. 1. *q* tum quia repugnant inter se peccare, & iusta causa id facere; quia ob nullam causam licet peccare, *r* & bona pars hominum, qui venialiter peccant, scit, vel scire debet se venialiter peccare.

13 Ad hoc argumentum respõdetur; quod aliud est praesumi aliquem ex contemptu peccare: aliud vere ex contemptu [illegible] Deo peccare. Is enim praesumitur ex contemptu [illegible] care, qui per indicia, & coniecturas iuridicas [illegible] censendus ex contemptu peccare. Et de hoc [illegible] intelligendae duae glossae praedictae. *s* Ille verò dicitur verè ex contemptu peccare, vt resolutius alias diximus in Enchirid. confess. *t* qui principaliter mouetur ad id, eo [illegible] legem, vel illius auctorem parui facit: non autem qui mouetur & inducitur ad id principaliter per iram, auaritiam, aut aliam causam etiam iniustam secundum vtrumque Thomam, *v* & Archidiaconum, *x* & Dominicum [illegible] Nec etiam ad id [illegible] S. Thomae, [illegible] nes, quicquid dicat Ricardus [illegible] alibi saepè. Quia quamuis [illegible] ad praesumendum huiusmodi [illegible] tioni. nihil tamen facit, quoad [illegible] consideratur. *f*

14 Dixi vltra alios, *principaliter*, [illegible] non [illegible] minus principalis causa peccandi esset, quod non [illegible] quanti deberet, faceret legem, regulam, vel [illegible] contra quod peccat venialiter. Tum quia, id est principaliter attendendum, quod principaliter intenditur.

15 Tum quia [illegible] peccet [illegible] le, quod non peccaret, [illegible] qui quam [illegible] non contemneret legem, vel [illegible]. Sed ad hoc vt non [illegible] ter non moueatur ad id [illegible], quod non faciat illam tanti, quanti debet. [illegible] iustam pietatis, vel vrbanitatis, aut [illegible] voluptatis, vel aliud simile. Facit ad haec [illegible] meminit Archidiaconus, *h* secundum quem [illegible] & datur absolutio a censuris petentibus illam, & [illegible] bus non contrauenisse illis per contemptum, quamuis scienter, & sine caussa iusta contrauenirant, vel non [illegible] reant [illegible] quia aliud non est parere, vel contrauenire [illegible] aliud principaliter ex contemptu illarum id facere.

16 Ex hoc notabili, & ex dictis, *i* super textu [illegible] primò, nulla peccata venialia, quotquot sint illa, aequipollere vni mortali. Secundo nullum veniale man[illegible] idem in genere moris effici mortale. Tertio nullum idem etiam in genere entis, esse mortale, & veniale [illegible] momento temporis, licet possit esse pro diuersis. Quarto venialia posse disponere, causamq; dispositiuam [illegible] ad committendum mortale, parando gradum & occasionem ad peccandum mortaliter, & assuefaciẽdo ad transgrediendum legem obligantem ad veniale [illegible]. Quinto, omnes qui peccant venialiter scienter & [illegible] eo principaliter, quod renuunt subdere se, vel [illegible] legi obliganti ad veniale, vel tam affectu, quod [illegible] id facere; licet esset mortale, vel finem vltimum in eo cõstituendo peccare mortaliter. Sexto non videri [illegible] contemptu peccare mortaliter eo solo, quod scienter & sine iusta causa, vel iniusta id faciat, vel omittat aliquid, quod ex se est veniale, nec etiam si principaliter [illegible] de causa iusta vel iniusta id faciat, vel omittat; licet [illegible] principaliter [illegible] etiam causa quod legem obligantem ad veniale non faciat tanti, quanti deberet: quae sunt maxime quotidiana, & memoranda, tam confessarijs, quam poenitentibus. Septimo ex ijs sequitur, quosdam parasitos dicaces, irrisores subsannatores ac mutinuratores, qui faceta dicteria & parua schommata, vel alia parum nocentia dicunt [illegible] iocandi, & placendi sibi, vel alijs eo affectu, vt non abstinerent à suis dicterijs & facetijs, etiam [illegible] esset peccatum mortiferum: peccare mortaliter. Septimo impium esse illud adagium cuiusdam Ethnici: *Licet perdere amicum, ne lateatur falsum dictum.*

17 Nota ex glossa secunda, quod verbum, *parturit*, impropriè ponitur in hoc capit. quatenus inquit, poenitentiam ante baptismum parturire hominem natum: quia non parit illum, sed disponit ad pariendum per baptismum.

Contra quod facit, quod verbum, *parturio*, secundum origininariam & propriam significatione refertur ad partum corporalem, & per translationem, & metaphoram refertur ad partum spiritalem, de quo loquitur textus, & consequenter impropriè ponitur. Quare [illegible] glossa quod verbum, *parturit*, ponitur metaphorice, cum propriè significet partum corporalem: & quod [illegible] fertur per figuram metaphoram ad significandum partum spiritualem.

18 Nota ex glossa verbo [illegible] pentametrum celebre: *Et quae non prosunt singula multum iuuant*, per quod Speculator, *k* admonet aduocatum, vt [illegible] allegatione adducat omnia fundamenta, quae possunt [illegible]

a Dist. [illegible] c. [illegible]
b Ca 20. n. 2.
c Ead in glos.
d In 4. q. 9. ar. 3.
e Lib 2. Ethi.
f ff de vulg. pupill.
h Ca 21. n 43.
k In titulo de disputat. [illegible]

... Et ... ex ... ipse ponendo ... verbo *multa*, vt ... pronuntiant enim multi hunc versum sic: *... quæ non prosunt, multa ... iuuant.* Et male, quia in Hemistichio priore redundat ... in posteriore ... pede Dactylo ... per Amphimacrum, ... Isidorus. a

Cap. 1. Orig. ... siue etymologiarum c. 16. de pedibus.

CAP. SI PECCATVM DAVID. GREGORIVS.

Cap. hoc integrũ habetur in 1. om. Enchi. vol. 2 Reg. c. 8 magna tamen parte hab. lib. 9. Mor. c. 17.

SI peccatum David dominus transtulit tam detestabile, quid est, quod post omnia quæ de eodem peccato per Prophetam à Domino ... sunt, postmodum tanta tolerauit. Et reliqua.

S V M M A R I V M.

1 *Culpa remissa, non semper remittitur tota pœna.*
2 *Peccatum & delictum, licet origine differant: non tamen secundum vsum receptum, qui est seruandus.*

C NOta quod quamuis per contritionem, & etiam cõfessionem condonetur peccatum mortiferũ quoad culpam & pœnam æternam, remanet tamen, vt plurimũ aliqua pœna corporalis, in quam transfertur æterna luenda in hoc sæculo, vel in purgatorio, vt dictum est supra, b quod probat Gregorius hic multis. & præcipue exemplo David, qui postquam Nathan propheta dixit ei, remissum ... peccatum adulterij commissum cum Bethsabee vxore Vriæ, & homicidium eiusdem Vriæ, multis malis ... fuit ob illa. Diximus autem supra, *vt plurimum*, quia ... semper contingit. Tanta enim potest esse cõtritio ex parte caritatis, & doloris sensibilis, quòd, per illam solam, vel sacramento pœnitentiæ comitatam pec- D catum penitus, tam quoad pœnam, quàm quoad culpam remittatur, iuxta textum & glossam solennem, d vbi hoc idem cum aliquot alijs adiunctis repetemus, & tradit S. Thomas. e

b Ead. in c. ... inter. n. 2.
c Vt habet. 2. Reg. c. 12.
d Ca. mensuram inf. ead.
e In 3. lib. sent. d. 19. art. 3. q. 2. in corpore q. & in 4. d. 15. q. 2 art. 2. quæstiunc. 3. & d. 17 q. 2. art. 1 quæstiunc. ad 2. in cor. q. & alibi sæpe

IN GLOSSAS.

2 Nota ex glossa illam differentiam inter peccatum & delictum, quam etiam ponit glossa celebris, quę hanc allegat, f & Augustinus, g & Magister, h quos nos retulimus in Enchir. cont. i & S. Thomas, k super illis verbis: *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris:* & alibi sępe. l Scilicet quod peccatum est perpetratio mali, siue actio mala; delictum autem omissio boni, quasi derelictum, siue derelictio boni faciendi. Et addit prædicta glossa aliud E esse crimen, nempe peccatum graue, accusatione, & depositione dignum, m quam item differentiam sentit glossa, in regulis, *delictum* n Facit etiam glossa cap. *ille rex.* o quatenus inquit, *peccatum esse peccantis actionem.*

f In reg. peccatum de reg. iur. lib. 6.
g In quæstio super Leuiticum,
h in 4. sent. d. 42.
i Prælud. 7. n. ...
k In 2. lib. sent. d. 42 art. 2. quæstiuncula
l & Psal 24 Ad Gal 6.
m Ca. 1. 81. d.
n De reg iur. lib 6.
o Infra. d. 3.

Ceterum quamuis prædicta differentia videatur verior secundum originariam & propriam significationem: tamen secundum communem vsum loquendi receptum etiam omissio, & desertio, siue derelictio boni faciẽdi ap- F pellatur peccatum, vt hæc glossa clarius ait, quam glossa ... cap. *peccatum.* Pro qua facit glossa præallegati ca. ... quæ ... ait, omne, quod non est ex Deo, esse peccatum, & fortius quatenus refert definitionem peccati ... ab Augustino, p quam nos retulimus in præfato Enchirid. confess. q & declarauimus, r scilicet: *Peccatum est dictum, factum, aut concupitum contra legem Dei æternam:* quia ... *dictum*, debet intelligi, etiam non dictum: & per *factum*, etiam non factum: & per *concupitum*, etiam non concupitum.

p Lib. 22. contra Faustum
q Prælud. 9. num. 5
r num. 6 7 & 8

Et quibus ..., quod leges, statuta, & aliæ dispositiones loquentes de peccato, vel delicto, debent intelligi de ... peccato, vel delicto: eo quod est vitiosum & in... Et ... sunt intelligenda secun-

A ... & ...

CAP. SICVT PRIMI. AVGVSTINVS CAP. XXXIV. LIBRI SECVNDI DE PECCA- torum meritis.

SIcut primi homines postea iustè viuendo merito creduntur per dominicum sanguinem ab extremo iudicio liberati, tamen non in illa B vita meruerunt ad paradisum vocari. Et reliqua.

S V M M A R I V M.

1 *Parentes primos saluatos fuisse.*
2 *Angelos custodes omnes habent præter Christum.*

1 NOta primo idipsum, quod in notabili primo proximè præcedentis cap. est denotatum.

2 Nota secundo, primos parẽtes, Adam scilicet, & Euam saluatos fuisse: & nunc incolere paradisum cęlestem, quã uis fuerint à terrestri eiecti. b Cui concordat D. Ambrosius, c relatus in cap. *sexto die.* d

C Et quamuis Adam nouissimus, id est, dominus noster Iesus Christus, non habuerit Angelum custodẽ: quia non eguit illo, qui omnes angelos ex nihilo creauit, & sua custodia protegit, vt post & ante alios determinat S. Thom. e Adam tamen habuit illum, vt ipsemet S. Thomas, vbi supra definit, sicut & alij omnes homines habent singulos, vt ipsemet probat. f Vnde diabolus fallidicus male applicauit Iesu Domino Deo nostro, g illud. h *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis:* quia Christus non habuit angelum custodem.

b Gen. c. 3
c Ca 4. lib. de Helia. & ieiunio
d 35. dist.
e 1. par. q. 113 art. 4. ad 1 & in 2. sent d. 11. q. 1. art 3. ad 6. & 7.
f Vbi supra vtrobique. art. 1. & 2.
g Matth 4.
h Psalm. 90.

CAP. IN ACTIONE. AVGVSTINVS IN ENCHIRIDIO CAP. LXV.

D IN actione pœnitentiæ, vbi tale commissum est, vt is qui cõmisit, etiam a Christi corpore separetur: non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris. Et reliqua.

S V M M A R I V M.

1 *Peccator suspendi potest interdum à communione.*

E NOta primo, quod hoc c. est desumptum ex Enchiridio Augustini; quamuis per errorem dicatur à Gratiano esse desumptum ex sermone de pœnitentia.

1 Nota secundo, quod pœnitens, ob aliqua peccata grauiora est arcendus, & ad aliquod tempus prohibendus à sacra communione, quod facit ad supra dicta in cap. *nonnulli sunt, qui arbitrantur.* i

i Eadem.

CAP. IVDICET. AVGVSTINVS SERMONE QVINQVAGESIMO.

F IVdicet seipsum homo in istis volũtate, dum potest *& infrà.* Vt si peccatum eius nõ solum in graui eius malo; sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atq; hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur Antistiti, in notitia multorum, vel coram totius plebis multitudine agere pœnitentiam non recusat, non resistat: nec lethali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem. Et reliqua.

Aug. in li. 50. hom. homil. ... Cap 17. & in lib. de pœnitentia medicinæ c. 5.

S V M M A R I V M.

1 *Peccato pro publico, an pœnitentia publica remissiuè.*

Nota

Nota quod [illegible] pro peccatis [illegible] publica pœnitentia [illegible], quo [illegible] in ca. *quando [illegible]*, *a* & diximus late in c. [illegible] *b*

CAP. MENSVRAM.
HIERONYMVS.

MEnsuram autem temporis in agẽda pœnitentia idcirco non satis apertè præfigunt canones pro vnoquoque crimine, vt de singulis dicant, qualiter vnumquodq; emendandum sit. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1. *Pœnitentia imponenda confesso arbitraria.*
2. *Confessarius vt tenetur iustam pœnitentiam imponere.*
3. *Pœnitentia iusta quæ sit, solus Deus nouit.*
4. *Pœnitentia septennis cuiq; peccata debita non probatur.*
5. *Pœnitentia in quem finem iunt, & fuerunt arbitrariæ.*
6. *Confessarius, in imponenda pœnitentia hæc consideret.*
7. *Confessarius moneat sic pœnitentias antiquas.*
8. *Pœnitentias aliquot antiquas reuocare vtile.*
9. *Pœnitentia, quæ minuenda confesso, & quæ non.*
10. *Abstinentia cibi minor, quam vitij mortificatio.*
11. *Abstinentia vitiorum cur melior, quam ciborum.*
12. *Ieiunium magnum à vitiis abstinere.*

1 NOta primo ex hoc c. pœnitentiam imponendam à confessario pœnitenti cõfesso esse arbitrariam, id est, arbitrio eius relinqui, quanta pœnitẽtia imponenda sit pœnitenti confesso.

Contra quod facit cap. *falsas.* *c* quatenus habet pœnitẽtias, quæ non imponuntur secundum decreta [illegible] esse falsas. Facit item quòd pro quolibet peccato mortali est imponenda pœnitentia septennis. *d* Quorum concordiam cum multis aliis ad eam spectantibus in dicto cap. *falsas.* satis superq; serio tractamus: & postea in Enchirid. confessariorum resoluimus.

2 Primum, quod confessarius debet curare imponere pœnitentiam iustam pœnitenti: tum quia ea minorem falsam Gregorius appellat in præcitato cap. *falsas.* *f* non eo quod nihil prosit, vel absolutionẽ irritam faciat: sed quia pœnitentem fallere potest, præbendo ei occasionem credendi se per illam plenè satisfacere: tum quia Abulensis, *g* circa finem dixit confessarium imponentem pœnitentiam pro suo libito sine alia circũspectione peccare: quãuis non declaret, an mortaliter, an venialiter: nisi quando nullam scienter iniungit. cui satis concordat Conciliũ Coloniense. *h* multa de hac re tangens & Adrianus, *i* ait, sacerdotem non debere condonare offensas contra Deũ factas sine multa prudentia & pœnitentia, argum. cap. *si quis prælatus.* *k* Et Maior, *l* non esse veri amici imponere paruam pœnitentiam, neque prudentiæ eius paruitate letari. Tum quia Concilium Tridentinum *m* declarauit debere confessarios pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate salutares & conuenientes satisfactiones, & pœnitentias iniungere. ita vt non leues pro grauibus iniungant; ne si fortè eorum peccatis conniueant, & indulgentius cum eis agant, eorum peccatorum participes fiant. Quo efficitur, vt constanter affirmemus non rectè fungi officio suo illos confessarios, qui omnibus vnam & eandem leuem pœnitentiam obligatoriam, & aliam grauiorem voluntariam imponunt.

3 Secundo, illam esse pœnitentiam iustam, quæ neque est maior, neque minor merita: quæque exæquat, & non superat pœnam peccatis confessis in purgatorio luendam argumento. *Iustitia.* *n*

Tertio, hanc soli Deo esse cognitam: solus enim ille nouit, quãta pœna debeatur in purgatorio peccato mortali per contritionem & confessionem condonato; quia solus ille nouit grauitatem peccati, & vim contritionis, & partem, quam absolutio sacramentalis tollit. Meritum item operis satisfactorij, tum sacramentalis, tum cuiuslibet alius, quod pro magnitudine vel paruitate gratiæ & deuotionis [illegible], vel minus, [illegible] satisfacit.

4 Quarto, vulgarum esse, vnicuique peccato mortali, iuxta canones, pœnitentiam septem annorum [illegible] dam esse. in quod [illegible] Gratianus. *a* Pro quo [illegible] quam nos textum potuimus inuenire, vt [illegible] præcitato ca. *falsas.* *b* quam [illegible] ceptas, *c* quod dicunt. Et [illegible] cum Hostiensi, *d* & Paludanus, *e* Antoninus, [illegible]. *f* Cui consonare videtur stylus concedendi indulgentias quadraginta, vel [illegible] numeri annorum, & dierum in pœnitentiam iniunctorum. Quod contrarium putamus [illegible] quod id tenet S. Thomas, *g* antequam idem sensit D. Hieronymus in hoc cap. Tum quia nec Gratianus [illegible] Ecclesiam septennem pœnitentiam in singula peccata statuisse, sed tamen pro grauissimis peccatis iniungi [illegible] fuisse. *h* Tum quia dici potest, illam pœnitentiam non fuisse [illegible] tam pro foro interiori, sed exteriori, vt probauimus in præcitato c. *falsas.* *i* Tum quia ibi ostendimus [illegible] quadragenas [illegible] canones pœnitentiales quos Hostiensis, *k* colligit ad forum exterius pertinere: quia ineptè imponerentur pœnitentia septennis pro vnoquoq; peccato ei, qui mille commiserit.

5 Quinto, quantitatem & qualitatem [illegible] pœnitentiæ nunc & semper relinqui, relictamque fuisse prudentiæ confessarij arbitrio, *l* non quidem, vt sentit glossa, *m* & Panormitanus, *n* & Antonius Burgensis, *o* ad effectum vt pœnitens completa pœnitentia iniuncta [illegible], vel [illegible] ua ab omni pœna purgatorij liberetur, quia [illegible] est, iuxta Magistrum & communem, *p* & probamus in d. cap. *Deus qui* *q* Nec etiam ad effectum, vt pœnitens ad pœnitentiam impositam acceptandam teneatur, secundum aliquos; sed ad effectum, vt anima [illegible], quod hunc mundum, & quoad alterum mediocriter [illegible].

6 Sexto, confessarium circumspicere debere in æstimanda pœnitentia magnitudinem & paruitatem peccati, & contritionis, & qualitatem personæ pœnitentis; [illegible] sit robustus, an debilis; iuuenis, an senex; assuefactus pœnitere, an nõ. An item videatur magnam [illegible] aut quamuis acceptet eam, nõ impleturus. An sit pauper an diues: magnopereque curare debere, ne pœnitentiam minus aptam imponat; Qualis est eleẽmosyna pauperi, ieiunium perpetuo morbo laboranti, austeritas magna delicato & in altiori loco posito. Qualis item, quæ imponitur vxori, filio, seruo, aut famulo, in notabile obsequiorum debitorum impedimentum vel in periculum [illegible] spiritualis, aut detectionis peccati occulti, iuxta [illegible] S. Antonini. *r* Qualis item peregrinatio mulieribus, iuxta Hostiensem, *s* maximè sine suis maritis, vel cum illis in longinquum: cum domi manentes sanctos [illegible] tu possint, ita Maior. *t* Qualis panis & aquæ, & [illegible] nis melancholico, & scrupuloso. Qualis item multa recitatio prælectori, & ad longas preces obligato, vt diximus in præcitato §. *ponat.* *v* & aliæ similes.

7 Septimo, confessarium pœnitenti dicere debere iustam pœnitentiam, quæ sibi imponenda erat, solum Deũ Opt. Max. scire: & timentes Deum, & cupientes vitar pœnas alterius vitæ antiquitus septem annorum pœnitentiam pro vnoquoq; maximo peccato mortali facere solitos fuisse, iudicantes tam longam pœnam, tam magnæ offensæ purgandæ adhiberi oportere: sed quod non intendit imponere ipse, nisi sponte velit eam suscipere. Et si responderit, se velle, & iudicat, illam impositam in pleturum, iniungat eam, quæ iusta videbitur, habito respectu ad eas, quæ prædictis canonibus pœnitentiales præcipiuntur. Nam vt habet Concilium Colon. vbi supra. *Iam quod sperandum non sit, vt communiter ab [illegible] iterum suscipiantur pœnitentiæ antiquæ: bonum tamen esset vt aliqui ad illas reuocarentur.* In quod mouet potest [illegible] formula antiqua concedendi indulgentias per relaxationem annorum, & dierum in pœnitentiam [illegible]; de quarum modo intelligendi paucula, quæ hoc in loco sentimus, remittimus ad repetitionem paragraphi in Leuitico. *x*

8 Octauo, quod confessarius pœnitenti nolenti acceptare tam magnam pœnitentiam satisfactoriam, debet diminuere

c Infr. dist. 5.
d Ca. hoc ipsum. 33. q. 2.
e Cap. 26. num. 13.
f Infr. dist. 5.
g Super c. 18 Mat. q. 49.
h De satisfactione. §. ex prædictis.
i In 4. de clauibus q. 2. col. 6.
k 33. qu. 4.
l In 4. sent. dist. 20. col. 3
m Sess. 14. ca.
n ff. de iustitia & iur. & l. iustitia. inst. eod. tit. instituti. & proœmiũ Gregoriani.

a In c. hoc ipsum § hinc in 33. q. 2
b Sum. 4.
c In d. c. hoc ipsum & ca. [illegible]
d [illegible] q. 2 [illegible] in a. [illegible] ædificandis
e 33 q 1. & c.
f [illegible] plures [illegible] de pœn. d. [illegible]
g In sum. de pœ. [illegible] & [illegible] miss. § qua. pœna
h In 4. sent. dist. 20 q. 2
i 3 part. tit. 37 c. [illegible]
k In 4. sent. dist. [illegible] q. [illegible] art. 2. quæstiuncula 2. & art. 3. quæstiuncula 2
l & qu. d. [illegible] q. 16 art. [illegible]
m In d. c. hoc ipsum § hinc [illegible]
n [illegible] 14.
o In dict. § [illegible] pœna.
p Cap. Deus qui de pœnit. & remiss. & hoc cap. [illegible]
q [illegible]
r Huius ca. [illegible]
s [illegible] Deus q.
t [illegible] 4
u In cap. 2. de [illegible]
v In 4. sent. d. [illegible]
x E. in repet. in Leuit. de pœnit. dist. [illegible]
y [illegible] part. tit. [illegible]
z Ca. [illegible] sunt ex [illegible]
In 4. dist. 17. qu. 12.
Num. 4. & supra dist. [illegible]
x Infr. ead. [illegible]

[illegible] parentem, [illegible] A
non aliam [illegible] M[illegible]
[illegible] testi[illegible] ext[illegible]
[illegible] concubenæ, [illegible] quod [illegible]
[illegible] & c[illegible] credit [illegible] pro[illegible]
[illegible], [illegible], quam [illegible]
acceptare, [illegible], vt di[illegible]
[illegible] b

10 Non [illegible], quod [illegible] tantior [illegible] cibo [illegible] mortificatio vitiorum. Contra quod facit, quod [illegible] videtur [illegible] abstinentiam a mortificatione vitij. Quoniam abstinentia cibi videtur [illegible] mortificatio [illegible] illud Pauli. c *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* Et illud Ambrosij. d *[illegible] a paradiso [illegible] [illegible] abstinentia ad paradisum reuocauit errantem.* re[illegible] in cap. *[illegible] die.* e Et faciunt alia multa, de quibus [illegible], & in cap. *non [illegible].* f

11 Ad quod responderi potest primo, quod Hieronym. non intendit dicere, abstinentiam non esse speciem mortificationis: nec separat illam a genere mortificationis, nisi tamquam speciem a suo genere. Secundo quod non loquitur de abstinentia & mortificatione vitiorũ: & melius esse mortificare vitia generaliter, quàm abstinere a cibo, per quod solum [illegible] vitium gulæ mortificatur: quia vnius [illegible] gulæ mortificatio est abstinentia ciborum. In quo [illegible] illud Papæ Pij, g relatum in cap. *[illegible]. h Nihil [illegible] prodest hominum ieiunare, & orare, & alia religionis bona agere: nisi mens ab iniquitate, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur.*

C

CAP. QVIS ALIQVANDO.

IOANNES CHRYSOSTOMVS.

QVis aliquando vidit clericum cito pœnitentiam agentem: & si deprehēsus humiliauerit se, non ideo dolet, quia peccauit, sed ideo confunditur, quia perdit gloriam suam.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitens verus [illegible] qui plus dolet de amisso honore, quam de amisso Deo.*

2 *Clerici, quo [illegible] plus dolere possint de beneficiis amissis, quam de gratia Dei perdita.*

2 *Clericos deteriores esse laicis, respectiuè.*

1 NOta primo, raros esse sacerdotes honorabiles, & qui actu honorantur, quos sui peccati mortiferi, per quod suam famam perdunt, rectè pœniteat. Ex quo [illegible] glossa [illegible] id, quod in eam infra dicemus.

Nota secundo, pœnitentem magis debere pœnitere peccati, & dolere de ipsius commissione, propterea quod offensa Dei est, quam quod per illud perdit honorem, famam, gradum, beneficium, vel alia bona quæcunque ecclesiastica vel profana. Tum quod B. Ioannes Chrysostomus ait non sufficere, vt pœniteat, & doleat, ideo quod honorem & famam perdit: & constat, honorem bonorum [illegible] esse maximum, iuxta Philosophum & S. Thomam, k & glossam memorabilem in ex[illegible] *[illegible] confessorem.* Ioann. XXII. l & glossam cap. *sua.* m Pro quo [illegible] illud. n *Melius est bonum nomen, quam diuitiæ [illegible].* [illegible] illud. o *Curam habe de bono nomine; quia illud magis [illegible] quam mille thesauri.* Tum quia vna de conditionibus requisitis ad contritionem legitimã est, quod magis doleat propter Deum, seu amorem eius, quia offendit illum, & displicuit; quam propter aliquid aliud, vt [illegible] in cap. *pœnitentia.* 1. p & diximus in Enchirid. confess. q

Contra quod facit experientia, quæ est magistra rerũ, r [illegible], clericos & etiam laicos, qui admiserunt [illegible] quæ pro [illegible] perdunt, vel per sententiam per[illegible] beneficia, vel alia bona profana & laicalia [illegible] do Papam, Re[illegible] condonationem pœnæ

A [illegible] offendit Deo [illegible]

2 Ad quod [illegible] [illegible] D. Chrysostomi, [illegible] [illegible] Secundo [illegible] [illegible] du[illegible] [illegible] quod [illegible], [illegible] aliquis filius, qui [illegible] mortiferum [illegible] culpa [illegible], & [illegible] pœniter[illegible] [illegible] illum patrem, [illegible] patrem præsentis, quam de aliquo peccato [illegible]

B admisso. quod clare [illegible] vocabunt lacrymæ corporales, & singultus eius: magis tamen dolebit æstimatiuè siue appretiatiue de peccato mortifero contra Deum admisso, in hunc sensum, quod mallet non peccasse illud, quam patrem suum non esse mortuum.

Respondetur igitur secundo, quod licitè possunt præfati, de quibus arguitur, plus intensiuè dolere propter amissionem honoris, & bonorum, quàm propter offensam Deo factam, modo æstiment, & apprecient magis offensam Deo factam, quàm illorum iacturam. Ita, quod si daretur eis optio, mallent non offendisse Deum, nec per illam offensam eius amicitiam perdidisse, quam non perdidisse: vel non perditum iri sua beneficia ecclesiastica, vel alia profana & laica bona, quamlibet magna & pretiosa, iuxta illud, a *Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur. &c.* Et iuxta illud. b *Si quis venit ad me & non odit patrem suum, & matrem suam, &c. adhuc autem & animam suam non potest meus esse discipulus.* Replicanti autem, paucos esse, quos sic pœniteat, respondendum est, paucos esse [illegible], qui hoc expressè agant: sed multos, qui tacitè vel virtualiter id efficiant. Et nullos consecuturos veniam, qui hoc expressè, vel virtualiter non efficiant, vt in dicto cap. *pœnitentia.* dicemus: orandumque esse summopere Deum, vt misereatur nostri, & auxilietur nobis ad pœnitendum. Amen.

C

IN GLOSSAS.

2 NOta ex glossa posita in verbo *gloriam*, corollariũ lamentabile, quod infert ex hoc textu adiuncto notabili nostro primo: scilicet clericos esse deteriores laicis. Quod probat hoc c. quatenus habet peius eos pœnitere suorum peccatorum, quam laicos. Et confirmatur illo Elogio Hieronymi, c relato in cap. *transferunt.* d *Veteres scrutans historias inuenire non possum aliquos alios scidisse Ecclesiam, & de domo domini populos seduxisse, præter eos, qui sacerdotes a Deo positi fuerant.* Et illo August. e relato in c. *quantumlibet.* f *Non sum deteriores expertus, quam qui è monasterio defecerunt.* Cum tamen Hieronymus dicat, g relatus à Gratiano in ca. *qualis.* h vehementer ecclesiam Dei destruere meliores laicos esse, quã clericos. Vbi eleganter de more asserit, non solum episcopos, presbyteros, & diaconos & alios præpositos: sed etiam alios inferioris gradus, exorcistas, lectores, & alios omnes, qui domui Dei seruiunt, conuersatione & sermone populum, cui præsident præcedere debere. Ex quibus verbis potest videri desumptũ illud sacrosancti Concilij Tridentini. i *Nihil est quod alios magis ad pietatem, & Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita, & exemplum, qui se diuino ministerio dedicarunt.* & paulo post. *Quapropter sic decet omnino clericos in sortem Domini vocatos, vitam, moresq; suos omnes componere, vt habitu, gestu, incessu, sermone, aliisq; omnibus rebus nil nisi graue, moderatum, ac religione plenum, præ se ferant.* Quibus consequens primo est, magna laude dignos esse Præsules, qui omni cura & studio intendunt animum, ad [illegible] omnes clericos, iuxta illud prophetæ Hieronymi. k *Tempus est vt iudicium a domo Dei incipiat.* * *Et alibi scribitur. A sanctuario meo incipite.* * *[illegible] filios autem Leui omnes [illegible] nitatem.* Secundo [illegible] mas gratias esse agendas Deo, quod ætate nostra multi clerici, & religiosi [illegible] reformantur, vel reformationem [illegible] in quibus nos [illegible]; vidimus [illegible] ecclesiasticæ disciplinæ repa[illegible] clericis [illegible]. Tertio [illegible] errare eos, qui pec-

cati

b Inf. [illegible]
c Ad Cor. 9.
d Cap. 4. lib. de Helia & ieiunio
e 1. dist.
f Cap. [illegible] de cons. dist. 5.
g Epist. 1. [illegible] de consecrat. dist.
h [illegible]
i [illegible] in Mat[illegible] hom. 40
k Ethic. 4. [illegible] 2. 2 q. [illegible]
l [illegible] de bono nomine de verb.
m [illegible]
n Prouer. 22.
o [illegible] 41.
p [illegible] de pœn. dist. 1.
q [illegible]
r [illegible]
a Matth. 16
b Luc. c. 14.
c Ad cap. 3. Oseæ in commentar.
d 2. 4. q. 3.
e In epist. 137. ad Hipponenses.
f 47 dist.
g In commen. epist. ad Titum. [illegible]
h 2. q. 7.
i Sess. 22. c. de ref. [illegible]
k In cap. [illegible]
l 1. Petr. 4.
* Ezech. 9.

[illegible] in [illegible] ... is A debere [illegible] publice, quod [illegible] probat, ob [illegible] exemplo C[illegible] [illegible] Gratiano, a quod & [illegible] [illegible] hac [illegible] perpendit Dominus Hieronymus A[illegible] obhe[illegible] virtutes & [illegible] conditionum [illegible] Summi Sacramque Ordinis [illegible], & Reuerendissimum S.R.E. Cardinal[illegible] [illegible] b

a In ... [illegible]

b In li. de potestate Papa ... num. 104.

§. NON TIBI DICO.
IOANNES CHRYSOSTOMVS.

Chrys. hom. 31. in epist. ad Hebr.

NOn tibi dico, vt te prodas in publicum, neque apud alios. Et reliqua.

SVMMARIVM.

4 *Gratian cur solutiones istæ non expendantur in §. his auctoritatibus.*
4 *Peccata secreta, nec tenetur quis confiteri, nec debet, præterquam in sacra confessione.*
6 *Peccatum suum secretum, quod quis debeat fateri, octo argumenta.*
7 *Iudex interrogans reos crimina occulta, vt peccet.*
8 *Reum ante indicia, nec tormentis, nec iuramento cogendũ.*
8 *Lege naturali sumus liberi a fatendo peccata occulta.*
9 *Immo & obligati ad ea tacenda.*
10 *Infamans se tormentorum metu, vt peccet.*
10 *Tormenta & cruciatus non excusant propalantem ob ea sua crimina secreta.*
11 *Lege naturali vetamur scandalizare, & detrahere.*
12 *Præcepta Decalogi esse leges naturales.*
12 *Detractio vetatur octauo præcepto.*
12 *Prohibetur præcipue & principaliter latio falsi testimonij, & veri celatio.*
13 *Lege natura vetamur peccato consentire.*
14 *Iudex, quis fit detractor inordinate inquirendo.*
15 *Lege naturali defensio corporalis, & similis competit.*
15 *Interrogari nemo de crimine regulariter potest.*
16 *Famam seruare, cur melius, quam occulta puniri.*
17 *Iuramentum tortura spiritualis indicia requirit.*
18 *Consuetudo qua corruptela.*
19 *Positio criminalis & eam includens non obligat. num. 26.*
20 *Inducerem bis tantum tenetur fateri.*
20 *Infamia qualis ad requirendum necessaria.*
21 *Indicium duplex, & quod requirit inquisitio.*
22 *Testis vnus de crimine, sed non de indicio sufficit.*
23 *Indicium, & manifestum, & intimatum debet esse.*
24 *Potestas publica publica scientia ducenda.*
25 *Prælato interroganti occulta non est obediendum.*
27 *Interrogatus quis non respondens excusatur.*
28 *Famam fœdans restituat, etiam laesa sua fama.*
28 *Intellectus cap. qualiter & quando 2. de accusat.*

4 NOta hoc dictum celebre D. Ioannis Chrysostomi passim ab vtriusq; iuris peritis citatum: quod secũdum vnum intellectum probat, neminem teneri ad confitendum delicta sua, præterquam in sacra confessione. & secundum alium intellectum, quod male facit, qui secreta sua de[illegible]ta publicat.

5 Contra quos tamen duos intellectus facit primo l. [illegible] *bicumque. ff.* c quæ habet iudicem, vbicumq; æquitas [illegible] nerit, posse interrogare partes.

6 Secundo, quod Innocentius, d tenet reum debere respondere & conteri veritatem iudici interroganti super crimine notorio vel famoso: & quod eadem ratio videtur militare in aliis. Nam ratio quare tenetur respondere, in illo est; quia tenetur parere superiori præcipienti, e ac etiam in occultis iudex interrogans est superior: ergo, &c.

Tertio pr[illegible] cap. *dudum.* 2. f quatenus significat quemdam fuisse [illegible]rogatum, an plura beneficia curata possedisset.

Quarto præcitatum c[illegible] *super.* g quatenus habet quẽdam fuisse confess[illegible] [illegible] admisisse, & eius mediatorem fuisse.

c l. de inter... [illegible]
d In cap. dudum. 2. de elect. in glossa [illegible]
e [illegible] super. de confess.
f Cap. 2. de [illegible]
g De electio.
De confess.

A Quinto cap. [illegible], a [illegible] posse [illegible] id [illegible] super repetita.

Sexto c. [illegible] habet, reum [illegible] respondere, hoc est [illegible], nisi respondeat.

Septimo cap. *quidam* [illegible] Gregorius [illegible] præcepit, vt qui [illegible] libello [illegible] publicasset C[illegible] [illegible], proderet [illegible] satisfac[illegible].

Octauo, quod Augustinus, e sic dicit. *Iudex debet animaduertere quod [illegible] quam [illegible] interroget reum [illegible] quo contendit inquirere [illegible] si [illegible] inquisitio, & postea interrogaret, non [illegible], vt in cap. qualiter, & quando.* f

B 7 Quibus tamen non obstantibus hoc dictum D. Ioannis Chrysostomi est ten[illegible], & [illegible] fe[illegible] ex eo id, quod [illegible] d[illegible] [illegible] fallere vehementer [illegible] iudices, vt [illegible] nius in ea. *inter verba* h qui per tormenta [illegible] (quod [illegible] dam tortura est [illegible] immo & [illegible] illis, non probat [illegible] tibus interrogant & compellunt [illegible] super omnibus occultis contra cap. *er[illegible] nt.* i *Secretorum autem & cognitor Deus & iudex* [illegible] *.Chri. ana.* k [illegible] cap. *consuluisti.* l *Occulta verò & interiora [illegible] quæ solus nouit corda [illegible] hominum.* [illegible] tenuerunt Aretinus, m & C[illegible] Alexandrinus, n

C Iulius Clarus, o Hypolitus, [illegible] de [illegible] criminibus indiciis huiusmodi [illegible] quod [illegible] præceptis argumentis [illegible] præfati, & alij plerique contradicant: a quorum tamen Christiano [illegible].

8 Quorum primum est, quod lege naturali, & diuina sumus omnes liberi & [illegible] onere prodendi crimina nostra secreta [illegible] exteriori, vt probat Augustinus, q [illegible] cap. *si [illegible] autem* [illegible] contra [illegible] elogium D. Ioannis Chrysostomi [illegible] *Non dico tibi, vt te prodas* [illegible] peccatum tuum secretum publice, secundum glo[illegible] hic: at priuilegium Dei, vt pote superioris non potest [illegible] ab homine, vt inferiori, ergo nemo potest ab vllo iudice

D humano cogi ad publicanda sua secreta delicta.

9 Secundum, quod non solum præstat lege naturali, & diuina sumus liberi ab hoc onere prodendi nos & publicandi crimina nostra secreta: sed etiam [illegible] onere illo tacendi sub pœna peccati, per præta[illegible] secundum [illegible] *Quamfit graue, gloriari cum quis malefecerit* r & cap. *non* [illegible] *audiendi.* s quatenus habet, peccare, qui famam suam negligit, quanto magis qui dissipat.

10 Quod post alios confirmat D. Antoninus, t & sentit Caietanus, u dicentes peccare eos, qui seipsos infamant, etiam si metu tormentorum id faciant, ita quod [illegible]

E tormenta, & cruciatus non excusant propalantem ob ea sua crimina secreta: ergo nullus iudex humanus, cum legi naturali & diuinæ subdatur, compellere potest quemquam, vt se, suaue peccata prodat.

11 Tertium, quod lege naturali & Euangelica, x vetamur scandalizare proximum: & cùm peccata publice, vel publicare se peccasse sit scandalizare, vt colligitur ex Thoma, y & efficaciter probatur in cap. *præ[illegible] si ap[illegible] plebe.* & c. a. *si mala.* c consequitur, euangelica lege nos vetari publicando peccata secreto, & consequenter neminem posse ab vllo homine ad illud cogi.

12 Quartum, quod eadem lege naturali, & diuina est vetitum detrahere & infamare [illegible] quia præcepta Decalogi sunt leges naturales, & diuinæ secundum D. Thomam, d & detrahere est contra præceptum octauum Decalogi. Nam per illud, vt nos post alios tradidimus in Enchiridio Confess. ex mente S. Thomæ recepti, f & [illegible] Alexandri Halensis, g præcipue & principaliter prohibetur latio falsi testimonij, & veri [illegible] & secundario [illegible] significatio inordinata verbo [illegible] & factorum, quæ fit mentiendo, [illegible], detrahendo. Detrahit [illegible] bonam famam [illegible], qui falsum crimen [illegible] humana vel [illegible] imponens [illegible] eum, qui crimen secretum alterius, vel [illegible] reuelat, vel e[illegible]

h § fin. de iniuriis.
b De confess. lib. 4. c. 1 q. 1.
i Epist. 30.
k [illegible]
l Verò debet igitur de accusat.
m Item in cap. [illegible]
n In cap. de accus. etiam [illegible]
o [illegible]
p [illegible]
q In lib. de mendacio [illegible]
r In serm. 1 de verbis domini.
s 1. q. 1.
t [illegible] 1. D. [illegible]
u 2. 2. q. 73 art.
x Cap. vna quidam.
y Matth. 18 & Marc. 9.
a Cap. nobis.
b 2. 2. q. 43. art. 2.
c 2. q. 1.
d 1. 2. q. 94 art. 2 & 2. 2. q. 122.
e Cap. 10 nu.
f 2. 2. q. 122. art. ad 2.
g 3. part. quæst. 6.

ca[illegible] vt detegatur: ergo lege [illegible] & [illegible] iudices infamare, vel præstare [illegible] Cum ergo interrogare, & cogere [illegible] ad respond[illegible] de suis criminibus occultis non seruato iuris ordine, [illegible] proximo caussam [illegible] infamandum consequitur, lege naturali & diuina eos [illegible] hoc faciendo [illegible] & [illegible] nullatenus posse id iuste facere.

a Ad Rom. 1. — b De offic. delegat.

13 Quintum, quod lex [illegible] naturali & diuina. *a Digni sunt morte non [illegible] qui faciunt, sed & qui consentiunt [illegible] tibus [illegible].* b & alibi sæpe, vetat, ne quis [illegible] procurent, [illegible] peccent, imo ne consentiant illis peccantibus: at qui interrogat reum de crimine secreto, & cogit eum respondere de illo, non solum eo [illegible] peccato, quod ipse faceret infamando [illegible], præsertim cum esse persona publica, sed etiam curat & procurat, vt peccet, imo cogit peccare: ergo lege naturæ & diuina debent iudices ab hoc faciendo abstinere.

14 Sexto, quod audiens detrahere dicitur detractor & peccat asserendo, & non resistendo, vt prælati tradunt vbi supra, c post Bernardum, d declaratum à B. Thoma, e ergo a fortiori, iudex qui cogit proximum ad reuelandum peccata sua secreta per interrogationes citra iuris ordinem factas, dicetur detrahere: & consequenter legi naturali & diuinæ contrariare. Vnde in d. *canter verba* f notabimus, peccare iudicem, qui specialiter inquirit, vel per viam inquisitionis specialis procedit contra aliquem, nulla præcedente infamia, quia [illegible] famam illius, aut lædit, aut dat caussam læsioni inordinatæ contra iura, quæ prohibent specialiter procedi per viam inquisitionis contra aliquem non præeunte iusta infamia. g

c Num. 93. d Lib. 2 de consideratione ad Eugenium, circa finem illius. e 2 2 q. 73 art. 4. in corpore quæstio. f 21 q. 3 col. 6 [illegible] 48. g Cap. [illegible]

15 Septimum, quod lex naturalis, & diuina præbent homini facultatem defendendi se non solum corporaliter, iuxta l. *vt vim.* h sed etiam ciuiliter. i Et consequenter facit [illegible] ne teneatur impugnanti se arma sua, vel de domo præstare. Quod sentit iurisconsultus in d. l. *de minore.* k [illegible]

Non debet initium probationum de domo rei accusator sumere.

Et Imperator in l. *nimis graue est.* l ibi *Nimis graue est, quod petis vrgere partem aduersam ad exhibitionem eorum, per quos [illegible] negotium suat.* Ex qua lege, & naturali facultate defendendi [illegible] *Qui accusare volunt probationes habere debent.* m Et [illegible]; *Actore non probante reus absoluitur.* n Et illud. o *Nemo cogitur [illegible] de suo iure aliquid respondere* & quod in nulla legum, quæ sunt viginti duæ, alias viginti tres illius [illegible] fit mentio de interrogatione rei super crimine occulto.

Octauũ, quod adeo verum in lege naturali, & diuina, [illegible] iniquitatem in domo aliena, p & vt bona fama proximi seruetur: quod etiam episcopus non potest [illegible] clerico crimen, quod [illegible] commisisse, si non potest illud probare per testem singularem, q & eruditissimus idemque Pont. Max. Innocentius III. r expresse ait, non posse a prælato [illegible] contra clericum, etiam si duo, vel tres testes de visu id ei dixerint, si nulla infamia laborat. [illegible] Ecclesia Christiana seruare bonam famam [illegible], qui deliquit, quam punire delictum [illegible]. Plus enim nocet exemplum del[illegible] quod ex delicto reuelato per punitionem [illegible] condonatio delicti secreti prçterrti [illegible] mento c. *magnæ* s & c. *præcipue.* t quod [illegible] considerantes nihil non agunt: quo [illegible] crimina vera, vel falsa iustè, vel iniustè [illegible] puniantur, quo [illegible] famam crudelium quæ[illegible] contra l. *respiciendum* v ob quorum [illegible] peccata [illegible] Deus, [illegible] in quibus [illegible] eo plura [illegible], quo plura male puniantur.

s De verb. [illegible] q. 8. — v ff de pœn.

17 Nonum, quod [illegible] naturali [illegible], ne à tormentis [illegible], x at [illegible] dicenda veritate, quod [illegible], est tormentum [illegible] P[illegible], & M[illegible]. z Et adeo [illegible] confessi ob reue[illegible] etiam [illegible], vt ita[illegible] d. c. *[illegible]* a S. Tho[illegible]

A [illegible] non [illegible] interrogare reum, [illegible] cum, [illegible] omnia, probata, non [illegible] sitione [illegible] vsum [illegible] cedendum esse [illegible] vsu & consuetudine [illegible] consequentibus nec [illegible] ille est [illegible] de [illegible] pœnla, iuxta c. *quoniam [illegible] ca. [illegible]* notam & per [illegible] constat talem [illegible] contra [illegible], & diuinas & contra [illegible] cessionem ex [illegible].

19 Non obstant ea quæ supra contra [illegible] mus. Ad primum enim respondetur, quod d. l. *non [illegible]* non habet locum in criminalibus, vt dicit Bald. e ad [illegible] in d. Innocentium, f secundum mentem [illegible] bris & recepta, g dicit non teneri quem ad respondendum positioni criminali, nec alicui ciuili, ex qua necessario concluderetur crimen, quæ communis est sententia.

Ad secundum respondetur concedendo teneri ad respondendum, & confitendum iudici veritatem in notoriis & famosis, vt dicit Innocent. in locis in argumento citatis: negando tamen, quod idem teneatur in aliis facere, & quod eadem ratio id [illegible] suadeat in illis. Ratio enim, quare in notoriis & famosis tenetur respondere, est, quod interrogando de illis, interrogat de aliquo modo sibi notis, & secundum ordinem iuris, vt eleganter de more ait S. Thomas, h in hæc verba.

20 *Nemo tenetur iudici omnem veritatem confiteri: sed illam solum quam ab eo potest, & debet requirere iudex, secundum ordinem iuris; puta cùm præcessit infamia super aliquo crimine, vel aliqua expressa indicia apparuerint: vel etiam cùm [illegible] semiplena probatio:* quod ipsum repetit ibbi. i Quam doctrinam commendans Cardinalis, k addit primo. Quod non sufficit qualis qualis infamia, & frequens vox, sed talis, qua apud probos & prouidos viros reddatur persona de tali crimine rationabiliter suspecta.

21 Pro quo licet ipse non alleget est casus in ca. *qualiter, & quando* 2 iuncta glossa l

Secundo addit non sufficere indicia qualia qualia: sed tantum perfecta. Indicium enim, vt ille ait, dupliciter sumi potest. vno modo pro qualicumque signo, quod frequenti vsu indicium vocatur: alio modo propriè, vt iurisperiti indicij nomine vtuntur quomodo, ait, sumi in proposito, & distingui in indicium perfectum, & imperfectum. adeo vt multi testes singulares, nisi aliquis sit omni exceptione maior, non faciant apud eos vnum perfectũ; quia requirunt, vt probetur per duos testes.

22 Pro quo licet ipse non alleget, est doctrina Barthol. communiter recepta, m dicentis, quod illud dictum: Vnus testis facit indicium, est intelligendum de vno teste, qui testificatur de ipso maleficio: & non de vno, qui testificatur tantum de indicio: puta quod ipse fuit tali nocte repertus in loco vicino illi, in quo fuit factũ furtum. Quia tale indicium debet probari per duos testes: & non sufficit probari per vnum, argumento eorum, quæ notantur in leg. fin. n

23 Tertio addit idem Caieta. præfatæ doctrinæ S. Thomæ, pōderandum esse in [illegible], quod requirit, [illegible] manifesta, quod ait: esse referendum ad [illegible] ad factum, cuius est indicium, ita quod manifeste [illegible] cent tale factum. Secundo ad personam, [illegible] manifestent, quòd ipsa perpetrauerit tale [illegible]. [illegible] sicut præcedēs infamia de crimine debet esse talis, quæ infamet personam [illegible], quod indicia [illegible] talia, quæ personam [illegible] cent. Tertio quoad processum ita quod [illegible] mentur reo, [illegible] quod tenetur obed[illegible] & exigenti veritatem. Vnde [illegible] ipse non alleget, dandi [illegible] torqueatur.

[illegible] addit [illegible] indicia, ne[illegible] præce[illegible] reum ad respondendum, [illegible] obiiciat. Q[illegible] denique [illegible]

m In l. fin. ff de quæstionibus nu. 7. — b C. [illegible] hæreticis & l vbi [illegible]

[illegible] quę ex ratione naturali [illegible] quis non debet interrogari de occultis, [illegible], quod potestas publica, quę scientia publica duci debet, non debet de occulta.

24 Pro quo faciunt omnia iura probantia, quod iudices, qui vtuntur publica potestate, non debent iudicare secundum suam scientiam priuatam, sed secundum publicam, quam allegata, & probata inducunt, a ergo iudex non potest interrogare, neque cogere ad respondendum reum, nisi præuia probatione ad id sufficiente, in acta publica valide & rite deducta: & ita solum, præcedente notorietate, vel saltem infamia legitima, aut indiciis illi æquipollentibus.

25 Quam tamen rem prius tetigit S.Thom. b in hæc verba: *Prælatus non est iudex iudiciorum occultorum, sed solus Deus. Vnde non habet potestatem præcipiendi aliquid super occultis, nisi in quantum per aliqua indicia manifestatur, puta per infamiam, vel per aliquas suspiciones, in quibus casibus potest prælatus præcipere eodem modo, sicut & iudex sæcularis vel ecclesiasticus potest exigere iuramentum de veritate dicenda.*

Quibus duobus adde, quod potest reddi & alia ratio, non minus firma, nec minus apta, desumpta ex eo, quod subditus non tenetur obedire præceptis superioris hominis contra priuilegiu, vel præcep. superioris Dei vt habet c. *si dominus.* & ca. *Iulianus.* c & tradit S.Tho. d & priuilegio Dei, vt supra traditum est, liberamur ab onere detegendi peccata nostra; immo & iubemur tegere illa, nisi ob aliquam iustam vtilitatem. Quæ vtiq; ratio confirmatur ex eo, quod in simili ait idē S.Thom. te ceptus ab omnibus, e ibi. *Prælato non est obediendum contra præceptum Domini, secundum illud.* Act. 5. *Obedire oportet Deo magis, quā hominibus. Et ideo quando prælatus præcipit, vt sibi dicatur, quod quis sciuerit corrigendum, intelligendum est præceptum sanè, saluo ordine fraternæ correctionis: siue præceptum cōmuniter fiat ad omnes, siue ad aliquem specialiter. Sed si prælatus expressè præciperet contra hūc ordinem a Domino institutum, & ipse peccaret præcipiens, & ei obediens, quasi contra Domini præceptum agens. Vnde non esset ei obediendum.* Ex qua confirmatione colligitur, quod iudex non habet potestatem cogendi reum ad iurandum de veritate dicenda, nisi infamia, vel semiplena probatio præcesserit, vt prædictum est in nono fundamento nostræ conclusionis, per quę satisfactum est arg. 2.

Ad tertium autem respondet aliqui, quod tenere duas Ecclesias curatas non sonat directè crimen: & ideo interrogatus de illo, non censetur interrogatus de crimine. Quam tamen solutionem efficaciter confutat Innocentius in hæc verba: *Quod si ut non tenetur respondere, an sit criminosus, sic nec illis positionibus, per quas peruenitur ad illud.*

26 Ex quibus aperte colligitur id, quod ait glossa, f quod sicut nemo tenetur respōdere positioni criminali: ita nec vlli, ex qua infertur crimen. Quare melius respondet ibidem ipse met Innocētius quod fuit notorium, vel famosum eas tenuisse illum, qui fuit interrogatus: nos autem loquimur de crimine occulto, scilicet nec notorio nec famoso, nec semiplenè probato per proximè dicta.

Ad quartum respondetur quod c. *cum super.* g non probat ibi quem fuisse interrogatum, & missum respondere super simonia: sed illud, scilicet fuisse quem eam confessum & ita non infertur ex hoc illud, cum à diuersis non fiat illatio. h

Ad quintum respondetur id, quod ad primum: nempe ca. vltimum i loquitur [illegible], immo & quod loquitur, quando est præsumptio faciens aliquam semiplenam probationem.

27 Ad sextum, quod ca. 2. k non loquitur de quolibet, qui iussus respondere positioni, non respondet: sed de eo, qui absque rationabili causa respondere recusat; qualis non est, qui recusat eo quod positio sit criminalis, vt glossa recepta ibidem dicit, & supra satis superque monstratum est.

28 Ad septimum respōdet primo glossa, quod loquitur de occulto criminoso criminis manifesti. Contra quam faciunt deducta in responsione ad secundum, & ideo respondetur secundo, quod Gregorius, l non præcipit simpliciter alicui, vt reuelaret suum delictum secretum: sed dicendo [illegible], vt [illegible] vel faceret [illegible] de [illegible] [illegible] Cum [illegible] ert [illegible] de [illegible] potest [illegible], non [illegible] illud [illegible] de illo, [illegible] famam [illegible] non poterat resarcire, nisi reuelando & infamando se: quo casu, tenetur se prodere. Quia qui læsit famam alterius, & non potest resarcire illam, nisi infamando se ipsum, & reuelando se maculam illam infamandi, tenetur id facere, secundum Scotum, i & secundum Gerson. m & relatam a nobis in repetitione ca. *inter verba.* 11. q. 3. & in Enchirid. Confess. f

29 Ad octauum respondeo, mirari me primum, quod Angelus, vir alioquin doctissimus, dixerit illud. Deinde quod nec Augustinus, nec Hieronymus in additionibus eius illi rei agnauerint ibidem. Tertio quod nec Angelus nec ipsi perpenderint, quod §. *debet.* g quem Angelus profert, nihil disponit de interrogatione, sed solum de facienda copia inquisito capitulorum, de quibus est inquirendum. Verba enim eius hæc sunt: *Debet igitur esse præsens is, contra quem facienda est inquisitio, nisi se per contumaciam absentauerit. & exponenda, sunt ei capitula, de quibus fuerit inquirendum.* Super quo Panormitanus in c. ceptis [illegible] quærit: An valeat processus capitulis, seu positionibus non editis. Et respōdet valere, si non petatur copia, & nec dat, nec vllus aliud vult, quod quis inde interrogationis faciendæ ibi disponi. Quarto vehementer moueor, quod dicat, quod non valet processus, si præponitur inquisitione, & post interroget: cum contrarium ille §. dicat, decernens, omnino esse dandam inquisito capitulorum, super quibus contra illum inquirendum est, copiam.

30 Ex quibus omnibus infertur, falsam esse opinionem, & malam praxim eorum, qui censent interrogari posse quem de crimine, cuius non est infamatus, nec vllis indiciis in id sufficientibus notatus, eo quod sit alio crimine infamatus, immo & conuictus. Quod iterata his, argumentis, & actionibus probauimus alibi, b quos qui legerit operæpretium meo iudicio fecerit: quæ, gratia breuitatis hic non repeto.

VERS. SECRETA.

GRATIANVS.

SEcreta namque peccata, secreta confessione p & occulta satisfactione purgantur. Et reliqua.

SVMMARIVM.

31 *Publica peccata an publicè confitenda?*

31 NOta quod hic locus significat, a contrario sensu, publica peccata esse publicè confitenda, quod ipsum vers. eo vero quæ posita infra, confirmat auctoritate Augustini. Quod quemadmodum sit intelligendum, videlicet declarauimus in c. 1. in princ. & melius, in c. *sacerdos.* k

§. NVNC AVTEM.

IOANNES CHRYSOST. HOMILIA XXXI. AD CAP. XIII. EPIST. ad Hebræos.

NVnc autem si recorderis peccatorum tuorum & frequenter in conspectu Dei pronuncies, & pro eis clementiam eius deprecaris, citius illa delebis. Et reliqua.

SVMMARIVM.

32 *Peccati omnis memoria ad quid bona, vel mala.*

32 NOta ex hoc dicto B. Ioannis Chrysostomi, & ex illis supra, sc. post [illegible] *Ita bona* [illegible] *tua contritione,* peccati commemoratio [illegible] quod facit illud Ezech. [illegible] *in amaritudine animæ meæ.* Et illud [illegible] *contra me est semper,* id est, assiduè illud [illegible] obuersor animo velut [illegible] quod tamen facit illud. [illegible] illud p *Auferte malum cogitationum vestrarum* [illegible]

a Leg. illicitas § veritas ff. de offic. præs. [illegible] 7. c. a iudi. art. 1 q. 7. [illegible] pro uno pastore. § quia vero de offic. delegat.
b 2.2. qu. 33. art. 7. ad 5.
c 11. q. 3.
d 2.2. q. 33. art. 7.
e Ind. 2.2. q. 33 art. 7 ad 5.
f In c. 2. de confess. lib. 6.
g De elect.
h Leg. Papinianus ff. de [illegible] vlt. de [illegible]
i De confess. lib. 6.
k De confess.
l In d. c. qui [illegible] q. 2.

Ind. q. 69 art. 1 & 2 & Ind c. 2. de confess.
In 4. lib. [illegible] q. 4 art. 1. [illegible] art. 6 ad 10 & in paruo Opusc. tit. [illegible] respons. [illegible] quæ nunc est in primo Opusc. suis tom. [illegible]
b [illegible] de iud. num. 2.
Ead.
k Num. 87 supra dist. 6.

a Sup. cad. num. 2.
b Cap. 1. 12. q. 1.
c Lib. de summo bono. c. 10.
d 81. dist.

[illegible] prout dicet, ipsa enim e [illegible] tia, non sit [illegible], vt [illegible] est tamen occasio [illegible], quia tolli [illegible] delectabilia, quae [illegible] magis ad suam [illegible] losophus [illegible]. Quod fit, vt [illegible] *valet*. d consul [illegible] utunt, [illegible] nes [illegible]. Quae [illegible] tabile, vt [illegible], quando [illegible] tur, [illegible] ad poenitendum, & [illegible] commendari, & ad [illegible] ad [illegible] aliqua pia opera pro [illegible] ut [illegible] vt sentit glossa & [illegible] adducta: non est tamen vtile, [illegible] valde [illegible] tur, vel renouetur [illegible] do [illegible] delectandum, vel laudandum, [illegible] peccati in illo d recidendi, vt probant in contrarium adducta.

§. ITEM IN LEVITICO.

ITem in Leuitico, & infra. Sacerdos ergo numerum annorum vsq; ad iubelaeum supputat. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentiae Iubilaei tractatus auctoris summa.*

1 ADmonemur [illegible], candide lector, [illegible] ab [illegible] annos [illegible] iubelaeo [illegible] Commentariis [illegible] §. qui de anno [illegible] veteris [illegible] in quo largissime [illegible] de indulgentia iubilei, [illegible] quae Sancta Romana Ecclesia olim [illegible] quoque anno, [illegible] tamen [illegible] gentia [illegible] excusas [illegible] S. D. N. Gregorij XIII. [illegible] indulgentia [illegible] altera vero [illegible] Et quia [illegible] opere praetermissa [illegible] summarium [illegible] hic iubemus.

Primum principale, [illegible] iubelaeus [illegible] notabili primo. Quid [illegible] iubelaeus Hebraeorum [illegible] iubelaeus Hebraeorum [illegible] nostrum [illegible] fuerit. Et quotus sit [illegible].

Secundum principale, quod [illegible] indulgentia plenissima [illegible], & quo [illegible] notabili sexto. Et quis e [illegible]. Et a quo die incipit annus [illegible] notabili [illegible] quarto. Et quae indulgentiae [illegible] notabili [illegible] quinto. Et quae [illegible] notabili [illegible] octauo. Et indulgentia in [illegible] notabili sexto.

Tertium principale, unde hoc verbum Indulgentia deducatur, & quod [illegible], & [illegible] vox latina [illegible] vigesimo, & ad quid [illegible] notabili [illegible]. Definitio eius [illegible] hac materia accipitur, exactius [illegible] hactenus [illegible] data notabili vigesimo. Nempe, *quod est remissio poenae temporalis debitae [illegible] peccatis [illegible] extra sacramentalem absolutionem [illegible] rationabilem caussam, [illegible]* [illegible]. Cum omnes [illegible] declarata [illegible] & quot [illegible].

Quartum principale, quod indulgentia diuiditur in ple[illegible]

[illegible] & [illegible] decimo nono.

Quintum principale, quod [illegible] Quis [illegible] & quid [illegible] primo.

Sextum principale, quod merita Christi, [illegible] notabili duodecimo.

Septimum principale, quod sit, & [illegible] haustus: & [illegible] ex meritis Christi [illegible] quod [illegible] & [illegible] & alia huc pertinentia [illegible].

Octauum principale, quod [illegible] per poenitentiam peccato, vt [illegible] debita. & quid sit purgatorium locus, qui in indulgentiae praesupponunt esse notabili decimo sexto.

Nonum principale, quod indulgentiae valent, quantum sonant. & [illegible], quam [illegible], cum pluribus ad id pertinentibus, notabili vndecimo.

Decimum principale, quod ad [illegible] indulgentiam, [illegible] requiritur: An autem debeat [illegible] ad [illegible] & id genus alia notabili decimo quinto.

Vndecimum principale, Romanum Pontificem esse primum, & summum [illegible] thesauri dispensatorem: solum[illegible] que posse plenam indulgentiam [illegible], & illam concedere [illegible] non exclusa tamen Concilio Oecumenico [illegible] facere potest, [illegible] b quem [illegible] Felinus. c [illegible] episcopos esse ordinarios, [illegible] secundarios [illegible] dispensatores ad concedendas indulgentias minus plenas, & [illegible] non autem parochos, nec alios inferiores episcopis: & alia [illegible] non poenitenda.

a Int. quod autem de [illegible] & [illegible]
b In quodam sermone
c In serm. de indulgentiis. col. fin.

Duodecimum principale, quod [illegible] parochi, & inferiores episcopis non possunt concedere [illegible] indulgentiam: possunt [illegible] communicare [illegible] sua merita, [illegible] quoad [illegible]. Praelati quoque inferiores [illegible] congregationis, [illegible] communicare merita suarum congregationum pro benefactoribus satisfacta: quia id non est concedere indulgentiam, vt ex definitione eius posita in dicto notabili vigesimo colligitur, & ex S. Thoma communiter receptod.

d In 4. d. 20. quaest. 4.

Decimumtertium principale continet praedictas duas extrauagantes nouas S. D. N. Gregorij XIII. cum multis glossis vtilibus a nobis additis.

CAP. QVEM POENITET.

AVGVSTINVS CAP. X. DE VERA ET FALSA POENITENTIA.

QVem poenitet, omnino poeniteat, & dolorem lachrymis ostendat. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Poenitentia interior contritio, & quae legitima.*
2 *Poenitentia, quae lachrymas necessario requirit.*
3 *Confessio [illegible] tenda [illegible].*
4 *Confessio facta [illegible], vt debet [illegible].*
5 *Venialia peccata [illegible].*
6 *Confessarius arbitratur, [illegible] indulget. nu. 8*
7 *Canones [illegible].*
9 *Peccata [illegible] sacramento.*
10 *[illegible] speciale conjiciens.*
11 *[illegible].*
12 *[illegible], vt satisfacit.*

1 NOta primo ex hoc cap. ad [illegible] poenitentiam [illegible] contritionem, [illegible] e[illegible] [illegible] omnium peccatorum, [illegible] in iis de [illegible].

e In [illegible] tentia [illegible]

[illegible], quod poenitentia [illegible] debet confi-

[illegible] [illegible] me, quod est verum in [illegible], [illegible] [illegible], id est pœnitudo, siue displicentia peccati, & dolor [illegible] [illegible] necessaria, & [illegible] [illegible] a peccato, & noua vita, & displicentia quædam [illegible] Lutheranum, contra quos est Augustinus relatus in cap. *non sufficit*, a & ibi latius dictum est. & definiit sacrosanctum Concilium Tridentinum, per hæc verba: *Declarat igitur sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato, & vitæ nouæ propositum, & inchoationem, sed veteris etiam odium continere.* Lacrymæ autem corporales, etsi sunt vtiles, & optandæ: non tamen sunt necessariæ, vt diximus in cap. *satias*. c

3 Nota tertio, quod Augustinus videtur significare per illa verba: *Repræsentet vitam suam Deo per sacerdotem, præueniat indicium Dei per confessionem*, non condonari peccata sine confessione, & ob hoc allegasse Gratianum hoc cap. Quod tamen est intelligendum de confessione in voto, & proposito faciendi eam statim, vel tempore debito, & non de actuali & reali. Quia, vt prædictum est supra, d interdum, & frequenter sine illa condonantur peccata, vt vbi supra præfatum Concilium declarauit per hæc verba: *Docet præterea sancta Synodus, contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingere, hominemque Deo reconciliare priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur.* id, quod idem probat eadem sancta Synodus sess. [illegible] cap. 24.

4 Nota quarto, quod ex illis verbis; *Docens corporali præsentia confitenda esse peccata non per nuncium, non per scriptum manifestanda:* colligitur sacramentalem confessionem debere fieri personaliter: & non posse fieri per procuratorem, neque per nuntium, nec per alium negotiorum gestorem, nec per epistolam, vt alias hic diximus, dummodo id possit facere per semetipsum. Quod autem si non potest respondere, Diximus illa duo, quæ tradidimus in c. *fratres*. e & Enchi. conf. cap. 21. num. 36. Alterum est, quod non tenetur ad confitendum per alium, nec per scriptum, nec per interpretem. Alterum vero quod si id faceret, valeret confessio, & absolutio, quæ scriptæ mitterentur secundum Paludanum, f & clarius Adrianum. g Tum quia illa, quæ per interpretem fit, semper fuit & est in vsu Ecclesiæ: & eam, quæ per scriptum a pœnitente præsente fit; probat glossa. h Tum quia falsum est de ratione intrinseca confessionis esse, vt sit secreta. Concilium enim Tridentinum, i expresse ait, eam publice fieri posse, licet nemo ad id teneatur, tum quia alioqui confessio, quam tertius insidiose audiret, nihil valeret: tum quia hoc ca. habens non esse faciendum per scriptum intelligi debet, quando verbo commode fieri potest, ne contradicat præfato cap. *qualis*. quod secundum vnum intellectum glossæ habet, ea per scripturam fieri posse: quod intelligendum est aliquando, tum quia hæc opinio misericordiam Dei, virtutem sacramenti pœnitentiæ, & deuotionem pœnitentium auget: opposita verò à confitendo alienæ linguæ homines, & mutos scientes scribere, & ægrotos in domum parochi ægrotantis migrare nequeuntes reuocat.

5 Nota quinto, quod illa verba huius cap. *Per confessionem fit veniale quod operatione erat criminale* non sunt ita intelligenda, vt significent, peccatum mortale fieri veniale, prout veniale est alterum membrum diuisionis peccati in mortale & veniale, vt etiam nos diximus post S. Thom. k in Enchirid. confess. l sed pro digno veniæ, siue quod habet causam, ob quam veniam meretur, vel est meritum iuxta glossam m & B. Thomam, n dicentes peccatum triplicíter dici veniale, vt in prædicta glossa dictum est.

6 Nota sexto ex illis verbis: *Ipsi enim sacerdoti plus tamen possunt proficere plus iam confitenti, in parcere:* colligitur posse dispensare circa canones pœnitentiales, diminuendo pœnam in eis decretam pœnitenti sibi confesso. In quod dicit hunc textum optimum, & singulare Panormitanus, o quem probat Felinus, p cuique plurima addunt posteriores, præsertim Decius, q parum digesta, & multis allegationibus obscurata.

Primum enim omnes præsupponunt, esse multos canones pœnitentiales, id est, qui taxant pœnitentiam immodum quibusdam criminibus: quod quidem verum [illegible] [illegible] enim quadraginta septem collegit [illegible] [illegible]. a

7 Secundo præsupponunt [illegible] conditores illorum canonum [illegible] vt confessores teneretur imponere pœnitentibus sibi confessis pœnas in eis [illegible], quod non videtur verum, vt diximus in cap. *falsas* b & etiam in cap. *mensuram*. c

Tertio, quod confessarius potest diminuere pœnas in eis taxatam, quod verum est, & quotidie [illegible] [illegible]: quia pœnitentiæ interioris fori sunt arbitrariæ vt habet c. *mensuram*, vbi bona glossa quam ibi [illegible] d

8 Quarto, quod probatur optime confessarium posse dispensare circa canones pœnitentiales [illegible] non videtur verum: tum quia nulla dispensatio [illegible] fit hic mentio: tum quod verbum *parcere*, non videtur satis bene aptari dispensationi. Quia dispensatio non dicitur propriè condonatio, nec [illegible] [illegible], seu legis, vel canonis relaxatio ex causa, vt definit glossa [illegible]. e Tum denique quod contextus expresse loquitur de venia & condonatione, quæ efficit ex eo, quod peccatori [illegible] sacerdotibus confitetur idem peccatum. Sic enim habet: *Quanto pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequitur gratiam remissionis.* Quæ [illegible] verba non significant, facultatem dispensandi esse [illegible] sacerdotibus, sed quod confessio eiusdem peccati [illegible] [illegible] plus prodest, & quod plures sacerdotes plus possunt parcere per plures absolutiones, quam [illegible] per vnam si ne villa dispensatione. Quod est verissimum, & videtur notandum: tum quia pudor & afflictio animi, & labor pluribus confitendi multiplicatus plus merentur, quam [illegible] assumpta, quod verba ex de contextu paulo ante præmissa probant, tum quod, vt diximus in c. *fratres* f absolutio sacerdotum, & pœnitentia per eos iniuncta, & gratia sacramentalis multiplicata multiplicant veniam, & condonationem peccati: & hic intellectus est contextui v. [illegible] de germanus, vt ibidem diximus.

Ex quibus sequitur, non esse verum, id quod dixerunt aliqui per hunc textum, scilicet posse parochos concedere indulgentiam pœnitentibus sibi confessis, cum eos absoluunt. Quos refellit Calderinus, g quem sequimur in tractatu de indulgentijs, h & merito; quia, vt ibi probamus nullus inferior episcopo habet potestatem ordinariam ad concedendas indulgentias.

9 Nota septimo, quod ex hoc intelligendi modo qui est verissimus infertur notabilis illa conclusio, quod non solum peccata nondum confessa: sed etiam iam confessa, etiam legitimè, iamque condonata possunt esse sufficiens materia sacramenti pœnitentiæ & posse in illa vtiliter confiteri, vt in dicto cap. *fratres*, i diximus: sicut & venialia, licet non sint necessario confitenda, vt tradidit S. Thom. k potest tamen quis vtiliter ea confiteri, vt diximus in glossa, l etiamsi ante fuissent confessa. Qua conclusione memini me vsum, audiendo confessionem [illegible] cuiusdam magnæ principis, quæ pridie alteri confessa commmunionem sacram sumptura voluit se reconciliari: & cum nihil eorum, quæ mihi confessa erat meo iudicio esset peccatum, etiam veniale sed tantum omissio consilij, dixi ei, vt confiteretur aliquod peccatum saltem veniale, etiam antea confessum. Quia de substantia confessionis sacramentalis est alicuius peccati confessio, secundum S. Thomam m & sufficit, quod sit alicuius venialis, vt ipse [illegible] [illegible] quod ipsa magna humilitate [illegible] [illegible] [illegible]. Nec obstat dicere, quod illa confessa fuit generaliter se peccasse cogitando, loquendo, & operando, quia confessio huiusmodi generalis non sufficit, vt latius diximus in cap. *fratres*. o & resolutius in Enchirid. conf. [illegible] ipsum noluimus absoluere quamdam religiosam confitentem se plurima, ac plurima peccata commisisse videndo, audiendo, tangendo, loquendo, incedendo contra præcepta Dei, & Ecclesiæ, & contra consilia, antequam specialiter aliqua saltem venialia, & saltem antea confessa confiteretur, quod vt arbitror frequenter occurrit in confessarijs in reconciliationibus, quæ fiunt ad communicandum a recenter confessis, ata dicens valde memorabile; non enim videtur sufficere confessio generalis [illegible] [illegible]

Marginal notes (left): a [illegible] rad. [illegible] 14 [illegible] — b Infra dist. 5. — d In glo. summa num 6. — e Num. 81. infra dist. 5. — f In 4 dist. 17. [illegible] 2 ar. 1. — g In 4 de con[illegible] quæst. 1. — h In c. qualis [illegible] quæst. 5. — i In dicta sess. 14. cap. 5. — k [illegible] 2. q. 72. ar. 5 [illegible] — l [illegible] — m [illegible] — n [illegible] — o [illegible] — p [illegible] — q [illegible]

Marginal notes (right): a In sum. [illegible] — b [illegible] — c Supra. e [illegible] — d Supra. e — e In cap. [illegible] rigor 1 q. [illegible] — f Num. 4[illegible] infr. dist. 5. — g In ca. ne[illegible] — h Supra — i [illegible] supra e. [illegible] — k Præcit [illegible] 1 In 4 d. [illegible] 2 ar 2 — l Summa [illegible] — m 3 par. q. [illegible] 4 art 2 — n In 4 d. [illegible] — o Cap. 2 num. [illegible]

... blice ad hoc, vt absolutio sacramentalis eam sequatur.

11 Nota octauò, quod id quod Augustinus hic subijcit, confiteri volentem eligere debere consiliarium scientem soluere, atque ligare, intelligendum est, vt diximus in ca. 1 a suprà; b vbi eadem verba repetuntur: & quod ibi ijt de confessione laico facienda, cum dicit sacerdotem intelligendum est, vt diximus sunt in gloss. summae. c Quod autem infra significat non sufficere confiteri occulte publica peccata, declarandū est, vt late declarauimus in capit. sacerdos. d

Nota nonò, quid Dominus Cardinal. determinat hic septem quaestiones per sex folia grandia, & stylo profuso, ac à iurisperitorum alieo. Quarum prima est: Vtrum quis possit confiteri sacerdoti per nuntium, aut literas. Cui breuius & vtilius responsum est in quarto notabili.

Secunda: Vtrum, sacerdote absente, teneatur quis et per literas confiteri: Cui etiam responsum est ibidem.

Tertium: Vtrum etiam necessariū sit confiteri proprio parocho. Cui respondemus affirmatiuè regulariter in dicto c. sacerdos, vbi est propria illius sedes.

12 Quarta: Vtrum quis possit alteri, quàm proprio sacerdoti parochiali confiteri ex priuilegio, vel mandato superiori. Cui respondimus affirmatiuè, ibidem.

Quinta: Vtrum religiosi habentes super hoc priuilegiū vel ab episcopo commissionem, possint sine licentia plebani absoluere. Cui respondimus etiam affirmatiuè ibidem.

Sexta: Vtrùm cōfessi religiosis, videlicèt Praedicatoribus, vel Minoribus habentibus priuilegium audiendi cōfessiones, teneantur iterum suo proprio sacerdoti parochiali confiteri. Cui etiam ibidem respondimus negatiuè.

Septima: Vtrum quandoq; quis possit licitè laico confiteri. Cui respondimus affirmatiuè cum certa modificatione in glossa summae, e infra dist. 5.

Nota a ... dist. a ... b ... c ... d ... sacerdos. e 3 par. nu. 3

A

CAP. QVAMVIS.

LEO PRIMVS EPISTOLA SEPTVAGESIMA OCTAVA.

QVamuis plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quae propter Dei timorem apud omnes homines erubescere non veretur. Et reliqua.

B NOta non esse necessarium confiteri publicè: licet sit laudabile id aliquando facere quod late satis supe...ijue tractauimus in cap. *fratres*, a quo etiam id sentiimus in cap. *quis aliquando*. b

a Dist. ... num. 91. b ... secunda supra ead.

CAP. QVIDAM.

THEODORVS CANTVARIENSIS ARCHIEPISCOPVS IN POENITENTIALI SUO.

QVidam Deo solummodo confiteri debere peccata, dicunt, vt Graeci. Et reliqua.

C

SVMMARIVM.

1 *Graecos confiteri debere, & solitos id facere.*

NOta, quod glossa in summa, c ex hoc cap. colligit, Graecos non teneri ad confitendum, nec confessionem, de qua loquimur, sacramentalem fuisse in vsu apud eos quorum vtrū que falsum est, & nullatenus hic textus probat, vt monstrauimus in 3. parte eiusdem glossae. d

c Infra dist. 5. d à num. 1.

DISTINCTIO SECVNDA.

PRINCIPIVM.

GRATIANVS.

QVia vero de poenitentia semel coepit haberi sermo, aliquantulum altius repetendum videtur, diuersorum sententias certis auctoritatibus munitas in medium proponentes. Alij dicunt poenitentiam semel tantùm esse vtilem: vnica enim est, nec iterari potest. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Caritatem semel quaesitam amitti non posse, haeresis.*
2 *Caritas viua, cur amitti potest.*

OMissis illis, quae parum vtilia hic proponuntur, solum in hoc principio annotandum est, quòd Gratianus in eius initio proponit quaestionem, quam late tractat. infra, a scilicet An poenitentia sit iterabilis: & in b *item sub* c. 1. tangit alteram, scilicet: An caritas semel quaesita possit amitti, quā late in hac dist. tract.

1 Et quia prior resoluenda est infrà, b hanc resoluendo cum hac glossa summae, dicimus primo, quod non solum est verum, sed etiam pro articulo fidei Catholicae credendum, caritatem semel quaesitam amitti posse in hac vita, in qua peregrinamur, & sumus viatores: immò & saepius ... & ... amitti, quantumcumque sit perfecta, quòd

a Dist. 3. b In dist. 3.

A egregiè Gratianus probat per cap. *firmum*. & cap. *tolle*, & alia multa cappa. a & nuper definitum fuit á sancto Concilio Tridentino, b in hęc verba: *Si quis dixerit iustificatum, vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseuerare posse, vel cū eo non posse, anathema sit*. & rursum c in haec: *Si quis hominem semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque ideò eum, qui labitur, & peccat, nunquam vero fuisse iustificatum, aut contra, posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare nisi ex speciali Dei priuilegio, quemadmodum de Beata Virgine tenet Ecclesia: anathema sit*. Et alijs in locis, d hoc multis alijs auctoritatibus probatur, & ante B illud omnium Catholicorum sententia fuit apud Magistrum, e vbi Sanctus, & omniscius ille Thomas f videndus est.

2 Secundo, quod licèt caritas viatoris, & peregrinantis à Deo in hac misera vita amitti, & quaeri possit, etiam saepius ac saepissimè, quamlibet perfecta fuerit, & consumata: tamen perfectissima, quae est comprehensoris, & iam in patria quiescentis, nullatenus perdi potest. Quia est vita aeterna, vel inseparabiliter adiuncta illi, quę amitti non potest

a Infra ead. b Sess. 6 c. 13. & can. 22. & 23. Can. quidem 23. c Canone 23. d In ca. 12. & 14. e In lib. 3. sent. dist. ... f Quaest. ... 24. art. ... 24. q. ... & in 2. 2. 24. art. ... quodlib. ... art. ...

mx [illegible] a [illegible] *vitam æternam*, [illegible] S. Tho[illegible].

Tertio [illegible] quarenes, quare caritas amitti potest, & quare [illegible] in via, [illegible] alia tradit S. Thomas scilicet, quod [illegible] tripliciter potest considerari. Primo ex parte Spiritus sancti mouentis animam ad diligendum Deum. Deinde secundum naturalem inclinationem ipsius caritatis, quæ inclinat ad bonum semper agendum. Tertio ex parte obiecti, in quo est, quodque est ipsa [illegible]. Et quod caritas primo modo considerata [illegible] ex parte Spiritus sancti mouentis animam, est inamissibilis, quia Spiritus sanctus non potest peccare, nec consequenter [illegible] ad peccandum mouere. *d* & caritas ob [illegible] mortiferum peccatum amittitur, vt tradit idem S. Thomas. *e* considerata etiam in secundo modo est inam[issibilis]. Quæ sicut igitur secundum naturalem suam inclinationem non [illegible] , neque qua [illegible] caritas non [illegible] ad peccandum. Tertio vero modo cõ[siderata] non potest [illegible] in patria in via vero sic: quia in patria ita implet [illegible] potentiam eius, vt semper actu feratur ad diligendum Deum, & ita nullum locum ei relinquit, vt [illegible] in contrarium, per quod caritas perdatur. In via vero est amissibilis, quia non implet omnino potẽtiam animæ ita vt illa actu semper feratur in Deum amãdum & ita relinquitur ei locus, vt per suum liberum arbitrium possit in contrarium [illegible].

Quarto principaliter dicimus, quod per hãc distinctionem videtur conciliari posse sacri auctores, quorum alij [illegible], caritatem semel quæsitam non posse amitti; alij vero contrarium ita vt eorum dicta intelligantur de caritate huius vitę considerata ex parte subiecti, quod est vertibile per liberum arbitrium. illorum verò asserta intelligantur de caritate alterius vitæ, vel de caritate huius vitæ considerata ex parte Spiritus sancti, qui eam infundit, & ex natura ipsius, quæ ad nullum peccatum inclinat.

Quinto, quod ex hoc videtur posse colligi profundior responsio ad *c. caritas. c. radicata* & alia, *f* innuentia, caritatem quæ perditur non fuisse veram, quàm illa, quam sentit gloss. *g* qua per vera intelligit perseuerans vsque in finem, vel *perducentem ad vitam æternam.*

Quoniam verbum vera propriè non significat illa, & à propria verborum significatione non est recedendum nisi aliter de mente dicentis constet, *h* & quàm illa significata per gloss. *i* scilicet quod per verbum *radicata*. intelligitur de caritate perfecta, quæ dat securitatem per spem [illegible], tum quia hæc suppletio palam est extranea significationi verbi *perfecta*. & verbi radicata. tum quia, vt ipsemet glossa sentit, quælibet caritas quamlibet magna, & quamlibet perfecta & radicata perdi potest, argumento c. *si Paul.* *k* & illius *l* *Qui stat, videat, ne cadat*. Et quamuis responsio prælata, quæ posset colligi ex prædicta doctrina S. Thom. sit profundior: germanior tamen esse videtur illa, quæ colligitur ex mente præfatarum glossarum; scilicet quod præcitata capp. non significant, caritatem quæ perditur non fuisse veram sed fuisse fragilem, & quasi fictam, siue fictilem vt dixit Gratianus, *m* & inefficacem, quæ non habuit effectum saluandi eam habentem. Quoniam licet verba illorum cap. paululum improprientur, non tamen improprientur ad libitum: sed cogente necessitate irrefragabili, quod licet facere, vt iura iuribus concordent. *n*

CAP. SI QVIS.

PATRES OCTAVÆ SYNODI.

Si quis semel notatus fuerit inuidiæ, vel contentionis vitio: & rursus in hoc ipsum inciderit, sciat se primam causam, ex qua inuidia, vel contentio nascitur in interioribus medullis habere reconditam. Oportet ergo eum per contraria, atque diuersa curari, id est, per humilitatis exercitium. Exercitia vero humilitatis sunt, si se vilioribus officijs subdat, & ministerijs indignioribus tradat. ita namque arrogantiæ, & humanæ gloriæ vitium curari vel curari poterit. vt alias legitur [illegible] mutabilitate adeptus consuetudine humilitatis affectus vlterius non incidat in arrogantiæ, & vanæ gloriæ delictum. Atque in singulis huiusmodi vitijs cura similis adhibeatur.

SVMMARIVM.

1 *Inuidia quid, & cur vitium.*
2 *Tristitia de malo alieno multiplex bona & mala.*
3 *Inuidia dicitur cap[italis], quia parit quinque [vit]ia.*
4 *Inuidia peccatum cur capitale & de se mortale.*
5 *Nemesis indignatio, eo quod Deus det bona malis.*
6 *Contentio quid, & quæ mortalis, vel venialis.*
7 *Contraria etiam [vi]tia contrarijs curantur.*
8 *Virtuosos habitus curandi ratio Christiana.*

1 NOS A primo inuidiam esse peccatum, quod latius prosequitur dominus Cardinalis hic referẽdo se re ad litteram S. Thomæ, *a* cuius doctrinam vtiliter abbreuiando, ac decerpendo in Enchir. Confess. *b* coniter eam ex eius mente [illegible], inuidiam esse *vitiũ inclinans ad tristandũ de bono alieno, eo quod suam excellentiam minuat*, quę definitio ex mente Aristot. lib. *c* & præd. S. Thomæ vbi supra quam pulchre Caietanus ibidem defendit. Dixi, *vitium*, pro genere, quia omnis inuidia est vitium. non tamen contra omne vitium est inuidia. Dixi *inclinans* quia definitur inuidia prout est vitium, & habitus generatus ex actibus inuidendi inclinans ad similes actus quod est proprium habituum, vt post eundem S. Thomam, *d* diximus in præfato Enchirid. *e*

2 Dixi *ad tristandum de alieno bono, eo quod minuit excellentiam suam* quia tristitia de alieno bono ob aliud respectum non pertinet ad inuidiam. Etenim tristitia de bono alterius, eo quod sit sibi malum pertinet ad odium. ea vero, quæ est de bono alieno, quatenus est damnosum sibi, vel alteri, & quæ potest esse bona, & mala pertinet ad aliud vitium, vel aliam virtutem. ea autem, quæ nascitur ex eo, quod ille indignus est eo, pertinet ad indignationem; quæ est mala secundum doctrinam Christianam quamuis non secundum Aristotelicam, vt docet S. Thomas vbi supra. In quo inuidia est illa tristitia, quę concipitur de alieno bono, eo quod diminuit excellentiam inuidentis, quæ semper est peccatum, & suo genere mortale, secundum eundem S. Thomam, *f* quoniam repugnat caritati, quæ inclinat ad gaudendum de quolibet bono proximi, quatenus est bonum ei.

3 Ratio autem, quare inuidiæ vitium dicitur capitale est, quia parit alia quinque, scilicet odium, susurrationem, detractionem, & de aliorum aduersis lætitiam, & de prosperis tristitiam, iuxta B. Gregorium *g* declaratum per S. Thomam vbi supra art. 4.

4 Porro inuidia interdum est lethalis, interdum tantũ venialis. Lethalis quidem primo, quando est de bono notabili proximi, scilicet scientia, honore, fama, diuitijs, fauore, veneratione, & id genus alijs: ea ratione, quod sua per illud excellentia diminuatur, per proxime dicta. Secundo, qui tristatur, eo quod non sint ei tanta bona temporalia, quãta alij ob finem mortiferum: quia eiusmodi [illegible] nem actum efficit mortalem, iuxta ea, quæ [illegible] in præcitato Enchirid. *h* Tristari autem de bono [illegible] malem est veniale tantum, tristari [illegible] tus; quale est tristari eo quod careat virtutibus, quibus alium videt ornatum ad finem [illegible], iuxta [illegible] rem S. Thomæ vbi supra.

5 Tertio, qui de bono alterio tristatur, eo quod Deus bona [ma]lis largiatur, quod est peccatum appellatum Nemesis, secundum omnes, maxime [illegible] in [illegible] dendo bona prouidentiam, quod [illegible] Caietanus, *i* dicit idem de illo, qui [illegible] malis in actibus mortalibus & fortunarum copia [illegible] euadit, contra illud. *k* *Noli æmulari in malignantibus*, id est,

a In 2. 2. q. 36. art. 1.
b Cap. 23. num. 118.
c 2. Rhetoric.
d 1. 2. q. 49. art. 2.
e Præludio 5. num. 7.
f Vbi supra art. 3.
g Cap. 17. lib. 31. Moraliũ.
h Præludio 9. num. 10.
i In 2. 2. q. 36. art. 2. & in Summa, verbo Nemesis.
k Psal. 36.

a Matth. 21.
b 2. 2. q. 24. art. 11. & 3. par. q. 89. art. 3. & 1. sent. dist. 8. q. 1. art. 2.
c In dicta 2. 2. q. 24. art. 11.
d S. sin. infra ead.
e In dist. qu. 24. art. 12.
f Infra ead.
g I. e caritas infra ead.
h Lex non ab. ff. de leg. 3.
i Cap. radicata infra ead.
k 32. quæst. 5.
l 1. Cor. 10.
m In §. si inf. ead. post fin cap. fin.
n Cap. cum expediat de elect. lib. 6.

... ne trad ... monem ... improbi.

6 Nota secundo, contentionem esse peccatum, quam esse etiam filiam vanæ gloriæ, diximus in Enchirid.consulta definiendo, à esse *altercationem inordinatam*, & consequenter semper esse peccatum, saltem veniale. cum omnis actus inordinatus, si est deliberatus, sit peccatum, saltem veniale, vt diximus in dicto Enchir. b Est autem mortiferum, vt c tradidimus, cum per eam contra perspicuam veritatem altercatur, circa ea quæ pertinent ad fidem sanctam Catholicam, aut ad salutem animæ, aut corporis necessaria: alias non peccat, nisi venialiter iuxta Caietanum. d

a Ca. 23 n. 11
b Pralud 7. a num 4.
c in ead. c. 23 num 54.
d In summa verb. conten tio

7 Nota tertio contraria vitia contrarijs virtutibus esse curanda: cōtraria enim contrarijs curantur, vt dicit glossa in c. *affectum*. e per illum textum, & hunc, quem ibi adducit. Vnde Hieronymus, f testatur legisse quoldá podagra & chiragra, quas ex epularum largitate contraxerant, laborantes, proscriptione bonorum ad simplicem mensam redactos conualuisse.

e 26 q. 7
f In c. legimus de consecrat. dist. 5.

8 Nota quarto memorabilem doctrinam ab omnibus discendam, vel iam scitam, in praxim deducédam ad eradicandum vitia, maximè quæ in puerili, iuuenili, & etiam virili ætate imbibimus, scilicet, vt nō solum peccatorum per ea commissorum nos pœniteat, & desinamus ea iam peccare. sed vt exerceamur in actibus contrarijs, per quos minuantur, & eruantur habitus vitiosi quæsiti per actus vitiosos. In quod est illud B.Gregorij, qui elegantissime de more scit ait, g super illud. h *Qui vult venire post me: Dominus ac redemptor noster via nostra veteri in vitijs enutrita cōtrarietatem opposuit nouitatis suæ.* Et infra: *Cœlestis medicus singulis quibusq; vitijs obuiantia adhibet medicamenta. Nam sicut arte medicina, calida frigidis ... frigida calidis curātur: ita Dominus noster contraria opposuit medicamenta peccatis, vt lubricis continentiam, tenacibus largitatem, iracundis mansuetudinem, elatis præceperit humilitatem.* Quare pij confessarij fuerit pœnitēti nimias, vel nimium delicatas, vel pretiosas escas edenti, suadere abstinentiam, nimis delicatas vestes induenti, cilicium rationabile, nimis ocianti & vaganti, exercitium vtile ac quietum, & alijs vitijs occupatis alia cōtrariarum virtutum officia: non tamen ad ea voto vel iuramēto adstringendo, argum. cap. *clericos*. i

g In hom. 32
h Matth. 16.
i De cler. coniug.

§. ITEM SINE CARITATE.

GRATIANVS.

ITem sine caritate nullo adulto peccatum remittitur: non autem habet caritatem, qui aliquando peccaturus est criminaliter.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum non remittitur absque caritate.*
2 *Caritas & gratia idem, aut inseparabiles.*

1 PRimò nota ex priori parte huius §. non remitti peccatum sine caritate. Pro quo facit illud Christi ad Simonem de Magdalena. k *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Et illud. l *Caritas operit multitudinem peccatorū.* Et illa multa Pauli, m quibus eam omnibus virtutibus præfecit. Et illud Prosperi. n *Caritas est mors criminum, vita virtutum.*

k Luc 7.
l 1. Pet. c. 4.
m 1 Cor. 13
n Inf. caritas est inf. ead.

2 Et illa ratio firma, quod licet S. Thomas, & eius sequaces, & Scotus, & eius asseclæ sibi aduersentur in eo, quod hi aiunt, vnam & eandem rem esse gratiam gratum faciétem & caritatem, & sola ratione differre, illi verò quod realiter differunt: omnes tamen conueniunt in eo, quod nunquam altera sine altera inuenitur, vt colligitur ex eodem S. Thoma. o Cùm ergo nunquam sine gratia crimen remittatur, iuxta illud. p *Iustificati gratis per gratiam ipsius*: quod id affirmat S. Thomas ab omnibus receptus, q & per ... nunquam etiam sine caritate remittetur. Ex qua ratione efficaciter infertur, quod etiam puero, & infanti non remittitur peccatum originale sine caritate: quamuis Gratianus hic significet contrarium, quatenus inquit, non remitti adulto. Quia peccatum ... originale per baptismum non remittitur ... gratia, secundum omnes: omnis quippe ... ... illa, secundum S.Thomam. a

o 1 2 q. 110 a. 3.
p Ad Rom 3
q 1. 2 q. 113. a. 8.
a In d. q. 113 a. 2. & 3 & quasi per tot.

Nota secundo ex secunda parte, quod Gratianus allegando, & non determinando, ait, caritatem semel quæsitam nunquam perdi posse. Si quidem non est ipse in ea opinione, vt constat ex §. *hac qua.* & ex multis alijs, quæ allegat infra, b licet tria capitula immediatè sequentia citet pro ipsa: quod glossa rectè adnotauit.

b Eadem.

CAP. CARITAS.

AVGVSTINVS AD IVLIANVM COMITEM.

Aug. in lib. de salutar. docum. cap. 4.

CAritas, quæ deseri potest, numquam vera fuit.

CAP. RADICATA.

AVGVSTINVS TRACT. VIII. IN EPIST. I. IOAN. IIII.

RAdicata est caritas? securus esto, nihil mali procedere potest.

CAP. VALIDA.

GREGORIVS CAP. XXII. LIBRO X. AD CAP. XL. IOB.

VAlida est vt mors dilectio, virtuti etenim mortis dilectio comparatur: quia nimirum mentem, quam semel ceperit, à delectatione mundi funditus occidit.

SVMMARIVM.

1 *Caritas via quamlibet magna perdi potest.*
2 *Mors & dilectio quomodo fortes.*

1 NOta primò, quod Gratianus citat hęc tria capp. pro sententia illorum, qui tenebant, caritatem semel quæsitam nunquam perdi, quod tamen falsum est, & hæreticum, vt supra dictū est in glossa summæ huius dist. per. c Concil. Triden. Pro quo etiam est illud. d *Habeo aduersum te pauca, quod primam caritatē reliquisti*: per quod hoc tenet S.Thom. ab omnibus catholicis recepte. e

c Can 23. & 23 sess 6.
d Apoc 2.
e 2.2. q. 24. a. 11.

2 Nota secundo ex cap. *valida.* adiuncta glossa intellectum illius. f *Fortis est vt mors dilectio tua*, scilicet quod sicut mors omnia soluit, vt habet authent. de nupt. g & ab omnibus terrenis separat: ita caritas, & dilectio Dei separat habentem eam ab omni malo affectu, cui concordat S. Thomas qui præfatum vers. in loco proprio sic exponit: *Sicut mors animam a corpore separat, vt iam nihil in præsenti vita homini liceat ambire: ita dilectio Christi, quem vere peruaserit, totum sæculo huic mortificat, & quasi insensibilem reddit, soluitq; Christo viuens, mundo mortuus est.* Pro quo est illud. h *Qui amat animam suam, perdet eam.* Caritas enim Dei efficit, ne animam nostram, quatenus est prona in terrena cœlestibus cōtraria, amemus: sed odio habeamus. Et illud. i *Christus semel mortuum est, iustus pro iniustis, vt nos offerat Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu.*

f Cant. 8.
g § deinceps coll 4.
h Ioan. 12.
i 1. Pet. 3.

CAP. CARITAS EST.

PROSPER CAPIT. XIII. LIBRO III. DE VITA CONTEMPLATIVA.

CAritas est, vt mihi videtur, recta voluntas & ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus auersa, iuncta vero Deo inseparabiliter, & ignita igne quodam Spiritus sancti, à quo est, & in quem refertur incensa, inquinamenti omnis extranea, corruptionis † nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, super omnia, quæ carnaliter diligūtur excelsa, affectionum

† al. ... pl.

[illegible] fine fine potentiam, [illegible] pluribus aucta, [illegible] semper [illegible] summa [illegible] bonum [illegible] præceptorum, [illegible] vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, anima sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum, sine qua nullus Deo placuit, [illegible] aliquis peccare nec potuit, nec poterit [illegible] ctuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseuerantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus, ex qua quicquid est boni operis viuit. Et reliqua.

B

SVMMARIVM.

1 *Caritatis exacta definitio.*
2 *Caritas & gratia [illegible] inseparabiles.*
3 *Caritas res creata qualitas animæ inhærens: habitus & virtus spiritualis, sed non de septem donis.*
4 *Figurata valde oratione vtitur hic Prosper.*
5 *Caritas terrenis inordinatis, non ordinatis aduersa.*
6 *Caritas non est habitus virtute naturali quæsitus, sed infusus à Deo, & est amicitia hominis cum Deo.*
7 *Bonum diuinum quomodo omnibus diligibile.*
8 *Deus sine dono fidei, vt cognoscibilis.*
9 *Deus vi naturali vt nosci, & diligi potest super omnia.*
10 *Deum sine dono fidei nosse non satis ad salutem.*
11 *Deum non omnes, qui putant, diligunt super omnia.*
12 *Caritas vt omnis inquinamenti extranea.*
13 *Caritas non minuitur, licet tota tollatur.*
14 *Caritas vt imminuta bilis, & augmentabilis sine termino; & an per omnem actum & additionem gradus.*
15 *Caritas vt superat omne bonum naturæ.*
16 *Caritas figuratè non propriè est, quæ Prosper ait.*
17 *Caritas vt vita animæ, sicut illa corporis.*
18 *Bonum nullum meritorium nisi ex caritate fluat.*
19 *Caritas cur dicatur omnium forma virtutum.*
20 *Caritas vt nullum facit impeccabilem.*
21 *Caritas cur refert in Deum omnia moraliter bona.*
22 *Caritas maxima virtutum contra hæreticos.*

PRimò nota, quod glossa huius cap. diuidit, & summat illud pulchrè, quã cui placuerit legere poterit.

Nota secundò, quod Prosper videtur definire caritatem. Cuius definitionem defendit hic Dominus Cardinalis sed nobis videtur magis more rhetorico laudare illam, & pulcherrimum encomium eius proponere, quam modo Aristotelico definire. Tum quia non ponit genus eius: neque est breuis, qualis debet esse omnis optima definitio secundum Aristotelicam doctrinam. Tum quia non aperit quidditatem caritatis: sed enumerat eleganter maximos eius effectus. Tum quia per hæc omnia, & sola Prosperi dicta nesciet quis, an caritas sit res creata, vel increata: substantia, vel quantitas: habitus, vel actus: virtus, an passio: naturaliter, vel supernaturaliter tantum quæsita.

1 Quare per dicta supra, *a* clarius dici potest, quod caritas, *est donum supernaturale, infusum à Deo rationali creaturæ, quo diligit Deum super omnia, & proximum sicut se ipsum.*

2 Cuius definitionis bonitas probatur primò; quia vt dictũ est, *b* supra, *c* secundum Scotũ & suos asseclas, *d* gratia gratum faciens, & caritas eadem res sunt, & non differunt, [illegible] ratione tantum & gratia gratum faciens est secundum omnes, quos etiam nos retulimus in Enchir. Confess. *e* in præcitato cap. *resuscitatus*. *f* donum supernaturale [illegible] à Deo rationali creaturæ, quo grata est ei, quæ nulla re [illegible] differt à prædicta nostra definitione, quam quod in illa dicitur, quo grata est ei, & in nostra locosius ponitur, quo diligit Deum super omnia, & proximum sicut se ipsum. Quæ duo esse [illegible] sunt vnum: quamuis [illegible] quidem nemo est Deo gratus, qui non diligit eum super omnia, nec contra [illegible] diligit Deum super [illegible]

[illegible] Tum [illegible] S. Tho. [illegible] quod [illegible] Deo, quod [illegible] non diligit eum super omnia [illegible]

Secundo [illegible] probatur [illegible] necessarium est diuina [illegible] ab [illegible] ab omnibus d[illegible] bus. [illegible] Dei, [illegible] creaturis [illegible] [illegible] virtutem [illegible] Per [illegible] nem [illegible] S. Thom. Per eadem [illegible] definitio [illegible]

3 Ex qua [illegible] Christi sequitur primo [illegible] d[illegible] ipsi creaturæ [illegible] in dict. cap. *[illegible] animæ*, & probat S. Thom. *f* hic & [illegible] gratum faciens secundum eundem. *g*

Secundo quod est habitus, & virtus [illegible] & [illegible] ipse [illegible] probat. *h*

Tertiò, quod caritas est quidem donum, sed non de numero septem donorum, quæ appellantur Spiritus Sancti, quæ prædixit Isaias, habitum iri à Christo in hæc verba: *Et requiescet super eum Spiritus Domini*, quorum nullum esse virtutem probat S. Thom. communiter receptus, *k* quem defendit [illegible] Caietanus [illegible] argumento Scoti. *l*

4 Nota secundò, quod Prosper in hoc cap. [illegible] virtutum in multis, [illegible] neque metonymia, [illegible] hyperbole [illegible] ne, ac alijs. Metonymia quidem [illegible] effectum pro causa. Siquidem, vt [illegible] caritas, quæ est habitus à Deo infusus, non est voluntas recta; sed causa faciens voluntatem rectam, & Deo gratam sic Augustinus ait relatus à glossa. *m* *Fides est credere quod nõ vides*: cum tamen fides sit habitus, & credere actus, [illegible] illa facit: ita etiam Azo & [illegible] dicunt, *n* appellationem esse sententiæ rescissionem: cum tamen non sit rescissio, sed causa rescissionis. Hyperbole [illegible] caritatem esse terrenis omnibus [illegible] me collecta Ecclesiæ significet, terrena [illegible] appeti, quatenus rogat in ea, vt sic [illegible] per bona temporalia, vt non amittamus æterna. Et quotidie petimus à Deo *panem nostrum quotidianum*, sanitatem [illegible] corpore sano, imo aliqua eorum cadunt sub merito de condigno secundum S. Thomam. *o*

5 Quapropter restringi debet hoc [illegible] inordinata: quibus tantum, & non ordinatis [illegible] caritas. Sic item id, quod subiungit, *inseparabiliter Deo coniuncta*, restringendum est ad inseparabilitatem ex parte Spiritus Sancti, à quo infunditur, & ex parte suæ inclinationis, vel consummationis, quam habet in patria: quia ex parte subiecti, quod est vertibile, [illegible] passim & facile perditur, vt diximus [illegible] à summa [illegible] taphora [illegible] & [illegible] vtitur [illegible] *quodam Spiritus* [illegible] enim [illegible] metaphorice.

6 Nota tertiò ibi: *A quo est*, quod [illegible] turali virtute, neque ex actibus [illegible] à nobis quæsita; sed à Deo [illegible] *q* *Caritas Dei diffusa est in cordibus* [illegible] [illegible] S. Thom. [illegible] verba: *Caritas* [illegible] [illegible] Deo [illegible]

Marginal notes:

Left margin: *a* Dist. 1. in c. [illegible] num. 4. *b* In c. a. caritas. *c* Eadem. *d* In 2 lib. sent. dist. 20. [illegible] 27. *e* Præud. 7 num 2 *f* num. 4.

Right margin: *a* 1. 2. q. [illegible] art. 3 & [illegible] in 2. dist. 20. *b* 1. Cor. 13 *c* Ead. epist. cap. 13 *d* 1. 2. q. [illegible] art. [illegible] & 4. *e* à num. 3 *f* 2. 2. qu. [illegible] art. 2. *g* 1. 2. qu. 110. art. 1 & 2. *h* In d. q. 23. art. 3. 4. & 5. *i* Cap. 11 *k* In 1. 2. q. 68. art. 8. *l* In 3 dist. 34. *m* Cap. in domo infra de consecra. d. 4 *n* In rubr. de appell. *o* 1. 2. q. 114 *p* Supra ead. *q* Ad Rom. 5. *r* 2. 2. q. 24 art. 8. *s* Rom. 6.

[illegible] *cendit ſuam [illegible] nobis ineſſe ne[illegible] Spiritus ſancti, qui eſt amor Patris & F[illegible] nobis eſt [illegible] caritas.*

a In ca. 4. de diuin. nom.

7 Nec obſtat illud [illegible] *a [illegible] & amabile eſt bonum diuinum, [illegible]* [illegible] diligendum eſt de [illegible] fundata ſuper cognitionem, & communicatione [illegible] bonorum: caritas [illegible] in [illegible] ſuper communicatione beatitudinis, quæ eſt bonum ſupernaturale.

8 Non etiam obſtat, quod Deus, cùm ſit ſummè bonus, [illegible] maximè diligibilis [illegible] conceditur, cum in ſe, prout eſt obiectum beatitudinis, maximè eſt diligibilis, [illegible] ſit in ſe maximè cognoſcibilis: ſed ſicut propter defectum virtutis naturalis noſtri intellectus nô cognoſcitur a nobis ſine dono fidei, vt finis ſupernaturalis: ita propter defectum virtutis naturalis noſtræ voluntatis, non poteſt à nobis ſine dono ſupernaturali ab eo infuſo diligi, vt conuenit noſtræ ſaluationi.

b 1. ad Tim. 1.

Non etiam obſtat illud Apoſtoli. *b Finis præcepti eſt caritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta*: nec illud gloſſ. ſuper Matth. 1. *Fides generat ſpem, & caritatem.* Nec illud Auguſtini relatum in cap. *ſicut ſeta.* *c* quod timor introducit caritatem. quia non ſignificât, quod illa producunt, vel efficiunt caritatem: ſed quod vel excitant ad exercendum actum eius, vel quod diſponunt animam ad merendum ſaltem de congruo infuſionem eiuſdem, vt reſpondet S. Thom. vbi ſupra.

c Infra ead.

9 Non obſtat etiam, quod homo exiſtens in peccato mortali, carens caritate poteſt Deum diligere ſuper omnia, vt tradit Caietanus, *d* ea ratione neruoſa, quod ſicut intellectus vi naturali poteſt cognoſcere Deum ſuper omnia diligibilem: ita & voluntas vi naturali poteſt diligere Deum ſuper omnia.

d In Opuſcul. tom. 1. tract. 4. & ſutu in 1. 2. q. 112. art. 1.

10 Non inquam hoc obſtat: quia vt colligitur ex eodem S. Thoma, *e* licet Deus vi naturali cognoſci poſſit, vt principium naturale, & finis naturalis omnium creaturarum, & conſequenter poſſit diligi, vt talis: non tamen poteſt cognoſci vi naturali quod eſt beatificator, & ſummæ beatitudinis auctor: quia id excedit omnem cognitionem naturalem & ita neque voluntas ſua vi naturali poteſt diligere illum tamquam talem beatificatorem ſine dono gratuito, quod eſt caritas. Et ſi replices. Intellectus per donum fidei additum ſuæ vi naturali cognoſcit Deum, vt ſupernaturalem finem beatificantem: ergo voluntas ſua vi naturali poterit ſeruri ſine alio dono caritatis ad ſummè, ſiue ſuper omnia diligendum eum. Reſpondeo argumentum eſſe neruoſum, ſed ſolubile, negando conſequentiam: tum [illegible] arguit ex effectu cognitionis naturalis munitæ dono fidei gratuito ad effectum vis voluntatis dono gratuito deſtitutæ: tum quia argumentum poteſt retorqueri in arguentem ſic: Vis naturalis intelligendi ſine gratuito dono fidei non poteſt credere, vt conuenit ſaluationi, Deum ſupernaturalem finem: ergo nec vis naturalis voluntatis poterit, vt conuenit, eum vti ſupernaturalem finem diligere ſine dono gratuito, quod eſt caritas.

e In præcitato art. 1.

11 Ex quibus infertur, poſſe quidem hominem, etiam poſt naturam per peccatû originale corruptam, per vim puram naturalem ſine dono fidei habere aliquam cognitionem naturalem de Deo: ſcilicet quod eſt principium, & finis naturalis creaturarum: qualem habuit Ariſtoteles: qualem item Hæretici, Iudæi, & Sarraceni & conſequenter poſſe illum diligere tamquam tale principium, & talem finem, ita vt putent ſe diligere illum (vt conuenit) ſuper omnia: non tamen credere, vt côuenit ſuæ ſaluationi ſine dono fidei: neque cum illo amare ipſum ſuper omnia, vt conuenit eidem ſuæ ſaluationi, niſi addito dono caritatis. Ad ſaluationem enim non ſufficit qualis qualis fides, nec qualis qualis dilectio: ſed perfecta; qua [illegible] credantur omnia credenda explicite, vel implicita, quæ niſi quiſque fideliter firmiterque crediderit, ſaluus eſſe non poterit, vt habet Symbolum Athanaſij, & cap. *firmiter* *f* [illegible] vt omnia præcepta [illegible] ad meritorum [illegible]

f De ſum. tri. nit. & fide cathol.

[illegible] *in [illegible] Et rurſum [illegible]* b [illegible] *ſ[illegible]* *per ſolam.* Et c [illegible] *ditatem.* Nec [illegible] aliud [illegible] licet [illegible] S. Thom. *d*

a Ioan. 1[illegible] *b 1 [illegible]* *c Cap.* *d In d. 1. 2. q. [illegible] 109. art. [illegible]*

12 Nota quartò ibi: *Inquinamentis omnium [illegible]* quod [illegible] omne [illegible] expellit. Quod [illegible] in hoc ſenſu, quod nullum peccatum, etiam quod [illegible] ue veniale inclinat & quod omni peccato [illegible] eo repugnat, vt per quodlibet mortiferum peccatum [illegible] liber leue omnino amittatur, iuxta ca. *cum renun[illegible]* tradit S. Thom. *f* Compatitur tamen ſecum omnia peccata venialia, vt idem S. Thomas receptus probat. *g*

e 32. quæſt. [illegible] *f 2. 2. q. 24. art. fin.* *g In eadem q. 24. art. 1[illegible]*

13 Nota quintò ibi; *Corruptionis neſcia*, quod caritas non poteſt corrumpi. Quod verum eſt, quoad hoc, quod non poteſt diminui, vt probat S. Thomas, *h* per illud *i Lampades eius*, ſcilicet caritatis; *Lampades ignis, atque flammarum*, & ignis ſemper aſcendit, vel extinguitur: & quia ceſſat ratio quare alij habitus diminuantur per ceſſationem actuum, iuxta illud Ariſtotelis. *k Multas amicitias in-appellatio ſoluit.* Quoniam caritas a ſolo Deo, vt dictum eſt, producitur, & conſeruatur: alij autem habitus per noſtros actus generantur, augentur, & diminuuntur. Non autem voluit dicere Proſper, illam eſſe incorruptibilem, quia, vt diximus, in gloſſa ſum. & in cap. *caritas. l* amittitur, & corrumpitur, auferente Deo illam ab habente propter peccatum mortiferum.

h In d. q. 24. art. 10. *i Cant. 8.* *k 8. Ethic.* *l 1. ſupra ead. amittitur.*

14 Nota ſextò ibi; *Nulli vitio mutabilitatis obnoxia*: caritatẽ eſſe immutabilem. Quod eſt verum in hoc ſenſu, quod non poteſt naturaliter mutari ex vno ſubiecto in aliud, quod etiam cuilibet alij accidenti, & qualitati conuenit, iuxta illud omnium Philoſophorum: Accidens non poteſt migrare de ſubiecto in ſubiectum, vt tradit S. Thom. *m* Poſſet autem ſupernaturaliter, ſicuti notitiam mentis humanæ Deus ad mentem Angeli mutare poſſet, vt inter alios præſupponit Ioan. Maior, loquẽs in hac ipſa materia gratiæ. *n* Eſt etiam immutabilis per diminutionem, vt in præcedẽti notabili dictum eſt: ſed mutabilis eſt, quo ad hoc, vt poſſit augeri ſecundum omnes, *o* & S. Thomam, *p* & Concilium Trident. iudicauit hæreticum dicentem contrarium, *q* per hæc verba: *Si quis dixerit, iuſtitiã acceptam non conſeruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona, ſed opera ipſa fructus ſolummodo, & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non autem ipſius augendæ cauſſam: anathema ſit.* An autem per quemlibet actum augeatur grandis quæſtionis eſt. Nam S. Tho. Ricardus, & frequetior, *r* tenent partem negantem. Ego autem contrariam in celeberrima Complutẽſi academia didici, cùm adhuc adoleſcens eſſem, vbi communiter id tenebatur: & mihi nunc etiam perſuadent augmenta Ioannis Maioris. *s* Quæſtionis item eſt, an illud augmẽtum fiat per additione gradus ad gradum. Et quidem S. Thomas vbi ſupra, & eius ſcholæ viri mordicus tenent, quod non; ſed per maiorem radicationem in ſubiecto, quod ipſum tenent in augmento omnium aliorum habituum, vt vterque Thomas. *t* Nobis tamen intelligibilior viſa eſt ſemper à tempore præfato opinio prædictorum Complutenſium: quorum aliquot fuerunt diſcipuli præfati Maioris, qui eam affirmat, & mihi probat, *v* quamuis parum referat quoad ſalutem animæ vtra opinio harum teneatur. Omnes autem conueniunt: poſſe illam augeri in infinitũ in via, id eſt, quod nullus fidelis perueniet, dũ viator eſt, ad gradum caritatis quo maiorem habere nequeat, per illud Apoſtoli. *x Nõ quod iam acceperim, aut quod iam perfectus ſim: ſequor autem, ſi quomodo comprehendam.* Vbi gloſſa hoc annotauit. Pro quo mihi eſt textus ſingularis in clem. *ad noſtrum.* *y* dum iudicat hæreticos illos, qui dicũt poſſe quẽ in vita præſenti tantum & talem perfectionis gradum acquirere, quod reddatur penitus impeccabilis: & amplius in gratia proficere nô valeat. Quæſtionis item eſt, an poſſit perfecta eſſe in via. nam pars negans videtur [illegible] quæ ex prox[illegible], partem autem affirmantem videtur probare [illegible] *z* vbi dicemus.

m 1. par. q. 6[illegible] ar. 3. ad 2. & q. 77. art. 1. in corpor. q. *n Lib. 1. ſent. diſt. 17. q. 18. col. 2.* *o In 1. lib. ſen. diſt. 17.* *p 2. 2. q. 24. art. 4.* *q In ſeſſ. 6. can. 24.* *r In d. diſt. 17.* *s In d. diſt. 17. q. 14.* *t In 1. 2. q. [illegible] art. 2.* *v In d. diſt. 17. q. 18.* *x ad Phil. 3.* *y De hære[illegible]* *z Infr. ead.*

15 Nota

15 [illegible] ibi: [illegible] valeret textum [illegible] S. Thomæ. a Quod bonum [illegible] æ virtutis [illegible] est, [illegible] bonum [illegible] totius vniuersi, vnde [illegible] corpore q. adducit illud Augustini super [illegible] d. b *Maius [illegible] horū facies.* Quod maius opus est ex impio iustum facere quam creare cœlum, & terram. Per quod, & [illegible] concludit vir [illegible] simus, idemque doctissimus, quod licet creare cœlum, & terram sit maius opus ex modo agendi: iustificare tamē impium est maius opus in se propter gratiam & eternitatē, quam creat & infundit, & [illegible] quam illa fit iustificatio. Quę si nobiscum animis nostris satis reputaremus, non tam facile caritatem amitteremus, ac amittimus, valorem illius parū pendentes, & nostram omnimodam perditionem illius amissionem consequentem non animaduertentes.

16 Nota octauo ibi: *Affectionum omnium potentissima:* multa mirabilia epitheta caritatis: quæ tamen sunt intelligenda per metonymiam, accipiēdo effectum pro causa. Non enim voluit dicere Prosper, quod caritas, quæ est habitus, sit affectionum omnium potentissima: sed causa, quę illam facit. Neque voluit dicere, quod ipsa quę est quoddam accidens, carens potentia appetitiua sit contemplationis auida: sed quod facit animam eam habentem illius auidam. Neque quod ipsa est inuicta: sed quod habentem eam facit inuictum, iuxta illud Apostoli. c *Quis nos separabit a caritate Christi, an mors, an vita?* &c. Neque quòd sit actio summa, sed quod facit eam; & sic de reliquis. Similiter item dicitur, *salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum.* Dicitur enim esse prædicta, quia operatur ea, inclinando, & adiuuando animam habentem eam ad illa facienda.

17 Nota nono ibi; *Anima sanctarum mentium,* quod caritas siue gratia, quæ est eadem, vel inseparabiliter illi coniuncta, sic se habet ad animam, vt anima ad corpus. Sicut enim corpus anima informatum viuit, & carens ea mortuum est: sic anima informata gratia & caritate viuit, & carens illa mortua est: imo addit Augustinus relatus in ca. *resu[s]citatus.* d quod corpus viuit absente resuscitatore: anima vero non nisi resuscitante præsente per gratiam & caritatem. In quod est illud, e relatum in cap. *omnis.* f *Omnis, qui non diligit Deum, in morte remanet.*

18 Nota decimo ibi, *Caussa meritorum bonorum,* Et ibi, *Sine qua nullus nunquam Deo placuit.* quod nulla opera quamlibet de se bona sunt meritoria, nisi qui ea fecerit, habeat caritatem, & gratiam prędictam. Et ita omnia opera, quæ fiunt ab infecto peccato mortifero dicuntur mortua: quia nihil prosunt ad quærendam gratiam, & gloriam æternā, gliect quo ad alia multum prosint, vt diceretus in c. *quis rat.* h post eius glossas. Vnde S. Thomas disputando concludit, i quod nulla virtus potest esse vera sine caritate, eo quod Apostolus, k ait, nulla opera, quamlibet bona prodesse sine caritate: & constat virtutes esse vtiles per illud l *Sobrietatem, & iustitiam docet, prudentiam, & virtutem, quibus nihil in hac vita est vtilius hominibus.*

18 Imo m post Ambrosium definit, caritatem esse formā omnium aliarum virtutum, ea ratione, quod in moralibus id, quod dat actui ordinem ad finem, dat ei & formā. Manifestum est autem secundum prædicta, quod per caritatem ordinatur actus omnium aliorum virtutum ad vltimum finem, & secundum hoc ipsa dat formam actibus omnibus aliarum virtutum.

20 Nota vndecimo ibi; *Cum qua aliquis peccare non potuit,* hunc textum facere pro dicētibus, iustum non posse peccare, quod esse hæreticum diximus in ca. *qui natus.* n Et ibi dictis adde, hæreticum esse dicere posse vllum peruenire ad illum statum, in quo non possit peccare per clem. *ad nostrum.* o

Nota duodecimo ibi, *fructuosa,* &c. alia pulcherrima epitheta caritatis, quæ etiam debent intelligi per metonymiam, id est, accipiendo effectum pro causa: caritas enim non est propriè illa, quæ hic dicuntur, sed caussa illorum.

21 Nota decimotertio ex illis verbis; *Ex qua quidquid boni operis est, viuit:* adiunctis [illegible] superius positis, *Caussa bonorū operum:* quod omne opus bonum moraliter factum ab [illegible] in [illegible] D[illegible] vim habet, q[illegible] illam Deum, [illegible] illam facit, refertur in [illegible] S. Thomas communiter receptus, a illa pulch[illegible], quia dicit [illegible] imperat omnibus potentiis, & refert actus earum in [illegible] sibi gratos: [illegible], quæ est forma omnium virtutum, vt prædictum est, & omnibus eis [illegible] actus earum in finem sibi gratissimum, qui est Deus super omnia ei carus & dilectus, sa tem virtualiter: & [illegible] quod quidquid ordinatur in finem alicuius virtutis, ordinatur in finem caritatis: & cum omnis actus bonus ordinetur in finem alicuius virtutis, in finem caritatis ordinatus remanebit: & ita erit meritorius. [illegible] sic comedere, & bibere, seruato modo temperantiæ, & ludere ad recreationem, seruato modo eutrapeliæ, quæ medium tenet in ludis, vt dicitur, b meritorium erit in eo, qui caritatem habet, qua Deum vltimum finem vitæ suæ constituit. S. Thomas autem videtur concordare communi, quam [illegible] tenent Maior, c & Thomas à Vio, d quos sequuti, hanc resolutionem diximus esse veram de tribus relationibus virtualibus, quibus omnia nostra referimus in Deum, in ca. *cum mini[s]ter.* e inferentes ex hoc verum fructum sæpe à concionatoribus inculcandum illius fœlicis status in gratia Dei, nēpe quòd omnis actus moraliter bonus existentis in gratia Dei censetur sufficienter relatus in Deum, & meritorius amplioris gratiæ, & gloriæ eo solo, quòd agēs illum sit gratia Dei gratum faciente ornatus.

22 Nota decimoquarto ex illis verbis: *Quam excellentiorē viam nominat Apostolus,* quod caritas est maxima omnium virtutum. Quæ conclusio est Catholica contra hæreticos ætatis nostræ, fundata in præfato dicto Apostoli, f ibi: *Nunc autem manet fides, spes, caritas, tria hæc: maior autem est caritas.* Cum enim omnium virtutum maximæ sint tres theologicæ, fides, spes, caritas, secundum omnes: cumque caritas sit maior fide, & spe, necessariò consequitur caritatem esse omnium virtutum maximam, quod disputatione S. Thomas receptus post, & ante alios tradit. g

§. ITEM ERGO.

PROSPER CAP. XV. LIBRO III. DE VITA CONTEMPLATIVA.

ITem. Ergo si caritatem Deo exhibeamus, & proximo de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, facile peccato resultimus, bonis omnibus † abūdamus, sæculi blandimenta contemnimus, & omnia, quæ difficilia sunt humanæ fragilitati vel aspera, etiam cum dilectione † perficimus, si tamen Deum caritate perfecta, quæ nobis ab illo est, ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum: quem si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, vnde peccati desiderijs seruiamus.

† Alias operimus

† Alias delectatione.

SVMMARIVM.

1. *Caritas cur amicitia creaturæ cum creatore.*
2. *Caritatis cur est magis amare, quam amari.*
3. *Caritas facit diligere Deum propter se tantum.*
3. *Bonum amabile triplex; propter se tantum, & propter alium tantum, & propter se & alium simul.*
4. *Dei cognitio incipit à creaturis: dilectio verò ab ipso.*
5. *Caritas iuuat ad resistendum peccato.*
6. *Comparatiuo pro verbo sæpe ponitur positiuum.*
7. *Dei dilectionis pulchra descriptio, [illegible].*

1 NOTA primo ex hoc §. præcipuum caritatis [illegible] esse dilectione, circa quod dicemus primo, quod S. Thomas post & ante alios, h probat, quòd caritas propter dilectionem, quam producit, est quædam amicitia, qua

Margin notes: a 1. 2. q. 114 art. ad 1 & 124 sum dist. 1. q. 1 art. 1. quæst. nou. 2. — b Ioan. 14. — c ad Roman. cap. 10. — d Supr. dist. 1. — e Ioan. 1. — f Supr. dist. 1. — g Cap. nihil de consecr. — h §. quod autē sup. dist. 3 — i 2. 2. q. 23 art. 7. — k 1. ad Cor. 13. — l Sapien. 8 — m In art. vlt. eiusd. q. 23 — n Supr. dist. 1. num. 2. — o De hæretic. — a In 2. sent. dist. 40 q. 1 ar. 4 & ex professo in 2 — b 2. Ethic. — c Lib. sent. q. 7 q. 1 — d 1. 2. q. 21. ar. 3 & q. 110. ar. 11. & opusc. q. 3 art. 3 — e 23. q. 5 num. 18. — f 1. Cor. cap. 13 & clarius cap. 14. — g 2. 2. q. 23. art. 6. — h 2. 2. q. 23. art. 1.

[illegible]

Neque [illegible] secundum Philosophum, b & [illegible]

c [illegible]

Neque [illegible] quod [illegible] secundum Philos. [illegible] videtur posse [illegible] ceterem, [illegible] & creat [illegible] bonum quod est beatitudo, quem [illegible] d *Si quis mihi ministrauerit honorificabit eum pater meus, qui in cælis est.* Et contra [illegible] per liberum arbitrium diuina [illegible] maiestati [illegible]

Nec obstat [illegible] quod [illegible] videatur esse virtus, [illegible] maxima virtutum [illegible] esse virtutem [illegible] de amicitia [illegible] aturus, & na [illegible] de amicitia supernaturaliter [illegible]

2 Secundo [illegible] quod idem S.Thomæ definit amare [illegible] pertinere ad caritatem, quam amari [illegible] Philosophum vbi supra propriùs [illegible] quam amari:& quia caritas habentem [illegible] ad diligendum [illegible], & non ad hoc vt diligatur ab alio [illegible] magis diligunt minus [illegible] quam [illegible] meliores: quia qui [illegible] vel minus secundum proportionem [illegible] caritatis: & secundum eam [illegible] bon [illegible]

3 Tertio, quod caritas mouet eam habentem ad diligendum Deum propter se ipsum tantum, & non propter aliud, [illegible] post alios tradidimus in ca. *cum minister.* [illegible] bonum [illegible], quod propter se tantum est [illegible], quod [illegible] solus ipse Deus. Secundum quod propter aliud tantum, qualis est pecunia, & res temporaniæ, quæ non sunt amabiles propter se, sed propter aliud. Tertium quod est amabile propter se, & propter aliud, quo [illegible] de numero [illegible] virtutes, & scientiæ. Neque [illegible] g *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.* Quia dictio illa, *propter* non significat [illegible] causam finalem principalem, sed minus principalem, impulsiuam, & dispositiuam: quia non diligimus Deum propter mercedem, & beneficia eius [illegible]: sed per illa disponimur, impellimur, & [illegible] ad diligendum ipsum principaliter propter se [illegible] omnibus diligibilem, & ama [illegible]

4 Quartum [illegible] Dei, ad quam inclinat caritas longe [illegible] quàm cognitio eiusdem, ad quam fides [illegible] quia ad cognitionem peruenit intellectus, mediante [illegible] bilium cognitione id est, considerando [illegible] effectus, & ille causa carum per viam emi [illegible] per viam negationis, [illegible] infinite [illegible]

[illegible]

[illegible]

Thomas [illegible]

5 [illegible]

[illegible] b [illegible] *in anima tua non* [illegible]

B [illegible]

Dei in anima tua [illegible] *thema* [illegible] gratia [illegible] tum [illegible] secundum [illegible] Ad idem facit illud August. [illegible] commendatum S.Thoma, eum, qui negat nos orare debere, ne intremus in tentationem, negat [illegible] hoc, quod tendit ad non peccandum gratiæ Dei [illegible] homini necessarium [illegible] anathematizandum. Facit & illud quod ei adiungit idem S.Thomas peccato mortali [illegible] tum non posse diu abstinere ab alio simili, per illud

C Gregorij super Ezechielem. f *Peccatum, quod mox per pœnitentiam non deletur: suo pondere ad aliud trahit.*

Contra tamen Prosperi dictum, quatenus habet, facile resisti cum caritate peccati, facit primo illud Pauli relatum per Hieronymû in c. *si Paulus.* h in hęc verba: *Si Paulus post nuditatem, ieiunia, famem, carceres, flagella, supplicia in semet reuersus exclamat; Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Facit item quod S.Thomas probat, habentem gratiam, & caritatem egere auxilio Dei ad se cõseruandum in eis. Quinimò, k probat egere dono particulari perseuerantiæ ad se conseruandum in illo felici statu gratiæ vsque in finem, quod satis firmat Concil. Tridẽt. l Facit item id quod ibi S.Thom. ait: *Non quamlibet iustus potest vitare omnia peccata venialia sine dono Dei speciali.* quale

D datum fuit virgini matri, quod in articulum fidei redegit sacrosanctum Concil. Tridentin. m

6 Per quę omnia videtur dicendum illud verbum *facile,* positiuum accipi pro coparatiuo facilius. Ita quod sit sensus, facilius resisti peccato cum caritate, quàm sine illa, & vtitur figura Synthesis, qua vna dictio ponitur pro alia, sicut & in hoc loco. n *Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in principibus,* ponitur bonum pro melius nisi quis dicat, Prosperum respexisse ad statum innocentiæ naturæ nondum lapsæ in quo quis, etiã sine gratia habituali, non tamẽ sine auxilio Dei speciali, potuisset facile vitare om-

E nia peccata mortalia, & venialia, vt docet ipsemet S.Thomas receptus, o sed hic sensus parum germanus videtur Prosperi verbis.

7 Nota tertio pulchram descriptionem dilectionis caritatis perpetua memoria dignam, scilicet quod diligere Deum est illi copulari animo, & concipere fruendi eius visione affectum, peccati odium, mundi fastidium.

Contra quod tamen facit, quod ea, quæ sunt idem, nõ possunt à se inuicem diuidi: nec alterum potest sine altero consistere. argu. l. *si idem.* C. de codicil. & l. 1. p [illegible] probatur ratione naturali speculatiua omnibus [illegible] hominis cũ Deo datus sine dilectione Dei [illegible] hominis habens caritaté infusam, cum [illegible], est [illegible] copulata

F Deo: tamen non diligit Deum [illegible] Viator item frequentissimè amat Deum sine [illegible] & sine desiderio visionis eius, & sine odio [illegible], & sine fastidio, & sine [illegible] quæ rerum est magistra, non [illegible] cet.

Ad h [illegible] præfatam descriptionem continere [illegible], sicut multa alia [illegible] ea. & q [illegible] am effectus [illegible] caritate, quæ [illegible] &

[illegible]

continet [illegible] causas eius, [illegible] pedicati [illegible] ne ipsius, quæ etiam in hoc mundo habetur imperfecta, vt prædictũ est.

§. DILIGERE ETIAM.

SVMMARIVM.

1 *Caritatis ordo habet diligere Deum plus quam se.*
2 *Et se plus quam proximum. & animam proximi plus quam corpus.*
3 *Et ad quid plus meliores, quam coniunctiores.*
3 *Et ad quid plus Patrem, quam filium.*
4 *Et patrem, quam matrem, & fratrem quam vxorem.*
4 *Et benefactorem, quam beneficiarium.*
5 *Et quod etiam in patria seruabitur ordo.*
6 *Caritatis amor quis differt ab alio, etiam honesto.*

1 NOta primum in diligendo ex caritate, seruãdum esse ordinem, id est, quod alia magis, quàm alia diligãtur. Quid [illegible] agabiliter probatur per illud. *a Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me caritatem.* Per quod omnes, & in his S. Thomas *b* concludit, quod licet in his, quæ pertinent ad alias virtutes, tam theologicas, quàm morales non sit eiusmodi ordo necessarius, est tamen in ijs, quæ pertinẽt ad caritatem. Et *c* concludit, magis nos debere diligere Deum, quàm proximum, & quam nosmetipsos, per illud. *d Si quis venit ad me, & non odit patrem, matrem, vxorem, fratres, sorores, adhuc etiam & animam suam, non potest meus esse discipulus:* Scilicet quia amicitia caritatis fundatur super communicatione beatitudinis, quę consistit in Deo essentialiter, sicut in primo principio, à quo deriuatur in omnes, qui sunt beatitudinis capaces. Et ideo principaliter maximè Deus est ex caritate diligẽdus: ipse enim diligitur sicut beatitudinis causa: proximus autem sicut beatitudine ab eo simul nobiscum participans. Et *e* concludit, teneri, quem ad diligendum se magis, quam proximum, quia exemplar diligẽdi proximum est dilectio sui ipsius, iuxta illud. *f Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* Cui concordat cap. *si non licet. g* & l. *præses, h* & illud glossæ eiusdem.

a Can. 2. *b 2. 2. quæst. 26. art. 1.* *c In art. 2 & 3.* *d Luc. 14.* *e In art. 4.* *f Leuit. 19 & Matth. 22.* *g 23 quæst. 5* *h C. de seruis fugitiuis & aqua.*

Alphius ille perit, qui se plus diligit vllum.

2 Et *i* concludit, magis esse diligendum proximũ quoad salutem animę, quàm eius corpus: quia hoc est capax beatitudinis per redundantiam eius de anima in corpus: illa autem per se, quod etiam videtur sentire Prosper in hoc §. Et *k* concludit, debere nos absolutè ratione obiecti diligere plus meliores, & magis Deo coniunctos communicatione spiritualis gratiæ & caritatis; quàm coniunctos cõiunctione sanguinis: sed posse nos aliqua ratione, & respectu habito ad diligẽdum, & ad aliquem finem diligere intensius coniunctos sanguine, vel alia coniunctione temporaria. Ita quod, vt ipsemet concludit ibidem, *l* magis tenemur ad prouidendum quoad sustẽtationem corporalem parentibus, & alijs sanguine iunctis, quàm extraneis melioribus: quod etiam determinauit glossa, *m* in illa quęstione, quam dicit fuisse appellatam à Petro Manducatore Aquam tenebrosam in nubibus aëris: scilicet, cui potius, cæteris paribus, sit exhibendus cibus, patri hæretico, aut extraneo fideli.

i In quinto. *k In 7. art.* *l Art. 8. & 13.* *m In ca. 1. 30. dist.*

3 An autem magis quis teneatur diligere patrem, quam filium quæstionis est. Et quidem D. Ambrosius relatus in glossa, *n* parentes præponit filijs: quod certum est quo ad effectum honorandi & colendi eos per rationes, quas assignat S. Thom. *o* quo ad prouisionem autem, & vtilitatem præferendos esse filios efficaci ratione concludit, excepto autem articulo necessitatis, in quo magis tenetur prouidere patri, quam filio: quia magis obligatur, & debet ei propter ea, quæ ab eo suscepit beneficia, quod est valde notandum. Quamuis enim natura magis inclinet ad amandum filium, vt opus suum: beneficia tamen à patre suscepta magis obligant ad exhibendum patri necessaria ad viuendum, quàm filio iuxta Philosophum. *p*

4 Cæterum, quòd pater per se, ac cæteris paribus, sit plus diligendus, quàm mater tradit ibidem, *q* & *r* concludens, parentes magis esse diligendos, & honorados, quàm vxorem, ratione boni & obiecti, quia sunt principium: quamuis ratione coniunctionis intensius possit diligi vxor quia sunt vna caro. *a* Eadem ferè ratione concludit *b* debere magis diligere benefactorem, quam beneficiarium, seu beneficiatum, cui benefecit, qua ratione est principium: licet beneficiatus quatenus est quoddam opus benefacientis, plus vt plurimum diligatur.

n Præ statis c. 1. 30. dist. *o Vbi supra art. 9.* *p In 8. Ethic.* *q Art. 10.* *r In art.* *a Matth. 19* *b In art. 12*

5 Et tandem *c* concludit, ordinem caritatis, etiam per duraturum in vita beata, quo ad hoc, vt ab omnibus beatis diligatur Deus super omnia, etiam super se ipsos diligentes. Et etiam quo ad hoc, vt quilibet beatus plus curet in ordinando suam mentem ad Deum, & gaudendo in la ordinatione, qua se ad id ordinãt: immo & quoad hoc, vt coniuncti secundum quid, scilicet ratione coniunctionis diligant coniunctos: sed alios omnes tanto plus, quantò sunt meliores, & Deo coniunctiores, ratione, qua sunt meliores, & Deo amiciores & gloriosiores. Quæ ratio & respectus diligendi incomparabiliter, vt ait S. Thomas iam id expertus, præcellit omnes alias coniunctiones, ad diligendum mouentes.

c In art. vlt.

6 Nota secundò illa verba, *Proximos autem tunc diligimus*, quod nõ est caritatis actus, vt plurimũ opinatur, amare alium quia est cognatus, conterraneus, conciuis, collega, condiscipulus, communitate, vel alia necessitudine coniunctus: sed eo tantum respectu, quod est naturæ nostræ particeps, & supernæ beatitudinis capax, vt hic pulchrè definit Prosper; & nos tradidimus in Enchirid. Confess. *d* distinguentes amorem honestum ab inhonesto, & honestum caritatiuum ab honesto naturali ex coniunctione, & ratione temporaria procedente.

d Cap. 14. nu. 6.

CAP. QVAERENDVM.

BEDA AD CAP. PRIMVM, PRIMÆ IOANNIS.

QVærendum est interea, quomodo speciale filij Dei agnoscẽdi signum fuerit, quod super eum descenderit, & manserit Spiritus sanctus. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Spiritus Sanctus Christo semper infuit, alijs autem omnibus non.*

NOta, quod licet Spiritus sanct. semper manserit, & maneat in Christo qua parte homo est, quia fuit plenus gratię, & veritatis, *e* in alijs autem fere hominibus, etiam sanctissimis, ita manet, vt etiam aliquando possit recedere, & in quibusdam penitus recedat: ita vt perdant omnino gratiam gratum facientem & caritatem contra hæreticos ætatis nostræ: & aliquando tantum quoad aliquas gratias gratis datas, vt perpulchra exempla hic Beda demonstrat.

e Ioan. cap. 1

CAP. CARITAS.

APOSTOLVS I. CORINT. XIII.

Caritas nunquam excidit.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus illius,* Caritas nunquam excidit.

PEr dicta supra eadem distin. *f* dicendum est, intentionem Pauli non fuisse dicere per hæc verba, quod caritas nõ excidit, seu amittitur per peccatum [illegible], tiserunt, sed quod, vt glossa hic, & S. Thomas, *g* rectè dicunt, non finitur in hac vita: sed consummatur in alia, quia fides conuertitur in scientiam; spes in rem præsentem, caritas autem augebitur, iuxta illud. *h* *Erit Dominus*, &c. Cuius rationis ratio est, quod fides non habetur dè visis & scitis, vt ait S. Thomas receptus, *i* nec spes de rebus præsentibus: sed de futuris, seu speratis tantum, secundum eundem S. Thomam. *k*

f In gloss. summa, & in c. caritas. *g 1 ad Cor. 13 lectione 3.* *h Esaia 21.* *i 2. 2. quæst. 1 art. 4.* *k Quæst. 18. art. 2.*

CAP.

CAP. VNCTIO.

AVGVSTINVS SVPER EPISTOLAM I. IOANNIS, TRACT. III.

VNctio inuisibilis Spiritus sanctus est: vnctio inuisibilis caritas est, quæ in quocunque fuerit, tanquam radix illi erit. Quę quamuis ardēte sole, arescere non potest, vtitur calore solis, non arescit.

Vnctio inuisibilis caritas est. *Apud D. Augustinum aliter legitur. Vnctio inuisibilis caritas illa est, quæ in quocumque fuerit, tanquam radix illi erit, quæ quamuis ardente sole arescere non potest. Omne quod radicatum est nutritur calore solis non arescit. Ita non negat caritatem posse arescere, sed quod in caritate radicatum est. Hæc habent notæ Gregorianæ in hoc cap.*

SVMMARIVM.

1 *Caritas non est Spiritus sanctus: sed donum creatum.*
2 *Caritatem tribulatio non perimit, sed auget.*

1 NOta primo, quod hoc c. & similia dederunt ansam Magistro sententiarum, vt diceret, *a* quod caritas est ipsemet Spiritus sanctus, & non donum creatum, & infusum à Deo distinctum ab ipso Spiritu sancto, & ab anima, in quam infunditur, & cui inhæret, quod esse falsum declaratum fuit in Concilio Tridentino. *b* Et ita hodie est hæreticum, licet tempore Magistri forte non fuisset, vt modo definitum, quemadmodum diximus in cap. *caritas. 2. c*

2 Nota secundo ex glossa cui concordat D. Cardinalis licet de illa non faciat mentionem, quod ea ratione caritas dicitur non arescere, sole ardente, quia per tribulationem, quæ instar solis suo grandi calore vrgentis premit tribulatos, non perit, nec minuitur, sed augetur iuxta illud, *d Da nobis auxilium de tribulatione.* Quod autem per solem [illegible] aliculus tribulationis possit intelligi, colligitur ex illo, *Nigra sum sed formosa, quia decolorauit me sol*; id est tribulationis exercitatio secundum expositionem glossæ.

a In 2. lib. sen. dist 27.

b Sess. 6 can. 11.

c Nu. 3 supra eadem.

d Psal 59.

Cant. 1.

CAP. PENNATA.

GREGORIVS HOMILIA III. SVPER EZECHIELEM.

PEnnata animalia minimè reuertuntur. Et reliqua.

CAP. NON REVERTEBANTVR.

GREGORIVS HOMIL. V. IN CAP. I. EZECHIELIS.

NOn reuertebantur, cum ambularent. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Propositum non obligat, etiam ad veniale.*
2 *Verba illa*, faciam *[illegible] tripliciter intelligi possunt.*
3 *Deus quomodo omnia in omnibus.*

1 PRimò nota ex his duobus capp. quod eniti debemus, ne à bonis, quæ cœpimus, reuertamur ad mala, quæ admisimus: quod [illegible] in hoc cap. significari, primum per illud Ezech. *[illegible] alia pennata cum incederent, non reuertebantur.* Et per illud. *e Nemo mittens manum ad aratrum, & adspiciens retro, aptus est regno Dei.* Et per illud Pauli. *f Quæ retro sunt obliuiscens, ad ea, quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum persequor.* In quod [illegible] illud eiusdem Gregorii *g Qui bona agunt, si meliora agere [illegible], & post de[illegible] [illegible] in consp[illegible] [illegible] ex [illegible] ratione [illegible] quod Cardinalis aiebat [illegible] illum [illegible] quod bonum opus, [illegible] quitur. Cuius contrarium pro[illegible] in Enchir. [illegible] quod etiam tenet S. Tho-

e Luc 9.

f ad Philip. 3.

g Homil 3. lib 1.

h Cap. 12. num. 20.

A mas [illegible] & [illegible] Enchir. [illegible]. Qui nullum propositum [illegible] dente, conceptum obligat [illegible] se obligandi, quod frequenter [illegible] bilitatis, vel amicitiæ gratia [illegible] vel contra remanentis [illegible] *lum, aut illum nomine vestro [illegible], aut Virginem matrem aut illam [illegible] sancto [illegible] illo loco.* potius causa exprimendæ amoris & proposit[illegible] intentionis, quam habet ad ea facienda [illegible] se ad ea obligandum.

2 Nam vt subtiliter ait Caietanus, *b* cum dicimus: *Faciam hoc*, potest tripliciter exponi. Primo, vt sit [illegible] pro-

B positi, quasi diceret. Intendo hoc facere. Secundo, vt sit enunciatio euentus, quasi diceret: Ponetur hoc in [illegible]. Tertio, vt enunciet promissionem, quasi diceret. Promitto, quod faciam hoc: & in hoc solo tertio sensu habet vim promissionis. Imo & si quis promittat, sine tamen animo obligandi se. sed tantum exprimendi suum propositum, non obligatur, in conscientia saltem, vt res est leui: & non iurat illud, vt ipsemet ibidem prosequitur. Per quæ possunt etiam limitari ea, quæ scripsimus in præcitato Enchirid. confess.

C Ex quo infertur, confessiones eorum, qui confitentur, se omisisse, aut destitisse ab executione diuinarum vocationum, & propositorum implendi pia consilia, intelligendas esse de omissionibus, quę per negligentiam, vel aliam inordinationem, saltem venialem contaminantur.

3 Nota secundo ex cap. *non reuertebantur.* adiuncta glossa illud Pauli, *d* quod in regno cœlesti Deus erit omnia in omnibus. Contra quod facit, quod nihil est quicquam in Deo, quod non sit ipsemet Deus: & quod Deus est adeo simplex, & separatus ab omnibus suis creaturis, iuxta cap. *firmiter. e* quod quidquid est in Deo, est ipsemet Deus sine vlla generis, vel speciei, vel accidentis compositione & diuersitate, vt probat S. Thomas: *f* & in dicto cap. *firmiter.*

D at notitia, visio, caritas, gaudium, salus & vita beatorum non sunt Deus: ergo nec ipse est in eis omnia. Quam oppositionem videtur sensisse glossa, dum verbum *omnia* exponit per verbum *sufficientia*, cui videtur contentire idem S. Thomas, *g* dum ait, Deum esse omnia in beatis: quia creaturarum animæ omnino requiescant in eo: & quia est beatitudo earum. Sed clarius dici potest id, quod ambo sentiunt, scilicet quod ipse est omnia in eis, non quidē realiter, sed eminenter & caussaliter, caussando nempe in eis omnia, quæ homo naturaliter desiderat, quæ reducutur ad scientiam, aut ad vitæ rectitudinem, aut ad honoris sublimitatem, aut ad famæ celebritatem, aut ad diuitias, aut ad voluptatem, & delectationem, aut ad sui conseruationem, vt tradit S. Thomas, *h* Cuius super hoc dicta

E ante hac relegimus in epilogum in præcitato Enchirid. confess. vbi etiam hoc Apostoli elogium ex Augustino citatur.

a [illegible]

b In d. q. 88 art. 1.

c Cap 11. num. 6

d 1. ad Corinth. 15.

e De Sum. Trin.

f 1. par. q. 3. art. 7. & per totam.

g In [illegible] pro [illegible] dist. [illegible] cap.

h Lib. 3. contra Gent. cap. 63. Prælud. 4. num. 14. sub finem.

CAP. POTEST.

GREGORIVS HOMIL. V. IN CAP. I. EZECHIELIS.

POtest discursus, atque mobilitas Spiritus sic intelligi. In Sanctorum quippe cordibus iuxta quasdam virtutes semper manet: iuxta quasdam vero recessurus venit, & venturus recedit.

F

NOta præcipuum eorum, quæ ex hoc cap. colligi possunt, scilicet de accessu, & recessu Spiritus sancti, qui viris sanctis contingit, De quo dictum est in cap. *quærendum. k*

k Supra [illegible] num. 1

CAP. FICTA.

AMBROSIVS IN COMMENT. AD CAP. VI. 2. AD CORINT.

Ficta caritas est, quæ deserit in aduersitate.

* Sunt

* Sunt verba gloss. ord. in c. t. 1. ad Cor. sed Ambros. verba sunt hæc, Simulata caritas in his est, qui tunc recepit ante deserunt fratres.

S V M M A R I V M.

1 Caritas ficta cur hic appellatur vera.

1 NOta quod ex dictis supra, a & ex mente glossæ huius cap. & ex D. Cardinali colligitur verbum, ficta, in hoc cap. non accipi proprie pro caritate, quæ apparet esse, & non est. sed pro vera, quæ verè infunditur à Deo, & perditur per peccatum quia licèt neque ex parte Dei, a quo infunditur, neque ex parte suæ naturæ sit amissibilis: est tamen talis ex parte subiecti, quod est vertibile per liberum arbitrium, vt ibi declaratum est, & appellat eam Ambrosius hic, fictam, id est nō duraturam in finem vsque vitæ, vt inquit glossa vel fragilem ob fragilitatem, quam suscipit ex subiecto.

a Ead. dist. in gloss. Summa, & in c. caritas. 1 & cap. valida.

CAP. QVIA RADIX.

AVGVSTINVS IN LIBRO L. HOMIL. HOM. VIII.

QVia radix omnium malorum est cupiditas, & radix omnium bonorum est caritas: & simul ambæ esse non possunt nisi vna penitus † euulsa fuerit, alia plantari non poterit, sine caussa conatur aliquis incidere ramos, si radicem non contendit euellere.

† Aliàs radicitus.

S V M M A R I V M.

1 Radix vera quid; metaphorica quid. num. 3.
2 Peccatorum origenes multa, maxima fomes.
4 Verbum omne, ponitur pro singulis generum, pro genere singulorum.
5 Caritas aliter radix bonorum. quam cupiditas malorum.
6 Caritas peccato mortali, non veniali repugnat.
7 Peccatum exterius vix sine interiori vetatur.

1 NOta primo, cupiditatem esse radicem omnium malorum. Similis textus in cap. bonorum. b & ante omnes Paulus. c Cōtra quod facit primo, quod radix proprie est id, per quod arbor vel herba suscipit ex terra nutrimentum.

b 47. dist. c 1. ad Tim. 6

2 Secundo illud Ecclesiastes decimo, Initium omnis peccati est superbia. Tertio quod plurima mala oriuntur ex fomite peccati originalis, qui licet per baptismum aliqua ex parte debilitetur: nunquam tamen penitus extinguitur, & semper nos inclinat ad peccandum, iuxta illud Pauli, d relatum à Diuo Hieronymo in capit. si Paulus. e Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Ex quo fomite omnis ætas ab adolescentia dicitur prona ad malum, vt est in cap. omnis, f & in procemio Clementinarum.

d ad Rom. 7. e 32 quæst. 5. f 22. quæst. 1.

Quarto quod pleraque peccata nascuntur ex passionibus amoris, odij, timoris, spei, & iræ: quæ impellunt ad actus malos, ex quib⁹ frequētatis generatur habitus vitiosi, qui etiam impellunt ad actus malos, ex quibus sunt geniti, secundum omnes. Quin & ex vno peccato generatur aliud, & alibi dicitur, quod ignorantia est mater cunctorum errorum, g quæ omnia soleter tangit Magister sententiarum. h

g Cap. ignorant. 38 dist. h Lib 2. dist. 42

Ad horum primum respondetur ex mente S. Thomæ, i quod radix proprie est id, quod dicitur in argumento: sed per metaphoram, siue translationis figuram accipitur pro alijs, ex quibus nascuntur, profluunt, & deriuantur alia propter quamdam similitudinem, quam in hoc habēt cum radice vera; ex qua nascitur, & nutritur arbor, vel herba, & in hoc cap. radix non accipitur proprie, sed metaphorice.

i In præfata dist. q. 2. ar. 1.

4 Ad omnia autem alia argumenta respondetur, quod duplex est distributio huius nominis, omne, vel omnia, vt omnes tradunt, in quibus est etiam Magister sententiar. k & Accursius communiter receptus, l & clarius glos. huius ca. Altera vulgaris & magis vsitata, qua distribuit pro singulis generu, id est pro omnibus speciobus & indiuiduis positis sub nomine cui adiungitur. Altera minus assueta, qua distribuit pro generibus singulorū, vt in illo celebri elogio. Omne animal fuit in arca Noë. non enim significat, quod omne contentum sub illo verbo animal, in specie, siue in indiuiduo fuit in arca Noë: sed quod, aliquod animal de quolibet genere animalium fuit ibi. & in hoc cap. verbum omnium, distribuit posteriori modo, & non priori: ita quod nō est sensus, quod omnia mala in indiuiduo, & in specie nascuntur ex cupiditate, sed quod nullum est genus mali, cuius aliqua species, vel indiuiduum no prodeat, vel prodire nō possit ex cupiditate, quod recte glossa intellexit.

k In d di. 42. l In l. 1. § ius naturale. ff. de inst. & iu.

5 Nota secundo, quod radix omnium bonorum est caritas, in quod faciunt plurima illa, quæ in encomium eius dixit Prosper. a Et multa, quæ nos illis ex alijs auctoribus addidimus. & in ijs, quod omnia opera moraliter bona facta ab habente caritatem censentur prodire ab ipsa: & tanquam ab ea procedentia sunt grata Deo, & meritoria, tam gloriæ, quàm gratiæ gratum facientis.

a In c. caritas 2. sup eau

Sed contra hoc vrget, quod infideles, & mali Christiani, qui omnes sunt expertes caritatis faciunt multa bona & habent multas virtutes, vt diximus in ca. omnis. b vbi est illud Hieronymi: Romani virtutibus meruerunt imperium. & S. Thomas concludit, c quod non omnia opera infidelium sunt mala & consequenter aliqua sunt bona, & tamen nō procedunt ex radice caritatis, qua penitus carēt, & infra, d dicemus bona facta in peccato mortali perdi.

b §. ex ijs. quæst. 1. c In 2 2 q. art 4. d Dist 4 in quamuis quod aut

Ad hæc respondemus primo id, q̄ paulo supra respondimus argumento primo, & ista notabile primum formato, intelligendo, quod verbum omnium distribuit pro generibus singulorum: & non pro singulis generum. Secūdo respōdemus; quod verbum bonorum. accipitur pro solis bonis Deo gratis & placitis, quorum nullum potest inueniri, quod no procedat ex caritate, vt latius dictum est in d. c. caritas 2. Ex quibus infertur, quod longe aliter caritas est radix omnium bonorum, quàm cupiditas omnium malorum. Quare hæc solum est radix omnium malorum, intelligendo, quod illud verbum omnium distribuit pro generibus singulorum: caritas autem est radix omnium bonorum, etiam intelligendo, quod illud verbum, omnium, distribuit pro singulis generum, accipiendo verbū bonorum, pro solis operibus Deo gratis atque acceptis, & vita æterna dignis.

6 Nota tertio, duo contraria non posse eidem subiecto simul inesse, & quod caritas est contraria cupiditati, quod est verum de cupiditate mortifera: non autem de veniali; quia caritas patitur secum peccatū veniale iuxta doctrinā S. Thomæ communiter receptam, e non autem mortale, secundum eundem. f

e 2 2 q. 2 art 10 f ibid art

7 Nota quarto, sine caussa quem compescere actus peccatorum exteriores, nisi etiam compescat interiores: quia sicut ait hic Augustinus, sine caussa conatur quis incidere ramos, si radices non contendit euellere. Sicut enim è radice pullulat ramus, sic ab interiori actu exterior actus prouenit. Vnde Hieronymus ait illud, g Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram. Intelligendum est de illo, qui motus voluntatis prauos exorientes per memoriam patriæ, quæ est Christus confringit. Et alibi: Nisi prauos animi motus statim confregeris, deducent te ad peccati maximum. Per quæ memini me olim dixisse cuidam parocho cum primis amico, & satis diuiti, excusanti se non posse à libidine abstinere: Qui fieri potest, vt abstineas, fere feruientibus assiduè tibi puellis decoris: assidueque lautis epulis tam in cœna, quàm in prandio vtaris: cum necessario surgant tibi motus peccati, qui non collisi ad petram, ducunt te in peccatum operis, & consuetudinis, quod dicitur maximum in cap. super tribus. h Cui consonat Augustinus in cap. sicut. i

g Psal. 136 h Supr dist Infr eod. k 23. quæst l 23. quæst

Contra tamen hoc notabile facit ca. vides. k & ca. displicet. & ca. nimium inquieti. l cum similibus, quę probant bonum & vtile multum esse arcere malos ab opere exteriori malo, etiam si non possint arceri à mala voluntate interiori; quia cessare à malo opere, & consuescere contrano, est

no, [illegible] & [illegible] exempla [illegible] est videre [illegible] communia. [illegible] secundum Augustinum, [illegible] sunt præsertim [illegible] in caritate, volo dicere, in hoc [illegible] vel aliqui quem ab [illegible] mo lo esse tenet, etiam [illegible] est [illegible] maior [illegible] est ab illo. Ita quod ad [illegible] gerendum est, [illegible] sufficienti [illegible] ad peccatum [illegible] de peccato, vel quod [illegible] cessabit ab opere [illegible] vel quod [illegible] vix [illegible] bis ab illo, [illegible] abstinuerat ad [illegible].

CAP. CARITAS EST AQVA.

AVGVSTINVS.

Ioan. 4. CAritas est aqua, de qua dominus ait in euangelio. † Qui biberit aquam, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.

SVMMARIVM.

1. *Credere Deo, Deum, & in Deum diuersa.*
2. *Nemo repente summum acquisitione naturali.*
3. *Christi anima & Apostoli, vt repente summi.*
4. *Virtus quid, & qua infusa, & qua quisita.*
5. *Virtus cur communiter stet in medio [illegible], non rei.*
6. *Caritas cur dicitur forma omnium virtutum.*
7. *Caritas crescit in via sine termino.*
8. *Caritas maxima patriæ non est Seraphica.*
9. *Seraphim, & Cherubim cur ita dicti.*
10. *Caritas Christi & matris cur maior angelica.*
11. *[illegible] breuis septem quæstionum Cardinalis.*

EA omnia, quæ in hoc ca. ex Augustino eleganter dicuntur reducenda sunt ad sensum, qui continetur in resolutioni posita in glossa Summæ & in cap. a Supra ead *caritas* a.

Nota duos illos senarios, quibus glossa verbo, *credere*, declarat differentiam inter credere Deo, Deum, & in Deum, scilicet.

Credo Deo, credo [illegible], Deum plus credo valere,

Si credam in eum quam quod ei, vel eum.

Hoc ideo, quia credere Deo est, credere verum esse, quod Deus dicit: credere Deum est credere Deum esse, quod & Dæmones credunt: sed credere in Deum est amando credere in ipsum.

§. HAEC QVAE.

GRATIANVS.

HÆc quę de caritate dicuntur de perfecta intelligi possunt, quæ semel habita numquam amittitur. Et reliqua.

b à cap. 1. vsq. in hunc §. 1 NOta primo, quod Gratianus insinuat in hoc §. vna solutione [illegible] omnia cap. præcedentia, *b* [illegible] videtur probari, caritatem [illegible] non posse, licet quod [illegible] caritas perfecta. Quæ tamen [illegible] valet: quia [illegible] perfecta huius vitæ amitti potest, vt dictum est supra. *c* c In gloss. summa.

2 Nota secundo celebre illud elogium. *Nemo repente fit summus.* cui consonat illud Persij.

Nec fonte labra prolui Caballino,

Neque in bicipiti somniasse Parnaso

Memini, vt repente sic poeta prodirem.

Et illud Poetæ de Maria Virgine Matre:

Omne quod excellens & quod sublime futurum est,

Difficiles ortus habet, incrementa [illegible] tarda.

3 Contra quod tamen facit, quod humanitas Christi eodem momento, quo Virgo Mater humilliime respōdit ad [illegible] *Ecce ancilla domini. &c.* repente assumpta anima & corpus, & sunt vnita per vnionem hypostaticam diuinitati, vt tradit S. Thomas [illegible] *d* [illegible] d 3. par. q. 33 per totam. repleuit ca [illegible] maior [illegible] nec erit vn[illegible] [illegible] quod [illegible] de [illegible] ad [illegible] *e* Act. 2. [illegible] [illegible] [illegible] te præfatum [illegible] & [illegible] : [illegible] De [illegible] sunt, quæ [illegible] Nihil repente Apostoli [illegible] cionatores die Pentecostes, & Paulum [illegible] vas electionis. f Actor. 9.

IN GLOSSAM.

B Nota tertio glossam esse [illegible] pro conclusione S. Thom. *e* [illegible] in hac vita [illegible] perfectam, pro quibus est textus [illegible] *in [illegible]* [illegible] de clarabitur. e In 2. 2. q. 24 art 8. f In [illegible]

4 Nota quarto; hic esse glossam pro illo Aristot. *g* *Virtus in medio consistit*: quod Horatius relatus a glossa reduxit in illud senarium. g Ethic. 2

Virtus est medium vitiorum ad vtrumque reductum.

Thomas autem clarius & profundius *h* dixit, quod virtus moralis est habitus electiuus in medio [illegible] consistens: quamuis, *i* definit eam ex Augustino, quod est *qualitas bona, qua bene viuitur, qua nemo male vtitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur.* Quę tamen definitio soli virtuti infusæ conuenit propter vltimam particulam, qua dempta, potest conuenire vtrique, tam adquisitæ, quam infusæ, vt idem ibidem monstrat. h In 1. 2. q. [illegible] art. 1. i In 1. 2. q. [illegible] art 4. C

5 Nota quinto ex hac glos. multa argumenta contra supra dicta de medio, & mediocritate, in qua dictum est, consistere virtutem. quorum solutio clarior potest colligi ex mente eiusdem S. Thom. *k* & ex Aristotele. *l* nempe quod medium virtutis non est communiter medium rei, sed medium rationis, non quidem medium in [illegible] ratione positū: sed medium, quod ipsa ratio cōstituit esse medium quo ad nos. Quia [illegible] nobis consistit in conformitate ad rationem rectam. Dixi communiter, quia medium virtutis [illegible], etiam est medium rei, quia illa versatur circa operationes [illegible]. [illegible] vero circa passiones interiores [illegible] Thomas ibidem. k In præfata [illegible] 64. art 1. & 2. l 2. Ethic. D

6 Nota sexto, hic [illegible] pro illa conclusione S. Thomæ, *m* caritatem [illegible] formam omnium virtutum, quod probat ex Ambrosio, *n* [illegible] caritatione, quoniam in moralibus forma actus [illegible] principaliter ex parte [illegible] ordinatur actus omnium aliarum virtutum ad vltimum finem. m 2 2 q. [illegible] n [illegible] Ln. [illegible]

7 Nota septimo hic esse glossam pro conclusione, quam latius tenuimus in cap. *caritas.* 2. o scilicet caritatem posse crescere in via in infinitum sine termino. o Num 2a. supra ead.

E 8 Nota octauo caritatem maximam patriæ esse Seraphicam. Pro quo facit, quod Seraphim, id est, ignitum, [illegible] ardentes, [illegible] secundum D. Hieronymum: *p* & Seraphim ordo, [illegible] secundum Dionysium. *q* Et quod [illegible] ab ardore caritatis, quæ est maxima virtutum, qua [illegible] admittit peccatum mortiferum: licet Cherubim, qui sunt minoris ordinis dicantur a scientia, quæ admittit peccatum [illegible]. Et quod nullus [illegible] Cacodæmon dicitur Seraphim, vel de ordine Seraphim: licet sic Cherubim, [illegible] de ordine Cherubim, vt probat hoc cap. & tradit S. Thom. *r* p In Interpretatione nominum Hebraicorum in Esaiam. q De cœlesti Hierarchia cap 7. r In 1. par. q. 63 ar. 7. ad [illegible]

F 9 Hæc autem glossa licet teneri possit quo ad [illegible] patriæ, quæ in Angelis, & Sanctis [illegible] non tamen videtur vera simpliciter. Quia [illegible] animæ Christi longissime Seraphicam [illegible] & caritas Virginis Matris. Tum quia super omnes choros angelorum exaltata omnium [illegible] princeps est & regina, per dicta supra, *s* tum per illud Hieronymi in sermone de eius assumptione: *Cæteris per partes præstatur; Mariæ vero se totam simul infundit gratiæ plenitudo.* Per quod & alia S. Thomas, *t* ait, eam habuisse plenitudinem gratiæ. Tum quia omne, quod est propinquius alicui principio magis, participat de [illegible] eius est, secundum Dionysium, *v* & Virgo mater fuit, & est propinquissima Christo [illegible] [illegible] [illegible] secundum [illegible], & [illegible] s Not 2. t In 3. par 27. art [illegible] v Cap 4. [illegible] Hier [illegible]

strumen

[illegible] [illegible] [illegible] quo d D. [illegible] angel[illegible] prop[illegible]

10 Nota nono, quod D. C[illegible] [illegible] suis §. [illegible] [illegible] [illegible] quaestiones, quas [illegible] [illegible] intacta om[illegible] pp. sequ[illegible] §. [illegible] trario. *a*

P[illegible] est. V[illegible] ulla charitas via pos[illegible] perf[illegible] quam [illegible] *charitas* 2. *b* [illegible] remo[illegible] andam [illegible] *charitas* [illegible] *c* [illegible] est propria sedes [illegible].

Secunda: An in virtutibus sint gradus, quam videtur S. Thomas, *d* [illegible] verbis [illegible] Vt [illegible] [illegible] ma[illegible], [illegible] qu[illegible] nulla facta me[illegible] D. Cardinalis respondet [illegible] quaestionem per verba ipsius S. Thomae ad literam rel[illegible]. [illegible] & [illegible] solutio est primo quidem, [illegible] [illegible] alias esse m[illegible] [illegible] logicis moralibus, & inter theologicas [illegible]. [illegible] prudentia, quatenus [illegible] continet, esse maiorem [illegible], vt [illegible] S. Thomas determinat, *e* & iustitiam est [illegible] fortitudo, & fortitudo quam temperantia, quod colligitur [illegible] S. Thoma qui [illegible] de prudentia [illegible], *f* qu[illegible] de iustitia, de qua tractat [illegible], *g* & postea de fortitudine, *h* & postea de temperantia. *i*

Nec obstat, quod *k* praeter iustitiam aliis virtutibus moralibus, & quae versantur circa ipsas operationes exteriores, vel passiones interiores [illegible]: prudentia autem est [illegible] intellectualis, & versatur circa bonum ipsius [illegible], vt colligitur ex tota praefata qu. 47.

Secundo, quod manifestum est, etiam inter virtutes eiusdem speciei alias esse maiores aliis ex parte subiecti, siue in eodem homine secundum diuersa tempora, siue in diuersis subiectis. Quia cum virtutes sint habitus, & habitus possint augeri, & diminui secundum omnes & S. Thomam, *l* palam est, virtutem eius, qui plures egerit actum, in quem illa inclinat, & à quo generatur, aut augetur, maiorem futuram esse, quàm alterius, qui rarius eius actus egerit.

Tertia quaestio est: An charitas augeri possit in via. Ad quam respondimus supra breuiter, & vtiliter, *m* vbi erat propria sedes eius.

Quarta: An charitas viae possit augeri in infinitum. Cui etiam ibidem responsum est, quod sic.

Quinta an charitas possit minui, ad quam responsum est ibidem, quod non.

Sexta: An recte diuidatur caritas in incipientem, proficientem, & perfectam. Ad quam respondet D. Cardinalis per verba S. Thomae, *n* ad literam relata, quorum summa est, quod recte diuiditur, tum per illud August. *o* *Charitas, cum fuerit nata nutritur, quod pertinet ad incipientes: cum fuerit nutrita roboratur, quod pertinet ad proficientes: cum fuerit roborata perficitur, quod pertinet ad perfectos.* Tum quia, primo incumbit homini studium principale ad recedendum à peccato, & resistendum concupiscentiis eius: quae in contrarium charitatis mouent: & hoc pertinet ad incipientes; in quibus caritas est nutrienda, vel fouenda, ne corrumpatur. Secundum autem studium succedit, vt homo principaliter intedat ad hoc, quòd in bono proficiat: & hoc studium pertinet ad proficiêtes, qui principaliter intendunt, vt eis caritas per augmentum roboretur. Tertium autem studium est, vt homo principaliter intendat, vt Deo inhaereat, & eo fruatur: & hoc pertinet ad perfectos, qui cupiunt dissolui, & esse cum Christo.

Septima: An in fide possint gradus poni, quam mox in cap. seq[illegible] determinabimus.

CAP. CVM SANCTAM.

GREGORIVS SVPER EZECH. HOMIL. XV.

CVm sanctam [illegible] Dominus suscipit, in gradu [illegible] molescitur. Et reliqua.

S V M M A R I V M.

1 *[illegible]*
2 *[illegible]*
3 *[illegible]*

1 NOta [illegible] quod D. Gr[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] maior [illegible] D. G[illegible] [illegible] etiam ve[illegible] [illegible] quod virtus [illegible], & [illegible] [illegible] & [illegible] hominis [illegible] maior [illegible] [illegible] quam [illegible] Apostoli [illegible] *b* vt augeret [illegible] *c* [illegible] *[illegible]*. Quidem [illegible] & [illegible]. Quo modo autem hac [illegible] dem homine tradit S. Thomas, *d* [illegible] do de augmento omnium habituum, qu[illegible] ro sunt omnes virtutes q[illegible]. T[illegible] te[illegible], hu[illegible] ad augment[illegible] gradus ad gradum. sed per ma[illegible] recto. A[illegible] vero cont[illegible] quor[illegible] per vitam [illegible] & [illegible] pote quo adhuc [illegible] in celeberrima [illegible] Academia eam imbibi: quam [illegible] referat quod bonum conscientiae, vt [illegible] teneatur.

2 Nota glossam in verbo *incredulitatem*, quae adiuncto textu probat praepositionem *in*, [illegible] positam non [illegible] diminuere significationem verbi, cum quo componitur. Hoc enim verbum *incredulitas* significat paruum credendi [illegible]. Alibi autem auget, vt in [illegible], vbi verbum *[illegible]*, significat valde difficile [illegible] neget, vt in verbis, *innocens*, & in [illegible] alibi aliter, vt [illegible] probata docent. quamuis nulla [illegible] in quibus [illegible] [illegible] forte [illegible].

3 Nota in glossa verbo *herba* [illegible] versiculum. *Peccante, tunc non [illegible] herba, sed ante* [illegible] peccaret habuit charitatem, licet [illegible] herbam: quam tamen per negationem omnino amisit.

CAP. QVI VVLT FACERE.

AVGVSTINVS IN LIB. DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO. cap. 17.

QVi vult facere Dei mandata, & non potest, iam quidem habet bonam voluntatem, sed adhuc paruam & inualidam. Et reliqua.

OMnia, quae hic dicit Aug[illegible], [illegible] sunt per dicta supra, & per dicenda [illegible].

CAP. SICVT SETA.

AVGVSTIN. TRACT. IX. IN I. EPIST. IOAN.

SIcut seta introducit filum, ita timor introducit caritatem, caritas crescit, timor minuitur, & econuerso.

S V M M A R I V M.

1 *Caritas [illegible] timor [illegible].*
2 *Timere [illegible].*
3 *Timor filialis [illegible] [illegible] seruilis.*
4 *Timor [illegible] [illegible] filialis [illegible].*
5 *Timor [illegible].*
6 *Timor [illegible] Dei.*
7 *Timor [illegible] cap.*
7 *Timor qui [illegible] caritas.*
8 *Car[illegible] perficit, [illegible] minuitur.*

 1 Nota

a In Sum cap. si [illegible]. In fin. n. 14. Infr. ead.
d In 2. 2. q. art. 1.
e In 1. 2. q. 66. art. 1.
f 2. 2. q. 47. g q. 58 h q. 123. i q. 141 k in praefata q. 56. art.
l 1. 2. q. 52. & 52.
m In c. caritas 2. nu. 14
n 2. 2. q. 24. art. 9. o In c. cum [illegible] Ioan.

a [illegible] qua. not. 9
b Luc. 17.
c Marc. 9.
d In 1. 2. q. 66 per totam.
e In q. 25. art. 2.
f In c. caritas 2. nu. 14.
g [illegible] h [illegible]
Eadem in [illegible] in c. caritas 1. k Infr. ead.

1 NOta pri[illegible] hoc cap. [illegible] [illegible] T[illegible] gis, quam [illegible] [illegible], quatenus agit de [illegible] dine, quam habent caritas & timor Dei, & ita [illegible] nit, Deum posse iu[illegible]e timeri, iuxta illud. *a* [illegible] *Dominus, vbi est timor meus.* & illud. *b Beatus vir qui timet Dominum* & illud, *c Beati omnes qui timent Dominum.*

a Malach. 1. b Psalm. 111. c Psal. 127.

Contra quod facit, quod D[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est contraria timori: & quod est [illegible] bon[illegible] illud. *d* & illud, *Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde.* & illud. *e Confitemini Domino, quoniam bonus* [illegible] multi[illegible] [illegible] quod nemo videtur posse [illegible] præ[illegible] [illegible] sum[illegible], in quo nihil penitus est m[illegible] [illegible] solum [illegible].

d Psal. 72. e Psalm. 106.

2 Quam oppositionem soluit S. Thomas, *f* dicens [illegible] [illegible] d Deus non potest quidem [illegible] tum timoris [illegible] sed iuste potest timeri tanquam causa mali pœnæ, eo quod ipse est caussa efficiens [illegible] [illegible] [illegible] malorum culpæ [illegible] [illegible] [illegible], iuxta cap. *nec mirum.* *g* & tradit Magister cum S. Thoma [illegible] omnibus, *h* quæ iuste nobis ob varias caussas [illegible] quæ ratio timendi pertinet ad timorem seruilem. Possumus enim iuste timere recessum ab eo per mala culpæ à nobis admissa, quod pertinet ad timorem filialem.

f 2.2. q. 19. art. 1. g Vers. autem [illegible] 26. qu. 5. h [illegible] 2. Lsent. dist. 37.

3 Nota secundo e[illegible] [illegible] adiuncta gloss., quòd duplex est timor. Alter filialis, seruilis alter, quibus addit S. Thomas, *i* initialem, & mundanum: ea ratione, quod in hac materia tractatur de timore, quatenus quis conuertitur ad Deum, vel auertitur ab illo. Cum enim obiectum timoris sit malum, quando[illegible] homo propter mala, quæ timet, à Deo recedit; & iste dicitur timor humanus, vel mundanus. Quandoque autem homo propter malum, quod timet, ad Deum conuertitur, & ei inhæret: quod quidem malum est duplex, malum pœnæ, & malum culpæ. Si ergo aliquis conuertatur ad Deum, & ei inhæreat propter timorem pœnæ, erit timor seruilis: si autem propter timorem culpæ erit timor filialis; nam filiorum est timere offendere parentem: si autem propter vtrumque est timor initialis, qui est medius inter vtrumque timorem.

i In d. q. 19. art. 2.

4 Et *k* probat, timorem mundanum semper esse malū: quia nascitur ab amore mundi propter eius mala vitāda, & receditur à Deo, quod est semper malum. Et *l* concludit timorem seruilē non esse malum, quia est à Spiritu S. secundum gloss. *m* quæ habet ab eodem spiritu duos timores nasci, filialem scilicet, & seruilem. Duplex enim est timor seruilis: alter quidem, quo quis conuertitur ad Deum principaliter ob timorem mali pœnæ, qui semper est malus: alter quo quis conuertitur ad Deum propter timorē quidem mali pœnæ: sed minus principaliter, quod non est malum, sicut nec amare Deum minus principaliter propter bona temporalia; iuxta illud, *n Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem* id est, propter repositam mercedem, quam promisisti his qui tibi placuerint.

k In art. 3. l In art. 4. m ad Rom. 8. n Psal. 118.

5 Et *o* concludit, timorem seruilem esse alterius substantiæ, quam filialem: quoniam obiectum huius est malum culpæ, quod fugit: obiectum autem illius malum pœnæ, quod fugitur. Porro timorem seruilem posse remanere cum caritate concludit idem S. Thomas, *p* significando tamen aliquando esse contrarium illi.

o In art. 5. p In art. 6.

Contra quod [illegible] se facit, quod ipsemet, *q* asserit, ipsum esse donum Dei [illegible] [illegible] septem, de quibus scribit Propheta. *r* Et constat nullum illorum septem donorum esse sine caritate, & gratia secundum eūdem receptum *s*

q In art. 9. r Esai. 11. s In 1.2. q. 68. art. 5. t In art. 9.

6 Sed respondet, potest id, quod ait, *t* habere locum in timore seruili, quo minus principaliter timetur malum pœnæ: id verò, quod ait in art. 6. de timore seruili in genere, qui continet etiam timorem, quo principaliter, vel principalius timetur malum pœnæ.

7 Nota tertio, ex prædictis [illegible] intellectum huius cap. scilicet quod intelligitur quidem de timore seruili, vt glossa & Cardinalis dicunt: sed non de quolibet seruili, sed tantum de illo, qui [illegible] [illegible] cum charitate, id est, quo [illegible] conuertitur ad Deum propter timorem mali [illegible] principaliter, [illegible] [illegible] amorem Dei. Timor [illegible] [illegible] ad Deū [illegible]cipaliter ob [illegible] pœnam; [illegible] [illegible] [illegible] uerteretur [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] charitatem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ingressam, vt diximus in cap. charitas. *a*

a [illegible] 14. sup. ead.

IN GLOSSAS.

Nota [illegible] prima glossa, timorē [illegible] de quo loquitur textus, non posse manere cū caritate, quod est falsum, [illegible] quod Archid. in ea dicat: tum per ea, quæ supra [illegible] ta sunt. *b* Tum quia alioquin, inconueniens esset similit[illegible] [illegible], & [illegible] ad timorem, & charitatem: quando[illegible] [illegible] plus [illegible] [illegible] filum, cum introducat illud [illegible] [illegible] vt ait S. Thomas in dict. art. 9. aliquid [illegible] [illegible] est à Spiritu S. & donum eius, quod impium [illegible] [illegible] [illegible] caritate, [illegible] quidem, quod sine illa ne[illegible] [illegible] secundum eundem S. Thomam. *c*

b In fine [illegible] sub 2 nu[illegible] c In d. 2. 2. q. 19. art. 5.

8 Nota ex glossa 2. quòd charitas potest decrescere, & minui, quod etiam est falsum: tum per illud, quod citat glossa, scilicet quod charitas deficit, vel proficit: tum per ea, quæ diximus supra, *d* post S. Thomam, receptum. *e* Ex quo sequitur verbum econuerso, positum in textu nō esse ita interpretandum, vt significet decrescente caritate, crescere timorem [illegible] quod, ipsa deficiente, ille crescit: quamuis diminutiua [illegible] intelligentia.

d Ead. in cap. caritas 2. nu. 14. e In 2. 2. q. 24. art. penult. & vlt.

CAP. FORTE.

AVGVSTINVS TRACT. V. IN 1. IOAN. IIII.

FOrte nata est in te charitas: sed nondum perfecta, noli desperare, nutri eam, ne forte suffocetur.

EA, quæ ad hoc cap. pertinent, resoluenda sunt per supra dicta in gloss. summæ.

CAP. CHARITAS V.

AVGVSTIN. AD HIERONYMVM.

CAritas in quibusdam est perfecta, in quibusdam est imperfecta: perfectissima autem in hac vita haberi non potest.

SVMMARIVM.

1 *Charitas quæ, & quot modis perfecta.*

PRimo nota, quod caritas viæ potest esse perfecta cui consonat cap. *radix. ita*, & est ca. *caritas. f* & est conclusio S. Thomæ. *g*

f 2. § ideo ergo sup. ead. g 2.2. q. 24. art. 8.

Contra quod facit primo, quod Apostolus *h* de se aiebat, quod non erat perfectus.

h Ad Philip. 3.

Secundo, quod omnis caritas viæ augeri potest, iuxta clem. *ad nostrum. i* per quam, & definitionem Concil. Tridentini hoc probauimus in d. cap. *caritas 2.*

i De hæret.

1 Pro quorum solutione dicendum est cum S. Thoma vbi supra, quod caritas potest dici perfecta dupliciter. Vno modo ex parte obiecti cum scilicet diligitur tantum, quantùm est diligibile; quomodo sola caritas Dei, qua se ipsum diligit, est perfecta, quia cum obiectum charitatis primarium sit Deus, qui vt est infinitus, ita est infinite diligibilis, nemo, alius potest diligere ipsum tantum, quantùm est diligibile, nisi Deus ipse. Alio v[illegible] [illegible] ex parte diligentis, & hoc quidem tripliciter [illegible] totum cor hominis actualiter semper fer[illegible] [illegible] qualis est sola caritas patriæ, quæ non est p[illegible] [illegible] hac vita. Secundo vt homo studium suum de[illegible] ad vacandū Deo, & rebus diuinis, prætermissis [illegible] [illegible] [illegible] necessitas præsentis vitæ requirit: & ista est perfectio charitatis, quæ est possibilis in via: non tamen est communis omnibus habentibus charitatem. Tertio modo ita quod habitualiter [illegible] qu[illegible] totum [illegible] [illegible] ponat in Deo, ita scilicet, quòd nihil cogitet, neque velit, quod diuinę dilectioni sit contrarium: & [illegible] perfectio est communis omnibus charitatem [illegible]. Ita quòd sola charitas Dei est perfecta ex parte obiecti: ex parte verò diligentis, tribus modis [illegible] [illegible], & tertio quidem modo [illegible] caritas quam-

[illegible] quæ [illegible]

[illegible] perfectè [illegible] pequeat [illegible]

[illegible]

CAP. SI SERMO

AVGVST. IN LIB. L. HOMILIARVM HOM. IX

SI sermo meus [illegible] aliquam [illegible] cordibus vestris scintillam gratuiti [illegible] Dei, ipsam nutrite, & ad hanc augendam vos aduocare studete. Et reliqua.

E [illegible] resoluenda sunt per [illegible] præcedentis [illegible].

§. E CONTRARIO.

GRATIANVS.

E Contrario etiã gradus in virtute tale probantur: quia & ipsum peccati gradus euidenter apparent. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Summus nemo repente malus aut bonus.*

1 NOta, quod sicut sũt gradus in virtute, & nemo fit in ea repẽte summus, vt [illegible] habetur in [illegible] *hæc quæ a ita* sunt gradus in vitio, & nemo in eo repẽte fit summus.

CAP. SICVT TRIBVS.

AVGVST. LIB. I. DE SERMONE DOMINI IN MONTE CAP. XXIII.

SIcut tribus gradibus ad peccatum peruenitur suggestione, delectatione, consensione ita ipsius peccati tres sunt differentiæ, in corde, in facto, in consuetudine, tanquã tres mortes, vna quasi in domo, *b* id est, cum in corde cõsentitur libidini. Altera vero quasi iam prolata extra portam, *c* cum in factum procedit assensio. Tertia cum vi consuetudinis malæ tamquam mole terrena premitur animus, *d* quasi in sepulchro iam putens: quæ tria genera mortuorum Dominum resuscitasse, quisquis legit euangelium, agnoscit.

SVMMARIVM.

1 *Christus tres suscitando quid significauit.*

1 *Mortuus triplex, mente, actu, & consuetudine.*

1 NOta primo, tres esse gradus, quibus, vt plurimum, peruenitur ad peccatum, de quibus dictum est in cap. *serpent. e* & de motibus primis, & secundo primis: & quod non omnis motus sensualitatis in peccatum sit peccatum, etiam veniale, dictum est latè in ca. *su* per tribus. sup. dist. I. Quare super hoc cap. celebre solum restat memorandum tetrasthicon glossæ artificiosè compositum; quod continet quatuor.

1 Primum, Dominum nostrum Iesum Christum suscitasse tres mortuos: puellam intra domum, *f* & puerũ extra portas, & *g* Lazarum quatriduanum iam fœtentem in sepulchro. *h*

Secundum, quod illa tria genera mortis temporalis significant tria genera mortis spiritalis: quarum vna contingit in [illegible] interiore voluntate: secunda in exteriori actu citra consuetudinem, tertia in exteriori actu consuetudine confirmato.

Tertium, quod [illegible] puellam verbo, puerum motu, Lazarum [illegible] do.

Quartum, quod Dominus suscitando facilius puellam, [illegible] puerum, & [illegible] quam Lazarum significa[illegible] deleri, vt [illegible] peccatum exterioris a[illegible] interioris tantum [illegible] ge di[illegible] consue[illegible] quam [illegible]. Quod cum ex pertinentia, quæ [illegible] quæ [illegible] poterit.

[illegible]

[illegible] mala [illegible]

[illegible]

Hanc [illegible]

Christus [illegible]

CAP. SCIENDVM.

GREGORIVS CAP. XVI. LIB. XXV EXPOSITIONIS IN IOB.

SCiendũ quippe est, quod tribus modis admittitur peccatum, [illegible] ignorantia, aut infirmitate, aut studio, [illegible]. Et grauius quidem infirmitate, quam ignorantia, sed multo grauius studio, quam infirmitate peccatur.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum [illegible] causam [illegible] priuatiuam [illegible] res interiores, & [illegible] exteriores.*

2 *Ignorantia quæ caussa peccati, & quæ concomitans.*

2 *Ignorantia quæ [illegible], & [illegible] quæ [illegible] eius quæ di[illegible] ab in[illegible].*

3 *Ignorantia [illegible] & [illegible] idem, & quid.*

4 *Ignorantia quæ excusat a toto, quæ a parte, quæ [illegible].*

5 *Peccat qui per ignorantiam, infirmitatem, vel studium.*

6 *[illegible] anima, cur [illegible] ægritudines.*

6 *Liberum arbitrium quid.*

1 NOta primum, peccatum habere caussam, quod probat S. Thomas *b* ea firma ratione, quod peccatum est actus [illegible], & quatenus est [illegible] habet caussam positiuam, sicut quilibet [illegible] autem est inordinatus, [illegible] habet caussam priuatiuam, siue negatiuam, [illegible] quod abest [illegible] vt locus est vmbrosus quia [illegible] quod lux abest ab eo.

2 Quinde S. Thomas con[illegible] peccatum habere tres caussas interiores, [illegible] & concupiscentiam. Q[illegible] voluntas, quæ [illegible] est actus [illegible] da ratio, quæ est [illegible] voluntatem [illegible] apparens [illegible]. Quid[illegible] iam exteri[illegible] caussas peccati [illegible]. *c* Nonne istæ sunt, [illegible] mulieres, *quæ [illegible] in peccato Phegor.* Possum inquã, exteriora esse caussas [illegible] dam [illegible] voluntatem ad peccandum [illegible] & sensualitas [illegible], sed [illegible] la voluntas est, quæ per [illegible] illud [illegible] Augustini. *Peccatum adeo est voluntarium, quod non [illegible] peccatum [illegible] si voluntarium.* Et in quarto conclu[illegible] peccatum interdum esse caussam alterius peccati, [illegible] illud Gregorij, *f* post medium. *Peccatum quod per pœnitentiam [illegible] non [illegible] suo pondere ad aliud trahit.*

2 Nota secundo ignorantiam esse caussam peccati, quæ est omnium vna conclusio præsertim S. Thomæ *g* quando sit talis, qua cessante non fieret peccatum. Si enim [illegible] talis, qua cessante nihilominus peccatum [illegible] caussa peccati, sed [illegible] illius, [illegible] quis occideret aliquem, quem ignorabat [illegible] cognatum: ea tamen mente, quod occidisset [illegible] cognosceret illum secundum Aristotelem, *h* quem [illegible] tur S. Thomas vbi supra. Quidem [illegible] *i* etiam ipsammet ignorantiam, & [illegible] dum esse peccatum, quando est de [illegible] non [illegible] scire, & potest, & tenetur [illegible] scire [illegible] & [illegible] non dicuntur [illegible] habere [illegible] scientiam, secundum Di[illegible] *k*

3 Dix[illegible] *pot* quia [illegible] eorum [illegible] non possunt, [illegible] T[illegible] in [illegible] vel, [illegible] dicunt [illegible] cu [illegible] ag[illegible] cel[illegible]

Margin notes: a Cap. [illegible] de [illegible] ab. a. — a Sup. ead. — b Matth. 9. — c Luc. 7. — d Ioan. 11. — e Sup. dist. 1. — f Matth. 9. — g Luc. 7. — h Ioan. 11. — b 1. 2. q. 75. art. 1. — a Art. 2. — [illegible] art. 7. — c Num. 31. — f Sup. Ezech. hom. 11. — g 1. 2. q. 76. art. 1. — h 2. Ethic. — i Art. 2. — k [illegible] c. 7. Ca. [illegible] Hieron.

[illegible] laboritc [illegible] & quod ideo dicitur [illegible] quia etiam dicunt [illegible] diligentiam [illegible] Nepos Pro[illegible] ignorantia probabilis [illegible].

4 E[illegible] probabilis, quæ est [illegible] peccati excusat à toto peccato, & à pœna [illegible] voluntarium, quod est de [illegible] causa peccati [illegible] vel [illegible] sapiens eius, [illegible] excusat [illegible] non esset culpa [illegible] quæ non est [illegible] bilis, [illegible] probabilis [illegible] excusat [illegible] à toto. Tertio quod [illegible] ignorantia [illegible] peccata, & deinde [illegible] à peccato retraheretur, qualis [illegible] de quo David, f [illegible] g *Noluit intelligere, vt bene ageret*. Et de qua est textus cum glossa, h nullatenus excusat [illegible] auget peccatum, vt probat ratio S. Thom. i

5 Nota tertio, minus peccare, cæteris paribus, qui peccat per ignorantiam, quam qui per infirmitatem, & [illegible] quod non est intelligendum de ignorantia [illegible] vel probabili, quia qui per illam facit aliquid non peccat, vt prædictum est. Neque de ignorantia affectata; quia [illegible] peccatum, vt etiam prædiximus; sed de illa, [illegible] probabili, nec excusat à toto, sed hæc [illegible]. [illegible] per infirmitatem est peccare per aliquam [illegible] amorem, odium, & similia: quo[illegible] philosophi, & inter eos Marcus Tullius, k relatus [illegible] l vocant passiones animæ, ægritudines illius: [illegible] appellatur infirmitas, iuxta illud ad Virgi[illegible]:

Tu potes o [illegible] nostros depellere morbos,
[illegible]

Et [illegible] quia sicut infirmitas corporis impedit membra eius, ne pareant imperio eius, ita sunt: ita passiones impediunt potentias animæ, ne pareant imperio rationis eius.

6 Nota quarto, minus peccare, qui peccat per infirmitatem, & passionem, quam qui sine illa, quod est verum, vt ait S. Thomas, m quando infirmitas, siue passio præcedit voluntatem, & rationem; secus verò quando consequitur illam; quia cum præcedit, turbat rationem, & minuit libertatem liberi arbitrij; quod est facultas voluntatis, & rationis, vt docet Magister cum omnibus commentatoribus suis, n quando verò consequitur auget voluntatem iam conceptam, quæ est ipsum peccatum interius.

Nota quinto, eum, qui peccat ex studio, cæteris paribus, magis peccare, quam qui peccat per ignorantiam, vel infirmitatem, siue passionem: quia peccat e studio est peccare [illegible] industria & malitia, vt colligitur ex S. Thoma. o [illegible] studio, industria, & malitia [illegible] super [illegible] libertatem voluntatis & ra[illegible] ad [illegible] ente, quod tribus argumentis probat [illegible] S. Thomas esse grauius, quam peccatum [illegible] pellente, quæ quia videri possunt apud eum, p gratia breuitatis lucinon refero.

CAP. INTER HAEC SCIENDVM.
GREGORIVS CAP. III. LIB. XXI. IN IOB.

INter hæc sciendum est aliud esse, quod animus de tentationibus carnis patitur, aliud vero cum per consensum delectationis obligatur. Et reliqua.

OMnia, quæ ad hoc cap. pertinent, remanent [illegible] *[illegible]* partim in cap. [illegible] q

CAP. SVPER TRIBVS.
HIERONYMVS AD CAP. I. AMOS IN COMMENT.

SVper tribus sceleribus Damasci. Et reliqua.

NOTA, quod hoc cap. [illegible] *[illegible]* a

CAP. FIRMVM.
AVGVST. LIB. DE CORRECTIONE ET GRATIA. CAP. VII.

FIrmum Dei fundamentum stat immobile, habens signaculum hoc. * Scit Dominus, qui sunt eius. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Prædestinati [illegible] caritatem amittunt.*
2 *Prædestinatio nihil reale [illegible] ponit in prædestinato.*

1 PRimo nota, quod sententia in hoc cap. resoluenda, & declaranda sunt per adiecta glossæ Summæ, & cap. *caritas*. b

Nota secundo quod etiam prædestinati amittunt frequenter caritatem quæsitam; licet ante finem vitæ redeant ad eam, & eam uniti moriantur, & salui fiant.

2 Nota tertio, quod glossa, c habet, prædestinatos habere quemdam characterem vltra charitatem & gratiam gratum facientem, quo distinguuntur à damnatis. Quæ conclusio videtur noua, & falsa. tum quia nullo firmo fulcro nititur: tum quia prædestinatio nihil rei ponit in prædestinato, vt S. Thomas receptus probat, d quia solum ponit in mente diuina, cuius prouidentiæ pars est nihil realiter imprimens prædestinato. sed solum nomen illud dulcissimũ, quo appellatur, & scitur à Deo esse prædestinatus, vt ibidem præfatus S. Thomas declarat.

CAP. NVLLVS.
AVGVST. LIB. DE CORRECTIONE ET GRATIA. CAP. IX.

NVllus eorum ex bono in malum commutatus finit hanc vitam.

SVMMARIVM.

1 *Prædestinatus omnis, vt saluabitur.*

1 NOta, id quod in cap. præcedenti amplius probatur, nempe omnem prædestinatum saluum fore, & quamuis amittat caritatem, cum ea tamen recuperata moriturum. quæ conclusio Catholica est: quia prædestinatio est certissima, & effectum sortitur certissimũ, vt tradit S. Thomas. e

CAP. TALIBVS.
IDEM IBIDEM.

TAlibus Deum diligentibus omnia cooperantur in bonum, vsque adeo prorsus omnia, vt etiam si qui eorum deuiant, & exorbitant, etiam hoc ipsum faciat eis proficere in bonum.

SVMMARIVM.

1 *[illegible]* Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.

1 PRimo nota, [illegible] diligentibus in charitate omnia cooperari [illegible]. Pro quo facit illud. f *[illegible] multa [illegible] & non est illis scandalum.*

[illegible], quod vt supra dictum est, [illegible] peccare, & per pec[illegible] cooperantur in malum: per [illegible] gratiam et

Marginal notes (left): a In cap. 1. de postulat. prælat. l. 6. [illegible] de cætero. — b ff. de verb. [illegible] De [illegible] excom. — d In art. 3. [illegible] 4. — e [illegible] q. 2. § 2. — f Psalm. 35. g [illegible]. — h In cap. 2. de temporib. ordinandor. l. 6. — i Tacta in d. art. 4. — k In Tuscul. q. lib. 4. — l [illegible] q. 77. art. 1. — m In d. q. 77. art. 6. — o Lib. 2. sent. dist. 24. — o Vbi sup. ar. vlt. — p In d. art. vlt. — q Sup. dist.

Marginal notes (right): a Sup. [illegible] — a [illegible] — b Sup. cad. — c In verb. [illegible] — d In 1. part. q. 23. art. 2. — e In 1. par. q. 23. art. 6. — f Psalm. [illegible]

... malum: ergo non omnia cooperantur in bonum habentibus charitatem, & gratiam.

Secundo, quod ex cap. *si ex bono.* a colligitur multos diligentes Deum condemnari: ergo euenit eis aliquid, quod non cooperatur illis in bonum, sed in malum.

Tertio, quod multi scripti in libro vitæ delentur ab illo iuxta illud. b *Deleantur de libro viuentium.* ac huiusmodi deletio non cooperatur in bonum, quia fuit, et dignus vita æterna secundum iustitiam præsentem, fit indignus ea, secundum æternam prædestinationem.

Pro resolutione horum notandū primo, quod duplex est iustitia viatoris, altera quam habet secundum præsentem statum, altera quam habet, vel est habiturus secundum statum futurum prędestinationis ęternę, vt late colligitur ex D. Augustino relato in dicto cap. *si ex bono.* c & ex S. Thoma. d

Secundo, quod nec Augustinus hic, nec Apostolus, e hic citatus loquitur de omnibus diligentibus Deum: sed tantum de illis, qui secundum propositum æternum Dei sunt sancti, id est, ad vitam æternam prædestinati, vt post, & ante alios declarat S. Thomas. f

Ad primum igitur respondetur, concedendo assumptum, & distinguendo subsumptum; scilicet dupliciter posse intelligi peccatum mortale non prodesse diligenti Deum; directè scilicet, & indirectè, & concedēdo, quod directè non prodest: negando tamen, quod indirectè nō possit prodesse, quia potest prodesse, præbendo occasionem peccanti magis se humiliandi & pœnitendi iuxta ca. *considerandum.* & cap. *fidelior.* g quę habent, Petro suam negationem profuisse, vt fidelior resurgeret: sicut & Dauid iustior factus est per pœnitentiam, qua pœnituit eum adulterij & homicidij, quæ commiserat, quam esset ante illam, vt aperte colligitur ex ipsius dictis. h

Ad secundum respondetur, concedendo assumptum: & distinguendo inter diligentes & iustos, secundum statum præsentem tantum, & inter diligentes, vel iustos secundum prædestinationem æternam & concedendo, quod multis iustis secūdum statum præsentem, quorum de numero videtur fuisse Iudas, non profuerunt omnia: negando tamen id de iustis secundum statum æternæ prædestinationis.

Ad tertium respondetur, cōcedendo esse librum vitæ secundum iustitiam præsentem, & multos in eo scriptos deleri: cap. vero nostrum non loquitur de illis, sed tantum de scriptis in libro vitæ prædestinationis æternæ.

a Infr. dist. 4. b Psalm. 68. c In c. dist. 4. d 1. par. q. 23. art. 6. & q. 24. art. 1. e Ad Rom. 8. f In dict. ca. 8. lib. 6. & in tractatu q. 27. art. 24. g 50. dist. h Psalm. 50.

CAP. CIRCVMCISIO.

PAVLVS IN EPIST. AD GALAT. CAP. V.

Circumcisio non est aliquid, neque præputium, sed fides, quæ operatur per dilectionem. Et reliqua.

CAP. NON EST TAM iniustus.

PAVLVS IN EPIST. AD HEBR. CAP. VI.

Non est tam iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri. Et reliqua.

Ea, quæ pertinent ad hæc duo ca. resoluenda sunt per ea, quæ dicta sunt in glossa Summæ, & cap. *charitas.* 1.

Sup. ead.

CAP. TOLLE.

AVGVST. LIB. DE CORRECTIONE ET GRATIA. CAP. IX.

Tolle charitatem, odium tenet. *Item* omnis, qui non diligit odit.* *Item in euangelio.** Nemo potest duobus dominis seruire aut enim vnum odio habebit, aut alterum diliget aut vnum sustinebit, alterumque contemnet.* Adam vero cum in virili ætate a domino creatus esset, antequam a diabolo tentaretur, cum de latere eius virago formabatur, dum in extasi raptus angelicæ curiæ interesset, dum contemplans futura Christi, & Ecclesiæ sacramenta vaticinabatur. Et reliqua.

* 1. Ioan. 3. * Luc. 16. * Matth. 6. * Genes. 2.

SVMMARIVM.

1 *Homo quilibet, etiam infans gratus, aut exosus Deo*
2 *Deo exosus quis dupliciter.*
3 *Adamo hæc infuerunt vltra supra dicta.*

1 Primo nota, quod omnis homo est Deo gratus aut exosus, quia aut habet charitatem, & est gratus, aut caret ea, & est exosus, pro quo est illud a relatum in c. *omnis.* b *Omnis qui non diligit, odit.*

Contra quod facit, quod paruuli nondum baptizati non habent charitatem, nec videntur Deo exosi. quia si in illo statu moriantur non ibunt in ignem æternum, nec vnquam intrabunt in regnum Dei, sed recipientur in limbo, qui videtur locus medius inter locum beatorum & damnatorum, vt colligitur ex ca. *maiores.* c & tradunt per S. Thomam & alios, d definientes in limbo non esse pœnam sensus, sed solum priuationis visionis Dei: quamuis Augustinus in c. *firmissime* e determinet, huiusmodi pueros sempiterno igne puniendos, quod tamen glossa exponit de sempiterna carentia visionis Dei.

2 Sed respondetur, duplices esse Deo exosos: alteros ob peccatum originale tantùm, propter quod, vt ait Apostolus, f relatus in dicto cap. *firmissime.* nascimur omnes filij iræ Dei, & indigni visione beata Dei: alteros vero ob peccatum actuale, mortiferum, qui non solùm sunt indigni visione beata Dei, sed etiam digni pœna sensus, & cruciatus æterna.

3 Nota secundo, de nostro primo parente Adam vltra ea, quæ diximus in cap. *Adam.* g quatuor relata per Gratianum in hoc vers. *Adam.* scilicet, quod fuit creatus in virili ætate: & quod ex eius latere fuit formata nostra prima parens Eua: Et quod raptus fuit in visionem Dei ante quam peccaret, & prophetauit de sacramentis Ecclesiæ.

Quibus addo primo, quod S. Thom. communiter receptus concludit, h Adamum fuisse creatum in optima dispositione corporis, & animæ munia exercenda.

Secundo, quod idem S. Thom. i ait, non vidisse illum Deum per essentiam, sed per creaturas, limpidius tamen quam nos: & quod etiam videtur vidisse Deum in raptu, sicut Paulus. Et rursus, k ait, quod nec etiam angelos vidit per essentiam. sed sic altiore modo, quàm nos cognoscit eos. Et postea, l inquit, non habuit omnium scientiam naturalem quasibilem, quæ ad instructionem & gubernationem vitæ humanæ in illo statu fuit necessaria; immo & omnium supernaturalium, quæ ad instructionem & gubernationem vitæ in iis, quæ pertinent ad æternam, erat conueniens. Non autem sciuit aliqua, quæ ad prædictam instructionem & gubernationem non erant necessaria, vt cogitationes futurorum contingentium, quorum singularium, vt quot lapilli iaceant in flumine, & id genus alia. Et m concludit, ipsum non potuisse ante quàm peccaret decipi, per illud August. n *Approbare vera pro falsis non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.* Contra quod adducit multa argumenta, quib. nos addimus illud hymni D. Ambrosij tempore resurrectionis.

Quem diabolus deceperat
Hostis humani generis.

Ad quod respondetur eo modo, quo ipsemet S. Thomas respondet ad illud. o *Mulier seducta in prævaricatione fuit.* scilicet quod licet Eua fuisset seducta ante peccatum operis: non tamen ante peccatum interius elationis animi.

Adde secundo ex glossa multa, præcipue illud, quod celebrior opinio habet, Adamum scilicet nō fuisse creatum in charitate, & gratia, cuius contrarium supra, p post S. Thomam communiter receptum tenuimus.

a 1. Ioan. 3. b Sup. dist. 1. c De baptis. d In 4. lib. sent. dist. 45. e De consec. dist. 4. f Ad Ephes. 2. g Sup. dist. 1. h In 1. part. q. 94. art. 1. & 4. i Ibi sup. q. 94. art. 1. k In 2. art. l In art. 3. m In 4. n Lib. 3. de lib. arbit. c. 18. circa finem. tom. 1. o 1. Tim. 2. p In d. cap. Adam.

CAP. QVOMODO.

AVGVSTINVS IN GENES. I.

QVomodo renouari dicimur, si non recipimus quod perdidit primus homo? Et reliqua.

CAP. PRINCEPS.

AVGVSTINVS IN HOMILIA VNDECIMA.

PRinceps vitiorum omnium dum vidit. Et reliqua.

EA, quæ ad hæc duo capp. pertinent resoluenda sunt per addita glossæ Summæ, & cap. *caritas*.

CAP. QVANDO.

AMBROSIVS AD SABINVM, EPIST. XLI. LIB. VI.

QVando Adam solus erat, non est præuaricatus: quia mens eius adhærebat Deo.

CAP. PRIMVS.

IDEM AMBROSIVS AD EVNDEM EPIST. XLII.

PRimus homo recens opus Dei erat, confabulator assiduus, ciuis Sanctorum complantatus virtutibus.

SVMMARIVM.

1 *Vita solitaria cur simpliciter melior sociali.*
2 *Solitudo non perficit vitam, & quibus non conuenit.*
3 *Eremi vita paucis, præsertim iuuenibus apta.*

1 NOta, quod viuere in solitudine est melius, quàm viuere in societate. Pro quo est illud cap. *nuptiæ.* *Nuptiæ replent terram, virginitas paradisum.* b Et quod vita solitaria concluditur esse melior simpliciter, quam vita in societate à S. Thoma, c secundum quem est dicendum primum, solitudinem non esse de essentia perfectionis: sed instrumentum ad eam quærendam, sicuti est etiam paupertas.

2 Secundo, quod deputatis ad actiones vitæ siue spiritualis, siue temporalis, non conuenit solitudo: sed solùm deputatis ad contemplationem. Per quod aliquando respondimus, religiosos illos, qui sunt instituti ad iuuãdos parochos, plus opere debere tribuere confessionibus sacris audiendis, & per côciones publicas, & sermones priuatos instruendis populis, quorum eleëmosynis viuunt, quàm contemplationi.

Tertio, quod solitudo debet esse per se sufficiens, ita quod eam amplexurus iam sit perfectus, iuxta illud Apostoli. d *Perfectorum est solidus cibus*, id est, eorum, qui pro consuetudine exercitatos habët sensus ad discretionem boni ac mali.

3 Quarto, quod per hoc, & id, quod ex eo colligit Caietanus ibidem sæpe respondimus multis iuuenibus, volentibus eligere vitam eremiticam, & quærentibus literas ad id à S.D.N. vt ab eo proposito desisterêt. Quia huiusmodi vita nô conuenit iuuenibus & in virtutum actibus parum exercitatis, sed tantum eis, qui vt ait, Caietanus iam sunt patientes, benigni, humiles, mansueti, & contenti pane & aqua; quales sunt pauci.

Quinto quod S. Thomas ibidem ait, duplici via fieri huiusmodi ad solitudinem aptos, dono scilicet Dei, vt S. Ioannes Baptista: & magno magnarum virtutum exercitio; de quali, ait idem Caietanus; *Quis est hic & laudabimus eum?* Et alibi; *Facilius inueni coruum album, & cygnum nigrũ, quam virum eremiticæ vitæ aptum.* quod & si aliqua ex parte videatur hyperbolicum, admonendi tamen videntur id iuuenes, potius per passiones, quàm per virtutis perfectionem, acquisitam ad id anhelantes.

CAP. ILLA ANIMA.

AMBROSIVS IN HEXAMERON, CAP. VII. LIB. VI.

ILla anima à Deo pingitur. Et infra. Secundum hanc imaginem, quæ refulget, pictura pretiosa est. Secundum hanc imaginem ante peccatum, *depictus fuit.* Adam: sed [illegible] est, deposuit imaginem, cœlestis sumpsit terrestris effigiem.

SVMMARIVM.

1 *Imago Dei homini duplex, nulla tamen corporea.*
2 *Imaginem Dei gerit homo secundum suam essentiam, & secundum suas potentias & actus interiores.*
3 *Imago Dei cur homo, & cur similis ei.*
3 *Imago Dei, qua in re non est mulier, sicut vir.*

1 NOta primo, quod in homine est imago Dei. a In quo citatur illud. b *Fecit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam*: & latius tradit S. Thomas c receptus communiter concludit, in homine esse triplicem imaginem, iuxta glossam illius. d *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*: quarum prima est creationis, qua homo secũdum intellectualem naturam est aptus ad cognoscendum & amandum Deum. Secunda recreationis, qua diligit Deum in hac vita, imperfectè tamen. Tertia gloriæ, qua cognoscit & diligit Deum perfectè in gloria, & prima est communis omnibus viris, & fœminis, bonis, & malis: secunda iustis tantum gratia & charitate Dei ornatis: tertia beatis tantũ gloria perpetua fruentibus. Porrò prima imago, quæ communis est omnibus, non est in homine secundum corporalem figuram: sed secundum mẽtem tantum, qua recordatur, intelligit, & amat, vt ipsemet S. Thom. profunde tradit, e quamuis etiam secundum corporalem figuram magis, quàm cætera animantia, repræsentet Deum, nô quidem per modum imaginis, sed per modum vestigij, iuxta quod potest intelligi illud.

> *Pronaq. cum spectent animalia cætera terram,*
> *Os homini sublime dedit, cælumq. tueri*
> *Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.*

Vt ipsemet S. Thomas insinuat, f ex cuius mente, g & eiusdem & aliorum, h colligimus in Enchirid. quòd anima nostra, non solum est imago Dei secundum suam naturam intellectualem, sed etiam secundum suas potẽtias & actus: quia non solum quatenus est apta ad cognoscẽdum, & amandum Deum est illi similis; sed etiam quatenus habet vim memorandi, intelligendi, & volendi.

Primo, quod sicut Deus ille summus habens in se simplicissimam substantiam potest meminisse, intelligere, ac velle sine vlla qualitate: ita & anima nostra habens immaterialem substantiam potest meminisse, intelligere, ac velle sine aliqua materiali qualitate, licet non sine immateriali, vti Deus.

Secundo, quod sicut in illa summa vna, diuina, & indiuidua essentia sunt tres personæ, Pater, Filius, & Spiritus S. ita & in anima nostra vna & indiuidua sunt tres potentiæ, memoria, intellectus, & voluntas.

Tertiò; quod sicut in illa summa & indiuidua substantia est Pater, qui cognoscẽdo se generat notitiam & imaginem sui, qui est Verbum & Filius eius ei consubstantialis. & rursus Pater, & notitia illa, & Verbum supre[illegible], quod est Filius, amando sese producunt [illegible] mutuum amorem sui consubstantialem, qui est Spiritus sanctus: ita in essentia animæ nostræ ipsa [illegible] gendo per suum intellectum generat [illegible] ius imago, & per illam notitiam, quæ [illegible] imago & voluntatem generat sui amorem.

Quarto, quod sicut Filius genitus à Patre, non est Pater, neq; Spiritus sanctus: nec Spiritus S. productus à Patre, & Filio, est Pater, aut Filius, aut vterque: ita neq; imago illa, quæ est [illegible] ipsa anima, [illegible] intellectus, nec amor [illegible] productus ab ea, & a no[illegible] qui est quidam filius eius, est ipsa, nec intellectus, nec voluntas. Est tamen [illegible] crentia: quia notitia illa, imago, & Verbum a Patre productum est substantia, & [illegible] coæterna. amor [illegible] Filius a Patre & à Filio productus est substantia & consubstantia-

[s]tantialis & coæternus vtrique: at verbum, & imago, & notitia nostræ animæ intelligendo se genita est accidens & accidentaria forma: similiter ac amor à notitia, & volūtate productus est accidentalis, & non substantialis, & recentior ea.

2 Nota secundo videri colligi Adam per peccatum perdidisse imaginem Dei, quam ante illud habebat. Contra quod facit, quod Adam per peccatum non amisit naturalia, sed tantum gratuita, licet vulneratus fuerit in illis, vt dicit glossa, a quæ videtur desumpta ex illo Bedæ. b *Homo per peccatum fuit spoliatus gratuitis, & in naturalibus vulneratus.* Et declarat S. Thomas, c qui, d concludit nō posse tolli per peccatum totum naturæ bonum, licet sic diminui, vt concludit infra. e

a In cap. tolle. [Su]pra ead. b Supra c. 20. Luc. c 1.2.q. 85. art. d In art. 1. e In art. 2.

Sed respondetur; quod notabile nostrum procedit in imagine recreationis, siue iustitiæ, & gratiæ, quæ in solis iustis inuenitur, vt dictum est in notabili præcedenti: oppositio autem procedit in imagine creationis, quæ omnibus bonis, & malis naturaliter inest, & non potest tolli à natura humana, ea manente. Pro quo facit, quod f dicitur homo creatus ad imaginem, & similitudinem Dei, per quorum prius intelligitur prima imago creationis: per posterius secunda imago recreationis, scilicet iustitiæ, & bonæ operationis, vt declarat S. Thomas, g & est textus in ca. *similem.* h

f Genes. 1. g 1. part. q. 93. art. 9. h Infr. eadem

3 Non obstat prædictis illud Apostoli. i *Mulier non est imago Dei:* relatum in dicto ca. *hæc imago.* k quia, vt ibidem sentit Augustinus & post eum declarat S. Thomas receptus, l non loquitur de præfata imagine creationis, quæ est secūdum naturam intellectualem: sed de illa, qua vir est similis Deo, quatenus sicut ex Deo procedunt omnia, & omnia sunt propter ipsum: ita ex viro processit mulier, & propter ipsum facta est.

i 1. ad Cor. 11. k 33. quæst. 5. l In præfata 93 art. 4

CAP. SIMILEM.

AMBROSIVS DE FVGA SÆCVLI CAP. IV.

Similem Dei esse, est habere iustitiam, sapiētiam, & in virtute esse perfectum.

CAP. SAPIENS.

AMBROSIVS LIB. II. DE IACOB. ET VITA BEATA. CAP. IV.

Sapiens nunquam inanis est, sed semper habens in se amictum prudentiæ. Et reliqua.

CAP. SED NEC ADAM.

AMBROSIVS LIB. DE ISAAC. ET ANIMA. CAP. V.

Sed nec Adam prius homo nudus erat, quem innocentia vestiebat.

Nota id, quod est dictum in cap. *primus.* m aliud scilicet esse in homine imaginem Dei, & aliud similitudinem eiusdem. Quia similitudo attenditur secundum iustitiam, & bonam operationem, & in solis iustis inuenitur: imago verò secundum intellectualem naturam, quæ omnibus tam fœminis, quàm viris; tam malis, quàm bonis inest, vt dictum est. n

m Supr. ead. n In præfato primus.

CAP. VT COGNOVERVNT.

AMBROSIVS IN LIBRO DE PARADISO CAP. XIII.

Vt cognouerunt quia nudi essent. & ante quidem nudi erant: sed nō sine virtutum in tegumentis. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Adam & Eua, vt ante peccatum se nudos non norunt.*
2 *Moyses Deo carus, aliquando tamen subdubitauit.*
3 *Opus nullum meritorium absq; caritate.*
4 *Aaron caritatem habuit & perdidit.*
5 *Dauid caritatem habuit & perdidit.*

1 Nota primo illa verba: *Primi parentes ante peccatū nudi erant, sed non sine virtutum in tegumentis.* a quibus probatur Adam vestitum fuisse virtute ante peccatum, nō veste corporali quod autem hic dicitur, eos cognouisse post peccatum, non ideò dicitur, quod antea id nesciuissent: sed quia non verecundabantur; quia eorum mēbra pudenda antea cōtra imperium suū non mouebātur.

a Genes. 3.

2 Nota secundo illa; *Moyses maluit affligi cum fratribus, quam perfrui iucunditate temporalis palatij.* b quo & multis alijs probatur fuisse Deo carus: tamen ad aquas contradictionis de benignitate Dei subdubitasse. c

b Exod. 2. c Num. 11.

3 Nota tertio illa: *Non habet aliquid viriditatis ramus boni operis, nisi procedat ex radice caritatis:* quo probatur nullum opus, factum sine caritate esse meritorium gratiæ, vel gloriæ, de quo dictum est in cap. *caritas* 2. d

d Supra ead.

4 Nota quarto illa; *Aaron, quia bonus erat præ cæteris in Pontificem electus est.* e quibus probatur, Aarō fuisse carum Deo antequam populo idololatranti assensisset. f

e Num. 16. f Exod. 3.

5 Nota quinto illa; *Dauid caritatem habuit,* cùm de illo dominus dixit. *Inueni hominem secundum cor meum.* g quo, & alijs probatur Dauid fuisse Deo carissimum: tamen grauissimè aliquando peccasse.

g 1 Reg. ...

CAP. SI ENIM.

HIERONYMVS LIB. II. CONTRA IOVINIANVM IN PRINCIPIO.

Si enim, inquit, omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, & à Diabolo tentari non potest: quomod præcipit, vt caueant, ne tententur? dicens: Filioli mei, custodite vos a simulacris.* Et reliqua.

* 1. Ioan. 5.

SVMMARIVM.

1 *Diabolus, qui non suggerit omne peccatum, vt caussat illud.*
2 *Christus & Diabolus contrarij non insunt eidem.*
3 *Credere, vt dicuntur Dæmones & damnati.*
4 *Christus via, vita, &c. pulchro disticho firmatum.*
5 *Christus impeccabilis tripliciter dicitur peccatum.*
6 *Liberum arbitrium, definitur, & declaratur.*
7 *Sancti veteris testamenti non omnes pares omnibus noui.*
8 *Maria Virgo omnibus sanctis & angelis prælata.*
9 *Intellectus illius;* Omnis creatura sub vitio est,

1 Nota prima illa verba: *Omne peccatum ex Diabolo est.* Pro quo est illud Dionysij. h *Multitudo Dæmonum causa est omnium malorum, & sibi, & alijs,* quæ faciunt ad illā quæstionem S. Thomæ. i An omnia peccata hominum sint ex suggestione Diaboli, & an ille sit causa omnium peccatorum.

h Ca. 4. de [diui]nis nomi[ni]bus i 1.2. q. 80. art. 4.

Ad quam dicendum primo, quòd sic indirectè ac per occasionem, in quantum induxit primum hominem ad peccādum, ex cuius peccato adeo viciata est humana natura, vt omnes ad peccandum procliues simus, iuxta illud Genes. relatum in c. *omnis ætas,* k *omnis ætas ab adolescentia sua in malum prona est.* in quo sensu intelligenda sunt prædicta elogia Hieronymi & Dionysij: non autem est causa particularis, & suggestor cuiusuis peccati: quoniam, vt Origenes relatus ibi à S. Thoma dicit, l etiam si Diabolus non esset, homines appeterent cibos, & alia: quod, nisi esset ratione ordinatum, foret peccatum.

k 12. quæst. l In lib. 3 Pe[ri]ar. cap. 2.

Secundo, quod Diabolus non potest esse causa directè, & sufficiens cuiusquam peccati, sic vt cogat vllum ad peccandum, vt idem S. Thomas concludit vbi supra, m definiens, solam voluntatem esse hoc modo causam peccati.

m Art. 1.

Tertio, quod Diabolus potest esse, immo passim est causa indirecta peccati commouendo interius phantasiam, & appetitum sensitiuum ad imaginandū aliqua, quę moueant hominem ad peccandum. & obtenebrando rationem eius, quo appareat sibi bonum, & delectabile, quod est malum & horribile. Potest enim Diabolus cau-

tare omnia, quæ [illegible] u locali corporum inferiorum prouenire possunt nisi virtute diuina temperantur, secundum eundem S. Thomam.*a*

> a 1. part. q. 110. art. 5. — b 1 Ioan. 5. — c Sup. d. 1. n. 2.

Nota secundo illa verba: Qui natus est ex Deo non peccat, *b* quæ sunt intelligenda, vt diximus in cap. *qui natus*. *c*

2 Nota tertio illa verba: *Quæ communicatio lucis ad tenebras: Christi ad Belial?* *d* Et illa; *Si susceperimus Christum in hospitio pectoris nostri, ex illo fugamus Diabolum.* Pro quo est illud D. Ambrosij in hymno feriæ quartæ ad laudes.

> d 2. Cor. 6.

Nox, & tenebræ, & nubila
Confusa mundi, & turbida,
Lux intrat, albescit polus,
Christus venit, discedite.

Per quæ probatur non posse contraria eidem subiecto inesse, de quo dictum est *e* supra. *f*

> e Cap. 1. — f Eadem. — g Iacob. 2.

3 Nota quarto illa verba: *Dæmones Deum credunt, & contremiscunt.* *g* per quæ Hieronymus hic videtur sentire, Cacodæmones habere fidem informem, id est, à caritate seiunctam. Pro quo facit, quod etiam Christiani damnati videntur habere illam in inferno.

Contra tamen hoc facit primo, quòd donum scientiæ, quod est vnum de septe donis Spiritus sancti, de quibus Propheta, *h* respondet fidei, vt docet S. Thomas, *i* quo certum est carere Dæmones, & damnatos: cum omnia septē dona Spiritus sancti sint semper caritati coniuncta, vt tradit idem S. Thomas, *k* & fides informis est à caritate aliena.

> h Isa. 11. — i 2. 2. q. 1. art. 1. — k 1. 2. q. 68. art. 5.

Quare dicendum primo, Cacodæmones non habere fidem infusam informem, vt tenet S. Thomas. *l*

> l In dict. 2. 2. q. 5. art. 2.

Secundo, quod hic cap. & Apostolus in eo citatus nō debent ita intelligi, vt velint dicere, Cacodæmones credere per habitum infusum informem fidei: sed per quandam fidem coactam ex perspicacia intellectus, & miraculis, quæ persuadēt eis ita esse, quod ipsum esset dicendum de Christianis damnatis, secundum doctrinam eiusdem S. Thomæ quam defendit & tuetur Caietanus, *m* definiēs eos illam habuisse, dum vixerunt fideles, & viatores: sed simul ac peruenerunt ad illum terminum malum damnationis perdidisse illam: credere tamen per cognitionem antiquam naturalem, vel qualitatem ea, quæ credebant in via, dum viuerent.

> m In d. art. 2.

4 Nota quinto illa verba: *Ego sum via, veritas, & vita,* *n* cui consonat illud elegans distichon Seuerini Boëtij, relatum à nobis in cap. *firmiter*. *o*

> n Ioan. 14. — o Ioan. 14. supra. in 1.

Tu requies æterna pijs, te cernere finis.
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

5 Nota sexto, quod Deus pro nobis fecit Christum peccatum, vt asserit Apostolus. *p* Contra quod facit, quod Christus non solum non fuit peccatū, sed nec fecit peccatum, *q* nec potuit peccare, vt diximus infra, *r* propter quod S. Thomas tripliciter exponit illud, *s* primo quidē vt Hieronymus hic, quod peccatum accipitur pro pœna peccati: secundo pro hostia oblata in expiatione peccati, iuxta illud. *t* *Peccata populi mei comedent:* relatum in ca. *ipsi sacerdotes*. *v* Tertio pro eo, quod reputatur peccatum, siue peccator, iuxta illud. *x* *Cum iniquis reputatus est:* ita quod Christus potest dici peccatum eo quod pœnam peccati soluit: & eo quod fuit hostia, & sacrificium pro peccato Deo oblatum, & quod fuit reputatus à malignis peccator.

> p 2. ad Cor. 5. — q 1. Pet. 2. — r Ead. § fin. — s In dict. c. 5. — t Osea 4. — v [illegible] 1. — x Esa. 53.

6 Nota septimo illa verba. *Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur:* hominem esse liberum arbitrium, quod definitur à Magistro, *y* esse *facultas & potestas rationis, vel voluntatis, qua bonum eligitur gratia adsistente, vel malum, eadem desistente.* Dixit *facultas, siue potestas*, & non habitus: quia liberum arbitrium non est proprie habitus, siue qualitas, & accidens distinctum ab anima & potentijs eius superadditum, quod illis vel illis, secūdum S. Thomam communiter receptum. *z* Dixit etiam *facultas, & potestas*, quia non est essentialiter duæ potentiæ, sed vna requirens ad suum actum alteram adiutorium: [illegible] principalis de proposito eligere, & præoptare quod pertinet ad potentiam appetitiuam, & ita ad voluntatem [illegible], quæ est potentia cognoscitiua [illegible] quod [illegible] ad p[illegible]

> y In 2. lib. sent. dist. 24. — z In d. 2. 2. d. 24. q. 1. art. 1.

ligendum & præoptandum [illegible] S. Thomas communiter [illegible] *tatis*, ad significandum quod non pertinet [illegible] tum solam sed ad alteram etiam [illegible] palis tamen pertinet ad voluntatem. Quia, vt [illegible] S. Thomas principalis actus eius est eligere, vel [illegible] re, quod essentialiter est actus voluntatis, [illegible] ad [illegible] te, secundum eundem. *b* Addidisse autem [illegible] ad significandum, quod liberum arbitrium [illegible] bene merendam gloriam [illegible] gnoabi[illegible] tum faciente, iuxta cap. vltimum *c* & can. 2. & 3. *d* Concilium Tridentinum. Vnde nemo potest [illegible] gratiam, vt abunde dictum est in cap. *conuertimini*. *e* Non autē voluit significare, quod nemo, sine gratia possit bonum opus moraliter facere: quin immo potest [illegible] tu peccati mortalis agere multa bona opera moraliter bona, vt dictum est supra, *f* quæ ad multa prodesse tradidimus in cap. *potest fieri* *g* & probatur per cap. *quarat*. *h* post glossam ibidem. & in cap. *quod quidem*. *i*

> b [illegible] — c [illegible] — e Dist. [illegible] — f Dist. [illegible] — g Nunc. supra eadem. — h 3. quæst. [illegible] — i De pœnit. [illegible]

7 Nota octauo illa verba: *Ceterum quis ignorat sub alia dispensatione Dei omnes retro Sanctos eiusdem fuisse meriti, cuius nunc Christiani sunt:* Per quæ videtur significare Hieronymus, multos fuisse sub veteri testamēto tanti meriti, quanti etiam aliqui priores sub euangelio: non autem id, quod superficies verbi, omnes, significat; nempe omnes Sanctos veteris testamenti fuisse tanti meriti, quanti omnes sancti Christiani. In confesso est enim, neminem illorum, nec parentes primos fuisse tanti meriti, quanti Virgo Mater, iuxta illud.

Quæ sola sine exemplo placuisti fœmina Christo.

Et illud Baptistæ.

Tam felix aderit florentis gloria linguæ,
Vt Mariæ possit laudes æquare loquendo.

Et illud eiusdem.

Mortalibus æquas.
Cuius pater æthereas mentes subiecit & astra.

9 Nota nono expositionem illorum verborum *Omnis creatura sub vitio est*: quæ reperitur etiam in §. fin. *k* posito sub cap. fin. quæ consonant illis verbis Apostoli. *Omnes enim peccato sunt*, *l* nempe quod non omnes peccant sed quod omnes peccare possunt.

> k Huius [illegible] — l Ad Rom. [illegible]

Contra quod tamen facit, quod creatura irrationalis nō potest peccare: nec humanitas Christi vnita verbo diuino, iuxta illud. *m* *Qui peccatum non fecit*, &c. inductum ad hoc per S. Thomam, *n* & quod omnes præter Christum, & Virginem eius matrem peccarunt, & peccamus, iuxta Ioannem citatum in hoc cap. & præcedenti.

> m 1. Pet. 2. — n 3. part. q. 15. art. 1.

Quare aptior videtur expositio, quæ desumi potest ex eodem S. Thoma, *o* scilicet quod intelligatur de sola, & omni rationali creatura considerata secundum suam naturam separatam à donis diuinis gratuitis: quia omnis voluntas creata etiam angelica, secundum solam naturalem conditionem considerata potest peccare, seu est peccabilis per illam profundam rationem, qua id ibidem probat S. Doctor, quæ expositio etiam aptari potest illi dicto. *p* *Omnis homo mendax*, quem in hanc sententiam adducit Gratianus. *q*

> o 1. part. q. 63. art. 1. — p Psalm. [illegible] — q In §. vlt. sub c. fin. eadem.

CAP. APOSTOLVS.

AVGVSTINVS LIB. DE CORRECT. ET GRAT. CAP. IX.

Apostolus sciens nonnullos diligere Deum & in eo modo vsque in finem non perseuerare, mox addidit. Et reliqua.

CAP. MIRANDVM EST.

AVGVST. VIII. CAP. EIVSD. LIB.

Mirandum est, quare Deus quibusdam filijs perditionis det fidem operantem per dilectionem. Et reliqua.

CAP. MVLTI.

GREGORIVS CAP. XXXV LIB. VIII. SVPER IOB.

MVlti bene incipiunt, qui in malo vitam finiunt. Et reliqua.

S V M M A R I V M.

1 *Senem in se puero peiorem, distichon.*

NOta primo quod per [illegible] tria [illegible] pp. G[illegible]nus idem intendit probare, quod per [illegible] præcedentia, scilicet caritatem [illegible] amitti posse, de quo dictum est in glossa Sum[illegible].

Nota secundo [illegible] distichon, quod [illegible] *multi* fa[illegible] [illegible] senet.

Cœ[illegible] quam desinis; [illegible] primis
C[illegible] puer.

CAP. CITIVS.

GREGORIVS CAP. IX. LIB. XXXIV.
AD CAP. XLI. IOB.

CItius ad hoc respondemus: quia aurum, quod prauis eius suasionibus quasi lutum sterni potuerit aurum ante Dei oculos nunquam fuerit. Et reliqua.

S V M M A R I V M.

1 *Boni & doctiores cadendo, vt prosunt alijs.*

1 NOta primo mirabilem, & nunquam obliuioni tradendam doctrinam, quam B. Gregorius in hoc ca. tradit, scilicet multos, qui arripiunt viam arctam, quæ ducit ad paradisum, in qua non sunt perseueraturi, & postea cadunt damnandi, prodesse quidem alijs in ea perseueraturis dupliciter. Primo ad exemplum, vt arripiant illam, & in ea perseuerent. Secundo, vt per eorum casum [illegible] [illegible] sibi suum. Per quæ sæpe timui, & timeo, ne multi nostrum, qui & officio, loco, dignitate, eruditione, vel aliquo alio dono naturali, vel gratuito primus alios; ideoque gubernamus, regimus, concionamur, prælegimus, consulimus, viam monstramus, & in eam alios prece, vel minis intrare compellimus, cadendo per elationem, ambitionem, vel aliam inordinatam cupiditatem, illis quidem prosimus in exemplum & timorem, ne vt nos cadant: nobis autem eo magis obsimus, quod dicentes, non furandum, furamur, non mœchandum, mœchamur: illosque compellendos intrare ouile, & intra illud consistere, ne intremus neue ingressi exeamus, & tandem misere pereamus.

CAP. PRINCIPIVM.

GREGORIVS LIB. XXXII. MORAL.
CAP. XLII. SVPER CAP. II. IOB.

PRincipium enim, viarum Dei Beemoth dicitur. Et reliqua.

S V M M A R I V M.

1 *Beemoth vox Hebræa signat Luciferum, & etiam alios.*
2 *Lucifer altior natura, quàm alij angeli etiam optimi.*
2 *Imago Dei sola creatura rationalis; vestigium autem etiam irrationalis.*
3 *Angeli boni voluntas confirmata in bono, mali vero in malo.*
4 *Liberum arbitrium Dei, angeli, & hominis sic differunt, quod Dei est immutabile, ante & post electionem: angeli ante illam [illegible] non post. hominis ante & post, ante tamen mortem.*
5 *Hierarchiæ angelorum tres, quæ has trinos eorum ordines continent.*
6 *Luciferi peccatum primum, & præcipuum superbia.*

1 PRimo nota ex hoc cap. adiuncta glossa quod Beemoth [illegible] ca[illegible] in loco Diabolum, eo quod est Hebræa dictio [illegible] significans propriè idem, quod animal immundum, quale [illegible] Diabolus dicitur, quod propter

A superbiam à cœlesti beatitudine [illegible] immundum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] utem, *a* [illegible] quod doctores Ecclesiæ, [illegible] Hebræas [illegible] hanc vocem [illegible]moth in [illegible], qui [illegible], [illegible] sunt, significare per illam dictionem [illegible] Dæmonum principem [illegible] tota sua multitudine. S[illegible] Thomas art. *b* Diabolum appellari Beemoth, & [illegible] per conditionem elephantis, qui est omnium animalium terrestrium magnitudine, & virtute princeps, & per [illegible] ditionem ceti, qui [illegible] aquatilia præcellit, [illegible] conditione naturale [illegible] spiritu Gregorius in illius expositione [illegible] mystico explicat. [illegible] quidem omnes vide-
B tur sentire, illam vocem Beemoth significare primum angelorum malorum solum, vel [illegible] sodalitio comitatum. [illegible] Gregorius [illegible] in hoc cap. Luciferum principem [illegible] appellat Beemoth, vt dicitur, qui [illegible] dicitur draco, qui pugnauit cum Michaele [illegible] potentiam, qua terram [illegible] nos [illegible] homines potenter ac astute pugnat.

2 Nota secundo quod Beemoth [illegible] principium [illegible] Dei [illegible] primum & præcipuum [illegible] Dei, [illegible] genti[illegible] [illegible] opera Dei [illegible] quod [illegible] [illegible] gium et [illegible] in cognitionem transcuntes, [illegible] Dei ducit in cognitionem [illegible] o-
C perantis, vt effectus in cognitionem suæ causæ. Et [illegible] in sola creatura rationali inuenitur imago Dei, [illegible] tamen etiam, etiam in qualibet irrationali habetur, secundum Magistrum, S. Thomam & omnes alios, *e* & eudem S. Thomam *f* ex quo infertur, quod Lucifer, qui appellatur hic à Gregorio Beemoth est maxima omnium creaturarum secundum suam naturam: quia secundum illam est maximus omnium angelorum, non solum malorum, sed etiam bonorum, quod maximè probat hic Gregorius & S. Thomas communiter receptus, *g* quod etiam Dominus Cardinalis adnotat [illegible] do [illegible] n ta contraria sequutus Albertum, [illegible] S. Thomam eodem modo illa [illegible].
D 3 Nota tertio illa verba; *Diabolus fuit [illegible] quia maximus fuit comparatione, fi erat creatus [illegible]* [illegible] ne Magistri, S. Thomæ & [illegible] *h* & S. Thomas [illegible] lus, [illegible] quod voluntas Cacodæmonis [illegible] obstinata in malum, [illegible] pœnitere [illegible] malam voluntatem, sicut voluntas [illegible] angelica et confirmata in bono, quod non potest [illegible] semel elegit.

Contra quod [illegible], quod omnes angeli [illegible] bonitate [illegible] sunt liberi [illegible] diabolus per peccatum non perdidit suam naturam, [illegible] quæ [illegible] secundum [illegible]
E ta diabolus non perdidit [illegible], & [illegible] ter sicut per liberum arbitrium [illegible] itaque illud potuit pœnitere, [illegible] contrarium mali eius, quod ante præelegit.

4 Ad quod argumentum, & alia quæ S. Thomas & alij vbi supra formant, respondet multipliciter hic D. Cardinalis & S. Thomas. *l* Optimus tamen respondendi modus videtur ille, qui magis placet S. Thomæ, [illegible] quod [illegible] tura liberum arbitrium Dei, Angeli, & hominis [illegible], quod [illegible] non potest [illegible] electionem angel[illegible] [illegible] & non post [illegible] [illegible], & post.
F Sed contra hoc facit, quod nec homines [illegible] possunt pœnitere, nec mutare voluntatem [illegible] quam diaboli damnati. Ad quod respondetur [illegible] S. Thoma vbi supra, quod [illegible] & humanum possint qui [illegible] mutari [illegible] non tamen fit [illegible] eo, & quod [illegible] electionem: status autem viæ [illegible] quod sicut finis viæ hominis [illegible] viæ angeli est electio boni, vel mali [illegible] [illegible] de [illegible] post casum [illegible] electionem.

5 Nota quinto illa verba: *Nomen [illegible]*

a Super Iob. cap. 40.
b In præcitato c. 40 Iob.
c In sequent. notab.
d Apoc. c. 12.
e In 1. lib. sen. dist. 3.
f In 1. part. q. 45 art. 7.
g In 1 part. q. 61 art. [illegible] & [illegible] lib. [illegible] q. [illegible] art. 1.
h In 2. lib. sen. [illegible] 7. In 1 part. q. 64 art. 2. & de veritate, q. 24. art. 1. & de malo, q. 16 art. [illegible]
l [illegible] vbi sup. eod.
l In supra [illegible] art. 2.

Supra eod. *Roman. 3.*

... tas, vt tradit S. Thomas communiter receptus ... concedit, tres esse hierarchias in angelis ... quolibet ordine.

Addendum est secundo, quod alteram sigillat gradum Ordinem D. Dionysius, d & in hoc cap. D. Gregorius. Dionysius enim ... hierarchias; in ... infima ponit tres ordines, scilicet Angelorum, Archangelorum, & Virtutum: in suprema verò Thronorum, Cherubim, & Seraphim ... Principatuum Potestatum & Dominationum. Gregorius autem ponit Principatus in ... Potestatum: Virtutes vero in ... Potestatum, & Archangelorum: & ... habere fundamentum ... S. Thomas, e sed priorem esse illam, quam facit Dionysius, quæ omnia apud ipsum Sanctum Thomam possunt videri.

6 Nota quarto, illa verba. *Sed superbia vitio caritatis. &c* quod primum & præcipuum peccatum Luciferi fuit superbia, quæ est conclusio Dom. Cardinalis communiter hic recepti, & antea S. Thomæ communiter etiam recepti. f Pro quo est illud. g *Initium omnis peccati superbia.*

§. CARITAS AVTEM.

GRATIANVS.

CAritas autem, quæ in aduersitate deseritur, ficta, id est, fictilis & fragilis esse perhibetur. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 ...
2 ...

ADde primo ... Gratianus ... ta ... Summæ ...

1 Adde ... *mutabiles a suo vitio* ... hic ponit ... ante add ... probabilis ... tamen est illa, quam ... S. Thoma ibidem citato.

2 Adde tertio, hic esse textum celebrem pro illo dicto; *Posse peccare non est posse, sed non posse* ... Deo, vt ... S. Thomas d qui inde concludit in Deo, nullam quidem esse potentiam passiuam, id est patiendi ... in eo summam potentiam ... & in secundo, eam esse immensam & infinitam, per quod e concludit, eum esse omnipotentem, iuxta illud Exod. 15. *Omnipotens nomen eius*: ea ratione, quod nihil est, dummodo non implicet contradictionem, quod ipse facere non possit iuxta illud Luc. 1. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Deo, *dummodo non implicet contradictionem*: quia id, quoniam fieri nequit non est possibile. Vnde quia in Deo, cum sit infinite perfectus, non potest esse vllus defectus, ideo, non potest peccare: quia id est deficere, & nihil facere, & appellatur nihil secundum Augustinum in illis verbis. g *Sine ipso factum est nihil*, id est, peccatum.

DISTINCTIO TERTIIA.

PRINCIPIVM.

GRATIANVS.

HÆc de caritate breuiter scripsimus propter eos, qui pœnitentiam negant reiterari posse, asserentes quod sicut caritas semel habita nunquam amittitur, ita pœnitentia semel verè celebrata, nulla sequenti culpa maculatur. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia priuata iteratur, sed non baptismus.*
2 *Intellectus canonum innuentium pœnitentiam non iterari.*
3 *Intellectus dicti Apostoli id innuentis.*
4 *Pœnitentia solemnis non iteratur.*
5 *Occasio delinquendi non omnis vitanda.*

1 NOta ex hoc principio, & glossa Summæ, quod in hac distinctione tractat Gratianus, An pœnitentia sit iterabilis.

Nota secundo: quod quæstio hæc fuit proposita ab eodem Gratiano in præcedente distinctione & ea occasione tractauit aliam de caritate. An vera caritas posset amitti, quam ... Summæ. a

Nota ... quod glossa ... format quæstionem ... Magister ... Glossa enim ... An pœnitentia sit iteranda: & ex verbis ipsiusmet Gratiani colligitur, eam esse proponendam sub illis verbis; An pœnitentia sit iterabilis, id est; An qui semel verè pœnituit, iterum possit peccare, & iterum verè illius noui peccati pœnitere: & si postea iterum secundo, vel pluries peccauerit, iterum secundo: & pluries verè possit pœnitere nouè peccatorum, & resurgere ab eis per pœnitentiam eorum.

2 Nota quarto, quod pro parte negante sunt primo omnia capp. quæ adducit Gratianus ... *sed verba* positum sub cap. *inc assum.* & illa quæ Magister adducit in 4. lib. sent. quæ omnia fundantur in illa ratione tacta in hoc principio, scilicet, quod sicut caritas vera, secundum aliquos, non potest amitti: & quod illa, quæ amittitur non fuit vera, sed ficta: ita vera pœnitentia semel facta non amittitur, & si iteratur, non fuit vera.

3 Secundo fundantur in illo Apost. a *Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, & gustarunt cæleste donum, & participes sunt facti Spiritus sancti, & prolapsi sunt, renouari rursus per pœnitentiam.*

Tertio illo Ambrosij, b relato in cap. *reperiuntur*, c & cap

Marginal notes: In 2. lib. sent. ... art. ... q. ... c In 3. ... Cœlestis Hierarchia. e In dicta q. 108. art. 6. f In 2. lib. sent. d. 5. art. 2. & 1. part quæst. 63 art. 2. g Eccles 10. a Et c caritas. proxima dist. a Hebr. 6. b Ambros. de pœnitentia. g Cap. 1. Ioan. f In d. art. 1.

cap. *Si quis* ... *sicut enim est baptisma, ita & vnica poeni-* A
... baptismum non potest reiterari, ergo, &c.

Quarto, quia non legitur, quod dominus aliquem e... ... vel quod aliquem leprosum bis ... bis illuminaverit.

Quinto fundantur illo Ambrosij ... c. *est iniusta* b *Facultas veniae incentiuum tribuit delinquendi.*

4 Quibus tamen non obstantibus, Catholica fides Romana tenet contrarium. Tum ratione quae ... sic probatur oppositum: Sicut caritas vera, etiam perfecta, secundum omnes, qui ... Orthodoxam & Romanam ... amitti potest, & iterum quaeri: ita & poenitentia, etiam perfecta potest amitti, & iterum quaeri, ... quoad ... eius. Vnde Nouatores, & eum sequuti Nouatiani, qui praefatam partem negantem tenuerunt, referente Isidoro, c relato a Gratiano in cap. ... §. *Nouatiani* d declarati fuerunt haeretici, quos etiam satis declarat Concilium Tridentinum. e Tum quia dominus f dicit Petro quaerenti; *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei, vsque septies?* respondit. *Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies.* Tum denique quod multa sunt exempla & auctores, quibus probatur Moysen, Aaron, Dauid, & alios relatos in ca. *vt constituerunt*, g post veram poenitentiam peccati prioris cecidisse; & postea saluos fuisse, quod non poterat fieri, nisi per iterationem verae poenitentiae de posteriori peccato factae.

Ad opposita vero respondetur. Ad primum quidem, & C rationem, in qua fundantur capp. in eo citata, negando quidem quod caritas vera, semel quaesita, nó possit amitti, vt resoluimus in glossa Summae, b & quod sicut ibi respondimus fuit argumentis innuentibus, caritatem, quae potest amitti, non fuisse veram, sed fictam: ita respondere potest argumentis omnibus significantibus, poenitentiam, cuius fructus per peccatum nouum perditur, nó fuisse veram, nempe quòd sicut non probatur caritatem non fuisse veram, eo quòd perdita sit, sed quòd non fuit efficax, fortis, & tantae vis, vt saluaret eam habentem: ita hic non probaretur, quod poenitentia, cuius fructus per nouum peccatum impeditur, non fuerit vera poenitentia, D sed quod non fuerit efficax, & tantae vis, quae saluaret eam facientem.

1 Ad secundum, quod Apostolus non ait ibi, illuminatum per poenitentiam non posse iterum illuminari per illam, si excaecatus fuerit per peccatum: sed quod illuminatus per baptismum, si excaecatus fuerit, non potest iterum illuminari per illum ad poenitentiam, ita quod intendit, docere, errare Iudaeos putantes se lauacrum baptismi reiterari posse ad mundiciem mentis, vt lauacra sua reiterabantur ad corporis mundiciem.

Ad tertium respondetur, quod D. Ambr. loquitur de solenni poenitentia, quae non est iterabilis, vt ait Gratian. i

4 Ad quartum videtur posse responderi formalius, quam alij respondent, scilicet quod non est apta similitudo, E quia nullus à Christo sanatus legitur recidisse in eundem languorem, nec adiisse iterum ad illum: at nos agimus de ijs, qui semel sanati recidunt in pristinum vel alios languores.

5 Ad quintum verò respondetur aptius, quàm per alios, concedendo quod aliqua occasio delinquédi est vitanda: nó tamen omnis, vt laté probauimus in tract. de indulg. k

CAP. POENITENTIA.

AMBROSIVS IN SERM. QVODAM M. S. DE QVADRAG.

Poenitentia est praeterita mala plangere, & F plangenda iterum non committere.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus cap. Poenitentia 1.*
2 *Poenitentia, vt virtus quid. n. 2. & melius 4.*
3 *Definitur sape causa per effectum.*
3 *Virtus infusa à Deo solo ... etiam ab alio.*
4 *Poenitentia virtus duplex ... & quaesita.*
5 *Poenitentia virtus specialis num. 5.*
6 *Qualis ... .*
7 *Poenitentia interior ... signis exterioris.*
8 *Poenitentia vnde ... .*

1 Nota primo hoc ca. quod Gratianus allegat ad probandum poenitentiam, quam peccatum ... sequitur, non fuisse veram, sic inducendum probatur. Definitio verae poenitentiae Ambrosij habet, quod poenitens mala plangat & plangenda non committat: ergo si post eam mala committuntur, non fuit vera poenitentia, quia non conuenit ei definitio.

Sed ad hoc argumentum, quod etiam proposuit S. Thomas, a tribuens hanc diffinitionem ... immediatum Gregorio: B & prius Magister b tribuens illud ... in effectu responderetur ... quàm ab ipsis, secundum tamen eorum mentem, quod intentio Ambrosij siue Gregorij non fuit dicere, quod per illa verba *plangenda non committere* significetur, quod ... ne..., & ... etiam verae poenitentiae sit nunquam postea peccare, sed plangenda mala non committere ... quod qui eam agit, proponat, nunquam amplius id facere, ... ideo si postea peccet, non sequitur, quod non vere poenituerit: sicut qui vere ... bisse ... proposito iterum non bibendi, non ... vere ... lum, eo quod mutato proposito iterum biberit.

2 Nota secundo definitionem poenitentiae ... clara traditione, memoria repetendam ... ea, ... supra in principio Iudaeis primae distinctionis ... latini ... significatione, & ... notionis poenitentia, praesertim quod poenitentia de peccato accipitur vna significatione pro virtute seu actu bene poenitendi de peccato: in qua significatione definitur hic ab Ambrosio, quod est mala praeterita plangere, & plangenda iterum non committere, quam etiam supra tradidit Gratianus ... cap. *Poenitentia ... nunc tempus est* vbi & in dicto praeludio praediximus nos hic eam exacte declaraturos. ... D. Gregorius e relatus à Magistro, f aiens, *Poenitentia ... peccata deflere, & flenda non committere*, quae ... omnes defendunt.

Contra quas tamen facit primo glossa ... non esse veram definitionem, sed ... quia etiam Iudas planxit peccatum ..., & ... terauit illud; quem tamen non vere poenituit, & damnatus est.

Secundo, quod poenitentia in hac ... dum Magistrum vbi supra est virtus: plangere & dolere non est virtus, sed actus virtutis, quae non est actus, sed habitus.

Tertio, quòd nihil eorum, quae sunt secundum ... est stultitiae plangere, & flere praeterita videtur stultum, quia fieri non potest, ne fuerint, h ergo plangere peccata praeterita non pertinet ad poenitentiam, quae est virtus, sed ad stultitiam & ignorantiam.

Quarto, quod poenitentia est sacramentum ... tionem sacramenti poenitentiae tradendam ... at nullum sacramentum est virtus, cum virtus sit habitus mentis, & omne sacramentum sit actus visibilis & sensibilis. k ergo poenitentia non est virtus.

Quinto, quod omnis virtus, secundum Aristotelem, l & S. Thomam, m est habitus: & omnis habitus generatur ex actibus: ergo poenitentia, antequam generetur habitus, non est virtus.

Non obstantibus tamen ijs, praefata definitio defendenda est: & ad primum oppositum respondendum, concedendo, quòd haec definitio non est exacta, ... & absolute accipitatur: sed sic, si ... eundem ... Ambrosij explicetur, vt mox explicabitur.

Secundo, quod fundamentum ... nititur illa glossa ... à Ambrosius loquitur de planctu legitimo, ... non ... planctu Iudae.

3 Ad secundum respondent concedendo poenitentiam esse virtutem, ... tamen, quod virtus non potest aptè definiri ... eius: ... actuum autorum mos habet ... causam per effectum, & virtutem per actum

actum

[illegible] per [illegible], vt A[illegible] agioll. [illegible] definit [illegible] per [illegible], & actum [illegible] *est, credere quod non vides.* [illegible] A[illegible], & Ba[illegible] [illegible] nunt app[illegible], esse [illegible] confessio non sit [illegible], sed [illegible].

Ad tertium respondetur, [illegible] plāgere præterita [illegible] est [illegible] dici [illegible] plāgere [illegible], id est, [illegible] quam [illegible] per illam [illegible] offensu[illegible] generetur dolor, qui [illegible] [illegible] & hoc modo [illegible] in præsenti [illegible] [illegible]. [illegible] ad [illegible], sed vt per illum plan[illegible] [illegible] Deum, & [illegible] [illegible] ad [illegible], & [illegible] magis [illegible], ne [illegible].

Ad quartum [illegible], nullum sacramentum esse [illegible] & [illegible] pœnitentiæ [illegible] A[illegible] definire pœnitentiam prout est sacra[illegible] prout propriè accipitur [illegible] [illegible] in [illegible] præ[illegible], [illegible] pœnitentia æquiuoce significat virtutem pœnitendi & sacramentum pœnitentiæ.

Ad quartum respondetur primo, quod virtus genera[illegible], [illegible] non omnis, sed naturaliter [illegible], non virtus infusa supernaturaliter à solo Deo [illegible]; sequitur il[illegible].

Secundo, quod pœnitentia naturaliter quæsita, licet [illegible] procedat [illegible] ex quibus generatur [illegible], ad quos generandus [illegible].

4 Ex [illegible] colligi potest primo quædam magistralis definitio [illegible], vt est virtus [illegible] elucidans. [illegible] Catholicorum definitione, [illegible] omnium, [illegible] quæ [illegible] [illegible] scilicet, *[illegible] pœnitentia, vel [illegible], vel [illegible] [illegible] mala [illegible], cum [illegible] [illegible].* Dixi, *[illegible]* pro genere, [illegible] debet omnis [illegible] definitio, [illegible] in l. [illegible] & in [illegible] b. [illegible] diximus. [illegible] pœnitentia [illegible] est [illegible] virtu[illegible] est pœnitentia [illegible] ac na[illegible] [illegible] pœnitendi [illegible]. [illegible] virtus [illegible].

[illegible] *[illegible]* prout [illegible] verbo pœnitē[illegible] [illegible] *[illegible] mittendo plangenda,* [illegible] pœni[illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] *Dei ad [illegible] plāctā[illegible]* [illegible] ad [illegible] necessarium [illegible] [illegible] *[illegible]* [illegible] *[illegible] pœnitentia, [illegible] in [illegible].*

Secundo colligi[illegible], quod pœnitentia [illegible] est [illegible] [illegible] S. Thom[illegible] [illegible] Authores [illegible].

[illegible] Nec [illegible], quod [illegible] [illegible] quia non [illegible] est in illa [illegible] ipsa [illegible].

Tertio, quod pœnitentia, licet [illegible] ad omne peccatum & [illegible] culpæ, [illegible] [illegible] [illegible] Dei [illegible].

Ex quo [illegible] esse etiam [illegible] quæ licet a[illegible] [illegible] esse actum imperatum a [illegible], vt [illegible] possint [illegible] actus aliarum virtutum non tamen [illegible] ab ea, qu[illegible] [illegible] Dei [illegible] S. Thom[illegible] & [illegible] pœnitentia [illegible], siue nolle peccasse [illegible] dolore [illegible] ad vindicandum offensam Dei quam [illegible] à [illegible] separatis non [illegible] [illegible] Dei, ob quē dolet peccasse, [illegible] principaliter, sed [illegible] principaliter, vt [illegible] magis [illegible] ad quod principaliter [illegible], *d* & vnumquodque denominandum est ab eo, quod [illegible] principaliter [illegible] Aristotelem, *e* probatum a Sancto Thoma. *f*

6 Quarto, quod pœnitentia pertinet ad iustitiam, non quidem [illegible] veram & [illegible], quę est circa exteriores actus, & consistit [illegible] per quam reddendum est æquale pro æquali, vt docet Philosophus, *g* & S. Thomas communiter receptus, *h* sed ad illam, quæ est inter inæquales, quorum alter subest alteri: qualis est inter Deum & creaturam rationalem, qualis inter parentes & liberos, qualis inter magistrum [illegible] secundum Aristotelem, *i* & [illegible] declarat S. Thomas, *k* Per pœnitentiam enim satisfit Deo Optimo Maximo, non quidem reddendo æquale pro æquali, iuxta illud. *l* *Quid retribuam [illegible] mihi?* sed id, quod benig[illegible] dignatur pro sufficienti retributione accep[illegible]; [illegible] potentiam suam parcendo maxi[illegible] & mi[illegible], vt habet vniuersæ Ecclesiæ [illegible], & cap. *quia diuinitatis natura,* supra [illegible] Pœnitentiam ad iustitiam vindicatiuam, vt ait D. Augustinus, *m* nō quidem omnino veram, sed metaphoricam, vt [illegible] diceemus.

Quinto, [illegible] subiectum pœnitentiæ, prout est virtus, est [illegible] prout est passio [illegible] in ap[illegible] concupiscibili, vt prædictum est.

7 Sexto, quod non [illegible] tempore legis euangelicæ, siue gratiæ: sed etiam tempore legis naturalis & [illegible] semper fuit necessaria hæc, de qua loquimur pœnitentia, virtus, vel [illegible] remissionem [illegible] peccatorum vt habetur in cap. *[illegible]* *n* & [illegible] *o* & *p* Concilio Tridentino ibi, *[illegible] ad impetrandam veniam peccatorum hic [illegible] necessarius.*

8 Sexto, quod etiam ex [illegible] aliqua [illegible] quæ [illegible] S. Thom[illegible] pœnitentiæ, [illegible] à solo Deo [illegible] a principali, licet dispo[illegible] & aliis actibus præparatorius [illegible].

S[illegible] potest [illegible], quod supra dixi[illegible] Magister Cano [illegible] semper [illegible] necessarium exterio[illegible] ad [illegible]. [illegible] enim [illegible] per [illegible], siue interiorem [illegible] [illegible] Christi [illegible] [illegible] tu sacro exteriori [illegible], vel o-

vel voti addito, etiamsi [illegible] addendi, [illegible] id non posse contingere fieri vel debere re, vel voto esse necessarium. Et ad argumenta & authoritates, quę ipse soluere non respondeo singulatim, [illegible] nimium moret in re, quæ parum vtilitatis est tempore legis nostræ euangelicæ [illegible] generatim. Primo quod bona pars illorum agit de tempore legis euangelicæ, per quam præfata sacramenta [illegible] re, vel voto suscipienda. Secundo quod alia, quæ agunt de tempore antecedenti, non probant id nullatenus contingere potuisse, sed communiter non contigisse. Tum quia licet communiter omnes ex animo verè pęnitentes peccasse ostenderent per aliqua signa exteriora illam pęnitudinem [illegible] potuerunt tamen habere interiorem sine illis signis exterioribus. Tum quia non omnes eadem signa ostendebant, quia non erant talia instituta, sed alij alia, nunc autem oportet, vt omnes re, vel voto addat interiori eadem signa exteriora certa per Christum instituta. Tum quia est scriptum. a *In quacunque hora ingemuerit peccator, peccatorum eius amplius non recordabor.* & b *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies*, sine additione alicuius alius signi exterioris faciendi re, vel voto habendi: & experientia docet, talem gemitum, & tale cor contritum haberi potuisse absq; tali additione.

a Ezech. 18 & 33.
b Psalm. 50.

CAP. SATISFACTIO.

AVGVST. CAP. LIV. LIB. DE DOGMATIBVS ECCLESIASTICIS.

Satisfactio pœnitentiæ est peccatorum causas exscindere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.

SVMMARIVM.

1. *Satisfactio generaliter continet restitutionem; non autem stricte.*
2. *Satisfactio tertia pars pœnitentiæ quid.*
3. *Solutio simplex & compensatio vt differunt.*
4. *Voluntarium omne studiosum, siue virtuosum.*
5. *Satisfacit quomodo qui patitur mala a Deo illata.*
6. *Oratio qua ratione satisfactoria.*
7. *Fomes peccati non potest omnino humanitus tolli.*

Nota primo, quod satisfactio, prout est tertia pars sacramenti pęnitentiæ, vt dicemus in cap. *perfecta*, c est causas peccatorum exscindere, & illorum suggestionibus aditum non indulgere, quam definitionem Augustini, etiam Magister, S. Thomas, & alij differunt, & discutiunt. d Et quidem primo adspectu videri potest parum apta, primo quidem, quod satisfacere est reddere contentum cũ, cui aliquid debetur, vel placare alium quomodolibet offensum. e At exscindere causas peccatorum, & eorum suggestionibus aditum non indulgere, non est reddere contentum eum, cui aliquid debetur, vel placare offensum.

c Infra ead.
d In 4. lib sen dist. 15.
e Lib 1. ff. qui satisfd cogant & l. si rem § omnis ff. de pignorat. act

Secundo, quòd ad remissionem peccati nõ sufficit noua vita, & cessatio à peccato: sed oportet dolere de peccato iam admisso, f quod no fit per solam exscisionem causarum & occasionum peccandi, & dissentiendo suggestionibus, vt palam est.

f Cap. pœnitẽtia supra ead.

Tertio, quod satisfactio respicit præterita, pro quibus illa fit, & definitio prædicta nihil de præteritis meminit.

Quarto, quod non est opis humanæ extrudere à se fomitem peccati, quem nec Paulus potuit explodere a se, g relatum in ca. *si Paulus*. h & in primis cautarum peccatorum est fomes peccati originalis, vt colligitur ex S. Thoma cõmuniter recepto, i Et [illegible] *omnis etas*. k & proœmiũ Clementinarum, ergo præfata definitio inepte videtur præsupponere hanc potestatem inesse peccatori.

g Ad Rom. 7
h 33 q. 2.
i In 2 sent d 32 q. 1 art. 1. & 1.2 q. 82. & 3 ar q 15 ar 2
k 1 quæst. 1.

Quinto, quod satisfactio videtur pertinere ad virtutẽ iustitiæ, quæ vnicuique suum reddit. l Immo videtur esse actus virtutis iustitiæ, per eam reddatur alteri debitum, [illegible] exscindere causas peccatorum communiter

l § 1. Instit. de iust. & iur.

non videtur pertinere ad iustitiam, sed potius ad prudentiam, [illegible] quam [illegible] prouidentia, per quam prouidentur media opportuna in finem iuxta S. Thomam, a quo diriguntur ad tollendas malas occasiones, & ad deligendas bonas.

a 2.2. q. 49. art. 6

Sexto, quòd non consentire suggestioni peccati non est tam satisfacere pro peccato, quam non peccare, vel ab eo abstinere; ergo inepte id adijcitur definitioni satisfactionis.

1 Pro horum argumentorum solutione, & claritate huius definitionis præsuppono primum illud Scoti, b quod etiam retulimus in Enchi. confess. scilicet, quod satisfactio bifariam accipitur, videlicet large, siue in genere, id est pro solutione cuiuslibet modi debiti, vt in l. 1. d & in l. *si remis* e & stricte pro tertia parte sacramenti pœnitentiæ, vt in cap. *perfecta*. f & in hoc ca. & accepta generaliter comprehedit restitutionem; est enim genus ad illam, vt innuit glossa, g & diximus in l. b. h accepta verò stricte, vel specialiter ab illa differt. Quoniam restitutio est redditio rei acceptæ, vel damni illati recompensatio, secundum omnes, i vel propositio rei in eum statum, quem habuit, iuxta l. *restituere*, k & c. *si quem*. l & latius in dicta rub. diximus. Neque enim est [illegible] ratione culpę contra Deum commissæ; imo potius est à peccato cessatio, iuxta communem sententiam. m Quod probat ca. *ope*. n At vero satisfactio specialiter accepta, nempe pro tertia sacramenti Pœnitentiæ parte, *est compensatio facta Deo propter peccatum contra eum admissum cum proposito amplius non offendendi eum*, secundum mentem S. Thomæ. o & latius probauimus in cap. 1. p

b Lib. 4. sent d 14. q. 1.
c Cap. 3
d ff qui satisd. cogant
e § omnis ff. de pigno act
f 1 ls fi. eadem
g Ca. peccatum venia de reg. iur. lib. 6.
h De resti spol
i In 4. lib sen. dis & toto tit. de restit.
k ff de verb. signific.
l 9 sin 2. q. 1.
m Inpræcita ea
n De re spol
o In 4. sent. d. 15 q 1 ar 1 quæstiune 1.
p pœnit. de pœnit. dist 1

Ex quo infertur id, quod catholica doctrina contra execrandam Lutheranorum hæresim nos docet; videlicet eũ qui peccauit, non solum teneri ad damnum illatum restituendum, si quod intulit. q verum etiam ad satisfaciendum Deo pro offensa, & iniuria irrogata ei per rebellem transgressionem eius præceptorum, siue alteri noceat, siue nõ, vt copiosè & resolutè diximus in dicto cap. 1. scilicet esse necessarium pœnitenti propositũ Deo satisfaciendi in hac vita per pœnitentiam, aut indulgentiam, vel in purgatorio per pœnam.

q Cap. si res. 14 q 6 & ca. peccatum de reg. iur. lib 6.
r 6 pœnit. supra d. s.

2 Secundo præsuppono, quod ex ijs colligitur definitio magistralis satisfactionis strictè sumptæ pro tertia parte sacramenti Pœnitentiæ, nempe, *quod est passio voluntaria pœna pro peccato ad placandum Deum & cum proposito amplius non offendendi eum.*

3 Dixi *passio* pro genere, & non vt alias sequutus aliquos in præfato Enchi. Confess. compensatio; quia compensatio proprie non est simplex solutio, sed debiti & crediti mutuum inter se contributio, s qualis nõ videtur proprie omnis, de qua loquimur, satisfactio.

s Leg 1 ff de compensat.

Dixi *voluntaria*; quia debet esse actus virtutis, vt probat S. Thomas communiter receptus, t & omnis actus virtutis debet esse voluntarius, iuxta illud. v *Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine.*

t In 4 d 15. art 1
v Psalm 118

4 Non obstat, quod pœnæ aliqua ratione fiunt inuoluntariæ, & quod inuoluntaria non videntur esse virtuosa, x quia hoc est verum de omnino inuoluntarijs; non autem de ijs, quæ aliqua ratione in id sufficienti sunt voluntariæ: sufficit enim quod eligatur à voluntate libere verum bonum aliqua ratione, vt colligitur ex eodem Sancto Thoma. y

x Cap. merit 15. q. 1.
y 1 2 q 6 art 6

5 Quo fit, vt etiam per mortẽ, & alia mala etiam a Deo pro nobis nulla, & quæ necessario subimus, possimus satisfacere, voluntarie acceptando illa in purgationem peccatorum, vt etheaciter probat S. Thom. z & grauiter definit Concilium Tridentinum. a

z In 4 d 15. q 1 art. 4 q. 2.
a Sess 14 ca 8 & 9 can 13.

6 Dixi *pœna* in genere pro quacunque læsione, labore, & dolore animi, corporis, honoris, vel pecuniæ, vt accipitur in cap. *pœnitentia*. b Vnde oratio, licet frequentes fit valde dulcis & suauis, quatenus tamen aliqua ex parte fatigat mentem, potest dici pœna satisfactiua, vt singulariter dicit S. Thomas c

b Infra ead.
c In dist d 15. q 1 ar. 4 quæstiuncula 9

Dixi pro peccato ad differentiam passionum, quæ ob illud [illegible]. Dixi, *ad placandum Deum*, ad differentiam eorum, quæ [illegible]

Dixi demum *cum proposito* & [illegible] hoc [illegible] de substantia veræ satisfactionis per hunc textum [illegible] Patriarcha noster Augustinus [illegible] aliud expreßè requirit, & deducitur ex S. Thoma. *a*

a In dist. dist. quaest. 1. art. 3.

Tertio, principaliter dicimus, quod ex ijs [illegible] solutio ad opposita. Ad primum quidem, secundum, & tertium, quod satisfactio respicit duo: alterum est redditio debiti, vel placatio offensi, alterum est cautio & abstinentia à nouo debito, & noua offensa, & Augustinus [illegible] secundum expreßè [illegible] vero etiam primum. Nam definiendo expreßè oportere [illegible] nouo peccato, [illegible] nouaque offensa, tacitè videtur dicere oportere peccati pœnitere, vel offensæ pœnam pati, vt ipsemet expressit in ca. *pœnitentia*. *b* Et ita concedimus, quod definitio huius cap. non est completa & numeris absoluta, si sola expressa in ea perpendantur: sed sic, si suppleantur ea, quæ ipse [illegible] supplenda, per ea, quæ dicit in d. cap. *pœnitentia*.

b Infra ead.

7 Ad quartum, quod fomes peccati originalis est caussa remota peccandi, quæ non potest omnino tolli humanitus, quamuis sic diminui [illegible] de qua [illegible] loquitur Augustinus; sed de caussis & occasionibus propinquis, quæ tolli possunt, vt rectè a[illegible] S. Thomas vbi supra.

Ad quintum concedimus, satisfactioné pertinere quidem ad virtutem iustitiæ, eo modo, quo pœnitentiá pertinere ad illam diximus in cap. *pœnitentia*. *c* & clarius in ca. *pœnitentia*. *d* diximus.

c Sup. ead. d Inf. ead.

Quarto principaliter admonemus omittere nos hic, quæ de satisfactione olim scripsimus; quia ex eis compo[illegible]suimus, *e* [illegible] & [illegible] lutum compendium, admonendo cæ lectorem per modum cuiusdam indicis in hanc quæ sequitur formam.

e Cap. 8. Enchir. Confess.

f Num. 1. Satisfactio quid. *f*

Satisfactionem esse necessariam etiam post restitutioné, & vt plurimum etiam post culpæ mortalis condonationem. *g*

g Num. 2.

Satisfactionum tria genera; nempe cordis, oris, & operis [illegible] tria similia genera peccatorum, non esse satis cautè dictum. *h*

h Num. 3.

Satisfactio fieri potest, etiam operibus alias debitis: est autem melior, quæ à confessario præcipitur, quàm quæ voluntariè assumitur. *i*

i Num. 4.

Satisfactio sacramentalis in peccato mortali facta quid prodest. *k*

k Num. 5.

Satisfactio duas partes habet; alteram, qua pensatur offensa facta, alteram, qua vitatur facienda. *l*

l Num. 9.

Occasio peccandi duplex; propinqua & remota, hæc non necessario cauenda, illa sic. *m*

m Num. 10.

Occasio peccandi propinqua difficilis definitur. *n*

n Num. 11.

Miles & negotiator non tenetur necessario abstinere ab arte sua, licet sit ei occasio peccandi. *o*

o Num. 11.

Occasio quæ est propinqua peccandi vni, non semper est alteri cum exemplis quotidianis. *p*

p Num. 12.

Peccatorem non oportet credere, quod nunquam peccabit mortaliter in suo officio. *q*

q Num. 13.

Occasio propinqua scitè ac studiosè definita. *r*

r Num. 15.

Occasione de qua credendum, quod raro inducet consitentem ad mortale. *s*

s Num. 15.

Matrimonio inualido coniuncti quando possunt licitè sibi cohabitare. *t*

t Num. 16.

Absoluendus quando quis, licet peccati occasionem non vitet. *v*

v Num. 17.

Miles volés redire ad bellum, quod credit iniustum, non est absoluendus. *x*

x Num. 18.

Concubinarij, qui non possunt absolui, & qui sic. *y*

y Num. 19.

Hospita volens hospitem, cum quo rem solet habere, hospitio suscipere, quomodo potest absolui. *z*

z Num. 20.

Absoluendæ quæ familiares peccantes cum cognatis & heris. *a*

a Num. 21.

Absoluendos non esse quosdam aulicos non proponentes non adhibere Reginarum mensis laicue cum domi[illegible] colloquendo. *b*

b Num. 23.

Absoluendos non esse eos, qui non proponunt abstinere a conuenticulis diurnis, vel nocturnis lasciuis habendis. *c*

c Num. 24.

Comedentes ea, quæ [illegible] quando potest [illegible] nenda. *a*

Absoluendus quando qui [illegible] bilis peccauit [illegible]

Absoluendi [illegible] ribus manum, a [illegible] lito ab ea abstinendis.

Confessarius, qui [illegible] [illegible] dicens ea [illegible] *d*

Satisfactione qu[illegible] per [illegible] culpæ remissionem, vel quod [illegible] ne pœnæ operibus pœnitentis, in [illegible] redemptoris nostri Iesu Christi, est [illegible] *e*

CAP. POENIT. II.

AVGVST. CAP. VIII. DE VERA ET FALSA POEN.

POenitentia est quædam dolentis vindicta. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia vt iustitia metaphorica vindicans.*
2 *Pœna quid, & quid propriè continet.*

1 PRimo nota verba illa; *Pœnitentia est quædam dolentis vindicta puniens in se quod dolet commisisse*. Per quæ val[illegible] de fulcitur definitio pœnitentiæ virtutis in ca. *pœnitentia* sup. ead. a nobis data. *f* & quod illa pertinet ad iustitiam vindicatiuam, vt diximus ibi, non quidem veram, per quam iudex habens veram iurisdictionem, de qua in l. [illegible] vindicat delicta aliorum in publicam vtilitatem, de qua agit S. Thomas, *h* & etiam parochus, vel alius confessarius habens iurisdictionem in cōfitentem sibi peccata, iuxta cap. *sacerdos*. *i* & expressius *k* Concilium Tridentinum sess. 14. imponit ei pœnam, vel pœnitentiam salutarem: sed ad metaphoricam, per quam quilibet priuatus ad similitudinem præfatorum iudicum exterioris, & interioris fori imponit sibi pœnam in vindictam offensæ, quam Deo Opt. Max. intulit.

f Num. 4.

2 Nota secundo illa verba: *Pœna dicitur læsio, quæ [illegible]* per quę Augustinus definit pœnam, ex qua inferri potest non satis cautè dixisse Panormitanum, *l* solam pęnam corporis afflictiuam dici propriè pœnam, & non pecuniariam, vel alias, quæ non affligunt corpus. Tum quia omnes species contentæ sub aliquo genere dicuntur propriè nomine generis, vt Baldus receptus dicit. *m* Et pœnæ pecuniariæ & aliæ multæ, quæ non sunt corporis afflictiuæ, sunt species pœnæ: ergo propriè sunt pœnę. Tum quia sub omnibus titulis de pęnis, tam iuris canonici, quam ciuilis tractatur de pœnis, quæ non sunt corporis afflictiones. Tum quia facile responderi potest ad præfatum cap. *inter al*[illegible] quod in contrariam sententiam mouit Panormitanum, scilicet, quod ratio, quare verbum pœna absolutè in eo positum significat solam corporis afflictionem non est, quia aliæ [illegible] puniente [illegible] ratio immunitatis concessæ clericis non extenditur ad alias, sicut ad corporis afflictrices. Tum denique quod Augustinus in hoc cap. præsupponit [illegible] pœnitentiam esse pœnam: qualem tamen [illegible] constat non esse afflictiuam corporis, de qua Panormitanus loquitur. Verumtamen videtur debere addi pro culpa; quia sola læsio pro culpa [illegible] dicenda propriè pœna. *n* Nec obstat, [illegible] & rebellium puniuntur [illegible] culpa [illegible] puniuntur pro aliena, [illegible] dem probatur [illegible] regula iuris. [illegible] *pa. nisi* [illegible] potest verbum [illegible] improprié quoad [illegible] regulæ [illegible] ad ipsam regulam [illegible] bi [illegible] relata ad diuersa diuersimode [illegible] cap. *ab excommunicato*. *q* [illegible] in hoc sing[illegible]

[illegible] ff. de verb. sig[illegible] ead.

h 2. 2. q. 108. [illegible]

i [illegible] cap. [illegible] pœn. & rem.

k In can. 9.

l In c. inter alia, de immunit. eccles.

m In l. [illegible] annuale.

n Ca. [illegible] de [illegible]

o [illegible]

p [illegible]

q De [illegible]

singulare a [illegible], quod [illegible] habet multa [illegible], sicut Deus. a [illegible] enim mensura est culpæ, & [illegible] non est mensurandum, non convenit [illegible] quamm[illegible] non perpendere illud ad dicendum id quod nos [illegible], nempe privationem [illegible] ob aliquam [illegible], absque culpa [illegible] vel [illegible] non esse [illegible] propriæ pœnæ, cum [illegible], cui culpa propria, vel [illegible] et, non videatur vlla pœna dignus.

CAP. SI APOSTOLVS.

AVGVST. CAP. XIII. LIB. DE VERA ET FALSA POENITENT.

Si Apostolus etiam peccata, per baptismum dimissa continue plorat, nobis etiam super fundamentum Apostolorum positis, quid præter plorare restat? Et reliqua.

NOta ex hoc cap. & duobus seqq. & c. *Iudas* d enim, qui peccauit, semper sui peccati meminisse, eiusq; pœnitere debere, quod quemadmodum intelligendum sit, diximus in cap. *vide benignum.* e

CAP. PRODVCTIOR.

AVGVSTINVS TRACTA. 124. in 21. cap. Ioan.

PRoductior est enim pœna, quàm culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia cur debet esse productior culpa.*
2 *Ira Dei quid, cùm careat ipse passionibus.*

1 PRimo nota quatuor rationes, ob quas, saltem de consilio, maiore tempore debet durare pœnitentia de peccato habenda, quàm ipsum peccatum, quod communiter breui tempore fit. Prima ne parui fie[illegible] diuinæ maiestatis, quæ infinita est offensa. Secunda, vt meminerimus infirmitatem, & miseriam humanam, iuxta illud. f *Homo breui viuens tempore, repletur multis miserijs.* Tertia ad emendationem labilis vitæ. Quarta ad sanctum exercitium.

2 Nota secund[illegible] illa verba; *Ira Dei non est vt hominis, id est, perturbatio concitati animi [illegible] tranquilla iusti supplicij constitutio* quod neque ira neque vllæ aliæ passiones distinctæ realiter [illegible] D[illegible], sicut in homine, vt sanct. Thomas communiter receptus tradit in 1. p. art. q. 20 art. 1. Quicquid enim est in Deo est Deus, [illegible] simplicissimus, cap. firmiter de Sum. Trinitat. & fid. cath. adiuncta gloss. & probat S. Thom. 1. p. q. 3. & q. 9. art. 1. & alibi sæpe, & diximus in cap. quia diuinitatis natura. supra dist. 1. num. 5.

CAP. PERFECTA.

IOANNES OS AVREVM. IN HOM. DE POENIT.

PErfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, & intra. In corde eius contritio, in ore eius confessio, in opere tota humilitas, hæc est fructifera pœnitentia.

SVMMARIVM.

1 *Stanislaus Hosius Cardinalis scriptor celebris.*
2 *Sacramentum verbum æquiuocum, & quid sacramentum.*
3 *Sacramentum omne signum sensibile, & efficax.*
4 *Sacramenta vt ex opere operato gratiam operentur.*
5 *Sacramentum pœnitentiæ quid.*
6 *Sacramentum pœnitentiæ a quo, & per quæ verba institutum differt a Baptismo etiam in ministro.*
7 *[illegible]*
8 *Confessio sacramentalis pars [illegible] quid.*

QVoniam in glossa [illegible] in hoc cap. de pœnitentia, [illegible] tum in c. *pœnitentia* 1 [illegible] tus, & ibi præfati mus, quod [illegible] in hoc idem faciamus. Quia vero [illegible] prout est sacramentum præsuppon[illegible] nitionis sacramenti exordiendum est [illegible].

Veruntamen primo admoneo, [illegible] esse tradita a Magistro, & ab alijs [illegible] nescentibus, post antiquiores, & [illegible] in loc[illegible] scripserunt. [illegible] vero [illegible] primis [illegible], & [illegible] Stanislaus Hosius [illegible] S.R.E. Cardinalis & Episcopus Warmiensis, qui [illegible] Concilio Tridentino interfuit legatus: & tandem in [illegible] Pœnitentiarium assumptus, verbo [illegible] per [illegible] vitam pœnitentiam docens, [illegible] temporariam & [illegible] pe[illegible] non sine magno, [illegible] coque [illegible] gaudio communi [illegible].

2 Nos [illegible] petemus hic ea, [illegible] Enchi[illegible]. Confess. d vt [illegible] praxi [illegible] commodiora. Et in primis quidem, quod [illegible] tum primo significat [illegible]. e *Sacramentum [illegible] regis abscondere bonum est.* Secundo [illegible] f Tertio signum rei sacræ, vt accipitur [illegible]. Sed quia duplex est signum, vnum quod tantum significat, g & [illegible] quod significat & [illegible] modo [illegible] ptum varie definitur à Magistro & alijs, h & [illegible] Andrea, & alijs. i Breuius vero definiri potest ex mente Augustini, k relati in cap. *sacrificium* l vt ibi diximus [illegible] *rei sacræ*

Dixi *signum*, pro genere; quia omne sacramentum [illegible] signum: non tamen econtrario omne signum [illegible] sacramentum.

Dixi item *signum*, intelligendo [illegible] quia quodlibet verum sacramentum est [illegible] sensibile ex mente Augustini [illegible] & melius in d. c. *sacrificium.* ibi; [illegible] de item de signo efficaci, [illegible] quia [illegible] talem instit[illegible] gratiam, quam significat secundum S. Thomam, n licet Scotus & alij sequaces aliter dicant, pro S. Thoma. [illegible] Concilium Tridentinum, can. 8. sess. 7. de sacramentis.

Dixi *rei sacræ*, [illegible] signorum [illegible] significantium, & [illegible], quia sunt signa Zodiaci. Intelligendo item per rem [illegible] gratiam Dei sanctificantem [illegible] quod [illegible] sacramentum significat & producit. [illegible] eiusdem Augustini, *[illegible]* c. *sacrificium* cum [illegible] additione Magistri. [illegible] gerit & [illegible], quia penitus [illegible] sensibile, siue visibile effectum rei sacræ, quæ est gratia inuisibilis. Nam dicere quod sacramentum est visibilis forma, est dicere, quod est signum visibile, [illegible]: & dicere, quod gerit similitudinem gratiæ, est dicere, quod per quandam similitudinem significat [illegible] & dicere, cuius causa existit, est dicere quod efficit eam. Itaq; interrogatus; Quid est sacramentum? breuiter & [illegible] respondere potest, quod est rei sacræ signum, intelligendo per rem sacram, gratiam, & per signum, signum sensibile aliquo quinque sensuum, efficiens instrumentaliter gratiam, quam significat.

4 Dixi, *instrumentaliter*, quia solus Deus potest creare principaliter gratiam, iuxta S. Thom. ab omnibus receptum, p & ideo ipse solus potest instituere sacramentum, vt definit Concilium Tridentinum. q Itaq; sacramenta ab alijs operibus differunt in eo, quòd ipsa conferunt gratia ex opere operato, vt habet prædictum Concilium: r alia vero tantum ex opere operantis, hoc est, vnumquodq; sacramentum

[illegible] in diminuta aliquam defer[illegible] anima suscipientis [illegible] [illegible] nec peccare valentis [illegible] [illegible] modo peccati mortalis obicem non [illegible] gratiam sacramentalem cō[illegible] quamuis præter illam Deus illud suscipienti abun[illegible] [illegible] pro maiori, vel minori merito, & affectu suscipientis confert.

Secundo, præsupposita definitione præfati sacramenti, dicimus quod pœnitentia, prout est sacramentum, siue sacramentū pœnitentiæ potest definiri, vt nos in prologo

a Ca.22.n.11. Enchiridij diximus esse *sacramentum quo sacerdos sibi subditum, rite & legitime confessum peccata sua cum iusto dolore & proposito satisfaciendi absoluit ab eis.*

Dix. *sacramentum*, pro genere, reliqua pro differentia, quæ tangit tres partes integrales eius, scilicet confessionem, contritionem, & satisfactionem, quæ sunt quædam

b Prælud. 10. eius materia, de quibus diximus in b præfato Enchir. generatim, & in tribus capp. primis singulatim & addemus aliqua infra.

6 Tertio plurima, quæ a præfatis doctoribus disputata sunt & partim asserta, & partim in medium relicta, defi-

c Sess.14. nita fuere in præfato Conc. c Cuius decisa tanquam securiora & vtiliora pro ipsorum disputatis & opinatis breuiter substituemus, tanquam pro parte fidei Catholicæ ita tenenda, vt mortaliter peccet, & sit hæreticus, qui credit illa non esse vera, aut esse dubia, si scit, vel credit, vt credere debet, ea esse à tanto Concilio definita, & si verbo, aut scripto expresserit, erit excommunicatus per principium Bullæ Cœnæ Domini.

Quarto, quod præfata definita in dicto Concilio sunt hæc. Quod sacramentum pœnitentię non fuit ante aduētum Christi, nec ante mortē & resurrectionē eius. Quod

Ioan.20. postea nihil prodest nondum baptizato. Quod Christus principaliter instituit illud per illa verba; *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt eis.* Per quæ eadem fuit data potestas reconciliandi Deo

d Ca.1.sess.14 eos, qui post baptismum mortaliter peccarunt. d

D Quod hæreticum est dicere, Sacramentum penitentię non esse verè ac propriè sacramentū institutum ad recon-

e Dicto cap & can.1. [illegible] sess. 14 de instit. & prædicta sess. 14 can. 2. g In cap 2. ciliandum Deo peccantes mortaliter post baptismum. e Aut vnum & idem esse sacramentum baptismi Pœnitentiæ; & ideo Pœnitentiam non rectè appellari secundam post naufragium tabulam. f Quia vt idem Cōcilium prædixit, g materia & forma eorum est diuersa; & non oportet, vt minister Baptismi sit iudex, sicut minister pœnitentiæ: & quia sacramentum Pœnitentiæ nihil prodest non baptizato, nec baptismus relapso post eum in mortale; & contra baptismus prodest non baptizato, & pœnitentia

h Cap. 2. lapso post Baptismum in mortale. h

E Quod etiam hæreticum est dicere, verba illa, *Quorum remiseritis*, &c. non esse intelligenda de potestate remittē-

i Ca 1. & can. 3 & sess. 6. de instit. c 14 k Cap. 3. & can 4 l Cap. 3 & can. 10. m Cap 6 & can 9 sess 14 & c. 3. in prin. & c. 0 1. fin. de instit. sess. 6. di peccata. i Aut ad perfectam pœnitentiam non requiri contritionem, confessionem, & satisfactionem, quasi materiam, & partes eius. k Aut dicere alium, quàm Episcopu, vel presbyterū absoluendi potestatem habere. l Aut eosdem, si mali sunt, eam deperdere; aut non esse iudices ad absoluendum confessum, sed ad declarandum illum absolutum. m

Quinto, quod ex hoc cap. colligitur, quod tres sunt partes sacramenti Pœnitentiæ: scilicet contritio, Confessio, & Satisfactio. Per illa enim verba *humiliatus*, &c. significatur satisfactio: nam qui satisfacit pro peccato humiliat se Deo, pœnitet hunc facti, & patet rationi iubenti, vt se vindictæ subdat, nunquam iterum ita superbiturus.

n Lib.4. sent dist 14. o In c ad d 15. p 3 par. q. 81 per totam q In cap 3. sess. 14. Multa verò hic disputata super materia & forma sacramenti Pœnitentiæ per Magistrum, S. Thomam, Scotum, & alios, n & super iis tribus eius partibus. o Et Sanct. Thomam, p & alibi alibi, grauiter, clàre, & breuiter Cōcilium Tridentinum definiuit, q in hęc verba: *Docet præterea sancta Synodus, sacramenti Pœnitētiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse: Ego te absoluo, &c. quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more preces quædam laudabiliter adiunguntur: ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius sacramenti administrationem sunt necessa-*

A *ria. Sunt autem quasi materia huius sacramenti ipsius pœnitentis actus, nempe contritio, Confessio, & Satisfactio* [illegible] *pœnitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione Pœnitentiæ partes dicuntur.* Et postea: *Si quis negauerit, ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam sacramenti Pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur; aut dixerit duas tantum esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.* Et canone

B quinto in hæc verba: *Si quis dixerit eam contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum & vtilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, demum illam esse dolorem coactum, & non liberum, ac voluntarium, anathema sit.*

Sexto, quod ex prædictis & aliis, quæ olim hic disputauimus sequuti mentem antiquorum, & recentiorum, colligimus illam exactam definitionem contritionis, quā in a Enchir. Confessar. posuimus, scilicet, quod Contri- a Prim. q.

C tio est *pœnitudo voluntaria cum dolore maximo ad [illegible] virtuali peccati proprii iam commissi, quatenus est offensa Dei propter nimia dilectionem, cum spe veniæ, & proposito non peccandi amplius, saltem mortaliter, & confitendi & satisfaciendi vel minimum virtuali.*

Cuius definitionis, quia singula verba ibi serio & profunde declarauimus, & facile ibi possunt videri, gratia breuitatis hic non repetimus: sed summam eorum, & viginti quatuor illationum ex ea deductarum per modum cuiusdam indicis lectorem admonemus.

Contritio quid. b b Num. 1

Et quod non essentialiter dolor. c c ibid.

Sed pœnitudo vnde illa nascitur. d Num. 3

Et debet esse voluntaria, non coacta. e e Num. 4

D Et maxima quoad firmamentum, non quoad intentionem, f nisi, &c. g f Num. 7 g Num. 8.

Neque necessario requirit lacrymas exteriores. h h Num.

Pœnitudo peccati est nolle illud admisisse. i i Num. 2.

Quod inuenitur sine dolore, vt in beatis. k k Num. 6.

Quid requiritur vt sit contritio. l l Num. 6

Amor Dei debet esse maximus quoad firmitatem, sed nō necessario quoad intensionem, & feruorem. m m Num. 9.

Qui cum est super omnia & obedientialis est virtualis contritio. n n Num.

Contritio legitima qualē, & quantum dolorem requirit. o o Num.

E Pœnitudo non est necessaria de futuris; sed propositum, nec illa, nec alia admittendi. p p Num. 12.

Pœnitens non tenetur ad credendum se nunquam mortaliter peccaturum. q q Num. 13

Contritio licet deleat peccatum, non tamen delet obligationem confitendi illud. r r Num. 14.

Nec cùm est virtualis tollit obligationem habēdi formalem & actualem loco, & tempore debitis. s s Num. 14.

Neque id cum ratione pugnat. t t Num. 16.

Contritio non est quicunque dolor, aut pectoris percussio. quare multi, qui se illam habere putant, minime illam habent. v v Num.

F Contritionem habere, vel eam ob aliqua signa præsumi, longe diuersa. x x Num. 18.

Contritio dilata vsque ad mortem dubia quoad salutem: sed non quoad absolutionem & sepulturam. y y Num. 19.

Cōtritus non est, qui actualiter, vel virtualiter nollet potius non peccasse, quam quodcunque aliud malum non passum esse. z z Num. 20

Sed nullus tenetur ad huiusmodi comparationes. a a Num.

Contritus vt est, qui desiderat habere contritionem, & piget ipsum in id conantem non posse perfecte attingere illam. b b Num.

Pœnitens volens vlcisci, vel peccare si talis, aut talis occasio offeretur non absoluendus. c c Num.

Dolor

a Num. 24. Dolor quis poenitentiæ non debet [illegible] perfe-
ctum. a

Contritio quæ specialis, an singulariter requiratur de sin-
gulis peccatis. b

b Num. 25. Et non est necessaria ad remissionem venialium, nec
c Num. 26. quando dubium est, an sint mortalia. c

Contritio delet quæcunque mortalia, etiam antequam
d Num. 27. quis confiteatur. d

e Num. 28. Et semper etiam ante legem gratiæ fuit necessaria. e

Non tamen est necessaria sub poena noui peccati ha-
f Num. 31. benda statim post peccatum. f

Contritio in quibus casibus & quando necessario ha-
g Num. 31. benda. g

Contritio quomodo haberi poterit sine memoria gene-
rali, aut particulari alicuius peccati mortalis nondum
h Num. 34. remissi. h

Poenitudo maior de maiori peccato bona, sed non neces-
i Num. 35. saria. i

Et illa, quæ caret debitis circumstantijs non est contri-
k Num. 36. tio. k

Attritio duplex, & quæ sufficit ad absoluendum poeni-
l Num. 37. tentem, & ad peccati remissionem. l

Poenitudo tanta non est necessaria ad sacramentum ba-
m Num. 38. ptismi, quanta ad sacramentum poenitentiæ. m

Attritio, quę agnoscitur non esse contritio non sufficit ad
n Num. 39. Baptismum. n

Contritus quamuis fiat ex attrito: attamen attritio non fit
o Num. 40. contritio, nisi quando detectus est extrinsecus. o

Contritionem perficit Deus per suam gratiam, ad quam
p Num. 42. sex nos possent mouere. p

q Num. 42. Contritionis effectus. q

Contritionem dicere non esse vnam ex tribus partibus
materialibus sacramenti poenitentiæ, vel attritiones
r Num. 43. esse malas hæresis. r

s Num. 43. Contritionis circa materiam decem modis peccatur. s

Attritio non omnis sufficiens ad absolutionem sacramẽ-
talem; illa tamen sic, quæ ante illam fit contritio, vel
probabiliter creditur esse contritio, vel attritio suffi-
ciens ad illam absolutionem suscipiendam, quæ sunt
t Num. 43. tria diuersa. t

Sacramenta Baptismi & poenitentiæ per se instituta ad de-
lenda peccata; & dandam, vel restituendam vitam: &
per accidens ad eandem conseruandam, & augendam
sicut econtrario sacramentum Eucharistiæ per se insti-
tutum est ad conseruandam, & augendam eandem:
sed per accidens delet peccata, etiam mortalia, & dat
v Num. 43. vitam. v

Attritionem, vt sufficiat ad sumendum Eucharistiam an-
te confessionem non data copia confessarij, oportet
fieri contritionem, vel [illegible] probabiliter putetur esse ta-
lis. x

x Num. 43. Attritionem, vt sufficiat ad sumendum sacramentum pę-
nitentię, non oportet fieri ante contritionem, nec pu-
tari esse talem: sed sufficit, vt probabiliter putetur esse
sufficiens ad illud recte suscipiendum, & per illud con-
y Num. 44. sequendam veniam. y

§ Septimo principaliter dicimus, ex hoc eodem cap. col-
ligi, confessionem sacramentalem, quam quidam appel-
lant auricularem; eo quod in aurem fiat, esse vnam ex tri-
bus partibus Sacramenti poenitentiæ. Cuius ex ijs, quæ o-
lim hic & infra z diximus, collegimus breuem definitio-
nem in Enchir. a nempe quod *confessio sacramentalis est ac-
cusatio peccatoris secreta de suis peccatis coram proprio sacerdote,
vt ab illo sacramentaliter absoluatur.* Dixi, *accusatio*, pro gene-
re, quia omnis definitio ex genere & differentia debet cõ-
stare. & ad differentiam accusationum. & confessionum
iudicialium, & extraiudicialium, quæ quidem non gratia
se ipsarum [illegible] sed propter fines alios fieri solent. Di-
xi, *secreta*, tum ad [illegible] dendum generalem illam, publicã-
que confessionem [illegible] in principio, aut medio missæ.
[illegible] sæpissime [illegible] ad insinuandum, quod nõ est ne-
cessarium, vt fiat publice, vel aliquo tertio audiẽte quam-
uis al[illegible] audientibus fa[illegible] fieri possit, vt ibidem [illegible] resol-
uimus. Dixi, *de suis peccatis*, ad reijciendam illam qua qui-
dam se de virtutibus, quidam vero de peccatis alienis ac-

z In Summa. Confess. c. 1.
a Infra d. 5. in c. D. & seq.
...d c. 3. n. 8.

A cusat, vt est in c. *omnes*, & c. *Peccata* & ibi, *sua.* Dixi, *co-
ram sacerdote*, ad excludendam illam, quæ fit alij quàm sa-
cerdoti: quoniam illa sacramentalis non est, [illegible] indicio
cap. *omnis.* ibi, *sacerdoti.* & clarius in Concilio Tridentino. b
b Dixi, *proprio*, id est, habenti iurisdictionem in [illegible] pœ-
nitentem [illegible] super illum, qui se ipsum accusat, vt ibi in præal-
lato cap. *omnis.* ibi, *Proprio.* Nam illa, quæ fit alij non est sa-
cramentalis: [illegible] absolutio facta ab illo, qui non est
sacerdos, vel a sacerdote, qui non est proprius, non est sa-
cramentalis, vt [illegible] c. *placuit.* vbi hoc diximus. c Dixi, *vt ab
illo absoluatur* quoniam quæ fit propter alium finem, non
est sacramentalis accusatio, cum essentia sacramenti pœ-
nitentiæ in absolutione consistat, vt ibidem, & in cap. *sa-
crificium.* d late diximus.

Ex quo infertur, errare grauiter multos, qui putant se
sacramentaliter confiteri, eo quod facto signo crucis co-
micantur alij male facta sua in iure, ne possint illi reue-
lare illa sine voluntate illa asserendi absolutionem. Ex
eadem etiam definitione multa alia ibidem, e ex qui-
bus hic olim latius scripsimus: quæ quia ibidem videri
possunt, gratia breuitatis hic non repetimus, proponen-
tes tamen lectori summam earum, quasi per modum in-
dicis, vti proximè fecimus de additis definitioni Contri-
tionis in hanc, quæ sequitur formam.

Confessio sacramentalis, quid. f

C Confessio non fuit inducta iure naturæ. g

Sed diuino iure Christi Domini nostri. h

Confessio facta laico non est sacramentalis. i

Confessio sacramentalis, quas exigat conditiones; & quod
multi confessarij & pœnitentes errant peccata genera-
liter, & non satis specifice exprimentes. k

Confessio quo tempore facienda iure diuina, & quo
lege humana. l

Et quo extra tempus præscriptum maximè ante com-
munionem, vel post eam. m

Confessionem sacramentalem non fuisse institutam &
præceptam a Domino nostro; vel non esse [illegible] obliga-
D tos ad confitendum omnia mortalia, & circumstan-
tias quæ mutant vnam speciem peccati in [illegible] asse-
re; hæresis. n

Confessionem circa sacramentalem tredecim modis
peccatur. o

a De pœn. & remiss.
b Sess. 14. c. 5. & 6.
c Infr. dist. 6. n. 171.
d De cons. d. 2.
e In dist. c. 1.
f Num. 1.
g Num. 2.
h Num. 3.
i Num. 4.
k Num. 5.
l Num. 6.
m Num. 7. 8. 9. & 10.
n Num. 10.
o Num. 10.

CAP. DE QVOTIDIANIS.

AVGVSTINVS CAP. LXXI. ENCHIRIDII.

DE quotidianis, breuibus, leuibusque pec-
catis, sine quibus hæc vita non ducitur. Et
E reliqua.

SVMMARIVM.

1. *Peccata venialia omnia vitari nequeunt in statu naturæ la-
psæ, etiam cum gratia, nec mortalia diu sine illa.*
2. *Peccata venialia per Pater noster, & alia septem remitti.*
3. *Remissio culpæ per conuersionem ad Deum.*
4. *Culpa nulla in pœnitentia tollitur, & qua mortalis.*
5. *Peccato [illegible] venialis vt pœna incit culpa sublata.* & 8
6. *Peccatum veniale triplici ratione remittitur.*
7. *Pœnitentia minor tollit venialia, quam mortalia.*
F 9. *Peccata venialia, vt [illegible] non necess. confiteri.*
10. *Confiteri, nec committeri non oportet figuras in peccata.*
11. *Peccatum veniale [illegible] mortale tolli [illegible] licet.*
12. *Peccatum mortale non remittitur sine venia.*

NOta primo verba principij, quibus probatur pec-
cata venialia [illegible] vitari. Pro quo facit illud Cõ-
cilij Tridentini. p *Iustus [illegible] quantumuis [illegible]
iustus [illegible] alterum & quot [illegible] etiam venial[illegible]
peccata quandoque cadere [illegible]* [illegible] posse vitare omnia venialia, nisi speciali Dei priuilegio,
quo [illegible] Virgo Mater vita [illegible] q [illegible] r
[illegible] in diuturnitate. Rursum in cap. [illegible] Licet enim

p Sess. 6. ca. 11.
q In can. [illegible]
r Prouerb. [illegible]
s Infra cad.

homo in statu innocentiæ, & integræ naturæ potuisset, etiam sine gratia vitare omnia peccata: in statu tamen naturæ lapsæ non potest, etiam cum gratia vitare omnia venialia; licet sic singula, vt pulchre tradit S. Thom. a in statu autem peccati mortalis non potest, etiam diu omnia peccata mortalia vitare: licet posset in statu gratiæ, vt idem S. Thomas ibidem pulcherrima ratione, quæ apud eum videri potest, probat.

2 Nota secundo, peccata venialia remitti per orationem dominicam, quòd ipsum probat Augustinus b relatus in cap. *tres sunt autem*. c Glossa verò solemnis in proœmio Sexti verbo benedictionem, addit septẽ alia, quæ illa dimittunt, scilicet Benedictio prælati, d Generalis confessio, e Aqua benedicta, f Eleemosyna, & ieiunium, g Eucharistia, h Extrema vnctio, i Deuota pectoris tunsio. k

Contra quæ omnia facit primo, quod peccata venialia non remittuntur absq; pœnitentia, vt sentit Augustinus in præallegato cap. *tres sunt*. & affirmat S. Thomas receptus, l at quæuis pœnitentia sine prædictis sufficit ad ea delenda, vt sentit idem Augustinus vbi supra: ergo prædicta superfluunt.

Secundo, quod qua ratione quodlibet præfatorum tolleret aliqua venialia, tolleret etiam omnia; sicut & sublato vno mortali tolluntur omnia: quod videtur nimium.

Tertio, quod peccatis venialibus non solùm inest culpa, sed etiam pœna, id est, reatus, seu obligatio ad sustinẽdam pęnam, quod significat Apostolus secundum vnum intelligendi modum, quem tenuit ibi S. Thomas, m dum ait; *Super ædificantes lignum, fœnum, & stipulam*, id est, peccantes venialiter saluos fore, sed per ignem.

3 Pro solutione horum prænotandum est primo, quod remissio culpę fit per coniunctionem hominis ad Deum, a quo illum separat culpa: sed hæc separatio perfecte quidem fit per peccatum mortale, imperfecte autem per peccatum veniale. Nam per peccatum mortale mẽs omnino a Deo auertitur, vtpote contra caritatem agens: per peccatum autem veniale tardiòr fit ad se in Deum promptè ferendum. Et ideo vtraq; culpa tam venialis, quàm mortalis aliquam pœnitentiam requirit, qua mens Deo reiungatur.

4 Prænotandum secundo, quod perfectior pœnitentia exigitur ad deletione culpæ mortalis, quàm venialis. Ad deletionem enim mortalis requiritur detestatio omnium mortalium cum proposito vitãdi omnia, vt dictum est in cap. *pœnitentia* 1. n ponendo definitionẽ magistralem pœnitentiæ, prout est virtus: & tutius in c. *perfecta*. o in definitione contritionis: ad deletionem autem venialis sufficit, vt mox dicetur, infusio nouæ gratię, vel displicentia aliquorum venialium sine displicẽntia aliorum, vel motus notabilis reuerentiæ in Deum, & diuina.

5 Prænotãdum tertio, quod sicut mortali peccato insunt culpa & pœna, siue reatus, & obligatio ad pœnam æternã: ita etiam veniali insunt culpa, qua offenditur Deus, & pęna, siue reatus, seu obligatio ad pœnam temporariam, iuxta supra dictum Apostoli, p *Si quis superædificat, &c.* Et ita sicut condonata culpa peccati mortalis, non semper condonatur tota pœna ei debita, iuxta latius dicta in ca. *mensuram*. q ita condonata culpa alicuius venialis, non censetur semper condonata tota pœna ei debita, argumento à maiori, quod valet. r

6 Prænotãda est quarto ratio illa radicalis, quam S. Thomas reddit, s quare prædicta octo, & etiam id genus alia, tollunt venialia; scilicet quod ad remissionem peccati venialis non requiratur nouæ gratiæ infusio: sed sufficit aliquis actus procedẽs ex gratia, quo aliquis detestetur peccatum veniale vel explicitè, vel saltem implicite, sicut cũ aliquis feruenter mouetur in Deum. Et ideo triplici ratione aliqua possunt remitti venialia peccata. Prima quia in eis [illegible] gratia: & hoc modo per Eucharistiam, & extremam Vnctionem, & [illegible] vniuersaliter per omnia sacramenta nouæ legis, quia in illis confertur gratia, peccata venialia remittuntur. Secundo quia sunt cum aliquo detestatione peccatorum, & hoc modo confessio generalis, tunsio pectoris, & oratio dominica operantur ad remissionem venialium peccatorum. Nam in ea petimus: *Dimitte nobis debita nostra*. Tertio [illegible] motu reuerentię in Deum, & [illegible] benedictio episcopalis, aspersio [illegible] bet sacramentalis vnctio, [illegible] aliqua alia sunt huiusmodi, operantur [illegible] venialium peccatorum.

Quibus prænotatis respondetur [illegible] tum, concedendo quidem venialia non [illegible] aliqua pœnitentia, sed sic cum pœnitentia [illegible] mortalia, vt prædictum est.

Ad secundum negatur [illegible] allata; quoniam vnum mortale non potest [illegible] alijs mortalibus, vt est in c. *sunt plures*, [illegible] venialia tamen aliqua remitti possunt sine aliis, vt prædictum est.

8 Ad tertium conceditur assumptum, & consequenter, quod non semper dimissa culpa venialium, [illegible] missa tota pœna eis debita.

Ex quibus omnibus [illegible] tur primo solutio primę quęstionis quinque supra remissarum in cap. *pœnitentia*. b & cap. *tres sunt autem*. c & in illo textum huc [illegible] non est necesse confiteri peccata venialia [illegible] aliqualem habere de illis pœnitentiam [illegible]

9 Tum quatriplici ratione [illegible] modi [illegible] ne remittuntur illa, vt prædictum est. Tum quia id habet glossa ab omnibus vbiq; recepta, d & clarius Scholastici & Concilium Tridentinum, e relatum a nobis ad verbum in ca. *fratres*. nisi cùm probabiliter dubitatur, an sint mortalia, vt ibidem diximus: quamuis vtile si illa confiteri [illegible] sola sine alijs mortalibus possunt esse sufficiens materia sacramenti pœnitentiæ, vt diximus supra, g & in Enchir. confessar. h

10 Solutio autem secundæ prædictarum quinque est; scilicet, quod non est necesse confiteri singulatim, siue in indiuiduo, vt loquuntur Logici singula peccata: sed sufficit confiteri in specie specialissima, quam Iurisperiti genus appellant. i Vnde pœnitens vno verbo potest confiteri mille fornicationes, vt dicit Caietanus, k & altero centum periuria, vt diximus nos in cap. *fratres*. l

Tertiæ quæstionis prædictarum solutio est, quod nemo tenetur singularem pœnitudinem [illegible] interiorem habere de singulis peccatis, vt latius & [illegible] tunius diximus in Enchir. Confess. m referentes [illegible] graues doctores, qui contrarium significarunt: qui tamẽ nullatenus videntur audiendi, neq; vnquam est praxis auditur, nisi reducendo ad declarationem ibidem n positam, post Caietanum. o

11 Quartæ autem quæstionis prædictarum solutio est; quod opinio sancti Thomæ, quæ communis erat, saltem olim; testante id Maiore, p habet, quod peccatum veniale non remittitur, nec condonatur absq; mortali. Sed contrarium tenuit Scotus, q quem sequuntur ibi Ioannes Maior, & Gabriel & Wendelinus ad Gabrielem. r Quarum opinio ea ratione placuit magis, etiam nobis olim, quod exaltat misericordiam Dei, cuius natura est [illegible] indulgendum, quàm ad vindicandum prona, vt [illegible] D. Hieronymus in ca. *quia diuinitatis* s vbi [illegible] ximus. Et quia per eam magis animantur [illegible] ne operandum: licet priorem opinionem [illegible] liorem quo ad effectum eius detestandi [illegible] a, eo quod tot venialium condonationem [illegible] lant.

Quintæ demum quæstionis pr[illegible] o est, quod regulariter, etiam mortali [illegible] nisi remissio veniali, ea firma ratione [illegible] mortale dimittitur, nisi per infusionem [illegible] traditum est supra. r post S. Thomam [illegible] *gulariter*: quia is, quem pœnitet [illegible] habet actualiter propositum peccandi [illegible] peccatum veniale, vel [illegible] recedendi ab eo, consequenter gratiam nouam [illegible] lione [illegible] talium [illegible] illius venialis: [illegible] habet de tali veniali pœnitentiam, neque [illegible] [illegible] nec explicitam: & sine illa n[illegible] [illegible] veniale, vt expresse asserit Sanctus Thomas. y

a 1.2 q. 109. art. 8.
b Ca. 3. lib. de pœnitentia medicina
c Sup dist. 1. sub fin.
d Aug. e de Elum. 1 q. 1
e Aug. boni. cap. 1
f Ca. aquam de cons. d. 4.
g Ca. iam ea [illegible] sup. eadem.
h Ca. [illegible] de conser. d. 2.
i Cap. 1. in princ. de sacr. Vnctio.
k Dicto c. tres sunt supr. d. 1. 1 lib. 3 part. q. 87 art. 1.
m 1. ad Cor. 3.
n Sup. ead. n. 3.
o Num. 7.
p 1. ad Cor. 3
q Supra d. 1.
r Ca. dudum 2. de elect. & l. illud ff. ad leg. Aquil.
s In dist. q. 87. art. 3.
b Dist. [illegible]
c [illegible]
d In c. omnis de pœn. & rem.
e Sess. 14. c. 5.
g [illegible]
h Ca. 21. n.
i Leg. legato generali
k Ad S. Tho. in 3 part. q. 87. art. 1.
l Num.
m Ca. [illegible]
n [illegible]
o [illegible]
p Lib. 4. d. q. 1.
r [illegible]
s [illegible]
t Supra

CAP. SVNT PLVRES.

AVGVSTINVS LIB. DE VERA ET FALSA POENIT. CAP. VI.

SVnt plures quos peccasse pœnitet, sed non omnium peccatorum. Et reliqua.

S V M M A R I V M.

1 *Peccatum nullum mortale tollitur sine altero.*
2 *Veniam dimidiam a Deo sperare, impium.*

NOta quod B. Augustinus per multas auctoritates, & rationes irrefragabiles probat hic, fieri non posse, vt quis per pœnitentiam consequatur veniam, & gratiam Dei, nisi omnino pœniteat omnium peccatorum. adeo quòd ille, qui mille peccata mortifera peccauit, & pœnituit cum nongentorum & nonaginta nouem, nullius veniam consequatur. quę Catholica conclusio asserta est a S. Thoma, *a* & ante illum à Magistro, *b* vbi idem S. Thomas, & alij omnes, & alibi sæpe eam affirmant.

a 1. part. q. 86. art. 3.
b In 4 sent. dist. 22.

Quę tamen ab aliquot potentibus & diuitibus partim videtur perpendi, cum ac si eam non crederent, contrarium exerceant. Cum tamen hic textus habeat, impium esse dimidiam à Deo sperare veniam: & quod Dominus Iesus neminem ex parte, sed omnino totum sanauit.

CAP. QVAERAT.

HIERONYMVS AD CAP. I. NAVM, IN COMMENT.

Quærat hic aliquis. Et reliqua.

§. QVOD AVTEM.

GRATIANVS.

Quod autem in fine obiicitur. Et reliqua.

S V M M A R I V M.

1 *Bona in malo statu facta non prosunt ad gratiam, & gloriam, sed sic ad alia multa. num. 2.*
3 *Opera mortificata, & non mortua suscitat pœnitentia.*
4 *Opera mortua & mortificata valde differunt.*

NOTA primo; quod hic §. sola Gratiani verba continens celebrior est ob suam glossam, quàm ob se ipsum; eo quòd illa determinat in summa duas celebres quæstiones. Prior est, An bona facta in statu peccati mortalis quid quam prosint? Posterior: An bona facta in statu gratiæ, & mortificata per superuenientem culpam mortiferam, resurgant per pœnitentiam sequentem: ita vt misericors Deus perinde remuneret ea, ac si numquam fuissent mortificata.

2 Ad quartum priorem tandem glossam respondet tria. Primum est prodesse quidē ad multa, quod expresse probant cap. *si quando*, & cap. *cauendum*. & cap. *quid ergo*. *c* quatenus probant multis malis euenire multa bona temporaria, puta salutem, honorem, potentiam, & diuitias, quæ videmus habere Turcas, Hæreticos, & alios infideles, & malos Christianos; & frequenter multò maiora, quam bonos. Ob quod Dauid, *d* aiebat. *Ecce ipsi peccatores, & abūdantes in sæculo obtinuerunt diuitias. Et dixi, ergo sine caussa iustificaui cor meum, &c.* Et Hieremias, *e* ad Deum clamabat. *Quare via impiorum prosperatur?* Et Seuerinus Boetius, *f* exclamat ad Deum.

c Infr. ead.
d Psalm. 72.
e Cap. 12.
f De consol. philosoph. metro 5. lib. 1.

Nam cur tantas lubrica versat
Fortuna vices? premit insontes
Debita sceleri noxia pœna.
At peru[illegible] [illegible] in [illegible] celso
Mores [illegible] [illegible] iniq. calcant
Iniusta vice colla nocentes.

Et passim videmus bonos multa bona tempo[illegible] [illegible]tientes, *a* & malos bonis multo [illegible] florentes. [illegible] *Promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud. [illegible] fœtosæ abundantes in gressibus suis, boues eorum crassæ. Non est ruina maceriæ. &c.*

a C. non est [illegible]
b Psalm. 143

Secūdum quod dicit glossa est, quod bona in peccato mortali facta prosunt ad [illegible] [illegible] illo disticho glossæ.

Quæ cum mortali bono fiunt, dant bona terræ.
Cor faciunt humile, minuunt tormenta gehennæ.

c Cap. quod quidā [illegible]

Quod transtulimus in Enchirid. Confess. *d* & tribus modis contentis in prædicto disticho addidimus [illegible] alia multa in eodem Enchirid. *e* scilicet quod prosunt etiam ad implenda præcepta, & excusandum à nouo peccato, iuxta ea, quæ diximus in capitulo primo. *f* & ad illud [illegible] dam mētem peccatoris, quo suum malum statum [illegible] scat, & eius pœniteat, *g* & ad quærendum [illegible] les, *h* & ne peccatum nos suo pondere ad ali[illegible] [illegible] cundum Altisiodorensem, *i* & ad quærendum [illegible] tiam, iuxta illud Pauli, *k* *Spe gaudentes.* Et ne [illegible] stet tutelaris ob ingratitudinem nos omnino [illegible] & ne tam cito Deus nos puniat. Tardiu. enim [illegible] p[illegible] A chab, quia se humiliauit. *l*

d Præl[illegible]
e Ca[illegible]
f Infr. de [illegible]
g Co[illegible]
k [illegible]
l 3 Reg. [illegible]

Tertium, quod glos. dicit, est quod bona in statu mortalis peccati facta nihil prosunt ad quærendam [illegible], vel aliquam gratiam gratum facientem, vel gloriam beatificantem. Pro quo dicto est cap. *nihil m* scilicet. *Nihil prodest homini ieiunare, & orare, & alia religionis bona agere nisi mens ab iniquitate, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur.* Cum [illegible] uersale dictum limitat glossa ibidem recepta per omnes, vt procedat quo ad vitam æternam [illegible] id est, quoad gratiam & gloriam præfatas; quia quoad temporalia prodest. *n*

m De consec. dist. 5.
n Cap. si [illegible]

3 Ad posteriorem quæstionem respondet glossa affirmatiue, scilicet quòd bona præfata mortificata resurgunt per pœnitentiam: quæ communis conclusio [illegible] quam tenet S. Thomas receptus communiter ab aliis *o* [illegible] videtur textus iuris aptissimus in cap. *primo. p* & con[illegible] tur ea ratione, quod cessante caussa cessat effectus [illegible] caussa, quare merita mortificata ante pœnitentiam [illegible] sunt digna vita æterna, est, quia superuenit culpa mortifera, quæ impedit eius adeptionem. ergo sublata illa manebunt digna ea; enim iam fuerunt a Deo ad illa accepta.

o Lib. [illegible]
q Infr. ead.
r Cap. cum cessante de appell.

Non obstat, quod peccata per pœnitentiam sublata non redeant, per citata in glossa Summæ, *r* quia peccata per se tolluntur à Deo per pœnitentiam [illegible] bona [illegible] & merita non abolentur per se a Deo, sed tantum [illegible] po[illegible] impedimētum ab homine peccatore, ne sortiantur effectum. & ita, sublato illo impedimento [illegible] manent [illegible] digna vita æterna, vt antea erant.

Nō obstat etiam, quod opera bona facta in statu mortalis peccati nihil prosunt ad vitam æternam, vt paulo ante dictum est: quia illa numquam fuerunt viua, siue accepta à Deo ad vitam æternam: facta vero in statu gratiæ sic.

4 Nec obstat etiam, quod mortificata, & mortua videntur æquari: quoniam illud est verum de omnino mortificatis: at bona & merita non omnino mortificantur; sed solum impediuntur à consequutione sui effectus per culpam mortalem, qua sublata perinde viuere incipiunt, ac si nunquam illa superuenisset per acceptationem Dei antea factam. Quam rem licet homo per peccatum impedire posset: non tamen omnino tollere: quia inferior non potest acta superioris abolere. *s* An autem [illegible], qui resurgit à peccato per pœnitentiam, resurgat ad maiorem gratiam, dicetur infra. *t*

s Cap. cum inferior de maiorit. & obed. & cap. [illegible]
t D[illegible] seq. cap. [illegible]

DISTINCTIO QVARTA.

PRINCIPIVM.

GRATIANVS.

QVIA verò multorum auctoritatibus supra monstratum est, pœnitentiam verè celebrari, & peccata verè dimitti ei, qui aliquando in crimen recasurus est: quæritur, An peccata dimissa redeant? Et reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Peccata dimissa, vt redeant per noua commissa.*
2 *Donationis suæ Deum non pœnitet.*
3 *Pœna sensus & priuationis visus Dei differunt.*
4 *Peccata generum quatuor cur magis redire videantur?*
5 *Circumstantia ingratitudinis, qua nouum peccatum augetur ob vetus remissum, an confitenda.*

NOTA primo continuationem huius distinctionis ad præcedentem; scilicet: In præcedenti definitum est peccata verè remitti, & condonari per pœnitentiam legitimam; quamuis postea illa per culpam mortiferam sequentem pereat: nunc in hac quæritur, An illa peccata iam dimissa redeant denuo, perempta pœnitentia, per quam illa dimissa fuerunt.

Nota secundo, quod Ioannes de Fantusiis diuidit hanc distinctionem vt videri potest in glossa casui præposita.

Nota tertio, quod glossa Summæ latè discutit hanc quæstionem referendo omnes, quæ circa eam versantur, opiniones, quæque referuntur in casus positione.

1 Nota quarto, quòd præcipua opinio fuit dicentium, quod redeant, non solum quoad reatum: sed etiam quoad essentiam & pœnam; id est, quod tantam pœnam patiatur pro illis dimissis, & per nouam culpam mortalem redeuntibus, ac si nunquam fuissent dimissa. Et in hanc opinionem inclinat Magister noster Gratianus sub finem distinctionis, vt ibidem repetemus. Pro qua, primum fundamentum est illud Bedæ, quod Gratianus citat in cap. *reuertar.* a & Sanctus Thomas, b scilicet, *Reuertar in domum meam, vnde exiui. timendus est iste versiculus, non exponendus, ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat.* Secundum quod peccata præterita per pœnitentiam dimissa dicuntur tegi, iuxta illud, c *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* At gratia, per quam virtute pœnitentiæ remittuntur peccata, tollitur per nouum peccatum mortale; ergo ea sublata deteguntur priora peccata per eam tecta, & remissa. Tertium illud Gregorij in cap. *constat.* d scilicet: *Constat quia si quid in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, & illud etiam exigitur, quod nobis iam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus.* Quartum vrgentissimum est illud Rabani, quod non solum Gratianus, e & Sanctus Thomas, f sed etiam Magister sententiarum, g citat; scilicet: *Considerandum est quod dicit omne [illegible] debitum, quia non solum peccata, quæ post baptismum homo gerit, reputabuntur ei ad pœnam: verum etiam peccata originalia, quæ in baptismo ei dimissa sunt.*

Sed contrarium est tenendum cum Magistro sententiarum, S. Thoma & [illegible], h & S. Thoma [illegible] [illegible] quod nulla peccata remissa redeunt, [illegible] [illegible] reatum, [illegible] [illegible] [illegible] per [illegible] nouum peccatum in

a Infr. ead.
b 3. par. q. 88. art. 1.
c Psalm. 31.
d Infr. ead.
e In ca. si in. [illegible] ead.
f Vbi supr.
g Lib. 4. dist. [illegible]
h In d. di. 22 [illegible]

A grauius, cæteris paribus, quàm futurum esset, si peccata priora non fuissent ei condonata.

2 Tum quia sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei, secundum Apostolum, a & refertur in ca. *sine pœnitentia.* b quod secundum S. Thomam ibidem, & alios alibi significat, Deum non pœnitere donationum suarum quas facit, & ita non reuocat condonationem peccatorum alicui factam, eo quòd ille iterum peccet, iuxta regulam iuris, *indultum*, cum suis concordantibus. c Tum quia Augustinus, d id expresse affirmat. Tum quia alioquin sequeretur, quod vnum contrarium produceret suum contrarium. Sequeretur siquidem quod peccatum auaritiæ

B condonatum per veram pœnitentiam produceret postea peccatum mortale prodigalitatis, per quod periret pœnitentia, quæ peccatum auaritiæ deleuit, quod est impossibile.

Non obstant argumenta supra opposita, & alia multa, quæ significant peccata remissa redire per nouum peccatum: quia non sunt intelligēda de reditu per suam essentiam, vel per eundem reatum, & maculam, quæ ante remissionem efficiebant: sed de reatu per circumstantiam ingratitudinis, quam committit peccando nouè post acceptum beneficium remissionis.

Non obstat etiam, quod merita ante peccatum quæsita redeant, peccato per pœnitentiam sublato, saltē quoad hoc vt perinde remunerentur à Deo, ac si pœnitentia non fuisset per peccatum sublata. Tum per rationem diuersitatis redditam in cap. *quærat.* e Tum quia diuinitatis

C natura promior est ad indulgendum, quam ad vindicandum. f Tum quia nō decet, vt opus misericordiæ Dei donantis peccata tollatur per malitiam hominis peccantis.

Non obstat etiam, quòd pœna primis peccatis debita carendi perpetuo visione Dei, videtur redire per peccatū nouum mortale. Siquidem nūquam videbit plus Deum, quàm si priora peccata rediissent, & cum omnibus illis, & hoc nouo moreretur, iuxta illud. g *Qui offendit in vno, factus est omnium reus.* Nō inquam hoc obstat, quoniam duplex est pęna peccati mortalis. Altera est priuatio perpetua visionis Dei, quæ est communis, & vna omnium mortaliū. Altera est pœna sensus & cruciatus, quæ maior intensio debetur vni, quàm alteri & multis, quam paucioribus, colligitur ex c. *maiores.* h Et prior quidem omnibus & singulis

D peccatis mortiferis, quatenus auersiua à Deo est communis & æqualis, & ita hæc pœna perinde incurritur per vnum mortale, ac per mille. Et ideo propterea quod per peccatum nouum, per quod pœnitentia [illegible] peccatorū tollitur, incurratur pœna priuationis visionis Dei perpetua, nō ideo possunt dici [illegible] quia etiamsi redirent illa, [illegible] incurreretur hæc pęna, quam incurrit [illegible] nouum peccatum. Altera verò pœna, scilicet sensus & cruciatus debetur peccatis, quatenus per [illegible] peccator ad bona temporalia, quæ non est [illegible] æqualis omnibus. Quia longe maior [illegible] alteri, & multis, [illegible]. [illegible] quod [illegible] pœnam non redeunt post [illegible] mille fuerat. [illegible] licet qui mille peccata mortifera peccauerit,

a Rom. 11.
b Infr. de cō secrat. dist. 4.
c De reg. iur. lib. 6.
d In lib. responsionum Prosperi.
e §. quod autem. sup. dist. proxima.
f Cap. quia diuinitatis super dist. 3.
g Iacob 2.
h § sed adhuc quer[itur] de baptis[mo].

caueret, si prim[illegible] omnium illorum, si [illegible], & condemnata fu[illegible] [illegible], quæ omnia per peccatum nouum delentur [illegible] ita cum: illa tamen non redibunt quoad hanc [illegible], quia non punietur illa pœna maiori, vel [illegible], quæ illis debebatur, sed solum pœna debita nouo peccato, grauato & tamen aucto ex circumstantia ingratitudinis supra [illegible].

4 Non obstat etiam, quod sunt, qui dicant, saltem quatuor genera peccatorum redire; scilicet odium fraternum, apostasia a fide, contemptus confessionis & dolor de pœnitentia habita: quæ continentur in hoc disticho relato a S. Thoma. a

Fratres odit, apostata fit, spernitq; fateri,
Pœnituisse piget, t. pristina culpa redit.

Non inquam hoc obstat, quoniam nec illa redeunt in specie, & sua essentia. neq; ita vt perinde debeat castigari noue peccans, ac si numquam fuissent illa sibi remissa. neque quia illa sint maiora alijs, cum hæresis blasphemia, & odium Dei sint multo maiora: sed quia circumstantia maioris ingratitudinis vestiuntur eo quod directius opponuntur beneficio remissionis peccatorum, vt latius declarat S. Doctor vbi supra.

5 Est tamen quæstio frequentissima, An præfata circumstantia ingratitudinis sit de necessitate præcepti confitenda. ita quod qui post remissionem peccatorum noue peccat, teneatur confiteri, se antea peccasse illo vel illo genere peccati, & quoties; vt confessarius noscat magnitudinem noui peccati ratione ingratitudinis noue peccando admissæ. Super quo licet longa disputatio texi posset, perpendendo argumenta Ioannis Maioris, b grauia tamen breuitatis respondeo placere nobis suam, in qua tandem residet, opinionem negatiuam, quod non est de præcepto confitenda. Tum quia secundum opinionem S. Thom. magis receptam, quæ approbari videtur a Concilio Tridentino, c quamq; paullo latius affirmauimus in Enchirid. Conf. d circumstantiæ non mutantes speciem peccati non sunt necessario confitendæ. Tum quia videtur ipse Maior recedere a sua illa rigidissima sententia, quam sequutus Scotum & aliquot alios, e dixit omnem circumstantiam aggrauantem peccatum esse necessario confitendam. Nam ex illa necessario sequitur pars affirmatiua huius quæstionis, & ex hac negatiua sequitur etiam negatiua illius. Tum quia [illegible] in omni peccato non est [illegible] peccatum, [illegible] S. Doct. [illegible] [illegible]. f Dixi, *quia omni [illegible]*, ea ratione, quod o[illegible] Deum benefactorem suum, a quo debens et semper & vbique gratias agere. Nam qui peccaret in contemptum [illegible] Dei, is committeret peccatum speciale ingratitudinis, & teneretur illam circumstantiam confiteri, quia mutat speciem peccati, sicut enim, vt Arist. ait, g Qui mœchatur [illegible], magis est [illegible], quam adulter, ita qui mœcharetur, vel admitteret aliud peccatum, vt contemneret beneficia Dei, magis diceretur ingratus, quam mœchus; & ita vtrumque esset confitendum.

a Vbi sup. in dicta q. 88. art. 3.
b In 4. dist. 22. col. 4.
c Cap. 5 & can. 7 sess. 14
d C. 7. nu. 5
e In cod. 4. dist. 17 q. 3. sub fin.
f In d. q. 88. art. 4.
g 5 Ethic.

CAP. DIVINA.

GELASIVS PAPA.

Diuina clementia dimissa peccata in vltionem vlterius redire non patitur. Et reliq.

§. SICVT ERGO.

GRATIANVS.

Sicut ergo bona, quæ peccato moriuntur, per pœnitentiam reuiuiscunt ad premium: sic & mala, quæ per pœnitentiam delentur, reuiuiscunt ad supplicium. Vnde Propheta ex persona pœnitentis deplorat dicens.* Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ, id est, plagæ per baptismum sanatæ. Hinc etiam idem Propheta, quamuis fide & sacramento circumcisionis ab originali peccato se mundatum cognosceret: tamen adulterio & homicidio, quod [illegible] miserat, illud [illegible], non sine causa [illegible] [illegible] ipsum [illegible] & dicit:* [illegible] in iniquitatibus conceptus sum. Et reliqua.

* Psalm. 37
* Psalm. 50

SVMMARIVM.

1 *Bona mortificata [illegible] redeant [illegible].*
2 *Peccator omnis, an ad [illegible] [illegible].*
3 *Actu omni [illegible] [illegible] per [illegible] infunditur. [illegible] secundum quod datur.*
4 *Bona mortua an prosint ad pœnam diminuendam.*
5 AVGVSTINVS PRIVATIVS AB ANTONINA, SVSTINENDVS.

NOTA primo ex hoc §. M[illegible] Gratianum propendere in opinionem [illegible] peccati per pœnitentiam [illegible], per culpam [illegible] te redire, perinde [illegible] [illegible] remissa. Cuius [illegible] communi [illegible] cum [illegible] Summa c. a

1 Nota secundo, [illegible] & per [illegible] mortalem a non [illegible] & reuiuiscere per pœnitentiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] præmium. b quod est B. Augustini quem ad hoc [illegible] Magist. & Scotus.

2 Quod paullo [illegible] confirmamus [illegible] remittimus hic illam quæstionem; An peccator [illegible] à peccato per pœnitentiam semper resurgat [illegible] gratiam, vel maiora merita.

Et pro parte quidem affirmante [illegible] sententia [illegible] communis Scoti c scilicet, quod per pœnitentiam redeunt, [illegible] reuiuiscunt omnia illa bona, & merita, quæ peccator habuit antequam peccaret [illegible] nouum [illegible] pœnitentiæ, quo resurgit a peccato, [illegible] tamen, [illegible] plurimum [illegible] cum actu exteriori [illegible] pœnitentiæ [illegible] per maiora merita habebit, postquam [illegible], quam antea.

3 Vrget secundo, quod [illegible] S. Thom. [illegible] cuilibet actui bono procedenti ex [illegible] gratiæ, quamuis alibi, [illegible], vt Caiet. [illegible], [illegible] quod ibi dicit, quod etiam videtur approbare Concil. Tridentini [illegible] verb.: *Siquis dixerit hominis [illegible] bona opera, ita esse dona Dei, vt non [illegible] etiam bona [illegible] merita [illegible] iustificati [illegible], quæ ab eo per Dei gratiam & Iesu Christi meritum, cuius viuum membrum est, [illegible] gratiæ [illegible] [illegible] æternam, & ipsius [illegible] æternæ [illegible] decesserit, consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum, anathema sit;* ergo actui nouo [illegible] procedit, debitum augmentum gratiæ, quod additum gratiæ, quam peccator antequam peccaret, habebat; augeat illam, & consequenter resurgit in maiorem [illegible].

Tertio, quod non obstat dicere, quod [illegible] actui bono ex [illegible] procedenti debeatur augmentum gratiæ reddendum suo tempore, vt dicit ibidem Caietanus: non [illegible] redditur [illegible], neque infunditur vsque ad suum tempus, id est, donec vtatur gratia præhabita secundum omnes suas vires, & omnem inclinationem gratiæ, vt ipse S. Thomas ait. k Non inquam hoc obstat: num quia licet id teneant etiam alij multi, quos [illegible] Maior. Ipse tamen nullis argumentis conatur defendere contrarium. Tum quia sufficit nostro proposito, quod [illegible] maior merito, & maiori gloria æterna dignus, cum nemo neget, illum, si moreretur ante [illegible] augmentum gratiæ infunderetur, fruiturum maiori augmento gloriæ, quod æterno nouo debebatur. Itaque [illegible] est vere pœnitentem resurgere cum omnibus [illegible] [illegible] peccatum quæsitis, & cum nouo merito [illegible], & [illegible] digniore in meritis, & [illegible] gloria æterna, etiam secundum tenentes non infundi statim pro quolibet merito gratiam ei debitam: secundum autem tenentes infundi gratiam statim cuilibet merenti, resurgere cum maioribus meritis, & cum maiore gratia.

a Hunc sequitur [illegible] q. [illegible]
b [illegible]
c [illegible] dist. [illegible] quæst. [illegible] art. [illegible] et sup. q. 1 art. 2.
i In 1. 2. q. [illegible] art. [illegible] art. 8. [illegible] an. 12.
k In dist. 27. art. 3.
l In 4. sent. dist. 22. q. 1. concl. 2. In ibidem, & in 1. 2. dist. 26. q. 2.

Ad

Ad alia vero argumenta leuiora respondet Maior vbi supra.

4 Restat autem quæstio grauis. An bona mortua, id est, facta in statu malo, quæ supra in c. quærat. *a* dixinius non reuiuiscere per pœnitentiam sequentem, neque valere quidquam ad gratiam & gloriam quærendam: multum tamen ad quærenda bona temporalia, & alia præparatiua gratiæ, restituantur per pœnitentiam sequentem ad satisfaciendum pro pœna temporaria debita peccatis antea remissis: sicuti merita, siue bona facta in statu gratiæ, mortificata: per peccatum sequens reuiuiscunt per pœnitentiam sequentem, ad quærendam & augendam gratiam & gloriam, vt proxime dictum est. *b*

a §. quod autem rui & 2. d. §. præcedentis.

b In 2 notab huius §.

Ad quam quæstionem respondetur, quòd non, secundum communem opinionem, quæ habet peccatum veniale non posse remitti absque mortali: neque per bona facta in statu malo posse remitti pœnam temporariam debitam peccato mortali dimisso per pœnitentiam, vt diximus in cap. de quotidianis. *c* Quia secundum illam nulla, etiam per pœnitentiam iniunctam completam in peccato mortali, tollitur pœna debita pro peccato remisso: quoniam Deus non acceptat bona inimicorum suorum pro satisfactione offensæ sibi factæ: Sed sic secundum opinionem [illegible] quam [illegible] tenet, [illegible] nisi [illegible] in mortali per opera pœnitentiæ, & [illegible] bona [illegible] in mortali. Quam opinionem [illegible] [illegible] [illegible] mentiorem, & non habentem auctoritatem authenticam, neque rationem irretragabilem contra [illegible] ut in cap. 1. §. *sacerdos a* [illegible] firmarationem quod [illegible] bona in statu malo facta, durante illo, prosunt ad hoc [illegible] & postea prodeunt post illum sublatum & quæsitum bonum, argumento auth. *multo magis. b* & cap. *cum in cunctis. c*

c Num. 11. supra dist. praced.

a Num. 2. 28. & 29 [illegible] 3 6

b C. [illegible] Sacros. Eccl[illegible]

c De elect.

5 In cuius confirmationem allego singularem determinationem [illegible] celeberrimi AVGVSTINI TRIVMPHI ANCONITANI magnæ Illustrissimi Ordinis Augustinianorum gloriæ, viri genere illustris, & doctrina, & eruditione insignis, qui in summa illa copiosissima & admirabili ordine digesta de potestate Papæ, *d* affirmat; *Quod bona quæ fiunt in ecclesia possunt esse meritoria illis, qui sunt in purgatorio. vel per modum suffragiorum. vel per modum indulgentiarum ad relaxationem pœnæ. vel ad totalem liberationem; quantumcunque fiant ab existentibus in peccato mortali.*

d 1. par. q. 32. art. 2.

Quæ plane determinatio nulla firmiori ratione fulciri posse videtur, quam quod bona facta a Christianis in malo statu prosunt sibi ad remissionem pœnarum pro peccatis mortalibus dimissis debitarum.

FINIS.

DISTINCTIO QVINTA.

PRINCIPIVM.

GRATIANVS.

IN pœnitentia autem, quæ peccatorum considerare oportet, Augustinus in libro de pœnitentia docet dicens.

SVMMARIVM.

1 *Liber de pœnitentia nonnullis male videtur non esse B. Augustini.*

2 *Petrum Lombardum Theologu, & Gratianum Iurisperitu eodem honoris gradu haberi.*

1 NOTA ex hoc principio, libellum hunc, qui operibus magni & eruditione iuxta ac sanctitate incomparabilis viri Patris nostri Augustini iam pridem inseritur, & de vera & falsa pœnitentia inscribitur, esse ipsius. Cui conclusioni consentit etiam Petrus Lombardus, recentiorum fere omnium Theologorum dux & auriga minime vulgaris, sententiarum Magister dictus, qui hoc ipsum c. quod sequitur, primum tribuit Augustino. *d*

d In 4. lib sent. di. 7. 16.

2 Et alia multa illius libelli extra distinctionem hanc Gratianus vir multis nominibus suspiciendus, eodemq; honoris & auctoritatis gradu apud Canonum Ecclesiasticorum peritos habitus, quo apud Theologos ille habetur; & idem Petrus Lombard. extra prædict. d. 16 apud August. tribuunt, nemine fere, multis sæculis, reclamante. Contrarium tamen asserunt ætate nostra Ioannes tritemius libro de Scriptoribus Ecclesiastic. , & aliquot alij recentiores: tum quod non videtur eis stylus eius redolere phrasim Augustinianam: tum quod in ca. 17. eiusdem lib. August. ipse citatur. A quibus, quamuis in prima & secunda editionibus Conimbricæ an. 1542. & Lugduni. 1569. factis, non omnino recessissemus; sed solum damnassemus eorum stomachum, quo prædictum librum quasi parum dignum, qui Augustini operibus inseratur, plus satis detestantur; nunc tamen ab eis recedendum putamus. tum quod apud quosque grauissimos auctores, multis sæculis, est pro libro B. Augustini habitus: tum quod antiqua & recepta non sunt mutanda sine maxima, & euidenti necessitate, *e* & vt ait Nicolaus, ridiculum est, vt traditiones, quas antiquitus a Patribus accepimus, infringi patiamur, *f* vnde S. Thomas receptus, *g* definit, legem etiam humanam non esse mutandam propter quamlibet vtilitatem, sed propter maximam, quæ superet damnum, quod mutatio adducat. Tum quod prædictorum opinio non solum fuit inutilis, sed valde damnosa: quatenus a libro eruditorum colenti [illegible] dimo, nec minus pio non paruam detraheret auctoritatem: tum quod varietas styli non satis fundat eorum opinionem, cum eiusdem auctoris stylus possit esse pro varietate ætatis, eruditionis, & experientiæ varius. Nec etiam cōcludit, quod in illo libello vnde sumptū est c. 1. *h* citetur ipsemet Aug. quippe, vt ibidē Arch. & Card. S. Xisti tradunt, allegat se Aug. in tertia persona, vt se allegauit in c. *quamuis. i* Tum quod prudentius, & modestius est putare partem illam c. 17. qua citatur B. Aug. fuisse notationem alicuius viri docti positam in margine adscriptam. & deinde contextui a librariis insertam, quam ob eam negare Aug. esse librum optimum tot sæculis ei tributum. Hoc etenim est in constantiæ ac curiositatis, de qua S. Thom. *k* illud autem constantiæ, & firmitatis: de qua idē S. Tho. *l* Cuius quidem & simi-

e Leg. in rebus. ff. de constitut. principum.

f Cap. videntur 12. dist.

g 1. 2. q. 97. art. 2.

h §. quod quamuis [illegible] d. §. 7.

i 2. q. 7. & [illegible] fin 17. q[illegible]

k 2. 2. q. [illegible] art. [illegible]

l [illegible] 2. q. [illegible] art. 1

[illegible] um curiositatum; & nouitatum esse vnam [illegible] a arbitratus sum in Comment. c. *cum minister*. a quod multi iuuenes plus studij verborum significationi, quàm rerũ exactæ cognitioni ætate nostra impendunt.

a 23 q. 5. [illegible]

IN GLOSSAM SVMMÆ.

SVMMARIVM.

1 *Confessio, qua vtimur, sacramentalis non fuit in paradiso instituta.*
2 *Confessio sacramentalis non est iuris naturæ, nec fuit ante Christum passum: sed neque iuri naturæ repugnat.*
3 *Ius naturale quid noue finitum.*
4 *& 5. Pœniteat eum, qui peccauit, lex est naturæ & omni gẽti communis.*
6 *Confessio non est pars illius pœnitentiæ, quæ virtus vel actus virtutis est, sed illius quæ sacramentum.*
7 *Ius diuinum non omne est naturale.*
8 *Lex de baptizando diuina, sed non naturalis.*
9 *Gratianus male intelligitur in principio Decreti.*
10 *Arbor trinominis.*
11 *Confessio Arbor iudicalis, non sacramentalis.*
12 *Confessio non est inuentum Iacobi.*
13 *Petrus non Iacobus summus Christi vicarius.*
14 *Sacramentum, aut vlla illius pars substantialis à Iacobo vel alio puro homine institui non potuit.*
15 *Glossa digna, quæ de libro abradatur.*
16 *Erasmum pro confessione.*
17 *Coloniense Concilium nuperrimum laudatur.*
18 *Confitenda esse peccata interna, etiam si quis nulla habeat externa.*
19 *Præcipere quis non potest id, cuius transgressionem punire nequit. Et ideo, sicut non potest punire, ita neque præcipere vllus homo purus pura interna. 20. Hinc cogitatio mala non punitur in foro exteriori. 21. Etiam si per confessionem cogitatus de illa constet. 24. Nam mentis occulta ecclesiasticæ potestati non subiacent. 23.*
23 *Confessio probatur præcepta.*
25 *Adrianus Paludanus non satis expendit.*
26 *Occultam ob intentionem tantũ malum non punit ecclesia.*
27 *Occultum nudatenus probabile castigatur cõtra Thomam.*
28 *Confesso vno, conceduntur non solum ea sine quibus id fieri non potest: sed etiam sine quibus non potest commode, etiam in materia stricta.*
29 *Delegatus simpliciter absoluit ad cautelam contra gloss.*
30 *Confessionem audiendi potestas data, necessitatem induxit illam faciendi.*
31 *Sacramentum nullum ab eo, qui purus homo est, institui valet, sine commissione saltem ad id speciali.*
32 *Confiteri tenetur Papa secũdum communem, immo etiam semel in anno secundum quosdam nouissimos.*
33 *Panormit. causæ legendum in cap. omnis. de pœnit. & remiss. col. 5.*
34 *Papa ligari ab alio aliquando potest.*

GLOSSAM hanc in septem partes diuido. Primo proponit quinque quæstiones de Confessione sacramentali, quarum prima est quis illius fuerit auctor, seu quando fuerit inuenta: secunda, an necessario sit facienda: tertia, qualiter: quarta, cui: quinta, quando. Quinque aliis partibus soluit prædictas quinque quæstiones. In septima mouet aliam quæstionem necessariam. Secunda ibi: *Dicunt*. tertia: *Et traditio*. quarta: *Est autem*. quinta: *Et est*. sexta: *Et est autem*. septima: *Sed quando*. Prima pars non indiget alia explicatione.

Ex secunda parte colligũtur quatuor opiniones super Confessionis institutione. Quarum prima tenet, eam institutam in paradiso terrestri per illa verbã: *Adam vbi es?* b quod explicatius factum fuit extra paradisum eis verbis quibus. c Dominus interrogauit Cain: *Vbi est frater tuus?* Hæc tamen opinio falsa est. Quia primò si hoc esset verũ, sequeretur, confessionem sacramentalem iuris esse naturæ: nondum enim erat vlla lex alia, quæ non esset naturalis in illo innocentiæ statu aureo lata, præter illam, quę de scientia boni & mali arbore [illegible] ab [illegible], vt colligitur ex Gen. a & in confessio est [illegible] omnes. at legem de confessione facienda esse naturalem falsum est.

b Gen. c. 3.
c Gen. c. 4.
a Ca. 1. & [illegible]

2 Quia ius naturale est commune omnium nationum. quod vbique instinctu naturę, non constitutione [illegible] habetur, aliqua, b at lex de Confessione hac [illegible] non est communis omnium nationum. Immo apud nullã gentem est vel fuit, nisi apud Christianam, ergo [illegible]. quia, vt ius naturale animalibus est, quod omnia animalia natura docuit, c ita naturale hominum est quod omnes homines natura docuit scilicet ius, quod per se solum est notum homini, aut ex per se notis infertur. Id quod [illegible] simul & clare monstramus in repetitione c. *ius naturale* Id ante per se notũ appellamus, quod sine vlla reuelatione, sine vlla doctrina, est homini notum, vt est illud *Signatũ est super nos lumen vultus tui Domine*, ad cognoscendum scilicet tam per se nota, quàm quæ immediate, ac necessariò illa consequuntur: sed confessionem peccatorum specialium, tam occultorum, quàm publicorum criminum faciendam alteri, adeo neque per se notum est, neque deduci necessariò ex per se notis potest: vt nullum hominem gentium eam in vsu habuerit: ergo confessio hæc, de qua loquimur, sacramentalis, non est iuris naturæ. Tertiò id clare monstratur, quoniam presbyterium, quo a Christo passo sacerdotes potestatẽ acceperunt tam super corpus Christi verum, quam mysticum, non fuit in illo statu aureo, sine quo nulla esse potest confessio sacramentalis, vt [illegible] monstrabitur. Cui consequens est, hanc, quę [illegible] proponit, opinionem falsam esse. Cauendum [illegible], ne vel per somnium cuiquam in mentem veniat, quod quidam odio, quo sunt in sacramenta impotenti, exeuntientes dicere sunt ausi, scilicet eam contra legem esse naturæ.

b Ca. ius naturale. 1 d.
c Leg. 1. § naturale ff. de iust. & iur.
Psalm. 4.
Infr. dist

4 Contra tamen hanc cõclusionem est, quod ius naturale videtur esse, vt quemque suorum erratorum pœniteat. Apud omnes enim gentes neminem non pudet errasse: immo verò peccati memoriam omni pœna maiorem esse, etiam ipsi ethnici testati sunt. Persius enim e ita ait.

e Satyr. 3.

Magne pater diuum sæuos punire tyrannos
Haud alia ratione velis, cum dira libido
Mouerit ingenium feruenti tincta veneno,
Virtutem vt videant, intabescantq. relicta.
An ne magis Siculi gemuerunt æra iuuenci &c.

Et Iuuenalis Satyr. 13.

Exemplo quodcunque malo committitur, ipsi
Displicet auctori. Prima est hæc vltio, quod se
Iudice nemo nocens absoluitur, improba quamuis
Gratia fallaci prætoris vicerit vrnam.

Et iterum ibidem.

Euasisse putas, quos diri conscia facti
Mens habet attonitos, & surdo verbere cædit.
Occultum quatiens animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens ac multo sæuior illis;
Quas & Seditius grauis inuenit, & Rhadamantus
Nocte dieq. suum gestare in pectore testem.

Et Lucanus lib. 7.

Heu quantum pœna misero mens conscia donat.

Si ergo pœnitere iuris est naturæ, cum Confessio sit vna e tribus pœnitentiæ partibus, iuxta ca. *perfecta.* f & Tradit S. Thomas communiter receptus, g vbi omnes eum sequuntur: ergo & Confessio legis erit naturæ. h Secundo facit, quod omne ius diuinum est naturale. i *Ius autem naturale est, quod in lege & Euangelio continetur.* Pœnitentia, prout est sacramẽtum, iuris diuini est; ergo & partes eius; ergo & Confessio, quæ ipsius est vna pars; ergo & Confessio iuris est naturæ.

f De pœnit. dist. 1
g 3 part. q. 90 art. 3 in 4 dist.
h Argum. [illegible]
i 1. d. ius [illegible]

Ad horum argumentorũ prius respondeo, concedendo lege ipsa naturę nos ad erratorum pęnitudinem teneri, & ita fatemur, illam legem: *Eum, qui peccauit pœniteat*, esse naturalem. Et in hoc sensu concedo, Pęnitentiam peccatorum iuris esse naturæ. Cum autem subiungendo pergis integram & perfectam Pœnitentiam tres habere partes, quarum vna est Confessio sacramentalis, distinguo.

6 Aut loqueris de Pœnitentia vt est virtus, aut virtutis actus, vt est apud Thom. k & quædam res lege naturæ præcepta, & nego illud: aut loqueris de Pœnitentia, vt est

k 3. par. q. [illegible]

nouæ legis sacramentum [illegible] & hic concedo, [illegible] la naturæ lege præcipitur.

7 Ad posterius autem argumentum respondemus negando assumptum, scilicet omne ius diuinum esse naturale. Totum enim testamentum vetus ius erat diuinum, vt habetur in cap. Moyses, a in illis verbis: *Moyses gentis Hebrææ primus omniũ, diuinas leges sacris litteris explicauit.* Audis ibi, *diuinas?* Cui verbo nos pridem, cum illud Salmanticæ interpretaremur hæc verba addidimus: Ergo non Moyses tulit Hebræis legem, sed quam Deus a [illegible] ipsi per angelos tradidit, illam eis promulgauit secundum Sanct. Thomam. b Illarum enim legum etiam cæremonialium & iudicialium non auctor, vt quidam parum eruditi putarũt: sed promulgator fuit Moyses vt eorum, quæ à Deo accipiebat, veridicus ad populum nuncius.

8 Omnes ergo leges testamenti veteris erant diuinæ: et quæ cæremoniales, quęque iudiciales fuerunt, non erant naturales: quoniam a passo Christo expirauerunt, c ergo falsum est, omne ius diuinum esse naturale. Sic lex de baptismo sumendo diuina est, sed non naturalis. non enim à mundi exordio cœpit, à quo naturalis omnis lex initium habet. d

9 Neque magister Gratianus in sui libri principio male à multis intellectus id intellexit. Eius enim mens fuit dicere, solũ ius naturale omne in lege & in Euangelio contineri: non etiam asserere, omne in lege & in Euangelio contentum esse ius naturale. Aut certe voluit dicere, ius illud naturale, quo quisque iubetur alij facere, quod sibi vult fieri, & econtrario in lege & Euangelio contineri.

10 Secunda opinio à glossa relata tenet, Confessionem institutam fuisse tempore, e cum illi misero Achor, seu Acham, seu Achior, nam trinominis erat, dixit: *Fili mi da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, ac indica mihi quid feceris, ne abscondas.* qui mox confessus lapidibus obruitur. sed hæc opinio falsa est.

11 Primo, quia illud cogit de iudiciali confessione quæ longe alia est ab hac, de qua loquimur, sacramentali. Secundo quia illa non fuit omnium peccatorum; sed solum vnius: hæc verò, de qua loquimur, omnium est. f Tertio quod nostra Confessio a felicissimo Iesu Christi aduentu gloriosaq; eius passione, ac resurrectione, vt infra dicetur incepit, quam Iosue multis annorum centuriis præcessit.

12 Tertia vero opinio habet, confessionem institutam fuisse à B. Iacobo Apostolo, g per ea verba: *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini.* Pro qua opinione facit [illegible] finale, h quod habet, sequi eandem institutionem Apostoli dicentis: *Confitemini, &c.* Pondera verbũ instituere, quod significat nouam legem edere. i

13 Sed & hæc opinio intolerabilis est. Primo, quia non Iacobus, sed Petrus erat supremus Christi Vicarius, k & ita non decebat, Romanã Ecclesiam, cui Petrus præfuit à Hierosolymitana, cui Iacobus præerat, l ligari. Secundo quod hanc opinionem consequitur, confessionem iure prorsus humano inductã, & tali iure humano, vt inferior Pontifice supremo condiderit. Tertio quod confessio est pars sacramẽti Pœnitentiæ substantialis, iuxta c. *perfecta.* m

14 Et neque Iacobus, neque alius homo purus, potuit, neque potest instituere sacramentum secundum sententiam n communiter à plerisque omnibus receptam, & à S. Thoma. o Et nuper à Concil. Tridentino p probatam. Quarto hanc opinionem destruunt ea quibus sequens fundatur.

Quarta verò opinio est glossæ nostræ, nempe integrã peccatorum Confessionem ex Ecclesiæ vniuersalis traditione inductam esse: & nulla veteris, vel noui testamenti auctoritate institutam: & sentit glossam illam, de qua loquitur, traditionem esse consuetudinem Ecclesiæ generale. Quoniam paulo post ait, hac traditione omnes nos obligari. pro quo alleg. ca. *in his.* q quod de consuetudinis virtute agit. Et Doctoris dictum secundum l. ab ipso allegatam intelligi debere docuit Ioan. Andr. r Bart. s Et gl. hanc ita intellectam sequitur Panormit. t In quo præter Collectarum neminem video, qui repugnet. Quin & Decius cum ea concordat. v

15 Hæc tamen opinio a plerisq; omnibus reprobatur, x [illegible] D[illegible] [illegible] Panorm[illegible] cam [illegible] Panormitano, atque [illegible] dit, sed etiam [illegible] loquamur. [illegible] tem Lutheranos scripserunt viri [illegible] nam. in quibus est [illegible] eloquentissimus [illegible] princeps C[illegible] in responsione ad epistolam [illegible] cam, b & in margine respon[illegible] c [illegible] Erasmus magis in [illegible] nem sententiam inc[illegible] Diatriba contra Lutherum, d & in Exomologesi [illegible] hoc, quam con[illegible] dentis.

16 Quem idcirco tam [illegible] citare volui, quia [illegible] opinionem glossæ nostræ [illegible] quo [illegible] tam meliorem redd[illegible]; alij quo [illegible] pietati [illegible] tur reus, alij, quo ad [illegible] ac apertè affirm[illegible], quæ recepta est, sententiam inuit[illegible], quod [illegible] no seculo [illegible] iam vel dubitare de hoc periculosum fuit [illegible] Concilium Florentinum, & summopere gaudeo diligenter excussum esse à Concilio Coloniensi tempore quidé nuperrimo: sed eruditione ac grauiloquentia longe antiquissimo, e & alijs sequentibus.

17 Nos quoque tribus, quæ solidæ videntur machinis hanc huius glossæ opinionem quatiemus, & vt spero, solo æquabimus.

18 Primum horum fuerit, probare hanc, de qua loquimur, Confessionem sacramẽtalem eo modo, quo Christiani nunc ea vtuntur, non potuisse iure humano induci & præcipi, quod ita ostendo: Confessio huiusmodi, non solum de actis externis est facienda, sed etiam de internis, quæ neque verbo, neque scripto, neque facto foras prodierint. Et non solum ab eo, qui externa & interna crimina commisit: sed etiam, qui tantùm interna, vt est in cap. *omnis.* h: *Omnia peccata sua.* & est sententia communis & recepta, & hodie in articulum fidei à sacrosancto Concilio Tridentino redacta, f sed nulla humana potestas talem Confessionem præcipere potest vt ea præcepta est: ergo diuina [illegible] potestate [illegible] tum est. Quod autem nulla humana potestate illa præcipi potuerit, ex eo apparet, quod nulla potestas præcipit aliquid, cuius transgressionem punire nequit, iuxta cap. 2. g & l. fin. h & innuit Iacobus, illis verbis: *Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.* & Aristoteles 10. Ethic. 4. dum ait, omnem legem habere vim coactiuam per pœnam.

19 At nulla potestas humana punire potest hominẽ propter acta interna, quæ nec verbo, nec scripto, nec facto foras prodierunt, iuxta illud Pauli. k *Nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordium:* l *Homo videt quæ patent; Dominus autẽ intuetur cor.* Facit lex, *Cogitationis pœnam nemo meretur.* m Facit c. *erubescant.* n & c. *si omnia.* o

21 Nam & si per Confessionem peccantis, de huiusmodi malitia interna iudici constaret, non tamen eum ob eam castigare posset, id quod singulariter Paludanus, p dicebat. Ergo nulla humana potestas potuit hanc, de qua loquimur, Confessionem, quę fit de actis penitus internis præcipere.

22 Quod autem confessio hæc sit præcepta probatur, quia in toto orbe Christiano ea vsi sunt & vtuntur Christiani. quod late probat Concilium Coloniense, q incipiens a Clemente & Dionysio, & percurrens [illegible] eruditione illustres viros, tam Græcos, quam Latinos. Et constat omnium, quæ nos Christiani facimus, difficillimam esse hanc confessionem; at quę difficillima sunt factu, vix facimus etiam, quando sunt præcepta. Nam etsi vnus vel alter ea faciat, numquam tamen omnes in talibus peragendis conueniunt, vt experientia constat. Cui illud dicit illum verbum Euangelicum: *Non omnes capiunt verbum istud. qui potest capere capiat.* r Quis credat Papas, Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos cum toto clero Imperatores, Reges, Duces, Comites, cum omni ad vnum alio populo Confessione hac perpetua vsuros fuisse; nisi eã nouissent præceptam. Præterea modus eius & tempus constituta determinataq; fuerunt, & præcepta in Concilio Lateranensi, eodemque generali sub Innocentio III. coacto [illegible] 15. supra millesimum, ca. illius 15. quod ponitur

a 7. dist.
b 1 2 qu. 98. art. 1. & 2.
c 6. dist. § fin. c. 1. de purif. post part.
d 1. dist. in princ.
e Iosue. 7. cap.
f C. omnis de pœnit. & remiss.
g Epist. sua ca 5.
h Supr dist. 1.
i Cap in istu 4. dist.
k Cap ita Dominus 19 dist. ca. in nouo 21 dist. ca 1. 22 dist.
l Ca Iacob. de consecr. dist 1.
m De pœnit. dist 1.
n In 4. dist. 1.
o 3. part. q. 90. art. 2.
p Sess 7.
q 11. dist.
r Cap. cum nuncius. de testam.
s In l. non solum § si libe ratione ff. de libe. legat.
t In cap. omnis de pœnit.
v In cap. [illegible] ne. 2. de offic. de legat.
x In 4. de 17.

a Panormitanum
b Fol. 4.
c Fol. 12.
d Fol. 2.
e Fol. 141
f Sess 14 cap 5. & can. 7
g De const. lib 6.
h ff. de [illegible] omn. iud.
i Cap 4 epistola sua Catholica.
k 1. ad Cor. 4
l 1. Reg. 16.
m ff. de pœn.
n & cap. cogitationis de pœn. dist. 1.
o 32. dist. 6. qu.
p In 4. d. 7. qu. 2.
q Fol 111 & sex alijs sequentibus
r Matth. 19

... in cap. *omnis.* a Quod certe [illegible] non præcepissent, [illegible] præceptum cognouissent. Quoniam refrigescente iam charitate, moribus in peius declinantibus, neque ipsi tale [illegible] præceptum nouissent, neque à subditis [illegible] fuisset acceptum assensu. Par ergo est credere, illam fuisse præceptam. imo negare perfrictæ fuerit frontis. Cum igitur illa fuerit præcepta, neque humana potestate præcipi potuerit, constat, diuina eam potestate ac lege factam.

Non obstat quod Adrianus ait, b licet etiam occulta subiacere potestati Ecclesiæ per glossam, quæ singularis putatur in Clem. 1. c quæ habet, etiam sola mente hæreticum excommunicatum esse ipso facto, cui similis est in summa, d & in cap. *cogitationis pœnam.* e Quæ glossæ fere vbique à nostris receptæ sunt, vt patet in illo §. *verum.* Et per Panormitanum, f & Baldum, g & Felinum. h

23 Non, inquam, hoc obstat quoniam contrarium tenet communis sententia, cum qua facit D. Thomas, i & Paludanus, k singulariter affirmans, non posse vlla humana lege, nec ab vllo humano iudice castigari eum, qui confitetur in iudicio, se super faciendo qualicumque crimine consensisse, si modo neque verbo, neque facto, is consensus fuerit expressus.

24 Cum Thoma senrit & D. Antoninus, l & Angelus, m & Prieras, n & Maior, o & Caietanus. p Neque occurrit Theologus aliquis purus, neque canonum peritus, qui cum sua facultate Theologicam coniunxerit cognitionem, qui ab hac parte non stet præter Adrianum, q auctoritate Paludani non satis expensi ad hoc motum.

25 Paludanus enim in illis verbis, in quibus ab illo citatur de actu exteriori, & de illius omissione occultis loquitur: & paulo superius palam docuit, interiores actiones humanas nulli humanæ subiacere legi.

26 Quin & Iacobus Almaynus vir ingenio & eruditione clarus, r asserit, ecclesiam nullam habere potestatem ad castigádum actum exteriorem suapte natura bonum, qui sola relatione ad mentem esset malus. qualis est eleemosyna ob gloriam mundi mente sola conceptam elargita.

27 Quin & Thomas, s idem videtur sensisse de occulto suapte natura probabili; hoc est de illo, quod vel verbo, vel facto foras prodiisset, cuius omnis omnino probatio deesset. Quod tamen asserere, nimium abhorror. Quoniam, vt ait Paludanus, t si quis occulte omnino furatus esset, furtum confiteretur, iuste à iudice castigari nó posset, & ea, quæ dicto aut facto extra prodierunt, quamuis sint occulta; non tamen per se ac suapte natura occulta sunt, sed per accidens: vt eleganter Cardinalis S. Xisti tradit. u Cum igitur frequentior, firmior & verior opinio sit hæc, vt patet per supra dicta, & probare posset per iura in glossa illius. §. *verum*, allegata & alias rationes quas in cap. *cogitationis*, x alias adduximus: consequitur, argumento nostro non obstare illam Adriani responsionem; licet illa satis obstet alteri Scoti argumento, quod arte illum soluit Paludanus.

28 Secundum fundamentú, quo probatur, hanc, de qua loquimur, secretam, quamque auricularem vocát, Confessionem, non lege humana, sed diuina inductam esse, tale est: Quicunque aliquam potestatem cuipiam concedit, concedere videtur etiam ea, sine quibus illa exerceri non potest. y

29 Imo etiam illa sine quibus potest quidem, sed non satis commode facit pro hoc optimus textus, in l. *cuicunq.* z & l. pen. a per quos acerrimus Aretinus, b damnauit glos. 2. ca. *solet.* c quæ dixit, delegatum non posse quem ad cautelam absoluere: contra quam etiam docuit Decius, d & idem tenet Iason. e Quo fit, vt in materia odiosa & restringenda, dispositio aliquo, dispositum esse censeatur non solum id, sine quo illud nullius effectus esset; sed etiam illud, sine quo non esset sufficientis; vt interdicta ciuitate, etiam suburbana censentur interdicta. f Quamuis alias in materia restringibili, appellatione ciuitatis solum illud quod murorum ambitu comprehenditur, contineatur, vt habet c. *Rodulphus*, cum ei annotatis. g Et licet aliud sit testamentum, aliud codicillus, h statuto tamen, vt vsurarii in testamentis [illegible] non ... quomodo, quia [illegible] in cap. [illegible] a [illegible] quoque [illegible], vt etiam [illegible] non valeat, vt habet gl. memorabilis ad [illegible] præcepta. At Seruator noster Deus & homo, diuina & humana prouidentia summus, potestatem absoluendi a peccatis, & ob ea condemnandi Apostolis eorumque successoribus dedit, b illis verbis; *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ergo etiam dedit eis potestatem audiendi illa & cognoscendi, an ligari, an vero dissolui debeant, vt est in l. *æquissime.* c quæ habet de illa re pronunciare non iudicare iudicem, de qua cognouit.

30 Neque argumenti vim franges, si dixeris ex eo tantum concludi, potestatem audiendi ac cognoscendi de peccatis, confessiones quidem necesse non tamen in aliis necessitatem fuisse illorum confitendi. Cum simile fuerit quod de iudicibus, quos Chartularios vocant, traditur à Bartholo & aliis, d eos scilicet audire posse causas eorum, qui coram ipsis elegerint litigare, non tamen autem, si noluerit, ad litigandum coram illis teneri. Non, inquam, hoc impedit vim argumenti: quoniam, si talem potestatem Seruator dedisset, frustranea illa maneret potuisset. & illam concedendo, non concessisset alia, sine quibus illa satis commode nó potuit exerceri, neq; ea, sine quibus potestas illa ridicula manere potuisset. Nam finge, neminem velle confessario, sua peccata dicere; quia non tenetur id facere, nonne ridicula videbitur illa confessariorum absoluendi vel ligandi potestas? Potestas, inquam, quæ tanta grauitate, tanta deliberatione, tantis cum insufflationis cæremoniis data fuit, teste Ioanne, e vbi ait: *Hæc cum dixisset, insufflauit & dixit eis: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Cum igitur hoc dici nequeat, consequens est etiam aliis necessitatem imposuisse confitendi.

31 Tertium, quo nostra propositio fundatur, illud est: Quod nullum sacramentum à puro potest institui homine, sine commissione salte ad id speciali. Quod late monstro in c. *sacrificium.* f post Thomam & alios, g & Thom. h quod clare colligitur ex i Concilio Tridentino: ergo neque illa pars sacramenti substantialis ab homine institui potuit, arg. l. *qua de dota.* k & cap. *pastoralis.* l Ergo neque sacramentum Pœnitentiæ, neque vlla pars eius ab homine puro: sed a Deo, scilicet Seruatore nostro instituta est. At confessio, de qua tractamus, secreta & auricularis, pars essentialis est & substantialis sacramenti Pœnitentiæ. non enim sine illa vllatenus illud consistere potest, secundum omnes. & definiuit Concilium Tridentinum. m ergo etiam illa instituta est a Saluatore Deo & Domino nostro Iesu Christo.

Neque vero dicas, quod Thomas à Vio ait, n Confessionem institutam quidem à Deo; non tamen præceptam, neque aliud hoc argumento probari. Quoniam hoc eodem modo refellitur, quo replicationē præcedentis fundamenti refellebamus dicentes, datam quidem sacerdotibus audiendi Confessiones potestatem; non tamen aliis impositam confitendi necessitatem. Adde his, tempore Sixti IV. Salmanticæ ac in aliquot aliis Hispaniæ locis, Petrum ab Osma & quosdam ipsius asseclas fuisse, qui dicerent confessionem ex instituto humano & Ecclesiæ traditione cœpisse cum quibusdā aliis erroribus. Contra quos Toletanus Præsul permissione sedis Apostolicæ cognouit, ac eruditorum collatione habita de vnanimi consilio & assensu magistrorum & doctorum declarauit, illas propositiones, per quas ille Petrus de Osma, & eius sequaces prædicare temere ac pertinaciter affirmare non verebatur, Confessionem peccatorum in specie ex vniuersalis Ecclesiæ statuto, non diuino iure constitutam esse: & peccata mortalia, quoad culpam & pœnam alterius sæculi, absque Confessione sola cordis contritione; prauas vero cogitationes sola displicentia deleri. Et vt Confessio secreta sit, necessario non exigi, & non nisi peracta pœnitentia confitentem absolui non debere; & Romanum Pontificem purgatorii pœnam remittere, & super his, quæ vniuersalis Ecclesia statuit, dispensare non posse. Sacramentum quoque Pœnitentiæ, quantum ad collationem gratiæ, naturæ,

a Sub tit. de pœn. & re[m]. b In 4. q. 2. de confess. c 1. § verum, super verbo, ex ipso. de hæretic. d 24. q. 1. e Supr. dist. 1. huius tract. f In ca. extirpanda § qui vero col. 8. n. 21. repet. & in proœmio Rex pacific. col. 3. g In l. si quis non dicam C. de epi. & cler. h In c. nullus de sen. excom. i 1. 2. q. 100. art. 9. k In 4. d. 17. q. 2. col. 3. l 3. part. titu. 24. c. 4. m Verbo, hæretic. § 2. n Verbo hæresis qu. 8. & verbo excom. 7. § 2. & verbo pœna. § 21. o In 3. li. sent. d. 25. q. 3. col. 2. in fin. p In summa verbo. hæres. & pulcherrime longe 2. 2. qu. 11. art. 4. & in paruis opusc. q. 2. in materia confess. fol. 37. q In illa q. 2. r In libro de auct. eccles. s Quodlib. 4. art. 12. t In illa col. 3. u In illa q. 2 in materia confess. & in illa q. 11. ar. 4. x Supr. d. 1. y Leg. ad rem mobilem & l. ad l. gat. ff de procur. & l. 2. ff de iurisd. omn. iud. z § si ei quem ff de inst. act. a ff. de vsu & vsufr. b In c. de test. col. 3. c De sent. ex com. lib. 6. d In c. prætor. de offic. deleg. & c. vt debi tum. col. 8 de appell. e In illa l. 2. f C. a si ciuitas de sen. excom. lib. 6. g De rescri. h Leg. si idem C. de codic.

a De vsuris lib. 6. b Ioan. 20. c ff. ad mun. d In leg. 1. ff de iud. e In illo c. f De conse. dist. 2. g In 4. dist. h 3. par. q. art. 1. & i Can. 1. sess. & ex can. sess. 14. k ff. de rei iud. l § item c. rerum de deleg. m Sess. 14 can. 4. n In illo c.

[illegible] ... aut veteri testamento [illegible] ... fallas, sanctæ fidei Catholicæ contrarias, [illegible] & scandalosas, ac fidei veritate alienas, ac sanctorum Patrum decretis & Apostolicis constitutionibus contrarias esse: manifestam hæresim continere, dictæ [illegible] & per illa sibi concessas facultatis vigore declarauit & pro talibus haberi & reputari debere decreuit. Quam declarationem postea [illegible] cum Cardinalium Concilio confirmauit, & eam pro indubitata voluit haberi [illegible] continentur in quadam extrauagante [illegible] quæ fide digni auctores testantur. Quod [illegible] hac extrauagante significatur, Confessionem necessario esse debere secretam; non ita [illegible], vt substantia, & essentia Confessionis sacramentalis sit secretum: sed quod Iesus Christus Dominus [illegible] non præcepit, illam fieri publicè, & quod [illegible] non debet publicè fieri. quamuis aliquando in vindictam scelerũ, & alios sanctos fines rectè quis publice confiteri possit, vt declarat Concilium Tridentin.*a* quod etiam citauimus in Manual. Confess.*b*

In cap. 5. & 14.
Cap. 2. n. 3

31 Ex hac conclusione primo infertur, Pontificem Romanum ad confitendum sua peccata teneri. quia diuina lege obligatur.*c* Quamuis verum sit non ligari per cap. illud *omnis.d* & ita non teneri absolutè ad confitendum semel in anno. Quod etiam sensit Ioan. Andreas,*e* & Felin.*f* Quod procedit tenendo illam, quam plerosque omnes Italos audio tenere opinionem; quamque magnis viribus probare ac tutari conatur Thomas à Vio,*g* scilicet Papam esse supra Concilium. Nam si teneremus alteram sententiam, quam schola Parisiensis cum tota fere Gallia sequitur,* Concilium vniuersale supra Papam esse. & adeo quidem sequuntur, vt Iacobus Almaynus scribẽs in hoc ipso articulo,*h* dixerit, eum qui contrariam assereret, in Francia hæreticum iudicatum iri. Diceremus, vt ait ille, Romanum Pontificem statuto Conciliorum ligari, ac proinde ad illud capit. *omnis.i* seruandum teneri, & vt quemuis alium illius canonis vigore debere semel in anno Eucharistiam sumere; & consequenter, si peccati mortalis esset sibi conscius, sua peccata confessario à se delecto confiteri: nisi secum eo modo, quo cum alio posset dispensaret. Neutri tamen harum opinionum subscribimus, nisi quatenus Catholica Romana Ecclesia ei subscribit.

Cap. sunt quidam. 25. quæst. 1.
De pœnit.
In c. significasti. de foro comp.
Cap. 1. de confi. col. 9. in lib. de pot. ecclesiast.
In 4. dist. 17. q. 32.
De pœnit.

* Concilium vniuersale super Papam est. *Papam esse supra Concilium qui in Gallia asserunt nequaquam iudicantur hæretici, & a partibus Catholicorum stare. Imo vero doctores ipsi Parisienses iam illud pronunciati magna ex parte remiserunt. Concilium vniuersale est supra Papam, sed contrariam magna ex parte amplectuntur.*

33 Secundo infertur, quiddam periculosum videri dixisse Panormitanum,*k* scilicet, præcepto de confitendo, si iure fuisset positiuo inductum, non potuisse Papam ligari, neque illum obligari, nec illud c. *omnis.* in Cõcilio Generali statutum. Et tamen, quia Confessio ex generali quadam traditione & consuetudine vniuersæ Ecclesiæ esset inducta, eum illa ligari. His enim verbis Panorm. indicare videtur, in Ecclesia dari posse potestatem aliquam inducendi legem, quæ maior esset & efficacior, quam sit potestas Concilij vniuersalis. Quod tamen, vt falsum & hæreticum esse, ita puto, eum id non sensisse: sed ipsius mentem fuisse dicere, statutum Ecclesiæ, ac decus & colorem perditum iri, si Papa solus non confiteretur. Quod tamen etiam falsum est, & adeo quidem falsum, vt Ioannes Andreas & Felinus loco superius citato sentire velint, quod dictum est, eum non teneri annuatim confiteri.

In illo cap. omnis. col. 3

34 Tertio infertur, casum inueniri planum, in quo summus Christi vicarius ab alio in terris ligari possit & absolui, nempe à confessario sacerdote, cui se subdiderit, iuxta glossam 2. quæ Andreæ Siculo & Rauennati putatur ibi singularis,*l* quæ tamen similem habet in capit. *nemo.* in De quo plura in capit. *placuit.* n

In c. Sane. 2. de offic. deleg. & q. quæst. 3 de pœnit. dist. se. ut in op. prima.

IN TERTIAM ET RELIQVAS partes glossæ summa.

SVMMARIVM.

1 Confiteri tenentur Græci contra glossam. Et confiteri sunt soliti num. 2.
3 Præceptum aliquod omnium Apostolorum abrogatum.
4 Confitenda circumstantia.
5 Confessio nunquam laico necessario est facienda: & interdum perniciose [illegible].
6 Præcepta negatiua semper, & ad semper obligare, affirmatiua vero semper, sed non ad semper. num. 7.
8 Lex de baptismo suscipiendo non obligat ad semper. Vnde non simul ac conuersi fuerunt & baptizati Martinus, Ambrosius, & Constantinus. num. 28.
9 Peccat mortifere, cui peccatum mortiferum etiam præteritum placet.
10 Contritio peccatorum semel contritorum, vel quæ contrita esse probabiliter putantur, non necessaria. Imo nec iure nondum contritorum, quoties illa memoria occurrunt etiam plene, ac ad praxim accommodate. num. 11. Nam neq. cõtritionem se habere vllus nouit, num. 12.
13 Dauidis non omnia imitanda.
14 Peccat qui mortem interne manantem non vitat.
15 Mortuo non tenemur illico exhibere, quo vita restituatur, etiam si præstare id possemus.
16 Mori semper licet possimus, non tamen ideo semper in mortis articulo sumus.
17 Obligatus simpliciter statim soluere debet.
18 Confiteri non tenetur qui venialia tantum habet. Et ideo cõfiteri quidem poterant, sed non tenebantur Apostoli post haustum Spiritum sanctum. num. 19.
20 Obligatio ex contractu secundum mentem contrahentium ligat: obligatio vero legis secundum mentem legislatoru. Et contrahentium quidem mens in dubio ad præsens tempus refertur. num. 21.
22 Obligatus ex delicto damnum statim restituat, pœnam non item: Nam pœna etiam ipso iure debita, in conscientiæ foro non debetur. num. 23.
24 Præceptum de inimicitia Dei deserenda nullum est speciale. Nam neque meremur bene, neque male statibus vel habitibus. 25.
26 Statum placere non status, sed actus est.
26 Contritioni aut Confessioni nullum certum tempus lege diuina præscriptum.
29 Contritio & Confessio tantum morituro necessaria. Communicaturo item, quidquid Thomas à Vio dicat. num. 30. Necessaria item danti & accipienti quodcumque sacramẽtum. 32. Quare mortifere peccat, qui in mortali sacramenta suscipit, aut confert. 33. Ideo baptizando adulto necessaria contritio, vel saltem attritio. 34. Et confitens sine cõtritione, vel attritione absolutionẽ suscipiẽs noue peccat. 35. Et qui nostra ætate confirmãtur adulti fere omnes mortifere peccant, dum confirmantur. 36. Et ideo confirmantes Episcopos difficile hodie a peccato excusari. 37. Et matrimonium contrahentes fere omnes noue peccare. 38. Hoc ipsum & fere omnes, qui minores ordines suscipiunt, admittere. num. 39.
40 Ordines minores verum esse sacramentum tenere tutius.
41 Confessio solis duobus sacramentis necessario præmittenda.
42 Monitionem consilium, non præceptum iuris periti esse.

Ex hac tertia parte glossæ colligitur, Confessionem erratorum mortalium necessario nobis Latinis faciendam esse. Quæ conclusio clare fluit ex præcedenti, quam superius tenuimus, nempe illam institutam & præceptam, & si non aperte & explicite, certe re ipsa, & tacite, ac implicite à Saluatore Deo ac Domino nostro Iesu Christo.

1 Ex qua eadem infertur secundo falsum esse, quod subijcit glossa Græcos ad eandem faciendam minime teneri.

Infertur & tertio, falsum esse illud, quod nobis a gloss. subdit, scilicet per verba illa Iacobi. *a* *Confitemini alterutrum*

a Cap. 5.

[illegible] *nostra* qui parte de Confessione sacramentali [illegible] consilium inducens non præceptum, quoniam verum continet præceptum. Non quidem ipsius Iacobi, sed Domini Iacobi, nempe ipsiusmet Saluatoris.

2 Addo quarto, falsum item esse, quod glossa subdit, hoc præceptum, si fuisset Iacobi, & ita puri hominis, non potuisse aboleri consuetudine contraria. Quoniam facile est dare præceptum, non tantum à Iacobo illo vulgo Minore vocato quamquam semper magnus fuerit, sed etiam à Petro & toto Apostolorum Concilio inductum, abrogatum deinde consuetudine fuisse; atque ideo neminem eo ligari hodie. Actorum quidem 15. cap. statutum fuit à toto Apostolorum Sacro Concilio, ne quis suffocatum aliquid ederet. Et postea in Cōcilio Gangrensi renouatum, vt est videre in cap. *si quis carnem.* a & tamen consuetudine vniuersi orbis Christiani abolitū est & licitè hodie gallinis, perdicibus & alijs multis suffocatis Christiani vescūtur, siue lex illa Apostolica consuetudine sublata fuerit, siue a D. Paulo, b cuius dicta probata fuerunt per Petrum Romanum Pontificem in fine secundæ epistolæ, quod voluit S. Thomas c & Cardinalis S. Xisti. d

3 Adde quinto, falsum item esse, quod subijcit glossa* apud Græcos non fuisse in vsu hanc, de qua loquitur, Cōfessionem sacramentalem: fuit etenim, vt testatur Scotus, e & diffuse monstrat Concilium Coloniense. f

Neque obstare videtur, cap. fin. quo se fundauit glossator supra. g Quia non habetur ibi, nullos Græcos illa vti: sed Græcos indefinite ait, peccata Deo confiteri. Secūdo quod ait, totam fere sanctā Ecclesiam ea vti: at Ecclesia Græca, quæ scilicet Græcis litteris vtebatur, magna erat tunc Ecclesiæ pars, & ita amplicitè sentit, quod supra de Græcis indefinitè dixit, non esse vniuersaliter accipiēdum. Tertio quod quando dixisset Theodorus, qui fuit illius cap. auctor, & Anglus, non tanta erat ei fides adhibenda, quanta illis, qui contrarium asserunt, quos Concilium illud Coloniense citat multos & magnos, cum eruditione, tum sanctitate viros.

4 Ex quarta glossæ parte colligitur, peccatorum confessionem faciendam esse cum omnibus eorum circumstantijs. Quid vero circumstātia sit, & quotuplex, & quot sint circumstantiæ, & quæ illarum confessario aperiendæ necessariō, & quæ non, infra, h dicemus.

Ex quinta parte glossæ colligitur nonnumquam laico esse confitendum, nempe quando presbyter nō adesset, & articulus mortis instaret. Allegat pro hac conclusione textum inc. *quem pœnitet.* i quod parum probat. Sed textus iuris optimus est in ca. *qui vult* k in illis verbis. *Tanta itaq; vis est Confessionis, vt si desit sacerdos, confiteatur** *laico.* Vbi dicemus, numquam esse necessarium confiteri laico; interdum vtile, interdum inutile, imo perniciosum.

5 Ex Sexta parte glossæ colliguntur tria. Primum teneri nos ad conterendum ob peccatum mortale, statim ac illud admiserimus. Secundum, teneri nos etiam confiteri, si modo peccatū fuerit publicum. Tertium publica peccata in hoc differre ab occultis. Pro duobus primis facit primo cap. *ille rex.* l quod habet, regem illum, tantum, ac tam potentem, nēpe Dauidem nec exiguo temporis momento penes se delicti passum fuisse manere conscientiā: sed præmatura confessione, atque immenso dolore reddidisse peccatum suum Domino.*

Secundo quod Symmachus Papa relatus à Gratiano, m ait. *Non est grandis differentia, an letbum inferas vel admittas, mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cum potest, non excludit.* Ergo paria videntur, quod te formaliter occidas, vel occisum ab illa spiritali morte, cum possis, nō liberes. Sed quādo te spiritaliter occidis, mortaliter peccas, n ergo, & quoties te in peccato mortali esse meministi, ni te ipsius pœnituerit, mortaliter peccas.

Tertio facit, quod mors spiritalis peior est temporali, iuxta illud: *Mors peccatorum pessima.* o pro quo text. vulgatus cap. *satane.* p & iuris optimus in cap. *sacris,* q ibi: *Pro nullo metu quis debet peccatum mortale, &c.* ergo magis debeo vitare mortem spiritalem, quam corporalem. At qui non vitat mortem corporalem, ab intrinseco saltem manantem, peccat. r

a 30 dist.
b In cap. 14. ad Rom.
c 1 2 q 103. art 4
d Cap. si quis carnem 30. dist.
e In 4 dist. 17.
f Fol 131. § restat cum multis seq.
g Dist. 1 huius Tractat. de pœn.
h Cap. 1.
i Supr. dist. 1.
k Infr. dist. 6.
* Al. proximo.
l Supr. dist. 3.
* 2. Reg. 12.
m In Summa supr. dist. 83.
n Cap. resus[citatus] [illegible] omnis sup. de pœn. dist. 1.
o Psal. 33.
p 32 quæst. 5
q Quod metus caus.
r Cap. placuit [illegible] dist. [illegible] non licet 23. q. 5.

Quarto Felinus scribit: *Nuncupa [illegible]* [illegible] *de [illegible]* [illegible] suum peccati, pœnitet, & dat ad Dominum conuersus, & ita transgreditur illud præceptum: præcepti autem transgressio peccatum est lethale regulariter. a

Quinto regula est iuris. ff. *In omnibus obligationibus [illegible] bus dies non ponitur præsenti die debetur.* Habetur etiam [illegible] *eum qui Kalendis.* b Sed qui mortifere peccauit, conterere illud corde, & confiteri ore sine die tenetur, c ergo statim debet id facere.

6 Sexto præcepta negatiua semper & ad semper obligant vt scribit Archidiaconus, d & Panormitanus & alij, e licet affirmatiua semper, sed non ad semper. Cuius diuersitatis rationem ponit D. Thomas, f at negatiuo præcepto vetamur esse Deo inimici: ergo quoties agnoscimus, nos esse tales, & illico non curamus eam inimicitiam deponere, denuo peccare videmur.

Septimo confirmantur hæc auctoritate Diui Thomæ quatenus, g ait, ad contritionem teneri hominem, quoties memoriæ occurrunt peccata; cūm præcipue in periculo mortis existit, aut in aliquo articulo, &c. Facit quod ibidem Paludanus limitādo D. Thomę ipsius dictum ait esse verum, quando peccata occurrūt memoriæ in materia practica, scilicet tamquam reijcienda, siue detestanda vel acceptanda.

7 Pro contraria tamen parte facit. Primo, quòd affirmatiua præcepta quamuis semper obligent; non tamen, vt dictum est, ad semper, id est, pro quouis tempore obligāt secundum Archidiaconum & Panormitanum in locis in postremo argumento pro altera parte citatis: sed præceptum de conterendo mortali peccato, & præceptum de confitendo eodem sunt affirmatiua: ergo non ligant, nisi pro tempore determinato ab eo, qui potestatem ad faciendi habet, vel tempore naturali ratione determinando. at nulla lege determinatum, est; vt illico post peccatum admissum, vel eius habitam memoriam, sub noui peccati pœna exeamus a peccato: sed neque vlla naturali ratione concludi potest: ergo non tenemur ad id illico faciendum.

8 Secundo facit, quòd lex de baptizando non obligat catechumenos, vt illico baptizentur; imo iure nequeunt, nisi duobus anni temporibus baptizari, h ergo neq; præceptum de confitendo vel conterendo argumento à simili vel maiori desumpto.

Tertio facit, quod lex de communicando nō obligat, nisi pro certo anni tempore, i ergo neq; lex de conterendo, vel confitendo, siue occulta sint, siue publica peccata ad illico id faciendum obligat.

Quando pro hac parte facit ca. *quod quidam.* k quod habet, audiendum esse illius Confessionem, qui confitetur quidem crimen: sed ait abstinere non posse; immo etiam textus habet, talem pęnitentiam admittendam esse: quamquam vera non est. Ecce memoriam peccati & plenam, & in materia practica sine contritione, quia non est cum tali displicentia peccati, quam propositum vitandi peccata comitetur.

Postremo dura res esset, quòd toties nouo peccato peccaremus, quoties meminimus præterita peccata, siue placeant, siue displiceant: sed adeo tenuiter, vt ad contritionem non sufficiat; siue neque placeant vllatenus, neque etiam vlla ex parte displiceant. Durum item & molestum recolere, quoties id à nobis factum fuerit. At Dominus l ait: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* & mox: *Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.*

Pro resolutione omnium horum, annotādum primo, aliquot esse in hac re omnibus recepta; aliquot autem controuersa. Et de receptis quidem primum est, teneri nos ad cauendum, ne vnquam peccatum, quod admisimus, nobis placeat. Omnis enim consensus in peccatum mortale, mortalis est & lethiferum m Secundum non teneri nos conterere peccata semel contrita, argumento illius. n *Non iudicat Deus bis in id ipsum.* Et habetur in cap. *quid ergo.* o Tertium, nō teneri nos conterere etiam illa peccata, quæ nos existimamus iam contriuisse. Quamquam verè non

a Ca. nam [illegible] constit. c. 2 [illegible]
b 9 quæst. [illegible] de verb. [illegible] omnis [illegible] de verb. [illegible]
c Cap. [illegible] quæ [illegible] ter. [illegible] in præsent. & in ca. præcept. [illegible] confe. [illegible] & [illegible] cau. 2. q. 1.
e In c. a [illegible]
f 2. 2 q. 2 art. 2
g In 4 [illegible] 17 art. 4
h Cap. duo. de consec. dist.
i Cap. omn. [illegible]
k De pœn. [illegible] remiss.
l Apud Matthæum 11.
m Cap. fic[illegible] de pœn. dist. [illegible]
n Nahum.
o 23. q. 5 cap. atsi [illegible] adult. de [illegible]

[illegible] quæ eam habuit. [illegible] ad contritionem [illegible] peccatorum, quam libet [illegible] contritionem. [illegible]

11 Nemo [illegible] amore, aut odore [illegible]. a Ergo qui [illegible] peccauit [illegible] vnquam [illegible] contemnendo illud. Quartum est, quod [illegible] quando non occurrūt memoriæ. Quintum, quod neque [illegible] quando [illegible] & aliud [illegible] occurrunt [illegible] loquendo, aut lectori dicenti, aut [illegible] in diuinis [illegible] canti, aut orationem in concione habenti, vel disputanti, memoriæ peccati alicuius occurrat, ad illud tunc conterendum non tenebitur. Quoniam in agendi ordo est [illegible]. b At [illegible] ne [illegible] oporteret conterere peccatum, [illegible] incidit memoria, [illegible] diuersæ cont[illegible] [illegible]. Sed [illegible], quod [illegible], vt plene, & nihil [illegible] agenti occurrat huiusmodi memoria: sed oportet quod practica, vel ad practicam, seu praxim directa memoria occurrat: puta quia memini plane peccatum, non [illegible] quale, vel an sit peccatum, sed quo illud ab[illegible], vel amplectar, & placeat. Hanc conclusionem [illegible] Paludanus. c Et probatur, quia non tenetur quis plus ad conterendum peccatum, quam ad diligendum Deum: [illegible] Deum [illegible] speculatiue, nō tenetur [illegible] ergo neque peccata speculatiue [illegible] conterere, quia [illegible] idem est iu[illegible] d [illegible] plerique omnibus recepta sunt. [illegible] contrarium est, quā[illegible] practice peccatum memoriæ occurrerit, abo[illegible], aut ample[illegible] [illegible] peccetur, si contritio non habeatur. [illegible] opinio [illegible] verior, quæ habet non [illegible] pœna illius contritionem habeat [illegible] peccatum non placeat [illegible] neque displiceat, vel etiam displiceat, ita tamē, vt illa displicentia non perueniat ad illum, quem [illegible] exigit gradum & statum. Hæc sententia efficaciter videtur probari [illegible] tribus absurdis, quæ contrariam opinionem consequuntur. Quorum primum est, quod [illegible] populum à parochis & concionatoribus non [illegible] ad Confessionem peccatorum generalem, quoniam verbis illius Confessionis generalis multis veniunt in memoriam peccata sua practice tamquam [illegible]: & tamen [illegible] populi [illegible] non vsque adeo dolet, vt ad contritionem perueniat [illegible] dolor, & ita peccaret mortaliter nouo peccato. Secundum absurdum, quod consequeretur, est, eos, qui Con[illegible], & se ad illam [illegible] parant, cum [illegible] facere [illegible], peccare mortaliter, vt plurimum, [illegible] vt plurimum non est eis [illegible] dolor contritio[illegible]. Tertium autem, quod conse[illegible] absurdum, est, omnes, qui peccatum mortiferum nondum contritum atterunt, mortaliter peccare, [illegible] quid à vero alienius? Quare in Concilio Tridentino, e declarata fuerunt, hæc esse hæretica multo tempore postquam nos hæc scripsimus. Quod autem hæc sequerentur, patet, quoniam in temporis momento contritio haberi potest, iuxta illud. *f In quacumque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor*, g Si [illegible] commodè potes, ad [illegible] peccati memoriæ occurrentis habendam sub nouo peccato, & triplex [illegible] hominis [illegible] peccata mortalia nondum contrita [illegible] potest, sequitur [illegible] esse, eo quod [illegible] non cō[illegible] per contritionem [illegible]. Et ita [illegible] generalem Confessionem [illegible] [illegible] buid.

A [illegible]

Non obstant, quæ pro contraria parte allegata sunt, non primum, concedo [illegible] Dauidem [illegible] Nathan prophetæ statim habuisse contritionem, d sed nego esse necessarium [illegible], Dauid hoc fecit, ergo & Nos id facere tenemur. Nam & Dauid media nocte ad laudandum Dominum surgebat: *Media nocte*, inquit, *surgebam ad confitendum tibi*. e At non quiuis rex, & quilibet alius eiusdem conditionis, cuius erat Dauid, [illegible] tenetur id facere. Secundo quod [illegible] peccatum non contriuit Dauid statim atque illud [illegible], sed [illegible] [illegible] & tamen non [illegible] Dauidem pœnituisse, & non pœnituisset statim, sed tantum quod [illegible] adulterij, & homicidij. Et ita ex Dauidis facto fortius argumentum pro nostra [illegible] pro contraria parte colligitur, quo soluitur primum, scilicet, cap. *ille rex*. f

14 Ad secundum concedo peccare illum, qui non liberat quum potest, à morte corporali interne saltem manante, puta tamen antequā illa mors eueniat, iuxta illud Symmachi, *non est grandis differentia an lethum inferat an admittat*. g Sic enim fateor, eum, qui se vel alium a morte spirituali, nempe mortali peccato liberare potest, antequam moriatur, debere illum liberare.

15 At [illegible] mortuum non tenetur illicò resuscitare corporaliter, etiamsi possit, quod [illegible] exemplo docuit [illegible], qui se vel alium spiritualiter mortuum videt, non tenetur [illegible] nouo peccato suscitare, vel facere, quantum potest, quo suscitetur. Prædicta duo, quæ de non liberante alium à morte corporali vel spirituali diximus, limitāda sunt, iuxta ea, quæ longe post hæc scripsimus in commentario cap. *non inferenda*. h cuius [illegible] dulla transfertur in Manual. Confess.

E Ad tertium eodē modo respōdeo, quo ad secundum.

Ad quartum respondeo illud sapientis. k *Non tardes cōuerti ad Dominum, &c.* [illegible] consilium, non præceptum [illegible] continere [illegible] Alexander [illegible] vnde [illegible] Alexander id [illegible] consilij, quam præcepti [illegible] deo, id [illegible], quæ sapiens subiecit [illegible], scilicet: *subito enim venit ira illius*. &c. Hæc [illegible] monstrat dictum, quod [illegible] contritionem [illegible] te necessario: quoniam non concludit [illegible] fatio timendum [illegible] subito adueniat vt plurimum [illegible].

F

16 Et ita licet quolibet [illegible] & mori: nō tamē ideo [illegible] mortis [illegible] mortem [illegible] non ex [illegible], eo quod [illegible] peccatum [illegible] secundum Ad[illegible] argumentum [illegible] vitam [illegible] incurrere [illegible] incurratur [illegible] quod fere in priorem [illegible]

a Eccles. c. 4. & [illegible] de purg.

b [illegible] Clem. [illegible] ad [illegible] 96. dist.

c In 4. dist. 17. q. [illegible] col. 3. vers. 2. conclus.

d Ca. dudum [illegible] ad leg. Aquil.

e Sess. 14. c. 4.

f Ezech. 33.

g Cap. ponderet 50. dist.

a [illegible] 1. 4.

d 2. Reg.

e Psal. 118.

f Supra de pœn. dist. 3.

g 83. dist. summa.

h 23. quæst. [illegible] Cap. 24. num. 17.

k Eccles. [illegible]

l 4. part. q. 77. memb. 4. art. 1.

[illegible] de C[illegible] col. 4.

17 [illegible] contende [illegible] quando die & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] debere, & [illegible] ter [illegible] [illegible] aliquo contra [illegible] obligatur, tenen [illegible] statim soluendum [illegible], & non [illegible] cum [illegible] parat[illegible], *a* sed cum [illegible] e, & cum quodam [illegible] quod [illegible] dex arbitretur, vt [illegible] [illegible] rab[illegible] *b* & ibi Angelus, qui & omnes alij hac ipsum tenent. *c* quamuis consuetudo iam fere vbique declarat [illegible] moderatam decem dierum esse, vt dixit gloss. *d* [illegible] l. *promissor.* [illegible] decem dies [illegible] constitueri se [illegible] soluturos [illegible] non tenemur nos [illegible] terere peccata ex nulla promissione, sed ex lege diuina & naturę id disponente.

Contra tamen hoc opponat aliquis primò, quòd eadé ratio videatur in obligatione, quę ex lege descendit, & in ea, quæ ex contractu [illegible] descendit, quod obligatus ex delicto ad statim satisfaciendum tenetur. Nam & fur semper dicitur in mora esse, *f* & nos ex delicto tenemur conterere ac confiteri, Quoniam qui [illegible] non peccat, non tenetur conterere neque confiteri, secudum omnes. *g* Vbi rectè quidam annotarunt, vanum esse putare virginem matrem solitam confiteri Ioanni suo filio Iesu substituto.

18 Quin & recepta sententia est, etiam qui tantum venialiter peccat, non teneri ad conterendum, vel confitendum, iure saltem cómuni, quod fortè in causa fuit, quod de nullius Apostolorum Confessione vllus quidquam prodiderit.

19 Quippe quod nullus eorum ab hausto Spiritu sancto taliem mortifere peccauerit, & neminem eorum oportuerit confiteri, licet potuisset vel venialia vel mortalia prius admissa, quam ad Christum se conuertissent, aut cœlitus die Pentecostes confirmati fuissent. Igitur cum ex delicto, & non qualicunque, sed mortifero ad contritionem & Confessionem teneamur, sequitur nos ad eam statim faciendam teneri.

20 Ad horum prius respondeo, longam esse differétiam inter obligationem ex contractu, & obligationem ex lege descendentem. Quia contractus secundum propositum contrahentium obligant, *h* lex autem secundú mentem eam ferentis, quæ verò mens sit contrahentiú in dubio, lege declaratum est, nempe vt qui obligatur, ad statim soluendum teneatur, quæ verò mens sit legislatoris per eius ipsam legem, vel alias leges apparere potest: apparet autem per plurimas leges & rationes naturales, affirmatiua præcepta pro quotiis tempore non obligare. Quibus illud Ezechielis addi potest. *Nolo mortem peccatoris; sed vt magis conuertatur & viuat.* Dedit enim Deus clementissimus, quę ipsius maxima est clementia, totum vitæ spatiú, quo erratorum pœniteat, *i* cum tamen contrariam de contrahentium [illegible] experientia con[illegible]. Secundo quod per contractus ita obligamur, vt constituamur quasi illic ni detentiue, iuxta legem, *quia lionem habet, rem videtur habere k* per legem vero diuinam non [illegible] sed vt ad opera virtutis peragenda, quæ loco, tempore, modo & fine debitis fiunt facienda, vt scribit S. Thomas. *l*

21 Ad posterius autem respódeo, ex delictis [illegible] vt plurimum obligationes nasci, vna, qua damnum passo tenemur damnum à nobis illatum restituere, altera, qua Reip. vel iniuriam passo, tenemur non pro bonis, quæ abstulimus, sed pro iniuria illata satisfacere.

22 Concedo ergo eum, qui ex delicto tenetur, teneri ad restituendum statim damnum, quod intulit, iuxta leges [illegible] in argumento allatas, & iuxta ca. *sæpe. m* & scripta per [illegible] q. Thomam. *n* Nego tamen, vllum pro delicto teneri [illegible] quoad alteram obligationem, scilicet quoad [illegible] ex [illegible] exoluendam: siue illa corporis fuerit, [illegible] imo à plerisque omnibus recepta est gloss. [illegible] quæ postrema est, cap. *fraternit. o* quæ habet, [illegible] condemnetur, ad pœnam [illegible] teneri. Quam enim in pœna [illegible] pro [illegible] bamus, *p* cótra Panormitanum, Felinum, [illegible] hac [illegible] & [illegible] Thomam à Vio [illegible] hacre [illegible] *r* [illegible] contritio [illegible] confitentium [illegible] satisfactionem [illegible] [illegible] nobis [illegible], [illegible] [illegible] faciendam, [illegible] damnum quod alicui dedimus restituere.

24 Ad textum respondeo, concedendo illum, qui Dei amicus est, teneri præcepto, non quidem speciali, sed generali, ne fiat inimicus eius, concedendo item, eum, qui est inimicus Dei, teneri, ne fiat magis inimicus eius, & concedo eum, qui fit inimicus Dei, [illegible] q[illegible] peccare quidem nouo peccato contra illud præceptum generale, & contra aliud aliquod particulare: nego tamen esse vllum præceptum negatiuum, quo teneamur in [illegible] in illa inimicitia contracta.

25 Etiamsi licet concedam, malum eiusdem esse manere in inimicitia tali, quia malus est [illegible], sicut & malum est habere habitum vitiosum: nego [illegible] fieri, quia id non est actus, sed status. Et [illegible] neque bene neq. male nos de Deo mereri statibus, [illegible] bonis, vel malis [illegible] rebus [illegible] præcise [illegible] per ea. quæ [illegible] Aquinas. *a*

26 Actio tamen est etiam, si talis [illegible] status [illegible]; quod peccatum esse nemo negat. Sed aliud est [illegible] in quo quis est, malum, ipsi placere, aliud enim simpliciter in malo illo statu manere; neque abominando illum, neq. mente, vel verbis laudando.

27 Ex his ergo perspicuum fuerit, primò tantam esse in nos Deum clementissimum clementia, vt nolit nos [illegible] peccare non conterendo peccatum lethale, etiamsi memoria versemus illud sine dolore, modo [illegible] placeat; quamquam periculo proximum videtur, planè ad illum [illegible] peccatum; & illud neque placere, neque displicere; quod aliquos in diuersam partem mouere potuit. Sed hoc primò, [illegible] verum est in peccatis [illegible], non est in aliis multis. Secundo tantum periculum in contritis, ac in non contritis. Tertio displicere [illegible] extra contritionem & dolorem ea [illegible]. Consilium tamen longe saluberrimum & omni [illegible] amplectendum fuerit, de omnibus peccatis siue contritis siue non [illegible], quoties ita memoriæ occurrerint, dolorem [illegible] pro viribus [illegible]. Perspicuum fuerit & secundò non teneri nos ad statim peccata, quæ admisimus, lethalia confitendum, nam si quod magis videtur inesse, non [illegible]; neque id quo minus, vt habet glossa cap. *cum in cunctis*. *b* & textus in cap. *si Paulus*. *c* At magis est necessaria contritio, quæ sola sine Confessione actuali [illegible] animam, *d* quam Confessio actualis, quæ sola [illegible] non efficit, & [illegible] magis videmur ad eam, quam ad Confessionem [illegible] [illegible] si non tenemur statim conterere, neque statim [illegible] confiteri obligabimur.

Suboritur tamen quæstio necessaria, scilicet, [illegible] [illegible] ita conterere, aut confiteri, [illegible] [illegible] [illegible] capitaliter peccauit [illegible]

28 Ad hoc respondeo primum, [illegible] sola diuina lege, nullum tempus contritioni, vel Confessioni [illegible] determinatum esse. Primò enim [illegible] lege diuina [illegible] [illegible] & [illegible] lege definitum, dixit Imperator, *e* facit cap. *legem. f* Deinde, quia lex de conterendo, ac confitendo [illegible] est, neque magis astringere videtur, quam lex de baptizando, quia de infantibus idem [illegible], *g* at lex de baptizando iure diuino nullum tempus habet determinatum, vt sentit Thomas, *h* quod [illegible] alter Thomas [illegible].

29 Nam & Martinus octo annis mansit catechumenus, & Ambrosius longo tempore. Constantinus [illegible] imperatorem in obitum vsque suum distulisse baptismum, * [illegible] Ambros. *i* Tertio, quod præceptum [illegible] ex parte temporis, tunc demum [illegible], quando tempus necessitatis [illegible], vt [illegible] S. Thomas. *k* [illegible] præceptum de conterendo, ac confitendo [illegible] ex parte temporis [illegible], quando tempus necessitatis [illegible].

*[illegible] Ambrosius *D. Ambros. in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Anno [illegible] anno 324. [illegible]*

Marginal notes: a Lex vacat. & [illegible] dicta n. [illegible] [illegible] b [illegible] c [illegible] d [illegible] de verb. [illegible] e [illegible] si debet. ff. de ind. [illegible] ff. de cōst. pecun. — f Lex in re furtiua. & l. [illegible] ff. de cond. furt. — g In 4. dist. 17. — h Leg. 1. §. si [illegible] ff. depositi [illegible] contract. de reg. iur. lib. 6. — Ezech. 18. — i Cap. nemo. [illegible] — k De reg. iur. — l 2. 2. q. 33. art. 2. — m De restit. spol. — n 2. 2. q. 60. art. fin. — o 12. quæst. 2 — p In cap. 1. de const. — q [illegible] — r In illa q. 62. — a 2. 2. q. 18 art. 1. & q. 184 art. 4 — b De elect. [illegible] — c 32. q. 1. — d [illegible] quolibet 4 [illegible] — e In § [illegible] — f [illegible] — g [illegible] — h 3. par. q. [illegible] art. 3. — i In oratio. de morte Theodosij. — k In 4. [illegible] 17. q. 3. art.

numentorum tabulis prob[illegible] at. Const[illegible] in magnum a [illegible] Papa baptizatum, & lepra curatum fuisse.

30 Ex hac postrema ratione [illegible]quitur primo, in [illegible] articulo constitutum ad conterendum & con[illegible] teneri, quoniam tal[illegible] articulus necessitatem c[illegible] faciendi, quod illis præceptis affirmatiuis iubetur. Nam [illegible] articulus indicat, v[illegible] terminum ad [illegible] se: & contritio cum confessione [illegible] ante hac vita, facienda est: ergo tunc [illegible] illa facere. & in hac conclusione omnes conueniunt.

31 Ex ea[illegible] ratione sequitur secundo, toties quem ad conterendum & ad confitendum peccata teneri, quoties [illegible] aliqua, quæ necessario exigit, vt [illegible] contritio & Confessio præcedat. qualis est illa dulcissima Eucharistiæ sacramenti assumptio. Illud enim post lethale peccatum admissum nemo percipere debet, nisi contritus ante fuerit, & confessus, vt habetur in glossa in iure vnica, *a* quam totus mundus seruat, quæ omni dubio procul tenenda est & seruanda, vt ibi aliàs late ostendomus: quamquam Thomas a Vio, *b* asseruerit, non peccaturum mortaliter, qui habita contritione ante Cõfessionem Eucharistiam sumeret, quamuis id nemini sit consulendum. Quæ opinio licet meo iudicio difficile repelli possit per solas sacras literas: aut per solam naturalem rationem, aut sola iura Pontificia: satis tamen mea sententia explodiiur per consuetudinem.

a Cap. de homine, de celeb. miss.
b In summa verbo, Communio & 3 parte q. 80 ar. 4. & 1 ad Cor. 11. cap.

32 Quandoquidem consuetudo vniuersalis perinde ligat, ac lex vniuersalis: & consuetudo particularis, ac lex particularis, *c* vt est textus iuris optimus in proposito: *d* at consuetudo Ecclesiæ vniuersæ, iam inde ab Apostolorum tempore habet, ne quis, nisi confessus, ad sacram admittatur com[illegible]nem, si est copia confessarij: ergo illa lex consuetudinaria obligat. Per quam cõsiderationem nostra, quã glossa illa singularis olim asseruit, fundatur propositio, & omnia Thomæ a Vio argumenta soluuntur; quippe quæ solo eo fundantur, quod nullo iure Pontificio nostra probatur propositio. Satis enim superque est, eandem totius Christianismi consensu mille quingentos annos seruatam. Quando & multo minus temporis ad huiusmodi legem inducendam sufficeret, iuxta quæ in illo cap. fin. & in illa l. *de quibus.* disponuntur & concluduntur. Facit, quod maiorem ad hoc sacramentum suscipiendum præparationem voluit Apostolus fieri, vt sentit in illo loco, *e* quam ad alia sacramenta suscipienda. De illo enim solo dixit: *Probet autem se homo, &c.* at in alijs quoq; sacramentis suscipiendis exigitur contritio: ergo ad hoc suscipiendum desideratur Confessio. Facit & quod consuetudo est legum interpres optima, *f* etiam iuris diuini dubij, quod asserit Panormitanus receptus ab alijs, *g* & illud Apostoli. *Probet autem, &c.* de probatione per Confessionẽ interpretata, est consuetudo mille quingentorum annorum: ergo de illa est intelligendum. Quare Concilium Tridentin. *h* declarauit, veram esse opinionem prædictæ glossæ. Quin & *i* excommunicauit eum, qui contrarium docuerit vel prædicarit: vel in scholis disputando defendere præsumpserit.

c Cap. fin. de consuet. l. de quibus ff de legib.
d Cap. ecclesiæ 11. dist.
e 1. ad Corin. cap. 11.
f Cap. cum dilect. de consue. l. minime ff de legib.
g In cap. at si cler. de iud. col. 13 nu. 23
h Sess. 13. c. 7
i In c. einsdẽ sess.

33 Infertur tertio, necessariam esse contritionem quodlibet aliud sacramentum danti vel accipienti, quoniam [illegible] sacramenti datio vel acceptio, necessitatem inducit adimplendi præceptum illud affirmatiuum de conterendo. Qui[illegible] neque accipi possunt iuste, neq; dari ab eo, qui saltem non est contritus, vel se non existimat contritum. De accipiente quidem videtur textus in c. *per [illegible]atam. k* ibi: *Tale cuiq; fit, quali corde ad accipiendum accesserit.* Sed quia ibi solum de Eucharistia loquitur, aptiora sunt proposito verba illa, *l* ibi: *Omnia sacramenta prosunt digne sumentibus;* quia contrario innuunt indigne sumẽtibus ob[illegible] tamen mea sententia iuris optimus est in cap. *illud. m* [illegible] quo Innocentius de sacramento vnctionis ex[illegible]gens ait: *Non [illegible] istud fundi non potest, quia [illegible]* Q[illegible] nullum sacramentum [illegible] tenti [illegible] d[illegible] [illegible] necessaria. [illegible] Saluatore nostro & data, quo [illegible], vel [illegible] debet, se [illegible]

k 1 q. 1 vers. facrif. in 1 l'art. hoc ponit.
l [illegible]
m 95 dist.

A [illegible] statu, [illegible] mortali [illegible] debet [illegible] per[illegible] ergo [illegible] quod peccatum [illegible]

34 Est enim [illegible], quod scribit S. Thomas. *a* Quod vero [illegible] contritionem probo[illegible] pec[illegible] *b* [illegible] verbis: *Omnia sacramenta [illegible] prosunt tamen [illegible] digne sumentibus.* Q[illegible] sit, quod [illegible] sacramentum [illegible] non [illegible] contentur: sed qu[illegible] sacramentum vel recipit. Sed qui [illegible] est cum eo, [illegible] quamquam [illegible] minorem loquendi modum sequar.

a [illegible]
b [illegible]

35 Quarto [illegible]tur, adultum, qui baptismum [illegible] tione peccatorum, vel certe attritione [illegible] accessione [illegible] contritio, non [illegible], suscipit, peccare vt post cap. *firmissime. c* tradit Thomas. 3. parte. quæst. 68. art. 6.

c 13. q. [illegible] omnium [illegible] diff. 4.

36 Quinto subinfertur, eum, qui sine contritione vel attritione prædicta sua peccata confitetur confessario, & ab eo absolutionem suscipit, peccare; accipit enim in malo statu sacramentum vt est in ca. *quod quidam. d* quod habet, Confessionem illius, qui non est contritus, admittendam quidem: sed eum non esse absoluendum. Quot ergo, bone Deus, iracundi & intenti peccant, confitentes & absolutionem irreuerendissimè accipientes, antequam e suis pectoribus simultatem, odium & vindictæ appetitum eradicent? Quot concubinarij, & alij vitio carnis infecti, & in his etiam sacerdotes nonnulli horrende peccant, dum antequam concubinas & peccandi occasiones propinquissimas integre relinquat, vel sine firmo nunquam ad eas redeundi proposito, diebus vel hebdomadis singulis confitentur & communicant, vel celebrant ter horrendè peccantes? Primo quod concubinas vel occasiones peccandi non dimittant. Secũdo quod absolutionem impudentes accipiant. Tertio quod impudentius communicant. Quot item magnatum [illegible] peccatorum confitentes peccãt, dũ sine firmo ac integro proposito nunquam suis heris cum offensa diuina parendi, se absolui patiuntur. Et tamen huiusmodi peccatorum nec pœnitet eos, imo nec meminerunt.

d De pœnit. dist. 6.

37 Sexto subinfertur, quod dolor simul ac pudor est dicere, omnes fere, qui ad discretionis ætatem, antequam confirmarentur, peruenerũt, peccasse, aut peccare mortaliter, dum confirmationis sacramentum accipiunt. Vix enim quemquam reperias, qui sacramentum illud sacrosanctissimum suscepturus, suam magis verrat cõscientiã, quam si pransurus esset, aut tantum Episcopum alloquuturus. Et tanto meo iudicio grauius in hoc peccatur, quanto id sacramentum est maius ac tale, quo sine nullus est perfectus Christianus. *e* Quin & audiui dicere me non intelligere satis, quomodo a peccato excusem Episcopos, pueros granduisculos & alios maiores confirmantes nullo prius, quo per contritionem a[illegible] Deo pareant, monitione præmissa præsertim quod in ca. *vt ieiuni. f* [illegible] video monendos esse, qui confirmandi sunt, [illegible] onem faciant peccatorum.

e Ca. 1 de consec. dist. 5.
f De consecr. d. 5.

38 Septimo infertur, quod multis [illegible] tandum omnes fere, quotquot cont[illegible] cum sanctissimum sacramentum accip[illegible] lethaleque peccatum contrahere. S[illegible], & collatione aliorum vnus vel [illegible], nemo, qui ad eam rem, tamquam ad [illegible]m accedit, sed potius tamquam ad rem [illegible] & pecuniam. Quod [illegible] Antoninus & omnes alij [illegible]t. Quo factum [illegible], vt Concilium Tride[illegible] præcepetit hortatum [illegible] fuerit [illegible] ad hoc in hæc verba: *[illegible] sancta synodus coniug[illegible], vt antequam contrahant vel saltem [illegible] mation [illegible] confessione [illegible] ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum [illegible].*

39 [illegible], vt honestum & [illegible]

a In c. vnic. de sacram. non iterand. *b Dist. 24. q. 1.* *c Fol. 190. § cum autem*

[illegible]esse, quod ordine insigniendi, sicut faciunt, nempe quod animas suas ad eam rem [illegible] per contritionem peccatorum suorum preparant. Ordo enim vnum e septem noui testamenti sacramentis est, vt habet glossa putata singularis, *a* & probatur late in quarto sent. *b* probat neruose Concilium Coloniense nuperrimum. *c* Quæ me ipsa ratio ante hac mouit, vt affirmarem eum, qui in minoribus ordinibus, aut certe vno ex illis insigniendus est, necessario debere suorum peccatorum contritionem præmittere. Quoniam frequentior docentium opinio est, propter quemlibet minorem ordinem sacramentum esse; quamquam postea, quia magnæ apud me auctoritatis viros contra sentire vidi, & Concilium Coloniense id indefinitum reliquit, *d* prope finem, paulum in eo asserendo cessaui, nunc tamen id ipsum assero.

d Fol. 198. pag. 2.

40 Quia primo donec aliud Ecclesia iudicet in ea sum opinione, vt putem; illos à CHRISTO Seruatore institutos, atque ideo sacramentum esse, quamquam circa illorum ministrum video quædam specialia. Secundo quod nemo, qui contrarium tenuerit, negare potest, hanc rem esse dubiam, donec aliud Ecclesia determinet: ergo qui eis insigniendum se in peccato mortali exhibet, periculo se subijcit in statu dānato suscipiendi: cui consequens est, ipsum lethaliter, peccaturum. Quia, qui periculum amat, peribit in illo. *e* Quod late tradem⁹ in cap. *si quis autem.* *f* Non sum tamen nescius, responderi mihi posse, cessare hoc argumentum in eo, qui contrariam partem bona fide crederet esse veram, iuxta glossam singularem, *g* & alia multa, quæ in illo cap. *si quis autem.* citabuntur, quod tamen, prædixi, vt rem tutiorem amplector, vt admonuimus in Manual. Confess. *h* Addo quod Concilium Tridentinum, *i* quamuis non declarauerit aperte, vtra prædictarum opinionum sit verior, in communē tamen, quę nostra est, fuit procliuius.

e Eccl. cap. 3. *f In cap. ad audientiam. de homicid.* *g Inf. dist. 7.* *g Cap. Capellanus de fer.* *h Capit. 22. num. 18.* *i Sess. 23. cap. 2. & 3.*

41 Nono infertur, non esse præceptum vllum, quo sub damnatione perpetua teneamur prius confessi alia sacramenta suscipere, præterquam Eucharistię ac Pœnitentię. Nulla enim lege naturaliter vel supernè a Deo data id vsquam reperitur præceptum, nulla item humana lege id iuberi comperies.

Contra quę tamen facit primo c. *vt ieiuni.* *k* quod habet Confirmationis sacramento insigniendos, ad Confessionem esse monendos. Secundo facit, quod Paludanus, *l* dixit ad sacramentum Confirmationis, Ordinis, & extremæ Vnctionis suscipiendum, necessariam esse peccatorū Cōfessionem actualem. Tertio D. Thomas, *m* ait ante ordinem sacrum suscipiendum præmittendam esse Cōfessionem. Quod & *n* Concilium Coloniense nuperrimum attestatur, & multorum habet consuetudo.

k De consecr. dist. 5. *l In quarto. dist. 7. qu. 2. col. 2.* *m Quodlib. 1. art. 11.* *n Can. 26.*

42 Ad horum primum respondeo, verbum monitio iurisperitis consilium & exhortationē significare, non præceptum, vt habet glossa finalis, *o* quę asserit etiam illa verba; *moneas & inducas*, non inducere compulsionem, quod regulariter esse verum, latè firmat per plurima iura Felinus, *p* fortiori ergo ratione non inducit verbum solum moneas. Facit quod illud etiam, quod de confirmatione à ieiunis suscipienda paulo ante id cap. habet, consilium est, secundum Siluestrum. *q* Quod tamen in pręsentia neque probo neque reprobo, sed ad ea, quæ ibi latius anno proxime sequēti dicam, me remitto. Quoniam Cardinalis ibi & Paludanus ac alij contra sentiunt. Quare prior responsio multo est litteræ germanior, & iuri consonantior. Nunc autem quia vidi confirmationis sacramentum ministrari ab episcopis, tam in vrbe quam alibi post prandium sine vlla ieiunij mentione Siluestri opinioni accedo.*

o In cap. cum nostris de conces. preb. *p In cap. 2. de sponsal. col. 5.* *q Verb. Confirmatio q. 5.*

Ad secundum respondeo illud Paludani soli c. *vt ieiuni.* prææallegato inniti, & ideo ita illi ac cap. in quo se fundat, respondendum.

Ad tertium respondeo primum, sanctum quidem esse illud D. Tho. ne quis ab Episcopis ordine insigniretur, nisi prius confessus, idque noue statutum fuisse in prædicto Concil. Colon. tamen nullo iure Romano communi hactenus esse cautū, nisi quādo in ordinis sacri assumptione [illegible] communicādum, quod de more fit in presbyterio.

La vltima parte [illegible] colligitur, dilationem Confessionis vltra debitum tempus peccatum quidem esse vnum; sed non plura, & quo diuturnius, eo grauius esse; at non multiplicius, quod declarabimus capit. quod sequitur primo.

CAPVT I.

PRINCIPIVM.

COnsideret qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate personæ, & quali fecerit hoc tentatione, & in ipsius vitij multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem secundum excellentiam sui status, aut officij, aut secundum modum meretricis. Et in modo sui operis, & qualiter suam turpitudinem peregit, si in loco sacrato, aut cui debuit excellentiam fidei: vt sunt domus dominorum, aut aliorum multorum, si in tempore orationi constituto, aut in festiuitate Sanctorum, & in tempore ieiunij. Consideret quantum perseuerauerit, & defleat, quod perseueranter peccauit. & quāta victus fuerit impugnatione. Sunt qui non solum † vincuntur, sed vltro se peccato offerunt. Nec expectant tentationem: sed præueniunt voluptatem, & pertractant secum, quam multiplici actione vitij delectabiliter peccauerint. Omnis ista varietas confitenda est & deflenda, vt cum agnouerit, quod peccatum est multum, cito inueniat Deum propitium, id est cognoscendo augmentum peccati, inueniat se, cuius ætatis fuerit, cuius sapientiæ & ordinis, & statum omnem [illegible] nō peccantis. Immoretur in istis singulis & sentiat modum criminis purgans lacrymis omnem qualitatem vitij.

Aug. in lib. vera & fal. pœnit. ca. 14. & 15.

† al. non vincuntur.

SVMMARIVM.

1 *Circumstantia quid.*
2 *Peccata multa ob circumstantiam solam.*
3 *Circumstantiam quandoque substantiale actui esse, in quantum ille peccatum est.*
4 *Circumstantia septem. & quare tot.*
5 *Circumstantiam non esse numerum peccatorum.*
6 *Et 13. Circūstantiam, quæ grauat, & non mutat speciem peccati, non necessario confitendam, neque grauare in infinitum. num. 7. Et quæ dicitur grauare in infinitum. nu. 9. Et quæ mutat speciem, num. 14. & 52.*
8 *Pœna inferni infinita extensione, non intensione.*
10 *Circumstantiarum anxietas nimia confessionis forte nocuit.*
11 *Circumstantias quocumque modo grauantes confitendas, dictu quidem facile, sed factu difficile.*
12 *Peccata in hac vita, nec exacte, nec propter se puniri in foro exteriori, & minus in interiori. 17.*
15 *Circumstantia loci sola sanguinis, & seminis effusionem malam frequenter efficit.*
16 *Peccati speciem confitendam, quando vt plurimum est nota. num. 18.*
19 *Circumstantiam loci sacri confitendam quando lege speciali prohibetur malum, quod in eo fit. numer. 20. Et ideo raro. num. 21.*
22 *Circumstantiam temporis confiteri vtile, sed nō necessarium, nisi in duobus casibus. num. 33. & 39. & 40.*
23 *Opus omne seruile manuale est, & mechanicum, & ideo mentis solum opus nullum vere seruile. num. 24. Neque peccator vere seruus. num. 25. Sed solum metaphorice, sicut omnis, qui se male regit, est rex, num. 7.*
28 *Præcepti finis non præcipitur, nisi in præceptis super caritate latis. num. 29.*

30 Preceptum [illegible] Iudeo [illegible] atho.
31 Festu die [illegible] non habendum [illegible]
32 Franciscus a [illegible]
34 Preceptum de colendo die Dominico [illegible] teram speciale; [illegible] opere seruili [illegible] r.
35 Peccatum mortale [illegible]
36 Preceptum [illegible] suis mortale contr[illegible] mortale peccatum, quam [illegible]
37 Festo cur [illegible]
38 Pec[illegible] sciens tutum quod [illegible] spiritum [illegible] pulcro.
41 Circumstantia num[illegible] potius peccati multiplicatio est quam circumstantia, & ideo confitenda, & quomodo 42.
43 Frequenter fit, quod hic fit.
44 Furam, qui decies voluit sibi solui, dicere in peccata confiteatur, & si semel tantum pecuniam dedit.
45 Circumstantia numeri a meretrice & ab eo, qui iampridem non recitat preces horarias, quomodo confitenda.
46 Peccatorum numerum augeri voluntate interiori tantum multiplicata, nisi quando exterius opus nō interrumpitur. num. 48.
47 Peccati numerus augetur a fure furtum pluries contrectante, quoad forum interius, non quoad exterius.
49 Circumstantia persona auget peccatum, sed non est confitenda necessario nisi quando cum voto, vel statu peccatum directo pugnat. num. 50
51 Circumstantia conscientiæ necessario confitenda secundum Adrianum; [illegible] temperatur. num. 64.
53 Conscientiam etiam erroneam ligare.
54 Circumstantia dubietatis animi confitenda secūdum Adrianum, [illegible] temperatur. 64.
55 Peccat mortaliter [illegible] quod dubitat esse mortale, facit.
56 Peccant hic multi, dum se putant tantum semel peccare.
57 Peccant omnes aut [illegible], aut præsumitur scire, se peccare, dum peccat.
58 Circumstantia manifestatio implicita sufficit.
59 [illegible] iure communi inest, non exprimenda.
60 Circumstantia nota cōfessario, nō confitenda alias fit, quamuis [illegible] etiam notorium. num. 61.
62 [illegible] non expressa occidendi voluntate, fatis.
63 Gratia [illegible] genere nobilis se monachum: & nobilem ex[illegible] ob hoc non inualida.
64 Circumstantiam conscientiæ contrariam fere semper implicite cum peccato aperiri nisi erronea sit conscientia. nu. 65. Et idem de [illegible] dubietatis animi. nu. 66.
67 Circumstantia [illegible] specialissima non semper exprimenda.
68 Circumstantiae [illegible] vel dubietatis disiunctim exprefsa [illegible].
[illegible] Circumstantiam minuentem tacere non esse mendacium; sicut [illegible] tacere, quæ expressa [illegible], gratia [illegible]
72 Circumstantia scientis grauat [illegible] vero minuit [illegible] contra speciem [illegible] frequenti [illegible] & ideo vnius speciei peccata [illegible] scientes & ignorātes peccaut. num. 73.
74 Lex [illegible] non addit malitiam peccato speciali [illegible] prohibito: & ideo nec lex de conscientia non contrauenitendo num. 75.
76 Species derogat indiuiduum.
77 Conscientiæ contrauenientem legi diuinæ naturali cōtrauenit licet non ita legi [illegible] repugnant. nu. 78.
79 Consuetudo [illegible]
80 Circumstatia modi auget peccatum, sed rarò mutat speciem [illegible] num. 82.
83 Circūstantiam [illegible] vxori tan[illegible] singularia
85 Pr[illegible] minor maius [illegible] peccata [illegible] numer 86 [illegible] num. 88.
87 Ignorantia probabilis excusat [illegible]
89 P[illegible]

91 Circumstantia [illegible] omnes [illegible]
94 [illegible]
95 [illegible] maiores [illegible]
96 C[illegible] per [illegible] quando con[illegible]
97 Con[illegible] tu & voce [illegible] num. [illegible]
99 Preceptum [illegible] ledendo a[illegible] potem [illegible] circumstantiam.
101 Circumstantia, per quam apertam fieret [illegible] non confitenda: neq; illa, per quam reuelaretur [illegible] persona [illegible] qui non crederetur profuturus num. 102. & 104
102 Confessarius [illegible] non habet qui sine [illegible] ideo confessione non [illegible] num. 103.
104 Circumstantiā per obliuionem omissam sine peccato, quæ ante iam confessus es, fateri licet.
105 Gratia reformatoria valet, [illegible] qua oportuit exprimi, si ea in reformata expressa fuerunt: etiam si coram alio Romano Pontifice [illegible] fa[illegible] fuerit nu. 106.
107 Confiten[illegible] bonum in genere, & circumstātiam, [illegible] reddit, in specie satisfacit.
108 Confiteri quis vno verbo centum peccata potest, & altero centum altera. Et circumstantias eorum eiusdem speciei alio vnico verbo eidem confessario. num. 109. Imo & alteri. 110.
111 Circumstantiarum per obliuionem omissarum facile, & necessarium confitendi remedium.
112 Circumstantiæ sacrilegij omnes in specie specialissima non videntur necessario confitendæ, præsertim quando vt plurimum non sunt notæ & parum refert, an huius sint, an illius generis. num. 113.
114 Luxuria plures, quam sex species vulgatæ, & illarum specialiores inueniuntur species.
115 Circumstantiam scandali omissam confitendi remedium.
116 Circumstantia scandali, alium formaliter [illegible] confitenda expresse peccato in quod alium inducere intendebat.
117 Actus ab obiecto & etiam a fine sortitur speciem in genere morum.
118 Circumstantia deformitatis mulieris non necessario confitenda, licet culpam augeat.
119 F[illegible] non esse mortiferum dicere hæreticum; nam contra ius est natura.
120 Copula [illegible] ordinariam, quam [illegible] ordinariam coniugum & al[illegible] longè differre. nu. 83.
121 Fornicationem [illegible] hodie depositi clericū.
122 Peccare [illegible] volunta[illegible] hora, vel dicit maior quam hora, vel dic. [illegible]
123 P[illegible] continuasur non idem quod peccatum pri[illegible] & hoc [illegible]
124 Int[illegible]
125 Homicidium pridem [illegible] non [illegible] morte dignum.
126 Peccata [illegible] aliqua [illegible] non [illegible] in foro conscientiæ. num. 127. Ne[illegible] num. 28.

CAP. hoc, consideret dites est & d[illegible] te. Prima [illegible] & continendas [illegible] Sec[illegible] de virtute [illegible] dum continet. Tert[illegible] D[illegible] a O[illegible] ns in vno, factus [illegible] rtere. tub dit dol[illegible] Quinta [illegible] verò, con[illegible] Sexta, Ponat [illegible] Cotellari ate, ad [illegible] Cautus Confe[illegible] na. bi Pa[illegible] o penitenten [illegible]

N[illegible] multi esse [illegible] pro [illegible] & Lat[illegible] [illegible] tiam [illegible]

a Iacob. 2.

[illegible]

[illegible] S. Thomas [illegible]

1 [illegible] quin [illegible] S. Thomas [illegible] pe [illegible] quædam ipsi [illegible] attingat [illegible] & [illegible] Cum ergo [illegible] cumstantia ideo [illegible] pec [illegible] circumst [illegible] non [illegible] lem [illegible] essentiam [illegible] actus humani, neque [illegible] tionem illi actui, qui peccatum [illegible] Quæ enim [illegible] stitue [illegible] seu su [illegible] ve [illegible] tune [illegible] sed [illegible] substantiæ [illegible] se accidens est, vt Bald [illegible] quod potuit ille deducere ab Aristotele [illegible] hyrio.

2 Contra quod [illegible] posset opp [illegible] quidem sunt peccata, quæ [illegible] quidem genere [illegible] mala; [illegible] ad bonum & ad malum indifferentia [illegible] ex [illegible] circumstantia sunt mala & peccata. Qu [illegible] propter vanam gloriam d [illegible] quali est [illegible] qui moderamine [illegible] plo circumst [illegible] illam esse [illegible] peccatum, qua sublata non esset: & in po [illegible] circumstantia te [illegible] illam esse [illegible] iam, qua sublata posset esset virtus. [illegible] quod Aristoteles [illegible] ait, probum quidem operari, quod oportet, & secundum alias circumstantias, ergo vitiosus operatur, secundum quod non oportet; & quando non oportet, & secundum alias circumstantias: & per consequentiam aliquid est vitiosum ob malam tantum circumstantiam. Cui consequens [illegible] esse de illius peccati substantia.

3 Ad hoc respondeo, circumstantias [illegible] dici accidentia peccati, in quantum peccatum est quædam actio & quoddam ens naturale [illegible] consideratum: quamuis qua parte actio illa peccatum est, frequenter contingit, aliquam circumstantiam esse de [illegible] peccati essentia [illegible] quod actio illa non [illegible] peccatum, nisi adesset illi ea circumstantia: quod Alexandro Alensi *h* placuit.

4 Diuiditur autem primò circumstantia in septem species, quæ illo versu antiquo [illegible] Paludano [illegible] continentur.

Quis, quid, vbi, per quos, quoties, cur, quomodo, quando:

Dicitur per [illegible] co, *quibus auxiliis.*

5 Quæ in ponit Thomas, *i* qui non addit illam particulam, *quoties* ea ratione, quod numerus peccatorum, neq; ab Aristotele neq; a Sancto Thoma pro circumstantia ponitur. Et merito, quoniam circumstantiæ circa eundem actum sunt, vt docet Sanctus Thomas: *k* numerus autem operationum non circumstat vnam & eandem operationem: non enim secundum furtum est circumstantia primi, aut econtrario: neque tertium secundi. Ex quo sequitur, quod mox dicam, non minùs quem teneri ad confitendum secundum quam primum, neque minus centesimum, quam secundum. Harum circumstantiarum [illegible] tangunt actum, veluti mensurantes ipsum, tempus scilicet loci & modus. Vna tangit [illegible] ex parte effectus, scilicet, *quid.* Tres ex parte [illegible], vna scilicet ex parte agentis principalis, [illegible] *quis.* Altera quæ se [illegible] parte [illegible] quam signat illa dictio [illegible] *auxiliis.* Tertia, quæ tangit finalem [illegible] ad dictio, *cur* [illegible] dicho, [illegible] Diuo Antonino in locis præ [illegible] carminis causâ posita est, [illegible] dicamus ideo positam, [illegible] peccatorum eiusdem speciei [illegible] non sit circumstantia. Vnde [illegible] verius [illegible] Thomæ: *Quis quid, [illegible] quibus auxiliis [illegible] quando.* quo ad circumstantiam actorum [illegible] ad Confessionem faciendam [illegible] alteri [illegible] quæ de numero confitendo monere [illegible].

[illegible] culpam [illegible]

[illegible] Antonio [illegible]

[illegible] Lauret. [illegible]

[illegible]

Et prim [illegible] in [illegible] cum [illegible] quand [illegible] Q [illegible] aut a [illegible] ea dormientem in somno [illegible] esse. Terti [illegible] gent culpam [illegible] Ioan Ma [illegible] Omn [illegible] hæc [illegible] circumst [illegible] verbo, *Tentationi* [illegible] secundo [illegible] esse pl [illegible] confess [illegible] ergo & hi [illegible] pari afficient [illegible] communi [illegible] furto, & n [illegible] pro paruo an necessarium [illegible] an con [illegible] sit excommunicatus, ergo nece [illegible] tum fuerit magnum aut paruum.

6 Contra [illegible] tamen [illegible] peri [illegible] Thomæ, *n* quem bon [illegible] probat [illegible] est Paludanus, *o* [illegible] Gab [illegible] Almaynus, *q* idem [illegible] Et D. Antoninus [illegible] *s* & Thom. a Vio [illegible] tas [illegible] R [illegible] pro quibus [illegible] circumstantia [illegible] est necessario confitenda, qu [illegible] qui qualibet [illegible] tamen [illegible].

7 At circumstantia, quæ [illegible] in aliam speciem peccati, non [illegible] culpam. Quod [illegible] solum agrauat intentione, qua [illegible] or: at nunquam infinitè in [illegible] tur, [illegible] dolor erit infinitus, quo [illegible] nimus nituntur. Quod [illegible] do prauo, quod aliud [illegible] quæ non grauat [illegible] esse [illegible] tationem [illegible] de [illegible] veniali [illegible] stantia mortali.

8 Secundo [illegible] posset, [illegible] circumstantias non [illegible] in infinitum [illegible] deceptæ dici posse [illegible] quid intentionem [illegible] cum in peccato [illegible] ad [illegible] & [illegible] nulla circu [illegible] speciem mortalem trahens pot [illegible]

[illegible]

[illegible] ad [illegible] prædi[illegible]. Nam quæ cum [illegible] potest pœnam extendere, quoad durationem [illegible] ipse intendere quod dolorem infinite, quia p[illegible] [illegible] peccatorum multitudinem, neque [illegible] culpam incutietur dolor infinite intensus secundum [illegible] nes, at solum efficere potest, vt tempore [illegible] castigetur. Et [illegible] qualibet circumstantia grauem culpam [illegible] potest dici [illegible] grauare [illegible] tempore infinito pro ea punie[illegible] damnatus secundum omnes. Ergo, cum vel nulla circumstantia debeat dio [illegible] [illegible], vel quælibet debeat huiusmodi appellari: consequens videtur, vel nullas vel omnes grauantes confitendas. Argumentum tamen Paludani corroborari potest, & hæc solutio diluit ea consideratione, quod dicere possimus, ideo aliquam circumstantiam appellari infinitum grauantem, quod ipsius sola deformitas ad infligendam pœnam infinitæ durationis sufficeret, etiamsi alium de peccato illi non deberetur infinitæ durationis punitio, de quo paulo post dicemus.

Secundo moueor ad hanc communem opinionem tuendam argumento ab absurdo, quod validum est Iurisperitis, *a* si contraria opinio esset vera, sequeretur quod vix vllus eorum, qui semel tantum in anno confitentur, & multa peccata mortalia committunt, daretur, qui sua peccata foret legitime confessus. Quis enim, te rogo, tam sollicitus est, vt non solum peccata ipsa operis, & oris, & cordis ad memoriam reuocet, & numerum illorum meminerit: sed etiam quantam in quocumque malo proposito moram traxerit, quantam in dicendo; quantam in faciendo; quoties potuit illam voluntatem abigere, & non abegit, quanta cum aduertentia, quanto iudicio & animi vigilantia? Quis denique locum sacrum, publicum, tempus orationis, ieiuniorum, tentationis, in vnoquoque magnitudinem vel exiguitatem satis vmquam expressit, qui multis lethalibus infectus fuerit?

a Ca. dudum de præb. lib. 6. l. eam quod absurdum. ff de bon. liber.

10 Tertio moueor, quod hæc nimia circumstantiarum anxietas, & hæc conscientiæ tortura in causa forte fuerunt, quod multi abiecerint hanc, de qua loquimur sacramentalem Confessionem rem piissimam & diuinum inuentum.

Quarto moueor; quod opinio altera molestam videtur & damnosam occupationem inducere Christianis. Cuius rei testimonium ferunt, qui ea sunt vsi in Confessionibus generalibus multorum annorum reiterandis, quo lubelæis aptiores fierent. Quorum de numero & nos aliquando fuimus. Molestissimam enim esse illam, & scrupulis plenissimam viam, qua nunquam tibi videare satis confessus, noto est notius. Eam vero inutilem esse patet ex eo, quod paulo plus tuus status à confessario cognoscitur per illam nimium anxiam narrationem, quam per aliam bona fide pectore simplici factam. Quod autem damnosa sit eiusmodi occupatio, illinc constat; quia quod illi operæ tribuis, illud amare [illegible] Deo, & dulciter eo fruendo dare posses. Postremo adducor, quod vix vllus, qui ea vtitur opinione, quieta mente & amore Dei ornata ad sacrosanctum communionem accedit. Ingenti enim scrupulorum turba à tranquillitate deturbatus, totus est in timendo, ne [illegible] constantia excideri; quod frequenter expertus atteste[illegible]. Quæ fusius scribere non sum grauatus, ne quis tam facile arbitretur facere, sicut est dicere, omnes circumstantias quomodolibet culpam maiorem efficientes esse confitendas. Hanc quam olim defendimus partem nuper probasse videtur Concilium Tridentinum, *b* quatenus ait, circumstantiam, quæ mutat speciem esse confitendam, & nullam aliam meminit.

b Sess. 14. c. 5.

11 Non obstant, quæ pro contraria parte fuere allegata. Non primum, scilicet hoc ca. quia, vt à docentibus declaratur, *c* multa consultiue ponit non præceptiue. Non obstat secundum; qu[illegible] ne[illegible]o in hoc secreto conscientiæ iudicio parem omnino pœnam pro delicti satisfactione ponendam. Quia imo, vt postea dicemus, pœnitens, si nolit assumere Pœnitentiam à confessario taxatam, rogare potest, [illegible] [illegible] quod neque in iudicio penitus [illegible] huius seculi culpas exactè, ac propter se [illegible] Thomas a Vio. *d*

c In illa dist. 16.

d Tom. 1. tracta. 5. q. 3. de Confess.

12 N[illegible] [illegible]tium; quia eo casu non ideo est pand[illegible] [illegible] circumstantia, quod [illegible], [illegible] [illegible] communicatio [illegible] [illegible] [illegible] peccatorum dissolut[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] *m*. *e* & ca. *si* [illegible] [illegible] circumstantiæ genere.

e [illegible]

13 Hæc tamen eodem loco [illegible] possis [illegible] Martinus [illegible] præcedentium circumstantiis, quæ non [illegible] [illegible] pliciter reddunt peccatum, sed quales [illegible] [illegible] nibus euidenti grauitate longe distant [illegible]. [illegible] pono aliquot exempla, quibus probetur [illegible] [illegible] retur vtiliter hæc limitatio quotidiana. Quorum primum est in eo, qui cum matre coiuit, & [illegible] incestum [illegible] consanguineam cognouit iuxta ca. lex illa. *d* glossam [illegible] Panormitanum. *f* Sed [illegible] is incestus longe ab omnibus eiusdem grauitate deformior est, quam alij multi, eam circumstantiam confitebitur. quamquam in hoc exemplo dici potest huiusmodi circumstantiam speciem ab alijs incestibus efficere differentem, & quod alia species est incestus, quæ in linea committitur ascendentium & descendentium: & alia, quæ in linea collaterali. Facit, quod alia est cognatio spiritalis, quæ paternitas dicitur; alia, quæ compaternitas; & alia, quæ fraternitas secundum S. Thomam, *g* communiter receptum. Vbi pulchre Paludanus. *h*

f 16. quæst. In auth. incest. nupt. in princ. Cap. 1. & 2. de eo, qui cognouit consanguineam vxoris suæ

g In 4. dist. 42.

h Quæst. 1. art. 1. concl. 4. 5 & 6.

Sed replicari etiam potest, eum, qui cognouit matrem, non videri satisfacere, si dixerit, se cognouisse vnam ex ascendentibus: neque, qui cognouit filiam, se cognouisse vnam ex descendentibus: neque, qui neptem ex fratre cognouit, si dixerit se cognouisse vnam ex collateralibus: & tamen videtur peccatum in specie vltima confiteri.

Sed etiam hæc replicatio tolli potest, si dixerimus, non solum cum consanguinitatis, vel affinitatis linea mutari speciem incestus; sed etiam cum gradu.

Secundum exemplum poni potest de illo, qui odium forte proximi totum annum vel mensem continuauit. Non enim sufficere videtur huic fateri: *Odio habui proximum*, nisi & tempus tam longum, quo illud habuit, declaret.

Sed & in hoc exemplo dici potest, per huiusmodi continuationem numerum creuisse peccatorum. Et quia numerus est confitendus, vt postea dicam; hanc continuationem confitendam quidem esse, non prout est circumstantia quædam aggrauans peccatum; sed prout est manifestatiua numeri peccatorum. Quamquam & replicari potest de illo, qui totum annum impêdit operæ, qui proximum occideret, alio tempore alio iens cum interruptione quidem operis interioris; non tamen exterioris, quod in multis quoque alijs peccatis contingere potest. Nam is, vt postea dicemus, solum vnum admittit peccatum: & tamen quis dicere audeat, eum satisfacere si dixerit; *Proximum occidere volui?*

Tertium exemplum poni potest de illo, qui mille ducatos vel aliud quid magnum furto surripuit. Non enim videtur satisfacere, dicendo se tantam quantitatem furatum esse, vt ad constituendum mortale sufficiat. Et quamquam hoc exemplum euitari posset, admittendum tamen videtur primò; quod fere nullus est, qui quantitatem verisimilem rei furto vel violenter subtractæ non fateatur. Secundo, quòd quædam occasio daretur mentiendi ei, qui furatus est, si liceret quantitatem tacere. Nam [illegible] quod ferè semper fit, interrogaretur à confessario quantitatem, occasionem haberet veritatem negandi; cum [illegible] non teneatur: at nulli est eiusmodi occasio danda. *i* Et [illegible] [illegible] tis hæc quoque ratio facile vitari posset, [illegible] [illegible] exemplum ea ratione potissimum, [illegible] [illegible] ab omnibus ita fieri arbitror, &, vt [illegible], [illegible] persuadere debemus, præsertim quia hoc [illegible] [illegible] est, & omnibus notum simul & certum [illegible] [illegible] per magnitudinem illam egregie grauitate [illegible].

i Cap. fin. de iniur. l. qui occidit ff ad Leg. Aquil.

Quartum exemplum [illegible] [illegible] in eo, qui vna [illegible] voluntate mille homines [illegible] [illegible] voluisset. Non enim videtur satis [illegible] [illegible] [illegible] volui[illegible] [illegible] minem, vel etiam [illegible]. Neque hoc ex[illegible] tolli potest, si dicatur eiu[illegible] voluntatem, etsi [illegible] essentiam vnum [illegible] peccatum; effectu tamen [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex esse, imo mille p[illegible]. Sicut & [illegible] affectu stipulationem [illegible] [illegible], [illegible] stipula-

[illegible] & pro [illegible]. Nec [illegible] hac regula in qua id [illegible] est, quando [illegible] tur non quando [illegible] impetu [illegible] tur omnes, vt habetur in l. *quod dicitur.* [illegible] com-munt. b Quod & Archidiaconus [illegible], c tenuit, vnum esse in [illegible], licet [illegible] specialiter [illegible] explicanter.

Quintum exemplum dari potest in eo, qui [illegible] tri-plici [illegible], [illegible] grauia [illegible], de quo sententia [illegible], vt Alexander in [illegible] re-petitione testatur, habet vnam eandem eo casu [illegible] per-cussionem, sed multa vulnera. Qui [illegible] e-[illegible] odi percussorem non teneri [illegible], ea [illegible] per-cussione [illegible] grauia vulnera inflixisse.

Possunt & alia multa ad genus exempla tradi quale est illud, super quo antehac fui rogatus, de illo, qui totam [illegible] turpiter cum fœmina concubuit, & se mille modis [illegible], copulam tamen carnalem cum ea semel habuit, confessus que fuit se cum quadam fœmina semel [illegible]. Respondi certe non videri mihi satisfe-[illegible], tunc autem non tantum in peccati magnitudine; quan-[illegible] fundabam responsionem quia [illegible] tum esse [illegible] peccatum, per hanc limitationem [illegible] possum vere respondisse etiam sola magnitudine [illegible].

Pro limitatione & exemplis prædictis faciat, quod vbi [illegible], idem quoque ius statuendum est. d At eadem ratio confitendi videtur inueniri in cir-cumstantia, qua tam insigniter & notabiliter augetur pec-catum, sicut in ea, quæ de vna specie in aliam peccatum transfertur. Nam ratio, quare circumstantia mutans spe-ciem peccati confitenda est, non nascitur ex illa meta-physica consideratione, qua in genere morum alius vi-detur actus, sed quia noua malitia inuenitur, cum quæ præcedens coniuncta, multo & insigniter est maior. quæ ratio sibi locum vendicare videtur in ea, de qua loquimur, circumstantia.

Ex quibus infertur, intentionem siue intensionem & feruorem [illegible] voluntatis peccandi non esse confiten-dum; quippe quod difficile comprehenditur; vel certe non facile, neque [illegible] est notum, neque tam insigniter, vt prædictum est, peccatum augere videtur. Quamquam negari non potest fieri posse, vt tanta cum intentione ali-quis vel [illegible] vnum [illegible], quo tantum peccaret, quantum [illegible] qui [illegible] vellet [illegible].

Neque negari potest, grauitatem huiusmodi aliqui-bus [illegible] adeo & plus notam esse; quam quantitatis magna, vel aliorum circumstantiarum, & [illegible] gra-uantis [illegible] videtur, [illegible] homi-nes ad intensionem voluntatis malæ [illegible] confitendam obligare [illegible], qui hanc limitationem tenuerit, teneri quisque ad concedendum id frequenter faciendum esse præsertim docto & acuto.

Secundo sequitur eum, qui hanc limitationem asseru-erit, oportere [illegible] non posse dari regulam, qua dignos-catur, quantam grauitas habeat & requirat, vt circum-stantia grauans & non mutans confitenda sit. Quoties e-nim aliquid faciendum esse statuitur, nec determinatur quantitatis, boni viri arbitratu determinandum est. e

Ex quo infertur, vnumquemque oportere suorum a-ctorum in hoc indicem esse. Quod consequitur occasio plurimorum scrupulorum in bonis moribus oriturorum; [illegible] tranquillitas animi tota periret. Quandoquidem [illegible] doctissimus in particulari determinet, quæ gra-[illegible] confessio confitenda, & quæ non.

[illegible] non [illegible] ponas mor-[illegible] duos [illegible] tur. [illegible] peccet, tamen [illegible] est apud han-limitationem [illegible] teneri ad illam circumstan-tiam [illegible] diceret, neque qui [illegible] tenebitur. D [illegible] efficacem, qua tam diuersa [illegible].

Pone item [illegible] alium occidere homi-

[illegible] [illegible] pro [illegible] con-[illegible] pud [illegible] dari, sed [illegible] tre [illegible] peccati [illegible] [illegible] Quia [illegible] quantitatem [illegible] tur. Iam qui peccauit [illegible] qui [illegible] vt supra [illegible] probabilis [illegible] necessario con-[illegible] in hoc, nisi quando [illegible] liberta-[illegible] [illegible] sacramento [illegible] pec-

B [illegible] genus d [illegible] qui [illegible] gra-uius. Quis, te [illegible] præter-tim cautio, qua [illegible] tene-bitur [illegible] circumstantiam [illegible] quanta [illegible] quæ tenditur.

Hoc etenim consilium, & [illegible] tur ma-gnopere [illegible], quam [illegible] possimus [illegible] quam cum illa. [illegible] plurimum commendatum.

14 Videndum [illegible] mouet, quod in primo [illegible] tollendo diximus, neque [illegible], quod Aquinas [illegible]

C [illegible] conf [illegible] videtur [illegible] arbitratu candido illi [illegible] Confessionem [illegible] qui [illegible] animo sine huiusmodi [illegible] fide [illegible], quam quæ cum [illegible] animo scrupuloso & inquieto [illegible], ansam velut [illegible] trahente.

Neque obstat ratio prædicta; quia nego causam finale & integram confitendi circumstantiam, quæ mutat spe-ciem, esse illam, quia per illam peccati [illegible] malitia, sed quia & augetur [illegible] & [illegible] peccatorum & [illegible] mur omnia peccata confiteri. Quæ [illegible] tota in ea, de qua loquimur circumstantia [illegible].

D Non obstant prælata exempla: quia dici potest necessarium esse [illegible] semper [illegible] fateri non ideo solum, quia [illegible], sed quia [illegible] pluri-[illegible] peccatorum numerum auget, & [illegible] Confessionem explicite vel implicite [illegible] tus vero tum his peccatorum. Quia [illegible] numerum peccatorum, [illegible] tionem, & ita, vt restitutio [illegible] nata sit quoque iniquitatio & [illegible] Nam [illegible], aut nunquam contingit in [illegible] tantum peccatum peccati, & restituendi obligationem non augeri, & lex, quæ populo [illegible] non datur, non [illegible] cit rara. f

E Quarti verò generis circumstantiæ; nempe quæ mutat actionem in aliam speciem peccati venialem, non sunt necessario confitendæ, sola enim mortalia peccata te-nemur confiteri, vt habetur in d. c. *omnis.* cum ibi annotatis. at huius generis circumstantiæ solum venialem efficiunt actionem: ergo propter [illegible] talem ex illis oriretem illa cul-pa solum est venialis, & per consequutionem non neces-sario aperienda Confessario.

F Quinti verò generis circumstantiæ, scilicet quæ mutant actionem in aliam mortiferæ culpæ speciem, necessariæ sunt secundum omnes confitendæ. exemplum in furto rei sacræ, & in effusione sanguinis iniuriosa, quæ fit in Eccle-sia. Nam omne peccatum speciatim confitendum est, vt mox dicemus declarando textum in verbo *Qualitas cri-minum.* at nisi qui furatus est rem sacram, [illegible] fa-ciem absoluisse, non confitetur peccatum in sua specie. Ipse enim sacrilegium admiserat, & solum simplex furtu fatetur. Sic & qui solum confitetur, se alique[m] vulnerasse, nec addit illud in Ecclesia fecisse, [illegible] quod admittit, sacrilegium.

Operæpretium tamen fuerit scire, quam dicimus cir-cumstantiam huiusmodi, quæ actionem de vna in aliam transferat speciem. At quod S. Thomas ait, illam esse talem dicendam, quæ ultra materiam actus principalem, specia

Margin notes:

a L. si vero debemus. ¶ [illegible] verb [illegible]

b [illegible] 22. [illegible] 4.

d L. illud ad Leg. Aq. cap. dudum. 4. de elect.

e Leg. 1. [illegible] [illegible] ff. de [illegible] deleb. & [illegible] de causis [illegible] offic. deleg.

f Leg. nam ita ff. de leg.

g In 4. dist. 16. q. 3. art. 2 quæst. 3.

[illegible] specialem cum ratione repugnantiam habet, vt in dictis [illegible] exemplis praedictis.

Ex quo [illegible], [illegible] circumstantiam [illegible] ablatae non mortalem nouam peccati speciem, [illegible] non addit specialem contrariationem repugnantiam, quae furtum ea ratione peccatum est, quod [illegible] inuito domino, [illegible] modo res sit [illegible], ea circumstantia [illegible] repugnantiam, quia [illegible] culpa lenius.

Alij vero cum Scoto dicunt, illam circumstantiam de [illegible] in aliam speciem mutare peccatum, quae speciali prohibitione vetatur, vt in exemplis praedictis. Non per se [illegible] secundae Tabulae praeceptum, vetatur occidi [illegible] & vulnerari. *a* At speciatim prohibetur, ne in Ecclesia [illegible] c. *ecclesiis*. cum alijs sequent. *b* Paratrectes autem nominant in illa dist. 17. q. 4. eam appellant circumstantiam mutantem de vna specie in aliam mortale, quando actio [illegible] alio respectu mala non esset; ratio tamé illius circumstantiae fieret mala. Exemplum de circumstantia loci in effusione sanguinis, vel seminis in Ecclesia facta.

11 Quamuis enim illa seminis, vel sanguinis effusio extra Ecclesiam non esset mala: quia inter maritum & vxorem habita esset, vel quia iudicis alioqui iuste iudicantis auctoritate quis in ea occideretur vel vulneraretur; quia tamen in loco sacro fiunt, iniusta sunt & mala, per ea quae [illegible] contra glossam scripsimus in cap. *ecclesiis*. *c* Et omnes tres hi dicendi modi satis conueniunt; & secundus videtur exponere primum; & tertius secundum. Ideo enim [illegible] videtur habere specialem cum ratione repugnantiam, quia specialiter illa prohibetur, aliquo praecepto. & quia specialiter illa prohibetur. ideo est [illegible] mala. quamuis aliunde nullam haberet malitiam.

12 Nota secundo ex verbo: *Qualitatem criminis*, esse Confessario aperiendam; hoc est, species peccatorum esse aperiendas. Pro quo facit, quod non sufficit peccatum in genere confiteri sic; *Decem peccata superbiae feci, Decem peccata luxuriae admisi, Decies praeceptum de non occidendo sum transgressus. & ita de reliquis: sed speciatim tot fornicationes, tot adulteria, tot homicidia perpetraui*. Extat enim illa faceta cuiusdam facetiae absolutio. Cum enim poenitens sese accusasset contra primum praeceptum, totum possibile peccasse, contra secundum [illegible] totum possibile, & sic de alijs, nec vellet speciatim se alicuius criminis accusare, dixit confessarius: Ago igitur totam possibilem poenitentiam; & absoluo te tota possibile absolutione. Secundo facit, quod Confessio fit [illegible] poenitentis statu diiudicet, & iuxta delicti quantitatem taxet et satisfactionem, iuxta ca. [illegible] ibi: *Caueat spiritalis iudex* iunctis, quae paulo post [illegible], videlicet, *Iudiciaria enim potestas hoc postulat, vt quod [illegible] iudicare discernat*. Optimus casus in extrauagan. c. *quia quorundam* Ioannis XXII. *e* Sed hoc facere nequit, nisi qui nouerit delicta poenitentis, argumento l. [illegible] *f* Tertio probatur, quia vel omnes peccatorum species exponere oportet, aut nullas, aut quasdam sic, & quasdam non. Non secundum, alioqui sufficeret dicere: Decies mortaliter peccaui, licet vnum peccatum fuisset homicidij, aliud adulterij, aliud sacrilegij, aliud aliusmodi. Non tertium, nulla enim ratio reddi posse videtur, quod quasdam species confiteri teneamur, quasdam vero non teneamur. Ergo dicendum est primum, scilicet, teneri nos confitendum omnes.

Contra tamen hanc conclusionem facit primo, quod haec diuisio molesta & melioris boni praepeditiua videtur [illegible] experimentis patet. Quod si in ea illis concluditur: quia ad eundem modum puniet Confessarius eum, qui superstitione visus est per Geomantiam & Hydromantiam, sicut per Aeromantiam vel Pyromantiam, quas tamen species [illegible] confiteri. Quod autem sit [illegible] boni, [illegible] experientia. nam & [illegible] & poenitentes [illegible] intricantur. [illegible] quod [illegible] consuetudo contra-

[illegible] Tertio [illegible] & [illegible] mensura [illegible] iuxta [illegible] *dicet ipsum* [illegible] *per ipsum*.

17 [illegible] hoc poenitentialis non est [illegible] ipso, sed propter aliud [illegible] medicinam eius, qui peccauit [illegible] propter medicus [illegible] peccantes, *b* & ita non [illegible] in hoc iudicio, [illegible] culpae poenae ad [illegible].

18 Ad horum primum respondeo, conclusionem [illegible] textus temperandam esse, ne procedat in illis peccatis speciebus, quae non sunt vt plurimum notae, & quibus [illegible] expressis confessarius perinde códemnaturus sit, vel absoluturus poenitentem, ac si ea expressisset. Facit ca. *postulasti*. & cap. *super litteris*. *c* cum ibi annotatis, quae habent illam taciturnitatem obesse impetranti, quae causa fuit concedendi aliquid, quod non fuisset cócessum expressa veritate. Hanc conclusionem eleganter non sine magno mentium bonarum & Deum timentium consolatu defendit Thoma a Vio. *d*

Ad secundum nego, eruditorum confessariorum & confitentium consuetudinem aliud habere, quam conclusio nostra, modo predicto temperata.

Ad tertiú respondeo concedendo, in hoc iudicio non esse necessariam exactam omnino malitiae peccati cognitionem; dum vice versa concedatur, necessariam esse illá, quae sufficiat ad morbi hominis aegroti curandi cognitionem. & ideo supra diximus, non omnium circumstantiarum, etiam augentium culpam Confessionem esse necessariam: sed earum tantum, quae speciem mutát: & nouam addunt cum ratione repugnantiam: & ita quaedam media via quam conclusio nostra, vt dictum est temperata, docet eligenda est, & tenenda.

19 Nota tertio ex illo verbo, *Loco*, adiunctis illis verbis, quae postea ponuntur, *loco sacrato*, & illis alijs. *Omnis haec varietas confitenda est*: circumstantiam loci sacri esse confitendam. Pro quo secundo facit, quia omnis circumstantia, quae de vna in aliam speciem mortalem transfert peccatum, confitenda est, vt in primo colligebamus notabili. At circumstantia loci est huiusmodi. Nam si quis furetur rem non sacram e loco non sacro, simplex furtum est: si autem é sacro, sacrilegium est: quia violatur locus sacer per irreuerentiam illi factam, *e* si quis item extra Ecclesiam alium vulneret, simplex vulneratio est. Si quis autem id intra Ecclesiam faciat, sacrilegium est propter irreuerentiam loco sacro factam. Facit l. *si quis in hoc genus*. cum auth. quae sequitur, *sed nouo iure*. *f*

Contra quam tamen conclusionem facit, quod illam consequeretur, omnem malam voluntatem solo animo in Ecclesia conceptam esse sacrilegium, & in cuiuslibet talis voluntatis Confessione aperiendam esse loci circumstantiam, quod & durum videtur, & raro fieri arbitror. Secundo facit, quod nulla lege speciali prohibitum videtur, vt nullus inuideat in Ecclesia. Item nullam specialem cum ratione repugnantiam videtur habere eiusmodi inuidia intra Ecclesiam concepta, non [illegible], quam furtum maioris [illegible] minoris. Neque [illegible] inuidia esset mala ratione loci, nisi aliunde mala [illegible] ergo secundum nullam considerationem ex [illegible] in notabili primo relatis, potest dici circumstantia [illegible] transferens de vna in aliam speciem mortalem; ergo non est necessario confitenda.

20 Pro resolutione [illegible] dicendum, omnem illam & solam circumstantiam loci [illegible] confitendam, quae speciali [illegible] aliqua lege speciali, qualis est sanguinis, vel seminis effusio, vel volútas ea [illegible] loco effundendi. qualis [illegible] actio, quae contra libertatem & immunitatem ecclesiasticam, [illegible] ad [illegible] cletum [illegible] io, contra cap. *inter alia*. *g* & l. [illegible] *h* C[illegible] per illud Thomae á Vio. *i* [illegible] *quamuis omnia peccata per accidens* [illegible] *in sacrilegium conuertit* [illegible] *tati* [illegible]

a Exod. 20. [illegible] *si non licet* 23. q. 1.
b Infra. de [illegible] proposuit [illegible] eccles. vel al.
c Infr. de consecr. dist. 1.
d Colum. 3.
e De verb. signi. c. 1. 6. ff. de iud. ca. [illegible] dicant 30 q. 3. l. vbicumq. ff. de inter act.
g Cap. 1. 26. quaest. 2.

[illegible] *a*
b Leg. [illegible] de offi. [illegible]
c De rescr.
d In parua opusc. Tom. I tractat. de Confess. q. 4.
e Cap. quisquis 17. q. 4.
f Cod. de Epis. [illegible] cler.
g De immunit. eccles.
h C. [illegible]
i [illegible]

tati directè opponitur, a… h…, quæ annexa sunt immunitati: vt est effusio sanguinis, vel seminis humani, quæ diuinum impeditur cultum, ad quem habendum Ecclesia sanctificatur, & violentæ extractiones, quæ immunitati aduersantur, & his similia. Corroboratur per illud eiusdem, a vbi ait, tunc demum loci sacri circumstantiam esse confitendam, quando actus peccati directò est sanctitati loci cõtrarius, id est, ei, ad quod locus est sanctificatus, vt, quia est contra sepulturam, vel contra diuinum cultum, vel contra libertatem ad illum confugientium, & depositarum rerum & aliarum huiusmodi.

21 Ex quibus infero, primo eum, qui inuidiam, negligentiam, superbiam, auaritiam, gulam, periurium, & homicidia in Ecclesia commissa cõfitetur, non teneri necessario ad confitendam loci sacri circumstantiam.

Secundo infero, idem esse de illis, qui cum intra Ecclesiam sunt, cupiunt percutere, vel occidere aliquem, vel rem habere cum aliqua; extra tamen locum sacrum.

Tertio infero voluntatem, quam quis extra Ecclesiam habet faciendi prædicta intra eam, circumstantiam loci necessario confitendam habere inuolutam.

Quarto infero, verum esse, quod interrogatus ante hac respondi ei, qui cum esset in Ecclesia, cupiuit rem habere absolutè cum aliqua forte, quæ in ipsius erat conspectu; non tamen descendit ad considerationem loci sacri vel non sacri. Memini enim, me respondere non inuolucre huiusmodi circumstantiam; nisi forte illa mente fuit, vt data ei turpitudinis peragendæ opportunitate intra Ecclesiam, ibi eam peregisset: eo enim casu non haberet absolutam voluntatem, pro quo facit cap. *cum voluntate de proposito, maleficia distinguntur, b* & l. *qui ea mente. c*

Quinto infero, circumstantiam loci raro esse necessario confitendam.

Nota quarto ex illo verbo, *Tempore*, circumstantiam temporis esse confitendam. Pro quo facit secundo, quod paulo post ait: *Sed in tempore orationi constituto, vt festiuitates Sanctorum & tempora ieiunij.* Facit tertio, quod omnis illa circumstantia est necessario confitenda, quæ specialem cum ratione repugnantiam habet, vt probatum est in notabili primo. At circumstantia hæc temporis sacri, specialem videtur habere repugnantiam cum ratione. rationi enim repugnat, vt tempus, quod laudando Deo est dicatum, in offendendo ipso impendatur, argumento cap. *ad nostram. d* & l. *legata inutiliter. e* Quarto facit, quod omne peccatum mortale est opus seruile, iuxta illud, *f Qui facit peccatum, seruus est peccati.* opus autem seruile prohibetur fieri die festo. *g* & per consequens specialiter prohibetur fieri peccatum mortale die festo. Cui consequens est, circumstantiam diei festi esse prohibitam specialiter: & ideo necessariò confitendam. Quinto facit, quod magis aduersatur obseruantiæ diei festi peccatum mortale: quam alia opera manualia: quod asseuerat S. Thom. *h* Et si forte S. Thomam neges, audi D. Augustinum, *i* dicentem: *Melius faceret Iudæus in agro suo aliquid vtile, quam si in theatro seditiosus existeret. & melius fœminæ eorum in die sabbati lanam facerent, quam quod tota die in neomeniis suis impudicè saltarent.* Sexto facit, quod in dubio pars tutior est eligenda. *k* at tutius est prædictam circumstantiam confiteri. Septimo facit, quod circumstantia sacri loci confitenda est, vt prædictum fuit in notabili tertio. Adde quod Alexander Alensis, *l* aiebat, eum, qui mortaliter peccat in die festo, vnum quidem peccatum peccare, quantum ad actum, duo, vero quantum ad reatum, sicuti is qui virginem deflorans occidit. Et Nicolaus Lyranus, *m* hanc partem asseruit, quem sequitur D. Antoninus, *n* quem rursus Angelus secutus est. Et idem tenet Maior, *o* Adrianus etiam. *p* Postremo facit, quod Ambrosius super illis verbis, Archisynagogus indignans, quod sabbato curasset, *q* ait: *Lex non hominem in sabbato curare: sed opera seruilia, id est, peccatis grauari prohibet.* Quod ipsum Augustinus tradit. *r* Quibus consentit Theophylactus. *s*

22 His tamen non obstantibus contrarium videtur dicendum primo, quia nullo speciali præcepto prohibetur fieri peccatum mortale in die festo.

23 Si enim aliqua talis prohibitio esset, maxime foret illa: *Non facies omne opus seruile*, quod colligitur ex cap. 20. Exodi iuncto c. 23. Leuitici, sed per illam solum prohibetur opus manuale mechanicum: id solum enim proprie dicitur seruile, secundum D. Thomam, *a* ergo peccata mortalia, quæ alioquin non sunt opera manualia, non prohibentur per illam prohibitionem festo die fieri. Secundo facit, quod multa peccata mortalia sunt penitus mentalia & quæ nullatenus inter manualia connumerari possunt. *b* Ergo per illa non violantur festa.

24 Tertio facit, quod ex sacra Scriptura non colligitur argumentum efficax, nisi iuxta sensum litteralem secundum S. Thomam receptum, *c* at secundum litteralem & proprium sensum, appellatione operum seruilium, sola veniunt mechanica manualia, iuxta S. Thom. receptum. *d*

25 Quarto facit, quod lex pœnalis restringenda est; & non debet extra proprium casum trahi: *e* sed lex illa: *Non fiat omne opus seruile in sabbato.* pœnalis est; quippe quæ pœnam æternam infligit transgressori: ergo non est extendenda vltra quam in propria significatione verborum patitur. at sicut existens in peccato mortali nõ est propriè seruus; sed tantum metaphoricos, sine similitudinariè, *f* appellatur seruus. vt in simili auaritia non est idololatria, quamuis metaphoricè ab Apostolo vocetur idolorum seruitus, *g* quod declarat D. Thomas. *h*

26 Ita seruile propriè dictum, quod ad propriè seruos pertinet, quamuis metaphoricè dici possint etiam ea, quæ ad eos, qui sunt serui, metaphoricè pertinent: at non omnia peccata mortalia propriè pertinent ad eos qui verè sunt serui. Quæ enim peccata in gubernandis regnis & regendis populis, in belligerando, & id genus aliis fiunt, ad liberrimos pertinent, quamuis dici valeant metaphoricè ac per similitudinem seruilia: quoniam non dicet sui verè ac propriè seruilia. Cui consequens est, ea non prohiberi, per illam legem pœnalem de opere seruili non faciendo in sabbato: & per consequens neque in alio festo.

27 Facit in simili quod metaphoricè omnes, qui sui suique affectus rectè regunt, rex dicuntur: qui vero id non faciunt, minime. *k* Cum tamen multi viri sapientes, verè sint reges & è contrario multi reges insipientes verè serui. nec de his, sed illis, accipiendæ sunt leges de regibus statuentes.

28 Quinto facit quod finis præcepti non est in præcepto, vt ait D. Thomas receptus, *l* vbi per hoc concludit modum virtutis non cadere sub legis præcepta: & alias *m* aiebat, finem præcepti charitatem esse, iuxta illud Pauli, *n* *Finis præcepti charitas.*

29 Et ideo sola ipsa de charitate præcepta dari de fine aliorum præceptorum, non autem alia. Facit cap. *rursus. o* vbi ait Augustinus, nemini quidem nisi in hoc bonum fieri, quod ad id, ad quod iubeantur media, quibus tandem volentes boni fiant. Igitur & tertium Decalogi præceptum non præcipit finem illius, scilicet, quietem in Deo per gratiam: sed id, quod est medium, quo ad illam peruenitur, id est quietem, non per corpoream, & exteriorem quemdam cultum, quo in interiorem inducamur. Sexto facit, quod quemadmodum omni populo festa sunt ad orandum deputata, ita clericis omnes dies: & tamen nemo dixerit, clericum bis peccare singulis diebus, quibus semel mortaliter peccat. Neque obstat, si dicatur, totum festum populo ad quietem esse deputatum; non autem omnes dies totos clericis ad orandum. Non, inquam, hoc obstat: quia primo die hui & huius in qualibet illorum parte non tenentur orare. secundo quia potest peccare vnus clericus, quando alij clerici matutinis, primæ, vel aliis precibus horariis incumbunt & incumbere debent. at quis dicat ipsum ob hoc bis peccasse.

30 Septimo facit, quod præceptum de colendo die Dominico & aliis festis, non est Christianis arctius, quam Iudæis præceptum de sabbatho colendo, immo laxius, vt testatur D. Thomas: *p* at Iudæis interior cultus, & quies interior imperabatur, sed externa: ergo Christianis non est præcepta vtraque quies, corporis scilicet, & animæ.

31 Alioqui sequeretur quod existens in mortali peccato infectum, quouis die festo bis peccaret, nouum peccatum addens peccatorum

a In 4 sent. dist. 3. art. 3. q. 2. ad secundum.
b Cap. testamentum. cap. sed vtrum. ad id. dist. ea. sic et de pœnit. dist. 1
c 1. part. q. 1. art. fin. ad primum
d In illa dist. 37.
e Cap. pœna. de pœnit. dist. 1. l. interpretatione. ff. de pœnis
f Apud Ioan cap. 8.
g Cap. 5. ad Ephes.
h 2. 2. q. 118. art. 3. ad 4.
i Leg. Barbarius. ff. de offi. Prætor. § verum 3 q. 7.
k Cap. fin. 2. qu. 1.
l 1. 2. q. 100. art. 9.
m 2. 2. q. 44. art. 1.
n 1. Tim. 1.
o 23. q. 6.
p 2. 2. q. 122. art. 4. ad 4.

a In Opusculo. 1. tom. tract. 31. responsi. 2. vers. Secundum.
b De sent. excom.
c ff. de furtis.
d De appell.
e ff. de admi. legat. c. fin. de verb. signif.
f Ioan 8.
g Exod. 20. iuncto ca. 23. Leuit.
h 2. 2. q. 122. art. 4. vers. ad tertium.
i l. 6. de Decem Chor.
k Cap. iuuenis. de sponsal. ca. ad audientiam de homic.
l In 3 part. q. 32. membro 3. art. 2.
m Exod. 20.
n 3 part. sum. tit. 9. ca. 17. § 3. col. 2.
o In 4. dist. 17. q. 4.
p In 4. de Confess. q. 4. col. 4. vers. Pone nunc.
q Luc. 13.
r In Epistola ad Ianuarium vicesima de consuetudine
s Super Ioan. cap. 5.

torum

teri [illegible] contritione [illegible]. Quod nō sine [illegible] con- A
scientiarum scrupulo aliqui, pie quidem, sed leuiter asse-
ruerunt: quod tamen uidet Thomas à Vio 2.a Fa[illegible] quod
ibi Aquinas doctissimè de more dixit, scilicet, præceptum
illud Decalogi de colendo sabbato solum de cultu exte-
riori fuisse datum, non de interiori. Quia, vt inquit, ad
cultum interiorem, qui [illegible]
magis inducimur [illegible] Spiritus [illegible] in-
ctu: & ideo præceptum [illegible] de exteriori
cultu, [illegible] signum.

Obiter [illegible] ipsum, b [illegible] Sex
diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo autem die
sabbatum Domini [illegible]. Non facies in eo omne opus, [illegible]. Per quæ B
verba non obscure ostendit illa Scriptura [illegible] opera
ibi, ne die festo fiant, prohiberi, quæ aliis diebus facere
licebat. Cum igitur peccare mortaliter nunquam liceat,
sequitur per illud præceptum, quatenus [illegible] est, illa
illi opera prohiberi, quæ aliis diebus licite fieri possunt.
quod confirmant verba illa omnia, quæ sequuntur, ut
quæ est illud: iumentum tuum, &c. quod etiam repetitur
Deut. 5. c. additis aliis in hæc verba, Bos & asinus & omne iu-
mentum tuum. post quæ subsequuntur & illa: Et peregrinus,
qui est intra portas tuas, vt requiescat. Seruus & ancilla tua, sicut
& tu. Per quæ verba [illegible] facile intelligas de quiete
corporis, & non animæ disponere.

32 Denique in hanc partem moueor, quod inter recen- C
tiores hæc incipit esse frequentior opinio: nam & [illegible]
Franciscus à Victoria [illegible] cum primis in Theologiæ facul-
tate & doctus & resolutus, Salmanticæ [illegible], quod do-
[illegible], antequam ad cathedram canonum primariam
ascenderemus, [illegible] ipsum locum interpretari [illegible]
[illegible]. Quam etiam duo insignes viri
[illegible], omnes ex eodem
[illegible], nempe illo [illegible] Domini [illegible]
[illegible] suprà [illegible]
[illegible] defenderunt. Quam firmauit Thomas à
Vio, d [illegible] in [illegible]
refert super hac quæstione doctissimus quisque [illegible] D
Dominicanus [illegible] hanc temporis [illegible]
circumstantiam, neque necessario continendam esse, ne-
que illud doctrinæ Thomæ congruere. Tandem & ad re-
dundantiam facit, quod illa dicitur circumstantia mutans
peccatum in aliam speciem, quæ faceret actionem le-
lem; et [illegible], vt supra ex Maioris & a-
liorum mente conclusum [illegible] circumst. [illegible] festi non
facit vllum actum capitalem, [illegible] er-
go eiusmodi circumstantia non est de illarum numero,
quæ speciem mutant. Cum hac parte transit etiam Iaco-
bus Almaynus. g Sed & in libello Concordantiarum Op-
positionum de [illegible] S. Thomæ, h hoc idem determina-
tur. Cuius conclusionis veritas ex solutione contra- E
rio contrariam partem sunt adducta, clarius apparebit.

Ad primum [illegible] secundum respondeo. Au-
gustinum [illegible] contra concludendo dixisse, quod [illegible]
de [illegible] circumstantia confi-
te [illegible] possint. [illegible] ceteris paribus, grauius
esse peccatum die festi, & die orationi, vel ieiunio depu-
tato [illegible] quandam [illegible], quæ li-
cet præter intentionem & propositum committatur, pec-
catum, non tamen in aliam transferat speciem. Etiam verbis
illis: Omnis ista varietas confitenda est, superaddi potest, de
bono consilio, non autem ex præcepto: nisi varietas illa
talis sit, quæ peccatum in alteram speciem mortalem transfe-
rat. Dixi supra, præter intentionem & propositum; nam si quis
eo animo, quo violet festum, vel frangat ieiunium, vel o-
rationem ipsam deputatam [illegible], mortaliter
peccet, procul dubio [illegible] circumstantiam con-
fiteri [illegible] argumento. i cum voluntate 1 & l qui [illegible]
plane violat huius [illegible] velit dicere festum.

34 Ad tertium vero nego peccatum mortale in festo die
[illegible] repugnare [illegible] habere
[illegible] præceptum prohibitum esse. Nam il-
lud præceptum de [illegible], quod [illegible] dum
[illegible] à peccato abstinen-
tiam [illegible] Pro quo [illegible] præceptum est,

& cum præcepto illo de [illegible] con-
ciendo conectitur, [illegible] Thomas [illegible] parte
allegatur, ait, a quatenus [illegible]
eundem ordinem [illegible]
habet exteriores, vt [illegible] Thomas [illegible]
tione occupatio illa est [illegible]
[illegible] & vere [illegible].

35 Ad quartum nego, omne peccatum mortale opus
[illegible] illud, quod [illegible]
illud. b Qui facit peccatum, seruus est peccati. debet [illegible]
[illegible], & [illegible]
& propterea [illegible]
[illegible] eodem [illegible]
[illegible] Armachani, quam
posuit in suo libro, c ad Armenos, quamque late confu-
tant Patres [illegible] quamque velut hæreticam Concilium
[illegible] Constantiense, quæ est 15. inter articulos Ioan-
nis Wicleff, damnatos ibidem. Et vt peccatum mortale
est seruile metaphoricè [illegible] mortale seruile
opus est non proprie, sed metaphoricè. Cum enim quum
[illegible] non [illegible] do fe-
sto opere in die [illegible].

36 Ad quintum concedo, peccatum quodlibet mortale
magis aduersari [illegible], in quo [illegible] præceptum tendit,
quam [illegible] præ-
cepto, & cum ibi [illegible] est caritas. c Caritas vero ma-
xime repugnat peccatum mortale, quod [illegible]
[illegible] enim est cum eo pro quo facit e parte
ritas, d [illegible] continetur [illegible] ap-
textus cap. qui natus est ex Deo, non peccat, & c. [illegible]
diligit non moritur. Neque tamen [illegible]
re [illegible] præceptum [illegible] opus mechanicum, quan-
doque [illegible] eo prohibetur. Et inter om-
nes conuenit [illegible], quod præcipitur, aliud finem, in
quem [illegible] tendit, [illegible] quæ supra ex S. Tho-
ma, h excerpta citauimus. Quando enim præceptum tra-
ditur non de hoc, sed de his, quæ [illegible] dantur: qua-
lia sunt omnia præcepta præter ea, quæ de caritate dantur,
secundum eundem S. Thomam. i Qua ratione præcepta
de caritate [illegible] ipsum ibidem. &
ita intelligitur, quod [illegible] S. Thomas, k peccatum mortale
magis aduersari præcepto de colendo sabbato, quam o-
pus manuale [illegible] magis aduersatur.

37 Illud [illegible] Augustinus l [illegible] propo-
sito non repugnat. Quis enim neget, minus [illegible]
[illegible] bobus & [illegible] festo, quam in thea-
trum in populum [illegible] Quis [illegible]
dee [illegible] die [illegible]
laicum altare? Quandoquidem seditionis malæ [illegible],
& [illegible] præcepto [illegible] naturali sunt contraria:
arare vero vel fodere [illegible] die in lege noua contrarium
tantum legi humanæ, & in veteri [illegible] erant contraria
legi humanæ super [illegible] non naturali [illegible], id est ei quæ
[illegible] ponit [illegible].

Ad tertium nego [illegible]
quoniam [illegible] per legem,
rationem, vel [illegible] non censeatur res
diuina; [illegible] in partem maior docentium parte
teneat, vt habet textus quod multis putatur singularis m in hoc cap.
Cui [illegible] certe aptior, neque à principio [illegible]
singularis in l. 2. n. Et [illegible] in ca. [illegible]

38 Respondeo secundo negando [illegible] rem par-
tem eligendam esse; quoniam [illegible], vt
crudite & [illegible] declarat Antoninus p [illegible] re-
cepta, quæ secunda est, q quam [illegible] singularem Alexan-
der. r Quamquam vero [illegible] peccare mortaliter, qui
facit aliquid [illegible] tale [illegible]
tam illud. s Quæ [illegible] aliud est
dubitare, an tale quid faciendum sit, aliud [illegible]
probari, [illegible] Dominus [illegible]
[illegible] exercitatio [illegible]
Antoninus [illegible], et magis adductio [illegible]
[illegible]. Tenebitur & relinquetur [illegible]
[illegible] didimus in Mariali [illegible]

39 At [illegible] in omni peccato [illegible]

Marginal notes: a 2.2. q. 122. art. 4. — b Exod. 20. — c Cap. ut aure. 32 q. 5. — d 1. 2. q. 7. ar. — f 2.2. q. 122. art. & in Summa, verbo Dies festus, & in Opusculo in quodli[illegible] 10 f. [illegible] tom 1. tract. 18. q. 3 — e Verbo, Circumstantia. q. 3 & verbo Dominica. q. [illegible] — f Ca. 19 q. 3. — g In 4 dist. 15 col. 24. — h In dub 140. — i Deficit ex com — k ff. de furtis — a In [illegible] — b Ioan. 8. — c Cato li. 4 [illegible] 44. q. — c 1. Tim. 1. — d De pœnit. dist. 2. — e Supr. dist. — h 1. 2. q. 100 art. 9. — i 2.2. q. 44. art. 1. — k 2.2. q. 122. art. 4. — l Lib. de decem chor. — m In hoc cap. [illegible] — n [illegible] C. de [illegible] — p 3. par. tit. 4. ca. 10 [illegible] — q [illegible] — r [illegible] — s [illegible]

[illegible] quod peccatum [illegible] Alexandri [illegible] argumento [illegible] Thomæ [illegible] opinionem, quod [illegible] negant [illegible] circumstantiam augmentum culpam esse consitendam. Cui opinioni [illegible] quient est, circumstantiam festi, etiam si non mutet in [illegible] speciem, esse consitendam [illegible] contrariam & communem sequimur sententiam. Denique non exemplo [illegible] iudicandum est. c

Ad vltimum respondeo illa dicta Ambros[ii], Augustini & Theophylacti procedere secundum sensum mysticum illius præcepti de sabbato colendo: quoniam secundum sensum litteralem falsa essent & intolerabilia. Quis enim audeat dicere per illud præceptum: *Non facies omne opus seruile in sabbato*, non fuisse opera manualia, etiam de se non mala, prohibita Iudæis? Quis negabit ita vbique ab semper intellexisse, & in hunc vsque diem intelligere? Quis item non affirmet præceptum de dominico die colendo esse, quoad prohibitionem operum, conforme præcepto illi diuino de sabbato colendo, nisi quia parte aliqua est laxius? Et tamen constat per hoc præceptum de dominico die colendo multa nobis opera manualia, & quæ alioqui non sunt peccata, esse prohibita: ergo & illis illa prohibebantur. quod tamen videntur illi tres proceres negare: & ita claret eos secundum sensum mysticum loqui.

EPILOGVS.

40 Igitur circumstantia temporis non est necessario cõfitenda, nisi quando peccatum ipsum esset opus manuale prohibitum fieri die festo; vel nisi ea mente quis peccaret, vt festum ipsum violaret. & idem dicendum est de circumstantia diei, qui ieiunio, vel orationi est deputatus.

Nota quinto ex illis verbis: *multiplici executione*, numerum peccatorum confessario aperiendum esse, quod omnes necessario faciendum ore vno affirmant. Pro quo facit secundo textus ibi: *Quantum perseuerauerit*. Facit tertio, quia non est maior ratio, quare potius primum confiteri periurium, quam secundum, & hoc quam tertium vel decimum vel centesimum: & constat vnum illorum cõfitendum: ergo alia omnia etiam sunt confitenda argumento cap. 2. d

41 Quarto facit quod decretalis, *omnia* [illegible] ait *omnia peccata*, sed vt supra in princip. annotauimus, numerus peccatorum non est circumstantia, sed additio peccati ad peccatum; & ita non est confitendus numerus, tanquam circumstantia peccati, sed tanquam quid principale, ac per se consideratum.

42 Addo tamen primò quòd non oportet, confitentem nimium esse anxium in exacte confitendo numero: sed sufficit bona fide exprimere certum, si recordetur: alioqui verisimilem. puta 20. plus minus decem, vel centum plus minus [illegible], & sic de similibus, vt erudite de more docuit Thomas de Vio, f & ante illum Angelus. g Addo secundo, quod non sufficit dicere, Frequenter, siue, quæ [illegible], multoties [illegible], quod monstrat etiam idem Thomas a Vio, h quamuis A[illegible] hic illud sentiat, & clarius expresserit, in [illegible] voluerit eum Angelus. i

43 Se[illegible] per prædicta; & quia eum reprobauit Alexander [illegible], & quia verbum *frequenter*, siue *multoties* [illegible] non sufficere [illegible] habet gloss. [illegible] recepta per [illegible] commendata per Gregorium, m [illegible] requireret, [illegible] quibus; quod nulla [illegible]

[illegible] Modo ad Monitum [illegible] aliquid [illegible] eundem [illegible] Addo tertio [illegible] Thomas explicare [illegible] facta cum [illegible] Thomas, bi [illegible]
8 [illegible]. Pro quo [illegible], hic [illegible] singulari [illegible] *Considera, quanti [illegible] perseuerauerit & de-[illegible]*

45 Ex quo item [illegible] ill[illegible] peccatorum [illegible] no maio[illegible] quo tempore multo [illegible] perseueratione [illegible]

46 Addo quarto augmentum [illegible] peccatum [illegible] peccatum vel [illegible] secundum [illegible] in Andr. cap. 2. l [illegible] li, c [illegible] eum, qui [illegible] de [illegible], quem [illegible]
C quod vtrumque [illegible] esse homicidam vel [illegible] peccati [illegible] D. Thomas. d Neque [illegible] augeri, vel minui, si cætera paria [illegible] secundum [illegible] dem, e & secundum eundem & alios. f

Contra tamen hanc conclusionem videtur facere l. *nemo*. g quæ habet, quando plures [illegible] ex eodem facto manant, vna tantum [illegible]. Contra hoc item facit l. e [illegible] h & l. [illegible] quibus [illegible] furem non teneri diuersis ac pluribus [illegible] quoties [illegible], sæpius cont[illegible] quod ille. § *ansfar.* habet.

47 Ad hæc respondendum est negando [illegible] ne illas interpolatas varias, non esse varia furta & peccata, sunt enim, quod [illegible] l. *quasi* [illegible] gloss. in l. [illegible] rus. l & in c. *vulgaris.* m & ita, quoad [illegible], vbi de veritate [illegible] numero [illegible] sunt delicta. sed quoad [illegible] non est [illegible] actio. Distinguen[illegible] & successiui, & rursus in [illegible] animi attend[illegible] quam actus: [illegible] plus actus, quam animus. Quod [illegible] alios. n & in l. *nemo* [illegible]. o [illegible]
E tia non executio. Nam & qui plures [illegible] accedit, æquali pœna puniri [illegible] memorabilis recepta. p [illegible] agimus, animi [illegible] plures [illegible]

48 Immo [illegible] hanc additionem [illegible] egregie [illegible], quando opus ipsum [illegible] interrumpitur; vt si quis [illegible] dem [illegible] faciat; & sæpe [illegible] interrumpat ac reuocet, quam [illegible] tantum [illegible] peccatum secundum Thomam de Vio, qui [illegible] quoquam [illegible] Responsorum. q

F Ex quibus [illegible] videtur illam [illegible] tum toties [illegible] esse [illegible] iteret. Quando vero [illegible] tur, non [illegible] mente [illegible] per [illegible] plura [illegible]

[illegible]

[illegible] quod [illegible] demonstrari videtur ex eo, quod [illegible] habet specialem cum ra[illegible] [illegible] mortalem, [illegible] est necessario confiteri [illegible] notabili [illegible] dicta, [illegible] est h[illegible] indifferenti, qualis est [illegible] peccatum est, si fiat contra conscientiam [illegible] per illud Apostoli: *Omne quod non est ex fide peccatum est.* g vbi [illegible] dicit, omne quod est contra conscientiam [illegible] ad gehennam. Et habetur in cap. [illegible] n. h & in cap. *omnis* i

53 Textus [illegible] optimus in c. *per tuas.* k quod clare id definit de conscientia etiam erronea. & [illegible] vterq; Thomas, l & [illegible] Ioannes Gerson, m quod [illegible] doc[illegible] l an[illegible] nitatus cum alijs nostris in dicto cap. *per tuas* n & alibi [illegible] propositum.

54 Ad eandem circunstantiam personæ pari ratione per[illegible] [illegible], quod peccatum est [illegible] [illegible] animi, hoc est, quod peccatum fuit per eum, qui dubitabat, [illegible] ne illud mortale, nec [illegible] quod [illegible] necessario confitendum esse tenet Adrianus. o Et probatur [illegible] cum ratione repugnantiam [illegible] & specialiter prohibetur, & sola illa efficeret actum, [illegible] alioqui [illegible] bonus vel indifferens, mortalem; [illegible] [illegible] periculo [illegible] Dei, propter amorem vel mei, vel alterius [illegible] exponere. [illegible] specialiter prohibetur per illud. p *Qui amat periculum, peribit in illo.* per quod S. Thomas, q [illegible] est ab omnibus, qui facit aliquid, quod [illegible] an sit peccatum mortale, mortaliter peccare.

55 Contra tamen [illegible] conclusiones facit primo quod ex his sequeretur omnes [illegible] re. Primo quod contra legem Dei, [illegible] agunt. deinde quod contra conscientiam [illegible] quod lex illa [illegible]. Secun[illegible] nes prædictas tacit, quod rarus est, [illegible] confitetur [illegible] doceat. Tertio [illegible]

56 Ad [illegible]

[illegible]

Quoniam qui furatur, vt mœchetur, potius [illegible] adulter, quam fur, secundum Aristotelem, *a* & Thomam [illegible] pros, *b* concedendo [illegible] peccare ad [illegible] pix [illegible] ctum omnes, qui scienter peccant, pro [illegible], quod Alexander tertius, *c* scientiam inter circumstantias aggrauantes numerat. Non tamen ex hoc infertur ad omne sciente peccantes; nam qui peccant non animaduertentes se peccare, quorum de numero sunt plurimi, semitantium peccant; etiam si in genere scirent, illud esse peccatum in specie autem & in se applicando ad illud opus non animaduertūt illud, per quiddam simile, quod subtiliter in alio proposito Thomas a Vio docet, *d* de peccante contra conscientiam generalem, vel specialem, satis obscurè, quod nos clarius explicamus post hæc scripta in Manuali tractabimus, *f* in fi. *g*

Ad secundum responderi primo potest, defendendo prædictam Adriani opinionem, concedendo raritatem illam in argumento propositam, non tamen ex ea sequitur nostram conclusionem esse falsam. immo magis edendam & inculcandam, quo magis mortales à peccatis deterreantur, & minus diuinam offendant maiestatem.

57 Secundo & vtilius responderi potest cōcedendo raros esse, qui circumstantias has duas confiteantur expressè: at plurimos confiteri eas implicitè ac inuolutè; omnes nempe illos, qui præsumuntur à cōfessario sciuisse illa esse peccata, cum ea committerent, quorū de numero sunt fere omnes. Nam qui confitētur, quę contra legem naturæ vel diuinam sunt, peccata confitētur, quæ ab omnibus fere sciuntur, vel sciri debent esse peccata. *h* Traditur in regula, *ignorantia*. *i* Qui vero confitentur, quæ contra humanas leges sunt peccata, etiā confitentur ea, quę ab omnibus præsumuntur sciri esse peccata, *k* & ita qui confitetur aliquod peccatum, videtur confiteri scienter se peccasse, nisi addiderit, se ignoranter id cōmisisse. Ex qua solutione videtur, interim, circumstantiā illam secundum opinionem hanc confitēdam quidem necessariò; sed semper vel quasi semper implicite illam à confitentibus manifestari; quæ manifestatio implicita videtur sufficere.

58 Quoniam qualitas, quæ communi iure inest, vel ex narratis secundum ius commune colligitur, exprimi non debet; vt si quis archidiaconatum impetret, non oportet, eum exprimere illum esse curatum; quia iure cōmuni cura ei inest. *l* Et qui ait beneficio, quod impetrat, inesse potestatem excommunicandi & necessitatem audiendi Confessiones, satis exprimit, illud habere curam, secundum eandem decisionem.

59 Et in vniuersum, quod communi iure inest, non esse exprimendum tradidit Vrbanus, quē refert Rota. *m* Tradit etiam Felinus. *n* Sed iure communi præsumitur, eum, qui peccauit scienter peccasse, ergo etiam, qui confitetur peccasse, confiteri videtur se scienter peccasse.

60 Facit secundo, quod, sacerdos vel monachus qui confitetur se rem cum muliere habuisse, vel aliquid admisisse suo voto vel statui directò contrarium confessario, qui probè nouit confitentem esse monachum vel sacerdotem, non tenetur personæ circumstantiam fateri, argumento *eum qui certus est certiorari non oportet*. *o* quod pridem & non semel, nec inconsultò respondimus.

61 Nec opponas non sufficere, confessarium scire peccata confitentis; sed oportere, vt ipse confitens ore suo illa patefaciat etiamsi notoria sint secundum communem in c. *omnis*, *p* & probatur in ca. *quem pœnitet*. *q* Quoniam respondeo primo, id verum esse de peccatis in se, nō autem de circūstantiis, quas sufficit nosse confessarium. Secundo respondeo eum, qui peccatum confitetur ei, qui circumstantiam nouit, satis eam confiteri, saltem implicitè, licet non fateatur explicitè; quam implicitam Confessionem [illegible] probare satagimus.

Fac [illegible] quod ait Siluester, *r* circunstantiam numeri [illegible], quando ex verborum complexu con[illegible] ac confitens [illegible]

62 Facit [illegible] Maior, [illegible] quod quamuis [illegible] voluntas [illegible] adeo magnum peccatum [illegible] cæteris [illegible] bus, exterin [illegible] S. Thomas. *t* & nos tradidi[illegible]

magna in cap. *magna*. *a* tamen [illegible] est homicidium [illegible] occidisse hominem, licet [illegible] de voluntate [illegible] alias palam sciat, quia implicitè [illegible] perit. Quintò facit, quod Angelus ait, *b* eum, qui [illegible] cum [illegible] bus [illegible] se delectationes [illegible] frequenter habuisse; eo quòd, vt plurimum ita [illegible] bet. Sexto facit, quod singulariter & vtiliter ait Bonauentura receptus, *c* eum, qui sua peccata [illegible] est confessus, vt aliqua de caussa oporteat Confessionem iterare, satisfacere, si eidem confessario peccatorum memori, vel saltem pęnitentiæ pro illis impositæ secundum Paludanum dixerit: *Accuso me pater omnium prius à me tibi patefactorum peccatorum, &c.*

63 Facit septimo, quòd qui genere nobilis est, dicens Papæ se monachum & nobilem, non decipit illum super nobilitate: quia iure satis intelligitur, qua nobilitate ille sit nobilis, vt ait Roman. *d* tradit Felin. *e* & ipse ac alij alibi sæpe.

Ex quo infertur primo, quòd licet opinio Adriani prædicta sit vera; non tamen videri verum, quod ait, *f* eum, qui contra legem Dei & suam conscientiam peccauit, teneri ad confitendum, se scienter peccasse.

64 Quin immo, nisi addat se ignoranter errasse, videtur confiteri per prædicta, se scienter deliquisse. quod certè meam, quę aliquando fuit scrupulosa, conscientiam, suauiter consolatum est.

65 Secundo infertur remedium, immo vera consolatio eorum, qui cum sua confiterentur peccata, id non expresserunt.

66 Tertio infertur tunc solùm necessariò confitendum contra conscientiam aliquod factum, quādo nullam ob aliam legem id erat peccatum; nisi quia contra conscientiam erroneam factum fuit.

Quarto infertur tunc demum necessariò exprimendum, se contra dubium conscientiæ peccasse, quando nullam ob aliam caussam id esset peccatum, nisi quia cōtra legem prædictam de non se dubio peccandi mortaliter exponendo factum fuit. quod etiam maximè Deum timentes animas consolatur: nam qui confitetur peccatum, videtur in dubio confiteri, se id scienter admisisse. Cum ergo scienter peccasse tam vel magis graue sit, quam dubitanter id fecisse, satis confitetur illam dubietatis animæ circumstantiam.

Occurrit tamen hic oppositio grauis: quoniam in casu proposito mentiri videtur confitens, quia videtur fateri, se scienter mortale peccatum admisisse; & sic contra conscientiæ legem dictantem ei non esse id faciendum: & tamen aliud est, quod dubius animi aliquid efficiat, & aliud, quod sciens ac prudens. *g*

Hoc quamuis maxime terreat, non tamē obstat: quoniam, quod supra dixi, eum, qui confitetur peccasse, præsumi scientem & prudentem id malum fecisse debere intelligi vel saltem dubitantem, quod quidam vnico verbo significare visus est. Sed scio replicari posse eruditum, peccatorum species exprimendas esse, vt supra, *h* dictum est. at alterius speciei esse peccatum, quod fit contra dubietatem animi alterius, quod fit contra conscientiam. Immo posterius grauius aliquanto videtur priori. & ita, cum secundum hanc solutionem confitens se peccasse, videatur confiteri sub disiunctione peccasse, vel scienter & prudenter contra conscientiam, vel dubitātem contra animi dubietatem, nullam speciem determinatam confitetur. Et ita neutram cōfitetur. Et ita neutram confiteri videtur. argumento eorum, quę diximus in cap. *fidelis*. *i* in prima bonæ Confessionis conditione.

Ad hoc respondeo primo negando, hæc peccata specie differre. Nā & neruose probat Thomas a Vio, *k* peccatum scientis & ignorantis eiusdem speciei esse.

67 Secundo respondeo, non semper peccatorum species specialissimas exprimendas esse, sed eas tantum, quæ [illegible] notæ [illegible] dictum est, [illegible] de [illegible] peccatibus, [illegible] Hy[illegible] confitendis [illegible] Thomas a Vio, *m* [illegible] doctrinam [illegible] non semper in specie [illegible] exprimenda [illegible] sed cūc

a Ethic. 5.
b 1. 2. q. 18. ar. 6.
c In cap. sicut dignum. de homicid.
d In bibel. 17 Responsionū respon. 13. & alias Tom. 1. tract. 31. q. 13. vers. septimum dubiū.
e Prælud. 6. num. 9.
f In c. 5.
g Dist. 7.
h Leg. fin. ff de reg. iur. L. venia. C. de in ius vocan.
i In 4. q. 4. § notam.
i De reg. iur. lib. 6.
k L. leges C. de leg. cap. fin. de constit.
l C. adhæc. de off. archi. [illegible] Rota, dec. 13 de præb. in antiquioribus.
m In 610 de [illegible] antiq.
n In c. a nobis est 2. de rescrip.
o De reg. iur. lib. 6. l. 1. ff de actio. empt.
p De pœnit. & in 4. dist. 17.
q Supra d. 2.
r Verb. Confess. 1. q. 16. in fin.
s In 4. dist. 17. q. 4.
t 2. 2. q. 20. art. 4.

a Supr. d. 5.
b In verbo interrogatio. 1. § 6.
c In 4. dist. 17.
d Singul. 37. Verū nobilis.
e In cap. si per literas. n. 8. versic. 2. conclusio. de rescrip.
f In illa q. 4. col. 4.
g Leg. de sta tu. ff. de testam.
h Notab. 2.
i Infr. ead. dist.
k 1. 2. q. 79. art. 4.
l Not. 2.
m Tō. 1. tract. q. 3.

demum, cum vt plurimum notæ sunt, arbitrari possit. Cum igitur tam contra conscientiam factum, quam contra ipsius dubietatem admissa redigi valeat ad unam speciem, ad peccata, scilicet facta contra legem animi, non est requirenda specialior species necessariò confitenda: & ita sufficit etiam dumtaxat eas confiteri.

68 Tertio responderi potest, eum, qui contra dubietatem agit animi, contra conscientiam agere saltem tacitam. qui enim anceps animi de faciendo à se, an sit mortale, operatur illud, contra id quod scit, aut scire debet non licere ipsi, facit: quamquam fateor grauius aliquanto esse facere contra expressam conscientiam, quam cōtra tacitam; non tamen adeo, vt mutet speciem.

69 Respondeo quarto, non esse mendacium tacere in Confessione circumstantiam minuentem peccatum; immo perfectionis id esse, vt in primo notabili conclusum fuit. Quando igitur, qui confitetur se peccasse, intelligatur iuris præsumptione scienter id fecisse, nisi addiderit, sed id contra dubium animi operatum esse, addere hoc, nil aliud fuerit, quam circumstantiam minuentem peccatum exprimere quod non est necesse. Et illud tacere nil aliud, quam circumstantiam minuentem peccatum tacere. quod non est mendacium, neque vlla subreptio nocens.

70 Quia tacere vel exprimere, quibus tacitis, vel expressis difficilius impetratur gratia, minimè illi nocet, iuxta illa, quæ leguntur & notantur in cap. *ad aures*.a

Ex his omnibus infertur, quod licet opinio Adriani prædicta, cui, vt dixi non inuenio vllum contradicētem, sit vera, videlicet, circumstantiam conscientiæ vel dubietatis animi, contra quam peccatur, esse circumstantiam, quæ mutat speciem, & ideo necessario confitendam: tamen ita temperari debet, vt procedat in his, quæ non alia de caussa sunt peccata: nisi quia contra conscientiam, vel dubietatem erroneam facta sunt. sed tunc non est tam circumstantia peccati, quam lex, contra quam peccatur, priuata & erronea ligans eam habentem.

71 Secundo temperáda est ita, vt teneamus, quod quāuis hæc sit circūstantia necessariò confitenda; tamen quicunque confitetur se peccasse, satis videatur illam implicitè confiteri. Et ideo quamuis non dixerit expresse confitens se scientem, vel dubio animo peccasse, non tamen tenebitur ad iterandam Confessionem eorum peccatorum, quæ sciens, vel dubio animo admisisset.

Cæterum, & si Adriani auctoritas apud me magna sit in re maximè tam frequenti, tamq; animæ salutem contingente, tamen rem altius perpendenti eius opinio parum tenēda videtur. Primo, quod nec Thomas, nec Gerson, nec alij quamplurimi, qui de consciētia scripserunt, hanc tam duram conclusionem meminerunt.

72 Secundo, quod licet, omnes posuerint scientiam inter circūstantias peccatum grauantes, & ignorantiam, vt plurimum inter circumstantias diminuentes: nemo tamē eorum dixit, scientiam de vna in aliam speciem mutare peccatum, præterquam, quod ignorantia probabilis frequenter excuset omnino à culpa.b Tertio facit, quod factū contra legem non esset peccatum, nisi qui facit illud, vel sciret illam, vel teneretur scire. argumento l. *quod te*.c Nam ignorantiam inuincibilē sine probabilem, vt nostri vocāt, à peccato excusare receptum est ab omnibus, præcipue à D. Thoma.d Pro quo textus in cap. *Apostolicæ*.e vbi Panormitanus dixit, ignorantiam probabilem excusare, neque oportere nimis esse in inquirendo curiosum, modo non sit nimis desidiosus. ergo scientia non est peccati circumstantia, quæ mutat speciem peccati: sed quiddam necessarium ad hoc, vt lex liget, & ad hoc, vt dicatur peccatum, quod contra legem fit.

73 Quarto facit, quod Thomas à Vio concludit, f peccata scienter & ignoranter facta eiusdem esse speciei. Facit præterea neruosissime solutio, quæ sequitur, illius argumenti, quod pro Adriano supra fecimus valde apparens, quod non obstare ostendo, concedēdo primo, circumstantiam illam mutare speciem peccati, quæ specialiter cum [illegible] pugnat, vel speciali lege prohibetur: at nego, talem [illegible] circumstantiam conscientiæ,

a Et c. super literis. & c. postulasti. de rescriptis.

b Cap. 2. de constit & c. 4. § notandum.

c ff. si certu. petat. & c. 2. de constit d. 2. q. 76. art. 3.

e De cler. excom. ministr.

f 1. 2. q. 77. art. 4.

A vel dubietatis; sed solam [illegible], quæ [illegible], & non concurrit cum alia lege speciali.

74 Nam quæ lex generalis cum alia lege speciali concurrit, actui contra illam facto non dat specialem deformitatem: vt lex de declinando à malo, non dat specialem deformitatem homicidio, quod lege prohibetur speciali, secundum omnes: at illa lex de non [illegible] scientiæ, vel non se exponendo dubio periculo peccandi, est. & ideo quando concurrit cum alia speciali, quæ vetat illum eundem actum, qué conscientia dictat non faciendum; non dat ei specialem deformitatem: dat autem, quando non concurrit cum alia.

B 75 Non obstat, si quis dicat, eum, qui contra conscientiam peccat, non solum in illam legem de non faciendo contra conscientiam peccare, sed etiam in illam legem particularem, qua conscientia dictat, hoc non esse faciēdum, & ita contra legem hanc specialissimam. Non etiam obstat, si quis adhuc magis vrgeat considerando, quod vbicumq; contra conscientiam vel animi dubium agitur, legi speciali contrauenitur; quam sit lex illa publica, in quam peccatur.

76 Nam lex publica dictat: *Tale quid nemo facito*; lex verò conscientiæ in indiuiduo. *Hoc tu ne facito*. Et cōstat indiuidua speciei derogare, vt ait Bald. a non, inquam, hæc obstant. At quæ respondeo primo, quod facere contra con-

C scientię dictamen particulare, ideo peccatum est; quia facere contra consciētiam est peccatum: & ita malitia illius actus non oritur ex virtute illius legis particularis: *Hoc ne facito*. sed illius generalis, contra quod conscientia dictat: *Ne facito*, & ita in effectu contra legem generalem peccatur. Pro hac solutione facit, quod, qui contra conscientiam, vel animi dubietatem peccat, in legem diuinam naturalem peccat, vt b demonstrabitur: at lex naturalis non dictat: *Hoc ne facito*. sed: *Tale quid ne facito*. vnde intellectus practicus concludit: *Hoc quod est tale, ne fiat*.

77 Neque huic solutioni obstat dicere illum, qui superioris legē contemnit, non solùm peccare, in illam legem

D diuinam: *Qui vos spernit, me spernit*, c sed etiam in illam legem particularem, quam transgreditur.d Quod adeo verum est, vt is non dicatur in legem diuinam & naturalem peccasse: sed tātùm in legem humanam; quippe quæ specialior est illa diuina.

78 Non inquam, hoc obstat, quia lex illa superioris ex se virtutem habet, quippe quæ iusta est, & ab habente legem condendi potestatem constituta, iuxta illa, quæ tradit D. Thomas, e Panormitanus & alij, f per illud. *Quodcumque ligaueris*. &c. g at dictamen hoc conscientiæ particulare nullam ex se habet virtutem: sed tota eius virtus pendet ab illa generali lege: *Omne, quod non est ex fide peccatum est*. vel à lege publica, cui consentit. Et ideo qua parte

E non consonat alij legi validæ ac iustæ, tollenda est, & è mente radenda, iuxta cap. *per tuas*. h & glossam, ī docet Panormitanus, k & D. Thomas.l

79 Secundo principaliter ad eadem respondeo, quod ideo quis putat, & ideo alicui sua conscientia dictat, vel dubitat, aliquid non esse faciendum: quia credit vel dubitat, esse legem aliquam, quæ id vetat: & ita si lex alia est quæ vetat, non addit nouam obligationem, sed tantum nititur illa, quam illa lex inducit, sicut & consuetudo, quando nil aliud est, quam obseruantia legis alicuius, non efficit nouum vinculum: immo, sublata illa lege, tollitur & illa consuetudo; immo & statutum illi conforme, vt

F habet glossa memorabilis & multis commendata, m quam pro regula sumendo late declarat Felinus. n Quare concludo primo circumstantiam scientiæ, vel dubietatis animi, qua scit vel credit esse peccatum, quod fit, numquam esse talem, quæ mutet speciem peccati: sed frequenter talem, quæ peccatum inducat; nempe quando est erronea. Secundo eam, quando non est erronea, non esse necessario exprimendam. Tertio etiam si esset exprimenda, satis eam implicitè exprimi, quando exprimitur peccatum, nisi addatur ignoranter, & sine vllo dubio esse factum.

80 Nota septimo ex illis verbis: *Qualiter tam turpitudinē perpetrauit* [illegible] circūstantiam modi, quæ [illegible] nonnum-

a In leg. hac consultissima col. 1 C. qui test. facere. & in l. ex entorem col. 6. vers. Et redeo. C. de excusat. tut.

b In cap. 9. infra. d. sf. 7.

c Luc. 10. & c. qui vos sper. 11 q. 3.

d Cap. 2 de maiorit. & obed.

e 1. 2 q. 96. art. 4.

f In cap. 1 de constit.

g Cap. quodcumq. 24. q. 1.

h a de sim.

i In summa 15 dist.

k In illo cap. per tuas.

l 1. 2. q. 19.

m In c. ... bo. de constit. ... in ea ... antepen. de rescrip.

nonnunquam peccatum: grauius est enim alio, quàm alio modo peccare, iuxta illud Ouid.

Peius adulterio turpis adulter obest.

Facit cap. origo. 32. q. 4.

81 Est tamen aduertendum, modum peccandi raro mutare speciem; & ideo raro esse necessario confitendũ. Imo omnium est vnum in hac re cõsilium, vt is in peccatis Venereis taceatur, & parum vel nihil in eo confitendo immoretur confitens, & minus confessarius in interrogando propter vtriusque periculum euitandum.

82 Quod inter alios annotauit D. Antoninus, *a* & Angelus, *b* & ante illos, omnes fere scribentes supra Magistrum. *c* Ratio est, quia delectabile carnis, quanto magis in particulari consideratur, tanto magis appetitum mouet, auctore Aristotele, *d* & tradit D. Thomas, *e* at omnibus conuenit eiusmodi fugere appetitum secundum illud Apostoli: *Fugite fornicationem. f*

83 Qui ergo cum fœmina osculo, tactu, aut pollutione extra vas naturale peccauit, fateatur id simpliciter, & taceat illas corporis partes, in quibus, & eos modos, quibus ea tam fœda turpitudo misero contigit. Et si dicere pergat, obuiet illi confessarius, & eum doceat non esse necessariũ neq; vtile modum, quo ita se fœdauit, exprimere. Nam & nos non à pœnitentibus, sed à confessarijs, qui nos in his & alijs consulere, quæ ipsorum modestia fuit, dignati sunt aliquot audiuimus tam fœda, tam exhorrenda in his Venereis contingere inter aliquos etiam coniuges adeo solo nomine, vt neq; homines appellari deberent. quæ nullatenus voluissemus audisse, & sategerimus ope diuina è memoria rasisse. Quod ipsum faciat etiam, qui solus, aut cum alio, vel alia etiam vxore pollutionem voluntariam extra vas naturale passus est, aut pati effecit. Omnis enim eiusmodi operatio species est luxuriæ contra naturam, secundum D. Thomam, *g* & satis est speciem confiteri, licet illud in indiuiduo non dicas per supra *h* dicta.

In qua tamen materia illud singulare, licet parum decorum, annotabo, non esse peccatũ, si maritus, qui seminare non potest, concumbat cum sua coniuge nitens id facere, si posset, secũdum Thomam à Vio. *i* Ex cuius dictis etiam colligo alterũ confessarijs memorabile; videlicet omnem concubitum mariti & vxoris, in quo modus naturalis non seruatur, etiam si fiat intra vas naturale, peccatũ esse, non tamen mortale, nisi quando exorbitarà naturali tãtùm, vt conceptio prolis fieri nequeat, qualẽ nullum reperiri cõtendit ibi diligenter, vt mihi videtur, quamuis maleuolo videri possit curiosus: dum relatione fide dignorum ait, se accepisse etiam illum concumbendi modum, quo fœmina supergreditur, non obstate prolis conceptioni, quamuis in Summa, *k* in hoc addubitet.

85 Nota octauo ex illis verbis: *Sunt qui non solùm vincũtur: sed vltra se offerunt peccato,* tentationem & causam peccandi confitendam esse. Colligo item, cæteris paribus eo, eo maius peccatum esse, quo minore ad id tentatione adacti peccamus. quod ipsum significat textus paulo superius, cum ait, & quasi fecerit tentatione.

86 Ex quo infertur primo verum esse illud Gregorij, quod retulit D. Thomas, *l* scilicet carnalia minoris esse culpę & maioris infamiæ, quam spiritualia. Concupiscentia enim carnis nobis innata, vehementius impellit nos ad carnalia.

87 Secundo infertur, verum etiam esse, quod ipsemet Thomas ait, *m* ignorantiã, aut excusare à tota culpa, quando scilicet est inuincibilis, quam nostri probabilẽ appellant, vt Panormitanus, *n* vel certè à tanta, quoniam ignorantia peccandi causam auget. Quod tamen intelligo, si non sit desiderata & affectata: qualis est illius, qui noluit intelligere vt bene ageret, *o* & habetur in c. pen. *p* Nam illa peccatum adauget, vt declarat D. Thomas vbi supra.

Tertio infertur, verum esse, quod glossa celebris, *q* dixit, maius esse peccatum carnis cum muliere deformi; quã cum formosa, eo quod forma & pulchritudo ansam maiorem peccandi efficiunt. quod intelligendum est, si cætera fuerint paria.

88 Ad hæc quarto posset reduci, quod habetur in *candignantur. r* scilicet maritum, cæteris paribus, adulterantem magis peccare, quàm [illegible] quia fœmin[illegible] fragilitare attenta maior est, qua fœmina [illegible] quã ea, qua vir incutit[illegible]. Quoniam, vt illi Augustinus ait. *Ad maritos pertinet, vxores suas & virtute vincere [illegible] regere,* quod proh dolor, parum aduertunt [illegible] re venialem faciunt in masculis fornicationem: in fœminis autem crimen horrendum. Nec venit [illegible] in mentem quod ipsemet Augustinus in c. seq. cuius caput est, *no[n] mœchaberis. Tu sub vno impetu libidinis cadis, & tu vxorem tuam victricem esse, tu cum caput vxoris sis, præcedit te ad Deum ea, cuius caput es. Caput enim mulieris vir est:* & rursus: *Melius debet viuere vir, quam mulier, & præcedere in omnibus bonis factis vxorem suam.* Nam vt ibidem dicitur. *Vbi mulier melius viuit, quàm vir: capite deorsum pendet domus.*

Contra tamen hoc facit l. 1. *a* quæ habet: maritum ab vxore non posse accusari adulterij: cum tamen contra vxor à marito accusetur.

90 Sed respondeo, illud statutum quoad criminalẽ accusationem: nam quoad ciuilem potest vxor maritum accusare, iuxta §. *si igitur secundum Theodosij, b* & c. 1. *c* vbi prima glossa. Neq; ideo maritis, quoad criminales causas, id priuilegij datum est; quia minus pec[illegible] sed vel quia ipsi eam legem tulerint; vel certe, quia multæ considerari possunt causæ, propter quas non decet muliebrem sexum criminaliter ob eam causam agere contra virilem.

Infero & quinto econtrario, quo maius est viri virtutis impedimẽtum, eo maiorem esse illam: quo enim est difficilius, eo est præclarius, iuxta c. *ante omnia. d* & tradit S. Thomas, *e* & facit illud Pauli. *f Vnusquisq; propriam mercedem accipiet secundum suum proprium laborem.*

91 Hæc tamen circunstantia non videtur necessario cõfitenda regulariter, quia vt plurimum non mutat speciem peccati. quandocunq; igitur speciem mutaret tunc esset confitenda.

92 Mutat autem speciem, quoties tentatio fundatur in causa finali, alio præcepto particulari prohibita, quam operatio ipsa: puta si quis furetur, quò fornicetur. Hic enim tẽtatio furandi manat ex fornicandi libidine, quę sunt ad furandum impulsus quidam & finis furandi: qui [illegible] alio præcepto speciali prohibetur, quàm ipsum furtũ. Et ideo circunstantia hæc confitenda est necessario, quandoquidem mutat speciem peccati, & multiplicat ipsum peccatum, iuxta illud Philosophi. *g Ille, qui furatur, vt adulteretur, potius est adulter, quàm fur.* cuius rei textus in hoc aptus in l. *verum. h*

93 Ex quo facile inferas quot sint in orbe Christiani, qui ad iteratò magnam suorum peccatorum partem confitendam teneantur. Quoties enim quisq; est, doctis exceptis, qui confiteatur se ieiunium fregisse, quoad libidinem potentior esset; se missam die festo non audisse: minatũ fuisse alteri: non se ab ære alieno liberasse: parentibus aliqua furatum fuisse: & multa id genus alia fecisse, quo mulierculæ alicui placeret; quo illius miseræ [illegible] fœde turpitudine abuteretur? Reperias, qui confiteantur [illegible] non coluisse: periculo se se mortis sine necessitate & Reipub. vtilitate obiecisse: pericula peccandi non vitasse, aut qui addant, hæc ob auaritiam & Simoniam fecisse, aut superbiã, aut gulam mortales: *rari sunt nantes in gurgite vasto.* Tam tenuis est medendi animæ cura, cum tamen corporis medicandi tam sit sollicita.

94 Nota nono ex verbis illis: *Omnis hæc varietas confitenda est,* circũstantias omnium peccatorum confitẽdas. Quod limitandum est, vt glossa facit. & glossa intelligenda iuxta illa: quæ supra dicta sunt de circunstantijs speciem mutãte. Quid tamen, si non potest quis circũstantiam eiusmodi fateri, nisi reueletur alia persona, puta, quod sit nefandum, quis rem cũ matre habuit, aut in delictor, quo illam tertius haberet, fuit, quam matrem confessarius nouit.

95 Et videtur aperienda confessario: quia confessio debet esse integra per textum infra, *k* vbi latè dicemus: ad integritatem autem confessionis pertinent circunstantiæ huiusmodi, per superius dicta: ergo propositum.

Pro contraria parte facit, quod concurrentibus duabus legibus contrarijs, minor cedit maiori, vt lex de non furando cedit legi de pascendo fame morientem *l* [illegible]

Marginal notes:
a 3 parte tit. 17. c. 17 § 3.
b verbo. Interrogationes § 9. sub fin.
c In 4 sent. dist 16.
d 3. Ethic
e in illa d. 16. q. 3 ar. 2. q. 4.
f 1. ad Cor. 6.
g 2. 2. q. 154. art. 1.
h In 2. not.
i Illo art. 1. col. 3.
k Verbo Matrimonialis vsus.
l 1. 2 q. 73. articu. 5.
m In rad. 1. 2 q 77. art. 9.
n In c. Apostolica. de cler. excõ. ministr.
o Psalm 35.
p 38 dist.
q In cap fin 32 q. 6.
r 32. q. 6.
a C. ad l. Iul. de adult.
a C. ad l. Iul. de adult.
b Inst. de nouat. 4.
c Vt lit. non contest.
d 40. dist.
e 1. 2 q. 114 art. 4.
f 1. ad Cor.
g Ethic 5.
h ff. de fur. & c. [illegible] luntate de sent. excom.
i In not. 1.
k Ea ca. Omnis.
l 86. dist.

[illegible] quod [illegible] circumstantiam [illegible] necessario [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] magnum [illegible] Pro quo facit, quod oportet speciem peccati [illegible] hoc est peccatum in specie, quam Dialectici specialissimam [illegible] vel infimum per [illegible] & per [illegible] cum glossa [illegible] *d* Quid [illegible] circumstantiis necessariam confitendam [illegible] mutat [illegible] necesse [illegible] censetur sufficiens [illegible] circumstantia illa perit [illegible].

105 Contrariam tamen conclusionem tenet Angelus, *f* dum ait poenitentem [illegible] an diebus festis peccauit & si respondeat, [illegible] interrogandum, quot festis id fecerit. Quod si nesciat, [illegible] dictis diebus [illegible] ita peccauerit sicut alijs, & [illegible] quod [illegible] morandum esse ait. In quibus verbis [illegible] Angelus, alterum [illegible] circumstantiam [illegible] necessario confitendam, cuius contrarium supra [illegible] dimus [illegible] alterum est sufficere solam circumstantiam [illegible] quando per obliuionem omissa fuit, dum peccatum ipsum prius confessario fuit [illegible] circumstantia [illegible] vera videtur, & quae Dei timentes non parum consuletur.

106 Pro qua primum facit, quod in gratia reformata non est necessarium exprimere ea, quae fuerunt expressa in gratia reformata. Verbi gratia, [illegible] Apostolica impetrauit aliquod beneficium, nulla mentione facta de lite, quae super eo pendebat: [illegible] de beneficijs, quae obtinebat, deinde mortuo [illegible] facit se in eius subrogari, nulla de beneficijs facta mentione & ita in prima gratia expressit beneficia, & non litem, in altera litem & non beneficia. Responsum est in praetorio Rotae subrogationem valere, quod habetur in decisionibus, *g* sequitur Felinus, tametsi rem plus satis confundat. *h* Cuius ratio est, quod expressio illa prior beneficiorum facta principali, & posterior illa litis facta eidem, expressionem satis plenam efficiunt; ergo & expressio peccati facta confessario semel, & expressio circumstantiae postea addita, plenam & integram reddent Confessionem.

107 Nec obstat, si dicatur in casu Rotae eidem sedi Apostolicae ambas illas expressiones factas fuisse; in casu vero nostro diuersis confessarijs fieri: non, inquam, hoc obstat, quoniam etiam in nostro casu eidem Deo, licet coram diuersis ministris, fit expressio, & in casu Rotae illo sufficeret expressionem illam diuersis Romanis Pontificibus fieri, vel eidem coram diuersis ministris & datarijs, vt quotidie fit, dum gratia facta per vnum Pontificem mandatur reformari per alium. Secundo facit, quod sola circumstantia patefacta in casu nostro [illegible] de confitendis peccatis fit satis. Quandoquidem aperta sunt omnia, quae oportebat aperiri, quoniam apertum est peccatum, & aperta circumstantia. Tertio facit, quod nulla reperitur lex, quae probet peccatum cum circumstantia eidem confessario esse aperiendum nisi quando memoriae occurrit vtrumque, dum alterum prima vice confitebatur. Quarto facit, quod peccatum vere vnum res est, quamuis variis, quae necessario confitendae sunt, circunstantijs separatur, vt [illegible] Richardus & alij. *i* Et quamuis in genere morum propter multas deformitates [illegible] dici potest, tamen per confitendi modum [illegible] primum ipse actus, deinde circumstantia patent, [illegible] videtur satisfactum.

108 [illegible] quod si quis faceret actum suo quidem genere bonum, [illegible] vero circumstantia malum, quales sunt multi, [illegible] fessi sunt, si quis actum in genere confiteretur, & circumstantiam in specie. Verbi gratia, largitus [illegible] propter vanam gloriam mortale [illegible] videtur, qui [illegible] si confiteatur fecisse [illegible] de se bonum, & propter vanam gloriam tantum [illegible] pro [illegible] finem vltimum. Nec enim videtur necessarium [illegible] actum fuisse [illegible]

[illegible] quando [illegible] [illegible] Et peccatum [illegible] videre [illegible] per obliuionem [illegible] [illegible] confiteri [illegible] [illegible] contra [illegible] [illegible] confiteri [illegible] propter eundem [illegible] de qua [illegible]

Necessarium [illegible] quando [illegible] [illegible] obliuionem [illegible] [illegible] per obliuionem [illegible] confessus [illegible] [illegible] omnium *d* [illegible] circumstantias [illegible] [illegible] ciat De [illegible] [illegible] peccatum [illegible] parte omissi. Quando vero postea in specie [illegible] [illegible] & circumstantiam in specie, [illegible] ipsius & peccati [illegible] [illegible] peccati [illegible] pertinere [illegible].

Nec obstat, [illegible] peccatum [illegible] ita confessum [illegible] aperire, [illegible] teret, si omnia simul eius peccati [illegible] nam hoc non est [illegible] per obliuionem omitteretur. Alioqui [illegible] tus esset, oporteret omnia [illegible] obliuio [illegible] commendo, quod [illegible] tassum est, ergo etiam in obliuione circumstantiae [illegible] non erit necessarium [illegible] peccatum, cum [illegible] circumstantiam [illegible] [illegible] te omissi, [illegible]

109 Hanc [illegible] Vio, cum [illegible] tero centum furta confiteri, [illegible] in tot periurijs & peccatis [illegible] stantijs necessario [illegible] re videtur sufficere [illegible] peccatum [illegible] tim circumstantias co[illegible]

110 Ex cuius mente [illegible] Confessione [illegible] septima [illegible] [illegible] Confessionem esse illius qui [illegible] *vicenties fornicatum, [illegible] & horum omnium fere decem [illegible] de his non [illegible] vnquam, vel [illegible] cem admisi eo fine, [illegible] catos fuerim,* non [illegible] expresso, an de illorum triginta numero essent fornicationes solae, vel blasphemiae solae, vel furta sola, vel quaedam ex illis, [illegible] alia [illegible].

111 Infertur secundo sufficienter confiteri illum, qui praedicta peccata [illegible], si [illegible] confessario [illegible] nullis per obliuionem circumstantiis, & postea [illegible] confessario diceret se triginta peccata mortalia, quae iam confessus fuit, contra [illegible] confiteri antea fuit obliuus. [illegible] *iuramentum [illegible] [illegible] confessus.*

112 Tertio infertur, [illegible] lis, qui circunstantias necessario [illegible] tiam, vel obliuionem [illegible] confiteri [illegible]

[illegible] mortali [illegible]

S [illegible] quæ sunt eiusdem generis [illegible] Sic [illegible]

[illegible] non vix [illegible]

[illegible] quo ad [illegible] quod vilior [illegible] Pro [illegible] mas, qui mul- [illegible] bus peccata in specie specialis [illegible]

[illegible] plures sunt, quam sex [illegible] Tamen aliæ species speciales, [illegible] vt Martinus, *b* demonstrat, & lat. [illegible] nonnunquam [illegible] de [illegible] -ndere.

[illegible] tendi circunstan- [illegible] nec [illegible] tedat, [illegible] *d* Nam si multis annis illa omissa [illegible] supputare secu, [illegible] nunc hoc gene- [illegible] public. coram alijs, omnibus [illegible] aliquid, siue de se bonum, [illegible] ad peccandum [illegible] & confiteatur [illegible] numero [illegible] occasio delinquendi [illegible] ne- [illegible] con- [illegible]

[illegible] S. Thomas [illegible] *h* [illegible]

In gloss. verbo, Mortale.

[illegible]

In gloss. verbo, Mali.

[illegible] in Christi ad [illegible] Thomas [illegible] [illegible] & sancta, [illegible]

12[illegible] Ad[illegible] tertio quod etiā [illegible] differentiam, omnis ext[illegible] mortale [illegible] non coniugem [illegible] mum, cum [illegible]

In gloss. verbo, Perseuerauerit.

121 Gloss. [illegible] ex textu, cæteris paribus eo esse [illegible] peccatum, qui continuat [illegible] sed magis auget, diu [illegible] *u* [illegible] cationem continuam deponere [illegible] momentaneo non [illegible] vt habet gloss. [illegible] bili.

Facit, quod supra [illegible] de pœ[illegible] multiplici [illegible] *p* quæ habet totum [illegible] pœnitentiam imponendam, quoties [illegible] Et ebrietas, [illegible] peccatum mortale [illegible] *q* §. *criminis.* quem commendat Panormitanus. *r* Et quamuis prædicta, & quæ communiter Doctores nostri in hoc circa [illegible] pertineant ad iterationem delicti, & numerum peccatorum, quam ad perseuerantiam & continuationem [illegible] peccati tamen [illegible] glossa vera est etiam, quando [illegible] vt [illegible] uit Panormitanus. *s*

122 Magis [illegible] peccat, qui [illegible] terruptione per horam [illegible] quam qui [illegible] hora [illegible] interruptione [illegible] momento temporis [illegible]

123 Et tamen prior non [illegible] catum, etiam [illegible]

Contra tamen [illegible] vbi [illegible] Secundo fa- [illegible]

124 Ad [illegible]

12 Ex quo [illegible] tempore [illegible] [illegible] observationis intercedat non esse talem [illegible] [illegible]: quoniam [illegible] mors est, a quo eius puniendus esset [illegible].

13 Ad illas l. adulter. & l. querelam [illegible], respondeo in illis solum [illegible] antiqui delicta ob diuturnitatem temporis a [illegible] impunita relinqui quod in illa ex par [illegible] [illegible] est, quae habet per [illegible] [illegible], quidquid Andreas Siculus [illegible] indicat.

14 [illegible] tamen in tali crimine antiquo puniendo [illegible] conscientiae [illegible] exteriori differre: nam in foro conscientiae [illegible] imponetur minor poenitentia pro antiquo, quam pro recenti [illegible] annotauit Panormitanus, cum in hac re forum exterius spirituale a foro exteriori temporali differt, quia etiam, quod poenas spirituales facit exterioris, non [illegible] criminis temporis diminuitur, et [illegible] glossam 8. [illegible] Felinus, et Baldus & Decius, & videtur hoc voluisse Romanus, [illegible] quoad Ecclesiam, non praescribi crimina allegando Speculatorem.

§. DEFLEAT VIRTVTEM.

TEXTVS.

DEfleat virtutem, qua interim caruit. Dolendum est enim, & dolore purgandum est, non solum, quia peccauit, sed quia se virtute priuauit. Nam licet speret se consecuturum veniam, dolere tamen potest, quia non promeruit, vt de remuneratione confidat. Anxietur & doleat quod modo effugiens de praeteritis poenam, miser tamen non inde expectat gloriam: cuius omne tempus, quoniam breuissimum est, debuit decertasse ad consequendum praemium.

SVMMARIVM.

1 Virtus relicta summus dolor, & felicitas amissa summa infelicitas. num. 2.

3 Poenitentem non necessarium de virtute relicta dolere.

4 Tempus vitae breue, & etiam longum n. 8.

5 Locationem add. [illegible] annos ad longum [illegible] tempus: [illegible] & locatio ad [illegible] hominis vitam n. 6.

8 Eadem pauca & multa respectu diuersorum.

1 HAEc est secunda pars huius ca. ex qua primo notat, [illegible] oportere peccatorem [illegible] peccati, vt non solum doleat, quod peccauerit [illegible] quod se virtute priuauerit, iuxta [illegible] [illegible] [illegible] tam summi doloris fit, quam si vnus [illegible] [illegible] [illegible] peccati recordetur, [illegible] [illegible] [illegible]: & quod ad corporea atque terrena ab [illegible] [illegible] [illegible] intentione defluxerit, [illegible] glossa [illegible] Seuerus [illegible] infelicissimum genus infortunii [illegible] felicem [illegible] allegauit glo. ad Facit cap. quia sanctum [illegible] [illegible] illud Ioannis in Memento vnde excideris, & age poenitentiam, & prima opera fac.

2 Contra [illegible] hanc conclusionem facit, quod poenitens est praeteritum [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] diligentia poenitere [illegible] Secundo facit, quod [illegible] [illegible] poenitere tanquam [illegible] vitalis, & hinc recordatione [illegible] [illegible] [illegible], sed tantum offensa Dei [illegible] debebat.

3 [illegible] quod argumenta colligunt, [illegible] & [illegible] poenitentiae dolere [illegible] Augustini sententia est, [illegible] Thomas. Sed dolor de virtute perdita & [illegible] [illegible] hominem, [illegible] odit peccatum, [illegible] etiam senserat Persius [illegible] verbis.

Magne Pater Diuum [illegible],
Haud alia ratione velis [illegible],
[illegible] in [illegible],
Virtutem videant [illegible] relicta.

Et quod [illegible],

Anne magis [illegible] gemuerunt aera iuuenci?

Est enim hoc [illegible] ca. Sunt qui [illegible].

4 Nota secundo [illegible] [illegible] breuissimum est [illegible], vt tam [illegible], iucundum, [illegible] tempus [illegible] [illegible] tibus [illegible] esse breuem [illegible]. Conformiter ad Apostol. a Dum tempus habemus [illegible] & illud eiusdem b Redimentes tempus [illegible] [illegible]. Et operae pretium quidem [illegible] illud Maronis.

[illegible] tempus,
[illegible],
Stat sua cuique dies, breue & [illegible] tempus,
Omnibus [illegible] vitae.

Et [illegible] [illegible] esse vitae praesentis [illegible] [illegible] Pythagoras [illegible] per [illegible] temporum [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] Homines [illegible] tempore. &c

5 Contra [illegible] [illegible] [illegible] tempus [illegible] longum, [illegible] [illegible] ad se [illegible] longum tempus [illegible] glossa [illegible] Clem. & [illegible] [illegible] [illegible], & Raphael [illegible] [illegible] [illegible] com- [illegible] [illegible] Bartholum, [illegible] [illegible] tempore decem annorum imputatur. [illegible] hominis tempore non [illegible] potius [illegible].

6 Contra [illegible] [illegible] locationem alicuius, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] emphyteutim [illegible] [illegible], id vitam [illegible] [illegible].

7 Ad haec [illegible] [illegible] [illegible] bona [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de quibus in [illegible] [illegible] momentum [illegible] appellat, vitae hominis tempus [illegible].

8 Neque [illegible] esse [illegible] longum & breue, respectu [illegible] eadem [illegible] paucae [illegible] [illegible] Aristotelem [illegible] [illegible] [illegible] Glossa [illegible] explicationem habent, [illegible].

§. INGRATVS.

INgratus enim extitit, qui plenus virtutibus Deum non omnino timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccauit, quia omni bono abundauit. Etiam alio modo offendens in vno reus est omnium quia omnes virtutes patiuntur detrimentum ab vno vitio. Nam si quis cadit in auaritiam, largitatem destruit, & etiam castitatem [illegible], amore enim pecuniae, vel violaret castitatem, vel talem minus amaret. Sic enim [illegible] propter Deum adhuc castitas in eo, vt [illegible] perdere tamen talem minori studio [illegible] vbi videtur inde procedere [illegible] pecuniae: sic quoque & in alijs, quae etsi non [illegible], tamen per exceptionem vnius vi

Marginalia (left): 1 l. Si [illegible] — b In c. sin. ex. de coniunct. — In d. c. cum haberet — c Dicto cap. d. sub fin. cap. admonere 33 q. 2 — e l. 1. c. & non. [illegible] col. fin. de praescript. — f In eod. tit. 4 par. 4 q. 2 col. fin. — g In c. licet, de prob. col. 11. — h Sing. 182. — Alias quod — Supra d. 1. — k De consol. Philosoph. lib. 1 pros. 4. — l In c. considerandi 80. d. — m Apoc. 2. — n Ca. poenitet in supr. d. 3. — o In 4. dist. 4 art. 2 q. 1.

Marginalia (right): a Ad Gal. 6. — b Ad Ephes. 5. — c 13 q. 2 c. in praesenti. — d Clem. 1 de celebr. miss. — e Iob 14. — f C. de longi temp. praescr. — g De reb. eccl. non alienan. — h ff. si ager vectig. vel emphyt. — i In l. 1. § quod autem si [illegible] — k Leg. [illegible] C. de S. [illegible] — l In fin. C. de [illegible] — [illegible] haereditate ff. — n Fabius — o Cons. 10. — p Vitae narratio — q Lib. 3 — In [illegible] 204 — [illegible] — r De eler. ex minister. — s Ca. de [illegible] 41 dist.

tij, vel satis, vel parum minuuntur, vel intentione deteriorantur: vnde omnis virtus amissa cuicunque criminis est deflenda, & de omnibus indulgentia petenda est.

SVMMARIVM.

1 *Peccat magis qui melior, & quare. nu. 3.*
2 *Maior qui melior.*
4 *Virtus sua nemini nocet, sed eius non vsus.*
5 *Circunstantia bonitatis peccantis non confitenda.*

1 HÆc est tertia pars huius cap. ex qua primo nota, cæteris paribus, peccatū eo grauius esse, quo peccans melior est & ita dicit glossa, *a* quo quisq; perfectior est, eo grauius delinquere. Facit, quod magnitudo personæ grauat peccatum, *b* facit illud Iuuenalis, quod retulit glossa. *c*

Omne animi vitium tanto conspectius in se.
Crimen habet, quanto qui peccat maior habetur.

At, qui maiore virtute est, & maiore scientia, maior est, *d* & Ecclesiastic. *e* *Quam magnus est, qui inuenit sapientiam & scientiam: sed non est super timentem Deum.*

3 Facit quia quo quisq; est maior virtute & sapientia, facilius peccato resistere potest, ingratior est Deo, qui maioribus eum ornauit: plus suo malo exēplo alios destruit. Ergo plus peccat. Quod D. Thomas concludit, *f* pro quo est casus hic. Et faciunt, quæ supra in princ. *g* diximus.

Contra tamen hanc conclusionem facit, quod nemini sua bonitas nocere debet: neq; cuiquam sua malitia prodesse. *h* Ergo neq, bonus: quia bonus magis peccat: neque malus, quia malus minus. Præterea apud Deum non est personarum acceptio. *i* Ergo bonum idipsum, quod malus peccat, peccantem non debet magis punire.

4 Ad horum primus, concedo nemini suam virtutem nocere debere; neque dico peccatum melioris ex maiore illius virtute crescere: sed potius ex illius abusu. Quo enim quisque melior est, & peccat, magis abutitur ijs, quę Deus ei dedit, bonis.

Ad posterius concedo. Deum non esse personarum acceptatorem: sed nego esse personæ acceptionem, quando melior magis punitur, quàm alius, eo quia ingratior fuit, & magis peccauit.

Hæc tamen conclusio moderanda est in eo meliore qui ex contemptu, vel coram alijs, aut contra suum votum peccaret: nam ille melior, qui ex ignorantia, vel subreptione, ac in occulto in alijs, quæ contra sua vota nō sunt, peccat, leuius cæteris paribus delinquit, quàm alius malus vel minus bonus: quoniam, vt D. Thomas, *k* aiebat in hæc fere verba: *Peccatum eius, si leue sit, quasi absorbetur a multitudine operibus bonis, quæ facit. Et si sit mortale, facilius ab eo resurgit propter intentionem, quam habet in Deum erectiorem: quæ quamuis ad hoc ... interceptatur, facile ad pristinam reparatur.* Vnde super illud. *l* *Cum ceciderit non collidetur.* dicit Origenes. *Iniustus, si peccauerit, non pœnitet, & peccatum suum emendare nescit: iustus autem scit emendare, scit corrigere. Sicut ille, qui dixerat: Nescio hominem. Paulo post, Cum respectus fuisset a Domino, flere cœpit amarissime. & ille, qui de tecto mulierem viderat, & concupierat eam, dixit voluit, Peccaui, & malum coram te feci.*

5 Non tamen hæc circumstantia est necessario confitenda, nisi quando scandalum timeatur confessarij, vt dictum est. *m*

Secundo nota, per vnum peccatum mortale, perdi omnia bona præterita: & collige declarationem illius, *n* *Delinquens in vno, factus est omnium reus*, quod, ne nimium oneret hoc cap. declarabitur in cap. fin. *o*

§. *ANIMADVERTERE.*

ANimaduertere etiam oportet, & animaduertendo deflere animam proximi, quam Deo fornicator eripuit, vel ereptam in malo confirmauit, etiam quod exemplum excitit mali in operatione sui criminis, cui magis profuisset, si alijs fuisset causa conuersionis. Gemat itaque aliorum vitam in ... corruptam: vel incorruptam non conseruatam: & proximi commodum, quod de dissec. exempli boni. De tristitia doleat, quam bonis peccando intulit: & de lætitia, quam eis non adhibuit. Et non solum cogitet, quid & qualiter fecerit, sed quam iniuste Deum, vt diximus: peccando offenderit Timeat illam Veritatis sententiam: Non potestis duobus dominis seruire. Timeat ergo, ne omnia bona, quæ fecit, dum in vno peccato perseuerauerit, ex contaminatione mali perdiderit: vt qui seruiuit diabolo per crimen, Deo quam obtulit, amiserit seruitutem. Pium tamen est credere, vt recepta Dei gratia quæ in eo destruit omnia mala, etiam priora remuneret bona: vt cum destruxerit quod suū non inuenerit, amet & diligat bonum, quod etiam in peccante plantauit.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum quo manifestius, eo grauius, si cætera sunt paria. nnm 3.*
2 *Peccata notoria grauia etiam post pœnitentiam, missare impediunt.*
4 *Scandalum quid.*
5 *Scandali circunstantia duobus casibus confitenda secundum omnes.*
6 *Peccat qua mulier leuiter se conspectui obiectat illius, quem credit ob hoc in peccatum ruiturum.*
7 *Peccat qui honorem, vel famam sine animo tollendi tollit.*
9 *Scandali circunstantiam confitendam, quando etiam sine proposito inducendi ad peccatum, verisimilis ruendi occasio datur.*
10 *Pœnitentiam bona mortificata restituere, non aūt mortua.*

1 NOta primum cæteris paribus, grauius esse peccatum, quod coram pluribus fit. Tolerabilior est enim culpa, si lateat. *a* Quo enim coram pluribus fit, plus scandali & nocumenti præstat vt habet glossā, *b* tradit Panormitanus. *c* Quia vna ouis morbida totum gregem inficit, *d* & vno peccante cæterorum corda infirmorū percutiuntur. *e* & cæteris paribus, quo peccatum est nocentius, eo est & grauius, vt sentit Augustinus, *f* illis verbis: *Quia vitium naturæ aduersatur, tantum additur malitiæ vitiorum, quantum integritati naturarum minuitur*, & tradit Diuus Thomas, *g* Ad idem facit cap. *Præcipue h* In illis verbis: *Tot mortibus digni sunt Prælati, quot perditionis exempla transmittunt.* & *i* D. Thomas ait, eum, qui publicè fornicatur, quia plus scandalizat, plus peccare: quamuis neq; mentem in id intendat, neq; præualeat illud. Vnde & fur non manifestus duplum, manifestus autem quadrupli punitur. *k* & vi rapientis pœna semper est quadrupli. *l* Facit l. 2. § *at generaliter. m* ex quo Bartholus colligit, grauius peccare, qui publice, quàm qui clam delinquit.

2 Et peccata grauia impediunt à celebratione post pœnitentiam si sunt notoria, quod quidam, parum, quod dolendum est, aduertunt: non autem regulariter, si occulta. *n* Facit cap. *vestra. o*

3 Non obstat l. fin. *p* quæ habet, minus puniendum esse illum, qui clam cum collaterali consanguinea contrahit: quàm qui palā, quia ibi non erant cætera paria. Quoniam qui clam contrahit præsumitur contrahere sciens: qui verò palam, ignorans: at ignorantiam, si modo non est affectata minuere peccatum, dictum fuit in princ. cap. *q*

Est tamen non mediocris difficultas, an huiusmodi circunstantia necessario sit confitenda. Et pro parte affirmatiua facit, quod publice peccare videtur circunstantia quæ prohibetur speciali præcepto de non scandalizando alium, quod habetur Matth. 18. *r* quoniam omne publicum peccatum est scandalum. Scandalum enim ... vel factum ... rectum præbens occasionem ruinæ, secundum Hieronymum, *s* & tradit D. Thomas. *t* At huic contra & omne-

Marginal notes (left): *a* In verb. Ideo. *b* C. homo Christianus 40 dist. *c* In ver tan quam e 2 de transla. præla. *d* C. quanquam 2 q. 7. *e* 21. *f* 2 2 q. 73. artic. fin. *g* In not. 6. *h* C. 1 col. 3 de postul. præl. 2 q. 1. C. quāto l. itaq; fullo. ff. de furtu. *i* Ad Rom. 2. & c. nemt. de iudic. *k* 2. 2. q. 186. art. 1. *l* Psalm. 36. *m* In not. 5 super princ. cap. *n* Iacobi 2. *o* Huius dist.

Marginal notes (right): *a* 2 q. 4. cap. nemo. *b* ... *c* ... *d* C. sea ... 45. dist. *e* C. si mala 2. q. 1. *f* In Tertio de Lib. arbit. *g* 1. 2. q. 73. art. 8. *h* ... *i* In art. 8 prædict. ... *k* ... *l* Instit. de ... *m* ... *n* Cap. fin. de tempo. ord. *o* Cap. fin. de cohabita. ... *p* ... *q* ... *r* ... *s* ... *t* ...

[illegible] peccatum coram [illegible] tune. Secundo facit, quod scandalum est speciale peccatum secundū S. Thomam, a [illegible] [illegible] scandalum quæ supra [illegible]. Tertio facit quod quis in se bonum, propter speciem mali [illegible] [illegible] in scandalum quod si est peccatum mortale, necessario est confitendum: quia tale peccatum sub nulla specie alia committitur, sub qua possit confessio aperire [illegible] [illegible], quod est de se peccatum capitale, si transeat in scandalum, debet necessario sacerdoti manifestari.

Pro parte verò negatiua facit primo, quod scandalum passiuum, quod est ruina in peccatum ex facto, vel dicto minus recto alterius, non est peccatum speciale: quia cadere in peccatum ex dicto vel facto alterius, nō addit specialem deformitatem: scandalum autem actiuum potest esse sine intentione & proposito faciendi alterum ruere, & quæ præter intentionem agentis sunt, non dant speciem peccati, argumento cap. *de occiden.* [illegible] & c. *de cætero*. cum ibi notatis, d ergo neutrum scandalum est necessario confitendum, neque actiuum neque passiuum.

5 Respondeo dicēdum duobus casibus necessario, hanc circunstantiam esse confitendam secūdum omnes: prior est, quando qui publicè peccat, ea mente id facit vt alium in peccatum mortale inducat. Quia hoc est verum ac formatum scandalum, & directo contra præceptum de non scandalizando, e & hoc concludit primum argumentum pro affirmatiua parte factum, quod inter omnes cōuenit. Secundus casus est, quando quis opere, quod suo genere bonum est, aut indifferens: speciem tamen mali habente, ruinæ occasionem præstat. Huiusmodi enim peccatū sub nulla alia specie locari potest, quam sub scandalo, & ideo speciale scandali peccatum, quod diligenter annotauit Thomas à Vio. f Tertius autem & dubius, & frequentior casus est, quando aliquis mortaliter coram alijs peccat: nō tamen ea mente, vt alijs delinquēdi ansam præstet. In hoc etiam casu circunstantiam scandali confitendam asseruerunt multi, & in his Adrianus, g & Maior, h & Syluester, i carpens Summam Pisanellam, quæ habet B. Thomam, k tenere non esse peccatum scandali speciale, peccatum illud mortale coram alijs factum, per quod, qui peccat, alterius videntis ruinam non procurat. Paludanus etiam, l concludere videtur, paria esse facere aliquid, quo cures alium ad mortale ducere: & facere aliquid, quod suapte natura est ad illud inductiuum.

6 Quod ipsum ait Antoninus, m dicit eam fœminā mortaliter peccare, quę credens & aduertens, aliquem eius visu cadere in eius concupiscentiam parui facit illud, & se illius aspectui indifferenter offert: non vt inducat illum in eam concupiscentiam: sed vt satisfaciat suæ voluntati, & leuitati excurriens fortè per vias: manens in ostio, aut in fenestra, quo sua pulchritudo laudetur, vel ob aliam vanitatem. Facit quod qui dicit aliquam contumeliam alicui, no quo ipsum dehonestet: sed, quo fortè corrigat, vel cum eo iocetur: si sequatur dehonestatio, contumelia est, secūdum D. Thomam. n Similiter & qui alterius malum ex animi leuitate, sine animo illum infamandi profert, si ex hoc sequatur infamia, peccatum detractionis committitur, & necessaria est famę restitutio, vt ait S. Thom. o

7 Ex quibus colligitur, id, quod est detractio materialiter, & per accidens, reduci ad detractionis speciem, si fama læditur: similiter & contumeliam, si honor læditur. Ita ergo scandalum per accidens, si inde sequatur ruina alterius, ad scandali speciem reducitur. Tertio facit quod definitio scandali tota conuenit peccato mortali publico [illegible] sine inducendi alios ad peccatum animo fiat. Quarto facit, quod stat aliquid esse accidens alicui vno respectu, [illegible] essentiale alteri: vt coloratum accidit homini inquantum homo est: essentiale verò est, inquantum est album. [illegible] ratione licet peccato publico eius, qui non prætendit scandalizare, sit accidens scandalum, inquantum est aliud peccatum quam scandalum; inquantum tamen est publicum [illegible], videtur ei essentiale. Per quæ videtur concludi [illegible] non sufficere confiteri peccatum, si est publicum, [illegible] alijs factum, nisi & hoc ipsum confiteare.

Contra tamen hanc conclusionem facit, quod [illegible] mas a peccato [illegible] possibile, qui alteri [illegible] turpitudinis quidem [illegible] peccato mortali [illegible] stè quibus fecerit [illegible], & super [illegible] mentum speciale scandali peccatum [illegible] [illegible] a Vio [illegible] probat, & idem repetit [illegible] quod [illegible] ponit differentiam inter [illegible] ctionem [illegible] in publico [illegible] & [illegible] dalizare per actionem mali speciem [illegible] huius prior nec formaliter, nec reductiuè formam speciei scandali [illegible] esse peccare etiam constantius [illegible] non variant speciem. Posterior verò actio reductiuè spectat ad speciem scandali, quia nullam aliam rationem peccati habet: & tamen [illegible] malum.

9 In hac re valde quidam, nec minus dubia nihil occurrerat in lectionis [illegible] [illegible] derem. [illegible] nunc [illegible], quæ iustior sit sententia dicendum quoties peccatum alicui persona fit, & coram talibus, quibus probabile est ac verisimile nouam occasionem ruinæ per illud dari: totam circunstantiam iubere necessario confitendam, vt priores partis assertores aiunt. Quæ verò coram talibus peccatur, quibus non est probabile neque verisimile dari per illud nouam ruendi occasionem: tunc circunstantiam huiusmodi non a [illegible] esse, vt posterioris partis assertoribus placet. Verbi gratia: fornicatur qui coram eis, qui ad fornicandum parati erant, vel fecit aliquos esse alterum coram viris egregiè mansuetis, de quibus credere par est, huiusmodi percussione non esse ad percussionem alliciendos: aut castrametatus est alicubi exercitus quispiam, milites passim vineas ingrediuntur, & vuas edunt [illegible], & quę forte sunt amicorum. Sexcenta id genus alia exempla proponas, in quibus adeo, qui videt, ad peccandum est illectus, vel à peccando semotus, vt alterius exemplo, nil moueatur.

Ex quibus infero ad constituendum aliquid in vera scandali specie, non sufficere actionem [illegible] [illegible], & suapte natura occasionem ruendi alijs [illegible] & qualitas illorum, coram quibus ea fit, verisimile faciat viro prudenti occasionem cadendi dedisse, licet fortè ipsi non cecidissent.

Secundo subinfertur, verbum illud: *Prabens occasionem ruina*, in definitione scandali suprapositū non esse ita exponendum, id est, suapte natura malum: sed quod scandalizandi mente fit, aut verisimiliter, ac probabiliter ad ruinam & peccatum videntem prouocat.

Contra tamen hoc facit, quod Petro dictū fuit à Christo: *Scandalum mihi es*. d at non erat verisimile Christum scandalizandum.

Respondeo primo aliquibus videri illud peccatum Petri non fuisse scandalum. Sed hoc verbis Euangelij repugnare videtur: habent enim illa fin: *Vade retro me sathana: quia mihi scandalum es*. Quare [illegible] primo illud Petri peccatum verum scandalum fuisse: quia per illud [illegible] Christi passionem impedire: & ita erat scandalum formale, sine formatum.

Secundo respondeo, quod Petro, vt erat tunc affectus * qui nondum satis Christi diuinitatem nouit, verisimile debuisset esse, quod ipse dicebat, scandalizare potuisse Christum.

* Qui nondum satis Christi diuinitatem. D *Petrus cum hoc esset a Christo dictum plane diuinitatem eius nouerat, cum paulo ante in hoc ipso cap. cum esset insigniter confessus dicens, Tu es Christus filius Dei viui.*

NOta secundo ex illis verbis: *Dei gratia, quæ [illegible] dictauit omnia mala etiam priora remunerat bona*, per pœnitentiam restitui pœnitenti omnia bona, quæ fecerat ante peccatum.

10 Quod est verum de bonis mortificatis per peccatum mortiferum, quæ videlicet facta fuerunt in gratia, & aliquando vixerunt: non tamen de bonis factis in peccato mortali, & ideo semper mortua fuerunt. Quod copiosè tradit Gabriel, e & præstius Maior, f & ante illos D. Thomas. g Quod latius expressimus in ca. *primo*. h vbi tenuimus peccatorem semper ad maiorem resurgere gratiam.

a In præalleg. parte c. In summa 3. pars. q. 19 cap.
c 21 q. 1.
d De homicid.
e Matt. 18. ca.
f In 2. 2. q. 43. art. 2 sub fin. addit. 1.
g In 4. de confessione q. 4. col 4.
h In quarto d. 38 q. 3.
i In verb. Scandalum. q. 2. in fine.
k 2. 2. q. 43 art. 3.
l In quarto d. 38 q. 7. col. 2. vers. 3.
m 2. p. tit. tit. 7. c. 4. §. 4. col. 1. & in col. 6.
n 2. 2. q. 72. art. 2.
o 2. 2 q. 73. art. 2.
2. 2. q. 43 art. 3
* Verb. scandalum
c In prædict. art. 1.
d Matth. [illegible]
e In quarto d. 14. q. 2.
f In eod. q. [illegible] d 22 q. [illegible]
g In 3 part. q. 89. art. [illegible]
h Supra. d.

§. IN HIS.

IN his omnibus dolens aut relinquat [illegible], aut saltem illa, quæ sine admixtione mali non sunt administrata, vt mercatura, & militia, & alia, quæ vtentibus sunt nociua: & administrationes sæcularium potestatum, nisi his vtatur ex obedientiæ licentia.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitenti consulendum, vt a periculosis officijs abstineat.*

1 EX his verbis notandum est, qui ex animo [illegible] debet ab officio, etiam licito, si sunt periculosa, [illegible] sine peccato exerceatur, qualis est mercatura, & qualis militia. Quod verum est [illegible] consilio, non tamen de præcepto, vt dicetur in duobus capitibus sequentibus, quorum est hæc dos peculiaris.

§. PONAT.

POnat se omnino in potestate iudicis, in iudicio sacerdotis, nihil sibi reseruans sui: vt omnia eo iubente paratus sit facere pro reparanda vita animæ, quæcunq; faceret pro euitanda corporis morte, & hoc cũ desiderio quia vitam recuperat infinitam, vt Deus, cum gaudio enim facere debet immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitens pœnitentiam impositam sibi suscipiat de consilio, nõ de præcepto. n. 6. si discreta est, n. 7. nisi talis præcipiatur, quæ etiam non iubente confessario subeunda sit. nu. 9. & 13.*
2 *Omnino: hæc vox quid significet.*
3 *Peccat mortaliter, qui superiori non paret.*
4 *Pœnitentia qualis nimium melancholico non subeunda.*
5 *Pœnitentia condigna minor peracta non liberat in totum.*
8 *Pœnitentiæ parum discretæ exempla.*
10 *Peccatum de non peccato efficit contemptus.*
11 *Confessario cur non parendum necessario, iudici autem exteriori sic.*
12 *Pœna cum varia est, cuius optio.*
14 *Pœnitentia ingrediendi religionẽ non necessario acceptanda.*
15 *Pœnitentiales canones ad quid statuti.*
16 *Intellectus cap. x. de pœnit. tangitur.*

1 NOta primo ex hoc §. pœnitentem * ad acceptandã totam pœnitentiam ei à confessario impositam teneri. Quod colligitur primo ex illis verbis: *Ponat se omnino in potestate iudicis.*

2 Ponderando primum illam dictionem, *Omnino,* * siue significet sine aliqua pactione, coditione, vel modo iuxta glossam memorabilem, quæ est prima c. *ex parte. a* siue significet ipsa mente, iuxta glossam in. *b* putatam singularẽ à Ludouico Romano, *c* cui tamen similis est in auth. *qui rem. d* siue, quod germanius est huic textui totaliter siue in totũ, [illegible] textum iuncta expositione Archidiaconi quem alij [illegible]. *e* Ponderando secundo, quòd ait, *Nihil sibi reseruans.* Tertio, quòd ait: *Omnia eo iubente paratus sit facere.* & quarto, quòd ait, pœnitentem debere suscipere tantã pœnitentiam, si ei imponatur, quantam susciperet pro euitanda corporis morte, & cõfirmatur per illud: *Si quis principi non obedierit, morte moriatur.* vt habet ca. 2. *f* iuncto c. *per venerabilem. g*

3 Per quæ concluditur, peccatum mortale peccare, qui Superiori non paret: at [illegible] confessarius superior & præfectus confitentis est, etiam si [illegible] fuerit Papa, vt habet glossa putata singularis. *h* quæ [illegible] habetur c. *nemo. i* Facit tertio, quod id [illegible] parere [illegible] est, nisi ab eo iuste appellet. *k* Facit quarto, quod si [illegible] dimittere cõcubinam, [illegible] periculose committit, confessarioi præceperit [illegible] tenetur confitens [illegible] Richardum receptam. *l* Facit quinto, [illegible] obedire confessario debentis [illegible] secundum [illegible]

A protestationem [illegible] *a* [illegible] *b* Facit sexto, quòd hæc [illegible] pliciter, & [illegible] pœnitentiam [illegible]. Tres [illegible] partem [illegible] D. Thomas & Paludanus, *c* [illegible] quo mouentur [illegible] tam tenent [illegible] Monti, [illegible] Abulensis. *k* Quod [illegible] sentit Rossi [illegible] & licet non [illegible] videntur ipsum [illegible] dicitur Panorm. de constitutione Syndicorum [illegible]

B verbis. *Tenetur, [illegible] quidquid iniunctum [illegible] seruare tanquam ab ipso Deo ore fuerit [illegible] latum.* [illegible] quòd potest confessarius absoluere, quo ad culpam [illegible] etiam quo ad pœnam ligare quia Euangelium [illegible] loquitur de pœna, quàm de culpa. [illegible] gis: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis,* ita [illegible] dixit: *Quorum retinueritis retenta sunt.* Facit l. *qui condemnat* [illegible] & glossa ca. *cui inferior l* Etiam nuper longo tempore post hæc edita declarauit Concilium Tridentinum hæc [illegible] illum, qui dixerit non esse datam sacerdotibus potestatem ligandi, sicut soluendi. *m*

4 Contra tamen hanc conclusionem facit primo, quod

C fieri potest, vt a confessario pœnitentia imprudenter imponatur * confitenti, puta si melancholico, & ad desperationem prono imponantur ea, quæ augmentent melancholiam & tristitiam: quale dicitur esse panis & aquæ [illegible] tum ieiunium, qualis & vitatio honestarũ recreationum [illegible] cum honestis personis. Secundo facit c. *significauit. n* quo habet propter austeras pœnitentias non esse pœnitentes à seruitio Ecclesiæ retardandos. Facit, quod [illegible] Hostiensis *o* potius solam orationem dominicam iniungendam esse pœnitenti, quàm dimittere illum insolutũ. Quin & Thomas, *p* ait tantam posse pœnitentis esse indispositionem, vt sine vlla penitus pœnitentia posset absolui, modo pœ-

D nitens velit saltem in Purgatorio satisfacere. Facit etiam consuetudo tam confitentium quam confessariorum, neque imponentium, neq; acceptantium pœnitentias peccatis condignas.

5 Facit quod pœnitentia iniuncta à sacerdote, si non est tanta, quantam peccata confitentis exigunt, non erit ob eam peractam absolutus a tota pœna, secundum S. Thomam & alios, *q* & est glossa 8. *r* inter cómunes contra glossam in c. *men, uram s* quam ibi alias reprehendimus. Est & contra multos nostros doctores, qui eam male probarũt. Sicut ergo pœnitentia iniuncta, & acceptata & peracta nõ liberat penitus à purgatorio: ita videtur æquum, ne quis cogatur illam iniunctam suscipere.

E 6 Per hæc videtur tenenda hæc pars posterior, scilicet cõfessum peccata sua optimè quidem facturum, si pœnitentiam discretè sibi taxatam acceptauerit: & acceptatam peregerit: non autem ad id vllo præcepto obligari. Sed satis esse, quod ea sit mente, quo velit in hoc sæculo, vel in purgatorio de eis satisfacere saltem ad hoc, vt possit ille à sacerdote absolui: si voluerit eum absoluere, vt latius dixi plena breuitate declaraui in Man. confes. *t* Si tamen noluerit eum absoluere, nisi totam, quam iuste illi [illegible], pœnitentiam acceptet, [illegible] è potest ei negare [illegible] nem. iustè quoq; potest pœnitens alium adire confessarium; cui confiteatur ex integro, [illegible] ei pœnitentiam impositum recedat. Ad [illegible] ea, quæ addo in c. *contrarium. v*

8 Non dixi tamen supra [illegible] *taxatam.* Quia si indiscretè [illegible] co ieiunium panis & aquæ [illegible] um honestarum [illegible] poneretur [illegible] non acceptaret [illegible] dum Richardum [illegible] esse ipsi [illegible] qui debil [illegible] facit, aut [illegible] horarijs [illegible] dis [illegible] vel magnæ [illegible] num onus [illegible] quo [illegible] confitenti [illegible] ita [illegible] *z* [illegible]

a 1. de offi. deleg. b In l. 9. c si pecuniam ff. de verb. Omnino. c Singul. 1 d C de SS. ecclesi. e In c. si bene fi... de prab. lib 6. f De maior & obed. & 1 Reg. 15. Deut. g 11 q 3. cap. absit. h ... i ... k ... l In 4 d. 18. art 8 q 5

[illegible] l ff de re iud. De maior & obed. & ... m In ... 14 c. 8 & can 13. n De pœn. & remiss. o In summa de pœn. & remiss. §. & an. p In 4 ... q In 4 d. ... r ... 1. de pœnit. & remiss. s De pœn. d. ... t C. 26. n. 26 v Num. ... x In 4 d. ... art 5.

est visus præter Deum pœnitentiam penitus æquam, & quæ non sit maior condigna, vel minor arbitrari, vt latius probatur in illo cap. *men*[illegible].

9 Non obstant in contrarium adducta, non enim primu, scilicet, hoc nostrum est. Responderi enim primo potest, huius c. auctorem in hac quoq; parte, sicut in alijs multis cōsulendo agere, non præcipiendo etiam quando pœnitentia prudenter imponitur; quippe imprudenter imposita etiam de consilio non est suscipienda ad sensum proxime dictum. Secundo responderi potest, intelligendum esse de his, ad quæ cōfessus tenetur, secluso cōfessarij præcepto: qualis est restitutio, quæ cessatio quædam à peccato est, vt exorditur Adrianus. *a* & probatur in c. *sæpe*. *b* Qualis item est euitatio cōuersationis illarum personarum, quæ dant ei proximam delinquendi occasionem, secundum Richardum. *c* Tertio responderi potest exponēdo verba illa, *Ponat se*: &, *Paratus sit*, pro non contemnat.

a In 4. de sacra pœnit.
b De rest. spol.
c In d. 18 ar. 3.

10 Contemptus enim efficit, vt peccatum sit, quod alioqui non esset. Qualis est contemptus consiliorum Christi Seruatoris nostri vt habet glossa celebris & communiter recepta in cap. *quis autem*. *d*

d 10. dist.

Primus tamen intelligendi modus germanior videtur.

Ad secundum respondeo, illud: *Si quis principi non obedierit, morte moriatur*. cum similibus intelligendum esse de his, quæ etiam volenti, nolenti iuberi possunt; non de his, quæ volenti tantum: qualis est hæc pœnitentiæ iniunctio.

11 Et si quis dicat, quæ fuerit ratio, quòd iudex exterioris fori delinquenti velit, nolit, pœnam meritam imponere potest: iudex autem interioris hoc non potest: Respōdeo quòd forum internum tantùm animæ pœnitentis vtilitatem respicit: & ita pœnitentia in eo foro iniuncta, quasi mandatum in ipsius vtilitatem factum in consiliū transit iuxta l. 2. *e* Quamuis differat ab illo: quia hæc pœnitentia acceptata necessario adimplenda est, argumento c. *tempora*. iuncta 1. glossa, & iuncto c. sequenti & præcedenti, *f* illud autem mandatum etiam post acceptatum non ligat. *g* Est & alia ratio: quia diuina clementia videtur ob fragilitatem nostram dedisse nobis opinionem satisfaciendi ei vel hic, vel in purgatorio, vel ad arbitrium alterius cōfessarij, iuxta ea quæ proximè dicta fuêre. *h*

e §. h. ff. mandat.
f 26. q. 7.
g Dict. l. 2.
h Num. 6.

12 Et quando in pœnis datur optio per verbū ad ipsum reum relatum satisfacit subeundo illam, quam elegerit vt dicit glossa, *i* Bartholus. *k* Panormitanus in c. inter cæteras de rescr. vbi latè Felinus. *l* Non dixi: quando pœna alternatiuè imponitur, sed quādo pœnæ optio reo datur. Quoniam non sum ignarus communiter teneri, electionē pœnæ alternatiuè positæ ad iudicem regulariter pertinere, vt habet glossa & Dominicus *m* & Archidiaconus, *n* glossa, Panormitanus & Imola, *o* glossa finalis, Panormitanus & Ananias, *p* quamuis Bartholus, *q* contradixerit, quando verba nec ad iudicem referuntur, neq; ad partem.

i In l. quicunque. C. de ser. fug.
k In l. 1. § expilatores ff. de effractio.
l Col. 4.
m In c. fraternitatis. 34. d. gloss. 3.
n 21. q. 2. in summa
o In c. à crapula de vita & honest. cleric.
p In c. sicut. de Iudæis.
q In illo §. expilatores.

Ad tertium eodem modo respondetur, quo ad secundum.

13 Ad quartum concedo, pœnitentem ad acceptandam pœnitentiam teneri, quando illa est talis: ad quam faciendam obligatur pœnitens sine vllo confessarij iussu: qualis est malarum & periculosarum conuersationum vitatio: qualis est malè ablati restitutio. Per quod soluitur & quintum.

Ad sextum eo modo respondetur, quo ad primum.

Ad septimum concedo, graues auctores esse pro contraria sententia: graues item esse pro nostra, & præterea consuetudinem generalem, quæ legum optima est interpres. *r* Et ad c. illud *statuimus*. *s* respondeo, nō agere illud de pœnitentia interioris fori: sed exterioris quod facile colligas ex illis verbis: *Per episcopum suum pœna subdatur inferius annotata*. Imo & ex eiusdem verbis, quæ Maior citabat, videlicet, *Si renuerit recipere, ac perficere pœnitentiam supradictā, Ecclesiæ interdicatur ingressus, & in obitu ecclesiastica careat sepultura*. Nam nō est muneris & potestatis confessarij ingressu Ecclesiæ interdicere pœnitentem, qui noluit pœnitentiam suscipere, vel iniunctam implere. Neq; ecclesiastica illum priuare sepultura. Neq; ad hunc modum reuelare confessiones: Idem colligitur etiam ex secunda parte illius cap. ibi, *Coactione Episcopi adhibita*. Et quidem demiror, Maiorem virum alioqui doctum, & canonum non penitus ignarum ad hoc illud cap. citasse.

r Ca. cum dilectus de consuet. l. minime. ff. de legib.
s De maledicis.

Ad octauum respondeo, illud Rabani de pœnitentia iniuncta & acceptata intelligendum, sicut & pleraq; alia Sanctorum dicta.

Ad nonum concedo, confessarium posse quidem ligare ad pœnam, sicut & absoluere à culpa: sed constat inter omnes non posse absoluere nolentem sed tantum volentem. Et ita concedo, posse ligare quidem eum volentem, & pœnitentiam acceptantem: sed non consequitur, hoc posse etiam nolentem, & in purgatorio, vel per alia opera bona satisfacere pro peccatis deliberantem: aut certe volentem iterum alteri confessario, à quo minorem expectat pœnitentiam, confiteri.

14 Ex quibus infertur primo, non teneri pœnitentem ad acceptandum religionis ingressum in pœnitentia sibi iniunctum: quia religionis ingressus voluntatis est, & præcipi non potest. *a* Neq; textum nostrum, qui aliquos in diuersam partem videtur mouisse, contradicit *b* vt per se patet Non enim simpliciter ait: *Relinquat saeculum*: sed *subiicit*. *Aut saltem illa, quæ sine admixtione mali non sunt administrata*.

a Ca. integritas 32. q. 1.
b In vers. præd. In his.

Neq; obstant canones illi, qui citantur a glossa, *c* scilicet, c. *si ille*, *d* & c. *admonum*. *e* & c. *de lapsis*. *f* cap. *admonere*. *g* c. 3. *e*. de pœnis, quibus cauetur, aliquem esse in monasterium ad agendam pœnitentiam recludendum. Quia primo illi textus in foro exteriori loquuntur, nos de interiori agimus, quæ in hoc differre supra diximus, & quæ diuersitatis sit ratio ostendimus. Secundo, quia diuersa sunt, aliquē effici religiosum, siue monachum, & ad agendam pœnitentiam intra monasterium includi. Hanc conclusionem tenet Cardinalis supra, *h* & S. Thomas. *i*

c Cap. si ut. 10. q.
d [illegible]
e [illegible] dist.
f 11. q. 6.
g 33. q. 2.

Infertur secundo, non esse verum, quod Cardinalis ait hic, *k* scilicet, sacerdotem posse iniungere alicui pœnitenti quiddam grauius: quam sit religio: scilicet carcerem perpetuum, quo semper solo pane vescatur, & aquam solam potet.

h In §. dolentium col. 3.
i In 4. d. 16. in expositione litteræ.
k Column 4.

Infertur & tertio, canones illos 47. pœnitentiales, quos colligit. Hostiensis, *l* non esse in hoc institutos, vt pœnam in eis contentam pœnitenti volenti, nolenti confessarius imponat: sed vt volenti tantùm iniungat: aut iudex ecclesiasticus in foro pœnitentiali exteriori, id est cum agitur ad pœnitentiam, tantum eam subire præcipiat.

l In summa de pœn. & remiss.

Infertur & quarto, c. 1. de pœn. & rem. *m* quod habet; *Manifesta peccata non esse occulta correptione purganda*, non habere locum in foro conscientiæ penitus interiori: quoniam pœnitens non potest à confessario cogi, vt etiam pro publico peccato pœnitentiam publicam subeat. Quod tenuit Antoninus, *m* dum allegat Speculatorem, *n* qui sub finem ait, pro certo peccato occulto non esse pœnitentiam certam infligendam, prout faciūt religiosi, hoc ideo, ne peccatum percipi possit. Allegat constitutionem quandam Alexandri quam tamen suo tempore non haberi asserit. In cuius additionibus Ioannes Andreas clarius hoc decidit. Monaldus item, *o* & D. Antoninus. *p* Quod tamen latius tractabitur in c. 1. infra, *q* Adde ijs ea, quæ de pœnitentia iniuncta a confessario adduntur infra. *r*

m In cap. 1.
n In tit. de pœnit.
o In tit. de pœn publica & priuata
p 3. part. tit. 14. c. 17. § 6.
q Dist. seq.
r Dist. seq. à num. 31. vsq. ad num. 50.

§. SEMPER DEPRECETVR.

SEmper deprecetur Deum certus de venia, qui omnibus modis, & sine omni tædio dubius rogaret potestatem terrenam, abstineat a multis licitis, qui per libertatem arbitrij cōmisit illicita. Semper offerat Deo mentem, & cordis cōtritionem: deinde & quod potest de possessione: tunc quod offerat Deo, securus offerat. Respexit enim Dominus ad Abel, & ad munera eius sed prius dicit, ad Abel, quam ad munera eius, Sumens enim mētem, quam cognouit humilem & puram, remunerauit eius largitatis munera. Ad Cain verò non respexit, neq; ad eius munera, mentem enim eius quam viderat, quoniam non cognouit, eius munera non recepit. In iudicio itaq; cordis cōsideran-

da est eleemosyna tribuentis: nec iam considerandum est quantum, sed qua mente, qua affectione dat, quod potest. Vidua enim duobus, quę habuerat, minutis larga, plus omnibus posuit. Qui ergo sua peccata redimere vult temporalium oblatione, caueat vt prius offerat mentem.

Luc. 21.

S V M M A R I V M.

1 *Offerre se Deo quid.*
2 *Pœnitere semper peccati admissi, & illud conterere oportet, nō de præcepto, sed de consilio. n. 3. Scrupuloso vero nec de consilio. num. 4.*
5 *Semper, Indesinenter, & alia similes voces, quomodo intelligenda.*
6 *Deus omnia nouit notitia simplici, non item approbatiua.*

NOta primo ex illis verbis: *offerat mentem*, mentem & animam suam offerre Deo esse agnoscere eum suæ creationis principium, & suæ beatificationis finem: atque ideo suam ei præceptisq; ipsius voluntatem subijcere, iuxta mentem D. Thomæ *a* Quod vtinam frequenter non tam verbis, quàm mente ac pectore integro agamus: rem veluti omnium sententia pijssimam, & totius tristitiæ depellendę antidotum aptissimum, ac Christiano dignissimum. Ad quod ethnicus ille Persius veluti e longinquo rem nō satis sibi notam speculatus, innuere videtur, cum ait.

a 2 2 q 83. art 3.

C *Discite que ò miseri, & causas cognoscite rerum.*
Quid sumus, & quonam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metæ quàm mollis flexus, & vnde,
Quis modus argento, quid fas optare, quid asper
Vtile nummus habet?

Quæ ponit Augustinus. *b*

b Lib. 2. de Ciuit. Dei. c. 6.

Nota secundo ex illis verbis: *Semper offerat Deo cordis contritionem*: eum, qui mortaliter peccauit, semper in hac vita debere illius peccati pœnitere, & illud semper conterere. Facit cap. *pœnitentia a* ibi: *Continue est dolendum de peccato*, & ibi: *Pœnitere enim est pœnam tenere, vt semper puniat, &c.* Facit cap. *si Apostolus. d.* ibi: *Pœnitenti quid præter plorare restat? quid, nisi semper dolere in vita: vbi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia.* Facit & cap. *pœnitentiam. e* ibi: *Canis reuersus ad suū vomitum, & sus lota in volutabro luti.* Quorum adagiorū prius ponitur Prouerb. 26. cap. posterius vero in 2. Petri. 2. cap. & vtrumque dilatatur in Chiliadibus & facit cap. *Iudas. f* ibi, *Nullum inuenitur delictorum tale remedium, sicut eorum continua memoria.*

c a. supra d 3. d Ead d 3. e Eadem dist. f Ead. d. 3.

Contrarium tamen tenendū est: pro quo est illud Nahum. *g* *Non iudicabit Deus bis in idipsum*: Habetur in ca. *quid prodest. h* Facit c. *at si clerici. i* Facit quod supra in glossa summæ, *k* est dictum non teneri quem ad conterendum iterū vnum peccatum mortale semel contritum: neq; ad conterendum non cōtritum, nisi certo tempore. Facit, quod Paludanus ait, *l* non teneri peccatorem ad semper dolendum de peccato: sed satis esse quod semel conterat illud; & nunquam sibi ... complaceat.

g 1. cap. h 33 q. 5. i § de adulte ... de iudic. k Hmus dist l In quarto d 17. q 1. col 4.

4 Non obstat hic versus quia primo respondeo, eū procedere de consilio, sicut pleraq; alia huius ca. Quin & videtur laudabile, non se in his occupare illum, qui scrupulosa phantasia cum mentis inquietudine timens, se nō esse contritum id faceret, per illud, quod in simili Thomas a Vio dixit, *m* scilicet confessionis sacramentalis frequentationem rem quidem de se optimam esse regulariter ac medicinam, magnopere quem in timore Domini conseruantem; at cū fit ex scrupulosa & inquieta phantasia, conscientia iterandæ ac reiterandæ confessionis concipiendo, maxime nociuam esse: ac talem scrupulosum credere debere se confessum peccata, etiam si certo non meminerit: modo neq; contrarium recordetur, & sciat, se mediocrem diligentiam in reminiscēdis peccatis posuisse, quod memoria tenendum commendo.

m In 5. conditione confes ...

5 Secundo respondeo illam vocem, *Semper*, exponi debere temporibus à iure determinatis. Quod in simili facit glossa in ca. *nunquam de manu tua psalteriū cadat. n* Ibi enim glossa *o* ait, id est, horis constitutis, & glossa ca. *si quis. p* verbum, *Indesinenter* exponit, id est, *Horis statutis*, & glossa in

n De cons. d 5. o In verbo, Nunquam. p 36. dist.

A cap. *bi qui. a* verbi illo, die noctuq; ... tu: & l. *si quis ita. b* quæ habet, cum, cui ... vt cum filijs habitet, non teneri ab eis ... ... tis commanendum.

a 23 q 1 b ff de cond. & demonst.

NOta tertio verba illa *Mentior Cain Deus non cognouit* quæ videntur innuere esse aliqua, quæ Deus minime nouit. Facit illud, *c* *Non noui vos*, & refertur in c. *prophetauit. d* Facit & illud. *e* *Nouit Dominus viam iustorum*, quia non nouit viam impiorum.

c Matth 6 & d ... e Psalm 1.

Sed contra hoc est cap. *nouit ille, qui nihil ignorat* de iudicijs. & illud. *f* *Omnia nuda & aperta sunt in oculis eius*. & refertur in cap. *Deus omnipotens. g*

f Ad Hebr. 4. g 2. quæst. 1

B Hanc difficultatem latius tractō in repet. c. *Nouit.* de iudic. Huic loco satis est dicere verbum illud; *Non nouit*, non accipi pro simplici notitia & cognitione: sed pro notitia commendatiua & approbatiua; qua Deus psalmo primo dicitur peccatores minime nosse. Qua item dicitur haud nosse fatuas virgines apud Matthæum. *h* & in illo c. *prophetauit.* quod glossa ibi pulchra declarat, & in presenti insinuat. Nouit ergo Deus omnia, & in his Cain, & alios peccatores notitia & cognitione simplici: non nouit autē Cain, neque malos alios noscit notitia approbatiua.

h Matth. 25.

§. CAVTVS.

C CAutus sit pœnitens, ne verecundia ductus, diuidat apud se confessionem, vt diuersa velit diuersis sacerdotibus manifestare. Quædam enim vni celant, quæ alijs manifestanda reseruant: quod est se laudare, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere, ad quam per frusta totam putat peruenire.

S V M M A R I V M.

1 *Confessio integra sit omnium peccatorum, intellige mortaliū n. 2. aliàs non detectorum. n. 3.*
4 *Confessio peccatorum sine contritione, & sine attritione iusta detectorum non iteranda.*
D
5 *Confessio integritatis ratio necessario concludens nulla reddi potest, sed lege id iusta est cautum, nu. 7. nempe à Christo lata, n. 8.*
6 *Morbi corporis, & vitij animi medela conditio longe diuersa.*
9 *Peccata venialia difficilia intellectu ac cognitu.*
10 *Peccata, quorum solutio Superiori reseruatur cōfitens, quid faciet? Omnia Superiori confiteatur. n. 11. aut reseruata tantum prius illi, & postea illa cum omnibus alijs inferiori. nu. 12. aut prius inferiori, reseruata. n. 13. vel a Superiori committatur inferiori reseruati reseratio, quod tamen non est sine omni periculo. n. 14. & 15. Est modus alius quintus maxime vsurpandus. num. 16.*
E
17 *Peccata reseruata confitens sic interrogetur.*
18 *Confessio legitima per accidens aliquando non integra.*
19 *Absolutio vna e duabus conflatur, immo aliquando e tribus & quatuor n. 22. quo casu postrema gratiam sacramentalem operatur. num. 21.*
20 *Sacramentum vnum à multis personis, & diuerso tempore conficitur.*
23 *Absolutio reseruatorum superioris sacramentalis contra Adrianum.*
24 *Excommunicatus prius ab excommunicatione, quam peccatis soluendus.*
F
25 *Excommunicati professio valida, matrimonium item. n. 26. Missa item. n. 27. & confirmatio. n. 28. ordo item. n. 29. Ergo & confessio & absolutio. num 30.*
31 *Confessio & absolutio informis valida.*
32 *Peccata reseruata desinunt esse talia, si quis ea oblitus, & alia confessus a confessario potestatem habente absoluere vniuersaliter absoluatur ab omnibus.*
33 *Absoluo te in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. hac verba etiam censuras comprehendere.*

1 NOta confessionem esse debere integram ... tus in c. fin. infra, ibi: *Falsa pœnitentia est, cum spre-* Eadem.

tis plu-

a De pœn. & remiss. *tis plerisque de vno solo agitur pœnitentia.* Facit c. *omnis.* a ibi. *Omnia peccata sua.* Facit c. *Non potest quis gratiam Dei cœlestis accipere, nisi prius purgatus fuerit ab omni sorde peccati, supra,* b *& quædam impietas infidelitatis est ab illo, qui iustus est, & iustitia, dimidiam sperare veniam.* ca. *sunt plures.* c vbi adducitur illud miraculum, d elatum, quo Saluator noster surdum, mutum, & à dæmone vexatū penitus ab omnibus liberauit.

b Dist. 1.
c Supra d. 3.
d Matth. 12

Intelligenda tamen est hæc conclusio primo quo ad peccata mortalia, non venialia, vt habet glossa secunda recepta. e

e In illo c. omnis. de pœn. & remiss.

2 Intelligenda item est secundo de peccatis quæ aliàs non fuére legitimè confessario manifestata: nam quę quis semel legitime confessus est, & ab eis absolutus, non tenetur illa vnquam iterum confiteri, etiam si forte, quando confitebatur, iustam contritionem non habebat, neq; attritionem talem, quæ virtute sacramenti in contritionem transiret per ea, quæ infra, f dicentur.

f In solut. septima diffi-cultatis.

4 Circa tamen hanc conclusionem multæ incidunt difficultates. Prima, quòd nulla ratio, quę necessario cōcludat, adduci potest, probans omnia peccata vni sacerdoti necessario confitenda. Secūda, quod textus hic nihil probat, nisi de illo, qui ex proposito diuidit confessionem ob verecundiam, vel ob alium finem. Sed neq; cap. *omnis.* g ad hoc cogit. Tertia, quod Psaltes ait. h *Delicta quis intelliget?* quasi dicat, *Nemo.* at, quod quis non intelligit, non potest confiteri, argumento l. *Labeo.* i & cap. *si autem.* k Quarta, quòd pœnitentia est secunda tabula post naufragium, l quæ sunt verba Hieronymi ad Demetriadem: sed per peccata venialia nemo naufragatur. m Aptior textus in c. *de quotidianis.* n Ergo nō tenemur cōfiteri venialia. Quinta, quod est dare casum, in quo pœnitens omnia vni confitendo daret occasionem peccandi confessario: vt si mulier probabiliter putaret se sollicitatum iri à confessario, si se fornicatam fuisse confiteatur: vel probabiliter arbitretur, eum ad luxum mouendum, si ei suam turpitudinem patefaciat. Sexta, quod sunt casus, in quibus nō potest absoluere confessarius, iuxta glossam singularem, o & ita tūc frustra fieret confessio ipsi confessario. Septima, quòd constat frequenter quem obliuisci aliquod peccatum ex multis; & ita illud non confiteri: at ipsum compellere ad reiterandam aliorum confessionem durum videretur. Octaua, quod sunt circunstantiæ aliquando tales confitendæ, quarum confessione detegeretur alia persona. quo casu non videtur debere, neque posse talis detegi, neque manifestari.

g De pœn. & remiss.
h Psalm. 18
i ff. de supel. legat. leg.
k 22 q. 2.
l Supra d. 1. c. secunda
m Cap. tres sunt sup. d. 1.
n Supr. d. 3.
o Ca. de pœn. & remiss. lib. 6 in verb. Reseruantur.

5 Pro primæ difficultatis solutione dicendum videtur primò, quòd nulla ratio reddi potest, quæ sola necessariò concludat, hanc integritatem confessionis esse omnino necessariam: quoniam illa, quam reddit S. Thomas, p videtur esse omnium optima, vt Paludanus & Adrianus ostendunt. Quæ tamen non cōcludit necessario; quoniam illa talis est: sicut corporali medico omnem ægroti morbum notum esse oportet, quo rectè possit illi mederi; ita medico spirituali omne animi vitium oportet esse cognitum.

p In 4. d. 17. q. 3. art. 4. q. 2.

6 Quam tamen rationem Durandus eneruat, piè considerans, medelam animę & corporis longè in hoc differre: quoniam medela corporea, quæ vnum morbum fugat, alium auget: medela verò animæ, quæ sola contritio & diuina gratia est, æquè valet contra vnum, ac contra alium. Sed neq; Durandi, quam subdit, ratio concludit: ait enim ille confessionem respondere contritioni, & ideo, quemadmodum contritio non potest esse, nisi omnium peccatorum, ita neque debet esse confessio. Quæ ratio concludit quidem, omnia peccata esse confitenda, non tamen concludit omnia vni & simul esse confitenda: nam & satisfactio respondet contritioni. at potest pœnitens satisfacere de alijs vno tempore, dilata in aliud tempus aliorum satisfactione. Et omnes quoque aliæ, quæ redduntur non videntur concludere. quod videre facile fuerit in scriptis Paludani & Adriani concludentiū tandem, Thomæ rationem huius integritatis congruitatem persuadere, non item necessitatem; eo quod alia peccata, scilicet priora reddunt grauiora, alia scilicet posteriora, & congruum est, licet non necessarium, omnes circunstantias grauantes confiteri, & ideo congruum, vt omnia peccata confiteamur vni. Quare concedendum videtur, nulla ratione necessario concludi posse confessionis integritatem omnino necessariam: sed lege id cautum esse iusta & æqua.

7 Ad secundum respondeo concedendo hunc textum, qui allegatur præcipuus, non probare necessario, confessionem peccatorum semper debere esse integrā: sed quod non debeat illa diuidi ex verecundia vel hypocrisi. at cap. *omnis.* a satis hanc conclusionem probare, dum ait; *Omnia sua solus peccata confiteatur proprio sacerdoti*, antiquior autem lex videtur esse consuetudo iam inde ab Ecclesiæ incunabulis in hunc diem seruata, quæ lex à Christo in Apostolos, & ab eis in alios, quasi per manus deriuata esse merito credatur.

a De pœn. & remiss.

8 Ad tertiam respondeo. Psalmistam de peccatis venialibus agere, quæ difficile quis intelligat, siue quoad eorum substantiam; siue quoad quantitatem & numerum: conclusionem autem nostram de mortalibus tantum intelligendam, glossa quæ recepta est & secunda dicti cap. omnis affirmat. Omnia nunquam peccata confitenda sunt, quæ cognosci possunt, & aliquo numerari modo, qui licet non sit exactus, erit tamen Domino clementissimo gratus; modo bona fide ac mediocri diligentia fuerit collectus.

9 Respondeo ad quintam, neminem teneri ad confitēdum confessario, quod peccatum illi manifestari non potest sine verisimili confessarij, vel alterius, vel suo periculo animæ, vel corporis. Quod latius disputatum est in prima parte huius cap. b & quid agendum sit eo casu, ibi dictum fuit.

b Not. 9. in princ.

Ad sextam concedo, esse aliqua peccata, quorum absolutionem non potest facere parochus: sed nego, pœnitentem illis & alijs infectum non teneri ad confitendum omnia parocho propter consuetudinem & legem prædictam, quanquam Ioannes Gersonus, c non putauerit hoc esse necessarium, cuius dictum non est ausus reprobare Maior.

c 2. part fol. 186 col. 1 su. e glorifican & fol. 191 co. 1 su ca. quæritur.

10 Quando igitur, pœnitens habet aliquod peccatum, à quo nequeat absoluere parochus secundum sententias receptiores, & Ecclesiæ receptum vsum, potest & debet facere vnum ex infra scriptis. Primo adeat superiorem Episcopum, vel Proepiscopum, vel alium ad quem ea res pertineat, puta Pœnitentiarium Romanum; & confiteatur omnia peccata, à quo ab omnibus absoluetur.

d In dicta d. quæst. 5.

11 Secūdo autem, si ille superior nolit audire omnia, potest confiteri sola ea reseruata: & postea ea & omnia alia confiteatur proprio cōfessario; qui poterit eum absoluere ab omnibus: etiam si superior à reseruatis non absoluisset secundum Paludanum receptum, & qui testatur ita seruari ab ecclesia Romana.

12 Tertio verò, si prius adierit inferiorem, qui nequeat eum à reseruatis absoluere, omnia illi fateatur; qui absoluet eum, à quibus potest, si modo non est excommunicatus: & pro absolutione casus reseruati remittet ad superiorem, cui confitebitur solum illud reseruatum, & ab eo solo absoluetur.

13 Potest & quarto ipse pœnitens per se, vel alium superiorem audire, & ab eo impetrare commissionem secretam verbo, vel scripto, qua generatim ipsius pœnitentis confessario, quicunque fuerit ille, facultatem faciat eum ab illo peccato absoluendi. Sed hic modus periculosus esse potest, quoniam peccatum extra confessionem detegitur.

14 Quinto, quod frequenter consului, potest, pœnitens suo confessario confiteri omnia peccata sua, & absolui ab eo de his, qui suæ subsunt potestati: & deinde confessarius per se, vel alium, seu epistolam petere à superiore, vt faciat facultatem sibi absoluendi quendam hominem in genere, nullo penitus expresso, qui ei confessus est tale peccatum, cuius absolutio est illi reseruata: quam facultatem, qui noluerit facere superior, rarus erit, & plus satis morosus. Si quis tamen adeo difficilis reperiatur, vtendum erit modo secundo.

17 Confessarius verò antequam in hæc remedia descendat,

scendat, interroget pœnitentem: an habeat aliquam sui Pontificis vel Romani bullam, quæ ipsius cõfessario à casu illo absoluendi faciat facultatem. Circunspiciat etiam ipse confessarius: an sit eorum de numero, quibus ipsi casus de more conceduntur reseruati, quibus facultas sit absoluendi à peccatis reseruatis. Ne corde forte perfecto pœnitentem difficultatibus illis offendat, & retrocedere faciat, quæ addenda sunt illis, quæ summatim tradimus in Man. Confess. a

a Cap. 26. à num. 6.

Ex quibus omnibus infertur primo: quod plerique omnes concedunt, Confessionem quidem per se integram esse debere: per accidens tamen, seu propter aliqua, quæ illi accidere queunt, aliquando fieri posse non integram; quando scilicet confessus parocho & ab eo, quo ad aliqua solutus, confitetur alia Episcopo, vel Pœnitentiario Romano, vel alij superiori, ad quem ea res pertinet. Vel contra, quando Pœnitentiarius prius reseruata sola audiuit, & ab eis vel absoluit, vel absoluendum inferiori remisit.

19 Infertur & secundo, ex duabus absolutionibus, vnam integram sacramentalem constitui: quod Paludanus & communis sequitur.

20 Ex quo tertio subinfertur duas personas, diuerso tempore, & multis forte diebus, & actionibus intetiectis altera post alteram absoluentes vnicum perficere sacramentum.

21 Ex quo subinfertur quarto, gratiam illam sacramentalem, quam ex opere, quod operatum appellant, Sacramentum confert, tum demum pœnitenti conferri, quando à secundo perficitur absolutio; siue is superior sit, siue inferior.

Quinto infertur ad illam quæstionem, quam à quodam meo auditore non obscuræ natis interrogatus fui, cum hæc prolocutus de cathedra descendissem; nempe, quid faciendum sit ei, qui confessus inferiori, & ab eo de non reseruatis absolutus, dum ad superiorem pro reseruatorũ absolutione habenda vadit, incidetit in aliquod mortale. Et videtur debere illum, si superior non reseruata voluerit audire, confiteri ei, etiam illud: alioqui confitebitur superiori reseruatum, & postea illud inferiori.

22 Quo casu, quem non memini legere vnquam, & tamen est quotidianus, arbitraret dici posse, vnam sacramentalem & integram absolutionem fieri ex illa triplici absolutione particulari. Quod, si verum est, potest idem aliquando dici de quadruplici, puta, si iam secundo superiori confessus, & vadens ad confitendum tertio inferiori aliquod reseruatum admittat, ob quod oporteat, eum ad superiorem redire quarto ab eo absoluendum.

23 Postremo infertur non videri verum, quod ait Adrianus, b illam absolutionem, quam facit is cui sola deteguntur reseruata non esse sacramentalem, cuius contrarium, & Paludanus tenet, & firmat Caietanus.

b De confess. q. 4 col. 9.

Aduertendum tamen, quod non otiosè supra dixi, pœnitentem ab inferiore, cui primum confessus fuit, absolui à non reseruatis posse, modo non esset excommunicatus: quia, si esset excommunicatus, non deberet illum vllatenus absoluere, ne grande sacrilegium committat, argumento c. si celebrat. c & c. satis. d & tradit Paludanus, e quem D. Antoninus & Syluester probant. Neque immerito, quia per iura supra dicta excommunicatus est exclusus à diuinis, & præsertim à sacramentorum perceptione, per illud c. si celebrat. quanquam in hoc vir alioqui doctus & pius Angelus à Clauasio cõtra tenuerit, f sequutus in hoc Monaldum & quosdam alios. Quamuis Richardus, quem pro se allegat, contra illum mihi videatur tenere. g

c De cler. excom. ministr.
d De his qui vi.
e In prædicta d. 17 q. 3. col. 4
f In verbo Confessio §. 10.
g In 4 d. 18 art 9 q 3.
h Ca. cum illorum de sent. excom.
i De eo, qui duxit in matrim. quam poll. per adult.
k In c. … de … l In c. … col. 3. de except.
m De celebr. Missa.
n … q. 1.
o In 4 d. 13.

25 Quotidiana tamen & vtilis quæstio incidit: an absolutio ab excommunicato lata teneat ipso iure, licet dari non debeat. Pro parte affirmatiua facit, quòd professio ab excommunicato facta tenet. h

26 Matrimonium item ab excommunicato contractum tenet, per cap. significasti i quod in hoc singulare putatur à multis, & in his à Felino, k & Petrutino. l

27 Eucharistia per excommunicatum consecrata, verum est sacramentum, argumento c. de homine. m & ca. intra catholicam. n tradunt omnes. o

28 Confirmationem etiam pari ratione non audeat quis iterare illi, qui excommunicatus conferre …

29 Qui etiam excommunicatus ordinem … suscipit ordinis sacramentum; licet illius non … executionem. a Et hanc partem ait … Angelus & … illum Monaldus in loco prædicto: eandem Thomas … Vio … fortiter affirmat. b Faciunt, quæ late … de valore confessionis informis sine iusto dolore … vbi sequutus S. Thomas, d tenet & probat, confessionem & absolutionem informes sine contritione & attritione iusta validas esse, modo integra sit peccatorum confessio, quod communiter receptum est.

a Cons. de … b In … c In … d In 4. d. 17 … art. 4.

30 Neque videtur obstare, quod excommunicatus à perceptione sacramentorum sit separatus: quoniam illud verum est in eo sensu, quod male facit sciens & prudens percipiendo: non tamen in hoc quod ipso iure sint ea nulla: neque semper malefaciat, vt patet per superius adducta, tam in iterabilibus, quorũ de numero est matrimonium, & Eucharistia: quàm in non iterabilibus; quorum de numero est Confirmatio & Ordo. De qua re & de octaua difficultate, quando scilicet aliquod peccatum per obliuionẽ tacetur, in præsentia non dicemus latius, id postea tacturi, e ne plus satis hoc oneremus.

e In … fin hu… dist.

Illud vnum tantum nunc addam, dignum quod memoriæ mandetur perpetuæ; nempe, eum, qui confitetur alicui confessario potenti ipsum ab omnibus suis peccatis & censuris absoluere, vel ratione bullæ alicuius; vel ratione temporis: quia concedebatur Iubilæum & per obliuionem, vel inaduertentiam, seu inscitiam; quia nesciebat id esse peccatum, omisit confiteri aliquid, quod reseruatum erat superiori, vel censura innodatum ecclesiastica à solo superiori delebili: & fuerit absolutus per talem confessarium ab omnibus, is adeo ab illo absolutus manebit, vt licet teneretur illud confiteri, cum memoriæ occurrerit, vel cum aduerterit, & sciuerit esse peccatum: poterit tamen de illo absolui à quocunque inferiori. Ita singulariter determinat Paludanus, f quem citauit in genere & sequitur Angelus & Syluester. Gabriel quoque, g locum tamen prædictum, vbi hoc dicit Paludanus non sine labore inueni. Quem etiam sequutus est Adrianus, h allegãdo etiam Paludanum ex relatione, vt puto, aliorum sola: quia nec ipse significat locum, vbi hoc dicat. Intelligo tamen illud dictum, quoad censuras, modo confessarius vltra solutionem peccatorum sacramentalem præmisisset à censuris absolutionem, quatenus opus esset, & ipse posset. Quod fere ab omnibus passim fit confessarijs; in Castellæ quidem regno omniũ etiam censurarum: in hoc verò tantum excommunicationis. Quæ moderatio est vera, intelligendo de absolutione expressa, vel saltem tacita propter illud singulare Ioannis Gersonis, i videlicet, cõfessarium, qui recta intentione super pœnitentem dixit: *Absoluo te in nomine Patris, &c.* non solum a peccatis, sed etiam à censuris absoluisse iudicandum.

f In 4. d. 18. q. 3. col. pen.
g Dist. 17 q. 2. ad finem.
h In 4. q. 4. col. 10 de confess.
i In 2. par. … col. … de … excommunic.

Ex quo infertur, Paludani dictum procedere, etiam quando confessarius non absoluisset expressè à censuris: sed solùm generaliter dixisset; *Absoluo te*, si modo id recta intentione dixisset. Rectam verò intentionem illam arbitror esse, qua confessarius absoluere proponit à necessarijs; qualem puto vel expressam, vel virtualem omnes habere confessarios. De quo latius, k distinctione sequenti, dicetur.

k In c. 1. eod.

§. CAVEAT.

CAueat * præterea, quem vera delectat pœnitentia, vt non prius ad Domini corpus accedat, quàm confortetur illum conscientia bona. Sed in hac separatione tremendum iudicium cogitet, vbi & maius, & terribilius impœnitentes separabit in ignem: veniat, quod nondum audeat sumere, quem multum desiderat, cibum salutarem. Isti sunt digni fructus pœnitentiæ animam captiuam elaqueantes, & in libertate seruantes. Cohibeat se præterea à ludis, à spectaculis sæculi, qui perfectam vult consequi

* Alias pœnitet.

consequi gratiam remissionis. Nam * Dina Iacob filia, si se cohibuisset, & inter suos remansisset, ab extraneo raptore corrupta non fuisset.

* Genes. 34.

SUMMARIUM.

1 *Eucharistiam non decet recipere statim post confessionem in anni fine factam.*

2 *Pœnitens non ludat, nisi quatenus salutis propriæ, conuersationi pie aliorum suaui est necessum. num. 3. Non tamen est capitale id facere, num. 4. Immo aliquando neque veniale. num. 5.*

NOTA primo, communicaturum Eucharistiæ sacramento bona conscientia debere accedere. Facit ca. quotidie. a quod habet, mentem sine affectu peccandi tunc esse debere. quæ verba glossa ibi declarat. quam quia nos latius ibi enarrauimus, ideo hic non tractamus.

a De consecr. dist. 2.

1 Quamuis illud silere nequeam non nimium honestam videri mihi huius ciuitatis consuetudinem; qua, qui per annum non est confessus, simul ac confitetur, quocunque id die Quadragesimæ faciat, statim a confessione corpus dominicum assumit iam non iterum toto anno sequenti nec confessurus, nec communicaturus. Nam primum violatur ille canon *omnis*. b quo cautum est, vt omnes in Paschate communicemus. Et iam, vt dicamus, illum canonem sublatum esse consuetudine, quæ in his terris plus quadraginta annis forte viguit. Rogo tamen. Quis est tam fœlici memoria, qui se putet omnia peccata per annum admissa vna hora sola integre confessum fuisse confessario? An non deceret potius confiteri semel: & deinde dilata in Pascha communione, quæ oblita in mentem veniret, cum aliis, si qua interim peccare contingeret, fateri, & ita communicare? Num aream quam toto anno nō verrisli, prima vice satis verres. Quare merito Augustinus apud D. Thomam, c dixit, non statim à confessione ad Eucharistiam accedendum.

b De pœnit. & remiss.

c In 4. d. 17.

NOTA secundo ex illis verbis: *Cohibeat se à ludis, & spectaculis.* pœnitentē non debere ludere. Facit illud *d Tempus lugendi, & tempus ridendi*: & cap. *si peccauerit.* e quod habet: *Distingue tempora, & concordabis Scripturas & omnia debent conuenire suis temporibus.* cap. *qui ignorat.* f Tempus autem pœnitentiæ tempus luctus est, & non risus. g

d Eccles. c 3.
e 2 q. 1.
f Et c. seq 32. q. 4.
g Cap pœnitentia. supra dist 3
h In 2. lib. Music.

Contra tamen hanc conclusionem facit illud: *Quod caret alterna requie durabile non est.* & Augustini. h *Volo tamen tibi parcas; nam sapientem decet interdum intermittere aciem rebus agendis intentam.* Facit quod sicut homo indiget quiete corporali ad refocillationem corporis, quod non potest continuo laborare, quia virtutem habet finitam: ita etiam eget quiete animæ, cuius quoque virtus finita est. Quies autem animæ est delectatio, quæ ex ludicris factis, vel verbis, quæ ludi sunt, desumitur. Quæ omnia tradit S. Thomas. i

i 2. 2. q. 168. art. 2.

Ad hæc omnia respondeo, non esse intelligēdum textum nostrum de omnibus ludis: sed de his tantum qui non sunt necessarij ad animi recreationem: neque ad lenem eorum, quibus conuiuimus, conuersationem. quod declarat D. Thomas. k Et ita intentio textus est, vt quo pœnitentia maior est facienda; magis etiam a ludis abstineamus: numquam tamen ab omnino necessariis. Pro quo facit, quod Ecclesia in Quadragesima tota canit.

k In 4 d. 16. q 4. art. 2.

Vtamur ergo parcius
Verbis, cibis, & potibus,
Somno, iocis, & arctius,
Perstemus in custodia.

Pondera, quod ait, *Parcius*, non dicit, *Nullatenus*.

4 Arbitror autem non esse peccatum mortale, si quis eo die, quo confessus fuerit, & etiam communicarit ludis se immiscuerit alioqui honestis, in quibus nil aliud, quàm luderet, vel saltem non aliter capitaliter delinqueret.

5 Quinimo id sine vllo peccato etiam veniali puto fieri frequenter a sacerdotibus, qui eo ipso die, quo confitentur & celebrant, ludis honestis cum sociis & aliis viris honestis honeste ludunt. etiam si paulo laxius; quam animi recreatio necessaria requirat, id faciunt, tamen vel conuiuij, vel societatis, argumento illius Apostoli. a *Flere cum flentibus, & gaudere cum gaudentibus.*

a Rom. 12

§. TANTO.

TAnto itaque magis sibi caueat, & cohibeat se anima, quæ sæpe, vel semel rapta, & corrupta est, Timeat iam ducta experimento, quod ignorauit virgo. Eligat quem imitetur vt non sequatur, quem animus suus damnat. Se enim iudicat, qui pœnitentiæ fructus non habentem a se non elongat. Quærat fructus dignos, & si non dignos pœnitentiæ. Sunt enim fructus digni, virtutum fructus, qui non sufficiunt pęnitentibus. Pœnitentia enim grauiores expostulat, vt sic pacetur Ecclesia, vt pacata dolore, & gemitibus mortuis impetret veniam.

SUMMARIUM.

1 *Peccat grauius, qui condonatum iterat.*
2 *Gratia, qua condonatur delictum non facta mentione similis condonati, nulla.*
3 & 4 *Peccat magis innocens quam alius.*
5 *Pœnitens vere melior est seipso innocente*
6 *Maius est, quo statim, quam quo lapsi erigimur.*
7 *Peccatum consuetudine augetur, & consuetudine minuitur. qui hoc.*
8 *More diuino diuinā, & more humano humanā legem tolli.*

1 NOTA primo, grauius peccare, qui post condonatum sibi peccatum iterū peccat illud. Facit textus in l. 3. b quæ in fine habet, veniam concessam simpliciter delinquentibus, non videri concessam iis, qui delinquere consueuerunt, vbi ait Baldus. c *Qui geminat delictum, veniam sperare non debet.*

b C de episc. aud.
c In 4 notab.

2 Et ante illum Gulielmus de Cunarus singulariter determinabat non valere indultum, quo princeps delictum secundum condonat: nisi mētionem de altero simili delicto antea condonato faciat. Quod a multis commendatum est, & in his à Felino. d Facit quod ait Augustinus, e nullum peccatum esse adeo veniale, quod non fiat criminale, dum placet, id est, dum committitur, & in consuetudinem accipitur, secūdum vnam intellectum glossæ. Per quæ verba videntur venialia transire in mortalia per consuetudinem.

d In c postulasti col 4. de rescript.
e In c vnum. col. 2. 25. dist.

3 Contra tamen hanc conclusionem facit, quod magis peccat, cæteris paribus, innocens peccando, quam alius: quia ingratior videtur: quippe qui ad maiorem gratiam tenetur, cæteris paribus; quam pœnitens, secundum ea, quæ tradit vterque Thomas. f Secundo contra hoc facit c. *denique.* g quod habet, veniam esse dandam peccantibus propter consuetudinem, & ibi glossa, h annotat, consuetudinem excusare à delictis. Tertio facit cap. *obiiciuntur.* i *Quando mos erat, crimen non erat.* Facit quod annotat D. Thomas, k vbi determinat ex peccato veniali propter solam consuetudinem nunquam fieri mortale.

f 2. 2. q 106. art. 2.
g 4. dist.
h Verb. consuetudinem
i 12 q. 4.
k 1. 2 q. 88. art. 4

4 Ad horum primum concedo, primo cæteris paribus, innocentem magis peccare, quam pęnitentem: quia bonitas innocētiæ magnitudinis, vt quatuor, maius bonum est, quā bonitas pœnitentiæ, vt quatuor: & ita magis peccaret, quia ingratior esset; quàm pœnitens. Sed bonitas innocentiæ, & bonitas pœnitētiæ in eodem homine non sunt æquales: quoniam quicumque a peccando resurgit, ad maiorem gratiam, quam vnquam habuit resurgit vt in cap. 1. & cap. *plurimi* l & supra *in* m *dicimus.* Erit ita vnus & idem homo idem peccatum peccans in statu pœnitentiæ & innocentiæ, magis peccat in statu pœnitentiæ; quàm innocentię, cęteris paribus. Secundo respondeo negando, cæteris paribus, magis innocentem, quam pęnitentem peccare. Immo contra magis pœnitens peccare videtur, quia

l Sup. dist 3.
m In hoc eod c §. animaduertere.

ingratior apparet: quoniam licet innocens [illegible] in se diuino sit, quàm pœnitens: tamen quia pœnitens primum accepit innocentia, deinde pœnitentiam, duo dona suscepit: & ideo plus donanti tenetur. a Quare si eum iterum offenderet, ingratior fieret, & ita magis peccaret. b

6 Quanquam replicari potest maius donum esse, quo ne cadas cauere; quā quo iam lapsus erigeris. c Et maius est ipso iure, quam exceptioni ope liberari, vel per sententiam, iuxta l. firmus. ca. d commissa. e cum similibus. Item altius dicitur redempta virgo mater illa dux nostra clarissima, quę, ne caderet in peccatum originale, fuit seruata: quam alij, qui iam lapsi erepti sumus. Et ita, cæteris paribus innocenti maius est donum, quo quis non cadit: quam cadenti erectio. quare prior solutio planior videtur. B

Ad secundum respondet primo glossa, f consuetudinē excusare quidem à pœna temporali: non tamen à pœna æterna. Quamquam ego arbitror, eam semper excusare, etiā à pęna æterna non tota, sed tanta, & aliquando à tota.

7 Respondeo tamen secundo, aliud esse dicere peccatum factum ab aliquo propter consuetudinem terrę, quę ei permittit, esse minus, quam alioqui esset: quod habet illud c. denique. & aliud est dicere peccatum eò reddi grauius, quod semel deploratum & condonatum iteratur. quod noster textus ait. Et ita dicendum est, consuetudinem terræ, quæ habet, vt quod vere peccatum est, pro peccato non habeatur, de peccati magnitudine aliquid tollere, iuxta præfatum cap. denique. Cum hoc tamen stat peccatum in consuetudinem tractum grauius esse, quam semel admissum. g Quia multiplicatum grauius esse simplici, iuxta principium huius cap. & quæ illi adiecimus. h Stat item, quod peccatum per consuetudinem redditur grauius: non quia multiplicatur, sed quia primo iam fuerat condonatum, & nunc cū ingratitudine iteratur. quod textus noster innuit & probāt in ipsius confirmationem adducta. C

Ad tertium respondeo, illud Ambrosij, i intelligēdum de more licito, per quē sublata est iam lex contraria, siue is mos contra legem sit diuinam; auctoritate tamen diuina inductus, vt in illo cap. obiciuntur. k siue contra legem humanam auctoritate iusta inductus, vt habetur in cap. fin. l Et ita argumentum solum concludit, eum morem, qui efficit, vt quod ante illum peccatum erat, iam non sit peccatum, excusare peccatum: quod omnino concedimus, neque nostram lædit conclusionem. Addo tamen huic notabili hanc circumstantiam non esse necessario confitendam, quoniam illa non mutat peccati speciem, neque habet specialem cum ratione repugnantiam, neque præcepto prohibetur speciali, iuxta illa, quæ supra in notabili primo dicta fuerūt. Quamuis contrarium nonnullis placeat, scilicet eum, qui confitetur aliquod peccatum teneri ad patefaciendum se antea simile peccatum peccasse, quod iam fuit confessus. Pro quibus tamen quia nulla ratio [illegible] videtur facere, quod prius diximus, tenendum censeo. D E

a Arg. c. 1. de treuga & pace & auth. [illegible] C. commun. de success.
b Arg. ex ho mo C. [illegible] nue. 40 dist.
c Leg. si C. in quib. cau. sit in integ. restit. non est necessaria
d § pactus. ff. de pact.
e De elect. lib. 6
f in illo c. de neque. 4. dist.
g Cap. fin. de consf. & c. sic ut tribus gradibus de pœnit. dist. 4.
h In not. 1.
i In d. cap. obiciuntur. 32. q. 4.
k 32. q. 4.
l De consuet.

CAP. II.

LEO I. EPIST. XC. AD RVSTICVM EPISCOPVM.

QValitas lucri negotiātem aut accusat, aut arguit, quia est & honestus quęstus & turpis. Veruntamen pœnitenti vtilius est dispendia pati, quā periculis negotiationis adstringi, quia difficile est inter ementis, vendentisque commercium non interuenire peccatum. F

S V M M A R I V M.

1 Negotiator peccat, qui mercaturam illis vitiis, quibus vt plurimum fœdatur, miscet. num. [illegible] At honestus sua mercede dignus. num. 13. [illegible] effectu quie[illegible]at. num. 14.

2 Causæ mala malus effectus, si est immediatus. num. 3.

4 Mercandi ars vitiis caret [illegible]. num. [illegible]. nulla lege vetita. num. 6. digna mercede. num. 7. sine bono stari potest honesto. 19.

8 Mercandi duo genera.

10 Negotiatori indifferens [illegible] habet [illegible] creat debonestatur. num. 11. alio fine bo[illegible] minori magis [illegible] num. 12.

15 Arguere significat reprehendere, ostendere, in periculum ducere.

16 Leo vir elegans.

17 Intellectus huius cap. qualitas explicatur & consilium, non præceptum continere concluditur.

18 Dubio peccandi se obiiciens tale peccat, quali se periculo exponit, si periculum in specie proponitur; secus si in genere. num. 19.

20 Peccaturum se non amplius credere superbia quadam: velle verò ac ea esse mente, vt nunquam mortaliter peccet, putat.

21 Bonus quilibet multitudinis præsumitur, nō tamen omnes.

22 Conscientiam, vel animi dubietatem generalem non offendit, qui bona fide contra illam in specie operatur

23 Mala multa esse ob solam loci circumstantiam. Ob solam item personæ. num. 24.

26 Decipere se inuicem contrahentibus licet. Non tamen viro bono. nu. 27. Ergo neque vlli alij. num. 28. Immo neque velle decipere. nu. 30. Ergo si deceperit restituat. nu. 31. Nisi iusti pretij latitudo non excedatur, nu. 34. Quomodo ergo iura contraria intelligantur: num. 21.

29 Mendacium omne peccatum, mortale verò quando notabiliter proximo nocet.

32 Iustitia commutatiua æqualia requirit extrema.

33 Augustini exemplum imitatione dignum.

34 Pretium rei iustum suam habet latitudinem. & ideo triplex est: moderatum, pium & rigorosum, quo triplici pretio ita iuste res venditur. num. 36. & carius habita de pretio fide, quam pecunia præsenti. num. 37.

38 Pretium neque modus, neque caussa vendendi minuit, sed emptorum raritas.

39 Doctorum dictum secundū legem, quā allegat, intelligēdum.

40 Intellectus huius cap. qualitas.

42 Intellectus l. in [illegible] 2. § Idem Pomponius. ff. de minor. & l. item si pretio. §. fin. ff. locati. discutitur, & verus ac nouus datur. num. 45.

43 Differentia inter vtrumque ius raro admittenda.

44 Natura pro inclinatione & impulsu naturæ.

46 Intellectus seu ratio quare sit statutum in ca. cum dilecti. de empt.

DIuiditur in duas partes: prior soluit illam quæstionem, an licita sit negotiatio siue mercatura: posterior vero soluit aliam quæstionem, an scilicet vtile sit pœnitenti negotiationem relinquere.

Cōtra priorem partem facit, quod videtur secum pugnare: ait enim dari lucrum honestum & turpe; & tamen innuit, omne lucrum esse illicitum. Quoniam dicit, turpe lucrum esse accusationem negotiantis; lucrum verò honestum esse reprehensionem negotiantis: quomodo si ponderes hoc c. facit, quod omnis negotiatio, qua emitur aliquid, quo id carius vendatur propter lucrum est illicita. Facit autē multipliciter: primo, inquantum innuit, quod siue lucrum honestum sit, siue turpe, semper est dignus mercator, qui accusetur, vel reprehendatur. Secundo facit, quod hoc officiū pęnitentibus prohibetur. Tertio facit, inquantum ait: Inter ementis vendentisque commercium difficile est non interuenire peccatum: ergo peccatum fuerit tale officium assumere, quia: qui amat periculum, peribit in illo. a Quarto pro hac parte facit illud. b Eiecit ementes & vendētes de templo. Quinto ait Hieronymus. c Negotiatorem clericum, & ex inope diuitem factum, & ex ignobili gloriosum, quasi quamdam pestem fuge. d Sexto [illegible] Dauidis. e Quia non cognoui litteraturam, introibo in potentias Domini. vbi alia littera, pro litteraturam, habet negotiationem.

1 Septimo facit illud Ioannis Chrysostomi, f relatum in ca. eiciens. g primo ibi: Mercator nunquam Deo placere potest. Secundo ibi: Nullus Christianorum debet esse mercator. Tertio: Mercator sine mendacio & periurio esse non potest. Quarto [illegible] ca similitudine, qua dicit: Quemadmodum omnia grana tritici paulatim de[illegible] cribro, sed diu illinc eo versata, & tandem nihil remanet nisi stercus sic substantia mercatorum tandem perit & nihil

a Ecclesiastic. [illegible]
c ad [illegible] t.ā de hom vel. & c. in uenis de sponsal.
b Mat. [illegible] 21.
c Ad Nepot de vita cler.
d Cap. nego tiat. [illegible] 88 dist.
e Psal. [illegible]
f Homil. [illegible] ad c. [illegible] 21.
g 88 di.

nil est præter stercus super est. Octauo principaliter facit c. *quoniam.* a quod habet. *Merito dictum est negotiū, quia negat otiū, quod malum est, neque quærit veram quietem, quæ est Deus.*

2 Pro contraria vero parte, scilicet, quod negotiatio, qua quæ vilius emuntur, ob lucrum carius venduntur, sit licita, facit primo hoc ipsum cap. in quo de duobus negotiationis quæstibus fit mentio; de turpi scilicet, & honesto. Datur ergo quæstus honestus in negotiatione: ergo & negotiatio honesta. A turpi enim caussa non potest immediate honestus prodire effectus. Arbor enim mala nō facit fructus bonos. b Facit ca. 1. c & c. *licet.* d Etiam caussato, vt verbis Baldi vtar, non potest esse plus virtutis, quam procedat ab influentia & potentia caussæ. e facit egregie §. *hoc autem notandum.* f & l. *quod si nolit.* g Dixi, *immediate*, quoniam, mediatè, nō vetat id fieri: vt ex illicito & nefario coitu, quandoque viri incomparabiles nascuntur. h

4 Secundo pro hac parte facit. ca. *quoniam.* in illis verbis: *Negotiatio me non facit malum: sed iniquitas mea. & mendacium meum.* Et paulo superius, dicit i omnia vitia, quibus negotiantes inuoluuntur, non esse artis, sed hominum illam exercentium.

Tertio facit ca. *quid est aliud.* k quod habet eos negotiatores esse dānandos, qui merces suas polluunt, plus mendacijs & periurijs, quam pretijs onerando. ergo a contrario illi, qui hoc non faciunt, non damnantur.

5 Quarto facit quod l ars mercandi vtilis est Reipub. adeo; vt vix sine illa saltem stari possit: teste Cicerone, l & ipsa experientia, quæ rerum est magistra, m copiose docet.

6 Quinto, quod negotiatio nullo iure diuino, vel humano prohibetur: si enim ob aliquem respectum prohiberetur, maxime id esset: quia, quod vilius emitur, carius venditur. Id enim dicitur negotium, vt Cassiodorus ait. n Sed hoc videtur esse licitum, quia dignus est operarius mercede sua. o

7 At mercator, qui adit loca remota; qui cum studio emit; qui seruat cum periculo in tempus … hominum necessitati conueniens: qui se multis, quo hæc faciat, sollicitudinibus implicat, non ad hoc otio operatur: ergo dignus est aliqua mercede: at nulla ei alia merces assignatur præter id, quod vilius emendo, & carius vendendo lucratur: ergo id potest tanto facere.

8 Postremo facit quod negotiationum quę duæ videntur, prior, qua quis res quibus abundat, dat, vt res, quo ab eo res, quibus eget, accipiat, honesta est, & ita inde ab exordio mundi probata, p quam etiam nunc hunc vsq; diem inter quoscumq; magnates exerceri vides. Sunt enim qui pecunia numerata nullatenus res aliquas sui vsus alijs vendant: quas tamen libenter cum alijs eiusdem valoris permutant. Posterior vero, de qua loquitur, quæ scilicet vilius emptum carius ad lucrum venditur, speciem præ se fert cupiditatis.

9 Quoniam tamen illi lucro suus honestus potest præstitui finis; puta sustentatio sui ipsius, suæ domus, pauperum & alia id genus opera bona, vel pia, facile illam cupiditatis speciem tali boni finis adiectione tollas, vt D. Thom. ait, q at hoc fere ab omnibus hodie fieri videmus. ergo negotiatio hæc licita est & sancta. Et ita tenendum est per prædicta.

10 Ex quibus infertur primo negotiationem de se neq; bonam neq; malam: sed mali nempe cupiditatis speciem præ se ferre.

11 Secundo infertur negotiationem, si eius vltimus finis solum sit lucrum & diuitiarum augmentum, non esse iustam. Tertio, illos negotiatores maxime probandos, qui suæ, vel alienæ Reipub. necessaria, cuius illi principaliter prouidendi e longinquo deportant. Quoniam bonum publicum diuinius est, vt ait Aristoteles, r quam bonum priuatum.

12 Cum igitur negotiationis laus tota ex illius fine pendeat: quo melior erit finis; ea quoque laudabilior erit. Cui consequens est, negotiationem caussa Reip. principaliter assumptam Deo & hominibus gratiorem esse, quam quæ ob priuatum bonum subitur.

13 Infertur quarto, honeste negotiantibus lucrum moderatum esse pro laboris ipsorum salario, de quo … eo contentos gratias Deo agere.

14 Infertur quinto, eum, qui hanc mercandi artem … hoc principaliter assumpsit, quo sibi & suis victum … ret, & spe diuina tantum bonorum quæ … sine tali negotiatione vitam honeste agere valeat, … rei facturum, si ab ea destillat. Nisi mutato sui proposito fine, quod ante pro se suisq; sustentandis faciebat, … pro Reipub. prouisione, vel pro pauperibus alendis, aut alijs operibus pijs facere pergat.

Non obstant quæ pro contraria citauimus parte: nam primo ca. nostrum, quo …, quod in eo innuitur, honestum quæstum arguere negotiantem, non significat reprehensibilem illum facere. Si enim ita intelligeretur, secum pugnaret textus. Quoniam dicit, quæstum esse honestum, & eum, qui illum quæreret, ob hoc ipsum esse inhonestum; sed significat illum quęstum honestum ostendere negotiantem, quasi diceret quantumlibet honestus sit quæstus; negotiatio tamen qua ille quæritur, ostendit esse negotiatorem, qui eum quærit.

15 Nam arguere non solum reprehendere, sed etiam ostendere & demonstrare significat, iuxta illud Maronis.

Degeneres animos timor arguit.

Cui … legendi … quæ sequuntur, quando it, Verumtamen, &c. quasi dicat, Quamquam cum honestus quæstus quæritur, negotiatio non sit mala, … tamen, &c. Fuit autem … iuxta ac bene notatum, qui mea prælectione … illam vocem arguere … cate nonnumquam in discrimen periculumque adducere. Et ita posse in nostro cap. accipi. Sed mea sententia hoc intelligēdi modo repugnat primum ea vox, *honestum*, quoniam sola lucri honestas saluat a vitio negotiantem. Et ita non est verisimile, quod Leo voluerit id, quod saluat, ducere in periculum negotiantem.

16 Præterea quod … audiri animaduertetit, aduerbium illa verumtamen repugnat: quia si arguere significaret in discrimen & periculum adducere, aptius fuisset ponere dictionem illatiuam, & ideo, vel …, quam aduersatiuam verumtamen.

17 Est igitur sensus huius cap. nunquam a me hactenus satis intellectus. Quæstum quidem in genere præ se ferre quamdam mali, scilicet cupiditatis speciem: quęstum autem malum accusare, hoc est, damnabilem reddere negotiantem; quæstum vero honestum solum arguere, hoc est, ostendere, seu indicare, eum, qui taliter quærit, negotiantem, & industrium in negotiandi arte … esse, & nil aliud mali. Veruntamen pœnitenti melius esse ab illa, quamuis bona; quia tamen … implicat negotiis a pœnitentia alienis, abstinere. Ex quo tollitur etiam secunda ponderatio huius cap. Concedimus enim vtile pœnitenti ab hac arte abstinere, non quia mala; sed quia periculosior alijs.

18 Ad tertium concedo eum, qui amat periculum, in illo periturum; siue, quod idem est, eum, qui exponit se periculo peccādi probabili, peccare. & tale quidem peccatum, quale periculū est, mortale, si mortale; veniale si veniale, vt ait D. Thom. Quod tamen videtur verum si in 19
specie & aliquo particulari casu periculū illud occurrat; non tamen si in genere & vniuersaliter, siue in aliquo vniuerso id contingat. Quod licet nouum sit; tamē verum esse ostenditur: quoniam alioqui, & qui episcopatum, & qui regnum, & qui officium quodlibet Reip. administrandæ: immo & quamlibet artem priuatam, & … monachatum … peccatis maxime alienam acciperet, peccaret. Quæ enim tāta superbia est qui putet, arte aliquam etiam de se facilimam, ita diu exercere, vt nulla ex parte in ea peccet: monente Ioanne, b … in ca. *si cum.* *Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.*

20 Et ne cauillentis … ad Ioannis de peccato veniali … cipiendum, audiamus Innoc. IIII. … dicebat; *superba nimis … esse pœnitentia … plus capitalis peccatum.* Quamquam … tu, vt nūquam peccet: & quantumcumque, De …, quam, sit peccat …

21 Pro hac conclusione facit etiam illud …, quod in dubio

a 85. dist.
b Matth. 12.
c De Schis. lib 6
d 2 de test. & attestation.
e Bald. in l. ff de senat.
f inst de his, qui sui vel alie. iur. po.
g § qui mancipia ff de ædilit. edict.
h Cap. nasci. c. vnde neq. 30 dist.
i 88. dist.
k Ead. dist. 85.
l Lib 1. de Offic.
m Ca quam sit de ele li. 6
n In d. c. quoniam. 88. dist.
o Luc. 10. 11 q. 2. c. 1 col. & 2. seq.
p Leg. 1 ff de contr. empt.
q In illa q 77. art. 4
r Ethic.
s Cap licet. de reg cap. ... & in auth de test & ... qua parte vl timo mense. collat. 4.

r Quolibet 8 art 13.
b In 1 epist. sua c.
* in princ. de poenit dist 1.
* In cap. omnis. de pœnis

dubio de quolibet proximo in specie bene præsumere oportet. a Atlicitum est in dubio præsumere aliquos in populo esse malos, iuxta c. *Osius*. b quod in hoc mirabile Panormitanus & Rauenna ibi dixerunt.

22 Facit etiam, quod singulariter ait Thomas à Vio. c Eum, qui putat in genere aliquid non licere, si tamē, cum se operi faciendo applicat, non aduertit illud, & bona fide id faciat, non peccare propter conscientiam illam generalem, si alioqui, quod facit, non est peccatum. Eodem ergo modo videtur non peccare, qui non solum dubitat, an in officio aliquo sit peccaturus, immo & credit se in genere in aliquo illius exercitio peccaturum. Et tamen non dubitat, immo credit, se ope diuina, quemlibet illius actum sine peccato efficere posse: quod memorabile ac quotidianum duco in se, ac etiā pro declaratione illius: *Ten. certum, dimitte incertum*. d in cuius commenti fine hoc meminerimus.

23 Ad quartum concedo, eos, qui in templo vēdebant, quosque inde Dominus eiecit, male fecisse: non tamen, quia vendebant, sed quia in loco Deo & orationi sacro id faciebant. Multa enim, quæ ex se non sunt mala, immo bona, ob circumstantiam loci reprobantur. textus & ibi glossa, e c. *Decet*. f vbi multa de hoc exempla reperias.

Ad quintum concedo, negotiationem clerico illicitam; non quia de se mala sit, sed quia clerico prohibita. Et sic ex circunstantia personæ, ex qua multa improbantur, quæ alioqui bona essent, aut certe non mala. cap. 1. & 2. ca. non magnopere. cap. sententiam & per totum ne clerici vel monach.

25 Ad sextum respondeo in eo Dauidis, g * *Litteraturam*. vel ad vim dictionis, סְפֹרוֹת Sephoroth, quæ Hebræis sonat, Litteraturas, numeros, siue negotiationes, pro arte negotiandi simul & vitiis illa vtentium connectis capi, quasi dicat: *Quoniam litteraturam, siue negotiationem non cognoui, id est, hanc artem cum vitiis, olim illa vtentium non exercui*. Eo modo etiam capitur verbum, *Mercator*. in illo cap. *eiciens*. h cum ait mercatorem numquam Deo placere. Is enim qui hac arte & vitiis ea vtentium vtitur, non placet Deo. Per quod soluitur septimum, cum suis quatuor membris. Pro qua expositione castis est in cap. *quoniam*. i

* Litteraturam vel ad vim dictionis. *Quod in quibusdam codicibus legitur litteraturam, in aliis vero negotiationem, non tam ex Hebræo סְפֹרוֹת Sephoroth, quod magis litteras litteraturam scripturam quam numeros significare scribit Genebrardus: quam ex varia huius loci apud 70. interpretes lectione. in quibusdam enim codicibus legitur πραγματεια: id est, negotiationes, sicut etiā legit editio 70. à Sixto V. emissa, in aliis γραμματειας. id est, litteraturam, vt habet nostra vulgata editio.*

26 Ad octauum respondeo in fine illius c. *quoniam*. eodem modo accipi verbum, *negotium*, quo diximus accipiendum in dicto cap. *eiciens*.

IN GLOSSAM VLTIMAM.

Ex hac glossa colligo, non esse peccatum contrahentes se inuicem decipere. glossa enim ait, naturale esse hoc contrahentibus. & *illa in caussa*. k expressius ait, naturaliter licere contrahentibus se inuicem decipere, quod ipsum habet & l. *item si pretio*. l & glossa in cap. *cum dilecti*. m & cap. *in ciuitate*. n Quod autem lex naturæ concedit, non est peccatum, o & Plato, p quem refert Lucas. q *Natura*, inquit, *est Dei voluntas & Dei bonitas ac sapientia*. Facit ad hoc lex & cap. *cum dilectis* iuncto cap. *cum caussa*. r Quibus omnibus cauetur, non licere contrahentibus se mutuo vltra dimidium iusti pretij decipere: & ita innuitū contrario id infra dimidium iusti pretij licere. Tertio facit vna omniū consuetudo, qua emptturus quàm vilissime potest emit; & venditurus, quam carissimè potest, vendit. Et quamuis non omnes emant & vendant, saltem fere omnes homines eo animo esse reperias, vt & vili emere, & carè vendere velint. Quod non obscurè significat illud Sapientis. s *Malum est, malum est, inquit, omnis emptor: & cum recesserit, gloriabitur*. Quoniam & experientia constat ei suam emptionem maxime gratam, qui putat rem maioris pretij, minoris, quàm valeret, emisse.

27 Hæc tamen non obstantibus contrarium est verius, nempe peccatum esse, proximum in re [illegible] decipere. Primo, quod aliter in re non est faciendum, [illegible] non vis, vt est in principio Decreti. & glossa solemnis & recepta, a determinantur non esse [illegible], nec vni bono licitum decipere. bonus autem vir & conscientia idem sunt, teste Baldo, b & cum, qui contra honestatem facit, excommunicari posse aiebat Lucas. Facit c. *in sancta*. de veritatis & iustitiæ amica est simplicitas. c ergo dolus & deceptio inimica erunt illis.

28 Facit c. *Beatus*. f quod satis probat, fallere proximum esse peccatum. & D. Thomas, g aiebat, omnem illum, qui cum notabili ileritus damno emit, vel vendit, teneri ad resarciendum illud damnum, etiam si non excesserit dimidium iusti pretij dimidium.

29 Ex quibus infertur primo, quam patens peccatum fuerit venditorem, vel emptorem periurio, vel certe mendacio vti, quo carius vendat. Quandoquidem omne mendacium est peccatum, h & capitale, quando id, quod prætenditur, damnum est proximi notabile, iuxta illud *Os, quod mentitur, occidit animam*. Raro autem, quod dolendum est contingit, vt res maioris, vel minoris quam valeat emantur, vel vendatur nullo intercurrente mendacio.

30 Infertur secundo, quod, quamuis nullum intercurrat mendacium, si pro re valente decem viginti petiero, & octodecim à te mox illa adita suscepero, peccare me capitaliter, si sciens ipse rem illam tantum decem valere: immo & si solūm accipere, si dederis, voluero. Quoniam actus exterior interiori, cęteris paribus neque bonitatem neque malitiam addit. vt habet c. *magna*. k vbi dixi, & tradit D. Thomas. l

31 Infertur & tertio, quod etsi forte putarem illam octodecim valere, & postea comperirē multo minoris pretij esse, ad resarciendum id damnum me teneri. Quod clare habetur apud S. Thom. m & dilucidius apud Panormitanum. n

32 Quod ostenditur eo quod Aristoteles in hoc ab omnibus recep. ait o iustitiam commutatiuam extrema æqualia requirere. at cum merx, valet decem, & pretium octodecim, extrema sunt inæqualia: ergo quo iustitia seruetur, ad æqualitatem sunt reducenda.

33 Noster enim pater Augustinus, p aiebat, scire hominem, qui cum ei oblatus esset codex per pretij eius ignarum, & venditorem cerneret exiguum petere, quod multo amplius valebat venditori dedit inopinanti. Opinari licet, ipsummet Augustinum fuisse, qui tam iustum agebat emptorem ipse quoque olim, cum in Gallus agerem, scio me risisse fuisse socios, quod, cum venderem equū emptori parum id aduertenti, dixissem, *Caue, quia monophthalmos, siue, quod aiunt, monoculus est*. Hęc tamen intelligenda sunt, quando iusti pretij latitudo excedatur.

34 Verum enim & iustum mercis pretium non est indiuisibile: sed in quamdam protenditur latitudinem, cuius supremam partem rigorosum pretium appellant; quod aptius dicamus summum: infimā verò pium, quod aptius dixeris infimum: medium autem moderatum, puta moderatum pretium vnius mercis sint viginti: pium siue infimum, vnde viginti, & rigorosum, siue summum viginti, vnum quæ tamen omnia iusta sunt pretia. quod communiter receptum est.

35 Ex quo intelligendi modo infertur primo fieri posse, vt alius vendat aliquid viginti, & alius decem & nouem siue vnde viginti & alius viginti, vno & omnes iusto pretio.

36 Infertur secundo fieri posse, vt quam rem nunc vnus viginti emit; mox vendat viginti vno, & sine suæ animæ detrimento.

37 Tertio infertur iustè aliquem vendere vni numerata pecunia vnde viginti & alij viginti vno habita de pretio fide, quæ ante nos eruditus annotauit Tho. à Vio. q Qui etiam subtiliter & doctè disquirit: an modus vendendi diminuat aliquid de iusto pretio, iuxta illud vulgare: *Vltroneæ merces viles sunt pro tertia parte*. An item caussa vendendi, puta quia ob necessitatem vel abundantiam venditur.

38 Quæ tandem videtur concludere neque per vendendi mo-

a Cap. fin. de præsumpt. c. 1. de seruitut. l. Super seruit. C. qui mihi. lib. 12.
b De elect.
c In libel. 17 Responsionū resp. 19. vers. Septimum dubium aliās in paruis op. tom. vlt.
d Cap. 3. infr. dist. 7.
e In verbo, processu.
f De immun. eccles. lib. 6.
g Psal. 70.
h 88. dist.
i Ead. d. 88.
k 2. §. idem Pomponius. ff. de minor.
l § fin. ff. locat.
m De empt.
n De vsur.
o Cap. 1 d. 1. & § fin. 6 d.
p Polit. lib. 2 cap. 3.
q In l. vetra [illegible] C. ne [illegible] quam vend. col. 3.
r 2 C. de resc. vend.
s De empt.
t Eod. tit.
v Prouer. 20.

a Leg. [illegible] in contrahentibus ff. de reg. iur.
b In cap. [illegible] caussam 2 in fi. ac t[illegible]
c In [illegible] C. [illegible]
d 92 dist.
e Ca. veritatis de iureiur.
f 22 q. 2
g Quæst. 77 art 1. ad 1
h Ca. 1 22. q. 2 in super [illegible]
k Supr. d. c. 11 2. q. 10.
m In illo art. 1 Ad primū q. 77 secūda Secunda.
n In 4 d. 15 q. 40. 8. arg. 05. Ethic.
p 13 lib. de Trinit.
q 2. 2. q. 77 art. 1.

di mo-

[illegible] quo [illegible] pretium [illegible] emptionum [illegible] præsidiari, [illegible] videtur [illegible]. Nec [illegible] per fari [illegible] nunc [illegible] non abfis, qui quæ[illegible] emptiones [illegible] ex necessitate [illegible], [illegible] d[illegible] causa. [illegible] autem multo maiori pretio, quam sit moderatum vel pium, siue infimum: nam qui medio illo moderato, vel infimo siue pio pretio emeret, nullatenus peccaret. Immo neque qui emeret [illegible] maiore, si attenta emptoris penuria, quæ cum res venditur, est, illud esset [illegible] medium vel pium pretium, vt ex eodem Thoma a [illegible] colligas.

39 Non obstant, quæ pro contraria parte citabantur. Non primum glossa nostra: nam primo secundum [illegible], quæ [illegible] legem, intelligenda est illi, iuxta illud Bartholi, *a* quod ante ipsum annotauit Ioannes Andreas. *b*

40 Secundo, si glossa satis perpendatur, & ad textum [illegible] potius [illegible], [illegible] deceptionem & animæ damnosam, quam contrarium. Si enim Glossa tot vo[illegible] pronunciare, licitam esse deceptionem citra dimidium iusti pretij, non dubitet; ideo mercandi artem esse periculosam, quia licet illam exercentibus se decipere. Cum ergo glossa proposuerit reddere rationem, quare negotiatio periculosa est, & dixerit ideo, hoc esse, quia naturale est contrahentibus se mutuo decipere: constat eam vel inepte loquutam, vel certe significare huiusmodi deceptionem parum iustam esse.

41 Ad secundum, scilicet leges hoc dicentes, & in glossa allegatas videtur respondere D. Thomas, *c* quod iura dicentia contrahentibus licere se mutuo decipere, intelliguntur licentia & permissione non approbatiua, sed dissimulatiua.

42 Quam appellat Gregorius, *d* veniam, scilicet pœnæ temporalis, non culpæ, secundum glossam, ibidem. *e* De qua pulchrè Ioannes Andreas, *f* hoc est, quod contrahentes in foro quidem exteriori non castigantur; nec ad aliquid coguntur propter huiusmodi deceptionem: sed in foro animæ digni sunt pœnitentia, & tenentur restituere: alioqui castigabuntur a iustissimo Deo, qui nil relinquit inultum. Quam solutionem semper sequutus scrupulum nunc habere sentio. quoniam d. §. *idem Pomponius*, *g* non solum ait licere contrahentibus se circumuenire; sed naturaliter licere. Qualiter autem illud aduerbium, *naturaliter*, cohærere potest illi verbo, *licere*, si licere significat impune esse, & lex diuina naturalis punit? §. etiam finali, *h* habet, in emendo & vendendo naturaliter concessum, quod pluris sit, minoris emere: quod minoris sit, pluris vendere, & ita inuicem se circumuenire. Audis ibi naturaliter concessum, non ita audis ciuiliter concessum. Quod autem legibus ciuilibus impune fit, lege autem naturæ & diuina castigatur: quomodo dici potest naturaliter concessum. Non sum ignarus, Hostiensem, *i* quem sequitur noster Fortunius ingenio, vita & moribus, meo iudicio, bene fortunatus, *k* exposuisse illam dictionem, *naturaliter*. pro bona fide: quasi diceret, tunc esse licitam deceptionem, quando non ex proposito; sed te ipsa venditor credens mercem tanti esse, quantum petit, decepit ementem. Quod & Paulus Castrensis, *l* sentire videtur, dum loquitur de rustico, qui vendit doctori librum, cuius pretium ignorat.

Sed contra expositionem hanc facit primo, quod extraria valde videtur illa expositio verborum; *Naturaliter licet contrahentibus se decipere*, quoniam expositum, scilicet, *naturaliter*, qualificat illam vocem *licet*, & expositio eius, [illegible] *bona fide*, qualificat verbum, *decipere*. Et ita si satis [illegible], expositum adhæret vni verbo & expositio alteri. Secundo contra expositionem hanc facit, quod secundum [illegible] qui bona fide rem, quæ minoris est, pluris ven[illegible] [illegible] restituere. Cuius tamen contrarium & [illegible] omnes alij doctores interpretes tenent. Quare [illegible], qui dicant, licitam quidem esse huiusmodi deceptionem [illegible] ciuili; non autem iure Pontificio. Contra [illegible] primò, quod leges illæ dicunt, naturaliter [illegible], & ita secundum legem naturæ, a qua [illegible] canon [illegible] deuiat, immo [illegible]. *m*

Secundo [illegible] probatæ [illegible] solutio pon[illegible] quæ hic ma[illegible] innocentium [illegible] *in adiuto* [illegible].

43 Fuere mihi a[illegible] videbatur re[illegible] illam vocem *natura*[illegible] cipi, pro [illegible] & imp[illegible] sualitat[illegible], iuxta glossam [illegible] tam, hoc est, sensualitatem inclinare homines, vt se cum contrahentes decipiant. Et [illegible] idem sensus in se verus est, & arbitror fuisse de mente glossæ nostræ.

Sed cõtra [illegible], quod [illegible] rectè [illegible] secundum hunc [illegible], *naturaliter*, cum illo verbo *licet*. nam si hæc inclinatio [illegible] ad illicitum mouet, quomodo dicetur [illegible], [illegible] inclina[illegible] honesto. In quo sensu verum [illegible] licere [illegible] mentium quæ [illegible] concessisset.

45 Postremo ergo & [illegible] possunt [illegible] de deceptione, [illegible] ex proposito, [illegible], quæ fit citra dimidium iusti pretij & intra latitudinem eius. [illegible] latitudo pretij iusti sunt [illegible] tum ducati plus vel minus quinque aut decem. pete [illegible] & alio [illegible] decem, aut quinque: & [illegible] dico, quia [illegible] rigorosum [illegible] extremum iusti pretij [illegible]. Alter forte putat, illud [illegible] iustum pretium [illegible] moderatum, siue medium, vel pium: & ita dat mihi centum & decem aut quinque, hoc casu deceptio est, & naturaliter, siue per leges naturales [illegible].

46 Ad tertium concedo, deceptio citra dimidium iusti pretij non dari remedium in foro exteriore, vt habetur in illa l. 2. *e* & in illo c. *cum dilecti*, *f* sed illud non ideo [illegible] [illegible] deceptio sit licita, sed ne lites [illegible] multiplicentur, & [illegible] cum quilibet emptionis contractu [illegible] ab altero [illegible] ceptam, & ideo ab altera sibi [illegible]. Quod subtiliter explicat Maior, *g* & nos [illegible] *h* posse huiusmodi deceptum, [illegible] Euangelicam adire præsidem, qui ad [illegible] decipientem, id quod latissime prosequuti sumus. *i*

Ad quartum negamus bonorum, qui emunt, vel vendunt, consuetudinem esse [illegible] vendere, vel emere merces extra iusti pretij [illegible] vel minoris, quam sunt. Fatemur [illegible], [illegible] iam, qui virtuti student, cupere [illegible] iusto pretio [illegible] rosio vendere, & alienas [illegible] pretio [illegible] mere, quod nulla ex parte [illegible] est. Quamquam maioris virtutis arbitror esse [illegible] nas emere pretio iusto temperato [illegible] medio [illegible] stum pretium [illegible] rigorosum [illegible] iustum pretium [illegible]. [illegible] detur illud. *k* *Malum est malum est, dicit omnis emptor*. [illegible] quædam alia huc pertinentia [illegible] apud Couarruuiam, *l* vbi nos quoque citat.

CAP. III.

IDEM LEO IN EAD. EPIST. CONTINVO.

Contrarium vero omnino est ecclesiasticis regulis, post pœnitentiæ actionem redire ad militiam sæcularem, cũ Apostolus dicat: * Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus. Vnde non est liber à laqueis diaboli, qui se militiæ mundanæ voluerit implicare.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentes, ne ad [illegible] redeant [illegible] [illegible].*
2 *Militare [illegible].*
3 *Mulier [illegible].*
4 *[illegible] & alis [illegible].*

5 Pæ-

a In l. non solum. §. si liberatio de lib. leg. ff. in c. cũ nũtius. de teste.

c In eod. art. 2 q. 77. in 2. & ver. ad 1.

d In cap. de pœnit. 4. dist. e Super ver bo, venia. f In Mercurialis, reg. sine culpa. lib. 6.

g Leg. in cau sa ff. de minor.

h Leg. item si pretio ff. locati.

i In summa de contrah. empt. §. Qualiter. vers. scias autem. col. 2. vers. Sed si. k De vlt. finallat. 17. l in illo § sin

m Ca. quali ter & quando. de ac. [illegible] Deus omnipotens. 2. q.

a Extrauagante [illegible] & [illegible]

b In cap. 1. de [illegible] per. non. [illegible] c to. [illegible]

[illegible] cap. [illegible] naturale. [illegible] dist.

e C. de resc. vend. f Cap. penul. de empt.

g In 4. d. q. 40. a. argum. h De ind. [illegible] tab. 6. i À num. 45 an [illegible].

k Prouer. 2.

l Cap. 3. variar. [illegible] resolutionum, lib. 2.

* 2. Tim. 2.

5 *Bellum* [illegible]
6 *Milites* [illegible] *qui* [illegible] *re-stitueret non* [illegible]*entur.*
7 *Omnino hec vox* [illegible] *significat.*
9 *Militare, an liceat.*
10 *Gladium qui dicatur accipere*
11 *Malo non resistendum,* [illegible] *parandam quando*
12 *Apostolus* [illegible]
t [illegible]*tum.*
13 *Pax non virtus* [illegible] *virtutum* [illegible] *opus: qua* [illegible] *bello* [illegible] *sto; sed in* [illegible] *contraria sit num. 14.*
15 *Torneamenta* [illegible] *quasi* [illegible] *exercitamenta bellica* [illegible]*ent.*
16 *Rex Navarro.* [illegible] *Gallus prafectus.*
17 *Poenitentiam acceptare voluntatis, acceptam complere ne-cessitatis. Adeo vt mortale sit non implere per contemptum vel notabilem negligentiam. num. 18.*
18 *Negligentia* [illegible]*, non* [illegible] *est mortalis.*
[illegible] *Confitenda poenitentia* [illegible] *omnino; non autem pec-cata* [illegible] *pro quibus illa* [illegible]*, nisi sacramentali poe-nitentia velit facere satis. num. 21 Et tunc illa sola iteranda pro quibus sit vtile satisfacere. num. 24*
22 *Paludanus non sensit, quod ei cum Antonino complures tribuunt*
[illegible] *Poenitentia sacramentalis efficacior non sacramentali.*

CApitulum hoc tres partes habet, dictum, rationem, & [illegible] prima est in initio, secunda ibi: *Cum* [illegible] *solus* [illegible]*, vnde.* [illegible] est in rubro: Post poeni-tentiam [illegible] saecularem redire non licet. Ratio du-bitandi [illegible] videtur facile, quod negotium, quod [illegible] sine peccato exstitit; hoc etiam post [illegible] culpa non est. *a* At militare non est [illegible] post poenitentiam ad id redire licebit. [illegible] lendi videtur esse periculum peccandi, [illegible] & ipsius [illegible] & ar[illegible]candi, seu negotiandi & ipsius exercitium.

1 Ex qua ratione videtur [illegible]: quod quemad-modum [illegible] non est praeceptum, sed consilium post poeniten-tiam non negotiari, vt colligitur [illegible] ca. praecedenti, *c* & ibi diximus [illegible] continere hoc ca.

[illegible] militarem non esse [illegible] peccatum. Pro quo facit cap. *noli* [illegible] *Nam ibi* [illegible] Augustinus, *neminem Deo placere* [illegible] *In his erat Sanctus Dauid, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium. In his erat centu-rio ille, qui* [illegible]*, non sum dignus, vt intres sub tectum meum.* Facit cap. [illegible] in illis verbis: *Neque Ioan-nes ab armis* [illegible] *milites, & Christus tributa Caesari monet reddi. Quia propter bella necessaria militi stipendium tri-buitur.*

3 Ioannes enim Baptista [illegible] militibus, qui [illegible] ait: [illegible]*linquite militiam, sed Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti esto-te stipendiis vestris.* Luc. ca. 3. facit cap. *militare.* quod habet *militare non est delictum. f* Iustum enim bellum est, cum ho-mines inuasores propulsantur, vel cum res ablatae repe-tuntur *g* vel cum [illegible] negatur, *h* & aliis no-[illegible] de caussis, [illegible] explicat Maior.

5 [illegible] D. Thomas [illegible] bellandi caussam [illegible] principis auctoritate & intentione, seu animo & mo-do b[illegible] bellum.

6 Quin & *l* annotauit alter Thomas illud [illegible] quod quemadmodum [illegible] [illegible] [illegible], vel [illegible] *m* [illegible] [illegible] & [illegible] peccat [illegible] nentur.

7 [illegible] primo, [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] quod [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] facere [illegible] [illegible] [illegible] in principio, [illegible] scilicet quod loquitur de poenitentia [illegible] [illegible]ptata. Hoc [illegible] non potest esse verum, quia [illegible] [illegible] quaedam est: secundo ratio textus [illegible] ter[illegible] illatio textus inepta esset, vt de se patet. [illegible] intelligi potest tertio; eo modo, quo glossa secundo [illegible] ligit in his verbis: *Vel deliquit in ipsa militia,* vt scilicet, lo-quatur [illegible], quando quis commiserit aliquod peccatum in militando admissum. Nam primo [illegible], se-cundo ratio textus, neque illatio vllatenus patiuntur. Ter-tio, quod neque principium hoc patitur, quandoquidem [illegible] pari ratione, qui deliquit in sacrificando, non deberet amplius sacrificare. Neque etiam intelligi posse videtur quarto modo, quem tangere voluisse videri potest Glos-sem[illegible], dum poenitentiae solennis meminit, vt sci-licet intelligatur de poenitente solenniter. Nam primo hoc etiam [illegible] determinare. Secundo neque ratio, nec finis tex-tus illi modo intelligendi quadrare potest. Praeterea hoc cap. hodie penitus esset inutile, maxime si aduertas hac aetate tales solemnes poenitentias, de quibus in illo cap. quod incipit *in c. quadragesima, b* non esse in vsu.

8 Quare planius intelligatur quinto modo, scilicet hic militiam accipi pro militari exercitio, & arte vitiis mili-tum peculiaribus foedata, non pro ipso nudo exercitio, neque pro ipsa nuda arte. Vitia enim militum non sunt artis & exercitii, sed hominum in eam illa inuehentium, *c* facit cap. *quando. d*

9 Contra etiam corollarium, quo asseritur militare lici-tum esse, facit primo illud. *e Omnis, qui accipit gladium, gla-dio peribit* & illud. *f Ego dico vobis, non resistere malo,* & illud *g Non vos defendentes carissimi; sed date locum irae.* & habetur. *h* Facit, quod nihil est virtuti contrarium, nisi vitium, *i* sed bellum paci contrarium est. *k* Pax autem virtus videtur, iuxta illud. *l Fiat pax in virtute tua.* & illud: *m Pax multa di-ligentibus legem tuam.* Facit, quod torneamenta prohiben-tur, *n* sed torneamenta sunt praeexercitamenta bellica: er-go [illegible] ratione ipsa bella prohibita sunt. *o*

10 Ad horum primum respondeo, illum dici accipere gla-dium, *p* qui nulla superiori ac legitima potestate, vel iuben-te, vel concedente in sanguinem alicuius armatur, vt ex-ponit Augustinus, *q* & refert Gratianus in illo egregio ca. *ille gladium accipit.* *r* Quem modum accipiendi gladium esse prohibitum concedimus, negamus tamen eos, qui iusta bella gerunt, ita gladium accipere.

11 Ad secundum concedo non esse malo resistendum, immo potius alteram maxillam, quo feriatur, parandam, quando ita opus esset facto; non autem quando bonum publicum, vel illorum, qui malum inferunt [illegible] tale contrarium exigit, vt eleganter declarat Au[illegible] & late referunt in cap. *paratus. t* Et [illegible] casu dicimus malo esse resistendum [illegible] dam; ne bonum nostrum publicum [illegible], bonum spirituale inimicorum.

12 Ad tertium dico per illud Ap[illegible] *vos defendentes* vltionem [illegible] istam, & [illegible] prohiberi: vnde nouus interpres [illegible] posuit, *vlciscentes* & [illegible] est, [illegible] quod est, vlciscentes vel [illegible] & interpres an[illegible] [illegible] vindictam [illegible] [illegible] commendi c[illegible]

13 Ad quartum [illegible] pacem esse [illegible] [illegible] iuxta illud [illegible] Secundo respondeo [illegible]

bonam pacem malo bello esse contrariam: nec nos tale bellum licere concedimus.

14 Belli autem boni non contraria, sed finis est pax bona; mala verò contraria. bonum enim bellum gerimus, vt pacem habeamus. Non pax quæritur, vt bellum exerceatur: sed bellum geritur, quo pax quæratur. *a*

15 Ad sextum concedo, illicita esse torneamenta, & alia sunt præexercitamenta bellandi; in quibus, vt plurimum notabiliter læduntur se exercentes: non eo quod torneamenta sunt præexercitamenta bellica, sed quia periculosa. Vnde alia præexercitamenta, in quibus raro, vel nunquam tales accidunt læsiones, licita sunt: qualia sunt, quæ nunc dicuntur hastiludia, in quibus hastæ sine mucrone sunt in vsu, & aliæ digladiationes, in quibus gladij sine acumine accipiuntur.

16 Quod probatur in illa Extrauagante Ioannis XXII. *b* petente id rege Nauarrorum tunc Galliam gubernante condita, & sentit senior Thomas, *c* vbi iunior dilucidius loquitur.

a Ca. malo. 23. quæst. 1.
b De tornea ment.
c In 2. 2. q. 40. art. 1. ad 4.

IN GLOSSAM PRIMAM.

Quæ ad hanc glossam pertinent super textum sunt explicata, excepto illo, quod ait, pœnitentem obligari ad eam pœnitentiã, quæ ipsi iniungitur, adimplendam. Pro quo facit cap. 1. *d*

17 Ex dictis tamen ibi hoc limitandum est procedere, quando iniunctam pœnitentiam acceptauit, vel non renuit, nec ad alium confessarium, à quo absolueretur, refugit, vt supra dictum extitit. *e* Quoniam neminem ad acceptandum compelli posse, si non vult absolui ibi probatum fuit. Ratio verò diuersitatis illa est, quod, quemadmodum vouere cõsilij est, reddere tamen votum præcepti. *f* ita pœnitentiam acceptare, si non absolutus abire velit, liberum videtur pœnitenti, modo velit ipse aliter, quàm per pœnitentiam iniunctam satisfacere hic, vel saltem in purgatorio: acceptam verò tenetur adimplere: nõ tantum ea ratione, quod acceptauit, quantum ea quod à confessario ad id ligatus fuit, tamquam à iudice, qui perinde habet potestatem ligandi ac absoluendi, iuxta Concilium Tridentinum nuperrimum, *h* quæ citauimus supra. *i* Quamquam Scotus *k* putauit, confessarium non posse ligare pœnitentem inuitum ad illam pœnitentiam sine ipsius acceptatione * de quo latius diximus in Manuali. Confess. *l*

18 Ex quo infertur, peccare mortaliter illum, qui per contemptum vel negligẽtiam notabilem non adimplet pœnitentiam impositam, si modo ita sit iniuncta, vt præciperetur. Non otiose addidi *per contemptum, vel negligentiam notabilem.* quoniam si per obliuionem aliquando id contingeret, vel per negligentiam leuem, non est putandum illud mortale, argumento glossæ, *m* & quæ tradit Felin*, *n* per quæ glossa illa putata singularis, quæ quarta est, cap. *ea quæ.* *o* quæque habet negligentiam esse peccatum mortale. declaratur procedere in negligentia notabili, nõ in qualibet leui. Et quod de obliuione dixi, probatur per illa, quæ pulchrè scribit Thomas à Vio, *p* de ignorantia, & quæ scripsit Gerson. *q*

Sed quotidiana quæstio est: an ei, qui non egit pœnitẽtiam acceptatam, sufficiat cõfiteri omissionis peccatum; an vero reiterare oporteat confessionem peccatorum, propter quam talis ei fuit imposita pœnitentia. Et multis visum est ad eam iterandam teneri. in quibus est Richardus. *r* In ea videtur etiam esse Paludanus, *s* quem ita tenere refert, & probat eius opinionẽ D. Antoninus, *t* Siluester etiam. *v* Pro quibus facit illa Richardi ratio, Pœnitens tenetur satisfacere pro peccatis ad arbitrium confessarij. *x* Facit ca. *men[illegible] ram,* *y* at confessarius non potest arbitrari [illegible] nisi peccata nouerit. *z* aptissimus in hoc textu, in extrauagante, *quia quorũdam.* Ioan. XXII. *a* nosse autem nequit, nisi iterato sibi confiteatur pœnitens, si est alius confessarius, vel prior, qui sit peccata iam oblitus: igitur propositio vera.

Verius tamen est, eum peccare quidem: at non teneri ad reiterandum. Primo quia qui semel confessus est legitime peccata sua, nulla humana auctoritate cogi potest, vt eadem semel rectè confessus iterum confiteatur, vt scribit S. Thomas. *a* Secundo quod nullo iure hoc probatur: ergo non est id asserendum. *b* Facit cap. 1. *c* & ca. *consuluisti* *d* illi Deo per pœnitentiam sacramentalem satisfacere vellet.

d § penas. supra ead.
e In c. 1. § pœnas. in nu. 6. supr. ead. dist.
f Ca. magna. de voto.
g Cap. 8.
h Sess. 14. & eam [illegible] pred. dict.
i § pœnas sa. num. 3.
k In 4. dist. 15. q. 2.
l Cap. 26. nu. 20.
m I. c. dict. 81. dist.
n In c. irrefragabili de offi. ord.
o De offi. Archid.
p 2. 2. q. 77. art. 4.
q 2. part. 23. alphab. sub litera L. & sub litera M.
r In 4. d. 27. art. 2. q. 8. in arg. 4.
s In 4. d. 17. quæst. 5.
t In 3. par. tit. 14. c. 10. § 10.
v Verbo. Confes. 1. q. 3.
x Cap. 1. § pœnas. supr. ead.
y Supr. dist. 1.
z Le[illegible] quo[illegible] eod.
a Col. 4. & de verb. sign.

21 Non obstat argumentum Richardi, distinguo enim, quod ille assumit, scilicet, teneri pœnitentem ad arbitrium confessarij satisfacere. Quoniam aut vult sacramentali pœnitentia, quæ multo est efficacior, satisfacere, aut non. si non, nego illud: quoniam, sicut non tenetur, omnem pœnitentiam acceptare, ita neque pœnitentia sacramentali pro omnibus satisfacere. Si autem velit satisfacere pœnitentia sacramentali; tenebitur iterum confiteri, si confessarius ille, cui fuit confessio facta non inuenitur; vel iam ille oblitus est peccata, quæ illi fuerunt patefacta, & pœnitentiam nullatenus recordari potest. Et hanc conclusionem sentit S. Thomas, *e* & intrepide affirmat Thomas à Vio, *f* & Maior. *g*

22 Neque Paludanus, *h* determinat aliud; quam diximus si bene perpendatur, licet errãdi ansam D. Antonino præstiterit, & rursus is errare fecerit Angelum & Siluestrum. Et cum frequẽter ita cõuoluerim, & dixerim, Paludanum illud nũquam dixisse, gauisus sum valde reperisse Adrianum, qui hoc ipsum, quod nos de Paludano sentiens in ea, quam defendimus, opinione fuit. *i*

23 Est ergo conclusio in hac materia certa; & sine scrupulo, meo iudicio, tenẽda confessionem legitime factam non esse reiterandam ex eo capite solo, quòd pœnitentia iniuncta non fuerit adimpleta: siue id contigerit ex contẽptu, siue negligentia, siue obliuione, nisi pœnitens considerans maioris efficaciæ ac virtutis esse pœnitentiam sacramẽtalem, siue illam, quæ à confessario præcipitur; quã illam, quæ sponte à pœnitente sumitur, & mente reuoluens maiorem forte pœnam à Deo condonari ob vnius diei ieiunium à confessario præceptũ, quam quatuor dierum ab ipso pœnitente assumptum, velit Deo suo pœnitentia sacramentali satisfacere.

24 Sufficit etiam, quod confiteatur obliuionem, negligentiam, vel contemptum, quo pœnitentiam acceptatam adimplere omisit, & præfati Caietanus, & Adrianus, vbi supra, dixerunt. Quin etiam addo, quod si oblitus pœnitẽtiam, vellet sequi opinionem contrariam, non teneretur secundum omnium mẽtem iterare totam confessionem; sed tantum illius peccati pro quo pœnitentia oblita fuit iniuncta. Quare quidquid in plurimis, qui confitẽdi modum continẽt libellis reperiatur; & quidquid Summistæ dicãt, quod diximus cum grauissimis auctoribus neruosis rationibus freti firmissime tenendum est.

a Quodlib. 1. art. 12.
b Ca. legatur. 24. q. 2. & con[illegible] de treuga & pace [illegible]
c De transla. Prælat.
d 2. quæst. 3.
e In illo art. 12. & in 4. d. 17. q. 3. art. 3. quæst. 5.
f [illegible] ver. Confess. iterando.
g In ead. dist. q. 6.
h In 4. dist. 17. illa q. 5.
i In 4. de Cõfess. q. 6. colum. pen. in fin.

CAP. SI QVI VERO.

EX NICÆNO CONCILIO.

CAPIT. XII.

SI qui verò per gratiam Dei vocati, primo quidem ostenderunt fidem suam deposito militiæ cingulo, & reliqua.

SVMMARIVM.

1 Pœnitens non verbo, sed opere conuersionem ostendit.
2 Pœnitentiæ solennis vestigia, & quæ mirerùs apud Saxones.

EX hoc c. sola illa verba notanda sunt, non verbis tantum; sed opere & virtute conuersationem sanctam à pœnitentibus demonstrandam. Facit illud. *k* *Cœpit Iesus facere & docere.* præmisit *facere.* & postposuit, *docere.* Facit illud. *l* *Non omnis, qui dicit, Domine, Domine, intrabit in regnum Dei.* illud Sanctæ Annæ apud Baptistam. *m*

De virtute loqui, minimum: virtutibus vti
Hoc Samsonis opus.

Et illud facere dictum; quod in illis verbis: *Cœpit* IESVS *facere & docere.* penultima verbi *facere,* deberet esse longa: & penultima verbi *docere,* breuis. In qua re illud notandũ, virtutis studium bonorum exẽplis facilius, quam verbis disci,

k Act. 1.
l Matth. 7.
m Part. Mar. lib. 2.

dilci, iuxta illud Senecæ: *Longum iter per præcepta: breue autem & facile per exempla.* & illud Innocentij; *Exempla sanctorum perspicaciter recordanda.* a

a Cap. de quibus 20. dist.

Quæ vero alia in hoc & seq. cap. tractantur, quia de solemnitei pœnitentibus dicuntur, & vix in vsu occurrent, missa facio, contentus viua voce retulisse, quæ habentur in cap. *in c.* b quod habet illam formam pœnitentiæ solennis antiquæ. Quibus addo eius quędam vestigia reperiri apud Saxones eo sacello, quod Alberstadij est virgini matri sacrum, quod prophanis non patet; sed tantum initiati subeunt. Indicitur enim vnus aliquis è populo cinerum die hominum opinione nequissimus, huic velato capite, pulla veste sacris admouét, quibus rite peractis templo ejcitur: eiectus toto ieiuniorum tempore nudis calceis vrbem peregrat, Diuorum templa vistabundus, sacerdotes illi victum suggerunt. Mox in dominica cœna iterum in templum inductus post olei consecrationem ab vniuerso clero expiatus dimittitur, eleëmosyna prius accepta; quam pie offert templo. Hunc Adamum vulgo vocant: quia, vt protoplastos ille, omni vacet crimine, per eumque cuncta creditur expiata, quod testatur Ioan. Bohemus Aubanus. c

b 50 dist.

c Lib. 3. ca. 13 de Ritu omnium gentiu.

CAP. DE HIS.

EX CONCIL. AVRELIANENSI.

CAPIT. XIII.

In hoc c. pro repetitis habeo, quæ in superiori dicebam.

CAP. FALSAS.

GREGORIVS III. PAR.

Est Gregorij VII. in Syn. Rom. celebrata ann. 1078 cap. 6.

FAlsas pœnitentias dicimus, quę non secundum auctoritatem sanctorum Patrum pro qualitate criminum imponuntur, ideoque miles, & negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si culpa grauiore irretitus ad pęnitentiam venerit, vel qui bona alterius iniuste detinet, vel qui odiũ in corde gerit, recognoscat se veram pœnitẽtiam non posse peragere, per quam ad æternam vitam peruenire valeat: nisi negotium relinquat, officium deserat, vel odium ex corde dimittat, bona quidem, quæ iniuste abstulit, restituat, arma deponat, vlteriusque non ferat, nisi consilio religiosorum Episcoporum pro defendenda iustitia ne tamen despetet, interim quidquid boni poterit facere hortamur, vt faciat, vt omnipotens cor illius illustret ad pœnitentiam.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia falsa est, [illegible] non secũdum auctoritatem Patrum imponitur, siue in [illegible] respectu. num. 10 & 11. & 15.*
2 *Pœnitentia septennis pro quouis mortali secundum communem.*
3 *Pœnitentiales canones 47. & in eis foro conscientiæ non esse locum: probabile. num. 16. eorum tamen scientiam confessarijs opportunam. num. 18.*
4 *Fornicanti presbytero quæ pœnitentia; quæ specialis item quibusdam alijs.*
5 *Intellectus huius c. Falsas. tractatur intelligendo primo de pœnitentia quæ satisfactio est: & impugnantur grauiter. nu. 21. & refertur alter intellectus, qui omittitur. nu. 24. datur nonus. 25.*
6 *Pœnitentia duobus modis a Patribus taxata. generatim & speciatim.*
7 *Pœnitentia maior iusta non vana.*
8 *Pœnitentia Patrum decretis taxata nõ semper peccato æqua, tametsi æqua latitudinem habeat aliquantam. nu. 9.*
9 *Pœnitentia minuendæ multa caussa, & vna nouissima n. 10.*
12 *Pœnitentiæ prudentis est gaudere parua pœnitentia [illegible] signum vir[illegible] amicitiæ eius impositio.*
13 *Pœnitentia, quæ iusta est simpliciter, secũdum quid nonnunquam falsa.*
14 *Pœnitentiam septennem non esse pro quouis peccato mortali iure imponendam probabile.*
16 *Pœnitentiam illam septennem ad forum exterius pertinere.*
17 *Capit. Quæ ipsis. 38. dist. an Augustini.*
19 *Pœnitentia coram Deo æqua, aliquando iniqua est, quoad confessarium. neque illius iniquitas pœnitentem extra salutis statum ponit. num. 23.*
22 *Ideo vox illatiua.*

TRes partes habet: prima definit pęnitentiam falsam. Secunda ibi, *Ideoque*, infert. Tertia ibi, *Nec tamen.* vnum documentum ponit.

1 Ex principio ergo colligitur definitio falsæ pęnitentiæ, esse videlicet pœnitentiam, quæ non secundum auctoritatem Patrum pro qualitate criminum imponitur. Pro quo facit, quod mensura dicitur falsa, quæ non est iusta: sed maior, quam par sit vel minor, iuxta l. *in dardanarios.* a ibi: *Propter falsum mensurarum modũ.* & c. 2. cum eis annotatis, b & moneta falsa est, cú deest, vel pondus, vel materiæ pretium, vt habet l. *lege Cornelia* c facit ca. *non afferatis.* d & ca. *omnis, qui stateram.* e

a ff. de pœnis. b De empt. c Quis aureos. ff. ad l. Corn. de falsis. d 24. q. 1. e 41. d. & ca. 1. de re iud. lib. 6.

2 Contra quam tamen falsæ pœnitentiæ definitionem ad manum est argumẽtum illud fortissimum, quod nulla fere hodie pęnitentia pœnitentibus à confessarijs secundum Patrum antiquorum auctoritatem imponitur: nam recepta est plerisque omnibus sententia pro quouis mortali peccato septennem imponendam esse, iuxta cap. *hoc ipsum* f & clarius in §. seq. gloss. c. *admonere.* g & glossa in ca. *prædicandum.* h tradit Hostiensis, i Antoninus, k & Paludan. l & hoc plerique omnes asserunt. at hodie vix vllum confessarium reperias, qui septennem alicui, etiam pro centũ mortalibus peccatis, iniungat; vix pœnitentem, qui hanc acceptet: ergo omnis, quæ hodie agitur, pœnitentia est falsa. Quod tamen, quis audeat dicere?

f 30. q. 2. g 33. q. 2. h 22. q. 1. & in illo c. hoc ipsum & ca. sunt plures de pœn. dist. 3. i De pœn. & remiss. §. qua pœna. k 3. par. tit. 17. cap. 20. l In 4. dist. 20. q. 2.

3 Secundo contra definitionem prędictam facit, quòd quadraginta septem sunt canones, quos pœnitẽtiales vocant, quosque collegit Hostiensis, m quosq; ab omnibus sacerdotibus necessario addiscendos esse habetur, in cap. *quæ ipsis.* n Quibus pro certis peccatis, taxatur pœnitẽtia certa, quam nulli audimus hodie imponi. Nam presbytero fornicario decennalis mandatur iniungi pœnitentia magna cum austeritate agenda. o At quis audit presbyterum propter fornicationem simplicem decem annis pęnitere? Eum, qui filiam suam spiritualem siue baptismo, siue confirmatione, siue confessione sibi habitam carnaliter cognouit, duodecim annis peregrinando pœnitere oportet; & postea in monasterium semper ibi seruiturum ingredi, p qui cum brutis, vel cum consanguineis & affinibus, & qui contra naturam peccauit, septem annis pœnitere debet. q At quotus quisque hodie eorum, qui in eiusmodi decidunt crimina talem agit pœnitentiã? Igitur aut falsus est Gregorius, aut falsa fere omnis, quæ hodie imponitur pœnitentia.

m In summa de pœn. & remiss. §. qua pœna. vers. 1. autem. n 38. dist. o In c. presbyter. 82. dist. p Cap. si sacerd. 30. q. 1. q Ca. hoc ipsum. § 1. 33. q. 2.

4 Tertio contra Gregorium facit, quia quæ iniungitur pęnitentia, aut ideo est falsa: quia non est penitus iusta & æqua pęna, quæ peccatis confessione apertis debetur delendis. Et ad hunc sensum etiam, quæ pœnitentia iuxta sanctorum Patrum regulas imponitur, frequenter falsa esse potest; quia maior vel minor, quàm oporteat. Nam, quæ septennis pęnitentia vnum peccatum iustè delebit, illa non poterit aliud multo grauius delere, & alij multo minori & leuiori maior, quàm par sit, erit.

5 Pro resolutione omnium dico, hunc textum primò intelligi posse de pœnitentia, id est, pęna, quæ pœnitenti à confessario iniungitur: quod innuit textus in verbo illo; *imponuntur.* Facit etiam, quia verbum *pœnitẽtia*, in hoc textu non videtur sumendum pro sacramento pœnitentię, neque pro pœnitentia virtute seu contritione. Illæ namque non imponuntur sed ministrari dicũtur, aut quęri. At in textu est verbum, *imponuntur.*

6 Facit & illud verbum: *secundum auctoritatem Patrum.* per

quod

[illegible] Gregorij [illegible] pœnitentiam [illegible], & [illegible], velut [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] peccatis [illegible] [illegible] peccantis, [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] malor, [illegible] fuerit [illegible] [illegible] sensum inte [illegible] Magistera & glo. [illegible] b & Maior, c & Hostiensis d

7 Quomodo intelligendi [illegible], dico secundò mentem Gregorij in hoc canon esse dicere pœnitentiam, quę à confessario imponitur minus sufficiens [illegible], id est, nullius effectus [illegible] non tollat totam peccato debitam pœnam, tollit tamen partem aliquam maiorem vel minorem pro sua qualitate, [illegible] rite ac legitimè [illegible] pœnitens [illegible] c. p. *nullus debet*. e cum his, quæ alij [illegible] dixi & scripsi. & ab omnibus Theologis f tenetur, & a nostris g & glossa 8. extrau [illegible]. h

8 Tertiò dico Gregorij II mentem non esse dicere, pœnitentiam illam esse omnino iustam, id est, neque maiorem, quàm par sit, neque minorem, quæ secundum Patrum decreta taxatur. Vt enim tertium argumentum efficaciter concludit, interdum erit maior, quam par sit, & interdum minor: quoniam stat dare peccata eiusdem speciei, quibus eandē pœnitentiam imponi mandant sancta Patrum decreta; quorum tamen alterū primò longè grauius erit, & tertium vtroque, & quartum tribus, & ita pœnitentia non eodem modo erit omnibus illis iusta & æqua omninò.

9 Nam etsi, vt Parisienses nouissimi dixerunt, i credendum est diuinam bonitatem & amplitudinem non in indiuisibili pœnitentiæ quantitate illam æqualitem reposuisse: sicut pretium iustum mercium non est in indiuisibilitatum, vt diximus in glos. c. *qualitas* k tamen vnius speciei peccatum, tanta potest aliud eiusdem speciei grauitate superare, vt quæ pœnitentia debetur alij, multo excellat iustæ pœnæ latitudinem alij debitam: sicut & pretium vnius mercis multo solet superare latitudinem iusti pretij alius mercis eiusdem speciei. Passim enim reperies equum viginti ducatorum, ac equum centum ac ducentorum; immo mille ducatorum: passim pannum vnius ducati, & alium eiusdem speciei duorum, trium, & quatuor ducatorum. Quarto dico, non fuisse ipsius Gregorij mentem falsas appellare pœnitentias illas, quæ prudenter a confessario imponentur. Quod patet ex glossa nostra, l secundum quam pœnitentia, quæ iusta minor confessario imponitur ex caussa iusta, non dicitur esse falsa.

10 Caussas autem iustas minores imponendi multas & varias esse diximus & scripsimus, m scilicet debilitatem, ægritudinem, magnam contritionem, & aliquando paruam deuotionem, timorem item, ne iustam pœnitens respuat, vel acceptam parum impleat.

11 Addo item aliam nulli, quod sciam hactenus consideratam, quod hodie omnes confessarij in pœnitentiam iniungunt pœnitentibus, quidquid boni fecerint, & mali sustinuerint. per quam clausulam, etsi non alligent eos ad bona peragenda, efficiunt tamen, vt quæcunque peregerint, in pœnitentiam eis cedant sacramentalem. Et ita totum vitæ tempus quodammodo pœnitentiæ agendæ a quolibet confessario cuilibet pœnitenti, quatenus opus est, videtur constitutum & taxatum. De quo dicemus etiam aliquid, n infra. o

12 Quinto autem dico, illas videri Gregorium appellare pœnitentias falsas, quæ sine causa iusta minores à confessario imponuntur, vel ob ignorātiam, vel amicitiam, vel socordiam; & denique ob aliquem minus iustum respectum: vel si ob iustum, non tamen pęnitentem admonet eam, quam illi taxat, nō esse iustam, quo pro peccatis sufficienter satisfaciat: ne ipsum contristet, siue molestet, & ne ipsius humanum amorem perdat.

13 Cui considerationi consonat illud, quod Parisienses p dixerunt, imprudentiæ pœnitentis esse gaudere ob paruā pœnitentiam sibi constitutam: neque veræ amicitiæ signum esse paruæ pœnitentiæ impositionem.

Sexto videtur illa quoque pœnitentia dici posse falsa, [illegible], quamuis [illegible] [illegible], nec [illegible] pœnitentiæ.

13 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dicendum quod [illegible] [illegible] [illegible]. Primò quia illa [illegible] dicitur esse falsa, [illegible] partem debitæ pœnitentiæ [illegible], non [illegible] [illegible] continet. a Ad [illegible], quæ [illegible] quæ bonum [illegible], [illegible] totam quantitatem pœnæ [illegible] [illegible], neque per illam integre [illegible] pœna purgatorij secundum [illegible] quod [illegible] argumentum [illegible] ibi à doctoribus probatur quidquid [illegible], quidquid etiam glossa extrauagante d qua [illegible] loquitur, qua altera, & quidquid Panormitanus & Burgensis f [illegible].

Septimò dicimus, hoc dictum [illegible] proximè relatos, [illegible] in se verum esse; quanquam [illegible] non plane *iura* textui conueniunt, de quo [illegible] intelligendi modo priori, qui [illegible] intellectus defendi potest, & qui videtur communis [illegible], non obstant, quæ contra conclusionem ex hoc textu elicitam allegabantur.

14 Non primum, negari enim potest primo [illegible] capitali peccato septennem pęnitentiam iniungendam esse. Nullibi enim ego inueni lege, quæ hoc statuat, [illegible] glossę illę tres in argumēto allegatę id asserunt [illegible] Gratianus, quid, sine vlla tamen lege docuerit [illegible] Ecclesiastes [illegible] patum & vsu receptum. Contra quam sententiam [illegible] c. *mensuram.* h vbi Hieronymus ait mensuram temporis in agenda pęnitentia non esse a canonibus pro vnoquoque crimine præfixam. Et huius sententiæ videtur esse D. Tho. i vbi ait *Non est vniuersaliter verum pro quolibet peccato septennem pœnitentiam esse*, &c.

15 Secundo respondere potest, quod posito & non concesso, cuius mortali peccato septennem pęnitentiam iniungendam esse. id tamen intelligendum est, nisi aliud iusta causa facere suadeat, quod supra [illegible]. [illegible] sequitur, omnes, quę hodie imponuntur, pęnitentias falsas esse, quoniam satis imponuntur secundum [illegible] Patrum, si eis docentibus, [illegible], [illegible] quando, quod fere semper fit, additur illa clausula: *Et quam, quidquid boni feceris vel mali sustinueris, in pœnitentiam tibi cedat sacramentalem*, vt supra est dictum.

16 Tertio respondere potest, illam septennem pœnitentiam non pertinere ad forum conscientiæ [illegible], sed ad forum, quod appellant [illegible], in quo non ad puniendum peccatum, sed ad corrigendum peccatorem in exteriore foro proceditur. In quo foro [illegible] procedere c. p. *primum.* k nobis videmur.

17 Ad secundum respondemus, negando pęnitentiis in canonibus pœnitentialibus contentis locum habere in conscientię foro. Contra quod tamen [illegible] cap. illud, *quam sit* l quod habet, vix pro sacerdotibus haberi dos, qui canones pœnitentiales ignorarint. [illegible] prisca indulgētiarum forma, tot dies, tot annos, [illegible] dragesimas de pœnitentijs iniunctis relaxandi. Quę non obscure demonstrare videntur, multorum annorum, multas quadragesimas, plures dies pœnitentibus, quo in illis pœnitentiam agerent, iniungi solitos.

18 Ad horum tamen primum respondere primo potest, illud c. cuius sit, non constare, quando eius [illegible] solum indicat ex dictis illis Augustini. Secundo respondere potest, non ideo in parochis canonum [illegible] tiam requiri, quod pœnitentias in illis contentas oporteat eos in foro conscientiæ imponere, sed quia illis [illegible] possint, quæ pœnitentiæ [illegible] [illegible] conueniant. Instar enim [illegible] præfixatum, debent suas [illegible] secundum omnes.

Ad posterius autem negari potest, [illegible] indulgentiarum forma concludi [illegible] pœnitentias [illegible] confessione. Quis enim audeat [illegible] capitul. [illegible] à confessario [illegible] illud illud esse [illegible], quam

[illegible] det [illegible] loqui [illegible] A [illegible] sinut Antonius. Concludit tamen [illegible] carum consuetudo, [illegible] pœnitentia [illegible] hodie; & [illegible] sed exe [illegible] pœnitentia [illegible] sunt.

19 Ad tertium [illegible] pœnitentia [illegible] fals[illegible] [illegible] licet illa vera [illegible] onem [illegible] poterat esse [illegible], & [illegible] Sc [illegible] concedendo, quod [illegible] per falsam pœnitentiam [illegible] supra in sexto dicto [illegible]gebamus, nempe il[illegible], quæ maior vel minor ante Deum esset, quam e[illegible] deleendo penitus peccato sufficere, esse aliqua parte falsam.

20 Contra tamen hunc intelligendi modū, & ita quod textus non agat de pœnitentia, quæ pro peccati satisfa[illegible] imponitur: sed de pœnitentia virtute siue contritione, quę est actus, efficaciter facit primo, quod [illegible] quæ sequuntur, plane demonstrant, Gregorium agere de illa pœnitentia, quæ ideo est falsa; quia non receditur à peccato. Ait enim, *Miles & negotiator, vel alicui officio dedi-tus. quod sine peccato exerceri non potest.* Et [illegible]: *Qui bona [illegible] alterius, vel quod [illegible] gerit.* Quæ planè omnia non [illegible] ostendunt, eum non agere de pœnitentia, quæ à confessario iniungitur: sed de illa, quam ipse facit, [illegible], quæ pœnitentiæ virtutis actus est; [illegible] dolere præteritorum peccatorum, & proposito [illegible] vitandi [illegible]. a Secundo facit, quod illa dictio, [illegible], quæ caussalis & illatiua est secundum Bartholum, b & quæ ex dictis priori capitis nostri [illegible] ad prædictos, qui toto corde peccata omnia non exuunt, nullatenus ap[illegible] [illegible] intelligendo principium de pœnitentia falsa [illegible]. Quoniam ex pœnitentia falsa à confessario iniuncta, nullatenus inferri potest [illegible], quam ipse pœnitus affert & [illegible]. Quoniam illa penitus separata sunt per prædicta, & à separatis non fit illatio. c Tertio contra hunc intelligendi modum facit cap. fin. d quod ijsdem fere verbis vtitur excepto verbo, *Imponuntur*, & de eadem pœnitus materia agit. Et tamen clare demonstrat per pœnitentiam falsam intelligere pœnitentiam illam, quam quis de vno, vel de pluribus agit peccatis; non tamen de omnibus, & [illegible] de pœnitentia confitenti à confessario iniuncta: sed de illa, quam pœnitens ad confessarium [illegible].

a Cap. pœnit. [illegible] dist. 3.
b [illegible] demon [illegible] quod [illegible] de cond. & demonst.
c Leg. Pastin [illegible] de minor [illegible] de transl. prælat.
d Infra ead.

23 Quarto facit finis capituli nostri, quod præsupponit, [illegible], de quo agit pœnitentem extra salutis statum esse. Ait [illegible]: *Nec tamen desperet interim quidquid boni operis faciat, vt omnipotens Deus cor illius illustret ad pœnitentiam* sed quod pœnitentia imposita confitenti à confessario sit iusta & fa[illegible] peccatis aut non; neque in salutis statu ponit pe[illegible], neque ab eo tollit per prædicta. ergo capitulum nostrum non agit de illa.

His argumentis difficile meo iudicio fuerit planè sa[illegible] intelligi [illegible] intelliga[illegible] totum capitulum de pœnitentia falsa, hoc est facta ex parte pœnitentis: quod in caussa fuit, vt Cardinalis [illegible] confessionis [illegible] quod tamen [illegible] facit, & [illegible] in capit. [illegible] tertio.

24 [illegible] pœnitentia [illegible] parte pœniten[illegible] prud[illegible] quod [illegible]

c [illegible] ead.

[illegible] Ca [illegible]

CAP. NEGOTIVM.

GREGORIVS IN HOMILIA XXIV. EVANGELIORVM STATIM IN PRINC.

NEgotium, quod ante conuersionem sine peccato extitit, hoc etiam post conuersionem repetere culpam non fuit. Sunt enim plerunque negotia, quæ sine peccato exhiberi aut vix, aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicat, ad hæc necesse est, vt post conuersionem animus non recurrat.

S V M M A R I V M.

1 *Officijs ab illis, quæ vix, aut nullatenus sine peccato exercentur, abstinendum.*
2 *Ars, quæ sine peccato exerceri nequit, illicita; sed veniali tantum, si absque veniali peccato non potest; mortaliter vero si non absque mortali. num. 4. &* [illegible].
3 *Arte omni ex officio bona homines par[illegible].*
6 *Ars quæ sine veniali non exercetur, venialiter mala.*
7 *Pr[illegible] non omne obligat ad mortale.*
8 *Ars, cuius operibus homines & bene & male vti possunt, licita. Licet, ve plurimum male vtantur, idem num. 1[illegible]. & 25. nam & natura legionis maior hominum pars abutitur. num. 9.*
10 *Lex de continentia sacerdotum honestissima.*
11 *Vix pro Nullatenus, & pro Difficile. num. 12. Vtroque modo in hoc textu capi potest. num. 13. Sed planius priori. num. 15.*
14 *Vox eadem ad diuersa relata, diuersa significat.*
16 *Artium mala operum, quandoque, bonus vsus, artem malam alterum e duobus facit. num. 17. & mala venialiter, & mala mortaliter num. 19.*
20 *Thomas [illegible] Fran[illegible] mira persuadendi vis & suadela, & mirum auditorium. num. 21.*
22 *Ars chartarum lusoriarum [illegible] non mala saltem mortaliter. Neque illam exercentes mortaliter peccare, licet bene extirpanda. num. 26.*
24 *Sacramentum etiam maiorem Christianorum partē male vti.*
25 *Venem negotiationem quando [illegible].*
25 *Monachus ne [illegible] pera, [illegible] ad plurimum ad vanitatem homines vtuntur, faciant, est consulendum.*

1 DVarum partium prior soluit vnam quæstionem, posterior ibi, *Sunt enim*, declarat quęstionis terminos. Ex hoc cap. habetur, pęnitentem ab illis negotiis abstinere oportere, quæ vix, aut nullatenus sine peccato exerceri possunt. Ad idem cap. *contrarium*, & cap. *qualitas*, & cap. *consideret*. §. *in hu*. b Et cum a nullo negotio [illegible] de præcepto debeat pœnitens, à quo non debeat [illegible] Christianus per ea, quæ in capitulis prædictis dicta fuerunt, sequitur abstinere debere omnis [illegible] huiusmodi officijs.

b Cap. [illegible] ead. dist.

2 Facit quod definit D. Thom. [illegible] cuius operibus homines sine peccato vti [illegible], esse illicitam, qualis est [illegible] idolorum [illegible] eundem Quamuis non [illegible] bene vtatur, e[illegible] [illegible] eadem ratione [illegible] artem [illegible] vtentes [illegible] esse.

c 2. 2. q. [illegible] art. 2. ad 4.

Co[illegible] quærentes [illegible] artem, om[illegible] hodie id [illegible] mal[illegible]

a Psal. 13. b Psal. [illegible].

tur [illegible] *non est qui faciat bonum, non est [illegible]* [illegible] *Sanctum [illegible]* [illegible]. Quod [illegible] vanas, & malas ostendit in libello [illegible], qui me [illegible] vanitate scientiarum inscripsit, & quidam [illegible] ante [illegible] sua Moria monstrauit. Et vulgo [illegible] est illud, *In [illegible] quisque sui officio*, & illud. *Plus [illegible] quam [illegible] habet*, confirmat item experientia. Nam si quis mortales omnes orthodoxos, hæreticos, Iudæos, Sarracenos, Ethnicos, siue gentiles e specula veluti quadam contempletur, facile animaduertet Theologia plures male, quam bene vtetes. Iuris item peritia, Medicina, liberalibus artibus, atque alijs mechanicis multo plures abutetes quam eas in Dei verum cultum, quod omnino faciendum erat, conuertentes. Neque mihi dicas, Gregorium [illegible] de arte illa, vel officio agere, quod sine peccato nequeat exerceri. Agit enim & de illo, quod vix sine peccato exerceri potest, & ita de illo, quod potest quidem sed difficile a peccato superari, per cap. 2. c & l. *vix*. d Secundo contra eandem conclusionem facit, quod secundum illa ad officium faciendi chartas lusorias, pœnitens redire ne quiret, neque alius ea vti: quia maior pars hominum hodie male chartis illis vtitur. Quod ipsum de arte faciendi fucos, & alia vana, quibus mulieres fucantur & ornantur, dicendum videretur. Facit tertio, quod sequeretur, peccatum esse fabris lignarijs & cæmentarijs, Iudæorum reparare synagogas, quod contra ca. *consuluit*. e videtur esse. Peccatum item esse lupanaria, in quibus meretrices prostent, construere: quod tamen videtur esse falsum. Cótra tamen hunc intelligendi modum faciunt, quæ primum dictum supra positum firmant.

c De cognat. spirit. lib. 6. d ff. de iudic. e De Iudæ.

5 Pro resolutione horum dicendum primó, pœnitentes redire non posse, neque alios accedere ad illam artem & officium, siue negotium quod sine capitali peccato exerceri nequeat. Qualis est ars faciendorum idolorum, & ars fœnerandi, ars necromantiæ, & id genus alia. Secundo dico oportere quidem non redire neq; accedere ad illam, quæ sine veniali peccato exerceri nó possit, & non solum consilium sed etiam præceptum esse: non tamen ad salutem necessarium.

6 Quia non est necessarium ad salutem peccato veniali abstinere, iuxta illud Apostoli. *f Qui superædificauerit lignum [illegible] & stipulam, [illegible] quasi per ignem saluus erit.* quod explanátius tradit D. Thomas ab omnibus receptus. g Redire autê vel accedere ad officium, quod sine veniali exerceri non potest, redire ad veniale peccatum est: ergo non plus repugnat hominum statui eiusmodi officium, quam peccatum veniale.

f 1. Cor. 3. & [illegible] g 1. 2. q. 89. art. 2.

7 Pro quo est decisio mihi singularis Thomæ à Vio, h vbi clare scribit, peccatum veniale tantum esse arte illa, vel officio vti, q; sine veniali peccato exerceri non potest, adque officium, vel artem sine veniali exerceri non posse, cum operibus vt plurimum homines ad veniale peccatum vtuntur. Quæ forte definitio nimium ampla est, & ad ea, cuius operibus semper, vel quasi semper venialiter peccatur restringenda, per ea quæ mox dicam.

h 2. 2. q. 69. art. [illegible] in suis Comment.

Dicat tamen hic aliquis, quomodo, si præceptum est artem, quæ sine veniali peccato exerceri nequit, non habere, tali vti solum veniale fuerit, cum præcepti transgressio mortale sit: iuxta ca. *nam &* cum multis, quæ Felinus ibi congessit.

i De constit.

Respondeo, non omne præceptú inducere peccatum mortale. Præceptum est, non mentiamur: at non omne mendacium est peccatum mortale, licet peccatum sit, vt late Augustinus docet, k & Alexander III. l & alibi sæpe habetur, & tradit vterque Thomas, m & multa esse præcepta, contra quæ qui facit, solum venialiter peccat: ner uoce probabat Thomas à Vio. n Cuius doctrina nobis valde placuit, & exemplificari videtur in præcepto de benedictione [illegible] clericis facto in cap. *non licet*, o & alijs nonnullis [illegible], nempe Augustini Magni præcepto non [illegible] moralibus & alijs, quæ non dantur [illegible], quæ necessaria [illegible] pertinent ad caritatem Dei, vel proximi. Hinc enim [illegible] non potest per illud D. Thomæ. p Ad [illegible] qui sentire [illegible] potest, non omne mendacium est contra præceptum: non enim [illegible],

k In lib. de mendacio. & in c. primum 22. q. 2. l In c. super eo de vsur. m 2. 2. q. 110. art. 3. n In lib. 2. q. 21. alias in paruis opusc. tra. 2. tract. 25. q. 1. o 44. dist. p In illo ar. 3.

A quia vir doctus non ait, non esse contra præceptum, sed non esse contra præceptum Decalogi. Quoniam nullum est contra præceptum Decalogi, quia non est Decalogi præceptum, nisi quod est contra caritatem Dei vel proximi.

8 Tertio dico, illam artem & officium, cuius operibus homines tam bene, quám male vti possunt, licitum esse, quamuis, vt plurimum, male illis vtantur. Quod probatur primo argumentis contra conclusionem ex textu nostro elicitam supra formatis. Et præterea, quod D. Thomas a non dixit, artem illam illicitam esse, cuius operibus vt plurimum homines male vtantur, sed [illegible] tolerandam esse, & a Repub. tollendam per eum, qui illi præest. quasi diceret non esse illicitam, donec è Resp. principe prohibeatur.

a In illo ar. 2. q. 169.

B Vbi etiam Thomas à Vio magis in hanc partem inclinat ea potissimum ratione, quod priuatus artifex communis boni curam nó habet. Ea enim cura ad principem spectat, & ita satis videtur artifici, quod suis operibus, vt [illegible], ita bene possint homines vti. Ego veró quarto illa ratione id nihil persuadeo; quod nó est illa ratio solida, Tale bona, maior pars hominum male vtitur, ergo mala est & improbanda.

9 Bona enim hominum pars etiam ipsis naturæ legibus male vtitur. Naturæ lex dictat præceptú de vno vero Deo sine superstitione colendo, ad soli Christiani orthodoxi, & hi omnes debita cum religione illum colunt. Lex na-

C turæ dictat, sine debita reuerentia, iudicio & iustitia non iurare, id est, Deum in testé non adducere. at quotus quisque illa non abutitur? Quod ipsum in lege de non fornicando, de non furando, & aliena illicité non vsurpando, non mentiendo. & alijs Decalogi præceptis facile videas. Quæ tamen omnia præcepta iuris esse naturæ constans fere omnium opinio habet cum S. Thoma. b

b 1. 2. qu. 94. art. 2.

10 Idem est de sexcentis humanis legibus, quæ sanctæ quidem & honestissimæ sunt: eis tamen maior eorum, quos ligant, hominum pars abutitur. Qualis est lex illa nunquám satis laudata de continentia sacerdotum, sine cuius vtrimn sublatione inter Christianos vera contin-

D gat concordia. Multa in hoc mutuari possent a Iodoco Clichthoueo in libello de Cótinentia Sacerdotú. Quinto facit, quod ipse Iodocus non citat capitulum *de occidendis*, c in illis verbis: *Absit, vt ea, quæ propter bonum ac licitum facimus aut habemus, si aliquid per hac præter nostrá voluntatem cuiquam acciderit, nobis imputetur*, & pauló post. *Quid est in vsu hominum bonum ac licitum, vnde non possit pernicies irrogari.*

c 23. q. 5.

11 Quarto dico textum nostrum in illo verbo, *Vix*, posse intelligi pro nullo modo, sicut in lege *Si iure*. d vbi Dynus & Bartholus ita exponunt. & in l. *tutor pupilli*. e Quem intelligendi modum tenendo dicendum est, voces illam, quæ sequitur, aut diiungere tantum verba, & non tenere,

d ff. de leg. 3. e ff. ad S.C. Velleian.

E & accipi pro *sin*, de qua est glossa quæ singularis putatur, f & ita intelligendo, textus est planus: pro quo intelligendi modo videtur ca. nisi in cap. fin. g in illis verbis: *Falsa est pœnitentia, cum pœnitens ab officio, vel curiali negotio non recedit quod sine peccatis agi nullatenus præualet.*

f In l. ad protegend. C. de iure deliberand. tut. g supr. eo.

12 Potest etiam exponi vox illa, *vix*, pro *difficile*, siue cum difficultate, iuxta l. *vix* h & iuxta textum in iure optimum. i Quo intellectu certo, dicere potest, partem huius capituli præceptum inducere, partem vero consilium.

h ff. de iudi. i in c. 2. de cognat. spirit. li. 6.

13 Quatenus enim habet, pœnitentem redire nó debere ad negotia, quæ sine peccatis mortalibus, vel venialibus exerceri nullatenus possunt, præceptum continet: quatenus autem habet, non debere redire ad negotium, quod

F sine peccato vix exerceri potest, de cósilio intelligendum est, iuxta illa, quæ scripsimus in c. *qualitas*. & in c. *consideret*. k Neque demereris eundem textum, quoad alia continere & alia continere præceptum, id, quod frequens est, vt in cap. *consideret*. l

k Supra eod.

14 Facit quod in multis iuris partibus eadem vox eiusdem legis [illegible] recenta varie accipitur, vt in l. *me. ab excommunicato* [illegible] laudato [illegible] *causa dicitur*. m. o & alijs [illegible] congessit Decius. p Facit tertio, quod, quomodo cuique capitur [illegible] capituli [illegible] modo capiatur optime. [illegible] cui [illegible] mortali [illegible] vera [illegible],

l Supr. ead. d. m L. eg. 2. ff de eff. procons. n De re. iur. o De cons. [illegible] p In [illegible] de off. deleg.

venali, præceptum continet non obligans ad mortale. Quoad illa verò, quæ sine mortali exerceri nequeunt, præceptum continet obligans ad mortale per ea, quæ supra diximus.

15 Planior tamen videtur prior intelligendi modus, scilicet vt ea vox, *vix*, pro *nullatenus*, accipiatur.

16 Quinto dico, mihi non videri eadem esse, artem vel officium sine mortali peccato exerceri non posse, & eius operibus homines nisi male vti non posse. Est enim dare artem, cuius operibus, vel effectis homines bene vti possunt: quæ tamen ars improba est & mala. Diuinandi artes malæ sunt. *a* At multis, quæ per illas artes sciuntur & noscuntur, homines bene vti possunt; puta re, quæ perdita fuit per illam arte inuenta, thesauro item Dæmone monstrante inuento.

a 26 q. 5. c. 1.

17 Ex quo infertur, alterum ex his duobus sufficere, vt ars aliqua dicatur reprobata: vel quod ipsius operibus homines, nisi cum peccatis vti non possint, vel quod sine peccato in se nequeat exerceri. Sub priore membro continetur ars idolorum faciundorum & similium. Sub posteriore vero ars diuinationis cum speciebus suis, scilicet Geometria, Hydromantia & alijs, de quibus in ca. 1. *b* ars fœnerandi & aliæ id genus artes, quarum opera quidem bona sunt, vt ars sanandi per superstitiones & carmina: quarum de numero videri potest ars quoque alchimiæ, mixta extrauagantem 1. *c*

b 6. q. 27.

c De crimi. fals.

18 Infertur secūdo, artem reprobatam; scilicet officium, vel negotium duplex esse: reprobum scilicet venialiter tantum, & reprobum mortaliter.

19 Infertur & tertio, non omnem illam artem esse reprobā; cuius operibus homines, vt plurimum malè vtuntur: quamquam si non est de necessarijs, iuste illam princeps tollat.

Quarto infertur solutio eorum, quæ pro vtraque parte fuerunt allegata, quibus sigillatim dissoluendis non est consilium immorari. Solum illud speciatim tangam, quod ad officium faciēdi chartas lusorias factum est. Memini abhinc fere viginti annos, fratrem Thomam Illyricum institutu Franciscani minim in persuadedo concionatorem apud Tholosates, cum in eorum insigni Academia prælegerem, prima suarum concionum Consulibus vrbis ac toti populo persuasisse, officium prædictas chartas excudendi reprobum esse, & ideo artifices illos peccare mortaliter. Et quoniam palam erat, octo, vel decem homines cum multis ipsorum famulis illi arti operam in illa frequenti & populosa ciuitate dare, ex eaque vincere, persuasit quoque mortaliter peccare consules, qui eos in ea patiebantur. Et adeo quidem id persuasit, vt post secundam concionem formæ, siue characteres illi, quibus illæ chartæ excudebantur, publice comburerentur, & artifices deserti suis artibus è publico ali cœperint, donec alio vitæ genere honesto Respubl. illis prouideret. Nec ab eo die in ea ciuitate, quæ caput est linguæ Occitanæ, & omnium, quæ Francorum parent imperio post Parisios prima, nusquam vllus, saltem publice, ludebat; cum tamē antea nemo non id faceret. Tanta est verbi diuini energia per virum, qui Dei seruus habetur, proposita.

21 Ea omnia, quæ concionator ille dicebat & faciebat, tunc mihi visa fuēre iustissima, nūc autem rem altius perpendenti, zelus quidem illius viri heroici, quem septem horis continuis media hyeme, mediaque platea, quam S. Georgij vocant, à decem fere hominū millibus, quæ nulla Ecclesia capiebat, audiri vidimus, & auditorum de numero fuimus.

22 Zelus inquam illius pius, vtilis, & laude dignus fuisse videtur: extirpatio item illorum officiorum, res sancta, nec minus Reipubl. vtilis. At artem illam reprobam esse capitaliter in se, & eam exercentes mortaliter peccare, non satis videtur expeditum. Nam & Thom. à Vio, *d* non audet id definire.

d In illo ar. 2

23 Pro qua parte vltra prædicta facit, quod ars illa, cuius opera neque in se mala sunt, neque ad malum per se ordinata; imo in bonum, & vtilem finem primum inuenta fuerunt, non videtur esse mala per cap. *de occid. ndis. e* supra citatum, & in duobus locis ponderatum. Quibus ad

e 23. quæst. 5.

dispositā & libertatem, qui habet, *aliquid ...* *mestica, aut agrestia sunt habenda, ne ... intermiat. ... arbores plantandæ, ne ... fenestra facienda, ne per hanc se quis ...*

Neque respondeat aliquis, Augustinum de his operibus agere, quibus homines bene ... Nam primo Augustini ratio locum sibi vendicat etiam in illis, quibus maior hominum pars male vtitur. Secundo, ... te rogo, dabis opera, quibus hominum bona pars non male vtatur?

24 Vtinam etiam ipsis sacramentis operum ... sanctissimis, in finem omnium sanctissimum ordinatis, bona Christianorum pars non male vtatur. Quibus omnes heretici, omnes fere orthodoxi male morati, multi etiam bene morati frequenter male vtūtur. Quotus enim quisque hodie matrimonium cum suorum peccatorum contritione contrahit: quod tamen facere debere supra monstrauimus, & probatur in cap. *illud. b* & ... exceptio habet. Quot aspernantur confessionem? Quot sine contritione confitentur? Nonne Thomas à Vio arbitratur, bonam Christianorum partem sine iusto peccatorum dolore illa confiteri? Quod mihi adeo persuasum habeo, neque id temere, vt cum propheta clamare cogar, ** Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus.* Quare igitur chartarum faciendarum, cuius finis est honesta hominum recreatio, in quem multi etiam hodie vtuntur, reproba iudicabitur, licet chartis vt plurimū homines abutantur?

a In cap. ...
b ...
In q. ...
... Psal. 11.

25 Facit l. *quod sæpe d* quæ habet, etiam veneni negotiationem licitam esse, quando illud tale est, quod alijs admixtum vsui hominum vtile possit esse. Te tio facit, quod Innocentius à Panormitano & alijs ibi receptus, *e* dicebat licitum esse fingere ac vendere ornamenta, quibus se ornare mulieres, vt suum statum decet, valeant & etiam quo suis maritis magis placeant, quem etiam Ioannes Andreas sequitur. *f* Et tamen constat bonam partem mulierum; aut vltra quam illas deceat; aut vt alijs, quam suis maritis placeant; aut certe ob leuitatem, quo formosiores, vel quo maiore honore dignæ videantur, ornari.

d ff. de veneni ... de contrah. empt.
e In c. multa ne cler. vel monach.
f In illa rubr. & in Mercur. regula ea qua lib ...

26 Non igitur facilè artes huiusmodi, & qui eis vtuntur homines reprobi penitus iudicandi sunt; quamuis qui Reip. curant gerit, eas & earum exercitores à sua Republ. quoties ei viderit expedire, pellere possit & explodere.

27 Ex quibus infertur ad illius quæstionis, quam nuper interrogabar, decisionem: an sanctimoniales siue monachæ illæ peccarent, quæ ornamenta mulierum delicatissima, idonea potius lasciuiæ ac vanitati, quam grauitati & castitati fingerent. In qua re in præsentia tria breuiter dicenda occurrunt. Primum, me non audere facile pronunciare illas in hoc peccare propter prædicta. Secundum eas etiam si peccant, venialiter tamen tantum peccare. Quoniam quæ huiusmodi ornamentis, vt plurimum & principaliter vtuntur, ad vanitatem & venialia peccata vtuntur. Et ideo ars illa tantum venialiter ad summum potest esse mala. Tertium est meo consilio, quæ aliàs sustentari possunt, ab his operibus abstinere debere.

CAP. FRATRES.

INNOCENTIVS PAPA II. IN CONCILIO ROMANO, CAP. XXII.

Est in Concilio Vrbani II. apud Melphiam, & in Concilio Gregorij VII anno 1080.

FRatres nostros Episcopos & presbyteros admonemus, ne falsis pœnitētijs laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiātur. Falsam autem pœnitentiam esse constat, cum spretis pluribus de vno solo pœnitentia agitur, aut cum sic agitur de vno, vt non discedatur ab alio. Vnde scriptum est: Qui totam legem obseruauerit, offendat autem in vno,

Iacobi ...

factus est omnium reus, scilicet quantum ad vitam æternam. sicut enim, si peccatis omnibus esset inuolutus: ita si in vno tantũ maneat, vitæ æternæ ianuam non intrabit. Falsa etiam est pœnitentia, cum pœnitẽs ab officio vel curiali vel negotiali non recedit, quod sine peccatis agi nullatenus præualet. aut si odium in corde gestetur; aut si offenso cuilibet nõ satisfiat. aut si offendenti offensus non indulgeat: aut si arma quis contra † ecclesiam ferat.

* alias iustitiam.

SVMMARIVM.

1 *Præceptiua verba consilium & consultiua præceptum inducere ob materiam subiectam, alioqui minime.*

2 *Confessionis legitime, sexdecim cõditione. quatuor quæ parte est virtutis opus. num. 3. tres quæ parte est actus pœnitentiæ. num. 4. quatuor inquantum est confessio. num. 5. tres inquantum est pars sacramenti. numer. 6. duæ de bene esse. num. 7.*

3 *Virtutis operi quatuor conditiones necessariæ.*

8 *Simplex, hæc vox, quid Iurisperitis significet.*

9 *Confessio peccati alternatiua, vel generica, quæ de veniali æquè, ac mortali potest intelligi non satis simplex. Et ideo tũc interrogandus pœnitens. num. 10.*

11 *Humilitas, siue modestia exterior non videtur substantialis confessionis.*

12 *Puritas quid.*

13 *Confessionem non efficere inualidam extraria, nec aliena peccata.*

14 *Confitentis mendacium, si est de mortali nondum detecto, mortale est. nu. 15. non de veniali, aut de mortali prius detecto, quia confiteri proposuit. nu. 16. & nu. 17. nisi propositum mutet. nu. 18. quod satisfacere videtur, qui in ipsa confessione illa negat. num. 20.*

19 *Propositum solum nominem obligat.*

21 *Mendacium omne in iudicio dictum mortale. num. 14 in pertinentibus ad iudicium non in aliis, siue iudex sit, siue pars, quæ mentitur. nu. 21. & 22. & tria quotidiana corollaria. num. 23. 24. 25.*

26 *Confitens, quæ non peccauit, vel de quibus dubitat, an peccauerit, noue ac capitaliter peccat, nisi bona fides excuset. n. 27.*

28 *Confiteri frequenter laudabile siue eadem, siue diuersa. num. 29. modo id fiat ex deuotione cum quieta conscientia sine inquietudine, scrupulosa. num. 30.*

31 *Confessionis iteratio ex vno quinque fontium oritur, & quando ex defectu potestatis nascitur, sola illa sunt iteranda, ad quæ illius potestas non se extendebat. num. 32.*

33 *Confessio ex defectu contritionis iteranda. Et ratio pulchra huius. nu. 34. Nisi dolor sit de omnibus cum proposito futura vitandi. num. 35. Et ita non omnis informis confessio iteratur. num. 36.*

37 *Confitens scit se legitime confessum, nescit tamen se contritum.*

38 *Excommunicatus se prius absolui à peccatis permittens, quam ab excommunicatione soluatur, peccat, nisi ignorantia excuset. n. 45. Si tamen se posse absolui putet, absolutus est. nu. 47. non autem si se putat non posse absolui. num. 48.*

39 *Excommunicato etiam quoad Deum absoluto Ecclesia non communicat.*

40 *Sacramenta permissa hæretico etiam relapso. Non tamen ante absolutionem ab excommunicatione. num. 41*

42 *Absolutio nullius excommunicationis alteri excommunicationi repugnat: sed omni excommunicationi repugnat omnis absolutio à peccatis.*

43 *Excommunicatio tollit omnem communionem exteriorem & aliquam interiorem. nisi sit iniusta. num. 44.*

46 *Excommunicati, qui se probabiliter ignorat excommunicatum, impetratio valida.*

49 *Absolutus sancte a peccatis tenetur quando 3. Superiorem pro excommunicationis absolutione adire.*

50 *Confitentium in excommunicatione consolatio.*

51 *Adrianus labitur.*

52 *Nudum non dicitur caput reticulo cinctum.*

53 *Confessio [illegible] quoad verba quoad circumstantias & narrandi modum etiam, quoad idoneum confessarium. num. 52.*

55 *Confitens principaliter, vt veniam impetret, satis confitetur bene, quamuis timor infamiæ ad id faciendum eum adiuuat.*

56 *Simoniam non cõmittit, qui principaliter propter Deum missat, licet preces, aut pretium ad id allexerint. Neque qui ob Deum principaliter vadit ad matutinum officium nõ iterum, nisi spe lucri allectus. num. 54.*

58 *Confitẽda omnia peccata etiam cordis. Et quare num. 60. Etiam reseruata. nu. 61. Modo sint, vel dubitentur esse mortalia. num. 62. Nondum per confessionem detecta. num. 63. Quorum habetur memoria & scientia num. 64. Obliuio enim probabilis & ignorantia excusat non alia nu. 65.*

60 *Occulta suapte natura, nempe coram acta Ecclesiæ potestati non subiacere*

66 *Pœnitens quantum vigilabit in reducẽdo ad memoriam peccata.*

67 *Gabriel in intelligendo Augustino lapsus.*

68 *Confessurum peccata in memoriam reducere oportere, nullo iure cauetur expresso: ratione tamen conuincitur aliquantam diligentiam in hoc adhibendam. nu. 69. Ab alio maiorem ab alio minorem. nu. 71. Nimiam tamen malam. 72. Quanta igitur erit. nu. 73. & 80. Quid quando confitens ait se non satis cogitasse: num. 83. Quid si hoc confessarius suspicetur: num. 84. idipsum de ignorante, qui peccauit, an sint peccata, dicendum nu. 83.*

70 *Curam iustam omni negotio adhibendam.*

74 *Cura, quam innatus affectus promouet vt plurimum maior.*

75 *Tristitia omnis simpliciter malum, aliqua secundum quid bonum.*

79 *Confessio integratur confessarij percunctationibus.*

81 *Confitentis vulgi confessiones ob indiscussionẽ conscientiæ nõ tam frequenter, quam scrupulosi putant, iterandas.*

82 *Confitentem a confitendo excusat ignorantia, quæ a peccando non excusauit.*

85 *Confiteri sua peccata nemo per interpretem tenetur. quamuis aliquando possit, neque nutum per scripturam licet posit. num. 86. Neque ad scribenda peccata ob memoriam num. 87. nisi verisimile illi esset se illa post non recordaturum, & nollet statim confiteri. 88. Vtile tamen id valde. numer. 89.*

90 *Fama propria magis, quam aliena seruanda.*

91 *Confiteri nemo tenetur peccata sua publice, etiam publica, occulta vero neque potest, nisi tali casu. nu. 92.*

93 *Confitendi pudorem minuit pudor grauis minus mali facti.*

94 *Confessio peccatoris personalis.*

95 *Sacramenta omnia personalia præter matrimonium.*

96 *Confitentis displicentia quanta debeat esse*

97 *Confitenti, cui non satis peccata displicent quid faciendum*

98 *Confessionis accelratio commissio peccato consilium, nisi necessitas vrgeat. num. 99.*

100 *Thomas a Vio carpitur.*

101 *Confessio fortis est adeo, vt pudorem vincat, & pudore victus suam captiuitatem fateatur. nu. 102. quod admoneat. confessarius. 103.*

104 *Confitens sibi peccata imputet, non alij, quod intellige principaliter. num. 105.*

106 *Peccans in vno reus est omnium, quadrupliciter exponitur Primo quod tamdiu dabit pœnas, quamdiu si omnia peccasset. num. 111. Secũdo quia omnium beneficiorum est ingratus. 112. Tertio, quod omnium virtutum diminutionem patitur. num. 119. Quarto tantum a Deo & [illegible] auertitur, quantum propter omnia [illegible] fere vna est cum prima & vera num. 119. Add[illegible] intellectus Paraphrasta, nec minus aptus num. 121.*

107 *Virtutes omnes connexæ in prudentia. nu. 116. modus compendiose eas omnes quærendi. num. 117. & ideo dolendum, quod eo non vtamur. num. 118*

108 *Peccare plura peius, quam peccare pauca, & hæreticum dicere omnia peccata esse paria. num. 1[illegible]. nec peccata connectuntur, vt virtutes. 120. Quod mortalia omnia in auersione a Deo conueniant nu. 121.*

113 *Virtutes omnes labefactantur per vnũ peccatum; quod duobus modis verificatur. num. 114 & num. 115.*

IN hoc vlt[illegible] p. In[illegible] tur [illegible] [illegible] II. [illegible] tur presbyteris ad quos spectat [illegible] ne falsis pœnitentijs [illegible] eorum animos decipiant. Et diuiditur in tres partes. Prima facit, quod dictum est. Secunda ostendit, quæ sit falsa pœnitentia. Tertia per quædam exempla, quæ sit falsa pœnitentia explicat. ſecunda ibi, *Falsa autem*, tertia ibi, *falsa enim est pœnitentia.*

a De testib.

NOTA primo, verbum admonere, indicere præceptum. Facit decretalis in verbo, *hortamur*. quo [illegible] præceptum importat, secundum glossam communiter receptam. Facit cap. *ad aures* verbo; *consilio*, vbi glossa memorabilis a plerisque commendata dixit verba, *consilium* importare ibi necessitatem. Quæ ideo vera sunt, quo[illegible] ex materia subiecta id colligitur: nam ex proprio signi[illegible] [illegible] to & in dubio exhortatio liberam voluntatem excitat. *b* & etiam consilium, *c* & monitionem à præcepto differre palam declarat *c. litteris. d* iuncto ca. *mandatum*. cum ibi annotatis. *e*

b Cap. de[illegible] confess. 4. dist.
c Cap quis quis 14 q. 1.
d De rescri.
e Eiusd. tit.
f Clem. 1 de test conuinct.
glo c. rego. 11. q. 3 & in c. 1. 12 q. 1 verbo. præcipimus.
g In c nam. ac const.
h In illo c. nā. col. 3.

1 In qua re illa est resolutio, verba consilium denotantia præceptum inducere, & econtrario, verba præceptiua consilium: quando id materia exigit subiecta. Quod probat glossa & ibi, alias diximus, *f* tradit Felinus. *g* Alioquin in dubio, verba præceptiua præceptum, & consultiua consiliū inducunt. Si quis autem contendat cum Philippo Decio tenendum esse, *h* verba consultiua nō perdere suam proprietatem ob materiam subiectam: quoniam nulla est repugnantia hortari quem ad præcepta, & à prohibito dehortari: & quod satis est per alia iuua id præcipi, quamuis per ea, in quibus verba consultiua ponūtur; id non dicamus præcipi, si quis inquam contendat ita dicendum, ego cum illo non contēdam, quandoquidem idem esse[illegible] ex vtroque dicendi modo colligitur: & vt primum frequentius docetur, ita secundum paulo subtilius videtur.

2 NOTA secundo, pœnitentiam dici falsam, quando quem vnius, vel aliquorum peccatorum, & non omnium pœnitet: & pari ratione confessio falsa dicetur, quæ in alijs fuerit tali pœnitentiæ. Et quoniam in c. *falsas*. *i* promiseramus tradere hic & declarare, quas qualitates oporteat habere confessionem sacramentalem, ideo dicendum sexdecim conditiones eam desiderare, iuxta illos quatuor versus.

i Supra ead

Sit [illegible] x, humilis, confessio pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda,
Integra, [illegible] a, lacrymabilis, accelerata,
Fortis & [illegible] ans, & sit parere parata.

k In 4. dist. 1[illegible] q 3 ar 1 q 4.
l 3 par. tit 14 c. 1 § 2.

Quas declarat S. Thomas, *k* & Antoninus, *l* & alij alibi. Nos vero, etsi non breuius, vtilius tamen, quam omnes alij speramus aperiemus, modo prius explanationem Thomæ subjiciamus quæ talis est: *Dictarum cōditionum*. inquit. *quædam sunt de necessitate confessionis, quædam sunt de bene esse [illegible] sius [illegible] autem, quæ sunt de necessitate confessionis, vel competunt ei, secundum quod est virtus, vel secundum quod est pars sacramenti. Si primo aut ratione virtutis in genere, aut ratione specialis virtutis, cuius est actus, aut ex ipsa ratione actus virtutis. Virtutis autem in genere sunt quatuor cōditiones, vt apud Philosophum habetur.*

m In 2. Ethic.

3 *Prima est, quod quis operetur sciens: & quantum ad hoc confessio dicitur discreta, secundum quod in actu omnis virtutis prudentia requiritur. Est autem hæc discretio vt maiora cum maiori pondere confiteatur. Secunda conditio est, quod sit eligens, quia actus virtutum debent esse voluntarij & quantum ad hoc dicit, Libens. Tertia conditio est, quod propter debitum finem operetur: & quantum ad hoc dicit, quod sit pura, vt scilicet recta sit intentio. Quarta conditio est, quod immobiliter operetur: & quantum ad hoc dicit, quod debet esse fortis, vt scilicet propter verecundiam non dimittat.*

4 *Est autem confessio actus pœnitentiæ virtutis, quæ quidem principium sumit in horrore turpitudinis peccati: & quantum ad hoc confessio debet esse verecunda, vt scilicet non iactet de peccatis propter aliquam [illegible] admixtam [illegible] vnde progreditur ad dolorem de peccato commisso. & quantum ad hoc debet esse lacrymabilis. [illegible] abi[illegible] ter[illegible] ur & quantum ad hoc, debet esse humilis, vt [illegible] miserum confiteatur & infirmum.*

5 [illegible] propria ratione [illegible] *quod [illegible] : quæ [illegible] tur. Primo per [illegible] tatem [illegible] vera. [illegible] propter obscuritatem [illegible] contra [illegible] nuda, vt non inuoluat ob scuritatem verborum [illegible] multiplicationem [illegible] & contra [illegible] non recitet in confessione, nisi quæ ad [illegible] tota, quod non subtrahatur aliquid de his, quæ manifestanda sunt & conti[illegible] dicit, integra.*

6 *Secundum autem quod confessio est pars sacramenti, & conformis [illegible] sacerdotis, [illegible] sacramenti [illegible] ter, quod sit accusans ex parte confitentis: parere parata per comparationem ad sacerdotem, secreta, quantum ad conditionem fori, in quo de occultis conscientiæ agitur.*

7 *Sed de bene esse confessionis est, quod sit frequens & quod sit accelerata, vt statim etiam, confiteatur.*

8 Cui addendum primo, quod verbum, *simplex* Iurisperitis significat sine plica, vt habet glossa posita singularis *a* pro quo est bonus textus in c. *firmiter*. *b* Et ideo quod sub conditione fit, non dicitur simpliciter fieri. *c* Ideo, conditio prima confessionis, quæ simplicitas dicitur, iuxta ordinem verborum prædictorum carminum denotare videtur, quod confessio taliter fiat, quo clarè, quatenus materia patitur, intelligatur a confessario peccatum. Quæ expositio germanior videtur illius verbi sensui, quam illa Thomæ communiter recepta, scilicet, vt non recitentur in confessione, nisi quę ad quantitatem pertinent: nisi dicamus eum, qui verborum multitudine veritatem tegit, velut grana palearum multitudine teguntur in area, non dicere illam sine plica & explicitè, siue simpliciter, quod visus est sentire doctissimus ille Thomas.

a In clem. 1. [illegible] verb. [illegible] plicit. [illegible] de verb. si[illegible]
b De [illegible] Trin. & fid. cath.
c Leg 1. § si quis [illegible] ter. ff. de [illegible] oblig.

9 Ex quo infertur, eum, qui peccatum ita confitetur, vt cōfessarius percipere nequeat, an sit mortale, an veniale: quia non satis intelligit confitētis verba nimis lata, generica, disiunctiua, & implicita, non satis sufficienter confiteri. Et ideo confessarius debet tunc eum monere, quatenus magis suorum verborū plicas explicet. Verbi gratia, sunt, qui disiunctim confitentur, se deliberatè, vel motu primo desiderasse res turpes: alij generatim, sed nō debita cum attentione preces horarias dixisse; alij se morosa, vel alia carnis delectatione detentos fuisse. Quæ omnes confessiones mihi videntur inuolutæ & plicatæ: quoniam æque de veniali possint intelligi, ac mortali.

10 Quo casu pœnitentem à confessario interrogari debere arbitror, vt simpliciter sua peccata declaret omissis plicis illis generalibus, quæ confessionem reddunt ambiguam: declaret simpliciter, id est nomine illo specifico, quod sufficiat ad intelligendum ipsius peccati quantitatem, vtrum mortale sit, an veniale, & cuius speciei.

Secunda conditio est, *humilitas*, id est, modestia quæ se confitens agnoscat miserum & infirmum: Ex quo infertur, eum, qui confitetur, veluti se de peccato iactans, non satisfacere, eum item, qui confitetur sine caussa capite nō aperto, aut genu non flexo, minimum abesse à confessione ficta. Qualis erat quem audiui sedentem, & virgā manu tenentem, illaque veluti ludentem confessum fuisse sacerdoti pariter cum eo sedenti. Qualis item alius, qui coequitans confessario capite confitebatur cooperto, & erecto sine vlla, quæ id suaderet, iusta caussa.

11 Hęc autem quamuis sine peccato esse nequeant, saltem veniali; non tamen per illa puto confessionem [illegible], si cætera omnia, præter hanc humilitatem, siue modestiam exteriorem concurrant.

Tertia conditio est, *puritas*, id est [illegible] ab impertinentibus. Id enim Latinis puritas [illegible] videtur iuxta illud Persij, *Purum & sine labe [illegible]* Facit cap. *pura*. *d* & c. *statutum*. *e* Peccatū enim [illegible], [illegible] contrarijs & impertinentibus confessionem confusaneam facere. Præsertim autem debet [illegible] pura a peccatis ali[illegible] ne in eo loco & tempore distractionis [illegible] peccatum peccetur; [illegible] quando omnium peccatorum purgatio [illegible]

d 3. quæst. 9 § [illegible]
e De rescr. lib. 6.

13 Arbitror tamen [illegible] impertinentis [illegible] aliena peccata [illegible] hic [illegible] e, [illegible] confessio sit valida præ[illegible] [illegible] aduertenti contem[illegible] in

[illegible]

14 Quarta est [illegible] confessionis [illegible] hoc [illegible] quod [illegible] peccatum, in confessione [illegible] graue est [illegible] semper esse mortale. Pro eo [illegible] facit quod D.Th[illegible] in iudicio [illegible] peccatum esse [illegible] quod P[illegible] [illegible] hypo[illegible] iudicio [illegible] esse [illegible] & [illegible]. Thomas item [illegible] nem ait, [illegible] item quidem [illegible] posse [illegible] tendo venialia [illegible] conf[illegible] & [illegible] tiatur, mortaliter peccat [illegible], sicut [illegible] mendacium ex se veniale [illegible] mortale, [illegible] & [illegible] iudicij de veniali efficit mortale. Et S. Antoninus, [illegible] pœnitentem, qui aduertés in iudicio conf[illegible] mortali peccare mortaliter. Facit, quod conci[illegible] aliquod miraculum, vel aliud factum aliquid [illegible] falsum, tamquam suæ concionis materiam, mortaliter peccat, si [illegible], ex mẽte S. Thomæ, *h* vbi clarius id Thomas alter aperit.

15 Nos tamen cum alijs putamus primum, eum qui de mortali peccato nondum per confessionem [illegible] aperto mentitur, peccare mortaliter [illegible] cundum omnes.

16 Deinde idem putamus de mentiente super peccato veniali, quod confiteri proposuit. Quia [illegible] Thomas ipse à Vio suo confitendi proposito fecit illud peccatum veniale, iustam confessionis materiam, & ita tene[illegible], id quod super ea dicit, efficere verum.

17 Ex qua ratione facile inferas idem esse, si quis mentiretur super peccato mortali iá confessione aperto, quod tamen confiteri proponebat.

18 Tertio vero credimus, mendacia confessioni extranea & impertinentia: mendacia item [illegible] venialia, quæ quis non proposuit confiteri: vel si proposuit, & illud propositum reuocauit, non peccare mortaliter. Idem autem arbitror dicendum de illo, qui intra confessionis actionem mutauit illud propositum: quod de illo, qui ante confessionem, quoniam [illegible] in his, quæ à sola nostra voluntate pendent, donec in aliam transeant obligationem; puta voti, vel cõtractus, vel delicti, vel aliam pro libito nostro mutari possunt. Propositum autem hoc, vel aliud faciendi, nullam inducit obligationem, secundum Archidiaconũ. *k* & sentit D. Thom. *l* & Abbas, quem sequitur Panorm. *m* quidquid glossa [illegible] bona dixerit.

20 Ex quo infertur, rarum esse, qui de veniali, vel mortali antea legitimè detecto mẽtitur, mortaliter peccare, quoniam aut non proposuit illa confiteri, & no peccat mortaliter per prædicta: aut si proposuit, potuit reuocare propositum per proximè dictum. Et qui nunc mẽtitur super illis, quia non vult confiteri, mutat propositum, vt palam est. Facit pro prædictis, quod mendacium in iudicio dictum, tunc demum est peccatum mortale, quando ad illud iudicium pertinet. Quod sentit D. Thomas senior, & ibi explicat clarius iunior, *n* dum ait mendacium contra iudicium, vel doctrinam, esse peccatum mortale. Ponderandum enim est non dixisse: quæ in iudicio & docendo dicuntur, mendacia esse peccata mortalia; sed, quæ contra iudicium & doctrinam sunt.

21 [illegible] verbis non minus subtiliter, quàm vtiliter alter Thomas infert iudicem, qui dum iudicat, [illegible] quot [illegible] non tamen cõtra iudicium, sed extra impertinen[illegible] quidem: sed non mortaliter. Et ita in specie [illegible] Thomas. *o*

22 Ex [illegible] idem esse dicendum de partibus, quæ super [illegible] mentiuntur, eadem omnino ratione.

Non obstant [illegible] parte adducta. nam quod [illegible] Thomas [illegible] primo de medacio illo in [illegible]

[illegible] D. Thomas [illegible] B [illegible] *b* [illegible] D. Thom. [illegible] quæ [illegible] Thomas [illegible] à Vio [illegible] non [illegible] noster [illegible] dicendum est.

23 In [illegible] n, quæ [illegible] non [illegible] pri[illegible] inte[illegible] um, [illegible] & [illegible] non [illegible] potuerat [illegible] mile, vel si [illegible] propositum id confitendi, sciens [illegible] non peccare mortaliter.

24 Infertur secundo, cum, qui interrogatur, an aliquando [illegible] in vita sua cum [illegible] habuisse [illegible], & ille [illegible] se non habuisse [illegible] antea [illegible] confessus [illegible] non [illegible] quam, [illegible] quod proptere rat, quæ ante legitime confessus fuerat, iterum non confiteri, nõ peccare mortaliter, quod [illegible] de id [illegible] dicendum est.

25 Infertur & tertio interrogat[illegible] te, an tauus ipsi [illegible] aut [illegible] se puer interrogatus fuit, & [illegible] ret, vel non gessisse, cum gessisset, [illegible] liter peccaturum.

26 Infertur autem & qu[illegible], cum, [illegible] peccatu [illegible] quæ [illegible] peccatu [illegible] & [illegible] care mortaliter.

27 Quod tamen [illegible] qui non co[illegible] vt [illegible] quis putat se [illegible], dum timores [illegible] eligere, vel [illegible] esse. Quoniam [illegible] periculo [illegible] quod habet, mendacium esse [illegible] cum intentione fallendi. Quod maxime [illegible] eam opinionem, quam contra Thomam [illegible] te defendebam.

Quia aliu[illegible], vt arbitror, multis con[illegible] puero [illegible] cõfiteri pecca[illegible] pressas conabar [illegible] peccata, puta ita faciendum esse, con[illegible]. Illud [illegible] dum opinionem Thomæ Vio [illegible] peccatum veniale [illegible] aliquod veniale [illegible] tetur. Is enim hoc [illegible] mentiretur, sed quia, quod non esset [illegible] pro illa [illegible], & vel [illegible] ad vnguem doctus docte [illegible] gua [illegible] reuerentia [illegible] cere vt [illegible] forma [illegible] mate[illegible] proferatur. Et [illegible] quod [illegible] oportu[illegible] Thomas [illegible] quæ [illegible] d[illegible] mortaliter, qui [illegible] pecca-

a Angel. [illegible]

b [illegible]

c [illegible] 2.2. q. 69. art. 1.

e In 4. distin. [illegible] art. 1

f In illo art. 1

g 3. par. titu. 14. c. 18 in ic [illegible]

h 2.2. q. 110 art. 4. ad 5.

i Cap. cum Martha de cel. miss. § 4. ff. de adim. leg.

k In cap. qui bona. 17. q. 1. col. 2.

l 2.2. q. 88. art. 1.

m In c. litteras. [illegible] de vot. col. 1.

n 2.2. q. 69. art. 4. sub fin.

o In 4. cond. confes.

p In illa q. 69. art. 1.

a [illegible] art. 4.

b Col. sin. [illegible]

c [illegible] 2. q. 8. ar [illegible] q. 1. art. 4 [illegible] q. 66. art. 6.

d 2.2. qua. 2

e 2.2. q. 90. art. 1. 2. [illegible]

[illegible]

18 Quinta conditio est, *frequens.* [illegible] in illo verbo *frequens* duobus [illegible] modis intelligitur. alter [illegible] frequenter [illegible] frequenter confiteatur, vt eadem peccata plures, quam semel in anno confiteatur. [illegible] est verus de confessione. & hoc est, quod D. Tho. [illegible] hanc conditionem de bene esse confessionis esse, & non de necessitate. Est autem de bene esse: quoniam confessio [illegible] est maxime Dei timorem continens: de præcepto autem nemo [illegible], quàm semel in anno regulariter tenetur confiteri, vt diximus in summa [illegible].

20 Alter est modus intelligendi, vt eadem peccata plures, quam semel confiteamur. Et [illegible] hunc intelligendi modum [illegible] consilium, iuxta illud Augustini, *Quò plures confitebitur turpitudinem criminis, tanto facilius consequetur gratiam remissionis.* Quamuis enim per [illegible] confessionem & contritionem peccatorum, peccata illa quoad culpam condonentur: pœna tamen & satisfactio temporalis pro illis subeunda, in quam pœna æterna commutata fuit, minuitur, tum propter verecundiam, quam confitens patitur: tum propter absolutionem sacramentalem per quam non solum augetur gratia: sed etiam minuitur pœna in purgatorio sustinenda, secundum sententiam [illegible], quæ diligenter discutitur per Thom. [illegible] Et [illegible] germanus contextus illius. cap. *quem* [illegible] quamquam [illegible] Panormitanum, & [illegible] ad aliud propositum non ita illi textui germanum, illum putasse singularem.

[illegible] Hoc autem sanctum esse ac vtile, intellige, quando qui confitetur ex deuotione [illegible] eadem peccata cum quieta conscientia, sine molestia confessariorum, non contendo in hoc [illegible] magis pijs, aut vtilibus operibus [illegible] & breuiter [illegible] prudenter [illegible] vituperabile est. [illegible] Thomas [illegible] verba prudenter scribit, *[illegible] scrupulo & inquiet [illegible] phantasia, cadere in consuetudinem iterandi & reiterandi plures confessiones, vituperabile est. Quoniam procurandi est pax [illegible] & conscientia, quæ cum [illegible] iterationibus non stat [illegible] quando hoc accidit, in veritate deberet [illegible] postquam semel [illegible] confessus [illegible], vt tam ipse, quam confessarius [illegible] iudicet confessionem [illegible] Et si postea scrupulus [illegible] tamquam non confesso [illegible] videtur [illegible] confessus, [illegible] & non amplius confiteatur. Nec propterea [illegible] periculo, quia non est certus se confessum.* [illegible] hunc [illegible] tollens [illegible] tempore [illegible] & [illegible] phantasiæ [illegible] confessus [illegible]

[illegible]

[illegible]

31 [illegible] excommunicatus, [illegible] confessarius, vel [illegible]. Primus [illegible] defectu [illegible] quando [illegible] vel [illegible] habebat [illegible] per [illegible], aut noluit [illegible] non, vel [illegible] erat [illegible] conditione, quia [illegible] in [illegible] respectu [illegible] confitentis.

32 De [illegible] omnibus, & etiam quando [illegible] erat [illegible] excommunicatus, diceretur infra, [illegible] tractabimus, quod quando confessarius habebat potestatem absoluendi a peccatis, sed non ab omnibus, iteranda est confessio, tantum [illegible], a quibus non potuit absoluere, non autem aliorum.

33 Secundus casus colligitur ex defectu contritionis pura quando sine vllo dolore peccatorum facta est: vel cum dolore quidem præterito [illegible], sine tamen proposito vitandi [illegible] habeat quale quale abstinendi deinde [illegible] Qualis est, qui dolet, se [illegible], non tamen habet animum [illegible] item, qui dolet [illegible], non tamen habet animum relinquendi concubinam deliberatum: et talem enim contritionis defectum [illegible] tenetur [illegible] non vera, [illegible] quo casu absolutio negari [illegible] vbi habetur. Huiusmodi enim pœnitens, [illegible] tacet propositum eiusmodi, non confitetur integrè.

34 Si autem cum alijs peccatis illud quoque propositum côfiteatur, inhabilem se proponit absolutioni. Quia *peccati venia non datur, nisi correcto.* & ideo si absoluatur, sacrilegium committit confitens suscipiendo, & confessarius dando absolutionem propter irreuerentiam, quam sacramento faciunt.

35 Si tamen displiceant præterita, & futura proponuntur vitanda; licet non tam [illegible], nec tam vitanda proponantur, vt ex his condetur contritio delendis peccatis sufficiens; neque attritio sit talis, quæ per sacramenti adiunctionem fiat contritio, non oportet confessionem iterare.

36 Primum quod alioqui nemo sciret; se vere côfessum quia nemo scire potest, an sit in statu gratiæ, iuxta illud. *Nemo scit, an sit odio, vel amore dignus.* Ergo nemo [illegible] ad sit contritus: quoniam qui sciret se contritum, sciret vtique se Dei amicum. Secundo, quod confessio non est iteranda eo solo nomine, quod fiat sine gratia & caritate, hoc est sit informis, secundum S. Thom. & [illegible] alter Thomas. Tertio, quod alia omnia sacramenta possunt vera esse, dante & accipiente illa capitali peccato infectis, & nullibi reperitur contrarium in pœnitentiæ sacramento statutum. ergo & hoc sacramentum potest [illegible] verum, sine gratiæ productione.

37 Tertius casus est, ex defectu ipsius confessionis [illegible] do scilicet, confessio non fuit integra omnium [illegible] rum: vel quia præ verecundia [illegible] dicendum; vel tam crasse de confitendis [illegible] tate, quæ [illegible] non habet animum abstinendi [illegible] quod etiam mulieres [illegible] solent explicare [illegible] de quo aliqua dicta fuerunt [illegible] cap. [illegible] dicamus [illegible]

[illegible]

38 [illegible]

[illegible] propositio; sacrilegium quidem committit sacerdotem, qui sciens se excommunicatũ siue maiori siue minore excommunicatione se absolui a peccatis patitur; & confessarium etiam eum absoluentem. Et de penitente quidem patet: quoniam excommunicatus etiam minori excommunicatione à participatione sacramentorũ exclusus est. *a* De confessario item; quia ministrat sacramentum illi, qui ab eius est participatione semotus, & ita abutitur sacramento; quę species est sacrilegij cum primis [illegible], secundum S. Thom. *b* Facit cap. *quicunque.* *c* quod habet eos, qui ab vnitate Petri Apostoli quolibet modo semetipsos segregauerunt: neque nunc vinculis peccatorum absolui, neque ianuam posse regni cœlestis ingredi. Ille tamen textus non concludit: quoniam intelligendus videtur de his, qui in sua diuisione persistunt. Efficaciter tamen concludit illud, quod excommunicatus a diuinis adeo est segregatus, vt quamlibet eum peccati pœniteat, non possit eis interesse. *d* & colligitur ex ipsa definitione, de qua per Panormitanum & alios. *e* Et sacramentorum perceptio præ omnibus alijs diuinis videtur inhibita excommunicato. Alijs enim diuinis interesse potest excommunicatus excommunicatione minore; sacramenta vero percipere non potest. *f* Ergo, qui ei sacramenta ministrat, capitaliter peccat: ergo, & qui eum absoluit. quãdoquidem absolutio illa est sacramentum, de quo agimus, pœnitentia. probatur & inefragabiliter hæc conclusio in c. *a nobis.* *g* quod probat excommunicatum qui cum, contritionis signis moritur, haberi quidẽ, quoad Deum, pro absoluto a peccatis: sed donec ab excõmunicatione absoluatur, non esse illi communicãdum. Facit etiam, quod hæc est communis opinio, quam Rosella, Siluestrina, & cæteri sequuntur.

Contra tamen hæc facit, quod Angelus à Clauasio vir, vt fertur, miraculis clarus, *h* dicit probè factu esse confessarium, si confessum, quem ab excommunicatione soluere non potest, prius à peccatis absoluerit: & deinde ad habendam excommunicationis absolutionem ad Superiorem dimiserit. Allegat pro se Richardum, *i* qui tamẽ mihi potius contrarium significat. Adde quod idem tenet supplementum. *k* Pro hac opinione facit, quod hæreticus est excõmunicatus *c. excõmunicamus* *l* & quotannis in bulla cœnæ Domini excommunicatur: & tamen sacramenta non negantur, quoties ad Ecclesiæ gremium redire voluerit, etiamsi fuerit relapsus. *m* Secũdo facit, quod absolui quis potest ab vna excommunicatione, & manere alia ligatus. *n* Tertio facit, quod, qui ex animo cupit ab excommunicatione absolui, & ex animo de peccatis dolet, absolutus est coram Deo à peccatis, & diuinæ gratiæ restitutus: & ita videtur restitutus etiam Ecclesiæ sacramentis, saltem, quoad forum conscientiæ, de quo hic disputamus. *o*

Hæc autem non videntur obstare, non primum, scilicet, cap. *super eo.* *p* Concedo enim, hæreticum si conuertatur, à peccatis absoluendum esse: non tamen antequam ab excommunicatione soluatur, neque aliud habet illud cap. *super eo.*

Non obstat secũdum, scilicet *c. cum pro causa.* quoniam vni excommunicationi non repugnat absolutio alterius excommunicationis, sicut absolutio peccatorũ repugnat excommunicationi. Quoniam absolutio ab excommunicatione non est de numero diuinorũ excommunicato prohibitorum, sicut absolutio à peccatis; quippe quę vnũ ex septem sacramentis est, & ideo non sequitur. Excommunicatus pluribus excommunicationibus, absolui potest ab vna tantum; ergo, & qui peccauit, & excommunicatus est, absolui potest à peccatis, licet ab excommunicatione non soluatur.

Ad tertium cõcedo, eum, quem ita suorũ peccatorum pęnitet, vt ad contritionem eorũ peruenerit, diuinæ gratiæ & amicitiæ restitutum: sed nego id sufficere, vt à peccatis absolui possit. *q* Primo quod scire nõ potest, se ad eũ gradum restitutum esse, iuxta illud. *Nemo scit, an sit odio, vel amore dignus:* & c. si. *r* Secundo quod excommunicatio nõ tollit omnem communionem: nõ enim illam, quàm immediate operatur caritas vniens membra Christi capiti, alijsq; ipsius membris similibus. Tollit autem externã, & etiam internam, quæ mediante institutione fit Ecclesiæ, vt eruditè declarat eruditus Tho. à Vio. *a* ideo stat, quem iusta de causa excommunicatum fuisse, nũc autem in caritate manere: & tamen quia nõ est absolutus, separatum manere ab externa communione, & etiam interna, quæ mediante institutione fit Ecclesiæ. Qualis est communicatio in sacramentis missæ, & alijs precibus, vt eleganter demonstrat prędictus Thomas, & multo subtilius declarat, quam glossas, *b* & alij multi.

44 Opinio tamen Angeli vera esse posset in excommunicato, qui sine causa iusta esset excommunicatus. Is enim, quoad exterius tantum forum, & quoad externam tantũ communionem separatus videtur; vt [illegible] probat D. Thomas & conuincunt argumenta facta. *c*

45 Secunda principalis, quod ad nostrum propositum; propositio fuerit eum, qui excommunicationem, qua erat notatus, iuste ignorans, vel eam oblitus à peccatis absoluitur, vere absolui, neque ad iterandam confessionem teneri. Primo *quod rem, quæ culpa caret, in damnum vocari nõ conuenit.* *d* Secundo, quod cautum est, *e* eum excommunicatum, qui ob iustam ignorantiam diuina celebrauit, excusatum esse. Tertio quod nullo iure neque vlla ratione contrarium persuaderi potest. Mouet me item, quod sine vllo scrupulo id asserit Tho. à Vio, *f* & satis consonat doctrinæ D. Thom. *g* Facit quod impetratio beneficij ab eo, qui se probabiliter ignorabat excommunicatum, tenet, vt habet gloss. 2. *h* putata singularis à Felino, *i* & probata per Cardinalem. *k* Neque dicas me argumentari à separatis: quia imo argumentor a fortiori. Si enim extante lege, quæ declarat, collationem beneficij excommunicato factam non valere, *l* valet facta probabiliter ignoranti: a fortiori valebit absolutio à peccatis excommunicato facta; cum nulla extet lex, quæ habeat absolutionem à peccatis excommunicato factam esse ipso iure nullam.

Tertia propositio principalis fuerit, eum, qui sciret se ac fateretur excommunicatum, & siue iuste, siue iniuste, [illegible] error ductus, putaret se posse a confessario absolui, si ab eo absoluatur a peccatis priusquam ab excommunicatione, siue quod non posset, siue quod nollet, vere a peccatis absolutum esse. Imo & sancte, si putabat se absolui ab eo confessario posse, ipsum autem confessariũ male facere. Quæ per superiora patent, & per illa, quæ multa citauimus in c. *considerett.* *m* Pro valore sacramentorum aliorum, quæ vel ab excommunicatis dantur, vel suscipiuntur, facit & illud quod excommunicatus precem horaria persoluens satisfacit, vt habet glossa. *n*

48 Quarta principalis propositio fuerit huiusmodi pęnitenti & excommunicato, si sciret, aut scire deberet secundum qualitatem suam a confessario se absolui non posse absolutionem fore inutilem, non ea ratione, quod excommunicatio reddat excommunicatũ huiusmodi absolutionis incapacem, sed quia huiusmodi pœnitentis non est integra confessio, aut si est integra, absolutione indignum se proponit, quoniam aut non confitetur illud peccatum, quod pecat, volens absolui ab excommunicatione, & esse particeps eius sacramenti, cum maneret ab omnium sacramentorum participatione exclusus: & tunc confessio ipsius non est integra, & ita iterandaest. Aut confitetur illud peccatum: & tamen vult absolui, & ita non habet propositum a peccato futuro abstinendi, & id palam facit confessario. Ergo se indignum absolutioni proponit. & ita quæ illi facta absolutio data, inutilis esset ipso iure per ea: quæ in priore casu de contritionis defectu supra diximus. Hæc quæ pulchra est, ratio Gersoni fuit, *o* quamuis a recentioribus eo non ita adducta fuerit, sicut & pleraq; illius video adduci. Neque mirum: quandoquidem nonnumquam commenta auctorum, aut nihil promouent, aut lectorem remorantur præsertim, quando sunt nimiæ.

49 Ex quibus infertur primo fieri posse, quem vere ac sanctè absolutum esse à peccatis; & tamen eum adire oportere superiorem ad adipiscendam excommunicationis absolutionem.

50 Infertur & secundò medicamentum, quo multorum Deum ex animo timẽtium animabus medearis, & eaidẽ conso-

a Cap. si celebrat de cler. excom. mi. n. 1.
b Secunda secundæ q. 99. a. 1. 3.
c 24. q. 1.
d Cap. sacris de his quæ vi
e In rubr. de sent. excom.
f d. c. si celeb. & ca. Engelterudã 3. q. 4.
g 2. de sent. excom.
h In ver. Cõfess. 1. §. 10.
i In 4. dist. 18. art. 9. q. 4.
k Verb. Cõfess. 1. §. 4.
l De hæret.
m Cap. super eo. de hæret. lib. 6.
n Cap. cũ pro causa, de sent. excom. & ex parte de offi. ord.
o Arg. c. ponderet. 50. d. c. dixit. & c. magna. sup. d. 1.
p De hæret. lib. 6.
q Ecclesia. 9.
r De purgat. canonic.

a In Opusc. 1. quæst. ... q. 18 ... in paruis Opusc. tom. 1. tract. 21. q. 13.
b In c. quodcunq. 24. q. 1.
c In ca. fin. de tell. cog.
d Capit. 2. de constit. c. sine culpa de reg. iur. lib. 6.
e In cap. Apostolica de cler. exco. minist.
f Verb. absolutionis impedimenta & verb. Confess. iteratio. & in q. 1. de qualit. confess.
g In 4. d. 16.
h Illud c. Apostolica
i In cap. fint ... col. 2. de simon.
k In cons. 40.
l Cap. postulasti cum gloss. de cler. excõ. minist.
m § cautum. supra ead.
n In c. presbyterum 28. dist.
o In 2. parte fol. 191. c. quæritur col. 2.

consulere omnium, inquam, illorum, qui excommunicati confessi sunt ignorantes se excommunicatos: vel quod non putabant excommunicationem infligi ob percussionem clerici minoribus tantum ordinibus; aut sola prima tonsura insigniti: vel quia non aduertebant, se ob aliqua furta fructuum, vel aliorum similium, super quibus excommunicatio fuit generalis promulgata, excommunicatos: vel alijs sexcentis de caussis, quæ quotidie contingunt. His enim, si confessi sunt bona fide peccata sua, neque tunc meminerūt excommunicatione se vlla teneri, & absoluti fuerint, consulendum est, vt ab excommunicationibus quidem absoluantur. Propter autem habendam peccatorum absolutionem ad confessionem iterandam minime sollicitentur.

a In quarto. d 22. q 3.

Infertur & tertio id quod Paludanus ait, *a* per excommunicationem fieri quem absolutionis incapacem, temperandum esse multis modis: imo si omnia superiora satis perpendas, simpliciter id esse falsum inuenies. Quæ omnia superaddenda sunt his, quæ in illo §. *cautus.* scripsi: & econtrario illa his, quæ hic scribo adiungenda.

b In c. contra morem. c Eadem, in gloss 1. d In quarto q 4 sub fin. de confess.

Quintus casus, in quo secundum multos iteranda est confessio, fuerit: quando pœnitentia iniuncta non impletur. Sed hoc esse falsum late ostendimus, *b* supra, *c* vbi dictis adde vnum subtile Adriani, *d* scilicet, eum cui pœnitentia priusquam absoluatur, imponitur, & non curat illam, quam acceptat, pœnitentiam memoriæ mandare, ac veluti contemnit, teneri postea, si eam non implet, ad cōfessionem iterandam. In quo casu, inquit, saluari posse opinionem aliorum, qui dicunt, confessionem esse iterandam propter pœnitentiæ obliuionem. Hoc Adriani dictum verum esse, nemo negat: quoniā, qui hoc agit, peccat mortaliter, antequam absoluatur, & cum illud peccatum non confiteatur, confessio desinit esse integra, quam rationem etiam ipsemet sentit. Ex quia sequitur primo, hanc iterationem non nasci ex pœnitentiæ obliuione: vel ex eo, quod illa non impletur: sed ex defectu integritatis. Ex quo iterum sequitur hanc iterationem non pertinere ad hunc quintum fontem, vnde confessionis iteratio nascitur: sed ad illum tertium suprapositum, scilicet defectu ipsius confessionis.

51 Ex quo sequitur tertio, incaute Adrianum dixisse, opinionem dicentium confessionem iterandā ex obliuione, vel non complemento pœnitentię hoc casu saluari posse.

Sexta conditio est nuditas, quæ tangitur in illo verbo, *nuda.* quod plerique omnes exponunt pro nō vestita coloribus, aut iocis, quæ operiant grauitatem peccati: & minus his, quæ peccatum ita obscurent, vt non percipiatur; aut minus consideretur grauitas, aut turpitudo ipsius.

e Leg. iuris. § sed cū nulla ff de pact. & l. 1 gen C. eodem. f In ca. cleros. § Pontifex. 23. dist. g Sing. 614. h Cap 1. §. prad. ... lib 6. i ff de interrog. §.

52 Nudum enim dicitur quod non est vestitum, vt nudū pactum. *e* Vnde & qui filum, siue teticulū portat in c. non dicitur nudum habere caput, vt habet textus. *f* quod ibi annotauit gloss. verb. *nudu.* quam in hoc singularem dixit Ludouic. Rom. *g* quamque sequitur ibi Dominicus & Alexander, & Dominicus. *h*

Ex quo infertur quod, qui vel circumstantijs vel ambagibus, vel verborum obscuritate suum peccatum ita contegit, vt confessarius non satis intelligat, quæ sibi dicuntur, non satisfacit. Facit l. *de ætate.* i §. ibi: *Nihil interest, an quis taceat interrogatus, an obscure respondeat, vt incertum dimittat interrogatorem.*

k Offic 1. l 2. 2. q. 168. art 3.

53 Septima conditio est, *discretionis*, quæ tangitur in verbo, *discreta*: debet enim fieri prudenter confessio. Primo in verbis: vt scilicet honestis vocibus explicentur peccata, præsertim carnis. Facit, quod etiam ioca reddūtur illicita ex verborum quibus luditur, turpitudine, secūdum Ciceronem, *k* & tradit S. Thomas. *l* Deinde oportet, eam esse discretam, quoad circumstantias, vt in peccatis veniet solæ necessariæ explicentur si pœnitens sciat necessaria ab his, quæ non sunt necessariæ, distinguere. Tertio quoad modum narrandi, ne quæ peccata simul exprimi possunt, diuisim dicantur, Verbi gratia: Potuit quis centum petita vno verbo fateri dicens. Centies peccaui. is si dixerit: Semel peccaui sic & sic, & iterum: Peccaui taliter & ... imprudenter fecerit. Frustra enim fiunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora, secundum Philosophum, & glossam, *a* quam posteriores ... comendatur, & in ijs Bonifacius, *b* facit cle. *audituri.* & l. *c* ... *nus testamento* d

54 Quarto quoad idoneum cōfessarium, de quo ... in c. 1. infra, *e* vbi dicetur.

c D. § o.

Octaua conditio est, vt sit *lubens*, hoc est, vt volun... propter Deum confiteatur omnino: vel saltem principaliter propter ipsum: licet verecundiæ vel infamiæ timor ... minus principaliter ad id impellatur.

55 Ex quo sequitur, eum satisfacere præcepto de confitendo, qui principaliter id facit, quo ... à Deo ... catur: quamuis forte non fuisset cōfessurus: nisi timor ... famiæ ipsum ad id impulisset. Quoniam secundum id, quod principaliter proponitur res est iudicanda. *f* ca. *non dicatis.* *g* secundum communem intellectum. Quem tamen in c. fi. *in præsentia.* *h* hoc anno reprobabamus, & est glossa memorabilis, quæ sexta est, *c. statutum.* i

f Los si quis nec cum ... g ... h De probat. i ... k In 4 d ... 2. col.

56 Facit illud quotidianum, quod aiunt Parisienses, *k* scilicet, non committere illum simoniam, qui dicit missam principaliter propter Deum: quam tamen non dixisset, nisi precibus, vel pretij spe fuisset ad eam dicendam inuitatus.

Non enim valet illa consecutio: si hoc non interuenisset, illud non fecisset: ergo hoc est principalis caussa, cur id fecerit. Nisi enim impudens illa Calphurnia caussam dedisset, vt mulieres à postulando pro alijs prohiberentur id non fuisset, tam mature saltem statutum: at causa principalis & finalis statuti, non fuit Calphurniæ impudentia & improbitas: alioqui ea mortua: vel quoad aliam honestam fœminam, mortuum quoque fuisset edictum. Quod tamen falsum est, vt omnia hæc in l. 1. in ... glossa improbantur. Propono aliud exemplum quotidianum. Oportebat me adire plateam ob certum negotium: non tamē decreuerā hodie mane id facere, superuenit deinde negotiolum aliquod, propter quod plateā adire, mihi hodie mane conueniret: & eo principaliter ... propter negotium illud prius: minus autem principaliter propter hoc negotiolum, propter quod solum non adiissem. Id tamen alteri adiunctum effecit, vt prius quam alias essem aditurus, ad eam. Ad hunc modum est temperanda glossa illa celebratissima, quæ penultima est ca. 1. *n* quæ commendatur à multis, & in his à Panormitano, *o* & à Felino, *p* sed à nemine satis declaratur. Habet enim illa, eum canonicum, qui principaliter ad preces horarias it, vt distributiones lucretur quotidianas, simoniam saltem mentalem cōmittere. Debet enim intelligi, vt ipsamet explicat, de illo, qui principaliter ob hoc it. Non autē dicitur principaliter ob hoc ire omnis canonicus, qui non esset ad eas iturus: nisi eas distributiones esset lucri facturus. sed is solum, cuius præcipuus finis & maxime ab eo æstimatus est lucrum illud, & non diuinum obsequium, sic in proposito quāuis Titius non fuisset peccata confessurus, nisi pudor, aut timor ad id eum impulisset: si tamen his impulsus ea mente principaliter confiteatur, vt pareat præcepto: & vt sua sibi peccata condonentur, sufficienter cōfitetur, si cætera interueniant.

§ sextum ff postul. n Verb. orig. De cler... o ... p In c. ... de simon.

Nona conditio, *verecundia*, quæ tangitur in verbo, *verecunda* Debet enim verecundiam pœnitēs & intus habere & præ se quoad confessarium ferre.

59 Ex quo infertur eum, qui confitetur peccata, quasi narrando historiam, vel se de illis iactando, nulla ex parte erubescens, quoad confessarium, neque ... se non satisfacere, iuxta cap. *quem pœnitet.* ibi, *Per vos erubescatis.* & rursus: *Erubescentiam vincit.* & q ibi, *Non potest verecundari:* &c. r

q Et col 3 § tanta. r Sup d. c. § cautus.

Decima *integritas*, quæ tangitur in verb. *integra.* de quo vltra ea, quæ scripsimus in d. ... *confiteatur.* sunt ... notanda sequentia. Primum, eum, qui confitetur, debere confiteri omnia peccata sua, non solum, quæ dicto aut facto foras prodierunt: sed etiam quæ ... interiori voluntate ... sit: de quo est textus in ... c. *omnis.* t ibi: *Omnia peccata sua solus proprio confiteatur sacerdoti.* Clarior textus & à paucis allegatus in Concil. Flor. *v* qui habet ad cōfessionem pertinere, quod omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Clarum autem est.

t De pœnit. ... v In ... Eug.

dehinc

a Seff. 14. c. 5.

n tio Concilij Tridentini. a Vbi habentur hæc verba. *Ex his colligitur, oportere a pœnitētibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habēt, in Confessione recenseri, etiam si occultissima illa sint, & tantùm aduersus duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquam animum grauius sauciant, & periculosiora sunt iis, quæ in manifesto admittuntur.* Quæ plane omnia repetuntur, b in hæc verba: *Si quis dixerit, in Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure diuino, confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita, & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, & quæ sunt contra duo vltima Decalogi præcepta, & circumstantias, quæ peccati speciem mutant, anathema sit.*

b In can. 7. eiusd. seff.

B

Contra tamen hoc facit illa conclusio, quam supra in declaratione primę partis glossæ tenuimus, scilicet ecclesiasticam potestatem non extendi ad ea quę suapte natura sunt occulta: id est, ad ea, quæ mente tantum concipiūtur & nullatenus foras prodeunt. Et ita videmur per illa capitula, quæ ab Ecclesia sunt facta, nō teneri nos ad cordis peccata confitenda. Neq; argumentum tolleret, qui concederet: Ecclesiam non posse quidem aliquid super his interioribus directò ac per se statuere: oblique tamen ac veluti per accidens posse. Et ita, quia Ecclesia præcipere potest confessionem de externis, & confessio debet esse integra: ratione integritatis illud præceptum etiam ad interiora extendi. Non, inquam, hæc solutio eneruaret argumentum: quia secundum hanc solutionem sequeretur eum, qui solum haberet cordis peccata, & nulla exteriora, ad ea confitenda non teneri, quod concedi nequit. Respondeo igitur concedendo, Ecclesiam non habere potestatem directò & per se de interioribus disponendi: habere tamen potestatem determinandi tempus, quo Christi sui sponsi præcepta sint adimplenda. Et ita concedendum esse per illud c. *omnis*, c nihil noui, quoad Confessionis integritatem inductum: sed solum, quæ fuerit voluntas illa Iesu diuina declaratum.

C

c De pœnit. & remiss.

60 Tempus autem, quo fieret Confessio nouè determinatum. Et ita non humanum, sed diuinum esse præceptum, quo peccata omnia, quæcunque illa sint, fateri tenemur, vt etiam in ca. *consideret.* d supra diximus, & ita etiam peccata cordis confitenda esse.

d §. cautus.

61 Secundo annotandum est etiam peccata reseruata, quorum absolutionem confessarius præstare non potest, esse illi aperienda, iuxta illa, quæ latius in illo §. *cautus*; diximus, quamuis contra dixerit vir ille doctus Ioan. Gersonus, e quæ cum aliis, quæ tangunt reseruata, plene sunt in illo §. *cautus*. tractata.

e In 2. part. fol. 180. col. 1.

62 Tertium est, hæc intelligenda esse primo de mortalibus, non de venialibus secundum glossam, f ibi & vbique recept. intelligenda esse de mortalibus, inquam, quę vel confessurus nouit esse mortalia vel certè dubitat esse talia secundum omnes: quamuis qui dubitat vel opinatur esse mortalia pro dubitatis, vel opinatis confiteri debet, non pro certo mortalibus secundum omnes. Quod autem venialia non sint necessario confitenda, licet vtiliter, & sanctè confiteri possint, definit Concil. Tridentinum, g in hæc verba: *Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quamquam recte, & vtiliter, citraq; omnem præsumptionem in Confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisq; aliis remediis expiari possunt.* Intelligendam itē, secundo esse de mortalibus nondum legitime confessione apertis: quia talia non tenetur iterato confiteri. Quod Thomas receptus h docuit.

f a. illius c. omnis de pœnit. & remiss.

E

g Seff. 14. c. 5.

F

h In quolib. 1. q. 12.

63 Tertio intelligenda esse de mortalibus, quorum memoriam habet, vt habetur in illo Concilio Florentino præcitato.

64 Intelligenda & quarto de his, quæ putat & aduertit esse mortalia: i alias secus, secundum mentem omnium, quod expressius aliis tradit Gerson. i

i 2. part fol. 191. col. quaeritur sub fin.

65 Quartum est id, quod proximo loco dictum est de obliuione & ignorantia & inaduertentia, intelligendum esse de probabili: alia enim non excusat. Vnde si quis diligētiam debitam non adhibuit, quo sua peccata memoriæ occurrerent, vel si crassè ignorat, vel non dubitat esse

A

mortale, quod deberet scire, vel dubitare tale esse, confiteri tenetur, non solum ea, quæ oblitus fuit, vel ignorauit esse peccata: sed etiam ea, quæ cum tali obliuione ac ignorantia confessus fuerit. Determinatio est Richardi, a quę, vt plurimum à posterioribus est recepta. Et per Concilium Tridentinum vbi supra approbata.

a In illa d. 17. art. 4. q. 6.

66 Quintum est, illam esse in præsenti negotio diligentiam sufficientē, quæ talis est, qualem pro re ardua in memoriam reducēda pœnitens adhiberet: secundū Scotum vt plurimum receptum, b vbi Paludanus, c ait, debere facere, quod potest & Gabriel, d dixit confiteri debere omnia, quæ recordari potest. Et Maior, e dicebat, hominem, qui confessurus est talem debere præmittere diligētiam, quo sua omnia peccata occurrant; qualem adhiberet, si quam orationē latinam ad eruditos esset habiturus, aut si de multa & longo tempore impensa pecunia domino vigili ac auaro ratione esset redditurus. Immo est, qui dicat eum, qui ad Confessionem accedit non præmissa, quę sufficiens sit, peccatorum recogitatione peccare: etiamsi nullum peccatum omitteret confitendum: quoniam se periculo committit aliquid omittendi: & ita peccat, iuxta illud. f *Qui amat periculum, peribit in illo.* g

b In 4 d. 17. qu. 1.

c §. quæst. 2. art. 1. col. 2.

d Quæst. 1. col. 4.

e Ibid q. 3.

f Eccl. c. 3.

g Cap. 3. infra dist. 7.

Contra quæ tamē facit primo, quod nullibi textus inueniatur, qui hoc determinet. Secundo, quod nemo potest adhibere tantam diligentiam, qua maiorem adhibere nequeat: ergo non tenetur adhibere quantam potest: quia quacumq; adhibita maiorem potest. Sicut in simili, nemo Deum tenetur amare de præcepto quantū potest, quia quocumq; gradu amoris dato adhuc magis potest, secūdum Parisienses. h Tertio facit, quod cōsuetudo maioris partis plebis habet parum, vel nihil de peccatis præcogitatis eodē fere die confiteri, quo deliberauit, vel quo a parocho monetur id facere. Quarto, quod expresse Ioan. Gersonus contrarium tenet in loco præcitato, dum ait, fictionem quidem perniciosè mentientem, dolose dimidiantem, & proposito non abstinendi suam confessionē inficientem, efficere, quò iterari debeat confessio. Fictionem autem insufficienter cōscientiam discutientem non efficere illud: siue indiscussio proueniat ex recogitatione peccatorum minus sufficienti: siue quia ignorauit peccatū esse saltem mortale: vel quod sic expresse confitēdum sit: siue quod ignorat, an satis displiceat peccatum, & an potius pigeat ob pudorem & pœnæ timorem, quam ob Dei amorem: siue quia ignorat, an obex ponatur absolutioni ex proposito non abstinendi. Quamquam ipsemet Gersonus, i prius dixisset, peccata oblita per absolutione sacramentalem tolli, quando confitens sufficientem in eis ad mentem reducendis diligentiam adhibuisset: quia nemo inquit obligatur ad impossibile. Quibus verbis contradicere videtur superioribus à se postea scriptis. Thomas item à Vio, k ait enim, qui credit, suam peccatorum inquisitionem esse sufficientem, quamuis verè talis non sit: & ob hoc aliquod tacuerit peccatum, non teneri ad iterato confitendum priora. Et idem; ait l tunc demum ex integritatis defectu iterandam esse Cōfessionem, quando ex proposito dimidiatur Confessio: vel adeo crassa & supina fit conscientiæ discussio, vt materialis illa integritatis violatio in formalem reducatur, quasi dimidiatio illa fuerit, veluti tacitè affectata, eo quòd tam parum de integritate curauit. Pro hac parte facit § ille, *Quartum est.* Concilij Florentini qui solum ait, esse confitenda peccata, quorum habetur memoria, & nil de diligentia reducendi ad mentem peccata declarauit.

h In d. 27. q. 2.

i In eod. 2. part fol 183.

k In summa ver. Confess. fol. 4.

l In q. 1. col. 4. in materia Confessionis.

Pro resolutione & concordia omnium prædictorum dico primò, Gabrielem in loco præcitato allegare Augustinum, m vbi ait: *Paratus sit facere pro recipienda vita animæ; quæcunque faceret pro euitanda corporis morte.* & alia verba, quæ habentur in cap. consideret. n Sed hic textus incautè fuit ab eo meo iudicio allegatus: quia Augustinus non agit ibi de præcogitandis peccatis: sed de adimplenda, quā confessarius iniunxerit, pœnitentia.

m De vera & fals. Pœn. cap. 15.

n §. ponat. sup. præcad dist.

Secundo igitur dicendum, nullum fuisse in iure textū ante Concilium Tridentinum; vt prædictum est, qui expresse de hac ad memoriam peccata reducēdi diligentia loquatur: fuisse tamen ratione naturalem, quę id conclu-

debat secundum Richardum *a* quae ratio pro lege habetur. *b*

70 Rationem autem, quam ille non aperit, arbitror desumi posse ex Cicerone Officiorum libro 1. nempe, iustam curam, & neq; maiorem, neque minorem, quam oportet, vnicuique adhibendam esse negotio. Cum igitur Confessio peccatorum praeteritorum negotium sit satis notabile, quod diligentiam exigat aliquantam super eorum ad memoriam reductione: consequens est, vt qui confiteri tenetur iustam negotio tali curam adhibeat.

71 Ex qua ratione infertur primo, eum, qui crebro confitetur, non teneri tantam, vice qualibet, curam adhibere, quantam qui raro: neq; illum qui paucis vel paruis implicatur negotiis, quantam qui multis & magnis: neque idiotam, qui nescit perscrutari: quantam doctus, qui nouit loca, specus & latebras, vbi peccata inueniat.

72 Infertur secundo, posse quem peccare, quod frequenter saltem venialiter faciunt scrupulosi in maiore quam oporteat huic rei adhibenda cura, contra illud Delphicum: *Nequid nimis.* Quoniam puritati conscientiae iudicium non debet rationis deesse. *c* Et in omni virtute morali per defectum peccatur, & per excessum, secundum Aristotelem receptum, *d* & tradit S. Thomas. *e*

73 Infertur tertio concordia eorum, quae supra sunt allegata, videlicet, vt quod aiunt Richardus, Scotus, Paludanus, Gabriel, Maior & Adrianus, Immo & Cancellarius & Thomas a Vio, ob diligentiam insufficientem iterandam esse Confessionem, intelligatur de tam tenui diligentia, & ita insufficienti, vt merito ab omnibus illius pertinentis conditionis viris credi debeat insufficiens. Quod autem aiunt Ioannes Gersonus, & Thomas a Vio, videlicet, propter discussionem insufficientem non esse iterandam cõfessionem, intelligatur de discussione conscientiae; quae insufficiens quidem esset respectu aliquorum diligentissimorum: non autem respectu eorum, qui eam adhibuerunt. Quanquam satis video, Scotum, Gabrielem & Maiorem quiddam paulo rigidius sentire; quã concordia haec insinuat: quoniam Maior curam recogitandi peccata aequat cum ea quam oratio Latina coram eruditis habenda: & ratio de multa pecunia pridem impensa vigili & auaro domino reddenda exigit, quod ipsum fere significant Scotus & Gabriel.

74 Quae tamen opinio nimium videtur dura. Primo quod, etsi velimus: vix tamen possumus has curas aequare. Iuuat enim ad habẽdam curam orationis Latinae pronunciandae, & rationis, quae supradicta est reddendae appetentia, siue appetitus ipse sensitiuus potentiae, quam vocant irascibilem: quae suapte natura in haec ardua fertur. Iuuat & inclinatio naturalis, siue appetitus innatus honoris & diuitiarum, iuxta prooemium Decretalium & Sexti, & cap. omnis aetas. *f* & c. *omnes dilectores.* *g* Contra vero minuit curam peccata recogitandi appetitus ipse sensitiuus potentiae, quam concupiscibilem vocant: quippe qui fugit tristitiam, & dolorem ex euismodi recogitatione nascentem, tanquam quoddam malum. Quoniam omnis tristitia in se quoddam malum est, quamuis nonnunquam secundum quid bonum, vt probat S. Thom. *h* Facit, quod praesentia ardentius mouent. *i* Et quae videntur & palpantur, magis sentiuntur: quàm quae audiuntur: secundum glossam & multa, quae allegat illa. *k*

Facit etiam Concilium praedictum Florẽtinum, quod tam moderate declarauit, teneri confitentem ad confitendum omnia peccata, quorum memoriam habet, & non dixit: habere potest. Facit, quod valde difficile est tantam pro peccatis in memoriam reducendis subire curam, quanta pro oratione Latina habenda subiri solet. Denique si verum esset, quod ipsi facile definiunt, quotusquisque vulgi confessiones, quas hactenus fecit, iterare non tenebitur.

Tenendum ergo videtur in hac re valde quotidiana, tantam diligentiam esse necessariam & sufficere, quanta viro prudenti humano more rem ęstimanti necessaria videbitur. vel quanta videtur sufficiens, vt plurimum hominibus, qui euismodi sunt conditionis: cuius est is, qui illam diligẽtiam adhibet, modo bona fide putet esse pro sua fragilitate mediocrem.

a In illo ar. 6.
b Cap. consuet. 1. dist. l. cum ratio. ff. de bonis damnat.
c Ca. non solum de regul. lib. 6.
d In 2. Ethic.
e 1. 2. q. 64. art. 1.
f 12. q. 1.
g 47. dist.
h Quaest. 39. art. 1.
i Leg. cum quae. iuncta gloss. ff. de transact.
k In princip. arbor.

76 Pro qua conclusione [illegible] qui habet cõfessarium, diligenter [illegible] tentem. Et ita innuit, interroga[illegible] tentis confessioni: significat [illegible] integram etiam per interrogationes [illegible] non fuisset integra ex sola con[illegible] cogit[illegible] & quod ibi dicemus ex communi [illegible] nempe confessarium teneri [illegible] ad [illegible] nes tam praeam[illegible] Cõfessioni, quam [illegible] intrinsecas. Quod [illegible] non in aliquo [illegible] est ne[illegible] quam, vt Confessio sit integra. Satis concordat huic nostrae declarationi definitio illa [illegible] Concil. Triden. *b* in haec verba: *Constat nihil aliud in [illegible] ex poenitentibus exigi, quam vt postquam quisque diligenter se excusserit, & conscientiae suae sinus omnes, & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum, & Deum suum mortaliter offendisse meminerit: reliqua autem peccata, quae diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuersum eadem Confessione inclusa esse intelliguntur.* Quae definitio sicut per haec, quae hic dicuntur, declaranda est: ita ea quae hic dicuntur, illi debent respondere.

80 Ex quo infero, vnum maxime quotidianum, scilicet, aliquam poenitentis confessionis diligentiam per se non esse sufficientem: sed fieri coniuncto illi proposito, & voluntate obediendi, & respondendi confessario, quoniam nescit de more illum interrogaturum, praesertim, si nouit, vel putet ipsum in hac re virum dexterum.

81 Ex quo iterum infero (quod me consolatur, leniteque dolorem & timorem, quo ante haec frequenter angebar timens, raros esse homines gregales, qui sufficienti cum indagine confiterentur) diligentiam aliquantulam cum praedicto proposito, & voluntate simul ac bona fide, qua putant se satisfacere, sufficientem debere putari: maioremq; diligentiam apponendam esse per eum, qui adeo dextere proponit confiteri, vt confessarium leuet interrogandi onere; & putat se nil, vel parum ab eo interrogandum: quam eum, qui bonam partem spei integre cõfitendi in percunctationibus confessarij ponit. Quod ideo facit, quia nescit aliter ipse, quae peccauit, per loca illorum propria quaerere, quod [illegible] videtur, quasi toto vulgo commune ac frequens.

82 Infertur tertio, aliquo modo excusari quem a confitendo peccato ob ignorantiam, qua putat id non esse peccatum, qui tamen ob eandem a peccando non fuit excusatus, quod expressim Prierias ante nos annotauit, & Cancellarius cum Adriano tacite sentit. Quod [illegible] patur ex dictis patet: quoniam sequuti omnes & [illegible] Cancellarium diximus supra, ignorantiam, qua quis putat aliquid nõ esse peccatum, excusare confessionem, ne dicatur minus integra: & tamen illa ignorantia nõ excusauit à peccando. Cuius tamen dicti rationem nemo, quẽ meminerim reddit, quae mihi videtur esse, illa, quod, quae ignorantia non reddit actum peccandi inuoluntarium, potest reddere omissionem illius confitendi inuoluntariam, iuxta illa, quae vterque Thomas scribit. *c*

83 Quarto infertur, quid faciendum sit, quando confitens ait, se non, vt debebat, ad memoriam sua reduxisse peccata quod quotidie faciliter fere faciunt, & ab aliis eruditis etiam fieri audiuit. In qua re Cancellarium & Adrianum ex parte sequutus distinguendum duco: aut cõfessarius coniectat id a confessuro dici, non quod re dat non adhibuisse illam, quam integritas confessionis necessariò exigit, diligentiam; sed quia bonarum mentium est timere culpam, vbi nõ est, *d* bonarum item vereri omnia opera sua cum Iobo, *e* vel quod [illegible] illam insufficientẽ, quod per eam, omnia vel [illegible] in mentem non reduxit: quod tamen nõ est necessarium. Et hoc casu sine scrupulo confessurus auditur & auditus absoluitur. Aut confessarius coniectat, illum non adhibuisse, quam necessario tenebatur adhibere, diligentiam peccatis memorandis. Quo casu, aut necessitas vrget: nempe morbus, bellum, naufragium, vel aliud id genus: & hoc quoque casu audiendus, simul, & absoluendus est. Idem videtur, si instet communio, quae sine scandalo differri nequit, vt dicam in c. 1. *f* Aut nulla vrget necessitas & hoc casu perpendat confessarius, an ea, qualem qualem adhibuit,

a Sess. [illegible]
b Sess. 14. c. 5.
c In 1. 2. q. 76. art. 3 & 4.
d Ca. ad eius 5. dist.
e Cap. 9.
f § diligenti infr. dist. 6. num. 1.

[illegible] interrogat vel & [illegible] venit, vt [illegible] confessio [illegible] audiatur, sed blande [illegible] & perfuasione [illegible] quod confiteatur [illegible] tem tantum, quantum ad [illegible] confessionem [illegible].

84 Quarto infertur, quod [illegible], confessarius [illegible] pecatorum [illegible] ad confessionem accedere, debere super hoc [illegible] praecedit. Pro quo facit [illegible], quod iudex ex [illegible] debet officio supplere [illegible].a Secundo facit, quod caue oportet, ne [illegible] pietatis [illegible], b & [illegible] in fagando [illegible] Origenes.a

a Cap. cantiano quade [illegible]
b Matth. 7.
c In cap. in [illegible] 45 dist.

85 Sexto infertur, idem per omnia dicendum de illo, qui [illegible] se putat [illegible], ideo non confessurum: quia [illegible] peccata esse: quod [illegible] Quod [illegible] Adrianus.d

d Dub. 8. post. [illegible]

Vnde [illegible], *facta*, quod tripliciter intelligi potest: primo, quod nemo tenetur ad confitendum sua peccata [illegible], tertio [illegible]. Secundo, quod [illegible]. Tertio, quod [illegible] De primo [illegible] modo bonus textus in c. *qui aliquando.* [illegible] *sunt* [illegible].

86 Ex quo [illegible] infertur, neminem teneri ad sua peccata [illegible] quamuis id facere possit, quando confessarius [illegible] idioma non intelligit, secundum Scotum,h per quod conciliari possunt D. Thom.i qui sentit, confessionem, per interpretem [illegible] faciendam, & Maior.k qui negare illud videtur. [illegible] in quam possunt, si quod ait D. Thomas intelligatur de potentia confitendi, scilicet, quod potest, si voluerit: quod vero Maior de necessitate [illegible] cum Scoto conuenit Thomas a Vio,l & addit idem dicendum de muto scribendi perito [illegible] posse quidem confiteri per scripturam, quam in suis manibus legendum [illegible] confessario: non tamen ad id teneri, sed satisfacturum [illegible] nutu, quo meliori modo potest, [illegible].

h In 4. dist. 17. q. 1. art. [illegible]
i In 4. dist. [illegible] art. 4.
k In 4. dist. [illegible] col. penult.
l In summa confess. [illegible]

87 Infertur & secundo, neminem teneri ad conscribenda sua peccata, quo memoriae succurrat, quamuis liceat illud [illegible] hat. Et ad hunc modum temperandus est intellectus c. *salum* m quem [illegible] glossa [illegible], & glossa 4. ca. *quem poenitet.* n quam [illegible] illud [illegible] poenitentia [illegible] intelligi posse [illegible] c. *quem poenitet.*

m 30. q. 1.
n Supra d. 1.

88 Ad hunc [illegible] modum [illegible], quod ait Maior, o scilicet, aliquando teneri Christianum ad scribendum peccata sua, vel ad confitendum ante Quadragesimam, [illegible] illud, vt [illegible], intelligi potest in eo, qui [illegible] se verisimiliter non recordaturum in Quadragesima, neque postea vnquam tempore opportuno [illegible] peccata, nisi scripta habuerit. de tali enim [illegible] plane [illegible] videtur teneri, vel ad [illegible] confitendum, vel ad scripturam memoriae succurrendum, antequam ea obliuiscatur.

o In dist. 17. q. 2. col. 4.

89 Quod etiam Thomas a Vio sentit [illegible] sed alibi & non in hac [illegible] conditione. vbi tamen addit laudabile esse [illegible] peccata scripta ad succurrendum memoriae [illegible] de [illegible] integre, ac ordinatim per se [illegible] etiam [illegible] quo [illegible] clare omnia peccata [illegible] idem non [illegible] quamquam fa[illegible] Multi autem a natiuitate, aut [illegible] legendi tenentur quidem [illegible] nutu, & [illegible] optimo modo potest. hactenus de [illegible].

90 [illegible] possit [illegible]

[illegible] *sponte* [illegible] *peccata* [illegible] *verba.* Quanto [illegible] Deo, [illegible] bona, & [illegible]. Ergo qui [illegible] peccata [illegible] palam [illegible].

91 Ex quo sequitur [illegible] Andream [illegible] licere, [illegible] peccata, [illegible] posse, quod [illegible].b

92 In [illegible] posse, [illegible] videtur [illegible], quando [illegible] necessaria [illegible] dum [illegible] homines [illegible] contrario [illegible] Andreas [illegible] quorum, aliquando [illegible].

Infertur & secundo, [illegible] quod Leo Papa [illegible] publice confiteri [illegible]. Ex quo [illegible] cap. [illegible] quando [illegible] Concilio [illegible] debet [illegible].

93 Nec [illegible] peccata [illegible] Per hoc [illegible] potest [illegible] Concilij [illegible] verba sunt haec. *Caeterum, quo ad modum confitendi secreto apud solum sacerdotem* [illegible] *Christus non* [illegible] *aliorum* [illegible] *tione.* [illegible] *non* [illegible] *publicasse* [illegible] *aperienda.*

94 Pro tertio intelligendi modo [illegible] *pa nitet.* Ibi, *Corporali* [illegible] *per scripturam* [illegible] Per hoc [illegible] absolutionem [illegible] quae [illegible] praesupponit absoluendum esse praesentem.

In prin. ibi.

95 Ex quo sequitur, neque per procuratorem, neque per scripturam, neque per [illegible] Confessionem fieri posse, neque absolutionem. Neque [illegible] quoniam omnia sacramenta personae propriae actionem exigunt, [illegible] susceptoris, [illegible] quod per procuratorem contrahi possit non est dubium.

n Cap. fin. [illegible] oecum. lib. 6.

96 Duodecim [illegible] Debet enim [illegible] Confessio [illegible] confessionem peccatorum [illegible], neque [illegible] rum, neque [illegible] debeat [illegible] dolor & horror, quo [illegible] confessio, [illegible] dictum est supra. o Non [illegible] necessario.

o Cap. per [illegible] in sup. [illegible] in summa [illegible]

97 Illud autem [illegible] oportet, nam [illegible] praecipitando [illegible] & imprudentius intelligit [illegible] an displiceant [illegible] particula [illegible] pertate, & caut, an proponat [illegible] vitandum [illegible] occasionem, [illegible] &c. Multis [illegible] interrogationibus [illegible] sed [illegible] dicentia, vel propositum [illegible] de [illegible] Deum a se repellere. Deum autem a se repellere, vt [illegible] ad [illegible] Deum, vt Deum. Ac [illegible] Nolo [illegible] debet [illegible]

timum finem, & ita vt Deum [illegible], qui tamen [illegible] suam [illegible] vltimus est [illegible] cœlestium finem & portus, constitueritque debere similem in iuriam post hac Deo se nō [illegible]. Hortatur [illegible] ad Deum præ omnibus diligendum, vt ex huiusmodi amore de præteritis doleat, & talia [illegible], scriptum esse a charitatem operire multitudinem peccatorum. [illegible]

a 1. Pet. 4.

[illegible] & aliis, quæ [illegible] ille [illegible] docebit, calefacere poterit, & accendere cor [illegible] & non obijciet periculo tentationis. Quod [illegible] monuit ante omnes Innocentius, *b* dum ait: *Licet quis iure teneatur potius omnia mala sustinere, quam mali consentire*, tamen ad hanc considerationem non deducatur pœnitens, &c.

b In cap. omnis de pœnit. & remiss. c. 32. qu. 1. vtane.

98 Decimatertia conditio est *accelerata*. Hanc conditionem de bene esse confessionis esse dixit D. Thomas, *d* & quamuis hæc vox *accelerata* exponatur, id est, ne mortali peccato [illegible], & data confitendi opportunitate differatur quoad executionem consilij est [illegible] hæc cōditio, non præcepti. Quoad propositum autem confitendi consilij est etiam, sed vitandi periculi, ne scilicet, morte subita occupatus pœnitendi spatium desit, iuxta illud Apostoli: *e Dum tempus habemus operemur bonum.* & iuxta illud Augustini: *f Breuis est vita & ipsa breuitas semper incerta. Nihil enim certius morte, & nihil incertius hora. g*

d In 4. di. 17. art. 3. q. 4.
e Galat. 6.
f De verbis Domini, Sermone 16.
g Leg. 1. de cō di. & demon.

99 Et quamuis ad vitandum periculum necessarium sit confitendi propositum, saltem virtuale: quia [illegible] illo contritio non contingit: non tamen incurritur nouum peccatum nisi [illegible] necessitas occurrat, præterquam semel in anno, modo non contemnat confiteri, & proponat id facere, vel [illegible] non proponat omittere, quando necessitas vrserit, hoc est, quando tenetur peccata confiteri. Quod quando fuerit in summa huius dist. supra d[illegible] fuit.

100 Vbi etiam diximus, confessionem actualem necessariam esse, quoties [illegible] Eucharistia [illegible] est, modo sacerdotis non desit copia, iuxta glossam [illegible] rem, *h* quamuis non sine multorum offendiculo Thom. à Vio, [illegible] asseruerit. Quod tamen esse falsum non solo argumento ibi ostendimus. Et nuper Concilium Tridentinum hoc adeo esse verum definiuit, vt excommunicauerit eos, qui contrarium docere, prædicare, vel in scholis defendere præsumpserint. *k*

h Cap. de homine, de ce. l. b. miss.
i In hac conditione, & in verbo communio & in per c. 11. pri. ma ad Cor. & in 3. part. q. 80. art. 4.
k Sess. 13. c. 6. & can. 11.

101 Decimaquarta conditio: *fortis*. Tanta enim animi constantia Confessio facienda est, & tanta sufficit, quo [illegible], vt nulla verecundia, nullus timor dehortetur pœnitentem a confitendo.

Ex quo sequitur etiam, qui nullatenus per se solum confessurus fuisset peccata, ob ruborem fortassis ipsum vincentem: si tamen interrogationibus confessarij pulsatus omnia peccata confiteretur, satisfactum ire confessioni. [illegible] cap. 1. col. 5. vers. diligens. *l* ibi, *Diligens inquisitor sapienter, & quasi astute interroget peccatorem, quod forsitan ignorat, vel verecundia vult occultare.*

l Infr. dist. 6.

102 Eo tamen casu confessarius pœnitentem monere deberet, vt eum pœniteat eius pusillanimitatis, qua deterrebatur à confitendo necessarijs: & ita suadeat ei, vt illud quoque peccatum, quod commisit volendo aliqua occultare, cum aliis confiteatur. Quis enim dubitat, sacrilegium esse capitale, velle aut proponere dimidiatam tacere Confessionem. *m*

m Cap. sunt plures. supr. dist. 3.

103 Neque vllus ambigit, omnia peccata mortalia esse confitenda, *n* immo & venialia si meminit secūdum Innocentium, *o* in quo tamen non tenetur. Ergo & illud [illegible] ac sacrilegum propositum palam faciendum est confessario, & ab eo pœnitens, si hoc non aduertit, admonendus per illum. §. *diligens.*

n D. cl. cap. omnis
o Ibid. col. 2.

104 Decimaquinta conditio: *accusans* quod [illegible], si peccatum sibi imputet, non diabolo, non mundo, non carni, secundum communem mētem doctorum. Pro quibus est ca. *non est. p* cuius [illegible] ba sunt: *Non est quod vnquam nostram ad[illegible] animam, nisi nostra voluntas.* & paulo post: *Voluntarium [illegible] eligit Christus, voluntarium [illegible] sibi diabolus auctionatur. neminem iugo seruitutis astrictum possidet, nisi [illegible] illi prius peccatorum are venundederit.*

p 15. q. 1.

105 A quo [illegible] non videtur [illegible] esse accusamentum, quod [illegible] ca [illegible]: quia [illegible] minus principaliter [illegible] d[illegible] illud: *Omne peccatum* [illegible] sualitati, in ca cap. *omnis ætas. l* & [illegible] aliquibus [illegible]. Quæ enim non potuerunt [illegible] causam dederant tamen [illegible]

106 Decimasexta est: *parere parata*, [illegible] habeat [illegible] Deo pro peccato [illegible] confessario [illegible]. Quod, si [illegible] modo sacerdotis [illegible], [illegible] necessarium [illegible] cap. [illegible]

Qui offendit in vno, factus est omnium reus.

107 Simile textus in cap. [illegible] vbi [illegible] in cap. præ[illegible] hoc d[illegible] auctores. Similis item textus in cap. *defleat* [illegible] habetur [illegible] b. 2. c. Facit, quod sententia [illegible] Philosophorum, [illegible] Catholicorum [illegible] ceptarum, virtutes omnes [illegible] morales, esse connexas, vt tradit Aristoteles, *g* & Augustinus, *h* Gregorius, *i* & Marcus Tullius. *k* Facit *l* cap. [illegible] & glossa [illegible] notauit, *m* Pœnitentiarum item & Decimæ. *n* Cum ergo [illegible] nouimus eadem [illegible], *o* contemplacione videtur [illegible] quoque esse, annexum illud Ciceronis paradoxum. [illegible] τὰ ἁμαρτήματα, sine æqualia esse peccata. Facit, quia tantum [illegible] visione [illegible] diuina eademque beatitudine [illegible], qui centesimo tamen [illegible] peccato decesserit, sicuti qui cum [illegible] vel sexcentis mortalibus, *p* facit textus cap. *permissime. q* Facit, quod per [illegible] contritionis a[illegible] omnia peccata condonantur, *r* [illegible] bona pristina, quæ peccatum occidit mortale per [illegible] contritionis actum [illegible] Lig[illegible] & per [illegible] peccatum capitale omnia, quæ per gratiam condonata fuerunt, redeunt, iuxta illud Euangelium: *Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me.* & paulo inferius. *Iratus dominus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum. s* & habetur supra, & iuncta glossa. Quod [illegible] Rabanus ait: *Con[illegible] in quia non solum peccata, quæ post baptismum homo egerit, [illegible] tabuntur ei ad pœnam: verum etiam peccata originalia, [illegible] dimissa sunt. x*

g 2. Ethic.
n In cap. cum pridem in verbo. fi. ce de omni.
n In cap. an [illegible] matrimonij de probat.
Cap. sciendum. 6. q. 1.
p Arg. c. maiores. [illegible] de bapt.
q De consecr. dist. 4.
Cap. dixit c. magna. sup. dist. 4.
Cap. primum. sup. dist. 3. & versicul. [illegible]

108 Contra tamen hunc textum & conclusionem ex eo deceptam facit [illegible], quod nō sunt paria vnum peccatum, & plura peccata. *y*

109 Et hæreticum [illegible], omnia peccata esse paria, est enim contra illud: *Qui me tibi tradidit, maius peccatum habet. z* & probat Thomas. *a*

Matth. 18.
v Dist. 4. in princ.
x Cap. si Iudæi, quod est primum sup. dist. 4.
y Cap. [illegible] sup. ead.

110 Præterea peccata non sunt connexa: nam multa vitia mutuo sibi repugnant, vt prodigalitas & auaritia, secundum Philosophum. *b* [illegible] diuina clementia dimissa peccata in visionem vlterius redire non patitur. *c*

111 Pro concordia omnium prædictorum dicendum videtur primo dictum illud: *d Qui offendit in vno, factus est omnium reus.* multis modis intelligi posse. Primus, & omnium planissimus est, ponitur hic in textu: scilicet, quod nec plus, nec minus a gloria æterna quis arcetur propter vnum mortale peccatum, quam propter sexcenta mortalia, qui modus intelligendi verissimus est. Quisquis enim in perpetuum visione Dei carebit propter vnum damnatus, sicut & propter multa. *e* Beatitudo autem [illegible] gloria æterna in visione consistit diuina, iuxta illud. *f Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum* & illud. *g Cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum* [illegible] & tradit Thomas. *h* Qui tamen modus [illegible] etsi verus sit in se, non tamen videtur [illegible] prorsus explicare: quia Iacobus non loquitur [illegible] vel morte æterna, sed de gratia potius [illegible]. Hic tamen sensus coniunctus ei, quem mox [illegible] quartum, aptus est.

d Iacob. 2.
e 1. 2. q. 73. art. 2.
f Ioan. 17.
g Ioan. 3.
h 1. 2. q. 3. art. 4. & 8.

112 Secundo modo exponitur in princ. illius. §. *defleat etiam. i* scilicet, Factus est omnium reus, id est, ingratus, quoad omnia beneficia à Deo collata. Qui modus [illegible] Quo enim quisque maiora beneficia à Deo percepit, eo grauius, cæteris paribus, peccat, & quod [illegible] principio illius cap. *considerret* [illegible]

i Ca. considerret. sup. ead.
Cap. homo [illegible] 40. dist.

[illegible] cap. [illegible] *plus p[illegible]* [illegible] tamen [illegible] non [illegible] cap. qui habet: *Quicunque [illegible] seruauerit, of[fendat] autem [illegible] omnium reus*. N[illegible] ibi Apostolus [illegible] ne. Sequitur enim, *[qui] dixit, non Moechaberis, dixit & non [occides]. Quod si non moechaberis, occides autem, factus es transgressor legis*, [illegible] verba plane monstrant, Apostolum intellexisse eum, qui vnam partem legis transgreditur, totius legis [illegible] [illegible] constitui.

113 Tertius modus intelligendi ponitur in illo §. *deflent.* [illegible] factus est omnium reus, id est, omnem virtutem [illegible] perdit. Ex quo modo intelligendi sequitur primo, per vnum actum peccandi, qui ad vnum pertinet vitium, omnes virtutes labefactari & diminui.

114 Quae conclusio vera est, primo iuxta sententiam [illegible] [illegible] qui tenent, virtutes omnes [illegible] prudentia [illegible] videlicet recta rerum agendarum: quoniam qui peccat vnum peccatum, non solum diminuit habitum [illegible], cui peccatum illud opponitur: sed etiam alias omnes virtutes: quoniam [illegible] ad eligendum male, vel diminuit, quem bene eligendi habebat habitum & consuetudinem.

115 Vera est etiam secundo, secundum intellectum: quem ille textus illo §. *deflent etiam.* tradit, scilicet, quod dedi[tus] vni vitio facile in aliorum vitiorum peccata flectetur. Auarus enim, & si fortassis ob delectationem veneream non [illegible]: neque propter vini saporem inebrietur: neque ob gustum cibi suauem nimium edat: neque timore mortis fugiat: tamen si magna ei pecuniae moles offeratur, quo haec, aut aliquid horum faciat, facile castitatem, [illegible], & fortitudinem violaret.

117 Ex quo infertur secundo, eum qui violet virtutes omnes sibi compendiose quaerere, eo animo debere operari, quae ad vnam virtutem spectant, vt non solum propter vitia extrema illius virtutis ab ea non discedat: sed neque ob alia quaecumque. Verbi gratia: Continet se quis a fornicatione, & resistit appetentiae quae eum inuadit, bestiali, parui faciens voluptatem illam momentaneam, quam appetentia promittit. Is si hoc respectu solum resistit, quod recta ratio prohibeat a tali turpitudine abstinere: castitatis habitum sibi quaerit, & etiam prudentiae, quia assuescit & venereae voluptati resistere, & rectè deligere. Sed si eo animo ei resisterit, vt non solùm propter talem voluptatem non consentiret, sed neque propter villas alias, quae ex ciborum gustu nascerentur: sed neque propter pecuniam vllam, quae ei daretur: sed nec propter cruciatus, & mortem ipsam euitandam: talis non solum castitatis virtutem, sed & temperantiam, sobrietatem, liberalitatem & fortitudinem sibi acquireret. Imo & iustitiam, si adderet, ideo etiam se non fornicari, quod reddendum est vnicuique, quod suum est, & per consequens Christiano corpori, quod secundum Apostolum, *b* templum quoddam Christi est, sua immunitas seruanda, ne scilicet violetur.

118 Ex quo [illegible] [illegible] [illegible], dum [illegible] quid [illegible] opera[illegible], [illegible] illud [illegible] quo virtutem, cuius illud opus est, quaeramus, tantum [illegible] vt [illegible] nibus quae eodem [illegible] habe[illegible].

Is tamen tertius intelligendi modus [illegible] illi Iacobi dicto, primo propter rationem, quam contra primum intellectum formabamus. Deinde quod [illegible] potest, vt is, qui peccat mortaliter, [illegible] acquisitam virtutem: quod patet in eo, qui cum [illegible] prudentiam sufficientem ad bene, vel male merendum adeptus esset, peccauit. Certum enim est illius virtutes acquisitas, quae nullae erant, nullum per illas detrimentum, [illegible] plus [illegible] dicit, virtutibus quaerendis impedimentum [illegible]. Praeterea fieri potest, immo [illegible] omnibus fere fit, vt qui non habeat virtutes omnes connexas, [illegible], & qui omnibus virtutibus retiatus est, mortaliter peccat. Quo [illegible], tunc virtutes acquisitae per huiusmodi hominis actionem malam detrimentum patiuntur.

119 Rectius ergo intelligitur illud Iacobi quarto modo, quo Richardus scribit, *a* & S. Thomas, *b* quorum expositio satis cum ea, quam noster textus habet, concordat, nempe quod tantum, per vnum peccatum mortale quis a Deo & ipsius caritate auertitur, quantum per multa vel omnia: & ita penitus alienus fit a Deo caritate, & ita damnabitur penitus propter vnum, ac propter multa. Nam Deus, vel in totum diligitur, vel in totum odio habetur, iuxta illud. *c Qui natus est ex Deo, non peccat.* Iuxta item illud. *d Omnis, qui non diligit, odit.* quod habetur in cap. *omnis e*

Ex quo infertur omnia peccata & vitia mortalia connexa esse ac paria quoad auersionem peccatoris a Deo, quamuis separata sint & impariaquoad conuersionem, qua in obiecta conuertuntur iniqua, ex quibus suam recipiunt formam & speciem. Haec expositio litterae Iacobi eo solo nomine aptior videtur, quod verbis illius convenientior est: quamuis in effectu & sententia eadem videatur, vt dixi in prima expositione.

120 Quinta expositio, quam Paraphrastes ibidem ponit, hanc videtur etiam continere. Adiungit tamen & nouum, scilicet, quod offendens in vno, omnium reus efficitur, quatenus in ipso est. Idque facit facit verbis, quae sequuntur de more selectis & ad mouendum aptis. *Neque vero, inquit, sibi quisquam ita blandiatur: leue est admissum: hac parte duntaxat lex violata est. Cum enim summa totius legis contineatur in charitate Dei ac proximi, qui quis excidit a charitate, qua radix est totius legis, nimirum totam legem violauit, & legis auctorem offendit. Cui hac eum factus est omnium reus. Quod qui semel aberrauit a scopo totius legis quoad quidem in ipso est, aberraturus videatur, quoties se dederit occasio: veluti qui si quis in tenebris ambulat, non refert in dextrum aberret, an in sinistrum. Certe cuilibet errori expositus est, qui semel excidit a luce.*

DISTINCTIONIS QVINTAE FINIS.

Marginalia: a Iac. 2. — b 1. Cor. 6. — a In 4. dist. 22. art. 1. q. 6. — b 1. 2. q. 23. — c 1. Ioan. 3. — d 1. Ioan. 3. — e Sup. dist. 1.

DISTINCTIO SEXTA.

GRATIANVS.

CVi autem debeat fieri Confessio, vel qualem illum oporteat esse, qui aliorum crimina iudicat, ex eodem lib. de pœnitentia docetur, cum dicitur.

SVMMARIVM.

1 *Confitendum optimo de consilio, non praecepto. num. 3.*
2 *Nemo tenetur praecepto dominum diligere, quantum potest.*

GLossa prima huius principij diuidit hanc distinctionem in tres partes. Quarum secunda incipit in §. *taceat.a* Tertia vero in §. *quod autem.* quae ponitur sub cap. *sacerdos*. In prima determinat, cui oporteat pœnitentem confiteri.

a Sub c. 1. in fine

1 Illa vero conclusio glossae confitendum esse sacerdoti meliori, quam potest, confirmatur per ca. 1. *b* quod habet eadem verba, quae glossa haec. Facit, quod pro corporis sanitate medicum optimum quaerimus. at animae salus corpori sanitati praestat. *c*

b In princ. infra ead.
c Cap. sitan 32 q. 5 c. cum infirmitas. de poe. et re. mi. ss

2 Contra tamen hanc conclusionem facit primo consuetudo omnium doctorum sua peccata minus doctis confitentium, cum illa confiteri doctioribus possent. Secundo quod omnium proprio confessario confiteri. *d* Tertio, quod nemo tenetur de praecepto diligere Deum, quantum potest: quia quantacunque dilectione data magis adhuc potest. Quod demonstrant Parisienses, ergo neque diligere confessarium omnium optimum. alioqui quolibet electo, teneretur adhuc confiteri meliori, quia meliorem inuenire posset. Et hanc partem tenet Archidiaconus, *f* respondens illi textui comparatiuum illud meliori pro positiuo poni.

d Cap. omnis de poe. et remi. ss
e In 3 d. 27. q. 2.
f Cap. 1. infra. eadem super praedictis verbis.

3 Contra quod tamen facit, quia, quod sequitur, *quam potest*, non quadrat ullatenus positiuo. Quare verius fuerit, respondere, Augustinum, consulendo dixisse hoc, non praecipiendo: sicut & in plerisque alijs id in hoc pœnitentiae tractatu facere, supra g demonstratum est. Addenda tamen hic videntur, quae dicemus infra. *h*

g In c. considerat.
h Ead. c. 1 nu. 98. & in § quod autem infr. ead. n. g.

C

CAP. I.

AVG. CAP. X. LIB. DE VERA ET FALSA POENITENTIA.

QVi vult confiteri peccata sua, vt inueniat gratiam, quaerat sacerdotem scientem ligare & soluere: ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet, & petit, ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit, & infra. Tanta itaque vis Confessionis est, vt si deest sacerdos, confiteatur proximo. & infra. Saepe enim contingit, quod pœnitens non potest confiteri coram sacerdote, quem desideranti nec locus, nec tempus offert: & si ille, cui confitebitur, potestatem soluendi non habeat, fit tamen dignus venia ex desiderio sacerdotis, qui socio confitetur turpitudinem criminis. Mundati enim sunt leprosi, dum ibant ostendere se sacerdotibus, antequam ad eos peruenirent. Vnde patet, Deum ad cor respicere, dum ex necessitate prohibentur ad sacerdotes peruenire. Saepe quidem eos quaerunt, sed sani & laeti, dum quaerunt, antequam perueniant, moriuntur. sed Dei misericordia est vbique, qui iustis, alias & istis nouit parcere, etsi non tam cito, sicut si soluerentur a sacerdote. Qui ergo omnino confitetur, sacerdoti meliori, quam potest confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis: vt grata sit oblatio muneris.

Luc. 17.

D

SVMMARIVM.

1 *Absoluendi & ligandi potestas sacrificiorum indelebilis est, sicut character, & consecrandi potestas num. 2. & 3.*
4 *Sacerdos non absoluit confitentem sibi non solum non quia potestas sed quia materia deest. num. 5.*
B 6 *Materia sacramenti pœnitentiae quae.*
7 *Scientia ligandi quae.*
8 *Scientia absoluendi quid. Et quod absolutio debet esse indicatiua. num. 9.*
10 *Absolutiones non esse, quas multi tales putant.*
11 *Absoluens publice pœnitentiam iniungere nequit, nisi iurisdictionem in foro habeat exteriori num. 12. Eam tamen iniungendo ex veniali peccat num. 13. nisi sacramentaliter absoluere intenderit num. 14.*
15 *Absoluit Deus vt auctor, confessarius vt minister.*
16 *Absolutio ex se ea quae a sacerdote manat efficax, quamuis aliunde quandoque vana.*
17 *Absoluens plus aliquid habet in absolutione, quam baptizans in baptismo.*
C 18 *Absolutio sacramentalis ex illis verbis. absoluo te, vel similibus constat. Neque debet addi auctoritate Episcopi vel alterius. nu. 19. Neque Papa num. 21 In absolutione autem voti, vel iuramenti fit. nu. 22. Qui tamen id pio animo addunt, non peccant. num. 23.*
20 *Papa quare se confessario subijcere potest.*
24 *Confessarij plurimum tria praemittunt absolutioni.*
25 *Absolutio a censuris non est quidem sacramentalis, sed aliquando praecepta, nonnunquam consulta. nu. 26 Interdum in absolutione sacramentali iniungitur num. 27. Et ita vna solutio duorum diuersi generum est. n. 28*
29 *Manus impositio super absoluendi caput, neque substantialis, neque praecepta, interdum mala.*
30 *Absolutionem, quae praecedit, precatio non necessaria: sed conueniens.*
D 31 *Absolutioni sacramentali substantiali aliquid bene, aliquid addi male.*
32 *Absolutio etiam, ad oblita protenditur: sed non tam efficax ac ad alia num. 33.*
34 *Absolutionem sacramentalem quae tria consequuntur, non necessaria, sed sancta.*
35 *Pœnitentiam aeque post absolutionem ac ante, iniungi posse.*
36 *Satisfacere magis bona in pœnitentia non sacramentali iniuncta, & pure imposita, quam prius, sub conditione voluntaria. num. 38. Et per illam clausulam, Quicquid boni feceris, &c. sub conditione voluntaria iniungi. num. 37.*
40 *Opera debita pro pœnitentia praecipi & iniungi posse.*
41 *Opus idem commodius, vel plus, quo pluribus de fontibus manat. Et maiore de caritate manans magis satisfacit. nu. 42.*
43 *Peccatori in articulo mortis per claues Ecclesiae applicari posse quodlibet peccatum quod in fit.*

44 *Sat[illegible] a[illegible]o qua sola [illegible] nemini [illegible] a sat[illegible]one qua am[illegible] naturam [illegible] [illegible]ert.*

45 *Pœnitentiam in mortali factam satisfactoriam esse, quoad forum militantis Ecclesiæ, & etiam triumphantis. n. 46. Na[m] & veniale sine mortali condonatur. n. 47. Secundum multos: fictione præsertim recedente, secundum plures. num. 48. Quia tunc tantum operatur: quantum, si fuisset in caritate factum. num. 49.*

50 *Confessarius pœnitentem, audita confessione, quæ doceat, ad quæ hortabitur. numer. 51. aliquando nil dicto absoluet. num. 52.*

53 *Pœnitenti referat sua opera bona peccatorum satisfactioni destinare.*

54 *Absoluens excommunicatum quatuor seruet. Quorum tamen omissio absolutionem non vitiat nu. [illegible] Et frequenter seruanda non sunt. num. 66. Et nullum eorum est de forma substantiali. n. 67.*

55 *Excommunicatus mortuus quomodo absoluitur.*

59 *Absolutione ab excommunicatione nulla verba præscripta. Nam & iniusta valida. n. 58.*

60 *Absoluens quem non potest certificet illum erroris.*

61 *Absolutio ab omni excommunicatione commissa non continet quam in specie non [illegible] [illegible]isset superior.*

62 *Absolutio ab excommunicatione non fiat sub conditione: (licet propria, quæ de futuro est. n. 63. Sed facta tenet. nu. 64. Et erit efficax illa impleta. n. 65.*

67 *Absoluendo ab excommunicatione incerta quandoque petenda [illegible] consilio salem cautio: exigenda vero nunquam.*

68 *Absoluitur ante satisfactionem nonnunquam excommunicatus pro manifesta offensa. etiam causa non manifestata. num. 7[illegible].*

71 *Confessarius quis ligare sit & soluere.*

72 *Confessio quandoque fit ei qui non est presbyter: imo & mulieri. num. 74. de consilio. num. 75.*

73 *Mortuus in articulo constitutus quilibet, a quolibet presbytero a quibus sit et absoluitur. Et huius ratio. n. 86. Nisi alia ratione prohibitus. n. 87.*

76 *Verba, [illegible] modi potestatem quandam frequenter denotant.*

77 *Confessarius etiam laicus confessionem celet.*

8[illegible] *Detrahere non videtur, qui pro futuro, vt prosit, alterius crimen detegit.*

82 *Ignorantiam iuris diuini positiui probabilem dari & excusare.*

83 *Confessus laico etiam in articulo mortis, iterum confiteatur.*

74 *Absoluere non potest laicus ab excommunicatione, etiam in mortis articulo. Et ita neque sic absolutus in loco sacro sepeliri potest. num. 85.*

88 *Sacerdotalibus de officijs laico sola expressa etiam instante necessitate conueniunt.*

89 *Confitenda publice non sunt peccata publica. Neque ro illis necessario publica pœnitentia habenda. nu. 9[illegible] [illegible] faciendum, vt publice appareat emendatum. n. 91. Alioqui Eucharistiam non accipiet. n. 92 & 93.*

94 *Intellectus cap. 1. de pœn. & remiss.*

95 *Ecclesia vna vnius debet esse sacerdotis. Et raro penes multos eius cura solida. n. 96.*

97 *Confessio raro, aut nunquam iteratur ob ignorantiam confessarij.*

98 *Confessarij plures Christiano cuilibet.*

99 *Licentiam confitendi facile a parocho dandam.*

Capitulum hoc primum, idemque longè locupletissimum diuiditur in sex partes, secundum quod sex ponit qualitates, quas debet habere confessarius. Prima est, vt sciat ligare & soluere. Secunda vt sit intra vnitatem Ecclesiæ, non hæreticus, non schismaticus, degradatus, aut excommunicatus. Tertia, vt sit iustus, & mundus à peccato. Quarta, vt sit doctus. Quinta, vt inuestigator sit & interrogator. Sexta, vt sit dulcis & beneuolus erga pœnitentem: quodque sit constantissime in bona & exemplari vita perseueraturus. Secunda ibi, *Caueat*. tertia ibi, *Sacerdos itaque*. quarta ibi, *Caueat*. quinta ibi, *Diligens*. sexta ibi, *Quibus cognitis*.

A Nota, primo [illegible] his verbis *Sacerdotem [illegible] [illegible] absoluere*, [illegible] de [illegible] & [illegible] dotis [illegible] ligandi & soluendi. Contra [illegible] primo, quod non [illegible] sed etiam potestas [illegible] nendi atque ligandi exigitur. Item [illegible] oportet [illegible] adesse potentiam & voluntatem. [illegible] terea [illegible] soluendi & ligandi potentia [illegible], quæ [illegible] presbyterio [illegible] sed etiam [illegible] habere, [illegible] mo nec [illegible] habere [illegible] [illegible]. Secundo [illegible] contra hoc principium facit, quod in versu *[illegible]* [illegible] *sacerdos careat munere scientiæ*: & ita vel [illegible] tio, vel [illegible] non loquitur de scientia, quam debet habere confessarius.

B Ad [illegible] posterius, quod [illegible] est, respondeo primo, quod in huius [illegible] [illegible] soli, quæ ad ligandum & soluendum debet [illegible] confessarius, in [illegible] [illegible] de scientia, quæ ad discernendum inter lepram & lepram, &c. debet habere.

1 Ad primum [illegible] argumentum respondeo concedendo potestatem [illegible] esse [illegible] sed negare textum nostrum contrarium innuere: imo [illegible] ponit hoc ne[illegible], quod [illegible] ligare & soluere debere [illegible] sacerdotem. [illegible], vt quis sit presbyter, & non habeat illam potestatem [illegible] a Deo [illegible] accipit. Vnde [illegible]

C [illegible] ludamus, [illegible] absoluit, dicens: auctoritate Episcopi vel Papæ, vel alterius hominis te absoluo. Quoniam [illegible] a Deo solo mediante ordinis sacramento accepta absoluit.

2 Facit quod character [illegible] indelebilis est, [illegible] character [illegible] potestas illa ligandi & soluendi annexa.

3 Facit eam quod potestas consecrandi [illegible] non potest, vt etiam, si excommunicatus & depositus & cui [illegible] tradita, & in [illegible] verba [illegible] Eucharistiæ diceret, vere consecraret [illegible].

D [illegible] Paludanus [illegible] & posteriores [illegible] confitentur, licet non tantum [illegible] ficent. Ergo idem [illegible] est de potestate ligandi atque soluendi, quæ [illegible] a summo Deo accipitur. argumento cap. *translato*. h

4 Contra tamen hoc facit, quod [illegible] omnes & [illegible] ipsummet Paludanum [illegible] sacerdos absoluat eũ, qui [illegible] est, nihil agit: ergo [illegible] potestatem habeat consecrandi, non tamen habet absoluendi.

5 Sed hoc non obstat, quia id non euenit ex potestatis [illegible] sed ex [illegible].

E 6 [illegible] sacramentum est confessio peccatorum [illegible] [illegible]. Itaque [illegible] verbo, [illegible] potestatem absoluendi habentem. [illegible] conferri [illegible] vel delegata [illegible] non [illegible] esse [illegible], quæ ab omnibus peccatis absoluat: [illegible] oportet confessorem, quoad omnia confessario [illegible]. Si quæ ergo [illegible] peccata [illegible] arbitrio reseruata, non potest [illegible] ab eis absoluere, [illegible] oportet eum ad illum, [illegible] superiorem confugere, per [illegible] [illegible], & per [illegible], quæ dicta [illegible] in cap. *consideret* m.

F Secundo colligitur ex eisdem verbis, quod præter potestatem & iurisdictionem debet habere confessarius etiam scientiam ligandi & soluendi. Ille verò videtur habere scientiam ligandi, qui nouit pœnitentem [illegible] quibus debet credere, & a quibus [illegible] necessario, qualem item & quantam [illegible] peccatis [illegible] pœnitentiam agere debeat. n [illegible] tenetur [illegible] pœnitentiam [illegible] [illegible] lepra, [illegible] tamen [illegible] nete, [illegible] quando [illegible] in [illegible] [illegible] dixi [illegible] in cap. *[illegible]* [illegible] [illegible] est hinc pœnitenti [illegible], quæ secundum canones pœnitentialis [illegible] imponenda est scientia [illegible] confessa[rio] [illegible]

Cap. [illegible] Pœn. [illegible] & [illegible] super de [illegible]
Cap. omnis [illegible] & re[illegible]
[illegible] ecc. sub [illegible] & [illegible] generaliter. 10 q. 1. [illegible] eod.
In 4. d. 22. [illegible]
Ca. hoc[illegible]. 32. q. 7.
In 4. d. 13. q. 1 col. 3.
De consec. [illegible] eod. de [illegible]
In 4. d. 17. q. 3 col. 2.
k [illegible] 10 q. 3 [illegible] generaliter eod. can & quasi.
In c. 2. de pœn. & remiss. [illegible]
[illegible] cautum supra d. [illegible] & [illegible] quod [illegible] & [illegible]
Pœna [illegible] & [illegible] conferat. [illegible]
Supra. n. 1.

confe[ssarius]

confessionem [illegible] missam [illegible] quia hæc nu[illegible] est. [illegible] vel videtur [illegible] ætate [illegible] vel nam parum in foro conscientiæ, pœnitentias illorum canonum imponunt, non esse eorum scientia necessaria ita vt peccet, qui audit confessiones sine illorum scientia, præterquam quod supra, adiximus esse probabile, illos canones pœnitentiales non vendicare sibi locum in conscientiæ foro. Quæ tanquam [illegible] & æque memoranda [illegible] to pro [illegible] confessionum bona parte, [illegible] canones [illegible]. Pro quibus facit, quod [illegible] ludere [illegible] vel potius sequi [illegible] b & ex hac [illegible] pœnitentialium scientia parum [illegible] vel nullam instructionem video in foro conscientiæ prouenire. Et quod dixi in ca. *mensuram* c confessarium, etiam si non imponat pœnitentiam in canonibus taxatam, debere [illegible] pœnitenti notificare: potest temperari, quod sufficit illi palam fieri multo maiorem pœnitentiam ipsius peccato esse debitam, quam sit illa per eum tunc imposita.

[illegible: margin] In c. falsas d. præceden.

[illegible: margin] b C. a. cum sciungat de offi. deleg. l. ad probationem C. de probat.

c Supra. d. [illegible]

8 Scientiam verò soluēdis videtur habere, qui formam absolutionis facere nouit. Illa vero quæ sit, tam in se, quam quoad tria ipsius præambula, & tria ipsam consequentia, declarabitur his, quæ sequuntur sex dictis.

9 Primum est absolutionem debere esse indicatiuam, *Absoluo te.* & non optatiua: *Absoluat te Deus* per illud d *Quorum remiseritis peccata, remissa sunt.* & declaratum fuit in Concilio Florentino sub Eugenij decreto. §. *quartum sacramentum.* Pondera, quod ait, *Remiseritis,* non *Optaueritis remitti.* Legitur etiam, *Quodcunque solueris super terram*. Docet hoc Thomas communiter receptus. f Non tamen negando [illegible] iusta esse forma illa, *Ego tibi remitto peccata.* quod [illegible] ibi vterque Thomas sentit. g Quin immo Scotus. h d[illegible] sufficere qualiacunque verba exprimi, dum tamen sententiam contineant. [illegible] Qui tamen [illegible] late videtur Thomas à Vio loquutus, quod non est consilium hic tractare, quia raro is casus, [illegible] vnquam vsu veniet.

d Ioannis 20.

e Matth. et tam 16.

f 3 part. q. 84 art. 3

g In illo art. 3 in respon. ad 3

h In 4 d. 14 quæst. 4.

10 Non obstat, quod in absolutionibus, quę publice fiunt in ecclesia ad primam & ad completorium & in Cœna Domini, absoluens no oratione indicatiua, sed optatiua, scilicet *Misereatur* vti soleat. Non item, quod confessarij fere omnes dicunt: *Dominus noster Iesus Christus te absoluat.* Omnes [illegible] his verbis præmittunt: *Misereatur tui omnipotens Deus, &c.* Non, inquam, hæc obstant. Non primum quia illæ absolutiones, quæ publice fiunt in Ecclesia ad primā, & completorium, & in Cœna Domini, & similes non sunt propriæ absolutiones, sed preces pro absolutione à Deo impetranda emissæ.

11 Ex quo infert Paludanus, i errare parochos, qui in Confiteor missæ, vt eius verbis vtar, iniungunt pœnitentiam. Quamuis dicat in absolutionibus, quæ publice fiunt in Capitulis, eam imponi posse, licet neq; illę sint sacramentales. Cum tamen hæc verba intelligenda & declaranda ita videntur, vt intelligamus errare quidem parochos, si putant confitentes generaliter illa eorū impositione pœnitentiæ ligari, vel ad id sine suo facto, sine consensu posse obligari: impositionem vero pœnitentiæ factam in capitulo ligare.

i In 4. d. 22 quæst 3.

12 Diuersitatis ratio est: quia quæ fit in Capitulo, fit à Superiore [illegible] etiam in exteriori foro habēti, & ideo, quamuis non sit sacramentalis, ligat: quæ vero fit à parocho, fit ab eo, qui nullam habet potestatem in foro exteriori: & ideo quia non fit in interiori, quia non est sacramentalis, nullatenus ligare potest.

13 Non tamen arbitror Paludanum ea mēte fuisse, vt iudicaret peccare parochos, quia talia iniungunt his, qui cōfessionem generalem faciunt siue in missæ introitu, siue [illegible] medio, siue in concionum fine. Grauius tamen arbitror esse quod etiam nonnunquam ab [illegible] in Concionibus, & medio Missæ video dici, scilicet, dum absolutio [illegible] vobis facio, vel dū vos absoluo dicite, vel [illegible] & [illegible] Deus [illegible] & pienitus dicere [illegible]: dū pro [illegible] Deum ipse precabor, dicite, vel facite hoc, aut illud, & c. Quamquam hic error licet crassior, nullum, ve[illegible]

[illegible] cum [illegible] culpam [illegible] pium [illegible] hæc [illegible]

14 [illegible] tamen [illegible] sacramentalem [illegible] Certe [illegible] quippe, qui [illegible] generaliter absoluere [illegible] confessione [illegible] & [illegible] non [illegible] multos [illegible] absoluere [illegible] sacramentaliter [illegible] arbitror [illegible] dandæ Missæ [illegible].

Non obstat etiam secundum, quia confessarius neque absoluit, neq; absoluere intendit per illa verba: *Dominus noster Iesus te absoluat.* neq; per illa: *Misereatur tui* [illegible] præmittit, non tanquam necessaria, sed veluti quędam præambula absolutionis, quam mox facit per illa verba, *Ego absoluo te, &c.*

15 Non enim obstat, si quis tertio dicat, solum Deū peccata dimittere vt ait Augustinus. Quia id verum est [illegible] [illegible] cum sacerdos à peccato absoluit, & peccatum remittit. De vtroq; est textus in iure optimus in ca. *remittuntur* a verba enim sacerdotis non minus in hoc sacramento, quam in alijs per virtutem operantur diuinam.

a 23 quæst. [illegible]

16 Non obstat quarto, quod frequenter sacerdos pœnitentem non absoluit propter aliquod impedimentum ipsius, vel quia [illegible] & tamen [illegible] dicit, cum pœnitentiam [illegible] *Absoluo te.* Non inquam hoc obstat. Quoniam absolutio [illegible] tum [illegible] per est efficax & certa: licet quandoq; ex parte [illegible] inefficax maneat. Omnia enim sacramenta [illegible] sunt signa & causa certissima, iuxta definitionem sacramenti, de qua in c. *sacrificium* b quamuis sæpius quam oporteat propter indispositionem subiecti varient, immo & noxia sint capientis.

b De consi. [illegible] 2.

17 Non obstat quinto, quod in baptismo admittitur forma baptizandi deprecatiua. Græci enim ita baptizant: *Baptizatur seruus Christi* secundum Innocentium, d ab [illegible] receptum. Non inquam hoc obstat, quoniam absolutio à peccatis secundum Paludanum virtute clauium fit, non autem baptismus. Quamquam [illegible] potest Paludanus, quare, quod virtute clauiū fit, per orationem indicatiuam potius dici debeat, quam quod non fit virtute clauium: cūm vtrobiq; tam qui absoluit, quam qui baptizat, ministeraliter [illegible] operetur Deus autem auctoritatiue. Sed responderi posset, eum qui claues habet, & earum virtute absoluit, plus aliquid habere in absoluendo, quā alius in baptizando. quamquam [illegible] potestas intra ministerialis potestatis latitudinem concludatur. Quem [illegible] per longo tempore post horum [illegible] Concilium Tridentinum definiuit, e eum esse hæreticum qui dixerit confessionem non esse iudicem, nec eius absolutionem esse actum iudicialem, sed nudum ministerium pronunciandi, vel declarandi remissa esse peccata confitenti. Quod ipsum satis insinuat in cad. sess. f Hactenus de primo dicto.

c Cap. quod quidam [illegible] 4 § [illegible] enim [illegible]

d In c. a. de baptism.

e Se. 14. can. 9

f Ca. 6. & aliquid. [illegible]

18 Secundum dictum principale, quo absolutionis sacramentalis forma notatur est ex dictis D. Thomæ non colligi vllum aliud verbum, præter illa verba *Absoluo te*, de absolutionis substantia esse. Quem ibi alter Thomas sequi videtur, sequuntur & quidam alij recentiores. Cancellarius etiam Parisiensis, g nil aliud, nisi [illegible] Trinitatis inuocationem, addit. Quia alibi h [illegible] illa verba *A peccatis tuis.* non esse necessaria, sed [illegible] esse conuenientia; quod ipsum dixit i Paludanus [illegible], k addere videtur verbum: *A peccatis.* Concilium [illegible] Florentinum in eodem § *quartum sacramentum* [illegible] dubitasse videtur, cūm ait formam esse [illegible] *Ego te absoluo*, nullo alio adiecto expresse.

g In 2 par. f. 183. col. 1.

h Scilicet [illegible] end part [illegible] 184. [illegible]

i In [illegible] col. [illegible]

k [illegible] quarto. d. 2. 8. q. 2.

Non est tamen arbitrandum, [illegible] mente fuisse, vt non idem [illegible] *remitto tibi, vel condono tibi* [illegible] pecca quæ in primo di[illegible] an[illegible] ta.

19 Tertium est [illegible] confessarijs addi[illegible] *ritate* [illegible] quod [illegible] ordine [illegible] non [illegible] & non quando [illegible]

[illegible] per [illegible] contrariam [illegible] videmus. [illegible] certe [illegible] a Secundo, quod [illegible] potestas [illegible] quamuis [illegible] est [illegible] Ergo & [illegible] vna debeat esse verbi [illegible] potestatis significatiua. b

20 Ex quo infertur primo ratio quare simplex [illegible] Papam [illegible] subijcientē à peccatis absoluere potest [illegible] singularem, c & cap. [illegible] d Quoniam sacerdos [illegible] auctoritate diuina in absoluendo [illegible] & illi, quos [illegible] potestati Papa [illegible] alterius consensu potest: quippe qui nullum habeat [illegible] in cuius consensum requirat, neq; dedeceat eum diuinæ [illegible] potestatem.

21 Secundo subinfertur [illegible] qui virtute facultatis à Papa [illegible] verba: *auctoritate Papæ* [illegible] absolutioni addere, quod par est etiam de illo, ac de [illegible] Regeno tamen, Cancellarium Parisiensem, e [illegible] addi posse: auctoritate Ecclesiæ, vel ordinis. Quod si est verum, non video, quare non possit addi etiam auctoritate Papæ, & etiam Episcopi ordinantis. Quæ omnia [illegible] vera sunt, vt mox dicam.

22 Tertio subinfertur [illegible] quare aliud in voti, vel iuramenti excommunicationis & id genus similium absolutione seruari quotidie videamus. Nam & scimus Romæ Pœnitentiarium dicere solitū: *Auctoritate domini nostri Papæ* [illegible] *pœnitentiariæ curam* [illegible]. Quoniam hæc [illegible] & non ordi[illegible] quam ordo [illegible] requirat, & [illegible] à Deo [illegible] sacramento assumuntur: sed à summo Christi vicario, vel aliquibus communicantur f

23 [illegible] nullus tamen criminis reos esse arbitror confessos, qui talia [illegible] *Auctoritate Papæ vel Episcopi, vel parochi*, & c. dicunt. Non enim taliter absoluentes, per ea verba volunt significare se tunc, & non antea accepisse absoluendi [illegible] quam [illegible] post ordinationem [illegible] sed potius noua [illegible] tunc subijci materiam: vel clarius videntur significare potestatem, quam in habitu ante habebant, [illegible] tunc in actu, ex [illegible] illa Superioris auctoritate [illegible] quæ docuit Panormitanus g [illegible] h quā posterioribus in varijs [illegible] citauimus, & [illegible]

24 Quartum [illegible] principale, quo prædicta forma notetur [illegible] præambula præmitti, vt plurimum [illegible] absolutionem peccatorum, scilicet, relaxationem à censuris, precationem, quo à Deo absoluatur, & manus impositionem.

25 Et horum primum, relaxationem [illegible] censurarum, si quibus pœnitens est nodatus, non est quidem substantiale absolutioni peccatorum [illegible] necessitate præcepti, [illegible] videtur, cum esse illis nodatum per ea, quæ [illegible] supra. i Per quæ eadem apparet, quod ait Paludanus, k per excommunicationem fieri quem absolutionis incapacem: temperandum esse multis modis, qui ex illis dicis colligi possunt.

26 Quando verò nescit confessarius, an pœnitens vllis censuris sit implicitus, tunc non præceptum, sed consilium esse arbitror, absoluere [illegible] ad cautelam [illegible] Et non solum prudens consilium fuerit absoluere ab excommunicatione maiore, vel minore: [illegible] ab omni censura, ad quam sua potestas extenditur. Quo [illegible] rogo atque hortor confessarios omnes, vt [illegible] cura [illegible] quod etiam in Castellæ, Franciæ, & Nauarræ [illegible] multis [illegible] paucis verò in Portugallia facta [illegible] Quod in caussa quoque fuit, quare [illegible] aliquot in irregularitatem inciderint.

27 [illegible] si sacerdos dicens, *Absoluo te*, ea mēte [illegible] vt [illegible] absoluere ab omnibus, à quibus ipse inste potest: [illegible] censuræ sint illæ, siue peccata: sufficeret secundum [illegible] Gerson[illegible] quod etiam [illegible] cap. [illegible] [illegible] ad [illegible] forma [illegible] forus. Cum [illegible] omnia [illegible] sunt, [illegible]

Ex quo infertur [illegible] quod [illegible] ipse paludanus [illegible] corollarium, si confessarius solum diceret: *Ego te absoluo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti* [illegible] omnes laciū: *A omni* [illegible] Nam per hæc [illegible] non videtur [illegible] absolutionem restringi, [illegible] quidem, vt [illegible] ab [illegible] censuris absoluere [illegible] fore respondit non fuisse. Adde [illegible] quamuis confessarius [illegible] sufficienter tamen, cum absolutio [illegible] de peccatis lata est [illegible] Quando quidem [illegible] à peccatis, [illegible] ab [illegible] censuris [illegible] hæc non. Illa [illegible] potestate immediate à Deo [illegible] hæc [illegible] vt supra dictum fuit. Facit, [illegible] Cancellarius, e [illegible] absolutionem, quæ fit de peccatis [illegible] ad peccata non [illegible] Quamobrem [illegible] exhortatione præ[illegible] & [illegible] additionem prædictam, scilicet [illegible] dant, vt velint facere omnem, quam [illegible] possunt, absolutionem.

28 Ex [illegible] infertur [illegible] nempe [illegible] per hæc sola verba: *Absoluo te*, fiat vna absolutio sacramentalis & alia alterius generis. Pro quo facit, quod idem [illegible] ad diuersa relatum [illegible] capitur. d

At [illegible] Apostolicarū, quæ [illegible] conceduntur [illegible] pœnitens [illegible] absoluti ab illis, quæ sacramentum [illegible] impediunt, quales sunt maior & minor ex[illegible] interdictum [illegible] & [illegible] non [illegible] sed [illegible] quæ [illegible] stioni com[illegible]

29 Secundum autem præambulum, scilicet, manuum impositio [illegible] quod maxime [illegible] cum [illegible] non est [illegible] sed de [illegible] secundum Thomam [illegible] aliquando [illegible] est [illegible] pœnitentia [illegible] Quia [illegible] ap. [illegible] Quod [illegible] Palud. [illegible] [illegible] nullibus [illegible] quæ [illegible] difficultate [illegible] ea in casum [illegible] absoluerentur.

30 Tertium autem præambulum, scilicet precatio, qua pœnitenti à Deo absolutio, quæ, vt plurimum [illegible] *Misereatur tui, &c.* vel per, *Dominus noster Iesus Christus te absoluat* vel per vtrumque, non est [illegible] de substantia, sed [illegible] de præcepti necessitate [illegible] est, & conueniens.

31 Quantum ad prædictam formam [illegible] dictum [illegible] addere ipsi formæ absolutionis verba, *Ab omnibus peccatis tuis*, conueniens esse, vt etiam Cancellarius [illegible] Sed non aduertit id incommodum, quod [illegible] dicimus in fine [illegible] ab absolutione à censuris [illegible] Ad [illegible] Cancellarium in Summa [illegible] quæ sequuntur non sunt [illegible] Quorum primum est [illegible] quod addi [illegible] *Contritionem* [illegible] *eorum* omnino esse superfluum [illegible] peccatum, aut [illegible] *A peccatis tuis* [illegible] non sit [illegible] eadem absolutionem. Secundum, [illegible] *contritis* [illegible] periculosum, [illegible] contritionem, sed etiam [illegible] peccata possunt per absolutionem deleri, [illegible] easdem

cundum opinionem magis [illegible]tam. Hoc autem [illegible], *Contritum*, omnino excludere videtur [illegible] nigrum. Secundum, quod hic est impositio [illegible] desperationis, præcipue in mortis articulo [illegible]. Nemini enim constare potest se vere peccata contriuisse. Tertium, quod addere, *de oblitis* [illegible] superfluum. Quia, inquit, non potest confitens de peccatis [illegible], cum teneatur confiteri [illegible]. Quartum, quod non prodest [illegible] *fiteretur* [illegible] statet confitentem velle, quando confitetur [illegible] quando [illegible] fortè voluntatem [illegible] bonum in generali de confitendo omnia, quæ occurrunt, [illegible] non haberet de confitendo [illegible] in specie [illegible] occurreret. [illegible], quod male exprimitur [illegible] Qui primo inquit [illegible] non potest, non debet [illegible] in genere ad audiendum, & [illegible] quod [illegible] pertinet, debet remittere ad superiorem. Secundo sufficit, intentionem confessarij esse bene regi[illegible]. Et tamen ratione [illegible] non concludunt hoc male [illegible] superflue exprimi.

Sextum, quod superflue additur, *De non confessis.* [illegible] *restituo te unitati, ante Ecclesiæ, & sacramentis eius.* [illegible] est, quia fidelis est, iam de [illegible] restitutus est. Septimum, quod illud: *Quantum [illegible]* *maiestatis fuerit* non esse addendum. De his tepore C. n[illegible] cellarij dicit secundum videri [illegible] secundum: quartum autem non videtur verum. Non enim peccare [illegible] confessarius [illegible], *si [illegible]* neque rationes ipsius [illegible] concludunt. Nam non potest [illegible] quia dubitat de [illegible], an [illegible] sed quia [illegible] possent [illegible] peccata, quæ oblitus est [illegible]. Quamquam [illegible] in parte continent [illegible] necessario [illegible], ne [illegible] quæ [illegible] possent [illegible]. [illegible] *absoluo te [illegible]* [illegible] potest, quo [illegible] confessarij [illegible] esse debere [illegible] confiten[illegible] tem, sed [illegible] quæ ille pœnitens [illegible] memoriam.

32 Quod [illegible] Cancellarius, adixerunt [illegible] est pœnitentiæ [illegible] ab [illegible] quo [illegible] in pœnitentia [illegible] [illegible] Paludani, quod [illegible] extendi ad ea, quæ [illegible].

33 Additur [illegible] Cancellarius Panormitanus [illegible] Purgatorio, debitæ [illegible] Quæ [illegible] vel cum [illegible] ad [illegible]. Quod [illegible]

34 [illegible] In [illegible] quædam [illegible] Quod [illegible] pti, vt Stephanus [illegible] dixit [illegible] nebit [illegible] primo [illegible] bet. Quamuis [illegible] d

35 [illegible] quæ [illegible] Con[illegible] quamdo [illegible]

36 Secundo [illegible] & receptum est ab omnibus.

37 Neque [illegible] per hanc [illegible] nem. [illegible] Nunquam [illegible] non sit [illegible] confessionis. Quo [illegible] dem [illegible] quod Petrus [illegible] formulam [illegible] *si fuerit* nullo [illegible] Quod enim [illegible] communio [illegible] Facit etiam contra [illegible] Paludanus [illegible] modus adiiciatur ille: quatenus, scilicet, peccatis tunc [illegible] confessionem [illegible] Quanquam & hoc Paludan[illegible] est [illegible] *quidquid boni &c.* [illegible] bonis [illegible] fuerit.

38 [illegible]

a 2. part fol. 1[illegible]3 col. 4.

b [illegible]

c In 2 par fol 1[illegible] col 2. sub Confessio.

d Huius dist.

e [illegible]

f Col. 2 super dist. 1.

g [illegible] ff. de leg. 1.

h Leg. [illegible] ff. de [illegible] commun[illegible] ff. de leg. [illegible]

A B C D E F

quid

quod boni feceris. ac illas duas, *Quidquid boni feceris, & mali sustinueris.* Quoniam quis dubitat mala sustinere bonū esse opus, iuxta illud. a *Pœnitentia perfectum opus habet.* & illud Prudentij. *Nam vidua est virtus, quam non patientia firmat.* Facit ca. *tolerandi*. cap. *si bonus*. cap. *quid ergo*. b

a Iacobi. 1.
b 23 q. 4.

39 Alterum est bona illa sic generatim sub illa tacita cōditione iniuncta non esse tam satisfactoria, sicut illa, quæ speciatim iniungerentur & purè. Quia quo magis quis se ad aliquid faciēdum obligat: tantò illud, cæteris paribus, est melius & Deo gratius, vt habet glossa recepta, c quæ habet bona ex voto facta, cæteris paribus, alijs, quæ volūtanè fiunt, esse meliora. Tres ergo gradus sunt bonorum, quibus satisfacimus: primus eorū, quæ purè ac speciatim imponuntur à confessario, & is est maximè satisfactorius. Secundus eorum, quæ sub cōditione, Si ea feceris, imponuntur, & is minus. Tertius eorum, quæ nos ipsi assumimus, & hic multo minus satisfacit: quia nullatenus est sacramentalis.

c In Clem. 1. de reliq. & venerat. Sanct. verbo seipsum.

40 Tertium, quod addendum occurrit his, quę in illo §. *ponat* sc. dicta fuerunt, est quod opera ratione alia debita, satisfactoria sunt pro peccatorum pęna in Purgatorio delenda, si ad eum finem fiant, vel applicentur, & ideo possunt. & assumi & accipi pro illius satisfactione. Quod pulcherrime Thomas à Vio, d demonstrat. e

d De satisfa. quæst. 1.
e Item in fa. opusc. tom. 1. tract. 6. q. 1.

41 Pro quo facit primo, quod vnum & idem opus à vario procedens principio varium habet effectum & variæ virtutis fit actus. Verbi gratia: Ieiunium, quo veteris, ne plus satis comedas, abstinentia est: idem, si eo vtare, vt libidinem reprimas, castitas: si autem, quo Deo te hostiam exhibeas, religio & sacrificiū: si vero quo pro peccato satisfacias, pœnitentia. Quæ omnia colliguntur ex S. Thoma. f Nam & mala peiora sunt cæteris paribus, quo pluribus e fontibus manant. Si enim fornicceris, quo & delecteris simul & fureris: fornicatio & furtum erit, vt supra, g abunde dictum est in princ. sicut & qui patrem sepelit, & seruos hæreditarios pascit, nonnunquam operatur pietatem tantùm,* nonnunquam etiam pro hærede gestionem & hæreditatis aditionem. vt est in l. *pro hærede*. h Simile in l. *Labeo* & l. *postquam*. i & cap. *cum M*. k & cap. *Cumana*. l

f 2. 2. q. 85. artic. 3.
g Ibi. c. cōsiderat.
h ff. de adquir. hæred.
i ff. de pact.
k De constit.
l De elect. cū cap. cum ecclesia Sutrina de caus. possess. & propriet.

* Nonnunquam etiam pro hærede gestionem. *Pro hærede gestio quid sit facile intelligetur, si quid sit pro hærede gerere intelligatur. Est autem pro hærede gerere destinatione futuri dominij aliquid ex hæreditarijs rebus vsurpare, veluti qui fundorum hæreditariorum culturas rationesque disponit, & qui seruis hæreditarijs, iumentis, alijsque rebus pro domino vtitur, qui auctionem rerum hæreditariarum facit, aut seruis hæreditarijs cibaria mandat. Hæc partim ex Paulo, partim ex Vlpiano desumpta sunt.*

42 Secundo facit, quod eadē pœna procedens à maiore caritate magis est satisfactoria. Ea enim ratione, quam Christus assumpsit in sua sacratissima passione, pœna fuit maximè satisfactoria. Quia ex illius excellentissima caritate promanauit secundū omnes. Facit tertio quod vnum & idem opus aliàs debitum Deo, sufficit ad exsoluendum illud, & ad bene merendum vitam æternam, ergo maiore cum ratione potest esse satisfactorium pœnę pro peccatis debitæ. Assumptū patet: quia honorando parentes, quod opus præceptum est, mereor, si ex caritate illos honoro, iustè vitam æternam, secundum omnes. Illatio verò probatur ex eo, quòd ratio aliàs debiti non minus officit constitutioni iuris futuræ mercedis, quam iuris pensandi & satisfaciendi pro debito præterito. Nam si per opus alias debitum, & solui potest debitum, & simul effici, vt exigēte iustitia merces ei debeatur tam excellens, qualis est æterna felicitas: multo magis sufficiet, vt cōstituat ius soluti pretij debiti tam exilis, qualis est pęna temporaria in Purgatorio loco luenda, argumento c. *cùm in cunctis*. m Facit, quod si sufficit ad ipsam vitam æternam promerendam, a fortiori sufficiet ad tollenda impedimenta ipsius adipiscendæ. Continuatur quarto discurrendo per consilia, quando sunt in præcepto. In casu enim, quo tenetur eleemosynam facere pęnitens, cur non potest illam in satisfactionem pœnitentialem dirigere? Et qui tenetetur alteram maxillam parare, vel esurire, aut sitire, aut penuriam pati, aut huiusmodi aliquid casu aliquo esset in præcepto, quis sapiens prohibeat hæc Deo in satisfactionem offerre, aut neget per hæc pœnam debitam pro peccatis solui? Quis item dicat huiusmodi opera debita, & ex præcepto posse quidem ab ipso pœnitente in satisfactionem pœnitentialem assumi: per confessarij autem ministerium non posse illa eadem in pœnitentiam dari?

m De elect. lom. 1. de reliq. & vener. Sanct. in prin. Auth. Multo magis C. de SS. ecclesijs.

43 Quandoquidem hoc esset Ecclesiæ clauibus derogare; maioremque virtutem humanæ menti & præstitutioni, quàm Christi clauibus tribuere: quia secundum hoc humana intentio aliqua posset pro satisfactione assumere, quæ per Ecclesiæ claues non possent iniungi, quod a fidelium opinione longe abesse debet. Corroboratur quinto quod multorum laudanda confessariorum antiqua consuetudo habet, vt absolutio dicatur. *Quidquid boni feceris, & facere proposueris, & proposueris: & mala quæ sustines & sustinebis, sint tibi in remissionem peccatorum. &c.* & non dicit, *Quidquid supererogationis boni feceris, & mali sustinueris.*

44 Non obstat quod pro decē, quæ Titio debeo ex emptione, non possum ei satisfacere per decem, quæ mutuo ab eodem accepi, a ergo neque ieiunio, quod alia ratione debeo, potero pro peccatis soluere. Nō inquam hoc obstat, quia vt Thomas à Vio ait, aliud est loqui de satisfactione intra limites puræ iustitiæ: & aliud est loqui de satisfactione magis naturam amicitiæ, quàm iustitiæ sapiente: quia illa ius attendit, hæc autem voluntatem offensi & offendentis. Quod amicitiæ magis est, quàm iustitiæ. Confirmat hæc Concilium Tridentinum nupertimum, b per hæc verba: *Tanta est diuina munificentiæ largitas, vt non solum pœnis sponte a nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio impositis, sed etiam temporalibus flagellis a Deo inflictis & a nobis patienter toleratis apud Deum Patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus.*

a Leg. 1. ff. de solutio.
b Sess. 14. c. 9. & can. 13 per hæc verba.

Non obstat etiam, quod ritus Ecclesiæ habet, vt pœnitentias iniungat alias ab orationibus, & ieiunijs debitis: quoniam ecclesiasticus minister homo est, qui non intuetur cor, & quem latet pęnitentis caritas. Proinde ad tutiorem partem iudicium suum inclinat, idque, quod est amicitiæ, præteriens, ad id, quod est iustitiæ, se conuertit. Et quoniam ex parte iustitiæ inest satisfactioni, vt ex alias nō debitis fiat: ideo confessarij non imponunt ieiunia aliàs debita: sed opera ad quæ aliàs pœnitens nō tenetur. Cum quo stat, quod si opera, ad quæ alias pęnitens tenetur, imponeret in satisfactionem peccatorum, prodesset saltem virtute clauium pœnitenti huiusmodi ex caritate adimpleta satisfactio.

45 Quartum, quod addendum est dictis in illo §. *ponat.* tale est, omnem pœnitentialem satisfactionem à confessario impositam, etiam si extra caritatem fiat sufficientem esse, quoad forum militantis Ecclesiæ, ita vt non teneatur eam iterare. Quod asserit Scotus, c & frequentius recipitur, d quod videre est ibi per Durandum, & Thomenses. e Pro quo facit primò, quod satisfactio huiusmodi sacramentalis est; quippe quæ tertia pars est sacramenti: ac per hoc satisfacit Ecclesiæ, si est informis, sicut confessio informis, per quam satisfieri præcepto tactum est, f supra. g Secundo facit, quod non solum ieiunia, & eleemosynas: verum neque orationes est solita Ecclesia iterum imponere pœnitentibus, qui eas semel soluerunt, quanquam in hac re Alexander Alensis, h quem Thomas & Bonauentura sequuntur, i contra sentiat.

c In 4. d. 15. quæst. 1.
d In dist. 16.
e Quæst. 2. art. 2.
f In cap. fin.
g Dist. 5. consuetudine 12.
h 4 part. q. 83. membro 1. art. 2.
i In 4. d. 9. 16

Ex quo infertur, parum salis habere nouitiorum illum quorundam confessariorum morem, qui timore trepidantes, vbi non est timor, quandam momentaneam satisfactiunculam pro pœnitentia iniungunt sacramentali, quam exoluat pœnitens, antequam, iterum recidat: & deinde aliam longe grauiorem, multo tempore exoluendam imponunt, quam ipsi arbitrantur quasi condignam pœnitentiam. Quoniam illa, quam pro condigna imponunt, pęnitentia sacramentalis est secundum omnes eruditos. Et tamen ipsi eam quodammodo efficiunt non sacramentalem. Præterea id nusquam a sancta, quæ Catholica est, Ecclesia edocetur. Magis ergo reprehensione, quàm imitatione sunt digni. Quia: *quod non est sanctorum Patrum decretis sancitum, non est superstitiosis adinuentionibus* inducendum

inducendum, vt habetur in capit. *consuluisti*. *a* & ita firmat Thomas a Vio. *b*

a 2. q. 3. c. 2. col. 2. de tract. prælat.
b In illa q. de satisfactione. * alias est par. mei opusc. Tom. 1. tract. 7. q. 1.

Quinto, quod occurrerit addendum est, nullam satisfactionem sacramentalem extra caritatem factam, quidquam prodesse ad expiationem pœnæ pro peccato apud Deum debitæ. Pro qua conclusione faciunt multa, quæ allegat Magister Sententiarum ex sacris auctoribus. *c* Facit, quod illam tenent D. Thomas, D. Bonauentura, Richardus & communis, *d* in quam tandē etiam Durandus inclinat. Thomas item à Vio id tenet, *e* cum omnibus asseclis Aquinatis. Fundamētum horum omnium illud est, quod opera illius, qui mortali culpa est infectus, ac per consequutionem est Dei hostis & inimicus, non acceptat ipse in satisfactionem culpæ illius. Sed quoniam hoc nulla scriptura probari potest efficaciter, contra tenuit Scotus. *f* scilicet existētem in peccato mortali posse pro temporali pœna suis peccatis per contritionem deletis debita satisfacere, quem sequuti sunt Parisienses, *g* multa in hoc grauia & friuola congerentes.

c In 4. dist. Quarti.
d In 4. d. 16.
e In illa q. c. de satisfact.
f In eadem. 4. d. 15. q. 1.
g In illa d. q. 1.

46 Eum etiam sequuti sunt Ticinenses. *h* Quibus ipse quoq; adhæreo ea potissimum ratione, quod eorum opinio misericordiam diuinam amplificat, quam superexaltare iudicium, auctor est Iacobus, *i* & extollendam super omnia opera Dei vsq; ad cœlos, Psalmista habet. *k*

h In illa d. 16. q. 2. dub. 2.
i Cap. 2.
k Psalm. 56.

47 Faciunt, quæ in simili de peccato veniali dicemus in hoc cap. 1. *l* contra glossam & S. Thomam nempe donari posse id sine mortali.

l § sacerdos. has d.

48 Sextum additamentum fuerit etiam secundum D. Thomæ opinionem pœnitentiam, ac satisfactionem sacramentalem extra caritatem factam validam fore, quando recuperata caritate pœnitens ad cor redierit. Nam regulariter opus sacramentale; vt pote opus Dei recedente fictione sortitur effectum, vt de baptismo est casus in cap. *tunc valere*. *m* & pari ratione de Confirmatione, Ordine, Confessione, & extrema Vnctione idem esse iudicandū, ibi latè tradidimus. Satisfactio autem sacramentalis pars sacramenti est, vimque habet ex clauibus secundum omnes: ergo si contingat informis, sortietur effectum postea veniente forma, nempe caritate, & per eam fugata fictione.

m De consec. dist. 4.

An autem totum effectum sortiatur postea, quem sortita fuisset, si in caritate peracta esset: visum est Thomæ à Vio vbi supra non totū sortiri: qui eo potissimum mouetur, quod sacramentalis satisfactio plus se tenet ex parte humani operis, quàm diuini, scilicet, sacramēti. Cuius oppositum est in alijs; vt in baptismo accidit, in quo totum est opus Dei, & hominis est solum ministerium. In satisfactione verò sacramentali opus est præcipuè pœnitentis, & tam parum habet sacramenti, vt nonnulli Doctores negent ipsam esse partem sacramenti. Et propterea rationabile visum est ei, vt satisfactio sacramentalis informis aliquē effectum postea sortiatur ex illa parte, qua sacramentalis est: non autem totum ex illa præcipua sui parte, qua hum[illegible] mortu[illegible]m habuit. Quæ consideratio ta[illegible]ur: nullo tamē Scripturæ testimonio ni[illegible]tur. Qu[illegible]detur dicere totum suum sortiri effectum, [illegible] vel minus esse sacramentale, parum vi[illegible]ur [illegible]modo sit sacramentale. *n* Verius, inquam, vide[illegible] hoc dicere tenendo, quod omnia sacramenta & sacra[illegible]lia fictione recedente sortiuntur effectum. quod [illegible] tenet, & multi negant, vt in illo cap. tunc valere diximus.

n Arg. l. fin. ff. de fundo inst.

50 Hactenus de pœnitentiæ iniunctione: & quę tertium erat è consequentibus absolutionem: nunc verò dicamus quæ sunt confessarij partes, in ligando atq; soluendo, per quinq; monitiones. Principio docebit pœnitentem ea, in quibus viderit eum errare, dum putat aliqua esse peccata, quæ non sunt: aut econtrario aliqua non esse, quæ sunt, Dum item credit aliqua esse peccata mortalia, quæ venialia sunt: vel econtrario venialia, quæ sunt mortalia, præsertim in his, quæ pœnitens scire tenetur. Docebit item, si viderit errantem circa censuras ecclesiasticas, per princi. ca. nostri quod hoc videtur sentire in illis verbis: *Ne ambo in foueam cadant*. Facit cap. *omnis*. *o*

o § sacerdos [illegible] & re[illegible].

51 Deinde pro qualitate pœnitentis, alium ad contritionem in [illegible]ore suorum peccatorum hortab[illegible] con[illegible]solabitur: alij humilitatem, siue modestiam [illegible] debit[illegible]ū, vt bene de Deo speret, eriget alium, quod [illegible], & diligentiam peccatis memoriæ mandandi[illegible], eidemque ordine pulchro aperiendis adhibuisse videatur, laudabit, ad gratiasq; ob id Altissimo, à quo bonum omne dimanat, hortabitur.

52 Aliquando verò nihil monebit. Imprudentis enim confessarij fuerit, viro se multo eruditiori, multoque meliori magna cum diligentia sua peccata confitenti, sermone longo & inepto prædicare. Præsertim, quando qui cōfitetur, est sacrificus eruditus, qui crebro celebrat, & crebro confitetur. Cauere namq; debet confessarius, ne illi iustè obijci possit illud; *Sus Mineruam*. prudentiusq; aget, si vel nil dixerit, vel modestè monuerit superuacaneum solem facibus adiuuare, noctuas Athenas portare. Istud ipsum prædicare nō esse peccandum, grauius esse illi, quam alij peccare: *Turpe esse Doctori, cū culpa redarguit ipsum*. ideoque meminisse illum oportere, quod quæ docet faciat. Tertio pęnitentiam iniungat ei salutarem eo modo temperatam, quem scripsimus in cap. *mensuram*. *a* Quam tamē etiam post absolutionem imponi posse iuxta illa, quæ supra, diximus in primo dicto, non negamus. Et si ob aliquem iustum respectum iusta & debita minor imponatur quod fere semper contingit in his, qui multis peccatis obnoxij semel in anno tantum confitentur, remedium fuerit vtile: imo & respectus comminuendi non minimus, iniungere, vt quæ bona fecerit, quatenus ad peccatorum tunc confessione apertorum pœnæ solutionem necessaria fuerint, in illorum satisfactionem congruam cedant. Quæ iniunctio quantæ sit vtilitatis, alias clarius dixisse nos arbitramur. *b*

a Supr. d. 2.
b Sup. in 2. d.

53 Roget itē illum, moneatque, meminerit omnia opera quæ fecerit, bona peccatorum ei condonatorum pœnæ delendæ applicare: nisi aliorum amicorum, vel viuorum, vel mortuorum pęnæ delendæ applicare ipsum oportuerit, vel iusta ratio id facere suaserit. Quoniam dubium, quod in præsentia nō decido, fuerit: num bona opera nostra in satisfactionem peccatorum nostrorum cedant, si ea in illam non destinemus vel actu, vel virtute.

Quarto absoluat illum à censuris, si quibus est ligatus, à quibus ipse absoluere valet, & siquidem est certo aliqua excommunicatione nodatus, absoluet eum ab illa, seruās quatuor, quæ in tali absolutione seruanda sunt. Primum, accipiat iuramētum, quod stabit mandatis Ecclesiæ. *c* Secundum, si est excommunicatus pro offensa notoria, præmittatur sufficiens emendatio, siue satisfactio, *d* et si pro contumelia notoria, prius soluat impensas. *e* Si autem offensa, vel contumacia, pro qua est excommunicatus, dubia fuerit, sufficiet idoneam cautionem dari per prædicta iura. Si verò nec satisfacere possit in duobus casibus prioribus, nec idoneam cautionem dare in duobus posterioribus, præstet iuratoriam. Tertium, quod seruari debet, est, vt absoluatur per eum, qui tulit sententiam, vel per Superiorem eius, vel alium, cui sit ab excommunicatore, vel Superiore facta facultas. *f* Quartum, vt absolutio fiat cum Psalmo, oratione & præscriptis precibus. *g* Psalmus autem erit quinquagesimus, scilicet: *Miserere mei*, vel alius pœnitentialis secundum Gulielmum Oratio; *Deus cui proprium, &c.* sed in ea parte, quæ dici consueuit: *Quem de[illegible] lorum catena constringit* loco Catena, ponatu[illegible] *Ex[illegible]mmunicatio*, Præmittitur autem post Psalmum [illegible]m Gloria: *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster. Saluum fac.* vers. *Nihil proficiat inimi[illegible] in eo. F[illegible] ei.* vers. *Domine exaudi orationem meam, & Domi[illegible] vob[illegible]cum*. Post ipsam autem orationem prædictam: *Deus cui proprium, &c.* dicendum est. *Auctoritate omni[illegible] Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & Ecclesiæ [illegible] eius, & nostra, vel mihi commissa, absoluo te à tali sen[illegible]tia, vel ab excommunicatione, quam incurristi propter talem & talem causam, & restituo te cōmunioni & participationi ecclesiæ & omnium fidelium & ecclesiasticis sacramentis*. *h* Verbe[illegible]bit autem absoluēs virgis, vel corrigijs excommunicatum nudas habentem scapulas, dum dicit omnia prædicta secundum Antoninum, *i* & alij sequuntur. Quod autem de verberibus ait, & de nudan-

c Cap. 1. ea ex tenore. cap. de cætero. de sen. excom.
d Ca. ex part. 1. de verb. sig.
e Ca. venera bilib. §. porro. de sen. excom. lib. 6.
f Ca. pastoralis. §. præterea de offic. ordin.
g Ca. nobis. 2. de sen. excom.
h Dist. 2. à no bis de sent. excom.
i 3. part. [illegible]

... capul... nullo ... probari video, quare in absolutione ... mulieris, vel ob aliud iustum respectum omittendum censeo.

Quartum est, ut postmodum absolutus fiet ut illi mandata iusta & rationabilia, alias appellare posset. *a* secundum Antonium, quem alij sequuntur, quod verum est in exteriore foro, in interiore autem satis est non acceptare illa, quia in eo foro non appellatur, quippe quod secretum est. *b* Interim mandata iusta erit, si excommunicato aliquid iniungatur principaliter, ne contra illum canonem vnquam veniat: puta incendiario, vt nunquam incendat: percussori clerici, vt nunquam percutiat; & similia. Aliquando etiam requiritur cautio, quod de cætero talia non faciet. *d* Si autem sententia apparet iniusta, nullum mandatum fiat absolutio. *e*

55 Defunctus autem excommunicatus, & sepultus in loco sacro, cum absoluitur, non exhumetur, sed sepulchrum eius verberetur, vt fit circa viuos. *f*

56 Est autem notandum, quod quamuis absolutio excommunicati regulariter debeat fieri cum forma præscripta, quando commode potest: tamen etsi non seruetur illa, etiam si absque iusta causa omittatur, & simplici ac nudo verbo fiat, tenet absolutio, secundum glossam communiter receptam, quæ postrema est c. *cum desideres* *g*

57 Vt si dicat, *Absoluo te solum ab excommunicatione vel re benedicere*, vel quodcunque aliud tale, intendens per illud absoluere, argumento *h* c. *a nobis* ... secundum Raymundum, quem fere omnes doctores sequuntur & referunt, licet Hostiensis dicat contrarium.

58 Facit, quod sicut excommunicatio iniusta tenet, *k* ita etiam absolutio iniusta, cuius rei textus in iure optimus in cap. *venerabilibus*. *l*

59 Vnde Antoninus, ait beatum Thomam dicere, absolutionem ab excommunicatione non esse sacramentalem, sed magis quiddam consequens iudiciariam iurisdictionem, & ideo ipsa verba efficaciam habere ab intentione dicentis, nec referre, quibus verbis vtatur ad suam exprimendam sententiam. Quod tamen apud S. Thomam, *m* nō inuenio: sed illud asserit ibi Richardus, *n* dum ... in absoluendo excommunicato sufficere quæcunque verba significantia remotionem excommunicationis. In absolutione autem peccatorum, quæ sacramentalis est, non ita.

Declarationes necessariæ, quarum prima sit.

60 Cum contigerit quem ex facto absoluere aliū ab excommunicatione, de qua non potest, cùm postea aduertit, debet, si potest certiorare absolutum de errore suo, hoc est, dicere illi, se eū, cum non posset, absoluisse. Debet & ei consulere, vt impetret absolutionem, & interim habere illum, ac si non absoluisset, quia stultus non debet esse melioris conditionis, quam sapiens. *o*

61 Secūda declaratio, quod si Episcopus committit alicui absolutionem ab omni excommunicatione simpliciter, nō propter hoc poterit absoluere illum excōmunicatum ab excommunicatione, cuius absolutionem non commisisset in specie. Forte, quia erat excommunicatus propter damnum illatum Episcopo, vel aliquid huiusmodi, argumento regulæ, *in generali*. *p* Quod tradidit Antoninus, *q* & satis placet, quamuis iure non probetur stricto.

62 Tertia declaratio, quod absolutio non debet fieri sub conditione, puta si satisfecerit. Nam taliter absolutus nō esset simpliciter absolutus, iuxta cap. *actus*. *r* & scribit Antoninus.

... Quod tamē primo limitandum est, vt non procedat in conditione rei præteritæ, vel præsentis: quia illa non est propria conditio. *s* vt ait Panormitanus, *t* vbi textus aptus ... habet enim, eum, de quo dubitatur, an iure vel ... baptizatus: posse sub ea conditione, *si non est baptizatus*, ... baptizari.

64 Secundo videri posset alicui hæc conclusio simpliciter esse falsa: quoniam excōmunicatio sub vera conditione fieri potest, *x* etiā si tempus in ea incertum contineatur, *y* vt cum Decio contra ... tenuimus. Quare ergo non absolutio, quæ fauore maiore digna est: vt ait regula: *fauorabiliores* a Et illud *c. actus*. cum ... intelligendum sit de actis in illis expressis, non de alijs: excommunicatio autem non est de illorum numero ... Dicut si prædictum est, absolutio ab excommunicatione, licet iniusta sit, valere tamen potest. Quare igitur, licet sub conditione fieri non debeat, facta tamen non valebit ... est textus qui hunc casum à regula excipiat: & ... est, quare non stabitur regulæ contra glossam l. *omnia de furtis*. & glossam in ... *d*

65 Quinquam & illud certum habeo, absolutionem sub conditione de re futura factam nihil profuturam donec ea impleatur, argumento eiusdem c. *præterea*. 2. *e*

66 Quarta declaratio, id, quod superius addidi, quod nemo animaduertit, seruanda esse illa quatuor, si constat certo, pœnitentem aliqua excommunicatione nodatum esse: non ... non otiose addidi, *si nesciretur, & absolutio veluti ad cautelam fieret*, quod fere ab omnibus fit cōfessarijs, nullum quatuor prædictorum videtur seruandum, sed simpliciter facienda est absolutio sub hac, vel simili formula; *Authoritate, qua fungor, siue iure communi siue priuilegio tibi vel mihi vndecunq; ad id concessa absoluo te ab omnibus censuris excommunicationis maioris, vel minoris, interdicti, & suspensionis, si quibus quomodolibet ligatus existis, quatenus iuste possum*

Pro qua conclusione omnium, quę allegari possunt, optimum videtur mihi consuetudo diu seruata. *f* Deinde facit, quod rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit. *g* At frequenter quis cum multa censurarum, quibus ligatur, ignorantia, vel obliuione, perficit suam confessionem. Postremo, quod facienti, quod in se est, in hoc foro nunquam est venia deneganda, *h* at is laborauit, quod satis erat, vt memor esset peccatorum & censurarum: eo item est animo, vt statim satisfaceret, si meminisset oportere, vt id statim fieret, non est igitur illi venia peccatorum deneganda: ergo neq; absolutio, at hæc absolutio à censuris præstanda, facit cap. *si presbyter*. *i*

Non obstat huic conclusioni, quod absolutio ab excommunicatione non est sub conditione facienda: quoniam primo illam conclusionem minime concedo, vt in tertia declaratione dicebam: deinde conditio hæc, de præterita est: & ita non proprie conditio. *k* In qua conclusione Antonini non procedere supra diximus. Non obstat etiam quod obliuiosus & indiligens conditionis melioris esse non debeat, quàm memor & vigil: & quod memori ac vigili, & diligenti quatuor hæc prædicta iniunguntur. Ergo à fortiori obliuioso & indiligenti sunt iniungenda. Non inquam obstat, quoniam primo nos loquimur de illo, qui, etsi non est diligentior alijs: est tamen satis diligens. Deinde non est fauor animo dannum vel certe non tantum meritum animæ confitentis, de cuius solius vtilitate in hoc foro agitur, quod ita simpliciter absoluatur, ac cum illa forma. Similiter eo, qui mortale aliquod peccatum obliuiscitur, aut non adiicit, & absoluitur ab eo secundum communem nulla pro eo pœnitentia, saltem speciatim, iniuncta: non tamen hoc illi est vtilius.

Pro conclusione nostra facit, quod frequenter contingit, vt ex illis quatuor ea, quæ maioris sunt momenti, perfacta sint; puta, quod restitutio facta est, vel cū parte compositum: vel certe non habet quod restituat, neque quo cautionem præstet idoneam. Et ita vel tunc nō leuatur ab omnibus quatuor prędictis, quæ rui potest is, qui absoluitur ad cautelam nesciens se illa excommunicatione teneri. Posset tamen, si vellet, mea sententia cautius consultius petere ante absolutionem à pœnitente iuramentum de faciendo, quidquid facere deberet quam citissime & commode posset, postea quam in notitiam ipsius veniret aliqua censura, qua teneretur.

67 Quod consulere præstari ab his, qui raro confitentur, & verisimile dubium est, eos alicunde incurrisse censuras: ab alijs autem neq; arbitror præstandum, neq; cōsulo petere: sed nec ab hoc id exigi contra consuetudinem iam pridem receptam, si liberet praestare nolent.

68 Ex quibus inferri videtur primo, eum, qui iusta cura suis peccatis ad memoriam reductis, & sub prædicta forma absolutum, vidi ... absolutum fieret excommunicatus ob aliquam

a liquam notoriam offensam, pro qua priusquam absolueretur, facienda erat restitutio, modo ea mente pœnitens esset, vt statim, & ante absolutionem restituturus esset, si posset, & satisfacturus, quod pro illa offensa deberet, si eius meminisset. Pro qua vltra prædicta facit, quod hæc absolutio tantum in foro conscientiæ prodest.

69 Secundo infertur, quatuor illorum prædictorum nullum esse de absolutionis substantia, vt supra est tactum.

70 Tertio infertur, verum esse quod Paludanus quem sequuti sunt Posteriores, dixit, a eum, qui confessus est alicui potenti eum ab omnibus suis peccatis, & censuris absoluere, & quædam reseruata oblitus fuerit, posse postea solui ab eis à quouis inferiori, quod supra in c. *considerent*. b sub finem memini me prædicere: vbi etiam alios, qui Paludanum sequuntur, citauimus. adde ijs quædam quæ de hac materia sat nouè tradimus in Man. confess. c

71 Quarto infertur, eum sacerdotem, qui hæc præ oculis habuerit, dictum iri scientem ligare ac soluere bona ex parte: & ita futurum talem, qui huius textus principio merito comprehendatur.

72 NOta tertio ex illis verbis: *Si deest Sacerdos, confiteatur proximo.* posse nos & debere laico, vel clerico, qui non esset sacerdos, confiteri. Similis textus cap. *quem pœnitet.* d & apud Magistrum. e Facit, quod vrgente necessitate laicus baptizat, etiam fœmina, f etiam Iudæus, & quiuis alius infidelis. g

73 Facit quod in mortis articulo constitutum, quiuis sacerdos, quamlibet alienus, à quibusuis peccatis, quamlibet reseruatis, & à censuris illis annexis absoluit. arg. cap. *quod debitis.* h & c. *pastoralis.* i & latius dicemus in c. 2. infra, k probabile quidem est, vt ait Paludanus, l ea mēte Papam esse, vt velit mortis agonia laborantem, in extremisque agentem, à quolibet, cui hoc committi poterat absolui. & ita vel tacite, velle cuiuis presbytero commissam esse iurisdictionem super quolibet in extremis constituto: eadē igitur ratione etiam laico videtur id concessum. Facit, quod Hostiensis, m addit etiam mulieri huiusmodi confessionem fieri posse, si viri deessent. Equidem consulerem mulieribus, vt potius confiterentur mulieribus, quàm viris laicis: si tantum verecundiæ, vel consilij, vel exhortationis ab eis; quantum à viris sperarent.

74 Contra quam tamen conclusionē facit glossa memorabilis, n quæ habet confessum laico etiam tēpore necessitatis, ab ipso absolui non posse. Facit item quod absolutio peccatorum ab Ecclesiæ clauibus pendet, vt habet Extrauagans, *quia quorundam.* o at claues soli habent presbyteri, vt probatur in eodem §. Facit deniq; ca. *firmiter.* p cuius illarum est mulier capax. q ergo laicus absoluere non potest, & minus fœmina.

75 Ob hæc & alia dicendum est primo, textum nostrum & conclusionem ex eo deceptam, scilicet, saltem laico esse in mortis articulo confitendum, si presbyter desit, de consilio tantum intelligendum, non de præcepto, secundum Scotum, r & Cardinalem, s & est communis. Pro qua pondero hunc textum qui non habet confitendum proximo: sed tantam esse vim cōfessionis, vt si desit sacerdos, confiteatur proximo.

76 Quæ verba subiunctiui modi potentiam quandam significant, iuxta illud Persij, Satyr. 3.

Dicat at hic aliquis de gente hircosa centurionum.

Et apud Maronem, in Georgicis.

Quid faciat lætas segetes, &c.

Cap. dicat. t & hoc innuunt illa verba, quæ præcedunt; *Tanta est vis,* quasi diceret, ea vi cōfessionem esse, vt etiam laico facta prosit. Secundo facit, quod nullibi est textus iuris diuini, vel humani, quoad id teneamur: ergo id non est affirmandum. v

Non obstat hic textus in prædictis duobus locis repetitus: quoniam potentiam confitendi, & non necessitatem id faciendi denotat, vt supra est tactum. Vnde Beda, x *Minora,* inquit, *id est, venialia æqualibus immunditiam lepræ sacerdotibus pandamus.* & Ricardus, y de congruitate, inquit, esse hoc intelligendum. Cui Scotus, Paludanus & Gabriel consentiunt. Quibus Thomas, z contra sentire videtur, & consentiunt ei Dominicus & Cardinalis Alexandrinus. a Quod tamen ... nus, b sed humanius & verius esse, quod supra diximus, sentit idem.

77 Quanquam parum placet, quod ipse ait, laicum, cui sit confessio, non teneri ad eam celandam ex sigillo confessionis; sed solum ex sigillo secreti; cum id illum sit, secundum Paludanum, & omnes, c quorum neminem ... eo lectum deprehendi.

78 Dico secundo, nō esse mentem textus consulere alicui, quod ei, qui non est presbyter, eo animo confiteatur, vt ab eo absoluatur, sacrilegij enim crimen est, absolutionem peccatorum accipere ab illo, qui non est potestatem faciendi capax: imo & ab illo, qui eiusmodi potestatem non habeat. Est enim irreuerentia facta rebus sacris, quam sacrilegium esse constat, vt est in c. *sacrilegium.* cum illi annotatis per glossam, d & S. Thomam. e

79 Tertio dicendum, non esse consilium confiteri ei, qui non est presbyter, etiam in mortis articulo peccata mortalia, nisi fuerit persona prudens, taciturna, & quæ profutura sit, & non obfutura. Pro priore parte conclusionis facit, quod sicut magis tenemur nostram, quàm alienam vitam seruare, f ita, cæteris paribus, grauius fuerit nostram lædere famam, quàm alienam, argumento cap. *non sunt audiendi.* g & cap. *nolo.* h iuncto cap. ... *tas est detrahere.* Facit & illud cap. *si non licet.* k At confiteri laico tali, qui non prodesset, qui non esset taciturnus, nihil aliud esset, quàm sibi detrahere. Facit illud Scoti in loco præcitato, virum eruditum, qui tantum potest apud se verecundari de peccatis, quantum coram alio laico, prudentius facturum, si etiam tempore mortis Deo soli confiteatur. Hanc conclusionem asserit & tribuit illam ibi Guidoni Cardinali, l quanquam Guido id in meo libro non dicat.

80 Pro posterioris conclusionis parte facit c. *hoc videtur.* m Quod habet non deliberare illum alteri, qui crimen illius, etiam occultum ei, qui prodesse potest, & verisimile est nociturum, in hoc tantum ei detegit, vt prosit.

81 Arbitror tamen eum, qui iuris ignarus putaret, quod multi putant esse in articulo mortis cuilibet laico potestatem audiendi confessiones, & absoluendi confitentes; & ideo ea mente laico cōfiteretur, vt ab eo absolueretur, imo & absolutionem reciperet, non peccaturum, saltem mortaliter. Quoniam ignorantia iuris, quoad illum obscuri, eum excusaret: præsertim, quod error est illiusmodi, qui nemini noceat, præterquam ipsum habenti, & plus, quàm debet pro proposito facienti. Quod etiam Scotus sentit, & Gabriel vnico verbo, n probat.

82 Neq; dicas ius hoc esse diuinum, & iuris diuini non dari probabilem ignorantiā. o Quoniam respondere potest iuris quidem diuini, quod naturale est, non dari probabilem ignorantiam: iuris tamen diuini positiui, quale est, hoc, dari posse, quod etiam in hac ipsa materia in alio proposito asseruit Thomas à Vio. p

83 Ex quibus infertur primo, eum, qui etiam in articulo mortis confessus est laico, vita postea durante, teneri ad confitendum eadem peccata presbytero proprio, secundum plerosq; omnes. Pro quibus est glossa putata singularis à multis in c. *pastoralis.* q Cui tamen similis est glossa quæ postrema est c. 2. r

Secundo infertur ad illam quæstionem: An laicus possit absoluere ab excommunicatione in mortis articulo? Et videtur posse, primo per c. *sanctum.* s quod habet, quod ... laicum pœnitentem ab alio laico, ... prizar, fuisse reconciliatum Ecclesiæ, & ... inde Augustinus. Secūdo facit, quod ideo ... sacerdos quenuis in articulo mortis constitutum ... peccato, quālibet reseruato, absoluere potest, quia præsumitur Summus Pontifex ... facultatem absoluendi in eo articulo ei, cui talis facultas dari potest, vt Paludanus omnium pulcherrime, t tradidit, & supra est tactum: at laico communicari potest à Papa facultas absoluendi ab excommunicatione, pro quo ... est memorabilis & recepta in cap. *præter.* v quæ ... cum de Papæ mandato excommunicatione possit ... à fortiori absoluere, cum hoc sit fauorabilius. x

Terti

a In 4. d. 18. q. 1. col. pen.
b § cautius.
c Ca. 27. à num. 272.
d Supra d. 1.
e In 4. d. 17.
f Cap. const. c. mulier. de consec. d. 4.
g Ca. a quodā & aliis sequētibus in de cons. dist. 4.
h De sent. excom.
i § præterea.
k ... in 4. d. 17. q. ... Dist. ...
l In 4. d. 17. q. 3. col. 2.
m Tit. de pœn. & remiss. § cui confitendum ... vers. ... tem-pore.
n In ill. § præterea verb. præter quam ...
o ... § quod autem de verb. sign. ...
p ... de summa Trinitat.
q Cap. nona. de pœn.
r In 4. d. 17. q. ... col. ...
s In c. quē pœnitet. sup. d. 1.
t 21. q. 4.
v ... 24. q. 2. ... ad ... auth. de trib. ... & remiss. col. 3.
x In gloss. c. 3. ...
y In 4. d. 17. art. 2. q. 1.
z ... quæst. 2. sub finem.
a Ibid. d. 17. q. 3. art. 3. q. 2.
a In ... pratorea
c In 4. ... sent. d. 21.
d 17. q. 4. ...
f Ca. ... 11. q. 3.
...
In d. c. quem ... art. 7.
m 27. q. 3.
n In illa q. ...
o 1. q. 4. § ... tandum.
p In q. ... de con...
q § præterea.
r ... verba Præterea ...
s De pœn. & remiss. lib. 6.
... De cons. ...
t In 4. d. 20. q. ... col. 2.
v Verbo ...
x Leg. ... ff. de ... regula ... lib. 6.

[illegible] glossa [illegible] A [illegible] videtur [illegible] ibi [illegible], & [illegible] est excommunicatus [illegible] ab aliquo laico [illegible] post mortem oportet [illegible] ea [illegible] o.

a D. [illegible]

84 Contra [illegible] tenendum videtur primo, quod [illegible] pars contraria, vt ex solu[illegible] appositio. Se[illegible] quod glossa in [illegible] *praeterea.* opposi[illegible] &c [illegible] omnes ibidem.

85 Quia & [illegible] *b* [illegible] singularem pro hac, qua defendimus, parte, addens excommunicatum, qui laico in articulo mortis confiteretur, siue ab eo absoluatur, siue non, in loco sacro sepeliri non posse, donec propter contritionem illam, quam confitendo monstrauit, absolua[illegible] ab illa excommunicatione. Facit, quod laicus non habet [illegible] *c*

b In l. 1. col. 3. [illegible] de pub. [illegible].

86 Facit, quod [illegible] Paludanus, *d* quod ideo sacerdos non proprius potest absoluere in articulo mortis [illegible] peccatis, quam a censuris, quia verisimile [illegible], Papam velle, vt illo tempore absoluere possit a peccatis quibus cui talis potestas communicari potest. At quia peccatorum absolutio praexigit absolutionem a censuris, ideo per quandam consequutionem videtur etiam [illegible] commissa absolutio a censuris. Quae ratio cessat in laico, cui peccatorum absolutio, etiam a Papa [illegible] non potest, vt per eundem, quamuis in [illegible] propter hoc parum vitiata [illegible] littera. Non obstant in contrarium allegata non primum [illegible] c. cap. *sanctum.* *f* Quoniam illud cap. de poenitentis reconciliatione, & non de excommunicati absolutione agit; quod etiam glossa praedicta illius cap. a nobis. clare [illegible].

c Ca verbum [illegible] de [illegible]
d In 4 d. 17. q. [illegible] col. 2.
e Illud de vers. [illegible] con[illegible].
f De consd. 4.

Non obstat secundum, quia concedo laicis dari posse a Papa potestatem excommunicandi & absoluendi ab excommunicatione: sed nego videri datam tacite vbicunque mortis articulus instat, & deest sacerdos, propter diuersitatem [illegible] superius allatam.

87 Secundo respondeo, quod etiam sacerdotibus haereticis, schismaticis, excommunicatis, ac alijs alia ratione ab absoluendo prohibitis qua ex iurisdictionis defectu, non communicatur illa potestas, vt tradit Paludanus. *g* Facit textus in c. *nostro.* *h* & eius glossa, *i* quam commendant Panormitanus & Praepositus, *k* vbi est glossa contraria; sed communiter reprobata. Super quo se fundans Syluester, *l* [illegible] dixit: Non obstare a glossa illa c. *a nobis.* quia nullo iure probatur, & habemus glossam contrariam, *m* quae est Ioannis [illegible] maiore multo auctoritate viri, quam Laurentius [illegible] est illa glossa c. *a nobis.* quae glossa praedicti c. fin. ait ex omnibus, quae spectant ad officium sacerdotis illud tantum licere laicis, etiam in necessitate, quod expressum est. Quam glossam inter alios multos etiam commendauit D[illegible], *n* & quamuis eam ibi mordere videatur, eandem tamen [illegible] probat. *o*

g In 4 d. 17 q. 1 col. [illegible] per fin.
h [illegible]
i [illegible] de c. praeter [illegible]
k In [illegible]
l [illegible] 24.
m [illegible] c. 2. col.
n [illegible]
o [illegible] ca. 2.
p [illegible] 17. q. [illegible]
q In eadem q. col. 2.

88 Non obstat etiam, quod Paludanus ait, *p* priuatum, qui non est iudex, neque sacerdos, posse in morte absoluere ab excommunicatione. Quia primo, vt praedixi, contrarium tenuit solidius. *q* Secundo, quod ex praedicto intellectu illius cap. *sanctum.* [illegible] videtur dixisse, quod, vt supra dicebam, loquitur de reconciliatione solenniter poenitentis, non de absolutione excommunicationis. Ac [illegible] per Concilium Tridentinum [illegible] potestas absoluendi ab excommunicatione in articulo mortis sacerdoti etiam excommunicato, & denunciato haeretico diximus in Ma[illegible] Confess. *r*

r Ca 27. n. 271

NOTA Quarto ex illis verbis: *Sacerdoti melius, quam po[illegible]* poenitentem [illegible] debere [illegible], [illegible] ex his, quae supra posuit, sacerdotibus, [illegible] haec [illegible] praeceptum denotare dicimus [illegible] Quod hic pro repetito habeo & [illegible].

s Num 08.
t De [illegible] & [illegible]
u [illegible] dist. 5.

NOTA [illegible] verbis: *Et si peccatum occultum est [illegible] sacerdotis* [illegible] confitendo. [illegible] occulta [illegible] Ambros. *t* quia [illegible].

A [illegible] a condi[illegible] confessarij [illegible] posse quae [illegible] occulta.

Contra tamen hanc conclusionem facit illa [illegible] conditio, scilicet, quod secreta [illegible] etiam peccata notoria non esse necessarium publice confitendi, & allegauimus textum optimum. *a*

a In c. pen. [illegible] ad 1.

89 Pro praedictorum concordia dico primo, textum hunc satis difficilem esse; sed nobis [illegible] intelligendum, vt per eum nobis significentur peccata publice confitenda.

90 Nec rursus ita, vt pro peccatis publicis publica poenitentia sit necessario poenitenti [illegible] imponenda: quamuis, si velit [illegible], illa imponi possit.

91 Sed ita intelligi posse, vt non sufficiat eiusmodi occulta confessio & occulta absolutio, & [illegible] talis occulta poenitentia ad hoc, vt talis poenitens [illegible] in sacramentorum administratione, velut absolutus. Pro quo intellectu faciunt, quae sequuntur verba: *Vt grata sit oblatio muneris.*

92 Facit, quod ait Paludan. *b* scilicet, antequam publicae meretrices, vel publici vsurarij, vel alij peccatores publice admittantur ad Eucharistiam publice suscipiendam, necessarium esse, vt vel eos publice poeniteat, vel publice ndu[illegible] per parochum [illegible] poenituisse. Quod tamen [illegible] & non aliter faciendum esse dicemus in capitulo sequenti. *c* Facit illud singulare Antonini, *d* non teneri quidem peccatricem pro quolibet peccato manifesto, quo alias offendit, poenitentiam suam manifestare aliquam sacerdoti: teneri tamen eum ad bonum exemplum se praebendum: & talem contritionem exhibendam, vt qui antea per illius mala publice [illegible] fuerunt scandalum; per contrariam [illegible] conuersationem postea [illegible] praesumant ipsius emendationem.

b In 4 d. 9 q. 4. col. 2.
c Infra ead. [illegible]
d [illegible] part. [illegible] q. [illegible] §. 6.

93 Ex quo infertur meretrici publicae, vel alij publico peccatori, quem libet amare [illegible] poeniteat [illegible] peccata omnia confiteatur: non tamen publice dandam Eucharistiam, donec vel per poenitentiam vel per bonam conuersationem contrariam; vel aliquo alio legitimo modo publice constet eum poenituisse. Pro qua conclusione potest signari hic textus, & per eam dari pulchrior intellectus ad cap. 1. *e* quanquam alios ibi alia tradidimus.

e De poenit.

In glossam secundam.

Pro intellectu huius glossae oppono contra textum sic. Quilibet Christianus tenetur confiteri suo proprio parocho. *f* nullus autem regulariter habet duos parochos: ergo nullus regulariter potest sibi eligere confessarium; quod tamen textus iste praesupponit. Confirmatur, quod [illegible] precibus impetrari, quod [illegible] commune concedi [illegible] quotidie a Romano Pontifice impetramus priuilegia, [illegible] quo liceat nobis confessarium eligere: ergo id [illegible] communi iure non licet, male ergo dicit textus debere quemque eligere confessarium [illegible].

f Cap. omnis [illegible] & re[illegible]
[illegible] c. a placuit. [illegible] ead. c. 2.
[illegible] Leg. 1. C. de [illegible] & c. [illegible]

95 Huius oppositionis metu glossa restringit hunc textum ad eos Christianos, in quorum Ecclesijs parochialibus sunt multi sacerdotes, quem tamen intellectus minimum videtur restringere litteram. Quia primo paucae sunt Ecclesiae habentes plures sacerdotes proprios respectu earum, quae singulos tantum habent.

96 Secundo, quod etiam in Ecclesijs, quae multos habent sacerdotes, penes vnum eorum est animarum cura. Quia [illegible] ecclesia vnius debet esse sacerdotis, *i* & rarissimae sunt [illegible], in quibus collegium sacerdotum [illegible] & penes quos [illegible] animarum cura, [illegible], quibus [illegible] posse [illegible] Innocen[illegible] communiter receptam, *l* & [illegible] intellectum [illegible] locum [illegible] Quia [illegible] & [illegible] erat [illegible] alio [illegible].

i Ca. cum non ignores. & c. vacan[illegible] de prabend.
k Intellige c. cum non ignores.

Sexto [illegible] hanc intellectum [illegible] vel [illegible] erat [illegible] & [illegible] esse [illegible] ipso [illegible] & [illegible].

... confessionem ... intelligendo de tali plācis ... quippe, quod pauca cōfessiones ... Aut adeo ignorans erat propius ... confessio & resolutio essent nullæ ... & hoc casu etiam rato prodesset hic textus. Quādoquidem ... a rato deputantur in parochos, qui non ... scientia præditi respectu suorum parochianorum, quæ ... pœnitentiæ.

97 Et veres ... nunquam ... confessiones ... confessariorum ... Secundo ... dum facit, quod et ... ignorantia ... non potest parochianus alteri ... licentia parochi proprij, *a* vel saltem ... iuxta illa, quæ scribimus, *b* in f. *c*

Tertio modo respondere posset ad oppositionem negādo Christianos regulariter nō habere multos proprios sacerdotes. Quoniam habent primo suos parochos, secundo ... episcopos, siue antepiscopos, siue episcoporum vicarios, tertio episcopos, quarto Papam, quinto Dominicanos & Franciscanos, qui præsentantur episcopis, iuxta Clementinam *dudum*. *d* & hodie omnes alios mendicantes, qui ratione ... privilegiorum in privilegijs Dominicanorum & Franciscanorum communicant. Habēt ... alios, quos nominabimus in c. fin. *e* habent & multos alios, quibus est ius eligendi confessarios per bullas Apostolicas & privilegia. Quæ hodie bona pars Christianorum habet ... sodalitio, siue confraternitate sacrosancti Eucharistiæ sacramenti, quam Dominus noster Paulus Papa III. nuper constituit.

Contra tamen hunc intelligendi modum facit, quod ... Augustini ... Mendicantes ... neque al... privilegia habent ... vt colligitur ex cap. ... *f* & ... *g* Quod si neges hunc textum Augustini ... quos in princ. ... præced. retulimus, ... non potes, hunc auctorem, qui ... fuit antiquum, qui Clementinam *Dudum*. *h* præcesserit.

Quartus ergo & verus intellectus huius cap. fuit, vt ... auctorem ... potest ... confessarium, eligat optimum eorum quos eligere potest, siue illa potestas conueniat ei iure communi: siue ... quod parochus libenter ei facultatem facturus sit, si petierit, siue quod ob suam ignorantiam illum facere debeat, siue quod licet non teneatur. tamen ... libenter id faciat.

99 Nam parochus non debere se in ea facienda difficilem ... potius facilimus ... optimo. Et ... planus est, & plane toti conuenit textui, & secundum illum quotidianum est ipsius consilium & optimum, quod etiam ... breuius & clarius explicatur.

§. LABORET.

Laboret itaque pœnitens in Ecclesia esse, & ad Ecclesiæ vnitatem tendere. Nisi enim vnitas Ecclesiæ succurrerit, nisi quod deest peccatori, sua operatione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim & pietas fidei expostulat credere, quod omnes eleemosynæ totius Ecclesiæ, & orationes, & opera iustitiæ, & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam ad conuersionem. Ideoq; nemo digne pœnitere potest, quem non sustineat vnitas Ecclesiæ. Ideoq; non petat sacerdotes per aliquam culpā ab vnitate Ecclesiæ diuisos. Iudas enim, qui pœnitens iuit ad Pharisæos relinquens apostolos, nihil inuenit auxilij, nisi augmentum desperationis. Dixerunt enim: Quid ad nos? Tu videris. *Si peccasti, tibi sit, nō tibi succurrimus, non peccata tua caritatiue suscepimus, non comportanda promittimus, non qualiter deponas, nos docemus. Quid enim nobis & mi-

sericordiæ, qui nec opera sequimur iustitiæ. Isset ad fratres, isset ad illos, *qui orauerunt pro socru Petri febricitante, *qui chananæam improbam misericordiæ obtulerant. *Interrogasset Petrum pro se effundentem lacrymas, *non fugisset, Mariam & Martham, quæ vitam Lazaro impetrauerant: non turbam plorantem, quæ filium vnicum adquisierat viduæ. Iuit ad diuisos, & diuisus perijt.

SVMMARIVM.

1 *Confessarius esse nequit ab Ecclesia diuisus, etiā in articulo mortis. n. 2. Si est hæreticus. n. 7. aut vere schismaticus nu. 8. Vel non seruans canones quasi non liceant n. 9. Aut forte ... n. 1 ... Vel excōmunicatus, vel interdictus vel suspensus, notorius ita, vt nulla tergiuersatione celari possint. n. 2. & 22. & 2 ... Nec refert an ... neratum, an vero speciatim sit quæ censura notatus. n. 23.*

3 *Eucharistiam hæreticus non ministrat.*

4 *Baptizat hæreticus, non ... item. n. 5.*

11 *Extrauagantis Ad vitanda tenor cuius tenor varius. n. 12. Et ... n. 24.*

13 *Exceptio regulam firmat, non in casu simili. n. 14. Et etiam si, ... loquatur taxatiuam.*

16 *Exceptio quæ in antiquum ius redditur, amplianda ... qualis ... omnium exceptionum vera exceptio. n. 17.*

18 *Excommunicatum non vitare regulariter leuius, quam nō vitare interdictum, vel suspensum, in quibus vitandi sunt.*

19 *In notorijs neq; citatio, neq; sententia necessaria.*

Notat ex hoc §. vsq; ad §. Sacerdos, confessarium talem esse oportere, qui non sit ab Ecclesiæ vnitate diuisus, sic enim habet.

Non petat sacerdotes, per aliquam culpam ab vnitate Ecclesiæ diuisos.

1 Ergo confessarius esse non potest, qui ab Ecclesia diuisus est.

2 Facit, quod etiam in extrema necessitate non licet confiteri hæretico, vt est in c. *præter* *a* iuncta glossa, *b* cuius contrarium ... sequitur Panormitanus, & Præpositus, reprobantes glossam penultimam huius c. quæ contrarium ... fuit.

3 Facit, quod Ermigildus rex maluit oppetere mortem, quam communionem ... è manibus episcopi Arriani sumere. *d* Facit, quod non licet Missam publici concubinarij audire. *e* Facit, quod moriendum est potius, quam excommunicato in diuinis participandum, *f* secundum communem illius cap. intellectum.

4 Facit quod Cyprianus eruditione ac pietate insignis & martyrio gloriosus cum septuaginta episcopis, baptisma hæreticorum ... diabolicum appellauit. *g* Facit quod ... possunt auctoritate propria ab hæretico deficere *h*

5 Contra quod tamen facit primo, quod licet ab hæretico in necessitate baptismū accipere, vt Stephanus, Cornelius, Augustinus. & tota Ecclesia contra Cyprianum ... quod testatur Gratianus. *i* Secūdo facit, quod presbyter, quilibet ab Ecclesia præcisus, ... autoratus, siue degradatus, & in scalis ... positus consecrat, vt tradit Paludanus ... & postremo ... ibi scribentibus, *k* & ... quod glossa fin. senserit. *m* Thomas ... licet ipse, nec alij hoc ita, vt Paludanus ... Facit tertio c. *nonne.* *o* quod habet ... prælato, donec à sua depositus Ecclesia ... *non liceat.* *p* quod ... bet non obstante præcepto ... superiori ab inferiore obediendum esse. Facit, ... titulus & error communis ... eligerunt, vt ... gesta valeant. *q*

6 Quæ hæc omnia ... nent dicendum ... primo, confiteri nos iustis ... regulariter malis sacerdotibus. quod probant ... allegata, textum autem nostrum ... de sacerdote hæretico, *r* iuxta glossam ... non liceat. *s*

[illegible] per culpam est ab Ecclesiæ vnitate diuisus. Iacet quia [illegible]. a

8 Secundo intelligitur de schismatico illo, qui putat Ecclesiam alibi esse, vel esse posse, etiam penes Petri successorem. Is enim hæreticus est. b Non autem de illo, qui bona fide, [illegible] vel alium esse putat Papam, cum non sit: & ideo apud se, [illegible] esse Papam. Is enim non est hæreticus, vt habet glossa putata singularis, c & optimus textus in c. [illegible] d

9 Tertio intelligi potest in sacerdote, qui non seruat canonem [illegible] sacerdotes. e [illegible] putatam singularem, [illegible] Panormitanus, f & Felinus. g Quæ tamen intelligenda est quando ex contemptu [illegible] non seruat, [illegible] licet Romanum Pontificem eorum auctorem non habere legem [illegible] potestatem, secundum [illegible], h & secundum Panormitanum, i quem sequitur etiam Cardinalis, Alexander, [illegible] Dominicus, k [illegible] quo est glossa [illegible] putata singularis & [illegible] Felinus. l

10 Quarto intelligi potest de notorio fornicario, iuxta c. nullus, [illegible] m Quem tamen textum hodie non procedere, [illegible] tempore [illegible] procedat nisi posteaquam suspensio huiusmodi [illegible] denunciata fuerit & publicata, tenet D. Antoninus, n quem multi Summistæ sequuntur. Eundem tenet Maiolus o & Syluester p per Extrauagantem [illegible] ad *euitanda scandala* Martini V. Cuius tenor, vt scribitur in [illegible] ecclesiæ Gallicanæ est hic. *Ad [illegible] scandala & multa pericula, [illegible] conscientiis timoratis [illegible] statuimus etiam, quod nemo deinceps a communione [illegible] in sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscunque [illegible] prætextu cuiuscunque sententiæ, aut censuræ ecclesiasticæ, [illegible] suspensionis, aut prohibitionis ab homine, vel a iure generaliter promulgatæ teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum [illegible] sententia prohibitio, suspensio, [illegible] huiusmodi fuerit, aut contra personam, collegium, vniuersitatem, Ecclesiam, aut locum certum, aut certam a iudice publicata, aut denunciata specialiter & expresse. aut si aliquem ita notorie in excommunicationis sententiam constiterit incidisse, quod nulla possit tergiuersatione celari, aut aliquo modo [illegible] excusari; nam a communione illius abstineri volumus, [illegible] sanctiones. Per hoc tamen huiusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos, seu prohibitos non intendit in aliquo releuare, [illegible] quomodolibet suffragari.*

Quod ideo operæpretium fuit referre, quoniam quis fuit [illegible] constitutionis tenor, dubitauit Felinus. q Nam [illegible] Antoninus, cuius relationi omnes Summistæ posteriores assenserunt, & alio refertur in statutis ecclesiæ Gallicanæ. Concordatis inter Leonem Papam II. & regem Franciæ Franciscum, titulo de excom. non vitand. tenor enim præfatus, vt vides, habet illa verba: *Aut si aliquem ita notorie excommunicationis sententiam constiterit incidisse.* Quæ ipsa eadem habent statuta ecclesiæ Gallicanæ, & etiam concordata. Apud Antoninum autem ipso illis verbis, sunt illa: *Saluo si quem pro sacrilega manus iniectione in clericum sententiam latam a canone adeo notorie constiterit incidisse.* Quæ ipsa eadem sunt etiam apud Decium, r qui & ipse ex Antonino & Angelo Clauasiensi desumpsit.

Sunt tamen hic nobis duo dubia [illegible] simul [illegible]. Alterum est, an prædicta exceptio locum habeat in suspensione & interdicto adeo notorijs, vt nulla tergiuersatione celari possint. Alterum, an hæc constitutio se extendat ad [illegible] suspensum, & nominatum [illegible] [illegible] dubio [illegible] [illegible] Primo, [illegible] [illegible] Secundo, [illegible] in exemplo, quod [illegible] [illegible] Pragmatica & Ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] voluerunt [illegible] [illegible]. Nam [illegible] tur dub[illegible] communiter [illegible] sed neque [illegible] illa, [illegible] ditis. [illegible] a Vio, [illegible] re [illegible] extrauagantem secundum relationem [illegible] dicti Antonini.

In primo [illegible] habet [illegible] nentiis [illegible] Extrauagantis solam exceptionem notorie excommunicati: non autem notorie suspensi vel notorie interdictum. Quoniam a verbis [illegible] est recedendum. s

At verba solam excommunicationem [illegible] exprimunt. Facit, quod exceptio firmat regulam in casibus non exceptis, b & argumentum a speciali valet. c & casus [illegible] in reliquis [illegible] dispositionem iuris. d Hoc autem [illegible] suspensos & interdictos non esse necessarium vitandos, [illegible] seruandum est, [illegible] excepto ad [illegible] Facit [illegible] secundum Antoninum relationem, quæ videtur esse secundum literam, quæ a Martino V. in concilio Constantiensi [illegible] habet *Saluo si quem pro sacrilega manuum iniectione in clericum, in sententiam latam a canone adeo notorie [illegible] non posit aliqua tergiuersatione celari, [illegible] excusari. Nam a communione illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abstineri,* [illegible] & ita [illegible] tantum de excommunicatione agit, & vna [illegible], quam [illegible] Quia secundum relationem Antonini de excommunicatione [illegible]. Facit quod Felinus, t & Decius [illegible] videntur, quod si litera Extrauagantis esset illa, quam Antoninus refert, & quæ communiter [illegible] auctores, qui non viderunt exemplaria [illegible], [illegible] de notorio excommunicato ob manuum violentam in clericum [illegible]. Ergo a fortiori, si loquitur [illegible] de notorie excommunicato, non debet intelligi & extendi ad notorie interdictum, vel suspensum.

14 Pro contraria tamen parte, facit, quod casus exceptus a regula ob [illegible] extenditur ad similem, textus [illegible] in cap. [illegible] h [illegible] *Eiusdem equitatis similitudine*, quem in hoc [illegible] Panormitanus, vt tradit ibi Andreas Siculus, [illegible] Felinus, [illegible] positum [illegible] Panormitanum, [illegible] proprio [illegible] singularem, Cortetus etiam, m cum [illegible] textus. Vbi Baldus hoc annotauit. n

15 Quæ conclusio procedit etiam si casus ille exceptatur per dictionem [illegible] *tantum*, vel [illegible] Panormitanum, o & textus est cum [illegible] glossa l. l. *firmus* [illegible] Bartholus hoc annotauit [illegible] item tex. [illegible] cum iuncta glossa. r At eadem penitus ratio est in notorio interdicto, & in notorio suspenso, quę in notorio excommunicato. Nam omnes [illegible] erant iure antiquo, etsi minus [illegible] denunciati omnes euitandi sunt iure nouo, si sunt denunciati & nulli euitandi, si generaliter [illegible] ligati, & non alia ratione, quam; quia in dubium venit potest, sint necne ligati. Si ergo notorium est eos omnes ligatos esse, quare alium vitabimus, alium autem admittemus?

16 Facit quod per hanc exceptionem redimus ad ius antiquum, & ita [illegible] & late interpretandi est. s Nam ea, per quæ ad ius [illegible] [illegible] accipiuntur. Verbi gratia, Statutum [illegible] confirmatum [illegible] Papa eo casu, quo confirmatio [illegible] necessaria, non potest [illegible] rem tolli, etsi iure enim Papalia, quando saltem [illegible] talia, quę sine cōfirmatione Papæ inutilia forent, secundum Baldum. u Quando tamen illud statutum tolleretur, vt ad ius antiquum & pristinum rediremus, tolli potest per inferiorem. Casus videtur in c. *cum accepissent.* y declarando [illegible] textum, vt per Felinum, z quod tamen [illegible] non omnino sequemur, y licet secundum ipsum, etiam in c. *cum omnes* [illegible] probatur, quod licet [illegible] in [illegible] consensu episcopi non possunt statuere regulariter super his, [illegible] statum totius Ecclesiæ tangunt: possunt tamen, quando per huiusmodi statutum reditur ad ius commune. Quod confirmat [illegible], quæ pulchra sunt, ibidem ipse. a Facit præterea glossa illa solennis in c. *statutum.* b quæ habet [illegible] [illegible], per quam a iure speciali in ius commune [illegible] [illegible] fauorabiliter esse accipiendum.

17 Facit optime [illegible] conclusio, quam asserunt [illegible] [illegible] scilicet exceptionem [illegible] regulam, [illegible] est, ex [illegible] exceptionem [illegible] [illegible] exceptionis sub antiquo [illegible] regula continetur. [illegible] [illegible] exceptio [illegible] regulæ integulam, vel ex-

a De elect.
b C. a. schisma 24. q. 1.
c In summa. 24 q. 1.
d 9 dist.
2 quest. 7.
c. Cas. vol. 3.
In c. sup. a.
In c. supra
genere de
b miser.
1 q. 2 de vo
c 2 part. tit.
ol.
c In c. R. dul
pbus vol. 24
de rescrip.
i In c. à nobis. col. 2. de excepti.
l Illa c. Rodulphus.
u In 4. d.
x In verbo Excommunicatio minor.

b De confir.
c De sen. excom.
t Vbi supra.
q Extrav.
u Extra de ptu
b 24 q. 1 de
Col. 3.
Verb. excommunicatio
a De pact.
d De probat.

ceptio exceptionis. Quoniam antiqua regula continet omnem excommunicatum vitandum esse, vitandum item interdictum & suspensum, in quibus rebus est interdictus vel suspensus. Huius antiquæ regulæ nonam exceptionem continet hæc Extrauagans nempe vt non procedat in excõmunicato generaliter à lege, vel ab homine. Rursus ab hac noua regula excipitur denunciatus & notorie excommunicatus. Et ita hæc exceptio, non est exceptio regulæ regularis, sed irregularis, huius nempe, quæ est antiquæ regulę exceptio. Ergo fauore digna est & digna, quę [illegible]plietur. Facit glossa illa trita, *a* putata singularis Dominico, *b* & Panormitano, *c* quæ tamen habet similem in ca. *si postquam*. *d* & latius in Clem. 1. *e* quas cum illa citabat Decius, *f* quæ probant secundum aliquos constitutionem etiam pœnalem ex rationis vnitate ad similem casum extendi. Secundum autem alios probat non esse vllam extensionem, quando eadem ratio in casu, à quo, & in casu ad quem extenditur subest.

18 Facit, quod grauius videtur, non vitare interdictũ vel suspensum, in quibus rebus interdictus est, aut suspensus: quam non vitare excommunicatum. Quoniam nõ vitare excommunicatum regulariter est peccatum veniale, vt post Ioannem Andream cõmuniter concludunt omnes, & D. Thomas & alij: *h* non euitare aũt interdictum, vel suspesum, in quibus est suspensus, nemo dixit, nõ esse mortale. Ergo eade, vel maior ratio est, quare interdictum, vel suspẽsum notorium euitemus, quam quæ huiusmodi excõmunicatum vitare suasit. Facit, quod notoriũ non indiget denunciatione, textus in c. *quoniam*. *i* textus & per illũ ibi Panormitanus, *k* in c. *peruenit*. *l* & ideo neq; ad illam ferendam est necessaria vocatio partis: quando saltem constat, nullam esse parti absenti defensionem. Hostiẽsis per illum textum, *m* idem Panormitanus. *n* Quin & sententia in notorijs proprie non requiritur, secundum Innocentiũ, quæ omnia videntur fuisse ratio excipiendi casum illum excommunicationis notoriæ: quæ eadem esse constat interdicto, & suspensione.

19 Hæ me rationes maximè in hanc partem inclinant; nec me parum mouet, quod Cosmas vir canonum egregia peritia, *p* idem affirmat.

Non obstant pro contraria parte adducta. Non primũ: nam l. illa *non aliter*. *q* habet à verbis litteræ discedendum esse, quando de disponentis mente aliud apparet: in nostro autem casu ex mente disponentis ob rationis vnitatem, vel parilitatem apparet sub illo casu excommunicationis notoriæ excepto, alias quoque censuras notorias comprehendi.

Non obstat etiam secundum, quoniam illud iuris principium; *Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis*, intelligendum est de casibus non exceptis dissimilibus his, qui excepti sunt, non de similibus, vt annotauit Dominicus, *r* facit glossa c. c. *si tibi absenti*. *s* Et eodẽ modo respondendũ est illi, quod obijcitur: *qui de vno dicit*, & c. nam intelligendũ est negare quidem de alio dissimili, non de alio simili, etiam si per dictionem taxatiuam loquatur per ea, quę pro nostra parte sunt citata.

Non obstat tertiũ, quia non sequitur, Bis facta est constitutio hæc, & semel strictius cõcepta fuit, ergo strictè interpretanda est. Quia si prius strictius fuit cõcepta, & posterius largius, potius esset arguendum largè interpretandam esse. & hoc contigit in hoc casu. Nam Antoninus habuit illã, vt à Martino fuit lata: & tunc strictius fuit concepta, quam postea in Concilio Bituricensi, & statutis ecclesiæ Gallicanæ. Et quamuis dicas acta illius Cõcilij & prædicta statuta non ligare vniuersos; negare tamen non potes, Patres illos eruditissimos, qui eis interfuerunt, latè illã intellexisse. & ita hoc tertium argumentũ pro nobis neruosius adstringit, quam pro parte aduersa. Quamuis autẽ hæc omnia supra dicta iustiora nobis visa fuerint tẽpore, quo hæc scribebantur: postea autem cum Manuale Confessariorum Latinitate donaremus, & iam in Germania Catholici communicarent, vti & in hunc diem communicant hæreticis notorijs, quos plane constat esse excommunicatos; idemque faciant Galli, Scoti, quinimmo, & Belgæ addidimus ijs quædam necessario videnda in prædicto Manuali, *a* & plura in Enchirid. de [illegible]. *b*

22 Ex quibus videtur dicẽdum, cum [illegible] qui est denuntiatus fornicarius, excommunicatus, suspensus, vel interdictus, aut notorie talis est, non esse idoneum [illegible] [illegible], quoad hactenus non arbitror fuisse ita [illegible].

In posteriore autem dubio, primo aspectu [illegible] dicere excommunicatum speciatim esse euitandum ante denunciationem, ab eo, qui scit illum excomunicatum. Quamuis id non sit notorium: primo quod à lege antiqua non est recedendum, nisi quatenus in lege noua id exprimatur. Facit illud singulare, iura non esse corrigenda per subauditos intellectus, vt habet glossa in c. *cupientes*. *d* Quam sequuntur, & singularem putant fere omnes, & [illegible] Felinus, *e* & Iason, *f* & Angelus, *g* quæ tamen similem habet in eodem §. *verbo priuatus*. Sed antiqua iura clare statuerunt, excommunicatum, interdictum & suspensum vitandos esse à quocunque, qui id sciret: sed alio & alio modo, publice quidem ab eo, qui sciret publice: secreto autem ab eo, qui sciret secrete: *h* Hæc autem lex antiqua solum correptum, quoad generaliter censuris ligatos, vt ex littera patet: ergo hæc correctio nõ habet locum in speciatim censura aliqua ligatis. In hanc partem inclinat Felinus, *i* & eam asserit Adrianus. *k*

23 Contrariam vero partem, nempe idem esse hoc casu de speciatim ac generatim excommunicato tradidit Cosmas, *l* ait enim idem esse, si speciatim: nisi sententia fuerit publicata. Pro hac parte faciunt omnia, quæ superiore articulo præallegata fuerunt ad probandum illius Extrauagantis exceptionem, quæ de excommunicatione notoria statuit ad omnes alias extendi censuras, Addo, quod fere omnium vsus habet, neminem ob excommunicationem etiam speciatim in eum latam vitare, donec denuncietur vitandus. Quin & memini, me sæpe subolfacere parochũ cui tradita iam erat denuntiatoria scriptura, quo speciatim excommunicatum denũciaret, monuisse illũ, vt mox solueret, & ita denunciationem impediret, & per consequens vitationem. At cõsuetudo dubiorum interpres est optima. *m* Facit, quod fieri potest, vt certius à me sciatur Titius excommunicatus esse, qui tantùm est generatim excommunicatus: quàm Caius, qui speciatim est excommunicatus. Fieri enim potest, vt Caius alleget mihi aliqua quæ si vera essent, quoad Deum saltem non esset excommunicatus. Titius autem nulla, quibus à sentẽtia generali esset exclusus. Præterea constat, quod est frequentissimũ, nec vnde me scire socium meum excommunicatum, nisi quod ille ait, ita esse. Quo casu, rogo, quid refert, an generali, an speciali sententia ligetur: quandoquidem æque mihi est certum, illum esse excommunicatum in altero casu, vt in altero, & in neutro esse denuntiatum.

24 Adde quod Extrauagans illa ad vitanda conscientiarum timoratarum scandala inuenta fuit. Et ideo res veluti fauorabilis extendenda est. argumento glossæ c. *statuimus cũ*-*cti*. *n* & glossa in cap. *quanquam*. *o* & eorum quæ annotauit Bartholus. *p* Adde quod humana verecundia non minus deterret à speciali excommunicato vitando, quam ab eo qui generatim est excommunicatus, donec denuncietur & publicetur. Ergo tam excusandus videtur, qui non euitat speciatim excommunicatum; quàm qui non vitat generatim innodatum.

Scio quidem his rationibus responderi posse: sed neq; ignoro contra dilui facile. Hanc tamen Cosmę opinionem & consuetudini & rationi legem illam secundum [illegible] arbitror, quàm alteram, quæ verbis [illegible] potius, quàm ratione. Et quoniam tacito vsu ipse Cosmæ opinionem seruari video, ideo illi magis adhæreo.

Epilogus.

Ex his multa colligi possent, [illegible] quod propositum nostrum colligitur primo idem esse dicendum de suspẽsione & interdicto notorio, quod de excõmunicato notorie. Secũdo idem esse dicendum de speciatim interdicto, suspenso, vel excommunicato, & de generatim ligato. Tertio quod cõfessio fieri non potest ei, qui notorie adeo concubinam tenet, vt nulla tergiuersatione celari queat. Quarto posse tamen confiteri illi, quem pœnitens scit excom-

a Ca. 1. de re[illegible] per ord. lib. 6. verb. Italia
b Ibidem.
c Cap. sacris quod metus causa & in proœm. Decret. col. 14.
[illegible] col. 3 de re[illegible]scrip.
d De electio. lib. 6.
e Ver. Eligatur.
f In c. secũd. requiris. de appellat.
g In c. sacris quod met. causa
h In Quarto dist. 18.
i De sing. presb.
k Colum. 2 De appell.
m In c. reprehensibilis eo [illegible]
n In illo c. per [illegible] & [illegible]
o [illegible] de sent. excom.
p In c. ex par[illegible] de verb. sign.
q In l. Prag[illegible] mat. de exec. [illegible] q. ff. de lega. 3
r In c. qualiter [illegible]
s De præben. lib. 6.

a Cap. [illegible]
b Cap. [illegible]
c l. eg. præcipimus C. de appel. c. cum expediat de elect. lib. 6
§ quod si per vigenti de elect. lib. 6. verb. negligenter.
[illegible] In c. ad audientiam. in col. pen. de rescript.
l In auth. nouissima C. de in offic. test.
g In § in per[illegible] de actio. in fin.
[illegible] Ca. cum [illegible] ab homine de [illegible] excom.
In c. Rodul[illegible] col. 24. de rescript.
k In 4. de [illegible] dub. [illegible]
l In gloss. illa illius Extrauag. ad vitanda. verb. Generatum.
m Cap. cum dilectus de consuet. l. [illegible] ff. de legib.
n De elect.
o Sub finem de [illegible] lib. 6.
p In l. quod ad [illegible] C. de agric. & cens. lib. 11.

[illegible] nicatum, suspensum, vel interdictum: etiamsi [illegible] ut taliter nodatus, modo non sit aliter denunciatus.

Porro ex fine extrauagantis prædictæ colligitur, excõmunicatos omnes, etiam nondum denunciatos peccare; saltem regulariter communicando aliis, qui eis absque peccato communicant. Illius enim Extrauagantis verba postrema sunt hæc: *Per hoc tamen huiusmodi excommunicatos suspensos, interdictos, seu prohibitos non intendimus in aliquo relevare, nec eis quomodolibet suffragari.* At constat ante illam extrauagantem omnem illum, qui proximum excommunicatum esse nosset, etiam si nondum esset denunciatus, & illi communicaret, peccaturum fuisse. *a* Constat item grauius ille peccatum excommunicato, si alios non vitaverit, quam alios, si eum non fugerint, tex. omnium optimus in c. *illud*. *b* Facit quòd excommunicatus cõmunicando personis sibi subiectis, peccat, licet illæ ipsi communicando non peccent, iuxta glossam memorabilem & receptam, *c* & Thomam. *d* Non otiose tamen vtrobiq; addidi, regulariter. Multi enim in ea opinione sunt, vt aliquot in casibus liceat, puta quando alioqui secretissimum aliquod crimen publicum fieret, & scandalum generaretur acerbius; super quo tamen in præsentia nihil pronuncio. Quamquam illud certum esse arbitrer, excommunicatum licitè personæ subiectæ communicare in eis, ad quæ illa tenetur, iuxta doctrinam S. Thomæ. *e*

a Cap. cum non ab homine de sen. ex comm. cum ei annotatis. De cleric. excõ. minist. *b* in ca. quoniam 11. q. *d* In 4. d. 18. q. 2. art. 4. *c* In 4. sent. dist. 18 q. 2. art. 4.

§. SACERDOS.

AVGVST. CAP. XX. DE VERA, ET FALSA POENITENTIA.

SAcerdos itaque, cui omnis offertur peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo eorum sit iudicandus, qui in alio iudicare est promptus. Iudicans enim alium, qui est iudicandus, condemnat seipsum. Cognoscat igitur se, & purget in se, quod alios sibi videt offerre, caueat ergo vt a se eiecerit quidquid dãnosum in alio reperit. Animaduertat, quod dicitur,* Qui sine peccato est vestrum primus in eam lapidem mittat. ideo enim liberauit peccatricem, quia non erat qui iuste proiceret lapidem. quomodo lapidaret, qui se lapidandum cognosceret? nullus enim erat sine peccato. in quo intelligitur omnes crimine fuisse reos. Nam venialia semper remittebantur per ceremonias. Si quod ergo in eis peccatum erat, criminale erat. Deteriores itaque in hoc sacerdotes sunt, se prius non ædificantes illis, qui Dominum obseruabant insidiis. In hoc ergo patentissimum est crimen sacerdotum, & vltra modum detestabile, qui nõ prius se iudicant, & alios alligant. Deberent enim in se timere crimen, quod in aliis timuerunt, & detestabile esse senserunt. Illi quidem adeo erant cæci, quod summam sapientiam sperabant capere suis insidiis. quod illis patuit, quod tunc quisq; vitauit, vitet sacerdos, qui in hoc errore illis Iudæis peior extiterit.

* Ioan 8.

SVMMARIVM.

1. *Confessarius sine crimine esto; confessio tamen ei facta, vt plurimum valet.*
2. *Prædicans, sine contionans in mortali peccat.*
3. *Baptismus Iudæ baptismo Ioannis Baptistæ præfertur. n. 4.*
5. *Sacramentum à ministro malo Ecclesia tolerato suscipiens, Ecclesiæ communicat, non malo ministro; qui tamen ministrando semper peccat, num. 10.*
6. *Sacramentum, vt conferat, nullus peccator inducẽdus, præterquam in duobus casibus. num. 7. Ergo, qui peccatorem ad missandum imparatum adducit, peccat. num. 9.*
7. *Peccato alterius ad bonum vti licet, immo neque mortali fuerit eo ad [illegible] ma[illegible] vel. num. 8.*
11. *Peccator [illegible] spiritualibus [illegible] orans, corrigens, iudicans, non semper [illegible] concluditur non peccare [illegible] num. 12. Nisi quod est [illegible] exerceat [illegible] 13 Ergo peccator prædicans peccat. num. 14. Erro & [illegible] solam. num. 15. Et [illegible] vel baptizans, tamquam sacerdos num. 17. & 18 [illegible] confessum & quod ea aliud sacramentum [illegible] strans. num. 1[illegible] & [illegible] Nor autem [illegible] soluens. num. 16 Quæ de peccatore [illegible] vel [illegible] fuere dicuntur. num. 21.*
22. *Sacramentum [illegible] ministraturum ab hoc solum non oportet esse confessum, sed satis est, vel probabiliter credere se contritum. num. 23.*
24. *Peccatum veniale [illegible] mortali condonari verius. nu. 28. licet contrarium credere vtilius. num. 29.*
25. *Priori sublato posterius tollitur.*
26. *Qualitas sine subiecto non [illegible].*
27. *Peccatum veniale [illegible] sine gratia infusione, sine peccato originali condonatur.*
28. *Peccatum veniale sine mortali condonari verius.*

IN hoc §. sic fingi potest casus: [illegible] in principio, [illegible] de sacerdotem [illegible] potestatem ligandi & soluendi à Christo [illegible] sceptam [illegible] soluere & ligare [illegible] tertiam, quę docet quomodo qui [illegible] est, ligandus & soluendus est [illegible] §. *laboret*, [illegible] confessarium [illegible] debere esse talem, vt [illegible] tate [illegible]; quæritur [illegible] debeat esse talis, qui sine vllo sit crimine, respondet [illegible] talem debere [illegible]

1 Ex hoc §. nota [illegible], qui aliena iudicaturus est crimina, immunem esse debere à crimine. Facit illud Catonis: *Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.* Ad quod alludit leg. 2. *a* Facit illud. *b* *Quid vides festucam in oculo alieno, trabem autem in tuo non consideras?* & illud, quod ibidem est: *Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc prospicies, vt educas festucam de oculo alieno.* Facit illud, * *Lorum [illegible]* [illegible] & illud [illegible] *Nil Iudæo Iudæo, nil Catholico Catholico.* Denique cap. *quis* [illegible] *peccato* [illegible] & cap. [illegible] q. [illegible] *peccatori* [illegible] & in cap. *in[illegible]* habetur illud, *f* *Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas?*

a § Seruius. [illegible] orig. iur. *b* Luc 6. * Iuuen sa[illegible] yra. 2. *c* C. de haret. *d* 3. quast. 7 *e* Vers. fin. *f* Psalm. 49.

2 Facit [illegible] constitutum in mortali peccato, [illegible] peccet [illegible] sacramen[illegible] cap. [illegible] *g* [illegible] 1 T[illegible] *h*

[illegible] Thomas [illegible] in mortali [illegible] peccato, [illegible] iplum [illegible] spiritu[illegible] hum[illegible] tenetur [illegible] terruit Ad[illegible] tantum sententia, [illegible] quam, cum, qui dicit pronuntiat, [illegible] horas [illegible] tenetur, [illegible] peccare, mortaliter, quod [illegible] D. Thomas. *l* Facit & illud. *m* *Ab [illegible] mundabitur?*

Contra tamen hanc [illegible] facit [illegible] Catholicam. *n* quod habet in sacramentis nihil a bono maius, nihil a malo minus perfici sacerdote. Facit cap. *si [illegible]* verba. *Per malum [illegible] non [illegible] terram [illegible] textus [illegible] D. [illegible] Augustinus, baptismum Iudæ & post [illegible] Ioannis [illegible] postea iterum baptizatum [illegible] Ioannis [illegible] baptismum Christi etiam per Iudam [illegible] Baptismum Ioannis [illegible]. Facit [illegible] cap. *si [illegible]* q. 1. ... Iucana & quæ in §. præced. allegantur ad [illegible] qui ab Ecclesia essent aliquo modo præcisi, sed posse confessionem sacramentalem.

3 Quibus [illegible] concilianda [illegible] secundum primo, crimen, vt plurimũ confessarij non esse [illegible] confessio illi facta, & absolutio ab eo lata teneat. Quod probant posteriore loco adducta, & ea, quæ late sunt allegata fuerunt in §. 1. supra, *r* [illegible] in casibus ibi relatis. Dicendum deinde

g 1. quast. 1 [illegible] q. art. 6 *h* 2. 2. q. 18[illegible] *i* [illegible] *k* In 4. d. 19 art. 1 q. 2. *l* [illegible] d. 4. *m* Eccles. 34 *n* 1. quast. 1 *o* Ead. caus. & quast. *p* Ead. caus. & quast. * Aug. tract. in Ioan. *q* De cleric. ex. com. ministr. *r* Ead. cap.

deinde neque peccare pœnitentem, qui ei confitetur, & ab eo absolutionem acciperet, per eadem ipsa prædicta, & per id, quod ait D. Thomas, a scilicet licite accipi a peccatore sacramenta.

4 Quoniam, inquit ille, qui ad sacramentum accedit, suscipit sacramentum a ministro Ecclesiæ, non inquantum est talis persona, sed inquantum est minister Ecclesiæ. & ideo quādiu ab Ecclesia toleratur in ministerio, ille, qui ab eo suscipit sacramentum, non communicat peccato eius, sed communicat Ecclesiæ, quæ eum, tanquam ministrum exhibet. Si vero ab Ecclesia non toleretur, puta, cum degradatur, vel excommunicatur, vel suspenditur, mortaliter peccat, qui ab eo accipit sacramētum, quia communicat peccato ipsius. Quod est intelligendum de tali excommunicato & suspenso, de quo supra, b sumus loquuti.

5 Tertio dicendum regulariter non licere inducere aliquem peccatorem, quo sacramenta conferat: quia, qui causam peccandi dat, peccare videtur, c & non solum, qui faciunt; sed & qui consentiunt, digni sunt morte. d

6 In duobus tamen casibus licet inducere indignū ministrum ad exhibendum sacramentum, secundum alterum Thomam. e Primus est, quando ad id minister tenetur; quia nemo peccat petendo actum sibi debitum a suo debitore. f Ex hac ratione excusantur, qui a suo pastore habente concubinam sacramenta petunt: si modo non usque adeo notorie teneat, vt nulla tergiuersatione celari queat, iuxta ea quæ supra latius, g tractauimus. Secundus est, quando suboritur articulus necessitatis ex parte petentis, quia eget illo, & minister est paratus ministrare sacramentum. Eadem siquidem ratione, qua licitum est indigenti petere mutuum ab vsurario, licitum quoque est indigenti petere sacramentum ab indigno parato ad ministrandum. Faciunt quæ habentur in cap. *ucinit ate* h vbi Innocentius, Cardinalis, Panormitanus & Rauen. concludunt, eum qui vsuras accipit ab eo, qui parato erat animo ad mutuandum sub illis, non peccare.

7 Facit quod Thomas ait, i scilicet, vti peccato alterius ad bonum, licitum esse, quia & Deus vtitur omnibus peccatis ad aliquod bonum. Ex quolibet enim malo elicit aliquod bonum vt dicit Augustinus. k in quæ quærenti Publicolæ, an liceret vti iuramento eius, qui per falsos Deos iurat, in quo manifeste peccat, eis diuinam reuerentiam adhibens, respondit in ca. *mouet*, l eum, qui vtitur fide illius, qui per falsos Deos iurat, non ad malum, sed ad bonum, non peccato illius se sociare, quo per dæmonia iurauit, sed pacto eius bono, quo fidem seruauit.

8 Facit, quod ibi alter Thomas annotauit, nempe, licere aliena peccato vti ad bonum necessarium, vel vtile: immo neque mortale peccatum esse, si quis vtitur alterius peccato ad bonum delectabile: si modo illud veniale tantum peccatum fieret.

9 Ex ipso infertur eum peccare, qui sacramentum peteret, vel missam ab eo, quem sciret in mortali peccato existere, & non esse paratum id facere.

Quinto dicendum sacerdotem talem qui sacramentum ministrat in mortali peccato peccare mortaliter. quod probāt textus noster, & multa, quæ pro ipsius corroboratione sunt adducta, quæ ipsum annotaint & glo. nostra. m

Est autem vir apprime doctus, qui pro contraria, in quam inclinat, partem considerabat primo, quod huiusmodi sacerdos & Ecclesiæ minister nulli nocet: immo adeo bonum sacramentum ministrat ac sanctos. n Secundo, quod non seruare illa, quæ spectant ad decentiam tantum, & non ad necessitatem, nō est mortale, o & seruat glossa putata singularis ibi a Panormitano. p Tertio, quod talis minister ad ministrandum sacramentum non teneretur confiteri, sed sufficit sibi credere esse in gratia. Ad id nō constat probabiliter, si nō præmittatur confessio. Quarto, quod sequeretur ex nostra opinione, sacerdotem [illegible] in mortali, duplex peccatum peccare: alterum sacramentum conficiendo, alterum illud sumendo. Quinto, quod sequeretur contrahentes matrimonium in mortali peccato peccare mortaliter, cum non sit alius minister [illegible] ad id sacramentum. Sexto, quod nusquam [illegible] præceptum, quod [illegible] ...

adm[illegible] nes in [illegible], non valentes [illegible] cere, sed conditionem & qua[illegible] decentiam.

Equidem vellem hanc sententiam esse veram [illegible] meo ipse æstimarem non audeo propter prædicta [illegible] inectiusque videantur, concludunt tamen [illegible]. Ad primum enim respondere potest, concedendo [illegible] ministrum nemini efficaciter nocere at no [illegible]. Nemini enim [illegible] nocet, ergo non peccat mortaliter, quasi talis esset, quod ad se attinet, nocet sacramento, cui facit irreuerentiam: nocet & Ecclesiæ, ac Deo, quatenus irreuerentiam [illegible] agere ipsorum ministrum, indignus [illegible] agat. Quoniam, vt vterque Thomas, a declarat, actio sacramentalis potest bifariam considerari. vel secundum rationem operis operati: & sic non exigit bonitatem, vel malitiam ministri, nisi eam quam ad decentiam, & propterea siue bonus, siue malus sit minister, sacramentum verum, & efficax est. Vel secundum rationem operis operantis. & sic exigit necessario bonitatem in ministro ad hoc, vt recta sit. Et ratio est, quam assignat Aquinas, b scilicet, quod sacramenta non sunt, vt aliarum virtutū opera, sed in se ipsis sanctificationem quandam habent per mysticam consecrationem; & ideo præexigitur in ministro sanctitas iustitiæ, vt congruat suo ministerio. Qui ergo indigne agit, & peccat, si in peccato existens ad tale ministerium accedat.

Ad tertium negatur illatio; quia sine actuali confessione potest quis probabiliter putare se in gratiæ statu esse, argumento ca. *Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei*, c cum iis, quæ supra ibi & in cap. *magna*. d diximus.

Ad quartum concedo illationem.

Ad quintum etiam concedo illationem, quam supra quoque in summa tenuimus.

Ad sextum respondeo [illegible] esse præceptum speciatim super hoc expressim datum: esse tamen generatim & implicite vi rationis e sacris auctoribus collectum, vt videre est in hoc textu, & apud Dionysium f citatum a Thoma. g

11 Ex quibus infertur ad illam quæstionem, an vtens spiritualibus in peccato mortali mortifere peccet. Et pro parte quidem affirmante videtur facere hic textus cum glossa & ea, quæ pro ipsius corroboratione adducta fuerunt, præsertim illud [illegible], cui D. Thomam multis in locis consentire, addimus. Facit etiam, quod cum is, qui displicet, ad deprecandum vel intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur, secundum Gregorium, h relatum in c. *sine ecenim*. i & cap. *in grauibus* k atqui huiusmodi spiritualibus vtitur, & orat Deum, intercedit: ergo ad deteriora ipsum prouocat; & ita facit actum contrarium ei, quem ipsum facere oportebat: nempe diuinā placare iram, & populo pro quo intercedit, & cuius legatus existit, veniam impetrare. l Facit quod qui bene docet, & male viuit, Deum quo modo condemnare eum debeat, instruit. m Facit, quod in specie ait D. Thom. n scilicet, eum, qui peccato mortali maculatus, aut corrigit aliquem ex officio, aut facit aliquid aliud, quod sit muneris, siue officij spiritualis sit, mortaliter peccare. Facit item illud Dauidis. o *Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas & assumis testamentum meū per os tuum?* Vbi Cassiodorus ait: *Hic interdictum peccatoribus, ne se immisceant sermonibus diuinis.* Facit & illud Salomonis. p *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* & Pauli. q *Inexcusabilis es, o homo, qui iudicas, quia in quo alium iudicas, te ipsum condemnas.* Et Isidorus de summo bono: *Non debet aliorum vitia corrigere, qui vitiis est subiectus.* Facit & illud Augustini. r *Accusare vitia aliorum officium est bonorum, & bene [illegible] quod cū mali faciunt, alienas partes agunt.* Per quæ, hæc omnia videntur peccatores, siue Deum laudent, siue [illegible] doceant, siue corrigant, vel iudicent peccare, quod fuit propositum.

12 Contrarium tamen [illegible] dicendum, primo, quod si hoc esset verum, sequeretur, quod Episcopus, vel alius Prælatus, Præfectus, vel Presbyter, siue simplex alius clericus mortifere peccaret, quoties existēs in lethali peccato, vel [illegible] diceret, vel decimas peteret, vel præ-

peter

a 3 part. q. 64 art. 6. ad 2.
b In § sabo ret ead. dist
c Cap. fin. de [illegible]
d [illegible] ad Rom. [illegible]
e [illegible] in 4 d. [illegible]
f Cap. [illegible]
g In § praeced.
h De vsur.
i 2. 2 q. 78. art. 4.
k Epist. 154.
l 22 q. 2.
m In verbo [illegible]
n Cap. intra catholicam [illegible]
o Cap. magna de [illegible]
a In 4 [illegible]
b In ead. art. [illegible]
c [illegible] dist. [illegible]
e Dist. 5.
f Cap. 1. ecclesiast. Hierar [illegible] ad Demophilum [illegible]
g In praesenti art. 6
h Cap. 1. prima parte pastoralis, & cap. 6. [illegible] 49 dist.
k 1 quaest. 7.
l Cap. ipsi sacerdotes [illegible]
m Ca. multi 44. dist.
n In 4 dist. 9 & 10 & 24.
o Psalm. 49
p Eccles. 15
q Ad Rom. 2.
r In sermone de verbis domini in monte

... alicui, vel Ecclesiæ quampiam visitaret, quoties A ... vel psalleret in choro, vel preces horarias pronunciaret: & denique quoties quoque quod suo muneris esset ... tet. quod ... videntur, & ... Secundo quod idem S. Thom. inquit, *a* peccatorem Prælatum iuste posse alium cum humilitate, & charitate corrigere. Et *b* concludit, Prælatum, quando non est in peccato publico, & ita quando ex ... iudicio non sequitur scandalum, posse iuste cum humilitate iudicare.

[a 2 2 q. 33. art. 5. b in 4. ad 2. 2. q. 60. art. 2.]

13 Ex alibi concludit, duo esse necessaria, vt minister Ecclesiæ, vt ... dicatur ob hoc solum peccare. alterum, vt id faciat tamquam Ecclesiæ minister: alterum, vt actus, quem agit, ad consecrationem pertineat. Ad consecrationem autem pauca pertinere videntur respectu eorum multorum, quæ ad sacramenta, & alia innumera spectant. *d* Et ... tamquam ... non pertinere ... quæ alicui ordinum peculiariter non sunt deputata, iuxta illud singulare ... irregularitatem ... peculiariter deputatum exerceret.

[c In 3 part. q. 64. art. 6. / Cap. transl. ... glos. de elect. / e In ca. fin. de excess. Prælat.]

Non obstant, quæ pro altera parte allata sunt. non primum, scilicet textus noster cum glossa, qui ... loquitur de administratione eorum, quæ in se sancta, & consecrata sunt, & quorum administratio ratione consecrationis conceditur ad ... C Non obstant illa dicta D. Thomæ, *f* quorum solo tertio ... Adrianus, *g* qui ... temperata sunt per ipsummet Thomam in tribus locis supra ... quæ posterior, & resolutior ipsius est doctrina, *h* vbi declarat hoc alter Thomas, & etiam *i* satis idem innuit. & paulo latius, *k* de ...

[f In 4. di. 1 & dist. 19. 24. / g In illo quod libeto. / h Scilicet 2. 2 q. 33. art. 5 & q. 60 art. 2 & 3 par. q. 64 art. 6. / i In illo art. / k In 4. qu ... tom. fol. 93 & 2 2 q. 187. art 1.]

Non obstant omnia alia, quia non probant, peccatorem ob id solum peccare, quod exerceat ... sed quia exercet illa cum scandalo, vel cum superbia, vel contemptu cum quibus etiamsi alia opera bona ... peccaret, vnde si cum humilitate, aut modestia id faciat, non peccabit ... virtute consecrationis id faciat.

14 Ex quibus infertur primo peccare, qui prædicat in peccato mortali, quoniam prædicandi actus, quamvis lege diuina non sit alicui ordini deputatus, ... canonica, nempe diaconatum, vt post alios, *m* tradit Thomas à Vio. *n*

[m Cap. clericis ... 9. & ca. perfectu. 25. dist. / n In illa qu. 187 & 2 2 q. 64. art 6.]

15 Secundo infertur, eum, qui tamquam subdiaconus apparatu subdiaconali Epistolam cantat, peccare mortaliter, si hoc in peccato egerit mortali; secus autem si in choro tamquam quilibet laicus illam cantet.

16 Tertio infertur, sacerdotem peccatorem non peccare, quando preces horarias, vel simpliciter pronunciat vel in choro cantat: quia is actus neque est vlli ordini peculiaris, neq; peculiariter deputatus. Si autem ... vt sacerdos, benedicat, peccat, quia is actus ordini ... sacerdotali deputatus.

17 Facit pro corollario, quod priorem actum faciens, tempore interdicti non incurreret irregularitatem; posteriorem vero faciens incurreret, secundum Innocentium. *o*

[o In illo c. fin. de excessibus Prælat.]

Infertur & quarto peccatorem sacerdotem, qui tamquam sacerdos baptizat peccare; qui verò simpliciter tamquam quiuis laicus, in necessitate non peccare. Hæc ipsa probauimus postea in Enchirid. de orat. inter ... quando. *p* quibus addenda est sequentis num. declaratio.*

[p De consecr. d. 4. c. 6. nu. 40.]

In glossam verbo, Iudicibus.

Glossa hæc duas partes habet: posterior ibi: *quid ergo?* F. Ex priori parte glossa nota confessarium omnem, qui in mortali peccato existens confitentem absoluit, mortaliter peccare, & quia id non alia ratione contingit, nisi, quia sacramentum administrat, ex ea elicitur ... generaliter: videlicet ... peccatorem in peccato existentem lethaliter ... peccare, si quod administrat sacramentum.

20 Quod late probatum & disputatum est super textu super quo conclusum sunt, idem esse dicendum etiam de omni Ecclesiæ ministro, qui ratione ordinis, vel consecrationis sibi aliquem actum ordini, vel consecrationi alicui peculiariter deputatum agit.

21 Omnibus tamen ... sacramentis ad eadem esse prædicta in eo peccato ... qui ... aut credit, se in peccato non esse mortali. Nam qui ... putat ... Dei ... spiritualis ... adminiſtrando peccet, sicut neque peccaret suscipiendo & ministrando ... textu contrario sensu ca. cap. *quod dic. a* & tenent omnes, *b* præsertim Paludanus. *c*

[a De consecr. dist. 2 / b In 4. d. 9. / c Quæst. 2.]

22 Ex posteriore autem glossæ parte nota, remedium, quo subito se minister parat ad ministranda sacramenta ... ... peccatorum ... contritionem ... habere.

23 Nam, quamuis ad suscipienda sacramenta frequenter oporteat ... confessionem, vt dictum ... *d* non tamen ... in quo minister ... actu ob id solum, quod ministrat illud.

[d In summa dist. 5.]

24 Non dixi ... *ob id solum.* Nam qui ... sacerdos ... peccatum ... confessionem. Non quidem ... & consequenter sacramentum tenetur suscipere. *e*

[e Ca. competentem de consecr. d. 2.]

In glossam verbo, Semper remittantur.

25 Ex hac glossa nota veniale sine mortali peccato non condonari, ... in proœmio S. ... *f* Pro quibus facit primo illud. *g Amen dico tibi non exies inde*, scilicet, ex carcere, in quem coniicit homo ... peccato mortali, *donec reddas nouissimum quadrantem*. per quem signi... veniale peccatum. Secundo facit, quod nulla culpa condonatur, nisi per gratiæ virtutem: quia secundum Apostolum, *h* ad ... Dei ... quod Deus ... non imputat peccatum. quod glossa ibi exponit de ... mali. At qui ... gratia ... caret. *i*

[f Ver. Benedictionem. / g Matth. 5. / h Rom. 4. / i 3 2. q. 1. cap. ... remittantur. Aptatur text. in cap. ... etiam sol. 2. & 1. ... super. ... verbo ... Benedictionem in proœmio.]

Et omnia sublato fundamento, ... tollitur ... & posterius, vt habet ... E Ex ... tertio, quod venialis peccatum ... cum ... tollitur, secundum omnes. Ferunt autem ... caritate non potest haberi. argumento ... *l* ... cum. *m* facit cap. 2. *n* quæ probant qualitatem ... sublato esse non posse. D

26 Quarto facit, quod pœna, nisi Deo grata ... & accepta, non satisfacit ... argumento ... & l. hoc iure. *p* & cap. ... quæ pœna per ... ab existente in mortali, non potest ... Deo ... tur illi ... Quinto facit, quod ... nubes ... at ... non ... luce adueniente: ergo nec venialis ... gratia. ... Hanc partem asserit ... Thomas ... & Richardus a S. Victore ... libello super hoc composito, & Paludanus post Thomam. *t*

[De cognat. ... de reg. ... 1. part. q. 87 art. 4 / in 4. dist. 16 q. 1. / Cap. 6.]

27 Contra tamen hanc conclusionem facit primo hic textus: *Nam venialia remittebantur per ceremonias*, qui tamen ... supponit eos ... veniale ... in mortali manere ... glossa: ... verba ... sumpta. Secundo facit, quod vnum veniale sine alio remittitur, secundum ... Tertio, quod veniale sine noua gratiæ infusione omnium consensu condonatur, quod asserit etiam Thom. *v* Facit, quod pœna venialis debita temporalis est, sicut & pœna mortali iam condonato præcipue: sed super ... cap. ... per pœnitentiam in ... non solum per ... consensu non satis, sed etiam pœnam temporariam debitam peccato condonato tolli. Quinto, quod veniale à puero nondum baptizato ... antequam baptizetur, & mortaliter peccet, non ... pœna perpetua Inferni, secundum ... secundum Paludanum ipsum ... originali remitti. ... per glossam ... probat ... remitti peccata venialia. ... nil de ... deleto peccato mortali habetur.

[v In illa q. 87 art. 4. / x In proœmio ... verb. Benedictionem. / y In 4. dist. / z q. 1. / Dist. 44. sub. littera ...]

28 Hanc partem ... multi ... pauciores, quam ... Paludanus ... & Wendelinus. ... dic...

[illegible] quod diuinum ex [illegible] diuinitatem [illegible] & [illegible] plenitudinem [illegible] ad [illegible] pronter, a [illegible] [illegible] super [illegible] Daniel [illegible] *super exaltat [illegible]* [illegible] hanc partem [illegible] temporum [illegible] debitum [illegible] Et [illegible] veniale [illegible] mortale tam in hoc sæculo, quam in inferno condonari. Eos [illegible] qui contrarium [illegible] horum [illegible] aliquo tenent, in omnibus [illegible] bus etiam oportet tenere contra.

29 Quod mihi videtur [illegible] creditu, licet contrarium verius censeam, vt dum cogitauerimus nullo modo venialia condonari, nisi omnia mortalia quoque condonentur: dum cogitauerimus venialium pœnam illi, qui Deo inimicus moritur, perpetuam futuram & æternam: dum contemplati fuerimus nostras pœnitentias minores esse, imo penitus inutiles, quando eas in mortali peragimus: maiore odio in mortalia peccata, in monstra veluti horrenda quædam, feramur, & longe ab eis, veluti à Basilisci facie, fugiamus, fiatque Dominus Iesus turris fortitudinis a facie [illegible] inimicorum. Argumentorum solutiones, ne plus satis in hoc morer, sufficiat voce dixisse.

§. CAVEAT.

CAueat spiritalis iudex, vt sicut non commisit crimen nequitiæ, ita non careat munere scientiæ. Oportet vt sciat cognoscere, quidquid debet iudicare. Iudiciaria enim potestas hoc postulat, vt quod debet iudicare, discernat.

SVMMARIVM.

1 *Confessarius doctus [illegible]. Immo & vt absolutus sit Theologiam moralem, iura Pontificia, & Cæsarea cum particularibus prouinciæ suæ statutis callere. nu. 9.*

2 *Iudicaturus prænoscat. Cur postea [illegible] iudicandi, et est etiam [illegible] cognito, [illegible] non contra. num. 3.*

4 *[illegible] quæ ad [illegible] pertinent, ignorans, si potest discere & non discit.*

5 *[illegible] melius de se parum, quam nihil, sicut melius est parum luminis, quam nullum. num. 6. Nam & qui nihil scit, nihil dubitat, nec consulit. nu. 7. Quamuis per accidens nonnumquam [illegible] parum, quam nihil scire. nu. 8.*

10 *Inscitia omnium peccatum mortale, nisi imperfectio, vel paruitas excuset.*

11 *Concionatores legum imperitos facile deprimentes mouentur.*

12 *Theologus non despiciat legum peritum, a quo non parum iuuatur.*

13 *Confessus [illegible] doctior, doctiorem requirat confessarium. quo item purior, puriorem. 14. Quod verum est, quantum ad ipsum confessarium. nu. 16. Quoniam hi subtiliora & obscuriora fatentur. nu. 14 & 16. Quo item parochiani subtiliores [illegible] & subtiliora [illegible], subtilior & doctior debet esse parochus. num. 17.*

15 *[illegible] rior, eo [illegible] fatetur.*

18 *Oppidi [illegible] parochus qualis erit.*

19 *Confessario non [illegible] presbytero.*

20 *Confessarius omnia [illegible] mortalia, vnt peccata, & quæ venialia [illegible] quæ [illegible] & [illegible] genere sunt [illegible] circumstantiæ [illegible] confitendæ. num 22. [illegible] num. 23. [illegible] num. 24. Irregularitates [illegible] num. 25. Periculum [illegible] confessarium. num. 26. [illegible] in promptu habenda. num. [illegible]*

26 *Irregularitate [illegible] tollitur.*

27 *Theo[illegible] relinquitur.*

31 *Scientia neque eminens, neque [illegible] sufficit omnino [illegible].*

32 *Confessario etiam scientia [illegible] necessaria, [illegible] ad [illegible] num. 3.*

H[illegible] [illegible] Secunda [illegible].

Sit [illegible] clarum esse oportet [illegible] quæ [illegible] Ambrosius [illegible]

2 [illegible] quædam [illegible] docuisse potestate [illegible] quia [illegible] Ioannes XXII. [illegible] secundo, quis [illegible] peritiam habere debet canonum. d & in c. 1. [illegible] cum, qui de [illegible] cognoscit, cautio [illegible] habere scientiam. Quare & causam illitterato non esse committendam, dixit [illegible] Cum [illegible] per illud, qui [illegible] *sacerdotio fungaris mihi* & habetur [illegible] in cap. *omnes* [illegible] quod etiam habet omnes [illegible] mittere Deo. *[illegible] sermones tuos.* Quod omnes [illegible] saluberrimum: necessarium [illegible] qui ecclesiasticam sunt dignitatem adepti. Facit & cap. *[illegible]* quod [illegible] ætatis maturitatem, & morum [illegible] litteraturam quoque requirit scientiam in [illegible].

3 Confirmat [illegible] quod [illegible] *Non [illegible] sermones [illegible].* Nam & [illegible] reprehendit [illegible] quod cæcus [illegible] confessionem [illegible] peccatorum, quam [illegible] landi cæcum. Facit illud Persij.

Lex hominum, naturaq; continet hoc fas,
Vt teneat [illegible] actus.
Diluis helleborum certo compescere puncto
Ne [illegible] vetat hoc natura medendi,
Nauim si poscat sibi peronatus arator,
Luciferi rudis [illegible] Melicerta perisse
Frontem de rebus.

4 Facit illud Panormitani, n aientis, illum clericum, qui suo necessaria officio nescit, peccare, si non studeat, nisi prematur inopia.

5 Quin & ipse inet, o [illegible] melius esse nihil scire, quam parum, quia nihil sciens alios consulit, sciolus autem id dedignatur facere.

6 Quæ conclusio postrema mihi non videtur vera, ita [illegible] habet scientia, quoad faciendum, sicut lumen corporale, quoad ambulandum, textu in d. extrauagan. [illegible] *quorundam.* p Facit illud Saluatoris nostri. q *Si cæcus cæco ducatum præstet, nonne ambo in foueam cadent?* at melius est lucis parum habere, quam nihil, iuxta illud eiusdem Saluatoris. r *Adhuc modicum lumen in vobis est: ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendant.* audis [illegible] modicum lucis fuisse tunc Apostolis; & Audis eo modico duci potuisse: cum tamen, si nihil habuissent, ambulare non potuissent.

7 Neque obstat, quod qui nihil scit, consulit, & [illegible] rum, id dedignatur facere. Nam primo [illegible] scientem consulturum, quoniam [illegible] Aristotelis, *Qui nihil scit, nihil [illegible]* [illegible] quid, te rogo, consulet? Respondebit [illegible] scientiam non esse [illegible] quod qui [illegible] non consulat, sed [illegible] Vnde & [illegible] per accidens [illegible] & refertur in cap. [illegible]

8 In se igitur, & [illegible] nihil [illegible] ob [illegible] super [illegible]

9 Si [illegible] confessarius? Re[illegible] [illegible] quod [illegible]

quam-

a Cap. quia diuersitatem [illegible] *b Psal. 44.* *c Iacob. 2.* *Col. 4* *q Matth. 15* *r Ioan. 12* *Lib. 6.* *Pers. sat. 5.* *De elect. in princ.* *o In cap.* [illegible] *prin. eod. tit.* *1 Cor. 8*

quinimmo etiam constitutiones synodales, & leges ciuiles particulares illius, in qua confessiones audit, prouinciæ, vel diœcesis probe teneat.

10 Mirabere fortan, lector, me hoc dixisse; & aies, vt canones calleat iustum satis videri, & facere cap. *qui episcopus.* a & c. *quæ ipsis.* b at quorsum legum sapientiam in confessario requiram: Quorsum? dic mihi, an abo te quicunque hoc miraris. nonne omnis iniustitia mortale peccatum est, nisi surreptio, vel imperfectio, vel paruitas excuset. quod S. Thom. recepptus docet, c at leges omnes, quid aliud continent, quam quod illud, aut illud est iustum in illo, aut in illo casu? Quomodo ergo illorum casuum teneatur? Deinde, quæ, te rogo quæstiones magis confessarios, & eos, qui ab illis consuluntur, viros doctos torquent, quam illæ, quas pœnitentes mouent dicentes se habere scrupulum super talibus bonis, quæ sic, vel sic empta; sic vel sic permutata: sic, vel sic ex testamento, vel ab intestato obuenientia tenent? Quæ item mouent, an primogenitus ex primogenito, protogenitus, vel maioratu teneantur iusto matrimonio locare sorores, & fratres, an teneatur soluere, quæ debita ipsius prædecessor contraxit, an teneatur conferre impensas, quas in rebus maioratus, siue protogenei prædecessor fecerat, & sexcentas alias quæstiones, quæ legum etiam, & canonum doctissimos torquent.

11 Quamobrem demirari soleo Theologos aliquos, etiam è suggestis de sacrarum legum facultate tam fere humiliter, ne dicam probrose pronunciare, quam de alea ludendi, seu scortandi arte. quarum tamen singulis singulos conscientiæ casus decidere, compertissimum est erudito, qui facultatem illam sacram ac cæteras in hoc addiscat, vt licitum ab illicito, æquum ab iniquo discernat. Quod minus esse legum peritorum iurisconsultus etiam comicus ait. d De Iustitia enim Theologi generatim dicere sciunt, quid illa est, & quotuplex; an sit virtus cardinalis, an omnium moralium potissima; in qua potentia locanda, & alia id genus, quæ parum, aut nihil confessario conferunt. Quod item iniustitia sit peccatum mortale, facile definire norunt: at definire quando in iudiciis, in contractibus, in vltimis voluntatibus, & nonnunquam in delictis committatur iniustitia in casibus innumeris, qui præter legem naturæ occurrunt, vires Theologi excedit; nisi legum quoque se peritum fecerit.

12 Quæ plane dicta esse velim, non quod litteras velim culpari, contemni sacras, & a Theologia omnium facultatum principe lectorem dehortari, quandoquidem palam est plurimos hortatu nostro sel litteris deuouisse sacris; & plurimos eorum partem moralem canonicæ adiunxisse sapientiæ, ac legali. In hoc verò ea dixerim, vt sicut canonum legumque periti reginam hanc velut à dextri superni regis considentem suspicimus, adoramus, ac veluti attoniti demiramur: ita quoq; Theologi arbitrentur, non eam considere nudam; sed vestitu deaurato, & circundatam varietate; & sapientiam canonicam & legalem adeo non tenuere, vt sibi ornandæ, & a frigore rerum agendarum ignorantiæ simul, & calore scientiæ plus satis curiose tegendæ illam passim requirere, imo neque desiderare, & venerari tanquam alterum Neptunum, qui opiniones aduersas, & fluctus veluti furentes, visceraque discerpentes ipsius componat, mentesque gloriæ appetentissimas sub pondere contineat, ac sedet.

13 Secundo dico, tanta eruditione, vel tam recta vita esse posse confitentem, vt sufficiat confessario scientia tantùm formæ absoluendi eum. de qua in princip. cap. egimus, secundum mentem Thomæ à Vio, & quorundam aliorum. Quod etsi alias mihi placuerit, nunc tamen non penitus placet. Primo enim, quo pœnitens eruditior est, eo confitetur peccata subtiliora & obscuriora, quæ que alij minime putant esse peccata. & ideo, nisi confessarius sit eruditus, vix intelligit, quid est illud, cuius se confitens accusat: adeo longe abest ab intelligenda peccati, quod sibi aperitur, qualitate ac quantitate. quod mihi confitenti non semel contigisse testor, dum cogitationis peccata confiteter, dum diceram: Vindictam de lædente nõ sumpti, non propositum sumere appetentiæ, quam sensualitas propinabat, non consensi: sed illud non ea vi, quæ me, quæ professorem meam decebat, repuli. Dum item confiteer: Missam tali die festo audiui, neq; me non auditurum proposui: sed neque tamdiu mane in lecto accubui, vt me periculo eam audiendi exposuerim: at dum illam in vna Ecclesia non inueni, cõstitui mecum ad aliam non ire, ad quam si non iuissem, non audiuissem: sed quia tardius, quam par erat illuc iui, immo & putans me non inuenturum, non adire decreui: ideo confiteor me peccasse. Fuit enim confessarius qui mihi hæc & id genus alia confitenti responderit: Nos eiusmodi peccata fugiunt, neque hominum vlla ex parte mordet conscientia.

15 Secundo facit, quia quo quisque a peccato est purior, eo exiliora confitetur. & ita, ei, qui ipsum audit, intellectus subtilior videtur necessarius, quam alij. Nam & me audientem puræ vitæ hominum confessiones non parua tenuit dubitatio nescientem, an mortale esset, quod fatebantur, an verò veniale, quo illos ab eo tanquam à mortali, vel tanquam a veniali dehortarer.

16 Quare videtur mihi, salua, quæ verior fuerit sententia, optimorum doctissimorumq; confessarius aliquot de respectibus sufficere minorem doctrinam, aliquo tamen respectu maiorem esse necessariam. Et quoad confitentem quidem, minor in confessario scientia sufficit: quoad verò ipsum cõfessarium quo rectè suo munere fungatur, maior videtur necessaria, nisi confitentis illum scientia iuuerit, quod tamen frequenter fit.

17 Tertio dico, non tanta eruditione debere esse confessarium, vnius loci, quanta alterius. Confessarius enim illius oppidi, cuius parochiani subtiliore sunt ingenio, vel portum maris, vel curiam regiam, vel maritima loca, vel emporium aliquod inhabitant, vel contractus subtiliores conficere sunt soliti, maiore indiget & prudentia & doctrina.

18 Facit, cap. *oportet.* a & quod in statutis ecclesiæ Gallicanæ habetur, in oppido muro cinctis non esse committendam animarum curam eis, qui non studuerint tres annos Theologiæ, vel alterius iurium, vel artium non essent magistri.

19 Quarto dico, eandem eruditionem, quæ sufficit, vt quis fiat presbyter, non sufficere; vt ei animarum cura permittatur. Vt enim idoneus sit presbyter sufficere videtur, quod cantare sciat, legere, ac cõstruere verba illius idiomatis, in quo est ministraturus, iuxta gloss. t. receptam, b imo & duo posteriora, scilicet, legere & construere videntur sufficere, secundum Dominicum, c at eum, qui officium de animabus curam habiturus est, oportet eum scire regimen: quod artem artium esse definit doctissimus ille Innocentius III. d Hinc illud insolentis quod refert Dominicus, e potestne quis bonus sacerdos, qui tamen nõ erit ad curam aptus, quibus sibi consentientem Perusinus. Quæ conclusio vtinam eis, qui predicaretur iis, qui per vicarios suos parochialibus sacerdotes inseruiunt. quotidie, inquit, prædicaretur & inculcaretur. Eius enim ignorantia in causa est, vt fere omnes sine vllo alio delectu cuilibet, quamlibet ignorantissimo presbytero sit, animarum sibi commissarum vicariatum concedunt, neq; requiratur, quis doctior sit, sed quis minore mercede inseruiat. quo fit, vt aliquando miseri vicarij pro dimidio inseruiãt oblationem. O parochorum auaritiam! O Commendatorum, præsertim coniugatorum, inciuilitatem! Poduit dici ac talis vicarius potest; vos verò nec digni illa tãgitis! Vobis mille pauca videtur, & vicario decem nimium!

20 Quinto dico, cuius confessario, qui audiendis generatim confessionibus præficitur, esse necessariam scientiam, iudiciariam, qua iudicet primum quæ hominum acta peccata sint, & quæ non. quæ item peccata mortalia, & quæ venialia, & quãdo in aliquo fuerit dubitatio: sciat dubitare, quo peritiores consulat, secundum Thomam. f Pro quo facit cap. *omnis.* vers. *Sacerdos autem sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundant vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circumstantias & peccati, quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere consilium, & diuersi modis remedium adhibere diuersis experimentis vtens ad saluandum ægrotum.*

21 Con-

Marginal notes: a 23 dist. b 38 dist. c 2 2 q. 19. art. 4. d Iul. 1. ff de iust. & iur. a 8. q. 1. b Clem. 1 de conc. ff prab. c In c. si pauper de prab. lib. 6. d In cap. cum de atat. & qual. e Cap. extra 1 6. de prab. lib. 6. f In 4. dist. 17 in expositione literæ. e De pœnit. & remiss.

21 Concl[illegible] tamen hæc quinta intelligenda est de his, quæ vt plurimum sciuntur esse peccata; & ex genere suo esse mortalia, vel venialia, vt declarat S. Antoninus. *a* Pro quo facit, quod alioqui rarissimus reperiatur, qui confessarius idoneus sit.

a 3 part. tit 17 c. 16. § 1.

22 Scire item debet circunstantias peccatorum & peccati eas, inquam quæ necessario sunt aperiendæ: de quibus in cap. 1. *b* in principio dictum est.

b Supra dist. proxima

23 Non referta item, an illa Græcè nouerit, an Latine, an Lusitane, Castellane, an Gallice vel Italice, praxi, an theorica, modo nouerit. arg. l. *c* cum ei annotatis.

c § fin. ff. de verb. oblig.

Ex quo infertur primo cum Caietano, necessarium esse confessario cognoscere quinque. Primum, an peccator sit excommunicatus. Deinde, an teneatur ad restitutionem. Tertio, an sit in damnationis statu; puta in voluntate perseuerandi in peccato mortali, & quidquid aliud simile his inneruas. Quarto, an peccatum habeat reseruatum. Quinto, an sit, quoad hoc ei subditus.

25 Secundo ex his, necessarium item sexto esse illi, qui clericos audit, scientiam casuum, in quibus iure inducitur irregularitas. Quamquam Thomas à Vio, *d* contra sentit, eo motus, quòd irregularis à peccato absolui potest, non deleta irregularitate. Cui consentio in hoc posteriore dicto. Quamuis extrauagans *inter cunctas, e* contrarium determinasset, & contrarium sensisset Calderinus, *f* & Cardinalis. *g* Verius tamen puto, quod ait Thom. à Vio, scilicet, peccatum sine irregularitate tolli posse. Quod recentiores quidam alij asserunt, & ante illos etiam Cardinalis *h* affirmauit. Et probatur, quia sacerdos simplex absoluitur ab homicidio iure communi solo attento. *i* non tamen ab irregularitate, quam solus Papa tollit.

d In illo verbo.

e De priuil. f Consil 19. de regularib. g in Clem. 1. de priuileg. qu. 37 h In Clem. dudū de sepult. q 8. i Cap. Deus qui de pœnit. & remiss.

27 In priori verò dicto, scilicet, confessario non esse necessariam scientiam casuum, in quibus irregularitas contrahitur, non illi omnino assentior. Arbitror etiam, saltem illum confessarium, qui clericos frequenter audit, debere id scire, vel saltem de illo scire dubitare, quo doctiores consulat. Quoniam muneris confessarij non solum est peccatorem absoluere: sed etiam illi, a quibus debeat abstinere, consulere, per principium & finem huius ca. *k* & per vers. *sacerdos.* *l* Si ergo clericus casum, per quem est factus irregularis, confiteatur mihi, quomodo consulam, ne amplius celebret, vel ne suis ordinibus alias vtatur, donec ab illa irregularitate liberetur? Quomodo item consulam, vt quod beneficium irregularis quæsiuit, relinquat, si nesciero, quibus casibus quis fit irregularis? Quo item eum monebo, vt peritiores consulat, vel ipse consulam, si de casu illo nescio saltem dubitare. Præterea ipsemet Thomas à Vio habet, necessarium esse confessario scire, num confitens in damnationis statu maneat. Ergo tenetur quoq; scire, an presbyter ipse confessus sit irregularis, præterim si beneficium habet in irregularitate quæsitum. Cum enim habeat voluntatem celebrandi, & retinendi beneficium illud, in statu mortali perseuerat, ar[illegible] cap. *sæpe.* *m* cap. *sicut* [illegible] Quo fit, vt non semel [illegible] solutum aureæ illius summæ non ad[illegible] Thomam irregularitatem incurrere[illegible] Quos tamen post primam editionem horum commentariorum, nos nostro Manuali hac de causa addidimus. *o*

k Cap. 1 de rescr. lib. 6. l Illius e. omnis de pœnit. & remiss.

m De resti[illegible] n De fi[illegible] regul. pecca[illegible] 6 & [illegible] o In cap. 27. a nu. 191 ad num. 247. p In princ. huius cap.

Tertio infero prædictorum sex, cum talia sunt, quibus ignoratis oportet ignorare quoque illa, quæ [illegible] sunt facienda, vel de necessitate præcepti, vel necessitate sacramenti per ea, quæ supradicta sunt, *p* tria quidem prima & sextum omnibus confessariis, etiam summis esse necessaria: quartum vero, videlicet, casuum reseruatorum cognitionem non ei, qui potest ab omnibus reseruatis absoluere: neque quintum ei, qui vniuersalis est totius mundi confessarius, quales rari sunt.

28 Quarto infertur, eum, qui tertium & quartum nescit, & alias est idoneus; antequam audiat pœnitentem, debere illi prædicere, vt doctiores consulat, an in aliquam inciderit excommunicationem, & vt quærat ipsi, & sciat copiam, casuum in ea diœcesi reseruatorum, secundum Thomam à Vio, quod tamen parum placet; primo, quod hoc raro, vel nunquam fit. Secundo quod nō videtur sufficiens confessario, præsertim illi, qui toti vni parochiæ se præbere passus est. Primo, quod [illegible] confessionem ad sua peccata bis confitendum [illegible] semel quidem erudito illi, [illegible] de [illegible] parocho huic ignaro, à quo [illegible] absoluendus. Quomodo enim erudiens [illegible], an pœnitentis [illegible] casus nisi omnia illa peccata, [illegible] excom[illegible] Secundo, quod per hanc diligentiam confessario non [illegible] fidei [illegible] nisi etiam fide fiat omnia illi cru[illegible] confitentes ei non esse excommunicatos, [illegible] le, quod nullatenus arbitror faciendum. Tertio, quod hoc esset dare ansam, quo illius confessari[illegible] palam fierent. Quarto, quod hanc molestiam [illegible] confitendo retraherentur. Quinto salua, quæ viro illi summo debetur reuerentia, nulli est consulenda hæc diligentia.

29 Quinto infertur, eum, qui hac diligentia non habita & sine hac excommunicationū scientia confessiones audit, mortaliter peccare: nisi per accidens excusetur, puta quia pœnitens supplet scientiam. Quia scilicet est vir doctus, & nouit prædicta: aut quia tali est animæ puritate, vt præsumatur ab huiusmodi laqueis liber. Facit quia exponens se periculo peccandi mortaliter, peccat mortaliter, iuxta illud. *Qui amat periculum, peribit in illo.* & latius tradit in ca. 3. *a* At qui sine huiusmodi scientia confessiones audit, periculo se male absoluendi probabili obijcit, vt palam est.

a Eccles. 3 b Infr. dist.

30 Hæc autem scientia non est ita exigenda, vt omnia peccata, & excommunicationes, & circūstantias in promptu habeat confessarius: sed satis fuerit, quod audiendo confessionem sciat dubitare de excommunicatione, de reseruatione, de statu, restitutione: & quod habito consilio, vel recursu ad libros sciat rectè iudicare.

31 Facit, quod Innocentius receptus, *c* ait eminentem scientiam, quæ sine studio in promptu conclusiones omnes soluit, non esse necessariam: immo neque illam, quæ mediocris dicitur, per quā in promptu conclusiones difficiles soluuntur: sed sat esse habere sufficientem, per quam cum studio & librorum resolutione conclusiones ad [illegible] pertinentes officium explicare valeat. Addo, quoad propositum, vel per quam peritiorum, quos mediocri facilitate inuenire potest, consilio adiutus idem efficere queat. Hactenus de priori scientia.

c In c. cum cunctis. de elect.

32 Septimo dico, vltra prędictam scientiam iudiciariam, necessariam esse confessario scientiam medicam, qua scilicet ægrotanti animæ medeatur. Facit §. *cognitis. d* textus in [illegible] iuris optimus in c. *omnis. e* Hæc autem scientia talis saltē esse debet secundum mentem vulgaris sententię, quam Thomas à Vio colligit, vt sciat oleo diuinæ misericordiæ, vel vino diuinæ iustitiæ impœnitentem emollire, desperātem erigere, pusillanimem confortare, vt habet §. *quibus cognitis. f* aut saltem ad meliorem confessarium mittere. Et ita vel per se, vel per alium; medicamenta illi ad [illegible] duritiem emolliendam necessaria opponere.

d Infr. ea. dist. e § inter ea. de pœnit. & remiss. f Infr. eod. ca.

33 Quamquam, quod de alio ait Thomas à Vio, & de remissione ad alium non facile mihi videtur affirmandum. *g* & quod pastor non videatur suo muneri facere satis, si ouem à se pascendam alteri remittat. Nemo enim creditor nolenti alium debitorem delegare potest, & se liberare. *h* Præsertim, vbi hominis industria electa est, vt probant leg. *inter artifices. i* & ca. fin. *k* eum hi [illegible] non superiore extraordinaria prælectione diximus. *l* Quod autem Thomas, & communis videtur ad [illegible] procedere posset in aliquo impœnitente [illegible] non enim videtur necessarium, vt parochus [illegible] facere illa, quæ rarissimè inter homines [illegible] ipsius parochiani contingunt, vt [illegible] leg. *sed & si. l* aptior huic proposito textus in [illegible] *m*

g Arg. cap. quæsiu. & ca. licet § q. h Leg. si § [illegible] ff. de nouat. & deleg. i ff. de solut. k § si de [illegible] deleg. l § quæsi[illegible] si quis caut. m § fi. ff. de contrahenda empt.

§. DILIGENS.

Diligens itaque inquisitor, & subtilis inuestigator sapienter, & quasi astutè, interroget à peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare. Cognito itaque crimine, varietates eius non dubitet inuestigare,

garc,& locum,& tempus,& cætera,quę supra diximus in exponenda eorum qualitate.

SVMMARIVM.

1 *Confessarius interrogato,sed non de minus pertinentibus. numer.2. Non de inconsuetis peccatis.num.3. Non de Venereorum circumstantijs non necessarijs.num. 4. Alioqui contaminator confessionis erit.num.5. Imo confitentem a talibus prohibeat.num. 6. Nec antea interroget, quam pœnitens quæ meminit,offerat.num 8 Interroget,an ipsi subsit.num. 10. Non tamen qui sit. num. 11. Potest, non tamen tenetur præinterrogare. an sit in malo statu. num. 12. & num. 13. Præinterroget & de peccatorum præmeditatione. num. 14. interrogationes qui scripserunt. num.15.*

7 *Confessarius mortaliter peccat.quoties putat confitentem taciturum re quid necessarium,nisi interrogetur,& non interroget.*

9 *Confessionis quasdam interrogationes esse præambulas:quasdam subcutaneas.*

15 *Peccatorum præcogitatio quandoque omittitur.*

1 EX hoc paraphrago nota primo, interrogationes a confessario esse faciendas.Hic ipse textus refertur etiam a Magistro sententiarum,*a* consentit. ca.*omnis*. *b* ibi; *Diligenter inquirens & peccatorum circumstantias & peccati.* Facit,quod contingere potest, vt confessarius intelligat pęnitentem ex obliuione,vel verecundia omittere aliquod peccatum, quo casu, nisi interrogaret, mortaliter peccaret confessarius, secundum Angelum.*c* Contingit etiam aliquando vt confessario ipsius conscientia dictet faciendas esse interrogationes: ergo tenetur.*d* Facit,quod multi vadunt ad confitendum peccata tali præmeditatione præmissa,quæ sine interrogatione confessarij quidem nó sufficiat:cùm illa vera esset sufficiens,quod supra latius in cap.fin.*e* dictum fuit.

a In 4. dist 19 c fin.
b De pœn & remiss.
c Verb. interrogationes.
d Cap.fin de præscr.
e In 10. conditione iusta confessionis.

Contra tamen hoc facit primo, quod si ex obliuione, vel ignorantia tacet peccata pœnitens,nullatenus peccat & ita nó confessis alijs potest absolui per ea, quæ diximus in c.*a consideret*. *f* Secundo facit, quod si ex verecūdia tacet, peius erit, si postea interrogatus mentiatur. Quod inter eos, qui necessario vni confitentur, frequenter factitari quidam auctor est. Tertio, quòd tametsi non mentiatur, tamen iam peccauit deliberans præ verecundia tacere, radix enim peccati in voluntate consistit.*g* Quarto facit, quod pęnitens interrogatus potest multa peccata per interrogationem discere, quod ei noceret. Et ita confessarius esset causa peccandi. ca.fin.de iniurijs.Quinto,ex interrogationibus circa Venerea potest periculum nasci,& pœnitenti & confessario:quod vitandum est.*h*

f §. cautus. supra d præcedenti.
g Cap. nam concupisc. de consec. cap qui viderit 32. quæst.5.
h Eccl. 3.c. & c. inuenis de sponsalibus.

2 Pro concordia horum dicendum primo, confessarium tria debere seruare in interrogando. Primum vt interroget de peccatis, & non de fabulis, vel alijs mundanis. Facit c.*de testibus*.*i* quod habet testis super vno articulo inducto non credi super alio. Facit enim glossa recepta, quæ postrema est.l.*si quis*.*k* quæ habet testem ad vnum articulum præsentatum non debere super alio interrogari. Facit & l. fin. §.*idem Iulianus*.*l* quæ putatur singularis in eo, quod probat iudicem non debere admittere articulos impertinentes. Pari ratione igitur, qui venit ad confitendum peccata, non est super ijs, quæ ad ea non pertinent, interrogandus.

i De testib.
k §. fin. ff. de petit. hær.
l ff de iureiur.

3 Secundum vt non interroget,nisi de peccatis cōsuetis, & quæ communiter sunt nota explicet. Quærere enim de peccatis inconsuetis & enormibus,nisi generatim,& e longinquo,aut veluti aliud agendo, & per quandam circumlocutionem,nocet confitenti, quia sæpe discit mala, quæ nescit. Propterea dicitur a Salomone.*m* *Qui inuestigator est malorum, opprimetur ab eis* & in l. 1.*n* prohibetur fieri quæstio specialis in damnum alterius.

m Prouer. 11.
n ff. de quæst.

4 Tertium est, vt non descendat nimis ad particulares circumstantias peccatorum carnalium : quia vt dicit Philosophus,*o* *Delectabilia quanto magis considerantur,tanto magis sunt apta mouere.* Et ideo talis interrogatio & confessario, & confitenti nocet. Sufficit enim habere vltimam speciem peccati in huiusmodi & circumstantias, quæ cadunt sub specialem prohibitionem, & è longinquo, & cum verbis honestis,vnde nullo modo descendat ad alia specialiter; puta,mulier confitetur,quod fuit cognita extra vas debitum: non quæreretur postea vbi, vel quomodo, & alia huiusmodi,sicut quidam faciunt, quos Angelus contaminatores potius confessionis, quam confessarios appellat,eosdemque ait,sæpissime mortaliter peccare, huiusmodi se interrogationibus oblectantes, ob idq; illas facientes.

o 3. Ethic.

5 Adde illud Thomæ à Vio singulare prædicto casui,cōfessarium prudéter facturum, si non permittat pœnitenti explicare longius illas polluriones : sed dicat ei,vt secum cogitet verisimilem numerum, quoties extra vas naturale fuerit polluta,& vno verbo explicet, Toties in hūc modum peccaui,quod ipsum in peccato mollitiei, & alijs similibus casibus faciendum est.

6 Neque vero quis dicat,pęnitentem putaturum se non satisfecisse ; & ideo mœstum ac desolatum sine cōsolatione vacuum rediturum. Quoniam si confessarius docuerit ipsum, sufficere, quod peccatorū species exprimatur, neque oportere,modos illos peccandi obscęnos aperire, deseret illum ignorantia,vnde nascebatur desolatio, siue tristitia,& consolatio amplectetur dulcissima.

7 Secundo principaliter dicamus toties confessarium mortaliter peccare non interrogando, quoties credit aliquid necessario confitendum taciturum confitentem,nisi interrogetur. Facit c.*Iudicantem cuncta rimari oportet, & ordinem rerum plena inquisitione discutere.* *a* & l. *vbicumque*. *b* Quando vero bona fide credit, nil de necessarijs a pœnitente omissum: siue quod omnes peccatorū locos ordine suo attigerit, siue quod paruo ante tempore confessus fuerit; siue, quod cum sciat vita esse rectissima, parumq; ac raro à Dei via deflectere, non tenetur interrogare, immo nonnunquam id faciendo imprudenter ageret, & venialiter saltem peccaret.

a 30. quæst 5.
b ff de interrog.actio.

8 Tertio principaliter dicamus, confessarium permittere debere pęnitenti, vt sine vlla interrogatione confiteatur, quę meminerit, quęque ad confitendum recognouit, siue ordinatè, siue confuse illa narret. Primo quod confessio quodam modo magis spontanea videtur, quæ sine interrogatione fit. Secundo, quod ex illius relatione docebitur confessarius, quas partes interrogando deberet attingere.

9 Quarto principaliter dicamus, quasdam esse ad confessionem præambulas interrogationes, quasdam vero confessioni subcutaneas & internas. Præambula est interrogatio & necessario facienda, an confessurus confessarij iurisdictioni subsit, quando id ignoratur. Quare ante omnia confessarius ignotum interroget cuias sit, & cuius parochiæ, an diplomata & bullas habet Apostolicas, vel Ordinariorum, quibus electio confessariorum sit ei concessa. Quoniam per illa, quæ *c* prædiximus, absolutio illius, qui iurisdictionem in absoluendum nō habet cum exercitio, ipso iure nulla est. Quia nulla est sententia à nō suo iudice lata.*d*

c In princ. ca
d C. si à non compet. per totum cap.at si clerici. de iudic.

11 Si tamen confessario asserat confessurus se, vndecunque sit, posse ab eo, vel iure communi, vel particulari absolui, rogareque illum,ne velit cuias sit, vel quis cognoscere, satisfactum est confessario, qui casus nobis iam contigit, & ponetur in c.fin.*e*

e Infra cad

12 Præambula est etiā interrogatio,& necessaria, si multis credimus, quorum de numero est & Thomas a Vio, an confessurus aliqua teneatur excommunicatione, à qua confessarius absoluere nequeat. an item in tali sit malo statu, quem deserere nolit, puta, si est vsurarius, qui ab vsuris exercendis non sit abstenturus : concubinarius, qui concubinam non sit abiecturus: tyrānus, qui tyrannidem non sit depositurus: occupator alienorum, sine illorum restituendorum voluntate, multa sine causa obtinens sacerdotia, quibus animarum regendarum cura inest, qui tamen nullum sit illorum relicturus.

Pro hac opinione facit, quod huiusmodi homines frustra quis audiat. Frustra enim expectatur euentus, cuius nullus sequatur effectus.*f* At huiusmodi homines confessarius

f Cap.cum contingat. de offic. deleg.

fessarius nequit absoluere: quia iuxta a eo. ... quod nihil est cum scandalo faciendum, a sed scandalum est confiteri, si posteaquam totam suam vitam confessario aperuerit, audeat ab eo; *Non possum te absoluere.*

a nihil de pra. ... nouimus.

Contra tamen hanc côclusionem facit c. *quod quidam.* b quod habet confessionem illius, qui a peccato recedere nolit, non esse respuendam, sed audiendam. Facit & §. sequens qui totus videtur esse in docendo confessario & exhortando, quo peccatorem ... in contritionem ducat peccatorum. Facit, quod supra in §. *caueat,* diximus sacerdotem egere scientia curatiua, hoc medicatiua. Facit, quod frequenter fit, vt monitionibus & exhortationibus sacerdotis quæ post confessionem fiunt, pœnitent conterantur: quod subindicat §. sequens. Adde quod experientia docet, eum, qui confessus est peccata ... to sollicitiorem esse, quo absoluatur, ne pereat ... ille grandis in præmeditandis & conterendis peccatis sollicitus, quam ante confessionem. Facit, quod contritionem integre omnia peccata sua sine pœnitudine & sine voluntate suscipiendi absolutionem, satisfacit præcepto de confitendo, quod probabile putat Adrianus, c ergo audienda est confessio huiusmodi. Hoc tamen fundamentum postremum fragile arbitror & falsum, vt infra addico.

b De pœnit.

c In 4. de conf. ... dubio 4 ... ad ea sin num. 153.

15 Per alia vero supradicta fundamenta non auderem dicere, hanc interrogationem esse necessario à confessario faciendam: quamuis eam fieri posse licite non denegem, negarem tamē respuere debere confessarium illum qui vellet confiteri, non obstante comminatione de non absoluendo illum, si saltem esset ipsius parochus, & tempus Quadragesimæ.

14 Præambula est etiam & necessaria interrogatio, qua quærendum est, an iusta diligentia præmeditatus fuerit pœnitens peccata sua. Nam ... humanitus, vt qui longo iam tempore non est confessus, & assuetus est frequenter peccare, si dulcis nisi præmeditatus ad confessionem veniat, satis integre sua peccata confiteatur, etiam si confessarij iuuetur interrogationibus. Et ita, si coperit pœnitentem confessarius sua peccata minime præcogitasse, debet eū dimittere quo ante præcogitet, quam confiteatur, modo necessitas aliud non suadeat, vt quia mors aut naturalis, aut violenta imminet, aut sine scandalo nequit differri communio. Tunc enim sufficeret pœnitentia omissæ præditæ ... cum ea, quæ ... fuerit possibilis peccatorum recordatione, argumento c. 1. *e* & tradit Adrianus. *f*

e Infr. dist. ... f De confess. dub. 6 post 5. quæst.

15 Quid tamen agendum, si non habet compertum confessarius: sed solum suspicatur, pœnitentem non adhibuisse iustam in rememorando peccata diligentiam. Quid item, si pœnitens confiteatur se non satis conscientiam examinasse, quod fere omnes confitentur, distinguendum est, vt supra g est dictum.

g In 10. cond. confess. in vltimo cap.

Quinto principaliter dico, alias esse interrogationes, quæ ipsi confessioni subcutaneæ sunt & intraneæ, quas vnusquisque pœnitens sibi antequam confiteatur facere debet; saltem quando multo iam tetro lapso tēpore non est confessus. Quæ conceptæ fuerunt primum ab Hostiensi. h Deinde multo diligentius ac ordinatius ab Angelo. i Post eos Thomas à Vio perspicacius tractauit eas, quæ ad decem præcepta pertinent: non tamen eas, quæ ad ... & quæ ad personarum statum attinent. Quæ, quoniam ... passim videri possunt, hic eas non attingo, neq; alios, qui hoc ipsum fecerunt, nomino. *Postquam tamen hæc edidimus, scripsimus illud longius & explicatius alijs in Enchiridio Confess. & Pœnit. k

h Tit. de pen. & remiss. §. quæ a interroganes

i In verbo interrogat.

k à c 12. vsq. in 26.

§. QVIBVS COGNITIS.

QVibus cognitis, adsit beneuolus, paratus erigere, & secum onus portare. Habeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius crimine, discretionem in varietate. adiuuet confitentem orando, eleemosynas & cætera bona pro eo faciundo semper eum iuuet leniendo, consolando, spem promittendo, & cum fuerit opus, etiā increpando. Doleat loquendo, instruat operando, sit particeps laboris, qui particeps vult fieri gaudij. Doceat perseuerantiam, caueat, ne corruat, ne iuste perdat potestatem iudiciariam. Licet enim pœnitentia possit ei acquirere gratiā, non tamen mox restituit in dignitatem primam. Et licet Petrus post lapsum restitutus fuerit, & sæpe lapsis sacerdotibus reddita dignitas sit potestas: non tamen necesse est, vt hoc omnibus concedatur, quasi ex auctoritate. Inuenitur enim auctoritas quæ concedit, & quasi imperat. Inuenitur alia, quæ minime cōcedit, sed vetat, quæ Scripturæ non repugnant, sed concordant, si locus & tempus & modus pœnitentiæ pacem adhibeant. Cum enim tot sunt, qui labuntur, vt pristinam dignitatem ex auctoritate defendant, & quasi vsum peccandi sibi faciant, rescindenda est spes ista. Si vero locus est, vbi ista non concurrant, restitui possent, qui peccant. Itaque pontifex iustus, & perfectus, atque discretus non cogitur suos sacerdotes semper abijcere, nec mox restituere, nisi statutum fuerit a Romano Pontifice.

a Aiebs docent. ... Alias andere.

S V M M A R I V M.

1 *Confessarij octo conditiones, earum aliquot necessaria. nu. 2.*
3 *Confessarius onus pœnitentis de consilio tantum portat.*
4 *Pœnitens rite an ad pristinam dignitatem restituatur, disputatur. nu. 5. & 6 Constituitur cum ... filiorum Dei numero honestiori: non autem ad innocentiam. num. 7 Neque in ecclesiasticam dignitatem si nullatenus vel negligenter eum pœnitet, vel irregularitatem contraxerit, nisi dispensatio accedat alioqui sit. nu. 8. Et nisi dispensatione scandalum obuiet. num. 11.*
10 *Irregularitas omnis iure positiuo.*

HIc Paragraphus duas partes habet: prior enim vsq; ad versic. *Etsi,* docet confessarium, qualem se in pœnitentem confessum ... habeat. posterior vero, nempe ab illo versic. *Etsi,* vsque ad finem vsque docet, non semper restituendum esse, qui peccauit.

1 Ex priore parte videtur colligi, ... esse cōfessarium habere debere octo conditiones, quę in illis duobus versiculis a D. Thoma relatis a continentur.

Confessor dulcis, affabilis, atque suauis,
Prudens, discretus, mitis, pius atq; benignus.

a In fin. dist. 17.

2 Quæ omnes, quamuis explicitè in hoc §. non ponantur, satis tamen implicite continentur. Earum illæ solę videntur necessariæ, quas in principio huius cap. & alijs §. discussimus, scilicet, sana inquisitiua, qua iudicatiua prudentia & bonitas ... secreti, de qua in capite. b diceremus, aliæ autem tantum ad maiorem confessarij perfectionem pertinent.

b Infr. eadem dist.

3 Ex quo ... id quod in hoc §. continetur, scilicet, quod confessarius iuuet pœnitentem eo, quo portet onus, hoc est quod onerris partem sumat non esse necessarium: nisi forte alioqui videret fratrem periturum, ... quod & omnia cōsilia, quoad animi præparationem necessaria dicuntur. c

c Cap. para ... 23 q. 1.

Ex posteriore parte colligitur, pœnitentem ad pristinā dignitatem nō semper restitui. Pro quo facit primo illud Hieronymi d *Quicunq; dignitatem diuinam gradus nō custodiunt, contenti fiant animam saluare, reuerti enim in pristinum gradum difficile est.* Facit & illud Innocentij apud Nicænam ... *canones pœnitentes etiam ab infimo clero q. excludunt.* Et illud f *Leuitæ, qui recesserunt a me, nunquam appropinquabūt mihi, vt sacerdotio fungantur.* Facit & c. ... g *Hi, qui sancto altario Dei deseruientes, si ... in flenda carnis fragilitate corruerint, & Domino respiciente digne pœnituerint, officiorū suorum sortiantur ... non possunt ad altiora officia vlterius promoueri*

d 10. distinct. e In c. canones ... f Ezech. 44 g Ead. 50 dist.

5 Qualis [illegible] aliquando ad pristinam dignitatem redeat, [illegible] illud. a *Gaudium erit super vno peccatore pœnitentiam agente magis, quam super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia*. Facit & quod de crimente o[illegible] ibidem dicitur, ij pastoris humeris ad ouile reportanda, etiam nonaginta nouem, quæ perditæ non fuerant, in deserto relictis. Facit & quod Gregorius ait, b ibi, *Post dignam satisfactionem credimus hominem posse redire ad suum honorem*. Facit & cap. contumaces. eadem distin. in illis verbis, *Contumaces clerici, prout dignitatis ordo permiserit, ab Episcopis [illegible]antur, ita vt, cum eos pœnitentia correxerit, gradum suum dignitatemque recipiant*.

a Luc. 15.
b In cap. quia sanctitas 50. distin.

6 Quo hæc omnia concilientur, & [illegible], quando & ad quam pristinam dignitatem lapsis redeat, dico primum, peccatorem per veram pœnitentiam semper redire ad illam pristinam dignitatem, qua inter Dei filios per gratiam computabatur. Quod significat parabola illa, c quæ habet, filio prodigo pœnitenti patris iussu stolá primam fuisse restitutam. Imo semper redit ad maiore, quia semper ad maiorem gratiam resurgit. quod copiose tradunt Ticinenses eruditi, d & prælibus; nõ tamen hebetius Parisienses. e Quanquam nonnunquam ad æqualem tãtùm resurgere opinio habeat Thomæ. quæ omnia latius discussimus in cap. finem. f

c Luc. 15.
d In 4. distin. 22
e Ibidem.
f Supr. dist. 3

7 Secundo vero dico non restitui ad secundariam dignitatem, scilicet, innocentiam, de qua in eadem parabola gloriabatur filius senior dicens: *Ecce tot annis seruio tibi, & mandatum tuum nunquam præterij*, pro innocentiæ siquidem stola byssina, vestietur pœnitentię stola pellicea, sed pura.

8 Tertio verò dicamus, eos, quos errorum non pœnitet, in pristinam ecclesiasticã dignitatem non restituendos. g neque item illos, qui negligenter pœnitentiam agunt. h Neque item, quos perfectè pœnitet, si peccata eorum irregularitatem habebant annexam. i

9 Neque, si scandalum inde oriatur iuxta c. *de his*. k quod habet omne crimen graue notorium, etiam post pœnitentiam, impedire celebrationem, alioqui autem redire possunt, & redeunt etiam sine dispensatione.

10 Nam cum dispensatione saltem Papæ omnes redire posse non est dubium, cum irregularitas iure sit inducta humano secundum Innocentium receptum, l quod latè tractauimus in §. 1. m Quanquam propter scandalum, cuius tollendi potestas apud Papam non est. n nonnũquam lapsi aliquot & impœnitentes redeunt quidem ad pristinam dignitatē securi, quoad forum externum, Papa in hoc leges suas remittente, non tamē iudicio meo sine aliqua offensa maiestatis diuinę, quoad forum interius, nisi causa iusta in suadente fieret.

g Ca. domino 50. dist.
h Cap. si quis diaconus. eadem dist.
i Cap. si quis viduam ead. dist. & c. fin. de temp. ord.
k 10. distin. & prædict. c. fin.
l In c. ad audientiam. de homic.
m De consecr. dist. 1.
n Capit. cum contamur de præb. & si quã do. cum ibid annotatis, de rescriptis.

CAP. PENVLT.

GREGORIVS II. PARTE.

SAcerdos ante omnia caueat ne de his, qui ei confitentur peccata sua, alicui recitet, quod ea confessus est, non propinquis, non extraneis, neque (quod absit) pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat.

SVMMARIVM.

1 *Confessarius peccata celato. ratio huius prima. num. 2. ratio secunda. num. 31. tertia. num. 32.*

3 *Peccat contra legem naturæ, qui vitium secretum in dedecus alterius palam facit: siue illud naturale sit, siue voluntarium, siue verum siue falsum. num. 4. Ergo qui schedulam alienam peccata continentem vulgat. num. 8. Immo & nonnunquam, qui eam legit. num. 9. & qui alienam epistolam clausam aperit num. 1[illegible].*

5 *Libellum famosum componere, aut repertum palam facere, graue peccatum, & grauius famam læsam non restituere. num. [illegible] Non tamē violat secretum, qui t[illegible] libellum repertum publicat num. [illegible].*

11 *Litteras alienas aperiens peccatum [illegible] admittit, & violat legatos mutuos. num. 12. Et capitaliter peccat si vt noceat grauiter id facit, num. 12. vel si noceat num. 14. non tamen si de consensu mittentis id faciat num. 16. Sal[illegible] tacito. num. 17. Nec si publica id auctoritate fiat. num. 18. Exempla alia. num. 19. Venialiter peccat curiosus. num. 20. Capitaliter autem qui malo animo aperit. num. 21.*

15 *Adultera olim adulterum confiteri cogebatur.*

22 *Epistolam cuius tenorem nescias, deferri, nonnunquam stulti eam verò, si acceptas, aperire perfidi.*

23 *Crimen qui nouit committendum, quid faciat.*

24 *Anima peccatoris [illegible] fama, seruanda est, si fieri potest corpus item & res proximi sine alterius famæ læsione saluanda.*

25 *Lex minor, etiam naturæ, maiori cedit: & ideo lex de vita proximi seruanda [illegible] de fama ipsius non lędenda. idem. num. 3[illegible].*

26 *Genesius a Sepulueda laudatus omittitur.*

27 *Matrimonium contrahendum testimonio vnius impeditur.*

27 *Opinio Maioris laudati omittitur.*

29 *Leges aliquot naturæ diuinitus Hebræis emollitæ.*

33 *Statuto aliquo etiam ea, sine quibus id commode seruari nequit statuta videntur.*

34 *Confessionis secretum maius, quam aliud, quia lege duplici seruandum.*

35 *Sigillum confessionis quid & quare sic dictum. num. 36.*

36 *Sigillum secreti naturæ sigillo secreti confessionis superius: hoc illo maius. num. 37.*

38 *Sigilla hæc violãs capitaliter peccat sed magis, qui maius, quæ circumstantia necessario pate facienda. 39. Quod tamen cuiquam dicitur: hoc tibi in confessione dico, non est sigilli cõfessionis. num. 39. at qui hoc dicit non peccat. num. 40.*

1 NOta primo, sacerdotem teneri ad celandum peccata ei confessione sacramentali detecta, a mihi textus in cap. *omnis. vtriusque.* [illegible] *Caueat autem omnino, ne verbo, aut signo, aut alio quouis modo aliquatenus prodat peccatorem.*

a De pœn. & remiss.

Prima decidendi ratio.

2 Prima ratio decidendi huius cap. est, quòd naturæ iura præcipiunt, vt qui scit secretum, quod ei committitur, iuxta illud Prouer. 11. *Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana, qui autem fidelis est, seruat amici commissum*. b

3 Nam & iure naturæ debemus proximo, quæ nobis ab eo fieri volumus, c at quis non magnopere desiderat secretum, quod alij committit, non publicari: ergo & debet ipse, quod sibi commissum est, seruare.

b Ca. qui ambulat 5. q. 1.
c c. 1. distinct. 1. in principio & Matth. 7.

4 Ex qua ratione decidendi sequitur primo, contra legē naturalem peccare illum, qui secretum alterius in ipsius dedecus reuelat: siue illud vitium sit naturæ, siue a voluntate pendens, siue verum, siue falsum.

5 Infertur & secundo, secundum aliquos, eum, qui libellum famosum reperit, & quę in illo continentur, publicat, contra legem eandem naturæ peccare. Pro quo facit, cap. 1. d ibi, *Qui primus eam inuenerit, rumpat*. & cap. fin. vbi refertur ad verbum lex illa rigida, quæ prima est, e & habet, eum, qui libellum contra famam proximi scriptum, simul ac reperit, non abscondit, aut non rumpit, imo dolo palam facit, perinde ac illum, qui eum composuit, capitali pœna plectendum esse.

d 5. quæst. 1
e C. de libell. famos.

6 Quod multi parum animaduertentes grauiter in hac re diuinam simul, & humanam offendunt maiestatem, & suas ipsorum animas gratis æris alieni mole (nempe restituendi famã, quam denigrarunt) misere onerant, & quod plorandum est, vix vnquam eas exonerant. Hoc tamē corollarium non videtur esse [illegible] ex hac decidendi ratione inferri: quia qui talem libellum effecit, & in publicum locum eiecit non eo animo, vt res maneat secreta, fecit, sed potius, vt palam fieret. & ideo dicendum videtur, eum, qui talem non abscõdit libellum, peccare quidem aliud peccatum, nempe detractionis, f reuelationis autem secreti crimen non admittere: modo is libellus eo animo eiectus fuisset, vt in eo contenta palam fierent.

f Cap. summa iniquitas 6. quæst. 1.

8 Infertur & tertio, eum, qui [illegible] alterius peccata caussam memoriæ iuuandæ scripta [illegible], illa vulgando peccare: quoniam illa eo animo scripta erant, vt clam tenerentur. Quo fit, vt iuste respondit [illegible] olim, eum, qui libellum peccata omnia [illegible] continente ipso subito morte [illegible], in [illegible] repererit asseueraullimum grauius [illegible] nomine: quod dixisset [illegible] talem [illegible] libellum, sed quod in eo contenta omnia, vel partem illorum [illegible] quibusdam palam fecisset.

9 Infertur & quarto, eum in hanc legem peccare, qui legit schedam [illegible] alterius peccata continentem, [illegible] id [illegible] aret, [illegible] *[illegible] peccatum meum, quod facio olim, [illegible]* [illegible] certe nolle debuit, id est [illegible] palam [illegible] voluit.

10 Quinto infertur, eos, qui alienas litteras, quæ clausa sunt, aperiunt, contra hoc præceptum peccare. vnde glossa, a probata per Panormitanum, a definit, falsarium esse qui litteras alienas aperit. Facit, quod regulariter omnis iniustitia est peccatum lethale, secundum S. Thomam receptum. *b*

11 At qui aperit litteras alienas, peccatū iniustitiæ committit, tollit enim ius alterius, scilicet aperiendi litteram mittenti, quam ei, cui mittuntur. Tollit enim custodiam, quæ vtrique illorum conuenit.

12 Facit etiam, quod iuris gentium est, ne legati violentur. cap. *c* at litteræ quidam legati muti ac inanimes sunt. Adde, quod publicæ fieri expedit, litterarum sigilla inuiolata esse.

13 Et quidem hoc certissimum est, si eo aperias animo, vt nocumentum notabile ex eo proximo inferas. *d*

14 Certum quoque, si aperias sine tali quidem animo, si tamen nocumentum [illegible] quæ paria, quoad hoc illa videntur esse, argumento cap. *si quis aperuit cisternam.* & cap. [illegible] alienus. *e*

Contra tamen hanc conclusionem & corollaria eius facit primo, quod frequenter aliqui aliorum litteras aperiunt, neque talia peccata confitentur, immo stultus habetur, qui litteras, quarum tenores, nescit ad alium defert, deferens forte litteras Vriæ. *f* Secundo facit, quod tenemur aliorum mortem & pericula, si possimus vitare, iuxta illud. *g Erue eos, qui ducuntur ad mortem.* & cap. *non inferenda. h* Facit cap. *quanta. i* at nonnunquam aliquis secreto alteri dicit: vrbem eam sumus hac, quæ sequitur, nocte incendio subiecturi illum, vel illum sumus occisuri tale vel tale malū facturi ad nostrum, quæ mala impedire nequit, nisi reuelet secretum: ergo id licet, imo necesse est facere. Tertio facit, quod iudici me interroganti, & præsertim adiuranti super crimine, cuius ipse solus sum conscius, teneor reuelare, argumento cap. 2. *k* & tenent in specie Panormitanus. *l* Quarto facit, quod qui solus scit eum, qui cum Berta contrahere proponit, prius cum ipsius consanguinea occulte rem habuisse, ac proinde affinem esse illi, cum qua vult contrahere, tenetur illud impedimentum reuelare. & per consequutionem illud etiam occultum. *m*

15 Quinto facit cap. *in libro. n* vbi refertur lex illa rigida. *o* quæ habet eam vxorem, cuius maritus zelotypus est, ipso volente teneri, palam facere adulterium, quod admisit, quamlibet secretum fuerit. vel certe bibere aquas illas imprecationibus multis subiectas, quibus si verum est, moriatur. Sexto apud Danielem, *p* legitur ipsum reuelasse crimen illud horrendum, secretum tamen, quo senes illi pestilentes, candidam [illegible] castissimam Susannam, falso adulterij accusarunt. Postremo, si quis sciat crimen cuius accusatur Ioannes, contraque eum probatur, a Petro fuisse admissum, tenetur reuelare iudici, Petrū illum fuisse auctorem, quo Ioannes innocens [illegible], a gumento illius facti Danielis. & cap. *non inferenda. q* Adde quod noster pater Augustinus in ea regula, quam [illegible] ipsius Canonici [illegible], [illegible] ab eo, non [illegible] [illegible] [illegible], quibus [illegible] [illegible] contra legem licere [illegible] secretum [illegible].

16 Ad soluendum horum [illegible] in primis [illegible], qui [illegible] [illegible] ex confessione [illegible] vel [illegible] cui mittuntur id facit.

17 Quo fit vt ille [illegible] peccet [illegible] ad illum amicum, vel [illegible] bona fide [illegible] credens, neque vllum esse [illegible] ipsi ad quē mittuntur, [illegible] eas aperiri, [illegible] bona [illegible] fide credens ratam habiturum [illegible] apertionem ab illo, cui mittebantur.

18 Idipsum videtur dicendum, scilicet, quod [illegible] peccet, qui auctoritate publica id [illegible], quod bellorum tempore in [illegible] contingit [illegible] cam enim vtilitatem, auctoritate publica [illegible] etiam prædij & aliis bonis quis priuari potest, [illegible] *Lucius. a l. item si verberatum. b* tradunt [illegible] nes recepti. *c*

19 Hac eadem ratione sit vt non peccet etiam monachus vel Canonicus regularibus præfectus, vel [illegible] aperit eas litteras, quas qui ad alios mittuntur, vel [illegible] quoniam lege publica id ei licet. *d* Neque maritus [illegible] litteras vxoris [illegible], vel contra [illegible]. [illegible] neque pater quando in filiorum [illegible] potestati subiectorum epistolis id facit: quoniam marito & patri, hæc & alia maiora iura sunt super vxorem & filios. *e*

20 Occurrit secundo dicendum, peccare venialiter eum, qui ob solam curiositatem, sine vllo lædendi animo in hoc solum aperit, vel quo rideat phrasim barbaram, vel dictione delectetur eleganti, vel quippiam noui [illegible] discat, nullatenus aperturus, si [illegible] deteri inde [illegible] aliquod notabile [illegible].

21 Tertio vero dico, capitaliter peccare illum, qui eo animo aperuit, quo alicui [illegible] noceat: vel [illegible] apertis illis grauiter noceat, vt etiam supra dictum est. *f*

22 Non obstant pro contraria parte citata. Non primum, scilicet, illud cap. *cum olim. g* quia fatetur stultum quidem esse, litteras quarum tenore nescias, deferendas accipere, nisi scribenti fidas: accepta, tamen aperire, malæ fidei & falsarij est hominis, vt ibidem docetur.

23 Ad secundum respondeo, negando me in eo casu absolute posse, vel teneri ad reuelandum illa crimina committenda, primo enim debeo dare operam, quo [illegible] illa dissuadeam. Quod si facero adeo, vt tunc iam nō oporteat, neque debeo, [illegible] possim sine secreti violatione reuelare: quod si dissuadere nequiuero, at occurrere.

24 Illa enim lex munda [illegible] esse omnibus debet, vt quoties anima cuiuspiam seruari potest, illæsa ipsius fama: & quoties corpus & res familiaris proximi seruari possunt, alterius fama salua, id omnino fiat, argumento eorum, quæ Saluator docuit, *h* dum modum corrigendi proximum se dignum docet. Argumento item eorum quæ nostri super eo tradunt, *i* & eorum quæ tradit Thomas, *k* & ante noster pater Augustinus, *l* in eo verbis. *Magis quippe nocentes estis, si fratres vestros, quos indicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis* quasi diceret vir pius. *Statim alterius crimine aliis obiectare potis damnum nullum inde reuelentur.* & paulo superius ibi, *Statim admonere.* & paulo inferius ibi: *Ne forte secretius correctus possit non innotescere cæteris.* Et e duobus pœnæ malis minus eligendum est. Si vero nullatenus occurrere valeo, nisi peccaturum reuelauero, tunc demū [illegible] possum, & teneor, per ea omnia, quæ [illegible]. At nego illo casu, legem illam de [illegible] habere locum, quoniam concurrit cum [illegible] natu- ræ: *Eripe illos qui ducuntur ad mortem,* quæ [illegible] fortior est lege illa de seruando secreto.

25 Et per ea, quæ late [illegible], *n* constat concurrentibus duabus naturæ legibus contrariis in aliquo casu [illegible] fortior est. Fortior est [illegible] legem [illegible] propriam aspirituali, vel temporali morte, quam [illegible] seruando famam, [illegible] bona famæ bonis [illegible] præstantior [illegible] excellunt [illegible] *in terrarum.* [illegible]

a Cap. cum o lim. 2. de offi. deleg.
b 2 2 q. 59 art. 4.
c Insigentium 1. dist.
d Arg. c. cum minister. 23. quæst. 5.
e Ca. si egressus de iniur.
f Cap. cum o lim. 2. de offi. deleg.
g Prouer. 24
h 23 quæst. 3.
i De cons. [illegible] 83 dist.
k De maior. & obed. de iureiur.
l In ca. dilecti de ex[illegible] prala. sub fin. & c. [illegible] col. pen.
m Arg. c. su per eo. de con san. & c. præterea. 2. de sponsal.
n 2 quæst. 5
o Cap. 5 Nu
p Dan. 13.
q 23. quæst. 3

a ff. de [illegible]
c [illegible] de [illegible] cons.
d Ca [illegible] 2 q [illegible]
e Ca. duo sunt [illegible] 4. Li. & 2 C. de patria potestat.
f Arg. c. ne [illegible] malo. 14 q [illegible]
g 2. de offic. deleg.
h Matth. 18
i In c. si peccauerit. 2 q 1 & c. nouit de iudic.
k 2 2. q. 33
l In Regula nostra c. 5.
m Capit. [illegible] mala. 13. dist.
n In c. [illegible] de consecr. [illegible]
[illegible] ad [illegible] de [illegible]

[illegible] Aretinus [illegible] ad [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Panor- [illegible] [illegible] col [illegible] poss[illegible] [illegible] [illegible] fuit con[illegible] [illegible], quemadmodum [illegible] [illegible] [illegible] quę Antonius annot[illegible]. Scio tamen in hac re [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] piu'e [illegible] [illegible] [illegible] qu[illegible] dial[illegible] de [illegible] dicendi [illegible] [illegible] [illegible], Gen[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] rum erud[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Philosophia rationali [illegible], [illegible] Compl[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nunc verò [illegible] [illegible], & [illegible] lus, quod [illegible] literis cum Italia orna[illegible] & vtrumque lingua [illegible] illustrauit [illegible]. A quo tamen non [illegible], cum [illegible] per omnia [illegible] cupiam, sed [illegible], ni fallor, pondere victus, decedam in ea [illegible] in cap. 2. de confess. quem [illegible] de probat. prælectione horę prímariæ hoc anno interpretor, [illegible] habi[illegible]rus, & post illam habitam dicessi breuiter in Manu[illegible] confess. b

2 Ad quartum concedo, me debere illam affirmatem, & per consequens crimen, vnde illa manauit, occultum reuelare, si ipse a me monitus a contrahendo illo matrimonio noluerit desistere, etiam si illam probare nequiuerim: quamuis id Ma[illegible], cnegat quoniam ad impediendum matrimonium nondum contractum vnius viri de impedimento testimonium sufficit, vt est casus singularis secundum Aretinum ibi in capit. *preterea*. d & eum commendat Romanus e Nam & sola fama id efficit, vt est casus in ca. *super eo*. f putatus singularis Ludouico Romano, g & Decio. h

28 Maior autem vir alioqui eruditus & acer [illegible] quia hoc iuris secretum ignorauit, ideo in materia secreti errasse videtur [illegible] non erraturus certè, si aduertisset vnius filius dictum ad probationem plenam in hoc casu sufficere.

29 Ad quintum respondeo, olim Hebręis finisse illam legem durissimam, quibus Domini benignitate ob eorum duritiam & alios respectus aliæ quoque leges concessæ fuerunt: quibus lex naturę per quandam dispensationem temperata fuit: qualis erat lex libellum repudij permittens, qualis item lex de multis vxoribus vno tempore habendis. Hodie vero illa lex, quippe, quæ iudicialis erat, cessauit, i & ita non obstat.

30 Ad [illegible] respondeo, quemadmodum & ad primum, [illegible], legem de secreto seruando non ligare, quando cum alia lege se fortiore concurrit: qualis est de innocente tuendo.

Et eodem modo respondetur ad postremum, similiter & ad ipsius additionem, quæ in regula nostri patris Augustini fundatur: quoniam lex de anima proximi seruanda arctius ligat, quàm de illius fama tuenda: & ideo, quando iam proximi fama seruari nequit, cū ipsius anima custodienda est, quo potius fama pereat, quam anima Christi [illegible] redempta, argum. cap. *sanctimus*. k Quia de duobus malis, vt supra tangebatur, minus est eligendum. l

Altera ratio decidendi text.

Hactenus de ratione prima decidēdi, & de conclusione, quæ ex illa inferebatur, cum ipsius confirmatione & confutatione [illegible] dictum. Altera ratio decidendi est, quod confessarius vice Dei [illegible]: & ideo, quod Deus ipse facere [illegible] ipse quoque facere debet, iuxta illud. *Qua ratio monet* [illegible], *eadem & delegatum mouere debet*. m at Deus peccata [illegible] occultat: [illegible] quæ condonat, tegere dicitur, [illegible] Beati, quorū remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta [illegible] *peccata*: igitur & confessarius illa celare tenetur. Hæc tamen [illegible] fragilis videtur, primò, quod multi alij præter confessarium tenentur celare peccata, vt postea dicetur, qui tamen locum Dei non tenēt. Secundo, quod multorum confessio est celanda, quibus neq; condonata sunt peccata, [illegible] absolutio à confessario præstita, vt paulo post dicetur.

Tertia decidendi ratio.

33 Tertia ratio est, quod, [illegible] [illegible] censetur [illegible], hoc [illegible] [illegible]. a Imo & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] l. penul. b & in l. *quæ unque*. c Per quod ita tenet Aretinus, d quem in [illegible] loco probat Decius. At [illegible] maxime probantur confessionem & [illegible] faciendi necessitatem [illegible] ab ipso Saluatore Christo: ergo talem [illegible], & per quandam consequutionem videtur [illegible] eam [illegible], quibus confessio, vel fieri non posset, vel [illegible] non commode, & confessio a nemine fieret, a nemine [illegible], [illegible] esset omnibus exosa, nisi omnino [illegible] seruaretur, vt experientia docet: quinimmo & [illegible] quoddam importabile esset contra illud: *Iugum meum suaue & onus meum leue*. f Et ideo lex de celanda illa, per ipsummet Saluatorem lata videtur, quod [illegible] Thomas. g

34 Ex qua ratione decidendi sequitur primo, maius esse confessionis sacramentalis secretum, quàm aliud quodlibet: quoniam ad illam celandam tenemur tam lege naturæ, quàm lege diuina positiua, vel alia verò secreta lege naturæ tantum.

35 Infertur secundo, verum esse, quod quidam ait, sigillum secreti naturæ superius esse ad sigillum secreti confessionis sacramentalis. Sigillum [illegible] in hac materia nil aliud est, quam *debitum, vel obligatio celandi aliquid*, secundum S. Thomam. h Appellatur autem sigillum per metaphoram. Quemadmodum enim sigillum rem celatam tenet, quo nō aperiatur, nec palam fiat, quod sigillo [illegible] ditur, ita debitum, vel obligatio tenendi aliquid secretum efficit, ne res aperiatur.

36 Et ita sigillum secreti naturæ nil aliud est, quam debitum, vel obligatio celandi aliquid iure naturę inducta. & sigillum confessionis nil aliud est, quàm debitum, vel obligatio celandi confessionem. Et ita omne sigillum confessionis est sigillum secreti naturæ: non tamen contra omne sigillum secreti naturæ est [illegible] sigillum, quod consequitur sigillum secreti superius esse [illegible] confessionis.

37 Infertur & tertio sigillum secreti confessionis non pati exceptiones, quas sigillum secreti nudum. Non enim pro necessitate spiritali eius, qui confessus est, vel pro scandalo euitando licet detegere, vt est casus in hoc cap. *sacerdos*, ibi: *Neque pro aliquo* [illegible] licet, quod dum occurrit secreti naturę [illegible] illam, etiam si [illegible] iuramento de non retinendo, seu reuelando [illegible], per multa, quæ supra diximus.

38 Quarto infertur, quod quamquam frangens quodcunque horum [illegible] mortaliter peccet: grauius tamen, qui sigillum confessionis rumpit, quam, qui sigillum secreti: sicut grauius peccat, qui iurauit celare, quàm, qui solum promisit. k

39 Quinto infertur, circumstantiam necessario confitendam esse illam, quæ violatio secreti [illegible] nem secreti confessionis transit. Omnis etenim illa circumstantia, quæ speciali prohibetur præcepto, est huiusmodi, vt [illegible] dictum fuit in cap. *considerés*. l at hæc circumstantia speciali prohibetur præcepto: nempe lege diuina positiua de celanda confessione tacite lata.

Infertur & sexto, eum, qui aliquid dicitur cum protestatione, Hoc [illegible] in confessione, vel quasi in confessione, non teneri confessionis sigillo, licet teneatur naturæ secreto, secundum Innocentium, m quem Panormitanus cum communi ibi sequitur. n Et quamuis Paludanus, o & Adrianus, p de confessione videantur contradicere: tamen per ea, quæ paulo post dicuntur, apparet eos in hac ea [illegible] opinione, [illegible] aliquid cum illa protestatione [illegible] secreti sigillo: non autem confessionis. & [illegible] superior præcipiat, ad [illegible] dum tecta. Et merito [illegible]: nam aliud est dicere: *Hoc tibi dico in confessione*, & aliud longe confiteri peccata suam culpam agnoscendo.

40 Infertur & septimo, secundum Paludanum, q eum [illegible] sacramento [illegible], qui [illegible], vel [illegible]

a Arg. c. praeterea de offic. deleg. & l. a. ff de iurisd. omn. iud.
b ff de v[illegible] [illegible] 3. fiue qui ad vende[illegible]
ff de[illegible] act.
c [illegible]
d In c. de testibus col. 9. de testib.
e Distin. 1.
f Matth. 11.
g In 4. dist. 21 q. 3 art. 1. quæstiunc. 1.
h In 4. dist. 21 q. 1 quæstiuncula 3.
i Leg. 1. § fin. & l. cum ab initio. & l. si quis ex signo [illegible] ff quem ad. test. aper.
k Cap. 1. 22. q. 1 & gl. in c. iuram. cod. caus. & q.
l In prin. supr dist. praeced.
m In c. omnis vtrque fin.
n De pœnit.
o In illa dist. 21 q. 1.
p In illo dubio [illegible] col. a post quintam q.
q In illa dist. 21. q. 1.

a [illegible] repet. ca. [illegible] de cohab. cler.
b Cap 18 num. 61 & cap. 25 num. 48.
c In 4 dist. 21.
d Secundo responso de testib.
e Sing. 616. Dictu vnius.
f De consang. [illegible]
g Illo suo sing.
h Ca. 1. de app[illegible] coll. col. 4.
i 6. dist. §. fin.
k 12. quæst. 1.
l C. 1. duo mala 13. dist.
m Cap. super literis, de rescript.
n Psal. 31.

[illegible] confessi[illegible] illud, qu[illegible] non [illegible] o, nihil sit æ [illegible] celandum, [illegible] scitur. Sed videtur haud nimis scrupul[illegible] dictum, primo quia non est mens hominum dicere, vel tacere per [illegible] confessionem vel confessionis sigillum, seu etiam obligationem celandi æqualem [illegible], quæ per veram [illegible] tionem contrahitur, sed solum est mens obl[illegible] sub graui peccato ad celandum, sicut & [illegible] gi[illegible] per [illegible] tionem esset obligatus, quamuis non sit par grauitas in transgrediedo. Simile huic est, quod quidam dicunt: *Nolo vt mihi iures, sed promitte te seruaturum, ac si iurasses.* Secundo nimium scrupulosum videtur illud Paludani, quia quamuis cuperent æqualitatem esse vinculi: non propter hoc videtur minus sacramentum reuereri. Quemadmodum, si quis in sęculo manens ad castitatem pari se vinculo cuperet obligatum, ac si votum solẽne fecisset, nullam certe iniuriam voto solenni faceret: imo potius reuerentiam illi exhiberet. Magni enim facere castitatem voto solenni debitam, species est reuerẽtiæ & honoris: pariter-
B go etiam ratione magnificare confessionis secretum, species erit reuerentiæ, non iniuriæ sacramenti pœnitentiæ, quod & Adrianus sentit.

QVAESTIO PRIMA TEXTVS.

INTERPRETATIVA.

SVMMARIVM.

41 *Vna de re dicens de alia negat: scilicet dissimili, non de simili imo neq; de dissimili: si tamen in eo, quod dicitur similis sit. num. 47. Neque si de vno ideo dicitur, quia frequentius id contingit. num. 48.*

42 *Confessionem sacramentalem, qui nouit omnia eam celet, etiam qui casu vel astu nouit. num. 43. Etiamsi, qui dixit, velit id palam fieri. num. 45. Quia præceptum hoc non super personam: sed super rem ipsam, scilicet, confessionem cadit. num. 46.*

44 *Onere cum suo res transit.*

49 *Lex ad altum casum cum sua pœna extenditur.*

50 *Intellectus nouus huius cap. & cap. omnis. de pœnitent. & remiss.*

51 *Confessionis sigillum multa, quæ non sunt peccata, continet: Et non solum verbalem & directam: sed etiam aliam quãuis relationem. nu. 52. Ex quo multa inferuntur in sequentibus, continet etiam tertiam personam in confessione licitè, vel illicitè nominatam. num. 160.*

53 *Confessionem reuelat, qui ait:* Peccatum reseruatum habes. *Et qui ait grauia peccata committi in ciuitate, vbi cõfessiones audiuit, malefacit. nu. 54. Et qui ait, Grauia mihi confessus est ille, reuelat. nu. 55. Et qui consulit ita, vt cognosci queat, de cuius peccato consulit. nu. 57. Et qui ait, se absoluisse, &c. num. 58. Et qui iocatur de peccatis in confessione auditis. num. 59. Et qui ait:* Tales non confitentur nisi venialia, *malefacit, licet non reuelet. num. 60. & qui ait: Illum non absolui. num. 61. & 63. Et qui publica peccata publicum peccatorem dicit, sibi confessum. nu. 62. & 66. Confessionis reuelatoris definitio. nu. 68. Quæ non cõtinet eum, qui ait, Illum a suis peccatis absolui. num. 69. Is tamẽ violaret quandoque secretum naturæ. num. 71. & 73. Reginaldus non reuelauit Thomæ confessionem. num. 72. Non item alius quidam. num. 74. Neque qui ait:* Tale peccatum didici in confessione. *num. 75. & 78. Imo quandoque cum fructu fit. num. 82.*

63 *Opinio Thomæ a Vio relinquitur: ratio item ipsius. num. 66.*

64 *Absolutio multis de causis potest non dari eo animo pœnitenti.*

65 *Confessarius publicos peccatores quomodo ab Eucharistia repellat sine confessionis detectione.*

67 *Peccator publicus ante publicam emendationem absoluitur.*

76 *Opinio Pan. r[illegible] [illegible] vt plurimum tamen seruanda est [illegible] respectu.*

77 *Confessarius ra[illegible] de his, quæ per solam confessionem nouit, [illegible] silentium est opinionis. numer. 81.*

79 *Intellectus cap. nost. & cap. omnis. de pœnitent. Contra Panorm.*

83 *Exhortatio ad confessionem celandam.*

84 *Confessarius Eucharistiam occulta tantum confesso & non absolute negare publicè non potest.*

85 *Pœnitenti[illegible] reducenti confessionem [illegible] dendum.*

86 *Episcopus aut proepiscopus rectius esset castigare in malo statu perseuerant[illegible], qui co[illegible] communi[illegible] [illegible] scrupulo, & quærere, cuius sint confessi, qui in bono [illegible] statu.*

87 *Intellectus cap. 2. de pœnitent. & remissio. quæritur: primus est, quod ad exterius tantum forum pertinet. num. [illegible] Secundus quod ad vtrumque. num. 10[illegible] primus defend[illegible] & fortific[illegible]ur. num. 93. & 94. & 95. Solent [illegible] publica peccata publica imponitur num. 98. Sed noua ratione num. 108. Tertius intellectus verus, sed non [illegible] germanus. num. 100.*

89 *Publica peccata semper publicè in foro exteriori sunt castiganda, etiam si solum sit famosum. num. 98. Quod temperatur. num. 99.*

90 *Peccatorum castigatio exterior ad aliorum magis fit exemplum, quam ad delinquentis correctionem.*

94 *Excommunicationis absolutio non est sacramentalis, & ideo quiuis clericus eius capax. num. 95.*

97 *Confitens nullam, vel minimam tenetur acceptare pœnitentiam.*
C
101 *Peccator publicus secretè pœnitens ante publicam vitæ emẽdationem ad secretam admittitur communionem, non ad publicam. num. 102.*

103 *Pœnitentia grauis post confessionem statim adimplenda imponi non debet, sic ne scientibus alijs impleri ne iucat, parua autẽ sic. 105. Et etiam magna, vbi tales propatum subire solent 106. quæ huiusmodi. num. 108.*

104 *Opinio Thomæ Aquinatis in dubium vocatur: sed declaratur. num. 105.*

107 *Festa violans stultè veniam publicè petit.*

109 *Confessarius multos similiter pueros audiens errat.*

D 110 *Iocari non licet habitu monachali, nec verbis sacris, neque concionando. num. 111. Pasquinus Romanus & alij multi errant. num. 112.*

113 *Confessionem alterius audiens astu peccat: tam alijs postea reuelans magis. num. 114.*

115 *Compœnitens taceat, quæ dicta confessarium dehonestarent.*

116 *Confessio, an vllo casu reuelari valeat, & concluditur, quod nullo. 117. Etiam si sit de hæresi committenda. 119. Neque aliud crimen committendum etiamsi non pœniteat confitentem. 101. & 121. Etiamsi de occidendo Papa decretum. 125. Et in huiusmodi casibus quid agendum. 124. Nam neque dispensatio prodest. 130. Neque mortis euidens periculum. 135.*

E 117 *Opinio Pan. & communis nostrorum omissa.*

118 *Confessionem odiosam fieri pessimum.*

122 *Confessio etiam sine proposito emendandi sacramentalis, neque, vt celanda sit, oportet esse sacramentalem. 123.*

126 *Licentia reuelandi confessionem nõ datur, nisi iusta de causa & vtili, ac honorifica confitenti.*

127 *Intellectus c. significasti, de adulter. quoad vnũ propositum, & iterum quoad aliud. num. 167.*

128 *Intellectus cap. nemo. de simonia, & reconciliationes omnes non esse confessiones, neque per eam fieri.*

131 *Papa iubere non potest non obstante scandalo & [illegible] dispẽset super voto & iuramento. 132. non tam[illegible] confessionis secreto. 133.*

F 134 *Lege quæsita non tam adhærent, sicut quæ [illegible] to nostro quæruntur.*

136 *Opinio Adriani Maioris, & ali[illegible] [illegible]quitur.*

137 *Circumstantijs septem significat quod ab eis absolutum non significaret.*

138 *Opinio Adriani rem parum e[illegible]ndentis.*

139 *Lex diuina positiua q[illegible] [illegible] astat diuinæ naturali.*

140 *Confessionis reuelatio e[illegible] [illegible] mendacium.*

141 *Confessarius in [illegible] se nil scire dicere po[illegible] non quia ne[illegible] ho[illegible] sed quia ne[illegible] [illegible]are po[illegible] 14[illegible] etiamsi superior præcipiat sub ce[illegible] [illegible] [illegible] aliquid [illegible] sciens id manifestans. 14[illegible]*

145 *Confessarius matrimonio iungi potest cũ, quo nouit ad contrahendum illud inhabilem, & ei, quem nouit excommunicatum, communicare, etiam iure antiquo.* 145.

146 *Confessarius non tenetur se ad confitentem perinde habere omnino, ac si eum non audisset. Immo quoad ea, quæ ad solum Deum & confessarium & confitentem pertinent, perinde se debet habere, ac si aliunde sciret, imo & quoad alia iuuat.* 150.

147 *Eligens eum, quem sola confessione nouit indignum, vt peccat, ita peccati pœnas luat.*

148 *Opinio Paludani & Adriani omissa.*

151 *Confessio de confitentis licentia reuelatur. Non quia per illam confessarius incipiat tam scire, vt homo contra communem, sed alia noua ratione.* 155. *Quia non detrahitur quidquam confessioni.* 156. *Licentia tamen sit spontanea* 157. *Et ad vtilitatem temporalem, vel spiritualem grauem suam vel alterius præstita.* 158. *Non ad iocum.* 152.

152 *Confessionis probandæ necessitati non fit satis per reuelationem peccati extra confessionem facta, contra Card. S. Xisti & multos alios: immo est periculosum.* 153. *Et falsum noua ratione.* 154.

155 *Opinio Thomæ ac communis omissa.*

161 *Confessarius testimonium ferre potest de his, quæ per confessionem nouit, si ea illi alia patuerunt via.*

162 *Lex ratione sola distinguitur.*

163 *Confessionis reuelatio facile probatur.*

164 *Pœna delicti præsumptione probati extraordinaria.*

165 *Pœna ordinaria huius cap. &c. omnis de pœnitent. soli confessario.*

168 *Probare quod nequis, dicere non teneris.*

169 *Pœnitentiæ aptior diuisio quam communis, & vniuscuiusque membri definitio.*

170 *Intellectus cap. placuit 6. quæst. 2.*

171 *Peregrinationis pœna huius cap. hodie non imponenda.*

172 *Peregrinatio clerico ignominiosa impedienda.*

VISIS igitur decidendi rationibus, quæro primò quis hoc sigillo, siue obligatione debiti celandi confessionem, teneatur: Et videtur quòd solus confessarius. De nullo enim alio iure diuino, vel humano, cauetur ipsum hoc sigillo teneri. cap. enim præsens de solo sacerdote loquitur: & nulli est dubium, quin de solo Sacerdote Confessario intelligi debeat. Illud item capit. *omnis.a* de solo proprio Sacerdote loquitur, neque citare quis alium textum potest, qui de alio id statuat. Secundò facit, quod, qui de vno dicit, de alio negare videtur, *b* at capitula prædicta Sacerdotibus silentium huius rei imponunt; ergo alios ab onere illo absoluunt.

a De pœnit. & remiss.

b Cap. nonne de præsumpt. Leum prætor ff. de aud. c. Inc. qualis. 25. dist. in d. 1. de præben. lib. 6.

41 Neque mihi respondeas illud Dominici, nempè qui de vno dicit, de alio dissimili negare: non autem de alio simili argumento capitul. *si tibi absenti.* coniuncta glossa, *d* quoniam nemo negauerit, dissimiles esse Confessarium & alium, qui casu, vel aliàs cõfessionem alicuius audiuit. Primò quod confessarius eam vt Deus nouit, alij verò, qui casu vel astu, vel illicita relatione didicerunt, non vt Deus nouerunt, sed vt homines. Secundò, quòd Sacerdoti confitetur quis ipsius taciturnitati fidés: & ideò magis tenetur, quàm alius, cui nõ ea fiducia reuelatur: imò quandoque illi in hoc panditur, quo magis euulgetur. Facit etiam, quod Hostiensis, quem Collectarius sequitur, & à quo nemo, quem viderim, recedit, *e* dixit, soli Sacerdoti imponendam pœnam ordinariam huius cap. & illius ca. *omnis.* alijs autem arbitrariam: & ita sentit eos dissimiles esse.

e In prædict. cap. omnis. de pœn. & remiss. col. pen.

42 Contrariam tamen partem docuerunt D. Thomas, Paludanus & ad vnum omnes. *f* Adeò, vt eorum sententia [illegible] qui alicuius confessionem sacramentalem nouerit, siue clericus fuerit, siue laicus, & siue licitè, siue illicitè, siue [illegible] tè, siue mediatè id didicerit, vt ad celandam illam [illegible] sigillo teneatur.

f In 4. dist. 21.

43 Ex quo [illegible] quod non solum sacerdos, cui fit confessio, & laicus [illegible] necessitatem aliquis confitetur, iuxta capit. *g* & [illegible] res, per quem linguæ ignarus confitetur Sacerdoti, [illegible] confessionem tenetur celare: sed etiam is, qui casu, vel astu [illegible] Confessionem audiuit,

g In princ. supr. ead.

A [illegible] & etiam is, cui casu [illegible] & infamandi [illegible] pandetur.

44 Pro quibus [illegible] facit, quod res, ad quemcunq; transeat cum onere [illegible] transit, aut confessio [illegible] facta est ita, vt formam habeat sacramentalis: habet illud onus annexum, quo tegi debeat omninò & silentio; ad quemcunque perueniat, cum onere suo peruenit.

a Cap. ex literis de pignor. c. pass. [illegible] decimus l. 2. & 1. C. quib. caus. pignus tacit. contra.

Contra quæ videtur facere id, quod superius dicebamus, sigillum secreti naturæ superius esse, quam sigillum secreti confessionis, [illegible] vt, quod non cadit sub sigillum secreti naturæ, non cadat sub sigillum secreti cõfessionis: sicut, quod non [illegible], neq; homo est. Si igitur confessarius, vel [illegible]: Hoc & illud didici ab hoc, & ab illo per eorum confessiones, ea tibi reuelo, non quo celes, sed quo magis publices: is non tenetur sigillo secreti naturæ, ergò neque confessionis.

B

45 Sed respondeo ad hoc, negando in eo casu eum, cui sic reuelatur confessio, non teneri sigillo secreti naturæ. quo tamen tenetur, non quidem ex modo reuelantis, sed ex ipsa rei natura, quæ secretum expostulat, velit nolit, qui reuelat, & velit nolit, cui reuelatur.

46 Non obstant quæ pro contraria parte allegabantur. non primum: nego enim nulla lege diuina, vel humana prohiberi alium, quam Sacerdotem à reuelanda confessione. Nam, quod [illegible] duco, lex illa diuina, quæ tacitè colligitur ex confessionis institutione, non continet illud, scilicet, ne sacerdos eam reuelet, sed ne vlli reueletur aliquo [illegible] confessio facta, ita vt obligatio secreti seruandi non in personam primariè cadat, sed in rem ipsam, scilicet confessionem. Sicut ius pignoris non cadit in personam eius ipsam pignori tradentem, sed in rem ipsam pignori traditam: vt ad quemcumque perueniat, semper cum suo pignoris iure ac onere transeat, quod prædicti iuribus probatur.

C

Non obstat etiam secundum, cum tacito illo ipsi argumento responsum vsque ad replicationem [illegible] quam dico, quod etsi, sacerdos confessarius, & alij non [illegible] non similes quoad omnia: tamé quia rem & [illegible] primariam similes sunt: quia ad omnes partes illa confessio transit suo secreti onere onusta: & hoc [illegible] iuxta illa, quæ annotat Panormitanus per illum textum *b*

D

b In c. quem admodum de iureiur. & c. ex statuto de appell. De pœnit.

47 Si vero quis dicat, cur ergo cap. hoc & cap. *omnis. u.* potius de sacerdote, quam de alijs statuunt. Respondeo, quia frequentius contingit sacerdotibus reuelandi potentia, quam alijs. Raro enim alijs confessio aperitur. Ex quo etiam desumi potest alius soluendi argumenti modus: videlicet, quod hæc duo capita, quæ de sacerdote loquuntur, non excludunt alios.

48 Quoniam, quando de vno ideo expressè statuitur, quia frequentius illud contingit, tunc nõ videtur exclusum aliud quod non ita frequenter contingit, vt habet glossa recepta ibi per omnes, *d* [illegible] & in [illegible] *e*

E

[illegible] in c. [illegible] præsidenti in leg. certi cond. §. si nũ [illegible] col. 3. 24. [illegible] Cap. dispen. [illegible] lib. 6.

Ad tertium concedo primo grauius puniri confessarium, qui confessionem reuelauit, quam alios qui celare illam tenentur. Sed ex hoc non infertur alios non teneri, sed solum non tantum teneri: argumento cap. *non afferamus f* Facit ad hoc illud Ioannis Andreæ *g* legem quidem aliquando ad [illegible] casum extendi: non autem plus pœnam.

49 Contra quam tamen solutionem [illegible] quod Panormitanus, *h* reprehendit illud dictum Ioan. Andr. [illegible] Quoties lex de vno ad alium casum ex [illegible] extenditur, pœna quoque eius extenditur *i* l. 2. *i*

F

h In c. fin. de [illegible] col. 3.

i § quod si pa [illegible] ff. ad Ter [illegible]

50 Non sumetamen, & ni fallor, verius [illegible] per hoc cap. & illud cap. *omnis. k* [illegible] humana [illegible] solum quidam [illegible] eundem solum eorum [illegible] Quatenus autem [illegible] positiuum [illegible] continere determinatam: sed omnem [illegible] comprehendere, [illegible] confessio [illegible] secreti, quicunque videat, vt supra [illegible] Et ita publicè [illegible] Hostiensis & Collectarius determinatio, quod velut [illegible] longe [illegible] habent

k De pœnit.

hactenus [illegible] [illegible] Andreæ, a [illegible] per Panor[illegible] & [illegible] scilicet, Ro[illegible] lud cap. *omnis.b* [illegible] tenus est le[illegible] & [illegible] na nõ teneri. Q[illegible] autem [illegible] scilicet, de con[illegible] aliquan[illegible] quam Parisien[illegible] sch[illegible], qu[illegible] tribus C[illegible], prior pars [illegible] duplice[illegible] secundum Iacob[illegible] A-maynum.c

a In c. significasti. de for cõpet. in ver. Iurisdictionis
b De pœnit.
c In 4 dist 17 col. 3.

Quæro secundo, quid cadet sub c[illegible] hoc est, sub debitum vel obligation[illegible] tacendi, & tegendi confe[illegible] Et videtur, quod nihil [illegible] ud præter peccata detecta. T[illegible] enim is solum ait: *Retineat peccata sua:* [illegible], quæ pœnitens est confessus. Textus item in illo [illegible] *omnis.* de peccatore ac peccato tacendo ait, de alijs autem [illegible] statuit.

51 Contrà tamen dicendum est, scilicet, non solùm peccata mortalia & venialia, sed & eorum circumstantias sub necessario confitendas, [illegible]. Alia item omnia, quę peccata quidem non sunt: sed eis detectis directe vel indirecte adduci posset auditor, quo cognosceret confessũ aliquod certum peccatum perpetrasse.

52 Quæ conclusio probatur in illo capit. *omnis.* in illis verbis. *Caueat autem ne aut verbo, aut signo, aut alio quouis modo prodat peccatorem.* At qui circumstantias, vel alia prædicta palam faceret, signo vel alio modo, peccatorem proderet, ergo id verum est.

53 Ex quibus inferuntur multa: primum illum parochum, & ipsius decanum errasse, qui putabant non fuisse reuel[illegible] confessionem, eo quòd parochus suo parochiano publicè [illegible], quod sibi Eucharistiam non [illegible] dixisset. *Ne quæraris amice, quoniam idea tibi non trado, quod peccatum aliquod habeas, à quo te absoluere nequeo, & ita episcopum adire negligis.* Nam is [illegible] fuit confessionis: quippe qui detegat pœnitentem [illegible] con[illegible] fuisse [illegible] aliquod peccatum mortale, quoniam non nisi mortalia reseruari solent, argumento glossæ capit. 2. d quod Paludanus affirmauit, e & probat Adrianus.

d De pœn. & remiss. lib. 6.
e In illa dist 21. q. 9 col. 1.

54 Secundum, quod infertur, est, malefacere illum, vt quidam ait, qui in ea ciuitate, vel oppido, vbi audiuit cõfessiones, dicit grauia peccata committi. Quia licet per id non reueletur confessio, tamen scandalizatur simplices, qui putent eis verbis illam reuelari: & ita offenduntur, [illegible] contra cap. *nihil cum scandalo, f cum teneamur. g* vnde [illegible] aliunde illa grauia committi sciebat, non tantum contra legem de secreto seruando committit, quantum contra legem de non scandalizando. *h*

f De præscr.
g De prob. & c. cum ad om[illegible] [illegible] b. de vita & honest. cleric.
h Matth. 18

Tertium, quod infertur est, eum, qui dicit: *Ille mihi cõfessus est multa & [illegible] peccata,* reuelatorem esse confessionis, secundum Paludanum. *i* Sic & is, qui duobus, vel tribus [illegible] viris, [illegible] de [illegible] dicit: *Hæc est virgo, vel hæc nullum mortale habebat.* palam facit confessionem: qui [illegible] alias [illegible] esse virgines, vel alio mortaliter peccasse. *k*

i Dicta q. 3.
k Argu. cap. [illegible] de præsumpt.

57 Quarto infertur, errasse illum, qui eum, me cernente, audijsset [illegible] confessionem, [illegible] ac eum audiuit, [illegible] ad [illegible] consulendum de quodam casu confessionis, & [illegible] accepto [illegible] pœnitentem absoluit. Qui enim non videt, hunc fecisse aliquid, quo intelligeret [illegible] ..

58 Quintum, quod infertur est, [illegible] hunc modum errasse etiam illum, qui [illegible] cõfessum fecerat se absoluisse quemdam à simoniæ pe[illegible] in [illegible] cuius [illegible] ne & qualitate audi[illegible] erat ille confessarius, facile poterat [illegible], qui fuerat absolutus.

59 Infertur sexto, [illegible] carpi[illegible] Hostiensi, *l* confessarios aliquos, quo[illegible] affirmat [illegible] & iocantes [illegible] in [illegible] audi[illegible] dum. *Quidam miles vel [illegible] venit ad me hodie, & hoc & illud confessi sunt.* Q[illegible] personas non [illegible] facile [illegible] confessarius [illegible] confessi [illegible] dicentibus [illegible] attenta [illegible].

l In Summa de pœn. & re[illegible] § 5. in quo tenetur.

[illegible] confessi[illegible] [illegible] quidam [illegible] natæ [illegible] [illegible] audit [illegible] omnia [illegible] eum, [illegible] confessus fuit [illegible] quidam: *Tale parochia mea homines sola venialia [illegible]* cuius [illegible] contrarium nunc [illegible].

60 Quoniam [illegible] qui dicit: *[illegible] non [illegible] mihi confessi [illegible] venialia,* non reuelat confessionem, [illegible] decima. Et quamuis ille, qui [illegible] dixit: *Tale [illegible] sola venialia confitetur.* [illegible] talia grauia: tamen non [illegible] se: & ita non reuelabat confessionem: [illegible] cet probab[illegible] suspic[illegible]. Quapropter [illegible] peccati detractionis peccabat, reuelationis vero secreti [illegible], quoniam à separatis non [illegible]. *a*

a Leg. Papiæ ff. de minoribus & de transa. prælat.

61 Septimo infertur, errare parochum, qui confessione sui parochiani audita, cum forte propter d[illegible] de se emendando, vel dimittendo malo statu eum non absoluerit, postea publicè ei denegat Eucharistiam eo quod non sit confessus, cui repli[illegible]: *Nonne tibi confessus sui?* respondet: *Verum est, sed ego, vt non potui, ita te nõ absolui.* Nam qui publicè concubinario sibi confesso denegat Eucharistiam publicè petenti, eo quòd non est ita confessus, vt eum absoluere potuerit, reuelator est confessionis secundum omnes: quamuis denegari potest eo quòd in publico est peccato, vt postea dicam.

62 Octauo infertur cum Caietano, reuelatorem esse confessionis illum, qui diceret Magdalenam concubinã alicuius publicam, confessam esse sibi ipsius concubinatum. Quia concubinatus, vt cognitus per confessionem, manifestatur, & simile est de vsurarijs, & alijs peccatoribus publicis. De quibus licet omnes sciant, eos tales esse: nesciunt tamen eos id confessos fuisse: & ita confessarij, qui reuelant illud, merito confessionis factæ dicuntur reuelatores. Quamobrem vtiliter consuluit Thomas à Vio, vt confessarius, qui audit confessionem publicorum peccatorum, licentiam petat a pœnitentibus loquẽdi de peccatis ipsorum publicis. Quod limitandum est, ad dicendum eos confessos esse talia peccata, & illa reliquisse, veniamque de scandalo petijsse, ac mandata restituẽdi fecisse: quæ omnia in eorum honorem & proximorum cedunt vtilitatem. Quo casu de confitentis licentia reuelari posse confessionem cum communi opinione tenebimus paulo post. *b*

b In hoc eod. cap.

63 Infertur & nono, eum videri confessionis reuelatorem, qui dixit: *Illum mihi confessum non absolui.* Quia suspicionem non irrationabilem impœnitentiæ confitentis, vel excommunicationis, aut alterius censuræ ex his verbis in animo auditoris oriri palam est: argumento à frequenter contingentibus, quod est validum, secundum glossam. *c*

c Leg. neque natales C. de probat.

64 Quamuis in hoc Reuerendissimus contradicat Caietanus, eo motus argumento, quod hęc negatio: *Non absolui* nullum manifestat peccatum confitẽtis, quia potest ex pluribus caussis prouenire. Primo ex parte quidẽ confessionis, puta quia confessio non est completa, vt contingit in prod[illegible] centibus: nam confessionem per multos dies, & alijs de caussis. Secundo ex parte cõfessarij, [illegible] noluit absoluere. Quod contingit ijs, qui [illegible] sunt. Tertio ex parte pœnitentis, vt qui [illegible] non satisfacit, & ex pluribus alijs caussis. Sed [illegible] obstat: quoniam fateor, multis alijs de ca[illegible] propter peccatum, contingere posse, quo[illegible] non absoluat confessum, etiam ex a[illegible] mata oportet, vt Ca[illegible] fateatur id [illegible] raro contingere, frequentius [illegible] ob [illegible], vel ob excommunicationem [illegible] in eam suspicionem aud[illegible] mou[illegible] non absoluisse sibi confessum. Procul [illegible] non dubio est, [illegible] reuelator[illegible] non absolui, subiecta causa, *quia non vult restituere [illegible] pœnitentiam, quia non vult [illegible] relinquere [illegible].* Per hoc [illegible] est confe[illegible] re[illegible].

65 In

[illegible] fertur & [illegible], [illegible] do ad communi- A
[illegible] Eucharistiæ [illegible] & [illegible]
[illegible] peccatoribus publicis [illegible], non debere petere
a confessario, an sit absolutus: sed [illegible] si [illegible]
confessarius [illegible], & non absoluisset, habeatur tan-
quam si [illegible] in confessione [illegible] & diceret. *Quia iste hacte-*
nus fuit, & est [illegible] in tali peccato publico, & peccatum
publicum debet publica pœnitentia apud homines purgari propter
scandalum [illegible] publice constet te [illegible] peccatum
nolo communionem dare, nec ad ecclesiasticam sepulturam ad-
mittere: & sic non reuelabit confessionem, & [illegible]
a Supr. ead. notab. 1. cte negabit communionem petenti, quæ [illegible] cap. 1. a
dixinus. Si etiam diceret *Ego non [illegible] aut non, [illegible]*
absoluere, quia non vidi pœnitentiam publicam de peccato pub- B
[illegible], [illegible] confessionem se-
cundum Thomam a Vio. Quo [illegible], quod [illegible]
per confessionem, sed, quod [illegible], quam alij vident, sci-
licet, eum non [illegible] publice peccati publici. Secun-
do, quod secundum ipsum pœnitentia publica præcede-
re debet absolutionem, si peccatum est publicum, ita, vt
talis pœnitens publice satisfaciat publicè Ecclesiæ scan-
dalo, [illegible] sibi facto [illegible],
se restituisse, quæ male ablata publice detinebat, & simi-
b Coroll 18 lia, per ea quæ dicemus infra, b deputando super intelle-
c De pœni. & remiss. cto cap. c Tertio facit, quod aliud est dicere: *Iste non facit,*
aut, non fecit, pœnitentiam publicam: & aliud dicere: *Iste non vult* C
pœnitere, iste est obduratus in peccato suo. Hoc enim confessa-
rius per confessionem scit, quia ille confitendo dixit: *Ego*
nolo relinquere statum meum malum. Illud vero confessarius
videt, vt exteri, & ideo hoc tacendum, illud vero dici po-
test secundum ipsum.

66 Quæ doctrina [illegible], salua illius pace non placet, pri-
mo, quia secundum ipsum & communem, vt supra relatum est,
d In eo corol lario 8. d confessarius non potest reuelare etiam [illegible] publica
publice per [illegible], nec dicere: *[illegible] mihi [illegible] illud peccatum*
publicum est [illegible]. At qui dicit. *Non possum [illegible] absol-*
uere illum, quia [illegible] peccati non pœnitentiam publicam [illegible]
[illegible] in confessione manifestati. D
Alioqui [illegible] in quamli-
bet publico peccato, [illegible] non confessum co-
[illegible], non posse [illegible] hanc absolutionem [illegible],
[illegible]. Secundo moneo, quia falsum [illegible]
[illegible] secunda, nempe non posse publice peccantem
ante pœnitentiam publice factam absolui. Quia primo
id [illegible] est, si ille non fateatur illud publicum peccatu,
vt supra est dictum.

67 Secundo, quia sufficit saltem pro prima vice offen-
dere propositum id faciendi primum. Quoniam regula-
riter, neque restitutio, neque alia publica pœnitentia de-
bet absolutionem præcedere. Quia [illegible],
e Not. primo. vt late in capite fuit dictum, non de præambulis, sed de E
concomitantibus pœnitentiæ sacramentum [illegible], sed de
ipsius est consequentibus. Alioqui in specie Paludanum
f In 4. dist. 9. quæst. 4. receptum, f dicentem, [illegible] publicas posse [illegible]
g Coroll 19 nem posse ad communionem admitti in secreto, etiam
ante vitæ aliam mutationem publicam, quod infra, g re-
petam.

Neque tertium ipsius argumentum [illegible]: nam,
fateor aliud esse dicere: *Hunc non pœnitere publice* & aliud:
Hic obstinatus est. F [illegible] hoc postremum didicit in co-
fessione, & prius scire extra confessionem: nego tamen
eum, qui ait: *Non possum vel non potui talem absoluere, quia nõ*
pœnitet eum publice [illegible] dicere aliud, quam *Hunc non pœni-* F
tuit publice. Quia [illegible] confessione tibi [illegible] pecca-
[illegible] illud publicum [illegible], quod non dicebam. Alioqui
[illegible] non posse [illegible] absoluere, cum confessa-
[illegible] peccata sibi confessa [illegible] debeat
[illegible] secundum omnes.

68 Vnde [illegible] contra infertur, eum nõ esse confessionis
reuelatorem, qui diceret: Ego audiui P. confessionem,
audiui eius peccata, absolui ipsum a suis peccatis. Is enim
solus videtur confessionis reuelator, qui significat, eum,
qui confessus est [illegible] confessum esse peccata mortalia in ge-
nere, vel venialia [illegible].

69 At qui aliquid [illegible] superiorum diceret, neque si-
gnificat mortale vllum esse [illegible] detectum [illegible], neque A
vllum veniale in specie [illegible] confessionem reuela-
tur. Præterea [illegible] mortalium, quæ [illegible] quo v-
a Arg. ca. si. cuit. cap. de quotidianis. infr. dist. 9. b d. 4. dist. 17 uat venia [illegible] qui venialia [illegible], [illegible] ha
debet [illegible], b sed quod [illegible]
nulla lege [illegible] potest: nam & vana & frigida est [illegible] a
dicere [illegible]. Virginem matrem, quæ [illegible]
fuit peccato, confiteri solum [illegible] Ioanni, vt [illegible]
c In illa dist. 17. res [illegible]. c [illegible], quod quidem: *Eius peccata*
audiui: I um a peccatis absolui nihil ait, quod necessario non
sequatur ex eo solo dicto: Ille mihi confessus est. Illud au-
tem [illegible] dicere, quia [illegible], sed & alijs patere
B potest [illegible] & [illegible] eum absoluisse, non per eius con-
fessionem [illegible], sed vt quemuis alium, quem [illegible] confitentem,
& [illegible] absoluentem.

70 At [illegible] omnes conueniunt quod postea di-
cam, confessarium posse dicere peccatum, quod in con-
fessione didicit, si etiam alia via id nouit, dum non dicat
se per confessionem nosse.

71 Hinc [illegible] non [illegible] ac singulariter li-
mite procedere, quando quis alicui [illegible] confes-
sus est, [illegible] ab [illegible] confessum. Quod no
sine causa frequenter contingere [illegible],
peccata, quæ [illegible] confessi [illegible]
lunt: & ideo [illegible] alij [illegible] peccata sua, conf[illegible]
C sunt, postea [illegible] parochialis [illegible]
[illegible] fuisse, [illegible]
de [illegible] mala. Exemplum in [illegible] præcipuè [illegible]
rum, qui [illegible], etiam bullæ vi tu-
te, vel [illegible], [illegible] in [illegible] suos con-
[illegible] & [illegible] Eius confessionem
audiui, [illegible] peccatorum tibi detectorum
fateri [illegible], quod per se [illegible] non licet.

72 [illegible] casu confessarius [illegible] qui
d [illegible] rogabatur [illegible] preter [illegible]
[illegible], quia
[illegible]
D [illegible] alijs, neque [illegible] ab ipso confessario [illegible]
confessum [illegible] teneri [illegible]
gillo secreti confessionis, quod [illegible] ducit.

73 Infertur & [illegible] non [illegible] confessarium
illum, qui [illegible] diceret: [illegible] confessionem [illegible] appro-
bationem [illegible]
omnino [illegible] peccata [illegible] in genere
reuelat.

74 Infertur & decimo tertio, non [illegible] con-
fessionis [illegible]. Thomæ, [illegible] qui post [illegible]
[illegible], vt [illegible] in vita, & [illegible] in mortis ar-
ticulo eius confessionem generalem audiuisse, & [illegible]
[illegible] quod [illegible]
E [illegible] quod licet [illegible]
[illegible], vt supradictum est.

Infertur & decimo quarto, non esse reuelatorem con-
fessionis, qui [illegible]
[illegible] suffragium, quod sola ipsius [illegible]
[illegible] esse nollet. Neque [illegible]
[illegible] copiam admitti [illegible] palam [illegible]
sola confessione [illegible] eum solutum [illegible]
dem cautiam [illegible] monacho [illegible]
[illegible]
[illegible]
Modo [illegible] omnia tanta cautione [illegible]
ea [illegible] suspicandi ratio præbeatur.

75 Infertur & decimo quinto, non [illegible] confessionis reue-
latorem esse, qui diceret: Tale, vel tale peccatum [illegible]
audiui in confessione, modo [illegible]
[illegible] in nostris [illegible], quippe [illegible] per [illegible] se-
d In illa dist. 21. cundum Paludanum & communem, d & [illegible] e Pro-
e In dict. dub. 10. quos [illegible] facit cap. *officij.* f in quo [illegible] Pa-
f De pœni. & remiss. pæ se audiuisse quoddam peccatum in pœnitentia [illegible]
g De appell. h §. quamuis ff. de iure patron. quod, [illegible] peccatum [illegible]
catum in confessione detectum, [illegible] qui
id [illegible]: at dicendo: Tale peccatum [illegible]
[illegible] cautela præstita [illegible]
[illegible] arguitur cap. *cum cessante* g & l. [illegible]. h [illegible]
tecit-

facit, quod viros graues frequenter audimus talia dicentes, quos errare, & confessionis sigillum violare credere quis dicat?

a In illo cap. omnis notab. vlt.

76 Contrariam tamen partem tenuit Panormit. a Pro quo vrget primo illud c. *omnis*, ibi. *Qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum præsumpserit reuelare, non solum a sacerdotali officio decernimus deponendum, sed in arctum monasterium detrudendum.* In quibus verbis nil de peccatore audi[illegible], sed de peccato. Secundo facit illud idem cap. in illis verbis: *Et si prudentiori consilio indigeat, illud absq; vlla expressione personæ cautè requirat.* Speciale igitur est, quod alicui possit reuelare possit, quando consilium a prudentiore petendum est, & tunc debet id facere absque vlla personæ expressione, ergo id alias non licet. Tertio facit cap. hoc in [illegible], quod prohibet confessario reuelare peccata illi detecta, de peccatore nihil dicens.

b In 4 dist. 21 q 3 col 3

77 Quarto neruosè vrget illud Paludani, b raro posse contingere, ne sermonem de peccatis, quæ aliter, quàm per confessionem ignorantur, non sequatur aliquod inconueniens, vel vt veniatur in cognitionem: vel dubitationem confitentis: vel saltem in scandalum audientium: vel vt confessio non reddatur paulo grauior, vel odiosior, vel non habeatur aliqua suspicio de ipso loquente, quod sit pronus ad detegendam confessionem. Quod etiam annotauit D. Antoninus. c Sed & Pineras, qui pro nostra est conclusione, ait esse periculosum, & quando-que scandalosum dicere: Tale, vel tale peccatum in confessione habui. Vbertus item magister docuit, cauendum esse ne quis vnquam pro concione, vel in sermone familiari dicat: Hoc, vel illud audiui in confessione, & Hostiensis, d consuluit penitus ab his abstinere. Quinto facit, quod quæ nil vnquam prosunt, & sæpissime obsunt, aut nociua dicuntur, aut certe otiosa, de quibus ratio reddenda est. e

c Tertio par. tit 17. ca. 22 § 1.

d In Summa in d. tit § in quo tenetur

e Matth 12.

f De pœnit. & remiss.

78 Quamquam hæc valde vrgeant, non tamen à communi opinione discedo, neque illi adhæreo propter illud cap. *officij*. f quod maxime illos, qui hanc partem tenuere, mouit. Nam fateor ibi, Legatum, quod in pœnitentia susceperit à quadam muliere, reuelasse Papæ: sed causa reuelandi fuit, vt consuleretur et, quid faciendum erat in dubio casu, quod specialiter permittit d. c. *omnis.* magnopere, tamen me mouent alia duo fundamenta supra pro parte nostra posita.

g De pœnit.

79 Neque obstant quæ pro Panormitano sunt citata: non primum, secundum & tertium, quoniam fateor hoc ca. nostro, & illo capit. *omnis.* g prohiberi peccati confessi reuelationem: sed illud intelligẽdum est, per relationem ad cõfitentem: quando, scilicet, ita reuelatur, vt ipse quoque qui peccauit, cognoscatur. Neque dicas hanc supplementum esse [illegible] capite fieri: quoniam ex ratione textus desumitur. Quid enim refert dicere: Tale vel tale peccatum [illegible] inter homines aliquando contingit, vel: Quidam mihi tale peccatum confessus fuit, si tanta id cautela dico, vt nulla tenus [illegible] cognitionem eius, qui confessus est veniat auditor.

Non obstat quartum, scilicet determinatio Paludani. Antonini & Vmberti. Illa enim procedit quãdo aliquod ex malis in illa nominatis sequitur: nostra vero conclusio, quando nullum tale consequitur: vt si confessarius in Gallia, educatus in Lusitania dicat. Tale mihi olim peccatum in Gallia fuit confessione apertum, quod ipsum in similibus est faciendum.

Ad quintum respondeo, concedendum huiusmodi relationem, quãdo sine vllo fit fructu, peccatum esse alterem veniale, non tamen ideo quia cofessio reuelatur: sed quia omne verbum otiosum est peccatum.

80 Neque autem nunquam, id cum fructu fieri. Fit enim, primo cum fructu, quoties aliquis in sui exculationem vel aliorum accusationẽ contenderet talia, vel talia peccata, vel tales circumstantias non solere a tali, vel tali homine [illegible] per confessionem detegi. Tunc enim qui assereret, immo [illegible] esse, sibique illa frequenter aperta fuisse, cum fructu loqueretur. Cum fructu etiam hoc apparet, quando de aliquo peccato enormi, vbi, [illegible] & apud [illegible] dicendum occurreret alicui honesto viro, cui de decore esset [illegible] peccatorum [illegible] qui [illegible] per confessionem. Tunc enim [illegible] dignitati [illegible] offenderetur, & [illegible] de [illegible] cenderet, sancte ac honeste dicere posset: Hoc [illegible] confessione accepi, si modo verum esset, & cum prædicta diceretur cautela.

81 Fateor tamen, raro id faciendum esse à viro optimo: rarius autem à viro graui: rarissime vero à viro leui, quoniam facilius de hoc præsumi potest, minus fidus secreti confessionis custodem esse, quam illos.

82 Et ita Panormit. in opinio fere semper est seruanda: quamquam & altera nonnunquam habeat locum, quando videlicet nulla consequentur mala talem reuelatione, & aliqua ex ea percipietur vtilitas.

83 Quare per Deum immortalem obsecro vos, o cõfessarij, vt nullatenus: aut certe, quam parcissime verba faciatis de his, quæ aliter, quam per confessionem minime noueritis, per superiora enim patet, quanti referat digito in his compescere labellum. Estote etiam in petendis cõsilijs, & in confitendis peccatis, quæ in audiendis absoluendisque pœnitentibus commiseritis, cauti: nam, vt illud cap. *omnis.* iubet, quoniam scio, non paucos apud me erralle. Quocirca prudentis fuerit petere facultatem a pœnitente petendi consilium, ita, vt persona nominari possit. Quando pro personæ, & peccati grauitate, & qualitate, neque scandalosum, neque nociuum esset personam expressisse illi consultori.

84 Infertur decimosexto ad illam quæstionem: An parochus negare possit Eucharistiam in Paschate parochiano suo publicè illam petenti, qui solis occultis tenetur peccatis, & solũ occulta esset confessus illi, nec fuisset ab eodem absolutus: & videtur non posse. Nam primo, negando videtur dicere, se negasse illi absolutionẽ, quod supradictum fuit non licere. Deinde quod nil potest aliud obijcere illi, nisi, quod non absolutus ab eo recessisset. Nam si obijceret ei, quod non esset cõfessus, posset ille respondere: Imo tibi confessus sum. Cui tamen non posset replicari id esse falsum, quoniam verum est. Neque respõderi posset. Confessus es frater, sed ego non te absolui. Quia satis reuelator illum non obstulisse sufficientem dolorem, vel casum aliquem, vel censuram reseruatam habuisse: & ita reuelator esset confessionis.

85 Tertio, quod huiusmodi Eucharistiæ petitor posset dicere, se legitime confessum, cui credendum est: etiamsi nullam schedam vel testem eius rei demonstret, secundũ S. Thomam a pro quo textus in extrauagante, *inter cunctas.* b Et merito: nam si verum dicit, bene se res habet: si autem falsum, vt illud fingit: ita si confiteatur de nouo, solum dicere poterit, quæ sibi libuerint. Et frustra expectatur euentus, cuius nullus sequitur effectus. c Non obstat, quod superius dicebam, nempe publico peccatori negandam esse Euchristiam, si confiteretur, & non absolueretur. Quoniam id verum est, si statim ille statum viuendi publicè malum non deseruerit. Et ratio est, quia dicere illi poterit. Tu non videris pœnituisse, quia in publico peccato manes, quod occulto peccatori etiam tibi confesso, & non absoluto nequit obijcere.

a Quodlib. 1. art 2

b Col 3 vers. super cunctis de privileg.

c Capit. cum contingat. de offic. delegat. leg. ad probationem. C de probatio.

86 Ex quo subinfertur primo, episcoporum vicarios, bono quidem zelo, non tamen secũdum scientiam agere, cùm plus satis scrupulosè inquirunt, an & cui confessi fuerint, quos constat Eucharistiam in Paschate percepisse, dicentes se ad id paratos venire. quia primo, [illegible] cautum video. Secundò, quod vix scio, quo [illegible] castigare possint eos propter præcepti de confessione transgressionem, cum de ea vix constare possit Ecclesiæ, vt deducit Durandus, d nisi per ipsorum confessionem. Quare multo certe vtilius facerent, si [illegible] o peccandi statu manentes, etiam se confessos [illegible] communicasse probantes castigarent. Non tamen [illegible] inficior, neq; vlli [illegible] contrarium, petere posse [illegible] parochianus schedulam, vel aliud probationis [illegible] indiciũ, quo id credere possint: quãuis sit cauendum ne [illegible] dedisse, vel aliquid aliud quod non [illegible] oporteat, tandem [illegible] debeant, iuxta D. Thomam [illegible], & præ[illegible] gentis determinationem qua cõsideratione [illegible] bis re[illegible]

d In 4. distin. 17. q. 14.

[illegible] tam

[illegible] fere ab omnibus consuetudinem eiusmodi schedulas vel in [illegible] petendi.

Secundo subinfertur, cautè facturos parochos, si denegent Eucharistiam [illegible] peccatoribus publicis, etiā si ab ipsis fuerint absoluti. Non eo nomine, quod cum statum malum, vel publicum peccatum nō fuerint eis confessi: [illegible] quod palam sit eos manere in peccato. Quod vt supra tetegimus, sensisse videtur Augustinus, in ca.1.a supra, b quod ibi declarauimus.

87 Infertur & decimooctauo, non abs re dubitari de intellectu textus cap.1.d & §.secreta.e qui cum eo concordat à contrario sensu, quibus probatur pro manifestis peccatis pœnitentiam debere iniungi manifestam. Nam contra [illegible] quod faciūt, videntur reuelatores esse confessionum: qui etsi non verbo: signo tamen alio modo ea reuelare videntur. Per illam enim pœnitentiæ publicæ impositionem [illegible] grauia sibi pœnitentem peccata confessum [illegible]. Qua in re demiror, nec [illegible] in illis locis hoc [illegible] Archidiaconus [illegible] & Cardinalis, sed tacent. Conticuerunt etiam Hostiensis Ioan. Andr. Collectarius Antonius Petrus, & Cardinalis cum Panormitano & Rauennate. g

88 Quod tamen omnisit [illegible] ille Thomas, h tetegit, nec omisit Paludanus, i nec Monaldus, k nec D. Antoninus. l Quibus duobus posterioribus videtur ille textus non esse intelligendus de sacramentali, sed de ea quæ in foro exteriori imponitur, pœnitentia.

89 De illa enim verè intelligitur, sed rarò in vsu habetur, quo [illegible] omnia peccata publica castiganda sunt correctione publica: adeo, vt non possit illa in secretam per iudicem commutari, secundum Antoninum ibi, quem sequitur Felinus, m à quo [illegible] Decius. n Et bene, [illegible] quantum male vterque intelligit hic dictum cap. 1. loqui de pœnitentia sacramentali: quamuis male, si de exteriori loquatur correctione, [illegible]. Primo per illud D. Pauli. o *Peccantem coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant.* Vbi glossa interlinearis, peccantes intelligit conuictos vel [illegible], & [illegible] addit, vt [illegible] peccatum ita & punitio sit nota. Glossa item ordinaria sic habet: *Aliquando peccatum est corrigendum occultè, [illegible] quando est occultum: interdum publicè [illegible], quando est publicum.* Secundo facit, quod Hieronymus, p inuehitur in prælatos, qui peccata publice non castigant, in hæc verba: *Quæ est ista misericordia, quæ ista benignitas, vni parcere, & omnes in discrimen adducere? Po[illegible] enim ex vno peccatore* intellige publico, *populus. sicut ex vna oue morbida totus grex inficitur.* Ioannes item Theutonicus in scholijs [illegible] sic loquitur: *Nota [illegible] qui publicè peccat, publicè arguendum esse, & non occultè, vt sic cæteris metus incutiatur & scandalum [illegible]tur.* Super quibus verbis quærit etiam Archidiaconus: Pone aliquem publicè peccasse, qui monitus à Prælato [illegible] satisfacit, num satis esse illud, & respondet non esse. Cuius responsum vterque Cardinalis cum Dominico probat.

90 Facit, quòd peccatorum castigatio exterior non est tantum inducta, vt castigetur ipse, qui peccauit, [illegible] vt incutiatur alijs metus, ne similia faciant, textus est in cap. *quapropter* q Quintum item, vt scandalum aliorum, qui ad peccandum, vel tacitè inuitantur, tollatur. r Sed si publicus peccator solum secretè satisfaceret, non attingeretur illud, in quem leges tendunt, finis: ergo id non sufficeret.

91 Adde etiam fortius, quod non solum, quādo de peccato constat, sed etiam fama eius probatur, publicè debet [illegible], nempe vt se purget publicè. s Et Romanorum episcopus [illegible] alias [illegible] dicebat: *Si mala fama de p[illegible] exierit & testes & accusatores legales defuerint ne contra [illegible] cordà [illegible]tiantur, & ne vituperetur m[illegible]: cum [illegible] presbyteris, quo [illegible] se nolle periurare, [illegible] famam suam purget.* quod ipsum probat cap. [illegible] v

92 Arbitror autem hæc omnia intra & dicta prædicta intelligenda esse, nisi quando pecc[illegible] publicè [illegible] cum [illegible] recte [illegible] vt [illegible] publicè iudicandum fu-erit, emendari [illegible] publice [illegible] ecclesiastici factum prodere [illegible], neque alia [illegible] tribunali [illegible] to cap. *quid prod[illegible]*. a [illegible], quæ [illegible] b annotauit Archidiaconus, quod frequenter [illegible] ecclesiastici factum prodere [illegible].

93 Alius tamen intelligendi modus habet, tam illud cap. primum, c quàm §. illum, *secreta.* à contrario sensu de sacramentali pœnitentia intelligenda esse, quod videatur placere Doctoribus vtrobique, & etiam D. Thomæ. d Pro quibus facit etiam consuetudo [illegible] Papæ, & quorundam Episcoporum, qui peccatores sibi confessos peccata grauia reseruata, quandoque in publico spectaculo verberant. Tertio facit, quod in illo titulo de pœnitentia, tractari videtur solum de pœnitentia sacramentali, vt patet in cap. *significauit.* cap. *quod quidam.* cap. [illegible] *Deus.* cap. *officij.* cap. *omnis.* cap. *cum infirmitas.* cap. finali.

94 Sed [illegible] confutatur: nam qui per alium facit aliquid, ipse videtur id facere, e & ideo, qui per pœnitentem [illegible] cogendo illum publicè pœnitere, per se videtur [illegible] reuelare. Neque obstat quod de pœnitentiarijs ac vicarijs prædictis dicitur: nam illi non verberant ob peccata, sed [illegible] excommunicationem, [illegible] absolutio non est [illegible]: sed potius [illegible] exterioris fori pœna, quæ tradenda in cap. *transmissam.* f cap. *duobus* g atque ideo [illegible] clericos minorum Ordinum fieri potest, vt tradit S. Thomas, h licet nostri non satis aperuerint.

95 Quod [illegible] pro peccato eis clam aperto illud sine [illegible] publicandi facinus, videtur mihi cum Durando [illegible] factum, quamuis negari non potest per talem pœnitentiam, [illegible] induci ecte prodi pœnitentem à confessario, quod non licet per capit. *omnis.* i & capitul. nostrum.

96 Ad hunc modum intelligendi reijciendum magnopere me mouet primo, quod, si verum esset, [illegible] confessarij, quos quotidie videmus pro publicis criminibus, secretas imponere pœnitentias.

97 Deinde quod pœnitentia illa, de qua [illegible] imposita, secundum [illegible] communiter [illegible] receptum est, absoluendum illum, qui [illegible] confessus [illegible] pœnitentiam velit acceptare, modo proponat [illegible] aliter, vel hic vel in purgatorio Deo satisfacturum, vt post Hostiensem, Panormitanus, & alij tradiderunt, k & post alios Theologos non semel docuit Caietanus, quod & [illegible] supra tetigimus in cap. *con[illegible]ret.* l Si igitur [illegible] non tenetur ad acceptandum id, quod imponitur ei secretè [illegible], quomodo tenebitur ad acceptandum publicum. Igitur [illegible] 1. de pœnitentia fori exterioris loquitur. Tertio [illegible] quod in [illegible] illius tituli capitulis loquuntur, etiam de satisfactione [illegible] sacramentali, vt cap. [illegible] *quod autem.* ca. *licet* cap. [illegible]*itum.* cap. *cum ex* [illegible] cap. pen. [illegible] quarto, quod etiam Paludanus ipse m ait [illegible] pœnitentiam [illegible] ad forum contentiosum pertinere [illegible] solemnis, de qua in ca. *in capite* [illegible] ad [illegible] publica de qua illud cap. 1. loquitur.

98 Tenendo tamen sententiam, quæ mihi vero propinquior visa est, posse confessorem tenere de confitentis consensu, verum etiam credidero sponte suscipientis, posse pro publico peccato publicam iniungi pœnitentiam.

99 Non ea ratione, quia [illegible], sed quod ea suscipientis expressè vel tacitè consentiat [illegible] confessionis publicatio, ex iusta causa: nempe Deo & populo, quos [illegible] satisfaciendi, quod temperandum est, dummodo ea pœnitentia fiat coram eis, quibus ille erat in[illegible].

100 Intellectus ergo verus illius ca. & illius §. *secreta.* [illegible] fuerit [illegible] peccata purganda correctione manifesta in foro, scilicet exteriori, non [illegible] etiam in interiori, si vel sponte petat vel [illegible] pœnitentiam illam. Textus posset intelligi de vitæ mutatione Ecclesiæ publicè manifestanda, quod [illegible], & [illegible] latius per nos declaratum: sed hic [illegible] intelligendi modus [illegible] sat[illegible].

101 Infertur decimonono, satis esse quoad confessarium solum, quod is, qui publice peccauit, secretam agat pœnitentiam. Quod & Paludanus concessit, *a* pronuncians, publicas meretrices, & publicos vsurarios posse admitti secretè ad communionem post secretam pœnitentiam, etiam ante publicam vitæ mutationem.

102 Quoad Ecclesiam verò, & publicam ad communionem admissionem, quamuis non sit necessarium præcedere publicam pœnitentiam, oportere tamē, vt publicè cōstet, eum mutasse vitam. Quod clarè sensit Paludanus, *b* dum ait, meretrices, ac vsurarios prædictos posse admitti publicè ad communionem, postquam pœnitentiam fecerunt publicam, vel postquam sacerdos ipse publicarit, eos verè pœnituisse, quem etiam D. Antoninus & alij secuti sunt. A quibus tamen discedo in eo quod sentiunt, id fieri posse per eiusmodi confessarij enunciationem: nisi intellexerint cum confitentis facultate factam, per superius dicta.

103 Infertur & vigesimo, incautos esse cōfessarios complures, qui ieiunia & alias graues pœnitentias, quæ alijs nescientibus adimpleri nequeunt, statim, vel paulo post confessionem adimplenda iniungunt peccatoribus pro peccatis. Quæ licet aliquibus nota sint: non tamen sunt notoria: imo ignota his, coram quibus eas sunt adimpleturi. Attento enim, quod nostra ætate, vel duo, vel nemo graues facit pœnitentias, nec eas sponte, sed iniunctas à confessario peragit: in suspicionem alios ducunt eiusmodi pœnitentes grauia commisisse, quod non licet per supradicta.

104 Vigesimo primo sequitur, in dubium vocari posse, quod ait S. Thomas, *c* quod licet confessio in occulto fieri debeat, ne ex peccati auditione alij ad malum inclinētur: pœnitentia tamen in publico fieri potest. Pro quo, quamuis faciant, quæ latius adducebā in secunda ad primam partem difficultate: tamen repugnare videtur primò, quod qui iniungunt eiusmodi pœnitentias pro peccatis occultis causam reuelandæ confessionis, & infamandi pœnitentis præstare videntur: atque ideo reuelare eam & eos infamare, argumento l. *qui occidit.* *d* & c. fin. *e* Deinde quod ipsimet, qui eam implent, se infamādo, vel alios in suspicionem de illis malam inducendo peccare videntur per c. *non sunt audiendi.* *f* & quæ late supra dixi. Tertio, quia §. ille. *secreta.* directo & c. 1. *g* à contrario sensu, quoad peccata occulta, ei resistunt.

105 Quamobrem dictum S. Thom. vnguentis subiectis molliendum putarim quoad peccata occulta, iuxta intētionem suam quam exprimit, cum ait: *Quia quandoque pro paruo, vel nullo peccato similia opera satisfactoria fiunt.* quasi dicat: Talia opera publicè adimplenda poterit iniungere, qualia etiam pro paruis ij, quibus ea imponuntur, solent facere. Licebit igitur confessario iniungere pœnitenti, vt statim absolutione accepta, Virginem matrē salutet, aut aliquem psalmum coram sacrosancta Eucharistia genibus deflexis dicat, quæ forte facere statim nequibit; nisi populo toto spectante: quia talia etiam à nemine præcepta solent fieri, & etiam pro paruis præcipi.

106 Olim item, quando pro paruis, vel nullis erratis grauior subibatur etiam sponte pœna, poterat illa iniungi. Quod ipsum dixerim, & hodie fieri posse inter illos, qui sunt in monasterijs, collegijs, vel alijs sodalitijs, in quibus etiam non errantes, pro se & alijs ieiunare, orare, vigilare, & se solēt verberare. Poterit item & iniungere, vt die cœnæ domini se ijs, qui se verberant, insertum verberet: quia eam verberationem, quamplurimi ex deuotione subire solent. Nec illa & alia prædicta arguūt, peccasse eum grauiter, nec peccata grauia confessum fuisse. Contra vero non posset iniungere, vt capite & pedibus nudis cereum in Missa corā populo teneat, quod factum vidimus. Non posset iubere, vt vecte onustus ferreo, aut armatus nocte tali, vel tali pernoctet, si vel ex qualitate, vel ex consuetudine personę facile conijci posset, ob peccata detecta sibi illud iniunctum.

107 Vigesimo secundo infertur, stultè ac misere errare parochos illos, qui statuunt, vt is, qui die festo opus fecerat seruile, veniam publice alio die festo in missa petat: stultius vero, qui tales cogunt occultas violationes festi sibi per confessionem apertas palam pandere. Stultissime etiam, qui putant satisfecisse illius peccati confessioni per illam publicam. Non item probo morem illum confessariorum, qui viris & quod peius est, fœminis vix præcepta ieiunia seruantibus, ob aliqua forte carnis occultissima peccata, vnum & aliud & plura ieiunia statim post Pascha adimplēda imponunt. Quis enim non videt, confessarium reuelandæ confessionis caussam dare eo maiorem, quo eruditior est & prudentior?

108 Denique licebit imponere ob occulta peccata eas publicas pœnitentias, quas vir prudens arbitrari debeat esse tales, quæ pœnitentem in suspicionem grauis criminis non inducant: alias verò, si imposuerit, errat.

109 Infertur vigesimotertio, sacrilegam esse consuetudinem parochorum, qui audiūt simul plures pueros doli capaces, nulla ad id eos necessitate adigente, iniuriantur enim sanctissimo pœnitentiæ sacramento, eo ad iocum & risum abutendo, primo argumento l. *minime.* *a* & §. fin. *b* & glossæ, *c* quæ habent monachorum vestibus, aut monachatum ad ioca vtentes grauiter esse castigandos.

110 Secūdo facit, quod nec aliquam sacram Scripturam ad iocandum trahere licet, vt grauiter D. Thom. definit, *d* & grauius post primam horum commentariorum editionem Concil. Tridentinum vetuit. *e* Nam quamuis iocari aliquando liceat: tamen id verum est, nisi rei dignitas iocandi facultatem adimat, vt Tullius admonet. *f* Sacra autem Scriptura eiusmodi est, quippe quæ, *g* ait: *Audite, quoniam de rebus magnis loquutura sum.*

111 Facit tertio, quòd alter Thomas in eo articulo dixit, verbi Dei concionatores, cum aliquid ridiculum caussa recreandi animos auditorum proponunt in suis concionibus peccare, quod etsi delicatiori cuipiam subdurum videatur: tutum tamen esse nemo negarit, quando eo loco satius fuerit rerum ipsarum magnitudine & tremore, quam ludicris attentionem quærere.

112 Vnde qui Pasquillos componunt, & aulici aliquot, aliquot item scholastici conijcere possunt, an rectè faciant sacris dicterijs in viros, præsertim graues, tacendo, ne dicam, eos notando. Facit & pro corollario quod infamant illi pueri, vt aliquando te, ita sequenter parentes & alios domesticos, quorum errata facile narrare solent, cuius infamiæ caussa sunt sacerdotes eiusmodi. quoniam, qui caussam damni dat, damnum dedisse videtur, *h* sed & ipsi pueri postea confessiones sodalium auditas alijs reuelant contra præcepta, quę in cap. *omnis.* *i* & in dist. n. 21. quarti habentur.

113 Infertur vigesimoquarto, peccare grauiter, qui aduerterit, & ex proposito confessionem clanculum eo nesciente, qui confitetur, audit. Ante enim quàm quis vocetur, ad consilium nō debet accedere, & qui alterius secreta male conatur discere, peccat iuxta illud. *Ne inquiras impietatem in domo iusti.* *k* Sic qui didicit testimonia, etiā nondū erant publicata, non producit alios testes, *l* & qui litteras alterius clausas aperit, peccat, vt supra est dictum. Præterea incidit in vitium curiositatis, vt docet sanctus Doctor. *m*

114 Peius tamen arbitror facere, qui confessionem ita auditā alijs reuelat. Nam præter ea, quæ supradicta sunt, vassallus, qui secreta domini sui reuelat, grauiter errat. *n* Cum ergo omnes in Dei verba iurauerimus, *o* atque ideo eius clientes sime, vt nunc loquūtur, vassalli simus, & quidem inutiles, si quis nostrum, quod in nostri principis curia pœnitentiæ abditissima audierit, reuelet, proditor erit profectò insignis.

115 Infertur & vigesimoquinto, etiam confitentes teneri ad celanda, quæ ipse cōfessarius dixerit: quoniam & illud ad forum spectat Dei. Proinde confitens ille peccare videtur, qui detegit consilium, vel pœnitentiam, vel alia sibi à confessario iniuncta, quæ talia sunt, quibus iure ridiculus efficiatur, qui ea iniunxit, aut consuluit, secundum Paludanum. *p* Quod ipsum videtur de omnibus alijs, quæ confessarius cōmunicata mente dixit, vt essent inter ipsos secreta secundum Adrianum. *q*

116 Tertio principaliter quæro, an sit aliquis casus in quo

licet

a In 4. dist. 9. quæst. 4.
b D. B. dist. 9. quæst. 3.
c In 4. dist. 18. q. 3. art. 4. q. 4. ad quartū.
d In fin. ff. ad L. Aquil.
e De iniur.
f 11. quæst. 3.
g De pœnit.

a C. de ... aud.
Authen. ... sanctiss. Episcopus col. ...
b In cap. cum decorem de vita & honest. cler.
d 2. 2. q. 168. art. 2. ad 1.
e In sess. 4. ...
f In 1. Off.
g Prouer. 8.
h Cap. fin. de iniur. & ... l. qui occidit ff. ad L. Aquil.
i De pœnit.
k Prouer. 24.
l §. quia nul... in auth. de test. coll. 7.
m 2. 2. q. 167. art. 2. in fine
n Cap. de forma 2. 2. q. ... de forma ...
o Cap. 1. ... vos de ... erat dist. 4.
p In dist. ...
q In ... 10. ...

liceat confessario auditam confessionem reuelare: & vi- A dentur multi esse. Primus, quando crimen hæreseos detegitur, iuxta illum versiculum antiquum.

Est hæresis crimen, quod nec confessio celat.

Secundus, quando crimen committendum aperitur, secundum Panormitanum & communem, *a* quod omnes alij tribuunt Innocentio quem etiam in hoc ipso citat, & sequitur Decius. *b* Facit quod qui confitetur, se cum aliis hostibus decreuisse incendio, supponere ciuitatem, aut hæresi quadam inficere populum, neque illum huius mali propositi pœnitet, non eo modo confitetur, qui ad absolutionem prodit: *c* ergo non est, cur eius confessio celanda fuerit. Præterea facultate id faciendi à pœnitente suscepta, potest confessarius confessionem reuelare sibi detectam, quod paulo inferius ostendetur. At aliquando ipse met confitens tenetur ad secretum illud confessario detectum reuelandum; nempe, quando non nisi reuelaret, consequerentur multa mala & peccata, vt Reipub. deuastatio, vel mors aliquorum innocentium, *d* ergo & confessarius idem poterit facere. Facit præterea ca. *officij*. *e* vbi habetur quendam detexisse peccatum in confessione ipsi patefactum. Facit & c. *significasti*. *f* quod habet presbyterum detexisse quamdam mulierem ipsi confessam fecisse adulterium. Facit cap. *Matthæus*. *g* quod habet, Matthæum Cardinalem pro consilio habendo peccatum & peccatorem reuelasse Papæ. Facit & c. *nemo*. *h* quod habet, confessarium posse de reconciliatione testimonium ferre. Facit c. *exhibita*. *i* ibi: *Tibi & presbytero, cui suam conscientiam aperuit confessione, &c.* Facit & ca. *lectæ*. *k* quod habet archiepiscopum quemdam reuelasse Papæ peccatum & peccatorem, quod ipsi humiliter fuerat confessus.

117 His tamen non obstantibus tenenda est conclusio contraria, nempe nullo alio casu, nisi vno, licitum esse reuelare confessionem. Pro qua facit hic textus, dum ait, etiam pro scandalo vitando id fieri non debere: at euitatio scandali quam plurima permittit, iuxta ca, quæ late tradit Felinus. *l*

118 Secundo facit, quòd nil mali adeo graue occurrere potest, quo non sit grauius & peius Ecclesiæ Christianæ confessionem Christianis exosam fieri, & abominabilem: at simul ac concesserimus confessionem contra cōfitentis voluntatem reuelari posse, exosa fiet illa, & toti Ecclesiæ molesta, ergo ob nullam caussam id fieri potest. Tertio facit, quod si aliquo in casu confessio reuelari posset, nemo eo casu confiteretur, & ita nihil prodesset hoc asserere, vt per confessionis reuelationem malis occurreretur futuris.

119 Ad primum ergo, pro contraria parte adductorum respondeo, negando etiam hæresim sive iam commissam, siue committendam in confessione detectā reuelari posse; & illum versiculum: *Est hæresis crimen, quod nec confessio celat*, in argumento citatum pestilentem esse, merito dixere Parisienses, *m* quam sententiam probant omnes Theologi, *n* & Adrianus, *o* & Thomas a Vio. *p*

120 Ad secundum respondeo, concedendo, Panormitanum cum communi sententia, & cum Angelo, *q* tenere in illo cap. *omnis*. crimen committendum, cuius non pœnitet confitentem, reuelari posse. Immo & ante illum idem voluit Alexander, *r* & Hostiensis cum Ioanne Andrea, & Petro ab Ancharano, *s* & post eum Siluester, *t* & Decius, *v* & Barbatius. *x* Cuius opinionis auctorem aiunt esse Innocentium ibi: qui tamen initio contrariam sententiam tenere videtur. Postea enim, quam dixit crimen, quod confitetur pœnitens, committendum reuelari posse illi, qui prodesse valeat, & dubuerit & rationem. Quia, inquit, in hoc fuit minister Dei, quia tunc dicitur confessor tanquam Dei minister, quando confitetur, vt pœnitentiam [illegible] quæ scribit illa: *Hæc ratio non placet, quia bene credo [illegible] quod vt minister recipiat, etiamsi in peccato remanere proponat.* [illegible] Innocentium virum oculatissimum [illegible] probare rationem illam, qua maxime nititur opinio aduersa: & per consequens videtur etiam ipsam opinionem corrigere, quando ratione legis correcta, lex quoque ipsa correcta videtur, iuxta cap. *miramur*. *z* in uerso ca. *a multis*. a glossa & Bartholo, *b* quem sequitur Felinus. *c* Quia e

contrarium cum Thoma, Scoto, Paludano, ac aliis omnibus fere scriptoribus, *a* teneo, non posse reuelari eiusmodi confessionem peccatorum, quorum nondum pœnitet confitentem.

121 Ea de ratione, quæ in argumento insinuatur, concedo eiusmodi confessionem non esse talem, quæ absolutionem mereatur, sed nego, illam non esse sacramentalem, & talem, quæ sigillo secreti confessionis sigillata non sit.

122 Primo quia, vt confessio tali sit obsignata sigillo, non oportet, quod sit talis, quæ absolutionem mereatur, nam confessio laico facta secundum omnes est celanda, quam tamen clarum est, non posse absolutionem mereri per ea, quæ dicta sunt supra. *b*

123 Secundo, quia licet illa confessio non mereatur absolutionem, durante illa cordis duritia: tamen adueniente, quæ illam comminuat contritione potest absolutionem mereri, & ita, vel est, vel apta est esse sacramentalis.

Ad tertium nego illam illationem; Confitens ipse tenetur confiteri: ergo & confessarius potest illius confessionem reuelare, quia is lege prohibetur diuina, ne id faciat, vt supra est dictum, ille autem lege diuina id facere iubetur.

124 Casu itaque huiusmodi occurrente, confessione videlicet deliberationis disseminandæ hæreseos, vel aliorū criminum committendorum quantumlibet magnorū; à qua C forte nolit, qui confessus est, desistere; imo forsitan proponit cum aliis sociis ea peragere. Primo fateamur cum omnibus, confessarium monere debere episcopum, præsidem, vel alium, cui ea res curæ fuerit, vt inuigilet super gregem suum, eo quòd eum lupus rapax tentet inuadere. Secundo fatemur etiā cum omnibus, huiusmodi confessarium debere facere omnia, quibus obuietur delicto cōmittendo sine aliqua eius, qui confessus est, significatione. Tertio tamen negamus cōtra prædictos, reuelandam esse personam, etiamsi sola illius expressio sit remedium illi hæresi fugandæ, vel impediendæ, vel aliis delictis reprimendis, nisique aliud sufficiat. Quod, vt omnes post D Thomam, *c* affirmarunt, ita multi Cardinales ei subscripserunt. Primus beatissimus ille Bonauentura, *d* Hostiensis item; nam illum Cardinalem fuisse constat, quod episcopatus Hostiensis Cardinalatus titulus sit, vt prodidit glossa, *e* Cardinalis item Florentinus, *f* Cardinalis etiam sancti Xisti, qui & à Turrecremata. *g*

125 Cardinalis item sancti Xisti cognomēto Caietanus, non in vno tantum loco: præsertim autem vbi supra, vbi rogatus ab altero Cardinali, respondit confessarium, cui manifestata est in confessione deliberatio occidēdi Regem, vel Pontificem Summum, cum proposito id effectum ducendi, non posse illud reuelare. Vbi etiam vir oculatus vidit Innocentium nō dicere, quod vulgus pu- E tat. Cuius hæc censura iucunda fuit nobis, qui antequam illam videremus, idem, veritate cogente, diximus. Addo & aliam rationem valde neruosam, quod eiusdem rationis & fori est, cognoscere peccatum vt absoluendum, & impedimentum absolutioni faciendæ; ad eumdem enim spectat condemnare, ac ideo cognoscere ea per quæ condemnari debeat, & absoluere & cognoscere, per quæ id faciendum est, *h* & in proposito, nempe conscientiæ foro casus est, in cap. *verum*. *i* vbi Ambrosius: *Dominus par vtrumque esse voluit & ligandi & soluendi* & Apostolis à Christo, simul data fuit potestas ligandi confitentem, cum potestate absoluendi, cum dicitur, *Quorum remiseritis peccata, re-* F *mittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*: *k* & sicut manifestatio peccati cum contritione est caussa absoluendi, ita manifestatio cum animi obstinatione est medium cōdemnandi: ergo sicut vnum recipit, vt minister & vicarius Dei in conscientiæ foro, ita & alterum, ac ideo eadem est vtriusque celandi ratio. Cum ergo Innocentius qui maxime nostros omnes mouet, hoc non dicat, cetera horum ratio falso nitatur fulcro. [illegible] Theologos communis est, quam in proposito idem Hostiensis tenuit, *l* quam Cardinales tenent, quam etiam Papa Innocentius IIII. si bene ponderetur [illegible] Adrianus VI. affirmat.

a In illo c. omnis. de pœnit. b In c. cum r. ab homine. de iudic. col. 3.
c Cap. quod quidam de pœnit. & remiss.
d Arg 83. d. in princ. cap. quoniam de sent. excom.
e De pœnit. & remiss.
f De adulter.
g De simonia
h Eod. tit.
i De homic.
k De renunt.
l In c. nihil e scandalo. de rescript.
m In illa dist. 21 q. 2 col. 2.
n In illa dist. 21.
o In 4. de baptis.
p Q. 11. in Op. vigentiseptem quæstionum. & alias tom. 1. tract. 21 q.
q In summa 4 part. q. 78 libro 2. art. 2
r In dict. cap. omnis.
s In Verbo, Confessio 1. §.
t In [illegible]
v In c. [illegible] col. 3.
x In c. [illegible] col. 18 de [illegible]
y In c. quod quidam
z De [illegible] nō [illegible]
a De elect. & [illegible]
b In l. 2. ff. de legib.
c In c. tua de sponsal. col. 2. & c. 1. n. 3 de sponsal.

a In illa dist. 21.
b Ead. dist. c. 1 in princ. not. 3.
c In dicta dist. 21
d In illa d. 2.
e Regula 7 cancellar. in summa de pœnit.
f In quo in d. cap. omnis.
g In hoc cap. nostro.
h Leg. qui condemnare ff. de re iudic. cum inferior a maior. & [illegible]
i Supra de pœnit. dist.
k Ioan 20.
l In illo §. quo peccat.

Ad quartum igitur argumentum respondeo, in illo c. *officij* a confessarium detexisse quidem peccatum, non tamen ipsum peccatorem; neque peccatum ita, vt peccator cognosci valeret, quod licitum esse supra monstrauimus.

a De pœnit. & remiss.

Ad ca. vero *significasti*. b facile quis diceret cum Panormitano & Communi, id ibi factum fuisse de confitentis licentia. Pro quo facit, quod ipsemet pœnitens palam etiam fatebatur, non inquam, solum peccatum sed quod etiam peccatum ipsum fuisset sacerdoti confessus. Qui modus tamen intelligendi, licet olim placuerit nobis, nunc tamen displicet, nam primo tunc demum diximus, de confitentis licentia licere aperire confessionem, quando ea licentia præstatur ex caussa iusta; & quæ honori, vel vtilitati conducat ipsius confitentis, vel alterius, quam tamen caussam in illius cap. casu cessare constet. Quoniam non honori sed infamiæ: non vtilitati sed detrimento ipsius mulieris illa detectio cedebat. Deinde adultera illa dixit, tam se, quam adulterum presbyterum confessos fuisse illi sacerdoti. Quod si accipias de sacramentali confessione, illa nullatenus fieri potuit quoniam nequiuit, adulterum audire confitentem, quia singuli singulatim confitentur, & ita confiteri oportet sacramentaliter. c Postremo, quia non satis constat ideo sacerdotem reuelasse peccatum adulteræ, quia illa dedit licentiam id faciendi. Aliud enim est dicere. Hoc peccatum feci: Hoc peccatum illi sacerdoti confessus fui, aliud confessionem meam reuelandi licentiam illi sacerdoti concedo. Facit, quod secundum Scoti, Durandi, Gabrielis, & aliorum multorum opinionem, qui putant de licentia confitentis confessionem reuelari non posse, illud cap. necessario venit aliter quam communis intelligit, intelligendum.

b De adult.

c Cap. omnis de pœnit. & remiss. ibi. Solus.

127 Quare planius illius cap. sensus fuerit, quod adultera illa confessa fuerit, & se & adulterum cuidam sacerdoti fuisse confessos confessione extraiudiciali, quod fecerunt aliqua de caussa tunc occurrente; puta, quia forte illos in Ecclesia inuenit, & forte adiutauit tamquam amicos, quo diceret ei ipsi veritatem, ne se pollueret in polluta Ecclesia celebrando, siue quia sacrilegij pœnas timentes et se commendarunt tamquam intercessori, siue alia quauis de caussa.

Neq; obstat illud, quod Panormitanum, & communem mouere potuit, nempe quod sacerdos ille, cui adultera dicebat ambos delictum confessos fuisse, noluit audire adulteram, quando testatus fuit, verum esse, illam adulterum sibi delictum illud confessam fuisse: quoniam id multis de caussis contingere potuit. Forte enim non fuit interrogatus illud, & forte postea, vel ante quam ambo illud delictum confessi fuissent, extra iudicium illi sacerdoti, idem presbyter ille sacramentaliter fuit confessus. Et ideo putabat se non posse detegere peccatum illud, quod in pœnitentia susceperit, licet alia via id nosset, iuxta multorum docentium opinionem. Quæ tametsi falsa est, tamen in hunc vsq; diem ita multorum ossibus hæret, vt non paucos decipi audiamus. Neque absimile vero est, illum presbyterum illi sacerdoti sacramentaliter confessum fuisse, quo missaret diebus sequentibus. Denique alijs id de causis contingere potuit: nam neq; communis satis ostendit; ideo non detexisse illud, quia detegendi licentiam non haberet, immo neque ideo detexisse confessionem adulteræ, quia id faciendi facultatem ab illa susceperit.

Ad cap. *Matthæus*. respondeo, nullum esse in illo cap. verbum, quo significetur Matthæus suscepisse illud in pœnitentia, sed solùm secretè id retulisse Papæ, quæ longe sunt diuersa.

128 Ad c. verò *nemo*. respondeo concedendo ibi probari posse quem dare de alterius reconciliatione testimonium: sed ex hoc non sequitur posse reuelare confessionem. Primo, quia non omnis reconciliatio est confessio peccatorum, vel, fit per eam: immo aliqua est exterioris fori, nempe reconciliatio solenniter pœnitentium, vt habet glossa postrema. d dist. textus in c. *in capite*. in duobus locis, & in c. *Aurelius*. e & cap. *sanctum*. f reconciliatio item excommunicationis, vt dicit glossa. g Secundo respondeo, non satis consequi eam illationem, quoniam aliud est reuelare confessionem, aliud de reconciliatione testimonium.

d In ca. 50. e 29 q. 6. f De consecr. d. 4. g in illo c. 1 26. q. 6.

129 Ad cap. *Exhibita*. respondeo ibi nil aliud probari, quam quod quidam morti proximus dixit se cuidam sacerdoti, qui præsens erat, fuisse aperuisse confessionem. Quod autem sacerdos aliquid reuelauit, vel dixerit, nullo verbo ibi significatur.

Ad cap. autem *lectæ*, a respondeo primo illum textum non loqui de peccati confessione, sed de renuntiationis cuiusdam manifestatione. Secundo respondeo, nullum esse verbum ibi, quod significet abbatem, de quo in textu, confessionem fuisse sacramentaliter ei archiepiscopo: sed solum confessum fuisse hunc ipsi, secrete, ac reuerenter, vt quemlibet aliquod crimen coram superiore confitentem decet.

a De renuntiat.

Ex his omnibus infertur primò, longe strictius esse sigillum secreti confessionis, quam sigillum secreti naturæ. Hoc enim multis casibus sine vlla dispensatione vel licentia, licet reuelare, quod supra monstratum fuit. Illud vero nullo, nisi vno & illo controuerso, quem paulo post dicemus.

130 Infertur secundo, etiam Papam, etiam propter maximam Reipub. vtilitatem non posse dispensare cum confessario, vt confessionem reuelet. Primo, quia Papa non potest super scandalo dispensare. vt est in c. *si quando*. cum ibi notatis. b Aptus textus cap. *cum teneamur*. c

b De rescript. c De præbend.

131 Non enim potest mandare, vt non obstante scandalo fiat aliquid, quod lege Dei non est necessarium, secundum Innocentium, d & annotauit expresse Hostiensis, e aitens non esse obediendum Papæ si scribat. *Non obstante scandalo* propter potestatis defectum. Quod etiam annotarunt iuniores. f At confessionem etiam pro vitando scandalo licere reuelare, casus est in c. nostro. ergo minus poterit super hac reuelatione; quam super scandalo dispensare. Facit, quod lex, quę iubet, confessionem teneri secretam, diuina est, vt supra dictum: at circa legem diuinam Papa non dispensat, licet illam aliquando declaret non habere in aliquo casu locum, vt scribit, S. Thomas, g communiter a Theologis receptus.

d In c. ap. inquisitionis de sent. excom. e In illo c. cum teneamur de præbend. f In c. si quando de rescrip.

132 Contra tamen hoc secundum corollarium facit, quod Papa dispensat super iuramento, h & super voto, i vt & tradit ita D. Thoma. k

g Prima Secundæ quæst. 100 art. 8. h Cap. ad c. 2 & 2e rum de iureiuran. i Ca. magna de voto. k 2. 2. q. 88. art. 10 & q. 89 art. 9.

133 Ad hoc respondeo concedendo assumptum: nempe Papam in iuramento & voto ex iusta caussa dispensare, in hoc autem præcepto non posse, quia nulla potest id faciendi reperiri caussa, vt in confirmatione nostræ conclusionis tangebatur. Posset etiam responderi, aliud esse in iuramento & voto, in quibus nemo sine animo se obligandi obligatur: aliud in hoc secreto, ad quod sine vllo suo facto vincitur & ligatur, vt Adrianus aiebat. Faciunt, quæ nos latius scripsimus in cap. *sicut*. l

l De consecrat. dist. 1.

134 Facit quod, quæ nostro facto quæruntur, fortius adhærent, quam quæ alieno, vel lege sola, m optimus textus probans vtrumque in l. *si tibi homo*. n quæ habet, legatum quæri etiam ignoranti sola legis dispositione, quęm euam acceptatione legatarij. At post alteram acquisitionem irreuocabilem esse, priorem vero reuocabilem: facit l. *qui Romæ*, o cum his, quæ ibi Bartholus, p & communis determinat de donatione rei facta cuipiam ea lege, vt post certum tempus ad Ecclesiam perueniret; quæ potest reuocari sola donantis, vel vtriusque voluntate in Ecclesiæ præiudicium: quia Ecclesia non facto suo, sed lege id sibi quæsiuit. Cum igitur obligatio celandi confessionem quæratur Deo contra eum, qui eam non per suam legem solam, difficilius poterit illa per Papam tolli, quam voti & iuramenti obligatio, quę ineuitabiliter nostra voluntate quæruntur. Et ne dicas confessionem quoque celandæ obligationem, ex facto confessarij, nempe confessionis auditione nasci; considera confessionis auditionem non principaliter, sed obiter, ac secundario hunc effectum parere. Iuramentum autem & votum de aliquo faciendo in obligationem principaliter tendere, & quod principaliter agitur attendendum potius esse probat lex illa vulgata *si quis nec caussam*. q & cap. *non dubium*. r secundum vnum intellectum.

m Leg. cū pater. § (mo do ff. de leg. 2. l. a Titio ff. de furt. tum d. l. si sponsus § si maritus ff. de donat. inter vir. & vxor. n l. cū seruus ff. de leg. 1. o §. Flaminia ff. de verb. oblig. p Quæst. 8. q ff. si certū petat. r De sent. excom.

135 Tertio infero, intrandi eius siluam, & in ea moriendum illi sacerdoti, cui vnus e comitibus confitetur in ipso siluæ ingressu se cum aliis suis comitibus de occidendo eo; eiusque deripiendis spoliis conuenisse: si modo nullam inuenire potest occasionem, quo tollatur omnibus ratio iusta credendi, eum ideo redire, quia confessus fuit ille comes, & consilium illud arcanum patefecit.

Contra quod tamē facit ratio, qua motus Maior aliud tenebat, *a* quia reditus ille vel redeundi actus, suapte natura non est alicuius talis arcani significatiuus: ergo per illum reditum non videtur vllatenus significare illam cōfessionem. Facit & alia ratio, qua motus Adrianus etiam contra tenebat, *b* nempe quod ille presbyter sic rediens nil palam facit aliis, quod non cederet in honorem & decus ipsius confitentis. Alij enim comites sciebant illam conspirationem, & eam non patefacit illis: pœnitentia verò & confessio, quam eis patefacit, in decus & honorem ipsius cedit. Facit & tertio, quod lex de se tuendo seruandoque est lex diuina à natura data, iuxta illud Marci Tullij. *c* *Principio generi animantium omni est a natura tributum, vt se vitam corpusq; suum tueatur.* *d* Lex autem de confessionis secreto seruando, lex est diuina, sed non naturalis; immo, quæ cum noua lege cœpit: ergo fortior est illa, quam hæc. *e* ergo hæc debet illi cedere, argumento c. *quanto.* *f* & eorum, quæ scribebamus hoc anno, in cap. *sicut.* *g*

a In illo. dist 21.
b In illo dubio 10.
c Offic. lib 1.
d L. vt vim ff. de iust. & iur. c. olim. de restit. spoliat.
e 9 dist. in princip.
f De consue tud.
g De consecrat. dist 1.

136 Ad priorem Maioris rationem respondeo concedendo, illum reditum simplicem, & ab aliis circūstantiis absolutum suapte natura non significare, pœnitentem illud arcanum pessimum patefecisse: negando tamē, si accipiatur cum circumstantiis illis, de quibus in corollario, scilicet; cum illa confessione in siluæ ingressu facta, & tali tempore quando nulla erat spes, vel suspicio sacerdotis regressus; neque ille vllatenus ante significauit. Imo fortasse sua iucunditate & alacritate monstrabat, se plus aliis & cupere & sperare illam siluam ingredi. Quis enim consciorum criminis adeo hebes esset, vt non intelligeret, illum in redeundo significare, ab illo pœnitente accepisse grande aliquod periculum, ob quod regreditur? Et quis eorum, qui conspirationis fuere participes, non intelliget ei per illam confessionem suam de occidendo illo conspirationem patefactam esse?

137 Facit pro his illud simile: Tenere in manu ensem strictum non est signum homicidij, sed neq; cum eo stricto currere: at si ea circumsistent alia, videlicet ensem esse cruentum, latorem illius exire domo quadam, in ea reperiri recenter occisum, occiso vulnus esse incussum, neminem aliū in illa domo agere, signa sunt & indicia homicidij certissima, secundum Ioann. Andream, *h* quem sequitur Panormitanus, *i* quod ibi hoc ipso anno diximus & scripsimus.

h Ad Specul. tit. de proba tio §. fin. vers. 13. num 19
i In cap. tertio loco de probat. col. 4.

138 Ad posteriorem vero Adriani rationem respondeo concedendo, nullum peccatum per illum reditum patefieri comitibus, quos eis non esset antea notum. At patefit confessio peccati, & patefit peccatum, & peccator, quæ ipse per solam confessionem noscebat. & hoc est satis, quod reuelator sit confessionis: nam ab omnibus est receptum: confessarium, qui meretricis palam, publicè ac notorie quæstum facientis confessionem audit, non posse dicere; Hæc mihi mulier confessa est, se esse meretricem. Contra omnes item est, confessarium palam facere posse confessionem sine confitentis licentia, etiam si manifestatio illa in illius honorem cedat & lucrum.

139 Præterea hoc casu, quod vir ille alioqui oculatissimus non vidit, eiusmodi reditus, & eiusmodi cōfessionis manifestatio occasio esse posset mortis illius patefactoris; quem fortassis alij comites ob eam suspicionem siluam ingressi occiderent, eo quod ipsos prodiderit, & ita non, vt ille ait, illa reuelatio in solum decus & honorem ipsius confitentis cedit. Postremo, si hæc Adriani opinio, vera esset, sequeretur, confessarium posse patefacere pœnitentem sibi confessum esse hoc & illud peccatum, quæ nouit is, cui ea patefiunt; quod cōtra omnes esse constat.

Ad tertium concedo, legem de se tuendo naturalem esse, legem vero de confessionis secreto seruando diuinam posituam. Concedo item, cæteris paribus, diuinam & naturalem præstare diuinę positiuæ. at hic non sunt cętera paria: nam illa naturalis de se tuendo propter propriam eius, qui se tuetur, vtilitatem est lata: hæc vero de confessionis secreto seruando propter vtilitatem publicam; nempe ne confessio fiat Christianis odiosa; immo in dies magis amabilis & gratior. Quod confirmatur similitudine satis congrua; Lex de secreto seruando naturalis est; lex autem de secreto confessionis seruando partim naturalis est, partim diuina positiua: & tamen, qua parte est diuina positiua, fortior est & rigidior, quam qua parte est naturalis, vt clarè per superiora colligitur. Et non alia ratione, nisi quia, qua parte est diuina positiua, totius Christianismi decus & vtilitatem respicit: qua verò naturalis solum decus & vtilitatem illius, qui secretum committit. Quare teneo corollarium, quando, vt in eo dicitur, nulla se iusta offerret occasio alia redeundi, quo iuste credendi arcanum esse patefactum occasio tolleretur illis coniuratis. Et cum Scoto beatum illum appello confessarium, qui sibi Christum, qui priuatæ publicam, qui temporariæ vitæ præferret æternam; martyr, ac corona gloriosa dignus, si talium coniuratorum manibus mori ei contingat.

140 Infertur & quarto, non esse contra caritatem celare confessionem, qua non patefacta non solum priuata res: sed & publica periclitatur. Sicut non est contra caritatem, non admittere adulterium, vel nō mentiri, quando per vitium adulterij, vel mendacij Respub. in tuto locari posset. Non enim sunt facienda mala, vt inde bona sequantur. *a*

a Ad Rom. 3. & ca. in 46. dist. & c. ne se. 4 q. 1.

Infertur & quinto, reuelare cōfessionem, nisi quando id de licentia fieret cōfitentis, rem esse per se malam perinde, ac fornicationem & mendacium. & consequenter dari aliquid, quod per se peccatum est, & nulla humana dispensatione iustificabile, quod tamen sola lege diuina positiua, & non naturali est prohibitum, scilicet reuelationem, qua maxima Reip. damna impedirentur. Quanquam dici potest, naturalem quoque cum diuina positiua hoc casu concurrere, illam scilicet, ne fiat id, quo res populo seruando necessaria fiat eidem exosa.

141 Infertur & sexto, confessarium in testem præsentatum & iuratum dicere posse nihil se scire, vel audisse, si de his, quæ per solam sacramentalem confessionem nouit, interrogetur, iuxta illud Bernardi. *Nihil minus scio, quam quod per confessionem scio.*

Opponat hic aliquis, verum esse; confessarium audisse: ergo falsum, non audisse. Quia fieri non potest duas contradictorias per vllam potentiam dari simul veras. *b* Neque videtur responderi posse, Scit vt Deus, nescit vt homo. Nam primo quomodocumque sciat, verum est eum scire: ergo falsum est eum non scire.

b Ca. si Paulus. 22. q. 1.

142 Secundo quia immo scit, vt homo, quoniam auribus carnis audiuit: immo & fortè illicitè audiuit, puta ob malum finem, vel excommunicatus. Præterea laicus, cui loco sacerdotis fit confessio, vt homo audit. Quod si negas, negare certe non potes de illo, qui casu, vel dolo cōfessionem, quæ alij fiebat, audiret; nam ille, vt homo audit: tamen idem de illo, ac sacerdote, dicendum supra in prima quæstione conclusum fuit.

Respondeo igitur ad argumentum concedendo, duas contradictorias per nullam potentiam dari posse simul veras. Concedendo item, hunc scire, & hunc non scire contradictoria esse, si absolutè, & absque vlla capiantur additione. sed non, si vna illarum simpliciter, & altera cum additione, quomodo in proposito nostro capiuntur.

143 Dicimus enim, confessarium scire, scilicet simpliciter aliquo modo, quicunque fuerit ille: dicimus autem, eundem confessarium non scire, tali videlicet scientia, quæ ad reuelandum vtilis siat. Simile desumi potest ex Archidiacono in præsenti; qui allegat illud Euangelistæ, *c* vbi de illo nouissimo ac tremendo die habetur, Saluatorem illum diem, quando erit, minimè nosse. At constat, eum optime illum nosse, quippe qui omnia præterita & præsentia cum futuris, immo possibilibus nouit: vt est vna omnium Catholicorum sententia *d* per illud, *e* *Plenum gratia & veritatis.* Sed illa non contradicunt: quia illud;

c Marc. 13.
d In tertio. d. 13.
e Ioan. 1.

Saluator illum diem nouit, simpliciter & absolutè sumitur, & verum est: illud autem, Saluator illum diem non nouit, non simpliciter sumitur, sed cum additione subintellecta, videlicet ad reuelandum aliis. & ideo verum est. Sed illa sic dispariter sumpta nullatenus contradictoria sunt, vel contraria.

144 Infertur & septimo, posse quem licite fœdere matrimonij coniungere illos, inter quos impedimentum nouit esse legitimum; puta si quis confessus fuerit suo parocho rem habuisse cum aliqua, cum cuius intra quartum gradum consanguinea nunc contrahere deliberat matrimonium. Huiusmodi enim impudicum virum & canonum irreuerentem potest quidem parochus, ne id faciat, secreto monere, ac deterrere. at si publice petat a parocho, vt ipsos fœdere matrimonij coniungat, necessario tenebitur id facere, argumento cap. *si sacerdos.a*

145 Pari ratione dicendum, parochum teneri aliquando ei, quem scit excommunicatum, etiam in diuinis, etiam in sacrosanctę Eucharistiæ sacramento communicare; quando videlicet is, quem per solam cófessionem excommunicatum nouit, audet publice, & apertè coram aliis petere sacramenta. In qua re, quidquid Scotus & Adrianus eum reprehendens dicat, constat primò, talem parochum posse illum in secreto, dum solus est, solum vitare. Secundo non posse coram aliis, etiam si extra confessionem secreto id nosset. *b* Hodie vero excommunicatum, donec denunciatus fuerit, vitari non posse, late diximus in ca. 1. *c* vbi ad alia loca necessario videnda remittimus lectorem.

146 Infertur & octauo non esse omnino verum, quod quidam pro indubitato consulunt: nempe confessarium quoad confitentem, perinde se extra confessionem gerere debere, qualem se gessisset, si eum nullatenus audiuisset. Nam primo, si nullatenus audiuisset excommunicationem, de qua in hoc corollario agimus, vel impedimentum, de quo in precedenti agebamus, non posset eū, vel secreto monere, vel in secreto euitare; & tamen audita confessione id efficere potest. *d* Secundo si quis per confessionem solam sciret, aliquem esse malum virum, quamuis per omnes alias vias eum haberet & coleret, vt optimum, occurrente tamen prelati electione, in ea eundem, si non audiuisset ipsius confessionem & posset, & deberet eligere: propter tamen illam sententiam in confessione quæsitam, neque deberet, neque posset illi suffragari. argumento ca. *cum in cunctis.e* & cap. *perpetuo.f* coniuncto cap. *si sacerdos g*

147 Illud tamen memorabile fuerit, quod in hac re annotauit Paludanus, *h* nempe illum, qui eligit indignum, quem sola confessione talem esse nouerat, non incurrere pœnam suspensionis, de qua in cap. *cum in cunctis.i*

148 Quod, tametsi probet Adrianus, mihi non videtur expeditum: nam §. ille iuncto cap. *cum Vintoniensis.* pœnam illam eligenti scienter indignum imponit. at is sciens eligit indignum, & tali scientia sciens, quæ facit ipsum peccare secundum ipsosmet. quare igitur illam pœnam non incurrat? Facit quod tam efficax est illa scientia in negotio, quod inter Deum solum & hominem agitur, quam alia, immo efficacior, quippe quæ in ipso Dei foro est quæsita: ergo si alia facit incurrere hanc pœnam, faciet & ea, argumento leg. *illud.k* & cap. *inter cæteras.l*

Neque obstat, si dicatur agi ibi de pœna, & pœnam in foro Dei non incurri, licet in foro debeatur exteriori, vt habet glossa singularis. *m* Non, inquam, hoc obstat, quia primo illa glossa non habet locum in censuris, quæ nulla indigent executione alia; præter illam, quam secum ferunt. quod late etiam Thomas iunior probat. *n* & ille §. de suspensionis pœna agit, quæ vna est de censuris. *o*

149 Quare verius fuerit resoluere in his, quæ ad solum Deum pertinent, colloquia tantæ virtutis esse hanc, de qua loquimur, per confessionem quæsitam scientiam, quantæ aliam secretam. Tertio pro corollario nostro facit, quod licet recepta sit illa sententia, quæ habet secundum allegata & probata iudicandum, & non secundum propriam scientiam, *p* scientia tamen priuata multum iuuat iudicem, quo diligentius rationem perquirat, secundum omnes.

150 Ita etiam scientia, quam quis vt confessarius habet, multum luminis præbebit in aliis rebus agendis. Facit & quarto, quod secundum omnes iustè quis posset electoribus dissuadere alicuius in prælatum electionem, ob solam per confessionem de ipso scitam malitiam, modo ita rem gereret, vt nullo modo peccatum ipsius proderet vlli.

Octauo subinfertur, vtile fore delinquenti, si recusatione, vel alio iusto modo illius iudicis, cui crimen confessus est, iudicium declinari possit. quoniam non mediocriter illa priuata scientia illum iuuabit ad inquirendum diligentius veritatem, immo & ad confirmandum contra eum iudicium per supradicta.

Casus vnicus, in quo reuelatur iuste confessio.

151 Restat discutiendus ille casus vnicus, in quo licet cōfessionem reuelare; scilicet cum confitentis licentia: qui mihi admittendus videtur primò, quod Thomas ita definit, *a* quem sequuti sunt Paludanus & alij ipsius scholæ viri. Et hoc tenet Rosella, supplementum Pisanellæ, & Siluester in titulis suis: hoc etiam D. Antoninus, *b* quod ipsum nostri vt plurimum probant. Quorum de numero sunt Archidiaconus & Alexander, *c* Cardinalis S. Xisti, *d* Ioannes Andreas, *e* Panormitanus & alij, *f* Felinus, *g* & Lapus. *h* Pro quibus faciunt primo cap. prædicta, *lecta.* 1 c. *nemo.* & cap. *Matthæus.* immo cap. *significasti. k* & cap. *officij.l* Quorum maxime vrget illud. c. *significasti.* quo clare probari videtur sacerdos reuelasse adulterium sibi confessione patefactum, & non puniri. Quod non potuit fieri alia ratione, nisi quia ex licentia ipsius mulieris adulteræ reuelasset. agitur propositum.

152 Hoc tamen argumentum dilui potest per illū intelligendi modum, quo nouè interpretabamur illud cap. *significasti.m* Secundo facit, quod probari potest in foro exteriori, quem esse emendatum, & purgatum à criminis per eum commissi labe, iuxta ca. *at si clerici.n* ibi: *Post pœnitentiam peractam. o* cap. *Testimonium.* ibi, *Si vero sit de crimine emendatus. p* Facit cap. *ferrum.* cap. *domino sancto. q* & hæc emēdatio debet secundum omnes glossas & doctores fere omnes probari per sacerdotem. at ille nō potest idem facere de eiusmodi vitæ nouatione nisi testificando de confessione sibi facta, & absolutione per se data, ac pœnitētia imposita, & ab illo acceptata. Non enim est aliud signum sub cœlo, quo possit vitæ post baptismum corruptæ renouatio constare Ecclesiæ, nisi, vt tempus patitur, per eiusmodi reconciliationem. *r* Licet quando id tempus non pateretur, alia sufficerent signa, vt est in cap. *à nobis. s* cap. *sanctum, t* & aliis similibus. Poterit ergo sacerdos aliquo casu testificari de confessione sibi facta in iudicio exteriori, ita, vt ei credatur, & non nisi ex consensu confitentis: agitur propositum.

153 Quod si fortè quis dicat cum aliquibus, quorum de numero est Cardinalis S. Xisti in hoc cap. nostram collectionem eneruari, si respondeatur satis prouideri necessitati probandæ confessionis per hoc, quod pœnitens extra confessionem dicat confessario, quod nuper dixerat in confessione, replicabimus primum, periculosum esse illud remedium: quia sacerdos ille, si postea citaretur in testem ad alium effectum, teneretur testificari: quando saltem iam prius alius, de ea re testis; vel aliud modum præcessisset, secundum ea, quæ late hoc anno scripsimus in c. 2. *v* quod & Felinus annotauit. *x*

154 Secundo replicabimus, toto, quod aiunt, cœlo aberrare, qui talia scribunt; non enim sufficeret illud ad probandam emendationem: quia nisi ipsi dederit licentiam, non poterit testificari, se audisse ab eo illud peccatū in confessione, & eum absoluisse: quando solum poterit dicere, dictum fuisse sibi illud secreto extra confessionē, quod nihil concludit ad emendationem. Tertio facit, quod omnis celandæ confessionis ratio cessat, quando de pœnitentis consensu detegitur, vt ex argumentorum pro contraria parte solutione dilucide apparebit. ergo & ipsa occultationis necessitas cessat. *y*

a De offic. ord.
b Cap. cum non ab homine de sent. excom. & in d. ca. si sacerdos. de offic. ord.
c § 1 sup. ead. dist. num. 18 19 & 20.
d Dict. c. cum non ab homine. de sent. excom.
e § fin. de elec.
f Eod. tit. lib. 6
g De off. ord. & § fin. 14. 1. supr. ead. dist.
h In illa q. 3. 1 § fin. de elect.
k ff. ad leg. Aquil.
l De rescript.
m In cap. fraternitas 12. q. 2. & 2.
n 2 2 q. 62 art. 3
o Cap. quæ sunt de ver. bor. sign.
p Cap. pastoralis § quoniam vero de offi. deleg. cap. in dicto. ... de offi. præsid.

a In 4 dist. 21
b Tertia par. tit. 22 § 1.
c Cap. ipsi A postolo 2. q. 7
d In præsenti
e Inc. lecta. de renuntiat.
f In c. significasti. de adulter.
g In cap. testimonium de testib. in c. 1. de except. c. nemo cap. inuentum cap. Matthæus. de sim.
h Alleg. 94.
i De renuntiat.
k ... de adult.
l De pœnit. & rem. §
m Supra ead. num. 137
n §. de adult.
o De iudic.
p De testib.
q 50. dist.
r Cap. non potest. 1. & 2 cap. ecce. cap. neminem supra dist. 1.
s In magno. de sent. excō.
t De consec. dist. 4 c. fin. de sepult.
v De confessis
x In illo cap. Matthæus.
y Cap. cum cessante. de appell. leg. adigere § quod cum ff. de iur. patro.

Con-

Contrariam tamen partem affirmarunt multi, & in his Scotus, *a* quem probarunt vir pussimus Bonauentura, resolutus Durandus, acuti Parisienses, eruditi Tubingenses. Angelus etiam verbo, *b* qui pro se citat Petrum Aureolum & Landulphum. *c* Apud nostros etiam Collectarius, *d* sequutus suum præceptorem, qui postea fuit Clemens eius nominis VI. Richardus autem inter vtrosque medius, dixit reuelare posse de licentia confitentis ad ea solum, quæ in conscientiæ foro prodesse poterant pœnitenti: non autem, quæ ad alia. Pro Scoto eiusque assectis facit primò, quod confessarius scit peccata, vt Deus, & non, vt homo: alioqui non haberet in eum vt iudex iurisdictionem. *e* ergo non poterit de illis testificari. Secundo facit, quod nemo potest iuri in fauorem publicum inducto renunciare. *f* Sigillum autem confessionis, hoc est, debitum eam celandi non solùm est inductum in confitentis fauorem, sed totius populi Christiani, nec ab antidoto cõfessionis saluberrimo sumẽdo detrahatur. Quid ergo priuatus consensus agit ad tollendum eiusmodi ius publicum? Tertio, quod iudices passim compellerent captos in Quadragesima, vel alio tempore suis confessarius confessos ad dandam licentiam confessionis eis reuelandæ: & ita facile possent condemnari. qua ratione non parum nititur Maior.

Hæc tamen non videntur tanti æstimanda, vt in suam partem nos trahere debeant. Non primum, nam primo dici potest, quod per eam licentiam nunc præstitam incipit scire confessarius, vt homo, quod ante sciebat solum vt Deus, quod communis opinio habet cum S. Thoma. *g*

Contra tamen hanc solutionem in hunc, quem hactenus non legi, modum replicari potest: quod ex ea sequitur, confessarium dicere permissum ad vnum effectum, posse cogi ad alium, nam quod secretum quis scit, vt homo, etiam si reuelatum est ei dicendo; Hoc dico in confessione: & iurauerit se non reuelaturum; tenetur de illo, si ducatur in testem, deponere, secundum Innocentium communiter receptum, *h* & supra fusius relatum: at is a data & accepta facultate illa scit, vt homo. Igitur propositum. Præterea D. Thomam cum communi concedere oportet, laicum, & quemuis alium, qui quomodolibet confessionem audisset, posse illam de confitentis licentia reuelare quod sine illa facere nequeunt.

155 Quibus tamen hæc Thomæ solutio non quadrat, idcirco aptius arbitror respõderi posse, negando quod ille sacerdos nesciat, vt homo. Scit enim, sed tali via, quæ non sufficit ad reuelandum illa cuiquam, lege diuina id vetãte, sicut & laicus, cui facta esset confessio, & quiuis alij, qui cum non essent sacerdotes, licite, siue illicite audierunt alicuius confessionem sacramentalem. Illi enim, etsi vt homines sciant, nullo casu debent, aut possunt manifestare, nisi de licentia confitentis, & ad eum finem solum, ad quem licentia data est.

156 Ad secundum autem fateor, hoc sigillum principaliter inductum in fauorem publicum, ne scilicet retrahantur mortales à confitendo: nec confitenti huic fauori renunciare posse: at nego per hunc permittendi modum huic fauori detrahi: immo si bene perpendis, additur. Quis enim non videt promptiores fore homines ad confitendum, si certo scuerint, suam confessionem nunquam alicui sine suo consensu detegendam. Immo neque cum suo consensu, si aliqua ex parte fuerit confitenti damnosum: manifestãdam autem, quoties ei expediet, ad eum solum finem, ad quem ipse volet, & ad quem ipse est vtilis, & non ad alium.

157 Ex quo infertur solutio tertij argumenti, nempe non sufficere illum consensum captorum coactum, & contra eorum decus & vtilitatem præstitutum ad reuelandam confessionem. Ecquis tam dormitantem imaginaret Thomam vigilantissimum, cum tot clarissimis eruditione viris, vt putarent eiusmodi coactu consensum in tam grande eorum detrimentum præstitum sufficere sacerdoti, vt reuelare confessionẽ possit. Præsertim quod Paludanus, *i* & Diuus Antoninus, *k* expresserunt eiusmodi coactam licentiam non sufficere, & addiderunt male facturum, qui aliquid præsumeret contra captum; qui nolit dare licentiam, & eam, quam [illegible] vniuersaliter & specialiter datam, non extendi, nisi ad manifestationem ipsi [illegible].

158 Quocirca [illegible] potius est eius & eorum, quos supra citauimus, Theologorum & Canonistarum propositi & mentis fuisse, vt tunc demum facultatem reuelandi, confitentis licentia confessario præbet, quando sponte penitus data est ad suam, vel alterius non contemnendam vtilitatem spiritualem, aut temporalem. Ad suam quidem temporalem, veluti cum agitur de ipso criminoso ad suos ordines instituendo, vel ad quempiam dignitatem promouendo. iuxta ca. *domino sancto.* *a* tradunt Archidiaconus, Dominicus & vterque Cardinalis. *b* Ad alterius vero temporalem vtilitatem; veluti cum producitur in testem in caussa ciuili, & obiicitur in ipsum crimine probato allegatur esse emendatus. Ad suam autem spiritualem; veluti cum casus est perplexus, nec satis aperte sine personæ, quæ confessa est, expressione solui potest, vt cum agitur de pluralitate beneficiorum, quam constat in vna persona licitam, in altera illicitam.

159 Quò fit, vt si facultas ei fieret publicandi in suam, vel alterius perniciem siue ad iocum & animi solatium tantum, nullatenus liceat eam pãdere cõfessario. absit enim, vt sacramentis sacramentalibus ve iocemur per ea, quæ supra diximus. In hoc ergo vno casu ad hunc modum temperato licita est confessionis reuelatio, non in alio.

Duo additamenta.

160 Postremo loco dicenda sunt duo. Alterum quod tacenda est etiã tertia persona, cuius nomen a confitente fuit iustè, vel iniustè, in confessione expressum, secundum Paludanum & Adrianum; qui nimium meo iudicio in hoc morantur, quoniam ad hoc confirmandum, & ad omnia contraria diluenda sufficit omnia illa, vt prædiximus, sub sigillum cadere confessionis; quæ vel confitens, vel confessarius iusta de caussa voluerit esse secreta; quæ vel directè, vel indirectè ad cognitionem peccatoris spectant: quorum de numero constat esse tertiam personam, cum qua confitens peccauit.

161 Alterum est, confessarium dicere posse, immo & Superiore iubente teneri ad dicendum, quæ per confessionem nouit, si alia via didicerit: modo ita illa proferat, ac si nullatenus per confessionem nosset: siue illa nouerit, antequam ei confessio fieret, siue postea. Hæc est sententia D. Thomæ, *c* quam omnes ad vnum post eũ sequuti sunt. Et probatur, quia nisi hoc dicamus, & veritati fiet præiudicium, & copia probationum tolletur, cõtra l. *quoniam.* *d* & cogetur quis mentiri contra cap. primum, *e* & fraus & dolus malo no patrocinabuntur, contra ca. *fides.* *f* quin & innocens damnabitur contra l. *absentem.* *g*

162 Nam si duobus, quorum alter sit sacerdos, videntibus, quisquam delinquat, & mox sacerdoti, qui vidit eum delinquentem, ea mente confiteatur, ne testari possit, nisi dicamus illum ea de re testari posse, veritati fit præiudicium primo; deinde cogetur mentiri, quando deponit, & dicit; *Nil scio,* siue intelligat, vt Deus, siue, vt homo, falsum dicit. fraus itẽ & dolus patrocinabuntur delinquenti. Quod autem innocens quandoque punietur, si cõtrarium teneamus, patet in eo casu, quo quis tribus, quorum vnus est sacerdos, videntibus deliquit, & mox illi sacerdoti, qui vnus est de tribus testibus, confitetur. Nam si sacerdos iuratus dixerit se id nescire, aliorũ duorum testimonio periurij conuincitur, & punietur.

163 Neque obstant c. nostrum. & c. *omnis* *h* quæ sine vlla distinctione iubent confessario, vt omnino confessionẽ, peccatum, & peccatorem celet: quoniam propter prædicta, quæ maxime sunt absurda vitanda, debẽt intelligi ac limitari, vt procedant, quando solo confitentis manifestatione ea nouit confessarius. Nec obstat replices: Nullus est textus, qui hoc distinguat; nam satis est esse, qui id persuadeat, rationem omnium consonantissimam, iuxta glossam primam in principio l. *de pretio.* *i*

Modus probandi reuelationem.

In calce autem omnium admonendi sumus, nos con- fessarij

a In dict. dist. 21. *b* Confessio. 5. *c* In dist. 21. *d* In illo cap. omnis. *e* Cap. cum inferior. de maior. & obed. *f* Cap. si diligenti. de foro competenti l. si quis in scribendo. C. de pactis. *g* In 4 d 21. q 3. art 2. *h* In illo cap. omnis. *i* In d. dist 21. *k* Tertia parte. tit 17. c. 22.

a 90. Dist. *b* In cap ipsi Apost 2 q [illegible] *c* In illa d. 21. *d* C de haeret. *e* 22. q 2. *f* De rescript. *g* ff. de pœnis. *h* De pœnit. & remiss. *i* ff. de public. in rem actione. & c. consuet. 1. dist. & cap Maritum. 1 q. 1.

tet, quod omnes reuelantes confessionem nos iudicandos esse, si quis nostrum delictum & culpam, quam in confessione audiuit, propalet; & confessiones asserit iam confessionem ... Deo quidem ... vt ... condemnemur, nisi probemus nos id aliunde ... secundum Hostiensem, quem Cardinalis, Panormitanus & communiter sequuntur. a non autem, vt ... Hostiensi placet, ordinarie a castigabimur pœna, sed ... extraordinaria.

a In illo: omnis sub fin.

164 Pro quo facit illud Innocentij, b scilicet, quod delicto non aliter, quam praesumptione probato non debet delinquenti ordinaria pœna imponi.

b In cap. quia verisimile. de praesumpt. col. 2 vers. Nota tamen.

Ex quo infertur, quam periculosum est confessarius de peccatis eorum, quos in pœnitentia susceperunt, colloqui.

165 Hoc vltimo affine est illud, quod Hostiensis primum, ac deinde collectarius & communis determinant, c nempe tantum confessario esse imponendam penam huius cap. omnis d ... alius, saltem laicis, quippe qui eius pœnae non sunt capaces. Carés enim ordine, ab eo deponi nequit, argumento l. decem. e & c. ad dissoluendum. de depon ... impub. Praeterea non tantum alij, ac confessarius peccant, per ea, quae supra in quaestione prima dicta fuerunt.

c In illo cap omnis
d De pœnit. & remiss.
e ff. de verb. oblig.

In glossam primam.

166 Ex hac glossa quamuis vacillet, colligitur primo, confessarium non teneri ad reuelandum, quae per confessionem didicit, etiamsi ipsi Superior sub excommunicationis pœna iubeat, vt omnes iis de rebus aliquid scientes illud manifestent. Quae conclusio, vt plurimum ab omnibus & Theologis, & canonum peritis recepta est, & inter alios ... glossam commentatur Felinus. f & plus satis probatum in tertia quaestione, g quod habet, etiam Papam id iubere non posse, neque super eo reuelando dispensare.

f In cap. inter monast. col. 3. de testib.
g Corollario 2 in prima posita.

167 Ex quo infertur, verum esse quod olim cuidam monacharum praefecta ... respondi; confessarium monacharum, ... confessione ... nosset, nam ... ipsius ... extrahendam: posse quidem monere praefectam, quo vigilantius custodiam ... tegendo ... aduerteret: reuelare autem personas, etiamsi absque illarum reuelatione ... nequiret, non posse: quamuis ... vt ea ... quod quisque sciret, Superior illius confessio ... excommunicationis pœna ad illam praefectam ... iuberet.

Et quamuis autem pro sua conclusione glossa citat, c. ... h. ... tendum ... primo illud c. primo aspectu pro contraria parte potius facere, secundum communem intelligendi modum: quia sacerdos ibi ... reuelauit adulterae illius delictum: sed dupliciter ad propositum glossae induci potest: primo, in quantum celauit adulteri nomen.

h De adult.

Secundo, quod sacerdos ille ideo adulterae confessionem reuelauit, quia licentiam id faciendi ab ea ... habuisset licet tamen id non fecisset. Secundum ... inter ... lectum, quem superius illa tradidimus, neque pro glossa, neque contra illam facit.

168 Colligitur secundo ex glossa neminem teneri ad dicendum, quod probare nequit, de quo late diximus hoc anno: & ... in c. a quando illud, quam potuerimus breuissime, repetentes.

i De confessis

In glossam secundam.

169 Ex hac glossa collige, aliam esse pœnitentiam secretam, aliam esse publicam. Et rursus publicam diuidi in publicam solemnem, & publicam non solemnem. Qui modus diuidendi pœnitentiam, ... est illo, ... quem multi, & in his Monaldus, dicunt tres species esse pœnitentiae: nempe solemnem, publicam, & priuatam: quoniam primo, horum distinctionis membra contra bonae diuisionis conditionem confunduntur. Siquidem omnis pœnitentia solemnis est publica. Deinde, quod publica est genus ad solemnem, & non species opposita. Porro pœnitentia priuata est, quae non, vt publice impleatur, iniungitur. de qua cap. quis aliquando. k Publica vero est illa, quae publice adimplenda imponitur, de qua cap. 1. l Solemnis

k ... 1. ... de pœn. ... & remiss.

autem publica est illa, quae perficitur cum solemnitate, de qua in cap. in capite. a Publica vero non solemnis, ... publice hoc ... solemnitate peragenda est. Quales sunt, quae in toto saltem exteriore, nolente peccatore, vel in interiore, volente ipso imponuntur, iuxta c. ... b & ... intellectum supra diximus. Haec quoniam omnium opinioni consona sunt & vera, ideo ... probamus.

a 50 dist.
b De pœnit.

170 Ex eadem glossa colligitur solutio illius oppositionis, quae contra hoc cap. ex cap. placuit. c formari potest in hunc modum ... laici ... communio, quam diu ... reuelam ... consitent, absoluitur. Ergo non omnibus diebus vitae suae pœnitere debet. quod hic statuitur. Glossa tribus modis soluit: ... verus quoniam illud c. non agit de Episcopo reuelante confessionem subditi sibi confessi: sed de episcopo ob ... subditum crimen secretum, quod probare nequibat, & ob id communione ... tollenti, vt ex illius litera satis constat.

c 6. q. 2.

Alteram tamé oppositionem illa fortiore omisit glossa, nempe, quae in illo cap. omnis d fundari potuit. Pœna enim, quae ibi confessioni reuelatori statuitur, pœna conuenit eum statuta in hoc cap. quia vtrobique iubetur deponi: sed partim est penitus contraria. Ibi enim, cum fuerit depositus, iubetur in monasterium ad agendam pœnitentiam detrudi: hic autem iubetur per orbem ignominiosus peregrinari.

d De pœnit. & remiss.

Hanc oppositionem Hostiésis ibi, quem videtur probare Antonius, soluit vno modo, quod hoc cap. intelligitur secundum illud, & illud secundum hoc, iuxta l. non est nouum. & l. sed & posteriores. e scilicet, vt talis reuelator primo deponatur, quod in vtroq; cap. statuitur: deinde per septennium, vel aliud tépus, quod iudex arbitratu pe... regrinando pœniteat, quod in hoc c. scribitur: postremo illo anno in monasterium detrudatur, quod illo cap. cauetur. Neque, inquiunt, obstat, quod hic dicitur: Omnibus diebus vitae suae. Quia subaudiri debet, durante septennio, vel alio tempore ad pœnitentiam constituto.

e ff de leg.

Contra tamen hunc intelligendi modum facit, quod illa verba: Omnibus diebus vitae suae, non patiuntur illam expositionem. Facit quod difficile post tam longam peregrinationem talis reuelator in episcopi potestatem redibit, quo in monasterium includatur.

171 Quare verior & germanior intellectus videtur, qui sequitur glossa postrema illius capit. quem etiam non reprobant Hostiensis, & Antonius, & sequuntur Cardinalis, & Panormitanus, nempe hodie non esse huic cap. locum, qua parte peregrinationem hanc ignominiosam infligit. Pro qua opinione facit, quod lex noua, qua parte contrarium statuit legi veteri derogari videtur ipsi; etiamsi de illa non meminerit, f at illud c. in hoc contrarium statuere nemo non videt, ergo huic per illud derogatur. Facit etiam, quod peregrinatio per orbem clerici ignominiosa, non illi soli est dedecori, sed etiam toti clero, g vt annotabat Caldernus, h quae ratio, vt arbitror fuit in causa, quare concilium illud Catholicum peregrinationem hanc in illam detrusionem monasterij commutaret.

f Cap. 1. de constit. lib. 6
g Cap. diaconi s. 93. dist.
h Consil. 1. de vita & honest. cleric.

*§. QVOD AVTEM.

QVod autem dicitur, vt pœnitens eligat sacerdotem scientem ligare & soluere, videtur esse contrarium ei, quod in canonibus inuenitur, vt nemo videlicet parochianum alterius iudicare præsumat. Sed aliud est fauore, vel odio proprium sacerdotem contemnere, quod sacris canonibus prohibetur: aliud caecum vitare, quod hac auctoritate quisque facere monetur, * ne si caecus caeco ducatú praestet, ambo in foueam cadant.

* Matth. 15.

IN hoc §. Gratianus ... ea seq. cum c. 1. in hunc modum, ... sequens, quod habet, ne quis sacerdos alienum parochianum ad pœnitentiam suscipiat, intelligendum esse, quando ille parochianus, vel odio sui parochi ... vel ... parochi alteri ... adire-

Supr. cad.

ret.

ter. caput [illegible] eodem, quod habet, vt pœnitens eligat optimum sacerdotem, intelligendum esse, quando proprius est ignorans.

1 Hæc tamen conciliatio non est sufficiens: quia primo non concludit, quoad omnes casus. nõ enim quoad illum, qui frequenter occurrit, quando alienus parochianus, neq; odio proprij, neque ob ipsius ignorantiam, neque amore alieni vadit ad alienum. Secundo quod ca. sequens nimium restringitur, dum datur intelligi, quod non est locus ei, quando sine tali causa itur ad alienum, quod est falsum, secundum omnes per c. *omnis*. de pœn. & remiss. Et quamuis possent considerari aliqua, per quæ addita, vel subaudita hæc Gratiani solutio defendi posset: quia tamen non puto, eam fuisse ipsius mentem, non duxi operæpretium illa scribere.

2 Aliter igitur hæc capitula conciliari possunt: aliud fuisse tempore B. Augustini, cui ascribitur ca. 1. supra eod. seruandum, aliud in tempore Vrbani II. cui tribuitur c. seq. & ideo non repugnare; quoniam Augustinus sub annũ Domini circiter quadringentesimum floruit, Vrbanus vero II. sub annum Domini circiter millesimum & centesimũ, & ita nulla est repugnantia, tempore Augustini nondum esse verum sacerdotibus audire alienos parochianos: tempore autem Vrbani sic.

a Supr. ead.

3 Non obstat, si dicatur illud c. primum, *a* non esse Augustini, licet illi tribuatur, per ea quæ in principio distinctionis quintæ dixi: quoniam contrarium esse verum ibi nouè addidimus.

Contra tamen hanc solutionem potest replicari ex alijs quibusdam capitibus quæ dilui quoque possunt, vt in primo notabili super c. sequens apparebit.

Potest & dari tertius modus conciliandi hæc capitula. nempe, illud primum intelligendum esse, vt seruatis seruandis, & eo modo optimo, quo iure potest, eligat optimum: puta si multos habet parochos, penes quorum quemuis sit eius confessionis audiendæ potestas, optimum ex illis eligat. Si autem non habet, nisi vnum, & illi ex causa non vult illi confiteri; & ob id ab eo impetrat confitendi licentiam, confiteatur optimo. Item quando sese illi offert aliquis confessarius optimus, & nullam habet aliam alij confitendi causam: nisi quod tam pius & doctus confessarius tunc occurrit, petat licentiam id faciendi, & si eam impetret, confiteatur illi. In vtroque his cap. 1. supra eadem sit consulere, vt quoquo modo iuste possit pœnitens quærat sacerdotem optimum.

b 2. de leg. 2
c tentaculo 12. q. 4.

4 Non enim continet præceptum; quia sufficit eligere idoneum argumento l. *cum quidam*. *b* & eorum, quæ late tractat Thomas à Vio, eodem concludit, sufficere, eligere dignum etiam ad dignitates quando solus habetur respectus ad ipsorum onera: licet non, quando habetur respectus ad ipsorum honores & commoda.

d Supr. ead. num. 90.
e Insr. ead. no cab. 1.

5 Hic tamen adde, quæ scripsi in ca. 1. *d* & quæ scribentur in cap. fin. *e*

VRBANVS PAPA II. CAP. VI.

PLacuit, vt deinceps nulli sacerdotũ liceat quemlibet commissum alteri sacerdoti ad pœnitentiam suscipere sine eius consensu, cui prius se commisit, nisi pro ignorantia illius, cui pœnitens prius confessus est. Qui vero contra hæc statuta facere tentauerit, gradu sui periculo subiacebit.

SVMMARIVM.

1 *Confiteri non licet alieno parocho, quod est verum hodie, olim contra n. 2. & 11. & 28. confirmatur multis. n. 5. quoad effectum absoluendi: alioqui sic. n. 33.*

2 *Parochias siue regiones parochorum Dionysius Papa diuisit & ante illum Calixtus diœceses, saltem episcoporum. n. 4.*

6 *Confessario necessaria iurisdictio actualis, sine qua nulla est absolutio 7. etiam extra Quadragesimam, n. 8. neq; sufficit illa, quam accipit a confitente 20. & 26.*

9 *Papa confitetur & absoluitur ab inferiore. Non quia in eo specialis [illegible] vicarius. num. 15. neque quia iurisdictionem habeat ex parte illius, qui iudicandus est. nu. 17. Et quia aut dicere ab Ecclesia, quæ supra Papam sit, [illegible] iurisdictionem tribui: 18. Ratio vero sit quia quilibet presbyter est vdex vel iudex charta[illegible] larius Dei & ab ipso Deo iurisdictionem accipit. num. 19. contra quod uertuose quiddam oppositum diluitur. num. 20. & 21.*

10 *Peccata venialia [illegible] qui habet, cuilibet sacerdoti confitetur. De quo nullus textus. n. 22. sed tacita id licentia operatur; vel quia nunquam ea potestas fuit sublata. n. 23. Vnde & ab excommunicatione solui. 25.*

12 *Confitentur presbyteri omnes omnibus presbyteris venialia. 30. Et etiã mortalia, quia forte quoad illos consuetudo valere potest 31. Vel melius quia tacite illis conceditur facultas. 34.*

13 *Confessarium eligendi consuetudo [illegible].*

14 *Conferendi potestatem neq; tolli, neque minui posse ab illa creatura, pura [illegible] vna ratio. n. 44. Quæ confutatur nu. 45. & 46. altera ratio. num. 48.*

16 *Iurisdictionis potestas dupliciter habetur.*

17 *Opinio Thomæ a Vio omittitur.*

24 *Ratio vnius textus pro expressa cõ.*

26 *Thomas a Vio laudatus omittitur*

27 *Iurisdictio nulla sumitur a paribus contra Thomam a Vio.*

29 *Confessarium eligunt episcopi & prælati exempti & idem. num. 38.*

31 *Intellectus cap. 2. de pœn. & remiss. lib. 6. discutitur melius. n. 36. Datur primus. n. 39. Secundus. n. 40. Tertius. num. 43.*

32 *Negatiua natura & significatio illius vocis, Aliquis.*

35 *Licentia & gratia mortuo concedente non moritur.*

37 *Priuilegium in ius factum [illegible] ressus.*

41 *Quid dictum c. 2. de pœn. & remiss. lib. 6. Videtur fuisse in opinione olim communi [illegible] falsa.*

42 *Confitendi licentiam dari parochiano, & eius confessionem audiendi potestatem alij presbytero paria.*

47 *Quid clauis, & idem. n. 50.*

48 *Papa non tollit, acti[illegible] potestatem absoluendi, nec minuit, sed materiam id faciendi subtrahit.*

49 *Confessarium cui licet eligere, eum qui non exercet curam eligere potest. Quod sine licentia parochi facere valet. 58.*

51 *Excommunicatus parochus vicarium dat ad audiendã confessionem idem. 55.*

52 *Sacerdos quilibet aliorum hominum confessionem iure communi antiquo audire potest. Et ita quilibet habet iurisdictionem, etiam actu quodammodo. 53.*

54 *Iudices chartularij qui.*

56 *Paludanus inconstantia insolita, vt etiam Antoninus laborauit. num. 57.*

57 *Antoninus laudatur, & collector potius Paludani, quam examinator habetur.*

59 *Priuilegium [illegible] tandum, vt aliquid contra ius operetur, dato tamen effectu aliquo in alijs stringendum. num. 61.*

60 *Iudicium, quibus iurisdictio in solidum: si quilibet potest quoad omnes.*

62 *Confessarium eligere potest peregrinari permissus, non tamen ab eo poterit a reseruatis episcopo absolui. Etiamsi ab episcopo fuerit peregrinari permissus. num. 63.*

63 *Opinio Paludani & Antonini confutata.*

64 *Opinio noua Thomæ a Vio, quæ tamen relinquitur. nu. 66. & concluduntur, licentiam tacitam & expressam in hac re esse pares.*

65 *Confessio & Eucharistia sumi possunt ab his, qui loci, vbi se illi reperiunt, incolis conferunt.*

67 *Peregrinis plus quam viatoribus sacramenta concedi: Si cum facultate peregrinandi ibi sunt. n. 68.*

69 *Vicariorum quatuor genera; quorum quilibet confitendi licentiam præstat, quod declaratur. n. 72. Non tamen idem de coadiutoribus dicendum. num. 73.*

70 *Delegatus inferioris subdelegat, si facultatem habet subdelegandi, quod ampliatur. num. 71.*

73 *Intellectus cap. fin. §. cæterum. de offi. deleg.*

74 *Opinio Syluestri laudati omittitur & saluatur.*

75 *Confitetur quis parocho alieno in octo casibus secundum communem, quorum secundus ineptus esse ostenditur num. 76. Quartus ad tertium reducitur. n. 82. Quintus rejicitur nu.*

83 Sextus limitatur. n. 97. Octauus à viris magnis repulsus saluatur. num. 103. 104. & 105.

77 Domicilium cumulare & mutare diuersa.

78 Opinio Paludani & Antonini, qui aiunt, habentem duo domicilia parocho illius confiteri debere, cuius inhabitat parochiam, omittitur.

79 Vagabundus quis cuilibet sacerdoti confiteri potest. num. 80.

81 Parochiani vt parocho tenentur confiteri: sic parochus parochianos audire.

83 Conscientiæ forum nemo sortitur ratione delicti, neque per solam sine domus illic habitationem etiam annalem, vt quia ob bella in alio loco habitat. 89. Nam neque, quasi domicilium quærit. num. 90. Si modo alibi domicilium habet, num. 91. Et non longe ab illo habitat. 92. Resoluuntur omnia. num. 96. Quod nullo iure, sed sola consuetudine probatur. num. 100.

84 Confiteri quis potest parocho suo in aliena parochia, siue regione.

85 Confessionis in negotio pares sunt scholastici, mercenarij, negotiatores, viatores & peregrini, si cætera sunt paria, quoad licentiam & habitationem. 87.

90 Opinio Panor. omissa.

91 Intellectus c. Quæsitum sunt. 16. q. 1.

93 Intellectus c. 1. de celebr. missar. quoad propositum huius cap.

94 Confitentur & decumant mercenarij alibi, vbi inseruiunt; alibi, vbi domicilium habent: sed vbi iure debeant, deciditur. num. 95.

97 Intellectus verus gloss. Clem. de priuileg.

98 Locorum distantia non parua operatur.

96 Intellectus l. 2. C. vbi de crimin. agi oportet.

Sacramentum à principio inutile nulla ratificatione, etiam Papæ fit vtile, quia iure diuino suam materiam habet, & formam, sine quibus constare nequit. num. 104.

105 Opinio conciliatiua Prieratis vix intelligibilis dilucida redditur.

106 Glossa prima emendatur.

107 Confiteri non tenetur proprio sacerdoti prius quis, vt alieno legitime confiteri possit.

107 Confiteri bis sua peccata num possit quispiam lege humana obligari: & prius affirmatiua defenditur, & negatiua tenetur. num. 111. nisi ad id consensu astringat. n. 115.

108 Prædicare, non teneri parochianos saltem in Paschate parocho suo confiteri malum.

109 Confiteri tenentur bis peccata sua fere omnes monachi Cisterciensis ordinis propter statuta sua; quæ defenduntur propter tacitum illum ordinem intrantium consensum.

110 Confiteri tenentur singulis mensibus monachi, etiamsi nulla mortali teneantur culpa.

112 Ioannes Gerson laudatus.

113 Ecclesia non ligat quemquam ad nimis difficile.

114 Opinio, siue error Ioannis Poliaci tria dicta hæretica continens.

116 Lege humana non potest quis obligari ad omnia, ad quæ voto potest teneri.

117 Intellectus glossæ 6. cap. omnis de pœn. & remiss. à multis perperam excusæ.

119 Statuti cuiusdam ordinis Cisterciensis mutatio desideratur.

120 Opinio Maioris noua, vel frigida super defensione cuiusdam determinationis facultatis Parisiensis.

121 Intellectus germanus cuiusdam determinationis Parisiacæ.

122 Intellectus pulcher Clem. Ne in agro. § sane. 2. de statut. monach. Et alter tangitur. num. 110.

123 Glossa secunda emendatur.

124 Con[illegible] tres cuilibet Christiano: præterquam in episcopatu Romano speciali. 125. Et intellige episcopum, vel quasi episcopum. 126. Excipe item Papam alium. 127. Sunt & alij multi. num. 128.

129 Intellectus c. fi. de pœnit. & remiss.

130 Proprius, vox hæc quomodo in c. omnis, de pœn. accipitur & quod communissime, communiter & proprie accipi soleat. n. 132. quod æquiuoce capitur in illo cap. omnis, secundum communem. num. 134. quod efficaciter confutatur. 135.

132 Intellectus c. omnis de pœnit. quoad vnum propositum, & quoad aliud.

133 Præceptum de confitendo proprio sacerdoti dis[illegible] dem. num. 136.

137 Confessarius ordinarius quilibet presbyter est, sed non proprius, id est, ordinarius actu iurisdictionem habens.

138 Intellectus Concilij Florentini, & decreti Eugenij in [illegible] tum est.

138 Confitetur quis alieno sacerdoti, si proprius est ignarus sine ipsius licentia, quando non potest obtineri à parocho, neque Superior adiri sine periculo num. 141. Et quando iusta causa confitendi alteri nascitur ex parochi culpa. 144. & 145. Tunc enim petita licet non obtenta licentia potest. 14[illegible] secus quando ex alia causa, vel nulla. 143.

139 Confiteri non possumus alij sine licentia, nostro parocho mortuo, vel excommunicato.

140 Negligentia cuiuspiam non parit ius collegæ, vel superioris.

142 Superior compellit inferiorem facere, quod debet. Non tamen illud ipse facit, nisi sit immediatus. 143.

147 Intellectus cap. omnis. de pœn. & remiss. secundum quem illud posterius limitatur per prius.

146 Lex posterior limitatur nonnunquam per priorem.

149 Confitendi alteri, iusta caussa non est erubescentia; Nisi quando timetur periculum tacendi aliquid necessarium. n. 150.

151 Confitendi alij licentia facile concedenda.

152 Confessiones parochianorum, quoties illi volent, audiat parochus, nisi alijs æque iustis impediatur. vel nisi [illegible] cui id non prodesse. Quia Vicarius dominum imitari debet. 153 et quia pastor pal[illegible] c. & c. 154.

155 Confessio præsidium singulare conseruandi, præmuniendi, & recuperandi gregis.

156 Mortem proximam verisimilem tam spiritualem, quam corporalem impedire tenemur.

157 Eucharistia olim de præcepto ter in anno sumenda, quam quouis die dominica consilium est sumere. 158.

159 Confiteri ante quadragesimam tenemur ea, quæ ita credimus oblituros, vt tunc ea non recordemur.

160 Opinio Richardi & Syluestri omissa in re quotidiana.

161 Licentia confitendi an morte concedentis moriatur. Concluditur non mori n. 162.

162 Opinio Panor. & Syluestri omissa in re quotidiana.

163 Licentia confessionum audiendarum studendi, & ordines accipiendi & celebrandi in loco non sacro, & indulgentia non expirant morte concedentis, neque vlla gratia facta.

165 Sententia odiosa sine causæ cognitione lata morte sententiantis moritur: non autem co[illegible] pro fauorabilis.

166 Confessarij eligendi licentia electione prima non finitur? numer. 168.

167 Sermo simpliciter prolatus de actu primo intelligendus.

168 Patronus laicus potest multo vna, vel altera vice præsentare, cumulando, sed non tertia, vel vlteriori, & defenditur pro communi contra Decium. n. 170.

170 Opinio Decij contra communem omissa.

171 Pœnitenti dicenti suum parochum esse ignarum credendum; ergo & alij affirmanti. 172. & asserenti se habere licentiam communicandi. 173. Et affirmanti se confessum & absolutum nisi in duobus casibus. 174.

175 Confessio alieno sacerdoti sine licentia facta nulla: ergo iteranda. 176. Qualis est quæ fit parocho sine vlla Superioris auctoritate intruso. 177. Qualis, quæ parocho possessionem nondum adepto. 167. Qualis, quæ parocho notorie à iure, vel ab homine priuato. 179. Secus si non notorie, quamuis id postea sciatur. 180. Qualis, quæ inclusis, quamuis bona fide durante, abstergenda excusentur. 181. Quæ cessante licentia teneantur peccata illis dicta iterum confiteri, non tamen quæ medio tempore alijs fuere confessa. 172.

183 Confessus non absolutus, iterum confiteatur.

184 Confiteri [illegible] monachis non licebat olim [illegible] tamen frequenter id licet. 185. quod tamen pr[illegible] non est. 178.

186 Canonici sanctæ crucis Conimbricensis laudati. Marii magni participes sunt.

188 Doctori etiam illustri de consuetudine affirmanti non creditur. Ne. 3. glossæ. 189. Neque maiori parti Doctorum. 190.

HOc capit. quod à Gratiano hic ponitur, ad v[illegible] n[illegible] fatetur pro Pal[illegible] in cap. placuit. à ce[illegible] pa[illegible] 29. quæst[illegible]

bet

[illegible] Prima determinat vnam quæstionem, & ponit vnam exceptionem. Secunda ibi; *Nisi.* ponit aliam exceptionem. Tertia ibi; *Qui vero,* ponit pœnam in contrafacientes.

Summa est. *Nullus sacerdos alienum parochianum ad pœnitentiæ sacramentum suscipere potest, nisi de ipsius consensu, vel nisi quando proprius est ignorans: & contrarium faciens est castigandus.*

1 NOta primo ex hoc textu, licuisse ante Vrbanum II. cuilibet Christiano eligere quemlibet sacerdotem.

2 Hæc enim dictio; *Deinceps* & similes denotant cõstitutiones, in quibus ponuntur, præterita non comprehẽdere vt est in cap. *si quis.* a Proœmio Clementinarum iuncta glossa. b Pro quo facit cap. 1. c in quo electio sacerdotis tribui videtur confiteri volenti. Facit, quod, omnes testantur omnibus sacerdotibus licuisse olim in Ecclesia primitiua omnes audire Christianos, qui eis confiteri vellent, idq; iure diuino, vt in corollario primi super textum notabilis monstrabitur.

a 16 quæst. 7. b Verbo, De cætero. c Supr. ead. d 13 q. 1.

3 Contra tamen hoc videtur cap. d quod habet Papam Dionysium primum, qui annũ circiter 250. ecclesiæ Christi præsedit, parochias diuisisse, ac vnicuiq; parocho suam plebem commisisse, prohibuisseque, ne quis alterius parochiæ terminos, aut ius inuaderet. At constat Vrbanum II cuius est hoc cap. sub anno circiter millesimo centesimo floruisse.

4 Secundo, contra hoc facit c. 1. can. 9. quæst. 2. vbi Calixtus Papa I. statuit, vt nullus alterius parochiam vsurparet, neq; alterius parochianum iudicaret. & constat Calixtum anno circiter 228. floruisse, & ita multum ante Vrbanum II quod non solum ex Platina, sed & secundo Tomo Conciliorum noue impressorum, & ex auctoribus allegatis in eo dilucide apparet. Et quamuis huc Calixti dilui posset eu, quod de diœcesibus & Episcopis loquitur, non autem de parochis, siue regionibus parochorum inferiorum: tamen illud Dionysij per hoc non cõfutatur; quippe quod speciam de his parochijs agit. Tertio facit illud ca. *in dominicis.* ex concilio Meldensi desumptum, e ca. *item nullus.* ex Concilio Nanetẽsi alias Mimarensi desumptum. quorum illud prius ponitur etiam in ca. 2 f quibus prohibetur vni parocho, ne alterius parochianum ad missam admittat diebus Dominicis. Quæ concilia quibus temporibus conuocata fuerint, non inuenio: antiqua verò fuisse credibile fuerit.

e Prædict. cau sa nona q. 2. f De paroch.

Responderi tamen potest, statutum quidem fuisse ante Vrbanum Papam à Calixto & Dionysio, ne quis iudicaret alium, nisi suum subditum, neq; item ordine insigniret: id tamen non fuisse receptum, & ideo per Vrbanum renouatum esse. Pro quo facit, quod non video nullum alium sensum, qui germanus omnino sit litteræ cap. 1. g nisi, quod tempore Augustini auctoris capitulo prædicti, qui medius fuit inter Dionysium & Calixtum ex parte vna, & Vrbanum II. ex altera licebat adhuc eligere confessarium, iuxta sola iura Euangelica; cùm non essent recepta illa Calixti & Dionysij statuta. Leges enim, quæ non sunt receptæ, non ligant. h Vbi pulchrè Dominicus hoc tractat, & integrius Felinus. i Post tamen Vrbanum, quia eius hoc statutum receptum fuit, non licuisset id facere. Occurrit autem nunc alius intellectus: nempe quod statutũ Dionysij procedat quoad parochias, quas ille diuisit: non autem quoad alias, quarum bona pars nondum à Christianis suo tempore colebatur.

g Supr. ead. h § leges. 4. d i In cap. 1 de treug. & pace

NOta secundo ex illis verbis: *Nullis sacerdoti liceat quemlibet commissum alteri ad pœnitentiam suscipere.* summam huius capitis principalem præscriptam.

5 Pro quo facit primo, & principalissimè c. *omnis.* k in illo vers. *Si quis autem.* cuius verb sunt: *Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet, & obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ipse illum non possit absoluere, vel ligare.* Facit secundo c. *quod autem* l quod habet, illis tantum indulgentias prodesse, quibus, vt prosint, proprij iudices specialiter indulserint. Facit tertio tota quæstio secunda nonæ causæ, & præsertim ca. 1. vbi citatur illud: m *Non transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui.* Facit & n cap. 1. vbi ponitur illud moraliter expositum. o *Per alienam messem transiens falcem mittere non debet, sed manu spicas conterere & manducare.*

k De pœni & remiss. l De pœnit. & remiss. m Prouer. 22. n 6 q. 3. o Deuter. 23.

6 Confirmantur hæc quatuor ratione efficacissima; Conclusum fuit supra in c. 1. a ad confessionem necessarium esse potestatem soluendi & ligandi, cum iurisdictione in actu & ipsius exercitio: sed alienus sacerdos, licet habeat iurisdictionem in habitu, non tamen habet ipsam in actu, & cũ ipsius exercitio, vt habetur in §. *ecce.* b & §. *ecce.* sub ca. *generaliter.* c Cõfirmantur quinto per illud decretũ Eugenij Papæ factũ in Concilio Florentino. d qui sic habet. *Minister huius sacramenti est sacerdos habens auctoritatem absoluẽdi ordinariam, vel ex commissione Superioris.* Confirmatur et à quia sacramentum pœnitentiæ suapte natura est iudiciale. Id quod dilucidè post primam huius commentariorum editionem declarauit Concilium Tridentinũ, e ergo necessaria est iurisdictio, quia sine illa nemo est iudex. f

a Huius dist. b Sub c. adycimus. c 16. quæst. 1. d In § quar tum. e Sess. 14 cap. 6 & cap. 9. f Clem. 1. cum gloss. de offic. deleg.

Ex quibus infertur, verũ esse, quod Thomas a Vio concludit, g nullum sacerdotem absque iurisdictione posse hoc sacramentum pœnitentiæ ministrare.

Infertur & secundo, vnum esse, quod Adrianus sentit, h & Panormitanus expressè annotauit, i in nulla parte anni alij, quam proprio sacerdoti confiteri licere: quauis multi etiam docti parum hæc considerantes, contrarium facere ac errare soleant.

g In 2 tomo fol. 41 alias 1. tom tract 7. q vnic. h In 4. de confessione. 8. dubio. i In illo c. omnis vtriusq.

9 Contra tamen hæc omnia sunt aliquot difficultates: quarum prima est, quod Romanus Pontifex absoluitur quotidie à suo, cui se subijcit, confessario, vt habet glossa k putata singularis, l & quæ tamen similem habet in ca. *nemo* l at super Papam nemo habet vllam iurisdictionem neque actu, neque habitu. m Facit c. 1. n & cap. *propositi.* o

k In c. sane de offic. deleg. l 9. q. 3. m Cap. nemo ca. cuncta per mundum ea. de causa & q. n De co. st. o De cler. pra.

10 Secunda circa hæc difficultas est, quod qui solum venialia peccata peccat, potest secundum communem sententiam, cui voles, sacerdoti confiteri, & ab eo absolui. & tamen secundum omnes verum sacramentum est absolutio illa, quæ veniali tantum confessio [illegible]: ergo sacramentum hoc ministrare potest etiam alienus sacerdos qui nullam habet iurisdictionem.

11 Tertia est, quod communis doctrina est, quemlibet Ecclesiæ primitiuæ presbyterum potuisse absoluere quẽuis Christianum, quod noster textus probat ponderando eum in verbo, *deinceps,* vt supra ponderabatur. & tamen non omnes super omnibus habebant iurisdictionem.

12 Quarta verò est, quod in hunc vsque diem omnes & singuli presbyteri passim eligimus, quibus confiteamur, presbyteros: quorum tamen multi non habent in eligentes iurisdictionem vllam.

13 Neque dicas id facere consuetudinis ratione, cum consuetudo, vt quis possit eligere confessarium, non valeat p

p Cap. 2. de pœn. & remiss. lib. 6 in hoc solum consistitit.

14 Quinto facit, quod omnis sacerdos simul & semel recipit cõsecrandi potestatem, super corpus Christi verum: & potestatem, super corpus Christi mysticum. potestas autem consecrandi neq; tolli, neq; limitari potest, quo minus consecrando per eum super materiam debitam facta teneat, secundum veram & communem sententiam, quam D. Thomas & posteriores probant, q & nitium D. Thomas, r & glossa Ioannis, s & glossa Bernardi, t licet & glossa postrema, v contrarium ex illo c. colligat. pari ergo ratione, neq; absoluendi, vel ligandi potestatem tollere, vel minuere vllus potest. Igitur & nostra ætate, sicut in ecclesia primitiua, quilibet sacerdos, quemlibet sibi confiteri volentem audire potest.

q In 4. d 13. r 3. part q. 82 art 8. s 9. quæst. 1. ex iunctum. t Ca. 2 de elec. extomnio v Cap. degradatio. de pœnis. lib 6.

15 Ad harum primam difficultatẽ responderi potest, primo ex mente glossæ 1. x & Panormitani, y quod etiam sentit Paludanus. z confessarium in ea confessione particularem potestatem recipere a Deo; & ita esse maiorem in ea re, quam sit Papa, qui recipit potestatem vniuersalem.

x Ca. sane 2. de offic. deleg. y Ibidem z In 4. d. 17. q 3. col 3.

Contra quem tamen intelligendi modum facit primo quod ibi anno superiore in prælectiõe extraordinaria dicebã, scilicet quod glossa & præsertim Panormitanus in nuunt in vniuersali Papæ iurisdictione, illam quoque causam contineri. Quod falsum est, quia Papa nõ accipit super seipsum iurisdictionem, argumento l. pen. a quæ neque super successorem. b Secundo, quod aut ille confessarius eam iurisdictionem specialem recipit ab ipso Pontifi-

a ff de recept arbitr. b Cap. innotuit de elect.

ce Romano, aut à Deo, non à Romano Pontifice, quoniam ipse non habet super se iurisdictionem. *a* Ergo neq; alteri potest delegare supra se vllã, quia nemo dat, quod non habet. *b* Neq; videtur accipere à Deo; quia ex hoc sequeretur dari aliquam in Ecclesia iurisdictionem spiritalem aliam à Papæ & vniuersalis Ecclesiæ, quæ immediatè à Deo manauit. quod videtur periculosum in fide, & contra cap. *ita dominus*. *c*

16 Quare secundo ad eandem difficultatem tollendam, ait Thomas à Vio vbi supra dupliciter contingere haberi potestatem iurisdictionis; primò ex parte principij iudicandi, ita vt potestas ipsa iurisdictionis sit principium iudicij: sicut in naturalibus calor est principium calefaciẽdi, & in politicis potestas Principis principium puniendi, *d* & in ecclesiasticis potestas põtificia principium excommunicandi, *e* & ita in alijs. Alio modo inuenitur iurisdictio ex parte eius: qui iudicandus est: sicut contingit in iudicio arbitrorum à partibus tantum potestatem habẽtium ex hoc ipso, quod illis se submittunt in illa causa, iuxta l. *si societatem*. *f* cum ibi per Bartholũ annotatis: in ministro verò Sacramenti pœnitentiæ minister est, qui habet ordinariam, vel delegatam à superiore potestatem. Et licet non inueniatur potestas iurisdictionis priore modo ad administrãdum sacramentum pœnitentiæ, sufficit tamen potestas iurisdictionis posteriore modo inuenta. Et ratio est, quia sacramentalis absolutionis principium non est potestas iurisdictionis sed ordinis. Potestas autem iurisdictionis cõcurrit, quoad hoc solum, quod facit de peccatore subditum, vel simpliciter vel quoad talia peccata. Et hinc fit, vt in eum qui potest se subijcere in foro pœnitentiali, cui vult, non sit necessaria iurisdictio ministrantis hoc sacramẽtum. Et per hoc respõdit ad hoc argumẽtum, quod summus Pontifex nulli in terris subditus est; & ideo potest seipsum subdere in foro pœnitentiali cuilibet sacerdoti: nec confessarius ille habet propriè loquendo potestatem iurisdictionis super Papam pœnitentem a Christo, vel Ecclesia, vel ab ipso Papa, tanquam à superiore, sed ex hoc ipso quod Papa se subdit illi. Et hic modus iurisdictionis reductiuè spectat ad iurisdictionem delegatam secundum ipsum, quamuis propriè non sit delegata.

17 Contra tamen hanc illius reuerendissimi viri cõsiderationem facit primò, quod falsum est arbitros voluntarios, de quibus ille loquitur, vllam habere iurisdictionẽ, sed solum notionem, iuxta l. at prætor. cum glossa quantum ad hoc ab omnibus recepta. *g* Secundo facit, quod priuatorum consensus non potest dare iurisdictionem ei qui nullam habet. *h*

Tertio facit §. ille. *quartum est*. Concilij Florentini, qui habet, ministrum huius sacramenti esse illum, qui habet absoluendi auctoritatem ordinariam, vel ex commissione: arbitri illarum neutram habent, Confessarius item iste Papæ, neque ordinariam habet supra Papam auctoritatẽ, neque ex commissione. & ita illa Thomæ à Vio consideratio, si ad viuum excutiatur, frigida est & multa falsa cõtinet. Quare tertio Iacobus Almaynus, *i* fatetur, Papa nõ teneri ad confitendum proprio sacerdoti ordinario, neque delegato ab ordinario: sed sacerdoti liberè à se delecto. At non considerauit ille superiora, neq; §. illum Concilij Florentini, quo declaratum est, ministrũ huius sacramenti egere auctoritate ordinaria, vel cõmissa. Quarto igitur loco dico; facile tolli posse hanc difficultatem, si teneremus illam Parisiensis facultatis, & fere omnium Gallorum opinionem, scilicet Concilium esse supra Papam, & iurisdictionem nõ Papæ immediatè à Deo dari; sed Ecclesiæ toti Christianæ, cuius ille summus & minister & rector est. Diceremus enim sacerdotem in confessarium à Romano Pontifice delectum habere super illum iurisdictionem ex tacita, vel expressa totius Ecclesiæ commissione, eo quod nullum alium habeat in Ecclesia superiorem præter ipsam Ecclesiam. Et faceret secundum hæc ca. fin. *k* per quod omnibus prælatis, exemptis, & immediatè Papæ subiectis licet eligere libere confessarium.

18 Sed quia opinionem hanc magnis viribus euertit Thomas à Vio; cui quaquam vnus e Sorbona Theologus responderit; non tamen defuerunt nemo [illegible] licet alias ex eadem Sorbona, *a* eas meo iudicio conetur euertere. & vt quia ita audio plerosq; omnibus fere præsertim Romanis, prædicti Thomæ à Vio placet opinio, in præsentia neutram, nisi quatenus debeo, affirmans [illegible] fallens paratus vtram Romana Ecclesia elegerit, [illegible] ipse ac tutari, hunc soluendi modum non probo.

19 Quinto modo respondeo, quemlibet sacerdotem cũ ordine insignitur, iurisdictionem accipere in habitu absoluendi, atq; ligandi illos omnes, qui ei se legitime subiecerint, esseque omnes sacerdotes velut iudices chartularios, id est iudices, quibus concessa est potestas iudicandi volentium se illis subijcere causas. de quibus Bartholus & alij, *b* agunt. Pro quo facit, §. *ecce*. sub c. *adij imus*. *c* & §. *ecce*. sub ca. *generaliter*. *d* & tradit in specie Panormitanus *e* per quod corrigit illa quæ olim dixerat in cap. *significasti*. *f* de presbyteris alijs non exercentibus curam animarum in confessarios electis. Et quia Papa non habet Superiorem, potest, se, cui volet talium sacerdotum subdere, & ab eo absolui.

20 Contra tamen hanc solutionem est replicatio fortis, nẽpe quod aut illa iurisdictio habitualis sacerdotum, quã cum ordine insigniuntur, suscipiunt, immediate à Deo descendit, vel à iurisdictionum omnium spiritalium fonte, qui penes Papam est, manat. Si horum prius fatearis, fateri quoq; te oportet, omnem omnium sacerdorum non solum ordinem; sed etiam iurisdictionem, qua in foro vtimur conscientiæ, immediatè à Deo accipi, quemadmodum & suam omnem vicarius Christi ab ipsomet suscipit: & ita sequitur illud absurdum, quod primam solutionem consequi videbatur: nempe iurisdictionem spiritalem aliquam esse in ecclesia, quæ immediatè descendit a Deo, & nullatenus a Papa.

21 Et tanto copiosius hanc solutionem, quàm primam consequi videtur primo hoc absurdũ; quanto plures sunt sacerdotes, quibus Papa nõ confitetur, & vel alios audiũt vel audire possunt, si eis se legitime subiecerint. Si autem fateare posterius; nempe sacerdotibus eum ordine insigniuntur, tribui quidem iurisdictionem illam habitualem: sed non a Deo immediatè, sed à Romano Pontifice illo omnium iurisdictionum spiritalium fonte manare, tunc quæram ex te; Cùm Romanus Pontifex nullam habeat super se iurisdictionem, neq; habere possit. *g* qui fieri potest, vt vlla iurisdictio ab eo promanans eum includat & subdat. Sed responderi potest eam iurisdictionem accipi quidem immediatè ab ipso Christo omnipotenti Deo, sicut, & ordinis characterem, ac consecrandi potestatem & absoluẽdi: sed quia ille ordo, & illa iurisdictio ministerio Romani Põtificis, vel episcoporum ab ipso, vel ipsius auctoritate consecratorum quæritur, satis dici à Romano Pontifice manare.

22 Ad secundam difficultatem principalem dico primo, nullibi me videre textum, quo probetur, eum, quia sola venialia peccauit, cui voluerit confessario confiteri posse. at si, vt multi affirmant, id receptum est, concedo. Sed nego illos presbyteros quibus talis confitetur, nullam habere in confessum iurisdictionem.

23 Habent enim illam habitualem, de qua in proxima solutione dixi, quæ in actualem reducitur per legitimam confitentis subiectionem. Confitens autem legitime se illis subijcit, si cum licẽtia expressa, vel tacita proprij sacerdotis id faciat. & eos, qui sola venialia peccarunt, habere hanc licentiam à lege, vel legislatore tacitam credendum est. Imo dicebam, quod subtilius videtur, nunquam id fuisse presbyteris ademptum. quoniam ad medicandum & ad consulendum ei, qui solis tenetur venialibus, nulla est opus eruditione, nulla prudentia, sed sola verba sacramentalia pronunciandi scientia. Quoniam neque contritio de his habenda est necessariò, neq; confessio facienda, vt omnium fere vna est sententia, *h* & tradit S. Thomas, *i* dum definit ad eorum deletionem sufficere quandam virtualem pœnitentiam, etiam talẽ, quæ ad deletionem mortalium non satis esset. Quoniam igitur ratio, quare prohibitum fuit ab Vrbano in c. nostro, ne quilibet cuiuslibet audiret confessionem illa fuit, quia non quilibet

a Dicta l. pe. in ff. de recep. arbit. & c. in notatis de elec. *b* Cap. quod autem. de iure patro. l. si vniuersa. C. de leg. *c* 19. dist. *d* Cap. regum. & ca. tox. 23. quæst. 5. *e* Cap. visis in fin. 16. q. 2. *f* §. arbitrorũ ff. pro soc. *g* ff. de re iud. l. notionem ff. de verb. sign. *h* L. g. priuatorum C. de iurisd. om. iu. & c. P. & G. ... ela ... sin. de offic. delegat. *i* In 4. dist. 17. col. 32. versic. Ad argumentum. *k* De pœnit. & remiss.

a Supra ... cap. 1. *b* In l. 1. ff. de iud. agunt. *c* 16. quæst. 1. *d* Ead. causa & quæst. *e* In Clemen. de priuileg. *f* De foro compet. *g* Prout alia ... pont. ff. de re ... capt. arbit. ... lection. *h* In illo c. am... ... dist. ... part. art. 1.

bet

bet presbyter idoneus ad id erat propter ea, quæ scire oportere confessarium diximus, *a* supra, & quia multo facilius, vt plurimum, id discerner proprius parochus, qui mores & ingenium confitentis nouit, quam alius. Et cum hæc ratio non se protendat ad habentem venialia tantum, textus hic non videtur extendendus ad illum: quia tam debet stringi, vel ampliari lex, quam ampla, vel stricta est ipsius ratio, iuxta c. *suggestum b* adiuncto ca. *meminimus c* & quæ in eis, *d* annotarunt Panormitanus & alij alibi sæpe.

24 Etiamsi ratio non sit in textu expressa, tamen coniectur. con[illegible] quimur, illa solam constitutionis causam fuisse secundum glossam quæ putatur singularis in l. *quamuis*. vbi Baldus, *e* quam commendant multi, quos referunt recentiores, *f* & Decius. *g*

25 Ex quo infero, non videri verum, quod Thomas à Vio in loco præcitato dixit nouissimum, scilicet parochum alienum alterius parochianum audire quidem posse, & absoluere a peccatis eum, si tantum habet venialia peccata: ab excommunicatione tamen minore non posse; quoniam inquit, excommunicatio iurisdictionis est, quare & absolutio à iurisdictione manare debet. Nos enim, oes presbyteros iurisdictionem iam inde ab ordine suscepto accipere aimus, saltem in habitu, cum Hostiensi, *h* & cum Panormitano, *i* cum Collectario, *k* quod communiter tenere testatus est Stephanus, *l* cum multis item alijs, quos anno superiore prælectione ordinaria primariæ cathedræ in c. *significasti m* retulimus. Et cum ijsdem dicimus, illam habitualem inefficacem, in actualem & efficacem per legitimam subiectionem reduci. Et ideo quemadmodum sacerdos delectus ab eo, qui tantum venialia peccauit, absoluere ab eis illum potest: ita & ab excommunicatione minore, quam propter illa venialia incurrit. Et equidem de[illegible] Thomà Vio virum magnæ apud me auctoritatis, cuius acumen & eruditionem suspicere soleo, dixisse ibi-

26. de, confessario sufficere solam quam a confitente, qui sibi subijcitur, accipit potestatem, sine alia iurisdictione ad [illegible] vt [illegible] defectu, neque à peccatis venialibus neq, a minore excommunicatione absoluere queat. Tum quod prædictum Concilium Florentinum, quod ipse opponit, vbi ait, habet ministrum huius sacramenti esse sacerdotem, qui habet auctoritatem absoluendi ordinariam, vel ex commissione. quod ipse aliter, & fortius contra se, [illegible] Concilij verba interpretans iurisdictionem ordinariam vel delegatam. Tum quia non iuuat illum dicere quod illa potestas a parte accepta ad iurisdictionem delegatam reducatur. Quoniam, vt superius probabam, illa non est iurisdictio, sed notio. nam à partibus, non sumitur iurisdictio: sed a lege, vel ab homine, qui publica fungitur auctoritate. *n* Facit l. *nemo*. & l. *quia*. *o* Quod autem per prædictum Concilium Tridentinum non tollitur regularibus facultas eligendi confessarios sæculares, quos ante illud eligere poterant, diximus post hæc scripta in Manual. Confess.

27 Ad tertiam difficultatem cócedo presbyteros omnes primitiuæ ecclesiæ potuisse tunc omnes qui eis confiteri vellent, audire: nó tamen hodie id facere posse, sed solum illos, qui legitime illis subduntur. Quia tunc accipiebant iurisdictioné in habitu & actu, hoc est, nulla lege, & nullius Superioris imperio ab exercitio impeditá: hodie veró eam accipiunt impeditam per hoc cap. & alia ei similia. Quod tamen impedimentum tollitur per legitimam cófessionis subiectionem, quæ scilicet, cum facultate fit legis, vel hominis iuris consona.

28 Ad quartum concedo, presbyteros omnes vbiq; fere Christianorum deligere solitos cófessarios, quos voluerint præsbyteros alios: sed nego, illos non habere iurisdictionem in ipsos deligentes: habent enim ratione prædicta. Sed difficile videtur explicatu, qua eis auctoritate liceat deligere. consuetudo enim nó videtur sufficere, quia ea potestatem confessarij deligendi dare nequit. *p* Lex autem nulla est, qua id eis conceditur. Imo est textus cótra id, per locum a contrario sensu, vel a speciali satis apertus, in c. si. *q* quod habet episcopos & superiores prælatos, necnon & inferiores Sedi Apostolicæ immediaté subiectos eligere sibi posse pro arbitrio suo confessarios. ergo

a alijs clericis sine dignitate ornatis, sine alio nomine sint, eligere non poterit. [illegible] *c. proprius*. *a*

30 Ad hæc respondeo primo, eos presbyteros posse deligere confessarium, qui sola venialia peccarunt [illegible] ratione, ac alij omnes [illegible] facere possint. Et [illegible] hunc morem, quo presbyteri eligunt confessarios sibi quos volunt, originem habuisse ab eo quod presbyteri frequentissime sola venialia committerentur, quippe qui frequentissimé ad confessionem accederent. quod & multi nostra ætate faciunt.

Sed contra solutionem hanc facit primo quod secundum id [illegible] esset præcipuum presbyteris. Secundo, quod consuetudo non valet, vt peccantes quoscunq; voluerint confessarios eligant, per illud c. *fin. de* [illegible] *b*

31 Quare secundo respondeo, illud c. *si episcopus*, quod est secundum de pœnit. & remiss. *c* humandum esse, quoad presbyteros, qui quemadmodum sunt, vt plurimum doctiores & mundiores; ita in deligendis confessarijs præsumuntur futuri cautiores. Pro hoc facit, quod D. Thomas ait, *d* cum dicit, quod prælatis incumbit [illegible] dispensare, quæ non nisi mundi tractare debent. Ideo cóceslum est eis a iure, vt possint sibi eligere proprios confessarios. qui quantum ad hoc, sunt eis superiores, sicut vnus medicus ab alio curatur: non in quantum medicus, sed in quantum infirmus.

32 Contra hoc tamen facit, quod hanc limitationem non patiuntur verba illius textus, quæ sunt. *Nulla potest consuetudine introduci, quod aliquis præter sui Superioris licentiam confessorem sibi eligere valeat, qui possit eum soluere & ligare*. In quibus verbis pondero primum illam negationem; *Nulla*, cuius natura est oppositum [illegible] quæ sequuntur, inducere, secundum glossam [illegible] notabilem. *e* Póndero secúdo dictionem, *Aliquis*, quæ facit propositionem etiam in se minima verificari, vt habet glos. *Nemo* ab [illegible] & [illegible] singul. *f* & ita cú ei negatio illa, *nulla*, præponatur, efficit vt nullus penitus id consuetudine quærere possit. Tertio facit, quod ratio illius dicti videtur esse, quod tal[illegible] non potest accipere potestatem absoluendi, vel ligandi ab ipso eligente quod [illegible] textus in illis verbis: *Qui possit eum absoluere, vel ligare*, & [illegible] memorabilis in verbis, *Gratiam* [illegible] dem sensit, cum ait: *Canuns* [illegible] *peccata mea potestate etiam anima salubre consilium: sed non vt absoluat vel liget*.

33 Quare tertio respóndeo, hoc facere presbyteros de facultate tacita, vel expressa Superiorum. Videns enim hoc Papa, videntes episcopi, archiepiscopi, & eorum vicarij, videntes item alij Prælati, & parochi, [illegible] omnes deligentes sibi passim confessarios, quicumque [illegible] & absoluant, neque vllatenus repugnantes, tacite ergo volunt, vel velle, vt id fiat.

34 Neque obstat quod aliquando huic solutioni opponebam, quod episcopo [illegible], & sede vacante id facere nequirent: quoniam primo dico, episcopo mortuo vincere adhuc parochum, qui etiam tacite facere potest, & etiam Papa. Secundo respondeo, copiam, quæ semel data est eligendi tacitam, vel expressam non expirare morte concedentis illam, *g* vt licentia & facultas ordines suscipiendi, à quo maluerit antistite, morte concedentis minime moritur, vt ait Cardinalis receptus. *h* Et de huius generis licentia casus singularis est & pauci notius in extrauer *cunctis*. *i* quod tamen infra, *k* & alijs sequentibus disputo.

36 Circa tamen decisionem prædictam illius. *l* maxima mihi dubitatio est, nam consuetudo iurisdictionem dare potest, etiam alias nullam habenti, vt est in c. *cum contingat*. *m* vbi ab omnibus hæc conclusio recipitur. quare igitur consuetudo hác iurisdictionem dare nequit? Deinde Papa concedere potest, imo quotidie per bullas suas, quæ passim ab eo manant, concedit cuilibet, & ipsam libere laico & monticolæ homini, vt sibi cófessarium, quem volet deligat. ergo & consuetudo hoc induci potest. nulla enim inter hæc diuersitatis ratio apparet. Nam si contra legem diuinam est illud, neq; priuilegio concedi potest. *n* Et si contra solam legem est humanam, consuetudo ei derogare valet. *o*

a § *sota de prab lib. 6. si. q. 7. ca. de mi. nus l quæsitū* § *fin. ff. de iustit.*
b Eod. dist.
c De appella.
d In ca. fin. de rescript.
e C. de fidei commiss.
f In l Gallus § quidam ff de liber. & posthum. & in § omnium. instit. de action. col 7.
g In ca. fuggestum de appell. col. 2.
h In summa de pœnit. & remiss. § 1
i In illa Cle. de priuileg.
k In illa c. omnium. verb. Proprium. q 12.
l Ibi addit Ca pella decision. 2 o 1
m De foro comp.
n Leg. primatorum. C. de iurisd. om. iud. gloss. in c P. & G. de offic. deleg.
o ff. de iurisd. om. iud.
p Cap 4 n 2.
q Cap. 2. de pœn. & remiss lib. 6.
r De pœnit. & remiss.
b De pœnit. & remiss. lib. 6.
c Lib 6.
d In 4 dist. 17. 1. art. 3 q. 4. ad 4.
e In c. cum dilectus. de consuet.
f In Clem 1 verbo, aliqua. arte de sor. comp.
g Cap. si super gratia de offic. leg. lib. 6 ca. si nulla de præb. lib. 6.
h In Clem. si de el [illegible] po.
i De priuileg. § duc
k Eod. e. n. 161.
l Cap. 2. de pœnit. & remiss lib. 5.
m De foro comp.
n Cap. sunt quidam 25. q. 1.
o Cap fin. de consuet. l. 2. C. quæ sit longa con. suet.

37 Tertio facit, quod [illegible] est & [illegible] consuetudine, vt habetur *c. ab exordio a* & quæ multa [illegible] *b* per [illegible] in [illegible] consuetudine [illegible] tedirur. Atque enim c. nostrū [illegible] per verbum, [illegible] [illegible], & alias [illegible] ei consonantia, licebat vni [illegible] confessarium deligere: ergo faciliùs debeter esse in illud [illegible] gressus.

a In [illegible] vsum [illegible] ctus ne pete-ret ff de pact [illegible] consuetudine [illegible] fuerat de consilio.

38 Deniq; omnis consuetudo, quæ non est contra legem diuinam neq; naturalem neq; [illegible] nem [illegible] modo alioqui sit rationabilis & præscripta, legem vincit, & tollit contrariam: *c* at hæc consuetudo talis est, vt patet singula perpendenti: non enim est contra legem diuinam vel naturalem; alioqui nunquam potuisset esse iusta, quā tamen [illegible] iustam, etiam tempus illud Apostolorum [illegible] simum colunt. neq; negari potest esse rationabilis, quam tota Ecclesia primitiua seruauit. Postremo lege lata quilibet episcopus, & superior, & quilibet prælatus immediatè Sedi Apostolicæ subiectus, confessariū sibi eligere potest. *d* quare igitur idem consuetudine induci non potuerit? Quod si hoc ipsum consuetudine induci potuit: quare non & vt omnes presbyteri possent idem? Et si hęc quoque [illegible] potuit, quare non vt etiam omnes homines vnius pagi, vel oppidi? & per consecutionem, quare non etiam, vt omnes homines Christiani?

c Cap. fin. de consuet.

d Cap. fin. de pæn. & remiss.

36 In hac, quæ mihi magna est difficultas duo in præsentia occurrunt respondenda: prius est, quod hęc consuetudo ideo induci non potest, quia Romanus Pōtifex reprobat illam; neq; patitur, vt ea inducatur. Contra quod tamen facit, quod non habet textus, Romanum Pōtificem eiusmodi consuetudinem reprobare, vel nolle iam induci sed non posse illam vllatenus introduci. & ita quiddam multo maius illo ait.

4 Posterius quod occurrebat, est mens Romani Pontificis esse, dicere non posse induci consuetudine, vt quis eligat confessarium, qui eum liget & absoluat virtute illius electionis; nisi aliunde potestatem id faciedi habeat. Pro qua consideratione facit illa opinio Pauli a Leazaris, *e* quam plerią; omnes ibi vsq; ad Panormitanum exclusiuè sunt sequuti. & etiam decisio Capellæ, *f* nempe, quando parochus parochiano suo facultatem facit cōfitendi simpliciter, non posse deligere confessarium, qui nulli præsit iurisdictioni. Quando verò non solum simpliciter facit eiusmodi facultatem, imo verò suas vices committit ei, vtrumq; deligerit, tunc posse deligere etiam illum, qui nulli iurisdictioni præsit, siue quod idem est illum qui nullam exercet actu animarum curam. Et vtrumq; tes habeat, ipse maxime arbitror hunc intelligendi modum esse germanum [illegible] cap. 2. *g*

e In clem. 1 de priuileg. 2221.

g De pœn. & rem. [illegible]

41 Quin & suspicor, eum qui dictauit illud in ea fuisse opinione, in qua fuerat Bernardus, & plerique omnes antiquiores, *h* scilicet, quod habens deligendi facultatem non possit quemlibet eligere: sed solum eum, qui actu iurisdictionem exercet. Pro qua opinione omnium, quæ [illegible] possunt, vrgentissimum argumentum videtur [illegible] posse ex illo ca. 2. in hunc modum. Nulla quæ [illegible] ratio reddi potest illi ca. 2. nisi hæc [illegible] at illa præsupponit illam opinionem esse veram; ergo est vera.

h In illo cap. omnis.

42 Contra quem tamen intelligendi modum facit opinio Panormitani, *i* communiter ab omnibus posterioribus recepta, [illegible] paulo post dicemus, [illegible] eum, cui tributa est deligendi confessarij facultas, posse deligere sibi, quem voluerit, siue habeat exercitium curæ animarum, siue non, & ita parochiano à parocho licentiam deligendi confessarium, & committi à parocho potestatem [illegible] ei, quem parochianus elegerit.

i In illa Clem. 1. de priuil.

43 Quoniam [illegible], inquantum habet, nulla consuetudine induci posse, vt aliquis eligat sibi confessarium qui eum ligare possit & soluere, subaudiendum esse arbitror; nisi eam eadem consuetudo expresse, vel tacite tali electo facultatem fecerit absoluendi actualem, suprà illam, quam habet [illegible] habitualem. Pro hac suppletione facit, quod [illegible] dicto *Contra substantiam appellationis est, quod ad parem, vel minorem appelletur & ideo neque consuetudine induci posse.* iuxta glossam memorabilem, *k* ad-

k In c. 2 de cō. lib. 6

[illegible] *ideo consuetudine illum induci non, ad quem appellari [illegible] quoad illum [illegible] artem [illegible] aliter [illegible]* Panormitanum, *a* & [illegible] cium. *b* In dubio autem quando vel a lege, vel ab homine fit facultas eligendi confessarium, videtur quoque dari potestas absoluendi secundum communem. Post editionem autem primam horum commentariorum in Concilio Tridentino statutum est in hæc verba *c Decernit sancta Synodus, nullum, etiam regularem, posse confessiones sæcularium, etiam sacerdotum, audire; nec ad id idoneum reputari nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus iudicetur, & approbationem, quæ gratis detur, obtinerit: priuilegijs, & consuetudine quacunque, etiam immemorabili, non obstantibus.* Per quod decretum videri potest alicui sublata necessitas disputandi de his, quæ olim hic disputauimus, at non est ita. Tum quia per prædictum decretum solum est sublata potestas deligendi sæcularibus clericis, non regularibus. Tum quia nec sæcularibus adimitur deligendi confessarium probatum vel curæ animarum præfectum, quamuis alioqui esset alienus.

a In c. [illegible] de [illegible] [illegible] appell.

c Postea sess. 23 c. 15

44 Ad quartam difficultatem cōcedo, non posse Papam neq; omne, quod sub Deo est coniunctum, potestatem consecrandi sacerdotibus tollere, vel ita impedire, vt per eos, facta consecratio non efficiat verū corporis Domini sacramentum: sed nego illud idem dicendum esse, de absolutionis potestate. Ratio diuersitatis quædā datur, quod hæc iurisdictionem exigit, & superioritatem aliquam super eo in que est exercenda. & omnis iurisdictio a Romani Pontificis auctoritate pendet. *d* Ideo potest & illam ita impedire, vt absolutio ipso iure non teneat.

d Cap. [illegible] [illegible] ff prob. c. quod [illegible] 24 q. 1

45 Sed contra hoc facit, quod omnis sacerdos claues ambas cum ipso suscipit ordine clauem scilicet potestatis, & clauem scientiæ, quæ non est scientia, sed potestas cognoscendi; & ita iurisdictio quædam, vt declaratur in Extrauagante Ioannis XXII. *quia quorundam*: *e* & [illegible] significat Concilium prædictum Tridentinum *f* Et ideo ex ipsis ordinis [illegible] est index omnium, qui volunt sibi confiteri, [illegible] & ex ordinis [illegible] habet consecrandi potestatem Ergo non potest Papa vel alius prælatus alteram suarum potestatum magis quam alteram restringere.

e Col. 4. & 5 de verb. sign.

f [illegible] cap. [illegible] sess. 23.

46 Facit, quod Paludanus ait, *g* nullum confessarium, quicunque ille, cùm absoluit, dicere debere; [illegible] *tate Episcopi, vel curati, &c.* [illegible] hæc verba: Eo modo, quo est auctoritas in homine, [illegible] omnem peræq; est Sacerdotem: sed superior dat sibi materiam; non tamen aliquam potestatem, nisi quando primo ordinat eum. Sicut enim Princeps dat alicui artifici licentiam vtendi arte sua, putà Medicina, quòd non est ei dare artis potestatem, sed laxare materiam: sic conferuntur ordines, & audiuntur confessiones in parochijs aliorū de licentia eorum. Quidem *h* dixit hæc, quæ sequuntur verba: *Omnis Sacerdos est sicut erant olim iudices chartularij, qui a Principe erant iudices submittentium se eis, ita quod priuatorum consensus non dabat eis iurisdictionem. Sic & potestatem ordinis & iurisdictionis habet Sacerdos ex sua ordinatione, sed subditos solum habet eos, qui se ei submittunt: [illegible] quod secundum iura [illegible], qui se semel alicui submisit, factus est eius parochianus [illegible] potest se alteri submittere, quousq; se primò subtrahat simpliciter, nisi de voluntate illius. Vnde dicitur i Permittimus eligere. quasi dicat, iure communi [illegible] eligere; sed electione eis subtracta, permittimus relaxantes restrictionem, quod [illegible] eligere.*

g In 4 d. 22. q. 3. col. 2.

h In d. 17 q. 3 col. 7 verb. ... Tertius.

i De pœn & remiss. c. vlt.

47 Facit definitio clauis, quæ fertur a Ioanne XXII. in Extrauagante, *quia quorundam*. *k* esse *[illegible] spiritualis ligandi & soluendi: qua iudex ecclesiasticus [illegible] recipere, & indignos excludere potest a regno.* quam [illegible] feram in notabili sequenti, veluti rem [illegible] maxime congruam, vbi etiam alia ponentur, quæ superiora confirmant, sicut & his illa [illegible].

k Col. 4. de verb. sign.

Contra hoc tamen [illegible] Concilium Florentinum [illegible] Eugenij [illegible] verbis, *l In [illegible] sacerdos habens auctoritatem [illegible] vel ex commissione.* [illegible] respondet [illegible] *m* [illegible].

l In § quarum [illegible]

n Eod. n. 1[illegible]

48 Aliter ergo respondeo, [illegible] facultatem

[illegible] quidem [illegible], vel [illegible] ipsis præ[illegible] [illegible] velle, [illegible] subtrahere illis [illegible] quamlibet [illegible] [illegible] consecrationis quæ sine aqua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] subtrahitur [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nobis [illegible] [illegible] constitutum.

49 NOn [illegible] [illegible] [illegible] confessio, cui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible] confessionem audire. Nec [illegible] [illegible] nisi [illegible] [illegible].

Ex [illegible] qui [illegible] [illegible] confessionem [illegible] posse [illegible] quemcunque, [illegible] [illegible], [illegible] nullius [illegible] [illegible] in actu [illegible]. Facit cap. a De foro & [illegible] omnis [illegible] quilibet [illegible] [illegible], qui proprio [illegible] confiteri [illegible] debet petere, & obtinere licentiam [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] & [illegible]. Facit & [illegible], [illegible] [illegible] b In 4. d. [illegible] [illegible] & eam [illegible] Adrianus. Nam, [illegible] facultatis eligendi confessorem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sacerdotem.

50 Quarto, quod in consecratione cuiuslibet sacerdotis [illegible] [illegible] potestatis, quæ definitur vt supra diximus esse [illegible] ligandi & soluendi quam in [illegible] dignos [illegible] & [illegible] [illegible] regno. [illegible] [illegible] in Extrau. [illegible] 22. quia [illegible], c Col. 4. de [illegible] Concilium Tridentinum, d quam clauem omnis sacerdos [illegible] [illegible] conscientiæ [illegible] ibidem & [illegible] [illegible] omnibus tenetur, e quilibet [illegible] sacerdos [illegible] [illegible] [illegible] quilibet est iudex ecclesiasticus, quo[illegible] [illegible] definitione clauis illud dicitur. At omnis iudex iurisdictionem habet, f & ita habet saltem iurisdictionem [illegible] potestatem, quæ pro clauis exercitio sufficiat: modo habeat materiam debitam.

51 Facit quinto, quod parochus excommunicatus dare potest licentiam ad confessionem audiendam. parochus item non sacerdos, secundum Paludanum g & tamen excommunicatus nullam potest in alium iurisdictionem transfundere. h Et ideo talis licentia potius est cessio iuris sibi competentis, quam iurisdictionis commissio.

52 Facit sexto quod quiuis sacerdos potest alium sacerdotem absoluere, secundum ea quæ diximus in notabili præcedenti, & episcopos item & prælatos exemptos, i potissimum in [illegible] mortis, vt late Paludanus declarat [illegible] k [illegible] tenentem habentem, vt supra dicebam. Septimo denique facit illa, quæ de omnibus prædictis colligitur conclusio, scilicet quemuis sacerdotem habere iurisdictionem in pœnitentiali foro annexam ordini [illegible], licet exercitium illius non habeat, nisi super eos, qui legitime ipsi subduntur. Imo etiam videtur habere cum exercitio in aliquod genus hominum, ad hunc saltem sensum, vt sine vlla cuiusquam licentia possit eos [illegible] absoluere, [illegible], putarum eos, quos extremum [illegible] [illegible]. Item, qui sola [illegible] post [illegible] confessionem [illegible]. Item episcopos [illegible], & eos [illegible] alios [illegible] Papæ [illegible] [illegible] [illegible] argumento allegabam. & ita sunt iudices [illegible], quorum iurisdictionem prorogari posse [illegible] [illegible] post Bartolum & [illegible]. Quod procedit etiam in spiritualibus cum licentia superioris, m ergo & hæc prorogari potest, quamuis aliam [illegible] curam non exerceat. Quod per ea quæ diximus [illegible] notabili præcedentis confirmari potest, [illegible] per hoc corroborari.

53 [illegible] Paulus [illegible] [illegible] Panormitanus, n corrigens, quæ ante scripsit in [illegible], o vbi [illegible] [illegible] [illegible]. Et cum eo [illegible] Stephanus [illegible] Capellam Tholosanus, p & Andreas Siculus, q eandem tenet Paludanus, r idem Angelus s Syluester. t

Contra tamen [illegible] [illegible] & quod [illegible] in dicto [illegible], [illegible]

vt [illegible] habere tenet glossa. a [illegible] quæ [illegible], [illegible] monachos, & certis [illegible] in [illegible], ne [illegible] potestatem sacerdotis [illegible], [illegible] [illegible] non habere, nisi [illegible] populo [illegible], & [illegible] licentia [illegible] [illegible] fuerint. [illegible] pœnitentiam [illegible] sacerdotis [illegible] [illegible] se à presbytero [illegible] habente curam. [illegible] quod prorogari non [illegible] [illegible] non est dare [illegible] [illegible] qui non [illegible] [illegible] nullam [illegible], [illegible] iurisdictionem [illegible]. Quarto facit, quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. i Festo de licentia [illegible] [illegible] Episcopo concessa sine prædicto parochi [illegible].

Sed hæc non obstant. Ad primum [illegible] illas [illegible] respondeo ea, olim fuisse, [illegible] [illegible] Doctoribus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tempore falsas.

54 Ad §. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui ad [illegible] exercitio [illegible] non [illegible], [illegible] hoc quidem [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] in aliquos, [illegible] [illegible] [illegible] nego eum non habere iurisdictionem quam [illegible] habent [illegible], [illegible] [illegible] appellant, [illegible] [illegible] [illegible] ab Imperatore, vel alio summo Principe, quo [illegible] [illegible] legitime subiecerint, iudicent: quorum iurisdictionem prorogari posse [illegible] probat Bartholus ibi [illegible] [illegible].

Ad tertium [illegible] [illegible], quod non est [illegible] [illegible] [illegible] ego, sacerdotem qui [illegible] [illegible] particularem [illegible] [illegible] [illegible] iurisdictionem quoniam vt [illegible] [illegible] [illegible], quæ quo in [illegible] [illegible] [illegible] eget subiectione. Habet [illegible] [illegible] [illegible] actuale, quoad certa hominum genera, in certis casibus, vt supra demonstratum est.

55 Ex his infertur primo, [illegible] [illegible] [illegible] Paludanum [illegible] quod, [illegible] parochum excommunicatum, vel qui [illegible] est [illegible] posse dare hanc, de qua loquimur, [illegible] licentiam, quæ quotidie datur: quia [illegible], non est illa iurisdictionis commissio, quæ ab excommunicato [illegible] [illegible]. Sed [illegible] concessio quædam, [illegible] [illegible] [illegible] confessionem audiat, quam audire antea non poterat [illegible] parochianum, & Ecclesia [illegible] [illegible] habet [illegible] [illegible] iurisdictionem, [illegible] [illegible] ab [illegible] [illegible].

56 Idem [illegible] superius, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Idem [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] secundum [illegible] [illegible] non iudicem [illegible] [illegible] [illegible] habere [illegible] [illegible] non habere. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hoc [illegible] Paludanus [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] maiores [illegible] colligendum, quæ Paludanus spargit, quam [illegible] [illegible].

57 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pontifice Romano, vel [illegible] licentia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] communione [illegible]. u & [illegible] [illegible] [illegible]

a De foro & remiss.
b In 4. d. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
c Col. 4. de [illegible] [illegible] [illegible] 14. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
f In cap. 1. de [illegible] deleg. [illegible] ff. 1.
g In 4. dist. 17. q. 4. ante fine.
h Ca. 1. de off. [illegible] lib. 6.
i Cap. ne pro dilatione ca [illegible] [illegible].
k D. [illegible] q. 4. col. 2.
l ff. de iud.
m C. [illegible] [illegible] [illegible] compet.
n In d. c. Clement. 1
o De foro cōp.
p Decis. 221.
q In [illegible] fessionē col. 11. de [illegible]
r In 4. dist. 17. q. 4.
s Verb. con[illegible] [illegible] 4.
t Verb. con[illegible] [illegible] 1. q. 5.

a [illegible] in loco [illegible] super cod. d. [illegible] de eg.
ff. de iudic.
In illa dist. q. 4. Col. fin.
Ca. 1. de off. vicar. lib. 6.
x Col. 7 [illegible] primus casus.
l In col. ante pen eiusd. q. [illegible] quinta conclusio.
m 3 part. tit. [illegible] 9. col. [illegible]
o In c. omnis de pœnit. & remiss.
[illegible] [illegible] [illegible]

gregę d[illegible] in c. *in his* a quod habet, P[illegible] ministres, quibus concessum erat, cum [illegible] viatico, vbi vellent celebrare, posse id facere, etiam sine prælatorum licentia: *quoniam*, inquit, *alioqui nil ea indulgentia [illegible] cederet*. Cum igitur nil iuuaret licentia de confessario eligendo à Papa, vel episcopo concessa, si necessaria esset parochi quoque licentia, cum hæc sola sufficeret, consequitur illam non esse necessariam. Facit ca. 2. *b* per quod Dominicus & P[illegible] ibi affirmant, hanc [illegible] licentiam posse concedi ab episcopo solo, sine vllo parochi consensu.

58 Facit quod quoties aliqua iurisdictio in solidum est penes multos, ita vt quilibet eorum sine alio procedere possit, tunc vnus potest committere sine altero, & facere alia omnia perinde, ac si alius cum eis in illa iurisdictione non concurreret, vt est in l. 1. *c* cum annotatis ibidem, & in c. *prudentiam*. *d* per Panormitanum & alios: at ligandi absoluendique in foro conscientiæ potestas, penes tres prædictos insolidum [illegible] ergo quilibet eorum absoluere, & absolutionem potest committere, & cætera omnia facere, quæ possunt omnes coniuncti: ergo & hanc licentiam dare. Quamobrem hæc primo cõmuniter recepta est, *e* præsertim à Paludano, *f* & contraria reprobata. Eandem etiam tenuit Felinus, *g* dicens ita fuisse per Eugenium declaratum. Item tenet etiam Adrianus. *h* Et pro hac parte glossa est memorabilis, quæ prima est cap. 2. *i* cum qua omnes ibi transeunt.

59 Contra tamen hanc conclusionem facit gloss. 6. illius cap. *omnis*. quæ determinat contrarium. Facit etiam quod Ioannes Andreas & Panormitanus ibi dicunt non teneri ad iterato parocho confitendum eos, qui sine licentia eorum confitentur Prædicatoribus & Minoribus, quibus audiendi potestas [illegible], per cle. *dudum*. *k* quam extensam fuisse ad Augustinianos per Clemente V. & ad Carmelitas per Ioannem xxij. attestatur Ioánes Andreas, *l* cũ quo Collectarius Anton Cardin. & Panor. [illegible] & ita innuunt hi patres contrarium dicendum in alijs, quibus non habentibus curam ex generali confitentur licentia. Facit quod Ecclesia per Papam data, & vnita monasterio alicui, non potest illius possessio sine licentia episcopi accipi, *m* facit & c. *quam sit laudabile*. *n* quod habet episcopum qui gentibus est prædicaturus, posse accipere clericos aliquot & monachos, qui se in illo munere iuuent: sed id facere debere de prælatorum illorum consensu.

60 His tamen nõ obstantibus superiori opinioni adhæreo, & ad glossam sextam illius cap. *omnis*. & his, qui sequuntur illam respondeo, textum nostrum & rationes prædictas, præsertim per viros graues & consuetudinem receptam, maioris esse auctoritatis, quam illorum. Præterea illius glossæ opinionem damnatam fuisse per Clementem IV. in quodam priuilegio Prædicatoribus concesso, cuius caput est, *Quidam temere ait*, secundum Diuum Antoninum. *o*

Ad cap. *pastoralis*. respondeo, gratiam illam Papę, qua vna Ecclesia vnitur monasterio, magnę vtilitatis esse, quã uis per ea non censeatur in dubio potestas ei facta, quo auctoritate [illegible] possessionem accipiat, vt nemo nõ videt, qui scit, proprietatem à possessione distingui, *p* & rubrica ipsa de causa possessio. & proprietat. illud significat.

61 Et quamuis priuilegium aliquid contra ius commune operari debeat, dato tamen quopiam, quod operetur, in alijs stringi debet secundum Panormitanum, *q* & alios multos, quos refert, & sequitur Decius, *r* & ideo in capit. *pastoralis*. vnio illa non debet operari effectum capiendi possessionem propria auctoritate: in nostro autem casu nil operaretur priuilegium, si parochi licentia esset habenda.

Ad ca. *quam sit laudabile*. respondeo, non fuisse ibi datam licentiam, vt [illegible] secum duceret velles [illegible] sed cum eo ire volentibus fieret eundi facultas; modo requireret [illegible] & [illegible] suorum prælatorum licentiam. & [illegible] illud ca. [illegible] aliqui, [illegible] tangit.

Ad [illegible] respondeo primo, non tam præiudicium parochi [illegible] quam [illegible]

dum D. Thomam à Secunda [illegible] respondeo [illegible] in hæc verba: *Prælatorum [illegible] cium non [illegible] quod [illegible] fauorem [illegible] indultum [illegible] non est commissa [illegible] hominum in fauorem [illegible] plebis, & ad honorem Dei, & ideo, si [illegible] ad salutem plebis, & ad honorem Dei [illegible] iurisdictioni commutant, [illegible] prælatus, [illegible] quærunt [illegible] & qui gregi præsunt non [illegible]*

Contrarium tamen [illegible] c. *in [illegible]* in principio & §. *[illegible]* liberè habent iurisdictionem [illegible] quod per eam iurisdictioni ordinariæ [illegible] e. *peruenit*. *d* quando [illegible] ecclesiarum [illegible] quando sua vnicuique iurisdictio non [illegible] cap. *mandatum*. cum duobus capp. [illegible] ta de prouidendo per quæ ordinariis [illegible] nuitur potestas, esse odiosa & restringenda.

Quare tertio respondeo, illam conclusionem principis non videri tertio præiudicare, esse limitandam, vt non intelligatur de præiudicio, de quo princeps cogitauit [illegible] de præiudicio, quod ex concessione ipsa colligitur; secundum ea, quæ tradit Alexander *f* & Decius, *g* vbi [illegible] latissime anno [illegible] superiore prælectione vespertina extraordinaria tractauimus. Et quando alicui conceditur licentia confitendi alieno parocho, satis in illa concessione exprimitur, & ex ea colligitur præiudicium, quod parocho [illegible] proprio.

Infertur & tertio, idem esse de his, qui facultate ab episcopo, siue vicario episcopi, vel legati accepta confitentur: quoniam & hos proprios esse confessarios eorum, quibus præsunt, nemo [illegible] *h*

62 Infertur & quarto, & peregrinos, qui cum facultate parochorum peregrinantur, posse confiteri, [illegible] quibus confitetur illius oppidi, vel pagi homines, in quem se receperint. Faciens enim peregrinandi facultatem, ea quoq; videtur concedere, sine quibus ea peregrinatio fieri nequit, argumento l. *ad legatum*. & l. *ad rem mobilem*. *i* imo & illa, sine quibus commodè fieri non potest per l. pen. *k* & l. *quicunque*. *l* & annotauit Aretinus, *m* quem non semel probat Decius: at qui peregrinatur, commode saltem peregrinari sine sacramentorum refectione non potest: ergo illorum suscipiendorum facultas videtur esse facta cum peregrinandi licentia. Facit quod regulariter tãtum operatur tacitum, quantum expressum, *n* at qui peregrinatur cum episcopi, vel parochi licentia: tacitè videtur permissus eligere confessarium.

63 Adde, quod si episcõpus fecerit peregrinandi facultatem, videtur quoque fecisse, vt ab episcopalibus casibus absolui possit secundum Paludanum, *o* quem ad litteram sequitur D. Antoninus, *p* non autem si à parocho secundum eosdem. Quæ tamen distinctio displicet, nam expressa eligendi confessarium facultas ab episcopo concessa non includit casus reseruatos, textus expressus est & singularis in illo c. 2. *q* ergo à fortiori neq; tacita quem textum, si meminissent patres illi, nunquam hoc dixissent.

64 Aduertendum tamen est quod inter hanc eligendi tacitam & illam expressam licentiam, secundum Thomam à Vio magna est distantia. Primo, quod habens expressam deligere potest sacerdotem quemlibet idoneum, etiam alioqui animarum curam non exerceat: qui vero tacitam minime. Deinde quod qui tacitam habet, [illegible] potest eis temporibus, quibus [illegible] tenetur [illegible], vel communicare, vel quibus [illegible] id [illegible] tamen alijs.

65 Pro Thoma facit, quod ait, [illegible] vsse viuæ vocis oraculo [illegible] in [illegible] loci, quo inuenirentur, quoad faciamen [illegible] pœnitentiæ [illegible] loci. Cui igitur incolę non alijs, quam suo parocho, confiteri possint, [illegible] tur neque [illegible] concedendum. Facit [illegible], quod [illegible] extendenda. Pro quo [illegible] nil allegat, [illegible] singularem, & [illegible] a[illegible] *r*

a De priuileg.
b De pœn. & remiss. lib. 6.
c ff. de offic. consul.
d In princ. de offic. del. [illegible]
e In 4. dist. 17. [illegible] q. 4. col. 3.
g In c. 1. col. 6. de rescript.
h De confessione dub. 1. post quæst. 1.
i De pœn. & remiss. lib. 6.
k De sepultur.
l In illo c. omnis.
m Ca. pastoralis. de priuileg.
n De Iudæis.
o 3 part. tit. 17. c. 9. col. 2.
p Leg. naturaliter § nihil commune ff. de adquir. possess.
q In c. certificari col. 3 de sepult.
r In c. 1. col. 3. de rescript.

a In [illegible]
b In [illegible] q. 3 [illegible]
c De [illegible]
d [illegible]
e De [illegible]
f Lib. 2. consil. 113. Nec ar. [illegible] col. 8. vers.
Decimo [illegible] dero
g Consil. [illegible]
h Arg. c. 1. [illegible] offic. deleg. [illegible]
i [illegible] ff. de procur.
k ff. de [illegible]
l § si ei quem ff. de [illegible]
m In c. de te stib. col. 3 de testibus.
n Leg. Labeo ff. de [illegible] certi [illegible] significatio. [illegible] secundum [illegible]
o In illa [illegible] q. 4 [illegible]
p 3. part. tit. 17. c. 4. vers. Quartus ca sus.
q 2. de pœnit. & remiss. lib. [illegible]
r In Clem. [illegible] de [illegible] verb. [illegible]

66 Illas tamen haud [illegible] doctissimi nouas [illegible] ordinario eligendo [illegible] rationes, & nouas inter expressam & tacitam concessionem differentias non satis probare possum. Primo quia nouæ sunt & nullo solido fundamento nituntur, nullus enim est pro illis textus, nulla item, quæ illas necessario ponendas, concludat ratio. Facit quod ipse subdubitare de illis videri potest, dum de illarum altera dixit se velam intelligere partem amplectendo tutiorem.

67 Nec obstat, quod de Eugenio se legisse ait: nam illud de [illegible] declaratum: nos vero de peregrinis, qui facultate ad id faciendum accepta, in loca Sanctis lacra e [illegible] gratia concedunt, loquimur.

68 Non ergo [illegible], quod minus viatoribus liceat, quam peregrinis. nam & peregrinis nil esse priuilegij, nisi quando cum facultate episcopi, aut parochi peregrinantur, ipsemet Paludanus cum Antonino & alijs est testis.

Non obstat, quod tacita facultas non operatur quantu expressa: quia id regulariter est falsum, saltem vbi ratio par inuenitur, sicut in casu nostro. Quanquam vbi diuersa ratio militat nonnunquam plus expressum quàm tacitum, & econtrario tacitum plus operetur expresso, iuxta resolutionem Philippi Decij, *a* & glossam illam cle. *sape.* *b* non probare id, ad quod vulgus allegat, dilucide ostedimus re-[illegible] c. fin. *c* quam superiore anno pronúciauimus. quod ex eadem glossa facile quisque perpendere potest. Cùm igitur nulla ratio diuersitatis in hoc casu reddi possit iustum fuerit, ne diuersum quoque ius in eo ponamus. *d*

a In regula expressa. ff. de reg. iur.
b De verb. sign.
c De for. com pet.
d Leg. illud. ff. ad leg. Aquil.

69 Infero quinto eos, qui cum licentia vicarij alieno sacerdoti confitentur, legitime confiteri, siue is sit vicarius perpetuus, qui ponendus est in Ecclesia parochiali alteri annexa, iuxta c. *extirpandæ.* *e* De illis enim & de parocho, siue rectore principali eadem censentur iura. *f* Siue de licentia vicarij generalis episcopi, cuius tribunal vnum & idem est cum episcopi tribunali. *g* Siue de licentia vicarij temporalis, qui propter absentiam rectoris ab episcopo ponitur, iuxta ca. *cum ex eo.* *h* glossa memorabilis in simili. Siue etiam vicarij ab alio rectore, vel vicario perpetuo ad modicum tempus positi, iuxta ea, quę scribit Petrus ab Anchatano. *k* Quæ quattuor probantur, primò quod omnibus casibus confessio fit alieno sacerdoti de consensu proprij, ergo satisfit huic capiti & etiam capiti *omnis.* *l*

e In ca. audum. z de vicH.
f § qui vero de praeb.
g Ca. 1. de consuetudine ... ca. 2. de co[illegible] lib. 6. & c. Romana de appel. eod. lib.
h De elect. lib. 6.
k In Clem. 1. de priuil. eg. super verbo presbyteri.
l In Clem. 1. de offi. vicar. notab. 4.
l De pœnit.

Secundò quod; vt prediximus, per huiusmodi licentiã nulla delegatur, vel subdelegatur potestas alieno sacerdoti, qui suo iure, nempe iurisdictione; quam cum ordine iure diuino accepit, eum audit: sed tantùm soluitur confessurus a vinculo, quo tenetur suo sacerdoti confiteri per ea, quæ dicta sunt supra. *m*

m Num. 47. 48. & 49.

Tertio, quod licet delegatus inferioris, vel delegatus à principe subdelegare regulariter nequeat, *n* fallit tamen quando inferior subdelegandi facultatem concedit, vt habet glossa 5. præfata sing. *o* at his casibus omnibus videtur implicitè ac tacitè concessa facultas agendi omnia illa quæ ipse rector vel committens ibi tanquam rector agere posset.

n Leg. à iudice. C. de iud. c. cum causam. de appell.
o In ca. cum. de offic. deleg. lib. 6.

70 Ea enim est omnium, qui hoc faciunt mens, vt experientia monstrat. & ita communis vsus hanc conclusionem seruat, & iam affirmat Adrianus. *p*

p In 4. de conf dub. 2. post quæstiones.

71 Ex qua sexto longè pulcherrima amplistio subinfertur ad illam glossam c. *q* vt scilicet procedat non solum quando expressa daretur subdelegãdi facultas, sed etiam, quando tacite. Quæ tamen [illegible] videtur concedi, nisi quãdo ex vsu, vel coniecturis suffi[illegible]entibus id appareret: quãquam dici posset hoc casu non subdelegari iurisdictioné: [illegible] tantum quandam subijciendi licétiam. Postremo [illegible] quod ni hoc dicamus, non posset aliquis vicarius, [illegible] parochus in illius absentia alteri vices committere, [illegible] festis solemnibus alios simplices sacerdotes in [illegible] vocare, contra generalem consuetudinem Ecclesiæ.

q Ca. 1. de offic. deleg. lib. 6.

72 Quæ resoluendum videtur quod vbi mens parochi [illegible] vices plenas suo vicario committere, quoad [illegible] tamé solum administrationis, [illegible] quoad deleganda & dandam facultatem, quam [illegible] præsens datutus esset, si in aliena cura residentes tunc [illegible] sub [illegible] vicarij licentia, ac principali parocho, quod [illegible] contingit vbi parochi iusta de causa, non [illegible], vicarios constituunt. Quando verò personæ [illegible] id in ministerio [illegible] quod eligitur sine animo tam plenæ concessionis [illegible] dæ, tunc dicamus eius fidei nil aliud committi, quàm ministerium illud, in quod est electus vel substitutus.

Contra tamen hanc conclusionem facit ca. fin. §. *cæterũ.* *a* qui habet pœnitentias iniungendi potestatem, etiam à Papa commissam, subdelegari non posse. Secundo facit, quod delegatus ab ordinario non subdelegat. *b* Tertio, quod Syluester, *c* tenet contrarium in eo, quod dixi de vicario, ad modicum tempus à rectore constituto. Facit & quarto, quod Richardus Anglicus, *d* ait, sacerdotem haberem auctoritatem ordinariam posse alteri [illegible] delegare: posse quoque, si habet commissam a Papa iurisdictionem, non autem si nudum officium, seu ministerium, veluti audiendi confessiones posse item, si habet commissionem ab inferiore; puta episcopo, vel huiusmodi ad vniuersitatem causarum, vt officialis, vel generalis pęnitentiarius potest particularem causam committere, nisi ei fuerit specialiter interdictum: si verò habet particularem commissionem, non potest. Ex quibus infert, sacerdotem, qui conductus Ecclesiæ parochiali deseruit, cum non sit ordinarius illius Ecclesiæ parochus, non posse delegare. & ita dictum [illegible] cap. in interpretandum esse.

a De offic. deleg. at.
b Leg. à iudic. C. de iud. c. cum causam. de appell.
c In verbo ex communicatio 2. casu 14. in breui.
d In quod. [illegible]

73 Ad horum primum respondeo, §. *cæterum.* agere de subdelegãda potestate iniungendi pœnitentias: nos verò de danda licentia subdito, vt qui violet, confiteatur. in illo casu aliqua subdelegatur potestas; in hoc vero nulla. Nam facultas illa eligendi confessarium non est potestas, quæ residet in ipso, qui eam facit, & quæ transfertur de illo in confessarium. sed quædam declaratio, qua declarat se nolle vti iure, quod ad se pertinebat. Quod ex superioribus tam in principio huius notabilis, quam in hac præcedentis scriptis patet.

De offic. deleg. in §. cæterum.

Secundo dico illum §. procedere, quando tacitè negatur subdelegandi potestas propterea, quod personæ industria videtur electa; in casu autem nostro agimus de illo, qui ea mente alij suas vices plenè committit, vt circa sacramentorum administrationem omnia gerat, quæ ipse potest.

Ad secundum concedo, delegatum ab inferiore, quàm principe, subdelegare non posse: sed non sequitur ex hoc vicarium hanc licentiam dare non posse: etiam si concederemus ille vicarium esse delegatus; quia dare hanc, de qua loquimur, licentiam, & delegare, vel subdelegare separata sunt, vt supra est dictum. & ideo ab altero ad alterum non infertur efficaciter. *f*

f Leg. Papinianus. ff. de minor. cap. 2. de translat. prælat.

74 Ad tertiũ respondeo, Syluestrum, tametsi nobis semper visus sit doctus & resolutus auctor: tamen non esse apud me tanti, vt ipsius me contra rationes efficaces trahat auctoritas: præsertim quod me Adriani viri [illegible] doctissimi iuuet determinatio. Secundo respondeo, Syluestri dictum procedere posse, quando, qui ad modicum tempus vicarium posuit, non erat ea mente, vt concederet suas vices etiam, cum oporteret, ad legandum & vocandum alios coadiutores: non autem, quando de huiusmodi mente, vel per coniecturas, vel suam in hoc, vel aliorum pristinam consuetudinem satis apparet.

Ad ea Richardi respondeti potest primo, omnia illa de subdelegatione procedere; nostra verò de concessione licentiæ rei longè ab illa diuersæ. Potest & secundo modo responderi, quemadmodum secundo modo fuit ad primum responsum.

75 Ex quo infero, quod si rector accersat aliquem sacerdotem, vt se iuuet in audiẽdis confessionibus, is non poterit eiusmodi licentiam tribuere quia de prædicta mente non apparet, & per regulam iuris tacité videtur agi contrarium, per illum §. cæterum.

Secundo infertur eum, qui de Papę, vel episcopi licentia alias legitimé sua peccata est confessus non teneri, vel semel in anno ad parocho suo confitendum, quod latius in glossa 1. ostendo.

75 NOTA [illegible] *pro* [illegible] *tibus, ut* [illegible] *cons.* [illegible], [illegible] nolente parocho ipsius parochianus alteri confiteri potest, quod [illegible] glossa 3. dec [illegible]. Ponuntur & aliqui [illegible] in casibus, in [illegible] id [illegible] b [illegible] *unde fallit, quando alienus parochianus transtulit domicilium suum.* Raymundus & Goffredus. Sed certe [illegible] a [illegible] propius, supra. b [illegible], cum quis vagabundus [illegible]. c Quarto cum quis [illegible] domicilium [illegible] confitetur, proprium relinquendo, vel [illegible] gendo. Nam & is sine domicilio est. d Quinto, ratione delicti [illegible] propriam parochiam ab extraneo parochiano commissi, supra. e Sexto, ratione studij, quod hic, vt notatur supra. f Septimo, tempore necessitatis. g Octauo, si ponat spem suam in sacerdotem proprium, vt ratum habeat. h

76 Quibus septem casibus, addo aliqua non flocci pendenda. Et primo quidem casui, qui est secundus Hostiensis, addo, quod etiam ipsemet Hostiensis sentit, hunc non esse casum exceptum. Quia, cum simul ac domicilium transtulit, efficiatur parochianus ipsius parochi, ad cuius parochiam migrauit; confitendo ipsi, proprio sacerdoti confitetur, & non alieno, per ca. fin. i Facit l. *cum quadam puella.* k & cap. *propo. uisti.* l

77 Secundo, quod si non mutat domicilium, sed cumulat: vt quia in vtraque parochia ex æquo habitat, puta, quia in altera hyemat, in altera æstiuat, tunc vtriusque parochiæ parocho, confiteri potest. Quia vterque suus est, argumento l. *assumptio.* m & ca. *cum quis.* n

78 Addo tertio, quod Paludanus ait, o hoc casu confessionem illi parocho esse faciendam, in cuius parochia, quando confitetur, habitat, quod tamen nullo iure vir doctus fundat. Quare, licet eum ad verbum sequatur Diuus Antoninus, p tamen contrarium videtur dicendum. Pro quo allego casum in hoc mihi singularem, in cap. *cum quis.* q Quod habet mortuo eo, qui in duabus parochijs se collocabat æqualiter si sepulturam in loco elegisset tertio, quartam canonicam vtrique parochiali deberi. Audis ergo vtrique deberi & non illi, in cuius parochia degit, quando mortem obijt: sic igitur, qui ex æquo est parochianus duorum, vtrique confiteri potest, etiam quando in altera degit.

Neque obstat, si dicatur illud secundum responsum intelligendum de illo, qui æqualiter eodem tempore habitat in duabus parochijs. Quia in altera vno die, in altera altero: quoniam neque id vnquam contingit, neque vnquam talis declaratio recepta est. Præterea, quo die in vna parochia degeret, in ea confiteri deberet in illo: & quo die in altera: in ea in altero, quod ridiculũ videtur. Quamquam mihi satis arbitrer consonum huiusmodi duarum parochiarum ex æquo parochianum, in illius loci Ecclesia sepeliendum, in quo est mortuus sine sepulturæ electione: nisi alia monstretur voluntas, vel coniectura, qua contrarium voluisse iustè credatur.

79 Secundo verò casui addo primò, quod vagabundus est, qui nullibi certum habet domicilium, vt habet glossa me[illegible] in l. *hæres absens.* r

80 Secundo addo, talem vagabundum non solum posse confiteri parocho, in cuius parochiam peruenerit: sed etiam cuilibet alij sacerdoti, quem elegerit, secũdum Paludanum & Antoninum. Quod ea ratione probatur, quia c. [illegible] hoc, & cap. *omnis.* s cum similibus de illo [illegible] disponunt, qui alicui parocho subest. Quod clarè colligitur in hoc cap. ex illis verbis: *Cui primus se commisit.* & in ca. *omnis.* ex illis verbis; *Proprio sacerdoti.* & ex illis; *Alieno sacerdoti*: ergo quoad alios, qui [illegible] committuntur antiqua iura & antiqua consuetudo seruanda est, vt scilicet, confiteantur cui volent.

81 Facit, quod quemadmodum parochiani tenentur confiteri parocho: ita è contrario parochus parochianorum suorum confessiones audire tenetur, vt omnes concludunt. t Cum [illegible] nullus parochus [illegible] tur vagabũdorum [illegible], qui volet: sic [illegible] nulli tenebitur confiteri, nisi ei, quem elegit.

82 Tertio casui addo, idem de hoc mihi videri [illegible] candem, quod de vagabundo [illegible] *in* [illegible].

83 Quarto vero casui [illegible] qui domicilium [illegible] Paludanus [illegible] A [illegible] ratione deuectionis [illegible] sit quæ [illegible] & [illegible] Pan[illegible] c. [illegible] & [illegible]

84 Nam & parochus [illegible] parochiali confessionem [illegible] receptus. f Quod [illegible] est [illegible] tis argumento [illegible] sa. b R[illegible] scientiæ non [illegible] sumus [illegible], [illegible] ante superiore inter[illegible] quæ [illegible] redaiderit.

Quinto casui, qui est sextus Hostiensis, scilicet ratione studij, addo primo, hunc articulum difficilem [illegible] esse, vt colligere est de scriptis Panormitani [illegible] & alios, k & aliorum, qui post eos consilium eis [illegible] præstant alibi.

85 Addo secundo, idem esse dicendum de [illegible], mercenarijs, negotiatoribus & alijs [illegible], quod dictum est superius de peregrinis: [illegible] sunt pares in licentia. Nam si de licentia (nomine parochorum, vel episcopi) [illegible] ad scholas, emporia, & alia loca vadant, licentiam [illegible] dam sumendi sacramenta tacitam & implicitam [illegible] ferunt. [illegible] si absque illa Superioris licentia [illegible] nulla neque expressa, neque tacita huiusmodi licentia persumentur, etiam peregrini, vt supra, l est dictum.

86 Cum igitur de omnibus eadem sit ratio, ergo & ius idem, argumento l. *illud.* m & cap. 2. n

87 Addo tertio id, quod proximè dixi, locum [illegible] esse, dummodo cætera sint, quoad habitationem paria, puta quod nulli eorum domicilium, aut omnes habitationem contraxerunt aliquam.

88 Pro quo est primo, quod nullo iure probatur per huiusmodi nudam habitationem forum [illegible] conscientiæ. Secundo, quod ipse Innocentius, qui pro contraria parte allegatur, satis apertè [illegible] huiusmodi homines licentiam sumendi sacramenta petere a proprio parocho. Facit, quod Ioannes Andreas ibi, quem sequitur Dominicus, ait. p

89 Quod si quis hostium incursus fugiens in ciuitatem quampiam de pago aliquo se recipiat, & ibi moriatur, cũ esset animo ad pagum redeundi finito bello. Ecclesia illius pagi, vbi domicilium habebat, & non ciuitatis, vbi habitabat, dicetur parochialis, cui quarta solum debeatur de funeralibus. Quam decisionem ab impugnatione Lapi pulchrè defendit Perusinus ibidem. Facit illud ca. *si*, *quis*, q quod habet, cum habere duas Ecclesias parochiales, qui æque in duabus parochijs habitat, & in vtraque habet domicilium; ergo à contrario sensu, si in alteram tantum Ecclesia domicilium haberet, altera in cuius parochia aliquando habitaret, non esset ipsius parochialis: neque per consequutionem parochus ipsius esset sacerdos.

Contra quam tamen conclusionem facit primo c. *quod clericus.* r in eis verbis; *Parisijs commorantes.* Per quem ibi Panormitanus, s concludebat ratione huiusmodi [illegible] nis quærit habitanti quoddam quasi domicilium, ratione cuius ibi conueniri posset de ambi gestis.

90 Sed contra illam Panormitani determinationem ibidem anno superiore dixi minimum [illegible] Bartholo, t & cum Aretino. v

91 Secundo facit cap. *quæsiti sunt.* x quod habet, decimas personales soluendas, vbi per [illegible] annum quis eas soluturus [illegible] potest, illum textum intelligendum de illo, qui nullum habet alibi domicilium: nostra vero conclusio de illo, qui alibi domicilium habet, & aliquod ad tẽpus ex aliqua [illegible] degit: vel de illo qui tam longè à domicilio suo [illegible] habitat, vt non possit [illegible] parocho necessaria sacramenta suscipere: [illegible] ab habitationis parocho suscipiet.

92 Tertio facit quod per capit. *quæsiti sunt.* [illegible] tuis,

a In summa de pœn. & Conf. [illegible] *b* De paroch. cap. fin. c Leg. hæres absens ff. de iudic. d ff. ad municipal. l. Labeo in prin. & l. eius §. Celsus. e De rapt. c. 1. & 6. q. 3. cap. placuit. f De paroch. § quia intelli gatur vers. Quid de scholaribus. g 20 q. 6 si presbyter. de pœn. ar. 3 quicunque presf. [illegible] h Arg. 9. q. 3. c. Lugdunensis. i De paroch. k ff. de iurisd. omn. iud. l De foro cõp. m § si ff. ad municip. n Sexto de sepul. lib. 6. o In 4. dist. 17. quæst. 3. p In 3. part. tit. 17. cap. 9. q In secundo resp. eiu. de sepult. lib. 6.

r §. proinde vers. at si quo. ff. de iudic.

s De pœn. & remiss.

t In c. omnis. de pœn. & remi. & ing [illegible] puta singul in c. l[illegible] dudum de sepul. verb. [illegible] pendum

i Num. [illegible] m ff. ad [illegible] n [illegible] o De [illegible] p Ibi. q De sepult. lib. 6. r De foro cõp. s Colum. [illegible] t In leg. hæres absens ff. de iud. § proinde. v [illegible] quod e[illegible] x [illegible] quæsiti.

a In illo c. om nu. n. 6.

tores dicebat scholares & alios annales habitatores illius Ecclesiae esse parochianos, cuius parochiam incolunt. Sed respondetur eundem Innocentium paulo post significare contrarium esse verius. Facit quarto quod Fredericus de Senis, b dixit, eum, qui cum habeat domicilium in vna parochia & domum apte instructam, si conduxerit domum in alia, vt in ea aliquo tempore scholastico conuiuat, illius parochiae parocho confiteri debere, ac decimas etiam personales, etiam si domicilium non transferat. Non enim transfertur, nisi cum animo ibi perpetuo manendi, l. extal. eius. c l. 2. cum gloss. & ibi annotatis. d Respondetur, Fredericum in hoc non esse tenendum, quippe qui innititur dicto Innocentij paulo post satis se corrigentis, & per textu praedictum cap. quesiti sunt. non satis germané intellectum.

b Consil. quidam puer. col. 3.

c §. Celsus ff ad municipal.

d C de incol. lib. 10.

e De celebratione missa.

93 Quinto facit c. 1. e quod habet, parochum vnius Ecclesiae prouidere debere peregrinis, hospitibus & alijs commeantibus de sacramentis necessarijs. Sed illud intelligi potest de his, qui cum parochi licentia peregrinantur, vel iter faciunt, aut commeant. Potest item intelligi de his, quos articulus necessitatis premit, qui est septimus casus Hostiensis, in quo quiuis sacerdos quibusuis sacramenta poenitentiae conferre potest, quando ei enormibus & reseruatis peccatis sint pleni, vt dicam in c. 2. f Denique, textus ille non probat plus priuilegij esse his, qui habitationem aliquam in loco contraxerunt, quam his qui nullam. Imo potest intelligi in eo agi de transeuntibus tantum, ac nullo modo de habitantibus, & ita ille textus potius pro nostra, quam pro contraria parte facit.

f Infra dist. sequent.

94 Sexto contra cōclusionem facit, quod videmus mercenarios famulos de mercede sua soluere decimas Ecclesijs, in quarum parochijs inseruiunt: non autem illis, in quarum habent domicilia, & suorum parentum domicilium.

95 Ad hoc etiam respondeo, quod vt hoc alicubi contingat, ita contrarium alibi obseruari, debereque illa ita concordari primo, vt prior cōsuetudo procedat, quando nullum haberet alibi domicilium eiusmodi mercenarius: quod vero nos dicimus, quando haberet alibi domicilium. Secundo, concordari possent, vt prior consuetudo procedat quando mercenarius huiusmodi ita longe à domicilio habitat, vt commode non possit sacramenta necessaria de manu parochi domicilij suscipere. Nam tunc ratione habitationis, vbi habitat, sortietur conscientiae forum, quod latius mox dicam.

96 Itaque resolutio sit, quod ratione habitationis, siue annalis, siue annali maioris, vel minoris non sortitur forum quis, etiam conscientiae, quando alibi habet domicilium, & cōmode potest parochum domicilij, quo ab eo sacramenta necessaria suscipiat, adire. Si autem alibi non habet domicilium habitationis, vel illius parochum pro sacramentis accipiendis, adire commode non potest, tunc ibi sortitur forum.

97 Ex quo infertur primo, verus modus intelligendi glossae, g quae habet, scholarium presbyterum parochialem esse illum, cuius habitant parochiam. Debet enim intelligi de illis scholasticis, qui nullum alibi constituerunt domicilium, vel certè parochum illius pro sacramentis suscipiendis commode adire non possunt.

g Cle. 1. verb. Parochialis. de priuileg.

Neque obstat, si dicas, illam glossam, vt plurimum simpliciter approbari, quod facit Panormitanus, h putans, eam esse singularem. Quod ipsum latius facit in ca. cum contingat. i & in clem. dudum, k & in loco proprio. Quin & Cardinalis, l dixit, quemlibet hominem simul ac transit ad aliam parochiam, eius effici parochianum, modo id non faciat causa recreationis, vel aliquid aliud temporale faciendi, vt cum animo statim ad propria redeundi. Quod ipsum etiam verum repetit. m

h In c. extirpanda §. qui vero. col. 3. de prabend.

i Col. 12. de foro comp.

k De sepult. col. 12.

l In illa q. 15

m In illa ca. col. 2.

Ad hoc respondere potest primò, satis esse, quod Panormitanus sua dicta ita declarauit in capit. nostra n & etiam in illo capit. omnis. o in quibus latius & altius id tractatur. Secundo quod, vt plurimum, scholastici & mercenarij aut non habēt habitationis domicilium, quia nondum constituerunt, vbi sint perpetuo sedes positur, extal. 2. p & l. eius. q qui vero habent, longè tamen ab eo vel litteris incumbunt, vel hactis suis inseruiunt, vt com-

n Sub finem. de sepult.

o De poenit. & remiss. col. pen.

p C de incol. lib. 10.

q §. Celsus ff. ad municipal.

mode non possint inde sibi sacramenta petere.

98 Infertur secundo, distantiam locorum, quae rei gerendae commoditatem tollit, saepe operari multa. In nostro etiam proposito operatur, vt qui non haberet super me iurisdictionem in conscientiae foro, propter illam habeat. Quod confirmari potest per l. filius. a & c. cum bene. b & cap. cum ex litteris. vbi glossa satis optima. c Facit cap. nullus. d & cap. 1. e

a §. 1 ff de iud.

b 63. dist. c. si quis vacogni

c 1. q. 2. l.

d C si per vim vel alio modo

Fateor tamen, quod haec omnia non conuincunt necessario hoc corollarium esse verum, neque conclusionem nostram, qua parte illud ex ea infertur. Plus quidem facit l. 2. f in illis verbis: videntur. Per quam Baldus, Paulus & communiter ibi tenent ratione solius habitationis sortiri quem forum, vt de gestis etiam alibi conueniatur ibi, & idem per illam legem tenet Bartholus. g

e De in integrum restit.

De elect.

f Ne sed vacant. lib. 6

g C vbi de criminis agi oport.

99 Sed neque illae duae leges hoc probant, quoniam intelligendae sunt de his qui vixerunt, vel conuersati sunt vltra decennium, vt Cynus, h dixit, cui adhaerent alij, vel intelligi possunt, quoad illa, quae ibi gesserunt, iuxta l. haeres absens. i vt Bartholus ibi concludit, & nos etiam diximus. Et A retinus, k anno superiore concludebat, ut talis etiam esset contra Panormitanum & alios praedictos.

g in l. 2. C vbi senat vel clariss.

h in illa l. 2. C. vbi senat vel clarissi

i §. proinde. vers. fin ff. de iudic.

100 Fateor item, nōn defore melius aliquid multis argumentum efficax, quod nostram conclusionem necessario probet, qua parte hoc corollarium ex illa infertur, sed consuetudinem vbique Christianorum seruatam, quae potest iurisdictionem tribuere etiam alioqui non habenti, l & ita videtur, quod non tam iuris, quam consuetudinis esse hoc corollarium & cōclusio, qua parte illud parit, hoc est, qua parte continet ob absentiam parochi domicilij, posse quem abaliquo parocho, cuius regionem in parochiam incolit, sacramenta suscipere.

k in c. quod clericis. de foro comp.

l Ca. cum contingat de foro com.

101 Ex quo tertio subinfertur quod, si consuetudo habeter, vt ratione habitationis, etiam minore annali, quis teneretur parocho parochianus, qui et quo ad sacramenta subijceretur, illa esset seruanda. Quod tamen Cardinalis clarè sentit, m & multi alij quae praetereo, quas probat potest.

m In cle. 1. de priuil. q. 1. 14

102 Infertur & quarto, quando in eadem ciuitate quis habet domicilium habitationis in vna parochia, & in altera ad aliquod tempus habitationem, ab eo parocho debere sumere debere sacramenta, & illi Ecclesiae debere sepeliri, & illi Ecclesiae deberi quartam de funeralibus canonicam, in cuius parochia domicilium habet, & non illius, cuius parochiam incolit.

Ex quo etiam infertur illud Frederici Senensis, n non esse verum. hactenus de additione casus quinti.

n Consil. 33.

Sexto vero casui: scilicet quod ratione necessitatis sacerdos aliquis potest alienum parochianum ad poenitentiam suscipere, adde, quae ponam, o infra. p

o In cap. 2.

p Dist. sequent.

Septimum autem casum, qui est octauus Hostiensis, scilicet quod ratione spontaneae ratificationis alienum parochianum quis audire possit, addu primo pro hac conclusione facere illam regulam. q Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari. Secundo, facit c. Lugdunensis. r quod habet sanctum Epiphanium ordinem insigniuisse quosdam clericos dioecesis Ioannis Chrysostomi, quod nulla ratione saluari potest, nisi quia id fecit pro certo putans, illud Ioanni viro prudentissimo & sibi amicissimo placiturum, & gratum fore. Facit tertio, quod reconciliatio Ecclesiae ab eo, qui eam facere non poterat facta, & ratificari potest, cap. aqua. de consecratione Ecclesiae.

q Lib. 6.

r 9 quaest. 2.

103 Hunc tamen casum valido argumento reijcit Paludanus, nempe illo, quod sacramentum à principio nullum per nullam ratificationem etiam Papae potest esse validum, quoniam, cum sacramenta non sint diuino consistentia, vt communis s concludit, & sua praeter materia & forma consistent, non possunt sine illis consistere.

s In 4 dist. 1.

104 Et neque à Papa in eis quae sunt de forma confici, vt potest, quam in ea, quae est à Sacramento essentia. Cum itaque substantia sacramenti huius ministeri, quod est sacerdos iurisdictionem habens absoluendi, iuxta Concilium Florentinum & Eugenij decretum in eo celebratum, t est id quod magis declarat Concilium Tridentinum nuper, u sequitur absolutionem sacramentalem à ministro

t quartum

u Sess. 14. ca. 6 & 7.

stro, qui iurisdictionem in actu non haberet, eius nullam; & per consuetudinem, neque per Papam ratificari posse, tam longe abest, vt ab alio simpliciter parocho ratum haberi valeat.

105 Paludanum sequutus est Antoninus, at Prieras eruditione non vulgari in hac re conciliat eos ita, *a* vt quod Paludanus cum suis ait intelligatur, quando sacerdos poenitentem absoluit spe ratificationis futuræ; puta à parocho proprie id placuerit. Hostientis verò dictum procedat, quando spem ponit in ratihabitione præsenti; scilicet, quod sacerdos ille alienus putat proprium consentire esse illo tempore, quo ipse parochianum eius absoluit. Ego semper magnam feci hanc concordiam: quæ tamen difficile ab auditoribus meis intelligebatur, neq; ipse satis explicare possum, nisi reducamus eam ad eũ casum, qui exprimitur in textu; scilicet, quando parochianus consentit intelligendo textum de consensu tam expresso & formali, quàm tacito & æquipollenti. Verbi gratia; Sunt duo sacerdotes, quorum alter est meus parochus; alter verò parocho satis, vel fama vel consuetudine cognitus: & ita illi affectus, vt tantum, vel plus ei placeat saltem tacitè, vt illi alieno confitear, quam sibi, si ergo ego tali confessus fuero, tenebit cõfessio, non propter ratificationem futuram, sed præsentem. Vel certe clarius dici potest, confessio alieno parocho in prædicto casu facta valere, propter licentiam parochi mei non expressam, sed tacitam. Facit quod superius diximus, sacerdotes omnes sibi mutuo confiteri non tam ob consuetudinem, quæ dat confessarium deligendi facultatem, quàm ob licentiam prælatorum & parochorum tacitam. quod tamen sublatum esse per Concilium Tridentinum ibi diximus: & melius in Manual. *b* Facit, quod etiam supra scripsimus, peregrinos, si peregrinantes insignibus de manu parochorum decerptis cũ eorũ licentia peregrinentur, posse in peregrinatione confessarios eligere; quia tacitam videntur ad id accepisse licentiam. Sic igitur & qui confitetur tali sacerdoti alieno, cui suum confiteri proprius tacitè, vel expresse vellet, valide dicetur confiteri, quia etsi non expresse, certè tacite ad id videtur ei facta facultas.

a In ver. Confessor. 1. q. 6. col. 2.

b Cap. 4. n. 2.

In glossam primam.

106 Hæc glossa ponitur super verbo, *Prius*, priori loco posito, sed debet poni super verbo, *Prius*, quod secundo loco in textu ponitur. Ex qua iuncto textu videntur colligi duo: alterum est, eum, qui vult alieno sacerdoti confiteri debere illum fateri prius proprio parocho, deinde alieno: alterum quod ex hoc subinfertur, est, posse quem lege canonica ad bis eadem peccata confitendum astringi.

107 Horũ prius falsum est, primò, quod nullo iure id cavetur, *& quod non est sanctorum Patrum decreto sancitum superstitiosis adinuentionibus, non est præsumendum. c* Secundo, quod totius Ecclesiæ consuetudo est huic conclusioni contraria, at consuetudo est optima legum interpres. *d*

Non obstat glossa, quippe quæ textu decepta hoc dixit. Non item textus: quia non est illius sensus is, quem glossa indicat. sed quod vt plurimum ignorantia parochi deprehenditur ex confessione illi prius facta, & ex absolutione & alijs ab eo acceptis, vel factis & dictis. Et ita illa verba, *Nisi pro ignorantia illius, cui prius est*, significant nisi pro ignorantia parochi, quæ, vt plurimum ex confessione prius ei facta deprehenditur. Facit ad hoc, quod vulgus tunc dicturi, vt plurimum, ait: O quam dexter confessarius est ille, & quam ineptus ille, cùm iam experimento didicit vnius peritiam, & alterius imperitiam.

c Cap. 2. de translat. prælat. & 25. q. 2. consuluisti.

d Ca. cũ dilectus de consuet. l. minime. ff. de leg.

107 Alterum verò, quod sentit glossa posse quem humana lege obstringi ad eadem peccata bis confitenda, videtur confirmari ex eo, quod quis voto se ad id obligare potest: quoniam res de se bona & laude digna est, e imitãdo eo modo, quo supra in c. *falsas f* est dictum. *g* Secundo confirmatur, quod omnes Christiani semel in anno tenentur proprio parocho confiteri c. *omnis h* etiamsi alij confiteantur intra annum, quod sentit Archidiaconus hic, i & c. facit glossa, *k* quæ sentit, eum, qui confitetur est habentibus facultatem audiendi parochianos alienos, teneri ad confitendum iterum parocho, quã Ioannes Andreas, Panormitanus, & alij limitant non procedere in his, qui confitentur fratribus mendicantibus. Quibus [illegible] velle eos qui alij confitentur, teneri ad confitendum iterum parocho, etiamsi alia peccata nõ admiserint, ergo debent confiteri eadem, quæ alijs confessi fuerint, ergo lege humana eadem peccata quis bis tenetur confiteri.

e Cap. quem pœna. col. 2. supra dist. 6.

f Dist. 1.

g In quinta confessionum editione n. 2.

h De pœn. & remiss.

i In verſ. Et confessio

k 6. c. omnis.

108 Tertio facit textus singularis & paucis cognitus in extrauagante *vices a* quæ habet mendicantes religiosos non debere prædicare, quod parochiani nõ teneantur semel tantum in Paschate proprio confiteri sacerdoti. quod scilicet teneatur parochianus, saltem in Paschate, proprio confiteri sacerdoti. In quibus verbis audis mendicantes non debere concionando parochianum, nõ teneri saltem in Paschate proprio sacerdoti confiteri. Audi item illa verba, *vt iuxta de iure parochianus tenetur proprio sacerdoti confiteri, saltem in Paschate*. Et ita sentit ibi Sixtus eum, qui fratribus confitetur, teneri iterum in Paschate suo parochiis confiteri.

a De treug. & pace.

109 Quarto facit, quod statutum est inter Cistercienses monachos vt omnes semel in anno suis Abbatibus confiteantur ea, quæ alijs confessarijs, etiam sui ordinis a superioribus deputatis, prius confessi essent, & ab ijs dem absoluti. Quod statutum seruandum esse affirmat & contẽdit, Maior, *b* vbi etiam testatur, quendam fratrem Ioannẽ Angeli prædicasse Tornaci aliquot propositiones; & in his, quod parochianus confessus fratribus mendicantibus satisfacit Decretali, *omnis vtriusq;* nec tenetur confiteri proprio parocho semel in anno, nec ab eo facultatem petere. Et cum variæ illius viri propositiones ad facultatem Parisiensem mitterentur aut approbandæ, aut castigandæ, hæc prædictam moderata est & qualificata in facultas. *Hæc propositio scandalosa est, & iuri contraria, & pro subditorum ad prælatos debita obedientia & reuerentia publice reuocanda.* Vbi etiam subdit, Martinum V. in quadam extrauaganti, quæ incipit *ad vberes fructus*, simile dixisse.

b In 4. dist. 17. q. 6.

110 Quinto facit Clem. *ne in agro. c* qua monachi ad confitenda peccata sua semel in mense iubentur. Per quam Caietanus asseruit, *d* monachos, etiam nulla mortalia, quæ confiteantur habẽtes, ad id teneri, & oportere illes eo casu venialia confiteri; vel mortalia pridem detecta confessatio. Sicut igitur nemo tenetur venialia cõfiteri, si ius diuinum tantum attendas, si tamen humanum, tenetur, sequitur pari ratione teneri nos posse iure humano ad bis eadem confitendum; quamuis iure diuino ad id minime teneamur. hanc opinionem tenet Maior, *e* & sentire videtur Thomas a Vio in illa q. 1.

c §. sane. de stat. monach.

d Tomo 2. de conf. q. 1. alias in parua opusc. tom. 1. tract. 2. q. 1.

e In illa q. 6

111 Sexto facit extrauagans *inter cunctas*. Ioannis xxij. *f* quæ singulis & paucis nota, habet monendos esse fratres, vt in suis concionibus populum exhortẽtur, quo suis parochis saltem semel in anno confiteantur, asserẽdo id ad animarum profectum proculdubio pertinere.

f In §. cæterũ. de priuileg.

112 His tamen non obstantibus contrarium arbitror verius, scilicet, neminẽ sine suo consensu ab homine aliquo quantalibet iurisdictione illustri obligari posse ad confitendum iterum peccata, quæ legitimè confessus est, & ab eis absolutus. Hanc conclusionem affirmat Gerson vir omnium consensu prius iuxta ac doctus. *g* Hoc Paludanus, *h* & Iacobus. *i* Dionysius item, quem ibi citant Maior & Iacobus. Idem tenet etiam Adrianus. *k*

g In lectione 2. super Marcum.

h In 4. dist. 17. q. 3. col. 2.

i Ibid. col. 4. 4. quæ est penult.

k De confess. q. 5. col. 1.

113 Pro quo facit primo quod Ecclesia nõ obligat ad nimis difficile, argumento cap. *tua. l* facit cap. *alligant. m* Sed hoc esset valde difficile; ergo.

l De sentent.

m 26. q. 7

114 Secundo facit extrauagans, *vas electionis n* Ioannis xxij. quæ continet tria illa dicta Ioannis Poliaci hæretica esse. Quorum primum erat, quod confessus fratribus tenetur eadem peccata proprio sacerdoti confiteri. Secundum, quod stante statuto c. *omnis vtriusq;* sexus. &c. non potest Summus Pontifex facere, vt parochiani non teneantur confiteri proprio sacerdoti, seu parocho Ecclesiæ, immo nec Deus, imo implicat contradictionem. Tertium, quod Papa non potest dare licentiam, siue facultatem audiendi confessionem, immo nec Deus, qui in confessus habeat generalem licentiam, teneatur eadem peccata iterum proprio parocho fateri.

n De hæret.

Sed respondeti potest, illam extrauagantem ad id rem nostrum

nostram pertinere: quia ille Ioannes aiebat confessionem huiusmodi fratribus factam non esse legitimam, & ideo iterandam: nos autem de legitima confessione similiq; absolutione loquimur. Replicari tamen posset, quòd post omnia prædicta continentur ibi verba sequentia, scilicet quod illi, qui prædictis fratribus confitentur, non magis teneantur eadem peccata iterum confiteri, quam si ea aliàs confessi fuissent eorum proprio sacerdoti, iuxta Concilium generale: at nemo vmquam dixit, confessum parocho teneri posse ad iterum alteri confitendum ea, de quibus ab eo fuit absolutus: ergo propositum. Facit quod etiam ipse Maior, qui maxime contendit contrarium defendere, non audet affirmare hoc statui posse, quoad totum populum: sed solum, quoad religiosos. Postremo facit extrauagans illa, *inter cunctas.a* quæ habet eorundem peccatorum confessionem non esse de necessitate iterandam.

a § caterum de priuileg.

115 Dixi in conclusione; sine suo consensu, nam voto ad id obligari posset. Verbi gratia; Si quis ad euitandum aliquod peccatum voueret se quoties id admitteret, bis confessurum. Si etiam ei hoc præciperetur pro pœnitentia, & eam acceptaret iuxta ea, quæ dicta fuerunt in cap. *contrarium.b*

b Supr. dist. 5

116 Non obstant in contrarium adducta. Non primum, quia concedimus posse quem se ad id obligare voto: sed non infertur ex eo, lege vlla hominum ad id astringi posse. Quemadmodum & quis obligare se potest ad castitatem & virginitatem seruandam; non tamen humana lege ad id obstringi. *Quia*, vt ibi Ambrosius ait, *res magis voti, quam præcepti est.*

c Cap. integritas. 32 q 1

Ad secundum nego, iuxta iura omnium communia eum, qui semel aliqua peccata legitime confessus est, & ab illis legitime absolutus, teneri amplius eadem illa confiteri, siue illa suo parocho fuerit confessus, siue fratribus, siue alijs quibuslibet, neque vllo textu, neque vlla, quæ vigeat, ratione id probari potest: nam Archidiaconus hic non ait, id esse necessarium: sed consulit, & quia facilitate id seruaret, quod tamen non facit, eadem ab eo discedi posset.

d Illius cap. omnis.

117 Glossa vero 6. *d* non tenet neq; sentit id, quod multi putant, scilicet, confessum legitime alijs, teneri confitendum iterum parocho: sed quod nemo sine licentia parochi confiteri potest fratribus, vel alijs habentibus licentiam audiendi aliorum confessiones: & ideo si quis eis confiteretur, quia illa confessio esset illegitima, & etiam quæ illam consequeretur absolutio, talem confessionem esse iterandam. Quod ipsum etiã Ioannes Andreas, Panormitanus & omnes alij senserunt, ex quo tamen nil contra nostram conclusionem infertur.

e De treug. & pace.
f De pæn & remiss.

Ad tertium respondeo, extrauagantem illam, *vices. e* nil aliud probare, quam ca. *omnis. f* & ita concedo teneri eos iure communi ad proprio sacerdoti confitendum, intelligendo illud eo modo, quo ca. *omnis*. intelligendum est. Illius namque pars sunt prædicta verba, quę Sixtus in illa extrauagante refert: at illud cap. *omnis*. qua parte habet, vt omnis vtriusq; sexus, &c. semel in anno confiteatur proprio sacerdoti, debet intelligi de sacerdote, qui potestatem habet eum à peccatis absoluendi, vel de parocho: sed cum additione, vt textus paulo post aperit, videlicet, nisi de ipsius consensu confiteatur alteri, vt etiam in nostro textu est. Et rursus hoc, quod dicitur; nisi de consensu parochi, supplendum: Vel de ipsius parochi, seu proprij sacerdotis superioris licentia per ea, quæ mox in glossa sequenti dicemus perscrutando, quis sit proprius sacerdos, & quot sint, vbi magis, quoad hoc explanabimus, c. prædictum omnis.

g In illa q. 7. loco supracitato.

118 Ad quartum respondeo, Dionysium ordinis & sodalitij Cisterciensis, quem ipse non vidi, sed à Maiore & Iacobo g refertur, inuectũ fuisse ob hoc statutum in suos prælatos, qui subditos alis ordinis ipsius confessãtis semel confessos, iterum sibi eadem peccata confiteri cogebant. Cuius si opinionem cum prædicto Iacobo sequamur, facile fuerit negare id in sodalitio ipsius statui posse: at ipse memini, me in illius ordinis priuilegijs nuper legere, id statutum à duobus Romanis Pontificibus confirmatum fuisse. Ideo dicendum videtur primo, satis certe ducam, & vti... non plus satis, ... Deinde dico illum, nisi ve... pa... intelligendam esse de his, qui alijs ... fuit ordinis ... confitentur. Quia tamen arbitror huic ... derationi verba illius statutum repugnare, ... dico tertio; id ... propter ipsorum monachorum consensum ... expressum, vel implicitum, & tacitum. Qui ... qui ordinem illum profitentur, tacitè videntur, se ... ibi ... omnibus ordinis statutis; ideo tacite saltem ... videntur, se sua peccata bis confessuros. Sicut qui se ordini sacro initiari permittit, tacite se ad castitatem ... obligat; siue id votum appellemus tacitum cum alijs, vel legis obligationem ex illo consensu tacito resultantem cum alijs, iuxta varias, quæ in hoc versantur, opiniones recitatas per Angelum. *a* Admoneo autem lectorem, quod ... pta tribuo Ioanni Maiori de Dionysio Cisterciensi non reperi in suo quarto libro, quem nunc hic Romæ habeo; quamuis esset in eo, quem habebam Conimbricæ, dum hæc legebam.

a Cap. de illo ... 5. ...

119 Ego vero, si tanta essem apud illius ordinis abbates auctoritate, quãta me scio esse, ac nisi ... illorum ... totque obseruantia & pietate, pro virili ... narer, vt talia statuta, quę nostra ętate magis nocere, quàm prodesse arbitror, vel penitus abrogarent, quod videtur ... ; aut certe vt illis derogarent, quoad eos, qui de ... Superiorum licentia alijs confiterentur. Quando nemo vnquam dixit, de licentia parochi alteri confessum, debere iterum ipsi parocho confiteri. Facit, quod Thomas, *b* in hæc verba dixit: *Peccaret sacerdos, si non esset facilis ad præbendam licentiam confitendi alteri: quia multi sunt adeo infirmi, quod potius sine confessione morerentur, quam tali sacerdoti confiterentur. Vnde illi, qui sunt nimis solliciti, vt conscientias subditorum per confessionem sciant, multis laqueum damnationis iniciunt & consequenter sibi ipsis.*

b In 4. dist. 17 q 3 art 3. q 4. ad 6

Ad illud verò quod tangitur, de reuocatione & palinodia fratris Ioannis Angeli, respondeo ... dum ... Maiori, quod quilibet quamlibet legitime ... ... quam parocho confessus, tenetur illi confiteri, hoc ..., tacere de confessione alteri facta idem quod, inquit, laxato vocabulo confessio dici potest.

c In illa dist. 6 col 3.

120 Hæc tamen interpretatio, quam sit à mente illius fratris & suorum, quibus ille nitebatur aliena, nemo non videt.

121 Ideo respondeo, conclusionem illius fratris, sine alia suppletione falsam esse & dignam quę reuocaretur, & contradictoriam illius, quam illud cap. *omnis*. continet. Conclusio enim illius & propositio ex tribus partibus copulatur, quarũ duæ sunt falsæ. Est enim illa, Parochianus confessus fratribus mendicantibus satisfacit decretali, *omnis vtriusque*. neque tenetur confiteri proprio parocho semel in anno, nec ab illo facultatem petere: & constat has duas postremas falsas esse, si nil aliud addideris.

Ad quintum autem respondeo, negando primo hanc illationem: Statui potest, vt quis confiteatur semel venialia: ergo etiam constitui potest, vt quis bis mortalia confiteatur. Quis enim non videt, quanto durius est bis mortalia, & omnia confiteri, quàm venialia, & solum ea, quæ volueris tantum.

122 Quod enim subtiliter Thomas à Vio annotauit, illa Clementina, *ne in agro. d* non habet, vt monachi sua omnia peccata confiteantur semel in mense, vt illud c. *omnis* Sed solum habet, vt semel in mense ad confessionem accedant & ita, vt confiteantur mortalia omnia, si habent aliqua, & si talia non habent, venialia, quæ voluerint. Nam in confessio est, neminem teneri: immo neque obligari posse, ad omnia venialia confitenda, iuxta illud: *Delicta quis intelligit? e* Et quoad obligationem expressit Concilium Tridentinum. *f*

d § sane.

e Psalm 18
f Sess 14. c 5.

Ad postremum respondeo. § *illum caterum*. solum probare, vtile quidem esse peccata eadem bis confiteri: non tamen necesse, quod & nos confitemur.

In glossam secundam.

123 Hæc glossa in meo libro viciata est in verbo: *Ab illo*. quòd positum est in ea pro verbo: *Ab alio*.

Ex

a De pœn. & remiss.

Ex hac glossa iuncto textu & supposito cap. *omnis. a* colligo, idem significari per sacerdotem, cui aliquis confitendus est, & per sacerdotem proprium. Nam hæc verba: *Cui fuerit commissus*, exponit hæc glossa per illa: Cuius parochianus est. & sacerdos ille dicitur proprius, qui est præsbyter parochiæ, iuxta cap. illud *omnis*.

b In illo cap. omnis.

124 Contra [illegible] tamen conclusionem facit primo, quod secundum Hostiensem & omnes. *b* quilibet Christianus habet tres proprios sacerdotes: parochianum de cuius est parochia, episcopum, de cuius est diœcesi, & Papam, vbicumque ille sit: quia est Pontifex non solum vrbis, sed etiam orbis.

125 Quæ tamen doctrina, quamuis nemo id animaduerterit, intelligenda est primo extra episcopatum Romanum illam, [illegible], diœcesim, cui Papa solus & nullus alius episcopus præest. In ea enim diœcesi non est vllus alius episcopus, neque prælatus, qui quasi episcopalem habeat iurisdictionem præter Papam. Et ita ibi non concurrunt tres prædicti.

126 Item, quod nemo aduertit, intelligendum est secundo illud verbum, episcopum, vel quasi episcopum prælatum, scilicet aliquem, qui habet super eum iurisdictionem quasi episcopalem. Quorum de numero sunt omnes monachi & alij, qui subijciuntur non episcopis vllis: sed alijs prælatis, qui vel immediate Romano Pontifici subsunt, aut mediantibus alijs prælatis, qui tamen non sunt episcopi, vt in his Lusitaniæ Castellæque regni sunt omnes, qui ordinibus militaribus Christi, sancti Ioannis, S. Iacobi, & alijs id genus cognomenti dicuntur, subiecti.

c Cap. nemo cum gloss. & cap. aliorum 9. quæst. 3

127 Tertio excipiendus est ab hac vniuersali ipsemet Papa, qui neminem habet superiorem, nisi quem ipse delegerit, c cum igitur verum sit, quemlibet Christianum, vt plurimum saltem, tres habere proprios sacerdotes, non tamen nisi vnum, cui commissus est, sequitur, conclusionem ex glossa excerptam falsam esse.

d Ius. omnis col. 2. de pœn. & remiss.

e In summa de pœn. § cui confitendum

f In Clement. dudum de sepult. verb. si vero

g In illa dist. 17 q. 1. & seq

h Cap. nostro. de pœnit. & remiss.

i ff. de iudic

k. De offic. ar chid.

128 Secundo contra conclusionem hanc allego illud communiter receptum ex Panormitano & alijs, *d* & latius ex multis verticulis Hostiensis, *e* & aliquid ex Cardinale, *f* ex Paludano, *g* quod multo plures, quam tres sunt proprij sacerdotes: primus, Papa in toto mundo, secundus Legatus in sua prouincia, tertius, Pœnitentiarius Papæ, & Legati in sua prouincia, quartus, Archiepiscopus dum visitat prouinciam, est proprius sacerdos subditorum suorum suffraganeorum, & eos absoluere potest. *h* quintus episcopus in tota sua diœcesi, sextus archipresbyter ecclesiæ cathedralis, septimus vicarius generalis episcopi. Isti enim possunt audire omnes in diœcesi. argumento l. *cum prætor. i* & ca. *officium. k* octauus presbyter parochiæ in tota sua parochia, nonus vicarius prælatorum, decimus omnes habentes licentiam ab aliquo prædictorum, vndecimus sacerdos ille, qui eligitur a Papa in ipsius confessarium, & qui ab episcopis, archiepiscopis, patriarchis, cardinalibus, & similibus prælatis episcopis, superioribus, & etiam ab inferioribus prælatis, dummodo sint exempti, vt patet in cap. fin. *l*

l De pœnit. & remiss.

m De pœnit. & remiss.

129 Quod postremum est verum, si tria in his, qui non sunt episcopi, vel superiores concurrant, scilicet, quod eiusmodi eligens sit prælatus, & exemptus a iurisdictione ordinaria, & immediate Papæ subiectus, quod post Paludanum omnes probarunt, & probatur in illo cap. fin. *m* quamuis Panormitanus ibi tertium non meminerit.

130 Ad hæc duo argumenta contra conclusionem ex glossa eruta facta respondeo: omnia, quæ assumuntur in argumentis esse vera, limitando ea illo modo, quo ibi illis sunt limitata: sed ex illis nil sequitur contra conclusionem ex glossa excerptam. Debet enim intelligi de sacerdote proprio, id est ordinario, siue speciali, siue generali & de sacerdote, cui aliquis secundum potestatem ordinariam, siue generaliter, siue specialiter committitur.

Pro cuius declaratione annotandum est primo, si ponderetur virtus vocabuli, *Proprius*, vt dicatur, *Proprius*, qui solus & nullus alius, vel qui alius & non alterius, neutro modo potest accipi in illo cap. quia plures, ex æquo possunt præesse vni parochiæ, & vnus ex æquo absoluit omnes suos, immo de facto multi ex æquali [illegible] potestate absoluendi eosdem, vt duo argumenta prima probant: & ita nullus [illegible] habere proprium [illegible]. Secundum Bonauenturam, *a* tres sunt significationes huius nominis, *Sacerdotis proprij*. Cui satis concordat [illegible] Richardus. *b*

a In 4. dist. [illegible]

b Ad id. [illegible] q. 3

131 Accipitur enim communissime, communiter, & proprie. Communissime proprius sacerdos dicitur qui cunque potest confitentem absoluere, siue propria potestate, siue commissa: & siue commissio fiat ab homine, siue a iure, vt sunt delegati a iure, *c* & hoc modo [illegible] confitenti sunt multi proprij sacerdotes tam ordinarij, quam commissarij vices eorum habentes, vt [illegible] Papa, episcopus, sacerdos parochus & eorum commissarij. Communiter autem dicitur proprius sacerdos ordinarius, id est, qui propria auctoritate, vel officio, tanquam prælatus ordinarius, potest absoluere, vt Papa omnium fidelium, episcopus omnium diœcesanorum, sacerdos parochianus omnium suorum parochianorum. Proprie autem dicitur sacerdos, cui commissa est specialis cura in certa parochia, qui administrat sacramenta populo suo, quem habet in Ecclesia.

c Ca. ad abolendam, de hæretic. ca. irrefragabili. de off. ord.

132 Secundo annotandum est, quod illa Decretalis, quo ad propositum sufficit, tres partes habet, secundum aliquos. Prima est hæc: *Omnis vtriusque sexus fidelis. postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata, saltem semel in anno, fideliter cõfiteatur proprio sacerdoti. & iniunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere. suscipiens reuerenter in Pascha Eucharistiæ sacramentum.* Hæc pars habet vim præcepti: quia materia est tam necessaria & salubris. nam sine statuto quilibet tenetur cõfiteri ex lege diuina, vt supradictum est. & per statutum ecclesiæ solum limitatur tempus, intra quod quiuis debet confiteri. Secunda pars est, *si quis alieno sacerdoti voluerit iusta de causa confiteri peccata, licentiam postulet, & obtineat a proprio sacerdote.* Et hæc est dispensatiua siue relaxatiua primæ partis. Quia casum ponit, in quo non ligat prima pars, in quo scilicet dispensatur super prima parte: & per hoc implens secundam partem non tenetur implere primam.

133 Ex quo sequitur, præceptum siue statutum de confessione semel in anno faciẽda proprio sacerdoti esse disiunctiuum, scilicet, vt fiat proprio sacerdoti vel de licentia proprij sacerdotis alteri.

Tertia pars, quæ est clausula adiecta secundæ parti, scilicet: *Cum aliter ipse*, id est, *alienus sacerdos, illum non possit absoluere, vel ligare.* Hæc est pars diffinitiua definiens, quod licẽtia proprij sacerdotis sit necessaria & sufficiens ad hoc, vt alienus possit absoluere.

134 Tertio annotandum, quod secundum Bonauenturam & Paludanum qui videntur, vt plurimum recepti, illa vox, *Proprius sacerdos*, non potest in eo capi vniuoce. Nã in prima de necessitate capienda videtur, prout complectitur tam ordinarium, quam cõmissarium. Alioqui prima pars est falsa, scilicet, quod quiuis fidelis teneatur proprio sacerdoti semel in anno confiteri: quoniam sufficit, vt confiteatur proprio sacerdoti, vel ipsius delegato. Sed in secunda parte non potest capi proprius sacerdos, nisi pro ordinario: nam habetur in illa. *Quod si alieno voluerit confiteri, petat a proprio licentiam*: quia non sufficit eam petere a commissario: alias Fratres mendicantes haberent potestatem committendi: quod est falsum. Insuper, si habeam licentiam a proprio, ille quem virtute illius licentiæ delegero non est alienus, sed proprius: ergo videtur, quod proprius sacerdos in isto capitulo in prima & secunda partibus capiatur æquiuocè.

d Cap. vtrũ autem lex 4. d. & de constit.

e ff. de rebus dub.

135 Contra tamen hunc intelligẽdi modum facit, quod lex debet esse clara, *d* & æquiuocatio [illegible] est erroris, vt est in l. *in ambiguo*. & quod ibi Bartholus annotauit. *e* Secundo facit, quod intelligendo sic primam partem, secunda esset superflua, quia qui de parochi licentia confessionem audit, sacerdos est proprius, secundum [illegible] significationem quoniam potestatem habet audiendi & absoluendi.

136 Quarto annotandum, aptius esse dicere, quod in qualibet istarum partium capitur proprius sacerdos [illegible], pro habente

habente ordinariam potestatem iure communi. Et pro solutione contrarij dici potest, præceptum illud cap. *omnis.* esse disiunctiuum. nam hæc pars: *Cum ad annos discretionis peruenerit, solus sua peccata proprio sacerdoti confiteatur,* non solum est præceptum, sed sub disiunctione coniuncta secundæ, scilicet, quod si voluerit alieno confiteri, petat licentiam a proprio: ergo illud præceptum in illo cap. est disiunctiuum, ita, vt sufficiat adimplere primam partem, vel secundam: nam confitendo ordinario adimplet primam partem, & confitendo commissario, adimplet secundam. Papa enim, & episcopus, & parochus sunt tres ordinarij respectu pœnitentis, & ita proprius in quauis illarum partium valet tantum, sicut ordinarius.

137 Ordinarius, inquam, qui iure communi ordinario, sine alterius licentia & electione habet actu iurisdictionem in conscientiæ foro, & confessionem audire potest. Hoc addidi tum, quoniam quod deinceps nemine[illegible] aduertisse, quilibet sacerdos ordinariam habet in absoluendo a peccatis potestatem. Neque illum absoluit tamquam delegatus, proprie loquendo delegatum per ea, quæ ex Paludano & aliis diximus supra, a & per licentiam parochi proprij nullam alienus iurisdictionem: sed [illegible] exercendi materiam, vt in prædictis locis dictum fuit. Itaque proprius in illo cap. non pro quolibet ordinario: sed pro ordinario, vt supra dictum, qualificato accipitur.

a Eod. cap. nu. 47 & 8. 50 & 14. & 53

Ex quo inferri potest intellectus verborum in Concilio Florentino in decreto E[illegible] nij [illegible]: scilicet. *Minister sacramenti pœnitentiæ est sacerdos [illegible] absoluendi habens ordinariam, vel ex commissione [illegible]* [illegible] nim verbum: *Ex commissione* accipi debet pro licentia & facultate id faciendi, & non pro iurisdictionis, vel potestatis absoluendi translatione.

b § quartū.

In glossam tertiam.

Prima pars huius glossæ allegat, secunda ibi, *Sed numquid,* quærit & soluit, tertia ibi, *Sed numquid,* iterum quærit, & soluit, & infert.

138 Ex prima parte glossæ colligitur, posse quemlibet sine parochi licentia confiteri, quando ignarus est ille. Pro qua conclusione videtur hic textus irrefragabilis. In eo enim dicitur, nullum sacerdotem alterius parochiani confessionem audire posse sine consensu proprij parochi nisi propter ipsius ignorantiam: ergo quando is est ignarus, non est necessarius eius consensus. Facit & §. præcedens, in quo ait Gratianus, posse parochianum deligere confessarium sibi, quem maluerit, quando parochus est cæcus, siue ignarus.

Contra tamen hanc conclusionem videtur casus in illo cap. *omnis.* quod habet, eum qui iusta de caussa vult alij confiteri, debere prius petere & obtinere licentiam a proprio sacerdote.

139 Secundo facit, quòd mortuo vel excommunicato proprio parocho non posset quis alteri sine licentia confiteri, quia id nullo iure permissum videtur. Quod affirmat & Paludanus, c ergo neque ipso, quæ oportet, ignorante.

c In illa d. 17 q 3.

140 Tertio facit, quòd culpa, vel negligentia inferioris non tollit ius collegæ, vel superioris. d ergo licet parochus propter ignorantiam, vel aliam caussam fiat ad confessionem audiendam inhabilis: non propterea ius suum perdit episcopus, vel alius illius superior, vel collega. Nam & ab omnibus receptum est, eum, cui collata est parochialis, si nondum est presbyter, audire quidem confessionem non posse: facultatem tamen, quo ab aliis audiantur, & posse & debere suis parochianis facere, argumento cap. *suffraganeu.* e

d Cap. cum in cunctis §. fin. de elect. c. 2. de conceß. præbend.

141 Respondeo primo ad hæc ex mente Hostiensis, f quem videtur sequi Antonius, g & Collectarius. 10. cap. nostrum procedere, quando neq; obtineri potest a proprio sacerdote licentia: neq; alius superior, qui hoc concederet, potest sine periculo adiri, tunc enim alieno sacerdoti parochianum confiteri valeret.

e De elect. f In illo cap. omnis g Col. 6.

142 Contra quam responsionem facit primo, quod cap. hoc nimium restringitur. Secundo, quod clare innuitur in eo, sine vllo consensu parochi, quando ille ignorantia laborat posse alij confiteri. Tertio quod innuunt superiorem posse hanc licentiam, quam parochus negat, concedere: cùm tamen regulariter, superiorem posse compellere inferiorem, vt quod facere tenetur, faciat [illegible] quod ille facere debebat, conficere, secundum Ioannem Andream, Cardinalem & Panormitanum. a Hoc [illegible] tertium partim me mouerat: quia primo videtur [illegible] respondere Antonius, b intelligendo quod superior debet parochum compellere, vt det licentiam, non autem ipse dare, secundo quod docet Collectarius, quod superior mediatus, qualis est archiepiscopus respectu subditorum suffraganei, compellere tantum regulariter potest: immediati, qualis sunt episcopus, & Papa respectu suorum subditorum, & compellere & efficere, quod ipsi efficere debebant. Duæ tamen priores considerationes [illegible] videntur impugnare solutionem Hostiensis prædictam: quæ tamen in se videtur vera.

a In c. pastoralis de offic. ordin. super gloss. 2. & in c. si quis contra de for. compet. b In illa col. 6. c In illa column. 11.

143 Quare aliter & secundo respondere posset ex mente Panormitani, d quem videtur sequi Adrianus: e scilicet, quod licentia sit petenda & obtinenda, si fieri potest, vt ibi dicitur: si autem obtineri non potest, confessio fieri alteri potest, vt hic scribitur.

d In illo cap. omnis nu. 17 e De confess. post q. 5 dubio 8 col. 2. pro fin.

Contra tamen hunc intelligendi modum facit primo, quod secundum illum, verbum, *Obtineat,* in illa decretali positum nil in effectu operaretur. Secundo quòd hoc ca. innuit, neque obtinendam, neque petendam esse licentiam, quando propter ignorantiam parochi ab eo recedit[illegible]. Hoc enim ca. habet, sacerdotem alienum posse audire confessiones alterius, sine ipsius parochi consensu pro ignorantia illius, cui prius confessus est. & ita potestatem audiendi confessionem non fundat in petita, neque obtenta licentia: sed in sola illius ignorantia.

144 Quamobrem tertio respondeo, illam decretalem ponere [illegible] limitari, ex eaq; constitui regulam: scilicet parochianum, etiam iusta de caussa, non posse alieno sacerdoti regulariter confiteri, nisi ab eo petita licentia. Sed eam regulam illius ca. per exceptionem huius limitari, quando quis ob ignorantiam parochi, cui prius confessus fuit, ab eo discedit. Ratio autem limitandi sit, quod caussa illa, qua parochianus a tali recedit parocho, in culpa eius fundatur: & ita scire debet, nullam esse illi caussam ab eo discedendi.

Ex quo tenetur idem esse, quando ideo ab eo discederet; quia eius confessionem reuelauit, vel alias eum ad malum incitauit: quoniam in hæc omnes caussæ in eius culpa fundantur. Quem intellectum tenuerunt quidam, quos refert & videtur sequi Paludanus. f

f In 4. d. 17. q 3 col 7 & in d 10. q 1. ubi fin.

Contra tamen hunc intellectum facit, quod nimium eneruat illa decretalis, & quòd datur occasio omnibus [illegible] parochianis facile discedendi [illegible] tenendo, quod glossa tenet in secunda parte credendum esse parochiano super iusta caussa confitendi alteri. Quare igitur respondeo, tempore huius cap. non fuisse necessarium petere, nec obtinere licentiam quando pro ignorantia, vel alia caussa, quæ de parochi culpa manaret, is omittebatur.

146 Hodie autem etiam in hoc casu oportere peti, licet non obtineri, per illud c. *omnis.* & hoc ca. non corrigatur, & illud sit efficax.

147 Dicendo enim, quod dicimus, hoc c. manet incorrectum: quia non est necessarius parochi consensus, vt in eo dicitur, & illud ca. qua parte huic non obstat, scilicet, quoad petitionem licentiæ; manet efficax. & ita illa Panormitani intellectus non est omnino explodendus, sed amplectendus, quando parochianus ob caussam [illegible] parochi culpa manantem petit licentiam, quia non oportet eam obtinere. Est autem relinquendus, quatenus Panormitanus sentiebat, omni de caussa iusta id esse faciendum.

148 Pro intellectu huius facit, l. *sed & posteriores.* g & glossa in l. *secundum.* h & glossa in authent. *offeratur.* i inquantum illæ asserunt Authenticam illam, *offeratur,* multo posteriorem limitari, & restringi per illam antiquam, *secundum.*

g ff. de leg. h ff. qui satisdare cogantur i C. de litis contest.

149 Ex quibus infertur, rationem formam, cum quis sine iusta caussa vult alieno sacerdoti confiteri, licentiam petere debere & obtinere. Id autem annotatu dignum [illegible]

perito

[illegible]tio apud quosdam, erubescentiam non esse causam [illegible] ita, quo quis suo parocho non confiteatur: quia, quo plus verecundiæ patitur, eo plus satisfacit, *a* & vna de conditionibus bonæ confessioni, necessariis, verecundia est, vt *b* in cap. *falsas.* diximus.

150 Hoc tamen limitandum arbitror, quando illa erubescentia tanta est, vt pœnitens vereatur, ne se in periculo tacendi aliquod peccatum, vel aliquam eius circumstantiam necessario confitendam constituat. Tunc enim iustam esse causam arbitror, iuxta illud, *Qui amat periculum, peribit in illo. c*

151 Secundo infertur facilem ac misericordem esse debere parochum in eiusmodi licentia concedenda. quod tenet S. Thomas & communis. *d* Quia primo, si petitam non concesserit: poterit tamen multis casibus alij confiteri, quod supra diximus. Secundo, quia vt ait D. Thomas, *e* quamuis ex tali licentia nonnullis mali occasio nascatur: per eam tamen multo maioribus malis occurritur. Quæ verba cum alus retuli etiam supra, *f* ad aliud propositum. *g* Tertio facit, quod aliqui non solum erubescunt suis parochis confiteri: sed etiã alijs, quin & verecundantur alios suis parochis id scientibus adire: vnde & quandoq; in habitu vadunt simulato, vt Paludanus *h* testatur.

152 Infertur & tertio, toties parochum teneri ad confessiones parochianorum audiendas, quoties illi confiteri velint: nisi per hoc a maioribus vel æque necessarijs curæ oneribus auocetur; vel probabili ei ratione, seu coniectura constet, quòd no expedit illos tam frequenter audire. Per quod proximis diebus respõsum fuit, obligatos fuisse parochos ad audiendas confessiones, quæ ad consequendam indulgentiam Iubilæi proxime lapsi necessario faciendæ fuerunt: & hanc partem tenet Adrianus. *i*

153 Pro corollario facit primo, quod quotiescumque vult peccator ad Dominum conuerti & a peccato recedere, paratus est Dominus in gratiam eum recipere. *k* *Bonus namque est omnibus, & aperta sunt viscera eius omni homini petenti.* Sed in ministerio sacramentorum parochus est Christi vicarius, & eius vices gerit: ergo quoties subditus voluerit, tenetur illum audire, & sacramentum pœnitentiæ ministrare. Ratio tenet ex eo, quod habetur in ca. *super literis.* *m* quod eadem ratio debet mouere delegatum, quæ delegantem.

154 Secundo facit, quod colligitur ex *n* Ezechiele pastorem spiritualem qualis est parochus, ita teneri ad pascendum gregem, vt quod pingue est non occidat: infirmum consolidet: quod ægrotum sanet, quod confractum alliget: quod abiectum, reducat: & quod perierit, quærat: nec grex Domini fiat in rapinam & deuorationem omnium bestiarum agri, seu dæmonum. Pondera verbum, *quærat*: quasi dicat. Non expectet, donec per se veniat. Quanto ergo magis per se venientem debet recipere: Facit quod non est iusta pastoris excusatio, si lupus oues comedat eo nesciente, *o* tenetur enim præmunire, & latratus præsidio ab inuasione gregis lupos arcere.

155 Cum ergo ad modum singulare præsidium recuperandi oues perditas: & confortandi ac præmuniendi contra, & aduersus luporum inuasionem sit sacramentum confessionis, eo quod multi via contritionis, non adhibito sacramento, remissionem assequuturi nõ essent: quam per confessionem, vel aliorum sacramentorum ministerium assequeretur: probabile videtur, quod parochi eos audire teneantur, quoties petierint.

156 Facit, quod lege caritatis quisque tenetur præbere proximo, non ea tantum, sine quibus euadere mortem non potest: sed sine quibus verisimiliter eam non euitabit: mortem namq; languentibus probatur infligere, qui hanc, cum possit, non excludit, *p* ergo qui ad huiusmodi onera obligatus dignoscitur, tenetur non differre, quoadusque videat proximum in hanc necessitatem incidisse: sed vigilanter cum diligentia occurrere, ac curare, quo [illegible] tempore medeatur: vel seruet [illegible] ipsu, argumento leg. [illegible]. *q*

157 Facit, quod olim omnes tenebantur ter saltem in anno [illegible] tenebantur saltem ter confiteri [illegible] confessiones audien-

a Cap. quem pœn. sol. 2. supra dist. 1.
b Proxima dist.
c Eccles. 3.
d In 4. d. 17.
e In illa d. q. 3. art. 5. q. 4. ad sextum, & in lib. contra impugnantes relig. ingressum c. 4.
f Eod. cap.
g Num. 119.
h In 4. d. 17. q. 6. sub fin.
i De confess. 8. dub. 2. po q. 1.
k Ezech. 18. & 33.
l 1. q. 7. si quis omnium.
m De rescr.
n Cap. 34.
o Ca. quamuis. de reg. iur.
p 83. dist. in princ. cũ concordant.
q C. in quib. caus. in integ. restit. non est necess.
r Cap. etsi non frequenter de consecrat. dist. 2.

[illegible] fuisse: ac nulla lege [illegible] eis ita obligatur. Nam relaxatio [illegible] ex negligentia [illegible] facta est pœnitentium [illegible] eorum non est [illegible] retorquenda. *a*

158 Facit quod Augustinus hortatur nos, [illegible] domini [illegible] *b* Ecquis [illegible] care, nisi confessus transierit in [illegible] rum [illegible] iuxta glossam [illegible].

159 Mouet & illud grauissime, quod [illegible] se non recordaturum peccati mortalis, quod [illegible] Quadragesima, vt illud tunc confiteretur, teneatur [illegible] antea confiteri. Quod [illegible] tradit Maior, *e* & Thomas à Vio *f* & etiã Adrianus. *g* Quia ergo peccator volens confiteri non possit [illegible] *ne quod peccatum nunc [illegible] fateri possum, postea per [illegible] tionem in Quadragesima non fatear, & ideo nunc fateri volo.* & hoc modo de casu congruitatis posset efficere [illegible] necessitatis, quo ad confessarium saltem.

160 Contrarium tamen, scilicet quod debito necessitatis, solis illis temporibus tenetur parochianum audire parochus, quibus parochiani sibi confiteri obligantur, tenuit Richardus, *h* quem sequitur Syluester, *i* Paludanus facit, quod nullo iure cauetur, parochum teneri pluries quam semel in anno suorum parochianorum confessiones audire. *k* Facit item, quia multi ob inanem forte gloriam plus [illegible] confessionem frequentarent. alij solum venialia, vel iam [illegible] confessione legitima detecta aperire vellent, & parochi nil aliud vnquam, quam confessiones audirent.

Sed hæc non obstant: quia cap. illud *omnis.* non dicit illud, quod argumentum innuit; sed solum astringit parochianos semel saltem in anno ad confitendum, si peccarunt, teneri. An autem parochi eos pluries volentes confiteri teneantur audire, necne, nil aperit; quod tamen iura & rationes pro nostra parte adducta satis aperiunt ad eos audiendos teneri.

Non obstat secundum: quoniam de nemine est præsumendum, ad confessionem, qui præcipuus est modestiæ actus, superbia incitari: quamquam id aliquando contingat, *l* & eos, qui quæ semel sunt confessi: vel venialia tantum tam sæpe confiteri [illegible] nisi communicare velint, possunt, ne id toties faciant monere: tametsi potius deliderandi erant, qui hoc facerent. Quod autem de auocatione ab aliis necessarijs tangit argumentum, per corollarij modificationem tollitur supra. *m*

An licentia morte concedentis moriatur.

161 Occurrit tamen hic quæstio non contemnenda, immo quotidiana, an licentia eligendi confessarium siue à Papa, siue ab episcopo, siue a parocho, siue à quolibet ordinario alio, qui eam concedere potest, concessa moriatur, mortuo concedente. Pro parte affirmatiua facit, quod mandatum re integra morte mandantis moritur, vt est in cap. *gratum.* & cap. *relatum.* cum ibi annotatis. *n* Secundo facit, quod sententia, qua excommunicantur omnes furtum committentes, expirat morte illam proferentis, vt habet glossa recepta. *o* Facit tertio, quod licentia clerico de non residendo concessa morte concedentis expirat vt habet glossa, *p* putata quibusdam singularis. Facit [illegible] to, & quòd Cardinalis ait, *q* scilicet licentiam [illegible] datam Prædicatoribus & Minoribus vsque ad [illegible] placitum sedis suæ esse duraturam, etiam post [illegible] mortem. Si autem vsque ad suorum, scilicet ipsorum prælatorum beneplacitum, non duraturam [illegible] ca. *si gratiose.* *r* Facit l. fin. *s* quæ habet inhibitionem [illegible] artis exercendæ alicui factam morte vel depositione [illegible] entis expirare. & hanc partem in specie [illegible] Panormitanus, *t* addens se ita in quæstione [illegible]. Idem videtur sentire Antoninus, *v* [illegible] Syluester. *x*

162 Contrarium tamen [illegible] videtur [illegible] videtur sentire Paludanus. *y* [illegible] ce[illegible] lo [illegible] n tamen [illegible] ius [illegible] ber p[illegible]

a Leg. [illegible] regula [illegible]
b Cap. quot [illegible] de cons. [illegible]
c Lu. [illegible]
d [illegible] habeat missam
e In 4. dist. 16. q. [illegible]
f Verb. confessio [illegible]
g In illo dub. 7.
h In 4. dist. 17. art. 2. q. 1.
i Verb. Confessor 1. q. 18.
k Cap. omnis. de pœnit. & remiss.
l Leg. merito ff. pro socio. regula [illegible] de reg. iur.
m Num. 152.
n De offic. deleg. l. mandatum C. [illegible]
o [illegible] de [illegible]
p Cap. pen. clericis non resid.
q [illegible] dementi [illegible] de sepult.
r De rescript. lib. 6.
s ff. de pœn.
t [illegible] art. [illegible] cap. [illegible]
v [illegible]
x [illegible]
y In 4. d. [illegible]

beneficium nulla persona expressa, non expirat morte concedentis. Secundo est casus in cap. *si super gratia.* a

163 Tertio facit glossa memorabilis, b quæ habet licentiam fratribus præsentandi concessam non expirare morte concedentis, immo neq; reuocari posse, quod est magis. pro qua est textus in extrauagante *inter cunctas.* c Quarto, facit glossa illa celebrata, d & singularis putata Romani, e quæ habet dispensationem ab episcopo factam parochio ad septennium, quo attendendo studiis studeret, reuocari per eum non posse. Et facultas ordines accipiendi, a quocunque maluerit episcopo, non expirat concedentis morte, & ait Cardinalis receptus. f Et licentia concessa cuipiam de celebrando in domo sua, non expirat morte concedentis, vt decidit Rota, g & Rota iterum decidit, h quod qui habet gratiam a Papa factam, si nulla tpsius manu signatur, perfectam esse, nec morte illius fa. cientis expirare. Denique Innocentius receptus, rait, indulgentias a legato cōcessas finita eius legatione durare.

Non obstant, quæ pro contraria sunt parte adducta. Non primum, quia aliud est in mandato de faciendo aliquid, de quo iura in eo citata loquuntur: aliud de gratia, licentia, vel facultate cuipiam facta, de qua nunc agimus.

165 Non obstat, secundum: quia aliud est de sententia odiosa & conditionaliter lata cum caussæ cognitione lata; aliud de concessione fauorabili & gratia, vt expresse annotat Panormitanus. k Hoc ipso modo diluitur etiam lex illa fin. l loquitur enim de iudicis præcepto inhibitorio sine caussæ cognitione lato, quod inhibentis officio finito, ipsum quoque finitur.

166 Non obstat etiam glossa penultima, m quia primo illa ipsa in fine videtur in contrarium inclinare, dum ait, eiusmodi licentiam de non residendo ab episcopo concessam, posse per successorem reuocari. & ita innuit, eam morte concedentis non esse reuocatam. Secundo dico, eam glossam quatenus contrarium sentire potest, per Iohannem Andream, Cardinalem, Panormitan. & communem reprobari.

An licentia primo actu consumatur.

166 Occurrit & alia difficultas, an licentia de eligendo confessario per primam electionem consumatur?

167 Et videtur quod sic: nam sermo simpliciter prolatus de primo actu verificatur, n vt securitas veniendi data bannito, de primo veniendi actu intelligitur, vt ait Bartholus, o & Panormitanus. p Et potestas arbitro data in compromisso, de prorogando termino compromissi, si non est dictum: *Semel, vel pluries*, intelligitur de prima prorogatione & vice. Quod amplificat Felinus, q & Rochus, r dum disputat, an gratia concessa patrono laico, vt post vnum præsentatum possit alium præsentare, per ea. pit. *quod autem s debeat intelligi de prima vice tantum.* In qua quæstione Calderinus, t respondit non posse. Quem secuti sunt prædicti & in præcitatis locis & etiam idem Felinus. v

168 Secundum quos patronus potest quidem semel, aut iterum, quod volet cumulando præsentare: non autem tertia, vel quarta.

169 Contrarium tamen in nostra quæst. tenet Palud. x aiens eum, qui facultatem habet eligendi confessarium, posse nunc eligere vnum, & nunc alium, toties, quoties voluerit.

Non obstat illa regula cum supra citatis, scilicet, quod sermo simpliciter prolatus intelligi debeat de primo actu, quoniam illa procedit in odiosis & onerosis: puta cum dispensatur cum aliquo, vt possit duo beneficia obtinere, intelligitur de duobus primis. y

170 Et idem quando qui promittit alicui dotem, cum nupserit, de prima tantum nuptus accipitur. z Secus autem in parum onerosis & satis fauorabilibus. a Quod tradit Oldradus, b Antonius, c Alexander, d nouissime, e & Decius, f & quod notat Panormitanus de caritatiuo subsidio, g cum similibus.

Ex quo infertur, illam determinationem Calderini, h satis periclitari: quoniam fauor Ecclesiarum videtur esse, vt laicus cumulando multos possit præsentare, quia illorum optimum poterit admittere.

Qua sola consideratione a communi opinione recessit Decius. a Quamuis ob eam ipse non discedendum, vt quo primo anno in hanc venit academiam, dicebat. b Quoniam potestas illa variandi etiam cumulandique huiusmodi patronis concessa, non tam respicit Ecclesiæ vtilitatem, quam gratiam quandam & fauorem ipsorum patronorum. etsi nonnumquam vtilis sit Ecclesiæ eiusmodi cumulatio, tamen frequenter eam lædit. Quandoquidem non est rarum patronum, qui aliquem valde idoneum præsentauit, postea alicuius ancipitem gratiam præsentare alium eo multo inferiorem. Gratia vero, de qua loquimur, eligendi confessarium nemini videtur onerosa. & tota est fauorabilis, & in animæ fauorem concessa, quo possit consilium de optimo confessario deligendo potitum, c supra, d liberius exequi & ob hanc considerationem ipse quoque hanc partem sequor. Quod, vt quotidianum, ita memoriæ mandandum arbitror.

Ex secunda parte glossæ.

171 Commendanda est memoriæ singulariter glossæ conclusio: nempe credendum esse pœnitenti asserenti suum parochum esse ignarum, ad effectum, vt ab alieno eius possit audiri confessio. & ponderanda ratio, scilicet: quia non est verisimile venire quem cum mendacio ad confessionem.

172 Ex qua ratione infertur id, quod ait glossa de ignorantia confessarij affirmandam esse de quibet etiam alia illi a contraria: quandoquidem omnino par ratio, immo maior in illis inuenitur. Quoniam caussa ignorantię confessariorum velari fingebat, quia cum ignorantiæ & culpæ arguit, quod non omnis alia caussa facit: & ideo minus videbitur credendum, iuxta glossam. e

173 Infertur & secundo, veram esse glossam singularem secundum Cardinalem, f per quam superiora confirmantur, quæ habet, nil peccare monachum, si aliquem monitione petentem, & affirmanti se licentiam parochi habere, crediderit, & communionem impertierit eam glossam valde commendat Rauennas, ibi & sequitur Cardinalis. g

174 Infertur & tertio, quo prædicta confirmantur, verum esse illud singulare D. Thomæ, h scilicet parochiano dicenti iam se confessum, & communionem petenti habendam esse fidem. Pro D. Thoma est textus ille vnicus in extrauagante *inter cunctas* i vbi conclusio illa duobus casibus limitatur, quando videlicet excommunicatus esset pœnitens, vel notorius peccator.

Ex tertia parte glossæ.

175 Colligitur, confessionem alieno sacerdoti sine licentia proprij factam esse inutilem, & ipso iure nullam. Quod irrefragabili argumento probatur: quia nos actum sacramenti substantia deficiunt, non potest is consistere, iuxta cap. *detrahe.* k & cap. *cum dilecta* l facit glossa l. *pacta conuenta m* & de sacramentis in specie casus in illo cap. *detrahe.* & cap. ad de baptismo. Sed de omnium sacramentorum substantia est minister, n at minister sacramenti pœnitentiæ est sacerdos iurisdictionem habens ordinariam, vel ex commissione. Quod determinauit Concilium Florentinum in decreto Eugenij, o & Concilium Tridentinum, pa illud Concilium non intelligitur de illa iurisdictione habituali sola, quam nec diuino iure, sunt omnes sacerdotes, cum ordine instituitur presbyter: quoniam omnes sacerdotes habent, sed de gradus est de actuali executione, quæ illi per oblationem materiæ adiungitur, vel quæ per materiæ oblationem in actualem redigitur. Et ita non habens actualem, non est huius sacramenti minister: cui confessus non est absolutionem ab eo factam esse nullam.

176 Consequitur hæc primo, eiusmodi confessionem iterandam esse, quod omnes ore viuo consentiunt.

177 Secundo infertur, eum, qui confitetur parocho, qui

hinc

a De offi. de leg. lib. 6.
b In clem. du dum de sepult.
§ statuimus vers. ac. de inde in verb concessimus
c §. item de priuileg.
d Ca. cum ex eo de electio lib 6 in verb. septennium
e Sing. 317 ac d ipse facto.
f In Clem. fin de elect. q. 3.
g in antiq. decisio 160.
h Ca. in ...
i In ...
Nota. quæ in ...
k In d. c. quæ translatione de offic. leg.
k In illo cap. per ul. de cler. non resid. ...
l ff. de pœnis
m De cler. non residens
n Leg. detur promissio ff. de iure dot.
homines §. hoc nomine ff. de verb. sign.
o In l. 1. ff. ad l. Iulian. de adult.
o In cap. 2. de treug. & pace
p In illo ca. 2 de treug. & pace
q De iure patron. verb. hominibus n. 9. 10.
r De iur. patronatus
s Consil. 16. an laicus de iure patron.
t In c. omnes leges 1. dist. col. 4.
v In illa dist. 17 q 3. col. 2.
x Ca. nonpotest. de preb. lib. 6
y Dicta l. de tis promissio ff. de iure dot.
z Leg. placet ff. de lib. & posthumis.
a Consil 32.
b Consil 14
c Consil 170.
d visi processu col. 2.
e In illo § hoc sermone.
f In c. quanto. de iudic.
g In cap. cum Apostol. col. de censib.
h In illo consil. 16.

a In illo cap quanto. col. 3.
b In illo cap. quanto.
c In cap. 1.
d Eadem.
e Ca. innocēt. 22 q. 4.
f Ibi ex clem de priuileg.
g Quæst. 15.
h Quodlibet art. 12.
i Vers. super confessione. de priuileg.
k 1. quæst. De rescript. quia pro ter. de elect
l Iulian ... ff ... exhibend.
m ff de ... emt.
n Ca. debitū baptis.
o a quanta de sacr. ind.
p §. quartum ... ramētum.
q Sess 14 c. 6.

[illegible] ad iterandam [illegible] confessionem [illegible]. Quod [illegible] a [illegible] qui est [illegible]. Quantum [illegible] modi sacerdotes [illegible] habere, de quibus loquitur, [illegible] iurisdictionem, vel [illegible], & exercitium [illegible].

1-8 Tertium [illegible], confessiones [illegible] propter [illegible] bet, [illegible] quod Paludanus [illegible].

179 Quarto [illegible] necessarium parocho, qui [illegible] tenuiam est [illegible] b [illegible] bet, [illegible] commendam [illegible] habiliter decipi [illegible]. Quod [illegible] potest, nisi quod absolutiones [illegible] rum erant nullæ.

180 Non [illegible] dixi, *Notorie*, nam si quis ipso iure suo titulo & possessione [illegible] qui possessionem [illegible] reciperet, & a superiore [illegible] iareretur: eo casu gesta per ipsum in [illegible] toto valerent, pro quo [illegible] glossa est, c putat [illegible] Panormitano & Rauennate. d Quod adeo quidem est verum, vt tali parocho confessi non tenerentur suas iterare confessiones, etiam postquam [illegible] eos, quibus confessi fuerunt [illegible] iure ipso [illegible], vt eleganter ibi [illegible], & cum animarum bona [illegible] consolatione nō parua ibi Panormitanus dixit.

181 Quin & Ioannes Andreas ab [illegible] addidit eos qui bona fide [illegible], vel aliis sacerdotibus [illegible] confitentur, [illegible] sacramentum, [illegible] sed propter sacramenti fidem. quod tamen ita tempore [illegible] est, vt cum primum [illegible], se non potuisse [illegible] suas confessiones [illegible] iterent. quod etiam ipse Ioannes Andreas [illegible].

182 Arbitror autem in hoc casu [illegible] ab [illegible] vel [illegible] [illegible] iterare confessiones illas: quas eiusmodi alienis sacerdotibus fecerunt, non autem alias, quas post eas suis parochis, vel [illegible] iurisdictionem habentibus. Quia [illegible] cum eas [illegible] misissent peccatorum, quæ [illegible] antea fecerunt, nec illa veris parochis confessi fuissent, eo quod bona fide putarent [illegible] legitime confessos fuisse. Qua de re me non semel viros [illegible] consolari memini, qui dum pueri essent, & in hoc errassent, & suum errorem tarde [illegible] 30. vel 40. annos nati didicissent: respondi [illegible] quod [illegible] illos iterare, quas confessiones [illegible] parochis in pueritia fecissent, non autem [illegible] postea propriis sacerdotibus in adolescentia & [illegible].

183 Ex quibus [illegible], eum, qui confitetur peccata sua in Quadragesima [illegible] tamen dolore: & ob id nō absoluitur, teneri ad iterandam confessionem, quo absoluatur. Quamuis teneremus [illegible] opinionem, quę habet, confitentem integre sua peccata in Quadragesima sine iusto dolore [illegible] de confitendo. Cuius tamen contrarium nobis verisimilius est, iuxta ea, quę [illegible] A [illegible] [illegible] [illegible] pendant, [illegible].

In [illegible] glossæ.

184 [illegible] hæc glossa [illegible] hoc est [illegible] quidem [illegible] e De [illegible] ratas [illegible] non [illegible] dicatores & Minores, qui [illegible] menti [illegible] consi[illegible] agunt. [illegible] de [illegible] per Clementem [illegible] quem [illegible] Ioannem A[illegible] Antonius & communis [illegible] quitur. Idem [illegible] arbitror dicendum, de [illegible] [illegible], quibus [illegible] est vt priuilegia [illegible] in Aragonia, quæ [illegible] Mare magnum continet.

185 Quamuis [illegible] esse reuerendos [illegible] Patres Canonicos [illegible] & totius nostri ordinis [illegible] multas. Quibus tamen incumberet onus [illegible] quia non habent [illegible] corpore [illegible], sicut Prædicatores & Minores.

186 Nam etiam si Augustinianis Eremitis, & Carmelitis [illegible] probare. Quamquam enim [illegible] doctori de consuetudine [illegible] credendum esse, cum Bartholo, e & [illegible] f & Rochin. g communius [illegible] Doctorum [illegible] est, & probatur.

188 Quia consuetudo quid [illegible] est: & in his quæ facti [illegible] princeps errare potest. h Vnde Baldus, i dixit, consuetudinem, quæ contra ius est, probandam, etiamsi glossa de illa testetur.

189 Et Alexander, k dicebat, probandam esse consuetudinem, etiamsi plures doctores in suis commentariis de illa testarentur. Et A[illegible] ille doctissimus, l pronuntiauit etiam [illegible] doctorum de cōsuetudine testantium non credi. & [illegible]. quia primo illi non iurati testantur, & testi non iurato nō creditur. m Secundo quod per [illegible] deponere nō licet. n Quamuis ergo Ioannes Andreas & communiter omnes de priuilegio in hac re Augustinianorum Eremitarum & Carmelitarum attestentur, non tamen videtur eis necessario credendum. neque mihi omnium minimo de priuilegio sanctæ Crucis restanti credendum est: & ideo alio modo probari oporteret. Nam, vt consuetudo, ita & priuilegia sunt facti, nisi, quæ iure continentur communi.

DISTINCTIONIS SEXTAE FINIS.

a In c. nihil. de elect. col. penult. & c. dudū 2. eod. tit. col. 8.
b 2. de elect
c Eod. cap. vers. decepta
d Arg. l. Barbarius ff. de offic. prætor.

[illegible]
e De [illegible]
f In illo cap. omnis [illegible] pen. sub [illegible]
e In [illegible] de quibus [illegible] de leg. in 4. q. prone [illegible]
i In illa [illegible] col. pen.
g In c. fin. [illegible] col. [illegible] 26 [illegible] vers. [illegible] quarto
h Cap. [illegible] consuet.
[illegible] §. 1. ff. de [illegible] in le. [illegible]
k In l. [illegible] vltima charta in princ. ff. [illegible]
l In cons. [illegible] in causa quæ [illegible]
m Cap. tum. de testib.
n Cap. testes. 3. q. 8.

DISTINCTIO SEPTIMA.

GRATIANVS.

Tempus vero pœnitentiæ est vsque ad vltimum articulum vitæ.

SVMMARIVM.

1 *Glossa emendatur.*

Hic incipit septima distinctio huius tractatus, in qua de pœnitentia finali, id est, quæ fit in fine vitæ, agitur, & quæritur vsque ad quod tempus peccator sit recipiendus. Et an pœnitentia talis, quæ [illegible] in mortis articulo, valeat ad vitam consequendam, an non. Diuiditur quoque hæc distinctio in tres partes. In prima, dicit vsque ad terminum vitæ, peccatorem recipiendum ad pœnitentiam. In secunda argumentatur in contrarium B. Augustini auctoritatibus. In tertia, soluens prædictam contrarietatem ostendit, quare Augustinus visus sit dubitare de pœnitentibus in mortis articulo. Secunda ibi, §. *Quamquam.* Tertia ibi §. *Hoc autem.*

In glossam summa.

Huius glossæ pars prior tractat quæstionem à Gratiano propositam. Posterior vero ibi, *Procedit*, &c. ponit ordinem quo illam tractat. Ex priore parte colligitur illa conclusio Catholica, saluari posse quem per pœnitentiam in vltimo vitæ articulo factam, quam mox in cap. 1. discutiam. Viciata est tamen glossa dum pro illo dicto, *In quacumque hora*, allegat Euangelium, quoniam debuit allegare Ezechielem. a

a Ezech. 33. aut 18. cap.

LEO PAPA CAP. I.

EPIST. XC. AD RVSTICVM EPISC.

NEmo desperandus est, dum in hoc corpore constitutus est, quia nonnumquam quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentiæ tempus in finem vsque vitæ durat.*
2 *Deus natura clemens bonos vltra condignum remunerat. malos citra condignum castigat.*
3 *Orare licet priuatim pro se inseruiente: licet is extra sacrum sepeliatur.*
4 *Pœnitentia [illegible] esse [illegible].*
5 *Dolor peccatorum timore pœnarum principaliter conceptus peccata non delet.*
6 *Peccatum aliquod quare ad mortem appellatur. Non quia durat ad mortem vsque corporalem inclusiue nu. 7. Neq; quia mortem infert spiritualem. n. 8. Sed quia per se mortem animæ [illegible] cum ex proposito abijcit vi[illegible] num. 9.*
10 *Orat [illegible] non præsumit, quando misericordia [illegible].*

HOc [illegible] citatur à Petro Lombardo. b Citatur [illegible].

b In 4. sent. dist. 2 [illegible]
c 32. quæst. 2

1 Ex [illegible] conclusio supradicta, durante vita [illegible] bene de Deo merendi. & animã, dum est in corpore [illegible] posse quæ [illegible] tentia fundatur [illegible] Leonis Papæ [illegible]. Secundo in illo [illegible] d Impiet[illegible] in quacumq; die conuersus

d Ezech. c. 33

A fuerit ab impietate sua. Quod prædicta verba refertur in cap. *ponderet.* a & sub cap. [illegible] b [illegible] *quacumque hora conuersus fuerit* [illegible] *omnium iniquitatum eius non recordabor.* Tertio [illegible] Latrone illo, qui cum esset Christo morienti [illegible] *meus in regnum tuum*, audiit meruit: *Amen dico tibi hodie mecum eris in Paradiso.* Morti propinquus erat ille latro, [illegible] pendebat e cruce mox [illegible], in illum vsque [illegible] in malo perseuerauit. & tamen talis [illegible] fuit: [illegible] est clementia Dei, quem colimus clementissimum. Quarto facit, quod contrariorum eadem est disciplina. d Et de contrarijs contraria dicitur, e at homo dum viuit peccare potest, & [illegible] mereri atque damnari [illegible] Ezechielem. f *Iustitia iusti non liberabit eum in* [illegible] *peccauerit*: ergo & peccator bene [illegible] potest, [illegible] Et [illegible] ne fortiore: quia diuinitatis natura clemens

a 30 distinct. [illegible]
b Infr. ead.
c Luc 23.
d Leg. 1 ff. de [illegible]
e Cap. [illegible] dum. 8 q. [illegible]
f In ead. [illegible]

B est ac prior [illegible] ad ignoscendum, quam condemnandum [illegible] g Nam [illegible] citra condignum punit, bonos vero [illegible] merito remunerat, auctore D. Thoma [illegible] capro. h

2 Quinto facit cap. *si presbyter.* i quod sic habet: *Si presbyter pœnitentiam morientibus negauerit reus erit animarum* [illegible] *Dominus dixit. Quacumq; die conuersus fuerit peccator* [illegible] *vita viuet, & non morietur.* Facit, quod [illegible] *enim confessio in vltimo tempore* [illegible] *quia* [illegible] *solum temporis, sed etiam cordis inspector* [illegible]. *Sicut latro vnius momenti pœnitentia meruit esse in paradiso,* [illegible] *hora vltima* [illegible] *nis*: Facit & illud cap. *cum Martha.* k *Deambulatoria est hominis voluntas vsque ad mortem.*

g Cap. quia diuinitatis supra dist. 1.
h In 4 distin. 40. q. 1. ar. 2.
i 26 quæst. 6.
k De celeb. missa.

3 Facit & [illegible] l [illegible], quod licet [illegible] neque in sacro [illegible]

C [illegible] publice pro illis orare [illegible] Ecclesiam [illegible] potuerint in vltimo vitæ articulo conuerti, iuxta [illegible] *Dum occi[illegible] conuertebantur.* licere pro illis priuatim orare [illegible] ad Dominum, antequam vitam finirent, [illegible] quod veluti quotidianum, & [illegible] [illegible].

l In 4. d. 20. q. 1. ead. [illegible]
m c placuit. 23. q. 5.

Contra tamen hanc conclusionem facit cap. *si quis positus.* n quo habet Augustinus dubitare de salute illorum, qui in fine vitæ conuertuntur, & in [illegible] dicitur [illegible]: *vis facere pœnitentiam, quando iam peccare non potes, peccata te dimiserunt* [illegible]. Facit cap. [illegible] o in illis verbis: *Nec dignum est in morte* [illegible] *qui se non cogitat moriturum.* [illegible] & illud Senecæ [illegible] *bene viuere* [illegible] ergo [illegible] mortem & non in mor-

n Infra ead.
o Infra ead.
p Ep. 63. ab Archid.

D [illegible]. Facit illud de Antiocho. q *Orabat [illegible] Dominum a quo non esset misericordiam consecuturus.* & r Iudas [illegible] pœnitentia [illegible] los [illegible] [illegible] Tertio & [illegible] *ad mortem* [illegible] *oret pro eo* & refertur sub [illegible] *portuna.* t [illegible] peccatorum [illegible] bus orandum [illegible] [illegible] esse de [illegible], a [illegible] contra [illegible] ait Leo [illegible].

q 2. Machab. 9 cap.
r Machab. c. 27.
s 1 Ioan. 5.
t Supr. dist. 1

4 Ad horum [illegible] respondeo primo [illegible] re [illegible] Augustinus [illegible] An [illegible] [illegible] [illegible]

v [illegible] ead.
x In dicta prima. dist. 1.

concedo, d[illegible] nasci autem, [illegible] posse.

a Infra ead.

Ad secundum [illegible] cap. [illegible] a ibidem respondebitur. Illud verò Senecæ continet [illegible] & exhortationem maximè amplectendam [illegible] conclusionem nostræ [illegible] ad quod [illegible] ante mortem [illegible], [illegible] dicere [illegible].

2. Mach. 9

Ad [illegible] Machabæorum [illegible] respondeo [illegible] Antiochum non [illegible] quod [illegible] articulo [illegible] sed quod [illegible] petere. Non [illegible] eum [illegible] sed ob [illegible] quas patiebatur, quibus [illegible].

c Supra dist. 1

d Infra ead.

e Infra ead.

5 [illegible] peccatorum mortis habet [illegible] quod latius diximus in cap. *perfecta*. Et [illegible] cap. [illegible] verba. *[illegible] sententia, sed mortis vrgentis admonitio compellit.* & in cap. [illegible] ib. *Non in solo [illegible] viuit homo.* Per [illegible] text[illegible] dic[illegible] intelligi de dolore, qui est solum mortis vel pœnitentiæ [illegible], quam ex amore [illegible] non autem de dolore, [illegible] Dei amore, [illegible] timor [illegible] ad [illegible] compellente [illegible], iuxta [illegible], quæ latius [illegible] & in [illegible] cap. [illegible] & post primum [illegible] commentarium [illegible] Manus [illegible].g

f Supra dist. 1

g Num. 11.

Ad tertium autem, [illegible] 1. Ioan. 5. *Est peccatum ad mortem, non dico vt quis roget pro eo.* respondeo magna in[illegible] [illegible] ex [illegible] h [illegible] & [illegible]. Et Augustinus quidem [illegible], vt apparet [illegible] cap. *si sacerdos.* accipiebat [illegible] pro peccato in Spiritum Sanctum. De quo Saluator, [illegible] *Neque in hoc seculo, neq; in altero remittendum.* Per peccatum verò in Spiritum Sanctum [illegible] intelligebat [illegible] finalem, peccatum scilicet [illegible] horrendum, quo [illegible] ante mortem nullam [illegible] vult pœnitere [illegible] pœnitentiam postea in æternum [illegible]. Et vt clariè [illegible] dicamus, [illegible] quæ in illo cap. *si sacerdos.* diximus, ad [illegible] quæ sequuntur ex auctore non contemnendæ au[illegible] paucis ad[illegible] & mutatis: scilicet [illegible] hanc tangere differentiam [illegible] peccatum ad mortem, & peccatum non ad mortem: [illegible], an in sermo de morte corporis, an de morte animæ. Nam, si de morte corporis accipiatur, peccatum ad mortem intelligitur finalis impœnitentia, hoc est, quando homo [illegible] in mortali peccato [illegible] pœnitentia interiori: hoc enim est peccatum durans vsq; ad mortem corporis [illegible], & propter hoc adducens ad mortem æternam. Si autem de morte animæ accipias, vocatur peccatum ad mortem omne peccatum mortale, quia mors animæ est.k

h Supr. dist. 1

i Matth. 12.

k Cap. [illegible] & duobus capp. seq. supra dist. 1.

7 Et quidem contra primum sensum militant verba ipsius textus, qui dicit: *Qui scit fratrem suum peccare.* De finali quidem impœnitentia non potest aliquis dum viuit scire, quod peccat huiusmodi peccatum [illegible] post mortem potest sciri, quod peccauit finali impœnitentia. Quoniam qui [illegible] viuit, potest pœnitere, per cap. [illegible], & prædicta, ac per hoc non est adhuc finaliter impœnitens & propterea de hoc peccato non esset dicendum, qui scit [illegible] suum peccare: sed qui scit, fratrem suum peccasse.

8 Contra secundum verò sensum, [illegible] quem [illegible] modo peccatum veniale est peccatum non ad mortem militant duo verba textus. [illegible] *Et dabitur ei vita* [illegible] peccans solùm venialiter [illegible], [illegible] ei vita [illegible] quæ [illegible] peccato [illegible] & [illegible] *Et dabitur vita peccanti non ad mortem* [illegible] peccantem non ad mortem [illegible], [illegible] veniali, [illegible] mortali. Al[illegible] rep[illegible] [illegible]. Nam si pro peccato [illegible] non ad mortem [illegible] [illegible].

Cap. de quo mentionem [illegible] supr. dist. 3.

[illegible] ¶ [illegible] quod [illegible] Seneca[illegible] a peruersis [illegible] [illegible] non est [illegible] Deus [illegible] [illegible] Christi & Sanctorum [illegible] [illegible] pro [illegible] [illegible] remissionem.

a Matth. 11. [illegible]

9 Quod [illegible] pro [illegible] est [illegible] mortem [illegible] [illegible] suæ, dignè [illegible] & propter [illegible] quod [illegible] de [illegible] non [illegible] [illegible]. Talis enim non [illegible] cum [illegible] ex [illegible] potest ergo Ioannes Euangelista [illegible] peccatores [illegible] per [illegible] & inter alios, [illegible], & [illegible] d[illegible] peccata mortalia: & [illegible] Christo notabile videri aliquem peccare ex [illegible], aut infirmitate, aut aliqua [illegible] caussa, orans pro illis [illegible] dum.

10 Cum videmus autem peccantes ex contemptu propriæ vitæ, non præsumamus petere pro eis veniam: sed remaneant in cursu suo, vel vt Bernardus insinuat, gemant, si fortè, quod Ecclesia [illegible] Aduertendum autem, quod Ioannes non affirmat repellendam esse orationem pro talibus: sed non audeat dicere, vt oret pro talibus, [illegible] petitio videatur præsumptuosa. An enim *Non dico, vt oret quis.*

Pro intelligentia hoc sciendum, quod [illegible] non solùm [illegible], sed et [illegible] Sanctorum. Nam Dominus orauit pro crucifixoribus, [illegible] *Quia nesciunt quid faciunt.* d & Paulus pro quo exauditus fuit Stephanus, testatur [illegible] quia ignorans fecit. e Et ita illud Ioannis nullatenus nostro obstat proposito.

d Luc. 23.

e 1. ad Tim. cap. 1.

CAP. II. SI QVIS.

AVGVSTINVS HOMILIA XLI. LIBRO 50. HOMILIARVM.

SI quis positus in vltima necessitate suæ ægritudinis voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit fateor vobis, non illi negamus quod petit. sed nõ præsumimus, quod bene hinc exit. si securus hinc exierit, ego nescio. pœnitẽtiam dare possumus, securitatem autem dare nõ possumus. Nunquid dico, damnabitur? sed nec dico, liberabitur. Vis ergo a dubio liberari? Vis quod est incertum, euadere? Age pœnitẽtiam, dum sanus es. Si sic agis, dico tibi quod securus es, quia pœnitentiam egisti, eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem vis agere pœnitentiam, quando iam peccare non potes, peccata tẽ dimiserunt, non tu illa.

* Aug. [illegible] 50. hom. homil. 41.

SVMMARIVM.

1 *Pœn[illegible] ? concluditur [illegible].*

3 *S[illegible] [illegible] coratur.*

4 *In[illegible] Pr[illegible] notatur [illegible].*

5 *P[illegible] finem [illegible] tur.*

Mendacium q[illegible], & nullam ob [illegible] causam [illegible] ndum.

8 *Præsumptionem aliud esse à scientia, & præsumptionum multos esse gradus & multas species.*

9 *Suspicio minor opinione, opinio minor fide, siue credulitate, & credulitas scientia, & in quo, & minima est omnium dubietas.*

11 *Præsumptio alia sine coniunctura minor est alia.*

12 *Intellectus illius Euangelici,* Nolite iudicare, & non iudicabimini. *Quo fit vt suspicio, vel opinio de aliquo mala, quamuis illegitime concepta, non sit mortal. 13. Et sicut à male concipiendo cauere sanctum, ita omnem talem malum conceptum credere mortalem, pestilens est. num 14.*

16 *Gloria de æterna secura tria hominum genera moriuntur.*

17 *Gloria non datur nisi gratiam habenti, quam nemo nouit humanitus se habere. 18.*

19 *Hilarionis iam iam morituri verba.*

20 *Fides siue credulitas etiam sine scientia certitudinem parit.*

21 *Peccare non potuerunt Christus & Virgo mater, neq; Apostoli mortaliter post haustum spiritum sanctum.*

22 *Peccare omnis homo, dũ viuit, potest, si purus homo est, si gratia diuina non sit in bono confirmatus. 28. & 29. Potest etiam & bene mereri. num. 23.*

24 *Peccare potest homo ex solo arbitrio libero: bene autem mereri minime.*

25 *Exteriora non augent, neq; minuũt bonitatem, vel malitiam interiorum.*

26 *Morti [illegible] stante cacodæmones in[illegible]stare.*

27 *Intellectus nouus vnius particulæ huius cap.*

30 *Mortu in articulo constituto intimanda est pœnitentia non imponenda: imo imponenda. num. 33.*

31 *Satisfacere possumus per opera alias debita, & ea, quæ subire cogimur.*

32 *Indulgentias his tantùm prodesse, qui Deo in hoc seculo satisfacere verè proponunt, opinio non contemnenda.*

33 *Opinio noua, sed vera de iniungenda pœnitentia in mortis articulo constituto.*

1 NOta primo ex illo verbo: *Nõ præsumimus*: ecclesiam præsumere damnari eum, qui in vitæ fine agit pœnitentiam. Pro quo facit cap. *si quis a* in illis verbis: *Agens pœnitentiam ad vltimum & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus.* Et rursus in fine: *Tene certum, dimitte incertũ.* Facit & c. *nullus.* b Facit & ratio illa [illegible]: præsumẽdum est pro frequenter accidẽtibus secundum glossam, c facit ca. *illud.* & ca. *litteras.* d at frequenter eiusmodi homines damnantur, & raro, vt oportet, eos [illegible] rum [illegible] torum pœnitet, vt habetur in cap. *nullus.* e in illis verbis: *Quoniam vix, vel raro est tam iusta conuersio, timendum est de sero pœnitente.* & paulo post: *Multos solet serotina pœnitentia decipere.* igitur verum est propositum.

2 Contrari[illegible] tamen conclusio est vera & Catholica. Pro qua est primo cap. 1. f

3 Secundo facit, quod Ecclesia neminem in sacro loco sepeliri permittit nisi eum, de quo præsumit saluari; imo neque publicè orare pro illo. g Hinc mortuum cum peculio monachum in sterquilinio sepeliri iubet. h Et excommunicatũ adeo arcet à sepultura ecclesiastica, vt eum pro excommunicato habeat, qui talem sepelierit, i & generaliter omnem illum à sepultura excludit, qui mortali peccato infectus præsumitur mortem obijsse, vt habet glossa memorabilis, in ca. *ex parte.* k cui similis est glos. c. *monachi.* l Quæ communiter sunt [illegible] & commendatæ à Panorm. m vbi addit etiam, illam [illegible] c. *neq; ap[illegible]d.* n at [illegible] ecclesia non tollit sepulturam his, quos in vitæ fine pœnitet, vt in hoc ipso textu & ca. *si quis autem.* o satis habetur: ergo nõ præ[illegible] illos damnari. Facit, quod etiam excommunicatus, qui ante absolutionem moritur modo contritionis signa [illegible] ostenderit, etiam post mortem absoluitur, & in loco sacro sepelitur. p Facit cap. fin. q cum ibi late per Panormitanum annotatis.

Ad textum nostrum ex mẽte Archidiaconi & Cardinalis respondetur, illo verbo, *Præsumimus*, sup plẽdum esse, *Asserere*: quasi diceret, mentem auctoris esse dicere, se non præsumere asserere, quod bene hinc exit, quamuis præsumat bene hinc exire.

A 4 Con[illegible] modũ [illegible] mo, quod à propria verborum [illegible] est discedendũ, a & hæc suppletio sermonis [illegible] videtur tollere.

5 Secundo facit, quia vel per illud, *Asserere*, intelligitur [illegible] scias illud, & hoc nihil est dicere [illegible] neq; de [illegible] sine vitæ pœnitet, neque de alio, cui tota vita pœnitenti [illegible] fuit auctor huius ca. vel quiuis alius [illegible] diuina, quod raro fit, potuit vel potest asserere, quod bene hinc exeat, [illegible] illud [illegible] esse sciat. Cum [illegible] de nemine [illegible], quod bene hinc exiret, [illegible] quolibet contritionis signa in vitæ fine monstrante præ[illegible]nendum sit, quod bene hinc exit, [illegible] modo auctor non [illegible] bene hinc [illegible], vel non præsumit [illegible] de his, quos in vitæ fine pœnitet, sicut de alijs, quos ante pœnituit?

B 6 Secundo ex mente [illegible], respondere possit Auctorem [illegible] nos [illegible], quam dubitatione, quam in [illegible] non habebat [illegible], & ita potuit ad [illegible] dixisse se non præsu[illegible] dubita[illegible] & [illegible] nis al[illegible] in hoc, & in c. *si quis autem.* & c. *nullus.* c quam [illegible] ita vir eruditus sentiret.

7 Is tamen intellectus mihi nõ placet, quoniam [illegible] buere auctori est dicere, illum mentitum [illegible] q[illegible] cum volun-tate fallendi, [illegible] secundum hunc intelligendi modũ verba illa *Non præsumimus, non, um securus, dubito*, & [illegible] falsitatem continent [illegible] voci signi[illegible] cum fallendi [illegible].

C Quia secundum hunc intelligendi modum aliud per illa verba significabat alijs, & [illegible] auctor: & aliud ipse concipiebat intus, & [illegible] bat auditores terr[illegible], & consequenter [illegible] contra doctrinam Augustini [illegible], vbi [illegible] ob causam [illegible] mentiri. e Neque enim causa humilitatis. f Nec pro redemptione captiuorum, vel pro morte vitanda. g

8 Tertio igitur respondeo, [illegible] aliud præsumptionem, vt colligitur ex [illegible] h Præsumptionum autem multæ sunt species & multi gradus, vt [illegible] m. i Alia quidem [illegible] solam suspicionem parit, de qua in l. *su lege Aquil.* k de qua dicitur in l. *ab antem* l neminem [illegible] suspicione esse condemnandum: alia vero [illegible], quæ opinionem parit, quæ suspicione maior est, minor tamen fide siue credulitate, de qua l. 1. § [illegible] ibi: *Quod credas aut parum probatum opineris.* Alia & tertia, quæ fidem integram & credulitatem producit, vt [illegible] fidem § *eiusdem.* El[illegible] dus, [illegible] gradum [illegible] Panormitanus, [illegible] hoc anno lectione ordinat[illegible] primæ [illegible] hoc [illegible] mus.

9 [illegible] quis [illegible] ere, minor est opinione, qua [illegible] adhæret vni parti, cum scrupulo tamen & formidine [illegible] parte. [illegible]

E mo autem [illegible] fides [illegible] & credulitas, qua quis firme credit [illegible] fides autem & credulitas, [illegible] in certitudine æquiparentur [illegible] modo differunt: quia scientia [illegible] dent [illegible] quæritur, fides autem [illegible] argumentis. Quod in libris Posteriorum analyticorum docet [illegible] Anomonibus, & in prologo Magistri Sententiarum [illegible] Theologis & Barth[illegible]. p O[illegible] dubietas, quam in neutram partem animus inclinat, vt [illegible] glossa in leg. *de statu [illegible]* & glossa in rubrica, [illegible] Bartolus in loco præcitato.

10 Text[illegible] no[illegible], [illegible], *Non præ[illegible] vitæ pœnitentem saluare.* Intelligendus est ita, vt certo credamus, licet suspicemur, & forte ita esse opinemur [illegible] autem, quos ante mortis periculum [illegible], [illegible] mus hoc est, certo credimus saluari.

11 Ex quibus infertur primo, esse con[illegible] sufficiat ad certo credendum [illegible] quem saluari, & [illegible], quæ non sufficit ad tantam [illegible], vt ita dixerim, ad [illegible] et quandam suspicionem vel opinionem, propter quam quis ad sepulturam [illegible] ecclesiasticam. Pro quo vltra præ[illegible] facit, quod diuersi gradus præsumptionum [illegible]. [illegible] gradus, qui sufficit ad condemnandum definitiue [illegible] qui non sufficit quidem ad condemnandum [illegible] tamen

tamen ad deferendum actori iuramentum. Alius vero gradus, qui ad hoc non sufficit, sed mouebit iudicem ad deferendum reo iuramentum, quo purgetur. Alius vero, qui neque hoc operabitur, vt valiter docet Panorm. *a* Vnde & aliam appellamus præsumptionem violentam: *b* aliam probabilem. Pœnitentia igitur in fine vitæ facta facit præsumere ipsum saluari ad hoc, vt peccator absoluatur & pœnitentiæ sacramentum ei concedatur, vt habetur in hoc textu, & multis alijs citatis, & per consequens viaticum, & sepultura etiam. *c* Non tamen efficit pœnitentia [illegible], vt certo credamus, eum saluari: sed solù, vt vel suspicemur, vel opinemur.

Inferetur secundo, quiddã moribus apprime conducẽs illud Saluatoris. *f* *Nolite iudicare & non iudicabimini* intelligendum esse de iudicio fidei, & credulitate certa, de argumentis & coniecturis ad illud probandum non sufficientibus procedente, iuxta ea, quæ S. Thomas declarat. *g*

13 Vbi eleganter alter Thomas tradidit, suspicionem & opinionem ex minus legitimis argumentis manantem, non constituere mortale peccatum. Quod maxime memorabile duco pro his, qui se mortaliter peccasse putãt, si qualemcunque de proximo malam opinionem sine grauibus indicijs conceperint,

14 Quoniam vt perfecti hominis est de proximo semper minus mali concipere: & nisi rotem mali opinionẽ, quam argumenta ipsa iusta producãt: ita credere, omnem eiusmodi opinionem esse peccatum mortale, quidam error, atque adeo perniciosus est, quo si quis frequenter mortaliter peccat, alioqui non peccaturus: quoniam, qui contra cõscientiam facit, ad gehennam ædificat. *h* Ex quibus dicimus illa regula, omnem hominem, qui credit aliquid esse peccatum mortale, & facit illud, mortaliter peccare: quamuis vere solum esset veniale, vel nullum peccatum, de quo latè dicam in cap. *si quis.* *i*

15 Quartus intelligendi modus desumi posset ex his, quę latè dicam in cap. *si quis autem.* *k* vbi concludam posse credere quem aliquid in alium finem: & non credere in aliu. Et ita dicamus, præsumẽdum quidem & credendum eũ, qui in vitæ fine pœnitet seu pœnitentiæ signa ostẽdit, saluari ad effectum ipsum sepeliendi, pro ipso publicè orandi, & id genus alia: non tamen ad effectum toto corde & tam integro affirmandi verè ipsum esse saluum, ac si sanum pœnituisset.

NOTA secundo ex illis verbis: *Dico tibi, quod securus es*, eum, quem sanum pœnitet, securum esse de gloria æterna. Confirmatur per ca. *si quis autem.* *l* quod habet, tria genera personarum securè hinc ad gloriam exire.

16 Nempe baptizatum, qui mox à baptismo moritur: baptizatum, qui non peccauit: qui peccauit etiam, sed sanus pœnitentiam egit. Faciunt & verba illius cap. postrema: *Tene certum & dimitte incertum*. quoniam per certum intelligit pœnitentiam in sanitate factam, per incertum pœnitentiam in morbo grauí assumptam.

17 Contra tamen hanc conclusionem facit, quod nemini dabitur æterna gloria, cui non prius concessa fuerit ea, quæ gratum Deo facit, gratia, iuxta illud *m* *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Prius ait gratiã, & postea gloriam. Facit illud Ioannis. *n* *Beati mortui, qui in Domino moriũtur.* hoc est, in gratia & amicitia Domini, quasi dicat, alios non esse beatos. Facit ad hoc. *o* *Qualibet occulta loca sine gratia Dei hominem saluare nequeunt.* Optimus textus est ille Pauli. *p* *Gratia Dei vita æterna* Per quem D. Thomas, *q* concludit, neminem sine gratia mereri vitam æternam & infra, *r* concludit è quinque gratiæ effectibus, quos ibi enumerat, esse ad gloriam perducere. Et alibi, *s* habet gloriam ex meritis, merita ex gratia, gratiam vero ex diuina manare voluntate.

18 At nemo nouit se, vel alium gratiam illam, quæ gratum Deo facit hominem, habere, iuxta illud. *t* *Et si simplex fuero, hoc ne[illegible] anima mea.* Quid refert. *u* & illud Apostoli, ad Corint. 4. *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum:* & illud. *x* *Nemo scit, an sit odio vel amore dignus.* Per quem [illegible] D. Thomas. *y* Quo ergo modo [illegible] huius cap. dicere illi, qui sanus pœnitentiam [illegible]. Adde quod beatus ille Hilarion, Hieronymo auctore, iam [illegible] ei: *Egredere quid times. Egredere, quid dubitas anima? septuaginta prope annis seruisti Christo, & mortem times?* [illegible] constat, etiam virum illum sanctissimum post [illegible] pœnitentiæ, vel potius bene meritorum de [illegible] animæ salute, de sua æterna gloria non omnino securum [illegible].

19 Ad hoc argumentum concedo, neminem, qui [illegible] gratia prędicta moritur, saluari. Concedo, item neminem certe scire, an gratiam præfatam habeat, vel eam cum moriatur, salua, quæ paucissimis et [illegible] concessa. Sed nego ad certitudinem de aliqua re habendam necessarium esse scientiam, [illegible] certam: sed satis est firma fides, et credulitas vt patet per ca. [illegible] supra. *a* Iudex enim, vt quempiam [illegible] ad mortem corporalem subeundã damnet, non indiget [illegible] certa & cognitione euidenti: sed satis est ei fides [illegible], vt pulchre colligitur ex Bartolo *b* & pol[illegible] clariusque aperit Thomas à Vio, *c* & ipsa rerum experientia, quæ [illegible] est magistra, constat. Et auctor huius cap. cu dixit, certum esse [illegible], qui sanus pœnitentiam agit, saluari, eundemque hinc securũ exire, non intelligit de illa securitate, vel certitudine, quam scientia euidens præstat: sed quam fides, sine iusta credulitas efficit. Complura vero sunt quibus mente humili credere licet cuiquam, se Deo gratum esse: quæ tractat D. Antoninus. *d*

NOTA tertio ex verbis: *Vis agere pœnitentiam. quando peccare non potes.* Dari posse aliquod tempus, in quo non possit homo in viuis agens peccare. Facit, quod infans & furiosus & dormiens non peccant, & adeo non peccant, vt etiam ex homicidio in nullam irregularitatem incidant. *f* Beatos item peccare non posse constat, quia beatitudo perdi non potest, iuxta illud. *g* *Ibunt iusti in vitam æternam.* Et tradit S. Thomas receptus, *h* & D. Antoninus. *i*

21 Christus item ex illo illius παρθενομήτωρ [illegible] Virgo mater admiranda peccare non potuerunt. Ille quidem per naturam: hæc vero per gratiam. Quod post alios explicã Parisienses, *k* Apostolos etiam non potuisse mortaliter peccare, post Spiritum sanctum die Pentecostes hausto, communis tenet opinio. Facit glossa, *l* quæ habet, posse quidem semper quem in bonitate crescere, in malitia, non item.

22 Contraria tamen conclusio, scilicet, hominem in quocumque tempore quamlibet paruo peccare posse aperte, videtur esse vera & Catholica.

23 Primo, quia, hæreticum est dicere, posse quem ad eum meritorum gradum pertingere quo nõ possit amplius bene de Deo mereri. *m* ergo etiam nullus peccandi gradus dabitur, in quo non possit adhuc plus peccare [illegible] ca. *sciendum.* *n* Secundo facit cap. 1. cum omnibus ibi citatis, *o* per quæ probatur, quolibet vitæ suæ momento posse hominem suorum peccatorum pœnitere: ergo & pari ratione, imo maiore peccare poterit.

24 Tertio, quod hominem ad peccandum, quæ nostra miseria est, sufficit liberum solum arbitrium, secundum Magistrum, & omnes, *p* ad bene merendum autem non sufficit sine gratia, *q* at supra diximus in ca. 1. *r* bene mereri quẽ posse quolibet tempore: ergo & male mereri poterit.

25 Quarto facit quod, cæteris paribus, actus exterior nõ adijcit, neque minuit bonitatem, vel malitiam actus interioris, quod probat S. Thom. receptus, *s* & [illegible] in c. *magna.* vbi scelestus in hoc textus, *t* at in [illegible] potest ægrotus vota peccandi habere pessima, [illegible] circa spiritalia; sed etiã carnalia peccata: ergo [illegible] libet morti propinquus peccare potest.

26 Facit quod omnium vna & constans opinio est, tunc militem Christianum maxime [illegible], in one bellis, quibus subuertatur, impetu quo [illegible] dolo plenus, & arte Pelasga, sine maligna nulla tenus [illegible] taret, nisi, quem inuadit, inde peccare posse [illegible] credere.

27 Ad rerum ergo [illegible] respondeo primo, intelligi posse [illegible] de peccatis exterioribus, quę sine [illegible] viribus, quæ desunt [illegible], committi nequeunt [illegible] do, intelligi potest [illegible] peccandi cum [illegible] vel de [illegible] modo.

Marginal notes (left): a In ille c. fin. 9. 1 de iureiur. — b Cap. afferte. nobis de præsumpt. — c In c. 1. supra eod. — d Cap. quod in te de pœn. & remiss. — e Cap. fin. de sepult. c. à no bis 2. de sent. excom. ca. fin. vet. de furtiu. — f [illegible] 7. q. [illegible] Matth. 7. — g 2. 2. q. 60. art. 3. — h Cap. fin. de vese ad Rom. 14. & c. ex [illegible] 28 q. 1. — i Infr. eadem. — k Num. 103. & seq. — l Infr. eadem. — m Psal. 83. — n Apoc. 14. — o 40 dist. cap. — p Rom. 6. — q 1. 2. q. 114. art. 2. — r In q. 111. art 3. — s 3. part. q. 23 art 3 in fin. corporis q. — t Iob. c. 9. — u De purg. canon. — x Eccl. 9. — y 1. 2. q. 112. art. 5.

Marginal notes (right): a In anno. at proxima nu. 8. & num 9. — b In illa leg. admonendi. nu. 21. — c 2. 2. q. 60 art. 3. — d 4. par. tit. 9 c. 4 § 4. — e Ca. aliquet. 11. q. 1. — f Clem. 1. de homic. — g Matth. 25. — h 1. 2. quæst. 5. art. 4. — i 4 par. tit. 7. c. 7. § 9. — k In 3 dist. 12. quæst. 1. — l Pen. in c. cum mes. 47 dist. — m Clem. ad nostrum de hæret. — n [illegible] q. 1 & l. eth contra ta bul. ff. de [illegible] — o Supr. ead. — p In 2 senten. dist. 28. — q Cap. fin. & praced. duob. de consecr. dist. 4. — r Supr. ead. — s 1. 2. q. 20. — t Supr. dist. 1.

28 Ad alia verò textuum confirmantia respondeo, primum eorum procedere in his, quibus nullus rationis est vsus, quos certum est non magis quam bruta peccare, per ea, quo allegantur in argumento: at auctor de talibus hic non agit. A

Ad tertium concedo, Christum peccare non potuisse, quippe qui non purus homo; sed etiam Deus & est & erat perfectus. Deus autem, cum omnia possit, peccare tamen non potest. *a* Beati autem non essent beati, si certi de sua beatitudine perpetuo futura non essent, & ita secundum legem illi peccare non possunt.

a §. fin supra distin. 2.

29 Virgo verò illa mater, quæ peccatorum est patrona, in gratia confirmata erat, & etiam Apostoli saltem in hoc, ne mortaliter peccare possent. Itaq; verum est, neminem in vita degere, qui peccare nequeat, præter eos, qui rationis vsu carent, & præter quos Deus sua, quæ maxima est, misericordia, & munificentia in sua ita fixit amicitia, vt ab ea nequeant auelli. B

IN GLOSSAM PRIMAM.

Hæc glossa soluit vnam oppositionem: Textus habet, in vitæ fine constituto pœnitentiam dari posse, & ab eo illam accipi, at in cap. 1. *b* Theodorus ait infirmis in periculo mortis constitutis non esse imponedam pœnitentiam; sed solum notificandam.

b 26. quæst. 7.

30 Glossa ita contraria hæc componit, vt hoc cap. secundum illud intelligamus, nempe, quod ægrotus pœnitentiam accipit tamquam notificatam, non verò tamquam iniunctam. Posset & aliter solui, per illud verbum, *Pœnitentiam*, in hoc textu positum, intelligendo pœnitentiæ sacramentum, id est, absolutionem illam sacramentalem, imo quæ sacramentum ipsum est, qua sacerdos pœnitentem à peccatis absoluit. Per verbum autem, *Pœnitentia*, in illo cap. 1. *c* positum intelligendo satisfactionem pro peccatis faciendam, illa enim in articulo illo constituto non est imponenda; sed notificanda. C

c 26. quæst. 7.

31 Contra tamen hunc intelligendi modum, & ita, quod pœnitentia etiam satisfactoria non solum nota fieri potest; sed etiam imponi, facit primo, quòd nulla huius differentiæ alia ratio reddi potest, quàm quod illam viuens implere non possit. Sed hæc ratio propter multa est inefficax. Primo quod satisfacere possumus Deo nostro misericordissimo, per opera, quæ nobis subeunda sunt necessariò, vel lege id iubente, vel natura ipsa cogente, quòd late ostendimus supra. *d* & probat Thomas à Vio, *e* & Adrianus. *f* Id, quod nuper approbauit Concil. Trident. *g* iuxta fragmentum, quod in d. cap. 1. *h* inseruimus: ergo & dolor quem patitur ægrotus, & mors ipsa, quam est passurus, in suorum peccatorum satisfactionem iniúgi potest. Secundo quod qui sacerdos iniungit ægroto pœnitentiá iniungere potest illam, vt impleat, si à morbo illo conualuerit. Tertio, quòd illa per amicos impleri potest. *i* Quarto, pœnitentia iniuncta infirmo eam efficere non potenti nil nocet: prodest autem eam perficere, si posset, volenti. ergo vtile fuerit infirmis & iamiam morituris pœnitentiam iniungere satisfactoriam. D E

d Cap. 1. in princ. nu. 40 & s. q.
e De satisfactione q. 1.
f De pœn. & remis. q. pen.
g Sess. 14. c. 6. & can. 13.
h In princ. num. 44.
i Cap. 1. 6. q. 7.

32 Quinto multorum, in quibus est Thomas à Vio, est non contemnenda opinio, indulgentias à summo Pontifice concessas tunc demũ his, quibus cóceduntur prodesse, cum ipso eo sunt animo, vt pro virili Deo sua ob errata satisfacere proponát: at in illis multæ indulgétiæ in mortis articulo lucrifaciendæ conceduntur. Ergo tunc maximè videtur imponenda pœnitentia, & iniungenda satisfactio, vt dum ægrotus illam acceptat, & illam, si sanari contingat, antè posset, perficere proponat, si aliunde nó dissoluatur, securè lucrifaciat indulgentias. F

33 Et per hanc ipse rationem à communi sententia discedo; & credo vtile ac salubre ægrotis esse, vt eis iniungatur pœnitentia. Non quidem, tunc per ipsosmet subeunda, si aliud ab eo, quem patiuntur, vel passuri sunt, morbi, vel mortis dolore imponatur: sed vel per amicos ante ipsam mortem perficienda, vel per indulgentias tollenda, vel post morbum expulsum sustinenda. Neque obstat cap. 1. *k* Illud enim intelligendum est de iniunctione pœnitentiæ mox ab ægroto implendæ, quod fieri non debet.

k 26. quæst.

CAP. III. QVI EGERIT.

AVGVSTINVS HOMIL. XLI. IN EADEM HOMILIA PAVLO SVPERIVS.

QVi egerit pœnitentiam veraciter, & solutus fuerit à ligamẽto, quo erat adstrictus, & à Christi corpore separatus, & bene post pœnitentiam vixerit, sicut ante pœnitentiam viuere debuit, post reconciliationem, quandocumque defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non priuabitur, à populo diaboli separabitur.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentiam iniũctam, qui peragit, Purgatorium euadit, modo pœnitentia æqua fuisset peccatis delendis. num. 2.*
3 *Opinio glossæ & nostrorum communis reiecta.*

1 EX hoc textu, in illis verbis: *Ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non priuabitur, à populo diaboli separabitur.* coniunctis, quæ præcedunt, colligi videtur, quod asserit gloss. 1. nempe illum, qui pœnitentiam pro aliquibus peccatis egit, pro illis nullam esse in Purgatorio passurum pœnam. facit §. fin. *a* qui habet, eum, qui in vitæ fine pœnitet, licet veraciter pœniteat; non tamen omnem euasurum pœnam: sed igne purgatorio purgandum. Quod non alia ratione dicitur, nisi quia pœnitentia illi non potuit iniungi, vel iniuncta non impleri.

a Infr. eadem.

2 Hæc tamen conclusio intelligenda est, dummodo quam pro illis subiuit, pœnitentia æqua fuisset peccatis illis, pro quibus imponitur, penitus delendis, non autem alias. Vnde si ob præuenientem mortem, vel aliquam aliam ob causam minus sufficiens pœnitentia fuit iniuncta, d. illam perficit pœnitens, non tamen ob hoc à purgatorio liberabitur, iuxta secundum Thomam, Paludanum & omnes alios. *b* D

b In 4. d. 20.

3 Quamuis glossa hæc contra sentire videatur, & etiam glossa in cap. *mensuram*. *c* & Panormitanus, *d* cum aliquot alijs, quos retuler ibi Burgensis, quam opinionem esse falsam, monstrauimus in illo cap. *mensuram*. & in extrauagante 1. *e* quando illam Salmanticæ interim ipso tanti per. §. *in Leuitico*. *f* interpretabamur. vbi glossa S. mihi singularis verius loquuta fuit contentiens Thomæ, ac alijs præcitans.

c Supr. dist. 1.
d In ca. Deus qui de pœn. & remis. & ...
e De pœn. & remis.
f De pœn. d. 1.

CAP. IV. SI QVIS AVTEM.

AVGVSTINVS HOMIL. XLI.

SI quis autem, &c. & infra, Baptizatus ad horam securus hinc exit. fidelis bene viuens securus hinc exit. agens pœnitentiam & reconciliatus, cum sanus est, & postea bene viuens securus hinc exit. agens pœnitentiam ad vltimum, & reconciliatus, si securus hinc exit. ego non sum securus. Vnde securus sum, dico, & securitatem do. vnde securus non sum, pœnitentiam dare possum: securitatem dare non possum. Et post pauca: Sed vnde scis, inquit, ne forte Deus dimittat mihi? Verum dicis: vnde? nescio. Illud scio: hoc nescio. Nam ideo do tibi pœnitentiam, quia nescio. Nam si scirem, nil tibi prodesse, non tibi darem. Item. Si scirem non tibi prodesse non te admonerem, non te terrerem. Duæ res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quod horum futurum tibi sit nescio. Ergo tene certum, & dimitte incertum. E F

Aug. ibidem

SVMMARIVM.

1 Gloria de aeterna secura tria hominum genera mori, non securitate quam scientia parit; sed quam fides & credulitas. num.2.

3 Certa pro incertis non omittenda, hoc est, clara & indubitata pro dubiis & obscuris. num. [illegible]2. Quod est verum in bonis & non in malis. nu. 24. Verum etiam, quando certum bonum in incerto concurrit. nu. 25. Mod[illegible] [illegible]. Regulariter autem hoc consulitur; non praecipitur. num. [illegible]. Etiam quoad [illegible] specialem huius casus [illegible] divinum attendas. num. 52. Quamuis iure humano [illegible] quandoque sic. num. 23.

4 Dubio peccandi, qui se exponit, peccat. & [illegible], quod dubitatur an sit mortale an veniale, committendum est. num. 5.

5 Scrupulosus quandoque credit se aliquod peccatum confessum vel preces horarias dixisse; quae tamen [illegible]. Quod declaratur, & ampliatur non sine & utiliter. nu. 7[illegible] & 77.

7 Opinio Doctorum excusat.

8 Appellatio vere iniusta, probabiliter tamen habita pro iusta excusat ab excommunicatione & irregularitate.

9 Scire quid, credere quid. nu. [illegible] opinari quid. nu. 11. Dubitare quid. scrupulum, seu scrupulum habere quid. num. 1[illegible].

14 Scientia & fides, sive credulitas in quo differunt, & in quo conveniunt. In quo item [illegible] & opinio nu. 15. Opinio item & dubitatio in quo. num. 16. [illegible] ob hac quatuor contraria [illegible] esse mutuo, non autem scrupulus. num. 2[illegible].

18 Certum nobis, quod credimus & scimus, incertum quod dubitamus, vel opinamur.

19 Haereticus non est, qui ob dubitationem subitam, sive subreptitiam, saltem haereticus mortaliter.

21 Opinio [illegible] [illegible]

22 Certum quid significat in hoc casu & quid incertum.

23 Certum & incertum nomina generalia variis de rebus dicuntur.

26 Restituere plus debet, qui nocuit rei producta, quam producenda lucro quaesito, quam quaerendo.

28 Pretium rei [illegible] ob dubium litis eventum minuitur, & magis quo [illegible] dubius.

29 Intellectus verus illius versiculi; Ad praesens omnia, &c. & similium.

31 Bona temporalia maiora nemo, vt plurimum, tenetur minoribus praeferre quamuis possit.

34 Tutior pars in rebus agendis eligitur. consilium est non praeceptum regulariter, quod in vtroque foro tenendum. num. 35. Quae conclusio differt ab illa: In dubiis pars tutior eligitur. 2[illegible]. Quae semper est in vtroque foro praeceptum in casibus, in quibus id iura declarant. nu. 41. Et quando vera libertas est in re, sortior vel fidem [illegible] Catholicam. nu. 42. & 56. Ergo non in Grammaticis nu. 4[illegible]. Non [illegible] disputationum. num. 44. Quod [illegible] in communibus cauendum. num. 45. Imo & in disputationibus & praelectionibus 46 [illegible] faciendo id facienda mala. num. 47. A [illegible] habentur. num. 5[illegible].

35 Opinio Panormi parum exacta, quae tamen saluatur. nu. 49.

37 Forum exterius duplex, [illegible] & [illegible].

38 Intellectus dicti Innocentii in cap. ad audientiam, de homicid. partim a Panormi. & [illegible] intellecti.

39 Irregularitatis contrahit [illegible].

43 Tutiorem partem eligere non [illegible] praeceptum in Grammaticis & aliis [illegible] non tantum [illegible].

48 Dubitatio rationis non [illegible], qui credit quam sequitur opinionem esse veram licet alios [illegible] frequenter peccet. 52. Nam & veram [illegible] aliquando peccat. 51. Excusatur autem, qui [illegible] & sic [illegible].

49 Intellectus cap. 1. de haeretic.

54 Poenitens [illegible] conscientiarius nonnumquam acquiescit.

55 Fides ac [illegible] error [illegible].

57 Peccat, qui facit quod magis vel aeque putat esse peccatum, ac contrarium eius. Imo & qui facit, quod magis putat sine opinatur non esse peccatum.

58 Non tamen [illegible] aliquid licere, licet scrupulum habeat in contrarium. num. 64.

59 [illegible] non auget nisi [illegible] vel [illegible] esse.

60 Opinio Cancellarii Parisiensis omissa.

61 Dubitatio, vel formidinis ratione tunc [illegible] peccatur, quando illa [illegible] & in ipsa operatione occurrunt: non tamen [illegible] parte [illegible], vel ex parte rationis nascatur. num. 63.

62 [illegible] definitionis vera & clara interpretatio vbi.

65 Scrupulosi contra scrupulos frequenter [illegible] agere [illegible] [illegible] liberatio. num. 78.

66 Con[illegible] contrarius in opinione [illegible] num. [illegible]7.

68 Tolerare verbo [illegible] facio.

69 Intellectus [illegible] cap. [illegible] consultatum [illegible] accommodatur. num. 7[illegible].

70 Matrimonium nullum ratificatur [illegible] dispensatione [illegible] superueniente.

71 Mo[illegible] nemo tenetur eum, qui peccat ob [illegible], saltem [illegible] ipsum [illegible] excusat, fit. [illegible] num. 72. [illegible] 3.

74 P[illegible] mater.

75 Medicus, qui non [illegible] consul[illegible] aegroto, potest credere sine peccato, [illegible] adhaerere [illegible].

79 Peccat alter [illegible] propter [illegible] non peccat. [illegible] num. 80.

81 D[illegible] excusat superiorum praeceptum [illegible] dubietatem [illegible] conscientiae.

82 C[illegible] contra [illegible] dubitat magis, [illegible] graditur [illegible] deducatur. num. 83.

84 Vxor de seruitute probabiliter dubitans etiam praesente Ecclesia non reddit debitum.

85 Intellectus [illegible] Apostoli; Omne, quod non est ex fide, & cap. [illegible] de re [illegible].

86 Conscientiam contra [illegible] erroneam [illegible] nullo casu agere licet, etiam praelato praecipiente. num. [illegible].

87 Vxor non tenetur marito furioso reddere debitum, si mortem probabiliter timet se perituram, neque quoties timetur magnum [illegible] furtum. num. 88.

89 Bonam [illegible] habere, qui malam non habet.

9[illegible] Intellectus cap. Dominus, de secundis nupt. ab [illegible] accommodatus consultatur. alius [illegible] con[illegible] nu. 93 [illegible] ponitur. num. [illegible]9. Sed confundatur [illegible] quartus [illegible] & verus num. [illegible]2.

91 Con[illegible] cap. In [illegible] Dominus de secund. nupt. contra [illegible] num. [illegible]2.

93 Dubius an liceat agi vnum e duobus contrariis, de quorum [illegible] non posse. num. 94. N[illegible] dubitate. nu. 99.

96 Dubitatio [illegible] erronea deponi potest, [illegible] num. 97. & id non excusat [illegible] implendo, licet illa durante non possit illud [illegible] num. 1[illegible].

98 Docere [illegible] facilius, quam docere vera eum, qui falsa est doctus.

103 Credere quis potest aliquid ad vnum effectum, & non ad alium quod [illegible] improbatur [illegible] ad num. 109.

110 Excommunicatum peccatorem vel irregularem putare se, & quoad alia potest & non quoad alia.

111 Opinionum grauium Doctorum noua [illegible].

112 Credere quis potest aliquam [illegible] coniugem, quoad reddendum debitum, & non quoad [illegible], sed non contra, saltem [illegible].

113 Re[illegible] etiam abuti potest, quoad forum exterius, non interius.

114 Dubitante Superiori [illegible] quidem, sed nisi dubitare [illegible] saltem ad [illegible] non parere [illegible].

115 C[illegible] ponitur.

116 Intellectus cap. [illegible] quoad vnum propositum, & [illegible] aliud num. 117. & ad aliud. num. 122. & ad aliud. num. 125.

nu[illegible] & ad al[illegible]

118 *S[illegible] impedimentum ma[illegible] a dubitante, super illo differt & non [illegible]rt. & [illegible] 121.*

119 *Cr[illegible] pec[illegible]atum, non potest illud iuste agere, etiam [illegible]*

120 *Con[illegible]ia erronea semper ligat, vel ad [illegible] depositionem, vel a[illegible]m.*

122 *Sc[illegible] impedimentum a credente illud differt, & non [illegible].*

123 *F[illegible] sola voluntate perditur; licet non sola vo[illegible] motiuo quaratur. nu. 124.*

127 *Int[illegible] pend.*

128 *C[illegible] contra [illegible] iudex numquam iudicat licet [illegible] quando aliter iudicare, secundum [illegible] quam iudicaret [illegible] num. 129.*

130 *Pec[illegible] qui ob opinionum varietatem dubitantes al[illegible] vel [illegible] fauorabili [illegible] pronuntians, [illegible] dubitatio [illegible] animo expellatur. 132.*

131 *Instrumentum pro dot. præsumitur [illegible]*

133 *I[illegible] non semper oportet credere in esse [illegible] pro[illegible] quod [illegible] esse [illegible] 134.*

135 *C[illegible] vel d[illegible] Adrianum [illegible] tenda [illegible] 136.*

137 *N[illegible] negotiatori [illegible].*

NOTA primo, [illegible] genera, quo[illegible] [illegible] certitudinem [illegible] quia [illegible] qui post baptismum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

2 [illegible] genere intelli[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Q[illegible] vero genus [illegible] non autem [illegible] [illegible] cap. *si [illegible]* [illegible] glossa in [illegible] dubium, [illegible] inclinat, de quo [illegible]

NOTA [illegible] *Tene certum, [illegible] in*[illegible] incertis, & indubitata bona dubitatis. [illegible] iuxta c[illegible] nem habet, [illegible] tentauerit [illegible] tem, [illegible] publicæ honestatis [illegible] guineas indicatur. Facit c[illegible] eum se debere putare irregularem [illegible] mortuus est, si dubitatur, an [illegible] tem [illegible] lemur, [illegible] Fa[illegible] cap. *si ut* [illegible] ad [illegible] [illegible] *manu passer, quã* [illegible] nis [illegible] b[illegible] in [illegible] videbatur [illegible] c[illegible] glossa [illegible] *Ad præsens ova cras pullis esse meliora.* Et [illegible]

[illegible] futurum.

D[illegible] præsentia [illegible].

Facit [illegible] *non* [illegible] *periculum peribit in illo.* Per quod [illegible] opinio habet [illegible] quia [illegible] aliquid, de quo est dubium, [illegible] peccatum mortale, ne [illegible] mortaliter peccare secundum S. Thomam receptum *m*

4 [illegible] opinio, a docet [illegible] quam [illegible] co[illegible] peccatum veniale, [illegible] mortale, [illegible] quod [illegible] quod excommunicatus est, debe[illegible] communione [illegible] putare. *b* Fortissime viget, quod D. Thomas, [illegible] art. [illegible] opinio [illegible] peccare, si communis opinio falsa esset: quia se, inquit, periculo committit peccandi.

Contra tamen hæc facit cap. *ex [illegible] & ca. cum sint.* *e* qui [illegible] debet [illegible] possessore. Secundo facit, quod [illegible] dicant [illegible]

5 [illegible] singulare Thomæ a Vio [illegible] qui [illegible] confessus anno supe[illegible] [illegible] debe[illegible] illud [illegible] quod [illegible] re[illegible]

6 [illegible] preces horarias, quas [illegible] [illegible] posterea[illegible] [illegible] & debe[illegible] omnia illa pro[illegible] & [illegible] est [illegible] libro [illegible]

[illegible] glossa [illegible] cap. *appellantes* [illegible] qui [illegible] peccatum [illegible] opinionem [illegible] [illegible]

7 Q[illegible] glossa a multis commendatur [illegible]

8 [illegible] glossa [illegible] appellatione [illegible] [illegible] appellatione [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pa[illegible] [illegible] quod [illegible] Receptam [illegible] Richardo [illegible] opinio[illegible] Thomæ [illegible] possessione [illegible] D. Bona[illegible] [illegible] quæ [illegible] Confessarium [illegible] Ecclesia [illegible] Beatus [illegible] Raymundus [illegible] D. Thom[illegible] [illegible] Raymundi [illegible] Thomæ [illegible] non [illegible] peccatum [illegible] [illegible] ergo vel non sunt semper [illegible] totidem veras easdemque receptas [illegible] Ecclesia [illegible]

9 Q[illegible] conueniunt, dicentes [illegible] aliud credere, [illegible] habere, [illegible] scrupulum habere. [illegible] in hoc [illegible] Quod sentit Bartholus [illegible] [illegible] ab omnibus receptum. [illegible] interiorem [illegible] [illegible] scientiam & demonstrationem, quæ [illegible] facit, *a* & docet Aristoteles receptus, *b* [illegible] quidem [illegible] Deo habent, qualem [illegible] & anima [illegible] secundum ea, quæ omnes [illegible] firmantur *m*.

Margin notes: a Num. 30 ff de testament. — c De sponsal — d De homic. — e Cap. significasti 2 de homicid. — f 14. distinct. — g Ca. Grauis [illegible] 3. — h ff de tran[illegible] — i Lib. 2 in Eutr. — k 2 Reg. 11. l Eccl. 3. — m Quodlib. 8 art. 13. — a In 4 dist. 1. — b Cap. illud de cl[illegible] — c In [illegible] — d De prob. — e De reg. iur. lib. 6. — f [illegible] apost. ad audientiam de homic. in fine. — g In verbo, Confessarius. — h In 4 dist. 12 q. 7 col. 2. — i De sergit. — k Consil. 2 — l Deficit ex com lib. 6. — m In c. passorum § quia [illegible] — n Cap. quid [illegible] — o [illegible] — p In 4 dist. 17 [illegible] — q In summa. — r In 4 dist. 16 — s [illegible] sacra. — t In c. 1 not primo — a In l. 2 § [illegible] — b In l. 1 col. 2 ff. de [illegible] — c [illegible] — d In libro [illegible]

10 Credere autem est firmiter adhærere alicui intellectui, non eo, quod vidit, sed ob aliorum relationem secundum Bartolum. *a* ab omnibus receptum: quod etiam satis sentit glossa. *b* Cui tamen definitioni addendum est propter proxime dicta. Neque ideo adhæret, quod argumentatione demonstratiua, vel mentis intuitu à visu corporeo & alijs sensibus remotis percepit.

a Ibidem.
b In l. 3 an sopen.

11 Opinari vero est adhærere vni parti cōtradictionis nō tamen firmiter, sed cum formidine, ne pars altera sit vera. Facit glossa prædicta & glossa in l. *si duo* c. tenet Bartholus. *d*

12 Dubitare verò est animum applicare ad partes, & nihil eligere, vt habet glossa recepta in l. *de statu*. *e* quæ dubitationem appellauit titubationem.

13 Adde, quod aliud est scrupulus; est enim habere argumentum, vel apparentiam aliquam contra id, quod vel scit, vel credit, opinatur, vel dubitat secundum mentem Cancellarij Parisiensis. *f* Et tradit Adrianus. *g*

c § teneri ff vti poss. fid
d in l. admonendi ff de iureiur. nu. 21
e ff de test. vm & in rub. ff de iure & fact.
f in tit. de reg. moral. quæ est prima secunda partis operum, col. 2.
g Quodlib. 2 fol. 28 pag. 2

14 Ex quibus infertur, scientiam & fidem, siue credulitatem conuenire in eo, quod vtraque est certa & firma sine vlla vacillatione. *h* Differunt tamen, quod scientia est clara; quippe quæ ex visu, vel alio sensu, vel alio mētis intuitu manat, & est clara. Fides autem obscura; quippe quæ ex auditu est. Quod eleganter explicat Paulus, *i* cum ait; *Videmus nunc per speculum & in ænigmate; tunc autem facie ad faciem.* quasi diceret vir spiritu Dei plenus: In hoc sæculo fidem, siue credulitatem habemus, certam quidem notitiam, sed obscuram: tunc autem in alio sæculo scientiam habebimus eorum, quæ nunc credimus, quia tunc videbimus, quod nunc audimus. Facit cap. *domo k* iuncta glossa, quæ citat illud Gregorij: *Fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum.*

h Cap. firmiter de summa Trin.
i 1 Cor. 13.
k De pœnit. dist. 4.

15 Infertur secundo, quod credulitas & opinio conueniunt in eo, quod vtraque obscura est: at differunt, quia fides, siue credulitas certitudinem habet & firmitatem: opinio vero incertitudinem & infirmitatem, quod docet Bartolus, *l* & probare videtur textus, *m* in illis verbis: *Quid cui credas, aut parum probatum opineris.* & noster pater Augustinus, *n* docet.

l In illo nu. 21
m In l. 3 eiusdem ff. de testib.
n In libro de Mendacio. col. 1.

16 Opinio vero & dubitatio conueniunt quidem in vacillatione & infirmitate: differunt autem, quod opinio magis adhæret vni parti, quam alteri: dubitatio vero minimè.

17 Ex quibus infertur tertio, hæc quatuor sibi mutuo esse contraria, neque in eodem posse consistere subiecto: scrupulum autem, quia non est iudicium, sed potius apparentia & argumentum contra iudicium, vel pro iudicio, concurrere posse cum quolibet eorum quatuor, quod magis apparebit ex his quæ in septimo dicto infra ponentur.

18 Infertur & quarto, quod scitur, vel creditur, certum esse, quoad scientem vel credētem: quod verò in opinione sola est, vel dubitatione incertum: scrupulum autem neque tollere, neque addere certitudinem, vel incertitudinem: sed solum sollicitare mentem, quo vel iudicium conceptum exuat, vel nouum induat.

Quinto infertur, in hoc cap. dici certum non solum, quod scitur, sed etiam quod creditur, vel quod credi a viro prudente debet.

Contra hæc tamen omnia facit, quod Ioānes Andreas & Panormitanus recepti dixerunt, *o* eum dici dubium in fide, qui contrarium eius, quòd dictat fides, credit firmiter, vel pertinaciter: non autem illum, qui in tali dubitatione non perseuerat: ergo dubitatio cum fide ac credulitate consistere potest. Et Scotus, *p* dixit, fidem non excludere omnium dubitationem; sed dubitationem vincentem & trahentem in oppositum credibilis. Qui etiam, *q* dixit notitiam Prophetarum ideo fide certiorem fuisse; quia hæc aliquam admittit dubitationem: illa vero nullam.

o In cap. 1. de hæret.
p In 3 dist. 23
q In dist. 24.

19 Ad horum primum respondeo, Ioan. Andr. & Panormitani dicta reducenda esse ad intellectum prædictū, vel verius intelligēda esse de subita & subreptitia dubitatione, quam fides Catholica satis admittit, quoad hunc effectum, vt nō dicatur hæreticus mortaliter, vel infidelis, cui contingit illud, & hanc esse illorum mentem constat ex his, quæ in illo cap. primo scripsi de primis motibus dicam.

Non autem sunt vera, quantum ad hoc, vt vno eodem que momento adhibeat fidem quis habeat vnius conclusionis & dubitationem etiam actualem eiusdem. Quia secundum Hugonem de S. Victore. *a* Fides est certitudo animi de rebus absentibus supra opinionem, & infra scientiam constituta. Certitudo est, quia, vbi adhuc dubitatio, ibi fides non est. Et iterum ibidem ait, Melius est fide stare, quā nutari existimatione. Et Augustinus, *b* vnde in his quæ sunt fidei, non esse licitum dicere: *Forte, quia dubitationem importat:* Vnde ait: *Salua fide licet dicere: Forte virgo Maria talem faciem habebat: Forte autem de virgine Maria natus est Christus, nemo salua fide Christiana dixerit.*

a Lib. 1 de Sacram. par. 10 quæst. 2.
b de Trin. cap. 1.

20 Colligitur etiam ex Bartolo, *c* non solum dubitationem; sed neque suspicionem, neque opinionem de vno concurrere posse cum credulitate & fide oppositi, in modo neque de eodem haberi opinionem & fidem; sed hac veniente illam cessare. Quod erudite sensit Iurisconsultus, *d* in verbis supra relatis.

c In l. admonendi ff de iureiur. nu. 2
d In illa l. 3 eiusdem ff de testib.

21 Dicta vero illa Scoti ita sunt accipienda, vt non putemus, virum, cuius animi subtilitatem & acrimoniam iure miremur, tam crasse putasse; vt senserit fidem & dubitationem eiusdem simul in eodem intellectu posse consistere, sed solum credidisse, fidem eius, quod est credendū cum dubitatione modi; quo id debeat intelligi, frequēter cōuenire. Sicut dicit Ambrosius illud Mariæ ad Angelum: *Quomodo fiet istud?* non fuisse verbum dubitantis, sed modum inquirentis eius, quod credidit. Reuelatio vero Prophetarum ita manifesta erat, vt neque in dicto, neque in modo illius intelligēdi vllum relinqueret dubitationem. Et ita declarat Scotum Adrianus. *e*

e Quodlib. 2 fol. 29 pag. 2.

22 Ex quibus omnibus habetur, certum, in textu nostro accipi pro eo, quod scitur, vel creditur probabiliter. incertum pro eo, quod dubitatur, vel est in opinione tantum. Nam & Latinis certum à cerno, quod est video, dici, clarum & indubitatum est.

Ex quo iterum infertur, certum non accipi in hoc cap. pro tali & tanto contractu, id est pro re determinata in quantitate & qualitate, vt capitur in l. *certum*. *f*

f ff. de rebus cred. & in l. C. de fen. qua pro eo quod interest prof.

23 Secundo dicendum, certum, & incertum generalia nomina esse, varijsq; de rebus dici; & tam de malis, quam bonis, & ideo, textum nostrum intelligendum esse in bonis tantum, vt sit sensus; Certa bona & clara & indubitata ne deseras pro dubijs & obscuris: non autem est intelligendus in malis.

24 Cum enim certa, cæteris paribus, vt mox dicemus, maiora sint incertis: & consequenter mala certa maiora sint malis incertis: & de duobus malis minus sit eligendum, *g* consequens est incerta mala potius eligenda, quàm certa.

g Cap. duo mala 13. dist.

25 Ex his duobus dictis infertur primò, non solum certa bona incertis præferēda: sed etiam certiora minus certis, id est, bona scita, & quę videntur. Probatur, quoniam per ea, quæ scripta sunt in primo dicto, quod scitur, licet in certitudine conueniat cū eo, quod creditur: tamen in claritate differt, & quia clara sunt obscuris præferenda ideo, quæ videmus bona veluti indubitata & clara, præferre debemus creditis. Quæ licet indubitata sint, non tamen clara & visa; & ideo cæteris paribus, minora: at cōstat minora postponenda maioribus. *h*

h Cap. non mediocris de consec. dist. 2.

Secūdo infertur, textum nostrum procedere etiam in fortunę bonis vt consilij in prudentiæ sit, ne certa pro incertis omittamus: quod confirmant adagiones in argumento allati, & ratio manifesta ostendit. Non enim valet, cæteris paribus, tantùm quod incertum est, quantum, quod certum.

26 Vnde & singulariter Thomas determinauit, *i* longe differre, an lędas aliquem in eo, quod iam habet quęstum an in eo, quod sperat quęrendum, cuius acquisitio multis de caussis impediri potest. Pro quo casus optimus in l. *quemadmodum k* Facit § *aliud* *usufructum. l* Ex quo infert, eum, qui alterius satis nocuit, fortè illa effodiendo, non teneri ad restituēdum omnem illum fructum, quem ex illis sperare licebat. Sed neque illum qui alteri pecuniam vltra terminum præstitutum detinet, ad soluendum lucrum ce-

i In 2.2. q. 62 art. 4.
k § item Labeo ff ad Leg. Aquil.
l Inst. de rer. diuis.

ncri, quantum ille lucrari potuisset: quia nō fuit lucrum quæsitum, sed quærendum.

27 Tertio infertur, quę diximus in duobus proximis corollariis, intelligenda esse, quando certum & incertum paria sunt; vel quando non adeo incerti magnitudo certum superat, vt ipsius spes apud virum prudentem certum vincere. Nam tunc, si nihil aliud obstet, prudenter commutatio fiet. *a* Et prudentia est vendere mense Octobri frumentum, quod in mensem Maiū seruaturus eras, Maij pretio: illius mensis incerto, cum minori Octobris certo. *b* Et imprudentiæ fuerit multa, quæ spero in futurum, alimenta eo nomine tantum incerta, quod incertum est me victurum, remittere modico, quod nunc offertur certū. *c* Nam & secūdum veriorem opinionem restitutioni propter deceptionem vltra medietatem iusti pretij, locus est etiam in transactionibus, iuxta l. 2. C. *d* & c. *cum dilecti.* *e*

28 Non quidem cōsiderato rei, super quo litigatur, pretio: sed tantum determinato, quanto minoris valet propter litis illius euentum magis, vel minus dubium, secundum Bartholum. *f* Panormitanum, Imolensem & Burgesem contra glossam in postrema mi... ca. quod ... tradunt nouissime. *h* Et bona, quæ non videmus sed credimus, & quæ non habemus; sed speramus æterni sæculi, iuxta illud Ecclesiæ Catholicæ: *Sic transeamus per bona temporalia, vt non amittamus æterna.* Quod quia proh dolor multi male seruamus, ideo à Gregorio appellantur huius sæculi dilectores, in terrenis fortes, in cœlestibus debiles, *i* & longe absumus ab illis altilibus, quę dum gustum internæ pinguedinis percipiunt, æternis desiderijs innixæ, quasi contemplationis penna sese ad sublima sublevant. *k*

29 Non obstat ille versiculus.

Ad præsens ova cras pullis sunt meliora.

Quia neque verum continet, neque id affirmauit Accursius: sed quod ita parum prudentibus videatur. Nam & illud Claudiani.

——*Omne futurum.*

Despicitur, suadentq; breuem præsentia fructum.

Non est ita intelligendū, vt ita debeat æstimari: sed quod ita fere ab omnibus fit. Nam & quod dolendum est, gaudia illa summa & æterna Paradisi, voluptatulę temporaneæ ac temporariæ nonnunquam, quæ nostra stultitia est, postponimus. Et contra parum pęnæ temporariæ, illi æternæ tartarorum ac maximæ, quæ nostra est dementia, præferimus. Quia, vt Claudianus ait; *omne futurum despicitur. tametsi despici non deberet.* Non enim quid fiat. sed quid fieri debeat, attendendum est. *l*

30 Quarto infertur, textum hunc regulariter continere consilium, nō præceptum. Et quidem, si generatim illum quoad omnes materias capias, satis supra probatum est.

31 Et adde, quod regulariter nemo tenetur, quauis possit, temporalia bona maiora relictis minoribus sectari & quærere. Imo ea omnia despicere simul & abijcere consulit ipse consultorum maximus & optimus Iesus, *m* *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus & sequere me.* Et tradit D. Thomas, *n* quin sollicitudine illorum habendorum nos voluit esse vacuos. *o* *Nolite solliciti esse, &c.* Facit cap. *Monachi.* & cap. *cum ad monasterium.* *p* Consilium igitur prudentiæ, nō præceptum est, certa bona temporalia pro incertis eligere. Dixi, *regulariter*, quoniam nonnunquam præceptum est, quando scilicet, quis nisi hoc faceret, periculo mortis probabili se, vel suos obijceret, argum. cap. *pasce.* *q* & illius Apostoli. *r* *Qui suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negat, & est infideli deterior.* quod citat Ambrosius in cap. *sicut hi.* *s* & Archidiaconus in cap. *animaduertendum* *t* Dicebat etiam, eum, qui iurauit, vel operas suas alteri non locare, vel feudum ab alio nō accipere, debere id facere, si se vel suam familiam non posset aliter alere. Adde item, quod multa sunt bona spiritualia certa; quæ tamen pro incertis omittere licet, quando vtrumque consulitur, & neutrū præcipitur. Certiora enim sunt bona religionis & bona castitatis, quam bona vitæ sæcularis & matrimonij vt habet clem. *exiui.* *v* c. *nuptiæ.* *x* Tradit S. Thomas, *y* at licet illa ei, qui nondum est voto astrictus, ... propter ista ... in specie ... ad casum, de quo auctor loquitur, textum referas, idem videtur dicendum iure diuino attento.

32 Nam etsi pœnitere peccati mortalis ante vitæ finem optimum fuerit consilium & longe saluberrimum, omnique affectu amplectendum: tamen, vt id faciamus, nullo cauetur præcepto diuino extra illos, quos in summa supra, *b* sequuti tenuimus: lapsum etiam in peccatum mortale non teneri sub noui peccati pœna ad conterendum illud statim: *sed neque ad aliud vsque tempus, in quo vel moriendi, vel aliquod sacramentum sumendi necessitas ad id hominem adigit.*

33 Quinto infertur, iure humano attento, prędictam nostri capituli sententiam præceptum continere, si ante vitę finem Pascha incideret: quoniam tunc pœnitentiæ ac Eucharistiæ sacramenta necessitate præcepti sumuntur. *c* Imo & olim Augustini tempore præceptum continebat si ante vitæ finē natale Domini, vel Pentecoste incidisset: quia Fabiani præcepto, quod Augustini tempora longo interuallo præcessit, statutum erat, vt his tribus festis Christiani omnes communicarent. *d*

34 Sexto infertur, per hunc textum minime probari teneri nos, sed tantum consilio regulariter ad eligendum in rebus agendis tutiorem partem, nihil aliud ad id nos vrgente præcepto. Infertur autem in hunc modum: nam omnia iura, quæ habent in rebus agendis partem eligendam esse tutiorem, significant, vt partem illam eligamus, quæ aut maior vel est certior: at supradictum est consilium tantum esse etiam in spiritualibus, vt certiora minus certis prę eligamus. ergo consilium tantum & non præceptum fuerit ... eligere.

35 Septimo infertur, non esse exactam esse illam differentiam, quam in ... Panormitanus, *e* cum communiam in te, ... facit ... dictum illud: Tutior pars est eligenda, locum habere in interiori foro, non autem in exteriori: & in interiori ... etiam ... verbis ait, in dubio ... dum non esse quem irregularem: quod autem hæc ... tentia minus perpensa sit, ostenditur primo, quoniam illud dictum in neutro foro de præcepto est verum: sed tantum de consilio per supradicta: ergo in neutro est necessario seruandum. *g* Ostenditur & secūdo, quia Panormitanus vir alioquin ... par ... illa duo in dubijs eligendum esse, quod certum est, & in rebus agendis partem eligendam esse tutiorem: quod constat esse falsum per supradicta: quoniam etiā in rebus indubitatis altera pars potest esse tutior, & animæ vtilior, & ita generalior est illa conclusio, Tutior pars est eligenda, quam illa; In dubijs certum est tenendum.

Quæstionem tamen pulchram arbitror esse, an vera sit differentia Panormitani in rebus dubijs, quod scilicet, in foro interiori pars sit eligenda tutior, in foro vero exteriori pars mitior. Et quod non sit vera facit primo, quod regulariter pœnitentiæ forum & exterius pari ... tur, *h* at nulla vrget hoc casu ratio, nullus textus. Non dictum Innocentij, quo ille nititur, vt infra ostenditur: ergo non est differentia ponenda. Secundo facit. quod cap. illud *ad audientiam.* in foro exteriori loquitur. Legis enim in ipsius initio: *Ad audientiam Apostolatus nostri peruenit:* Et postea in parte 2. legis: *Te conuenit iniungere presbytero memorato* Attamen ibi Clemens iij. ideo ait, illum iudicandum irregularem, quia in dubijs pars est amplectenda tutior: ergo etiam in foro exteriori iudicandus est quis irregularis in eo dubio, in quo talis iudicaretur in foro interiori. Tertio facit cap. *significasti.* 2. *i* quod etiam in foro exteriori videtur loqui, & in re dubia ibi ... irregularis, & difficile videtur dare vllum casum, in quo cæteris paribus, hoc est: si tot & talia probentur in foro exteriori, quot & qualia in foro interiori constant, non iudicentur irregulares in foro exteriori, qui tales in interiori iudicari debent.

37 Non obstat, si dicatur illa duo cap. *ad audientiam.* & *significasti.* 2. nō procedere in foro exteriori, quod penitus est externus: scilicet & contentiosum, vbi accusator, vel denunciator interuenit: sed in foro exteriori, quod non est conten-

a Leg. si ... vetustiss. de act. empt.
b Cap. fin. de vsur.
c Leg. cum h... ff. de trāsact.
d C. de rescin. vend.
e De empt.
f In illa l. 2.
g In cap. cum ... deceptis
h R... in illo
l 2 extens. 10
i Cap. omnes. 47. distin.
k Cap. cum in lege 29. q. 4.
l Cap. cū causam. de elect.
m Matth. 19.
n 2. 2. q. 186 art. 3
o Matth. 6.
p Di. stat. monach.
q 80. distinct.
r 1. Tim. 5.
s Col. 3 47. d.
t 22 quæst. 2.
v De ver. sig. in princ.
x 35 quæst. 1.
y 2. 2. q. 184.
a Ca. integra. ... 2 q. 1 ... gesta ... 4 dist.
b Distin. 5.
c Cap. omnis. de pœnit. & remiss.
d Ca. etsi non frequentius de consec. dist. 2.
e Nam 2. In c. ad audientiam de homic.
g d c. denique sub fin. 4 dist. & fin. 14 q. 1.
h Ca. vt animarum de const. lib. 6 c. cum quidam. de iureiur.
i De homic.

contentiosum: sed quiddam [illegible] ex [illegible], vt post alios ait Felinus.a Non, inquam, hoc obstat: primo, quod nulla est ratio, quare [illegible] statuamus in foro penitus exteriori; & aliud in illo foro mixto: in hoc saltem casu, cum nullibi hoc reperiatur expressum. Secundo, quod probatur in exteriori per [illegible] [illegible], quæ in illis capitulis fuêre probata in illo mixto, [illegible] iudex pronunc[illegible] irregularem: & dubio pro[illegible] in illis casibus, & illis similibus iudex in foro exteriori [illegible] pronunciare teneretur, irregulares esse huiusmodi percussores, sicut in foro conscientiæ, vel alio [illegible]. Quarto, facit, quod illa ratio [illegible] posita in illis duobus [illegible], scilicet in dubijs tutiorê partem eligendam esse, etiam in foro exteriori locum habet, quod probatur per cap. *iuuenis*.b & mira in illius glossa [illegible]: ergo & [illegible] locum non habebit.

a In illo c. ad audientiam

b De sponsal.

38 Non obstat, quòd Panormitanus & post eum communis opinio cōtra teneat: quia illa [illegible] est communis, quod alius post aliū ita dicere Innocentium credidit. Ille autem nō illud; sed longe aliud & sua eruditione dignius ait, scilicet. *Pro his, qui in casibus dubijs asserunt iudicandum, nō esse irregulares facit, quod irregularitas est iure positiuo & non diuino inducta.* In quo illorum, te rogo, inter tot illa tangit differentiam? Nonne ratio illa, irregularitatem iure humano & non diuino inductam, æque in altero foro, sicut in altero militat; imo, si rem satis perpendas, magis facit, vt parcius dicamus, quēm in conscientiæ foro irregularem, quam in foro exteriori, quoniā iura humana [illegible] in foro exteriori, quàm exteriori [illegible] vt est in cap. *is qui*. c glossa in cap. *fraternitas*. d cum alijs similibus. Et in specie frequentius quam in foro exteriori irregularem iudicari quam in foro interiori, late concludit Cancellarius Parisiensis.e

c Cap. tua de spons. d 12. quæst. 2.

e 3 par. tract. quedā fol. 187

Opinio autem & differentia Panormitani saluari posset in eo casu, in quo res adeo esset dubia, vt fundamenta vnius partis alterius argumentis non præstarent: sed rem in æquilibrio ita poneret, vt iudex, vel is, cuius de conscientia tractatur neutri parti plus adhæreret, quam alteri. Tūc enim per ea, quæ posthæc dicam putare quis se debet in conscientiæ foro irregularem: & qui ab eo consuleretur, idem ei consulere deberet: at iudex in foro exteriori neminem deberet, vt talem castigare. Diuersitatis ratio sit illa, quod, vt postea dicemus, nemo se peccandi periculo exponere debet, neq; alteri consulere, vt illi se exponat, & iudici conuenit potius absoluere nocentem, quàm condemnare innocentem, f sensus autem clarus & indubitatus verborum Innocentij ille est, quod nemo est iudicandus irregularis, nisi quibus casibus id exprimitur iure, quod etiam habetur in cap. *is qui*. g Ratio huius dicti est, quia omnis irregularitas iure humano est inducta: & ideo in quocūque foro in dubio casu dicendum est in illo non [illegible] irregularitaté, quia, vt Clemens subijcit, pœnæ sunt mollienda. h itaque non est mens Innocentij dicere, [illegible] dubio sit iudicandus irregularis nec ne in casu, in quo non est dubium, irregularitatem [illegible] sed eius mens est [illegible] in eo casu, de quo [illegible] est, an [illegible] in quibus irregularitas incurratur, iudicandum non esse. Verbi gratia. Dubium erat olim, an celebrans in loco polluto esset [illegible] de casibus, in quibus irregularitas incurratur. Et in hoc dubio iudicandum fuit non esse, vt iudicatum fuit in cap. *is qui*. i

f Lex absentē ff. de pœnis.

g De sent. ex com. lib. 6.

h Cap. pœna. supr. dist. 1.

i De sent. excom. lib. 6.

41 Illud autem videtur certum sine vlla exceptione, tam in foro conscientiæ, quàm exteriori in dubijs vt præcepti partem eligendam esse tutiorem in [illegible] illis casibus, in quibus id faciendum iura præcipiunt, vt in cap. *iuuenis*. k & in illis cap. *ad audientiam*. & cap. *significasti*. & alijs similibus.

k De spons.

42 Septimo addendum illud in dubijs tutiorem partem eligendam, etiam extra casus in quibus id faciendum iura exprimunt, duobus concurrentibus esse præceptum. Alterum est, quod casus ille dubius rem tangat animæ saluti necessariam: alterum quod res vere sit dubia, exemplum [illegible] D. Thomas quotidianum [illegible], qui plures præbendas obtinet existens dubius [illegible] contra [illegible], quæ in hac re veritatem vt [illegible].

l In quodlib. 8 art. 13.

43 Octauo [illegible] ex hoc [illegible] qui in Grammatica & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *quamuis* a Et facit cap. *si quis artem Grammaticæ* [illegible] affirmauit D. Thomas c In [illegible] illi Pauli.d *Vnusquisque in suo sensu abundet*, & [illegible] *vtinam* e

44 Nono infertur, neque illos peccare qui [illegible] [illegible] [illegible] disputationis gratia partem [illegible] minus veram: quod frequens est in scholis. Quod [illegible] hoc, vt illud [illegible] causa defendere [illegible] probare animi saluti [illegible], hoc non [illegible] [illegible] dicerem. A tali opinione in iudicando & consulendo non est [illegible], in disputando autem teneri potest, & defendi facile contrarium.

45 Quod tamen intelligendum est primo, nisi ea disputatio pro qualitate loci, temporis materiæ, aut personarum scandalo esset pusillo Christi gregi, [illegible] cap. *nihil cum scandalo*. f & cap. 2. g & Matth. 18. vnde illa desumpta sunt. Qui propter concionatores illi à peccato non excuso, qui quò suam, quam forte nō habent, eruditionem populo venditent, [illegible] opinione [illegible] monitione tamen [illegible] illa, quod id gratia disputationis faciunt. Fateor autem, hoc peccatum contingere, non quia in re dubia pars minus certa eligatur: sed alio respectu, nempe, ob scandalum, quod frequenter actiones etiam bonas inficere solet per iura prædicta.

f De præ[illegible] De [illegible]

46 Quod ipsum ferè arbitror dicendum de his, qui partem falsam multis corroborant argumentis: quoniam pro ingeniorum & [illegible] audientium varietate alij [illegible] [illegible]; alij parum sunt attenti: & frequenter ferme contingit in multis falsa quidem intelligi; vera autem non percipi, vel quia nō audiuntur, vel parum aduertuntur. Eiusdem ferè generis videntur esse disputationes aliquot & prælectiones coram magna audientium & eruditorum corona factæ; imo & lectiones in auditorio scholasticorum frequentissimo habitæ.

Expertus enim sum Salmāticę, cum ordinarie Decretum interpretarer in auditorio octingentorum circiter scholasticorum, complures eorū à lectione affirmare, me dixisse omnino contrarium eius, quod asseueraram: imo & scripsisse oppositum penitus eius, quod ipse dictaram, & alij promptiores & eruditiores scribebant, adeo in auditorijs frequentibus, præsertim ijs, quorum magna pars est rudium, caute loquendum & docendum est.

47 Id quoque prælectores nouitios omnes moneo, ne se ad ostentādam eruditionem nimiū falsis opinionibus sustentandis etiam gratia disputationis assuefaciant: quoniam ille habitus adeo postea dæmone vires ipsos [illegible] ad talia defendenda inclinat animum, vt non raro verum postea videatur, quod est falsissimum, quod & talem dixisset ipse; nisi ea ipsum consuetudo excęcaret. Quod arbitror in causa fuisse, quare multi nostrorum [illegible] eruditione viri, postea is negotium fecerint ad veram deligēdam opinionem non [illegible].

48 Decimo infertur, eum non peccare ratione dubietatis, qui de duabus opinionibus alteram eligit eo, quod bona fide credit esse veram: huiusmodi enim homini [illegible] illa nō dubia est. Nam dubitare dicitur ille, cuius animus se applicat ad diuersa, & neutrum eligit, vt [illegible] recepta, b quæ dubitationem appellauit [illegible], quæ cum alijs in primo dicto allata fuerunt, [illegible] [illegible] iudicis animum tunc esse dubium, [illegible] pro neutra parte habet; vel probabilitatem [illegible] opinionem: is autem de quo loquimur, animum [illegible] opinioni adeo applicat; vt eam credat esse veram: ergo non est res dubia.

b In l. de [illegible] ff. de [illegible] in rubr[illegible] [illegible] signat.

[illegible] [illegible] [illegible]

49 Facit, quod dubius quidem in fide [illegible] est, [illegible] qui iudicio pleno omnia fidei Catholicę vera esse [illegible] quamuis aliquem scrupulum aliquando moueant [illegible] menta contra illam occurrentia, non ideo est infidelis, secundum [illegible] Andream & Panorm. communiter [illegible] Sed neque is dubius [illegible] in fide, vel infidelis, qui [illegible] iudicio pleno [illegible] omnia credenda [illegible] hæresis nonnunquam [illegible] [illegible] [illegible]

h Ca. dubius de hæret.

i Ibidem.

fu[illegible]

[illegible] quod [illegible] opera [illegible] bonum de [illegible] mala.

50 Hinc [illegible] excusari [illegible] a peccato [illegible] qui quomodolibet quamlibet opinionem sibi deligit, & eam [illegible] in materia, in qua nec [illegible] Scripturæ testimonium apertum, nec [illegible] Ecclesiæ auctoritate declaratur. Primo, quia [illegible] b [illegible] & [illegible] in eam [illegible]. c Quod tamen [illegible] quia alteram [illegible] opinionem [illegible] esse [illegible] excusatur. Secundo facit, quod Thomas [illegible] doctor [illegible] plus [illegible], d eum, qui magistri opinionem [illegible], quæ ad fidem & mores pertinent, [illegible] quod id [illegible] manifestum Scripturæ testimonium, vel contrarium quod publice tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem. Facit etiam, quoniam aliqui, vt [illegible], excusatentur a peccato, qui [illegible] Arij & Nestorij hæresiarcharum dogma [illegible] quod nemo non [illegible].

51 Adde quod [illegible] peccare illum, qui [illegible] opinionem & [illegible], quando videt eam temere dimittit, quam probabiliter credebat esse veram, quod erudite, vt alias, sentit Cancellarius Parisiensis. e

52 Quamquam credimus, prædictos errantes & temerarios nō ratione dubietatis peccare, sed [illegible] crassæ, vel affectatæ ignorantiæ, inobedientiæ, infidelitatis, aut alio [illegible].

53 Ille autem excusandus videtur, qui cum [illegible] sit & vtriusque opinionis argumenta [illegible] potens, [illegible] illam sibi deligit. Excusamus item illum, qui cum non sit ea eruditione, vt per se [illegible] fundamenta librare valeat: tamen non bona fide, ac serio viru aliquem eruditionis & pietatis fama clarum consulit, ac [illegible] auctoritate motus alteram opinionem veram esse credit. Non otiose addidi, *serio*: quoniam [illegible] præsertim magnates, velud aliud agentes & quasi [illegible] & [illegible] nihil loquentes, interrogare solent, quæstiones grandes, quibus [illegible] etiam cauti solent nonnūquam incaute respondere. Quod [illegible] non satis memini, [illegible] tamen aliquando fecisse, antequam [illegible] modum [illegible] esse animaduerterem, quod omnes præmoneo esse periculosum, & interroganti & interrogato, nec [illegible].

Pro excusatione prædicta prædicto modo [illegible] facit glossa illa singularis quæ secunda est, capit. *capellanus*. f in argumento allata. Facit textus mihi mirabilis [illegible] in [illegible] cap. [illegible] g [illegible], quæ alias [illegible]. Facit, quod V[illegible] ab Antonino relatus & probatus, [illegible] eum, qui super agenda re aliqua dubia peritiores consulit, si de ea nullam habet expressam, quæ necessario tenenda sit, auctoritatem, dummodo formet sibi bonam conscientiam, etiamsi [illegible] se habeat, quam id, quod sentit, & quod sibi consultum, fuerit excusari, quia fecit, quod potuit, & Deus plus non requirit. Facit, quod Albertus respondisse fertur, posse quemlibet cum animæ salute in contrarijs sequi quamcumque opinionem, dummodo alicuius Doctoris magni auctoritatem sequatur. Hostiensis etiam, h dicebat, inter [illegible] opiniones diuersa iudicia semper humaniorem esse præferendam & æquiorem.

54 Gulielmus etiam in glossa Raymundi aiebat in [illegible], vbi etiam sapientes dubitant, excusa[illegible] [illegible], vnde si aliquis bona fide [illegible], vel illam eligeret, non debet super hoc habere conscientiam nimis [illegible]. Et Paludanus, i quem refert & sequitur D. [illegible] k [illegible] confessorem, qui dubitat, num [illegible] non pœnitet, sit mortale quo [illegible] esse, quoniam [illegible] quibus ob eorum vitam & e[illegible] probabilem [illegible] consilio, iudicio pœnitenti se posse [illegible]. Dixi de confessario dubitante: quid autem de credente contrarium eius, quòd pę[illegible]

[illegible] Thomas [illegible] probabilem [illegible] ponendam.

55 Item & ratio ex Cancellario Parisiensi [illegible] non [illegible] in articulo fidei, [illegible] declaratum ab Ecclesia quod [illegible] credendum; quam non [illegible] error in [illegible] bus, de quibus non constat [illegible] Scripturæ testimonio, aut Ecclesiæ determinatione, quod [illegible]. Nam fides [illegible] necessaria est, sicut [illegible], aut certe magis cap. *Vbi sana de* [illegible] l & cap. [illegible] omnes [illegible] logo [illegible], & [illegible] dictos [illegible] Ecclesiæ, illam [illegible] partem [illegible], quod sit probatur in ca. *damnamus* [illegible] m reprobans [illegible] Abbatis Ioachim, qui tenebat contrariam [illegible] [illegible] hæreticos, macula non [illegible] Ecclesiæ [illegible] paratione [illegible] rit, quibus [illegible] vanam opinionem [illegible] tu, vt paratus sit Ecclesiæ obedire, ac Scripturæ & [illegible] explicuerit, credere.

56 Vndecimo [illegible] resolutio, non solum illum peccare, qui [illegible] ad fidem, vel mores pertinentia, [illegible] declaratum est, tutiorem partem eligendam esse, [illegible] ut dictum est in corollario septimo: sed, & [illegible] in re adeo [illegible] dubia, vt neque probabilius [illegible] [illegible] esse verum, [illegible] de [illegible] dubium, an liceat [illegible] potest [illegible] contrariæ [illegible] de illa non dubitatur, an liceat. Pro quo [illegible] illud. [illegible] *illo* [illegible] intellectum [illegible] naturale, [illegible] qui plus [illegible] quam [illegible] quam [illegible] potest agere, qui [illegible] [illegible] propter [illegible] [illegible] incursurus [illegible] ne, qui dubitat, [illegible] facto [illegible] Deo [illegible], & facit illud [illegible] plurimam [illegible], vel proximo [illegible] incitur. [illegible] hoc est D. Thomæ k & Ca[illegible] vbi ponit illam regulam: *Exponens se periculo peccandi* [illegible] *mortaliter, mortaliter peccat: & exponens se periculo peccandi venialiter, venialiter peccat*. [illegible] D. Thomæ conclusio [illegible] ne non est recepta, & [illegible] sunt, quæ [illegible] supra, m & infra. n Quod [illegible] dicendum [illegible], quando [illegible] de vtraque parte [illegible] dubitat, an liceat, [illegible] intra. o

57 Duodecimo subinfertur, eam etiam peccare, qui facit aliquid, quod magis vel æque ab ipso putatur esse peccatum, quam non esse, quod affirmat Cancellarius. p

58 Probatur, quia eadem omnino est ratio: immo & qui facit aliquid, quod opinatur non esse peccatum; hic est magis inclinat in eam partem, quod non [illegible] peccatum, quam in contrariam; cum [illegible] quod altera pars sit vera, & [illegible] non esse peccatum. Probatur primo, quia eadem [illegible] omnino ratio; Nam [illegible] [illegible] dubitat, an aliquid [illegible] periculo [illegible] vt dictum est, q [illegible] opinatur, [illegible] non esse peccatum; cum tamen [illegible] non credit [illegible] & formidat [illegible] periculo [illegible] animi sui conceptu [illegible] r Secundo probatur per illud D. T[illegible] plures præbendas [illegible] *mo* [illegible] *con*[illegible] *us non* [illegible] *sed cer*[illegible] *bitat* [illegible] *nem*[illegible] *tu*. [illegible]

a Ang. q. 8. a. 4. [illegible]
b Matth. 15
c 38 distin.
d In illo quod lib. 8. art. 13.
e De natura & qualit. contract. col. 9. op. 2. partis
f De ferijs.
g De sponsal. duor.
h De cognat. spirit. super c. si vir.
i In 4. dist. 17. k 1. par. tit. 5. c. 10. § 10. col. [illegible] lum 10.
[illegible] quodlib. 8. q. [illegible] art. [illegible] [illegible] n. 18. [illegible] De tenent. peccam.
l 24. quæst. 1.
m 41 distinct.
De summa trin. & fid. cath.
n In lib. 1.
Eccle. 3 cap
Quodlib. 8 art. 13.
2 [illegible] tit. 1 [illegible] reg. mor. col. 2.
Num. 4. num. 81.
Coroll. 22. num. 91.
[illegible] reg. mor. col. [illegible]

[illegible]

propter [illegible] hoc opere [illegible]

[illegible] & nihilominus [illegible] illud experiatur, vitam [illegible] proficit, [illegible] peccat, a & non [illegible] quod [illegible] periculo mortis se posuit [illegible] propositum.

[illegible] Neque me quis putet, [illegible] huiusmodi medicum [illegible] nobis consentiunta no fuisset non peccaturum: quo nihil [illegible] peccat, quoniam euentus non auget, vel minuit peccatum, nisi quatenus præuisus erat, vel præuideri debuit, quod tradit D. Thomas, b ergo non licet agere partem, quæ magis existimatur vera, quando formidamus, ne alia quoque pars vera sit, sed oportet certo credere id licere, quo à peccato excusemur. Facit, quod in probabilibus dubijs quælibet pars est verisimilis, sicut & probabilis; licet altera pars sit probabilior, & verisimilior: ergo qui agit, quod probabilius est, cum formidine tamen & timore deliberato, quod pars contraria vera sit, probabiliter vel [illegible] peccandi periculo se exponit: ergo peccat per [illegible].

[illegible] Non obstat, quod Cancellarius prædictus in præfato [illegible] consentit à contrario sensu, eum non peccare ratione dubietatis, qui agit, quod magis putat esse agendū, quam contrarium: primo quia id non ait expresse. Secūdo contra prædicta loqueretur, nisi certò crederet, id quod agit agendum esse: quem etiam ante nos taxauit Adrianus nō citato, [illegible] hoc diceret loco.

[illegible] Decimoquarto infero, vel potius declaro, quæ diximus, procedere quando dubitatio, vel formido euenit in ipsa operatione, & in specie cum contrario iudicio: non autem si alterum in genere, & alterum in specie. Nam licet in genere habeam dubitationem, an aliquid liceat: in singulari autem operatione non dubito; imo certus operor illud, tunc ratione dubitationis in genere, non incurro peccatum, secundum Thomam à Vio. c Verbi gratia; Si interpositis dubitarem in genere, an iurisconsultis diebus festis liceat consulere: nulla tamen tenet eum dubitatio, an hoc die festo, hoc consiliū, huic, & à se dari liceat, nullum admittitur, ex parte dubitationis peccatum. E contrario autem, si quis arbitraretur, licere generaliter iurisperitis diebus festis cōsulere: dubitet autem, an nunc hic & hoc consilium sibi liceat dare, peccatum esset ex capite dubitationis. Facit pro declaratione hac, quod in proposito, conscientia non significat scientiam; sed applicationem scientiæ ad opus exercendum, secundum S. Thomam. d Quod pulchrè declarat Cancellarius prædictus. Et propterea quando per se opponitur conscientiæ in applicatione consistit. Ideo, quæ dubitatio, vel formido ad ipsam applicationem non [illegible] conscientiæ non opponitur. Facit, quod vacillatio conscientiæ in applicatione [illegible], ideo deformem [illegible] actionem, quoniam fit applicatio modo, quo nō debet. Quia [illegible] potentia rationalis debet determinari ad vnum, vt [illegible] in actum exeat, secundum Aristotelicam, quæ recepta est, doctrinam. *f Qui non se determinat, sed fluctuat, non operatur*, vt de [illegible] definitione, in verbo. *Conscientia* [illegible] *per* [illegible] *voluntas* posita in §. 1. g & declarata per Thomam. h

62 Vnde [illegible], quare [illegible] periculosum [illegible] prætionem [illegible] faciem. Facit illud Iacobi. 1. *Qui* [illegible] *a vento mouetur* [illegible]

[illegible]

[illegible]

bile [illegible]

63 Sequitur etiam, [illegible] formido [illegible] ex parte appetitus, [illegible] me [illegible] peccare. [illegible] quire aliqua ratione [illegible], mediocri [illegible], vel seu fluctuant. Vndecumque enim occurrat, [illegible] pulsu, licebit contra illum agere, vt nox diram. Si vero formido, quæ opinionem [illegible] formet, non licebit, iuxta, quæ supradicta fuerunt. Vndecumque [illegible] venerit, distinguere oportet an huiusmodi hæsitatio, seu vacillatio, siue formido, & dubitatio sit modo speculatiuo, vel modo practico: hoc est, an dubitat de licito, vel illicito secundum se, vel [illegible] operis [illegible] hic & nunc, vt patet in exemplo consulendi prædicto. Et potest reddi illud exemplum de prælegendo scholasticis in die festo vtrum hoc sit licitum, an illicitū. Si enim esset aliquis doctor, qui dubitaret vtrum scholasticis secundū se prælegere in die [illegible] sit licitum vel illicitum. Et tamen non dubitaret quin, sibi tunc esse licitum prælegere: hic non peccaret prælegens, quantumcumque magna dubitatio esset apud eundem de actu prælegendi secundum se; an licitus sit, an illicitus die festo, & similiter quantumcumque esset magnus timor de eodem. Et per oppositum si quis esset certus de actu prælegendi secundum se, quod est licitus in die festo, & tamen fluctuaret de facienda tunc à se prælectione, ita, vt [illegible] applicare [illegible] ad prælegendum cum ambiguitate applicaret, [illegible] quis prælegeret [illegible]. Facit, quod si certitudo speculatiua exigeretur, non [illegible], qui [illegible] certitudine ab alijs accepta sunt [illegible] sed etiam Doctores passim se periculo exponerent.

64 Decimoquinto infertur, ratione dubietatis non peccare [illegible], qui quod facit, credit licere, quamuis contra [illegible], si idem habeat scrupulum: quia primo, qui credit aliquid certus est, licet habeat scrupulum in contrarium, vt prædictum est, b & ita non est certus dubius: [illegible] consequens est, talem non se exponere periculo peccandi ratione dubietatis. Secundo, facit, quod Adrianus, c [illegible] super scrupuli definitione, & Cancellarius, d & Pr[illegible], e dicunt scrupulum nil aliud esse, quam motiuum, contra quod sensus. cōceptum. Et ideo, f dicebam, scrupulus concurrere potest cum credulitate, vel fide, aut [illegible] oppositi: quæ tamen fides vel [illegible] excludit omnem dubitationem & formidinem oppositi, verbi gratia, [illegible] de Mathematici [illegible], demonstratum esse triangulū habere [illegible] æquales [illegible]. Contra quod, [illegible] ratio, quam soluere non possum, non tamen [illegible] hoc minus id credere [illegible] ribus assir [illegible] in me [illegible], si dictus [illegible]

[illegible]

65 Tertio [illegible]

aliis quamplurimis consulit, vtile quidem & sanctum esse scrupulosis, frequenter & fortiter contra suos scrupulos agere tutiorem partem omittendo; quo animæ tranquillitate sibi quæsita, sedato & integro pectore Christo seruiant, Christum ament, & colant.

66 Decimosexto infertur ad illam quæstionem, an confessarius possit absoluere cōfitentem, qui non vult parere confessario, eo quod ipse confitens sequitur alios doctores, contrarium eius, quod cōfessarius tenet, opinantes & credentes, puta cōfessarius est in ea opinione, quod non licet alicui, etiam Papa id permittente, habere plura beneficia, siue sacerdotia, quorum vnum est ipsius statui sufficiens. qui vero confitetur, in contraria est opinione, sequutus alios Doctores, qui contrarium tenent, & ideo non vult illi parere. Et quod confessarius eo casu non debet eum absoluere; immo quod absoluendo peccet, facit primo, quod confessarius interrogatus a confitente, an hoc ei liceret, non posset illi iuste respondere, id ipsi licere. Quia ita respondendo contra conscientiam consuleret, quod non licet. *a* Secundo facit, quod nisi hoc dicamus, sequeretur confessarem ipsum posse agendum, quòd maximè crederet, esse contra legem Dei, & illicitū, quod videtur absurdum: ergo & id, ex quo sequitur. *b* Tertio facit, quod medicus opinans aliquid maxime ægroto noxium, & toxicum esse, non posset propter aliorum contrariam sententiam suadere illi, seu cōsulere, vt id sumat, quasi conuenientem medicinam.

a Ad Rom. 14 & ea sin. de præscript.

b Cap. dudū de præb. lib. 6. l. nam quod absurdum ff. de bonis liber.

67 His tamen non obstantibus contrarium videtur respondendum, primo per cap. *quia circa.* *c* quod habet, dissimulari posse cum his, qui bona fide putant, legitimum esse inter se matrimonium, si ex separatione graue speratur scandalum.

c De consang.

Nec respondeas, id ibi licere, ob tolerantiam Papæ ex certa scientia manantem, quæ vim dispensationis habet, secundum glossam postremam eiusdem c. quæ singularis est ibidem in hoc Panormitano & commēdatur plurimum a Præposito.

68 Aliud enim, vt ipsi aiunt, est impunitate ac facto tolerare, aliud respondendo dicere, toleramus, vel toleratur. Nam priore casu, vt plurimum no inducitur dispensatio, posteriore autem inducitur, quod illud cap. *quia circa* communiter glossa probat secundum prædictos, & etiam [illegible] Panormitanum, *e* & Decium. *f* Non, inquam, hoc respondere potes, nam primo is intelligendi modus non est litteræ illi germanus, quæ nil aliud habet, quam quod episcopus dissimulare potest, vt remaneant in copula mediante dispensatione surreptitia contracta, si ex separatione graue immineat scandalum. Secundo, quod cum intelligendi modum consequeretur, quod in casu simili, in quo Papa ibi consulitur, non posset fieri, quod ibi respondet esse faciendum, & ita illud cap. fere inutile maneret. Tertio facit, quod Goffredus, quem ibi retulit Hostiensis, ita intelligit illum textum, vt in argumento nostro præsupponitur. Quarto & neruose facit, quòd ratio illa, per quam Hostiensis Goffredum confutat: & ob quam Ioannes Andreas Antonius & omnes alij Hostiensem sunt sequuti, falsa est.

d Cap. cum iam dudum de præb.

e In cap. nisi col. pen. de præbend.

f In cap. 1 de except. col. 1.

69 Aiunt enim cum Hostiensi ob id verbis illis; *Dissimulare poterit*, addenda esse illa verba & supplenda, *Ex scientia & licentia nostra, quam auctoritate præsentium impartimur.* Quia stultum esset sentire, Papam velle permittere, vt in adulterio manerent illi, & ita peccarent, hæc, inquam, ratio falsa est, & omnes hos patres fefellit. Primo quia etiamsi dissimulatio illa vim dispensationis obtinuisset: nō tamē propterea matrimonium illud, quod nullum erat, roborabatur sine animo de nouo contrahendi.

70 Non enim sufficit, quo matrimonium inter aliquos consanguinitate iunctos roboretur, dispensationem superuenire legitimam: nisi matrimonium quoque nouè contrahatur, quod clarè probatur in c. 1. coniuncta glossa postrema, *g* neque hoc vllus negarit: ergo dissimulatio episcopi etiam cum expressa dispensatione Papæ, non effecisset matrimonium sine nouo consensu: igitur multò minus cum dispensatione Papæ implicita. Item irrefragabiliter probatur prædicta ratio falsa; nam fieri potest, immo frequentissimum est, non esse verum inter aliquos matrimonium; immo & filios legitimos nasci, iuxta cap. penult. *a* & c. *cum inhibitio.* *b* cum ibi annotatis, *c* cum his, quæ Decius, *d* tradebat.

g De eo, qui duxit in mat. quam pol. per adult.

Neque vero dicas, quòd licet illos, de quibus in illo c. *quia circa.* ignorantia excusaret à peccato: Papam tamen, vel episcopum, qui sciebant, matrimonium eorum inualidum esse, non excusasset à peccato negligentię monendi eos, quia hoc est falsum.

[illegible] sint [illegible] [illegible] ēde B. [illegible] cateras de rescript.

71 Quoniam cum quis ob ignorantiam probabilem iuris saltem humani bona fide facit aliquid, quòd non præiudicet tertio, faciendo illud non peccat. neque tenetur parochus, episcopus, vel quiuis alius eum illius erroris admonere, vt erudite determinat Adrianus, *e* immo male faceret, si moneret & ex hoc aliquod scandalum immineret.

72 Vnde Adrianus, *f* singularissime determinat, eum sacerdotem, qui solus nouit, quod mariti vxor propria viuebat, quando hæc secunda, quæ ipsi confitetur, ei nupserat ignorans, quamuis sciat, eam confitentem verbis suis fidem habituram, non teneri tamen ei hoc indicare, immo si hoc indicaret male [illegible] cum in detectione nulla sit vtilitas, & ex apertione illius secreti perplexitatem, vel difficultatem incuteret illi. Mulier namq; sciens, eum verum maritum suum non esse, forte vellet discedere cum scandalo mariti ignorantis, vel forte vellet adhærere, & maritus nollet de nouo consensum in matrimonium præbere.

e In 4. de confess. dub. 7. post quotam q.

f Ibid. col. 4. sub fin.

73 Nos quoq; vidimus dispensationis aliquot in variis materiis, quas quorum erāt illæ, sine vllo scrupulo de peritorum cōsilio putabant esse legitimas; quæ tamen profectò nō erant: sed quia circa ius erant humanum, & nulli præiudicabant, timuimus veritatem propalare illis, ne quos ipsorum iusta ignorantia excusabat, auctoritate nostra crederent, eas non valere & nihilominus eis vtentes peccarent. Hoc est quòd singulariter & eruditissimè eruditissimus ille Innocentius III. prætendit in dict. cap. *quia circa.* parum hactenus intellecto. Quod tamen ita nil prędictorum allegato intellexisse videtur Adrianus. *g* Est igitur in illo cap. *quia circa.* casus, in quo, qui credit, matrimonium inter aliquos non valere, cum eis dissimulare potest; etiāsi sit superior, & eis dicere in bono statu viuere: immo & debet, quando scandalum ex contrario facto nasci speraretur. Cui consequens est, etiam confessarium posse absoluere confitentem, quem videt ignorantia iuris humani probabili a peccato excusari, præsertim si suspicaretur, cum veritatem monitum illam non amplexurum. Facit quod supra, *h* retuli ex Paludano & Antonino desumptum scilicet confessarium de aliquo dubio [illegible] pœnitentis opinioni acq uiescere nonunquam posse.

g De confess. dub. 7. post 3. q. col. 1.

h Num. 4.

Non obstant in contrarium adducta. Non primum, nam nego, quod non possit confessarius pœnitenti consulere, vt suam opinionem sequatur, neque illud est contra cōscientiam agere. aliud enim est, me credere aliquid esse faciendum, aliud te contrarium agentem excusari. Exemplum longe pulcherrimum desumi potest ex extrauagante, *graue.* *i*

74 Potest enim quis, quod ego facio, firmè credere, Virginem matrem redemptionis & iudicici humanæ quodammodo initium a labe etiam originali fuisse omnino immunem, vt latius pridem dixi contra glossam ibi. *k* At contrarium tenens non est damnandus: immo possem ei consulere, vt sua opinione vtatur. Exemplum etiam aliud desumi potest ex eodem Adriano, *l* in illo, qui tacti ignorantia probabili laborat. Nam si sacerdos solus nouit affinitatem impedientem matrimonium esse inter confitentem & Bertham, quamuis matrimonium sit inutile: tamen ei licite consulit & suadet, vt eam pro vxore maritali affectu tractet. Eodem fere modo secundum argumentum diluitur.

i De reliq. & venerat. Sanct.

k In cap. 1 de consecr. d. 5

l In dub. illo 7. col. pen.

Ad tertium nego esse simile: quia in casu nostro nullum est periculum agenti, aut consulenti, cum dicatur iusto errore excusari a peccato: ibi non item, periculum est ægroto ex medici consulentis opinione, & ita non potest illi periculo, quamuis solum sit opinatum, & fortassis à veritate alienum caussam dare.

75 Posset tamen dicere ægroto, eum, si alij fuerint eo doctiores & magis periti, sequendo eorum consilium non peccaturum; quamuis fuerit contra suam sententiam, & opinionem secundum Adrianum.

76 Decimoseptimo infertur vera ratio & verus intelligendi modus eorum, quæ Maior supra relatus dicebat, *a* nempe illum, qui memoria tenet quinque Psalmos ad precationes illas horarias, quas Laudes vocant, pertinentes, & recordatur, se primum illorum cœpisse, & se aduertit in fine postremi, licet non recordetur se inter medios dixisse, non teneri ad iterum eos pronunciandum: quoniam hoc est intelligendum, dummodo credat se illos omnes pronunciasse, quamuis aliquem scrupulum habeat, eo quod talem pronũciationem non meminerit. Nam si dubius esset, neq; magis vni parti, scilicet, quod pronunciasset adhæreret, quàm alteri, scilicet, quod non pronunciasset, illius dictum non esset verum. Immo neque si magis opinaretur, se pronunciasse, si modo non crederet, per ea, quæ supra contra Cancellarium ex Adriani doctrina dicta fuerunt. *b* Attamen, qui psalmos illos solitus est frequenter memoria dicere, iustam habet credendi causam se, vt pronunciare illos cœpit, ita & pronunciasse. vnde de dubio fieri potest certus, & ita ad vlteriora procedere. Quæ memoriæ commendanda sunt, quo in similibus, ac quotidianis quæstionibus pié nos, & alios explicemus, & caute. Quales sunt, quod nonnunquam vespertinas preces dicturi vix meminimus, an sextæ, vel nonæ horæ deputatas pronunciauerimus: & vnum Psalmum vel nocturnum dicturi vix meminimus, an præcedentem dixerimus. Et intra missæ actionem non satis recordamur, an omnia præcedentia signa crucis, & id genus alia, vel fecerimus, vel dixerimus. Ad vlteriora enim processuri prius occurrentibus de caussis credere debemus nos illa fecisse, non enim sufficeret nobis mens dubia, imo neq; opinio, si non perueniret ad fidem, & credulitatem. Quamuis scrupulus ille, qui fidei ac certitudini repugnat, quemque supra definiuimus, minimè noceat. Admonemus tamen lectorem, *c* præfati Maioris, quem nunc hic Romæ habemus non expressè scribi de quinque Psalmis laudibus deputatis, vt exprimebatur in libro, quem Conimbricæ habebamus cum hæc scriberemus; quamuis exprimatur de duobus Psalmis: quod tamen sufficit nostro proposito.

77 Decimooctauo infertur, sic esse intelligendum illud Thomæ à Vio supra relatum de scrupuloso, qui non meminit, an superiore anno tale peccatum confessus esset, necne: quod non tenetur hoc anno illud cõfiteri. Hoc enim ita est accipiendum, vt eiusmodi scrupulosus primò credat, se illud confessum fuisse argumento illo motus, quod anno superiore mediocrem in recogitandis peccatis adhibuerit diligentiam, & quod pauca soleat ex recogitatis per obliuionem confitenda omittere, & quod leuiori fundamento talia credere possit, & debeat scrupulosus quam alius. Nam si dubia semper mens maneret; immo etiamsi magis opinaretur confessum fuisse, modo illa opinio ad fidem & credulitatem vsque non pertingeret, iterum confitendum esset. Non est autem putandum dubiam esse mentem, eo quod scrupulo angatur prædicto. Sic non sæpe consulimus illis, qui Euangelium dicturi non satis meminerunt, an epistolam, vel graduale, vel quiduis aliud præcedens dixissent necne. His etiam, qui iam orationem dominicam in missa dicturi, vel iam communionem sumpturi non meminerunt, an verba consecratoria super panem, vel calicem dixissent, consulimus, inquam, his vt animosè crederent, se dixisse, & ita ad sequentia pergerent.

78 Decimonono infertur id, quod affirmant Cancellarius, diuus Antoninus, Prierias, Thomas à Vio & alij quàplurimi, quos referebamus supra. *d* scrupulosos exercere se debere in deligenda parte minus tuta in his, quæ sunt dubia; ita intelligendum esse, non, vt quod minus est tutũ faciant, animo suo dubitante, an id sit tutum, necne, sed quod primum credant, illud minus tutum esse satis tutũ; quamuis aliud sit tutius, & quamuis scrupulum habeant contra illud, & deinde animo per fidem & illam credulitatem ab ambiguitate liberato, quod iam credunt esse satis tutum, efficiant. Neque curent, quod scrupuli hic est argumenta & apparentiæ aliquot eis in contrarium occurrant, etiamsi ea ipsi dissoluere nequeant: satis enim est, quod ita esse doctorum idoneorum scriptis, vel dictis credant.

79 Vigesimo infertur, licitum esse vni facere aliquid, quod alijs est dubium, an sit mortale necne: quia per prædicta fieri potest, vt idem ab vno credatur esse peccatum, & ab altero non esse, & à tertio dubitetur, sit necne peccatum: & omnes tres iustè id iudicent, quamuis non vere.

80 Vigesimoprimo infertur, errare multos in rebus valde apud auctores controuersis, dum eo, quod ipsi sunt in ea opinione, qua iudicetur aliquid esse peccatum mortale, pronunciant capitaliter alios, qui contra suam opinionem faciunt, peccare. Pro corollario est casus in extrauagantis. *graue. a*

81 Vigesimosecundo infero contra plerosq; omnes, neminem licitè agere, quod ipse dubitat, an sit mortale peccatum necne, etiam superiore præcipiente, durante illa dubitatione, quod multis modis probatur. Primo quia nullum superioris præceptum liberat, seu eximit hominẽ ab obseruatione iuris diuini, vel naturalis. *b*

82 Sed agere contra conscientiam dubiam peccati mortalis, est naturæ lege prohibitum, sicut agere contra conscientiam peccati mortalis: quia primo circũscripta omni lege Dei & hominum positiua, quodlibet talium esset mortale peccatum, ergo contra ius naturale, argumento, *c. ius naturale. c* Secundo quia illud præceptum de non faciendo, quod animæ periculum cotinet, iuxta illud, *d Qui amat periculum, peribit in illo.* iuris est naturæ, quia per se notum est, vel deducitur ex per se notis. quæ est definitio, vel declaratio definitionis iuris naturalis, iuxta ea, quæ latè scripsi alibi. *e*

83 Quod autem hoc deducatur ex per se notis patet: Omnibus est per se notum, Deum super omnia esse diligendum ac colẽdum. Per se notum item est, eum, qui aliquid super omnia diligit, non debere facere quidquam propter amorem alterius, quo illius super omnia diligendi amorem perdat, aut periculo illum perdendi probabili se exponat; quoniam alioqui non eum super omnia diligeret. Per se notum item est, eum, qui amore Ioãnis aliquid facit, per quod se exponit periculo perdendi amicitiam Petri, plusquam Petrum diligere Ioannem: ergo & qui amore alicuius etiam superioris præcipientis facit aliquid, quod dubitat, an sit mortale, necne, plus superiorem vel alium diligit, aut colit, quàm Deum; quandoquidem per mortale peccatum Dei amor amittitur. *f*

84 Secundo pro corollario nostro facit, quod qui probabiliter dubitat de seruitute vxoris, nõ tenetur etiam iubente Ecclesia reddere debitum, vt dicit S. Thomas, *g* & Wendelinus. *h* Quod ipsum videntur tenere Innocẽtius & Ioannes Andreas, Panormitanus & Præpositus, *i* quãuis glossa pen. ibi sentiat contrarium, *k* & Paludanus, *l* sed in eo casu non agitur, nisi de præiudicio temporali; nam si vellet eam cognoscere vxorio affectu, potest sine peccato debitum reddere: ergo quando de præiudicio animæ agitur, minus poterit id facere. Tertio facit illud Apostoli. *m Omne, quod non est ex fide, peccatum est.* ponderatis illis verbis: *Quod non est ex fide:* quasi diceret, nõ solum id esse peccatum, quod est contra conscientiam, siue fidem, qua creditur aliquid esse peccatum: sed etiam, quod non procedit ex fide, id est, iudicio, quo actu, vel virtute putat id licere per ea, quæ dicta sunt in primo dicto: ergo propositum. Addidi autem, *virtute*, quia satis est, vt aliquid iustè fieri possit, eum, qui facturus est illud, esse licitum actu iudicare; aut certè ita iudicaturum esse, si interrogaretur, an liceret. Quarto facit *c. dominus. n* quod habet, maritum de prioris vxoris vita dubitantem, non magis posse alteram ducere, quàm si priorem sciret viuere. Facit & *ca. in presentia. o* quo declaratur, quę semel nupserunt mulieres, quantocunq; tempore mariti absint, & de illorum morte dubitetur, non posse alijs nubere, etiamsi iuuentute, carnis fragilitate, & alijs id genus occasionibus in peccatum eas delapsas iustè timeri posset.

85 Quinto

Marginal notes: *a* In 4. dist. 12. quæst. 3. — *b* Illatione 12. — *c* In lib. 4. sen. — *a* De rel. & vener. sancto. — *b* Ca. nisi sim per c. si dominus. c. Iulianus. 11. q. 3. — *c* Prima dist. — *d* Eccles. 3. — *e* In repeti. c. ius ca. ius naturale. — *f* Cap. omnis. de pœn. d. 1. — *g* In 4. d. 16. in expositione litteræ. — *h* Ibid. col. 14. — *i* In ca. propo. — *k* In illo cap. — *l* In illo d. 38. — *m* Ad Rom. 14. — *n* De secund. nup. c. resposo. — *o* De sponsal.

85 Quinto & [illegible] conscientiam, [illegible] exponit se dubio [illegible] peccandi [illegible] licet, lege [illegible] naturæ [illegible] periculo [illegible] [illegible] contra conscien- tiam etiam erroneam [illegible], vt habetur in locis præallegatis & in [illegible] tuas. 2. a vbi hoc [illegible] notatur [illegible] ergo [illegible] [illegible] peccandi probabili se [illegible] liceat.

a De simon.

Ne dicas, [illegible] esse [illegible] conscientiam, qua quis credit aliquid non licere, quam [illegible] qua neque putat licere, neque non licere. Quoniam, [illegible] hoc verum sit, quod [illegible] peccatum, tamen non ta- cit [illegible] quia tamen [illegible] scientia [illegible], vel opinione, qui [illegible] fides, vel opi- nio a dubietate. Et ita [illegible] peccatum contra scien- tiam [illegible] quam quod peccatur contra credulitatem, [illegible] non tamen propterea, quod [illegible] sit peccatum [illegible] esse: quia [illegible] est, contra conscientiam sit, ergo [illegible], licet peccatum contra fidem vel opinionem [illegible] quam quod contra dubie- tatem [illegible] non tamen [illegible] hoc [illegible] esse peccatum, quia contra legem de non exponendo se dubio peccandi est. Sexto facit, quod [illegible] omnes, qui se exponit dubio peccandi, faciendo id, de quo dubitat esse peccatum, [illegible] peccat, si certum est, quod non faciendo [illegible] non pec- [illegible] propter hoc, quod [illegible] facere [illegible] peccat, vel non [illegible] de ratione, qua [illegible] peccatum [illegible] facere id, de quo dubitatur esse peccatum: quia tota ratio peccandi consistit in eo, quod se periculo exponit, & ideo quod non facere illud sit peccatum [illegible], nil minuit de ratione peccandi [illegible] contra huius- modi dubietatem factum [illegible] [illegible] esse illud peccatum sit. Septimo facit, quod [illegible] con- tra conscientiam erroneam, [illegible] peccat, etiam si non facien- do illud peccaret, [illegible] conscientiam, licet erroneam, b sic igitur agens contra dubietatem animæ peccat; quia se periculo peccandi exponit, quamuis non [illegible] illud propter aliam rationem peccaret. Octauo confirmatur hæc, quia paria sunt scire, se esse [illegible], vel dubitare, quantum ad hoc, quod peccat, si se in liberta- tem recipit. Nam siue vere [illegible] sit, siue seruus, dolo ma- lo dicitur esse in libertate, si de illa dubitans se in eam re- cepit. c Facit, quod nemini licet iurare [illegible], quod dubitat. d Nono facit, quod [illegible] in fide infideris est, li- cet non [illegible], quantum sicut is qui contra [illegible] fide credit, e ergo & faciens contra dubietatem peccat, licet non tantum, sicut qui contra conscientiam operatur [illegible], pro hac parte facit, quod paria videntur esse, facere iubente superiore [illegible] id, quod credis non licere, & facere contra id, quod [illegible] an liceat necne: quam [illegible] non sit idem facere contra, quod scis non licere, vt collige- gitur ex illo cap. dominus f coniuncto illo cap. inquisitio- ni. g ergo vel oportet concedere, [illegible] esse facere con- tra credulitatem, vel non licere agere contra dubietatem. Confirmatur hoc, quia nulla ratio reddi potest, quare li- ceat agere contra rationem reclamantem, & [illegible] gannientem, neminem se dubio peccandi exponere de- bere in casu dubietatis, quam contra eandem rationem dictantem [illegible] debere agere contra conscientiam, quæ ex credulitate nascitur. sed quod contra hanc liceat agere, nemo dicere audebit: ergo neque dicere [illegible] dum est, quod contra illam liceat. Duodecimo facit, quod [illegible] tum, aut iuramentum non ligat [illegible], quam superio- [illegible] præceptum, argumento cap. debitores. h & cap. magnæ [illegible], sed illa non ligare [illegible] adueniente discrimine [illegible] [illegible], secundum glossam, receptam [illegible] omnibus, [illegible] discrimine vitæ animæ, [illegible] dubietas de [illegible] matrimonio [illegible] neminem [illegible], quod ob sue [illegible] in [illegible] singulis quibusque [illegible] ser [illegible] vxorem cognoscere, donec [illegible] ex ea [illegible], [illegible] diceret, cum ad id [illegible] [illegible]: ergo [illegible] præceptum [illegible] animi dubietate. [illegible] facit, quod facilius qui potest se mortis corporis [illegible] periculo [illegible] ex- ponere, quam peccati mortalis, vel periculo [illegible] [illegible]

b Cap. per tuas. 2. de simon.

c Leg. igitur [illegible] infans ff. de [illegible] L. [illegible] ff. de [illegible] [illegible] 1. & de iur. iuran.

e Cap. 1. de haeret.

f De secund. nupt.

g De sent. excom.

h De iureiur.

i In c. si vero de iureiur.

A [illegible] ad [illegible] superioris præceptum, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sape [illegible] ergo [illegible] periculo peccati [illegible] sicut [illegible] mortali peccat. d

a [illegible] q. 1. b De [illegible] [illegible]

c 11 q. 4. d Ar. ca. ita- [illegible] 2 quaest. [illegible] de [illegible] art. 4. q. 2.

87 Confirmatur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Richardus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bitor [illegible] periculo [illegible] [illegible] B bet [illegible] debitum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] præceptum. f

Confirmatur [illegible]. In pri- mis cap. dominus g quod [illegible] de [illegible] petere [illegible] est [illegible] est [illegible] [illegible] debet reddere debitum [illegible] quia faciendo [illegible], de quo dubitat [illegible] peccatum. Secundo [illegible] contrahentem, qui non habet scientiam, [illegible] fidem [illegible] tate de impedimento matrimonij, [illegible] C tatis, & fide reddere quidem debitum [illegible] non autem exigere. & tamen dubius [illegible] committit peccatum mortale, necne.

f Cap. [illegible] [illegible] de iure natu gent. [illegible] g De secund. nupt

h De sent. excom.

88 Tertio facit, quod [illegible] auctoritate publica [illegible] [illegible] dubium est, an liceat; [illegible] [illegible] bellum [illegible] subditus [illegible] bellando [illegible] [illegible] est, [illegible] rationis [illegible] propter [illegible] bellum potentia [illegible].

23. q. 1.

Quarto facit [illegible] ca. inquisitioni [illegible]. Ha- bet [illegible] responsum, [illegible], qua [illegible] [illegible] credit subesse matrimonij impedimentum, ad red- dendum debitum [illegible] iubente superiore [illegible] conscientiæ id facere potest [illegible] te præstito.

Quinto induco [illegible] [illegible]. Habet [illegible] secundum ipsius responsionem, quæ [illegible] dubitat subesse [illegible] impedimentum, expleta conscientia [illegible] debitum & soldare, & exigere, & ita [illegible] conscientiæ, qua credere subesse impedimentum [illegible] la potest [illegible] conscientia, quæ [illegible] esse, puta per dubietatem, vt [illegible] dubietate [illegible] E bitum est faciendi, an sit mortale, [illegible] tum.

89 Sexto facit, quod non sane paria [illegible] [illegible] & contra dubium [illegible] habere [illegible] solum, [illegible] [illegible] non credit [illegible]. [illegible] textus in L. [illegible] qui videtur probare, [illegible] habere bonam [illegible] [illegible] non habet aptiorem [illegible] in cap. si virgo. l [illegible]: Tam [illegible] bona fide possessor [illegible] [illegible] F [illegible] [illegible] ignorat alienum. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] & in bona fide esse [illegible] contra conscientiam [illegible], quæ communis opinio est, [illegible] [illegible] mala cap. fin. & [illegible] bo, bona [illegible] n & glossa [illegible] [illegible] num in [illegible] c. [illegible] glossa in cap. non [illegible] bet, bonam [illegible] [illegible] tus dicitur, qui [illegible] go dubietas, quæ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] quod facit, esse [illegible] peccatum [illegible].

k De bona fi- de [illegible] de [illegible] 34. q. 2. m In cap. fin. [illegible] de præscript.

n Cap. [illegible] pente [illegible] o [illegible] ff. de acquir. [illegible] [illegible] ff. de [illegible] [illegible] Ex [illegible] De secund. nupt.

[illegible] facit d. c. dominus [illegible]

eam, quæ contraxit dubia de impedimento, [illegible] ad debitum reddendum quæ tamen certa est de impedimento, minime: a ergo inter dubitantem, & credentem, & scientem, aliquid esse malum, plurimum interest: & [illegible] aliud videtur interesse, nisi quod dubius reddit debitum, & non exigit; sciens vero neque reddit, neque exigit: ergo propositum.

a Ca. inquisitioni 1 respõ. sõ de sẽt. excommun. ca. litteras vers. quod si non habet de re. st. i. spoliat. [illegible] 33. q. 1.

Septimo facit illa conclusio: *In dubio parendum esse superiori.* Quæ probatur in cap. *quod culpatur.* b in illis verbis: *Si non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est.* Et hoc ibi glossa [illegible] annotauit. Aptus in hoc textus in cap. *contra morem.* c & in cap. *in memoriam.* d Facit cap. *quid ergo.* e Facit, quod subditorum est obedire vt est in ca. *omnis anima.* f vbi probatur sententiæ, etiam iniustæ parendum: & in illo cap. *contra morem.* probatur, correctionem etiam iniustam patienter ferendam.

c 10 dist. d 19 dist. e 19 q. 3. f De consib. c. c 11. q. 3.

Difficilis profecto est hic articulus, propter argumenta superiora multa & neruosa pro vtraque parte adducta; neque vnquam antehac ipsius perplexitatem perpenderam: sed diuino implorato ex animo auxilio, & [illegible] coram me a quibusdam meis auditoribus eruditis disputata, conclusionem prædictam sustentare nitar, & contraria prædicta dissoluere; quandoquidem corollaria, fundamenta firma mihi videntur & solida, & in eo contenta Deo gratissima [illegible].

90 Ad horum primum igitur, scilicet cap. *dominus.* g respondet Adrianus, h illud in foro exteriori seruandum, non in foro conscientiæ.

g De secund. nupt. h In quolib. prædict. 2.

Contra quam solutionem facit primo cap. *inquisitioni.* vbi in casu [illegible] respondetur in foro conscientiæ. Secundo quod nulla ratio assignari potest, quare in his casibus aliud seruandum sit in interiori foro, quam exteriori, si modo tantum de hoc dubio constet exteriori iudici, quantum interiori. Tertio quod omnes doctores intelligunt illa capp. procedere in vtroque foro. Facit, quod Ecclesia non cogit ad peccandum, vt ait Sanctus Thomas. i Ex quo infert, eum qui post votum castitatis simplex reddit vxori debitum, non peccare, quia hoc præcipit ecclesia. Quarto irrefragabiliter, probo capp. illa *inquisitioni* & *dominus.* etiam in foro animæ habere locum. Nam neque Adrianus, neque vllus alius audeat negare illa duo capp. in eodem foro accipienda. Rursus nemo audeat negare, in eodem foro debere intelligi. 2. & 3. responsum capituli, *inquisitioni.* in quo intelligitur primum.

i Quodlib. 2. art. 10.

91 Quod vt primum palam fiat, verba illius memoria digna subiicio. *Inquisitioni tuæ respondentes credimus distinguendum, vtrum si alter coniugum pro certo sciat impedimentum coniugii, propter quod sine mortali peccato non valet carnale commercium exercere, quamuis illud apud Ecclesiam probare non possit, an non sciat pro certo, sed credat. In primo casu debet potius excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quam per carnale commercium peccatum operari mortale. In secundo distinguimus, vtrum habeat conscientiam huiusmodi ex credulitate leui & temeraria, an probabili & discreta. & quidem ad suipastoris consilium conscientia leui & temeraria credulitatis explosa licite potest non solum reddere, sed exigere debitum coniugale. Verum cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili & discreta, quamuis non euidenti & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet. ne alterum, vel contra legem coniugii, vel contra iudicium conscientiæ committat offensam.* Nonne tota hæc littera forum conscientiæ sapit? Nam quid ad forum exterius, quod vxor sciat, vel credat impedimentum subesse, si illud non potest probare? quando de non apparentibus, & non existentibus forum exterius eodem modo iudicat. k Deinde legis eam, quæ scit impedimentum subesse nullatenus exigere, vel reddere debitum debere; etiamsi nõ possit illud probare. Nonne hoc responsum ad solum conscientiæ forum spectat? Legitur enim ea, a quo potius debere humiliter sententiam excommunicationis sustinere, quam permittere a viro illo cognosci. Praesupponit etiam prius illam iuste excommunicatam, quia [illegible] & [illegible] ait, eam non debere reddere [illegible] quod potestatem, vel necessitatem reddendi, vel non reddendi [illegible]

k Leg. duo sũt Titii ff. de test. tutel. c. si sacerdos. de offic. ord.

dit conscientiæ. F[illegible], quod po[illegible] [illegible] sicut de caus[illegible], an [illegible], quod ad[illegible] rius illa[illegible].

92 Quod [illegible] cap. *dominus* a[illegible] in eodem foro [illegible] patet: non enim ibi Lucius [illegible] quærit, sed vtrum [illegible] Christiano in captiuitate [illegible] posito, [illegible] ex superioribus [illegible] certum quid de [illegible] in iudicio [illegible] debere [illegible] illos, scilicet quid oporteret eos facere, ne corpore & animam perderent Christi sanguine redemptas: quod, ex [illegible] palam [illegible] cap. verba omnia [illegible] *[illegible] noster & [illegible]. Sane super [illegible] nondum [illegible] coniuges [illegible] runt, id vobis respondemus, vt nullus a modo ad [illegible] præsumat, donec ei constet, quod ab hac [illegible] coniux eius. Si vero aliquis vel aliqua [illegible] & de morte prioris coniugis adhuc sit [illegible] quæ sibi nupsit debitum non deneget [illegible] nouerit [illegible] Quod si postea [illegible] vita consisterit, relictis adulterinis complexibus ad priorem coniugem reuertatur.* Nullum hic verbum legis, quod forum publicum sapiat: quod vero omnia præsertim conscientiæ [illegible] multa. Primum, *[illegible].* Secundum, *[illegible].* & tertium, *Præsumat.* quartum, *Nõ seruauit.* quintum, *Existimat dubitandum.* textum, *Nouerit.* [illegible] *Reuertatur.* Deinde nonne cum eius crudito ca. hoc in eodem foro loquitur, in quo illud ca. *inquisitioni?* Nimiæ igitur facilitatis Adriani fuit dicere, illa cap. exterioris fori metas nõ transire. Facit, quod tam difficile est respondere cap. *quod culpatur.* b quam illis duobus prædictis capp. [illegible] certum est, illud in conscientiæ foro [illegible] habere.

b 33. q. 1.

93 Quare rem altius considerant [illegible] fuit primo aliter dicere, scilicet, conclusionem nostri corollarii procedere, quando dubium est, an sit peccatum, quod præcipitur, & certum non esse peccatum illius contrarium: quod intellectum a contrario sensu [illegible] cant, quæ in corollario vndecimo scribebamus [illegible] in [illegible] cap. *dominus.* vtrumque est dubium: nam si reddatur debitum, & vere prior maritus viuit, luxuria est: si non reddatur, & maritus non viuit, iniustitia. Vtroque igitur dato dubio præceptum superioris excusare videtur, vt docet Paludanus. e Quæ quidem solutio multis confirmari posset, quæ in cluduntur in illo generali. Potius in necessitate subueniendum esse, vt habet cap. *ad limina.* d in illis verbis: *Inculpabile iudicandum, quod necessitas intulit,* e[illegible] cum [illegible] quem alterum e duobus facere, etiamsi sit dubius, vtrum ex illis ei liceat, merito videri potest in necessitate alterius faciendi positus, & non posse facere id, quod [illegible] præcipitur: secus vero, si constat ei alterum licere, & de altero, an liceat, est dubius: quia tunc nulla eum premit necessitas alterum faciendi.

e In 4. d[illegible] q. 1. art. [illegible] 30 q. [illegible] Ca[illegible] c. cap. [illegible]

94 Hæc solutio primo aspectu arridebat: at rem altius perpendenti non satisfacit: quia per [illegible] argumenta superius formata confunditur. Nam tametsi alterum [illegible] gitur [illegible] re: nihilominus tamen, quod dubium est, [illegible] tale futurum sit, agit, & [illegible] se dubio morti animæ obiicit.

95 Deinde qui conscientiam de aliqua re facienda [illegible] neam habet, puta de implendo iuramento [illegible] prælato suo, in necessitate positus est faciendi [illegible] duobus: videlicet, vel contra votum [illegible] conscientiam erroneam [illegible] & [illegible] prælato præcipiente alterum illorum fac[illegible] qui dubitat, vtrum sibi liceat, quamuis [illegible] præcipiente sibi prælato fecerit, peccabit.

96 Neque dicas, [illegible] qualiscumque, conscientiam erroneam ab eo, qui eam habet, [illegible] posse, & ita se [illegible] cessitate, qua tene[illegible] replicari poterit [illegible] [illegible] dubitat [illegible] alteram partem eius, quod dubitat, & [illegible] cessitate absoluere.

Neque [illegible] dicas [illegible] etatem al[illegible] [illegible] m co[illegible] [illegible]

[illegible] potest peccatum [illegible] A
[illegible], etiam [illegible] prælectionis [illegible],
& id Herodi vito crudelissimo illius [illegible] Ioannis
occisori [illegible]. a Constat [illegible]
trumque, scilicet, conscientiam erroneam & [illegible] du-
[illegible] contineri posse.

a Cap. cum iuramento. de homicid.

97 Neque dicas, [illegible], quam
conscientiam erroneam deponi [illegible], cæteri pa-
[illegible], dubitationem [illegible] conscientiam erroneam, quam
dubitatas. [illegible] facilius est, [illegible]
[illegible], [illegible] contrarium imbuit [illegible] quam illi,
qui [illegible] vitium [illegible] oporteret ex animo [illegible] ab-
radere, virtutem autem contrariam [illegible]. B

98 Sicut [illegible] difficilius est docere quempiam recta,
qui [illegible] falsa est doctus; quam rudem, qui [illegible]
[illegible] agnouit. Apertissime in hoc textus cap. re-
perimus [illegible] illis verbis. *Facilius [illegible], qui [illegible]*
[illegible], quam, qui contrarie egerit [illegible]. Vbi glossa
[illegible] *Nam [illegible]*
[illegible] mutare vitam [illegible] c Cum
[illegible] habet conscientiam erroneam [illegible]
[illegible] labores, [illegible], & [illegible]
[illegible], cum [illegible], qui dubius est [illegible] oppor-
[illegible], de propositis [illegible], consequens est,
[illegible] deponere conscientiam erroneam [illegible] eo mo-
do [illegible] deponenda est, [illegible] C
[illegible], vt postea dicam, quam deponere dubietatem.
[illegible], quod, cum, qui habet conscientiam erroneam de
[illegible], ad alterum [illegible]
[illegible] de medio, ad vnum extremum. quorum duo-
rum [illegible] difficilius est, & ad [illegible] & pro-
batur [illegible] cap. *reperiuntur.*

b De pœnit. d. 3. [illegible]
c Authent. de monachis [illegible]

99 Tertio [illegible] respondetur, contendendo illud cap. *de-*
minum. d [illegible] de prioris [illegible] mor-
te, [illegible], [illegible] & [illegible] id tuben-
te, ad [illegible] poteri [illegible] dum teneri: negan-
do tamen, quod [illegible] facere possit, dubietate illa in ipsius a-
nimo [illegible] sed prius deposita, & prius de morte prio-
ris [illegible] concepta credulitate: hanc quoque solutionem
probat Adrianus. Pro qua facit primo, quod conscientia
erronea, quæ dictat aliquid male faciendum, non excusat
hominem a peccato, si secundum illam operetur, vt ait S.
Thomas, e [illegible] omnibus receptus: nam, qui occidebant A-
postolos [illegible] putabant testante illud Domino,
f *[illegible] omnis, qui [illegible] vos obsequium [illegible] arbitretur*
præstare Deo, [illegible] grauissime peccabant. Quæ nequiam
autem [illegible] non excusat: tamen eadem
conscientia [illegible], vel [illegible] illam [illegible], peccetur secun-
dum D. Thomam, g quod [illegible] est.

d De secund. nupt.
e 1.2. q. 19. art. [illegible]
f Ioan. 16.
g In loco præstato. art. 5.

100 Remedium [illegible] deponere prius illam con-
scientiam erroneam, deinde [illegible] contra id, quod illa
dictabat: [illegible] proposito videtur, quod dubietas qui-
dem animi non excusat [illegible] faciendo [illegible], quod præ-
cipitur: attamen si quis contra illam fecerit dubietatem,
peccat, quare remedium [illegible] illam dubietatem prius
deponere, deinde id, quod ante dubitabat, operari.

101 Contra tamen hanc solutionem facit primo quod
qui ex caussa probabili & vrgenti dubitat, neque debet,
neque potest illam dubietatem exuere [illegible],
[illegible] & qui alicui adhæret opinioni, non po-
test illam quomodolibet deponere [illegible] pro
[illegible] qualitate a se discussa, & contrariæ sibi bona fide
persuasa [illegible] est; vel consilio ab alio perito, si non
[illegible], secundum ea, quæ [illegible] no-
na. h Da igitur aliquem, qui ex probabili caussa de prio-
ris [illegible] dubitet, vt [illegible] cap. *dominus.* [illegible]
[illegible]; [illegible] non possit, neque de-
beat [illegible] dubietatem deponere, & tamen tenetur
[illegible], ergo hæc [illegible] non satisfacit.

h Num. 31.

Secundo [illegible] solutionem ita confundere cap. illud *do-*
minus. [illegible] reddere [illegible] debere
[illegible] hanc solutionem [illegible]
[illegible]; [illegible] eam mulier, [illegible]
[illegible] de [illegible] concepiam, non [illegible],
& non [illegible] de ipsius [illegible] non concipit,

reddere [illegible] posse [illegible] non
[illegible] etiam [illegible]
[illegible].

Tertio contra solutionem hanc [illegible] depo-
sitionem, quod ponit differentiam inter [illegible]
caussa conceptam, & inter conceptam ex graui & proba-
bili: nam priore [illegible] deponendam [illegible] dici
[illegible] & [illegible]
riore vero [illegible] deponendam [illegible], sed [illegible]
debitum [illegible], quæ [illegible] dubitet, [illegible]
[illegible], & [illegible] exigere,
[illegible] caussa probabili [illegible] dubitare non
[illegible], [illegible] exigere. Il-
[illegible], quam [illegible] erronea ad hanc
dubietatem probatur, [illegible]
[illegible], [illegible] de [illegible] & dubietate
conscientiæ [illegible].

102 Quarto [illegible]
[illegible], quam non [illegible]
[illegible] illa tamen [illegible]
[illegible] [illegible]
ad [illegible].

103 Quod [illegible] exemplo [illegible]
vlla conscientia [illegible], ipsum [illegible] presbyteri [illegible]
[illegible], adorandam, esse [illegible] C
te verum Christi corpus: & [illegible]
[illegible] D. Thomas, a [illegible]
& [illegible] tradit: [illegible] corpus Christi
ad [illegible] martyrium [illegible], pro [illegible] ve-
ritate [illegible]: quoniam hæc [illegible], Corpus Christi
[illegible] panis specie, [illegible] de catholica: [illegible]
sit, corpus Christi [illegible] panis speciei, super quo
verus [illegible] verba consecratoria cum intentione [illegible]
[illegible].c

a [illegible]
b [illegible] dist. [illegible] 2 & 3. [illegible] ad 2.
c Ca. firmiter. [illegible] Sum. [illegible] trinit. & fide cathol.

104 [illegible] credo esse
[illegible], [illegible] pro [illegible]
[illegible] corpus Christi
[illegible] sub [illegible] credo: [illegible] D
[illegible] opperiri [illegible]
tenetur, quod [illegible] reddideruntur. d

d In 3. sent. [illegible] 25 q. 10. [illegible] 4.

105 Secundo facit, quod iudex per [illegible] proximo pro-
[illegible] credit & iudicat [illegible]
ad [illegible] condemnandum [illegible]
autem ad [illegible]
[illegible] pro [illegible]
in illo cap. *quia* [illegible] Innocentius.
Nam per illam [illegible] de [illegible]
credidit & iudicat [illegible] Salomon [illegible]
[illegible] illius [illegible] diuidi [illegible]
illius, qui [illegible] credebat, [illegible], E
hoc ad [illegible] admittere [illegible]
tem ad damnandum [illegible], quæ [illegible] fuit [illegible]
[illegible]. Tertio, quod iudex [illegible]
[illegible] interesse, quod [illegible]
ita ducitur ad [illegible] ad applicandum:
[illegible] ad [illegible], quod petit. Quar-
to, per [illegible] informationem [illegible]
[illegible] super matrimonio [illegible] ad [illegible]
[illegible] partem ad [illegible]
pro illo pronunciandi, vt habet cap. *litor.* & quod [illegible]
Innocentius. g Quinto [illegible]
[illegible] esse [illegible], h ad [illegible] F
[illegible] ad assensum, quod [illegible]
[illegible] mea, secreta mea, & [illegible]
[illegible] ad aliquam dignitatem [illegible]
vero, [illegible] & legibus.

e In cap. quia [illegible] de [illegible] per [illegible]
f [illegible]
g Cap. [illegible]
h De re iud. [illegible] cap. [illegible] præsumpt.

106 Denique legimus apud Apostolum, k *Caritas omnia*
credit: & tamen [illegible] Sic innocens,
omnes [illegible] non tamen quod omnem
[illegible] n [illegible] dicam
[illegible] ad [illegible], [illegible]
[illegible] voluntate, & [illegible]
[illegible] dubitate [illegible].

i Cap. post quam. [illegible]
k 1. Cor. 13.
[illegible]

107 Hoc [illegible] dico
[illegible] aliquem credere, vel [illegible]

[illegible] & [illegible] esse, [illegible] quoad [illegible] vel morte [illegible], credere posse, [illegible], quoad [illegible] exigendum [illegible] a [illegible], nostra [illegible].

a De sec. nupt.

[illegible] Quem [illegible] ipsa prædicta Ioannes Gerson [illegible] b in [illegible], qui vnam [illegible] bullis Apostolicis [illegible], respondit, eum, de quo quærebatur, non debere, [illegible] excommunicatione [illegible] [illegible], neq; [illegible] ad [illegible] cellendi [illegible] ratione: ea tamen [illegible] debere esse, vt data opportunitate abundantem cautelam non spernat.

b In 2. part. suorum operum. f. l. 188 in 1 quadam scholaris.

109 Facit, quod ira ipsa, eum, qui post appellationem est excommunicatus, in [illegible] ad [illegible] mittunt, [illegible] autem aliis ab his, in quibus agi [illegible] de illa excommunicatione, non admittunt. c Facit quod [illegible] omnes, quoad effectum [illegible] & administrandi sacramenta, credunt se Deo acceptos, quoad effectum tamen dolendi de peccatis suis [illegible], peccatores se existimant. Vnde Thomas à Vio d concludit, posse quem vere à peccatis absolui, qui [illegible], an absoluatur, subdubitet.

c Cap. solet. de [illegible] exc. lib. 6

d In e 1. libell. 17 R[illegible] [illegible] Lutherum [illegible] in par. opusc. to 1. tract. 1.

110 Quoniam, inquit, licet non dubitet ex parte sacramenti vllum subesse defectum; potest tamen [illegible] dubitare, an sit ex parte sua vllus: & ita præsupponit, posse pœnitentem credere se idoneè dispositum ad suscipiendum [illegible] sacramenti, quoad tamen certo [illegible] sibi peccata esse dimissa, [illegible]. Quod etiam e in [illegible] Facit pro his, quoniam & in naturalibus [illegible] alicui, quoad vnum effectum: non tamen quoad [illegible]. Lignum humidum paruo igni [illegible], quod [illegible] calefiat: non tamen quoad hoc, vt [illegible], vt ait D. Thomas. g

e In c. fin. f Eod. nu. 21.

g 2. 2. q. 104. art. 1.

111 Ex [illegible] primo, conciliari posse quod Innocentius & Diuus Thomas dicunt cum eo, quod Paludanus & alij contradicunt super eo, quod in argumento secundo pro [illegible] conclusione supra formato est dictum, videlicet, virum dubium de seruitute coniugis, quam cum contraxit, putabat esse liberam posse quidem reddere debitum, secundum Paludanum & suos, si crederet quantum ad hoc, eam esse suam; non tamen posse secundum illos, si vel quantum ad hoc id credere nollet.

112 Sequitur secundo, posse quem credere esse aliquam suam coniugem quoad reddendum ei debitum, & non quoad exigendum: non tamen econtrario credere, quoad exigendum, & non, quoad reddendum. Cuius [illegible] est, quia in non exigendo nullum est periculum, nulli fit iniuria: in non reddendo verò alteri fieret iniuria, si vere [illegible] esset. Et ideo facilius credere potest ea, quibus [illegible], quam quibus alij præiudicatur, quia rei [illegible] cuilibet pro [illegible] vt, h modo [illegible] non abutatur.

h Leg. in re [illegible] de mand. 14. [illegible] quod [illegible] [illegible] gloss. [illegible] verb. aliena 47. dist.

113 [illegible] & [illegible] potest [illegible] intelligi verum, quoad forum exterius; non quoad [illegible].

114 [illegible], id quod dicitur in his, quæ dubia sunt, an sint bona, an mala, superiori parendum, intelligendum esse [illegible] quidem, sed iuste parere nō posse, nisi prius [illegible] credat [illegible], quod sibi præcipitur, bonum esse, vel [illegible], quoad omnes effectus, vel saltem quoad illum effectum, quoad quem sibi præcipitur. Hactenus de solutione primi argumenti, cuius me prolixitatis [illegible], qui summam illius difficultatem [illegible] perpenderit. Nunc ad secundum respondeo, illius solutionem ex dicendis [illegible] sequenti pendere.

k Leg. sed & si § [illegible] ff. de petit. hared.

Ad tertium eo modo, quoad primum respondendum est, videlicet, subditum parere quidē debere [illegible] dicenti, quando [illegible] certus de iniustitia, [illegible] de iustitia certus non sit: non posse tamen iuste [illegible] [illegible] pro [illegible] [illegible].

Ad [illegible] respondendum, sicut ad secundum.

115 [illegible] in [illegible] [illegible] Sed [illegible] [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible] [illegible].

116 Quod autem illud [illegible] [illegible], [illegible] & [illegible] [illegible] & reddere & exigere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cap. [illegible].

117 Ad [illegible] concedo, [illegible] [illegible] a & in [illegible], neq; reddere debitum valent, [illegible] autem valet reddere, [illegible] dicemus.

a De [illegible] [illegible] b De [illegible] excom.

118 Sed in hoc est differentia, quod [illegible] deponere [illegible], quod [illegible] [illegible] ro, quia non [illegible] euidenter, [illegible] legis, vel [illegible] præcepto, [illegible] deponere [illegible] tem ad effectum [illegible] ad quem iubetur [illegible].

Ad septimum eodem est respondendum [illegible], quo ad tertium.

119 Vigesimosecundo infertur, ex hac illatione vigesimasecunda, neminem posse agere licite [illegible] præcipiente, quod ipse credit esse malum, & peccare [illegible] durante illa credulitate, [illegible] [illegible] vere, quod vt faciat, præcipitur. Infertur [illegible] ro a fortiori: Si enim quod [illegible] durante dubietate, etiam superiore præcipiente, [illegible] præcepto [illegible] obligante, vt supra est dictum, [illegible] nus, a fortiori non licebit, quod credo [illegible] durante illa credulitate. Facit, [illegible] vt [illegible] [illegible] dixit Apostolus ad Rom. 14. Omne, quod non est ex fide, peccatum est. ergo [illegible] c [illegible] Facit, quod omnes Doctores sine vlla exceptione ita interpretati sunt. Facit casus, vt aiunt [illegible] in cap. per tuas, d quod probat, eum, qui putat, aliquem episcopum [illegible] simoniacum, vt [illegible] liceat ordine ab eo [illegible], etiamsi per nimium scrupulum & errorem id credat, non posse [illegible] [illegible] deponere errorem.

c Cap. [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] d 2. de sim.

Dicet tamen [illegible] in illo casu, qui, in quo non peccabatur ordinem ab illo episcopo non suscipiendo. Nam poterat licite ordines ab illo [illegible] non [illegible], vel quia non tenebatur ad superiores [illegible], vel quia poterat eos ab alio accipere, [illegible] probare, non posse quem, quod credit esse malum, [illegible] do non faciendo [illegible] non peccaret.

Sed hæc solutio non tollit argumentum: nam qui ei responderit, consideret primo, [illegible] textum [illegible] [illegible], qui vt plurimum [illegible] ordine [illegible]. Consideret secundo, fuisse fortè illi præceptum, [illegible] [illegible] episcopo ordines acciperet. Quod [illegible] [illegible] dete, fingat fuisse illi hoc præceptum: certè [illegible] contra sic respondentem. Neque audebit confiteri [illegible] fuisse licere illi accipere ordines ab eo, quem credit esse simoniacum esse, vt nemini liceat ordine ab eo insigniri.

120 Quarto facit quod conscientia erronea [illegible] ligat, vel ad sui depositionem, vel certe ad faciendum [illegible] illa dictat, vt sentit D. Thomas, e ab omnibus receptus, præcertim [illegible] à Ioanne Gersone. f Quarto [illegible] qui scit [illegible] impedimentum matrimonij [illegible] ob [illegible] [illegible] nec, neque [illegible] potestate [illegible], neque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & tamen, qui solum credit, etiamsi [illegible] [illegible] probabili faciat, reddere potest [illegible] [illegible], & hoc non alia ratione, nisi quia sciens [illegible] non potest [illegible] credens verò potest, [illegible] non credere [illegible] [illegible] contra credulitatem [illegible] non licet [illegible].

e 1. 2. q. 19 art. 5 f Secunda par. [illegible] [illegible] [illegible] lit. [illegible] [illegible] responsio de [illegible] excom.

121 Contra hanc [illegible] vigesimam [illegible] [illegible] in illo [illegible] h quod [illegible] [illegible] ex [illegible] impedimentum [illegible] [illegible], tenent [illegible] exigere verò, non posse. Ex [illegible] [illegible] [illegible] quæ [illegible]

h 3. responsi

quæ

quando non deponitur credulitas. nam, ea deposita, posset etiam exigere, secundum omnes. Secundo facit illud cap. *inquisitioni.* quo probatur distare inter id, quod coniux sciat, an credat matrimonij impedimentum: quia priore casu non potest reddere; vel exigere debitum: posteriore vero potest: & hoc non contingit alia ratione, nisi, quia cum scientia impedimenti reddere non potest, cum credulitate autem sic. ergo. Tertio facit illud ipsum c. aliter inductum: nam palam ponit differentiam inter credulitatem leuiter conceptam, de qua secundum responsum agit, & inter credulitatem probabiliter inductam, de qua tertium responsum tractat. quia scilicet priore casu deponere potest, non autem posteriore. igitur praesupponit posteriore casu contra credulitatem non depositam licere agere. Quarto facit illud ipsum ca. aliter inductum. Habet enim, credulitate, quae leuiter concepta est, deposita, posse petere & exigere debitum: quando autem probabiliter est concepta, solum posse reddere, & non exigere: ergo tertium responsum agit, quando credulitas non deponitur, nam, si deponeretur, posset vtique sicut reddere, ita exigere. Quinto facit cap. *laudabilem.* a quod habet, alterutro coniugum matrimonium accusante, non debere alterum accusatum ante probatam accusationem iure, quod habet in accusante priuari. Ex quo textu infert Panormitanus quod ait singulare; scilicet, lite pendente, nemini interdicendum possessionis vsum, etiam in coniugio. Ibi ergo habemus casum, in quo accusans matrimonium, & ita credens illud non valere, reddit debitum coniugale, & ita contra conscientiam facit, quod credit non valere. Sexto facit, quod licite iudex contra conscientiam iudicat, secundum glossam postremam, b cum aliis 27. similes ibi allego: & tradit Thomas, vt plurimum receptus, c vbi hoc ipse dicit de ministro licere ei contra conscientiam suam iudicis exequi sententiam. Pro quo est capitulum iuris optimus in illo §. *quia vero.* vbi etiam hoc ipse Hostiensis, Cardinalis Panormitanus, & multi alij tam ibi, quam alibi saepe tenent, vt ibi latius dico in repetitione illius punctì, d breui stylo conscripta.

a Vt lit. pen.

b Cap. pastoralis §. quia vero de offic. deleg.

c 2. 2. q. 67. art. 2 & 64 art. 9.

d Sup. eod. §.

Ad horum primum respondeo concedendo, eum qui probabiliter credit impedimentum matrimonij, quod probare non potest, ad reddendum debitum teneri: non tamen, durante illa credulitate, sed prius ea deposita, & concepta credulitate contraria, saltem quoad illud effectum reddendi, iuxta ea, quae dicta sunt in quarta solutione primi contrarij. e

e Num. 102.

122 Ad secundum concedo, differre multum scire impedimentum matrimonij, vel credere illud: non tamen in hoc, vt sciens, durante illa scientia, non possit reddere, vel exigere debitum coniugale: credens vero stante & durante credulitate, haec facere, possit. Sed in hoc, quod sciens non potest nescire ex sola caussa, quod velit nescire: quia ex euidenti manat notitia, quae cogit intellectum assentiri etiam nolente voluntate, vt dictum est in primo dicto superioris corollarij. Dixi, autem, *ex ea sola caussa, quod velit nescire,* quia per obliuionem, furorem, vel alias id genus caussas admitti potest: nos autem hic de amissione, quae sola fit voluntate, loquimur.

123 Credens autem potest non credere sola voluntate, nam per qualescunque caussas res nascitur, per easdem dissoluitur, f at credulitas ex motiuo probabili & voluntate nostra producitur, vt docetur in prologo Sententiarum, vbi communiter id tenetur. Et post alios per Parisienses clarè determinatur: & g concluditur, fidem, vel credulitatem, neque à sola voluntate, neque a solo motiuo: sed à voluntate & motiuo, non naturaliter, vt scientia; sed libere produci.

f Cap. 1 de reg. iur. lib. 6. l. ab emptione. ff. de pact.

g In 3. dist. 23. q. 11.

124 Facit quod tenemur credere, vt ait Apostolus, h *Accedentem ad Deum credere oportet.* Et Christus, i *Qui non crediderit condemnabitur.* Et Ioannes, k *Nolite credere omni spiritui.* Ex quibus apparet credere, vel non credere in nostra esse facultate, ac voluntate positum: quandoquidem non praecipimur facere, nisi quae a nostra voluntate pendent: neque peccamus in aliis, quam in iisdem. l Et ideo eruditissimus Innocentius erudite aliud de sciente, aliud statuit de credente; hic enim sola voluntate potest nescire.

h Hebr. 11.

i Marc. vlt.

k 1. Ioan. 4

l 15. q. sub fin. princ.

125 Ad tertium respondeo, concedendo in c. illo. *inquisitioni.* probari credulitatem, quae ex leui caussa manat; & quae ex graui, differre: non tamen in eo, quod contra natam ex graui liceat agere: contra natam vero ex leui, minime: nam hoc penitus contra rationem esset. Quia ex hoc infertur, efficaciorem esse credulitatem ex leui caussa datam, quam genitam ex graui. Est autem in hoc differentia, quod genita ex leui facile ac penitus omitti potest & debet: nata vero ex graui difficilius tollitur & [illegible] quando non expedit, nec deponi debet in totum; sed solum quoad illum effectum, quoad quem vel iusta lex, vel iustum superioris praeceptum id requirit.

126 Ad quartum respondeo, concedendo secundum responsum illius cap. *inquisitioni.* habere, conscientia leui de impedimento explosa, exigi posse ac reddi debitum: tertium vero habere reddi tantum posse, quando conscientia ex graui caussa viget: sed nego illum textum per hoc probare, vt quis non deposita illa credulitate saltem quoad illum effectum, possit reddere debitum: sed quòd eo casu non debet quidem exui credulitas illa, quoad effectum exigendi, sed quoad effectum reddendi, vt supra est dictum.

127 Ad quintum, scilicet cap. *laudabilem.* a eodem modo respondeo, eum, qui accusat matrimonium, [illegible] credit impedimentum, & nescit, posse quidem reddere debitum, deposita, quoad id, conscientia, non autem exigere: quia, quantum ad id, matrimonium, quod accusat, non valere credit.

a Vt lit. pen.

128 Ad sextum respondeo, quòd adeo induci non licet contra conscientiam iudicare, vt cuidam non contemnendae auctoritatis viro haeresis videatur id dicere. Neque Thomas, vel aliquis alius id vnquam dixit in sensu, in quo in argumento accipis.

129 Dixerunt quidem multi, licere iudicare aliter propter scientiam, quam habet, vt iudex, quàm iudicasset secundum scientiam, quam habet, vt priuatus: sed nemo vnquam dixit, quod tua cuiquam contra [illegible] dictante conscientia, esset ipsi licitum hunc, vel illum damnare: quin etiam iudex scit vt priuatus, tibi soluta decem, Quae Petro mutuaras, illo non probante solutionem, potest quidem pro te, secundum D. Thomam & frequentius receptam opinionem pronunciare: & ita non contra conscientiam, immo secundum illam iudicat: quia non facit contra id, quod ei conscientia dictat faciendum, immo quod ipsi dictat esse faciendum, quae tamen alteri, [illegible] breuiter in illo §. *quia vero,* tractaui.

130 Vigesimo quarto infero, peccare iudices omnes illos, qui opinionum varietate [illegible] pronunciant pro amiciore, volentes ei in dubio gratificari. Constat enim, eos contra dubietatem animi agere, & exponere se periculo tollendi [illegible] parti, ac consequenter mortaliter peccandi per praedicta: facit c. [illegible] *graue.* b quod in hoc casu intelligi potest dum ait: *In eo dubia incerta non detur sententia.* Facit cap. *pastoralis.* c quod habet, iudicem non debere iudicare secundum Decretalem, de qua merito dubitet, num ea sit iuri consona.

b 11 q. 3.

c De fide instrum.

131 Contra tamen hanc illationem facit regula; *Cum sint iura partium obscura, reo potius fauendum est, quam actori.* d Facit textus in l. *In ambiguis pro dote respondere melius est.* e Cui similis est in leg. *in ambiguis.* f & in l. 1. g In cuius initio Bartolus ait, instrumentum faciens pro dote praesumi prius factum, quam instrumentum faciens contra illam: licet vtrumque eodem die constet esse confectum. Facit quod in omnibus caussis fauorabilibus, in dubio pro illis est pronunciandum. h Facit, quod tradit Romanus de caussa pia, i & quod tradit Baldus de fisco. k Facit etiam contra id, quod vulgo dicitur, in dubio pro amico consuli posse, ac iudicari.

d De reg. iur. lib. 6.

e ff. de reg. iur.

f ff. de iure dotium

g ff. [illegible] matrim.

h Cap. fin. de re iudic.

i In repetit. ambiguis. similis ter. C ad L. Falcid. in 13. specialis.

k In leg. 1. C de hered. vel act. vend. l. fin. versic. Item in dubio.

132 Ad haec omnia respondeo, quod & Adrianus sentit, l ea intelligenda esse, dummodo illa dubietas ab animo ante sententiam expellatur: & qui iudicaturus est, prius quam iudicet, credat ius esse Ecclesiae, dotis caussae fauorabili, vel amico suo: vel si hoc non credit, saltem certo credat eo casu pro illis esse iudicandum. Non enim nunc arbitror, oportere iudicem, semper credere ius esse illi, pro

l In quod. lib. 2.

quo iudicat: sed satis est credere pro illo esse iudicadum. A quoniam, qui scit aliquid vt priuatus, quia vidit, & contrarium probatur in actis, nō credit ius verum esse, quod probatur: & ita esse ius illi, qui falsum illud probat: credit tamen pro illo esse iudicandum, secundum ea, quæ superius in resolutione texti argumenti dicta fuere illatione proxima.

134 Quamquam vt pro amico iudicetur, non arbitror id sufficere, quia iura non iubent in dubiare iudicari pro amico, quod iubent fieri pro dote, & pro alia causa fauorabili: & ideo, qui in dubio pro amico iudicare voluerit, prius, me iudice, certo credere debet illi esse ius, vel saltem secundum causæ acta sic esse credendum ab eo, qui nescitet contrarium, si peccatum vitare voluerit. Quod B credere id nequit, neque profectò iudicare iustè poterit, contra iura nostram illationem cōfirmantia: quod multos parum animaduertere, & ideo malè de Deo mereri dolendum est; cum facile, quod faciunt, agere possent de eo bene merentes.

135 Vigesimoquinto infertur illa conclusio Adriani; a quæ habet, non solum, illam circumstantiam esse necessario confitendam, qua ideo peccatum est grauius, quia factum est contra conscientiam: sed etiam, quando peccatum est contra dubietatem animi, exponēdo se dubio peccandi. Pro qua conclusione facit, quòd omnis circūstantia, quę specialem habet repugnantiam cum ratione, C siue quæ lege prohibetur speciali; siue quæ sola facit, actū esse malum capitaliter, etiamsi aliunde non esset malus, est necessario confitenda, iuxta tradita in illo cap. *consideret*. b Sed per superiora patet, quod quemadmodū, quod agitur contra conscientiam, ob id solùm peccatum est, quia contra conscientiam agitur: & ita contra legem illam specialem, qua vetamur contra conscientiam quidquam facere, quę habetur apud Paulum, & in iure, c ita & facere contra dubietatem animi, specialem repugnantiā habet contra rationem & est contra legem illam specialem, qua, ne quod est dubium, an sit peccatum, faciamus, vetamur. Quæ habetur apud Sapientem & inde. d Per D quam legem ita id est peccatum, vt si aliunde non esset, ex hac tamen radice sola peccatum esset mortale.

Et quanquam hæc opinio speciem veritatis habeat: tamen contrarium in vtroque, videlicet circumstantiam conscientiæ offensæ, vel dubietatis animę exequutæ non esse confitendam, saltem expressim, magnis viribus tutati fuimus in c. *consideret*. e non sine piarum animarum consolatione grandi.

136 Vigesimosexto inferre posset quispiam ex prædictis, eum, qui mercandi se arti addicit, peccare mortaliter. Eū item, qui se militiæ adscribit armatæ: quoniam illæ artes adeo sunt omnium consensu periculosæ, vt nemo, aut certe rarus sit, qui eas sine peccato exerceat mortali, f ergo, qui se ad artibus illis vtendum ornat, periculo probabili, & dubio peccandi mortaliter exponit. E

137 Hanc autem conclusionem non probo, primo, quod si eam ob rationem prædictam affirmas, oportebit te consequenter affirmare, nos omnes mortaliter peccare, qualecumque munus & qualemcumque artem primum aggredimur, immo & qui iam aggressi non relinquimus.

138 Quando dubium profectò probabile ac verisimile fuerit, in quocunque nos munere mortaliter peccaturos, argumento cap. *septies*. g & 1. Ioan. 1. cap. & eius, quod dixit Innocentius. h Secundo moueor, quòd ars mercandi & militandi licitæ sunt: quod monstrauimus in c. *qualitas*. & cap. *contrarium*. supra dist. 5.

139 Non obstat fundamentum contrariæ partis: quoniam videtur id tolli posse per ea, quæ supra in illatione 14. scripsimus, nempe tunc dubietatem animi, vel conscientiam erroneam inducere mortale peccatum, cum illa dubietas, vel conscientia in specie, & operis applicatione occurrit. secus, quando in genere, vt ibi latius dictum est: & in illo cap. *qualitas*. declarauimus.

Gratias tandem ago Domino meo Iesu Opti. Maxim. qui nisi nunc certi, atque incerti specum, longè, quam putabam, [illegible] & tenebriosiorem locum ingressus, quam proposueram, ingressum, errantemque lat[illegible] suæ lucis radiis adiuuit; in lumenque reuocauit non omnino, ni fallor, spernendum.

a In 4. de confessione q. 4. col. 4.

b Notab. 1.

c Ad Rom. 14. & in cap. fin. de præscr. in c. omnes. § illud. 28. quæst. 1.

d Eccles. 3. c. & in c. ad audientiam & in c. significasti 2. de homicid.

e Not. 6 supra dist. 5.

f Cap. qualitas. cap. contrarium cap. negotiū cum ibi annotatis supra dist. 5.

g Supra. d. 3.

h In c. omnium post princip. de pœnit. & remiss.

CAP. IDCIRCO.

CYPRIANVS EPIST. II. LIB. IV. AD ANTONIANVM.

IDcirco, frater carissime, pœnitentiam non agentes, nec in dolore delictorum suorum toto corde & manifesta lamētationis suæ professione testantes, prohibendos omnino censuimus à spe communionis & pacis, si in infirmitate, atque periculo cœperint deprecari: quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis vrgentis admonitio compellit, nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum.

SVMMARIVM.

1 *Cōmunio & sepultura impœnitenti negatur, etiamsi contritionis aliqua signa ostendat, modo per alia eius verba, vel signa eū non omnino, vel non amore Dei pœnitere appareat.*

2 *Intellectus Cardinalis, cap. idcirco. olim probatus, nunc omissus num. 3.*

4 *Mortis cogitationē vtilem esse plurimis probatur testimoniis.*

CARDINALIS hic ait, hoc cap. si bene illud perpendatur, parum seruire proposito. Pro cuius sententia facit; quod conclusio à Gratiano proposita habet, pœnitentiam, etiam in vitæ fine habitam prodesse. Cypriani autem hæc auctoritas habet, non pœnitentibus non esse communionem concedendam. Quæ conclusio neque repugnat priori, neque illi consentit: sed est separata: quandoquidem aliud est non pœnitere, aliud in fine vitæ pœnitere. Etenim, quem credimus non pœnitere, nec in fine vitæ, nec ante, communionem cōcedimus corporis Domini, neq; etiam sepulturā, a vt habet glossa cap. *ex parte*. b cum aliis, c supra, d latius citatis. Quod autem hoc de non pœnitente loquatur patet ex illo verbo: *Pœnitentiam non agentes*. & ex illo. *Nec in dolore delictorum suorum toto corde, &c.*

His tamen nō obstantibus contrarium videtur verius, scilicet, hoc ca. deseruire proposito, quoniam ex eo desumitur forte argumentum contra conclusionem superius positam. Legis enim in illo post verba prædicta, eos, qui pœnitentiam, dum sani erant, non egissent, non esse audiendos, si in infirmitate, & periculo cęperint deprecari. Et rursus legis quod eiusmodi homines non delicti pœnitentia, sed mortis vrgentis admonitio rogare compellit.

Ex quibus verbis colligitur, eum, qui ægrotus sibi dari communionem pacis rogat, nō esse audiendum, si sanus pęnitentiam non egit. Colligitur item, eū, qui antequam ægrotaret, non egit pœnitentiam, in ægritudine positum non præsumi ex animo, & Dei amore pœnitere: sed fictè ac timore tantùm & horrore pœnæ: & tamen supra diximus etiam eum qui nil verbis rogat, sed tantum pœnitudinis signa demonstrat, ad communionem & sepulturā, esse admittendum, & ita extendendum cap. 1. e

2 Et certe quidquid Cardinali visum fuerit, quod etiam antehac ipse probaui: nunc tamen rem ipsam penitus consideranti, vix vllum aliud argumentum neruosius contra conclusionem à Gratiano in principio huius distinctionis propositam, & à nobis, f variè confirmatam occurrit, quam hæc Cypriani auctoritas, quam nulla ex parte violata littera, difficile fuerit diluere. Quod tamen in præsentia vero propius occurrit, dicēdum est, Cyprianum agere de his, quos constat, neq; dum sani erant, fecisse pœnitentiam; neque in ægritudine constitutos ex animo contrito communionem petere. Quos item per ea verba, quæ proferunt, constat nō toto corde ad Deum conuerti, vt quia delictorum aliquorum pœnitudinem quidem ostendunt: non tamen omnium, & ab aliquibus

a Ca. placuit. 33 q. 3.

b 2. de sepult.

c In cap. 1.

d Eadem.

e Supra ead.

f In cap. 1.

bus cessaturos promittunt: non tamen ab omnibus, vel etiam suis verbis & nutibus significant pœnarum tantum timore, non etiam Dei amore ita eos pœnitere.

3 Et in summa Cyprianus de illis loquitur, quos constat non verè, ac ex animo pœnitere. Leo verò Papa & auctor aliorum capp. a & Gratiani conclusio, ac nostra de his, quos videmus quidem in vitæ fine pœnitere, contritionis signa ostendere, & scimus id ab eis ex toto animo, & Dei amore agi: vel certè ignoramus eorum animum, & neque scimus esse satis pœnitentiæ dignum, neq; indignum, idcirco etsi non penitus credimus eos saluari, opinamur tamen, & in dubio eorum pœnitentiam in meliorem partem interpretamur, saltem ad effectum eis sacramenta & sepulturam tradendi, iuxta ea quæ fusius, b dicta fuerunt exponendo verbum illud: *Non præsumimus*, ibi positum.

a Huius dist. b Inc. 3 n 13

4 NOta ex illis verbis: *Nec dignus est in morte suscipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum*, periculosum esse non cogitare se moriturum, & mortis cogitationem vtilem. Pro qua est illud. c *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua & in æternum non peccabis*. Illud item Euangelicum. d *Vigilate, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet*. Audis ipsummet Saluatorē, nostræ salutis viam mortis cogitationem esse significare. Sed * Hieronymus inter alia, quæ in hoc citat in epitaphio Marcellæ epist. sæpe & multum, non tacet illud Persij.

c Eccles 6. d Matth. 14. * Hier. ea 10 ad princip. * Pers. Sat. 5

Viue memor lethi, fugit hora hoc, quod loquor inde est.

Et ad Heliodorum epistola. *grandes materias* ait: sententia Platonis, omnium sapientum vitam meditationem esse mortis. Ideoq; debere nos animo præmeditari, quid aliquando futuri simus, & quod velimus nolimus longe abesse non potest. Audiamus etiam patrem nostrum Augustinum, e *Timor, inquit, de morte futura mentem necessario contutit, & quasi clauis, carnis omnes motus superbia signo crucis affingit*. Sed & Seneca ad Lucilium, f admonebat, incertum esse, quo loco mors ipsum expectaret: itaque eum illam omni loco expectare debere & eum, qui dicit mortem, seruire didicisse. Possidonius in vita Augustini testatus est, Augustinum, quem vtinam aliquando miseri vel in hoc incipiamus imitari, ijs maxime dum viueret fuisse amicum, qui mori ex animo cupiebant. Nam Seneca, g quem etiam Archidiaconus hic meminit, de se testabatur, ante senectutem curasse, vt bene viueret, in senectute; vt bene moreretur, bene autem mori esse libenter mori. Quod postremum consideranti, videri potest veluti è longinquo, & per tenebras vidisse illud Paulinum. h *Cupio dissolui, & esse cum Christo*. Hinc illa salubèrrima Ecclesiæ, quæ mater est pia, monitio: *Memento homo, quia cinis es, & in cinerem reuerteris*. Ante quod institutum Ecclesiastes docuit de terra esse facta omnia, & in terram reuersura. i * Et alibi: *Terram teris, terram geris, & in terram conuerteris, qui de terra sumeris* k relatum in cap. in *Ecclesiastico*. l Meminerimus ergo mortem Christiani, qui eum Hortensio credimus & confitemur sistendos nos ante tribunal Christi, vbi apparebit, qua quis mente vixerit, verseturque animo elogium hoc Cypriani. *Non est dignus in morte suscipere solatiū, qui se non cogitauit esse moriturum*, quo tandem mortem hanc temporariam cum gloria commutemus æternam. Amen.

e Lib 2 de doctrin. Christiana f Epist. 21. g Epist. 43. h Ad Phil. 1 i Ecclesiastes 3 & Eccles. siastici 40. k Eccles. 17. l 13 q 2.

* Et alibi terram teris. *In cap. in Ecclesiastico 13. q. 2 post verba, Quid terra terram vendis, memento quia terra es & in terram reuerteris, in codicibus vulgatis, antea legebatur, & alibi de homine dictum est, terram teris, terram geris &c. Quæ verba in Gregoriano decreto sunt expuncta, quia absunt à plerisque vetustis codicibus, & ab originali Nauarrus tamen secutus antiquum decretum ex Eccles. sed male hæc retulit.*

CAP. VLTIMVM.

AVGVST. CAP. XVII. DE VERA ET FALSA POENITENTIA.

NVllus expectet quando iam peccare non possit, arbitrij enim quærat libertatem, vt delere * possit commissa, non necessitatem. A Qui prius itaque à peccatis relinquitur quàm ipse relinquat, ea nō libere, sed quasi necessitate condemnat. Licet enim latro veniam meruisset in fine de omni suo crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi, & perseuerandi auctoritatem, tunc enim baptizatus est, qui tunc primum in cruce Christum confessus est. pœnitentia enim si in extremo vitę hiatu aduenerit, sanat & liberat in absolutione baptismi ita quod nec purgatorium sentiūt, qui in fine baptizantur; sed ipsi ditati bonis sanctæ matris B Ecclesiæ, recepturi sunt multiplex bonum in vera beatitudine. Illi autem qui cum potuerint, nunquam conuerti voluerunt, cōsitentes cum iam peccare nequeunt, non sic facile acquirunt, quod volunt. Oportet enim, vt pœnitentia fructificet ad hoc, vt vitam mortuo impetret. scriptum est enim, sine caritate neminem saluum esse. non itaq; in solo timore viuit homo. Quem ergo sero pœnitet, oportet non solum timere Deum iudicem, sed & iustum diligere: non timeatur pro pœna, sed ametur pro C gloria. debet enim dolere de crimine & de omni eius prædicta varietate.

* Alias delere

SVMMARIVM.

1 *Libero arbitrio caret qui in mortis articulo, etiam penitus quam leq;, n. 3. Sicut semper impeditur valde n. 4.*
2 *Libero arbitrio carens: nec bene, nec male de Deo meretur & adeo debile potest esse, vt mortifere peccare nequeat nu 5.*
4 *Intellectus huius cap. vno verbo enucleatus.*
6 *Peccata neq; relinquere, neq; relinqui possunt, nisi per pœnitentiam saltem virtualem & generalem. n. 7*
8 *Intellectus illius dicti*, Peccata te derelinquunt, non tu illa.
9 *Baptizatus in vita fine saluari creditur, non ita in vita fine pœnitens: quia non est æque verisimile. n. 10.*
10 *Intellectus contextus germanus ac verus.*
11 *Caritas, quæ ad salutem necessaria, & in beatitudinem via. num. 12. Sine illa saltem habituali, neque infantes baptizatos saluari 14. Nec sine illius infusione peccata remitti num. 13. Quam tamen etiam paruulis bapti smo infundi Ecclesia declarauit Catholica 15. caritatem autem & gratiam eandem esse, vel neutram sine altera vnquam haberi. num. 16.*
17 *Peccatorum displicentiam, nisi ex amore Dei natam, nō esse contritionem.*
18 *Peccatorem duabus molis molendum, timoris scilicet, & spei: quas cantheo caritatis sunt voluenda. n. 1*
20 *Absoluitur qui à peccatis suis, etiamsi forte se absolui non credat, modo se ad sacramentum illud percipiendum credat idoneum. num. 21.*

ETIAM c. hoc apud Magistrum in 4. dist. 20. reperias.

NOta primo, ex illis verbis. *Quando peccare non potest*, a hominem in vitæ fine peccare non posse. Quod, a b supra, b vbi similis textus, extensum fuit & declaratum.

a In cap 2. b Ead. n. 22.

1 NOta secundo ex illis verbis: *Arbitrij quærat libertatē, non necessitatem*, eum, qui ad mortem ægrotat, carere arbitrio libero. Facit quod mors est maximum terribilium, secundum Aristotelem, c & multa morte minora tollunt liberum arbitrium; puta ira, quando tanta est, vt mentis alienationem inducat, cuius meminetūt Ioannes Andreas & communiter d l. j. d Facit l. *hac consultissima*. Ibi; *Cum humana fragilitas mortis præcipue cogitatione perturbatur, minus memoria possit*. Faciunt etiam, quæ dicentur in §. *quod quamuis*. infra eadem.

c Lib. 3. Ethic. d c. dudū. de conuers. coniugat. e Ca qui testamenta. f Ca fru ssimo. c. aliquāti. e inebriantur. 15 q. 1. g Supr. ead.

2 Contra tamen hanc conclusionem facit, quod nemo potest de Deo bene, vel male mereri, nisi liberum arbitrium habuerit & rationis vsum, f at in cap. 1. g conclusum fuit, hominem vsquequo exhalet efflet que animam, bene

 ac male

ac male de Deo [illegible] posse, igitur ad mortem vsque [illegible] bertatem habet arbitrij.

3 Propter hæc & huiusmodi alia, noster textus dupliciter potest intelligi primo, quòd ægrotus libertatem arbitrij penitus perdit, quod est quandoq; verum. Secundo quod non habet expeditam, sed impeditam, quod semper est verum. Nam, vt ait Bonauentura, *a* quando materia sursum rapitur, & impedit discretionem, delirant homines, & extra se dicuntur poni. [illegible] quando violentia [illegible] auertit, & retrahit, & hoc semper fit in infirmis. Hæc enim est natura potentiarum animæ, quòd quando vna est in vehementi actu, altera distrahitur ab actione, iuxta illud.

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

Vt [illegible] in cap. *diuersis.b* vbi glossa hunc versum scribit, quod facit etiam glossa.*c*

4 Cum ergo infirmis sit vehemens dolor in sensu, impeditur liberum arbitrium à iudicio discretionis peccatoris. Et hoc modo intelligitur, quod hic ait auctor illis verbis: *Arbitrij quærat libertatem:* addendum est expeditam, scilicet, & non violentia morbi hue sensibili dolore impeditam.

5 Addo, quod est singulare, nonnunquam neque omnino perdi liberum arbitrium & rationis vsum; neque in eo gradu haberi, vt peccare mortaliter possit; sed solum venialiter. Quod testatur Adrianus, *d* & memini me legere apud Cancellarium Parisiensem, quamuis locus nunc non occurrat, quod etiam in [illegible] perfecta vigilia contingere palam est, necnon in ætate infantili & in valde senili, quod etiam valido morbo turbatis fere semper euenire arbitror.

NOta illa verba, *Prius ipsum peccata relinquunt, quam ipse relinquat ea.*

6 Contra quam conclusionem facit, quod peccata neq; peccatorem relinquunt, neque ab eo relinquuntur, nisi per veram pœnitentiam, *e* & secundum Hieronymum. *f* *Secunda post naufragium tabula est culpam simpliciter confiteri* & habetur in ea. [illegible] *g* [illegible] nec adulti peccata sine aliqua pœnitentia per baptismum tolluntur, *h* & Lucæ vltimo Dominus ait, oportere prædicari pœnitentiam in remissionem peccatorum. Et à sapiente, *i* scribitur: *Fili mi peccasti, non adijcias iterum, sed pro pristinis deprecare, vt tibi dimittantur.*

7 Non & qui per dilectionem Dei super omnia sine vllo peccatorum dolore explicito, & per martyrium pro Christi amore assumptum, condonati peccata tenent, hoc ideo auenit, quia eiusmodi amor, etsi non particulariter & explicite, certe implicite, ac generaliter peccatorum displicentiam & dolorem continet. Quod docent Parisienses. *k* Per quæ ac alia confutatur illa misera Lutheri propositio: *Summa pœnitentia est non amplius peccare & optima pœnitentia noua vita;* quod Caietanus facit. *l*

Ad hanc oppositionem respondeo, concedendo peccata iam admissa non relinquere peccatorem, neque à peccatore relinqui, nisi per pœnitentiam, neq; contrarium sentire nostri textus auctorem. Cui consequens est, appellatione peccatorum in hoc textu nõ esse intelligenda quæcunque peccata: sed exteriora tantum committenda, vel potius peccandi ea potestatem, ita vt sensus sit.

8 Peccata te dimittunt, & non tu illa; id est, peccata exteriora, quæ nondum sunt admissa, & potestas illa committendi te relinquunt: non autem tu illa, vel illam relinquis. Faciunt pro hac solutione quæ in cap. 2. *m* diximus. Exponendo illud verbum: *Peccare non potest,* vbi est similis textus nostro, & vbi [illegible] illud hic explicandum relinquimus.

NOta illa verba: *Illi autem, &c.* Per quę innuere videtur auctor, eum, qui in fine vitæ baptizatur, certo saluari, non sic, quem in [illegible] vitæ pœnitet. Contra quod facit, quia si vterque [illegible] solo timore, & non vere pœnitet, neuter saluatur. Et si vterque ex amore & verè pœnitet saluatur, vt per supra, & quæ mox dicentur in sequenti notabili.

11 Ad [illegible] [illegible] omnia, quæ [illegible]

te[illegible] significare velle, quod [illegible] eum, qui in fine vitæ conuertitur & baptizatur, cum ante [illegible] baptizatus, animo bono [illegible] cum baptizatus esset, & ante [illegible] luit, in vltimum vsque suæ vitæ articulum [illegible] lit.

Et quia illud est verisimile, [illegible] & potest & debet [illegible] bis cæteris paribus certius haberi [illegible] *c quia non verisimile* [illegible] similitudo [illegible] maxime [illegible] quod non requiritur tanta contritio ad suscipiendum [illegible] sacramentum baptismi, quanta ad suscipiendum sacramentum pœnitentiæ, quod [illegible] Concilium Tridentinum, *b* & nos latius & [illegible] in Manual. Confessa. & duobus [illegible] qq. Est etiam [illegible] differentia inter eum, qui in vitæ fine baptizatur, & eum, quem [illegible] vitæ fine pœnitet quoniam ille recta in cœlum volat, hic vero in purgatorio purgabitur quod [illegible] idem auctor. Quam differentiam [illegible] hic tangat tamen necessaria est prior, quo[illegible] nisi & illam dicamus & ponamus, non constat sibi textus.

11 NOta quarto ex illis verbis: *Scriptum est, neminem sine caritate saluum fieri:* quod hæc, de qua textus loquitur, scriptura in cap. 13. primæ ad Cor. inuenitur. Vbi Paulus; *Si linguis hominum loquar & angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum tanquam æs sonans & cymbalũ tinniens.* Et rursus; *Et si habuero prophetiam, & fidem ita, vt montes transferam: caritatem autem non habeam, nihil sum.* Subdit & tertio; *Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas & tradidero corpus meum ita vt ardeam: caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Huc tendit illud Prosperi, *d* relatum in cap. *caritas* 2. *e* *Caritas est vitus morum, finis cælestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, anima sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum.* Sine igitur caritate nulla sunt merita, nulla mors criminum, nulla morum salus; ergo neque vlla saluatio.

12 Facit, quod paulo inferius idem Prosper ait, *Sicut sine via nullus peruenit, quo tendit: ita sine caritate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare.* Huc tendit & illud Apostoli ad Roman. 3. *Iustificati gratis per gratiam ipsius.* per quod Thomas receptus, *f* concludit remissionem peccatorum sine gratiæ infusione minime fieri.

13 Neque obstat, si dicantur paruuli baptizati, qui antequam ad [illegible] peruenient ætatem, moriuntur, saluari, *g* & per locum à contrario. c. *firmissime.h*

14 Non inquam, hoc obstat, quoniam etsi nõ actualem, habent tamen habitualem caritatem illi.

15 Nam in baptismo tam paruulis, quam adultis conferri gratiam informantem, & virtutes declaratum est in clem. 1. *i*

16 Et constat, vel caritatem & gratiam eandem rem esse, quod Scotus & multi [illegible] tradunt vel certè neutram sine altera consistere, vt D. Thomas & eius asseclæ asserunt. Quam opinionum diuersitatem [illegible] glossa in illo. §. fin. *k* & nos latius in explanatione definitionis [illegible] tamen tradidimus. *l*

17 NOta quinto ex illis verbis: *Non in solo timore viuit homo, Et rursus. Non solum oportet timere dominum iudicem: sed & iustum diligere:* memoriæ commendandã esse hanc, quæ iuris [illegible] videtur auctoritatem, ad [illegible] dum dolorem & displicentiam peccatorum, vt [illegible] contritio ob amorem Dei esse debere conceptam, & non ob solum timorem.

18 Facit supra, d[illegible] 1. c. *Nemo potest bene agere pœnitentiam, nisi sperauerit indulgentiam.* Facit glossa mi[illegible] singulans in c. *serpens.m* quæ habet, peccatorẽ molendum esse inter duas molas, timoris nempe & spei. vnde dictum est: *Noli pignorare superiorem molam, neque inferiorem.*

19 Quoniam [illegible] est spes, aliud caritas per hunc textum, [illegible] glossa add[illegible] molas [illegible] illas [illegible] quibus peccator molitur, [illegible] unducendas [illegible] cant[illegible] quo extremitates vinciuntur, [illegible], quæ Deo placeat.

[illegible] caritas & spes, a[illegible] fide [illegible] necessaria [illegible]

a In 4. d. 20.

b De claris. coniug.

c In l. fin. C. de offic. assess.

d Quodlibet 2 fol. 30 pagina 2.

e Ca. omnis. de conse. d. 4.

f Epist. ad Pammachiũ.

g De pœnit. dist. 1.

h [illegible] firmissime 11 q. 1.

i Eccles. 21.

k In 4. d. 14. q. 1 vol. 4.

l 1 tom. ca. i. septem decim [illegible] alias 1 tom. tract. vlt q. 1.

m Supr. ead.

a De præsum. & [illegible] quod met. cau.

b Sess. 14. c. 4.

c Cap. 13. lib. de vita cont. templ.

e Supr. dist. 2.

f 1. 2. q. [illegible]

g Ca. [illegible] de baptis.

h De consec. dist. 4.

i 6. fin. de summa Trinita.

k Verb. in formans.

l In repet. ca. sacrificium de consecr. dist. 2.

m Supr. d. [illegible]

n[illegible], vt peccator firmiter credat sibi esse remissa peccata, quando a sacerdote absoluitur: quoniam licet credere debeat ex parte sacramenti, nullum esse defectum: potest tamen dubitare potest, an ex parte sua obex aliquis fuerit, quo sacramenti efficacia impediatur. Quod contra Lutherum pulchre iuxta ac breuiter Thomas a Vio aperit, a quod facit etiam ad ea, quæ supra, b diximus.

21 Et per ea, quæ ibi dicta fuerunt, addendum videtur, hoc Thomæ a Vio dictum verum esse, modo is, qui se absolui permittit, credat se ad pœnitentiæ sacramentum suscipiendum accedere idoneum. Alioqui enim cum dubietate animi aggredi[illegible] opus, quod sibi possit esse capitale & ita peccaret mortaliter iuxta illud: c *Qui amat periculū*, &c. & ea, quæ late ante & post illum, d tradidimus.

a In ea se premdecim Responsionum alias Tom. 1. tract. vlt. q. 1. in paru. opus b [illegible] c Ecclesiast. 3. & Num. 110. in illo c. 2. e Supr. dist. 3

NOta textus illa verba, *Parte tam prædicta*. quibus [illegible] dum, scilicet in c. *consuleret*. e quoniam enim hæc quinque cap. desumpta sunt ex illo libro Augustini, qui inscribitur de vera & falsa pœnitentia, cuius etiam pars est cap. illud *consideret*. non est mirum, quod in [illegible] tam separato ab illo dicantur varietas prædicta, eo quod ibi fuerit de illa disseritur: quando quidem omnia sunt ab eodem auctore in eodem libro conscripta, quem libellum esse Augustini sunt dicturi, f sunt supra, f & mox g dicemus.

f In summa dist. 1. g In § sequent.

§. QVOD QVAMVIS.

QVod quoniam vix licet, de eius salute Augustinus potuit dubitare, credo quidem illi qui dixit. Quacunque hora ingemuerit peccator & conuersus fuerit, vita viuet & non morietur.* Dixit conuersum, non tantum versum vita viuere. Versum quidem puto, qui dolet de crimine: conuersum qui dolet de omni eius, quam exposuimus, varietate. Vertitur à peccato, qui iam vult dimittere peccatum, conuertitur qui iam totus & omnino vertitur: qui iam non tantum pœnas non timet, sed ad bonum Domini contendere festinat, quæ conuersio, si contigerit alicui, etiam in fine desperandum nō est de eius remissione Sed quoniam vix, vel raro est tam iusta conuersio, timendum est de pœnitente sero: quem enim morbus vrget, & pœna terret, ad veram vix veniet satisfactionē, maxime, cum filij, quos illicite dilexit, sint præsentes, vxor & mundus ad se vocent: Multos enim solet serotina pœnitentia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper etiam in morte iuuare valet, quibus placet Cū itaque opus sit non hominis sed Dei fructifera pœnitentia, inspirare eam potest quandocunque vult sua misericordia, & remunerat ex misericordia, quos potest damnare ex iustitia. sed quoniam multa sunt, quæ impediunt & languentem retrahunt, periculosissimum est & interitui vicinum ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium: sed magnum est, cui Deus tunc inspirat.

* Ezech. c. 13

SVMMARIVM.

1 Intellectus huius § olim probatus omittitur, & etiam communis [illegible] nouus & clarus annectitur.

2 Augustini sunt verba huius §. atq. libellus, qui ei tribuuntur, de pœnitentia.

4 Conuersum a verso differt, sicut totum a parte: quod non est [illegible] recum. num. 4.

5 Pœna [illegible] non sanum, raro pœnitebit ægrotum.

6 Pœnitentia summo neque vllius virtutis actus est, si libertate caret.

7 Tristia magis, quam læta mouent: & testamentum, quod metu factum non valet, blanditijs attractum valeret. 8.

9 Gaudio cum nimio facta non valere.

10 C[illegible] perfectum [illegible] adesse oportet quod [illegible] opus.

11 M[illegible] mare [illegible] vnius [illegible] innolūtarum [illegible] 12.

13 Habitus malus non solum in malum incitat habentem, sed etiam a bono contrario retrahit.

14 Suspenduntur [illegible] & [illegible] non sanæ saluati [illegible] vsq tempus male agere [illegible]

15 [illegible] in alterum difficilis transitus.

16 Confessariorum qui auctoritate publica damnatis adsident, quod [illegible] præcipuum.

17 Moriturus [illegible] valde [illegible] carnem diligunt, vtilis.

1 NOta primo verba [illegible] ad vers. *Dixit conuersum*, Gratiani esse, reliqua vero vsque ad finem Augustini [illegible] lectum, quod nobis olim placuit, & quem hic Hugutius & Archidiaconus refert. Pro [illegible] in vers. *Quod quamuis* [illegible] Augustinus. Magis tamen præ[illegible] placere videtur omnia verba in hi[illegible] vsque distinctionis esse Augustini, & nulla Gratiani Et prædicto[illegible] respondent, Augustinum hic de tertia persona loqui, sicut in cap. *quando* a A-prinit [illegible] in c. [illegible] verbis. *Qui alterum qui suscipiat, non Augustinum*. & in cap. *quanquam*. c ibi: *Augustinus tamen Hieronymo minor est*. & vtrobique loquitur ipsemet Augustinus.

a 21 quæst. 4. b 7. quæst. 4. c 2 quæst. 7.

NOta secundo ex illis verbis; *Conuertitur, qui totus & omnino vertitur*, differentiam inter versum & conuersum: conuersum qui partem peccatorum relinquit: conuersum, qui omnia. Facilla, quæ te ab omnibus traditur, differentia [illegible] d [illegible] quæ [illegible] propositio[illegible] condunatorum, [illegible] & idem, qui dsimul [illegible] dare. &c. & [illegible] tamen [illegible] [illegible] Hæc tamen [illegible] sanguinem [illegible] Ab [illegible] quod [illegible] d. vt conuersio, quæ vtraque significatio pro conclusione [illegible].

d In 4. di. 14. & etiam 17. e Ad Rom. 8. f quæstio de celeb. mi.

3 Et quamuis differentia hæc pulchra sit, & [illegible] negotio [illegible] & omne conuersum dici posse versum & econtra. Nam [illegible] ait, *Versus est [illegible] de me malum*. [illegible] Nomine [illegible] Et [illegible] habes: *Versa est in statuam salis*, Vbi recte poss[illegible] conuersa.

g Gen 30. h Gen. 18.

4 Et alibi, *Versum est in peccatum* &c. [illegible] habes: *Qui conuertit mare in aridam*. & ibi Scriptura habet *Mare vertit in [illegible]*. [illegible] Saulis dicam vocem: *Conuertimini & [illegible]*. Et [illegible] *Conuertere [illegible] in [illegible] montanum*, &c. [illegible] ponitur *Vertere* potuit poni *Conuertere*, & econtrario.

i Reg 10 k Exod. 14 l Reg 22 m 3. Reg 22. n lojue 2.

5 NOta tertio ex illis verbis; *Vix vel raro est tam iusta conuersio*, quæ in suorum extatorum non [illegible] dum sanus esset, raro in vitæ fine bene pœnitere. Facit quod paulo inferius scribitur. *Quem morbus vrget, & pœna terret, ad veram vix veniet satisfactionē*. Et quod sequitur: *Multos solet serotina pœnitētia decipere*. Et paulo post: *Periculosissimum est ad mortem protrahere pœnitentiam*. Et mox: *Magnum est cui Deus tunc illam inspirat*, quod tribus rationibus satis [illegible].

6 Prima est quoniam antequam aliqua detestatio de peccatorum displicentia sit vera, requiritur, vt libere eliciatur, imo hoc ad omnem actum virtutis requiritur, o [illegible] libertas aut non habetur, aut certe impeditur, vt in principio huius c est dictum, & ibi probatur.

o Cap. meritu [illegible] quæst 1

7 Facit quoque, quod passiones, quæ a terrentibus, siue molestantibus & [illegible] emanant, secundum Augustinum plus mouent, quam passiones, quæ [illegible] & blandientibus. bonus textus in l. si p. & l. non enim. q [illegible]

p C. si quis a [illegible] testare prohib q ff. de testā.

8 Quod probatur, testamentum a pronoso [illegible] per blanditias factum, etiam in fauorem blandientis valere, [illegible]

r ff. si quis a[illegible] quem test

tamen [illegible] nes [illegible] tandum & [illegible]

9 Sed [illegible]

[illegible] contritionibus [illegible] mortis [illegible] ita occurrunt [illegible] & ex eo [illegible] [illegible] tertio [illegible] habere [illegible] ber.

10 Secundum [illegible] ta [illegible] lib vitæ finem [illegible] pœnitentia [illegible] ad veram pœnitentiam [illegible] concurrere [illegible] quod dicit S. Thomas *b* [illegible] Textus [illegible] optimus [illegible] & [illegible] Tradit [illegible] Nam [illegible] & [illegible] pœnitentia [illegible] Oportet [illegible] Dei super omnia [illegible]

11 Adde [illegible] pœnitentia [illegible] libertatem tollit [illegible] propter tempestatem [illegible] Aristotelem. Facit [illegible] Rhod *q*

12 [illegible] volunt [illegible] voluntatem [illegible] ergo [illegible] propter periculum, quod [illegible] non videtur satis liberè pœni[illegible] quod [illegible] peccatis vsq; ad [illegible] ad peccata. *r* [illegible]

13 [illegible] quod opera[illegible] prope [illegible] & dete[illegible] & difficile [illegible] habentem.

14 [illegible]

[illegible] mortalibus [illegible] vel homicida [illegible] [illegible]

15 Inferius [illegible] nimos, & [illegible] & [illegible] ac [illegible] mos hostes odit [illegible] habenda & [illegible]

16 Tertio [illegible] iam mori [illegible] quorum [illegible] tem, qui [illegible] nec obl [illegible] x cana [illegible] tentia [illegible] solum [illegible] produc [illegible] dum, quod malè [illegible] inc[illegible].

§. SI QVIS.

SI quis est igitur, qui velit tunc quærere pœnitentiam, expectet Dei clementiam, [illegible] rem sentiens Dei bonitatem suæ nequitiæ: sed si etiam sic conuersus euadat, vita viuet & non * morietur, non promittimus tamen quod euadet omnem pœnam. Nam [illegible] purgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conuersionis. Hic [illegible] ignis etsi æternus non sit, miro tamen modo grauis est, excellit enim omnem pœnam quam vnquam aliquis passus est in hac vita. [illegible] in carne tanta [illegible] est pœna [illegible] illa morte respon[illegible] tormentis [illegible] tanta sustinuerit supplicia. Studeat [illegible] libet sic delicta corrigere, vt [illegible] mortem non oporteat talem pœnam tolerare. Quædam enim peccata sunt mortalia, quæ in pœnitentia fiunt venialia, non tamen statim sanantur. Sæpe enim est quidam æger, moreretur nisi medicaretur, non tamen statim sanatur: languet victurus qui prius erat moriturus. Qui autem impœnitens moritur, omnino moritur, & æternaliter cruciabitur: qui enim impœnitens finitur, si semper viueret, semper peccaret. At Dei est misereri, quod operatur finem peccandi, * ob hoc etiam sine fine torquebitur quia nunquam virtute ditabitur, semper [illegible] nus iniquitate, semper sine caritate, [illegible] tur sine fine.

Ezech [illegible]

* Alias venialia.

* Alias peccatum.

S V M M A R I V M.

1 *Pœnitens etiam vere nonnunquam recta [illegible]*

2 *Peccator cum primum per contri[illegible] æterna: pro temporali [illegible] nonnunquam [illegible]*

4 *Baptizatus [illegible] ob [illegible] & [illegible]*

6 *[illegible]*

aute-

auctoritatibus.n.9. Vnde qui hoc negat, vel non credit, hæreticus est.num.11.

12 *Bona nulla, quamlibet magna, damnato pœnam æternam differre: mala vero quamlibet parua gloriam.*

13 *Purgatorii locus duplex: alter specialis, alter generalis: ille indeterminatus, hic prope terræ centrum.n.14. Superior loco damnatorum, inferior verò puerorum.n.15.*

16 *Purgatorii pœnam maiorem ea, quā Christus suscepit: quia illa lædit ipsam animam: hæc lædebat corpus.n.18.*

17 *Dolor non est læsio, sed illius sensus.*

19 *Idem ignis purgat & cruciat damnatos, frigore quoq; purgari verisimile.n.2.*

21 *Christus non omne genus passionis est passus in specie; sed in genere sic.22.*

23 *Christi dolor duplex fuit & vterq; maximus omnium huius vitæ non futuræ.n.24.*

24 *Purgandarum animarum pœna quodammodo voluntaria.*

NOTA primo ex illis verbis: *Expurgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conuersionis.* non omnem, qui vere pœnitens moritur, recta in cœlum volaret.

2 Quod confirmatur primo quia conclusio est Catholica peccato mortali per contritionem à Deo condonato, condonari quidem semper post illam æternam pœnam, quæ illi mortali peccato ante culpæ condonationem debebatur: non autem omnem pœnam. Non enim illam temporalem, in quam illa æterna commutatur. Quam conclusionem S. Thomas & Richardus tenent, *a* vbi tertio tractat Paludanus, *b* item & Parisienses, *c* & Cardinalis. *d* Secundo facit pulcher textus in cap. *nullus potest.* *e* vbi post Cardinalē nos quoq; ab hinc biennium latius extraordinaria prælectione diximus, habet enim ille textus hæc verba: *Nullus debitæ grauioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcunque & si longe minorem, quam debeat, pœnam soluerit.* quasi diceret. Nullus pœnæ illius æternæ, quæ grauior est, veniam accipiet, nisi cum obligatione aliam, vel in hoc, vel in alio sæculo longe illa minorem sustinendi. Tertio facit ratio in illo c. scripta Augustini, Scilicet, *quia ita impartitur a Deo largitas misericordiæ, vt non relinquatur iustitia disciplinæ.* At quando duo inæqualiter peccarunt, ita, vt alter viginti annis in grauissimis peccatis sit obuersatus; alter vero solo vno periurio maculatus, si vtrique habita æquali contritione tota pœna remitteretur, & nulla temporalis subeunda esset; ita fieret locus misericordiæ, vt relinqueretur iustitia disciplinæ: igitur non est dicendum. & ita nuper declarauit Concilium Tridentinum, *f* hæreticum esse illum, qui asserit totam pœnam semper remitti pœnitenti, cui culpa remittitur. quod ipsum antea determinauit. *g*

a In 4. lib. sent. dist. 13.
b Quæst. 7.
c Quæst. 1.
d In clem. 1. q. 13. de priuileg.
e Supr. dist. 1.
f Seß. 14. ca. 8. & can. 12.
g Seß. 6. c. 14. & can. 30.

Contra tamen hanc conclusionem facit, quod tanta potest esse pœnitentis contritio, vt tota penitus pœna deleatur, vt habet glossa. *h*

h In ca. mensuram. supra distinct.

3 Sed respondeo concedendo illam conclusionem: at ex illa non sequitur, eodem momento, quo aliqua peccati displicentia incipit esse contritio, totam penitus pœnam esse sublatam, sed quod illa displicentia, postea quam facta fuit contritio, continuata vel intensa, totam deleuerit temporalem pœnam, in quam æterna fuit commutata, cùm primum illa displicentia cœpit esse contritio. quæ consideratio vti Catholica, ita non est omnino crassa.

Ex quo infertur, inter verum baptisma & veram pœnitentiam differentia illa, quæ supra *i* est adnotata, quam etiam adnotauit grauiter Concilium Tridentinum vbi supra.

i In princ. huius cap. not. 3.

Contra tamen hoc facit ca. *debitum.* *k* quod habet, eum qui sese in necessitate baptizauit, quamuis verè baptizatus non esset: tamen recta in cælum volaturū fuisse, si tunc mortem obiisset. Secundo facit, quia tanta potest esse in vitæ fine pœnitentis contritio, vt omnis pœna, etiam temporalis condonetur, vt habet glossa. *l*

k De baptis.
l Cap. mensuram. supra dist. 1.

Ad horum prius respondeo, per illud c. mihi singulariter probari, quod a nemine inuenio ponderatum, scilicet eum qui baptizari percupit, & vel ob penuriam materiæ, vel ministri, vel alicuius alterius rei non baptizatur, & sine baptismo moritur, gratiam suscipere baptismalem, qua omnis ei pœna ipsius peccati debita aboleatur. non quidem propter propositum baptizandi tantum: sed propter propositum cum quo impotentia baptizandi & mors concurrunt. Similis mihi textus videtur in c. baptismi vicem. *a* vbi æquatur baptismus sanguinis & flaminis, quando, vt Augustinus ibi ait, ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest.

a De consecr. dist. 4.

Scio Paludanum, *b* dicere, flaminis baptismum à fluminis differre, quia ille non figit characterem, vt fluminis, neq; omnem pœnam peccato actuali mortali debitā remittit, quemadmodum hic fluminis. Et Paludanum sequitur D. Antoninus, *c* Syluester item & Ioannes Tabiensis, Scio, inquam hos patres hoc tenuisse, quos etiam ipse olim sum sequutus, cum Salmanticæ prælegerem illud ca. *baptismi vicem.* At arbitror, neq; illos, neq; alium, quem viderim eruditum, hos duos textus in hoc ponderasse, quibus certe ipse respondere in præsentia nequirem, nisi plane, quod dixi concludendo & Paludani & prædictorum sententiam moderando, vt vera sit in eo, qui baptizatus est quidem baptismo flaminis per peccatorum suorū contritionem, & baptismi fluminis suscipiendi propositum. & ita catechumenus mortuus est sine baptismo ob mortem forte subitam, vel aliam ob causam, quę ipsum a susceptione quidem baptismi realis excusaret: non tamen in eo, qui baptizari percupiens, quærens, petensq; illud ob defectum ministri, vel materię, ante susceptum baptismum moritur. Quam conclusionem, veluti nouam, sed illis textibus maximè consonam Ecclesiæ, quæ vna est, Romanæ dolabræ subiicimus.

b In 4. dist. 4. quæst. 2.
c 3 part. tit. 14. cap. 13. in princ.

Ad posterius autem respondeo, textum nostrum de illo agere, qui contritionem quidem habet, quæ peccatorum culpæ delendæ sufficiat: non tamen adeo magnam, quæ totam illorum pœnam abolere omnino valeat.

6 Nota secundo ex iisdem verbis, esse post hanc vitam locum purgationis peccatorum siue purgatorium, in quo anima, quę pro peccatis non satisfecerit, purgabitur, quo tandem in cœlum visura Deum, eoque fruitura volet.

7 Pro qua conclusione textus est hic omnium veritatisque iuris optimus. Ratio verò & argumentum optimum tactum est in confirmatione conclusionis præcedentis, cuius hoc poterat esse corollarium. Sacrę vero Scripturæ auctoritas optima est illa, *d* *Sancta & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, vt a peccatis soluantur.* Non enim illud intelligi potest de Beatis, quia tales non indigent, nec de damnatis, quia illis nil prodest: intelligitur ergo de his, qui sunt in illo purgatorio peccatorum loco.

d Macha. 12.

9 Facit quia per contritionem, deleta culpa, non ex toto semper tota pœna aboletur, vt in conclusione præcedenti dictum est; nec etiam semper venialia, dimissis mortalibus, tolluntur. Facit, quod iustitia Dei hoc exigit, vt per pœnam debitam ordinetur culpa. *e*

10 Facit quod Ecclesia vniuersalis pro defunctis vbique Christianorum, orat. *f* Postremo facit illud, *g* *Peccatum in Spiritum S. neq; in hoc sæculo, neq; in futuro remittendum.* Quibus verbis veritas ipsa innuebat, aliquod esse peccatum, quod post hanc remittitur vitam. & ita verba illa inducit Gregorius. *h* vbi etiam ait, credendum: purgatorius ignem esse pro quibusdam peccatis ante iudicium.

11 Ex quibus infertur primo, eum, qui negat, purgatorium locum, vel non credit, cum Ecclesia vniuersali, quæ hoc credit, testatur, hæreticum esse, secūdum S. Thomam, *i* quo solo nomine Lutherus cum suis, hæreticus habendus erat, & ita declarauit Sacrosanctum Concilium Tridentinum. *k*

e Cap. nullus supr. dist. 1.
f Ca. non æstimemus. & per obeuntibus & anima sanctorum, & mul. ... 13. q. 2. ca. 8. Mar. tha. § tertio loco. de celebratio. Miß.
g Matth. 12.
h In cap. qualis. 13. dist.
i In 4. dist. 2.
k Seß. 6. ca. 8 & can. 30 & latu seß. 14. c. 2. & can. 12. & seß. 25. in princ.

12 Secundo infertur, nullum, quamlibet magnum in hac vita bonū efficere, quo ei, qui peccato mortali maculatus moritur, miseria illa inferorū sempiterna differatur: mala vero, quamlibet minima efficere, quo gloria illa æterna in Domino morienti debita non illico tribuatur. Neque immerito: quoniam bona omnia eius, qui moritur Deo exosus, aut mortua fuerūt semper, aut mortificata, iuxta ea quæ notantur in glossa postrema, *l* vbi de his latius diximus: mala verò eius, qui in domino moritur, viuificari quidem non potuerunt, & ideo illa oportet abradi, ac igne abso-

l Ca. quærat supra. dist. 3

ab[illegible] & [illegible], vbi nil [illegible] qui [illegible].

13 [illegible] purgatorius duplex [illegible] cundem dispositionem, & hic deter[illegible] habe[illegible] dest vel vbi pec[illegible], vel a[illegible] b[illegible] parent in assumptis corporibus, [illegible] dex[illegible], vel viui[illegible] ad[illegible], vel ipsi [illegible] suf[illegible] m p[illegible], vt Gregorius [illegible].a

a lib. 4. Dialogorum.

14 Alius locus est [illegible] m commune [illegible] ctio est, [illegible] tamen [illegible] eterno d[illegible] & [illegible] puer[illegible] limbo.

15 C[illegible] actuali p[illegible], quo purgandi [illegible] berant, m[illegible] pœna, quam peccato originali, [illegible] Limbi [illegible]. Facit, quod in pœnam originalis peccati [illegible] purgari in quadam inferni parte [illegible]. Multo ergo magis purgandi sunt in [illegible]. De hoc Purgatorij loco Baptista 2. Part. [illegible] Mariani canebat.

Alter [illegible] locus, habet Sanctorum animas [illegible] quibus ignem ardor
Eximit inp[illegible] scelus & telluris odorem;
Hic nisi [illegible] pax expectata quisque,
[illegible] tormenta ferunt, tanto locus æstuat igne.

NOta illa verba: *[illegible] æternus non est, miro tamē modo est grauis: excedit enim omnem pœnam, quam vnquam aliquis passus est.* Quæ eadem verba referuntur etiam in [illegible] *qui in alio l.* b Ex quibus colligitur, maiorem esse pœnam eorum, qui in purgatorio illo igne cruciantur, quam dolor, quem Saluator noster, cum pro nobis [illegible] pateretur sentiebat. Pro quo facit, quod [illegible] eodem. c *Nunquam in carne tantam inueniam esse pœnam [illegible] mirabilia martyres pa[illegible] tormenta.*

b 21. dist.
c § nempe
d In 4. lib. sent. dist. 21.

17 Facit & [illegible] Aquina[illegible], quod [illegible] non [illegible] quanto maior est [illegible], cum [illegible] nes, [illegible] bibus max[illegible] dolorem [illegible]. & quia totus [illegible] corporis est ab anima, [illegible] in ipsam animam aliquid [illegible] agat, ne[illegible] maxime [illegible] gere.

18 Facit quod [illegible], quo secundum communem [illegible] ntur, id est in specie cum eo, quo damnati cruciantur, iuxta illud Gregorij, *Sicut in eodem igne aurum rutilat, palea fumat, ita sub eodem igne peccator crematur, & [illegible] purgatur.*

19 Sed [illegible] pœnam ignis ibi patiantur aliam, sicut [illegible], de quibus nonnulli [illegible] nonnunquam [illegible] re [illegible] puniri, vt [illegible] dicitur, *Ab aquis niuium transibunt ad calorem nimium.* [illegible] incertū est, [illegible] dicitur in Psalmis, *[illegible] transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Et qu[illegible] in hoc mundo lege speciali nō [illegible], sed vel [illegible], vt Deo placet, pur[illegible] tamen pœna [illegible] ignis vocatur, quia est a[illegible], & cum hoc pa[illegible] communem. F[illegible] hac conc[illegible], quod Christus non omnes passiones, [illegible] omne passionum genus sustinuit, secundū illud, *[illegible] quidem primi [illegible] crura & alterius, qui crucifixus [illegible] ad Iesum autem, cum venissent, non fregerunt eius crura,* per quod testimonium hoc ait S. Thomas. g

e Iob. 24.
f Ioan. 19.
g 3. part. q. 46. art. 5.
h Threnor. 1.

22 Contra tamen hanc conclusionem [illegible] illud. h *Attendite, & videte si est dolor sicut dolor meus.* Secundo, quod [illegible] Christus non fuit in specie passionis omne genus passus, vt in confirmatione conclusionis allegabatur, in genere tamen omne perpessus est. Quoniam ab omni hominum genere, & in omnibus bonis, [illegible] videlicet, corporis, & famæ, & secundum omnem sensum.

23 Quod pulchre demonstrat sentit Thomas, i & dilatandi latius materiam præbet minor [illegible]. Tertio facit [illegible], vt S. Thomas ait, k in Christo patiente [illegible] dolor & sensibilis, qui manat ex corporali noc[illegible] & dolor interior: qui nascitur ex apprehensione al[illegible] nocum[illegible] [illegible] probat. [illegible]

i In illo art. 5.
k In eadem q. 46. art. 6.

[illegible] propter [illegible]. Videlicet [illegible] patris. [illegible] Verò quia [illegible] [illegible] manu [illegible], quod [illegible] Maria Magdalene [illegible].

Impatiens [illegible] audet.

[illegible] Ad [illegible] illud. *Attendite, & videte,* &c. [illegible] dolore. D[illegible] Thomas, l [illegible] excedit omne malum huius vitæ, sicut S[illegible] excedit omne bonum [illegible]. V[illegible] Christi dolorem esse maximum [illegible] ipse [illegible]. Per hoc [illegible] secundum & tertium argumentum, quo [illegible] Christi dolorem inter omnes [illegible] dolores fuisse [illegible] mum, quod nec plene [illegible].

l In illo art. 6.

Ad quartum respondetur [illegible], eorum qui purgantur, pœnam non esse voluntariam [illegible] simpliciter, [illegible] secundum quid mixta ea, quæ diximus in §. *quod quamuis* & [illegible] ea, quæ in ipso tanguntur argumento. Secundo respondeo, etiam eam, quam Christus patiebatur, pœnam voluntariam fuisse, & spontaneam. & tanto [illegible] tam, quanto tanquam [illegible] & [illegible] pœnæ [illegible] largitor factus, potuit [illegible] propellere, quam anima purganda, quæ nullatenus valet se liberare. Vnde [illegible] argumentum [illegible] probat, [illegible] maiorem multo esse damnatorum, quam purgandorum pœnam. quod etiam fatemur.

m Numer. 12.

Finis ergo [illegible] super hac [illegible] prima distinctione commentis [illegible] pœna illa perpetua damnatorum indicibilis est, quippe qui *[illegible] ardent*, *[illegible] nullamque [illegible] sperare salute[illegible]*. Q[illegible], vt ille ait, *[illegible] vinculis draconis.*

Tartarus est carcer, sunt verbera [illegible] ignis.

Quando item [illegible] eum qui vel vna [illegible] fera [illegible] culpa [illegible] in ignem [illegible], flammis [illegible] cruciandum. O[illegible] culpa pro [illegible] lico nob[illegible] Purgatorium [illegible], quam si [illegible] contigerit, possimus pœnitudine *vt [illegible]* & *vt [illegible] rhetor dicturus ad aram.* P[illegible] quando pœna illa in purgatorij loco [illegible] cruciat, vt non solum omnium quem Laurentius, quem Catharina, quem alij martyres passi sunt, superet dolorem: sed etiam [illegible] omnium vitæ huius maximum, quem pro nobis ab hac pœna liberandis ipse [illegible] Dominus passus fuit. Quando itē ob quodcunque peccatum quamlibet leue, etiam si verbi otiosi metas nō excesserit, illic [illegible] damur ob [illegible]. studeamus vigili cura [illegible] nostra & cordis custodi[illegible] vel leuibus, quæ tanto igne [illegible] abradenda sunt errati[illegible] maculati moriamur. Studeamus etiam, & quod [illegible] pro [illegible] sagamus, quo pro grauioribus, quæ [illegible], dolor passim admittimus, Deo, dum viuimus, satisfaciamus [illegible] planctu & fletu nunc abstinentia & ieiunio; n[illegible] tio [illegible] assidua & eleemosyna [illegible] elargita, [illegible] qui diuinam placent iustitiam, laboribus [illegible] que sumus presbyteri, freq[illegible] faciant. Omnes autem condonationes [illegible] de causa e thesauro Ecclesiæ populo Christiano [illegible] pro facultate nostra [illegible] tam facile, vt vulgus indoctum & credit & [illegible] bis putamus: ne dum credimus nos a Purgatorio [illegible] mori, maxime [illegible] obnoxij moriamur. Amen.

TOMI PRIMI FINIS

Deo Iesu Christo, æterni [illegible] per [illegible] rati ab omnibus [illegible] Trin[illegible] mur [illegible].